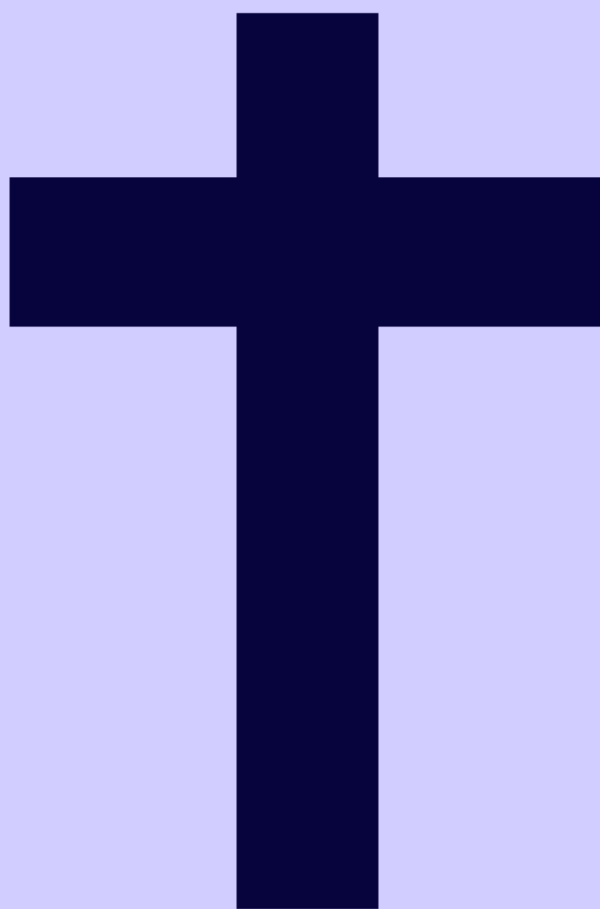

Anutu Täño Man

The New Testament and portions of the Old Testament in the
Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea

Anutu Täjo Man

The New Testament and portions of the Old Testament in the Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea

Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long long tokples Tuma-Irumu long Niugini
copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 4 Mar 2019 from source files dated 14 Dec 2018
914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5

Contents

Ahäkahäk	1
Yämagurani	66
Bämop Äma Epän	75
Namba	77
Baga Man	80
Josua	87
Rut	88
1 Samuel	93
2 Samuel	94
1 King	96
2 King	101
1 Stori	102
Jop	103
Sam	104
Sindaun	236
Saveman	238
Aisaia	239
Jeremaia	260
Krai	268
Esekiel	269
Hosea	273
Joel	275
Amos	277
Jona	281
Maika	284
Habakuk	286
Sefanaia	287
Sekaraia	288
Malakai	289
Matiyu	291
Mak	350
Luk	383
Jon	444
Aposoro	487
Rom	545
1 Korin	574
2 Korin	600
Galesia	617
Efesus	627
Pilipai	636
Kolosi	642
1 Tesalonaika	648
2 Tesalonaika	653
1 Timoti	656
2 Timoti	664
Taitus	670
Piremon	674
Hibru	676
Jems	697
1 Pita	705
2 Pita	713

1 Jon	718
2 Jon	725
3 Jon	726
Jut	727
Rev	730

(Stat)
Ahäkahäk

Anututä yäput peñpäñ imaka imaka täñpäñ peñkuko, ba
ämawebe inita yämagutta tawañ peñkuko unitäño manbiñam

Anututä kunum kome pewän ahänkumäno unitäño manbiñam

¹ Yäput peñpäñ Anututä kunum kenta kome pewän ahänkumän. ² Täñpäkañ kome u täñkuräk-kuräk ikek, jopitä parirän bipmäñ uranitä uwäk täñkuk. Täñpäñ gwägu pähap terak uwä Anutu täño Munapiktä punin jop kuñatkuk.

³ *Täñpäkañ Anututä yänkuk; Yänewän! Yäwänä yänjekuk. ⁴ Yänjeñirän Anututä peñyänjek u kawän tägañkuk. Kawän tägawäpäñ bipmäñ urani ba peñyänjek yäpmäñ daniñpäñ inigän inigän yepmañkuk. ⁵ Ude yäpmäñ daniñpäñ peñyänjek täño wäpi Kepma yän iwetkuk. Täñkañ bipmäñ urani täño wäpi Bipani yän iwetkuk. Eruk, kome bipmäñpäñ yänjeñirän edap kubä u tärenjekuk.

⁶ *Edap kubä u tärenjeñirän, eruk Anututä yänkuk; Ume bämopiken бага kubä ahänpäñ ume yäpmäñ daniwän! ⁷ Ude yäwänä ume bämopiken бага kubä ahänpäñ ume yäpmäñ daniñkuk. Yäpmäñ daniñpäñ punin kubä täñkuko gubam. Täñkañ kome terak umeinik. Ude täñirän punin inigän, komen inigän täñkuk. ⁸ Ude ahänjeñirän Anututä бага unitäño wäpi Kunum yän iwetkuk. Eruk, kome äneñi bipmäñpäñ yänjeñirän edap yarä u tärenjekuk.

⁹ Edap yarä u tärenjeñirän, eruk Anututä yänkuk; Kunum gämoriken ume kubäkengän it moreñirä kome kawuki ahäwän! Ude yäwänä ahänkuk. ¹⁰ Täñpäñä Anututä kome kawuki täño wäpi Kome yän iwetkuk. Täñpäñ ume kubäkengän it moreñkuño unitäño wäpi Gwägu Pähap yän iwetkuk. Ude ahänjeñirän Anututä kawän tägañkuk.

¹¹ Ude täñkañ Anututä yänkuk; Imaka yeri-yeri kome terak tädorut! Ketem mujipi nitek mebäri mebäri ba päya mujipi nitek mebäri mebäri tädorut! Ude yäwänä udegän ahänkuñ. ¹² Kometä towiñirä ketem mujipi nitek doni iniken iniken terak, ba päya mujipi nitek doni iniken iniken terak ahänkuñ. Ahäwäkañ Anututä yabäwän tägañkuñ. ¹³ Eruk, kome äneñi bipmäñpäñ yänjeñirän edap yaräkubä u tärenjekuk.

¹⁴ Edap yaräkubä u tärenjeñirän, eruk Anututä yänkuk; Kunum terak kepma ba bipani yäpmäñ danikta topän ahäwut! Unitä iwän kadäni, edap kadäni, orekirit kadäni api yänjahäk täneñ. ¹⁵ Täñpäñ kunum täño topän u ahänpäñ kometa peñyänjek imut. Yäwänä udegän ahänkuk. ¹⁶ Anututä ude yänpäñ topän pähap yarä pewän ahänkumän. Kubä tañi uwä kepma watäni itta, kubä täpuri uwä bipani watäni itta u yepmañkuk. Täñkañ guk bok pewän ahänkuñ. ¹⁷⁻¹⁸ Pewän ahänkuño uwä kometa peñyänjek imikta, bipani kep mata watäni itta, ba bipmäñ urani ba peñyänjek yäpmäñ danikta u Anututä kunum gänañ yepmañkuk. Ude yepmañpäñ Anututä yabäwän tägañkuñ. ¹⁹ Eruk, kome äneñi bipmäñpäñ yänjeñirän edap yaräbok-yaräbok u tärenjekuk.

²⁰ Edap yaräbok-yaräbok u tärenjeñirän, eruk Anututä yänkuk; Ume gänañ tom bum-tainik, jirañ ahäwut! Täñkañ barak punin terak piän kuñarut! Ude yäwänä udegän ahänkuñ. ²¹ Anututä gwägu tom tañi pähap ba imaka kuñat-kuñat ikek mebäri

* 1:3: 2Ko 4:6 * 1:6: 2Pi 3:5

mebäri, wareŋ täŋpani mebäri mebäri gwägu gänaŋ kuŋat täkaŋ, ba barak mebäri mebäri pewän ahänkuŋ. Pewän ahänkuŋo u yabäwän tägaŋkuŋ. ²² Täŋpäkaŋ Anututä man yeri nitek ŋode yäwetkuk; In bäyaŋ weŋpäŋ gwägu tokŋewut, ba barak imaka, bäyaŋ weŋpäŋ kome tokŋewut! ²³ Eruk, äneŋi bipmäŋpäŋ yäŋeŋirän edap ket kukŋi kudup u täreŋkuk.

²⁴ Edap ket kukŋi kudup u täreŋirän Anututä yänkuk; Kome terak tom ŋode ahänpäŋ ini-ini bäyaŋ wewut; Tom yepmäŋ towikta yäwani ba tom ägwäri ba gämok kejima mebäri mebäri udegän bäyaŋ wewut! Ude yäwänä udegän ahänkuŋ. ²⁵ Anututä tom ägwäri ba yepmäŋ towikta yäwani mebäri mebäri ba gämok gwakgwak mebäri mebäri ude u pewän ahäwäpäŋ yabäwän tägaŋkuŋ.

²⁶* Ude täŋkaŋ Anututä yänkuk; Eruk, ninin bumik äma pena ahäwut yäk. Ude täŋitna äma unitä gwägu tom ba barak ba tom yepmäŋ towikta yäwani ba kome terak irojän kuŋarani, u kuduptagän kaŋ yabäŋ yäwarut. ²⁷* Ude yänpäŋ Anututä ini bumik äma pewän ahänkuŋ. Ämani peŋ webe peŋ täŋkuk. ²⁸ Täŋpäŋ man yeri nitek ŋode yäwetkuk; Intä kome mähem täŋpäŋ bäyaŋ wewäpäŋ kome tokŋewut. Täŋpäŋ tom gwägu gänaŋ nanik ba barak ba imaka imaka kome terak kuŋarani u kuduptagän kaŋ yabäŋ yäwarut. ²⁹ Anututä ude yänpäŋ yäwetkuk; Ketem imaka yeri nitek kudup ba päya mujipi näŋpani kudup u nakjinta peŋ tamitat. ³⁰ Täŋpäŋ tom kejima, barak kejima ba imaka gwakgwak kome terak kuŋarani unitä nakta tokän peyat.

³¹ Täŋpäkaŋ Anututä imaka kudup täŋpewän ahänkuŋo u yabäwän tägagämäninik täŋkuŋ. Eruk, kome äneŋi bipmäŋpäŋ yäŋeŋirän edap 6 u täreŋkuk.

2

¹ Eruk, kunum kome yarä ukät äboriye pähap pewän ahän moreŋkuŋo unitäŋo manbiŋam uba. ²* * Täŋpäkaŋ edap 7 uken Anututä piäni täŋkuko u täreŋirän edap uken itpäŋ-nadäka orek itkuk. ³ Anututä edap 7 u ini kon täŋ imiŋpäŋ ini pärik, kudupi api irek yän yänkuk. Imaka kudup ahän morewäpäŋ itpäŋ-nadäk täŋpa yänpäŋ orek itkuko unita edap u ini pärik, kudupi peŋkuk.

Adam kenta Iv täŋo manbiŋam

⁴⁻⁵ ŋowä kunum kome pewän ahänkuŋo unitäŋo manbiŋam. Yawe Anututä kunum kome pewän ahänkuŋo kadäni uken päya ba ketem imaka mebäri mebäri kome terak nämo ahäwani. Yawe Anututä iwän takta nämo nadän imiŋkuk. Ba piäni takta äma kubä nämo itkuk. ⁶ Täŋpäkaŋ woŋ taŋi kome gänaŋ naniktä ahänpäŋ kome pähapta ume imiŋkuk. ⁷* Täŋpäkaŋ Yawe Anututä komepäŋ äma kubä gatänpäŋ inami gänaŋ irit täŋo woŋ piän iwatkuk. Piän iwat-pewän äpmonirän äma u imaka irit ikek ahänkuk. ⁸ Ude täŋpäŋ Yawe Anututä edap abani käda ketem piä kubä Iden komeken täŋkuk. Piä u täŋpäŋ äma gatänkuko u Iden piä uken teŋkuk. ⁹* Teŋpäŋ Yawe Anututä päya mebäri mebäri kaŋgärip ikekät mujipi ätu täga nakta bok pewän ahänkuŋ. Täŋkaŋ piä u bämopiken päya kubä wäpi Irit päya, kubäwä wäpi Waki ba Täga täŋo Mebäri Nadäwani päyatä itkumän.

¹⁰ Täŋpäkaŋ Iden kome bämopiken naniktä ume taŋi kubä piäta gakŋi imikta kuŋkuk. Kuŋkaŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ ume yaräbok-yaräbok ini-ini kuŋkuŋ. ¹¹ Ume kubä wäpi Pison, unitä Havila kome kudupken kuŋat moreŋkuk. Kome uken gol mobä kome gänaŋ itkuk. ¹² (Gol mobä uken nanik gwäki ärowani. Täŋpäŋ ukengän päya kubä umumi käbäŋi säkgämän ikek itkuk, ba mobä kaŋgärip ikek wäpi Kanilian imaka itkuk.) ¹³ Täŋpäkaŋ ume kubä wäpi Gihon, unitä Kus komeken kuŋat moreŋkuk. ¹⁴ Täŋ, ume

* 1:26: 1Ko 11:7 * 1:27: Mat 19:4; Mak 10:6; Stt 5:1-2 * 2:2: Hib 4:4,10 * 2:2: Kis 20:11 * 2:7: 1Ko 15:45
* 2:9: Rev 2:7, 22:2,14

kubä wäpi uwä Taigris. Unitä Asiria kome edap abani käda u kuŋkuk. Täŋ, ume kubä wäpi Yufretis.

¹⁵ Täŋpäkaŋ Yawe Anututä äma gatänjkuko u yäpmänpäŋ Iden piä uken piä täkta, ba watäni irekta teŋkuk. ¹⁶ Teŋkaŋ äma u man kehäromi ŋode iwetkuk; Gäk piä ŋo gänaŋ päya mujipi nitek it yäpmäŋ kukaŋ unitäŋo mujipi täga api näŋpen. ¹⁷ Upänkaŋ Waki ba Täga täŋo Mebäri Nadäwani päya unitäŋo mujipi nämoinik näŋpen! U naŋpänä kumäkinik api täŋpen. U jop nämo gäwetat yän iwetkuk.

¹⁸ Täŋpäkaŋ Yawe Anututä yänjkuk; Äma u inigän irirän nämo tägatak. Ini bumikgän not täŋkentäki kubä gatäwa!

¹⁹ Eruk, Yawe Anutu u tom mebäri mebäri, barak punin nanik komepäŋ täŋkuko u kudup äma unitä wäp yämikta inamiken yäpmäŋ äbuk. Yäpmäŋ äbänjirän äma unitä yabänpän wäp ini-ini yämiŋkuk. Wäpi yämiŋkuko uwä wäpi ubayän. ²⁰ Äma unitä ude täŋkuko uwä tom yepmäŋ towikta yäwani, barak ba tom ägwäri u kuduŋtagänta wäpi yämiŋkuk.

Ude täŋkuko upänkaŋ täŋkentäki ini bumik kubä nämo kaŋ-ahänjkuk. ²¹ Unita Yawe Anututä äma u täŋpewän däpmon patguŋ taŋjirän äma unitäŋo järapi kujat kubä dätpän toharipän äneŋi täŋpipiŋkuk. ²² Ude täŋkaŋ Yawe Anututä järapi kujat yäpuko upän webe kubä täŋpän äma uken imagut yäpmäŋ kuŋkuk. ²³ Imagut yäpmäŋ kuŋjirän äma unitä kaŋpän yänjkuk;

Wisik! ŋowä kujatnek kubägän, tohatnek kubägän.

ŋowä ämaken nanik yäpani unita wäpi webe yän api iwetneŋ.

²⁴ * Eruk mebäri unita ämatä miŋi nani yepmaŋpeŋ webeni kentänjirän gupi tohari kubägän api tädeŋ.

²⁵ Täŋpäkaŋ yanäpi yarä u morän bok itpäŋ mäyökkät nämo itkumän.

3

Äbek ora waŋkumäno unitäŋo manbiŋam

¹ * Eruk, Yawe Anutu u tom ägwäri pewän ahänkuŋo upänkaŋ gämok täŋo yänjiktat mantä ärokinik täŋpän tom päke u yärepmittkuk. Täŋpäkaŋ gämok u webe ŋode iwet yabänjkuk; Anututä piä gänaŋ päya kuduŋtagän mujipi nämo nakta täwetkuk ba jide?

² Yänjirän webetä gämok u iwetkuk; Nek piä gänaŋ päya kuduŋtagän täŋo mujipi täga nädeŋ yän niwetkuk yäk. ³ Täŋ, päya kubä piä bämopiken itak unitäŋo mujipi uwä Anututä initta ba nakta yäjiwättkuk. Ude täŋpänä kumäkinik api tädeŋ yän niwetkuk yäk. ⁴ Yäwänä gämoktä webe iwetkuk; Ude nämo! Nämo api kumdeŋ! ⁵ U Imata, Anututä ŋode nadänpän täwetkuk; Ek mujipi u naŋjirän dapunjek ijiwän kwäpäŋ ek Anutu ini bumik täŋpän kädet täga ba waki unitäŋo mebäri api nadäwän täreneŋ yän nadänjkuk yäk.

⁶ Gämoktä ude iweränpän webetä päya u kaŋpän ŋode nadänjkuk; Päya unitäŋo mujipi kaŋgärip ikek. U täga näŋpet. U naŋpän nadäk-nadäk kaŋ-ahäk ikek yän nadänpän gäripi nadänjkuk. Ude nadänpän mujipi u dätpän naŋkaŋä moräki äpita imän naŋkuk. ⁷ Naŋpänä yarä u nadäk-nadäki piräreŋjirän morän kuŋatkumäno u kawän täreŋkuŋ. Unita gupi täŋpipikta pähäm taŋi ätu yäpmänkaŋ bipumän.

⁸ Täŋkumäno kome komkom täŋjirän Yawe Anututä piä gänaŋ kuŋarirän yanäpi yarä u mämäni nadänjkumän. Nadänpänä umuntaŋpän päya jopäniken käbop itkumän. ⁹ Käbop irirän Yawe Anututä äma unita gera yänjkuk; Adam, gäk de? ¹⁰ Yänjirän iwetkuk; Näk gäkä piä gänaŋ kädet kuŋariri mämäka nadänpän morän kuŋatat unita umuntaŋpän käbop itat yäk. ¹¹ Yäwänä Anututä iwetkuk; Morän kuŋatan u netä gäwerak? Gäk päya mujipi näŋpentawä yän gäwetkuro u kubä nan ba? ¹² Ude yäwänä äma unitä yänjkuk; Ude nämo! Webe näkkät itta namiŋkuno unitä päya mujipi u namän nat yäk.

¹³ * Ude yänjirän Yawe Anututä webe iwetkuk; Imata ude täŋ? Ude yäwänä webe unitä iwetkuk; Näk nämo! Gämoktä yännäktat-pewän nat yäk. ¹⁴ Yäwänkaŋ Yawe Anututä

* 2:24: Mat 19:5; Mak 10:7-8; 1Ko 6:16; Efe 5:31 * 3:1: Rev 12:9, 20:2 * 3:13: 2Ko 11:3; 1Ti 2:14

gämok u ñode iwetkuk; Gäk ude täno unita tom towiwani ba ägwäri päke u täga bumik irirä, tagwän gäkä terakgän peyat. Gäk kome terak irojän kuñatpäñ kápäpok nañ yäpmänj api kwen. ¹⁵ * Täñpäñ gäkkät webekät iwan pähap täñ yäpmänj api kudenj. Gäkño kodakikayekät webe täño kodakiniyekät iwan pähap api täñ yäpmänj kunenj. Täñpäñ ukät nanik kubätä gwäkka api yeñ jakñirek. Täñjirän kowatawä kuroñjiken api iwen yäk.

¹⁶ Ude yäñpäñ Anututä webe uwä ñode iwetkuk; Nanak kok itkañ kuñariri komi bumta api gamet. Täñjira komi nadäñpäñ nanak api bäyawen. Täñpäñ äpkata gäripi nadäñjiri, unitä intäjukun api it gamek yäk.

¹⁷ * Ude yäñpäñ Adam ñode iwetkuk; Gäk webe täño man buramiñpäñ päya mujip nämo nakta gäwetkuro u nano unita kome terak tagwän peyat. Gäk komi piä tärek-täreki nämo api nadäwen. Komi piä täñpäñ ketemka api yabän ahäwen. ¹⁸ Täñjiri dārāk-dārāk ba mup waki ätu piäkaken kurāk ahäñjirä uken nanik ketem nañpäñ kañ kuñat! ¹⁹ Komi nadäñopänj woñ imätpänj ketem u mujipi nañ yäpmänj kuñtängän kumänjpäñ gäk kome gänañ äneñi äyänjutpeñ api äpmonpen, gäk komepäñ täñpani unita. Gäk komepäñ täñpanigän unita kumänjpäñä kome gänañ äneñi api äpmonpen.

²⁰ Eruk, Adam webeni unitä ämawebe kuduptagän täño minji intäjukun yäput peñkuk. Unita Adamtä webeni wäpi Iv yän iwetkuk.

²¹ Täñpäkañ Yawe Anututä tom gupipänj tekta bipmänjpäñ Adamkät webenikätta täñ yämiñkuk. ²² * Täñpäñ Yawe Anututä ñode yänkuk; Apiño äma ño ninin bumik äworetak. Waki ba täga unitäño mebäri nadäwani. Unita äma u Irit päya unitäño mujipi yäpmänjpäñ nakta бага peñ imine. U nañpäñ paot-paori nämo irek. ²³ Ude yäñpäñ Yawe Anututä Adam yanäpi Iden piäken itkumänopänj yäwat kireñkuk. Yäwat kireñpäñ bibikpäñ Adam gatänkuko unita bibik injit-injit epän täñpäñ nañpeñ kuñatta yepmañkuk. ²⁴ Ude yäwat kireñpewän kuñjirän, Anututä añero ätu ba, päip pärañi, kädäp mebet ikek äyänjutpäñ äyänjutpäñ täñpani Iden piä yämaniken yepmañkuk. Ude täñpäñ Irit päya täño käderi täñpipiñkuk.

4

Kein kenta Abel täño manbiñam

¹ Täñpäkañ Adamtä webeni Ivkät yanäpi täñpäñ kuñarirän nanak kok itpäñ nanak wäpi Kein bäyañkuk. Bäyañpäñ yänkuk; Yawetä täñkentänj namiñjirän nanak kubä bäyatat yäk. ² Täñpäñ mäden monäni Abel bäyañkuk. Bäyañkuko tägañpäñ Abeltä sipsip watä äma ude kuñat täñkukonik. Täñ Keintä ketem piä täk täñkukonik. ³ Täñpäñ ittängän kepma kubäta Keintä piäniken nanik ketem ätu yäpmänj äbänjpäñ Anututa biñam peñkuk. ⁴ * Täñjirän Abeltä udegän tom intäjukun ahäwani uken nanik ätu däpmänjpäñ madänjpäñ gakñi yäpmänj äbä Anututa biñam peñkuk. Täñjirän, Yawetä Abel ini ba tom peñkuko unita nadäñjirän täga täñkuk. ⁵ Täñ Kein ini ba ketem yäpuko unitawä nadäñjirän gäripi nämo täñkuk. Anututä ude nadäñjirän Keintä bänepi wawäpäñ injami dapun äpuñkuk.

⁶⁻⁷ Ude täñjirän Yawetä Kein iwetkuk; Imata bänepka wawäpäñ äpuitan? Gäk kudän siwoñi täñpeñ kuñariri uyaku not api täñ gamet. Upänjkañ kädet täga nämo iwareno uwä wakitä kábop itpäñ gäk gabän gäwarek. Waki uwä gepmänjitta gäripi nadätak upänjkañ gäk kehärom tañpäñ kañ irepmit.

⁸ * Eruk, Anututä ude iweränä Keintä monäni Abel iwetkuk; Nek piäken kuda yän yäwänä piäken kuñkumän. Kuñpäñä Keintä monäni Abel injitpäñ kumänj-kumänj utkuk. ⁹ Täñjirän Yawetä Kein ñode iwetkuk; Monäka Abel de? Iweränä Keintä iwetkuk; Näk nämo nadätat. Näk notnapak täño watä äma ba? ¹⁰ * Yäwänä Yawetä iwetkuk; Gäk imapänj täñ? Monäka täño nägät kome terak piwän kuño unitä näkken gera yänjirän nadätat yäk. ¹¹ Unita tagwän gäkä terak pewa ärotak. Täñpäñ kome ño meni añejirän

* 3:15: Rev 12:17 * 3:17: Hib 6:8 * 3:22: Rev 22:14 * 4:4: Hib 11:4 * 4:8: Mat 23:35; Luk 11:51; 1Jo 3:12
* 4:10: Hib 12:24

monäka täño nägät ketkaken nanik yäpmänpäj nako uken nanikpäj yäj-gawatat. ¹² Eruk apiñonitä päñku ketem piä täñjiri ketem bureni ket nämo api ahäneñ. Täñkañ gähä kuñat-kuñatgän api täñpen.

¹³ Yäwänä Keintä Yawe iwetkuk; Kowata namitan u bäräpiinik. Näkä u täga kotanañi nämo. ¹⁴ Gäk apiño piä täñpäj nakna komeken nanik yäj-näwatan unita näk iñamkaken nanik api paoret. Paot päñku uken irit api täñtäj kuñaret. Täñjira, äma kubätä nabäj ahänpäj kumäj-kumäj api nurek yäk.

¹⁵ Yäwänä Yawetä iwetkuk; Ude nämo! Äma kubätä Kein utpäñ kowata ärowaniinik api yäpek yäk. Ude yänpäj äma kubätä Kein kañ-ahänpäj kumäj-kumäj nämo urekta Yawetä Kein gupi terak wären täñkuk. ¹⁶ Ude täñpäj Keintä Yawe iñamiken nanik ämet päñku kome kubä wäpi Kuñat-kuñatgän uken itkuk. Kome u edap äbani käda, Iden kome gägäniken itak.

¹⁷ Täñpäkañ Keintä webeni yäpmänpäj kuñattängän webeni nanak kok itkuk. Nanak kok itpäñ nanaki Enok bäyañkuk. Kadäni uken Keintä yotpärare kodaki kubä täñ irirän nanaki ahäñkuko unita yotpärare u wäpi Enok yäj iwetkuk. ¹⁸ Täñpäkañ Enok u tägañpäj nanak kubä wäpi Irat bäyañkuk. Täñpäj Irattä nanaki wäpi Mehujael bäyañkuk. Täñkañ Mehujaeltä Metusael bäyañkuk. Täñkañ Metusaeltä Lamek bäyañkuk.

¹⁹⁻²⁰ Täñpäkañ Lamek uwä webe gwaräp yäpuk, kubä wäpi Ada, kubä wäpi Sira. Täñkañ Adatä nanaki Jabal bäyañkuk. Jabal uwä äma bipiken yottaba gänañ itkañ tom towik täkañ unitä intäjukun täñkuk. ²¹ Täñ monäni wäpi Jubal u kap tektek täño tuñum mebäri mebäri u yäput peñkuk. ²² Eruk, Lamek täño webeni kubä wäpi Sira unitä nanak kubä bäyañpäj wäpi Tubalkein yäj iwetkuk. Äma unitä kome änek-änek täño tuñum ainpäj täñpani unitäño intäjukun täñkuk. Tubalkein unitäño wanori wäpi Nama. ²³ Täñpäkañ kadäni kubä Lamektä webeniyat ñode yäwetkuk;

Webenayat Ada, Sira, ek juku peñpäj näkño man ño nadäwun.

Äma kubätä äbä nägät nuränkañ näkä akuñpäj kowata kumäj-kumäj utkut.

Ba äma gubañi kubätä komi namiñkuko unita kowata utpewa kumbuk.

²⁴ * Äma kubätä Kein utpäñä, kowata tañi käwep nadäwek.

Upäñkañ äma kubätä näk nutpäñä, kowata ärowaniinik api imet.

²⁵ Täñpäkañ Adamä webenikät kuñatgän nanak kok äneñi itkuk. Nanak kok itpäñ nanak kubä bäyañpäj ñode yänpäj wäpi Set iwetkuk; Keintä Abel utkuko unitäño komenita Anututä nadäj namiñirän nanak kubä ahäñ namitak yäk. ²⁶ Eruk Set uwä tägañpäj nanak kubä bäyañpäj wäpi Enos yäj iwetkuk.

Täñpäkañ kadäni ukengän ämawebetä Anutu wäpi yänpäj kuñat-kuñat uken yäput peñkuñ.

5

Adam äboriye täño wäpi tawañ

¹ * Adam äboriye täño wäpi tawañ ñode kudän täwani;

Anututä ämawebe pewän ahäñkuño uwä Anutu ini bumik gatäñkuk. ² * Ämani bok webe bok gatänpäj man yeri nitek yäwetpäñ wäpi tañi Äma yäj yäwetkuk.

³ Täñpäj Adamtä obañ 130 irirän nanaki gweki wäpi Set ahäñkuk. Set u nani ini iñami dapun bumik ahäñkuk. ⁴⁻⁵ Set ahäwänkañ, nani Adam äneñi obañ 800 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäñ yäpmäj kuñirä obañ 930 ude täreñirän kumbuk. ⁶ Adam nanaki Set unitä obañ 105 täreñirän nanaki tuäni wäpi Enos ahäñkuk. ⁷⁻⁸ Nanaki Enos u ahäwänkañ, nani Set uwä äneñi obañ 807 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäñ yäpmäj kuñirä obañ 912 ude täreñirän kumbuk.

⁹ Täñpäj Enos unitä obañ 90 täreñirän nanaki tuäni wäpi Kenan ahäñkuk. ¹⁰⁻¹¹ Kenan u ahäwänkañ nani Enos uwä äneñi obañ 815 u bämopiken äperiye nanak ätu ahäñ yäpmäj kuñirä obañ 905 ude täreñirän kumbuk.

* 4:24: Mat 18:22 * 5:1: Stt 1:27-28 * 5:2: Mat 19:4; Mak 10:6

¹² Tänpän Kenan unitä obañ 70 täreñirän, nanaki tuäni wäpi Mahalalel ahänjuk. ¹³⁻¹⁴ Mahalalel u ahäwänkañ nani Kenan uwä äneñi obañ 840 u bämopiken äperiye nanak ätu ahän yäpmän kuñirä obañ 910 ude täreñirän kumbuk.

¹⁵ Tänpän Mahalalel unitä obañ 65 täreñirän, nanaki wäpi Jaret ahänjuk. ¹⁶⁻¹⁷ Jaret u ahäwänkañ nani Mahalalel uwä äneñi obañ 830 u bämopiken äperiye nanak ätu ahän yäpmän kuñirä obañ 895 ude täreñirän kumbuk.

¹⁸ Tänpän Jaret unitä obañ 162 täreñirän, nanaki tuäni wäpi Enok ahänjuk. ¹⁹⁻²⁰ Enok u ahäwänkañ nani Jaret uwä äneñi obañ 800 u bämopiken äperiye nanak ätu ahän yäpmän kuñirä obañ 962 ude täreñirän kumbuk.

²¹ Tänpän Enok unitä obañ 65 täreñirän, nanaki tuäni wäpi Metusela ahänjuk. ²²⁻²³ Metusela u ahäwänkañ Enoktä Anutukät kentänpän obañ 300 u bämopiken äperiye nanak ätu ahän yäpmän kuñirä obañ 365 ude täreñirän kumbuk. ²⁴* Enok uwä Anutukät kentänpän kuñattängän paotkuk. Paotkuko uwä Anututä ini komegup ikek imagutkuk.

²⁵ Tänpän Metusela unitä obañ 187 it yäpmän äronjirän nanaki tuäni Lamek ahänjuk. ²⁶⁻²⁷ Lamek u ahäwänkañ nani Metusela uwä äneñi obañ 782 u bämopiken äperiye nanak ätu ahän yäpmän kuñirä obañ 969 ude täreñirän kumbuk.

²⁸ Tänpän Lamek unitä obañ 182 täreñirän nanaki tuäni ahänjuk. ²⁹ Nanaki tuäni ahänjirän wäpi Noa yän iwetpäñ ñode yänjuk; Anututä kome terak tagwän peñkuko unita komi piä, butewaki piä pähap tänpän kuñaritna nanak ñonitä api niniñ kawatäwek yäk. ³⁰⁻³¹ Noa u ahäwänkañ Lamek uwä äneñi obañ 595 u bämopiken äperiye nanak ätu ahän yäpmän kuñirä obañ 777 ude täreñirän kumbuk.

³² Tänpän Noa unitä obañ 500 täreñirän nanaki yarakubä ahänjuk. Kubä wäpi Siem, kubäwä Ham, kubäwä Jafet.

6

Anututä ämawebe täño irit kuñat-kuñat kañjirän wakiinik täñjuk

¹⁻²* Eruk ämatä kome terak mäyap ahän yäpmän äbuñ. Täñkañ äperiye bäyänkuño u Anutu täño nanakiyetä iñami dapun yabängärip tänpänä iniken iniken gäripi terak webeniyeta yäpuñ. ³ Täñjirä, Yawetä yänjuk; Ämawebe u paotpaot ikek yäk. Kadäni käronjita nämo api täñkentän yämet yäk. Näkño Munapiktä ämaken nämo it yäpmän äronjirän obañ 120 udegän itpäñ api kumneñ yän yänjuk.

⁴* Tänpäkañ Anutu täño nanakiyetä kome äma täño äperiye ukät nädapi täñjirä nanakiye ahänjuk. Uwä äbot biani, inide kubä, ämik täkta kehäromi nikek. Ämawebetä äbot unitäño kudän pähap kañpäñ biñam pähap yäk täñkuñonik. Tänpän wäpi Nefirim yän yäwet täñkuñonik. U kadäni uken, ba kämi imaka, kome terak it täñkuñonik.

⁵* Tänpän ämatä kome terak wakiinik mebäri mebäri täñit bänepiken nanik nadäk-nadäk wakigän nadän yäpmän äbänjirä Yawetä yabänpäñ-nadänjuk. ⁶ Yabänpäñ-nadänkañ imata ämawebe u gatänpän kome terak peñkut yän nadänpäñ bänepiken jägämiinik nadänjuk. ⁷ Jägämi nadänpäñ yänjuk; Äma näkña kome terak pewa ahänkuño u kuduptagän kome terak nanik kañ awähut morewa! yäk. Bänepna jägämi täyak unita ämawebe ukät tom ba gwak ba barak bok, kuduptagän api däpmän morewet yän yänjuk. ⁸ Tänpäkañ Yawetä Noata nadänjirän tägarjuk.

Noa täño manbiñam

⁹* Tänpäkañ Noa täño manbiñam ñode; Noa uwä siwoñi kuñat täñkuñonik. Ämawebe ätu päke u bämopiken, Noa-tägän kuräki, momini nämo, kuñat täñkukonik. Täñkañ Anutukät kentänpän kuñat täñkukonik. ¹⁰ Tänpäkañ unitäño nanaki yarä kubä. Kubä wäpi Siem, kubä Ham, kubä Jafet.

¹¹ Eruk, kome äma kudup Anutu iñamiken wañ moreñirä kome terak ämik kädät mebäri mebäri bumta tokneñjuk. ¹² Tokneñjirän Anututä kome kañjirän wakiwakitä

* 5:24: Hib 11:5; Jud 14 * 6:1-2: Jop 1:6, 2:1 * 6:4: Nam 13:33 * 6:5: Mat 24:37; Luk 17:26; 1Pi 3:20 * 6:9: 2Pi 2:5

komen äma täño irit kuñatkuñari u täñpän wakinik täñkuk. ¹³ Täñpän wakinik täñjirän Anututä Noa ñode iwetkuk; Näk komen äma api däpmäj paoret. Unitäño ämik kädettä kome terak tokñetak unita däpmäj paorayäj. Näk bureni yäyat, ämawebe bok kome bok api awähuret. ¹⁴ Ude täñpayäj täro unita gäk päya kehäromi kehäromi madänpäj upäj gäpe kubä kañ tä. Täñpäj gäpe gänañ täñkireki täñkirenpäj täñkirenpäj kañ pe yäk. Täñpäj gupiken kukñi kukñi nämäkpäj kañ urumäjpipi. ¹⁵ Täñpäj ñode kañ tä; Järäpita 140 mita, keräpinita 23 mita, käreñnita 13 mita ude kañ tä. ¹⁶ Täñkañ pujiñi peñpäj, järäpi täñpipiñ yäpmäj äronjiri mänit kädettä bägup jopi haf mita ude piri gämoriken jop kañ irän. Täñpänjä järäpi bämopiken yäma kubä kañ tä. Täñpäj bukä yarä punin täñkañ kubä gänañ umude kañ tä.

¹⁷ Anututä ude yänpäj iwetkuk; Nadätan? Näk kome terak, ämawebe ba imaka irit kuñat-kuñat ikek kudup däpmäj morewa yänpäj ume gwägu tañi api pewa ahäwek. Täñpäkañ imaka kudup kome terak itkañ u api paotneñ. ¹⁸ Upäñkañ gäkkät topmäk-topmäk kubägän täñjira gäpe gänañ äronpäj api iren. Täñkañ u gäkñagän nämo. Gäk ba nanakaye webeka ba äbekaye uwä gäkkät gäpe gänañ äro api itneñ. ¹⁹⁻²⁰ Täñpäj tom mebäri mebäri kudup yarä-yarä, ämani webeni gäkken äbänjirä gäpe gänañ kañ yepmañ. Barak mebäri mebäri, tom mebäri mebäri, gämok mebäri mebäri ba gwakgwak mebäri mebäri u yarä-yarä gäkkät bok nämo paotneñta äronpäj kañ irut. ²¹ Ketem mebäri mebäri in ba barak tom unitä nak täkañ u kämi nakta yäpmäjpäñ gäpe gänañ pewi ärowut yäk.

²² * Täñpäkañ Noatä Anututä man iwetkuko udegän buramiñpäñ täñ moreñkuk.

7

Noatä tom mebäri mebäri yämagutkuk

¹ Eruk Yawetä Noa ñode iwetkuk; Gäk äma äbot ño bämopiken siwoñi kuñariri gabäwa tägatak unita gäkkät äbotkaye in kudup gäpe gänañ äron morewut! ² Gäpe gänañ ärowayänjä tom nakta nämo yäjiwäranani mebäri mebäri ämani 7, webeni 7 ude kañ yäpmäj äro. Ba tom nämo nakta yäjiwäranani mebäri mebäri ämani yarä webeni yarä kañ yäpmäj äro. ³ Täñkañ barak mebäri mebäri udegän, ämani 7 webeni 7 ude yäpmäjpäñ pewi gäkkät bok gäpe gänañ kañ äron morewut. Imaka mebäri mebäri irit kuñat-kuñat ikektä nämo paotneñta ude kañ tä. ⁴ Kepma 7 täreñjirän näkä yänjira iwän pähap api tawek. Kome terak iwän tañ yäpmäj kuñtäyon kepma bipani 40 ude api tärewek. Iwän ude tañjirän imaka irit kuñat-kuñat ikek kome terak pewa ahänkuño u kuduñtagän api däpmäj morewet.

⁵ Ude iweränkañ Noa Yawetä man iwetkuko uwä buramiñpäñ täñ moreñkuk.

⁶ Täñpänkañ Noa täño obañ 600 ude täreñjirän gwägu pähap kome terak tokñeñkuk.

⁷ * Täñjirän Noa ume tokñeñkuko u irepmitta webeni nanakiye ba äbekiye kudup yän-yäkñat yäpmäj gäpe gänañ äron moreñkuñ. ⁸⁻⁹ Täñjirän tom nakta nämo yäjiwäranani ba nämo nakta yäjiwäranani ba barak, gämok, gwakgwak imaka mebäri mebäri ämani bok webeni bok Noaken äbuñ. Äbänjirä Anututä Noa iwetkuko udegän yän-yäkñat yäpmäj gäpe gänañ äronkuk.

Kome terak gwägu pähap tokñeñkuk

¹⁰ Gäpe gänañ ärowäkañ kepma 7 täreñjirän kome terak gwägu pähap tokñeñkuk.

¹¹ * Noa täño obañ 600 unitäño komepak yarä kepma 17 kadäni uken gwägu pähap kome gänañ naniktä ume dapuri uken bäräñeñ ahänjirä kunum gänañ nanik iwän pähap tañkuk. ¹² Tañ yäpmäj kuñtäyon kepma bipani 40 ude täreñkuk.

¹³ Täñpäkañ kepma iwän pähap yäput peñpäj tañkuko ugän Noa, webeni nanakiye Siem, Ham, Jafet ukät webeniye kät kudup gäpe gänañ äronkuñ. ¹⁴ Täñpäj tom ägwäri ba yepmäj towiwani mebäri mebäri ba gämok gwakgwak mebäri mebäri ba barak mebäri

* 6:22: Hib 11:7 * 7:7: Mat 24:38-39; Luk 17:27 * 7:11: 2Pi 3:6

mebäri ba imaka piri nitek u kuduhtagän bok äro itkuḡ. ¹⁵ Bureni, imaka irit kuḡat-kuḡat ikek mebäri mebäri kudup, yarä-yarä Noaken äbänjpän ḡäpe ḡänaḡ äronḡkuḡ. ¹⁶ Anututä Noa iwetkuko udegän äronḡ moreḡkuḡ. Ämani bok, webeni bok äronḡkuḡ. Äronḡ moreḡjä Yawetä ḡäpe täḡo yäma täḡpipinḡän täḡkehärom täḡkuk.

¹⁷ Täḡpänkaḡ keḡma 40 udeḡa ḡwäḡu kome terak tokḡeḡ yäḡmäḡ äronḡrän ḡäpe u punin oraḡ yäḡmäḡ äronḡkuk. ¹⁸ Bureni, kome terak ume umuri pähap tokḡeḡjärän ḡäpetä ḡwäḡu terak kuḡ abän täḡkuk. ¹⁹ ḡwäḡu uwä kome terak bumta tokḡeḡpän pom käronḡi käronḡi kuduhtagän umetä uwäk täḡkuk. ²⁰ Ume ḡwäḡutä pom miḡgupi 7 mita ude ireḡmitkuk. ²¹ Ude täḡpän imaka kome terak itkuḡo u kuduhtagän paot moreḡkuḡ. Barak, tom yepmäḡ towiwani ba äḡwäri, ḡwak, ḡämok ba ämawebe u kuduhtagän kumän moreḡkuḡ. ²² Yaräḡän nämo paotkuḡ. Nämo, imaka mäniḡ yäḡmäk-yäḡmäk ikek kuduhtagän-inik kome terak kuḡarani u paotkuḡ. ²³ Bureni, Anututä imaka irit kuḡat-kuḡat ikek kome terak irani kuduhtagän, äma ba tom, ḡwak keḡjima, barak u kudup awähutkuk. Noakät ḡäpe ḡänaḡ itkuḡo ugänpän yepmaḡkuk.

²⁴ Täḡpänkaḡ ume ḡwäḡu pähap kome punin terak tokḡeḡ irirän keḡma 150 ude täreḡkuk.

8

Ume ḡwäḡutä wädäḡ äpänjärän kome keke yänḡkuk

¹ Täḡpänkaḡ Anututä Noakät tom äḡwäri ba towiwani päke ukät ḡäpe ḡänaḡ itkuḡo unita kudup nadän yämiḡkuk. Nadän yämiḡpän mäniḡ pähap iniḡ kireḡpewän piänjärän ḡwäḡu pähap äḡuk. ² Täḡpän ume bian kome ḡänaḡ nanik abuḡo u kawuk täḡkuḡ. Ba iwän täḡkuko u imaka, däḡḡeḡkuk. ³⁻⁴ Täḡpän ḡwäḡu täḡi u äneḡi kwikinik kwikinik wädäḡ äḡmoḡkuk. Keḡma 150 ude täreḡjärän ume ḡwäḡutä ätu wädäḡ äḡmoḡjärän ḡäpe u Ararat Pom terak däpän yewäpän itkuk. Kadäni ḡäpetä pom terak itkuko u komepak 7 unitäḡo keḡma 17. ⁵ Irirän ume ḡwäḡu pen wädäḡ äḡmoḡjärän komepak 10 unitäḡo keḡma 1 kadäni uken pom miḡgupi kwawak pat yäḡmäḡ kuḡkuḡ.

⁶ Eruk äneḡi keḡma 40 ude täreḡjärän Noatä ḡäpe täḡo mäniḡ kädet bian täḡkuko u dätkuk. ⁷ Dätḡpän Noa barak kubä yäḡu bumik pewän uken-uken piänḡ kuḡat irirän ume ḡwäḡu kawuk täḡkuk. ⁸ Täḡpänkaḡ Noatä kome terak ume itak ba nämo itak yänḡ kaḡpän nadäkta känaräm kubä tewän kuḡkuk. ⁹ Tewän päḡku känaräm u maḡjira yänḡkaḡ ḡwäḡu pen parirän täḡpän waḡkuḡ. Täḡpän wawäpän äneḡi äyänḡutpeḡ Noaken äbuk. Äbänjärän Noatä ket kewarirän kerit terak maḡjtkuk. Maḡjäränkaḡ yäḡmäḡ ḡäpe ḡänaḡ äbuk.

¹⁰ Täḡpän keḡma 7 itkaḡ känaräm u äneḡi tewän kuḡkuk. ¹¹ Tewän yäḡmäḡ päḡku kuḡattänḡän bipäda äneḡi äyänḡutpeḡ äbänjärän kaḡkuk; Olip päya pähämi kodaki kubä meniken irirän kaḡkuk. Ude kaḡpänḡ Noatä ḡode nadänḡkuk; Ume wädäḡ äḡmoḡjärän kome kwawak itak yänḡ nadänḡkuk. ¹² Täḡpän keḡma 7 itkaḡ känaräm u äneḡi tewän kuḡkuk. Eruk tewän kuḡkuko uwä äneḡi nämo äbuk.

¹³ Noa obaḡ 601 unitäḡo komepak kubä täḡo keḡma 1 täḡjärän kome terak ume kawuk täḡkuk. Täḡpän Noatä ḡäpe täḡo medäp däramutḡän kaḡkuk; Kome terak ume kawuk täḡjärän. ¹⁴ Ätukät itḡänḡä komepak yarä unitäḡo keḡma 27 täḡjärän okä kudup kawuktaḡ moreḡpän patkuk.

¹⁵ Kometä ude kawuk täḡjärän Anututä Noa iwetkuk; ¹⁶ Gäk, webeka ba nanakaye äbekaye ḡäpe ḡänaḡ naniktä yäman aput. ¹⁷ Tom, barak, ḡämok, ḡwakḡwak u imaka yepmaḡpi äput. Yepmaḡpi äpänḡän bäyaḡ weḡpän kome tokḡewut yäk.

¹⁸ Ude iwerirän Noakät webeni nanakiye äbekiye äḡuḡ. ¹⁹ Ba tom kome terak kuḡarani kudup, barak, ḡämok, ḡwakḡwak u kuduhtagän ḡäpe ḡänaḡ naniktä äbot ini-ini tawaḡ äḡuḡ.

²⁰ Äpänḡ moreḡpänḡä Noatä Yawe iniḡ oretta mobä bukä kubä täḡpän tom ba barak nakta nämo yäjiwäranit kudup ukät nanik ätu yäḡmäḡpän iḡiḡ imiḡkuk. ²¹ Iḡiḡ imiḡjärän Yawetä käbänḡi säḡḡämän nadänḡpän bänepitä ḡode nadänḡkuk; Ämata yänḡpän kome terak tagwän wari nämo api täḡpet. Äma nanakinik kentä bänep nadäk-nadäki wakigän api

täj yäpmäj kuŋatneŋo upänkaŋ täŋkuro udegän näk imaka imaka kuŋat-kuŋat ikek kuduŋtagän äneŋi nämoinik api däpet.

²² Nämö!

Kome täŋo kadäni it yäpmäj ärowayän täyak udegän piŋpäŋ naknak, mäniŋ ba komi, iwän ba edap kadäni, kepma bipani u pen api it yäpmäj ärowek.

9

Anututä Noakät topmäk-topmäk täŋkuk

¹ * Täŋpäŋ Anututä Noakät nanakiye man yeri nitek ŋode yäwetkuk; In nanak weŋbäyak täŋirä kome kaŋ tokŋewän. ² Täŋpäkaŋ tom ägwäri, barak, gämok gwakgwak kome terak kuŋat täkaŋ u ba gwägu tom u kuduŋtagän in ketjinken peyat. Ude täŋira inta umun pähap nadäŋpäŋ api kuŋatneŋ. ³ Imaka irit kuŋat-kuŋat ikek u nakta tamitat. Bian tokän peŋ tamiŋkuro udegän apiŋo imaka imaka kudup nakta tamitat.

⁴ * Upänkaŋä tom nägäri nämö piwä kwani u nämö näneŋ, nägät u irit täŋo kehäromi nitek unita. ⁵ Nadäkaŋ? Nägät pikpik täŋo kowata u näkä api däpmäj tärewet. Äma kubätä noripak kubä ureko uwä kowata näkä bureni-inik api täŋpet. Ba tom kubätä äma kubä ureko uwä kowata udegän näkä api däpmäj tärewet.

⁶ * U imata, äma kubä täŋo iŋam dapun nämö.

Anutu näkŋa bumik täŋpani unita äma kubätä noripak kubä utpewän nägäri piwän kuneŋo unitäŋo kowata äma-tägän udegän äma u utpewän nägäri api piwän kuneŋ.

⁷ * Täŋpäkaŋ Noa, intäwä yeri nitek täŋpäŋ bäyaŋ weŋirä kome kaŋ tokŋewän.

⁸ Anututä ude yäŋpäŋ Noakät nanakiye ŋode yäwetgän täŋkuk; ⁹ Näkä apiŋo in ba yerijiyekät bok, topmäk-topmäk täyat. ¹⁰ Täŋpäŋ imaka kome terak irit kuŋat-kuŋat ikek inkät penta gäpe gänaŋ naniktä äpuŋo, barak, tom ägwäri ba yepmäŋ towiwani u kudup inkät topmäk-topmäk täyat yäk. ¹¹ Näk inkät topmäk-topmäk täyat uwä ume putputtä imaka kome terak kuŋat täkaŋ ba kome ini äneŋi nämoinik api awähuret.

¹² Anututä ude yäŋpäŋ äneŋi kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Näk inkät imaka kuŋat-kuŋat ikek kuduŋtagän inkät bok it täkaŋ, ba imaka kuduŋtagän kämi ahäkta yäwanikät bok, topmäk-topmäk täyat unitäŋo kudän ŋode; ¹³ Näkŋo gämok wära kudän gubam terak peyat. Peyat u kaŋkaŋ topmäk-topmäk komekät täŋkuro unita kaŋ juku piwut. ¹⁴⁻¹⁵ Näkä täŋpewa gubam gwägätpäŋ gämok wära ahänjirän näkä inkät ba imaka irit kuŋat-kuŋat ikek mebäri mebäri ukät topmäk-topmäk täŋkuro u api nadäwet. Nadäŋira ume putputtä kome terak imaka irit ikek kudup wari nämö api däpek. ¹⁶ Täŋpäŋ gubam terak gämok wära parirän kaŋpäŋ kome terak imaka irit kuŋat-kuŋat ikek inkät topmäk-topmäk tärek-täreki nämö täŋkuro u api nadäwet. ¹⁷ Anututä ude yäŋpäŋ Noa ŋode iwetkuk; Kome terak imaka irit kuŋat-kuŋat ikek in kuduŋtagänta topmäk-topmäk täyat unitäŋo kudän u api kak täneŋ.

Noa nanakiye täŋo manbijam

¹⁸ Noa nanakiye gäpe gänaŋ naniktä äpuŋo unitäŋo wäpi Siem, Ham, Jafet. Täŋkaŋ Ham uwä Kenan täŋo nani. ¹⁹ Noa nanakiye yaräkubä uken naniktä kome äma äbori äbori ahän patpat täŋpäŋ komeŋi komeŋi it yäpmäj kuŋkuŋ.

²⁰ Noa uwä ketem piä täkta, äma ude itkuk. Täŋpäŋ Noa u yäput peŋpäŋ päya kubä wäpi wain, u piä täŋkuk. ²¹ Täŋpäkaŋ kämiwä wain ume yäpmäŋpäŋ naŋkaŋ täŋguŋguŋ taŋpäŋ yottaba gänaŋ moräŋ patkuk. ²² Moräŋ parirän Kenan täŋo nani Ham unitä nani Noa moräŋ parirän kaŋpäŋ noripakiyat äpmo bijam yäwetkuk. ²³ Yäweränkaŋ Siem

* 9:1: Stt 1:28 * 9:4: Stt 17:10-14; Wkp 19:26; Lo 12:16,23, 15:23 * 9:6: Stt 1:26; Kis 20:13 * 9:7: Stt 1:28

kenta Jafet tek kubä yäpmänpäj mädeni käda ämetpäñ yäpmänkañ nan moräj parirän käde yäj nadänpäj mäde kädagän päro ämet imiñkumän.

²⁴ Täñpäñ Noa u waintä urirän patkuk kädagän akuñpäñ nanaki gweki Hamtä imaka täñ imiñkuko unita nadänpäj ñode yäjñkuk;

²⁵ Tagwäntä Kenan terak kañ ärowän!

U äpaniinik itkañ noriye täño piä täñ yämiktagän.

²⁶ Ude yäjpäñ äneri ñode yäkgän täñkuk;

Yawe, Siem täño Anutu u iniñ oretna!

Täñkañ Kenan u Siem täño piä täñ imiktagän.

²⁷ Täñpäkañ Anututä Jafet täñkentäj imiñirän komeni täñigän kañ pipiyäwän.

Täñirän Jafet täño yeriniyekät Siem täño yeriniye bok kañ irut.

Täñpäkañ Kenan täño uwä piä täñ imiktagän.

²⁸ Täñpäkañ gwägu pähaptä paorirän Noa uwä äneri obañ 350 ude it yäpmäj kuñkuk.

²⁹ Kuñjarirän obañ 950 ude tärenjirän kumbuk.

10

Noa äbeki oraniye täño manbiñam

¹ Gwägu pähaptä paoränkañ u punin terak Noa nanakiye Siem, Ham, Jafet unitäño nanakiye ahänkuñ. Äma yaräkubä unitäño manbiñam ñode;

² Jafet täño nanakiye wäpi ñode; Gome, Magok, Madai, Javan, Tubal, Mesek ba Tiras.

³ Gome täño nanakiye wäpi ñode; Askenas, Rifat, Togama.

⁴ Javan täño nanakiye wäpi Elisa, Tasis. Täñkañ ämawebe Saipras kenta Dodan komeken nanik u imaka, Javantä äbotken nanik. ⁵ Täñkañ äbot u bäyañ weñjä äbot mäyap ahän yäpmäj kuñkuñ. Äbot mäyap unitäño komeni ba mani kotäk inigän inigän. U ini buap-buap gwägu dubiniken ba kome kubäkubä gwägu bämopiken ittän kuñkuñ.

⁶ Ham täño nanakiye wäpi ñode; Kus, Isip, Libia, Kenan.

⁷ Kus täño nanakiye wäpi ñode; Seba, Havila, Sapta, Rama, Sapteka. Rama uwä nanakiyat wäpi Seba kenta Dedan.

⁸ Kus uwä Nimrot täño nani. Nimrot u tägañpäñ äma kehäromi, wäpi biñam nitek täñkuk. ⁹ Yawetä täñkentäj imiñirän tom däpmäkta intäjukun ämata itkuk. Mebäri unita äma kehäromi ätuta U Nimrot bumik, Yawetä täñkentäj imiñirän tom däpani ärowani itkuko u yäj yawetä täkañ.

¹⁰ Täñpäñ Nimrot unitä Babilonia kome täñiken yotpärare mäyap täñkuk. Intäjukunä yotpärare ñode täñkuk; Babel, Ereka, Akat, Kalne. ¹¹ Eruk, Babilonia kome peñpeñ Asiria komeken kuñkuk. Kome uken yotpärare wäpi Ninive, Rehobot, Kala, Resen täñkuk.

¹² Resen yotpärare uwä Ninive Kala yotpärare bämopiken itak. U yotpärare pähap.

¹³ Isip täño yeri äbot-äbot ñode ahänkuñ; Lidia nanik, Anam nanik, Lehap nanik, Naptu nanik, ¹⁴ Patarus nanik, Kaslu nanik, Krit nanik. Krit naniktä Filistia nanik ahän patpat täñkuñ.

¹⁵⁻¹⁸ Kenan nanaki wäpi Saidon intäjukun ahänkuk. Saidon ahänkuko u punin terak Kenan täño yeri äbot ätu wäpi ñode ahänkuñ; Hit, Jebus, Amo, Gilgas, Hivi, Alka, Sini, Alvat, Semar, Hamat. Äbot ude ahän yäpmäj kuñkuñ.

Kadäni u punin terak Kenan nanakiye täño äbori äbori uken-uken kuñtäñpä kuñkuñ. ¹⁹ Kuñtäñpä kuñkuño unita Kenan nanakiye äbori äboritä kome täñi tokneñ moreñkuñ. Kome täñi täñpäñ Saidon kometä päñku kome ban ätu unitäño бага terak tärenkuk. Kome ban u wäpi ñode; Geral, Gasa, Sodom, Gomora, Atma, Seboim, Lasa u tärenkuk.

²⁰ Eruk tawañ it yäpmäj äbäkañ u Ham nanakiye. Unitäño buap, mani kotäk, komeni, äbori u wäpi wäpi terak tawañ pewani.

²¹ Jafet monäni wäpi Siem u imaka, nanakiye ätu ahänkuñ. Siem u Ebe nanakiye täño orani.

²² Siem nanakiye wäpi ñode; Elam, Asu, Apaksat, Lidia, Aram.

²³ Aram nanakiye uwä ñode; Us, Hul, Geta, Mas.

²⁴ Apaksat uwä Sela täño nani. Selawä, Ebe täño nani.

²⁵ Ebe täño nanaki yarä ahänjkumän. Kubä wäpi Pelek. Unitäño kadäniken ämawebetä äma äbot-äbotta kome yäpmän daniñkuño unita nanitä wäpi Pelek yän iwetkuk. Monäni wäpi Joktan.

²⁶⁻²⁹ Joktan unitäño nanakiye wäpi ñode; Almodat, Selep, Hasamawet, Jera, Hadoram, Usal, Dikla, Obal, Abimael, Seba, Ofi, Havila ba Jobap. Äma u kudup Joktan nanakiye.

³⁰ Siem äboriye unitäño kome pom-pom ikek, edap dapuri abani käda itkuk. Mesa kome yäput peñpän pänku Sefa täretak. ³¹ Tawañ it yäpmän abäkañ u Siem nanakiye. Unitäño buap, mani kotäk, komeni, äbori u wäpi wäpi terak tawañ pewani.

³² Äma tawañ it yäpmän äpäkañ ño u Noa nanakiye äbori äbori ahänjkunjo udegän. Gwägu pähap paotkuko u punin terak äbot u naniktä äbori äbori ba kome deken deken kuñtänpä kuñkuñ.

11

Man kotäk yäpmän daniwani täño manbiñam

¹ Kadäni uken ämawebe komeni komeni man kotäk kubägan yäk täñkuñonik. Ba imaka wäpi wäpi uwä kudup kubägan yäk täñkuñonik. ² Täñpän ämawebe kome dapuri äpmonpanikentä bäyañ weñtäñ äbänkä awañ kubä wäpi Babilonia kome ahänpän uken yotpärare täñpän itkun.

³ Täñpänjä yot täna yänkañ yänpän-nadäk ñode täñkuñ; Eruk, gänpän täñpena kwäkä yäwäkañ kädäpken ijinpena kehärom tawut yäk. Ba gän kehärom täwani yäpurärätpän däpmän gatäktä kome yäpmäki kome gänañ nanik upän kañ däpmän gatäna yäk. Ude täñkuño uwä äma kome ätuken naniktä yot möbäpän täk täñkuño u nämo täñkuñ. Ba möbä yäpurärätpän däpmän gatäktä gänpän täk täñkuño u nämo täñkuñ. ⁴ Täñpäkañ äma unitä yänpän-nadäk ñode täñkuñ; Eruk yotpärare tañi kubä täna. Täñkañ yotpärare u bämöpiken yot käroni kubä yäpurärätpän täñtäñ äronitna mingupitä kunum kañ yäpurän! Ude täñitna wäpnin biñam nitek itpäñ komeni komeni kuñtäna kunegtäwä yäk.

⁵ Ude yänpän yotpärare pähap ba yot käroni u täñ irirä Yawetä yabäwayän äpuk. ⁶ Päpä yabänpän Yawetä yänkuk; Bureni, ñowä äma äbot kubägan, mani kotäk kubägan unita yot käroni ño täñpänjä mäden imaka imaka täna yänkañ tägagän api täneñ. ⁷ Eruk, nin äpmonpän man kubägan yäk täkañ u awähutpena manta tängunñuñ kañ tañput yäk.

⁸ Yawetä ude yänpän äma äbot pähap u yäpmän daniñpän yepmanpän yotpärare pähap täñ itkunjo u peñpeñ komeni komeni kuñtänpä kuñkuñ. ⁹ Täñpäkañ Yawetä kome uken mani kotäk kubägan yäpmän daniñpewän imätpeñ komeni komeni kuñ moreñkuño unita kome, yot käroni täñkuño unitäño wäpi Babel yän iwetkuk. Babel mebäri u yänuruk-uruk pähap.

Siem nanakiye täño wäpi tawañ

¹⁰ Siem täño äbekiye oraniye täño manbiñam ñode;

Gwägu pähap paoränkañ obañ yarä täreñirän Siem uwä obañ 100 täñkuk. Obañ 100 täñirän unitäño nanaki tuäni Apaksat ahänjkuk. ¹¹ Apaksat ahäwänkañ obañ 500 it yäpmän äronirän u bämöpiken äperiye nanak ätu ahänkuñ.

¹² Apaksat uwä obañ 35 täreñirän nanaki tuäni Sela ahänjkuk. ¹³ Sela ahäwänkañ Apaksat u obañ 403 it yäpmän äronirän u bämöpiken äperiye nanak ätu ahänkuñ.

¹⁴ Sela uwä obañ 30 täreñirän nanaki tuäni Ebe ahänjkuk. ¹⁵ Ebe u ahäwänkañ Sela u obañ 403 it yäpmän äronirän u bämöpiken äperiye nanak ätu ahänkuñ.

¹⁶ Ebe uwä obañ 34 täreñirän nanaki tuäni Pelek ahänjkuk. ¹⁷ Pelek ahäwänkañ Ebe u obañ 430 it yäpmän äronirän u bämöpiken äperiye nanak ätu ahänkuñ.

¹⁸ Pelek uwä obañ 30 täreñirän nanaki tuäni Reu ahänjkuk. ¹⁹ Reu ahäwänkañ Pelek u obañ 209 it yäpmän äronirän u bämöpiken äperiye nanak ätu ahänkuñ.

²⁰ Reu uwä obaḅ 32 täreḅirän nanaki tuäni Seruk ahänjuk. ²¹ Seruk ahäwänkaḅ Reu u obaḅ 207 it yäpmän äronjirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahänjuk.

²² Seruk uwä obaḅ 30 täreḅirän nanaki tuäni Naho ahänjuk. ²³ Naho ahäwänkaḅ Seruk u obaḅ 200 it yäpmän äronjirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahänjuk.

²⁴ Naho uwä obaḅ 29 täreḅirän nanaki tuäni Tera ahänjuk. ²⁵ Tera ahäwänkaḅ Naho u obaḅ 119 it yäpmän äronjirän u bämopiken äperiye nanak ätu ahänjuk.

²⁶ Tera uwä obaḅ 70 täreḅirän nanakiye ḅode ahänjuk; Abram, Naho, Haran. ²⁷ Eruk Tera täḅo manbiḅam ḅode; Tera nanakiye Abram, Naho, Haran ahänjuk. Täḅpäḅ Haran täḅo nanaki Lot ahänjuk. ²⁸ Haran nani wäpi Tera u pen irirän Haran uwä ini ahäwani yotpärare wäpi Ur uken kumbuk. Ur u Kaldia komeken itak. ²⁹ Täḅpäḅ Abram kenta Naho webe yäpumän. Abram webeni wäpi Sarai yäpuk. Täḅpäḅ Naho webeni wäpi Milka yäpuk. Naho webeni u Haran täḅo äperi. Haran uwä äperiyat Milka kenta Iska. ³⁰ Täḅpäḅ Abram webeni Sarai äruḅ itkuk.

³¹ Täḅpäḅ Teratä nanaki Abram, Abram webeni wäpi Sarai, orani Haran täḅo nanaki wäpi Lot, u kudup yän-yäkḅat yäpmän Kenan komeken kuḅkuḅ. Kome it täḅkuḅo u wäpi Ur, Kaldia kome bämopiken itak u peḅpeḅ kädet moräki yäput peḅkuḅ. Kuḅkä kädet bämopiken Haran komeken ahänpäḅ itkuḅ.

³² Täḅpäkaḅ Tera u obaḅ 205 it yäpmän äronpäḅ Haran komeken kumbuk.

12

Anututä Abram inita biḅam yäpmän daniḅkuk

¹ * Eruk Yawetä Abram ḅode iwetkuk; Gäk komeka, notkaye, äbotkaye u yepmaḅiri kome gäwoḅärewayän täyat uken päḅku kaḅ it.

² Täḅpäḅ näkä iron täḅ gamiḅira äbotkayetä äbot pähap api itneḅ.

Ude täḅ gamiḅira gäkä wäpka biḅam ikek itkaḅ ämawebe mäyap api täḅkentän yämen.

³ * Äma iron täḅ gaminayän täkaḅ uwä näkä udegän iron api täḅ yämet.

Täḅ kubätä gäk waki täḅ gameko uwä näkä udegän waki api täḅ imet.

Täḅpäkaḅ gäkä terak ämawebe äbori äbori komeni komeni kuduptagantä iron pähap api yäpneḅ.

⁴⁻⁵ Eruk Abram obaḅ 75 täreḅirän Yawetä iwetkuko ude man buramiḅpäḅ komeni wäpi Haran peḅpeḅ kuḅkuk. Inigän nämo kuḅkuk. Webeni Saraikät gweki täḅo nanaki Lot ba piä ämaniye tuḅumi Haran itkaḅ yäpuḅo päke u kudup yän-butuwänkaḅ Kenan kome taḅi u kuna yänpäḅ komeni Haran peḅpeḅ kuḅkuḅ. Kädet käroni kuḅtängän kome taḅi Kenan uken ahänjuk.

⁶⁻⁷ * Abram Kenan kome kuḅtängän kome täpuri kubä wäpi Sekem uken ahänjuk. Kome uken päya taḅi kubä äma kubä wäpi Moretä bian piwani itak. Kadäni uken ämawebe Kenantä äbotken nanik uken itkuḅopän Yawetä Abram ahän imiḅpäḅ iwetkuk; Nanakiye ba äbekjiye orajiyeta kome ḅo api yämet yäk. Man ude iwetkuko unita Abramtä Yaweta yänpäḅ mobä bukä kubä täḅkuk, Yawetä ahän imiḅkuko unita.

⁸ Ude täḅpäḅ Sekem kome u peḅpeḅ äneḅi kuḅtängän edaptä äbani käda pom u dubiniken yottaba täḅpäḅ itkuk. Betel kome edaptä äpmonḅani käda, Ai kome edaptä äbani käda u bämopiken itkuk. Täḅpäḅ kome uken Yaweta yänpäḅ mobä bukä kubä täḅpäḅ Yaweken yänpäḅitkuk. ⁹ Täḅpäḅ äneḅi akumaḅ Negev komeken kuḅkuk.

Abram Isip komeken kuḅkuk

¹⁰ Eruk kadäni uken kome Abramtä itkukken uwä nakta jop itkuḅ. Ketem nämoinik unita Isip komeken itpäḅ-nadäka kuḅkuk. ¹¹⁻¹² Eruk Isip kome keräp täḅpäḅ webeni Sarai ḅode iwetkuk; Nadätat yäk. Gäk webe säkgämän gabätat unita Isip ämatä gabänpäḅ api yäneḅ; Ai, ḅo webeni yän nadänkaḅä näk kumän-kumän nutkaḅ gäk api gabän koreneḅ. ¹³ * Ude api yäneḅo unita ḅode kaḅ yäwet; Näk unitäḅo wanori yän kaḅ yäwet

* 12:1: Apos 7:2-3; Hib 11:8 * 12:3: Gal 3:8 * 12:6-7: Apos 7:5; Gal 3:16 * 12:13: Stt 20:2, 26:7

yäk. Gäk ude yäweriwä gäka yänpäj näk nabäj korenpäj täga käwep api täj naminej yäk.

¹⁴ Ude yänpäj kuñtängän Abram Isip komeken ahäjku. Ahäjirän Isip ämatä Sarai u säkgämäninik kañkañ kañgärip täjku. ¹⁵ Tänpäkañ Isip täjo intäjukun äma Fero unitäjo piä ämaniye ätutä Sarai u kañkañ päñku Fero biñam iwetku. Ude iweräwä Ferotä yäwerän Sarai imagut yäpmäj Ferotä ini yotken äronku. ¹⁶ Ferotä yotken äronirän kañpäñ Saraita yänpäj Ferotä Abram iron täj imiñku. Sipsip, bulimakau, doñki ämani webeni, epän ämawebekät kamel ätu ude imiñku.

¹⁷ Upäjkañ Abram webeni Saraita yänpäj Yawetä Ferokät äboriye käyäm wakiwaki pewän ahäj yämiñku. ¹⁸ Ude ahäj yämiñirän Ferotä Abramta yänpewän äbänpäj ñode iwetku; Wa! Abram, jide täj namin? Ño webena yäj imata nämo näwetkun? ¹⁹ Imata ño wanotna yäj näwetpewi webenata yäput? Eruk, webeka ño imagut yäpmäj ku! ²⁰ Tänpäñä Ferotä piä ämaniye yäwet-pewän äbä Abram iwetku; Webeka tuñumka kudup yäñporiñ yäpmäj ku! yäj iwetku. Iweräwä kuñku.

13

Abram Lot ini-ini kuñkumän

¹ Tänpäj Abramtä webeni, Lot ba tuñumi kudup yäj-butuwänkañ Isip kome peñpeñ Negev komeken äneñi äronku. ² (Abram u Isip kome itkukken tom towiwani, golkät siliwa moneñ mäyap yäpmäjpäñ tuñum äma täjku.)

³⁻⁴ Eruk, Negev kome u peñpeñ kuñtängän Betel kome bian itkukken u ahäjpäñ itku. Betel kome, Ai kome bämopiken bian yottaba tänpäj mobä bukä täjkuken u kuñpäñä Yawe iniñ oretku.

⁵ Tänpäkañ Lot Abramkät kuñatkumäno u imaka, sipsip, bulimakau ba yot tom gupipäj täñpani mäyap it imiñku. ⁶ Tänpäj Abram kenta Lot bok ude irirän yawakiye mäyapinik ahäjirä tomtä nakta ketemta wäyäkñeñkuño unita bok itnañi nämo täjku. ⁷ Ude tänpäj Abram täjo piä ämaniyekät Lot täjo piä ämaniye bämopiken yäjwawak pewä ahäjku. (Tänpäkañ kadäni uken Kenan täjo äboriyekät Peres täjo äboriyetä kome mähem tänpäj itku.)

⁸ Yäjwawak yäñtäko Abramtä Lot ñode iwetku; Nek ba piä ämaniye bämopninken ämik man ahäjirän nämo tägatak. Nek yanani. ⁹ Eruk käyan? Kome pähap pätak u! Unita yäpmäj danida yäk. Gäkä bure käda kwayäj nadäwiwä näkä käpmäk käda api yäpet. Täñ gäkä käpmäk käda kwayäj nadäwiwä näkä bure käda api yäpet yäk.

¹⁰ * Eruk Lot dapun iñpewän kwäpäñ Jodan awañ pähap, ume täga nitek. Kome uwä Iden piä Yawetä piwani ude bumik, ba Isip kome täga, Soa kome käda itak u bumik. (Kadäni uwä Yawetä Sodom Gomora yotpärare u nämo däpukken Jodan kometä ude itku.) ¹¹ Tänpäj Lottä Jodan awañ päke u inita korekta yäjku. Ude yänpäj edap äbani käda u kuñku. Ude täñkuko uwä Abram kenta Lot ini-ini päñku itkumän. ¹² Tänpäkañ Abram Kenan komeken pen irirän Lottä Jodan kome täjo yotpärare itkuño u kubäwä wäpi Sodom u dubiniken kuñpäñ yot tänpäj itku. ¹³ Sodom uwä mähemiwä wakiinik. Imaka Yawetä momi yäj nadäjku u bumta täñtäj kuñat täñkuñonik.

¹⁴ Eruk Lot Abram teñpeñ kuñirän Yawetä Abram ñode iwetku; Gäk bämop ño itkañ kome ño iñj pärewat. ¹⁵ * Kome kudup käyan u gäka ba gäkño äbotkaye mäden ahänayäj täjo unita biñam. ¹⁶ Näkä yänpewa äbotkaye keñkeñ jirañ ude api ahäneñ. Äma kubätä keñkeñ jirañ täga daniweko uwä äbotkaye mäden ahänayäj täjo u imaka, täga daniwek. Upäjkañ täga nämo, u jirañinik api ahäneñ. ¹⁷ Eruk akumañ päñku kudup yabäj yäwattäj ku. Kome päke ño gäkagän ganiñ kiretat yäk.

¹⁸ Yawetä Abram ude iweränkañ tuñumi kuduptagän yäpmäjkañ kuñtängän Hebron kome päya äma kubä wäpi Mamretä piwani u dubiniken päñku ugän itku. Päñku u itkañ Yaweta yänpäj mobä bukä kubä täjku.

* 13:10: Stt 2:10 * 13:15: Apos 7:5

14

Iwantä Abram gweki täjo nanaki Lot topmänpäj yäpmäj kuŋkuŋ

¹⁻⁷ Kadäni uken äma Sodom, Gomora, Atma, Seboim ba Soa komeken naniktä Elam kome täjo intäjukun äma wäpi Kedolaomi unitäjo gämoriken obaŋ 12 ude it yäpmäj äbänkä eruk obaŋ 13 uken gaŋani pähap nadänpäj intäjukun ämaniye wäpi Bela, Bisa, Sinap ba Semebetä bänep kubägän tänpäj Kedolaomi, komi piä täj yämiŋkuko ukät ämik pewä ahäkta yänpäj-nadänkuŋ.

Ude täjirä obaŋ 14 uken Kedolaomi, Elam kome täjo intäjukun äma unitä kome ätu täjo intäjukun ämakät äboriyeta gera yänpewä ämikken täŋkentäj imikta äbuŋ. Täŋkentäj imikta äbuŋo u Babilonia, Elasa ba Goim kome unitäjo intäjukun äma wäpi Amrafel, Ariok, Tidal. Eruk intäjukun äma ukät äboriye äbäkaŋ pengän kome ätukät ämik tänpäj kehäromini yäpmäj äpuŋ. Äma äbot-äbot kehäromini yäpmäj äpuŋo u wäpi Refa, Sus, Em, Hol. Täŋkaŋ kome ŋodeken ämik täŋkuŋ; Asterot-Kanaim, Ham, Save-Kiriataim, ba Sei kome täjo pomkentä pänku Elparan, kome jopi dubiniken itak u. Tänpäkaŋ äbot ätu u kehäromini yäpmäj äpäŋkaŋ eruk äyänjut pänku Enmispat kome, wäpi kubä Kades u kuŋkuŋ. Kuŋpäj uken Amalek äbot kuduŋtagän däpmänpäj yäwat kireŋkuŋ. Ude täŋkaŋ Amo äbotken nanik Hasason-Tama komeken irani u däpuŋ.

⁸⁻⁹ Eruk ude täjirä Sodom, Gomora, Atma, Seboim ba Soa kome täjo intäjukun ämaniyekät äboriyetä Sidim Awaŋ, Kumbani Gwägu dubiniken itak u kuŋpäj Kedolaomi, Tidal, Amrafel ba Ariok ukät ämik pewä ahänkuŋ. Ämik pewä ahänkuko uwä kome 5 täjo intäjukun ämatä kome 4 täjo intäjukun ämakät ämik pewä ahänkuŋ.

¹⁰ Tänpäkaŋ Sidim Awaŋ uken gwägu käroŋi okä näbä nikek bumta itkuŋ. Täŋkaŋ iwaniyetä Sodom Gomora täjo äma ärowanikät äboriye kudup yäwat kirejirä metänpeŋ kuŋpäj ätu okä gwägu u gänaŋ äpmonpäj paotkuŋ. Täjirä ätu metänpeŋ pänku pom terak äronpäj käbop itkuŋ. ¹¹ Ude täjirä iwaniye kome 4 uken nanik unitä Sodom, Gomora yotpärare uken pänku u nanik täjo tuŋum ketem kudup yäyomäгатkuŋ. ¹² Abram gweki täjo nanaki Lot Sodom yotpärare itkuko u imaka, iŋitpäj tuŋumi bok yäpmäj kuŋkuŋ.

¹³ Ämik täjirä Sodom nanik kubätä metänpeŋ pänku Abram u imaka ahänkuko unitäjo biŋam iwetkuk. (Abram unita äma ätutä Hibru äbotken nanik yän yäk täŋkuŋonik. U päya äma kubä wäpi Mamretä bian piwani u dubiniken it täŋkukonik. Mamre uwä Amotä äbotken nanik. Unitäjo noripakiyat Eskol kenta Ane. Äma yaräkubä ukät Abramkät bänep kubägän tänpäj itkuŋ.)

Abramtä Lot iwan keriken nanik imagutkuk

¹⁴ Eruk, Abramtä nanaki topmänpäj yäpmäj kuŋkuŋo unitäjo manbiŋam nadänpäj ŋode täŋkuk; Inikät nanik ämik tänpäj nadäwani ämaniye yarägän 318 ude yämagutkuk. Yämaguränpäj iwan yäwat yäpmäj kuŋtängän Dan yotpärareken ahänkuŋ. ¹⁵ Ahänpäj bipani ugän Abramtä ämaniye yäpmäj daniŋpäj ini äbot-äbot yepmanpäj yäwerän pänku iwaniye ahän yämiŋkuŋ. Ahän yämiŋpäj däpmänpäj yäwat kirentäj kuŋtängän Hoba yotpärare Damaskus guno käda uken ahänkuŋ. ¹⁶ Uken ahänpäj tuŋum iwantä yäyomäгат yäpmäj kuŋkuŋo u kuduŋtagän äneŋi yäpuŋ. Tänpäj Abram gweki täjo nanaki Lotkät Lot täjo tuŋum, ukät webe ba ämawebe ätu iwantä kubota täŋkuŋo u äneŋi yämagutkuŋ.

¹⁷ Täŋkaŋ Abram Elam täjo intäjukun äma Kedolaomi ukät intäjukun äma noriye däpmänpäj yäwat kirewä kuŋirä eruk äyänjutpäj komeniken kuŋkuk. Kuŋirän Sodom täjo intäjukun äma Abram käwayän Save Awaŋ komeken ahän imiŋkuk. (Save Awaŋ kome u wäpi kubä Intäjukun Äma Täjo Awaŋ.)

¹⁸ * Tänpäkaŋ Salem täjo intäjukun äma wäpi Melkisedek u imaka, äbä Abram ahän imiŋkuk. (Melkisedek uwä Anutu Ärowaniinik unitäjo bämop äma epän tak

* 14:18: Hib 7:1-10

tänjkukonik.) Eruk, ahäj iminjpäñ käräga kenta wain ume Abramta iminjuk. ¹⁹ Iminjpäñ kon man ñode iwetkuk;

Abram, Anutu Ärowaniinik kunum bibik gatäwanitä imaka tägatäga täñ gamiton!

²⁰ Täñkañ Anutu Ärowaniiniktä iwankaye ketkaken yepmañkuko unita wäpi iniñ oretsi! Ude iweränä Abramtä tuñum iwan keriken nanik yäyomägakukuko ukät nanik ätu buñät iminjuk.

²¹ Ude täñ iminjkañ ätu nanak kuñirän Sodom täño intäjukun ämatä Abram ahäj iminjpäñ ñode iwetkuk; Ämawebenaye nomägakukunjo u äneñi naniñ kire. Täñ, tuñumä gäkñata it gamikot yäk. ²²⁻²³ Yäñirän Abramtä Sodom täño intäjukun äma u iwetkuk; Yawe Anutu Ärowaniinik, kunum kome täñkuko u wäpi terak man kehäromi ñode gäwetat; Näk tuñum täpuri-inik u ba u ketkaken nanik kubä nämoinik yäpayäñ. Imata, gäkä ñode yäwenta; Näkä Abramta tuñum mäyap iminjira tuñum äma täñkuk yäñ yäwenta yäk. ²⁴ Täñpäkañ ketemka täpuri ämanayetä kädet miñin naño unita täga nañ yäñ nadäsi yäk. Ba äma näkkät ämiksa kuñkumäño wäpi Ane, Eskol, Mamre, tuñum unitä täga yäpnañi nadäñ yämiñiri yäput yäk.

15

Anututä Abramkät topmäk-topmäk kubägän täñkuk

¹ Ude täñpäñ mäden Yawe täño mani kotäktä Abram ayäbu ahäj iminjpäñ iwetkuk; Abram, umun täwentawä!

Näkñagän gäkño kurepä ude api it yäpmäñ ärowet!

Täñkañ näkñawä gwäki ärowani ude api it gamet.

² Yäwänä Abramtä iwetkuk; Ekäni Yawe, gäk imatäken kubä namayäñ yäñpäñ yäyan? Näk kadäni käroni it yäpmäñ äbätat upäñkañ nanakna kubä nämö. Näkño kome ba tuñum piä ämana Damaskus komeken nanik wäpi Eliesa unita biñam api täneñ yäk.

³ Nadätan? Gäk nanak kubä nämö namiñkun! Unita epän ämana kubätä näkño kome ba tuñum api korewek yäk.

⁴ Ude yäwänä Yawe täño mani kotäktä ñode ahäj iminjuk; Äma wäpi yäyan unitä gäkño kome ba tuñum nämö api korewek. Nämö, gäkñaken nanaka ahäwayäñ täyak unitä gäkño tuñum api korewek. ⁵ * Ude iwetpäñä yäñikñat päñku yäman umu ñode iwetkuk; Gäk doränpäñ kunum terak iñiñpewi ärowän. Iñiñpewi ärowänpäñ guk täga daninañi täñpäwä, eruk dani! Ude yäñpäñ iwetkuk; Nanakaye ahänayäñ täño yabätan udegän api ahäj yäpmäñ kuneñ yäk.

⁶ * Täñpäkañ Abram Yawetä iwetkuko u nadäkinik täñkuko unita äma siwoñi yäñ yäñtäreñ iminjuk.

⁷ Täñkañ ñode iwetgän täñkuk; Näk Yawe, kome ño ganiñ kirewa gäkñata biñam täkta Ur yotpärare Kaldia komeken nanik gämagut yäpmäñ äburo u. ⁸ Ude iweränkañ Abramtä iwetkuk; Ekäni Yawe, jide täñpäñ kome ño näkä bureni korewetta yäñ nadäwet?

⁹ Yäwänä ñode iwetkuk; Bulimakau gubañi kubä, meme kubä ukät sipsip ämani kubä, obañ yaräkubä tärewani ukät känaräm kubä notek kubä u yäpmäñ näkken äbi. ¹⁰ Ude yäwänä Abram udegän täñkuk. Yäpmäñ päñku kwäk duñpäñ kukñi ini terak, kukñi ini terak tawañ peñkuk. Barakä kumän ikek peñkuk, kwäk nämö duñkuk. ¹¹ Ude peñirän barak tañi ätutä tom madäñ peñkuko u nänyäñ äpäñirä Abramtä täñ-yawatuk.

¹² * Eruk edap äpmonpayäñ täñirän Abram patguñguñ täñirän bipmäñ urani umuri pähap kubätä uwäk täñkuk. ¹³ * Täñpäkañ Yawetä Abram iwetkuk; Bureni-inik gäwera nadä; Kämiwä, äbotkaye kämi ahänayäñ täkañ uwä kome kudupiken päñku irirä kome unitäño mähemtä komi piäken api yepmaneñ. Obañ 400 udetä komi piäken itkañ äma kerä terak komi bumta api nadäneñ. ¹⁴ * Upäñkañ komi piä täñ yäminayäñ täño unita kowata näkä api yämet. Täñpäkañ kämiwä äbotkaye komi piäken nanikpäñ tuñum

* 15:5: Rom 4:18; Hib 11:12 * 15:6: Rom 4:3; Gal 3:6; Jem 2:23 * 15:12: Jop 4:13,14 * 15:13: Kis 1:1-14; Apos 7:6 * 15:14: Kis 12:40-41; Apos 7:7

ärowani nitek api äpämañ kuney. ¹⁵ Gäkña uyaku tägawani täñpän kumänpän äbekaye orañkaye täño itpän-nadäk komeken api äpmonpen yäk. ¹⁶ Täñpän Amo täño äboriye unitäño waki-wakini yäpurärätpän yäpurärätpän täñ yäpmän äronjira obañ 400 bumik tärewänkañ Amo äboriye däpmänpän yawat kireñira äbotkaye äneñi äyänutpen api ämneñ yäk.

¹⁷ Yawetä ude iwerirän kome dapuri äpmonpän bipmän urirän kädäp gäyökkät topän mebet ahänpän tom duñpän peñkuko u kukñi kukñi irirän bämopgän kuñkumän. ¹⁸⁻²¹ * Kepma ukengän Yawetä Abramkät topmäk-topmäk täñpän iwetkuk; Kome ño gäkño äbotkayeta yämikta yänkehärom täyat. Kome uwä Isip täño ume wäpi Nail unitä pänku Yufretis ume u täretak. U Ken, Kenas, Katmon, Hit, Peres, Refaim, Amo, Kenan, Gilgas, Jebus unitäño komeni gäkño äbotkayeta api yämet.

16

Abramtä Haga webenita yäpuk

¹ Täñpäkañ Abram täño webeni Sarai u nanak kubä nämo bäyañkuk. Täñjirän Sarai täño piä watä webe Isip nanik kubä itkuko u wäpi Haga. ² Irirän Saraitä Abram ñode iwetkuk; Nadätan, Yawetä nadänjirän äruñ itat unita watä piä webena ukät pätkon. Parirän webe uterak nanak ätu käwep ahän nimek yäk. Ude iweränä Abramtä Sarai täño man buramiñkuk. ³ Eruk, Abramtä Kenan komeken obañ 10 ude irän täreñirän, Saraitä Isip nanik watä piä webeni wäpi Haga u api Abram webenita iniñ kireñkuk. ⁴ Iniñ kirewän bok parirän nanak kok itkuk. Täñpän Haga nanak kok itat yän nadänpän Saraita nadäwän äpani täñkuk. ⁵ Ude täñkuko unita Saraitä äpi Abram ñode iwetkuk; Näkä mäyäk nadätat uwä gäka biñam täyak yäk. Näkä watä webena gamiñpän kupänka terak peñkut. Täñpän unita Hagatä nanak kok itat yän nadänpän näka nadänjirän äpani täyak yäk. Unita gäkkät nek bämopneken man pätak u Yawe ini-tägän yäpmän daniwän yäk.

⁶ Ude yäwänä Abramtä iwetkuk; Ude nämo! Piä watä webe u mähemi gäkä täyan. Unita u ba u täñ ima yänpänä täga api täñ imen yäk. Yäwänä Saraitä Hagata iwan täñ imiñtäyon metänpeñ kuñkuk.

⁷ Haga metänpeñ pänku Su kädet kuñtängän kome äma nämo iraniken ume täpuri kubäken ahänpän itkuk. Uken irirän Yawe täño añero ahän imiñkuk. ⁸ Ahän imiñpänä ñode iwetkuk; Haga, Sarai täño watä webe, gäk de naniktä äbätan? Ba de kwayän? Yäwänä Hagatä iwetkuk; Intäjukun webe Sarai kañumuntañ äbätat yäk.

⁹ Ude iweränä Yawe täño añero unitä ñode iwetkuk; Gäk intäjukun webeka äneñi kuñkañ mani kañ burami yäk. ¹⁰ Nadätan? Näkä täñpewa gäkño äbekaye orañkaye bumta, ämatä daninañi nämo ude api ahäneñ yäk. ¹¹ Ude yänpän Yawe täño añero unitä ñode iwetgän täñkuk;

Nadätan? Gäk nanak kok itan. Nanak ämani u bäyañpänä wäpi Ismael kañ iwet, Yawetä konäm butewaki täñjiri nadänkuko unita yäk.

¹² Tägañpän tom ägwäri udewani api irek yäk.

Nanaka uwä ämata iwan täñ yämiñirän ämatä udegän api täñ imineñ.

Noriye kuduptagänta iwan täñ yämiñtän api kuñarek yäk.

¹³ Ude iwetkuko unita Haga bänepitä ñode nadänkuk; Nabänpän-nadäwani unitä kwawak ahän namiñirän karo unita Yawe täño wäpi ñode iwetat; Gäk Yawe nabänpän-nadäwani u yäk. ¹⁴ Mebäri unita ume terak itkuko u wäpi ñode yäk täkañ; Irit mähemi nabänpän-nadäwani unitäño ume dapuri. Ume u Kades yotpärare, Beret yotpärare bämopiken pen itak.

¹⁵ * Eruk, kadäni täreñirän Hagatä Abramtä nanak kubä bäyañ imiñkuk. Bäyawänä Abramtä nanak wäpi Ismael yän iwetkuk. ¹⁶ Täñpäkañ Abram täño obañ 86 täreñirän Hagatä nanaki Ismael bäyañ imiñkuk.

* 15:18-21: Apos 7:5 * 16:15: Gal 4:22

17

Anututä Abramkät topmäk-topmäk täjkuko unitäjo kudän

¹ Abramtä täno obaḅ 99 täreḅirän Yawetä ahän imiḅpäḅ ḅode iwetkuk; Näk Anutu kehäromi mäheḅi yäk. Gäk gämotnaken itkaḅ siwoḅigän kuḅat täyi yäk. ² Täḅiri näkä gäkkät topmäk-topmäk taḅpäḅ äbotkaye mäyap api pewa ahän gamiḅeḅ.

³ Ude iweränä Abramtä iḅami kome terak yäpän äpmonḅpäpän parirän Anututä iwetkuk; ⁴ Nadätan? Näk gäkkät topmäk-topmäk täyat uwä ḅodeta; Gäk äma äbori äbori unitäjo nani api täḅpen. ⁵ * Täḅkaḅ wäpka Abram uwä wari nämo api gäweret. Nämo, gäk äma äbori äbori unitäjo nani yäḅ nadän gamiḅira kuḅarayän täno unita wäpka Abraham api gäweret yäk. ⁶ Täḅkaḅ näkä täḅpewa nanakaye mäyapinik api ahäneḅ. Ahänḅjä ätutäwä intäjukun äma irit piä api täneḅ. Nanakaye mäyap ahänayän täno unitä äbori äbori komeḅi komeḅi api it yäpḅänḅ kuneḅ. ⁷ * Topmäk-topmäk gäkkät täyat ḅonitä gäk ba nanakayetä äbotkentä äbekiye oraniyeken tärek-täreki nämo, api pat yäpḅänḅ kwek. Täḅirän nähä gäka ba äbekaye oraḅkaye kämi-kämi ahänayän täḅkaḅ unitäjo Anutu api iret yäk. ⁸ * Apiḅo Kenan komeken itan ḅowä äbani ude itan upänkaḅ kome ḅo gäk ba äbekaye oraḅkaye kämi-kämi ahänayän täkaḅ unitä mäheḅi tärek-täreki nämo täneḅta api taḅiḅ kirewet. Täḅpäḅ äbotkaye unitäjo Anutu api iret yäk.

⁹ Ude iwetpäḅ Anututä Abraham ḅode iwetgän täḅkuk; Gähäwä topmäk-topmäk gäkkät täyat unitäjo käderi iwat yäpḅänḅ kaḅ kuḅat. Täḅiri äbekaye oraḅkaye kämi ahänayän täkaḅ u udegän kaḅ iwat täḅḅut. ¹⁰⁻¹³ * Topmäk-topmäkna täno kudän ḅode; Nanak ämani ahänḅpäḅ keḅma 8 ude täreḅirän gupi moräk madän yäḅik täneḅ. Nanak ämani kuduptagän apiḅotä kämi ahänayän täno uwä udegän kaḅ täk täḅḅut. Inä ude tänayän täno uwä näkä gäkkät topmäk-topmäk unitäjo kudän ude api irek. Täḅpäkaḅ nanakayetagän nämo yäyat. Gäkḅo piä ämakaye täno nanak ba kome kubäken nanik monerḅpäḅ suwawani unitäjo nanakiye udegän gupi moräk madän yäḅineḅ. Täḅkaḅ topmäk-topmäk näkä inkät täyat uwä tärek-täreki nämo api it yäpḅänḅ ärowek. ¹⁴ Täḅpäkaḅ äma kubä gupi moräk nämo madäweko uwä äma uwä äboriken nanik iwat kirewäkaḅ inigän api kuḅarek, äma uwä näkḅo topmäk-topmäk yäpḅänḅ däḅḅewayän täko unita.

¹⁵ Ude yänḅpäḅ Anututä Abraham äneḅi kubä ḅode iwetgän täḅkuk; Webeka Saraita gäwera; U wäpi Sarai yänḅ nämo api iweren. Nämo, Sara yänḅ kaḅ iwet. ¹⁶ Bureni-inik, näkä iron täḅ imiḅira Saratä koki itpäḅ nanak kubä api bäyaḅ gamek. Saraken nanik äma äbori äbori api ahäneḅ. Ba uken nanikgän ätu uwä äbot täno intäjukun äma api ahänḅ yäpḅänḅ kuneḅ.

¹⁷ Anututä ude iweränä Abraham kome terak iḅami yäpän äpmonḅpäpän patkaḅ äräpi nadänḅpäḅ ḅode nadänḅkuk; Wära! Äma kubä obaḅ 100 tärewani näk udewanitä nanak kubä täga pewän ahäwek? Ba webena Sara obaḅ 90 tärewänkaḅ nanak kubä täga bäyawek? Nämo inik! ¹⁸ Ude nadänḅpäḅ Anutu iwetkuk; Nanakna Ismael bian bäyaḅkuro unitä gäkḅo iron terak täga itnaḅi nämo?

¹⁹ Yäwänä Anututä iwetkuk; Ude upänkaḅ webeka Saratä nanak kubä bäyaḅ gamänkaḅ wäpi Aisak yänḅ kaḅ iwet. Ahänḅpäḅ tägawänkaḅ ukät topmäk-topmäkna api täḅḅet. Täḅpäḅ äboriyekät udegän, topmäk-topmäk uwä tärek-täreki nämo api it yäpḅänḅ kwet. ²⁰ Täḅ Ismaelta yäno u nadänḅ gamiḅpäḅ iron täḅ imiḅpewa äboriye mäyap api ahän imineḅ. Täḅpäḅ nanakiye 12tä wäpi biḅam ikek itkaḅ yabänḅ yäwat piä api täneḅ. Täḅkaḅ näkä täḅkentänḅ imiḅira nanaki ahänḅ yäpḅänḅ kuḅtäko äbot taḅi kubä api täḅḅek. ²¹ Upänkaḅ Ismael ukät topmäk-topmäkna nämo api täḅḅet. Nanaka Aisak ukät uyaku api täḅḅet. Täḅkaḅ nanak uwä Saratä obaḅ kubä gunonita api bäyaḅ gamek yäk. ²² Eruk, Anutu Abrahamkät man yänḅtäreḅpäḅ Abraham teḅpeḅ äronḅkuk.

* 17:5: Rom 4:17 * 17:7: Luk 1:55 * 17:8: Apos 7:5 * 17:10-13: Apos 7:8; Rom 4:11

²³ Tenpej äronkuko kepma ugän Abrahamtä Anutu täjo man buramiñpäñ nanaki Ismael gupi moräk madäj imiñkuk. Nanaki Ismaelkät piä ämaniye inikät irani ba kubäken nanik suwawani u ämani kudup gupi moräk madäj yämiñkuk. ²⁴ Täñpäkañ Abraham ini uwä obañ 99 tärewänkañ gupi moräk madäj imiñkuñ. ²⁵ Täñ nanaki Ismael uwä obañ 13 täreñirän nanitä gupi moräk madäj imiñkuk. ²⁶ Bureni, kepma ugän, Abrahamkät nanaki Ismael gupi moräk madäj yämiñkuñ. ²⁷ Täñkañ Abraham täjo piä ämaniye, ini ugän bäyawani ba kome kubäken nanik monerpäñ suwawani u imaka, kuduptagän gupi moräk madäj yämiñkuñ.

18

Anututä Abraham ahäj imiñkuk

¹ Kadäni uken Abrahamtä päya, äma kubä wäpi Mamre unitä piwani u dubiniken it täñkukonik. Täñpäñ kadäni kubä, kepma bämopiken Abraham yottaba yäman mañit irirän Yawetä ahäj imiñkuk. ² * Abraham mañit ittängän ijiwän kwäpäñ yabäñkuk; Äma yaräkubä inamiken käroñ wädäj irirä. Yabäñpäñ dubiniken bäräñeñ kuñkañ orañ yämikta gwäjiñ äpmonpäñ yäwetkuk; ³ Ärowaninaye, in näka täga nadäj namiñpäñjä piä ämajin näk, nämo närepmiñneñ yäk. ⁴ Näkä yäñpewa ume yäpmäj äbäpäñ kuroñjin ärutkañ päya ño äyurken itpäñ-nadäk täkot. ⁵ Täñjirä ketem ätu tama nañ täpäneñkañ kuna yäñpäñjä kukot yäk. Näkä yotken äbäño unita nadäj namiñjirä ude täñkentäj tama! Yäwänä iwetkuñ; Täga, yäyan ude täyi yäk.

⁶ Täga yäj iweräkañ Abrahamtä yot gänañ äro webeni Sara iwetkuk; Eruk, plaua ätu bumik gwetkañ awähutpäñ käräga säkgämän ätu bäräñeñ ijiñ yämisi yäk. ⁷ Iwetpäñjä Abraham bäräñeñ päñku bulimakau nanaki säkgämän kubä yäpmäj päñku piä ämani kubäta imänkañ bäräñek madäñpäñ ijiñkuk. ⁸ Täñjirän bulimakau nonoñ umeni ba gakñikät bulimakau madäñpäñ ijiko u penta yäpmäj päbä yämiñkuk. Yämän nañ irirä iniwä päya äyurken käroñ wädäj itkuk.

⁹ Käroñ wädäjirän iwet yabäñkuñ; Webeka Sara de? Yäwäwä yäwetkuk; Yot gänañ itak yäk. ¹⁰ * Yäñjirän Yawetä iwetkuk; Apiño kadäni itkamäj ñodeken obañ kubä gunonita näk äneñi api äbet. Äneñi äbäñjira Saratä nanak kubä api bäyawek yäk. Täñpäkañ Sara äma itkuño u mädeniken yot yämaken itkañ man yäñkuño u nadäñkuk. ¹¹ Abraham kenta Sara uwä tagawaniinik täñkumän. Täñpäñ Saratä nanak bäyanañi nämo täñkuk. ¹² * Unita Saratä ñode nadäñpäñ mägayäñkuk; Näk gupna tepmom ikek. Äpna u imaka, tagawanigän unita bok patpäñ jide täñpäñ gäripi nadäwet?

¹³ Sara ude nadäñjirän Yawetä Abraham ñode iwet yabäñkuk; Sara imata näk webe pähap täyat ñopäñ nanak täga nämo bäyawet yäj nadäñkañ mägayätäk? ¹⁴ * Yawetä imaka u ba u kubä täñpayäñjä täga nämo täñpäñ waneñ. Nämo inik! Obañ kubä gunonita, kadäni gäweraro udeken äneñi äbäñjira Sara nanak api bäyawek. ¹⁵ Yawetä ude yäñjirän Sara umuntañpäñ äwo yäñpäñ yäñkuk; Näk nämo mägayät yäk. Yäwänä iwetkuk; Mägayäñopäñ jop yäyan yäk.

Abrahamtä Sodom yotpärareta Anutuken konäm butewaki täñkuk

¹⁶ Äma yaräkubä Abrahamkät itkuño u akumañ kuna yäñkañ Sodom yotpärare etä päpmo kañkuñ. Täñjirä Abrahamtä kädet miñin yepmañpa kut yäñkañ bok kuñkuñ. ¹⁷ Kuñkañ Yawe nadäk-nadäki-ken ñode nadäñkuk; Jide täkta nadätat uwä Abrahamta käbop nämo peñ imet. ¹⁸ Nadäj imiñjira Abraham täjo oraniyetä bureni-inik äbot tañi ba kehäromi nitek api täneñ. U wäpi terak täñkentäj yämiñpewa ämawebe kuduptagän uken-uken nanik iron pähap api ahäj yämineñ. ¹⁹ Abrahamtä nanakiye ba oraniye äbekiye näkño kädet yäwoñäreñpewän näkño man buramiñpäñ kuñat-kuñat siwoñi iwatpäñ täneñta unita näk Abraham näkñjata yäpmäj daniñkut. Ude täñjirä näk Yawetä

* 18:2: Hib 13:2 * 18:10: Rom 9:9 * 18:12: 1Pi 3:6 * 18:14: Luk 1:37

imaka Abrahamta bijam yänkehärom tanpän iwetkuro unitäño bureni näk täga api pewa ahän iminej yäk.

²⁰⁻²¹ Ude nadänpän Yawetä Abraham iwetkuk; Sodom Gomora yotpärareken nanik täño irit kuñatkuñari wakiinik tänpewä jukunaken yänkuruk-kuruk bumta ahätak unita yabänpän-nadäka kwa yäk. Yänkuruk-kuruk nadätat uwä bureni ba jop käwep yäk.

²² Tänpän äma yarä u Abraham tenpen Sodom käda kuñkumänöpän Abraham Yawekät itkumän. ²³⁻²⁴ Ittängän Abrahamtä Yawe inamiken kuñpän butewaki man ñode iwetkuk; Bureni? Gäk äma waki ba äma siwoñi bok api däpmän paoren? Ñode täga nämo tänpän? Ämawebe siwoñi kuñarani 50 ude itneño uwä yotpärare kudup täppi wanentawä. Äma siwoñi kuñarani 50 unita yänpän päke u täga nämo yabän korewen? ²⁵ Ämawebe siwoñi bok waki tänpäni bok däpayän täno uwä imaka tänañi nämöpän tänpän. Gäkño mebärika nadätat. Gäkä äma waki tänpäni ba äma siwoñi kuñarani yäpmän daniñpän kudän siwoñi täk täyan unita äma täga ba waki bok u däpnañi nämo yäk.

²⁶ Yäwänä Yawetä iwetkuk; Sodom ämawebe siwoñi kuñarani 50 ude yabänpänä unita yänpän ämawebe kudup api yepmanpet yäk. ²⁷⁻²⁸ Yäwänä Abrahamtä iwetkuk; O Ekäni, gäk ärowani. Näk äma äpäni upänkañ näk nämo mäyäk tankañ äneñi gäwetat. Näk 50ta yäropän siwoñi äma 45 ude itneñowä gäk täga yepmanpen? Yäwänä Yawetä iwetkuk; Ämawebe siwoñi 45 ude yabänpänä yotpärare u nämo yäpa waneñ. ²⁹ Ude yäwänä Abrahamtä äneñi iwetgän tänkuk; Ämawebe 40gän ude yabänpän däpen ba? Yäwänä iwetkuk; Eruk ämawebe 40 unita yänpän kudup yabä kätäwet yäk. ³⁰ Iweränä Abrahamtä yänkuk; O Ekäni äneñi gäwetat unita nämo nebewen! Ämawebe siwoñi kuñarani 30gän ude iräwä jide api tänpän? Api däpen ba nämo api däpen? Yäwänä Yawetä iwetkuk; Ämawebe siwoñi kuñarani 30 unita yänpän nämo api däpet yäk.

³¹ Yäwänä äneñi Abrahamtä iwetgän tänkuk; O Ekäni, näk nämo mäyäk tankañ äneñi gäwetat. Ämawebe siwoñi 20gän itneño uwä däpen ba nämo däpen? Yäwänä Ekänitä iwetkuk; Ämawebe 20 ude itneño unita yänpän kudup yepmanpet yäk.

³² Ude yäwänä Abrahamtä yänkuk; O Ekäni, nämo nebewen! Kubäkät yäwayän; E, ämawebe 10gän iräwä jide tänpän? Yäwänä Ekänitä yänkuk; Ämawebe siwoñi kuñarani 10 ude iräwä yotpärare u nanik kuduñtagän api yabän korewet yäk.

³³ Eruk Yawetä Abrahamkät ude yäwän tärewän kuñirän Abraham äneñi äyänutpän yotken kuñkuk.

19

Sodom naniktä wakiwaki täk täjkuño unitäño manbijam

¹ Eruk bipäda ugän Lottä Sodom yotpärare täño kädet moräkiken irirän ajero yarä ukeño ahän imiñkumän. Ahän imiñirän yabänpän päñku inami yäpän äpmonpöpän yäniñ oretkuk. Yäniñ oretpän yänkuk; ² Ärowaninayat, näkä yotken äbänjirän täñkentän tama! Näk kuroñjek ärutpän bipäni ño itpän pätna yäñewänkañ kañ kun yäk. Ude yäwänä iwetkumän; Nämo, yotpärare täño käbeyä bägupken jop pätdayän yäk.

³ Jop uken pätdayän yäwänä man kehäromigän yäñtäyon Lottä yotken kuñkuñ. Kuñpän yot gänañ äro irirän Lottä käräga yiskät nämo awähurani u ba ketem tägatäga ätukät ijiñ yämän nañkuñ. ⁴ Nañkañ däpmon pätnayän täñirä Sodom nanik äma ekäni gubañi päke u kudup Lot täño yot u it äyänutkuñ. ⁵ It äyänutpän Lot gera tänpän iwetkuñ; Äma yarä gäkken äbämäno ukeño de itkamän? Äma yarä u yän-yäkñat yäpmän ninken äbi yäk. Yarä u yäpmän ninken äbikañ yäjitna yän nadäkamän yäk.

⁶ Ude yäwäwä man yäna yänkañ Lot yäman äpmonpän yäma ukät yäwatkuñ. ⁷ Yäma ukät yäwatpän yäwetkuk; O notnaye, wakiwaki tänayän nadäkañ u nämo täneñ yäk. ⁸ Nämo, näk äpetnayat gubañi yarä ño ämakät nämo pärani unita yarä u yäpmän äbä tamakañ ukät jide tänayän nadäkañ uwä täkot yäk. Täñ äma yarä ban naniktä näkken äbumäno uwä näkä watäni it yämitat unita waki täñ yämineño!

⁹ Ude yäwänä iwetkuḡ; Keweḡ nimi! Gäk kome mähem nämo unita kädet udewanita gäkä man täga nämo niweren yäk. Nadätan? Yarä unita täḡ yäminayḡ täkamḡ uwä irepmitpäḡ gäka waki-inikinik api täḡ gamine! yäk. Ude yänpḡ Lot pimiḡ iwat-pewä kwänpḡ yäma däpmḡ eränayḡ täḡkuḡ.

¹⁰ Täḡirä äma yarä yot gänaḡ itkumäno u bäräḡeḡ päbä yäma dätpḡ Lot kerigän iḡitkaḡ wädḡ yäpmḡ yot gänaḡ ärowänkaḡ yäma ukätkumän. ¹¹ * Täḡpḡ äma yarä unitä täḡpewän äma yäman itkunḡ uwä dapuri bipmḡ utkuḡ, äma ekäni bok, gubaḡi bok. Dapuri bipmḡ uräpḡ yämata puḡ iḡiḡkuḡ.

Lotkät äboriye Sodom yotpärare peḡpeḡ kuḡkuḡ

¹² Eruk äma yarä unitä Lot iwetkumän; Gäk nanakaye äpetkaye yepmaḡkaye ba nägät moräkaye ätu yotpärare ḡoken iräwä kuduptagän yäwetpḡ yämagurikaḡ yotpärare ḡo peḡpeḡ kut yäk. ¹³ Nek yotpärare ḡo däpmḡ moredayḡ nadäkamäk. Yotpärare ḡonitäḡo waki mebäri mebäritä yänḡkuruk-kuruk pähap ude Yawe jukuniken äpmonḡkuko unita peḡ niwet-pewän yotpärare ḡo däpmḡ morekta äbumäk yäk.

¹⁴ Lottä man iwetkumäno u nadänpḡ pänḡku yepmaniyat, äperiyatta iwoyäwani u yäwetkuk; Oi, bäräḡeḡ! Yawetä kome ḡo däpmḡ morewayḡ täyak yäk. Yäweränkaḡ Lot jop yänḡnikḡatak yän nadänkaḡ mani nämo buramiḡkumän.

¹⁵ Eruk yänewänä tamimaḡ bipani aḡero yarä ukeḡonitä Lot peḡ iwetkumän; Bäräḡeḡ bäräḡeḡ! yäk. Webeka ba äpetkayat ḡo yän-yänḡat yäpmḡ ku yäk. Ude täḡpayḡ täno uyaku inä yotpärare ḡokät bok nämo paotnayḡ yäk.

¹⁶⁻¹⁷ * Täḡpākaḡ Lot kwikinik kwikinik täḡirän Yawetä butewaki nadän yämiḡpḡ aḡero ukeḡo yäwet-pewän nädamiḡi-nani kerigän yepmäḡitpḡ yän-yänḡat yäpmḡ yotpärare gägäniken kuḡpḡ aḡero kubätä yäwetkuk; Bäräḡekinik kukot! Äyänutpḡ iḡik ba awaḡ uken itpḡ-nadäk nämo täneḡ. Bäräḡeḡ kumaḡ pom uduken kaḡ kut. Uyaku nämo api kumneḡ yäk.

¹⁸ Ude iweränä Lottä yänḡkuk; Ärowanina, ude nämo! yäk. Ude täga nämo täḡpet.

¹⁹ Gäk iron taḡi täḡpḡ oraḡ namiḡirän nämo kumaro upänkaḡ pom udu baninik itkaḡ unita waki ahäwayḡ täyak unita pom uken nämo ahänkaḡ bämopiken paoret yäk.

²⁰ Yotpärare täpuri udu ka! U täpuri, ei yän? U uyaku tuän bumik yäk. Uken nepmaḡpi yäpmḡ kwayḡ täro uyaku nämo paoret yäk.

²¹⁻²² Ude yäwänä iwetkuk; Eruk yäyan unita täga nadätat yäk. Yotpärare gäkä yäyan u nämo däpayḡ upänkaḡ bäräḡeḡ metänpeḡ kut yäk. Yotpärare uken ahäwikaḡ uyaku kome ḡo täga täḡpa wanayḡ yäk.

(Yotpärare u Lottä täpuri yän yänḡkuko unita wäpi Soa yän yäk täkaḡ. Soa u nininken man terak täpuri.)

²³ Kuḡtäyon edap dapuri äbänirän Lot yotpärare täpuri Soa uken ahänḡkuk. ²⁴⁻²⁵ * Ahänirän Yawetä täḡpewän iwän kädäkut mebet ikek Sodom Gomora yotpärare terak äpuk. Iwän kädäkut mebet ikek äpuko u Sodom Gomora nanik ba awaḡ pähap uken nanik ämawebe ba ketem imaka imaka u kudup iḡiḡ moreḡkuk. ²⁶ * Täḡirän Lot webeni kuḡtäḡän äneḡi äyänutpḡ Sodom yotpärare kaḡpänä bewe äworeḡkuk.

²⁷⁻²⁸ Täḡpākaḡ patkuko kome yänḡe-yänḡeta Abraham akumaḡ kumaḡ pänḡku kome bian Anutu iḡamiken itkukken uken ahänḡkuk. Pänḡku ahänpḡ kaḡkuk; Sodom Gomora ba kome awaḡ pähap uwä gupe kädäp mebet ikek bumik akuḡirän.

²⁹ Yawetä Sodom Gomora awaḡ pähap Lottä iraniken u nanik kudup däpmḡ moreḡkuko upänkaḡ Abrahamta nadänpḡ Lot uken nanik imagut yäpmḡ kuḡkuk.

Lot kenta äperiyat täḡo manbijam

³⁰ Täḡpḡ Lot u Soa yotpärare täpuri uken itta umuntaḡpḡ äperiyat yäwän yäpmḡ pomken kuḡkaḡ mobä käwut kubäken it täḡkuḡonik. ³¹⁻³² Eruk kadäni kubäken Lot äperi

* 19:11: 2Kin 6:18 * 19:16-17: 2Pi 2:7 * 19:24-25: Mat 10:15, 11:23-24; Luk 10:12, 17:29; 2Pi 2:6; Jud 7 * 19:26: Luk 17:32

mokitä wenäni iwetkuk; E, nek täño nannek tägawani täyak yäk. Täñjirän ämawebe komeni komenitä täk täkañ ude äma nek yäpmäñpäñ nektä nanak bäyakta nämoinik itkañ unita wain mujipi täño ume täkätpäñ nanta imida nañpäñ täñguñ tawänpäñ ukät patkañ nanak kok ikek kañ itda. Ude täñjitda nan täño nägät moräk api it yäpmäñ ärowek yäk.

³³ Eruk bipani ugän wain ume imän nañpäñ täñguñ takinik täñpäñ nämö nadäñjirän äperi moki nanikätk patkumän.

³⁴ Täñpäñ äneñi patkuño yäñewänkañ mokitä wenäni iwetkuk. Näkkät uku kwep bipani päramäko u yäk. Unita apiño äneñi wain ume imida nañjirän gäkkät bipani kañ parun yäk. Ude täñpäñ uyaku nek bok nannektä nanak kañ nimän yäk. ³⁵ Eruk bipani ugän nanita wain ume imän nañpäñ täñguñ takinik täñpäñ nämö nadäñjirän äperi wenänikätk patkumän.

³⁶ Täñpäñ Lot äperiyat nanikätk ude täñpäñ nanak kok itkumän. ³⁷ Ittäñgän mokitä nanak ämani bäyañpäñ wäpi Moap yäñ iwetkuk. Apiño Moap äbot itkañ uwä Moap, Lot äperi mokitä bäyañkuko u täño orani pähap. ³⁸ Täñpäkañ wenänitä udegän nanak ämani bäyañpäñ wäpi Benami yäñ iwetkuk. Apiño Amon äbot itkañ uwä Benami, Lot äperi wenänitä bäyañkuko u täño orani pähap.

20

Abraham kenta Abimelek täño manbiñam

¹ Abrahamtä Mamre kome peñpeñ kome tañi kubä wäpi Negev uken kuñkuk. Negev kome u Kades Su kome bämopiken uken. Täñpäñ Abrahamtä yotpärare kubä wäpi Gera uken itkuk. ² * Itkañ webeni Sarata u wanotna yäñ yäñkuk. Biñam u nadäñpäñ Gera yotpärare täño intäjukun äma Abimelektä yäñpewän Sara yäñikñat yäpmäñ päñku imä webenita yäpuk.

³ Täñpäkañ bipani kubäken Anututä Abimelek däpmonken ahäñ imiñpäñ iwetkuk; Gäk webe ño äpi nikekpäñ gäñjata yäpuno unita kumbayän yäk. ⁴ Ude iweränä Abimelektä iwetkuk; Näk Sarakät bok nämö päramäk. Ekänina, näk äma siwoñi! Unita näkkät äbotnayekät nämö nidäpen yäk. ⁵ Abrahamtä ini-tägän wanotna yäñ yäñjirän webeni Saratä Abrahamta udegän wanotna yäñ yäñkuk yäk. Näk bänep siwoñina terak täñkuro unita näkken waki kubä nämö pätak yäk.

⁶ Yäweränä Yawetä iwetkuk; Bänep siwoñi terak täñkuno u bureni nadätat. Unita webe u iñirenta бага peñ gamiñpäñ täñkentän gamiñira waki kubä nämö täñkun yäk. ⁷ Eruk, gäk webe u äpiken iniñkire. Abraham uwä profet kubä unita gäka yäñpäñ näkken yäñapiñjirän gäk nämö api kumben. Täñ webeni nämö imayän täno uwä gäk ba äbotkaye bureni-inik api kumäñ moreneñ.

⁸ Eruk patkuño kome api yäñjirän Abimelek akuñpäñ piä ämaniye änok yepmañpäñ man däpmonken nadäñkuko u yäwerirän umun pähap nadäñkuñ. ⁹ Ude täñkañ Abimelektä Abraham yäñpewän äbänkañ ñode iwet yabäñkuk; Gäk jide täñ nimiñkun? Näk waki kubä jide täñ gamiñkutta kowata komi näk ba äbotnaye terak peñ nimiñkun? Ude uwä nämö tänañipäñ täñkun yäk. ¹⁰ Gäk jide nadäñpäñ ude uwä täñkun?

¹¹ Ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Kome ño naniktä Anutu nämoinik orañ imik täkañ unita webena yäñ yäwawä api nutneñ yäñ nadäñpäñ ude täñkut yäk. ¹² Etän, u bureni wanotna yäk. U nannek kubägän upänkañ meñnek inigän inigän. Upänkañ webenata yäput yäk.

¹³ Täñpäkañ Anututä näwet-pewän nana täño yotpärare peñpäñ kome kudupiken äba yäñpäñ Sara iwetkut; Kome uken ba uken kuñpäñä nadäñ namikinik täñpäñä ño wanotna yäñ kañ yäwet tä yäñ iwetkut. ¹⁴ Ude iwerirän Abimelektä sipsip, bulimakau ba piä ämawebe yäpmäñpäñ Abrahamta biñam iniñ kireñkuk. Täñpäñ webeni Sara bok iniñ kireñkuk. ¹⁵ Iniñ kireñpäñ Abraham iwetkuk; Nadätan! Injamkaken komena pat kuyak ño gäk uken ba uken ira yäñpäñä täga api iren yäk.

* 20:2: Stt 12:13, 26:7

¹⁶ Ude yänpänjä Sara ɳode iwetkuk; Äbotkayetä nadän gamiɳirä mäyäk nadäweno udetä ba gabänpän gäk webe siwonji yän nadän gamiɳerɳta wanotka Abrahamta siliwa monerɳ 1,000 ude imitat yäk.

¹⁷⁻¹⁸ Tänpäkan Abimelektä Sara webenita yäpuko kadäni uken Anututä Sarata yänpän Abimelek webeni ba piä webeniye nanak nämo bäyakta kädet tänpipiɳ yämiɳkuk. Äruɳ itnerɳta nadän yämiɳkuko uwä Abrahamtä Sara änerɳi yäpmänpän Anutuken yänpapiɳirän nanak bäyakta kädet änerɳi perɳ yämiɳkuk.

21

Aisak ahänjkuk

¹⁻² * Kadäni uken Yawetä ini bian yänkehäromtak man yänjkuko uterakgän Sarata iron täɳ imiɳirän nanak itpän Abraham tägawani täɳirän nanak bäyaɳ imiɳkuk. Anututä kadäni uken api bäyawen yän bian yänkehärom täɳjkuko kadäni ukengän bäyaɳkuk. ³ Tänpäkan nanak Saratä bäyaɳ imiɳkuko u Abrahamtä wäpi Aisak iwetkuk. ⁴ * Aisak ahänpän kepma 8 täreɳirän Abraham u Anututä man iwetkuko u iwatpän Aisak u gupi moräk madän imiɳkuk. ⁵ Tänpäkan Abraham obaɳ 100 täreɳirän nanaki Aisak u ahänjkuk. ⁶ Ahänirän Saratä ɳode yänjkuk; Anututä kädet täwit namiɳkuko unita bumta oretat yäk. Kubätä nadänpänjä bok api oretde. ⁷ Ude yänpän yäkgän ɳode täɳjkuk; Netätä Abraham Saratä nanak kubäta nonoɳ api imek yän iwerän? Täga nämo, upänkan Abraham tägawaniinik täɳirän nanak kubä bäyaɳ imitat yäk.

Abrahamtä Ismael iwat kireɳkuk

⁸ Eruk, nanak u tägaɳpän nonoɳ perɳkuko kepma uken Abrahamtä äɳnak-äɳnak pähap täɳjkuk. ⁹⁻¹⁰ * Tänpäkan kadäni kubäken nanak Isip webe Hagatä Abrahamta bäyaɳ imiɳkuko u Aisakkät täɳoret täɳ irirän Saratä yabänpän Abraham iwetkuk; Gäk piä webe ukät nanaki bok yäwat kire! yäk. Piä webe u täɳo nanakikät nanakna Aisak, yarä unitä gäkɳo tuɳum bok nämoinik api koredeɳ yäk. Nanakna Aisak unitägän gäkɳo tuɳum api korewek yäk.

¹¹ Saratä ude yänirän Abraham jägämi nadänjkuk, Ismael imaka, u unitäɳo nanakigän unita. ¹² * Jägämi nadänirän Anututä Abraham ɳode iwetkuk; Nanaka ba piä webeka unita nadäwätäk nämo täɳpen yäk. Saratä man gäwerako u burami yäk. U imata? Aisak täɳo nanakiye-tägän wäpka biɳam u terak api pat yäpmän äroweko unita yäk. ¹³ Upänkan näkä täɳpewa piä webeka täɳo nanaki uterak äma äbot pähap kubä api ahänerɳ. Ismael u gäkɳo nanakgän unita api nadän imet yäk.

¹⁴ Eruk patkuko yänerɳirän Abraham akumaɳ ketemkät ume ehät täɳtuɳum tänpän Haga täɳo piriken perɳkan nanaki iniɳ kireɳpän yäwet-pewän kuɳkumän. Kuɳtängän Beseba kome äma nämo iraniken uken täɳguɳguɳ täɳtän kuɳatkumän. ¹⁵⁻¹⁶ Kuɳattäkon umetä paorirän nanaki päya äyuɳken tewän irirän nanaki kanirän kumäkta bitnänpän inigän ban bumik päɳku itkuk. Päɳku itkan butewaki nadänpän konäm kotkuk.

¹⁷ Tänpäkan nanaki imaka, konäm korirän Anutu nadänjkuk. Nadänirän Anutu täɳo aɳero kunum gänaj itkan Hagata gera ɳode yänjkuk; Jide ahän gamänpän kotan? Umuntäweno! Anututä nanaka pat itkan kotak u nadätak yäk. ¹⁸ Akumaɳ päɳku nanaka yäpmän akuɳpän iniɳ bitnä. Nadätan? Näkä täɳpewa nanak uterak äbot pähap api ahänerɳ yäk.

¹⁹ Tänpän Anututä nadän imänpän dapun ijinpewän kwäpän ume dapuri kubä kanjkuk. Ude kanpän päɳku ume ehät piwän tokɳewänkan yäpmän päɳku nanaki towiɳkuk.

²⁰ Tänpäkan Anututä nanak u watäni irirän tägaɳkuk. Kome jopi uken it yäpmän kuɳpän tom däpmäkta mebäri kudup nadänjkuk. ²¹ Täɳkan kome jopi wäpi Paran u irirän miɳitä Isip webe kubä yäpmänpän imiɳkuk.

Abraham kenta Abimelek bänerɳ kubägän täɳkumän

* 21:1-2: Hib 11:11 * 21:4: Stt 17:12; Apos 7:8 * 21:9-10: Gal 4:29-30 * 21:12: Rom 9:7; Hib 11:18

²² * Kadäni uken Abimelek ba komi ämaniye täjo watä äma wäpi Fikol ukät pärku Abraham iwetkumän; Imaka u ba u täk täyan uwä Anututä täj kentän gamiñirän täk täyan yäk. ²³ Unita näk ba nanaknaye ba nanaknaye täjo nanakiye jop kubä nämö yän-yäkñarenta apiño kome ñokengän Anutu wäpi yänpäñ yänkehäromtan nimi yäk. Gäk kome mähemi nämö itan unita näkä iron täñ gamik täyat udegän gäkä näka ba ämawebe ño nanikta iron täñ nimik täyi yäk. ²⁴ Ude iweränä Abrahamtä ñode iwetkuk; Näwetan ude yänkehärom täyat yäk.

²⁵ Ude yänpäñ Abrahamtä Abimelek ñode yänahänpäñ iwetkuk; Nadätan? Gäkño piä ämakayetä ume nakta awañ äneñpani kubä niyomägakun yäk. ²⁶ Iweränä Abimelektä iwetkuk; Äma netä ude täñ gamiñkuño u näk nämö nadätat yäk. Bian man täpuri kubä nämö näweriri nadänkuropän apiñogän yänjiri nadätat yäk. ²⁷ Ude iweränkañ Abrahamtä sipsip ba bulimakau mäyap Abimelektä buñät imänpäñ bänep kubägän täñkumän. ²⁸ Täñpäñ Abrahamtä sipsip nanaki, webeni 7 ude yäpmän daniñpäñ inigän yepmañkuk. ²⁹ Yepmañirän Abimelektä yabänpäñ yänkuk; Ima mebärita sipsip webeni 7 ño yäpmän danitan? ³⁰ Yänjirän iwetkuk; Näkä ume awañ äneñkuro näkñaken yän nadänpäñ sipsip webeni 7 gamitat ño yäpmänkañ bureni yän nadäwen yäk. ³¹ Täñpäkañ Abraham kenta Abimelek kome uken bänep kubägän täñkumäno unita kome u wäpi Beseba yän iwetkuñ.

³² Eruk bänep kubägän täñpäñ itkañ Abimelekkät komi ämaniye täjo watä äma Fikol ukät Filistia komeken äneñi kuñkumän. ³³ Kuñjirän Abrahamtä päya kubä Beseba komeken piñkuk. Täñpäñ ukengän Ekäni Yawe Tärektäreki Nämö u iniñ oretkuk. ³⁴ Ude täñpäñ Abrahamtä Filistia kome uken kadäni käroni itkuk.

22

Abrahamken tänyabäk ahänkuk

¹ * It yäpmän kuñtängän Anututä Abraham iwet yabänkuk; Abraham! Yäwänä yänkuk; Ei! Näk ño yäk. ² Yäwänä iwetkuk; Gäk nanaka kubägän, gäripi nadänpäñ orañ imik täyan u imagut yäpmän Moria komeken ku. Kuñpäñ pom kubä gäwoñärewapän uken Aisak utpäñ ärawata kañ ijiñ nam yäk. ³ Eruk patkuko kome ket nämö yänjeñirän Abrahamtä akuñpäñ doñkini kädet kukta ket utkuk. Täñpäñä Aisakkät piä ämani yarä yämagurän yäpmän kuñkuñ. Ärawa ijikta kädäp duñpäñ däkänkuko u imaka yäpmänpäñ Anututä kome iwetkukken ukäda kuñkuñ. ⁴ Kuñtäko kepma yaräkubä täreñirän kome yänkuko bankentä kañkuk. ⁵ U kañpäñ piä ämaniyat yäwetkuk; Ek ño doñki watäni irirän Aisakkät nek udu pärku Anutu iniñ oretkañ ämdayän yäk.

⁶ Ude yänpäñ Abrahamtä kädäp Aisakta imän yäpänkañ kädäp moräkkät mujuk imaka bok yäpmänkañ kuñkumän. ⁷ Kuñtängän Aisaktä nan yän iweränä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, ima? Ude yäwänä Aisaktä iwetkuk; Nan, kädäp moräk ba kädäp yäpmänkamäk ño. Täñkañ ärawa täkta tom de? ⁸ Yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, Anututä ini-tägän tom ärawa täkta biñam pewän ahäwayän yäk. Ude iweränkañ kuñkumän.

⁹ * Kuñtängän Abraham Anututä kome yänkukken ahänpäñ mobä bukä kubä täñpäñ kädäp uterak peñkuk. Kädäp peñpäñä Aisak iñitpäñ pädä täñkañ kädäp-bukä mobä bukä terak peñkuko u terak punin teñkuk. ¹⁰⁻¹¹ Punin teñpäñ mujuk yäpmän akuñpäñ nanaki urayän täñjirän Yawe täjo añero kunum gänäñ itkañ gera yänpäñ iwetkuk; Abraham! Abraham! yän yänjirän Abrahamtä yänkuk; Ei, näk ño yäk. ¹² Yäwänä añerotä iwetkuk; Nanaka ño u ba u täñ imeno! Gäk nanaka kubägäninik näka namikta nämö iyap täñjiri gabänpäñ gäk Anutu u umuri yän nadänpäñ orañ namiñpäñ kuñat täyan yän nadätat yäk. ¹³ Ude iwerirän Abrahamtä dapun ijiwän kwäpäñ kañkuk; Sipsip ämani kubä yen obättä joñanigän wabiwänkañ irirän kañkuk. Irirän kañpäñ pärku sipsip u yäpmänpäñ nanaki komenita Anututa ärawa täñ ima yänpäñ ijiñ imiñkuk. ¹⁴ Täñpäkañ Abrahamtä

* 21:22: Stt 26:26 * 22:1: Hib 11:17-19 * 22:9: Jem 2:21

kome u wäpi Yawetä Api Täjkentäj Namek yäj iwetkuk. Unita apiño Yawe iniken pomi terak api täjkentäj nimek yäj pen yäk täkañ.

¹⁵⁻¹⁷* Täjpäkañ Yawe täño aņerotä Abrahamta gera äneñi yäjnkuk. Yawe näkä ñode yäyat yäk. Gäk nanaka kubägän nämo iyap tano unita täjkentäj gamiņpewa kunum terak guk mäyapinik itkañ ude, ba gwägu gägäniken mobä jirañ ude oraņkayetä api ahäneñ. Täjkañ oraņkayetä iwan täño yotpärare inita api koreneñ yäk. ¹⁸* Ba oraņkaye terak näkä nadäj yämiņpewa äma äbot uken-uken nanik kuduhtagäntä iron pähap api yäpneñ yäk. U imata, gäk näkño man buramik täyan unita. Man yäyat ño Yawe näkña wäpna terak yäjkehärom täyat yäk.

¹⁹Ude täjpäj Aisak yanani äneñi päñku piä ämaniyat yämaguränkañ Beseba komeken penta kuñkuñ. Täjpäkañ Abraham kome uken pen it yäpmäj kuñkuk.

²⁰⁻²³It yäpmäj kuñtäyon kadäni kubäken Abraham manbiñam ñode iwetkuñ; Monäka Naho unitäño webeni Milkatä nanaki ñode bäyañ imiñkuk; Usi intäjukun, eruk mäden Busi, Kemuel (u Aram täño nani), Keset, Haso, Pildas, Jitlap, Betuel yäk. Täjpäkañ Betueltä Rebeka bäyañkuk. ²⁴Täj Naho täño webeni kubäwä wäpi Reumatä nanak ätu bäyañkuko wäpiwä ñode; Teba, Gaham, Tahas, Maka.

23

Abrahamtä äma kumbani änekta kome suwañkuk

¹Täjpäkañ Sara obañ 127 tärewänkañ kumbuk. ²Yotpärare Hebron, Kenan komeken kumbuk. Kumäñirän Abrahamtä päñku konäm butewaki täñ imiñkuk. ³Abraham konäm kottäjgän eruk akumañ Hit äboriyetä itkuñken u kuñpäñ yäwetkuk; ⁴* Näk kome mähem nämo, äma äbanitä in bämojinken it täyat unita in webena kumbuko u änekta kome kubä näwoñärewäkañ moneñ tamayäj yäk.

⁵⁻⁶Yäwerirän Hit ämatä iwetkuñ; Ärowaninin, juku peñiri gäweritna nadä; Nin gäka äma ekäni pähap yäj nadäj gamik takamäj unita nintäño äma kumbani änekta awañ äneñpani kubä kawi gärip tawänä upäj täga gamine yäk. Ninken nanik kubätä iyap tänañi nämo yäk. Uken ba uken ba webeka kumbuko u täga api äneñpen yäk. ⁷Yäjirä Abrahamtä Hit äma gwäjij äpmoñ yämiņpäñ yäwetkuk; ⁸⁻⁹Intä webena komejinken äneñpetta bureni nadäj namiņpäñä ñode täñ namikot; Mobä awañ wäpi Makpela upäj yäpayäj nadätat unita kome u mäheñi näka biñam iwerirä naniñ kirewänkañ api suwawet yäk. Mobä awañ uwä mäheñi Efron, Soha täño nanaki u. Awañ uwä unitäño kome moräkiken itak yäk. İñamjinken mobä awañ u gwäki mäheñitä yäwänkañ uterakgän api imet yäk. Ude täñ namiñirä webena bämojinken api äneñpet yäk. ¹⁰⁻¹¹Täjpäkañ Efron ini bok itkañ yäjirän nadäñkuk. Nadänpäj noriye käbeyä täjkuñken äbä itkuño unitä nadäñirä Abraham iwetkuk; Ärowanina, yäyan ude nämo yäk. Näkä nadätat ude gäwera. Kome ukäda gäka biñam ganiñ kiretat. Mobä awañ äma kumbani änekta biñam ukät kome u käda bok jop ganiñ kiretat yäk. Notnaye itkañ ño kudup iñamiken ganiñ kiretat yäk. Gäka biñam täyak unita webeka u kañ äneñ yäk.

¹²⁻¹³Iweränkañ Abrahamtä kome u nanik gwäjij äpmoñ yämikgän täjpäj ämawebe itkuño u nadäñirä Efron ñode iwetkuk; Ude nämo, näkä nadätat ude gäwera nadäsi; Kome u jop naminäñi nämo. Kome gwäkita gama yäpmäjiri webenawä api äneñpet yäk. ¹⁴Iweränä Efrontä yäjnkuk; ¹⁵Ärowanina, kome yäyan unitäño gwäki siliwa moneñ 400 peyat yäk. Imata man wari yäde? Webeka yäpmäj päñku u äneñ yäk. ¹⁶Iwerirän Abrahamtä täga yäj nadänpäjä gwäki Hit ämawebetä nadäñirä yäjnkuko ude yäpmäj daniņpäñ imiñkuk. Kome mähem täño siliwa moneñ täño bäräpini kañpäñ nadäwani uterak siliwa moneñ 400 ude yäpmäj daniņpäñ imiñkuk.

¹⁷⁻¹⁹Eruk, moneñ imänpäj Hit ämawebe käbeyä täjkuñken äbä itkuño u iñamiken Abrahamta biñam kome Makpela, Mamre kome käda yäjnkuko u iniñ kireñkuk. Kome, päya ba awañ äma kumbani pekta biñam äneñpani u kudup iniñ kireñkuk. Täjpäkañ

* 22:15-17: Hib 6:13-14; Hib 11:12 * 22:18: Apos 3:25 * 23:4: Hib 11:9,13; Apos 7:16

Abrahamtä mobä awaŋ suwaŋkuk-ken webeni Sara u äneŋkuk. Kome uwä Kenan kome bämopiken itkuk.

²⁰ Ude täŋkuŋo uwä Hit kome mähemtä kome ba awaŋ uwä Abrahamta biŋam yäntäreŋ imiŋpäŋ iniŋ kireŋkuk.

24

Abraham Aisakta webe kubä kaŋ-ahäŋkuk

¹ Abraham kadäni käroni it yäpmäŋ äronŋängän tägawani täŋkuk. Imaka imaka täŋkuko uwä Yawetä iron täŋ imiŋirän säkgämän ahäŋkuŋ. ²⁻⁴ Tägawani taŋpän kadäni kubäken Abrahamtä piä watä ämani intäjukun täŋpani, tuŋumi kuduŋtagänta watä irani u ŋode iwetkuk; Ketka gäyeknaken peŋpän Yawe, kunum täŋo Anutu ba kome täŋo Anutu u iŋamiken yänkehäromtak man ŋode näwet; Nanakata Kenan webe, kome itkamäŋ ŋoken nanik kubä nämoinik kaŋ-ahäŋ imet yän näwet! Gäk Aisakta webe kaŋ-ahäŋ imayän nadäŋpäŋä näkŋa komeken kuŋkaŋ näkŋo äbotken nanik webe kubä kaŋ yäpmäŋ imi. ⁵ Ude yäwänä piä watä ämanitä iwetkuk; Webetä näkkät ŋo äbäкта gäripi nämo nadäwänä jide kaŋ täŋpet? Nanaka kome ŋo peŋpeŋ komekaken käwep api imagut yäpmäŋ kwet?

⁶ Yäwänä iwetkuk; Nämo! Nanakna u komenaken nämoinik imagut yäpmäŋ kwen! ⁷ Kunum täŋo Anutu Yawetä näkŋa kome kujatna ba nanatä äbot bämopiken nanikpän nämagut yäpmäŋ äbäŋpäŋ man kehäromi ŋode näwetkuk; Yerikayeta kome itan ŋo bureni api yämet yän näwetkuk. Unita nanaknata webe kubä näkŋa komeken nanikpän kaŋ-ahäŋ imayän täŋiri Yawetä aŋeroni iwerän päŋku intäjukun kuŋ gamiŋpäŋ api täŋkentän gamek yäk. ⁸ Webe kaŋ-ahäwayän täno unitä gäkkät äyänutpeŋ äbäкта gäripi nämo nadäwänä eruk yänkehäromtak man näwetan unita nadäwätäk nämo täŋpen. Upänkaŋ ŋode nadä! Nanakna komenaken nämoinik imagut yäpmäŋ kwen! ⁹ Ude yäwän nadäŋpäŋä piä watä ämani uwä keru, mäheŋi Abraham gäyekiken peŋkaŋ man iwetkuko u täkta yänkehärom taŋkuk.

¹⁰⁻¹¹ Ude yänkaŋ piä watä ämani uwä mäheŋi Abraham täŋo kamel ätu itkuŋo ukät nanik 10 yämagutkuk. Täŋpän mäheŋi täŋo tuŋum imaka tägatäga mebari mebari kobet täŋ yäpmäŋ kuŋkuk. Tuŋum ude täŋpän yäpmäŋ kuŋtängän Mesopotemia komeken Naho täŋo yotpärare keräp taŋpän ume näŋpaniken ahäŋkuk. Ahäŋpäŋ itpäŋ kamel yäwerän gukuri imäpmok täŋkuŋ. U bipäda ahäŋkuk, webe u nanik täŋo ume gwetgwet kadäni bumik täŋirän. ¹² Täŋkaŋ piä watä äma unitä Anutuken ŋode yänapiŋkuk; O Yawe, mähemna Abraham täŋo Anutu, gäk apiŋo Abrahamta yänpäŋ iron täŋ imiŋpäŋ täŋkentän namiŋiri piä täga täŋpa. ¹³ Näka nabä! Näk ume dapuriken ŋo irira kome ŋo nanik täŋo webe gubaŋi umeta äbäkaŋ yäk. ¹⁴ ŋode irira webe gubaŋi kubä äbäŋpäŋ ume gwet nami näŋpayän iwerapän ŋode näwerän; ŋo naŋiri kamelkayeta gwet yäma naŋput yän. Ude yäwayän täko webe u uwä piä ämaka Aisakta biŋam iwoyänkun yän nadäwayän yäk. Ude näweränä mähemna Abrahamta iron täŋ imitan yän nadäwayän yäk.

¹⁵ Man ude Anutu nämo iwet moreŋirän uterakgän Rebekatä ume gwetta ume käbot buramiŋ yäpmäŋ äbuk. Webe uwä Milka nanaki Betuel unitäŋo äperi. Milka uwä Abraham monäni Naho täŋo webeni. ¹⁶⁻¹⁷ Täŋpakaŋ Rebeka uwä iŋami dapun säkgämän. Webe gubaŋi, ämakät nämo pärani ba kuŋarani. Webe unitä ume dapuriken äpmo ume gwetkaŋ äneŋi äbäŋirän piä watä äma unitä dubiniken bäräŋeŋ kuŋpäŋ iwetkuk; Nadän namiŋiri ume käbotken ŋo ätu näŋpa yäk. ¹⁸ Ude iweränä Rebekatä ume käbot u piriken nanik yäpmäŋ äpäŋpäŋ iwoŋäreŋpäŋ iwetkuk; Ekänina ŋo naŋ yäk. ¹⁹ Naŋpikaŋ kamelkayeta udegän gwetpäŋ yämiŋira naŋpä koki täŋput yäk. ²⁰ Ude yänpäŋ ume käbotken nanik kamelta gäpe gänaŋ bäräŋeŋ piwän äpmonkuŋ. Piwän äpmonpakaŋ äneŋi bäräŋeŋ päŋku ume ätukät gwet yäpmäŋ äbuk. Ude täŋtäyon kamel 10 u ume naŋpä tägaŋkuŋ. ²¹ Ude täŋ irirän Yawetä nadän imiŋpäŋ piäni täŋo bureni webe ŋo terak pewän ahätak ba nämo yän u kaŋpäŋ nadäкта piä äma unitä webe u ket täŋpäŋ kaŋiwat itkuk. ²² Eruk, kameltä ume naŋ morewäkaŋ piä äma uwä iŋami epmäget täŋ

imiñpän siworok yarä keru kukñi kukñi peñ imiñkuk. Epmäget uwä golpän täñpani, gwäki tañipän peñ imiñkuk. ²³ Peñ imiñpän iwet yabänkuk; E nanka wäpi netä? Täñkañ ninä intä yotken täga pätnayän? ²⁴⁻²⁵ Ude iweränä iwetkuk; Nana wäpi Betuel, Naho kenta Milka täño nanaki yäk. Ninkät täga pätnayän. Täñkañ nintä yotken ketem kamelkayetä nakta mäyap itkañ ba unitä dämpmon patta bägup täga itkañ yäk.

²⁶⁻²⁷ Yäwänkañ piä watä ämatä gwäjiñ äpmonpän Yawe iniñ oretpän yänkuk; Mähemna Abraham täño Anutu Yawe u wäpi yäpmän akutat yäk. Anutu uwä mähemna Abrahamta nadän imiñpän bänep iron täñpän yänkehäromtak man yänkuko unitäño bureni nämo iyap tañkuko unita iniñ oretat yäk. Täñkañ näka imaka, nadän namitak. Yawe u kädet siwoñi nämagut päbä nepmanpän mähemna täño nägät moräktä yotken ahätat yäk.

²⁸ Täñpäkañ webe gubañi uwä bäräñeñ pänku miñitä yotken ahänpän ämawebe itkuño u ume terak imaka ahänkuko u manbiñam kudup yäwetkuk. ²⁹⁻³⁰ Iwerirän Rebeka wanori wäpi Laban unitä epmäget iñamiken ba siworok keriken u yabänkañ manbiñam yänkuko u nadänpän bäräñeñ kumañ Abraham täño piä watä äma kamelkät ume terak irirä yabän ahänkuk. ³¹ Yabän ahänpän iwetkuk; Anututä iron täñ gamani gäk äbikañ kuna yäk. Yotpärare gägäniken ño imata itan? Näk gäka ba kamelkayeta irit patpat kome ket urat yäk.

³² Ude yänpän äma ukät kamelniye yämagut yäpmän Rebeka miñitä yotken kuñkuk. Kuñkañ kamel terak nanik tuñum ketärenpän peñkañ kamelta ketem yämän nañ irirä äma yarä u yot gänañ äronkumän. Äronpän Abraham täño piä watä äma ukät piä ämaniye bok äbuño unita kuroñi ärutta ume gäpe gänañ piñ yämiñkuk. ³³ Ude täñkañ ketem peñ yämiñkuñ. Peñ yämiñirä Abraham täño piä watä ämatä yänkuk; Nadän namiñirä man nadätat u yäwa tärewänkañ ketem kämi näñpayän yäk. Yäwänä Labantä iwetkuk; Yäyan ude tä yäk.

³⁴ Yäwänä watä äma unitä yänkuk; Näk Abraham täño piä äma yäk. ³⁵ Yawetä mähemna Abrahamta iron pähap täñ imiñkuko unita tuñum äma täyak yäk. Sipsip, bulimakau, siliwa ba gol moneñ, piä äma, piä webe, kamel, doñki ude imani. ³⁶ Täñpäkañ mähemna täño webeni Sara uwä webe pähap terak nanak kubä bäyañ imiñkuk. Bäyañ imän tägawänkañ Abrahamtä tuñumi kuduptagän nanakita äriwän äpmon imiñkuk. ³⁷ Täñpän mähemnatä mani buramikta man kehäromi näwet-pewän yänkehärom tañkut yäk. Ñode täñpen yän näwetkuk; Gäk nanaknata webe kubä Kenan kome it täyat ñoken nanik nämo yäpmän imen yän näwetkuk. ³⁸ Nanatä komeken näkña äbotken kuñkañ nanaknata webe uken nanikgänpän kañ yäpmän imi. Ude näwetkuk. ³⁹ Ude näwerirän mähemna ñode iwetkut; Webe unitä ño äbäktä gäripi nämo nadäwänä jide api täñpet? yän iwetkut. ⁴⁰ Ude iwerawä kowata ñode näwetkuk; Yawe iñamiken it yäpmän äbäk täyat unitä añero kubä peñ iwet-pewän gäkkät itpäñ täñkentän gamiñirän piä gamitat ño unitäño bureni api ahäwek yän näwetkuk. Gäk näkña kome kujat nanatä koñken nanik nanaknata webe kubä api yäpmän imen yän näwetkuk. ⁴¹ Näkño äbotken naniktä webe kubä nanaknata nämo gamäwä, eruk, yänkehärom täyan unita nadäwätäk nämo täñpen yän näwetkuk.

⁴² Täñpäkañ apiño ume dapuriken ahänpän Anutu ñode iwerat; Yawe, mähemna Abraham täño Anutu, piä täñpayän äbätat unita gäk täñkentän namiñiri bureni täga ahäwayän? ⁴³⁻⁴⁴ Ume dapuriken ño irira webe gubañi kubätä äbänpän ume täpuri gwet nami näñpayän iwerapän ñode näwerän; Ño nañiri kamelkayeta gwet yämayañ. Ude yäwayän täko webe uwä mähemna täño nanaki unita biñam, Yawetä iwoyänkuko u yän nadäwayän yäk. ⁴⁵⁻⁴⁶ Eruk, bänepnatä ude nämo yäntärenjira uteragän Rebekatä ume käbot buramiñ päbä ume dapuriken ahänpän ume gwerak. Täñirän ñode iwerat; Ume nami näñpa yän iwerira uteragän ume käbot piriken nanik yäpmän äpäñpän ume gwetpäñ näwerak; Nañiri kamelkayeta udegän gwet yämayañ yäk. Ude yän nadänä ume gwet namän nañira kamelta udegän gwet yämän nañ. ⁴⁷ Ude täñpänä iwerat; Gäk netä täño äperi? Ude yäwawä näwerak; Näk Naho Milka nanaki Betuel unitäño äperi yäk. Ude

näweränä epmäget inamiken pejpäj siworok keru kukni kukni pej imit. ⁴⁸ Ude tänpäj gwäjij äpmonpäj Yawe iniñ orerat yäk. Bureni, mähemna täño Anutu Yawetä monäni täño äbeki nanakita webe biñam yäpmäkta kädet täga terak nämagutkuko unita wäpi yäpmäj akut! ⁴⁹ Eruk näwerut; In mähemnata nadäj imikinik tänpäj iron täñ imikta nadäkañ ba nämö? Nämö yäj nadänpäjä näweräkañ u ba u api tänpet yäk.

⁵⁰ Ude yäweränkañ Labankät nani Betueltä iwetkumän; ñowä Yawe täño kudän unita nektä u ba u yänäñi nämö yäk. ⁵¹ Rebeka inamkaken itak ño. Mähemka täño nanakita webe biñam Yawetä yäñkuko udegän tänpäj kañ imagut yäk. ⁵² Ude yäjirä nadänpäj Abraham täño piä watä ämatä Yawe gwäjij äpmon imiñkuk. ⁵³ Ude tänpäj epmäget siliwa golpäñ tänpäni, tek kejima Rebekata imiñkuk. Tänpäj tuñum gwäki ärowani ätu uwä Rebeka miñi wanorita yämiñkuk. ⁵⁴ Yämänkañ Abraham täño piä watä äma ukät äma ätu bok äbuño u ketem ume yämän nañpäñ ugän patkuñ. Patkuño yäjewänä yäwetkuk; Nepmañpäkañ mähemnaken kwa yäk.

⁵⁵ Ude yäwänä miñi wanoritä yäñkumän; Webe gubañi uwä kepma 10 ude bumik ninkät itkañ kañ kut yäk. ⁵⁶ Yäwäwä piä watä äma unitä yäwetkuk; Nabä kätäwä kwa yäk. Yawetä täga täñ namiñirän piäna täño bureni ahäñirän imata nepmäñitkamän? Mähemnaken nabä kätäwä kwa yäk. ⁵⁷ Ude yäwänä iwetkumän; Eruk webe gubañi u imagutpäñ iwetpäñ-nadäna yäk. ⁵⁸ Ude yänpäj yäñpewän äbäñirän Rebeka iwet yabäñkumän; Gäk äma ñokät kukta nadätan? Iweränä Ei, näk kwayäj nadätat yäj yäwetkuk. ⁵⁹⁻⁶⁰ Ei yäj yäwänä miñi wanoritä Rebekakät iniken watä irani webe ba Abraham täño piä watä äma ukät yepmañpäñ kunayäj täñirä Rebekata kon man ñode iwetkumän;

O wanotnin, gäk äbot pähap täño miñi täyi.

Täjiri äbotkayetä iwaniye yawat kireñpäñ kome mähemni täkot!

⁶¹ Ude iweräkañ Rebekakät piä webeniyetä tuñum tänpäj kamel terak ärowäkañ piä äma unitä yäj-yäkñat yäpmäj kuñkuñ.

⁶² Tänpäkañ kadäni uken Aisak ume kubä wäpi Irit Mähemitä Nabäk Täyak u pejpej Negev kome päñku it täñkukonik. ⁶³ Eruk kadäni kubäta bipäda itpäñ-nadäkta piäken kuñkuko ittängän dapun iñiñpewän kwäpäñ kamel äbäñirä yabäñkuk. ⁶⁴ Täñirän Rebekata udegän dapun iñiñpewän kwäpäñ Aisak kañkuk. Kañpäñ kamel terak naniktä äpmonpäñ piä äma ñode iwet yabäñkuk; Äma piäken naniktä äbätak u netä? ⁶⁵ Ude yäwänä piä watä ämatä iwetkuk; U mähemna ubayäj yäk. Ude yäjirän inami dapun pejpipikta tek wädäj pewän äronkuk. ⁶⁶ Tänpäj dubiniken ahäñpäñ itpäñ piä ämanitä imaka imaka täñkuko u Aisak biñam iwetkuk. ⁶⁷ Iwerän tärewänkañ Aisaktä Rebeka imagut yäpmäj miñi Saratä yotken yäpmäj äronpäñ webenita yäpmänpäj nadäj imikinik täñ imiñirän it täñkumänonik. Ude tänpäj miñi kumäñirän butewäki nadäñpej kuñatkuko u paotkuk.

25

Abraham täño nanakiye ätu

¹ Saratä kumbänkañ Abraham äneñi webe kubä yäpuk, wäpi Ketura. ² Unitäwä nanak ñode bäyañ yepmañkuk; Simran, Joksan, Medan, Midian, Isbak, Sua. ³ Joksan uwä Seba kenta Dedan unitäño nani. Täñkañ Dedan uwä äma äbot ñode täño orani; Asu, Letus, Leum. ⁴ Täñkañ Midian täño nanakiye ñodetä ahäñkuñ; Efa, Efe, Hanok, Abida, Elda. Äma u kudup u Ketura täño oraniye.

⁵ Tänpäkañ Abraham uwä monej tuñumi kuduñtagän Aisakta biñam buñät imiñkuk. ⁶ Upäñkañ kodak pen itpäñ webeniyetä ätu unitäño nanakiyeta tuñum ätu yämiñpäñ nanakna Aisakkät nämö itneñ yänpäj edap äbani käda yäwerän kuñ moreñkuñ.

Abraham kumbuk

⁷⁻⁸ Abraham u it yäpmäj ärontäyon tägawaniinik tänpäj obañ 175 ude tärewänkañ kumbuk. Kumbänkañ äneñkuñ. ⁹ Nanakiyat Aisak, Ismael unitä Makpela awañken äneñkumän. Awañ uwä Hit äma Soha nanaki Efron unitäño piä Mamre udude käda

itkuk. ¹⁰* Piä u Abrahamtä bian Hit nanikpäñ suwañpäñ webeni Sara äneñpani-kengän äneñkumän. ¹¹ Täñpäkañ Abraham kumänjirän Anututä nanaki Aisakta iron pähap täñ imiñkuk. Aisak uwä ume awañ kubä wäpi Irit Mähemitä Nabäk Täyak u dubiniken it täñkukonik.

Ismael täño oraniye

¹²⁻¹³ Eruk Abraham nanaki Ismael, Sara täño watä piä webe Isip nanik wäpi Haga unitä bäyañ imiñkuko unitäño nanakiye wäpi tawañ ñode; Tuäni Nebaiot, monäni Keda, gweki Atbel, awäni Mipsam. ¹⁴⁻¹⁵ U punin terak Misma, Duma, Masa, Hadat, Tema, Jetu, Nafis, Kedema. ¹⁶ Ismael täño nanakiye 12 unitä äma äbot 12 unitäño oraniye pähap ude täñkuñ. Äma äbot 12 unitäño yottabatä ittän kuñkuño u yotpärare wäpi udegän yän-daniñkuñ. ¹⁷ Eruk Ismael it yäpmän äronätängän obañ 137 ude täreñjirän kumbänkañ äneñkuñ. ¹⁸ Ismael oraniye täño irit kome uwä Havila kenta Su kome u bämopiken, u Isip kome täño edaptä äbani kädätä päñku Asiria baganiken it yäpmän kuñkuñonik. Täñkañ Ismael oraniye täño äbot unitä Abraham täño nanakiye ätukät not nämo täñpäñ inigän inigän it täñkuñonik.

Jekop kenta Iso täño manbiñam

¹⁹⁻²⁰ Täñpäkañ Abraham täño nanaki Aisak unitäño manbiñam ñode; Aisak u obañ 40 ude täreñjirän Betuel täño äperi Rebeka webenita yäpuk. Betuel u Aramtä äbotken nanik Mesopotemia kome mähemi. Rebeka wanoriwä Laban.

²¹ Rebeka äruñ ittäyon äpi Aisaktä webenita yänpäñ Yaweken yänapik man yäwän nadän imiñjirän Rebekata nanak kok itkuk. ²² Nanaki yarä nitek miñi koki gänañ patkañ kowat ämiwän täñkumän. Täñjirän miñitä yänkuk; Wära! Imata näkä terak ude ahänj namitak? Ude nadänpäñ Yawe iwet yabänkuk. ²³* Iwet yabäwänä Yawetä iwetkuk; Äma äbot yarä kokka gänañ itkamän. Äbot yarä gäkken naniktä ahänjpäñä ini äbot-äbot api itneñ. Äbot kubä täño kehäromitä kubä täño api irepmirek. Intäjukun naniktä mäden nanikta watä piä api täñpek yäk.

²⁴ Täñkañ nanak ahäk-ahäk kadäni täñjirän eruk, gwabäyak ahänkumän. ²⁵ Intäjukun ahänkuko u gupi gämäni täñkañ puñj-puñj ikek, tom puñji ude bumik unita wäpi Iso yän iwetkuñ. (Ninin man terak Iso uwä puñj yot.) ²⁶ Täñ mäden ahänkukotä tuäni Iso täño mämeki initkañ ahänkuk, u wäpi Jekop yän iwetkuñ. (Jekop u ninin man terak mämeki inirani. Täñkañ Isrel naniktä man wärani yänkañ äma jop man yäwanita mämeki inirani yän yäwet täñkuñonik.)

Aisak u obañ 60 ude täreñjirän nanakiyat uwä ahänkumän.

²⁷ Täñpäkañ nanaki yarä ahänkumäno u tägañpäñ Isotä äwanken kuñatpäñ tom däpmäkta mebäri nadänkuk. Ude täñjirän Jekop uwä kwikinik irani, yotkengän irani.

²⁸ Täñpäkañ nani Aisak u tom ägwäri täño toharita gäripi nadänkuko unita gäripini Iso terak patkuk. Upänkañ miñi Rebekata Jekopta gäripi nadän imiñkuk.

²⁹⁻³⁰ Eruk kadäni kubäken Jekop käpek gämäni käbot iñiñ irirän Iso bipiken naniktä äbänpäñ nakta wakiinik inkuñ. Äbänpäñ Jekop iwetkuk; Bäräñeñ, imaka gämäni ijitan u ätu nami näñpa. Nakta bumta nekañ! yäk. Mebäri unita wäpi kubä Edom yän iwerani. (Ninin man terak Edom u imaka gämäni.)

³¹ Ude iweränä Jekoptä ñode iwetkuk; Gäk intäjukun ahäwani täño tuñum yäpmäkta biñam wäp u naniñ kirewikañ uyaku yäk. ³² Yäwänä Isotä man kowata ñode iwetkuk; Eruk yäk. Wäpna biñam unitä täñkentäk jidewani api namek? Nämo! Nakta kumäkinik täyat yäk. ³³* Ude yänjirän Jekoptä iwetkuk; Naniñ kirekta yänkehäromtañ nam! Ude yäwänä Isotä intäjukun ahäwani täño tuñum yäpmäkta biñamta yänkehärom täñpäñ Jekopta iniñ kireñkuk. ³⁴ Iniñ kireñjirän Jekoptä Isota kärägakät käpek gämäni iñiñkuko u imiñkuk. Imän nañkañ kuñkuk. Bureni, Isotä intäjukun ahäwani täño tuñum yäpmäkta biñam wäpi unita nadäwän mewuni täñkuk.

* 25:10: Stt 23:3-16 * 25:23: Rom 9:12 * 25:33: Hib 12:16

26

Aisak täjo manbiñam

¹ Kadäni uken nakta jop irit äneñi ahänjuk. Bianä Abraham täjo kadäniken kubä ahänjuk. Täñ äneñi ahätak ñowä Aisaktä Filistia äbot täjo intäjukun äma wäpi Abimelek, Gera yotpärareken irirän päñku ahän imiñjuk. ² Täñpäkañ Yawetä Aisak ahän imiñpäñ ñode iwetkuk; Isip komeken nämo kwen. Näkä kome kubä gäwoñärewakañ uken päñku kañ it yäk. ³ * Kome uken ätu iriri näkä gäkkät itpäñ api täñkentän gamet. Täñkentän gamiñpäñ gäk ba nanakaye orañkayeta kome kudup u api tamet. Bureni, yänkehäromtak man nanka Abraham iwetkuro u api täñkehärom tawet yäk. ⁴ Näkä täñpewa orañkayeta nanak bäyañ weñirä kunum terak guk itkañ ude bumta api ahäneñ. Äbekaye orañkaye äbot u terak ämawebe äbot komeni komeni kudupta iron pähap api täñ yämet. ⁵ U Abrahamtä näkño бага man ba jukumanna u kudup nadäñpäñ buramiñ moreñkuko unita ude uwä api täñpet yäk. ⁶ Yawetä ude iweränkañ Aisak Gera yotpärare uken it yäpmänñ äronjuk.

⁷ * Irirän kome u naniktä webenita iwet yabäk täñirä Aisaktä yäwetkuk; U wanotna yäk. Webena yän yäwetta umuntañjuk. Man bureni yäwawä ño naniktä Rebeka iñami dapun säkgämän u kañgärip täñpäñ näk api nutneñ yän nadänjuk. ⁸ Eruk uken kadäni käroni ittänñän kadäni kubäken Aisaktä webeni Rebekakät täñoret täñirän Abimelek, Piristia täjo intäjukun ämatä ini yotken itkañ dapun pärewat täñpäñ yabänjuk. ⁹ Yabänpäñ Aisak yänpewän äbänjirän iwetkuk; Nadätat! Rebeka u webeka yäk. U wanotna yän imata yänkun? Yänjirän Aisaktä yänjuk; Bureni, näk Rebeka iñami dapun täga u kañpäñ nutneñ yän nadänpäñ ude yänkut yäk. ¹⁰ Yänjirän Abimelektä iwetkuk; Wa! Umuri pähap täñkun yäk. Ämanaye kubätä webeka Rebekakät patkumän yäwänä momi pähap nintä terak pätek yäk. ¹¹ Ude yänpäñ ämawebeniye ñode yäwetkuk; Kubätä äma ño ba webenita imaka waki kubä täñ yämayañ täko uwä kumäk-kumäkta biñam api täñpek yäk.

¹² Täñpäkañ Aisaktä kome uken ketem piä täñjuk. Täñirän Yawetä iron täñ imiñjirän obañ ugän ketem bumtainik ahän imiñkuñ. ¹³⁻¹⁴ Aisak uwä sipsip bulimakau ba piä watä ämaniye ahän bumbum täñirä tuñum äma pähap täñjuk. Ude täñirän Filistia ämatä kañpäñ nadäwäwak täñ imiñkuñ. ¹⁵ Nadäwäwak täñ imiñpäñ ume awañ bian nani Abrahamtä itkañ piä ämaniye yäwerän äneñpani u Filistia ämatä kome äneñi kudup yejämbuñ.

¹⁶ Ude täñirä Abimelektä Aisak ñode iwetkuk; Gäk nin nirepmitpäñ äma kehäromi nikek itan unita nipmañpeñ kome kubäken ku yäk. ¹⁷ Ude yäwänkañ Aisak Gera kome pipiyäwani pähapken äpmonpäñ yottaba täñpäñ kome uken kadäni käroni bumik itkuk. ¹⁸ Täñpäkañ ume awañ Abrahamtä irirän äneñpani Filistia ämatä Abraham kumänjirän yejämbuño u äneñi äneñtän kuñjuk. Ude täñpäñ ume awañ unitäño wäpi wäpi nanitä yäwani udegän yänñtän kuñjuk. ¹⁹ Täñ Aisak täjo piä watä ämaniyetä ume dapuri kudupi kubä kome äneñpäñ kañ-ahänkuñ. ²⁰ Kañ-ahänjirä Gera kome täjo sipsip watä ämatä Aisak täjo sipsip watä ämakät yänawätpäñ yänkuñ; Ume ño nin täjo yäk. Yänawätkuño unita Aisaktä ume awañ uwä wäpi Esek yän iwetkuk. (Ninin man terak Esek uwä yänawät-awät.) ²¹ Ude täñirä äneñi ume awañ kubä änekgän täñkuñopän unita äneñi yänawätgän täñkuñ. Äneñi yänawätgän täñkuño unita wäpi Sitna yän iwetkuk. (Ninin man terak Sitna u iwan täktäk.) ²² Ude täñirä kome u peñpeñ päñku ume awañ äneñi kubä äneñjuk. Ume unita man nämo ahänjuk. Man nämo ahäwänpäñ Aisaktä yänjuk; Yawetä kome tañi ño namiñjirän nanak bäyañ weñpäñ api itne yän yänpäñ ume awañ u wäpi Kome Tañi yän iwetkuk.

²³ Eruk, Aisak kome uken naniktä Beseba komeken päñku ahänjuk. ²⁴ Päñku ahänjirän bipani ugän Yawetä ahän imiñpäñ iwetkuk; Näk nanka Abraham täjo Anutu. Näk gäkkät api itdero unita nämo umuntäwen yäk. Piä ämana Abrahamtä yänpäñ näk gäkkät itkañ täñkentän gamiñpäñ äbekaye orañkaye mäyap api pewa ahäneñ. ²⁵ Yawetä ude iwerirän

* 26:3: Stt 22:16-18 * 26:7: Stt 12:13, 20:2

Aisaktä mobä bukä kubä täjppäj Yawe iniņ oretkuk. Ude täjppäj yottaba kome uken täjirän piä ämaniyetä ume awaņ kubä äneņkuņ.

Aisak Abimelekkät bänep kubägän täjnkumän

²⁶ * Kadäni kubäken kome uken nanik täņo intäjukun äma Abimelek ukät watä äma wäpi Ahusat ba komi ämaniyetä täņo intäjukun äma wäpi Fikol u Gera komeken naniktä äbä Aisak ahäj imiņkuņ. ²⁷ Ahäj imiņirä Aisaktä yäwetkuk; Imata näkken äbäkaņ? Iwan täj namiņpäj näwat kireņpewä kome ŋoken äburopäj imata äbäkaņ? ²⁸⁻²⁹ Ude yäwänä Gera naniktä yäņkuņ; Nin Yawetä gäkkät it täyak u kakinik täjnkumäņo unita bämopninken yäņkehäromtak man kubä peņpäj gäkkät bänep kubägän tänayäj nadäkamäj yäk. Nintä gäka waki kubä nämo täj gamiņpäj bätaki terak gepmanapäj ŋoken äbun. Äbäņiri Yawetä täjnkentäj gamiņkuk. Unita gäk udegän, waki kubä nämo täj nimenta bänep kubägän kaņ täna yäk.

³⁰ Ude yäņirä Aisaktä äņnak-äņnak pähap täj yämän naņkuņ. ³¹ Naņpäj patkuņo yäņewänä bänep kubägän itta Aisakkät äma äbuņo u yäņkehäromtak man yäņkuņ. Ude täjkaņ Aisaktä bänep kwini terak yepmaņpän kuņkuņ. ³² Eruk, edap ugän Aisak täņo piä ämaniyetä äbä ume awaņ äneņkuņo unita Aisak biņam ŋode iwetkuņ; Nin ume kaņ-ahäkamäj yäj iwetkuņ. ³³ Iwerirä ume awaņ unitäņo wäpi Seba yäj iwetkuk. Unita yotpärare unitäņo wäpi Beseba yäj iwetkuņo unitä pen itak. (Ninin man terak Beseba u Yäņkehäromtak Man.)

³⁴ Täjppäkaņ Iso obaņ 40 ude täreņirän Hit nanik kubä wäpi Beri unitäņo äperi Judit webenita yäpuk. Täjppäj Hit nanik kubä wäpi Elon unitäņo äperi Basemat u bok yäpuk. ³⁵ Täjppäkaņ webe yarä Isotä yäpuko unitä Aisak yanäpita goret täj yämiņirän bänepitä jägämi pähap nadäk täjnkumänonik.

27

Jekoptä nani täjijjat-pewän kon man imiņkuk

¹ Täjppäkaņ Aisak u it yäpmäj äronpäj äma tägawani täjppäj dapuri waņirän imaka imaka ket nämo yabäņkuk. Eruk, kadäni uken nanaki tuäni Iso yäņpewän äbänpäj Nanakna! yäj yäwänä Näk ŋo yäj iwetkuk. ² Iweränä nani Aisaktä iwetkuk; Nadätan? Näk äma tägawani täyat. Äma tägawani täjppäj kumäk-kumäkna kadäni u nämo nadätat. ³ Unita äpa kuwek yäpmäj päņku bipiken tom kubä kaņ ut nam. ⁴ Utpäjä ketem näkņa gäripi nadäk täyat ude kaņ ijiņ nami näņpa. Naņ paotpäjä näk nämo kumäņkaņ kon manna kaņ gäwera tärewän yäk. ⁵⁻⁶ Eruk Aisak nanaki Isokät man yäņpäj-nadäk ude täjirän Rebekatä juku peņpäj nadäņkuk. Nadäņpäjä Iso tomta bipiken kuņirän Rebekatä nanaki Jekop iwetkuk; Ai, nadätan? Nankatä tuäka ŋode iwerirän nadätat yäk. ⁷ Gäk tom kubä yäpmäj päbä ketem gäripi nitek ijiņ namiņiri Yawe iņamiken kon manna gäwetkaņ kaņ kumba yäj iwetak. ⁸ Ude iwetak unita nanakna, näkä man gäwera nadäņpäjä burami. ⁹ Gäk ŋodetä kuņkaņ meme gubaņi säkgämän yarä yäpmäj äbi. Yäpmäj äbäņiri nankata ketem ini gäripi nadäk täyak u ijiņ imayäj yäk. ¹⁰ Ijiņ imakaņ yäpmäj nankaken yäpmäj ärowipäj naņkaņä gäkpäj kon mani gäwetkaņ kaņ kumbän yäk.

¹¹ Ude iwerirän Jekoptä miņi Rebeka iwetkuk; Ude täga upäņkaņ Iso u pujiņ yot, nähä dudumi yäk. ¹² Nanatä nepmäņitpäj nadäwektagän yäk. Ude täjpero uwä gäk täjijjarani äma yäj näwetpäj kon manta kowata tagwän man näwerek yäk. ¹³ Yäņirän miņitä iwetkuk; Nanakna, ude nämo! Tagwän man uwä näkä terak kaņ ärowän yäk. Gähäwä manna buramiņpäj imaka unita gäwetat u päņku yäpmäj äbi yäk. ¹⁴ Ude iweränkaņ Jekop päņku meme yäpmäjpäj miņita imiņkuk. Imänkaņä miņitä ketem nanitä gäripi nadäk täjnkuko ude ijiņ imiņkuk. ¹⁵ Ude täjkaņ nanaki tuäni täņo tek täga kubä eņi gänaņ itkuko u yäpmäjpäj Jekoptä täj imiņkuk. ¹⁶ Täj imiņpäj tom däpuko unitäņo pujiņi yäpmäjpäj kerä kotäki dudumi uwä uwäk täjnkuk. ¹⁷ Uwäk täj imiņpäjä

* 26:26: Stt 21:22

tom ba käräga gäripi nitek ijiŋkuko u imiŋkuk. ¹⁸ Imänkaŋ ketem u yäpmanŋkaŋ naniken kuŋpän iwetkuk; Nan yäk. Yäwänä iwetkuk; Nanakna, gäk netä? ¹⁹ Yäwänä Jekoptä nani iwetkuk; Näk nanaka tuäka, Iso yäk. Man näwerano u täŋ moretat. Gäk akuŋpän itkaŋ ketem yäpman äbätat ŋo naŋkaŋ kon man näwet yäk.

²⁰ Yäwänä Aisaktä nanaki iwetkuk; Nanakna, jide täŋpän tom u bäräŋekinik kaŋ-ahätan? Yäwänä ŋode iwetkuk; Yawe, gäkŋo Anutu unitä näwoŋärewanŋaŋ kaŋ-ahätat yäk. ²¹ Ude yäwänä Aisaktä iwetkuk; Nanakna, äbikaŋ gäk nanakna Iso yän siwoŋi nadäkta gepmänit nadäwa. ²² Ude yäwänä Jekoptä nani dubiniken kuŋirän inŋit nadänkuk. Inŋit nadänpän yänkuk; Manka kotäk nadänŋira Jekop täŋo man kotäk bumik täyak upänkaŋ ketka gepmänitpän nadäwa Iso täŋo bumik täyak yäk.

²³ Ude yänpän keru Iso täŋo bumik puŋiŋi nitek yän nadänpän nämo kaŋkuko unita kon imayän nadänpän yänjabäk ŋode täŋkuk; ²⁴ Gäk bureni nanakna Iso ba? Yäwänä Jekoptä yänkuk; Näk ubayän. ²⁵ Näk ubayän yän yäwänä nanitä iwetkuk; Nanakna, tom ketem ijiwani u yäpman äbi naŋpänä kon manna gäwerayän yäk. Ude iwerirän Jekoptä ketem u yäpmanpän imän naŋkuk. Täŋpän wain ume bok imän naŋkuk. ²⁶ Naŋ paotpänä nani Aisaktä ŋode iwetkuk; Nanakna, dubinaken äbänpän bumumnaken neŋpän naniŋ oret yäk. ²⁷* Ude iweränä Jekop nani dubiniken kuŋpän iniŋ oretpän nani bumumiken inŋkuk. Täŋirän teki kábän nadänpän kon man ŋode iwetkuk; Nanakna täŋo gupi kábän u äwan täŋo kábän bumik, säkgämän, Yawetä gäripi nitek peŋkuko u bumik yäk.

²⁸ Anututä guk näburum ba kome täŋo gäkŋi gamiŋirän säguom ba wain ahän bumbum täkot.

²⁹* Äma komeni komenitä oraŋ gamiŋpän piä täŋ gamik täkot.

Tänŋirä notkayeta intäjukun täŋ yämisi.

Ba meŋka täŋo äbotken naniktä oraŋ gamik täkot.

Tänkaŋ kubätä tagwän man gäweränä unita kowata tagwän man u terak äroton.

Ba kubätä ganiŋ orerirän kowata udegän ahän imiton.

Iso, nantä kon man näwerän yänkaŋ butewaki man iwetkuk

³⁰ Aisaktä Jekop kon man ude iweränkaŋ Jekoptä nani mäden täŋ imiŋirän uterakgän tuäni Iso bipiken naniktä äbuk. ³¹ Äbänpän ketem gäripi nitek Jekoptä ijiŋkuko udegän ijiŋpän naniken yäpman äbänpän iwetkuk; Nan, akuŋpän itkaŋ ketem yäpman äbätat ŋo naŋpän kon manka näwet yäk. ³² Iweränä Aisaktä iwetkuk; Gäk netä? Iweränä Näk nanaka tuäka Iso yän iwetkuk. ³³ Iwerirän Aisaktä bäröŋ pähap täŋpän yänkuk; Netä unitä tom utpän ijiŋ päbä namän nat? Gäk api äbänŋiri tom ketem u naŋpän kon manna iwera tärek. Kon manna imiro uwä bureni yäpmanŋtak, jopi nämo api täŋpek yäk.

³⁴ Aisaktä ude iwerirän Isotä konäm kotpän jäpi nadänkaŋ nani iwetkuk; Nan! Kon manka näka udegän näwet yäk. ³⁵ Yäwänä iwetkuk; Monäkatä yännäknatpän kon manna gäka biŋam u gomägarak yäk. ³⁶* Ude iweränä Isotä yänkuk; Wa! Wäpi Jekop yän iwerani uku ubayän! Kadäni yarä yännäknarani täyak. Kubäwä intäjukun ahäk-ahäk täŋo tuŋum yäpmaŋta biŋam wäp uwä nomägatukuk yäk. Täŋpakaŋ apiŋowä nana täŋo kon man näka namikta yäwani nomägatak yäk. Ude yänpän yänkuk; Näka biŋam kon man kubä itak ba nämo?

³⁷ Ude yäwänä Aisaktä nanaki Iso iwetkuk; Nadätan? Ude täŋ imiro uterak monäkatä intäjukun api täŋ gamek. Ba noriye kuduŋtagäntä watä piä api täŋ imineŋ. Ba säguom ba wain umetä ahän bumbum api täŋ imineŋ. Unita nanakna, jide täŋpän imaka de nanikpän gamet? ³⁸* Ude yäwänä Isotä iwetkuk; O nana, kon manka kubägän paorako uba? Näk imaka, kon man näwet yäk. Ude yänpän konäm kähän yänpän kotkuk.

³⁹* Konäm korirän Aisaktä iwetkuk; Guk näburumtä nämo api täŋkentän gamek.

* 27:27: Hib 11:20 * 27:29: Stt 12:3 * 27:36: Stt 25:29-34 * 27:38: Hib 12:17 * 27:39: Hib 11:20

Ba kome garkji nämoken api kuḡaren.

⁴⁰* Bureni, gäk ämik tänpäj ketem api kaḡ-ahäwen.

Täḡkaḡ gäk monäkata watä piä api täḡ imen.

Upänkaḡ gäk piä täḡ imikta gaḡani nadänpänjä ärowani täḡ imiḡpän kaḡumuntaḡ api kwen.

⁴¹ Täḡpäkaḡ Isowä nanitä kon mani Jekopta imiḡkuko unita yänpän kokwawak nadän yäpmän kuḡatkuk. Täḡpän bänepitä ḡode nadänkuk; Nana täḡo kumäk-kumäki keräp täyak. Kumänjirän butewaki nadäwa täreḡirän monäna Jekop kumän-kumän api uret yäk.

⁴² Eruk Rebekatä nanaki tuänitä man yänkuko u biḡam nadänpänjä Jekop yänpewän äbänkaḡ ḡode iwetkuk; Nadätan? Tuäka Iso uwä bänepitä kowata dämpän tärekta nadänpän gäk kumän-kumän gutta nadänpeḡ kuḡatak yäk. ⁴³ Unita nanakna, gäk akumaḡ ämetpeḡ wanotna Labantä itakken Aran yotpärareken ku! Gäwetat udegän pengän iwat. ⁴⁴ Wanotna ukät kadäni keräpigän iriri tuäka täḡo kokwawak u kaḡ bam tawän. ⁴⁵ Bam täḡirän imaka täḡ imiḡkuno unita täḡguḡ täḡirän man pewakaḡ kaḡ äbi. Imata kepma kubäḡän tabän äwaräkuk täḡira nanaknyat bok paotdeḡ?

Jekop ämetpeḡ kuḡkuk

⁴⁶ Täḡpäkaḡ Rebekatä äpi Aisak ḡode iwetkuk; Yäke! Näk Iso täḡo webeniyat Hit äbotken nanik unita bitnäkinik täyat yäk. Jekoptä udegän kome ḡo nanik, Hit webe udeyani kubä yäpeko uwä kaḡ kumba yän api nadäwet!

28

¹ Rebekatä man ude iwetkuko unita Aisaktä Jekop yänpewän päbä kon man äneḡi iwetpän man kehäromi ḡode iwetkuk; Gäk Kenan kome ḡo nanik webe kubä nämoinik yäpen yäk. ² Unita akumaḡ Mesopotemia komeken meḡka täḡo nani Betuel uken ku. Uken meḡka täḡo wanori Laban unitäḡo äperi kubä webekata kaḡ yäpmän. ³ Ude täḡiri Anutu Kehäromi Mähemitä täḡkentän gamiḡirän nanakaye mäyap ahäkot. Nanakaye mäyap ahänjirä gäk äbot mäyap täḡo nani ude isi. ⁴* Anututä Abraham täḡkentän imiḡkuko gäk ba äbekaye oraḡkaye udegän täḡkentän tamiḡirän kome ḡo kaḡ kore. Kome ḡowä Anututä Abrahamta iniḡ kireḡkuko upänkaḡ apiḡo gäk kome mähem bureni nämo, äbani ude itan. ⁵ Man ude yänpän Aisaktä Jekop tewän yäpmän Mesopotemia komeken äwänji Labanken kuḡkuk. Laban uwä Betuel, Aramtä äbotken nanik unitäḡo nanaki ba Rebeka wanori, Jekop kenta Iso täḡo miḡi u.

Isotä webe kubäkät yäpuk

⁶⁻⁷ Täḡpäkaḡ Isotä biḡam ḡode nadänkuk; Nantä Jekop kon man iwetpän Kenan webe yäpmäkta yäjiwätpän webe yäpmäkta Mesopotemia komeken kukta peḡ iwetkuk. Biḡam ude nadänpän pen ḡode nadäkḡän täḡkuk; Peḡ iwerirän Jekoptä miḡi nani täḡo man buramiḡpän Mesopotemia komeken kuḡkuk. ⁸ Isotä biḡam ude nadänpän bänepiken ḡode nadänkuk; Nana Aisaktä webe Kenan nanik yäpuro unita nadäwän täga nämo täk täyak yän nadänkuk. ⁹ Ude nadänpän pänku Abraham nanaki kubä Ismael unitäḡo äperi kubä wäpi Mahalat, Nebaiot täḡo wanori u webenita yäpuk. Yäpmänpän webeniyat itkumänkengän tewän yaräkubä täḡkuḡ.

Jekoptä kunum täḡo terak kaḡkuk

¹⁰ Täḡpäkaḡ Jekoptä Beseba kome peḡpeḡ Haran yotpärareken kuḡkuk. ¹¹ Kuḡtäyon edap äpmonjirän kädet bämopiken dämpmon pärayän täḡkuk. Kome uken mobä mäyap itkuḡo u kubä yäpmänpän kunowäta peḡpän patkuk. ¹²* Patpän dämpmonken, terak kubä moräki kome terak, moräki kunum gänäḡ yäputpän irän kaḡkuk. Terak u terak Anutu täḡo aḡerotä äroḡ äpän täḡjirä yabänkuk. ¹³* Ude täḡjirä Yawetä terak moräkiken unu itkaḡ yänkuk; Näk Yawe, oraḡka Abraham ba nanka Aisak täḡo Anutu. Kome pätan

* 27:40: Stt 36:8; 2Kin 8:20 * 28:4: Stt 17:4-8 * 28:12: Jon 1:51 * 28:13: Stt 13:14-15

ño gäk ba äbotkayeta api taniñ kirewet. ¹⁴* Äbotkayetä ahäj bumbum täñtäko kome terak keñkeñ jirañ pätkañ ude api ahäneñ. Täñpäñ kome kukñi kukñi umude ba unude api tokneñ yäpmäj kuneñ. Täñjä gäk ba äbekaye orañkaye terak ämawebe komeñi komeñi u kuduptagänta iron pähap api täñ yämet. ¹⁵ Nadätan? Näk gäkkät itkañ kome kuñarayäj täno udegän watäni api it gamet. Täñpäñ gämagut yäpmäj äbäjira kome ñoken äneñi api äben. Näk nämo gepmañpäñ gäkkät irira imaka imaka api gamet yäj yäjkehärom tañkuro u api ahäj morewek yäj iwetkuk.

¹⁶ Ude iweränkañ Jekoptä akuñpäñ ñode nadäñkuk; Wära! Näk jop pätat yäj nadäropäj Yawetä kome ño it-inik täyak yäk. ¹⁷ Ude nadäñpäñ umuntañpäñ yäjñkuk; Kome ño umuri-inik. Bureni-inik, ñowä Anutu täño irit kome. Eruk kunum täño yäma ño yäk.

¹⁸ Eruk kome yäjneñburu tañjirän Jekop akuñpäñ mobä kunowäta peñ patkuko u yäpmäj akuñpäñ kämi kañpäñ nadäkta käron yäputkuk. Täñpäñ Anututa biñam täkta oliñ gakñi umeni piñ ibatkuk. ¹⁹ Gakñi piñ ibatpäñä kome u wäpi kodaki Betel yäj iwetkuk. (Ninin man terak Betel u Anutu täño yot.) Kome unitäño wäpi biani Lus yäj iwerani.

²⁰⁻²¹ Ude täñpäñ Jekoptä ñode yäjkehärom tañkuk; Anutu gäkä näkkät itkañ kädet kuñarayäj täro uken nabäj näwatpäñ ketem ba tek pewi ahäj namiñjirän nanatä yotken äneñi säkgämän äbäjpäñä eruk Yawe gäka näkño Anutu yäj api nadäñ gamet. ²² Eruk mobä yäputat ñonitä Anutu ganiñoret bägup api irek yäk. Täñkañ imaka imaka namayäj täyan u kuduptagän yäpmäj daniñpäñ moräki gäka api gamik täñpet yäk.

29

Jekop äwäñi Labanken ahäjñkuk

¹ Täñpäkañ Jekop kuñtängän ämawebe edap äbani käda itkuñken uken ahäjñkuk. ² Ahäjpäñ dapuri ijiwän kwäpäñ ume awañ kubä kañkuk. Uken sipsip äbot yaräkubä yabäjñkuk. Kome mähemitä awañ uken yawakiye yepmäj towik täñkuñonik. Täñkañ ume awañ unitäño meni mobä pähap kubäpäñ täñpipiwani. ³ Mähemiyetä sipsipta ume gwet yäminayäj nadäñpäñä mobä uwä kireñ täbot-pewä kuñjirän ume gwetpäñ sipsip yepmäj towik täñkuñonik. Yepmäj towiñ moreñpäñä mobä u yäpmäjpäñ äneñi komeñiken täñpipik täñkuñonik. ⁴ Eruk, Jekoptä sipsip watä äma uwä ñode yäwet yabäjñkuk; Notnaye, in de nanik? Yäwänä iwetkuñ; Nin Haran nanik yäk. ⁵ Ude iwerirä yäwet yabäjñkuk; In Naho orani wäpi Laban u nadäkañ? Yäwänä Ei, u nadäkamäj yäk. ⁶ Nadäkamäj yäj iweräwä yäwetkuk; U täga itak? Yäwänä iwetkuñ; Ei, itak yäk. Äperi Resel sipsip yämagut yäpmäj äbätak udu käyan? ⁷ Ude yäwäwä Jekoptä yäjñkuk; Ai! Sipsip yotken yepmakta kadäni nämo täyak. Ño kepma yäk. Unita ume gwetpäñ yepmäj towiñpäñ yämagut yäpmäj ketemi näñpaniken äneñi yepmanañi yäk. ⁸ Ude yäwänä iwetkuñ; Ude nämo. Yawak äbot äbäj morewäkañ uyaku ume awañ meni täñpipiwani mobä kireñ täbotpena kuñjirän sipsip kudup ume yepmäj towinayäj yäk.

⁹ Man ude yäjpäñ-nadäk täñ irirä Reseltä nani täño sipsip yämagut yäpmäj äbuk, u sipsip watä webe ude itkuko unita. ¹⁰ Eruk, Jekop Reseltä äwäñi Laban täño sipsip yämagut yäpmäj äbäjirän kañpäñ päñku awañ meni täño mobä kireñ täbotkuk. Mobä kireñ täbot-pewän kuñjirän Laban täño sipsip ume yepmäj towiñkuk. ¹¹ Ude täñpäñ Jekoptä Resel bumumiken iñpäñ konäm bumta kotkuk. ¹² Konäm ude kotpäñ itkañ Resel iwetkuk; Näk nanka täño nägät moräk, Rebeka täño nanaki yäk. Ude iwerirän Resel kuñpäñ nani manbiñam u iwetkuk.

¹³ Päñku iweränä Labantä wanori täño nanaki Jekop unitäño biñam nadäñpäñ bäräñeñ päñku bäyañ imiñpäñ bumumiken iñkuk. Täñpäñ imagut yäpmäj yoriken äronkuk. Äro itkañ Jekoptä manbiñam kuduptagän Laban iwetkuk. ¹⁴ Iwet morewänä Labantä iwetkuk; Bureni, gäk näkño nägät moräkna yäk.

Jekoptä Lea kenta Resel webeniyatta yäpuk

* 28:14: Stt 12:3, 22:18

Eruk Jekop komepak kubä irirän Labantä iwetkuk; ¹⁵ Gäk nägät moräkna itan upänkañ imata piä jop api täñ namiñ iren? Gwäki jide yäpayän nadätan? ¹⁶ Täñpäkañ Laban äperiyat yarä, moki wäpi Lea, wenäni wäpi Resel. ¹⁷ Lea u dapuri waki. Täñ Resel uwä inami dapun säkgämän, gäripi nitek. ¹⁸ Jekoptä Reselta gäripiinik nadänkuko unita äwäñi iwetkuk; Näk obañ 7 ude piä täñ gamiñira äpetka wenäka Resel u kañ nam yäk.

¹⁹ Ude iweränä äwäñitä yänkuk; Täga yäk. Äma kudupita imiñira waki täñpek. Gäka gamayän täro uyaku täga api täñpek yäk. Unita näkkät ño kañ itda. ²⁰ Ude yänjirän Jekoptä Reselta nadänpäñ obañ 7 äwäñita piä täñ imiñ yäpmän äronkuk. Upänkañ Reselta gäripi nadänkuko unita obañ 7 unita nadänjirän kepma yarägän bumik täñkuk. ²¹ Eruk obañ 7 tärenjirän Jekoptä äwäñi iwetkuk; Kadänina täretak unita webena Resel namikañ kuñatkäda yäk. ²² Ude yäwänä Labantä äñnak-äñnak pähap täñkañ kome mähem kuduhtagän yämagutkuk. ²³ Äñnak-äñnak pähap täñkañ bipani ugän Labantä äperi moki Lea uwä Jekopken tewänkañ bok patkumän. ²⁴ (Labantä piä watä webe Silpa Leata piä watä täñ imikta imiñkuk.)

²⁵ Eruk patkumäno yäñejirän Jekoptä Lea kañpäñ kikñutkuk. Kañpäñ äwäñi Laban päñku iwetkuk; Ai, ima kudän täñ namitan? Näk Reselta nadänpäñ piä täñ gamiñkut yäk. Imata ñode täñnäñatan? ²⁶ Yäwänä iwetkuk; Kome ño nanik täño kädet uwä moki jop irirän wenänitä jukun äma yäpnañi nämo yäk. ²⁷ Unita gäk mokikät kuñarirän yanäpi täño oretoret äñnak-äñnak kepma 7 ude tärenjirän wenäni api gamet yäk. Upänkañ webe unita gwäki uwä äneñi obañ 7 ude piä kañ täñ nam yäk. ²⁸ Labantä Jekop ude iwetkuko udegän täñkuk. Leakät yanäpi täñkumäno unitäño oretoret äñnak-äñnak tärenjirän Labantä äperi Resel webenita imiñkuk. ²⁹ Täñpäñ Reselta watä epän täñ imikta webe kubä wäpi Bilha imiñkuk. ³⁰ Täñkañ Jekop Reselkät patpäñ unita gäripi nadänkuko u webeni Lea pengän yäpuko unita nadänkuko u irepmitkuk. Täñpäkañ Jekop Labanta piä täñ imiñ yäpmän äronjirän obañ äneñi 7 ude tärenkuk.

Jekop nanakiye ahänkur

³¹ Täñpäkañ Yawe Jekoptä Leata gäripi nämo nadän imiñirän kañpäñä Lea nanak bäyakta nadän imiñirän Resel äruñ itkuk. ³² Täñpäñ Leatä nanak kok itpäñ bäyañkuko u wäpi Ruben yän iwetkuk. Ñode nadänpäñ Ruben yän iwetkuk; Anututä butewakina kañpäñ nadäk täñpäñ täñkentän namitak yäk. Nanak bäyañ imitat unita äpnatä gäripi bureni käwep api nadän namek yäk. ³³ Ude täñkañ it yäpmän äronpäñ äneñi nanak kubäkät bäyañkuk. Bäyañpäñ yänkuk; Äpnatä gañani nadän namiñirän Anututä nadän namiñpäñ äneñi nanak kubä ño namitak yäk. Mebäri unita wäpi Simeon yän iwetkuk. ³⁴ Ude täñkañ it yäpmän äronpäñä äneñi nanak kok itpäñ kubä bäyañpäñ yänkuk; Eruk, näk nanak yarakubä bäyañ imitat unita äpnatä näka gäripi bureni api nadäwek yäk. Mebäri unita wäpi Livai yän iwetkuk. ³⁵ Täñpäñ äneñi it yäpmän äronpäñän nanak kok itpäñ bäyañpäñä yänkuk; Apiño Anutu iniñ oretat yäk. Ude yänpäñ wäpi Juda yän iwetkuk. Täñkañ äneñi nanak kubä bäräñeñ nämo bäyañkuk.

30

¹ Täñpäkañ Resel äruñ itpäñ Jekopta nanak kubä nämo bäyañ imiñkuk. Iniken mebäri ude nadänpäñ moki Leata nadäwäwak täñ imiñpäñ Jekop ñode iwetkuk; Näka nanak kubä kañ nam! Nämo namiwä api kumbet yäk. ² Ude yänjirän Jekoptä jäpi nadän imiñpäñ iwetkuk; Anututä nadän gamiñpäñ nanak nämo gamiñirän näkä u irepmitpäñ nanak täga gamet? ³ Ude iweränä Reseltä yänkuk; Ño watä piä webena Bilha. Ukät patpäñ nanak bäyañirän näka biñam täñpäñkañ nanak täño miñi kañ ahäwa yäk. ⁴ Reseltä ude yänpäñ piä watä webe Bilha imän Jekopkät patkumän. ⁵ Patkumäno Bilhatä nanak kok itpäñ Jekopta nanak kubä bäyañ imiñkuk. ⁶ Bäyañirän Reseltä yänkuk; Anututä täñkentän namikta nadäwän tägawäpäñ manna nadänpäñ nanak kubä namitak yäk. Mebäri unita wäpi Dan yän iwetkuk. ⁷ Täñpäkañ Resel täño watä piä webe äneñi nanak kok itpäñ Jekopta nanak kubä bäyañirän yarä ude täñkuk. ⁸ Täñkañ Reseltä yänkuk; Moknakät ämiñtäñgän eruk irepmitat uba yäk. Ude yänpäñ nanak wäpi Naptali yän iwetkuk.

⁹Tänpäkaŋ Leatä nanak bäyak-bäyak kadänini paotak yäŋ nadänpäŋä watä piä webeni Silpa Jekop webenita iniŋ kireŋkuk. ¹⁰Iniŋ kirewänkaŋ Silpatä Jekopta nanak kubä bäyaŋ imiŋkuk. ¹¹Bäyaŋ imiŋirän Lea wisikna yäŋ nadänpäŋ wäpi Gat yäŋ iwetkuk. ¹²Eruk, it yäpmäŋ äronpäŋ Silpatä Jekopta äneŋi nanak kubä bäyaŋirän yarä ude täŋkuk. ¹³Täŋirän Leatä ŋode yäŋkuk; Näk bumta oretat unita notnaye ätutä näka oretoret täŋpani yäŋ api näwetneŋ yäk. Ude yänpäŋ nanak u wäpi Ase yäŋ iwetkuk.

¹⁴Tänpäkaŋ wit bureni däpmäk-däpmäk kadäniken Lea täŋo nanaki tuäni Rubentä piäken kuŋkaŋ päya pähäm nanak itta näŋpani u ätu yabäŋ ahäŋkuk. Yabäŋ ahänpäŋ yäpmäŋkaŋ miŋi Leaken yäpmäŋ kuŋkuk. Yäpmäŋ päŋku imänkaŋ Reseltä u kaŋpäŋ Lea iwetkuk; Ai, päya pähäm nanak itta näŋpani nanakatä yäpmäŋ äbuko u ätu täga namayäŋ? ¹⁵Iweränä Leatä iwetkuk; Äpna nomägakuno unita nadäwi pidäm tawänpäŋ päya pähäm nanak itta näŋpani nanaknatä yäpmäŋ äbuko u imaka, nomägarayäŋ täyan? Yäwänä Reseltä iwetkuk; Eruk, päya pähäm yäpmäŋ gamiŋkuko u namiwä apiŋo bipani gäk äpnakät täga patdayäŋ yäk. Ude yäwänä Leatä nadäŋ imiŋkuk.

¹⁶Nadäŋ imiŋpäŋä bipäda Jekop piäken naniktä äbäŋirän Leatä päŋku kädet miŋin ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Apiŋo gäk näkkät pätdayäŋ yäk. Nanakna täŋo päya pähäm nanak itta näŋpani upäŋ gäk suwatat yäk. Yäwänkaŋ bipani uken bok patkumän. ¹⁷Tänpäkaŋ Anututä Lea nadäŋ imiŋirän nanak kok itpäŋ Jekopta nanak kubä bäyaŋ imiŋirän nanakiye 5 ude itkuŋ. ¹⁸Bäyaŋpäŋ yäŋkuk; Näk watä piä webena äpnata imiŋkuro unita kowata Anututä nanak kubä namitak yäk. Ude yänpäŋ nanak u iniken man terak wäpi Isaka yäŋ iwetkuk.

¹⁹Eruk ude täŋkaŋ it yäpmäŋ äronirän Leatä nanak kok itpäŋ Jekopta nanak kubä bäyaŋ imiŋirän nanakiye 6 ude itkuŋ. ²⁰Bäyaŋpäŋ yäŋkuk; Anututä iron täga täŋ namiŋirän äpnata nanak 6 ude bäyaŋ imiŋkut yäk. Unita näk api oraŋ namek yäk. Ude yänpäŋ nanak u iniken man terak wäpi Sebulun yäŋ iwetkuk. ²¹Eruk it yäpmäŋ ärontäŋgän äperi kubä bäyaŋkuko u wäpi Daina yäŋ iwetkuk.

²²Ude ahäŋ moreŋirä Anutu Reseltä yäŋapik man yäŋkuko u nadäŋ imiŋirän äruŋ iranitä nanak kok itkuk. ²³Nanak kok itpäŋä nanak kubä bäyaŋpäŋ yäŋkuk; Äruŋ itpäŋ mäyäk nadäŋkuro uwä Anututä nomägatak yäk. ²⁴Eruk, Anututä nanak äneŋi kubä kaŋ namän! yäŋ yänpäŋ nanak u wäpi Josep yäŋ iwetkuk.

Jekop tuŋum äma täŋkuk

²⁵Reseltä Josep bäyawänkaŋ Jekoptä äwäŋi Laban iwetkuk; Komenaken kwayäŋ nadätat unita nabä kätäwi kwa yäk. ²⁶Webenayat nanaknayeta nadänpäŋ watä piä täŋ gamiŋkuro unita naniŋ kirewipäŋ yämagut yäpmäŋ kwa yäk. Piä jide täŋ gamiŋkuro uwä gäkŋa nadätan yäk. ²⁷Ude iweränä äwäŋitä iwetkuk; Ude nämo. ŋode gäwera nadäsi. Näk kären ŋode kaŋkut; Yawetä gäka yänpäŋ iron taŋi täŋ namiŋkuk. ²⁸Unita piäka täŋo gwäki ude nami yäŋ nadänpäŋ yäwikaŋ api gamet yäk. ²⁹Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Näk piä taŋi täŋ gamiŋkuro u kaŋpäŋ nadätan? Gäkŋo bulimakau sipsip yabäŋ yäwarira jide ahäŋkuŋo u gäkŋa nadätan yäk. ³⁰Näkä nämo äbutken ähan yarägän bumik itkuŋopäŋ apiŋowä ahäŋ bumbum täŋ gamikaŋ. Näk piä täŋ gamiŋira Yawetä gäk täŋkentäŋ gamiŋ yäpmäŋ äbatak yäk. Unita kadäni ŋoken näkŋaken äbotnayeta piä täŋ yämiŋpäŋ täŋkentäŋ yämayäŋ nadätat.

³¹Ude yäwänä äwäŋitä iwetkuk; Unita kowata jide api täŋ gamet? Ude yäwänä Jekoptä iwetkuk; Gäk imaka kubä nämo namen yäk. Näk bänepnaken man pätak u gäwera nadäŋiri täga täŋpeko uwä gäkŋo sipsip meme äneŋi watäni api iret yäk. ³²Uwä ŋode; Näk apiŋo tom äbori äbori yabänpäŋ sipsip kudäri ba yäput-toroktorok ikek, sipsip nanaki kubiri ba meme nanaki yäput-toroktorok ikek u kudup yäpmäŋ daniŋpäŋ inigän yepmaŋpayäŋ yäk. Tom yarägän udewanita piä täŋ gamik täyat unitäŋo gwäki api yäpet yäk. ³³Ude täŋira kudän siwoŋi täyak ba siwoŋi nämo täyak yäŋ täga api kaŋpäŋ nadäwen. Gäk piä täk täyat unitäŋo gwäki siwoŋi yäpmäŋtak yäŋ kaŋpäŋ nadäwayäŋ

äbänpänjä meme yäput-toroktorok ikek nämo, ba sipsip nanaki kubiri nämo, näkjo äbotken irirä yabänpänj kubota täyak yänj kañ nadäk tä yäk.

³⁴ Ude yäwänä äwänitä yänjkuk; Yäyan u täga. Ude kañ ahäwän yäk. ³⁵ Ude yänjpän äwänji Labantä kepma ugän meme ämani jaum ba yäput-toroktorok ikek, meme webeni yäput-toroktorok ikek ba pujiñi bä mop uken paki, ba sipsip nanaki kubiri u kudup nanakiyetä watäni itneñta yäpmänj daniñpänj yepmañkuk. ³⁶ Ude tänpänj Jekop peñpeñ kepma yaräkubä u deta kuñtängän kome ban kubäken ahänjkuk. Ahänjpänj u irirän Jekoptä äwänji täjo meme sipsip ätuta watäni itkuk.

³⁷ Eruk Jekoptä päya mebari yaräkubä unitäjo karäni kodaki tokätpäñ gupi uken-uken tätuñ äyänutkuk. Uken-uken tätuwänkañ bänepi paki kwawak ahänjpänj kudän ikek täñkuñ. ³⁸⁻³⁹ Tänpänj päya karäni tätuñkuko u yäpmänjpänj sipsip memetä u kañkañ ume kañ nañput yänjpänj ume näñpaniken peñkuk. Eruk sipsip memetä webeniye yäwatnayänj äbänpänjä ume nañpänj päya karänitä inamiken irirän webeni yäwaräntäk täñkuñ. Ude tänpänj nanak bäyañkuño u päya karäni udewanigän kudän-kudän nitek ahänjkuk. ⁴⁰ Nanak ahänjkuk u yäpmänj daniñpänj inigän yepmañkuk. Yepmañpänjä sipsip meme biani uwä Laban täjo sipsip meme kudän-kudän nitek itkuj kada ukäda kowat yabäwän täñput yänjpänj yepmañpänj itkuj. Ude tänpänj sipsip meme inita yäwani yäpmänjpänj inigän yepmañkuk. Ude tänpänj yepmañpänj Laban täjo inigän inita yäwani inigän itkuj. ⁴¹ Kadäni kadäni meme sipsip gupi tägatä iniken täñjirä Jekoptä päya karäni ukeño äneñi yäpmänjpänj ume näñpaniken peñkuk. Ude täñjirän meme sipsip päya karäni u kañkañ webeni yäwaräntäk täñkuñonik. ⁴² Upänjkañ meme sipsip gupi waki uwä päya karäniken nämo yepmak täñkukonik. Ude täñjirän meme sipsip gupi waki Labantagän itkuj. Meme sipsip gupi tägatäga u Jekop täjo biñamgän täñkuñ. ⁴³ Ude täñ yäpmänj kuñtängän Jekoptä tuñum äma täñkuk. Meme sipsip bumta, piä watä webe bok äma bok ba kamel doñki nitek itkuk.

31

Jekoptä äwänji Laban kañumuntañ metänpeñ kuñkuk

¹ Jekoptä kädet ude täñ yäpmänj äbänjtäyon Laban täjo nanakiyetä kañpänj yänjkuk; Jekoptä nan täñjikñatpäñ nan täjo tuñum kudup yäyomägatak. Tuñum äma täyak uwä nan täjo tuñum terak täyak yäk. Man ude yänjirä Jekoptä nadänjkuk. ² Tänpänj ñode imaka kañpänj nadänjkuk; Äwo apiño not säkgämän nämo täñ namik täyak uwä bian nämo täñ namik täñkukopänj udewä täyak yäk. ³ Ude nadänjirän Yawetä Jekop iwetkuk; Gäk äneñi äyänutpeñ nankaye nägät moräkkayetä kome kujatken kañ ku! Kuñiri watä api it gamet yäk.

⁴ Anututä ude iwetkuko unita Jekoptä webeniyat Resel kenta Lea ñode yäwetkuk; Näk tom epänaken kuñira ek ätu itkañ kañ äbun yäk. Eruk man ude yäwetpäñ kuñjirän ätu itkañjä yarä uwä päñku ahänj imiñkumän. ⁵ Ahänj imänä yäwetkuk; Näk ñode käyat yäk. Nanjek u bian not täñ namiñpänj kuñatkuiko udegän apiño nämo täñ namitak. Upänjkañ nana täjo Anututä näk täñkentänj namik täyak yäk. ⁶ Näk nanjekta watä piä kehäromi täkinik täñ yäpmänj äbäk täyat u nadäkamän, ei yänj? ⁷ Ude täk täyat upänjkañ nanjektä piä täñ imik täyat unitäjo gwäki namikta yänj näkñat yäpmänj äbänjirän kadäni 10 täreñkuk. Upänjkañ nanjektä waki ude täñ namayänj täñjirän Anututä ukätpipik ñode täñ imik täñkukonik; ⁸ Nanjektä tom yäput-toroktorok ikek piä gwäkita kañ yäpmänj yänj näwerirän eruk Anututä nadänjirän tom miñitä nanaki yäput-toroktorok ikekgän bäyañkuñ. Täñ tom gwärärek kudän ikek gäkñata yäpmänj yänj näwerirän eruk Anututä nadänjirän tom miñitä nanaki gwärärek kudän nitekgän bäyañkuñ yäk. ⁹ Ude täñ yäpmänj äbätängän Anututä nanjek täjo tom kudup yomägatpäñ näkñata biñam naniñ kireñkuk yäk.

¹⁰ Ude yänjpänj ñode yäwetkuk; Kadäni kubä yawaktä iniken täñjirä dänpmonken ñode täñkut; Kadäni uken meme ämanitä webeni yäwatkuño uwä yäput-toroktorok, gwärärek kudän ikek yäk. ¹¹ Tänpänj Anutu täjo anjerotä dänpmonken ñode näwetkuk; Jekop! yäk.

Jekop yän yäwänä Itat ɲo yän iniŋ yänkut. ¹² Yäwawä näwetkuk; U yabä! yäk. Meme ämanitä webeni yäwatkaŋ u yäput-toroktorok, gwäräreke kudän ikekgän yäk. Äwänka Labantä yänğäkŋat yäpmän äbuko u kak täyat unita nadänjira udewä ahäkaŋ yäk. ¹³ * Täŋpän nadätan? Gäk Betel komeken näka yänpän mobä änok kubä bujätkaŋ olip gäkŋi uterak piŋ ibatpän yänkehäromtak man yänkun. Eruk, kome uken iriri ahän gamiŋkuro uwä Anutu näk ɲo yäk. Unita akuŋkaŋ äyänutpeŋ kome kujatkaken kaŋ ku yäk. Man ude näwetkuk.

¹⁴ Eruk, ude yäweränä webeniyattä iwetkumän; Nanta butewaki nämo nadäkamak yäk. Nekta biŋam tuŋum kubä nämo iwoyän nimiŋkuk. ¹⁵ Nan uwä äbani bumik nibäk täyak yäk. Gäkken moneŋ yäpmäta niniŋ kireŋkuk. Upänkaŋ moneŋ yäpuko uwä kudup naŋkuko unita imata ɲo itde? ¹⁶ Ude yänpän yänkumän; Anututä nannek täŋo tuŋum kuduŋtagän yomägarirän nin ba nanakniye ninta biŋam täyak yäk. Unita Anututä gäwetak ude kaŋ tä yäk.

¹⁷ Ude yäwänä Jekop komeniken äneŋi kukta tuŋum täŋpän webeniye nanakiye kamel terak yepmaŋkuk. ¹⁸ Ude täŋpän sipsip, bulimakau, tuŋum ba imaka kudup Mesopotemia komeken irirän ahän imiŋkuŋo u yäpmänpän Kenan komeken nani Aisaktä itkukken kwa yänpeŋ kuŋkuk.

¹⁹ Akumaŋ kunayän täŋkuŋo kadäni uken tuŋum ɲode täŋkuŋ; Labantä sipsip pujiŋi madäwa yänkaŋ kuŋirän Resel nanitä yotken äronpän nani täŋo äboriyeta watä irani yäwik kubo täŋpän yäpmän äpämaŋ kuŋkuk. ²⁰ Täŋ Jekoptäwä äwänji Laban, Aramtä äbotken nanik u täŋiŋatpeŋ nämo iwerän nadänjirän kuŋkuk. ²¹ Eruk tuŋum ude täŋ paotpänä tuŋumi kuduŋtagän kobet täŋ yäpmän Yufretis ume weŋpeŋ Gileat pom käda kuŋkuŋ.

Labantä Jekop iwat yäpmän kuŋkuk

²² Jekop kuŋirän kepma yaräkubä tärewänkaŋ Jekoptä metänpeŋ kuŋkuko unita manbiŋam Laban iwetkuŋ. ²³⁻²⁵ Eruk manbiŋam u nadänpänä ämaniye yämaguränkaŋ Jekop iwat yäpmän kuŋtäyon kepma 7 tärewänkaŋ Gireat pom Jekoptä ahänpän yottaba täŋpän itkuko u ahäta keräp taŋkuŋ. Uken ahänpän Laban ba ämaniye yottaba täŋpän patkuŋ. Parirä Anututä Laban döpmonken ɲode iwetkuk; Laban! Gäk Jekop man kädäp ikek kubä iwerentawä! yäk.

²⁶ Patkuŋo yänewänkaŋ Labantä Jekop ahän imiŋpänä iwetkuk; Ima kudän täŋ namitan? Imata jop täŋnäŋatpän iwan täŋ gamapän bumik äpetnayat nomägatpän yäpmän äbätan? ²⁷ Yänjahänpän näwetkuno uyaku kap tenpän gepmana yäpmän äbim yäk. ²⁸ Näk äpetnayat oranaye nämo yäniŋ orerira yämagut yäpmän äbän. Gäk guŋ kudän täŋ yäk. ²⁹ Näk gäk gutnaŋipän nanka täŋo Anututä bipani döpmonken ɲode näwetpän naniŋ bitnäk; Gäk Jekop man kädäp ikek kubä iwerentawä yän näwetkuk. ³⁰ Gäk komekata nadäwätäk täŋpän ämetpeŋ äbäno uwä täga upänkaŋ näkŋo äbotnayeta watä irani yäwik imata kubo täŋpän yäpmän äbän?

³¹ Ude yänjirän Jekoptä Laban man kowata ɲode iwetkuk; Gäka umuntaŋkuro uwä ɲodeta; Gäkä äpetkayat nomägaren yän yänpän unita nämo gäwetkaŋ äbämän yäk. ³² Upänkaŋ itkamän ɲo kubätä yäkken yäwikka u kaŋ-ahäwayän täno uwä äma ba webe u kumäta biŋam täŋpän. Ämaniye inamiken tuŋum päke yäpmän kuŋatat ɲo gäkŋata biŋam kubä kaŋpänä kaŋ yäpmän yäk. Jekop uwä webeni Reseltä yäwik kubo täŋkuko u nämo nadänkaŋ man kehäromi u yänkuk.

³³ Eruk, Laban Jekoptä yottaba gänäŋ äronpän yäwik ukeŋonita kawän wawäpän, Leatä yottaba gänäŋ äronpän udegän kawän waŋkuŋ. Täŋpän piä watä webe yarä unitä yottaba gänäŋ udegän kawän waŋkuŋ. Ude täŋkaŋ kumaŋ Reseltä yottaba gänäŋ äronkuk. ³⁴ Reseltä yäwik kubo täŋkuko ukeŋo kamel täŋo yäk tuŋum pewani u gänäŋ käbop daiŋkukopän uterak maŋjirirän Labantä yottaba u gänäŋ wäyäkŋewän waŋkuŋ. ³⁵ Ude täŋkaŋ Reseltä nani iwetkuk; Nana, gäk näka kokwawak nadäweno. Näk täga

* 31:13: Stt 28:18-22

nämo akwayäj. Webetä nininken käyäm ahäj namitak unita täga nämo akwayäj yäk. Iweränkañ nanitä pärñku yot kudup gänañ yäwikta wäyäkñewän wañkuñ.

³⁶ Ude täñjirän Jekoptä koki wawäpäñ Laban ñode kañ yäjñkuk; Oi! Näk waki jide täñ gamiñkuro unita tom bumik nurayäj näwarän täyan? ³⁷ Gäkä näkño tuñum päke ño yabäwi tärekañ. Unita gäkä imaka kubä gäkñopäj näk ba äbotnaye ño bämopninken käyan u täñpäwä notniye täño inamiken kwawak pewipäj kañkañ nek täño mebäri kañ yäpmäj daniwut! ³⁸ Näk gäka watä piä täñ gamiñira obañ 20 ude täreñkuk. Kadäni u bämopiken gäkño yäwakaye watäni ket irira sipsip ba meme nanaki kubä nämo dätdät mañkuñ. Ba gäkño sipsip äbotken nanik sipsip ämani kubä nämo utpäñ nañkut yäk. ³⁹ Ba tom ägwäritä gäkño sipsip yewa gänañ äronpäñ sipsip kubä utpäñ nañpänä näkñakenpäñ komenita peñ gamiñkut. Täñkañ kepma ba bipani kubäta gäkño sipsip kubä kubo täñkuño unita komenita näkñakenpäñ gamikta näwet täñkunonik. ⁴⁰ Näk gäkño sipsipta watä irira edaptä bumta nek täñkukonik. Bipaniwä mänit nadäñpäñ däpmon säkgämän nämo pat täñkuronik yäk. ⁴¹ Näk komi piä ude gäka obañ 20 täñkut. Obañ 14 äpetkayatta nadäñpäñ watä piä täñ gamiñkut. Ba obañ 6 äneñi tom ätu näka biñam täneñta watäni it gamiñkut. Täñpäñ kadäni u bämopiken piä täñ gamiñkuro unitäño gwäki namikta täñnäñjariri kadäni 10 ude täñkuk. ⁴² Gäk ude täñ namiñkuno upäñkañ nana täño Anututä näka watä it namiñkuk. Anutu uwä orana Abraham ba nana Aisak unitäño Anutu pähap. Anututä näka watä nämo itkuk yäwänä jopinik nepmañpi äbätet. Upäñkañ Anututä butewaki terak komi piä täñ yäpmäj äburo u kañpäñ imaka kubä näka nämo täñ namenta däpmonken man kehäromi gäwetkuko u yäk.

Laban Jekoptä bänep kubägän täñkumän

⁴³ Jekoptä man ude yäwänä Labantä iwetkuk; Webekayat ñowä äpetnayata, ba nanakaye ñowä näkñaken äbeknaye oranaye. Ba tom kuduptagän päke ño u imaka, näkñakengän. Imaka kuduptagän inamnaken itkañ ñowä näkñakengän. Upäñkañ apiñowä jide täñpäñ äpetnayata ba äbeknaye oranaye äneñi yäpet? U täga nämo. ⁴⁴ Unita nek bänep kubägän täda yäk. Täñpäñ bänep kubägän täkamäk ñonita nämo guñ tädeñta mobä änok kubä ño peda yäk.

⁴⁵ Man ude yäwänkañ Jekoptä mobä käroni kubä yäpmäñpäñ siwoñ yäputkuk. ⁴⁶ Täñpäñä noriye yäwet-pewän mobä u dubiniken mobä ätukät buñätkuñ. Ude täñpäñä mobä änok u dubiniken ketem nañkuñ. ⁴⁷ Täñpäkañ Labantä mobä änok peñkumäno iniken Mesopotemia man terak wäpi Jega-Sahaduta yäj iwetkuk. Täñpäñ Jekop uwä iniken Hibru man terak wäpi Galet yäj iwetkuk. (Ninin man terak “nämo guñtakta”.)

⁴⁸ Täñpäñ Labantä Mobä änok pekamäk ño kañpäñ bänep kubägän täkamäk unita nämo api guñ täde yäj Jekop iwetkuko mebäri unita mobä änok unitäño wäpi Galet yäj iwetkumän. ⁴⁹ Täñä Labantä kome u wäpi kubä Mispa iwetkuko uwä man ñode yäjñkuko unita; Yawetä gäk gäkñagän, näk näkñagän kuñaritda nek nibäñpäñ nadäwän. ⁵⁰ Täñpäkañ Labantä Jekop äneñi kubä ñode iwetkuk; Gäk äpetnayatta gañani nadäñpäñ komi yämeno, ba näkä nämo nadäñjira webe kodaki ätu yäpeno uwä ñodeta ket nadäwen; Anutu nibätak yäj nadäwen yäk. ⁵¹⁻⁵² Mobä käroni yäputat ño ba mobä änok bämopnekken peyat ño ka! ñowä kañpeñ kuñatpäñä bänep kubägän täkamäk ñonita nämo api guñ täde yäk. Näk ño irepmitpäñ nämo guret. Gäk udegän, ño irepmitpäñ nämo nuren. ⁵³ Täñpäñ gäk ba näk bänep kubägän täkamäk ñopäj irepmitdawä Anutu, Abraham kenta Naho täño Anutu unitä kowata kañ nimän yäk.

Ude yäwänkañ Jekoptä Anutu, nani Aisaktä gämoriken kuñarani unitäño wäpi terak yäjñkehärom tañkuk. ⁵⁴ Täñpäñ Anutu iniñ oretta pom terak äronpäñ gupe ijiñ ima yäjñpäñ tom kubä utpäñ ijiñ imiñkuk. Ude täñpäñ äboriyekät ketem bok näna yäjñkañ yämagutkuk. Yämaguränpäj ketem nañkañ pom terak ini ugän patkuñ. ⁵⁵ Patkuño yäjewänä Laban akuñpäñ äperiyat, oraniye äbekiye yeñpäñ yäniñ oretpäñ kon man yäwetkañ komeniken äyäjñutpeñ kuñkuk.

32

Jekop tuäni Iso kaḡ-ahänkuk

¹ Eruk Jekop kome u peḡpeḡ kuḡirän Anutu täḡo aḡero ätutä kädet miḡin ahän imiḡkuḡ. ² Ahän imiḡirä yabänḡpäḡä nadänkuk; Wa! ḡowä Anutu täḡo äbot yäk. Ude yänḡpäḡ unita kome u wäpi Mahanaim yän iwetkuk.

³ Kadäni uken Jekop täḡo tuäni Iso Sei kome, wäpi kubä Idom uken itkuk. Irirän Jekoptä tuäna uken itak yän nadänḡpäḡ watä äma yäwet-pewän intäjukun kuḡkuḡ. ⁴ Kunayän täḡirä yäwetkuk; In ekänina Iso ḡode iwerut yäk. Watä piä ämaka Jekoptä ḡode yäyak; Näk kome ban päḡku äwänḡnek Labankät kadäni käroni it yäpmän äbut. ⁵ It yäpmän äbänḡkä sipsip, bulimakau, doḡki, watä ämawebe it namikaḡ. Unita ekänina, gäk not täḡ nam yän nadänḡpäḡ manbiḡam ḡo gäka pewa ärekaḡ yäk. Jekoptä manbiḡam ude pewän kuḡkuḡ.

⁶ Watä piä ämaniyetä manbiḡam ude yäpmän kuḡkuḡotä äneḡi äyänutpeḡ äbänḡpäḡ Jekop ḡode iwetkuḡ; Nin tuäka Iso kaḡ-ahänkumän yäk. Unitä gäk gabän ahäwayän nadänḡpäḡ ämaniye 400 yämagurän äbän itkaḡ yäk. ⁷ Ude iweräkaḡ Jekop umun pähap nadänḡpäḡ nadäwätäk täḡkuko unita ämaniye, sipsip, bulimakau, kamel kudup yäpmän daniḡpewän äbot yarä täḡkuḡ. ⁸ U ḡode nadänḡpäḡ yäpmän daniḡkuk; Isotä äbänḡpäḡ änok kubä nidäpänä änok kubätä api ämetpeḡ kuneḡ yäk.

⁹ Ude nadänḡpäḡ Jekoptä Anutu yänapik man terak ḡode iwetkuk; O Anutu, orana Abrahamkät nana Aisak täḡo Anutu! Gäk ḡode näwetkun; Gäk komekaken ba notkaye itkaḡken äyänutpeḡ kuḡiri api täḡkentän gamet. Man ude näwetkun. ¹⁰ Näk piä ämaka täga nämo upänkaḡ nadän namikinik täḡpäḡ bänep iron täḡ namiḡ yäpmän äbäk täyan. Bianä ähottaba-gänḡpäḡ yäpmänkaḡ Jodan ume weḡpeḡ kuḡkut. Apiḡowä näk äbot taḡi yarä ḡo nitek äbätat yäk. ¹¹ Unita gäk täḡkentän namiḡiri tuäna Isotä nurektawä. Tuänatä äbänḡpäḡ näkḡa ba nanak nädamiḡi nidäpek yänḡpäḡ umuntäyat yäk. ¹² * Gäk bian ḡode näwetkuno äneḡi nadäsi; Näk bänep täga nadän gamiḡpäḡ nanakaye pewa gwäḡu pomiken mobä jiraḡ mäyap, daninaḡi nämo itkaḡ ude api ahäneḡ. Ude näwetkun yäk.

¹³ Eruk, patkuko yänewänä Jekoptä akuḡpäḡ tuäni Iso iron imikta tuḡumi päke uken nanik ätu iwoyän imiḡkuk. Tuḡum irona iwoyän imiḡkuko uwä ḡode; ¹⁴⁻¹⁵ Meme webeni 200, ämani 20, sipsip webeni 200, ämani 20, kamel webeni nanakiye nitek 30, bulimakau webeni 40, ämani 10, doḡki webeni 20, ämani 10 ude iwoyän imiḡkuk. ¹⁶ Iwoyän imiḡpäḡä memeta watä äma kubä peḡkuk, sipsipta kubä, kamelta kubä, bulimakauta kubä, doḡkita kubä. Ude yepmaḡpäḡ watä äma u ḡode yäwetkuk; Intäjukun kut yäk. Näk mäden täwarayän. Upänkaḡ änok kubäḡän kuneḡo. Banban kut yäk.

¹⁷⁻¹⁸ Eruk kunayän täḡirä Jekoptä watä äma intäjukun kwayän täḡkuko u iwetkuk; Gäk kuḡiri tuäna Isotä gabän ahänḡpäḡ gäwet yabäk ḡode api täḡpek; In netä täḡo watä äma? De kukaḡ? Tom äbot ḡo mäheḡi netä? yän gäwerirän ḡode kaḡ iwet; ḡowä watä ämaka Jekop, unitäḡo yäk. Tom äbot ḡo ekänini gäka iron täkta pewän äbäkaḡ. Täḡkaḡ monäka mäden näwatak yän kaḡ iwet.

¹⁹⁻²⁰ Ude iwetkaḡä piä watä äma mäden kunayän täḡkuḡo u man piä watä äma intäjukun iwetkuko udegän ḡode yäwetkuk; In Iso kaḡ-ahänḡpäḡä äma intäjukun kuyak u iweraro udegän kaḡ iwerut yäk. Watä ämaka niwatak yän ude iwetneḡ yäk. Täḡpäkaḡ Jekoptä ḡode nadänkuk; Näk tom äbot ḡo irona intäjukun pewa kuḡirä tuäna Iso näka bänep waki nadätäk u peḡpäḡ kowat kawän täḡpäḡä not käwep täḡ namek yäk. ²¹ Ude nadänḡpäḡ tom äbot ukeḡo intäjukun pewän kuḡirä bipani ini ugän patkuk.

Jekop Anutukät ämik täḡkumän

²² Eruk bipani bämopiken Jekoptä akuḡpäḡ webeniyatkät watä webeni yarä ukät nanakiye 11 ude yämagut yäpmän päḡku Jabok ume pipiyäwaniken weḡkuḡ. ²³ Weḡpeḡ kuḡ moreḡirä Jekoptä tuḡumi päke u kudup ume ani kukḡi udude pewän kuḡkuḡ. ²⁴ *

* 32:12: Stt 22:17 * 32:24: Hos 12:3-4

Pewän kuḡ moreḡirä ume ani kukḡi ḡo käda inigän itkuk. U irirän äma kubätä ahäj imänkaḡ ämiḡtäkon kome yäḡeḡburu-buru täḡkuk. ²⁵ Ämiḡtäḡän äma Jekop ahäj imiḡkuko u Jekop täḡo kehäromini täga nämo yäpmäj äpayäj yäj nadäḡpäḡ keritä Jekop jopänikengän iḡirirän jopäni jok tädotkuk. ²⁶ Tädorirän äma unitä Jekop iwetkuk; Kome yäḡewayäj täyak unita nabä kätäwi kwa! yäk. Yäwänä Jekoptä kowata ḡode iwetkuk; Ude nämo! Gäk kon man kubä näwerikaḡ uyaku gabä kätäwayäj yäk.

²⁷ Yäwänä iwetkuk; Wäpka netä? Yäwänä Näk wäpna Jekop yäj iwetkuk. ²⁸* Jekop yäj iweränä äma unitä yäjkkuk; Gäk Anutukät ba äma ätukät ämiḡpäḡ gäkägän yärepmitan unita gäk wäpka Jekop peḡpäḡ wäpka kodaki Isrel yäj gäwetat. (Ninin man terak Isrel uwä Anutukät ämiḡkumän) ²⁹* Wäpi kodaki Isrel yäj iweränä Jekoptä yäjkkuk; Eruk, gäkḡo wäpka täga näwerayäj? Yäwänä iwetkuk; Imata wäpna nadäwayäj yäyan? Ude yäjpäḡ kon man kubä iwetpeḡ kuḡkuk.

³⁰ Kuḡirän Jekoptä nadäḡkuk; Wära! Näk Anutu iḡami dapun karo unita nutḡaḡipäj nabäj orerak yäk. Näk Anutu iḡami dapun kat yäj nadäḡkuko unita kome u iniken man terak wäpi Peniel yäj iwetkuk. ³¹ Täḡpäḡ tamimaḡ edap dapuri abäjirän Jekop Peniel kome u peḡpeḡ kuḡkuk. Peḡpeḡ kuḡkukopäḡkaḡ kuroḡ säkgämän nämo yeḡtäḡ kuḡkuk. Jopäni jok tädotkuko unita täḡäro päreḡtäḡ kuḡkuk.

³² Täḡpäkaḡ mebari unita kadäni ukentä päbä apiḡo Juda ämawebetä tom tohari jopäni jokken nanik nämo nak täkaḡ, Jekop jopänikengän iḡirirän jopäni jok tädotkuko unita.

33

Jekop tuäni Isokät abä peronkumän

¹ Eruk Jekop täḡäro päreḡtäḡ kuḡtäḡän Iso, ämaniye 400 udekät äbäjirä yabäjkkuk. Eruk yabäjpäḡ Jekoptä nanakiye yäpmäj daniḡpäḡ webeni Resel kenta Leata, ba watä webeni yarä unita yämiḡkuk. ² Ude täḡpäḡ watä webe yarä ukät nanakiye intäjukun yepmaḡpäḡ kwäwä nanaki ätukät Leakät u mädeniken yepmaḡpäḡ kuḡkuḡ. Yepmaḡpäḡ kuḡirä nanaki Josepkät Resel mädeninik yepmaḡpäḡ kuḡkumän. ³ Tuḡum ude täḡpäḡ ini intäjukuninik kuḡirän iwatkuḡ. Intäjukuninik päḡku tuäni kaḡkaḡ oraḡ imikta kadäni 7 ude iḡami yäpän äpmonḡpäpäj patkaḡ akuk täḡtäḡ kuḡkuk.

⁴ Täḡtäḡ kuḡirän tuäni Isotä kaḡpäḡä bäräḡeḡ äbä bäyaḡ imiḡpäḡ iḡpäḡ iniḡ oretkuk. Ude täḡpäḡkaḡ konäm kotkumän. ⁵ Täḡpäḡ Isotä Jekop webeniyekät nanakiye yabäjpäḡ Jekop iwetkuk; Ai! Webe nanak päke ḡo netäḡo? Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Anututä watä ämaka näka iron täḡ namiḡirän imaka päke yabätan ḡo ahäj namiḡkuḡ. ⁶ Ude yäwänkaḡ watä webe yarä u nanakiye yäj-yäkḡat yäpmäj Iso dubiniken kuḡpäḡ gukut imäpmok täḡkuḡ. ⁷ Täḡirä Lea nanakiyekät äbäjpäḡ udegän täḡkuḡ. Mädeninik Resel nanaki Josepkät äbäjpäḡ udegän gukut imäpmok täḡkumän.

⁸ Täḡirä Isotä iwetkuk, Ai, tom äbot intäjukun yäpmäj äbäjirä yabäro u imata? Yäjirän Jekoptä iwetkuk; Ekänina, gäk bänep täga nadäj nami yäjpäḡ pewa äbäḡo u! yäk. ⁹ Ude iweränä Isotä yäjkkuk; Monäna waki! Näkḡo tuḡum mäyapinik it namikaḡ unita tuḡum u gäkḡata yäpmäjsi! ¹⁰ Yäwänä Jekoptä yäjkkuk; Ude nämo! Gäk bänep paki nadäj namiḡpäḡä tuḡum gamitat u gäkḡata biḡam yäpmäj yäk. Gäk gabäjpäḡ tägagämän nadätat. Gäk not täḡ namitan unita iḡamka gabäjira Anutu iḡami bumik täyak yäk. ¹¹ Ude yäjpäḡ äneḡi gwäk pimiḡpäḡ iwetgän täḡkuk; Tuḡum gamiro u gäkḡata yäpmäj yäk. Anututä täḡkentäj namiḡirän imaka täpuri kubäta nämo wäyäkḡek täyat. Ude peḡ iwettäyon Isotä tuḡum u yäpuk.

¹² Yäpmäjpäḡ Isotä yäjkkuk; Eruk kuna! Näkä jukun kuḡira näwarut yäk. ¹³ Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Ekänina, gäk nadätan? Nanaknaye bäräḡeḡ kukta kehäromini nämo. Ba sipsip bulimakau nanakiye nitek unita imaka, nadäwätäk täyat. Bäräḡeḡ jide täḡpäḡ kuneḡ? Bäräḡeḡ kuḡpäḡä nanakiye kuduḡtagän kumneḡ yäk. ¹⁴ Unitä gäkä jukun Idom kome päḡku ninta itsämäjiri näk mäden tomkät nanaknaye-kät nin kwikinik äreḡpäḡ

* 32:28: Stt 35:10 * 32:29: Het 13:17-18

api gabär ahäne. ¹⁵ Ude yäwänä Isotä iwetkuk; Eruk, täñkentär tamikta ämanaye ätu gäkken yepmanpakañ tämagut yäpmär kunayär yäk. Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Iron tañi täyan upärkañ man yäyan ude nämo. Jop waki, näka bänep täga nadänpeñ kweno uwä täga yäk.

¹⁶ Eruk man yäwän tärewänpäñ Iso uwä iniken kome wäpi Idom kepma ugän äneñi kuñkuk. ¹⁷ Idom kome kuñkukopän Jekop uwä Sukot komeken päñku itkuk. Kome uken inita yottaba kubä täñit, tomta yottaba ätu täñit täñkuk. Päñku yottaba täñpäñ itkuko unita iniken man terak kome u wäpi Sukot yär iwetkuñ. ¹⁸ Eruk, Mesopotemia kome peñpeñ äbuko, Sukot kome uken ätu it yäpmär kuñtängän eruk akumañ päñku Kenan kome Sekem täño yotpärare wäpi Salem uken ahänpäñ u dubiniken kome yäpmärpäñ itkuk. ¹⁹ * Kome yäpmärpäñ itkuko unitäño mähemitä kome gwäkita siliwa monerña iwetkuk. Iwerä udegän yämiñkuk. Kome mähemi uwä Hamo täño nanakiye. Hamo uwä Sekem täño nani. ²⁰ Täñpäkañ Jekop kome uken mobä bukä kubä täñpäñ Anutu iniñ oretta tom uterak dämpärpäñ ijik täñkukonik. Ude täñkañ wäpi “Anutu, Isrel täño Anutu” yär iwetkuk. Iniken man terak wäpi “El, Elohe Isrel” yär iwetkuk.

34

Sekemtä Daina iwarän täñkuk

¹ Eruk, kepma kubäta Jekop kenta Lea äperi wäpi Daina uwä webe kome uken nanik ätukät itpäñ-nadäk täñpayär kuñkuk. ² Kuñirän äma kubä wäpi Sekem unitä Daina u kañgärip täñpäñ iwarän täñpäñ inätpäñ waki täñ imiñkuk. Sekem nani wäpi Hamo uwä Hivitä äbotken nanik, kome unitäño intäjukun äma itkuk. ³ Täñpäkañ Sekemtä Daina waki täñ imiñpäñä eruk webe unita gäripi nadänpäñ näkñata kañ yäpa yärkañ man gäripi nitek ätu iwetkuk. ⁴ Ude täñpäñ päñku nani Hamo ñode iwetkuk; Nan! Webe gubañ ño näka biñam yäpmär nam yäk.

⁵ Täñpäkañ Sekemtä Daina waki täñ imiñkuko manbiñam u Jekoptä nadänkañ itkukonik. Nanakiye tomta watä itta kuñ moreñkuño unita ini äbäkañ manbiñam u yäwera yärpäñ itsämbug. ⁶ Nanakiyeta itsämär irirän Sekem nani Hamo uwä äbuko Jekopkät man yärpäñ-nadäk täñ itkumän. ⁷ Man nämo yärntäreñirän Daina wanoriye tom piäken naniktä yoriken äbänpäñ biñam u nadänkuñ. Sekemtä Daina waki täñ imiñkuk yär nadänpäñ Isrel ämawebe ninta mäyäk pähap täñ nimitak yär nadänkuñ. Imaka tänañi nämpärpäñ täñkuko unita bänepi utpäñ kokwawak tañi pähap nadänkuñ.

⁸⁻⁹ Kokwawak nadän irirä Hamotä Jekopkät nanakiye ñode yäwetkuk; Nanakna Sekem uwä äpetka yäpmäktä gäripiinik nadatak yäk. Iniken gärip u iwatpäñ gäwet yabätat yäk. Jide nadätan? Täga api yäpek ba nämo? Eruk, bänep kubägän pedayär tämäko uyaku kämiwä nanakniye äpetniye kowat wapiwän täga api täneñ. ¹⁰ Kowat wapiwän täñpäñ in nintä komeken ño penta kañ itna yäk. Ude täñpäñ itkañ intä ninken tuñum suwañ namiñ gamiñ täga api täne yäk. Ba nintäño kome ätu imaka, injinta täga api yäpneñ.

¹¹ Sekem nanitä ude yäwänä Sekem ini uwä Daina nani wanoriye ñode yäwetkuk; Intä ei yär yäwäwä imaka kubä injin gäripi nadänayär täño ugänpäñ api tamet yäk. ¹² Ba monerñ udepär nimi yär näweräwä täga api tamet yäk. Upärkañ webe ño iwoyär namiñirä näka biñam ude täñpäñ yäk. ¹³ Sekemtä ude yäwänä Jekop nanakiyeta Wanotninta imaka mäyäk ikek täñ imiñkuko unita jop yär-yäkñatna yärpäñ Sekemkät nani ñode yäwetkuñ; ¹⁴ Ude nämo yäk. Nin wanotnin uwä äma gupi moräk nämo madäwaniken täga nämo tena kwek yäk. Ude täkta mäyäk ikek yäk. ¹⁵ Upärkañ in äma kuduptagän gupjin moräk madänpäñ nin bumik äworeneño uyaku täga api nadän tamine yäk. ¹⁶ Nintä kädet pekamär u bureni iwaräwä eruk inkät bänep kubägän täñpäñ äbot kubägän ude itkañ kowat wapiwän täga api täñ yäpmär kune. ¹⁷ Täñ gupjin moräk madäktä täwetkamär u nämo täñpäwä nin kome ño peñpäñ wanotnin u yärjñat yäpmär api kune yäk.

* 33:19: Jos 24:32; Jon 4:5

¹⁸ Ude yäjirä Hamokät nanaki Sekemtä nadäwän tägaŋkuŋ. ¹⁹ Nadäwän tägawäpäj Sekem Jekop äperi yäpmäkta gäripiinik nadäŋkuko unita man Jekop nanakiyetä yäwetkuŋo u bäräŋeŋ buramiŋkuk. (Sekemtawä iniken äboriyetä nadäwä ärowani täk täŋkuŋ.) ²⁰ Eruk, Sekemkät nani Hamotä yotpärare u täŋo käbeyä komeken päŋku äma uken nanikkät käbeyä täŋpäŋ man ŋode yäwetkumän; ²¹ Nadäkaŋ? Jekopkät äboriye uwä ämawebe täga. Ba komekin imaka, taŋi unita nadäŋ yämiŋitna kome ŋo yäpmäŋpäŋ itkaŋ suwaŋ namiŋ gamiŋ täŋit kowat wapiwän täŋpäŋ api täk täne yäk. ²² Upäŋkaŋ nintä täkinik täŋput yäj nadäkaŋ uwä ämani nin kuduŋtagän gupnin moräk madänero uyaku penta ŋogän itta täga api nadäneŋ. ²³ Täŋkaŋ äbot kubägän itpäŋ sipsip, bulimakau ba tuŋumi päke u ninta biŋam api täneŋo unita penta kaŋ itna yäj nadäŋ yäminal! ²⁴ Ude yäweränä yotpärare u nanik ämawebe kuduŋtagäntä Sekem yanani täŋo man unita nadäwä tägaŋkuŋ. Nadäwä tägawäpäj ämani kuduŋtagän gupi moräk madäŋkuŋ.

²⁵⁻²⁶ Eruk, gupi moräk madäŋkuŋo kepma yaräkubä ude täreŋirän unitäŋo komi nämo paorirä Daina wanoriat, Simeon kenta Livai, yarä unitä ämik täkta päip yäpmäŋpäŋ käbop peŋkaŋ äma täga dapun jop tänyäkŋatkaŋ yotpärare u kuŋatkumäno u naniktä yabäŋpäŋ-nadäk nämo täŋkuŋ. Yabäŋpäŋ-nadäk nämo täŋirä Simeon kenta Livai ämik pewän ahäŋkuŋ. Ämik täŋpäŋ Sekem yanani ba ämaniye kudup kumäŋ-kumäŋ dämpumän. Dämpäŋpäŋ Daina Sekemtä yäpukopäŋ imagut yäpmäŋ kuŋkumän. ²⁷ Ude täŋpeŋ kuŋirän noriye ätu mäden yäwatkuŋo unitäwä wanori waki täŋ imiŋkuko unita kowata dämpäŋ tärekta yotpärare u kuŋpäŋ äma dämpumäno u yapmittäŋ kuŋpäŋ tuŋum tägatäga inita koreŋkuŋ. ²⁸⁻²⁹ Uwä sipsip, bulimakau, doŋki ba webeniye nanakiye ba imaka tägatäga yori gänaŋ ba piäniken itkuŋo u kuduŋtagän porinŋkuŋ.

³⁰ Ude täŋirän nani Jekoptä biŋam nadäŋpäŋ kikŋutpäŋ Simeon kenta Livai yäwetkuk; Wa! Ek ämawebe ŋo nanik iŋamiken näk wäpna täŋpän wakaŋ yäk. Ektä ude täŋirän Kenantä äbotken nanik ba Perestä äbotken nanik ba äbot kuduŋtagän näka gaŋani pähap api nadäŋ namineŋ. Näkä äbotken äma mäyap nämo ŋo unita äma äbori äbori unitä yäj-akuŋpäŋä nin nädamiŋi-nani kumän api nidäpneŋ yäk. ³¹ Nanitä ude yäwerirän nanakiyat unitä Jekop kowata man ŋode iwetkumän; Umun man täga niwetan upäŋkaŋ wanotnin kubokäret webe bumik waki täŋ imiŋkuko u täga nadätan ba?

35

Jekop Betel komeken äneŋi kuŋkuk

^{1*} Kome uken ittängän Anututä Jekop ŋode iwetkuk; Gäk Betel komeken kuŋpäŋ kome kaŋ yäpmäŋpäŋ it yäk. Kome uken Anutu näk naniŋ oretta mobä bukä kubä kaŋ tä. Nähä Anutu gäk tuäka Isota umuntaŋ päŋku pariri ahäŋ gamiŋkuro u yäk.

² Anututä ude iweränä Jekoptä webeniyat äperiye nanakkät piä ämawebeniye kudup yäŋpäbä yepmaŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Bämopjinken yäwikta anutunin yäj nadäk täkaŋ u ureŋ täŋpä kwäpäŋ bänepjin ket utpäŋ tekjin imaka, ärutpak täwanipäŋ wädäwä ärokot yäk. ³ Nadäkaŋ, nin Betel komeken api kune yäk. Näk butewaki nadäwätäk terak kuŋarira Anutu kädät miŋin ahäŋ namiŋkuko u iniŋ oretta mobä bukä kubä uken api täŋpet yäk. Anutu unitä uken-uken kuŋatkutken u täŋkentäŋ namiŋirän kuŋatkut yäk. ⁴ Ude yäweränkaŋ guŋ äbot täŋo yäwik yäpmäŋ kuŋatkuŋo u ba jukuwabik imaka kudup Jekopta imiŋirä Sekem täŋo kome u gägäniken kupähä päya kubä mebäriken awaŋ äneŋpäŋ yejämbuk. ⁵ Ude täŋpeŋ kuŋirä Anututä ämawebe yotpärare kukŋi kukŋi itkuŋo unita umun pähap pewän ahäŋ yämiŋirän Jekop nanakiye dämpäkta nämo yäwarän täŋkuŋ.

⁶ Eruk kuŋtängän Jekopkät äboriye Kenan komeken kome täpuri wäpi Lus, wäpi kubä Betel uken ahäŋkuŋ. ⁷ Uken Jekoptä mobä bukä kubä täŋpäŋ wäpi Betel Kome Täŋo Anutu yäj iwetkuk. Tuänita umuntaŋpeŋ kuŋirän Anututä Betel kome uken ahäŋ imiŋkuko unita wäpi ude yäjnkuk.

* 35:1: Stt 28:11-17

⁸ Uken ittängän Rebeka täño watä piä webe wäpi Debora u kome uken kumänjirän Betel kome gägäni kupähä päya mebariken äneñkuñ. Päya kupähä u mebariken Konäm Butewaki Kome yäj iwetkuk.

Anututä Jekop wäpi kodaki Isrel yäj iwetkuk

⁹ Täñpäkañ Jekoptä Mesopotemia komeken naniktä äbänpänj itkuko kadäni uken Anututä äneñ ahänj iminpäñ kon man ñode iwetkuk; ¹⁰ * Gäk wäpka Jekop upänjkañ wäpka Jekop wari nämo gäwetpäñ wäpka kodaki Isrel yäj api gäwetneñ. Ude yänpänj Anututä wäpi Isrel yäj iwetkuk. ¹¹ * Täñpäñ iwetkuk; Nadätan, näk Anutu kehäromi mäheñi. Gäk nanak bäyañ wek täñpäñ ahänj bumbum täñjiri äbot kubägän nämo, äma äbot ini-ini api ahänj yäpmänj kuneñ. Ba gäkä äbotken nanik intäjukun äma imaka, api ahäneñ. Ahänjirä gäk orani pähap api iren yäk. ¹² Täñpäkañ Abraham Aisakta kome yäniñ kireñkuro u gäka biñam api ganiñ kirewet. Täñkañ äbekaye orañkaye kämi ahänayänj täkañ unita biñam imaka, api yäniñ kirewet yäk. ¹³ Eruk, Anututä ude yänpänj Jekop teñpeñ kuñkuk.

¹⁴ * Täñpäkañ Jekop Anututä man iwetkukken mobä käroñi kubä kämi kañpäñ nadäkta yäputkuk. Täñpäñ Anututa biñam täkta wain ume piñ ibatpäñ olip gakñi imaka piñ ibatkuk. ¹⁵ Ude täñpäñ Anututä Jekop man iwetkuko kome u täño wäpi Betel yäj iwetkuk.

Resel kumbuk

¹⁶ Eruk Efrata kome kuna yänpänj Betel kome u peñpeñ kuñkuñ. Kuñtängän kädet bämopiken Resel nanak bäyawayänj komi nadänjukopänj nanak bäräñeñ nämo ahänjukuk. ¹⁷ Komi tañi ude nadänj irirän täñkentäki kubätä ñode iwetkuk; Umuntäweno! Nanak ämani äneñi kubä ahätak yäk. ¹⁸ Eruk nanak kwawak ahäwänkañ miñi Resel kumbayänj täñpäñ nanaki wäpi Benoni yäj iwetpäñ pengän kumbuk. Täñpäkañ Benoni yäj iwetkukopänj kumänjirän nanitä nanaki uwä wäpi Benjamin yäj iwetkuk. (Ninin man terak Benoni uwä Komi piäna täño nanak. Täñ Benjamin uwä Nanakna bänepnaken nanik.)

¹⁹ Eruk, Resel kumbänkañ Efrata kome nämo ahänkañ kome bämopiken, kädet gägäniken äneñkuñ. Efrata uwä apiño wäpi Betlehem yäj yäk täkamänj. ²⁰ Resel äneñpäñä awañ terak mobä käroñi kubä, kämi kañpäñ nadäkta äneñkuk. Äneñkuko apiño pen itak. ²¹ Eruk Jekop kome u peñpeñ kome täpuri wäpi Mikita-Ede u irepmitpäñ ätukät kuñpäñ yottaba täñpäñ itkuñ. ²² * Uken itkañ Jekop nanaki tuäni wäpi Rubentä nani täño watä piä webe kubä wäpi Bilha ukät päñku parirän nanitä biñam nadänpänj kokwawak tañi nadänj iminjukuk.

Jekop nanakiye täño manbiñam

²³ Jekop täño nanakiye 12. Webeni Leatä bäyañkuko uwä ñode; Ruben u intäjukun nanik. Mädenä Simeon, Livai, Juda, Isaka, Sebulun unitä ahänjukuj. ²⁴ Täñ webeni Reseltäwä Josep kenta Benjamin bäyañkuk. ²⁵ Täñkañ Resel täño watä piä webe Bilha u nanakiyat Dan kenta Naptali. ²⁶ Täñ Lea täño watä piä webe wäpi Silpa uwä nanakiyat Gat kenta Ase. Jekop nanakiye uwä Mesopotemia komeken ahänjukuj.

Jekop nani Aisak kumbuk

²⁷ * Täñpäñ Jekop, nani käwa yänpänj Mikita-Ede kome peñpeñ Mamre kome, nani Aisaktä itkukken u kuñkuk. Mamre kome u Hebron yotpärare u dubiniken itkuk. Hebron wäpi kubä Kiriati-Aba, Abraham kenta Aisaktä bian itkumäno u. ²⁸⁻²⁹ Aisak tägawaniinik täñjirän obañ 180 ude täreñjirän kumbuk. Kumänjirän nanakiyat Iso kenta Jekoptä äneñkumän.

¹ Iso, wäpi kubä Idom, unitäño manbiñam ñode; ²* Webeniye Kenan komeken nanik ñode yäpuk; Kubäwä Elon täño äperi Ada. Elon uwä Hit äbotken nanik. Kubäwä Ana täño äperi Oholibama. Ana uwä Sibeon nanaki, Hivi äbotken nanik. ³* Webeni kubäwä Ismael äperi wäpi Basemat yäpuk. Basemat uwä Nebaiot täño noripak. ⁴ Täñkañ Iso webeni Ada uwä nanaki kubägän wäpi Erifas bäyañkuk. Täñ webeni Basemat uwä nanaki kubägän wäpi Ruel bäyañkuk. ⁵ E, webeni Oholibama uwä nanakiye Jeus, Jalam, Kora bäyañkuk. Täñpäkañ Iso nanakiye wäpi tawañ danikamäj uwä Kenan komeken itkañ ahäñkuñ.

⁶⁻⁷ Täñpäkañ Jekop tuäni Isokät Kenan kome u bok itdeñta nadäwän kome tañi nämo täñkuk. Äboriye ba yawakiye mäyap unita jide täñpäñ ketem ninekta ba yawaktä nakta yabäñ ahäde yäj nadäñkumän. Ude nadäñpäñ eruk Isotä monäni Jekop kakätäñpeñ kome kubäken kwa yäñpäñ webeniye nanakiye piä ämawebebiye yawakiye ba tuñumi Kenan kome itkañ yäpuko u kuduptagän kome ban kubäken kuñkuk. ⁸ Kuñtäñgän Idom kome pom-pomken ahäñpäñ kome u yäpmäñpäñ itkuk.

⁹ Iso uwä Idom äma äbot kome uken ahäñkuño unitäño orani itkuk. Nanakiye oraniye täño wäpi tawañ ñode; ¹⁰ Iso webeni wäpi Ada unitä nanak Erifas bäyañkuk. Täñ webeni kubäwä wäpi Basemat unitä nanaki Ruel bäyañkuk. ¹¹ Eruk, nanaki Erifas unitäño nanakiye 5 ude ahäñkuñ. Nanakiye 5 ahäñkuño u wäpi ñode; Teman, Oma, Sefo, Gatam, Kenas. ¹² Täñ Erifas webeni burenitä nanak 5 ude bäyañkuk. Täñkañ watä piä webeni wäpi Timna yanäpi täñpäñ nanak Amalek bäyañkumän. Nanak uwä Iso webeni Ada unitäño oraniye.

¹³ Täñ Iso nanaki Ruel unitäño nanakiye yaräbok-yaräbok ñode; Nahat, Sera, Sama, Misa. U uwä Iso webeni Basemat unitäño oraniye.

¹⁴ E, Iso webeni mäden yäpuko uwä Oholibama. Oholibama uwä Ana täño äperi, Sibeon täño äbeki. Oholibama unitäño nanakiye uwä Jeus, Jalam, Kora.

¹⁵⁻¹⁶ Täñpäkañ Iso täño oraniye ätu äboriye täño äma ekänita itkuñ. Äma ekäni itkuño uwä wäpi tawañ ñode; Iso nanaki tuäni Erifas unitäño nanakiye äma ekänita itkuño u wäpi Teman, Oma, Sefo, Kenas, Kora, Gatam, Amalek. U uwä Iso webeni Ada täño oraniye.

¹⁷ Täñ Iso nanaki Ruel unitäño nanakiye äboriye täño äma ekänita itkuño u wäpi Nahat, Sera, Sama, Misa. U uwä Iso webeni Basemat täño oraniye.

¹⁸ E, Iso webeni Oholibama unitäño nanakiye äboriye täño äma ekänita itkuño uwä wäpi Jeus, Jalam, Kora. U uwä Iso webeni Oholibama, Ana äperi unitäño oraniye.

¹⁹ Täñpäkañ wäpi tawañ it yäpmäj äpäkañ uwä Iso, wäpi kubä Edom, unitäño nanakiye oraniye äma ekäni itkuñ.

Sei oraniye täño manbiñam

²⁰⁻²¹ Täñpäñ Sei, Ho äbotken nanik, unitäño nanakiye Idom komeken itkañ ahäñkuño u wäpi ñode; Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Ese, Disan. Sei täño nanakiye u Ho äboriye täño äma ekänita itkuñ. ²² Täñkañ Lotan nanakiyat Hori, Heman. (Timna, Iso täño watä piä webeni uwä Lotan täño wanori.) ²³ Täñkañ Sobal nanakiye ñode; Alvan, Manahat, Ebal, Sefo, Onam.

²⁴ Täñkañ Sibeon nanakiyat Aia, Ana. Ana uwä kome äma nämo iraniken itkañ nani täño doñkiniyeta watä it täñkukken u ume komi nitek kome gänañ nanik äbäñirän intäjukun kañ-ahäñkuk. ²⁵ Täñpäkañ Anatä nanak yarä bäyañkuk. Nanaki Dison, äperi Oholibama. ²⁶ Dison nanakiye ñode; Hemdan, Esban, Itran, Keran. ²⁷ Täñ Ese nanakiye ñode; Bilhan, Savan, Akan. ²⁸ E, Disan nanakiyat Us, Aran.

²⁹⁻³⁰ Täñpäkañ Ho äboriye täño äma ekäni ñode itkuñ; Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Ese, Disan. Äma uwä äma äbori äbori Idom komeken ittäj kuñkuño unitäño äma ekäni.

Idom kome äma äbori äbori unitäño intäjukun äma wäpi tawañ

³¹ Täñpäkañ Isrel ämawebeä intäjukun äma kubä nämo yäpmäjirä Idom ämawebe täño intäjukun äma mäyap ñode it yäpmäj äbuñ; ³² Intäjukunä Beho nanaki wäpi Bela, u Idom komeken yabäñ yawat piä täñkuk. Äma u Dinhaba yotpärareken nanik. ³³ Eruk,

* 36:2: Stt 26:34 * 36:3: Stt 28:9

Belatä it yäpmäj äronpäñ kumäjirän Sera täño nanaki wäpi Jobaptä komeni yäpmäñpäñ intäjukun ämata itkuk. Äma unitäño komeni Bosra. ³⁴ Eruk Jobaptä it yäpmäj äronpäñ kumäjirän Husamtä komenita itkuk. Husam uwä Teman komeken nanik.

³⁵ Eruk Husamtä it yäpmäj äronpäñ kumäjirän Bedat nanaki wäpi Hadattä intäjukun ämata itkuk. Hadat uwä Moap komeken ämik täñpäñ Midian kome täño komi äma kehäromini yäpmäj äpuk. Hadat uwä yotpärareni Avit. ³⁶ Eruk Hadattä it yäpmäj äronpäñ kumäjirän Samlatä komeni yäpuk. Samla uwä Masreka komeken nanik. ³⁷ Eruk Samlatä it yäpmäj äronpäñ kumäjirän Saultä komenita itkuk. Uwä Rehobot yotpärare, Yufretis ume ani kukñi uken nanik. ³⁸ Eruk Saultä kumäjirän Akbo nanaki Balhanantä komeni yäpuk. ³⁹ Balhanantä it yäpmäj äronpäñ kumäjirän Hadattä komeni yäpuk. Äma uwä Pau yotpärareken nanik. Webeniwä Matret äperi wäpi Mehetabel. Matret uwä Mesahap äperi.

⁴⁰⁻⁴³ Iso äboriye täño äma ekäni ekäni wäpi ñode; Timna, Alva, Jetet, Oholibama, Ela, Pinon, Kenas, Teman, Mipsa, Makdiel, Iram. U uwä Idom nanik ämawebe äbori äbori unitäño äma ekäni. Täñpäkañ wäpi Idom uwä Iso täño wäpi kubä. Isotä orani pähap itkuko unita kome u ba ämawebe äbot u wäpi Idom yäpuñ. Äbot kubägän nämo itkuñ. Äbori äbori itkuño u kome ini-ini yäpuñ. Kome u ini-ini yäpmäñpäñ äma ekäni wäpi tawan it yäpmäj äpäkañ ño äbori äbori unitäño äma ekänita itkuñ.

37

Josepkät noriye täño manbiñam

¹ Täñpäkañ Jekop, nanitä bian itkukken, Kenan komeken u itkuk. ² Eruk Jekop nanakiye täño manbiñam u ñode; Nanaki kubä wäpi Josep u gubañi, obañi 17 ude. Uwä noriyekät sipsip kenta memeta watäni ittän kuñat täñkuñonik. Noriye uwä nani täño watä piä webe Bilha kenta Silpa unitäño nanakiye. Täñkañ Josep uwä noriyetä kädet wakiwaki täñpeñ kuñat täñkuño u yabäñpäñ päñku nani Jekop manbiñam iwet täñkukonik.

³ Täñpäkañ nani tagawaniinik täñjirän Josep ahäñkuko unita nanitä Josepta gäripiinik nadäk täñkukonik. Unita tek säkgämän käronji kubä, kerä käronpäñ bipmäñ imiñkuk. ⁴ Täñpäkañ noriyetä ñode kañpäñ nadäñkuñ; Nanitä Josepta gäripi nadäñ imiñkuko u ninta nadäñ nimik täyak u irepmitak yäñ kañpäñ nadäñkuñ. Ude kañpäñ nadäñpäñä Josepta gañani pähap nadäñ imiñkuñ. Kokwawak iñam dapun ijiñpäñ man täga kubä nämo iwet täñkuñonik. ⁵⁻⁷ Kokwawak ude nadäñ imiñpäñ kuñarirä eruk bipani kubä Joseptä döpmonken täñkuk. Täñpäñ yäñejirän döpmonken kañkuko u ñode yäwetkuk; Näkä döpmonken karo u yäñahäwa nadäwut yäk. Nin kuduptagän piä gänañ itkañ tepärañ ätu pädä täñ iramäñonik yäk. Tämäñopäñkañ näkä pädä täro uwä akuñpäñ käron wädäñ irak yäk. Täñjirän intä täño unitäwä näkä täro u it äyänutpäñ gukut imäpmok täñ imiñjirä yabät yäk. Döpmonken karo ubayäñ yäk. Ude yäwerirän nadäñpäñ noriyetä gañani nadäñ imiñkuño u irepmitpäñ gañaniinik nadäñ imiñkuñ.

⁸ Ude yäwänä noriyetä iwetkuñ; Gäk ninta intäjukun äma api iret yäñ nadätan? Bure? Ude iwetpäñ döpmonken kañkuko u ba man yäk täñkuko u nadäñpäñ kokwawak tañi pähap nadäñ imiñkuñ. ⁹ Eruk bipani kubäta döpmonken äneñi kubä kañkuk. Kañpäñ noriye ñode yäwetkuk; Döpmonken karo u ñode yabät yäk. Edap dapuri, komepakkät guk 11 ude iñamnaken gukut imäpmok täñ namiñjirä yabät yäk.

¹⁰ Eruk noriye ude yäwetkañ nani imaka, päñku iwetgän täñkuk. Iweränä nanitä kañyänpäñ ñode iwetkuk; Wa! Döpmonken jidewanipäñ täñ! Gäk meñka notkayekät ninta iñamkaken gukut imäpmok kañ täñ namut yäñ nadätan? ¹¹ * Täñpäkañ Josep noriyetä kokwawak nadäñ imik täñkuño upäñkañ nani Jekop uwä nanakitä man yäñkuko u kudup nadäñpäñ iyap tañkuk.

Noriyetä Josep ämata iniñ kireñpäñ gwäki yäpuñ

* 37:11: Apos 7:9

12-13 Eruk kadäni kubä Josep noriye Seken komeken sipsipta watäni itta kuŋkuŋo irirä nani Jekoptä Josep iwetkuk; Notkaye sipsipta watäni itnayän Sekem komeken kuŋkuŋo itkaŋ yäk. Gepmaŋpa yäpmän notkayeken kwayän unita tuŋum täyi yäk. Yäwänä Joseptä Täga, kwayän yän iwetkuk. 14 Yäwänä nanitä iwetkuk; Gäk kome udeken kuŋkaŋ notkaye ba tom imaka, säkgämän itkaŋ ba, goret itkaŋ yän kaŋ yabä yäk. Kudup yabänpän-nadänkaŋ äbä manbiŋam kaŋ näweri nadäwa yäk. Jekoptä ude iwetpän Hebron awaŋ u nanik nanaki Josep tewän yäpmän kuŋkuk. Eruk Josep kumaŋ Sekem komeken ahänkuk.

15 Sekem komeken ahänpänä noriyeta wäyäkŋetän kumän kuŋat moreŋkuk. Kuŋat-tänngän äma kubä ahän imänä iwetkuk; Gäk imata wäyäkŋetan? 16 Iweränä Joseptä iwetkuk; Näk notnaye yawakiyeta watäni itkaŋ unita wäyäkŋetat yäk. Gäk uken itkaŋ yän nadätan? 17 Iweränä äma unitä iwetkuk; Notkaye kome ŋo peŋpeŋ kuŋkuŋ yäk. Uwä kome ŋo peŋpeŋ Dotan komeken kuna yänjirä nadänkut yäk. Ude iweränä eruk Josep noriye yabän ahäktä kuŋtänngän Dotan komeken ahänkuk. 18 Ahänpän ban uduken kuŋ irirän noriyetä kaŋpän kumän-kumän utta ŋode yänkuŋ; 19 Wisiknin! Äma döpmonken käwani ukeŋo äbätak udu yäk. 20 Eruk, injipän kumän-kumän utpän ume awaŋ kubä gänaŋ pena äpmonpän yäk. Utnakaŋ döpmonken kak täŋkuko u jide täŋpän bureni api ahäneŋ? Ude täŋkaŋ pänku nan ŋode kaŋ yänjiktatna; Tom ägwäri kubätä utpän naŋkuk yän kaŋ iwetna yäk.

21 Eruk noriyetä ude yänjirä tuäni Rubentä nadänpän Josep täŋkentänpän tewa yäpmän nanken kaŋ kwän yän nadänpän man ŋode yäwetkuk; Kumän-kumän utnero! 22 Ba nägät iminero. Josep jop injipän kome jopi ŋoken ume awaŋ kubä gänaŋ tena äpmonpän yäk. Uwä yabän paotpän Josep äneŋi yäpmänpän nanken kaŋ tewa kwän yän nadänpän man ude yäwetkuk. 23 Ude yäwerän nadänpän irirä Josep, noriye dubiniken äbänjirän injipän tek kerä karoni täŋkuko u weŋ täŋpä kuŋ iminkuŋ. 24 Weŋ täŋpä kuŋ iminjirä injit yäpmän pänku ume awaŋ gänaŋ tewä yäpmän äpmo itkuk. Awaŋ uwä kawuki, umeni nämo. 25 Ude täŋkaŋ pänku maŋjit itpän ketem naŋkuŋ. Ketem naŋ itkaŋ Ismael äbotken nanik ätu Gileat komeken naniktä Isip kunayän äbänjirä bankentä yabänkuŋ. Äma äbuŋo unitäŋo kamel terak imaka gäripi ba käbäŋi säkgämän nitek Isip komeken Isip naniktä yäminpän gwäki yäpmäktä bumta peŋpän yäpmänkaŋ äbuŋ. Ismael äbot uwä wäpi kubä Midian.

26 Ismael äbot wäpi kubä Midian u äbänjirä yabänpän Josep noripak kubä wäpi Judatä noriye ätu ŋode yäwetkuk; Notninpak utpän käbop penayän täkamän u kowata imatäken upän api yäpne? 27 Unita utnero. Ismael äbot äbäkaŋ unita yäminpän gwäki yäpna yäk. Ude tänayän täkamän unitä täga bumik. Josep uwä notninpak, nägät moräk kubägän yäk. Judatä ude yäweränä noriye ätu u nadäwä tägaŋkuŋ. 28 * Ude yän irirä Midian moneŋ tuŋum äma u dubiniken äbuŋ. Äbänjirä noriyetä Josep awaŋ gänaŋ nanik wädän yäpmän äbuŋ. Ude täŋkaŋ Ismael äbot unita yäminkuŋ. Yämäwä Josep gwäkita siliwa moneŋ 20 ude yäminkuŋ. Yäminpän yänjiktat yäpmän Isip komeken kuŋkuŋ.

29 Ude tänjirä eruk Ruben mäden äbä awaŋ gänaŋ Josepta kawän wawäkaŋ butewaki täŋiŋinik nadänpän konäm kotpän teki weŋ-gajähutkuk. 30 Ude täŋpän pänku noriye yäwetkuk; Nanak u awaŋ gänaŋ nämo itak yäk. Unita näk jide täŋpayän? 31 Ude yänjirän noriye ätutä pänku meme gubaŋi kubä utpän Josep täŋo tek karoni uterak nanitä kakta nägäri däpä jänkuŋ. 32 Däpä jiwäpän yäpmänkaŋ nani iwonjärektä eŋiken kuŋkuŋ. Pänku nani ahän iminpän tek kerä karoni, meme nägäri nitek u iwonjärenpän ŋode iwetkuŋ; Nan, ŋo ka! ŋo Josep täŋo tek ba? 33 Ude iwet yabänjirä nanitä kaŋpän yänkuk; Wära! ŋo bureni nanakna Josep täŋo tek yäk. Tom ägwäri kubätä utpän nak yän nadätat yäk. 34 Jekop ude yänpän butewaki täŋi nadänpän iniken teki weŋ-gajähut maŋpän kuŋkuŋ. Weŋ-gajähut maŋpän kwäkaŋ tek wakiwaki yäpmänpän täŋkuk. Täŋpän nanaki Josepta yänpän kadäni karoni konäm butewaki täŋ itkuk. 35 Ude tänjirän nanakiye äperiye kuduptagän nanitä itkukken ugän äbän moreŋkuŋ. Äbänpän nani iniŋ bitnäyän

* 37:28: Apos 7:9

nadänkuņopäj konäm butewaki pekta nämo nadänjuk. Tänpäj yänjuk; Nämo! Konäm kot yäpmäj kuņtängän kumänpäj nanaknatä kukken ugän api iwaret yäk.

³⁶ Tänpäkaņ Isip kome uken Midian nanik ukeņonitä gwäki yäpmäkta Josep Potifata imiņkuņ. Potifa uwä Isip kome täņo intäjukun äma Fero unitäņo täņkentäki kubä, komi äma Fero täņo eņi watä itkuņo unitäņo äma ärowani.

38

Juda kenta Tama täņo manbijam

¹ Kadäni uken Juda, noriye yepmaņpeņ päņku äma kubä wäpi Hira ukät itta Adulam yotpärareken kuņkuk. ²⁻³ Päņku ittängän webe gubaņ kubä kaņgärip tänpäj webenita yäpuk. Webe uwä nani wäpi Sua, Kenan komeken nanik. Eruk yanäpi tänpäj bok ittängän webeni nanak kok itpäņ nanaki tuäni bäyaņkuk. Bäyawänpäj nani Judatä wäpi Era yäj iwetkuk. ⁴ Tänpäj ittän kuņtängän webeni äneņi koki itpäņ monäni bäyaņkuk. Bäyaņpäņ wäpi Onan yäj iwetkuk. ⁵ Tänpäj ätu it yäpmäj kuņtängän nanak kok äneņi itpäņ nanak gweki bäyaņpäņ wäpi Sela yäj iwetkuk. Sela uwä Kesip yotpärareken ahänjuk.

⁶ Eruk Judatä nanaki tuäni Erata webe kubä iwoyäj imiņkuko uwä wäpi Tama. ⁷ Tänpäkaņ Era u kädet goret-goret kuņarirän Yawetä kawän nämo tägawäpäņ kumäņ-kumäņ utkuk. ⁸ Ude täņirän Judatä nanaki monäni Onan iwetkuk; Tuäkatä nanak kubä nämo bäyaņkaņ kumäņtak unita gäkä nin täņo kädet u iwatpäņ webeni kajat gäkä koreņpäņ tuäkata nanak kaņ bäyaņ imi yäk.

⁹ Nanitä ude iwetkukopäj monänitä ñode juku piņkuk; Näk tuäna webeni kajat yäpayaņ täyat uwä nanak bäyaņirän ämawebetä U gäkņaken nanak nämo yäj api näwetneņ. U tuäka kumbuko u täņo biņam yäj api yäneņ yäj nadänjuk. Ude nadänpäņ eruk bok pat täņkumänken nanak kok irektawä yäj nadänpäņ ibini jopiken piak täņkukonik. Ude täņtän kuņkuko unita tuänita biņam nanak kubä nämo ahänjuk. ¹⁰ Onantä ude täk täņkuko uwä Yawetä kawän täga nämo tänpänpäņ u imaka, kumäņ-kumäņ utkuk. ¹¹ Urirän kaņpäņä Judatä äbeki Tama ñode iwetkuk; Nankaken kaņ ku! yäk. Päņku iriri gwekna Sela unitä tägaņpäņ webe yäpnaņi ude täņirän äneņi äyänjutpeņ näkken ño kaņ äbi yäk. Judatä tuäke monäke webe yäpmäņpäņ kumbumäno udegän yäpmäņpäņ kumäkgän täņpek yäj nadänpäņ äbeki iwet-pewän naniken kuņkuk.

¹² Ude iwet-pewän kuņirän it yäpmäj äronätängän Juda webeni (u Sua äperi) kumbuk. Kumbänpäņ äneņkaņ kupämta irän täreņirän eruk kepma kubäta noripaki Adulam yotpärareken nanik wäpi Hira u imaguränkaņ Timna komeken piä ämaniyetä sipsip pujiņi madäņ itkuņken u kuņkumän. ¹³ Kome uken ahänpäņ irirän äma kubätä Tama iwetkuk; Nadätan? Oraņka sipsip pujiņi madäwayäj Timna komeken kuņkuk yäk. ¹⁴ Ude iwerirän Tamatä nadänjuk; Orana Juda, nanaki gweki wäpi Sela u tägatak upänkaņ näka biņam nämo iniņ kiretak yäj nadänjukko unita ñode täņkuk; Tek webe kajattä täņpeņ kuņarani u yäņopmäņpäņ tek kudupi kubä tänpäj ämatä nämo kaņpäņ nadäkta iņami dapun uwäk täņpipiņkuk. Ude täņkaņ Judatä Temna kädet ño äbayäj nadänpäņä päņku Enaim yotpärare kädet moräkiken maņit itkukonik.

¹⁵⁻¹⁶ Eruk Judatä kuņtängän webe u kädet miņin maņit irirän kaņpäņ ñode nadänjuk; Webe ño tektä iņami dapun täņpipiņkuko unita kubokäret webe käwep yäj nadänjuk. ño äbekna yäj nämo nadänjuk. Tänpäj dubiniken kuņpäņä iwetkuk; Nadän naminiiri nek bok pätdayän yäk. Iweränä webe unitä man ñode iwetkuk; Bok pätdayän näwetan unita imapäņ namayaņ? ¹⁷ Yäwänä Judatä iwetkuk; Nadäwätäk täņpeno yäk. Kowatawä meme gubaņi kubäpäņ pewa äbayäj yäj iwetkuk. Yäwänä iwetkuk; U täga upänkaņ imaka kubä namikaņ uyaku u kaņpäņ meme bureni api namen yäj nadäwayäj. Meme u bureni namiwä tuņum ño äneņi api gamet yäk. ¹⁸ Yäwänä Judatä iwetkuk; Kaņpäņ nadäkta imatäkenpäņ gamet? Yäwänä iwetkuk; Imaka kubä gäkņa wäpka kudän nikek ukät ähottaba iņitan u bok nam! Ude iweränä mani buramiņpäņ yänjukko udegän täņkuk. Tänpäj eruk bok parirän webe u nanak kok itkuk. ¹⁹ Tänpänkaņ Tama yotken päņku tek

inami dapun tänpipiñkuko u yänjopmäñpäñ peñpäñ tek webe kajattä täñpani upäj äneñi täñpäñ itkuk.

²⁰⁻²¹ Täñpäkañ Judatä iniken tuñumi ätu webe unita imiñkuko ukeño äneñi yäpayäj nadäñpäñ noripak Hira u meme gubañi kubä imiñkañ webe unita imikta peñ iwet-pewän kuñkuk. Peñ iwet-pewän päñku webe unita wäyäkñewän wawäpäñ äma ätu Enaim yotpärare u nanik ñode yäwet yabäñkuk; Kubokäret webe kädet miñin mañit irani u de itak? Yäwänä iwetkuñ; Kubokäret webe udewani ño nämo yäj iwetkuñ. ²² Ude iwerirä Hira äneñi äyänutpeñ Judaken kuñkuk. Kuñpäñ iwetkuñ; Webe ñokeño nämo kañ-ahätat yäk. Webe udewani kome ñoken kubä nämo itak yäj näwetkuñ.

²³ Ude iwerän nadäñpäñ Judatä yänkuk; Täga yäk. Näk nadäwätäk nämo täyat. Tuñum imiñkuro uwä inita biñam täyak. Webe unita wari nämo wäyäkñewen. Pen wäyäkñeñtäñ kuñaritda ämawebetä api nibäj mägayäneñ. Meme gubañi u webe unita imikta yäwanipäj wäyäkñewi wakañ unita täga, ini jop kañ irän yäk.

²⁴ Täñpäkañ it yäpmäj äronñängän komepak yaräkubä täreñirän äma ätutä äbäñpäñ Juda iwetkuñ; Äbeka Tama ukeñowä kubokäretta kuñattängän nanak kok ikek irirän käkamäj yäk. Ude iweräwä kokwawak pähap nadäñkuk. Täñpäñ yänkuk; Päñku inñit yäpmäj päñku kädäp gänañ pewä ijiputpeñ kwän! yäk. ²⁵ Ude yäweränä pengän inñit yäpmäj yäman äpäñirä webe ñokeño orani man ñode iwetkuk; Nabäwut! Nanak kok itat ño netäño? Imaka wäpi kudän nitek ba ähottaba inñitat ñonitä äma unitäño yäj yänjahawayäj yäk. ²⁶ Tamatä ude yäwänä Judatä imaka imaka imiñkuko u yabäñpäñ ñode yänkuk; Wära! Webe ñonitäño momi nämo. Näkä goret täñkut! Näk nanakna Sela tägawänkañ webe ñonita iniñ kirekta yäwanipäñkañ nämo iniñ kireñkuro unita udewä täñkuk yäk. Ude yänpäñ eruk webe ukät bok wari nämo patkumän.

²⁷⁻²⁸ Täñpäñ ätu it yäpmäj äronpäñ webe u nanak kok itkuko u bäyawayäj täñirän webe täñkentäj imikta äbuko unitä kañpäñ nadäñkañ iwetkuk; Nanak kokkaken ño nanak yarätä itkamän yäk. Ude iwerirän nanak kubätä jukun keru pewän kwawak ahäñirän tek moräk gämäni kubä yäpmäjpäñ keriken topuk. Täñpäñ yänkuk; Nanak ñonitä jukun ahätak yäk. ²⁹ Ude yäwänä nanak u keru äneñi wädäj yäpmäj äronkuk. Täñirän noripak kubä käbop itkuko unitä jukun ahäñkuk. Täñirän watä webe unitä kañpäñ yänkuk; Wa! Baga imata yeñ weñpäñ intäjukun ahätan? Baga yeñ weñpäñ intäjukun ahäñkuko unita iniken man terak wäpi Peres yäj iwetkuñ. ³⁰ Täñ noripak kubä tek gämäni topuko u mäden ahäñkuk. Ahäñirän wäpi Sera yäj iwetkuñ.

39

Joseptä Potifata watä piä täñ imiñkuk

¹ Täñpäkañ Ismael naniktä Josep u Isip komeken yänikñat yäpmäj kuñirän Isip täño intäjukun äma unitäño täñkentäki kubä wäpi Potifa unitä moneñ yämiñpäñ Josep watä piä jop täñ imekta imagutkuk. Potifa uwä Isip kome täño intäjukun äma wäpi Fero unitäño watä ämata itkuk. Täñkañ komi äma täño intäjukun äma ude itkuk. ^{2*} Eruk, Anutu Josepkät irirän Potifa täño eñi gänañ watä piä täñ yäpmäj kuñkuko u täñirän bureni säkgämän ahäñkuñ. ³ Ude täñ irirän Potifatä kañpäñ nadäñkuk; U Yawetä bok itkañ kehäromi imik täyak unita imaka imaka täk täyak u kudup säkgämän ahäk täkañ yäk. ⁴ Ude kañpäñ nadäwän tägawäpäñ eñini ba tuñumi päke u yabäj yäwatta teñkuk. ⁵ Täñirän Yawetä Josepta yänpäñ iron tañi täñirän Potifa täño äbot, tuñumi ba epäni kudup säkgämäninik ahäñkuñ. ⁶ Yawetä ude täñirän Potifatä Josep imaka imaka päke u yabäj yäwatta iniñ kireñkuk. Iniñ kireñpäñ ini uwä imaka kubäta nadäwätäk nämo täñkuk. Ketemgän nañkañ nadäwätäk ikekät nämo it täñkukonik.

Josep komi yotken teñkuñ

Täñpäkañ Josep uwä gupi ba inami dapun säkgämän. ⁷ Unita kadäni käroni nämo itkañ Potifa webenitä Josep u kañgärip täñpäñ iwetkuk; Bok pätda yäk. ⁸⁻⁹ Ude iweränä

* 39:2: Apos 7:9

Josep bitnänpän yänkuk; Imata näk kädet waki udewani tänpet? No yabä; Tunum päke itkaŋ ŋonitäŋo mäheimitä watäni itta nepmaŋkuk. Watäni irira ini uwä imaka kubäta nadäwätäk nämo täk täyak. U eni ŋo watäni itta wäpi biŋam iniken bumik namiŋpän imaka kubäta nämo naniŋ bitnänpän. Upänkaŋ imaka kubätagän naniŋ bitnänpän, uwä gäk yäk. Unita imata näk kädet waki udewani tänpän Anutuken momi tänpet? ¹⁰ Ude iwerirän gwäk pimiŋpän kadäni kadäni pen iwet yabäk täk täŋkukopän Joseptä nämoinik nadän imiŋpän bok patta ba dubiniken kukta bitnäk täŋkukonik.

¹¹ Tänpäkaŋ kepma kubäta piä äma kudup kuŋ moreŋirä Josep piä tänpayän yot gänaŋ äronkuk. ¹² Äronirän webe unitä iwatpän tekigän iŋitpän wädänkaŋ iwetkuk; Eruk, apiŋo bok pädayän yäk. Täŋirän Josep umuntaŋpän teki punin nanik u webe keru terak yänopmänpän peŋpeŋ yäman umu äpämaŋ kuŋkuk. ¹³⁻¹⁴ Äpämaŋ kuŋirän webe u Josep täŋo tek ŋokerŋo iŋit itkaŋ piä äma ätuta gera yänkuk; Oi! Äbä ŋo kawut! Hibru äma äpnatä nintä yotken imagut yäpmän äbuko ukeŋonitä mäyäk nimitak yäk. Näkä döpmon patpat bägupken äbä nepmäŋirayän täŋirän kähän yäyat yäk. ¹⁵ Kähän yänira metänpeŋ kuyak! Täŋkaŋ teki gupi terak nanik ŋo yänopmänpän ketna terak peŋpeŋ kuyak ŋo kawut! yäk.

¹⁶ Ude tänpän tek u pen iŋitkaŋ irirän äpi Potifatä yoriken äbänä Josep täŋo tek u iwoŋäreŋkuk. ¹⁷ Iwoŋäreŋpän manbiŋam piä äma ätu yäwetkuko udegän äpi iwetgän täŋkuk; Gäkä äma imagut yäpmän äbuno ukeŋowä näkä döpmon patpat bägupken äbänpän mäyäk namik yäk. ¹⁸ Ude täŋirän näkä kähän yänpewa kikuŋutpän teki peŋpeŋ yäman äpämaŋ kuk yäk.

¹⁹ Potifa, webenitä jop manman ude iwerirän nadänpän kokwawak pähap nadänkuk. ²⁰ Tänpän komi äma yäwerän Josep iŋitpän Fero täŋo komi yotken teŋkuŋ. ²¹ * Eruk Josep komi yotken teŋkuko irirän Yawetä orakorak täŋ imiŋirän komi yot täŋo watä äma intäjukun tänpänitä Josep kaŋpän nadäwän äma täga täŋkuk. ²² Ude kaŋpän nadänkaŋ Joseptä äma komi yot gänaŋ irani u ba epän u gänaŋ täkta yäwani u kudup yabän yäwatta teŋkuk. ²³ Tänpäkaŋ Yawetä Josep täŋkentän imiŋpän watä ämata teŋirän piä täŋkuko u tägagän ahän moreŋirä intäjukun äma unitä kaŋpän nadäwätäk kubä nämo täŋkuk.

40

Joseptä döpmonken täŋo mebäri yänahänkuk

¹ It yäpmän ärontängän kadäni kubäken Isip täŋo intäjukun ämata wain ume piŋ imik tänpäni ukät käräga iŋiŋpän imik tänpäni, äma yarä unitä piä goret täŋkumän. ²⁻³ Piä goret täŋirän Ferotä nadäwän wawäkaŋ komi yot kubä, komi äma täŋo watä intäjukun tänpänitä watäni it täŋkuko uken yepmaŋpän itkumän. Komi yot uwä Josep pewä itkukken ukengän äma yarä u päŋku yepmaŋkuŋ. ⁴⁻⁵ Täŋkaŋ komi yot watä ämatä äma yarä unita watä irekta Josep iwoyänkuk. Eruk komi yotken kadäni karoni it yäpmän äronpän bipani kubäken äma yarä unitä döpmonken kaŋkumäno uwä mebäri inigän inigän yabänkumän.

⁶ Patkumäno yänewänkaŋ Joseptä äma yarä unitä itkumänken äronpän nadäwätäk täŋ irirän yabänkuk. ⁷ Yabänpänjä yäwetkuk; Oi, ek imata nadäwätäk täŋ itkamän? ⁸ Yäweränä iwetkumän; Nek döpmonken tämäko unita mebäri netä niwerek yänpän nadäwätäk täŋ itkamäk yäk. Ude iweränä Joseptä yäwetkuk; Nadäwun! Döpmonken täŋo mebäri nadäk-nadäk u Anutu täŋo epän unita näwerun! ⁹ Ude yäweränä äma Ferota wain ume piŋ imik tänpäni unitä döpmonken täŋkuko unitäŋo manbiŋam ŋode iwetkuk; Näk ŋode kaŋkut yäk. Näk kaŋ-iwarira wain päya kubä tädotpän äronkuk. ¹⁰ Tänpän unitäŋo känani yäräkubä äronpän irori täŋkuk. Irori tänpän bureni ahänpän gämäneŋkuŋ yäk. ¹¹ Bureni gämäneŋirä näk Fero täŋo ume ehät ketna kukŋitä iŋitkaŋ ketna kukŋitä wain bureni iŋitpän täkätpewa umeni ehät gänaŋ äpmonkuŋ. Äpmonpäkaŋ Ferota imiŋkut yäk.

* 39:21: Apos 7:9

¹² Ude yäjirän Joseptä iwetkuk; Mebäri ñode gäwera yäk. Känani yaräkubä uwä edap yaräkubä ude itta kaŋkun. ¹³ Edap yaräkubä täreñirän Ferotä gämagut päñku piäkaken äneji api gepmañpek. Täñpäkañ gäk bian wain umeni piñ imik täñkuno äneji udegän api piñ imik täñpen yäk. ¹⁴ Ude täñpäñ bänep täga terak kuñatpäñä näka butewaki nadäñpäñ Fero iwerikañ yot ño peñpeñ kañ kwa! ¹⁵ Nadätan? Näk Kenan komeken nanik kubota nämagut päbä kome ñoken komi piä täkta nepmañkuñ. Täñkuñopäñ waki kubä nämö täñira jop nadäñ komi yot ñoken nepmañkuñ!

¹⁶ Joseptä ude yäjirän äma Ferota käräga ijiñpäñ imik täñpani unitä Joseptä noripaki u dämpmonken täño mebäri täga yänahäñpäñ iwetak yän nadäñpäñ ñode iwetkuk; Näk dämpmonken udegän kañkut yäk. Uwä ñode; Näk käräga basket yaräkubä gwäknaken peñpäñ yäpmäñ kuñatkut. ¹⁷ Yäpmäñ kuñarira basket punin u gänañ Ferota biñam käräga gäripi mebäri mebäri irirä baraktä äbäñpäñ nañ paotkuñ yäk.

¹⁸ Ude iwerirän Joseptä man kowata ñode iwetkuk; Mebäri ñode gäwera; Basket yaräkubä uwä edap yaräkubä ude itta kañkun. ¹⁹ Edap yaräkubä täreñirän Ferotä yäniñ kireñpewän kotäkka madäñ täkñeñpäñ gupka päya terak wabiñirä baraktä api nañ paotneñ. ²⁰ Joseptä ude yäweränkañ edap yaräkubä täreñirän Fero iniken ahäk-ahäk kadäni täñirän äñnak-äñnak pähap täñpa yänkañ piä ämaniye intäjukun täñpani yämagutkuk. Ude täñpäñ äma Ferota wain ume piñ imik täñpani ukät äma Ferota käräga ijiñpäñ imik täñpani yarä u komi yot gänañ nanik bok yämagutkuk. ²¹ Yämagutpäñ äma wainta mebäri nadäwani uwä piä bian täñpani äneji täñpekta iniñ kireñkuk. ²² Upänkañ käräga ijiñ imani äma uwä Joseptä iwetkuko udegän kotäki madäñ täkñeñpäñ gupi päya terak wabiñkuñ.

²³ Ferotä ude täñpäñkañ wainta mebäri nadäwani äma unitä Josepta juku nämö peñpäñ guñ täñpäñ itkuk.

41

Ferotä dämpmonken kubä täñkuk

¹⁻² Eruk it yäpmäñ äronjtäko obañ yarä täreñirän Ferotä dämpmonken ñode täñkuk; Fero ini Nail ume dubiniken käron itkañ bulimakau 7 gupi täga Nail ume gänañ naniktä abäñpäñ tepärañ nañ irirä yabäñkuk. ³⁻⁴ Bulimakau 7 ude abäkañ bulimakau 7 äneji abuño uwä kujarigän, intäjukun ahäñkuño udewani nämö. Unitä abämañ noriyetä itkuñken u kuñkuñ. Kuñpäñä noriye gupi täga uwä nañpäñ kämä äpmonkuñ. Eruk Fero ude kañpäñ kikuñtuk. ⁵ Kikuñtuñkañ äneji patpäñ dämpmonken äneji kubä ñode täñkuk; Säguom kubä tädotpäñ äronjirän kañkuk. Uterak bureni 7 tañi, tägatä ahäñkuñ. ⁶ Eruk u punin terak äneji kubä tädotpäñ äronkuko uwä bureni 7 mänit kädäp ikektä däpani pogopigän ude ahäñkuñ. ⁷ Täñpäkañ bureni pogopigän unitä bureni täga uwä kudup kämä äpmonkuñ. Kämä äpmonjirä kañpäñ Fero äneji kikuñtuk. Kikuñtuñkañ ño dämpmonken täyat yän nadäñkuk.

⁸ * Patkuko yänjewänä Ferotä dämpmonken täñkuko unita nadäwätäk pähap täñpäñ ämaniye nadäk-nadäk ikekkät kären käwani äma u kudup yämagut päbä yepmañkuk. Yepmañpäñ irirä dämpmonken täñkuko yäwetpäñ unitäño mebärita yäwet yabäñkuk. Yäwet yabäñirän dämpmonken täño mebäri kubä nämö yänahäñpäñ iwetkuñ.

⁹ Täñpäkañ äma Ferota wain ume piñ imik täñpani unitä Fero ñode iwetkuk; Wära! Näk apiño momina kubä nadätat u yänahäñpäñ gäwera yäk. ¹⁰ Gäk piä ämakayat nekta nadäwäwak täñ nimiñpäñ äma käräga ijiñpäñ gamik täñpani ukät nek komi yot kubä, komi äma täño watä intäjukun täñpanitä watäni it täñkuko uken nipmañkun. ¹¹ Komi yotken nipmañkuno kadäni uken bipani kubäkengän nek dämpmonken bok täñkumäko uwä mebäri inigän inigän. ¹² Täñpäñ kadäni uken Hibru äma gubañi kubä komi yot täño intäjukun äma unitäño watä piä täñ imani itkuko unitä dämpmonken täñkumäko u iwetdapäñ mebäri ini-ini niwetkuk. ¹³ Mebäri niwetkuko udegän ahäñ nimiñkuk; Näk

* 41:8: Dan 2:2

nämagut päbä piänaken äneji nepmanĵkun. Täñ, äma gäka käräga ijinpän gamik täñpani uwä päya terak wabiñkun yäk.

¹⁴ Ude iwerirän Ferotä komi äma peñ yäwet-pewän Josep bäräneñ imagut yäpmän äbuñ. Imagut yäpmän äbänpänjä gwäki geñi pujiñ bok madän imiñpän tek kodaki täñ imiñkañ Fero iñamiken yänikñat yäpmän kuñkuñ. ¹⁵ Yänikñat yäpmän kwäwä Ferotä Josep ñode iwetkuk; Nadätan? Näk bipani döpmonken täñkuro unitäño mebäri nadäkta yäwet yabäwapän kubätä döpmonken täño mebäri nämo näwerak yäk. Täñkañ gäka ñode yänirä nadät; Gäk döpmonken täñpän gäwerirä mebäri yänahänpän yäwet täyan. U bureni ba? ¹⁶ Ude iwerirän Joseptä Fero man kowata ñode iwetkuk; Näkña-tägän täga nämo täñpet. Mebäri nadäwayän täyan uwä Anututä gäwerayän yäk.

¹⁷⁻¹⁸ Ude iweränä Ferotä Josep iwetkuk; Näk döpmonken ñode täñkut. Näk Nail ume dubiniken käroñ wädän itkañ bulimakau 7 gupi täga Nail ume gänañ naniktä abänpän tepärañ nañ irirä yabänkut. ¹⁹ Bulimakau 7 ude intäjukun abäkañ uterak äneji 7 ude abuño uwä kujarigän, Isip komeken näkä nämo yabäwani. ²⁰ Bulimakau kujarigän unitä abämañ noriyetä itkuñken kuñkuñ. Kuñpänjä noriye gupi täga uwä nañpän kämä äpmonkuñ. ²¹ Nañpän kämä äpmonkuñopän ude täñkuñ yän nämo yabänpän-nadäwen. Nämo, koki nämo tokñeñpän irani udegän itkuñ. Döpmonken ude täñpän kikñutkut yäk.

²² Kikñutpän akuñkañ äneji patpän döpmonken ñode täñkut; Säguom kubä tädotpän äronirän kañkut. Uterak bureni 7 tañi, tägatä ahänkuñ. ²³ U punin terak äneji kubä tädotpän äronkuko uwä bureni 7 mänit kädap ikektä däpani pogopigän ude ahänkuñ. ²⁴ Täñpäkañ bureni pogopigän unitä bureni täga uwä kudup kämä äpmonkuñ. Döpmonken ude täñkut yäk. Döpmonken ude täñkuro unita kären käwani ämatä mebäri näwerut yänkañ yäwerakañ mebärita täñguñ tañkuñ yäk.

²⁵ Ude iweränä Joseptä Fero ñode iwetkuk; Döpmonken yarä täñkuno unitäño mebäri kubägän. Anututä kudän kubä pewän ahänayän täkañ unita kwawak gäwoñäreñkuk. ²⁶ Bulimakau 7 gupi täga döpmonken yabänkuno uwä obañ 7 ude itta täyak. Ba säguom bureni täga nitek 7 yabänkuno uwä udegän obañ 7gän. Döpmonken yarä unitäño mebäri kubägän. ²⁷ Täñ bulimakau 7 gupi kujarigän, tohari nämo uwä obañ 7 nakta jop itnayän tämäño unitäño wärani. Ba säguom bureni mänit kädap ikektä däpani pogopigän ahänirä yabänkuno u imaka, udegän. ²⁸ Unita nadäsi! Gäwetat ño bureni api ahäwek. Anututä pewän ahänayän täño uwä gäwoñäreñkuko u yäk. ²⁹ Nadätan? Isip kome pähap ñoken obañ 7 u gänañ ketem ahän bumbum api täneñ. ³⁰⁻³¹ Upänkañ kadäni täga u täreñirän u punin terak nakta jop irit obañ äneji 7 api it yäpmän äroneñ. Kadäni uken nakta jop irit wakiinik ahänirän säkgämän itkuño unita guñ takinik api täneñ. Bureni, kome ño api wañ morewek. ³² Unita Fero, gäk ñode nadäsi; Döpmonken kadäni yarä täñkuno u mebäri kubägän täñkuno uwä mebäri ñodeta; Anututä imaka u bureni api pewa ahäneñ yän nadäk peyak. Täñkañ imaka u ahäkta kadäni keräpi täyak yäk.

³³ Ude yänpän Joseptä Fero ñode iwetgän täñkuk; Eruk, gäk äma nadäk-nadäki täga kubä iwoyänpän Isip kome pähap u kudup watäni irekta epän kañ imi yäk. ³⁴ Ude täñpän kañiwat äma ätu yepmanpipän obañ 7, täñ-bumbum kadäni ahäwayän täko u gänañ ketem ahänirä äma unitä ketem moräki gapmanta biñam yäpmänpän kämita kañ pek täñput yäk. ³⁵ Kañiwat äma uwä kadäni täga uken ketem kämi nakta u yäpmän daninayän täño uwä kudup yotpärare kubäkubä täño ketem pewani yot gänañ pewä kuñirä watäni kañ irut yäk. Täñpäkañ Fero, epän uwä gäkña wäpka terak kañ täñput. ³⁶ Ketem penayän täño uwä nakta jop irit obañ 7 ahäwayän täko unita biñam kañ pewut. Ude tänayän täkañ uwä nakta jop irit kadäni uken kubätä nämo api kumbek.

Ferotä Josep watä äma ärowani ude teñkuk

³⁷ Ude iweränä Ferokät piä ämaniye Joseptä man yänkuko u nadäwä tägañkuñ. ³⁸ Nadäwä tägawäpän Ferotä piä ämaniye ñode yäwetkuk; Nin äma Josep udewani, Anutu täño Munapik ikek, netäpän api kañ-ahäne? Imata äma kubäta wäyäkñene? ³⁹ Ude

yänpän Josep iwetkuk; Bureni, man niwetan u Anututä yänahänpän gäwetak. Unita äma nadäk-nadäk ikek gäk ñodewani kubä nämö itak yäk. ^{40*} Unita gäkä näkño kome pähap ño watä irenta gepmanat yäk. Gäk man yänjiri ämawebenaye kudup gäkño man api buramineñ. Tänpäkan äma kubätä garepmitnanji nämö. Nämö, näkägän gäkño ärowani api iret yän iwetkuk.

⁴¹ Ferotä ude yänpän ñode iwetgän tänkuk; Eruk, Isip kome pähap täño watä äma ärowani gepmanat yäk. ^{42*} Ude iwetpän siworok keru nanakiken pewani Fero ini wärani nitek u keriken nanik ketärenpän Josep keru nanakiken peñ imiñkuk. Tänpän tek säkgämän wädawän äron imiñpänä meran kubä golpän tänpäni meran täñ imiñkuk. ⁴³ Ude tänpän Ferotä Josep ñode iwetkuk; Gäk näkño äpani ude itan unita näkño karis namba 2 hostä wädawani uterak kuñat täyi! Uterak kuñariri äma ätutä intäjukun kuñpän ñode api yäwettän kuneñ; Gukut imäpmok täñ imut! yän ude api yäwettän kuneñ yäk. Ude tänkuko uwä Ferotä Josep Isip täño watä äma pähap teñkuk.

⁴⁴ Ude yänpän Josep äneñi ñode iwetgän tänkuk; Näk Isip täño intäjukun äma itat upänkan gäkä nämö nadän yämiñiri Isip komeken äma kubätä ini nadänpän imaka kubä täga nämö api täñpek. Gäkä nadänjiri uyaku täga api täñpek yäk. ⁴⁵ Tänpän Ferotä wäpi kodaki Safenat-Panea yän iwetkuk. Wäpi kodaki iwetkanä eruk webenita Heriopolis yotpärare täño bämop äma wäpi Potifera unitäño äperi wäpi Asenat u imiñkuk. Tänpäkan Joseptä Isip kome pähap täño watä äma intäjukunta itkuk.

⁴⁶ Josep uwä obañ 30 ude tärenjirän Ferotä Isip kome kañiwat piä u täkta iniñ kireñkuk. Täñjirän Josep Fero teñpeñ pänku Isip kome kudup kañiwat piä täñtän kuñatkuk. ⁴⁷ Ude tänpän kuñarirän Isip komeken obañ 7 ketem ahän bumbum täñkuñ. ⁴⁸ Täñkan obañ 7 u gänañ ketem kämi nakta u kudup yotpärare kubäkubä täño ketem pewani yot gänañ pewä kuñ moreñkuñ. Ketem kämita peñkuño uwä yotpärare kubäkubä epän iniken iniken u gänañ nanik. ⁴⁹ Joseptä ude täkta yäwettän kuñarirän ketemtä yot tokneñpän jirañ ude patkuñ, ämatä täga daninañi nämö tänpäkan ketem danik-danik epän u peñkuk.

⁵⁰ Täñkan nakta jop irit kadäni u nämö ahänjirän Josep webeni Asenat uwä nanaki yarä bäyañkuk. ⁵¹ Nanaki tuänitä ahänjirän Joseptä ñode yänkuk; Anututä täñkentän namiñirän notnaye meñna nanata nadawätäk täñkuro u täretak, ba komi nadän yäpmän äburo u täretak. Unita nanakna tuä ño wäpi Manase yän iwetat. ⁵² Tänpän nanaki monänitä ahänjirän ñode yänkuk; Komi piäna kome ñoken Anututä nanaknaye namitak unita wäpi Efraim yän iwetat yäk.

⁵³ Tänpäkan Isip komeken ketem ahän bumbum obañ 7 u tärenkuk. ^{54*} Tärewänkan nakta jop irit obañ 7 Joseptä bian yänkuko u ahänkuk. Ude ahänjirän kome päke uken ketem nämö upänkan Isip komeken ketem täga nanpän itkuñ. ^{55*} Eruk nakta jop irit u wakiinik täñjirän Isip ämawebetä nakta Ferotä ketem yämikta yänapiñkuñ. Yänapiñirä Ferotä ñode yäwetkuk; In Josepken kwäkan unitä yäwänkan uteragän kan täñput yäk.

⁵⁶ Tänpäkan nakta jop irit u wakiinik tänpän Isip kome u kudup pat yäpmän kuñkuk. Ude ahänjirän Joseptä ketem yot it yäpmän kuñkuño u dat yämiñirän Isip ämawebetä suwañpän nak täñkuñonik. ⁵⁷ Täñkan kome ätuken udegän, nakta jop irit waki ahänjirän ämawebe uken nanik-naniktä äbänpän Josepken yänapiwäpän nadän yämiñirän ketem suwañkuñ.

42

Josep täño noriyetä Isip komeken ketemta kuñkuñ

¹ Kenan komeken nakta jop udegän itkan Jekoptä manbiñam ñode nadänkuk; Isip komeken ketem suwañpän-nak täñ itkan. Ude nadänpän nanakiye yäwetkuk; In imata

* 41:40: Apos 7:10 * 41:42: Dan 5:29 * 41:54: Apos 7:11 * 41:55: Jon 2:5

jop itkañ kowat kawän täñ itkañ? ^{2*} Isip komeken ketem itkañ yäj nadätat unita uken kuñpäñ ketem suwanpäñ yäpmäj äbut, jop itpäñ nakta kumneta!

³ Naniä ude yäñpäñ yäwet-pewän Josep noriye 10 udetä ketem suwanayäj Isip komeken kuñkuñ. ⁴ Upäñkañ Jekoptä Josep noripaki mäden nanik-inik wäpi Benjamin u noriyeät kukta yäjiwätük. Kädet miñin kuñtäñgän bäräpi kubä ahäj imek yäj nadäñpäñ iyap tañkuk. ⁵ Täñkañ Jekop täño nanakiye uwä Kenan kome mähemkät penta kuñkuñ, nakta jop irit Kenan komeken imaka, ahäjkuco unita.

⁶ Täñpäkañ Joseptä Isip kome täño watä äma pähap itkañ, ämawebe uken-uken nanikta ketem yämiñirän suwankuñ. Ude täñ irirän Josep noriye ukeño päñku ahäj imiñpäñ gwäjij äpmon imiñkuñ. ⁷ Täñirä Joseptä noriye yabäñpäñ-nadäñkukopäj mebärini nämo yänahäñpäñ yäwetkañ man kädäp ikek ñode yäwet yabäñkuñ; In de naniktä äbäkañ? Ude yäwänä iwetkuñ; Ketem suwanayäj Kenan komeken naniktä äbäkamäj yäk. ⁸ Joseptä notnaye yäj nadäñkukopäj kowata nämo kañpäñ nadäñkuñ. ^{9*} Täñpäñ Joseptä dämpmonken bian täñkuko unita juku piñpäñ ñode yäwetkuñ; Nadätat! In nintäño iwaniyetä nibäñpäñ nadäk tänayäj äbäkañ. In ninkät ämik täkta nadäñpäñ kome kubä de uken watäni nämo itak yäj kañpäñ nadäk tänayäj äbäkañ. Ude nibäñpäñ nadäñkañ komejinken kuñpäñä intäjukun ämajiye ñode api yäwetneñ; Uken ba uken watäni nämo itkañ yäj api yäwetneñ!

¹⁰ Ude yäweränä noriyetä yäjkuñ; Ärowanina, ude nämo! Watä ämakaye ninä, ketem suwakta äbäkamäj. ¹¹ Nin äma kubä täño nanakiyegän. Ninä jop man nämo yäwani. Yäyan udetä nämo äbäkamäj yäk. ¹² Iweräwä yäwetkuñ; Jop man yäkañ! Nintäño iwantä nibäñpäñ nadäk täna yäjpäñ äbäkañ yäk. ¹³ Yäwänä iwetkuñ; Yäke, ude nämo! Nin ninin buap 12 ude ahäjkuñ, äma kubä täño nanakgän, Kenan komeken irani. Täñkañ nintäño mäden nanik kubä naninkät itkamän. Täñ notninpak kubä paotkuk yäk.

¹⁴ Ude yäjirä Joseptä yäwetkuñ; Ude nämo. Näk bian täweraro ude; In nintäño iwaniyetä nibäñpäñ nadäk tänayäj äbäj ño unita mebäri kwawak ahätak. ¹⁵ Näk Fero täño wäpi terak man kehäromi ñode täwetat; Intäño notjinpak mäden nanikjin unitä kome ño nämo äbeko uwä in kome ño naniktä äneñi äyäjutpeñ komejinken nämo api kuneñ yäk. ¹⁶ Unita notjinpak kubä peñ iwet-pewä päñku notjinpak nanikät itkamän u imaguränkañ äbun! In ätuwä komi yotken irirä man yäkañ u jop ba bureni yäj api kañpäñ nadäwet. Notjinpak nämo ahäwänä in jop man yäwani, nintäño iwantä nibäñpäñ nadäktä äbäkañ yäj bureni-inik api nadäwet yäk. ¹⁷ Ude yäjpäñ komi yotken yepmañirän edap yaräkubä ude täreñkuk.

¹⁸⁻¹⁹ Edap yaräkubä tärewäkañ Joseptä ñode yäwetkuñ; Nadäkañ? Näk Anutu u umuri yäj nadäñpäñ kuñat täyat yäk. Unita näkä tepmañpa kukta nadäñpäñä ñode kañ täñput; In äma täga siwoñi kuñatkañ u täñpäwä, notjinpak kubägäñpäñ tewa komi yot gänañ irirän in ätuwä ketem tama yäpmäj päñku mähemjiye ketemta jopinik itkañ unita yämut yäk. ²⁰ Yämiñkañ notjinpak mäden nanik uwä imagut yäpmäj äbut. Intä ude täñpäwä in man bureni näwetkañ yäj nadäñpäñ kumäj-kumäj nämo api tadäpet yäk. Joseptä ude yäweränä yäjkuco udegän täkta nadäñkuñ. ²¹ Täñkañ ini-tägän näwetgäwet täñpäñ yäjkuñ; Bureni! Mäden naniknin waki täñ imiñkumäño unita kowata umuri pähap ño ahäj nimitak yäk. U konäm butewaki täñ nimiñirän mani nadäñpäñ kowata nämo täñkentäj imiñkumäño unita kudän umuri ño kowata ahäj nimitak yäk. ^{22*} Ude yäjpäñ Rubentä yäwetkuñ; Näk täwetkuro uwä! Notninpak u waki täñ imineño yäj täwerakañ nämo nadäñ namiñkuño unita kumäk-kumäki täño kowata ahäj nimitak ño yäk.

²³ Joseptä noriye täño man nadäñkukopäj man yäwerayäj nadäñkañ man yäpmäj äyäjurani äma iwerirän äma unitä man yäpmäj äyäjutpäñ yäwetkuko unita noriyetä nin täño man nämo nadätak yäj nadäñkuñ. ²⁴ Ude täñpäñ inigän päñku konäm kotkuk. Konäm korän tagawäkañ äneñi äbäñpäñ noriyetä kañirä Simeon iñitpäñ keriyat pädat täñkuk. ²⁵ Ude täñkañ piä ämaniye yäwet-pewän ketem ini yäkken-yäkken daiñ

* 42:2: Apos 7:12 * 42:9: Stt 37:5-10 * 42:22: Stt 37:21-22

yämiñkuñ. Yäkken daiwä tokñewäpäñ uterak moneñ ketem u suwakta yäpmäñ äbuño u äneñi daiñ yämiñkuñ. Ude täñpäñ kädetta däkum yämikta yäwetkuk. Yäwerirän udegän täñkuñ.

²⁶ Ude täñpäkañ Josep noriye ketem suwañkuño u doñki terak peñpäñ yäpmäñ kuñkuñ. ²⁷ Kuñtängän kome bipänpäñ patkuñken noripak kubätä doñkinita ketem imayäñ nadäñpäñ iniken yäk meni pitpäñ kañkuk; Moneñ ketem suwañkuko u yäk meniken irirän. ²⁸ Kañpäñ noriye yäwetkuk; Näkño moneñ äneñi peñ namiñkuño yäk meniken itak ño yäk. Ude nadäñpäñ nadäwätäk pähap täñpäñ yäñpäñ-nadäk ñode täñkuñ; Nin kädet siwoñi tämäñopäñkañ mebäri imata Anututä bäräpi ño pewän ahäñ nimitak yäk?

Josep noriye nani Jekopken äneñi kuñkuñ

²⁹ Parä yäñewänkañ kuñtängän Kenan komeken ahäñpäñ nani Jekop manbiñam kuduhtagän iwet moreñkuñ. ³⁰ Manbiñam ñode iwetkuñ; Isip kome unitäño äma ärowanitä man kädäp ikek ñode niwetkuk; In iwan täñ nimikta äbäkañ yäñ niwetkuk. ³¹⁻³² Ude niweränä ñode iwetkumäñ; Nin äma täga, ninin buap 12, nanin kubägän. Ninkät nanik kubä-tägän paotkuk. Täñ mäden nanik-inikä naninkät komekin Kenan u itkamän yäñ iwetkumäñ. ³³ Ude iwetnawä kowata ñode niwetkuk; In äma täga ba waki yäñ nadäkta ñode täñirä kañ nadäwa; Inkät nanik kubä ñogän irirän in ätuwä mähemjiye nakta jop itkañ unita ketem yäpmäñ päñku kañ yämut yäk. ³⁴ Äneñi äbäñpäñjä mäden nanikjin imaguräkañ kañ äbut yäk. Intä ude täñpäwä In äma täga yäñ api nadäwet. In äma täga yäñ nadäñ tamiñpäñ notjinpak ño taniñ kirewapäñ in kome ñoken ketem suwakta täga äbäñkañ kuk api täneñ yäk. Man ude niwetkuk.

³⁵ Nani manbiñam ude iwetkañjä ketem yäkken nanik ketem pewaniken äreñpä kuñkuñ. Ude täñpäñjä moneñ ketem suwakta yämani ukeño kuduhtagän yäk meniken yabäñ ahäñkuñ. Moneñ u yabäñpäñ nani ba nanakiye kudup umun pähap täñkuñ. ³⁶ Moneñ yabäñpäñ nani Jekoptä ñode yäwetkuk; In ude täñpäñ nanaknaye kudup nomägatnayäñ. Josep paotkuk, udegän Simeon ño nämo itak. Täñpäñ Benjamin imaka, nomägatnayäñ täkañ uwä butewaki pähap u näkägän api nadäwet yäk. ³⁷ Ude yäñirän Rubentä nani iwetkuk; Näk Benjamin äneñi nämo yäpmäñ äbawä unita kowata nanaknayat bok kañ däpmäñ yäk. Unita Benjamin näk ketna terak pe. Näkä äneñi täga api yäpmäñ äbäñ gamet yäk.

³⁸ Ude iweränä Jekoptä yäñkuk; Nanakna ño inkät nämoinik api kwek! Bianinitä kumbukopäñ inigän it namitak. In kädet miñin kuñtängän umuri kubä ahäñ tamiñirän nanakna Benjamin ño käwep kumbek. Ude ahäweko uwä intä täñpewä äma tagawani näk kumbet yäk.

43

Josep noriye Isip komeken äneñi kuñkuñ

¹ Täñpäkañ nakta jop irit uwä Kenan komeken pen wakiinik itkuk. ² Ude irirän Isip komeken nanik ketem yäpmäñ äbuño uwä nañpä paorirän Jekoptä ñode yäwetkuk; In ninta ketem suwakta äneñi kañ kut yäk. ³ Ude yäñirän Judatä nani iwetkuk; Nan, nadätan? Isip täño intäjukun äma unitä man kehäromi ñode niwetkuk; In mäden nanikjinkät bok nämo äbawä näk nämo api tabäwet yäk. Injingän äbäñkañ inçamnaken nämoinik api ahäneñ yäñ ude niwetkuk. ⁴ Unita nan, gäkä Benjamin bok kukta ninij kireweno uwä täga päñku ketem api suwane yäk. ⁵ Upäñkañ iyap tawiwä nämo api kune, äma unitä ñode yäñkuko unita; Injingän nämoinik ämneñ yäk. Notjinpakkät bok nämo äbawä nämo api nadäñ tamet yäñ niwetkuk.

⁶ Judatä ude yäwänä nani Jekoptä yäwetkuk; In Benjamin täño manbiñam äma u imata iwetkuñ? Ude täñkuño uwä komi namikañ yäk. ⁷ Yäwänä nanakiyetä iwetkuñ; Äma unitä yänyabäk mäyap ñode niwetkuk; Nanjin kumbuk ba itak? Ba notjinpak mäden nanik

kübä itak? Yänjabäk ude niwerirän itkamäj ude manbiñam iwetkumäj. Ude iweritna kowata ude api niwerek yäj nämo nadänkañ iwet moreñkumäj.

⁸ Ude yänpäj Judatä nani iwetkuk; Benjamin näka naniñ kirewipäj akumañ kuna yäk. Ude täñpeno uyaku gäk ba nintäño webe nanak kudup nakta nämo api kumne.

⁹ Täñkañ ñode yänkehärom täyat; Näkña Benjaminta watäni api iret. Täñ äneñi nämo imagut yäpmäj äbawä unitäño momi näka biñam irirän kome terak it yäpmäj kuñira api tärewek yäk. ¹⁰ Eruk kuna! Kadäni käroni jop itkamäj. Yäj-nadäwätäk nämo täñkumäj yäwänäku Isip kome kuñkañ äbäk kadäni yarä uku tänam yäk.

¹¹ Yänjirän nanitä yäwetkuk; Yäyan ude tänañi täñpawä in kuna yänpäj imaka gäripi nikek kome ño nanik upäj yäkjinken daiñpäj yäpmäj kañ kut yäk. Päya mujipi näñpani, päya umumi käbäñi nikek ba kähäräp umeni näñpani, imaka udewani ätu ironjinta yäpmäj päñku äma unita kañ imut! ¹² Täñpäj moneñ tañi yäpmäñkañ kut yäk, moneñ kodaki bok bian ketem yäk meniken daiñkañ tamiñkuño u bok. Täñguñ tañpäj tamiñkuñ käwep yäk. ¹³ Ude täñkañ Benjamin imaguräkañ äma ukenä kut! yäk. ¹⁴ Intä kuñirä Anutu Kehäromi mähemitä täñkentäj tamiñjirän notjinpak Simeon ba Benjamin ño bok tepmañpänkañ kañ äbut. Täñ nanaknaye paot namikta biñam täñpawä ini kañ paot namut!

¹⁵ Ude yäwänkañ eruk nanakiyetä iron täño tuñum, moneñ kodaki ba biani bok yäpmäñkañ Benjamin imaguräkañ Isip komeken kumañ päñku Josep ahäj imiñkuñ.

¹⁶ Ude täñjirä Joseptä Benjamin kañpäj yori watä äma iwetkuk; Äma äbäkañ u yäj-yäkñat yäpmäj päñku yotna gänañ yepmañ yäk. Ude täñkañ tom kubä utpäñ ijiwut. Ijiwäpäñ kepma äma ukät ketem bok nänayäj yäk. ¹⁷ Ude iweränkañ yänkuko udegän iwatpäñ Joseptä yotken yämagut päñku yämaken yepmañkuk.

¹⁸ Joseptä ini yotken yämagut yäpmäj kuñirän noriyetä bumta umuntañpäj yänkuñ; Wära! Intäjukun äbumäño ugän yäkninken moneñ äneñi daiñ nimiñkuño unita käwep ño nipmañkañ yäk. Nin yot ño iritna äbä nidäpmäñpäj doñkinin niyomägatpäñ komi piäniken api nipmanej yäk. ¹⁹ Ude yänpäj Joseptä yot yämaken ahäñpäj itkañ yot watä äma u ñode iwetkuñ; ²⁰⁻²¹ Nadätan? Nin bian ketem suwakta äbumäñopäj ninin komeken äneñi kuñtänğän kädet miñin patkumänken yäk gänañ nin kubäkübä täño moneñ kudup irirä yabänkumäj. Ude täñkumäñopäj moneñ u äneñi yäpmäj äbäkamäj yäk. ²² Ba ugän nämo, moneñ kodaki, ketem äneñi suwakta yäpmäj äbäkamäj. Moneñ biani u netä daiñ nimiñkuño u nämo nadäkamäj yäk.

²³ Ude yäwawä yäwetkuk; Umuntäneño! Anutujin, Nanjin täño Anutu unitä yäkjinken daiñ tamiñkuk yäj nadäwut! Näk moneñjin uku täga yäput yäk. Ude yänkañ päñku Simeon komi yot gänañ nanik imagut yäpmäj noriyetä itkuñken äpuk. ²⁴ Imagut yäpmäj äpäñpänä noriye kudup Joseptä ini yot gänañ yäj-yäkñat yäpmäj äronpäj ume gwet yämiñjirän kuroñi ärutkuñ. Ume gwet yämiñkañ doñkinita imaka, ketem yämiñkuk. ²⁵ Ude täñkañ Joseptä ketem bok nakta kepma äbayäj yäj ude nadäñpäj irona tuñum yäpmäj äbuño u täñtuñum tañkuñ.

²⁶ Ude täñ irirä Joseptä äbänä iron tuñumi yäpmäj äbuño u inamiken peñkuñ. Peñpäj gwäjij äpmon imiñkuñ. ²⁷ Gwäjij äpmon imiñirä Joseptä yäwetkuk; Ai, näwerut! Nanjin tägawanita näwetkuño ukeño apiño jide itak? Täga itak ba kumbuk? ²⁸ Yäwänä yänkuñ; Piä ämaka nanin u täga itak yäk. Ude yänpäj gukuri imäpmok täñpäj gwäjij äpmon imiñkuñ. ²⁹ Gwäjij äpmon imiñkañ akuñirä iniken monäni Benjamin u kañpäj yänkuk; Notjinpak nanjinkät irirän näwetkuño ukeño ño? Ude yänpäj Benjamin iwetkuk; Nanakna, Anututä täñkentäj gamiton! yäk. ³⁰ Ude iwetpäñ iniken monäni kañkuko unita butewaki nadäñpäj konäm korayäj uruñ käda bäräñej päñku kotkuk. ³¹ Konäm korän tärewäpäñ inami dapun umetä ärutpäñ kehärom tañpäj äneñi noriye dubiniken kuñkuk. Noriye dubiniken kuñpäj watä äma iwetkuk; Ketem gwet nimit! yäk.

³² Ude iweränä watä äma unitä ketem ini äbot-äbot peñ yämiñkuk. Josepta inigän, Josep noriyeta inigän, eruk Josep täño piä ämaniye, Isip nanik unita inigän peñkuk. Isip naniktä Hibru ämakät ketem penta nakta taräki nadäk täñkuño unita udewä täñkuk.

³³ Josep inigän irirän noriye Josep inamiken inigän tawaŋ terak tuänitä it pänku mäden nanik Benjamenken tärenkuk. Ude itkaŋ Josepkät kowat kawän täŋ itkaŋ nadäwä inide kubä täŋkuŋ. ³⁴ Ude irirä watä äma unitä ketem gäripi nitek Josep inita pewani yäpmanpäŋ yämiŋkuk. Ude täŋpäŋ noriyeta kubäkubä yämiŋkaŋ Benjaminta mäyap peŋ imiŋkuk. Eruk, ketem naŋpäŋ ume komi bok naŋpäŋ kuduŋtagän oretoret täŋkuŋ.

44

Joseptä noriye täŋyäkŋarani täŋkuk

¹ Komeniken äneŋi kunayän täŋirä Joseptä yot watä irani ŋode iwetkuk; Gäk äma ŋonita ketem mäyap, ini yäpnaŋi uterakgän yäkiken gwet yämi yäk. Ude täŋpänjä iniken iniken moneŋ ketem suwakta yäpman äbuŋo u udegän ini yäkken-yäkken meniken äneŋi daiŋ yämi. ² Täŋpäŋ näkŋaken ume gwet näŋpani siliwapäŋ täŋpani u mäden naniki täŋo yäk meniken peŋkaŋ ketem täŋo moneŋ bok daiŋ imi yäk. Joseptä watä äma iwet-pewän udegän täŋ moreŋkuk. ³ Täŋpäŋ patkuŋo yänewänä eruk noriye u, doŋki tuŋumikät yepmanpäŋ yäpman kuŋkuŋ. ⁴⁻⁵ Yotpärare peŋpeŋ ban nämo kuŋirä Joseptä yot watä ämani iwetkuk; Eruk, gäk yäwat yäpman ku! Pänku yabänpäŋ ŋode yäwet; Imaka umuri pähap täkaŋ yän pänku yäwet. Täga täŋ tamänkaŋ kowata imata waki täŋ imiŋpäŋ ume gwet näŋpani siliwapäŋ täŋpani u kubota yäpman? Ärowaninatä ukengän ume nak täyak. U it imiŋirän dämpmonken täŋo mebäri yänahäk täyak. Ude täŋirä wakiinik täyak! yän yäwet yäk.

⁶ Man ude iwetpäŋ peŋ iwet-pewän pänku yabän ahänpäŋ Joseptä yänkuko udegän yäwetkuk. ⁷ Ude yäweränkaŋ kowata ŋode iwetkuŋ; Ärowaninin! Man ude imata niwetan? Nin kudän udewani nämo täk takamän. ⁸ Nin bian ketem yäk meniken moneŋ yabän ahänkumänjo u Kenan komeken nanik äneŋi yäpman äbumän. Unita imata äma ärowanika täŋo moneŋ tuŋum kubota yäpne? ⁹ Unita tuŋum u ninken nanik kubä täŋo yäk gänaŋ kaŋ-ahäwiwä kumakta biŋam kaŋ täŋpän! Täŋpänkaŋ nin ätu gäka komi piä api täne yäk. ¹⁰ Yäwäwä yäwetkuk; Yäkaŋ ude kaŋ ahäwän! Ume gwet näŋpani ukeŋo kubätä yäkken kaŋ-ahäwawä äma unitägän näkŋo watä piä api täŋpek. Ätu uwä yepmanpa jop api kuneŋ yäk.

¹¹ Ude yäwänä yäki bäränŋeŋ yäpmanpäŋ komen peŋpäŋ meni kudup pitkuŋ. ¹² Meni kudup pitkaŋ irirä Josep täŋo watä äma unitä yäk kubä kubäken duiŋ ijiŋkuk. Tuäniken jukun yäput peŋkaŋ yabän täŋ pänku mäden nanik Benjamintä yäkken ume gwet näŋpani ukeŋo bureni kaŋ-ahänkuk. ¹³ Kaŋ-ahäwänä umuri pähap nadänpäŋ teki weŋpäŋ tuŋum ketem täŋ butuŋpäŋ doŋki terak peŋpäŋ äyänjutpeŋ yotpärareken äneŋi kuŋkuŋ.

¹⁴⁻¹⁵ Kuŋpänjä Josep yoriken pen irirän Judakät noriyekät yori gänaŋ äronpäŋ Josep gwäjiŋ äpmonŋ imiŋirä yäwetkuk; Wa! In kudän ude imata täkaŋ? Äma näk ŋodewanitä kären täŋpäŋ intänjo mebäri käbop irani täga kaŋpäŋ nadäwek yän nämo nadänkuŋ? ¹⁶ Yäwänä Judatä yänkuk; Yäke, ima manpäŋ gäwetne? Anututä nintänjo mebäri kwawak peyak unita jide gäweritna nadäwi tägawek? Nadätan? Notninpak mäden nanik unitänjo yäk meniken ume gwet näŋpani kaŋ-ahätak unitägän nämo, nin kumäntagän gäka watä piä api täŋ gamine.

¹⁷ Ude iweräwä Joseptä yänkuk; Ude nämo! Yäk meniken ume gwet näŋpani kaŋ-ahätak unitägän näka watä piä api täŋ namek. In ätuwä säkgämän kumaŋ nanjinken kukot! ¹⁸⁻²⁰ Yäwänä Judatä Josep iwetkuk; Ärowanina! Nadän namiŋiri man gäwerira kokwawak nadän nameno yäk. Gäk Fero bumikgän itan unita kadäni kubä äbänjitna ŋode niwetkun; Nanjin itak? Ba notjinpak kubä itak? yän ude niweriri ŋode gäwetkumän; Ei, nanin itak. Täŋkaŋ mäden naniknin kubätä itak. Uwä nanin tägawani irirän ahänkuk. Täŋ iniken tuäni uwä kumbuk. Miŋitä nanak yaräbok ugän bäyaŋ yepmankukopän kubätägän itak. Unita nanintä mäden nanik unita gäripi tarji nadäk täyak. ²¹⁻²² Ude gäweritna ŋode niwetkun; In u imagut yäpman näkken äbänirä api käwet yän niweriri ŋode gäwetkumän; Nanak unitä nani teŋpeŋ kuaŋi nämo. Teŋpeŋ kuŋirän nani butewakita

kumbek. ²³ Ude gäweritna niwetkun; Mäden nanikjin u nämo imagut yäpmäj äbänpäjä näk äneji nämo api nadäj tamet! ²⁴ Man ude yäjiri nintä kuḡpāj watä piä ämaka nanin gäkḡo manbiḡam iwetkumäj.

²⁵ Iweritna nanintä Ketem suwakta äneji kut! yäj niwetkuk. ²⁶ Ketem suwakta äneji kut yäj niwerirän iwetkumäj; Täga nämo api kune yäk. Benjamin bok kunayäj täkamäj uyaku täga api kune. Benjaminkät bok nämo kunero uwä Isip kometa watäni pähap itak unitä täga nämo api nadäj nimek. ²⁷⁻²⁸ Ude iwetnapāj nanintä niwetkuk; Webenatä nanakna yarä ugän bäyäj namiḡkuko u nadäkaḡ? Kubätä waki nepmaj paotkuk. Tom ägwäritä käwep utpāj naḡ paotkukopāj nämo kak täyat yäk. ²⁹ We! Nanakna mäden nanik-inik ḡo nomägatnayäj täkaḡ? In kädet miḡin kuḡtängän umuri kubä ahäj tamiḡirän nanakna Benjamin ḡo käwep kumbek. Ude ahäweko uwä intä täḡpewä äma tägawani näk api kumbet yäj niwetkuk.

³⁰⁻³¹ Nanin uwä man ude niwetkuko unita notninpak mäden nanik ḡo täga nämo teḡpeḡ kune yäk. Nanintä notninpak mäden nanik ḡonita gäripi taḡi nadäk täyak unita watä piä ämakaye nintä teḡpeḡ kunero uwä nanintä iḡamita wäyäkḡewän wawöpāj api kumbek. Kumäjirän momi nintä yäpne yäk. ³² Näk notnapak mäden nanik ḡo nan iḡamiken äneji yäpmäj kwetta man kehäromi ḡode iwetkut; Näkḡa Benjaminta watäni api iret. U äneji nämo imagut yäpmäj äbero uwä unitäḡo momi näka biḡam irirän kome terak it yäpmäj kuḡira api tärewek yäj iwetkut. ³³ Unita ärowanina, nadäj namipāj notnapak mäden nanik ḡonita kowata näkä itpāj gäkḡo watä piä täḡ gamiḡira noriyekät kaḡ kut! yäk. ³⁴ Niningän täga nämo api kune. Butewaki ärowani pähap udewani nana terak ahäjirän kakta nämo nekaḡ yäk.

45

Joseptä iniken mebäri yäwetkuk

¹ * Noriyetä ude yäjirä Joseptä piä ämaniye itkuḡo u yabänpāj iḡamiken koret yäj nadänpāj ḡode yäjkuḡ; In kuduḡtagän äpämaḡ kut! yäk. Ude yäjirän äpämaḡ kuḡirä Joseptä noriye mebärini yäjahänpāj yäwetkuk. ² Ude täḡpāj konäm mabiḡ kot täḡirän piä ämaniye yäman itkuḡo u nadänpāj Ferotä yotken biḡam man tewän kuḡkuḡ. ³ Täḡkaḡ Joseptä noriye ḡode yäwetkuk; Näk notjinpak Josep! Nana itak? Ude yäwerän nadänpāj noriyetä bumta umuntaḡpāj kowata man nämo iwetkuḡ.

⁴ Umuntaḡ irirä Joseptä noriye yäwetkuk; In tuän ḡogän äbut yäk. Yäwet-pewän dubiniken äbäjirä ḡode yäwetkuk; Näk mäden nanikjin Josep yäk. Intä gwäki yäpmäkta Isip komeken nepmaḡpä äburo u näk ḡo! yäk. ⁵ Nadäwätäk täneḡo. In moneḡ yäpmänpāj kome ḡoken naniḡ kireḡkuḡo unita injinta kokwawak nämo nadäneḡ. Ämawebetä kumneḡ yäjnpāj Anututä ini nadänpāj nepmaḡpän äbut yäk. ⁶ Apiḡo nakta jop irit ahäjirän obaḡ yarä täretak. Piä kodakiken yänat täktäk kadäni nämo keräp täyak. Unita jop it yäpmäj äronayäj täkamäj u obaḡ 5 ude äneji it yäpmäj api äroneḡ yäk. ⁷ In ba äbotjiye paotneḡ yäjnpāj Anututä intäjukun nepmaḡpän äbut yäk. Anututä näkä täḡkentäj tamikta ude täḡkuko uwä ini pärik kubä täḡkuk yäk. ⁸ U nadäkaḡ? Intä nämo nepmaḡpä äbut. Nämo, Anututä ini-tägän nepmaḡpän äburo unita Fero nadäj imiḡirän Ferotä iniken yot watä ba Isip täḡo watä äma ärowani iretta nepmaḡkuk yäk.

⁹ * Ude yäjnpāj yäjkuḡ; Eruk, inä bäräneḡ kuḡkaḡ nana manbiḡam ḡode kaḡ iwerut; Nanaka Joseptä gäka man ḡode yäjkuḡ; Anututä Isip kome pähap unita äma ärowani nepmaḡkuk. Unita kadäni käroni nämo iren. Bäräneḡ näkken kaḡ äbi yäj iwerut. ¹⁰ Äbikaḡ Gosen komeken tuän ugän api tepmaḡpet. Äbayäj täno u gäkḡagän nämo. Nanakaye, äbekaye, oraḡkaye, yawakaye it tamikaḡ u kudup yämagurikaḡ kaḡ äbut yäj iwerut. ¹¹ Nadäkaḡ? Nakta jop irit uwä pen it yäpmäj kuḡirän obaḡ 5 ude api tärewek. Unita in uken irirä näkä tabäj täwarira gäk ba äbotkaye yawakaye nakta nämo api kumneḡ.

* 45:1: Apos 7:13 * 45:9: Apos 7:14

¹² Näkño mebäri apiño nadäkañ. Dapunjintä nabäñirä näkñaken monäna Benjamin imaka, udegän nabätak yäk. ¹³ Näk Isip komeken piä ärowani täñpäj itat unitäño manbiñam bok, imaka imaka yabäñpäj-nadäk täkañ unitäño manbiñam nana kañ iwerut! Ude täñpäj bäräñeñ kañ imagut yäpmäj äbut. ¹⁴ Ude yäwetpäj monänikäät kowat bäyañ imän täñpäj korän kotkumän. ¹⁵ Konäm korit-korit päñku noriye ätuwä bäyañ yämiñpäj bumumiken yeñpäj konäm kot yebatkuk.

¹⁶ Ude täñ irirä äma kubätä Ferotä yotken kuñpäj Ferokät ämaniye manbiñam ñode yäwetkuk; Josep noriye äbäkañ yäk. Yäwerirän bänep täga nadäñkuñ. ¹⁷⁻¹⁸ Ude täñpäjä Ferotä Josep iwetkuk; Notkaye ñode yäwet yäk. In doñki terak tuñum ketemjin peñpäj Kenan komejinken äyänutpeñ kuñpäj nanjin ba webe nanakjiye yämaguräkañ näkken kañ äbut! Täñpäkañ kome täga taniñ kirewapäj Isip komeken ketem ahäj bumbum pätak ño nañpäj kañ irut yäk. ¹⁹ Ferotä ude yäñpäj ñode yäkgän täñkuk; ñode yäwet yäk. In webejiye nanakjiyeta nadäñpäj Isip komeken nanik karis tomtä wädäwani ätu kañ yäpmäj kut. Täñkañ nanjin bok kañ imagurut! yäk. ²⁰ Ude täñkañ imaka tuñum yot gänañ nanik unita nadäwätäk tänerjawä. Isip komeken tuñum udewanigän tägatäga itkañ u api tamine yäk.

²¹ Ferotä man iwetkuko u Joseptä noriye yäwetpäj karis tomtä wädäwani ätu ba ketem kädät miñin nakta yämiñkuk. ²² Täñkañ noriye ätuta tek kubäkubä daiñ yämiñkuk. Ude täñpäjä Benjaminta tek säkgämän 5 ude imiñpäj uterak moneñ tañi siliwa moneñ 300 ude imiñkuk. ²³ Täñkañ nanitawä doñki 10 terak Isip kome täño tuñum gäripi nitek ätu peñkuk. Täñpäj änerji doñki webeni 10 uterak ketem ätu nanita biñam nañtäñ Isip komeken äbekta peñpäj peñ yäwet-pewän kuñkuñ. ²⁴ Peñ yäwet-pewän kunayäj täñirä ñode yäwetkuk; In kuñtäñgän kädät miñin yäñawät-awät nämo täneñ yäk.

²⁵ Ude yäwet-pewän Isip kome peñpeñ kumañ päñku Kenan komeken nani Jekop ahäj imiñkuñ. ²⁶ Ahäj imiñpäj manbiñam ñode iwetkuñ; Nanaka Josep itak! yäk. Unitä Isip kome pähap unitäño äma ärowani itak. Ude yäñirä Jekoptä man iwetkuño u nadäñpäj kikñutpäj nadäwän bureni nämo täñpöpäj jop yabäj itkuk. ²⁷ Nadäwän bureni nämo täñpäkañ Joseptä man yäwetkuko udegän iwet moreñkuñ. Täñpäj karis tomtä wädäwani Joseptä nanita biñam pewän kuñkuño u yabäñpäj bäneptä oretoret nadäñkuk. ²⁸ Ude täñpäj yäñkuk; Täga. Nanakna Josep itak unita näk nämo kañkañ kumbero udeta eruk päñku kañ käwa! yäk.

46

Jekop Kenan kome peñpeñ Isip komeken kuñkuñ

¹ Ude yäñpäj Jekoptä imaka imaka kuduptagän kobet täñpäj päñku Beseba komeken ahäñpäj nani Aisak täño Anutu iniñ oretta tom kubä utpäñ iñiñ imiñkuk. ² Ude täñirän Anututä döpmonken ñode iwetkuk; Jekop! Jekop! Yäwänä Jekoptä yäñkuk; Näk ño yäk. ³ Yäwänä yäñkuk; Näk nanka Aisak täño Anututä nadäñ gamitat unita Isip komeken kukta umuntäweno. Uken uyaku gepmañpa nanak weñbäyak täñiri äbotkaye tañi api ahäj yäpmäj kuneñ. ⁴ Näk gäkkät bok Isip komeken api kude yäk. Täñpäkañ ittängän uken nanikpäñ änerji api gämaguret. Täñkañ nanaka Joseptä watä it gamiñ yäpmäj kuñirän api kumben yäk.

⁵ Anututä ude iweränkañ Jekoptä Beseba kome pena yäj yäñirän nanakiyetä nani ba webeniye nanak kudup karis tomtä wädäwani Ferotä pewän äbuño uterak yepmañpä äronkuñ. ⁶⁻⁷ * Kenan komeken itkañ tuñum päke yäpuño ukät yawakiye kudup bok yämagut yäpmäj kuñkä Isip komeken ahäñkuñ. Jekoptä äperiye nanakiye äbekiye oraniye u kudup Isip komeken yämagut yäpmäj kuñkuk.

Jekop nanakiye oraniye wäpi tawañ

⁸ ñowä Jekop nanakiye oraniye Isip komeken kuñkuño unitäño wäpi tawañ. Täñkañ webeni kubä wäpi Leatä nanakiye ñode bäyañ imiñkuk; Nanaki tuäni Ruben. ⁹ Ruben

* 46:6-7: Apos 7:15

nanakiye Hanok, Palu, Hesron, Kami. ¹⁰Täj nanaki kubä wäpi Simeon. Unitäjo nanakiye ñode; Jemuel, Jamin, Ohat, Jakin, Soha, Saul. (Saul uwä, Simeon webeni Kenan komeken nanik yäpuko unitä bäyañkuk.) ¹¹Täj nanaki kubäwä wäpi Livai. Unitäjo nanakiye ñode; Geson, Kohat, Merari. ¹²Täj nanaki kubäwä wäpi Juda. Unitäjo nanakiye ñode; Era, Onan, Sela, Peres, Sera. (Era kenta Onan u Kenan komeken kumbumän.) Peres uwä nanakiyat Hesron, Hamul. ¹³Täj nanaki kubäwä wäpi Isaka. Isaka täjo nanakiye ñode; Tola, Puva, Iop, Simron. ¹⁴Täj nanaki kubäwä wäpi Sebulun, unitäjo nanakiye ñode; Seret, Elon, Jalel. ¹⁵Nanakiye u Leatä Mesopotemia komeken Jekopta bäyañ imiñkuk. Äperi kubä wäpi Daina kome ugän ahäñkuk. Äperi nanakiye ba oraniye kuduhtagän 33 ude. Uwä Leatä bäyawani.

¹⁶Eruk, Jekop webeni kubä wäpi Silpatä nanakiye bäyañkuko uwä ñode; Kubäwä Gat. Gat nanakiye Sefon, Hagi, Suni, Esbon, Eri, Arodi, Areli. ¹⁷Täj nanaki kubä Ase. Unitäjo nanakiye ñode; Imna, Isva, Isvi, Beria. Äperi kubägän wäpi Sera. Beriawä nanakiyat Hebe kenta Malkiel. ¹⁸Nanakiye oraniye uwä Silpatä tawañken ahäñkuñ. Silpa uwä Lea täjo watä piä webe, nani Labantä imiñkuko u. Nanakiye oraniye 16 ude ahäñkuñ.

¹⁹Täñpäkañ Jekop webeni Reseltä nanakiyat Josep kenta Benjamin bäyañkuk. ²⁰* Joseptä Isip komeken webeni wäpi Asenat yäpmäñirän nanakiyat Manase kenta Efraim bäyañkuk. Webeni uwä Potifera, Heliopilis kome täjo bämop äma, unitäjo äperi.

²¹Täj Benjamin täjo nanakiye ñode; Bela, Beke, Asbel, Gera, Naman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim, At. ²²Jekop webeni Reseltä nanak ude bäyañ imiñkuk. Nanakiye, oraniye 14 ude Reseltä tawañken nanik.

²³Täñpäkañ Jekop webeni kubä wäpi Bilhatä nanakiye ñode bäyañkuk; Kubäwä Dan. Dan nanaki kubägän wäpi Husim. ²⁴Täj nanaki kubä Naptali. Unitäjo nanakiye ñode; Jasel, Guni, Jese, Silem. ²⁵Nanakiye oraniye 7 u Bilhatä tawañken nanik Jekopta biñam bäyawani. Bilha uwä Resel täjo watä piä webe, nani Labantä imiñkuko u. ²⁶Eruk ämawebe Jekoptä äbotken ahäwani Isip komeken kuñkuño u kuduhtagän 66 ude. (Nanakiye täjo webeniye u nämo daniñkañ 66 ude ahäñkuñ.) ²⁷* Joseptä Isip komeken irirän nanak yarä ahäñkumäno u bok daniñpäñ Jekop äboriye Isip komeken itkuño u 70 ude itkuñ.

Jekop Isip komeken päñku ahäñkuk

²⁸⁻²⁹Täñpäñ Jekoptä Gosen komeken kwa yäñpäñ nanaki Juda intäjukun Josepken iwet-pewän kuñkuk. Päñku Josep iweränkañ karis hostä wädäwani kubä tuñum täñpäñ uterak nani imagutta Gosen komeken kuñkuk. Josep päñku nani Jekop kañ-ahäñpäñ bäyañ imiñpäñ kadäni käroni kot ibat itkuk. ³⁰Konäm kot ibattäyon Jekoptä nanaki Josep iwetkuk; Eruk, iñamka dapun gabäñpäñ itan yäñ nadätat unita kumäkta pidäm täyat yäk.

³¹Ude iwerirän Joseptä noriyekät nani pähap ñode yäwetkuk; Näk päñku Fero man ñode iwerayän; Notnaye ba nana täjo äboriye Kenan komeken iranitä näkken äbäkañ. ³²Äbot uwä sipsipta watäni itkañ bulimakau piä bok täk täkañ. Yawakiye, tuñumi kuduhtagän yäpmäñ äbuñ. Näk Fero man ude iwerayän yäk. ³³⁻³⁴Unita nadäwut! Ferotä yäñ-tämagut päñku tepmañpäñ In ima piä täk täkañ? yäñ täwet yabäñirän ñode kañ iwerut; Watä piä ämakaye nin nanak täpuriken sipsip yawakta watäni itkumäñonitä it yäpmäñ äbäkamäñ, oraniyetä täñpani udegän. In man ude iweräwä Ferotä nadäwän taräki täñirän kome gägäni kubä wäpi Gosen uken api tepmañpek. Isip naniktä piä ude täñpanita taräki nadäk täkañ unita yäk.

47

Jekoptä Fero ahäñ imiñkuk

¹Eruk Joseptä man ude yäwet paotpäñä Feroken kuñpäñ iwetkuk; Nana, notnaye, yawak ba tuñumi u kudup yäpmäñpäñ Kenan komeni penpen äbuño Gosen komeken itkañ yäk. ²Ude iwetkañ noriye 5 udepäñ Fero iñamiken yepmañkuk. ³Yepmañirän

* 46:20: Stt 41:50-52 * 46:27: Apos 7:14

Ferotä Josep noriye ñode yäwet yabänjuk; E! In ima piä ták tákañ? Ude yäweränä yänjuk; Watä piä ämakaye nin yawak sipsip watäni it tákamän, oraniyetä tänpäni udegän yäk. ⁴ Nin kome ñoken itpäñ-nadäktä äbumän. Kenan komeninken nakta jop irit pähap ahänkuko unita yawakninta ketem kubä nämö itkuñ. Unita gäkä nadän niniñiri Gosen komeken api itne yäk.

⁵⁻⁶ Ude yäwänä Ferotä Josep iwetkuk; Nankakät notkaye gäkken täga äbuñ yäk. Nadätan? Isip kome pähap ño gäk ketka terak itak. Unita nankakät notkaye Gosen kome tägaken yepmañpipän itkot. Uken itkañ äbotkaye ukät nanik kubä äma nadäk-nadäk ikek u tänpäwä yepmañpipän näkño yawaknayeta watäni kañ irän yäk.

⁷ Ferotä ude yäweränkañ Joseptä nani imagut yäpmän Fero ken kuñjuk. Päñku ahän imiñpäñ Jekoptä Fero kon man iwetkuk. ⁸ Kon man iweränä Ferotä iwet yabänjuk; Gäkño obañ jide? ⁹ Yäwänä Jekoptä iwetkuk; Kome terak ittän kuñatkuro uwä obañ 130 ude tärenjuk. Kadäni keräpi u komi butewaki niked itkut. Upänkañ nanaye oranayeta kome terak itpäñ-nadäk kadäni käronji täñkuño udegän nämö kañ-ahätat. ¹⁰ Ude yänpäñ kon man iwetpeñ kuñjuk.

¹¹ Tänpäkañ Ferotä man yänjuk ude Joseptä noriyekät nanita Isip kome kukñi inita biñam yäniñ kireñjuk. Kome u tägagämän, Rameses yotpärare käda yepmañpän itkuñ. ¹² Josep ude tänpäñ nani ba noriye ba noriye täño webeniye nanakiye yawakiyeta ketem yämiñjuk. Uwä nanakiye jide itkuño u terak ketem yämiñjuk.

Joseptä Isip kome watäni itkuk

¹³ Tänpäkañ komeni komeni nakta jop irit ahäntän kuñtäyon Isip kome ba Kenan kome mähemi bok, nakta bumta yeñkuñ. ¹⁴ Ude ahänjirän ämawebe u naniktä äbä ketem gwäkita moneñ peñkuñ. Peñjä Joseptä moneñ u kudup yäpmänpäñ Ferotä yotken kubäkengän peñjuk. ¹⁵ U punin terak, eruk Isip ba Kenan komeken moneñ paotkuk. Moneñ paorirän kome mähemtä äbänpäñ Josep iwetkuñ; Gäk ketem jop nimi. Ketem nämö niniñpäñ nibän äwaräkuk täñiri dapunkaken kumñayän. Nintäño moneñ kudup paotkuko ubayän yäk.

¹⁶ Ude yäwäwä Joseptä yäwetkuk; Moneñjin paoräwä yawakjiye kañ yäpmän äbut! Yäpmän äbänjirä unita kowata ketem api tamet yäk. ¹⁷ Ude yänjirän yawakiye ketem gwäkita yäpmän äbuñ. Hos, sipsip, meme, bulimakau, donki kuduptagän yäpmän äbänjirä kowata Joseptä ketem yämiñjuk. Ude täñ yäpmän kuñtäko obañ u tärenjuk. ¹⁸ Obañ u tärenjirän obañ äneñi kubä keräp täñjirän Josepken äbänpäñ iwetkuñ; Ärowaninin, imata jop man gäwetne? Nin täño moneñ kudup paotkuñ, ba tom imaka, u gäka biñamgän täñ moreñkuñ. Unita ninin ba komenin ugänpäñ täga ganiñ kirene. ¹⁹ Täñkañ inamkaken imata ninin ba komenin bok jop paotneñ? Ude nämö! Gäk nin ba komenin suwañpäñ ketem nimikañ komenin Ferotä inita biñam täñjirän nininä Ferota watä piä kañ täñ imina. Kumänpäñ paoritna kometä jop päreko udeta ketem yeri niniñiri yeri piñpäñ nañpäñ nämö api kumne.

²⁰ Ude iweräkañ Joseptä Isip kome kudup Ferota biñam suwañjuk. Ketem kubä nämö irirän unita ämawebe Isip komeken nanik kuduptagän ini komeni komeni ketem gwäkita Ferota biñam iniñ kireñkuñ. ²¹ Ude täñjirä Joseptä Isip kome kukñi kukñi umude unude äma itkuño u kuduptagän Ferota watä piä tákta biñam yämagutkuk. ²² Kome päke u suwañkañ bämop äma täño kome ugänpäñ nämö suwañjuk. Ferotä bämop äma piäni gwäkita ketem yämik täñjuk unita komeni nämö yäpuk.

²³ Ude täñpäñ Joseptä ämawebe ñode yäwetkuk; Näk apiño injin ba komejin suwawapän Ferota biñam täkañ unita ketem yeri ño yäpmän päñku piwut! yäk. ²⁴ Ketem piwäpäñ bureni ahänjirä äbot 5 ude kañ pewut. Eruk, ketem äbot 4 uwä in ba webejiye nanakjiyeta nakta ba yerita peñkañ äbot kubäwä Ferota biñam kañ pewut yäk. ²⁵ Ude yäweränä ämawebetä iwetkuñ; Gäkä täñkentän niniñiri nämö kumbumänjo unita nibäwi tägawäpäñ Fero täño watä piä kañ täna yäk.

²⁶ Ude tänpän Joseptä Isip kometa kädet node pewän ahänkuko pen itak; Ketem piäken nanik äbot 5 ude peñkañ äbot 4 piä mähemi inita biñam. Täñ äbot kubäwä Ferota biñam. Tänpäkañ bämop äma täño komewä Ferotä nämö suwañkuk.

Jekop täño kumäk-kumäk kadäni keräp tañkuk

²⁷ Isrel ämatä Gosen kome mähem ude tänpän irirä äperiye nanakiye mäyap ahänkuño udegän tuñum ahän bumbum täñkuñ. ²⁸ Tänpäkañ Jekop Gosen komeken obañ 17 it yäpmän äronjirän iniken obañ 147 täreñkuk. ²⁹ * Eruk, kumäk-kumäk kadänini keräp tañjirän nanaki Josep yän-imagutpäñ node iwetkuk; Näka gäripi nadänpänjä orañ namiñpäñ ketka gäyeknaken peñkañ gupna Isip komeken nämö api äneñpet yän yänkehäromtä. ³⁰ Isip nanik nämagut päñku nanaye oranaye äneñpani-kengän kañ nepmañ yäk. Yäwänä Joseptä iwetkuk; Yäyan ude api täñpet yäk. ³¹ Yäyan ude api täñpet yän iwerirän Jekoptä yänkuk; Man yäyan u bureni yänkehäromtä! yäk. Ude iweränä Joseptä yänkehäromtak man iwetkuk. Iwerän täreñjirän ähottaba injitkañ gwäjij äpmonkañ Anutu iniñ oretkuk.

48

Jekoptä Josep nanakiyat kon man yäwetkuk

¹ It yäpmän äronjtängän Josep manbiñam node iwetkuñ; Nanka käyäm täyak yäk. Ude iwerirä Joseptä nanakiyat Manase Efraim yämagurän yäpmän oranitä yotken kuñkuñ. ² Päñku ahänjirä äma kubätä Jekop iwetkuk; Nanaka äbätak yäk. Ude iwerirän nadän moreñ aku itkuk. ³ * Tänpän Josep iwetkuk; Nadätan? Anutu Kehäromi Mähemitä Lus yotpärare Kenan komeken bian ahän namiñpäñ node näwetkuk; ⁴ Näkä nadän gamiñjira äpetkaye nanakaye, äbekaye, orañkaye mäyap ahän bumbum api täneñ. Tänpäkañ gäk äma mäyap täño nani pähap täñjiri äbotkayeta kome ño yämiñjira inita biñam yäpmänpäñ kome ño mähemi api täneñ. Anututä ude näwetkuk. ⁵ Näk Isip komeken nämö äbänjira nanakayat Isip komeken ahänkumäno uwä näka biñam! yäk. Efraim, Manase uwä nanaknayat Ruben kenta Simeontä it namikamän ude itdeñta yäwani yäk. ⁶ Täñ äpetkaye nanakaye mäden ahänayän täño unitä gäkñata biñam kañ täñput yäk. Mäden ahänayän täño uwä tuäni monäni yarä u wäpi terak kome mähemi api täneñ. ⁷ * Näk Mesopotemia komeken naniktä äbänjira Efrata yotpärare keräp tañjirän Kenan komekengän webena Reseltä kädet miñin kumbuk. Kumänjirän butewaki nadänpän äneñkut. (Apiñowä Efrata yotpärare u wäpi Betlehem yän iwet täkañ.)

⁸ Eruk Jekoptä Josep nanakiyat yabänpäñ iwet yabänkuk; Ai! Nanak ño netä täño? ⁹ Yäwänä Joseptä nani iwetkuk; Nanaknayat kome ño irira Anututä namiñkuko u yarä ñobayän yäk. Yäwänä Jekoptä yänkuk; Yepmañpi dubinaken äbänkañ kon man yäwera yäk. ¹⁰ Jekop tägawani täñjirän dapuri wañkuño unita oraniyat ket nämö yabänpäñ-nadänkuk. Ude täñkañ Joseptä nanakiyat orani dubiniken yepmañjirän bäyañ yämiñpäñ bumumiken yeñkuk.

¹¹ Ude tänpän Josep node iwetkuk; Näk äneñi nämö api gabäwet yän nadänkuropän Anututä nadänjirän gäk nanakayatkät bok tabätat. ¹² Ude iwerirän Joseptä nanakiyat orani bakäniken nanik pudätpän yepmañpäñ irirän iñami kome terak yäpän äpmonkuñ. ¹³ Ude tänpän Jekop keräp käpmäk käda nanaki monäni Efraim teñkuk. Tänpän keräp bure käda nanaki tuäni Manase teñkuk. ¹⁴ Joseptä ude yepmañjirän Jekoptä keräp bure käda tuäni Manase gwäkiken penañpäñ keräp kowat irepmirän keräp bure käda monäni Efraim gwäkiken peñkuk. Peñpäñ keräp käpmäk käda Manase gwäkiken peñkuk. ¹⁵ Ude tänpän nanaki Josep kon man node iwetkuk;

Nana Aisak ba orana Abraham, Anututä yabän yäwarirän iñamiken kuñatkumän. Anutu unitägän näka watäni itkukotä itak. Unitä nanak yarä ño kon täñ yämän.

* 47:29: Stt 49:29-32, 50:6 * 48:3: Stt 28:13-14 * 48:7: Stt 35:16-19

¹⁶ Täñkañ Añero, komi butewaki mebäri mebäri uken nanikpäñ nämagutkuko unitä nanak yarä ño kon täñ yämiñirän näkño wäpnatä yarä ñoniterak pat yäpmäñ kuyon, ba nana Aisak, orana Abraham unitäño wäpitä bok. Anututä nadäñ yämiñirän nanak yarä ñonitä nanak weñbäyak täñirän kome terak ahäñ bumbum kañ täñput.

¹⁷ Kon man ude yäñ paorirän nanitä keru bure käda Efraim gwäkiken peñkuko unita Joseptä kawän nämo tägawäpäñ nani keru bure käda yäpmäñkañ Efraim gwäkiken nanik Manase gwäkiken pewayäñ yäpuk. ¹⁸ Ude täñpäñ yäñkuk; Nan! Ude nämo. Nanak ñonitä intäjukun nanik unita ketka bure käda ño tuä gwäkiken pe! ¹⁹ Yäwänä Jekoptä Josep täño man utpäñ yäñkuk; Näk nadäwa tärewäkañ ude täyat yäk. Manase u äma wäpi biñam ikek itpäñ kuñarirän oraniye mäyap api ahäneñ. Upäñkañ monänitä irepmitpäñ nanakiye oraniye äma äbot pähap täñpäñ api itneñ. ²⁰ * Ude yäñpäñ kepma ugän kon man äneñi kubä ñode yäkgän täñkuk; Kämi-kämi Isrel ämawebetä äma kubä kon man iwerayäñ nadäñpäñä ek wäpjek terak wohutpäñ ñode api yäneñ; Anututä Efraim Manase täñkentäñ yämiñkuko gäk udegän täñ gamiton! Jekoptä ude yäñpäñ monäni Efraim intäjukun peñpäñ tuäni Manase mäden teñkuk.

²¹ Jekoptä ude täñpäñ nanaki Josep ñode iwetkuk; Nadätan? Näk kumbayäñ täyat upäñkañ Anututä gäkkät itpäñ kämiwä tämagut yäpmäñ orajiyetä kome kujatken äneñi api kwek yäk. ²² Täñpäkañ Amo ämawebe äbot däpmäñpäñ yawat kireñpäñ komeni wäpi Sekem yäyomägatukuro u notkaye ätuta biñam nämo, gäka biñam ganiñ kiretat yäk.

49

Jekoptä nanakiye imaka kämi ahäñ yämikta yäwetkuk

¹ Jekop nanakiye yäñpäbä kubäkengän yepmañpäñ imaka kämi ahäñ yämayäñ täñkuko u kudup ñode yäwetkuk; ² Nanaknaye, in ket nadäwut! Nanjin näkä man täwerayäñ täyat u yäpmäñpäñ nadäk-nadäkjin-ken pekot. ³ Eruk, nanakna tuäna Ruben, gabäñpäñ kehäromtak täyat! Näk gubañi itkañ intäjukun gäk bäyañkut. Bäyawakañ ämawebetä nabäñirä näk äma bureni kehäromina nitek ahäñkut. Gäkño kehäromikatä notkaye ätu yärepmit morek täyak. ⁴ Upäñkañ gäkño irit kuñat-kuñat uwä umetä wakiinik tokätpäñ päna täk täyak udewani. Gäk näka nämo nadäñ namiñpäñ watä webena kubä yäñikñatpäñ däpmon bok patkumäno unita näk mäyäk nadäñkut. Mebäri unita gäk notkaye täño intäjukun äma nämoinik api iren yäk. ⁵ Jekoptä Ruben man ude iwet moreñpäñ eruk nanakiyat Simeon kenta Livai ñode yäwetkuk; Ek mebärijek kubägän. Ek ämik täño tuñum yäpmäñ kuñatpäñ ämik täk täkamän. ⁶ Unita näk ekkät itpäñ-nadäk penta täga nämo täne yäk. Ek äma däpmäkta man yäñpäñ-nadäk täkamän unita. Ek kokwawak täñpäñ äma bäräñek däpmäk täkamän. Ba gäripita tom päriki jop-nadäñ däpmäñ tokät täkamän yäk. Kädet wakiwaki udewani täk täkamän. ⁷ Ek kokwawak wakiinik nadäñpäñ täñpeñ kuñat täkamän unita injek terak bäräpi ñode api kotaden; Näkä ek ba nanak pewän ahänayäñ täkañ u täwat kireñpewa päñku Isrel äma äbot ätu gänañ kubäkubä api ittän kuneñ. Äbot kubägän nämo api itneñ yäk.

⁸ Jekoptä man ude yäwetpäñ nanaki Juda ñode iwetkuk; Juda, notkayetä wäpka biñam yäpmäñ akuñpäñ punin api peneñ yäk. Ba iwankayetä gutna yäñkañ api täñburut täneñ. Täñirä gäkägän yepmäñitpäñ ureñ täñpi kuk api täñpen. Gäk ude täñiri notkayetä api gwäjiñ äpmon gamineñ yäk. ⁹ * Gäk laion gubañi udewani. Laion u kepma tom däpmäñ nañtäñ kuñattängän kome bipmäñirän äneñi äyänutpeñ däpmon patpat bägupken kuñkañ parirän tom kubätä äbä täga nämo täñikñareko udegän ämawebe kudup gäka api umuntak täneñ. ¹⁰ Juda, gäkño äbotken nanik äma yabäñ yawat piä täkta api ahäñ yäpmäñ kuneñ. Bureni, orañkaye ahänayäñ täkañ unitä intäjukun äma ude itkañ yabäñ yawat piä täñirä äma äbot komeni komenitä äbä gwäjiñ äpmon yämiñpäñ tuñum api buñät yämik täneñ. ¹¹ Juda uwä wäpi biñam ikek it täyak. Unitäño wain piäni täñi pähap

* 48:20: Hib 11:21 * 49:9: Nam 24:9; Rev 5:5

unita doŋkinatä bureni näneŋ yäŋ yäŋpäŋ nadäwätäk nämo täŋkaŋ wain päya terakgän topmäk täyak. Ba äma jopitä tek umepäŋ ärut täkaŋ ude nämo. Äma unitä moneŋ ikek unita wain umenigänpäŋ tek ärut täyak. ¹² Umeta iwäwä wain umenigänpäŋ näntäyon dapuri gämänek täyak. Ba bulimakau nonoŋi täkätpäŋ nak täyak unita meni kujat kuräki pakiinik täk täkaŋ. Bureni! Juda uwä jäwäri nämo, äma ini pärik kubä api irek.

¹³ Eruk, Jekoptä Judata man ude yäŋpäŋ nanaki Sebulun ŋode iwetkuk; Sebulun, gäk gwägu taŋi gägäniken api iren yäk. Kome irayäŋ täyan u säkgämän, gäpe taŋi taŋitä äbä täga itneŋ yäk. Gwägu pomi terak gäkä irayäŋ täyanken unitä päŋku Saidon kome unitäŋo kome mähe mi ude api iren yäk. ¹⁴ Ude yäŋpäŋ nanaki Isaka ŋode iwetkuk; Isaka, gäkäwä doŋki kehäromi kubä. Tuŋum bäräpi bäräpi mädeka terak peŋirä kädet kuŋatta bitnäŋpäŋ jop uken maŋit itan yäk. ¹⁵ Upäŋkaŋ komeka ba irit bägup täga kubä kaŋpäŋ piä täga täŋpen. Äma täŋo watä piä äma ude api täk täŋpen yäŋ iwetkuk.

¹⁶ Jekoptä Isaka man ude iwetpäŋ nanaki Dan ŋode iwetkuk; Dan, gähäwä intäjukun ämatä itkaŋ ämawebe äbotkaye api yabäŋ yäwaren, notkayetä iniken äboriye yabäŋ yäwat täkaŋ ude yäk. ¹⁷ Nanakna, ude irayäŋ täyan upäŋkaŋ gäk gämok komi kubä, kädet jämjäm pärani ude api iren. Gämok jämjäm irirä hos kubätä äbänä mämekiken inŋewän hostä kikuŋtpäŋ äma uterak maŋirani u api kwarut maŋpän kuneŋ. Gäk udewani yäk.

¹⁸ Jekoptä man ude yäŋ moreŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Yawe, gäkŋo täŋkentäk piä kehäromi niked ahäwayäŋ täko unita itsämäŋtat! yäk. ¹⁹ Eruk ude yäŋpäŋ nanaki Gat ŋode iwetkuk; Kadäni ätuken kubo äma ätutä gäk ba äbotkayekät ämik api pewä ahäk täneŋ yäk. Upäŋkaŋ in kehärom taŋpäŋ api yäwat kirek täneŋ yäk.

²⁰ Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Nanakna Ase, gähäwä kome tägaken itkaŋ piä täŋpayäŋ täyan u ketem tägatäga ahäŋ bumbum api täneŋ yäk. Ketem ahänayäŋ täkaŋ uwä säkgämän, äma wäpi nikedtä yabäŋgärip täŋpäŋ api nak täneŋ yäk.

²¹ Ude yäŋpäŋ nanaki Naptali iwetkuk; Gäk meme ägwäri bumik. Uwä iniken gäripi terak kuŋatkaŋ nanak säkgämän bäyak täkaŋ udewani yäk.

²² Jekop ude yäŋpäŋ eruk nanaki Josep ŋode iwetkuk; Josep, gäk wain päya täga mujipi bumta pewä wädäk täkaŋ udewani yäk. Päya uwä ume gägäniken itkaŋ kubirigän äroŋirän momitä bumta iriŋ wädäk täyak. ²³ Gäk ittäŋ kuŋariri äma komi gäka kokwawak nadäŋpäŋ gabäŋ ahäŋpäŋ äpatä gamneŋ yäk. ²⁴ Täŋirä gäkä ehutpäŋ äpa gwäjiŋpäŋ pära nämo api yamben yäk. Ketka kujat kehäromi täŋpayäŋ täko uwä nanka Jekop täŋo Anutu kehäromi mähe mi, unitä täŋkentäŋ gamiŋirän kehäromi niked api iren yäk. Anutu uwä Isrel täŋo Watä Pähap ba Isrel täŋo Mobä Kujat, unitäŋo kehäromitä api täŋkentäŋ gamek yäk. ²⁵ Bureni, nanka täŋo Anutu unitägän täŋkentäŋ gamik täyak. Anutu kehäromi mähe mi uwä iron mebäri mebäri ŋode pewän ahäŋ gamik täkaŋ; Iwän punin nanik ba ume kome gänaŋ nanik, ba nanakaye mäyap, ba yawakaye imaka mäyap. Iron ude pewän ahäŋ gamik täkaŋ. ²⁶ Nanka näkŋo kon man terak iron ahäŋ gamayäŋ täyak uwä buŋät yäpmäŋ ärok täyon pom biani biani u kaŋ yärepmirän. Ba iron u imaka säkgämän oranayetä bian yäpuŋo u imaka, kaŋ yärepmirän yäk. Täŋpäŋ Josep, gäk yäpmäŋ daniŋpäŋ notkaye yärepmitpäŋ wäpka biŋam ikek itan unita iron pähap yäyat ŋo gäka terak kaŋ äroŋ morewut yäk.

²⁷ Jekoptä Josep man ude iwetpäŋ nanaki Benjamin ŋode iwetkuk; Gäk aŋ komi tom däpmäŋpäŋ näŋpani kubä udewani yäk. Tamimaŋä tom ätu däpmäŋpäŋ pengän kudup nak täyak. Täŋpäŋ bipäda ätu däpmäŋpäŋ naŋkaŋ ätu däkumta pek täyak.

²⁸ Eruk, Jekop täŋo nanakiye uwä ini äbot-äbot ittäŋ kuŋkuŋo u Isrel kome täŋo äma äbot 12 udetä itkuŋ. Jekop nanakiye 12 u kubäkubä täŋo mebäriniye yabäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ uterakgän kon man yäwetkuko u äbä täretak ŋo.

Jekop kumbänpäŋ äneŋkuŋo unitäŋo manbiŋam

²⁹⁻³⁰ * Jekop nanakiye man ude yäwet paotpäŋä ini kumäkta manbiŋam ŋode yäwetkuk; Näk kumbani notnayetä itkaŋken u kukta keräp täyak yäŋ nadätat. Näk

* 49:29-30: Stt 23:3-20

kumäjira kome nanaye oranaye äneņkuņken kaņ äneņput yäk. Kome u Kenan komeken, kome täpuri wäpi Makpela, Mamre kome edap abani käda uken itak yäk. U äma Hit nanik wäpi Efron unitäjo piä tobät gägäniken itak, kome orana Abrahamtä ini ba äboriye änenența suwaņkuko u yäk. ³¹* Kome uken äbekna orana Abraham yanäpi äneņkuņ. Täņpäj meņna nana Aisak yanäpi pähap u imaka ugän äneņkuņ. Webena Lea imaka u äneņkut yäk. ³² Kome ba awaņ uwä Abrahamtä Hit nanik täņopäj suwaņkuk. Näk u kaņ äneņput. ³³* Eruk Jekop nanakiye man ude yäwet moreņpäj patpäjä eruk kuroņi mugwäjijpäj waki kumbuk.

50

¹ Eruk nani kumbuko parirän Josep nani bäyaņ imiņpäj konäm butewaki täņpäj ijamiken iņkuk. ² Ude täņpäj itkaņ eruk mäden Josep nani täņo komegup bäräņeņ nämo paraņpäj kehäromigän pen irekta yäņpäj Isip täņo äma nadäwani ätu ñode yäwetkuk; In imaka käbäņi säkgämän nitek u yäpmäj päbä nana gupi terak ño kaņ ärut imut yäk. ³ Ude yäweränä äma u Isip äma ätutä kumäjirä tak täņkuņo u Jekoptä kumbänä udegän gupiken ärut imik täņ yäpmäj kuņ irirä kepma 40 ude täreņkuk. Eruk ude täņ moreņpäj Isip nanik ämawebe Jekopta konäm butewaki täņ yäpmäj kuņirä kepma 70 ude täreņkuk.

⁴ Konäm butewaki täņ yäpmäj kwä täreņirän Joseptä Fero täņo watä piä ämaniye ñode yäwetkuk; In näka gäripi nadäkaņ u täņpäwä man yäyat ño yäpmäj päņku Fero ñode iwerut; ⁵* Nana täņo kumäk-kumäki kadäni keräp taņirän man kehäromi kubä ñode näweränpäj yäņkehärom taņkut; Näkä kumbawä Kenan komeken kome muni kubä näkņa kumäjira änenența suwaņkutken ukengän kaņ äneņ yäk. Nana ude näwetkuko unita Fero gäk nepmaņpi päņku nana kome uken äneņkaņ äneņi äyänjutpeņ ño api äbet yäk.

⁶ Ude yänirän Ferotä nadänpäj kowata man Josepken ñode tewän kuņkuk; Gäk päņku nankatä man gäwerirän yäņkehärom taņkuno udegän täņkaņ äneņi kaņ äbi yäk. ⁷ Ude iwerirän Josep päņku nani Kenan kome uken äneņkuk. Jekop änekta kuņkuņo u Fero täņo äma wäpi nitek ba äma ekäni ekäni ba Isip kome täņo intäjukun äma kuduptagän Josepkät bok kuņkuņ. ⁸ Josep webeni nanakiye ba noriye kuduptagän ba Jekop täņo äboriye kuduptagän kuņkuņ. Ironi täpuri täpuri ukät sipsip, bulimakau unitägän Gosen kome uken itkuņ. ⁹ Täjä äma ätu karis hostä wädäwani uterak ba hos terak Josepkät penta kuņkuņ. Äma äbot kuņkuņo u kubägän nämo. Ämawebe bumta akuņ kireņkaņ Jekop änekta kuņkuņ.

¹⁰ Eruk kuņtäņgän Atat kome wit gupi tätuwani bägupken Jodan ume ani kukņi udude uken ahäņkuņ. Eruk uken ahäņpäjä konäm butewaki pähap täņkuņ. Ude täņpäj itkaņ Josep u täņbute-bute täņpäj konäm butewaki täņ yäpmäj kuņirän kepma 7 ude täreņkuk. ¹¹ Konäm butewaki täņ irirä Kenan ämawebetä yabäņpäj man ñode yäņkuņ; U yabäwut! Isip naniktä konäm butewaki taņi pähap, kadäni käroņi täņ yäpmäj äbäkaņ yäk. Ude yäņkuņo unita kome u wäpi Abel-Misraim yäņ yäk täkaņ. Wäpi u mebäri Isip nanik täņo butewaki pähap.

¹²⁻¹³* Jekop nanakiye ude täņkuņo uwä nani täņo man buramiņpäj Kenan kome uken äneņkuņ. Kome nani äneņkuņken u wäpi Makpela, Mamre kome dubiniken, kome Abrahamtä bian äma kubä Hit nanik wäpi Efron unita moneņ imiņpäj kome u inita yäpukken u. ¹⁴ Täņpäkaņ Josep nani Jekop u äneņpäj yejämäņpäj peņkaņ mäden nanakiye, noriye, wanoriye, piä ämaniye bok kuņkuņo u kudup äneņi äyänjutpeņ Isip komeken kuņkuņ.

Norietä Josepta umuntaņkuņ

¹⁵ Eruk nani äneņpeņ äbä komeniken itkaņ norietä yäņkuņ; Eruk apiņo jide itkamäj? Josep ninta kokwawak pen nadänpäj yäwänäku imaka goret täņ imiņkumäņo unita

* 49:31: Stt 25:9-10, 35:29 * 49:33: Apos 7:15 * 50:5: Stt 47:29-31 * 50:12-13: Apos 7:16

kowata udegän täñ nimitäk yäk. ¹⁶ Ude yäñpäñ man ñode pewä yäpmäñ Josepken kuñkuk; Kadäni nanka nämo kumäñkañ man ñode niwetkuk; ¹⁷ In goret täñkuñ. Notjinpak Josepta waki täñ imiñkuño unita Josepken päñku ñode iwerut; Ninä waki täñ gamiñkumäño unita kowata nämo täñ nimen. Momi täñkumäño u peñ nimisi yäk. Unita Josep, nin nanka täño Anutu unitäño piä ämaniyetä ñode gäwetkamäñ; Nantä man ude niwetkuko unita butewaki nadäñ nimiñpäñ mominin nämo yäpmäñ kuñaren yäk. Yäñjirä Joseptä nadäñpäñ konäm kotkuk.

¹⁸ Josep ude täñjirän noriye dubiniken äbäñpäñ iñami yäpä äpmonpäñ patkañ ñode iwetkuñ; Nin apiño gäkño watä piä äma ude itkamäñ yäk. ¹⁹ Yäñjirä Joseptä yäwetkuk; In näka umuntäneñtawä yäk. Näk Anutu täño bägup yäpmäñpäñ Anutu bumik täga nämo iret. ²⁰ In bian näk yäpäwakta man yäñpäñ-nadäk täñkuño upäñkañ Anututä waki u yäpmäñ äyänutpäñ imaka täga kubä ñode pewän ahäñkuk; Ämawebe mäyaptä nakta jop itpäñ kumnañi upäñkañ Anututä intäño waki yäpmäñ äyänutpäñ näkä terak täñkentäk pähap pewän ahäñjirän näkä in täñkentäñ tamitat ño. ²¹ Unita in nadäwätäk täneñtawä. Näk täñkentäñ tamiñira in ba nanakiye täga api itneñ yäk. Josep noriye man säkgämän ude yäwettäyon noriye umun pähap nadäñkuño u paotkuk.

Josep kumbuko unitäño manbiñam

²² Eruk Josep täño kumäk-kumäki kadäni keräp täñjirän Jekop täño äboriye ukät Isip kome it yäpmäñ kuñjirän obañ 110 täreñjirän kumbuk. Unitäño manbiñam ñode; ²³ Josep nämo kumäñkañ nanaki monäni wäpi Efraim unitäño nanakiye oraniye yabäñkuk. Ba kodak irirän nanaki tuäni wäpi Manase unitä nanaki kubä wäpi Maki bäyañkuk. Eruk Maki unitäño nanakiye ahäñjirä Joseptä inita iwoyäñpäñ watäni it yämiñkuk.

²⁴ Eruk Joseptä kumbayäñ nadäñkañ noriye yäñpäbä yepmañpäñ ñode yäwetkuk; Eruk näk kumbayäñ täropäñkañ Anututä ini inta watä api it tamek yäk. Täñpäñ in yäñ-täkñat yäpmäñ kome ño kakätäñpeñ kome kubäken api tepmañpek. Kome u Anututä Abraham, Aisak kenta Jekopta bureni api tamet yäñ yäwetkukken u api yäñ-täkñat päñku api tepmañpek yäk. ²⁵ * Man ude yäñpäñ noriye ñode yäwetkuk; In ñode täneñta yäñkehärom tawut. Anututä tämagurirän Isip kome ño peñpeñ kunayäñ täñpäñjä näk kumbayäñ täro u näkño kujatna imaka, yäpmäñkañ kañ kut yäk. Ude yäwerirän yäñkehärom täñkuñ.

²⁶ Täñpäkañ Josep obañ 110 täreñjirän Isip komeken kumbuk. Kumbänkañ Isip nanik täño äma nadäwani ätutä komegup nämo parawekta imaka kábäñji täga nitek gupi terak ärutkañ bokis gänañ peñpäñ äneñkuñ.

* 50:25: Kis 13:19; Jos 24:32; Hib 11:22

(Kisim Bek)
Yämagurani
Anututä ämawebeniye Isip komi piäken nanik imagutkuko
unitäño manbiñam

3

Yämagurani 3:1-15

Yawetä Moses epän man iwetkuk

¹ Mosestä yepmani wäpi Jetro, unitäño yawakiyeta watä it yämik täñkukonik. Jetro uwä Midian nanik täño bämop äma. Täñpäkañ kepma kubäta yawak kome kawuki kukñi udude yän-yäkñat yäpmäj päñku Yawe täño pom, wäpi Horep u ahänjuk. ²* Ahänpäñ irirän Yawe täño añero päya keräpi pähämi gänañ itkañ kädäp mebet ude ahän imiñkuk. Ude ahän imiñirän Mosestä kañkuk; Päya u mebet abukopäj nämo ijiputkuk. ³ Ude kañpäñ ñode nadänjuk; Inide kubä ahätak yäk. Päñku imata nämo ijiputak yän kañpäñ nadäwa yäk.

⁴ Ude yänpäñ imaka u kañpäñ nadäkta kuñkuk. Kwänä Yawetä kañpäñ päya u pähämi gänañ naniktä Mosesta gera ñode yänjuk; Moses! Ude yänirän Mosestä yänjuk; Näk ño yäk. ⁵ Ude yäwänkañ Yawetä iwetkuk; Tuän äbeno! Kome itanken u kudupi unita kuroñka ärärani yänopmäñpäñ pe yäk. ⁶ Ude yänpäñ ñode iwetgän täñjuk; Näk nanka täño Anutu, Abraham, Aisak, Jekop täño Anutu yäk. Ude yäwänä Mosestä Yawe kakta umuntañpäñ injami dapun täñpipiñkuk.

⁷ Täñpänkañ Yawetä ñode yänjuk; Äma äbotnaye Isip komeken butewaki terak itkañ u yabänpäñ-nadänkut yäk. Isip naniktä komi epän yämiñirä konäm butewaki terak gera yänirä nadänpäñ komi nadäkañ unita nadäwätäk täyat yäk. ⁸ Unita Isip äma keriken nanik yämagut yäpmäj päñku kome säkgämäninik, gakñi tañi nitekken yepmakta äpätat ño yäk. Kome uken yepmañpayäj täyat uwä Kenan, Hit, Amo, Peres, Hivi ba Jebus äbot unitäño kome yäk. ⁹ Nadätan? ñowä Isrel äbot unitäño konäm butewaki nadänpäñ Isip ämatä waki täñ yämik täkañ u käyat. ¹⁰ Unita gäk akumañ ku. Isrel ämawebenaye, näkño äbot u Isip komeken nanik yän-yäkñat yäpmäj äbäkta Feroken ku yän peñ gäwetat.

¹¹ Anututä ude iweränä Moses ñode iwetkuk; Täga nämo yäk. Näk ñodewanitä jide täñpäñ Feroken päñku Isrel ämawebe Isip komeken nanik yän-yäkñat yäpmäj äbet?

¹² Yäwänä Anututä iwetkuk; Näk gäkkät api itde yäk. Täñpäkañ imaka ñode ahänirän kañpäñ Anutu näkña gepmañpa kuyan yän api nadäwen; Gäkä Isrel ämawebe Isip komeken nanik yän-yäkñat yäpmäj pom ñoken äbä itkañ Anutu näk api naniñ oretneñ.

¹³* Anututä ude yäwänä Mosestä ñode iwetkuk; Upänkañ näkä päñku Isrel ämawebeken ahänpäñ Nanjiye täño Anututä peñ näwet-pewän äbätat yän yäwerayäj täro uwä ñode käwep api näwetneñ; Eruk niwet! Anutu u wäpi netä? Ude yänirä jide api yäweret?

¹⁴* Yäwänä Anututä iwetkuk; NÄK ITKURONITÄ ITAT. Unita Isrel äbot ñode kañ yäwet; Wäpi NÄK ITAT unitä inken näwet-pewän äbätat. ¹⁵ Ude yänpäñ ñode iwetgän täñjuk; Gäk päñku Isrel ämawebe ño kañ yäwet; Yawe, Abraham täño Anutu, Aisak täño Anutu ba Jekop täño Anutu unitä inken näwet-pewän äbätat. Wäpna Yawe uwä wäpna tärek-täreki nämo api irek. Äbot kodakitä kodaki wäpna Yawe u pen api yän yäpmäj kuney.

6

Yämagurani 6:1-13

* 3:2: Apos 7:30-34 * 3:13: Kis 6:2-3 * 3:14: Rev 1:4,8

Anututä ämawebeniye komi piäken nanik yämagutta yäjuk

¹ Täjpäkaŋ Yawetä Moses ŋode iwetkuk; Eruk, Isip nanik täŋo intäjukun ämata jide täŋ imayäŋ nadätat u täŋira api käwen. Näkŋaken kehäromina terak intäjukun äma u täŋpewa Isrel ämawebenaye yabä kätäjŋewän api kuneŋ. Bureni, u komi mebäri mebäri terak peŋ iwerira täwat kireŋŋewän Isip kome peŋpeŋ api kuneŋ. ² * Ude yäjpäŋ Anututä Moses ŋode iwetgän täŋkuk; Nadätan? Näk Yawe. ³ Näkä orajiye Abraham, Aisak, Jekop uken ahäŋ yämiŋira Anutu kehäromi mähe mi yäj nabäjŋpäŋ-nadäk täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ wäpna kudupi Yawe uwä nämo yäwet täŋkuronik. ⁴ Täŋkaŋ orajiye ukät topmäk-topmäk täŋpäŋ Kanan kome, äma äbani ude itkuŋo u inita biŋam yäniŋ kirekta yäjkehärom taŋkut. ⁵ Täŋpäkaŋ Isip naniktä Isrel ämawebe komi piäken yepmaŋŋäpäj itkaŋ yäjkhähän-kähän yäjkuŋo unita nadäj yämiŋpäŋ topmäk-topmäk orajiyekät täŋkuro u juku piŋkut. ⁶ Unita Moses, gäkä Isrel ämawebe manna ŋo kaŋ yäwet; Näk Yawe. Näk Isip komeken nanik tämagutpäŋ unitä komi bäräpi tamik täkaŋ u gänaŋ nanik ketäreŋpäŋ tepmaŋpa api kuneŋ. Täŋpäkaŋ jop nämo api tämaguret. Nämo, kehäromina terak Isip ämawebeta komi mebäri kubä yämiŋkaŋ in api tämaguret. ⁷ Ude täŋkaŋ in täŋpewa näkŋaken ämawebenaye ude irirä näkŋa Anutujin api iret. Ude täŋira api nadäneŋ; Yawe Anutunin ŋowä Isip kome komi piäken nanik yäj-nimagurani u yäj api nadäwä täreneŋ. ⁸ Ude täŋkaŋ yäj-täkŋat yäpmäj kome, orajiye Abraham, Aisak, Jekopta yämikta yäjkehärom taŋkutken kuŋkaŋ kome u injinta biŋam api taniŋ kirewet. Yawe näkä ude yäjkehärom täyat. ⁹ Täŋpäkaŋ Mosestä man u Isrel ämawebe yäweränkaŋ upäjkaŋ nämo nadäj imiŋkuŋ. Imata, Isip kome itkaŋ komi piä mebäri kubä täk täŋkuŋo unitä nadäk-nadäki täŋkuräk täŋpäŋ peŋkuk.

¹⁰ Täŋpäŋ Yawetä Moses ŋode iwetgän täŋkuk; ¹¹ Gäk päŋku Isip nanik täŋo intäjukun äma u ŋode kaŋ iwet; Fero, gäkä Isrel ämawebe yabäkätäŋ-pewi komeka ŋo peŋpeŋ kut! yäj kaŋ iwet. ¹² Ude iweränä Mosestä iwetkuk; Täga yäyan. Upäjkaŋ näk mena bäräpi. Isrel ämawebe näkŋo man nämo nadäj namik täkaŋ upäj Isip täŋo intäjukun äma u iwerawä näkŋo manna jide ude nadäwek? ¹³ Mosestä Yawe ude iweränkaŋ upäjkaŋ Yawetä Moses kenta Aron ŋode peŋ yäwetkuk; Ek Isrel ämawebe ba Isip nanik täŋo intäjukun ämaken kuŋkaŋ Isrel ämawebe Isip komeken nanik yämagut yäpmäj äpämäŋ kaŋ kun yäk.

12

*Yämagurani 12:1-14**Pasova orekirit yäput-pekpek täŋo mebäri ŋo*

¹ * Isip kome irirän Yawetä Moses kenta Aron ŋode yäwetkuk; ² Komepak itkaŋ ŋowä obaŋ kodaki kodaki täŋo yäput-pekpek komepak ude api irek.

³ Unita Isrel ämawebe kuduptagän jukuman ŋode yäwerun; Komepak ŋonitäŋo kepma 10 uken äma kubäkubä ini nädamiŋi-nani inita iwoyäjŋpäŋ sipsip nanaki kubäkubä kaŋ yäput. ⁴ Täŋ nädamiŋi-nani kubätä tom u niningän täga nämo naŋ paotne yäj nadäjŋpäŋä eruk nädamiŋi-nani ätu dubiniken irani yämaguräkaŋ ukät bok täŋiron täŋpäŋ kaŋ naŋput. Nädamiŋi-nani iniken namba terak ba ini kubäkubä täga nanaŋi uterak kaŋ täŋiron täŋpäŋ naŋirä kaŋ paorän. ⁵ Sipsip ba meme u tägagän. Täŋ u kubä iwoyänayäŋ täkaŋ uwä ämani, obaŋ kubä tärewani, gupi kuräki, paräm-paräm nitek nämo. ⁶ Eruk tom u watäni it yäpmäj kuŋirä komepak unitäŋo kepma 14 uken kome bipayäŋ täŋirän Isrel äbot kudup äbäjŋpäŋ tom u kaŋ däpmäj yäpmäj kut. ⁷ Ude täŋkaŋ nägäri ätu yäpmäjŋpäŋ yot itpäŋ tom nänayäŋ täŋo unitäŋo yäma kukŋi kukŋikät gwäkiken kaŋ ärurut.

⁸ Eruk bipani ugän tom u kädäpken ijiŋkaŋ käreğa yiskät nämo awähurani ba tokän jägämi ukät kaŋ naŋput. ⁹ Tom tohari kodaki ba käbotken ijiwani uwä nämo näneŋ.

* 6:2: Stt 17:1, 28:3, 35:11; Kis 3:13-15 * 12:1: Wkp 23:5; Nam 9:1-5, 28:16; Lo 16:1-2

Nämo, tom u kumän ikek kädäpken ijinpäñ näneñ, gwäki, keru kuroñi ba koki täpüntäpün u kudup ijinpäñ nañ paotneñ. ¹⁰ Nañkañ ätu däkumta nämo peneñ. Nañpäñ ätu pewä itneño uwä kome yäñeñirän kädäpken kudup pewä päñku ijinpäñ jin paotneñ. ¹¹ Äñnak-äñnak uwä näkä in tärepmitpäñ Isip nanik däpayäñ täyat unitäño äñnak-äñnak. Unita tom u näna yäñpäñä ämetpeñ kukta pidäm tañpäñ tuñum ñode täñput; Tek yamäñpäñ kuroñjin ärärani täñkañ ähottaba ketjinken kañ inirut. Ude täñkañ tom u bäräñeñ kañ nañ paorut.

¹² Ude täñirä bipani ugän näkä Isip kome päke u kuñkañ ämani nanak intäjukun ahäwani, äma täño ba tom täño bok kudup däpmäñ morewayäñ. Ude täñpayäñ täyat uwä Yawe näkña kuñatkañ Isip nanik täño anutu jopi-jopi kudup yäratpäñ yepmañpayäñ. ¹³ Täñpäkañ nägät yäma terak ärutnayäñ täkañ uwä näkä ñode kañpäñ nadäkta; Isrel nanik yot ño gänañ itkañ. Nägät ude yabäñpäñä yot u yärepmitpäñ Isip nanikgänpäñ täñpa wawäkañ in tepmañpa säkgämän itnayäñ. ¹⁴ * Unita kepma uwä Yawe näkä piä tañi jide täñ tamiñkuro unita juku piñpäñ naniñ oretta orekirit kepma kubä api irek. Intäño yeri ahäñpäñ ahäk täñ yäpmäñ kunayäñ täkañ unitä orekirit kadäni uwä kañpäñ nadäñpäñ piä jide täñkuro u pen api juku pik täneñ.

15

*Yämagurani 15:1-11**Moses täño oretoret kap*

- ¹ * Täñpäkañ Moseskät Isrel ämawebe äbottä Yawe iniñoret kap ñode teñkuñ; Wisikinik! Yawe uwä ämikken intäjukuninik itkuko unita kap teñ imina! Unitä Isip nanik täño komi ämakät unitäño hos gwägu gänañ yäpmäñ äreyäñpewän äpmonkuñ.
- ² * Yawe uwä näkño kehäromina. Uwä iwan keru terak nanik nämagutkuk. Unita juku piñpäñ oretoret täñpäñ kap tek täyat.
- Bureni, uwä nana täño Anutuni, ba näkño Anutuna unita iniñ oretpäñ wäpi yäpmäñ akuwa!
- ³ Yawe uwä äma komi. Wäpi uwä Yawe.
- ⁴ Uwä Fero täño komi ämaniyekät karis uterak ämik täñtän kuñatkuño u bok gwägu gänañ yäpmäñ äreyäñpewän äpmonkuñ. Täñkentäkiye tägatäga u imaka, ume nañpäñ kumbuñ.
- ⁵ Kumäñpäñ mobä ude, baninik umu äpmonpäkañ gwägutä uwäk täñpäñ itkuk.
- ⁶ Bureni Yawe, ketka bure käda kehäromi nikektä iwan däpmäñ imäriri käna inide kubä täñkuk.
- ⁷ Gäkä äma iwan täñ gamiñkuño u kehäromika pähap yäwoñäreñpäñ yentänpi kuñkuñ. Iwankayewä tepärañ ijin paot täkañ ude gäkño kokwawak kädäp mebet udewanitä ijin paotpäñ abunigän pejkuk.
- ⁸ Täñpäñ gäk kokwawakka täño woñ tañi pähap piäñ iwariri gwägu tokneñ yäpmäñ äronpäñ yewa ude kukni kukni äro kehärom tañpäñ itkuk.
- ⁹ Täñpäkañ iwankayetä siwani yäñkañ ñode yäñkuñ; Yawat kireñkä yärepmitpäñ api däpne yäk. Däpmäñpäñ unitäño tuñumi yäpmäñ daniñpäñ nininta yäpmäñitna täpuri kubä nämo api irek yäk. Wisikinik! Päip wädäñpäñ madäñ jukut-jukut täñitna api paotneñ yäk.
- ¹⁰ Ude yäñkuño upäñkañ Yawe gäkä piäñ yäwariri gwägu gänañ äpmon morewäkañ gwägutä kudup uwäk täñkuk. Däpmäñiri ain kujat ude gwägu gänañ kudup baninik umu äpmonkuñ.

* 12:14: Kis 23:15, 34:18; Wkp 23:6-8; Nam 28:17-25; Lo 16:3-8 * 15:1: Rev 15:3 * 15:2: Sam 118:14; Ais 12:2

¹¹ Unita Yawe, anutu jopi bämopiken gäk udeyani kubä nämoinik itak. Gäk kudupi ärowaniinik. Gäkŋo peŋyäjekka uwä inipärik kubä. Kudän kudupi täk täyan uwä kubätä udegän täga tänaŋi nämo!

16

Yämagurani 16:1-15

Isrel ämawebetä ketemta yäjapijkuŋ

¹ Isrel äbot päke u kuduŋtagän Elim kome peŋpeŋ kuŋtängän kome jopi kubä wäpi Sen ahänkuŋ. Sen uwä Elim Sinai kome u bämopiken. U Isip peŋpeŋ äbuŋo komepak 2 kepma 15 täreŋjirän Sen kome u ahänkuŋ. ² Kome jopi uken ahänpänjä ämawebe äbot päke u Moses kenta Aronken ketemta yänpän yänarahutpän ŋode yäwetkuŋ; ³ Nin ŋode nadäkamän; Yawetä Isip komeken itkumänken ugän nidäpuko uyaku! Bian Isip itkumänjo uwä tom ketem nininken gärip terak iŋipän nak täŋkumänjonik yäk. Täŋpakaŋ ektä nin kudup nakta täŋpä wawäpän kaŋ kumbut yän nadänpän kome jopi ketemi nämoken ŋo yännikŋat yäpmän äbumän ba?

⁴ * Ude yänjirä nadänpän Yawetä Moses ŋode iwetkuk; Isrel ämawebe ŋode yäwet; Kunum gänaŋ nanik ketem täŋpewa iwän ude api maŋ tamineŋ. Maŋirä kepma kubäkubä ämawebe ini-ini pänku kepma kubä unitänogän kaŋ yäpmäk täŋput. Kädet ude terak täŋpän-yabänjira ämawebe u näkŋo man u buramiŋpän api iwatneŋ ba nämo? ⁵ Täŋkaŋ kepma 1tä pänku 5 ude täŋtän kuŋtängän kepma 6 ukenä kepma yarä täŋo biŋam kaŋ yäpmäk täŋput yäk.

⁶ Eruk ude yäwänä Moses kenta Arontä Isrel ämawebe kudup ŋode yäwetkumän; Apiŋo bipäda ŋode api kaŋpän nadäneŋ; Yawetä ini Isip nanik tämagut yäpmän äbuk. ⁷ Täŋ kwep tamimaŋä Yawe täŋo peŋyäjek pähap, kehäromi nitek api käneŋ. U yänkubit-kubit man iwetkuŋo u nadatak. Bureni, nekpän nämo niwetkuŋ, Yawe inipän iwetkuŋ. Nekä unitänjo man buramik ämaniyatgän. ⁸ Ude yänpän Mosestä äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; Yawetä yänkubit-kubit manjin nadän tamiko unita ini tom bipäda-bipäda tamiŋkaŋ tami tamiwä ketem ininken gärip terak näneŋta api tamik täŋpek. Nadäkaŋ? Äma jopi nekken yänkubit-kubit yäkaŋ uwä Yawetä inita täŋ imik täkaŋ. ⁹ Ude yäwetpän Mosestä Aron iwetkuk; Yawetä äma äbot päke ŋonitäŋo yänkubit-kubiri nadatak unita yänpewi äbä Yawe ini inamiken kubäkengän irut.

¹⁰ Eruk Aron Mosestä iwetkuko udegän ämawebe yäwerän äyänutpän kome jopiken dapun täŋpän kaŋkuŋ; Yawe täŋo peŋyäjeki pähap pit kubägän gubam terak ahänjirän. ¹¹ Ahänpän Yawetä Moses ŋode iwetkuk; ¹² Ämawebe ŋonitäŋo yänkubit-kubiri uku nadän yämit. Unita ŋode yäwet; Bipäda-bipäda tom api näneŋ. Täŋ tami tamiwä ketem iniken gärip terak api yäpmänpän nak täneŋ. Ude täŋkaŋ mebäri ŋode uwä api nadäwä tumneŋ; Näk uwä Yawe Anutuni bureni.

¹³ Eruk bipädawä barak täpuri täpuri kome itkuŋken ugän tokŋeŋpän yejämänpän kämän patkuŋ. Täŋ tamiwä guk näburum kome itkuŋken u itkuŋ. ¹⁴ Täŋpakaŋ guk näburum unitä keke yänjiräwä komenita imaka kubä ketem kokok-kokok bumik unitä pat yäpmän kuŋkuŋ. ¹⁵ * Parirä Isrel ämawebetä yabänpänjä mebäri nämo nadänkuŋo unita ini-tägän näwetgäwet täŋpän yänkuŋ; U imatäken? Ude yänjirä Mosestä yäwetkuk; U ketem, Yawetä ini intä nakta tamitak yäk.

19

Yämagurani 19:1-25

Isrel ämawebe Sinai pom gämoriken äbä itkuŋ

¹⁻² Eruk Isip kome peŋpeŋ äbänjirä komepak 3 täŋkuko unitänjo kepma intäjukunkenä Isrel ämawebe Refidim kome peŋpeŋ Sinai pom ukäda kome kawukiken päbä Sinai pom

* 16:4: Jon 6:31 * 16:15: 1Ko 10:3

gämoriken yottaba tänpän itkuḡ. ³ Täñirä Moses Anutukät man yänpän-nadäk täda yänpän pom u äronḡkuk.

Yawe pom uterak itkaḡ Mosesta gera terak ḡode iwetkuk; Jekop täño oraniye, Isrel äbot u ḡode kaḡ yäwet; ⁴ Yawetä ḡode yäyak; Isip ämawebeta kudän jide täḡ yämiḡira kaḡpän nadänkuḡo u nadäkaḡ. Ba siän taḡi taḡitä nanaki piri terak kotaḡ yäpmän kuḡat täkaḡ ude in watä säkgämän it tamiḡpän Isip kome uken nanik yän-täkḡat yäpmän näkḡa dubinaken äbä tepmaḡkuro u imaka, nadäkaḡ. ^{5**} Unita in apiḡo näkḡo topmäk-topmäk manna u kehäromi iḡitpän iwat täkaḡ u tänpäwä näkḡata iwoyäwani ämawebenaye äbot ude api itneḡ. Kome pähap päke u uwä näkḡogän upänkaḡ u bämopiken inä näkḡaken äbotinik api itneḡ. ^{6*} Ba inä kudupi äbot, bämop äma piä täḡpani ämawebenaye ude api itneḡ. Isrel ämawebe man ude kaḡ yäwet. ⁷ Yawetä man ude iwet morewänkaḡ Moses pom u peḡpeḡ äpä Isrel ämawebe täño intäjukun ämaniye yänpäbä yepmaḡkaḡ Yawetä jukuman iwetkuko u kudup yäwetkuk. ⁸ Yäwerirän ämawebe kuduptagäntä ei-gera yänpän yänkuḡ; Yawetä yänkuko udegän iwatpän kudup api täne yäk. Ude yäwäwä Mosestä ämawebe täño man u yäpmän päḡku Yawe iwetkuk.

⁹ Iweränä Yawetä Moses ḡode iwetkuk; Moses, gäk nadätan? Näk gubam täboritä uwäk täḡ namiḡirän gäkken äbänpän man yänpän-nadäk täḡitda ämawebe kaḡ nadäwut. Ude tänayän täño uyaku kadäni kadäni gäkä man yänjiri bureni yän api nadäk täneḡ. ¹⁰ Ude yänpän Moses äneḡi ḡode iwetkuk; Gäk äpmonḡkaḡ ämawebe yäwerikaḡ apiḡokät kwepkät kudupi itpän näk naniḡ oretta ini gupi ba teki imaka, kaḡ ärutpak taḡpän täḡtuḡum tawut. ¹¹ Ude täḡkaḡä kepma yaräkubä unitawä pidäm taḡpän kaḡ irut. Imata, kepma unitawä näk Sinai pom terak äpä irira ämawebe api nabäneḡ. ^{12*} Täḡpakaḡ ämawebetä näk dubinaken nämo ämneḡta бага pom mebäriken kaḡ peḡ äyänut. Baga u äma kubätä nämoinik kejapek. Nämo, pom terak nämo äroneḡ, ba dubiniken imaka, nämo kuneḡ. Täḡ kubätä pom u yewänä kumän-kumän kaḡ urut. ¹³ Äma udewani ketjintä nämo iḡitpän utneḡ. Nämo, möbä ba bohamtä bankentä kaḡ utpewä kumbän. Äma ba tomta bok yäyat. Kädet uterakḡän kaḡ däput. Täḡpakaḡ womat mämä nadänkaḡ ugän ämawebe pom terak täga api äroneḡ. ¹⁴ Yawetä ude iweränkaḡ Moses pom terak äpäḡpän ämawebe Anutu iḡamiken kudupi itneḡta yäwetpän yäwoḡärek täḡpänkaḡ päḡku teki ärutpak taḡkuḡ. ¹⁵ Täḡpän yäwetkuk; Kepma yaräta tuḡum täḡ yäpmän kuḡpän kepma 3 uken jop kaḡ itsämbut. Täḡkaḡ apiḡokät kwep uwä äma kubätä webenikät bok nämo pätdenḡ.

^{16**} Eruk kepma yarä tärewänkaḡ kubä täño tamimaḡ pom terak gubam gwägätpän yäpä iromän täñirän u gänaḡ womat mämä pähap ahänjirän nadänpän ämawebe kudup-tagän pom dubiniken itkuḡo u nadänpän umuntaḡkaḡ dädäri kwaiḡkuḡ. ¹⁷ Ude täñirä Mosestä Anutu kakta ämawebe yän-yäkḡat yäpmän päḡku pom gämoriken yepmaḡpän itkuḡ. ¹⁸ Eruk Yawetä pom uterak kädäp mebet gänaḡ äpäñirän gupetä pom u kumän uwäktän kämän patkuḡ. Gupe uwä kädäp pähap täño gupe ude äronjirän pom u bumta kwaiḡkuk. ¹⁹ Täñirän womat mämä taḡitä taḡi pähap yänkuk. Ude täñirän Mosestä Anutu man iwerirän Anututä kowata iromän mämä terak iniḡ yänkuk. ²⁰ Ude täḡkaḡ Yawe uwä päpä Sinai pom u miḡgupi terak itkaḡ Mosestä ärokta gera yänkuk. Gera yänpewän Moses äronḡkuk. ²¹ Ärowänä Yawetä iwetkuk; Gäk äneḡi äpmonḡkaḡ ämawebe jukuman kehäromi ḡode yäwet; Kubätä näk nabäkta бага nämoinik irepmirek. Ude täḡpänä mäyaptä api paotneḡ. ²² Nadätan? Bämop äma ätu Yawe näk dubinaken äbäk täkaḡ u imaka, iḡamnaken kudupi itta tuḡum täneḡ. Nämo täḡpäwä kowata api yämet yäk. ²³ Yawetä ude yäwänä Mosestä kowata ḡode iwetkuk; Gäkḡa jukuman kehäromi niwetkuno unita ämawebe ḡo täga nämo ämneḡ. Pom unita nadäna kudupiinik täḡpänpän бага peḡ äyänutta gäkä niwetkun yäk.

* 19:5: Lo 4:20, 7:6, 14:2, 26:18; Tai 2:14 * 19:5: 1Pi 2:9 * 19:6: Rev 1:6, 5:10 * 19:12: Hib 12:18-20 * 19:16: Rev 4:5 * 19:16: Lo 4:11-12

²⁴ Ude iweränä Yawetä iwetkuk; Täga. Gäk äpmonkaŋ Aron imagurikaŋ äbun. Täŋpäkaŋ bämop ämakät ämawebeniye kubätä бага u irepmitpeŋ pom terak nämo ämneŋ. Täŋ ude täŋpäwä kowata api yämet yäk. ²⁵ Mosestä man u nadäŋpäjä äpmo ämawebeken man Yawetä iwetkuko u kudup yänahäŋpäŋ yäwetkuk.

20

*Yämagurani 20:1-26**Baga man 10*

- ¹ Täŋpäkaŋ Anututä man ŋode kudup yänahäŋpäŋ yänkuk;
² Näk Yawe Anutujin. Näkä Isip komeken komi epän keriken nanik ketärenpän tämagutkut.
³ Unita in näk kubägan näwat täkot. Imaka ätuta nadäŋirä anutu ude nämo täŋpek.
⁴⁻⁵ * * Imaka kubä täŋo mäjoni täŋkaŋ nämo iniŋ oretneŋ, imaka kunum terak, ba kome terak ba gwägu gänaŋ uken nanik kubä täŋo mäjoni täŋkaŋ gwäjiŋ äpmon imiŋpäŋ nämo iniŋ oretneŋ. Nämoinik, Yawe Anutujin näkä imaka kubätä näkŋo kome yäpmakta bitnäkinik täyat. Nadäkaŋ, ämawebe näkä bitnäk täkaŋ unitäŋo momi täŋo kowata nanakiye ba äbekiye oraniye kämi ahäŋ yäpmän äronayän täkaŋ uterak api däpmän tärewet.
⁶ Täŋ ämawebe bänepitä näkken peŋpäŋ manna buramik täkaŋ u mäyapinikta nadän yämiŋpäŋ säkgämän täŋ yämik täyat.
⁷ * Täŋkaŋ Yawe Anutujin wäpi nämo täŋpä wanep. Wäpi täŋpä wanayän täŋo uwä mankenta biŋam api täneŋ.
⁸ * Täŋpäkaŋ Sabat u pewä kudupi kaŋ irän.
⁹ * Täŋkaŋ epän täŋ päŋku kepma 6 uken kaŋ täŋtärewut.
¹⁰ Upänkaŋ kepma namba 7 uwä Yawe Anutukatä orek itta yäpmän daniwani. Unita kepma uken epän kubä nämo täneŋ. In ba nanakjiye äpetjiye, watä ämawebejiye, ba yawakjiye, ba äma kudupitä intä komeken itneŋo u epän nämo täneŋ.
¹¹ * Yawe uwä kepma 6 epän täŋpäŋ kunum bibik ba gwägu pähap, ba imaka u gänaŋ ba uterak pätkäŋ u kudup pewän ahäŋkuŋ. Täŋpäŋ kepma 7 uken itpäŋ-nadäk täŋkuk. Unita Yawe uwä Sabat unita kon täŋpäŋ kudupi yänkuk.
¹² * Täŋpäkaŋ menjiye nanjiye oraŋ yämik täkot. Ude täŋpäŋ Yawe Anutujin näkä kome tamayän täyat uken kadäni käroŋi api it yäpmän äroneŋ.
¹³ * Täŋkaŋ äma kumär-kumär nämo däpneŋ.
¹⁴ * Nädapi in kubokäret nämo täneŋ.
¹⁵ * Kubota nämo täneŋ.
¹⁶ * Notjiye jop manman terak manken nämo yepmanep.
¹⁷ * Äma kubä täŋo eŋi, webeni, epän ämawebeniye ba yawakiye ba tuŋumi ätu yabänŋärip nämo täneŋ.
¹⁸ * Eruk ämawebetä yäpä iromän täŋirän u gänaŋ womat mämä yänirän nadäŋpäŋ kaŋkuŋ; Gupe pähaptä pom u uwäk täŋirän. Ude kaŋpäŋ bumta umuntaŋpäŋ kwaiŋpäŋ pom u dubiniken nämo itkuŋ. Ban itkuŋ. ¹⁹ Ban itkaŋ Moses iwetkuŋ; Gäkŋa niwet yäk. Anututä ini niwerirän nadäŋpäŋ kumne yänpäŋ umuntakamän yäk. ²⁰ Ude yänirä Mosestä yäwetkuk; Umuntäneŋtäwä. Anututä in mani buramiŋpäŋ gämorikengän itpeŋ kuŋatkaŋ momi wari nämo täneŋtä täŋpäŋ-tabäktä äbatak. ²¹ Ude yäwetkuko upänkaŋ

* 20:4-5: Kis 34:17; Wkp 19:4, 26:1; Lo 4:15-18, 27:15 * 20:4-5: Kis 34:6-7; Nam 14:18; Lo 7:9-10 * 20:7: Wkp 19:12 * 20:8: Kis 16:23-30, 31:12-14 * 20:9: Kis 23:12, 31:15, 34:21, 35:2; Wkp 23:3 * 20:11: Stt 2:1-3; Kis 31:17 * 20:12: Lo 27:16; Mat 15:4, 19:19; Mak 7:10, 10:19; Luk 18:20; Efe 6:2, 3 * 20:13: Stt 9:6; Wkp 24:17; Mat 5:21, 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20; Rom 13:9; Jem 2:11 * 20:14: Wkp 20:10; Mat 5:27, 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20; Rom 13:9; Jem 2:11 * 20:15: Wkp 19:11; Mat 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20; Rom 13:9 * 20:16: Kis 23:1; Mat 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20 * 20:17: Rom 7:7, 13:9 * 20:18: Hib 12:18-19

ämawebe ban pen irirä Moses inigän Anututä itkukken gupe kubiri pähap u dubiniken kuŋkuk.

²² Tänpäkaŋ Yawetä Isrel ämawebe yawetta Moses ŋode iwetkuk; Yawetä ŋode yäyak yän kaŋ yawet. Näk kunum gänaŋ itkaŋ inkät man yänpäŋ-nadäk täŋkumäŋo u kaŋpäŋ nadänkuŋ. ²³ Unita nadawut. Inä gol ba siliwapäŋ anutu jopi tänpäŋ nämo yäniŋ oretneŋ. Nämo, näk kubägän naniŋ oretneŋ. ²⁴ Unita näk naniŋ oretta bukä kubä komepäŋ täneŋ. Täŋkaŋ uterak ärawa täŋ namikta sipsip bulimakau däpmäŋpäŋ ijiŋpewä jibutpeŋ kuneŋ. Ba näkkät ämawebe inkät bänep kubägän itta ude täneŋ. Täŋkaŋ näk naniŋ oretta bägup kubäkubä iwoyäwayäŋ täyatken näk naniŋ orerirä äbä iron api täŋ tamet. ²⁵ * Täŋ näk naniŋ oretta bukä mobäpäŋ tänpäŋä mobä ämatä madäwanipäŋ nämo yäpmäŋpäŋ täneŋ. Nämo, mobä ain kujat piä täŋpanipäŋ madänayäŋ täŋo uwä näk iŋamnaken mobä u näkŋo piä täkta kudupi nämo irek, jiraŋ ude täŋpek. ²⁶ Tänpäkaŋ ŋode imaka nämo täneŋ; Bukä käroŋi boham, punininik nämo täneŋ. Ude tänpäŋ u äroŋpäŋ iron namikta terak imaka täŋkaŋ u terak äroŋirä äwänjin käneŋta.

24

Yämagurani 24:1-18

Yawetä ämawebeniyeät topmäk-topmäk täŋkuk

¹ Yawetä Moses ŋode iwetkuk; Gäk, Aron, Nadap, Abihu-kät Isrel äbot täŋo äma ekäni ekäni ätu, 70 ude yämagurikaŋ näkä itatken pom terak ŋo abut. Täŋkaŋ dubina-ken-inik nämo ämneŋ. Nämo banban itkaŋ gwäjiŋ äpmonpäŋ naniŋ oretneŋ. ² Täŋkaŋ Moses, gäkägän dubinaken täga äben. Äma ätu u dubinaken nämoinik ämneŋ. Ba ämawebe imaka, pom mebäriken umugän itneŋ.

³ Ude iweränä Moses u ämawebe itkuŋken u päŋku Yawe täŋo meni jiap ba бага man u kudup yawerirän ei-gera tänpäŋ yänkuŋ; Yawetä man yänkuko u kudup api täŋ morene yän yänkuŋ. ⁴ Ude yänjirä Mosestä Yawe täŋo man u kudup kudän täŋ moreŋkuk.

Ude tänpäŋ eruk tamimaŋ yäŋe-yäneta Mosestä pom mebäriken kuŋkaŋ Yawe iniŋ oretta mobä bukä kubä täŋkuk. Ude tänpäŋ mobä käroŋi 12 yäpmäŋpäŋ Isrel äbot 12 unita iwoyänpäŋ äneŋpäŋ pek täŋkuk. ⁵ Ude tänpäŋ Isrel äma gubaŋi ätu peŋ yawetpewän Yawe iniŋ oretta tom ätu däpmäŋ ijiŋkuŋ. Tänpäŋ Isrel ämawebetä Anutukät bänep kubägän itta bulimakau gubaŋi ätu däpmäŋpäŋ ijikgän täŋkuŋ. ⁶ Ude tänjirä Moses tom unitäŋo nägäri yäpmäŋpäŋ ätu gäpeken piŋkaŋ ätu uwä mobä bukä terak kwarut ibatkuk. ⁷ Ude täŋkaŋ topmäk-topmäk täŋo man kudän, kudän täŋkuko u yäpmäŋpäŋ ämawebeta daniŋ yämän nadänkuŋ. Tänjirän yänkuŋ; Yawetä man yänkuko u kudup kaŋ buramiŋpäŋ täna yäk.

⁸ * Ude yänjirä Mosestä nägät unitäŋo moräki yäpmäŋpäŋ ämawebe terak kwarut yabatkaŋ yänkuk; Nägät ŋonitä topmäk-topmäk Yawetä inkät täŋkuko u täŋkehärom täyak. Täŋkaŋ topmäk-topmäk uwä бага man kudup apiŋo tamitak uterak yengämä pewani yäk.

⁹ Tänpäkaŋ Moses, Aron ba Nadap kenta Abihu ukät Isrel täŋo äma ekäni ekäni 70 ukät pom terak äroŋkuŋ. ¹⁰ Äro Isrel äbot täŋo Anutu kaŋkuŋ. Täŋkaŋ kuroŋitä yeŋ irani mobä gwäki ärowani, kunum udewani, kwawani pähap. ¹¹ U Anutu kaŋkuŋo upänkaŋ Anututä Isrel täŋo intäjukun äma u nämo däpuk. Nämo, u Anutu iŋamiken itpäŋ ukengän ketem ume naŋkuŋ.

Moses Sinai pom terak äroŋkuk

¹² Eruk ude täŋkaŋ Yawetä Moses iwetkuk; Gäk näkä itatken pom terak ŋo äbänkaŋ dubinaken it. Äbä iriri näkä бага manna kudup ämawebe yawetpäŋ yawoŋäreŋiri nadänpäŋ iwatta u mobä pipiyäwani yarä terak kudän täŋkuro u gamayäŋ. ¹³ Ude

* 20:25: Lo 27:5-7; Jos 8:31 * 24:8: Mat 26:28; Mak 14:24; Luk 22:20; 1Ko 11:25; Hib 9:19-20, 10:29

iwerrän Moseskät piä ämani Josuakät tuñum täñpänkañ Moses uwä Anutu täño pom terak äronkuk. ¹⁴ Ärowayän täñkañ äma ekäni ekäni itkuño u man ñode yäwetkuk; Inä kome itkamänken ñogän itkañ nekta itsämänkot. Nadäkañ? Aron kenta Hur itkamän unita bämopjinken duñwewek ahäwäwä äma yarä uken kwäkañ unita api ket utdeñ.

¹⁵ Mosestä ude yäwet paotpänä Sinai pom terak äronjirän gubamtä pom u uwäk täñkuk. ¹⁶⁻¹⁷ Täñjirän Yawe täño peñyäneki kehäromiiniktä pom terak ahänkuk. Ahänjirän Isrel ämawebetä Yawe täño peñyäneki u bankentä kañkuño u kädäp mebet pom terak iñjirän yän kañkuñ. Täñkañ gubamtä pom u uwäk täñjirän kepma 6 ude tärenkuk. Täñpakañ kepma 7 unitawä Yawe gubam bämopiken naniktä Mosesta gera yänkuk. ¹⁸ * Mosesta gera yänpewän Moses gubam gänangän pom miñgupi terak äronkuk. Äro u kepma bipani 40 ude itkuk.

32

Yämagurani 32:1-14

Bulimakau wärani golpäñ täñkuñ

¹ * Moses pom terak kadäni käroni irirän ämawebe nadäwätäk täñpäñ päñku Aron it gwäjiñpäñ ñode iwetkuñ; Moses, Isip komeken nanik nimagurani u jide ahän imitak u nämo nadäkamän unita gäk anutu kubä intäjukun it niminpäñ nimagutta täñ nimi. ² Ude iweräwä Arontä ñode yäwetkuk; Eruk, webejiye ba äpetjiye nanakjiye täño jukuwabik golpäñ täñpani u yäpmän äbut. ³ Ude yäweränä ämawebe kudup jukuwabiki ketärenpäñ Aronken yäpmän kuñkuñ. ⁴ * Yäpmän päñku imäwä kädäpken iñjipewän muräkañ upän yäpmänpäñ bulimakau nanaki wärani kubä täñkuk. Täñpäñ inamiken peñjirän ämawebe unita ñode yänkuñ; Isrel ämawebe, ño kawut! ñowä Isip komeken nanik nimagurani anutunin uba yäk.

⁵ Ude yänjirä Arontä kañpäñ bulimakau dubiniken mobä bukä kubä täñpäñ ñode yäwetkuk; Kwep äñnak-äñnak pähap täñpäñ Yawe api iniñ oretne yäk. ⁶ * Eruk patkuño kome ket nämo yänjirän ämawebetä tom yäpmän äbänpäñ ätu gupe kabäni nitek ijikta däpmänjit, ätu däpmänpäñ Bänep Kubägän Täñpäñ Itta äñnak-äñnak täñkuñ. Ude täñpäñ mañit itkañ ketem ume pähap nañkañ eruk akuñpäñ täñoret wakiwaki täñkuñ.

⁷ Ude täñ irirä Yawetä Moses iwetkuk; Ämawebe Isip komeken nanik yämagutkuno u kudän waki mebari mebari täñ itkañ unita bäränjek äpmo yabä! ⁸ Ämawebe uwä kadäni käroni nämo itkañ kädet iwatta yäwetpäñ yäwoñärenkuro u mäde ut iminpäñ anutu jopi bulimakau wärani kubä täñkuñ. U gwäjiñ äpmon iminpäñ tom däpmänpäñ iñj iminkañ ñode yäkañ; Isrel ämawebe, ñowä Isip komeken nanik nimagurani anutunin yäk.

⁹ Yawetä ude yänpäñ Moses ñode iwetgän täñkuk; Ämawebe ñonitänjo mebari nadätat. Uwä gwäki kehäromi. ¹⁰ Unita nabä kätänjiri kokwawakna pähaptä ämawebe Isip komeken nanik yämagutkuno uterak kañ ärowän. Ämawebe u kumän-kumän däpmäkta nadätat yäk. Ude täñkañ gäk ba äbekaye orañkayeta nadän taminjira äbot tañi pähap kubä api itneñ.

¹¹ * Ude yänjirän Mosestä Yawe Anutuni butewaki man ñode iwetkuk; O Yawe, kokwawakatä ämawebekaye imata jop täñpän waneñ. Ämawebe uwä kehäromika pähap terak Isip komeken nanik yämagutkun. ¹² U täñpi wawäwä Isip naniktä ñode api yäneñ; U ka! Anutunitä täñyäkñarani terak yämagutpäñ pom terak kumän-kumän däpmänjira kuduptagän paotiniñ kañ täñput yän nadänpäñ yän-yäkñat yäpmän kuñkuk yän api yäneñ. Ude yänjirä nämo api tagawek. Unita Yawe, kokwawakka pähap uwä kañ pe. Nadäk initan u mäde ut iminpäñ ämawebekaye nämo täñpi waneñ. ¹³ * Watä ämakaye biani Abraham, Aisak ba Jekop unita juku pi. Ba gäkña wäpka terak yänkehäromtkañ man ñode yäwetkuno unita imaka, juku pi; Näkä nadän taminjira äbekaye orañkaye

* 24:18: Lo 9:9 * 32:1: Apos 7:40 * 32:4: 1Kin 12:28; Apos 7:41 * 32:6: 1Ko 10:7 * 32:11: Nam 14:13-19

* 32:13: Stt 22:16-17, 17:8

mäden ahänayän täkaŋ uwä guk jiraŋ ude api ahäneŋ. Ude täŋpäŋ äbekjiye orajiyeta kome päke ŋo yäpmäkta iwoyän yämiŋkuro u yämiŋira inita biŋam tärek-täreki nämo api irek. ¹⁴ Mosestä ude iweränä Yawe nadäk iŋitkuko u mäde ut imiŋpäŋ täŋpäwak ämawebeniyeken pewän ahäkta yänkuko u nämo täŋkuk.

34

*Yämagurani 34:5-9**Yawetä iniken wäpi ba mebärini yänahänjuk*

⁵ Eruk Yawe gubamtä uwäk täwänkaŋ Mosestä itkukken u äpäŋpäŋ iniken wäpi Yawe yän yänahänjuk. ⁶* Ude täŋpäŋ Moses iŋami käda kuŋpäŋ ŋode yänahänpäŋ iwetkuk; Näk Yawe! Näk butewaki ba orakorak mähemi, kokwawak bäräŋeŋ nämo täk täyat. Iron kädet näkken tokŋek pat täyak. Ba ämawebe nadän yämikinik täŋpäŋ nämoinik yepmak täyat. ⁷ Näk ämawebenaye äbot bumta itkuŋotä ahän yäpmän kunayän täkaŋ unita iron pähap täŋ yämiŋkurotä pen api täŋ yämet. Unitäŋo momi wakiwaki ba peŋawäki peŋ yämik täyat. Täŋ ämawebe näk mäde ut namiŋpäŋ iniken nadäk iwatpäŋ kuŋat täkaŋ u nämo yabän koreŋpäŋ kowata yämik täyat. Täŋkaŋ äbekiye oraniye mäden ahänayän täkaŋ unita imaka, naniye täŋo wakinita yänpäŋ kowata api yämet.

⁸ Yawetä ude yäwänä Moses uterakgän Anutu iŋamiken yäpän äpmonpöpäŋ iniŋ oretkuk. ⁹ Täŋpäŋ yänjuk; Yawe, gäk näka nadäwi täga täŋpäwä eruk gäk ninkät bok kaŋ it yäpmän kuna! Ämawebe ŋowä gwäki kehäromi, peŋawäk mebäri mebäri täŋ gamik täkaŋ upänkaŋ waki, momi peŋawäknin peŋ nimiŋpäŋ gäkŋata biŋam kaŋ nimagut.

* 34:6: Kis 20:5-6; Nam 14:18; Lo 5:9-10, 7:9-10

(Wok Pris)
 Bämop Äma Epän
 Irit kuṅat-kuṅatta ba Anutu iniṅoret-oretta jukuman

16

*Bämop Äma Epän 16:1-34**Momi ärutta kowata*

¹⁻²*Bianiinik Yawe Anututä Moses ṅode iwetkuk; Bämop äma intäjukun täṅpani wäpi Aron ṅode iwet; Yawe näkä gubam kubätä uwäk täṅirän äpä momi pekpek täṅo bægup topmäk-topmäk gäpe u täpani terak itak uken ahäk täyat. Topmäk-topmäk gäpe uwä näkṅo yot gänäṅ bægup kudupitä kudupiinik, bagata tek pewä wädäwani u mädeni käda itak. Näkä u it täyat unita jukuman kehäromi gäwetat; Gäk bægup uken jop nämo ärowen. Nämo, kepma näk nadäṅ tamik täyatken ugän täga ärowen. Täṅ gäkṅaken gärip terak äronṅpäṅä kumbenta. ³*Eruk bægup kudupitä kudupiinik u ärokärok kadäniken ärowayäṅ nadäṅpäṅä intäjukunä gäkṅaken momikata yäṅpäṅ bulimakau kubä utpäṅ ijinṅaṅ sipsip ämani kubä näk naniṅ oretta ärawata ude uren.

⁴ Ude täṅkaṅ ume ärutpäṅ tek mebäri kubä ṅode täṅpen; Nep täṅpäṅ tek käroni wädäwi äroneṅ. U täṅpäṅ pionta tek säkgämän kubä yaben. Ude täṅpäṅ tek moräkpäṅ gwäkkaken gwäpäta ude pädä täwen. ⁵ Tuṅum ude täṅjiri Isrel ämawebe äbottä sipsip ämani kubäkät meme ämani yarä u yäpmäṅ äbä gamineṅ. Täṅpäkaṅ meme uwä momi ärutta kowata api däpen. Täṅpäṅ sipsip ämani uwä näk naniṅ oretta ärawata ude uren.

⁶ Täṅkaṅ bulimakau ämani kubä gäkṅaken momita yäṅpäṅ ba ini äbot täṅo momita kowata utpäṅ ijiwen. ⁷ Ude täṅpäṅ meme yarä uwä yäpmäṅpäṅ yottaba Yawe näkä it täyat u yämabamken kwen. ⁸ Ude täṅjiri Yawe näkä ṅode api gäwoṅärewet; Meme depäṅ näk naniṅ oretta api uren, ba depäṅ kome kawukiken iniṅ kireṅpewi kukta biṅam api täṅpek. ⁹⁻¹¹ ...

¹² Gäk alta terak kädäp ijiwani uken nanik kädäp pärin käbot gänäṅ peṅpäṅ, ukät imaka keṅkeṅi gupe käbäṅi säkgämän pewä ahäkta yäwani u bok porinṅpäṅ yäpmäṅkaṅ Bægup kudupitä kudupiinikken ärowen. ¹³ Kuṅkaṅ imaka keṅkeṅi u kädäp pärin terak äreṅ täṅpi äpmonjirä gupe käbäṅi säkgämäntä topmäk-topmäk gäpe momi pekpek bægup ikek u uwäk täṅpäṅ irek. Ude nämo täṅpayäṅ täno uwä ini ugän api kumben. ¹⁴ Ude täṅkaṅä ketka nanaki kubätä bulimakau täṅo nägäri gänäṅ yäputkaṅ momi pekpek bægup, topmäk-topmäk gäpeni gäpäniken itak uterak kwarut ibat. Ude täṅkaṅ nägät ätu kadäni 7 ude topmäk-topmäk gäpe täṅo iṅamiken kwarut ibat.

¹⁵⁻¹⁷*Meme Yawe näk naniṅ oretta iwoyäwani u utpäṅ unitäṅo nägäri Bægup kudupitä kudupiinikken bulimakau täṅo nägäripäṅ täno udegän kwarut täṅpi kut. Täṅpäṅ nägät ätu näkṅo yottaba terak imaka, kwarut täṅpi kuneṅ. Nadätan, gäk kubä-tägän näkṅo yottabaken ärokta ganiṅ kiretat. Täṅpäkaṅ Bægup kudupitä kudupiinikken u peṅpäṅ äpäṅpäṅä alta ainpäṅ täṅpani u iṅamnaken kuräki itta bulimakau ukät meme unitäṅo nägäri ätu yäpmäṅpäṅ käwuri kukṅi kukṅi kudup äruren. Ude täṅkaṅ alta u terak ketka nanaki kubätä kadäni 7 ude nägät kwawut ibaren. Ude täṅjiri alta uwä iṅamnaken kuräkiinik api irek. ¹⁸⁻¹⁹ ...

Meme nämo urani

²⁰⁻²¹ Meme nämo urani u yäṅikṅat yäpmäṅ yottaba dubiniken äben. Ude täṅpäṅ ketka yarä, bok gwäki terak peṅpäṅ ämawebe täṅo momi kuduptagän yäṅahäwen. Ude täṅkaṅ äma kubä iwoyäwikaṅ unitä meme u yäṅikṅat yäpmäṅ kome kawukiken kwek. Ude

* 16:1-2: Hib 6:19 * 16:3: Hib 9:7 * 16:15-17: Hib 9:12

yänjiktat yäpmän kuŋirän ämawebe täŋo momi u kotanpän yäpmän kwek. ²² Tänpäkaŋ meme uwä kome kawuki bämopikeninik kaŋ tewän kwän.

²³* Ude täŋ paotpäŋä, Aron gäk näkŋo yottabaken äronpän ume ärutkaŋ, bämop äma täŋo tek äneŋi täŋkaŋ, tek Bägup kudupitä kudupiinikken täŋkaŋ ärono u ini ugän pe. Ude täŋkaŋ yäman äpäŋpän sipsip ämani näk naniŋ oretta iwoyäwani u utpäŋ ijiwen. Tom unitäŋo gakŋiwä alta ainpän täŋpani uterak ijiŋiri gupetä äronjirän kaŋkaŋ gäripi nadäwet. ²⁴⁻²⁵ ... ²⁶ Tänpäkaŋ äma meme yänjiktat yäpmän kweko u äbänpänä ini gupi ba teki kudup ärut kireŋkaŋä eruk yotpärareken kämi ärowek. ²⁷* Tänpäkaŋ äma kubätä bulimakau kenta meme gupi tohari kokkok itneŋo u yäpmän äpämaŋ päŋku yotpärare gägäniken pewän ijineŋ. Ude täŋkaŋ äma uwä gupi teki kudup ärutpäŋ tek kodaki täŋkaŋ äneŋi yotpärare gänaŋ täga äbek. ²⁸ ...

²⁹* Nadätan? Kepma uken ämawebe kuduptä ketem kubä nämoinik näneŋ. Ude tänayän täŋo unitäwä ŋode api näwoŋärewek; Ämawebe u mominita mäyäk bureni-inik nadänpän nak jop itkaŋ. Kepma u uwä orekirit kepma bureni kaŋ ahäwän. Kubätä piä kubä nämö täŋpek. ³⁰⁻³³ ... ³⁴ Eruk, obaŋi obaŋi kepma ŋodeken Isrel ämawebetä orekirit käbeyä täŋpän näkä momini peŋ yämetta kädet täkaŋ ŋodegän kaŋ ahäk täŋpän.

19

Bämop Äma Epän 19:1-2, 15-18

Kudupi ba siwoŋi irit täŋo jukuman

¹⁻²* Yawetä Moses ŋode iwetkuk; Gäk Isrel ämawebe kudup ŋode kaŋ yäwet; Yawe Anutujin näk kudupi itat unita in udegän kudupigän itpäŋ kuŋatkot.

¹⁵* Äma kubä täŋo man epänken itpäŋ kädet siwoŋi terak man u säkgämän kaŋ yänket urut. Man epän uken äma jäwäri jop nadän nämö oraŋ yämineŋ. Ba äma wäpi biŋam ikekta udegän, nämö umuntäneŋ. Nämö, täktäki terak, siwoŋigän yäpmän danineŋ. ¹⁶ Ba in notjiye ätukät päŋku ittän kuŋkaŋ äma ätuta jop manman terak yänpän-yabän yäwat nämö täneŋ. Ba ätutä äma kubä wakiinik täŋkuk yänkaŋ man epänken teŋirä gäk waki u nämö täŋkuk yän nadänpänä u gäarak itpäŋ täŋkentän imen. Man kum itpäŋ yabän äwaräkuk täŋiri jop nadän kumän-kumän utneŋta. U imata, näk Yawe it tamitat ubayän.

¹⁷* Tänpäkaŋ notkapak kubätä waki täŋ gameko unita kokwawak nämö yäpmän kuŋaren. Nämö, injek-tägän yänket urun. Unitäŋo momi juku piŋpän gäk imaka, momi täŋpenta. ¹⁸* Ba notkapak kubätä gäkken goret täŋ gamiŋirän kokwawak terak kowata nämö täŋ imen. Nämö, gäkŋata nadäk täyan udegän notkayeta nadäwen. U imata, näk Yawe it tamitat ubayän.

* 16:23: Ese 44:19 * 16:27: Hib 13:11 * 16:29: Wkp 23:26-32; Nam 29:7-11 * 19:1-2: Wkp 11:44-45; 1Pi 1:16
* 19:15: Kis 23:6-8; Lo 16:19 * 19:17: Mat 18:15 * 19:18: Mat 5:43, 19:19, 22:39; Mak 12:31; Luk 10:27; Rom 13:9; Gal 5:14; Jem 2:8

Namba Isrel ämawebe kome jopiken kuŋat täŋkuŋonik

6

Namba 6:22-27

Ekänitä iron ŋode api täŋ tamek

²² Yawetä Moses ŋode iwetkuk; ²³ Aronkät nanakiye ŋode kaŋ yäwet; Isrel ämawebe kon man tägagämän kubä yäwetnayäŋ nadäŋpäŋä, man ŋode yäwetneŋ;

²⁴ Yawetä kon täŋ tamiŋpäŋ tabäŋ täwat täyon.

²⁵ Yawe iŋami dapuntä peŋyäneŋ tamiŋpäŋ oraŋ tamiton.

²⁶ Yawe u äyuŋ täŋ tamiŋpäŋ bätaki tamiton.

²⁷ Eruk, Isrel ämawebe man täga ude yäwetnayäŋ täŋo uwä näkŋo wäpna terak yäŋirä näkä ämawebe u iron api täŋ yämik täŋpet.

11

Namba 11:4-6, 10-30

Moses äma ekäni 70 ude iwoyäkuk

⁴ Ämawebe kome ätuken nanik Isrel äbotkät bok kuŋkuŋo unitä ketem Isip komeken itkaŋ nak täŋkuŋo u äneŋi nakta gäripi pähap nadäŋkuŋ. Täŋirä Isrel ämatä udegän, yäŋkubit-kubit yäŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Nin imaka, tom nakta nadäkamäŋ upäŋkaŋ de yäpmäŋpäŋ näne! ⁵ Isip kome itkaŋ gwägu tom jop yäpmäŋpäŋ nak täŋkumäŋo unita juku pikamäŋ. Uken kimun, kwäne ba anion mebäri mebäri nak täŋkumäŋonik yäk. ⁶ Upäŋkaŋ waki, ketem täga udewanita guŋ täkamäŋ. Mana ŋogänpäŋ naŋ itkamäŋ! U gaŋani pähap yäk.

... ¹⁰ Ämawebe päke u ini yämaken-yämaken itkaŋ gaŋani man ude yäŋ irirä Mosestä nadäŋkuk. Täŋpäkaŋ Yawetä kokwawak bumta nadäŋirän Moses nadäwätäk pähap täŋkuk. ¹¹ Nadäwätäk täŋpäŋ Yawe iwet yabäŋkuk; Epän ämaka näkä terak imata bäräpi ŋo kotaŋ namitan? Näk jide upäŋ täŋira nabäwi wawäpäŋ ämawebe gaŋani ŋonita yabäŋ yäwatta nepmaŋkun? ¹² Jide? Ämawebe ŋo näkä täŋpewa ahäŋkuŋ? Ba näkä bäyaŋkut? Nämo! Täŋpäŋ ima unita miŋiyetä ironiye watä it yämik täkaŋ ude ämawebe ŋo bäyaŋ yämiŋ yäpmäŋ päŋku kome oraniyeta yämikta yäŋkehärom taŋkunken yepmakta näwetkun? ¹³ Ämawebe ŋo tomta kot näwatkaŋ. Wa! Ämawebe päke ŋo yepmäŋ towikta tom de nanik yäpet? ¹⁴ Näkŋagän ämawebe päke ŋo täga nämo watäni iret. Näk täga nämo, u bäräpiinik. ¹⁵ Bäräpi ude pen namikta nadäŋpäŋä eruk butewaki nadäŋ namiŋpäŋ pengän nutpewi kumba! Uyaku bäräpi u wari nämo kaŋ kotawa!

¹⁶ Moses ude yäŋirän Yawetä ŋode iwetkuk; Eruk, Isrel ämawebe täŋo äma ekäni 70 ude yabäŋ ahä yäk. Äma uwä intäjukun äma wäpi nitek irirä yabäk täyan upäŋ yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ näkŋa käbeyä eŋiken äbä gäkŋakät bok kaŋ irut. ¹⁷ Täŋiri näkä äpakaŋ gäkkät man yäŋpäŋ-nadäk api täde. Ude täŋpäŋ Munapik gäkä terak itak unitäŋo moräki yäpmäŋpäŋ Munapik äma unita imaka, api yämet. Täŋpäkaŋ äma unitä gäk täŋkentäwäkaŋ Isrel ämawebe täŋo bäräpi gäkkät bok kaŋ kotawut. Ude täŋirä gäkŋagän nämo api kotawen.

¹⁸ Eruk, ämawebe ŋo yäwet; Kwepta yäŋpäŋ iŋamnaken siwoŋi itta бага mantä yäyak ude täŋtuŋum täkot. Kwep uwä tom api näneŋ yäk. Inä ŋode yäŋkaŋ konäm kähän yäŋkubit-kubit yäŋkuŋo u Yawetä nadäŋ tamiŋkuk; Tom depäŋ näne? Isip itkumäŋo u tägagän itkumäŋonik yäŋ yäŋirä Yawetä nadäŋ tamiŋpäŋ tom u tamänkaŋ api näneŋ! ¹⁹ Tom uwä kepma kubä ba yarä ba 5 ba 10 ba 20 u deta nämo api näneŋ. ²⁰ Nämo,

tomgän naŋ yäpmäŋ kuŋkä gaŋani pähap nadäŋpäŋ taräki yäŋ api yäneŋ. Imata, komepak kubäta tomgänpäŋ naŋ yäpmäŋ kunayäŋ täkaŋ unita ude api yäneŋ. Inä Yawe, bämopjinken it täyak u mäde ut imiŋpäŋ ŋode yäŋpäŋ-kaŋiwat täŋkuŋ; Imata Isip kome kakätäŋpeŋ äbumäŋonik? yäk. Kädet ude täŋkuŋo unita kowata ude api ahäŋ tamek. ²¹ Yawetä Moses ude iweränä Mosestä kowata ŋode iwetkuk; Yawe nadätan? Ämawebe äbot pähap 600 tausen udepäŋ watäni it täyat ŋonita tom depäŋ komepak kubäta täga api yäpmäŋ towiwen yäŋ näwetan? ²² Bulimakau sipsip päke u kudup däpmäŋpäŋ naŋpäŋ nadäwä täganen? Ba gwägu tom gwägu pähap gänaŋ it täkaŋ päke u kudup naŋpäŋ täga nadäneŋ? Nämo! ²³ Ude yäwänä Yawetä Moses kowata ŋode iwetkuk; Näkŋo kehärominata nadäŋiri äpani täyak? Ude täga nämo täŋpek yäŋ nadätan? Ude nadätan u täŋpäwä ätu nanak itkaŋ kehäromina itak ba nämo yäŋ bureni kaŋpäŋ nadäwayäŋ.

²⁴ Mosestä man u nadäŋkaŋ yäman äpmonpäŋ Yawetä iwetkuko u ämawebe yäwetkuk. Yäwetpäŋ äma ekäni 70 u yäŋpäbä kubäkengän yepmaŋpäŋ yäwerän käbeyä eŋi u it gwäjiŋkuŋ. ²⁵ Ude irirä Yawetä gubam gänaŋ äpä Moseškät yäŋpäŋ-nadäk täŋpäŋ Munapik Moses terak itkuko unitäŋo moräki yäpmäŋpäŋ Munapik äma ekäni 70 uterak peŋ yämiŋkuk. Täŋpäkaŋ Munapiktä magärirän kadäni keräpigän man inipärik kubä, Anutu täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ yäwanitä-yäŋ yäŋkuŋ. ²⁶ Täŋpäkaŋ äma yarä wäpi Eldat kenta Medattä eŋi bägupken ugän itkumän. Yarä uwä äma 70 yäpmäŋ daniŋkuko ukät nanik upäŋkaŋ bok nämo kuŋkuŋ. Nämo kuŋkumäno upäŋkaŋ Munapiktä uterak imaka, magärirän ini eŋi bägupken ugän itkaŋ Anutu täŋo meni jinomken nanik man yäpmäŋpäŋ yäŋahäŋkumän.

²⁷ Ude yäŋirän nadäŋpäŋ äma gubaŋi kubäta bäräŋeŋ päŋku Moses ŋode iwetkuk; Eldat kenta Medat eŋi bägupken itkaŋ Anutu täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ yäŋahäkamän yäk. ²⁸ Ude iwerirän Josua, Nun täŋo nanaki, Moseškät itkumäno u imaka, nadäŋkuk. Josua uwä Moses täŋkentäŋ imikta gubaŋiken umunitä bok kuŋatkumäno u. Eruk nadäŋpäŋ Josuatä Moses iwetkuk; Ekänina, äma yarä u yäniŋ bitnä! yäk. ²⁹ Upäŋkaŋ Mosestä man kowata ŋode iwetkuk; Gäk äma ätutä näkŋo bägup yäpmäktä nadäwätäk täyan? Nadäwätäk täŋpeno! Näkŋo gärip uwä ŋode; Yawetä ämawebeniye kuduptagänta iniken Munapik yämiŋirän meni jinom yäpmäŋpäŋ profettä-yäŋ kaŋ yäŋahäwut! ³⁰ Mosestä ude yäŋ paoränkaŋ Isrel täŋo äma ekäni 70 äbuŋo ukät Moses ini, äneŋi eŋi bägupiken kuŋkuŋ.

21

Namba 21:4-9

Ainpäŋ gämok mäjoni täŋpani

⁴⁻⁵ * * Mosestä Isrel äbot yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ Ho pom teŋpeŋ Idom kome uruŋi kädagän kuna yäŋpäŋ Gwägu Gämäni kädet iwat yäpmäŋ Akaba kome kända kuŋkuŋ. Kädet käroŋi pähap kuŋatkä Isrel ämawebetä gaŋani nadäŋpäŋ Anutukät Mosesta kokwawak täŋpäŋ yäŋkuŋ; Imata Isip komeken täga itkumäŋopäŋ yäŋnikŋat yäpmäŋ kome jopiken äbäŋirän kumnayäŋ takamäŋ ŋo? ŋoken ketem bureni ba ume nämo! Täŋkaŋ ketem jopi mana ŋogänpäŋ naŋkä wakiinik nadäkamäŋ! yäk.

⁶ Ude yäŋirä Yawetä gämok waki Isrel ämawebe bämopiken yäniŋ kireŋirän ämawebe yeŋpewä mäyap kumbuŋ. ⁷ * Ude täŋirä ämawebetä Mosesken äbä iwetkuŋ; Ninä Yawe ba gäka yäŋwawak man yäŋkumäŋo u momi täŋkumäŋ yäk. Unita Yaweken yäŋapik man yäŋiri gämok waki nin bämopninken itkaŋ u pewän paorut yäk. Ude yäŋirä Mosestä ämawebe u täŋkentäktä yäŋapik man yäŋkuk.

⁸ Yäŋapik man ude yäŋirän Yawetä nadäŋpäŋ Moses ŋode iwetkuk; Gämok mäjoni kubä täŋkaŋ päya kujat käroŋi kubä terak kaŋ wabi. Ude täŋiri äma gämoktä yewani kubäta gämok mäjoni u kaŋpäŋä kumneŋtäwä, kodak kaŋ irut! ⁹ * Ude iweränä Mosestä

* 21:4-5: Lo 2:1 * 21:4-5: 1Ko 10:9; Sam 68:6, 78:19 * 21:7: Sam 78:34 * 21:9: 2Kin 18:4; Ais 45:2; Jon 3:14, 12:32; Rom 8:3; 2Ko 5:21; Hib 12:2

gämok mäjoni ainpäj tänpäj päya kujat terak wabiŋkuk. Ude täjirän äma ätu gämoktä yek täŋkuŋo uwä ainpäj gämok mäjoni tänpäni u kaŋkaŋ tägaŋkuŋ.

(Lo)
Baga Man

Mosestä Isrel ämawebe Anutu täño бага man mebäri mebäri
yäwetkuk

4

Baga Man 4:1-9, 32-40

Baga man u buramikta yäwani

¹ Eruk, Mosestä Isrel ämawebe ñode yäwetkuk; In бага man ba man kädet ätu täwetpänj täwoñärewayänj täyat u ket nadäwut. Baga man u iwatpänjä säkgämän itpänj äma ätu täño kome orajiye täño Anutu Yawetä tamayänj täyak u pänku injinta täga api koreneñ. ^{2*} Täñpäkañ бага man täwoñärewayänj täyatken uken man kodaki kubä nämo yäpurärätneñ ba man kubä nämo awähutneñ. Nämo, Yawe Anutujin täño man kädet tamayänj täyat ugänpänj kañ iwat täñput.

^{3*} Täñpäkañ Yawetä Peo pom terak ämawebe kome uken anutu jopi Bal u iniñ orerani kudup täñpän wañkuño u injin dapunjintä kañpänj nadänkuño u. ^{4*} Täñ in ätu Yawe Anutujin unita gäripi nadänpänj iwarän täñkuño u bok nämo paotkuñ. Nämo, in itkuñotä pen itkañ ño yäk.

⁵ Näk Yawe Anutunatä man kädet täwetpänj täwoñäreka näwetkuko u kudup täwetpänj täwoñäreñkut. Unita kome injinta koreñpänj itta yäwani uken pänku itpänjä бага man u kudup buramiñpänj kañ iwat täñput. ⁶ U kudup säkgämän iwatnayänj täño unitä ämawebe äbot ätuta ñode api yäwoñäreneñ; Nadäk-nadäki nikek, nadäk kädet täga iwat täkañ yänj api yäwoñäreneñ. Ämawebe uwä бага man päke ñonitänjo biñam nadänpänj ñode api yäneñ; Bureni-inik, äma äbot uwä nin nirepmitpänj nadäk-nadäki nikek, man kädet täga iwat täkañ yänj api yäneñ. ⁷ Unita intä ämawebe äbot ätuta ñode nadäwut; U kehäromi nikek upänkañ anutu kubätä täñkentänj yämikta dubiniken nämo it täyak, nin täño Yawe Anutunintä dubininken itkañ yänpik mannin nadänj nimik täyak ude. ⁸ Ba äma äbot ätuwä бага man ba man kädet siwoñi apiño näkä täwetpänj täwoñärewayänj täyat udewani nikek nämo. Nämo, Isrel nanik inä äma äbot päke u yärepmitkañ.

⁹ Upänkañ imaka dapunjintä kañkuño u guñ täneñta ket nadänj täpäneñpänj bänepjinken peñpänj iyap täñpänj kuñat täkot. Täñpänj ironjiye ba unitänjo nanakiye ahänayänj täkañ, imaka unita yäwetpänj yäwoñärekañ kañ täñ yäpmänj kut.

...

Yawe uwä Anutunin bureni

³² Jide nadäkañ? Imaka umuri pähap ahänkuko udewani kubä bian ahänkuk? Ba manbiñam udewani kubä äma kubätä bian nadänkuk ba? Bian, inä nämo ahänjirä, Anututä yäput peñpänj äma kome terak peñkuko unitä päbä apiño itkamänj unita yänpänj yänpänj-nadäk täñpänj udewani kubä bureni käwen? Ba komeni komeni kudup kwenopänkañ imaka udewani täño biñam kubä yänjirä nadäwen? Nämotä nämoinik! ³³ Jide? Intä nadänkañ pengän nämo kumbuño ude, äma kubätä anutu kubä täño kotäk kädäp mebet gänañ ahänjirän nadänkañ pengän nämo kumbani, udewani kubä itak? Nämoinik. ³⁴ Ba Yawe Anutujintä Isip komeken irirä täñ tamiñkuko udegän anutu kubätä kehärom täñpänj pänku ämawebe äbot, äbot kubä gänañ nanik wädänj tädotpänj yäpmänj pänku inita biñam yepmañpani udewani kubä itak? Nämoinik. Yawe Anutujintä dapunjin terak kehäromini kwawak ñode pewän ahänkuk; In tämagutta Isip nanik-ken

* 4:2: Rev 22:18-19 * 4:3: Nam 25:1-9 * 4:4: Lo 10:20; Rut 1:16; Sam 68:3

käyäm waki mebäri mebäri ba ämik pähap ba kudän kudupi umuri umuri pewän ahäj yämiŋkuk.

³⁵ * Yawetä ude täŋkuko uwä intä ƚode kaŋpäŋ nadäktä; Yawe Anutu u kubä ugän. Udewani kubä nämo itak. Nämo inik. ³⁶ In täwetpäŋ täwoŋärewayäŋ nadäŋpäŋ unita nadäŋ tamiŋirän mani kotäk kunum gänaŋ naniktä ini yäŋirän nadäŋkuŋ. Täŋkaŋ kome terakä nadäŋ tamiŋirän iniken kudupi kädäp meberi dapunjintä kaŋirä kädäp mebet u gänaŋ naniktä man täwetkuk. ³⁷ U orajiyeta nadäŋ yämikinik täŋkuko unita in iwoyäŋpäŋ tepmaŋpäŋ inita biŋam itkaŋ kehäromini pähap terak Isip komeken nanik in yäŋ-täkŋat yäpmäŋ äbuk. ³⁸ Yäŋ-täkŋat yäpmäŋ äbäŋkaŋ ämawebe äbot kehäromi niked däpmäŋpäŋ yawat kirek täŋtän äbuk. Ude täŋtän äbuko uwä äma äbot unitäŋo kome inta taniŋ kirekta nadäŋpäŋ täŋkuk. Eruk, kome uwä inta biŋam pen itak ƚo.

³⁹ Unita ƚodeta nämo inik täŋguŋ täneŋ; Yawe uwä kunum gänaŋ ba kome terak Anutu it moretak. Anutu udewani kubä nämo itak. ⁴⁰ Unita in Anutu unitäŋo jukumani apiŋo tamitat u kudup buramiŋpäŋ iwat moreneŋ. Ude tänaŋyän täŋo uyaku in ba äbekjiye orajiye ahäj yäpmäŋ kunayän täkaŋ u kome Yawe Anutujintä tärek-täreki nämo itta taniŋ kirewani ƚoken kadäni käroŋi säkgämän api it yäpmäŋ kuneŋ.

5

Baga Man 5:12-15

Sabat orekiritta man

¹² * In Sabat orekirit Sabat u pewä kudupi kaŋ irän, Yawe Anutukatä peŋ täwetkuko udegän. ¹³ * Täŋkaŋ epän täŋ päŋku kepma 6 uken kaŋ täŋtärewut. ¹⁴ Upäŋkaŋ kepma 7 uken Yawe Anutukata yäŋpäŋ orek itta yäŋ-kirewani. Unita kepma uken epän kubä nämo inik täneŋ. In ba äpetjiye nanakjiye ba watä ämawebejiye, ba yawakjiye, bulimakau kome äneŋ tamani, ba doŋki tuŋum yäpmäŋ tamani, ba äma kudupi in bämopjinken it täkaŋ in kudup kepma uken epän peŋpäŋ orek kaŋ it täŋput. ¹⁵ Täŋkaŋ in Isip komeken äma täŋo komi epän täŋ irirä Yawe Anutujin uwä kerä kehärominitä uken nanikpäŋ tämagutkuko unita juku piwut. Yawe Anutujintä ude täŋ tamiŋkuko unita Sabat kadäniken orek itta peŋ täwetkuk.

6

Baga Man 6:1-9

Yawe Anutujin nadäŋ imikinik täneŋ

¹ Mosestä Isrel ämawebe ƚode yäwetkuk; Yäŋ yäpmäŋ äbäro uwä бага man, jukuman ba man kädät ätu Yawe Anutujintä näkä täwetpäŋ täwoŋärektä peŋ näwetkuk. Baga man uwä kome kwep-yäŋen korenayän täkaŋken u itkaŋ iwatta. ² Täŋkaŋ бага man u mebäri ƚodeta tamitat; Kadäni kadäni in ba nanakjiye ba unitäŋo nanakiye ahänayän täkaŋ uwä Yawe Anutujinta umuri nadäŋpäŋ бага man ba jukuman tamitat ƚo iwatnayän täŋo uyaku kome terak kadäni käroŋi api it yäpmäŋ äroneŋ. ³ Unita Isrel ämawebe in бага man u nadäŋ däminikik täŋpäŋ kaŋ iwarut. Ude tänaŋyän tämäŋo uwä kome tägagämän, gakŋi gäripi niked orajiye täŋo Anutu Yawetä tamikta yäŋkehärom täŋkuko uken säkgämän itkaŋ nanak weŋbäyak täŋ yäpmäŋ kuŋtänŋän äbot kehäromi niked api itneŋ.

⁴ * Täŋpäkaŋ Isrel ämawebe, in juku peŋpäŋ nadäwut; Yawe u kubä-tägän Anutunin itak. ⁵ * Unita in bänepjin, mäjojin ba kehäromijin kuduŋtagän Yawe Anutujinta kireŋ imik täkot. ⁶ * Ude täŋkaŋ apiŋo man täwetpäŋ täwoŋärektä täyat ƚo yäpmäŋpäŋ bänepjinken peŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkot. ⁷ Ba äpetjiye nanakjiye kwikinik yotjinken

* 4:35: Sam 58:11, 83:18; Ais 45:5,22; Mak 12:32; 1Jo 5:20 * 5:12: Kis 16:23-30, 31:12-14 * 5:13: Kis 23:12, 31:15, 34:21, 35:2; Wkp 23:3 * 6:4: Mak 12:29 * 6:5: Mat 22:37; Mak 12:30; Luk 10:27 * 6:6: Sam 58:11, 83:18; Ais 45:5,22; Mak 12:32; 1Jo 5:20

itnayän täkaŋken ba kädet kuŋatnayän täkaŋken ba pätnayän täkaŋken ba epän tänayän täkaŋken Yawe täŋo man u yäwetpäŋ yäwoŋärek kaŋ täk täŋput. ⁸Täŋpäkaŋ unita juku piŋtäŋ kuŋatta ketjinken ba damajinken däpmäŋ gatäŋpäŋ pewä kaŋ irän. ⁹Täŋkaŋ yämajin terak ba yotjin täŋo bek terak kaŋ kudän täwut.

10

Baga Man 10:12-22

Yawe gämoriken kuŋatneŋ

¹² Eruk Isrel ämawebe, Yawe Anutujintä intä kädet ŋode täŋpeŋ kuŋatneŋta peŋ täwet täyak; Yawe Anutujin unita umuri nadäŋpäŋ gämorikengän kuŋatpäŋ mani kädet kudup buramineŋ. Täŋpäŋ gäripi nadäŋ imiŋpäŋ bänep nadäk-nadäkjin mäjojin kudup Yawe Anutujinken peŋpäŋ watä piä täŋ imineŋ. ¹³ Täŋkaŋ бага mani apiŋo täwetpäŋ täwoŋäretat u kudup nadäŋpäŋ iwatneŋ. Nadäkaŋ? Baga man uwä in täŋkentäŋ tamikta biŋam.

¹⁴ Kunum kudup kwawani ba käbopi punininik unu u Yawe Anutujin täŋo. Täŋ imaka kome terak it täkaŋ ba kome ini imaka, Anututä mähemi täyak. ¹⁵ Bureni, Yawe uwä ärowani ini pärik kubä upäŋkaŋ bänepi nadäk-nadäki orajiye terak peŋpäŋ nadäŋ yämikinik täŋpäŋ äma äbori äbori päke u yärepmitpäŋ inpäŋ inita biŋam iwoyänpäŋ tepmaŋkuko unitä pen ude itkaŋ. ¹⁶ Unita inä ärowani kädet peŋpäŋ Yawe täŋo mangän iwatta bänep pewut. ¹⁷ * U imata, Yawe Anutujin uwä anutu jopi, ba imaka kehäromi nitek u kudup yärepmit täyak. Uwä ärowani ini pärik kubä irirän imaka kuduptagäntä Yawe unita nadäwä umuri täŋpäpäŋ gämorikengän kuŋatneŋ. Yawe uwä ämawebeta nadäŋirän ärowani äpani ude nämo täk täyak, ba äma kubätä nadäŋ namän yänpäŋ bänepi täga nämo äriwek. ¹⁸ Täŋpäkaŋ webe kajari ba nanak kodänani jiraŋken yepmaŋpani u ba äma kudupi in bämopjinken it täkaŋ u täŋkentäŋ yämiŋpäŋ tek kenta ketem yämik täyak. ¹⁹ Ude täk täyak unita in imaka, äma äbani unita nadäŋ yämikinik täneŋ. U imata, bian in imaka, Isip komeken äbani ude it täŋkuŋonik.

²⁰ Täŋpäkaŋ in Yawe Anutujinta umuri nadäŋ imiŋpäŋ u kubägän iniŋ oretpeŋ kuŋatneŋ. Täŋpäŋ uken tubeŋ kuŋpäŋ yänkehäromtak man yänayän täkaŋ u wäpi terakgän kaŋ yäk täŋput. ²¹ Uwä Anutujin unita wäpi iniŋ orerut. Imaka umuri umuri pewän ahäŋ tamiŋkuko u dapunjintä yabänpäŋ-nadäŋkuŋ. ²² * Äbekjiye orajiyetä Isip komeken kuŋkuŋo uwä ämawebe 70tägän kuŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Yawe Anutujintä täŋkentäŋ-pewän apiŋo in bumta itkaŋ, guk jiraŋ kunum terak itkaŋ ude.

11

Baga Man 11:18-21, 26-28

Yawe gämoriken itpeŋ kuŋat-kuŋatta man

¹⁸ Mosestä Isrel ämawebe ŋode yäwetgän täŋkuk; Apiŋo man täwetpäŋ täwoŋärek täyat ŋo yäpmänpäŋ bänepjinken peŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkot. Täŋpäkaŋ unita nadäŋpäŋ kuŋatta ketjinken ba damajinken däpmäŋ gatäŋpäŋ pewä kaŋ irän. ¹⁹ Ba äpetjiye nanakjiye kwikinik yotjinken itnayän täkaŋken ba kädet kuŋatnayän täkaŋken ba itpäŋ-nadäk tänayän täkaŋken ba epän tänayän täkaŋken man u yäwetpäŋ yäwoŋärek kaŋ täk täŋput. ²⁰ Täŋkaŋ yämajin terak ba yotjin täŋo bek terak kaŋ kudän täwut. ²¹ Ude tänayän täŋo uwä in ba äpetjiye nanakjiye kome Yawe Anutujintä orajiyeta yämikta yänkehärom taŋkuko ŋoken kadäni käroŋi api it yäpmäŋ kuneŋ. Kome kenta kunumtä it yäpmäŋ kudayän täkamän ude api it yäpmäŋ kuneŋ.

...

* 10:17: 1Ti 6:15; Rev 17:14, 19:16; Apos 10:34; Rom 2:11; Gal 2:6; Efe 6:9 * 10:22: Stt 15:5, 22:17, 46:27

²⁶ Nadäkañ? Apiño kädet yarä intä yäpman danipän kubä iwatneñta täwetpän täwoñärewayän; Kädet kubäwä Anututä säkgämän täñ tamikta. Täñ kubäwä in tänpäwakta kädet. ²⁷ Säkgämän täñ tamikta yäyak uwä Yawe Anutujin täño jukuman kädet apiño täwerayän täyat u buramiñpän iwatnayän täño uyaku ude api tamek. ²⁸ Täñ, in tänpäwakta yäyak uwä Yawe Anutujin täño jukuman u mäde utpän injinken gärip iwatpän anutu jopi-jopi bian nämo yäniñ oretkuño uken kunayän täño uwä Anututä inken tänpäwak u api pewän ahäwek.

18

Baga Man 18:9-22

Guñ äbot täño täktäk u nämoinik yäwatneñ

⁹ Täñpäkañ Mosestä ñode yäwetgän täñkuk; In Anututä kome tamayän täyakken u kuñpän ämawebe u nanik täño täktäk taräki u nämo yäwatneñ. ¹⁰⁻¹¹ * * Täñpän inkät nanik kubätä anutu jopita yänpän äperi ba nanaki kubä utpän ärawata kädäp nämo pewä ijineñ. Ba inken nanik kubätä wäbät man yäkyäk, kären yäwat-yäwat, käbopi kädet iwat-iwat, ba kon täktäk kädet nämoinik iwarek. Ba kubätä äma kumbani mäjäkät man yänpän-nadäk nämo täñpek. ¹² Äma kädet udewani iwat täkañ uwä Yawetä yabäwän taräkiinik täk täkañ. Kome korenayän täkañ unitäño kome mähemtä kädet udewani täk täkañ unita Yawe Anutujintä api däpman yäwat kireñpewän kuneñ. ¹³ * Täñpäkañ inä Yawe Anutujin inamiken siwoñigän kuñat täneñ.

Anututä profet pewän äbähta yänkehärom täñkuk

¹⁴ Täñkañ Mosestä äneñi kubä ñode yäwetkuk; Kome pänku yäpnayän täkañken u naniktä käbopi kädet iwat-iwat ba kären yäwat-yäwat täk täkañ. Upänkañ Yawe Anutujintä intä kädet ude täkta yäjiwätinik täk täyak. ¹⁵ * Täñkañ Yawe Anutujintä inken nanik kubä profet näkña bumikgän kubä api iwoyäwek. Täñpänkañ unitäño manipän kañ buramik täñput. ¹⁶ Nadäkañ? Sinai pom mebäriken äbot kubägän itkañ Yawe Anutujin ñode iwetkuñ; Gäkño manka kotäk wari nadänektawä, ba gäkño kädäp mebet pähap wari känektawä yän iwetkuñ. Ude iwetkuño uwä kumnek yän yänpän yäjiwätkuñ. Ude yänpän profet kubäta iwet yabänkuñ.

¹⁷ Täñirä Yawetä täga näwet yabäkañ yän näwetkuk. ¹⁸ Ude yänpän ñode näwetgän täñkuk; Täñkentän yämikta ini äbotken nanik profet kubä gäk udewanigän api iwoyäwet yäk. Täñkañ manna biñam meniken api pewet. Ude täñira äma unitä man iwerayän täyat u kudup ämawebe api yäwet täñpek. ¹⁹ * Täñpäkañ äma, profet unitäño man wäpna terak yänhäñirän nämo nadänayän täño uwä näkña kowata api yänjäreñ yämet. ²⁰ Upänkañ profet kubä näk wäpna terak wohutpän man kubä näkken nämo yäpani yänhäwayän täko uwä kumäkta biñam. Ba profet kubätä anutu jopi kubä täño wäpi terak yänhäwayän täko u imaka, kumäkgän api täñpek.

²¹ Täñpäkañ ñode käwep api nadäneñ; Profet ño Yawe täño man bureni nämo yänhähatak yän jide ude nadäna täreneñ yän nadäneñ. ²² Eruk ñode nadäwut; Profet kubätä näk wäpna terak man yänirän bureni nämo ahänirän kañpän ñode nadäneñ; Man uwä Anututä nämo yänkuk. Profet u iniken nadäkken nanik man yänkuk yän nadäneñ. Täñpän äma unita umun täneñtawä.

26

Baga Man 26:5-11

Anututä iron pekpek täño man

⁵ Mosestä Isrel ämawebe ñode yäwetkuk; Iron Yawe täño bukä dubiniken peñkañ Yawe Anutujin inamiken ñode yänhäneñ; Nanin, Aram komeni kujat peñpeñ komeni komeni

* 18:10-11: Sam 106:36-38; Apos 18:9 * 18:10-11: Wkp 19:31 * 18:13: Stt 6:9, 17:1; Sam 37:37; Mat 5:48
* 18:15: Jon 1:45; Apos 3:22, 7:37; Hib 1:1-2 * 18:19: Apos 3:23

kuŋat täpätäk täntän kuŋatkä äboriye mäyap nämo ukät Isip komeken äpmonkuŋ. Äpmo ittänŋän mäyap weŋ bäyanpän äma äbot taŋi kehäromi nitek ude ahänpän itkumän. ⁶ Iritna Isip ämatä waki täŋ nimiŋpän komi epänken nipmaŋkuŋ. ⁷ Ude täŋ nimiŋirä Yawe, naniye täŋo Anutu uken butewaki terak gera yänitna Yawe uwä nadänpän komi butewaki ba komi epän terak itkumänjo u nibänpän nadänkuk. ⁸ Nibänpän nadänkaŋ keru kehäromitä Isip nanik nimagutta kudän kudupi mebäri mebäri pewän ahäwäpän Isip komeken imaka umuri umuri täŋkuk. ⁹ Nimagut yäpmän äbä kome tägagämän, gakŋi gäripi nitekken ŋo nipmaŋkuk. ¹⁰ * Yawe, ude täŋkuno unita kome nimiŋkuno ŋoken ketem intäjukun ahäwani inamkaken yäpmän äbätat ŋo yän kaŋ iwerut.

Ude yänkaŋ eruk ketem irona pewani u Yawe Anutujin inamiken penpän gwäjiŋ äpmon imut. ¹¹ * Ude täŋpän in ba Livaitä äbotken nanik ukät äma ban nanik inkät bok it täkaŋ, imaka tägatäga Yawe Anutujintä tamik täyak unita yänpän oretoret täŋpän itneŋ.

30

Baga Man 30:1-20

Bänepi sukureŋirä Yawetä api täŋkentän yämek

¹ Mosestä Isrel ämawebe ŋode yäwetkuk; Imaka täwet yäpmän äbätat ŋowä ahän tamiŋpän Yawe Anutujintä penawäkjinta yänpän tadäpmänpän täwat kireŋpewän äma äbori äbori bämopiken itnayän täŋo uken itkaŋ apiŋo kon man ba tagwän man täwetpän täwoŋärek täyat unita api juku pineŋ. ²⁻³ Täŋpäkaŋ injin ba nanakjiye Yawe Anutujinken äyänutpän nadäk bänepjin kuduptä apiŋo mani täwetpän täwoŋärek täyat u buraminayän täŋo uwä Yawe Anutujintä butewaki nadän tamiŋpän äma äbori äbori bämopiken yän-täwat-pewän kuŋkuŋo uken nanik äneŋi tämagut päbä iritjin yäpän tägawäpän bian säkgämän itkuŋo udegän api itneŋ. ⁴ Yawe Anutujintä kome moräki moräkiken tadäpmänpän täwat kireŋpewän kuŋkuŋo täŋpawä u nanik yän-butunpän äneŋi tämagut yäpmän päbä komejinken api tepmaŋpek. ⁵ Bureni, kome nanjiyetä yäpmänpän itkuŋo uken tepmaŋirän injinta api koreneŋ. Ude täŋirä Anututä täŋpewän nanjiyetä täŋpani udegän yärepmitpän täŋbumbum pähap terak itkaŋ ahän bumbum api täneŋ.

⁶ Täŋpän Yawe Anutujin uwä injinta ba nanakjiyeta bänepjin täŋpidäm taŋ tamiŋirän bänep nadäk-nadäkjin kudup ukengän api peneŋ. Ude täŋ tamayän täko uwä kome uken täga api itneŋ. ⁷ Ude täŋpän Yawe Anutujintä tagwän man kudup u iwanjiye inta nadäwäwak täŋ tamiŋpän tadäpmäk täŋpani u terak api buramiŋ yämek. ⁸ Ude täŋirän inäwä Yawe gämoriken äneŋi kuŋatpän näkä бага mani apiŋo täwetpän täwoŋärek täyat u kudup buramiŋpän api yäpmän kuŋatneŋ. ⁹⁻¹⁰ Täŋpän inä Yawe Anutujin täŋo бага man ba yänkehäromtak mani Baga Man Kudän Täwani ŋo gänaŋ kudän täwani pätak u nadänpän buramik täŋpän äneŋi bänep nadäk-nadäkjin kuduptagän Yawe Anutujinken-gän pewä pärayän täko uwä Anutujintä täŋkentän tamiŋirän imaka imaka ketjintä tänayän täkaŋ u ba nanakjiye ba yawakjiye ba ketem epänjin kudup ahän bumbum api täŋ yäpmän kwek. Bureni, Yawetä nanjiyeta gäripi nadän yämik täŋkuko udegän inta gäripi äneŋi nadän tamiŋirän täŋbumbum terak api itneŋ.

¹¹ Nadäkaŋ? Baga man apiŋo täwetpän täwoŋärek täyat u bäräpi nämo. Intä täga buramiŋpän tänaŋi. ¹² * Uwä kunum gänaŋ iränpän uyaku ŋode yäneŋ; Netätä päro yäpmän äpä nimänkaŋ nadänpän buramine? Upänkaŋ ude nämo! ¹³ Ba gwägu udude käda nämo itak unita ŋode nämo yäneŋ; Netätä gwägu irepmit päŋku yäpmän äbä nimänkaŋ nadänpän buramik täne? ¹⁴ Nämoinik. Baga man uwä dubinjin-ken-inik itak. In nadänpän buramik täneŋta u mejinken ba bänepjinken pewani pätak u.

¹⁵ * Nadäkaŋ? Näk apiŋo imaka gäripi nitek ba irit bureni täwoŋäretat. Upänkaŋ kuŋkiwä täktäk waki ba kumän-kumän kädet imaka, bok täwetpän täwoŋäretat. ¹⁶ *

* 26:10: Sam 22:27-29, 86:9, 95:6; Rom 12:1; 1Ko 10:31 * 26:11: Sam 63:5; 1Ti 6:17-18 * 30:12: Rom 10:6-8
* 30:15: Jon 3:16; 1Jo 5:12 * 30:16: 1Ko 7:19; 1Jo 5:2,3

In Yawe Anutujin bänepjintä inġitinik tärkaŋ kädet peŋ tamani siwoŋigän iwatpän бага ман, mani kädet ba yänkehäromtak mani nadärpän buraminayän tärjo uwä irit säkgämän ahän bumbum tänpän äbot taŋi pähap api täneŋ. Tärkaŋ kome korenayän tärkaŋ uken päŋku irirä Yawe Anutujintä iron taŋi api tärj tamek.

¹⁷⁻¹⁸ Upänkaŋ bänepjintä Yawe mäde ut imiŋkaŋ mani utpän bänep nadäk-nadäkjin anutu jopiken peŋpän yäniŋ oretkaŋ unita watä epän tänayän tärjo uwä in kuduŋtagän api paot moreneŋ. Näk apiŋo man ude täwetat. In Jodan ume irepmitpän kome korenayän tärkaŋken uken kadäni kärerji nämo api itneŋ. ¹⁹ Näk apiŋo kunum bibik yarä u inamiken irit ba kumän-kumän, kon man ba tagwän man unitärjo kädet kawä tärekta mebäri täwetpän täwoŋärek täyat. Unita in injin ba nanakjiye kuduŋtagän irit tärjo kädet iwatta nadäk kaŋ pewut. ²⁰ * Ude tärkaŋ Yawe Anutujin bänepjintä nadän imikinik tänpän mani buramiŋpän ugän kaŋ yäpmän wädäwut. Nadäkaŋ? Yawe uwä iritjin bureni unita ude tänayän tärjo uwä Yawetä orajin pähap Abraham Aisak ba Jekop unita kome yämikta yänträneŋkuko uken kadäni kärerji api it yäpmän kunenŋ.

32

Baga Man 32:36-39

Anutu jopitä täga nämo tärkentän nimineŋ

³⁶ * Yawetä ämawebeniye kehäromini paoräpän mäyap nämo, yarägän irirä yabänkaŋ butewaki nadän yämiŋpän u gäarak itpän api tärkentän yämek. ³⁷ Ude tänpän ŋode api yäwet yabäwek; Näwerut! Intärjo anutu jopi tärkentän tamikta yäpmän wädänkuŋo u de? ³⁸ Inä anutu jopi unita naŋimik yämiŋirä tom gakerji ba wain ume naŋkuŋ. Eruk, anutu jopi unitä akuŋpän tärkentän tamiŋpän iwan tärjo kädet tänpipiŋ tamiŋirä käwa!

³⁹ * Nämoink! In man ŋo nadäwä tärewut; Yawe näk kubägän itat. Näk mädenaken anutu kubä nämo itak. Näkŋaken gärip terak äma kumäk tärkaŋ, ba näkŋaken nadäk terak äma kodakigän it tärkaŋ. Tärkaŋ näkägän äma yäpa wawäpän äneŋi näkägän yäpa-tägak tärkaŋ. Ude täk täyat uwä äma kubätä näkŋo kädet täga nämo tänpipiwek.

34

Baga Man 34:1-12

Moses kumbuk

¹ Mosestä Moap awaŋ peŋpeŋ Jeriko yotpärare kukŋi Nebo pom terak äromaŋ eruk Pisga pom terak äroŋkuk. Äro irirän Yawetä Gileat kome unitä päŋku kome tärek-tärek wäpi Dan u kudup iwoŋäreŋkuk. ² Iwoŋäreŋpän Naptali kome, ba Efraim Manase äbot tärjo kome ba Juda äbot tärjo kome it päŋku Mediterenian gwägu pähap täretak u kudup iwoŋäreŋ moreŋkuk. ³ Ukät Negev kome jopi ba Jodan awaŋ, Soa yotpäraretä päŋku Jeriko täretak u kudup kaŋ moreŋkuk. Jeriko uwä bihä päya komeni yän iwerani.

⁴ * Ude iwoŋäreŋpänä Yawetä ŋode iwetkuk; Näk kome ŋo Abraham, Aisak, Jekopta yämikta yänkehärom taŋpän ŋode yäwetkut; Kome uwä intärjo äbekjiye orajiyeta api yäniŋ kirewet yän yäwetkut. Eruk, näk nadän gamiŋira dapunka-tägän kome ŋo käyan. Upänkaŋ bureni nämo api kwen.

⁵ Yawetä ude iweränpän ätu itkaŋ Yawe tärjo epän äma Moses uwä Moap kome uken kumbuk, Yawetä iwetkuko udegän. ⁶ Kumänjirän Yawetä Moap kome Betpeo yotpärare kukŋi kada awaŋ uken äneŋkuk. Tänpäkaŋ kadäni unitä it yäpmän äbäkamänken ŋoken äma kubätä Moses äneŋkuko u nämo kaŋkuŋ. ⁷ Tärkaŋ Moses dapuri nämo bipmän urirän ba kehäromini nämo paorirän obaŋ 120 ude täreŋirän kumbuk. ⁸ Kumänjirän Isrel ämawebe Moap awaŋ uken itkaŋ Mosesta konäm butewaki tärj yäpmän kuŋjirä kepma 30 ude täreŋirän peŋkuŋ.

* 30:20: Stt 12:7, 26:3, 28:13 * 32:36: Sam 135:14 * 32:39: Ais 45:5, 22; Jon 8:24; Rev 1:18 * 34:4: Stt 12:7, 26:3, 28:13

⁹ Tənpəkaŋ komeni yəpməkta Mosestə Nun təŋo nanaki wəpi Josua iwoyəŋkuko unita Anututə Josuata nadək taŋi imiŋkuk. Unita Isrel əmawebe Josua təŋo man buramiŋpəŋ imaka kudup Yawetə Moses yəntərəŋ imiŋkuko udegən təŋkuŋ.

¹⁰* Tənpəkaŋ kadəni unitə it yəpməŋ əbəkaməŋken Isrel əmawebe bəmopiken profet kubə Moses udewani kubə nəmo itkuk. Moses kenta Yawe uwə kowat kawən tənpəŋ yənpəŋ-nadək tək təŋkumənonik. ¹¹ Ba Yawetə Moses uwə iwet-pewən Isip komeken pəŋku kudən kudupi mebəri mebəri Ferokət epən əmaniye ba Isip nanik kuduptə kaŋpəŋ nadək təkta təŋkuk. ¹² Ba Isrel əmawebe iŋamiken kudən kudupi kehəromi nitek Mosestə kwawak pewən ahəŋirə kaŋkuŋo u əneŋi profet kubətə nəmo təŋkuk.

* 34:10: Kis 33:11

Josua Isrel ämawebetä kome iwoyän yämani u koreņkuņ

24

Josua 24:1-2, 14-24

Ämawebe Yawe iwatta yänkehärom taņkuņ

¹ Eruk Josuatä Isrel ämawebe yänpäbä Sekem komeken kubäkengän yepmaņkuk. Täņkaņ äma ekäni ekäni ba intäjukun äma ba man yäpmäņ daniwani äma imaka, yänpäbä yepmaņpänkaņ Anutu iņamiken itkuņ. ²* Ude irirä Josuatä ñode yäwetkuk; Yawe, Isrel täņo Anututä ñode yäyak; Bianinik Abrahamkät Naho täņo nani wäpi Tera ukät orajiye ätu Yufretis ume ani kukņi udude itkaņ anutu jopi-jopi yäniņ oret täņkuņonik.

*** ¹⁴* Täņpäkaņ Josuatä man u yän paotpäņ ñode yäwetgän täņkuk; Eruk, Yawetagan umuntaņpäņ iniken kädet iwattagan bänepjin nadäk-nadäkjin kubägan pewut. Täņkaņ anutu jopi-jopi äbekjiye orajiyetä Yufretis ume ani kukņi udude itkaņ yäniņ oret täņkuņo ba Isip komeken itkaņ gwäjiņ äpmoņ yämik täņkuņo u ureņ täņpä kwäpäņ Yawe täņo gämorikengän it takot. ¹⁵Täņ Yawe täņo gämorikengän kuņatta gäripi nämo nadänpäjä ket nadäwut; Apiņo netä gämoriken api itne yän siwoņi yäwut. Äbekjiye orajiyetä ume udude käda itkaņ anutu jopi yäniņ oret täņkuņo u ba Amo ämawebe, komeni koreņpäņ itkaņken ñonitäņo anutu jopi u gämoriken api itneņ? Upäņkaņ näkņata ñode yäyat; Näkņa ba webena nanaknaye ninäwä Yawe gämorikengän itkaņ watä piä unitagan api täņ imine.

¹⁶ Josuatä ude yäweränä ämawebe päke unitä yänkuņ; Nämo! Ninä Yawe mäde ut imiņpäņ anutu jopi-jopi gämoriken nämoinik api itne. ¹⁷ Yawe Anutunin ini uwä nin ba äbekniye oraniye Isip kome komi epänken nanik nimagutpäņ kudän kudupi pähap täņirän dapunintä kaņkumäņ. Täņkaņ äma ätutä komeken kadäni karoņi kuņatkumäņken u Yawetä watä säkgämän it nimiņkuk. ¹⁸ Ude täņkaņ Yawetä Amo nanik ba kome ätu täņo kome mähem yawat kireņpäņ komeni nimiņkuk. Unita nin imaka, Yawe gämoriken itkaņ unita watä piä api täņ imine, u nintäņo Anutu unita.

¹⁹* Ude yänirä Josuatä yäwetkuk; Inä Yawe gämoriken jop täga nämo api itneņ. Anutu uwä siwoņi kudupiinik. U ämawebeniyeä anutu ätu nadäņ yämikta bitnäkinik täk täyak. Ude tänayän täņo uwä peņawäkjin täņo momi täga nämo api peņ tamek yäk. ²⁰ Nadäkaņ? Täga täņ tamik täyak upäņkaņ Yawe mäde ut imiņkaņ kome ätu täņo anutu jopi yawatnayän täņo uwä Yawe uwä äyänutpäņ in täņpäņ wawäpäņ api tadäpmäņ morewek yäk.

²¹ Ude yäweränä ämawebetä Josua ñode iwetkuņ; Nämoinik! Ninä Yawe gämorikengän itkaņ unita watä piä api täņ imine. ²² Ude yäwäwä Josuatä yäwetkuk; Injin-tägan yänhänpäņ Yawe gämoriken itta yänkehäromtak man yäkaņ. Ude yäweränä yänkuņ; Ei, ninin yäkamäņ ude!

²³* Täņpäkaņ Josuatä äneņi ñode yäwetgän täņkuk; Ude yäkaņ unita äma ätu täņo anutu jopi in bämopjinken itkaņ u ureņ täņpä kwäpäņ bänepjin Isrel täņo Anutu Yawe unitagan iniņ kirewut. ²⁴ Ude yäweränä ämawebe päke unitä Josua iwetkuņ; Nin Yawe Anutunin unitäņo gämorikengän itkaņ mani api buramine yäk.

* 24:2: Stt 11:27 * 24:14: Stt 17:1; Kis 20:3-4; Sam 111:10; Apos 9:31; Efe 6:24; Plp 1:10 * 24:19: Mat 6:24; Luk 14:25-33 * 24:23: 1Ko 10:20-21; Hib 12:28-29

Rut

Webe kubä Moap komeken nanik unitäño manbiñam

Yanäbeki Naomi kenta Rut täño manbiñam

1-2 Bian yäpmänj daniwani ämatä Isrel ämawebe yabänj yawat täñkuño kadäni ugän ketemta jop itkuñ.

Irirä äma kubä wäpi Elimelek, Efrata äbotken nanik Betlehem yotpärare Juda komeken it täñkuko unitä webeni Naomikät nanakiyat Malon kenta Kilion yämaguränkañ Moap komeken itpäñ-nadäktä kuñkuñ. ³ Pänku ittängän Elimelek kumbänkañ webeni Naomi nanakiyat ukät itkuñ. ⁴⁻⁵ Itkañ nanak yarä u webe yarä Moap komeken nanik wäpi Opa kenta Rutpäñ yäpumän. Yäpmänpäñ itkañ obañ 10 täreñirän Malon kenta Kilion bok kumänirän Naomi inigän, äpi nanakiye nämotä itkuk.

⁶ Naomi ittängän nadänkuk; Juda komeken Yawetä ämawebeniye täñkentän yämikta täñ-bumbum pewän ahäkañ yän nadänpäñ äbekiyat yäwerän bok kukta tuñum täñkuñ. ⁷ Täñpäñ äbekiyatkät kome it täñkuño u peñpeñ Juda kädet moräki yäput peñpäñ kuñkuñ. ⁸ Kuñtängän Naomitä äbekiyat ñode yäwetkuk; Ektä näk ba äpjekyat kumbumäno unita watä it nimik täñkumäno udegän Yawetä ekta watä it tamiñirän päñku menjekyat-kät irun. ⁹ Täñpäñ Yawetä täñkentän tamiñirän äma yarä äneñi kañ yäpmänkañ irun. Ude yäwetpäñ kowat bäyañ imän täñpäñ konäm bumta kotkuñ. ¹⁰ Konäm kotpäñ ñode iwetkumän; Ude nämo! Nek gäkkät mähemkayeken u bok api kune yäk.

¹¹ Ude yäwänä Naomitä äneñi yäwetgän täñkuk; Äbeknayat, äyänutpeñ notjiyeken kun. Mebäri imata näk näwatta nadäkamän? Näkä jide täñpäñ nanak ätu bäyawakañ api yäpdeñ? ¹²⁻¹³ Ude täga nämo. Näk webe pähap täyat. Äma äneñi täga nämo api yäpet unita kun. Ba äma apiñogän yäpmänpäñ nanak pengän bäyawero u yäpmäktä kadäni käroni täga nämo itsämdeñ. Kadäni käroni irän wawäpäñ äma ätupän yäpdeñ yän nadätat. Äbeknayat, butewaki pähap. Yawetä mäde ut namitak unita butewaki ärowani nadänj tamitat.

¹⁴ Ude yäweränä Rut kenta Opa konäm äneñi kotkumän. Kotpäñ Opa äbeki bäyañ imiñpäñ teñpeñ kuñirän Rut kukta bänepi bitnäkinik täñpäñ Naomikät itta nadänkuk. ¹⁵ Ude täñpäñä Naomitä Rut iwetkuk; U ka! Gwaräpka noriyeken ba anutuniyeken kuyak. U iwat yäk. ¹⁶ Ude yäwänä Ruttä iwetkuk; Nämo, näk gäkkät bok kudayän. Näkä gäk gepmanpeñ kukta man näwereno. Gäkä deken kwayänj täno u näk bok api kude yäk. Gäkä de irayänj täno u bok api itde. Gäkño notkaye u näkño notnaye ude api itneñ. Ba gäkño Anutu u imaka, näkño Anutu ude api irek. ¹⁷ Gäkä kome deken kumbipän änenayänj täño uwä näk kome ugän api änenen. Imaka kubätä nek bämopnekken madänj täkñewektawä. Kumäk-kumäk kubä-tägän api madänj täkñewek. Bureni-inik yäyat. Näkä man yäyat ño kudup nämo iwarawä Yawetä kowata wakiinik kañ namän. ¹⁸ Naomitä Rut man kehäromi ude yänirän nadänpäñ teñpäñ kukta man kubä äneñi nämo yänkuk. ¹⁹ Ude täñpäñ bok kumañ Betlehem yotpärareken kuñkumän. Eruk kumañ Betlehem yotpärareken ahänirän kome u nanik webetä bumta kikñutpäñ yänkuñ; Ño Naomi ini ba? ²⁰ Ude yäwäwä Naomitä yäwetkuk; Wäpna Naomi yän nämo näwetneñ. Unitäño mebäri uwä säkgämän. Upänkañ kehäromi mähemitä mäde ut namiñkuko unita wäpna säkgämän yän nämo näwetneño. Mara yän näwerut. Unitäño mebäri jägämi yäk. ²¹ Kome ño peñpeñ kuñkuro ugänä tuñum webe bumiktä kuñkut. Upänkañ apiño Yawetä jopi jäwäriinik irira nämagut yäpmänj äbatak. Ude täñirän mebäri imata Naomi, webe säkgämän yän näwetneñ. Kehäromi mähemi unitä yänpewän näk wakiniñ täñkut.

²² Eruk, manbiñam ño Naomitä äbeki Rut Moap komeken nanik imaguränkañ Moap kome peñpeñ Betlehem yotpärareken wit madäk-madäk kadäniken ahänkumäno unitäño manbiñam.

2

Ruttä Boastä piäken piä täñkuk

¹ Betlehem kome uken Naomi äpi kumbuko unitäño năgät moräk kubä wäpi Boas unitä itkuk. Boas uwä Elimelektä äbotken nanik, äma ekäni kubä, tuñum äma. ² * Täñpäkañ kepma kubä Ruttä äbeki Naomi ñode iwetkuk; Nadäñ namiñiri äma kubätä piäken kuñkañ piä äma wit madäñtäñ kuñirä ätu jop mänñpani u kañ yäpa yäk. Äma kubätä nadäñ namänä unitä piäken api täñpet yäk. Ruttä ude iweränä Naomitä iwetkuk; Äbekna, yäyan ude tä yäk. ³ Ude yäwänä eruk Rut piä kubäken kuñpäñ piä ämatä wit madäñtäñ kuñirä mänñpani u yäpmäñtäñ yäwatuk. Piä ude täñkuko uwä Boas, Elimelek täño năgät moräk kubä unitä piäken täñkuk.

⁴ Piä täñ irirän Boas Betlehem yotpärare peñpeñ piäniken äbäñpäñ piä ämaniye yabäñpäñ ñode yäwetkuk; Yawetä inkät iton. Ude yäwänä kowata ñode iwetkuñ; Yawetä kon täñ gamiton yäk.

⁵ Täñpäñ Boastä piä äma täño intäjukun äma ñode iwet yabäñkuk; Webe gubañi u netätä äbotken nanik? ⁶ Yäwänä iwetkuk; U kome kubäken nanik, äbeki Naomikät Moap komeken naniktä äbumän yäk. ⁷ Webe unitä ñode näwerak; Nadäñ namiñiri piä ämakaye yäwarän täñpäñ wit pewä mänñpani kañ yäpa yäñ näwerak. Ude näweränpäñ täga yäwapäñ piä tamimañ yäput peñpäñ täñ yäpmäñ äbäko apiñogän itpäñ-nadäk täyak u yäk.

⁸ Ude iweränkañ Boastä päñku Rut iwetkuk; Äpetna, man kubä gäwera nadä yäk. Äma kubätä piäken wit yäpmäkta kwentawä. Năkä piäken ñogän webe kwayak ñokät kañ tāk täñput. ⁹ Webe u wit madäñirä yabäñkañ ugän yäwarän tāk täyi. Nadätan? Năk piä ämanaye gäk waki nămo täñ gamineñta yäjiwät man uku yäwerat. Täñpäñ umeta gewäwä ume käbotken gwetpäñ peño u täga api nänpen yäk.

¹⁰ Boastä ude iweränä Ruttä Boas dubiniken injami kome terak yäpän äpmonpäpäñ iwetkuk; Năk kome kubäken nanikpäñ mebäri imata nadäñ namiñpäñ orañ namitan?

¹¹ Ude iweränä Boastä ñode iwetkuk; Äpkatä kumäñirän äbekka Naomita täñkentäk mebäri mebäri täñ imiñkuno unitäño manbiñam yäñirä kudup nadäñkut. Gäk kome kujatka ba meñkaye nankaye yepmañpeñ äbot kudupi gänañ itta äbuno u nadäñ gamitat.

¹² Unita Yawe, Isrel täño Anututä watä it gamekta dubiniken äbuno unitä imaka täga täñkuno unita gwäki tägagämän kubä gamiton.

¹³ Ude yäwänä Ruttä ñode iwetkuk; O intäjukun ämana, năk piä watä webekayetä itkañ ude nămo itat upäñkañ orañ namiñpäñ man kwini näweriri bänepna pidäm täyak yäk.

¹⁴ Täñpäkañ ketem naknak kadäniken Boastä Rut ñode iwetgän täñkuk; Äbä käräga kubä yäpmäñpäñ wain ume gänañ yäputpäñ nañ. Ude iweränä Ruttä wit madäwani ämawebekät bok mañitkuñ. Mañit irirän Boastä wit mujipi iññkuko u imän nañpäñ koki täñpäpäñ moräki pewän itkuñ. ¹⁵⁻¹⁶ Ketem nañ paotpäñ akumañ päñku wit mänñpani äneñi butuñkuk. Ude täñ irirän Boastä piä ämani ñode iwetkuk; Nadäñ imiñirä nămo yäpnañiken, wit pädä täwani bämopiken mänñpani kañ yäpän. Ba ugän nămo, madäk-madäk kadäniken ätu yäpmäñ däkñeñpäñ pewä mañ imiñirä kañ yäpän. Ude täñirän nămo ibeneñ.

¹⁷ Täñpäkañ Rut piä täñ yäpmäñ kuñtäyon edap dapuri äpmonkuk. Ude täñpäñ wit kujari yäpuko u däpmäñ-pewä bureni täreñirä tañi, 10 kilos ude ahäñkuk. ¹⁸ Ude täñpäñ yäpmäñ päñku wit bureni yäpuko ukät ketem nañkañ moräki peñkuko u äbeki Naomi iwoñäreñkuk. ¹⁹ Iwoñäreñirän Naomitä Rut ñode iwetkuk; Yäke, gäk netä piäken piä täñpäñ wit ño yäpmäñ äbätan? Anututä äma nadäñ gamiko u säkgämän täñ imiton. Ude yäwänä Ruttä iwetkuk; Năk piä uwä äma kubä wäpi Boas unitä piäken tāt yäk.

²⁰ * Ude iweränä Naomitä yäñkuk; Yawetä Boas kon täñ imiton! Yawe uwä äma kumbani ba kodak irani watäni itta yäñkehäromtak man yäwani u nămo irepmit täyak. Ude yäñpäñ ñode iwetgän täñkuk; Nadätan? Äma uwä nintäño năgät moräk bureni, watä

* 2:2: Wkp 19:9-10; Lo 24:19 * 2:20: Wkp 25:25

it nimikta yāwani yāk. ²¹ Yāwānā Ruttā iwetkuk; Äneji man täga kubä ñode näwetkuk yāk. Gäk piä watä webenayekät itpäñ piä täñ yäpmäj kuñiri wit madäk-madäk kadäni kañ tärewän. ²² Ude iweränä Naomitä ñode iwetkuk; Äbekna, u täga gäwerak yāk. Piä watä webeniyekät piä täñayäj täño u tägagämän. Kubätä piäken kweno uwä piä ämaniyetä waki täñ gamineñ! yāk.

²³ Täñpakañ Ruttä Boas täño piä webeniyekät piä täñ yäpmäj kuñirä wit madäk-madäk kadäni tärenjuk. Tärenjirän äbekikät pen it yäpmäj äronjukumän.

3

Rut äma kubä kañ-ahäjjuk

¹ Eruk ittängän Naomitä äbeki Rut ñode iwetkuk; Gäkä säkgämän irenta äma kubä kañ-ahäj gaminäñi yāk. ² Ñode nadäsi; Boas, watä piä webeniye piä bok täñkuño u nägät moräknin yāk. U apiño bipäda wit bureni yäpmäkta kujari madäjkuño u däpmäj kākärayäj yāk. ³ Unita gäk ume ärutpäñ tek säkgämän täñkañ imaka kábäñi nitek gupka terak ärutpäñ Boastä piä täñpayäj täyakken kuñpäñ injamiken kwawak nämo ahäj imen. Nämo, kábop iriri unitä epän täñpän tärewäpäñ ketem ume kañ nañ paorän. ⁴ Täñkañ däpmon pärayäj täñjirän unitä pärayäj täko u ket kañ kañpäñ nadä. Täñpäñ däpmon patguñ täñjirän päñku tek ämet pärayäj täko u yäpmäj akuñpäñ kuroñi käda kañ pat. Pariri unitä kikñutpäñ imaka gäkä täñäñi u api gäwerek. ⁵ Naomitä ude iweränä Ruttä iwetkuk; Täga, näwetan ude api täñpet yāk.

⁶ Ude yänkañ Ruttä wit däpmäj kākärani bägupken päñku äbekitä piä man iwetkuko u kudup täñjuk. ⁷ Boas ketem ume nañpäñ bänep oretoret terak itpäñä däpmona inpewä päñku wit bureni änok itkuñken u patkuk. Parirän Rut yeñ-yeñ päñku Boas täño tek yäpmäj akuñpäñ kuroñiken patkuk. ⁸ Ude parirän Boas bipani bämopiinik kikñutpäñ äyäjutpäñ kañjuk; Webe kubä kuroñi käda parirän! ⁹ Kañpäñ iwetkuk; Gäk netä? yāk. Yāwānā iwetkuk; Näk Rut, piä webeka yāk. Gäk Elimelek täño nägät moräk, näk watä it namikta yāwani. Unita näk webekata kañ nämagut yāk. ¹⁰ Ude iweränä Boastä ñode iwetkuk; Äpetna, Yawetä kon täñ gamiton! Kudän täyan ño imaka täga äbekkata täñ imiñkuno u irepmitpäñ täyan. Äma gubañi, tuñum ikek ba tuñumi nämo u kubä täga yäpnañi upänkañ nämo, äbekka täño nägät moräk näkken äbätan. ¹¹ Unita äpetna, umuntäwentawä. Imaka kubäta näwet yabäwayäj täyan uwä api täñkentäj gamet yāk. U imata, yotpärare ño nanik kudup u mebärika nadäkañ. Gäk webe täga. ¹²* Täñpakañ näkä gäk watä it gamikta yāwani yäj näwetan u man bureni upänkañ näk gägäni bumik. Nägät moräk bureniwä äma kubä itak. ¹³ Unita ño pariri kome yäjewänkañ näkä tami päñku äma u iwet yabäwa gäka watä itta täga yāwānā täga. Täñ täga nämo yāwānā eruk, näkña wataka api it gamet. Yawe irit mäheñi u wäpi terak ude yäjkehärom täyat. Eruk päsi yāk.

¹⁴ Ude täñpäñ Boas kuroñiken parirän kome yäjey buruburu täñjirän akwänkañ Boastä iwetkuk; Ämawebetä gäk ño pāran yäj nadäneño unita kome ket nämo yäjeyirän kuyi yāk. ¹⁵ Kwayäj täñjirän Boastä ñode iwetgän täñjuk; Tekka punin nanik yäjopmäñpäñ ño iri yāk. Iwerän ude täñpänä wit bureni tek terak ärenpäñ kuñjirän 20 kilos ude täñjuk. Täñpänkañ Rut täñkentäñpäñ wit uwäk u pudätpäñ piri terak peñjuk. Piri terak pewänkañ yotpärareken kuñjuk. ¹⁶ Kumañ päñku Naomi ahäj imiñjirän äbeki u ñode iwet yabänjuk; Äbekna, kädet jide ahäj gamik? yāk. Ude iweränä Ruttä imaka Boastä täñ imiñkuko u kudup iwetkuk. ¹⁷ Iwetpäñ yäjjuk; Äma unitä äbekkaken ketäj täga nämo kwen yäj näwetpäñ wit ño namän yäpmäj äbätat yāk.

¹⁸ Ude iweränä Naomitä iwetkuk; Eruk äbekna, nadäjit nadäjit isi yāk. Imaka bureni ahäjirän kañ käda. Nadätan, Boas imaka täñpayäj gäwerako unita nämo mañjirän äpmonayäj.

* 3:12: Rut 2:20

4

Boastä Rut webenita yäpuk

¹ Eruk, Boastä käbeyä bägup, yotpärare täño yämabamken päñku mañitpäñ itkañ Elimelek täño mäden naniki Boastä Rut iwetkuko u äbänjirän kañkuk. Kañpäñ iwetkuk; Notnapak, äbikañ bok itda yäk. Ude iweränä päñku Boastä itkukken mañitkuk. ² Täñpänjä Boastä yotpärare täño äma ekäni 10 udetä man pewän kwäkañ äma ekäni ekäni äbuñ. Äbäwä yäwerän bok mañitkuñ. ³ Mañit irirä noripaki u ñode iwetkuk; Nadätan? Naomi Moap kome peñpeñ äbuko uwä moneñ yäpayän notnekpak Elimelek täño kome kujat u äma kubäta imikta nadätak yäk. ⁴ Unita ñode gäwetta nadätat; Kome u suwayayän nadänpäñjä äma ekäni ekäni itkañ ño inamiken yänjäre. Täñ nämo yäpayän nadänpäñjä siwoñi yä. U imata, kome u gäkä mähemi tänañi bumik, näkä jukun “ei” täga nämo yäwet yäk. Ude iweränä äma unitä täga, api suwawet yän yänkuk.

⁵ Ude yäwänä Boastä iwetkuk; Nadätan? Kome u Naomi keriken suwanpäñjä Moap nanik webe kajat Rut u imaka, webekata yäpnañi yäk. Ude täñjiri notnekpak kumbuko unitäño wäpi nämo api paorek. Nämo, kome kujari u äbekiye oraniye ahänayän täkañ unita biñamgän api it yäpmän ärowek yäk. ⁶ Ude iweränä noripaki u ñode iwetkuk; Bureni, kome kujat u näkä mähemi tänañi upänkañ näkä suwawero uwä kome u näknaken nanaknayeta biñam nämo api ireko unita täga nämo yäpayän. Unita gäkñata biñam yäk.

⁷* Kadäni uken Isrel naniktä ñode täk täñkukonik; Äma kubätä kubä täño tuñum kubä suwaweko ba äma yarätä tuñumi kowat imän tädeño u täñkehärom takta tuñum unitäño mähemitä kuroñi ärärani yänjöpmänpäñ äma tuñum yäpeko unita imek. Ude täñjirä piä u täretak yän nadäk täñkuñonik.

⁸ Mebäri unita äma noripak unitä kome kujat u Boas gäkñata suwa yän ude iwetpäñjä kuroñi ärärani yänjöpmänpäñ imiñkuk. ⁹ Ude täñjirän Boastä äma ekäni ekäni ukät ämawebe päke itkuño u ñode yäwetkuk; Eruk nabänjirä in inamjinken Elimelek-kät nanakiyat Kilion kenta Malon unitäño tuñum Naomitä inigän yäpmän kuñatkuko u apiño näkä suwanpäñ mähemi täyat yäk. ¹⁰* Ba ugän nämo. Malon täño webe kajat Rut, Moap nanik u imaka, webenata imagutat. Ude täñjira notninpak kumbuko unitäño wäpi yotpärareni ñoken nämo api paorek. Nämo, kome kujari u äbekiye oraniye ahänayän täkañ unita biñam api it yäpmän ärowek yäk. In inamjinken kudän ño täyat.

¹¹* Ude yäwerirä äma ekäni ekäni ukät ämawebe päke itkuño u ei-gera yänpäñ yänkuñ; Täñjiri gabänpäñ-nadäkamän. Unita Yawetä webeka täñkentän imiñjirän Resel kenta Lea, Isrel äbot nintäño äbeknin pähap yarä ude äworeñpäñ nanak mäyap kañ bäyañ gamän. Ude täñjirän gäkñawä Efrata äbot täño tuñum äma kubä täñpäñ Betlehem yotpärareken wäp biñam ärowani nitek kañ it. ¹²* Täñkañ Yawetä ekta nanak mäyap tamäñjirän Juda kenta Tama täño nanaki Peres unitäño äbot pähap udegän kañ ahäwut.

Boas täño nanak ba oraniyeta man

¹³ Täñpäkañ Boastä Rut webenita yäpuk. Täñjirän Yawetä nadän imiñjirän nanak kok itpäñ nanak ämani kubä bäyañkuk. ¹⁴ Bäyañjirän kome u nanik webetä Naomi ñode iwetkuñ; Yawe täño wäpi iniñ oretna! Unitä watä it gamikta orañka kubä gamitak yäk. Nanak unitä Isrel ämawebe bämopiken wäp biñam ärowani nitek iton. ¹⁵ Nadätan? Äbekka Ruttä gäka gäripi nadän gamikinik täñpäñ täñkentäk tañi täñ gamik täyak uwä nanak 7tä täñkentän gamineño u irepmitak. Unita nanak apiño bäyatak unitä webe pähap täñjiri täñpidäm-pidäm täñ gamiñpäñ watä säkgämän api it gamek yäk. ¹⁶ Ude iweräwä Naomitä nanaki bäyañ imiñpäñ ini bäyawani bumik watäni it imik täñkukonik. ¹⁷ Täñpäkañ webe kome u naniktä nanak u wäpi Obet yän iwetkuñ. Ude yänpäñ yänkuñ; Wisiknin! Naomitä nanak kubä yäpmänjak! Täñpäkañ Obet uwä Jesi täño nani. Täñ Jesi uwä Devit täño nani.

* 4:7: Lo 25:9 * 4:10: Lo 25:5-6 * 4:11: Stt 29:31 * 4:12: Stt 38:27-30

¹⁸⁻²² Eruk nowä Perestä äbotken nanik täño wäp tawañ; Peres uwä Hesron täño nani. Hesron uwä Ram täño nani. Ram uwä Aminadap täño nani. Aminadap uwä Nason täño nani. Nason uwä Salmon täño nani. Salmon uwä Boas täño nani. Boas uwä Obet täño nani. Obet uwä Jesi täño nani. Tänpäkañ Jesi uwä Devit täño nani. Ugän.

1 Samuel Profet Samuel kenta intäjukun äma Saul unitäño manbiñam

3

1 Samuel 3:1-10

Yawetä Samuelta gera yänjuk

¹ Äma gubañi Samuel Yawe täño epän täk täñkuko u Elitä watäni irirän täk täñkukonik. Kadäni uken Yawe täño man kotäktä Isrel ämawebeken mäyap nämo ahänjuk. Ba ayäbu terak imaka, kadäni mäyap nämo ahän yämiñjuk.

² Täñpäkañ kadäni uken Eli täño dapuri wañirän dapuri itpipiwayän täñjuk. Eruk bipani kubäken Eli uwä Yawe täño kudupi yot gänañ ini päraniken patkuk. ³ Parirän Samuel uwä Anutu täño topmäk-topmäk unitäño gäpe pewaniken kudupi yot gänañ u patkuk. Kome nämo yänjeñirän Anutu täño topän u pen ijiñ itkuk. ⁴ Eruk Yawetä Samuelta gera yänjuk. Gera yänjirän ñode yänjuk; Ei, näk itat ño! yäk. ⁵ Ude yänjpän bäräñeñ päñku Eli iwetkuk; Näka gera yänpewi äbätat yäk. Ude yänjirän Elitä iwetkuk; Näk gäka gera nämo yät. Äneñi kuñkañ päsi yäk. Ude iweränä päñku patkuk. ⁶ Eruk, äneñi päñku parirän Yawetä Samuel! yän gera yänjuk. Ude yänjirän nadänjpän Samueltä akumañ Eliken äneñi kuñpän iwetkuk; Näka äneñi yänpewi äbätat yäk. Yänjirän Elitä iwetkuk; Nanakna, gäka gera nämo yät. Päñku äneñi pat.

⁷ Täñpäkañ Samuel uwä Yawe täño kotäk nämo nadäk täñkuko unita Yawetä gera yänjirän nadän urukuruk täñjuk. ⁸ Eruk, Yawetä Samuelta gera äneñi yänjirän kadäni yarakubä täñjuk. Yänjirän Samuel äneñi akumañ Eliken kuñpän iwetkuk; Näka gera yänpewi äbätat yäk. Täñpäkañ Elitä ñode nadäwän tumbuñ; Yawetä ini yäyak yän nadänjuk. ⁹ Ude nadänjpän Samuel iwetkuk; Äneñi päñku pariri gera äneñi yäwänä kañ iwet; Yawe, näwet. Epän ämaka jopi näk man jide näwerayän täyan unita juku päram täyat. Ude iweränä Samuel päñku patkuk.

¹⁰ Päñku parirän Yawetä äbä dubiniken itkañ gera pengän kadäni yarakubä yänjukko udegän yänjuk; Samuel! Yänjirän Samueltä yänjuk; Näwet! Epän ämaka jopi näk man jide näwerayän täyan unita juku päram täyat.

2 Samuel Intäjukun Äma Devit unitäño Manbiñam

11

2 Samuel 11:26-27

Devit äma kubä täño webeni kubo täwänpäj Profet Natantä kañ-yäjñkuk

²⁶ Uria webenitä äpi u kumäñtak yäj biñam nadäñkañ konäm butewaki täñkuk. ²⁷ Täñpäj kupämta it yäpmäj kuñtäyon täreñjirän Devittä epän ämaniye yäwet-pewän yäjñkñat yäpmäj erjini gänañ pewä Devittä webenita yäpuk. Yäpänkañ nanak ämani kubä bäyañ imiñkuk. Devittä kudän ude täñjirän Yawetä kawän nämo tägañkuk.

12

2 Samuel 12:1-15

¹* Täñpäkañ Yawetä Natan Devitken iwerän kuñkuk. Päjñku ñode iwetkuk; Yotpärare kubäken äma yarä itkumän. Kubäwä tuñum äma, kubäwä äma jäwäri. ² Tuñum äma uwä sipsip bulimakau bumta it imiñkuñ. ³ Täñ äma jäwäri uwä sipsip webeni tepi kubägän nanakipäj, moneñ peñpäj yäpuko unitägän itkuk. Täñpäj watäni irirän inikät nanakiyekät bok pat täñkuñ. Ketem mähemitä nak täñkuko ugänpäj moräki nak täñkuk. Ba mähemitä ume gwetpäj nak täñkuko ugänpäj nak täñkuk. Täñpäj döpmon patpat uwä, kupäjñkengän pat täñkuk. U iniken äperi ude it imiñkuk.

⁴ Täñpäkañ tuñum äma uken noripaki kubä kome kubäken nanik äbäjirän, tuñum äma u iniken sipsip ba bulimakau kubä yäpmäjñpäj äma unita iññ imikta bitnäñpäj äma jäwäri unitäño sipsip webeni tepi kubägän u päñku yäpmäjñpäj noripaki äbuko unita utpäj iññ imiñkuk.

⁵ Devit man ude nadäñpäj tuñum äma unita koki wawäpäj Natan iwetkuk; Yawe irit mähemi täño wäpi terak ñode yäjñkehärom täyat; Äma kudän ño täñkuko u kumäkta biñam! ⁶ Täñpäj äma jäwärita butewaki nämo nadäñ imiñpäj imaka ude täñ imiñkuko unita kubätagän kowata sipsip yaräbok-yaräbok kañ imän yäk.

⁷ Ude iweränä Natantä Devit ñode iwetkuk; Äma uwä gäk ubayäj! Yawe, Isrel ämawebe täño Anutu unitä ñode yäyak; Näk Isrel äbot täño intäjukun äma ude gepmañpäj ume gäkñi piñ gäbatkut. Ba Soltä iwan täñ gamiñjirän u keriken nanik yomägatkut yäk. ⁸ Täñpäj Sol täño tuñumi gamiñkut, ba unitäño webeniye gamiñ moreñkut. Täñpäj Isrel ba Juda äbot gäkä intäjukun it yämikta ketka terak yepmañkut. Täñkañ imaka u ba unitä gäriпка nämo däpmäj täreñkuk yäwänä ätukät yäpurärätpäñ gamam. ⁹ Unita gäk imata Yawe näkño man nadäwi äpani täñpöpäj imaka näkä nadäwa waki täk täyak u täñkun? Gäk Uria Hitai nanik u kumäj-kumäj utkun. Amon äma äbot keriken peñjiri Uria urirä webeni yäpmäjñiri webeka ude täñkuk. ¹⁰ Unita ket nadäsi. Gäk näka nadäwi äpani täñpöpäj Hitai äma Uria unitäño webeni gäkñata koreñkuno unita nägät moräkayetä ämik terak api kumäk täneñ.

¹¹* Täñpäj Yawetä ñode yäyak; Nadätan? Gäkña äbotken naniktä iwan api täñ gamineñ. Ba dapunka terak webekaye yäpmäjñpäj nägät moräkka kubäta imiñjira kepma käroñ webekayekät api pätnen. ¹² Imaka u käböp täñkunopäj näkäwä kwawa pähap Isrel äbot iñamiken api täñpet.

¹³ Ude yäwänä Devittä Natan ñode iwetkuk; Näk waki täñkuro uwä Yaweken momi täñkut. Ude yäwänä Natantä iwetkuk; Yawetä momika peyak. Gäk nämo api kumben. ¹⁴ Upäjñkañ gäkña imaka ude täñpäj Yawe täño iwaniyetä wäpi iniñ täwetta täwit yämijñkuno unita iroñi bäyañkumäno u api kumbek.

* 12:1: Sam 51 * 12:11: 2Sml 16:22

¹⁵ Tänpäkaŋ Natantä man ude iwet moreŋpeŋ eŋiniken kuŋirän eruk Yawetä nadäŋirän nanak Uria täŋo webenitä Devitta bäyaŋ imiŋkuko u käyäm waki kubä täŋkuk.

1 King

Isrel äbot täño manbiñam ätu

3

1 King 3:1-15

Solomontä nadäk-nadäk tägata Anutuken yänjapiñkuk

¹ Eruk Solomon uwä Isip nanik täño intäjukun äma ukät bänep kubägän itta nadänpäj unitäño äperi webenita yäpuk. Yäpmänpäj imagut yäpmäj Devit Täño Yotpärareken kuñkuk. Webeni u irirän Solomontä iniken yori, kudupi yot ba Jerusalem täño yewa pähap täñkuk. ² Bian Isrel äbottä Yawe iniñ oretta yot siwoñi kubä nämo täñkuñ. Nämo, u Anutu iniñ oretta mobä bukä uken-uken täñtäñ kwaniken uken ärawa täñtäñ kuk täñkuñonik. ³ Täñpäkañ Solomon uwä Yaweta gäripiinik nadäñ imiñpäj unitäño kädet tägatäga nani Devittä iwatpäñ täñkañ iwet täñkuko udegän täñkuk. Ude täñkukopäñkañ Yaweta ärawa täñ imayäñ nadänpäjä tom däpmänpäj mobä bukä uken-uken täñtäñ kwani uken ijiñ imiñpäj iniñ orettäñ kuk täñkukonik.

⁴ Täñpäkañ kadäni kubäta Yaweta ärawa täñ ima yänpäj Gibeon komeken kuñkuk. Kome uken mobä bukä intäjukunta ude itkuk. Uken kadäni kadäni kuk täñkuko tom mäyapinik, 1,000 udepäj däpmänpäj mobä bukäken ijik täñkukonik. ⁵ Eruk bipani ugän Yawetä däpmonken ahäñ imiñpäj ñode iwetkuk; Gäk imaka kubäta gäripi nadänpäj näwet yabäñjiri api gamet yäk.

⁶ Ude iweränä Solomontä kowata ñode iwetkuk; Epän ämaka Devit, nana u gäk bureni-inik gäwarän täñkañ kudän siwoñi täñpäj bänep paki terak kuñatkuko unita gäk nadäñ imikinik täñ imiñkun. Täñpäj apiño udegän kumbukopäj ironka terak nadäñ imikinik täñpäj unita komeni ämawebeniye yabäñ yäwatta nanaki näk iwoyänkun. ⁷ O Yawe Anutuna, gäk nana Devit täño kome yäpmäkta epän ämaka näkpäj iwoyänkun. Upäñkañ näk gubañigän unita yabäñ yäwat piä täkta mebäri nämo nadäwa tärekañ. ⁸ Unita ämawebe äbotkaye daninañi nämo, gäkñata biñam iwoyänkuno ño jide täñpäj yabäñ yäwaret? ⁹ Täga nämo unita nadäk-nadäk täga ämawebe u yabäñ yäwatta kañ nam. Nadäk-nadäk u namiñjiri uterak imaka täga ba waki u täga api yäpmäj daniñpäj nadäwet. Ude nämo täñpiwä netätä ämawebekaye äbot pähap ño watäni täga it yämek?

¹⁰ Ude yänjirän Ekänitä Solomon täño yänjabäk man unita nadäwän säkgämän tägañkuñ. ¹¹ Nadäwän tägawäpäj ñode iwetkuk; Ämawebekaye kudän siwoñi terak yabäñ yäwarayäj nadänpäj imaka täga ba waki yäpmäj daniñpäj nadäkta nadäk tägata näwet yabätan uwä tägagämän kubä ude näwet yabätan. Gäkñata yänpäj kome terak kadäni käroñi itta, ba moneñ tuñum terak itta, ba iwankaye täñpäwakta nämo näwet yabäno u täga tän. ¹² Unita imaka täga unita näwet yabäno u bureni-inik api gamet. Nadäk täga, äpmonpaniinik gamayäj täyat uwä nadäk-nadäk äma ätu bian itkuño ba api ahäneño u yärepmitpäñ gäk inipärik kubä api iren. ¹³ Täñ, imaka ätuta nämo näwet yabäno u imaka, bok api gamet. Kome terak irayäj täyan ude wäp biñam ärowani ba moneñ tuñum pähap, intäjukun äma ätutä yäpmäk täkañ u irepmitpäñ api yäpen. ¹⁴ Täñkañ gäk näkño gärip iwatpäñ näkño jukuman ba бага man kudup buramiñpäj, nanka Devittä täñkuko ude täñpayäj täno uwä nadäñ gamiñjira kome terak kadäni käroñi api iren.

¹⁵ Täñpäkañ Solomon man u nadänpäj däpmon pat itkuko u akuñpäj-nadäñkuk; U däpmonken täyat yäk. Eruk ude yänpäj, kumañ päñku Jerusalem ahänpäj Yawe täño Topmäk-Topmäk Gäpe dubiniken itpäj Yaweta bänep kubägän irit täño iron peñpäj tom däpmänpäj ärawa täñ imiñkuk. Ude täñkañ iniken epän ämaniyeta äñnak-äñnak pähap täñ yämiñkuk.

8

1 King 8:22-43

Solomontä kudupi yot täjkuko u Anututa bijam pekta yänapik man yäjkuk

²² Täjpäkaŋ Isrel äbot Solomon kaŋ iwarirä Yawe täŋo bukä iŋamiken itkaŋ keritä kunum terak ket kewatkuk. ²³* Täjpäŋ ŋode yäjkuk;

O Yawe, Isrel ämawebe täŋo Anutu, kunum gänaŋ ba kome terak gäk udewani kubä nämoinik itak. Gäkä watä ämakaye gäkagän bänep peŋpäŋ iŋamkaken kuŋat täkaŋ unita bänep iron täŋ yämikta yäŋkehärom taŋkuno u nämo wärämüt täyan.

²⁴ Gäk nana Devit, watä ämaka u täkta yäŋkehärom taŋpäŋ iwetkuno u bureni täyan ŋo. Bian mekatä yäŋkunopäŋ apiŋo ketkatä bureni pewi ahätak.

²⁵* Eruk Yawe, Isrel ämawebe täŋo Anutu, gäkŋo watä ämaka nana Devitta yäŋkehärom-tak man ŋo iwetkuno u bureni kaŋ pewi ahäwän. Gäk ŋode iwetkun; Devit gäkä näk iŋamnaken irit kuŋat-kuŋatkata watä itpäŋ siwoŋi kuŋatkuno nanakayetä udegän kuŋatnayäŋ täkaŋ uwä nadäŋ gamiŋira gäkä äbotken nanik äma kubätä Isrel täŋo intäjukun äma ude itta nämo api wäyäkŋek täneŋ.

²⁶ Unita Isrel täŋo Anutu, gäk nana Devit, watä ämaka u man iwetkuno udegän yäŋjiri kaŋ kehärom tawän.

²⁷* Upäŋkaŋ Anutu, jide? Gäk kome terak täga iren? Bureni-inik, kunum pähap päke u gäkä itnaŋi bumik nämo, täpuri täŋjirän gäk udewanitä näkä yot ŋo täŋ gamiŋkuro uken jide ude itpäŋ-nadäk täŋpen?

²⁸ O Yawe Anutuna, watä ämaka näk apiŋo gäk iŋamkaken butewaki gera yäyat ŋo juku peŋpäŋ yänapik manna nadäŋ nami.

²⁹* Gäkä yot ŋonita ŋode yäjkun; U wäpna täŋo irit bägup kaŋ täŋpän yäŋ yäjkuno unita gäk kepma bipani udegän yot ŋoken dapun iŋiŋpewi äpäk täyon. Ude täŋjiri watä ämaka näkä iŋamna yot ŋo iwoŋäreŋkaŋ yänapik man yäk täŋjira nadäŋ namik täyi.

³⁰* Bureni Anutu, watä ämaka näk ba Isrel äbotkayekät nintä iŋamnin yot ŋo iwoŋäreŋkaŋ yänapik man yäŋitna, irit bägupkaken kunum gänaŋ itkaŋ yänapik mannin nadäŋpäŋ mominin kaŋ peŋ nimik tä.

³¹⁻³² Täjpäkaŋ äma kubätä noripakita waki kubä täŋ imiŋjirän peŋ iwerirä noripaki unitä yot ŋoken äbä gäkŋo bukä iŋamiken itkaŋ gäkä noripakita kowata imikta gäwerayäŋ täŋpänä eruk gäk kunum gänaŋ itkaŋ äma yarä unitäŋo mani nadäŋpäŋ yäpmäŋ danik epän täŋpän äma momi täŋpani täktäki terak kowata kaŋ imi.

Täjpäkaŋä äma momini nämo unita gäk momika nämo yäŋ yäŋtäreŋ imiŋjiri kaŋ kwän. Ude täŋ imiŋjiri äma u waki kubä nämo täŋkuk yäŋ api nadäneŋ.

³³⁻³⁴ Täjpäkaŋ Isrel äbotkayetä gäkken momi täŋjirä gäkä iwaniye nadäŋ yämiŋjiri äbotkaye täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäŋjirä bänepi äyänutpäŋ gäk wäpka äneŋi yäŋpäŋ yot ŋoken gwäjiŋ äpmon gamiŋpäŋ gäkken yänapinayäŋ täŋpawä kunum gänaŋ itkaŋ mani nadäŋ yämiŋpäŋ wakini kaŋ ärut yämi. Täŋ iwantä ini komeken yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuneŋo u täŋpawä gäkä kome äbekiye oraniyeta yäniŋ kireŋkuno uken äneŋi yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kaŋ äbi.

³⁵⁻³⁶ Täjpäkaŋ ämawebekayetä gäkken momi täŋjirä gäkä kunum täŋo yäma yäpuriri iwän nämo taŋjirän nadawä tumbäpäŋ Yawetä bäräpi ŋo nimitak yäŋ nadäneŋ.

* 8:23: Sam 35:10, 86:8, 89:6,8 * 8:25: 1Kin 2:4; Luk 1:68-72 * 8:27: Jon 1:15; Apos 17:24; 2Ko 6:16 * 8:29:

Lo 12:11 * 8:30: Sam 103:3; Mat 6:12

Ude nadänpän inami yot ɲo iwɔŋärenpän wäpka äneŋi yänpän yänpinayän tänpawä kunum gänaŋ itkaŋ watä ämakaye Isrel ämawebe unitäŋo momi kaŋ peŋ yämi. Momini peŋ yämiŋpän kädet täga iwatta yäwetpän yäwɔŋärenkaŋ nadänjiri kome inita yäniŋ kireŋkuno uken iwän äneŋi kaŋ tawän.

³⁷⁻³⁸* Tänpäkaŋ komeninken nakta jop irit ba käyäm pähap ahänjirän, ba epänken ketem täŋo iwantä ahänpän ketem tänpä waŋirä, ba käpuktä ahänpän ketem pähämi kudup naŋ päräk taŋirä, ba iwaniyetä yotpärare it gwäjinjit, imaka umuri ba käyäm udewanitä ahänjirän Isrel ämawebekaye ukät nanik ätutä bänep nadän bäräp tänpän yänpik man terak yot ɲoken keru api kewatneŋ.

³⁹* Ude täjirä kunum gänaŋ irit bägupkaken itkaŋ mani nadän yämiŋpän momini peŋ yämiŋkaŋ täktäki kudup uterak kowata kaŋ täŋ yämi. U imata, gäk kubä-tägän äma kuduptagän täŋo bänepi kawi tärek täkaŋ.

⁴⁰ Ude täjiri kome gäkä äbekiye oraniyeta yäniŋ kirewani uken itkaŋ gäka umuri pähap nadänpän gämotkakengän api it yäpmän äroneŋ.

⁴¹⁻⁴² Tänpäkaŋ ämatä wäpka pähap ba kehäromika pähap unitäŋo biŋam api nadäneŋ. Tänpän äma kudupi kubä Isrel äbotkaye nintä äbotken nämo ahäwanitä kome banken nanik wäpka biŋamkata yänpän yot ɲoken äbä yänpik-apik epän api täŋpek.

⁴³* Ude täjirän gäk kunum gänaŋ irit bägupkaken itkaŋ mani nadän imiŋpän imaka u ba unita yänpinirän kaŋ nadän imik tä. Gäk ude täjiri äma äbori äbori komeni komeni it yäpmän kukaŋ unitä wäpka biŋam nadänpän gäka umun pähap nadänpän api kuŋatneŋ, Isrel äbotkaye nintä täk takamän udegän. Tänpän yot täŋ gamiŋkuro ɲoken wäpka biŋam itak yän api nadäneŋ.

17

1 King 17:7-24

Elaijatä webe kajat kubä täŋkentän imiŋkuk

⁷ Kome uken iwän kadäni käroni nämo taŋkuko unita ume täpuri wäpi Kerit u kawuk taŋkuk. ⁸ Kawuk taŋirän Yawetä Elaija ɲode iwetkuk; ⁹* Bäräneŋ päŋku Sarefat yotpärare, Saidon komeken ahänpän u kaŋ it yäk. Uken webe kajat kubä gäka watä irekta iwetkut. ¹⁰ Ude iwerirän Elaija akumaŋ Sarefat kuŋkuk. Kumaŋ päŋku Sarefat täŋo yämabamken ahänpän kaŋkuk; Webe kajat kubä kädäp butuŋ irirän. Ude täjirän kaŋpän gera tänpän ɲode iwetkuk; Ume täga gwetpän yäpmän äbä namayän? Umeta nekaŋ yäk. ¹¹ Ude iweränä ume gwet imayän kuŋjirän Elaijatä äneŋi gera tänpän iwetkuk; Käräga imaka, bok täga yäpmän äben?

¹² Ude iweränä webe unitä iwetkuk; Anutuka, Yawe irit mäheŋi wäpi terak bureni gäwetat; Käräga nämo yäk. Ba plaua kenta ume gäkŋi käräga ijikta miyäkän itkamän yäk. Kädäp bututat ɲo yäpmän päŋku u ijiŋpän ironinakät ninek nädayän. Ugänpän naŋpän api kumde yäk. ¹³ Ude yäwänä Elaijatä iwetkuk; Nadäwätäk täŋpeno yäk. Eŋiken päŋku yäyan ude tä. Täŋkaŋ plaua ba ume gäkŋi täpuri itak upän käräga täpuri näka jukun ijiŋ nam. Näka jukun ijiŋ namiŋkaŋ injekta mäden kaŋ iji. ¹⁴ Nadätan? Yawe, Isrel nanik täŋo Anututä ɲode yäyak; Plaua käbotken u bäräneŋ nämo api paorek. Ba ume gäkŋi käbot imaka, bäräneŋ nämo api paorek. Nämo, u pen it yäpmän kuŋjirän Yawetä tänpewän kome ɲoken iwän äneŋi api tawek yäk.

¹⁵ Elaijatä ude iweränä webe u Elaijatä iwetkuko udegän täŋkuk. Täjirän kepma kubäkubä Elaija-kät yamiŋi u ketem täga nak täŋkuŋ. ¹⁶ U imata, plaua ba ume gäkŋi käbot uwä nämo potokumän, Yawetä Elaija iwetkuko udegän.

* 8:37-38: Sam 91:15, 32:3-4, 42:11; Rom 7:24 * 8:39: Hib 4:12; Rev 22:12 * 8:43: Sam 86:9, 102:15; Rev 11:5
* 17:9: Luk 4:25-26

¹⁷ Eruk ätu nanak itpäñ webe unitäño nanaki käyäm täñkuk. Käyäm tañi täñtän kuñtängän kumbuk. ¹⁸ Täñirän miñitä Elaija ñode iwetkuk; Wära! Anutu täño epän äma gäkä waki nadän namiñpäñ ude täñ namitan? Ba momina kwawak peñ namiñpäñ näkño nanakna utta äbun ba? ¹⁹ Ude iweränä Elaijata iwetkuk; Ironi u nam. Ude yäwänä ironi kumbani u imän bäyañ imiñ yäpmäñ yot täñkireki punin unu Elaijata ini pat täñkukken uken äronpäñ bukä terak tewän patkuk. ²⁰ Tewän parirän butewaki terak Yawe ñode iwetkuk; O Yawe Anutuna, webe kajat ño watä säkgämän it namik täyak. Unita imata bäräpi imiñpäñ ironini yomägatan? ²¹ * Ude yäñpäñ ironi uterak kadäni yaräkubä ude akuñkañ pat täñpäñ Yaweken ñode yäñapiñkuk; O Yawe Anutuna, nadän imiñiri ironi ño äneñi kodak tawän! yäk.

²² Ude yäñirän Yawetä ironi u nadän imiñirän äneñi kodak tañkuk. ²³ * Kodak tawänä Elaijata ironi ñokeño pudät päpmo miñita imiñkañ iwetkuk; Ño ka yäk. Ironika kodak täyak ño yäk. ²⁴ Yäwänä miñitä Elaija iwetkuk; Eruk apiño bureni nadätat. Gäk Anutu täño epän äma kubä itkañ Yawe täño man yäñahäk täyan uwä bureniñän yäk täyan yäk.

19

1 King 19:1-21

Elaija umuntañpäñ Sinai pomken metäñpeñ kuñkuk

¹ Eruk intäjukun äma wäpi Ahabtä yotken äneñi äbäñpäñ webeni Jesebel Elaijata anutu jopi Bal unitäño profet kudup kumän-kumän däpuko unita ba imaka ätu täk täñkuko unitäño manbiñam kudup iwetkuk. ² Iwerän nadäñpäñ Jesebeltä Elaijata jukuman ñode tewän kuñkuñ; Gäkä profet däpuno udegän api guret yäk. Kwep kadäni ini ñodetagan näkä gäk nämo gurawä anutu ätutä näkñapäñ kañ nurut.

³⁻⁴ * Eruk Elaija man u nadäñpäñ iniken gupita umuntañpäñ metäñpeñ kuñkuk. Täñpäñ epän ämani imaka imaguränkañ päñku Juda kome Beseba yotpärareken ahäñkumän. Täñkañ epän ämani yotpärare uken teñkañ iniwä kome ämatä nämo iraniken kepma kubä ude kuñkuk. Kumäñ päñku päya kubä täño äyurken manjit itpäñ Yaweken yäñapik man ñode yäñkuk; Yawe, bäräpi ñodewani wari ahäñ namikta nämo nekañ. Unita nutpewi kumba! Näk äbeknaye oranaye udewanigän, äma täga nämo. ⁵ * Ude yäñpäñ päya mebäriken ugän däpmon patkuk.

Parirän añero kubä pit kubägän ahäñpäñ injit täñpäñ iwetkuk; Akuñkañ nañ yäk. ⁶ Iwerän kikuñtupäñ dapun ijiwän kwäpäñ yabäñkuk; Gwäki peñkuk käda käräga ijiwani kubäkät ume käbotkät irirän. Ude yabäñpäñ yäpmäñpäñ nañkañ äneñi päñku däpmon patkuk.

⁷ Parirän Yawe täño añerotä äneñi äbä yäwän kikuñuräpäñ ñode iwetkuk; Oi, akuñkañ nañ yäk. Ketem nämo nañpäñä kädet käroni täga nämo kwen yäk. ⁸ Ude iwerirän päñaku nañpäñ kehäromi yäpmäñkañ kuñkuk. Kepma bipani 40 ude kuñtängän Sinai pom wäpi kubä Horep uken ahäñkuk. Pom uwä Anutu täño pom.

Yawetä Elaija ahäñ imiñkuk

⁹ Kuñtängän Horep mobä käwut kubä kañ-ahäñpäñ uken itkuk. Irirän eruk Yawetä ñode iwetkuk; Elaija, ima mebärita ño äbäno itan? ¹⁰ * Yäñirän Elaijata iwetkuk; Näk Yawe Anutu kehäromi mähemi wäpi yäpmäñ kuñatta bänepna kädäp ijiñirän it yäpmäñ äbätat. U ñodeta, Isrel äma äbottä gäkkät topmäk-topmäk kubägän täñpani u mäde utkañ gäk ganiñ oretta bukä täñpani däpmäñ äreyäñkuñ. Täñkañ profetkaye kumän-kumän däpuñ. Täñirä näk kubä-tägän waki irira näk imaka nutnayän epäni täñ itkañ.

¹¹ * Elaijata ude yäwänä Yawetä iwetkuk; Gäk äpämañ päñku pom terak äronpäñ Yawe näk iñamnaken it. Ude iweränä pengän mäñit pähaptä jukun piäñpewän pom ba mobä tokät täñpä kuñkuñ. Täñpäkañ Yawe imaka umuri u gänañ nämo äbuk. Täñkañ mäñit

* 17:21: 2Kin 4:34-35 * 17:23: Luk 7:15; Apos 9:41; Hib 11:35 * 19:3-4: Jna 4:3 * 19:5: Hib 1:14, 13:5
* 19:10: Rom 11:3 * 19:11: Jop 38:1; 2Pi 1:17-18

irepmirirän kenäj kwaiñirän u gänañ imaka, Yawe nämo itkuk. ¹² Kenäj bitnäñirän kädäp mebet pähaptä ahäñkuk. Upäñkañ Yawe kädäp mebet u gänañ imaka, nämo itkuk. Kädäp mebet ahäñpäñ irepmirirän jiap man kubä ahäñkuk. ¹³ Ahäñirän Elaijata u nadäñpäñ inami dapun iniken tektä täñpipiñpäñ mobä käwut yämaken päpmo wädäj itkuk. Irirän man kotäk kubä ahäñkuko uwä ñode iwet yabäkgän täñkuk; Elaija, ima mebärita ño äbäno itan? ¹⁴ * Yäwänä Elaijata iwetkuk; Näk Yawe Anutu kehäromi mähemi wäpi yäpmäj kuñatta bänepna kädäp ijiñirän it yäpmäj äbätat. U ñodeta, Isrel äma äbottä gäkkät topmäk-topmäk kubägän täñpani u mäde utkañ gäk ganiñ oretta bukä täñpani däpmäj äreyäñkuñ. Täñkañ profetkaye kumäj-kumäj däpuñ. Täñirä näk kubätägän waki irira näk imaka nutnayäj epän täñ itkañ.

¹⁵ * Ude yäwänä Yawetä ñode iwetkuk; Gäk äneñi äyänutpeñ kome jopi Damaskus yotpärare ukäda itak u kañ ku. Täñpäñ yotpärare uken äma kubä wäpi Hasael u kañ-ahäñpäñ ume gäkñi piñ ibariri Siria nanikta intäjukun äma kañ täñpän. ¹⁶ * Ude täñpäñ äneñi äma kubä wäpi Jehu, Nimsi täño nanaki u imaka kañ-ahäñpäñ ume gäkñi piñ ibariri Isrel äma äbotta intäjukun äma kañ täñpän. Ba Elisa, Safat täño nanaki, Abel-Mehola komeken nanik u kañ-ahäñpäñ ume gäkñi piñ ibariri gäkño bägup yäpmäñpäñ profet kämi itta kañ täñpän. ¹⁷ Täñpäkañ äma ätu Hasael täño ämikta metänayäj täño uwä Jehutä kañ däpän. Ba äma ätu Jehutä nidäpek yäñpäñ metäwäwä Elisatä kañ däpän. ¹⁸ * Upäñkañ nähä Isrel ämawebe 7 tausen ude, anutu jopi Bal nämo gwäjiñ äpmon imani ba geñi nämo darani u täñkentäj yämiñira api itneñ.

Elisatä Elaija iwarän täñkuk

¹⁹ Yawetä ude iweränä Elaija akumañ päñku Safat nanaki Elisa u kañ-ahäñkuk. Elisa u äma ätukät bulimakau 24 ude yäpmäj kuñatpäñ kome dukduk epän täñ itkuñ. Täñirä Elisa ini uwä iniken bulimakau yarä u yäpmäj kuñarirän Elaijata ahäj imiñkuk. Ahäj imiñpäñ Elaijata teki punin nanik yäñopmäñpäñ Elisata ämet imiñkuk. ²⁰ Täñirän Elisa bulimakau epän täñ imiñkuño yabä kätäñpeñ Elaija bäräñeñ iwatpäñ iwetkuk; Jop waki nadäj namiñiri päñku meñna nana yepmañpeñ kukta butewaki man yäwetkañ kañ gäwara. Ude yäwänä Elaijata ñode iwetkuk; Täga, kuyi. Nämo ganiñ bitnätat yäk.

²¹ Ude iweränä Elisa uwä äyänutpeñ päñku bulimakau epän täñ imani u datäreñpäñ däpuk. Täñpäñ päya kujat bulimakautä kome duñ imani ugänpäñ kädäpta yäpmäñpäñ bulimakau uwä ijiñpäñ ämawebeta yämän nañkuñ. Ude täñpäñ Elaija iwarän täñpäñ watä epän täñ imiñkuk.

* 19:14: Rom 11:2-4 * 19:15: 2Kin 8:7-13 * 19:16: 2Kin 9:1-6 * 19:18: Kis 20:5; Rom 11:4-5

2 King Isrel äbot yarä uwä waḡ moreḡkuḡ

2

2 King 2:1-12

Anututä Elaija kunum gänaḡ yäpmäḡ kuḡkuk

¹ Täḡpäkaḡ Yawetä Elaija mänit pähap unitä äyänuttäḡ äbayäḡ täyak uterak kunum gänaḡ pudät yäpmäḡ ärokta kadäni keräp taḡirän Elaija kenta Elisa Gilgal yotpärare perper kuḡkumän. ² Kuḡtäḡgän Elaijatä Elisa iwetkuk; Yawetä Betel yotpärare kukta näwerako unita gäk ḡo isi yäk. Ude iweränä Elisatä yänkuk; Ude nämo! Näk gäk nadäḡ gamikinik täyat unita Yawe irit mäheḡi wäpi terak bureni-inik ḡode gäwetat; Näk bok kudayäḡ. Ude yäwänä Betel yotpärareken bok kuḡkumän.

³ Täḡpäkaḡ profet äbot Betel itkuḡo unitä yabäḡ ahänpän Elisa iwetkuḡ; Yawetä gäkḡo intäjukun ämaka apiḡo gomägarayäḡ täyak u nadätan? Ude yäwäwä Elisatä yäwetkuk; Ei, näk nadätat upänkaḡ unita wari yäneḡo yäk. ⁴ Eruk, päḡku Betel itpäḡä Elaijatä Elisa iwetkuk; Yawetä Jeriko yotpärare kukta näwerako unita gäk ḡo isi yäk. Ude iweränkaḡ Elisatä yänkuk; Ude nämo! Näk gäk nadäḡ gamikinik täyat unita Yawe irit mäheḡi wäpi terak bureni-inik ḡode gäwetat; Näk bok kudayäḡ. Ude iweränä Jeriko yotpärare bok kuḡkumän.

⁵ Kuḡjirän profet äbot Jeriko itkuḡo unitä yabäḡ ahänpän Elisa iwetkuḡ; Yawetä gäkḡo intäjukun ämaka apiḡo gomägarayäḡ täyak u nadätan? Ude yäwäwä Elisatä yäwetkuk; Ei, näk nadätat upänkaḡ unita wari yäneḡo yäk. ⁶ Eruk, päḡku Jeriko itpäḡä Elaijatä Elisa iwetgän täḡkuk; Yawetä Jodan kome kukta näwerako unita gäk ḡo isi yäk. Ude iweränkaḡ Elisatä yänkuk; Ude nämo! Näk gäk nadäḡ gamikinik täyat unita Yawe irit mäheḡi wäpi terak bureni-inik gäwetat; Näk bok kudayäḡ. Ude iweränä bok kuḡkumän.

⁷ Eruk profet äbot uken nanik profet 50 unitä yäwat yäpmäḡ kuḡkuḡ. Täḡpäkaḡ Elaija kenta Elisa kumaḡ päḡku Jodan ume gägäniken ahänpän irirän profet 50 uwä banban itkaḡ yabäḡ yäwat itkuḡ. ⁸ Täḡjirä Elaija tek käroḡi punin nanik yänopmäḡpän ḡwäjijḡkuk. ḡwäjijḡkaḡ ume urirän umetä däkḡeḡpän kukḡi kukḡi kuḡjirän yarä uwä kome jopi parirän kuḡkumän.

⁹ * Kumaḡ ume kukḡi udude kuḡpänä Elaijatä Elisa iwetkuk; Yawetä näk nämo yäpmäḡjirän näkä jide kubä täḡ gamikta nadänpänä näwet yäk. Ude iweränä Elisatä iwetkuk; Anututä epän täkta kehäromi gamiḡkuko u taḡigän buḡät namiḡiri komeka kaḡ yäpayäḡ nadätat yäk. ¹⁰ Ude yäwänä Elaijatä iwetkuk; Gäkä man yäyan unita nadänjira bäräpi täyak yäk. Upänkaḡ Yawetä nämagurirän nabänpänä imaka yäyan u api yäpen yäk. Täḡ nämo nabänjiri nämaguränä, nämo api yäpen.

¹¹ Yänpän-nadäk ude täḡtän kuḡtäḡgän pit kubägän karis kubä ba hos kädäp mebet ikektä ahänpän äma yarä u bämopiken kuḡkaḡ Elaija mänit pähap äyänuttäḡ äbuko u terak imagut yäpmäḡ kunum gänaḡ äronkuḡ. ¹² * Elisatä imaka u kaḡpän gera yänkuk; Nana, nana! Isrel täḡo hos ba karis terak kwani äma! yäk. Ude yänpän Elisatä Elaija wari nämo kaḡkuk. Täḡpän butewaki nadänpän iniken tek weḡ-gajähutkuk.

* 2:9: Lo 21:17 * 2:12: 2Kin 13:14

1 Stori

Isrel äbot täño manbiñam ätu

29

1 Stori 29:10-18

Devittä Yawe iniñ oretkuk

- ¹⁰ Devittä käbeyä inñamiken Yawe ñode iwetpäñ iniñ oretkuk;
 O Yawe, oranin Isrel täño Anutu, gäkken ganiñ oretoret tärek-täreki nämo it täyon.
- ¹¹ * Gäk kunum gänañ ba kome terak, wäp biñam, kehäromi, peñyänjek, ba epmäget kudän kuduptagän gäkñata biñamgän täkañ. Gäk imaka kuduptagän yabäñ yäwatta biñam, ba imaka kuduptagänta intäjukun it yämik täyan.
- ¹² * Täñpäkañ ahäñ bumbum ba wäp biñam gäkken nanik äbäk täyak. Täñkañ gäk imaka kuduptagän täño ärowani. Ämawebe kudupta wäp biñam ba kehäromi yämikta gäk ketkaken kehäromi itak.
- ¹³ Unita Anutunin, gäka bänep täga nadäñ gamiñpäñ wäpka biñam säkgämän yäpmäñ akukamäñ.
- ¹⁴ * Täñpäkañ iron tañi pähap pekamäñ ñonita nadäwätäk täyat. Mebäri imata gäkä näk ba ämawebenaye äpani ñonita nadäñ nimiñiri iron tañiinik ño pekamäñ? Näk nadätat, imaka imaka kuduptagän yäpmäñ kuñat täkamäñ uwä gäkkengän äbäñ morek täkañ. Unita iron gamikamäñ ñowä gäk ketkaken naniktä äbanigän.
- ¹⁵ * Naniye oraniyetä kome terak kadäni keräpigän it täñkuño udegän, gäkä nibäñiri kome mähem ude nämo, kome terak itpäñ-nadäknin keräpigän ude täk täkañ. Kome terak irit kuñat-kuñatnin uwä imaka bäräñeñ ahäñpäñ paot täkañ ude bumik. Nin kumäñ-kumäñ täga nämo irepmitne.
- ¹⁶ Unita Yawe Anutunin, wäpka kudupita kudupi yot kubä täneta täñ-bumbum pekamäñ ñowä gäk ketkaken naniktä äbanigän. U kudup gäkñogän.
- ¹⁷ Täñkañ Anutu, näk ñode nadäk täyat; Gäk äma bänepnin nibäñpäñ nadäwanitä äma imaka u ba u täñpayäñ nadäñpäñ täñyäkñarani terak nämo, kudän siwoñi terakgän täk täkañ udewanita gäripi nadäk täyan. Unita bänepna siwoñi terak, ba äma kubätä peñ näwerirän nämo, näkñaken gärip terak imaka ño peñ gamitat. Täñpäkañ ämawebekaye ño imaka, iniken gärip terak iron buñät gamiñirä yabäñpäñ oretoret tañi nadätat.
- ¹⁸ Unita Yawe, oraniye Abraham, Aisak, Jekop täño Anutu, ämawebekaye iron kädet tägagämän täkañ ño nämo paorekta nadäñ yämiñiri bänepi täño gäripini pen kañ it yäpmäñ kwän. Ba täñkentäñ yämiñiri bänepi gäkkengän peñpäñ kañ kuñat yäpmäñ kut.

* 29:11: 1Ti 1:17, 6:15; Jud 1:25; Rev 4:10-11, 5:12 * 29:12: Lo 11:18; Mat 28:18; Efe 3:16,20; 1Ko 1:11-12 * 29:14: 1Ko 15:10; 2Ko 3:5, 12:9-11; Jem 1:7 * 29:15: Sam 119:19; Hib 11:14-16; 1Pi 2:11; Jem 4:14

Jop Äma täga kubä wäpi Jop uwä komi butewaki nadänjuk

38

Jop 38:1-11

Yawetä Jop iwet yabäk täjuk

- ¹* Tänpäkaŋ Yawetä mänit ibäm gänaŋ Jop kowata ɲode iwet yabänjuk;
- ² Wa! Gäk äma jidewanitä näkɲo nadäk tawaŋta nadäwätäk täyan? Nadän guŋguŋ täk täyan unita unitäŋo mebäri yänjahätan?
- ³ Unita, gäk äma bureni itan u tänpäwä akwikaŋ gäwet yabäk täŋira kowata kaŋ näwet.
- ⁴* Eruk, gäk de kuŋariri kome pähap täŋo jäwäri peŋkut? Nadäwi tärewäwä kaŋ näwet!
- ⁵ Ba ɲode käwep nadätan? Kome unitäŋo taŋini netätä nadäwän tärewäpäŋ uterakgän tänpän peŋkut? Ba netätä käronjini kawän täreŋkuk?
- ⁶⁻⁷ Ba netätä kome täŋo beki äneŋirän guktä kaŋpäŋ meni kubägän peŋpäŋ kap teŋkuŋ? Ba netätä mobä pähap kome mebäriken peŋirän aŋerotä kaŋpäŋ oretoret terak gera yänkuŋ?
- ⁸* Ba gwägu pähaptä kome täŋo koki gänaŋ nanik dätpeŋ äbänjirän netätä äneŋi nämo äpmokta yäma ukätkuk?
- ⁹ Nadätan? Kadäni uken gwägu pähap uwä gubam kubiri kubiripän tektä-yän uwäk täŋkut.
- ¹⁰ Täŋkaŋ gwägu täŋo bagani peŋ yämiŋpäŋ yäma ukät iwatpäŋ täŋ-täpäneŋpäŋ peŋkut.
- ¹¹ Täŋpäŋä ɲode iwetkut; Ärowani täŋkaŋ tokätpäŋ бага irepmitpeŋ ɲo käda nämo äben yän iwetkut.

* 38:1: Mat 15:14; Rom 1:22; 1Ti 1:7, 6:4; 2Pi 2:12 * 38:4: Stt 1:1; Hib 1:2,10 * 38:8: Jer 5:22

Sam Juda nanik täjo kap buk

1

Äma täga ba äma waki täjo kädet

- ¹* Äma kubätä äma wakiwaki täjo man nämo buramiwayäj täyak uwä bänep oretoret terak api kuṅarek.
Äma unitä kädet äma wakiwakitä iwat täkaṅ u nämo iwat täyak. Ba äma Anututa yäjärok man yäk täkaṅ udewanikät itpäṅ yäjpäṅ-nadäk nämo täk täyak.
- ²* Äma unitä Ekäni täjo man ba kädet siwoṅita gäripi-inik nadäk täyak. Gäripiinik nadäjpäṅ unita kepma bipani nadäk-nadäk epän täk täyak.
- ³* Äma uwä päya ämatä ume pomi terak piwani ude bumik. U kehäromigän it täkaṅ. Pahämi kubirigän itkaṅ bureni kadäni terakgän pat täkaṅ. Imaka imaka äma unitä täṅpeko uwä kudup tägagän ahäneṅ.
- ⁴ Täṅpäkaṅ äma waki täṅpani uwä udewani nämo. U pen nämo api itneṅ. Nämo, u täpun-täpun mänittä piäj äreyäj täṅpän kuk täkaṅ ude bumik.
- ⁵ Unita Anututä äma wakita komi yämayäj täyak u täga nämo api irepmitneṅ. Täṅpäṅ äma udewaniwä äma täga bämopiken itpäṅ Anutu nämo api iniṅ oretneṅ. Nämoinik!
- ⁶* Täṅpäkaṅ äma Anutu täjo man iwat täkaṅ, äma udewani Anututä oraṅ yämiṅpäṅ watä it yämik täyak. Täṅ, äma waki täṅpani kuduṅtagän api pewän paotneṅ.

2

Kome täjo intäjukun ämatä inita nadäwä ärowani nämo täneṅ

- ¹* Guṅ ämawebetä imata ärowani täkta gäripi nadäk täkaṅ? Ba imata kädet wakiwaki täkta man yäjpäṅ-nadäk jop täk täkaṅ?
- ² Kome täjo intäjukun äma uken-uken nanik imaka, ämik tänayäj tuṅum täkaṅ. Täṅpäṅ Anutu ini ba äma Anututä intäjukun-inik itta iwoyäjnkuko u wäpi yäpmäj äpäkta käbeyä täṅpäṅ man yäjpäṅ-nadäk täkaṅ.
- ³ Man yäjpäṅ-nadäk täṅpäṅ ṅode yäkaṅ; Yarä unitä topmäjpäṅ ini gämoriken nipmaṅkumän yäk. Unita ketnin pädät täṅkumäno u yäpmäj däkneṅ täna kwäpäṅ nininken gärip terak itna yäk.
- ⁴* Komen ämatä ude yäjirä Ekäniä kunum gänaṅ itkaṅ yabäj mägayäjpäṅ sära yäwet täyak.
- ⁵ Täṅkaṅ koki wawäpäṅ jukuman kehäromi yäwerirän bumta umuntaṅpäṅ kwaik täkaṅ.
- ⁶ Koki wawäpäṅ ṅode yäwet täyak; Wa! Äma intäjukun itta yäwani iwoyäjnkuro u näkṅa teṅkuro itak yäk. U pom kudupina wäpi Saion uken teṅkuro intäjukun-inik itak yäk. U nadäj imut!
- ⁷* Täṅpäkaṅ intäjukun äma Ekäniä iwoyäjpäṅ teṅkuko unitä ṅode yäyak; Eruk ämawebenaye, man Ekäniä kwawak yäjähäjnkuko u täwera nadäwut. Ekäni uwä ṅode näwetkuk; Gäk näkṅo nanakna. Apiṅo näkä gäkṅo nanka ude itat yäk.

* 1:1: Sam 26:4; Snd 14:15; Jer 15:17 * 1:2: Jos 1:8; Sam 119:1, 119:35, 119:47, 119:92 * 1:3: Ais 3:10; Jer 17:8;
Ese 47:12 * 1:6: Jon 10:14; 2Ti 2:19 * 2:1: Sam 46:6; Apos 4:25-26 * 2:4: Sam 37:13, 59:8; Snd 1:26 * 2:7:
Apos 13:33; Hib 1:5, 5:5

- 8* Tənpəñ ɲode nəwetgän təñkuk; Gäk nəwerikañ guñ ämawebe gäkña-tägän watä it yämenta api ganiñ kirewet yäk.
- 9* Ude təñjira gämotnaken kañ irut yənpəñ pärip-pärip kehäromi iñitkañ äma komitä-yəñ intäjukun api it yämen yäk.
Bureni, ämatä käbotinik dəpməñ kərəpmit təkañ ude gäk pärip-päriptä guñ ämawebe api dəpməñ kərəpmiren. Ekäninatä man ude nəwetkuk.
- 10 Unita kome təño intäjukun äma in, ba äma wäpi nitek in, jukujin penpəñ man təwerayəñ täyat ɲonita ket nadəkot.
- 11* In Ekänita umuntañpəñ gämori-kengän it təkot.
- 12* Nadəkañ? Anutu təño nanakitä äma wakita kokwawak bərəñeñ tək täyak unita kuməñ-kuməñ nidəpek yənpəñ kañ orañ imut.
- Tənpəkañ ämawebe Anututä watä it nimän yənpəñ dubiniken kuk təkañ uwä Ekäni təño oretoret terak it təkañ.

3

Tamimañ təño yəñapik man kubä

Kap ɲowä Devittä nanaki tuäni Apsalom kañ-umuntañ kuñatkañ teñkuk.

- 1* Ekäni, iwanaye bumta ahəñkañ nək tənpä wanayəñ təkañ.
- 2 Təñkañ yəñärok ɲode nəwet təkañ; Anututä təga nämo təñkentəñ gamek.
- 3* Ude nəwet təkañ upəñkañ Anutu gäk nəkño kurepäna ude itan. Gäkña-tägän təñpewi iwanaye yärepmit täyat.
Anutuna təgagämän, gäk bənep nadəñ bərəpna təñpidäm tañ naminpəñ nepmañpi iwan inamiken bätakigän it täyat.
- 4* Nadəkañ? Ekänitä təñkentəñ namän yənpəñ gera yəñjira iniken pom kudupi terak itkañ gerana nadəñ namik täyak.
- 5 Unitä watä it namik täyak unita bipani dəpmon patguñguñ təntəngän akuk täyat.
- 6* Iwanaye bumta nək it gwäjik təkañ upəñkañ nämo umuntak täyat.
- 7* Ekäni, gäkä iwanaye dəpmək täyan. Təñkañ äma waki u meni dəpməñ tokäriri nək nutta tənpä wak təkañ. Unita Ekäni Anutuna, təñ naminjkuno udegän, gäk äbä iwan kerä terak nanik nämagut!
- 8* Ekäni gäk kubä-tägän ämawebekaye təga təñkentəñ yämen. Unita Ekäni, ämawebekaye watä säkgämän it yämi.

4

Bipani kubäken Devittä kehäromi yəpməkta yəñapik man yəñkuk

- 1* Siwoñi Anutuna, gäkken yəñapinira nadəñ namisi. Bian bənep nadəñ bərəpna ketäreñ naminjkuno unita apiño gerana nadəñpəñ orañ nami.
- 2 Ämawebe, in kadäni jidegän wəpna yəpməñ äpəkta piäni tək təkañ u api penəñ? Ba imaka jopi-jopi yəpməñ kuñat təkañ ba jopman nadəkta gäripi pähap nadək təkañ u kadäni jidegän api penəñ?

* 2:8: Sam 72:8; Dan 7:13-14; Jon 17:4-5 * 2:9: Sam 89:23; Rev 2:26-27, 12:5, 19:15 * 2:11: Plp 2:12; Hib 12:28
* 2:12: Jon 5:23; 1Pi 2:6 * 3:1: 2Sml 15:13-17:22 * 3:3: Sam 62:7 * 3:4: Sam 4:3, 43:3 * 3:6: Sam 23:4, 27:3, 118:10-13 * 3:7: Jop 16:10; Sam 22:21, 57:4, 58:6 * 3:8: Sam 28:8, 29:11 * 4:1: Sam 17:6, 18:6, 18:18-19

- 3 * Ɔode nadäkot; Ämawebe Ekäni täŋo gämoriken kuŋat täkaŋ u inita biŋam iwoyäk täyak. Unita näkä gera yänjira nadän namik täyak.
- 4 * Unita ämawebe, in kujatjin kwaiwäpän momi täktäk kädet pewut. Täŋkaŋ döpmon patpat kadäniken kwikinik patpäŋ man täwetat ŋonita juku pik täkot.
- 5 * Täŋkaŋ inä Ekänita nadän imikinik täŋpäŋ ärawa täktäk kädet ini gäripi nadäk täyak ude täŋ imik täkot.
- 6 * Ekäni, ämawebe mäyaptä gäkken gera jop Ɔode yäk täkaŋ; Iron täŋ nimi! Nadän nimeno uyaku oretoret täga täne yän yäk täkaŋ.
- 7 * Ketem piäniken ahän bumbum täŋirä äma unitä oretoret nadäk täkaŋ. Upänkaŋ Ekäni, oretoret nadäk täkaŋ u jopigän. Bänep oretoret gäkä namik täyan u taŋi pähap. Bänepna täŋpidäm taŋ namiŋiri oretoret bumta nadäk täyat.
- 8 * Ekäni gäkŋa-tägän watä it namiŋiri säkgämän it täyat. Unita imaka kubäta nämö umuntaŋkaŋ döpmon bäränjek-inik päŋku säkgämän patguŋguŋ täk täyat.

5

Anututä watä it imikta äma kubätä yänjapinŋuk

- 1 O Ekäni, näk komi nadänpäŋ yänkähän-kähän yänjira juku peŋpäŋ nadän namisi.
- 2 * Anutu intäjukun ämana, juku peŋpäŋ täŋkentäkta konäm kotat ŋo nadän nam.
- 3 * Ekäni, tami tami gäkken yänjapik man yäk täyat. Edap dapuritä abänjirän näk gäkken yänjapik man kehäromigän yänpäŋ gäkä kowata jide näwoŋärewayän täyan unita dapun täk täyat.
- 4 Anutu, anutu jopi ätu kudän wakita gäripi nadäk täkaŋ upänkaŋ gäk anutu udewani nämö. Nämoinik, äma waki täŋpanitä gäk dubikaken täga nämö itneŋ.
- 5 * Ba äma inita nadäwä ärowani täŋpani uwä iŋamkaken täga nämö itneŋ. Äma waki täŋpani udewanita gaŋani pähap nadäk täyan.
- 6 * Täŋkaŋ äma jop manman yäwanita täŋpäwak täŋ yämik täyan. Ba äma iwan täŋpäŋ kumän-kumän dapanikät äma täŋyäkŋarani täŋpanita wakiinik nadäk täyan.
- 7 * Upänkaŋ gäk näka butewaki pähap nadän namik täyan unita gäkŋo kudupi yotken täga api ärowet. Äroŋpäŋ ganiŋ oretta guket imäp mok api täŋpet.
- 8 * O Anutu, iwanaye bumta itkaŋ unita näkŋo irit kuŋat-kuŋatnata watä it namiŋiri gäkŋo kädet siwoŋi kaŋ iwara.
Kädet näkä iwatta nadäwikaŋ pätak u näwoŋäre.
- 9 * Näkŋo iwanayetä man bureni kubä nämoinik yäk täkaŋ. Uwä äma täŋpä waktagän nadäk täkaŋ.
Unitäŋo meni jinom uwä säkgämän, gakŋi nikektä äma täŋyäkŋatpäŋ kumän-kumän kädetken yämagut täkaŋ.
- 10 * Unita Anutu, manken yepmaŋpäŋ komi piä kaŋ yämi. Täŋiri iniken nadäk tawaŋ wakiwakitä äyänutpäŋ kaŋ täŋpä wawut.
Ärowani täŋ gamiŋpäŋ momi bumta täk täkaŋ unita iŋamkaken nämö itta kaŋ yäwat-kire!
- 11 * Täŋpäkaŋ ämawebe nadän gamiŋirä watä it yämik täyan uwä oretoret täk täkot. Bänep täga nadänpäŋ oretoret kap kadäni kadäni tek täkot.

* 4:3: Sam 6:8-9, 50:5, 135:4 * 4:4: Sam 77:6, 119:11; Efe 4:26 * 4:5: Lo 33:19; Sam 51:19, 62:8 * 4:6: Nam 6:26; Jop 7:7, 9:25 * 4:7: Sam 97:11-12, 119:14, 119:72 * 4:8: Jop 11:19; Sam 16:9 * 5:2: Sam 3:4, 65:2 * 5:3: Sam 30:5, 88:13, 130:6 * 5:5: Hab 1:13 * 5:6: Sam 55:23; Rev 21:8 * 5:7: 1Kin 8:29-30; Sam 132:7, 138:2 * 5:8: Sam 24:4-5, 27:11 * 5:9: Sam 62:4; Luk 11:44; Rom 3:13 * 5:10: 2Sml 15:31, 17:14, 17:23 * 5:11: Ais 65:13

Ude täjirä watä säkgämän it yämik täyi. U imata, ämawebe uwä gäka gäripi pähap nadän gamiñpäñ gäka yäñpäñ oretoret bureni täk täkañ.

- 12 * Bureni Ekäni, äma gäkño man bureni iwaräntäk täkañ unita kudän säkgämän täñ yämik täyan.
Nadän yämik täyan unitä kurepätä-yäñ watä bureni it yämik täyak.

6

Äma bäräpiken irani täño yäñapik man

- 1 * O Ekäni, mominata yäñpäñ kokwawak nadänkañ nämo nebewen, ba momina täño kowata nämo namen.
2 * Ekäni, kehäromina paotini täyak unita butewaki nadän namiñpäñ kehäromi äneñi nam.
3 * Bänepnaken nadän bäräp pähap ahätak upänkañ Ekäni, gäk bäräneñ nämo täñkentän namitan. Unita jidegän api nadän namen?
4-5 * Nutpewi kumbero uwä täga nämo ganiñ oreret. Äma kumbanitä nämo nadän gamik täkañ. Udewaniwä gäk täga nämo ganiñ oretneñ.
Unita Ekäni, päbä bäräpi terak nanik nämagut. Gäk butewaki mähemi unita nadän namiñpäñ kumäñ-kumäñ dubiniken nanik nämagutsi.
6 Konäm kot yäpmäñ äbäñtäyiwa kehäromina kudup paotak. Täñpäñ bipani bipani dapunna konäm pitotä ämetpäranı tekna ba gwäk kunowäna näbätak täyak.
7 * Iwanaye mäyap unita konäm pen kot täyat. Konäm kottäyiwa dapunna pom tokñewäkañ dapun täga nämo ijik täyat.
8 * Tägagämän! Ekänitä konäm korira nadätak. Unita äma wakiwaki täñpani in kewej namut!
9 Täñkentäktä gera yäk täyat u nadän namitak. Bureni, yäñapiñira täñkentän namik täyak.
10 Unita nadätat; Iwanaye bäräpi pähap gänañ itkañ umun bumta api täneñ. Täñpäñ mäyäk pähap nadänpäñ nepmañkañ täñguñ-gurap täñtäñ api ämetpeñ kuneñ.

7

Äma ño bäräpi nadänkañ Anutuken gera yäñkuk

- 1 * Ekäni Anutuna, iwanaye yabän umuntañ gäkken käbop itta ärek täyat. Täñkentän namiñiri äma näk kumäñ-kumäñ nutnayän näwarän täkañ uwä nutneñtäwä.
2 Täñ ämatä täñkentän namikta nämo iräwä, iwanayetä tom ägwäri ude wädän gärepmäñ päñku gupna api yäpmäñ däkneneñ.
3-4 * * O Ekäni Anutuna, näk kudän waki kubä nämo täñkut yäñ nadätat. Upänkañ näkken kudän waki ätu itneño, ba not kubäta täñpäwak täñpero, ba notnapak täñ-ikñatpäñ man uterak yäñmañpa äroweko, ba jop nadän iwanaye täñpäwak täñpero u täñpäwä, eruk ñode täga täñpen;
5 Iwanaye jop yabäniri näwarän täñpäñ kañ nepmäñirut! Nut-mañpä äpmonppapän kumäñ-kumäñ täga api nutneñ. Täñpäñ gupna kome terak jop uken täga api pewä pärek.
6 * Upänkañ näk ude nämo täñpani unita Anutu, gäk kokwawak pähap nadänkañ akuñpäñ iwanaye nutnayän piä bumta täkañ u däpmäñpäñ yawat-kire!

* 5:12: Sam 115:13 * 6:1: Sam 38:1; Jer 10:24 * 6:2: Sam 41:4; Hos 6:1 * 6:3: Sam 90:13 * 6:4-5: Sam 88:11, 118:17; Ais 38:18 * 6:7: Jop 17:7; Sam 38:10; Kra 5:17 * 6:8: Sam 119:115; Mat 7:23; Luk 13:27 * 7:1: Sam 31:1, 31:15, 71:1 * 7:3-4: 1Sml 24:11 * 7:3-4: 1Sml 24:7, 26:7; Sam 109:4-5 * 7:6: Sam 35:23, 94:2, 138:7

- Imata, gäkawä kudän siwojitagän nadäk täyan unita äbä täj kentän namisi.
- 7* Ude täjpän punin unu itkañ ämawebe kuduptagän yäweri gämotkaken irirä yabän yäwasi.
- 8* Gähawä ämawebe kuduptagän täjo kudän yäpmän daniwani unita Ekäni, iwanaye ijamiken näka äma siwoji yäj näwet!
Imata, näk waki täjira kowata yäpmäta yäwani nämo yäj nadätan unita.
- 9* Anutu, gäk äma siwoji pähap. Gäk äma täjo nadäk-nadäk ba gäripini kudup nadäwi tärek täkañ.
Unita gäk äma waki täjo kudän waki kudup kañ pewi paorut. Täjkañ äma siwojita gwäki täga kañ yämi.
- 10* Ämawebe, in nadäkañ? Anutu u näkjo watä ämana. Äma unitäjo man buramik täkañ u täj kentän yämik täyak.
- 11* Anutu uwä man yäpmän daniwani tägagämän. U äma wakiwaki nämo yabän oretpäñ kowata yäpmäta biñam yäjtäreñ yämik täyak.
- 12* Täjpäkañ äma waki u kudän waki nämo penayän täjo uwä Anututä päip boham täjo meni api wädäwek. U äpa topmäñkañ gwäjikta pidäm täyak.
- 13* Täjpän ämik täjo tuñum komi komi u yäpmänpän kuwek kädäp mebet ikek äma u yamäta täjtuñum täyak.
- 14* Eruk, äma waki unita nadäwut. U kudän waki täkta tawañ pek täkañ. Täjkañ täjnikjarani kudän mebäri mebäri wari wari täk täkañ.
- 15* Uwä äma ätuta buñep täk täkañ. Upänkañ buñep iniken unitä api äyänutpäñ yepmäñirek.
- 16* U udegän, kudän waki iniken unitägän äyänutpäñ ini terak täjpäwak api pewän ahäneñ.
- 17 U kawut! Anutu u siwoji pähap unita bänep täga iwet täyat. Täjpän Ekäni Anutu ärowani unitäjo wäpi biñam kap terak iniñoret täyat.

8

Anutu ima mebärita komen äma nin nadäj nimik täyak?

- 1* Ekäni Mähemnin, wäpka biñam gäripi gäkñi nikektä kome kuduptagän intäjukun itak!
Wäpka biñam ärowani unita kunum gänañ naniktä gäk ganiñoret täkañ.
- 2* Täjpäkañ iwankayetä mäyäk nadäwut yänpän nanak pakikät ironironi yäwetpäñ yäwojäreñ täjiri kap terak ganiñoret täkañ.
Teñirä iwankayetä nadänpän umuntañpäñ man kum api itneñ.
- 3* Täjpäkañ Ekäni, näk kunum terak dapun täjpän imaka säkgämän ketkatä täj peñkuno, komepak ba guk komeniken yepmañkuno u yabän yäwatpäñ nadäwätäk ñode täk täyat;
- 4* Anutu, imata gäk äma mewuni ninta nadäwi ärowani täk täkañ? Imata ämawebe watä säkgämän it nimik täyan?
- 5 Nin äpani ude itnañipän wäpnin biñam epmäget kudän nitek ude nipmañkun. Bureni, imaka päke u kudup yärepmitpäñ gäkña bumik nipmañkun.

* 7:7: Sam 22:27 * 7:8: Sam 26:1, 43:1, 98:9 * 7:9: Sam 34:21, 40:2, 94:23; Rev 2:23 * 7:10: Sam 18:2, 18:30, 97:10-11 * 7:11: Sam 50:6, 90:9 * 7:12: Lo 32:41-42 * 7:13: Sam 18:14, 45:5 * 7:14: Jop 15:35; Ais 59:4; Jem 1:15 * 7:15: Sam 57:6 * 7:16: Sam 140:9-11 * 8:1: Sam 113:4, 148:13 * 8:2: Sam 44:16; Mat 21:16; 1Ko 1:27 * 8:3: Sam 111:2 * 8:4: Jop 7:17-18; Sam 144:3; Hib 2:6-8

- ⁶* Ude tånkaŋ imaka kudup ketkatä tån-peŋkuno u yabån yåwatta nipmaŋkun. Ude tånjiri imaka kudup u gämotninken itkaŋ.
- ⁷⁻⁸ Yawakkät tom ägwäri, barak ba imaka imaka gwägu pähap gånaj komeni komeni kuŋat täkaŋ u kuduŋtagån äma gämoriken yepmaŋkunotä itkaŋ.
- ⁹ Unita Ekäni Måhemnin, wåpka biŋam gåripi gakaŋi nikektä kome kuduŋtagån intåjukun itak!

9

Anutu täŋo kudån siwoŋi unita bånep täga man

- ¹ Ekäni, bånep nadåk-nadåkna kuduŋtä api ganiŋoret tånŋpet. Tånŋpån näk åmawebe gåkå piå tägagåmån täk täyan unita api yåwet tånŋpet.
- ²* Tånkaŋ Anutu årowani, näkå nadån gamiŋpån oretoret kap teŋpån wåpka biŋam api yåpmån årok tånŋpet.
- ³ Gåkå tånkentån namikta åbånjiri iwanayetå gabån umuntaŋ metånŋpeŋ kuk täkaŋ. Metånŋpeŋ kuŋkå maŋ-dåpmånŋpån kumåk täkaŋ.
- ⁴ Tånŋpåkån yåpmån danik piå täk täyan uwå siwoŋigån täk täyan. Tånkaŋ näkŋo manna yåpmån daniŋpån momika nåmo yån yånŋtåreŋ namiŋkun.
- ⁵* Gåk guŋ åbot åbori åbori nåmo nadån gamik täkaŋ u yebeŋpån åma wakiwaki u kumån dåpmån moreŋkun. Tånjiri åmawebetå åma udewanita api guŋ tåneŋ.
- ⁶ Bureni, iwaniye waŋkuŋo ubayån. Inide ude api itneŋ. Gåk unitånŋo yotpårare yåpi waŋkuŋo unita åmawebetå kome unita tånŋguŋ taŋpån nåmoinik api nadåneŋ.
- ⁷* Tånŋpåkån Ekäni uwå intåjukun åma inide api it yåpmån årowek. Uwå intåjukun-inik itkaŋ åmawebe yåpmån danikta pidåm täyak.
- ⁸* Tånŋpån kudån siwoŋi terak api yåpmån daniwek. Ude tånkaŋ åmawebe kuduŋtagån iniken nadåk siwoŋi terak api yabån yåwarek.
- ⁹* Ekäni uwå enj kehåromi kubå ude itak. Iwantå åma kubåta tånŋpåwak tånŋpånå, åma u Ekåniken pånku täga irek.
Ba båråpi kadånikenå Anutuken kåbop täga pånku irek.
- ¹⁰* O Ekäni, åma gåk gabån tarek täkaŋ u kubå måde nåmoinik ut imiŋkuno unita åmawebe mebårika nadåwå tårek täkaŋ uwå gåkå terakgån api yeŋgåmå penenŋ.
- ¹¹* Unita åmawebe, in Ekäni, Saion yotpårareken intåjukun itkaŋ yabån yåwat piå täk täyak u wåpi biŋami iniŋoret tåkot!
Epån pähap täk täyak unita åmawebe komeni komeni yånŋhånŋpån yåwet tåkot.
- ¹²* Bureni, Ekäni uwå åma komi nadåk täkaŋ unitånŋo konåm gerata juku peŋpån nadån yåmik täyak. Ude tånŋpån åma netåtå komi u yåmik täkaŋ unita kowata tånŋpåwak tån yåmik täyak.
- ¹³ Unita Ekäni, nåka waki, butewaki nadån namisi. Iwantå komi ba båråpi namikaŋ ŋo yabå!
Kumån-kumån dubiniken itat ŋo nåmaguri åneŋi täga kaŋ iral!
- ¹⁴* Ude tånŋpayån tåno uwå näk pånku Jerusalem nanik åmawebe iŋamiken itkaŋ wåpka api ganiŋ oreret!

* 8:6: Stt 1:26-28; 1Ko 15:27; Efe 1:22; Hib 2:8 * 9:2: Sam 5:11, 83:18 * 9:5: Lo 9:14; Snd 10:7 * 9:7: Sam 102:12, 102:26; Hib 1:11 * 9:8: Sam 96:13, 98:9 * 9:9: Sam 37:39, 46:1, 91:2 * 9:10: Lo 31:6-8; Sam 37:25, 70:4, 91:14 * 9:11: Sam 107:22 * 9:12: 2Sml 4:11; Sam 9:18, 10:17, 22:24, 37:25; Ais 49:14-15; Hib 13:5 * 9:14: Sam 13:5, 20:5, 35:9

Ba waki keriken nanik nämagurayäj täyan unita oretoret pähap nadäjpäñ wäpka api yäpmäj ärowet.

- 15* Täjpäkañ äma guñ äbotken naniktä nintä ärikta awañ äneñkuño upäjkañ ini-tägän awañi gänañ äriñkuñ.
Nin nipmäñitta buñep täñkuño upäjkañ buñep iniken unitä yepmäñitkuk.
- 16* Bureni-inik, Ekänitä äma täño täktäki, kudän siwoñi terak yäpmäj daniñpäñ kowata yämik täyak. Täñirän äma waki uwä iniken kudän wakitä äyäjutpäñ täjpäwak täñ yämik täkañ.
- 17* Äma waki komeni komeni Anututa nadäj äwaräkuk täk täkañ unitäño komeniwä kumbani kome ubayäj.
- 18* Täjpäkañ ämawebe tuñumi nämö, täñbute-bute täñpaniwä Ekänitä jop yabäj äwaräkuk nämö täk täyak.
Nämö, äma bäräpi nitek udewani bureni-inik api täñkentäj yämek.
- 19 Unita Ekäni, äbi! Äbä jop yabäjiri komeñ ämatä ärowani täñ gamineñtawä! Äma nämö nadäj gamik täkañ u kudup yepmañpikañ gäkño man piäken kañ irut. Täñpäñ unitäño täktäki kañ yäpmäj dani.
- 20* Ekäni, ude täñjiri kañ umuntäwut. Kehäromika ude yäwoñäreñjiri inita nadäwä äpani-inik kañ täñput.

10

Äma waki täñpani u Anututä kehäromini täga yäpmäj äpek

- 1 Ekäni, komi butewaki ahäj namiñirän gäk imata nepmañpeñ päñku käbop itan?
- 2* Ekäni, äma waki täñpanita nadä! U ärowani täñpäñ äma jopi jäwäri iwan täñ yämiñpäñ däpmäñpäñ yäwat-kirek täkañ u nämö nadätan?
- 3* Äma waki täñpani uwä iniken bänepi täño gäripi ugän iwatpäñ ärowani täk täkañ.
Moneñ tuñumta nadäñgärip täñpäñ Ekäni mäde ut imik täkañ.
- 4* Äma udewanitä nin ärowani yäñpäñ Anututa nämoinik nadäj imik täkañ. Nämö, Anututa nadäwä nämö itak bumik yäj nadäk täkañ.
- 5* Täñpäñ äma udewani tuñum pähap ikek itkañ kome terak säkgämän it täkañ.
Upäjkañ Anutu, äma uwä inita nadäwä ärowani täñpäpäñ gäkño бага manta nadäwä äpani täk täkañ ba iwaniyeta udegän yäñärok yäwet täkañ.
- 6* Täñpäñ bänepitä ñode nadäk täkañ; Imaka kubätä nin täga nämö täñpän waneñ. Nin tägagän api itne yäj nadäk täkañ.
- 7* Äma udewani uwä meniken äma tagwän man yäwet-yäwet unitägän abämañ kuk täkañ. Meberitä jop manman, umun man ba täñpäwak man yäk täkañ.
- 8-9* * Täñpäñ kädet moräkken käbop itpäñ äma siwoñi ba äma kehäromini nämö, jop nadäj däpmäk täkañ, añ komitä käbop itpäñ tom däpmäk täkañ ude.
- 10 Äma wakiinik täñpani uwä äma jäwäri u jirañ yäj nadäñkañ yeñ yäwat päpmo yepmañpäñ ärowani täñ yämik täkañ.

* 9:15: Sam 7:15, 94:23; Snd 5:22, 26:27 * 9:16: Kis 14:31; Snd 5:22 * 9:17: Jop 8:13; Sam 50:22 * 9:18: Sam 12:5; Snd 23:18, 24:14 * 9:20: Sam 62:9; Ais 31:3; Ese 28:2 * 10:2: Sam 7:16, 9:15; Snd 5:22 * 10:3: Sam 94:4; Rom 1:32 * 10:4: Sam 14:1-2, 53:1 * 10:5: Sam 12:5; Ais 26:11 * 10:6: Ais 56:12; Rev 18:7 * 10:7: Jop 20:12; Sam 12:2; Rom 3:14 * 10:8-9: Sam 17:11 * 10:8-9: Sam 17:12

- 11* Təŋkaŋ bənepitə ɲode yäk təkəŋ; Anutu u ninta guŋ taŋpəŋ dapuri taŋpipik təŋkuko unita nin nāmo nibäk täyak yäk.
- 12 O Ekäni, gäk akuŋpəŋ äma waki taŋpani unita kowata yämi! Təŋkaŋ äma kehäromi paorani ninta guŋ täwentawä!
- 13 Anutu, äma waki taŋpani imata gäk ganiŋ wärät təkəŋ? ɲode uwä jop nadäk təkəŋ; Kowata nāmo api nimek!
- 14* Upəŋkaŋ Ekäni, gäk äma kädət waki taŋpani u yabäk täyan. Äma udewanitä komi nimiŋirä nibəŋ äwaräkuk nāmo tək täyan.
Unita äma kehäromini nāmo, gäkä təŋkentəŋ nimi yəŋpəŋ gäkgän gabəŋ tarek təkəŋ. U imata, gäk kubä-tägän äma jopi jäwäri təŋkentəŋ yämik täyan.
- 15 Unita Ekäni, gäkä äma waki taŋpani təŋo kehäromi yäyomägatpəŋ kowata komi kaŋ yämi!
- 16* Ekäni gäk intäjukun-inik it yəpməŋ pəŋku pen api it yəpməŋ ärowen, paot-paotka nāmo.
Unita äma gäka nāmo nadəŋ gamik təkəŋ u yəwat kireŋpewi kaŋ kuŋtəŋpə kut!
- 17* Ekäni, gäk äma jäwäri təŋo yəŋapik man nadəŋ yämiŋpəŋ bənepi təŋ-təpənəŋ yämiŋiri säkgämän api itneŋ.
- 18* O Ekäni, ironi kodəŋanikät äma bäräpi nadəwani unitəŋo yəŋapik man nadəŋ yämiŋpəŋ komi nadäk təkəŋ u dätäreŋ yämik täyi.
Ude təŋjiri komen ämata äneŋi nāmo api umuntäneŋ!

11

Äma kubätä Anututa nadäkinik təŋkuk

- 1-2* * Umuri kubä ahəŋ namiŋirän Ekänitä watä it namän yəŋpəŋ uken kuk täyat.
Unita notnapak, imata guŋtä-yəŋ ɲode näwetan? Ai! Metəŋpeŋ ku! Äma waki taŋpanitä äma siwoŋi dəpmäkta bipməŋ uraniken kəbop itkaŋ kuwek gwəjikaŋ u nāmo yabətan? Gäk barak umuritä-yəŋ metəŋpeŋ pom udu ku! yəŋ man ude imata näwetan?
- 3* Yäke! Äma kuduptagäntä kädət siwoŋi mäde ut imäwä äma siwoŋi jide täneŋ? Käwep api metəŋpeŋ kunəŋ.
- 4* Upəŋkaŋ nähä nāmo api metəŋpeŋ kwet! Nāmo, Anutu ini kudupi təhaken itkaŋ dapun təŋ itak.
Kunum gənaŋ maŋitkaŋ intäjukun-inik it nimiŋpəŋ äma təŋo täktäki u kuduptagän yabəŋpəŋ-nadäk täyak.
- 5* Ekäni ini äma siwoŋi ba äma waki taŋpani yəpməŋ daniŋpəŋ äma бага mani nāmo buramik təkəŋ unita kokwawak pähap api pewän ahəŋ yämek.
- 6* Ude təŋpəŋ kädəp mebet komigämän upəŋ piŋ yabat-pewän komi bumta api nadäneŋ.
U imata, kowata udewani yəpmäkta biŋam təkəŋ ubayəŋ.
- 7* Təŋpəkaŋ Ekäni ini uwä siwoŋi unita äma siwoŋi kuŋaranita gəripi nadäk täyak.
Äma Ekäni təŋo meni jinom iwatpəŋ kuŋat təkəŋ uwä Ekäni iŋami api kəneŋ.

* 10:11: Jop 22:13; Sam 94:7; Ese 9:9 * 10:14: Sam 68:5; 2Ti 1:12; 1Pi 4:19 * 10:16: Sam 145:13; Jer 10:10; Dan 4:34; 1Ti 1:17 * 10:17: Kis 22:23; Sam 9:12 * 10:18: Sam 82:3; Ais 11:4 * 11:1-2: Sam 2:12, 121:1 * 11:1-2: Sam 7:12, 37:14, 64:3-4 * 11:3: Sam 87:1, 119:152 * 11:4: Mai 1:2; Mat 5:34 * 11:5: Stt 22:1; Sam 34:19; Jem 1:12 * 11:6: Sam 75:8; Jer 4:11-12; Ese 38:22 * 11:7: Sam 7:9-11, 16:11, 33:5

12

Äma kubä Anututä täñkentäj imikta yäjapik man yäjukuk

- 1* Ekäni, äma siwoñi kubä nämoinik itak. Ba äma man bureni yäwani kudup paotkañ unita äbä täñkentäj nimisi!
- 2* Ämawebe kuduhtagäntä noriye bänepi ärikta jop täñyäkñarani täk täkañ.
- 3* Unita Ekäni, gäk äma ätu jop yäj-yäkñatpäñ waki kädet terak yämagut täkañ ba ärowani täk täkañ uwä meni teñpipiñ yämi!
- 4* Äma udewanitä ñode yäk täkañ; Nin äma ätu jop yäj-yäkñatpäñ imaka yäpmäkta gäripi nadäk täkamäj u täga api yäpne.
Ba man yänayäj nadäñpäñä udegän täga api yäk täne yäk. Ude täñitna äma kubätä täga nämö niniñ bitnäwek yäj yäk täkañ.
- 5* Ude yäk täkañ upäjkañ Ekänitä ini ñode yäyak; Eruk täga! Näk ärewayäj! Ämatä äma jäwäri yäpmäj äpäñpäñ komi piä yämiñirä yäjñähän-kähän yäj itkañ u nadätat. Äreñpäñ säkgämän itta gäripi nadäk täkañ u täñkentäj yämiñira udegän api itneñ yäk.
- 6* Ämawebe, in nadäkañ? Ekänitä täñkentäj nimikta man kehäromi yäjñukko uwä man bureni-inik yäjñuk. Man yäk täyak u siliwa mobä kädäpken iññepewä kodaki paki-inik äworek täkañ udewani.
- 7* Unita Ekäni, watä säkgämän kadäni kadäni it nimiñiri iwantä nidäpneñtawä.
- 8* U imata, äma waki bämopiken itkamäj. U kudup kädet wakita tägagämän yäj nadäk täkañ.

13

Äma kubä Anututä äneñi nadäj imikta yäjapik man yäjukuk

- 1* Ekäni, kadäni jidegän äneñi api nadäj namen? Gäk näka mäde kadäni käroñi api ut namen ba? Kadäni jidegän nadäj namiñiri iñamka äneñi api gabäwet?
- 2* Kadäni jidegän bäräpina ño api ketäreñ namen? Butewaki pähap nadäj itat ño kepma bipani jide nadäj yäpmäj kuñira api paot namek? Kadäni jidegän täñkentäj namiñiri iwanaye gämoriken nämö api iret?
- 3* Ekäni, gäk näkño Anutuna unita yäjapik manna ño nadäj namiñpäñ butewaki nadäj nami. Täñpäñ kehäromi namiñiri nämö api paoret.
- 4* Iwanaye yabä kätäjiri nintä irepmitkamäj yäjpäñ nabäwä mañ parira oretoret nämö täneñ.
- 5* Upäjkañ ude nämö! Gäk nadäj namikinik täk täyan unita nadäkinik täyat. Butewaki nadäñpäñ täñkentäj namayäj täyan unita oretoret täñ gamitat.
- 6* Bureni Ekäni, gäk näka säkgämän täñ namiñ yäpmäj äbuno unita kap teñpäñ wäpka api ganiñ oreret.

14

Äma waki täño täktäk

- 1* Äma Anutu nämö itak yäj yäk täkañ uwä guñ bureni-inik! Äma udewani bänepi käbäj täwani. U kudän waki mebari mebari täk täkañ. Kubätä kudän täga kubä nämoinik täk täyak.
- 2* Nadäkañ? Ekänitä kunum terak ununitä etä päpä dapun pärewat täk täyak. U äma

* 12:1: Ais 57:1; Mai 7:2 * 12:2: Sam 41:6; Jer 9:8; Rom 16:18 * 12:5: Sam 10:18, 34:6, 35:10; Ais 33:10 * 12:6: Sam 119:140; Snd 30:5 * 12:7: Sam 37:28, 97:10 * 12:8: Sam 55:10-11 * 13:1: Jop 13:24; Sam 88:14; Ais 59:2 * 13:3: Jem 4:15 * 13:4: Sam 25:2, 35:19, 38:16 * 13:6: Sam 116:7, 119:17 * 14:1: Sam 10:4, 53:1 * 14:2: Sam 33:13, 102:19

nadäwä tumbäpän Anutu kaṅ-ahäkta piäni täṅpani udewani ätu itkaṅ ba nämo yän nadänpän yabän ahäkta dapun pärewat täk täyak.

- ³* Upänkaṅ nämo, kudup u kädet siwoṅi irepmit moreṅpän kädet waki täṅpanigän. Uken nanik kubätä kudän täga kubä nämo täk täyak. Nämoinik.
- ⁴* Unita Ekänitä ṅode yäyak; Jide? Ämawebe u nadäk-nadäki nämo? U jop orek patkaṅ näkṅo ämawebenaye uken täṅyäkṅatpän kubota täṅ yämik täkaṅ. Ude täṅkaṅ näkken yänapik man kubä nämoinik yäk täkaṅ.
- ⁵ Upänkaṅ Anututä ämawebeniye ukät itkentäk-inik täyak unita äma waki täṅpani unita imaka umuri-inik kubä api ahän yämek.
- ⁶* Äma waki uwä äma äpani jopi täṅo piä tawaṅ kaṅkaṅ yänij wärät täkaṅ. Upänkaṅ Ekäni uwä äma äpanita watä it yämik täyak.
- ⁷* Eruk, Isrel ämawebe täṅkentän yämikta Ekänitä äma kubä Saion nanik kaṅ pewän äbän yän nadätat. Ekänitä ude täṅjirän äneṅi säkgämän itnayän takamänken uken oretoret pähap api nadänel!

15

Kädet siwoṅi Anututä gäripi nadäk täyak

- ¹* Ekäni, kudupi yotkaken äma jidewanitä täga ärowek? Ba kudupi yotpärarekaken äma jidewanitä kadäni käroṅi täga it yäpmän ärowek?
- ²* Eruk, nadätat, äma ṅodewanitä Anutu iṅamiken täga it yäpmän ärowek; Äma, Anutu täṅo manta gäripi nadänpän kädet siwoṅigän iwarani u. Ba äma kadäni kadäni man bureniṅän yäk täṅpani u.
- ³* Äma udewanitä noriye täṅo wäpi jop man terak nämo yäpmän äpek. Ba noriyeta imaka wakiwaki nämo täṅ yämek. Ba äboriye bämopiken yän-yäkṅarani man kubä nämoinik yäwek. Anututä äma udewanita gäripi nadäk täyak.
- ⁴* Äma udewanitä äma wakiwaki täṅpanita gäripi nämo nadäk täyak. Nämö! Ämawebe Anutu täṅo kädet siwoṅi iwat täkaṅ unitagän oraṅ yämik täyak. Äma udewanitä imaka api täṅpet yän yäwani ugän iwatpän täk täyak. Iniken mani u iwatpän täṅjirän bäräpi mebäri mebäri ahän imäpän waweko upänkaṅ gwäk pimiṅpän mani ugän iwatpän täṅpek.
- ⁵* Äma udewanitä kädet siwoṅi ṅode täk täyak; Äma ätuta moneṅ yämiṅkaṅ yäwerek; Kowata kämi kaṅ namut yäk. Eruk ude yäwerekopän kowata imikimik kadänikenä jide yämeko udegän yäpek, u irepmitpän nämo. Täṅpän äma udewanitä man käbeyäken man bureniṅän yäwek. Täṅpäkaṅ äma ätuwä noriye manken yepmakta jop manman yäk täkaṅ. Upänkaṅ äma siwoṅitä kädet udewaniwä nämoinik täṅpek.

In nadäkaṅ? Äma kädet tägatäga udewani iwat täkaṅ uwä paot-paotta biṅam nämo täkaṅ.

* 14:3: Rom 3:10-12 * 14:4: Ais 64:7; Jer 10:25; Amo 8:4 * 14:6: Sam 9:9, 142:5 * 14:7: Jop 42:10; Sam 53:6, 126:1 * 15:1: Sam 23:6, 24:3, 27:4, 61:4 * 15:2: Ais 33:15; Sek 8:16; Efe 4:25 * 15:3: Kis 23:1; Sam 28:3, 50:20 * 15:4: Jos 9:18-20; Het 11:35; Apos 28:10 * 15:5: Lo 16:19; Ese 18:8

16

Äma kubätä Anututa nadäj imikinik täk täyak

- 1* Anutu, näk nadäj gamikinik täk täyat unita gäk watä säkgämän it namik täyi!
- 2 Näk Ekäni ɲode iwetkut; Ekäni, gäk näkɲo intäjukun ämana. Imaka tägatäga näkken itkaɲ u gäkɲo ketka terak nanik-tägän äbäk täkaɲ yäj iwetkut.
- 3* Ämawebe Ekänita nadäkinik täk täkaɲ udewanikät itta gäripi nadäk täyat.
- 4* Upäjkaɲ ämawebe mäjo wära nadäj yämik täkaɲ uwä komi api nadäneɲ. Nähä mäjo wärata ärawa nämoinik api täɲ yämet. Ba wäpi menaken nämö api irek. Nämoinik!
- 5* Imaka imaka päke itkaɲ ɲonitä näka watä nämö it namik täkaɲ. Ekäni, gäk kubä-tägän watä it namik täyan. Täɲpakaɲ imaka imakata wäyäkɲek täyat uwä gäkägän namik täyan.
- 6* Gäk watä säkgämän it namiɲiri näk kome terak ɲo gäripi nitek it yäpmäj äbätat. Näk imaka kubäta nämö wäyäkɲek täyat.
- 7* Unita Ekänina wäpi biɲam yäpmäj akutat. Imata, uwä kädet siwoɲi kuɲatta nepmäɲit näwat täyak. Täɲpäj bipani imaka, Ekänitä nadäk-nadäk siwoɲi näwetpäj näwoɲärek täk täyak.
- 8* Täɲpakaɲ Ekänita guɲ taɲpäj nämö kuɲat täyat. Nämö, Ekäni uwä dubinaken it täyak unita imaka kubätä täɲyäkɲat-pewän umuntaɲpäj täga nämö kwaiwet.
- 9* Unita bänepna pidäm taɲjirän oretoret pähap nadäk täyat. Täɲkaɲ imaka kubäta nämoinik umuntak täyat.
- 10* Täɲpakaɲ Ekäni, gäk watä säkgämän it namik täyan. Ude täɲiri näk kumäj-kumäj komeken nämö api kwet. Gäkɲo piä ämaka täga näk, nabäj äwaräkuk täɲiri kumäjpäj jop nämö api parawet.
- 11* * Täɲkaɲ gäkɲa-tägän kädet gäripi nadäk täyan u näwoɲärek täyan. Täɲiri gäk dubikaken itkaɲ bänep oretoret terak kuɲat täyat uwä tärek-täreki nämö!

17

Äma kubä Anututä watä it namän yäɲpäj gera yäjku

- 1 Ekäni, gäkken gera yäjira nadäj namisi! Kädet siwoɲi iwat täyat unita nadäj bäräpna gäkken yäpmäj äbäjira täɲkentäj nami. Gäk yängäkɲatta nämö yäyat unita yäjapik manna ɲo nadäj namisi.
- 2 Näk nadätat, dapunka päraɲi-inik unita kudän siwoɲi u kudup kaɲpäj nadäwi tärek täkaɲ. Unita iwan iɲamiken äma siwoɲi yäj api yäɲtäreɲ namen.
- 3* Bänep nadäk-nadäkna kudup kawi tärek täyak. Bipani bipani nabäjpäj-nadäk täyanen nadäk waki kubä nämö kaɲ-ahäk täyan. Imata, näk man waki, äma ätutä yäk täkaɲ ude nämö yäk täyat.
- 4 Gäkɲo man ugänpäj buramiɲpäj äma täɲpäwak kädet kudän unita mäde ut imik täyat.
- 5* Gäkɲo kädet siwoɲi nämö irepmiɲpäj wari wari ugän iwat täyat.
- 6 O Anutu, gäkken yäjapiɲira nadäj namik täyan. Unita apiɲo gäkken gera yäkägän täɲjira juku peɲpäj nadäj namisi.

* 16:1: Sam 7:1, 17:8 * 16:3: Sam 101:6, 119:63 * 16:4: Jos 23:7; Sam 32:10, 106:37-38 * 16:5: Sam 23:5, 119:57, 125:3; Kra 3:24 * 16:6: Jer 3:19 * 16:7: Sam 73:24, 77:6 * 16:8: Sam 27:8, 73:23 * 16:9: Sam 13:5, 30:12, 108:1 * 16:10: Sam 49:15, 86:13; Apos 13:35 * 16:11: Sam 36:7-8, 43:4 * 16:11: Apos 2:25-28 * 17:3: Sam 16:7; Sek 13:9; Mal 3:2-3; 1Pi 1:7 * 17:5: Sam 119:133

- ⁷* Dubikaken irira iwanayeta yänpäj watä säkgämän it namik täyan unita Anutu, nadäj namikinik täk täyan u kwawak pewi ahäwäpäj iwan keriken nanik nämagut.
- ⁸⁻⁹* Dapunka mujipta watäni it täyan udegän näka watä it namisi. Äma waki tänpänitä näk nutta itgwäjinejo udetä nämagut päñku jirokka gäriñ käbop nepmañsi.
- ¹⁰* Äma udewani äma ätuta butewaki nämö nadäj yämik täkañ. Meni jinomkenä gup yäpmäj ärokärok man unitägän abäk täkañ.
- ¹¹ U näwarän täñkä nabäj ahänpäj nutta yewa täkañ. Ude täñkañ näk tänpäwakta pidäm tänpäj itkañ.
- ¹² Añ ägwäri tom yenayäj pidäm tänpäj it täkañ ude näk neñpäj kwinit äwatta nabäj nawat itkañ.
- ¹³ Unita Ekäni, äbi! Äbä täñkentäj namiñpäj iwanaye däpmäj yäwat kirenpäj unitäjo kehäromini yäpmäj äpäsi. Päip bohamka u yäpmäj päbä ämik tänpäj äma waki keriken nanik nämagut.
- ¹⁴ Bureni Ekäni, äma kome terak ño imaka täpuri kubäta nämö wäyäkñek täkañ u keriken nanik nämagut. Komi piä yämikta yäwani yäj yämiñkuno u yäniñ kiresi. Komi piä uwä yeritä yerita pen kañ yäniñ kire!
- ¹⁵* Tänpäkañ nähä waki nämö tänpäni unita kämi gäkkät kowat kawän bureni api täde. Täñkañ däpmon terak naniktä akuñpäj dubinaken itan yäj nadänpäj bänep oretoret pähap tokñek api nadäk täñpet.

18

Devittä iwaniye yärepmitpäñ oretoret täñkuk

Ekänitä Devit, Sol ba iwaniye ätu kerit terak nanik imaguränpäj kap ño teñkuk.

- ¹ O Ekäni, gäk näkño kehäromina unita gäka gäripi pähap inide kubä nadätat!
- ²* Gäk näkño watä ämana, mobä yewa ude it namitan. Bureni, Anutunatä ude täñkentäj namiñirän gupna koreñpäj säkgämän it täyat.
U kurepä ude itpipiñ namik täyak. Unitä itkentäj namiñirän iwantä täga nämö nutneñ.
- ³ Näk Ekäniken gera yäjira nadäj namiñpäj iwan keriken nanik nämagut täyak. Unita Ekäni iniñ orera!
- ⁴* Kumäj-kumäj täño yentä kwasikotpäj nepmañkuñ. Tänpäwak täño kehäromitä näk uwäk tänpäj nepmañkuk.
- ⁵ Bureni, kumbani kome täño yentä pädat tänpäj nepmäj irirän awantä näk nepmäñitta bujeptä-yäj itsämbuk.
- ⁶* Upäñkañ bäräpina u gänañ Ekäni Anutuna uken täñkentäktä gera yäjkut. Täñkentäktä ude yäjira ini kudupi yotken itkañ gera kotäkna ba konäm butewakina nadäj namiñkuk.
- ⁷ Nadäj namiñirän kome bärom tänpäj kwaiñkuk. Jop puningän nämö, mebäriken umu imaka, kwaiñkuk.
U imata, Anututä iwanayeta kokwawak nadäjirän ude uwä ahäñkuk.
- ⁸ Injami gäriñ gänañ nanik gupe yäj tänpän äpuñ. Tänpäj meni gänañ nanik tänpäwak kädäp mebet gäyek ikek añeñ tänpän abuñ.
- ⁹ Ude täñkañ kunum yäpmäj weñpewän kukñi kukñi kuñirän gubam kubiri pähap terak yeñtän äpuk.
- ¹⁰* U imaka kunum gänañ nanik piri nitek uterak mañitkañ ukeñode äpuk. U bäräñek-inik äpuk, mänit täño piri mämä terak yäj.

* 17:7: Sam 31:21 * 17:8-9: Lo 32:10; Sam 91:1, 91:4; Sek 2:8; Mat 23:37 * 17:10: 1Sml 2:3; Jop 15:27; Sam 73:7
* 17:15: Sam 4:6-7, 16:11; 1Jo 3:2 * 18:2: Hib 2:13 * 18:4: Sam 116:3 * 18:6: Jna 2:5-7 * 18:10: Sam 104:3

- 11 U bipmäŋ uranipäŋ tek ude uwäk täŋkuk. Gubam tobori tobori ume nitek it gwäjiŋ imiŋkuŋ.
- 12 Kädet täwit imikta yäpätä gubam kubiri u gänaŋ madäŋ kireŋtäŋ äbäŋirän mim ba kädäp mebet kome terak maŋkuŋ.
- 13 Täŋpakaŋ Ekäniitä iromaŋtä-yäŋ kunum gänaŋ kärkeŋeŋirän Ekäni Ärowani-inik unitäŋo man kotäk nadäŋkuŋ.
- 14 Täŋkaŋ äŋini yäpä ude, gwäjiŋ täŋpän äbäŋirä iwaniye ämet täŋpä kuŋkuŋ.
- 15 Ekäni kokwawak täŋpäŋ iwaniye yabäŋ yäŋpäŋ yabäŋ kärkeŋeŋkuk-ken gwägu pähap kawuk taŋirän kome mebäri kwawak patkuk.
- 16 Ude täŋpäŋ Ekäniitä punin unu naniktä näk nepmäŋitta kewatpäŋ ume gwägu käreŋiken nanik wädäŋpäŋ nepmaŋkuk.
- 17 Bureni, äma näka kokwawak täŋpani, kehäromini näkä yärepmitnaŋi nämo u keriken nanik nämagutkuk.
- 18 Iwanaye u bäräpi terak irira äbä nutnayäŋ täŋirä Ekäniitä itpiŋiŋ namiŋkuk.
- 19 * Wakiken-inik itkuro upäŋkaŋ bänepna gämäni-inik yäŋ nadäŋpäŋ unita wakiken nanik nämagutkuk.
- 20 * Ekäniitä näk kädet siwoŋi täk täyat unita gwäki säkgämän namik täyak. Näk momina nämo unita iron täŋ namik täyak.
- 21 Näk Ekäni Anutuna unita mäde nämo ut imiŋpäŋ unitäŋo бага mani buramiŋpäŋ iwat täyat.
- 22 Baga mani kudup iwatpäŋ unitäŋo man käderi kubäta peŋawäk nämo täk täyat.
- 23 U iŋamiken momina nitek nämo it täyat. Waki kubä täŋpet yäŋpäŋ nadäŋjit nadäŋjit kuŋat täyat.
- 24 * Iŋamiken näk momina nämo, siwoŋi kuräki-inik kuŋat täyat unita gwäki säkgämän udegän namik täyak.
- 25 * Unita Ekäni, ŋode nadätat; Äma nadäŋ gamikinik täŋpäŋ nämo gepmak täkaŋ unita kowata udegän nadäŋ yämiŋpäŋ oraŋ yämik täyan.
Täŋpäŋ äma siwoŋi kuŋat täkaŋ unita kudän siwoŋigän täŋ yämik täyan.
- 26 Täŋpäŋ äma bänep paki kuräki-inik kuŋat täkaŋ unita kudän tägagän täŋ yämik täyan.
Täŋkaŋ äma waki täk täkaŋ unita iwan täŋ yämik täyan.
- 27 * Täŋpakaŋ ämawebe äpani kuŋat täkaŋ u täŋkentäŋ yämik täyan. Täŋkaŋ äma inita nadäwä ärowani täŋpäpäŋ kuŋat täkaŋ u mäyäk yämik täyan.
- 28 * O Ekäni, bipmäŋ urani näk uwäktäŋ äyänjutak u iwat kirekta topän ijiŋ-yäŋeŋ namik täyan.
- 29 Bureni, kehäromi namiŋiri iwanaye täga däpmäŋpäŋ yäwat kirewet. Ba unitäŋo kehäromi täga yäpmäŋ äpet.
- 30 * Unita ämawebe, ŋode yäŋira nadäwut; Yawe Anutu ŋowä täktäki säkgämän, man yäk täyak u bureniŋän ahäk täkaŋ.
Uwä äma watä it nimän yäŋ nadäŋpäŋ uken kuk täkaŋ unita kurepä ude it yämik täyak.
- 31 * Ekäni kubä unitägän Anutu. Ba Anutu unitägän nin gäarak itpäŋ täŋkentäŋ nimik täyak.

* 18:19: Sam 31:8, 118:5 * 18:20: 1Sml 24:19 * 18:24: 1Sml 26:23 * 18:25: Sam 25:10, 31:23, 37:28, 40:11, 89:24 * 18:27: Sam 101:5; Snd 6:17 * 18:28: Jop 29:3 * 18:30: Sam 17:7, 119:140; Dan 4:37 * 18:31: Lo 32:31, 32:39; 1Sml 2:2; Ais 45:5

- ³² * Anutu unitägän kehäromi namik täyak, ba kädet kuḡat-kuḡatnaken watä säkgämän it namik täyak.
- ³³ * U tågaken ba geḡiken kuḡatta kuroḡna täḡpidäm taḡ namiḡirän kwamäktä-yäḡ pidämigän kuḡat täyat.
- ³⁴ Täḡkaḡ ämik täkta täḡpän-näwoḡärek täyak unita ämik kadäniken äpa kehäromi täga gwäḡiwet.
- ³⁵ Ekäni, watä it namiḡpän wakiken nanik nämagut täyan. Ketka kehäromitä mehamtän namiḡpän watä it namiḡiri säkgämän, wäpna biḡam niked it täyat.
- ³⁶ * Gäk kädet säkgämän täwit namiḡiri kuḡat täyatken yewa kwäpän nämo maḡnut täkaḡ.
- ³⁷ Nämo, iwanaye gwäk pimiḡpän yäwat kireḡkä yepmäḡitpän däpman-āḡan täḡkaḡ it täyat.
- ³⁸ Täḡkaḡ akukta nämo, bumta däpmanpän yepmaḡpa gämotnaken it täkaḡ.
- ³⁹ Bureni Ekäni, gäk ämik täkta kehäromi namiḡiri iwanaye täḡo kehäromi yäpman äpän morek täyat.
- ⁴⁰ Ba gäkä täḡpewi iwanaye näka umuntaḡpän metäḡpeḡ kuḡtäḡpä kuk täkaḡ. Bureni, äma kokwawak täḡ namik täkaḡ u täḡpawak täkaḡ.
- ⁴¹ Ude täḡjira täḡkentäktä konäm gera täk täkaḡ upänkaḡ kubätä nämo täḡkentän yämik täyak. Ba Ekäniken gera yäk täkaḡ upänkaḡ kowata nämo yäniḡ-yäk täyak.
- ⁴² Nämo, näk yeḡ kokoyän-pewa keḡkeḡ äwoḡeḡirä mänittä piän äreyän täḡpän kuk täkaḡ. Ba okä kädetken nanik ude äma u terak yeḡtäḡ kuk täyat.
- ⁴³ Bureni Ekäni, äma äbot peḡawäk täḡpani u keriken nanik nämagutpän guḡ äbot yabän yäwatta iwoyänpän nepmaḡkun.
Ude täḡjiri äma bian nämo nadänkuro u apiḡo näkḡo watä piä ämanaye ude itkaḡ.
- ⁴⁴⁻⁴⁵ Täḡpän man yänjira äma kubäken naniktä umuntaḡpän kwaḡkaḡ käbop irani uken nanik kwawakgän ahänkaḡ gwäḡiḡ äpmoḡ namik täkaḡ. Ude täḡkaḡ manna buramik täkaḡ.
- ⁴⁶ Unita ḡode yäwa; Ekäni itak! Täḡkentäkna iniḡ orerut! Anutu waki keriken nanik nämagurani unitäḡo biḡam yänjahäwut!
- ⁴⁷ * U imata, iwanaye yärepmitta kehäromi namik täyak. Täḡpän äma äbori äbori täḡo kehäromi yäpman äpänpän gämotna-kengän yepmak täyak.
- ⁴⁸ Bureni Ekäni, iwanaye yärepmitta kehäromi namik täyan. Täḡkaḡ watä it namiḡiri täḡpäwak äma komi komitä nämo nut täkaḡ.
- ⁴⁹ * Unita äma äbori äbori bämopiken kap terak yän-teḡpän api ganiḡoret täḡpet.
- ⁵⁰ U imata, Anututä Devit näk, intäjukun ämani itta iwoyänkuk. U kehäromi namiḡirän iwanaye kudup yärepmit morek täyat.
U kadäni kadäni nadän namikinik täk täyak. Ba kämiwä yerinayeta udegän tärek-täreki nämo api nadän yämik täḡpek.

19

Anutu täḡo ket kudän ba meni jinom täḡo biḡam man

- ¹ * Kunumtä Anutu täḡo wäpi biḡam jidewani yän u kwawak pewän ahäk täkaḡ!
Imaka imaka kudup kunum terak naniktä keru kudän säkgämän-inik u kwawak niwoḡärek täkaḡ!

* 18:32: Sam 91:2 * 18:33: Lo 32:13; Hab 3:19 * 18:36: Snd 4:12 * 18:47: Sam 94:1 * 18:49: Rom 15:9
* 19:1: Sam 8:1, 50:6; Rom 1:19-20

- ² * Kepma kubäkubätä yäpurärätpän yäpurärätpän pen yänahäk täyak. Ba bipanitä udegän täk täyak.
- ³ Bipani kepma yarä uwä man yäkyäkta meni nämotä man kwawak yäjirän jukunintä nämo nadäk täkamän.
- ⁴ * Upänkañ biñam man yänpewän komeni komeni, yotpärare kubäkubä kuñ morek täyak.
- Tänpäkañ kunum terak Anututä eni kubä edap dapurita täñ imiñkuk.
- ⁵ Täñkuko unita edap dapuritä ñode täk täyak; Äma gubañi kubätä webeni käwayän oretoret terak eni gänañ naniktä äpämañ kweko ude abäk täyak. Ba äma kubä närepmirek gärepmirek-ken bäräñekta pidämtak täyak ude täk täyak.
- ⁶ * Edap dapuri u pom kukñi käda naniktä abämañ kumañ kukñi udude äpmok täyak. Imaka kubätä unitäño ägonita käbop täga nämo irek.
- ⁷ * Täñpäkañ Ekäni täño бага man uwä siwoñi-inik. Unitä bänep nadäk-nadäknin täñkodaktak täyak. Täñkañ Ekäni täño man unita nadäñitna bureni-inik täk täyak. Unitäño man kubä pära nämo täk täyak. Unitä äma nadäk-nadäki täpuri unita nadäk-nadäk tañi Anutuken nanikpäñ yämik täyak.
- ⁸ * Täñjirän Ekänitä man tägagämän u yänpäñ niwoñäreke täñjirän oretoret täk täkamän. Täñkañ Ekäni täño man kädet u kudupi säkgämän-inik unita ämawebe nadäk-nadäki täñpiräreke tak täyak.
- ⁹ * Täñpäkañ Ekäni orañ imikimik kädet u kädet säkgämän. U tärek-täreki nämo it täyak. Täñpäñ Ekänitä ini kädet nintä iwatpäñ täkta yänpäñ niwet täyak u siwoñi bureni-inik.
- ¹⁰ * Ekäni täño man u gol säkgämän-inik u irepmitak unita man unita gäripi pähap nadäk täkana! Uwä gäripi-inik, tom gakñi täño gäripini irepmit moretak.
- ¹¹ * Bureni Ekäni, gäkño man u jukuman täga niwet täyak. Ämawebe u buramiñpäñ iwat täkañ uwä kowata täga ahäñ yämik täkañ.
- ¹² * Upänkañ Ekäni, äma kubätä iniken momi kuduhtagän täga nämo kañpäñ nadäwän täreneñ. Unita momi ätu käbop itkañ unita nämo nadätat u ärut nami!
- ¹³ * Ärut namiñpäñ watä it namiñiri momi nadäñ parit wari täñpetawä! Ude nämo täñ namiwä momi unitä intäjukun täñ namiñjirän unita watä piä täñ imetta! Unita watä ude it namiñiri siwoñi-inik itkañ gäk mäde ut gamettawä.
- ¹⁴ * Täñpäkañ Ekäni gäk käbop irit mobä käwutna, ba täñkentäk ämana bureni! Unita näkño gäripna tañi uwä ñode yänahätat; Mena jinom, nadäk-nadäkna kañ kawi tägawut yän nadäk täyat.

20

Äma kubätä intäjukun ämata yänpäñ Anutuken gera yänkuk

- ¹ Intäjukun ämanin, gäk bäräpi terak irayän täno uwä, Ekäni, Jekop täño Anututä täñkentän gamiñpäñ watä it gamik täyon!
- ² Anutu u Saion komeken itak. Itkañ ini täha gänañ nanik täñkentäk täga ganiñ kirek täyon.
- ³ Iniñ oretta gupe käbäñi nitek ijiñ imayän täno ba bänep tägata bänep iron peñ imayän täno unita gäripi nadäñ gamik täyon.

* 19:2: Sam 74:16, 139:12 * 19:4: Rom 10:18 * 19:6: Sam 113:3 * 19:7: Sam 119:130 * 19:8: Sam 12:6, 36:9, 119:128 * 19:9: Sam 119:138, 119:142 * 19:10: Sam 119:72, 119:103, 119:127 * 19:11: Sam 17:4
* 19:12: Sam 40:12, 51:1-2, 90:8 * 19:13: Sam 18:32, 25:11, 119:133 * 19:14: Sam 18:2, 31:5, 104:34

- ⁴* Imaka imaka bänepkatä gäripi pähap nadäk täyan u ganiņ kirek täyon. Ba täņkentän gamiņirän nadäk-tawaņ pewayän täno u bureni säkgämän kaņ ahäwän!
- ⁵* Ude täņkentän gamiņirän iwan täno kehäromi yäpmän äpayän täno uken nin oretoret pähap täņpäņ Anutunin api iniņ oretne! Täņpäkaņ Ekänitä yäņapik manka kudup nadän gamik täyon.
- ⁶Eruk, näk nadätat! Ekänitä intäjukun äma ini iwoyänpäņ tewani u täņkentän imik täyak. U kunum gänaņ itkaņ yäņapik mani nadän imik täyak. Täņkaņ keru kehäromitä täņkentän imiņirän iwaniye täno kehäromi yäpmän äpäk täyak.
- ⁷* Täņpäkaņ äma ätu ämik täno tujum kehäromi kehäromi unitagän nadäkinik kehäromi täk täkaņ. Upänkaņ ninä Ekäni Anutunin unitäno kehäromita nadäkinik täk täkamän.
- ⁸ Äma udewani täno kehäromi kudup paoräkaņ api maņ-patäbotneņ. Upänkaņ ninä akuņpäņ kehärom taņpäņ api it yäpmän kune.
- ⁹ Ekäni, gäkken gera yänayän täkamänken uken nadän nimiņpäņ intäjukun ämanin täņkentän imiņiri iwaniye täno kehäromi kudup kaņ yäpmän äpäņ morewän!

21

Isrel täno intäjukun ämatä Ekäni wäpi iniņ oretkuk

- ¹ Ekäni, intäjukun ämata kehäromi imiņiri iwaniye täno kehäromi yäpmän äpäņ moreņkuko unita oretoret täk täyak.
- ² Imaka bänepitä gäripi pähap nadänpäņ unita gäkken yäņapiņkuko u imiņkun.
- ³ Gäk not täņ imiņpäņ iron taņi täņ imiņkun. Täņkaņ wäpi biņam kwawak niwoņäreka gwäpä golpäņ täņpanipäņ ähät imiņkun.
- ⁴* U irit käroni itta gäkken yäņapiņkuko u nadän imiņiri udegän kadäni käroni it yäpmän abukotä pen api it yäpmän ärowek.
- ⁵ Täņkentän imiņiri iwan täno kehäromi yäpmän äpuko unita wäpi biņam ikektä taņi itak. Wäpi biņamkät kehäromi u gäkņa imiņkun.
- ⁶* Gäk iron pähap täņ imik täyan u paot-paori nämo, pen api it yäpmän ärowek. Ba dubiniken iriri unita oretoret pähap täk täyak.
- ⁷* O Ekäni täņpämerek mähemu, intäjukun äma u gäka nadäkinik täk täyak. Gäk nadän imikinik täk täyan unita kehäromigän api irek.
- ⁸ Ude täņkaņ iwankaye kokwawak nadän gamani u kuduhtagän yäpmän äpäņpäņ gäkņa gämotka-kengän api yepmaņpen.
- ⁹* Täņpäkaņ Ekäni, gäkä kwawak ahäwayän täyanken uken kädäp mebet taņitä imaka imaka ijiņpewä paot täkaņ ude iwan u kudup api däpmän paoren. Bureni, kokwawak taņi nadän yämiņpäņ däpmänpäņ kädäptä kudup ijiņpewi api paotneņ.
- ¹⁰ Täņiri unitäno yeri kubä nämo api irek. Nämo, u kuduhtagän api däpmän morewen.
- ¹¹* Äma udewanitä waki täņ gamikta yäņpäņ-nadäk täk täkaņ upänkaņ täga nämo täneņ.
- ¹² Nämo, kuwek gwäjiņpewi yäwarirän api metäņpeņ kuneņ.
- ¹³ O Ekäni, gäk kehäromika nitek unita wäpka biņam kap terak ganiņoret yäpmän api kune!

22

Äma kubä komi nadänpäņ Anutuken konäm gera täņkuk

* 20:4: Sam 21:2 * 20:5: Sam 9:14, 60:4 * 20:7: Sam 33:16-17; Snd 21:31; Ais 31:1 * 21:4: Sam 61:5-6, 91:16
 * 21:6: Sam 16:11, 45:7; Apos 2:28 * 21:7: Sam 16:8 * 21:9: Sam 18:8; Ais 26:11; Mal 4:1 * 21:11: Sam 2:1

- 1* Anutuna, Anutuna, imata nepmanʒtan? Imata ban itkaŋ konäm kähänna nämo nadäŋ namitan?
- 2* Wära! Anutuna, näk kepma konäm kähän yäŋira kowata nämo naniŋ yäk täyan. Ba bipani udegän ehutpäŋ gäkken gera yäŋira nämo nadäŋ namik täyan.
- 3 Upäŋkaŋ näk nadätat; Gäk Anutu kudupi intäjukun iriri Isrel naniktä gäk wäpka yäpmäŋ akuk täkaŋ.
- 4* Täŋpäŋ bian äbekniye oraniyetä irit kuŋat-kuŋari gäk ketka terak peŋpeŋ kuŋarirä täŋkentäŋ yämik täŋkunonik.
- 5 Uwä gäkken yäŋapiŋirä iwan keriken nanik yämagut täŋkunonik. Täŋiri gäka nadäkinik täŋ gamiŋirä nadäkiniki jopi nämo täŋkuk.
- 6* Upäŋkaŋ nähä imaka jopi ude. Näk äma nämo! Ämawebetä nabäŋirä äpani täŋpakaŋ yäŋärok näwerit iŋam täŋ namiŋit täk täkaŋ.
- 7* Täŋpäŋ nabäŋ mägayäŋit mebet ogät näreŋit täk täkaŋ.
- 8* Täŋpäŋ sära ŋode näwet täkaŋ; Ekäniken gera yäŋiri käwep täŋkentäŋ gamayäŋ yäk. Gäka gäripi nadäŋpäŋä imata nämo gämagut täyak? Man ude näwet täkaŋ.
- 9* Anutu, gäkä bian meŋ koki gänaŋ nanik täŋpewi ahäŋkut. Näk nonoŋ naŋ parira gäkä täŋkentäŋ namiŋkun.
- 10* Gäk näkŋo Anutu. Gäka nadäkinik täk täyat uwä meŋtä bäyaŋpäŋ nepmaŋkukken unitä pen it yäpmäŋ äbätat ŋo.
- 11* Unita apiŋo nepmaŋpentawä! Bäräpi ahäŋ namitak ŋonita näk täŋkentäktä kubä nämo! Unita gäk ban nepmaŋpeŋ kweno.
- 12 Iwantä bulimakau komitä äma yäwat-kirek täkaŋ ude näwat-kirek täkaŋ. Burimäkau kehäromi Basan komeken nanik udewanitä-yäŋ näk yewa täk täkaŋ.
- 13 Aŋ komitä tom yenayäŋ yabäŋ kärkeŋpeŋ meni aŋek täkaŋ ude iwantä näk ude nenayäŋ täk täkaŋ.
- 14* Täŋpakaŋ kehäromina kudup paotak, ume piwä kwäkaŋ kome terak päŋku paot täkaŋ ude. Täŋpäŋ kujatna kudup gapun täkaŋ. Ba nadäk-nadäkna tom gäkŋi kädäpken pewäkaŋ mutpäŋ paot täkaŋ ude täyak.
- 15* Täŋpäŋ kotäkna kawuk tawäkaŋ mebetna därawän täkaŋ. Gäk nabäŋ näwaräkuk täŋiri kumbayäŋ täyat.
- 16 Täŋpäŋ waki täŋpani äbot pähaptä bipmäŋ gwäjiŋpäŋ aŋtä tom yek täkaŋ ude gupna neŋpäŋ yäpmäŋ däkŋek täkaŋ.
- 17 Täŋpakaŋ kujatna kwawak parirä nabäŋkaŋ oretoret täk täkaŋ.
- 18* Ba näkŋo tek inita yäpmäkta närepmirek-gärepmirek ude täk täkaŋ.
- 19* Unita Ekäni, nepmaŋpeŋ ban kweno. Täŋkentäŋ namik täyan udegän apiŋo bäräŋeŋ abäŋkaŋ täŋkentäŋ nam!
- 20 Gäk äneŋi nämaguriri nutna yäkŋat täŋpä wawut! Gäk täŋkentäŋ namiŋiri äma aŋ bumik ŋowä kumäŋ-kumäŋ nutneŋo.
- 21* Näk aŋ ägwäri keriken nanik yäyomägariri tom ägwäri yek täkaŋ ude näk nekta täŋpä wawut! Täŋpakaŋ bulimakau ägwäri itkaŋ ŋo joŋanitä näputneŋo, Ekäni näk nämagut.

* 22:1: Sam 10:1; Mat 27:46; Mak 15:34 * 22:2: Sam 42:3, 88:1 * 22:4: Sam 78:53, 107:6 * 22:6: Jop 25:6; Sam 31:11; Ais 41:14, 49:7 * 22:7: Ais 53:3; Mat 27:39; Mak 15:29; Luk 23:35 * 22:8: Mat 27:43 * 22:9: Sam 71:5-6 * 22:10: Ais 46:3, 49:1 * 22:11: 2Kin 14:26; Sam 72:12; Ais 63:5 * 22:14: Sam 73:26; Dan 5:6 * 22:15: Sam 38:10 * 22:18: Mat 27:35; Mak 15:24; Luk 23:34; Jon 19:24 * 22:19: Sam 22:11, 70:5 * 22:21: Sam 34:4, 118:5

- 22* Ude tänpikaŋ manbiŋam gäkä täŋ namik täyan u notnaye api yäweret. Tänpäŋ gäk ganiŋ oretta äbot kubäŋan itkaŋ näkä gäkŋo wäpka biŋam api yäpmäŋ akwet.
- 23 Eruk näk ŋode yäyat; Anutu täŋo äbot tänpäni in Anutu wäpi yäpmäŋ akuwut! Jekop täŋo äboriye in Ekäni oraŋ imikot! Bureni, Isrel äbot in, gwäjiŋ äpmoŋ imut!
- 24* U imata, Anutu uwä äma jäwärita mäde nämo ut yämik täyak. Unitäŋo komi nadäwätäkita nadäŋirän jopi nämo täk täyak. Nämo inik! U yäŋapiŋirä nadäŋ yämiŋpäŋ dubiniken äbäk täyak.
- 25* Unita Ekäni, ämawebekayetä ganiŋ oretta käbeyä täŋirä gäkŋo täktäkkata yänpäŋ käbeyä iŋamiken api ganiŋoret tänpet. Bureni, oraŋ gamikta gupe käbäŋi nitek ijiŋ gamikta yäŋkehärom taŋkuro u ämawebe gäka umuntak täkaŋ u iŋamiken api tänpa-tärewek.
- 26* Kadäni uken äma jäwäri imaka, naŋ tokŋek api täneŋ. Ba ämawebe Ekäni dubiniken kuk täkaŋ uwä wäpi api iniŋ oretneŋ. Eruk, ude täŋkaŋ tärek-täreki nämo säkgämän it yäpmäŋ ärok täkot!
- 27* Tänpäkaŋ ämawebe komeni komeni Ekänita nadänpäŋ äyänjutpeŋ gämoriken api kuŋ moreneŋ. Kuŋ moreŋpäŋ api iniŋoret täneŋ.
- 28* U imata, Ekäni uwä ämawebe komeni komeni kuduptagän intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwat täyak.
- 29* Äma inita nadäŋirä ärowani tänpäniitä gukut imäpmok tänpäŋ Anutu api iniŋ oretneŋ. Bureni, komen ämawebe kumänpäŋ parakta yäwani u kuduptagäntä Ekäni api oraŋ imineŋ.
- 30* Täŋkaŋ ämawebe mäden ahänayäŋ täkaŋ uwä Ekänita watä piä api täŋ imineŋ. Ude täŋkaŋ yeriniye ahänayäŋ täkaŋ unita Ekäni täŋo täktäkita yäŋahänpäŋ api yäwet täneŋ.
- 31* Bureni, ämawebe nämo ahäwani uwä kämi ahäŋirä Ekänitä ämawebeniye waki keriken nanik yämagurani unita yänpäŋ-yäwoŋärek api täneŋ.

23

Ekäni täŋo iron säkgämän

- 1* Ämatä sipsip watä it yämik täkaŋ udegän, Uraktä näka watä säkgämän it namik täyak. Unita näk imaka kubäta wäyäkŋek piä nämo täk täyat.
- 2* Tänpäkaŋ näk yäŋnäŋat päŋku nepmaŋpäŋ ume dapuriken nänpäkaŋ eruk äneŋi nämagut päŋku äyünken nepmaŋpäŋ kwiniŋän itpäŋ-nadäk täk täyat.
- 3* Ude täŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatna täŋ-kehäromtak täyak. Tänpäŋ iniken wäpi täga terak kädet siwoŋi-kengän nämagut yäpmäŋ kuk täyak.
- 4* Ekäni, kumäŋ-kumäŋ täŋo bipmäŋ uranitä uwäk tänpäŋ nepmäŋirayäŋ täko upäŋkaŋ umuri udewanita nämo umuntäwet. Imata, gäk näkkät bok itkaŋ kadä ba käyap iŋiriri gabänpäŋ nämo umuntak täyat.
- 5* Ude täŋkaŋ näk nepmäŋ towikta ketem tuŋum tänpäŋ nämaguriri iwanaye jop nabäk täkaŋ. Ude täŋkaŋ nämagut päŋku dubikaken nepmaŋpäŋ täŋ-bumbum pewi ahäŋ namik täkaŋ.

* 22:22: Sam 40:10; Hib 2:12 * 22:24: Sam 31:22, 69:17, 69:33; Hib 5:7 * 22:25: Sam 35:18, 40:9-10, 61:8
 * 22:26: Sam 40:16, 69:32 * 22:27: Sam 2:8, 82:8, 86:9 * 22:28: Sam 47:7-8; Sek 14:9 * 22:29: Sam 89:48;
 Ais 10:16 * 22:30: Sam 102:18, 102:28 * 22:31: Sam 71:18, 78:6 * 23:1: Sam 34:9-10; Ais 40:11; Jon 10:11; 1Pi
 2:25 * 23:2: Sam 36:8, 65:11-13; Ese 34:14; Rev 7:17 * 23:3: Sam 5:8, 19:7, 85:13 * 23:4: Sam 16:8, 27:1; Ais
 43:2; Mai 7:14 * 23:5: Sam 78:19, 92:10; Luk 7:46

- ⁶* Ekäni, gäk irit kuḡat-kuḡatnaken watä säkgämän it namiḡpän bänep iron täḡ namik täyan.
Unita gäripi pähap tärek-täreki nämo, nadäk täyat. Ba näk gäkkät bok pen api it yäpmän ärode.

24

Anututä äma jidewanita gäripi nadäk täyak?

- ¹* Kome pähap ukät ämawebe ba imaka kome terak itkaḡ u kuduptagän Anututä mähemini-inik täyak.
²* Anutu unitägän kome u gwägu pähap terak peḡpän täḡ-kehärom taḡkuk.
³* Unita äma jidewanitä Anutu unitäḡo kudupi pom terak täga äronēḡ? Ba äma jidewanitä kudupi yoriken täga äronpän iniḡ oretneḡ?
⁴* Ämawebe ḡodewani; Äma keritä kudän waki nämo täk täkaḡ u, ba äma bänepi kuräki-inik u. Ba äma bänep nadäk-nadäki mäjo wära terak nämo pek täkaḡ u, ba äma imaka udewani täḡo wäpi yäḡpän jop manman nämo yäk täkaḡ u.
⁵ Ekänitä ämawebe udewanita nadän yämiḡpän iron säkgämän api täḡ yämek. Bureni-inik, yämagurani Anutu unitä Siwoḡi ämawebenaye yän api yäwerek.
⁶* Täḡpakaḡ ämawebe udewaniwä gwäk pimiḡpän Jekop täḡo Anutu iwarän täḡpän täḡkentäktä Anutu ukengän kaḡ-tarek täkaḡ.
⁷* Unita Jerusalem täḡo yämabam biani biani, in keweḡ imiḡirä peḡyänēk pähap täḡo intäjukun äma ärowani-inik u kaḡ ärowän!
⁸ Täḡpakaḡ peḡyänēk täḡo intäjukun äma uwä netä? Uwä Ekäni kehäromi mähemini, iwan täḡo kehäromi yäpmän äpani ubayän! Äma unitägän peḡyänēk pähap täḡo intäjukun äma itak.
⁹ Unita äneḡi täwera! Jerusalem täḡo yäma biani biani, in keweḡ imiḡirä peḡyänēk pähap täḡo intäjukun äma ärowani-inik u kaḡ ärowän!
¹⁰ Täḡpakaḡ peḡyänēk täḡo intäjukun äma uwä netä? Uwä Ekäni kehäromi mähemini ubayän! Äma unitägän peḡyänēk pähap täḡo intäjukun äma itak. Bureni-inik!

25

Devit täḡo yäḡapik man kubä

- ¹* Ekäni, yäḡapik man gäwerayän äbätat!
²* Gäk Anutuna unita näk gäkagän nadäkinik täk täyat. Gäk täḡkentän nam! Nabän äwaräkuk täḡiri iwantä kehäromina yäpmän äpäḡpän yänärok näwerirä mäyäk nadäwetawä.
³* Täḡpakaḡ näk ḡode nadätat; Äma gäkä terak yeḡgämä pek täkaḡ u yabän äwaräkuk täḡiri nadäkiniki jopi nämo täḡpek. Nämo inik, äma gäka bitnäc täkaḡ unitägän komi nadänpän mäyäk api nadäneḡ.
⁴* Unita Anutu, gäk nadäk-nadäk siwoḡika näwetpän näwoḡärek täḡiri gäkḡo kädet täga u nadäwa tärewut.
⁵* Täḡpän nämagurani Anutu, gäkḡo man bureni pätak u näwetpän näwoḡäreḡiri kädet siwoḡi u kaḡ iwara. O Ekäni, näk gäka nämo guḡ taḡpän geḡmäḡit-inik täḡpän kuḡat täyat.

* 23:6: Sam 25:7, 25:10, 27:4-6; 2Ko 5:1 * 24:1: Kis 19:5; Lo 10:14; Sam 50:12; 1Ko 10:26 * 24:2: Sam 104:5, 136:6; 2Pi 3:5 * 24:3: Sam 15:1 * 24:4: Sam 15:4; Ais 33:15-16; Mat 5:8; 1Ti 2:8 * 24:6: Sam 27:8, 105:4 * 24:7: Ais 26:2; Hag 2:7; Mal 3:1; 1Ko 2:8 * 25:1: Sam 86:4, 143:8 * 25:2: Sam 31:1, 41:11 * 25:3: Ais 21:2, 49:23; Hab 1:13 * 25:4: Sam 27:11, 86:11 * 25:5: Sam 40:1, 43:3, 79:9

- 6-7 * * Ekäni, ironka ba butewaki kädetka bian täjnkunoniktä täj yäpmäj äbätan unita nadänpäj näk gubarjiken kädet wakiwaki täjnkuro u pej namisi. Gäk kudän täga ba iron mähemi unita nadäj namisi!
- 8 * Ämawebe, in nadäkañ? Ekäni uwä tägagämän, siwoji-inik itak. Unitä äma momi täjpani kädet siwoji iwatta yäwetpäj yäwojärekk täk täyak.
- 9 * Ba äma gämori-kengän kuñat täkañ u kädet ini gäripi nadäk täyak ude yäwojärekk täyak.
- 10 * Bureni, ämawebe topmäk-topmäk kubägän Anututä pewän ahäjkuko u ba mani biñam buramiñpäj iwat täkañ unita nadäj yämik-inik täk täyak. Anutu uwä nadäk-nadäk yarä niked nämo täk täyak, nadäjkuko udegän pen api nadäj yäpmäj ärowek.
- 11 * Ekäni, momina mäyap upäñkañ wäpka biñamta yäñpäj pej namisi.
- 12 Täjnpäkañ ämawebe Ekäni täjo mani buramik täkañ, ämawebe u Ekänitä kädet siwoji iwatta u yäwojärekk täyak. Yäwojäreñirän ugän iwat täkañ.
- 13 * Äma udewani säkgämän it täkañ. Ba unitäjo nanakiye imaka, kome terak täga api itnej.
- 14 * Bureni-inik! Ekänitä ämawebe mani buramik täkañ u not säkgämän täj yämik täyak. Täjnpäj topmäk-topmäk kubägän bian pewän ahäjkuko unitäjo mebäri kudup yäwetpäj yäwojärekk täk täyak.
- 15 * Täjnkentäj namikta Anutu-kengän gera yäk täyat. Täjira umuri u ba u keru terak nanik yäyomägat täyak.
- 16 * Unita Anutu, gäk näkken äbänpäj täjnkentäj namisi. Gäk ban iriri näkñagän itpäñ kehäromi niked nämo nadätat.
- 17 * Unita gäk nadäj bäräpna yäpmäj kewej namiñiri bänepnatä kwikinik kañ irän. Täjnkentäj namiñiri bäräpitä kehäromina yäpmäj äpäk-inik nämo täjpek.
- 18 * Bureni Anutu, komi nadäwätäkna yäpmäj kewej namiñpäj momina kudup pej namisi.
- 19 * Ekäni, iwanaye mäyap u yabätan? Unitä kokwawak pähap jop nadäj-nadäj namik täkañ.
- 20 Täjnpäkañ gäk näkño watä ämana unita näk nämagutpäñ watä säkgämän it namiñiri iwantä nurirä mäyäk yäpettawä.
- 21 * Näk nadäj gamikinik täk täyat unita gäkä nadäj namiñpäj kädet ba nadäk-nadäkna siwoji unita yänpäj kadäni kadäni watä säkgämän it namiñiri wawetawä.
- 22 * Täjnpäkañ Ekäni, gäk äbotkaye Isrel, bäräpi mebäri mebäri gänañ nanikpäñ wädäj tädotpäñ yepmañpi säkgämän kañ irut.

26

Äma siwoji kubä täjo yäñapik man

- 1 * Näk kudän täga täk täyat upäñkañ iwanayetä yäñärok näwet täkañ. Unita Ekäni, iwanaye iñamiken gäkäwä äma siwoji yäj kañ näwet! Näk gäkagän nadäj gamikinik täk täyat.

* 25:6-7: Sam 98:3, 103:17 * 25:6-7: Jop 13:26; Sam 31:19, 51:1 * 25:8: Sam 32:8, 86:5, 92:15 * 25:9: Sam 23:3, 27:11 * 25:10: Sam 40:11, 103:18 * 25:11: Kis 34:9; Sam 79:9 * 25:13: Sam 69:36; Snd 1:33; Jer 23:6 * 25:14: Stt 17:1; Jop 29:4; Snd 3:32 * 25:15: Sam 123:2, 124:7 * 25:16: Sam 69:16, 143:4 * 25:17: Sam 40:12, 107:6 * 25:18: Sam 31:7, 103:3 * 25:19: Sam 3:1-2, 9:13 * 25:21: Sam 41:12 * 25:22: Sam 130:8 * 26:1: 2Kin 20:3; Sam 28:7; Snd 20:7

- 2* Ekäni, man yäkyäk ba täktäkna kuduhtagän siwoŋi itak yäj nadäkta nabäŋpäj-nadäk täyi. Täŋpäj bänep nadäk-nadäkna jide itak yäj nadäkta yäpmäj danisi.
- 3* Ekäni, gäk näka iron pähap täŋ namiŋpäj kadäni kadäni kädet siwoŋi näwoŋärek täyan. Gäk intäjukun it namiŋpäj nämo nepmak täyan.
- 4* Täŋpäkaŋ Anutu, gäk näkŋo mebärina nadätan. Näk äma waki täŋpanikät nämo kuŋat täkamäj. Ba äma jop manman yäwanikät nämo it täkamäj.
- 5* Bureni, näk äma goret täŋpanikät itpäj yäŋpäj-nadäkta gäripi nämo nadäk täyat. Äma udewani mäde ut yämik täyat.
- 6* Ekäni, bänepna, täktäkna siwoŋi yäj gäwoŋärekta ketna ärutpäj gäkŋo eŋi gänaŋ alta dubiniken ganiŋ oretkaŋ teŋ gwäjik täyat.
- 7 Näk ude täŋ gamiŋpäj kap kubä bänep täga man gäwetta teŋpäj täktäkka säkgämän u ämawebe yäwetpäj yäwoŋärek täk täyat.
- 8 Ekäni, eŋi gäkä it täyanken wäpka biŋam kwawak itak. Eŋi unita gäripi taŋi nadäk täyat.
- 9* Unita Anutu, näk äma waki täŋpani ba ämawebe kumäj-kumäj däpani ukät bok nämo nidäpen!
- 10* Äma udewanitä kädet wakiwaki pen täk täkaŋ. Moneŋ yäpmäkta kädet waki mebäri mebäri täkta nämo umuntak täkaŋ.
- 11 Upäjkaŋ Ekäni, nähä kädet udewani täga nämo täŋpet. Näk gäkŋo kädet siwoŋi ugän iwat täyat unita näk nadäj namiŋpäj gäkŋata biŋam nämagut.
- 12* Wisikna! Näk bägup tägaken itat yäj nadätat. Imaka kubätä näk täga nämo täŋpän waneŋ.
Unita Anutu, ämawebe gäk ganiŋoret käbeyä täŋ irirä wäpka biŋam api yäjahäk täŋpet.

27

Äma kubätä nadäkiniki yäjahäŋkuk

- 1* Ekäni uwä näkŋo peŋyäjekna. Unitägän täŋkentäj namiŋpäj watä it namik täyak. Unita netäta umuntäwet?
- 2* Anututä täŋkentäj namiŋirän äma wakiwakitä gupna awähutta täŋpawak täkaŋ. Ba iwantä näka kokwawak nadäŋpäj nutna yäjkaŋ äbä Anutu kaŋ-umuntaŋ ämetpeŋ päŋku yewä kwäpäj maŋdäpmäk täkaŋ.
- 3* Nadäkaŋ? Irit kuŋat-kuŋatna Anutu-kengän pek täyat unita iwan äma äbot pähaptä nutna yäjkaŋ näk it gwäjineŋo upäjkaŋ nämo umuntäwet. Nämoinik!
- 4* Näk Anutuken imaka kubätagän yäjapiŋkut. ŋode täŋ namikta gäripi-inik nadäŋpäj yäjapiŋkut; Anutu, gäk nadäj namiŋiri gäkŋa eŋi-kengän ittängän kaŋ paora. Eŋikaken itkaŋ dapun täŋpäj gabäŋgärip täk täyiwa.
- 5* Näk ŋode nadätat; Kadäni waki ahäj namayäj täyak upäjkaŋ Anututä yäjnäŋŋat päŋku tähani gänaŋ nepmaŋpäj yäma ukätpäŋ watä säkgämän api it namek. Ude täŋirän näk tägagän api iret.
- 6* Watä säkgämän it namiŋirän iwan näk it gwäjinayäj täkaŋ u yärepmitpäj kehäromini api yäpmäj äpet. Täŋpäj bänep pidäm nadäŋpäj oraŋ imiŋpäj Anututä ini eŋi gänaŋ kap terak wäpi biŋam api yäpmäj akwet.

* 26:2: Sam 17:3, 139:23; Sek 13:9 * 26:3: 2Kin 20:3 * 26:4: Sam 1:1; Jer 15:17 * 26:5: Sam 1:1, 31:6, 139:21-22 * 26:6: Sam 73:13; 1Ti 2:8 * 26:9: 1Sml 25:29; Sam 28:3 * 26:10: Lo 16:19; 1Sml 8:3; Ais 33:15

* 26:12: Sam 22:22, 27:11, 40:2, 107:32 * 27:1: Sam 118:14; Ais 33:2, 60:20; Mai 7:8 * 27:2: Sam 9:3, 14:4

* 27:3: Jop 4:6; Sam 3:6 * 27:4: Sam 18:6, 23:6, 90:17 * 27:5: Sam 17:8, 31:20, 40:2, 50:15 * 27:6: Sam 3:3, 107:22

- 7* O Ekäni, näkä gäkken gera yäwayäj täyatken u butewaki nadäj namiŋkaŋ täŋkentäj nam.
- 8* Näkken äbi yäj näwetkuno udegän Ekäni, gäk ganiŋ oretta äretat.
- 9* Äreŋira näkä käbop nämo iren. O Anutu, näk piä ämaka unita täŋkentäj nam! Näkä kokwawak nadäj namiŋpäŋ nämo näwat kirewen. Nämo nepmaŋpen ba mäde nämo ut namen.
Kadäni kadäni täŋkentäj namik täŋkuno udegän täŋkentäj namik täyi.
- 10* Meŋnaye nanayetä mäde ut namineŋo upäŋkaŋ Ekäni gähä täga nabäj näwaren.
- 11* Unita Ekäni, imaka kaŋ tä yäj nadätan udegän näwoŋäreŋiri kaŋ täŋpa. Iwanaye mäyap itkaŋ unita kädet kukŋi kädagän kaŋ yäjnäŋjat yäpmäj ku.
- 12* Ekäni, iwan yabäj äwaräkuk täŋiri näk nämo nepmäŋitneŋ. Iwan uwä näkä jop manman yäjit umun man näwerit täk täkaŋ.
- 13* Bureni-inik nadätat! Itkaŋ kämi Ekänitä ämawebeniye täŋkentäj yämiŋirän api yabäwet.
- 14* Unita ämawebenaye, ŋode täwera nadäwut; In Anututa nadäkinik täŋpäŋ Anututä ini täŋkentäj tamekta kaŋ itsämbut. Nadäwätäk pähap nämo täneŋ. Nämo inik! Kehärom taŋpäŋ kaŋ irut.

28

Äma kubätä bäräpi gänaŋ itkaŋ Anutuken gera yäjŋkuk

- 1* Täŋkentäkna bureni Anutu, gäkä täŋkentäj nami yäjŋpäŋ yäjŋapitat. Gera yäjira nadäj namisi. Gäk gerana nämo nadäj namiwä näk äma kumäjpeŋ kwani ude äworewayäj.
- 2* Näk täŋkentäj nami yäjŋpäŋ kudupi yotka käda ketna yaräbok kewatat. Täŋpäŋ yäjŋapiŋira manna kotäk nadäj namisi!
- 3* Anutu, näk äma waki-waki-kät bok nämo niwat kirewen. Äma waki udewani uwä noriyeta menitä not täŋ yämik täkaŋ upäŋkaŋ bänepitä nadäwäwak yäpmäj kuŋat täkaŋ.
- 4* Unita Ekäni, kädet waki täŋkuŋo u kowata udegän kaŋ yämi.
- 5* Gäk piä tägatäga täk täyan upäŋkaŋ äma udewanitä gäka mäde ut gamik täkaŋ. Unita nadätat, äma udewani uwä kumän api däpmäj morewen!
- 6 Bänep täga pähap! Näk Ekäniken yäjŋapik man yäjira nadäj namiŋkuko unita ämawebenaye, Ekäni wäpi iniŋoret täkot!
- 7* Ekäni uwä näkŋo kehäromina. U kurepäna. Bänep nadäk-nadäkna u terak peŋ moretat. U täŋkentäj namik täyak.
Unita bänep tägagämän nadäŋpäŋ kap terak wäpi yäpmäj akutat ŋo!
- 8 Ekäni uwä kehäromi-inik. Unitä iniken ämaniyeta kehäromi yämiŋpäŋ inita iwoyäwani näk watä it namik täyak.
- 9* Täŋpäkaŋ Anutu, ämawebekaye waki keriken nanik ketäreŋ yepmaŋ. Täŋkaŋ gäkŋata iwoyäwani ämawebekayeta nadäj yämiŋpäŋ watä säkgämän kadäni kadäni kaŋ it yämi.

* 27:7: Sam 4:3, 13:3, 61:1 * 27:8: Sam 34:4, 105:4; Amo 5:6 * 27:9: Sam 6:1, 40:17, 69:17, 94:14 * 27:10: Ais 40:11, 49:15; Jon 16:32; 2Ti 4:16-18 * 27:11: Sam 5:8, 25:4, 86:11 * 27:12: Lo 19:18; Mat 26:60; Apos 9:1 * 27:13: Sam 31:19; Jer 11:19 * 27:14: Sam 62:5; Snd 20:22; Ais 25:9 * 28:1: Sam 83:1, 88:4, 143:7 * 28:2: Sam 5:7, 138:2 * 28:3: Sam 26:9, 55:21; Jer 9:8 * 28:4: 2Ti 4:14; Rev 18:6, 22:12 * 28:5: Jop 34:27; Ais 5:12 * 28:7: Sam 13:5, 18:2, 22:4 * 28:9: 1Kin 8:51-53; Sam 78:1

29

Iwän mänittä Anutu täño kehäromini kwawak pewän ahäk täkañ

- ¹ * Ei! Kunum gänañ it täkañ in Anutu gämoriken itkañ wäpi yäpmanj akuwut! Anutu-tägän kehäromi nitek unita wäpi biñamta ba kehärominita yänpänj oretoret täñput.
- ² * Anutu u kudupi inipärik kubä itak unita gwäjiñ äpmonj imiñpänj wäpi biñam iniñ orerut!
- ³ Gwägu pähap u punin terak iromänj pähap yänjirän äma komeni komenitä nadäk täkañ. U Anutu täño gera mämä.
- ⁴ Bureni! Anutu uwä kehäromini nitek. Gerani u yänjirän komeñ ämawebetä nadäwä kehäromi ini pärik kubä täk täkañ.
- ⁵ Täñpäkañ mäniñ piänjirän puamak täk täkañ uwä Anutu täño mämä. Anutu täño mämä unitä Lebanon komeken päya tañi tañi tokät täñpä kuk täkañ.
- ⁶ Unitä kärak yänjirän Lebanon kome täño pomtä oretoret nadänpänj piänj äronkañ mak, bulimakau nanakitä täk täkañ ude täk täkañ.
- ⁷⁻⁸ Bureni, Ekänitä kärak yänjirän yäpä kwinit täyak. U kärak yänjirän kome kawuki wäpi Kades unitä kwaik täyak.
- ⁹ Ekänitä gera yänjirän tomtä nanaki bäyak täkañ. Ba gera yänpewän päya pähämi äreyänj kuk täkañ.
Ude täñjirän Ekäni täño kudupi yot gänañ ämawebeniyetä ñode yäk täkañ; Ekäni täño wäpi biñam tañi kañ täñpän! yäk.
- ¹⁰ * Ekäni u ume ba gwägu pähap yänpewän tokñeñkañ äneñi wädänj äpmok täkañ. Täñpäkañ Ekäni u intäjukun-inik, paot-paori nämo it täyak.
- ¹¹ Täñkañ ämawebeniyeta kehäromi yämiñpänj nadänj yämiñjirän säkgämän it täkañ.

30

Kumänj-kumänjen nanik wädänj tädotpänj niñmanjpani täño bänep täga kap

- ¹ Ekäni, näk käyäm täñpänj kumnañi upänkañ gäkä äneñi nämagutkuno unita ganiñ oretat! Gäkä täñkentänj namiñjiri iwanaye yänjärok nämo näwetkuñ.
- ² * O Ekäni Urakna, näk gäkä täñkentänj nam yänpänj yänjapiñira bäräpi ahänj namiñkuko u ketäreñ namiñkun.
- ³ * Näk kumänj-kumänjta biñam täñkuropänj äneñi wädänj tädotpänj nepmanjkun. Näk kumbani äworeñpänj patkuropänj kumbaniken nanik äneñi nämagutkun.
- ⁴ * Ai! Ekäni täño ämawebeniye, in oretoret täñpänj wäpi biñam yäpmanj akuwut! Ekänitä imaka imaka täk täñkuko unita nadäkinik täñpänj wäpi kudupi iniñ orerut!
- ⁵ * Uraknin uwä kokwawak kadäni käronjita nämo nadäk täyak. Täñ, iron täñ nimik täyak uwä paot-paori nämo.
Täñpäkañ konäm butewaki kadäni keräpitağan täñkañ butewaki paoränkañ äneñi oretoret täk täkamänj.
- ⁶ * Täñpäkañ näk säkgämän itkutken uken ñode nadänjkut; Imaka kubätä täga nämo nepmäñjirek. Kehäromina nitek pen api iret yänj nadänjkut.
- ⁷ Ekäni, kadäni uken näk pom ude, iñamkaken kehäromi nitek itkut. Upänkañ gäk nabänj umuntañ kuñjiri umuntä kehäromina yäpmanj äpuk.

* 29:1: Sam 96:7-9 * 29:2: 2Sto 20:21 * 29:10: Stt 6:17; Jop 38:8, 38:25; Sam 28:8 * 30:2: Sam 6:2, 88:13, 103:3 * 30:3: Sam 28:1, 86:13 * 30:4: Kis 3:15; Sam 135:13, 149:1 * 30:5: Sam 103:9; Ais 26:20; 2Ko 4:17 * 30:6: Jop 29:18; Sam 10:6, 62:2, 62:6

- ⁸ Ekäni, näk umun ude nadänkañ, gäkä butewaki nadän nam yänpän, gäkken yänapiñkut.
⁹ Näk ñode gäwetkut; Näk kumänpän äneñi kome äworeñira nämo tägawek. Nämo inik!
 Ba äma kumbanitä wäpka biñam täga nämo yäpmän akwek. Ba äma kumbanitä gäñño täktäka täño biñam täga nämo yänahäwek yän gäwetkut.
¹⁰ Unita Ekäni, näk gäkken yänapiñira butewaki äneñi nadänpän täñkentän nam!
¹¹ * Eruk, käyäm täñkañ butewaki nadän bäräp täñkuro u ketäreñ namiñpewi oretoret kap teyat ño! Butewaki pähap nadänkuro u yäpmän keweñ namiñpän bänep oretoret peñ namiñkun.
¹² Unita manikum nämo inik api iret. Näk wari wari wäpka biñam api yänahäk täñpet!

31

Iwantä nidäpnayän täñirä Ekänitä api täñkentän nimek

- ¹ * Ekäni gäkä käbop nepmañ yänpän dubikaken äretat. Gäk täñkentän namiñpän iwan yabän äwaräkuk täñiri nämo nutneñ.
 Gäk kudän siwoñi-inik täñpani unita täñpewi iwantä nurirä mäyäk yäpettawä!
² * Täñpän gäk nadän namiñpän bäräñek nämagut. Gäk mobä käwutna, watä ämana unita käbop nepmañiri iwantä nutneñtawä.
³ * Watä ämana gäkä wäpka biñamta yänpän nämagut yäpmän kädet tägaken ku!
⁴ Ekäni, iwantä näk nepmäñitta buñep täkañ. Unita nabän näwariri jibi kubä yäpettawä!
 Gäk kubä-tägän watä ämana kehäromi.
⁵ * Ekäni Anutuna, man bureni täño mähem, bänep nadäk-nadäkna ba irit kuñat-kuñatna gäk-kengän peñira näk nämagut.
⁶ Gäk ämawebe ätutä mäjo wära yäniñ oret täkañ unita bitnäc täyan. Upänkañ näk gäka nadän gamikinik täyat.
⁷ Gäk nadän namikinik täc täyan unita oretoret täyat. Näk bäräpi täñira nabänpän bäräpina dätareñ namiñkun. Komi nadänira nabänpän komina utpewi mañkuk.
⁸ * Iwan yabän äwaräkuk täñiri komi piäken nämo nepmañkuñ. Nämo. Watä säkgämän it namiñiri tägagän itat.
⁹ Ekäni, gäk butewaki nadän nam. Näk bäräpi kotatat. Näk konäm kottäyiwa dapunna pomi tokñekañ. Täñpäkañ kujatna imaka, kudup kwitakañ.
¹⁰ * Bänep nadän bäräpnatä irit kuñat-kuñatna urayän täyak. Täñirän konäm kotkä kadäni käroñi nämo iret yän nadätat. Bäräpinatä kehäromina yäpmän äpäñpewän paotak. Täñirän kujatna imaka, kudup kwitakañ.
¹¹ Kehäromina nimek nämo ude irira iwanayetä yänärok man näwet täkañ. Notnaye imaka, iñam täñ namik täkañ. Täñpän täñkentän namanitä näka gaña tañpän nabä-kätäkañ.
¹² * Täñirä ämawebe näka guñ täkañ, äma kubäpän äneñpän täñguñ tañpän it täkañ ude. Näk käbot awäram jirañken mañpä kuk täkañ udewani.
¹³ * Täñpän iwan mäyaptä yänpän-nabän näwat täñirä nadäk täyat. Näk nutta man yänpän-nadäk täñit waki täñ naminayän yänit täñpewä bumta umuntak täyat.
¹⁴ Upänkañ gäk näñño Anutuna bureni-inik yänpän-nadän gamikinik täc täyat.
¹⁵ Näk gäk ketka terakgän it täyat unita iwan nepmäñitnayän näwat-kirek täkañ uken nanik nämagut.

* 30:11: Sav 3:4; Ais 20:2; Jer 31:13 * 31:1: Sam 22:5, 71:1; Ais 49:23 * 31:2: Sam 71:2 * 31:3: Sam 18:2, 23:3, 25:11 * 31:5: Luk 23:46; Apos 7:59 * 31:8: Sam 18:19 * 31:10: Sam 32:3, 102:3 * 31:12: Sam 88:4-5 * 31:13: Jer 6:25, 20:3, 20:10; Mat 27:1

- 16* Gäkŋo piä ämaka näk, iron täŋ nami. Gäk iron mähemi unita äneŋi nämagut.
- 17* Ekäni, näk gäka gera yäyat unita täŋkentäŋ nam. Gäk iwan yabäŋ äwaräkuk täŋiri näkŋo kehäromina nämö yäpmäŋ äpneŋ.
Upäŋkaŋ äma waki ini wawut! Ini kumäŋpäŋ kumäk-inik täŋput!
- 18* Äma udewanitä ärowani täŋpäŋ yäŋärok man ŋode yäk täkaŋ; Äma siwoŋi kuŋarani u äma waki yäŋ yäwetpäŋ yebek täkaŋ.
Unita Anutu, äma udewani täŋo meni täŋpipi.
- 19* Anutu, ämawebe gäka nadäŋ gamikinik täŋpeŋ kuŋat täkaŋ unita iron säkgämän-inik täŋ yämik täyan.
Ämawebe gäkä terak tubeŋ kuk täkaŋ u watä kehäromi it yämik täyan. Ude täŋiri ämawebe komeni komenitä kaŋpäŋ nadäk täkaŋ.
- 20* Täŋpäkaŋ ämawebekaye u iwantä täŋpäwak täŋ yämineŋ yäŋpäŋ dubikaken käbop yepmak täyan.
Täŋiri iwantä komi yämikta täŋpä wak täkaŋ. Ba äma waki täŋo mäyäk mantä täga nämö yäpmäŋ äpäk täkaŋ.
- 21* Unitä näk Ekäni iniŋ orera! Iwantä yotpärarena däpmäŋ eränayäŋ täŋirä Ekäni uwä iron pähap täŋ namiŋkuk.
- 22* Bureni! Näk komi nadäŋkaŋ gäk käwep nepmaŋkun yäŋ nadäŋkuropäŋ konäm butewaki täŋira nadäŋpäŋ täŋkentäŋ namiŋkun.
- 23 Ekäni, gäk ude täŋ namiŋkuno unita ämawebe ŋode yäwera; Ekäni täŋo äboriye in uwä Ekänita gäripi-inik nadäk täkot! U ämawebe mani buramik täkaŋ u watä säkgämän it yämik täyak.
Upäŋkaŋ äma inita nadäwä ärowani täk täkaŋ unita kowata yämik täyak.
- 24* Unitä ämawebe Ekäni nadäŋ imikinik täk täkaŋ, in kuduptagän Ekäni itak yäŋpäŋ kehäromigän it täkot.
Täŋpäŋ imaka umuritä ahäŋ tamiŋirä bätakigän kuŋat täkot!

32

Momi ärutärut uwä imaka tägaŋämän kubä

- 1* Anututä äma kubä täŋo momi peŋ imiŋirän säkgämän it täyak.
- 2* * Bureni, ämawebe Anututä momini ärut yämiŋpäŋ momijin nämö yäŋ yäwet täyak uwä säkgämän it täkaŋ. Ämawebe udewani Ekäni täŋiŋarani äneŋi nämö täk täkaŋ.
- 3* Bureni Anutu, momina gäkken nämö yäŋahäŋkaŋ käbop peŋpäŋ kepma bipani konäm kotkä gupna kudup putäreŋkuk.
- 4 Kadäni uken kepma bipani bänepna sukurekta komi namiŋiri kehäromina kudup paotkuk, edap taŋi ijiŋpäŋ kome kawuktak täyak ude.
- 5* Täŋpäŋ kämi ŋode nadäŋkut; Näk momina Anutuken yäŋahäwa! Ude nadäŋpäŋ momina kwawagän peŋpäŋ yäŋahäŋira waki täŋkuro unitäŋo momi ärut namiŋkun.

* 31:16: Nam 6:25-26; Sam 4:6, 67:1 * 31:17: 1Sml 2:9; Sam 25:2, 115:17 * 31:18: 1Sml 2:3; Sam 12:3; Jud 15
* 31:19: Ais 64:4; 1Ko 2:9 * 31:20: Jop 5:21; Sam 27:5, 32:7 * 31:21: 1Sml 23:7; Sam 17:7 * 31:22: Ais 38:11-12; Jna 2:4 * 31:24: Sam 27:14 * 32:1: Sam 85:2, 103:3 * 32:2: Jon 1:47; 2Ko 5:19 * 32:2: Rom 4:7-8
* 32:3: Sam 31:10, 38:8, 39:2-3 * 32:5: Wkp 26:40; 2Sml 12:13; Jop 31:33; Sam 103:12; 1Jo 1:9

- 6 * Mebäri unita ämawebe gäkŋo manka buramik täkaŋ u kudup bäräpi ahäŋ yämawä gäkken bäräŋeŋ kaŋ yäŋapiwut! Täŋirä bäräpi taŋi-inik, umetä tokätpäŋ äma yäpmäŋ kuk täkaŋ ude täŋpäŋ nämo api däpek.
- 7 * Bureni Anutu, näk imaka kubäta umuntaŋpäŋ gäkken päŋku käbop täga ired. Bureni, gäkä watä it namiŋiri bäräpitä näk nämo yäpmäŋ äpäk täkaŋ. Wakiken nanik nämagut täyan unita näk ganiŋ oretta kap taŋigän tek täyat.
- 8 * Täŋpäkaŋ Ekänitä ŋode näwetkuk; Kädet iwarayäŋ täyan u näkä nadäk-nadäk siwoŋigän gamiŋpäŋ api gabäŋ gäwaret yäk.
- 9 Unita gäk hos kenta but ude nämo äworewen yäk. Yarä uwä nadäk-nadäki nämo yäk. U yen topmäŋpäŋ wädäwikaŋ manka buramiŋpäŋ gäkken ämdeŋ yäk. Täŋpäkaŋ gäkä udegän nämo äworewen yäŋ näwetkuk.
- 10 * Ämawebe, näkä ŋode täwera nadäwut; Äma kädet wakiwaki täk täkaŋ udewani terak bäräpi mebäri mebäri ahäŋ yämik täkaŋ. Upäŋkaŋ ämawebe Anututa nadäŋ imikinik täk täkaŋ u säkgämän yabäŋ yäwat täyak.
- 11 * Unita ämawebe siwoŋi, in bänep täga nadäk täkot! Täŋpäŋ imaka imaka täŋ tamiŋkuko unita oretoret täk täkot! In ämawebe bänep sukurewani kudup, Anutu iŋamiken kap teŋpäŋ gera terak oretoret täk täkot!

33

Anutu iniŋoret-oret kap kubä

- 1 Ämawebe siwoŋi kuŋarani, in oretoret täŋpäŋ Anutu kap iniŋ ubiŋ tewut. Jop manman nämo yäwani intä iniŋoret kap teŋ imiŋirä tägawek.
- 2 Unita wagäm utpäŋ wäpi biŋam iniŋ orerut!
- 3 Wagäm bigoŋ säkgämän utpäŋ kap kodaki kubä oretoret terak teŋ imut!
- 4 Anutu täŋo man u bureni-inik. Ba imaka täk täyak uwä tägagän täk täyak. Goret kubä nämo täk täyak.
- 5 * Unitä kudän siwoŋitagän gäripi nadäk täyak. Täŋkaŋ unitäŋo butewakitä kome pähap ŋo terak tokŋek täyak. Uwä nämo paot täyak.
- 6 * Täŋpäkaŋ Anututä man yäŋirän kunum, edap dapuri, komepak ba guk u kuduŋtagän ahäŋkuŋ.
- 7 * U man yäŋirän ume kubäkengän äbä gwägu taŋi ahäŋkuk. Ahäŋpäŋ mani buramiŋkaŋ bagani nämo irepmitpäŋ ini iraniken ugän it täyak.
- 8-9 * Unita ämawebe komeni komeni, in Anututa nadäwä umuri kubä täŋpäpän iniŋ orerut! Iniŋ orepän mani buramiwut!
- 10 * Täŋpäŋ ŋode nadäwut; Ekäni u intäjukun itak. Komen ämatä ude api täne täne yäŋ man topmäk täkaŋ upäŋkaŋ Anututä nadäŋirän imaka u bureni täga nämo täk täkaŋ. U täna yäkŋat täŋpä wak täkaŋ.

* 32:6: Sam 46:1-3, 69:1, 69:13 * 32:7: Het 5:1-31; Sam 31:20, 91:1, 121:7 * 32:8: Sam 25:8, 33:18 * 32:10: Sam 16:4; Snd 13:21; Rom 2:9 * 32:11: Sam 7:10, 64:10, 97:12 * 33:5: Sam 11:7, 37:28, 119:64 * 33:6: Stt 1:6, 2:1; Sam 104:30; Hib 11:3 * 33:7: Kis 15:8; Jos 3:16; Sam 78:13 * 33:8-9: Sam 148:5 * 33:10: Sam 2:1-3; Ais 8:10, 19:3

- 11 * Tänpäkaŋ Anutu ini, ude api tänpet yäŋ nadäk täyak uwä bureniŋän pewän ahäk täkaŋ. Nadäk-nadäki kubä jop nämoïnik kuk täyak, ba nämo api kwek.
- 12 * Unita äma äbot Anutu Bureni unitagän nadäk täkaŋ u oretoret terak kuŋat täkaŋ. Ämawebe inita biŋam iwoyäwani uwä bänep pidäm terak it täkaŋ.
- 13-14 * * Tänpäkaŋ Ekäni uwä kunum gänaŋ intäjukun-inik itkaŋ ämawebe kuduptagän kome terak kuŋarirä yabäŋ yäwat itak.
- 15 * Anututä ini-tägän ämawebe täŋo nadäk-nadäki pewän ahänkuŋo unita mebärinin nadäŋ morek täyak.
- 16-17 * * Tänpäkaŋ kome täŋo intäjukun ämatä ini-ini ŋode nadäk täkaŋ; Nin täŋo komi äma mäyap-inik itkaŋ unita iwan täŋo kehäromini täga yäpmäŋ äpne. Ba ŋode nadäk täkaŋ; Nin täŋo ämik tuŋum u kehäromi nïkek unita nin intäjukun itkamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ. Upänkaŋ täga nämo! Ämik täŋo tuŋum unitäŋo kehäromi terak säkgämän nämo itneŋ. Nämoïnik!
- 18 * Täŋ ämawebe Ekäni täŋo mani buramik täkaŋ ba unitäŋo iron paot-paori nämo u terak yengämä pewäpän it täkaŋ uwä Ekänitä watä it yämiŋirän säkgämän kuŋat täkaŋ.
- 19 * Ekänitä ini täŋkentäŋ yämiŋirän käyäm ba imaka umuri kubätä bäräŋeŋ nämo däpmäk täyak.
- 20 * Unita Ekäni kubä unitägän täŋkentäŋ nimikta itsämäk täkamäŋ. Ekänitä ini-tägän täga täŋkentäŋ nimek. Uwä nintäŋo ukätpipik kurepä. U watä it nimiŋirän säkgämän it täkamäŋ.
- 21 Unita Ekänitagän gäripi pähap nadäk täkamäŋ. Unitäŋo wäpi kudupi terakgän tubeŋ kuŋpän it täkamäŋ.
- 22 O Ekäni, nin irit kuŋat-kuŋatnin gäkä terakgän peŋpän täŋkentäktä itsämäŋitna gäkŋo ironka pähap paot-paori nämotä nintä terak äroton!

34

Ekäni täŋo ironi tägata kap tewani

Kadäni kubä Devittä nepmaŋpän kwa yänkaŋ iwani Abimilek inamiken guŋ ude äworeŋirän Abimilektä kakätäŋ-pewän kuŋkuk. Täŋirän Devittä kap ŋo teŋkuk.

- 1 * * Näk kadäni kadäni Ekäni wäpi biŋam yäpmäŋ akuk täyiwa!
- 2 Imaka täga täŋ namik täyak unita nadäŋpän iniŋoret täyat. Ude täŋira ämawebe nadäwätäk ikektä näkŋo man u nadänkaŋ bänep oretoret täkot.
- 3 * Ai! In äbäkaŋ Ekäni täŋo wäpi biŋam bok yänahäŋitna nadäwut! Täŋpän penta iniŋ oretna!
- 4 * In nadäwut! Näk Ekänitä täŋkentäŋ namikta yänapiŋira nadäŋ namiŋkuk. Täŋpän umun mebäri mebäri nadäk täŋkuro u iwat kireŋirän bänep kwini terak bä-takigän itkut.

* 33:11: Jop 23:13; Sam 40:5; Snd 19:21; Ais 55:8 * 33:12: Lo 7:6; Sam 28:9, 144:15 * 33:13-14: Jop 28:24; Sam 11:4, 14:2 * 33:13-14: 1Kin 8:39, 8:43; Sam 102:19 * 33:15: 2Sto 16:9; Jop 10:8; Sam 119:73 * 33:16-17: Sam 44:6, 60:11 * 33:16-17: Sam 20:7, 147:10; Snd 21:31 * 33:18: Jop 36:7; Sam 32:8-10; 1Pi 3:12 * 33:19: Jop 5:20; Sam 37:19; Apos 12:11 * 33:20: Sam 62:1, 115:9; Ais 8:17 * 34:1: 1Sml 21:13-15 * 34:1: Efe 5:20; 1Te 5:18; 2Te 1:3, 2:13 * 34:3: Sam 69:30; Luk 1:46 * 34:4: Sam 18:6; Mat 7:7; Luk 11:9

- ⁵ Unita nadäkot; In nadäñ bäräp täñpäj Ekäniken täñkentäktä yäñapinayäj täño uwä bänep oretoret pähap api nadäneñ. U imata, Ekänitä inta nämö bitnäk täyak unita.
- ⁶* Täñpäkañ äma jopi jäwäritä Ekäniken gera yäñirä nadäñpäj täñkentäj yämik täyak.
- ⁷* Bureni! Ämawebe Ekänita nadäñ imikinik täk täkañ u Ekäni täño añerotä dubiniken itpäñ täñkentäj yämik täkañ.
- ⁸* Ekäni uwä tägagämän-inik. Unita ketem kudupi kubä nabäj nadäwä gäripi täk täkañ udegän Ekäni dubiniken kuñkañ täñpäj-kawut. Ude tänayäj täño uwä Ekäni uwä gäripi-inik yäj api nadäneñ!
- ⁹* Täñpäkañ Ekäni täño äboriye, in gämori-kengän itkañ imaka kubäta nämö api wäyäkneñ.
- ¹⁰* Tom ägwäri uwä nakta kadäni kubäkubä wäyäkñewä waneño upäñkañ ämawebe Ekänigän iwat täkañ u imaka täga kubäta nämö wäyäkñek täkañ.
- ¹¹ Unita nanaknaye, in äbä dubinaken itpäñ Ekäni wäpi biñam orañ imikta täwetpäñ täwoñärewayäj täyat ño ket nadäwut.
- ¹² Uwä ñode; In säkgämän itkañ oretoret terak kañ it yäpmäj ärona yäj nadäkañ?
- ¹³* Eruk ñode täñput! In jop manman ba man kábäñi kubä nämö yäneñ. Nämoinik!
- ¹⁴* In kädet waki u mäde ut imiñpäj kädet täga ugän kañ iwarut. Täñpäj kädet täga u kañ-ahäñpäj ämawebe ätukät bänep kubägän kañ täñput. Gwäk pimiñpäj kädet tägatäga u kudup kañ iwarut.
- ¹⁵* U imata, Ekänitä ämawebe siwoñi yabäj yäwatpäñ yäñapik man yäk täkañ u nadäñ yämik täyak.
- ¹⁶* * Täñ äma Ekäni täño mani nämö buramiwani uwä mäde ut yämik täyak. Mäde ut yämiñirän äma udewani kumäñirä ämawebetä waki täñpani unita bäräneñ guñ tañpäj äneñi täga nämö api juku pineñ.
- ¹⁷* Unita äneñi täwera nadäwut; Ämawebe siwoñitä Ekäniken yäñapiñirä nadäñ yämik täyak. Nadäñ yämiñpäj täñkentäj yämiñirän bäräpi kubätä kehäromini nämö yäpmäj äpäc täyak.
- ¹⁸* Näk bureni täwetat. Ekäni uwä ämawebe nadäwätäk ikek u dubiniken it yämik täyak. Ba ämawebe butewaki pähap terak it täkañ u orañ yämiñpäj bänepi täñpidäm tañ yämik täyak.
- ¹⁹* Bureni, bäräpi mebäri mebäri uwä ämawebe siwoñi kuñaraniken ahäj yämik täkañ upäñkañ Ekänitä täñkentäj yämiñpäj bäräpi u ketäreñ yämik täyak.
- ²⁰* Täñpäj watä it yämiñirän kujari kubä nämö tokät täkañ.
- ²¹ Täñpäkañ imaka wakiwakitä äma waki täñpani kumäñ-kumäj api däpneñ. Täñ ämawebe, äma nadäkinik täñpanita iwan täñ yämik täkañ uwä Ekänitä komi api yämek.
- ²²* Täñpäkañ Ekänitä watä piä ämawebeniye watä it yämiñirän säkgämän it täkañ. Täñpäj ämawebe nadäkiniki u terakgän pek täkañ uwä paot-paotta biñam nämö api täneñ. Nämoinik.

* 34:6: Sam 3:4, 34:17-19 * 34:7: 2Kin 6:17; Dan 6:22; Sek 9:8; Hib 1:14 * 34:8: Sam 2:12; 1Pi 2:3 * 34:9: Sam 31:23 * 34:10: Jop 4:10-11; Sam 84:11 * 34:13: 1Pi 2:22 * 34:14: Ais 1:16-17; Rom 12:18; Hib 12:14 * 34:15: Jop 36:7; Sam 34:6, 34:17 * 34:16: Snd 10:7; Jer 44:11; Amo 9:4 * 34:16: 1Pi 3:10-12 * 34:17: Sam 34:6, 34:15, 34:19, 145:19-20 * 34:18: Sam 51:17; Ais 57:15, 66:2 * 34:19: Snd 24:16; 2Ti 3:11-12 * 34:20: Jon 19:36 * 34:22: 2Sml 4:9; 1Kin 1:29; Sam 103:4

35

Äma kubä Anututä täñkentäñ namän yäñpäñ yäñapinjuk

- ¹ Ekäni, äma iwan täñ namik täkañ u iwan täñ yämisi. Ba äma näkkät ämik täk täkamäñ ukät ämik udegän täkot!
- ² Kurepäkäät kupäñtek yäpmäñkañ täñkentäñ namikta äbäsi.
- ³ Täñpäñ äma näwat kirek täkañ u kadä bohamka yäwoñäresi. Täñkañ bänepna kwinigän itta api täñkentäñ gamet yäñ näwet.
- ⁴ * Täñpäkañ äma näk nutpewä kumäkta yäñpäñ-nadäk täñpäñ näwat-kirek täkañ u ämikken kehäromini paoräpäñ mäyäk nadäñpäñ äneñi äyäñutpäñ metäñpeñ kañ kut!
- ⁵ Ekäni täño añerotä yawat kireñjirän täpun-täpun mänittä piäñ äreyäñ täñpäñ kuk täkañ ude kañ äworewut.
- ⁶ Metäñpeñ kuñjirä käderi bipmäñ urani täñpäñ itärop kañ täñpäñ. Täñjirän Ekäni täño añerotä kañ däpäñ!
- ⁷ Mebäri nämo näka buñep pek täkañ. U nepmäñjitta awañ käronji kädetnaken änek täkañ.
- ⁸ Unita nämo nadäñjirä täñpäwaktä kañ ahäñ yämän. Täñkañ buñepi iniken unitä yepmäñ irirän kañ wawut!
- ⁹ Ude täñjirä Ekänita yäñpäñ oretoret api täñpet, täñkentäñ namayäñ täyak unita.
- ¹⁰ Bänep nadäk-nadäkna kuduptä Ekäni ñode api iweret; Gäk bumik äma kubä nämo itak. Äma kwini äma kehäromi nitektä däpneñ yäñpäñ täñkentäñ yämik täyan. Ba äma jäwäri äma tuñum ikektä täñyäkñatneñta watä it yämik täyan.
- ¹¹ Äma waki täñpani manken nepmañpäñ waki ude täñpani yäñ jop näkñat täkañ.
- ¹² * Täñpäñ täktäkna tägata kowata waki namik täkañ. Ude täñjirä netätä täñkentäñ namek yäñ nadäñkañ nadäñ bäräp bumta täk täyat.
- ¹³⁻¹⁴ * Upäñkañ kadäni unitä käyäm täñjiräwä, butewaki tek täñpäñ nakjop it täñkuronik. Ude täñkañ notnapak burenita yäñ gwäjiñ äpmonpäñ Ekänitä täñkentäñ yämikta gera yäk täñkuronik. Ba äma kubä miñitä kumäñjirän konäm butewaki täñpeko ude täk täñkut.
- ¹⁵ Täñpäkañ kadäni näkä bäräpi gänañ irira wisik-inik yäñ yäñpäñ näk it gwäjiñpäñ yäñärok näwet täñkuñonik. Äma kome kubäken nanik u nutpäñ nutgän täk täñkuñ.
- ¹⁶ Ba äma wakitä guñ yäniñ wärätpäñ ibeneño ude nebeñpäñ naniñ wärät täkañ.
- ¹⁷ Unita Ekäni jop yabäñ äwaräkuk täk täyan u jidegän api pewen? Bäräñeñ äbä añ ägwäri nutnayäñ täkañ ñoken nanik nämagut!
- ¹⁸ Ude täñjiri ämawebekaye käbeyä täñjirä iñamiken bänep täga man kwawakgän gäwetpäñ api ganiñ oreret.
- ¹⁹ * Täñpäkañ iwanaye jop manman yäwani u yabäñ äwaräkuk täñjiri näk närepmitpäñ wisik-inik, kehäromini yäpmäñ äpakamäñ yäñ nämo näwetneñ. Ba jop yabäñjiri äma jop nadäñ kokwawak täñ namik täkañ u komi namipäñ yäñärok nämo näwetneñ.
- ²⁰ Äma udewani uwä kwini man nämo yäk täkañ. Nämo, u äma kwini terak kuñaranita jop manman mebäri mebäri pewä ahäk täkañ.
- ²¹ Täñkañ, ude täñjiri gabämäño yäñ jop yäñnäknatpäñ wohut-wohut man bumta yäk täkañ.

* 35:4: Sam 40:14, 70:2, 129:5 * 35:12: Sam 38:20; Jer 18:20; Jon 10:32 * 35:13-14: Jop 30:25; Mat 10:13; Luk 10:6 * 35:19: Sam 69:5; Jon 15:25

- ²² Ude täjirä upäñkañ Ekäni, kañpäñ nadäno unita man kum nämo iren. Ekäni, näk nabäñ umuntañ päñku ban nämo iren.
- ²³ Nämo! Kikñutpäñ ijiwä kwäpäñ nabä! Äbä näk gäarak itkañ iwanaye näka äma täga yäñ yäwet!
- ²⁴ * Ekäni, gäk siwoñi-inik unita näka momini nämo yäñ kañ yäwet. Ude täjiri iwanaye yäñärok nämo näwetneñ.
- ²⁵ Yabäñ äwaräkuk täjiri näka ñode nämo yäneñ; Tägagämän! U paotak!
- ²⁶ Eruk, äma komi nadätat ñonita yäñärok näwet täkañ u kehäromini kudup paorirä täñguñ tañpäñ kañ irut!
Ba äma näka nadäwä äpani täñpäpäñ inita nadäwä ärowani täk täkañ uwä wäpi biñam paorirän mäyäk pähap kañ nadäwut.
- ²⁷ Täñpäkañ Ekäni, gäk täñkentäñ namiñiri ämawebe näka äma siwoñi yäñ nadäkinik täk täkañ u oretoret gera wari wari ñode kañ yäwut;
Ekäni wäpi biñam punin-inik it täyon! Epän ämani ñonitä säkgämän irirän gäripi nadäk täyak.
- ²⁸ * Ude yäñirä näk imaka, täktäkka siwoñi unitäño biñam api yäñahäwet. Täñkañ yäñetak bipmäñtak wäpka biñam api ganiñoret täñpet.

36

Äma waki täño mebarikät Anutu täño bänep iron

- ¹ * Momitä äma waki bänepiken tokñek pat täkañ. Momi unitä peñ yäwerirä Anututa nämo umuntañkañ mäde ut imikinik täk täkañ.
- ² Bänepitä täñyäkñarirän inita nadäwä ärowani täñpäpäñ ñode nadäk täkañ; Wakinin käbop itak. Anututä unita yäñpäñ manken täga nämo nipmañpek! yäñ nadäk täkañ.
- ³ Meni jinomken man, nadäk ba täktäk waki unitägän abäk täkañ. Unita jop manmangän yäk täkañ. Imaka täga täkta nadäk tawañ siwoñi kubä nämo pek täkañ.
- ⁴ Nämo, dämpmon patpari-kenä kädet waki täkta nadäk tawañ pek täkañ. Imaka täga täpuri-inik kubä nämo täñkañ waki täktäk kädet unita mäde nämoinik ut imik täkañ.
- ⁵ * Täñpäkañ Ekäni, gäkä ninta butewaki nadäñ nimik täyan u käreñi boham, kunum yäpureko ude bumik. Gäk ninta nadäkinik täñ nimik täyan u ärowani.
- ⁶ Imaka imaka tägagän täk täyan u yabäñpäñ-nadäñitna inide kubä täk täyak. Gäkä piä siwoñi täk täyan uwä ämatä nadäwä tärenañi nämo. Äma ba imaka tom tom gäkägän yabäñ yäwat täyan.
- ⁷ * Anutu gäkä komen äma ninta watä it nimik täyan unita gäka gäripi pähap inide kubä nadäk täkamäñ. Watä it nimik täyan uwä baraktä nanaki uwijij pat täkañ ude täñ nimik täyan.
- ⁸ * Ketem tägatäga gäripi nitek kawutkaken nanikpäñ nimik täyan. Nadäñ nimiñiri gäkño ume gäripi nitek u nak täkamäñ.
- ⁹ * Irit kuñat-kuñat täño mäheми u gäk kubägän. Gäk peñyänekka bänepninken peñyäneñ nimiñiri kwawakgän it täkamäñ.
- ¹⁰ Unita ämawebe gäka nadäñ gamikinik täk täkañ unita bänep iron pen täñ nimiñ yäpmäñ kwen.

* 35:24: Sam 26:1, 43:1 * 35:28: Sam 51:14, 71:15, 71:24 * 36:1: Rom 3:18 * 36:5: Sam 57:10, 108:4 * 36:7: Rut 2:12; Sam 17:8, 31:19, 91:4 * 36:8: Jop 20:17; Sam 16:11; Rev 22:1 * 36:9: Jer 2:13; Jon 4:10, 4:14; 1Pi 2:9

¹¹ Tānpāṅ āma ārowani tānpāni yabāṅ āwarākuk tānjiri nāk nāmo yeṅ jakṅitneṅ. Ba waki tānpāni yabāṅ āwarākuk tānjiri nāk nāmo yokut tāreneṅ.

¹² Wisik! Āma waki tānpāni akukta nāmo, maṅ-dāpaniken ugān pātkaṅ. U kaṅpāṅ nadāwut!

37

Āma waki ba āma tāgatā gwāki yāpmāk-yāpmāk tāṅo manbijam

¹ * Notnapak, āma wakiwaki tāṅo tāktākita yānpāṅ nadāwātāk nāmo tānpēn. Ba āma unitāṅo tuṅumita nadāṅ gārip tānpāṅ kokwawak nāmo tānpēn.

² * Āma udewaniwā piā tānpāṅ pewā muyeṅ bārāneṅ kubitak tākaṅ ude api paotpeṅ kuneṅ.

³ Unita gāk nadāwātāk nāmo tānpāṅ Ekānitagān nadākinik tānpāṅ kudān tāga ugān tānpēṅ kuṅat tāyi. Ude tānpayāṅ tāno uyaku kome yāṅ gamaniken u sākgāmān api iren.

⁴ * Tānpākaṅ oretoret bureni kaṅ-ahākta Ekāniken kuṅiri ini bānep nadāk-nadākka tāṅo gāripi api dāpmāṅ tāreṅ gamek.

⁵ * Irit kuṅat-kuṅatka kudup Ekānita iniṅ kireṅpāṅ nadākinik tāṅ imiṅiri api tāṅkentāṅ gamek.

⁶ * Ude tānjiri Ekānitā tāktākka tāga u tānpewān edap tāṅo peṅyāṅekitā sākgāmān ijik tāyak ude āmawebe iṅamiken api ijiṅ-yāṅewek. Tāṅkaṅ Ekānitā āmawebe kwawak ṅode api yāwoṅārewek; Āma ṅowā iṅamnaken siwoṅi-inik itak.

⁷ * Unita āma kādet waki iwatpāṅ tuṅum āma tāk tākaṅ udegān itta nadāwātāk nāmo tānpēn. Nāmo, Ekānitā tāṅkentāṅ gamikta dapun tānpāṅ kwikinik iren.

⁸ * Nadāwātāk tānpāṅ kokwawak tāktāk kādet u māde ut imi. Kādet udewani uwā bārāpi pewā ahāk-ahāk kādet.

⁹ * Nadātan? Āmawebe Ekānita nadākinik tāk tākaṅ unitāwā kome yāṅ yāmani u api koreṅpāṅ itneṅ. Tānpākaṅ waki tānpāniwā Anututā yāwat kireṅpewān api apāmaṅ kuneṅ.

¹⁰ * Yāwat kireṅpewān apāmaṅ kuṅpāṅjā api paot tānpā kuneṅ. Tānjirā yabāṅ ahākta wāyākṅewayāṅ tāno upāṅkaṅ tāga nāmo api yabāṅ ahāwen.

¹¹ * Nāmo! Āmawebe inita nadāwā āpani tānpāni uwā tāṅ-bumbum kome iwoyāṅ yāmani u koreṅpāṅ irit gapuni terak itkaṅ oretoret api tāneṅ.

¹² Bureni, āma wakiwaki tānpānitā āma siwoṅita kokwawak tāṅ yāmiṅpāṅ tānpāwakta nadāk tākaṅ.

¹³ Upāṅkaṅ Ekānitā āma udewanita yāṅārok yāwet tāyak. Imata, itkaṅ nāmo, api waṅ moreneṅ yāṅ nadāk tāyak.

¹⁴ Āma āpani jāwāri u siwoṅi upāṅkaṅ āma wakiwaki tānpānitā āma dāpmākta āpa kuwek gwājiṅit pāip boham wepmārit tāk tākaṅ.

¹⁵ Ude tāk tākaṅ upāṅkaṅ pāip boham iniken unitāgān āyāṅutpāṅ ini api yāput tāneṅ. Tāṅkaṅ āpa kuweki uwā Anututā api ubiṅ jukut tānpān kuneṅ.

¹⁶ * Tānpākaṅ āma tāgatāga tuṅum tāpuri pat yāmitak unitā āma waki tāṅo tuṅum pāke itkaṅ unitāṅo kehāromi Anutu iṅamiken kudup yārepmatak.

* 37:1: Sam 73:3; Snd 23:17, 24:1, 24:19 * 37:2: Sam 90:5-6 * 37:4: Ais 58:14 * 37:5: Snd 16:3; Mat 6:25;

Luk 12:22; 1Pi 5:7 * 37:6: Jop 11:17; Mai 7:9 * 37:7: Sam 62:1; Ais 30:15; Jer 12:1 * 37:8: Sam 73:3; Efe 4:26

* 37:9: Jop 27:13-14; Ais 57:13 * 37:10: Jop 20:9; Hib 10:36-37 * 37:11: Mat 5:5 * 37:16: Snd 15:16, 16:8;

1Ti 6:6

- 17 Imata, Ekänitā ini āma waki tānpani tājo kehāromi yāyomāgatpān āma tāgata watā api it yāmek.
- 18 Bureni, Ekänitā āmawebe mani buramiņpān iwāt tākaņ u watā sākgāmān it yāmiņpān kome iwoyāņ yāmani u inita biņam yāniņ kirewānpān uken tārek-tāreki nāmo api itneņ.
- 19 Tānkaņ āma udewaniwā kadāni waki ābāņirān tāgagān api itneņ. Ba tagwān irit ahāwayāņ tāyakken imaka, ketem tokņek api nāneņ.
- 20 Upānkaņ āma waki tānpani uwā Ekāni tājo iwan itkaņ unita api kumneņ. Pāya irori kadāni kerāpitagān ahāņpāņ paot tākaņ ude, ba gupetā ābutkuk tākaņ ude api paotpeņ kuneņ.
- 21 Āma waki tānpani uwā āma tājo tuņum yāpmānkaņ kowata āneņi bārāneņ nāmo yāmik tākaņ. Upānkaņ āma tāga uwā iron sākgāmān tāņpāņ tuņumi āmata ņo yāmiņ-yāmiņ tāk tākaņ.
- 22 Tāņpākaņ āmawebe Ekāni tājo iron ikek unitāwā kome yāņ yāmani u api koreņpāņ itneņ. Tāņ āma Ekāni tājo kokwawak terak it tākaņ uwā yāwat kireņpewān api kuņtāņpā kuneņ.
- 23* Tānkaņ Ekänitā āma kubā tājo irit kuņat-kuņari kaņpāņ gāripi nadāņpāņā irit kuņat-kuņari kādet u tāņ-kehāromtaņ imik tāyak.
- 24 Ude tāņirān āma udewani yewān kuneņo uwā tāga nāmo maņutneņ. Nāmo, Ekänitā tāņkentāņ imiņirān yeņ tāpāneņpāņ irek.
- 25* Eruk, ņode nadāwut; Kadāni kāroni it yāpmāņ ābāņkā āma tāgawani tāyatken ņo bāmopiken Anututā āma siwoņita māde ut yāmiņirān nanakiye nakta yāņapik-apik kubā nāmo tāņirā yabāņ yāpmāņ ābātāt.
- 26 Nāmo, āma tāga udewani kadāni kadāni āma tāņkentāņ yāmikta iron tāgatāga jop tāņ yāmik tākaņ. Tānkaņ āperiye nanakiyetā tāga kuņarirā miņiye naniyetā yabāņpāņ oretoret api tāk tāneņ.
- 27 Unita notnapak, kādet waki tākta māde ut imiņpāņ kādet tāga ugān kaņ tā. Ude tāņiri kāmiwā gākņo yerikaye uwā kome iwoyāwaniken ugān sākgāmān api itneņ.
- 28* Imata, Ekāni uwā āmawebeniye kudān tāga tāņpāņ nadāņ imikinik tāk tākaņ u māde nāmo ut yāmik tāyak. Nāmo, u yabāņ yāwat piā tārek-tāreki nāmo tāņ yāmik tāyak. Tāņpākaņ waki tānpani ini ba unitājo yeriniye uwā yāwat kireņpewān api kuneņ.
- 29 Tāņ āmawebe siwoņitā kome yāņ yāmani u koreņpāņ uken tārek-tāreki nāmo api itneņ.
- 30 Tāņpākaņ āma siwoņi tājo meni jinomkenā man sākgāmān sākgāmān Anutuken nanik unitāgān ahāk tākaņ. Mani unitā āmawebe tāņkentāņ yāmik tāyak.
- 31* Āma udewani Anutuni tājo бага man bānepiken iņit-inik tāņpeņ kuņat tākaņ uwā nāmo kakātāk tākaņ.
- 32 Tāņ āma waki tānpani uwā āma tāga dāpmākta yabāņ yāwat piā tāk tākaņ.
- 33 Upānkaņ Ekänitā āma tāga uwā yabā kātāņirān iwaniyetā kehāromini tāga nāmo yāpmāņ āpneņ, ba manken tāga nāmo yepmaneņ.
- 34 Unita Ekänitā tāņkentāņ gamikta unitājo man kādet u kudup iwātkaņ dapun tāyi. Ude tāņiri oraņ gamiņpāņ kome iwoyāwani u ganiņ kireņpāņ iwankaye dapunka terak yāwat kireņpewān kuņirā api yabāwen.

* 37:23: 1Sml 2:9; Snd 16:9 * 37:25: Sam 37:28, 59:15, 109:10 * 37:28: Sam 11:7; Snd 2:22; Ais 14:20 * 37:31: Lo 6:6; Sam 40:8, 119:98; Ais 51:7

- ³⁵ * Eruk, äma kubäta ñode täwera nadäwut; Äma waki kubä itkuko u ämawebeta komi yämik täñkuk. U äma kehäromini niked, päya tañi, mäbi ude.
- ³⁶ Upäñkañ mäden, äma unitä iraniken u kuñpäñ ini ba tuñumi nämo irirän kañkut. Kañ-ahäwayäñ wäyäkñeñkuro upäñkañ täga nämo kañ-ahäñkut. U paotkuk.
- ³⁷ * Täñ äma täga siwoñi kuñarani unita nadäwut; Äma bänep kwini terak kuñarani täño yeriniye uwä mäyap.
- ³⁸ Täñpäkañ momi täñpani uwä paotpäñ paot-inik api täneñ. Ba yeriniye imaka, kudup api awähutneñ.
- ³⁹ Upäñkañ bäräpi kadäniken Ekänitä äma siwoñi täñkentäñ yämiñpäñ watä it yämik täyak.
- ⁴⁰ * Äma udewanitä waki mebäri mebärita umuntañpäñ kábop nipmañpäñ yäñpäñ Ekäniken kuk täkañ unita äma waki täñpani keriken nanik yäyomägatpäñ watä it yämik täyak.

38

Äma kubä bäräpiken itkañ Anutuken yäñapiñkuk

- ¹ O Anutu, kokwawak nadäñkañ nämo nebewen, ba momina täño kowata nämo namen.
- ² Gäk kuwektä-yäñ namäk täyan. Täñpäñ nut-mañpi kome terak äpmok täyat.
- ³ * Gäkä nadäñ wañ namiñiri käyäm tañi täyat. Täñpäñ momi täñkuro unita gupnaken kehäromi niked nämo nadäk täyat.
- ⁴ * Momina unitä uwäk ude täñpäñ nepmak täyak. Täñjirän tuñum bäräpi kubä, buraminañi nämo, ude bumik yäpmäñ kuñat täyat.
- ⁵ Gupnaken womäntä tabä täñkañ kábäñi bumta piäk täkañ. Näkña kudän goret täñkuro unita udewä ahäñjirän taräki-inik täk täkañ.
- ⁶ Bänepnaken bäräpi bumta parirä nadäñjira wakiinik täk täyak. Ude täñkañ kepma käroñ butewaki nadäñpäñ konäm kottäñ kuñat täyat.
- ⁷ Täñpäñ gupna kädäptä-yäñ iñjirän käyäm pähap täk täyat.
- ⁸ Komi tañi nadäñkañ goret-goret itat, imaka tañi kubätä yeñ nepmäñitpäñ irirän bumik.
- ⁹ * O Ekäni, gäk näkño nadäñ gäripna u nadätan, ba bänepnatä yäñkähän-kähän täyak u imaka, nadätan.
- ¹⁰ Bänepnatä tuptup yäpurirän kehäromina kudup paot-inik täyak. Ude täñjirän dapunna imaka, säkgämän nämo ijitak.
- ¹¹ Ude täñjira notnaye jibinata yäñpäñ dubinaken äbäkta bitnäk-inik täk täkañ. Ba meñ nan ba notnaye wanotnaye imaka, nabäñ umuntañpäñ päñku ban it täkañ.
- ¹² Täñpäkañ ämatä näk nutpäñ waki täñ namikta man yäñpäñ-nadäk täk täkañ. Täñpäñ waki täñ namikta juku piñtäñ kuñat täkañ. Ude täñkañ näk nutta buñep täk täkañ.
- ¹³ Täñjirä nähäwä guñ ude äworeñpäñ man yäk täkañ u nämo nadäk täyat. Täñpäñ man waki yäk täkañ uwä kowata täga nämo yäk täyat.
- ¹⁴ Butewaki! Näk man nämo yäwani, ba man nämo nadäwani ude äworeñpäñ man kum it täyat.
- ¹⁵ Upäñkañ Ekäni, gäk yäpmäñ wädäñpäñ itat. Täñpäñ Ekäni Anutuna, näk nadätat; Gäkä nadäñ namiñpäñ api täñkentäñ namen.
- ¹⁶ Unita iwanaye jop yabäñjiri näk komi nadäñpäñ goret irira nabäñpäñ wisik-inik yäñ näwetneñtäwä.
- ¹⁷ U imata, komi pen nadäñ itkañ wakinik täñpayäñ keräp täyat.

* 37:35: Jop 5:3 * 37:37: Ais 32:17, 57:2 * 37:40: 1Sto 5:20; Ais 31:5; Dan 3:17, 3:28, 6:23 * 38:3: Jop 33:19; Sam 32:4, 102:10; Ais 1:6 * 38:4: Esr 9:6; Sam 40:12 * 38:9: Sam 6:6, 10:17, 102:5

- 18* Tänpäkaŋ Anutu, momi tänkuro unita nadawätäk pähap tänpäj iŋamkaken kwawak yänjahäk täyat.
- 19 Täŋ iwanaye bumta-inik uwä kehäromi nikekgän itkaŋ jop nadäj kokwawak nadäj namik täkaŋ.
- 20 Näk kudän siwoŋi täŋjira äma unitä iwan täŋ namik täkaŋ. Äma udewaniwä kudän tägata kowata wäkgän täk täkaŋ.
- 21* Unita Ekäni, mäde ut namentawä! Ban nämo iren!
- 22 Gäk Ekäni, wakiken nanik wädäj tädotpäŋ nepmaŋpani unita bäräŋeŋ täŋkentäj namisi!

39

Devittä mominita nadäj bäräp täŋkuk

- 1* Näk ŋode yänkehärom taŋkut; Irit kuŋat-kuŋatnata watä ket api iret. Tänpäj mebetnatä momiken nepmaŋpekta watä imaka, api iret. Unita äma waki dubinaken irirä man kubä nämo api yäwet.
- 2 Ude yänkuro unita bäräpi ŋo ahäj namiŋirän man kum-inik itkut. Man täpuri kubä, waki ba täga nämo yänkuro upänkaŋ nadäj bäräpna taŋi täŋkuk.
- 3 Tänpäj nadawätäk unitä bänepnaken agekotkuk. Nadawätäkgän täŋkä bäräpi bumta kaŋ-ahänkuro unita ŋode yänkut;
- 4* Ekäni, kome terak ŋo kadäni jide api it yäpmäj ärowet? Ba jidegän api kumbet? Iritna jidegän api täreweko unitäŋo kadäni näwet!
- 5* Butewaki! Kome terak itta kadäni keräpitagän tänpäj nepmaŋkun! Kodak irayäj täyat u kaŋiri imaka jopi ude täyak.
Bureni, äma kuduptagän itkaŋ u me woŋ bumik, kadäni keräpi-inik itta yäwani.
- 6 Ba wärani, edap ägonitä ahänpäj paot täkaŋ u irepmitpäŋ nämo. Tänpäkaŋ äma piä täk täkaŋ u imaka kehäromi kubä nämo pewä ahäk täkaŋ. Moneŋ tuŋum pewä ahäk täkaŋ u netätä api koreneŋ yän nämo nadäk täkaŋ.
- 7 Unita Ekäni, imatäken kubäta itsämbet? Gäk kubä-tägän täga täŋkentäj nameno unita gakagän itsämäŋtat.
- 8 Unita momi täk täyatken unitäŋo kowata yäpnaŋiken nanik nämagusi. Ba yabäj äwaräkuk täŋjiri äma gäka nämo nadäj gamanitä yänärok näwetneŋtawä.
- 9 Nämo, gäkŋa täŋpewi komi ŋo nadätat unita man kum irayäj. Man täpuri kubä nämoinik yäwayäj.
- 10 Unita komi piä wari namentawä! Nut yäpmäj äbäŋjiri kumbayäj täyat!
- 11 Gäkŋo mebärika nadätat. Gäk momi täŋo kowata äma yabäj yänpäŋ komi piä yämik täyan. Ba imaka unita gäripi nadäk täkaŋ u gwaktä tek nänpä tumäk täkaŋ ude täŋpiwak täkaŋ.
Bureni, ämawä me woŋ bumik, kadäni keräpi-inik itta yäwani.
- 12 Unita Ekäni, juku peŋpäŋ butewaki gera ba yänapik manna nadäj namisi. Tänpäj konäm korira nabänpäj äbä naniŋ kawat tä.
Näk äbeknaye oranaye udegän kome terak ŋo gäkkät kadäni keräpitagän itta iwoyänkun.
- 13 Eruk nabä kätäŋjiri oretoret ätu täŋkaŋ kaŋ kuŋ kewewa!

40

Anutu wäpi iniŋoret kap kubä

* 38:18: Sam 32:5; 2Ko 7:9-10 * 38:21: Sam 22:19, 35:22 * 39:1: Sam 141:3; Kol 4:5; Jem 3:2 * 39:4: Sam 90:12 * 39:5: Sam 62:9, 90:4, 144:4

- ¹ Näk Ekäniken gera yänkañ täñkentäj namikta kwikinik itkut. Irira butewaki nadäj namiñpäñ gera yänkuro u nadäj namiñkuk.
- ²* Nähä äma kubä awañ käroni kubä gänañ käbop itkañ kumbeko ude. Ude irira Ekänitä nabäñpäñ awañ gänañ nanik wädäñpäñ nepmañkuk.
Ba näk äma kubä okä näbä gänañ äpmonpäñ ireko ude irira Ekänitä wädäñpäñ kome tågaken nepmañpän äneri täga kuñatkut.
- ³* Eruk, ude täñpäñ kap kodaki kubä nadäk-nadäkna-ken pewän ahäñkuñ. Uwä Anutunin wäpi biñam iniñ oretta.
Kap u teñjira nabäñpäñ ämawebe mäyaptä Anutu täño kehäromita nadäwä inide kubä täñpäpäñ Ekänita nadäkinik api täneñ.
- ⁴* In nadäkañ? Ämawebe Ekäni terak yeñgämä pek täkañ uwä Ekäni täño iron nitek.
Äma udewanitä äma ärowani täño kädet nämo yäwat täkañ.
Ba Ekäni mäde ut imiñpäñ mäjo wära nämo yäniñ oret täkañ. Nämoinik!
- ⁵* O Anutu Ekänina, gäk piä tägatäga täñpäñ täñkentäj nimiñkun. Äma gäk udewani kubä nämo itak! Gäkägän intäjukun itan!
Täñkentäk bumta täñ nimikta nadäk tawañ pek täyan unita täga nämo yäwetpäñ yäwoñärewa täreneñ. Nämoinik! Täñkentäk nimik täyan uwä bumta-inik, daninañi nämo.
- ⁶* Anutu, gäk ganiñ oretta tom däpmäñpäñ ijik takamäñ unita nämo gek täkañ. Ba gupe käbäñi nitek mominin ärutta ijik takamäñ udewanita nadäwi ärowani nämo tak täkañ.
Upäñkañ näk gäkñata biñam iwoyäñpäñ manka nadäkta jukuna biori tumbuñ.
Täñpäñ gäkä nadäk-nadäk namiñiri manka buramik täyat.
- ⁷* Eruk Anutu, näk äretat. Man näka bian kudän täñkuño udegän iwatpäñ äretat.
- ⁸* Anutuna, kädet gäkä gäripi nadäk täyan näk kädet udegän takta gäripi nadätat. Gäkño kädet siwoñi u nadäk-nadäkna-ken pätak.
- ⁹⁻¹⁰* Unita Ekäni, näk man kum nämo itkañ käbeyäken ämawebekaye gäkño bänep irona ñode pen api yänahäñpäñ yäwet täñpet;
Ekäninintä nadäj nimikinik täñpäñ wakiken nanik wädäñ tädotpäñ nipmak täyak yän api yäwet täñpet. Täñpäñ manka täktäkka täño biñam käbop nämo pek täyat.
Ironka pähap ba imaka bureniñän tak täyan u ämawebe yäwet täyat.
- ¹¹ Unita Ekäni, näka nadäj namisi! Gäk butewakika käbop nämo pewen. Nämö, nadäj namiñiri ironka ba manka burenitä watä säkgämän it namiton.
- ¹²* Bäräpi mebäri mebäri ahäj namik täkañ, u daninañi nämo. Täñpäkañ momi tak täñkuro unitä kehäromina yäpmäñ äpäkañ.
Bäräpi u ba u yärepmitta kädetta wäyäkñewa wakañ. Momina mäyap iniktä gwäkna pujiñ itkañ u yärepmiñkañ. Unita umun terak itat.
- ¹³ Unita Ekäni, bäräñeñ abä täñkentäj namisi!
- ¹⁴ Äma nutnayäj täkañ u kehäromini yäpmäñ äpäñpäñ nadäk-nadäki täñpewi gunñañirä mäyäk tawut. Mäyäk täñpäñ nabä-kätäñpeñ kut!

* 40:2: Sam 27:5, 69:2; Jer 38:6, 38:10-13 * 40:3: Sam 32:7, 33:3, 64:9 * 40:4: Sam 84:12, 125:5 * 40:5: Sam 71:15, 139:17-18; Ais 55:8-9 * 40:6: Ais 1:11; Jer 6:20; Mai 6:6-8 * 40:7: Hib 10:5-7 * 40:8: Sam 37:31; 2Ko 3:3 * 40:9-10: Sam 89:1; Apos 20:20, 20:27 * 40:12: Sam 18:5, 38:4, 65:3

- ¹⁵ Äma yänjårok man näwet täkañ u meni täñpipiñpäñ yäwat kireñjiri mäyäk nadäwet.
- ¹⁶ Täñpäkañ Ekäni, ämawebe gäk gäwaräntäk täkañ u oretoret tåk tåkot! Imata, gäkña waki keriken nanik wädäj tädotpäñ yepmañkuno unita gäka gäripi pähap nadäk täkañ.
Täñpäñ kadäni kadäni ñode yäk tåkot; Ekäni uwä wäpi biñam ikek kañ irän!
- ¹⁷ O Ekäni, nähä waki, kehäromina nïkek nämo. Upäñkañ nadäj namisi. Gäk kubä-tägän näkño täñkentäkna ba yäpätägak ämana.
O Anutuna, bäräñeñ äbä täñkentäj namisi!

41

Devittä käyäm täñpäñ yänjapik man yänjuk

- ¹ * Äma, äma jäwärita nadäj yämik täkañ uwä Anutu täño oretoret terak kuñat täkañ. Udewanitä bäräpi kañ-ahänayäj täkañ uwä Ekänitä api täñkentäj yämek.
- ² * Bureni, Ekänitä watä it yämiñpäñ irit kuñat-kuñari api täñ-mehamtañ yämek. Täñpäñ äma udewani täñpewän komeniken oretoret terak api itneñ.
Irirä yabä kätänjirän iwaniyetä kehäromini täga nämo api yäpmäj äpneñ.
- ³ Täñpäñ käyäm täñjirä Ekänitä täñkentäj yämiñjirän gupi äneñi api koreneñ.
- ⁴ Täñpäkañ nähä Ekäni ñode iwetkut; Ekäni, näk gäkken momi täñkut. Upäñkañ butewaki nadäj namiñpäñ nepmañpi tägasiwa.
- ⁵ Iwanayetä käyäm täñjira nabäñpäñ man jägämi näwet täkañ. Uwä näkä kumänjira wäpita kañ guñ täna yäj nadäk täkañ.
- ⁶ Täñpäñ äma u nabänayäj äbäk täkañ u jop gupi-tägän äbäk täkañ. U näka waki ude itak yäj yänpäñ yäñtäj kukta jop nabänayäj äbäk täkañ.
- ⁷ Äma kokwawak täñ namik täkañ uwä näka waki ude ahäj imitak yänpäñ yänjiap-jiap yäñtäj kuk täkañ.
- ⁸ Näka ñode yäk täkañ; Wisik! U käyäm wakiinik kubä täñkañ kumäkta biñam täyak. U täga nämo api tägawek yäj yäk täkañ.
- ⁹ * Butewaki! Notnapak bureni, nadäj imikinik täñpäñ ketem namiñ-gamiñ täñpäñ nak tåkamak u imaka, näka iwan täñ namik täyak.
- ¹⁰ Unita Ekäni, butewaki nadäj namiñpäñ nepmañpi tägañpäñ iwanayeta kowata api yämet.
- ¹¹ Ude täñkentäj namiñjiri iwantä nämo närepmiräwä ñode api nadäwet; Anutu, gäk näka bänep täga nadäj namitan yäj api nadäwet.
- ¹² Näk kudän tägagän tåk täyat unita orañ namiñpäñ iñamkaken kwawakgän nepmañ iriri tärek-täreki nämo api iret.
- ¹³ * Unita ämawebe, Ekäni, Isrel täño Anutu u iniñoret tåkänä! U tärek-täreki nämo iniñoret tåkänä! Burenitä bureni-inik!

42

Äma kubätä Anutu dubiniken kukta gäripi nadätak

- ¹ * Anutu, tomtä umeta yek täkañ ude, näk gäka udegän nek täkañ.
- ² * Anutu, Anutu irit mähemï, bänepnatä gäka nek täkañ unita kadäni jidegän gäkkät man yänpäñ-nadäkta kañ ärewet?
- ³ * Kepma bipani butewaki nadäñpäñ konämna pitotä ketemna ude tåk täyak. Kepma

* 41:1: Snd 14:21 * 41:2: Sam 27:12 * 41:9: 2Sml 15:12; Sam 55:12-13, 55:20; Jer 20:10; Mat 26:23; Mak 14:20; Luk 22:21; Jon 13:18 * 41:13: Sam 106:48 * 42:1: Sam 119:131 * 42:2: Sam 42:11, 43:5, 63:1, 143:6; Jer 10:10; Dan 6:26; Mat 26:63; Rom 9:26 * 42:3: Sam 80:5

käron yänjərok ɲode nəwet təkaŋ; Anutuka de? Imata nāmo tən̄kentən̄ gamik təyak? yän̄ nəwet təkaŋ.

- ⁴* Nāk komi nadənpən̄ imaka ɲode juku pik təyat u yän̄hən̄jira bən̄epna pidām tawän! Bian nāk komenaken itkaŋ əmawebe tawaŋ käron̄ nākä jukun yän̄-yəkŋət yəpmən̄ oretoret terak Anutu tən̄jo kudupi yot gən̄aŋ ərok tən̄kumən̄jonik. Əron̄kaŋä Anututa oretoret kap teŋ imiŋitna unitä tən̄pidām taŋ nimik tən̄kukonik.
- ⁵* Yäke! Butewaki imata nadätat? Bən̄epna imata jägäm təyak? Ude nāmo! Nāk ɲode tən̄pet yän̄ nadätat; Nāk Anutu tubeŋ kuŋkaŋ pen api iniŋoret tən̄pet! Imata, Ekänina uwä nāmagurani əmana bureni!
- ⁶ Nāk komenata nadəwätäk tən̄ itat. Upən̄kaŋ Anutu, ban kome ɲo Jodan ume dapuri kädakät pom yarä Hemon kenta Misa ɲoken itkaŋ gäka nadən̄ gamayən̄.
- ⁷* Wära! Ume damuntä gwägu gən̄aŋ əpmon̄irən̄ gwägutä gera yän̄ itak. Wära! Waki nadätat! Tən̄pəik-pəikkatä nāk yejämən̄ moretak.
- ⁸* Upən̄kaŋ ude nāmo! Kepma kepma Ekänitä butewaki nadən̄ namik təyak. Ude tən̄jirən̄ bipani bipani Anutu iniŋoret kapnatä mena-kengän it təyak. Kap teŋkaŋ Anutuna, irit kuŋat-kuŋatna tən̄jo mähemi uken yän̄apik təyat.
- ⁹ Tən̄pən̄ kadäni kadäni Anutu, mobä kujatna ɲode iwet təyat; Imata näka guŋtak təyan? Imata iwan yabən̄ əwarəkuk tən̄jiri komi namik təkaŋ?
- ¹⁰ Kadäni kadäni iwantä sära ɲode nəwet təkaŋ; Anutuka de? Man ude nəwet təkaŋ u əpa kuwektä-yän̄ namäk təkaŋ.
- ¹¹ Yäke! Butewaki imata nadätat? Bən̄epna imata jägäm təyak? Ude nāmo! Nāk ɲode tən̄pet yän̄ nadätat; Nāk Anutu tubeŋ kuŋkaŋ pen api iniŋoret tən̄pet! Imata, Ekänina uwä nāmagurani əmana bureni!

43

Əma kubätä iwan it gwäjiŋirä Ekäniken yän̄apin̄kuk

- ¹* Anutu, əma mäde ut gamik təkaŋ u wəpna yəpmən̄ əpnayən̄ təkaŋ. Unita gäkä nāk gərak itkaŋ jop man yəwani unitən̄jo mani utpən̄ ɲode yəwet; U siwoŋi kuŋat təyak.
- ² Anutu, gäk näkjo kehəromina ude itan upən̄kaŋ imata mäde ut namitan? Iwantä kehəromina yəpmən̄ əpən̄jirä wakiinik nadätat.
- ³* Unita Anutu, kädetka bureni nəwoŋäre! Topänka peŋyən̄eŋ namiŋiri akuŋpən̄ kädet təga iwat yəpmən̄ Saion Pom terak, itanken u kaŋ ərewa.
- ⁴ Ude tən̄ namiŋiri eŋikaken əron̄pən̄ gäk ganiŋ orerayən̄ kudupi bukəkaken kwa. Bureni, Anutuna, gäk dubikaken kwa. Gäk bən̄epna tən̄pidām taŋ namiŋiri oretoret pähap nadäk təyat unita Anutu Anutuna, wagäm utpən̄ api ganiŋ oreret.
- ⁵ Yäke! Butewaki imata nadätat? Bən̄epna imata jägäm təyak? Ude nāmo! Nāk ɲode tən̄pet yän̄ nadätat; Nāk Anutu tubeŋ kuŋkaŋ pen api iniŋoret tən̄pet! Imata, Ekänina uwä nāmagurani əmana bureni-inik!

44

Isrel əmawebetä Anututä watä it yämekta yän̄apin̄kuŋ

* 42:4: 1Sml 1:15; Jop 30:16; Sam 95:2, 100:4; Ais 30:29 * 42:5: Sam 9:1, 38:6; Mat 26:38 * 42:7: Sam 69:1-2, 88:7; Jna 2:3 * 42:8: Sam 16:7, 57:3, 63:6, 149:5 * 43:1: 1Sml 24:15; Sam 5:6, 26:1, 38:12 * 43:3: Sam 36:9

- ¹* O Anutu, äbekniye oraniyeta imaka tägatäga bian-inik täj yämiñkuno unitäño biñam ñode niwerirä ninin nadäñkumäj.
- ²* Kome iwoyäj yämani uken nanik guñ äbot komi yämiñpäñ yawat kireñpäñ ämawebekaye gäkñaken unita yäniñ kireñkun. Yäniñ kireñjiri täñ-bumbumka u koreñkuñ.
- ³* Ämawebekaye u iniken kadä boham ba iniken kehäromi terak kome u nanik ämawebe nämo däpmäj yawat kireñkuñ. Nämo, gäkño kehäromika terak yengämä pewäpäñ täñkuñ. Ba gäkä nadäj yämik-inik täñpäñ dubiniken itkentäj yämiñpäñ kehäromi yämiñjiri täñkuñ.
- ⁴ Gäk intäjukun ämana ba Anutuna bureni. Isrel äbot nintäño iwaniye yärepmitta kädet peñ nimiñkun.
- ⁵ Täñkañ gäkä täñkentäj nimiñjiri iwaniye täño kehäromi yäpmäj äpäk täkamäj.
- ⁶* Unita näk äpa kuwekna ba päip boham unitä api täñkentäj namineñ yäj nämo nadäk täyat.
- ⁷ Nämo, gäkña-tägän täñkentäj nimiñpäñ iwaniye kokwawak nadäj nimik täkañ u däpmäj yawat kireñpäñ u keriken nanik yäyomägatpäñ nipmak täyan.
- ⁸ Unita gäkño wäpka yäpmäj akuñpäñ bäneñ täga man tärek-täreki nämo api gäwet täne.
- ⁹ Upäñkañ waki, apiñode nibä kätäjiri iwaniyetä ämikken nirepmit täkañ. Komi ämaniye nämo itkentäj yämik täyan.
- ¹⁰ Ude täñjiri iwaniye yabäj umuntañ metäñpeñ kuñitna nintäño tuñum korek täkañ.
- ¹¹ Nibä kätäjiri sipsip däpmäk täkañ ude iwaniyetä nin mäyap nidäpuñ. Ude täñjiri ämatä komeken kubäkubä kuñ täna kuñkuñ.
- ¹² Ämawebekaye ninta nadäjiri äpani-inik täñpäpäñ nin iwaniyeta jop yäniñ kireñkun.
- ¹³ Gäk kudän nintä terak pewi ahäj nimiñkuño u kañpäñ, äma nintä äbotken nanik nämo unitä yänärok niwetpäñ yäñpäñ-nibäj mägayäk täk täkañ.
- ¹⁴ Täñpewi imaka jopi ude äworeñitna guñ äbotken naniktä yäñpäñ-nibäj niwat täkañ.
- ¹⁵⁻¹⁶ Iwanaye ba äma näka kokwawak täk täkañ unitä yänärok ude yänjirä mäyäk pähap nadäñpäñ umuri nadäk täyat.
- ¹⁷ Jide? Gäka guñ tañpäñ gäkkät topmäk-topmäk kubägän täñpani u irepmitnapäj imaka waki ude pewi ahäj nimitak? Nämo, nin ude nämo täñkumäj.
- ¹⁸* Gäk gepmañpäñ бага mankata mäde nämo utkumäj.
- ¹⁹* Upäñkañ gäkä nipmañpikañ nin täñkentäknin nämo, tom ägwäri bämopiken itkamäj. Ba bipmäñjurani pähap gänañ ude itkamäj.
- ²⁰⁻²¹* Nin Anutunin bureni gäk ganiñ oretta bitnäñpäñ kome kubä täño anutu jopi-jopi nadäj yämiñkumäño yäwänäku uwä gäkku bian nibäj ahäwim. Imata, gäk bäneñ nadäk-nadäknin kábop itkañ u kudup nibäwi tärek täyak unita. Upäñkañ ude nämo täñkumäj!
- ²²* Nin gäkño ämawebekaye itkamäj unita yäñpäñ kadäni kadäni ninken nanik mäyap nidäpmäk täkañ. Ba nibäjirä sipsip nakta däpmäk täkañ ude itkamäj.
- ²³* Unita Ekäni ijiwi kut! Imata dupiñkañ itan? Mäde wari nämo ut nimen. Aku!
- ²⁴ Ninta imata kábop it nimitan? Komi bäräpi gänañ itkamäj ñonita ninta nämo guñ täwen.
- ²⁵ Yäke! Däpmäj jakñitpäñ nipmañpä kumbanitä-yäj kome terak pätkamäj.

* 44:1: Kis 12:26-27; Sam 78:3 * 44:2: Sam 78:55, 80:8 * 44:3: Lo 8:17; Jos 24:12 * 44:6: Sam 33:16; Hos 1:7
 * 44:18: Jop 23:11 * 44:19: Sam 23:4 * 44:20-21: Sam 139:1; Jer 17:10 * 44:22: Rom 8:36 * 44:23: Sam 35:23, 78:65

²⁶ Unita äbä täŋkentäŋ nimisi! Gäk nadäŋ nimikinik täk täyan udegän waki keriken itkamäŋ ŋo nimagutsi!

45

Äma ekäni kubätä webe yäpmäŋirän iniŋ oretoret kap tewani

Kora täŋo nanakijetä intäjukun ämata gäripi pähap nadäŋpäŋ kap ŋo teŋkuŋ.

¹ Man säkgämän säkgämän nadäk-nadäkna-ken tokŋek parirän intäjukun äma u iniŋ ubiŋpäŋ tewayäŋ. Äma meni pidämitä man säkgämän yänjahäk täkaŋ ude menatä äma ekäni u ŋode iniŋ ubiŋ tekta pidäm täyat;

² Gäk äma säkgämän, man yäkyäkka imaka, gäripi nitek. Äma gäk udewani kubä nämo itak. Bureni, Anututä iron täŋ gamiŋkukotä pen api täŋ gamiŋ yäpmäŋ ärowek.

³ Gäk intäjukun äma kehäromi pähap, wäpka biŋam ärowani-inik. Unita kehäromika niwoŋärehta päip bohamka iŋitpäŋ isi!

⁴ Kehäromika nitek unitä iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäc täyi. Täŋpäŋ man bureni ba kudän siwoŋi unitägän irun yänpäŋ täŋ-mehamtak täyi. Kehäromikatä ämik täŋpäŋ iwan däpmäŋirän kaŋpäŋ umun pähap täc täkot!

⁵ Täŋkaŋ tenäŋ kuwek-kuwekkawä päraŋi-inik. U iwankaye yabä-tumäkta nitek. Täŋiri äma äbori äbori gabäŋpäŋ gämotka-kengän maŋ pat täkaŋ.

⁶ * Bureni Anutu, gäk intäjukun-inik itkunonitä api it yäpmäŋ ärowen. Kaŋiwat piäka u kudän siwoŋi terakgän täc täyan.

⁷ * * Gäk kädet wakita taräki nadäŋpäŋ kädet siwoŋitagän gäripi nadäk täyan. Unita Anutukatä ini gäkä kaŋiwat piä täkta iwoyänkuk. Piä ude täkta iwoyänkuko unita notkaye yärepmitpäŋ oretoret pähap nadäk täyan.

⁸ Gäkŋo tek käreŋi kudup käbäŋi säkgämän-inik, jiä däropä käbäŋ ikek bumik. Ba intäjukun äma ätutä gäkä eŋiken abä kap teŋkaŋ ganiŋoret täkaŋ.

⁹ Täŋpakaŋ äma jopi täŋo äperiyetä watä nämo it gamik täkaŋ. Nämo, kome ätu täŋo intäjukun äma täŋo äperiye unitä gäkä eŋiken itkaŋ watä it gamik täkaŋ. Täŋpakaŋ webekawä omäk meran säkgämän täŋpäŋ dubikaken it täyak. Omäk meran uwä gol mobä säkgämän-inik, Opiä komeken nanik upäŋ täŋpani.

¹⁰ Eruk webeni, gäka ŋode yänŋira nadä; Gäk komekaken nanik ämawebe ba nägät moräkaye mäde ut yämiŋpäŋ unita juku kubä nämo pewen.

¹¹ Ude täŋiri intäjukun ämakatä gabäŋgärip täŋpäŋ gäka webe säkgämän yän api gäwerek. Täŋ äpka uwä ekänika unita mani buramiwen.

¹² Täŋpakaŋ Tire komeken ban naniktä äbä bänep tägata iron api täŋ gamineŋ, ba tuŋum ämatä gäk ganiŋ oretta api ämneŋ.

¹³⁻¹⁴ Eruk ämawebe, nadäkot! Intäjukun ämajin täŋo webeni uwä ini eŋi gänaŋ säkgämän, kaŋgärip ikek ude itak. Teki uwä golkät bok täŋpani, unita ägo-ägo weŋirän intäjukun äma dubiniken yänŋikŋat yäpmäŋ kukaŋ. Kuŋirä webe gubaŋ noriye imaka, iwarän täŋirä ugän yän-yäkŋat yäpmäŋ kukaŋ.

¹⁵ U kudup, bänep täga pähap nadäŋpäŋ oretoret terak intäjukun äma täŋo eŋi pähap gänaŋ kumaŋ ärokaŋ.

¹⁶ Täŋpakaŋ intäjukun ämana, gäka ŋode yäyat; Gäkŋo nanak ämani mäyap ahäŋpäŋ gäk ba oraŋkaye täŋo kome yäpmäŋpäŋ intäjukun äma udegän api itneŋ. Täŋirä ämawebe komeni komeni yabäŋ yäwatta wäpi biŋam ärowani api yämen.

* 45:6: Sam 93:2, 98:9 * 45:7: Sam 11:7 * 45:7: Hib 1:8-9

- 17* Təŋpəkaŋ nəhə ätu mäden ahənayəŋ təkaŋ unitä nadəŋpəŋ kuŋatneŋta kap ŋo teŋira wəpka biŋamtä punin api kuŋarek. Ude təŋira əmawebe kuduptä wəpka biŋam u tərek-təreki nəmo api ganiŋoret təneŋ.

46

Anutu u ninkät itkaməŋ

- 1* Anutu u nintəŋo əyuyŋnin ba nintəŋo kehərominin. Bərəpi gənaŋ təŋkentəŋ nimikta pidəmtak təyak.
- 2 Unita nin imaka kubäta nəmoinik umuntäne. Nəmoinik! Kenəŋ kwaiŋirən kome kwähəreŋ duneŋo uwä təga. Ba pom gwəgu bəmopiken duŋpeŋ əpmonəŋo u imaka təga. Nəmo api umuntäne.
- 3* Ba gwəgu pəhap məmə taŋi yəŋpəŋ tokətpəŋ porərak pakipaki təŋpek. Təŋirən pom taŋi taŋi wareŋ təneŋo upəŋkaŋ imata umuntäne? Ninä nəmoinik api umuntäne!
- 4* U imata, Anutu təŋo yotpərare bəmopiken ume taŋi kubätä pətak. Ume unita əmawebe oretoret pəhap nadək təkaŋ. Yotpərare u kudupi-inik, Anutu ərowani təŋo irit bəgup.
- 5* Uken Anututä it təyak unita nəmo api wawek. Nəmoinik, kepma bipani Anututä watä api it imik təŋpek.
- 6* Bureni, Anutu u kehəromi-inik. Unita əma əbori əbori umun pəhap nadəŋpəŋ kujari kwaik təkaŋ. Təŋirä Anututä kərak yəŋirən kometä ume bumik əworewek!
- 7 Upəŋkaŋ ninəwä nəmo api umuntäne. Nəmo, Ekəni kehəromi məhemi u ninkät it təkaməŋ. Bərəpi kubätä ahəwənə Oranin Jekop təŋo Anutuken kəbop təga api itne.
- 8 Ai, əmawebe in əbut! Əbəŋpəŋ Ekənitä piä tək təŋkuko u ŋo kawut! Imaka imaka tək təŋkuko u yabəŋpəŋ jəkək yaməŋpəŋ nadəwä inide kubä tək təyon!
- 9 Ekəni uwä komeni komeni təŋo əmik dəpməŋ təkŋek təyak. Təŋpəŋ əpa kuwek yəpməŋpəŋ tokət jukutpəŋ kurepə kədəp gənaŋ ureŋ təŋpən əpmok təkaŋ.
- 10* Unita Ekənitä ŋode yəyak; Kwikinik itkaŋ nəka ŋode nabəŋpəŋ-nadəwut; Nək Anutu bureni-inik. Nək intəjukun irira əmawebe komeni komeni ittəŋ kukaŋ u gəmotna-kengən it təkaŋ.
Kome kuduptagən təŋo Ekəni-inik u nək! yək.
- 11 Unita əmawebe, in ŋode nadəwut! Ekəni kehəromi məhemi, u ninkät it təkaməŋ. Bureni, bərəpi kubätä ahəwənə Oranin Jekop təŋo Anutuken kəbop təga itne.

47

Anutu u əma komeni komeni təŋo ekəni pəhap

- 1 Əmawebe kuduptagən kap teŋkaŋ ketjin utpəŋ oretoret tək təkot! Təŋkaŋ oretoret gera terak Anutu iniŋ orerut!
- 2 Ekəni ərowani pəhap uwä ini pərik-inik kubä itak. Kehəromini uwä umuri pəhap. Uwä kome pəhap ŋonitəŋo Ekəni ərowani-inik.
- 3 Uwä təŋkentəŋ nimiŋpəŋ guŋ əmawebe əbori əbori unitəŋo kehəromini yəpməŋ əpəŋpəŋ gəmotninken yepmaŋkuk. Təŋkaŋ komeni ninta niniŋ kireŋkuk.
- 4 Təŋpəkaŋ bian Anututä ini kome u iwoyəŋpəŋ nimiŋkuko unita ŋode nadəkaməŋ; Jekop təŋo əboriye ninta nadəŋ nimikinik tək təyak.

* 45:17: Sam 138:4; Mal 1:11 * 46:1: Sam 62:7-8, 91:2, 142:5 * 46:3: Sam 93:3-4; Jer 5:22; Mat 7:25 * 46:4: Sam 48:1, 48:8 * 46:5: Jol 2:27; Sef 3:15; Sek 8:3 * 46:6: Jos 2:9, 2:24; Sam 2:1 * 46:10: Lo 4:35; 1Kin 18:36-39; Ais 2:11, 2:17

- ⁵ Ai, nadäwut! Anututä mañirani bägupken äronkuko itak. Äro irirän ämawebetä bänep pidäm oretoret kap womat mämä terak teñkuñ.
- ⁶ Eruk! Unita nadänpäj in imaka, Anututa oretoret kap teñ imut! Teñkañ iniñ orerut! Ekäni pähapnin oretoret kap teñ imut.
Äneji täwetat; Iniñ orerut!
- ⁷ Anutu uwä kome pähap ñonitäño Ekäni ärowani itak unita oretoret kap teñ imut!
- ⁸ Anutu ärowani pähap unitä mañirani bägup kudupiken mañitkañ ämawebe komeni komeni intäjukun-inik it yämiñpäñ yabäj yawat täyak.
- ⁹ Täñjirän guñ ämawebe äbori äbori täño ärowaniniyekät Abraham täño Anutu unitäño äbot ninkät käbeyä täk täkamäj. U imata, kome täño intäjukun äma kudup u Anutu gämori-kengän itkañ.
Anutu unitäño kehärominitä päke u yärepmit moretak! U intäjukuntä intäjuninik itak.

48

Anutu täño yotpärare wäpi Jerusalem unita oretoret kap

- ¹ Ekäni uwä wäpi biñam ärowani nitek. Unitäño yotpärare wäpi Jerusalem u pom kudupi kubä terak itak. Unita yotpärare uken äronpäñ wäpi biñam yäpmäj akuna!
- ^{2*} Saion Pom kudupi uwä käronji boham, tägagämän-inik, kañoret ikek. Ämawebe kome pähap ño nanik kuduptagäntä Anutu täño pom u kañpäñ oretoret täk täkañ.
Täñpäkañ Ekäni Ärowani unitäño yotpärare pom u terak itak.
- ³ Anutu uwä kudupi yotpärare u bämopiken itkañ ämik kadäniken ämawebe uken nanikta yewa kehäromi täñ yämik täyak.
- ⁴ Bian kome ätu täño intäjukun ämatä Saion ämawebekät ämik tänayäj yotpärare u dubiniken äbuñ.
- ⁵ Äbäñkañ yotpärare kudupi u kañpäñ jäkjäk yamäñpäñ umuntañkañ metäñpeñ kuñkuñ.
- ^{6*} Umuntañkuño uwä komi webetä nanak bäyanayäj nadäk täkañ ude nadänpäj kujari kwaiñkuñ.
- ⁷ Ämik tänayäj gäpe tañi tañi pähap terak äbuño u gäkä mänit pähap iniñ kireñpewi gäpe uwä yäpmäj kärapmit täñpäñ kuñkuñ.
- ⁸ Täñpäkañ bianä, Anutu täño täktäki kehäromi nitek unitäño manbiñamgän nadäk täñkumäñonik. Upäñkañ apiño dapunintä kañpäñ nadäk täkamäj.
Ekäni uwä iniken yotpärare ño watäni säkgämän irirän kehäromigän pen api it yäpmäj ärowek. Yotpärare uwä Ekäninin, Anutu kehäromi mähemitä iniken.
- ⁹ O Anutu, kudupi yotka gänañ äronpäñ ironka tärek-täreki nämo unitäño mebärita yäñpäñ-nadäk täk täkamäj.
- ¹⁰ Wäpka biñam komeni komeni kuñ moreñkuko unita ämawebe komeni komenitä udegän ganiñoret täkañ. Täñpäñ yabäj yawat piä täk täyan uwä nadäk-nadäk siwoñi terakgän täk täyan.
- ¹¹ Gäk ämawebe täño irit kuñat-kuñari u siwoñigän yäpmäj danik täyan unita ämawebe Saion yotpärareken nanik ba yotpärare tañi täpuri Juda komeken it yäpmäj kukañ u nanik kudup, oretoret täk täkañ.
- ¹²⁻¹³ Eruk, Anutu täño ämawebe, in Anutu täño kehäromini kañpäñ nadäna yäñpäñä ñode kañ täñput; Jerusalem yotpärare gägäniken kuñat äyärñutpäñ yewa kehäromikät ämik täño tuñum tuñum ukät yabäñpäñ-nadäwut.

* 48:2: Mat 5:35 * 48:6: Kis 15:15; Hos 13:13

Yabänpäj-nadänayäj täjo unitäjo bijam uwä nanakjiye orajiye mäden ahänayäj täkañ u ñode kañ yäwerut;

¹⁴* Anutu unitägän nibäj niwat täyak. U nintäjo Anutu, paot-paori nämo. Täjpäkañ unitä kadäni kadäni api nipmäñit niwarek.

49

Money tuñumta nadäwätäk täneñtawä

¹ Äma äbot, kome terak it yäpmäj kukañ in kudup man ño nadäwut.

² Äma wäpjin bijam nitek ba wäpjin nämo, äma monej ikek ba äma jäwäri, in kuduhtagän man täwerayäj täyat ño juku peñpäj nadäwut.

³ Man kädet siwoñi kubä nadätat u intä nadäneñta yäñahäwayäj.

⁴ Man siwoñi u man wärani terak täwerayäj. Täwet paotpäjä man wärani unitäjo mebäri kap terak api yäñahäwet.

⁵⁻⁶* Imata äma waki-wakita umuntäwet? Äma uwä moneñta nadäkinik täk täkañ. U näk monej ikek yäñkañ iniken wäpi bijam yäpmäj akuk täkañ.

Täjpäkañ äma waki udewanitä näk it gwäjiñpäj nutnayäj täk täkañ. Upäñkañ, äma udewanita imata umuntäwet?

⁷* Moneji päke unitä nämo api täñkentäj yämek. Nämoinik! Nin nadäkamäj; Äma kubätä iniken gupi moneñpäj täga nämo suwawek. Nämo, äma kubätä irit kehäromi kañ-ahäwa yäñpäj Anututa monej peñ imikimik kädet nämo pätak.

⁸* Nämoinik, äma täjo gwäki suwak-suwak ärowani pähap. U monej tañi penejo upäñkañ bäräñeñ täga nämo pewä tagawek.

⁹ Monej terak äma kubätä irit kehäromi täga nämo kañ-ahäwek. Nämo, äma kuduhtagän paot-paotta bijam.

¹⁰ Bureni nadäkamäj. Äma kuduhtagän kumäk täkañ. Äma nadäk-nadäk ikek kumäk täkañ.

Ba guñ ämakät äma kädet goret-goret täñpani u imaka, kumäk täkañ. Kumänpäj moneji peñirä äma ätutä yäpmäk täkañ.

¹¹ Bianä, äma udewani komeni nitek. Upäñkañ apijo kubäpäj äneñirä kome ukengän paot-paori nämo api itneñ.

¹² Äma täjo wäpi bijamtä kumäk-kumäkita kädet nämo api täñpipiñ yämek. Nämoinik! Tomtä kumäk täkañ udegän api kumneñ.

¹³ Kumäk-kumäk kädet uwä, äma inita nadäkinik täñpäj täga itkamäj yäj nadäk täkañ uken api ahäj yämek. U kawut!

¹⁴ Äma udewani uwä tom udegän, kumäk-kumäk ikek. Kumäñirä kumäj-kumäñtä watä ämani ude api täñpek. Äma äneñpaniken äpmonjirä gupi bäräñeñ parañirä ämawebe siwoñitä Wi! api yäwatneñ.

¹⁵* Täjpäkañ nähä Uraktä nämagutpäj kumäj-kumäj täjo kehäromiken nanik api wädäj tädotpäj nepmañpek.

¹⁶ Unita nadäkot! Äma monej tuñum ikek ba eñi säkgämän nitek, udewanita ninin jide täñpäj äma ude kañ äworene yäj nadäwätäk nämo täneñ.

¹⁷* Nämoinik! Äma udewani kämi kumäñkañ tuñumi u yäpmäjkañ täga nämo api kuneñ. Ba wäpi bijamikät bok nämo api kuneñ.

¹⁸ Täñpäj äma udewani kodak itkañ kome täjo tuñumta gäripi nadänpäj Anutu täjo iron terak itkamäj yäj nadäk täkañ.

* 48:14: Ais 58:11 * 49:5-6: Jop 31:24; Sam 52:7; Mak 10:24 * 49:7: Jop 36:18-19 * 49:8: Sam 16:10, 22:29, 89:48 * 49:15: Sam 16:10-11, 73:24; Hos 13:14 * 49:17: Sam 17:14; 1Ti 6:7

Säkgämän irirä äma ätutä wäpi biñam yäpmäj akuk täkañ.

- ¹⁹ Upäjkañ äma udeyani kumäñkañ, bian äbekiye oraniyetä kumäñpeñ päñku bipmäj urani gänañ itkuñken ugän api yäwatneñ.
- ²⁰ Bureni-inik! Äma moneñ tuñum ikek upäkañ nadäk-nadäki nämotä irit kehäromita biñam nämo api täneñ. Uwä tomtä kumäñpäñ parak täkañ udeyani.

50

Anututä ämawebe täño täktäki yäpmäj danik täyak

- ¹ Ai! Ämawebe in nadäwut! Anutu ärowani, Ekäninin unitä man yäwayäj täyak. U ämawebe komeni komeni päke unita gera yäyak.
- ² Anutu täño peñyähäk kudän Jerusalem yotpärare säkgämän uken naniktä kwawakinik teñ yäñetak. U kawut!
- ³ Bureni! Anutunin kehäromi nitek u man yäwayäj äbatak. Kädäp mebettä intäjukun kuñjirän iwän mänit pähaptä itgwäñjirän äbatak.
- ⁴⁻⁵ Anututä ämawebeniye täño kudän yäpmäj daniwayäj yäñpäñ kunum kenta kometa gera ñode yäyak; Ek äbä ämawebe naniñ oret täkañ u kuduptagän yämagut päbä iñamnaken yepmañpun yäk.
Ämawebe uwä näkkät topmäk-topmäk kubägän täñpäñ täñ-kehäromtakta tom däpmäñpäñ iñiñ namiñkuño u yäk.
Eruk, ude täñpänkañ man piä täñjira kañ nabäwut yäk.
- ⁶ * Anututä ude yäñjirän kunumtä kwawak ñode yäñahäk täyak; Anutu ini uwä man yäpmäj daniwani äma siwoñi-inik. Jop man kubä nämo yäk täyak.
- ⁷ Eruk, Anututä ämawebeniye ñode yäwetak; Isrel ämawebenaye, juku peñkañ nadäwut! Anutu bureni-inik, intäño Anutujin näkña in manken tepmañpayäj yäk.
- ⁸ Tom kábäñi nitek iñiñ namik täkañ unita nämo tebetat yäk. Nämo, kadäni kadäni in tom kábäñi nitek iñiñ namik täkañ yäk.
- ⁹ Upäjkañ ñode täwera nadäwut; Näk bulimakau ba memeta nämo wäyäkñek täyat yäk.
- ¹⁰⁻¹¹ Nämo inik, tom ägwäri bipiken itkañ, ba bulimakau pomken itkañ, barak ba gwakgwak imaka u kuduptagän näkñogän yäk.
- ¹² * Nakta newäwä inken nämo yäñapiwet yäk. Nämo inik, kome pähap ba imaka imaka u terak itkañ u mähe mi näk yäk.
- ¹³ Näk inipärik kubä. Tom koyani ba nägäri nämo nak täyat yäk.
- ¹⁴ Täñpäkañ naniñ oretoret kädet bureni gäripi näkä nadäk täyat uwä ñode; In naniñ oretpäñ bänep täga man yäk täkot. Uwä ärawa bureni ude api täñ namineñ.
Täñpäñ Anutu ärowani näka bänep täga täñ namikta yäk täñkuño uwä bureni täñ namineñ!
- ¹⁵ * In ude täneño uwä bäräpi kubä inken ahäwänä näkken gera yäñjirä näkä in täñkentäk-inik api täñpet. Täñpakañ in wäpna biñam punin api yäpmäj akuneñ yäk.
- ¹⁶ Täñpäkañ Anututä äma waki täñpani man ñode yäwetak; In jop, mejin-tägän näkño бага man ba topmäk-topmäk kubägän u yäñahäk täkañ. Täñjirä nadäwa siwoñi nämo täk täkañ.
- ¹⁷ * Täñpäñ näkä in yäpä tägakta bitnäñkañ kadäni kadäni näkño man ut täkañ.
- ¹⁸ In kubo äma yabäñkañ ukät not täñpeñ kuñat täkañ. Yabäñjirä intäño notjiye ude äworek täkañ.

* 50:6: Sam 75:7, 97:6 * 50:12: Sam 24:1; 1Ko 10:26 * 50:15: Sam 91:15, 107:6, 107:13, 107:19; Sek 13:9
* 50:17: Neh 9:26; Rom 2:21-22

Ba ämawebe kubokäretta täñpani ba nädapitä duñ-wenpäj ini-ini iranikät not täñ yämiñpäj kuñat täkañ.

¹⁹ In mejinta watä nämo itkañ man jop manman ba man wakiwaki yäk täkañ.

²⁰ Täñkañ notjiye manken yepmañit yäñpäj-yabäj yäwarit täk täkañ.

²¹ * Intä ude täñira näkä jop dapun tabäñpäj man kubä nämo yäk täyat. Ude täñira intä Anutu u nin bumik yäj nadäk täkañ.

Upäñkañ nämoinik! Apiño tebeñpäj manken kwawak tepmañpayäj.

²² Unita ämawebe näka mäde ut namik täkañ, in ñode nadäwut; In itkañ ude pen udegän itpäjä api wañ moreneñ.

Täñkañ äma kubätä in täga nämo api täñkentäj tamek.

²³ * Täñpäkañ bänep täga man näwet-näwet unita gäripi nadäk täyat. Unita nadäwa ärawa bureni ude täk täkañ.

Ämawebe ude täñ namiñkañ näkño man buramik täkañ uwä bureni-inik api yämaguret.

51

Wakini yäñahäk-ahäk

Devit Basiba kubo täñirän Natantä kañ-yäñkuko unita nadäñpäj man ño kudän täñkuk.

¹ * * Anutu, gäk butewaki mähe mi unita näka butewaki nadäj namisi. Butewaki nadäj namiñpäj wakina kudup ketäreñ nami.

² * Ude täñkañ wakiwakina ärut paktañ nami.

³ * Anutu, momi äma näk, wakina unita nadäwätäk täñpäj kuñat täyat.

⁴ * Momina uwä ämaken nämo, gäkkengän täñkut. Imaka u täñira gäkä nabäjiri taräki täñkuk.

Unita iñam man näwetkuno u bureniñän näwetkun. Ba täktäkna yäpmäj daniñkuno u siwoñigän yäpmäj daniñkun.

⁵ * Wära! Kädet wakina ñowä kädet kodaki nämo täyat. Nämo! Näk meñnatä momikät bok bäyañpäj nepmañkuk.

Täñpäkañ momi täñpani pen udegän it yäpmäj äbätat.

⁶ * Anutu, gäk näkä jop manman yäkta gäripi nämo nadäk täyan unita gäkñaken nadäk-nadäk bureni näwoñäre.

⁷ * Täñpäj gäk momina ketäreñ namiñiri pakigän-inik ira.

⁸ * Bureni Anutu, bäräpi pähap namiñkuno u ketäreñ namiñpäj bänep oretoret peñ nami.

⁹ * Momi täñkuro u ärut paktañ namiñpäj momina unita kañ täñguñta!

¹⁰ * O Anutu, gäk bänep pakigän pewi ahäj namikot. Bänepna täñ kodaktañ namiñiri gäkgänpäñ kañ gäwaräntäwa!

¹¹ * Iñamkaken nanik näwat kireweno, Anutu. Ba gäkñaken Munapikka nomägareno!

¹² * Bian gäkñata biñam nämaguriri bänep oretoret nadäñkuro u, apiño bänep oretoret udegän täñ namisi yäj nadätat!

* 50:21: Sam 90:8; Ais 55:8-9, 57:11; Rom 2:4 * 50:23: Sam 27:6 * 51:1: 2Sml 12:1-15 * 51:1: Sam 109:26; Ais 43:25; Apos 3:19; Kol 2:14 * 51:2: Ais 1:16; Jer 4:14; Hib 9:14 * 51:3: Ais 59:12 * 51:4: 2Sml 12:13; Luk 15:21; Rom 3:4 * 51:5: Jop 15:14; Efe 2:3 * 51:6: Sam 15:2; Snd 2:6; Jem 1:5 * 51:7: Nam 19:18; Ais 1:18; Hib 9:19 * 51:8: Sam 35:10; Ais 35:10; Jol 1:16 * 51:9: Jer 16:17 * 51:10: Sam 78:37; Mat 5:8; Apos 15:9; Efe 2:10 * 51:11: 2Kin 13:23; Ais 63:10-11; Jer 7:15 * 51:12: Sam 13:5

Gäkŋo man iwatta gäripi pewi ahän namänkaŋ gäkä mehamtäŋ namiŋiri man u buramiwa.

- 13* Ude täŋ namiŋiri peŋawäk äma gäkŋo kädet siwoŋi api yäwoŋjärewet. Täŋira momi äma udewanitä bänepi api sukureneŋ.
- 14* Anutu, yäpätägak ämana, näk kumäkta biŋam täyat upänkaŋ näk kumän-kumän nämo nuren. Ude täŋpayän täno uwä bänep oretoret terak gäkŋo kudän siwoŋi u pen api yänahäk täŋpet.
- 15* Ekäni, mena jinom täŋpidäm taŋiri wäpka biŋam yänahänpän ganiŋ orera!
- 16* Nadätat! Anutu, oraŋ gamikta gupe kábäŋi nitek ijiŋ gamik-gamikta bitnäc täyan. Unita gäripi nadäwipän uyaku ijiŋ gamitet.
- 17* Upänkaŋ oraŋ gamik-gamik kädet gäkä gäripi nadäk täyan uwä ŋode; Äma manka buramiŋpän gämotkaken kuŋat täkaŋ unita gäripi nadäk täyan. Näk nadätat, gäk äma iniken momita nadän bäräp täŋpän inita nadäwä äpani täc täkaŋ äma udewanita mäde nämo ut yämik täyan.
- 18 Anutu, gäkŋaken gärip iwatpän ämawebe Jerusalem nanik täŋkentän yämiŋiri säkgämän kaŋ irut. Täŋpän Jerusalem täŋo yewa pähap äneŋi täŋkodak täŋpän kaŋ pe!
- 19 Ude täŋiri ämatä gupe kábäŋi nitek ijiŋ gamiŋirä gäripi taŋi api nadäwen.

52

Nin ima terak yengämina pek täkaŋ?

Devit täŋo iwan kubätä päŋku Sol, Devit Ahimalektä yotken kábop itak yän iwetkuko unita nadänpän Devittä kap ŋo teŋkuk.

- 1* Äma kehäromi gäk, imata täktäkka wakita yänbiŋam-biŋam yänätäŋ kuŋat täyan? Anutu iŋamiken mäyäk tänaŋipän imata wakika unita biŋam wari wari yänätäŋ kuŋat täyan?
- 2* Gäk äma täŋpäwakta nadäk tawaŋ pek täyan. Meka jinom päraŋi-inik, mujuk päraŋ bumik. Jop manman kädet mebäri mebäri pewä ahäkta nadäk täyan.
- 3 Kudän tägata nadäwi äpani täŋpäpän waki täkta gäripi nadäk täyan. Ba jop manmanta nadäwi ärowani täŋpäpän man burenita gaŋani nadäk täyan.
- 4 Jop manman yäwani gäk, ämawebe meka jinomtä komi yämikta gäripi pähap nadäk täyan.
- 5 Unita Anututä gäka komi gamayän täyak u tärek-täreki nämo. U eŋikaken nanik u wädän maŋpän kuŋiri äma itnayän täkaŋ u wari nämo api nadän gamineŋ.
- 6 Anututä ude täŋirän äma siwoŋi kuŋaranitä u kaŋpän api umuntäneŋ. Täŋpän gabän mägayänpän ŋode api yäneŋ;
- 7* U kawut! Äma ŋowä säkgämän itta Anutu terak nämo yengämän pek täŋkukonik. Nämo, moneŋ tuŋumna pähaptä täga täŋkentän namineŋ yän nadänpän säkgämän itta waki mebäri mebäri ehutpän täc täŋkukonik.
- 8 Täŋpäkaŋ nähä olip päya säkgämän Anutu täŋo eŋi dubiniken ärowani ude bumik itat. Täŋpän unitäŋo iron tärek-täreki nämo uterak yengäma pewäpän it täyat.
- 9 Unita Anutu, imaka täŋ namik täyan unita bänep täga man api gäwet yäpmän ärowet. Täŋpän ämawebekaye iŋamiken gäk tägagämän yän yänahänpän api yäwet täŋpet.

* 51:13: Sam 22:27; Apos 9:21-22 * 51:14: 2Sml 12:9; Sam 35:28, 71:15 * 51:15: Kis 4:15; Sam 9:14 * 51:16: Sam 40:6 * 51:17: Sam 34:18 * 52:1: 1Sml 22:9-10 * 52:2: Sam 50:19, 59:7, 64:3 * 52:7: Sam 49:6

53

Äma waki täjo täktäk

- ¹ * Äma Anutu nämo itak yäj yäk täkaņ uwä guņ bureni-inik! Äma udewani bänepi kábäņ täwani. U kudän waki mebäri mebäri täk täkaņ. Kubätä kudän täga kubä nämoinik täk täyak.
- ² * *Nadäkaņ? Anututä kunum terak ununitä etä päpä dapun pärewat täk täyak. U äma nadäk-nadäk täga nitek näk naniņ orerani udewani ätu itkaņ ba yäj nadäņpäņ yabäņ ahäktä dapun pärewat täk täyak.
- ³ Upäņkaņ nämo, kudup u kädet siwoņi irepmit moreņpäņ kädet waki täņpanigän. Uken nanik kubätä kudän täga kubä nämoinik täk täyak.
- ⁴ Unita Anututä ņode yäyak; Jide? Ämawebe udewani uwä nadäk-nadäki nämo ba? U näkņo ämawebenaye uken täņyäkņatpäņ kubota pidämigän täņ yämik täkaņ. Ude täņkaņ näkken yäņapik man kubä nämoinik yäk täkaņ.
- ⁵ Upäņkaņ umuri pähap kubä api nadäneņ. Bian umun udewani kubä nämoinik nadäņkuņ. Anututä ämawebeniye täjo iwan kudup dämpäņpäņ kujari api ureņ täņpäņ kuneņ. Bureni, Anututä mäde ut yämiņkuko unita Isreltä iwaniye u täņpäwakinik api täņ yämineņ.
- ⁶ Eruk, Anututä Isrel ämawebe täņkentäņ yämikta äma kubä Saion nanik pewän äbän yäj nadätat. Anututä ude täņjirän äneņi säkgämän itnayäņ täkaņ unita oretoret pähap api nadäneņ!

54

Devittä Anutuken täņkentäktä yäņapiņkuk

- Sifa nanik ätutä päņku Sol, Devit nintä komeken kábop käwep itak yäj iwetkuņo unita nadäņpäņ Devittä kap ņo teņkuk.
- ¹ * Anutu, kehäromika terak iwan keriken nanik nämagutpäņ nepmaņpi äneņi säkgämän kaņ kuņara.
- ² Gäkken yäņapiņira juku peņpäņ nadäņ namisi.
- ³ Äma komi komi ba peņawäk täņpanitä näk kumäņ-kumäņ nutnayäņ äbäkaņ. Äma udewanitä Anututa nadäņjirä jopi täk täyak.
- ⁴ Täņpäkaņ Anutu iniwä täņkentäņ namik täyak. Intäjukun ämanatä watä säkgämän it namiņirän täga it täyat.
- ⁵ Nämo nepmak täyak unita iwan komitä näka täņ namik täkaņ ugäņpäņ Uraktä äyäņutpäņ kowata udegän yämiņirän paot-inik api täneņ.
- ⁶ O Ekäni, gäk tägagämän unita bänep täga man gäwetpäņ iron kowata täņ gamayäņ nadätat.
- ⁷ * O Ekäni, gäk täņkentäņ namiņiri bäräpi yabäņ ahäņkuro u kudup paot moreņkuņ. Täņpäņ yabäņira gäkä iwanaye kuduhtagän dämpäņ moreņkun.

55

Äma kubä noripakitä iwan täņ imänkaņ yäņapik man yäņkuk

- ¹ O Anutu, yäņapik mannata juku peņpäņ nadä. Butewaki terak gäwet yabäņira mäde nämo ut namen!
- ² Nämo, juku peņpäņ kowata näwet. Imata, nadäwätäknatä kehäromina kudup yäpmäņ äpätak.

* 53:1: Sam 10:4, 14:1 * 53:2: 2Sto 15:2, 19:3; Sam 33:13 * 53:2: Rom 3:10-12 * 54:1: 1Sml 23:19, 26:1
* 54:7: Sam 59:10

- ³ Iwanayetä umun man näwerirä bumta umuntaŋ itat. Äma waki täŋpani uwä näka gaŋani nadäŋpäŋ kokwawak nadäŋ namik täkaŋ unita nadäŋ bäräp taŋi täyat.
- ⁴⁻⁵ * Bänepnatä komi inide kubä nadätat. Kujatna bumta kwaiwäkaŋ umun pähap nadätat ŋonitä täga nurek yäŋ nadätat.
- ⁶ * Unita ŋode nadätat; Näk pitna nitek täŋpän yäwänäku barak ude orek itta piäŋ päŋku kubäken itet.
- ⁷ Ban kubäken-inik piäŋ päŋku kome ämani nämoken täha bägup täŋpäŋ itet.
- ⁸ Ude täŋkaŋ umuri ahäŋ namitak ŋonita uken käbop itet.
- ⁹ Unita intäjukun ämana bureni, iwanaye täŋo man yäkyäki täŋ-kuruktaŋ yämi. Imata, yotpärare taŋiken ämatä ämik kowata kowata täŋkaŋ ut täpätet mämä bumta täŋirä yabätat.
- ¹⁰ U kepma bipani yotpärare u yewa täŋpäŋ it gwäjiŋkaŋ ämik ba kubota kudän bumta pewä ahäŋpäŋ tokŋeŋ pätak.
- ¹¹ Täŋpäkaŋ waki kädet mebäri mebäritä uken-uken kudup ahäŋ pätak. Yotpärare gänaŋ kädet täpuri täpuriken täŋyäkŋat-yäkŋat ba komi jop nadäŋ yämik-yämik kädettä udegän pätak.
- ¹² Butewaki pähap! Iwan kubätä yäŋärok ude näwet täŋpän yäwänäku täga bumik nadätet. Ba kubäken nanik kubätä näka ude täŋ namän yäwänäku käbop päŋku täga itet.
- ¹³ * Upäŋkaŋ waki, notnapak bureni-inik, imaka imaka bokgän täŋpani gäkä ude täŋ namitan!
- ¹⁴ Nek iŋam kowat-kawän täŋpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk säkgämän täŋkaŋ Anutu iniŋ oretta kudupi yotken bokgän kuk täŋkumäko upäŋ udewä täyan.
- ¹⁵ Unita iwanaye täŋo kadänini nämo täreŋirän kaŋ paorut! Ba kodak itpäŋ kumbani komeken kaŋ äpmoŋput! Imata, kudän wakiwakitä äma udewanikät kentäŋpäŋ it-inik täk täkaŋ.
- ¹⁶ Upäŋkaŋ näk Ekäni Anutuken gera yäŋira api täŋkentäŋ namek.
- ¹⁷ * Tamimaŋ ba kepma bipani bäräpinata nadäŋpäŋ yäŋapik-apik gerana uken pewa äroŋirän api nadäŋ namek.
- ¹⁸ Ude täŋkaŋ ämik pähap gänaŋ iwanaye mäyapkät ämik tänayäŋ täkamäŋken uken nanik äneŋi säkgämän nämagut yäpmäŋ api äbek.
- ¹⁹ Bureni, Anutu intäjukun itpäŋ kaŋiwat piä ärowani täŋ yäpmäŋ äbukotä itak, pen api it yäpmäŋ äroweko unitä yäŋapik manna nadäŋ namiŋpäŋ iwanaye komi piäken api yepmaŋpek. Imata, äma uwä Anututa nämo umuntaŋkaŋ kädet wakita mäde utta bitnäk täkaŋ.
- ²⁰ Täŋpäkaŋ notnapak iwan täŋ namani unitä yäŋkehäromtak mani irepmitpäŋ noriye mäyapta iwan täŋ yämik täyak.
- ²¹ * Menitä gäkŋi ärut namik täyak upäŋkaŋ bänepitä näka kokwawak namik täyak. Mani säkgämän, gäkŋi nitek upäŋkaŋ päip päraŋi udewani.
- ²² * Unita ämawebenaye, ŋode täwera nadäwut; Ekänitä äma siwoŋi yabäŋ äwaräkuk täŋirän iwaniyetä täga nämo yärepmitneŋ. Unita nadäŋ bäräpjin kudup Ekänikengän peŋirä api täŋkentäŋ tamek.

* 55:4-5: Sam 18:4-5, 116:3 * 55:6: Jop 3:13 * 55:13: 2Sml 15:12; Sam 41:9 * 55:17: Sam 92:2; Apos 10:3, 10:30 * 55:21: Sam 12:2, 28:3, 59:7; Snd 5:3-4 * 55:22: Sam 15:5, 37:5; 1Pi 5:7

²³ Tänpäkaŋ Anutu, gäk äma kumäj-kumäj däpami ba jop manman yäwani unitäŋo irit kuŋat-kuŋari kudup nämo täreŋirän yäj-yäkŋat yäpmäj päŋku ini awaŋ gänaŋ api yepmaŋpen. Täŋ nähä gäka nadäj gamikinik pen api täŋ yäpmäj ärowet.

56

Devittä Anututa nadäj imikinik täŋpäŋ yäŋapik man ŋo yäŋkuk

Filistia naniktä Devit Gat komeken inŋitkuŋo unita nadäŋpäŋ kap ŋo teŋkuk.

¹ * O Anutu, iwanaye jop nadäj komi wari wari namik täkaŋ unita butewaki nadäj namiŋpäŋ täŋkentäj namisi!

² Yäŋetak bipmäŋtak iwanaye nutnayäj täk täkaŋ. Iwanaye u yarägän nämo, mäyap-inik.

³ * Ude täŋirä umuntaŋpäŋ, Ekäni ärowani, gäkä terak tubeŋ kuŋpäŋ it täyat.

⁴ * Bureni, Anutu terak tubeŋ kuŋpäŋä nämo umuntak täyat. Nämo, täŋkentäj namikta yäŋkehäromtak man yäŋkuko u juku piŋpäŋ iniŋoret täyat.

Ude täŋira ämatä imaka kubä täŋ namikta nämo umuntak täyat.

⁵ Tänpäkaŋ kepma kepma iwanayetä bäräpi mebäri mebäri namik täkaŋ. U täga kubä täŋ namikta nämo nadäk täkaŋ.

Nämo, waki täŋ namiktagän yäŋpäŋ-nadäk täk täkaŋ.

⁶ U kubäkengän päŋku käbop itpäŋ näk nutta yäŋpäŋ-nadäk täŋkaŋ nabäj näwat täkaŋ.

⁷ Unita Anutu, wakinita kowata komi piäken yepmaŋ! Yabäj koreweno! Kokwawakka terak kehäromini däpmäj tokät yämi.

⁸ Näk bäräpi gänaŋ jide itat u kudup nadäj namitan. Ba konämna pito jide mäŋkaŋ u kudup daniŋpäŋ nadäk täyan.

Bureni, u kudup tawaŋ terak kudän täk täyan.

⁹ * Unita Anutu, gäkken gera yäwayäj täyatken nadäj namiŋiri iwanaye nabäj umuntaŋpäŋ äneŋi äyänutpeŋ api kuneŋ. Ude täŋiri ŋode kaŋpäŋ api nadäwet; Anutu näk gäarak itak yäj api nadäwet.

¹⁰ Ekäni uwä täŋkentäj namikta yäŋkehäromtak man yäŋkuko u juku piŋpäŋ iniŋoret täyat.

¹¹ * Ude täŋpäŋ Anutu terak tubeŋ kuŋpäŋä nämo umuntak täyat. Bureni, ämatä imaka kubä täŋ namikta nämo umuntak täyat.

¹² Unita Anutu, imaka gamikta yäŋkehärom taŋkuro u bureni api gamet. Uwä bänep täga man yäŋpäŋ api gamet.

¹³ U imata, näk awaŋ pomiken nanik nämagutkuno unita. Eruk, apiŋo Anutu injamiken irit täŋo peŋyäjek gänaŋ itat.

57

Äma kubä Anutuken täŋkentäk yäpmäkta gera yäŋkuk

Devittä Solta umuntaŋpäŋ metäŋpeŋ päŋku mobä käwut kubä gänaŋ käbop itkukken uken kap ŋo teŋkuk.

¹ * * O Anutu, näk watä it nami yäŋpäŋ dubikaken äretat unita butewaki nadäj namisi. Jirokaken äyuŋ täŋ namiŋ yäpmäj kuŋiri imaka umuri näk täŋpäwakta itak ŋo kaŋ paorän!

² * Näk Anutu täŋpämerek mähemiken täŋkentäk yäpmäkta gera yäyat. Anutu u täŋkentäj namiŋirän imaka kubäta nämo wäyäkŋek täyat.

* 56:1: 1Sml 21:13-15 * 56:3: 1Sml 30:6; 2Sto 20:3 * 56:4: Sam 118:6; Ais 31:3; Hib 13:6 * 56:9: Sam 56:4; Rom 8:31 * 56:11: Sam 56:4 * 57:1: 1Sml 22:1, 24:3 * 57:1: Sam 56:1, 63:7; Ais 26:20 * 57:2: Sam 38:8

- ³ Unita nadätat; Anututä näka nadäj namikinik tänpäj nämo nepmak täyak. Nämo!
U kunum gänaŋ itkaŋ näkjo yäŋapik manna nadänpäj wakiken nanik api
nämagurek. Nämagutpäŋ iwanaye täŋo kehäromi api yäpmäj äpek.
- ^{4*} Aŋ ägwäri, äma yeŋpäŋ näŋpanitä-yäj näk it gwäjikaŋ. Meni uwä päraŋi-inik, tenäj
kenta boham udewani. Täŋkaŋ meberi uwä päip päraŋi ude.
- ⁵ Unita Anutu, wäpka biŋam ärowani kwawak pewi kunum gänaŋ ba komeni komeni
ahänjirän ämawebe kuduptagän kaŋ kaŋpäŋ nadäwut.
- ⁶ Nadätan? Iwantä näk nepmäŋitta buŋep näkä kädetken tänpäj peŋkuŋo unita nadäj
bäräptä näkjo kehäromina kudup yäpmäj äpätak. Täŋpäkaŋ wisik! Näk
nepmäŋitta buŋep täŋkuŋo unitä äyänutpäŋ ini yepmäŋitkuk!
- ^{7*} O Anutu, bänepnatä gäka nadäkinik kehäromi täŋ gamitat unita kap terak ganiŋoret
täyiwa!
- ⁸ Eruk bänepna, pidäm täyi! Täŋkaŋ wagäm gita in udegän, kap tekta pidäm täkot! Pidäm
taŋpäŋ kome nämo yäŋeŋjirän kap tena!
- ⁹ Ekäni, wäpka käboŋ nämo api pewet! Nämo, ämawebe gäka nämo nadäk täkaŋ u
bämopiken bänep täga terak wäpka biŋam api ganiŋ oreret.
- ^{10*} Täŋpäkaŋ Anutu, gäkä ninta butewaki nadäj nimik täyan u kəroŋi boham, kunum
yäpureko ude bumik. Täŋkaŋ ninta nadäj nimikinik täk täyan u ärowani.
- ¹¹ Unita Anutu, wäpka biŋam ärowani kwawak pewi kunum gänaŋ ba komeni komeni
ahänjirän ämawebe kuduptagän kaŋ kaŋpäŋ nadäwut!

58

Anututä äma waki täŋpanita kowata yämikta yäŋapik man

- ¹ Intäjukun äma, in man yäpmäj danik piä täk täkaŋ u siwoŋi täk täkaŋ ba nämo? Täŋkaŋ
man siwoŋi bureniŋän yäk täkaŋ ba nämo?
- ² Nämoinik! Waki jide täkta nadäk täkaŋ ugänpäj täk täkaŋ. Ude täŋkaŋ ämata komi jop
nadäj bumta yämik täkaŋ.
- ³ Äma waki udewani goretgän kuŋat täkaŋ. Uwä jop manman yäkyäk kädet pengän
ahänpäŋ yəwanitä yäntäj äbäk täkaŋ.
- ⁴ Meni jinom u komi, gämok komi täŋo meni ude. Ba jukuni pik täŋpani.
- ⁵ U but ägwäri bumik. Mähemitä man yänjirän täga nämo nadäwek. Iniken gärip terakgän
kuŋarek.
- ⁶ Eruk Anutu, aŋ komi umuri ŋonitəŋo meni däpmäj tokät täŋpi kut.
- ⁷ Ude täŋjiri ume madänpewä kuk täkaŋ ude kuŋpäŋ paot-inik kaŋ täŋput. Ba mup kädet
miŋin ämatä yeŋ gatäk täkaŋ ude yeŋ gatäwut.
- ^{8*} U gatäk-kubit yeŋ kokoyäj tänpä kuk täkaŋ ude yeŋ kokoyäwut. Ba nanak paki meŋ
koki gänaŋ kumänkaŋ ahänpäŋ dupik ikek pat täkaŋ ude kaŋ äworewut.
- ⁹ Ba mup däpmäj täkŋek täkaŋ ude nämo nadäŋjirä bäräŋek-inik kaŋ däpmäj täkŋeŋ
tänpä kut. Bureni, Anututä iniken kokwawaki pähap terak pen irirä api piäj
äreyäj tänpän kuneŋ.
- ¹⁰ Täŋpäkaŋ waki täŋpanitä komi nadäŋjirä äma siwoŋitä yabänkaŋ oretoret api täneŋ.
Tänpäj waki täŋpani täŋo nägät gwägu ude tokŋeŋjirän äma siwoŋi kuroŋitä api
yeŋ weneŋ.

* 57:4: Sam 55:21, 64:3; Snd 30:14 * 57:7: Sam 108:1 * 57:10: Sam 36:5, 103:11, 108:4 * 58:8: Jop 3:16

- 11 * Ude ahänjirän ämawebe ätutä api yäneņ; Siwoņi ämawebe gwäki täga bureni-inik yäpmäk täkaņ.
 Apiņo nadäkamäņ; Anutu kubä unitägän ämawebe kuduhtagän kädet siwoņi terakgän yäpmäņ danik täyak. Ude api yäneņ.

59

Iwantä utnayän jämjäm parirä Devittä Anutuken gera yänkuk

Soltä komi ämaniye ätu Devit kumäņ-kumäņ utta yäwerän päņku yot yämaken jämjäm patkuņo unita nadäņpäņ kaņ ņo teņkuk.

- 1 * Anutuna, watä it naminpäņ iwan nutnayän wari wari äbäk täkaņ unita itpipiņ namisi.
 2 Äma wakiinik, äma kumäņ-kumäņ däpāni u bämopikēn nanik nämagusi!
 3 U yabä! Äma komi komi u änok kubägän itpäņ näk nutta itsämänkaņ u. Uwä näkä momi ba goret kubä täņkuro unita nämo.
 4 Nämo! Ekäni, näk waki kubä nämo täņjira näk nutta bäräņeņ äbäkaņ.
 5 Unita Ekäni Anutu ärowani, gäk kikņutpäņ bäräņeņ äbä täņkentän namisi. Isrel täņo Anutu gäk äbä äma waki täņ namik täkaņ u kaņ yabäņpäņ-nadä!
 Ude täņkaņ guņ äbot, äbori äborikēn nanik äma wakiinik täņpāni ņo komi yäminkaņ nämo yabäņ korewen.
 6 Äma uwä bipāni bipāni aņtä-yän yänģera-ģera yänkaņ yotpärare gānaņ kābop kābop kuņat täkaņ.
 7 Man komi komi ba yänģrok man yäk täkaņ unita juku peņpäņ nadäsi. Meni jinom uwä päraņi-inik, päip bumik.
 Täņkaņ äma kubä nämo nibäņpäņ nadatak yän nadäk täkaņ.
 8 Upänkaņ nämo! Ekäni gäk guņ äbot u yänģrok yäwetpäņ yabäņ mäģayäk täyan.
 9 * Ude täņiri unita kehäromikata nadäkinik täyat. O Anutu, gäk kābop irit mobä käwutna.
 10 Ämawebe, in nadäkaņ? Anutuna uwä nadäņ namikinik täņpäņ dubinaken äbä it naminirän iwanaye täņo kehäromini api yäpmäņ äpäņ morewet.
 11 Täņpākaņ Anutu, kumäņ-kumäņ bäräņeņ nämo däpen. Ude täņpayän täno uwä ämawebenayetä gäkņo kehäromikata bäräņeņ guņ täneņta.
 Unita Ekäni watä ämanin, kehäromika terak kehäromini yäpmäņ äpäņpäņ jop yäwat kireņpewi kaņ kuņtäņpä kut.
 12 Äma uwä meni jinomken, man yäkyäkikēn u momi täktäk täņo man ugäņpäņ yäk täkaņ unita ärowani kudän unitä äyänutpäņ buņeptä-yän yepmäņiton.
 13 Täņpākaņ man wakiwaki ba jop manman yäk täkaņ unita yänpäņ kokwawakka terak kumän-inik kaņ täņpi wawut.
 Ude täņiri ämawebe kudup ņode api nadäneņ; Anututä Isrel ämawebe uwä yabäņ yäwat täyak.
 Täņpäņ ugän nämo. Kome pähap pat yäpmäņ kuyak u kudup kaņiwat täyak yän api nadäneņ.
 14 Iwanaye uwä bipāni bipāni aņtä-yän yänģera-ģera yänkaņ yotpärare gānaņ kābop kābop kuņat täkaņ.
 15 U aņtä ketem naņpäņ nämo tokģewäpäņ ijiņtäņ kuņat täkaņ ude kuņatkaņ nakta yewäpäņ yänkähän-kähän yäntäņ kuņat täkaņ.

* 58:11: Sam 67:4, 92:7 * 59:1: 1Sml 19:11 * 59:9: Sam 9:9, 18:17

- 16* Tānpākaŋ nāhā kehāromikata yānpāŋ kap terak ganiŋ ubiŋ api tek tānpet. Tamimaŋ tamimaŋ nāka nadāŋ namikinik tāk tāyan unita nadānpāŋ kap kwawakgān api tek tānpet.
U imata, gāk kābop irit mobā kāwutna ude it namik tāyan. Ba bārāpi kadāniken āyuŋ tāŋ namik tāyan.
- 17* Unita Anutu itkentākna, gāk wāpka api ganiŋoret tānpet. Gāk kābop irit mobā kāwutna unita.
Anutu, gāk nadāŋ namikinik tānpani Anutuna.

60

Juda āmawebe Ekānitā āneŋi yāmagutta gera yāŋkuŋ

- 1* Anutu, gāk māde ut nimiŋpāŋ kehārominin kudup yāpmāŋ āpāŋ moretan. Gāk kokwawak nadāŋ nimiŋkunopāŋ apiŋo āneŋi nimagut.
- 2 Gākā ude tāŋ nimiŋkuno uwā tānpewi kome kwaiŋpāŋ kudup duŋ-weko ude bumik. Unita āneŋi yāpi tāgawut!
- 3 Āmawebekaye ninta bārāpi taŋi nimiŋiri, āmatā wain ume naŋpāŋ tāngunguŋ tāk tākaŋ ude tāntāŋ kuŋatkamāŋ.
- 4* Upāŋkaŋ āmawebe gāk gāmotkaken kuŋat tākaŋ unitā kakta kudān kubā kwawak peŋkun. U kaŋpāŋ nadānpāŋ iwan yārepmitpāŋ gākken sākgāmān itta bārāŋeŋ pāŋku dubinaken irut yānpāŋ ude tāŋkun.
- 5 Unita yāŋapik mannin nadāŋ nimiŋpāŋ ketka kehāromitā tāŋkentāŋ nimi. Ude tāŋiri āmawebe gākŋa gāripi nadāŋ nimik tāyan nin sākgāmān kaŋ itna.
- 6 Anutu ini eŋiken itkaŋ ŋode yāŋkuk; Iwan tāŋo kehāromi kudup yāpmāŋ āpāŋ morenpāŋ oretoret terak ŋode api tānpet; Sekem kenta Sukot kome yāpmāŋ daniŋpāŋ āmawebenayeta api yāmet yāk.
- 7 Tānpāŋ ugān nāmo. Gileat Manase kome u imaka, nākŋo. Tāŋkaŋ Efraim kome u nākŋo kurepā ude, ba Juda kome u kehāromina kwawak pewā ahāwani yāk.
- 8 Tānpākaŋ Moap kenta Idom kometā watā piā tāŋ namik tākaŋ. Tāŋkaŋ Filistia nanik tāŋo kehāromini yāpmāŋ āpānpāŋ oretoret tāyat yāk.
- 9 Eruk Anutu, netātā yotpārare yewa kehāromi nitek, Idom komeken itak uken āmik tākta nāmagut yāpmāŋ kwek?
- 10 Nāmo! Gāk māde ut nimiŋkuno unita jop itkamāŋ. Gāk imata nintāŋo komi āmakāt āmikken bok kukta gaŋa tāk tāyan?
- 11* Eruk Anutu, gāk tāŋkentāŋ nimiŋiri uyaku iwan tāga dāpmānpāŋ yāwat kirene. Āmatā tāŋkentāk tāk tākaŋ u jopi, kehāromini nāmo.
- 12 Unita nadākamāŋ! Anutu, gākkāt bok uyaku iwan tāŋo kehāromini tāga api yāpmāŋ āpne!

61

Anututā watā it imikta yāŋapik man yāwani

- 1 O Anutu, nāk gākken gera yāŋjira nadāŋ nami! Ba yāŋapik mannata juku peyi.
- 2* Komena peŋpeŋ pāŋku kome gāgāni kāda itpāŋ nadāŋ bārāp tāyat. Unita gākā tāŋkentāŋ nam yāŋ nadānpāŋ gākken gera yāyat.
Gākā ābā nāmagut pāŋku pom migupi terak ude bumik nepmaŋiri iwantā nāk tānpā waneŋtawā.

* 59:16: 2Sml 22:3; Sam 46:1, 88:13 * 59:17: Sam 59:9-10 * 60:1: 2Sml 8:13; 1Sto 18:12 * 60:4: Ais 5:26, 11:10-12 * 60:11: Sam 118:8, 146:3 * 61:2: Sam 18:2, 42:6, 77:3, 94:22

- 3* O Anutu gäk kubä-tägän watä säkgämän it namik täyan. Ba gäk kubä-tägän yewa kehäromi täñ namiñiri iwantä täga nämö nutneñ.
- 4* Unita gäk nadän namiñiri dubikaken tärek-täreki nämö kañ it yäpmän ärowa. Barak miñitä nanaki piri gänañ uyiñ-piñitpäñ pat täkañ ude täñ nam.
- 5 O Anutu, imaka imaka täkta gäkken yänkehäromtak man yänjira nadänkun. Täñpäñ ämawebe gäk ganiñoret täkañ unita imaka imaka yämikta yänkehäromtak man yänkuno udegän näka imaka, namiñkun.
- 6 Unita Anutu, intäjukun äma täñkentän imiñiri kome terak ño kadäni käreñi kañ it yäpmän ärowän.
- 7 Uwä gäk iñamkaken irit bägupiken kehäromigän kañ irän. Täñpäñ iron gäkä nanik unitä täñkentän imiñirän kañ kuñarän. Ba watä it imiñpäñ nämö tewen.
- 8* Ude täñjiri yänkehäromtak man yänkuro uwä nämö api guñ täwet. Täñkañ kepma kepma kap terak wäpka api ganiñoret täñpet.

62

Anutu kubä unitägän nintäño watä äma bureni

- 1* Täñkentän namikta Anutu unitägän kwikinik itsämäk täyat. U kubä terakgän yengäma pek täkañ.
- 2* U kubä-tägän nabän näwatpäñ wakiken nanik nämagut täyak. U näk gäarak irirän iwanayetä näk täga nämö api närepmiñneñ.
- 3 Eruk iwanaye, in ñode yänjira kowata näwerä nadäwa; Näk nutta wari wari api täk täneñ ba? Näk kehäromina nitek nämö, yewa yeñ wewani udewani unita näk täñpäwakta täk täkañ u jidegän api peneñ? Kowata näwerut!
- 4 Ämawebe naniñ oret täkañ upänkañ inä wäpna biñam yäpmän äpäktägän nadäk täkañ. Täñpäñ jop yännäñjatta gäripi nadäk täkañ.
Täñkañ mejintäwä man säkgämän näwet täkañ upänkañ bäneppin-täwä ini kañ wawän yän nadäk täkañ.
- 5* Upänkañ jop uken! Anutu kubä uterakgän yengäma pek täkañ. U kubä-tägän täñkentän namikta itsämäk täyat.
- 6 U kubä-tägän nabän näwatpäñ wakiken nanik nämagut täyak. U näk gäarak irirän iwanayetä näk täga nämö api närepmiñneñ.
- 7* Täñpäñ Anutu unitägän täga api nämagurek, ba wäp biñam api namek yän nadänpäñ it täyat. U kubä-tägän watä kehäromi it namiñpäñ käbop nepmak täyak.
- 8* Unita ämawebenaye, kadäni kadäni Anutu terakgän yengämä pek täkot. U käbop irit möbä käwutnin unita nadän bäräppin u ba u kudup yänhäñpäñ iwet täkot.
- 9 Täñpäkañ ämawä imaka jopi, me woñ bumik. Äpani ba ärowani u kubägän, jopigän. Anutu iñamiken imaka bäräpi-inik nämö, pidämi-inik, ehät woñ ude bumik.
- 10* Unita moneñ tuñum terak nadäk kehäromi nämö peneñ. Äma täñyäkñatpäñ tuñumi nämö kubo täneñ.
Nämö, kädet udewani terak imaka bureni kubä nämö api kañ-ahäneñ. Ba moneñ tuñumjin tañi pat tamineño upänkañ uniterak nämö yengämä pewäpäñ itneñ.
- 11 Ude nämö! Anututä man ñode yäkgän täñjirän nadänkut; Kehäromi mäheñi u Anutu näkña itat yäk.

* 61:3: Snd 18:10 * 61:4: Sam 17:8, 27:4, 91:4 * 61:8: Sam 56:12 * 62:1: Sam 37:39, 59:9 * 62:2: Sam 62:6, 89:26 * 62:5: Sam 62:1 * 62:7: Sam 46:1, 85:9 * 62:8: 1Sml 1:15; Sam 52:8; Ais 26:4 * 62:10: Ais 61:8; Ese 22:29; Luk 12:15; 1Ti 6:10

12 * Bureni Ekäni, nadäñ nimikinik täk täyan uwä siwoñi uterakgän. Gäkña-tägän ämawebe kudup täktäki terak gwäki kowata yämik täyan.

63

Äma kubätä Anutu dubiniken itta gäripi nadätak

Devit Juda kome kawukiken kuñatkañ kap ño teñkuk.

1 ** Anutu, gäk näkño Anutu. Gäkagän gäripi nadäk täyat. Näk dubikaken itta bänepnatä etä itak.

Äma kome kawukiken kuñatkañ umeta wakiinik yek täkañ, näk gäka udegän nadäk täyat.

2 Nadäñ namiñiri kudupi yotken äronpän gäk gabäwa! Äronjira kehäromika ba wäpka biñam säkgämän kañ näwoñäre!

3 Anutu, gäkä iron täñ namik täyan unitä kome terak irit täño gäripi u irepmit täyak. Ude täñ namik täyan unita ganiñ oretat.

4 Täñkañ kome ño terak irayän täyat udegän ganiñ orettängän api paoret. Ba ketna yäpmän akuñpän gäkkengän yäñapik man api yäk täñpet.

5 Anutu, gäk mäjona towiñiri säkgämän it täyat, ämatä ketem gäripi niked nañkañ it täkañ ude. Unita oretoret täñpän menatä kap terak api ganiñoret täñpet.

6 * Bipani, patpat bägupnaken kadäni käronji gäka nadäñ gamiñkañ pat täyat.

7 * Bureni Anutu, gäk täñkentäkna. Unita gäkä nabän näwariri jirokka gänañ oretoret kap teñpän pat täyat.

8 * Näk gäk tuberñ kuñjira ketka bure kädätä täñ-mehamtañ namik täyan.

9 Ude täñkentäj namik täyan unita äma ätutä nutnayän täkañ unita näk ñode nadätat; Äma udewani täñpä wawäpän kumän-kumän komeken api äpmonerñ!

10 Bureni, ämik ahäñjirän iwanaye u paorirä añ ägwäritä tohari api nañ paotnerñ.

11 * Täñpäkañ Juda täño intäjukun äma näk, Anututa bänep täga api nadäñ yäpmän ärowet. Täñjira äma Anutu täño wäpi terakgän it täkañ, u kuduptagäntä Anutu api iniñ oretnerñ.

Täñ Anututä jop manman yäwani unitäño meni täñpipiñirän mankum-inik api itnerñ.

64

Devit Anututä watä it namän yäñpän yäñapiñkuk

1 Eruk Anutu, näk bäräpi terak itat unita butewaki gerana ño nadäñ nami! Iwanayeta bumta umuntak täyat unita watä it namiñiri paoretawä.

2 Äma wakiwaki komi namikta änok änok kuñatkañ yäñpän-nadäk täk täkañ unita itpipiñ namisi.

3 Äma uwä meberi pärañi-inik, päip wädäwani ude. Man yäk täkañ u tenäj ukeño ude namakta gwäjik täkañ.

4 U jop manman yäkta mäyökkät nämo pidämigän yäñtän kuñat täkañ. U yäñpän-yabän yäwat man terak äma täga täñpäwakta bätakigän nadäk täkañ.

5 * Waki täkta täñkentäk-kentäk terak täk täkañ. Täñpän äma yepmäñitta buñep udeken udeken kañ täna yän yäñpän-nadäñpän ñode yäk täkañ; Täñitna ämatä täga nämo nibänerñ yäk.

* 62:12: Jop 34:11; Sam 103:8; Jer 17:10; Mat 16:27; Rom 2:6; 1Ko 3:8; Rev 2:23 * 63:1: 1Sml 23:14 * 63:1: Sam 42:2, 84:2, 143:6 * 63:6: Sam 42:8, 119:55, 149:5 * 63:7: Sam 61:4 * 63:8: Ais 26:9 * 63:11: Lo 6:13; Ais 45:23 * 64:5: Sam 10:11, 59:7; Snd 1:11

- ⁶ Bureni, waki täkta yänpäj-nadänpäj ɲode yäk täkaɲ; Tawaɲ pekamaɲ ɲo säkgämän täkamäɲ yäk. Ämatä wärämutnaɲi nämo yäɲ yäk täkaɲ.
Yäke! Äma täɲo bänep nadäk-nadäkken waki pätak u nadäwä tärenaɲi nämo!
- ⁷ Upäɲkaɲ äma udewaniwä Anututä tenänpäj yamäɲirän jibi bäräɲeɲ api yäpneɲ.
- ⁸ Meni jinom komi unita yänpäj tänpän waɲirä äma u yabäɲkaɲ wisik yäɲ api yäneɲ.
- ⁹ Ude täɲirän kaɲkaɲ ämawebe kuduɲtagäntä umuntaɲpäj Anutu täɲo täktäki unita pen juku piɲpäj biɲami api yäɲtäɲ kuneɲ.
- ¹⁰ * Bureni-inik, Anututä ude täɲirän ämawebe siwoɲitä kaɲkaɲ oretoret tänppeɲ säkgämän itta uken api kuneɲ.
Täɲkaɲ ämawebe tägatäga u Anutu api iniɲoret täneɲ!

65

Anututa oretoret tänpäj bänep täga man iwetkuɲ

- ¹ Anutu, nin pomka wäpi Saion u äroɲpäj wäpka ganiɲ orepäj imaka imaka täɲ gamikta yäɲkehäromtak man yäɲkumäɲo u nämowä nämo api täne.
- ² Gäk komen äma nintäɲo yäɲapik man nadäɲ nimik täyan unita ämawebe kuduɲtagän ganiɲ oretta gäkkengän äpi ärenek.
- ³ Täɲkaɲ momininta nadänpäj mäyäk nadäwätäk pähap täk täkamäɲ upäɲkaɲ Anutu gäkä mominin peɲ nimik täyan.
- ⁴ * Bureni Anutu, äma gäkɲa iwoyänpäj eɲikaken yäɲ-yäkɲat yäpmäɲ kuk täyan, äma udewani oretoret terak kuɲat täkaɲ.
Imata, kudupi yotka u gänaɲ imaka gäripi mebäri mebäri itkaɲ u nimik täyan unita.
- ⁵ Anutu, nin gäkken yäɲapiɲitna gäkɲa-tägän äneɲi nimagut täyan. Täɲiri säkgämän it täkamäɲ. Imaka imaka täɲ nimik täyan unita nadäna gäripi inide kubä täk täkaɲ.
Gäk ude täk täyan unita ämawebe komeni komeni, tuän ba gwägu pähap udude käda itkaɲ u gäk nadäɲ gamikinik täk täkaɲ.
- ⁶ Ekäni, gäk kehäromika nikek. Unita gäkä tänpewi pom pähap-pähap ahäɲtäɲ kuɲkuɲo itkaɲ.
- ⁷ Gäk kubä-tägän gwägu pähap tänpewi mäniɲ paoränkaɲ kwikinikgän it täyak. Udegän, komen ämawebe täɲo ämik täɲ-urukuruk unitäɲo kehäromini yäpmäɲ äpäc täyan.
- ⁸ Tänpäkaɲ nin-tägän nämo ganiɲoret täkamäɲ. Nämo, ämawebe komeni komeni, edap äbäk täyak käda ba äpmok täyak käda u kudän kudupi täc täyan unita nadäwätäk pähap täc täkamäɲ.
Tänpäj gäk wäpka biɲam kap terak ganiɲoret täkamäɲ.
- ⁹ * Anutu, gäk kometa watäni säkgämän itpäj iwän iweri taɲirän kome gäkɲi nikek täc täyak.
Gäkä komeni komeni ume kuduɲtagän peɲkuno u nämo kumäɲirä ketem säkgämän ahäk täkaɲ. Gäkɲa tänpewi ahäk täkaɲ.
- ¹⁰ Bureni, gäkä iwän yänpewi taɲirän piä gänaɲ kome näbäni täɲirän ketem säkgämän ahäk täkaɲ.
- ¹¹ Gäk kome nadäɲ imiɲiri kome uken ketem ahäɲ bumbum täc täkaɲ.
- ¹²⁻¹³ Ude täɲiri kome kawukiken upäɲkaɲ ketem säkgämän ahäɲirä pom terak sipsip imaka, ahäɲ bumbum täc täkaɲ.

* 64:10: Sam 32:11, 58:10, 68:3 * 65:4: Sam 33:12, 36:8, 84:4 * 65:9: Lo 32:2; Sam 46:4, 72:6, 104:13, 104:24, 147:8, 147:14

Tänpäkaŋ pom ba imaka imaka kuduŋtagän gäka oretoret pähap nadänpäŋ kap tek täkaŋ.

66

Uraktä imaka imaka tägaŋän täk täyak

- 1 * Äma ba imaka kome terak kuŋat täkaŋ, in kuduŋtagän bänep oretoret gera terak Anutu iniŋ orerut!
- 2 Wäpi biŋam yäpmäŋ akuŋpäŋ kap teŋ imut! Iniŋ oretoret kap tek-inik täŋ imut.
- 3 Tänpäŋ Anutu ŋode iwerut; Imaka täk täyan uwä tägaŋämän-inik! Kehäromikatä tänpewän iwankaye gämotkaken maŋ-patäbot täkaŋ.
- 4 * Ämawebe kuduŋtagän oraŋ gamik täkaŋ. Oraŋ gamiŋpäŋ wäpka biŋam yäpmäŋ akuk täkaŋ.
- 5 * Ämawebe, in äbut! Äbänkaŋ Anututä imaka imaka täk täŋkuko unitäŋo biŋami nadäwut. Äbä imaka kudupi, ämawebe bämopiken täŋkuko unitäŋo manbiŋam nadäwut.
- 6 * Anutu uwä ŋode täŋkuk; Ume taŋi tänpewän däkŋeŋpeŋ kukŋi kukŋi kuŋirän kome kawuk taŋirän kädet patkuk. Kädet parirän ämawebe kuroŋitä bämopgän yeŋtäŋ kuŋkuŋ.
Anututä ude täŋ yämiŋkuko u juku piŋpäŋ oretoret pähap nadäkot!
- 7 Anutu uwä intäjukun itkaŋ kehäromini terak kaŋiwat piäni täk täyak. Täŋkaŋ guŋ äbottä peŋawäk täŋ namineŋ yäŋ nadänpäŋ yabäŋ yäwat täyak.
- 8 Unita ämawebe, in Uraknin u iniŋ orerut! Wäpi biŋam yäpmäŋ akukta kap taŋigän teŋirä ätutä nadäwut!
- 9 * Imata, Anutu unitä watä kehäromi it nimiŋirän kadäni käroŋi it yäpmäŋ äbäkamäŋ. Watä kehäromi it nimiŋirän iwantä kehärominin täga nämo yäpmäŋ äpneŋ.
- 10 * Anutu, gäk täŋyabäkken nipmaŋkun. Upänkaŋ täŋyabäk uken jop nämo nipmaŋkun. U nintäŋo irit kuŋat-kuŋatnin yäpä tägakta nipmaŋkun.
- 11 Gäk nibäŋ äwaräkuk täŋiri buŋeŋtä nipmäŋitkuk. Tänpäŋ bäräpi taŋi nintä terak kotaŋ niwatkun.
- 12 Gäk nibäŋ äwaräkuk täŋiri ämatä yeŋ niwat päpmo nipmaŋkuŋ. Gäk nadäŋiri ume ba kädäp gänaŋ nipmaŋpä äpmonkumäŋ.
Ude täŋkuŋopäŋ gäkä wädäŋ päbä kome säkgämän-ken nipmaŋkun.
- 13-14 Tänpäkaŋ Anutu, bian bäräpi ahäŋ namiŋirän u ba u api täŋpet yänpäŋ yäŋkehärom taŋkuro unita nämo guŋ täyat.
Nämo, ganiŋ oretta ŋode api täŋpet; Kudupi yotken äbä tom api ijiŋ gamet.
- 15 Tom gupi taŋi, sipsip, bulimakau ba meme ämanipäŋ api ijiŋ gamet.
- 16 Eruk, ämawebe Anutu oraŋ imik täkaŋ, in kudup äbäkaŋ imaka imaka Uraktä täŋkentäŋ namik täŋkuko unita yäŋjira nadäwut.
- 17 Bian gera yäŋjira nadäŋ namiŋkuko unita kap terak wäpi biŋam yäpmäŋ akuŋkut.
- 18 * Tänpäŋ kädet waki täkta gäripi nadäŋkaŋ Anutuken gera yäŋkut yäwänäku nämo nadäŋ namän.
- 19 * Upänkaŋ, bureni-inik! Näkŋo yäŋapik manna nadäŋ namiŋkuk.

* 66:1: Sam 100:1 * 66:4: Sam 67:3, 96:1-2, 117:1 * 66:5: Sam 46:8 * 66:6: Kis 14:21; Jos 3:14-17 * 66:9: Sam 121:3 * 66:10: Sam 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; 1Pi 1:6-7 * 66:18: Ais 1:15; Jon 9:31; Jem 4:3 * 66:19: Sam 116:1-2

²⁰ Unita Anutu iniŋ orerut! Imata, näkŋo yäŋapik geranata mäde nämo utkuk. Täŋpakaŋ butewaki nadäŋ namiŋpäŋ nämo nepmaŋkuk.

67

Anututa bänep täga kaŋ tewani

- ¹* Anutu, gäk butewaki nadäŋ nimiŋpäŋ iron täŋ nimi. Ude täŋ nimiŋiri säkgämän kaŋ itna!
² Ude täŋiri komen äma äbori äboritä gäkŋo ironka ba yäpätägak piäka u kudup kaŋ kawä tärewut.
³ Anutu, gäk ude täŋiri äma äbot kuduŋtagän uken-uken naniktä bänep täga nadäŋpäŋ kaŋ ganiŋ orerut.
⁴* Täŋpakaŋ äma mebäri mebäritä bänep täga nadäŋpäŋ oretoret kap terak kaŋ ganiŋ orerut.
 Imata, gäkä äma äbot täŋo mani ba nadäk-nadäki kädet siwoŋi terak yäpmäŋ danik täyan. Ba komen äma uken-uken nanik kädet tägaken yämagut yäpmäŋ kuk täyan.
⁵ Unita Anutu, äma uken-uken naniktä Anutu gäk kaŋ ganiŋ orerut. Äma äbori äbori kuduŋtagäntä wäpka yäpmäŋ akuk täkot!
⁶* Ai, ämawebe, in nadäkaŋ? Anutu täŋo iron pähap terak kometä ketem bureni nimik täyak.
 Anutunin, Anutu Bureni-inik uwä iron pähap täŋ nimik täyak.
⁷ Bureni! Anututä iron täŋ nimik täyak unita ämawebe it yäpmäŋ päŋku kome tärek-täreken itkaŋ in kuduŋtagän Ekäni oraŋ imut!

68

Isrel ämawebe Anututä täŋkentäŋ yämiŋkuko unita oretoret kap tewani

- ¹ Anutu, bäräŋeŋ akuŋpäŋ iwankaye kokwawak nadäŋ gamik täkaŋ u däpmäŋ yäwat-kireŋ-pewi kuŋtäŋpä kut!
² Mänittä gupe piäŋ iwat-pewän paotpeŋ kuk täkaŋ ude däpmäŋ yäwat kireŋpewi kut. Ba tom gäkŋi kädäpken ijiŋpewä mutpäŋ ume äworeŋpäŋ paot täkaŋ ude, wakiwaki täŋpani Anututä äbäŋirän udegän kaŋ täŋput!
³ Täŋpakaŋ äma siwoŋitä Anutu iŋamiken ŋode kaŋ täŋput; Bänep täga nadäŋpäŋ oretoret gera kaŋ yäk täŋput!
⁴ Anututa kap teŋ imiŋpäŋ wäpi punin-inik pewut! Gubam terak äbätak unita kädet ket ut imikot! U wäpi Ekäni, iŋamiken oretoret täŋput!
⁵* Anutu u kudupi yoriken itkaŋ nanak kodäŋa ba webe kajatta watä it yämik täyak.
⁶* Äma noriye nämotä eŋi yämiŋpäŋ komi eŋiken nanik yäniŋ kireŋpewän äpämaŋ päŋku oretoret terak it täkaŋ. Täŋ peŋawäk täŋpani yäwat kireŋpewän kome kekekiken ittäŋ kuŋat täkaŋ.
⁷⁻⁸* O Anutu, ämawebekaye yämaguri yäpmäŋ kome kawukiken kuŋat täŋkuŋo kadäni uken kome u kwaiŋirän kunum gänaŋ nanik iwän taŋi taŋkuk. Imata, Isrel nanik täŋo Anutu, Sainai pomken kehäromini kwawak yäwoŋäreŋkuko u äbäŋirän ude täŋkuk.
⁹ Täŋpakaŋ kome iwoyän yämiŋkuno u gäkŋi nämo irirän iwän yäŋpewi taŋirän kome uken gäkŋi taŋi äneri taŋkuk.
¹⁰* Täŋiri ämawebekaye yotpärare u täŋpäŋ irirä ämawebe jäwäri unita iron täŋpäŋ

* 67:1: Nam 6:25; Sam 31:16, 119:135 * 67:4: Sam 96:10, 96:13, 98:9 * 67:6: Wkp 26:4; Sam 85:12 * 68:5: Sam 10:14, 10:18, 146:9 * 68:6: 1Sml 2:5; Sam 107:10, 107:34; Apos 12:6 * 68:7-8: Kis 19:18 * 68:10: Lo 26:5, 26:9; Sam 74:19

yepmäj towiŋkun.

- ¹¹ Ekänitä peŋ yäwerirän webetä manbiŋam ŋo yäpmäj kuŋatkuŋ;
- ¹² Iwaniye täŋo komi ämakät intäjukun ämaniye ämet täŋpä kuŋkuŋ. Ude täŋirä webe täha-kengän itkuŋo u iwan täŋo tuŋum yäyomäгатkuŋo u yäpmäj daniŋpäŋ yäpuŋ.
- ¹³ Tuŋum säkgämän säkgämän yäpuŋo ätu ŋode; Barak wärani siliwapäŋ uwäk täwani. Täŋkaŋ piritawä gol säkgämän-inikpäŋ täŋpani. Täŋ, in ätu imata ämik kadäniken yawakkät käbop jop itkuŋ?
- ¹⁴ Täŋpäkaŋ Anutu kehäromi mähemitä kome ätu täŋo intäjukun äma Salmon pomken yäwat kireŋ täŋpäŋ kuŋtäŋpä kuŋirä mim täŋpewän pom uken bumta maŋkuŋ.
- ¹⁵ Wära! Basan pom pähap u jidewani? Pom äroŋkaŋ äpmok täŋpani mäyap-inik.
- ¹⁶ Upäŋkaŋ Basan pom taŋi, gäk imata Saion pom Anututä ini itta iwoyäŋkuko unita iŋam täŋ imitan? Nämo nadätan? Ekäni uken tärek-täreki nämo api irek!
- ¹⁷ Ekänitä komi ämaniye mäyap-jiraŋkät Sainai pomken naniktä äbämaŋ kudupi yori gänaŋ äroŋkuk.
- ¹⁸ * U iwaniye yentä topmäŋpäŋ wädäŋ yäpmäj punin unu äroŋkuk. Täŋirän uken äma peŋawäk täŋ imanitä gämoriken itpäŋ tuŋum imiŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Ekänitä ukengän api irek.
- ¹⁹ * Unita Ekäni iniŋ oretna! U bäräpinin kepma kepma ketäreŋ nimiŋpäŋ täŋkentäŋ nimik täyak unita.
- ²⁰ * Anutunin uwä waki keriken nanik nimagurani Anutu u. U Ekäni, nintäŋo Ekäninin kumäŋ-kumäŋ-ken nanik nimagurani.
- ²¹ Anututä iwaniye, gwäk pimiŋpäŋ momi kädet iwarani unitäŋo gwäki bureni-inik api däpmäj kokoyäwek.
- ²²⁻²³ Unita Ekänitä ŋode niwetkuk; Intä iwanjiye däpmäŋpäŋ unitäŋo nägäri terak yeŋtäŋ kukta, ba aŋjiyetä unitäŋo nägäri naŋpä koki täkta inken yämagut yäpmäj api äbet. Ukäda-käda nanik, Basan pomken nanik ba gwägu mebäriken nanik iwanjiye kudup u gämotjinken yäpmäj päbä api yepmaŋpet yäŋ niwetkuk.
- ²⁴ O Anutu, u bureni-inik täŋkun. Gäk iwankaye täŋo kehäromi yäpmäj äpäk-inik täŋkun. Ude täŋkuno unita ämawebe kuduptagän gabäŋirä oretoret terak kudupi yotka gänaŋ ärotan.
- ²⁵ Äroŋiri kap menitä yäŋ-tewani intäjukun kukaŋ. Kuŋirä wagäm mämä mebäri mebäri täŋpani u mäden äbäkaŋ. Täŋirä u bämopikenä webe gubaŋi wagäm täpuri täpuri uttäŋ kukaŋ.
- ²⁶ Täŋirä kap ŋode tekamäŋ; Ämawebeniye täŋo käbeyäken Anutu iniŋ oretna! Jekop täŋo äbotken nanik nin, Ekäni iniŋ oretna!
- ²⁷ Täŋpäŋ tawaŋ terak kudupi yotken ŋode ärokamäŋ; Bejamin täŋo äbot täpuri unitä jukun kukaŋ. Täŋpäkaŋ u mädeniken Juda äbot täŋo äma ekäni ekäni. U mädenikenä Sebulun kenta Naptali äbot täŋo äma ekäni ekäni.
- ²⁸ Unita Anutu, gäkŋo kehäromika bian niwoŋäreŋ täŋkuno udegän kwawak pewi ahäŋirän kaŋ käna!
- ²⁹ Jerusalem täŋo kudupi yotka unita yäŋpäŋ komeni komeni täŋo intäjukun ämatä gämotkaken itpäŋ tuŋum gamik täkaŋ.

* 68:18: Efe 4:8 * 68:19: Sam 55:22, 65:5; Ais 46:4 * 68:20: Lo 32:39; Sam 49:15, 56:13, 106:43

- ³⁰ Eruk Anutu, iwanka Isip, tom ägwäritä-yäj komi täyak u ibe! Ba guḡ äbot kehäromi kehäromi u yebe! Ba äbot ämik täkta gäripi nadäk täkaḡ u yäwat kireḡ täḡpi ini- ini kuḡtäḡpä kut! Ude täḡtäyi gämotka-kengän päbä gwäjiḡ äpmonḡ gamiḡpän siliwa moneḡ tuḡumi kaḡ ganiḡ kirewut!
- ³¹ Bureni, Isip nanik täḡo intäjukun ämatä iniken piä ämaniye Anutu gwäjiḡ äpmonḡ imikta api yepmaḡpän kuneḡ. Ba Itiopia naniktä äbä ket kewatpän Anutu bureniken yäḡapik man api yäneḡ.
- ³² Unita kome terak äbori äbori Anututa iniḡoret kap teḡ imik täkot!
- ³³ Ekänitä kunum ini bian pewän ahäwani uterak kuḡ äbäk täḡ itak unita iniḡ orerut! Täḡkaḡ kehäromigän kärkeḡerän juku peḡpän nadäwut!
- ³⁴ Anutu uwä Isrel äbotta intäjukun täḡ yämitak. Täḡkaḡ kehäromini kunum terak kwawak pewän ahäk täyak. Unita ämawebe nin imaka, Anutu unitäḡo kehäromi u kwawak yäḡahäk täkäna!
- ³⁵ Isrel täḡo Anutu kudupi yoriken nanik äpatak u kawut! U umuri pähap, inide kubä! Täḡpäkaḡ ini uwä ämawebeniye ta kehäromi yämik täyak. Unita Anutunin u iniḡ oretna!

69

Äma kubätä täḡkentäḡ namän yäḡpän Anutuken gera yäḡkuk

- ¹* Anutu, täḡkentäḡ namisi! Ume tokḡeḡ yäpmäḡ abäḡpän kotäknaken itak.
- ²* Näk gwägu gänaḡ äpmonḡira umetä tokḡeḡpän nut maḡpän äpmotat. Yeḡ-täpäneḡpän itta bägupta wäyäkḡetat.
- ³ Anutu, gera yäḡtäyiwa kotäkna kawuk tawäpän kehäromi nämo nadätat. Täḡpän dapunna imaka, Anutu gäka dapun käreḡ täḡtäyiwa dapunna komi nekaḡ.
- ⁴ Täḡpäkaḡ imaka kubä nämo täḡjira, äma mäyapiniktä jop nadäḡ kokwawak täḡ namik täkaḡ. Äma uwä kehäromi nikektä jop näkḡatpän nutnayäḡ täk täkaḡ. Imaka kubä nämo kubo täḡkuro upäḡkaḡ äneḡi nimi yäḡ näwet täkaḡ.
- ⁵ Anutu, gäk näkḡo mebärina bureni nadätan. Momi kubäkubä täk täyat uwä iḡamkaken kwawak itak.
- ⁶ Ekäni kehäromi mäheḡi, Isrel täḡo Anutu, näk nabäḡ äwaräkuk täḡjiri näkä kädet waki ätu täḡjira ämawebe gäk nadäḡ gamik täkaḡ unitä näka yäḡpän mäyäk nämo yäpneḡ.
- ⁷ Nadätan? Näk nadäḡ gamik täyat unita äma ätutä yäḡärok man näwet täkaḡ. Näwerirä mäyäk nadäk täyat.
- ⁸ Näkḡaken notnayetä nabäḡjirä jiraḡ udewani täyat. Ba näkḡaken mähemnaye imaka, eroni nabäk täkaḡ.
- ⁹* Upäḡkaḡ Anutu, gäkḡo eḡita yäḡpän bänepna kädäp ijik täyak. Unita ämawebetä gäka yäḡärok yäḡjirä yäḡärokitä näkä terak ärok täyak.
- ¹⁰ Täḡpän gäk ganiḡ oretta ketem nakta jop irira ämawebetä yäḡärok näwet täkaḡ.
- ¹¹ Ba butewaki nadäḡpän tek waki peḡpän äpani kuḡarira nabäḡ mägayäk täkaḡ.
- ¹² Ba ugän nämo, ämatä kädet miḡin käbeyä täḡpän näk yäḡpän-nabäḡ näwat täk täkaḡ. Täḡjirä äma ärowani, wain ume naḡpän täḡguḡguḡ täḡpanitä kap naniḡ ubiḡ tek täkaḡ.
- ¹³ Upäḡkaḡ jop uken! Näk yäḡapik manna Ekäni gäkken pewa ärek täyak. O Anutu, gäkḡo iron tokḡekinik pat täyak unita kadäni uken ba uken nadäwi tägawänä kaḡ nadäḡ nami!

* 69:1: Sam 69:2, 69:14-15; Jna 2:5 * 69:2: Sam 40:2 * 69:9: Jon 2:17; Rom 15:3

- 14 Tān̄kentān̄ namiñiri okä näbä gānañ äpmon̄pettawä. Iwanken nanik ba ume gwäguken nanik wädāñ tädōtpāñ nepmañsi!
- 15 Ekäni, näk nabāñ äwaräkuk täñiri umetä tokätpāñ uwäk täwektawä. Bureni, watä it namiñiri iwantä kehäromina yāpmāñ äpäñirä awañ gānañ äpmon̄pettawä.
- 16 O Ekäni, bānep ironka ärowani unita nadāñ nami. Gäk kadäni kadäni butewaki nadāñ namik täyan udegān täñkentāñ nami.
- 17 Piä ämaka näka bitnäñpāñ kābop nämo iren. Näk bārāpi tañi-inik nadätat unita näkñjo yāñapik gera bārāñeñ nadāñ nam!
- 18 Ekäni, dubinaken äbāñpāñ näk iwan keriken nanik yäyomāgat!
- 19 Ekäni, mäyäk nadäk täyat uwä nadätan, ba näk man waki näwetpāñ wāpna yāpmāñ äpäk täkañ uwä nadätan.
- 20 * Yāñärok näwet täkañ unita bānepnaken butewaki pähap nadäk täyat. Täñira kehäromina paotak. Ätutä butewaki nadāñ namut yāñpāñ dapun täñpa wañkuñ. Ba naniñ kāmätta äma kubä nämo kañ-ahāñkut.
- 21 * Täñpāñ nakta neñirä täñ-näkñatpāñ näk täñpäwakta ketem wakipāñ namiñkuñ. Täñkañ umeta neñirä ume jägāmi namiñkuñ.
- 22 * Unita ñode nadätat; Äma u ketem nak-nakiken ketem oretoret terak nañirä unitä äyāñutpāñ kowata kañ täñpä wawut! Täñkañ Anututa ärawa täñ imiñirä unitä äyāñutpāñ buñep ude äworeñpāñ kañ dāpān!
- 23 Ekäni, dapuri yāpuri-tumbut. Täñkañ mädeni kujat imaka, yāpi wawut!
- 24 Täñpāñ kokwawakka äma udewani terak kwawak pewi ahäwāpāñ komi nadāñpāñ kañ paorut!
- 25 * Paorirä komeni u jop kañ parān! Äma kubä nämoinik kañ-korewen, kuduptagān kañ dāpmāñ more!
- 26 U imata, äma udewanitä äma gäkä momita kowata komi yāmani unita yāpurärätpāñ komi yāmikgān täñpāñ yāñärok yāwet täkañ.
- 27 Unita Anutu, äma udewani täño momi täpuri kubäta nämoinik guñ täwen. Ba imaka täga kubä nämoinik täñ yāmen.
- 28 * Täñpāñ irit kehäromi täño wāp tawañken wāpi itkañ u awähutpāñ uken nanik äma kubä näkñata biñam täkañ yāñ kubä nämo yāwen.
- 29 Yäke! Komi bārāpi nadāñira unitāño butewakitä nutak. Unita Anutu nämagutpāñ yāpi-tāgañ namut!
- 30 Täñiri wāpka pähap kap terak api ganiñ oreret. Täñkañ bānep täga nadāñpāñ unitāño biñam api yāñahäk täñpet.
- 31 Ude täñira Ekānitä gāripi api nadāñ namek. U bulimakaupāñ gupe iñiñ imero u irepmitpāñ täñpek.
- 32 Ude täñira ämawebe bārāpi kotañkañ itkañ unitä kañpāñ oretoret api täneñ. Bureni, ämawebe Anutu iniñoret täkañ u bānep nadäk-nadäki äneñi api täñ-kehärom täneñ.
- 33 U imata, Ekānitä äma jopi jäwäri täño gera nadāñ yāmik täyak. Ba iniken ämawebeniye iwantä yepmāñitpāñ komi eñiken yepmañkuño itkañ unita nämo guñtak täyak.
- 34 Unita kunum, kome, gwägu ba gwägu tom imaka imaka gwägu gānañ itkañ in kuduptagān Anutu wāpi yāpmāñ akuwut!
- 35 Nadäkañ? Anutu u Jerusalem täñkentāñ imiñpāñ iwan dāpmāñ yāwat kireñirān äneñi gupi koreñpāñ api irek. Ba Juda täño yotpārare ätu iwantä täñpä wawani u imaka,

* 69:20: Jop 16:2; Sam 142:4; Ais 63:5 * 69:21: Mat 27:48; Mak 15:36; Luk 23:26; Jon 19:28-29 * 69:22: Rom 11:9-10 * 69:25: Apos 1:20 * 69:28: Kis 32:32; Rev 3:5, 13:8, 17:8

äneji täñkodak tañpäj api pewek. Ude täñjirän ämawebeniyetä komeni äneji koreñpäj uken säkgämän api itneñ.

- ³⁶ Täñpäj watä piä ämaniye unitäño yeriniyetä ahäñpäj kome ugän koreñpäj api it yäpmäj kuneñ. Bureni, ämawebe Anututa gäripi nadäj imik täkañ u kome uken api it yäpmäj kuneñ.

70

Bäräñeñ äbä täñkentäj namisi!

- ¹* Anutu, bäräñeñ äbä täñkentäj namisi!
- ² Äma nutnayäj täkañ u kehäromini yäpmäj äpäñpäj nadäk-nadäki täñpi guñtañjirä mäyäk tawut. Mäyäk tañpäj nabä-kätäñpeñ kut!
- ³ Äma yänjärok man näwet täkañ u meni täñpipiñpäj yawat kireñjiri mäyäk tawut.
- ⁴ Täñpäkañ ämawebe gäk gäwaräntäk täkañ u oretoret täk təkot! Anutu, gäk waki keriken nanik wädäj tädotpäj yepmañkuno unita gäka gäripi pähap nadäk täkañ. Täñpäj kadäni kadäni ñode yäk təkot; Anutu u wäpi biñam ikek kañ irän!
- ⁵ O Anutu, nähä waki kehäromina nıkek nämo unita bäräñeñ äbi! Gäk kubä-tägän näkño täñkentäk ba yäpätägak ämana.
O Anutuna, bäräñeñ äbä täñkentäj namisi!

71

Äma tägawani kubä täño yänjapik man

- ¹* Ekänina, watä it namiñjiri iwantä näk täga nämo täñpä waneñ. Gäk iwan yabäj äwaräkuk täñjiri mäyäk nämo namineñ.
- ² Täktäkka u siwoñi-inik unita täñkentäj namiñpäj iwan keriken nanik yäyomägasi! Gäkken yänjapiñjira nadäj namisi.
- ³* Gäk yewa ba eñi kehäromi ude it namik täyan. It namiñjiri näk u gänañ äronpäj iwan yabäj umuntañ päñku käbop irira watä säkgämän it namik täyan.
- ⁴ Anutuna, äma waki keriken nanik wädäj tädotpäj nepmañsi. Nadätan? Iwantä kehäromi-inik täñpäj nepmäñitnayäj täkañ.
- ⁵ Unita Anutu Ekänina, gäk kubä-tägän irit kuñat-kuñatnata watä täga iren yän nadäkinik täyat. Näk ironjiken umunitä gäka nadäkinik täñ yäpmäj äbätat.
- ⁶ Bureni! Gäk ketka terakgän it täyat. Näk nanak paki ahäñkutken unitä apiño nepmäñ towiñ yäpmäj äbätan. Unita näk wäpka biñam kadäni kadäni ganiñoret täyat.
- ⁷ Anutu, gäk watä kehäromi it namiñ yäpmäj abuno unita ämawebe mäyaptä irit kuñat-kuñatna täga u kañpäj nadäñpäj gäk Anutu udewani yän nadäwä tärek täñkuñ.
- ⁸ Täñpäj kepmä kepmä, tamimañtä päñku bipäda menatä wäpka biñam ärowani u ganiñoret täyat.
- ⁹* Unita tägawani täñpäj kehäromina nämo itatken ñoken mäde ut namiñpäj nämo nepmañpen.
- ¹⁰ Nämo, iwantä näk nutta käbeyä täñpäj man yänpäj-nadäk tək täkañ.
- ¹¹ Täñpäj ñode yäk täkañ; Eruk! Iwat kireñpäj iñitna yäk. Anututä mäde ut imiñjirän u täñkentäj imikta äma kubä nämo itak yän yäk täkañ.
- ¹²* Unita Anutuna, nabä kätäñpäj gäkñagän päñku nämo iren. Nämo, täñkentäj namikta bäräñeñ äbi!

* 70:1: Sam 40:17, 141:1 * 71:1: Sam 31:1-3 * 71:3: Sam 18:2, 42:8, 90:1, 91:9 * 71:9: Sam 92:14; Ais 46:4
* 71:12: Sam 22:11, 38:21-22, 70:5

- ¹³ Ude täñjiri äma iwan täñ namik täkañ u komi nadäñpäñ mäyäk pähap nadäk täkot. Täñkañ iwaniyetä däpmäñ yäwat kireñirä paot-inik kañ täñput.
- ¹⁴* Upäñkañ nähä gäkä täñkentäñ namenta nadäkinik täñpäñ api itsämbet. Ude täñkañ wäpka biñam wari wari api ganiñoret yäpmäñ ärowet.
- ¹⁵ Täñpäñ säkgämän täñkentäñ namik täyan unita yäñpäñ biñam api yäk täñpet. Täktäkka täga u kumän nadäwa-tärenañi nämo upäñkañ, jop uken, kepma kepma unitäño biñam api yäñahäk täñpet.
- ¹⁶ Ekäni Anutuna, kehäromika u nadäñpäñ wäpka api yäpmäñ akuk täñpet. Täñpäñ manbiñam ñodegän api yäñahäwet; Ekäni-tägän äma siwoñi-inik itak yäñ ude api yäñahäk täñpet.
- ¹⁷ Anutu, näk ironiken umunitä apiño näwetpäñ näwoñärek täñ yäpmäñ äbätan. Unita imaka tägatäga täk täyan u yäñahäñ yäpmäñ äburotä pen yäñahäk täyat.
- ¹⁸* Unita Anutu, apiño tagawani täñpäñ gwäkna pujiñ paki tädotak ñoken nämo nabäkätäwen! Nämo, watä pen it namiñjiri gäkño kehäromika pähap unita yäñpäñ ämawebe mäden ahänayäñ täkañ u yäñahäñpäñ api yäwet täñpet.
- ¹⁹ U imata, Ekäni, kudänka siwoñi u käroñi boham, kunum yäpureko ude bumik. Gäk imaka umuri kudupi kudupi täñ yäpmäñ äbun. Komen äma gäk udewani kubä nämo itak. Nämo inik, gäkägän kudup yärepmit moretan.
- ²⁰ Gäk komi bäräpi mebäri mebäri namiñkuno upäñkañ nadätat; Äneñi api täñkehäromtañ namen. Kumbani ude iraropäñ äneñi nämagutan.
- ²¹ Ude täñpäñ wäp biñam bian yäpuro u irepmitpäñ namitan. Täñkañ komi bäräpi gänañ irira äneñi api naniñ kawat täwen.
- ²² O Anutuna, täñkentäñ namikta yäñkehärom tañkuno udegän iwatpäñ täñkentäñ namik täyan unita Isrel täño kudupi äma gäk wagäm utpäñ wäpka yäpmäñ akuñpäñ api ganiñ ubiñ tewet.
- ²³ Bänep oretoret pähap nadäñpäñ bumta api teñ gärepet. Bänep nadäk-nadäkna ba gupna kudup mäba ärowäpäñ api tek täñpet. Gäk wakiken nanik nämagutkuno unita yäñpäñ ude api täñpet.
- ²⁴ Bureni, kepma kepma täktäkka siwoñi unita yäñpäñ ämawebe yäñahäñpäñ api yäwet täñpet. Imata, ämatä näk täñpä wanayäñ täñkuño upäñkañ gäkä unitäño kehäromi yäpmäñ äpäñjiri mäyäk bumta nadäñkuñ.

72

Intäjukun ämata yäñpäñ yäñkuk

- ¹ O Anutu, gäkä nintäño intäjukun äma gäkñaken kudän siwoñi ugänpäñ täñpäñ-iwoñäre. Täñjiri yäpmäñ danik-danik piä siwoñigän kañ täñpäñ.
- ² Ba ämawebekaye kudän siwoñi terak yabäñ yäwatpäñ äma jäwäri kañ täñkentäñ yämän.
- ³ Täñpäñ kadäni irayäñ täyakken ämawebeniye piä tänayäñ täkañken imaka ahäñ bumbum api täneñ. Ude täñjirä ämawebe u kädet siwoñjika ugän api iwatneñ.
- ⁴ Täñpäkañ intäjukun äma unitä äma jäwäri täño bäräpi api täñpidäm tañ yämek. Ba ämatä tuñumta wäyäkñek täkañ u api täñkentäñ yämek. Täñ, ämatä noriye täñpäwak täkañ udewanita kowata api yämek.
- ⁵ Täñpäkañ intäjukun äma u kome terak irayäñ täyak uwä edap ba komepaktä ijiñ yäpmäñ kudayäñ tämäno udegän api irek.
- ⁶ Unitäño täktäki säkgämän-inik api ahäwek, iwäntä piä gänañ mañjirän ketem säkgämän ahäk täkañ ude.

* 71:14: Sam 130:7 * 71:18: Sam 22:31, 78:4-6

- ⁷ Ba kadäni yabäñ yawat piä täñpayäñ täyakken u äma siwoñigän kuñaranitä säkgämän api itneñ. Ba komepaktä ijiñ yäpmäñ kwayäñ täyak udegän täñ-bumbum terak api it yäpmäñ äroneñ.
- ⁸* Täñpäkañ kome yabäñ yawat täyak u gwägu pähap ño kädatä päñku ban udude pätak ude. Komeni täño бага uwä ume wäpi Yufretis u yäput-peñkañä komeni komeni api kuñ morewek.
- ⁹ Täñpänkañ ämawebe komeni komenitä api orañ imineñ. Ba iwaniye kudup gämori-kengän api mañ uyineñ.
- ¹⁰ Täñpäñ intäjukun äma u ärowani-inik irirän guñ ämawebe täño intäjukun äma Spen kome, Itiopia kome ba Arebia komeken naniktä päbä iron täñ imiñpäñ takis moneñ kañ imut.
- ¹¹ Bureni, kome kudup täño intäjukun ämatä api gwäjiñ äpmonñ imineñ. Ba äma äbori äboritä watä piä api täñ imineñ.
- ¹²⁻¹⁴* Täñpäkañ äma jäwäri ba äma kehäromini nämotä yäñapiñirä api täñkentäñ yämek. Ba ämawebe äma ätutä täñkentäñ yäminañi nämo unitä gera yäñirä api täñkentäñ yämek.
Äma udewanita gäripi nadäk täyak unita äma wakitä däpnayäñ täñirä äneñi api yämagurek.
- ¹⁵ Intäjukun äma u kadäni käroñi kañ irän! Täñpäkañ Arebia kome täño äma ekäni ekänitä gämoriken kuñatpäñ gol moneñ pähap kañ imut!
Täñpäñ ämawebeniyeä Anutu täñkentäñ imän yäñ nadäñpäñ yäñapik man yäñirä Anututä api täñkentäñ imik täñpek.
- ¹⁶ Intäjukun äma unitä kome kañ iwarirän saguom ba ketem ätutä ämawebe täño piäken kañ ahäwut, Lebanon komeken ahäk täkañ ude.
Täñpäkañ muptä piäken tädot täkañ udegän ämawebe kome uken ahäñ bumbum kañ täñput!
- ¹⁷* Täñpäkañ intäjukun äma täño wäpi biñamä edaptä pen ijiñ yäpmäñ kuk täyak ude kañ it yäpmäñ kwän.
Täñpäkañ ämawebe äbori äboritä u wäpi terak täñ bumbum pähap terak kañ irut. Itkañ wäpi biñam yäpmäñ akuñpäñ iniñoret-oret epän tärek-täreki nämo kañ täk täñput.
- ¹⁸ Täñpäkañ ämawebe komeni komenitä Ekäni Anutu, Isrel täño Anutu u wäpi biñam kañ iniñoret täñput.
Unitägän kudän kudupi ini pärik kubä täk täyak.
- ¹⁹ Wäpi biñam säkgämän u pen orañ imik tækot. Wäpi biñamtä komeni komeni kañ tokneñ morewän! Burenitä bureni-inik!
- ²⁰ Devit, Jesi täño nanaki, unitäño yäñapik kap teñirän kudän täk täñkuño u kudup äbä tärekañ ño. Ugän.

73

Äma kubä nadäkiniki täño mebäri yäñahäñkuk

- ¹ Näk bureni ñode nadätat; Anututä Isrel ämawebeta säkgämän täñ yämik täyak. U ämawebe bänep nadäk-nadäki kuräki säkgämän unita nadäñ yämik-inik täyak.

* 72:8: Sek 9:10 * 72:12-14: Sam 116:15 * 72:17: Stt 22:18; Jer 4:2; Luk 1:48

- 2-3 * Upäñkañ Anutu, nadäkinikna pära pewa putärenkuk. Äma wakiwaki täñpanitä säkgämän itkañ tuñum pähap ikek kuñarirä yabäñpäñ-nadäñkañ näkñata jop waki ñode nadäñkut; Udegän itet yäñ nadäñkut.
- 4 Ñode yabäñpäñ-nadäk täyat; Äma udewani bäräpi nämo nadäk täkañ ba käyäm nämo kañ-ahäk täkañ.
- 5 Kome täño bäräpi ninta ahäñ nimik täkañ uwä äma udewanita nämo ahäñ yämik täkañ.
- 6 Täñpäkañ iniken täktäki waki u käbop nämo peñpäñ gup yäpmäj ärokärok kudän ba ämata komi jop nadäñ yämik-yämik kädet iwarän täñpäñ täk täkañ u kwawakgän täk täkañ.
- 7 Bänep nadäk-nadäki-ken wakitä tokñek patkañ abämañ kuk täkañ. Täñpäkañ waki ätu täkta nadäk-nadäki-ken ini yäñpäñ-nadäk wari wari täk täkañ.
- 8 Ude täñkañ äma ätu yänjårok yäwetpäñ kokwawak man yäwetgän täk täkañ. U ärowani kudän täñpäñ äma ätu komi yämikta umun man yäwet täkañ.
- 9 Täñkañ Anutu kunum gänañ itak unita man waki yäk täkañ. Ba iniken wäpi yäpmäj akuñpäñ ämawebe komeni komenitä nintäño gärip ugän iwarut yäñpäñ peñ yäwet täkañ.
- 10 Yäke! Ude täñjirä unita Anutu täño ämawebe ätutäwä gäripi nadäñpäñ man yäk täkañ unita nadäwä bureni täñpäpäñ yäwarän täk täkañ.
- 11 Täñjirä äma waki unitä ñode yäk täkañ; Anutu ärowani täñpämerek mähemitä nintäño wakinin u yabäñ ahäkta kädet kubä nämo pat imitak.
- 12 Wära! Äma waki täñpani täño mebäri udegän pätak! Tuñum mäyap pat yämiñjirä upäñkañ äneñi ätukät yäpmäkta piäni täkgän täk täkañ.
- 13 Butewaki! Siwoñi kädet kuñatpäñ momi täñpet yäñpäñ näkñatta watä itpeñ kuñat täyat u jide? Jopi täyak ba?
- 14 Anutu, ude bumik täñpapäñ yäñ ukeñode kadäni kadäni kepma bipani komi mebäri kubä namik täyan.
- 15 Upäñkañ ude nadäwero! Anutu, äma waki täñpanitä yänjårok gäwet täñkuño udegän yäwero uwä ämawebekaye-kät nanik kubä bumik nämo iret. Nämo, äma waki udewanigän äworewet!
- 16 Täñpäkañ bäräpi ñonitäño mebäri nadäwa tärewut yäñpäñ piäni täñkuropäñ mebäri täga nämo kañ-ahäñkut.
- 17 * Ude täñkä eruk, päñku kudupi yotka gänañ äronpäñjä eruk nadäwa tärenkuk. Äma waki terak kämi jide api ahäwek yäñ u nadäwa tärenkuk.
- 18 Bureni, äma waki udewani yäniñ kirewikañ itärop yewä kwäpäñ mañdäpmäk-inik täñpäñ api wañ moreneñ!
- 19 Mañdäpnayäñ täkañ uwä komi piä umuri kubäkengän api itneñ. Ude täñpäñ pit kubägän api kumäñ moreneñ.
- 20 Uwä ämatä bipani däpmonken täñpäñ pewä kwäkañ tamimañ päñaku täñguñtañ it täkañ ude bumik. Bureni Ekäni, gäkä äbäjiri äma udewani api paotpeñ kuneñ.
- 21-22 Täñpäkañ äma udewanita yäñpäñ bänepnatä nadäwa jägäm tawäpäñ kadäni uken gäkño mebärika täga nämo nadäwa tärenkuñ. Nämo, injamkaken kudän jide täñkuro u tomtä-yäñ guñ ude kuñatkut.
- 23 Upäñkañ apiño näk gäkkät it-inik täñjira gäkä ketnagän nepmäñjit näwariri it täyat.
- 24 * Ude täñkañ juku-mankatä näk jide itpäñ kuñaretta näwetpäñ näwoñärete täk täyan. Ude täñ yäpmäj kuñkä mäden nämagutpäñ epmägetka kudän api meran täñ namen.

* 73:2-3: Sam 37:1; Jer 12:1 * 73:17: Sam 27:4, 37:38, 77:13 * 73:24: Sam 48:14, 49:15, 58:11

- 25 * O Ekäni, näka watä itta kunum gänäŋ gäk u dewani kubä nämo itak. Nämo inik. Gäk kubägän it namitan unita gäka gäripi inide kubä nadäk täyat. Unita kome täjo tuŋumta imata gäripi nadäwet?
- 26 * Nämo inik! Gup nadäk-nadäkna täjo kehäromi paoreko upäŋkaŋ Anutu gäk näkŋo kehäromina. Gäk näkkät tärek-täreki nämo it-inik api täŋpen.
- 27 Täŋpäkaŋ ämawebe gäka mäde ut gamik täkaŋ u kudup paot-inik api täneŋ. Ba äma gäk gabäŋ umuntaŋpäŋ iniken gärip terak kuŋarani u kudup api täŋpi waneŋ.
- 28 * Upäŋkaŋ tägagämän-inik! Nähä gäk dubikaken itat unita säkgämän itat. Anutu Ekänina, gäk näkŋo yewana unita imaka täj namiŋkuno unita nadäŋpäŋ u kudup kwawakgän yäŋahäwayäŋ!

74

Anututä Isrel äbot äneŋi täŋkentäŋ yämikta yäŋapik man yäwani

- 1 O Anutu, imata niŋmaŋpi kodäŋani ŋode itkamäŋ? Ämawebekaye ninta kokwawak pen api nadäŋ yäpmäŋ ärowen ba?
- 2 Ämawebekaye gäkŋata biŋam bian iwoyäŋpäŋ komi piäken nanik nimagut yäpmäŋ äpämaŋ kuŋkuno ninta äneŋi nadäŋ nimen. Ba Saion Pomka ŋo terak gäkŋa bian bämopninken irani unita nadäwen.
- 3 Komeka biani täŋpawawani ŋo pärewatkaŋ ka! Iwaniyetä kudupi yot gänäŋ nanik imaka imaka kudup täŋpä waŋkuŋ.
- 4 Anutu, iwankayetä yärepmitkamäŋ yäŋpäŋ kudupi yot gänäŋ oretoret gera mämä täŋpäŋ eni ŋo ninta biŋam täyak yäŋpäŋ wären täŋkuŋ.
- 5-6 Ämatä bipiken päya madäk täkaŋ ude kudupi yot gänäŋ päya kujat säkgämän säkgämän painpäŋ täŋpani u kudup gwem kujat ba pinigoŋtä däpmäŋ äreyäŋ täŋpä kuŋkuŋ.
- 7 Kudupi yotka u ude täŋpä wawäpäŋ kädäp pewä ijiŋirän iŋamkaken gäk ganiŋ oretta biŋam täha nämo täŋkuk.
- 8 Ämawebekaye nin täŋpawakinik tänayäŋ nadäŋpäŋ komeninken ŋoken ganiŋ oretta bägup kudup pewä ijiŋ paotkuŋ.
- 9 Ude täŋirä apiŋo kudän kudupi kubä nämo täŋiri kak takamäŋ. Ba meka jinom yäŋahäwani äma u kudup paotkuŋ. Unita bäräpi ŋo udeken api paorek yäŋ äma kubätä nämo nadätak.
- 10 Iwantä gäkŋo wäpka yäŋpäŋ gabäŋ mägayäk täŋirä kadäni jide api täŋpek? Wäpka biŋamta yäŋärok man yäŋirä tärek-täreki nämo api pärek ba?
- 11 Anutu, imata nin täŋkentäŋ nimikta bitnäc täyan? Imata jop nadäŋ itkentäŋ nimik täyan?
- 12 Täŋpäkaŋ näc nadätat; Gäk nintäŋo intäjukun äma ude yäput penpäŋ it nimiŋ yäpmäŋ äbun. Ude täŋkaŋ kadäni mäyap iwan keriken nanik nimagut täŋkun.
- 13-14 * * Kehäromika terak gwägu däpmäŋ täkŋeŋpäŋ gwägu gämok pähap wäpi Levitan unitäŋo gwäki däpmäŋ kokoyäŋpäŋ gupi madäŋ jukutpäŋ kome kawukiken nanik tomta yepmäŋ towiŋkun.
- 15 Ude täŋkaŋ ume dapuri täwitpewi ume äpuŋ. Täŋkaŋ ume taŋi taŋi täŋpewi kawuktaŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ.
- 16 * Gäkŋa-tägän kepma bipani yäŋpewi ahäŋkumän. Täŋpäŋ edap kenta komepak komeniken yepmaŋkun.

* 73:25: Sam 16:2 * 73:26: Sam 16:5, 40:12, 84:2 * 73:28: Sam 14:6, 40:5; Hib 10:22; Jem 4:8 * 74:13-14: Kis 14:21 * 74:13-14: Jop 41:1; Sam 104:26; Ais 27:1 * 74:16: Stt 1:14

- 17 * Təŋkaŋ kome pəhap ƚonitəŋo baŋa kukŋi kukŋi təŋ-kehərom təŋpəŋ peŋkun. Təŋpəŋ iwən edap təŋo kadəni yəpməŋ daniŋpəŋ peŋkun.
- 18 Təŋpəkaŋ Ekəni, iwankaye gəka gaŋani pəhap nadəŋpəŋ Anutu bureni yəŋ nəmo nadəŋ gamiŋpəŋ gabəŋ məgayək təkaŋ. Unita nadəŋpəŋ kowata yəmen.
- 19 Təŋpəŋ əmawebekaye təŋkentəki nəmo, iwan təŋo komi piə terak itkaŋ u nəmo nibəkətəwen.
- 20 Nəmo, topmək-topmək kubəgən ninkət bian təŋkuno unita əneŋi juku pi! Imata, kome ƚo təŋo kəwuri kukŋi kukŋiken əma komi nimikta kəbop ittəŋ kukaŋ.
- 21 Unita iwan yabəkətəŋiri məyək nəmo nimineŋ. Nəmo, təŋkentəŋ nimiŋiri əma jopi jəwəri mewuni nin wəpka kaŋ ganiŋ oretna!
- 22 Eruk Anutu, bərəneŋ akuŋpəŋ iwankaye yabəŋ yəŋiri goret təkaməŋ yəŋ nadəwut. Əma udewani nəmo nadəŋ gamiŋkaŋ kepma kəroŋ gək gabəŋ məgayəktagən nadək təkaŋ u nadə!
- 23 Təŋkaŋ iwankaye u kokwawak təŋpəŋ yəŋgera-gera wari wari yək təkaŋ unita nəmo guŋ təwen! Nəmo, komi kaŋ yəmi.

75

Anutu uwə əmawebe təŋo təktəki yəpməŋ daniwani

- 1 Bənep təga, Anutu, bənep təga gəkagən nadəŋ gamikaməŋ! Imaka səkgəmən səkgəmən, ba kudən kudupi kudupi təŋ yəpməŋ əbuno unitəŋo biŋam yəŋahək təkaməŋ.
- 2 Anutu, gəkə ƚode yəŋkun; Yəpməŋ danik-danik epən təkta kadəni kubə iwoyəŋpəŋ peŋkuro itak. Kadəni uken kudən siwoŋi terak əmawebe uwə api yəpməŋ daniwet.
- 3 Təŋpəkaŋ imaka imaka kome terak it təkaŋ ba kome ini bərom təŋpeko upəŋkaŋ Anutu nəkə meham təŋira api kehərom təneŋ.
- 4-5 Nək əma waki təŋpani gup yəpməŋ ərokərok kədet peŋpəŋ injinken kehəromita nadəwə ərowani nəmo təŋpek yəŋ yəwet təyat yək. Anututə ude yəŋkuk.
- 6 Nadəkaŋ, kome əma uken-uken nanik kubətə əma kubətə wəp biŋam bureni yəmik-yəmik uwə təga nəmo təŋpek.
- 7 * Nəmo, u Anutu ini kubə unitəgən əmawebe yəpməŋ daniŋpəŋ ətu kowata waki yəpməkta biŋam yepmaŋkaŋ ətu wəpi biŋam yəpməkta biŋam yepmak təyak.
- 8 Imata, Ekənitä ini kokwawaki umuri pəhap, ume komi nitek bumik gəpe nitek iŋitak. Təŋpəŋ u piwən kuŋirən əma waki təŋpanitə kudup api naŋ paotneŋ. Kubətə nəmoinik api irepmirek.
- 9 Təŋ nəhə Isrel təŋo Anutu unitəŋo təktəkita wari wari api yəŋahək təŋpet. Ba kap terak iniŋ oretta nəmoinik api gaŋa təwet.
- 10 Nəmo, Anutu u waki təŋpani təŋo kehəromi api pewən paotneŋ. Təŋkaŋ əma siwoŋi təŋo kehəromi ətukət api yəpurərərek.

76

Anututə əmikken əmawebeniye təŋkentəŋ yəmiŋkuk

- 1 Juda naniktə Anutu təŋo mebəri nadəkaŋ. Ba Isrel nanik imaka, wəpi oraŋ imik təkaŋ.
- 2 Anutu təŋo eŋini Jerusalem itak. Saion pom terak it təyak.
- 3 Kome uken itkaŋ iwan əmik tənayəŋ əbuŋo unitəŋo əpa kuwek, kurepə, kədə boham u kudup ubiŋ-jukutkuk.

* 74:17: Stt 8:22; Apos 17:26 * 75:7: 1Sml 2:7; Sam 50:6, 147:6; Dan 2:21

- ⁴ O Anutu, gäka nadänjira epmäget kudän inipärik-inik kubä tāk täyak. Ba täktäka täño mebäri ärowani inipärik kubä, pom kəronji kəronjiken tom ahän bumbum tāk täkañ u kudup yärepmit moretak.
- ⁵ Iwan täño komi äma uwä kehäromi nitek upänkañ gäkä däpmanpäñ tuñumi kudup yäyomägakun. Täñjiri kumänpäñ däpmon patguñ-guñ ude täñ itkañ.
U ka! Kehäromini ba nadäk-nadäki u jopigän.
- ⁶ Jekop täño Anutu, däpayän täñyäkñariri komi ämakät hosniye pajij kumän mañkuñ.
- ⁷ Bureni Ekäni, äma kuduptagän gäka umuntak täkañ. Kokwawak täñjiri kubätä injamkaken täga nämo kehärom tañpäñ irek.
- ⁸ Gäk kunum gänañ itkañ iwanta kowata ude yäñtäreñ yämiñjiri ämawebe komeni komeni umuntañpäñ man kum itkuñ.
- ⁹ Kowata yäñtäreñ yämiñkuno uwä ämawebe iwan keriken irani u kudup yämagutta yänkun.
- ¹⁰ * Bureni Ekäni, äma ätutä kokwawak täñpäñ ämik täneño upänkañ kowata yämiñjiri ämawebe nadäwä täga täñpäpäñ ganiñoret täkañ.
Täñjirä äma ämikken kehärom tañpäñ it täkañ uwä api ganiñoret täneñ.
- ¹¹ Unita ämawebe, Ekäni Anutujinta täñ imikta bian yänkehärom tañkuño u inita täñ imineñ.
Täñpäñ äma äbot tuän tuän itkañ in, iron yäpmän äbänpäñ kañ imut. U imata, Anutu unitagän umuntänañji.
- ¹² Bureni, Anutu u äma wäpi biñam ikek täño wäpi yäpmän äpäk täyak. Ba intäjukun äma ärowani ärowani täñpewän bumta umuntak täkañ.

77

Äma ño bäräpi ahän imiñjirän Anutuken gera yänjuk

- ¹ * Anutuken konäm butewaki gera yäk täyat. Gera yänjira nadän namik täyak.
- ² Bäräpi kadäniken Ekäniken yänapik täyat. Bipani kəronj yänapik man yäk täyatken uken ketna yäpmän akuñkañ Ekäni iwet täyat. Upänkañ bänepna nämo pidämtak täyak.
- ³ Ude täñkañ Anutu täño täktäkita nadänpäñ bäräpi nadäk täyat. Unita juku piñjira nadän bäräp ahän namik täyak.
- ⁴ Unitä täñpewän bipani bipani däpmon kubä nämo pat täyat. Nadäwätäk tañi täñpäñ man kubä täga nämo yäwet yän nadäk täyat.
- ⁵ Ude täñkañ bian täga itkutken unita juku pik täyat.
- ⁶ * Bipani kəronj nadäk-nadäk pähap täñpäñ näkñaken bänepna ñode iwet yabäk täyat;
- ⁷ Jide? Ekänitä ninta mäde pen api ut nimek? Ninta gäripi äneñi nämo api nadän nimek?
- ⁸ Nadän nimikinik tāk täñkuko u nibä-katänkuko ugän? Ba yänkehäromtak mani wari nämo käwep api iwarek?
- ⁹ Orakoraki pewän paotkuko ubayän? Kokwawakitä orakoraki komeni yäpuk ba?
- ¹⁰ Ude nadänpäñ yänkut; Imaka ñonita nadänjira bänepnaken däpmän päretak; Anututä kadäni kəronji kehäromini näwoñäreñ yäpmän äbukopän apiño de itak?
- ¹¹ Täñpäkañ ude nämo! Ekäni, imaka säkgämän säkgämän, ba kudän kudupi kudupi bian täñkuno unita äneñi juku piwa!
- ¹² Imaka tägatäga kehäromi nitek täñ yäpmän äbuno unita nadäk-nadäk epän kañ tāk täñpa!
- ¹³ Bureni Anutu, imaka imaka tāk täyan u kumän kudupi siwoñi-inik. Anutu kehäromi nitek gäk udewani kubä nämo itak.

* 76:10: Kis 18:11; Sam 65:7 * 77:1: Sam 3:4, 142:1 * 77:6: Sam 4:4, 42:8

- ¹⁴ Kudän kudupi pewä ahäwani Anutu u gäk kubägän. Kehäromika ärowani guŋ äbot bämopiken pewi ahänjirän kaŋpäŋ nadänkuŋ.
- ¹⁵ Ketka kehäromikatä ämawebekaye, Jekop kenta Josep täŋo äboriye u komi epänken nanik yämagutkun.
- ¹⁶ Täŋpakaŋ ume gwägu pähaptä Anutu gäk gabänkaŋ umuntaŋpäŋ bärom-bärom täŋkuk.
- ¹⁷ Yänpewi gubam gwägärrirän yäpä iromän iwän bukŋa täŋkuk.
- ¹⁸ Iromän täŋpewi yänpäŋ-wädän iwarirän yäpä kwinitpäŋ penyänjenirän komeni komeni kwawakgän itkuŋ. Ude täjirän kome kwaiŋkuk.
- ¹⁹ Anutu, gäk gwägu käroni boham u bämopiken kädät täwitkun. Täŋkuno upänkaŋ kuroŋka bäräm äma kubätä täga nämo kaŋkuk.
- ²⁰ Ude täŋkaŋ ämawebekaye yawak ude irirä yän-yämagutkun. U Moses kenta Arontä watä it yämirirän yämagut päŋku tägaken yepmaŋkun.

78

Anututä ämawebeniye Isip komeken nanik yämagutkuk

- ¹ Eruk ämawebenaye, in näkŋo jukuman ŋo nadäwut. Juku säkgämän penpäŋ man täwerayän täyat ŋo nadäwut!
- ² * Jukuman ŋo man wärani terak täwerayän. Imaka bian ahäwani mebäri niked unita täwerayän.
- ³ Bian oraniyetä yänpäŋ niwerirä nadänkumäŋo nadäk-nadäknin-ken pätak u tärewayän.
- ⁴ Man ŋo nanakniye ahänayän täkaŋ unita käbop nämo peŋ yämine. Nämoinik! Ekäni u imaka säkgämän säkgämän täŋkuk. Unita yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋitna epän kehäromi kehäromi täk täŋkuko u ba kudän kudupi täŋkuko unita kaŋ nadäwä tärewut.
- ⁵ Ekäni u Jekop täŋo oraniye, Isrel ämawebe it yäpmän äbäkamän nintä iwatta бага mani bian peŋkuk. Täŋpäŋ oraniye man kehäromigän ŋode yäwetkuk; In näkŋo бага man ŋo nanakjiye yäwetpäŋ yäwoŋärek kaŋ täk täŋput yän yänkuk.
- ⁶ Ude tänayän täŋo uyaku yerijiye mäden ahänayän täkaŋ unitä yänpäŋ-nadäk pen api täk täneŋ. Ude täŋkaŋ unitäŋo yeri ahänayän täkaŋ unitä udegän api yäwetpäŋ yäwoŋäreneŋ.
- ⁷ Ude tänayän täŋo uwä äbot u imaka, Anututa nadäkinik täŋ imiŋ yäpmän kuŋpäŋ kudän kudupi täŋkuko unita nämo api guŋ täneŋ. Ba бага mani u api buramik täneŋ.
- ⁸ Baga mani buramiŋpäŋjä oraniyetä täŋkuŋo ude nämo api täneŋ. Oraniye uwä Anutu täŋo manta nadäkinik nämo täŋpäŋ bänepitä Anutu iŋit-inik nämo täŋkuŋ. Täŋpäŋ Anutu mäde ut imiŋkuŋ.
- ⁹ Bian uken Efraim äbot unitäŋo komi äma uwä äpa kuwek yäpmän kuŋat täŋkuŋo upänkaŋ ämik ahänjirän umuntaŋpäŋ ämetkuŋ.
- ¹⁰ U Anutukät topmäk-topmäk täŋpani unita nadän äwaräkuk täŋpäŋ бага mani iwatta bitnäŋkuŋ.
- ¹¹ Ba imaka kudän kudupi iŋamiken täŋkuko unita guŋ tak-inik täŋkuŋ.
- ¹² * Ekänitä Isip täŋo kome kubä wäpi Soan uken kudän kudupi oraniye naniye ŋode täŋpäŋ yäwoŋäreŋkuk;
- ¹³ * U gwägu taŋi däpmän täkŋewänkaŋ kukŋi kukŋi kuŋirän Isrel ämawebe bämopgän yän-yäkŋat yäpmän kuŋkuk.
- ¹⁴ * Yän-yäkŋat yäpmän kuŋpäŋjä kepmawä gubam kubä iwerän kädät yäwoŋäreka intäjukun kuŋirän iwatkuŋ. Täŋ bipaniwä kädäp täŋo penyänjeki ägonitä udegän intäjukun kuŋirän iwatkuŋ.

* 78:2: Mat 13:35 * 78:12: Kis 7:8-12:32 * 78:13: Kis 14:21-22 * 78:14: Kis 13:21-22

- 15 * Tänpäkaŋ kome kawukiinikken mobä yäpurän tumänjirän ume gänaŋ umu nanik bumta abänjirä naŋkuŋ.
- 16 Bureni, mobä jopi tänpewän ume dapuri abani ude täŋkuk. Ude tänjirän ume taŋi ahänkuk.
- 17 Ekäni ärowani pähaptä iron ude täŋ yämiŋkukopäŋ kome kawuki uken ehutpäŋ ärowani kudän pen ŋode täŋ imiŋkuŋ;
- 18 * Anutu iyapi yäŋ nadänpäŋ yänjiktatpäŋ kakta ketem gäripi nitek ätukät nimi yäŋ peŋ iwetkuŋ.
- 19 Ude tänpäŋ Anutu yänjärok ŋode iwetkuŋ; Anutu kome kawuki ŋodeken ketem täga käwep pewän ahäwäpäŋ nimek? Ba täga nämo käwep! yäk.
- 20 Bureni, pengänä mobä yäpurän tumänjirän ume uken nanik abuk yäk. Upänkaŋ jide? Tom ketem udegän niminaŋi nämo käwep? yäk.
- 21 Yänjärok ude yänjirä Ekänitä mani u nadänpäŋ kokwawak taŋi tänpäŋ Jekop täŋo äbot uken kädäp mebet iniŋ kireŋpewän äpuk.
- 22 U imata, ämawebe uwä Anututa nadäkinik nämo täŋkuŋ. Ude täŋkaŋ Anutu ninta nadäkinik tänpäŋ täŋkentäŋ nimik täyak yäŋ nadäwä bureni nämo täŋkuk.
- 23 Ude täŋkuŋo upänkaŋ Anututä kunum iwerän aŋeŋkuk.
- 24 * Aŋeŋjirän kunum gänaŋ nanik ketem inide kubä pewän maŋjirä yäpmänpäŋ naŋkuŋ.
- 25 Ketem naŋkuŋo u ketem tägagämän, aŋero täŋo ketem bumikpäŋ naŋkuŋ. Anututä iron täŋ yämiŋkuko u naŋpäŋ koki täŋkuŋ.
- 26-27 Ude tänpäŋ mäniŋ pähap kubä iwerän piänkuk. Piänjirän ämawebetä itkuŋken u barak punin nanik päke uwä iwän ude bumik pewän maŋkuŋ. Barak uwä bumta, mobä jiraŋ ude.
- 28 Tänpäkaŋ u kome jopiken nämo pewän maŋkuŋ. Nämo! Ämawebetä yottaba tänpäŋ itkuŋken ugän pewän maŋkuŋ.
- 29 Eruk, ude tänpäkaŋ ämawebetä barak päke u naŋ tokŋeŋkuŋ. Bureni, imaka Anutuken yäpmäkta yänjapiŋkuŋo u yäniŋ kireŋ yämiŋkuk.
- 30-31 Ude täŋkentäŋ yämiŋkukopäŋ momi kädet nämo peŋkuŋ. Unita ketem u pen naŋ irirä Anututä kokwawak nadäŋ yämiŋpäŋ Isrel äma gubaŋi gubaŋi kehäromi nitek u pit kubägän däpmäŋ moreŋkuk.
- 32 Upänkaŋ momi pen täŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. Anutu kudän kudupi päke täŋ yäpmäŋ äbuko unita nadäkinik nämo täŋkuŋ.
- 33 Nadäkinik nämo täŋkuŋo unita ehät woŋ pit kubägän abänpäŋ paot täkaŋ ude Ekänitä imaka umuri kubä pewän ahänjirän uterak pit kubägän kumäŋ moreŋkuŋ.
- 34 Eruk Anututä ätuniye ude däpmäŋ paorirän yabänpäŋä ätu bänepi äyänutpäŋ Ekäni äneŋi iwatta bänep pek täŋkuŋ.
- 35 * Tänpäŋ nadänkuŋ; Ekäni uwä nintäŋo mobä kujat kehäromi ude it nimitak. Unitägän wakiken nanik nimagut täyak.
- 36 Ude nadänkuŋo upänkaŋ bänep äyänut-äyänut man yänkuŋo u jop yänjiktatkuŋ. Man yäkyäki täktäki u jopigän, bureni nämo.
- 37 * Ekänikät topmäk-topmäk täŋpani u nadäŋ äwaräkuk tänpäŋ mani nämo bu-ramiŋkuŋ.
- 38 Ude täŋkuŋo upänkaŋ Anututä kudup nämo däpmäŋ moreŋkuk. Nämo, oraŋ yämiŋpäŋ momini peŋ yämiŋkuk. Kokwawak taŋi täga täŋ yäminäŋipäŋ kadäni kadäni kokwawaki pewän maŋpäpäŋ ähan täŋ yämik täŋkuk.

* 78:15: Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 * 78:18: Kis 16:2-15; Nam 11:4-23, 11:31-35 * 78:24: Jon 6:31 * 78:35: Kis 15:13; Lo 7:8; Ais 41:14, 63:9 * 78:37: Apos 8:21

- 39* U imata, ämawebe unitäŋo mebarini ŋode nadänkuk; Uwä ämawebe jopigän, kadäni käroni itta yäwani nämo. Mänittä abämaŋ paotpeŋ kuk täyak udewani.
- 40 Wära, kome kawukiken peŋawäk wari wari täŋ imiŋirä nadäwän jägämi täk täŋkuk!
- 41 Isrel täŋo Kudupi Anutu u kadäni kadäni täŋikŋat-ikŋat kädet mäyap täŋ imiŋirä komi nadäk täŋkuk.
- 42 Uwä iniken kehäromini terak iwan keriken nanik bian yämagutkuko unita juku kubä nämo peŋkuŋ.
- 43 Nämo, Isip kome Soan käda uken kudän kudupi ŋode täŋkuko unita nadäwä ärowani nämo täŋkuk.
- 44* Kome uken Anututä ume yänpewän nägät äworeŋirän Isip nanik täga nämo naŋkuŋ.
- 45* Ba gäbäräm bipi ätu yäniŋ kirewänkaŋ abä äma gupi tätuŋ naŋkuŋ. Ude täŋpänjä wirit udegän yäniŋ kirewänkaŋ äbä imaka imakani kudup täŋpä waŋ yämiŋkuŋ.
- 46* Täŋpäkaŋ kapukbam mebari mebari ketemi epäni täŋpawakta yäniŋ kireŋkuk.
- 47* Ude täŋpänjä mimtä maŋpäŋ wain päya ba ketemi epän kudup täŋpän waŋkuŋ.
- 48 Ba ugän nämo, mim kenta yäpätä yawakiye kudup udegän däpmäŋ moreŋkuk.
- 49 Yäke! Anututä kokwawak wakiinik täŋpän aŋero täŋpawak pewä ahäwani u yäniŋ kireŋkuk.
- 50 Kokwawaki kwawak yäwoŋäreka kädet täwitpän ämawebe yabän äwaräkuk kubä nämo täŋkuk. Nämo, käyäm wakitä mäyap däpmäŋ moreŋkuk.
- 51* Ekänitä ude täŋpänjä Isip nanik täŋo nanak ämani intäjukun ahäwani kudup däpmäŋ paotkuk.
- 52* Täŋ iniken ämawebeniye yawak ude kome kawukiken kädet yäwoŋäreŋpäŋ yämagutkuk.
- 53* Yämagut päŋku yepmaŋpän umunkät nämo, säkgämän itkuŋ. Täŋpäkaŋ iwaniye uwä gwägutä uwäk täŋpän däpmäŋ moreŋkuk.
- 54* Eruk, yän-yäkŋat yäpmäŋ kuŋtänğän iniken kudupi kome dubinken ahänkuŋ. Täŋkaŋ kome uwä iniken kehäromi terak ämawebeniye yämikta ŋode täŋkuk;
- 55* Kome u mähekiye yawat kireŋpäŋ iniken ämawebeniye yäpmäŋ daniŋpäŋ yämiŋtän kuŋkuk. Ude täŋpänkaŋ Isrel äbori äbori eŋi täŋpän ittän kuŋkuŋ.
- 56* Anututä ude täŋ yämiŋkuko upänkaŋ Isrel ämawebetä Anutu ärowani unita täŋikŋarani täŋpän peŋawäk täŋ imiŋkuŋ. U jukumani kubä nämoinik iwatkuŋ.
- 57 Kudän waki oraniyetä bian täŋkuŋo udegän iwatpän nadän imikinik nämo täŋ imiŋkuŋ. Uwä äŋin gwäjiwani gwäjiwäkaŋ siwoŋi nämo kweko ude bumik.
- 58-59 Uwä anutu jopi yäniŋ oretta kome iwoyänpäŋ peŋkaŋ u kuk täŋkuŋonik. Ude täŋirä Anututä yabänpäŋ näk nadän naminaŋi jidepäŋ täkaŋ yän nadänpäŋ kokwawak täŋ yämik täŋkuk.
- Ude täŋpän Isrel äbot u mäde ut yämik-inik täŋkuk.
- 60* Täŋpän Silo komeken yottaba Anutu burenitä bämopiken itta yäwerän täŋ imiŋkuŋo u Anutu uken äneŋi itta nadäk kubä nämo peŋkuk.
- 61* Ude täŋkaŋ iwan yäniŋ kireŋirän topmäk-topmäk täŋo kudupi gäpe yottaba u gänäŋ itkuko u yäyomägatkuŋ. Gäpe u terak Anutu täŋo kehäromi ba peŋyänjeki kwawak kak täŋkuŋonik.
- 62 Ude täŋkaŋ ämawebeniye kokwawak nadänpäŋ iwaniye yäniŋ kireŋirän däpuŋ.

* 78:39: Sam 103:14-16; Jon 3:6-8; Jem 4:14 * 78:44: Kis 7:17-21 * 78:45: Kis 8:1-6, 8:20-24 * 78:46: Kis 10:12-15 * 78:47: Kis 9:22-25 * 78:51: Kis 12:29 * 78:52: Kis 13:17-22 * 78:53: Kis 14:26-28 * 78:54: Kis 15:17; Jos 3:14-17 * 78:55: Jos 11:16-23 * 78:56: Het 2:11-15 * 78:60: Jos 18:1; Jer 7:12-14, 26:6 * 78:61: 1Sml 4:4-22

- ⁶³ Kadäni uken Isrel täño äma gubañi ämik pähap gänañ kumbuñ. Kumäñirä webetä äma deken yäpne yäñ yäñpäñ jop itkuñ.
- ⁶⁴ Kadäni ugän bämop ämaniye udegän däpäkañ webeniye konäm kotkät nämo, jop kawuk täñpäñ itkuñ.
- ⁶⁵ Eruk ude täñtäñ äbänkä Ekäni dämmon terak naniktä-yäñ akuñkuk. U äma wain ume nañkañ täñgunguñ täñpäñ pärekopäñ kikuñtupäñ akuñpäñ karak yäweko ude bumik täñkuk.
- ⁶⁶ Ude akuñpäñ iwaniye däpmäñpäñ pimiñ yäwat kireñirän mäyäk tärek-täreki nämo nadäñpäñ ämik äneri täkta nämo nadäñkuñ.
- ⁶⁷ Ude täñkañ Josep täño oraniye äbot unita mäde ut yämiñpäñ, Efraim täño äboriye imaka, nämo iwoyäñkuk.
- ⁶⁸ Täñ Juda täño oraniye äbot u iwoyäñkuk. Täñkañ Saion pom, Juda täño komeken itkuko unita imaka, gäripi nadäk täñkuko unita iwoyäñkuk.
- ⁶⁹ Täñkañ pom uken kudupi yori, pom károñi ude punin unu täñkuk. Täñpäñ kehäromi-inik täñkuk, kome pähap täñpäñ peñkuko inide it täyak ude bumik täñkuk.
- ⁷⁰⁻⁷¹ * Täñpäkañ Juda äbot uken nanik epän watä ämani Devit epäni täkta iwoyäñkuk. U sipsip watä epän äma ude iraniken nanik imagutpäñ Isrel ämawebe ekäni ba täpurita watä irekta iwoyäñkuk.
- ⁷² * Ude iwoyäñpäñ teñirän Devit iniken epän unitagän nadäñpäñ ämawebeniye watä säkgämän it yämik täñkuk. Eruk unita Devit uwä Isrel äbot täño watä äma tägagämän-inik ude itkuk.

79

Anututä iwan keriken nanik yämagutta yäñapiñkuñ

- ¹ * O Anutu, guñ äbottä gäkño kome inita korenayäñ äbuño itkañ, u yabätan? U kudupi yotka täñpä wañirä imaka jopi äworetak. Ude täñkañ Jerusalem yotpärare imaka, täñpewä wañ moretak.
- ² Ämawebekaye, epän watä ämakaye u däpmäñpäñ yepmañirä siñ ba tom ägwäritä nañ-irähut täkañ.
- ³ Ude täñkañ ämawebekaye jopjop däpmäñirä unitäño nägäri umeyäwa tägata kweko ude Jerusalem yotpärare bämopiken tokneñkuk. Täñpäkañ u änekta äma kubä nämo itkuk. U kumän paotkuñ.
- ⁴ Täñpäkañ guñ äbot kukñi kukñi iranitä yäñärok niwetpäñ nibäñ mägayäkuñ.
- ⁵ * Unita Ekäni, jide? Ninta kokwawak pen api täñpen? Ba kokwawakka u kädäptä-yäñ pen api ijiñ yäpmäñ kwek?
- ⁶ Kokwawakka u ninta nämo, äbori äbori gäk nämo ganiñoret täkañ ba gäkken yäñapik man nämo yäk täkañ unita täñ yämisi.
- ⁷ Äma äbot unitä gäkño ämawebekaye däpmäñ-pewä kubäpäñ komeka u täñpä wañkuñ.
- ⁸ * Äbekniye oraniyetä bian momi täñkuño unita yäñpäñ komi epän nämo nimen. Nämo, bänep nadäk-nadäknin putärewni ninta butewaki nadäñ nimisi.
- ⁹ * O Anutu, täñkentäñ nimiñpäñ iwan keriken nanik nimagusi. Ude täñpäñ wäpka biñamta yäñpäñ mominin peñ nimisi.
- ¹⁰ Guñ äbottä Anutujin de yäñ niwerirä tägawek? Ude nämo, unita Anutu, guñ äbottä epän watä ämakaye täño nägäri piwä kuñkuño unita kowata komi yämiñiri kañ yabäna!

* 78:70-71: 1Sml 16:11-12; 2Sml 7:8; 1Sto 17:7 * 78:72: 1Kin 9:4 * 79:1: 2Kin 25:8-10; 2Sto 36:17-19; Jer 52:12-14
 * 79:5: Sam 85:5; Ese 38:19 * 79:8: Sam 106:6; Ais 64:9 * 79:9: 2Sto 14:11; Sam 25:11, 31:3

- ¹¹ Tånkañ notniye komi eñiken yepmañkuño yånkähän-kähän yañ itkañ u nadån yämiñpäñ kehäromika ärowani terak äma kumäkta biñam yäntärewni u yäniñ kireñpewi äpämañ kut.
- ¹² O Ekäni, guñ äbot uken-uken nanik yånärok gäwet tånkuño unita kowata kwini nämo tån yämen.
Nämo, tån gamañkuño u irepmitpäñ wakiinik tån yämen.
- ¹³ Ude tånjiri ämawebekaye nin, yawakaye ude itkañ bänep täga man tärek-täreki nämo gäwetpäñ ganiñ oretoret api tån yäpmäñ kune.

80

Isrel ämawebe Anututä tånkentån yämikta yånapiñ man yånkuñ

- ¹ * Anutu, Isrel tånjo watä äma, gäk nadån nimisi! Gäk Josep tånjo äbot nin, yawak ude watä it nimik täyan. Gäk añero tånjo intäjukun äma iriri it gwäjik täkañ.
- ² Unita gäk kehäromika oraniye Efraim, Bejamin kenta Manase tånjo äbot ninken kwawak pewi ahäwän! Äbä kehäromika nimiñpäñ tånkentån nimi!
- ³ Anutu, gäk äneñi nimagut yäpmäñ dubikaken ku. Butewaki nadån nimiñpäñ tånkentån nimiñjiri paotnetawä!
- ⁴ O Anutu kehäromi mähemi, äbotkaye nintä gäkken yånapiñitna kokwawak nadån nimiñkä kadäni jidegän api pewen?
- ⁵ Gäkä ude tånjiri konämpäñ ketem ude nañ itkamäñ.
- ⁶ Tånppäkañ iwaniyetä kukñi kukñi itkañ yabån äwaräkuk tånjiri nidäpmäñpäñ nintånjo kome korenayån täkañ.
Tånppäñ yånärok niwetpäñ nibån mägayäk täkañ.
- ⁷ Unita Anutu kehäromi mähemi, gäk äneñi nimagut yäpmäñ dubikaken ku. Butewaki nadån nimiñpäñ tånkentån nimiñjiri paotnetawä!
- ⁸ * Ekäni, bian gäk äbekniye oraniye, wain yeri kubä ude, Isip komeken nanik yäpmäñ päbä kome kubäken piwayån yånppäñ äma kome uken nanik yäwat kireñkun.
Tånppäñ wain yeri uwä kome u piñkun.
- ⁹ Tånppäñ yeri u pikta komeni ket tånppäñ piñkun. Tånppikañ jäwäri äpmonppäñ tañi-inik tånppäñ kome tañi iriñ wädån yäpmäñ kuñkuk.
- ¹⁰ Tånppäñ wain päya unitånjo momitä pom ba päya tañi tañi päke itkuño u kudup äyuy tån yämiñkuk.
- ¹¹ Tånppäkañ momini uwä kumañ päñku gwägu tañi wäpi Mediterenian unitä päñku Yufretis umeken täreñkuk.
- ¹² Upån gäk imata wain epän tånjo yewa u däpmäñ weñkun? Tånkunopån ämawebe kädet miñin kuñat täkañ unitä bureni kubota täk täkañ.
- ¹³ Tånppäkañ but ägwäritä jäwäri metån gwäjik täkañ. Tånjirä tom ägwäritä mujipi nak täkañ.
- ¹⁴ Unita Anutu kehäromi mähemi, gäkä ninta äneñi nadånppäñ kunum terak ununitä dapun tånppäñ nibån niwat. Tånppäñ wain päyaka nin tånkentån nimi.
- ¹⁵ Ninäwä wain päya gubañi gäkä tånppewi kehärom tañkuko udewani. Gäkä yeri u ketka kehäromitä piñkun. Tånkuno unita tånkentån nimik täyi.
- ¹⁶ Upånkañ wain päyaka uwä madånppäñ kädäp ijiwani. Unita iwaniye yabån yånjiri paot-inik tånput!

* 80:1: Kis 25:22 * 80:8: Ais 5:1-7

- ¹⁷ O Anutu, ämawebe ninä gäknata biñam iwoyänkuno u täñkentäj nimiñpäñ äneñi nibäj niwat täyi. Ba kehäromi äneñi nimik täyi.
- ¹⁸ Ude täñ nimiñiri nin ärowani täñpäñ manka äneñi nämo api irepmitne. Täñkañ wäpka biñam api ganiñ oretne.
- ¹⁹ Unita Anutu kehäromi mähemi, gäk äneñi nimagut yäpmäj dubikaken ku. Butewaki nadäj nimiñpäñ täñkentäj nimiñiri paotnetawä!

81

Kadäni pähap kubäken kap tekta jukuman yäjñuk

- ¹ Anutu u kehärominin. Unita bänep oretoret kap teñ imina. Jekop täño Anutu u kap gera terak teñ imut.
- ² Oretoret kap yäput pena yäjñpäñä wagäm utkañ gita kurere bok utpäñ iniñoret kap teñ imut.
- ^{3*} Täñpäñ komepak api äbäjirän womat kañ piäwut, ba komepak bämop tañirän orekirit kadäni uken womat piäjñpäñ kap kañ teñ imut.
- ⁴ Isrel äbottä kap ude tekta бага pätak. Jekop täño Anututä man u yäjñkehärom tañkuk.
- ⁵ Anututä ämawebe Isip komeken nanik yämagutkuko kadäni uken man u Josep iwetpäñ iwoñärek täñkuk.
- Täñpäkañ näk man kotäk kudupi kubä ñode ahäjirän nadäjñkut;
- ⁶ Pitjin terak bäräpi patkuko u ketäreñ tamiñkut yäk. Ba komi epänjin täño tuñum u täyomägatpäñ peñ tamiñkut yäk.
- ^{7*} Täñpäkañ intä komi nadäjñpäñ gera yäjñirä nadäjñpäñ täñkentäj tamiñkut yäk. Iromäj mämä gänañ kábop itpäñ nadäj tamiñkut yäk.
Täñpäñ komi gänañ nanik tämagut yäpmäj äbätängän Meriba ume terak täñyabäkken tepmañkut.
- ⁸ Unita Isrel ämawebe äbotnaye, in jukuman täwerayäj nadätat ño ket nadänayäj ba nämo?
- ^{9*} In mäjo wära nadäj yämiñpäñ nämoinik yäpmäj kuñatneñ yäk. Ba guñ äma täño yäwik nämo gwäjñ äpmon yämineñ.
- ^{10*} Nadäkañ? Näk Ekäni, intäño Anutu bureni-inik. Isip komeken nanik tämagut yäpmäj äburo u yäk. Unita in mejin añejirä ketem tepmäj towiwa.
- ¹¹ Ude yäjñkuro upäj ämawebenayetä mäde ut namiñpäñ näkño man unita juku nämo peñkuñ.
- ^{12*} Ude täñirä yabäj äwaräkuk täñjira iniken nadäk-nadäk terak kädet wakiwaki iwatkuñ.
- ¹³ Butewaki! Ämawebenaye, jide? In näkño man ño juku peñpäñ nadänañi. Isrel äbotnaye, in näkño kädet iwatnañi.
- ¹⁴ Ude täñirä uyaku iwanjiye täño kehäromi yäpmäj äpätet. Ba ketnatä iwanjiye däpmäj paotet.
- ¹⁵ Ude täñjira iwanjiye, näka bitnäk täkañ uwä näka umuntañpäñ gwäjñ äpmon namikäneñ. Täñpäkañ komi epän tärek-täreki nämo yämitet yäk.
- ¹⁶ Upañkañ ämawebenaye, näk inta ketem säkgämän säkgämän tamakañ nañ tokñewut yäjñ nadätat.

* 81:3: Nam 10:10 * 81:7: Kis 17:7; Nam 20:13 * 81:9: Kis 20:2-3; Lo 5:6-7, 32:12; Sam 44:20; Ais 43:12 * 81:10: Kis 20:2; Sam 37:4, 107:9 * 81:12: Jop 8:4; Apos 7:42; Rom 1:24-26

82

Anutu u intäjukun-inik itak

- ¹ Anututä äma ekäni ekäni unita gera yänpewän äbänpäj käbeyä täñirä Anututä ini käbeyä täño intäjukun äma itak.
Intäjukun itkañ käbeyäken äma itkañ uwä ñode yabäj yäyak;
- ² In goret tāk tākañ yāk. In man käbeyäken äma kädēt goret täñpanita in täga tākañ yäj yäwet tākañ.
Ba inä yabäj äwaräkuk täñirä äma wäpi biñam ikektä äma äpani täño wäpi yäpmäj äpäk tākañ yāk. Kädēt u jidegän api peney?
- ³⁻⁴ Unita in kädēt täga ñodepäñ kañ täñput; Man käbeyäken äma jopi jäwäri ba ironi kodäña udewani yäñkentäj yämineñ.
Täñpäñ ämawebe guñ ba ini gupi täga nämo täñkentänañi udewanita kädēt siwoñi täñ yämineñ yāk.
Täñpäñ ämatä äma udewani komi epän täñ yäminayäj tākañ uwä kañ yäniñ bitnäwut.
- ⁵ * Inä guñ, nadäk-nadäkjin nämo! Injin bipmäj urani gänañ kuñatpäñ ämawebe kädēt siwoñi nämo yäwoñärek tākañ.
- ⁶ * Näk bian ñode täwetkut; Inä anutu bumik, Anutu ärowani täño nanakiye itkañ yäj täwetkut.
- ⁷ Ude täwetkuro upäj apiño ñode täwera nadäwut! Inä kodak nämo api itneñ yāk.
In äma mewunitä kumäk tākañ udegän api kumneñ! Ba intäjukun äma ätutä kumäk tākañ udegän kumänpäj paot-inik api täneñ yāk.
- ⁸ Anutu, bureni yäyan! Gäk akuñpäñ kome terak yäñtärek epän tä! Äma äbori äbori kuduhtagän u gäkño biñam.

83

Isrel täño iwaniyeta paotta Asapatä yäñapik man ño yäñkuk

- ¹ O Anutu, man kum nämo iren. Ba kubäkengän kwikinik nämo iren.
- ² Iwankaye yabäsi! Äma gäka gañani pähap nadäj gamik tākañ u ärowani täñ gamikañ.
- ³ Guñ äma u ämawebekaye watä it yämik täyan u däpmäkta man käbop käbop yäñpäñ-nadäj itkañ.
- ⁴ Täñpäñ ñode yäkañ; Eruk, Isrel äbot u wari nämo itta däpmäj morena. Ude täñjitna wäpi paotpäj paot-inik kañ täñpän.
- ⁵ Anutu, gäk täñpäwakta guñ äma äbori äbori ñodetä bänep kubägän tākañ;
- ⁶ Idom kenta Ismael nanik, Moap kenta Hakri nanik,
- ⁷ ba Gebal, Amonkät Amalek nanik, ba Filistia kenta Tire nanik.
- ⁸ Täñpäñ Siria nanik, äbot kehäromi Lot täño oraniye täñkentäj yämiñkuño u imaka, yäpurärätgän täñkuñ.
- ⁹ * Äma äbori äbori u gäk täñpäwakta bänep kubägän pekañ unita Midian nanikta bian jide täñ yämiñkuno ude täñ yämen. Ba Kison umeken Sisera kenta Jabinta jide täñ yämiñkuno udegän täñ yämen.
- ¹⁰ Äma uwä Endo komeken däpmäj-pewi kumänpäj kome äworeñkuño u.
- ¹¹ * Täñpäkañ Orep kenta Septa jide täñ yämiñkuno u intäjukun ämaniyeta udegän täñ yämen.
Ba Sepa kenta Salmuna täñpäwak täñ yämiñkuno u äma ärowaniniyeta udegän täñ yämen.

* 82:5: Sam 11:3, 75:3 * 82:6: Jon 10:34 * 83:9: Het 4:6-22, 7:1-23 * 83:11: Het 7:25, 8:12

- ¹² Äma uwä ñode yänkuño unita tänpäwak täñ yämiñkun; Anutu täño kome u nininta api korene yän yänkuñ.
- ¹³ O Anutu, iwaniye u tänpewi mänittä keñkeñ jirañ kenta täpun-täpun piän äreyän tänpän kuk täkañ ude kañ täñput.
- ¹⁴⁻¹⁵ Tänpän kädäptä pom terak tepärañ pit kubägan ijiñ paoreko ude täñ yämen. Tänpän yäpä iromän mänitka terak yawat kireñ täñpi kuñtänpä kuneñ.
- ¹⁶ Ude tänpän kehäromika kañpäñ nadäwä tärekta mäyäk pähap yämen.
- ¹⁷ Ude täñjiri kehäromini paoräpäñ gäka tärek-täreki nämo umuntäneñ. Tänpän mäyäki pen pat yämiñirän kañ kumbut.
- ¹⁸* O Ekäni, kwawak yäwoñäreñjiri ñode kañpäñ nadäwä tärewut; Gäk kubä-tägan Ekäni, kome pähap ño kañiwatta kehäromi ärowani pat gamitak.

84

Kora nanakiyetä Anutu täño enjita gäripi nadänpän kap ño teñkuñ

- ¹ O Ekäni ärowani, kudupi yotkata gäripi inide kubä nadätat!
- ²* U gänañ Ekäni injamkaken itta bänepna kädäp ijik täyak u inipärik kubä. Bänep nadäk-nadäkna gupna kuduptä Anutu irit mähemi u oretoret kap yänñeñ inijoret täyiwa.
- ³ Barak imaka, enjikata gäripi nadäk täkañ. Kurasisiptä gäripi nadänpän tähani kudupi yotka piriken täk täkañ.
Ekäni ärowani Anutuna, barak ätu imaka, bägup säkgämän yänkañ enjini tänpän kudupi bukäka dubiniken mujipi pek täkañ.
- ⁴ Bureni, ämawebe kudupi yotkaken itkañ kap terak wari wari ganiñoret täkañ uwä gäkño oretoret terak it täkañ.
- ⁵* Ba ämawebe kehäromi yäpmäkta gäkkengän kuk täkañ u imaka, oretoret terak it täkañ.
Ämawebe udewani ganiñ oretta Saion pom terak ärokta pidämtak täkañ.
- ⁶ Äronñängän ämawebe täga u kome kawuki kubä wäpi Baka u irepmirirä iwän säkgämän tañirän ume dapuri abänpäñ gwägu tokneñ yäpmän kuk täkañ.
- ⁷* Ude ahäñirän kañkañ oretoret tänpän Saion pom kañ-ahäkta ehutpäñ kuñkä nämo gañatak täkañ.
Nämo, u anutu jopi-jopi kudup yärepmirani Anutu bureni u Saion pom terak api käneño unita.
- ⁸ Ekäni Anutu ärowani, Jekop täño Anutu, juku peñpäñ yänapik mannata nadäsi!
- ⁹ O Anutu, intäjukun ämanin iwoyänkuno u iron täñ imisi.
- ¹⁰* Tänpän ñode yäwa; Kudupi yotkata gäripi pähap nadätat. Kepma kubä uken irero uwä kepma mäyap uken-uken ittän kwero u irepmiñpäñ iret.
Äma ätutä äma waki täño täha säkgämän säkgämän gänañ itta gäripi nadäk täkañ upänkañ nähä äma jopigän itkañ Anutuna täño enji yäma täño watä ude irero unita nadäñjira inide kubä täñpek.
- ¹¹* U imata, Ekäni uwä watä it nimiñpäñ intäjukun täñ nimik täyak. U kudän tägatäga terak iron täñ nimiñpäñ orañ nimik täyak.
U äma siwoñi kuñaranita imaka täga yämikta nämo bitnäk täyak.
- ¹² Bureni-inik! Ekäni ärowani, ämawebe gäka nadäkinik tänpän gäkä terak yengämä pek täkañ uwä oretoret terak it täkañ.

* 83:18: Kis 6:3; Sam 59:13, 92:8 * 84:2: Sam 42:2, 63:1 * 84:5: Sam 81:1, 86:11, 122:1; Jer 31:6 * 84:7: Sam 42:2; Ais 40:31; Jon 1:16; 2Ko 3:18 * 84:10: 1Sto 23:5; Sam 27:4 * 84:11: Sam 34:10, 85:9; Ais 60:19-20; Mal 4:2

85

Ekänitā äboriye watä it yämekta yänapik man yänjuk

- ¹ Ekäni, komeka ba Isrel ämawebekaye ninta iron täñ nimiñiri äneji säkgämän itkumäj.
- ² Gäk ämawebekaye nintäño mominin peñ nimiñpäñ waki täk täñkumäño unitäño kowata awähutkun.
- ³ Kokwawak ninta nadäj nimiñkuno upänkañ peñ nimiñkun. Nidäpnañpäñ kokwawakka äneji mäde käda peñkun.
- ⁴ Unita Ekäni, waki keriken nimagurani, äneji gäkñata biñam nimagusi. Butewaki Anutu, gäk ninta nadäwäwak wari täñ nimentawä.
- ⁵ Ekäni, ninta kokwawak pen api täñpen? Ba gäkño nadäwäwakka pen api it yäpmäj ärowek ba?
- ⁶ * Ude nämo! Gäk täñkentäj nimiñpäñ irit kuñat-kuñat säkgämän äneji nimiñiri ämawebekaye nin oretoret täñpäñ kañ ganiñoret täna.
- ⁷ O Ekäni, bänep ironka äneji niwoñäreñpäñ waki keriken nanik wädäj tädotpäñ tägaken nipmañiri säkgämän kañ itna.
- ⁸ Ai, ämawebenaye, nin kädet waki bian täk täñkumäño u äneji täk tänetawä. Nadäkañ? Ämawebe iniñoret täkañ uwä Ekänitā irit säkgämän yämiñpäñ äbot kubägän yepmak täyak. Mebäri unita Ekäni Anututä man yäñahänjirän näk api nadäk täñpet.
- ⁹ Bureni! Ämawebe Anutu orañ imik täkañ u inita biñam yäpmäkta nämo bitnäk täyak. Nämoinik. U nin äneji nimagutpäñ Anutu ini ninkät penta itkañ komeninken säkgämän api itne.
- ¹⁰ Täñpäñ kadäni uken Anututä nadäj yämik-inik täñjirän ämawebeniyetä bänep nadäk-nadäk Anutu-kengän api peneñ. Ba Anututä iniken kädet siwoñi ämawebeniye bämopiken pewän ahänjirän säkgämän, äbot kubägän api itneñ.
- ¹¹ Bureni! Kome terak Anutu täño ämawebeniyetä Anutu nadäj imikinik täñjirä Anututä käderi siwoñi api yäwetpäñ yäwoñärewek.
- ¹² Ude täñkañ iron täñ nimiñjirän imaka imaka tänayäj takamäj u kudup säkgämän ahänjirä epäninken ketem ahäj bumbum api täneñ.
- ¹³ Täñpäkañ Anutu täño kädet siwoñitā intäjukun kuñkañ Ekäni täño äbäkäbäk kädet api täwirek.

86

Äma kubätä Anutu täñkentäj namän yäñpäñ yäñapiñkuk

- ¹ Ekäni, äma mewuni näka butewaki nadäj namiñpäñ täñkentäj nam!
- ² Nadäk-nadäkna kudup gäkkengän peñpäñ watä epän ämaka ude itat unita watä säkgämän it namiñiri wawetawä.
- ³ Ekäni, kepma käroñ gäkken gera yäñtäyiwa butewaki nadäj namiñpäñ geranata juku peyi.
- ⁴ Gäkgän ganiñoret täyat unita nadäj namiñpäñ täñpewi bänepnaken oretoret pähap kañ nadäwa.
- ⁵ * Ekäni, gäk orakorak mähemi unita mominin peñ nimik täyan. Ämawebe gäkken täñkentäk yäpmäkta gera yäk täkañ u gäripi pähap nadäj yämik täyan.
- ⁶ Unita Ekäni, näkño yäñapik manta juku peyi. Näk gäkä butewaki nadäj nami yäñ yäñpäñ gera yäyat u nadäj nam.

* 85:6: Hab 3:2 * 86:5: Neh 9:17; Sam 25:8; Jol 2:13; Jna 4:2

- 7 * Nāk nadātat, gākken gera yāwayāñ täyat u api nadāñ namen unita bārāpi kañ-ahāwayāñ täyatken gākken gera api yāk täñpet.
- 8 * O Ekāni, gāk udeyani Anutu kubā nāmo itak. Gākägän kuduhtagän yārepmitan. Täñpāñ gākā epān tāga tāk täyan u udegän kubā nāmo tāk tākañ.
- 9 * Guñ äbot täñpāñ yepmañkuno u kudup abā gāk gāmotkaken gwājij äpmon gamiñpāñ wäpka api ganiñoret täneñ.
- 10 * U imata, Ekāni gāk kubā-tägän imaka kudupi kudupi tāk täyan. Gāk kubā-tägän Anutu bureni-inik.
- 11 * Unita Ekāni, gāk kädetka näwoñäreñiri manka bureniğän iwat täyiwa!
Ket näwoñäreñiri gākagän nadāñ gamiñpāñ ganiñoret täyiwa!
- 12 Ekāni Anutuna, nāk bānepna gupna kuduhtagäntä api ganiñoret täñpet. Täñpāñ wäpka biñam api orañ gamiñ yāpmāñ ärowet.
- 13 Gāk butewaki tañi nadāñ namik täyan. Kumākta biñam täñkuropāñ wädāñ tädotpāñ nepmañkun.
- 14 Anutu, äma inita nadāwä ärowani täñpani ätutä mäde ut namik tākañ. Uwä gākño manka utpāñ nāmoinik iwat tākañ.
Täñpāñ näka butewaki nāmo nadāñ namiñpāñ kābeyä täñpāñ nāk nuttagän man yāñpāñ-nadāk tākañ.
- 15 Upāñkañ Ekāni, gāk butewaki ba iron mähemi, kokwawak bārāñeñ nāmo tāk täyan. Gāk ämawebekayeta gäripi-inik nadāk täyan. Täñpāñ nāmo nipmak täyan.
- 16 Unita äneñi nadāñ namiñpāñ butewaki nadāñ nam. Piä ämaka nāk kehäromi namisi.
Piä watä webeka nanaki nāk täñkentāñ nami!
- 17 Näka not täñ namik täyan unitāño bureni kwawak peñiri kāwayāñ nadātat.
Ude täñjiri kañpāñ iwanaye imaka, Ekānitä täñkentāñ imik täyak yāñpāñ kañ mäyäk tawut!

87

Saion uwä äma äbori äbori täño yotpärare täga bureni-inik

- 1 Ekānitä pom kudupi terak yotpärareni wäpi Saion täñpāñ peñkuk.
- 2 Täñpāñ Isrel täño kome ätuta gäripi nadāk täyak u irepmitpāñ Saion yotpärareta gäripi ini pärik kubā nadāk täyak.
- 3 Unita Anutu täño yotpärare, gāk juku peñkañ Anututä gäka man tägatäga ñode yäyak u nadä;
- 4 Kome näkño man buramik tākañ unitāño wäpi tawañ api täñpet. U täñpayāñ täyatken uken guñ kome, Isip kenta Babilon täño wäpi imaka, bok api kudän täwet. Ba Saion itta biñam wäpi kudän täwayāñ täyatken uken guñ kome Filistia, Tire ba Itiopia nanik imaka, bok api kudän täwet.
- 5 Kadäni uken Saionta ñode api yāneñ; Komeni komeni ämawebe täño eñi meñ bureni täyak. Täñpāñ Anutu täñpāmorek mähemitä ini täñ-kehärom tañpāñ api pewek.
- 6 Täñpāñ Saion täño kome mähem bureni-inik täño wäpi tawañ kudän täwayāñ täyakken uken ämawebe komeni komeni nanik täño wäpi u kudup u gānañ api pewek.
- 7 Ude täñjirän ämawebe uwä kap teñ oretoret bumta täñpāñ ñode api yāneñ; Saion kome ñowä iron kädet mebäri mebäri pewä ahāñ nimani unitāño dapuri bureni-inik!

88

Äma kubä komi butewaki terak itpāñ Anutuken gera yāñkuk

* 86:7: Sam 17:6, 50:15, 77:2 * 86:8: Lo 3:24; 2Sml 7:22; Jer 10:6 * 86:9: Sam 66:4; Ais 66:23; Rev 15:4 * 86:10: Sam 72:18; Ais 44:6-8; Mak 12:29 * 86:11: Sam 25:5; Jer 32:39

- ¹ Ekäni Anutu täñkentäkna, kepma bipani konäm butewaki terak gäkken gera yäk täyat.
- ² Unita yäñapik manna terak gera yäyat ño nadäñpäñ täñkentäñ nami.
- ³ Bäräpi mebäri mebäri näkä terak äronjirä kumäñ-kumäñ dubiniken itat.
- ⁴ Ämatä näka nadäñjirä kumäñpäñ awañ gänañ pat täkañ ude täyak, kehäromina kudup paotkañ unita.
- ⁵ Näk kumbani ude nepmañpäkañ it täyat. Ba ämikken däpmäñ-pewä kumbani, awañ gänañ pat täkañ udewani itat. Ba äma gäkä unita guñ tak-inik täñpäñ nämo täñkentäñ yämeno ude bumik itat.
- ⁶ Nähä awañ käroni-inik bipmäñ urani gänañ mebäri-ken-inik umu mañpi äpmonperero ude itat ño!
- ⁷ Kokwawakkatä näk kudup uwäk täñpäñ yejämäñtak.
- ⁸ Gäkä nadäñjiri notnayetä nabäñpäñ-nadäñjirä imaka taräki täñpäpäñ nabäñkañ umuntak täkañ.
Näk yewa kehäromi täga nämo abämañ kunañi, udewani gänañ itat.
- ⁹ Täñpäñ dapunna gäyamigän ijiñ itat. Ude itkañ, Ekäni, kepma kepma ketna kewatpäñ yäñapik man terak gäkken gera yäk täyat.
- ¹⁰ Jide? Kumbanitä kakta kudän kudupi pewi ahäk täkañ? Nämo! Ba ude täñjiri kumbanitä akuñpäñ wäpka yäñpäñ ganiñoret täkañ? Nämo, u täga nämo täneñ!
- ¹¹ Kumbani komeken naniktä gäkä nadäñ nimikinik täñpäñ nämo nipmak täyan unitäño biñam yäñahäk täkañ? Nämo, u täga nämo täneñ!
- ¹² Bipmäñ urani kome uken kudän kudupi kak täkañ? Nämo! Ba perpäñ guñ täñpäñ irani kome udeken naniktä gäkño bänep iron täga kañpäñ nadäk täkañ? Nämotä nämoinik!
- ¹³ Unita Ekäni, jop kumbero udetä täñkentäkta gera yäyat. Tamimañ tamimañ gäkken gera yäk täyat.
- ¹⁴ Täñjira imata nämo nadäñ namik täyan? Ba Ekäni, imata mäde ut namik täyan?
- ¹⁵ Näk gubañiken umunitä komi namiñ yäpmäñ äbäñjiri kumäñ-kumäñ dubiniken it täyat. Komi unitä kehäromina kudup näyomägatak.
- ¹⁶ Näk nutta kädet mebäri mebäri terak nepmañpi wak täyat. Gäkño kokwawakka wakiinik unitä näk däpmäñ jakñitpäñ nepmañtak.
- ¹⁷ Komi u kepma käron näk itgwäñjipäñ umetä tokätkañ täk täkañ ude yewa täñpäñ nepmak täyak.
- ¹⁸ Täñpäñ notnaye-inik u imaka, täñpewi nabä-kätäñjirä bipmäñ urani-tägän näkño notnapak bureni ude itak.

89

Ekänitä ämawebeniye nadäñ yämik-inik täk täyak

- ¹ * * O Ekäni, wari wari nadäñ nimik täyan unita juku piñpäñ kap api tek täñpet. Ba nämo nibä-kätäk täyan unitäño manbiñam pen api yäñahäk täñpet.
- ² Imata, nadäñ nimikinik täk täyan uwä nämo api paorek yäñ nadäk täyat. Ba kunum inide it täyak udegän nämoinik api nibä-katäweno unita nadäkinik täñpäñ api yäñahäk täñpet.
- ³ Ekäni, gäk man ñode yäñkun; Äma iwoyänkuro Devit ukät topmäk-topmäk kubägän täñpäñ ñode yäñkehärom tañkut; Äma kubätä äbotken naniktä intäjukun äma nämo api irek.
- ⁴ * Nämo, intäjukun ämata gäkä äbotken nanik-tägän api ahäñ yäpmäñ ärok täneñ yäñ yäñkun.

- ⁵ Ekäni, kunumtä ini ba imaka u terak it täkaņ unitä gäķņo täktäķka tägagämän unita kap terak ganiņ ubiņ tek täkaņ.
Ba nadāņ nimikinik täķ täyan unita yāņpāņ aņero kudupitā kap teņpāņ wāķka yāpmāņ akuk täkaņ.
- ⁶* Kunum gānaņ kudupi aņero ba imaka kubā gāķ udewani nāmo itak.
- ⁷ Bureni, kudupi aņerotā Anutu kaņpāņ nadāwā inipārik kubā, kehāromi nikeķ täņpāpāņ umuntak täkaņ.
- ⁸ Unita Ekäni Anutu kehāromi māhemi, gāķa imaka kehāromi kubā terak utpāņ täga nāmo yāwet. Nāmoinik, gāķ kehāromi-inik, ba manka kudup iwāt-inik täķ täyan.
- ⁹ Gwāģu pāhap gāķ kubā-tāģān kaņiwāt täyan. Ba gwāģu tokārirān gāķ kubā-tāģān täga iniņ bitnāwen.
- ¹⁰ Gāķ kubā-tāģān Isip täņo kehāromi kudup yomāģatpāņ kehāromikatā iwankaye ātu kudup dāpmāņpāņ yāwāt kireņķun.
- ¹¹* Kunum u māhemi gāķ, ba kome imaka. Kunum kenta kome gāķāģān täņ yepmaņķun.
- ¹² Kome morāķi morāķi, unudetā umude gāķā täņķun. Unita pom taņi yarā wāpi Tabo kenta Hemon unitā oretoret terak ganiņoret täkamān.
- ¹³ O Ekäni, gāķ ārowani, kehāromi-inik.
- ¹⁴ Kaņiwāt epān täķ täyan uwā kudān siwoņi terakģān täķ täyan. Nadāņ yāmik-inik täņo māhemi gāķ.
Ba yāņkehāromtak man siwoņi iwarani u māhemi gāķ.
- ¹⁵ Unita Ekäni, āmawebe kap terak ganiņoret täkaņ ba orakorakka täņo peņyāņek gānaņ kuģat täkaņ uwā oretoret pāhap nadāķ täkaņ.
- ¹⁶ Gāķa juku piņpāņ kepmā kāroņ bānep oretoret terak it täkaņ. Täņpāņ iron täņ yāmik täyan unita nadāņpāņ wāķka biņam yāpmāņ ārok täkaņ.
- ¹⁷ Āmawebe unitāņo kehāromi u gāķ. Ba unitāņo epmāģet kudān u gāķ. Bureni Anutu, gāķ oraņ nimiņiri iwaniye yārepmi moreķ täkamāņ.
- ¹⁸ Ekäni, Isrel āmawebe täņo Anutu kudupi gāķā watā āmanin iwoyāņķuno unitā intāģukun it nimik täyak.
- ¹⁹ Anutu, bian-inik, gāķ ayābu terak epān āmakaye täga ŋode yāwetķun; Nāķ komi āma kubā kaņ-ahāņpāņ kehāromi imiņķut. Āma u āmawebenaye bāmopiken iwoyāņpāņ intāģukun āma ude teņķut.
- ²⁰* Āma uwā epān āmana Devit. U intāģukun it tamikta olip umeni piņ ibatpāņ iwoyāņpāņ teņķut.
- ²¹ Unita kehāromi imiņira kehāromiģān api it yāpmāņ ārowek.
- ²² Ude irirān iwaniyetā āmik täņpāņ kehāromini täga nāmo api yāpmāņ āpneņ, ba āma wakitā täga nāmo api irepmi moreķ.
- ²³ Nāmoinik, iwaniye nāķņa-tāģān api yeņ jakņiret. Āma iwan täņ iminayāņ täkaņ upāņ api dāpet.
- ²⁴ Täņpāņ nadāņ imikinik täņpāņ nāmoinik api kakātāwet. Nāmo, wāpna terak kehāromiģān itkaņ iwaniye api yārepmi moreķ.
- ²⁵ Täņpāņ täņķentāņ imiņira kome taņi pāhap, gwāģu wāpi Mediterenian unitā pāņķu ume wāpi Yufretis u inita koreņpāņ api kaņiwareķ.
- ²⁶ Ude täņ imiņira ŋode api nāwerek; Gāķ nāķņo nanna ba Anutuna. Gāķ watā āmana kehāromi pāhap, mobā ude. Watā it namiņiri sāķģāmān it täyat.

* 89:6: Sam 40:5, 86:8, 113:5 * 89:11: 1Sto 29:11; Sam 24:1-2, 50:12 * 89:20: 1Sml 13:14, 16:12; Apos 13:22

- 27 * Yäjirän gäk nanakna intäjukun nanik yäj iwetpäñ intäjukun äma wäpi biñam ärowani nitek ude tejira wäpi biñamtä kome täño intäjukun äma päke u kudup api yärepmirek.
- 28 Topmäk-topmäk kubägän ukät täñkuro ba ude api täñ gamet yäj yäjkehärom täñkuro u nämo api guñ täwet. Nämo, u pen api nadäj yäpmäj kuñaret.
- 29 Ude täñpäñ näkä täñpewa kunumtä inide itpäñ nämo paot täyak udegän Isrel täño intäjukun ämawä, unitä äbotken nanik-tägän api ahäj yäpmäj ärok täneñ.
- 30-32 Täñpäkañ unitäño äboriye ahänayäj täkañ u бага manna nämo buramiñpäñ man kädetna mäde ut iminayäj täkañ uwä momini unita kowata yämiñira komi api nadäneñ.
- 33 Upäjkañ Devit ba nanakiye oraniye nämoinik api yabäj kätäwet. Yäj-kehäromtak man iwetkuro u nämo api irepmiret. Nämo! Pen nadäj imikinik api täk täñpet.
- 34 * Bureni-inik! Topmäk-topmäk ukät täñkuro u nämo api madäj täkñewet ba manna täpuri-inik kubä nämoinik api irepmiret.
- 35 Wäpna kudupi u terak bureni-inik ñode yäyat; Devit jopman kubä nämo iwetkut ba nämoinik api iweret.
- 36 Nämo, äboriye pen api weñ bäyanenñ. Näk mehamtäj imiñira edaptä iññ yäpmäj kwayäj täyak udegän kañiwat epänitä pen api it yäpmäj ärowek.
- 37 Ba komepaktä inide peñyänek täyak udegän it yäpmäj äronjirä ämawebetä ñode api nadäneñ; U ka! Komepak inide it täyak ude, Anututä mani nämo guñ täñpäñ kehäromigän iwat täyak.
- 38 Ekäni, ude yäjñkuno upäjkañ apiño intäjukun ämaka iwoyäjñkuno unita kokwawak nadäj imitan. Täñpäñ mäde ut imiñpäñ itan.
- 39 Täñpäñ topmäk-topmäk kehäromi epän ämaka ukät täñkuno u madäj täkñeñpäñ gwäpäni säkgämän yäpmäjpäñ okä näbä gänañ mañpi-äpmokañ.
- 40 Täñpäñ yotpärareni täño yewa kehäromi pähap u wärämütñkun.
- 41 Wärämuriri äma kuñ-äbäj täk täkañ uwä tuñumi kubotäj imiñpäñ kañ-mägayäk täkañ.
- 42 Yäniñ kireñjiri iwaniyetä kehäromini yäpmäj äpäñpäñ oretoret bumta nadäk täkañ.
- 43 Ämik täñpäñ gäk täñpewi ämik täño tuñumitä nämo täñkentäj imiñjirä iwaniyetä irepmiñkuñ.
- 44 Gäk wäpi biñam yomägatpäñ gwäpäni säkgämän u jop mañpi kuñkuñ.
- 45 Ude täñjiri kadäni nämo täreñjirän äma tägawani, kehäromi nitek nämo, bäräñeñ äworetak. Täñpäñ mäyäk pähap nadätak.
- 46 Ekäni, butewaki. Käbop pen api iren? Ba kokwawakka kädäptä ijik täyak ude pen api täñpen.
- 47 Näkño mebärinata guñ täwentawä. Kome terak iritna u keräpigän. Nin kudup kumäk-kumäk ikek täñ nipmañkun.
- 48 Netätä nämo kumäjñpäñ kadäni käroni irek? Äma kubätä kehäromigän itkañ awañ gänañ täga nämo äpmonjek? Nämoinik.
- 49 O Ekäni, bian nadäj nimikinik täñkuno u de pewi kukañ? Täñpäñ yäjkehäromtak man Devit iwetkuno unita jide nadätan?
- 50 Guñ ämatä epän watä ämaka näka yäjärok näwet täkañ unita nadäj äwaräkuk nämo täñpen. Nämo, kowata yämen!
- 51 Ekäni, nadä! Intäjukun ämaka näk iwoyäjñkuno u kome deken deken kuñarira guñ ämatä sära man näwet täkañ u nadätan?

* 89:27: Rev 1:5 * 89:34: Nam 23:19; Lo 7:9; Jer 33:20-21

⁵² Eruk, Ekäni wäpi biŋam tärek-täreki nämo iniŋoret täkana!

90

Anutu u pen api it yäpmäj ärowek, täj ninä paotpaotnin ikek

Anututa nadäkinik täŋpani Mosestä yäŋapik man ŋo yäŋkuk

¹ * Ekäni, gäk erjini bureni ude bian itkunonitä pen it yäpmäj äbätan.

² * Kunum kenta kome nämo pewi ahäŋirän gäk Anutu itkun. Gäk Anutu pengän itkunonitä pen api it yäpmäj ärowen. Paotpaotka nämo.

³ Gäk äma ŋode yäwet täyan; In änerji kome äworewut. Ude yäŋpäŋ äma täŋpewi kome äworek täkaŋ.

⁴ * Täŋpäkaŋ kadäni käroŋi pähap, obaŋ 1,000 ude u nadäŋiri kepma kubägan ude täk täyak. Däpmon paritna bipani kubä ahäŋpäŋ paot täyak ude bumik.

⁵ Täŋpäkaŋ ume tokätpäŋ äma kumäj-kumäj däpmäŋpäŋ yäpmäj kuk täyak gäk äma täŋo irit ude täŋpewi paot täkaŋ.

Täŋiri ämatä kome terak kadäni keräpi ayäbu täk täkamäj ude it täkamäj. Ba wädantä bäräŋeŋ ärok täkaŋ ude it täkamäj.

⁶ Tamimaŋ mäniit säkgämän yäpmäŋpäŋ itkaŋ kome ijiŋirän bipäda bäräŋeŋ kubitak täkaŋ. Äma uwä udewanigän.

⁷ Täŋpäkaŋ gäkŋo kokwawaktä nidäpmäk täyak. Ba gäkŋo bänep wakwakta bumta umuntak täkamäj.

⁸ Imaka wakiwaki käbop ba kwawak täk täkamäj u gäkä kwawakgän penpäŋ yabäk täyan.

⁹ Kokwawak nadäŋ nimiŋiri nin kome terak ahäŋ paot täk täkamäj. Täŋpäkaŋ nin kähän yäŋpäŋ paot täkamäj.

¹⁰ Nin kadäni käroŋi nämo it täkamäj. Obaŋ 70 ude nämo itkaŋ paot täkamäj. Ba kehäromigän pen itpäŋä obaŋ 80 täga käwep kaŋ-ahäne.

¹¹ Ekäni, kokwawakka täŋo kehäromi kudup niwoŋärewi yäwänaku äma kubätä täga nämo itek. Ba umun pähap jidewanipäŋ nadäkkäne?

¹² * Unita gäk kwawak niwoŋäreŋiri kome terak irit kuŋat-kuŋatnin u keräpigän it täkamäj yäŋ mebäri nadäna tumbut.

Ket ude nadäna tumbäpäŋ nininta nadäna äpani täŋpäpäŋ gäkken nanik nadäk-nadäk säkgämän u terakgän kaŋ kuŋatna.

¹³ * O Ekäni, gäkŋo kokwawak jidegän api paorek? Ba gäk jidegän änerji äyärjutpäŋ epän ämakaye ninta butewaki api nadäŋ nimen?

¹⁴ Täŋpäkaŋ gäk tamimaŋ tamimaŋ ironka pähap iritninken pewi tokŋeŋirän bänep oretoret nadäŋpäŋ ganiŋoret kap tek täkana.

¹⁵ Nin kadäni käroŋi-inik bäräpigän nadäŋ yäpmäj äbumäj. Eruk apiŋo gäk bänep oretoret taŋi nimisi, obaŋ jide bäräpi nimiŋ yäpmäj äbuno udegän.

¹⁶ Kehäromika terak imaka tägatäga täk täyan u epän ämakaye niwoŋäre. Täŋpäŋ iroŋiniye ba oraniye ahänayäŋ täkaŋ uwä udegän kaŋ yäwoŋäre.

¹⁷ * Täŋpäkaŋ Ekäni Anutunin, konka pähaptä nintä terak äroŋirän imaka imaka tänayäŋ täkamäj unitäŋo bureni kwawak kaŋ ahäwut.

91

Anututä ninta watä säkgämän it nimik täyak

* 90:1: Lo 33:27 * 90:2: Snd 8:25-26 * 90:4: 2Pi 3:8 * 90:12: Sam 39:4 * 90:13: Kis 32:12-13 * 90:17: Sam 27:4; Ais 26:12

- 1 * Äma kubätä iwantä nutneŋ yänpäŋ Anutu ärowani-inik dubiniken kuŋjirän käbop tewek.
- 2 * Tänpäŋ Ekäni ŋode iwerek; Näk käbop irit bägupkaken äreŋjira watä it namik täyan yäk.
Anutuna, näk nadäŋ gamikinik täk täyat yäŋ iwerek.
- 3 * Bureni-inik, Anututä watä kehäromi it gamiŋjirän, imaka käbop itak unitä gäk nämo tänpän wanenŋ. Ba käyäm wakitä gepmäŋirekta api täŋkentäŋ gamek.
- 4 * Anututä säkgämän uwäk tänpäŋ api gepmaŋpek, baraktä nanaki uyiŋpiŋit pat täkaŋ ude. Näk watä it gamik täyat yäŋ yäk täyak uwä bureni-inik täk täyak.
Unita gäk Ekänikät iriri ämatä ämik täŋo kurepä tageŋpäŋ it täkaŋ ude Ekänitä ude api täŋ gamek.
- 5 * Anututä watä it gamiŋjirän gäk bipani imaka umuri kubäta nämo umuntäwen. Ba kepma imaka kubä gäkä terak bäräŋenŋ-inik äroŋpäŋ tänpän wanenŋ yänpäŋ nämo umuntäwen.
- 6 * Tänpäkaŋ gäk käyäm taŋi ba imaka wakitä kepma ba bipani ahäŋ namineŋ yänpäŋ nämo umuntäwen.
- 7 * Äma mäyapiniktä dubikaken kumäŋjirä näk udegän kumbet yäŋ nämo nadäwen.
- 8 * Nämo! Gäk säkgämän api iren. Tänpäkaŋ äma waki täŋpani u kowata Anututä kwawak yämiŋjirän api yabäwen.
- 9 Ekäni u gäka watä kehäromi-inik it täyak. Anutu ärowani uken päŋku imaka wakita käbop it täyan.
- 10 U iriri imaka wakitä gäkä terak nämo api ahäwek. Ba käyäm wakitä gäkä enŋ gänaŋ nämo api ärowek.
- 11-12 * * Anututä aŋeroniye watä it gamikta yepmaŋkuko unitä api oraŋpäŋ gepmanenŋ. Ude täjirä kuroŋka ba gukutka nämo api pimiŋ tädoren.
- 13 * Tänpäkaŋ gäk aŋ komi ba gämok täga api yeŋ yepmäŋjiren.
- 14 * Tänpäŋ Anututä ŋode yäŋkuk; Ämawebe näka gäripi nadäk täkaŋ uwä api täŋkentäŋ yämet yäk.
Ba ämawebe nadäŋ namikinik täk täkaŋ uwä watä it yämet yäk.
- 15 * Äma udewani näkken gera yänayäŋ täkaŋ uwä api nadäŋ yämet yäk. Tänpäkaŋ bäräpi ahäŋ yämiŋjirä näk täŋkentäŋ yämiŋpäŋ wäpi biŋam ikek api yepmaŋpet yäk.
- 16 Tänpäkaŋ näkä kome terak irit kuŋat-kuŋari yäpurärät-pewa api käroŋtaŋ yämek yäk.
Ude täjira äma u ŋode api yäneŋ; Uraknin u täŋkentäknin bureni yäŋ api yäneŋ.

92

Anutu täŋo irona bänep täga kap tewani

Juda naniktä kap ŋo Sabat kadäni kubäkubäken tek täŋkuŋonik.

- 1 Ekäni, gäk ärowani pähap. Gäka bänep täga man gäwetpäŋ ganiŋ orerira bänepna pidämtak täyak.
- 2 Tänpäŋ iron täŋ namik täyan unita tami tami yäŋahäŋjit watä säkgämän it namik täyan unita bipani bipani yäŋahäŋjira bänepna pidämtak täyak.
- 3 Unitä näk gita utpäŋ gäk wäpka yäpmäŋ akuk täyiwa.
- 4 O Ekäni, gäk epän täjiri kaŋpäŋ bänepna tägak täyak. Ba ketka kudän kaŋpäŋ oretoret kap tek täyat.

* 91:1: Sam 31:20, 121:5; Ais 25:4, 32:2 * 91:2: Sam 14:6, 18:2, 56:4; Jer 16:19 * 91:3: 1Kin 8:37; Sam 124:7; Snd 6:5 * 91:4: Sam 36:7, 40:11, 63:7; Ais 51:16 * 91:5: Jop 5:19-23; Sam 23:4, 27:1, 64:4 * 91:6: 2Kin 19:35; Jop 5:22 * 91:7: Jos 14:10 * 91:8: Sam 37:34, 58:10 * 91:11-12: Sam 34:7; Mat 4:6; Luk 4:10 * 91:11-12: Mat 4:6; Luk 4:11 * 91:13: Het 14:6; Dan 6:22; Luk 10:19 * 91:14: Sam 9:10, 59:1, 145:20 * 91:15: 1Sml 2:30; Jop 12:4; Jon 12:26

- ⁵* Gäk nadäk-nadäka ärowani-inik. Tänpäj epän täk täyan u imaka, ärowani-inik.
- ⁶ Tänjiri äma bänep nadäk-nadäki nämotä gäkŋo täktäkkata tängunŋtak täkaŋ. Ba äma nämo nadäj tumbani, guŋ udewanitä täga nämo nadäj gamik täkaŋ.
- ⁷ Äma kädet waki tänpäni udewanitä nämo nadäj gamik täkaŋ upänkaŋ wädantä tägak täkaŋ ude tägaŋpäŋ imaka imaka yäpmäk täkaŋ.
Ude täk täkaŋ upäj kämiwä kudup api waŋ moreneŋ.
- ⁸ Imata, Ekäni gäk intäjukun-inik, paot-paotka nämo it täyan unita.
- ⁹ Ekäni, äma udewani unita ŋode nadäkamäj; Äma waki tänpänitä täga nämo api itneŋ.
Nämoinik! Gäka iwan täŋ gamik täkaŋ uwä kudup api däpmäj morewen.
- ¹⁰ Tänpäkaŋ gäkä kehärominawä bulimakau ägwäri täŋo kehäromi ude peŋ namiŋkun.
Ude tänpäj nadäj namiŋpäŋ ume käbäŋi nitek ärut namiŋkun.
- ¹¹ Tänpäj täŋkentäj namiŋiri iwanaye kumän waŋ moreŋirä yabätat. Ba äma waki tänpänitä kähän yäŋirä nadätat.
- ¹²* Tänpäkaŋ ämawebe siwoŋi kuŋaraniwä agäba päyani ärok täkaŋ udewani. Ba päya käronitä äromaŋ kuk täkaŋ ude säkgämän api it yäpmäj äroneŋ yäk.
- ¹³* Uwä päya Ekäni täŋo eŋi yämaken piwani, säkgämän, kehäromi nitek udewani.
- ¹⁴* Äma udewani uwä nadäkiniki kodakigän pen api it yäpmäj kwek. Uwä päya biani-pänkaŋ kodakigän itkaŋ bureni säkgämän pat täkaŋ ude bumik.
- ¹⁵ Unita ŋode api yäŋahäneŋ; Ekäni u tägagämän yäk. Nin kehäromigän täŋkentäj nimik täyak yäk.
Uken kädet goret kubä nämo kak täkamäj. Nämoinik!

93

Anutu ärowani-inik itak

- ¹ Ekäni uwä intäjukun-inik itak. Uwä ekäni ärowani. Wäpi biŋam säkgämäntä teki ude it täyak.
Tänkaŋ pion yamäk täkaŋ ude kehärominipäj yamäk täyak. U komeni komeni täŋmeham tänpäj pewän wareŋi nämo it täyak.
- ²* Ekäni, gäk bian kome ŋoken imaka kubä nämo itkukken intäjukun itkun. Täŋkaŋ bian umuken intäjukun itkunonitä paot-paori nämo intäjukun it yäpmäj äbätan.
- ³⁻⁴ Tänpäkaŋ kome terak imaka imaka kehäromi nitek itkaŋ uwä gäkä yärepmitan.
Gwägu käroŋi boham uwä mämä taŋi yäk täyak.
Ba gwägutä taŋi tokätpäŋ mämä pähap yäk täyak upänkaŋ Ekäni, gäkŋo kehäromika uwä ärowani pähap.
Gäkŋo kehäromikatä imaka imaka kuduptagän yärepmitak.
- ⁵* Ekäni, gäkŋo man kädet u kehäromigän, paot-paori nämo. Ba gäkŋo kome uwä kudupi-inik itkukoniktä api it yäpmäj ärowek!

94

Anutu-tägän yäpmäj daniwani äma ude itak

* 92:5: Sam 139:17; Ais 28:29, 55:8-9; Rom 11:33-34 * 92:12: Sam 1:3, 52:8; Ais 65:22; Hos 14:5-6 * 92:13: Sam 100:4, 135:2 * 92:14: Sam 1:3; Jon 15:2 * 93:2: Sam 45:6, 90:2; Kra 5:19 * 93:5: Sam 19:7, 29:2, 96:9; 1Ko 3:17

- 1* Ekäni, gäk äma wakita kowata yämani Anutu. Unita apiŋo kokwawakka kwawak pewi ahäŋirän käwa!
- 2 Gäk ämawebe kuduptagän täŋo täktäki yäpmäŋ daniwani Anutu. Unita bäräŋeŋ päbä äma gup yäpmäŋ ärokärok täŋpani komi yäpnaŋi u yämi!
- 3* O Ekäni, äma wakiwaki täŋpanitä wakinita yäŋpäŋ oretoret täŋ yäpmäŋ kuŋirä kadäni jidegän api tärewek? Kowata jidegän api yämen?
- 4 Äma udewanitä täŋpäwak kudänita gupi yäpmäŋ äronpäŋ inita biŋam wari wari yäk täkaŋ.
- 5 Äma udewani ämawebe gäkŋata biŋam iwoyänkuno u komi bumta yämiŋpäŋ yeŋ däpmäk täkaŋ.
- 6 U webe kajat ba nanak kodäŋani däpmäŋ-pewä kumäk täkaŋ. Ba kubäken nanik ninkät bok irani unita udegän jop nadäŋ däpmäk täkaŋ.
- 7 Ude täŋkaŋ ŋode yäk täkaŋ; Kudän ude täk tämaŋ uwä käbop täk tämamäŋ. Ekäni, Isrel täŋo Anutu u nämo nibäŋpäŋ nadäk täyak yäk.
- 8 Äma täŋpäwak täŋpani in ude yäk täkaŋ upäŋkaŋ jidegän api nadäwä täreneŋ? Inä guŋ bureni-inik!
- 9* Man ude yäk täkan uwä yänaŋi nämoapäŋ yäk täkaŋ. Anutu, jukunin dapunin täŋkuko u täga nämo tabäŋpäŋ nadäwek? U siwoŋi tabäŋpäŋ-nadäk täyak!
- 10* U guŋ äbotta komi yämik täyak unita inta komi udegän täga api tamek. U ämawebe kuduptagän täŋo yäŋpäŋ-yäwoŋärek äma unita nadäk-nadäki nämo yäŋ nämo nadäneŋ.
- 11* Nämo! Anututä äma täŋo nadäk-nadäki kudup yabäŋpäŋ-nadäk täyak. Nadäk jide pewä ahäk täkaŋ u jopigän yäŋ nadäk täyak.
- 12* Täŋpäkaŋ Ekäni, äma gäkä jukuman yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋiri buramik täkaŋ u gäkŋo oretoret terakgän kuŋat täkaŋ.
- 13 Gäk bäräpi ketäreŋ yämiŋiri gup gapun gapun terakgän it täkaŋ. Ude it yäpmäŋ kuŋirä äma waki täŋpani awaŋ gänaŋ äpmoŋirä kaŋ yabäwut!
- 14* Unita bureni-inik nadätat, Ekäni gäkä ämawebe gäkŋata biŋam iwoyänkuno u nämoinik api yabä-kätäwen.
- 15 Nämo, äma waki täŋpani unitä ämawebe täŋo man goret yäpmäŋ danik täkaŋ u gäkä täŋpewi siwoŋi api ahäwek. Ude täŋiri äma siwoŋi siwoŋitä kädet u api täŋ-kehärom täneŋ.
- 16 Ämawebe, yänyabäk ŋode täwet yabäwa; Netätä äma wakiwaki täŋpani iŋamiken näk gäarak itkuk? Ba näkŋo man netätä yänkentäŋ namiŋkuk?
- 17 Unita man ŋode täwera nadäwut; Ekänitä täŋkentäŋ namiŋkuk! Nämo täŋkentäŋ namiŋkuk yäwänäku näk bäräŋeŋ kumäŋpeŋ päŋku kum irit komeken iram.
- 18* Yäke! Näk maŋ nutnayäŋ täkaŋ! yäŋ yänkut. Upäŋkaŋ nämo! Ekäni, butewakika tärek-täreki nämo u terak oraŋ namiŋiri nämo maŋ nutkuŋ.
- 19 Nadäwätäk bäräpi mebäri mebäri ahäŋ namiŋirä upäkaŋ gäkä naniŋ kawat täŋiri oretoret terak kuŋat täyat.
- 20 Ekäni, näk nadätat. Gäk äma ekäni ekäni waki täŋpanikät epän bok nämo täk täkaŋ. Äma udewaniwä kudän wakita siwoŋigän yäŋ yäk täkaŋ.

* 94:1: Ais 35:4; Nah 1:2; Rom 12:19 * 94:3: Jop 20:5; Sam 13:2 * 94:9: Kis 4:11; Snd 20:12 * 94:10: Jop 35:11; Sam 44:2; Ais 28:26 * 94:11: Jop 11:11; 1Ko 3:20 * 94:12: Jop 5:17; Snd 3:11; 1Ko 11:32; Hib 12:5 * 94:14: 1Sml 12:22; Rom 11:1-2 * 94:18: Sam 38:16

- ²¹ Ude täŋkaŋ ämawebe siwoŋita komi yämikta tawaŋ peŋpäŋ äma momini nämo, jop nadäŋ kumäkta yäniŋ kirek täkaŋ.
- ²² * Upäŋkaŋ Ekäni Anutunata äma waki iŋamiken näk gäarak itpäŋ täŋkentäŋ namik täyak.
- ²³ Täŋkaŋ Ekäni Anutuninta äma waki mominita yäŋpäŋ komi yämiŋpäŋ kudup api täŋpän waneŋ.

95

Iniŋoret mankät jukuman

- ¹ Ämawebe, in äbut! Äbäkaŋ Anututa iniŋoret kap teŋ imina! Anutu u watä it nimiŋkaŋ umuri-ken nanik nimagut täyak unita iniŋ oretna!
- ² Iŋamiken ahäŋpäŋ bänep täga kap iniŋ ubiŋ tena!
- ³ Nadäkaŋ? Ekäni u Anutu pähap. Uwä wäbät ba imaka anutu yäŋ yäwet täkaŋ u kudup intäjukun-inik it yämik täyak.
- ⁴ Ume kubat ba pom käroŋi käroŋi kuduŋtagän u Ekäni täŋoniktä itkaŋ.
- ⁵ Ini-tägän kome ba gwägu pähap yäŋirän ahäŋkuŋo unita mäheŋi bureni-inik itak.
- ⁶ Unita in äbut! Ekäni nin kudup täŋpäŋ-nipmaŋpani u dubiniken äbäŋpäŋ gwäjiŋ äpmonpäŋ iniŋ oretna!
- ⁷ * * Uwä nintäŋo Anutu itkaŋ yawakiye ude iritna nibäŋ niwatpäŋ ketem nipmäŋ towik täyak.
- ⁸ * * Unita Ekänitä ŋode niwerirän nadäna; Äbekjiye orajiyetä bian Meriba Masa komeken näkŋo man bitnäŋpäŋ ärowani täk täŋkuŋo u in udegän nämo täneŋ. Apiŋo näkŋo man nadäŋ parit ärowani nämoinik täneŋ yäk.
- ⁹ Nämo! Näk imaka tägatäga täŋira yabäŋkuŋo upäŋkaŋ äbekjiye orajiye uwä mäde ut namikinik täŋkuŋ.
- ¹⁰ * Ude täŋ namiŋirä kokwawak nadäŋ yäpmäŋ kuŋira obaŋ 40 ude täreŋkuk. Täŋpäŋ yäŋkut; Näka nadäkinik nämo täŋ namiŋpäŋ näkŋo kädet iwatta bitnäk täkaŋ.
- ¹¹ * Unita kokna wawäpäŋ man kehäromi ŋode yäŋkut; Äbot uwä äbä orek näkkät nämoinik api itneŋ.

96

Anutu uwä intäjukun-inik itkaŋ komen ämawebe yabäŋ yäwat täyak

- ¹ Komen ämawebe kuduŋtagän, nin Ekänita kap kodaki kubä teŋ imina!
- ² Ekänita kap teŋ imiŋpäŋ wäpi iniŋ oretna! Täŋpäŋ yäpätägak epän täŋkuko unitäŋo manbiŋam keŋma keŋma ämawebe kap terak yäwet täkäna!
- ³ Bureni! Wäpi biŋam ärowani ba kudän kudupi täk täyak unitäŋo manbiŋam ämawebe komeni komeni yäŋahäŋpäŋ yäwetna!
- ⁴⁻⁵ Imaka imaka ämawebe komeni komenitä nadäŋ yämik täkaŋ uwä jopigän. Upäŋkaŋ Ekäni ini-tägän kunumkät imaka imaka punin itkaŋ u täŋpäŋ peŋkuk. Bureni! Ekäni u wäpi biŋam ikek unita unitäŋo wäpi biŋamä yäpmäŋ akuŋpäŋ punin unu pena!
Täŋ, wäbät nämo nadäŋ yämine. Nämoinik! Ekänitagän umuntak täkäna!

* 94:22: Sam 59:9, 62:2, 62:6 * 95:7: Sam 80:1, 100:3 * 95:7: Hib 3:15, 4:7 * 95:8: Nam 14:22; Lo 6:16
* 95:8: Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 * 95:10: Hib 3:7-11 * 95:11: Nam 14:20-23; Lo 1:34-36, 12:9-10; Hib 4:3-5

- ⁶ Ekäni uwä wäpi biñam pähap ikek unitä Intäjukun Äma itak. Ba iniken erjini udegän, kehäromi, epmäget tägagämän ikek.
- ⁷ * Unita äma äbori äbori, in kuduhtagän Ekäni iniñ orerut! Ekänitä iniken täktäki ba kehärominita yänpäj wäpi biñam yäpmäj akukot!
- ⁸ Wäpi biñam iniñ oretkañ imaka kubä Ekäni iniñ oretta pewani yäpmäj iniken erji gänañ ärowut!
- ⁹ * Nadäkañ? Ekäni u kudupitä kudupi-inik unita ämawebe komeni komeni Anututa nadänpäj kwaineñ.
- ¹⁰ * Tänpäkañ Anutu täño ämawebe, in äma äbori äbori ñode kañ yäwerut; Ekäni uwä intäjukun itkañ kome täñ-kehärom tañkuk. Tänpäkañ kometä säkgämän itpäñ wareñi nämo pat täyak.
Tänpäkañ kämi Ekänitä iniken nadäk-nadäk siwoñi terak äma äbori äbori yäpmäj daniñpäñ api yabäj yäwarek. Ude kañ yäwerut!
- ¹¹ Ai! Kunum ba kome, ek oretoret täkon! Tänpäj gwägu pähap, gäk ba imaka imaka gäk gänañ kuñat täkañ in gera mämä täñput!
- ¹² Epän, inkät ketem in gänañ itkañ u kudup Ekäni iniñ orerut! Tänpäkañ Anutu iñamikenä päya bipiken päke itkañ u kuduhtagän kap tenpäñ oretoret kañ täñput!
- ¹³ * U imata, Ekäni uwä äbayäj täyak. Äbänpäjä ämawebe komeni komeni iniken nadäk-nadäk siwoñi terak yabäj yäwatpäñ man bureni terak api yäpmäj daniwek.

97

Ekäni uwä kañiwat epän ärowani täñpani

- ¹ Ekänitä intäjukun-inik itak. Unita kome tañi, ba kome täpuri täpuri gwägu bämopiken itkañ, in bänep täga nadäj imiñpäñ oretoret täkot.
- ² Ekäni uwä kudupi-inik. Gubam kenta bipmäj uranitä kumän uwäk täñ paot täyak. Täñkañ unitä ämawebe yabäj yäwat epän säkgämän siwoñi täk täyak.
- ³ Tänpäkañ uwä jop nämo kuñat täyak. Nämo inik, kädäp mebet täñpewän intäjukun kuñkañ iwaniye ijiñ paot täyak.
- ⁴ Ekäni Anututä yänpewän yäpä kwiniñrän kome yäñek täyak. Ude ahäñirän kometä kañkañ kwaik täyak.
- ⁵ Anutu uwä kome pähap täño intäjukun. U äbäñirän kome pähap ño kokoyäk täyak.
- ⁶ Kunum ba imaka imaka u terak it täkañ unitä Anutu kudän siwoñi täk täyak unitäño manbiñam pewä ahäk täkañ. Täñirä ämawebe u kañpäñ nadäk täkañ.
- ⁷ * Unita ämawebe anutu jopi-jopi yäniñ oret täkañ uwä bumta mäyäk tänañi. Anutuniye u tägagämän yäj yäk täkañ.
Upäjkañ nämo! Anutu jopi-jopi kuduhtagän u Ekäni iniñ oretnañipäj.
- ⁸ Anutu, yäpmäj danik-danik epän täk täyan u siwoñi unita ämawebe kuduhtagän Saion yotpärareken nanik ba Juda komeken nanik bänep täga pähap nadänpäj oretoret pähap täk täkañ.
- ⁹ * Ekäni, gäk ekäni ärowani. Gäkä kome pähap ño watä it täyan. Gäk wäpka ärowani pähap. Imaka kome terak ba anutu jopi-jopi kumän yärepmitan.

* 96:7: Sam 29:1-2 * 96:9: 2Sto 20:21; Sam 33:8, 93:5, 114:7 * 96:10: Sam 9:8, 67:4, 93:1, 98:9 * 96:13: Sam 98:9 * 97:7: Kis 20:4; Lo 5:8, 27:15; Jer 10:14; Hib 1:6; Jem 2:19 * 97:9: Kis 18:11; Sam 83:18, 95:3, 96:4

- ¹⁰ Tənpəkaŋ Anututä ämawebe imaka waki-wakita taräki nadäk täkaŋ unita gäripi nadäŋ yämik täyak.
Tənpəŋ ämawebeniye watä säkgämän it yämiŋpəŋ äma wakiwaki keru terak nanik yämagut täyak.
- ¹¹ Bureni, ämawebe kudän täga tənpəni u Anututä peŋyänək bänepiken peŋirän oretoret terak it täkaŋ.
- ¹² Ai! Ämawebe siwoŋi kuŋat täkaŋ, in Ekänijin unita yənpəŋ bänepjinken oretoret pähap nadäk täkot!
Piä taŋi täk täyak u nadənpəŋ iniŋ oretkaŋ U äma kudupi-inik yəŋ nadäk täkot!

98

Anutu ärowani uwä kehäromi ba kudän siwoŋi mähe mi

- ¹ * Ekänitä imaka mebäri mebäri tägagämän pewän ahəŋ nimiŋkuŋo unita kap kodaki kodaki terak iniŋoret täkäna!
Ekäninin u siwoŋi, kehäromini terak iwaniye kudup təŋo kehäromini yəpməŋ əpuk.
- ² Ekänitä ämawebeniye iwan keriken nanikpəŋ yämagurirän ämawebe komeni komenitä kehäromini kwawakinik kaŋpəŋ nadəŋkuŋ.
Ude təŋirän kudän siwoŋi-inik täk täyak yəŋ kaŋpəŋ nadəwä təreŋkuŋ.
- ³ * Isrel ämawebeta watä pen api it yämet yəŋ bian yəŋkuko u nadənpəŋ ämawebeniye nämo yepmaŋkuk.
Təŋirän ämawebe komeni komeni naniktä täktäki u kaŋpəŋ nadənpəŋ yəŋkuŋ;
Anutu u ämawebeniye iwan keru terak nanikpəŋ yämagutkuk yäk.
- ⁴ Unita ämawebe in kuduŋtagän kome terak itkaŋ, in Ekäni iniŋoret kap teŋpəŋ wäpi yəpməŋ akuk täkot!
- ⁵⁻⁶ Ude tənpəŋ bigoŋ utpəŋ iniŋoret kap teŋit womat piänjit, uhuwep bok piäk täkot yäk.
Bänep tägagämän nadənpəŋ Ekäni ärowani gera terak iniŋoret täkot!
- ⁷ Ai! Gwəgu taŋi, tom gäk gənaŋ itkaŋ u ba kome ba ämawebe, in kuduŋtagän Ekäni wäpi yəpməŋ akuk täkot!
- ⁸ Ume, in mämä taŋi yäk täkot! Pom, in imaka udegän, Ekäni iŋamiken oretoret tənpəŋ kap tek täkot!
- ⁹ U imata, uwä Anutu Bureni-iniktä äbənpəŋ yabəŋ yəwat epän säkgämän siwoŋi təŋkaŋ iniken nadäk-nadäk siwoŋi terak ämawebe api yəpməŋ daniweko unita!

99

Anutu intəjukun-inik itak

- ¹ * Ekäni u intəjukun-inik itak. Aŋero keru kukŋi kukŋi irirä u bämopiken maŋit itak.
Unita ämawebe uken-uken nanik kaŋpəŋ nadənpəŋ umuntaŋpəŋ kwaik täkot!
- ² Ekäni uwä Jerusalem yotpärareken itkaŋ wäpi biŋam ärowani nitek it täyak. Itkaŋ ämawebe äbori äbori komeni komeni intəjukun it yämik täyak.
- ³ Bureni! Ekäni u kudupi unita ämawebe päke u Ekäni intəjukun-inik itak yəŋ nadäk täkot. Ude nadənpəŋ wäpi biŋam yəpməŋ akuk täkot!
- ⁴ Intəjukun ämanin, gäk kehäromika nitek itkaŋ kädət siwoŋitagän gäripi nadäk täyan.
Ekäni, bureni, gäk Isrel ämawebe nin kädət siwoŋi niwoŋäreŋiri ugän iwat täkaməŋ.
Niwoŋäreŋiri ämawebe ätu nämo təŋyäkŋat täkaməŋ. Nämo, kudän täga-tägagän yəwoŋäreŋek täkaməŋ.

* 98:1: Kis 15:6; Sam 33:3, 40:5; Ais 52:10 * 98:3: Sam 22:27; Luk 1:54, 1:72 * 99:1: Kis 25:22

- ⁵ Unita ämawebe, Ekänijin wäpi yäpman akuk täkot! U Anutujin bureni. U kudupi-inik unita dubiniken kuṣpän wäpi iniṣoret täkot!
- ⁶ Nadäkaṣ? Moses kenta Aron uwä Ekäni unitäṣo bä mop äma ude itkumän. Ba Samuel u imaka, Anutu iniṣ orerani äma kubä.
Äma uwä Ekäniken yänapiṣirä nadän yämik täṣkukonik.
- ⁷* Täṣpakaṣ Ekäni uwä gubam gänar itkaṣ бага man yäminkuk. Yämänkaṣ бага man u kudup iwatkuṣ.
- ⁸* Ekäni Anutunin, gäk ämawebekaye täṣo yänapiṣ man u nadän yämik täṣkun. Gäk gäkṣa-tägän ämawebekaye ṣode yäwoṣäreṣkun; Gäk momini peṣ yämani Anutu. Momini peṣ yämik täṣkuno upänkaṣ wakini u yäpä-siwonṣakta komi yämik täṣkun.
- ⁹ Unita ämawebe, Ekäni Anutunin wäpi yäpman akuk täkäna! Täṣpän unitäṣo pom kudupiken kuṣpän gwäṣiṣ äpmon imiṣpän iniṣoret täkäna.
U imata, Ekäni Anutunin u kudupitä kudupi-inik itak.

100

Ämawebe, in äbä Anutu iniṣ orerut!

- ¹ Ämawebe uken-uken nanik, in kuduṣtagän oretoret gera terak Anutu iniṣoret täkot!
- ² Täṣpän Anutu täṣo epän bänep pidäm terak täṣpän kap teṣpän iṣamiken kwawak äbut.
- ³* Ekäni uwä Anutu itak u nadawut! Keri terak ahänkumäṣo unita mäheminin ude itak.
Tänpakaṣ ninä unitäṣo ämawebeniye.
Tänkaṣ ninä yawakiye unita nibän niwat täyak.
- ⁴ Eruk ämawebe, in kap teṣpän iniṣ orepän Ekäni täṣo yotpärareken äbut! Täṣpän bänep täga man iwetpän wäpi yäpman akuwut!
- ⁵* Imata, Ekäni uwä tägagämän. Bänep ironi paot-paori nämo. Watä säkgämän pen api it nimiṣ yäpman ärowek.

101

Devittä intäjukun äma itkaṣ siwoṣi kuṣatta Ekäni iwetkuk

- ¹ Ekäni, gäkä nadakta kap yän-tewayän täyat ṣowä siwoṣi kuṣatta ba gäkgänpän gäwaräntakta tewayän.
- ² Näk siwoṣigän kuṣatta nadänit nadänit api kuṣarero unita gäk näkken jidegän api äben? Täṣkaṣ ämawebenaye yabän yawat täyat uwä bänep kuräki terak täk täyat.
- ³* Täṣkaṣ kudän wakita not nämoinik api täṣpet. Ba äma Anutu mäde ut imik täkaṣ unitäṣo täktäkita taräki nadänpän unita ukät itpän-nadäk kubä nämoinik api täṣpet.
- ⁴ Näk tänyäkṣarani kudän ba kudän waki ätu täṣo täktäkta bänep nämo api pewet.
- ⁵* Täṣkaṣ äma yänpän-yabän yawat täṣpani u api yawat kirewet. Ba äma inita nadawä ärowani täṣpänpän gup yäpman ärokärok täṣpani u nämo api yabän korewet.
- ⁶* Täṣpakaṣ ämawebe nadäk kubägän peṣpän Anutu unitagän nadän imikinik täṣpän kuṣat täkaṣ u not täṣ yämiṣpän api yämaguret.
Ba nadän yämiṣira äma kudän siwoṣigän täṣpanitä watä epän api täṣ namineṣ.
- ⁷* Upänkaṣ jop manman yäwani ba tänyäkṣarani täṣpanitä dubinaken täga nämo api itneṣ.

* 99:7: Kis 33:9 * 99:8: Nam 14:20; Lo 9:20; Jer 46:28; Sef 3:7 * 100:3: Sam 79:13, 95:7; Ese 34:30-31; Efe 2:10
* 100:5: 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 106:1, 107:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11 * 101:3: Lo 15:9; Sam 5:5, 40:4
* 101:5: Sam 18:27, 50:20; Jer 9:4 * 101:6: Sam 119:1 * 101:7: Sam 43:1, 52:2-5

⁸Nämo, kepma kepma äma waki täñpani Ekäni täño yotpärareken ba komenin kudupken nanik api dämpmäñ yawat kirek täñpet.

102

Äma nadäñ bäräp terak irani täño yäñapik man

Kap ñowä äma kubä nadäñ bäräp terak irirän kehäromini kudup paoräpäñ itkañ nadäñ bäräpi u Ekäni yäñahäñpäñ iwetkuk.

- ¹ O Ekäni, yäñapik manna ño nadäñ nami. Gäkä täñkentäñ nami yäñpäñ gera ño yäyat.
- ² Bäräpi tañi kañ-ahäñpäñ nadäñ bäräp terak irira näka mäde nämo ut namen. Nämo, gera yäñira nadäñpäñ bäräñeñ täñkentäñ nam.
- ³ Näkño iritna gupe kadäni keräpitağän äronpäñ abutkuk täkañ ude. Täñpäñ gupna kädäp ijitak, kädäp gäyek ude.
- ⁴ Muyeñ päripmäñpäñ pewä kubitak täkañ udewani bumik itpäñ ketem nakta bänep kubä nämo nadätat.
- ⁵ Yäke! Gupna nämo, kujatna-tägän itkañ yäñkähän-kähän yäñ itat.
- ⁶ Näk kwäwukbam kome jopiken inigän it täkañ ude itat.
- ⁷ Ba barak kubä inigän-inik päya moräk terak ireko ude. Däpmon bureni nämo pat täyat.
- ⁸ Butewaki, kepma käron iwantä nebenpäñ yäñärok bumta näwet täkañ. Täñkañ wäpna täktäk waki terak peñkentäñpäñ yäk täkañ.
- ⁹⁻¹⁰ O Ekäni, gäk näka kokwawak nadäñ namitan unita ketemta waki, kädäkutpäñ nak täyat. Täñkañ konämna pitopäñ umeta ude nak täyat. Näk jirañ moräk ude ureñpäñ mañpi kukañ.
- ¹¹ Näk kadäni käroni kome terak nämo api ired yäñ nadätat. Mup dämpmäñ pewanitä bäräñeñ kubitak täkañ udewani.
- ¹² O Ekäni, gäk intäjukun itkañ kañiwat epänka tärek-täreki nämo täk täyan. Unita wäpka biñamtä udegän api it yäpmäñ ärowek.
- ¹³ Täñpäkañ Jerusalem ämawebeta orañ yämiñpäñ täñkentäñ yämikta kadäni ahätak ubayäñ. Unita butewaki nadäñ nimiñpäñ äbä täñkentäñ nimisi.
- ¹⁴ Butewaki, Jerusalem yotpärare yäpäwawani upäñkañ epän ämakaye nintä unita gäripi pen nadäkamäñ. U täño moräk-moräki yabäñkañ butewaki tañi nadäk takamäñ.
- ¹⁵⁻¹⁶ Upäñkañ Ekänitä Jerusalem u äneñi yäpmäñ akuñpäñ uterak kehäromini kwawak pewän ahäñirän api käneñ. Kañpäñ ämawebe äbori äboritä Ekänita umuntañpäñ intäjukun ämaniye gämori-kengän itpäñ api orañ imineñ.
- ¹⁷ Täñpäkañ kadäni uken äma jäwäritä Ekäniken yäñapiñirä nämo gaña tañpäñ api nadäñ yämek.
- ¹⁸ Eruk Ekänitä imaka täñkuko ñonitäño manbiñam kañ kudän täwut. Ude tänayäñ tämäño uyaku oraniye mäden ahänayäñ täkañ unitä kañpäñ nadäñpäñ Ekäni ñode api yäñ-iniñ oretneñ;
- ¹⁹ Ekäni ini iraniken punin unu itkañ kome terak ijiñpewän äpuk.
- ²⁰ Ude täñpäñ nadäñkuk; Äboriye komi enjiken irani, kumäkta biñam täñkuño u komi nadäñkañ yäñkähän-kähän yäñirä. Ude nadäñpäñ äpämañ kukta yäniñ kireñkuk.
- ²¹ Unita Ekäni täño wäpi u Saion pom terak Jerusalem yotpärareken api iniñ oretneñ.
- ²² Kadäni ugän äma äbori äbori äbä kubäkengän api itneñ. Täñpäñ intäjukun ämaniye ba äboriye kudup u Ekänitagän watä epän api täñ imineñ.
- ²³ Täñpäkañ irit kuñat-kuñatna bämopiken Ekänitä kehäromina täñpäñ wawäpäñ nepmañkuk.

- 24* Unita ḥode iwetkut; Anutuna, gäk itkunotä it yäpmän äbätan. Api it yäpmän ärowen. Näk tägawani nämo tänjira gäk näk bäräneḥ nämo nämaguren!
- 25* Anutu, bian-inik kome ḥo gäkä täḅkun. Täḅpäḅ kunum peḅpäḅ imaka imaka kudup peḅ moreḅkun, kome terak ba kunum gänaḅ.
- 26 Imaka imaka kehäromi u kudup api paot moreneḥo upäḅkaḅ gäk pen api iren, paot-paotka nämo. Täḅjiri imaka kunum ba kome terak peḅkuno uwä ämatä tek täḅ yäpmän kuḅarirä wek täkaḅ udegän api täneḅ. Täḅpäḅ ämatä tek biani maḅpäkkuk täkaḅ gäk udegän täḅpewi ämawebe paot täkaḅ. Ude täk täyan unita ämawebe kadäni käroni nämo it täkaḅ.
- 27-28* Anutu, gäk itan ude pen api ireno unita nanakniyeta watä it yämiḅjiri säkgämän api itneḅ. Täḅkaḅ unitäḅo nanakiye udegän, gäkḅata biḅamgän api itneḅ.

103

Anutu iron mäheḅi-inik iniḅ oretoret kaḅ

- 1 Näk Ekäni täḅo wäpi biḅam u yäpmän akuk täyiwa! Bureni! Gupna, nadäk-nadäkna u kuduptä Ekäni täḅo wäpi kudupi u iniḅoret täḅpa!
- 2 Ekänitä iron täḅ namik täyak unita guḅ täwetta yäḅpäḅ wäpi biḅam yäpmän akuk täyiwa!
- 3* Ekäni unitä momina kudup peḅ namiḅ morek täyak. Täḅpäḅ käyämna imaka, kudup nepmaḅpän tägak täyat.
- 4* Ekänitä täḅkentäḅ namiḅjirän nämo paot täyat. Bureni! Iron päḅap näkä terak buḅät täyak.
- 5* Imaka imaka gäkḅi gäripi nitek namik täyak unitä tokḅek itkaḅ yäḅ nadäk täyat. Täḅpäḅ gupna kwitaḅjirä kehäromi namiḅjirän gubaḅi äneḅi äworeḅpäḅ piḅämigän kuḅat täyat, siäḅtä kuḅat täkaḅ ude bumik.
- 6 Ekäni u kudän siwoḅi terak ämawebe yabäḅ yäwat täyak. Äma ätu iwantä kädet waki täḅ yämik täkaḅ, äma udewani täḅkentäḅ yämik täyak.
- 7 Täḅpäkaḅ bian, Anututä imaka imaka täḅpayäḅ nadäḅkuko u kudup Moses iwet moreḅkuk. Ba imaka imaka ämatä täga tänaḅi nämo u täḅjirän Isrel ämawebetä yabäḅpäḅ-nadäḅkuḅ.
- 8* Bureni! Ekäni uwä butewaki ba iron päḅap täḅ nimik täyak. U komen äma ninta kokwawak bäräneḅ nämo täk täyak. Nämo, iniken bänepi dätpäḅ nimik täyak.
- 9 U ninta kokwawak jop nadäḅ nämo täk täyak. Ba kokwawaki kadäni käroni nämo yäpmän kuḅat täyak.
- 10* Täḅpäkaḅ momininta ba wakiwakininta kowata taḅi nimaḅjipäḅ nämo nimik täyak. Nämoinik!
- 11* Ekäni uwä äma oraḅ imik täkaḅ udewanita butewaki päḅap nadäḅ yämik-inik täk täyak, kunum kenta kome u taḅi päḅap ude.
- 12* Täḅpäkaḅ mominin yäpmänpäḅ ban-inik maḅpän kuk täkaḅ uwä edap dapuri äbani kädätä äpmok täyak kädä u ban-inik itkamän ude.
- 13* Ba naniyetä ironiḅiyeta nadäḅ yämik-inik täk täkaḅ udegän Ekänitä ämawebe oraḅ imik täkamäḅ, ninta nadäḅ nimikinik täk täyak.

* 102:24: Jop 36:26; Sam 90:2; Ais 38:10; Hab 1:12 * 102:25: Hib 1:10-12 * 102:27-28: Ais 43:10; Mal 3:6; Jem 1:17
 * 103:3: Ais 33:24; Jer 17:14 * 103:4: Sam 34:22, 56:13 * 103:5: Ais 40:31 * 103:8: Jem 5:11 * 103:10: Esr 9:13 * 103:11: Sam 57:10; Efe 3:18 * 103:12: Ais 43:25; Mai 7:18 * 103:13: Mal 3:17

- 14* Ekäni u nintäño mebärinin nadätak. Ninä kehärominin nitek nämo, ninä komepäñ gatäwanigän.
- 15* Iritninä mup ba irori udewani.
- 16 Mänittä piänjirän irori u bäräñeñ paotpeñ kuk täkañ. Kokoki kubä nämo irek.
- 17* Upänkañ äma Anututa nadäñ imikinik täk täkañ unita iron pen api täñ yämiñ yäpmäñ ärowek. Ba nanakiyetä oraniye terak pen api täñ yäpmäñ ärowek.
- 18 Bureni, Ekäni täño man kädet bian yämiñkuko u iwarani, ba unitäño jukuman buramiwani udewanita butewaki pen api nadäñ yämiñ yäpmäñ ärowek.
- 19 Ekäni uwä kunum gänañ intäjukun-inik itak. Itpäñ imaka imaka kunum gänañ ba kome terak unitäño mähemi pähap itak.
- 20 Unita Ekäni täño añero, in wäpi biñam yäpmäñ akuwut! In Ekäni täño man buramik äma kehäromi nitek ude itkañ unita manita juku pekot!
- 21 Täñpäkañ Ekäni täño komi äma kunum gänañ itkañ, in udegän, wäpi biñam iniñ orerut. Inä epän ämaniye unita mani buramiwut!
- 22 Bureni! Imaka imaka komeni komeni Anututä pewän ahäñkuño in kuduptagän Ekäni iniñ orerut. Ekänitä deken deken tabäñ täwat täyakken uken iniñ orerut.
- Ba näk udegän, gupna, nadäk-nadäkna kuduptä Ekäni täño wäpi biñam yäpmäñ akuk täyiwa!

104

Anutu imaka kuduptagän pewän ahäwani u iniñ oretna!

- 1 Bänep nadäk-nadäknatä Ekäni iniñ orera!
O Ekäni Anutuna, gäk ärowani pähap. Gäk intäjukun-inik itkañ epmäget kudän säkgämän-inikkatä uwäktäñ gamiñjirän itan.
- 2* Peñyärejeka pähappäñ tek ude yamäk täyan. Täñpäñ kunum terak guk kejima ämatä tek iriñ wädäñpäñ pek täkañ ude peñkuno itkañ.
- 3* Täñkañ irit bägupka ume punin itak u terak täñkun. Täñpäkañ gubam terak mañjiriri mänittä yäpmäñ kuñat täyak.
- 4* Ude täñkañ yäñiri mänittä gäkño meka jinom komeni komeni yäpmäñ kuñat täyak, ba yäpätä epän ämakaye ude itak.
- 5 Täñpäkañ kome pähap ño täñ-kehärom täñpäñ peñkuno iniken beki terak wareñi nämo it täyak.
- 6 Kome täñ-kehärom täñpäñ peñkañ gwägu täñpäñ pewi kome pähap ba pom imaka, kudup yejämäñpäñ peñkuk.
- 7 Ude täñkunopäñ mäden man kehäromi, iromäñ ude yäñiri gwägu ämetkuk.
- 8 Gwägu pähap uwä pom kakätäñpäñ wädäñ äpä kubari yäñ imiñkunken ugän itkuk.
- 9* Ude täñkuno unita бага peñ imiñkuno u täga nämo wärämüt täyak. Ude täñkuno unita gwägutä kome äneñi kudup nämo api yejämbeke.
- 10 Täñpäkañ gäkña-tägän täñpewi ume ini kubat-kubatken äpämañ päñku pom mebäriken ämiñkañ kubägän kukañ.
- 11 Täñjirä tom ägwäri mebäri mebäri u nañpäñ kotäki irok tawäpäñ it täkañ.
- 12 Ba baraktä ume pomi terak nanik päya uniterak eñini täñpäñ itkañ iniken manman yäk täkañ.

* 103:14: Stt 3:19; Sam 78:39; Sav 12:7 * 103:15: Jop 14:1-2; Jem 1:10-11; 1Pi 1:24 * 103:17: Luk 1:50 * 104:2: Ais 40:22; Dan 7:9 * 104:3: Sam 18:10 * 104:4: Hib 1:7 * 104:9: Jer 5:22

- 13 Tänpäkaŋ kunum gänaŋ nanik iwän yänjiri tak täyak. Iwän taŋpäŋ kometa gakŋi tokŋek-inik imik täyak.
- 14 Ude tänjiri ketem tomtä nakta ba ämatä piŋpäŋ nakta ahän bumbum täk täkaŋ.
- 15 Bureni Ekäni, gäk wain ume nimiŋiri naŋpäŋ oretoret täk täkamän. Ba orip gakŋi iŋamninken äruritna ägo weŋirä kuŋatta nimik täyan. Tänpäŋ gupnin täŋ-kehärom takta ketem nimik täyan.
- 16 Tänpäkaŋ Ekäni, nadänjiri gäkŋaken päya taŋi taŋi Lebanon komeken itkaŋ u iwäntä gakŋi säkgämän yämik täyak.
- 17 Ude tänjirä barak mebäri mebäritä päya uterak eŋini tänpäŋ it täkaŋ.
- 18 Tänpäkaŋ tom taŋi taŋi pom käronji terak kuŋarirä täpuri täpuri ätutäwä mobä gänaŋ pat täkaŋ.
- 19 Tänpäŋ komepak tänpäŋ peŋkuno unitä imaka imaka täŋo ahäk-ahäk unitäŋo kadäni wädän yäpmän äbäk täyak.
Tänpäkaŋ edap uwä käderi iwatpäŋ kadäni udeken äpmok täyat yän nadätäk.
- 20 Yänpewi edap äpmonjirän bipmäŋurani äbäk täyak. Ude tänjirän tom bipani kuŋarani u kuŋat täkaŋ.
- 21 Aŋ ägwäri tomta wäyäkŋeŋkaŋ gera yänjtän kuŋat täkaŋ. U, Anutu gäkä nimi yänkaŋ gabän tarek täkaŋ.
- 22 Eruk edap abänjirän patpat bägupi, gänaŋken äneŋi äpmok täkaŋ.
- 23 Ude tänjirä ämawä akumaŋ epäniken päŋku epän täŋ yäpmän kuŋirä edap äpmok täyak.
- 24 O Ekäni, gäk imaka mebäri mebäri pewi ahänkuŋo u daninaŋi nämo. Nadäwi tärewäpäŋ täŋ moreŋkun. Kome ŋo terak ketka kudäntä tokŋeŋ moreŋkuko pätak.
- 25 Tänpäkaŋ gwägu pähap ŋode yäwa; U pipiyäwani pähap. U gänaŋ tom ba imaka imaka täga daninaŋi nämotä pätkäŋ.
- 26 * U terak ämatä gäpe yäpmän kuŋat täkaŋ. Ba tom pähap kubä wäpi Levitan tänpäŋ yepmaŋkuno u gänaŋ täŋoret täk täkaŋ.
- 27 Imaka imaka irit ikek kuduptä gäkä ketem nimi yänkaŋ gabän tarek täkaŋ.
- 28 Tänpäkaŋ gäkŋa-tägän ketem yämi naŋpä koki täk täkaŋ.
- 29 Upänkaŋ gäkä mäde ut yämiŋiri umuntak täkaŋ. Gäk irit kuŋat-kuŋari yäyomägariri kumänpäŋ kome äworek täkaŋ.
- 30 Tänpäkaŋ gäk meka woŋ piän yäwariri komenita ätu kodaki ahäk täkaŋ. Tänjiri imaka imaka kome terak kodaki ahäk täkaŋ.
- 31 Unita ŋode yäwa; Ekäni täŋo wäpi biŋam ba peŋyänŋeki u paot-paori nämo it täyon! Tänpäkaŋ Ekäni iniken ket kudän unita kaŋpäŋ kaŋgärip täk täyon.
- 32 Ekäni uwä kehäromi pähap ikek. Kome jop kaŋjirän kwaik täyak. Ba keritä pom jop tensumurirän gupe ärok täkaŋ.
- 33 Unita irayän täyat udegän Ekäni täŋo täktäki tägata yänpäŋ kap api teŋ imik täŋpet. Bureni, it yäpmän kwayän täyat udegän kap teŋpäŋ Anutu api iniŋoret täŋpet.
- 34 Tänpäŋ imaka täga-tägatagän yänpäŋ-nadäk täŋjira Anututä kawän tägawut yän nadäk täyat. U imata, näk Ekäninata yänpäŋ oretoret pähap nadäk täyat.
- 35 Upänkaŋ Ekäni, gäk äma momi täŋpani kudup kaŋ däpmän! Äma waki täŋpani kudup paorut yän nadätat!
Eruk, Bänep nadäk-nadäknatä Anutu iniŋ orera!

* 104:26; Jop 41:1; Sam 74:14; Ais 27:1

Täjira, ämawebe in kuduhtagän Ekäni udegän iniñ orerut!

105

Anututä Isrel ämawebeken yäpätägak epän täñkuk

- ¹⁻² Eruk, Ekäni täño ämawebe, Anutu-kengän bänep täga man iwerit täñkentäj nimikta yäñapik täk täkäna!
Uwä wäpi biñam ikek unita epän pähap täñkuko unitäño manbiñam ämawebe komeni komeni kañ yäñahäñpäñ yäwetna. Täñpäñ kap terpäñ wäpi kañ yäpmäj akuna.
- ³ Nin unitäño ämawebe itkamäj unita oretoret terak kuñat täkäna. Bureni! Ämawebe Anutuken yäñapik täkamäj nin, oretoret täk täkäna!
- ⁴ Täñpäñ Anutu dubini-kengän kuñitna täñkentäj nimik täyon. Ba kehäromi yäpna yäñpäñä ukengän yäñapik täkäna.
- ⁵⁻⁶ Isrel ämawebe, in nadäkañ? Inä Anutu täño epän ämaniyat wäpi Abraham kenta Jekop unitäño oraniye. Inä Anututä inita biñam iwoyäwani. Unita kudän kudupi Anututä bian täñkuko unita nadäneñ. Ba äma wakita komi yämik täñkuko unita juku pineñ.
- ⁷ Ekäni uwä Anutunin. Unitäño бага man uwä kome äma uken-uken naniktä buramikta yäwani.
- ⁸ Ninkät topmäk-topmäk kubägän peñkuko u paot-paori nämo. Ba imaka imaka api täñ tamet yäñ yäñkuko u kadäni kadäni yeritä yeri ahänayäñ täkañ udegän iwatpäñ api täñ nimek.
- ⁹ * Topmäk-topmäk kubägän uwä bian oranin Abraham kenta Aisakkät täñkuñ. Yäñ-kehäromtak man yäñkuko u nämoinik api irepmirek.
- ¹⁰ * Täñpäñ man ugänpäñ Jekop iwetgän täñkuk. Bureni, topmäk-topmäk Isrel äbotkät täñkuko uwä itkukonitä itak.
- ¹¹ Täñpäñ man kehäromi yäwetkuko uwä ñode; Kenan kome taniñ kirewayäñ täyat u gäk ba orañkaye mäden ahänayäñ täkañ inta biñam api täñpek yäk.
- ¹² Täñpäkañ äbekniye oraniye bian äbot tañi nämo, täpuri. Uwä komeni nämo ude kome ñoken itkuñ.
- ¹³ Kome kubäkengän iräpmok-inik nämo täñkuñ. Nämo, ämatä komeken itpäñ wärämüt täñtäj kuñatkuñ.
- ¹⁴ * Ude täñkuño upäñkañ Ekänitä yabäñ äwaräkuk täñjirän ämatä nämo täñpä wañkuñ. Nämo, ämawebeniye täñpäñ intäjukun äma ittäj kuñkuño u jukuman kehäromi ñode yäwetkuk;
- ¹⁵ Ämawebe näkñata biñam iwoyäwani unita waki kubä täñ yämikta nämoinik nadäneñ yäk. Ba näkño man yäñahäwani ämanayeta udegän nämo täñ yämineñ yäñ yäwetkuk.
- ¹⁶ * Eruk, it yäpmäj kuñtäko Ekänitä nadäñjirän kome uken nakta jop irit kadäni ahäñkuk. Ketem päke u kudup pewän paotkuñ.
- ¹⁷ * Ude täñkañ Josep iniñ kireñpewän intäjukun Isip komeken päñku itkireñkuk. U noriyetä gwäki yäpmäkta nadäñpäñ epän watä äma jopi ude itta ämata yäniñ kireñkuñ.
- ¹⁸ * Eruk, imagut yäpmäj kuñpäñä komi eñiken terpäñ yen kehäromitä kuroñiken topmäñkañ kotäkikenä udegän imaka bäräpi kubäpäñ topmäñpäñ tewä wädäñkuk.

* 105:9: Stt 12:7, 17:8, 26:3 * 105:10: Stt 28:13 * 105:14: Stt 20:3-7 * 105:16: Stt 41:53-57 * 105:17: Stt 37:28, 45:5 * 105:18: Stt 39:20-40:23

- 19 Komi eniken ugän it yäpmän kuñtäyon imaka ahäkta Ekänitä iwerirän yänjahänjkuko u ahänjirän kañpäñ nadänjkun. Kañpäñ nadänpäñ Josep täño man u bureni yän nadänjkun.
- 20 * Eruk, Isip täño intäjukun ämatä ude nadänpäñä äma kubä iwerän päñku Josep komi eniken nanik iniñ kireñpewän äpämañ kuñkuk.
- 21 * Ude täñpäñä intäjukun äma u Josep tuñum ba imaka imakani kudup unita watä it yämikta wäp imiñkuk.
- 22 Ba ugän nämo. Iniken noriye Joseptä iniken gärip terak yabän yäwatta kehäromi imaka imiñkuk. Ba unitäño nadäk-nadäk ämaniye yäwetpäñ yäwoñärektä wäp imiñkuk.
- 23 * Eruk, u punin terak, Jekoptä Isip komeken päñku itkuk.
- 24 * U irirän Ekänitä nadän imiñjirän äboriyeken yeriniye ahän bumbum täñkuñ. Ahän bumbum täñpäñ unitäño kehäromitä iwaniye täño kehäromi yärepmitkuñ.
- 25 Täñpäkañ Ekänitä Isip nanik täñpewän epän watä ämawebeniye unita kokwawak täñ yämipäñ komi yämikta kädetta yänpäñ-nadäk täñkuñ.
- 26 * Eruk ude täñkañ mäden Ekänitä epän watä ämani yarä iwoyänpäñ yepmañkuko Moses kenta Aron yäniñ kireñpewän Isip äbumän.
- 27 Äbänpäñ Isip ämawebe bämopiken Anutu täño kudän kudupi ñode pewän ahänjkun;
- 28 * Anututä yänjirän bipmäñ uranitä kome pähap u kudup uwäk täñpäñ peñkuk. Upänkañ Isip nanik u Anututä Moses meniken man yänjahänjkuko u kudup bitnäñkuñ.
- 29 * Ude täñkuño unita äneñi ume täñpewän nägät äworeñjirän ume gänañ nanik tom kudup kumän moreñkuñ.
- 30 * Ude täñkañ äneñi kubä ñode täñkuk; Yänjirän wirit ahän bumbum täñpäñ kome päke u kudup tokneñpäñ patkañ, intäjukun äma täño patpat bägupken udegän tokneñpäñ patkuñ.
- 31 * Eruk Ekänitä äneñi yänjirän gäbäräm kenta nämäk-nämäk päda nitek ahän patpäñ komeni komeni kudup tokneñ moreñkuñ.
- 32 * Ude täñkañ Ekänitä nadänjirän iwän bureni nämo tañkañ yäpä kwinirirän mim-tägän mañkuñ.
- 33 Mimitä mañpäñ wain päya ba ketemi epän kudup täñpäñ wawäpäñ yäpätä päya ijiñ-gariñpäñ peñkuk.
- 34 * Äneñi yäkgän täñjirän käpukbam daninañi nämo, bumta ahänjkun.
- 35 Ahän patpäñ gwaktä imaka pähämi nitek kudup nañ moreñkuñ. Ba Isip naniktä ketem piwani imaka, pähämi kudup nañkuñ.
- 36 * Ude täñtäñ kuñtängän Ekänitä Isip nanik täño nanak ämani intäjukun nanik u kudup däpmän moreñkuk.
- 37 * Eruk, ude täñkañ Isrel ämawebe Isip nanik täño siliwa gol moneñ bumta yäpäkañ Ekänitä watäni itpäñ Isip komeken nanik yämagut yäpmän äpämañ kuñkuk. Täñjirän kubätä bäräpi kubä nämo kañ-ahänjkuk.
- 38 Täñpäkañ Isip nanik Isrel nanikta umuntañkuño unita yepmañpeñ kuñjirä oretoret täñkuñ.
- 39 * Täñpäkañ ämawebeniye kuñjirä Ekänitä nadänjirän gubamtä äyuñ täñ yämikta gwäki terak itkuk. Täñpäkañ bipani peñyänjek yämikta kädäp mebet peñkuk.

* 105:20: Stt 41:14 * 105:21: Stt 41:39-41 * 105:23: Stt 46:6, 47:11 * 105:24: Kis 1:7-14 * 105:26: Kis 3:1-4:17 * 105:28: Kis 10:21-23 * 105:29: Kis 7:17-21 * 105:30: Kis 8:1-6 * 105:31: Kis 8:16-17, 8:20-24 * 105:32: Kis 9:22-25 * 105:34: Kis 10:12-15 * 105:36: Kis 12:29 * 105:37: Kis 12:33-36 * 105:39: Kis 13:21-22

- 40* Ude täŋkaŋ ketemta yäŋaŋirä barak ätu yämiŋirän nak täŋkuŋ. Ba käräga kunum gänaŋ nanik yämiŋirän naŋ tokŋek täk täŋkuŋ.
- 41* Täŋpäkaŋ mobä kubä yäŋirän imäränkaŋ ume u gänaŋ naniktä äpäŋirän naŋkuŋ. Kome kawuki umeni nämo upäŋkaŋ mobä gänaŋ nanik yäŋirän äpuko unitä täŋkentäŋ yämiŋkuk.
- 42 Imaka päke ude täŋ yämiŋkuko uwä bian epän watä ämani Abraham ukät yäŋkehäromtak man yäŋkuko u iwatkaŋ täŋkuk.
- 43 Bureni, ämawebeniye inita biŋam iwoyäwani u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋirän teŋ oretoret terak kuŋkuŋ.
- 44* Yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kuŋpäŋ äbot ätu täŋo kome yäniŋ kirewän koreŋkuŋ. Kome äma ätutä ket urani koreŋpäŋ itkuŋ.
- 45 Täŋpäkaŋ täŋkentäk taŋi täŋ yämiŋ yäpmäŋ äbuko u jop nämo täŋ yämiŋkuk. Nämo, u jukumani ba бага mani u kudup buramiŋpäŋ kuŋatneŋta täŋ yämiŋkuk. Unita Ekäni wäpi iniŋ orerut!

106

Isrel naniktä momini yäŋahäŋkuŋ

- 1* Ekäni wäpi iniŋ oretna! U säkgämän täŋ nimik täyak unita bänep täga nadäŋ imik täkäna! Nadäŋ nimikinik täk täyak uwä tärek-täreki nämo.
- 2 Imaka imaka taŋi taŋi täk täyak unitäŋo mebäri netätä kudup täga yäŋahäwek? Ba netätä iniŋ orerän tärewek? Nämoinik!
- 3 Ämawebe mani buramiŋpäŋ kädet siwoŋigän kuŋat täkaŋ uwä Ekäni täŋo oretoret terak kuŋat täkaŋ.
- 4 Unita Ekäni, ämawebekaye täŋkentäŋ yämiŋpäŋ iwan keriken nanik yämagurayäŋ täyanken uken näk imaka, bok kaŋ nimagut!
- 5 Ude täŋiri ämawebekayetä äneŋi täŋ-bumbum terak irirä yabäŋpäŋ oretoret bok kaŋ täna. Ude täŋiri ketka kudänkaye nintä gäka gäripi inide kubä nadäk täkäna!
- 6 Butewaki, äbekniye oraniyetä momi täŋkuŋo nin udegän täŋkumäŋ. Täŋpäwak mebäri mebäri täŋkumäŋ.
- 7* Äbekniye oraniye Isip komeken itkuŋo u Anutu täŋo kudän tägatäga kaŋpäŋ nadäŋkaŋ upäŋkaŋ unita nadäwä äpani täŋkuk. Nadäŋ yämik-inik täŋpäŋ täŋkentäk mebäri mebäri täŋ yämiŋkuko upäŋkaŋ guŋ taŋpäŋ Gwägu Gämäniken peŋawäk täŋ imiŋkuŋ.
- 8 Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ yäŋkehäromtak mani iwatpäŋ kehäromini ärowani u kwawak yäwoŋäreka ŋode täŋkentäŋ yämiŋkuk;
- 9* U Gwägu Gämäni peŋ iwerirän däkŋeŋpäŋ kukŋi kukŋi kuŋirän kädet parirän ämawebeniye kome terak yeŋtäŋ kuŋkuŋ.
- 10 Ude täŋkaŋ äma komi yämani, iwaniye u keriken nanik yämagut yäpmäŋ äpämaŋ kuŋkuk.
- 11 Ude täŋpäŋ iwaniye uwä täŋpewän umetä kudup däpmäŋ moreŋkuk, kubätä nämo itkuk.
- 12* Ude täŋirän ämawebeniye tä kaŋpäŋ yäŋkehäromtak mani unita nadäwä bureni täŋpäpäŋ kaŋ terak iniŋ oretkuŋ.
- 13 Upäŋkaŋ täŋ yämiŋkuko unita bäräneŋ guŋ taŋpäŋ jukumani nadäkta juku kubä nämo peŋkuŋ.

* 105:40: Kis 16:2-15 * 105:41: Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 * 105:44: Jos 11:16-23 * 106:1: 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5 * 106:7: Kis 14:10-12 * 106:9: Kis 14:21-31 * 106:12: Kis 15:1-21

- 14 * Nāmo, kome jopiken kuḡatkä ketem mebäri kubä nakta wakiinik kubä nadānpāḡ Anutu jop nadāḡ peḡ iwetkuḡ.
- 15 Tāḡirä imatākenta nadānpāḡ yāḡapiḡkuḡo u bureni yāmiḡkuko upāḡkaḡ kāyām waki kubä bok bāmopiken pewān ahāḡkuḡ.
- 16 * Kome jopiken u ittāḡ kuḡattāḡḡān Isrel äbotken nanik ätutä Moses ba Ekāni tāḡo epān watä äma kudupi wāpi Aron, yarä unita kokwawak nadāḡ yāmiḡkuḡ.
- 17 Tāḡirä kome aḡeḡirān Datankät Abiram ini ba äboriye kudup kome ḡānaḡ äpmonḡirä kome äneḡi ämiḡ pipiḡkuk.
- 18 Ude tāḡirä kädāp mebettä päpä äma yarä unitāḡo iwaräntäkiye wakiwaki tāḡpani u kudup ijiḡ moreḡkuk.
- 19 * Eruk, ittāḡ kuḡtāḡḡān Sainai pom mebäriken bulimakau wārani kubä golpāḡ tāḡpani tāḡkuḡ. Tāḡpāḡ peḡkaḡ unita ḡwājiḡ äpmonḡ imik tāḡkuḡ.
- 20 U Anutu wāpi biḡam ärowani nitek mäde ut imiḡpāḡ u komenita tom muyeḡ nāḡpani u peḡpāḡ wāpi iniḡoret tāḡkuḡ.
- 21 Ude tāḡkuḡo uwä Anutu Isip komeken iwaniye keriken nanik yāmagutta kudān kehäromi mebäri mebäri tāḡkuko unita ḡuḡ taḡpāḡ ude tāḡkuḡ.
- 22 U kawut! Imaka kudupi kudupi Isip kome tāḡkuko ba imaka ämatä nāmo tānaḡi ḡwäḡu ḡämāniken tāḡkuko unita nadāna inide kubä tāḡpān!
- 23 Tāḡpākaḡ Anutu ämawebeniye kudup tāḡpān wanayāḡ yāḡirān epān watä ämani Moses unitä ämawebeniye ḡarak itpāḡ Anutu tāḡo kokwawaki ukät-pipiḡirān nāmo dāpuk.
- 24 * It yāpmāḡ kuḡtāḡḡān Anutu tāḡo yāḡkehäromtak man yāḡkuko unita nadāwä bureni nāmo tāḡpāpāḡ kome säḡḡāmān Anututä yāniḡ kirekta yāḡkuko u korekta bitnāḡkuḡ.
- 25 Bitnāḡpāḡ eḡi jopikengān itkaḡ Ekāni tāḡo manta juku kubä nāmo peḡkaḡ iniken ḡärip iwatpāḡ yāḡuruk-uruk man bumta yāḡkuḡ.
- 26 Ude tāḡirä Ekānitä jukuman kehäromi ḡode yāwetkuk; Kome jopiken tāḡpewa in api paotneḡ yāk.
- 27 * Yeriḡiye yāpmāḡ daniḡpāḡ yepmaḡpa ḡuḡ äbotken kukḡi kāda pāḡku api kumāḡ tāḡpā kuneḡ yāḡ yāwetkuk.
- 28 * Eruk ittāḡ kuḡtāḡḡān Peo komeken Anutu tāḡo äbottä ḡuḡ äbot tāḡo anutu jopi kubä wāpi Bal u iniḡ oretta biḡam tāḡkuḡ. Tāḡpāḡ anutu jopi, iriri nāmo, u iniḡ oretta tom ijiwani u nak tāḡkuḡ.
- 29 Ude tāḡpewä Ekāni tāḡo kokwawaki bumta ahāwānpāḡ nadāḡirān ämawebe bāmopiken kāyām wakiinik kubä weḡ patkuk.
- 30 Ude ahāḡirān Finiastä kaḡpāḡ nadāḡpāḡ ämawebe momi tāḡkuḡo u komi yāmiḡirān eruk Anututä kāyām waki u tāḡpewān paotkuk.
- 31 Finiastä ude tāḡkuko uwä Anututä kawān tāḡawāpāḡ äma siwoḡi yāḡ pen, paot-paori nāmo api nadāḡ yāpmāḡ ärowek.
- 32 * Tāḡpākaḡ Meriba ume dapuriken ämawebe äneḡi waki tāḡirä Anututä kokwawak äneḡi nadāḡ yāmiḡkuk.
- 33 Tāḡirān Moses nadāḡ bārāp terak itpāḡ bānepi jāḡām tawāpāḡ man jopjop māyap yāḡkuk.

* 106:14: Nam 11:4-34 * 106:16: Nam 16:1-35 * 106:19: Kis 32:1-14 * 106:24: Nam 14:1-35 * 106:27: Wkp 26:33 * 106:28: Nam 25:1-13 * 106:32: Nam 20:2-13

- ³⁴* Eruk kome Anututä iwoyäj yämani uken ahänkuŋo upänkaŋ Anututä kome u nanik guŋ ämawebe päke u däpmäkta yäwetkuko udegän nämo täŋkuŋ.
- ³⁵Nämo, yabäj koreŋpäŋ ämawebe u nanikkät kowat-yäpän täŋpäŋ guŋ äbot täŋo kädet wakiwaki u iwarän täŋkuŋ.
- ³⁶Anutu täŋo ämawebeniye unitägän kome unitäŋo mäjo wära nadäj yämiŋpäŋ gwäjiŋ äpmoŋ yämiŋkuŋ. Nadäj yämiŋkuŋo unita waŋ moreŋpäŋ ŋode täk täŋkuŋ;
- ³⁷* Iniken äperiye nanak ätu däpmänpäŋ Kenan nanik täŋo anutu jopi unita ärawa ude täŋ yämik täŋkuŋ.
- ³⁸* U äperiye nanak waki kubä nämo täŋirä jop nadäj däpmänjirä nägäritä kome u Anutu iŋamiken täŋpän waŋkuŋ.
- ³⁹Tänpäkaŋ iniken täktäki unitä ini imaka, Anutu iŋamiken taräki-inik ude itkuŋ. Ude täŋkuŋo unitäwä Anutukät bänep kubägän nämo täŋkuŋ. Nämo, iniken gärip iwarän täŋkuŋ.
- ⁴⁰* Ude täŋirä Ekänitä iniken ämawebeniye unita gaŋani pähap nadänpäŋ kokwawak täŋ yämiŋkuk.
- ⁴¹Ude täŋpäŋ Anututä ini nadänpäŋ ämawebeniye yabä-kätänjirän guŋ ämawebetä äbä intäjukun täŋ yämiŋjirä gämoriken kuŋatkuŋ.
- ⁴²Tänjirä iwaniyetä komi epän mebäri kubä täŋ yämiŋkuŋ.
- ⁴³Tänpäkaŋ kadäni kadäni Ekänitä ämawebeniye wakiken nanik yämagut täŋjirän upänkaŋ waki täkta gwäk pimiŋpäŋ äpmok-inik täk täŋkuŋ.
- ⁴⁴Ude täk täŋkuŋo upänkaŋ Ekänitä konäm butewakini nadäj yämik täŋkuk.
- ⁴⁵Butewaki nadäj yämiŋpäŋ topmäk-topmäk kubägän ämawebeniye kät bian täŋkuko u juku piŋpäŋ nadäj yämik-inik täŋpäŋ jop yabäj oretkuk.
- ⁴⁶Yabäj oretkaŋ äma komi epän yämani u täŋpewän ämawebeniye gämoriken itkuŋo unita butewaki nadäj yämiŋkuŋ.
- ⁴⁷Eruk Ekäni Anutunin, ude täŋkuno unita nin udegän täŋkentänj niminpäŋ guŋ äbot täŋo komi epänken itkamänken ŋo nanik äneŋi nimagut yäpmänj äpämaŋ kuyi! Ude täŋjiri bänep täga nadäj gaminpäŋ wäpka kudupi u täga api ganiŋoret täne.
- ⁴⁸Eruk ämawebe, Ekäni, Isrel täŋo Anutu u iniŋ oretna! Apiŋotä tärek-täreki nämo pen inide iniŋoret täkäna!
Unita kudup ŋode yäna; U Bureni. Ekäni wäpi iniŋ oretna!

107

Anututä komi epänken nanik yämagutkuko unita oretoret kaŋ tewani

- ¹* Ekäni iniŋ orerut! Uwä täŋ-bumbum mäheŋi-inik. Unitä iron täŋ nimik täyak uwä paot-paori nämo patkukotä pätak.
- ²Ekänitä komi epänken nanik tämagurani in kudup Ekäni iniŋoret man ude kaŋ yäwut.
- ³Ekäni uwä ämawebe komeni komeni kuŋtänpä kuŋkuŋo u äneŋi yämagutpäŋ kubäkengän yepmaŋkuko unita yänpäŋ ude kaŋ yäwut!
- ⁴Komeni komeni kuŋtänpä kuŋkuŋo uken nanik ätutä kome kawuki bämopiken kuŋatkaŋ yotpärare kubäken päŋku itta kädetta ŋoba kuna-kuna täntänj kuŋatkuŋ.
- ⁵U ketem ba umeta bumta yewäkaŋ ŋoken kumne yän nadänkuŋ.
- ⁶Komi bäräpi u gänaŋ itkaŋ Ekäniken gera yänjirä ketäreŋ yämiŋkuk.
- ⁷Ketäreŋ yämiŋpäŋ yämagut yäpmänj yotpärare eŋi täga täŋpäŋ itnaŋiken u ahänkuŋ.

* 106:34: Het 2:1-3, 3:5-6 * 106:37: 2Kin 17:17 * 106:38: Nam 35:33 * 106:40: Het 2:14-18 * 107:1: 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11

- ⁸ Unita ämawebe u Ekäni täño iron tärek-täreki nämo unita yänpäj bänep täga pähap nadäj imik täkot. Ekäni uwä komen äma täñkentäk säkgämän täñ yämik täyak.
- ⁹* U äma umeta yeñirä ume yepmäñ towiwän nañpäñ täga it täkañ. Ba äma nakta yek täkañ u ketem tägatäga yepmäñ towiwän nañ tokñeñpäñ it täkañ.
- ¹⁰* Eruk, ämawebe kuñtäñpä kuñkuño u ätutäwä yen terak komi eñiken bipmäñ urani gänañ itkañ komi bumta nadäk täñkuñonik.
- ¹¹ U imata, Anutu ärowani unitäño manta mäde ut imiñpäñ iniken gärip iwarani unita.
- ¹² Ude täñkuño unita Ekänitä komi epän pähapken yepmañkuk. Ude yepmañirän kehäromini paoräkañ kwaiñ äronñtäñ kuñatkuñ. Täñkentäñ yämikta äma kubä nämo itkuk.
- ¹³ Komi epänken ude itkañ Ekäniken konäm butewaki gera yäñkuñ. Yäñirä nadäj yämiñpäñ komi butewaki nadäñkuño u ketäreñ yämiñpäñ yämagutkuk.
- ¹⁴* Bureni, u bipmäñ urani pähap gänañ nanikpäñ yen yäpmäñ däkñeñpäñ yämagutkuk.
- ¹⁵ Unita ämawebe u Ekäni täño iron tärek-täreki nämo unita yänpäj bänep täga pähap nadäj imik täkot. Ekäni uwä komen äma täñkentäk säkgämän täñ yämik täyak.
- ¹⁶ U komi epän täño yewa kehäromi yeñ wek täyak. Ba komi eñi täño eñi kujari däpmäñ jukut täyak.
- ¹⁷ Eruk, ämawebe kuñtäñpä kuñkuño u ätutäwä guñ ude äworeñpäñ Anututa mäde ut imiñkuñ. Ude täñpäñ momi kädet mebäri mebäri täñkuño unita käyäm waki kubäken yepmañkuk.
- ¹⁸ Täñpäñ käyämtä täñpewän ketem nakta kudup bitnäñpäñ pära kumäk täñkuñ.
- ¹⁹ Wakiinik ude itkañ Ekäniken gera yäñirä ñode täñkentäñ yämiñkuk;
- ²⁰ U meni jinomtä yäpän tägawäpäñ yepmañkuk. Awañ pomi terak nanikpäñ yämagutkuk.
- ²¹ Unita ämawebe u Ekäni täño iron tärek-täreki nämo unita yänpäj bänep täga pähap nadäj imik täkot. Ekäni uwä komen äma täñkentäk säkgämän täñ yämik täyak.
- ²² Bänep täga nadäj imiñpäñ ärawa täñ imiñpäñ bänep oretoret kap terak kudän täga täñ yämiñkuko unita yänpäj teñ imik täkot.
- ²³ Eruk, ämawebe kuñtäñpä kuñkuño u ätutäwä moneñ epän täkta gäpe terak gwägu pähap terak kuñatkuñ.
- ²⁴ Gwägu terak kuñarirä Ekänitä kudän kudupi ätu pewän ahäñirä ñode kañpäñ nadäk täñkuñ;
- ²⁵ Ekänitä yäñirän mäniñ pähap kubä piäñpäñ gwägu täñpewän tokätkuk.
- ²⁶ Gwägutä tokätpäñ gäpe pudät mañpäñ äronkañ mak täñkuk. Ude täñirän äma gäpe terak kuñatkuño unitä kumne yäñ nadäñpäñ bumta umuntañkuñ.
- ²⁷ Umuntañpäñ tängunñguñ täñkañ gäpetä säkgämän kukta nadäk täga kubä nämo yäpuñ.
- ²⁸ Ude täñpäñ imaka umuri pähap u gänañ itpäñ Ekäniken gera yäñirä täñkentäñ yämiñpäñ bäräpi u ketäreñ yämiñkuk.
- ²⁹ Täñpäñ Ekänitä äneñi yäñirän mäniñ pähap u paorirän gwägu wareñi nämo patkuk.
- ³⁰ Eruk gwägu wareñi nämo parirän kañpäñ bänep oretoret pähap täñkuñ. Ude täñirä Ekänitä yäñ-yäkñat yäpmäñ päñku kome kunayäñ nadäñkuñken u yepmañkuk.
- ³¹ Unita ämawebe u Ekäni täño iron tärek-täreki nämo unita yänpäj bänep täga pähap nadäj imik täkot. Ekäni uwä komen äma täñkentäk säkgämän täñ yämik täyak.
- ³² Unita Anutu täño ämawebekät käbeyä täñpäñ Ekäni wäpi pähap yänpäj punin unuken kañ yäpmäñ akuwut! Ba äma ekäni ekäni täño käbeyäken udegän Ekäni wäpi biñam yänpäj kañ orañ imik täñput.

* 107:9: Sam 34:10; Luk 1:53 * 107:10: Jop 36:8; Ais 9:2, 42:16; Luk 1:79 * 107:14: Sam 68:6, 146:7; Apos 12:7

- ³³ Tǎŋpǎkaŋ Ekānitā kome tāga tǎŋpewān ume tǎpuri ba taŋi kawuk taŋirā kome kekeki patkuk.
- ³⁴ Tǎŋpǎŋ ketem pikpik komeken tǎŋpewān mobā gǎjǎrāk ikek patkuk. Imata, āmawebe kome uken iranitā kudān waki mebāri mebāri tǎŋkuŋo unita ude tǎŋkuk.
- ³⁵ Ekānitā ude tǎŋkuko upǎŋkaŋ kome kawukiken yǎŋpewān ume āpǎŋit, gwāgu parit tǎŋkuk.
- ³⁶ Ude tǎŋkaŋ āmawebe nakta jop irani u yepmaŋpǎnkaŋ kome uken yotpǎrare tǎŋpǎŋ itkuŋ.
- ³⁷ Eruk yotpǎrare tǎŋpǎŋ itpǎŋǎ ketem piŋit wain pǎya piŋit tǎŋpǎŋ pewā bureni bumta ahǎŋkuŋ.
- ³⁸ Ekānitā iron tǎŋ yāmiŋirān nanak weŋbāyak tǎŋkuŋ. Ba yawakiye imaka, bumta weŋbāyaŋkuŋ.
- ³⁹ Tǎŋpǎkaŋ kehāromi nitek ude kadāni kāroŋita nāmo itkuŋ. Nāmo, iwantā abǎŋpǎŋǎ komi epān ba butewaki terak yepmaŋirā āmawebe jopi ude itkuŋ.
- ⁴⁰ Bureni, Ekāni uwā āma wǎp biŋam ārowani nitek tāŋo wǎpi biŋam yǎpmǎŋ āpani. Āma ude wani yāwat kireŋirān kome jopiken kuŋtǎŋpǎ kuk tǎŋkuŋ.
- ⁴¹ Upǎŋkaŋ āma jāwāri komi butewaki gānaŋ nanik tǎŋken tǎŋpǎŋ yepmaŋkaŋ iron tǎŋ yāmiŋirān nanakiye sipsiptā nanak weŋbāyak tāk tākaŋ ude bumta ahǎŋkuŋ.
- ⁴² Anututā ude tǎŋirān āmawebe siwoŋitā kaŋpǎŋ bānep tāga nadāk tākaŋ. Tǎŋ āma wakitā kaŋpǎŋ jop, man kum it tākaŋ.
- ⁴³ Unita āma nadāk-nadāk ikek in Ekāni tāŋo kudān pāke u kaŋpǎŋ nadāwā tārewut. Kaŋpǎŋ nadāwā tārewǎpǎŋ Ekāni tāŋo iron pāhap unita yǎŋpǎŋ-nadāk kaŋ tǎŋpeŋ kuŋarut.

108

Iwantā nidǎpneŋ yǎŋpǎŋ Devittā Anutuken gera yǎŋkuk

- ¹ O Anutu, bānepnatā gāka nadākinik kehāromi tǎŋ gamitat unita kap terak ganiŋoret tāyiwal!
- ² Eruk, bānepna pidām tāyi! Udegān, wagām gita in kap tekta pidām tākot! Pidām taŋpǎŋ kap teŋitna kome yǎŋewān!
- ³ Ekāni, wǎpka kāboŋ nāmo api pewet! Nāmo, āmawebe gāka nāmo nadāk tākaŋ u bāmopiken bānep tāga terak wǎpka biŋam api ganiŋ oreret.
- ⁴ Tǎŋpǎkaŋ Anutu, gākā ninta butewaki nadāŋ nimik tāyan u kāroŋi boham, kunum irepmireko ude bumik. Tǎŋkaŋ ninta nadāŋ nimiklinik tāk tāyan u ārowani.
- ⁵ Unita Anutu, wǎpka biŋam ārowani kwawak pewi kunum gānaŋ ba komeni komeni ahǎŋirān āmawebe kuduŋtagāntā kaŋ kaŋpǎŋ nadāwut!
- ⁶ Tǎŋpǎŋ ninta nadāŋ nimiklinik tāk tāyan unita yǎŋapik manna nadāŋ namiŋpǎŋ ketka kehāromitā tǎŋkentāŋ nimi. Ude tǎŋiri sākāmān kaŋ itna.
- ⁷ Anutu ini eŋiken itkaŋ ŋode yǎŋkuk; Iwan tāŋo kehāromi kudup yǎpmǎŋ āpǎŋ moreŋpǎŋ oretoret terak ŋode api tǎŋpet; Sekem kenta Sukot kome yǎpmǎŋ daniŋpǎŋ āmawebenayeta api yāmet yāk.
- ⁸ Tǎŋpǎŋ ugān nāmo. Gileat Manase kome u imaka, nākŋo. Tǎŋkaŋ Efraim kome u nākŋo kurepā ude, ba Juda kome u kehāromina kwawak pewā ahāwani yāk.
- ⁹ Tǎŋpǎkaŋ Moap kenta Idom kometā watā epān tǎŋ namik tākaŋ. Tǎŋkaŋ Filistia nanik tāŋo kehāromini yǎpmǎŋ āpǎŋpǎŋ oretoret tāyat yāk.
- ¹⁰ Eruk Anutu, netātā yotpǎrare yewa kehāromi nitek, Idom komeken itak uken āmik tākta nāmagut yǎpmǎŋ kwek?

- ¹¹ Nāmo! Gāk māde ut nimiŋkuno unita jop itkamāŋ. Gāk nintāŋo komi āmakāt āmikken bok tāga nāmo api kuneŋ ba?
- ¹² Eruk Anutu, gāk tāŋkentāŋ nimiŋiri uyaku iwan tāga dāpmāŋpāŋ yāwat kirene. Āmatā tāŋkentāk tāk tākaŋ u jopi, kehāromini nāmo.
- ¹³ Unita nadākamāŋ! Anutu, gākkāt bok uyaku iwan tāŋo kehāromini tāga api yāpmāŋ āpne!

109

Āma kubätä Anutuken butewaki man ŋo yāŋkuk

- ¹ Anutu, nāk ganiŋoret täyat unita nadāŋ āwarākuk nāmo tāŋpen.
- ² Nāmo, āma wakiwaki tāŋpani ba jop manman yāwanitā nāk jop man nākŋatpāŋ nut tākaŋ.
- ³ Mebārini nāmo, man waki nāwetpāŋ jop nepmāŋit tākaŋ.
- ⁴ Not tāŋ yāmiŋpāŋ tāŋkentāŋ yāmikta yāŋapik man yāk täyat upāŋkaŋ naniŋ wārāt tākaŋ.
- ⁵ Tāŋkaŋ not tāŋ yāmiŋpāŋ tāŋkentāŋ yāmiŋira unitā kowata kokwawak nadāŋ namiŋpāŋ waki tāŋ namik tākaŋ.
- ⁶ Unita Anutu, iwannaye u man kābeyāken yepmaŋpāŋ mani nadākta āma waki kubā iwoyāŋpāŋ kaŋ te! Bureni, inikāt nanik kubätä mani kotāk yāpmāŋ daniŋpāŋ kaŋ iniŋ wārārān.
- ⁷ Tāŋpāŋ mani yāpmāŋ daniŋpāŋ āma ŋo waki tāŋpani yāŋ kaŋ yabāŋ-ahāwān. Tāŋkaŋ yāŋapik man terak yāŋikŋarani yāk tākaŋ unita imaka, wakigān yāŋ kaŋ yāwān.
- ^{8*} Ude tāŋjirān irit kuŋat-kuŋari udegān bārāneŋ kaŋ paorān! Paorirān moneŋ tuŋumi āma kubätä ahāŋpāŋ kaŋ korewān yāŋ nadātat.
- ⁹ Paorirān āperiye nanak kodāŋani kaŋ irut. Ba webeni imaka udegān, webe kajat, tākentāki nāmo kaŋ irān.
- ¹⁰ Nanakiye kome kujari nāmo ude itkaŋ āriŋ tāpātek tāntāŋ kaŋ kuŋarut! Ude tāntāŋ kuŋarirā tāhani wārāmutpāŋ kaŋ yāwat kireŋ pewākut!
- ¹¹ Tāŋpāŋ āma kubāken naniktā āma unitāŋo komeni ba moneŋ tuŋumi komi epān tāŋpāŋ yāpani u kudup kaŋ yomāgarut yāŋ nadātat!
- ¹² Tāŋpākaŋ kubätä not tāŋ imiŋpāŋ āperiye nanak kodāŋani unita watā irektawā yāŋ nadātat.
- ¹³ Tāŋpāŋ yeriniye māden ahānayāŋ tākaŋ u kudup kaŋ kumbut yāŋ nadātat. Tāŋjirā wāpita paot-inik kaŋ tāŋpān!
- ¹⁴ Tāŋpākaŋ ābekiye oraniye tāŋo kudān wakiwaki unita Ekānitā pen juku piŋpāŋ miŋi tāŋo momini peŋ imektawā.
- ¹⁵ Ude tāŋkaŋ āmawebetā ābot unitāŋo wāpita guŋ tak-inik tāŋjirā upāŋkaŋ Ekānitā momini pen nadāŋ yāpmāŋ kaŋ kuŋarān yāŋ nadātat.
- ¹⁶ Iwanna uwā orakorak kādet tāpuri kubā nāmoinik tāŋkuk. Nāmo, u āma jopi jāwāri, tāŋkentākiye nāmo u komi jop nadāŋ yāmiŋpāŋ dāpmākgān tāk tāŋkuk.
- ¹⁷ U tāŋpāwak man yākta gāripi nadāŋkuko unita āyāŋutpāŋ ini kaŋ tāŋpā wawut. Ba iron kādet tākta gaŋani nadāŋkuko unita kubätä iron nāmo tāŋ imek.
- ¹⁸ Tāŋpāwak man u tek gupi terakgān irani ude tāŋkuk. Unita tāŋpāwak man u ini gupi kujari gānaŋ kudup umetā-yāŋ āpmonpāŋ tokŋeŋ morewut!
- ¹⁹ Ba tektā-yāŋ tāktāki waki unitā gupi kudup uwāk tāŋpipiŋpāŋ, piŋpāŋ yāŋ puŋ topmāŋkaŋ pen it tāyon.

* 109:8: Apos 1:20

- ²⁰ Unita Ekäni, iwanaye man waki näk peŋkentänpäj näwet täkaŋ unita yäyat udegän täŋ yämi.
- ²¹ Ude täŋkaŋ Ekäni Anutuna gäkŋa wäpka biŋam täga unita yänpäj täŋkentäŋ nam. Tänpäj säkgämän nadäŋ namikinik täk täyan unita iwan keru terak nanik nämagut.
- ²² Butewaki! Näk täŋkentäkna nämo, jopi. Nadäŋ-bäräpnatä bänepnaken komi, womäntä yäŋ neyak.
- ²³ Edap äpmonjirän edap ägoniken wärana paot täyak ude paoret yäŋ nadätat. Mänittä gwakgwak piäŋ äreyäŋ tänpän kuk täkaŋ ude tänpet.
- ²⁴ Butewaki nadänpäj ketem bitnäŋkuro unita gupna kudup putärewäkaŋ kehäromina nämo, kujatna kwini unitägän itat.
- ²⁵ * Ude irira iwanayetä nabäŋkaŋ nabäŋ mägayänpäj yäŋärok näwet täkaŋ.
- ²⁶ O Ekäni Anutuna, täŋkentäŋ nam! Butewakika tärek-täreki nämo unita nämagut.
- ²⁷ Ude täŋjiri iwanayetä ŋode kaŋpäj nadäwut; Ekäni uwä täŋkentäki bureni.
- ²⁸ Unitä tänpäwak man näwetneŋo upäŋkaŋ gäkä iron api täŋ namen. Komi jop namani u tänpewi mäyäk taŋjirä näk epän watä ämaka oretoret kaŋ tänpa.
- ²⁹ Äneŋi yäkgän ŋode täyat; Mäyäkta iwanaye tek ämet päranipäj yäŋ kumän kaŋ uwäk täwut!
- ³⁰⁻³¹ Ekänitä äma täŋkentäki nämo itkentäŋ yämiŋpäj äma wakitä kumäkta biŋam yäntäreŋ yämiŋjirä täŋkentäŋ yämik täyak.
Unita, Anutu täŋo ämawebe käbeyä täŋjirä u bämopiken itpäj bänep täga pähap nadänpäj menatä Ekäni bumta api iniŋoret tänpet.

110

Anututä Intäjukun ämani man ŋo iwetkuk

- ¹ * Ekänitä intäjukun äma ekänina ŋode iwetkuk; Ketna bure käda maŋjiriri iwankaye gämotkaken yepmaŋjira kaŋ yabä! Ude iwetkuk.
- ² Nadätan? Yawetä Saion pom terak itkaŋ komeni komeni yabäŋ yäwatta wäp biŋam gamiŋpäj ŋode api gäwerek;
Iwankayeta intäjukun täŋ yämiŋpäj kaŋ yabäŋ yäwat.
- ³ Tänpäkaŋ iwankayekät ämik tänayäŋ täkaŋken ämawebekayetä täŋkentäŋ gamikta gupi api yäniŋ kireneŋ.
Täŋkaŋ tamimaŋ tamimaŋ näburum yabäk takamäŋ ude äma gubaŋikayetä du-bikaken ude api gäwarän täneŋ.
- ⁴ * Yawetä ŋode yäŋkehärom taŋkuko u äneŋi nämo api wärämurek; Gäk bämop äma tärek-täreki nämo api iren, bämop äma biani kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.
- ⁵ Eruk, ŋode nadä; Ekäni u bure käda itkentäŋ gamiŋkaŋ kokwawak tänpänjä kome ätu täŋo intäjukun äma täŋo kehäromi api yäpmäŋ äpek.
- ⁶ Ba guŋ äbottä kowata yäpmäkta yäntäreŋ yämiŋpäj ämikken bumta däpmäŋjirän ini ugän api kumäŋ maneŋ.
Bureni, komeni komeni täŋo intäjukun ämaniye täŋo kehäromi u kudup api yäpmäŋ äpek.
- ⁷ Upäŋkaŋ intäjukun ämana gäk, ume kädet miŋin säkgämän naŋ täpäneŋpäj iwan täŋo kehäromi kudup yäpmäŋ äpäŋ moreŋpäj oretoret terak täpäneŋpäj api iren.

* 109:25; Mat 27:39; Mak 15:29 * 110:1; Mat 22:44; Mak 12:36; Luk 20:42-43; Apos 2:34-35; 1Ko 15:25; Efe 1:20-22; Kol 3:1; Hib 1:13, 8:1, 10:12-13 * 110:4; Hib 5:6, 6:20, 7:17, 7:21

111

Anutu täjo ironita yänpäj iniñ oretna

¹ Eruk, Ekäni wäpi iniñ oretna!

Anutu täjo ämawebeniye täga u käbeyä täñirä näk bämopiken itkañ bänepna gupna nadäk-nadäkna kuduptagän Anutu bänep täga man iwet täyiwa!

² Ekäni u epän tägagämän täk täyak. Täñirän ämawebe epäni unita gäripi nadäk täkañ uwä Anutu täjo täktäkita juku piñtäñ kuñat täkañ.

³ Bureni-inik! Epän Anututä täk täyak u tägagämän-inik. Unita nadäwa inide kubä täk täyak. Täñkañ kudän siwoñini uwä paot-paori nämo. U pen api it yäpmäj ärowek.

⁴ Kudän kudupi Ekänitä täk täyak u inide kubä täk täyak. Unita bäräñeñ nämo guñtak täkamäj. U butewaki pähap nadäñ nimiñpäñ iron täñ nimik täyak.

⁵ Ämawebe orañ imik täkañ u Ekänitä ketem yepmäj towik täyak. Ba topmäk-topmäk ninkät täñkuko unita nämo guñtak täyak. Nämoinik!

⁶ Täñpäkañ äbot ätu täjo kome, iniken ämawebeniye täniñ kireñkuko uwä iniken kehäromini kwawak pewän ahäñkuk.

⁷ Bureni-inik! Imaka u ba u täk täyak uwä kädet siwoñi terakgän täk täyak. Man kädet ba jukuman niwet täyak u kuduptagän täga täñkentäj nimek.

Man jopi kubä nämo niwet täyak!

⁸ Ba unitäjo бага man kubä nämoinik api paorek. Nämo, uwä kudup siwoñigän peñkuko unitä pen api it yäpmäj ärowek.

⁹ Täñpäkañ Ekäni u ämawebeniye nin komi epänken nanik nimagutpäñ ninkät topmäk-topmäk täga, tärek-täreki nämo täñkuk.

Unita ñode yäna; Anutu u kudupi, tägagämän-inik.

¹⁰ * Unita ämawebe, in ñode nadäwut; Äma kubä nadäk-nadäk ikek ude kañ irayäj nadäñpäñä, eruk, Ekänitä umuntañpäñ orañ imek.

Bureni, ämawebe Ekäni täjo man buramik täkañ uwä nadäk-nadäk täga nimek.

Unita Ekäni wäpi iniñ oretpäñ pen iniñoret täkäna!

112

Anutu orañ imanitä säkgämän-inik api itneñ

¹ Ekäni wäpi yäpmäj akuna! Äma Anutu orañ imik täkañ uwä Ekäni täjo oretoret terak kuñat täkañ. Äma udewanitä Anutu täjo man buramikta gäripi nadäk täkañ.

² Äma udewani täjo äbekiye oraniyetä kome terak kehäromigän api itneñ. Siwoñi äma täjo nanakiyetä Anutu täjo täñkentäk ikek api itneñ.

³ Äma udewani täjo äboriyeken iron pähap ahäj bumbum api täñ yämek. Täñpäñ tärek-täreki nämo, säkgämän pen api irek.

⁴ * Jop manman nämo yäwani ämata bipmäñurani gänañ peñyäjek pähap api ahäj yämek. Täñpäkañ äma siwoñi, bänep iron täñpani ba äma ätuta täñkentäj yämani unita peñyäjek api ahäj yämek.

⁵⁻⁶ Äma noriyeta butewaki nadäñ yämik täkañ uwä säkgämän kuñat täkañ. Täñpäñ äma moner epän siwoñigän, täñyäkñarani nimek nämo täk täkañ uwä oretoret terak kuñat täkañ.

* 111:10: Jop 28:28; Snd 1:7, 9:10 * 112:4: Jop 11:17; Sam 97:11

- Äma udewani täjo kehäromi pen api irek. Äma mäden ahänayäj täkañ unitä wäpi biñam pen api yäj yäpmäj äronej.
- ⁷ * Äma udewanitä bäräpi kukñi käda ahänjirän nadäñpäñ nämo umuntak täkañ. Bänepitä Ekäni kwasikotpäñ unita nämo kwitak täkañ.
- ⁸ Äma udewanitä bätakigän kuñatpäñ imaka kubäta nämo umuntak täkañ. Ittäñgän iwaniye iñamiken kehärom tañpäñ bäri kap api tenej.
- ⁹ * Äma udewani jopi jäwärita butewaki nadäj yämiñpäñ iron täñ yämik täkañ. Kädet siwoñini u paot-paori nämo api irek. Unita ämatä wäpi biñam api yänahäj yäpmäj kunej.
- ¹⁰ Täñpäkañ äma wakitä u kañkañ kokwawak nadäk täkañ upäñkañ gupi pewä putäreñjirän meni nänäm tawäpäñ ämik täkta täñpäwak täkañ. Täñpäñ imaka täga kämi yäpmäkta itsämäk täkañ uwä bureni nämo yäpmäk täkañ.

113

Imaka imaka täga täñ nimik täyak unita Anutu iniñoret täkäna!

¹ Ekäni iniñoret täkäna!

Ekäni täjo epän watä ämaniyen nin u wäpi iniñoret täkäna! Äneñji yäwa! Ekäni wäpi yäpmäj akuna!

² Yänjetak bipmäñtak tärek-täreki nämo iniñoret täkäna!

³ Ämawebe kukñi kukñi nanik in imaka, kudup Ekäni wäpi iniñoret täkot!

⁴ Ekänitä ämawebe komeni komenita intäjukun-inik it nimik täyak. Wäpi biñamtä imaka imaka kome terak ba kunum gänañ itkañ u kumän yärepmetak.

⁵ Ekäninin Anutu udewani kubä nämo itak! Nämoinik, Ekäninin u punin-inik unu it täyak.

⁶ Bureni, u punin-inik unu it täyak upäñkañ kunum kenta kome unita nadäñpäñ etä päpä yabäj yäwat täyak.

⁷⁻⁸ Ekäninin kudän tägagämän täk täyak. U äma äpani-inik, jopi jäwäri täñkentäj yämiñpäñ yepmañpäñ äma wäpi biñam ikekkät kentäñpäñ it täkañ.

⁹ Täñpäkañ webe äruñ iranita nadäj yämiñjirän nanak bäyañkañ oretoret pähap nadäk täkañ.

Unita Ekäni iniñoret täkäna!

114

Ekänitä ämawebeniyekeñ kudän kudupi pewän ahänkuñ

¹⁻² * Kadäni Isrel nanik Jekop täjo äbot unitä Isip komeken nanik äpämañ kuñkuño uken, Juda äbot u Ekäni täjo kudupi ämawebe ude äworeñkuñ.

Bureni, kadäni ugän Isrel ämawebetä Ekänitä inita biñam täñkuñ.

³ * Kadäni uken Gwägu Gämänitä Ekäni kañ-umuntañ ämetpeñ kuñkuk. Ba kadäni kubä Jodan ume imaka, bitnäñpäñ itkuk.

⁴ Täñkañ pom tañi tañi oretoret täñpäñ memetä-yäj tubupentäj kuñirä, täpuri täpuriwä udegän sipsiptä-yäj tubupentäj kuñkuñ.

⁵ Eruk näwerut; Gwägu, gäk imapäj kañkañ metäñpeñ kuñkun? Ba Jodan ume, gäk ima mebärita äpäkta bitnäñpäñ itkun?

* 112:7: Sam 57:7, 64:10 * 112:9: 2Ko 9:9 * 114:1-2: Kis 12:51 * 114:3: Kis 14:21; Jos 3:16

- ⁶ E, pom taŋi taŋi, in ima mebärita memetä-yäj tubupentäj kuŋkuŋ? Ba täpuri täpuri in udegän, imapäj kaŋkaŋ sipsiptä-yäj tubupentäj kuŋkuŋ?
- ⁷ Ai, kome pähap, Yawe, Jekop täŋo Anututä äbänjirän kaŋkaŋ inamiken bāromtä!
- ⁸ * Imata, Ekäni uwä yäjpewän mobä kehāromi kubätä imārirän ume gwägu ahänjkuk. Ba yäjpewän geŋi kawukiken ume dapuri äpuk.

115

Anutu bureni u kubägän itak

- ¹ Ekäni, nintäŋo wäpnin biŋam punin nämo irek. Nämo, nin täga nämo! Gäkŋaken wäpka biŋam peŋyänek ikek unitägän punin kwawakinik it täyon, gäk nadäj nimikinik täŋpäj nämo nipmak täyan unita.
- ² Guŋ äbottä sära man ŋode imata niwet täkaŋ; Anutujin u de itak?
- ³ U nämo nadäkaŋ? Nin täŋo Anutu u kunum gānaŋ kehāromi nitek itak. U itkaŋ imaka kubä täŋpayäj nadäŋpājä u bureniŋän täk täyak.
- ⁴ * Täŋ äma unitäŋo anutuwä siliwa kenta gol mobäpāj keritā inŋitpāj puŋ gatäŋpāj pek täkaŋ.
- ⁵ U meni nitek täk täkaŋ upājkaŋ meni man täga nämo yāneŋ. Ba dapuri nitek täk täkaŋ upājkaŋ dapuri wareŋ täga nämo täneŋ.
- ⁶ Ba jukuni nitek täk täkaŋ upājkaŋ man täga nämo nadāneŋ. Ba inami nitek täk täkaŋ upājkaŋ imaka kubä täga nämo piāj nadāneŋ.
- ⁷ Keri nitek täk täkaŋ upājkaŋ keru wareŋ täŋpāj imaka kubä täga nämo inŋitneŋ. U kuroŋi nitek täk täkaŋ upājkaŋ kädēt täga nämo kuneŋ. Ba wareŋ täŋpāj māmä täga nämo täneŋ.
- ⁸ Unita äma imaka udewani täŋpani, ba äma unita nadäj yāmik-inik täk täkaŋ u imaka, imaka wārani täŋpāj nadäj yāmineŋo udewanigän api äworeneŋ!
- ⁹ Eruk, Isrel ämawebe, Ekānijin täŋkentäj tamiŋpāj watä it tamik täyak unitagän nadäj imikinik täŋput.
- ¹⁰ Anutu täŋo bāmop äma, in udegän täŋkentäj tamiŋpāj watä it tamik täyak unita Ekäni unitagän nadäj imut.
- ¹¹ Bureni, ämawebe Anutu bureni u iniŋ orerani in kudup Ekäni täŋkentäj tamiŋpāj watä it tamik täyak unitagän nadākinik täŋput.
- ¹² Ekäni u ninta nämoinik guŋtak täyak. Nämo, u Isrel ämawebe ba Anutu täŋo bāmop äma ninta nadäj nimikinik täŋpāj iron pen api täŋ nimik täŋpek.
- ¹³ * Anutu u ämawebe kuduptagän, äpani ba ärowani iniŋoret täkaŋ unita iron api täŋ yāmek.
- ¹⁴⁻¹⁵ Ekäni kunum kenta kome pewän ahāwani unitä yeri kon täŋ tamiton. Kon täŋjirän nanak weŋ bāyak pen kaŋ täŋ yāpmāj kut! Ba nadäj tamiŋjirän nanakjijetä udegän kaŋ täŋ yāpmāj kut!
- ¹⁶ Täŋpākaŋ kunum uwä Ekānitä inita biŋam. Täŋ kome uwä ninta niniŋ kireŋkuk.
- ¹⁷⁻¹⁸ Unita ämawebe kodak irani nin, Ekānita bānep täga tārek-tāreki nämo nadäj imik täkāna. U imata, kumāŋpeŋ pāŋku kum irit komeken naniktä Ekäni täga nämo iniŋ oretneŋ.
Eruk, Ekäni wāpi iniŋ oretna!

116

Ekānita bānep täga kap tewani

* 114:8: Kis 17:1-7; Nam 20:2-13 * 115:4: Sam 135:15-18; Jer 10:5; Rev 9:20 * 115:13: Rev 11:18, 19:5

- ¹ Ekäni täñkentäñ nam yäñpäñ gera butewaki terak yäñjira nadäñ namik täyak unita Ekänita gäripi pähap nadätat.
- ²* Näkño gerata juku pek täyak unita näk it yäpmäñ kwayäñ täyat ude Anutu iniñoret yäpmäñ kañ kwa.
- ³⁻⁴* Näk pära kumäñpäñ unita bumta umuntañkut. Kadäni uken Ekänita gera yäñpäñ ñode yäñkut; Ekäni, butewaki nadäñ namiñpäñ täñkentäñ nam! yäñ yäñkut.
- ⁵ Ekäni uwä ninta bänep täga nadäñ nimiñpäñ täñkentäñ nimik täyak ba butewaki nadäñ nimik täyak.
- ⁶ Bureni! Äma ätu ini täga nämo täñkentänañi uwä Ekänitä täñkentäñ yämik täyak. Näk ude itkuro upäñkañ täñkentäñ namiñkuk.
- ⁷ Täñpäñ Ekänitä näk nabäñ näwatpäñ täñkentäñ namiñkuko unita apiño imaka kubäta nadäwätäk nämo täk täyat.
- ⁸ Näk konäm kottäyiwa Ekäni gäkä naniñ bitnäñpäñ konämna pito ärut namiñpäñ nepmäñit näwatkun.
Näk kumbayäñ täñkuropäñ Anutu gäkä täñkentäñ namiñkun.
- ⁹ Unita näk kome terak irayäñ täyat uwä Ekänikätk bok api it yäpmäñ kuñatde.
- ¹⁰* Näk bumta wayat yäñ nadäñkuro upäñkañ Ekäni jop waki nadäñ imiñkut.
- ¹¹ Täñpäñ näk äma täño manta nadäwa bureni nämo täñpäkañ Anutugän nadäñ imiñkut.
- ¹² Ekänitä säkgämän täñ namiñ yäpmäñ äbuko unita kowata jide api täñ imet?
- ¹³⁻¹⁴ Näk nadätat! Ude api täñ gamet yäñ yäñkehärom tañkuro unita ämawebe kudup iñamiken ñode täga api täñpet;
Anututa iron imikta wain ume gäripi nitek inita biñam kañ piñ ima, Ekänitä nämagutkuko unita kowata.
Ude täñkañ Ekäniken yäñapik man api yäwet.
- ¹⁵* Täñpäkañ Ekänitä ämawebenyeta nadäwän ärowani täk täkañ. U kubätä kumäñjirän nadäwän jopi nämo täk täyak.
- ¹⁶ Unita Ekäni, ñode gäwera; Näk gäkño epän ämaka ude kuñat täyat, meñnatä kuñat täñkuko ude.
Näk yentä topmäñpäñ nepmañkuñopäñ gäkä pit namiñkun.
- ¹⁷ Unita näk gäka bänep tägata iron täñ gamiñpäñ api ganiñ oreret.
- ¹⁸ Täñpäñ näk ude api täñ gamet yäñ gäwetkuro ude ämawebekaye iñamiken api täñ gamet.
- ¹⁹ Ekäni, näk täñpayäñ täyat u Jerusalem kudupi yotkaken api täñ gamet.

Unita Ekäni wäpi yäpmäñ akukot!

117

Äma uken-uken nanik Ekäni wäpi iniñoret täkot!

- ¹* Äma äbori äbori, in Ekäni iniñorerut! Ämawebe kuduhtagän in wäpi biñam yäpmäñ akuwut!
- ² Ekänitä ninta gäripi pähap nadäñpäñ wari wari nadäñ nimikinik täk täyak. Unita iniken yäñkehäromtak man bian yäñkuko udegän iwatpäñ nämoinik api nipmañpek.

Unita ämawebe kuduhtagän Ekäni wäpi iniñoret täkana!

* 116:2: Sam 17:6, 40:1 * 116:3-4: Sam 18:4-6 * 116:10: 2Ko 4:13 * 116:15: Sam 72:14 * 117:1: Rom 15:11

118

Anututä täñkentäj yämiñkuko unita nadänpäj bänep täga man yäjkuñ

- 1* Ekäni nadäj nimik täyak unita bänep täga man iwet täkäna. Bänep iron tärek-täreki nämo täñ nimik täyak.
- 2 Unita Isrel ämawebe ñode yäkot; Bänep iron tärek-täreki nämo täñ nimik täyak!
- 3 Anutu täño bämop äma udegän ñode yäkot; Bänep iron tärek-täreki nämo täñ nimik täyak!
- 4 Ämawebe Anutu täño man buramik täk täkañ unitä ñode yäk täkot; Bänep iron tärek-täreki nämo täñ nimik täyak!
- 5* Näkä bäräpi tañi kotañpäj Ekänita gera yäjkuñ. Gera yäjira nadänpäj Ekäni uwä bäräpina ketäreñ namiñirän pidäm tañkuñ.
- 6* Ekäni uwä näkkät irirän nämo api umuntäwet. Nämo, ämatä imaka kubä täñ namikta nämo umuntak täyat.
- 7 Ekäni näkkät it täkamäk. Täñkañ ini täñkentäj namik täyak unita kämi iwanaye däpmäñirän api yabäwet.
- 8 Bureni! Äma täño täktäki-tagän nadäñitna ärowani nämo täñpöpäj Anututagän nadäj imikinik täñpeñ kuñatneño u tägagämän.
- 9 Komen äma täño täñkentäk u äpanigän. Ekäni täño täñkentäk u ärowani.
- 10 Unita iwan mäyaptä it gwäjiñ namiñkuñopäj Ekäni täño wäpi terak kehäromini yäpmäj äput.
- 11 Näk it gwäjiñkuñopäj Ekäni täño kehäromi terak däput.
- 12 Iwanayetä nämäk-nämäktä nintä terak bipmäk täkañ ude täñkuño upäñkañ däpmäj-pewa kumbuñ, kädäptä tepärañ bäräñeñ ijiñ paot täkañ ude. Ekäni täño kehäromi terak däpmäj moreñkuñ.
- 13 Ämik pähap täñpäj nepmäñitpäj nutnayäj täñjirä Ekänitä täñkentäj namiñirän nämo nutkuñ.
- 14* Bureni, Ekänitä kehäromi pähap namiñpäj täñkentäj namik täyak. U wakiken nanik nämagutkuk.
- 15 Täñpäj unita Anutu täño ämawebe tähaniken iniñoret kap teñit gera ñode yäk täkañ; Anutu täño kehäromitä epän kehäromi-inik täk täyak! yäk.
- 16 Ekäni täño kehäromitä täñkentäj nimiñirän iwan täño kehäromi yäpmäj äpumäj.
- 17 Näk pengän ñode nämo api kumbet. Nämo! Näk kodak itkañ Ekäni täño täktäki unitäño manbiñam api yäjahäk täñpet.
- 18 Bureni, Ekäni uwä kumäj-kumäj nutta bitnänpäj näk yäpä-siwonçakta komigän namiñkuk.
- 19 Unita kudupi yot yäma dät namiñirä äro Anutu wäpi yäpmäj akwa!
- 20 Ño ñowä Ekäni täño yäma, ämawebe siwoñi kuñarani unitägän täga äroneñ.
- 21 Ekäni, gäk näkño yäjapik man nadäj namiñpäj täñkentäj namiñiri säkgämän it täyat. Unita ganiñ oretat!
- 22* * Bek eñi täñpani ämatä kawä wawäpäj gägäniken mañpä kuñkuño unitä eñi täño bek bämopi ude itak.
- 23 Imaka uwä Ekäni ini-tägän täñirän kañpäj gäripi pähap nadäkamäj.

* 118:1: 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 136:1; Jer 33:11 * 118:5: Sam 18:19, 120:1

* 118:6: Sam 56:4, 56:11; Ais 51:12; Hib 13:6 * 118:14: Kis 15:2; Ais 12:2 * 118:22: Luk 20:17; Apos 4:11; 1Pi 2:7

* 118:22: Mat 21:42; Mak 12:10-11

²⁴ Tänpäj kadäni nowä Ekänitä peŋ nimiŋkuk. Unita oretoret tänpäj bänep tägagämän nadäna!

²⁵* Ekäni, gäk täŋkentäj nimi. O Ekäni, tänpewi bureni säkgämän ahäj nimän!

²⁶* Anutu, äma gäkŋaken wäpka terak äbayäj täyak uwä kaŋ oraŋ imi. Täŋiri nin udegän kudupi yot gänaŋ äronpäŋ wäpka api yäpmäj akune.

²⁷ Ekäni ini-tägän Anutu bureni! Ini-tägän ninta watä säkgämän it nimik täyak. Unita päya päham kehap tänpäj alta teŋ äyäjut täkot.

²⁸ Gäk Anutuna! Bänep täga man gäwetat. Gäk Anutuna! Gäkŋo wäpka yäpmäj akutat.

²⁹ Eruk ämawebe ŋode nadäkot; Ekänitä ninta gäripi nadänpäj iron täŋ nimik täyak u paot-paori nämo unita bänep täga man iwet täkot.

119

Anutu täŋo man u tägagämän-inik

¹* Äma kädet siwoŋigän säkgämän kuŋat täkaŋ uwä Ekäni täŋo oretoret terak it täkaŋ. Äma udewaniwä Ekäni täŋo man buramiwani äma.

² Äma Ekäni täŋo kädet siwoŋi iwat täkaŋ, äma udewani Ekäni täŋo oretoret terak it täkaŋ.

Ekäni täŋo kädet u iwatta gäripi pähap nadänpäj ehutpäŋ iwat täkaŋ.

³ Bureni-inik, äma udewani kädet waki iwatta bitnänpäj Ekäni täŋo kädet siwoŋi ugän iwat täkaŋ.

⁴ Anutu, gäk man kädetka siwoŋi u kudup niwetpäŋ ŋode yänkun; Watäni itpäŋ näkŋaken kädet siwoŋi ugän kaŋ iwarut yän niwetkun.

⁵ Unita Anutu, näk gäkŋo man kädet siwoŋi u iwatta gäripi pähap nadäk täyat udegän wari wari kaŋ iwat täŋpa yän nadätat!

⁶ Bureni, gäkŋo jukuman kuduŋtagänta ket nadänpäj kuŋarayäj täyat uwä momi tänpäj nämo api mäyäk täwet.

⁷ Ekäni, kadäni gäkŋo man kädet siwoŋi yänpäŋ-nadäk täŋpayäj täyatken uken bänepna säkgämän paki-inik api irek.

Ude täŋkaŋ gäkŋo wäpka biŋam api yäpmäj akuk täŋpet.

⁸ Näk gäkŋo irit kädetka kudup iwatta nadätat unita nämo nepmaŋpen.

Anutu täŋo jukuman buramiwani äma täŋo manbiŋam

⁹ Äma gubaŋi näk jide tänpäj kädet siwoŋigän täga kuŋaret? Näk gäkŋo man iwarero uyaku äma siwoŋi ude iret.

¹⁰* Unita Anutu, näk gäkŋo kädet u iwatta gäripi pähap nadänpäj ehutpäŋ iwat täyat. Gäkä täŋkentäj namiŋiri kädet siwoŋita nämo bitnänpäj ugän api iwaret.

¹¹ Näk gäkken momi täŋpetawä yänpäŋ gäkä nanik man ugänpäj bänepnaken pek täyat.

¹² Ekäni, kädetka siwoŋi näwetpäŋ näwoŋärek täŋiri ugän iwatpäŋ wäpka biŋam kaŋ ganiŋ orera.

¹³ Näk kädet kuduŋtagän yänahänpäj niwetkuno u ämawebe kudup yänahänpäj yäwet täyat.

¹⁴ Ämatä moneŋ tuŋumta gäripi pähap nadäk täkaŋ u irepmitpäŋ näk gäkŋo man iwatta gäripi udegän nadäk täyat.

¹⁵ Gäkŋo manka juku piŋpäŋ manka kädet siwoŋi u yänpäŋ-nadäk täk täyat.

* 118:25: Mat 21:9; Mak 11:9; Jon 12:13 * 118:26: Mat 21:9, 23:39; Mak 11:9; Luk 13:35, 19:38; Jon 12:13 * 119:1: Sam 128:1 * 119:10: Sam 119:2, 119:21, 119:118, 119:145

16 * Anutu, gäkŋo kädet siwoŋi iwatta gäripi nadänpäj gäkŋo mankata nämo api guŋ täwet.

Ekäni täŋo man kädetta gäripi nadäŋkuk

17 Unita Ekäni, epän watä ämaka näka täŋkentäk säkgämän täŋ namiŋiri säkgämän itpäŋ gäkŋo mangän kaŋ iwara.

18 Bänepna täŋo dapuri birik ärut täŋpi kuŋirä jjiwa-kwäpäŋ man bureni gäripi nitek gäkŋo man kudän terak pätkäŋ u kudup nadäwa tärewut.

19 Näk kome ŋo terak kadäni käroŋi itta biŋam yäwani nämo unita gäkŋaken man kädet u näka käbop nämo peŋ namen. Nämo!

20 Näk gäkŋo manka biŋam u kepma kepma yänpäj-nadäk tänpäj iwatta bänepnatä kädäp ijik täyak.

21 Ekäni, näk nadätat. Äma inita nadäwä ärowani tänpäpäj manka mäde ut imik täkaŋ u yebeŋpäŋ mäde ut yämiŋiri paotta biŋam täk täkaŋ.

22 Tänpäkaŋ näk gäkŋo man buramiŋpäŋ iwat täyat unita äma udewani yabäj äwaräkuk täŋiri yänjärok ba mäde kända man wari nämo näwetneŋ.

23 Bureni Ekäni, äma wäpi biŋam ikektä käbeyä tänpäj näk wäpna yäpmäj äpäkta yänpäj-nadäk täk täkaŋ upäŋkaŋ epän watä ämaka näk gäkŋo jukuman ehutpäŋ yänpäj-nadäk api täk tänpet.

24 Imata, gäkŋo jukuman unitä bänepna tänpidäm tänpäj kädet näwoŋärek täyak.

Anutu täŋo бага man ehutpäŋ iwatkuk

25 Wära! Iwanayetä näk nutpäŋ näwat kireŋpewä kehäromina kudup paotak unita gäk bian näwetkuno ude täŋkentäj namiŋpäŋ kehäromi äneŋi namisi.

26 Irit kuŋat-kuŋatna täŋo mebäri kudup yänhäŋpäŋ gäwerira kowata näwetkun. Unita apiŋo gäkŋaken man kädet u näwetpäŋ näwoŋäresi!

27 Tänpäj nadäk-nadäkna tänpewi piräreŋirän gäkŋo jukuman nadäwa tärewäkaŋ kudän kudupi täŋkuno unita kaŋ juku piwa.

28 Wära! Butewakitä nutpewän kumbet yäj nadätat unita näwetkuno udegän kehäromi äneŋi namisi.

29 Tänpäkaŋ bänepnatä täŋ-näkŋat-pewän kädet wakiwaki tänpetta yänpäj бага peŋkireŋpäŋ yewa täŋ namisi.

Tänpäj bänep täga nadäj namiŋpäŋ бага manka näwetpäŋ näwoŋärek täyi.

30 Imata, näk gäkŋo kädet bureni iwatta iwoyänpäj yänkehärom täŋkut. Ude täŋkaŋ man kädetka wari wari pen juku piŋpäŋ kuŋat täyat.

31 O Ekäni, näk juku-manka iŋit-inik tänpäj yäpmäj kuŋat täyat unita yabäj äwaräkuk täŋiri iwantä mäyäk nämo namineŋ!

32 * Eruk, wisik-inik! Bänepna tänpidäm taŋ namik täyan unita gäkŋo бага man kädetka ugänpäj kaŋ iwat tänpa!

Nadäk-nadäk yäpmäkta Anutuken yänapiŋkuk

33 Ekäni, бага man kädetka ket näwoŋäreŋiri näk kädet u pen iwat yäpmäj äroŋtängän kaŋ kumba!

34 * Nadäk-nadäk täŋkentäj namiŋiri бага manka buramiŋpäŋ kaŋ yäpmäj kuŋara. Gupna bänepna bok kaŋ yäpmäj kuŋara!

35 Ekäni, бага manka kädetkaken yännäŋŋat yäpmäj ku. Imata, u iwat täyatken uken bänep oretoret nadäk täyat.

* 119:16: Sam 119:35, 119:70, 119:92-93, 119:174

* 119:32: 1Kin 4:29; Ais 60:5; 2Ko 6:11-13

* 119:34: Sam

119:73; Snd 2:6; Jem 1:5

³⁶ * Unita bänepna tänpidäm täjiri monerj wädäk-wädäk täjo gärip mäde ut iminpäp gäkno бага man iwattagän gäripi kañ nadäk tänpa!

³⁷ Dapunna teñ-pipiwayäj täyan uyakuwä imaka jopi-jopita yabängärip nämo api tänpet. Ude täñkañ näwetkuno udegän iritnata watä säkgämän it namisi.

³⁸ Anutu, ämawebe nadäj gamik täkañ u täñkentäj yämikta yänkehärom täñkun. Eruk, epän ämaka näkken udegän pewi kañ ahäj namän.

³⁹ Iwantä mäyäk man näwetta umuntäyat unita nadäj namiñiri kañ närepmirän.

⁴⁰ O Ekäni, бага manka ba juku-manka iwatta gäripi pähap nadätat unita gäkñaken nadäk siwoñi terak iwatpäp irit säkgämän u namisi.

Anutu täjo man yengämän pewäpäp kuñatkuk

⁴¹ Täñkañ Ekäni, gäk iron mähemi unita ironka u kwawak näwoñärenpäp näwetkuno udegän wakiken nanik täñken tänpäj kañ nämagut.

⁴² * Ude täñ namiñiri äma yäjärok näwet täkañ unitäjo man täga uret. Imata, gäkno manta nadäkinik täyat unita.

⁴³ O Ekäni, mena tänpidäm täjiri manka bureni u yänhäk täyiwa.

Imata, kehäromi kubäken nämo yäpmäk täyat, gäkno man terakgän yäpmäk täyat.

⁴⁴ Unita gäkno jukuman u tärek-täreki nämo buramiñpäp api iwat tänpet.

⁴⁵ Bureni, gäkno jukuman iwatta nadäk täyat unita iwanayetä täga nämo api topmänpäj nepmäñitneñ.

Nämo, bätakigän api kuñaret.

⁴⁶ Tänpäkañ kome täjo intäjukun äma inamiken gäkno jukuman api yänhäk tänpet.

Ude täñjira manna u utpäp mäyäk täga nämo api namineñ.

⁴⁷ * U imata, gäkno mankata gäripi pähap nadänpäj buramiñjira bänepnatä pidämtak täyak.

⁴⁸ Ekäni, man kädetskata gäripi nadäk täyat unita nadäjira ärowani tänpäpäp yänpäp-nadäk täk täyat.

Anutu täjo бага manta nadäwän bureni kubä täñkuk

⁴⁹ Ekäni, yänkehäromtak man bian epän watä ämaka näk näwetkuno u nadänpäj täñkentäj nam.

Man näwetkuno unitä bänepna täñ-kehäromtak täyak.

⁵⁰ Bäräpi kadäniken man unitä bänep kwini pewän ahäj namik täkañ ba iritna täñ-mehamtak täyak.

⁵¹ Tänpäkañ butewaki pähap! Äma ärowanitä yäjärok man bumta näwet täkañ.

Upänkañ näk gäkno man unitagän gwäk pimiñpäp manka ugänpäj iwat täyat.

⁵² Ekäni, бага manka bianiinik uterak kehäromi yäpmäk täyat unita u pen juku pik täyat.

⁵³ Unita äma wakiwakitä gäkno бага man u pekinik täñirä yabänpäj bänepna tänpäwak täkañ.

⁵⁴ Tänpäkañ uken-uken ittäj kuñat täyatken gäkno бага manta gäripi nadänpäj unita kap ganiñ ubiñ teñtäj kuñat täyat.

⁵⁵ Ekäni, bipani bipani näk gäka juku pik täyat. Täñkañ бага manka u nämo api pewet. Nämo inik!

⁵⁶ Baga manka wari wari iwat täyat unitä bänepnaken oretoret pewän ahäk täkañ.

Anutu täjo бага man iwatta gäripi nadäñkuk

* 119:36: Mak 7:21-22; 1Ti 6:10-11; Hib 13:5 * 119:42: Sam 102:8, 119:39; Snd 27:11 * 119:47: Sam 119:16, 119:97, 119:127, 119:159

- ⁵⁷ * Ekäni, gäk it namitan unita imaka gäripi nitek äneji kubäta nämo wäyäkñek täyat. Mebäri unita gäkño man kädet kudup iwatta nadänpäj yänkehärom tañkut.
- ⁵⁸ Tänpäkañ Ekäni, gäk bian täñkentäj namikta yänkehäromtak man yänkun. Unita gäkño man u nadänpäj täñkentäj namikta bänep nadäk-nadäkna kudup gäk-agän ganiñ kiretat.
- ⁵⁹ * Näk irit kuñat-kuñatna täño mebäri kudup nadäwa-tärewäpäñ apiño gäkño man buramiñpäñ iwatta bänep peyat.
- ⁶⁰ Unita gäkño jukuman iwatta kämi kañ yänkañ nämo itsämäj yäpmäj kwet. Nämo, pengän yäput peyat ño.
- ⁶¹ Bureni, äma wakitä näk nutta nadänpäj buñep täñkuño upänkañ näk bänepna äreyäwäpäñ gäkño jukuman unita nämo guñ täyat.
- ⁶² Nämoinik, gäkño бага manka siwoñi unita nadänpäj ganiñ oretta bipani bämop-inik akuk täyat.
- ⁶³ Ba ämawebe gäk orañ gamiñpäñ juku-manka iwata täkañ ukät not täñpäñ kuñat täkamäj.
- ⁶⁴ Bureni Ekäni, kome ño terak ironka tokñeñ pätak. Unita man kädetka täño mebäri näwetpäñ näwoñäreñiri kañ nadäwa tärewut!

Ekäni täño бага mantä täga täñkentäj nimek

- ⁶⁵ Ekäni, täñkentäj namikta yänkuno u iwatpäñ epän ämaka näka säkgämän täñ namik täyan.
- ⁶⁶ Näk бага mankata nadäkinik täyat unita nadäk-nadäk täga namiñiri бага man täño mebäri kañ nadäwa tärewut.
- ⁶⁷ * Tänpäkañ bian goret kuñatkuro unita yäpä-siwonçakta komi namiñkun. Ude täñjiri eruk apiño gäkño man buramitat.
- ⁶⁸ O Ekäni, täñkentäj namik täyan u tägagämän. Gäk orakorak täño mähemi bureni. Unita gäkñaken man kädetka täño mebäri näwetpäñ näwoñäreñi täyi.
- ⁶⁹ Äma ärowani näka jop manman yäk täkañ upänkañ bänep nadäk-nadäkna kudup gäkño juku-manka uterakgän pek täyat.
- ⁷⁰ Täñpäñ äma ärowani uwä bänep nadäk-nadäki kumbani upänkañ nähä juku-manka unita gäripi pähap nadäk täyat.
- ⁷¹ Tänpäkañ nadätat; Komi nadäj itkuro u täñkentäj namiñkuk. Unitä bänepna yäpmäj sukurençewän bänep nadäk-nadäkna pewa бага manka terakgän kuyak.
- ⁷² Unita Ekäni, apiño ñode yäyat; Бага man mekatä pewi ahäwani unita nadäwa säkgämän-inik täyak, monerñ tuñum pähapta gäripi nadäk täkañ u irepmit moretak!

Anutu täño бага man u siwoñi-inik

- ⁷³ Ekäni, gäkña ketkatä puñ gatänpäj nepmañkuno unita nadäk-nadäk namiñiri juku-manka unita yänpäñ-nadäk täk täyiwa!
- ⁷⁴ Täñjira ämawebe gäk orañ gamik täkañ u näk nabänpäj ñode nadäk täkot; Äma ño Ekäni täño jukumanta nadäkiniki kehäromi uterak pek täyak! Ude nadänpäj oretoret täk täkot.
- ⁷⁵ Ekäni, näk bureni ñode nadätat; Näk yäpä-siwonçakta komi namiñkuno uwä nadäj namikinik täñpäñ unita namiñkun. Tänpäkañ gäkño man kädet uwä siwoñi-inik.
- ⁷⁶ Eruk, watä epän ämaka näk täñkentäj namikta bian yänkuno u iwatpäñ ironka paot-paori nämo u pewi ahän namiñiri butewaki nadäwätäk terak itat ño täñ-kehäromtañ nami.

* 119:57: Sam 16:5 * 119:59: Mak 14:72; Luk 15:17 * 119:67: Sam 119:71; Jer 31:18; Hib 12:10-11

- ⁷⁷ Nāk gākŋo бага манта гäрипи nadäk täyat unita butewaki nadän namiŋiri äneŋi säkgämän kaŋ ira.
- ⁷⁸ Tänpäkaŋ äma inita nadäwä ärowani tänpänitä jop manman terak manken nepmak täkaŋ.
Ude täk täkaŋ unita mäyäk kaŋ yäput! Upänkaŋ nähä gäkŋo jukuman unita pen juku piŋpäŋ api kuŋaret.
- ⁷⁹ Täŋira ämawebe gäk oraŋ gamiŋpäŋ gäkŋo jukuman nadäk täkaŋ unitägän näkken äbäkaŋ bok kaŋ itna.
- ⁸⁰ Tänpäkaŋ Ekäni, gäripna ŋode pätak; Inamkaken täktäkna terak mäyäk yäpettawä yänpäŋ gäkŋo jukuman kudup siwoŋigän iwatta nadätat.

Wakiken nanik imagutta Anutuken gera yänkuk

- ⁸¹ Ekäni, gäkä täŋkentäŋ namikta itsämän yäpmän äbänjira kehäromina paoränkaŋ kehäromina niked nämo itat.
Upänkaŋ man bian yänkuno u bureni api tänpän yän nadäkinik täyat.
- ⁸² Tänpäkaŋ man yänkuno u bureni jidegän iwatpäŋ bänepna tänpidäm täwayän? U kakta dapun täŋ yäpmän äbänjira dapunna komi nekaŋ.
- ⁸³ Nāk imaka wawäpäŋ maŋpäkuk täkaŋ ude itat upänkaŋ gäkŋo juku-manka unita nämo guŋtak täyat.
- ⁸⁴ Wära! Piä watä ämaka bäräpi terak it yäpmän äbätat ŋo äneŋi udegän kepma bipani jide api iret?
Ba äma komi namik täkaŋ unita kowata jidegän api täŋ yämen?
- ⁸⁵ Nadätan? Äma inita nadäwä ärowani tänpäni, gäkŋo бага манта mäde ut imik täkaŋ u näk tänpäwakta näkä kädetken awaŋ änek täkaŋ.
- ⁸⁶⁻⁸⁷ U jop nadän komi namik täkaŋ unita täŋkentäŋ nam! Äma udewanitä nuttäko paotnaŋipän itat.
Tänpäkaŋ juku-manka kudup u siwoŋi tägagän, ämatä nadänpäŋ iyap taŋpäŋ yäpmän kuŋatnaŋigän.
Tänpän komi butewaki terak itat upänkaŋ juku-manka unita mäde nämo utat.
- ⁸⁸ Unita ironka tärek-täreki nämo unita yänpäŋ iritna täŋmeham taŋiri juku-manka, mekatä yänjiri ahäwani u kudup kaŋ iwara.

Anutu täŋo бага man unita nadäkinik tänkuk

- ^{89*} O Ekäni, gäkŋo manka u kunum gänaŋ, kehäromi tärek-täreki nämo pätak.
- ⁹⁰ Ironkatä kodakitä kodaki api it yäpmän kwek. Kome pähap ŋo inide itta täŋ-kehärom taŋpäŋ peŋkuno wareŋi nämo it täyak.
- ⁹¹ Imaka imaka kuduptagän u gäkŋo man buramiwanitä itkaŋ unita gäkŋo meka jinom teragän it yäpmän äbän itkaŋ.
- ⁹² Tänpäkaŋ gäkŋo бага manka unita gäripi nämo nadänkut yäwänäku komi namiŋkuno unitä nutpewän paoram.
- ⁹³ Upänkaŋ nämo! Gäk juku-manka terak iritna täŋ-mehamtaŋ namiŋkuno unita juku-manka unita wari nämo api guŋ täwet.
- ⁹⁴ O Ekäni, näk gäkŋata biŋam itpäŋ gäkŋo juku-manka kadäni kadäni iwatta ehutpäŋ epäni täk täyat unita wakiken nanik nämagut.
- ⁹⁵ Nadätan? Äma waki käbop itkaŋ näk nutta täŋtuŋum täkaŋ. Upänkaŋ näk nadäwätäk nämo tänpän gäkŋo jukumanta yänpäŋ-nadäk pen täk täyat.
- ⁹⁶ Tänpäkaŋ ŋode yabänpäŋ-nadäk täyat; Imaka kome ŋo terak täga yän yäk täkamän u kudup api paot moreneŋ.
Tän gäkŋo man u imaka bureni-inik, tärek-täreki nämo, inide itta yäwani.

Anutu täŋo бага mantä äma ŋo nadäk-nadäk säkgämän imiŋkuk

* 119:89: Ais 40:8; 1Pi 1:25

- ⁹⁷ Wisikna! Gäkŋo manta gäripi pähap nadäk täyat. Täŋpäŋ unita kepma bipani yäŋpäŋ-nadäk täk täyat.
- ⁹⁸ Jukumanka u wari wari yäŋpäŋ-nadäk täk täyat unita nadäk-nadäkna uwä iwanaye täŋo nadäk-nadäki yärepmitak.
- ⁹⁹ Ba ugän nämo. Man kädetka unitagän juku piŋpäŋ kuŋat täyat unita nadäk täga iŋitat uwä yäŋpäŋ-näwoŋärek täŋpani ämanaye unitäŋo nadäk yärepmitpäŋ iŋitat.
- ¹⁰⁰ Ba бага manka u buramik täyat unita nadäk-nadäk äma ekäni ekänitä nadäk täkaŋ u näkä yärepmitpäŋ nadäk täyat.
- ¹⁰¹ * Täŋpäkaŋ gäkŋo juku-manka kubä irepmiret yäŋ nadäŋpäŋ kädet wakiwaki u kudup yabäŋ umuntaŋpäŋ kukŋi kädagän yärepmit täyat.
- ¹⁰² Ekäni, gäkŋa-tägän meka jinom unita yäŋpäŋ-näwoŋärek täk täyan unita nämo guŋ taŋpäŋ irepmit täyat.
- ¹⁰³ * Yäke! Gäkŋo jukuman unita nadäwa gäripi pähap, inide kubä täk täkaŋ, imaka gäkŋi nitek nakta gäripi nadäk täyat unitäŋo gäripi irepmitak.
- ¹⁰⁴ Burenitä bureni-inik, gäkŋo mantä nadäk-nadäk kädet säkgämän näwoŋärek täyak unita waki kädet kuduŋta taräki nadäk täyat.

Ekäni täŋo jukumantä peŋyänek ude täyak

- ¹⁰⁵ * Ekäni, gäkŋo meka jinom u kädet kuŋat-kuŋatna täŋo topän ude täŋ namitak. Täŋkaŋ kädetnaken peŋyänek namitak.
- ¹⁰⁶ Unita man kädetka siwoŋi u iwatta iŋamkaken yäŋkehäromtak man yäŋkuro udegän api täŋpet.
- ¹⁰⁷ Upäŋkaŋ Ekäni, bäräpi taŋitä näk nepmäŋitak unita gäkŋa yäŋkuno ude iritna äneŋi täŋ-kehäromtaŋ namisi.
- ¹⁰⁸ Täŋpäkaŋ gupe kábäŋi nitek ude, ganiŋoret man pewa-ärek täkaŋ unita gäripi nadäŋ namisi.
Ude nadäŋ namiŋkaŋ gäkŋaken manka u säkgämän näwetpäŋ näwoŋärek täk täyi.
- ¹⁰⁹ Näk kadäni kadäni kumäŋ-kumäŋ dubiniken it täyat upäŋkaŋ gäkŋo juku-manka unita nämo guŋtak täyat.
- ¹¹⁰ Äma wakitä näk nepmäŋitta buŋep täk täkaŋ upäŋkaŋ näk gäkŋo man kädetka u peŋpäŋ näkŋaken gärip terak nämo iwat täyat.
- ¹¹¹ Nämo inik, gäkŋo juku-mankatä bänep oretoret pewän ahäŋ namik täkaŋ. Unita iyap taŋpäŋ tärek-täreki nämo api iwat täŋpet.
- ¹¹² * Täŋpäŋ gäkŋo man kädetka u iwatta nadäk kehäromi peyat. U iwat yäpmäŋ kuŋtäŋgän kaŋ kumba!

Ekäni täŋo man käderitä watä it nimik täyak

- ¹¹³ Ekäni, äma gäk gäwaräntäktä bänep yarä pek täkaŋ unita gaŋani pähap nadäŋkaŋ gäkŋo juku-manka unitawä gäripi nadäk täyat.
- ¹¹⁴ * U imata, gäk näkŋo kurepäna ba mobä käwutna, iwantä nutnayäŋ täŋirä kábop iretta.
Täŋpäkaŋ man bian yäŋkuno u bureni iwatpäŋ api täŋpen yäŋ nadäkinik täyat.
- ¹¹⁵ Ai! Waki täŋpani in nabä kätäŋpeŋ kut! Näk Anutuna täŋo jukumani iwarayäŋ nadätat!
- ¹¹⁶ Eruk Anutu, näkŋo iritna täŋ-kehäromtakta man kehäromi yäŋkuno u juku piŋpäŋ udegän kaŋ tä.
Ude täŋiri uyaku näkŋo nadäkinikna kehäromigän itkaŋ бага manka pen täga api iwarän täwet.
- ¹¹⁷ Unita mehämtäŋ namiŋiri bäräpi gänaŋ nämo api paoret. Ude täŋiri juku-manka wari wari api nadäŋ gamet.

* 119:101: Snd 1:15 * 119:103: Sam 19:10; Snd 8:11 * 119:105: Snd 6:23 * 119:112: Sam 119:33, 119:36
* 119:114: Sam 32:7, 91:1

- 118 O Ekäni, näk nadätat. Gäk ämawebe gäkŋo jukuman iwatta bitnäk täkaŋ unita mäde ut yämik täyan.
Ude täjiri täjyäkŋarani täktäki kädet u jopi ude api täjpek.
- 119 Täjpäŋ, gäk ämawebe udewani kudup jiraŋ ude bumik ureŋ täjpi kuk täkaŋ.
Täjpäkaŋ nähä gäkŋo manta gäripi pähap nadäk täyat.
- 120 O Ekäni, gäkŋo täktäkka inipärik unita nadäwa umuri täjpäpäŋ kujat kwaik täk täyat.
Ba gäkŋo man kädetka unita nadäwa umuri täk täkaŋ.

Anutu täjjo jukuman iwarani

- 121 O Ekäni, näk kädet täga siwoŋi iwat täyat unita nabäŋ äwaräkuk täjiri iwantä näk nämo täjpä wanerŋ!
- 122 Ekäni, näk epän watä ämaka unita api täjkentäŋ gamet yäŋ näwet. Täjkentäŋ namiŋiri äma inita nadäwä ärowani täjpanitä bäräpi naminerŋtawä.
- 123 Wära! Gäk bian täjkentäŋ namikta siwoŋi näwetkuno ude täjkentäŋ nami yäjpäŋ dapun täj yäpmäŋ äbäŋira dapunna komi nekaŋ.
- 124 Unita Ekäni, butewakika paot-paori nämo unita nadäŋ namisi! Täjkaŋ gäkŋaken juku-manka u näwetpäŋ näwoŋäreŋ täyi.
- 125 Näk epän watä ämaka itat unita gäkŋo meka jinom u nadäwa-täreŋta nadäk-nadäk namisi.
- 126 Ekäni, ämawebe gäkŋo бага man irepmit täkaŋ u yabätan? Eruk, gäk bäräŋerŋ akuŋpäŋ kowata yäwoŋäre!
- 127-128 Näk kädet wakiwaki äma udewanitä iwat täkaŋ unita taräki-inik nadäk täyat.
U imata, gäkŋo juku-manka unita gäripi pähap nadäk täyat, ämatä gol moneŋ säkgämän-inik unita gäripi nadäk täkaŋ u irepmitpäŋ nadäk täyat.
Ba gäkŋo бага manka u kudup iwat täyat.

Anutu täjjo kädet iwatta gäripi nadäŋjuk

- 129 Ekäni, gäkŋo man uwä säkgämän unita buramiŋpäŋ kuŋat täyat.
- 130 * Äma kubätä gäkŋo man bänepiken peŋpäŋ kuŋarayäŋ täko uwä bänepiken peŋyäreŋek api irek.
Ba guŋ äma kubätä gäkŋo man yäjpäŋ-nadäk täjpayäŋ täko uwä nadäk-nadäk ikek api kuŋarek.
- 131 Täjpäkaŋ Ekäni, näk gäkŋo бага manta gäripi-inik nadäk täyat. U iwatta mena bänepna pidämtak täkamän.
- 132 Unita Ekäni, ämawebe nadäŋ gamikinik täjpanita nadäŋ yämik täyan udegän, näk nabäjpäŋ butewaki nadäŋ namisi.
- 133 Täjkaŋ gäkŋo mankatä kädet näwoŋäreŋjirän momitä näka intäjukun nämo täj namek.
- 134 Täjpäkaŋ Ekäni, täjkentäŋ namiŋiri ämatä näka täjpäwak tänerŋtawä. Ude täj namiŋiri manka kaŋ buramik täjpa.
- 135 * Gäk dubinaken itkaŋ säkgämän täj namiŋpäŋ gäkŋaken kädet siwoŋika kudup kaŋ näwetpäŋ näwoŋäre.
- 136 Täjpäkaŋ Ekäni, ämawebe mäyaptä gäkŋo man nämo iwat täkaŋ unita konämna pito ume dapuriken äpäŋ täyak ude mak täyak.

Anutu täjjo jukuman u siwoŋi-inik

- 137 O Ekäni, kudän siwoŋi säkgämän täjjo mäheŋi u gäk. Täjpäkaŋ gäkŋo meka jinom kudup u udewanigän, siwoŋi säkgämän.
- 138 Bureni, jukuman bian pewi ahäŋkuŋo u kudup siwoŋi tägagän, ämatä nadäjpäŋ iyap täjpäŋ yäpmäŋ kuŋatnerŋtagän.

* 119:130: Sam 19:7; Snd 1:4 * 119:135: Sam 4:6, 119:12, 119:26

- 139 Upänkaŋ iwanayetä бага manka u mäde ut imik täkaŋ unita bänepna kädäp ude ijik täyak.
- 140 Ekäni, yänkehäromtak manka u pära nämo ahäk täyak. Burenigän ahäk täyak.
Unita epän watä ämaka näkä manka unita gäripi-inik nadäk täyat.
- 141 Tänpän ämatä näka nadäwä äpani, jiraŋ ude täk täkaŋ upänkaŋ meka jinomta nämo gaŋatak täyat.
- 142 U imata, kudän siwoŋi säkgämän säkgämän täk täyan u pen udegän api täŋ yäpmän äroweno unita.
Tänpäkaŋ бага manka u burenigän ahän yäpmän kukta yäwani.
- 143 Bureni, komi epän gänaŋ itat, upänkaŋ juku-manka unitä bänepna tänpidäm taŋirän oretoret nadäk täyat.
- 144 Tänpäkaŋ бага manka uwä siwoŋi tärek-täreki nämo. Unita Ekäni, nadäk-nadäk namiri säkgämän kaŋ it yäpmän ärowa!

Wakiken nanik imagutta Anutuken yänjapikuk

- 145 Bänep nadäk-nadäkna kudup gäkken peŋpäŋ gera yäyat. Unita Ekäni, nadän namiri juku-manka kudup kaŋ buramiwa!
- 146 Gäkken gera yänjira wakiken nanik nämagut. Nämaguriri бага manka kudup u kaŋ iwara.
- 147 Tänpän gäkŋo manka unitä bureni ahäwekta nadäkinik täyat unita kome ket nämo yänjerän akuŋpäŋ täŋkentän namikta gäkken gera yäk täyat.
- 148 Täŋkaŋ gäkŋo manka yänpäŋ-nadäk tänpayän nadänpäŋ bipani käroŋ päke u kodakgän it täyat.
- 149 Ekäni, ironka tärek-täreki nämo unita nadän namisi. Tänpän butewakika kwawak näwoŋäreŋpäŋ iritna täŋ-kehäromtaŋ namisi.
- 150 Nadätan? Äma komi epän namik täkaŋ u dubinaken itkaŋ. Äma uwä gäkŋo jukuman iwatta bitnäkinik täk täkaŋ.
- 151 Tänpäkaŋ Ekäni, gäk imaka, näk dubinaken itgän täyan. Tänpän gäkŋo бага manka u kehäromigän pen itta yänkehärom täwani.
- 152 Bian gäkŋo juku-mankata yänpäŋ-nadäk ŋode täŋkut; U tärek-täreki nämo itta pewi ahänkuŋ.

Wakiken nanik imagutta Anutuken gera yänjuk

- 153 Ekäni, näk gäkŋo juku-mankata nadän äwaräkuk nämo täk täyat unita komi bäräpi gänaŋ itat ŋo nabänpäŋ-nadänkaŋ täŋkentän namisi.
- 154 Bian yänkehärom taŋkuno ude iwanaye inamiken näk gäraŋ itpäŋ täŋkentän namiri iwan nabä-kätänpeŋ kut.
- 155 Äma waki täŋpani u gäkŋo juku-manka nämo buramik täkaŋ unita gäkŋata biŋam täga nämo api yämaguren.
- 156 Upänkaŋ Ekäni, nähä täŋkentän nam! Butewakika u ärowani pätak unita yänkuno udegän wakiken nanik nämagut.
- 157 Iwan mäyap näk täŋpäwakta it gwäjiŋ namikaŋ upänkaŋ gäkŋo man kädetka bureni u nämoinik irepmit täyat.
- 158 Täŋ Isrel ämawebe ätu gäkŋo manta nadän parit täk täkaŋ unita kokwawak nadän yämik täyat.
- 159 Tänpäkaŋ Ekäni, gäkŋo meka jinomta gäripi pähap nadäk täyat u nabänpäŋ-nadäsi.
U nabänpäŋ-nadänkaŋ ironka tärek-täreki nämo unita iritna täŋ-kehäromtaŋ namisi.
- 160* Ekäni, бага manka u burenigän ahän yäpmän kukta yäwani. Manka siwoŋi u kudup tärek-täreki nämo.

Anutu täŋo бага man iwatta gäripi-inik nadänjuk

* 119:160: Sam 119:89, 119:142, 119:152

- 161 O Ekäni, äma wäpi ärowani nitek ätu jop nadäj näk täjpwak täkaŋ upäŋkaŋ näk juku-manka unita nadäwa umuri täjppäpäj oraŋ imik täyat.
- 162 Täjppäj kudän tägatäga täkta yäjkehärom taŋkuno unita nadäŋkaŋ oretoret pähap nadäk täyat.
Äma kubätä moneŋ taŋi mämäram yäpmäŋkaŋ oretoret nadäweko ude nadäk täyat.
- 163 Täjppäkaŋ jop-manmanta taräki-inik nadäŋkaŋ gäkŋo man kädetkata gäripi-inik nadätat.
- 164 Unita kepma kubä gänaŋ kadäni 7 ude бага manka siwoŋi unita yäjppäj ganiŋoret täyat.
- 165 * Burenitä bureni-inik! Ämawebe gäkŋo manta gäripi nadäppäj iwat täkaŋ unitawä watä it yämiŋiri bänep kwini terakgän it täkaŋ imaka kubä täjpwän bänep nadäk-nadäki täga nämo putärewek.
- 166 Unita Ekäni, gäk kubä-tägän wakiken nanik nämagutta itsämäŋtat. Itsämäŋkaŋ gäkŋo бага manka u iwaräntäk täyat.
- 167 Täjppäkaŋ äneŋi ŋode yäkgän täyat; Jukumanka unita gäripi-inik nadäppäj iwat-inik täk täyat.
- 168 Bureni, gäk näkŋo irit kuŋat-kuŋatna u kudup nabäŋppäj-nadäwi-tärek täkaŋ unita meka jinom kudup buramik täyat.

Anututä täjkentäj imikta yäjapiŋkuk

- 169 Ekäni, gäkken gera yäyat ŋo nadäj namisi. Nadäj namiŋpäj bian yäjkuno udegän nadäk-nadäk täga näwetpäj näwoŋärek täyi.
- 170 Yäjapiŋ manna ŋo iŋamkaken äreŋirän yäjkehäromtak manka u iwatpäj wakiken nanik nämagusi.
- 171 Ude täjiri menatä gäk ganiŋoret täyiwa! Imata, gäk juku-manka kudup u säkgämän näwetpäj näwoŋärek täk täyan unita yäjppäj.
- 172 * Mena täjpidäm taŋiri gäkŋo manka kädet unita nadäppäj kap ganiŋ ubiŋpäj teŋtäŋ kuŋat täyiwa, manka kudup u säkgämän siwoŋigän unita.
- 173 Näk gäkŋo man kädetka bureni iwatta yäjkehärom taŋkuro unita täjkentäj namikta pidämtak täyi.
- 174 O Ekäni, gäkä täjkentäj namikta dapun käroŋ täŋ itat ŋo. Ba gäkŋo manta bänep täga pähap nadäk täyat.
- 175 Unita Ekäni, iritna täj-mehamtaŋ namiŋiri wäpka biŋam oraŋ gamik täyiwa.
Ude täjira manka kuduptä täj-mehamtaŋ namik täyon.
- 176 * Näk yawak ägwän taŋpeŋ kwani udewani unita gäk epän watä ämaka näka wäyäkŋeppäj nabäj ahäsi.
Imata, näk gäkŋo juku-manka iwatta epäni kehäromi täk täyat.

120

Äma kubä Anutuken täjkentäka yäjapiŋkuk

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täjkuŋonik.

- 1 * Bian, komi butewaki terak itkaŋ Ekäni, gäkken yäjapiŋjira nadäj namiŋkun.
- 2 Unita apiŋo udegän jop manman yäwani ba täjyäkŋarani äma bämopiken nanik nämagusi!
- 3 Ai, jop manman yäwani in, Anututä jide api täj tamek? Ba komi epän jidewani upäj api tamek?
- 4 Komi epän ŋodewanipäj api tamek; Komi äma täŋo päip bohamtä api tapmaŋpek. Ba kädäp mebetpäj intä terak api piŋ täbarek.

* 119:165: Ais 32:17 * 119:172: Sam 51:14, 119:138 * 119:176: Ais 53:6; Jer 50:6; Mat 18:12; Luk 15:4 * 120:1: Sam 118:5; Jna 2:2

- ⁵ Wära! Äma waki täñpani, inta gañani pähap nadätat! In bämoþjinken itkañ gañani nadätat u Mesek kome ba Keda ämawebe bämoþiken itkañ nadäwero ude.
- ⁶ Bänep kwini terak itta gäripi nämo nadäk täkañ u bämoþiken kadäni käronji it yäpmäj äbut. Unita kañ pewa yäj nadätat.
- ⁷ Imata, bänep kwini itta man yäjira unitäwä ämik mangän yäk täkañ.

121

Ekäni u watä ämanin tägagämän

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ɲo tek täñkuñonik.

- ¹ * Näk pom tañi tañi udu terak dapun käronj täñ itat upäjkañ täñkentäkna dekaken naniktä äbäjkañ täñkentäj namayäj?
- ² * Eruk näk nadätat, Ekäni kunum kenta kome täñ-peñkuko unitägän api täñkentäj namek.
- ³ * Nadätan? Ekäni unitä gabäj äwaräkuk täñjirän nämo mañgurek. Nämo, watä ämaka u däpmon nämo pat täyak.
- ⁴ Bureni-inik, Isrel täño watä äma unitä kodakigän itpäñ watä säkgämän it gamik täyak.
- ⁵⁻⁶ * U dubikaken itkañ watä it gamiñpäñ äyujka ude it gamik täyak.
Ude it gamiñjirän kepma edaptä täga nämo gurek ba bipani komepaktä gäk täga nämo täñpän waneñ.
- ⁷ * Täñpäkañ Ekäni u gabäj gawatkañ imaka umuri pähapken wädäj tädotpäñ gepmañpän säkgämän api iren.
- ⁸ * Täñpäñ täha peñpeñ deken kwenopäj äneñi tähaken äbeno uwä Ekänitä watä it gamiñjirän umun terak nämo api iren.
Täñpäkañ apiñogän nämo gabäj gawarek. Nämo, watä kadäni nämo, api it gamik täñpek.

122

Jerusalem ämawebe oretoret terak it täkañ

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ɲo tek täñkuñonik.

- ¹ * Ekäni täño kudupi yotken ärona yäj näwerirä bumta oretkut!
- ² Eruk, ahäkamäj, Jerusalem täño yewa gänañ itkamäj ɲo.
- ³ Täñpäkañ Jerusalem u yotpärare tägagämän-inik. Täñkodak täñkuño unita kehäromigän, kañoret ikek itak.
- ⁴ Uken Isrel ämawebe kuduþtagän Anutu täño jukuman iwatpäñ iniñ oretta ärok täkañ.
- ⁵ Ba uken Isrel täño intäjukun ämaniye itkañ ämawebeniye täño man epän täk täkañ.
- ⁶ Unita Jerusalem komeken iranitä säkgämän irut yäjpäñ Ekäniken ɲode yäjapitat; Ekäni, täñkentäj yämiñjiri ämawebe Jerusalem yotpärareta gäripi nadäk täkañ u tägagän kañ irut!
- ⁷ Ude yäjapiñjira Jerusalem ämawebetä kwini terak irirä watä ämaniye imaka, säkgämän kañ irut.
- ⁸ Täñpäkañ mähemnayeta yäjpäñ äneñi ɲode yäkgän täñpa; Jerusalem ämawebe säkgämän, kwini terak it täkot!
- ⁹ Ba Ekäni Anutunin täño kudupi yotta yäjpäñ ɲode yäyat; Tägagän it täyon.

* 121:1: Sam 87:1, 123:1 * 121:2: Sam 115:15, 124:8 * 121:3: Sam 41:2, 66:9, 127:1 * 121:5-6: Ais 49:10; Rev 7:16 * 121:7: Sam 91:10-12 * 121:8: Sam 113:2, 115:18 * 122:1: Ais 2:3; Sek 8:21

123

Anututağän dapun ijik täkäna!

Anutu iniņ oretoret käbeyä yäput pekta kap ņo tek täņkuņonik.

¹* Ekäni, ijiņpewa kunum gäkä itkaņ kaņiwat epän täk täyanken ärotak.

²* Täņpäkaņ Ekäni Anutunin, watä epän äma jopitä epän mähe mi terak it täkaņ, ba watä epän webetä intäjukun webeni täņo kehäromi terak it täkaņ, nin udegän gäkagän dapun käroņ pen api täņ yäpmäņ kune.

Ude täņ yäpmäņ kuņtäkäna, eruk butewaki api nadäņ nimen.

³ Unita Ekäni, butewaki bäräņeņ nadäņ nimisi. Imata, äma wakitä waki täņ nimik täkaņ unita gaņani nadäkamäņ.

⁴ Ba tuņum ämatä yäņärok bumta niwet yäpmäņ äbäņirä äneņi udegän nadäkta nämo nikaņ.

Ba äma gup yäpmäņ ärokärok täņpanitä komi epän nimiņpäņ sära niwet yäpmäņ äbäņirä gaņani nadäkamäņ.

Unita Ekäni, butewaki nadäņ nimiņpäņ täņkentäņ nimisi.

124

Anutu uwä ämawebeniye täņo täņkentäk

Anutu iniņ oretoret käbeyä yäput pekta kap ņo tek täņkuņonik.

¹ Ekänitä nämo täņkentäņ nimiņkuk yäwänä jide tänam? Isrel ämawebe, in yäņyabäk ņonikta kowata yäwut!

²⁻³ Bian ämatä kokwawak nadäņ nimiņpäņ ninkät ämik täņkuņ. Täņkuņopäņ Ekänitä nämo täņkentäņ nimiņkuk yäwänä iwantä kudup nidäpäm.

⁴⁻⁵ Umetä tokätpäņ nidäpmäņpäņ yejämäk täkaņ ude tänaņipäņ nämo täņkuk!

⁶ Unita nin Ekänita bänep täga nadäņpäņ iniņoret täkäna! Täņpäkaņ iwan yabäņ äwaräkuk täņirän nämo nidäpuņ.

⁷ Ämatä buņep täņpäkaņ barak yepmäņiräkaņ ehutpäņ buņep däreämutpeņ kuk täkaņ nin udegän täņkumäņ. Buņep uwä däkņeņkuk.

Täņpäkaņ ninä apiņo buņep terak nämo itkamäņ.

⁸ Ekäni, kunum kenta kome pewän ahäņkuņo uniktä ini-tägän täņkentäņ nimik täyak!

125

Anututä ämawebeniye äyuņ täņ yämik täyak

Anutu iniņ oretoret käbeyä yäput pekta kap ņo tek täņkuņonik.

¹ Ämawebe Ekäni terakgän yeņgämä pek täkaņ uwä Saion pomtä kehäromi-inik it täyak ude bumik it täkaņ.

Bäräpi mebäri mebäri ahäņirä kwaiņpäņ täga nämo tokät maneņ.

²* Täņpäkaņ pomtä Jerusalem yotpärare it gwäjikaņ ude, Ekänitä ämawebenijeta tärek-täreki nämo ude yewa täņpäņ täņkentäņ yämik täyak.

³ Näk ņode nadätat; Waki täņpanitä siwoņi ämawebe täņo komeken watä wari nämo api itneņ. Ude tänaņäņ täņo uwä kämiwä siwoņi ämawebe ini imaka, käderi waki iwatpäņ waki täneņ.

⁴ Unita Ekäni, äma täga, gäkņo man buramik täk täkaņ unita säkgämän täņ yämisi.

⁵ Täņpäkaņ waki täņpanita kowata komi yämiņpäņä äma ätu gäkņo äbot täņpanipäņ gabä-kätäņpäņ mäde ut gamik täkaņ u imaka, kowata komi yämisi.

* 123:1: Sam 121:1 * 123:2: Sam 25:15; Mal 1:6 * 125:2: Sam 121:8; Sek 2:5

Eruk, Isrel ämawebe säkgämän kaŋ irut!

126

Isrel ämawebetä Anututä täŋkentäŋ yämikta gera yänkuŋ

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

- ¹ * Ekänitä komi epänken nanikpäŋ yännikŋat yäpmäŋ Jerusalem yotpärareken äneŋi äbänjirän ayäbu täkamäŋ yän nadänkumäŋ.
- ² Äneŋi abänkaŋ gäripi nadänpäŋ mägayäk oretoret kap teŋkumäŋ. Täŋitna ämawebe Anututa nämo nadän imanitä nibänpäŋ yänkuŋ;
Ekäninitä Isrel ämawebeta täŋkentäk taŋi täŋ yämitak yän yänkuŋ.
- ³ Bureni, Ekäni uwä täŋkentäk pähap täŋ nimiŋkuko unita bänep täga nadän imiŋkumäŋ.
- ⁴ Unita Ekäni, gäkä bian ude täŋ nimiŋkuno udegän komeninken äneŋi kaŋ yännikŋat yäpmäŋ ku!
Ude täŋpayäŋ täyan uwä ŋode bumik; Kome kawukiken ume kubat kawuk tak-inik täŋpanipäŋ yänpewi iwän taŋirän kubat kawuk täwani u ume äneŋi äpäk täkaŋ ude bumik.
- ⁵ * Unita nadäkamäŋ; Äma kubätä apiŋo konäm butewaki terak ketem yeri piweko upänkaŋ oretoret terak ketem bureni ahänjirän pugerek.
- ⁶ Bureni, webe kubätä nadäwätäk terak yänat täŋpeko upänkaŋ bureni ahänjirän kap teŋpäŋ oretoret terak ketem uwä eŋiken yäpmäŋ äbek.

127

Imaka u ba u tänayäŋ yänpäŋjä Anutu täŋo kehäromini ba nadäk-nadäki terakgän täne

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

- ¹ * Äma kubätä eŋi kubä täŋpayäŋ nadänpäŋjä Ekänita nämo nadänpäŋ täŋpayäŋ täko uwä täŋpäŋ Anutu iŋamiken jopi api täŋpek.
Ba udegän, ämatä Ekäni täŋo nadäk-nadäki terak äboriyeta watä nämo itnayäŋ täŋo uwä äma unitäŋo watä epän u jopigän api täŋpek.
- ² Ba udegän, gäk kome ket nämo yänjirän akumaŋ päŋku epän täŋ dämiŋ yäpmäŋ kuŋiri kome bippek.
Ude täŋpayäŋ täno upänkaŋ Ekäni nämo nadän imiŋkaŋ jop täŋpayäŋ täno uwä epän u Anutu iŋamiken jopi api täŋpek.
Unita nadäkaŋ? Ekänitä ini ämawebeniye bureni uwä yabäŋ yäwatpäŋ imaka imaka täŋkentäŋ yämiŋirän bipani säkgämän pat täkaŋ.
- ³ Täŋpäkaŋ nanak bäyak täkaŋ uwä Ekäni täŋo iron. Ba nanakjiye uwä Anutu täŋo kon pähap.
- ⁴ E, äma gubaŋi itkaŋ nanakiye mäyap bäyak täkaŋ uwä äma unitäŋo kehäromi. Ironironi uwä tägaŋpäŋ watä säkgämän api it imineŋ.
- ⁵ Bureni, äma udewani uwä oretoret pähap terak it täkaŋ. Täŋpäkaŋ iwaniyetä man epänken yepmaŋirä kehärom taŋpäŋ täga yärepmitneŋ.

128

Irit kuŋat-kuŋat säkgämän unitäŋo mebäri

Anutu iniŋ oretoret käbeyä yäput pekta kap ŋo tek täŋkuŋonik.

- ¹ Ämawebe Ekäni täŋo man buramiŋpäŋ nadäkinik täŋpeŋ kuŋat täkaŋ äma udewani uwä Ekäni täŋo oretoret terak it täkaŋ.

* 126:1: Apos 12:9 * 126:5: Jer 31:9 * 127:1: Sam 121:4, 107:1, 118:1, 136:1; Jer 33:11

- ² Gäk äma udewanitä epän täjiri bureni ahän gaminayän täkañ uwä iritka säkgämän api meham täwek.
- ³ Yen tägatä mujipi bumta pewän wädäk täkañ ude webekatä nanak mäyap api bäyañ gamek. Ba nanakayetä gewet gukrjitä it gwäjik täkañ ude api täneñ.
- ⁴ Bureni-inik, äma Ekäni täño mani buraminayän täño uwä irit kuñat-kuñariken imaka tägatäga udewani api ahän yämineñ.
- ⁵ Eruk, Ekäni Saion pom terak it täyak unitä iron täñ tamiton. Ude täñirän komejin Jerusalem uwä säkgämän kañ it yäpmän ärowän.
- ⁶ Ba in kadäni käronji säkgämän itkañ orajiye ahänjirä kañ yabäwut. Unita Isrel ämawebe inä bänep kwini terakgän kañ it yäpmän ärowut.

129

Isrel ämawebetä Ekänitä iwaniye täñpawakta yänjapin kuñ

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

- ¹ Isrel, gäk äbot yäput peñpän ahänkunken iwankayetä komi gamiñ yäpmän äbuño unitäño manbiñam ñode yänjahä;
- ² Äbot täpuri ude it yäpmän äbänjira iwanayetä komi epän jop nadän namiñkuñ. Upänkañ nämo närepmiñkuñ!
- ³ U pärip-päriptä mädenaken nutpän nepmañpä gupna terak bäräm bäräm bumta patkuñ.
- ⁴ Ude täñ namiñkuño upänkañ Ekäni siwoñi täktäk kädet mähemi unitä komi epän uken nanik nämagutkuk.
- ⁵ Unita Saion kometa kokwawak nadäk täkañ uwä Ekänitä kañ däpmän yäwat kirewän!
- ⁶ U muyeñ kome kawukiken ahänkañ kawuk tañpän paot täkañ ude kañ äworewut.
- ⁷ U epäni nämo, jirañ ude. Unita ini kubäkubä jop kañ parawut.
- ⁸ Täñjirä ämatä yärepmiñ kuñ äbäk täñkañ yabänpän kubätä ñode nämo api yäwek; Ekäni wäpi terak kwikinik irirä Ekänitä iron täñ tamiton yän nämo api yäwetneñ. Nämoinik!

130

Äma kubätä Anutu butewaki nadän nami yänpän yänjapik man ño yänjuk

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

- ^{1*} Ekäni, näk bäräpi pähap nadänpän täñkentäktä gäkken gera yäyat.
- ² O Ekäni, gera yänjira nadän namiñpän täñkentän namisi.
- ^{3*} Ekäni, gäk mominin terak nidäpmäk täñpi yäwänä netä itek? Nin kudup paotnam.
- ^{4*} Upänkañ, gäk mominin peñ nimik täyan unita gäkña gämotka-kengän kañ it täna.
- ^{5*} Näk Ekänitä täñkentän namän yänpän kwikinik it täyat. Näk unitäño mantagän nadäkinik täyat. Unitägän bänepna täñkentän namik täyak.
- ^{6*} Äma epän kubä täñpa yänpän kome bäräneñ yänjewi täñpayän nadäk täkañ ude, näk Anutu bäräneñ abä täñkentän namän yänpän itsämän itat.
- ⁷ Unita Isrel ämawebe, nadäk-nadäknin Anutu-kengän kañ pena. Ekäni u iron tärek-täreki nämo täñ nimik täyak ba waki keriken nanik nimagutta pidämtak täyak.
- ^{8*} Täñpäkañ mominin terak kumäk-kumäkta biñam tänañipän Anututä ämawebeniye nintäño mominin kudup peñ moreñpän api nimagurek.

* 130:1: Kra 3:55; Jna 2:2 * 130:3: Sam 143:2; Rom 3:20, 3:23-24 * 130:4: Jer 33:8-9 * 130:5: Sam 33:20, 40:1; Ais 8:17, 30:18 * 130:6: Sam 63:6, 119:147 * 130:8: Mat 1:21; Tai 2:14

131

Ekäni terakgän yengämäna pewäpäñ it täkäna

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

¹ O Ekäni, näk gup yäpmäj ärokärok nämo täk täyat. Ba näkñata nadäñira ärowani nämo täk täyak.

Nadäk-nadäkna ärowani niked itta ba imaka näkä täga nämo nadäwa tärenañi unita nadäwätäk wakiinik nämo täk täyat.

² Ude nämo. Imaka jide pat namitak unita täga nadätat. Nanak pakitä miñiye bakani terak nadäwätäkkät nämo, gup gapun gapun pat täkañ ude, bänepnaken ude nadätat.

³ Unita Isrel ämawebe, tärek-täreki nämo Ekäni terakgän yengämä pewäpäñ it täkot!

132

Saion pom täño yäñapik man kap

Anutu iniñ oretoret käbeyä yäput pekta kap ño tek täñkuñonik.

¹ Ekäni, Devittä gäka yäñpäñ komi epän gänañ itkuko unita nämo guñ täwen.

² Täñkañ Isrel täño Anutu kehäromi gäka täñ gamikta yäñkehäromtak man yäñkuko u imaka, juku piwen.

³⁻⁵ Devit uwä yäñkehärom täñpäñ ñode yäñkuk; Näk eniken ba dämpmon patpatken bäräñeñ nämo api kwet. Nämo, Ekäni, Isrel täño Anutu kehäromi unitä itta kome täñ-kerutpäñ peñkañ uyaku eniken päñku orek itpäñ dämpmon täga api päret.

^{6 * *} Eruk, Betlehem yotpärareken itkañ topmäk-topmäk täño kudupi gäpe u itak yäñ manbiñam nadäñkumäj. Nadäñkañ päñku Ja komeken bureni kañ-ahäñkumäj.

⁷ Kañ-ahäñpäñjä yäñkumäj; Ekäni täño eniken kuñpäñ ini irani gämoriken gwäñjiñ-äpmon iminal!

⁸ Eruk Ekäni, kudupi yotka ñoken tärek-täreki nämo itta äbi! Täñpäñ topmäk-topmäk täño gäpe, kehäromika täño wärani, ukät bok kañ äbi!

⁹ Äbäñjiri bämop ämakayetä kudän siwoñigän kañ täk täñput. Ude täñjirä ämawebekayetä oretoret gera kañ yäk täñput.

¹⁰ Ekäni, gäk intäjukun äma itta iwoyäwani Devit u imaka kubä täñ imikta yäñkehäromtak man yäñkun. Unita epän ämaka u mäde nämo ut imen.

^{11 *} Yäñ-kehäromtak man iwetkuno u bureni-inik api täñ gamet yäñ yäñkun. Gäk ñode iwetkun; Gäkño yeriken nanik kubä gäka kumäñjiri mädekaken intäjukun äma itkañ kañiwat epän täkta api iwoyäwet.

¹² Täñpäkañ yerikaye unitä topmäk-topmäk kubägän inkät täñkuro u mäde nämo ut imiñpäñ бага man yämayañ täyat u buramiñpäñ yäpmäj kuñatnayäñ täño uwä, unitäño yeritä yeri intäjukun äma itta ude api ahäñ yäpmäj kuk täneñ.

¹³ Nadäkañ? Ekänitä Saion yotpärare inita biñam iwoyäñpäñ ñode yäñkuk;

¹⁴ Yotpärare ñowä näkä tärek-täreki nämo itkañ kañiwat epän täkta gäripi nadätat.

¹⁵ Saion yotpärare ñoken itkañ unitäño ämawebeniye täñ-bumbum terak api yepmäj towiwet. Täñpäñ äma jäwäri bämopiken it täkañ u imaka, ketem yepmäj towiñjira nañpä tokñewäpäñ oretoret api täk täneñ.

¹⁶ Ude täñkañ bämop ämaniye täño epäni täñ-mehamtañ yämiñjira ämawebeniyyetä kañpäñ nadäñkañ kap teñpäñ oretoret gera mämä api täneñ.

* 132:6: 1Sml 7:1-2; 1Sto 13:5 * 132:6: 2Sto 6:41-42 * 132:11: 2Sml 7:12-16; 1Sto 17:11-14; Sam 89:4-5; Apos 2:30

- ¹⁷ * Tǎŋpǎkaŋ kome ŋoken Devit tǎŋo orani kubǎ intǎjukun ǎma ǎrowani-inik ude api pewa ahǎwek. ǎma uwǎ nǎkŋa iwoyǎwani. Kaŋiwat epǎn tǎŋpayǎŋ tǎyak u tǎŋpewa tǎrek-tǎreki nǎmo pen inide api tǎŋ yǎpmǎŋ ǎrowek.
- ¹⁸ Tǎŋkaŋ iwaniye tǎŋpewa mǎyǎk taŋi nadǎŋirǎ upǎŋkaŋ kaŋiwat epǎn tǎŋpayǎŋ tǎyak uwǎ wawaki nǎmo, sǎkgǎmǎn api it yǎpmǎŋ ǎrowek.

133

Bǎnep kubǎgǎn irit kǎdet u imaka sǎkgǎmǎn

Anutu iniŋ oretoret kǎbeyǎ yǎput pekta kap ŋo tek tǎŋkuŋonik.

- ¹ * Anutu tǎŋo ǎmawebeniye bǎnep kubǎgǎn terak it tǎkaŋ uwǎ imaka sǎkgǎmǎn, gǎripi nitek kubǎ.
- ² Bǎnep kubǎgǎn irit kǎdet u orip gakŋi sǎkgǎmǎn Anutu tǎŋo bǎmop ǎma Aron tǎŋo gwǎkiken piŋ ibarirǎ iŋami dapunken yǎwat imiŋ ǎpǎmaŋ kotǎkiken ǎpuŋo udeyani.
- ³ Ba uwǎ guk nǎburum Hemon pom terak sǎkgǎmǎn mak tǎkaŋ u Saion pom terak mǎneŋo ude.
U imata, Saion pom uken Ekǎnitǎ irit paot-paori nǎmo tǎŋo ironi nimikta yǎŋkehǎrom taŋkuko unita.

134

Anutu wǎpi biŋam iniŋoret tǎkǎna

Anutu iniŋ oretoret kǎbeyǎ yǎput pekta kap ŋo tek tǎŋkuŋonik.

- ¹ Ekǎni tǎŋo epǎn watǎ ǎmawebeniye in kudup ǎbut! ǎbǎŋpǎŋ Ekǎni u iniŋ orerut!
Bureni, bipani Ekǎni tǎŋo kudupi yotken epǎn tǎk tǎkaŋ in udegǎn kaŋ tǎk tǎŋput.
- ² Kudupi yot gǎnaŋ ketjin kewatpǎŋ yǎŋapik man yǎŋpǎŋ Ekǎni iniŋ orerut!
- ³ Ude tǎŋirǎ Ekǎni kunum kenta kome pewǎn ahǎwani unitǎ Saion pom terak itkaŋ iron tǎŋ tamiton!

135

Anutu iniŋoret kap tewani

- ¹ Ekǎni wǎpi iniŋ orerut!

Ekǎni tǎŋo epǎn ǎmaniye, in wǎpi biŋam yǎpmǎŋ akuwut!

- ²⁻³ Tǎŋpǎkaŋ ǎmawebe Ekǎni tǎŋo kudupi yot unita watǎ it tǎkaŋ, in wǎpi biŋam yǎŋpǎŋ iniŋ orerut.
Imata, Ekǎni uwǎ kǎdet tǎgatǎga niwoŋǎrek tǎyak ba tǎktǎki unita kap terak wǎpi iniŋ orerut!
- ⁴ Bureni-inik! Ekǎnitǎ Jekop tǎŋo ǎboriye, Isrel ǎmawebe ǎbot nin, inita biŋam iwoyǎŋpǎŋ nipmaŋkuk.
- ⁵ Unita nǎk nadǎtat; Ekǎninin uwǎ ǎrowani pǎhap, imaka imaka komen ǎmawebetǎ yǎniŋ oret tǎkaŋ ba unita umuntak tǎkaŋ u kudup yǎrepmit moretak.
- ⁶ Ekǎnitǎ ini imaka kubǎ kunum gǎnaŋ ba kome terak, gwǎgu gǎnaŋ ba gwǎgu mebǎriken ban umu tǎŋpayǎŋ nadǎŋpǎŋǎ u bureni tǎk tǎyak.
- ⁷ Ba nadǎŋirǎn gubam gwǎgǎtpǎŋ yǎpǎ kwiniŋirǎn mǎnit pǎhap u gǎnaŋ naniktǎ ǎbǎk tǎyak.
- ⁸ * Tǎŋpǎkaŋ Isip komeken ǎma ba tom nanaki ǎmani intǎjukun nanik kudup dǎpmǎŋ moreŋkuk.

- ⁹* Tǎŋpǎŋ Isip kome unitǎŋo intǎjukun äma ukät epǎn ämaniyeta komi yämikta Ekänitä kudǎn kudupi mebäri mebäri pewǎn ahǎŋkuŋ.
- ¹⁰ Eruk ude tǎŋkaŋ ämawebe komeŋi komeŋi tǎŋo intǎjukun äma u kumǎŋ-kumǎŋ dǎpmǎŋpǎŋ ämawebeniye tǎŋo kehäromini yǎpmǎŋ äpuk.
- ¹¹* Amo kome tǎŋo intǎjukun äma wǎpi Sihon u ba Basan kome tǎŋo intǎjukun äma wǎpi Oki u imaka kumǎŋ-kumǎŋ dǎpuk.
Tǎŋpǎŋ udegǎn Kenan kome tǎŋo intǎjukun ämaniye kudup dǎpmǎŋ moreŋkuk.
- ¹² Tǎŋkaŋ intǎjukun äma unitǎŋo kome yǎpmǎŋ danipǎŋ Isrel ämawebeniyeŋa yǎniŋ kireŋkuk.
- ¹³ Unita Ekäni, wǎpka biŋamǎ pen api it yǎpmǎŋ ärowek. Äronirǎn ämawebe mäden ahǎŋ yǎpmǎŋ kunayǎŋ tǎkaŋ u gǎkagǎn pen api nadäneŋ.
- ¹⁴ Ude tǎŋirǎ Ekäni gǎkä ämawebekayeta butewaki nadǎŋ yǎmiŋpǎŋ watǎ säkgǎmǎn api it yämen.
- ¹⁵* Tǎŋpǎkaŋ in ket nadäwut; Anutu kome kukŋi kǎda naniktǎ yǎniŋ oret tǎkaŋ uwä anutu jopigǎn, äma keritǎ siliwa ba gorǎpǎŋ tǎŋpani.
- ¹⁶ Uwä meni nitek upǎŋkaŋ man tǎga nämo yäneŋ. Ba dapuri nitek upǎŋkaŋ imaka imaka tǎga nämo yabäneŋ.
- ¹⁷ Ba jukuni nitek upǎŋkaŋ man tǎga nämo nadäneŋ. Ba tämanitǎ mäniŋ tǎga nämo yǎpneŋ.
- ¹⁸ Tǎŋpǎkaŋ äma yǎwik udewani yǎniŋ oret tǎkaŋ uwä ini yǎwik udegǎn kaŋ äworewut!
- ¹⁹ Eruk, Isrel tǎŋo oraniye in Ekäni wǎpi punin unu pewut! Ba Anutu tǎŋo bämop äma in imaka, wǎpi iniŋ orerut.
- ²⁰ Ba kudupi yot tǎŋo epǎn äma, in udegǎn, Ekäni wǎpi yǎpmǎŋ akuwut! Tǎŋpǎkaŋ ämawebe Anutu bureni iniŋoret tǎkaŋ, in kuduŋtagǎn Ekäni wǎpi biŋam yǎpmǎŋ akuwut!
- ²¹ Tǎŋirǎ Jerusalem ämawebe, Ekänitä ini irit bǎgupken, Saion pom terak äronpǎŋ iniŋ orerut. Imata, Anutu uwä ärowani-inik.

Unita äneŋi yäwa, Ekäni wǎpi iniŋ orerut!

136

Anututa bǎnep tǎga kap tewani

- ¹* Ekäni u tǎŋkentǎk säkgǎmǎn tǎŋ nimik täyak unita bǎnep tǎga pähap nadǎŋ imina!
Imata, unitǎŋo ironi u tärek-täreki nämo patkukotǎ pätak, api pat yǎpmǎŋ ärowek.
- ² Anutu intǎjukun-inik itak unita bǎnep tǎga nadǎŋ imina!
Unitǎŋo ironi u tärek-täreki nämo.
- ³ Ekäni ärowani intǎjukun-inik itak u iniŋ oretna!
Unitǎŋo ironi u tärek-täreki nämo.
- ⁴ U kubä-tägǎn kudǎn kudupi ini pärik kubä pewǎn ahǎk tǎkaŋ.
Unitǎŋo ironi u tärek-täreki nämo.
- ⁵* U iniken nadäk-nadäk terak kunum pewǎn ahǎŋkuŋ.
Unitǎŋo ironi u tärek-täreki nämo.
- ⁶* Tǎŋkaŋ komewä ume taŋi pähap u bämopiken tǎŋpǎŋ peŋkuk.
Unitǎŋo ironi u tärek-täreki nämo.
- ⁷* Ude tǎŋkaŋ edap dapuri kenta komepak tǎŋpǎŋ yepmaŋkuk.
Unitǎŋo ironi u tärek-täreki nämo.

* 135:9: Kis 7:14–10:29 * 135:11: Nam 21:21–35; Jos 12:7–24 * 135:15: Sam 115:4–8; Rev 9:20 * 136:1: 1Sto 16:34; 2Sto 5:13, 7:3; Esr 3:11; Sam 100:5, 106:1, 107:1, 118:1; Jer 33:11 * 136:5: Stt 1:1 * 136:6: Stt 1:2 * 136:7: Stt 1:16

- ⁸ Edap dapuriwä kepmata watäni itta tenjukuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- ⁹ Täñ, komepak kenta gukä bipanita watä itta yepmañkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- ¹⁰* Ekäni unitä Isip nanik täño nanak ämani intäjukun ahäwani u däpmäj moreñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- ¹¹* Täñkañ Isrel äbot Isip nanik yäj-yäkñat yäpmäj äpämañ kuñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- ¹² Iniken kehäromi terak keritä ude uwä täñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- ¹³* Täñkañ Gwägu Gämäni bämopgän däpmäj täkñeñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- ¹⁴ Ude täñkañ ämawebeniye bämop ugän yämagut yäpmäj kuñpäñ säkgämän yepmañkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- ¹⁵ Täñpäkañ Isip nanik täño intäjukun äma ba komi ämaniye u täñpewän ume gänañ äpmoñ moreñkuñ.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- ¹⁶* Täñkañ ämawebeniye kome kawukiken yäj-yäkñat yäpmäj kuñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- ¹⁷ U kome ätu täño intäjukun äma kehäromi kehäromi däpmäj moreñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- ¹⁸ Bureni, u intäjukun ämaniye wäpi biñam ikek däpmäkgän täñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- ¹⁹* Amo nanik täño intäjukun äma wäpi Sihon u kumäj-kumäj utkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- ²⁰* Ba Basan nanik täño intäjukun äma wäpi Oki u kumäj-kumäj utkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- ²¹ Ude täñkañ komeni kujat u ämawebeniye täniñ kireñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- ²² Kome u Isrel ämawebe, epän ämaniye unita yämiñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- ²³ Täñpäkañ iwantä ämikken nirepmirirä nibäj äwaräkuk nämo täñkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- ²⁴ Nämo, u iwan kerä terak nanik nimagutkuk.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- ²⁵ Ekäni uwä imaka irit ikek päke u kudupta ketem yepmäj towik täyak.
Unitäño ironi u tärek-täreki nämo.
- ²⁶ Unita Kunum täño Anutu unita bänep täga man iwet täkäna!
Imata, unitäño ironi u tärek-täreki nämo patkukonitä pätak, api pat yäpmäj ärowek.

* 136:10: Kis 12:29 * 136:11: Kis 12:51 * 136:13: Kis 14:21-29 * 136:16: Kis 13:18, 15:22 * 136:19: Nam 21:21-30 * 136:20: Nam 21:31-35

- ¹* Babilon ume pomiken mañitkañ komenin kujat Saionta juku piñpäñ konäm bumta kot täñkumäñonik.
- ² Päya ume pomiken itkuño u terak wagämnnin wabiñkañ äneñi nämo utkumäj.
- ³ Iwan nipmäñitpäñ komeniken yäñnikñat yäpmäj kuñkuño unitä kap gäripi nitek teñirä oretoret nadäna yäj niwet täñkuñ. Saion kome täño kap kubä teñ nimut yäj niwet täñkuñ.
- ⁴ Upäjkañ jide? Ban kome kubäken itkañ Ekäni täño kap kubä täga tene? Nämo inik!
- ⁵ O komenin Jerusalem, gäka juku pikamäj. Gäka guñ tänero uwä ketnin gapun tawäpäñ wagäm wari nämo api utne!
- ⁶ Ba gäka nadäñitna gäripi pähap nämo täñpeko uwä kotäknin wawäkañ kap wari nämo yäñpäñ tene!
- ⁷ Unita Ekäni, Idom naniktä Babilon äma täñken täñpäñ päñku Jerusalem täñpä wañkuño unita nämo guñ täwen. Iwaniye unitä ñode yäñkuñ; Yotpärare ño däpmäj äreyäj täna kut! Täñitna mobä kubätä kubä terak itneñtawä!
- ⁸* Eruk Babilon nanik, in umuntäkot! In api wañ moreneñ. Bureni, äma kowata tamayäj täyak uwä äma täga, Ekäni täño oretoret terak api kuñarek.
- ⁹ Äma unitä intäño nanak paki yäpmäñpäñ mobä terak kañ däpmäñtaräk tawän!

138

Anutu täño irona kap tewani

- ¹ Ekäni, gäk ganiñ oretta bänepna kehäromi-inik peyat. Täñpäñ urak kome terak nanik u iñamiken gäk ganiñoret kap api tek täñpet.
- ² Täñkañ kudupi yotka itak käda iñamna dapun ukäda iñiñkañ api orañ gamet. Ekäni, gäk näka nadäj namik täyan unita, ba iron täñ namik täyan unita bänep täga man api gäweret. Gäk wäpka biñam ba mankatä intäjukun-inik it täyak.
- ³ Täñpäkañ kadäni kubä näkä yäñapik man yäñkuro u nadäj namiñkun. Täñpäñ gäkñaken kehäromika namiñpäñ bänepna täñ-kehäromtañ namiñkun.
- ⁴ Ekäni, kome täño intäjukun äma kuduptagän gäkño manbiñam nadäj moreñkuñ. Nadäj moreñkuño unita wäpka biñam kañ yäpmäj akuwut!
- ⁵ Gäkño täktäka ba epmäget peñyänjek pähap unita kap teñ gamik täkot.
- ⁶* Ekäni gäk intäjukun ärowani it täyan unita ämawebe inita nadäwä äpani täk täkañ uwä yabäj yäwat täyan. Upäjkañ ämawebe inita nadäwä ärowani täk täkañ unita mäde ut yämik täyan.
- ⁷* O Ekäni, bäräpi mebäri mebäri ahäj namiñirä watä it namik täyan. Täñpäkañ iwantä kokwawak nadäj namiñirä gäkä däpmäj yäwat kireñpäñ kehäromika terak nämagut täyan.
- ⁸ Ekäni, gäk täñkentäk epän bumta täñ namik täyan. O Ekäni, ironka paot-paori nämo pätak. Unita gäkñaken ketka kudän nin nämo nipmañpen.

139

Anututä nintäño mebäriñin nadäwän tärek täkañ

- ¹* Ekäni, gäk näk ket-inik nabäñpäñ-nadäñkañ mebärina kudup nadäwi tärek täkañ.
- ²* Irit kuñat-kuñatnaken imaka imaka täk täyat u kudup nabäñpäñ-nadäk täyan. Banken itkañ näkño nadäk-nadäkna kudup kañpäñ nadäwi tärekañ.

* 137:1: Neh 1:4 * 137:8: Rev 18:6 * 138:6: Ais 57:15; Jem 4:6; 1Pi 5:5 * 138:7: Sam 23:3-4 * 139:1: Sam 17:3; Jer 12:3 * 139:2: 2Kin 19:27; Mat 9:4; Jon 2:24-25

- 3* Piä ták täyatken ba orek it täyatken kudup nabänpäj-nadäk täyan.
- 4* Man jide yäwayäj nadäk täyatken gäkä jukun nabänpäj-nadäwikañ mäden yäk täyat.
- 5 Gäk intäjukun mäden it namiñkañ ketkatä orañ namikinik ták täyan.
- 6 Yäke! Gäkä näkño mebärina nadäwi tärek täkañ u äpmonpani-inik. Unita nadäwa ärowani inipärik kubä ták täyak.
- 7* Unita Munapikka u peñpäj deken päñku kábop täga iret? Ba gabäj paot päñku kábop deken täga iret? Nämoinik!
- 8 Kunum gänañ ärowero uwä gäk u iren. Kumbanitä yotpärareken kwayäj täro uwä u imaka, iren.
- 9-10 Ba ban-inik, edap dapuritä itkañ abäk täyakken ukäda kwayäj täro uwä gäk näk yäj-nämagutta u itgän täñpen.
Ba edap dapuritä äpmonpäj it täyakken ukäda päñku irayäj täro uwä gäk näk täñkentäj namikta ukäda itgän täñpen.
- 11-12* Täñpäkañ bipmäj urani iwera kábop nepmañpek, ba peñyäjek iwera bipmäj urani äworeñpäj uwäktäj nameko upäñkañ gäkä bipmäj urani kañiri bipmäj urani bureni nämo ták täyak.
Ba bipani uwä kañiri kepma ude ták täyak. Unita bipani kepma uwä gäkä kañiri kepmagän it täyak.
- 13 O Ekäni, meñ koki gänañ gupna täño moräki moräki kudup täñ moreñkun.
- 14 Gäk näk inide kubä kábop säkgämän-inik kubä täñpäj nepmañkuno unita ganiñ oretat. Bänepnatä bureni-inik ñode nadätat; Imaka kudup u udegän kañkorek ikek täñpäj peñkun.
- 15* Gäk nabäñiri näk meñ koki gänañ kábop kujatna tohatna nämo tänañipäj kwikinik yäpurärätpäñ tägañ itkut.
- 16 Näk nämo ahäñjira gäkä jukun nabäñkun. Ba nämo ahäñjira kome terak jide api irero unitäño kadäni u kudup intäjukun tawañ peñ namiñkun.
- 17 Anutu, nadäk-nadäkka mäyap. Näk jide täñpäj daniñpäj nadäwa täreneñ. Täga nämo!
- 18 Näkä u daniwero uwä mobä jirañ irepmitneñ, unita täga nämo daniwa täreneñ! Täñpäkañ döpmon terak nanik akuñpäj gäkkät bok pen it tákamäk.
- 19 Yäke! Anutu, gäk äma waki täñpani döpmañ yäj nadätat! Täñjiri ämata komi jop nadäj yämik täkañ u nabä-kätäwut!
- 20 Äma udewani gäka man waki yäk täkañ. Ba wäpka ganiñ wärät täkañ.
- 21 O Ekäni, äma gäka kokwawak nadäj gamik täkañ unita näk udegän kokwawak nadäj yämik täyat.
Ba äma peñawäk täñ gamik täkañ unita taräki pähap nadäk täyat.
- 22 Bänep nadäk-nadäkna ba gupna kuduptä äma udewanita gañani pähap nadäk täyat. U yabäñjira iwanaye bureni ude ták täkañ.
- 23* O Anutu, bänep nadäk-nadäkna ket täñpäj yäpmäj daniñpäj nadä.
- 24* Ude täñkañ nadäk waki ätu näk gänañ itneñta epän täñpäj yabäj ahä. Täñpäkañ irit kehäromi täño kädetken yäjñäkñat yäpmäj ku!

140

Devittä Anututä watäni säkgämän it imikta yäñapiñkuk

- 1 O Ekäni, äma waki ba äma komi komitä nutneñta itkentäj namisi.

* 139:3: Sam 17:3; Jer 12:3 * 139:4: Hib 4:13 * 139:7: Jer 23:24; Jna 1:3 * 139:11-12: Jop 34:22; Dan 2:22; Hib 4:13 * 139:15: Jop 10:8-9; Sav 11:5 * 139:23: Jop 31:6; Sam 26:2 * 139:24: Sam 5:8, 143:10

- ² Äma udewani waki täkta dämponta nämo yek täkaŋ. Ba yäŋawät-awät kädet pewä ahäkta gäripigän täk täkaŋ.
- ^{3*} Meni jinom u päraŋi-inik, gämok komi täŋo meni bumik. Man yäkyäki u komigämän, gämok äma däpami udewani bumik.
- ⁴ Unita Ekäni, äma wakitä nepmäŋitneŋta watä it namik täyi. Äma u näk täŋpawakta nadäk tawaŋ pek täkaŋ unita itpiŋiŋ namisi.
- ⁵ Äma uwä inita nadäwä ärowani täŋpöpäŋ kädetnaken näka buŋep täk täkaŋ.
- ⁶ Täŋpakaŋ Ekäni ŋode iwet täyat; Näkŋo Anutu uwä gäk kubägän. Unita Ekäni, täŋkentäkta butewaki gera yäyat ŋo nadäŋ namisi.
- ⁷ Yawe Ekänina, itkentäkna bureni, gäkä ämikken watä kehäromi it namiŋkun.
- ⁸ Unita Yawe, apiŋo äma waki u nämo nadäŋ yämen. Yabäŋ äwaräkuk täŋiri täŋpawaki unitäŋo bureni nämo kaŋ-ahäneŋ.
- ⁹ Ba yabäŋ äwaräkuk täŋiri iwanayetä ämikken närepmiŋpäŋ kehäromina yäpmäŋ äpneŋtawä. Nämo, täŋpewi täŋpawaki näka täk täkaŋ u äyänutpäŋ ini terak kaŋ ärowän.
- ¹⁰ Täŋkaŋ kädäp gäyek komigämän äma uteragän kaŋ maŋpän! Täŋpäŋ ureŋ täŋpä awaŋ käroŋi gänaŋ, äneŋi nämo abäkta, kaŋ äpmoŋput.
- ¹¹ Ba äma jop manman terak äma manken yepmak täkaŋ unitä imaka bureni kubä kaŋ-ahäneŋtawä. Nämo, täŋpawaktä äma komi komi uterak äroŋpäŋ kaŋ täŋpän wawut!
- ¹² Täŋpakaŋ Yawe, äma jopi jäwäri itkentäŋpäŋ äma wakitä täŋyäkŋatneŋo udeta watä it yämik täyan.
- ¹³ Unita ämawebe siwoŋitä dubikaken itpäŋ wäpka bureni-inik api ganiŋoret täneŋ.

141

Devittä yäŋapik man ŋo bipani kubä yäŋkuk

- ¹ O Ekäni, täŋkentäkta gäkken gera yäyat ŋo nadäŋ namiŋpäŋ bäräŋeŋ täŋkentäŋ nam.
- ^{2*} Täŋpäŋ yäŋapik manna ŋonita nadäŋiri gupe käbäŋi nitek gäkken ärowani ude täyon. Täŋkaŋ ketna kewatat ŋonita nadäŋiri gäk ganiŋ oretta bipani täŋo ärawa säkgämän ude täyon.
- ^{3*} Eruk Ekäni, man waki kubä yäwetta mena jinomta watä ket it namik täyi.
- ^{4*} Ba waki täkta gäripi nadäŋpäŋ äma waki täŋpanikät bok kuŋatneta бага peŋkireŋ namisi. Ude täŋiri udewani täŋo kap teŋ oretoret äŋnak-äŋnakken bok nämo api itne.
- ⁵ Täŋpakaŋ äma täga kubätä kädet siwoŋi näwoŋärehta nabäŋ yäŋpäŋ komi namiŋirän nadäŋira täga täŋpek. Upäŋkaŋ äma waki täŋpanitä naniŋ orerirä täga nämo nadäŋ yämet.
Nämo, näk unitäŋo täktäki wakitä paorut yäŋpäŋ unita yäŋapik man yäk täyat.
- ⁶ Täŋpakaŋ kudän wakita kowatawä iwantä äma udewani täŋo intäjukun äma geŋiken ureŋ täŋpä kunayäŋ täkaŋken uken ämawebetä kaŋpäŋ näka ŋode api nadäneŋ; Unitäŋo meni jinom u bureni yäŋ api nadäneŋ.
- ⁷ Äma udewani kumäŋirä ämatä kädäp täpuri täpuri duŋ-jukut täkaŋ ude kujari awaŋ gägäniken ude api täŋirähutneŋ.
- ^{8*} Täŋpakaŋ Yawe Ekänina, nähä dapunna gäkkengän api pewa äreneŋ. Iwanta käböŋ itta gäkken ärek täyat unita nabä-kätäŋiri nämo kumbet.
- ⁹ Nämo, iwanayetä buŋep täŋ namik täkaŋ uterak ärowetta nepmäŋit näwasi.

* 140:3: Rom 3:13 * 141:2: Rev 5:8 * 141:3: Sam 34:13; Jem 1:26, 3:8 * 141:4: Snd 23:6 * 141:8: 2Sto 20:12; Sam 25:15, 123:1-2

¹⁰ Ude täñjiri näk gupna koreñ kuñarira buñepi terak äma waki unitä ini täga äroner.

142

Äma kubätä Anututä watä it namän yäñpän yäñapiñkuk

Devit mobä käwut gänañ käbop itkañ Anutuken yäñapiñkuk.

¹ * Näk butewaki terak Anutuken gera yän itat ño. Täñkentän namän yäñpän gera yän itat.

² Näk nadäwätäkna yäñahäñpän iwet it täyat.

³ * Jide täñpän ñoba ño täñpet yäñpän peñpeñ kwayän nadänjira Anututä nadäwätäkna yäpmän äpäñpän ude kañ tä yän kädet täwit namik täyak.

Wära, wära! Kädet kuñat täyatken ämatä näk nepmäñjitta yen kädetken pek täkañ.

⁴ * Täñjirä näk dapun täñpän täñkentäkna kubä nämo kañ-ahätat. Näkä säkgämän itta bägup kubä nämoinik itak.

Ude irira äma kubätä butewaki nämo nadän namitak.

⁵ Täñpäkañ Ekäni, gäkken täñkentäkta gera ñode yäyat; Gäk kubä-tägän watä it namik täyan.

Gäripna kudup gäkä terakgän peyat.

⁶ Unita gerana ño nadäñpän täñkentän nami. Näk kehäromina nämo. Äma näwat kirekañ u kehäromina kudup yäpmän äpnayän täkañ.

⁷ * Näk bäräpiken itat ño täñpidäm tañ nami. Ude täñ namiñjiri uyaku ämawebekayetä u kañpän nadäñpän äbä irirä näk inamiken wäpka biñam api ganiñ oreret.

143

Devittä kumän-kumän nutneñ yäñpän Anutuken gera yäñkuk

¹ Ekäni gäk yäñapik geranata juku peñpän nadän nami. Gäk iron mähemi, äma siwoñi-inik unita butewaki nadän nam.

² * Täñpäkañ Ekäni, epän ämaka näk, näkñata nadänjira momi äma täyat upäñkañ manken nämo nepmañpen.

Nadätan, kome ño terak dapunkaken äma siwoñi-inik kubä nämo itak.

³ Ekäni, iwanayetä näwat kireñpän näkño kehäromina yäpmän äpäk-inik täkañ. Täñpäkañ kome bipmän uraniken nepmañpä äma bian kumbanitä pat täkañ ude pat täyat.

⁴ Ude täñpän nadäk-nadäkna wakiinik täñpän umun terak itat.

⁵ * Täñkañ, kadäni bian itkutken upän nadätat. Imaka tägatäga täñkuno ba imaka imaka pewi ahänkuño u juku piyat.

⁶ Täñpän gäkken yäñapik man yänjira mäjonatä gäka gäripi pähap nadäk täyak, ämatä kotäki kawuk tañjirä ume nänayän nadäk täkañ ude.

⁷ Unita Ekäni, kehäromina paotak unita gäk nadän nami. Nepmañpi kumäñpän äma kumbani nämo äworewet!

⁸ * Näk gäka nadän gamikinik täk täyat unita tami tami ironka kädet näwetpäñ näwoñärek täyi.

Täñjiri näk gäkkengän yäñapik täyat unita kädet siwoñigän näwoñäreñjiri iwet täyiwa.

⁹ Ekäni, näk gäkä watä it nam yän yäñpän gäkken äretat unita iwan keriken itat ño nämagut.

* 142:1: 1Sml 22:1, 24:3 * 142:3: Sam 77:3, 140:5, 143:4 * 142:4: Jop 11:20; Sam 88:8, 88:18 * 142:7: Sam 13:6, 143:11, 146:7 * 143:2: Rom 3:20; Gal 2:16 * 143:5: Sam 77:5, 77:10-11 * 143:8: Sam 5:8, 25:1, 46:5

- ¹⁰ * Gäk näkno Anutu unita gäknoaken gärip iwaretta näwetpän näwojärekk täyi. Ude täjiri gäkno Munapikkatä kädet bähätgän nämagut yäpmän kukta gäripi pähap nadätat.
- ¹¹ Unita Ekäni, gäkno yänjkuno ude änenji nämagut. Gäk Ekäni siwoji pähap unita bäräpi mebäri mebäri ahänj naminayän täkañ u keriken nanik kañ nämagut.
- ¹² Näk gäkno epän ämaka unita ironka pähap terak iwanaye ba äma näk tänpäwak täkañ u kudup kumänj-kumänj däpmänj.

144

Oretoret ba yänapik man kap

- ¹ Ekäni u watä äma bureni unita iniñoret man unitagän yänj imik täkäna! U ämik täkta tänpän-näwojärekk täyak unita ämik gänäj pidämigän kuñat täyat.
- ² U watä it namiñpän iwan inamiken näk gäarak it täyak. U wakiken nanik nämagutpän äyuna ude it namik täyak. Unitagän watä it namikta nadäkinik täj imik täyat. U guñ äbot, äbori äbori täjo kehäromini yäpmänj äpäñpänj gämotnaken yepmak täyak.
- ³ * Tänpänj Ekäni, imata gäk äma mewuni ninta nadäwi ärowani täk täkañ? Imata ämawebe watä säkgämän it nimik täyan?
- ⁴ Nin kuduptagän u me woñ udegän bumik, kadäni keräpi-inik itta yäwani. Ba kome terak itnayänj täkamänj uwä wärani edap ägoniken ahänpänj paot täkañ ude.
- ⁵ Upänkañ Ekäni, kunum duñ weñpewi añeñpeñ kukni kukni kuñirän kañ äpi. Täñkañ pom jop tensumuriri gupe pähap bäräñeñ kañ äbän.
- ⁶ Tänpänj iwankaye yawat kireñpewi kuñtänpä kukta äñin gwäjik täkañ ude täñpewi yäpä joñani käroñ ude äbäton.
- ⁷ Ude täñkañ punin unu naniktä näk nepmähitta kewatpänj ume gwägu käroñiken nanik wädäñpänj nepmañsi.
Tänpänj iwan kome kubäken nanik täjo keriken nanik nämagusi.
- ⁸ Äma uwä man bureni nämoinik yäk täkañ. Nämo, Anutu inamiken man bureni yäkamänj yänj yänkañ man jop manman yäk täkañ.
- ⁹ Tänpäkañ Anutu, näk wagäm utpänj kap kodaki terak api ganiñoret täñpet.
- ¹⁰ U imata, gäk intäjukun ämakaye ämikken täñmeham tañ yämiñiri iwaniye yärepmitt täkañ. Täñkañ epän watä ämaka Devit näk iwan keriken nanik nämagut täyan.
- ¹¹ Unita apiño udegän täj namisi. Itpipiñ namiñiri iwanaye komi komitä nutneñtawä. Tänpänj iwan kome kubäken nanik täjo keriken nanik nämagusi.
Äma uwä man bureni nämoinik yäk täkañ. Nämo, Anutu inamiken man bureni yäkamänj yänj yänkañ man jop manman yäk täkañ.
- ¹² Eruk Anutu näkno gäripna noðe yänjahäwa; Nanakniye gubañiken kehäromigän, päya kehäromitä it täkañ ude it täkot.
Tänpäkañ äpetniye siwoji säkgämän, intäjukun äma täjo eñi bek säkgämän säkgämänpänj täñpani ude it täkot.
- ¹³ Tänpänj ketem mebäri mebäri epäninken ahänj bumbum täk täkot. Ba yawakniye yewa gänäj nanak bäyañ-wek bumta täk täkot.
- ¹⁴ Tänpänj bulimakau nanak bäyañ-wek täjirä ätu tänguränj tänpänj nämo paotneñ. Ba yotpärareken konäm butewaki kähän nämo ahäwek.

* 143:10: Sam 31:14, 119:12, 139:24 * 144:3: Jop 7:17-18; Sam 8:4

- 15* Äma äbot, imaka udewani ahäj yämik täkañ uwä, Ekäni täño oretoret terak kuñat täkañ. Bureni, ämawebe Anutunita Yawe yäj nadäj imik täkañ uwä oretoret bureni terak it täkañ.

145

Anutu iniñ oretta kap tewani

- 1 Anutu, intäjukun ämana, gäk wäpka pen api yäjahäj yäpmäj äronj ired.
 2 Kepma kepma wäpka biñam bänep täga terak api ganiñoret täñpet. Bänep täga terak pen ude api ganiñoret yäpmäj ärok täñpet.
 3 Ekäni uwä wäpi biñam ikek unita wäpi biñam pen ude iniñoret täkäna! Wäpi biñam ärowani pähap unita jide täñpäñ mebarini nadäna täreneñ? Nämoïnik! Nin täño nadäk-nadäknin uwä keräpigän.
 4 Upäñkañ meñ nantä ironjiniye gäkño täktäkka yäjahäñpäñ api yäwet täneñ. Epän pähap täñkuno unitäño manbiñam api yäwet täneñ.
 5 Bureni! Ämawebetä Anutu intäjukun äma kehäromi nitek ude itak yäj api yäjahäk täneñ. Täñirä näk imaka, gäkño epän täga unitagän api nadäk täñpet.
 6 Täñpäkañ ämawebetä kehäromika terak epän täk täyan unitäño manbiñam api yäneñ. Ude täñirä näkñawä wäpka biñam pähap u api yäjahäwet.
 7 Unita gäkä kudän tägagämän, ba iron täk täyan unita kap terak api ganiñ oretne.
 8* Kap ñode api tene; Ekäni uwä ninta nadäkinik täñ nimiñpäñ iron täñ nimik täyak. Täñkañ butewaki nadäj nimiñpäñ kokwawak bäräñek nämo nadäk täyak.
 9 Ekäni uwä ämawebe kuduptagän säkgämän täñ yämik täyak. Imaka kudup pewän ahäjkuño unita nadäkinik täk täyak. Kap ude api tene.
 10 Ekäni, ämawebekaye nin kap u teñitna imaka imaka kudup peñkuno unitä nadäñpäñ wäpka biñam api yäpmäj akuk täneñ. Täñpäkañ ämawebekayetä bänep täga man api gäwet täne.
 11 Täñpäñ kañiwat epänka biñam ikek unitäño manbiñam api yäjahäne. Ba kehäromikata udegän api yäjahäj yäpmäj kune.
 12 Ude täñitna epän kehäromi nitek täk täyan unitäño manbiñam ämawebe komeni komeni kuduptä kañ nadäwut! Kañiwat epänka täño peñyäñek epmäget ikek unita täñguñ täneñtawä!
 13 Kañiwat epän täk täyan uwä nämoïnik api paorek. Gäk kañiwat epän äma intäjukun tärek-tärekkä nämo api it yämiñ yäpmäj ärowen. Ekäni gäkño man uwä jopi nämo. Ba täktäkka kudup kudäri säkgämän.
 14 Äma bäräpi kañ-ahäk täkañ u täñkentäj yämiñit, äma kehäromini paorani täñ-kehäromtañ yämiñit täk täyan.
 15 Ekäni, imaka imaka irit ikek nakta yewäkañ gäkken gabäj tareñirä ketem ini täga nänäñi u yämik täyan.
 16 Täñpäkañ ketem imaka yämi nañpäñ säkgämän it täkañ.
 17 Nadäkañ? Ekänitä imaka imaka siwoñigän täk täyak. Imaka imaka peñkuko u kudup ironi terakgän yabäj yäwat täyak.
 18 Ämawebe Anutuken bänep kubägän peñpäñ gera yäk täkañ unita nadäj yämiñpäñ dubiniken it yämik täyak.
 19 Ba ämawebe orañ imik täkañ unitä imaka kubäta yäñapik man yäjirä yämik täyak. Ba gera kotäki nadäñpäñ imaka umuri gänañ nanik wädäj tädotpäñ yepmak täyak.

* 144:15: Sam 33:12 * 145:8: Nam 14:18; Sam 103:8

²⁰Tänpänj ämawebe Anututa gäripi-inik nadänj imik täkañ unita watä säkgämän it yämik täyak. Upänkañ äma wakiwaki tänpäni kudup api däpek.

²¹Tänpäkañ näk menatä Ekäni täño biñami yänahäk täyiwa! Ba ämawebe komeni komeni kuduhtagäntä wäpi kudupi tärek-täreki nämo u kañ yänahänj yäpmänj ärowut!

146

Anutu u äma kehäromini nämo täño täñkentäk

¹Anutu wäpi iniñ orerut!

Tänpäkañ näk imaka, bänepna gupna, nadäk-nadäkna kuduptä Anutu wäpi biñam yäpmänj akusiwa!

²Kome terak irayänj täyat ude Anutuna täño wäpi biñam kap terak api iniñoret yäpmänj kwet.

³Ämawebe, in ñode nadäwut; Kome täño intäjukun ämatä täñkentäk bureni täga nämo tamek.

Unita komen äma udewanita nadäkinik nämo täneñ.

⁴Nadäkañ? Komen ämatä kumänjpänj kome äneñi äworek täkañ. Kumänjpänj imaka imaka api täñpet yänj yäwani u täga nämo täk täkañ.

⁵Upänkañ äma kubätä oranin Jekop täño Anutu kwasikotpäñ kuñarayänj täko uwä bänep oretoret terak irek.

Äma udewani uwä Anututä ini täñkentänj yämek.

⁶* Anutu uwä kunum kenta kome, ba gwägu pähap ba imaka imaka itkañ u pewän ahänkuñ.

Ba imaka u ba u api täñ tamet yänj yäk täyak u bureniñänj täñ nimik täyak.

⁷Tänpänj ämawebe iwan gämoriken it täkañ, u ba ketemta wäyäkñek täkañ, u ba komi epän gänäñ it täkañ uwä Ekänitä täñkentänj yämik täyak.

⁸Tänpänj ñode imaka täk täyak; Äma dapuri tumbani yäpän tägañpewän äneñi dapun ijik täkañ. Ba äma bäräpi kotak täkañ unitäño bäräpi ketäreñ yämik täyak.

Bureni! Ekäni uwä iniken äbot siwoñita gäripi-inik nadänjpänj täñkentänj yämik täyak.

⁹Tänpänj äma komeni nämo, webe kajat ba iroñi kodänja unita butewaki nadänj yämiñpänj watä säkgämän it yämik täyak.

Upänkañ äma waki tänpäni unitäño kehäromini kumän yäpmänj äpäk täyak.

¹⁰Bureni! Ekäni uwä intäjukun-inik pen api it yäpmänj ärowek! Saion ämawebe, in ñode nadäwut; Ekäniñin uwä paot-paori nämo api irek.

Unita Ekäni täño wäpi biñam punin yäpmänj akuwut!

147

Ekäni käbop nämo itak

¹Ekäni iniñ oretna!

Anutunin kap terak iniñ oreritna bänepninken oretoret ahäk täyak, ba wäpi yäpmänj akuñitna tägak täyak.

²Nadäkañ? Ekänitä Jerusalem äneñi täñkodak tänpänj ämawebeniye iwantä yämagut yäpmänj kwani äneñi yämagut yäpmänj abätak.

* 146:6: Sam 115:15, 117:2; Apos 4:24, 14:15

- ³* Ämawebe nadäj bäräp terak irani u täñpidäm tañ yämiñpäñ jibi meni uwäktäj yämik täyak.
- ⁴* Täñpäkañ guk päke u ini nadäjnkuko udegän ahäjirä wäpi ini-ini yämiñkuk.
- ⁵Bureni, Ekäninin unitäño wäpi biñam ärowani, ba kehäromini u tañji. Täñkañ nadäk-nadäki u käreñji boham, nintä kañpäñ nadäna tärenañji nämo.
- ⁶Uwä äma äpani jopi-inik u kehäromi yämiñpäñ täñ-mehamtañ yämik täyak. Täñkañ äma waki täño kehäromini yäyomägatpäñ kome terak yeñ täreñ täñpän kuk täkañ.
- ⁷Unita bänep täga nadäñpäñ kap terak Ekäni wäpi iniñ oretna! Wagäm utpäñ Anutunin u iniñ ubiñ tena.
- ⁸Imata, u gubam täñpewän ahäk täkañ. Täñpäñ kome towikta iwän yäñpewän tañjirän pom terak muyeñ mebari mebari ahäk täkañ.
- ⁹Täñkañ tomta ketem yepmäñ towik täyak. Ba barak nanak imaka, kähän yäjirä yepmäñ towik täyak.
- ¹⁰* Nadäkañ? Hos ba komi äma ba imaka kome täño kehäromi nikekta ämatä nadäjirä ärowani täk täkañ udewanita Ekänitä oretoret nämo täk täyak. Nämoinik!
- ¹¹Ämawebe Ekäni initagän umuntañpäñ nadäj imikinik täk täkañ, ba bänep ironi terak yeñgämä pewäpäñ it täkañ unita oretoret täk täyak.
- ¹²Unita Jerusalem ämawebe, in Ekäni iniñ orerut. Uwä Anutujin unita wäpi yäpmäñ akuwut.
- ¹³Ekäni uwä yotpärarejin täño watä kehäromi itkañ iron pähap täñ tamik täyak.
- ¹⁴Ekäni uwä nadäj tamiñjirän in säkgämän, bänep kwini terak irirä Ekänitä epänjinken täñpewän ketem ahäj bumbum täk täkañ.
- ¹⁵Täñpäkañ Ekäni unitägän kome pähap päke ñonitäño mähemi itak unita man yäjirän kometä mani buramik täyak.
- ¹⁶Man yäjirän gubam gwägärirän iwän mänit täk täyak.
- ¹⁷Peñ iwerirän kome mäniri-inik täñpäpäñ ämawebe bärom bumta täk täkañ.
- ¹⁸Täñpäkañ man äneñji yäjirän kome tägañpäñ edap säkgämän ijik täyak.
- ¹⁹Eruk, Ekäni unitägän Isrel ämawebe not täñ yämiñpäñ iniken kädet kuroñ yäwoñäreñpäñ бага mani yäwetpäñ yäwoñäreñkuk.
- ²⁰Täñpäkañ äma äbot ätuta nämo, Isrel ämawebe intagän man kädери täwoñäreñkuk, äma ätu uwä guñ itkañ.

Unita Ekäni iniñ oretna!

148

Imaka kuduptagän Anutu wäpi biñam iniñ oretta yäwani

- ¹Ekäni wäpi yäpmäñ akuwut!
Kunum gänañ nanik in kuduptagän Ekäni wäpi yäpmäñ akuwut.
- ²Añero äboriye in kuduptagän Ekäni iniñ orerut. Ba kunum gänañ nanik ämik ämaniye in imaka, Ekäni iniñ orerut!
- ³Edap dapuri kenta komepak ek imaka Ekäni wäpi iniñ orerun! Ba guk tañji iñji-yäñek täkañ in kudup Ekäni iniñ orerut!
- ⁴Kunum ban-inik unu gäk, ba ume gäk gänañ nanik, in Ekäni wäpi iniñ orerut.
- ⁵Bureni! Ekänitä ini yäjirän imaka imaka u ahäjkuñotä itkañ unita u kuduptagän Ekäni wäpi iniñoret täkot.

* 147:3: Sam 51:17; Ais 57:15, 61:1; Luk 4:18 * 147:4: Stt 15:5; Ais 40:26 * 147:10: Sam 33:16-18; Hos 1:7

- ⁶* Ekänitā ini yāñirān kāderi peñ yāmiñkuko u paot-paori nāmo yāwat tākañ. Kāderi u tāga nāmo yārepmitneñ.
- ⁷Eruk, kome terak nanik in kuduptagān Ekāni iniñ orerut. Ume tom tañikāt imaka imaka u gwāgu mebāriken ban umu itkañ in,
- ⁸Ba yāpā iromāñ, iwānkāt mim, ba mānit tañi in kudup Ekāni tāño man buramik tākañ, wāpi biñam iniñ orerut.
- ⁹⁻¹⁰Pom tañi ba tāpuri, pāya piwani ba bipiken nanik, tom towiwani ba āgwāri, gāmok, geñirañ ba barak, in kudup Ekāni wāpi yāpmāñ akuwut.
- ¹¹Tāñpākañ komeni komeni tāño intājukun āmakāt āmawebejiye, gapman ba āma wāpi nīkek, in imaka, Ekāni iniñ orerut.
- ¹²Ba āmawebe gubañi, āmawebe ekāni, ba ironironi, in kuduptagān Ekāni wāpi biñam yāpmāñ akuwut!
- ¹³Bureni-inik, in kudup Ekāni wāpi iniñ orerut. Ekāni tāño wāpi biñamtā āmawebe tāño wāp biñam pāke u kudup yārepmit morek tāyak. Epmāget peñyāñek kudānitā imaka kome kenta kunum gānañ itkañ unitāño yārepmit morekinik tāyak!
- ¹⁴Tāñpākañ Ekāni u Isrel āmawebeta gāripi nadāñ yāmiñpāñ kehāromi yāmiñirān unita iniken kudupi āmawebeniye uwā Ekāni wāpi iniñoret tākañ. Ekāni wāpi yāpmāñ akuwut!

149

Isrel tāño Anutu iniñ orerut!

- ¹Ekāni wāpi yāpmāñ akuwut!
 Āmawebeniye, in kābeyā tāñpāñ iniñoret kap kodaki kubā teñ imut!
- ²Isrel āmawebe, Anututā gatāñpāñ tepmañkuko unita bānep tāga nadāñ imut! Jerusalem yotpārareken nanik inā intājukun āmajin Ekāni unita oretoret tāñ imut!
- ³Tāñpākañ in jop nāmo itneñ. Gukut tokātpāñ wāpi yāpmāñ akukta wagām ba gita utpāñ iniñoret kap teñ imut.
- ⁴In nadākañ? Ekānitā āmawebeniye nadāñirān tāgak tāyak. Tāñpākañ āmawebe inita nadāwā āpani tāk tākañ u tāñkentāñ yāmik tāyak.
- ⁵* Unita āmawebe Ekāni iniñoret tākañ in bānep oretoret tāk tākot. Ba patpat bāgupjinken udegān oretoret kap teñ imik tākot.
- ⁶Tāñpākañ āmik tāño tuñum iñitpāñ gera terak wāpi biñam yāpmāñ akuwut!
- ⁷Ude tāñpāñ iwanjiye tāño momi kowata api dāpmāñ tāreneñ.
- ⁸Ba iwan tāño ekāni ekāni ba intājukun āmaniye yen kehāromipāñ topmāñpāñ api yepmaneñ.
- ⁹Ude tāñirā Anututā man bian yāñkuko u iwanjiyeken bureni api ahāwek. Unita āmawebeniye, in Anutu iniñorerirā wāpi biñam ārowani tāk tāyak.
 Eruk, Ekāni wāpi yāpmāñ akuwut!

150

Kap teñkañ Anutu iniñ oretna!

- ¹Anutu wāpi yāpmāñ akuwut!
 Kudupi yori gānañ wāpi yāpmāñ akukot. Ba kehāromi pāhap ikek kunum gānañ itak ununita iniñorerut!
- ²Epān tañi tāk tāñkuko unita orañ imina! U intājukun āma pāhap, wāpi biñam ārowani nīkek u iniñoretna!

* 148:6: Jop 38:33; Jer 33:20, 33:25 * 149:5: Jop 35:10

- ³ Tǎnpǎnj womat piǎnpǎnj uterak wǎpi yǎpmǎnj akuna! Ba gita utpǎnj uterak iniņ oretna!
- ⁴ Tǎnpǎnj wagǎm utpǎnj kap tenpǎnj gukut tokǎtpǎnj iniņ oretna! Uhuwep piǎnkaņ u kotǎk terak wǎpi yǎpmǎnj akuna!
- ⁵ Pǎrǎpǎrǎp tǎnpǎnj dǎpǎyǎk ǎrena kwǎpǎnj Anutu iniņ oretna! Tǎnpǎnj pǎrǎpǎrǎp dǎpǎyǎk mǎmǎ taņigǎn tǎnpǎnj Anutu kunum gǎnaņ unu iniņ oretna!
- ⁶ Kome terak imaka imaka irit kuņat-kuņat ikek in kuduptagǎn Ekǎni wǎpi yǎpmǎnj akuwut!
Ekǎni wǎpi yǎpmǎnj akuwut!

Sindaun Jukuman täga mebäri mebäri

8

Sindaun 8:22-31

Imaka imaka nämo ahäñirä nadäk-nadäk tägatä intäjukun ahäñkuk

- 22 * Yäput peñpäñ Yawetä imaka kuduhtagän nämo ahäñirä näk jukun täñpäñ nepmañkuk.
- 23 * Bianiinik, kome ba imaka kubä nämo peñkañä näk jukun iwoyänpäñ nepmañkuk.
- 24 Gwägu pähap ba ume dapuri kubä nämo ahäñirä näk jukun täñpäñ nepmañkuk.
- 25-26 Pom tañi ba täpuri bägupiken nämo irirä näk bäyañpäñ nepmañkuk. Bureni, näk jukun nepmañkañ mädenaken kome ba äwan täñpäñ peñkuk.
- 27 Ba kadäni kunum kenta kome yäpurärätpäñ yepmañkuko u näk imaka irira täñkuk.
- 28 Täñpäkañ gubam komeniken punin yepmañpäñ kome terak ume dapuri täwit-pewän umetä äbänpäñ kome tokneñ moreñkuko uken imaka, näk uku itkut.
- 29 Näk ahäñkuro irira kometä itta bagani peñ imiñkuk, ba gwägutä бага peñ imani nämo irepmirekta yäñtäreñ imiñkuk.
- 30 * Täñpäkañ näk kadäni kadäni Anutu dubiniken epän täño watä äma ude oretoret terak itkañ bänep täga nadäñ imiñira täga nadäñ namiñkuk.
- 31 Bureni, kome päke u täñpäñ peñkuko unita oretoret täñkut, ba ämawebe täñpäñ yepmañkuko unita udegän gäripi nadäñkut.

9

Sindaun 9:1-12

Nadäk-nadäk tägatä ämawebeta gera yäyak

- 1 Nadäk siwoñi tägatä bek kehäromi 7 ude painpäñ uterak yori säkgämän täñpäñ peñkuk.
- 2 Ude täñpäñ tom däpmäñpäñ ijiñit wain ume täñpewän gäripi nitek ahäwänkañ ketem nakta täñtuñum tañkuk.
- 3 Ude täñpäñ epän watä webeniye yäwet-pewän päñku yotpärare bämopiken gera ñode yäñkuñ;
- 4 Oi, ämawebe nadäk-nadäkjin siwoñi kubägän nämo, in näkä yotken äbut.
- 5 * Äbänkañ ketem ume säkgämän näkä täñtuñum täyat u nañput!
- 6 Täñguñguñ kadetjin u peñpäñ irit täga kañ yäput. Täñkañ nadäk-nadäk täga täño kadet kañ iwarut.

Äma mebäri yarä täño man

- 7 Äma inita nadäñirän ärowani täñpani yäpi siwoñtäwa yäñpäñ man yäweno uwä ganiñ wäräre. U udegän, äma waki kubä ibeweno uwä nägät gurek.
- 8 Unita äma inita nadäñirän ärowani täñpani yäpi siwoñtak man nämo iweren. U imata, äma uwä gäka gañani nadäñ gamek.
- Täñ äma nadäk-nadäki täga kubä yäpi siwoñtak man iwereno uwä gäka nadäñ gamikinik täñpek.
- 9 Äma nadäk-nadäk täga nitek yäwetpäñ yäwoñäre. Täñpeno uwä nadäk-nadäki yäpurärätpäñ nadäk-nadäk säkgämän ikek irek.
- Bureni, gäk äma siwoñi kubäta nadäk imeno uwä nadäk-nadäki yäpurärätpäñ ätukät yäpek.

* 8:22: Rev 3:14 * 8:23: Jon 17:24; Efe 1:10-11 * 8:30: Mat 17:5; Jon 1:1-3,18 * 9:5: Sam 22:26,29; Ais 55:1-3; Jon 6:27

¹⁰ * Nadäkaŋ? Nadäk-nadäk täga nitek irayän nadänpänjä eruk Yawe u umuri yän nadänpän gämoriken kuŋaren.

Bureni, nadäk-nadäk täga yäpayän nadänpänjä Kudupi Äma unitäŋo mebäri nadäkta piäni täŋpen.

¹¹ Nadäk-nadäk täga unitä täŋkentän gamiŋirän kadäni käroŋi api it yäpmän ärowen.

¹² Tänpäkaŋ nadäk-nadäk täga udewani nitek itpäŋ kuŋareno uwä nadäk-nadäk unitä api täŋkentän gamek. Täŋ yänärok man yänpäŋ kuŋarani ude ireno uwä gäkŋa täŋpi waneŋ.

25

*Sindaun 25:6-7**Gupjin jop nämo yäpmän äroneŋ*

⁶ * Gäk intäjukun äma iŋamiken gup yäpmän ärokärok nämo täŋpen. Ba gäkŋata näk äma ekäni itat yän jop nämo nadäwen.

⁷ * Ude täŋpeno uwä intäjukun ämatä äma ekäni kubä iŋamiken mäyäk man gäwerekta. Täŋ kädet tägawä ŋode; Gäkŋawä äpani ude iriri intäjukun ämatä ini dubiniken itta gämagureko u uyaku tägawek.

* 9:10: Sam 111:10; Mat 11:27; Jon 17:3; 1Jo 5:20

* 25:6: Sam 131:1

* 25:7: Luk 14:8-10, 18:14; 1Pi 5:5

Saveman

Äma nadäk-nadäk ikek kubä Anututa nadäj imikinik täjkkuk

Saveman 1:2, 2:18-26

Komi piä täk täkamäj uwä mebäri niked nämo

² Manbiŋam yäwani ämatä man ŋode yäyak; Jopigän! yäk. Jopigän! Imaka imaka pat yäpmäj kuyak u jopigän, mebäri niked nämo.

2

Saveman 2:18-26

¹⁸ Näk epän pähap täjppäj imaka yabäj ahäk täyat uwä ŋode yäjppäj-nadäjira bureni kubä nämo täjkkuk; Näk kumäjira äma näk komena yäpayäj täko uwä tuŋumna ŋo kudup api korewek. ¹⁹ Täj äma uwä nadäk-nadäk ikek api irek ba guŋ pähap api ireko u netä nadätäk? Nadäk-nadäk ikek ba guŋ pähap api irek yäj nämo nadätat upäjkaŋ jop waki äma unitä imaka päke u kome terak nadäk-nadäkna ikek itkaŋ epän täj dämiŋppäj yabäj ahäjkkuro u jop api yäpek. Unita nadäjira jopi kubä täyak! ²⁰ Näk ude yäjppäj epän kädap ikek täj yäpmäj äburo unita butewaki taŋi nadäjkkut. ²¹ ŋode kak täkamäj; Nin nadäk-nadäk epän täjppäj äma nadäwanitä-yäj epän täj yäpmäj kuŋitna bureni ahäjirän kumäk täkamäj. Kumäjitna äma ätu epän unita nämo täjpanitä jop korek täkaŋ. Unita nadäjira jopi täk täyak, ba nadäjira nämo tägak täyak. ²² Ninä kome terak epän komi pähap, nadäwätäk terak täk täkamäj. Täjppäkaŋ unitäŋo bureni imatäken kubä ahäj nimik täyak? ²³ * Nämo! Imaka täk täkamäj unitä kadäni kadäni butewaki ba jägämi nimik täyak. Täjirän bipaniwä döpmon säkgämän nämo pat täkamäj. Ude täk täkamäj u imaka, bureni nämo, jopigän.

²⁴ * Mebäri ude pätak unita äma nin ŋode tänaŋi; Epän täk täkamäj unita gäripi nadäjppäj unitäŋo bureni naŋitna tägak täyon. Näk ude nadäjppäj kukŋini ŋode nadäwa täreŋkuŋ; Gäripi u imaka, Anutuken nanik-tägän äbäk täyak. ²⁵ Ude nämo parän yäwänäku jide täjppäj ume ba ketem naŋppäj imaka ätuta gäripi nadäk täkäne? ²⁶ * Ämawebe Anututä yabäwän tägak täkaŋ uwä nadäk-nadäk ba nadäwä tärek ba oretoret täj yämik täyak. Täj momi ämata nadäj yämiŋpewän epän pähap täjirä bureni täjnbumbum ahäjirä äma Anututä gäripi nadäj yämik täyak unita yäniŋ kirek täkaŋ. Unita imaka, nadäjira kudup jopigän täk täyak. Uwä ämatä mäniŋ keritä iŋitna yäkŋat täjppäwak täkaŋ udegän.

* 2:23: Sam 90:10,15, 77:2-4, 127:2; Apos 14:22
2:5-11, 14:17-18; Gal 6:8; Jem 3:17

* 2:24: Luk 12:19; Apos 14:7; 1Ko 15:32; 1Ti 6:17

* 2:26: Rom

Aisaia Kadäni wakiken Profet kubätä Anutu täño manbiñam yänhänkkuk

2

Aisaia 2:1-5

Yawetä kome terak bänep kwini api pewän ahäneñ

¹ Aisaia, Emos täño nanakitä Juda kome ba Jerusalem yotpärareken api ahäwek yän ñode kañpäñ nadänkkuk; ²* Kämi-kämi imaka ñode api ahäwek; Yawe täño pomtä pom ätu bämopiken intäjukuninik api irek. Täñkañ pom uterak kudupi yottä api irek.

Ude irirän äma äbori äbori mäyaptä uken api äbän itneñ.

³* Äbänpäñ ñode api yäneñ; Äbäkañ Yawe täño pom ño terak äronpäñ Jekop täño Anutu unitäño kudupi yotken ärona.

Äronitna kudän ini gäripi nadäk täyak u niwetpäñ niwoñäreñirän kädet nintä takta iwoyänkkuko u kañ iwatna.

U imata, Yawe täño mantä Jerusalem u ahänkañ api weñ yäpmän kweko unita.

⁴* Unitä äma äbori äbori täño duñwewek man yäpäñ siwoñ tawäpäñ äbot kubägän irit api pewän ahäneñ.

Ude täñirän ämik täño tuñum däpmän kwäkwä yänpewä imaka epän täga tänañi nitek api ahäneñ.

Ude täñkañ äbot kubätä äbot kubäta iwan wari nämo api täneñ. Ba ämik takta yänpäñ-nadäk täktäk kädet wari nämo api täneñ.

⁵* Eruk, Jekop täño äboriye, in äbäkañ Yawe täño penyänjek gänañ itpäñ kuñatna!

5

Aisaia 5:1-7

Wain epänta man wärani

¹* Yäke! In nadänjirä notnapak tägagämän kubäta kap tewa. Kap uwä wain epänita yänpäñ yän-tewayän. Notnapak tägagämän unitä pom kubä terak, kome gakñi säkgämäninik uken wain epän täñkkuk.

² U kome duñpäñ mobä jirañ-jirañ kudup täñureñ täñpäñ kwäpäñ wain yet tägatäga piñkkuk. Ude täñkañ iwanta yänpäñ wain epän unita watä itta epän bämopiken yot käroni kubä täñkkuk. Ude täñkañ wain mujipi yeñ käkärirän ume ahäktä awañ kubä äneñkkuk. Ude täñ paotkañ mujipi säkgämän wädänjirä yabäktä nadänkañ itsämbuk. Upänkañ mujipi waki jägämi-tägän wädänkuñ.

³ Unita notnapak unitä ñode yänkkuk; Eruk, Juda ba Jerusalem ämawebe, in näwerut. Netätä goret täyak? Näkña ba wain epän piñkuro u? ⁴ Näk nadätat, näk wain mujipi säkgämän ahäktä epäni säkgämän täñkut. Ude täñkuropän mebari imata wain mujipi waki jägämi täkañ? Imaka kubä nämo täñkuro unita ude täkañ ba?

⁵ Unita apiño wain epäna unita jide täñpayän täyat u kwawak täwet ahäwayän; Näk wain epän unitäño yewa wärämurakan tom ägwäritä äpmonkañ yeñ gatänpäñ api näneñ. ⁶ Ude täñkañ epän kome u täñpa wawäpäñ pewa kohoräk däräk-däräk bipi api tädotpeñ kwek. Tädorirä täñkerut-kerut epän wari nämo api täñpet. Ba iwän kome uken takta api iniñ bitnäwet yäk. Notnapaktä ude yänkkuk.

* 2:2: Sam 86:9; Ais 11:10, 49:6; Rev 11:15, 21:10 * 2:3: Sam 25:8-9; Luk 11:28; Jem 1:25; Apos 13:46-48 * 2:4: Sam 96:13; Jon 16:8-11; Apos 17:31 * 2:5: Ais 50:10, 60:1; Luk 1:79; Jon 12:35-36; Efe 5:8; Rev 21:24 * 5:1: Mat 21:33; Mak 12:1; Luk 20:9

⁷ Eruk unitäño mebäri ñode; Isrel ba Juda ämawebe uwä Yawe kehäromi mäheми täño wain yeri piñkuko ude wani. U gäripi nadänpäñ watäni säkgämän it täñkukonik. Ämawebe kudän siwoñi täñirä yabäktä gäripi nadäk täñkukonik. Ba äma ätu orañ yämiñpäñ täñkentäk-kentäk täñ yämiñirä yabäktä nadäk täñkukonik. Upäñ nämo! U kudän wakiinik täk täñkuñonik. Uwä äma ätu komi yämiñpäñ yäniñ wärätpäñ iwan täñ yämiñkuñ.

6

*Aisaia 6:1-13**Anututä Aisaia epän man iwetkuk*

¹ * Intäjukun äma wäpi Usiatä kumbuko obañ uken kañkut; Ekäni äma ärowani täño mañirani bägup säkgämän terak wäpi biñam ärowani nitek mañit irirän kañkut. Täñpäkañ teki käroni unitä kudupi yot kudup tokñeñpäñ itkuk. ² Itkuko u punin terakä añero mäyaptä piäñ kuñatkuñ. Añero kubäkubä piri 6 nitek. Täñpäñ piri yarätä iñami dapun peñpipiñkuñ. Täñ, piri yarätäwä kuroñiyat uwäk täñpipiñkuñ. Täñ, piri yarätäwä piäñ kuñatta. ³ * Piäñ kuñatkañ man näwetgäwet ñode täñkuñ; Yawe Kehäromi mäheми uwä kudupitä kudupitä kudupiinik! Unitäño peñyäjeki ba epmägettä komeni komeni it tokñetak.

⁴ * Täñpäkañ añero unitäño gera mämä ahäñirän kudupi yot unitäño mobätä kwaiñkuñ. Täñkañ gupetä yot tokñeñkuk. ⁵ * Ude ahäñirän gera ñode yäñkut; Butewaki! Näk paorayäñ täyat! Näk mena jinom waki, ba äbotnaye imaka, meni jinom wakigän. Wära! Dapunatä intäjukun äma Yawe kehäromi mäheми u käyat unita jide täñpäñ api iret!

⁶ * Ude yäñira añero kubätä kädäp gäyek bukäken nanik kätupmäñpäñ yäpmäñ piäñ näkken äbuk. ⁷ Äbäñpäñ kädäp gäyek u mena jinomken yäputpäñ yäñkuk; ño ka yäk. Kädäp gäyek ñowä meka jinom terak irirän momika kewejirän unitäño kowata täretak uba!

⁸ * Ude näweränkañ Yawetä ñode yäñirän nadäñkut; Netäpäñ api iwera kwek? Ba netä manbiñamnin api yäpmäñ kuñ nimek? Ude yäñirän nadänpäñ yäñkut; Näkä täga kwet! Näkpäñ nepmañpi kwa yäñ iwetkut. ⁹ * Ude yäwawä näwetkuk; Päñku äma äbot ño ñode kañ yäwet;

Jukujin täwä api nadäneño upäñkañ bänepjintä nämo api nadäwä täreneñ.

Dapunjintä api ijineño upäñkañ nämo api kawä täreneñ.

¹⁰ Yawetä ude näwetpäñ ñode näwetgän täñkuk;

Gäkä ude yäwetpäñ ämawebe äbot ño bänepi täñpewi guñ tawut. Ba täñpewi jukuni pik täñpäkañ dapuri täñpipi.

Ude nämo täñpayäñ täyan uwä dapuritä imaka api kañ-däkñeneñ ba jukunitä api nadäwä tumneñ, ba bänepitä nadäkinik täñpäñ näkken äneñi äbäñirä yäpa tägawäpäñ yepmañpero udetä.

¹¹ Ude näweränä iwetkut; Yawe, man u kadäni jide ude api yäñ yäpmäñ ärowet? Ude yäwawä näwetkuk;

Yäñ yäpmäñ kuñ itkañ imaka ñode ahäwayäñ täko unita itsämben;

Yotpärare it yäpmäñ kukañ uwä wañpäñ parirä ämawebe u irani yäwat kireñpewä api kuñtäñpä kuneñ. Ba unitäño ketem epäni ba imakaniye u kudup paotinik api täneñ.

¹² Bureni, Yawe näkä ämawebe u kuduhtagän yäwat kireñpewa yotpärareni peñpeñ kuñ moreñirä komeni ude bumik nämo, jopitä jopiinik api pärek.

* 6:1: Kis 24:10; Mat 25:31; Jon 1:18; 1Ti 6:16; Rev 4:10, 7:15 * 6:3: Kis 15:11; Rev 4:8 * 6:4: Rev 15:8 * 6:5: Luk 5:8; Rev 1:16-17; Jem 3:2 * 6:6: Ais 53:5; Hib 9:14; 1Jo 1:7, 2:1-2; Mat 3:11 * 6:8: Mat 28:19-20; Apos 22:28, 26:16-17, 20:24; Efe 3:8 * 6:9: Mat 13:14-15; Mak 4:12; Luk 8:10; Jon 12:40; Apos 28:26-27

¹³ Kokoki irayäj täko u kudup api pewä paotneņ. Upäņkaņ päya madäwanitä käririnj taņpeņ ärok täkaņ ude api ahäwek. Ämawebe kuduhtagän api paotneņo upäņkaņ näkņo äbot kodaki kudupi kubä api ahäneņ.

7

*Aisaia 7:10-17**Anututä intäjukun äma wäpi Ahas kudän kudupi kubä iwoņjäreņkuk*

¹⁰ Eruk, Aisaia tä Yawe täņo meni jinom yäpmanņpäņ Juda täņo intäjukun äma wäpi Ahas ñode iwetgän täņkuk;

¹¹ Gäkä kudän kudupi kubä gäwoņärehta Yawe Anutuka iwet yabä. Kudän jide käwayäj nadätan u gäkņaken gärip iwet yabä. Kumbani komeken ban umuken naniktä kudän kubä ahäņirän kakta nadätan, ba kunum gänaņ naniktä ahäņirän kakta nadätan ba deken naniktä ahäņirän kakta gäripi nadätan u imaka, tägagän. Yawe iwet yabäņiri ini api gäwoņärewek.

¹² Ude yäwänä Ahastä yäņkuk; Näk ude nämo täņpayäj. Yawetä mebärini kwawak pewän ahäwut yäj jop nämo peņ iwerayäj. ¹³ Ahastä ude yäwänä Aisaia tä kowata ñode iwetkuk; Wa! Devit täņo orani, gäk juku peņpäņ nadäsi. Bitnätan uwä Anutu täņo man utan ubayäj. Utan unitä gaņani namitak uwä imaka täpuri bumik. Upäņkaņ Anututä gaņani udegän nadäkta nadäwätäk täpuri nämo täyan ba jide? ¹⁴* Eruk, kudän kudupita iwet yabäkta bitnätan upäņkaņ Ekänitä ini kudän kubä api gäwoņärewek. Kudän uwä ñode; Webe gubaņ, ämakät nämo pärani kubätä nanak kok itpäņ nanak ämani kubä bäyawayäj täko unitäņo wäpi Imanuel yäj api iwetneņ. ¹⁵ Täņpäkaņ nanak unitä tägaņpäņ waki ba täga täņo mebäri nadäwän tärewäwä kähäräp umenikät bulimakau täņo nonoņpäņ api näņpek. ¹⁶ Upäņkaņ kadäni u nämo ahäņirän ñode api ahäwek; Kome yarä täņo intäjukun ämata bumta umuntak täyan, unitäņo kome uwä ämani nämo, jop api pärek.

¹⁷ Kadäni uken Yawetä in bämopjinken kadäni waki kubä api pewän ahäneņ. Intäjukun äma gäkņa ba nägät moräkaye ba ämawebekaye watä it yämik täyan u kudup terak api ahäj tamek. Bian Isrel kenta Juda duņ-weņpäņ ämik täņpäņ inigän inigän yäpmanņ daniņpäņ itkuņo unitäņo bäräpi irepmitpäņ api ahäwek. Bureni, kadäni uken Yawetä Asiria kome täņo intäjukun äma komigämän ukät komi ämaniye inken api imagut yäpmanņ äbek.

9

*Aisaia 9:1-7**Intäjukun äma säkgämäninik kubä api ahäweko unitäņo manbiņam*

¹* Bian Yawetä Naptali kenta Sebulun täņo kome täņpän wawäpäņ yepmanņpäņ mäyäk pähap nadäņkuņ. Ude täņkukopäņ kadäni kubä ahäwayäj täyakken kome ukäda, Mediterenian gwägu pähaptä päņku Jodan ume kukņi udude, ba Galili kome, äma äbanitä it täkaņken u imaka, wäpi biņam yäpmanņirä kadäni waki irit u paorek.

²* Ämawebe bipmäj urani gänaņ kuņat yäpmanņ äbuņo upäņkaņ peņyäjek pähap kubä kaņkuņ. Kumäkta biņam itkuņopäņ apiņo peņyäjektä peņyäneņ yämik täyak.

³ Bureni Ekäni, bänepi täņpidäm taņiri oretoret terak it täkaņ. Ude täņ yämiņkuno unita bänep täga pähap nadäņ gamik täkaņ, nak täņ-tägawani kadäniken yäpmanņpäņ oretoret täk täkaņ ude, ba kome kubäkät ämik täņpäņ tuņumi yäyomägatpäņ oretoret terak inita yäpmanņ täkaņ ude.

⁴⁻⁵ Täņpäņ ñode täņ yämiņkuno unita oretoret täņkuņ; Gäk iwaniye täņo kehäromi yäpmanņ äpun, iwaniye äbot Midian nanik unitäņo kehäromi bian yäpmanņ äpuno ude.

* 7:14: Mat 1:23 * 9:1: Mat 4:15 * 9:2: Mat 4:16; Luk 1:79

Ba iwaniyetä komi piä pähap yämiñirä äneñi yämagutkuno unita. Täñkañ iwaniye täño ämik tuñum, ämawebekaye täño nägät ikek u kudup kädäp api pewi ijineñ. Ude täñjiri ämawebekaye-ken säkgämän irit kadäni api ahän yämek.

⁶ U imata, nanak paki kubä, nininken nanak ude ninta nimani. Nanak u ninta intäjukun itkañ api nibäj niwarek. Ude täñjirän wäpi mebäri mebäri ñode api iwetneñ; Nadäk-nadäk Tägagämän Nimani, ba Anutu Pähap, ba Nanin Tärektäreki Nämo, ba Kwini Terak Irit täño Intäjukun Äma yäj api iwetneñ.

⁷* Täñpäkañ intäjukun ämanin u Devit täño komeni yäpmäñpäñ itkañ ämawebeniye api yabäj yäwarek. Täñkañ intäjukun itpäñ kehäromini tañi ahänjirän yabäj yäwat yewani gänañ ämawebeniye oretoret täñpäñ bätaki terakgän api itneñ. Täñkañ nadäwä äpani täktäk ba täñyäkñarani kädet terak nämo, kudän siwoñi terakgän yengämän pewäpäñ kañiwat piäni paot-paori nämo, pen api täñ yäpmäj ärowek. Bureni-inik, Yawe Kehäromi mähemitä ämawebeniye nadäj yämikinik täk täyak unita nadäk kehäromi peyak uwä bureniñän api ahäwek.

11

Aisaia 11:1-10

Intäjukun äma kodaki api ahäwek

- ¹* Jesi täño äbot u päya madäwani täño doni ude itkañ upäñkañ uken nanik käruk kodaki kubä imätpäj api ahäwek.
- ² Äma u terak Yawe täño Munapiktä uwäk täñ imiñkañ nadäk-nadäk täga, ba ämawebeniye yabäj yäwatta kehäromi ba nadäk-nadäk api daiwän tokneñ imek. Daiwän tokneñ imiñirän Yawe täño gärip u nadäwän tärewäpäñ gämoriken itpäñ api orañ imek.
- ³ Uwä Yawe gämorikengän itpäñ kuñatta gäripi api nadäwek. Täñkañ man epän täñpayäj täyak uwä dapuritä äma täño gupi kak täyak uterak nämo api täñpek. Ba äma ätutä man yänjirä jukunitä nadäk täyak uterakgän nämo api täñpek. Nämo, kädet siwoñi iwatpäñ man epän u täñpäñ api yäpmäj daniwek.
- ⁴* Ude täñpäñ kudän siwoñi terak äma jäwäri täño nadäj bäräpi api yäpmäj daniwek. Ba äma täñkentäki nämo u gäarak api irek. Täñ, meni komigämäntä momi ämata komi api yämek. Ba yänjtäreñ yämiñirän äma waki täñpanitä api kumneñ.
- ⁵* Bureni, ämawebeniye nadäj yämiñpäñ kädet siwoñi uterak api yabäj yäwarek.
- ⁶* Täñkañ kadäni uken añ ägwärikät sipsip nanaki bok täga api itneñ. Ba pusi ägwäri wäpi lepattä meme nanakikät döpmon bok täga api pätnen. Bureni, bulimakau nanakikät laion nanaki ketem bok nañpäñ täga api kuñatneñ. Täñjirä äma nanaktä watäni api it yämineñ.
- ⁷ Ba bulimakau kenta bea ketem bok nañjirä nanakiye imaka, döpmon bok säkgämän api pätnen. Täñjirä laion komitä bulimakautä-yäj muyeñ api näneñ.
- ⁸ Täñ nanak pakitäwä gämok komi täño awañ meni dubinken täñoret täga api täneñ.
- ⁹* Bureni, Anutu täño kudupi pom terak imaka komi ba täñpäwak ikek kubä nämo api irek.

* 9:7: Sam 72:11; Luk 1:32; 1Ko 15:24-28; Hib 1:8 * 11:1: Rev 5:5, 22:16 * 11:4: 2Te 2:8 * 11:5: Efe 6:14
* 11:6: Ais 65:25 * 11:9: Ais 65:25; Hab 2:14

Tänkaŋ gwägu pähap tokneŋpäŋ pat yäpmän kuyak ude kome terak imaka kuduptagäntä Yaweta api nadäneŋ.

10* Tänpäkaŋ kadäni Yawetä iwoyänkuko uken Jesi äbotken intäjukun äma kodaki irayän täko unitä äma äbori äborita wärani säkgämän ude it yämiŋirän yotpäareniken äbä gämoriken itkaŋ wäpi biŋam api oraŋ imineŋ.

12

Aisaia 12:1-6

Bänep täga kap

1* Kadäni kubä ahäwayän täyak uken Isrel äbottä kap ŋode api teneŋ; Yawe, nin ganiŋ oretkamän. Imata, gäk kokwawak nadän nimiŋkuno upänkaŋ u peŋpäŋ bänepnin tänpidäm taŋ nimiŋiri täga itkamän.

2* Unita bureni nadänpäŋ yänhäkamän; Anutu uwä nimagurani ämanin bureni. U tubeŋ kuŋpäŋ nämo api umuntäne.

Bureni, Yawe unitägän kehäromi nimiŋirän oretoret terakgän it täkamän. Anutu unitägän wakiken nanik nimagut täyak.

3* Anutu uwä ume dapuri paotpaot ikek nämo. Täŋkentän nimän yänkaŋ uken kuneŋo uwä naŋkaŋ oretoret taŋi api täneŋ.

4* Tänpäkaŋ kadäni uken ŋode api yäneŋ;

Oi, ämawebe, Yawe bänep täga man iwetpäŋ täŋkentäktä unitagän gera yäneŋ.

Ude täŋkaŋ päŋku ämawebe komeni komeni Yawetä kudän täk täyak unita biŋam kaŋ yäwerut.

Tänkaŋ ŋode kaŋ yäwerut; Yawe uwä wäpi biŋam ärowani!

5 Bureni, imaka säkgämän gäripi nitek Yawetä täk täyak unita yänpäŋ iniŋ ubiŋ tewut. Teŋirä unitäŋo wäpi biŋam komeni komeni kudup kuŋ moreton!

6 Eruk, Saion nanik ämawebe, in oretoret gera terak kap tewut. U imata, Isrel ämawebe intäŋo Anutu kudupi uwä ärowaniinik. Uwä ämawebeniye bämopiken it täyak.

25

Aisaia 25:6-9

Ekänitä kumän-kumän täŋo kehäromi api däpmänj tärewek

6* Tänpäkaŋ Saion pom ŋo terak Yawe kehäromi mähemitä ämawebe komeni komeni yepmän towikta äŋnak-äŋnak pähap api täŋpek.

Äŋnak-äŋnak u gänaŋ tom ketem säkgämän, ba wain ume gäripi nitek äŋnak-äŋnak upän api täŋpek.

7* Täŋkaŋ pom ŋoken Yawetä kumän-kumän täŋo tek kehäromi ämawebe äbori äbori kuduptagän uwäk täyak uwä api däpmänj päŋ weŋ-gajähut täŋpän kuneŋ.

8* Bureni, kumän-kumän unitäŋo kehäromi utpewän paotinik api täŋpek.

Yawe Ärowani uwä ämawebe kuduptagän konämi dok api ärut yämek. Täŋpäŋ ämawebeniye komeni komeni unitäŋo mäyäk butewakini api wärämüt yämek.

Yawetä ude yänkehärom täyak.

9* Kadäni uken ŋode api yäneŋ; U kawut! Anutunintä ude uwä täyak!

Unita nadäkinik täŋ imiŋitna wakiken nanik nimagutkuk.

* 11:10: Rom 15:12 * 12:1: Ais 14:2; Sam 118:14 * 12:2: Kis 15:2; Mat 21:21-23; Rom 1:16; Rev 7:10 * 12:3: Ais 49:10, 53:1-3 * 12:4: Kis 34:5-7; Sam 22:31, 71:16-18, 105:1; Plp 2:9-11 * 25:6: Mat 22:1-10 * 25:7: Mat 27:51; 2Ko 3:13-18; Efe 3:5-6, 4:18; Hib 9:24, 10:19-21 * 25:8: 1Ko 15:26,54; Hib 2:14-15; Rev 7:17, 20:14, 21:4 * 25:9: Sam 37:5-7, 62:1

Bureni, Yawe u tuberj kuñitna jopi nämo täñkuk. Nämo, u täñkentäj nimirkuko unita oretoret pähap täna!

35

Aisaia 35

Anutu täño ämawebeniyetä oretoret bumta api täneñ

¹⁻² Kome jopi kawukitā oretoret api täñpek. Bureni, kome waki unitākañ kämiwä gäripi nitek api ahäwek, Lebanon täño pom terak ba Kamel kenta Saron awaņken imaka imaka säkgämān ahäk täkañ ude bumik.

Täñkañ oretoret täñpäñ kap bumta api tewek. Ude ahäñirān ämawebe Yawe Anutu täño kehäromi, wäp biñam ba epmäget api käneñ.

³ Unita äma kehäromini nämo ba äma kujari kwaiwani manbiñam u yäwetpäñ bänepi kañ täñkehäromtañ yämik täñput.

⁴ * Täñkañ äma täñumun-umun täñpani ñode yäwet täkot; Kwaineño! Kehärom tañpäñ itkot.

Nadäkañ? Anutujin äneñi äbäñkañ iwanjiye kokwawak nadäñ yämiñpäñ komi piä api yämek. Täñkañ inä api tämagurek.

⁵ * Täñpäkañ kadäni uken dapuri tumbanitā dapun api ijineñ, ba man nämo nadäwanitā api nadäneñ.

⁶ Kuroñi wakitā pidäm tawäpäñ tubupeñtäñ api kuñatneñ. Ba meberi bäräpitā man gera yäñpäñ oretoret kap api teneñ. Täñpäkañ kome kawukiken ume dapuritā ahäñkañ kome jopiken kudup api kuñatneñ.

⁷ Bureni, kome kekeki, tom ägwäri-tägän iraniken ume gwägu tokñeñpäñ wädan ahäñ bumbum api täneñ.

⁸ * Täñpäkañ uken kädet tañi kubä api pärek. Kädet uwä wäpi Kudupi Kädet yäñ api yäneñ. Äma bänepi nämo ket urani ba guñ kädet wakiwaki täñpanitā kädet u nämoinik api iwatneñ.

⁹ Ämawebe kädet u iwatnayäñ täkañ uwä laion ba iwan ätu nämo api yabäneñ. Nämo, ämawebe wakiken nanik yämagurani unitägän kädet uken kuñ-äbäñ api täneñ.

¹⁰ * Bureni, ämawebe Yawetä inita biñam suwawanitā komeniken äneñi kukta kädet u oretoret terak api iwat yäpmäñ äroneñ.

Kap tertäñ äroñtäñgän Saion api kañ-ahäneñ.

Täñkañ uken butewaki nadäwätäk paotinik täñpäñkañ oretorettä oretoret pähap api täñ yäpmäñ äroneñ.

40

Aisaia 40:1-11

Bänep pidämtak man

¹ Anutujintā ñode yäyak;

Ämawebenaye konäm butewaki terak itkañ u päñku bänepi täñpidäm tañpäñ yäniñ käwat.

² Jerusalem nanik kwini man ñode yäwet; Komi piä nadäñ yäpmäñ äbuño u paotak. Momijin täño kowata nadäwä tärekañ. Ekänitā momijin peñ tamitak yäñ yäwet.

³ * * Täñpäkañ äma kubätä gera ñode yäyak; Kome ämani nämoken Yawe Anutunintā äbäkta kädet täwitpäñ kañ yäpä-siwonñtañ imut!

⁴ Ume kubat kudup yejämbut ba pom kudup äneñpewä mañpäpäñ uterakgän pekot. Täñpäñ kome äpmonñkañ-ärok täñpewä uterakgän kañ irut.

* 35:4: Hib 12:4-13 * 35:5: Ese 29:6-7; Mat 11:5; Luk 7:22 * 35:8: Hib 10:20-23; Efe 2:10; 1Te 4:7; 2Ti 1:9; Tai 2:11-14 * 35:10: Rev 7:9, 14:1-4, 15:2-4, 19:7 * 40:3: Mat 3:3; Mak 1:3; Jon 1:23 * 40:3: Luk 3:4-6

- ⁵ Ude täñjirä Yawe täño kehäromi ba peñyänjektä kwawak ahänjirän ämawebe kuduhtagän api kañpäñ nadäneñ. Man ño Yawetä ini yänjkuk.
- ⁶ * Täñpäkañ äma kubätä ñode näwetkuk; Gera terak yänjahä! Yäwänä ñode iwet yabänjkut; Man jidepäñ yänjahäwet?
Yäwawä ñode yänjahä yän näwetkuk; Äma kuduhtagän u mup ude yäk. U kadäni keräpigän mup irori ude it täkañ yäk.
- ⁷ Yawetä meni woñ piänjirän mup kubit tak täkañ ba irori täño kañgäripi u paot täkañ. U udegän ämatä kadäni käroni nämo it täkañ yäk.
- ⁸ Bureni-inik, mup kubit tak täkañ ba irori täño kañgäripi u paot täkañ upäñ Anutunin täño manä tärek-täreki nämo api irek.
- ⁹ Unita Jerusalem, gäk pom käroni kubä terak äronpäñ manbiñam tägagämän u gera terak yänjahä. Juda kome täpuri täpuri uken umunkät nämo kwawakinik ñode yänjahänpäñ yawet; ño kawut; Anutujin äbätak!
- ¹⁰ * Man u bureni-inik. Ekäni Ärowanitä kehäromi nitek äbätak. Äbänpäñ intäjukun itkañ kehäromi u terak ämawebe kuduhtagän yabän yawat piä tak täyak. Täñkañ ño kawut! Äbänjirän ämawebe waki keriken nanik yämaguranitä iwet yäpmän äbäkañ.
- ¹¹ * Täñpäkañ Ekäni unitä yawakiye watä säkgämän ñode it yämik täyak; Sipsip nanaki ude bäyañ yämik täyak. Ba miñiye kwini terak yabän yäwarirän kuñat täkañ.

42

Aisaia 42:1-9

Ekäni täño epän äma unitäño manbiñam

- ¹ * Yawetä ñode yäyak;
Ñowä epän ämanata näkña iwoyänjkut yäk. Ñowä näkñaken bänepna gämäni. U täñkehäromtañ imik täyat. Uterak Munapikna peñ ima täñkentäñ imiñjirän ämawebe Anutu täño äbot nämo täñpani kuduhtagän näkño kädet siwoñi iwatta yawetpäñ yäwoñärek api täñpek.
- ² * Uwä yänawät-awät nämo api täñpek ba nämo api yabän kärakñewek. Ba mani kotäk kädet miñin-miñin gera yänpäñ-yäk täñjirän nämo api nadäneñ.
- ³ Bänep kwini terak api kuñarek. Uwä tepärañ kuñat pidämi kubä nämo tokärek ba kädäp täpuri iñjirän nämo däpän kumneñ. Täñpäkañ epäni täñ yäpmän kuñjirän kädet siwoñi säkgämän api ahänj morewek.
- ⁴ U epäni bänep bäräp terak nämo api täñpek. Ba bänepi nämo putärewäpäñ täktäk siwoñi kome terak api täñkehärom täwek. Täñpäñ ämawebe äbot nämo täñpani kuduhtagän bänepi unitäño man kädet terakgän api wohutneñ yäk.
- ⁵ * Yawe Anututä ñode yäyak;
Näk kunum täñpäñ pewa pipiyänpäñ patkuk. Ba kome imaka, täñpäñ pewa pipiyänpäñ parirän imaka imaka u terak itkañ u kudup näkä täñpäñ yepmañkut. Näkägän ämawebe kuduhtagän kome pähap uterak kuñat täkañ unita mänit irit ikek piän yawat täyat.
- ⁶ * Eruk, imaka udewani täñpani näkä ñode yäyat; Yawe näkä kudupi iritna kwawak pewi ahäkta yän-gämagutkut. Täñpäñ ketka gepmäñitpäñ watäni api it gamet.
Gäkä terak ämawebe kome ni komenikät topmäk-topmäk kubägän api täñpet. Ba näkä täñpewa guñ ämawebe täño topän api iren.

* 40:6: Jem 1:10-11; 1Pi 1:24-25 * 40:10: Ais 62:11; Rev 22:12 * 40:11: Ese 34:15; Jon 10:11 * 42:1: Mat 3:17, 17:5; Mak 1:11; Luk 3:22, 9:35 * 42:2: Mat 12:18-21 * 42:5: Sam 24:1-2, 102:25; Apos 17:24-25 * 42:6: Ais 49:6; Luk 2:32; Apos 13:47, 26:23

⁷ Dapun tumäk tänpewi dapun api ijineŋ. Ba ämawebe bipmäŋ urani täŋo topmäk-topmäk terak it täkaŋ u pit yämiŋpäŋ api yepmaŋpi kunerŋ.

⁸ Näkŋawä Yawe, wäpna ude. Wäpna biŋam äma kubäta biŋam täkta nämo nadätat. Ba naniŋ oretoret u kudup näka biŋamgän. Ämawebetä anutu jopi kubä iniŋ oretta bitnätat.

⁹ U kawut! Man bian yänkuro u bureni nitek täŋkuk. Tänpäkaŋ ŋowä imaka kämi ahäkta yäwanipäŋ täwetat. Imaka kodaki u nämo ahänjirä unitäŋo mani intäjukun täwera nadäkaŋ.

Aisaia 42:10-21

Anutu iniŋ oretoret kap kubä

¹⁰ Ämawebe äbori äbori, in Yawe iniŋ oretta kap kodaki kubä teŋ imut!

Ba gwägu terak kuŋ äbäk täk täkaŋ in uwä udegän, wäpi yäpmäŋ akuwut!

Ba tom gwägu gänaŋ it täkaŋ in imaka, wäpi iniŋ orerut!

Tänkaŋ ämawebe kome käwuri käwuri nanik, in udegän, kap kodaki Yaweta teŋ imut!

¹¹ Täŋkaŋ kome kawuki ini ba ämawebe yotpärare kome kawukiken ittän kuk täkaŋ, Keda kome ba Sela yotpärareken nanik in Anutu wäpi iniŋ orerut.

In pom terak-terak äronkaŋ oretoret terak gera mämä täkot!

¹² Täŋkaŋ ämawebe kome täpuri täpuri gwägu gänaŋ ittän kuk täkaŋ unitä Yawe wäpi biŋam yänahänpäŋ yän-iniŋoret täkot.

¹³ Eruk u kawut! Yawe uwä komi äma kehäromi ude, ämik täkta akutak. Akuŋpäŋ ämik täkta pidäm taŋkaŋ ämik gera yäyak. Täŋkaŋ kehäromini jide u iwaniye kwawak yäwoŋärek täyak.

Ekänitä ämawebeniye täŋkentäkta yänkehäromtak man yänkuk

¹⁴ Ekänitä ŋode yäyak;

Kadäni käroni kokwawakna käbop peŋpäŋ kwikinik, mankum it täyat yäk. Upänkaŋ apiŋo gera kähän, webe nanak bäyanayän yänkaŋ kähän yäk täkaŋ ude yäwayän yäk. Näk jop itkuropäŋ apiŋo epän täŋpayän kehäromi yäpmänŋtat yäk.

¹⁵ Näk pom taŋi ba täpuri u kudup api peŋ awähuret yäk. Täŋkaŋ päya ba mup kudup täŋpewa api kubit täneŋ. Täŋkaŋ ume taŋi ba gwägu u kudup täŋpewa api kawuk täneŋ.

¹⁶ * Tänpäkaŋ ämawebenaye yämagut yäpmäŋ kädet bian nämo äbaniken api äbet. Apiŋo dapuri tumbani bipmäŋ urani itkaŋ upänkaŋ bipmäŋ urani iwat kireŋpäŋ peŋyänjek api yämet yäk. Täŋkaŋ kädet goreri yäpa-siwontawäkaŋ ämawebenaye ugän api kunerŋ. Yänkehäromtak man yäyat ŋo bureniŋän api täŋpet yäk.

¹⁷ * Upänkaŋ ämawebe nadäk-nadäki yäwik terak pek täkaŋ u yawat kireŋjira mäyäk pähap mät nadäneŋ.

¹⁸ Tänpäkaŋ Ekänitä ŋode yäyak; Isrel ämawebe inä guŋ bumik, ba dapunjin tumbaniinik yäk. Unita jukujin pik dätpäŋ man nadäwut. Ba dapun ijiwä kut.

¹⁹ Inä Yawe näkŋo watä epän täŋ namiŋpäŋ näkŋo manbiŋam yänahäkta iwoyänkut. Upänkaŋ inä guŋ bumik, ba dapunjin tumbani, äma guŋ ba dapuri tumbani u yärepmitpäŋ guŋinik, dapunjin tumbaniinik yäk.

²⁰ Man yäkyäkna kädet ba täktäkna kädet kaŋpäŋ nadänkuŋo upänkaŋ man yänkut ba imaka täŋkuro u ket kaŋpäŋ nadäk nämo täŋkuŋ.

²¹ Nadäkaŋ? Yawe näka siwoŋi kudupi yän nadänerŋta бага manna u epmäget ba biŋam ikek pekta gäripi nadänpäŋ peŋkut.

Aisaia 43:16-21

Anututä imaka kodaki kubä api täŋpek

* 42:16: Luk 1:78-79; Efe 5:8; Rom 5:8-10, 8:29-31; 1Pi 1:3-5 * 42:17: Kis 32:4,8; Sam 97:7

¹⁶ Yawetä ñode yäyak;

Bian näkä gwägu tañi bämopiken kädet täwitkut.

¹⁷ Ude täñpäñ iwan komi äma ba unitäño hos karis täñyäkñatpewa kädet u iwat yäpmäj äbänkä wañpäñ paotnik täñkuñ.

Paotpäñ äneñi nämo akuñkuñ. Uwä ämatä topän däpä kumäk täkañ ude bäräñej paotkuñ.

¹⁸ Ude täñkuro unita ñode täwetat;

Imaka bian ahäñkuko unita nämo nadäñej. Ba imaka bianita nämo juku pineñ.

¹⁹ * Nadäkañ? Näkä imaka kodaki kubä pewa ahäwayäj täyak. Eruk, ahätak ño nämo kañpäñ nadäkañ? Näkä kome jopiken kädet täwitat. Ba kome kawukiken ume pewa ahäkañ.

²⁰⁻²¹ * Näk ume kome kawukiken pewa ahäk täkañ unita tom ägwäri, añ ba gwektä naniñ oret täkañ.

Ba äma äbotnaye näkñata biñam itneñta iwoyänpäñ yepmañkuro u näkño wäpna yäpmäj akuñpäñ kwawak pewut yänpäñ ume yepmäj towik täyat.

44

Aisaia 44:6-8

Yawe bureni kubä-tägän itak

⁶ * Yawe kehäromi mähegi, Isrel täño intäjukun äma ba täñkentäki pähap unitä ñode yäyak;

Näkägän intäjukuninik ba mädeninik itat.

Anutu kubä nämo itak. Anutu bureni-inik u näk kubägän yäk.

⁷ * Jide? Näk ude wani kubä itak ba? Itak u täñpäwä ini-tägän ini kwawak niwoñäreñirän kañpäñ nadäna.

Ba imaka bianinik ahäwani, yäput pektä it yäpmäj äbätak unitäño mebäri,

ba imaka kämi ahänayäj täkañ unitäño mebäri imaka, yänahäñirän kañ nadäna.

⁸ * Upänkañ ude nämo! Ämawebenaye, in umuntañpäñ kujat kwaik täneño!

Imaka kämi ahäkta bianiinik täwetkuro u bureni ahäñirän kañpäñ nadänkuño unita biñami api yänahäñej.

Unita jide nadäkañ? Anutu näk ñodewani kubä itak? Nämo, näk kubä nämo itak yän nadätat. Näk kubä-tägän intäño mobä kujat kehäromigän, intä yengämä pektä itat.

45

Aisaia 45:1-7

Anututä guñ äbot kubä täño intäjukun äma u piä man iwetkuk

¹ Yawetä Sairus intäjukun äma itkañ ämikken äma äbori äbori täño kehäromi yäpmäj äpäkta iwoyänkuk. Täñkañ intäjukun äma ätu täño wäpi biñam awähutta Sairus iniñ kireñpäñ yotpärare kubäkubä täño yämabam dät imik täyak. Unita Yawetä Sairus ñode iwetak;

² Näk intäjukun kuñkañ kädet api täwit gamet. Näk pom däpmäj kokoyänpäñ täñdudumtak täñtän kuñira kädet api pärek. Täñkañ yämabam täñkehärom takta ain kehäromipän meham täk täkañ u api däpmäj äreyäj täñpa kuneñ. ³ Ude täñkañ iwan äma unitäño moneñ tuñum täga ämatä nämo yäpnañiken käbop pewani u yäpmäjpäñ api gamet. Täñira api nadäwen; Näkägän Yawe. Isrel täño Anutu wäpka yänpäñ gämagutkuro ubayäj.

⁴ Nadätan? Piä ämana Isrel, näkñata biñam iwoyänkuro u täñkentäktä gäk iwoyänpäñ yän-gämagutkut. Gäk näka nämo nadäk täyan upän näkña-tägän iwoyänpäñ wäp biñam

* 43:19: Rev 21:5

* 43:20-21: Luk 1:74-75; 1Ko 6:19, 10:31; Efe 1:5-6; Kol 1:16

* 44:6: Ais 48:12; Rev 1:17, 22:13

* 44:7: Stt 17:7-8

* 44:8: Apos 1:8, 14:15, 17:23-31

taŋi gamiŋkut. ⁵ Bureni, näk kubä-tägän Yawe. Anutu kubä nämo itak. Gäk näka nämo nadäk täyan upäŋ näkägän kehäromi gamik täyat.

⁶ Ude täŋ gamik täyat uwä mebäri ŋodeta; Ämawebe edap dapuri äbani käda ba äpmonpani käda ba kukŋi kukŋi u kuduptä ŋode nadäneŋta; Anutu kubä nämo itak. Yawe Anutu näk kubägän. ⁷ Näkägän yänjira peŋyänjek ba bipmäŋ urani ahäk täkamän. Ba näkägän kadäni täga ba kadäni waki u yänjira ahäk täyak. Yawe näkägän imaka u kudup täŋpewa ahäk täkaŋ.

...

Aisaia 45:20-25

Ämawebe kuduptagän Ekäni gämoriken api itneŋ

²⁰ Yawetä ŋode yäyak; Ämawebe äbori äbori ämik gänaŋ nämo kumbani in kudup näkŋo man piäken äbä irut. In anutu jopi päya kujatpäŋ paiwani yäpmäŋ kuŋat täkaŋ. Täŋkaŋ anutu täga nämo täŋkentäŋ taminäŋi uken yänjapik täkaŋ. Inä guŋ bureni-inik! ²¹ Unita äbänkaŋ injin kubäkubä mebärijin iŋamnaken kwawak yänjahäwut. Täŋkaŋ injin-tägän näwetgäwet täŋpäŋ kawut; Anutu jidewanitä imaka apiŋo ahäkaŋ unita bian ude api ahäwek yän yänjuk? Uwä Yawe näkägän yänjahänjuk. Näk ämawebenaye waki keriken nanik bureni yämagurani Anutu siwoŋi ubayäŋ.

²² * Unita komen ämawebe kuduptagän in näkken äbän moreŋirä yäpätägak piä täŋ tama! Nadäkaŋ? Näkägän Anutu bureni. Näk udewani kubä nämo itak. ²³ * Näkŋa wäpna terak mena kudupi siwoŋitä yänkehäromtak man yänkuro u nämoinik api awähuret. Näk ŋode yänjuk; Komen ämawebe kudup näkkengän äbänpäŋ gukut imäpmok api täŋ namineŋ. Näkägän nadäŋ namiŋpäŋ kuŋatta api yänkehärom täneŋ. ²⁴ * Täŋkaŋ uwä näka ŋode api yäneŋ; Yawe-tägän täŋkentäŋ nimiŋpäŋ kehäromi nimiŋirän iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäk täkamäŋ. Upänkaŋ ämawebe näka gaŋani nadäk täkaŋ uwä mäyäk taŋi api yäpneŋ.

²⁵ Täŋpäkaŋ Jekop täŋo äboriye uwä Yaweken irit täga kaŋ-ahänpäŋ yän-iniŋ oretoret api täneŋ.

49

Aisaia 49:1-18

Anutu täŋo piä watä äma

¹ * Oi, ämawebe komeni komeni, in juku peŋirä man kubä ŋode täwera nadäwut; Näk nämo ahänjira Yawetä näkä watä epän täŋ imikta iwoyänjuk. Täŋkaŋ meŋ koki gänaŋ irira wäpna namiŋjuk.

² * Täŋpäkaŋ Ekäni uwä näk mani yänjahäкта mena wädäwän päraŋiinik täŋirän keritä watä it namiŋjuk.

Ba epäni täkta näk tenäŋ päraŋ ude kahätpäŋ yäkiken daiŋpäŋ ämetkuk.

³ Ude täŋpäŋ näwetkuk; Isrel, gäk nadätan? Gäk näkŋo watä epän ämana yäk. Gäk näkŋo epän täŋiri ämawebetä näkŋo peŋyänjek ba kehäromina kwawak api kaŋpäŋ nadäneŋ yäk.

⁴ Ude yänjirän näk iwetkut; Yawe, ude nämo kak täyat. Näk epän taŋi täŋjira bureni udewani kubä nämo ahänjuk.

Epän täŋtän kuŋtäyiwa kehäromina kudup paoränpäŋ jopi täŋjuk yän iwetkut.

Upänkaŋ jop uken. Nadäwätäk nämo täk täyat. Nämo, Yawetä ini epäna u kaŋpäŋ nadänpäŋ uterak kowata api namek yän nadätat.

⁵ U imata, Yawetä ini watä piä täŋ imikta gupna meŋ koki gänaŋ täŋpäŋ peŋjuk. Näk täŋpäŋ peŋkuko uwä Isrel ämawebe, Jekop täŋo äboriye u äneŋi yämagut päŋjuk

* 45:22: Nam 21:8-9; Jon 3:13-16, 6:40; Hib 12:2 * 45:23: Rom 14:11; Plp 2:10-11 * 45:24: 1Ko 1:30 * 49:1: Jer 1:5 * 49:2: Hib 4:12; Rev 1:16

Yawe gämoriken yepmakta täñkuk. Täñkañ iniwä nadäñ namikinik täñjirän kehäromi uken nanik yäpmäk täyat.

⁶* Täñpäkañ Yawetä ñode näwetkuk; Jekop täño äboriye, Isrel ämawebe yarägän nämö paotkuño u näkña dubinaken äneñi yämagut yäpmäj äbäk-äbäk u epän pidämi bumik yäk.

Täñ epän tañi kubä ñode gamikgän api täñpet yäk. Gäk guñ ämawebe äbotta peñyäjek api yämen. Ude täñpayäj täno uwä näkñaken äbäk-äbäk kädet uwä ämawebe komeni komenitä api nadäwä tumneñ.

Anututä ämawebeniyea butewaki nadäñ yämiñpäñ äneñi api yäpän täganey

⁷Yawe täño epän ämani uwä äma ekäni ekäni gämoriken itkañ watä piä täñ yämik täyak. Täñjirän ämawebe komeni komenitä iwan täñ imik täkañ. Upäñkañ Yawe, Isrel täño Anutu Kudupi ba Yäpätägak Äma bureni unitä ñode iwetak;

Intäjukun ämatä gabäñkañ ganiñ oretta api akuneñ. Ba äma ekänitä gwäjiñ äpmonpäñ api ganiñ oretneñ.

U imata, Yawetä epän ämani gäk iwoyänpäñ gepmañkuko unita. Täñkañ Isrel täño Anutu Kudupitä yäñkehäromtak man yäk täyak u nämö wärämüt täyak. Nämö, u bureni gän täk täyak.

⁸* Täñpäkañ Yawetä ämawebeniye ñode yäwetgän täyak;

Orakorak kadäninaken api nadäñ tamet, ba yäpätägak-tägak kadäninaken api täñkentäj tamet. Näk watä säkgämän it tamiñpäñ intä terak ämawebe komeni komeni ukät topmäk-topmäk kubägän api täñpet.

Näkä komejin iwantä täñpä wawäpäñ peñkuño u yäpa tägawäpäñ nadäñ tamiñjira äneñi api koreneñ.

⁹Täñkañ ämawebe komi yotken irani yäniñ kireñpewa api äpämañ kuneñ. Ba ämawebe bipmäñ urani gänañ irani u api yäweret; Peñyäjekken äbut!

Ude yäwerira äbänpäñ sipsip pom terak muyeñ säkgämän nañpäñ it täkañ ude api itneñ.

¹⁰* Uwä ume ketemta wari nämö api yeneñ. Täñkañ edap ba mänit kädäp ikektä wakiinik wari nämö api yewek.

Nämö, nadäñ yämikinik täñpani ämatä yämagut päñku ume dapuri tägaken api yepmañpek.

¹¹Täñpäkañ pom näkña yäñjira ahäñkuño u yäpmäj äreyänpäñ täñ-budäniñpäñ pewa ämawebenayeta kädet pähap api pat yämek.

¹²Ude täñjira ämawebenaye kome ban it täkañken naniktä api ämneñ. Uwä edap äbani kända ba kukñi kukñi naniktä api ämneñ. Ätuwä Aswan yotpärare, Isip komeken naniktä api ämneñ.

¹³Unita kunum, gäk oretoret kap teyi! Ba kome, gäk imaka, oretoret gera yäyi! Ba pom, in imaka, oretoret kap yäñ-tekot!

Imata, Yawe uwä ämawebeniye komi piäken iranita butewaki nadäñ yämiñpäñ api yäniñ bitnäwek.

¹⁴Upäñkañ Jerusalem ämawebetä ñode yäñkuñ;

Yawetä mäde utpäñ ninta guñtakinik täyak yäk.

¹⁵Ude yäñjirä Yawetä kowata ñode yäwetak; Jide? Meñ kubätä iniken nanaki nonoñi nañpäñ tägawani kubäta kañäwaräkuk täñpäñ täga guñ täwek?

Meñ ätutä ude käwep täneño upäñkañ näk inta ude täga nämoinik täñ tamet.

¹⁶Jerusalem, näk gäka täga nämö api guñ täwet. Nämö, gäkño wäpka ketna bänepiken kudän täñkuro u kañ itat.

* 49:6: Ais 42:6; Luk 2:32; Apos 13:47, 26:23 * 49:8: 2Ko 6:2 * 49:10: Rev 7:16-17

- ¹⁷ Nadätan? Nanakaye äneji äbänjirä äma tänpä waŋkuŋo u gabä kätänpen api metänpen kuner.
- ¹⁸ Unita dapun pärewat tänpän yabäsi! Nanakaye ukäda-käda naniktä äbä peronpän gäkken ämnayän.
- Yawe Irit mähe mi näkä bureni ɲode gäwetat; Ämawebekayeta gäripi pähap nadänpän oretoret api tänpän, webe kubätä äpikät kentänpän itdayän nadänkaŋ oretoret nadänpän tek säkgämän tänpäko ude.

50

*Aisaia 50:4-11**Anutu täño watä äma uwä man buramik tänpäni*

- ⁴ Ekäni Yawetä äma kehäromini paorani täŋ-mehamtaŋ yämetta näwetpän näwojärenpän mena tänpidäm taŋkuk. Ba unitä tamimaŋ tamimaŋ man näwet täyak unita gäripi nadäkta bänepna tänpidäm tak täyak.
- ⁵ Täŋkaŋ Ekäni Yawetä nadäk-nadäk namik täyak unita näk ärowani kudän tänpän mäde nämo ut imik täyat.
- ^{6*} Tänpäkaŋ jop yabänjira ämatä iwänaptä päripmänpän geŋna pujiŋ iŋitpän dätkuŋ. Ba man waki näwetpän iwit inamna dapunken ut näbatnayän tänjirä inamna dapun nämo perpipiŋkut.
- ⁷ Tänpäkaŋ Ekänina Yawetä täŋkentän namik täyak unita man waki näwet täkaŋ unitä täga nämo nurek.
- Nämoinik! Näk kehärom taŋpän epäna täk täyat. Näk ɲode nadäk täyat; Epän täk täyat unita mäyäk täga nämo api yäpet.
- ^{8*} Anutu dubinaken itak unitä näka api yäwek; Äma ɲo goret kubä nämo tänpäni yän api yäwek.
- Anututä näka ude yäwayän täyak unita äma kubätä manken nepmaŋpayän nadäweko uwä, eruk, ini nepmaŋpänkaŋ Yawe inamiken bok kaŋ itda!
- ⁹ Ekäni Yawetä ini täŋkentän namik täyak unita netätä näka goret tänpäni äma yän täga yäwek? Nämoinik, äma näka jop manman näweranitä waŋpän tek gwaktä naŋ-äreyaŋ tänpä kuk täkaŋ ude api täneŋ.
- ¹⁰ Unita ämawebe Yawe gämoriken kuŋatpän watä ämani näkɲo man buramik täkaŋ in uwä nämo umuntäneŋ. Bipmäŋ urani pähap gänaŋ kuŋatnayän täño upänkaŋ nadäk-nadäkjin kudup Yawe terak penpen kuŋat täkot. Bureni, Anutuŋin terak yengämä pewäpän itkot.
- ¹¹ Täŋ ämawebe in Yaweta nadän imikinik nämo täŋkaŋ bipmäŋ uraniken kädet kaŋpen kukta injin-tägän topän ijiŋ-yänjek täkaŋ uwä, eruk gwäk pimiŋpän ugän iwat täkot.
- Upänkaŋ intä kome pänku itnayän täkaŋ u Yawetä iwoyän tamiŋkuko uwä komi paot-paori nämo täño bägup.

52

*Aisaia 52**Jerusalem waŋkukopän Yawetä yäpän tägaŋkuk*

- ^{1*} Eruk, Anutu täño kudupi yotpärare Jerusalem, gäk aku! Akuŋpän täŋkehärom taŋpän itkaŋ epmäget säkgämän säkgämän tek ude wädäwi ärowut.
- Nadätan? Guŋ äbot, Anutu täño бага man nämo iwarani u gäk tänpäwakta gäkɲo yewa gänaŋ äneji nämoinik api äroneŋ.
- ² Unita täŋbute-bute penpän kugun däpmän äreyänpän äneji intäjukun kaŋ it.

* 50:6: Mat 26:67; Mak 14:65 * 50:8: Rom 8:33-34 * 52:1: Rev 21:2,27

Täjnpäj iwan täño yen kehäromi kotäkaken topani u pirärenpäj äneji säkgämän kañ it.

³ Unita Yawetä ñode yäyak; Ämatä in nämo suwanpäj komi piäken tepmakta jop yäj-täkñat yäpmäj kuñkuñ. Eruk udegän, komi piäken nanik äneji tämagurayäj täyat u monerj nämo peñpäj api tämaguret.

⁴ Täñkañ ämawebenaye Isip komeken itta pengän äpmonkuño uwä iniken gärip terak äpmonkuñ. Täñpäkañ kämiwä Asiria naniktä päbä yepmänjitpäj yämagut yäpmäj päñku komi piäken yepmañkuñ.

⁵ * Täñpäkañ apiñode Babilontä udegän täñ yämitak. Ämawebenaye nämo suwanpäj komi piäken yepmakta yäj-yäkñat yäpmäj kuñkuñ.

Komi piäken yepmañkañ intäjukun it yämiñpäj sära man yäwet täkañ. Bureni, kepma kepma wäpna yäpmäj äpäc täkañ.

⁶ Unita kadäni näkä iwoyawayäj täyatken uken ämawebenaye iwan keriken nanik yämagurira ñode api yänerj;

Bureni, Yawetä ude api täñpet yäj yäjkuco u bureni ahätak yäj api nadänerj. Ude nadäwä tumbäpäj Anutu u bureni yäj api nadänerj.

Ämawebe kuduptagäntä Anutu täño kehäromi kwawak api känerj

⁷ * Äma manbiñam tägagämän yäpmäj äbäk täkañ unitäño kuroñi säkgämän yäj yäwut! Biñam man tägagämän yäpmäj äbäk täkañ uwä ñode; Saion pomken irani, Anutu täño bänep kwini inken pätak. U wakiken nanik tämagut täyak. Bureni, Anutujin uwä intäjukuninik itak!

⁸ Oi! Juku peñpäj nadäwut; Watä ämajiyetä bänep oretoret terak gera pähap yäj irirä. Äma uwä ini dapuritä Ekäni Saion pom äneji äbäñjirän api känerj.

⁹ Unita Jerusalem yotpärare, gäk wañpäj pat yäpmäj äbätan upäñkañ oretoret pähap nadäñpäj kap inigän kubä te!

U imata, Yawetä Jerusalem ämawebe butewaki täñkuñopäj wakiken nanik yämagurirän butewakini paotkuk.

¹⁰ Bureni-inik, Yawetä ämawebe komeni komeni iñamikenä iniken kehäromini kudupi kwawak api yäwoñärewek.

Täjñirän ämawebe uken-ukun nanik u kuduptä Anutunin täño yäpätagak epän api kañpäj nadänerj.

Anutu täño epän ämatä komi bäräpi terak äroñkuk

¹¹ * Eruk, Babilon kome peñpeñ kut! Täñkañ kudupi yot täño tuñum yäpmäj kunayäj täkañ in kudupiinik itkot. Imaka nämo iñitta yäjiwäranu u nämoinik iñitneñ.

¹² Täñpäkañ äpämañ kunayäj täkañ uwä kikñutpäj bäränerj terak, äbekjiye orajiyetä bian iwan yabäj umuntañ Isip nanik äpämañ kuñkuño ude nämo api kuneñ. Nämo, Yawe, Isrel täño Anututä intäjukun mäden täñ tamiñpäj api tämagut yäpmäj kwek.

¹³ Nadäkañ? Epän ämanatä epäni täñpayäj täyak u täññirän bureni api ahäwek. Ude täññirän wäpi yäpmäj akuñpäj iniñ orerirä wäp biñam ärowani api yäpek.

¹⁴ Upäñkañ unitäño iñami dapun ba gupi uwä wawani, äma bumik nämo. Unita äma mäyaptä kawä inide kubä täñkuñ.

¹⁵ * Täñpäkañ äma mäyaptä kawä waki täñkuño udegän äma äbori äboritä epänita nadäwä ärowani api tänerj. Ba kome täño äma ärowanitä kañpäj jäkjäk yamäñpäj mankum api itneñ.

U imata, dapuritä imaka kudupi ude api kawä tärenerj, ba man kudupi ude api nadäwä tärenerj.

* 52:5: Rom 2:24 * 52:7: Ais 40:9, 61:1; Luk 2:10; Rom 10:15; Efe 6:15 * 52:11: 2Ko 6:17 * 52:15: Rom 15:21

Aisaia 53

- 1* Tǎŋpǎkaŋ manbiŋam jukunin gǎnaŋ ǎpmonkuko u netǎtǎ nadǎkinik tǎŋkuk? Ba Yawe tǎŋo kudǎn kudupi netǎtǎ kawǎn tǎreŋkuk?
- 2 Tǎŋpǎkaŋ Yawetǎ nadǎŋ imiŋirǎn iŋami terak pǎya dǎtǎki ude, ba kome kawukiken mujipitǎ jǎwǎri ǎpmonpǎŋ kǎruki tǎdorani ude ahǎŋkuk.
Upǎŋkaŋ u nintǎ kaŋgǎrip tǎnehta iŋami dapun sǎkgǎmǎn ude uwǎ nǎmo ahǎŋkuk. Jide tǎŋpǎŋ tǎktǎki tǎga kubǎ tǎŋirǎn unita gǎripi nadǎnam?
- 3 Nǎmo, ǎmatǎ u kaŋpǎŋ eroni nadǎŋpǎŋ mǎde ut imiŋkuŋ. Uwǎ komi bǎrǎpi gǎnaŋ kuŋatpǎŋ butewaki tǎŋo mebǎri kawǎn tǎreŋkuŋ.
U ǎma waki yǎŋ yǎŋpǎŋ kakta bitnǎŋkumǎŋ. Ba ǎma ǎpaniinik yǎŋ yǎŋpǎŋ nadǎŋ ǎwarǎkuk tǎŋkumǎŋ.
- 4* Upǎŋkaŋ uwǎ nintǎŋo butewakinin buramiŋpǎŋ nintǎŋo komi bǎrǎpinin kotaŋkuk. Ude tǎŋirǎn kaŋpǎŋ nintǎ sǎra man ŋode yǎŋkumǎŋ; Wisik, Anututǎ mominita yǎŋpǎŋ kowata imitak.
- 5* Tǎŋpǎkaŋ nintǎŋo peŋawǎkninta yǎŋpǎŋ nǎgǎt piŋkuk. Ba nintǎŋo gwǎjiwanita yǎŋpǎŋ dǎpmǎŋ kǎkǎtkuŋ.
Ba momi tǎŋo kowata uterak ǎroŋkuko unitǎ nipmaŋpǎn tǎgaŋkumǎŋ. Tǎŋpǎkaŋ unitǎŋo jibi unitǎ nintǎŋo jibi tǎŋpewǎn tǎgaŋkuk.
- 6* Tǎŋpǎkaŋ nin kuduŋtagǎn yawak peŋawǎk tǎŋpani ude itkaŋ nininken gǎrip terak kuŋatkumǎŋ.
Tǎŋitna Yawetǎ mominin tǎŋo kowata ninin yǎpnaŋi u terak buŋǎtkuk.
- 7* * U komi bǎrǎpi imiŋkuŋo upǎŋkaŋ ini yǎpmǎŋ ǎpǎŋpǎŋ man kubǎ nǎmo yǎŋkuk. Uwǎ sipsip gubaŋi utta yǎpmǎŋ kuk tǎkaŋ ude yǎŋikŋat yǎpmǎŋ kuŋkuŋ.
Ba puŋiŋi madǎŋ yǎmiŋirǎ man nǎmo yǎk tǎkaŋ ude mankum itkuk.
- 8 Uwǎ jop ikŋatpǎŋ manken teŋpǎŋ kumǎkta yǎŋtǎreŋ imiŋkaŋ yǎpmǎŋ pǎŋku utkuŋ.
Tǎŋpǎkaŋ noriye bok kuŋatkuŋo uken nanik kubǎtǎ ŋode nǎmo nadǎwǎn tumbuŋ;
Nintǎŋo peŋawǎkninta yǎŋpǎŋ utkuŋ.
Ba nǎkŋo ǎbot tǎŋo momita kome terak irit kuŋatkuŋari dǎpmǎŋ tǎkŋeŋkuŋ yǎŋ nǎmoinik nadǎwǎn tǎreŋkuŋ.
- 9* Uwǎ ǎmata komi yǎmani nǎmo, ba yǎŋ-yǎkŋarani man nǎmo yǎwani upǎŋkaŋ ǎma waki-waki-kǎt ǎnehta yǎŋtǎreŋkuŋ. U kumǎŋirǎn tuŋum ǎma tǎŋo awaŋken ǎneŋkuŋ.
- 10 Upǎŋkaŋ Yawetǎ ini nadǎŋ imiŋirǎn dǎpmǎŋ kǎkǎrirǎ komi nadǎŋkuk. Bureni, Yawetǎ nadǎŋirǎn nintǎŋo momi tǎrewehta ǎma u iniken gupipǎŋ ǎrawa ude tǎŋkuk. Ude tǎŋkuko unita kadǎni kǎroŋi api irek. Itkaŋ kodakiniye ahǎŋirǎ api yabǎwek. Ba Yawe tǎŋo nadǎk tawaŋ u iwatpǎŋ tǎŋirǎn bureni api ahǎwek.
- 11 Tǎŋpǎkaŋ Yawetǎ ŋode yǎyak; Bǎnepitǎ komi butewaki nadǎwayǎŋ tǎko unitǎŋo bureni ahǎŋirǎn oretoret api nadǎwek.
Tǎŋkaŋ epǎn ǎmana siwoŋi u nadǎk-nadǎkitǎ ǎma mǎyap tǎŋkentǎŋ yǎmiŋirǎn iŋam-naken siwoŋi api itneŋ. Ba waki-wakini ǎma unitǎ api kotawek.
- 12* Mebǎri unita ǎma wǎpi ǎrowani bǎmopiken nǎk wǎp biŋam ǎrowani api imet. Ude tǎŋira ǎma kehǎromitǎ ǎmikken iwan tǎŋo kehǎromi yǎpmǎŋ ǎpǎŋpǎŋ tuŋumi yǎyomǎgatkǎŋ yǎpmǎŋ daniŋpǎŋ epǎn ǎmanata morǎki api imineŋ.

* 53:1: Jon 12:38; Rom 10:16 * 53:4: Mat 8:17 * 53:5: 1Pi 2:24 * 53:6: 1Pi 2:25 * 53:7: Rev 5:6 * 53:7: Apos 8:32-33 * 53:9: 1Pi 2:22 * 53:12: Mak 15:28; Luk 22:37

U imata, u äma injamiken äma wakiwaki tänpäni ude äworenpäj iniken irit iniņ kirenpäj kumbuk. Bureni, ude täņkuko uwä äma mäyap täņo momi kotanjuk. Ba waki tänpäni täņkentäj yämikta yänjapik man yänjuk.

55

Aisaia 55:1-11

Ekäni täņo iron pähap

- ¹* Yawetä ñode yäyak;
Eruk, umeta kotäkjin kawuktak täkaņ in äbäkaņ ume gwet tama naņput! Ba moneņjin nämo kuņat täkaņ inäwä äbäņkaņ ketem näkken yäpmäņkaņ naņput yäk.
Täņkaņ äbäņkaņ ume gäripi nitek, gwäki nämo ño yäpmäņkaņ naņput yäk.
- ²* Imata ketem bureni näkota moneņ pek täkaņ? Ba naņpäņ koki nämo täņpanita komi piä imata täk täkaņ?
Ude nämo, näkņo man buramiņpäņ näkä täwet täyat ude tänayäņ täņo uyaku ketem tägagämäninik kubä tamiņjira naņpä tokņekinik api täneņ.
- ³* Unita ämawebenaye, nadäwut. Näkken ämnayäņ täkaņ u säkgämän api itneņ. Äbäņirä inkät topmäk-topmäk, tärek-täreki nämo api täņpet.
Täņkaņ Devitta nadäņ imikinik täņkuro udegän inta nadäņ tamikinik api täņpet.
- ⁴ Täņpäkaņ Devit uwä äma komeni komeni u yabäņ yäwatta kehäromi ba wäpi imiņkut.
Ude täņpäņ uterak ämawebe u kehäromina kwawak yäwoņäreņkut.
- ⁵ Täņ epän udewaniğän inta tamayäņ yäk. Inä ämawebe äbori äbori, komeni komeniken man pewä kuņirä inken api ämneņ.
Bian intä unita nämo nadäwani ba unitä inta nämo nadäwani upäņkaņ inken bäräņeņinik api ämneņ.
Imata, Ekäni Anutujin, Isrel äbot intäņo Anutu kudupi näkä täņpewa u bureni-inik api ahäwek. Täņkaņ näk wäpjin biņam api tamet.
- ⁶* Eruk, apiņo Yawe tuängän itpäņ inta itsämäņtak unita inä äyäņutpäņ Yaweken gera yäņpäņ dubiniken kut.
- ⁷ Ämawebe waki tänpäni, kädet waki u peņpäņ äneņi täkta nämoinik nadäņpäņ äneņi Anutuken kuk täkot.
Nadäkaņ? Anutu uwä ämawebe iniken äyäņutpeņ äbäk täkaņ unita oraņ yämiņpäņ momi peņ yämikta gäripi nadäk täyak.
- ⁸ Täņpäkaņ Yawetä ñode yäyak; Näkņo nadäk-nadäkna u intäņo ude nämo. Ba näkņo täktäkna inigän inigäninik, intäņo ude nämo.
- ⁹* Kunumtä kome kakätäņpäņ punininik itak udegän näkņo täktäkna ba nadäk-nadäknatä intäņo irepmitinik täyak yäk.
- ¹⁰* Täņpäņ näkņo manna uwä iwän ude. Iwäntä taņkaņ äneņi äyäņutpeņ näkņaken jop nämo äbäk täyak. Nämo, u kometa ume imiņirän kome terak ketem säkgämän ahäk täkaņ yäk. Ahäņirä ämatä ätu yäpmäņpäņ naņkaņ ätu yerita pek täkaņ.
- ¹¹* Eruk, mena jinom udegän, u kwekopäņ näkņaken jop täga nämo äbek. Nämo, näkņo manna u piä ude täņpäņ yäņ nadäk pek täyat u pära nämo täk täyak. Nämo, u kuņpäņ näkņaken gäripna u däpmäņ tärek täyak.

* 55:1: Sam 42:2, 63:1; Jon 4:10-14, 7:37-38; Rev 21:6, 22:17 * 55:2: Mat 15:9; Rom 9:31, 10:2-3; Plp 3:7; Hib 13:9; Rom 10:17; Sam 22:26 * 55:3: Mat 11:28; Jon 6:37; Apos 13:34 * 55:6: Sam 14:2, 27:8; 2Ko 6:1-2; Hib 2:3 * 55:9: Rom 11:34-36 * 55:10: 2Ko 9:10 * 55:11: Mat 24:35; Luk 8:11-16; Rom 10:17

56

*Aisaia 56:1-8**Anututä ämawebe gägäni api yämagurek*

¹ Yawetä ämawebeniye ñode yäwetak;

Näk täñkentäj tamiñpäñ tämagurayäj täyat u kadäni keräp täyak unita in kudän siwoñi täñpeñ kuñat täkot. Ba äma ätu orañ yämiñpäñ täñkentäk-kentäk täñ yämik täkot.

^{2*} Nadäkañ? Äma ude täk täkañ, ba Sabat orekiritta nadäñirä ärowani täk täkañ, ba waki täkta nämo pidämtak täkañ, äma udewani näkño oretoret terak it täkañ.

^{3*} Täñpäkañ ämawebe kome kukñi käda nanik Yawe täño ämawebe yäpurärätpäñ bok it täkañ uwä ñode nämo yäneñ; Yawetä nin iniken ämawebeniye kät iniñ oretta yäjiwät täyak yäj nämo nadäneñ.

Ba äma yabäni dāranitā imaka, ñode nämo nadäneñ; Nanakna nämo unita wäpna biñam ikek nämo, päya kubit täwani ude itat unita Yawetä iniken ämawebeniye kät säkgämän itta yäjiwät täyak yäj nämo nadäneñ. Nämo!

⁴ Yawetä äma udewani ñode yäwetak; In Sabat orekiritta nadäñirä ärowani täñpäñ kudän näkä gäripi nadäk täyat u iwatkañ topmäk-topmäkna täño man gwäk pimiñpäñ iwatnayäj täño uwä inta ñode api täñ tamet;

⁵ Nadäj tamiñpäñ näkño yotken wäp biñam säkgämän api tamet. Wäp biñam tamiñira ämawebenaye bämopiken penta täga api it yäpmäj äroneñ. Bureni, wäpjin biñamtä ämawebe nanakiye nitek täño wäpi biñam api yärep mirek.

⁶ Ude yänkañ Yawetä ñode yäyak;

Ämawebe kome kukñi käda nanik ämawebenaye yäpurärätpäñ bok itkañ näka nadäj namikinik täñkañ näk gämotnaken itkañ watä piä täñ namik täkañ, ba Sabat orekirit kadänita nadäñirä ärowani täñpäpäñ topmäk-topmäk täño man iwat täkañ in uwä oretoret täkot.

^{7*} Imata, näkña tämagut yäpmäj Saion pomnaken api kwet. Täñpäñ yänapik yotnaken tepmañpäñ oretoret api tamet. Ude täñira naniñ oretta bukänaken ärawa täñ naniñirä kañpäñ gäripi nadäñpäñ api nadäj tamik täñpet yäk.

Unita nadäkañ? Näkño kudupi yot uwä ämawebe komeni komeni kudupta äbä itpäñ yänapik man yäj namineñta api irek.

^{8*} Täñpäkañ Ekäni Yawe ärowani, Isrel ämawebeniye iwan täño komi piäken nanik äneñi yämagut päbä komeniken yepmañkuko unitä ñode yänkehärom tañkuk; Äma gägäni ätu ämawebenaye ukät bok itta yämagut päbä api yepmañpet yäk.

57

*Aisaia 57:15-21**Anututä ämawebeniye täño momi api peñ yämek*

^{15*} Anututä ñode yäyak;

Näk intäjukun ba ärowaniinik api it yäpmäj ärowet. Wäpna kudupi mähe mi.

Näk kunum punin terak kudupi yotpärareken it täyat upänkañ ämawebe mominita nadäwä waki täñpäkañ inita nadäwä äpani täk täkañ uken bok it täyat.

Näk äma bänepi yäpmäj äpani u yäpmäj akuk täyat. Ba äma mominita nadäwä waki täñpani bänepi täñpidäm tak täyat.

¹⁶ Yäñpäñ-yebek ba kokwawak man kadäni käronita nämo api yäweret. Nämo, ude täñpayäj täro uwä ämawebe irit yämiñkuro u täñpewa paotneñ.

* 56:2: Ais 55:7; Sam 1:1, 24:4-6, 85:9; Jer 7:3-10; Mat 3:2; Luk 11:28; Jon 7:17; Rom 10:6-10; Rev 22:14 * 56:3: Mat 8:10-11; Apos 8:27, 10:1-2, 13:47-48; Rom 2:10-11; Efe 2:12; IJo 3:1; Rev 3:12 * 56:7: Mat 21:13; Mak 11:17; Luk 19:46 * 56:8: Jon 10:16 * 57:15: Sam 51:17, 113:4-6, 138:6; Rev 15:4

- ¹⁷ Ämawebenaye u monej tujumta ämäñi täktäk unitä momi pähap täñkuko unita näkä kokwawak pähap nadäñpäñ däput. Näk mäde ut yämiñpäñ däpuro upäñkañ uwä nämo nadäñkañ ehutpäñ iniken gärip pen iwatkuñ.
- ¹⁸ Ude täñirä yabäk täyat upäñkañ api yäpa täganen. Ude täñpäñ yäñ-yäkñat päñku ämawebe butewaki terak kuñarani u bänepi api täñpa gapun tänen.
- ¹⁹* Bureni, äma banken ba tuän it täkañ uken kwini bureni api ahäñ morewek. Täñkañ näkä api yepmañpa täganen. Yawe näkña ude yäyat.
- ²⁰ Täñpäkañ äma waki täñpani uwä gwägutä tokät täyak udewani. U kwikinik täga nämo itneñ. Nämo, gwägutä okä näbä ba jirañ ureñ päñku gägäniken pek täyak ude kudän wakiwaki wari täk täkañ.
- ²¹* Unita waki täñpaniken säkgämän irit nämo api ahäwek. Yawe näkä ude yäyat.

58

*Aisaia 58:1-9**Anutu iniñ oretoret kädet bureni*

- ¹ Ekänitä ñode yäyak;
Kotäkka pewi mañpäpäñ nämo yäwen. Gera täñigän, womat mämä ude yäñpäñ ämawebenaye, Jekop täño äbotken nanik momi ba kädet wakini unita kañ yäwet.
- ² Uwä ñode näwet täkañ; Nin kepma kepma gäk ganiñoret täkamäñ. Ba gäkño kädetka täga nadäna tärewäpäñ u iwatta gäripi pähap nadäk täkamäñ yäñ yäk täkañ. Ba näkä бага man siwoñi yäwoñärehta näwet yabäk täk täkañ. Ba gäk dubikaken kukta gärip pähap nadäk täkamäñ yäñ yäk täkañ. Upäñkañ jop manman yäk täkañ.
- ³ U ñode näwet täkañ; Ekäni, gäk ganiñ oretta nakta jop it täkamäñ upäñkañ imata nämo nibäk täyan? Ba ninin yäpmäñ äpäñpäñ kuñaritna gäk imata nämo nadäñ nimik täyan?
Ude yäñirä näkä kowata ñode yäwetkut; Ude nämo. In naniñ orerit injinken gäripjin iwatpäñ täñit täk täkañ yäk. Ba epän ämajiyeta komi yämik täkañ yäk.
- ⁴ Naniñ oretta yäk täkañ upäñkañ täktäkjin u inipärik. U ñode; Man wärät-wärät täñpäñ ketjin mugwäjiñpäñ notjiye däpmäk täkañ. Ude täñkañ näkken yäñapik man yäñirä täga nämo api nadäñ tamet.
- ⁵ Jide? Näk naniñ oretoret kädet iwat täkañ uwä nadäñ nimik täyak yäñ nadäk täkañ?
Tek wakiwaki täñkañ butewaki iñam dapun iñiñpeñ kuñaritna Yawetä bänep täga nadäñ nimän yäñ nadäk täkañ? Kudän udewani uwä naniñ oretoret kädet bureni yäñ nadäk täkañ?
Nämoinik! Kudän udewanita gäripi nämo nadäk täyat.
- ⁶* Täñ näkä kudän ñodewanita nadäñira naniñ oretoret kädet bureni täk täyak;
Äma, äma ätu täño komi piä terak it täkañ unitäño bäräpi ketären yämiñpäñ kädet tägatäga täñ yämik täkot.
- ⁷* Ba äma nakta yeñirä ketem yämik täkot. Ba äma jäwäri, patpat bägupta wäyäkñek täkañ udewani yämagut yäpmäñ injin yotken ärok täkot. Ba äma teki nämota tek yämik täkot. Ba nägät moräkjiyetä bäräpi kañ-ahäñirä mäde nämo ut yämineñ.

* 57:19: Mak 16:15; Apos 2:39; Efe 2:17 * 57:21: Ais 48:22 * 58:6: Mat 25:34-40; Jem 1:27, 2:15-16; 1Jo 3:17-18
* 58:7: Mat 25:35

⁸* Täj intä kudän ude wani näkä gäripi nadäk täyat u tänayäj täjo uwä näkä bäräpijin bäränek api datärej tamet, tamimañ täjo peñyäjektä bipani täjo bipmäj urani iwat kirek täyak ude. Ude täñjira säkgämän api itneñ.

Täjkañ Anutujin siwoñitä intäjukun api täñ tamed, ba Yawejin täjo kehäromitä mäde-jinken watä api it tamed. ⁹* Täñpäkañ intä näkken yäjapik man yänayäj täkañ uwä api nadäj tamet. Inä ämata komi yämik-yämik, ba wäpi yäpmäj äpäk-äpäk ba yäjärok man yäwet-yäwet kädet u mäde ut yäminayäj täjo uwä ude api täñ tamet yäk.

60

Aisaia 60:1-6

Jerusalemtä Anutu täjo peñyäjek terak säkgämän api irek

¹ Ekänitä Jerusalem ñode iwetak; Gäkño peñyäjek äbäj gamitak! Yawe täjo peñyäjek säkgämäntä gäkä terak iñj-yäñetak unita akuñpäñ edap dapuri ude iñj-yäñe! ² U ka! Gubam kubiritä äbori äbori komeni komeni uwäk täñjirän bipmäj urani pähap gänañ itkañ. Upäjkañ Yawetä gäkä terak iñj-yäñek täyak. Ba iniken ägonitä uwäktäj gamik täyak. ³* Täñjirän ämawebe komeni komenitä gäkño peñyäjek kañpäñ gäkken api ämneñ. Bureni, edap dapuritä pom terak tädoreko udegän peñyäjeneñiri kome unitäjo intäjukun ämatä akumañ gäkken api ämneñ.

⁴ Eruk, ijiwi kwäpäñ yabäj äyäjut tä; Ämawebekaye uken-uken kuñtänpä kuñkuño u äneñi äbäkañ. Nanakaye ban naniktä äbäkañ. Ba äpetkaye imaka, buramiñ yäpmäj äbäkañ. ⁵ Ude äbänjirä yabänkañ bänepka gupka kuduptä oretoret pähap api nadäwen. Täñpäkañ kadäni ugän gäpe tañi tañi gwägu pähap terak kuñjaranitä kome banken nanik tuñum säkgämän säkgämän yäpmäj gäkken api ämneñ. ⁶ Täñkañ Midian Efa komeken nanik kamel mäyaptä äbä gäkken api it tokñeneñ. Ba Siba nanik ämawebe gol ba imaka kábäñi säkgämän nikekpäj yäpmäj äbänpäñ Yawe täjo wäpi biñam api iniñ oretneñ.

61

Aisaia 61

Manbiñam tägagämän kubä

¹* Yawetä näk äma jopi jäwäri manbiñam tägagämän yäjähänpäñ yäwetta iwoyänpäñ olip gakñi piñ näbatkuko unita ñode nadätat; Ekäni Yawe täjo Munapiktä näk magätak. Täñpäñ Yawe uwä ñode täkta nepmañpäñ kuñkut; Ämawebe butewaki nadäwätäk terak kuñjarani u bänepi yäpätagakta, ba äma komi piä terak irani ñode yäwetta; Anututä täñkentäj tamñjirän jop api äpämañ kuneñ. ²* Ba ñode yäjähänpäñ yäwetta nepmañpäñ kuñkut; Yawe Anututä ämawebeniye orañ yämiñpäñ iwaniye däpmäktä kadäni ahätäk. Täñkañ ämawebe täñbute täñtäj kuñjarani u yäniñ kawatakta naniñ kireñkuk. ³ Bureni, Saion ämawebe konäm butewaki terak itkañ u täñkentäj yämiñjira butewakini paoränkañ oretoret api täneñ. Ba täñkentäj yämiñjira butewaki kap peñpäñ oretoret kap api teneñ. Täñkañ ämawebe uwä päya kehäromi Yawetä ini piwani bumik api itneñ. Uwä kehäromigän itkañ kudän siwoñi täñpeñ api kuñatneñ. Ude täñpeñ kuñatnayäj täjo uwä Anutu täjo mebari säkgämän kwawak irirä api iniñ oretneñ.

⁴ Täñpäkañ ämawebe inä yot yäpmäj äreyäwani u äneñi api täñkodak utneñ. Ba yotpärare wañkuño u äneñi kome ket utpäñ api yäpä-täganen. ⁵ Täñkañ äma ban naniktä äbä yawakjiye watäni api it yämineñ. Ba äma kome kubäken naniktä äbänpäñ ketem epänkät wain epänjin api täñ tamineñ. ⁶* Täñpäkañ kadäni uken irit mebari kubä api itneñ. Inta Yawe täjo bämop äma, ba Anutu täjo watä äma yäj ude api täwetneñ.

* 58:8: Sam 112:4; Apos 10:31,35 * 58:9: Sam 34:15 * 60:3: Sam 67:1-4; Ais 2:2-5; Rev 21:24 * 61:1: Mat 11:5; Luk 7:22 * 61:2: Mat 5:4; Luk 4:18-19 * 61:6: Kis 19:6; Rom 12:1; 1Pi 2:5,9; Rev 1:6

Tänkañ äma äbot komeni komeni täño tuñum terak itkañ moneñ tuñum unita biñam api yäneñ.

⁷ * Tänpäkañ mäyäk terak itkuño upänkañ komejinken äneñi itkañ bian itkuño u irepmitpäñ ahän bumbum terak api itneñ. Bureni, jirañ ude itkuño upänkañ oretoret tärek-täreki nämo api täneñ.

⁸ U imata, Yawe näkä kudän siwoñita gäripi nadäk täyat. Iwantä ämawebenaye täñyäkñarani tänpäñ imakani kubota täñ yämiñkuño unita gañani pähap nadäk täyat. Unitä yänkehärom tañkuro udegän ämawebenayeta gwäki täga yämiñpäñ ukät topmäk-topmäk tärek-täreki nämo api täñpet. ⁹ Ude täñ yämiñjira äma komeni komenitä kodakiniye täño biñam api nadäneñ. Bureni, ämawebe komeni komeni äbotnaye u yabänpäñ-nadänayän täkañ uwä ñode api yäneñ; Äma äbot ño Yawetä iron tañi täñ yämani yäk.

Säkgämän irit bureni api ahäwek

¹⁰ * Tänpäkañ Jerusalemtä ñode yäyak; Yaweta gäripi pähap nadäk täyat. Bänepnatä Anutunata oretoret täñ imik täyat. U imata, u nämagutkuko unita. Unitäño täktäki siwoñitä tek säkgämän ude täñ namik täyak. Ba unitäño täñkentäktä ämawebe kodakitä epnayän tek epmäget säkgämän täk täkañ ude täñ namik täyak. ¹¹ Bureni, kome terak päya dätañi imätpäñ kärük abäk täkañ, ba epänken ketem tokän kärük tädot täkañ udegän Yawe ärowani täño meni jinom terak kudupi irit säkgämän api ahäneñ. Tänpäkañ äma äbori äbori iñamiken iniñ oretoret api ahäwek.

62

Aisaia 62:1-12

Jerusalemtä wäp kodaki api yäpek

¹ Jerusalem, gäk nadätan? Näkä manikum nämo api iret. Nämo, gäka yänpäñ ehutpäñ yänapiñtäyiwa Ekänitä täñkentän gamiñirän irit säkgämäntä gäkä terak kwawakinik kañ ahäwän, kome dapuritä tamimañ peñyänjek täyak ude, ba bipmäñ urani gänañ topäntä iñiñ-yänjek täkañ ude.

² Anututä ude täñkentän gamiñirän ämawebe komeni komenitä äneñi kodak tänpäñ iriri api gabäneñ. Ba unitäño intäjukun ämatä gäkño epmäget kudän kakinik api täneñ. Tänpäkañ Yawetä wäpka kodaki kubä gäweränkañ ugänpäñ api gäwet täneñ.

³ Bureni, Yawe Anutukatä gäk gabänjärip api täñpek, ämatä porak gwäki ba notek merärokita gäripi nadäk täkañ ude.

⁴ * Kadäni uken wäpka Eñi Sinsim yän wari nämo api gäwetneñ, ba Kome Waki Kawuki yän wari nämo api gäwetneñ. Nämo, wäpka kodaki kubä ñode api gäwetneñ; Anututä gäripi pähap nadän gamik täyak.

Ba kubä ñode api gäwetneñ;

Äpi nitek.

U imata, Yawetä gabänpäñ gäripi pähap api nadän gamek, ba komekawä webenita ude äneñi api yäpek.

⁵ Äma gubañitä webe gubañi, ämakät nämo pärani ukät epmäñpäñ bok itdeño udegän äma gäk tänpäñ gepmañkuko unitä gäk webenita api yäpek.

Ude tänpäñ äma gubañitä webeni kodaki kañpäñ gäripi pähap nadän imik täyak udegän Anutukatä gabänpäñ gäripi pähap api nadän gamek.

⁶ Eruk, Jerusalem yewa watäni itta äma yepmañkuro u kepma ba bipani meni nämo täñpipineñ. Äbot täñpani in Yawetä täñkentän tamikta gera yäk täkañ in itpäñ-nadäk nämo tänpäñ gera pen yänjirä inta nämo api guñ täwek.

* 61:7: Sam 16:11; 2Te 2:16 * 61:10: Rom 5:10; Plp 3:9; Rev 7:14 * 62:4: 1Pi 2:10; Jon 3:29; 2Ko 11:2; Efe 5:25-27

⁷ Gera ehuranigän yäjirä Jerusalem äneji täñkehärom tañjirän ämawebe äbori äbori iñamiken intäjukuninik ude irirän kañkañ biñam kañ yäwut.

⁸ U imata, Yawetä yäjkehäromtak man ñode yäjkuco uwä keru kehäromitä bureni api pewän ahäwek; Ketem piäjinken nanik iwan yabäj äwaräkuk täñjira wari nämo päbä api yäpneñ. Ba äma ban nanik udegän, yabäj äwaräkuk täñjira wain ume injin täñpani wari nämo päbä api yäpneñ.

⁹ Nämo, ketem piñkuño unitäño bureni u injin nañpäñ Yawe näkño wäpna biñam api yäpmäj akuneñ. Ba wain piä täñpäñ watäni it täñkuño u imaka, injin wain ume täkätpäj näkño kudupi yot gänäñ naniñ oretta api näneñ.

Yäpätagak äma bureni äbätak!

¹⁰ Unita ämawebe Jerusalem täño yewa gänäñ itkañ in kudup akumañ gägäniken kut. Kuñpäñ ämawebe ämnayäj täkañ unita kädet yäpä-tägawut. Kubat-kubat yejämäñpäñ mobä kädet miñin pätkañ u kudup yäpmäj kewewut. Ude täñjirä ämawebe komeni komenitä ñode api kañpäñ nadäneñ; Yawetä ämawebeniye äneji yämagurayäj täyak yäj api nadäneñ.

¹¹* Nadäkañ? Yawe uwä yäjahäk man ñode pewän komeni komeni kuñat moreñkuk; Saion ämawebe ñode kañ yäwerut; Tämagutta yäwani u äbätak. Täñkañ ämawebe iwan keru terak nanik yäyomägakuko u bok yäpmäj äbätak! ¹² Eruk ämawebe unita Kudupi Ämawebe, Yawetä iwan keriken nanik yämagurani yäj api yäwetneñ. Täñpäkañ Jerusalem, wäpka ñode api gäwetneñ; Yotpärare gäripi pähap, ba Yotpärare Yawetä äneji päbä irani yäj api gäwetneñ.

63

Aisaia 63:7-10

Anututä Isrel ämawebe nadäj yämikinik täñkuko unitäño manbiñam

⁷ Yäke! Yawe täño orakoraki säkgämän unitäño mebäri yäjahäwayäj.

Ba unitäño täktäki täga unita yäjpäñ wäpi yäpmäj akwayäj.

Yawe uwä Isrel ämawebe ninta butewaki nadäj nimiñpäñ nadäj nimikinik täk täyak.

Täñkañ imaka säkgämän säkgämän mäyap täñ nimik täyak.

⁸⁻⁹ Nadäkañ? Yawetä ñode yäjkuco; Äbot ñowä näkñaken äbot. Ämawebe uwä täñnäñpäñ päñ mäde nämo api ut namineñ.

Yawetä ude yäjpäñ komi bäräpiken nanik yämagutkuk.

Komi bäräpi nadäñkuño u komi bäräpi bok nadäñkuñ.

Ba täñkentäj yämiñkuko uwä añero ini dubiniken irani unitä bumik täñkentäj yämiñkuk.

Uwä nadäj yämikinik täñkañ butewaki nadäj yämiñpäñ wädäj tädotpäñ yepmañkuk.

Ude täñkañ kadäni käroni boham watäni säkgämän itpäñ yämagut yäpmäj kuñatkuk.

¹⁰* Ude täñkuko upäñkañ peñawäk kädet terak Kudupi Munapikita bäräpi imiñkuñ. Ude täñjirä Yawetä ini-tägän iwani däkñeñpäñ äboriyekät ämik täñkuñ.

66

Aisaia 66:10-14

Jerusalemtä irit säkgämän api kañ-ahäwek

¹⁰ Ämawebe Jerusalemtä gäripi nadäk täkañ in Jerusalem kome mähemkät oretoret täñput.

Ba Jerusalemtä butewaki nadäj imik täkañ in bänep täga penta nadäwut.

¹¹* U imata, Jerusalem unitä nonoñi säkgämän tepmäñ towiñjirän nañ tokñek api täneñ. Täñjirän täñ-bumbumita gäripi pähap api nadäneñ.

* 62:11: Ais 40:10; Rom 10:11-13; Rev 22:12 * 63:10: Apos 7:51; Efe 4:30 * 66:11: Sam 19:10, 119:18; Jon 6:53; 1Pi 2:2

¹² U imata, Yawetä ñode yäyak; Nadäkañ? Näkä yäwakañ ahäj bumbumtä ume pähaptä-yäj Jerusalem kome uken tärek-täreki nämo api abäj irek. Ba äma äbori äbori täño tuñum täñ-bumbumtä ume tokät täkañ ude api täñ imek.

Täñpäkañ äperiye nanakiye ude itkañ Jerusalem täño nonoñi nañirä miñiye naniyetä äperiye nanak bäyañ yepmäñitpäñ mañpä ärowäkañ yeñdatnäñ-datnäñ täk täkañ Jerusalemtä inta ude api täñ tamek.

¹³ Bureni, miñiyetä nanakiye yäniñ kämät täkañ ude Yawe näkä api taniñ kawat täwet. Täñjira Jerusalem uken kwiniñgän api itneñ.

¹⁴ Täñpäkañ u kañpäñ bänepjintä oretoret api täñpek. Täñjirän gupjintä wädan gwijikitä-yäj api kehäromtak täneñ.

Täñpäkañ ñode nadäwut; Yawe näkä täktäkna kehäromi uwä watä ämanaye inta kwawak api täwoñärewet. Täñ iwanayetawä kokwawakna pähap api yäwoñärewet.

Aisaia 66:15-24

¹⁵ U kawut! Yawe uwä kädäp mebet ikek äbatak. Uwä äma kokwawak nadäj yämik täyak u komi yämikta iwän mäñit terak bumik pit kubägän äbatak. ¹⁶ Ämawebe komeni komeni kowata yäpmäkta biñam täkañ uwä Yawetä kädäp mebet kenta päiptä däpmäñirän mäyaptä api kumneñ.

Ämawebe komeni komenitä Anutu gämoriken api itneñ

¹⁷ Täñpäkañ Yawe näkä ñode yäyat; Ämawebe anutu jopi yäniñ oretta kudupi itnayäj nadäñpäñ kon täk täkañ u, ba nañ yämikiye yäniñ oretta piä tobätken kuk täkañ ba ämawebe but tetnañ tohari ba ketem ätu näkä taräki yäj nadäk täyat u nak täkañ uwä, ämawebe udewani täño paotpaori kadäni keräp täyak. ¹⁸ Näk unitäño bänep nadäk-nadäki ba täktäki u yabäñpäñ-nadäk täyat. Unita ärewayäj täyat uwä ämawebe äbori äbori man kotäk mebäri mebäri yäjbutuñ päbä yepmañpa näkño kehäromina peñyäjek ikek u api käneñ. ¹⁹ Ude täñpäñ bämopiken kehäromina kwawak api pewa ahäwek. Täñkañ ämawebe ätu yabäj korewayäj täyat u äma äbori äboriken api yepmañpa kuneñ. Yepmañpa ätu Tasis yotpärareken api kuneñ. Täñ ätu Libia äbot ba Lidia äbot, äpa gwäjikta mebäri nadäwani uken api kuneñ. Täñ ätuwä Tubal kome, ba Grik kome api kuneñ. Bureni, uwä kome ban, wäpna biñam nämo nadäwani ba epmäget kudän ba peñyäjekna nämo kañpäñ nadäwaniken api kuneñ. Päñku äma äbori äbori u bämopiken näkño wäpna biñam ärowani u api yäjahäneñ. ²⁰ Täñkañ notkaye komeni komeni it täkañ u yämagut yäpmäj kudupi pomna Jerusalem yotpärareken itak uken iron Yawe näkä täñ namikta ude api ämneñ. U hos, doñki, kamel ba karis mebäri mebäri uterak api ämneñ. Yämagut yäpmäj ämnayäj täkañ uwä Isrel ämawebetä ketem, käbot ärutpak täwani gänañ peñpäñ irona Yawe näkño kudupi yotken yäpmäj ärok täkañ ude bumik api täneñ. ²¹ Ude täñjirä uken nanik ätu bämop äma ude itta api yepmañpet, ba ätutä Livai täño äbot yäpurärätpäñ kudupi yotken piä täkta iwoyäñpäñ api yepmañpet yäk.

²² * Täñpäkañ Yawe näkä ñode yäkgän täyat; Kunum ba kome kodaki täñpayäj täyat unitä iñamnaken pen api it yäpmäj kudeño udegän wäpjin biñam ba äpetjiye nanakjiye kämi ahänayäj täkañ u pen api it yäpmäj äroneñ yäk. ²³ Täñpäkañ Komepak Kodakitä Komepak Kodaki, ba Sabat Kadänitä Sabat Kadäni ämawebe äbori äboritä äbä Yawe näkä api gwäjij äpmoñ namik täneñ. ²⁴ * Täñkañ äpämañ kuñpäñ ämawebe peñawäk täñ namani u kumäñpäñ parirä api yabäneñ. Ämawebe u gupi gänañ yamun tärek-täreki nämotä nañ eräjirä kädäp mebet tärek-täreki nämotä gupi api iñij yäpmäj ärowek. Täñjirä ämawebe komeni komenitä yabäjirä taräki kubä api täneñ.

* 66:22; Ais 65:17; 2Pi 3:13; Rev 21:1 * 66:24; Mak 9:48; 1Te 2:15-16; Rev 14:10-11, 19:17-21

Jeremaia

Isrel ämawebetä Anutu täño man nämo buraminayän täño uwä iwantä päbä api yämagut yäpmän kunen

Jeremaia 1:4-10

Ekänitä Jeremaia profet epän täkta iwoyänjuk

⁴ Yawe täño mantä jukunaken ñode äpmonjuk;

⁵ *Gäk meñka koki gänañ nämo gepmanpa ahänjiri nadän gaminjut. Ba meñka koki gänañ naniktä kwawak nämo ahänjiri gäk iwoyänpäñ näkño mena jinom yäpmänpäñ äma äbori äbori uken yänahäkta gepmanjut.

⁶ *Yawetä ude näweränä iwetkut; Ekäni Yawe ärowani, ude nämo! Näk äma gubanigän yäk. Upän gäkño man jide tänpän api yänahäwet. Mena bäräpi. ⁷ Näkä Yawe ude iwetkuro upänkañ ñode näwetkuk; Näk gubanigän yän nämo yäwen. Nämo, äma äbot u ba u gäwetpewa kwayän täyanken u kuñkañ man gäwerayän täyat ugänpäñ api yänahänpäñ yäweren. ⁸ *Nadätan? Yawe näkä ñode yänkehärom täyat; Näkä gäkkät itkañ watä säkgämän api it gamero unita ämawebe unita nämo umuntäwen.

⁹ *Ude näwetkañ Yawetä kerä jinomnaken peñpäñ näwetkuk; Eruk, näkñaken man mekaken peyat. ¹⁰ U ka! Apiño näk äma äbori äbori ba unitäño intäjukun ämaniye intäjukun it yämikta kehäromi gamitat. Kehäromi unitä äma äbot ätu api täñpi waneñ. Täñ äbot ätu kehäromi uterak yäpi täganjärahä kehäromigän api itneñ.

7

Jeremaia 7:1-15

Anutu täño yotta jukuman

¹ Yaweken nanik man ñode Jeremaia jukuniken äpmonjuk;

² Gäk päñku Yawe täño yot yämaken itkañ man ñode yänahänpäñ kañ yäwet; Juda ämawebe Yawe iniñ oretta ño äbäk täkañ in Yawe täño man ño nadäwut. ³ Yawe Kehäromi mäheñmi, Isrel täño Anututä ñode yäyak; In irit kuñat-kuñat ba täktäkjin yäpmän äyänutpewä tägawän. Ude tänayän täño uyaku kome ñoken pen itneñta api nadän tamet. ⁴ * In jop manman ñode yänpäñ uterak nämo yäpmän wädäneñ; Säkgämän itkamän! ñowä Yawe täño kudupi yot, ñowä Yawe täño kudupi yot, ñowä Yawe täño kudupi yot! ⁵ Ude nämo! Inä bureni-inik irit ba täktäkjin yäpmän äyänutpewä tägawänpäñ äbotkayekät kudän siwonigän kowata kowata täñpeñ kuñatneñ. ⁶ Ba äma ban nanik inkät irani, ironi kodänjani, webe kajat, udewani ärowani nämo täñ yämineñ, ba äma momini nämo, kumän-kumän nämo dämpneñ, ba anutu jopi bänepjin täñpäwak täkañ u nämo nadän yämineñ. ⁷ Ude tänayän täño uyaku kome orajiyetä tärek-täreki nämo itta bian yänin kireñkuro ño in pen it yäpmän kukta api nadän tamet. ⁸ Upänkañ nadäkañ? In man bureni nämo, jop manman pähap terak yäpmän wädäk täkañ. Jide? Ude täñkañä bureni kañ-ahäk täkañ? Nämo!

⁹ Inä kubota täk täkañ, äma kumän-kumän dämpmäk täkañ, kubokäret kädet iwat täkañ, ba jop manman terak wohutpäñ yänkehäromtak man yäk täkañ. Täñpäñ anutu jopi Balta gupe käbänji niked ijin imik täkañ, ba anutu jopi ätu bian nämo yäpmän kuñarani u iwat täkañ. ¹⁰ Eruk jide? Kudän waki näkä taräki nadäk täyat u täñkañ näkä yotken wäpna itakken ño äbänpäñ inamnaken itpäñ ñode yäk täkañ uwä täga ba?; Yot ñonitä äyün täñ niminirän inamkaken säkgämän itkamän! ¹¹ * Jide? Yot ño gänañ näkño man pätak u

* 1:5: Sam 71:5-6; Rom 8:29; Gal 1:15-16 * 1:6: Kis 6:12 * 1:8: Mat 10:26; Luk 12:4; 2Ti 4:18 * 1:9: Ais 49:2; Mat 10:19; Luk 2:15, 12:12 * 7:4: 7:8,10,11; Luk 3:8 * 7:11: Mat 21:13; Mak 11:17; Luk 19:46

intä nadänjirä kubo äma ätu täño käbop irit bägup ude äworetak ba? Nämo, Yawe näkä tabänjpän-nadäk täñ yäpmän äbut!

¹²* Eruk, Silo komeken imaka täñkuro u kuñkañ kañ kawut. Yotpärare unitä jukun naniñ oretta wäpna penkuro upänkañ Isrel ämawebenaye täño waki unita yänjpän kome u täñpa wañkuñ. Unita juku piwut! ¹³ Inä wakiwaki u pen täñ irirä Yawe näkä jukuman wari wari täwet yäpmän äburo upänkañ nämo nadän namiñkuñ. Näk inken gera yänjkuro upänkañ naniñ yäkta bitnäñkuñ. ¹⁴ Unita Silo yotpärareken täñpawak täñkuro, yot näkño wäpna nitek ño udegän api täñpet. Bureni, kudupi yot näkä äbekjiye orajiye ba inta tamani unita nadänjirä ärowani täk täkañ u, Silo yotpärareken täñkuro udegän api täñpet. ¹⁵ Näkä inamnaken nanik api däpmänjpän täwat kirewet, Efraim äbot notjiye kudup täñ yämiñkuro udegän.

11

Jeremaia 11:18-20

Jeremaia kumän-kumän utta man topuñ

¹⁸ Ämatä näk täñpawakta man yänjpän-nadäk täñkuño unitäño biñam Yawetä näwet ahänjirän nadänkut.

¹⁹ Bureni, näk tom bätaki udewani, ämatä däpnayän yän-yäkñat yäpmän kuk täkañ ude. Näk nutta yänjpän-nadäk täkañ yän nämo yabänjpän-nadänkut. Uwä ñode yänkuñ; Eruk päya mujipi nitek kañ madäna! yäk. Madänpena paotiniñ täñjirän ämatä unita kañ guñ tawut!

²⁰ Näka ude yänkuño upänkañ Yawe kehäromi mähe mi, gäk ämawebe täño bänepi nadäk-nadäki bok täñjpän-yabänkañ kudän siwoñi terak yäpmän danik täyan. Unita bäräpi ño gäk ketka terak penjira kokwawakka äma uterak pewi äronjirä kañ yabäwa.

15

Jeremaia 15:15-21

Yawetä Jeremaia bänepi täñkehärom takta man iwetkuk

¹⁵* Täñpakañ Jeremaia näkä Yawe ñode iwetkut;

Yawe, gäk näkño bäräpina nadätan unita nadän namiñpän täñkentän namisi. Täñkañ äma näk täñpawak täñ itkañ ñonita kowata komi yämisi. Yabän äwaräkuk täñjiri näk kumän-kumän nämo nutneñ. Nadätan? Näk gäkño epän täñjira iwan u täñ namik täkañ. ¹⁶* Kadäni kadäni man näwet täñkuno u yäpmänjpän iyap tañkut, ämatä ketem yäpmänjpän nak täkañ ude. Täñjira manka unitä bänep oretoret tañi pewän ahän namiñkuk. U imata, näk Yawe Anutu kehäromi mähe mi gäkñata biñam itat unita.

¹⁷ Näk äma käbeyä täñkañ man jopi-jopi yänkañ yänjpän-mägayäk täñtäñ kuk täkañ udewanikät itpäñ oretoret nämo täk täyat. Nämo, gäk man näwet täyan unita juku piñpän äma waki täñpanita kokwawak tañi nadänkañ näkña pärik it täyat. ¹⁸ Upänkañ komi imata wari wari nadän itat? Komi nadätat uwä paräm bänepnaken tokñetak u mebäri imata u bäräñeñ nämo tägak täyak? Gäk ume äpä kum täñpani ude täñnäñjaren, ume säkgämän näñpa yäkñat päñku ume kawuk täwanipän käwa waneño ude?

¹⁹ Ude yänjira Yawetä kowata ñode näwetkuk; Gäk näkken äneñi äbänjiri gämagutpäñ gepmañpa piä watä ämana ude äneñi täga api iren. Täñkañ man jopjop yäkyäk kädet u penpäñ man täga mebäri nitek ugänpän yänahawayän täyan uwä näkño mena jinom yäpmänjpän bumik api iren. Ude täñjiri ämawebe gabänkañ api gäwarän täneñ, gäkä ämawebe nämo api yäwarän täwen. ²⁰ Ude täñjiri gäk näkña täñpewa ämawebe u inamiken yewa kehäromi, ainpäñ täñpani ude api iren. Näkña watä säkgämän it gaminjira ämawebe u iwan täñ gamiñpän täga nämo api yäpmän äpneñ. ²¹ Nämo, näkä äma waki

* 7:12: Jos 18:1; Sam 78:60; Jer 26:6 * 15:15: Mat 5:11-12, 10:22, 19:29; Rom 12:19; 2Ti 4:14; 1Pi 4:14-16 * 15:16: Sam 19:10, 119:72, 97, 103

tänpani, butewaki bänep nadäk-nadäki-kät nämo kuḡat täkaḡ unitäḡo keriken nanik wädäḡ tädotpän api gepmaḡpet. Yawe näkä ude yänḡkehärom täyat.

17

*Jeremaia 17:5-8**Man wakikät man täga*

⁵* Yawetä ḡode yäyak;

Äma ḡodewani uwä wakita biḡam; Äma Yawe näk mäde ut namiḡpän noriyeta nadän yämikinik täḡpän uterak tubeḡ kuk täkaḡ, ba äma täḡo kehäromita nadänjirä ärowani täk täkaḡ.

⁶ Äma uwä päya kome waki, gakḡini nämoken gämäneḡ ärok täkaḡ udewani. Uwä imaka täga ahänayän täkaḡ uwä nämo api yabäneḡ.

Nämo, uwä kome kawukiinik, ämatä itpän-nadäk nämo täḡpaniken jäwäriḡän api itneḡ.

⁷* Upänḡkaḡ ämawebe Yawe näk nadän namikinik täḡpän näkä terak tubeḡ kuk täkaḡ uwä säkgämän itkaḡ.

⁸* Äma udewani uwä päya ume pomi terak piwani ude. Unitäḡo jäwäri pewä yäpmän ume gänäḡ äpmok täkaḡ unita edap dapuri taḡi ijiweko upänḡkaḡ nämo umuntäneḡ.

Nämo, uwä kubirigän pen ärok täkaḡ. Täḡpäkaḡ iwän kadäni käroḡi nämo taweko upänḡkaḡ nadäwätäk nämo täk täkaḡ. Nämo, unitäḡo bureni uwä pen yäpurärätpän pat täkaḡ.

20

*Jeremaia 20:7-13**Jeremaiatä Anutu bänep nadän bäräpi yänḡahäḡpän iwetkuk*

⁷ O Yawe, gäkä yänḡnäḡatpewi gäḡḡo man u nadänpän piä ämaka ude itkut. Kehäromika uwä näḡḡo kehäromi irepmitak unita gäḡḡo piä man namiḡkuno u täga nämo irepmitkut. Täḡkuropän apiḡo ämawebe yänḡärok näwetpän kepma kepma yänḡpän-nabän mägayäk bumta täḡ itkaḡ. ⁸ Man kwini kubä nämo yänḡahäk täyat. Kadäni kadäni gäḡḡo meka jinom yäpmänpän täḡpäwak ba komi ahäkta mangänpän yänḡahäk täyat. O Yawe, gäḡḡo manbiḡam ude yänḡahäk täyat unita ämawebetä u nadänḡkaḡ mäyäk namiḡpän kadäni kadäni naniḡ täwet täkaḡ.

⁹* Täḡpäkaḡ gäḡḡo man yänḡahäkta bitnäḡpän mäde ut gamikta nadäk täyatken gäḡḡo manbiḡamta nadäk täyat unitäwä bänepna kujatnaken kädäp mebettä-yän ijiḡ yäpmän kuk täyak. Täḡjirän manbiḡam u käbop peḡpän täga nämo yänḡahäkta pipiri pähap täk täyat upänḡkaḡ täga nämo. ¹⁰ Täḡpäkaḡ äma mäyaptä jiap terak ḡode yänḡirä nadäk täyat; Jeremaia uwä umun mangän wari yäk täyak. Unita apiḡogän manken tena! Ude yänḡirä notnaye bok kuḡaranitä imaka, wakitä näkä terak ahänḡpän täḡpäwakta dapun täḡ itkaḡ ḡode yäk täkaḡ; Täga käwep täḡḡḡatpena maḡpän man yäk täyak unita kowata komi kaḡ imina.

¹¹* Ude yäk täkaḡ upänḡkaḡ Yawe, gäk täḡkentän namikta komi äma kehäromigämän udewani it namitan. Unita äma komi namik täkaḡ uwä näk täḡpäwakta api täḡpä waneḡ. Täḡpä wawäpän mäyäk yäpnayän täḡo uwä ämatä täga nämo api guḡ täneḡ. U pen yänḡpän-nadäk api täk täneḡ. ¹² Unita Yawe kehäromi mähem, gäk ketka terak bänep nadän bäräpna ḡo peyat. Gäk äma siwoḡi täḡo bänep nadäk-nadäki kaḡpän nadänḡpän yäpmän danik täḡpani unita ämawebe waki uken täḡpäwakka pewi ahänḡ yämiḡjirän kaḡ kaḡpän nadäwa.

* 17:5: Sam 62:9, 118:8; Hib 3:12 * 17:7: Sam 25:2, 34:8, 146:5; Ais 50:7; Rom 10:11; 1Pi 2:6 * 17:8: Sam 1:3, 92:12 * 20:9: Luk 9:62; Apos 4:20, 17:16; 1Ko 9:16-17; 2Ko 5:13-15 * 20:11: 2Ti 4:17

¹³ Yäke! Yaweta oretoret kap ten imiñpän wäpi biñam punin pena. U imata, äma jäwäri äma waki täño keriken nanik wädäj tädotpäñ yepmak täyak unita.

23

Jeremaia 23:1-6

Intäjukun äma täga kubä api ahäwek

¹* Yawetä ñode yäyak; Wa! Juda äbotken nanik yawak ämawebenayeta watä irani uwä api wañ moreneñ! Watä äma uwä ämawebenaye däpmäñpäñ yäwat kireñpewä ämetpeñ kuñtäñpä kuk täkañ unita.

² Unita Isrel täño Anutu Yawe unitä yawakiye täño watä ämata ñode yäyak; Yawe näkä bureni ñode yänahäñpäñ täwetat; Inä yawaknayeta watä säkgämän nämo itkañ täñgañgañgañ täñirä eruk ämet täñpä kuñkuño unita waki ude täñkuño unita näkä kowata komi piä api tamet. ³ Ude täñkuñopäñ yawaknaye komeni komeni täñpewa kuñtäñpä kuñpäñ kumäñ moreñkuño kokoki ittäj kukañ u näkña äneñi yämagut päbä ini yewaken äbot kubägän api yepmañpet. Ude täñpakañ yeriniye ahäj bumbum api täneñ. ⁴* Ude täñirä watä äma yabäj ahäñpäñ yepmañpa watäni säkgämän it yämiñirä umunkät nämo kuñarirä uken nanik kubätä jop nämo api paorek. Yawe näkä ude yänkehärom täyat.

⁵ Täñpakañ Yawe näkä äneñi ñode yäkgän täñpa; Äma siwoñi kubä Devittä äbotken nanik iwoyänpäñ tewa kwawak ahäwekta kadäni kubä iwoyänkuro itak. Äma unitä intäjukun äma ude itkañ nadäk kädet siwoñi täga terak ämawebe api yämagurek. ⁶* Täñpakañ unitäño kadäniken Juda äbottä säkgämän irirä Isrel ämawebe bänep kwini terak api itneñ. Täñkañ unitäño wäpi ñode api yäwetneñ; Yawe siwoñi irit kuñat-kuñat täño mähemnin bureni-inik.

Jeremaia 23:23-29

Man jopi ba Anutu täño man bureni unita man

²³ Yawe näkä ñode yäyat; Jide? Näk Anutu tuängän irani yän nadäkañ? Nämo, näk banken imaka, it täyat. Näk uken-uken kudup it täyat. ²⁴* Täñpäñ äma kubätä kome kubäken käbop ireko uwä näk täga nämo kañ-ahäwek yän nadäkañ? Ude nämo, näk kunum kenta kome käwuri käwuriken kudup it morek täyat.

²⁵ Nadäkañ? Profet näk wäpna terak u ba u api ahäwek yän yäk täkañ upänkañ jop man yäk täkañ. U däpmonken kañkumäñ yän yäk täkañ. Upänkañ nämo, näk jop man yäk täkañ u nadäk täyat. ²⁶ Profet u man jop man iniken nadäkken nanik yäpmäñpäñ yänahäñirä näkño ämawebenaye jop yän-yäkñat täkañ u jidegän api penenñ? ²⁷ Uwä imaka däpmonken kañpäñ näwetgäwet täñpäñ ämawebenayeken yänahäñpäñ ñode nadäk täkañ; Ude täñitna ämawebetä Anutu mäde kañ ut imut, äbekiye oraniyetä mäde ut imiñpäñ anutu jopi Bal u iniñ oret täñkuño udegän yän nadäk täkañ.

²⁸* Unita profet kubätä imaka däpmonken käweko uwä ñode yänahäwek; U däpmonkengän kat, u bureni nämo käwep yän yänañi. Täñ profet kubä näkño man bureni mena jinomken nanik yäpeko uwä näkño man u nadäk kubäkät nämo awähutpäñ bureniñgän yänahäwek. Unita jide nadäkañ? Rais gupi pidämi u nañpä tägawek, ba rais bureni nañpä tägawek? ²⁹* Yawe näkä ñode täwera nadäwut; Näkño man bureni uwä kädäp mebet bumik, ba noñ-gemäntä mobä däpmäñ kokoyäk täkañ ude bumik yäk.

24

Jeremaia 24:1-10

Wama waki ba täga unitäño man wärani

* 23:1: Mat 23:13-15, 15:14; Luk 11:46; Jon 10:10; 1Ti 6:5; 2Pi 2:1 * 23:4: Sam 78:72; Apos 20:28-29; 1Pi 5:1-4; Jon 10:27-30 * 23:6: Jer 33:14-16 * 23:24: Stt 16:13; Sam 139:7-16 * 23:28: 1Ko 3:12-13, 4:2; 2Ko 2:17; Hib 4:12 * 23:29: Luk 24:32; Apos 2:37; 2Ko 2:16, 10:4-5

¹* Tānpākaŋ Babilon nanik tāŋo intājukun āma Nebukatnesatā Juda āmawebe iwan tāŋ yāmiŋpāŋ Jerusalem nanikpāŋ yāŋ-yākŋat yāpmāŋ Babilon kuŋkuk.

U Jehoiakim tāŋo nanaki wāpi Jekonaia, Juda nanik tāŋo intājukun āma ukāt Juda nanik tāŋo āma ekāni ekāni ba āma keritā imaka imaka tākta mebāri nadāwani u kudup Babilon komeken yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kuŋkuk. Eruk u punin terak Yawetā Jeremaia nāk dāpmonken ŋode nāwoŋāreŋkuk; Wama mujip yāk yarā Yawe tāŋo kudupi yot yāmaken irirān yabāŋkut. ² Yāk kubāwā wama mujipi tāga. Tāŋ yāk kubāwā mujipi waki, āmatā tāga nānaŋi nāmo.

³ Yawetā ude nāwoŋāreŋpāŋ eruk nāwet yabāŋkuk; Jeremaia, imatākenpāŋ kāyan? Ude nāwerānā ŋode iwetkut; Wama mujipipāŋ yabātat yāk. Mujipi tāga uwā tāgagāmān. Tāŋ waki uwā wakiinik, āmatā tāga nānaŋi nāmo.

⁴ Ude iwerawā Yawetā nāwetkuk; ⁵ Yawe, Isrel tāŋo Anutu nākā ŋode yāyat; Wama mujip tāga udewani ātuwā Juda nanik ātu yāwat kireŋpewa Babilon kuŋkuŋo unita nadāwa tāga tākaŋ. ⁶ Āmawebe unita watā sākgāmān it yāmiŋpāŋ āneŋi yāmagut yāpmāŋ kome ŋoken api ābet. Ude tāŋkaŋ nāmo api tāŋpa waneŋ. Nāmo, nāk api tāŋkentāŋ yāmet. Yabāŋ yāwarira ini ugān sākgāmān api itneŋ. Āneŋi nāmo api yāwat kirewet. ⁷* Tāŋkaŋ bānepitā nāk āneŋi nepmāŋitpāŋ unita nākā Yawe, Anutu bureni yāŋ nadākta bānep nadāk-nadāki kodaki api kireŋ yāmet. Ude tāŋjira uwā nākŋo āmawebe ude irirā nākā unitāŋo Anutuni api it yāmet.

⁸ Tānpākaŋ wama mujipi waki, āmatā tāga nānaŋi nāmo udewani ureŋ tāŋpā kuk tākaŋ udegān nākā Juda tāŋo intājukun āma Sedekaia ukāt tāŋkentākiye ba Jerusalem nanik ini komeni kujatken pen it tākaŋ unita udegān api tāŋ yāmet yāk. Āma u Isip komeken itkaŋ ba komeniken ŋo itkaŋ u kudup waki pentagān api tāŋ yāmet. ⁹ Ude tāŋ yāmiŋpāŋ yāwat kireŋpewa komeni komeni kuŋtāŋpā kunayāŋ tākaŋken āmawebetā unitāŋo biŋam nadāŋpāŋ unita nadāwā tarākiinik tāŋpāpāŋ sāra yāwetpāŋ api yāniŋ wārātneŋ. ¹⁰ Tāŋkaŋ yāŋpewa nakta jop itpāŋ kumāŋit, kāyām wakitā tāŋpān wawāpāŋ kumāŋirā iwantā pābā dāpmākgān api tāneŋ. Ude tāŋ yāpmāŋ kuŋ irira āmawebe ābot uwā kome ābekiye oraniye ba inita yāniŋ kirewani uken kudup api paot moreneŋ.

26

Jeremaia 26:1-16

Jeremaia kumāŋ-kumāŋ utta yāŋkuŋ

¹⁻²* Jehoiakim, Josaia tāŋo nanakitā Juda tāŋo intājukun āma ude yāput peŋpāŋ api irirān kadāni uken Yawetā Jeremaia ŋode iwetkuk; Yawe nākā ŋode peŋ gāwetat; Gāk kumaŋ pāŋku kudupi yot tāŋo kābeyā bāgupken itkaŋ Juda tāŋo yotpārare uken-uken naniktā naniŋoret kābeyāta u ābāk tākaŋ u man yāwetta peŋ gāwetkuro u kudup yāŋahāŋpāŋ kaŋ yāwet. Man u kubā kābop nāmo pewen. ³ Man u kudup yāŋahāŋjiri āmawebe u nadāŋpāŋ iyap taŋpāŋ bānep āyāŋutpāŋ tāktāki waki u peŋ moreneŋ kāwep. Ude bureni tānayāŋ tāŋo tāŋpāwā peŋawākita yāŋpāŋ tāŋpāwak tāŋ yāmikta man bian yāŋkuro u peŋpāŋ bureni nāmo api tāŋpet.

⁴ Eruk, Yawetā āmawebe man ŋode kaŋ yāwet yāŋ nāwetkuk; Yawe nākā in ŋode peŋ tāwetat; In nākŋo man u nadāŋpāŋ бага jukuman nitek tamiŋkuro u kaŋ iwarān tāwut.

⁵ Tāŋkaŋ profet piā āmanaye, wari wari yāniŋ kireŋpewa āreŋpāŋ man yāŋahāk tākaŋ upāŋkaŋ in unitāŋo man u nāmo nadāŋpāŋ iwatkuŋ. Tāŋ apiŋowā mani nadāŋ imiŋpāŋ kaŋ buramiwut. ⁶* Ude nāmo tānayāŋ tāŋo uwā kudupi yot ŋo api tāŋpa waneŋ, bian Silo komeken naniŋ oretoret kābeyā bāgup tāŋpa waŋkuŋo ude. Ude tāŋjira āma ābori āboritā man waki yānayāŋ nadāŋpāŋ kome ŋonitāŋo wāpi api yāneŋ.

⁷ Eruk Jeremaia Yawe tāŋo yot gānaŋ man u yāŋahāŋjirān bāmop āma, ba profet ātukāt āmawebe kuduptagāntā nadāŋkuŋ. ⁸ Tāŋkaŋ man kudup Yawetā u yāŋahākta

* 24:1: 2Kin 24:12-16; 2Sto 36:10 * 24:7: 31:33-34; Lo 30:2-4; Rom 6:17; Hib 8:10 * 26:1-2: 2Kin 23:36-24:6; 2Sto 36:5-7 * 26:6: Jos 18:1; Sam 78:60; Jer 7:12-14

iwetkuko udegän yänahänj morewänä bämop äma, profet ba ämawebe kudup akuḡ kireḡpänj inḡitpänj yänkuḡ; Gäk apiḡo kumäkinik täḡpayänj! yäk. ⁹ Gäk Yawe täḡo wäpi terak imata yot ḡo Silotä waḡkuko udegän api wawek yänj yäk täyan? Ba imata yotpärare ḡo waḡpänj ämawebe kuduḡtagän api paotneḡ yänj yänahäk täyan? Ude yänḡpänj Yawe täḡo yot gänaj u Jeremaia it gwäjiḡkuḡ.

¹⁰ Eruk Juda nanik täḡo äma ekäni ekänitä biḡam nadänḡpänj intäjukun äma täḡo yot gänaj naniktä äpänḡpänj päḡku Yawe täḡo yot gänaj äronḡpänj yot unitäḡo yäma kubä wäpi Yäma Kodaki uken käbeyä täkta maḡitpänj itkuḡ. ¹¹ Maḡit irirä bämop äma ba profettä äma ekäni ekäni ukät ämawebe kuduḡtagän itkuḡo u ḡode yäwetkuḡ; Äma ḡo yotpärare ḡo wakta yänahänjirän nadäk täkaḡ. Unita kumäkta biḡam täḡpän! yäk.

¹² Ude yäwäwä Jeremaia tä ämawebe kuduḡtagän ḡode yäwetkuḡ; Yawe ini yot ba yotpärare ḡonitäḡo man yänahänjira intä nadäkta peḡ näwet-pewän äbut. ¹³ Unita ḡodetä irit ba täktäkjin yäpä-tägawäpänj Yawe Anutujin täḡo man buramiḡpänj kuḡarut. Ude tänayänj täḡo uyaku Yawetä kokwawaki peḡpänj täḡpawak ahänj tamikta yänkuko u nämo api pewän ahäwek. ¹⁴ Täḡ nähä ketjin terak itat. Unita imaka u ba u täḡ namikta nadäwä siwoḡi täḡpawä udegän kaḡ täḡ namut. ¹⁵ Upänkaḡ nadäkinik ḡode täḡput; Näk kumänj-kumänj nutnayänj täḡo uwä äma momina nämo näkḡo nägättä in ba yotpärare ḡoken ba ämawebe uken it täkaḡ u terak api ärowek. U imata, Yawetä ini man päke ḡo yänahänḡpänj täwerira intä nadäkta nepmaḡpän yäpmänj äbut.

¹⁶ Jeremaia man ude yäwänä äma ekäni ekäni ukät ämawebe kuduḡtä bämop ämakät profet ḡode yäwetkuḡ; Äma ḡo kumäkta biḡam tänaḡi nämo! Uwä Yawe Anutunin täḡo wäpi terak man u niwet yäpmänj äbätak yäk.

28

Jeremaia 28:1-9

Jeremaia tä profet jopi Hanania jukuman iwetkuk

¹ * Juda täḡo intäjukun äma Sedekaia u obaḡ 4 komepak 5 ude intäjukun äma piä wäp yäpmänḡpänj irirän, eruk obaḡ u gänaj profet kubä Gibeon yotpärareken nanik wäpi Hanania, Asu täḡo nanaki unitä man kubä näwetkuk. Näk kudupi yot gänaj, bämop äma ba ämawebe inamiken irira ḡode näwetkuk; ² Yawe kehäromi mähemis, Isrel täḡo Anutu u ḡode yänkuk; Babilon täḡo intäjukun äma unitäḡo kehäromini uwä yäpmänj äpäkinik täḡkuro unita komi piäjin u api tärewek. ³ Obaḡ yarä nämo täreḡirän kudupi yot täḡo tuḡum säkgämän Babilon täḡo intäjukun äma wäpi Nebukatnesatä kubo täḡpänj komeniken yäpmänj kuḡkuko u äneḡi api yäpmänj äbet. ⁴ Juda täḡo intäjukun äma wäpi Jekonaia, Jehoiakim täḡo nanaki ukät Juda ämawebe kuduḡtagän iwantä Babilon kome yäpmänj kuḡkuḡo u imaka, yän-yäkḡat yäpmänj api äbet. Bureni, Babilon täḡo intäjukun äma unitäḡo kehäromi yäpmänj äpäkinik api täḡpet. Yawe näkä ude yänkehärom täyat.

⁵ Eruk, Hanania tä man ude yänjirän nadänḡpänj profet Jeremaia tä Yawe täḡo yot gänaj bämop äma ba ämawebe kudup itkuḡo u inamiken ḡode yänkuk; ⁶ Tägagämän yäyan yäk. Yawetä yäyan udegän kaḡ pewän ahäwut. Kudupi yot täḡo tuḡum, ba ämawebe Babilon naniktä yän-yäkḡat yäpmänj komeniken kuḡkuḡo u äneḡi kaḡ yäpmänj äbän yän nadätat. ⁷ Upänkaḡ apiḡo gäkḡa ba ämawebe kudup näkä man kubä yäwayänj täyat ḡo juku peḡpänj nadäkot! ⁸ Näk ba in nämo iritna profet bian itkuḡonitä it yäpmänj äbäkaḡ u profet man ḡode yänkuḡ; Ämik, tagwän irit ba käyäm wakiinik unitä ahänkaḡ ämawebe komeni komeni ba äbot kehäromi nitek mäyap api täḡpän waneḡ yän yänkuḡ. ⁹ Täḡ profet kubätä säkgämän irit täḡo profet man yäweko uwä imaka unita yäweko u bureni ahänjirän uyaku ḡode täga yäne; U profet bureni, Yawetä pewän äbani. Nämo täḡpawä, nämo!

* 28:1: 2Kin 24:18-20; 2Sto 36:11-13

31

*Jeremaia 31:7-13, 31-34**Anututä ämawebeniye api täj kentäy yämek*

⁷ Yawetä ñode yäyak;

Isrel äbotta yänpäj oretoret kap tek täkot. Anutu inamiken Isrel äbot uwä äma äbori äbori päke u yärepmitak.

Unita gera terak naniñ oretpäy ñode yäk täkot; O Yawe, Isrel ämawebe kokoki yarägäntä mäde nämo ut gamiñkuño u täj kentäy yämi yäj yäk täkot.

⁸ Bureni, Anutu näkä ämawebenaye kome unude käda iwantä yäpmäj kuñkuño uken nanik ba komeni komeni kuñtäñpä kuñkuño uken nanik äneñi api yäj-yäkñat yäpmäj äbet.

U kuduptagän, äma äbot pähap api yämaguret. Äma dapuri tumbani, kwäyähäneñ täñpani, webe koki nitek ba nanak bäyanayäj täñbubik täkañ u imaka api yämaguret.

⁹ Ämawebe uwä oretoret täñpäy konäm kottäj api ämneñ. Ba näkken yäñapik man yäñtäñ api ämneñ.

Bureni, näk Isrel ämawebe täño nani ude irira uwä nanakna tuäna ude irirä näk kädet bähätgän ume säkgämän dubiniken yäj-yäkñat yäpmäj äbäjira jibi kubä nämo api yäpneñ.

Anutu täño ämawebetä säkgämän api itney

¹⁰ Äma äbori äbori in juku säkgämän peñkañ Yawe täño man täwerayäj täyat ño ket nadäwut. Nadäñpäy udegän yäjähäñirä ämawebe gwägu pähap udude käda itkañ u imaka, nadäwut.

Isrel ämawebenaye yäwat kireñpewa uken-uken kuñtäñpä kuñkuño uwä äneñi yäj-yäkñat yäpmäj äbä äbot kubägän yepmañpäy watä säkgämän api it yämet, sipsip watä ämatä täk täkañ ude.

¹¹ Bureni, Yawe näkä Jekop täño äboriye iwan kehäromi keriken itkañ u epän täñi täñpäy näkñata äneñi api yäpet.

¹² Ude täñjira Saion pom terak päro itkañ oretoret täñi, gera mämä terak api täñ itneñ. Täñkañ imaka imaka Yawe näkä ñode buñät yämayäj täyat unita oretoret u api täneñ;

Ketem, wain umekät olip gakñi, sipsip ba bulimakau u kudup näkä api yämet. Ude täñ yämñjira epäniken yänattä ume säkgämän wädäñkañ gäripi nitek ärok täkañ ude api täneñ. Täñkañ täñbute-bute wari nämo api täneñ.

¹³ Täñpäkañ kadäni uken webe gubañitä kap teñkañ oretoret api täneñ. Täñjirä äma gubañi ba tägawani u imaka, udegän api täneñ. Näkä konäm butewakini yäpmäj keweñpäy oretoret, bänep pidäm api pewa ahäj yämineñ.

...

Topmäk-topmäk mebari kubä

³¹* Yawetä ñode yäjkuñ;

Kadäni kubä iwoyäjkuñ. Kadäni uken ämawebe Isrel äbotken nanik ba Juda äbotken nanik ukät topmäk-topmäk kodaki api pewa ahäneñ.

³² Täñpäkañ topmäk-topmäk pewa ahänayäj täkañ uwä biani ude nämo.

Biani uwä äbekiye oraniye Isip komeken nanik kerigän yepmäñitpäy yämagut yäpmäj äburo ugän täjkuñ.

Ude täñkuro upäñkañ topmäk-topmäk unitäño man käderi u nämo iwatkuñ. Näk äpi ude it yämñkuropäy näka bitnäñkuñ. Näk Yawetä man ude yäyat!

* 31:31: Mat 26:28; Mak 14:24; Luk 22:20; 1Ko 11:25; 2Ko 3:6

³³ * Eruk, kämi Isrel ämawebekät topmäk-topmäk mebäri kubä ñode api täñpet; Man kädetna siwoñi u nadäk-nadäki-ken peñ yämiñpäñ bänepiken kehäromigän api kudän täwet.

Ude täñkañ näk Anutuni ude irira u ämawebenaye api itneñ.

³⁴ * Täñpäkañ ämawebe kuduhtagän, äpani ba ärowanitä Yawe näkño mebärina api nadäwä täreneño unita äma kubätä noriye äwäñiye ñode nämo api yäwetpäñ yäwoñäreneñ; Yawe täño mebärinita nadäwut.

Täñpäkañ ämawebe unitäño wakini peñ moreñpäñ mominita guñ takinik api täñpet yäk. Yawe näkä ude yänkehärom täyat.

33

Jeremaia 33:14-16

Devittä äbotken nanik intäjukun äma kubä api ahäwek

¹⁴ * Yawetä ñode yänkuk;

Isrel ba Juda äbotta iron täñ yämikta yänkehäromtak man bian yänkuro unitäño bureni pewa ahäkta kadäni ahäwayän täyak. ¹⁵ Kadäni uken näkä Devittä äbotken nanik äma siwoñi kubä api pewa ahäwek, käruk kodaki imätpäñ abäk täkañ ude. Täñkañ äma unitä ämawebe kudän siwoñi terak api yämagurek. ¹⁶ Täñpäkañ unitäño kadäniken Juda äbottä säkgämän irirä Isrel ämawebe bänep kwini terak api itneñ. Täñkañ unitäño wäpi ñode api yäwetneñ; Yawe siwoñi irit kuñat-kuñat täño mähemnin bureni-inik.

* 31:33: Hib 8:8-12, 10:16 * 31:34: Hib 8:8-12; Hib 10:17 * 33:14: Jer 23:5-6

Krai Isrel naniktä Jerusalemta yänpäj butewaki kap tewani

3

Krai 3:22-33

Yawe täjo iron u ini pärik kubä

- ²² Yawe täjo orakoraki u tañi pähap, ba butewaki nadäj nimik täyak uwä paot-paori nämo.
- ²³ Ironi uwä kome yänek täyak ude kodakitä kodaki ahäj nimik täyak. Bureni Yawe, nadäj nimikinik täk täyan uwä ärowani pähap.
- ²⁴ Unita bänepnatä ñode yäyat; Yawe unitägän gäripna däpmäj tärek täyak unita ini täñkentäj namikta api itsämäk täñpet.
- ²⁵ Bureni-inik! Ämawebe Yawe terak yengämä pewäpäñ mani kotäk iwatta bänep pek takañ unita bänep oretoret pewän ahäj yämik takañ.
- ²⁶ Unita äma kubätä Yawe täjo yäpätägak epänita kwikinik itsämbayäj täko uwä täga.
- ²⁷ Ba äma kubätä gubañiniken bäräpi kotawayäj täko, u imaka tägagän.
- ²⁸ Yawetä bäräpi piri terak peñ imiñirän kehärom tañpäñ inigän manikum kwikinik kañ irän.
- ²⁹ Yawetä käwep api täñkentäj namek yänpäj inita nadäwän äpani täñpäpäñ iñami dapun kädäkut gänañ yäpän äpmoneñ.
- ³⁰ Kwikinik itpäñ äma kubätä urayäj täñirän bumumi iniñ kirewän kañ urän. Urirän mäyäk pähap u kañ kotawän.
- ³¹ U imata, Ekänitä äma yabä kätäkinik täga nämo täñpek.
- ³² Nämo, iron käderi ärowani pat imitak unita äma kubäta komi butewaki imiñkañ upäñkañ api orañ imek.
- ³³ Täñpäkañ komen ämawebeta komi bäräpi yämikta gäripni nämo nadäk täyak. U jop nadäj komi butewaki nämo yämik täyak.

Esekiel

Isrel ämawebe ämatä komeken irirä Profet Esekieltä Anutu täño manbiñam yäwetkuk

2

Esekiel 2:1-5

Anutu täño meni jinom yänahäwani kubä

¹ Täñpäkañ Yawetä ñode näwetkuk;

Äma täño nanak, gäk akuñpäñ iriri man kubä gäwerayän yäk. ² Ude näweränä Munapiktä näk magätpäñ yäpmäñ päñaku nepmanpäñ käroñ itkañ Anututä man ñode yänjirän nadänkut; ³ Äma täño nanak, Isrel äbotken gäwera api kwen. Äbot uwä peñawäk täñpanitä mäde ut namiñkuñ. Ämawebe apiño itkañ u äbekiye oraniyetä man bitnäc täñ yäpmäñ äbuño udegän ärowani pen täñ namik täkañ. ⁴ Uwä gwäki kehäromi, manna nämoinik buramik täkañ. Unita Ekäni Yawe ärowani näkä man gäwerayän täyat udegän kañ yäwet yäk.

⁵ Täñpäkañ uwä äbot ärowaniinik unita yäweriri nadänpäñ nämo käwep api nadän gamineño upänkañ ñode api nadäwä tumneñ; Profet bureni kubätä bämopninken itkañ man niwetkuk yän api nadäneñ.

17

Esekiel 17:22-24

Anututä Isrel ämawebe täñkentän yämikta yänkuk

²² Ekäni Yawe ärowani näkä ñode yäyat;

Näkñawä bänäm päya kubä kärukiinik tokätpäñ api piwet. U käruki kwini punin unu nanik tokätpäñ pom tañi käroñi täño mingupi terak api piwet. ²³ Bureni, Isrel kome täño pom käroñi terak api piwet. Piñira säkgämäninik äronpäñ momi tañi täñpäñ mujipi täñwädäk-wädäk api täneñ. Ude irirän barak mebäri mebäri päya uterak bukäni täñpäñ äyuy api itneñ. ²⁴ * Täñpäkañ päya äwanken it yäpmäñ kukañ unitä näka ñode api nadäwä tumneñ; Yawe näkä päya käroñi käroñi madänpewa mañjirä päya keräpi täñpewa api käroñ täneñ. Ba päya pähämi obät ikek täñpewa api kubit täneñ. Täñkañ päya kubit täwani täñpewa pähämi obät api täneñ. Yawe näkä yäyat ude api täñpet yäk.

18

Esekiel 18:1-4, 19-32

Ämawebe täño bänepi uwä Anututa biñam

¹ Yawe täño meni jinomtä jukunaken ñode äpmonkuk; ² Ämawebetä Isrel äbotta yänpäñ man wärani ñode yäk täkañ uwä goret yäk täkañ;

Naniyetä imaka jägämi nañjirä nanakiyetä meni jiwät täkañ.

³ Ude nämo! Ekäni Yawe näkä bureni-inik ñode gäwetat; Isrel ämawebetä man ude wari nämo api yäneñ. ⁴ * U imata, ämawebe täño bänepi kuduptagän uwä näkñogän. Nan ba nanaki täño bok u näkñogän. Unita ñode nadäwut; Äma momi täñpeko äma u ini-tägän uyaku api kumbek, nanaki nämo.

... ¹⁹ Täñpäkañ imata ñode näwet täkañ? Nanitä momi täñpeko unitäño kowata imata nanaki terak bok nämo ärowek? Ude nämo. Bureni ñode täwetat; Nanakitä kudän siwoñi täñpäñ näkño man kudup buramikta ket täñpäñ kuñat täñpeko unita kodak irek. ²⁰ *

* 17:24: Sam 75:6-7; Luk 1:52-53; 1Ko 1:27-28

* 18:4: Rom 6:23; Gal 3:22

* 18:20: Hib 9:28; 1Pi 2:24; Rom 2:6-9;

Rev 22:14-15

Äneji ñode gäwetgän täjpa; Äma momi täjpeko äma u ini-tägän uyaku api kumbek. Naniä momi täjpeko unitäjo kowata nanaki terak bok nämo ärowek. Ba nanakitä momi täjpeko unitäjo kowata nani terak bok nämo ärowek. Nämo, äma siwoji täjo siwoji kuñat-kuñattä iñamnaken api täjkentäj imek. Täj äma waki täjo wakinitä manken api tewek.

²¹ * Täjpäkañ bureni ñode täwetat; Äma waki kubätä momi kädet mäde ut imiñkañ näkño man kudup buramiñpäñ kudän siwoji terak kuñarayäj täko uwä kodakigän api irek, nämo api kumbek. ²² Momi ätu bian täjkuko unita näk api guj täwet. Täj imaka siwoji täjpayäj täko unita yänpäj kodak api irek. ²³ * Jide? Ekäni Yawe näkä äma waki kumäñirä gäripi nadäwet? Nämo! Momi täjpanitä momi kädet mäde ut imiñirä irit säkgämän yäpmäkta gäripi nadäk täyat.

²⁴ * Täj äma siwoji kuñarani kubätä siwoji kuñat-kuñat kädet peñpäñ kudän taräki, äma wakitä täk täkañ u täjpayäj täko uwä täga api irek? Nämoinik. Imaka tägatäga bian täk täjkuko unita kubä nämo api juku piwet. U täjñäkñarani täjpäñ momi kädet iwatak unita u kañ kumbän.

²⁵ Upäñkañ ñode yäk täkañ; Ekänitä kudän ude täk täyak uwä siwoji nämo! yäj yäk täkañ. Unita Isrel ämawebe in man täwerayäj täyat ño juku peñpäñ nadäwut. Intä näkño kudän unita siwoji nämo yäj yäk täkañ? Nämo, kudän injinken uyaku siwoji bureni nämowä! ²⁶ Äma siwoji kubätä kädet täga peñpäñ kädet waki täjpäñ kumbeko uwä, wakini unita yänpäj kumbek. ²⁷ Täjpäkañ äma waki kubätä momi kädet peñpäñ kädet siwoji iwarayäj täko uwä nämo api kumbek. Nämo, u säkgämän api irek. ²⁸ Äma uwä täktäki kawän siwoji nämo täjpäpäñ kädet waki u peñpäñ unita nämo api kumbek. Nämo, u api irek. ²⁹ Näk kädet u iwarira Isrel ämawebe intä ñode yäk täkañ; Ekäni täjo kädet u siwoji nämo yäj yäk täkañ. Upäñkañ ude nämo! Kudän injinken uyaku siwoji bureni nämowä!

³⁰ Eruk, Ekäni Yawe ärowani näkä Isrel ämawebe inä ñode täwerayäj; In, injin kubäkubä täjo täktäkjin terak api yäpmäj daniwet. Unita bänep äyänutpäñ waki kädetjin u mäde ut yämut. Ude tänayäj täjo uyaku momijintä in nämo api täjpan waney. ³¹ O Isrel ämawebe, in mebäri imata kumäkta gäripi nadäkañ? Ude nämo. Täktäkjin waki täj itkañ u kudup peñ moreñkañ bänep kodaki ba nadäk-nadäk kodaki kañ yäput. ³² Ekäni Yawe ärowani näkä ñode täwetat; In kubätä kumäkta nämo nekañ unita momi kädet mäde ut imiñirä nadäj tamiñira säkgämän kañ irut.

33

Esekiel 33:7-9

Momi äma yäpä-siwojta man

⁷ Yawetä Esekiel ñode iwetkuk; Komen äma, Isrel ämawebe watäni itta iwoyänpäj gepmanjat. Unita ämawebe unita umun man yäwerayäj yänpäj gäk gäwerakañ gäkä yäñahänpäj kañ yäwet. ⁸ * Unita äma waki täjpani kubä bureni api kumben yäj iwerakañ gäkä äma u waki kädet u pekta jukuman nämo iweriri momini nitek kumbayäj täko uwä näk gäkä goret täjpewi kumäñtak yäj gäwetpäñ manken api gepmanjet. ⁹ Täj äma udewani wakini mäde utta jukuman iwerikañ nadäj parit momi kädet gwäk pimiñpäñ täjtäj kuñtängän momini nitek api kumbek. Täjpäkañ gäk täga api iren.

34

Esekiel 34:11-16, 23-24

Ekäni ini uwä yawak täjo watä äma tägagämän

* 18:21: Ais 55:7; Apos 3:19, 26:18-20; 1Ti 1:13-16; Jem 4:8-10 * 18:23: Sam 147:11; Luk 15:4-7,10,22-24,32; 1Ti 2:4; 2Pi 3:9 * 18:24: Mat 13:20-21; Jon 6:66-70; Gal 5:7; Hib 6:4-6, 10:26-31,38-39; 2Jo 1:8 * 33:8: Apos 20:26-27; 1Ti 5:22

¹¹ Ekäni Yawe ärowani näkä ñode täwetat; Näkña yawaknayeta wäyäkñeppäj yämagutkañ watäni säkgämän api it yämet. ¹² Yawak täño watä ämatä yawakiye inigän inigän kwani yämagut päbä kubägän yepmañpäñ watäni it täkañ udegän api täñpet. Yawaknaye kadäni wakiken iwantä däpmäj yäwat kireñpewä kuñtäñpä kuñkuño uken nanik äneñi yabäj ahäñpäñ kudup api yämaguret. ¹³ U ämatä komeken nanik yämagutpäñ yäj-yäkñat yäpmäj ini komen Isrel uken äneñi api äbet. Ude täñpäñ pom terak-terak ba ume dubiniken ba kome täga ätuken yäj-yäkñat yäpmäj kuñkañ äbäk täñjira ketem säkgämän nañpäñ api itneñ. ¹⁴ Watäni it yämiñjira Isrel täño pom ba awañ muyeñ iraniken kuñatpäñ säkgämän api itneñ. ¹⁵ Täñjirä näkña-tägän yawaknaye unita watäni itkañ yämagut yäpmäj päñku yepmañpa kome tägaken itpäñ-nadäk api täneñ. Ekäni Yawe ärowani näkä ude yäjkehärom täyat.

¹⁶ * Täñpäkañ yawak ätutä paotpeñ kunayäj täño uwä wäyäkñeppäj yabäj ahäñpäñ äneñi api yämagut yäpmäj äbet. Täñkañ jibi yäpmäñpäñ womän tokñewani uwä api uwäktäj yämet. Ba käyäm ikek imaka, watä piä täñ yämiñjira api täganen. Täñ yawak gupi tañi tañi ba kehäromi nitek uwä api täñpa waneñ. U imata, näk kädet siwoñigän täñpäñ yawaknaye watäni it täyat unita.

*** ²³ Täñkañ yawaknaye u watäni itta intäjukun äma kubä piä ämana Devit udewani iwoyäñpäñ teñjira yawak unita watäni säkgämän api irek. ²⁴ * Täñjirän Yawe näkña unitäño Anutuni api it yämet. Ude irira intäjukun äma piä ämana Devit udewanitä api yabäj yäwarek. Näkña ude yäjkehärom täyat.

37

Esekiel 37:1-14

Äma kujat jirañ yabäwani

¹ Yawetä nepmäñitpäñ Munapikitä yäjñäkñat päñku awañ kubä, äma kujat bumta parirä u bämopiken nepmañkuk.

² U yäjñäkñat yäpmäj kujat jirañ u gänañ kuñ-äbäj täñjirän ñode kañkut; Kujari jirañ kawukiinik awañ pähap u unitägän yeñpäñ itkuk. ³ * Ude yabäjira Yawetä näwet yabäjñkuk; Äma täño nanak, jide nadätan? Äma kujari ño äneñi irit täga yäpneñ? Yäwänä iwetkut; O Ekäni Yawe ärowani, gäkña-tägän nadätan.

⁴ * Ude yäwawä Yawetä näwetkuk; Gäk kujat jirañ ñonita manna biñam ñode yäwet; Äma kujat kawuki in, Yawe täño man ño nadäwut! ⁵ * Ekäni Yawe ärowanitä äma kujari in ñode täwetak; Nadäkañ? Näk woñ piäñpewa in gänañ äpmonpäkañ irit api yäpneñ. ⁶ Bureni, näk tohatjin peñpäñ gupjin api uwäktäj tamet. Ude täñkañ woñ piäñpewa in gänañ äpmonpäkañ unitäwä irit api tamek. Ude täñjira näkawä U Yawe yäj api nadäwä täreneñ.

⁷ Eruk Yawetä man näwetkuko udegän yäjahäñpäñ yäwet ittängän nadäñkut; Äma kujat mämä täñjirä. Täñpäkañ yabäjira kujari-tägän ini yäpurärätkuñ. ⁸ Täñpäñ yabäjñkut; Toharitä kujari terak ärowäkañ gupi uwäk täñ yämiñkuk. Upäñkañ irit täño mäniñ nämo yäpuñ.

⁹ Ude yabäjira Anututä näwetkuk; Äma täño nanak, mena yäpmäñpäñ mäniñ ñode iwet; Ekäni Yawe ärowanitä ñode gäwetak; Ukädatä-ukädatä äbäjkañ äma kumbani ño irit yäpmäkta woñ piäñ yäwat. ¹⁰ * Eruk, Yawetä man näwetkuko udegän yäjahäñpäñ iwerira mäniñtä äma u gänañ äpmonpäkañ irit ikek täñpäñ akuñpäñ itkun. Itkuño uwä äma äbot pähap ude täñkuñ.

* 34:16: Sam 23, 119:176; Ais 40:11; Mak 2:11; Luk 15:4-6; Jon 10:11,16; Apos 2:21 * 34:24: Ais 9:6-7; Mai 5:2-5; Mat 28:18; Luk 1:23; Apos 5:31; 1Ko 15:25; Hib 13:20; 1Pi 2:25, 5:4; Rev 22:16 * 37:3: Jon 5:21; Apos 26:8; Rom 4:17; 2Ko 1:9; Hib 11:19 * 37:4: Ais 42:18; Jon 5:25,28-29; Rom 10:13-15 * 37:5: Stt 2:7; Sam 104:28-29; Jon 20:22; Rom 8:2; Efe 2:5 * 37:10: Rev 11:11

¹¹ Tänpäkaŋ Yawetä man ɲode näwetkuk; Äma täŋo nanak, äma kujari yabäno uwä Isrel äbot päke ude bumik. Isrel äbottä ɲode yäk täkaŋ; Kujatnin kawuk tawäpäŋ ude itnayäŋ nadänkumäŋo u bureni nämo ahänkuk. Säkgämän iritnin paotak uba yän yäk täkaŋ. ¹² Ude yäk täkaŋ unita mena yäpmänpäŋ ɲode yänahänpäŋ kaŋ yäwet; Ekäni Yawe ärowanitä ɲode yäyak; Ämawebenaye, nadäkaŋ? Näk in yäwa kikɲutpäŋ awaŋ gänaŋ nanik akuŋirä komejinken Isrel äneŋi yän-täkɲat päŋku api tepmaŋpet. ¹³ *Ude täŋ tamiŋira ämawebenaye intä näkawä Yawe yän api nadäwä täreneŋ. ¹⁴ *Tänpäkaŋ Munapikna in gänaŋ pewa äpmonpäkaŋ irit tamiŋirän komejin kujatken api tepmaŋpet. Ude ahänjirän Yawe näkä manna biŋam yänkuroniktä bureni pewä ahätak yän api nadäneŋ. Yawe näkä man ude yäyat.

* 37:13: Sam 126:2-3 * 37:14: Jol 2:28-29; Sek 12:10; Rom 8:11; 1Ko 15:45; Tai 3:5-6

Hosea Isrel äbot uwä kubokäret webe bumik

5

Hosea 5:15

Isrel ämawebe bänepi bureni nämö sukureŋkuŋ

¹⁵* Yawetä ƚode yänkuk;

Näk ämawebenaye mäde ut yämiŋpän komenaken kuŋira momini täŋo kowata nadäwä tärewäkaŋ äyänutpän näkä täŋkentän yämikta kaŋ wäyäkŋewut. U komi nadänpän näkken äneŋi äbäktä piäni kaŋ täŋput. Ude täŋpöpän uyaku äneŋi dubiniken kwet.

6

Hosea 6:1-6

¹ Upänkaŋ ƚode jop yäk täkaŋ; Yäke! Nin Yawe dubiniken äneŋi kuna yäk. Uwä nin nidäpmänpän tänpän waŋkuŋo upänkaŋ nadäkamän; U jibi meni äneŋi api uwäktän nimek yäk. ² Bureni, kepma yarä ba yaräkubä täreŋirän unitä api nipmaŋpän tägane. Ude täŋirän ukät äneŋi bänep kubägän tänpän api it yäpmän ärone yäk. ³ Eruk, Yawe nadän imina. Unitänjo mebäri ket nadäkta epäni gwäk pimiŋpän täna! Ude täŋitna kome dapuritä tamimaŋ tamimaŋ bureni api äbäk täŋpek yän nadäk täkamän, ba iwäntä iwän kadäniken bureni tak täyak yän nadäk täkamän udegän Yawetä bureni api ahän nimek yän nadäkamän.

⁴ Ämawebetä ude yänirä Yawetä ƚode yäwetkuk; Wära! Isrel äbot, jide api täŋ tamet? Ba Juda äbot, in imaka, jide api täŋ tamet? Näka gäripi nadän namik täkaŋ uwä tamimaŋ täŋo gubamtä ahänpän bäräŋeŋ äbutkuk täkaŋ ude. Ba guk näburum edaptä äbä täpuri iŋirän paot täkaŋ ude. ⁵ Mebäri unita näkä profetnaye ätu peŋ yäwerira inken pänku mena jinom yänahänpän täwetkuŋo unitä in tadäpmänpän madän jukut-jukut ude täŋkuk. Bureni, täwetpän yäpä-siwonŋtak mannatä ahän tamiŋpän kädet näkä gäripi nadäk täyat u yän-kwawataŋ tamiŋkuk, yäpätä kwinitpän peŋyänjek täyak ude. ⁶* Nadäkaŋ? Näk gupe käbänji nimek ijiŋ namikta nämö nadätat. Nämö, intä ämawebeta nadän yämikinik täŋpeŋ kuŋatta nadäk täyat. Ba tom madänpän ijiŋ namikta nämö, Anutu näkŋo mebäri nadäwä tärekta nadäk täyat.

11

Hosea 11:1-4, 8-9

Anututä ämawebeniye nadän yämikinik täk täyak

¹* Yawe näkä ƚode yäyat; Isrel u nanak täpuri irirän gäripi nadän imiŋkut. Nanakna u Isip kome irirän gera yänjira äneŋi äyänutpeŋ äbuk. ²* Upänkaŋ näkä dubinaken äbut yänpän gera ehutpän yänjira ämawebe unitä ehutpän mäde ut namiŋkuŋ. Ämawebenaye uwä anutu jopi Bal ba anutu jopi ätuta ärawa tänpän gupe käbänji nimek ijiŋ imik täŋkuŋonik. ³ Butewaki, Isrel ämawebe u näkŋa-tägän ini kuŋatta tänpän yäwonärek täŋkut, ba bäyaŋ yäpmänitpän yäpmän kuŋatkut. Ude tänpän watä säkgämän it yämiŋkuropän u näkä täyat yän nämö nadänkuŋ. ⁴* Näk gäripi nadän yämiŋpän oraŋpän yän-yäkŋat yäpmän päbä gämotnaken yepmaŋpän yänij oretkaŋ ketem säkgämän yepmän towiŋkut.

...

* 5:15: Lo 30:1-3; Sam 50:15, 83:16; Luk 13:25 * 6:6: Sam 50:8-13; Ais 58:6; Mat 5:7, 9:13, 12:7; 1Jo 2:3, 3:6 * 11:1: Kis 4:22; Mat 2:15 * 11:2: Luk 13:34; Jon 3:19; Apos 7:51; 2Ko 2:15-16 * 11:4: Mat 11:29-30; Jon 6:32-58, 12:32; Rom 2:4, 11:22; 2Ko 5:14

⁸* O Isrel, jide tänpäj mäde api ut tamet? Ba jide tänpäj api tabä kätäwet? Ude täga nämo! Atma kenta Seboim nanik dämpäj morenkuro udegän inta täga nämo api tänpet. Imata, inta gäripi pähap nadätat unita ude täkta bitnätat. ⁹Näk inta kokwawak tañi nadäk täyat upänkañ uterak kowata nämo api tamet. Nämo, Isrel ämawebe in äneñi nämo api tadämpäj paoret. U imata, näkño kudän uwä äma täño kudän udewanigän nämo. Nämo, näk Anutu, Kudupi Äma bämopjinken irani u. Täktäkna u inigän kubä. Unita kokwawak terak inken nämo api ärewet.

* 11:8: Lo 29:23; 2Pi 2:6; Jud 1:7; Sam 106:45; Jer 3:12

Joel

Anututä Juda äbotta komi yämikta man

2

Joel 2:12-19

Bäneppjin äyäjurur

¹² * Yawetä ñode yäyak; Yäke, in ñodetä nak jop itkañ konäm butewaki täñpäj bäneppjin yäpmäj äyäjutinik täñpeñ näkken äneñi äbut. ¹³ * Momijinta nadäwä wakiinik bureni täñpäwä tekjin jop nämo weñgaräneñ. Nämo, bäneppjinpäj weñ äreyäwut! Ude täñpäj Yawe Anutujinken äneñi kut. Nadäkañ? Yawe uwä orakorak, butewaki mähemi. Kokwawak bäräñeñ nämo nadäk täyak. U iniken ämawebenyeta nadäj yämikinik täk täyak. Täñkañ bäräpi yämikta bitnäk täyak. ¹⁴ Unita uken äneñi kut. Uken kuñirä kokwawak nadäj tamik täyak u peñpäj butewaki nadäj tamiñpäj iron tañi käwep api tamek. Ude täñ tamayäj täyak uwä ketem ba wain ume kañ-ahäñpäj Yawe Anutujinta iron ude täga api peñ imineñ.

¹⁵ Unita momijinta yäñpäj käbeyä kudupi täñpäj nak jop itta Saion pom terak womat piäwut. ¹⁶ Täñpäj ämawebe yäñpäbä kubäkengän yepmañpäj Anutu gwäjiñ äpmon imikta yäñahäñpäj yäwerut. Ämawebe ekäni ba ironironi, ba nanak paki nononken irani u kudup käbeyäken ahäñpäj itneñ. Ba yanäpi kodaki imaka, eñini peñpeñ äbä bok irut. ¹⁷ Äbä irirä bämop äma, Yawe inamiken watä epän täk täkañ u kudupi yot täño yäma ba bukä u bämopiken konäm butewaki täñpäj yäñapik man ñode yäneñ; O Yawe, gäk äma äbotkaye ninta butewaki nadäj nimi.

Nibä kätäñiri äma komeni komenitä nibäwä jirañ ude täñpöpäj yäñärok niwetpäj nibäj mägayäñpäj ñode nämo niwetneñ; Anutujin de?

¹⁸ Ude tänayäj täño uwä Yawetä komenita nadäwätäk täñpäj ämawebenyeta butewaki api nadäj yämek. ¹⁹ Butewaki nadäj yämiñpäj ñode api yäwerek; Eruk, ketem, wain ume ba olip gakñi bumta tama nañ tokñek api täneñ yäk. Näk tabä kätäñira äma komeni komeni u bämopiken kuñarirä äneñi nämoinik api taniñ wärätneñ.

Joel 2:28-32

Yawe täño kadäni pähap

²⁸ * Anututä ñode yäyak; Kämiwä Munapikna ämawebe kuduhtagänta kireñ yämiñira kudän mebäri mebäri api pewä ahäneñ yäk.

Äpetjiye nanakjiyetä näkño mena jinom yäpmäñpäj api yäñahäk täneñ.

Ba äma tägawanitä näkño kudän däpmonken api yabäk täneñ.

Ba äma gubanjiijietä däpmonken kudän kudupi api käneñ.

²⁹ Bureni, kadäni uken näkñaken Munapik äma täño piä watä ämawebe terak imaka, api piñ yäbaret yäk.

³⁰ Täñkañ kepma u nämo ahäñirän intäjukun kañpäj nadäkta näk kudän kudupi mebäri mebäri kunum gänañ ba kome terak api pewa ahäneñ yäk.

Nägät, kädäp mebet, ba gupe pähap api ahäneñ yäk.

³¹ Yawe täño kadäni umuri pähap u nämo ahäñirän edaptä bipmäj urani api täñpek. Ba komepaktä nägätgämän ude api peñyäjewek.

³² * Täñpäkañ kadäni uken ämawebe Yawetä täñkentäj yämikta gera yänayäj täño u kudup api yämagurek.

* 2:12: Jna 3:5-8; Apos 26:20; Jem 4:8-9 * 2:13: Sam 51:17, 86:15, 145:7-9; Jna 4:2; Mat 5:3-4, 6:16-18; Rom 2:4; Efe 2:4 * 2:28: Jon 7:38-39; Apos 2:2-4,16-18,33, 10:44-47 * 2:32: Sam 50:15; Apos 2:21, 15:17; Rom 10:11-14

Bureni, Yawetä ñode yänkuko udegän api ahäwek; Jerusalem ämawebe ätu uwä säkgämän itta iwoyänkuro unita nämö api paotneḡ.

Amos

Anutu Isrel ämawebetä momi kädet pekta iwetkuk

3

Amos 3:1-8

Yawetä Isrel ämawebe komi piä yämayän täyak u mebäri nitek

¹ Amostä ñode yänkuk; Isrel ämawebe Yawetä Isip nanik tämagut yäpmän äbani in man Yawetä täwetak ño juku peñpäñ nadäwut. Uwä ñode yäyak;

^{2*} Äma äbot komeni komeni u bämopiken nanik ingänpäñ näkñata biñam itta iwoyänpäñ watä säkgämän it tamik täyat.

Mebäri unita momijin kudupta yänpäñ kowatawä komi piäken api tepmañpet.

³ Jide? Äma yarätä bok jop täga kuñatdeñ? Nämö, man yänpäñ-nadäk täñkañ uyaku kuñatdeñ.

⁴ Ba laion, bipiken tom kubä nämö ureko uwä kähän imata yäwek?

Ba laion gubañi ini mobä käwutken itpäñ imata gera jop yäwek? Nämö, tom kubä nañkañ uyaku gera täga yäwek.

⁵ Ba jide, äma kubätä barak käderiken barak yepmäñgitta gämam umumi nämö peweko uwä barak jide täñpäñ inñerek? Nämö!

Ba tom kubä buñep terak nämö äroñirän kaik jide täñpäñ akwek? Nämö, tom kubä äroweko uyaku kaik täga akwek.

⁶ U udegän, yotpärare kubäken ämik täño womat mämä nadänpäñ ämawebe nämö umuntäneñ ba?

Ba yotpärare kubäken kadäni waki ahäweko uwä jide nadäneñ? Uwä ñode nadäneñ; Waki ahätak ñowä mebäri nitek. Yawetä pewän ahätak yän nadäneñ.

⁷ * Unita bureni-inik ñode nadäwut; Ekäni Yawe ärowanitä imaka kubä täñpayän nadänpäñä profet piä ämaniye u jukun yäwerän nadänjirä täk täyak.

⁸ * Äma kubä laiontä gera yänjirän nadänpäñ nämö umuntäwek? Eruk, u udegän Ekäni Yawe ärowanitä äma kubäta man imeko uwä äma u jide täñpäñ man u yänahäka meni täñpipiwek? U täga nämö!

5

Amos 5:6-27

Yawetä ämawebeniye kudän goret kuñarani yabän yänkuk

⁶ * Eruk, Isrel ämawebe, in Yawe täño gämoriken kut! Ude tänayän täño uwä täga api itneñ. Täñ, ude nämö tänayän täño uwä Yawetä kädäp ude Isrel ämawebe intä terak äpäñkañ in kuduptagän api ijin morewek.

Tänjirän inken nanik kubätä kädäp u täga nämö api däpäñ kumneñ. ⁷ Inä waki ñode täk täkañ; Inä kudän siwoñi yäpmän äyänutpäñ äma jopi u täñkentän yäminañipän komi epänken yepmak täkañ. Bureni, inä kudän siwoñi u jirañta mañpä kuñkuñ.

⁸ Nadäkañ? Äma guk mebäri mebäri, ini äbot-äbot täñ yepmañkuko, ba bipmäñ urani täñpewän yänek täyak, ba kepma täñpewän bipmäk täyak, ba gwägu pähap yänpewän äbä kome terak piwän kuk täkañ unitäño wäpi uwä Yawe näk. ⁹ Näkä äma kehäromi nitek ba unitäño yotpärare kehäromi uken täñpäwak pewa ahäk täkañ. Unita waki täñpani in juku pewut.

* 3:2: Kis 19:5-6; Lo 10:15; Mat 11:20-24; Rom 2:9; 1Pi 4:17 * 3:7: Stt 18:17; Sam 25:14; Jon 15:15; Rev 1:19 * 3:8: Jer 20:9; Apos 4:20, 5:29; 1Ko 9:16; Rev 5:5 * 5:6: Lo 30:6,10; Ais 55:6-7; Hib 12:9

¹⁰* Inä äma man käbeyäken man bureni yāḡahäk täkaḡ unita gaḡani nadäk täkaḡ. Ba man yāpmāḡ daniwani äma siwoḡita nadāwāwak täk täkaḡ. ¹¹ Äma jopi jāwāri yeḡ maḡpā äpmonḡpākaḡ unitāḡo tuḡumi jop yāyomāgat täkaḡ. Unita yot kehāromi säkgāmān, mobāpāḡ tāḡkuḡo upāḡkaḡ inä u gānaḡ nāmo api itneḡ. Ba wain epān säkgāmān piḡkuḡo upāḡkaḡ unitāḡo bureni nāmoinik api nāneḡ. ¹² U imata, näk momijin waki māyap yabāḡpāḡ-nadäk täyat.

In äma siwoḡita waki tāḡ yāmik täkaḡ. Ba intä epān waki täkta ämatä moneḡ tamik täkaḡ. Tāḡkaḡ man käbeyäken yāḡ-yākḡarani man yāḡirä äma jopi jāwāri jiraḡta yepmak täkaḡ. ¹³ Ude tāḡirä ämawebe nadäk-nadäk täga nikektä kwikinik mankum it täkaḡ, kadāni wakiken itkaḡ unita.

¹⁴* Eruk, kädet wakiwaki nāmo, kädet täga kaḡ iwarut! Ude iwatnayāḡ tāḡo uwä säkgāmān api itneḡ. Bureni, ude tāḡirä Yawe Anutu kehāromi mähemitä inkät it-inik api tāḡpek, yäk täkaḡ ude. ¹⁵* Unita kudān wakita tarāki nadāḡkaḡ kudān täga ḡodeta gāripi nadäk täkot; Man käbeyäken yāḡ-yākḡarani man terak man epān nāmo tāḡpā waneḡ. Ude tānayāḡ täkaḡ uwä Yawe Anutu kehāromi mähemitä äbot nanak yarāḡān ḡonita butewaki käwep api nadāḡ tamek.

¹⁶⁻¹⁷ Unita Ekāni Yawe kehāromi mähemi näkä ḡode yāyat; In kudān waki ude täk täkaḡ unita kowata tāḡpāwakta ärewayāḡ. Ude tāḡpakaḡ yotpārare tāḡo kädetken konām kāhān bumta api ahāwek. Wāra wāra yāḡpāḡ äma yotpārare gāḡāniken naniktä pābā äma kumbanita tāḡkentāḡ yāmipḡāḡ butewaki kap yāḡtektä gera yāḡpewä api ämneḡ. Ba äma wain epānken itnayāḡ täkaḡ u imaka, konām wakiinik api kotneḡ. Yawe näkä ude yāḡkehārom täyat.

¹⁸* Yäke! In Yawe tāḡo kadāni pāhap u bārāneḡ ahāwān yāḡ yāḡkaḡ gāripi pāhap yāḡ nadäk täkaḡ upāḡkaḡ butewaki pāhap! Kadāni uken imatāken täga kubā api yāpneḡ? Nāmo! Kadāni u peḡyāḡek kadāni nāmo, u bipmāḡ urani kadāni api ahāḡ tamek. ¹⁹ Kadāni uwä äma kubätä laion kaḡumuntaḡ kuyat yākḡat kumaḡ bea pāhap kubā kaḡ-ahāweko ude! Ba äma kubā eḡiniken āroḡpāḡ maḡitkaḡ keru däpi terak peyat yākḡat gāmok kubā iḡirān iweko ude! ²⁰* Bureni, Yawe tāḡo kadāni unitä bipmāḡ urani api wādāḡ yāpmāḡ äbek, peḡyāḡek kubā nāmo api ahāwek.

²¹* Tāḡpākaḡ Yawe näkä ḡode täwetgān täyat; Näk naniḡ oretta käbeyä tāḡpāḡ āḡnak-āḡnak täk täkaḡ unita tarāki nadäk täyat. U gaḡani pāhap! ²²* Tāḡkaḡ iron tāḡpāḡ tom ketem iḡiḡ naminayāḡ täkaḡ upāḡkaḡ täga nāmo api nadāḡ tamet. Ba naniḡ oretta tom gupi taḡi taḡipāḡ naminayāḡ tāḡo upāḡkaḡ yabāwa wakigān api tāneḡ. ²³ Tāḡkaḡ wagām utpāḡ oretoret kap teḡ namik täkaḡ u nadäkta gaḡa tak täyat. ²⁴ Tāḡpākaḡ gāripi nadätat uwä ämawebeken kädet siwoḡi tāḡpāḡ kudān tāgatäga tāḡpeḡ kuḡarirä unitä ume nāmo kawuk taḡkaḡ pen äpāk täkaḡ ude kaḡ pat tamān.

²⁵ Isrel ämawebe, obaḡ 40 unita näk inkät kome kawukiken bok kuḡatkumāḡken naniḡ oretta tom ketem iḡiḡ namut yāḡpāḡ nāmo täwetkut. ²⁶ Tāḡpākaḡ apiḡo inä näk nabä kätāḡpāḡ anutujin jopi wāpi Sakutu intājukun ämanin yāḡ yākaḡ unitāḡo wārani, ba guk wārani wāpi Kaiwan anutunin yāḡ yäk täkaḡ u yāniḡ oret täkaḡ unita ḡode täwetat; ²⁷ In Damaskus kome ukāda kome kubä tāḡo gāmoriken itkaḡ komi piä täkta tämagut yāpmāḡ kwayāḡ täyatken eruk, anutu jopijin u bok yāpmāḡkaḡ kaḡ kut! Yawe, wāpna kubä kehāromi mähemi näkä ude yāyat.

6

Amos 6:1-7

Täga itkamāḡ yāḡ jop nāmo nadāneḡ

* 5:10: Snd 9:7-8; Jon 3:20, 8:46-47, 15:19,23
34:14, 119:104; Rom 12:9; 1Te 5:21-22; 3Jo 1:11
Mat 23:14 * 5:22: Sam 50:8-13; Mai 6:7

* 5:14: Sam 34:12-16; Jer 7:4; Mat 6:33, 2:7; Plp 4:8
* 5:18: 2Pi 3:10 * 5:20: Mat 22:13; Jud 1:13; Rev 16:10 * 5:21:

* 5:15: Sam
* 5:21:

¹ * Butewaki pähap! Ämawebe Jerusalem yotpärareken irit säkgämän terak it täkañ in api wañ moreneñ! Ba Samaria pom terak itkañ imaka kubätä nin nämo api täñpä waneñ yäñ nadäk täkañ in imaka, api wañ moreneñ. Ba Isrel äma wäp biñam niked, in imaka api wañ moreneñ. In täño kome u kome päke u bämopiken intäjukun itak, ba Isrel ämawebe täñkentäk yäpmäkta in tabäñ tarek täkañ upäñkañ inä api wañ moreneñ.

² Eruk, in päñku Kalne yotpärare kañ kawut. Kañpäñ unitä päñku Hamat yotpärare pähap u kañ kawut. Kañpäñ unitä päñku Get yotpärare, Filistia komeken itak u kañ kawut. Jide, ämawebe äbot uwä in tärepmitpäñ siwoñi kuñat täkañ ba? Ba unitäño kome intäño yärepmitkuk?

³ * Butewaki! Täñpäwak kadäni ninken täga nämo api ahäwek yäñ nadäk täkañ. Upäñkañ imaka wakiwaki täk täkañ unitä kadäni umuri pähap kubä api imagut yäpmäj äbek. ⁴ In tuñum ämawebe itkañ döpmon patpat bukä säkgämän säkgämän terak pat täkañ, ba sipsip bulimakau gaki nikedpäñ karoñ nak täkañ. Unita in ket nadawut. Inä api wañ moreneñ. ⁵ In orek patpat täñpäñ kap mebari mebari tekta gäripi nadäñpäñ Devittä teñkuko udegän tena yäñpäñ gita utpäñ kap teñ ubik täk täkañ. ⁶ In wain ume bumta nañkañ guñin ägo wabikta gaki kabäñi säkgämän nikedpäñ ärut täkañ. Wära! Ude täñkañ Isrel notjiye päke u wañpäñ itkañ unita butewaki kubä nämo nadäk täkañ. ⁷ Unita iwantä äbä Isrel ämawebe kome kudupiken täñtäkñat yäpmäj kunayäñ täkañ uwä intä intäjukun api kuneñ. Ude täñpäñ äñnak-äñnak pähap ba orek patpatjin uwä api paorek.

7

*Amos 7:10-17**Profet ude itta Ekänitä iwoyänpäñ teñkuk*

¹⁰ Täñpäkañ Betel kome täño bämop äma wäpi Amasiatä Isrel täño intäjukun äma Jeroboamta man ñode pewän kuñkuk;

Amos uwä Isrel äma bämopiken itkañ gäk iwan täñ gamikta äma bänepi yäpmäj ärokärok täk täyak. Täñjirän kome mähemtä unitäño mani nadäñpäñ nadawätäk pähap täk täkañ yäk. ¹¹ Amostä ñode yäk täyak yäk; Jeroboamtä ämik terak api kumbek. Ba iwan ämatä Isrel äma komeken nanik yämagutpäñ kome banken komi epän api yämineñ yäñ yäk täyak.

¹² Amasia ude yäñpäñ päñku Amos ñode peñ iwetkuk; Profet, gäk ähan peñpeñ Juda komekaken ku! Uken kuñkañ profet epän täñpäñ moneñ kañ-ahä! ¹³ Betel kome ñoken intäjukun ämanin uwä Anutu iniñ orerani. Täñkañ kudupi yot ñowä Isrel äbot täño kudupi yot. Unita Betel kome ñoken profet man wari nämo yäwen.

¹⁴ Amasiatä ude iweränä Amostä man kowata ñode iwetkuk; Näk profet ätu ude nämo yäk. Ba profet täño nanaki nämo. Nämo, näk sipsip täño watä äma ude irit, ba päya piwanita watä äma itkut. ¹⁵ Ude irira Yawetä sipsip täño watä ämatä epänken nanik yäñ-nämagutpäñ ñode näwetkuk; Gäk kuñkañ Isrel ämawebenaye näkño mena jinom yäpmäjpäñ kañ yäñahäñpäñ yäwet. Yawetä ude näwetkuk yäk.

¹⁶ Täñkañ Amasia, Yawetä gäwerayäñ täyak u ket nadä. Gäk Isrel täño äbot u Yawe täño man yäñahäñpäñ yäweretta naniñ bitnäk täyan. ¹⁷ Unita Yawetä ñode yäyak; Nadätan? Webekatä moneñ epän kubokäret webe ude äworeñpäñ yotpärare bämopiken api täñtäñ kuñarek. Ba äpetkaye nanakaye ämikken api kumäj moreneñ. Täñpäkañ komekawä iwantä yäpmäj daniñpäñ api yäpneñ. Ba gäkñawä guñ äbot bämopiken api kumben. Täñkañ Isrel ämawebe komeken nanik yämagutpäñ ämatä komeken ban itkañ unitäño komi epän api täneñ.

8

Amos 8:4-7

* 6:1: Jer 5:5; Luk 6:24-25, 12:17-20; Jem 5:5; 1Pi 5:7

* 6:3: 5:18; Mat 24:48; 1Te 5:3; 2Pi 3:4; Rev 18:17

Isrel ämawebe täño kudän waki ätu

⁴ In ätutä äma jopi, tuŋumi nämo, yer tänpä kuk täkaŋ ba kome ŋonitänjo äma jäwäri dämpän paotta piäni täk täkaŋ in ket nadawut. ⁵ Inä ŋode yäk täkaŋ;

Anutu iniŋoret-oret kadäni bäräneŋ tärewänkaŋ ketem tuŋum namiŋ-gamiŋ kaŋ täna. Yäke, Sabat kadäni ŋo jidegän tärewänpäŋ ketem maketken api pene? Inä ude yänpäŋ namiŋ gamiŋ täk täkaŋ uwä tuŋum täño gwäki jop yäpmän äronpäŋ tuŋum yämik täkaŋ u täŋyäkŋatpäŋ ähan yämik täkaŋ, yäminäŋi ude nämo.

⁶ Täŋkaŋ ketem ämatä moneŋ penpäŋ yäpmäkta pek täkaŋ uwä waki bok täga bok täŋ-awähutpäŋ pek täkaŋ. Täŋpäkaŋ kädet waki ŋode imaka, täk täkaŋ; Äma jopi jäwäri imaka täpuri, kuroŋi ärärani ude, gwäki nämo, inken jop yäpeko uwä, eruk inä tuŋum jop yäpeko unitänjo gwäki yäpmäkta äma jäwäri u iŋitpäŋ moneŋ nimän yänpäŋ äma kubäta iniŋ kireneŋ, watä piäni täŋ imekta.

⁷ Ude täk täkaŋ unita Yawe, Isrel nanik täño Anututä ŋode yänkehärom täyak; Näk Isrel ämawebe intänjo waki udewanita nämoinik api täŋguŋ täwet.

Jona

Profet kubä Anutu täño man buramikta bitnäñkuk

Yawetä Jona piä man iweränkañ ämetpeñ kuñkuk

¹ *Yawetä Jona, Amitai täño nanaki ñode iwetkuk; ² Eruk gäk yotpärare pähap wäpi Ninive uken ku yäk. Kuñat-kuñari gwäjiwani wakiinik yabänpäñ-nadäk täñkuro unita päñku kome mähem man kehäromi, komigämän kañ yawet yäk. ³ *Anututä Jona man ude iweränkañ Jonatä Yawe täño man bitnäñpeñ ämetkuk. Ämetpeñ gäpe terak Tasis yotpärareken kwa yäñpäñä Jopa yotpärare gwägu dubiniken kuñkuk. Uken gäpe kubä Tasis komeken kwayäñ täñjirän kañ-ahäñkuk. Kañ-ahäñpäñä Yawe kañumuntañ kábop irayäñ nadäñkañ Tasis kwayäñ gäpe suwañpeñ äronkuk.

⁴ Eruk äronpeñ kuñjirän Yawetä mänit pähap peñ iwet-pewän piäñjirän gwägu wakiinik täñkuk. Wakiinik täñpäñ gäpe imarayäñ täñkuk. ⁵ Imarayäñ täñjirän gäpe täño piä äma umuntañpäñ anutu iniken iniken uken gera yäñkuñ. Täñpäñ gäpetä pidäm tawän yäñpäñä tuñum ätu gwägu gänañ ureñ täñpä äpmonkuñ. Ude täñ irirä Jona uwä gäpe miyäkiken äpmo däpmon patguñ täñkuk.

⁶ Patguñ täñjirän gäpe täño mähemitä äpmonpäñ Jona kañpäñ ñode iwetkuk; Gäk mebäri jideta däpmon ño pat itan? Eruk aku! Gäkño anutuken gera yä! Yäñjiri butewaki käwep nadäñ nimiñpäñ täñkentäñ nimiñjirän nämo paotne yäk. ⁷ Ude yäñjirän gäpe täño piä ämatä yäñpäñ-nadäk täñpäñ yäñkuñ; Eruk, netä täño mebärita imaka umuri pähap ño ahäñ nimitak yäñ kañ-ahäkta kären täñpäñ këna yäk. Ude yäñpäñ kären täñjirä Jonaken ahäñkuk.

⁸ Jonaken ahäñjirän kañpäñ ñode iwetkuñ; Gäk niwet yäk. Imaka ño netä täño mebäri terak ahäñ nimitak? Gäk ima piä täk täyan? Gäk de naniktä äbätan? Gäk komeka de nanik? Ba netä täño äma äbotken nanik? ⁹ Yäñjirä yawetkuk; Näk Hibru äma yäk. Yawe Anutu kunum gänañ nanik kome gwägu pähap yäwän ahäñkuño u orañ imik täyat yäk.

¹⁰ Ude yäñpäñ Yawe kañumuntañ ämetkut yäñ yäweränä äma gäpe gänañ itkuño unitä umun pähap täñpäñ iwetkuñ; Yäke! Gäk umuri udewani imata täñkun? ¹¹ Täñkañ gwägu wakiinik täñpewän äneñi iwet yabäñkuñ; Jide täñ gaminapäñ gwägutä wareñi nämo pärek? ¹² Yäwäwä Jonatä yawetkuk; Näk yäpmäñpäñ gwägu gänañ mañpä äpmonjira uyaku gwägu wareñi nämo pärek yäk. Nadätat, gwägu wakiinik täyak u näka yäñpäñ täyak yäk.

¹³ Ude yäweränkañ Jona täño man nämo buramiñpäñ gäpe gwägu gägäni këda kwän yäñpäñ keritä bumta täñ-iwatkuñ. Täñ-iwatkuño upäñkañ gwägu wakiinik-inik täñkuko unita täñpä wañkuñ. ¹⁴ Täñpä wañtäko Yaweken butewaki gera ñode yäñkuñ; O Yawe, äma ño gwägu gänañ mäna äpmonjirän, gäk mebäri injinken itak yäñ niwetkañ nibäñ äwaräkuk täñjiri nämo paotne! Yawe, gäkña nadäñpäñ täñkañ nintä terak nämo yäwen yäk. ¹⁵ Täñpäñ äma unitä Jona yäpmäñpäñ gwägu gänañ mañpä äpmonjirän gwägu wareñi nämo patkuk. ¹⁶ Täñjirän äma itkuño unitä Yaweta bumta umuntañpäñ bänep täñkwitakta gupe këbäñi nitek ijiñ imiñpäñ Yaweta watä piä täñ imineñta yäñkehärom täñkuñ.

¹⁷ *Täñpäkañ Yawetä gwägu tom tañi pähap kubä iniñ kireñpewän Jona këmän äpmonkuñ. Këmän äpmonjirä Jona gwägu tom pähap u koki gänañ kepma bipani yaräkubä ude patkuk.

2

Jonatä Anutu man iwerirän nadäñ imiñkuk

* 1:1: 2Kin 14:25 * 1:3: 1Jo 4:2; Jer 20:7-9; Luk 9:62; 1Ko 9:16 * 1:17: Jon 4:6; Mat 12:40, 16:14; Luk 11:30

- ¹ Jona tom koki gänaŋ patkaŋ Yawe Anutuni yäŋapik man terak ŋode iwetkuk;
² Näk komi piäken patpäŋ Yawe gäkken gera yäŋjira naniŋ yäŋkun.
 Paotpaot komeken patkaŋ täŋkentäŋ nam yäŋpäŋ gera yäŋjira nadäŋ namiŋkun yäk.
³ Imata, gäk gwägu pähap gänaŋ pudät mabi baninik, gwägu mebäriken umu äpmonŋkuro unita.
 Täŋpäŋ gäkŋo gwägu pähaptä näk uwäktäŋ namiŋpäŋ gwägutä taŋi tokätpäŋ nut mabän äpmonŋkut yäk.
⁴ Ude ahäŋ namänpäŋ ŋode nadäŋkut; Näk iŋamka dapunken nanik näwat kireŋkuno upäŋkaŋ ŋode nadätat; Gäkŋo kudupi yotkaken äneŋi api ärowet.
⁵ Ume pähaptä uwäk täŋpipiŋpäŋ nepmaŋpäŋ paorayäŋ täŋkut. Gwägutä näk it gwäjiŋpäŋ gwägu yenitä gwäknaken kwasikotkuŋ.
⁶ Näk gwägu gänaŋ kome mebäriken äpmonŋpäŋ äpmokinik täŋkut.
 Äpmonŋpäŋ ukädagän itnaŋipäŋ Yawe Anutuna, gäk komi piäken nanikpäŋ wädäŋ tädotpäŋ nepmaŋpi pen api iret yäk.
⁷ Iritna jirupmirayäŋ täŋjirän Yawe, gäka nadäŋpäŋ gerana gäkŋo kudupi yotkaken ahäŋkuk.
⁸ * Täŋpäkaŋ ämawebe yäwik pukpuki oraŋ yämik täkaŋ uwä gäka nadäŋ gamikinik tänaŋipäŋ mäde ut gamik täkaŋ.
⁹ Täŋ nähä bänepnatä kap teŋoret gamiŋpäŋ ärawa api täŋ gamet. Täŋpäŋ yäŋkehärom-tak man gäwetkuro u täkinik api täŋpet.
 Yäke! Paotpaotken nanikpäŋ yämagurani mäheŋi u Yawe ubayäŋ!
¹⁰ Täŋpäkaŋ Yawetä gwägu tom iwet-pewän gwägu tomtä Jona gwägu gägäniken aŋeŋ maŋpäŋ kuŋkuk.

3

Ninive kome mäheŋitä bänepi äyäŋutkuŋ

- ¹ Täŋpäkaŋ Yawetä Jona äneŋi ŋode iwetkuk;
² Eruk, gäk Ninive yotpärareken ku yäk. Kuŋkaŋ manbiŋam gäwerayäŋ täyat u kaŋ yäwet. ³ Ude yäŋjirän Jonatä mani buramiŋpäŋ Ninive yotpärareken kuŋkuk. Ninive uwä yotpärare taŋiŋinik, kukŋi ŋonitä kukŋi udude kweno uwä edap yaräkubä tärewek. ⁴ * Eruk, Jona yotpärare gägäniken yäput peŋpäŋ kepma kubä kuŋpäŋ yotpärare bämopiken itkaŋ gera terak ŋode yäŋjahäŋkuk; Edap 40 ude täreŋjirän Ninive yotpärare api peŋ awähurek! yäk.
⁵ Jonatä ude yäŋjirän eruk, Ninive mäheŋitä Anutu täŋo man nadäwä bureni täŋkuk. Nadäwä bureni täŋpäpäŋ mominita nadäwätäk täŋpäŋ, nak jop irit kadäni peŋpäŋ tek waki-wakipäŋ täŋkuŋ. Ekäni iroŋi kudup udegän täŋkuŋ. ⁶ Täŋjirä Ninive nanik täŋo intäjukun ämatä biŋam u nadäŋkaŋ akuŋpäŋ tek täga yäŋopmäŋpäŋ peŋpäŋ tek waki-wakipäŋ täŋpäŋ päŋku kädäkut gänaŋ maŋit itkuk.
⁷ Täŋkaŋ Ninive ämawebe kuduptagäntä nadäkta manbiŋam ŋode pewän kuŋkuk; Intäjukun ämakät epän ämaniyetä ŋode peŋ täwetkaŋ, Kubätä ketem kubä nämoinik näŋpek. Äma ba yawak, ketem ume nämoinik näneŋ yäk. ⁸ Nämö! Äma ba yawak imaka, tek waki-wakipäŋ täŋput. Täŋpäŋ ämawebe kuduptagäntä Anutuken yäŋapik man kehäromi yäneŋ. Täŋpäŋ kuŋat-kuŋari waki u ba ämik täktäk täk täkaŋ u peneŋ! yäk. ⁹ Ude täŋjirä Anututä butewaki käwep nadäŋ nimiŋpäŋ ninta kokwawak nadätak u peŋjirän nämö paotne yäk.
¹⁰ Täŋpäkaŋ manbiŋam pewän kuŋkuko u nadäŋpäŋ buramiŋpäŋ ämawebe kudup wakiwaki mäde ut imiŋjirä Anututä yabäŋkuk. Yabäŋpäŋä nadäk iŋitkuko u yäpmäŋ äyäŋutpäŋ kowata pewän ahäŋ yämikta nadäŋkuko u peŋkuk.

* 2:8: Sam 31:6 * 3:4: Mat 12:41; Luk 11:32

4

Anututä Jona bänep äyäjutta man iwetkuk

¹ Anututä ude täñjirän Jona u kawän nämo tägawäpän kokwawak tañi nadänjuk.

² * Kokwawak nadänpän yänjapik man terak Yawe ñode iwetkuk; Yawe, jide? Näk komenaken itkañ gäk ude api täñpen yän nämo yänkut? Bureni, ude api täñpen yän nadänkuro unita Tasis komeken ämetpeñ kuñkut yäk. Mebärika ñode nadänkut; Gäk Anutu orakorak mähemi. Gäk bänep ironka nitek. Kokwawakka bäränek nämo ahäk täyak. Butewaki nadäk-nadäkka u ärowani. Täñpän bänepka äyäjutpäñ äma täño momi peñ yämikta pidäm tak täyan. ³ * Unita Yawe, gäk nabä kätänjiri kañ kumba yäk. Näk kumäkta gäripi nadänkañ, itta gañani nadätat yäk.

⁴ * Ude yäwänä Yawetä ñode iwetkuk; Kokwawak nadätan u täga täyan? Nämo!
⁵ Yawetä ude iweränkañ Jona yotpärare gägäniken edaptä abani käda kuñkut. Ukäda päñku yottaba kubä täñpän äyünken mañit itkuk. Yotpärare u jide ahän imän kawa yänkañ itkuk. ⁶ Irirän Yawe Anututä nadänjirän päya keräpi kubä tädotpäñ bäränek tägañkuk, u Jonata äyuj täñ imiñpäñ edap täño komi yäpmän äpäkta. Täñjirän Jonatä päya unita gäripi pähap nadänjuk. ⁷ Täñpäkañ patkuko yänjirän tamimañ Anututä gwak kubä iwet-pewän äbänpän päya u mebäri näñ täkñepewän kubit tañjuk. ⁸ Eruk edap bämop tawänä Anututä nadänjirän mänit kädäp ikek piänjuk. Piänjirän edaptä Jona gwäkiken iñpewän kehäromini paorirän ini kumba yän nadänpän yänjuk; Näk itta gañani nadänpän kumäkta täga nadätat yäk.

⁹ Ude yäwänä Anututä iwetkuk; Gäk päyata kokwawak nadätan u täga täyan? Ude yäwänä Jonatä yänjuk; Ei, kokna wañjä tägatak! Kokwawak tañi nadäk täyat unita kumäkta gäripi nadätat yäk.

¹⁰ Yäwänä Yawetä kowata ñode iwetkuk; Gäk päya unita piäni kubä nämo täñkun yäk. Ba watäni iriri nämo äronpäñ tägañkuk. Päya u bipani kubäken ahänkañ bipani kubäken paorako unita imata butewaki nadän imitan? ¹¹ * Täñ nähä Ninive yotpärare pähap unita butewaki täga nämo nadäwet? Yotpärare uken ämawebe 120 tausen ude bumik it täkañ. U kädet täga iwatta guntak täkañ. Ba yawak imaka bumta itkañ. Unita imata butewaki täga nämo nadän yämet?

* 4:2: Kis 34:6 * 4:3: 1Kin 19:4 * 4:4: Mat 20:11-15 * 4:11: Sam 145:8-9,15-16; Mat 18:33; Luk 15:29-32

Maika Asiria naniktä Juda ämawebe komi piäken api yepmanpek

5

Maika 5:2-5

Intäjukun äma kubätä Betlehem komeken api ahäwek

²* Yawetä ñode yäyak;

Betlehem Efrata, gäk Juda kome täño yotpärare päke unitäño täpuri ude itan. Upänkañ inken intäjukun äma pähap kubä api ahäwek. Ahänpän näkñaken äbot, Isrel ämawebe u näkño wäpna terak api yabän yäwarek. Äma unitäño oraniye uwä bianinik umu ahänkuñotä ahän yäpmän äbäkañ. ³* Unita Yawetä Isrel äbot iwan kerä terak yepmanpän it yäpmän kuñtäko webe kubä Ekänitä iwoyänkuko unitä nanak api bäyawek. Kadäni uken intäjukun äma unitäño noriye ätu ämatä komeken komi epän terak itkuño u äbänpän Isrel noriyekät äneñi kubäkengän api itneñ. ⁴* Täñpakan intäjukun äma unitä yawakiye Yawe Anutuni täño kehäromi ba wäpi ba epmäget kudäni uterak watä kehäromi api it yämek. Watä it yämiñirän säkgämän api itneñ. Täñkañ äma unitäño kehäromi ba wäp biñam ärowanitä komeni komeni api kuñ morewek. ⁵* Ude täñkañ bänep kwini täño mähemi ude api it yämek.

6

Maika 6:1-8

Yawetä Isrel ämawebe manken yepmanpek

¹ Yawetä man yäyak ño juku peñpän nadäwut! Näkä in manken tepmanjat ñowä mebariñin yänahänpän näwerirä pom imaka, nadäwut! ² Oi pom, in ba kome täño meham kehäromi tärek-täreki nämo it täkañ in juku peñpän Yawetä Isrel ämawebe manken yepmanpän man piä täñpayän täyak ño nadäwut.

³* Yawe näkä ñode täwet yabätat; Ämawebenaye, näkä goret jide täñ tamiñkut? Ba bäräpi jide u pewa ahän tamiñkut? Unita kowata näwerut! ⁴* Näkägän Isip kome, komi piäken nanik in wädän tädotpän tämagut yäpmän äbut. Kädet täwoñäreñpän yän-täkñat yäpmän äbäktä Moses kenta Aronkät Miriam upän iwoyänpän yepmankut. ⁵* O ämawebenaye, Moap nanik täño intäjukun äma wäpi Balak unitä waki täñ tamikta nadäk tawañ peñkuko unita juku piwut. Ude täñ tamikta nadäk tawañ peñirän Beo täño nanaki Balam unitä Balak iwetkuko unita imaka, nadäwut. Ba bämop äma ätu topmäk-topmäk täño gäpe Gilgal yotpärare yäpmän kuna yänpän Sitim kome peñpeñ kuñtängän ume tañi kubäken ahänirä kudän näkä pewa ahänkuño unita juku piwut. Imaka udewanita juku pinayän täño uyaku injin täñkentän tamikta jide täñ tamiñkuro u api nadänpän yäpmän kuñatneñ.

Kudän Yawetä gäripi nadäk täyak unita man

⁶ Yawe Anutu kunum gänañ nanik u iniñ oretta äbänpänä imatäken upän täga yäp-mänkañ äbet?

Bulimakau nanaki säkgämäninik upän yäpmän päbä irona ude täga iñiñ imet?

⁷ Ba sipsip ämani tausen mäyapinik inamiken yäpmän äbänjira gäripi nadäwek ba nämo? Ba oliñ gäkñi käbot tausen mäyapinik udepän yäpmän äbänjira Yawetä unita gäripi nadäwek ba nämo?

* 5:2: Mat 2:6; Jon 7:42 * 5:3: Mat 12:50; Rom 9:23-28, 11:5 * 5:4: Ais 40:11, 49:9-10; Ese 34:23-24; Jon 10:24; Sam 45:6; Mat 25:1; Efe 1:13 * 5:5: Ais 9:6; Luk 2:14; Jon 14:23; Efe 2:14-17 * 6:3: Sam 50:7, 81:8,13; Rom 3:4-5, 3:19 * 6:4: Kis 4:10-16, 12:50-51, 15:20 * 6:5: Nam 22:2-24:25; Jos 3:1-4:19

Ba nanakna intäjukun nanik mominata kowata utpäŋ iniŋ kirewero uwä injamiken tågawek?

⁸* Ude nämo! Yawetä kädet täga nintä täkta uku bian niwetpäŋ niwoŋärenkuk. Unita kädet ugänpäŋ täkta nadäk täyak. Kädet u ŋode;

Ämata kudän siwoŋi täŋ yämiŋkaŋ orakorak kädet iwatpäŋ nininta nadäna äpani täŋpäpän Anutunin gämoriken kuŋatpäŋ ukät bänep kubägan itne.

* 6:8: Stt 18:9; Sam 73:28, 37:26; Ais 58:6-9; Hos 6:6; Efe 4:32; Jem 4:6-10; 1Pi 5:6

Habakuk Bäräpi gänaŋ iritta man

Habakuk 1:1-3, 2:1-4

Ämawebe siwoŋi uwä nadäkinik terak it täkaŋ

¹ Man ŋo Yawetä profet Habakukta imaka kubä döpmonken bumik ude imiŋkuk;

² Yawe, näk kadäni käroŋi gäkken gera yäk täyat u kadäni jidegän nadäŋ namiŋpäŋ nin api täŋkentäŋ nimen? Täŋjiri imaka waki ahätak u nin nämo täŋpän waneŋ. ³* Näk bäräpi ämawebe äbotken ahäŋirän wari kakta nämo nekaŋ. Unita mebäri imata iwan yabäŋ äwaräkuk täŋjiri ämawebe äbot ŋo täŋpä wakaŋ? Komeni komeni ŋo yabäŋira iwantä ämawebe äbot täŋpä wawäpäŋ tuŋumi bok täŋpä wakaŋ. Täŋpäŋ yäŋarahut-arahut ba ämik bumta täŋ itkaŋ.

2

¹ Näk nadäwätäkna Yawe iwetkuro unita kowata nadäkta yot käroŋi, iwantä äbäŋirän yabäkta punin unu äro itkut. Äro itkaŋ kowata nadäŋkaŋ kaŋ iwera yäŋpäŋ itsämbut.

² Täŋjira Yawetä näwetkuk; Näkä man döpmonken gäwerayäŋ täyat u mobä kwäkä yäwani ätu yäpmäŋkaŋ uterak säkgämän kudän täŋpäŋ peŋjiri äma kubätä daniwayäŋ nadäŋpäŋä bäräŋeŋ täga kaŋpäŋ api daniwek. ³* Unita jop kudän täŋpäŋ peyi. Imaka ahäwayäŋ täko unitäŋo kadäni nämo keräp täyak. Upäŋkaŋ kadäni käroŋi nämo iriri kudän gäwoŋjärewayäŋ nadätat u api ahäwek. Bäräŋeŋ nämo ahätak yäŋ nadäweno upäŋkaŋ muni kubägän iriri api ahäwek. ⁴* Man u ŋode; Äma näk mäde ut namiŋpäŋ kädet waki mebäri mebäri täk täkaŋ u nämo api itneŋ. Täŋ äma siwoŋiwä nadäkinikitä täŋkentäŋ yämiŋirän api itneŋ.

* 1:3: Mat 10:16; 2Pi 2:8 * 2:3: Apos 1:7; 2Te 2:6-8; Jem 5:7-8; Hib 10:36-37 * 2:4: Rom 1:17; Gal 3:11; Hib 10:38

Sefanaia

Anutu täño man piä tärek-täreki unita man

3

Sefanaia 3:14-18

Oretoret täño kap kubä

¹⁴ Oi Isrel ämawebe, Jerusalem täño äperiye, in gera yänpäj oretoret terak kap tewut. Bänep täga nadänpäj oretoret bumta-inik tänpüt.

¹⁵ U imata, Yawetä komi tamiñ yäpmäj äbuko eruk apiño nadäj tama yänpäj intäño iwan kudup däpmänpäj yäwat kiretak.

Nadäkañ? Isrel täño intäjukun äma bureni, Yawe uwä inkät it täyak unita in imaka kubäta wari nämo api umuntäneñ.

¹⁶ Tänpäkañ kadäni uken Jerusalem ämawebe ñode api yäwetneñ; Imaka kubäta nämo umuntänpäj bänepjin nämo pewä putäreneñ.

¹⁷ * Nämo! Yawe Anutujin inkät itkañ kehärominitä täñkentäj tamiñpäñ iwan keriken nanik bureni api tämagurek.

Unitä inta gäripi pähap nadäj tamiñpäñ iritjin api täñ-kodaktañ tamek. Täñkañ inta oretoret tänpäj kap api taniñ ubiñ tewek, ämawebetä orekirit kadäniken oretoret täk täkañ ude.

¹⁸ Tänpäkañ Yawetä ñode täwetak;

Näkä taniñ kawa tänpäj komejinken äneñi api yäñ-täkñat yäpmäj äbet. Ude täñira iwan iñamiken mäyäk nadäñkuño u api paorek.

* 3:17: Sam 24:8-10; Ais 9:6, 12:2; Hib 7:25; Sam 147:11, 149:4; Ais 62:4-5; Luk 15:5-6,23-24; Jon 13:1

Sekaraia Ämawebe bänepi tänpidäm takta man

9

Sekaraia 9:9-12

Bänep kwini mähe mi äbätak!

⁹* Yawetä ñode yäyak;

Eruk Jerusalem nanik ämawebe, in bumta oretpäñ oretoret gera yäwut!

Intäjukun ämajin inken äbäjirän kawut!

U kudän siwoñi ba ämawebe yäpätägakta kehäromi niked äbäj tamitak.

U bänep kwini tänpänitä doñki nanak terak mañitkañ äbätak.

¹⁰* Unita nadäkot! Iwantä Jerusalem yotpärareken ämik tuñum inkät ämik pewä ahäkta yäpmäj äbuño u näkä api pewa paotneñ. Bureni, ämik täño hos, karis ba äpa kuwek u kudup api paotneñ.

Ude täñira intäjukun ämajin uwä äma äbori äboriken bänep kwini terak irit täño manbiñam yäjähäñpäñ api yäwerek.

Täñpäkañ kome yabäj yäwat täyak u gwägu pähap ño kädatä päñku ban udude pätak ude. Komeni täño бага uwä ume wäpi Yufretis u yäput-peñkañä komeni komeni api kuñ morewek.

¹¹* Täñpäkañ Yawetä äneñi ñode yäkgän täyak; Juda äma intäño orajiyekät topmäk-topmäk kubä täñkuro u tom däpmäñkañ unitäño nägäri terak täñkehärom täwani.

Topmäk-topmäk unita yäñpäñ komi piä, kome kawuki umeni nämo ñoken nanik pit tamiñpäñ taniñ kireñpewa api peñpeñ kuneñ.

¹² Näk ude täñkentäj tamikta yäjira bänepjin pidäm täkañ unita kome, komi piä tak täkañ u peñpäñ komejin kujatken äneñi kuñkañ säkgämän kañ irut.

In komi piä täñ itkañ upäñkañ kowata täga tamayäj täyat uwä komi apiño nadäkañ u irepmitpäñ kowata säkgämäninik api tamet.

12

Sekaraia 12:7-10

Yawetä Jerusalem nanik iwan keriken api yomägarek

⁷ Yawetä ñode yäyak;

Yawe näkä Juda nanikta kehäromi yäpmäkta intäjukun api täñkentäj yämet. Täñira Devit täño äboriye wäp biñam ba Jerusalem nanik täño wäp biñamtä Juda nanik täño nämo api yärep mirek. ⁸ Täñpäkañ kadäni uken Yawe näkä Jerusalem nanik api täñkentäj yämet. Täñira ämawebe kehäromini nämotä Devit kehäromi niked itkuko ude api itneñ. Täñpäñ Devit täño äboriyetä Jerusalem nanikta intäjukun api täñ yämineñ, Yawe täño añero ba Anututä ini täñ yämeko ude. ⁹ Täñkañ kadäni uken näkä äma äbori äbori Jerusalem täñpäwakta äbäk täkañ uwä api däpmäj morewet.

¹⁰* Täñpäkañ Devit täño äboriye ba Jerusalem ämawebe näkä orakorak kädet ba yäñapik man yäkyäk kädet iwatta kehäromi api piñ yäbaret. Ude täñira äma yäput pewä kumbuko u kañpäñ konäm butewaki jägämi pähap api täñ imineñ, miñjiye naniyetä nanakiye tepi ba intäjukun naniktä kumbänkañ täneño ude.

* 9:9: Ais 9:6-7; Jer 23:5-6; Mat 1:21, 21:5; Rom 3:24-26; Jon 12:14-16 * 9:10: Apos 10:36; Rom 15:9-13; 2Ko 5:18; Efe 2:13-17; Rev 11:15 * 9:11: Mat 26:28; 1Ko 11:25; Hib 9:14-26 * 12:10: Jol 2:28; Apos 10:45; Tai 3:5; Rom 8:15,26; Mat 24:30; Jon 19:37; Rev 1:7; Hib 12:2

Malakai Anututagän nadäj imikinik täneŋta man

2

Malakai 2:1-10

Yawetä bämop äma jukuman yäwetkuk

¹ Yawe kehäromi mähemitä bämop äma ŋode yäwetkuk; Man kehäromi yäwayänj täyat uwä intä nadäkta. ² * Piä täk täkaŋ u kudup terak wäpna biŋam punin peneŋ. Manna nämo nadäj namiŋpäŋ ärowani täŋ naminayänj täŋo uwä in api täŋpa wanenŋ. Ba iron, täŋ-mehamtaŋ tamikta yäpmäk täkaŋ u imaka, api täŋpa wanenŋ. Bureni, manna nadäj äwaräkuk täŋkuŋo unita imaka tägajin uku täŋpa waŋkuŋ! ³ Unita nanakjiyeta komi api yämet. Ba tom ärawata ijiŋ namani täŋo kok yäpmäŋpäŋ iŋamjin dapunken api wopet. Ude täŋ tamiŋira kokjiraŋ ukät in bok api täŋjurenŋ täŋpä kuneŋ. ⁴ * Ude täŋ tamiŋira ŋode api nadäneŋ; Man kehäromi niwetkuko u Yawe kehäromi mähemitä ini bämop äma wäpi Livaikät topmäk-topmäk bian täŋkuko u nämo wärämuppäŋ irepmitneta niwetkuk yänj nadäneŋ.

⁵ * Topmäk-topmäk Livaikät täŋkuro uterak irit käroŋi säkgämän itta yänjtäreŋ imiŋkut. Ude yänjtäreŋ imiŋkuro unita gämotnakengän itpäŋ naniŋ oretta yäwani. U bureni, gämotnakengän itpäŋ oraŋ namiŋpäŋ kuŋatkuk. ⁶ U ämawebe kädet siwoŋi täŋpeŋ kuŋattagän yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuk. Täŋkaŋ kädet waki täkta kubä nämo yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkuk. Ude täŋkuko unita näkkät bänep kubägän itpäŋ siwoŋi kuŋatkaŋ ämawebe mäyap kädet waki mäde ut yämikta täŋkentänj yämiŋkuk. ⁷ * U imata, bämop äma täŋo piä uwä ämawebe näkŋo mebäri siwoŋi nadäwä tumäkta yäwetpäŋ yäwoŋäreŋk täneŋ. Uwä Yawe kehäromi mähemi näkŋo man yänjahäwani äma unita ämawebetä näkŋo gärip kaŋpäŋ nadäkta bämop äma uken kuneŋ.

⁸ * Upänkaŋ bämop äma apiŋo nanik in uwä näkŋo kädet siwoŋi u irepmit morekaŋ. Täŋkaŋ nadäk mebäri mebäri terak yäwetpäŋ yäwoŋäreŋk täŋirä ämawebe mäyaptä kädet siwoŋi nämo iwatkaŋ. Bureni-inik, orajin Livaikät topmäk-topmäk täŋkuro u wärämuppäŋ irepmit morekaŋ. Yawe kehäromi mähemi näkä ude yäyat. ⁹ In näkŋo man nämo buramik täkaŋ. Täŋkaŋ ämawebenaye yäwetpäŋ yäwoŋäreŋk täk täkaŋken uken ŋode täk täkaŋ; Ätu gäarak itkaŋ ätuwä yabänj yäk täkaŋ. Ude täk täkaŋ unita näkä Isrel äbot u täŋpewa inta nadäwä äpani täŋpöpäŋ mäde api ut tamineŋ.

¹⁰ Nadäkaŋ? Nin kuduptagän nanin kubägän. Anutu täŋpäŋ nipmanŋpani kubä ugän. Upänj jide unita notniyekät kowat nadäj imän tänaŋipäŋ nadäj äwaräkuk täk täkamänj? Ude täk täkamänj uwä topmäk-topmäk Anututä oraniyekät täŋkuko u wärämuppäŋ irepmit täkamänj.

3

Malakai 3:1-5

Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp täyak

¹ * Yawe Kehäromi mähemi näkä ŋode yäyat;

Näkŋo kädet täwitta yänjahäwani ämana kubä intäjukun api tewa kwek yäk. Kuŋirän pit kubägän Ekäni unita wäyäkŋek täkaŋ uwä iniken kudupi yotken api kwek. Bureni, topmäk-topmäk kubägän unitäŋo yänjahäwani äma, unita gäripi pähap nadäk täkaŋ unitä bureni api ahäwek yäk.

* 2:2: Sam 81:11-12 * 2:4: Nam 3:11-13 * 2:5: Nam 25:12 * 2:7: 2Ti 2:24-25; 2Ko 5:20; 1Te 4:8 * 2:8: Mat 15:2-5, 18:7; Luk 11:46; Rom 2:19-24, 14:21; Tai 2:8 * 3:1: Mat 11:10; Mak 1:2; Luk 1:76, 7:27

²* Upänkañ äbayän täyak kadäni uken netätä kehärom tañpän unitäño man epän täga api irepmirek? Ba netätä täpäneñpän inamiken täga api irek? Nämo, kädäp komi, gol kenta siliwa ijiwani udewanitä-yän api äbek. Ba sop kehäromi nitek, tek garok bäräneñ yäwat kirewani udewanitä api äbek. ³* Uwä Anutu täño bämop äma yäpmän danikta kädäp komi nitektä siliwa gol ijiñpewä jirañ inigän kuk täkañ udegän api yäpmän daniwek. Yäpmän daniñpän äma siwoñgän itpäñ bänep siwoñi terak Yawe näka ärawa api täñ namineñ. ⁴ Ude täñirä Juda ba Jerusalem naniktä ärawa täñ naminiñä käwa api tagawek, bian täk täñpani ude.

⁵* Täñpän Yawe Kehäromi mähemitä ñode yäkgän täyat; In yäpmän danikta api ärewet yäk. Äreñpän äma näka nämo umuntañpän äma yärat-yärat täk täkañ, ba kubokäret täk täkañ, ba man käbeyäken jopman yäk täkañ, ba epän ämaniye gwäki säkgämän nämo yämik täkañ, ba webe kajat ba ironi kodäñani täñyäkñarani täk täkañ, ba äma äbanita waki täñ yämik täkañ u kudup bäräneñ api yäpmän daniwet yäk.

4

*Malakai 4:1-6**Yawe täño kadäni pähap api ahäwek*

¹* Yawe kehäromi mähemitä ñode yäyak;

Kepma pähap kubä bureni-inik api ahäwek. Kepma uken ämawebe inita nadäñirä ärowani täñpanikät wakiwaki täñpani unitä mup kubit täwani ude äworeñirä kädäptä kudup api ijiñ paotneñ. Kokoki täpuri kubä nämo api itneñ. ²* Täñ, näk wäpna biñam orañ namik täkañ inken näkño yäpä-siwontak piä kehäromitä edap dapuritä-yän abäñ tamiñpän yäpätagañ tamek. Ude täñ tamiñirän oretoret bumta, bulimakau nanakitä yewa gänañ naniktä äpämañ päñku täñoret täk täkañ ude api täneñ. ³* Kadäni piä ude täñpayän täyatken inä äma wakiwaki yärepmitpäñ kugun ude parirä uterak yeñtäñ kuñ äbäk api täneñ. Yawe kehäromi mähemi näkä ude yänkehärom täyat.

⁴ Unita in näkño бага man, piä ämana Mosesta Sinai pom terak imiñkuro unita nämo guñ täneñ. Man imiñkuro u Isrel ämawebe in kuduptagäntä iwatneñta imiñkut.

⁵* Täñpäkañ Yawe näkño kadäni umuri pähap unitä nämo ahäñirän intäjukunä profet Elaija api taniñ kirewet. ⁶ Elaija u taniñ kireñira nädanani täño kokwawak yäpäñ-siwonj tawäpäñ api yepmañpek. Ude täñkentän tamikta nadäk nämo peyat yäwänäku äbä komejin täñpa wakkäneñ.

* 3:2: Mat 3:7-12, 21:41-44, 23:13; Luk 7:23, 21:36; Hib 10:28-29, 12:25; Rev 1:7; Rev 6:17; 1Ko 3:13-15 * 3:3: Luk 3:16; Efe 5:26-27; Tai 2:14; Hib 12:10; 1Pi 1:7, 4:12-13; Jon 4:24; Rom 12:1; Plp 2:17; 2Ti 4:6; Hib 13:15-16; 1Pi 2:9; Rev 5:10
 * 3:5: Sam 50:3-6; Hib 10:30-31; Jem 5:8-9; Jud 1:14-15; 1Ko 6:9-10; 1Te 4:6; Hib 13:4; Rev 21:8, 22:15 * 4:1: Sam 21:9; Mal 3:2; Mat 3:12; 2Te 1:8; 2Pi 3:7 * 4:2: Sam 85:9; Ais 50:10; Luk 1:50; Rev 11:18 * 4:3: Rom 16:20; Rev 11:15, 14:20 * 4:5: Mat 11:14, 17:10-13; Mak 9:11-13; Luk 1:17; Jon 1:21

Matiyu

Matiyutä Juda ämawebeta yänpän Jesu täño manbiñam ño kudän täñkuk

Jesu täño oraniye wäpi tawañ

Luk 3:23-38

¹ * Man pätkañ ñowä Jesu Kristo oraniye täño wäpi tawañ. Tänpän Jesu täño orani pähap u wäpi Abraham, bian-inik itkuko u. Tänpän Abraham täño yeri ahän yäpmän abänkä uterak orani kubä wäpi Devit ahänkuk. Tänpän Devit täño yeri ahän yäpmän abänkä u punin terak Jesu ahänkuk. ² Eruk Jesu täño oraniye tawañ ahän yäpmän äbuño unitäño manbiñam u ñode;

Intäjukun-inik Abrahamtä nanaki Aisak bäyañkuk.

Tänpän Aisaktä Jekop bäyañkuk.

Jekoptä Judakät noriye ätu bäyañ yepmañkuk.

³ * Judatä Peres-kät Sera bäyañkuk. Yarä unitäño miñi wäpi Tama.

Tänpän Perestä Esron bäyañkuk.

Esrontä Ram bäyañkuk.

⁴ Ramtä Aminadap bäyañkuk.

Tänpän Aminadaptä Nason bäyañkuk.

Nasontä Salmon bäyañkuk.

⁵ * Salmontä Boas bäyañkuk. Boas täño miñi Rahap.

Tänpän Boastä nanaki Obet bäyañkuk. Obet täño miñi u Rut.

Obettä Jesi bäyañkuk.

⁶ * Jesitä Devit bäyañkuk. Devit u Juda täño intäjukun äma itkuk.

Tänpän Devit täño nanaki Solomon. Solomon u miñi Devittä Uria webeni yomä-gatkuko unitä bäyañkuk.

⁷ Tänpän Solomontä Rehoboam bäyañkuk.

Rehoboamtä Abiya bäyañkuk.

Abiyatä Asa bäyañkuk.

⁸ Tänpän Asatä Jehosofat bäyañkuk.

Jehosofattä Jehoram bäyañkuk.

Jehoramtä Usia bäyañkuk.

⁹ Tänpän Usiatä Jotam bäyañkuk.

Jotamtä Ahas bäyañkuk.

Ahastä Heskia bäyañkuk.

¹⁰ Tänpän Heskiatä Manase bäyañkuk.

Manasetä Emon bäyañkuk.

Emontä Josaia bäyañkuk.

¹¹ * Tänpän Josaiatä Jehokin-kät noriye bäyañ yepmañkuk. Uwä Babilon ämatä Juda ämawebe yämagut päñku Babilon komeken yepmañpäñ komi epänken yepmañkuño kadäni uken ahänkuñ.

¹² * Tänpän komi epänken pen irirä Jehokintä Sealtiel bäyañkuk.

Sealtieltä Serubabel bäyañkuk.

¹³ Serubabeltä Abiut bäyañkuk.

Abiuttä Eliakim bäyañkuk.

Eliakimtä Aso bäyañkuk.

* 1:1: 1Sto 17:11; Stt 22:18 * 1:3: Stt 38:29-30; Rut 4:18-22 * 1:5: Rut 4:13-17 * 1:6: 2Sml 12:24 * 1:11: 2Kin 24:14-15; 2Sto 36:10; Jer 27:20 * 1:12: Esr 3:2

¹⁴ Tänpäj Asotä Sadok bäyaŋkuk.

Sadoktä Akim bäyaŋkuk.

Akimtä Eliut bäyaŋkuk.

¹⁵ Eliuttä Eleasa bäyaŋkuk.

Eleasatä Matan bäyaŋkuk.

Matantä Jekop bäyaŋkuk.

¹⁶ Jekoptä Josep bäyaŋkuk.

Josep uwä Maria Jesu bäyaŋkuko unitäŋo äpi.

Täŋkaŋ Jesu uwä Kristo, Anutu täŋo iwoyäwani äma u.

¹⁷ ŋode ahäj yäpmäj äbuŋ; Abrahamtä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan tänpäj nanak bäyaŋkuk. Pen udegän udegän täŋ yäpmäj abäntäko Devit ahäjirän kadäni 14 ude täŋkuk. Tänpäkaŋ Devittä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan tänpäj nanak bäyaŋkuk. Pen udetä udegän täŋ yäpmäj abäntäko kadäni Babilon komeken komi epän yämikta yämagut yäpmäj kuŋirä kadäni äneŋi 14 ude täŋkuk. Kadäni uken yäpüt perpäj nantä nanak bäyawänä nanaki unitä nan täŋkuk. Pen udetä udegän täŋ yäpmäj abäntäko kadäni äneŋi 14 ude tärenjirän Kristo, Anutu täŋo iwoyäwani ahäjŋkuk.

Mariatä Jesu Kristo bäyaŋkuk

Luk 2:1-7

¹⁸ * Jesu, Anutu täŋo iwoyäwani Kristo ahäjŋkuko unitäŋo mebäri ŋode pätak; Miŋi Maria u Josepta biŋam iwoyäwäkaŋ inigän inigän kuŋarirän Munapiktä ini kudän tänpewän Maria nanak kok irirän kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. ¹⁹ Ude ahäjirän äpi Josep u äma siwoŋi kuŋatkuko unita webeni Maria nanak kok ikek irirän kaŋpäŋ kaŋ pewa yäjkaŋ ŋode nadäŋkuk; Kwawak yäjahäwapäj mäyäk nadäweko unita käbop kaŋ pewa yäk. ²⁰ Josep ude tänpayäj nadänpäj kuŋarirän, Ekäni täŋo aŋero kubätä döpmonken ahäj imiŋpäŋ ŋode iwetkuk; Gäk Devit täŋo äbotken naniktä webeka Maria yäpmäktä nadäwätäk nämo täŋpen yäk. Nanak kok itak uwä Munapiktä ini kudän tänpewän ahätäk. ²¹ * Nanak bäyawayäj täko uwä ämani api bäyawek. Bäyaŋjirän wäpi Jesu yäj kaŋ iwet. Tänpäkaŋ wäp Jesu u mebäri ŋode; Unitä iniken äboriye momi täŋo topmäk-topmäkken nanik ketärenpäŋ api yepmaŋpek yäk. ²² Täŋkaŋ imaka kudup ahäjkuŋo u Ekänitä nadäjirän man profet biani kubätä ŋode yäjŋkuko u bureni ahäjŋkuk;

²³ * Webe gubaŋ, ämakät nämo pärani kubätä nanak kok itpäŋ bäyawayäj täko unitäŋo wäpi “Immanuel” yäj api iwetneŋ.

Täŋkaŋ wäpi “Immanuel” unitäŋo mebäri uwä Anutu nincken itak. ²⁴ Tänpäkaŋ Joseptä man u nadänpäj kikuŋtpäj aku Anutu täŋo aŋerotä man iwetkuko u buramiŋpäŋ Maria webenita yäpuk. ²⁵ * Webenita yäpukopäj bok nämo pat yäpmäj kuŋjirän nanak u ahäjŋkuk. Nanak u ahäjirän Joseptä wäpi “Jesu” yäj iwetkuk.

2

Guŋ äbotken nanik ätu Jesu känäyäj äbuŋ

¹ Eruk Mariatä Jesu Judia kome, Betlehem yotpärare-ken bäyaŋkuk. Äma ekäni wäpi Herot Juda ämawebe yabäj yäwat täŋkuko kadäni ugän bäyaŋkuk. Bäyawänkaŋ ätu itpäŋ äma guk täŋo kuŋat-kuŋat yabäjpäŋ-nadäwani ätu edap dapuri äbani käda naniktä Jerusalem äbuŋ. ² * Äbä ämawebe ŋode yäwet yabäjkuŋ; Nanak paki Juda ämawebe yabäj yäwarayäj täyak u de? Nin komenin-ken udu itkaŋ nanak paki u ahäjirän guk taŋi ahäjŋkuko u kaŋpäŋ nadänpäj akumaŋ iwet yäpmäj äbäkamäj. Nanak paki u kaŋpäŋ iniŋ oretnayäj äbäkamäj yäk. ³ Ude yäjirä Herottä nadäŋkaŋ kikuŋtpäj nadäwätäk pähap täŋkuk. Ba Jerusalem nanik ämawebe kudup manbiŋam u nadänpäj nadäwätäk udegän täŋkuŋ. ⁴ Herottä nadäwätäk tänpäj Juda ämawebe täŋo bämop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani äma kumän-tagän yäj-päbä yepmaŋpäŋ yäwet

* 1:18: Luk 1:27,35 * 1:21: Luk 1:31, 2:21 * 1:23: Ais 7:14 * 1:25: Luk 2:7,21 * 2:2: Nam 24:17

yabänjuk; E, Anutu täño iwoyâwani Kristo yän yäk täkañ u kome de ahäkta yâwani?
⁵ Ude yâwet yabänjirän iwetkuñ; U Judia kome Betlehem yotpärare-ken api ahâwek yän yäk täkamän yäk. Anututä Kristo uken api ahâwek yän yänjukko u profet kubätä ñode kudän täñjuk;

⁶* *Ai! Ämawebe Juda kome Betlehem yotpärare-ken nanik, in ñode nämo nadänej;*
Nin kome jopi-ken itkamän. Bämopnin-ken äma ekäni kubä nämo itak, ba bian nämo itkuk yän nämo nadänej.
Nämoinik! Inken intäjukun äma pähap kubä api ahâwek. Ahänpän näñjaken äbot, Isrel ämawebe u api yabän yâwarek. *Mai 5:2*

⁷ Täñpän Herottä man u nadänpän nadäwätäk täñpän äma nadäk-nadäk ikek edap dapuri äbani käda äbuño ukeño yän-päbä inigän yepmanpän yâwetkuk; Guk tañi kañkañ äbäkamän yän näwetkuño ukeño kadäni jidegän ahänjirän kañkuñ? ⁸ Ude yâwänä kowata iwerä nadänpänä jop ñode yâwetpän peñ yâwetkuk; In pänku ehutpän yän-wäyäkñepän nanak paki u kañ-ahänpänä äneñi päbä kañ näwerä nadäwa. Ude täñpäkañ näk imaka, pänku api iniñ oreret yäk. ⁹⁻¹⁰ Ude yâweränkañ kuñkuñ. Kumañ pänku guk tañi ini komeken kañkuño u äneñi kañkuñ. Kañpän oretoret pähap nadänkuñ. Täñpäkañ guk u intäjukun kuñjirän kañtäñ iwatkuñ. Kañtäñ iwarirä guk uwä yot nanak yamiñitä patkumäno u punin terak itkuk. ¹¹* Täñpäkañ yot gänañ äronpän Maria nanakikät irirän yabänpän gukut imäpmok täñpän nanaki u iniñ oretkuñ. Ude täñpän tuñum tägatäga, gol ba imaka käbäni tägatäga gwäki ärowani peñpän yäpmän äbuño upän peñ imiñkuñ. ¹² Ude täñkañ parirä Ekänitä dämpmonken yâweränkañ yänjewänä Herot irepmitpeñ käbop kukñi kädagän kumañ ini komeken kuñkuñ.

Jesu nädamiñi nani Isip komeken kuñkuñ

¹³ Eruk äma nadäk-nadäk ikek ukeño äyänjutpeñ ini komeken kuñjirä Ekäni täño añero kubätä Josep dämpmonken ahän imiñpän iwetkuk; Josep, gäk ño irentawä. Akuñkañ nanak yamiñi yän-yäkñat yäpmän metänpeñ pänku Isip komeken ahänpän itkañ näñño manta juku päram kañ täñpun yäk. Nadätan? Herottä nanak paki ño utta nadänkañ kädetta wäyäkñetak. ¹⁴ Añerotä ude iweränä akuñpänä nanak yamiñi yän-yäkñat yäpmän bipanigän Isip komeken metänpeñ kuñkuk. ¹⁵* Pänku uken ittän kuñjirän Herot kumbuk. Täñpäkañ imaka ahänjukko unita profet kubätä bian, Anutu täño meni jinom yäpmänpän ñode kudän täñjuk;
 Nanakna Isip komeken irirän gera yänjira äneñi äyänjutpeñ äbuk.
 Profettä man kudän täñjukko u kämi ude bureni api ahâwek yän nadänpän yänjuk.

Herottä nanak paki ämani kudup däpuk

¹⁶ Täñpäkañ äma nadäk-nadäk ikek ukeño Herot täñjikñatpeñ kuñjirä nadänpän kokwawak pähap nadänjuk. Kokwawak nadänjukko unita komi ämaniye peñ yâwetpewän Betlehem ba kome gägäni gägäni uken nanik nanak ämani obañ yarä nämo tärewani kudup kumän-kumän däpmän moreñkuñ. Äma nadäk-nadäk ikek ukeñonitä guk tañi u kadäni uken ahänjuk yän iwetkuño kadäni u nadän iwatpän nanak ämani obañ yarä nämo tärewani ugänpän kumän-kumän däpuñ. ¹⁷ Herottä ude täñjukko unita man profet Jeremiaatä ñode kudän täñjukko u bureni ahänjuk;

¹⁸* *Betlehem dubini-ken Rama komeken Isrel webe kubätä konäm butewaki jägämi-inik yänjirän nadänkuñ.*

Nanakiye kumbuño unita konäm kähän yänjirän iniñ bitnäna yänkañ täñpä wañkuñ. *Jer 31:15*

Jesu nädamiñi nani äneñi ini komeken äbuñ

* 2:6: Mai 5:2; Jon 7:42 * 2:11: Sam 72:10-15; Ais 60:6 * 2:15: Hos 11:1 * 2:18: Jer 31:15; Stt 35:19

¹⁹ Tãñpãkañ Josep Isip komeken pen irirãn Herottã kumbãnã Ekãni tãño añero kubãtä dãpmonken ahãñ iminãpãñ iwetkuk; ²⁰ * Josep, äma nanak ño urayãñ yãñkuko ukeño kumbuk. Unita gãk akuñkañ nanak yamiñi ño yãñ-yãkñat yãpmãñ Isrel komeken ku yãk. ²¹ Ude iwerãnã Josep ironi yamiñi yãmagurãn yãpmãñ Isrel komeken kuñkuñ. ²²⁻²³ * Kuñpãñã nadãñkuk; Herottã kumbãnkañ nanaki wãpi Akelaustã Judia nanikta intãjukun tãñpãñ itkuko unita Josep uken kwayãñ umuntañkuk. Tãñpãñ Anututã dãpmonken jukuman ätukãt iwerãnã kukñi kãdagãn kumañ Galili komeken kuñkañ Nasaret yotpãrare-ken yot tãñpãñ itkuj. Tãñpãñ Jesuta profet ätutã bian yãñkuño u bureni ahãñkuk. ñode yãñkuñ; Äma ño Nasaret nanik yãñ api iwetneñ.

3

*Jontã Anutu tãño manbiñam yãñahãñkuk**Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28*

¹ Eruk kadãni uken ume ärut yãmani äma wãpi Jontã kome jopi Judia tãño kome bãmopi-ken u pãñku itkuk. Itkañ manbiñam yãñahãk-ahãk epãn tãñ itkuk. ² * Tãñpãñ manbiñam ñode yãñahãk tãñkuk; Kadãni ño Anututã intãjukun itkañ yabãñ yãwat epãn bureni tãñ yãmayãñ tãko u kerãp tãyak unita bãnepjin sukureñpãñ kãdet wakiwaki tãk tãkañ u kumãn peñ morewut! yãk. ³ * Tãñpãkañ bianã profet Aisaiatã Anutu meni-ken yãpmãñpãñ Jonta yãñpãñ man ñode kudãn tãñkuk;

*Äma kubãtä kome jopi-ken pãñku itkañ gera ñode yãñ itak;**Ekãnitã äbãkta kãdet tãwirut!**Irit kuñat-kuñatjin kañ tãñsiwoñ tawut!**Ais 40:3*

Aisaiatã man ude kudãn tãñkuk.

⁴ * Tãñpãkañ Jon uwã tektawã but kubã wãpi kameri unitãño pujiñipãñ tãñpani upãñ tãñkañã piontawã but gupipãñ tãñpani upãñ yamãñ tãpãneñpãñ kuñat tãñkukonik. Tãñkañ ketemtawã kãpukbam-kãt kãhãrãp umeni bipiken nanik ugãnpãñ nak tãñkukonik. ⁵ Ude tãñkañ manbiñam u yãñahãñirãn ämawebe Jerusalem yotpãrare ba Judia kome ba Jodan ume kukñi kukñi uken naniktã bumta äbã ahãñ iminãpãñ manbiñam nadãñkuñ. ⁶ Manbiñam nadãñpãñ wakini yãñahãñirã Jontã Jodan ume gãnañ yãñ-yãkñat pãpmo ärut yãmik tãñkuk.

⁷ * Ude tãñkañ Parisi äma ätu ba Satyusi äbotken nanik ätu Jontã ume ärut nimãn yãñkañ uken äbãñirã yabãñkuk. Yabãñpãñ Jontã yãwetkuk; Wa! In bãnepjin nãmo sukureñkañ äbãkañ. In gãmoktã äbotken nanik! Anututã intãño momita kokwawak nadãñkañ tadãpayãñ tãko unita umuntañkañ gupjin-tãgãn äbãkañ? ⁸ Inã bãnepjin bureni-inik sukureñpãñ äma bãnepi sukurewani tãño kudãn kañ pewã ahãwut! ⁹ * ñode nãmo nadãneñ; Bãnepnin tãga. Nin oranin pãhap Abrahamtã äbotken nanik unita Anututa biñam itkamãñ yãñ nãmo nadãneñ. Nãmo! Anututã Abraham tãño äboriye ätu ahãwut yãñ nadãñpãñã mobã jopi ñopãñ tãga tãñpewãn ahãneñ! yãk.

¹⁰ * Upãñkañ man ñode nadãwut; Äma kubã pãya mujipi pogopigãn wãdãwani madãkta pinigoñ ket utak. Pãya, mujipi pogopigãn wãdãk tãkañ u kudup madãñpãñ ureñ tãñpãn kãdãpta biñam api kuneñ yãk.

¹¹ * Nãkã ume ärut tamik tãyat unitãño mebãri ñode; In wakiwaki tãk tãkañ u kumãn peñ moreñpãñ bãnepjin sukureñpãñ irit kuñat-kuñat siwoñi tãñpeñ kuñatta ume ärut tamik tãyat. Tãñpãkañ äma kubã wãpi biñam ikek mãden nãwatak. Unitãño kehãrominitã nãkño kehãromina irepmitak. Nãk äpani-inik unita u dubini-ken nãk

* 2:20: Kis 4:19 * 2:22-23: Luk 2:39; Ais 11:1, 53:2; Jon 1:46 * 3:2: Mat 4:17; Mak 1:15 * 3:3: Ais 40:3
 * 3:4: 2Kin 1:8 * 3:7: Mat 12:34, 23:33 * 3:9: Jon 8:33,39; Rom 2:28-29; Rom 4:12 * 3:10: Mat 7:19; Luk 13:6-9 * 3:11: Jon 1:26-27,33; Apos 1:5

itnarji nämö. Näk ume-inikpäñ ärut tamitat. Upänkañ äma unitäwä Anutu täño Munapik ba kädäp mebetpäñ bok api ärut tamek yäk.

¹²* Äma ekäni uwä ämawebe yäpmän danik epän täkta äbayän täyak. Yäpmän danik epän u man wärani ñode bumik api täñpek; Wit mujipi-kät gupi kubä-kengän itkañ u yäpmän daniñpäñ mujipi bureni inita yot kubäken peñkañä gupi kädäp kumäk-kumäki nämoken api ureñ täñpäñ äpmoner yäk. Jontä man ude yäwetkuk.

Jontä Jesu ume ärut imiñkuk

Mak 1:9-11; Luk 3:21-22

¹³ Täñpäñ Jontä ämawebe ume ärut yämiñ irirän Jesu Jontä ärut namän yänkañ Galili komeken naniktä abämañ Jodan ume, Jontä itkuk-ken u äbuk. Äbäñpäñ Jon iwetkuk; Näka ume ärut nami yäk. ¹⁴ Ude yäwänä Jontä iwetkuk; Ude nämö! Gäkä näka uyaku täga ärut namen. Imata gäkä ärut nami yän näwetan? ¹⁵ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni yäyan upänkañ apiño gäkä täga ärut namayän. Nek Anututä nadäñpäñ kädet peñkuko ugäñpäñ iwatde yäk. Ude iweränä Jontä mani buramiñpäñ ume ärut imiñkuk.

¹⁶* Ärut imänkañ ume gänañ naniktä abä itpäñ uterakgän kañkuk; Kunum aņerirän Anutu täño Munapiktä känaräm ude äpäñkañ gwäki terak mañirayän täñkuk. ¹⁷* Täñirän Anutu kunum gänañ gera kubä ñode yänkuk; ñowä näñaken bänepna gämäni yäk. U kañpäñ gäripi pähap nadäk täyat. Man ude yänkuk.

4

Satantä Jesu yän-ikñatkuk

Mak 1:12-13; Luk 4:1-13

¹* Jontä Jesu ume ärut imän täreñirän Satantä Jesu täñyabäkta Munapiktä yänikñat yäpmän kome jopi-ken päñku teñkuk. ²* Kome jopi-ken tewänkañ ketem kubä nämö nañkañ kepma bipani 40 ude itkuk. Ketem kubä nämö nañkañ it yäpmän kuñtäyon nakta wakiinik kubä iñkuñ. ³ Ude täñirän Satantä ahän imiñpäñä iwetkuk; Gäk Anutu täño nanak bureni-inik täñpäwä mobä itkañ ño yäweri ketem äworewäkañ nañ yäk. ⁴* Yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämö täñpayän. Anutu täño man kudän terak man ñode pätak; Äma kubätä ketem-tagän täga nämö irek. Anutu täño man kumän nadäñpäñ bänepi-ken peñpäñ kuñareko uyaku täga yäk.

⁵⁻⁶ Ude yäwänä Satantä yänikñat yäpmän Jerusalem kuñpäñ kudupi yot medäp terak päro punin-inik unu teñkañ iwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani;

Anututä aņeroniye watä it gamikta yepmañkuko unitä api orañpäñ gepmanerj.

Täñpäkañ kuroñka ba gukutka nämö api pimiñ tädoren.

Sam 91:11,12

Man ude pätak unita gäk Anutu täño nanak bureni-inik täñpäwä man u nadäñpäñ punin ñonitä kome umu tubäpel yäk. ⁷* Ude iweränä Jesutä yänkuk; Näk ude nämö täñpayän. Anutu täño manbiñam terak man kubä ñode pätak; Gäk Ekäni Anutuka mebärika kwawak pewi ahäwut yän jop nämö peñ iweren yäk.

⁸ Yäwänä Satantä Jesu pom károñi kubäken yänikñat yäpmän päro itkañ komeñi komeñi äma äbori äbori u ba unitäño tuñum pähap gäripi mebäri mebäri u iwoñäreñkañ ñode iwetkuk; ⁹ Gäk gukut imäpmok täñ namiñpäñ naniñ oreriri imaka päke yabätan ñowä täga ganiñ kirewet yäk. ¹⁰* Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Satan, gäk nabä kätäñpeñ ku! Anutu täño man ñode kudän täwani; Ekäni Anutujin u kubägän iniñ oretneñ. Unitagän watä epän täñ imineñ. Man ude pätak. ¹¹* Eruk Jesutä Satan ude iweränä teñpeñ kuñirän Anutu täño aņeroniyetä äbä täñkentän imiñkuñ.

* 3:12: Mat 13:30 * 3:16: Jon 1:32 * 3:17: Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18, 17:5; Luk 9:35 * 4:1: Hib 2:18, 4:15
* 4:2: Kis 34:28; Stt 3:1-7 * 4:4: Lo 8:3 * 4:7: Lo 6:16 * 4:10: Lo 6:13 * 4:11: Hib 1:6,14

Jesu Galili komeken epän yäput peñpän täñkuk

Mak 1:14-20; Luk 4:14-15, 5:1-11

¹²* Täñpäkañ Jon komi yot gänañ tewä irirän Jesutä biñam nadänpän äyänjutpeñ Galili komeken kuñkuk. ¹³* Pänku ini yotpärare Nasaret u ittängän eruk peñpeñ Kapeneam kuñkuk. Kapeneam uwä Galili gwägu dubini-ken itkuk. Kome u Sebulun kenta Naptali äbekiye oraniye täño kome. Ukäda päñku itkuk. ¹⁴ Jesutä kome u kuñatkuko unita bian profet Aisaiatä man ñode kudän täñkuko u bureni ahänkuk;

¹⁵ *Ai! In ämawebe Sebulun Naptalitä komeken nanik! Komejin Jodan ume udude käda Galili gwägu dubini-ken itak. Inä äma jopi, guñ äbotken nanik.*

¹⁶ *Upäñkañ bipmäñ urani-ken it täkañ u in peñyänjek pähap api käneñ.*

Kumbani komeken bumik it täkañ, nadäk-nadäkjin nämo pirärewani, inta peñyänjek pähap kubä ahän tamayän täyak. *Ais 9:1,2*

Aisaiatä man ude kudän täñkuko u bureni ahänkuk.

¹⁷* Täñpän Jesutä Kapeneam yotpärare-ken kuñkuko kadäni uken manbiñam yänjahäk epän yäput peñpän ñode yänjahänpäñ yäwetkuk; Bänepjin sukureñpän siwoñigän kuñarut. Anututä intäjukun itkañ äboriye yabän yäwatiniñ täñpayän täyak u keräp täyak yäk.

Jesutä iwaräntäkiye ätu yämagutkuk

Mak 1:16-20

¹⁸ Kepma kubäken Jesu Galili gwägu pomi terak kuñattängän yabänkuk; Äma yarä iniyat tuäni Saimon wäpi kubä Pita kenta monäni Andru gwägu tom yäpdayän tom wädäwani yäk mañpän äpmonirä yabänkuk. Äma yarä uwä moneñ epänta gwägu tom yäpmäk täñkumänonik. ¹⁹* Yäk mañpän äpmon irirän Jesutä yabänpäñ yäwetkuk; Eruk! Epän u peñkañ näk näwarun! Näk näwarirän gwägu tom yäpmäk takamän udegän ämawebe Anutu iwatta yäpmäk-yäpmäk epän api tamet yäk. ²⁰* Yäweränä uterakgän epäni u peñpeñ iwatkumän. ²¹ Eruk, ätukät kuñpänjä Sebedi nanakiyat wäpi Jems kenta Jon nani Sebedi-kät gäpe terak itkañ yäk tañi gwägu tom yäpani u ket ut irirä yabänkuk. ²² Yabänpäñjä näk näwarun yän yäwerirän uterakgän nani gäpe terak ugän irirän teñpeñ Jesu iwatkumän.

Jesutä ämawebe käyäm ikek yäpän tägañkuñ

²³* Täñpän Jesutä kome Galili dubini-ken itkuño u kudup kuñat moreñpän ämawebe käyäm mebari mebari nitek yäpän tägañit, käbeyä yot gänañ äronpäñ man yäwerit täñ yäpmän kuñkuk. Manbiñam Täga ñode yänjahänpäñ kuñatkuk; Anututä intäjukun itkañ äboriye yabän yäwatiniñ täñpayän täyak u ahätak yäk. ²⁴* Ude yäwerirän biñami Siria komeken kuñat moreñirän nadänkuñ. Nadänpäñjä ämawebe käyäm mebari mebari nitek, gup kähän nadäwani, äma mäjotä magärani, äma kwäyähäneñ täñpani, kumän-däpurek täñpani ba käyäm mebari mebari täñpani u kudup noriyetä yän-yäkñat yäpmän äbänjirä Jesutä yäpän tägañkuñ. ²⁵* Täñpänkañ äma äbot pähap kome uken-uken naniktä iwarän täñkuñ. Ämawebe Galili komeken nanik, Dekapolis komeken nanik, Judia komeken nanik, ba Jodan ume pomi terak naniktä äbä Jesu iwarän täñkuñ.

5

Jesutä pom terak päro man kudupi kubä yäwetkuk

Luk 6:20-26

¹⁻² Jesutä ämawebe äbot päke iwatkuño u yabänpäñ pom keräpi kubä terak äro mañitpäñ irirän iwaräntäkiye uwä dubini-ken tuägän äbä iräwä Jesutä manbiñam ñode yäwetpäñ yäwoñärek täñkuk;

* 4:12: Mak 6:17; Luk 3:19-20 * 4:13: Jon 2:12 * 4:17: Mat 3:2 * 4:19: Luk 5:1-11; Mat 13:47 * 4:20: Mat 19:27 * 4:23: Mak 1:39; Mat 9:35; Apos 10:38 * 4:24: Mak 6:55 * 4:25: Mak 3:7-8

- 3* Äma ini bänepitä näk momi äma äpani-inik yäj nadäk täkañ uwä säkgämän itkañ.
Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabäj yawat täyak.
- 4* Täjpäkañ äma iniken mominita nadäwä waki täjnpäpäñ konäm butewaki terak kuñat täkañ uwä säkgämän itkañ.
Bureni! Anututä ini bänepi api täjnpidäm tañ yämek.
- 5* Ba äma bänep kwini terak kuñat täkañ uwä säkgämän itkañ.
Bureni! Äma udewanita Anututä kome pähap ño inita biñam api yäniñ kirewek.
- 6* Täjpäpäñ äma irit kuñat-kuñat siwoñi u iwatta gäripi-inik nadäjpäñ ehutpäñ täk täkañ uwä säkgämän itkañ.
Bureni! Anututä äma udewani täño gäripini uwä api däpmäj täreñ yämek.
- 7* Täjpäkañ äma noriyeta butewaki nadäj yämik täkañ uwä säkgämän itkañ.
Bureni! Anututä äma udewanita butewaki udegän api nadäj yämek.
- 8* Ba äma bänep nadäk-nadäk imaka täga täktagän nadäñpeñ kuñat täkañ uwä säkgämän itkañ.
Bureni! Äma udewani uwä Anutu api kañ-ahäneñ.
- 9* Täjpäpäñ äma ämik ba duñwekwek däpmäj täkñek täkañ uwä säkgämän itkañ.
Bureni! Anututä äma udewani Näkño iroñinaye yäj api yäwerek.
- 10* Ba äma Anutu täño kädet siwoñi iwarirä äma ätutä iwan täñ yämik täkañ uwä säkgämän itkañ.
Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabäj yawat täyak.

11-12 * * Täjpäkañ intä näk nadäj namikinik täñjirä ämawebetä man jop yäj-täkñatpäñ, man wakiwaki täwetpäñ täwat kireñit api täneñ. Upänkañ ude täñjirä nadäwätäk nämo täneñ. Nämo, in säkgämän itkañ. Nadäkañ? Bäpäpi udewani intagän nämo täñ tamik täkañ. Profet biani itkuño unita udegän täñ yämikuñ. Täjpäkañ in kunum gänañ kowata täga api yäpneño unita bänep täga nadäjpäñ oretoret terak kuñat täkot!

Inä ämawebe täño pañ kenta topän ude itkañ

Mak 9:50, 4:21; Luk 14:34-35, 8:16, 11:33

13 Täjpäkañ Anutu täño ämawebeniye intä, ämawebe päke u bämopi-ken pañ gäripi nitek ude kañ kuñarut. Täjpäkañ gäripi paoreko uwä jide täjnpäna äneñi gäripi ahäwek? Nämo, pañ gäripi nitek nämo uwä mañpä kuñjirä ämawebetä yeñ awähutneñ. Unita pañ gäripi nitek ude kañ kuñarut!

14-15 * * Ba kubä pen ñode; Topäntä tañi iñjipäj ägoni säkgämän penyänek täkañ. In-täño irit kuñat-kuñatjin udegän. Äma kubätä topän iñjipäj käbop imata pewek? Ude nämo, iñjipäj kwawak peñjirän ägonitä kädet-ken peñ-yäñeñirän ämawebetä kwawakgän kañtäñ kuñatneñ. Ba yotpärare tañi kubä pom terak ireko uwä käbop täga irek? Nämo, kwawakinik irirän ämawebe bankentä täga käneñ. ^{16*} Täjpäñ in, irit kuñat-kuñatjin udegän. Anutu täño penyänek kudän bänepjin-ken itak u täjnpewä kwawak irirän kädet siwoñi kuñarirä ämawebetä tabänpäñ oretoret täjnpäñ Anutujin kunum gänañ nanik u iniñoret täneñ.

Jesu Anutu täño man biani wärämutta nämo äpuk

17* Jesutä ude yänpäñä äneñi ñode yänkuk; In Anutu täño бага man ba profet biani täño yäwetpäñ yäwoñäreke man täjnpäni u näkä däpmäj täkñekta äpuk yäj nämo nadäneñ. Näk u däpmäj täkñekta nämo äput. Nämo, u täñkehärom tañpewa bureni kwawak kañ ahäwän yänpäñ äput. ^{18*} Unita näk bureni täwetat; Baga man u bäräñeñ

* 5:3: Ais 57:15 * 5:4: Ais 61:2-3; Rev 7:17 * 5:5: Sam 37:11 * 5:6: Ais 55:1-2 * 5:7: Jem 2:13
* 5:8: Sam 24:3-4; Sam 51:10, 73:1 * 5:9: 1Jo 3:2-3 * 5:10: Hib 12:4; 1Pi 3:14 * 5:11-12: 1Pi 4:14; Jem 1:2
* 5:11-12: 2Sto 36:16; Apos 7:52; Hib 11:32-38; Jem 5:10 * 5:14-15: Jon 8:12, 9:5 * 5:14-15: Mak 4:21; Luk 8:16, 11:33 * 5:16: Efe 5:8-9; 1Pi 2:12 * 5:17: Mat 3:15; Rom 3:31, 10:4 * 5:18: Luk 16:17, 21:33

nämo api paorek. Imaka u ba u ahäkta yäwani Anutu täño man terak kudän täñkuño u bureni ahäwäkañ kunum kenta kometä paorirän uyaku Baga man u api paorek.

¹⁹ * Unita äma kubätä бага man täpuri-inik kubä irepmitpäñ ätu kädet udegän kañ iwarut yäñ yäñpäñ-yäwoñärek täñpayäñ täyak uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ wäpi biñam nitektä nämo api irek. Täñ, äma kubätä бага man u buramiñpäñ ätu kädet udegän kañ iwarut yäñ yäñpäñ-yäwoñärek täñpayäñ täyak uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ wäpi biñam nitektä api irek. ²⁰ Unita ñode täwera nadäwut; Baga man yäwoñärewni äma ba Parisi ämatä ñode yäk täkañ; Bureni, nin Anutu täño Baga man iwatpäñ siwoñi kuñat täkamäñ yäk. Ude yäk täkañ upäñkañ in u yärepmitpäñ Anutu täño gärip ugän kañ iwarut. Ude nämo tänayäñ täkañ uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ nämo api äroneñ.

Kokwawak nadäñpeñ kuñat-kuñatta man

Luk 12:57-59

²¹ * Jesutä ude yäñpäñ äneñi ñode yäñkuk; Anututä äbekjiye orajiye bian ñode yäwetkuk; Äma kubä kumäñ-kumäñ nämo uren. Äma kubä kumäñ-kumäñ urayäñ täyan uwä manken api iren yäk. ²² * Man ude yäwetkuko upäñkañ apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä noripakita kokwawak nadäñpeñ kuñarayäñ täyak uwä manken api irek. Ba äma kubätä noripaki man waki mäyäk ikek iwerayäñ täyak uwä man käbeyä-ken api irek. Ba äma kubätä noripakita kokwawak nadäñpäñ iniñ wärät man iwerayäñ täyak uwä geñi kädäp mebet ikek unita biñam api täñpek.

²³⁻²⁴ * Unita ket ñode nadäkot; Kadäni kubä gäk Anututa iron täñ ima yäñpäñä ñode käwep nadäwen; Näk imaka kubä täñkuro unita notnapak näka kokwawak nadatak. Ude nadäñpäñä imaka Anututa imikta yäwani u pewi irirän äneñi äyänjutpeñ päñku notkapak kokwawak nadäñ gameko uwä yäñhäñpäñ yäñpak tañkañ eruk äneñi äyänjut päñku imaka u Anututa täga imen.

²⁵ * Ba notkapak kubätä iwan täñ gamiñpäñ manken gepmañpayäñ yäñjirän nadäñpäñä manken nämo ahäñkañ päñku notkapak-kät yäñpäñ-nadäñpäñ bänep kubägän tädeñ. Ude nämo täñkañ notkapaktä jukun päñku gäkño mebarika yäñhäwänkañ gäk mäden kiwiwä man nadäwanitä komi äma yäniñ kireñpewän gepmäñjit päñku komi yotken gepmaneñ. ²⁶ Näk bureni täwetat. Gäk notkapakta momi täñ imeno u nämo täreñjirän gäk jop täga nämo ganiñ kirewä äpämañ kwen. Nämo, gäk notkapakta momi täñ imeno u suwawi tärewänkañ uyaku ganiñ kireñpewä äpämañ kwen! Upäñkañ jide täñpäñ moneñ yäpmäñkañ suwawi tärewäpäñ äpämañ kwen?

²⁷ * Jesutä man ude yäwetpäñ äneñi ñode yäkgän täñkuk; Anututä äbekjiye orajiye bian ñode yäwetkuk; In kubokäret nämo täneñ yäk. ²⁸ * Man ude yäwetkuko upäñkañ apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä webe kubä kañgärip täñpäñ ukät pätdä yäñ bänepi-ken ude nadäweko uwä kubokäret täyak uba. ²⁹ * Unita dapunka kubätä waki täño buñep-ken gepmañpayäñ täñpäñä dapunka u dätpäñ mañpi kuneñ. Dapunka bok yäpmäñ kuñatkañ geñi-ken äpmonpenta. ³⁰ * Ba ketka kubätä waki täño buñep-ken gepmañpayäñ täñpäñä ketka u madäñ täkñeñpäñ mañpi kuneñ! Gupka kumän nitek yäpmäñ kuñatpäñ wañpäñ geñi-ken äpmonpenta.

Nädapitä duñwek täkañ unitäño man

Mat 19:9; Mak 10:1-12; Luk 16:18

³¹ * Jesutä man ude yäwetpäñ äneñi pen ñode yäwetkuk; Mosestä äbekjiye orajiye bian ñode yäwetkuk; Äma kubätä webeni pewayäñ nadäñpäñä webena peyat yäñ man kudän kwawak ude täñpäñ imeko uyaku täga yäñiwat-pewän kwek yäk. ³² In man ude

* 5:19: Jem 2:10 * 5:21: Kis 20:13; Kis 21:12; Wkp 24:17; Lo 5:17 * 5:22: 1Jo 3:15 * 5:23-24: Mak 11:25
 * 5:25: Mat 6:14-15; Mat 18:34-35 * 5:27: Kis 20:14; Lo 5:18 * 5:28: 2Pi 2:14 * 5:29: Mat 18:9; Mak 9:47;
 Kol 3:5 * 5:30: Mat 18:8; Mak 9:43 * 5:31: Lo 24:1-4; Mak 10:4; 1Ko 7:10-11

nadäk täkañ upañkañä apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä webenitä äma kubäkät momi nämö tänpekopañ jop nadäñ yäñiwat-pewän pañku äma kubä yäpeko uwä webe u kubokäret tänpek. Täñkañ äma kodaki yäpeko u imaka, kubokäret tänpek.

Yäj-kehäromtak man yäkta man

³³* Jesutä ude yäwetpäj äneji man kubä pen ñode yäjähäñpäj yäwetkuk; Baga man kubä bian ñode kudän täwani in nadäk täkañ; Gäk yäjkehäromtak man jop nämö yäwen. Yäj-kehäromtak man u Anutu inamiken yäwani unita udegän bureni täñpen yäk. ³⁴* Intäño бага man terak ude itak upañkañä apiño näkä ñode täwetat; In yäjkehäromtak man yäna yäjpäñä imaka kubä wäpi terak utpäj nämö yäneñ. Kunum wäpi terak utpäj yäjkehäromtak man nämö yäneñ. Kunum uwä Anutu täño irit bägup unita. ³⁵* Ba kome wäpi terak utpäj yäjkehäromtak man nämö yäneñ. Kome u imaka, Anutu täñogän. Ba kudupi yotpärare Jerusalem wäpi terak utpäj yäjkehäromtak man nämö yäneñ. U Kañiwat Äma intäjukun täñpani, Anutu täño yotpärare unita. ³⁶ Ba gwäkjin kujat terak wohutpäj nämö yäneñ. Imata, manjin u kehäromi nitek nämö. Jide? In gwäkjin pujiñ paki kubä iwerä kubiri täga äworewek? Ba gwäkjin pujiñ kubiri kubä iwerä paki täga äworewek? Nämoinik, in ämagän! ³⁷* Unita äma kubätä man yäweno u bureni ba bureni nämö yäj nadäkta gäwet yabäñirän gäk “Bureni” yäj yäjpäñä “Ei”-gän iweren. Ba “Bureni nämö” yäj yäjpäñä “Nämö”-gän iweren. Man keräpi yarä ugän yäwen. Upañkañ gäk imaka kubä täño wäpi terak wohutpäj yäweno uwä Satantä pewän ahäñirän yäwen.

Wakita kowata kowata nämö täneñ

Luk 6:27-36

³⁸* Jesutä man ude yäwetpäj äneji kubä ñode yäwetkuk; Baga man kubä bian ñode kudän täwani in nadäk täkañ; Kubätä dapunka yäpurän tumbäwä kowata udegän täñ imen. Ba kubätä meka kujat däpmäj tokäränä kowata udegän däpmäj tokät imen yäk. ³⁹* In man ude nadäk täkañ upañkañä apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä waki täñ gamänä kowata waki nämö täñ imen. Unita äma kubätä bumumka kukñi käda guränä kukñi iniñ kirewen. ⁴⁰* Ba äma kubätä gäka kokwawak nadäñpäj manken gepmanpäj gäkño tek punin nanik gomägaränä gänañ nanik bok iniñ kirewi yäpek. ⁴¹ Ba äma kubätä täñkentäj pañku tuän uduken nepmankañ äbi yäj gäweränä täñkentäj pañku ban uduken teñkañ äben. ⁴² Ba äma kubätä imaka kubäta yäjapiwänä imen. Ba äma kubätä gäkño imaka kubä yäpmäj pañku täñkañ api gamet yäj gäweränä iniñ kirewen.

⁴³* Jesutä ude yäjpäñ man kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Man kubä ñode yäwani u nadäkinik täkañ; Notjiyeta bänep iron täñ yäminkañ äma iwan täñ tamik täkañ unita mäde ut yämineñ. ⁴⁴* Man ude nadäkañ upañkañ näkä apiño ñode täwera nadäwut; Äma iwan täñ tamik täkañ unita bänep iron täñ yämineñ. Ba äma nadäkinikjinta yäjpäñ komi tamik täkañ unita Anututä täñkentäj yämikta Anutu-ken yäjapineñ. ⁴⁵* In ude täneño uyaku Nanjin kunum gänañ nanik täño nanakiye bureni-inik api itneñ. Täñpäkañ mebari imata äma waki ba äma täga bok iron täñ yämineñ? Uwä ñode; Nanjin unitä yäjpewän edaptä äma waki ba äma tägata bok peñyäneñ yämik täyak. Ba Anututä nadäñ yämijirän äma siwoñi-ken ba äma goret kuñarani-ken iwän tak täyak. ⁴⁶ Täñpäkañ äma gäka bänep iron kowata täñ gamik täkañ äma unitagän bänep iron kowata yämeno uwä Anututä gäk äma täga yäj nämö gäwerek. Nämö, äma wakiwakitä noriyeta udegän bänep iron täñ yämik täkañ. ⁴⁷ Ba guñ ämawebetä ämawebe ini gäripi nadäk täkañ unitagän bänep iron täga täñ yämik täkañ. Täñ, inä kädet ude nämö täneñ. In notjiyeta-gän iron täñ yämineño uwä injinta nadäwä täga nämö täneñ. Äma kowata nämö täñ

* 5:33: Kis 20:7; Wkp 19:12; Nam 30:2; Lo 23:21 * 5:34: Ais 66:1; Jem 5:12; Mat 23:22; Apos 7:49 * 5:35: Sam 48:2; Ais 66:1 * 5:37: Jem 5:12 * 5:38: Kis 21:24; Wkp 24:20; Lo 19:21 * 5:39: Wkp 19:18; Jon 18:22-23 * 5:40: 1Ko 6:7 * 5:43: Wkp 19:18 * 5:44: Kis 23:4-5; Luk 23:34; Apos 7:60; Rom 12:14,20 * 5:45: Efe 5:1

tamanita iron täj yämineŋo uyaku! ^{48*} In nadäkaŋ? Kunum gänaŋ Nanjintä kädet ude iwat täyak. Uwä kädet tägagän täk täyak unita nanakiye inä udegän kädet tägagän kaŋ täk täjput!

6

Äma jäwäri täj kentäŋ yämikta man

^{1*} Jesutä ude yänpäŋ ŋode yäwetkuk; In ket nadäŋkaŋ kuŋat täkot. Imaka täga kubä täjpa yänpäŋä ŋode nämo nadänpäŋ täjpen; Kwawak täjira ämawebetä nabänpäŋ wäpna yäpmäŋ akut yäŋ nadäŋkaŋ nämo täjpen. In ude tänaŋyäŋ täkaŋ uwä kunum gänaŋ Nanjintä gwäki täga nämo api tamek. ² Unita gäk äma kubä täj kentäŋ ima yänpäŋä eruk ämawebetä nabäwut yäŋ nadäŋkaŋ iŋamiken kwawak nämo täjpen. Äma yäŋ-yäkŋaranitä kudupi yot gänaŋ ba kädet miŋin täk täkaŋ ude nämo täjpen. Äma udewaniwä ämawebetä nibänpäŋ wäpnin biŋam yäpmäŋ akut yäŋ nadäŋkaŋ täk täkaŋ. Näk bureni täwetat. Äma udewani gwäki yäpmäŋirä täretak ubayäŋ! ^{3*} Unita gäk äma kubä täj kentäŋ ima yänpäŋä käbop-inik, notkapak kubä dubika-ken ireko unitä gabänpäŋ-nadäŋirän nämo. ⁴ Ude täjiri Nanka, imaka käbop täjiri kaŋpäŋ nadäk täyak unitä gwäki api gamek.

*Anutu-ken yäŋapik man yäkyäk täjŋo käderi**Luk 11:2-4*

^{5*} Jesutä man ude yänpäŋ man kubä pen ŋode yäkgän täj kuk; In Anutu-ken yäŋapina yänpäŋä äma yäŋ-yäkŋaranitä täk täkaŋ ude nämo täneŋ. Yäŋ-yäkŋarani äma uwä kudupi yot gänaŋ ba kädet miŋin itkaŋ Anutu-ken yäŋapik man käroŋi boham yäkta gäripi nadäk täkaŋ. Ämawebetä nibäwut yäŋkaŋ udewä täk täkaŋ. Näk bureni täwetat. Ämawebetä äma udewani yabäŋirä gwäki yäpä täretak ubayäŋ! ^{6*} Unita Anutu-ken yäŋapiwa yänpäŋä gäkŋa yot gänaŋ päro yäma yäputpäŋ itkaŋ Nanka käbop it täyak ukät man yänpäŋ-nadäk tädeŋ. Ude täjiri Nanka imaka käbop kaŋpäŋ nadäk täyak unitä gwäki api gamek.

^{7*} Ba in Anutu-ken yäŋapina yänpäŋä guŋ ämatä täk täkaŋ ude nämo täneŋ. Guŋ äma uwä anutunita man käroŋi, mebärini nämo yäŋiwat yäpmäŋ kuk täkaŋ. Käroŋi ude yäŋ yäpmäŋ kuŋitna uyaku anutunintä käwep nadäŋ nimek yäŋ nadäk täkaŋ. ^{8*} Upäŋkaŋ inä ude nämo täneŋ. In imaka imakata wäyäkŋeŋpäŋ Anutu Nanjinken yäŋapinaŋyäŋ nadäŋirä Nanjin uku tabänpäŋ-nadäk täyak. Unita imata man käroŋi mebärini nämo yäŋiwat yäpmäŋ kuneŋ? Nanjin uwä täj kentäŋ tamikta gäripi nadäk täyak. ^{9*} Unita Anutu-ken yäŋapinaŋyäŋ nadänpäŋä man siwoŋi ŋode yäneŋ; Kunum gänaŋ Nanin taŋi, Gäk wäpka inipärik kubä pat täyon.

^{10*} Äbänpäŋ bänepi bänepi, komeni komeni Ekäni täj nimi.

Kunum gänaŋ gäkken man buramik pätak, kome terak nincken udegän man buramik pat täyon.

¹¹ Kadäni ŋonitäŋo ketem nimisi.

^{12*} Nin notniye täjŋo momi pek täkamäŋ, gäk udegän mominin peŋ nimisi.

^{13*} Täjyabäk-ken nämo nipmaŋpen.

Wakiken nanik wädäŋ tädotpäŋ nipmaŋsi.

^{14*} Ude yänpäŋ yäŋkuk; Äma kubätä waki täj gamiŋirän, waki täj gameko u peŋ imiŋkaŋ nämo yäpmäŋ kuŋariwä Nanka kunum gänaŋ naniktä udegän gäkŋo wakika

* 5:48: Wkp 19:2; Lo 18:13 * 6:1: Mat 23:5 * 6:3: Mat 25:37-40 * 6:5: Mat 23:5; Luk 18:10-14 * 6:6: 2Kin 4:33 * 6:7: Ais 1:15; 1Kin 18:26-29 * 6:8: Mat 6:32 * 6:9: Jon 17:6 * 6:10: Mat 7:21, 26:39; Luk 22:42 * 6:12: Mat 6:14-15; Mat 18:21-35 * 6:13: Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18; 1Sto 29:11-13 * 6:14: Mak 11:25-26

api peŋ gamek. ¹⁵ Upänkaŋ äma kubätä waki täŋ gamiŋirän waki täŋ gameko u nämo peŋ imiŋkaŋ yäpmäŋ kuŋariwä Nankatä udegän gäknjo waki nämo api peŋ gamek.

Nakta jop iritta man

¹⁶* In kadäni ätu Anutu iniŋ oretta nakta jop itna yänpänä butewaki iŋam dapun nämo ijiŋkaŋ kuŋatneŋ, yän-yäknarani ämatä täk täkaŋ ude. Äma udewani uwä ämawebetä nibänpän in äma kädet täga täŋpani yän nadäwut yänkaŋ iŋam dapun butewaki ijiŋkaŋ kuŋat täkaŋ. Näk bureni täwetat. Äma udewani gwäki yäpmänjirä täretak ubayän!
¹⁷ Upänkaŋ inä, Anutu iniŋ oretta nakta jop itna yänpänä ume ärutpän gwäkjini pujiŋ täŋket utkaŋ kuŋatneŋ. ¹⁸ Ude tänjirä ämawebetä in Anutu iniŋ oretta nakta jop kuŋatkaŋ yän tabänpän nämo nadäneŋ. Nanjin käbop it täyak unitägän tabänpän-nadäk täŋpek. Nanjin uwä imaka käbop tänjirä tabänpän-nadäk täyak unitä gwäkiwä api tamek.

Tuŋum burenita man

Luk 12:33-34

¹⁹* Jesutä man ude yänpän äneŋi kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk; In kome terak ŋo imaka tägatäga yäpmäktä nadäwätäk nämo täneŋ. Kome täŋo tuŋum u kehäromi nämo. Äpusit ba gwakgwaktä nak täkaŋ ba gämäneŋ ärok täkaŋ. Ba kubo ämatä yot däpmän äreyänpän kubo täneŋ. ²⁰* Unita kunum täŋo tuŋum yäpmäktä epäni täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. Kunum täŋo tuŋum nämo wak täkaŋ. Äpusit ba gwakgwak u nämo nak täkaŋ ba u nämo gämäneŋ ärok täkaŋ. Kunum täŋo tuŋum uwä kubo ämatä täga nämo däpmän äreyänpän yäpneŋ. ²¹ Bureni-inik, imatäken tuŋumta nadäwi ärowani täŋpeko uwä bäneŋ nadäk-nadäkka uterakgän peŋpän kuŋaren.

²² In nadäkaŋ? Dapunjin u gupjin täŋo topän. Dapunjintä täga ijineŋo uwä gupjin imaka, peŋyänek ikek irirän kädet siwoŋi täga kuŋatneŋ. ²³ Täŋ, dapunjin waneŋo uwä jide täŋpän imaka imaka täga kaŋpän täŋpeŋ kuŋatneŋ? Nämo, gupjin bipmäŋ urani gänaŋ irek. Täŋpäkaŋ peŋyänek bäneŋjin-ken itak unitä bipmäŋ urani täŋpeko uwä bipmäŋ urani pähap gänaŋ api itneŋ.

Gup täŋo tuŋumta nadäwätäk nämo täneŋ

Luk 16:13, 12:22-31

²⁴ Äma kubä-tägän äma ekäni yaräta watä epän täga nämo täŋ yämek. Nämo, u kubäta gäripi nadänkaŋ kubäta gaŋani nadäwek. Ba kubä täŋo epän täŋkaŋ kubäta mäde ut imek. In udegän, bäneŋ nadäk-nadäkjini Anutu terak ba moneŋ tuŋum terak bok täga nämo peŋpeŋ kuŋatneŋ.

²⁵* Unita ŋode täwetat; In gupjinta nadäwätäk ŋode nämo täneŋ; Ketem depän näŋpet? Ba tek depän täŋpän kuŋaret? yän nämo nadäneŋ. Nämo, ketem ba tek uwä bureni nämo. Uwä irit kuŋat-kuŋatjin täŋo täŋkentäk moräkigän. Unita bäneŋ nadäk-nadäkjini imaka bureni terak penneŋ. ²⁶* In imata Anutu u watä säkgämän nämo käwep it nimek yän nadäk täkaŋ? Eruk, in barakta yabänpän-nadäwut! U ketem nämo piŋpän puget täkaŋ ba pugetpän kämita nämo pek täkaŋ. Upänkaŋ Nanjin kunum gänaŋ naniktä yabän yäwatpän yepmäŋ towik täyak. Imaka äpani udewani yabän yäwatpän yepmäŋ towik täyak u täŋpänä imata äma inta udegän nämo tabän täwatpän tepmäŋ towiwek?
²⁷ Nadäwätäkjintä kome terak iritjin täga wädäwän käroŋ täwek? Nämo inik!

²⁸ Unita gupjin täŋo tuŋumta imata nadäwätäk täk täkaŋ? Päya irori bipiken it täkaŋ unita yabänpän-nadäwut! U inita tekta epäni nämo täk täkaŋ upänkaŋ yabängärip ikek. ²⁹* Bureni, imaka kubä täŋo kaŋgäriptä päya irori unitäŋo kaŋgärip u täga nämo irepmirek. Unitäŋo yabängäriptä intäjukun äma biani Solomon unitäŋo moneŋ tuŋum ba tek säkgämän kaŋgärip ikek päke u yärepmiŋ täyak. ³⁰ U uwä Anututä ini tek gäripi nimek ude päya irori jopi unita uwäktän yämik täyak. Täŋpäkaŋ u kadäni keräpigän itpän

* 6:16: Ais 58:5-9 * 6:19: Jem 5:1-3 * 6:20: Mat 19:21; Luk 18:22; Kol 3:1-2 * 6:25: Plp 4:6; 1Ti 6:6-8; Hib 13:5; 1Pi 5:7 * 6:26: Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 * 6:29: 1Kin 10; 2Sto 9

paot täkañ. Apiño ahäneñopäñ kwep ude äneñi täreñ mäneñ. Eruk, päya irori unita yabäñ yäwat täyak upäñ imata inta udegän täga nämo tabäñ täwatpäñ tamek? U bureni tamek! Unita imata nadäkinikjin Anutu-ken kumän nämo pek täkañ?

³¹ Unita ketem ba ume deken yäpmäñpäñ näne yänkañ nadäwätäk nämo täneñ. Ba tek deken yäpmäñpäñ täne yänkañ nadäwätäk nämo täneñ. ³²* Nämoinik! U guñ ämatä bänep nadäk-nadäki udewani terakgän pek täkañ. Täñ, inä imaka udewanita nadäwätäk pähap nämo täneñ. Nämo, nanjintä in imaka udewanita wäyäkñek täkañ yän tabäñpäñ-nadäk täyak unita api täñkentäñ tamek. ³³* Unita inä imaka kubäta nadäwä intäjukun nämo täñpek. Nämo, Anututä intäjukun it tamiñpäñ tabäñ täwatta ba unitäño kädet siwoñi u iwatta unitagän gäripi-inik nadäñpäñ epäni täk täkot. Ude täñjirä uyaku ketem tuñumta wäyäkñek epän tänayän täkañ u api taniñ kirewek. ³⁴* Unita kwep täño irit kuñat-kuñat jidewani api itneñ yän nadäñkañ nadäwätäk nämo täneñ. Kwep yänjen täño bäräpi ini irirä apiño täño unitagän nadäwätäk täneñ.

7

*Äma yänpäñ-yabäñ yäwat nämo täneñ**Luk 6:37-38,41-42*

¹⁻²* * Jesutä man äneñi kubä pen ñode yäwetkuk; In äma kubä yänpäñ-kañiwat nämo täneñ, Anututä in udegän yäpmäñ daniwekta nadäñkañ. In nadäkañ? In ämawebeta jide nadäñpäñ kuñatnayän täkañ uterakgän Anututä inta api nadäñ tamek.

³⁻⁴ Unita gäk imata täpun-täpun tañi dapunka-ken itak u nämo kañpäñ nadäñkañ notkapak kubä dapuri-ken täpun-täpun täpuri itak u kañpäñ yokut gamayän iwet täyan? Täpüntäpun gäkña dapunka-ken itak u imata nämo kañpäñ nadäk täyan? ⁵ Gäk yän-yäkñarani äma! Intäjukunä gäkña dapunka-ken täpun-täpun tañi itak u yokutkañ uyaku dapun täga ijinpäñ kañpäñ notkapak dapuri-ken täpun-täpun u täga yokut imen! ⁶* Ude yänpäñ yäwetkuk; Äma Anututa gäripi nämo nadäk täkañ unita Anutu täño man kudupi u jop nämo yäwetneñ. Añtä äma yek täkañ udegän äma udewani uwä Anutu täño man unita bitnäñpäñ taniñ wärätneñ. Bureni, äma udewani uwä but bumik. Buttä it täkañ-ken tuñumka täga kubä jop nadäñ täga mañpi kuneñ? Nämo, buttä tuñumka u yeñ gatäñtäñ kuñkañ abäk täneñ. Äma uwä udegän täneñ yäk.

*Anutu-ken yänapiñtäko api nadäñ tamek**Luk 11:9-13*

⁷* Jesutä man ude yänpäñ yäwetkuk; In Anutu-ken imaka kubäta yänapiñirä api nadäñ tamek. Uwä äma kubätä wäyäkñek epän täñ yäpmäñ kuñtängän kañ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput yäpmäñ kuñirän yäma dät imeko ude. ⁸* Näk bureni täwetat. Äma kubätä yänapiñ epän täñpäñä bureni api yäpek, äma kubätä wäyäkñek epän täñ yäpmäñ kuñtängän bureni kañ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput irirän Anututä nadäñ imiñpäñ yäma dät imeko ude.

⁹ Eruk, jide nadäkañ? Nanakka kubätä ketemta yänjirän mobä täga imen? Nämo! ¹⁰ Ba tomta yänapiñirän gämokpäñ täga imen? Nämoinik! ¹¹* Inä äma waki upänkañ nanakjiyeta imaka tägatäga yämik täkañ. Unita ñode nadäwut; Kunum gänañ Nanjin iron mäheñi itak uken yänapiñirä imaka tägatäga imata täga nämo tamek? Nämo, u gäripi nadäñ tamiñpäñ bureni-inik tamek yän täwetat!

¹²* Unita ñode täwetat; Kädet äma ätutä täñ nimut yän nadäk täkañ in udegän täñ yämineñ. Man täpuri unitäwä man profet bianitä yänahäwani u ba бага man Mosestä yänahäwani u kumän uwäk täyak.

* 6:32: Mat 6:8 * 6:33: 1Kin 3:13-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17 * 6:34: Kis 16:4,19; Mat 6:11 * 7:1-2: Rom 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 * 7:1-2: Mak 4:24 * 7:6: Mat 10:11 * 7:7: Mak 11:24; Jon 14:13, 15:7; Jon 16:23-24
* 7:8: Jem 1:5; 1Jo 3:22; 1Jo 5:14-15 * 7:11: Jem 1:17 * 7:12: Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10

*Kunum kâdet u täpuri**Luk 13:24*

¹³* In kunum kâdet iwatta yäma täpuri-ken kañ ärowut. Kumäj-kumäj kâdet u tañi ba yamani udegän u tañigän. Kâdet tañi uken ämawebe mäyaptä kuñ äbäj täk täkañ.

¹⁴* Täñpäkañ irit kehäromi täño yäma uwä täpuri ba käderi udegän gäkñi. Kâdet uwä ämawebe kubäkubä-tägän iwat täkañ.

*Päya wakitä mujipi näñpani täga nämo wädäwek**Luk 6:43-44*

¹⁵* In nadäkañ? Äma ätu Anutu täño man yänjahäk täkañ upänkañ ämawebe tänyäkñatna yänkañ Anutu täño man siwoñi nämo yänjahäk täkañ. Äma udewanita ket nadänkañ kuñatneñ. Äma uwä bänep ärik-ärik man täwet täkañ upänkañ bänepi-ken nadäk wakiwaki yäpmän kuñat täkañ. ¹⁶* Unitäño irit kuñat-kuñariken bureni jide pewä ahäk täkañ u yabänpäñ-nadänkañ mebärini täga nadäneñ. Uwä päya ude. Bärop terak wama mujip täga nämo wädäneñ ba gupmom yen terak wäyän täga nämo wädäneñ. ¹⁷Nämo, päya mebäri täga terak bureni gäripi niked wädäneñ. Täñ, päya mebäri wakitä mujipi näñpani nämo wädäneñ. ¹⁸Päya mujipi näñpani terak bureni waki wädäkta käderi nämo pätak. Ba päya mujipi nämo näñpani terak bureni näñpani uwä täga nämo wädäneñ. ¹⁹* Täñpäkañ päya, bureni goret pewä ahäk täkañ uwä madänpäñ kädäp pewä ijik täkañ. ²⁰* U udegän, äma Anutu täño man jopjop yänjahäwani unitäño mebärini nadäna yänpäñä irit kuñat-kuñari upän yabänpäñ-nadäneñ.

*Jesutä ämawebeniye burenita yäwetkuk**Luk 13:25-27, 6:47-49*

²¹* Unita ñode täwera nadäwut; Äma mäyaptä näka Ekänina yän näwet täkañ upänkañ u kuduptagän Anutu täño kañiwat yewa gänañ nämo api äronen. Nämo! Nana kunum gänañ unitäño mani buramik täkañ ämawebe unitägän api äronen. ²²Äma mäyaptä kadäni pähapken ñode api näwetneñ; Ai! Ekäni! Gäkño biñam man ämawebe yänjahänpäñ yäwetkumäj. Ba gäk wäpka terak kudän kudupi mebäri mebäri täñit mäjo yäwat kireñit täñkumäj. ²³* Man ude yänjirä näkä ñode api yäweret; Wakiwaki täñpani in kewewut! Näk inta nämo nadätat!

²⁴Eruk, ämawebe man täwet täyat ño buramiñpäñ iwatnayän täño uwä äma yot täkta mebäri nadäkinik täñpani udewani bumik. Kadäni kubä äma nadäk-nadäk ikek udewani kubätä yori mobä kehäromi terak täñpek. ²⁵Täñpekopän iwän mäniñ täñjirän ume tokätkañ gwägu tokñewek. Täñpäkañ yot uwä mobä kehäromi terak täñpani unita nämo wärämurek. ²⁶Eruk kadäni kubä äma guñ udewani yori mobä jirañ terak täñpek. ²⁷Täñpekopän iwän mäniñ täñjirän ume tokätkañ gwägu pähap tokñewek. Ude täñpäñ yot uwä äneñ kwiniñ täñpäñ kuneñ. Bureni, u paot-inik täñpek! Täñpäkañ ämawebe näkño man täwet täyat ño nadänkañ nämo buramiñpäñ iwatnayän täño uwä äma yot täkta mebäri nämo nadäwani, guñ udewani.

²⁸Täñpäkañ Jesutä man päke u yän moreñjirän ämawebe dubini-ken itkuño u man u nadänpäñ nadäwätäk pähap täñkuñ. ²⁹* Ñode nadänkuñ; Baga man yäwoñärewani ämatä man yänpäñ-yäwoñärek täk täkañ ude bumik nämo yäyak yäk. Äma ñowä man mähemitä ini yäyak yän nadänkuñ.

8

*Jesutä äma kubä paräm ikek yäpäñ tägañkuk**Mak 1:40-45; Luk 5:12-16*

* 7:13: Jon 10:7,9 * 7:14: Apos 14:22 * 7:15: Mat 24:4,24; Apos 20:29; 2Pi 2:1 * 7:16: Gal 5:19-22; Jem 3:12 * 7:19: Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 * 7:20: Mat 12:33 * 7:21: Luk 6:46; Mat 21:31; Rom 2:13; Jem 1:22,25 * 7:23: Sam 6:8; Mat 10:33, 25:41; Mat 13:41-42; 2Ti 2:19 * 7:29: Mak 1:22; Luk 4:32; Jon 7:46

¹ Eruk, Jesutä pom terak naniktä äpäñirän ämawebe äbot pähap unitä iwatkuñ.
² Täñjirä äma kubä gisik paräm ikek unitä Jesuken kuñpäñ gukut imäpmok täñpäñ iwetkuk; Ekäni, gäk täñkentän namayän nadäñpäñä näk täga nepmanpi kudupi iret yän nadätat. ³ Ude yäwänä Jesutä keru gupi terak peñpäñ yänjuk; Täga täñkentän gamayän. Paräm ño paorut! yäk. Ude yäwänä uterakgän gisik paräm u paorirä gupi tagawänpäñ säkgämän itkuk. ⁴* Jesutä ude täñ imiñpäñ iwetkuk; Gäk imaka täñ gamitat ñonitäño manbiñam äma nämo yäweren. Nämo, gäk päñku gupka Anutu täño bämop äma iwonjäre. Ude täñpäñ äneñi säkgämän itta Moses täño бага man iwatpäñ gupe kábäñi nitek iñiñiri ämawebetä paräm tagakan yän api gabäñpäñ-nadäwä täreneñ yäk.

Jesutä epän watä äma kubä yäpäñ tagañkuk

Luk 7:1-10

⁵* Eruk Jesu Kapeneam yotpärare-ken kumañ äronjirän komi äma kubätä Jesuken ahäñpäñ butewaki man ñode iwetkuk; ⁶ Ärowanina! Epän watä ämana komi pähap nadäñpäñ kwäyähäneñ täñpäñ yotken pätak yäk. ⁷⁻⁸ Yäwänä iwetkuk; Näkä äreñkanjä yäpa taganayän yäk. Ude iweränä komi äma unitä ñode iwetkuk; Ärowanina, näk äma täga uyaku yotna-ken täga kwen. Unita gäk ñogän itkanjä mangän yänjiri kan tagawän! ⁹ Ude täga täñ namen yän nadätat. Imata, näk udegän, intäjukun ämanaye täño gämori-ken itkan mani buramik täyat. Ba näk gämotna-ken komi ämanaye ätu itkan. U kubäpäñ, Ku! yän iwerawä, man buramiñpäñ kwek. Ba kubä, Äbi! yän iwerawä, äbek. Ba epän watä ämana kubä, Epän ño tä! yän iwerawä u täñpek yäk.

¹⁰* Man ude yänjirän Jesutä nadäwän inide kubä täñpäpäñ ämawebe iwarän täñkuño u ñode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Näk äma nadäkinik ärowani ñodewani Isrel komeken nanik kubä nämo kanpäñ nadäk täyat! ¹¹* Unita ñode täwetat; Ämawebe mäyap guñ äbotken nanik uken-uken naniktä abäñpäñ Juda täño oraniye Abraham, Aisak, Jekop ukät Anutu täño kanjwat yewa gänañ ärawa pähapken bok api itneñ. ¹²* Upänkan Juda ämawebe ätu Anutu täño kanjwat yewa gänañ äronañpäñ Anututä yäwat kireñpewän bipmäñ urani gänañ äpmonkan konäm butewaki täñkan meni api jiwätpeñ itneñ. ¹³ Ude yänpäñ komi äma u iwetkuk; Gäk kuyi. Nadäkinikka täño bureni ahäñ gamayän. Ude iwerirän uterakgän komi äma täño epän watä äma uwä tagañkuk.

Jesutä ämawebe mäyap yäpäñ tagañkuñ

Mak 1:29-34; Luk 4:38-41

¹⁴* Ude täñkanjä Jesu Pitatä yot gänañ äronpäñ kanjuk; Pita yepmani webe uwä gup kädap käyäm täñkan parirän. ¹⁵ Kanpäñ Jesutä kerigän injirirän käyäm u paotkuk. Täñjirän webe uwä akuñpäñ Jesuta ketem gwet imiñkuk.

¹⁶ Täñpäkan bipäda ugän ämawebe mäjotä magärani mäyap yän-yäkñat yäpmän Jesuken äbuñ. Äbä irirä, Jesutä mäjo peñ yäwet-pewän ämawebe yabä kätänpeñ kuk täñkuñ. Käyäm ikek imaka, kudup yäpäñ tagañkuñ. ¹⁷ Ude täñjirän profet Aisaiatä bian man ñode kudän täñkuko u bureni ahäñkuk;

Nintäño käyäm-käyäm ba komi komi kumän niyomägatpäñ yäpmän kuñkuk.

Ais 53:4

Jesu iwat-iwat täño man

Luk 9:57-62

¹⁸ Eruk, ämawebe mäyap unitä Jesu itgwäñjirä yabäñpäñ iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Eruk, gwägu kukñi udude kända kuna! yäk. ¹⁹ Ude yäweränä Baga man yäwonjärewani äma kubätä abäñpäñä Jesu iwetkuk; Yänpäñ-yäwonjäre äma, gäkä deken kwayän yäniwä näk imaka, api gäwarän täwet yäk. ²⁰* Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Ket nadäwi pewakan näwaren. Imata, tom ägwäri u patpat bägupi nitek. Barak udegän,

* 8:4: Wkp 14:1-32; Mat 9:30; Mak 7:36; Luk 17:14 * 8:5: Jon 4:47 * 8:10: Mat 15:28 * 8:11: Sam 107:3; Luk 13:29 * 8:12: Mat 22:13, 25:30; Luk 13:28 * 8:14: 1Ko 9:5 * 8:20: 2Ko 8:9

bukäni nikek. Upänkañ Äma Bureni-inik iwarayän yän yäyan uwä patpat bägupta wäyäkñek täyak.

²¹* Ude yänjirän iwarän täwani kubätä Jesu iwetkuk; Ekäni, nadän namiñjiri näk päñku nana kumbänpäñ äneñkañ mäden kañ gäwara yäk. ²² Yäwänä iwetkuk; Ude nämo! Näk näwarän täñjiri, kumbanitä kumbani noriye kañ äneñput.

Jesutä gwägu kenta mänit yäniñ bitnäñkuk

Mak 4:35-41; Luk 8:23-25

²³ Eruk man ude yän paotpäñä Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpeñ gwägu kukñi udude käda kuna yänkañ kuñkuñ. ²⁴* Kuñtäko pengän mänit pähap piänjirän gwägutä tañi tokätpäñ gäpe gänañ äpmonkuk. ²⁵ Jesu uwä gäpe mädeni käda parirän iwaräntäkiyetä yäwä kikuñuränpäñ iwetkuñ; Wära! Ekäni, täñkentän nimiwä! Gwägu gänañ äpmonayän takamän ño! yäk. ²⁶* Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Imata umuntäkañ? Nadäkinikjin äreyäwani! Imata bänepjin bäräñeñ putärekañ? Ude yäwetkañ akuñpäñ mänit pähap ba gwägu tokätkuko u yabän yänpäñ yäniñ bitnäñpewän kwikinik itkumän.

²⁷ Ude täñjirän kañpäñ iwaräntäkiyetä nadäwätäk pähap täñpäñ yänkuñ; Wära! Äma ño jidewani? Mänit kenta gwägutä mani buramikamän ño! yän yänkuñ.

Jesutä äma mäjotä magärani yäpän tägañkuñ

Mak 5:1-17; Luk 8:26-37

²⁸ Eruk kuñtäñgän gwägu kukñi udude käda Gadara komeken ahänkuñ. Kome uken äma mäjotä magärani yarä, äma kumbani äneñpani-ken it täñkumänonik. Unitä komita täñjirän ämawebe umuntañkañ uruñ kädagän yärepmitpeñ kuñ abän täk täñkuñonik.

²⁹* Eruk yarä unitä Jesu kañpäñ bäräñeñ päñku ahän imiñpäñ kähän yänpäñ ñode yänkumän; Ee! Anutu täño ironi gäk jide täñ nimayän abätan? Gäk kadäninin nämo täreñjirän komi nimayän ba abätan?

³⁰⁻³¹ Ude yänpäñ ban uduken but äbot pähap itkañ ketem nañ irirä yabänkumän. Yabäwänä mäjo, äma yarä u magärani unitä Jesu butewaki man ñode iwetkuñ; But äbot itkañ udu yabätan? Niwat kirewayän yänpäñä niwat kireñpewi jopi-ken kunero. Niweri päñku but äbot itkañ udu gänañ äpmona yäk. ³² Ude yäwänä Jesutä peñ yäwetkuk; Eruk kut! Yäwänä äma yarä u yabä kätänpeñ kumañ but gänañ äpmonkuñ. But u gänañ äpmonpäkañ but päke unitä bäräñeñ kumañ geñi äriñpeñ gwägu gänañ äpmonpäñ kumän moreñkuñ.

³³ Ude täñjirä äma but watäni irani uwä metänpeñ kumañ yotpärare-ken päñku imaka umuri ahänkuko unitäño biñami yäwetkuñ. ³⁴ Yäweräkañ ämawebe päke u Jesu kakta yotpärare uken naniktä äbuñ. Eruk äbä kañpäñä Jesu butewaki nadän nimiñpäñ kome ño peñpeñ ku! yän iwetkuñ.

9

Jesutä äma kubä yäpän tägañkuk

Mak 2:1-12; Luk 5:17-26

¹* Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpeñ gwägu kukñi udude käda ini yotpärare-ken kuñkuñ. ² Kumañ päñku yotpärare-ken ahänjirä äma ätutä kwäyähäneñ täñpani kubä gärañ täñ yäpmän Jesutä itkuk-ken äbuñ. Yäpmän äbänjirä Jesutä äma u nadäkiniki näkken pekañ yän nadänpäñä kwäyähäneñ täñpani u ñode iwetkuk; Nanakna, umuntäweno. Momika paotkañ!

³ Jesutä man ude yänjirän Baga man yäwoñärewani äma ätu uken itkuño unitä nadänpäñ yänpäñ-nadäk ñode täñkuñ; Wa! Äma ñonitä man Anututä yänañipän yäyak yäk. ⁴* Ude yänjirä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabänpäñ ñode yäwetkuk; Bänepjin-ken imata nadäk waki u nadäkañ? ⁵ Äma ño man jide iwerira bureni kwawak ahänjirän

* 8:21: 1Kin 19:20; Jon 5:25 * 8:24: Sam 4:8 * 8:26: Mat 14:31, 16:8; Sam 89:9 * 8:29: Mak 1:24; Luk 4:34,41

* 9:1: Mat 4:13 * 9:4: Mat 12:25; Luk 9:47; Jon 2:25

känayän? Momika peŋ gamitat yän iweret ba Akumaŋ ku yän iweret? ⁶* Eruk, in Äma Bureni-inik-ken momi peŋ yämik täŋo kehäromi itak yän nadäkta ŋode täŋira kawut. Ude yänpän äma kwäyähäneŋ täŋpani u iwetkuk; Aku! Patpat bägupka yäpmänkaŋ yotka-ken kuyi! ⁷ Ude iweränä äma u akumaŋ yori-ken kuŋkuk. ⁸ Kuŋirän ämawebe päke unitä u kaŋpän jäkjäk yänpän Anututä kehäromi udewani äma keru terak peŋ yämiŋkuko unita wäpi yäpmän akuŋpän iniŋ oretkuŋ.

Jesutä Matiyo ini iwaräntäktä imagutkuk

Mak 2:13-17; Luk 5:27-32

⁹ Jesutä Kapeneam yotpärare peŋpeŋ kuŋtängän Matiyo kuŋkuk. Matiyo uwä takis moneŋ yäpmäk-yäpmäk täŋo yot gänäŋ irirän kaŋpän iwetkuk; Gäk u peŋpän näk näwat! yäk. Iweränä uterakgän mani buramiŋpän akumaŋ iwetkuk. ¹⁰ Täŋpän Jesu-kät ketem bok näna yänpän ini yot gänäŋ yänikŋat yäpmän äronkuk. Ude täŋirän takis moneŋ yäpani ämakät waki täŋpani yän yäwerani äma ba Jesu iwaräntäkiye ukät penta itpän ketem naŋkuŋ. ¹¹* Naŋ irirä Parisi äma ätutä yabänpän Jesu täŋo iwaräntäkiye ŋode yäwetkuŋ; Ai! Yäwoŋärewani ämajin u imata takis moneŋ yäpani ba äma wakiwaki täŋpani-kät penta itpän ketem näyak?

¹² Man ude yänirä Jesutä nadänpän ŋode yäwetkuk; Yäpätägak ämatä äma tägaken epän nämo täk täkaŋ. Käyäm ikek-kengän täk täkaŋ. ¹³* Anututä bian ŋode yänkuk; Imaka imaka näk naniŋ oretta pek täkaŋ unita gäripi nämo nadäk täyat yäk. Ämawebe bänep iron kädet iwet täkaŋ unita uyaku gäripi-inik nadäk täyat. Eruk, in kuŋkaŋ man yänkuko unitäŋo mebäri kaŋ nadäwä tärewut. Äma inita näk äma siwoŋi yän nadäk täkaŋ unita nämo äput. Ämawebe inita näk momi täŋpani yän nadäk täkaŋ unita yänpän äput.

Nakta jop itta Jesu iwet yabänkuŋ

Mak 2:18-22; Luk 5:33-39

¹⁴* Kadäni uken Jon ume ärut yämani unitäŋo iwaräntäkiye ätutä Jesutä itkuk-ken äbänpän iwet yabänkuŋ; Ninkät Parisi ämatä Anutu nadän imiŋpän kadäni ätuta nakta jop it täkamän. Upänkaŋ gäŋŋo gäwaräntäkaye udegän nämo täk täkaŋ yäk. Imata kadäni kadäni ketem nak-nakgän täk täkaŋ? Anututa nämo nadän imiŋkaŋ udewä täk täkaŋ ba? ¹⁵* Ude yänirä Jesutä man wärani ŋode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biŋam ikek kubäkät oretoret terak kuŋatkaŋ imata butewaki nadänpän nakta jop itneŋ? Nämo inik! Täŋpakaŋ iwantä päbä äma uwä iŋit yäpmän kuŋirä uyaku noriyetä wäyäkŋewä wawäpän butewaki nadänpän nakta jop itneŋ yäk.

¹⁶* Jesutä ude yänpän iniken man kudupi-kät Parisi äma täŋo man ukät bok nämo awähutneŋ yänpän man wärani yarä ŋode yäwetkuk; Äma kubätä tek wewani bipa yänkaŋ tek moräk kodakipän tek wewani uterak täga nämo peŋpän bipek. Ude täŋkaŋä tek u äwuränä tek kodaki unitä täpuri täŋpänä biani yäpmän däkŋewek. ¹⁷ Udegän, äma kubätä wain umeni api täŋpanipän käbot tom gupipän täŋpani biani kubä gänäŋ täga nämo piwek. Ude täŋpänä wain umeni api täŋpani unitäŋo kehäromitä täŋpewän tom gupi käbot biani kehäromi nämo u tumänpän wain umeni ba käbori u bok jop awähutneŋ. Unita wain umeni api täŋpanipän käbot kodaki kehäromi gänäŋ piweko uyaku täga yäk.

Jesutä webe yarä yäpän tägaŋkuŋ

Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

¹⁸ Jesutä man ude yän irirän käbeyä yot täŋo watä äma kubä wäpi Jairas unitä ahänpän Jesu kaŋpän gämori-ken guket imäpmok täŋpän ŋode iwetkuk; Äpetna apigän kumänktak yäk. Unita gäkä pänku ketkatä iŋiriri äneŋi kodak täŋpän akwän! ¹⁹ Ude iwetpän imagurän yäpmän kuŋirän iwaräntäkiye imaka yäwatkuŋ.

* 9:6: Jon 17:2, 5:8 * 9:11: Luk 15:2, 19:7 * 9:13: Mat 12:7; Hos 6:6 * 9:14: Luk 18:12 * 9:15: Jon 3:29
* 9:16: Jon 1:17

²⁰⁻²¹ * Kuñirä webe kubä käyäm mebari kubä nitek itkuk. Webe unitä nägät piñ yäpmañ kuñirän obañ 12 ude täñkuk. Webe unitä Jesu mädeni-ken iwatpäñ Jesu täño tekgän iñirira käyämna paorän yänkañ päñku mädeni-ken tekgän iñitkuk. ²² Ude iñirirän Jesu äyänutpäñ webe u kañpäñ ñode iwetkuk; Wanotna! Bänepka-ken oretoret pähap nadäsi! Nadäkinikka näkken peyan unitä gäk yäpän tägatan yäk. Ude iweränä webe unitäño käyämi paotkuk.

²³⁻²⁴ * Ude täñkañ kuñtäñgän Jairastä yotken ahäñpäñ nadäñkuk. Yäñtäbätet yäñpäñ konäm butewaki pähap täñit äma ätu butewaki kap uhuwep terak piäñit täñirä yabäñpäñ Jesutä yäwetkuk; Peñpeñ akumañ kut! Webe gubañ u nämo kumak. Jop dämpmon pätak yäk. Yäwänä kañ-mägayänkuñ. ²⁵ Ude täñpakañ yän-yawat-pewän kudup akumañ kuñirä webe gubañ unitä itkuk-ken uken äronkuk. Äronpäñä kerigän iñirirän akuñkuk. ²⁶ Täñpänkañ unitäño biñamtä komeni komeni kuñat moreñkuk.

Jesutä ämawebe ätukät yäpän tägañkuñ

²⁷ * Jesu yotpärare u peñpeñ kuñirän äma dapuri tumbani yarätä gera ñode yäñtäñ iwatkumän; Devit orani! Butewaki nadäñ nimiñpäñ täñkentäñ nimi! yäk. ²⁸ Yäwän nadäñkañ Jesu yot kubä gänañ äronkuk. Äro irirän äma yarä unitä äbänä Jesutä yäwet yabäñkuk; Dapunjek yäpä tägakta kehäromi pat namitak u nadäkinik täkamän? Yäweränä iwetkumän; Ei, nadäkinik täkamäk. ²⁹ * Yäwänä dapuri-ken yepmäñitpäñ yäwetkuk; Nadäkinikjek täño bureni ahäñ tamän! ³⁰ * Ude yäñirän dapuri ijiwän kuñkuñ. Dapuri ijiwän kuñirä Jesutä yäniñ bitnäñpäñ yäwetkuk; Täñ tamitat ñonita äma kubä iwetdentawä! ³¹ Ude yäwetpäñ yäniñ bitnäñkuko upänkañ mani nämo buramiñkañ manbiñam u yänahäñpewän yäpmañ komeni komeni kuñatkuk.

³² Ude täñpäñ yepmañpän äma yarä u kuñirän äma ätutä äma mäjotä magät-pewän man nämo yäwani kubä Jesuken yän yäpmañ äbuñ. ³³ * Äbäñirä Jesutä mäjo äma magärani u iwat kireñ imänkañ äma u man yänkuk. Äma unitä man yäñirän ämawebe päke itkuño u kañkañ keru iñpäñ yänkuñ; Imaka ñodewani Isrel komeken nämo ahäñirän kañpäñ nadäwani yäk. ³⁴ * Ämawebetä ude yäñirä Parisi ämatä ñode yänkuñ; U uwä mäjo täño intäjukun ämatä kehäromi imiñirän mäjo yawat kirek täyak! yäk.

Jesutä ämawebe yabäñpäñ butewaki nadäñkuk

³⁵ * Täñpäñ Jesu yotpärare tañi täpuri kudup kuñatkuk. Kuñatkañ käbeyä yot ini- ini äronpäñ Anututä intäjukun it yämiñirän gämoriken irit täño Manbiñam Täga u yäwetpäñ yäwoñärek täñit, paräm käyäm mebari mebari nitek yäpän täganit täñkuk. ³⁶ * Ude täñkañ ämawebe päke u yabäñpäñ butewaki nadäñkuk. Ämawebe uwä nanak kodäñjani bumik, kehäromini nämo, nadäwätäk terak kuñarirä yabäñkuk. ³⁷ * Yabäñpäñ iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Epän tañi kubä ahäñ nimiñirän käyat yäk. Epän it yäpmañ kukañ-ken uken ketem ahäñ bumbum täkañ. Upänkañ ketem u yäpmäkta epän äma yarägan. ³⁸ Unita epän mähemi-ken yänapiñirä ketem gämäneñ itkañ u yäpmäkta epän äma ätukät kañ pewän äbut.

10

Jesu iwaräntäkiye täño wäpi tawañ

Mak 3:13-19; Luk 6:12-16

¹ * Jesutä iwaräntäkiye 12 u yän-yäknat päbä kubä-kengän yepmañpäñ mäjo yawat kirekta ba käyäm paräm mebari mebari nitek yäpä tägakta kehäromi yämiñkuk. ²⁻⁴ Iwaräntäkiye 12 unitäño wäpi tawañ ñode; Kubä Saimon, wäpi kubä Pita.

* 9:20-21: Mat 14:36 * 9:23-24: Jon 11:11 * 9:27: Mat 20:29-34 * 9:29: Mat 8:13 * 9:30: Mat 8:4
 * 9:33: Mak 2:12 * 9:34: Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * 9:35: Mat 4:23; Mak 1:39 * 9:36: Mat 14:14; Nam
 27:17; 1Kin 22:17; Ese 34:5 * 9:37: Sek 10:2; Mak 6:34; Luk 10:2 * 10:1: Mak 6:7; Luk 9:1

Kubä Andru, Saimon monäni u.
 Yaräwä Jems kenta Jon, Sebedi nanakiyat u.
 Kubä Filip.
 Kubä Batorom.
 Kubä Tomas.
 Kubä Matiyu, takis monej yäpani u.
 Kubä Jems, Alfias nanaki.
 Kubä Tadius.
 Kubä Saimon Selot.
 Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan keru terak penkuko u.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yäwetkuk

Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

⁵* Ude tänpän Jesutä äma 12 u epän man node yäwetkañ yäniñ kirenpewän kuñkuñ; In kuñkañ guñ ämawebe äbotken ba Samaria yotpärare it yäpmän kukañ-ken u kuneñtawä. ⁶⁻⁸* * Isrel äma äbot kodänani bumik, watä ämani nämo, itkañ ukengän kuñkañ man node yänahänpän kañ yäwerut; Nadäwut! Anututä intäjukun itkañ yabän yäwat epän tänpayän täko u keräp täyak. Ude yäwerit, käyäm nitek yepmañpä tägañit, paräm mebäri mebäri nitek komi nadän itkañ u yäpä tägañit, mäjo yäwat kireñit ba äma kumbani yäpmän päñaku yepmañit kañ täk täñput. Epän u täkta kehäromi jop tamitat, gwäki nämo unita in udegän täñkentäk epän u gwäki nämo, jop kañ täñtän kut. ⁹⁻¹⁰*

* Kuroñjin ärärani ba ähottaba nämo yäpneñ. Moneñ nämo yäpmän kuneñ, yäk imaka nämo yäpneñ. Ba tek yarä nitek nämo yäpneñ, gupjin terak itkañ unitagän kañ kut. U imata, epän tänayän täño unitäño kowata täga täñkentän taminäñi.

¹¹ In yotpärare kubäken ahänirä äma kubätä yori-ken yän-täkñat yäpmän ärowänä ugän itpäñ epän täñ paotpäñ kome kubäken kañ kut. ¹²* Täñpäkañ äma kubä täño yot gänäñ äronkañä yot mähe mi u node kañ iwerut; Anutu täño bänep iron gäkken pat täyon! ¹³ Ude iwerirä not täñ tamiñirän intäño man unitä uken bureni api ahäj imek. Upänkañä not nämo täñ tamiñirän man iwetnayän täkañ unitä uken bureni nämo api ahäwek. ¹⁴* Äma kubä ba ämawebe yotpärare kubäken naniktä not nämo täñ tamiñirä ba intäño manta gaña tawäwä mäde ut yämiñpeñ kañ kut! Täñpäkañ ämawebe uken naniktä momi nininken pätak yän nadäkta kugun kuroñjin terak nanik pewä mañpäpeñ kañ kut. ¹⁵* Näk bureni täwetat. Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare udewani-ken naniktä kowata Sodom Gomora naniktä yäpnayän täño u irepmiñpäñ ärowani pähap api yäpneñ.

Bäräpi mebäri mebäri api ahäneñ

Mak 13:9-13; Luk 21:12-17

¹⁶* Ude yänpän yänkuk; In nadäkañ? Iwan bämopi-ken taniñ kiretat yäk. Añ komitä but nanak däpmañpäñ nak täkañ in udegän api tadäpmañpäñ näneñ. Unita in ket kañiwatpäñ nadäñit kañ kuñarut. Upänkañ bänep kwini terak kuñatpäñ waki kubä täkta nämo nadäneñ. ¹⁷* Bureni, in watäni ket itpäñ kañ kuñarut! Äma ätutä manken tepmañit käbeyä yot gänäñ kadätä api tadäpneñ. ¹⁸* Ba ugän nämo, näka nadäkinik täk täkañ unita tämagut päñku kome täño kañiwat äma ba intäjukun äma iñamiken api tepmaneñ. Tepmañpäpäñ intäjukun äma u ba ämawebe guñ äbotken nanik u näkño manbiñam api yäwetneñ. ¹⁹ Kadäni uken yän-täkñat yäpmän manken kuñirä man jide yäwetnayän nadänkañ nadäwätäk nämo täneñ. Kadäni uken man ahäj tamiñirän

* 10:5: Apos 13:46 * 10:6-8: Jer 50:6; Mat 15:24 * 10:6-8: Apos 20:33 * 10:9-10: Luk 10:4 * 10:9-10: Nam 18:31; Luk 10:7; 1Ko 9:14; 1Ti 5:18 * 10:12: Luk 10:5-6 * 10:14: Luk 10:10-12; Apos 13:51, 18:6 * 10:15: Mat 11:24; Jud 7 * 10:16: Luk 10:3; Jon 10:12; Apos 20:29; Rom 16:19 * 10:17: Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; Luk 21:12-15 * 10:18: Apos 25:23, 27:24

nadänpäj ugänpäj yäwetneñ. ²⁰ * Täñkañ man yänayäj täño uwä injinken man nämo, u Nanjin täño Munapiktä bänepjin-ken peñirän api yäjähäneñ.

²¹ * Täñpäkañ kadäni uken ämatä ñode api täneñ; Tuänitä monäni iwan keriken peñirän kumäj-kumäj api utneñ. Ba naniyetä nanakiye udegän api täneñ. Ba äperiye nanakiyetä miñiye naniye iwan täñ yämiñpäñ manken yepmañirä kumäj-kumäj api däpneñ. ²² * Täñpäkañ in näka nadäkinik täñpäñ näwat täkañ unita ämawebe mäyaptä inta kokwawak api nadäj tamineñ. Upäñkañ äma kubätä gwäk pimiñpäñ näkño man nämo peñkañ yäpmäj kuñarayäj täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näkñata biñam api yäpet. ²³ * Täñpäñ yotpärare kubäken kuñirä tadäpmañpäñ täwatkierek täñpäwä yotpärare kubäken metäñpeñ kuneñ. Näk bureni täwetat. Isrel kome pat yäpmäj kuyak u nämo kuñarä täreñirän Äma Bureni-inik api ahäwek yäk.

²⁴ * Ude yäñpäñ yäjkkuk; Jide nadäkañ? Netätä intäjukun itak? Yäwoñäreke ämatä intäjukun itak ba nanakiyetä intäjukun itkañ? Bureni, yäwoñäreke ämatä intäjukun itak! Ba netätä intäjukun itak? Epän mähemitä intäjukun itak ba epän ämaniyetä intäjukun itkañ? Bureni, epän mähemitä intäjukun itak. ²⁵ * Unita yäwoñäreke ämata waki täñ imineño uwä, nanakiyeta udegän täñ yämiñirä ñode nadäneñ; Täga! Ekäninin udegän äworekamäj yäj nadäne. Täñpäkañ Bilisibap yäj näwetkuño unita imata näwaräntäknaye in man waki nämo api täwetneñ? Nämo, u man wakiinik api täwetneñ yäk.

Netätä umuntäne?

Luk 12:2-7

²⁶ * Unita in äma udewanita nämo umuntañkañ näkño man kwawak yäjähäneñ. Imaka täñ-yejämbani pätak u wari nämo api pärek. Anututä api täñkwawa täwek. Ba imaka käbop itak u wari nämo api irek. Kwawak api pewek. ²⁷ Jiap man niningän itkañ täwet täyat u äma äbot gänañ kwawakgän kañ yäjähäwut! ²⁸ * In ämata nämo umuntäneñ. Äma uwä guñjingän täga awähutneñ, upäñkañ mäjojin utta api täñpä waneñ. Unita in Anutu kubä unitagän umuntäneñ. Unitä uyaku äma täño gupi bok, mäjoni bok täga awähurek. ²⁹ Bureni täwetat; Ämata nämo umuntäneñ. Anututä watä säkgämän it tamik täyak. Unita pakup barakta nadäwut. Barak u äpani-inik, biñami nitek nämo upäñkañ Nanjintä udewanita ket yabäj yäwat täyak. Kuñat-kuñari ba kumäk-kumäki yabänpäj-nadäk täyak. ³⁰⁻³¹ * Upäñkañ Anututä inta gäripi nadäk täyak uwä pakup barakta nadäk täyak u irepmitak unita täga nämo tepmañpek. Gwäkjin puñij jide itkañ u kudup nadäk täyak. Unita imaka kubäta nämo umuntäneñ.

Jesu wäpi yäjähäkta nämo umuntäneñ

Luk 12:51-53, 14:26-27

³² Man ude yäñpäñ äneñi ñode yäjkkuk; Äma kubätä ämawebe iñamiken näk Jesuta nadäkinik täñ imitat yäj yäwayäj täko uwä näkä udegän Nana kunum gänañ nanik u iñamiken äma uwä näkñata biñam yäpmäñtat yäj api yäjähäwet. ³³ * Täñ, äma kubätä ämawebeta umuntañpäñ näk Jesuta nämo nadätat yäj yäwayäj täko uwä näkä udegän Nana kunum gänañ nanik u iñamiken äma ñonita nämo nadätat yäj api iweret.

³⁴ In näka ñode nämo nadäneñ; Uwä kome terak bänep kwini pewän ahäkta äpuk yäj nämo nadäneñ. Näk bänep kwini pewa ahäkta nämo äput. Nämoinik! Näk komen ämawebe bämopi-ken duñ-wewek pewa ahäkta äput. ³⁵⁻³⁶ Näk ämawebe yäpmäj danikta äpuro unita man ñode profet biani kubätä kudän täñkuko u bureni api ahäwek; *Yanani yarä duñ-wewek api tädeñ, ba yamiñi yarä udegän api duñ-wedeñ.*

Ba yanäbeki yarä duñ-wewek api tädeñ.

* 10:20: Jon 14:26; 1Ko 2:4 * 10:21: Mai 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 * 10:22: Mat 24:9,13; Mak 13:13; Luk 21:17; Jon 5:18-21 * 10:23: Mat 16:28 * 10:24: Luk 6:40; Jon 13:16, 15:20 * 10:25: Mat 9:34, 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * 10:26: Mak 4:22; Luk 8:17 * 10:28: Jem 4:12 * 10:30-31: Mat 6:26, 12:12 * 10:33: Mak 8:38; Luk 9:26; 2Ti 2:12

Ba äma kubä iniken noriyeiniktä iwan api täñ iminej.

Mai 7:6

³⁷ * Ba äma kubäwä miñi nanita gäripi tañi nadäñ yämiñkañ näka täpuri nadäñ namayäñ täko uwä äma udeyani näka biñam nämo api täñpek. Täñpäkañ meñ ba nan kubätä äperiye nanakiyeta gäripi tañi nadäñ yämiñkañ näka täpuri nadäñ namayäñ täko uwä näka biñam nämo api täñpek. ³⁸ * Ba kubätä näkä komi päya kwakäp terak nadäwayäñ täro udegän nadäkta umuntañpäñ nämo näwarayäñ täko uwä näka biñam nämo api täñpek. ³⁹ Ba kubätä kome terak irit kuñat-kuñatta gäripi nadäñpäñ nadäkinik täñpeñ kuñarayäñ täko uwä irit kehäromi nämo api kañ-ahäwek. Täñ, kubätä näka nadäkinik täñ namiñpäñ kome ñonitäño irit kuñat-kuñat mäde ut imayäñ täko uwä irit kehäromi api yäpek.

⁴⁰ * Täñpäkañ äma kubätä orañ tamayäñ täko uwä näk udegän api orañ namek. Ba näk orañ namayäñ täko uwä näk naniñ kireñkuko u udegän api orañ imek. ⁴¹ Täñkañ kubätä Anutu täño man yäñahäwani äma kubätä nadäñ imayäñ täko uwä gwäki Anutu täño man yäñahäwani ämatä yäpmäk täkañ udegän api yäpek. Täñpäkañ äma kubätä äma siwoñi kuñarani kubä kañ-ahäñpäñ ñode nadäwek; A! Äma uwä siwoñi kuñarani unita täñkentäñ ima yäñ nadäwek. Äma ude nadäwayäñ täko uwä gwäki äma unitä yäpayäñ täko udegän api yäpek. ⁴² * Näk bureni täwetat. Äma kubätä näwaräntäknaye äpani-inik kubä kañ-ahäñpäñ U Jesu täño iwaräntäki kubä yäñ yäñpäñ ume gwetpäñ imayäñ täko uwä gwäki täga api yäpek.

11

Jontä Jesu täño mebäri nadäkta man pewän kuñkuñ

Luk 7:18-35

¹ Jesutä iwaräntäkiye 12 epän man ude yäwerän täreñirän kome u penpen Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñärekañ täñpayäñ yotpärare ätu tuän ittäñ kuñkuñ-ken uken kuñkuk. ² * Kuñirän Jon ume ärut yämani uwä komi yotken itkañ Jesutä epän täk täñkuko u biñam nadäñkuk. Biñam u nadäñpäñ iniken iwaräntäkiye yäwet-pewän päñku Jesu iwet yabäk ñode täñkuñ; ³ * Äbäkta biñam yäwani uwä gäk ño ba? Ba kubätä itsämne? yäk. ⁴ Ude iwet yabäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Inä äyänutpäñ päñku imaka nadäñjit kañit täkañ ño, unitäño manbiñam päñku Jon kañ iwerut. ⁵ * Äma dapuri tumbani äneñi ijiwä kuk täkañ. Kwäyähäneñ täñpani äneñi tägañpen kuñat täkañ. Paräm wakiwaki tokñewani tägañpäñ gupi dudum tak täkañ. Ba jukuni täñguñ täwani nadäwä tumäk täkañ, ba kumbani kodak täñpäñ akumañ kuk täkañ. Ba äma jäwäri-jäwäri Manbiñam Täga u yäwera nadäk täkañ. ⁶ * Ba äneñi kubä ñode kañ iwerut; Äma näka yäñpäñ nadäkiniki nämo pewä putärekañ täkañ uwä bänep oretoret terak kuñat täkañ yäk.

⁷ * Ude yäweränkañ Jon täño iwaräntäkiye u äneñi äyänutpen kuñirä Jesutä ämawebe äbot päke u Jon täño täktäki ba kuñat-kuñarita manbiñam ñode yäwetkuk; Jon kome jopi-ken irirän känäyän nadäñpäñ kuñkuño u äma jidewanipän känäyän kuñkuñ? Pidäm eñini bumik, mänittä piäñpewän wareñ-wareñ täk täkañ, äma udeyani känäyän kuñkuñ? ⁸ Ba ima känäyän kuñkuñ? Äma tek säkgämän täñpani käwep? Ude nämo! Äma udeyani uwä äma wäpi nikektä yot gänañ it täkañ. ⁹ * Unita näwerut! Äma jidewani u känäyän kuñkuñ? Profet kubä käwep känäyän kuñkuñ? Bureni, profet kubä kañkuño upäñkañ Jon uwä profet inipärik kubä. ¹⁰ * Täñkañ Anutu täño man ñode kudän täwani uwä Jontä kudän täwani;

Näkño biñam yäñahäwani äma kubä ño yäk.

Intäjukun kädet täwit gamikta api iniñ kirewet yäk.

Mal 3:1

* 10:37: Lo 33:9 * 10:38: Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; Luk 17:33; Jon 12:25 * 10:40: Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20 * 10:42: Mat 25:40 * 11:2: Mat 14:3 * 11:3: Mal 3:1 * 11:5: Ais 35:5-6; Ais 61:1 * 11:6: Mat 13:57, 26:31 * 11:7: Mat 3:5 * 11:9: Luk 1:76 * 11:10: Mak 1:2; Jon 3:28

¹¹ Unita näk bureni täwetat; Jon täño wäpi biñamtä äma it yäpmäj äbuño unitäño wäpi biñam yärepmit moretak. Upärkañ ämawebe äpani Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabäj yawat täyak unitäño wäpi biñamtä Jon täño wäpi biñam irepmitak. ¹² * Jon intäjukun äbä Anututä yabäj yawat epän täk täyak unitäño manbiñam yäñahäj yäpmäj äbuk. Apiño udegän nähä manbiñam ugänpäj yäñahäk täyat. Upärkañ äma waki ätutä mannata bitnäñpäñ Anutu täño kañiwat yewa gänañ äronpäñ itta kädet ukät-pipinayäj täk täkañ. ¹³ Moses ba Profet biani kuduptä manbiñam ñode yäñahäj yäpmäj äbuñ; Anutu täño iwoyäwani äma ahänpäj Anutu täño yabäj yawat epän api yäput pewek yäk. Manbiñam u yäñahäj yäpmäj abäñtäko Jonken tärenkuk. ¹⁴ * Ba man kubä ñode yäñahäjkuñ; Profet kubä Elaija udewani api ahäwek! yäj yänkuñ. Unita näk man täwetat ño nadäkinik täñput! Profet Elaijatä äbäktä yänkuño uku Jon äbätak ño. ¹⁵ Äma jukuni nikektä näkño man ño ket nadäwut! yäk.

¹⁶ Ämawebe äbot itkañ ñonita jide yäwet? Uwä ironjronji täñoret bägup-ken itkañ kowat yäwän ñode täk täkañ ude bumik;

¹⁷ Niwerä oretoret kap teñitna gukut nämo tokät täñkuñ.

Ba niwerä butewaki kap teñitna, konäm nämo kotkuñ yäj yäk täkañ.

Täñpäkañ in uwä udewani, nadäk siwoñi kubägän nämo peñkañ ñode täñkuñ; ¹⁸ * Jon uwä äbäñkañ ketem äma ätutä nak täkañ ude nämo nañkuk ba wain ume imaka, nämo nañkuk. Täñjirän intä kañpäñ yänkuñ; U mäjotä kotawani! ¹⁹ * Täñ, Äma Bureni-iniktä äbänpäj ketem nañit wain ume nañit täñkuk. Täñjirän intä kañpäñ yänkuñ; Äma ño kawut! Nak ämäñ täñpani! yäk. Uwä äma waki-waki-kät takis moneñ yäpani täño noripaki! yäj yänkuñ. Upärkañ in nämo nadäwä tumbäkañ ude yäk täkañ. Äma yarä unitä Anutu täño nadäk-nadäk siwoñi iwatpäñ täk täkamän. Täñpäkañ nadäk-nadäk u iwatpäñ täktäki siwoñitä Anutu täño nadäk-nadäk kwawak pewän ahäñjirän ämawebetä kañpäñ nadäwä bureni api täneñ yäk.

Bänepi nämo sukurewanita umun man

Luk 10:13-15

²⁰ Kadäni uken Jesutä yotpärare ätuken epän täñit kudän kudupi imaka täñit täñ yäpmäj äbäñjirän kañpäñ bänepi nämo sukurenkuño unita yabäj yäñpäñ ñode yänkuk; ²¹ * Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadäneñ! Inken kudän kudupi täk täñkuro udegän Tire Sidon ämawebe, Anututa nämo nadäwani u ahäj yämiñkuk yäwänäku mominita yäñpäñ konäm butewaki täñpäñ bänepi bian sukurewäm! ²² * Unita bureni ñode täwera nadäwut; Ämawebe yäpmäj danik-danik kadäni pähapken Tire ba Sidon ämawebe kowata ahäj yämayäj täko u irepmitpäñ inä ärowani-inik api kañ-ahäneñ! ²³ * Täñ, Kapeneam nanik inä, Anututä kunum gänañ api yännikñat yäpmäj ärowek yäj nadäkañ? Wäral! Nämo inik! In kumäj-kumäj komeken api äpmonj moreneñ. Näkä kudän kudupi inken täk täñkuro u Sodom komeken ahäñkuk yäwänäku ämawebe momini peñjirä Anututä kome nämo awähürän. Nämo, pen kadäni käroni it yäpmäj kuk täyek. ²⁴ * Unita Juda äma in ñode täwera nadäwut; Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare udewani-ken naniktä kowata waki ärowani api yäpneñ. In Sodom naniktä yäpnayäj täño u irepmitpäñ ärowani pähap api yäpneñ.

Näkken äbäñpäñ itpäñ-nadäk kañ täñput

Luk 10:21-22

²⁵ * Kadäni uken Jesutä nani ñode iwetkuk; Nana, kunum kenta kome täño mähemii gäka bänep täga nadäj gamitat. Imata, gäk manka biñam täño mebari äma kome täño nadäk-nadäk ärowani nikekta käbop peñ yämik täyan. Täñ, äma äpanita täñ-kwawatañ yämik täyan. ²⁶ Nan, gäkña ude kañ ahäwän yäj nadänkuno udegän ahätak yäk.

* 11:12: Luk 16:16 * 11:14: Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 * 11:18: Mat 3:4 * 11:19: Mat 9:14
 * 11:21: Jna 3:6 * 11:22: Ais 23; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Sek 9:2-4 * 11:23: Ais 14:13-15; Stt 19:24-28 * 11:24: Mat 10:15; Luk 10:12
 * 11:25: 1Ko 1:26-29

²⁷* Ude yänpän ämawebe päke u ñode yäwetkuk; Nana uwä imaka kumän-tagän näk ketna terak peñ moreñkuk. Tänpäkañ äma kubätä Anutu täño nanaki näka täga nämö nadäwän tärek täkañ. Nämö, Nana kubä-tägän mebarina nadäwän tärek täkañ. Ba äma kubätä ini Nana täño mebari u nämö nadätak. Nämö, nanaki näkña-tägän nadätat. Täñ, Nanaki näkä äma ätuta Nana täño mebari yäwoñärewayän yänpänä yäwoñäreñira Nana täño mebari täga nadäneñ.

²⁸* Jesutä ude yänpän äneñi ñode yäwetkuk; Ämawebe in bäräpi kotañkañ nadäwätäk pähap täk täkañ uwä näk-kengän äbut! Näkken äbänjirä bäräpi ketäreñ tamiñira itpäñ-nadäk täkot. ²⁹⁻³⁰* * Näkken äbänkañ epän tamakañ u bok tänpän uyaku näkño mebarina nadäwä tärenayän. Näk orakorak mäheñi, näk bänep kwini ba äpani kuñat täyat. Näkken äbänpäñä nadäwätäk ikek nämö api kuñatneñ. Bureni, epän ketjin-ken pek täyat u pipiri nämö yäk.

12

Jesu uwä Sabat täño mäheñi

Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11

¹* Eruk Sabat kadäni kubäken Jesu inikäť iwaräntäkiye säguom epän gänañ kuñatkuñ. Kuñattängän iwaräntäkiyetä nakta yewäwä säguom weñpäñ nañkuñ. ²* Weñpäñ nañjirä Parisi äma ätutä u yabänpäñ Jesu iwetkuñ; U kawut! Orekirit kadäni-ken gäwaräntäkayetä epän täkañ uwä nämö tänañipän täkañ. U nintäño бага man irepmitpäñ täkañ yäk.

³* Iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Ude nämö! Bian oranin Dedit u noriye-kät nakta yewäpäñ täñkuño unitäño manbiñam Anutu täño man terak nämö daniñpäñ nadäk täkañ? ⁴* Uwä ñode täñkuñ; Dedit u noriye-kät Anutu täño yot gänañ äronpäñ käräga kudupi yän yäwani u yäpmänpäñ nañkañ noriyeta imaka, yämän nañkuñ. Täñkañ käräga uwä bämop äma-tägän nänañipän nañkuñ. Äma jopitä udewani nakta yäjiwäranani upänkañ Dedit u noriye-kät nañkuñ. ⁵* Täñpäñ in Baga man terak kudän täwani ñode imaka nämö daniñpäñ nadäk täkañ ba? Bämop äma uwä Sabatken kadäni kadäni kudupi yot gänañ äronpäñ Sabat täño бага irepmitpäñ epän täk täkañ. Baga irepmit täkañ upänkañ waki täk täkañ yän nämö yäwet täkañ.

⁶* Unita näkä ñode täwera nadäwut; Injamjin-ken itat ñonitä kudupi yot irepmitat. ⁷* Anututä man kubä yänkuko uwä ñode kudän täwani;
Gupe ijik-ijik näk naniñ oretta pek täkañ unita gäripi nämö nadäk täyat.

Ämawebetä bänep iron kädet iwarirä unita uyaku gäripi-inik nadäk täyat.

Hos 6:6

In man u nadänpäñ yäwänäku näwaräntäknaye momini nämö ño man nämö yäweräm.

⁸* Nadäkañ? Äma Bureni-inik uwä Sabat täño mäheñi.

Jesutä Sabat kubäken äma kubä yäpän tägañkuk

⁹⁻¹⁰* Ude yänpän peñpeñ kumañ käbeyä yot gänañ äronpäñ äma kubä keru kukñi tängurän täwani uken irirän kañkuk. Kawänä Juda täño ekäni ätutä Jesu u goret kubä tänpän kañpäñ manken tena yänkañ iwet yabänkuñ; Sabat kadäni-ken äma kubätä käyäm ikek yäpän täganeño u бага irepmirek ba nämö irepmirek? ¹¹* Ude yänjirä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Jide? Inken nanik kubätä yawaki tepi kubätä awañ gänañ äpmonjirän Sabat unita yänpäñ kañäwaräkuk täñpek? Nämö, topmänpäñ wädäwek! ¹² Täñkañ yawak uwä imaka jopi udewani. Äma uyaku bureni. Unita Sabat kadäni-ken täñkentäk epän uwä täga täñpen.

* 11:27: Mat 28:18; Jon 3:35, 17:2; Plp 2:9; Jon 1:18, 10:15 * 11:28: Jer 31:25 * 11:29-30: Jer 6:16 * 11:29-30: 1Jo 5:3 * 12:1: Lo 23:25 * 12:2: Kis 20:10 * 12:3: 1Sml 21:1-6 * 12:4: Wkp 24:5-9 * 12:5: Nam 28:9-10 * 12:6: Mat 12:41-42; Luk 11:31-32 * 12:7: Hos 6:6; Mat 9:13 * 12:8: Mat 8:20 * 12:9-10: Luk 14:3 * 12:11: Luk 14:5

¹³ Ude yänpän äma keru tängurän täwani u iwetkuk; Ketka täñ-siwonta! yäk. Ude iweränä keru täñ-siwon täñirän tägañpän keru kukni täga udegän itkuk. ¹⁴* Täñirän Parisi ämatä u kañpänä penpen päñku käbeyä tänpän Jesu kañ utna yän yänpän man topuñ.

¹⁵* Tänpäkañ Jesu Baga man nadäwanitä man topuño u nadänpän kome u penpen kubäken kuñkuk. Kuñirän ämawebe mäyap iwarän täñkuño u gänañ käyäm ikek u kudup yäpän tägañkuñ. ¹⁶* Ude tänpän ämawebe päke unitä mebärini yänahäka yäjiwät-inik täñkuk. ¹⁷ Ude täñirän Profet Aisaiatä man bian ñode kudän täñkuko u bureni ahäñkuk; ¹⁸* *Ñowä epän ämanata näkña iwoyänkut yäk.*

Ñowä näkñaken bänepna gämäni. U kañpän gäripi nadäk täyat.

Uterak Munapikna pen ima täñkentän imiñirän ämawebe Anutu täño äbot nämo täñpani kuduptağän näkño kädet siwoñi iwatta yäwetpän yäwoñärek api täñpek.

¹⁹ Uwä yänawät-awät ba yabän kärkeñek nämo api täñpek. Ba mani kotäk kädet miñin-miñin gera yänpän yäk täñirän nämo api nadäneñ.

²⁰ Bänep kwini terak api kuñarek.

Uwä tepärañ kujat pidämi kubä nämo tokärek ba kädap täpuri iñiñirän nämo däpän kumneñ.

Tänpäkañ epäni täñ yäpmän kuñirän kädet siwoñi säkgämän api ahän morewek.

²¹ Tänpän ämawebe äbot nämo täñpani kuduptağän bänepi wäpi biñam terakğän api wohutneñ yäk. Ais 42:1-4

Jesu mäjotä magärirän epän täk täyak yän iwetkuñ

Mak 3:22-30; Luk 11:14-26, 12:10

²²* Tänpäkañ kadäni uken äma kubä mäjotä magärani kubä Jesuken yäpmän äbuñ. Äma uwä mäjotä magärirän dapuri tumbänpän guñ täñkuk. Guñ tänpän man imaka, nämo yäk täñkukonik. Eruk äma upän Jesuken yäpmän äbäkañ yäpän tägañ-pewän dapun iñiñit man yänit täñkuk. ²³ Ude täñirän ämawebe päke itkuno u kañpän kikuñpän jäkjäk yänkuñ. Tänpän yänkuñ; Wära! Devit täño orani äbäka yänkuño ukeno ño käwep yäk.

²⁴* Ude yänirä Parisi ämatä nadänpän ñode yänkuñ; Jop yäkañ! Mäjo täño äma ekäni wäpi Bilisibap unitä magärirän mäjo yawat kirek täyak! yäk. ²⁵ Ude yänirä Jesutä bänepiken yabänpän-nadänkañ yäwetkuk; Man wärani kubä täwera nadäwut; Äbot kubätä duñ-wewek tänpänä kehäromi itneñ ba nämo? Nämo! Ba yotpärare kubätä duñ-wewek tänpäwä tagawek ba nämo? Ba ini buaptä duñ-wewek tänpän ämik tänpäwä tagawek? Nämoinik! ²⁶ Unita ñode täwetat; Satantä iniken ämaniye yawat kireweco uwä jide tänpän Satan täño äbot kehäromi nitek irek? U täga nämo irek! ²⁷ Intä Näkä Satan täño kehäromi terak mäjo yawat kirek täyat yän näwetkañ upänkañ näkä ude bureni täyat u tänpäwä intäño ämajiyetä netä wäpi terak mäjo yawat kirek täkañ? Satan täño wäpi terak yawat kirek täkañ yän täga nämo yäneño unita jop täñ-näkñatkañ unitäño mebäri kwawak ahätak! ²⁸* Näk Anutu täño Munapiktä täñkentän namiñirän täk täyat unita ñode nadäneñ; Anututä intäjukun it yämiñirän gämoriken irit täño bureni inken ahätak ño.

²⁹* Näk Satan täño kehäromi yäpmän äpäk täyat unitäño man wärani kubä ñode täwera nadäwut; Äma komi kubä yori gänañ irirän äma kubätä siwani yänkañ päro tuñumi täga yomägarek? Nämo! Äma komi u bäyañ iñitpän yentä keru kuroñi pädät tänpän penkañ uyaku tuñumi täga yomägarek.

³⁰* Nadäkañ? Äma not nämo täñ namik täkañ uwä iwan täñ namik täkañ. Ba äma näkño epänta watä nämo it täkañ uwä epäna yäpawak täkañ. ³¹* Unita ñode täwera nadäwut; Waki mebäri mebäri ba yänärok man mebäri mebäri näk näwet täkañ unitäño momi u täga penañi. Upänkañ äma kubätä Kudupi Munapikta man waki ba yänärok man

* 12:14: Jon 5:16 * 12:15: Mak 3:7-10 * 12:16: Mat 8:4; Mak 3:12 * 12:18: Mat 3:17 * 12:22: Mat 9:32-33

* 12:24: Mat 9:34, 10:25 * 12:28: Apos 10:38; 1Jo 3:8 * 12:29: Ais 49:24; 1Jo 4:4 * 12:30: Mak 9:40; Luk 9:50

* 12:31: 1Ti 1:13; Hib 6:4-6, 10:26

iwereko uwä momi u penaŋi nämo. ³² Bureni, äma kubätä Äma Bureni-inikta yänjårok man yäwayän täko uwä momini u täga årut imek. Täŋ, äma kubätä Kudupi Munapikta yänjårok man yäwayän täko uwä momini nämoinik api årut imek. Nämo, u pen api pat imek yäk.

Mankatä bänepka-ken jide pätak u yänjahätak

³³ * Täŋpäŋ Jesutä äneŋi ŋode yäkgän täŋkuk; In päya kubäta täga yän nadänpäŋä burenita udegän täga yän nadäneŋ. Ba päya kubäta waki yän nadänpäŋ burenita udegän waki yän nadäneŋ. Päya täŋo mujipi kaŋpäŋ nadänpäŋ päya uwä täga ba waki yän nadäneŋ. ³⁴ * Wa! Gämok täŋo åbotken nanik in jide täŋpäŋ man täga kubä yäneŋ? Nämo, nadäk, äma bänepi-ken pat täyak u meni-ken kwawak pewä ahäk täkaŋ. ³⁵ Äma täga täŋpani u bänepi-ken nadäk tägatäga unitä irit kuŋat-kuŋariken kädet täga pewä ahäk täkaŋ. Täŋ, äma waki täŋpani u bänepi-ken nadäk wakiwaki unitä irit kuŋat-kuŋariken kädet waki pewä ahäk täkaŋ. ³⁶ Upänkaŋ näk ŋode täwera nadäwut; Ämawebe yäpmän danik-danik kadäni pähapken man waki mebäri mebäri bian yän yäpmän äbuŋo unita yänpäŋ Anututä manken api tepmaŋpek. ³⁷ In kome terak kuŋatkaŋ man yän yäpmän kunayän täŋo uwä Anututä nadäwän täga ba waki api täneŋ. Waki täŋpänä manken api tepmaŋpek. Täga täŋpänä Anututä api tämagurek yäk.

Kudän kudupi kånayän yänkuŋ

Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

³⁸ * Jesutä man ude yäweränä Parisi ämakät Baga man yäwoŋårewani äma ätu itkuŋo unitä Jesu man kowata ŋode iwetkuŋ; Yänpäŋ-yäwoŋårewani! Kudän kudupi kubä mebärika kaŋpäŋ nadäkta täŋjiri këna! yäk.

³⁹ * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Wa! Waki täŋpani ämawebe åbot intä kudän kudupi kubä kakta näwet yabäkaŋ? Upänkaŋ kudän kudupi mebäri kubä nämo täŋjira kånayän! ŋodegän api këneŋ; Kudän bian profet Jona terak ahänjkuko udegän ahänjirän api këneŋ.

⁴⁰ * Jona uwä kepma bipani yaräkubä gwägu tom pähap koki gånäŋ patkuk. Udegän Äma Bureni-inik uwä kepma bipani yaräkubä kome gånäŋ api pärek. ⁴¹ * Täŋpäkaŋ ämawebe Ninive yotpårare-ken naniktä udegän, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken inkät bok api itneŋ. Ämawebe uwä intäŋo momijin kwawak api pewä ahäneŋ. U jop nämo, Jonatä man yäwerän Ninive ämawebetä nadänpäŋ bänepi sukureŋkuŋ. Upänkaŋ äma Jonatä täŋkuko u irepmitak uwä itat ŋo!

⁴² * Ba kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken kome umude këda nanik täŋo intäjukun webe unitä inkät Anutu inamiken bok itkaŋ momijin kwawak api pewän ahäneŋ. Webe unitä Juda täŋo intäjukun äma Solomon unitäŋo nadäk-nadäk årowani yänjahänjirän nadäkta gäripi nadänjkuko unita kome ban naniktä kädet këroŋi-inik äbuk. Täŋpäkaŋ äma Solomontä täŋkuko u irepmitak uwä itat ŋo!

Ämawebe åbot u waŋ moreŋkuŋ

Luk 11:24-26

⁴³ Täŋpäŋ Jesutä man äneŋi kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma åbot ŋowä ŋode bumik. Mäjo äma magårani kubätä äma u kakätänpeŋ päŋku kome kuräki-ken irit bägup kodakita wäyäkŋeŋtäŋ kuŋareko upänkaŋ nämo kaŋ-ahäwek. ⁴⁴ Nämo kaŋ-ahänpäŋä yäwek; Bian itkut-ken äyänjutpeŋ kwa yän yäwek. Ude yänpäŋ äyänjutpeŋ päŋku käwek; Irit bägup biani uwä årutpäŋ ket urani, mähemi nämo. ⁴⁵ * Ude kaŋpäŋä noriye 7 ini bumik nämo, wakiinik, yåmaguränkaŋ äbä ukengän itneŋ. Täŋpäkaŋ äma uwä pengän-inik waki irekopän mäden waki inikinik täŋpäŋ irek yäk. Eruk, äma åbot waki ŋo åbot udegän api itneŋ.

* 12:33: Mat 7:16-20 * 12:34: Mat 3:7, 15:18; Mat 23:33; Luk 3:7 * 12:38: Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30; 1Ko 1:22
* 12:39: Mat 16:4 * 12:40: Jna 1:17 * 12:41: Jna 3:5 * 12:42: Mat 12:6; 1Kin 10:1-10 * 12:45: 2Pi 2:20

Jesu täjjo nägät moräk u netä?

Mak 3:31-35; Luk 8:19-21

⁴⁶ * Täjpän Jesu man pen yäwet irirän miñi-kät noriye man iwetnayän äbä yäman umu itsämbuñ. ⁴⁷ Täñirä äma kubätä Jesu iwetkuk; Ai! Meñka notkaye man gäwetnayän yäman itkañ gumo yäk. ⁴⁸ Yäwänä Jesutä ñode yänkuk; Meñna netä? Ba notnaye u netä? ⁴⁹ Ude yänpän iwaräntäkiyetä itkuñ-ken u käda ketsiwonj tañpän yänkuk; Yabäwut! Näkjo meñnaye notnaye ño! ⁵⁰ * Ämawebe Nana kunum gänañ nanik täjjo man buramik täkañ uwä näkjo meñnaye notnaye ba wanotnaye bureni yäk.

13

Mujiipi pikpik täjjo man wärani

Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

¹ Kepma ukengän Jesu yot gänañ naniktä äpämañ päñku gwägu gägäni-ken mañit itkuk. ² * Mañit irirän ämawebe äbot pähap ahänpän tokñewä yabänpänjä gäpe terak äronkuk. Äro gäpe terak irirän ämawebe bumta gwägu pomi terak itkuñ. ³ Irirä man wärani mebäri mebäri yäwetkuk. Yäwetkañ man wärani kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma kubätä ketem mujiipi pikta epäni-ken päñku mujiipi täñ-irähuttän kwek. ⁴ Täñ-irähuttän kuñirän mujiipi ätu kädet miñin mäneñ. Kädet miñin mäneño uwä baraktä yabän ahänpän nañ paotneñ. ⁵⁻⁶ Täñkañ mujiipi ätuwä kome tañi nämo, gänañ umu mobä, uterak mañ tädotneñ. Kome u pidämigän, gänañ umu mobä unita jäwäri punin itkañ bäräneñ tädotneñ. Bäräneñ tädotneño upänkañ edaptä yeñpewän kubit täneñ. ⁷ Täñ, mujiipi ätuwä mup waki gänañ mäneñ. Mup waki gänañ mañirä mup waki unitä äronpän uwäk täñpipiñ-pewä wañpän bureni nämo pätnen. ⁸ Täñpäkañ mujiipi ätuwä kome gakñi nikekken mäneño uwä täga äroneñ. Äronpän bureni ätu ähan pätnen. Ätuwä tañi bumik pätnen. Täñ, ätuwä bumta pätnen.

⁹ Jesutä ude yänpän yänkuk; Äma jukuni nikektä näkjo man ño ket nadäwut!

Jesu imata man wärani yänpän-yäwonjärekk täñkuk?

Mak 4:10-12; Luk 8:9-10

¹⁰ Jesutä ude yäwänä iwaräntäkiyetä ñode iwet yabänkuñ; Imata man wärani terak yäwet täyan? ¹¹ Yäwäwä ñode yäwetkuk; Anututä intäjukun itkañ yabän yäwat epän täk täyak unitäño manbiñam käbop irani u injingän nadäkta yäwani unita in-gänpän täwetat. Äma ätukät nadäkta nämo. ¹² * Unita ket ñode täwera nadäwut; Äma kubätä imaka Anututä imani u yäpmän kuñarayän täko uwä yäpurärätpän bumta imikta yäwani. Täñ, äma ätuwä nin imaka udewani nikek yän nadäk täkañ upänkañ nämo! Täñpäkañ imaka injtkamän yän jop nadäk täkañ uwä yäyomägatta yäwani. ¹³ * Mebäri unitagän man wärani terak yänpän-yäwonjärekk täyat. Man wärani terak yäwetpewa dapuritä känäyän täjo upänkañ nämo api kawä tärewek. Ba jukunitä nadänayän täjo upänkañ mebäri nämo api nadäwä tumneñ. ¹⁴ * Man täwetat ño man profet biani Aisaiatä ñode kudän täwani udegän;

Jukujin täwä api nadäneño upänkañ bänepjintä nämo api nadäwä täreneñ.

Dapunjintä api ijineño upänkañ nämo api kawä täreneñ.

¹⁵ Ämawebe äbot ño bänepi nämo imärani. Jukuni pik täñpani ba dapurita pimiñ ijiwani.

Bänepi sukureñirä uyaku yäpa tagawäpän yepmañpam.

Upänkañ ude täneñtawä yänkañ näkä täñpewa dapuritä nämo kawä tärek täkañ ba jukunitä nämo nadäwä tärek täkañ, ba bänepitä nadäkinik nämo täk täkañ. *Ais 6:9,10*

¹⁶ * Aisaiatä äma äbot ñonita ude yänkuko upänkañ Anututä nadän tamiñirän inä dapunjintä kawä tärek täkañ ba jukujintä nadäwä tärek täkañ. ¹⁷ Näk bureni täwetat. Anutu täjo kehäromi kak täkañ uwä profet biani ba äma siwonji kuñarani mäyaptä u

* 12:46: Mat 13:55 * 12:50: Jon 15:14; Rom 8:29 * 13:2: Luk 5:1-3 * 13:12: Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18, 19:26 * 13:13: Lo 29:4 * 13:14: Jon 12:40; Apos 28:26-27 * 13:16: Luk 10:23-24

katka gäripi nadäk täñkuño upäñkañ nämo kak täñkuñ. Ba manbiñam apiño intä nadäk täkañ ño nadäkta gäripi nadäk täñkuño upäñkañ nämo nadäk täñkuñ.

Mujiipi pikpik täño man wärani unitäño mebäri

Mak 4:14-20; Luk 8:11-15

¹⁸ Eruk notnaye, mujiipi pikpik täño man wärani täwetkuro unitäño mebäri täwerayän. ¹⁹ Mujiipi täñ-irähuttän kuñirän kädet miñin mäneño u jidewani? Mujiipi uwä ñode; Äma kubätä Anutu täño yewa gänañ ärokärok täño man nämo nadäwän tumbeko uwä äma wakitä bänepi-ken mujiipi piwani u yomägat yäpmänj kwek. ²⁰ Täñ, mujiipi kome pidämi, gänañ umu mobä uterak mäneño u jidewani? Uwä ñode; Äma kubätä näkño manbiñam kudupi nadäñpäñ ukengän gäripi nadäñpäñ yäpmänj kuñarek. ²¹ Upäñkañ bänepi-ken jäwäri nämo täñpani unita kadäni keräpigän irek. Täñpäkañ näkño manta yänpäñ ämatä yänjörök man iwerit iwan täñ imiñit täñpäwä, nadäkiniki bäräñeñ putärewek. ^{22*} Täñ, mujiipi mup waki gänañ mäneño u jidewani? U äma kubätä näkño man kudupi u nadäñpäñ bänepi-ken daiñpäñ yäpmänj kuñareko uwä kome täño tuñumta nadäwätäk täñpäñ moner tuñum täñbumbum unitäño gäriptä täñikñat-pewä näkño man kudupi u utpewän kumänjirän bureni nämo täñpek. ²³ Täñ, mujiipi kome gäkñiken piweko u jidewani? Uwä ñode; Äma kubätä näkño man kudupi nadäñpäñ bänepi-ken peñpäñ täñkehärom täñpäñ yäpmänj kuñarek. Täñpäkañ äma ätuken bureni ähan pätner. Ätukenä tañi bumik pätner. Täñ, ätukenä bumta pätner.

Mup waki täño man wärani

²⁴ Ude yäwet paotpän äneri man wärani kubä pen ñode yäwetkuk; Äbot Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabän yäwarayän täyak uwä ñode bumik; Äma kubätä ketem mujiipänj yäpmänj päñku epäni-ken piwek. ²⁵ Ketem mujiipi piñkañ päñku parirän bipani ugän iwanitä epän uken päñku mup mujiip, ketem mujiipi epän mähemitä piweko ukengän täñ-irähuttänj kwek. ²⁶ Ude täñpeñ kuñirän mujiipitä imätpänj kärük äbänjirä mup mujiip waki iwantä täñ-irähuttänj kweko u bok tädotneñ. ²⁷ Tädorirä epän watä ämaniyetä u yabänpäñ epän mähemi iwetneñ; E! Gäk epänka-ken ketem mujiipi tägagänpäñ piñkun yäk. Piñkunopänj mup waki äbäkañ u jide täñpäñ bok ärokañ? ²⁸ Yäwäwä yäwerek; Uwä iwan kubätä piñkukotä ärokañ. Yäwänä iwetneñ; Mup waki u nintä dätne? ²⁹ Yäwäwä epän mähemitä yäwerek; Nämö! In mup waki dätne yäkñat ketem mujiipi piwani u bok dätneñta yäk. ^{30*} Ketem mujiipi piwani bok mup waki ini bok kañ ärowut. Äronjirä ketem bureni yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ketem bureni yäpani äma yäwerakañ yäpmänj daniñpäñ mup waki däpmänpäñ kädäp gänañ pewä ijiwäkañ ketem bureni nakta yäwani ugänpäñ yotna gänañ kañ pewut yänj yäwerek.

Äbot Anututä yabän yäwat täyak u jidewani?

Mak 4:30-32; Luk 13:18-19

³¹ Ude yänpäñ man wärani kubä pen ñode yänkuk; Äbot Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabän yäwat täyak u päya mujiipi kubä wäpi mastat udewani. Ämatä mastat mujiipi uwä epänken pik täkañ. ³² Mujiipi u täpuri, päya mujiipi ätu täño gämori-ken itkañ. Upäñkañ tädotpäñ äronkañ tokän ätu yärepmit täkañ, päya bumik ärok täkañ. Äronpäñ tañi täñpäñ pähämi obät täk täkañ. U momi terak baraktä yori täk täkañ.

³³ Ude yänpäñ yänkuk; Man wärani kubä ñode. Äbot Anututä yabän yäwat täyak u yis udewani. Webe kubätä käräga täñpa yänkañ yis täpuri yäpmänpäñ parawa tañi-kät awähurek. Ude täñjirän yistä parawa kudup gänañ kuñatkañ epäni täñpek.

³⁴ Jesutä man yäwet täñkuko uwä man wäranigän yäwet täñkuk. Man kwawak kubä nämo yänjähänpäñ yäwet täñkukonik. ³⁵ Ude täñjirän profet kubätä man ñode yänkuko u bureni ahänkuk;

Näk ämawebe man yäwerayän nadäñpäñä man wäranigän api yäk täñpet.

Man käbop kome ahänkuk-ken unitä it yäpmänj äbuko uwä api yänjahäwet.

Sam 78:2

* 13:22: Mat 6:19-34; Luk 12:16-21; 1Ti 6:9-10,17 * 13:30: Mat 3:12

Mup waki täño man wärani unitäño mebäri

³⁶ Ude yänpän eruk Jesutä äma yepmanpän kuñ moreñirä yot gänäñ äronjuk. Pärö irirän iwaräntäkiyetä iwet yabänkuñ; E! Saguom epän gänäñ iwantä mup mujip täñ-irähuttän kuñkuko unita mebäri yänahäwi nadäna yäk.

³⁷ Ude iweräwä yänjuk; Äma säguom mujipi piñkuko uwä Äma Bureni-inik. ³⁸ * Epäni uwä kome pähap ño. Ketem mujipi piñkuko uwä ämawebe Anututä yabän yawat täyak. Täñ, mup waki uwä äma waki Satan täño äboriye. ³⁹ Ba iwanä, epänken mup waki piñkuko u Satan. Saguom yäpmäk-yäpmäk kadäni uwä tärek-tärek kadäni pähap. Täñpäkañ ketem bureni yäpani äma uwä Anutu täño añeroniye.

⁴⁰ * Mup waki dätpän kädäp-ken pewä kuñkuño uwä tärek-tärek kadäni-ken ude api ahäwek. ⁴¹⁻⁴² * * Kadäni uken Äma Bureni-iniktä añeroniye yäwerän päñku komeni komeni ämawebe yabän yawat täyak u yäpmän daniñpän ämawebe kädät siwoñi yäpawak täñpani ba ämawebe wakiwaki täñpani yäpmänpän kädäp pähap gänäñ yepmanpä api äpmoner. Uken konäm butewaki pähap täñpän meni api jiwätper itner. ⁴³ * Täñpäkañ ämawebe Anututä inita yäpmän daniwayän täyak uwä yewani gänäñ itkañ kudän siwoñi täñ yäpmän äbuño unitä edap ude api ijiñ-yänener. Eruk, äma jukuni nikiä näkño man ño ket nadäwut!

Tuñum säkgämän kañ-ahäwani täño man wärani

⁴⁴ * Jesutä man ude yänpän man wärani kubä pen ñode yäkgän täñjuk; Äma ätu Anutu täño yewa gänäñ ärokta gäripi-inik nadäk täkañ uwä ñode bumik; Kadäni kubä äma kubätä epän tobät kubäken kuñatkañ tuñum säkgämän kubä ämatä bian-inik pewani u kañ-ahäwek. Kañ-ahänpän yäwek; Wisikna! Näkñata korewayän nadätat yäk. Jide täñpän yäpet? Ude yänpän tuñum u yäpmänkañ kome ini ukengän äneri käbop pewek. Eruk peñkañ päñku iniken tuñum kuduñtagän ämata yämiñpän moner yäpek. Moner yäpmänkañ kome, tuñum säkgämän kañ-ahäweko u inita suwanjañ tuñum uwä yäpek.

Omäk tägagämän kubä täño man wärani

⁴⁵ Jesutä ude yänpän man wärani kubä pen ñode yäwetgän täñjuk; Eruk, äma ätu Anutu täño yewa gänäñ ärokta gäripi-inik nadäk täkañ uwä ñode bumik; Äma kubätä omäk tägatäga yäpmäta wäyäkñek epän täñpek. ⁴⁶ Kadäni kubäken äma uwä omäk tägagämän-inik kubä kañ-ahäwek. Ude kañpän nadänkañ päñku iniken tuñum kudup ämata yämiñpän moner yäpmänkañ päñku omäk tägagämän-inik u suwawek.

Yäk gwägu tom yäpani täño man wärani

⁴⁷ Jesutä ude yänpän man wärani kubä pen ñode yäwetgän täñjuk; Anututä ämawebe intäjukun it yämiñpän yabän yäwarayän täyak uwä ñode bumik; Ämatä yäk gwägu tom yäpani pewä gwägu gänäñ äpmonirän gwägu tom mebäri mebäri u gänäñ äpmoner. ⁴⁸ * Äpmonpän tokñerirä gägäni-ken wädän-pewä äbänirän tom yäpmän daniñpän gwägu tom näñpani gäpe-ken säkgämän peñkañ waki, nämo näñpani äneri ureñ täñpä gwägu gänäñ äpmoner. ⁴⁹⁻⁵⁰ * Tärektärek kadäni-ken ude api ahäwek. Uken Anutu täño añeroniyetä komeni komeni kuñatpän ämawebe yäpmän daniñpän äma siwoñi kuñarani inigän peñkañ äma wakiwaki täñpani kädäp pähap gänäñ ureñ täñpä api äpmoner. Uken konäm butewaki pähap täñpän meni api jiwätper itner.

⁵¹ Jesutä ude yänpän iwaräntäkiye yäwet yabänjuk; In man wärani yäro u mebäri nadäwä tumänkañ? Yäwänä yänkuñ; Nadäna tumänkañ yäk. ⁵² Ude yänirä yäwetjuk; Inä Anutu täño man yänpän-yäwoñärek äma ude itkañ. Anututä yabän yawat epän täk täyak unitäño man kädetta mebäri nadäk täkañ unita in yot mähemu kubä udewani. Yot mähemu uwä yori gänäñ äronpän tuñum käwut-ken nanik tuñum biani bok kodaki

* 13:38: 1Ko 3:9 * 13:40: Mat 7:16; Jon 15:6 * 13:41-42: Mat 24:31; Mat 25:31-46; Mak 13:27 * 13:41-42: Mat 8:12 * 13:43: Dan 12:3 * 13:44: Mat 19:29; Luk 14:33; Plp 3:7 * 13:48: Mat 22:9-10 * 13:49-50: Mat 13:42; Luk 13:28

bok yäpmanjpanj äbot kubä-kengän pewek. Tänpäkanj in udegän, Anutu täno man biani nadänjit, apiño Anutu täno man kädet kodaki täwetpänj täwojaretat u nadänjit täk täkanj.

Nasaret ämawebetä Jesu mäde ut iminjkuj

Mak 6:1-6; Luk 4:22-30

⁵³* Jesu u man wärani mebäri mebäri yänkä yänj paotpänj yotparare u penpenj kuñkuk.
⁵⁴* Kumanj päñku ini yotparare-ken ahänjpänj käbeyä yot gänanj äronjpänj Anutu täno man yäwetpänj yäwojarek tänjirän ämawebetä nadäwä inide kubä tänpäpänj yänkuñj; Nadäk-nadäk pähap ba kudän kudupi täkta kehäromi u de yäpuk? ⁵⁵* Unitäno mebäri nadäkamänj. U äma jopi, yot tänpäni täno nanak yäk. Miñi wäpi nadäkamänj, u Maria. Noriye imaka, nadäkamänj, u Jems, Joses, Saimon kenta Judas yäk. ⁵⁶ Ba wanoriye ninkät penta it täkamänj no. Upänjkanj imaka kudän kudupi täkta kehäromi ba nadäk-nadäk pähap u de yäpuk? ⁵⁷* Ude yänjpänj nadäwä wanjuñ. Ude tänjirä Jesutä yäwetkuk; Komeni komeni ämawebe Anutu täno epän äma oranj yämik täkanj upänjkanj ini komeken nanik ba noriye miñiye naniye u bitnäk täkanj.

⁵⁸ Tänpäkanj ämawebe kome u naniktä Jesuta nadäkinik nämo tänpäkanj bitnäwäpänj kome uken kudän kudupi mäyap nämo tänpäkanj.

14

Jon ume ärut yämani kumänj-kumänj utkuñj

Mak 6:14-29; Luk 3:19-20, 9:7-9

¹ Kadäni uken Galili kome täno äma ekäni wäpi Herot unitä Jesu täno biñam nadänjkuk.
² Nadänjpänj epän ämaniye no de yäwetkuk; Uwä Jon ume ärut yämani bian kumänj-kumänj utkuropänj änerji käwep akuñkuko unita kehäromi nitek kuñatak yäk.

³⁻⁴* Herottä Jon u bian kumänj-kumänj utkuko unitäno manbiñam no de; Bian Herot uwä noripaki Filip täno webeni wäpi Herodias yomägakuk. Ude tänjirän Jontä iwetkuk; Ai! Notkapak webeni yomägatan u goret täyan yänj iweränjpänj Herottä kokwawak nadänjpänj epän ämaniye yäwerän keru kuroñi pädat tänpänj päñku komi yot gänanj tenjuñ. ⁵* Herottä Jon kumänj-kumänj urayänj nadänjkukopänj ämawebetä Jon u äma täga, profet kubä yänj nadänjkuño unita umuntanjpänj nämo utkuk.

⁶ Tänpäkanj Herot iniken ahäk-ahäk kadäni tänjirän äñnak-äñnak tänpä yänjpänj äma wäpi biñam ikek uken-uken nanik yämagutkuk. Yämagut päbä yepmanjpänj irirä Herodias täno äperitä äma wäpi biñam ikek itkuño u inamiken kap, kuroñ tänpänj tenjirän kanjuñ. Kanjpänj gäripi nadänjpänj Herottä webe gubanj u man kehäromi no de iwetkuk; ⁷ Bureni gäwetat. Näkken imaka it namikanj u kubä nam yänj yäwiwä api ganiñ kirewet yäk. ⁸ Ude yänjirän webe gubanj uwä miñitä penj iwerirän no de yänjkuk; Gäk Jon kotäki madänj täknenjpänj gwäki gäpe gänanj penjanj pengän namikanj wisik yänj kanj yäwa! yäk. ⁹⁻¹¹ Ude yänjirän Herottä nadäwätäk tänpäkanj. Upänjkanj Anutu inamiken ba äma itkuño u inamiken yänjkehärom tarjkuko unita epän ämaniye yäwet-pewän päñku Jon komi yot gänanj irirän kotäki madänj täknenjpänj gäpe gänanj penjpänj yäpmanj päbä iminjkuñ. Imäkanj webe gubanj unitä miñi Herodiasta iminjkuñ. ¹² Tänpäkanj Jon u kotäki madänjkuñ-ken u parirän iwaräntäkiyetä päbä yäpmanj päñku änenjuñ. Änenjanj päñku Jesu manbiñam iwetkuñ.

Jesutä äma 5,000ta ketem yepmanj towinjkuñ

Mak 6:31-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13

¹³ Jesutä Jon kotäki madänjkuño unitäno manbiñam nadänjanj gäpe gänanj äronjpänj kome kubäken äma nämo irani-ken inipärik irayänj nadänjpänj kuñkuk. Kuñjirän ämawebe Jesu ude kuk yänj nadänjanj ämawebe uken-uken nanik yotparareni penpenj Jesutä irayänj kuñkuk-ken u päñku it kireñkuñ. ¹⁴* Tänjirä kome uken ahänjpänj gäpe terak naniktä äpä

* 13:53: Mat 7:28 * 13:54: Jon 7:15 * 13:55: Jon 6:42 * 13:57: Jon 4:44 * 14:3-4: Mat 11:2 * 14:3-4: Wkp 18:16; Wkp 20:21 * 14:5: Mat 21:26 * 14:14: Mat 9:36

ämawebe äbot pähap u yabänpän butewaki nadän yämiñkuk. Täñkañ käyäm paräm ikek yäpän tägañ moreñkuñ.

¹⁵ Ude täñ irirän kome bipänä iwaräntäkiyetä iwetkuñ; Ño jopi-ken itkamäj. Iritna kome bipayän täyak. Unita ämawebe ño yepmañpi ini komen komen kuñpäñ ketem yäpmanpäñ nañput yäk. ¹⁶ Ude yäwäwä Jesutä yänkkuk; A! Imata kut yän yäwetkañ? Injin yepmäñ towiwurä! ¹⁷ Ude yäweränä yänkuñ; Ninä käräga 5kät gwägu tom yarä-gänpäñ iñitkamäj yäk.

¹⁸ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; U näka namut yäk. ¹⁹* Ude yänpäñ ämawebe yäwetpewän wädan gänäñ mañit yäpman kuñkuñ. Täñirä käräga 5 u ba gwägu tom yarä u yäpmanpäñ kunum terak doranpäñ ketemta Anutu bänep täga man iwetkuk. Bänep täga man iwetkañ ketem u tokätpän yäpman daniñpäñ iwaräntäkiyeta yämiñkuk. Yämänkañ unitä yäpmanpäñ ämawebe päke unita yämiñtäñ kuñkuñ. ²⁰* Täñpäkañ ämawebe kudup nañpä koki täñpäpäñ ätu jop peñkuñ. Täñpäkañ jop patkuño u yäpmanpäñ yäk 12 ude daiwä tokneñkuñ. ²¹ Ämawebe Jesutä yepmäñ towiñkuko uwä 5,000 ude. Täñpäkañ u äma ekäni-gänpäñ daniwani, webe ironi-kät nämo.

Jesutä gwägu terak yeñtäñ kuñkuk

Mak 6:45-56; Jon 6:16-21

²²⁻²³* Eruk, Jesutä iwaräntäkiye yäniñ kireñpewän gäpe terak äromañ gwägu udude käda intäjukun kuñkuñ. Kuñirä Jesutä ämawebe yepmanpäñ kuñ moreñirä Jesu inigän pom terak äronpäñ nani-kät man yänpäñ-nadäk täñkumän. Ude täñ irirän kome bipmanjirän Jesu inigän-inik itkuk. ²⁴ Täñpäñ kañkuk; Gäpe iwaräntäkiyetä yäpman kuñkuño u kumañ gwägu bämopi-ken ahänkkuk. Ahänjirän gäpetä kwayän täñkuk käda mäniñ tañi pähaptä äbuk. Täñjirän gwägutä tañi tokätpän gäpe gänäñ äpmonjpayän täñkuk. Ude täñjirän kuna yäkñat pipiri pähap täñkuñ.

²⁵⁻²⁶* Bipani käronj pipiri pähap ude täñ irirä kome yänneñkuk. Yänewänä iwaräntäkiye pen ude täñ irirä Jesutä yabänpän gwägu terak yeñtäñ kuñjirän bankentä kañpäñ yänkuñ; Yäke-e! Mäjo kubä äbätäk! yän yänpäñ kähän yänkuñ. ²⁷ Ude yänjirä Jesutä yäniñ bitnänpän yäwetkuk; Umuntäneño. Näkña äretat yäk. ²⁸ Ude yäwänä Pitatä nadänpäñ iwetkuk; Ekänina! Gäkña äbänpäñä yäwikañ näk gwägu terak gäkä äbätan udegän ärewa! yäk. ²⁹* Yäwänä Jesutä iwetkuk; Äbiwä! yäk. Äbi yän iweränkañ Pitatä gäpe terak naniktä äpamañ gwägu terak yeñtäñ Jesutä itkuk-ken kuñkuk. ³⁰ Yeñtäñ kuñtäñgän mäniñ pähap piänjirän gwägu tokärän kañkañ umuntanpäñ gwägu gänäñ äpmonjpayän täñkuk. Täñpäñ gera yänkkuk; Wära! Ekäni gäk nepmäñit yäk. ³¹* Yäwänä uterakgän Jesutä kerä iñitpäñ iwetkuk; Gäk nadäk-nadäka äreyäwani! Imata bänep yarä nitek peyan?

³² Ude iwetpäñ iñiränkañä gäpe terak äronjirän mäniñ u bitnäñkuk. ³³* Täñjirän äma gäpe terak itkuño unitä Jesu gämori-ken gukut imäpmok täñpäñ iniñ oretkuñ. Täñpäñ ñode iwetkuñ; Gäk Anutu täño ironi bureni-inik! yäk.

³⁴ Eruk ude täñpäñ gwägu irepmitpäñ Genesaret kome gwägu gägäni-ken ahänkuñ. ³⁵ Ahänpäñ irirä ämawebe ätu Jesu kañpäñ nadänpäñ man pewä yäpmanj yotpärare it yäpmanj kuñkuño ude kuñatkuk. Kuñarirän ämawebe käyäm ikek yän-yäkñat yäpmanj Jesuken äbuñ. ³⁶* Äbänpäñ Jesu butewaki man ñode iwetkuñ; Nadän yämiñjiri tekka moräkigän iñjirirä käyami paorut yän iwetkuñ. Ude iwerä nadän yämiñjirän käyäm ikek teki moräkigän iñitkuño u kudup tägañ moreñkuñ.

15

Ketemtä bänepnin nämo täñpäñ wak täkañ

Mak 7:1-23

* 14:19: Mat 15:35-39; Mak 8:6-10 * 14:20: 2Kin 4:44 * 14:22-23: Luk 6:12, 9:28 * 14:25-26: Luk 24:37
* 14:29: Jon 21:7 * 14:31: Mat 8:26 * 14:33: Mak 4:39 * 14:36: Mat 9:20-21; Mak 5:27-28; Luk 8:44

¹ Kadäni uken Jerusalem yotpärare-ken nanik Parisi ba Baga man yäwoŋärewani äma ätutä Jesuken ahänpän ŋode iwet yabänkuŋ; ^{2*} Gäwaräntäkaye imata oraniye täŋo man kädet irepmit täkaŋ? U ketem näna yänpän keru nämo ärutkaŋ jop yäpmanpän nak täkaŋ yäk.

³ Ude yäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; In imata orajiye täŋo man kädet iwatpän Anutu täŋo бага man irepmit täkaŋ? ^{4*} Anututä bian ŋode yänkuk; Gäk meŋka nanka oraŋ yämen. Ba kubä ŋode; Äma kubätä miŋi nani yebewänä kumän-kumän utneŋ. ⁵ Inä man bureni u nadäkaŋ upänkaŋ u mäde ut imiŋpän ŋode yäk täkaŋ; Äma kubätä imaka täga kubäta miŋi nani täŋkentän yämikta yäwekopän ŋode yäwerek; ŋo ekta taminanpän ek jop irirän Anututa biŋam peyat yän yäwerek. Wa! Miŋi nani nämo nadän yämiŋpän ude yäweko uwä in täga täyan yän iwetneŋ. ⁶ In ude tänpän Anutu täŋo man yäpman äpänkaŋ injinken man meham täk täkaŋ. ⁷ Jop manman yäwani inta profet biani kubä wäpi Aisaia unitä man Anututä nadäk-nadäki-ken peŋirän ŋode yänkuko uwä bureni ahätak;

⁸⁻⁹ Äma äbot ŋo menitä näk naniŋ oret täkaŋ upänkaŋ bänepitä näka bitnäk täkaŋ.

Äma täŋo бага mangän iwat täkaŋ unita naniŋ orerirä näk nämo nadän yämik täyat. *Ais 29:13*

¹⁰ Jesutä man ude yänpän ämawebe ätu yän yän-yäkŋat päbä yepmanpän yäwetkuk; Man ket ŋode täwera nadäwä tärewut; ^{11*} Imaka mejin gänaŋ äpmok täkaŋ unitä bänepjin nämo tänpänwak täkaŋ. Imaka bänepjin-ken naniktä äbämaŋ mejin-ken äbäk täyak unitä tänpewän bänepjin wak täkaŋ. ¹² Ude yäwänä iwaräntäkiyetä dubini-ken kuŋpän iwetkuŋ; Gäk nadätan? Gäk man u yänjiri Parisi ämatä nadänpän gäka kokwawak nadäkaŋ yäk.

¹³ Ude yänjirä Jesutä yänkuk; Päya kudup Nana kunum gänaŋ naniktä nämo piŋkuko uwä däyamänpän api buŋärek. ^{14*} In Parisi äma mäde ut yämik täkot. Uwä dapuri tumbanitä noriye dapuri tumbani kädet yäwoŋärek täkaŋ. Upänkaŋ äma dapuri tumbani yarätä keru kowat inirän täŋkaŋä kuŋtängän awaŋ gänaŋ bok äpmoden yäk. ¹⁵ Jesutä ude yäwänä Pitatä iwetkuk; Gäk man wärani niwetan unitäŋo mebäri yäwi nadäna yäk.

¹⁶ Yäwänä Jesutä yänkuk; Ai! In udegän, man yänjira nämo nadäwä tumäk täkaŋ. ¹⁷ Mebäri ŋode nämo käwep nadäk täkaŋ; Mejintä imaka naŋjirä kokjin gänaŋ päpmo ini irani-ken itkaŋä käderi-kengän äpamaŋ kuk täkaŋ. ¹⁸ Tänpäkaŋ imaka waki bänepjintä nadäk täkaŋ unitä bänepjin tänpänwak täkaŋ. ^{19*} Äma bänepitä imaka wakiwaki ŋode pewän ahäk täkaŋ; Nadäwäwak, ämik, kubokäret, kubo, äma yäniŋ wärat man, ba jop manman. ²⁰ Imaka udewanitä Anutu inamiken tänpewän wak täyak yäk. Tänpäkaŋ ketjin nämo ärutkaŋ ketem piŋitpän nak täkaŋ unitä bänepjin nämo tänpänwak täkaŋ yäk.

Kenan webe kubätä Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuk

Mak 7:24-30

²¹ Jesutä ude yänpän kome u peŋpeŋ Kenan kome, yotpärare yarä wäpi Tire kenta Sidon itkumän-ken ukäda kuŋkuk. ²² Pänku irirän guŋ äbotken nanik webe kubä, kome uken nanik unitä päbä Jesuta gera ŋode yänkuk; Ekäni! Gäk Devit täŋo oranitä näka butewaki nadän nam! Näkŋo äpetnawä mäjo kubätä kotawänkaŋ komi pähap nadän it täyak yäk. ²³ Ude yäwänä Jesutä nadänpän man kowata kubä nämo iwetkuk. Ude tänjirän iwaräntäkiyetä Jesu dubini-ken kuŋpän iwetkuŋ; Gäk webe ŋo yän iwatpewi kwän! U yän-urukuruk yänitäŋ niwatak yäk.

^{24*} Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Anutu Nantä näk Isrel äma äbot, peŋ awähutpeŋ kuŋarani, ugänpän täŋkentäktä näwerän äput yäk. ²⁵ Tänpäkaŋ webe u ehutpän äbä Jesu dubini-ken gukut imäpmok tänpän yänkuk; Ekäni, gäk jop waki täŋkentän nam! ²⁶ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nanak täŋo ketem yäyomägatpän aŋta yämiwä nämo tägawek. ²⁷ Ude iweränä webe unitä iwetkuk; Bureni yäyan upänkaŋ aŋä mähemiyetä

* 15:2: Luk 11:38 * 15:4: Kis 20:12; Kis 21:17; Lo 5:16 * 15:11: Mat 12:34 * 15:14: Mat 23:16,24; Luk 6:39; Rom 2:19 * 15:19: Stt 8:21; Mat 12:34 * 15:24: Mat 10:6

ketem naŋkaŋ kokoki pewä maŋirä jop waki nak täkaŋ yäk. ²⁸ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wanotna, nadäkinikka taŋi! Unita näwet yabätan udegän täŋ gamitat. Ude yänjirän uterakgän äperi tägaŋkuk.

Jesutä ämawebe käyäm ikek mäyap yäpän tägaŋkuŋ

Mak 7:31-37

²⁹ * Ude täŋpän Jesu kome u peŋpeŋ Galili gwägu-ken päŋku pom kubä terak päro maŋit itkuk. ³⁰ Maŋit irirän ämawebe bumta Jesu känäyän äbuŋ. U käyäm mebäri mebäri ŋode täŋpani yän-yäkŋat yäpmän äbä Jesu dubini-ken yepmaŋkuŋ; Kuroŋi waki, dapuri tumbani, kwäyähäneŋ täŋpani ba man nämo yäwani ba käyäm ikek ätu Jesu dubini-ken yäpmän äbänjirä Jesutä kudup yäpän tägaŋkuŋ. ³¹ * Yäpän tägawäpän yepmaŋpän man nämo yäwanitä man yänkuŋ. Ba kwäyähäneŋ täŋpanitä kädet ini kuŋatkuŋ. Täŋpän äma kehäromini nämotä kehäromi yäpuŋ. Ba dapuri tumbanitä dapun ijiŋkuŋ. Ude täŋpakaŋ ämawebe päke unitä yabänpän jäkjak yänpän nadäwätäk pähap täŋkuŋ. Ude täŋpän Isrel nanik täŋo Anutu bumta iniŋ oretkuŋ.

Jesutä äma 4,000ta ketem yepmän towiŋkuk

Mak 8:1-10

³² * Täŋpakaŋ Jesu uwä iwaräntäkiye yän-yäkŋat päbä yepmaŋpän yäwetkuk; Näk ämawebe päke ŋonita butewaki nadätat. Ninkät kepma yarakubä it yäpmän abänkä nakta bumta yekaŋ. Täŋirä jop yepmana päŋku kädet miŋin nakta kumneŋ yänpän nadäwätäk täyat yäk. ³³ Ude yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Kome jopi-ken ŋodeken ketem deken yäpmänpän äma äbot pähap ŋodewani yepmän towina naŋ tokŋeneŋ? ³⁴ Ude iweräwä Jesutä yäwet yabänkuk; Injinken däkum jide itkaŋ? Yäwänä iwetkuŋ; Käräga 7kät gwägu tom yarä yäk.

³⁵ Ude iwerä nadänkaŋ ämawebe päke u yäwet-pewän maŋit yäpmän kuŋkuŋ. ³⁶ Ude täŋirä käräga 7 ukät gwägu tom yarä u yäpmänpän Anutu-ken bänep täga man yänpän iwaräntäkiyeta yämiŋkuk. Yämänkaŋ unitä yäpmän daniŋpän ämawebe päke unita yämiŋ yäpmän kuŋkuŋ. ³⁷ Yämäkaŋ ämawebe päke u naŋpä koki täŋpöpän ätu jop peŋkuŋ. Jop patkuŋo u yäpmänpän yäk 7 ude daiwä tokŋeŋkuŋ. ³⁸ Täŋpakaŋ äma ketem naŋkuŋo u 4,000 udetä naŋkuŋ. Webe iroŋi-kät nämo daniwani. ³⁹ Eruk ude täŋkaŋ ämawebe u yepmaŋpän kuŋirä Jesu ini uwä gäpe terak äromaŋ kuŋtängän Magadan komeken ahänkuk.

16

Kudän kudupi kakta äneŋi yänkuŋ

Mak 8:11-13; Luk 11:29, 12:54-56

¹ * Eruk Magadan komeken ahänpän irirän Parisi ämakät äma Satyusi äbotken nanik ätutä äbänpän Jesutä goret kubä täŋpän kaŋpän manken kaŋ tenayän nadänpän peŋ iwetkuŋ; Ai! Gäk kudän kudupi kubä täŋiri kaŋpän Anututä gepmaŋpän äpun yän nadäna! yäk. ² Ude yäwäwä yäwetkuk; In kome täŋo kudän ŋode yabänpän-nadäk täkaŋ; Bipäda kome gämäni ijiŋirän kwep edap api ijiwek yän yäk täkaŋ. ³ Ba yänewänkaŋ tamimaŋ gubam kubiri gwägärirän iwän taŋi tawayän yän yäk täkaŋ. Täŋpän in kome täŋo kudän jopi udewani yabänpän-nadäk täkaŋ upänkaŋ näk kudän kudupi täŋ yäpmän äburo unitäŋo mebäri imata nämo kaŋpän nadäk täkaŋ? ⁴ * In nadäkaŋ? Waki täŋpani ämawebe äbot intä kudän kudupi yabäkta näwet yabäk täkaŋ. Upänkaŋ kudän kudupi mebäri kubä nämo täŋira känäyän! Nämo, kudän bian profet Jona terak ahänkuko udegän ahänjirän api käneŋ.

Äma täŋo nadäk wakita dapun ket täk täkot

Mak 8:14-21

* 15:28: Mat 8:10,13 * 15:29: Mak 7:31 * 15:31: Mak 7:37 * 15:32: Mat 14:14 * 16:1: Mat 12:38; Luk 11:16 * 16:4: Mat 12:39; Luk 11:29

⁵ Tānpān iwarāntākiye kārāga dākum guṅ taṅpān peṅpeṅ Jesu-kāt gāpe terak āronpeṅ gwāgu kukṅi udude kāda kuṅkuṅ. ⁶ * Pāṅku itkaṅ Jesutā yāwetkuk; In Parisi āmakāt Satyusi ābotken nanik tāṅo yista ket nadānpān kaṅ kuṅarut! ⁷ Ude yāwānā iwarāntākiyetā nāwetgāwet ṅode tānpān yāṅkuṅ; Yista yāyak u imata yāyak? Kārāga guṅ taṅpān peṅpeṅ ābāmāṅo unita kāwep nadānpān niwetak yāk.

⁸ Man ude yāṅjirā Jesutā nadānpān yāwetkuk; Wa! Nadākinikjin kwini. In imata kārāga peṅpeṅ ābāṅo unita man yānpān-nadāk tākaṅ? Unita nāmo yāyat. ⁹ * Nākā imaka bian tāṅkuro unita tāṅguṅ tākaṅ ba? In imata guṅ taṅpān nāwetgāwet tākaṅ? Nāk kārāga 5 upān āma 5,000 ketem yepmāṅ towiwa naṅpā tāgawāpān ketem jop patkuṅo u yāk jide daiwā tokṅeṅkuṅ? ¹⁰ * Ba kārāga 7 upān āma 4,000 yepmāṅ towiṅira naṅpā koki tānpāpān ketem jop patkuṅo u yāk jide daiwā tokṅeṅkuṅ? ¹¹ Unita in imata nāmo nadāwā tārekaṅ? Nāk yis yāro uwā kārāgata nāmo tāwetat. Parisi āmakāt Satyusi ābotken nanik tāṅo kādet kuṅat-kuṅatta yānpān yis terak utpān tāwetat. Āma u nāmo yāwarān tāneṅ yānpān man u tāwetat. Unitāṅo nadāk-nadāk wāki unita ket kaṅiwatpān kaṅ kuṅarut yāṅ ude nadānpān tāwetat. ¹² Man ude yāwerānkaṅ eruk nadāwā tārewāpān yāṅkuṅ; Bureni! Yis, kārāga-kāt awāhurani unita nāmo niwetak. Parisi āmakāt Satyusi ābot tāṅo man yākyāki ba kādet kuṅat-kuṅarita ket kaṅiwatpān kaṅ kuṅarut yāṅ yānpān niwetak yāk.

Pitatā Jesu tāṅo mebāri yāṅahāṅkuk

Mak 8:27-30; Luk 9:22-27

¹³ Jesutā ude yānpān iwarāntākiye yāṅ-yākṅat yāpmāṅ Sisaria Pilipai komeken kuṅkuk. Kuṅtāṅgān Jesutā kādet miṅin iwarāntākiye ṅode yāwet yabāṅkuk; Āmawebetā Āma Bureni-inikta netā yāṅ iwet tākaṅ? ¹⁴ * Yāwānā iwetkuṅ; Ātutāwā Jon, ume ārut yāmani yāṅ yāk tākaṅ. Ba ātutāwā profet biani Elaija yāṅ yāk tākaṅ. Tāṅ, ātutāwā Jeremaia ba profet biani ātu uken nanik kubā yāṅ yāk tākaṅ yāk.

¹⁵ Ude yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Tānpākaṅ injinā nākawā netā yāṅ yāk tākaṅ? ¹⁶ * Yāwānā Saimon-Pita unitā iwetkuk; Gāk Kristo, Anutu Irit Māhemi unitāṅo nanaki yāṅ iwetkuk. ¹⁷ * Yāwānā Jesutā ṅode iwetkuk; Saimon, Jona tāṅo nanaki, gāka gāripi nadātāt! Nadāk-nadākka uwā āmaken naniktā nāmo ahātak. Nana kunum gānaṅ naniktā yāṅkwawa tāṅ gamitak. ¹⁸ * Ude yānpān iwetkuk; Bureni ṅode gāwera nadā; Wāpka Pita yāṅ gāwet tākaṅ u mebāri mobā unita gākā terak ābotnaye yepmaṅpa kehāromi irirā āma wāki tāṅo kehāromitā nāmo api dāpek. ¹⁹ * Tānpān nāk Anutu tāṅo kaṅiwat yewa unitāṅo yāma dārani tāṅo ki api gamet. Ude tāṅkaṅā gākā imaka kubā kome terak nāmo yāniṅ kireṅiri Anututā kunum gānaṅ udegān nāmo api yāniṅ kirewēk. Tāṅ, gākā imaka kubā kome terak yāniṅ kireṅiri Anututā kunum gānaṅ udegān api yāniṅ kirewēk yāk. ²⁰ * Ude yānpān iwarāntākiye yājiwāt man kehāromi ṅode yāwetkuk; Intā nāka Anutu tāṅo iwoyāwani āma Kristo yāṅ āmawebe nāmoinik yāwetneṅ.

Jesutā nāk api kumbet yāṅ yāṅkuk

Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27

²¹ Kadāni uken Jesutā yāput peṅpān imaka ahāṅ imikta yāṅ imani unita iwarāntākiye yāwetkuk; Nāk komi pāhap api nadāwet. Tānpākaṅ Juda tāṅo āma ekāni ba bāmop āma intājukun tāṅpani-kāt Baga man yāwoṅārewani āmatā māde api ut namineṅ. Tāṅkaṅ nutpān ānenayāṅ tāṅopān kepma yarākubā tāreṅjirān kodak tānpān āneṅi api akwet.

²² Ude yāwerānā Pitatā Jesu inipārik yāṅikṅat pāṅku ibeṅpān yāṅkuk; Ekāni, Anututā tāṅkentāṅ gamiṅirān imaka udewani nāmoinik api ahāṅ gamek yāk. ²³ Yāwānā āyāṅutpān Pita ṅode iwetkuk; Satan, gāk kewe! Gāk kādet tāṅpipiṅ nameno! Nabā

* 16:6: Luk 12:1 * 16:9: Mat 14:17-21 * 16:10: Mat 15:34-38 * 16:14: Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8
 * 16:16: Jon 6:69 * 16:17: Mat 17:5; Gal 1:15-16 * 16:18: Jon 1:42; Efe 2:20 * 16:19: Mat 18:18; Jon 20:23
 * 16:20: Mat 17:9; Mak 9:9

kätänpeṅ ku! Gäk man yäyan uwä Anutu-ken nanikpäṅ nämo yäyan. Uwä äma gäkṅaken mangänpäṅ näwetan yäṅ iwetkuk.

²⁴* Täṅpäkaṅ Jesutä iwaräntäkiye ṅode yäwetkuk; Äma kubätä näk näwarayäṅ nadäṅpäṅä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut imiṅpäṅ bäräpi näkä kotawayäṅ täyat udegän päya kwakäpi buramiṅkaṅ gwäk pimiṅpäṅ kaṅ näwarän. ²⁵* Täṅpäkaṅ, äma kubätä säkgämän kaṅ irayäṅ nadäṅkaṅ iniken irit kuṅat-kuṅarita iyap taṅpäṅä u api paorek. Upäṅkaṅ äma kubätä näka yäṅpäṅ irit kuṅat-kuṅari iniṅ kirewayäṅ täko uwä irit täga api kaṅ-ahäwek. ²⁶* Täṅ, äma kubätä kome täṅo imaka kudup peṅ bäyaṅpäṅ yäpmäṅ kuṅarayäṅ täko uwä kumäṅirän imaka imakani unitä irit kehäromi kakta täga nämo api täṅkentäṅ imineṅ. Unita irit kehäromi kaṅ-ahäkta imatäkenpäṅ täga suwawek? Nämo inik!

²⁷* Jesutä ude yäṅpäṅ äneṅi ṅode yäṅkuk; Äma Bureni-inikä nani täṅo epmäget kudän ikek kudupi aṅeroniye-kät api äpneṅ. Äpäṅpäṅ ämawebe kuduṅtagän kädet jide jide täṅpeṅ kuṅat täkaṅ uterakgän kowata api yämek. ²⁸* Näk bureni täwera nadäwut; Itkaṅ ṅo inken nanik ätu nämo kumäṅirä Äma Bureni-inik intäjukun äma täṅo kudän ikek äpäṅirän api kaṅpäṅ nadäneṅ yäṅ yäwetkuk.

17

Jesu gupi inide kubä ahäṅkuk

Mak 9:2-13; Luk 9:28-36

¹ Eruk Jesu kepma 6 ude it yäpmäṅ kuṅtängän Pitakät noripakiyat Jems Jon u yäṅ-yäkṅat yäpmäṅ pom kubä terak äroṅkuk. Uken päro inigän itkuṅ. ²* Itpäṅ kaṅirä Jesu gupi inide kubä ahäṅkuk. Inami dapuntä edap dapuri täṅo peṅyängek ude äworeṅkuk. Teki imaka paki inikinik täṅpäṅ ägo weṅkuk. ³ Ude ahäṅirän yabäṅkuṅ; Profet bian irani yarä, Moses kenta Elaija inami terak ini ugän ahäṅpäṅ itkumän. ⁴ Yarä uwä ahäṅpäṅ Jesu-kät man yäṅpäṅ-nadäk täṅirä Pitatä Jesu iwetkuk; Ekäni, itkamäṅ ṅonita oretoret takamäṅ yäk. Unita gäkä yäwikaṅ yottaba yaräkubä kaṅ täṅpa yäk. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk.

⁵* Ude yäṅ irirän pengän gubam peṅyängek ikek kubätä äpä uwäk täṅpäṅ yepmaṅkuk. Uwäk täṅpäṅ yepmaṅirän gubam gänaṅ man kubä ṅode ahäṅkuk; ṅowä näkṅo nanakna bureni-inik. U kaṅpäṅ gäripi-inik nadäk täyat unita in unitäṅo man kaṅ buramik täṅput yäṅ yäwetkuk. ⁶ Eruk iwaräntäkiye yaräkubä unitä man u nadäṅpäṅ umuntaṅkaṅ kome terak päṅku inami yäpä äpmonpöpäṅ patkaṅ bumta kwaiṅkuṅ. ⁷ Ude täṅirä Jesu dubini-ken kuṅpäṅ yepmäṅit täṅpäṅ yäwetkuk; In umuntäneṅo! Akuwut! ⁸ Yäwänä iwaräntäkiye u dapuri ijiwä kwäpäṅ Jesu inigän irirän kaṅkuṅ. ⁹* Ude täṅkaṅ pom terak naniktä äpäṅit äpäṅit Jesutä jukuman ṅode yäwetkuk; Imaka kudupi kakaṅ unitäṅo manbiṅam äma ätu pengän nämo yäwetneṅ. Äma Bureni-inik kumbani-ken naniktä kodak täṅpäṅ akwänkaṅ kaṅ yäwerut yäk.

¹⁰* Ude yäweränä iwaräntäkiyetä iwet yabäṅkuṅ; Baga man yäwoṅärewani äma imata ṅode yäk täkaṅ? Elaijata jukun ahäwänkaṅ Anutu täṅo iwoyäwani äma Kristo u mäden api ahäwek.

¹¹ Iweräwä Jesutä kowata ṅode yäṅkuk; Elaijata jukun ahäwänkaṅ Kristo mäden api ahäwek yäṅ yäk täkaṅ u täga yäk täkaṅ. Unita bureni ṅode täwetat; Elaija uku ahäṅkuk. Ahäṅpäṅ Kristo ahäwayäṅ täko unita kädet täwit imiṅkuk. ¹²* Ahäṅpäṅ irirän nämo kaṅpäṅ nadäṅkaṅ kudän waki mäyap täṅ imiṅkuṅ. Täṅkuṅo Äma Bureni-inikta udegän komi mäyap api täṅ imineṅ. ¹³* Jesutä ude yäweränkaṅ nadäwä tumbur; Elaijata yäyak uwä Jon ume ärut yämanita yäyak yäṅ nadäṅkuṅ.

* 16:24: Mat 10:38; Luk 14:27 * 16:25: Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * 16:26: Mat 4:8-9 * 16:27: Mat 25:31; Sam 62:12; Snd 24:12; Rom 2:6; Rev 22:12 * 17:2: 2Pi 1:16-18 * 17:5: Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Lo 18:15 * 17:9: Mat 16:20 * 17:10: Mal 4:5 * 17:12: Mat 11:14, 14:10 * 17:13: Luk 1:17

*Iwaräntäkiyetä tänpä waŋkuŋ**Mak 9:14-29; Luk 9:37-42*

¹⁴ Eruk pom terak naniktä äpänpän ämawebe itkuŋ-ken u ahänjirä äma kubätä päbä Jesu dubini-ken gwäjij äpmonpän iwetkuk; ¹⁵ Ekäni, gäk nanaknata butewaki nadän imi yäk. U tängunguŋ tänpän maŋ-patäbotkaŋ kädap gänaŋ ba ume gänaŋ äpmok täyak.

¹⁶ Ude tänjirän nanakna yäpmän gäwaräntäkaye-ken äbänjira yäpna tägawut yänkaŋ tänpä waŋ yäk. ¹⁷ * Yäwänä Jesutä gaŋani nadänpän ŋode yänkuk; Wa! In bänepjin gwäjij ärowani. Nadäkinikjin nämo! Jidegän api nadäwä tumneŋ? Äma in udewani-kät wari kuŋatta nämo nekaŋ! Ude yänpän äma u iwetkuk; Eruk, ironi uwä yäpmän äbi! ¹⁸ Ude yäwänä ironi u yäpmän äbänjirän mäjo ibenpewän nanak u kakätänpeŋ kuŋkuk. Kakätänpeŋ kuŋjirän tägaŋpän itkuk.

¹⁹ * Tänjirän iwaräntäkiyetä Jesu inigän irirän iwet yabänkuŋ; Nin imata mäjo u iwat kirekta täna wawäpän pemän? ²⁰⁻²¹ * Yäwäwä yäwetkuk; Nadäkinikjin täpuri-inik unita tänpä waŋ yäk. Näk bureni täwetat; Nadäkinik bureni u imaka kubä kehäromi niked. Nadäkinikjin bureni, bak mujip udewani täpuri ireko uwä pom ŋo ŋode iwetneŋ; Wädän udu ku! Iweräwä man buramiŋpän täga wädän kwek. Nadäkinikjin täpuri it tamedo uwä imaka kubä tänpäwä bureni nämowä nämo ahäwek.

²² * Jesutä ude yäwetpän päŋku Galili komeken iwaräntäkiye-kät käbeyä tänpän yäwetkuk; Kadäni käroni nämo iritna äma kubätä Äma Bureni-inik jop nadän äma keru terak api pewek. ²³ Peŋjirän kumän-kumän utpän äneŋjirä kepma yaräkubä täreŋjirän api akwek yäk. Ude yäwän nadänpän iwaräntäkiye butewaki pähap nadänkuŋ.

Jesu takis moneŋ pekta manbijam yäwetkuk

²⁴ * Tänpän äyänutpeŋ Kapeneam yotpärare-ken kuŋjirä kudupi yot täŋkentäktä takis moneŋ yäpani äma ätutä äbänpän Pita ŋode iwet yabänkuŋ; Täwoŋärek ämajintä kudupi yot täŋo takis moneŋ pek täyak ba nämo pek täyak? ²⁵ Yäwäwä Pitatä yäwetkuk; U pek täyak! yäk. Ude yänpän yot Jesutä itkuk-ken u äronpän man nämo iwerirän Jesutä Pita pengän iwet yabänkuk; Saimon, gäk jide nadätan? Kome täŋo intäjukun ämatä iniken epän täŋkentäktä takis moneŋ yäpmäk täkaŋ u netä keru-ken nanik yäpmäk täkaŋ? Iniken mähekiye-ken nanik bok yäpmäk täkaŋ ba ämawebe gägäni täŋo-gänpän yäpmäk täkaŋ? Jide nadätan?

²⁶ Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ämawebe gägäni täŋo-gänpän yäpmäk täkaŋ, iniken mähekiye-ken nanik nämo yäpmäk täkaŋ yäk. Pitatä ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga yäyan, iniken mähekiye uwä takis moneŋ nämo pek täkaŋ. U jop it täkaŋ. ²⁷ Upänkaŋ ninta nadäwä wak täŋ nimineŋo udetä gwägu-ken kuŋkaŋ gwägu tom kubä pengän wabiwayän täyan u wädänpän yäpmänkaŋ meni yäpmän aŋeŋpän moneŋ kubä kaŋpän ninek-tagän yänpän moneŋ u takis yäpani äma unita kaŋ yämi.

18

*In nanak täpuri ude bumik kuŋatneŋ**Mak 9:33-37; Luk 9:46-48*

¹ * Kepma uken Jesu täŋo iwaräntäkiyetä Jesuken kuŋpän ŋode iwet yabänkuŋ; Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ netätä intäjukun tänpän itak? ² Eruk ude yänjirä Jesutä nanak täpuri kubä yänpewän äbänpän bämopi-ken teŋkuk. ³ * Teŋpän ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In injinta nadäwä äpani tänpäpän nanak täpuri ŋodewani bumik nämo kuŋatnayän täkaŋ uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ nämoinik api äroneŋ. ⁴ Tänpäkaŋ äma kubätä iniken gupi ba nadäk-nadäki yäpmän äpänpän nanak täpuri bämopjin-ken itak ŋodewani bumik kuŋarayän täyak uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ intäjukun äma ude tänpän api irek.

* 17:17: Lo 32:5,20; Jon 14:9 * 17:19: Mat 10:1 * 17:20-21: Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 * 17:22: Mat 16:21 * 17:24: Kis 30:13; Kis 38:26 * 18:1: Luk 22:24 * 18:3: Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

⁵ * Tãŋkaŋ äneŋi ŋode yãwetgãn tãŋkuk; In nadãkaŋ? Äma kubätä näka nadãŋpãŋ nanak täpuri ŋodewani kubäta oraŋ imayãŋ täyak uwã näka udegãn api oraŋ namek.

⁶ * Upãŋkaŋ äma kubätä nanak ŋodewani nadãkiniki näkken pek täkaŋ u yãŋ-yãkŋat-pewãn momi täneŋo uwã äma udewaniwã Anututã kowata wakitã wakiinik api imek, ämatã mobã bãrum kotãkiken topmãŋpãŋ ume gãnaŋ maŋpã äpmonẽŋo u irepmirek.

⁷ Wãra! Komen äma inta butewaki nadãtat. Imata, äma waki ätutã tãŋ-tãkŋat-pewã inken nanik mäyap api waŋ moreneŋ. Bureni, tãŋyãkŋarani äma udewani itkaŋ, upãŋkaŋ jide tãŋpãŋ kowata api irepmitneŋ? ⁸ * Unita ketka ba kuroŋkatã wakiken gepmaŋpayãŋ tãŋpãnä u madãŋ tãkŋeŋpãŋ kaŋ maŋpi kut yãk. Irit kehãromi kaŋ-ahãwayãŋ nadãŋpãŋã jop kwãyãhãneŋ tãŋpãŋ kaŋ it. Ude nãmo tãŋkaŋ ketka kuroŋka bok yãpmãŋ kuŋarayãŋ täno uwã kãdãp pãhap gãnaŋ api äpmonẽpen! ⁹ Ba dapunkatã wakiken gepmaŋpayãŋ tãŋpãnä dapunka dãtpãŋ kaŋ maŋpi kut. Irit kehãromi kaŋ-ahãwayãŋ nadãŋpãŋã ude tãŋkaŋ dapunka tumbani kaŋ kuŋat. Dapunka bok iŋiŋkaŋ kuŋatpãŋã geŋi tãŋo kãdãp pãhap gãnaŋ api äpmonẽpen.

Yawak kubã paotkuko unitãŋo man wãrani

Luk 15:3-7

¹⁰⁻¹¹ * * Man ude yãŋpãŋ äneŋi pen ŋode yãwetgãn tãŋkuk; Inã kwikinik kuŋatpãŋ ironi täpuri täpuri ŋonita nadãŋirã äpani nãmo täneŋ. Näk unita ŋode täwera nadãwut; Nanak täpuri täpuri u Anutu dapuri-ken äpani nãmo kuŋat täkaŋ. Nãmo, u aŋeroniye nikek. Aŋero kunum gãnaŋ Nana-kãt bok itkaŋ unitã watãni it yãmik täkaŋ.

¹² In jide nadãk täkaŋ? Äma kubã yawakiye 100 uken nanik kubã-tãgãn paoreko uwã ini paorãn yãŋ tãga yãwek? Nãmoinik, yawaki 99 u yepmaŋkaŋ yawak paotpeŋ kweko unita pãŋku wãyãkŋewek. ¹³ Näk bureni täwetat. Äma uwã wãyãkŋeŋkã kaŋ-ahãŋpãŋã oretoret 99 itneŋo unita nãmo tãŋpek. Nãmo, paotpeŋ kwanipãŋ kaŋ-ahãweko unita oretoret pãhap tãŋpek. ¹⁴ Tãŋpãkaŋ Nanjin kunum gãnaŋ naniktã ämawebe äpani ukeŋonita udegãn nadãk täyak. Kubätä paotta nãmo nadãk täyak.

Momi tãŋpani yãpãtãgãkta man

Luk 17:3

¹⁵ * Jesutã ude yãŋpãŋ yãŋkuk; Notkapak kubätä waki tãŋ gaminãrãn gãk kuŋkaŋ äma ukãt injegãn itpãŋ waki tãŋ gameko u kwikinik yãŋ paideŋ. Tãŋkaŋ man yãwi gãkŋo man buramiwãnä äneŋi not tãŋpeŋ kuŋatdeŋ. ¹⁶ * Upãŋkaŋ gãkŋo manta bitnãwãnä äma kubã ba yarã yãmagurikaŋ ukãt bok yãŋpãŋ yãpã-siwoŋ tawãpãŋ teneŋ. Ude täneŋo uyaku nadãŋ gamek. ¹⁷ * Tãŋpãkaŋ äma yarãkubã intãŋo manta bitnãwãnä äbot tãŋpani tãŋo kãbeyã-ken tãga teneŋ. Ba äbot tãŋpani kãbeyã tãŋo man unita udegãn bitnãwãnä äma u mãde ut iminãrã guŋ äma, ba takis moneŋ yãpani ude kuŋarek.

¹⁸ * Näk bureni täwetat. In imaka kubã kome terak nãmo yãniŋ kireŋirã Anututã kunum gãnaŋ udegãn nãmo api yãniŋ kirewek. Ba in kome terak yãniŋ kireŋirã Anututã kunum gãnaŋ udegãn api yãniŋ kirewek. ¹⁹⁻²⁰ * * Ba äneŋi ŋode täwetgãn tãŋpa nadãwut; Äma yarã ba yarãkubãtä näka yãŋpãŋ kãbeyã tãŋirã näk u bãmopi-ken api iret. Unita inken nanik yarãtä imaka kubãtä bãnep kubãgãn peŋpãŋ Anutu-ken yãŋapinãrãn kunum gãnaŋ Nanatã nadãŋ yãminãpãŋ mani api buramiwek.

Momi pekpek tãŋo man

Luk 17:3-4

²¹ Jesutã man ude yãŋirãn Pitatã iwetkuk; Ekãni! Notnapak kubätä waki tãŋ namik tãŋirãn momini u kadãni kadãni peŋ imiŋ yãpmãŋ kuŋtäyiwã kadãni 7 ude tãreŋirãn äneŋi wari peŋ imettawã? ²² * Pitatã ude yãwãnä Jesutã iwetkuk; Ude nãmo. Gãk

* 18:5: Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 * 18:6: Luk 17:1-2 * 18:8: Mat 5:29-30 * 18:10-11: Hib 1:14
 * 18:10-11: Luk 19:10 * 18:15: Wkp 19:17; Luk 17:3; Gal 6:1 * 18:16: Lo 19:15; Jon 8:17 * 18:17: 1Ko 5:13
 * 18:18: Mat 16:19; Jon 20:23 * 18:19-20: Mak 11:24; Jon 15:7 * 18:19-20: Mat 28:20; Jon 14:23 * 18:22:
 Luk 17:4

notkapak täŋo momini kadäni kubä ba yarätagän ude nämo peŋ imen. Pen waki udegän täŋ gamiŋ yäpmäŋ äronjirän gäk pen wakini pekpek kaŋ täŋ yäpmäŋ ku.

²³ Täŋpäŋ man yänkuko unita man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Ämawebe Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yawat täyak uwä ŋode bumik; Kome kubäken intäjukun äma kubä irek. Täŋpäkaŋ epän ämawebeniye mäyaptä äma uken nanik tuŋum jop yäpmäŋkaŋ gwäki nämo pek täneŋ. ²⁴ Eruk kadäni kubä intäjukun äma u tuŋum jop yäpani unitäŋo gwäki yäpa yänkaŋ ämawebe kubäkubäken gwäki yäpek. Yäpmäŋtäŋ kuŋtängän epän ämani kubä kaŋ-ahäwek. Äma u tuŋum jop yäpeko unitäŋo gwäki ärowani-inik. ²⁵ Unita äma u gwäki taŋi päke u jide täŋpäŋ pewa täreneŋ yän nadäŋpäŋ mähe mi iwerek. Iwerirän mähe mi unitä ŋode yäwek; Imaka imaka it gamikaŋ u ba webe nanakaye kuduptagän ämata yäniŋ kireŋpäŋ gwäki yäpmäŋkaŋ kaŋ nam yän iwerek. ²⁶ Ude iwerirän inita butewaki nadäŋpäŋ mähe mi dubini-ken kuŋpäŋ gukut imäpmok täŋpäŋ butewaki man ŋode yäwek; Butewaki nadäŋ namiŋpäŋ kwikinik iriri kaŋ-ahänkaŋ waki kaŋ gama yäk. ²⁷ Iwerirän mähe mi u butewaki nadäŋ imiŋpäŋ momini kudup peŋ moreŋ imiŋkaŋ jop tewän kwek.

²⁸ Eruk, tewän päŋku noripak kubätä äma uken gwäki täpuri 100 kina ude nämo imeko unita kaŋ-ahänpäŋ kotäkigän iŋitkaŋ näkŋo moneŋ ukeŋo nam yän iwerek. ²⁹ Ude täŋjirän noripak u inita butewaki nadäŋkaŋ gwäjiŋ äpmonpäŋ ŋode iwerek; Butewaki! Kwikinik iriri kaŋ-ahänkaŋ api gamet yän iwerek. Ude iweränä yäwek; ³⁰ Kämi kaŋ gamayän näwetan upänkaŋ nämoinik yäk. Ude yänpäŋ iŋit yäpmäŋ päŋku komi yot gänaŋ teŋkaŋ iwerek; Moneŋ nami täreŋjirän api gabä kätäwä äpämaŋ kwen yän iwerek. ³¹ Ude täŋjirän noriye epän penta täŋpani unitä kaŋkaŋ kokwawak nadäŋpäŋ päŋku ekänini-ken manbiŋam u iwetneŋ.

³² Ude iweräwä äma ekäni unitä nadäŋpäŋ epän äma unita yänpewän äbänpäŋ iwerek; Wa! Gäk äma wakiinik yäk. Gäk näkken momi täŋkunopäŋ butewaki man näweriri näk gäkŋo momika kumän peŋ gamiŋkut yäk. ³³ Näkä ude täŋ gamiŋkuropäŋ gäk imata notkapakta udegän nämo täŋ imitan? ³⁴ * Ude yänpäŋ kokwawak taŋi nadäŋ imiŋpäŋ komi äma keru terak peŋkaŋ yäwerek; Äma ŋo komi imiŋ yäpmäŋ kuŋjirä näkken tuŋum yäpuko unitäŋo gwäki namänkaŋ kaŋ kakätäwut yän yäwerek.

³⁵ * Jesutä man wärani ude yänpäŋ yäwetkuk; Nana kunum gänaŋ naniktä inta udegän api täŋ tamek. In mejin-tägän nämo yäneŋ. Bänepjin nadäk-nadäkjin kuduptä notjiye täŋo wakini nämo peŋ yämiŋpäŋä komi api nadäneŋ.

19

Ämatä webeniye yänjyawat täkaŋ unitäŋo manbiŋam

Mak 10:1-12; Luk 16:18

¹ Eruk Jesutä man ude yän paotpäŋ Galili kome peŋpeŋ Judia kome Jodan ume kukŋi udude käda kuŋkuk. ² Uken kuŋjirän ämawebe mäyap pähap iwarän täŋjirä käyäm mebari mebari yäpän tägaŋ yämiŋkuk. ³ * Täŋ irirän Parisi äma ätutä ahän imiŋpäŋ täŋ-ikŋatpena man kubä goret yäwänkaŋ manken tenayän nadäŋpäŋ man kubä ŋode iwetkuŋ; Ai! Gäk jide nadätan? Äma kubä täŋo webenitä kädet mebari mebari u ba u täŋjirän webeni u yän iwareko uwä täga ba waki?

⁴ * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Wära! Mosestä man kudän täŋkuko u nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ? Man kubä ŋode kudän täŋkuk; Anututä imaka imaka pewän ahän moreŋjirä äma bok, webe bok täŋ yepmaŋkuk. ⁵ * Täŋpäŋ ŋode yänkuk; Ämatä miŋi nani yabä kätäŋpäŋ webeni-kät epmäŋpäŋ irirän tohari gupi kubägän api tädeŋ. ⁶ Mebari unita yanäpi u inigän inigän nämo irani. U Anututä gupi tohari kubägän itdeŋta yepmaŋpanipäŋ ämatä täga nämo yäpmäŋ danineŋ.

⁷ * Yänjirän Parisi ämatä iwetkuŋ; Ude yäyan upänkaŋ imata Mosestä manbiŋam kubä

* 18:34: Mat 5:25-26 * 18:35: Mat 6:15; Mak 11:25; Efe 4:32; Kol 3:13 * 19:3: Mat 16:1 * 19:4: Stt 1:27, 5:2
* 19:5: Stt 2:24; Efe 5:31 * 19:7: Lo 24:1-4; Mat 5:31

node niwetkuk? Gäk webeka pewayän nadänpänjä webekata yänjihat-ihat man kudän keräpi kubä tänpän iminjan kan yänjihat yän yänjuk. ⁸ Ude yänjirä Jesutä kowata node yawetkuk; Manbinam u jop nämo täwetkuk. In Anutu täno man irepmitkan injinken gäripjin terak kuwat täkan unita webejiye täga api yän-yawatneñ yän yänjuk. Upänkan pengän Anututä kädet ude täkta yäjiwätkuk. ⁹* Näk node täwera nadawut; Äma kubätä webenitä äma kubäkät momi nämo tänpkopän jop nadän yänjihatpän webe kubä yäpeko uwä kubokäret ude tänppek.

¹⁰* Eruk ude yänjirän iwaräntäkiyetä iwetkuñ; Wära! Nädapi irit kuwat-kuwat ude niwetan unita webe netätä yäpek? ¹¹ Yänjirä Jesutä kowata node yawetkuk; Ämawebe mäyaptä man u nadawä bäräp täkan upänkan Anututä tänkentän yäminjirän ämawebe ätutä man u täga iwatneñ. ¹² In nadäkan? Äma ätu webe täga nämo yäpneñ. Imata, minjietä inide bäyan yepmak täkan. Äma udewaniwä webe yäpmäkta gäripi nämo nadäk täkan. Täñ, äma ätu yabäni dārani unita webe täga nämo yäpneñ. Ba äma ätuwä Anutu täno epänta yänpän webe nämo yäpmäk täkan. Upänkan äma kubä, webe yäpmäkta käderi pat imänä, eruk yanäpi täktäk täno man täweraro u buramiwek.

Ironironi näkken äbut!

Mak 10:13-16; Luk 18:15-17

¹³ Kadäni uken ämawebe ätutä nanakiye Jesutä kerä gupi terak penkan nani-ken tänkentän yämikta yänpik man yäwän yänpän Jesuken yän yäpmän äbuñ. Yän yänjat yäpmän äbänjirä iwaräntäkiyetä yabän yänpän yawetkuñ; Nanakjiye yäpmän ämneño! Kut! yän yawetkuñ. ¹⁴* Yänjirä Jesutä nadänpän yänjuk; Yawat kireneño! Yabä kätawä ironironi näkken yäpmän äbäk täkot yäk. Nämo yäjiwätneñ. Ämawebe ironironi nodewani äworenpän kuwat täkan uwä Anututä bureni yabän yawat täyak. ¹⁵ Eruk Jesutä man ude yänpän kerä gupi terak penjuk. Ude tänpän tärewäkan kome u penpen kuñjuk.

Äma gubañi tuñum mähemitä Jesuken äbuk

Mak 10:17-31; Luk 18:18-30

¹⁶ Tänpäkan äma kubä Jesu ahän iminpän iwetkuk; Yäwojärewani, näk täga jide u täñkan irit kehäromi kan yäpet? ¹⁷* Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk imaka tägata imata näwet yabätan? Imaka täga u mähemä Anutu ini. Täñ, irit kehäromi yäpayän nadänpänjä Anututä kädet pewani u iwarayän täno uyaku api kan-ahäwen.

¹⁸* Yäwänä äma unitä yänjuk; Kädet jidewanita yayan? Yäwänä Jesutä yänjuk; Gäk äma kumän-kumän nämo uren, kubokäret nämo tänpen, kubota nämo tänpen, äma kubä manken teñkan jop manman nämo ikjaren. ¹⁹* Ba gäk meñka nanka orañ yämen. Täñkan gäkjata nadäk täyan udegän notkapakta nadänpän iron täñ imen. ²⁰ Ude iweränä yänjuk; Näk kädet näwetan u kudup iwat yäpmän äbätat. Upänkan imaka ätu jide upän täñkan irit tägawä kan yäpet?

²¹* Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Siwoñi-inik kan ira yän nadänpänjä node kan tä; Moneñ tuñum ba imaka it gamikan u kudup ämata yänij kirenpän moneñ yäpmänkan ämawebe jäwärita kan yäminj more. Ude tänpayän täno uyaku kunum gänañ tuñum tägagämän api korewen. Eruk, ude täñ moreñkan äbä näk kan näwat! ²² Tänpäkan äma gubañi unitä man ude nadänpän moneñ tuñum päke unita bänepitä nadän bäräp täñi täñtän kuñjuk.

²³ Kuñjirän Jesutä iwaräntäkiye yawetkuk; Näk bureni-inik täwetat; Moneñ ämatä Anutu gämori-ken itkan unitänjo kanjihat yewa gänañ ärokta api täñburut täneñ. ²⁴ Unita jide nadäkan? Tom pähap kubä wäpi kameri u gänañ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käñij täwek. Tuñum äma udegän, Anututä intäjukun it yäminpän yabän yawatta api täñburut täneñ. ²⁵ Jesutä ude yäwänä iwaräntäkiyetä bumta kikñutpän yänjuk; Wära!

* 19:9: Mat 5:32; 1Ko 7:10-11 * 19:10: 1Ko 7:1-2,7-9 * 19:14: Mat 18:2-3 * 19:17: Wkp 18:5; Luk 10:28
* 19:18: Kis 20:12-16; Lo 5:16-20 * 19:19: Wkp 19:18 * 19:21: Mat 6:20; Luk 12:33; Apos 2:45; Apos 4:34-37

Anututä äma monej ikek bäränej nämo api yämagurek yäj yäyan upäj äma jopi nin ɲodewani jide tänpäj irit kehäromi api kaŋ-ahäne? ²⁶* Ude yäwäwä Jesutä yabänpäj yäwetkuk; Ämatä ini-tägän täga nämo äronej. Upänkaŋ ämatä ini täga nämo tänaŋi u kudup Anututä täga tänpək.

²⁷ Ude yäjirän nadänpäj Pitatä kowata man ɲode iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imaka kudup pej morenkaŋ gäk gäwarän takamäj ɲonita kowata jide api yäpne? ²⁸* Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat; Anututä tänpewän kome ba imaka imaka äneji kodak tänayäj takaŋ-ken uken Äma Bureni-iniktä wäpi biŋam ikek itkaŋ imaka imaka api yabäj yäwarek. Tänpäkaŋ in näk näwaräntäk takaŋ u imaka, näk dubina-ken itkaŋ Isrel äbot 12 unitäɲo intäjukun äma ude api itneŋ. ²⁹* Tänpäj äma kubätä näk näwarayäj nadänpäj noriye wanoriye, miŋiye naniye, ironiye ba imaka kuduptagän peŋkaŋ näk näwarayäj täko uwä imaka peŋkuko u yärepmitpäŋ kowata tägagämän api kaŋ-ahäwek. Tänpäj irit kehäromi imaka, api yäpek. ³⁰* Upänkaŋ äma apiɲo wäpi biŋam ikek intäjukun itkaŋ u mäyaptä mäde käda kwäkaŋ ämawebe apiɲo äpani itkaŋ unitä wäpi biŋam ikek intäjukun api itneŋ yäj yäwetkuk.

20

Äma wain epän tänpäni täjo man wärani

¹* Anututä intäjukun itkaŋ yabäj yäwat epän täk täyak uwä ɲode bumik; Epän mähe mi kubätä tamimaŋ bipani akuŋpäŋ wain epäna kaŋ täŋ namut yäj yänpäj äma ätu yämagurayäj kwek. ² Kuŋkaŋ äma jop irani ätu yabäj ahänpäj yäwarek; Ai! In näkɲo wain epän täŋ namiŋirä gwäki K20 K20 tamayäj yäk. Ude yäweränkaŋ äma unitä nadäwä täga tänpäpäŋ wain epän mähe mi u iwatneŋ. ³⁻⁴ Eruk 9'kirok tänjirän äneji päŋku äma mäyap namiŋ-gamiŋ bägup-ken jop irirä yabänpäj ɲode yäwarek; Ai, in päŋku wain epän täŋ namiŋirä näk gwäki tamayäj yäk. ⁵ Yäwerän nadänkaŋ wain epäni-ken kunej. Eruk kepma kubä ugän äma mäyap, tamimaŋ yämagurek, kepma yämagurek, bipäda yämagurek. ⁶ Ätu itkaŋ kome bipayäj tänjirän äneji päŋku äma jop irani ätu irirä yabänpäj yäwarek; In kepma käroŋ päke ɲo ima täŋ irirä kome bipmäntak? ⁷ Yäwänä iwetneŋ; Äma kubätä epän täŋ imikta nämo nimagurako unita jop iramäŋonik yäk. Yäwäwä yäwarek; Päŋku wain epäna täŋ namut yäk. Ude yäweränkaŋ kunej.

⁸* Epän mähe mi ude tänjirän kome bipmänjirän watä ämani kubä iwerek; Gäk epän äma apiɲo yämaguraro u yäj-päbä kubä-kengän yepmaŋpäŋ epän takaŋ unitäɲo gwäki yämi yäk. Tänpäj epän äma mäden yämaguraro unita yämiŋ päŋku äma pengän yämaguraro unita yämi tärewut yäk. ⁹ Ude täŋkaŋ eruk mäden yäj-yäkɲat yäpmäj äbeko unitä jukun K20 K20 yäpneŋ. ¹⁰ Eruk, K20 K20 yämän yäpmäjirä intäjukun yämagureko unitä kaŋpäŋ ɲode nadäneŋ; Tägagämän! yäk. Nintawä wädäj päro punin käda käwep nimek yäj nadäneŋ. Ude nadänjirä watä äma unitä mäden ämnejo unita yämeko uterakgän intäjukun ämnejo unita udegän yämek. ¹¹⁻¹² Ude yämän kaŋpäŋä epän mähe mi yänpäj-kaŋiwat tänpäj iwetneŋ; Ai! Mäden äbäɲo uwä epän jop iŋamgän iwoŋäreŋ yäk. Nin uwä tamimaŋ naniktä epän komi nadänpäj täŋ yäpmäj äbänitna bipmäntak. Tämäŋopäj imata gwäki mäden äbäɲo ukät bok uterakgän nimitan? ¹³ Ude iwerirä epän mähe mi ude epän äma u kubä ɲode iwerek; Notnapak yäk. Näkä gäk nämo tänpa wakaŋ. Näk gwäki K20 K20 ude api tamet yäj täwerat. Täwerira täga yäj näweraj yäk. ¹⁴ Unitä gwäki tamitat udegän yäpmäŋkaŋ kukot. Näkɲawä in intäjukun äbäɲo-kät mäden äbäɲo ukät gwäki kubägän tamikta nadätat yäk. ¹⁵ Tuŋum näkɲa-kenpäŋ ude ba ude tänpa yänkaŋ täga nämo tänpet? Näk iron täga täropäj imata bänepjin tänpä wakaŋ? yäj yäwarek.

* 19:26: Stt 18:14; Jop 42:2 * 19:28: Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21 * 19:29: Hib 10:34 * 19:30: Mat 20:16; Luk 13:30 * 20:1: Mat 21:33 * 20:8: Wkp 19:13; Lo 24:15

¹⁶* Jesutä man wärani ude yänpäj yänjuk; Unita ämawebe apiño mäden itkañ unitä intäjukun api itneñ. Ba ämawebe apiño intäjukun itkañ unitä mäden api itneñ.

Jesutä ini kumäkta man äneñi yänjuk

Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

¹⁷ Jesu uwä Jerusalem yotpärare-ken ärowa yänkañ iwaräntäkiye 12 ugänpäj yämagurän yäpmäj inigän kuñkuñ. Täñkañ kädet kuñit kuñit ñode yäwetkuk; ¹⁸* Ket nadäwut yäk. Nin kuñtängän Jerusalem yotpärare api ahäne. Ahäñpäñä Äma Bureni-inik uwä Baga man yäwoñärewni ba bämop äma intäjukun täñpani täño kerit terak äronjirän kumäkta man api topneñ. ¹⁹ Täñpäñ äma guñ äbotken nanik unita iniñ kireñjirä yänjrok man iwerit, kañ-mägayäñit täñpäñ pärip-päriptä utpäñ päya kwakäp terak api utpewä kumbek. Kumbänpäj äneñirä edap yarakubä täreñjirän api akwek.

Jems kenta Jontä intäjukun itta yänkumän

Mak 10:35-45

²⁰ Kadäni uken Sebedi webenitä Jesuken imaka kubäta yänjapiwa yänkañ nanakiyat wäpi Jems kenta Jon yän-yäkñat yäpmäj päñku Jesu inamiken gwäjij äpmonpäñ itkuk. Täñjirän Jesutä iwetkuk; ²¹* Jide näwerayän äbätan? Yäwänä yänjuk; Gäkä yäwikañ wäpka biñam ikek irayän täno uken nanaknayat ño dubika-ken kubätä käpmäk käda, kubätä bure käda kañ irun yäk. Ude täñpäñ wäpi biñam ikek gäkkät bok kañ irut yäk. ²²* Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; In mebari nämo nadänkañ yäkañ. Ume komi nikek näkä näñpayän täyat u ek udegän täga api nädeñ?

Yäwänä Jems kenta Jontä iwetkumän; Täga api näde! yäk.

²³ Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Bureni yäkamän. Komi nadäwayän täyat u in udegän api nadädeñ. Upänkañ näk järapna kukñi kukñi itdayän yäkamän unita näkä täwetnañi nämo. Nanatä iwoyänkuko unitägän järapna kukñi kukñi bok api itneñ. ²⁴ Ude yäwänkañ iwaräntäkiye 10 unitä man u nadänpäñ noripak yarä unita nadäwäwak täñ yämiñkuñ.

²⁵* Täñpäkañ Jesutä iwaräntäkiye yänpewän äbäpäñ ñode yäwetkuk; In nadäkañ? Guñ äbot täño intäjukun ämatä ämawebeniye ärowani täñ yämikta gäripi nadäk täkañ. Ba unitäño äma ekäni ekänitä ämawebe epän ämaniye ude yäpmäj kuñat täkañ. ²⁶⁻²⁷* Upänkañ inä ude nämo täneñ. Inken nanik kubätä intäjukun irayän nadänpäñä eruk, kowata yäpmäkta nämo nadänpäñ intäño watä epän äma jopigän ude täñpeñ kuñarek. Intäjukun irayän nadänpäñä noriye täño gämori-ken kuñatpäñ unitäño watä äma ude irek. ²⁸* Imata, Äma Bureni-inik uwä udegän, ämawebe täño watä äma ude irekta äpuk. Uwä ämawebetä watä epän täñ imikta nämo äpuk. Nämo! U gupi iniñ kireñpäñ kumänjirän ämawebe mäyap wakiken nanik ketäreñpäñ inita biñam yäpayän äpuk.

Äma dapuri tumbani yarä äneñi dapun ijinjümän

Mak 10:46-52; Luk 18:35-43

²⁹ Jesu iwaräntäkiye-kät Jeriko yotpärare peñpeñ kuñirä ämawebe bumta yäwatkuñ. ³⁰* Täñpäkañ äma dapuri tumbani yarä uwä kädet miñin itkañ Jesu äbätak yän yäwä nadänpäñ gera tañi ñode yänkumän; Ekäni, Devit täño orani, butewaki nadän nimi! yäk. ³¹ Ude yänjirän ämatä yabän yänpäñ Wari yädeño! yän yäwetkuñ. Yäniñ bitnäñkuño upänkañ gwäk pimiñpäñ gera pen yänkumän; Ekäni, Devit täño orani, nekta butewaki nadän nimi yäk.

³² Eruk ude yänjtäkon Jesu kädet miñin itkañ yänpewän dubini-ken äbänjirän yäwetkuk; Ima täñ nimän yänpäñ näkken gera yäkamän? ³³ Yäwänä ñode iwetkumän; Ekäni, dapunek yäpi tägañirä ijida kut yänpäñ yäkamäk yäk. ³⁴ Ude yäwänä Jesutä butewaki nadän yämiñpäñ dapuri-ken yepmäñjirirän uterakgän dapun ijinpäñ Jesu iwarän täñkumän.

* 20:16: Mat 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30 * 20:18: Mat 16:21; Mat 17:22-23 * 20:21: Mat 19:28; Luk 22:30

* 20:22: Mat 26:39; Jon 18:11 * 20:25: Luk 22:25-26 * 20:26-27: Mat 23:11; Mak 9:35; Luk 9:48 * 20:28: Luk

22:27; Plp 2:7; 1Ti 2:6 * 20:30: Mat 9:27, 15:22

21

*Jesutä Äma Ekäni ude Jerusalem yotpärare-ken äronjuk**Mak 11:1-10; Luk 19:29-38; Jon 12:12-19*

¹ Kuñtängän Jerusalem yotpärare keräp tañpänj Olip pom mebäri-ken yotpärare täpuri kubä wäpi Betefage uken ahänjuk. Uken ahänpänj itpänj Jesutä iwaräntäki yarä ñode yäwetpänj peñ yäwet-pewän kuñkumän; ² Ek yotpärare täpuri udu käkamän uken kuñkañ doñki nanak yamiñi topmäk terak itkamän u yabänpänj pitpänj wädänj yäpmänj äbun. ³ * Ektä ude täñjirän äma kubätä täwet yabäk täñpänä ñode kañ iwerun; Ekänitä doñki ñonita yäwänpänj äbä pitkamäk yänj kañ iwerun. Ude iweränkañ taniñ kirewayänj yäk.

⁴ Täñpäkañ doñki topmäk terak irirän Jesuta pitkumäno u jop nämo. Profet biani kubätä ñode yänpänj kudän täñkuko udegän ahänjuk;

⁵ * Pänjku Jerusalem nanik ämawebe ñode yäwerut;

Kawut! Ekänijin inken api äbek. U bänep kwini täñpanitä doñki nanak terak mañitkañ api äbek yänj kañ yäwerut. *Sek 9:9*

⁶⁻⁷ Täñpänj iwaräntäki yarä u Jesutä man yäwetkuko udegän doñki nanak yamiñi u pitpänj yänj-yäkñat yäpmänj äbänkañ iniken tek punin nanik yänopmänpänj doñki terak iriñ imänkañ Jesu uterak äro mañitkuk. ⁸ * Täñjirän ämawebe uken nanik mäyaptä teki kädet miñin iriñ wädänj yäpmänj kuñkuñ. Ba ätutä päya päham tokätpänj kädet miñin udegän peñ wädänj yäpmänj kuñkuñ. ⁹ Ude täñkañ ämawebe ätu intäjukun, ätu mäden kuñkuño u gera ñode yänjuk;

Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätak ñonita iniñ oretna!

Anutu ärowani kunum gänañ itak u iniñ oretna! yäk.

¹⁰ Yänjirä Jesu Jerusalem yotpärare uken äronjirän ämawebe u naniktä yänjtäbätek yänjuk. Täñpänj yänjuk; Wära! Äma äbätak ño netä? ¹¹ * Yäwäwä ämawebe Jesu-kät bok äbuño unitä yäwetkuñ; In nämo nadäkañ? ñowä profet Jesu yäk. U Nasaret yotpärare, Galili komeken ahäwani yänj yäwetkuñ.

*Jesu kudupi yot gänañ äronjuk**Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22*

¹² Täñkañ Jesutä kudupi yot gänañ äronpänj yabänjuk; Ämatä moneñ ba barak imaka imaka kowat imän täñj irirä. Yabänpänj yäwat kireñpänj bukäni imaka, däpmänj äreyänj täñpänj kuñ yämiñkuñ. ¹³ * Täñpänj yäwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani; Näkño Yotta nadänjirä yänjapik man yot ude täñpek. Upänkañ intä ñode täñjirä kubo äma täño käbop irit bägup ude äworetak!

¹⁴ Ude yäwetkañ Jesu kudupi yot gänañ irirän äma dapuri tumbani ba kwäyähäneñ täñpani mäyap Jesutä itkuk-ken u yänj-yäkñat yäpmänj äbänjirä yepmanpänj tägañkuñ.

¹⁵ Ude täñjirän ironjironji kudupi yot gänañ itkuño unitä kañpänj gera ñode yänj itkuñ; Devit orani äbänj nimitak ñonita oretoret täñj imina! yänj yänj itkuñ. Täñpäkañ ironjironjitä Jesu wäpi biñam yäpmänj akuñjirä nadänpänj bämop äma intäjukun täñpani-kät Baga man yäwoñärewani äma ätu ukät nadäwä wañkuñ. Ba kudän tägatäga Jesutä täñkuko u kañpänj nadäwäwak täñj imiñkuñ.

¹⁶ Nadäwäwak täñj imiñpänj Jesu iwetkuñ; Ironjironji gäka man yäkañ u nadätan? Iweräwä Jesutä yäwetkuk; Ei, nadätat yäk. Täñj, in man ñode kudän täwani u nämo daniñpänj nadäk täkañ ba?

Ironjironji ba nanak täpuri-inik nonoñ-ken nanik täño bänepi täñpidäm tañ yämiñjiri gäk ganiñoret man yäkañ yäk. *Sam 8:2*

¹⁷ Jesutä ude yäwetpänj mäde ut yämiñpänj Jerusalem yotpärare peñpeñ päñku Betani yotpärare-ken ahänjirän kome bipänpänj u patkuk.

* 21:3: Mat 26:18 * 21:5: Sek 9:9 * 21:8: 2Kin 9:13 * 21:11: Mat 21:46 * 21:13: Ais 56:7; Jer 7:11

*Nadäkinik bureni u kehäromi nitek**Mak 11:12-14,20-24*

18-19 * Patkuko yäñewänä Jesu akumañ Jerusalem yotpärare-ken äneñi kuñkuk. Kuñtäyon nakta iwäkañ wama päya kubä, mujipi nämo, pähämi-tägän irirä kädet miñin kuñkuk. Kañpäñ wama u ñode iwetkuk; Gäkä terak mujipka kubä mäden nämo ahäwek! Yäwänä uterakgän wama uwä gämäneñ äronkuk. 20 Täñpänkañ iwaräntäkiyetä u kañpäñ keru inñpäñ yäñkuñ; Wära! Wama ñowä jide täñpäñ bäräñek-inik gämäneñ ärotak?

21 * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In bänep yarä nitek nämo penñpäñ nadäkinikjin Anutu-kengän penayäñ täkañ uwä wamata täro udegän täga täneñ. Täñpäñ ugän nämo. In Anutu nadäñ imikinik täñpäñ pom gudo ñode täga iwetneñ; Pom, gäk tokätpeñ gwägu gänañ äpmo yäñ iweräwä manjin api buramiwek. 22 * Täñpänkañ nadäkinikjin nitek kuñatpäñ imaka u ba u unita yäñapiñirä api tamek.

Jesu kehäromini täño mebarita iwet yabäñkuñ

23 * Jesutä kudupi yot gänañ äronpäñ man yäñpäñ yäwoñäreke täñ irirän Baga man yäwoñärewani ämakät Juda täño watä äma ätutä ahäñ imiñpäñ iwetkuñ; Ai! Gäk imaka täk täyan ño netätä gäwerirän täk täyan? 24 Ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Näk man kubägän-inik täwet yabäwä näwerirä näkä udegän netä näwerän imaka täk täyat u kowata täwerayäñ. 25 Eruk näwerut! Jontä ume ärut yämik täñkuko u netä iweränkañ ume ärut yämik täñkukonik? Anututä iweränkañ täñkuk ba ini nadäñpäñ täk täñkukonik? Ude yäwet yabäwänä jide yäne yäñ nadäñpäñ yäñpäñ-nadäk ñode täñkuñ; Nin Anututä iwerän täñkuk yäñ yänawä Jesutä ñode niwerayäñ; A! Upäñ imata mani nämo nadäñkuñ? yäñ niwerayäñ yäk. 26 * Täñ, Jon uwä ini nadäñpäñ täñkuk yäñ yänawä ämawebetä Jon uwä profet kubä yäñ nadäñpäñ ninta kokwawak nadäñ nimineñ yäk.

27 Nadäñ-bäräp yarä nitek ude täñpäñ Jesu iwetkuñ; Nin nämo nadäkamañ yäk. Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, ude yäkañ unita näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäño mebari nämo täwerayäñ.

Tuäke monäke täño manbiñam

28-30 * Jesutä man ude yäñpäñ äneñi ñode yäwetkuk; Man wärani kubä täwera ket nadäwut; Tuäke monäke it täñkumänonik. Nanitä nanaki tuäni ñode iwetkuk; Tuä, gäk kuñkañ wain epän täñ namisi yäk. Iweränä yäñkuk; Nan, täga täñpayäñ yäk. Täga täñpayäñ yäñkukopäñ peñawäk täñpeñ epän nämo täñkuk. Täñjirän ätu itpäñ nanitä monäni man udegän iwetkuk. Iweränä yäñkuk; Nämo täñpayäñ! yäk. Nämo täñpayäñ iwetkukopäñ mäden bänepi sukureñpäñ päñku epän täñkuk. 31 Jesutä man wärani u yäwet paotpäñ yäwetkuk; In jide nadäkañ? Nanak netätä nan täño man buramiñkuk? Yäwänä iwetkuñ; Nanaki monänitä buramiñkuk yäk.

Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Ämawebe wakiwaki täñpani, takis moneñ yäpani äma ba kädet miñin webe udewanitä in tärepmitpäñ Anutu täño kañiwat yewa gänañ intäjukun api äroneñ. 32 * Jontä ahäñpäñ siwoñi kuñat-kuñat täño kädet täwoñäreñirän inä unitäño man nadäkta bitnäwäkañ takis moneñ yäpani äma ba kädet miñin webetä nadäñpäñ bänepi sukureñkuñ. Ude täñjirä yabäñkuño upäñkañ gwäkjin nämo imätkuñ. Man Jontä yäñkuko u nämo nadäñ imiñpäñ bänepjin nämo sukureñkuñ.

*Wain epän täño watä äma waki**Mak 12:1-12; Luk 20:9-19*

33 * Jesutä ude yäñpäñ yäwetkuk; Näk man wärani kubä täwera nadäwut; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain epän täñ moreñpäñ yewa täñ-äyähurek. Täñpäñ wain mujipi yeñ yäwatpäñ umeni yäpmäkta komeni täñkañ watä ämata yot kubä täñ yämek. Ude täñ moreñpäñ wain epän u kañiwatta äma ätu yepmañpän irirä kome ban kubäken

* 21:18-19: Luk 13:6 * 21:21: Mat 17:20; Luk 17:6; 1Ko 13:2; Jon 14:12 * 21:22: Mat 7:7-11; Mat 18:19; Jon 14:13-14 * 21:23: Jon 2:18 * 21:26: Mat 14:5, 21:46 * 21:28-30: Luk 15:11 * 21:32: Luk 3:12; Luk 7:29-30 * 21:33: Ais 5:1-2; Mat 25:14

kwek. ³⁴ Kwekopäj mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp tañirän mujipi ätu inita ketpäj yäpmäj imiñ äbähta epän ämaniye yäwerän kunej. ³⁵ * Kuñirä wain epän watä äma unitä äma u yepmäñitpäj däpneñ; Kubä iñitpäj päripneñ, kubäwä kumäj-kumäj utneñ, kubäwä mobätä utneñ. ³⁶ Täñirä wain epän mähemitä nadäñpäj äneñi epän ämaniye mäyap yäwerän kuñirä udegän yepmäñitpäj däpneñ. ³⁷ Eruk mäden-inik ñode nadäwek; Nanakna bureni-iniktä päñku yäwänä orañ imiñpäj mani api buramineñ yäk. Ude nadäñpäj iniken nanaki iwerän kwek. ³⁸ * Eruk kwänkañ wain epän täño watä äma unitä nanaki-inik u kañpäj yäñpäj-nadäk ñode täneñ; Unitä epän ño mähemi api täñpek yäk. Unita uritna epän ño ninta biñam kañ täñpän! ³⁹ * Ude yäñpäjä iwat kireñpewä yewa gägäni-ken kuñirän kumäj-kumäj utneñ. ⁴⁰ Jesutä man wärani ude yäñpäj ñode yäwetkuk; Jide nadäkañ? Epän mähemitä kuñpäj watä äma u kowata jide täñ yämek?

⁴¹ Yäwänä bämop äma ba Juda täño watä äma uken itkuño unitä iwetkuñ; Imaka waki-waki täñkuño unita udegän kowata waki täñ yämiñirän paotneñ yäk. Täñpäj watä äma biani yäwat kireñpäj komeni-ken watä äma tägagänpäj yepmañirän unitä kadäni kadäni wain mujipi yäpmäj imik täneñ yäk.

⁴² * Yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani u nämo daniñpäj nadäk täkañ?

Äma yot täñpanitä bek kubä kawä wawäpäj peñkuño unitä bek bämopi ude itak.

Anututä ude täñpewän ahäñirän kañitna gäripi nitek täyak.

Sam 118:22

⁴³ Unita ñode täwera nadäwut; Inä wain epän watä äma waki ukeño ude wani. Unita Anutu täño kañiwat yewa gänañ ärokta kädet täñpipiñ täwatkañ äma äbot kudupi kubä Anutu täño gärip terak kuñatnayäj täkañ unita kädet api peñ yämek. ⁴⁴ * Bek bämopi täweraro uterak äma kubätä mañpäjä bumta api urek. Ba bek unitä äma kubä terak mañpäjä äma u api däpmäj jakñirek yäk. ⁴⁵ Jesutä man wärani ude yäñirän bämop ämakät Parisi äma unitä nadäwä tärewäpäj yäñkuñ; ⁴⁶ * Bureni! Man wärani wain epän terak utpäj yäyak u ninta yäyak! Ude yäñpäj iñitpäj utnayäj nadäñkuñopäj ämawebeta umuntañpäj peñkuñ.

22

Äñnak-äñnak pähap kubä täño man wärani

Luk 14:16-24

¹ Jesutä man wärani kubä pen ñode yäwetkuk; ²⁻³ Anututä intäjukun itkañ yabäj yäwat epän täk täyak uwä ñode bumik; Äma ekäni kubä täño nanaki webeni-kät keräntäk tädayäj täñirän u iniñ oretta äñnak-äñnak pähap täñpayäj tuñum täñpek. Tuñum täñ itkañ ämawebe ätu ninkät bok kañ nänayäj nadäñpäj kadäni udeken api näne yäj man pewän kuneñ. Eruk, äñnak-äñnakta tuñum täñ paotpäj epän ämaniye yäwerän ämawebe yämagutta kuneñ. Päñku yäwetneño upäñkañä äbähta bitnäneñ.

⁴ * Bitnäñirä biñami nadäñpäj äneñi epän ämaniye ätu ñode yäwerek; In kuñkañ äma bitnäñkañ itkañ u ñode yäwerut; Äbut! yäk. Äma ekäni u äñnak-äñnakta tuñum täñ moretak. Bulimäkau ba tom ätu däpmäñpäj peñ tamitak yäk. Äñnak-äñnak mähemitä man ude yäweränkañ kuneñ. ⁵ Eruk epän ämaniye u päñku yäwetneño upäñkañ nämo nadäj yämineñ. Täñpäj ini-ini kuñtäñpä kuneñ. Kubäwä ketem epäni-ken kwek. Kubäwä moneñ epäni-ken kwek. ⁶ * Ätuwä epän äma u yepmäñitpäj komi yämiñpäj kumäj-kumäj däpneñ. ⁷ Täñirä äma ekäni unitä biñam nadäñpäj kokwawak tañi täñpäj komi ämaniye yäwet-pewän päñku äma kumäj-kumäj däpani u yori nitek wärämupäj äma u kudup däpmäj paotneñ.

⁸ Täñpäkañ mäden äma ekäni unitä epän ämaniye ätu yäwerek; Tom ketem yäp-mäñpäj pero ño jop itkañ yäk. Äma pengän man pewa kuñkuño u nämo ämnañ.

* 21:35: Mat 22:6 * 21:38: Mat 27:18 * 21:39: Hib 13:12 * 21:42: Apos 4:11; Rom 9:33; 1Pi 2:6-8 * 21:44: Dan 2:44-45 * 21:46: Mat 21:26 * 22:4: Mat 21:36 * 22:6: Mat 21:35

Äñnak-äñnak täyat ño äma udewanita biñam nämo täyat yäk. ⁹ Unita in päñku kädet moräk-ken ämawebe ittäj kukañ u yämagut yäpmäj äbäkañ ketem penta kañ näna! yäk. ¹⁰ Eruk man ude yäwet-pewän päñku kädet miñin ba itpäñ-nadäk täñpani-ken ämawebe jopi täga ba waki bok yämagut päbä yepmañpä yot äñnak-äñnak täneñ-ken u tokneñ moreneñ.

¹¹ Ämawebe ude tokneñ moreñpäñ irirä äma ekäni uwä u yabäwayäj yot u gänäñ äronpäñ käwek; Äma kubä kadäni unitäño tek nämo täñkañ äbeko irirän. ¹² Kañkañ iwerek; Notnapak! Gäk imata kadäni ñonitäño tek nämo täñkañ äbäno ño mañit itan? Ude yäwänä man kowata kubä nämo iwerek. ¹³ * Täñpänkañ äma ekäni unitä epän ämaniye ätu yäwerek; Äma ño iñitpäñ yentä keru kuroñi pädat täñpäñ bipmäj urani gänäñ mañpä kut! yäk. Bipmäj urani gänäñ u itkañ konäm butewaki terak meni kañ jiwätpeñ it yäpmäj ärowän yäk.

¹⁴ Jesutä man wärani u yäj paotpäñ ñode yäwetkuk; Bureni täwera. Anutu täño mantä ämawebe mäyap yämagut täyak upänkañ yarä-gänpäñ inita biñam api yäpek.

Takis moneñ pene ba nämo pene?

Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

¹⁵⁻¹⁶ * Parisi ämatä man Jesutä yäjñkuko u nadänpäñ Jesu kakätänpeñ päñku inigän itkañ käbeyä täñkuñ. Täñpäñ Jesutä man goret kubä yäwän kañpäñ manken tena yäjkañ noriye ätukät Herot täño ämaniye ätukät yäwet-pewä Jesuken kuñkuñ. Päñku ahäj imiñpäñ bänep ärik-ärik man ñode iwetkuñ; Yäwoñärewani äma, nin gäkño mebäri nadäkamäj yäk. Gäk jopman nämo yäk täyan. Ämata nadäwätäk nämo täñpäñ man bureniñän yäk täyan yäk. Gäk äma ärowani äpani nämo yäpmäj daniñpäñ kuduptagän Anutu täño kädet siwoñigän niwetpäñ niwoñärek täk täyan. ¹⁷ Unita niwari nadäna; Nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneñ imikta nintäño бага mantä yäjiwät täyak ba nämo?

¹⁸ Yäwäwä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabänpäñ-nadänkañ yäwetkuk; Wa! In äma jop manman yäwani. Imata jopman yäjñäñratkañ? ¹⁹ Eruk, moneñ kubä namä käwa yäk. Yäwänä moneñ kubä imiñkuñ. ²⁰ Täñirä yäwet yabänkuk; Moneñ ño terak netä täño iñami dapun ba wäpitä itak? ²¹ * Yäwänä iwetkuñ; Rom gapman täño intäjukun äma Sisa unitäñotä itak yäk. Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ñode nadäwut; In imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kañ imut. Täñ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kañ imut yäk. ²² Ude yäwänkañ kikñutpäñ nadäwätäk täñpäñä kuñtäñpä kuñkuñ.

Kumbani-ken nanik akukakuk täño man

Mak 12:18-27; Luk 20:27-40

²³ * Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuñ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yäj nadäk täñkuñonik.) ²⁴ * Eruk abänpäñ Jesu ñode iwet yabänkuñ; Yäwoñärewani äma, Mosestä ninta man kudän ñode täñ nimiñkuk; Äma kubätä webe yäpmänpäñ komenita yeri kubä nämo bäyañkañ kumänjirän monänitä webeni kajat yäpmänpäñ tuänita biñam yeri bäyañ imek yäj yäjkuñ. ²⁵ U nadänjiri manbiñam kubä ñode gäwetna nadä; Bianä ini buap 7 itkuño uwä tuänitä webe kubä yäpmänpäñ yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. ²⁶ Täñjirän monänitä webe ugänpäñ yäpuk. Yäpmänpäñ udegän yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Kumänjirän gwekitä webe ugänpäñ koreñpäñ udegän yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Kumänjirän awänitä webe kajat ini ugänpäñ yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpäñ yäpmänpäñ yeri kubä nämo peñkañ kumän-tagän kumbuñ. ²⁷ Täñkañ äpiyetä kumänjirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. ²⁸ Eruk, kumbanitä akukakuk kadäni webe uwä netäta biñam api täñpek? yäj iwetkuñ.

* 22:13: Mat 8:12, 25:30; Luk 13:28 * 22:15-16: Mak 3:6 * 22:21: Rom 13:7 * 22:23: Apos 23:8 * 22:24: Lo 25:5

²⁹ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; In Anutu täño man kudän täwani ba Anutu täño kehäromita guñ takinik ták tákaj. Mebäri unita in nadäk-nadäk goret nadäkañ!
³⁰ Ittängän kumbani-ken naniktä akuñpäñ ämawebe u nädapi nämo api täneñ. Anjero kunum gänañ itkañ uwä webe yäpmäk-yäpmäk nämo ták tákaj ude ämawebe jop api itneñ.

³¹ Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkañ unita ñode täwetat; Mosestä man bian kudän täñkuko u nämo daniñpäñ nadäk tákaj ba? ³² * Anututä Moses ñode iwetkuk; Näk Abraham, Aisak, Jekop täño Anututä itat yäñ yäñkuk. Anututä ude iwetkuko unita ñode nadäwut; Anutu u kumbani täño Anutu nämo. Uwä kodak irani täño Anutu. Unita inä ämatä kumäñpeñ u kädagän kuk tákaj yäñ yäk tákaj uwä goret-inik yäk tákaj.

³³ Jesutä man ude yäñirän ämawebe päke itkuño unitä nadäñkañ kikuñtupäñ nadäwätäk pähap täñkuñ.

Baga man jide unitä intäjukun itak?

Mak 12:28-31; Luk 10:25-28

³⁴ Jesutä man ude yäweränä Satyusi äma unitä manta wäyäkñeñpäñ kuñirä Parisi ämatä biñam u nadäñpäñ ämaniye yäñporiñ yäpmäñ Jesutä itkuk-ken u ahäñ imiñkuñ.

³⁵ Ahäñ imiñpäñ noripak kubä, Baga manta mebäri nadäwani u imaka, penta itkuñ.

³⁶ Äma unitä Jesu ñode iwet yabäñkuk; Yäwoñärewani äma, Anututä man kädet peñ nimiñkuko u jide unitä intäjukun itak?

³⁷⁻³⁸ * Iweränä Jesutä kowata ñode iwetkuk; Man intäjukun itak uwä ñode; Gäk Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäkka kumän-tagän Anutukengän pewen. ³⁹ * Ba kubä ñode; Gäkñata nadäk täyan udegän notkayeta nadäñ yämen.

⁴⁰ * Man yarä ñonitä man Mosestä kudän täwani ukät profet bianitä kudän täwani unitäño doni ude itkamän.

Jesu ini-tägän Kristota yäwet yabäñkuk

Mak 12:35-37; Luk 20:41-44

⁴¹ Täñpäkañ Parisi äma Jesu-kät pen irirä Jesutä ñode yäwet yabäñkuk; ⁴² * In Anutu täño iwoyäwani Kristo unita jide nadäkañ? U netä täño orani? Yäweränä iwetkuñ; Kristo u Devit täño orani yäñ nadäk tákamäñ yäk.

⁴³ * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo. Inä Kristo u Devit täño orani jopi kubä, komen ämagän yäñ yäk tákaj upäñkañ Devit imata Ekänina yäñ iwetkuk? Anutu täño Munapiktä nadäk-nadäk imänkañ Devittä ñode yäñkuk;

⁴⁴ *Ekäni Anututä Ekänina ñode iwerirän nadäñkut;*

Gäk dubina-ken äbä mañiriri wäpka biñam gamiñkañ iwankaye yäpmäñpäñ gämotkakangän api yepmañpet yäk. Sam 110:1

⁴⁵ Eruk u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yäñ yäñkuko unita imata Kristo u Devit täño orani jopi kubä yäñ yäk tákaj?

⁴⁶ Jesutä ude yäwän nadäñpäñ Parisi ämatä kowata man kubä täga nämo iwetne yäñ nadäñkuñ. Ba Jesu täño kehäromi täga nämo yäpmäñ äpne yäñ nadäñpäñ man wari nämo iwetkuñ.

23

Watä äma täño irit kuñat-kuñatta yäwetkuk

Mak 12:38-39; Luk 11:43,46, 20:45-46

¹ Jesu Parisi ämakät man yäñ moreñpäñ iwaräntäkiye-kät ämawebe päke itkuño u ñode yäwetkuk; ² In nadäkañ? Parisi ämakät Baga man yäwoñärewani ämatä in kädet Mosestä pewani unita täga täwet tákaj. ³ * Ude täwerirä man u nadäñpäñ kañ buramik täñput. Upäñkañ täktäki uwä täga nämo. Ude kañ täñput yäñ täwet tákaj upäñkañ ini uwä nämo

* 22:32: Kis 3:6; Mat 8:11 * 22:37-38: Lo 6:5 * 22:39: Wkp 19:18 * 22:40: Mat 7:12; Rom 13:10; Gal 5:14

* 22:42: Jon 7:42 * 22:43: Mat 26:64 * 23:3: Mal 2:7-8

täk täkañ. Unita watä ämajin ätutä täñpeñ kuñat täkañ in udegän nämo täneñ. ⁴ Ude täk tækot yäj täwet täkañ uwä yäk tuñum bäräpita kehäromijin yäpmäj äpäk täyak ude bumik. Ude täñ tamik täkañ upäñkañ ini uwä bäräpi udewani kubä nämo buramik täkañ.

⁵ * Ude yäñpäñ yäwetkuk; Watä äma udewanita kädet mebäri mebäri täk täkañ. Ämawebetä nibäñpäñ siwoñi kuñarani yäj nadäwut yäñkañ ñode täk täkañ; Anutu täño man mujipi ätu pipa terak kudän täñpäñ uwäk täñkañ yentä topmäñpäñ damaniken peñpäñ pädat täk täkañ. Täpuri-inik, äma ätutä täk täkañ ude nämo täk täkañ. Nämo, tañi täk täkañ! Ba tek täk täkañ uwä, äma ätutä keräpi täk täkañ udewani nämo. Käronpäñ täñkañ ämawebetä nibäwut yäñkañ imaka yabängärip ikek tek terak topä wädäk täkañ. ⁶ * Ba äñnak-äñnak tañi täktäk kadäni-ken intäjukun, ämawebe iñamiken it täkañ. Täñpäñ käbeyä yot gänañ äronpäñ udegän täk täkañ. ⁷ Ba ämawebetä orañ nimäñpäñ wäpjin biñam ikek yäj niwerut yäñkañ ämawebe iñamiken kwawak kuñat täkañ.

⁸ Täñ, inä kudän udewani nämo täneñ. Äma wäpi biñam ikek ude nämo kuñatneñ. Unita äma kubätä Ekänina yäj gäweränä kañ iniñ bitnä. In injin buap. Kubätä ätuta intäjukun nämo irek. Ekänijin kubä-tägän itak. ⁹ Täñpäkañ kome terak ño in äma kubäta gäk nintäño intäjukun äma yäñpäñ Nanin yäj nämo iwetneñ. ¹⁰ Nämo, Kristo unitägän Ekäni it tamitak. ¹¹ * Täñ, notjinpak kubätä watä epän täñ tamayäj täyak, äma u uwä Anutu iñamiken intäjukun-inik itak. ¹² * Täñpäñ äma kubätä ini wäpi biñam yäpmäj ärowayäj täko uwä Anututä wäpi biñam api yäpmäj äpek. Täñ, äma kubätä inita nadäwän äpani täñpäñpäñ kuñarayäj täko uwä Anututä api orañ imek yäk.

Jesutä Parisi äma jukuman yäwetkuk

Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52, 20:47

¹³ Jesutä ude yäñpäñ Parisi äma Baga man yäwoñärewni ämakät man kädäp ikek ñode yäwetkuk; Wa! In kudup api wañ moreneñ! In jopman yäñkañ täñyäkñarani täk täkañ. In Anututä intäjukun it tamikta bitnäñpäñ mani nämo buramik täkañ. Ude täñjirä ämawebe Anutu täño kädet siwoñi iwatta kädet täñpipiñ yämäñpewä Anutu täño kañiwat yewa gänañ täga nämo ärok täkañ. [¹⁴ Wa! In kudup api wañ moreneñ! Täñyäkñarani äma intä webe kajattä yot gänañ äronkañ tuñumi yäyomägat täkañ. Ude täñkañ mäyäk nämo nadäñkañ Anutu-ken yäñapik man käroni jop yäk täkañ.]

¹⁵ Wa! Täñyäkñarani äma in kudup api wañ moreneñ! In ämawebetä kädet nintä täk tækamäj ugän iwarut yäñkañ yäwettäj komeni komeni tuän ba ban kuñat täkañ. Täñjirä äma kubätä intäño kädet u iwarayäj täyak uwä in bumikgän geñita biñam ude api täñpek.

¹⁶ * Jesutä ude yäñpäñ äneñi yäkgän täñkuk; Wa! In kudup api wañ moreneñ! Täñyäkñarani äma intä äma dapuri tumbani ude bumik kuñat täkañ. Dapunjin tumbani intä ämawebetä kädet täga nämo yäwoñäreneñ. In Anutu täño mebärini nämo nadäñkañ imaka täpuri täpuri unita nadäwä ärowani täñpäkañ imaka bureni tañi unita nadäwä äpani täk täkañ. Täñkañ in ämawebe man goret ñode yäwet täkañ; Äma kubätä man yäweko u yäñkehärom takta kudupi yot täño wäpi terak wohureko uwä jopi yäj yäk täkañ. Upäñkañ äma unitä tuñum täpuri täpuri säkgämän kudupi yot gänañ itkañ uterak wohureko uyaku, bureni yäj yäk täkañ. ¹⁷ In ude goret yäk täkañ! Imatäken unitä bureni täyak? Tuñum täpuri täpuri kudupi yot gänañ itkañ u, ba kudupi yot ini? Tuñum unitä bureni nämo täyak. U yot gänañ jop itkañ yot unitä bureni! yäk.

¹⁸ Ba kubä pen ñode yäk täkañ; Äma kubätä man yäweko u yäñkehärom takta, imaka alta terak pek täkañ u wäpi terak wohureko uwä jopi yäj yäk täkañ. Täñpäkañ äma unitä imaka bänep tägata pewani uterak wohureko uyaku bureni yäj yäk täkañ. ¹⁹ In ude goret yäk täkañ. Imatäken unitä bureni täyak? Imaka alta terak pek täkañ u, ba alta ini? Iron

* 23:5: Mat 6:1; Kis 13:9; Lo 6:8; Nam 15:38-39 * 23:6: Mat 6:5; Luk 14:7 * 23:11: Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 * 23:12: Jop 22:29; Snd 29:23; Ese 21:26; Luk 14:11, 18:14 * 23:16: Mat 15:14

pek takaan u ini-tagan bureni namo. Alta unita bureni tayak unita imaka uterak peweno uwä bureni tanpek. ²⁰ Alta uwä imaka alta terak itkan u kuman-tagän uwäk tayak unita alta unitawä bureni tayak.

²¹ * Täñ, kudupi yot uwä yot ini ukät kudupi yot täño mähem i Anutu u bok uwäk tayak.

²² * Ba äma kubätä kunum yänpän u wäpi terak man wohureko uwä kunum uterak namo wohurek. Kunum uwä Anutu täño irit bägup unita Anutu täño wäpi uterak man wohurek.

²³ * Jesutä ude yawetpän äneñi ñode yawetgän täñkuk; Wa! In kudup api wañ moreneñ! Tänyäkñarani äma intä Nin Anutu täño kädet siwoñi iwat takamän yän yänpän бага man täpuri täpuri iwatpän ñode tak takan; Imaka tokän täpuri täpuri yäpmän daniñpän moräki Anututa biñam pek takan. Ude tak takan upänkan Anutu täño man bureni pähap päke ñodewani yärepmit takan; Äma tänyäkñarani namo täñpen. Bänep kwini iron kädet täñpeñ kuñaren. Ba, ämawebeta nadäkinik täñpeñ kuñaren. In kädet udewani-kät бага täpuri täpuri iwat takan u bok iwarapän uyaku tagawek.

²⁴ Dapunjin tumbani intä бага täpuri täpuri iwatpän man tañi irepmitpeñ kuñat takan u ñode bumik tak takan; Äma kubätä ume näñpa yänkan täpun-täpun yäpmän täñpän kwäpän tom tañi kubä namo kankan ukät bok kämän kuneño in ude tak takan.

²⁵ * Wa! Parisi ämakät Baga man yawoñärewni äma in kuman api wañ moreneñ. Tänyäkñarani äma intä ketem peñ-nakjin gupigän ärut takan upänkan bänepjin-ken imaka waki kubota ba kome täño kangärip upän namo ärut täñpä kuk takan. ²⁶ Dapunjin tumbani! Inä gänañ umu jukun ärutpewä pak tañirä eruk gupjin uwä kuräki api itneñ.

²⁷ * Wa! Tänyäkñarani äma in kuman api wañ moreneñ. Kuñat-kuñatjin u ämatä äma kubä äneñpän punin simen tak takan ude bumik. Simen u säkgämän käweno upänkan gänañ umu kumbani täño kujari ba imaka taräki taräki unita itkan. ²⁸ * Täñkan in udewanigän. Ämatä tabäk takan uwä täga upänkan bänepjin-kenä tänyäkñarani kädet waki mebäri mebäri unita itkan.

²⁹ Wa! Parisi ämakät Baga man yawoñärewni äma in kuman api wañ moreneñ. Tänyäkñarani äma intä profet biani äneñpani-ken säkgämän ket ut takan. Ba äma siwoñi kuñarani äneñpani-ken imaka, mebäri ket ut takan. ³⁰ Täñkan in ñode yäk takan; Oraniyetä bian itkuño ude itkamän yawänäku profet namo däpmäk takäne yän yäk takan. ³¹ * Ude yäk takan upänkan jopman yäk takan. Kudän tak takan unita ñode niwoñärek tayak; In profet däpuño unitäño oraniye unita mebärijin kubägan. ³² Unita kädet waki oraniyetä täñkuño inä udegän api täñ täreneñ.

³³ * Gämok täño äbot in kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken käbop de pänku api itneñ? Nämö! Momijin unita geñi-ken api äpmoneñ. ³⁴ * In nadakan? Näkä profet ba siwoñi äma peñ yawetpewa äbänjirä in ukät nanik ätu api däpmän täñpä kuneñ. Ba ätu uwä komi api yämineñ. Ätu uwä päya kwakap terak api däpneñ. Täñ ätu uwä käbeyä yotken pärip-päriptä däpmänpän yawat kirek api täneñ. ³⁵ * Ude täñjirä ämawebe siwoñi däpmän yäpmän äbuño u kudupta intä kowata api yäpneñ. Bian-inik äma siwoñi kubä wäpi Abel uterak ämik yäput peñpän däpmän yäpmän äbänjiräko Berekia nanaki Sekaraia intä kudupi yot täño alta dubini-ken urirä täreñkuk. ³⁶ Unita apiño bureni ñode täwera nadawut; Ämik ahän yäpmän äbuño unita kowata in itkan ñonitä api yäpneñ.

Jesutä Jerusalem ämawebeta butewaki nadänjuk

Luk 13:34-35

³⁷ * O Jerusalem ämawebenaye! In imata profet däpmänpän epän ämanaye täñkentän tamikta pewa äbuño u mobätä kumän-kumän däpmäk takan? Baraktä nanakiye uyiñjeñ pat takan ude näkä in uyiñjeñ patta bitnäñ yäpmän äbuñ. ³⁸ * Unita Anututä tabä

* 23:22: Ais 66:1; Mat 5:34 * 23:23: Wkp 27:30; Mai 6:8 * 23:25: Mak 7:4 * 23:27: Apos 23:3 * 23:28: Luk 16:15 * 23:31: Apos 7:52 * 23:33: Mat 3:7, 12:34; Luk 3:7 * 23:34: 1Te 2:15; Mat 10:23 * 23:35: Stt 4:8; Hib 11:4; 2Sto 24:20-21 * 23:37: Apos 7:59; 1Te 2:15 * 23:38: 1Kin 9:7-8; Jer 12:7, 22:5

kätanjirän watä ämajije nämo, jop api itneḡ. ³⁹* In nadawut! Äneḡi nämo nabänkaḡ it yäpmanḡ äronḡänḡän Anutu wäpi terak abatak unita iniḡ oretna yän yänayänḡ täḡo ugän api nabäneḡ.

24

Kudupi yot api däpmanḡ äreyäneḡ yän yänjuk

Mak 13; Luk 21:5-36

¹ Eruk Jesu kudupi yot gänaḡ naniktä äpamaḡ kuḡirän iwaräntäkiyetä kudupi yot pähap kaḡkaḡ biḡam yänpänḡ Jesu iwoḡäreḡkuḡ. ²* Ude täḡirä Jesutä yäwetkuḡ; Ket nadäkot! Kudupi yot ḡo kaḡgärip täkaḡ upänkaḡ mädenä api tokät mänpek. Möbä uterak-terak itkaḡ uwä api eränḡ mäneḡ. ³ Ude yäweränkaḡ kumaḡ päḡku Olip pom terak äronḡpänḡ maḡit itpänḡ iwaräntäkiyetä inigän iwet yabänkuḡ; Yäno ukeḡowä jidegän api ahäwek? Ba gäkḡo äbäkäbäk kadäni ba kome täḡo tärek-tärek kadäni keräp taḡirän kudän jide ahänjirän api käne?

⁴ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuḡ; Bäneḡjin peḡ awähutneḡta ket kaḡiwatpänḡ kuḡatneḡ. ⁵* Äma mäyaptä ahänpänḡ näk wäpna yänpänḡ Anutu täḡo iwoyäwani Kristo u näk yän jopman api täwetneḡ. Ude yän-täkḡarirä ämawebe mäyaptä nadäwä bureni api täneḡ. ⁶ Kadäni uken ämik mämä ba ämik biḡam nadänkaḡ Wära! Kadäni täretak yän nadänkaḡ nämo kikḡutneḡ. Kudän ude ahäktä yäwani upänkaḡ kadäni bäräḡeḡ-inik nämo api tärewek. ⁷* Nämo, kome taḡi täpuri kowat ämiwän api täneḡ. Täḡpänḡ kadäni uken nakta jop irit imaka api ahäwek. Ba kenänḡ komeni komeni api kwaiwek. ⁸ Upänkaḡ kudän uwä bäräpi bureni ahänayänḡ täḡo unitäḡo wärani. Bureni kämi api ahäwek.

⁹* Kadäni uken näka yänpänḡ ämawebetä iwan täḡ tamiḡpänḡ manken tepmaḡit, komi tamiḡit, kumaḡ-kumaḡ tadäpmanḡit api täneḡ. ¹⁰ Ude täḡ tamiḡirä äbot täḡpani ämawebe mäyaptä nadäkiniki pewä putärewäkaḡ iwan kowata kowata api täneḡ. ¹¹* Täḡpänḡ profet jopi-jopi mäyap ahänpänḡ täḡyäkḡarani täḡirä ämawebe mäyaptä mäde api ut namineḡ. ¹² Täḡpänḡ kädet wakiwaki ahänḡ yäpmanḡ kuḡirän äma täḡo bäneḡ iron api paorek. ¹³* Upänkaḡ äma kubätä gwäk pimiḡpänḡ näkḡo man nämo peḡkaḡ yäpmanḡ kuḡarayänḡ täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näkḡata biḡam api yäpet. ¹⁴* Täḡpakaḡ Anutu täḡo kaḡiwat yewa gänaḡ ärokärok unitäḡo manbiḡam yäwetpänḡ yäwoḡäreḡ täḡtäḡ kuḡirä ämawebe kudup komeni komeni itkaḡ unitä nadänḡ moreḡirä kadäni uken uyaku kadäni pähap api ahäwek.

Imaka wakiinik kubä api ahäwek

Mak 13:14-23; Luk 21:20-24

¹⁵* Jesutä ude yänpänḡ kubä pen ḡode yäwetkuḡ; Bianä profet kubä wäpi Danieltä imaka taräki waki kubä peḡawähut ikeḡta yänjuk. Imaka yänjukko u Anutu täḡo kudupi yot gänaḡ irirän api käneḡ yäk. (Äma man ḡo kaḡpänḡä mebari ket nadäkot.) ¹⁶ Täḡpakaḡ kadäni u ahäwänä ämawebe Judia komeken nanik u bäräḡeḡ akumaḡ kome ḡo peḡpeḡ banken kaḡ kut. ¹⁷* Äma kubätä yot yäman irayänḡ täko uwä tuḡumi yäpmaḡta yot gänaḡ nämo ärowek. Nämo, jop kaḡ metänpeḡ kwän! ¹⁸ Ba äma kubä ketem epänken irayänḡ täko uwä äneḡi äyänutpeḡ päḡku mänit siot ba ämetpat tek nämo yäpek. Nämo, jop kaḡ metänpeḡ kwän! ¹⁹ Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironḡi paki nitek u bäräpi-inik api nadäneḡ! ²⁰ Unita in Ekäniken yänpaḡiḡirä ämetpeḡ kukkuḡ kadäni u mänit kadäni-ken ba Sabat kadäni-ken ahäwektawä! ²¹* Bureni, imaka ahäwayänḡ täyak uwä umuri pähap. Anututä peḡgän kunum kenta kome pewän ahänjukmäni-ken umunitä päbä apiḡo umuri pähap udewani kubä nämo ahänjuk. Ba udewanitä äneḡi nämo api

* 23:39: Sam 118:26; Mat 21:9 * 24:2: Luk 19:44 * 24:5: Mat 24:23-24; Apos 5:36-37; 1Jo 2:18 * 24:7: 2Sto 15:6; Ais 19:2 * 24:9: Mat 10:22; Jon 15:18 * 24:11: Mat 24:5,24; 1Jo 4:1 * 24:13: Mat 10:22 * 24:14: Mat 10:18, 28:19 * 24:15: Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11 * 24:17: Luk 17:31 * 24:21: Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14

ahäwek. ²² Ekänitä kadäni u keräpigän nämo däpmäj täkñeñkuk yäwänäku äma kubätä nämoinik itek. Upärñkañ Anututä ämawebe inita iwoyänjkuko unita butewaki nadänpäj kadäni keräpigän api däpmäj täkñewek.

²³* Kadäni ukenä ämatä Kristo udu ahätak! ba ño ahätak! yäj täwerirä unita nadänjirä bureni nämo täñpek. ²⁴* Imata, kadäni uken äma mäyaptä jop manman yäj-täkñatpäj näk Kristo ba profet kubä yäj api yäneñ. Äma udewanitä kudän kudupi mebäri mebäri api täneñ. Ämawebe Anututä inita yäpmäj daniwani unitäño bänepi peñ awähutna yänkañ käderi paränä epän pähap ude api täneñ. ²⁵ Täñkañ imaka udewani nämo ahänjirän intäjukun täwetat.

²⁶* Täñpäj äma kubätä Kristo u kome jopi kubäken itak yäj täwerirän in uken nämo kuneñ. Ba kubätä Kristo u yot gänañ itak ño yäj täwerirän u nadän imineñtawä. ²⁷* In nadäkañ? Yäpä kwirinirän äma deken deken kwawak kak täkañ udegän Äma Bureni-iniktä ahänjirän ämawebe kuduhtagän uken-uken naniktä kwawak api käneñ. ²⁸* Tom kubä kumänkañ parirän baraktä u näna yänkañ punin unu änok piäj kuñarirä u yabänpäj-nadäk täkañ. Udegän, kudän täwetat udewani kañpäjä Äma Bureni-inik ahätak yäj api nadäneñ.

²⁹* Imaka umuri umuri u ahänpäj paorirän uterakgän ñode api ahäwek;
Edap täño peñyänjektä nämo ijinirän, komepak udegän api bipmäj urek.
Tänjirän guk api täreñ mäneñ.

Ude ahänjirän imaka kehäromi nitek kunum gänañ it täkañ u kudup wareñ api täñ moreneñ. Ais 13:10, 34:4

³⁰* Ude ahäj irirä kudän kudupi kubä kunum gänañ ahänjirän kañpäjä Äma Bureni-inik äbäj itak yäj api nadäneñ. Ude nadänpäj ämawebe kuduhtagän konäm butewaki api täneñ. Täñjirä Äma Bureni-inik uwä gubam terak, kehäromi ba epmäget kudän ikek äbänjirän ämawebe api käneñ. ³¹* Kañ-yäpurirä äma unitä womat tañi piänkañ añero peñ yäwet-pewän pänku ämawebe inita iwoyäwani kome kukñi kukñi, umude ba unude uken nanik api yämagutneñ.

³² Jesutä ude yänpäj man kubä pen ñode yäwetkuk; Man wärani kubä wama päya terak utpäj täwera nadäwä tumbut. Wamatä dätäki pirirän kañpäj edap kadäni keräp täyak yäj nadäk täkañ. ³³ Unita udegän, in imaka imaka api ahäneñ yäj täwetat unitä ahänjirä yabänpäj tärek-tärek kadäni keräp täyak yäj api nadäneñ. ³⁴* Näk bureni täwetat. Ämawebe apiño itkañ unitä kodak irirä imaka yäyat u api ahäj moreneñ. ³⁵* Täñpäkañ kunum kenta kome u bok api paotdeño upänkañ mena jinom u nämoinik api paorek.

Jesu u äneñi jidegän api äbek?

Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36

³⁶* Äma Bureni-inik äneñi äbayäj täyak unitäño kadäni äma kubätä nämo nadätak. Añero kunum gänañ itkañ u imaka, nämo nadäkañ. Ba Anutu täño Nanak u imaka, nämo nadätak. Nanitä ini-tägän nadätak. ³⁷* Täñkañ Äma Bureni-iniktä äneñi äbayäj täyak-ken uwä Noa täño kadäni-ken ämawebetä täñjuruk-uruk täñkuño udegän api täneñ. ³⁸ Kadäni uken gwägu nämo tokñeñjirän ämawebetä nin täga itkamäj yäj nadänkañ ketem naknak, kädet kuñat-kuñat, nädapi täktäk täñ yäpmäj kuñirä Noa gäpe gänañ äronkuk. ³⁹* Nin täga itkamäj yäj nadänkañ ude täñ irirä gwägu tañi pähap tokñeñpäj ämawebe päke u däpmäj moreñkuk. Täñpäkañ ämawebe udegän täñjuruk-uruk täñ irirä Äma Bureni-inik api äbek. ⁴⁰ Kadäni uken äma yarä epän täñ irirän kubä yäpmänkañ

* 24:23: Mat 24:5,11 * 24:24: Lo 13:1-3; 2Te 2:8-9; Rev 13:13-14 * 24:26: Luk 17:23-24 * 24:27: Mat 24:37-39
* 24:28: Luk 17:37 * 24:29: Ese 32:7; Jol 2:10,31; 2Pi 3:10 * 24:30: Rev 6:12-13; Sek 12:10; Rev 1:7; Dan 7:13
* 24:31: Ais 27:13; 1Ko 15:52; 1Te 4:16 * 24:34: Mat 16:28 * 24:35: Mat 5:18 * 24:36: Apos 1:7; 1Te 5:1-2
* 24:37: Stt 6:5-8 * 24:39: Stt 7:21-23; 2Pi 3:6

kubä ugän api tewek. ⁴¹ Ba webe yaräwä ketem äñnañ irirän kubäwä yäpmanñkañ kubä ugän api tewek.

⁴² * Unita in ket täñpän kañiwatpäñ kuñarut. In Ekäni udeken api äbek yän nämo nadäkañ. ⁴³ * In mebäri ñode nadäwut; Täha kubä mähemitä bipani uken kubo äma api äbek yän, ude nadäñpän pidäm täñpän irirän kubo äma u yot gänañ täga nämo ärowek. ⁴⁴ Eruk ude bumik, in udegän Ekänijintä kepma ba kadäni uken api äbek yän nämo nadäkañ-ken uken api äbeko unita pidäm täñpän itkot.

⁴⁵ Jesutä ude yänpän ämawebetä udegän täneñ yänpän man wärani kubä ñode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä epän watä ämaniye-kät nanik kubäta epän man ñode iwerek; Näk kome kubäken kwayän unita epän watä ämanaye u watäni itpäñ ketem kadäni-kengän kañ yepmän towi yän iwerek. Eruk, epän watä äma u kudän jide täñpeko unita watä äma nadäk-nadäk ikek, man buramik ikek yän iwerek? ⁴⁶ Epän watä äma u, yän imani ude täñpän irirän ekänini äneñi äyänutpeñ äbek. Äbänpän epän watä äma u orañ imek. ⁴⁷ * Näk bureni täwetat. Ekäninitä orañ iminpäñ tuñumi kuduhtagän watäni it imekta iniñ kirewek. ⁴⁸⁻⁴⁹ Täñ, epän watä äma u goret täñpeko uwä ñode nadäwek; A! Ekäninawä ñodetä nämo api äbek! Ittäñgän kämiinik api äbek yän nadäwek. Ude nadäñpän epän watä noriye wanoriye ätu däpmanñpän yäwat kireñit, ba täñguñguñ ume nañkañ täñguñ täñpän irek. ⁵⁰⁻⁵¹ * Ude täñkañ ekäninita guñ täñpän irirän ekänitä kadäni ukengän äbek. Äbänpän waki täñ irirän kañpän epän watä äma u utkañ madäñ jukutpäñ täñyäkñarani ämatä kumänpeñ päñku irani-ken manñän kuneñ. Ukät itkañ komi nadäñpän konäm butewaki täñkañ meni jiwätpeñ itneñ yäk.

25

Webe gubañi 10 unitäjo manbiñam

¹ * Jesutä ude yänpän pen ñode yäwetgän täñjuk; Tärektärek kadäni uken Anututä yabän yäwat epän täñpayän täyak u ñode bumik; Webe gubañi 10 udetä ñode täneñ; Äma ekänini kädet miñin imagutta kuneñ. ² Webe ätu nämo nadäwä tumbani, ätuwä nadäwä tumbani. ³ Nämo nadäwä tumbani webe 5 unitä topän umeni paorirä piñpän ijikta nämo nadäneñ. ⁴ Täñ, nadäwä tumbani webe 5 uwä topän umeni kädet miñin paorirä piñpän ijikta nadäñpän yäpneñ. ⁵ Täñpäkañ äma ekänini uwä bäräneñ nämo äbänjirän irä wawäpäñ gurän täñpän däpmon patneñ.

⁶ Parirä bipani bämopi-inik äma kubätä gera ñode yäwek; Ekänijin äbatak! Eruk, akumañ päñku imagurut! yäk. ⁷ Yäwänä webe gubañ uwä kudup kikñutpäñ päñaku topäni yäpneñ. ⁸ Täñpäkañ nämo nadäwä tumbani webe 5 unitä webe 5 nadäwä tumbäpäñ umeni yäpneño uwä ñode yäwetneñ; Nin täño topän ijinapän kumänkañ yäk. Unita intä umeni ätu piñ nimut yäk. ⁹ Yänjirä webe nadäwä tumbani unitä yäwetneñ; Nämo, imata ude täne? Ume yäpmän äbämäño unitä nin kudup täga nämo täñkentän nimek yäk. Injin kuñkañ gwäki peñpän kodaki yäput yäk.

¹⁰ Ude yäwäwä topän umeni suwanayän kuñjirä äma ekäni u ahänpän webe gubañ 5 nadäwä tubani u yän-yäkñat yäpmän kwek. Kumañ yotpärare-ken ahänpän yot gänañ äro yäma ukätpän ketem nañ itneñ. ¹¹ * Ketem ude nañ irirä nämo nadäwä tumbani webe 5 u äbänpän yäman umu itpäñ yäneñ; Ekäni, yäma dät nimi yäk. ¹² * Yäwäwä äma ekäni unitä yäwerek; Bureni täwetat! Inta nämo nadätat yäk.

¹³ * Jesutä ude yänpän ämawebe ñode yäwetkuk; Unita in udegän, täñpidäm-pidäm täñkañ kañ kuñarut. Imata, Ekäni udeken api äbek yän kadäni nämo nadäkañ.

Äma moneñ uwäk yämani unitäjo manbiñam Luk 19:12-27

* 24:42: Mat 25:13 * 24:43: Luk 12:39-40; Rev 16:15 * 24:47: Mat 25:21,23 * 24:50-51: Mat 8:12 * 25:1: Rev 19:7; Luk 12:35 * 25:11: Luk 13:25-27 * 25:12: Mat 7:23 * 25:13: Mat 24:42

¹⁴ * Jesutä ude yänkaŋ äneŋi Anututä yabän yäwat epän täk täyak u jidewani yän nadäktä man wärani kubä pen ŋode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome banken kwa yänkaŋ watä ämaniye yarakubä yän-yäknat päbä moneŋi watäni it imineŋta yäpmän daniŋpäŋ yämek. ¹⁵ * Ude täŋpäŋ epän täktäki täŋo kehäromi pat yämeko udegän nadänjit watä ämani kubäta moneŋ uwäk 5 imek. Äneŋi kubäta yarä imek. Täŋ, kubäta kubägän imek. Moneŋ uwäk ude yämiŋkaŋ kwek. ¹⁶ Kweko kuŋarirän watä ämani kubä moneŋ uwäk 5 imeko uwä bäräneŋ päŋku epäni kehäromi täŋpäŋ moneŋ uwäk 5 imeko udegän äneŋi uwäk 5 ude yabän ahäwek. ¹⁷ Ba noripaki kubä uwä yarä imeko udegän epäni kehäromi täŋirän äneŋi uwäk yarä kaŋ-ahäwek. ¹⁸ Täŋ, uwäk kubägän moneŋ mähemitä imeko u yäpmän päŋku awaŋ äneŋpäŋ kome gänaŋ peŋpäŋ yejämbe.

¹⁹ Ude täŋirä äma ekäni u kadäni käroni ittän kuŋattänŋän äneŋi äbek. Äbänpäŋ watä ämaniye yarakubä u äbot kubägän yepmaŋpäŋ moneŋi yämeko unita yäwet yabäwek. ²⁰ Täŋpänä äma moneŋ uwäk 5 imeko unitä moneŋ uwäk 5 kodaki yäpeko ukät bok peŋpäŋ yäwek; Ekänina, gäk moneŋ uwäk 5 namiŋkuno ukeŋo epäni täŋtäyiwa äneŋi uwäk 5 ahänkuŋo u ŋo yäk. ²¹ * Yäwänä ekäni unitä iwerek; Tägagämän yäk. Gäk man buramik täŋpäŋ epän säkgämän täŋkun. Gäk imaka jopita watäni itkuno unita näkä imaka bureni watä itta api gepmaŋpet yäk. Unitä apiŋo gäk näkkät itpäŋ oretoret terak itda yäk.

²² Ude yäwänä watä ämani kubä moneŋ uwäk yarä imeko unitä iwerek; Ekänina, gäk moneŋ uwäk yaräbok namiŋkun. U näkä epäni kehäromi täŋira äneŋi uwäk yarakät ahänkumän yäk. ²³ Yäwänä ekänitä iwerek; Watä ämana tägagämän! Manna buramiwani, gäk imaka jopita watäni itkuno unita imaka bureni watä itta gepmaŋtet yäk. Unitä apiŋo gäk näkkät itpäŋ oretoret terak kaŋ it yäpmän äroda yäk.

²⁴⁻²⁵ Yäwänä mäden moneŋ uwäk kubägän imeko unitä iwerek; Ekänina, mebarika nadätat yäk. Gäk äma komi. Äma ätutä epän täk täkaŋ unitäŋo bureni ahänirä gäkä yäpmäk täyan yän nadänpäŋ umuntaŋkut. Unitä näk moneŋ uwäk kubägän namiŋkuno u awaŋ äneŋpäŋ peŋkuro u yäpmän äbätat ŋo! yäk. ²⁶ Ude yäwänä äma ekäni unitä iwerek; Wa! Gäk epän ämana waki, orek pärani yäk. Gäk näkä äma udewani yän nadänkaŋ imata näkŋo moneŋ jop peŋkun? ²⁷ Gäk ŋode tänaŋi täŋkun; Näkŋo moneŋ gamiŋkuro u moneŋ äma kerä terak peŋiri uyaku täŋpewä taŋi ahänirän äbänkaŋ yäpmän tet yäk.

²⁸ Ude yänpäŋ epän ämaniye ätu yäwerek; In moneŋ uwäk yomägatpäŋ uwäk 10 yäpmän kuŋatak unita imut yäk. ²⁹ * Nadäkaŋ? Äma kubäta imaka imani u yäpmän kuŋarayän täko uwä ätukät bumta-inik buŋät imikta yäwani. Täŋ, äma ätuwä nin imaka udewani nitek yän nadäk täkaŋ upänkaŋ nämo! Imaka iŋitkamän yän jop nadäk täkaŋ uwä yäyomägatta yäwani. ³⁰ * Ude yänpäŋ ekäni unitä yäwek; Watä ämana gaŋani ŋo bipmäŋ urani gänaŋ pudät maŋpä äpmonpäŋ yäk. Uken konäm kähän yän jiwätpeŋ irän yäk.

Äma Bureni-iniktä ämawebe api yäpmän daniwek

³¹ * Täŋpäŋ Äma Bureni-iniktä kunum täŋo epmäget kudän nitek aŋeroniye-kät äbänpäŋ intäjukun äma ärowani pähap wäpi biŋam ikek api irek. ³² * Täŋirän ämawebe komeni komeni uken naniktä päbä u iŋamiken api itneŋ. Äbä iräkaŋ yäpmän daniŋpäŋ äbot yarä api yepmaŋpek, sipsip watä ämatä sipsip meme yäpmän danik täkaŋ ude. ³³ Täŋpäŋ äma wakiwaki kerä käpmäk käda yepmaŋpäŋ äma tägatäga kerä bure käda api yepmaŋpek.

³⁴ Ude täŋkaŋ intäjukun äma unitä ämawebe kerä bure käda itnayän täŋo uwä api yäwerek; Nana inta nadän tamitak unita näkken äbut yäk. Äbänkaŋ kome säkgämän Anututä bian-inik kunum kenta kome pewän ahäwäpäŋ inta biŋam kome iwoyänkuko ŋo

* 25:14: Mak 13:34 * 25:15: Rom 12:6 * 25:21: Mat 24:45-47; Luk 16:10 * 25:29: Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 * 25:30: Mat 8:12 * 25:31: Mat 16:27, 19:28; Rev 20:11-13 * 25:32: Rom 14:10; Ese 34:17

korewut yäj api yäwerek. ³⁵* Näk nakta neñirä nepmäñ towiñkuñ, ba umeta neñirä ume gwet namiñkuñ. Ba näk äma kudupi ude kuñarira nämagut yäpmäñ yotjin-ken kuñkuñ. ³⁶ Ba moräj irira tek täñ namiñkuñ. Ba käyäm täñjira watä it namiñkuñ. Ba komi yot gänañ irira nabäj tareñkuñ yäk.

³⁷ Ude yäweränä ämawebe täga unitä kowata ñode api iwetneñ; Ekäni, jidegän uken nakta geñirä gepmäñ towiñkumäñ? Ba umeta geñirä jidegän uken ume gwet gamiñkumäñ? ³⁸ Ba gäk jidegän äma kudupi ude äbäjiri gämagut yäpmäñ yotnin-ken kuñkumäñ? Ba jidegän moräj iriri tek täñ gamiñkumäñ? ³⁹ Ba jidegän käyäm täñjiri watä it gamiñkumäñ? Ba komi yotken iriri gabäj gawat epän jidegän uken täñ gamiñkumäñ?

⁴⁰* Ude iweräwä intäjukun äma unitä kowata ñode api yäwerek; Näk bureni täwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ño kubäta täñ imik täñkuño u näka täñ namik täñkuñ yäk.

⁴¹* Täñä ämawebe keru käpmäk käda itnayäj täño uwä ñode api yäwerek; Kewewut! Kädap äbot Anututä äma waki Satan-kät epän ämaniye-kätta yänpäj peñkuko uken äpmo api itneñ yäk. ⁴² Imata, in ñode täñ namiñkuño unita; Näk nakta neñirä ketem nämo namiñkuñ. Umeta neñirä ume nämo gwet namiñkuñ. ⁴³ Näk äma kudupi ude kuñarira yotjin-ken nämo yäj-yäkñat yäpmäñ kuñkuñ. Ba moräj irira tek nämo täñ namiñkuñ. Käyäm täñjira watä nämo it namiñkuñ. Ba komi yot gänañ irira nämo nabäj näwatkuñ.

⁴⁴ Ude yäweränä ämawebe waki unitä kowata ñode api iwetneñ; Ekäni, jidegän uken nakta geñirä nämo gepmäñ towiñkumäñ? Ba umeta geñirä jidegän uken ume nämo gwet gamiñkumäñ? Gäk äma kudupi ude äbäjiri jidegän nämo gämagut yäpmäñ yotnin-ken kuñkumäñ? Ba jidegän moräj iriri tek nämo täñ gamiñkumäñ? Käyäm täñjiri jidegän uken watä epän nämo täñ gamiñkumäñ? Ba komi yotken iriri jidegän gabäj gawat epän nämo täñ gamiñkumäñ?

⁴⁵ Ude iweräwä intäjukun äma unitä ñode api yäwerek; Näk bureni täwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ño kubäta nämo täñ imik täñkuño u näka täñ namik täñkuñ.

⁴⁶* Unita ämawebe u komi tärek-täreki nämoken api yepmañpän äpmonen. Täñkanjä ämawebe täga uwä irit kome säkgämän paot-paori nämoken api yepmañpek.

26

Jesu utta man topuñ

Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

¹⁻²* Eruk, Jesutä man kudup yäwet moreñpäñ iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; In nadäkañ? Yäjnen uwä Pasova Orekirit kadäni. Kepma uken Äma Bureni-inik uwä iwaniye keru terak pewäkañ iwaniyetä päya kwakäp terak api utneñ.

³ Täñpäkañ bämop äma intäjukun täñpani-kät Juda täño ekäni ekäni ätutä bämop äma intäjukun täñpani wäpi Kaifastä yotken käbeyä täñkuñ. ⁴ Käbeyä täñpäñ Jesu käbop iñitpäñ utta man topuñ. ⁵ Ude täñpäñ yänkuñ; Nämo yäk. Orekirit kadäni-ken täñpena ämik pähap ahäwek yäk.

Webe kubätä Jesu ume käbäñi tägapäj ärut imiñkuk

Mak 14:3-9; Jon 12:1-8

⁶ Täñpäkañ Jesu Betani yotpärare-ken itkuk. Itkañ Saimon gisik paräm ikek yäj iwerani unitä yotken äronpäñ ketem bok nañkumän. ⁷* Ketem nañ irirän webe kubätä ume käbäñi säkgämän u gwäki ärowani peñpäñ yäpuko upäj yäpmäñ abuk. Yäpmäñ päbä Jesu ketem nañ irirän gwäki-ken kudup piñ ibatkuk.

* 25:35: Ais 58:7 * 25:40: Snd 19:17; Mat 10:42, 18:5; Mak 9:41 * 25:41: Mat 7:23; Rev 20:10 * 25:46: Dan 12:2; Jon 5:29 * 26:1-2: Kis 12:1-27; Mat 20:18 * 26:7: Luk 7:37-38

⁸ Ude täjirän iwaräntäkiye bok itkuŋo u kaŋkaŋ kokwawak nadänpän yänpän-nadäŋ node täjkuŋ; Wa! Mebäri imata moneŋ pähap ŋo jop awähutak? ⁹ Ume u ämata yämiŋpän moneŋ taŋi yäpmänkaŋ äma jäwärita yämiŋirän uyaku käna tägatek yäk.

¹⁰ Ude yänjirä Jesutä bäräneŋ yabänpän-nadänkaŋ yäwetkuk; In webe ŋo imata ibekaŋ? U iron säkgämän kubä täŋ namitak. ¹¹ * Äma jäwäri inkät wari wari pen irirä iron täŋ yämına yänpänä kaŋ täŋ yämüt! Upänkaŋ näk inkät wari nämo api itne. ¹² Näk kumbapän api äneneŋo unita awarŋken kukta gupna ume käbäŋi nitek u ärut namitak. ¹³ Näk bureni täwetat. Manna biŋam Täga komeni komeni yänahän yäpmän kunayän täŋo udegän webe ŋonitä täŋ namitak unitäŋo manbiŋam bok api yän yäpmän kuneŋ. Ude täjirä ämawebetä webe ŋonita nämo api guŋ täneŋ yäk.

Judas Jesuta iwan täŋ imiŋkuk

Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

¹⁴⁻¹⁵ * * Tänpäkaŋ iwaräntäki kubä wäpi Judas-Kariot unitä Jesu iwan keru terak kaŋ pewa yänkaŋ bämop äma intäjukun täŋpanitä itkuŋ-ken päŋku ŋode yäwetkuk; Näk Jesu ketjin-ken pewawä moneŋ jide api namineŋ? Yäwänä siliwa moneŋ 30 ude imiŋkuŋ. ¹⁶ Imäkaŋ Judastä päŋku iwan keru terak kaŋ pewa yän nadänpän Jesu iwaräntän yäpmän kuŋatkuk.

Pasova Orekirit täŋo ketem naŋkuŋ

Mak 14:12-21; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30

¹⁷ * Tänpäkaŋ orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani täŋo äŋnak-äŋnak u yäput peŋkuŋ. Kadäni ukengän iwaräntäkiyetä Jesu päŋku ŋode iwetkuŋ; Nin apiŋo yot deken päŋku Pasova täŋo imaka imaka u täntuŋum täne?

¹⁸ * Yäwawä Jesutä yäwetkuk; In yotpärare-ken äronpän äma kädet moräk-ken itak u kaŋpän ŋode iwerut; Yäwoŋärewani äma ŋode yäyak. Kadänina keräp täyak unita gäkä yotken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasova täŋo ketem nänetä nadätat. ¹⁹ Ude yäweränkaŋ iwaräntäkiye Jesutä man yänkuko udegän päŋku yot mähemi u iwetkaŋ Pasova täntuŋum täjkuŋ.

²⁰ Ude täjkaŋ kome bipmänjirän Jesu iwaräntäkiye 12 u yämagurän päŋku yot uken itpän Pasova ketem naŋkuŋ. ²¹ Naŋ ittängän Jesutä man ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Inkät nanik kubätä iwan täŋ namayän yäk. ²² Ude yänjirän nadänpänä butewaki nadänpän ini-ini iwet yabänkuŋ; Ekäni, näka yäyan?

²³ * Ude yäntäko Jesutä yäwetkuk; Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ŋonitä iwan keru-ken nepmanpayän. ²⁴ Nadäkaŋ? Äma Bureni-inik uwä kädet yän imani udegän api iwarek. Upänkaŋ äma iwan keru terak nepmanpayän täyak u kowata jidewani kubä api yäpek? Uwä komi umuri kubä api yäpek yäk.

²⁵ Ude yänjirän Judas, Jesu iwan keru terak pewayän täjkuŋo unitä Jesu iwetkuk; Yäwoŋärewani äma, näka ba yäyan? Yäwänä iwetkuk; Gäk ubayän yäk.

Bänep kubägän äŋnak-äŋnak yäput peŋkuk

Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25

²⁶ * Eruk ketem naŋ irirä Jesutä käräga kubä yäpmänkaŋ Anutu bänep täga man iwetkaŋ tokät jukutpän iwaräntäkiyeta ŋode yäwetpän yämiŋtän kuŋkuk; ŋo yäpmänpän naŋput. ŋowä näkŋo gupna yäk. ²⁷ Ude yänpän wain ume yäpmänkaŋ Anutu bänep täga man iwetpän iwaräntäkiye ŋode yäwetpän yämiŋtän kuŋkuk; In kudup ŋo naŋput. ²⁸ * ŋowä näkŋo nägätna, Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk täyak u täŋkehärom takta. Tänpän ämawebe mäyap täŋo momi awähuretta yänpän nägätna piwayän täyat. ²⁹ Näk bureni täwetat. Wain ume äneŋi nämo naŋkaŋ it yäpmän

* 26:11: Lo 15:11 * 26:14-15: Jon 11:57 * 26:14-15: Sek 11:12 * 26:17: Kis 12:14-20 * 26:18: Mat 21:3
* 26:23: Sam 41:9 * 26:26: Mat 14:19 * 26:28: Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16

kuñtängän Nana täño yewa gänañ äronkañ wain ume mebäri kubä inkät bok api näne yäk. ³⁰* Ude yäweränkañ kap kubä tenpäñ yot peñpeñ kumañ Olip Pom terak äronkuñ.

Pitatä wäpna käbop api pewek yäj yäjku

Mak 14:27-31; Luk 22:31-34,40-46; Jon 13:36-38

³¹* Äronit äronit Jesutä yäwetkuk; Bipani ñogän in kuduhtagän näka mäde ut namiñpäñ ämetpeñ kuñtäñpä kunayäj. Ude täñjirä Anutu täño man ñode kudän täwani u bureni ahäwayäj;

Näk sipsip täño watä äma urira sipsip api kuñtäñpä kuney yäk.

Sek 13:7

³²* Upänkañ kumbani-ken nanik äneñi akuñpäñ Galili komeken näkä jukun päñku api it kirewet. ³³Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ätutä gäka mäde käwep api ut gamineñ, upänkañ näk ude nämo api täñpet yäk. ³⁴* Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni gäwera. Apiño bipani purup gera nämo yäjirän gäkä kadäni yaräkubä ude wäpna käbop pewayäj.

³⁵* Ude yäwänä Pitatä gwäk kwaiñpäñ man kehäromigän ñode yäjku; Nämo! Gäk gutpäñ näk bok nutta yäwäwä wäpka käbop nämo api pewet yäk. Ude yäwänkañ noriyetä udegän yäjkuñ.

Jesu inigän päñku yäjapik man yäjku

Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

³⁶ Täñpäñ Jesu iwaräntäkiye-kät kuñtängän Getsemane epän tobätken ahäñpäñ yäwetkuk; In ñode irirä näk päñku yäjapik man yäwayäj yäk. ³⁷ Ude yäwetkañä Pitakät Sebedi täño nanakiyat Jems kenta Jon, ugänpäñ yämaguränkañ kuñkuñ. Kuñtängän nadäwän umuri pähap täñpäñpäñ äma yaräkubä u yäwetkuk; ³⁸* Bänepna-ken butewaki nadäwätäk pähap ahäj namitak unitä nurek yäj nadätat. Unita in ñogän kodak itkañ nabäj näwatkot.

³⁹* Ude yäjpäñ ätu nanak kuñpäñä gukut imäpmok täñpäñ yäjapik man ñode yäjku; Nana, tänañi täñpäwä nadäjiri komi bäräpi nadäwayäj täyat u närepmirän. Ude upänkañ näkño nadäk nämo, gäkño mantä kehärom tawän. ⁴⁰ Ude yäjpäñ äma yaräkubä unitä itkuñ-ken äyäjutpeñ kuñpäñ yabäwän döpmon pat itkuñ. Döpmon parirä yabäñpäñ Pita iwetkuk; In imata döpmon pat itkañ? In kadäni keräpi näkkät kodak täga nämo itneñ? ⁴¹* Täñyabäk-ken kwitanenja ket nadäñpäñ yäjapik man yäj itkot. Bänepjintä näk näwatta pidäm täkañ upänkañ kehäromijin nämo yäk.

⁴² Ude yäwetkañä äneñi päñku nani ñode iwetkuk; Nana, komi nadätat ño täga nämo närepmiñtäñi täñpäwä jop waki nadäj namiñiri komi ño nadäwa tärenjirän gäkño mantä kehärom tawän yäk.

⁴³ Man ude yäj paotpäñ äyäjut päbä äma yaräkubä u döpmon pen parirä yabäjku. ⁴⁴* Ude yabänkañ äneñi päñku yäjapik man yäjku udegän yäjirän kadäni yaräkubä täñku. ⁴⁵ Ude täñkañ iwaräntäkiyetä patkuñ-ken u kuñpäñ yäwetkuk; Ai! In döpmon pen pat itkañ? Kadäni täretak! Äma Bureni-inik uwä momi äma kerä terak ärokärok kadäni keräp täyak ño. ⁴⁶* Unita akwäpäñ päñku yabäj ahäna! Äma iwan kerä-ken nepmakta yäwani uwäku äbätak ño yäk.

Iwantä Jesu ijitkuñ

Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-11

⁴⁷ Jesu man ude yäwet irirän iwaräntäkiye 12 u kubä wäpi Judas u pengän ahäj yämijku. Iwan äma mäyap kadä boham ikek penta äbuñ. Iwan äma uwä bämop äma intäjukun täñpani ba Juda täño äma ekäni ekäni unitä peñ yäwet-pewä äbuñ. ⁴⁸ Intäjukunä Judastä man kädet ñode yäwetkuk; Näkä päñku äma u bayäj imiñpäñ iniñ

* 26:30: Luk 22:39; Jon 18:1 * 26:31: Sek 13:7 * 26:32: Mat 28:7,16 * 26:34: Mat 26:69-75 * 26:35: Mat 26:56 * 26:38: Jon 12:27 * 26:39: Hib 5:7-8; Mat 6:10 * 26:41: Mat 6:13; Hib 2:14, 4:15 * 26:44: 2Ko 12:8 * 26:46: Jon 14:31

orerirä nabänkañ upän kañ iñirut yän yäwetkuk. ⁴⁹ Eruk Jesu ahän iminpäñ iwetkuk; Yäwoñärewani ämana! Ude yänpäñ bayän iminpäñ iniñ oretkuk.

⁵⁰ Judastä ude täñjirän Jesutä iwetkuk; Notnapak, epän täñpayän nadänpeñ äbätan ude täyi! Yäwänä iwantä äbuñowä iñitpäñ kerigän topuñ. ⁵¹ * Ude täñjirä iwaräntäki kubätä päipi pion gänañ nanik wädawän kwäpäñä bämop äma unitäño watä ämani kubä ura yäknat jukuni painkuk. ⁵² * Ude täñpänä Jesutä iwetkuk; Ai! Päipka pe! Äma kubätä ämik täñpeko uwä kowata udegän utneñ. ⁵³ ñodeta nämo nadätan? Nanaken gera yänjira añeroniye mäyap peñ yäwet-pewän äbä täga täñkentän namineñ. ⁵⁴ Upänkañ täñkentän namineño uwä Anutu täño man kudän täwani u jide täñpäñ bureni ahäwek?

⁵⁵ * Ude iwetpäñä Jesutä komi äma äbuño u yäwetkuk; Jide? Intä nabäwä kubo äma ämik täñpani ude täñpapän kadä boham ikek nutnayän äbäkañ? Näk kepmani kepmani kudupi yot gänañ äronkañ inkät ämawebe Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñärek täk täñkut-ken ugän imata nämo nepmäñitkuñ? ⁵⁶ * Upänkañ in ñode täñ naminirä Anutu täño manbiñam terak profet bianitä näka man kudän täñkuño u bureni ahäwän! Ude yäwänkañ iwaräntäkiye kudup Jesu kakätänpeñ kuñtäñpä kuñkuñ.

Jesu manken teñkuñ

Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24

⁵⁷ Täñpäkañ komi äma unitä Jesu imagut yäpmän bämop äma intäjukun täñpani wäpi Kaifas unitä yotken kuñkuñ. Yot uken kuñpäñ Baga man yäwoñärewani ämakät Juda täño äma ekäni ekäni kuduhtagän kubäken ugän itkuñ. ⁵⁸ Irirä Pita mädengän käbop itpäñ-yabäk täñtäñ kumañ yot unitäño yewa gänañ äronkuk. Äronpäñä Jesu jide täñ iminayän yän yabänpäñ-nadäka yot täño watä ämakät bok mañitkuñ.

⁵⁹ Täñpäkañ Baga man yäwoñärewani ämakät Juda täño äma ekäni ekäni u kuduhtagän itpäñ Jesu kumañ-kumañ utna yänkañ Jesu jop ikñatta jop manman ätuta wäyäkñeñkuñ. ⁶⁰⁻⁶¹ * Ude täñjirä äma mäyaptä Jesu imaka wakiwaki ude täk täñjukonik yän jopman ude yänkuño upänkañ Jesuken imaka goret kubä nämo kañpäñ nadänkuñ. Täñjirä äma yarätä äbänpäñ yänkumän; Äma ñowä ñode yänjirän nadänkumäk yäk. U näk kudupi yot wärämuktañ kepma yaräkubä-tagän äneñi täga täñpet yän yänjirän nadänkumäk yäk.

⁶² Ude yäwerirä bämop äma intäjukun täñpani unitä akuñpäñ Jesu iwet yabänkuk; Man kowata kubä nämo yäwerayän? Äma päke ño gäka man yäkañ ño nadäwi jide täyak? ⁶³ * Yänjirän Jesutä kowata nämo yänkuk. Man nämo yänkañ kum irirän intäjukun äma unitä äneñi iwet yabänkuk; Anutu Bureni kehäromi u wäpi terak yänkehärom täñpäñ niwet! Äma Anututä ämawebeniye täñkentäka iwoyäwani Kristo u gäk ba nämo? Gäk Anutu täño Nanaki ba nämo?

⁶⁴ * Yäwänä yänkuk; Yäyan ubayän. Unita näk bureni täwetat; Äma Bureni-iniktä Anutu ärowani täño keru bure kadä ittängän kunum gänañ gubam terak äbänjirän api käneñ. ⁶⁵⁻⁶⁶ * * Ude yäwänä bämop äma intäjukun täñpani u nadäwän wawäpäñ iniken tek weñ-gäjähutpäñ yänkuk; Mangämän imata wari yäne? Anutu yänjärok man iwetak unita in jide nadäkañ? Yäwänä äma päke itkuño unitä kumän-tagän ñode yänkuñ; U kumäka biñam täyak! yäk.

⁶⁷⁻⁶⁸ * Ude yäwäkañ ätutäwä iwit ut ibarirä ätutäwä dapuri täñpipiñkañ keru mug-wäñjipän utkuñ. Ätutäwä keru pipiyänpäñ bumumi-ken utkañ yänjärok man ñode iwetkuñ; Gäk profet unita äma gutak unitäño wäpi niwet! yäk.

Pitätä Jesu wäpi käbop peñkuk

Mak 14:66-72; Luk 22:54-62; Jon 18:15-18,25-27

* 26:51: Jon 18:26 * 26:52: Stt 9:6; Rev 13:10 * 26:55: Luk 19:47, 21:37 * 26:56: Mat 26:31 * 26:60-61: Jon 2:19-21 * 26:63: Ais 53:7; Mat 27:12 * 26:64: Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 * 26:65-66: Apos 14:14; Mat 9:3; Jon 10:33 * 26:65-66: Wkp 24:16; Jon 19:7 * 26:67-68: Ais 50:6, 53:5

⁶⁹ Tänpäkañ Pita yäman umu, man yot yewa gänañ mañjirirän yot unitäño watä webe kubätä ahäñ imiñpäñ iwetkuk; Ai! Jesu Galili komeken nanik ukät kuñjarani kubä gäk yäk. ⁷⁰ Yäwänä yänjkuk; Gäk man jide yäyan? Yänjiri guñ täyat yäk. ⁷¹ Ude yänkañ äpämañ kwayän täñjirän yäma-ken webe kubätä kañpäñ äma itkuño u yäwetkuk; Äma ño Jesu Nasaret nanik täño äbotken nanik kubä yäk. ⁷² Yäwänä äneñi äwo yänjkuk.

⁷³ Eruk ätu itpäñä äma itkuño unitä iwetkuñ; Nadäkamañ! Gäk äbot uken nanik yäk. Galili man kotäk terak yäk täyan unita nadäkamañ yäk. ⁷⁴ Ude yäwäwä Pitatä yänjkuk; Anutu wäpi terak bureni-inik täwetat! Äma wäpi yäkañ u nämoinik nadätat. Jop man yäwäwä Anututä kowata namän yäk. Ude yänjirän pengän purup gera yänjkuk. ⁷⁵ * Yänjirän Pita u Jesutä man ñode iwetkuko u nadäwän täreñkuk; Purup man nämo yänjirän gäk kadäni yaräkubä näkño wäpna käbop pewayän yäk. Man u juku piñpäñ bänepi-ken jägämi pähap nadänpäñ äpämañ päñku konäm bumta kotkuk.

27

Judas kotäki topuk

¹ Eruk, kome yänjeñ pak täñjirän bämop ämakät Juda täño ekäni ekäni kuduptagän kubä-kengän itkañ Jesu utpewä kumbekta yänkehärom tañkuñ. ² Ude yänpäñ kerä pädät täñpäñ yäpmäñ päñku Pailat kerä terak peñkuñ. (Pailat uwä Rom gapmantä iwerirän Juda ämawebe yabän yäwarani.)

³ * Täñjirä Jesu kumäñ-kumäñ utneñta yäniñ kireñkuko u nadänpäñ äma iwan keräken pewani Judas ini täñkuko unita waki nadänjkuk. Ini täñkuko unita waki nadänpäñ siliwa moneñ 30 ude yäpuko u porij yäpmäñ äma ekäni ekäniken äneñi kuñkuk. ⁴ Päñku yäwetkuk; Näk jopman yänpäñ äma siwoñi kubä kumäkta taniñ kireñkuro unita nadänjira jägämi täyak yäk. Yäwänä iwetkuñ; Niniken imata yäyan? Gäkña täñkuno yäk.

⁵ Ude iweräwä Judastä moneñ u kudupi yot gänañ ureñ täñpän äronkuñ. Täñpäñ yepmañpeñ kotäki topayän kuñkuk.

⁶ Kuñjirän bämop äma ekäni ekänitä moneñ kudupi yot gänañ ureñ täñpän äronkuño u butuñpäñ kubä-kengän peñpäñ yänkuñ; Moneñ ño äma täño nägät suwawani unita moneñ ñopän Anututa biñam kudupi yotken pekta бага mantä yäjiwät täyak yäk. ⁷ Ude yänpäñ man yänjtän kuñtängän bänep kubägän täñpäñ ñode yänkuñ; Moneñ ñowä äma kubä wäpi Pota unitäño epän tobät kañ suwana yäk. Täñpäñ kome suwañkuño u äma kome kubäken nanik Jerusalem äbänpäñ kumänjirä änenenñta iwoyänpäñ peñkuñ. ⁸ Mebäri unita kome u wäpi “Nägät Kome” yän yäk täkañ.

⁹⁻¹⁰ * Ude täñkuño unita man kudän profet Jeremiaätä bian ñode kudän täwani u bureni ahänjkuk; Juda ämawebetä äma unita nadäwä äpani täñjirä moneñ gwäki täpuri siliwa moneñ 30 udegän peñkuñ. Ekänitä näwetkuko udegän moneñ upän Pota täño epän tobät suwañkuñ.

Pailattä Jesu iwet yabäk täñkuk

Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38

¹¹ Jesu Pailat inamiken irirän Pailattä ñode iwet yabänjkuk; Gäk Juda täño intäjukun äma ba? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Yäyan uba yäk. ¹² * Tänpäkañ bämop äma intäjukun täñpani-kät äma ekäni ekänitä Jesu yänpäñ-kañiwat man mäyap yänkuño upänkañ Jesutä man kowata kubä nämo yäwetkuk. ¹³ Jesu man nämo yänkañ irirän Pailattä äneñi iwetkuk; Man mebäri mebäri gäkä terak wohutkañ ñonita kowata imata nämo yäyan? ¹⁴ * Ude yäwänä Jesu man kubä nämo iniñ yänkañ kum irirän Pailattä nadäwätäk tañi täñkuk.

Pailattä Jesu kumbän yänpäñ yäniñ kireñkuk

Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16

* 26:75; Mat 26:34 * 27:3; Mat 26:14-15 * 27:9-10; Sek 11:12-13 * 27:12; Ais 53:7; Mat 26:63 * 27:14; Jon 19:9

¹⁵ Tänpäkaŋ Pasova Orekirit kadäni-ken Rom gapman täŋo watä ämatä ŋode täk täkaŋonik; Ämawebetä äma komi yot gänaŋ irani kubäta gäripi nadänpäŋ Rom gapman täŋo watä äma iweräwä äma ugänpäŋ dät imän yäpmäŋ kuk täŋpani. ¹⁶ Eruk, kadäni uken äma waki kubä wäpi Barabas u komi yot gänaŋ irani. ¹⁷ Tänpäŋ ämawebe Pailattä yot yäma-ken käbeyä tänpäŋ irirä yäwet yabäŋkuk; Netäpäŋ dät ima äpämaŋ kwek? Barabas ba Jesu, Kristo yäŋ iwerani u? ¹⁸ * (Man ude yäwetkuko uwä Pailattä ŋode nadänpäŋ yäwetkuk; Juda äma ekäni ekänitä Jesuta kokwawak nadäŋkuŋo unita Jesu näkken pewä äbuk yäŋ nadäŋkuk.)

¹⁹ Tänpäkaŋ Pailattä man epän täŋ irirän webenitä manbiŋam kubä ŋode pewän yäpmäŋ äbuk; Äma siwoŋi unita imaka kubä täŋ iminaŋi nämo yäk. Näk bipani däpmonken äma unitagän yänpäŋ nadäwätäk pähap tät yäk.

²⁰ Pailattä manbiŋam ude nadäŋkukopäŋ bämop äma intäjukun täŋpani-kät Juda täŋo äma ekäni ekäni unitä ämawebe päke u yäwetkuŋ; Pailattä täwet yabäk tänpänä ŋode kaŋ yäwut; Barabas pit imiŋ pewi kuŋirän Jesupäŋ kumäkta kaŋ tewi yäpmäŋ äpän yäk. ²¹ Eruk Pailattä ämawebe päke u yäwet yabäŋkuk; Netäpäŋ pit imiŋpewa jop äpämaŋ kwek? Ude yäŋirän gera terak yäŋkuŋ; Barabas u! yäk. ²² Yäwäwä yäwetkuk; Täŋ, Jesu, Kristo yäŋ iwerani unitawä jide täŋpet? Ude yäwet yabäwänä yäŋkuŋ; Päya kwakäp terak utpewä kumbän! yäk.

²³ Ude yäwäwä Pailattä yäŋkuk; Waki kubä jide täŋkukta? Ude yäwänä ämawebe päke unitä gera taŋi terak ŋode yäkgän täŋkuŋ; Päya kwakäp terak kaŋ kumbän! ²⁴ * Ude yäŋ ittängän Pailattä nadäŋkuk; Näkŋo man kumän yäpmäŋ äpäkaŋ yäk. Pen yäŋtäyiwa ämik pähap ahäwek yäk. Ude nadänpänä ume yäpmäŋpäŋ ämawebe iŋamiken keru ärutpänä yäŋkuk; Äma ŋonitä kumbayäŋ täyak uwä momi näkŋo nämo. Momi injinta biŋam yäk.

²⁵ * Ude yäwänä ämawebe päke unitä yäŋkuŋ; Jop uken yäk. Kowata ba momi u ninkät nintäŋo nanakta biŋam kaŋ tänpän! ²⁶ Ude yäwäkaŋ Pailattä Barabas jop tewän äpämaŋ kuŋirän Jesu kadätä päripmäŋpäŋ päya kwakäp terak utpewä kumäkta komi ämata yämän yäpmäŋ kuŋkuŋ.

Jesu utpäŋ täŋirek-irek täŋkuŋ

Mak 15:16-20; Jon 19:2-3

²⁷⁻²⁸ * Yämän yäpmäŋ kuŋpänä Pailat täŋo komi ämatä Jesu yäŋikŋat yäpmäŋ komi äma täŋo yot gänaŋ äronpän komi äma ätuta yänpewä äbuŋ. Äbänpänä Jesu it gwäjiŋpäŋ teki yäŋopmäŋ imiŋpänä tek gwagäri intäjukun ämatä täk täkaŋ udewani täŋ imiŋkuŋ. ²⁹ Ude täŋ imiŋpäŋ gupmom yen kedon tänpäŋ gwäki-ken ähät imiŋkuŋ. Tänpäŋ iwänap kujat, intäjukun ämatä injit täkaŋ udewani kubä imä keru bure kada iŋitkuk. Ude täŋ imiŋpänä sära man iwetpäŋ yäŋkuŋ; Juda täŋo intäjukun äma, gäk ganiŋ oretkamäŋ! yäk. ³⁰ * Tänpäŋ iwit ut ibatpäŋ iwänap kujat imä iŋitkuko ugänpäŋ yäpmäŋpäŋ gwäki-ken ut täŋkuŋ. ³¹ Täŋirek-irek ude täŋ imiŋ paotpänä tek gwagäri ŋokeŋo yäŋopmäŋ imiŋpäŋ tek iniken upäŋ äneŋi täŋ imiŋkuŋ. Ude täŋ imiŋpänä, eruk päya kwakäp terak utnayän imagut yäpmäŋ kuŋkuŋ.

Jesu päya kwakäp terak utkuŋ

Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

³² Imagut yäpmäŋ kuŋpänä äma kubä Sairini komeken nanik wäpi Saimon kaŋ-ahänpänä komi ämatä peŋ iwet-pewä Jesu täŋo päya kwakäp buramiwänkaŋ penta kuŋkuŋ. ³³ Kuŋtängän kome kubä wäpi Golgota uken ahäŋkuŋ. (Golgota u ninin man terak gwäki kokäp.) ³⁴ * Uken ahänpänä eruk, Jesu gupi kwitawän yänpäŋ wain ume jägämi imiŋkuŋ. Imäkaŋ bitnäŋkuk. ³⁵ * Imä bitnäwänä komi ämatä teki yäŋopmäŋ

* 27:18: Jon 11:47-48; Jon 12:19 * 27:24: Lo 21:6-9; Mat 27:4 * 27:25: Mat 23:35; Apos 5:28 * 27:27-28: Luk 23:11 * 27:30: Ais 50:6 * 27:34: Sam 69:21 * 27:35: Sam 22:18

imiñpän päya kwakäp terak utkuñ. Täñkañ teki yäpmäkta komi ämatä närepmirek gärepmirek täñkuñ. ³⁶ Ude täñkañ mañit itkañ kañiwat itkuñonik. ³⁷ Täñpäkañ Jesu gwäki-ken punin käda man kudän ñode kudän täñkuñ;

ÑOWÄ JESU, JUDA ÄMAWEBE TÄÑO INTÄJUKUN ÄMA.

³⁸ * Täñpäkañ kubo äma yarä, kubä kukñi kubä kukñi yepmañpän bok däpuñ.

³⁹⁻⁴⁰ * * Ude täñkañ ämawebe kuñkañ äbäk täñkuño unitä yänjärok iwetpän ketsiwon täñpän yänkuñ; A! Gäk ñonitä kudupi yot wärämutkañ kepma yaräkubäta äneñi api täñpet yän yänkun yäk. Unita gäk Anutu täño nanak bureni täñpawä päya kwakäp terak naniktä ketärenpän äpiwä!

⁴¹⁻⁴² * Ude yänjirä bämop äma ba Baga man yäwoñärewani ämakät äma ekäni ekänitä udegän täñ-irenpän näwetgäwet täñpän yänkuñ; Äma ñowä äma ätu täga täñkentän yämik täñkukopän ini gupi täñkentäktawä täñpän wakañ yäk. Ämawebetä äma ñonita U Isrel ämawebe täño intäjukun äma yän yäk täkañ. Intäjukun äma bureni täñpänä päya kwakäp terak naniktä äpäñjirän kañkañ nadäkinik täñ iminawä! ⁴³ * U Anutu terak yengäma pek täkañ yän yäk täyak, ba Näk Anutu täño nanaki yän yäk täyak unita itpän käna yäk. Anututä käwep täñkentän imek yäk. ⁴⁴ Täñpäkañ äma waki täñpani yarä, kukñi kukñi däpuño unitä yänjärok man udegän iwetkumän.

Jesu kumbuk

Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

⁴⁵ Täñpän kome kepma bämopi-inik uken edap dapuri kumbuk. Kumänjirän kome kudup bipmän urani it yäpmän kuñjirän 3'kirok täñkuk. ⁴⁶ * Täñpän 3'kirok ude täñjirän Jesutä iniken man terak gera tañi ñode yänkuk; Eli, Eli, lema sabaktani? (U ninin man terak Anutuna, Anutuna imata nepmañtan?) ⁴⁷ Ude yänjirän äma kañ itkuño unitä nadänpän yänkuñ; Nadäwut! Elaijata gera yäyak yäk. ⁴⁸ * Ude yänjirä äma kubätä bäräñeñ pänku imaka kubä bima yabut bumik yäpmänpän wain ume jägämi gänañ yäputpän jikon terak pädat täñkañ Jesuta iminjirän noriye ätutä iwetkuñ; ⁴⁹ Pewut! Jop itpän käna. Elaijata bureni päbä ketärewayän käwep yäk.

⁵⁰ Ude täñjirä Jesu äneñi gera tañi yänpän kumbuk. ⁵¹ * Kumänjirän kudupi yot gänañ tek tañi bagata pewä wädäwani u punin ununitä komen umu ini wewän tärenkuñ. Täñjirän kome imaka, kwaiñjirän mobä imät täñpä kuñkuñ. ⁵² Ba äma äneñpani awañtä udegän tumän eränjirä äma mäyap Anututa nadän imiñpän kumbanitä kodak tañkuñ. ⁵³ Kodak täñpän itkañ eruk mäden Jesu ini kumbani-ken nanik äneñi akuñjirän ämawebe kodak tañkuño u awañ peñpeñ akumañ Jerusalem yotpärare-ken äronjirä ämawebe mäyaptä yabänkuñ.

⁵⁴ Kome kwaiñkuko ba imaka imaka ahänkuko u kañpän komi äma täño intäjukun ämakät komi ämaniye Jesu kañ itkuño unitä umuntañpän bärom täñpän yänkuñ; Wära! Ñowä Anutu täño nanak bureni-inik! yäk.

⁵⁵ * Täñpäkañ Jesu kumbukowä webe mäyap ban itkañ kañkuñ. Webe uwä Jesu Galili komeken naniktä iwarän täñpän täñkentäk epän täñ imiñ yäpmän äbuño u. ⁵⁶ * Webe kwayak uken nanik ätu wäpi ñode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria u Jems kenta Josep täño miñi, ba Sebedi täño webeni, Jems kenta Jon täño miñi u.

Jesu äneñkuñ

Mak 15:42-47; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

⁵⁷ Täñpän bipäda ugän äma tuñum mähemi kubä Arimatea komeken nanik wäpi Josep u Jerusalem äbuk. Äma uwä Jesu täño manta gäripi nadäwani. ⁵⁸ * Eruk Jerusalem äbuko Pailat-ken pänku Jesu täño komegup yäpmän pänku äneñpayän iwet yabänkuk.

* 27:38: Ais 53:12 * 27:39-40: Sam 22:7; Sam 109:25 * 27:39-40: Mat 26:61; Jon 2:19 * 27:41-42: Jon 11:50

* 27:43: Sam 22:8 * 27:46: Sam 22:1 * 27:48: Sam 69:21 * 27:51: Kis 26:31-33; Hib 10:19-20 * 27:55:

Luk 8:2-3 * 27:56: Mat 20:20 * 27:58: Lo 21:22-23

Iwet yabänirän Pailattä nadäwän tägawäpän komi äma yäwet-pewän pänku Jesu täño komegup ketärenpän iminju. ⁵⁹ Täñirä Josep Jesu täño komegup u yäpmänpän tek paki säkgämän ärurani kubäpän uwäk tänpän yäpmän kuñkuk. ^{60*} Yäpmän pänku mobä awañ inita änenpani u gänäñ peñkuk. Awañ gänäñ peñpän mobä tañi kubä pimiñ iwet-pewän pänku mobä awañ meni uwä yäput pipinju. Ude täñkañ kuñkuk. ⁶¹ Tänpäkañ Jesu mobä awañ gänäñ peñkuko u Maria Makdala ukät wahupi-kät kañ iwarirän Jesu änenju.

⁶² Eruk pänku patkuño kome yänewänä Sarare-ken bämop äma intäjukun tänpäni-kät Parisi äma ätukät Pailat-ken kuñku. ^{63*} Kuñpän iwetku; Ekäninin, man kubä nadämäño u gäwetna; Jop man yäwani ukeño kodak itkañ ñode yänju; Näk kumänkañ edap yaräkubä tärenirän kodak tänpän api akwet yäk. ⁶⁴ Ude yänju unita komi äma yäweri pänku awañ meni-ken watäni ketinik irirä edap yaräkubä kañ tärewän yän yänju. Iwaräntäkiyetä pänku komegup yäpmän metänpeñ kuñkañ kumbani-ken naniktä akuñkuk yän ämawebe jopman yäñatneñta! Jop man bian yäwani uteragän komegup u kubotän yäpmän kuñirä bureni yän nadänekta yäk. Udetä nadäwätäk tänpän gäwetkamän yäk.

⁶⁵ Iweräwä Pailattä ñode yäwetkuk; Täga yäk. Komi äma yäniñ kiretat u yän-yänjat pänku injin nadäkañ ude yäweräkañ awañ meni watäni ket kañ irut. ^{66*} Ude yäweränkañä komi ämakät penta pänku awañ meni ket tänpän tänpipiñpän komi ämatä watäni itku.

28

Jesu akuñkuk

Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18

¹ Tänpäkañ Juda täño Sabat kadäni tärenirän Sande tamiinik Maria Makdala komeken nanik ukät wahupi Maria Jesu awañ gänäñ änenju u käda yänkañ kuñkumän. ² Tänpäkañ kadäni ukengän koñ pähap kwainirän Ekäni täño añero kubätä kunum gänäñ naniktä äpänpän mobä awañ meni-ken tänpipiwani u yäpmän kewepewän pänku parirän uterak mañitkuk. ^{3*} Gupi inami dapun yäpätä kwinit täkañ ude. Teki u paki-inik. ⁴ Täñirän komi äma u kañpän umun pähap nadänpän kwainpän kumän mañpän pattän kuñku.

⁵ Täñirä webe yarä unitä ahäwänä añerotä yäwetkuk; Ek umuntädeño yäk. Näk nadätat, Jesu päya kwakäp terak utkuño u kädayän äbäkamän yäk. ^{6*} Upänkañ ño nämo itak. U man bian täwetkuko udegän akumañ kuk. Ek abänkañ patpat bägupi ño kawun yäk. ^{7*} Täñkañä bäränju kuñkañ iwaräntäkiye ñode yäwerun; Jesu uwä kumbani-ken naniktä akumañ kuk. Akumañ pänku Galili komeken intäjukun it kireñirän pänku uken kañ kawut! yän yäwerun. Añerotä ude yäwetkañ yänju; Man täwetat uba yäk.

⁸ Tänpäkañ webe yarä uwä umuntañkumäno upänkañ awañ peñpeñ kuñkañ oretoret terak iwaräntäkiye yäwetdayän bäränju kuñkumän. ⁹ Kuñirän kädät miñin Jesutä pengän ahän yämiñpän tamimañ yän yäwetkuk. Tamimañ yän yäweränä guket imäpmok tänpän kuroñi inipän iniñ oretkumän. ^{10*} Ude tänpänkañ Jesutä yäwetkuk; Ek umuntädeño! Kuñkañ notnaye yäwerän pänku Galili komeken kañ nabäwut yäk.

Komi ämatä bämop äma manbijam yäwetku

¹¹ Webe yarä u kuñirän komi äma awañ watäni itkuño u ätutä bäränju kumañ pänku yotpärare-ken äronpän imaka umuri ahänju unitäño biñam bämop äma yäwetku. ¹² Yäweräkañä bämop ämakät Juda täño ekäni ekänitä käbeyä tänpän man yänpän-nadäk tänpän komi äma awañ watäni itkuño unita moneñ tañi yämiñju. ^{13*} Yämiñkañ yäwetku; In ñode kañ yäwerut yäk. Bipani nin dämpon paritna Jesutä iniken

* 27:60: Ais 53:9 * 27:63: Mat 12:40, 16:21; Jon 2:19-21 * 27:66: Dan 6:17 * 28:3: Mat 17:2; Apos 1:10
* 28:6: Mat 12:40, 16:21 * 28:7: Mat 26:32 * 28:10: Hib 2:11 * 28:13: Mat 27:64

iwaräntäkiyetä päbä komegup kubo täñpän yäpmän kuñ yän kañ yäwerut. ¹⁴ Pailattä jopman u nadänpän goret kubä täñ nimek yän nämo umuntäneñ. Nämo, nintä täga api iniñ bitnäne yäk. ¹⁵ Ude yänpän yäwerä komi äma uwä moneñ u yäpmänpän man yäwetkuño u buramiñkuñ. Täñkuño unita jopman u Juda ämawebe-ken patkuko unitä pen pätak.

Jesutä iwaräntäkiye man yäwetkuk

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23

¹⁶ * Täñpäkañ Jesu iniken iwaräntäkiye 11 uwä Galili komeken pom kubä Jesutä ini bian yäwetkuko u äronkuñ. ¹⁷ Äronpän Jesu ini kañpän ukengän gwäjiñ äpmon imiñpän iniñ oretkuñ. Upänkañ ätutäwä bänep yarä täñpän U Jesu nämo käwep yän nadänkuñ. ¹⁸ * Täñjirä Jesutä dubini-ken äbänpän ñode yäwetkuk; Anututä kehäromi kuduptagän, kunum täño ba kome täño, näka namiñ moreñkuk yäk. ¹⁹ * Unita in komeni komeni kuñkañ äma äbori äbori näwaräntäknaye ude kañ täñ yepmañput. Näk näwaräntäknaye täñpäkañ Nan ba Nanaki ba Kudupi Munapik u wäpi terak ume kañ ärut yämut. ²⁰ * Täñpän man täwetpän täwoñärek täñkuro u kudup yäwetpän yäwoñäreñirä kañ buramiñ morewut. Bureni ñode täwera nadäwut; Näk edapi edapi inkät irira kome ñonitänjo kadäni api tärewek yäk.

* 28:16: Mat 26:32; Mat 28:7,10 * 28:18: Dan 7:14; Jon 13:3; Efe 1:20-22 * 28:19: Mak 16:15-16; Apos 1:8, 8:16, 19:5; Rom 6:3; 1Ko 1:13, 10:2; Gal 3:27 * 28:20: Apos 18:20; Jon 14:23

Mak Maktä Jesu u kehäromini inigän kubä yäj niwojärehta manbiñam ɲo kudän täñkuk

Jontä Jesuta kädet täwitkuk

¹ Jesu Kristo u Anutu täño Nanaki. Unitäño Manbiñam Täga yäput peñpäj ahänkuko u ɲode; ²* Bianä Anutu täño profet kubä wäpi Aisaiatä manbiñam kubä ɲode kudän täñkuk; Näkño biñam yänahäwani äma kubä ɲo.

U intäjukun kädet täwit gamikta api iniñ kirewet yäk.

Mal 3:1

³ Uwä kome jopi-ken päñku itkañ ɲode api yäwek;

Ekänitä äbähta kädet kañ täwirut!

Irit kuñat-kuñatjin kañ täñsiwoñ tawut!

Ais 40:3

⁴ *Eruk, man Aisaiatä kudän täñkuko udegän Jontä ɲode täñkuk. Kome jopi-ken päñku itkañ ämawebeta ume ärut yämiñpäj man ɲode yänahänjit täñkuk; In bänepjin sukurewäkañ ume ärut tamiñira Anututä momijin api peñ tamek yäk. ⁵ Ude yäwerirän ämawebe mäyap Judia komeken nanik ba Jerusalem yotpärare-ken naniktä Jontä itkuk-ken u päñku wakini yänahänjirä Jontä Jodan ume gänañ yäj-yäkñat päpmo ärut yämik täñkuk. ⁶ *Täñpäkañ Jon uwä tektawä but kubä wäpi kameri unitäño pujiñipäj täñpani upäj täñkañä piontawä but gupipäj täñpani upäj yamäj täpäneñpäj kuñat täñkukonik. Täñpäj ketemtawä kápukbam-kät kähäräp umeni bipiken nanik ugänpäj nak täñkukonik. ⁷ *Ude täñkañ manbiñam ɲode yänahäk täñkuk; Äma kubä biñam ikek mäden näwatak yäk. Unitäño kehäromitä näkño kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik unita u dubini-ken näk nämo itnañi. ⁸ Nadäkañ? Näk ume-inikpäñ ärut tamitat. Täñpäkañ äma mäden näwatak unitäwä Anutu täño Munapikpäñ api uwäktäj tamek yäk.

Jontä Jesu ume ärut imiñkuk

Mat 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹ Kadäni uken Jesutä Galili kome Nasaret yotpärare u peñpeñ abänjirän Jontä Jodan ume gänañ yäjikñat päpmo ärut imiñkuk. ¹⁰ Ärut imänkañ Jesu ume gägäni-ken äbänpäj kuñkuk; Kunum aņeñirän Anutu täño Munapiktä imaka känaräm bumik unitä äpäñkañ gwäki terak mañirayäj täñkuk. ¹¹ *Ude täñjirän kunum gänañ nanik gera kubä ɲode ahänkuk; Gäk näkñaken bänepna gämäni-inik yäk. Gäk gabänkañ gäripi pähap nadäk täyat yäj yänkuk. ¹²⁻¹³ *Ude yänjirän uteragän Munapiktä iniñ kireñpewän Jesu kome jopi-ken, tom ägwäritä kuñarani-ken päñku itkuk. Uken kepma 40 ude irirän Satantä yäjikñat täñkukonik. Ude täñkuko upänkañ Anutu täño aņerotä täñkentäj imiñjirä it yäpmäj kuñkuk.

Jesutä äma yaräbok-yaräbok yämagutkuk

Mat 4:12-17; Luk 4:14-15

¹⁴ *Eruk, Jon komi yotken tewä irirän kadäni uken Jesu Galili komeken kuñkuk. Päñku Anutu täño Manbiñam Täga yänahänpäj ämawebe ɲode yäwetkuk; ¹⁵ *Kadäni ahätak yäj yäwetkuk. Anututä intäjukun itkañ yabäj yawat epän täñpayäj täyak u tuän keräp täyak! Unita bänepjin sukureñpäj Anutu täño Manbiñam Täga uwä nadänpäj bänepjinken peñpäj kañ yäpmäj kuñarut!

¹⁶ Ude yäwetpäj Jesutä Galili gwägu pomi terak kuñattängän yabänkuk; Saimon-kät noripaki Andrutä yäk tañi, gwägu tom yäpani u gwägu gänañ mañpän äpmonj irirän yabänkuk. Äma yarä uwä moneñ epänta gwägu tom yäpmäk täñkumänonik. ¹⁷ *Yäk

* 1:2: Mat 11:10 * 1:4: Apos 13:24, 19:4 * 1:6: 2Kin 1:8; Mat 11:8 * 1:7: Apos 13:25 * 1:11: Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 * 1:12-13: Sam 91:11-13 * 1:14: Mak 6:17 * 1:15: Mat 3:2; Gal 4:4 * 1:17: Mat 13:47; Luk 5:1-11

manpän äpmon irirän Jesutä yäwetkuk; Eruk! Epän u peñkañ näk näwarun! Näk näwarirän gwägu tom yäpmäk takamän udegän ämawebe Anutu iwatta yäpmäk-yäpmäk epän api tamet yäk. ¹⁸ Yäweränä uteragän epäni u peñpeñ iwatkumän. ¹⁹ Iwaränkañ ätukät kuñpänä Sebedi täño nanaki yarä wäpi Jems kenta Jon u gäpe terak itkañ yäk tañi, gwägu tom yäpani u ket täñ irirän yabänkuk. ²⁰ Yabänpän pengän yarä unita gera yänjirän nani Sebedi-kät epän ämaniye gäpe terak itkuño u yepmanpeñ Jesu iwatkumän.

Jesutä mäjo äma magärani kubä iwat kireñkuk

Luk 4:31-37

²¹⁻²² **Eruk ude täñpän penta kuñtängän Kapeneam yotpärare-ken ahänkuñ. Uken Sabat kadäni täñjirän Jesu Juda täño käbeyä yot gänañ äronpän manbiñam yäwetpän yäwoñäreñkuk. Täñjirän ämawebe kikuñpän nadäwä kudupi kubä täñkuk. Ude täñpän ñode nadänkuñ; Baga man yäwoñärewni ämatä man yänpän-yäwoñäreñk tak täkañ ude bumik nämo yäk. Äma ñowä man mähemitä yäyak yän nadänkuñ. ²³ Täñpäkañ kadäni ukengän mäjo wakitä magärani kubä käbeyä yot gänañ penta itkuño unitä kähän yänkañ ñode yänkuk; ²⁴ *Jesu, Nasaret nanik, gäk jide täñ nimayän äbätan? Nidäpayän äbätan? Gäka nadäkamän. Gäk Anutu täño Kudupi Äma u! yäk.

²⁵ Yäwänä Jesutä kañ-yänpän ñode iwetkuk; Bitnä! yäk. Äma ño kakätänpeñ ku! ²⁶ *Ude iweränä mäjotä äma uwä inñitpän kwainkañ kähän yänpän kakätänpeñ kuñkuk.

²⁷ Täñjirän ämawebe u kañkañ nadäwätäk pähap täñpän ini-tägän näwetgäwet täñpän yänkuñ; Wära! U imatäken? Man kudupi kehäromi niked yäyak! Unitä man yänjirän mäjo mani buramik täkañ. Äma jopitä ude täga tänañi nämo yäk. ²⁸ *Ude yänpän Jesu täño biñam u bäränpeñ Galili kome uken-uken yänpän-nadäntän kuñkuñ.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägañkuñ

Mat 8:14-15; Luk 4:38-39

²⁹ Täñpäkañ Jesu uwä Jems kenta Jon-kät käbeyä yot peñpeñ Andru kenta Saimontä yotken kuñkuñ. ³⁰ Kuñpän Jesu yot gänañ äronjirän Saimon kenta Andrutä Saimon yepmani webe gup kädäp käyäm täñkañ patkuko unita iwatkumän. ³¹ Iweränkañ päñku kerigän inñitpän yäpmän akuñkuk. Ude täñjirän uteragän käyäm u paoränkañ päñku ketem gwet yämiñkuk.

³² Eruk kome bipmäñjirän äma käyäm ikek ba äma mäjotä magärani u yän-yäkñat yäpmän Jesuken äbuñ. ³³ Yän-yäkñat yäpmän äbänpän ämawebe yotpärare uken nanik kudup bumik yot yäma-ken itkuñ. ³⁴ *Äbä irirä Jesutä ämawebe käyäm mebäri mebäri niked yäpän tägañit mäjotä magärani yäwat kireñit täñkuk. Ude täñkañ mäjo u Jesu täño mebäri nadänkuño unita man yäkta yäniñ bitnäñkuk.

Jesu nani-kät inigän man yänkumän

Luk 4:42-44

³⁵ *Ude täñkañ patkuko kome ket nämo yänpeñirän Jesu akumañ yot peñpeñ uruñ käda päñku nani-kät man yänkumän. ³⁶⁻³⁷ Yän irirän Saimon-kät noriye ätutä Jesuta wäyäkñentän päñku kañ-ahänpän iwetkuñ; E! Gäk imata ño itan? Ämawebe kudup Gäka wäyäkñeñ itkañ! ³⁸ Ude iweräwä ñode yäwetkuk; Nin yotpärare kukñi kukñi it yäpmän kukañ-ken u käda kuna! Uken kuñkañ Anutu täño man yänahänpän kañ yäwet täñpa. Näk epän u täkta äbut. ³⁹ *Ude yänpän Galili komeken yotpärare kubäkubä täño käbeyä yot gänañ äronpän man yäwerit mäjo yäwat kireñit täñkuk.

Jesutä äma gisik paräm ikek yäpän tägañkuk

Mat 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰ Täñpäkañ kadäni kubä äma kubä gisik paräm ikektä Jesuken kuñpän gukut imäpmok täñpän butewaki terak ñode iwetkuk; Gäk täñkentän namayän nadänpänä näk täga

* 1:21-22: Mat 4:13 * 1:21-22: Mat 7:28-29 * 1:24: Mak 5:7 * 1:26: Mak 9:26 * 1:28: Mat 4:24 * 1:34: Mak 3:11-12 * 1:35: Mat 14:23; Mak 6:46 * 1:39: Mat 4:23, 9:35

nepmanpi kudupi iret yäj nadätat. ⁴¹ Ude yäwänä Jesutä äma u kanpäj butewaki pähap nadäj iminpäñ keru gupi terak peñkañ iwetkuk; Täga täñkentäj gamayäj. Eruk, paräm ño paorut! ⁴² Ude yäwänä uterakgän paräm u paorirä säkgämän itkuk.

⁴³⁻⁴⁴* Täñpäj Jesutä äma u man kehäromi ñode iwetkuk; Täñ gamitat ñonita ämawebe biñam nämo yäweren. Gäk päñku gupka bämop äma iwoñäre. Ude täñpäj äneñi säkgämän itta Moses täño бага man iwatpäj gupe kábäñi nitek iñiñiri ämawebetä paräm tägakañ yäj api nadäwä täreneñ. Jesutä ude yänpäj iwet-pewän kuñkuk. ⁴⁵ Päñku Jesutä iwetkuko ude nämo täñkuk. Nämo, Jesutä gupi yäpän tägañkuño unitagän ämawebe kumän yäñahäñpäñ yäwettäj kuñkuk. Ude täñjirän kanpäj Jesu yotpärare bämopi-ken kwawak täga nämo kwet yäj nadäñkuk. Ude nadäñpäj kukñi käda, äma mäyap nämo irani-ken kuñat täñkuk. Äma mäyap nämo irani-ken kuñatkukopäj ämawebe uken-uken naniktä ehutpäñ pen iwarän täk täñkuñonik.

2

Jesutä äma kubä yäpän tägañkuk

¹⁻² Eruk kepma yarägän itpäñ Jesu äneñi Kapeneam yotpärare-ken kuñjirän ämawebetä Jesu äbäko ude itak yäj nadäñpäjä yot itkuk-ken u äbä bumta tokñeñpäñ yäman imaka, it tokñeñpäñ bägup kubä nämo peñkuñ. Bumta tokñeñpäñ irirä Jesutä Anutu täño manbiñam yäwetkuk. ³ Täñkañ äma kwäyähäneñ täñpani kubä äma yaräbok-yaräboktä garañ täñpäj Jesuken yäpmäj äbuñ. Täñpäj noriye ätu täñkentäktä penta äbuñ. ⁴ Yäpmäj äbäñpäñ yabäñkuñ; Ämawebe kätum-kätum irirä. Ude yabäñpäñä Jesu dubini-ken pekta kädetta wäyäkñewä wawäpäñ yot medäp terak punin yäpmäj äronkuñ. Punin päro medäp äriwä tumbäpäñ äma kwäyähäneñ täñpani u garañ ikek tewä äpmonkuk. ⁵* Ude täñjirä Jesutä nadäkiniki yabäñpäñ äma kwäyähäneñ täñpani u iwetkuk; Notnapak, gäkño momika peñ gamitat!

⁶⁻⁷* Ude yänjirän Baga man yäwoñärewani äma ätu penta itkuño unitä ñode nadäñkuñ; Ai, äma ño imata ude yäyak? Anututa yänjärok man yäyak yäk. Äma kubätä äma täño momi penañi nämo. Anutu-tägän momi peñ yämik täyak yäj nadäñkuñ.

⁸ Ude nadäñjirä Jesutä Ude nadäkañ yäj nadäñpäj ñode yäwetkuk; Imata ude nadäkañ? ⁹ Äma ño man jide iwerira bureni kwawak ahäñjirän känayäj?; Momika peñ gamitat yäj iweret ba Akumañ ku yäj iweret? ¹⁰⁻¹¹ Eruk, in kome terak ño Äma Bureni-inik-ken momi peñ yämik täño kehäromi itak yäj nadäktä ñode täñjira kawut. Ude yänpäj äma kwäyähäneñ täñpani u iwetkuk; Näk ñode peñ gäwetat; Aku! Patpat bägupka yäpmäñkañ yotka-ken kuyi! ¹²* Ude iwerirän ämawebe itkuño u injamiken akumañ patpat bägupi yäpmäñkañ kuñkuk. Täñjirän ämawebetä kanpäj nadäwä inide kubä täñkuk. Täñpäj yänkuñ; Wära! Imaka kudupi kubä käkamäj! Kudän ñodewani bian kubä nämo kak täñkumäjonik. Ude yänpäj Anutu iniñ oretkuñ.

Jesu Livai imagutkuk

Mat 9:9-13; Luk 5:27-32

¹³ Ude täñpäj Jesu Kapeneam yotpärare peñpeñ äneñi Galili gwägu u gägäni-ken kuñkuk. Päñku irirän ämawebe mäyaptä ahäj iminpäñ it gwäjiñkuñ. It gwäjiñjirä Anutu täño manbiñam yäwetpäñ yäwoñäreñ täñkuk. ¹⁴* Yäwetpäñ yäwoñäreñ täñtäj kuñattängän Alfias nanaki wäpi Livai u takis moneñ yäpmäk-yäpmäk täñ irirän Jesutä kanpäj iwetkuk; Gäk akumañ näk näwat yäk. Ude iweränä Livai mani buraminpäñ epäni u peñpeñ akumañ iwatkuk.

¹⁵ Eruk kumañ päñku Jesu Livaitä yotken äronpäñ Livaikät ketem bok nañkumän. Jesu täño iwaräntäkiye-kät äma takis moneñ yäpini ätu ba äma waki täñpani yäj yäwerani mäyap Jesu iwat täñkuño u ketem penta nañkuñ. ¹⁶* Ketem nañ irirä Baga man

* 1:43-44: Mak 3:12, 7:36; Wkp 14:1-32 * 2:5: Luk 7:48 * 2:6-7: Ais 43:25; 1Jo 1:9 * 2:12: Mat 9:33 * 2:14: Jon 1:43 * 2:16: Mat 11:19; Luk 15:1-2

yäwoŋärewani äma ätu Parisi äma äbotken nanik äbä yabäwä siwoŋi nämo tänpäpän Jesu täŋo iwaräntäkiye ŋode yäwetkuŋ; E! Jesu imata takis moner yäpani äma ba äma waki tänpäni-kät bok itpäŋ ketem näkaŋ?

¹⁷ Man ude yänirä Jesutä nadänpän yäwetkuk; Äma kubä näk käyäm nämo yän nadänpänä yäpätägak ämaken nämo kwek. Täŋ, äma kubä näk käyäm täyat yän nadäweko unitä uyaku yäpätägak ämaken kwek yäk. Näk epän udewani täkta äput. Näk äma inita siwoŋi yän yäk täkaŋ unita nämo äput. Nämo, äma inita näk momi tänpäni yän nadänpän äpani-inik kuŋat täkaŋ äma udewanita yänpän äput.

Nakta jop itta Jesu iwet yabäŋkuŋ

Mat 9:14-17

¹⁸ Tänpäkaŋ kepma uken Jon ume ärut yämani unitäŋo iwaräntäkiye ba Parisi äma ätukät бага man iwatpäŋ nakta jop itkuŋ. Ude täŋirä äma ätutä Jesu päŋku ŋode iwetkuŋ; Jon täŋo iwaräntäkiye ba Parisi äma täŋo yäwaräntäkiye u бага iwatpäŋ nakta jop it täkaŋ. Täŋ, gäkŋo gäwaräntäkaye imata nakta jop udegän nämo it täkaŋ?

¹⁹ Iweräwä Jesutä kowata man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biŋam ikek kubäkät oretoret terak kuŋatkaŋ imata butewaki nadänpän nakta jop itneŋ? Nämoinik! ²⁰ Tänpäkaŋ iwantä päbä äma u iŋit yäpmän kuŋirä uyaku noriyetä wäyäkŋewä wawäpän butewaki nadänpän nakta jop itneŋ.

²¹ Jesutä ude yänpän iniken man kudupi-kät Parisi äma täŋo man ukät bok nämo awähutneŋ yän nadänpän man wärani yarä yäwetkuk. Kubä ŋode; Äma kubätä tek wewani bipa yänkaŋ tek moräki kodakipän tek wewani biani terak täga nämo peŋpän bipek yäk. Ude täŋpeko uwä tek kodaki unitä tänpewän tek biani u taŋi wewek. ²² Ude yänpän äneŋi man wärani kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma kubätä wain umeni api tänpäni päŋ kätot tom gupipän tänpäni biani kubä gänaŋ täga nämo piwek. Ude tänpänä wain umeni api tänpäni unitäŋo kehärominitä tänpewän kätot biani kehäromi nämo u tumänpän wain umeni ba kätori u bok jop awähutneŋ. Ude täga nämo täŋpek. Wain umeni api tänpäni päŋ kätot kodaki kehäromi gänaŋ piweko uyaku täga.

Jesu u Sabat täŋo mähemi

Mat 12:1-8; Luk 6:1-5

²³ Eruk Juda täŋo Orekirit kadäni kubäken Jesu iwaräntäkiye-kät säguom epän bämopi-ken kuŋatkuŋ. Kuŋattänŋän iwaräntäkiyetä säguom ätu weŋpän yäpuŋ. ²⁴ * Weŋpän yäpmänirä Parisi äma ätutä Jesu ŋode iwetkuŋ; U yabä! Orekirit kadäni-ken epän ude täkta yäjiwäranani ukeŋopän ude imata täkaŋ?

²⁵ * Ude iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Ude nämo! Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpän täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam Anutu täŋo man terak nämo daniŋpän nadäk täkaŋ? ²⁶ * Manbiŋam u ŋode pätak; Bian-inik Devit noriye-kät Anutu täŋo yot gänaŋ äronpänä käräga Anututa pewanipän yäpmänpän naŋkaŋ noriyeta imaka yämän naŋkuŋ. Bämop äma intäjukun tänpäni wäpi Abiata kadäni unitä itkuk-ken uken ude uwä täŋkuk.

²⁷ * Ude yäwetpän ŋode yäwetgän täŋkuk; Orekirit kadäni uwä Anututä ämawebe täŋkentäkta peŋkuk. Kadäni uwä ämawebeta bäräpi yämikta nämo. ²⁸ In nadäkaŋ? Äma Bureni-inik u imaka kuduptagän ba Sabat täŋo mähemi bok.

3

Jesu epän Sabat kubäken täŋkuk

Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

¹ Kadäni kubä Jesutä Juda täŋo kätora yot kubä gänaŋ äronpänä äma keru kwäyähäneŋ tänpäni kubä irirän kaŋkuk. ² Kepma u Sabat unita Parisi ämatä Jesu jide tänpän manken kaŋ tene yän nadänpän Jesu ket tänpän kaŋiwat itkuŋ. Jesutä äma keru kwäyähäneŋ

* 2:24: Lo 23:25 * 2:25: 1Sml 21:1-6 * 2:26: Wkp 24:5-9 * 2:27: Lo 5:14

tänpani ñokenowä Sabat kadäni ño käwep yäpän täganen yän nadänpän unita. ³ Ude kañ iwarirä Jesutä kerä kwäyähänen tänpani u ñode iwetkuk; Ämawebe päke ño gabänjirä aku!

⁴* Ude iweränkañ akuñpän irirän Jesutä Parisi äma yäwet yabänjuk; In jide nadäkañ? Orekirit kadäni-ken kädet jidewani uwä täga täne? Kädet täga täne ba kädet waki täne? Ba äma käyäm ikekta jide täñ yämine? Täñkentän yämine ba nämo täñkentän yäminjitna ini kumneñ? Ude yäweränä kowata man nämo yänkañ kum itkuñ.

⁵* Ude täñpawä Jesutä bänepi nämo imärani yabänpän-nadawän nämo tägawäpän koki täñpän wañkuñ. Koki täñpän wawäpän äma kerä kwäyähänen tänpani uwä iwetkuk; Ketka pirärenpän yäpi-siwon tawut! Ude iweränä kerä pirärenpän yäpän-siwon tañkuñ.

⁶* Eruk, ude täñjirän Parisi ämatä kañpän Jesu jide täñpän kañ utne yän nadänpän gapman täño intäjukun äma wäpi Herot unitäño äbotkät pänku kabeyä täñpän yänpän-nadäk täñkuñ.

Ämawebe mäyaptä Jesu iwarän täñkuñ

⁷⁻⁸* Ude täñkañ kome u peñpeñ Jesutä iwaräntäkiye yäwän yäpmän Galili gwägu-ken kuñkuñ. Kuñjirä ämawebe bumta yäwatkuñ. Kome mäyap ñode u naniktä yäwatkuñ; Galili kome, Jerusalem yotpärare, Judia kome, Idumea kome, kome Jodan ume udude käda itkañ, Tire yotpärare, Sidon yotpärare, kome uken naniktä Jesutä imaka imaka tak täñkuko biñami u nadänpän Jesutä itkuk-ken ukengän tokneñ moreñkuñ. ⁹⁻¹⁰* * Ämawebe käyäm ikek mäyap yäpän tägañkuño unita äma käyäm mebäri mebäri nikektä Jesu gupi inñitnayän nadänpän noriye dumän yäwat yäpmän Jesutä itkuk-ken äbuñ. Äbä bumta tokñewäwä Jesu ämawebetä uyiñ-kätupneñ yän nadänpänä iwaräntäkiye gäpe täpuri kubä yäpmän päbä tuän pekot yän yäwetkuk. ¹¹* Täñpän kadäni kadäni äma mäjotä magäranitä Jesu kañpän mäjo uwä kome terak inñami yäpä äpmonpäpän kähän yänpän ñode yäk täñkuñonik; Gäk Anutu täño nanaki yäk. ¹²* Ude yäwäwä Jesutä iniken mebäri yänahäktä yäjiwät-inik täñkuk.

Jesutä iwaräntäkiye 12 ude yämagutkuk

Mat 10:1-4; Luk 6:12-16

¹³ Ude yänpän pom kubäken äronpän Jesutä äma ini bänepitä nadänkuko u yänpewän äbuñ. ¹⁴⁻¹⁵ Ude täñpän äma 12 ude yänpewän äbuño u Jesu inikät kuñatta ba Anutu täño man kudupi yänahänjit, kehäromini peñ yäminjirän mäjotä äma magärani yäwat kireñjit takta yäpmän daniñkuk. ¹⁶* Äma 12 uwä wäpi ñode; Kubä Saimon. Jesutä wäpi kodaki Pita yän iwetkuk. ¹⁷* Yaräwä Sebedi täño nanakiyat wäpi Jems kenta Jon. Yarä unita iniken man terak wäpi Boaneges yän yäwetkuk. U ninin man terak Iromän. ¹⁸ Täñj ätu täño wäpi Andru, Filip, Batorom, Matiyu, Tomas. Kubäwä Alfias täño nanaki wäpi Jems. Kubä wäpi Tadius. Kubä wäpi Saimon Selot. ¹⁹ Kubä Judas, Kariot komeken nanik. Äma unitä Jesu iwan kerä terak peñkuk.

Jesu mäjotä magärirän epän täyak yän iwetkuñ

Mat 12:24-32; Luk 11:14-23, 12:10

²⁰ Eruk iwaräntäkiye ude iwoyänpän yepmañkañ Jesu yotken kuñkuk. Kuñkukopän ämawebe bumta äbuño unita Jesu ini ba iwaräntäkiye jide täñpän ketem nañpäm! ²¹* Ude täñjirä Jesu täño noriyetä biñam u nadänpän, Eruk! Jesu nadäk-nadäki paotak yänpän imagutnayän Jesutä itkuk-ken äbuñ.

²²* Täñpakan äma Baga man yäwoñärewni Jerusalem yotpärare-ken naniktä äbuñ. Äbänpän ñode yänkuñ; Mäjo täño äma ärowani wäpi Bilisibap unitä Jesu magärirän unitäño kehäromi terak mäjo yäwat kirek täyak! yäk.

* 3:4: Luk 14:3 * 3:5: Jon 11:33 * 3:6: Mat 22:15-16 * 3:7-8: Mat 4:25 * 3:9-10: Mak 4:1; Luk 5:1-3
 * 3:9-10: Mat 14:36 * 3:11: Luk 4:41 * 3:12: Mak 1:34 * 3:16: Jon 1:42 * 3:17: Luk 9:54 * 3:21: Jon 10:20
 * 3:22: Mat 9:34, 10:25

²³⁻²⁵ Täñpän man yänkuŋo Jesutä u nadänpän ämawebe yän-päbä yepmanpän man wärani terak ŋode yäwetkuk; Satantä iniken äboriye täga yawat kirewek? Nämoinik! Ba äma äbot kubätä kowat ämiwän täneŋo uwä jide täñpän kehäromi irek? Bureni, ini buap-tägän ämineŋo uwä kehäromini paorek. ²⁶ Täñpän udegän Satantä iniken äboriye dämpänpän yawat kireweko uwä kehäromi täga yäpneŋ? Nämoinik! Satan ini paot-inik täñpek. ²⁷ Ude yänpän yäwetkuk; Äma komi kubätä iniken yot gänaŋ irirän äma kubätä siwani yänkaŋ päro tuŋumi täga yomägarek? Nämö! Äma komi u bäyaŋ iŋitpän yentä keru kuroŋi pädat täñpän penkaŋ uyaku tuŋumi täga yomägarek. ²⁸ Unita ket täwera nadäwut; Waki mebäri mebäri ba Anututa yänärok man yäkyäk unitäŋo momi u täga penäŋi. ²⁹ Upänkaŋ äma kubätä Anutu täŋo Munapikta yänärok man yäwayän täko uwä momini uwä tärek-täreki nämö pen api pärek yäk. Anututä momini uwä täga penäŋi nämö. ³⁰ Äma ekäni ekänitä Gäk mäŋotä magäränkaŋ unitäŋo kehäromi terak täk täyan yän iwetkuŋo unita Jesutä ude yäwetkuk.

Jesu täŋo miŋiye noriye u netä?

Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ * Man ude yän irirän miŋi noriye-kät Jesutä itkuk-ken u ahänkuŋ. Ahänpän yäman umu itkaŋ Jesutä yäman äpän yän nadänpän äma kubä iwerä äronkuk. ³² Äronpän Jesu äma bämopi-ken irirän kaŋpän ŋode iwetkuk; Ai! Meŋka notkaye yäman itkaŋ Gäka yäkaŋ yäk. ³³ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Meŋnaye notnaye bureni-inik u netä? ³⁴ Ude yänpän ämawebe it gwäjiŋkuŋo u yabänpän yänkuk; Meŋnaye, notnaye bureni ŋo! ³⁵ Ämawebe Anutu täŋo man buramik täkaŋ uwä näkŋo meŋnaye, notnaye, wanotnaye bureni-inik.

4

Mujiŋi pikpik täŋo man wärani

Mat 13:1-9; Luk 8:4-8

¹ * Jesutä äneŋi Galili gwägu gägäni-ken äpmonpän ämawebe man yäwetpän yäwoŋärek täŋkuk. Täŋ irirän ämawebe mäyap äbä itgwäjiŋpewä Jesu uwä Gäpe terak punin äro maŋit itkaŋ ämawebe gwägu gägäni-ken it yäpmän kwäkaŋ Jesutä manbiŋam yäwetpän yäwoŋärek täŋkuk. ² * Täñpänä man wärani mäyap yäwetpänä kubä pen ŋode yäwetkuk; ³ Juku penpän man wärani täwerayän täyat ŋo ket nadäwut! Äma kubätä ketem mujiŋi pikta epäni-ken päŋku mujiŋi täŋ-irähuttän kwek. ⁴ Täŋ-irähuttän kuŋirän mujiŋi ätu kädet miŋin mäneŋ. Kädet miŋin mäneŋo uwä baraktä yabän ahänpän naŋ paotneŋ. ⁵ Täŋkaŋ mujiŋi ätuwä kome taŋi nämö, gänaŋ umu mobä, uterak maŋ tädotneŋ. ⁶ Kome u pidämigän, gänaŋ umu mobä unita jäwäri punin itkaŋ bäräneŋ tädotneŋ. Bäräneŋ tädotneŋo upänkaŋ edaptä yeŋpewän kubit täneŋ. ⁷ Täŋ, mujiŋi ätuwä mup waki gänaŋ mäneŋ. Mup gänaŋ maŋirä mup waki unitä äronpän uwäk täñpipiŋ-pewä waŋpän bureni nämö pätnäŋ. ⁸ Täñpäkaŋ mujiŋi ätuwä kome gakŋi nikkken mäneŋo uwä täga äroneŋ. Äronpän bureni ätu ähan pätnäŋ. Ätuwä taŋi bumik pätnäŋ. Täŋ, ätuwä bumta pätnäŋ.

⁹ Man ude yänpän yänkuk; Äma jukuni nikkttä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

¹⁰ Täñpäkaŋ ämawebe ätu kuŋ moreŋirä Jesu iniken iwaräntäkiye-kät noriye ätukät man wärani yäwetkuko unitäŋo mebärita iwet yabänkuŋ. ¹¹ Iwet yabäwäwä yänkuk; Anututä intäjukun itkaŋ yabän yawat epän täk täyak unitäŋo manbiŋam käbop irani injingän nadäkta yäwani unita in-gänpän täwetat. Upänkaŋ ämawebe päke u nämö nadäwä tumäk täkaŋ unita u man wäranigän yän nadäk täkaŋ. ¹² * Man unitagän profet kubätä bian ŋode kudän täŋkuk; Jukujin täwä api nadäneŋo upänkaŋ bänepjintä nämö api nadäwä täreneŋ.

Ba dapunjäntäwä api käneŋo upänkaŋ nämö api kawä täreneŋ.

* 3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Apos 1:14

* 4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3

* 4:2: Mat 13:34; Mak 4:33-34

* 4:12: Jon

12:40; Apos 28:26-27

Upänkaŋ nadäwä tärewäpän bänepi nämo sukurek täkaŋ unita Anututä momini nämo peŋ yämik täyak yäk. *Ais 6:9,10*

¹³ Jesutä ude yänpän yänkuk; Man wärani täweraro unitäŋo mebäri nadäkaŋ ba nämo? In mebäri nämo nadäwä tumänjirä man wärani ätu yäwawä jide tänpän nadäwä täreneŋ?

¹⁴ Man wärani täweraro unitäŋo mebäri ŋode; Äma näkŋo man kudupi yänjahäk täkaŋ uwä äma mujipi täŋ-irähuttäŋ kweko udewani. ¹⁵ Täŋä ämawebe ätu näkŋo man kudupi nadänpän bänepi-ken peŋjirä Satantä yäyomägat täyak uwä mujipi kädet miŋin pewän mäneŋo udewani. ¹⁶ Tänpän ämawebe ätu näkŋo man kudupi pengän nadänkaŋ gäripi nadäk täkaŋ uwä mujipi kome pidämi, gänaŋ umu mobä uterak piweco udewani. ¹⁷ * Unitä ämawebe udewani uwä näkŋo man bänepi-ken jäwäri ket nämo äpmonpani unita man u kadäni keräpigän yäpmän kuŋatneŋ. Bäräpi kubä ba näkŋo man yänjahänjirä yänjärok man yäwerit iwan täŋ yämiŋit tänpäwä kwitaŋpän näkŋo man kudupi u bäräneŋ penen. ¹⁸⁻¹⁹ * Täŋä ämawebe ätu näkŋo man kudupi nadäk täkaŋ upänkaŋ nadän bäräp ba moneŋ wädäk-wädäktä ämäŋi täktäk ba tuŋum imaka imakata yabänjärip tänjirä unitä näkŋo man utpewä kumänjirän näkŋo man jopi täŋpek. Uwä mup wakiwaki gänaŋ mäneŋo udewani. ²⁰ Tänpäkaŋ ämawebe ätu näkŋo man kudupi nadänkaŋ bänepi-ken peŋpän kehäromi yäpmän kuŋat täkaŋ uwä mujipi kome gäkŋi terak piweco u bureni ähan ba taŋi bumik ba bumta ahäneŋo udewani.

Topän uwä kwawak pewän ijikta yäwani

Luk 8:16-18

²¹ * Jesutä manbiŋam u yän paotpänä äneŋi yäwetkuk; Äma kubätä topän ijinpän käbot gänaŋ ba käwut-ken pewek? Nämo inik! Kwawakgän pewänkaŋ ijin-yänewek.

²² * Bureni! Imaka imaka apiŋo käbop itkaŋ uwä mäden kwawak ahänjirä api yabänpän-nadäneŋ. Ba imaka imaka ämatä yejämäk täkaŋ uwä äneŋpän kwawak api penen.

²³ Unitä äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

²⁴ * Man täwet täyat uwä ket nadäk täkot. In näkŋo man kudupi nadän namiŋpän nadäk-nadäkjin-ken ähan peŋpän nadäneŋo uwä Anututä ätukät yäpurärät tamiŋirän taŋi nadäneŋ. ²⁵ * Unitä in ŋode nadäwut; Äma kubätä imaka imani u yäpmän kuŋarayän täko uwä imaka imani uwä yäpurärätpän bumta imikta yäwani. Upänkaŋ äma kubätä imaka imani u nämo yäpmän kuŋarayän täko uwä imaka imani u äneŋi yomägatta yäwani.

Mujipi tädot täkaŋ unitäŋo man wärani

²⁶ Ude yänpän äneŋi man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Man wärani kubä ŋode täwera nadäwut; Äbot Anututä yabän yäwat täyak uwä ŋodewani; Äma kubätä mujipi epäni-ken piŋtän kwek. ²⁷ * Piŋ moreŋkaŋ kuŋirän bipani kepma yarä-yarä itpän mebäri nämo kaŋpän nadänjirän kärük imätpän amneŋ. ²⁸ Kometä ini-tägän gäkŋi yämiŋirän tädotpän pähämi pitpän äronpän bureni pätnen. ²⁹ * Eruk bureni patpän tägaŋjirä pugerek. Tänpäkaŋ äbot Anututä yabän yäwat täyak u udewani.

Mastat mujipi täŋo man wärani

Mat 13:31-32; Luk 13:18-19

³⁰ Jesutä ude yänpän yäwetkuk; Man wärani jide u täwerira Anutu täŋo yabän yäwat epän unitäŋo mebärita nadäwä täreneŋ? Eruk, kubä ŋode; Äbot Anututä yabän yäwat täyak u ŋodewani; ³¹⁻³² Päya kubä wäpi mastat unitäŋo mujipi täpuri-inik, päya ätu täŋo mujipi gämori-ken itkaŋ. Upänkaŋ mujipi u piweno uwä tädotpänä taŋi tänpän pähämi obät täŋpek. Obät tänjirän barak u gänaŋ äyuŋ säkgämän itneŋ.

³³ Tänpäkaŋ Jesutä ämawebe täŋo nadäk-nadäki yabänpän-nadänkaŋ nadäk-nadäkitä täga iŋitnaŋi udegän Anutu täŋo manbiŋam man wärani terakgän yäwet täŋkukonik.

* 4:17: Mat 26:31 * 4:18-19: Mat 19:23-24 * 4:21: Mat 5:15 * 4:22: Mat 10:26; Luk 12:2 * 4:24: Mat 7:2
* 4:25: Mat 13:12 * 4:27: Jem 5:7 * 4:29: Jol 3:13; Rev 14:15

³⁴ Man mebäri kwawak nämo yäwetkaŋ man wärani terakgän yäwet täŋkukonik. Täŋpakaŋ man mebäri uwä iwaräntäkiye-kät inigän itkaŋ yäwet täŋkukonik.

Mänittä Jesu täŋo mani buramiŋkuk

Mat 8:23-27; Luk 8:22-25

³⁵ Eruk kepma ukengän kome bipmäŋjirän Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Gwägu kukŋi udude käda kuna yäk. ³⁶ Yäweränä iwaräntäkiyetä ämawebe Jesu kakta äbuŋo päke u yepmaŋpeŋ gäpe Jesutä itkuk-ken u gänaŋ ärowäkaŋ penta kuŋkuŋ. Kuŋjirä ämawebe ätu gäpe ätu yäpmäŋkaŋ mäden yäwatkuŋ. ³⁷⁻³⁸ Eruk, Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak kuŋtäŋgän Jesu däpmona iwäwä gäpe mädeni käda gwäkita kunowä peŋpäŋ uterak däpmon patguŋ-guŋ täŋkuk. Parirän mänit pähap piäŋjirän gwägu tokätkuk. Tokätpäŋ gäpe gänaŋ äpmonjirän gäpetä gwägu gänaŋ äpmonpayäŋ täŋkuk. Ude täŋpänä iwaräntäkiyetä Jesu yäwä kikuŋjiränpäŋ iwetkuŋ; Ai! Yäwoŋärewani, gwägu gänaŋ äpmonayäŋ takamäŋ ŋo yäk. Gwägutä nidäpayäŋ täyak ŋo. Gäk ninta butewaki nämo nadätan? ³⁹ Iwaräntäkiyetä ude iweräwä eruk, Jesutä akuŋpäŋ mänit kaŋ-yäŋpäŋ gwägu ŋode iwetkuk; Bitnäŋpäŋ kwikinik isi! yäk. Yäweränä mänit kenta gwägu bitnäŋpäŋ wareŋ mämäni nämo itkumän. ⁴⁰ Ude täŋpäŋ Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Imata umuntäkaŋ? Nadäkinikjin näkken nämo peŋpäŋ umuntäkaŋ ba?

⁴¹ Täŋpakaŋ Jesutä mänit kenta gwägu yäniŋ bitnäŋkuko u kaŋpäŋ umun pähap nadäŋpäŋ ini-tägän näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; Wa! Äma ŋo jidewani! Äma jopi kubätä ude täga tänaŋi nämo. Upäŋkaŋ äma ŋonitä mänit kenta gwägu man yäwerirän mani buramikamän! yäk.

5

Äma mäjotä magät-pewän täŋguŋguŋ täŋpani

Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

¹ Eruk kumaŋ päŋku gwägu kukŋi udude käda Gerasa komeken ahäŋkuŋ. ^{2*} Ahäŋpäŋ Jesu gäpe terak naniktä äpäŋjirän äma mäjotä magärani kubä, äma kumbani äneŋpani-ken naniktä ahäŋ yämiŋkuk. ³⁻⁴ Äma u noriyetä iŋitna yäŋkaŋ kadäni kadäni keri kuroŋi yen kehäromipäŋ pädat täwäkaŋ yäpmäŋ däkrjek täŋkukonik. Uwä äma kubätä unitäŋo kehäromi yäpmäŋ äpnaŋi nämo, kehäromigämän. ⁵ Täŋpäŋ kepma bipani mobä gänaŋ ba pom terak-terak kuŋatkaŋ mobä yäpmäŋpäŋ gupi awähutkaŋ kähän yäŋtäŋ kuŋat täŋkukonik.

⁶ Kuŋattäŋgän Jesu ban udu irirän kaŋkaŋ bäräŋeŋ dubini-ken päŋku gukut imäpmok täŋkuk. ^{7-8*} Ude täŋjirän Jesutä iwetkuk; Mäjo, gäk äma ŋo kakätäŋpeŋ ku! yäk. Ude iweränä äma u kähän pähap yäŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Jesu, Anutu Ärowani täŋo nanaki, gäk jide täŋ namayäŋ äbätan? Anutu iŋamiken komi epän nämo gamayäŋ yäŋ näweri nadäwal!

⁹ Yäŋjirän Jesutä iwet yabäŋkuk; Wäpka netä? Iweränä yäŋkuk; Nin mäjo mäyaptä äma ŋo terak itkamäŋ unita wäpnin Mäyap yäŋ niwet täkaŋ yäk. ¹⁰ Ude yäŋpäŋ butewaki terak wari wari iwetkuŋ; Kome itkamäŋ ŋoken nanik niwat kireweno! yäk.

¹¹ Man ude yäŋtäŋgän pom kubä tuän itkuko uken but äbot pähap ketem naŋ irirä yabäŋkuŋ. ¹² Yabäŋpäŋ Jesu butewaki terak iwetkuŋ; But äbot udu yabätan? Niwat kireŋpewi uterak ärona yäk. ¹³ Yäŋjirä Jesutä yäniŋ kireŋpewän mäjotä äma kakätäŋpeŋ kumaŋ but uterak äroŋkuŋ. Äroŋjirä but 2,000 udetä bäräŋeŋ kumaŋ päŋku geŋi-ken äriŋpäŋ gwägu gänaŋ äpmonpäŋ ume naŋpäŋ kumbuŋ.

¹⁴ Ude täŋjirä äma but watäni iranitä yabäŋpäŋ ämetpeŋ päŋku ämawebe yotpärare ba deken deken ittäŋ kuŋkuŋo u manbiŋam u yäwetkuŋ. Yäweräkaŋ umuri ahäŋkuko u käna yäŋkaŋ kuŋkuŋ. ¹⁵ Kumaŋ päŋku Jesuken ahäŋpäŋ kaŋkuŋ. Äma mäjo mäyaptä magärani u tek yamak ikek, nadäwän tumbäpäŋ Jesu dubini-ken kwikinik maŋit irirän. U kaŋpäŋ äma päke äbuŋo uwä umuntaŋkuŋ. ¹⁶ Täŋpäŋ äma kaŋpäŋ nadäŋkuŋo unitä

* 5:2: Mak 1:23 * 5:7-8: Mak 1:24

äma mäjäotä magärani u ba but geñi-ken äriñpäñ kumbuño unitäño manbiñam yäwetkuñ.
¹⁷ Man u nadäñ moreñpäñä Jesu iwetkuñ; Gäk nintäño kome ño peñpeñ ku! yäñ iwetkuñ.

¹⁸ Ude iweräwä Jesu gäpe terak ärowayän täñjirän äma mäjo yawat kireñ imiñkuko unitä Jesu iwetkuk; Nadän namiñiri bok kuda! yäk. ¹⁹ Iweränä Jesutä iwetkuk; Nämö! Gäk komeka-ken ku! Päñku meñkaye notkaye Ekänitä täñkentäk ba iron ude täñ namitak yäñ biñam kañ yäwet. ²⁰* Iweränä äma u mani buramiñpäñ kuñkuk. Kuñpäñä Jesutä täñ imiñkuko unita ämawebe yotpärare kubäkubä manbiñam u yäweränkañ yäñkuñ; Wära! Imaka kudupipäñ nadäkamäj yäk.

Jesutä webe yarä yäpäñ tägañkuñ

Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

²¹⁻²³* Täñpäñ Jesutä Gerasa kome peñpeñ gäpe terak äroman gwägu kukñi ñode kända äbuk. Äbänkañ ämawebe bumta itgwäjiñkuñ. Täñpäñ ätu nanak irirän käbeyä yot täño watä äma kubä wäpi Jairas unitä ahäñpäñ Jesu kañpäñ gämori-ken iñami yäpäñ äpmonpäpäñ butewaki terak ñode iwetkuk; Näkño äpetna kumbayän täyak unita gäk päbä yäpä tägakta ketka uterak täga pewayän? Ude täñpayän täno uyaku nämö api kumbek yäk. ²⁴ Ude iwetpäñ imaguränkañ bok kuñkumän. Kuñjirän ämawebe mäyap täkñun nitek iwetkuñ. ²⁵⁻²⁶ Iwarirä webe kubä käyäm ikek ämawebe bämopi-ken itkuk. Webe u komepak käyäm kadäni kadäni täñ yäpmäj kuñtäyon obañ 12 ude täreñkuk. U yäpätägak äma mäyaptä täñpena tägawän yäñkañ epän täñ yäpmäj kuñjirä komi pähap nadänkañ moneñi jop ahäwut yäpmäj äbän itkuk. Täñkañ käyäm nämö paotkañ wakiinik täñkuk. ²⁷⁻²⁸* Ude täñkañ webe unitä Jesu täño manbiñam nadäñpäñä ämawebe päke u gänañ päñku Jesu täño tekgän iñirira käyämna paorän yäñkañ päñku mädeni-ken tekgän iñitkuk. ²⁹ Ude iñirirän uterakgän nägät kawuk täñpäñ gupi-ken komi nadänkuko u paotkuk.

³⁰* Täñjirän kadäni ukengän Jesu kehäromini ätu äma kubä terak kuñtäñjirän nadänkuk. Nadäñpäñ äyänutpäñ yäwetkuk; Näkño tek netätä iñitak? ³¹ Yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuñ; Etän, ämawebe mäyap dumäj gawatkañ u nämö yabätan? Imata netätä nepmäñitak yäñ yayan? ³² Yäñjirä Jesutä u netätä näkño tek iñitak yäñpäñ äyänutpäñ yabän äyänutkuk. ³³ Yabän äyänurirän webe ukeño Näkä täyat yäñpäñ umun pähap nadäñpäñ äbä Jesu gämori-ken iñami yäpäñ äpmonpäpäñ mebarini yäñahäñpäñ iwetkuk. ³⁴* Iwerirän Jesutä iwetkuk; Äpetna, näka nadän namikinik täyan unita gepmañpa tägatan. Päñku tägañpäñ säkgämän kañ it!

³⁵ Man ude iwerirän äma ätu käbeyä yot täño watä äma wäpi Jairas unitä yotken naniktä abäñpäñ Jairas iwetkuñ; Äpetka kumak yäk. Kumakopän imata Jesu jop yäñikñat yäpmäj kwayän? ³⁶ Yäwäwä Jesutä man yäñkuño u nadäñpäñ Jairas iwetkuk; Umuntäweno! Nadäk-nadäkka näkagän kehäromi peyi!

³⁷ Ude yäñpäñ ämawebe päke itkuño unita yäjiwätpäñ äma yaräkubä Pita, Jems-kät Jems noripaki Jon ugänpäñ yämagut yäpmäj kuñkuk. ³⁸ Yämagut yäpmäj kuñtäñgän Jairas täño yotken ahäñpäñ yabänkuñ; Yäñtäbätet yäñpäñ konäm butewaki pähap täñ irirä. ³⁹ Ude yabänkañ yot gänañ äronpäñ yäwetkuk; Mebari imata yäñtäbätek yäñpäñ konäm butewaki ño täñ itkañ yäk? Webe gubañ ño nämö kumak. Däpmon pat itak. ⁴⁰* Ude yäwänä kañ-mägayänkuñ. Kañ-mägayäwäwä yäñ-yawat-pewän yäman äpämañ kuñjirä webe gubañ kumbuko unitäño miñi nani-kät iwaräntäkiye yaräkubä ukät webe gubañ kumbanitä patkuk-ken u äronkuñ. ⁴¹* Äronpäñä webe kumbani u kerigän iñitpäñ iniken man terak ñode iwetkuk; Webe gubañ, aku! (U iniken man terak Talita kumi yäñ iwetkuk.) ⁴² Ude yäñjirän uterakgän webe gubañ uwä akumañ kuñatkuñ. (Webe gubañ unitäño obañ 12 ude.) Täñjirän kañpäñ miñi nani-kät iwaräntäkiye yaräkubä u keru iñkuñ.

⁴³* Täñpäñ Jesutä manbiñam u nämö yäñahäneñ yäñpäñ webe gubañi u miñi nani-

* 5:20: Mat 4:25; Mak 7:31 * 5:21-23: Mat 8:3; Mak 7:32 * 5:27-28: Mat 14:36 * 5:30: Luk 6:19 * 5:34: Mak 10:52; Luk 7:50, 17:19 * 5:40: Jon 11:11 * 5:41: Luk 7:14 * 5:43: Mak 1:44, 7:36

kät iwaräntäkiye yarakubä u yäwetpän yäniñ bitnäñkuk. Yäniñ bitnäñpän ketem imä nañpän yän yäwetkuk.

6

Nasaret naniktä Jesu mäde ut imiñkuñ

Mat 13:53-58; Luk 4:16-30

¹ Jesu iwaräntäkiye-kät yotpärare u peñpeñ Jesutä ini yotpärare-ken kuñkuñ. ²* Pänku irirä Juda täño Orekirit kadäni täñjirän käbeyä yot gänäñ äronpän Anutu täño manbiñam yänjahäñpän yäwetkuk. Yäwerirän nadänkañ mäyaptä nadäwätäk tañi täñpän yänkuñ; Äma ño nadäk-nadäk pähap ñowä de yäpuk? Ba imaka imaka ämatä täga tänañi nämopän täk täyak u kehäromi netä imiñkuk? ³* Äma ño yot täñpanigän ño yäk. U Maria täño nanakigän. Noriye Jems, Joses, Juda kenta Saimon u nadäkamän yäk. Ba wanoriye ninkät penta it takamän ño yäk. Ude yänpän Jesuta nadäwä wakñkuñ.

⁴* Täñjirä Jesutä yäwetkuk; Komeni komeni ämawebe Anutu täño epän äma orañ yämik täkañ upänkañ ini komeken nanik ba noriye miñiye naniye u bitnäk täkañ yäk. ⁵ Eruk, ini yotpärare-ken naniktä mäde ude ut imiñpewä Jesutä kudän kudupi ñoken täga nämo täñpet yän nadänkuk. Äma käyäm ikek yarä-gänpän keritä yepmäñit-pewän tägañkuñ. ⁶ Täñpäkañ ämawebe nadäk-nadäkitä kehäromi nämo nadän imiñkuño unita nadäwän täga nämo täñkuñ.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yäwetkuk

Mat 10:5-15; Luk 9:1-6

Eruk yotpärare it yäpmän kuñkuño udegän päñku Anutu täño manbiñam yäwetpän yäwoñarek täñtän kuñkuk. ⁷⁻⁹* Täñtän kuñtängän iwaräntäkiye 12 yänpabä yepmañpän yarä-yarä yäpmän daniñpän mäjo yawat kirekta kehäromi yämiñpän jukuman ñode yäwetkuk; In imaka kubä nämo yäpmänkañ kuneñ. Yäk, ketem, moneñ imaka nämo yäpneñ. Ähottaba-kät kuroñjin ärärani ugänpän kañ yäput. Ba tek guñjin terak itkañ unitagän kañ kut. ¹⁰ Pänku kome kubäken ahänpän äma kubätä yori-ken yän-täkñat yäpmän ärowänä ugän itpän epän täñ paotkañ kome kubäken kañ kut. ¹¹* Täñ, kome kubäken ahänjirä not nämo täñ tamiñpän manjin bitnäwäwä mäde kañ ut yämüt. Mäde ut yämiñpän kugun kuroñjin-ken nanik pewä mañpäpeñ kañ kut. Ude täñjirä tabänpän kañ umuntawut!

¹² Jesutä jukuman ude yäwetpän yäniñ kireñpewän päñku ämawebe bänepi sukurekta manbiñam yäwetkuñ. ¹³* Ude täñit mäjo äma magärani bumta yawat kireñit, käyäm ikek mäyap ume gakñi ärut yämiñpewä tägañit täñkuñ.

Herottä Jon utpewän kumbuk

Mat 14:1-2; Luk 3:19-20, 9:7-9

¹⁴* Eruk, Jesu ba iwaräntäkiyetä yäpätägak epän täñ yäpmän kuñtäko ämawebetä nadänpän biñam pähap yänjirä Herottä nadänkuk. Man mebäri mebäri ñode yäk täñkuñonik. Ätutä ñode yäk täñkuñonik; U Jon ume ärut yämani äma u kumbaniken naniktä akuñkuko unita kehäromini nikek yän yänkuñ. ¹⁵ Ätu täwä Äma u Elaija yän yänkuñ. Ba ätu täwä Äma u Anutu täño man yänjahäwani äma kubä bian itkuño udewani yän yänkuñ. ¹⁶ Yäntäko Herottä nadänpänä yänkuk; Ude nämo! yäk. Jon kotäki madänkuro ukeñonitä äneñi akuñkuk! yäk.

¹⁷⁻¹⁸* Herottä man yänkuko unitäño manbiñam ñode; Bian Herottä yänpewän komi ämatä Jon iñitpän kerä kuroñji pädat täñpän komi yotken teñkuñ. Mebäri ñodeta; Herottä monäni Filip unitäño webeni wäpi Herodias yomägatpän inita yäpuko unita Jontä kadäni kadäni ñode iwet täñkukonik; Gäk monäka Filip täño webeni yomägatkuño uwä бага man irepmitpän täñkun yäk. ¹⁹⁻²⁰ Ude iwet täñkuko unita Filip webeni Herodias uwä

* 6:2: Jon 7:15 * 6:3: Jon 6:42 * 6:4: Jon 4:44 * 6:7-9: Luk 10:1 * 6:11: Apos 13:51 * 6:13: Jem 5:14

* 6:14: Mat 16:14; Mak 8:28 * 6:17-18: Wkp 18:16

Jonta kokwawak nadəŋ imiŋpəŋ utta kädetta wäyäkŋek tənjkukonik. Tənŋirən Herottä ini uwä Jon uwä Anutu tənjo kädet siwoŋi iwarani äma yəŋpəŋ watäni it imik tənjkukonik. Unita Jontä man yəŋirən nadəwän inide kubä tənŋpəpəŋ nadəwätäk tənŋkaŋ Jon tənjo man nadäkta gäripi nadäk tənjkukonik.

²¹ Eruk Herodiastä Jon utta kädetta wäyäkŋentən kuŋtäyon kädet ŋode ahənŋkuk; Herottä ini ahəwani kadäni-ken äma ärowani ba iwan tənjo watä äma ba Galili kome tənjo ekäni ekäni yəŋpəbä yepmaŋpəŋ əŋnak-əŋnak pähap tənŋ yämŋkuk. ²²⁻²³ * Ude tənŋ yämän naŋ irirä Herodias äperi yəŋpewän pənŋku äma ketem naŋ itkuŋo u iŋamiken itpəŋ kap kuroŋ tənŋkuk. Kap kuroŋ tənŋ irirən Herot ini ba ämaniye-kät kaŋgärip tənŋkuŋ. Kaŋgärip tənŋpəŋ Herottä äma ärowani itkuŋo u iŋamiken webe uwä yəŋkehäromtak man ŋode iwetkuk; Gäk imaka jopi u ba u unita yəwiwä gamayən yäk. Ba tuŋumna ba kome kaŋiwat täyat unita yəwiwä yəpmənŋ daniŋpəŋ moräki gamayən yäk. ²⁴ Webe uwä man u nadəŋpəŋä yämän äpmonŋpəŋ miŋi iwet yabənŋkuk; Meŋ, näk imatäkenta yäweret? Yəwänä miŋitä iwetkuk; Kuŋkaŋ Jon, ume ärut yämäni unitənjo gwäkita yäwet yäk.

²⁵ Ude iwerənkaŋ äperi bärənəŋ pənŋku intäjukun äma u iwetkuk; Gäk Jon, ume ärut yämäni unitənjo kotäki madənŋ təkŋenpəŋ gwäki gäpe gənəŋ penŋkaŋ äbä nam yäk. ²⁶ Yəŋirən Herot butewaki pähap nadənŋkuk. Butewaki nadənŋkukopəŋ äma ärowani iŋamiken ba noriye iŋamiken man kehäromi yəŋkuko u nadəŋpəŋ näka nadəŋirä äpani tənŋpek yəŋpəŋ nadəŋ imiŋkuk. ²⁷⁻²⁸ Nadəŋ imiŋpəŋ bärənəŋ Jon kotäki madənŋ təkŋenpəŋ gwäki yəpmənŋ äbäkta komi äma kubä iwerən kuŋkuk. Komi äma unitä komi yot gənəŋ äronpəŋ Jon u kotäki madənŋ təkŋenpəŋ gäpe gənəŋ penpəŋ yəpmənŋ pəbä Herodias äperita imiŋkuk. Imänkaŋ webe gubaŋi unitä miŋiken yəpmənŋ kuŋkuk. ²⁹ Ude tənŋirä Jon tənjo iwaräntäkiyetä biŋam u nadəŋpəŋ Jon gupi yəpmənŋ pənŋku awənŋ änenkuŋ. Ugän.

Jesutä äma 5,000 ketem yepmənŋ towiŋkuk

Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13

³⁰ * Tənŋpəkaŋ Jesutä iwaräntäkiye yäwerən kuŋtənŋpə kuŋkuŋo u äneni äyənŋutpen Jesuken pəbä manbiŋam ämawebe yəŋpəŋ-yəwoŋärek tənŋkuŋo u ba imaka imaka tənŋtənŋ kuŋatkuŋo unitənjo manbiŋam iwetkuŋ. ³¹ * Tənŋirä ämawebe mäyap Jesu këna yəŋkaŋ kuŋkaŋ äbäk tənŋkuŋ. Unita jide tənŋpəŋ ketem näne yəŋpəŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Pənŋku kome äma nämo itkaŋ-ken itpəŋ-nadäk täna yäk. ³² Ude yəŋkaŋ kuna yəŋpenŋ gäpe terak äronpəŋ äma nämo itkuŋ-ken u kuŋkuŋ. ³³ Kuŋirä ämawebe mäyaptä yabənŋpəŋ-nadäk tənŋkaŋ komeni komeni akuŋ kireŋpəŋ intäjukun pənŋku kome Jesu-kät iwaräntäkiyetä itpəŋ-nadäk tänayənŋ yəŋkuŋ-ken u it kireŋkuŋ.

³⁴ * Eruk Jesutä gwägu gägäni-ken udu ahənŋpəŋ gäpe terak naniktä äpənŋpəŋ ämawebe äbot pähap yabənŋkuk. Yabənŋpəŋ ironŋi kodənŋatä butewaki tənŋtənŋ kuŋat təkəŋ ude bumik tənŋ irirä yabənŋpəŋ butewaki nadəŋ yämŋkuk. Ude nadəŋpəŋ pengän Anutu tənjo kädet mebäri mebärita yäwetpəŋ yəwoŋärek tənŋkuk.

³⁵ * Ude tənŋ irirən kome dapuri äpmonŋpayənŋ tənŋkuk. Tənŋirən iwaräntäkiyetä pənŋku Jesu iwetkuŋ; Kome ŋo gägäni-ken iritna kome bipayənŋ täyak. ³⁶ Unita ämawebe yäwetpewi pənŋku yotpärare it yəpmənŋ kukaŋ-ken uken pənŋku ketem ini-ini gwäki penpəŋ yəpmənŋpəŋ naŋput yənŋ iwetkuŋ. ³⁷ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Intä täga nämo yämineŋ? Ude yäweränä yəŋkuŋ; Jide tənŋpəŋ yämine? Moneŋ taŋipəŋ uyaku ämawebe päke ŋonita ketemä yämine yäk. Upənŋkaŋ moneŋ taŋi de yəpmənŋpəŋ ämawebe mäyap ŋo yepmənŋ towinayənŋ?

³⁸ Ude yəwäwä Jesutä yäwetkuk; Pənŋku ämawebe yäwet yabəwut. Iniken däkum jideka itkaŋ? Ude yəwänä pənŋku yabənŋpəŋ-nadənŋkaŋ äbä iwetkuŋ; Käräga 5kät gwägu tom yarä ude itkaŋ yäk. ³⁹⁻⁴⁰ Ude yəwäwä Jesutä yäwet-pewän ämawebe kome terak äbot-äbot maŋiräntənŋ yəpmənŋ kuŋkuŋ. Äbot ätu 100, äbot ätu 50 ude maŋiräntənŋ

* 6:22-23: Est 5:3,6, 7:2 * 6:30: Luk 10:17 * 6:31: Mak 3:20 * 6:34: Mat 9:36 * 6:35: Mak 8:1-9

yäpman kuŋkuŋ. ⁴¹* Eruk manjiräntän yäpman kuŋirä Jesu käräga 5 ukät gwägu tom yarä ukät yäpmankaŋ kunum terak dorapän Anutu-ken bänep täga man iwetkuk. Iwetpän käräga tokätpän iwaräntäkiyeta yämankaŋ unitäwä ämawebe bumta päke unita yämiŋtän kuŋkuŋ. Tänpänä gwägu tom udegän täŋkuk. ⁴²⁻⁴³ Ude täŋkaŋ ämawebe päke unitä naŋpä koki tänpäpän ätu jop peŋkuŋ. Tänpäkaŋ jop patkuŋo u iwaräntäkiyeta yäpmanpän yäk 12 ude daiwä tokŋeŋkuŋ. ⁴⁴ Ämawebe Jesutä yepman towiŋkuko uwä 5,000 ude. Tänpäkaŋ u äma ekäni-gänpän daniwani, webe ironji-kät nämo.

Jesu gwägu terak yeŋtän kuŋkuk

Mat 14:22-23; Jon 6:16-21

⁴⁵ Tänpäkaŋ pengän Jesutä iwaräntäkiye yäwet-pewän gäpe terak äromaŋ gwägu gägäni kukŋi udude käda Betsaida kome käda intäjukun kuŋkuŋ. Kuŋirä Jesutä ämawebe päke u yäwerän kuŋtänpä kuŋkuŋ. ⁴⁶* Ämawebe kuŋtänpä kuŋirä Jesu iniwä nani-kät man yädayän pom terak äronkuk.

⁴⁷ Äronkuko ittängän kome bipman uränkaŋ gäpe iwaräntäkiyeta yäpman kuŋkuŋo u gwägu bämopi-ken kuŋirä Jesu inigän pom terak itkaŋ yabänkuk. ⁴⁸ Iwän mäniŋ taŋi pähap piänjirän iwaräntäkiyeta gäpe tänpäna kwän yänkaŋ pipiri kubä täŋ irirä. Eruk tamimaŋ barak nämo manjirä Jesu uwä iwaräntäkiyeta itkuŋ-ken uken kwa yänpän gwägu terak yeŋtän kuŋkuk. Gwägu terak yeŋtän kumaŋ päŋku iwaräntäkiye dubini-ken ahän yämiŋjirän kaŋkuŋ. ⁴⁹⁻⁵⁰* Kaŋpänä mäjo kubätä äbatak yänkaŋ umun pähap nadänpän kähän yänkuŋ. Kähän yänjirä Jesutä pengän yäwetkuk; Umuntänejo, näkŋa äretat yäk.

⁵¹⁻⁵²* * Ude yänpän gäpe iwaräntäkiyeta itkuŋo uterak äronpän bok irirä iwän mäniŋ bitnäŋkuk. Iwän mäniŋ bitnäŋjirän nadäwä umuri pähap kubä täŋkuk. Imata, Jesutä ketem yäpman daniŋpän ämawebeta yämiŋjirän kaŋkuŋo upänkaŋ Jesu täjo mebäri ket nämo nadänkuŋo unita nadäk-nadäki-ken nadäwä nämo täreŋkuk.

Jesutä käyäm ikek mäyap yäpän tägaŋkuŋ

Mat 14:34-36

⁵³ Jesutä gäpe terak ärowänkaŋ penta kuŋtängän Genesaret komeken ahänkuŋ. Ahänpänä gäpe täjo yen yäpman päŋku päya kujat terak topmänpän peŋkuŋ. ⁵⁴⁻⁵⁵ Peŋpän kunayän täjirä ämawebetä Jesu kaŋpän nadänkaŋ päŋku yotpärare Genesaret kome kädata ittän kuŋkuŋo u biŋam yäweräkaŋ ämawebe käyäm ikek gäraŋ tänpän yäpman Jesutä itkuk-ken ugän iwatkuŋ. ⁵⁶* Tänpän yotpärare taŋi ba täpuri ba tobät yotken epän täntän kuŋirän ämawebe käyäm ikek kwawakgän yepmanpän Jesu butewaki man ŋode iwetkuŋ; Nadän yämiŋjiri tekka moräkigän iŋjirä käyäm paorut yän iwetkuŋ. Ude iwerä nadän yämiŋjirän käyäm ikek teki moräkigän iŋitkuŋo u kudup tägaŋ moreŋkuŋ.

7

Äbek ora täjo man

Mat 15:1-9

¹ Parisi äma ätukät Baga man yäwoŋäremani äma ätu Jerusalem naniktä äbänpän Jesuken ahänpän itkuŋ. ²* Tänpän yabänkuŋ; Jesu täjo iwaräntäkiyeta Parisi äma täjo бага man pewani u nämo iwatpän kerä nämo ärutkaŋ ketem jop yäpmanpän naŋkuŋ. Ude täjirä yabäwä siwoŋi nämo täŋkuŋ. Bänepi tänpä wakaŋ yän nadänkuŋ. ³ Unitäjo mebäri ŋode; Parisi ämakät Juda nanik ämawebe kudup kerä ärutkaŋ-gän ketem nak täŋkuŋonik. Uwä äbekiye oraniye täjo бага man buramiŋpän ude täk täŋkuŋonik. ⁴* Ba käbeyäken naniktä äbänpän ketem näna yänpänä kerä ärutkaŋ uyaku täga näneŋ. Täŋkaŋ gäpe, käbot ba imaka imaka ärut täŋkuŋonik. Ude nämo tänawä bänepnin yäpna

* 6:41: Mak 7:34 * 6:46: Luk 5:16, 6:12; Luk 9:28 * 6:49-50: Luk 24:37 * 6:51-52: Mak 4:39 * 6:51-52: Mak 8:17 * 6:56: Mat 14:36 * 7:2: Luk 11:38 * 7:4: Mat 23:25

wanej yäj nadäk täjkuŋonik. Täjpäj imaka imaka mebäri mebäri äbekiye oraniyetä pewani ugän iwatpäj täk täjkuŋonik.

⁵ Mebäri unita nadäjpäj Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewani ämatä Jesu ŋode iwet yabäŋkuŋ; Gäwaräntäkaye imata nintäŋo äbekniye oraniye täjo бага man u nämo iwat täkaŋ? Keri nämo ärutkaŋ imata ketem jop nak täkaŋ? Ude täk täkaŋ uwä bänepi täjpäwak täkaŋ yäk.

⁶⁻⁷* Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Jop manman yäwani inta profet biani kubä wäpi Aisaia unitä man Anututä nadäk-nadäki-ken pejirän ŋode yäjkuŋo uwä bureni ahätäk; Äma äbot ŋo menitä näk naniŋ oret täkaŋ upäŋkaŋ bänepitä näka bitnäk täkaŋ.

Äma täjo бага mangän iwat täkaŋ unita naniŋ orerirä näk nämo nadäj yämik täyat yäk. Ais 29:13

⁸ In Anutu täjo бага man pejpäj komen äma täjo бага man buramiŋpäj kuŋat täkaŋ.

⁹ Ude yäjpäj yäwetkuk; In Anutu täjo man weŋkireŋpäj injinken nadäk-nadäk kädet ugänpäj iwat täkaŋ. U siwoŋi yäj nadäk täkaŋ upäŋkaŋ näkä nadäwa siwoŋi nämo täk täyak. Uita kädet udewanigän kubä ŋode täwera mebärijin nadäwut. ¹⁰* Orajin pähap Moses bian jukuman ŋode yäjkuŋ; Gäk meŋka nanka oraŋ yämen. Ba kubä ŋode; Äma kubätä miŋi nani yebewänä kumäj-kumäj utneŋ yäj yäjkuŋ. ¹¹ Eruk, in man u nadäkaŋ upäŋkaŋ mäde ut imiŋpäj ŋode yäk täkaŋ; Äma kubätä imaka täga kubäta miŋi nani täjkentäj yämikta yäwekopäj ŋode yäwerek; ŋo ekta tamiŋipäj ek jop irirän Anututa biŋam peyat yäj yäwerek. Wa! Miŋi nani nämo nadäj yämiŋpäj ude yäweko uwä in täga täyan yäj iwetneŋ. ¹² Meŋnan tuŋum upäj täjkentäj yämiŋipäj nämo yäj iwetneŋ. ¹³ Jesutä ude yäwetpäj yäjkuŋ; In ude täk täkaŋ uwä Anutu täjo man u weŋkireŋpäj injinken man ugänpäj iwat täkaŋ. Täjpäkaŋ ugän nämo. Imaka ätu udegän täk täkaŋ yäj yäwetkuk.

Imatäkentä bänepnin täga täjpän wanej?

Mat 15:10-20

¹⁴ Jesutä ude yäjpäj ämawebe äneŋi yäjpäbä äbot kubägän yepmaŋpäj yäwetkuk; In juku pejirä man kubä täwera nadäwut; ¹⁵* Imaka näjpanitä bänepjin nämo täjpäwak täkaŋ. Imaka bänepjin-ken nanik äbäk täyak unitägän bänepjin täjpäwak täkaŋ. ¹⁶ Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

¹⁷ Eruk ude yäjpäj ämawebe yepmaŋpej yot gänaŋ äroŋkuk. Äroŋirän iwarän-täkiyetä man wärani yäjkuŋo unita iwet yabäŋkuŋ. ¹⁸ Iwet yabäwä yäwetkuk; Ai! In nadäk-nadäkjnin nämo ba? Mebäri ŋodeta nämo nadäkaŋ? Imaka kokjin gänaŋ äpmok täyak unitä bänepjin imata täjpän wanej? ¹⁹ Ketem nak täkaŋ unitä bänepjin-ken nämo äpmok täkaŋ. Uwä päpmo ini irani-ken itkaŋä käderi-kengän äpämaŋ kuk täkaŋ yäj yäwetkuk. Ude yäwetkuko uwä ketem ätu Juda naniktä yäjiwäranani u kuduŋtagän Jesutä tägagän yäj yäjkuŋ.

²⁰ Ude yäjpäj kubä pen ŋode yäwetkuk; Imaka waki bänepjin-ken nanik-tägän äbäk täkaŋ unitä Anutu iŋamiken täjpewä waki täk täkaŋ. ²¹⁻²² Äma bänepi-ken naniktä imaka abäk täkaŋ u ŋode; Nadäwäwak, kubokäret, kubota, äma kumäj-kumäj däpmäk, webe yäpmäjpäj pek, yabäŋgärip, bänep iyap, jop yäkŋat-yäkŋat, kokwawak yäpmäj kuŋat-kuŋat, me yäkyäk, yäjpäj-yabäj yäwat, ärowani täktäk, Anututa nadäwä äpani täktäk. ²³ Imaka wakiwaki udewani äma ini bänepi-ken naniktä ahäjpäj täjpewä wak täkaŋ. Täjirä Anututä yabäwän wakiinik kubä täk täkaŋ.

Webe kubätä Jesuta nadäkinik täj imiŋkuk

Mat 15:21-28

²⁴ Eruk Jesu kome u pejpej Tire komeken kuŋkuk. Päŋku ahäjpäj ämatä nabäneŋ yäj nadäjpäj yot kubä gänaŋ käbop äroŋkuk. Käbop äroŋkukopäj jide täjpäj käbop-inik irän? ²⁵⁻²⁶ Yot gänaŋ äro irirän pengän webe kubätä Jesu äbäk yäj yäjirä nadäjpäj.

* 7:6-7: Ais 29:13 * 7:10: Kis 20:12; Kis 21:17; Lo 5:16 * 7:15: Apos 10:14-15

Webe uwä guŋ äbotken nanik, kome kubä wäpi Siria Ponika uken nanik. Eruk webe unitä Jesu äbäk yäj yäjirä nadänpäjä äperi mäjäotä magätkuko unita yänpäj bäränej päŋku Jesu gämori-ken injami yäpän äpmonpöpäj patkuk. Ude täŋkaŋ konäm butewaki tänpäj iwetkuk; O Jesu, mäjo äpetna magärako u iweri kaŋ kwän yäk. ²⁷ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nanak täjo ketem yäyomägatpäj aŋta yämiwä nämo tägawek. Ironjironjita yämina naŋpä koki tänpäkaŋ uyaku yäk. ²⁸ Ude yäwänä webe unitä man kowata ŋode iwetkuk; Ekäni, bureni yäyan upäŋkaŋ aŋ uwä ironjitä ketem naŋkaŋ kokoki pewä maŋjirä upäj jop waki nak täkaŋ yäk.

²⁹ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga yäyan unita nadäj gamitat. Eruk täga, kuyi! Mäjo äpetka kakätäyak yäk. ³⁰ Ude iweränkaŋ kumaŋ komeni-ken ahänpäj päŋku ini yotken äronpäj kaŋkuk; Äperi mäjo kakätänpäj kuŋjirän kwikinik patkuk.

Jesutä äma guŋ kubä yäpän tägaŋkuk

³¹ * Tänpäkaŋ Jesu uwä Tire kome peŋpeŋ Sidon kome irepmitpäj päbä Galili gwägu kädä Dekapolis kome ahäŋkuk. ³² Ahäŋjirän äma guŋ kubä, man nämo nadäwani ba man yäkyäkta meberi bäräpi, u imagut yäpmäj Jesuken ahänpäj butewaki man ŋode iwetkuŋ; Jesu, ketka äma ŋo terak pe! yäk. ³³ * Ude iwerä nadänpäj Jesutä äma uwä ketwära tänjireŋpewän päŋku inigän iränkaŋ keru nanakitä jukuni-ken peŋkuk. Tänpäj iwit keru-ken utpäjä meberiken injitkuk. ³⁴ * Ude tänpäj kunum terak iŋpewän ärowäpäj äma unita butewaki pähap nadänpäj jäkjäk yänpäj iwetkuk; Nadäwi tumbut! (U iniken man terak Epata! yäj iwetkuk.) ³⁵ Ude yäwänä uterakgän jukunitä nadäwän tumbäpäj meberi imaka pidäm taŋjirän man säkgämän yäŋkuk. ³⁶ * Täŋjirän Jesu ämawebetä manbiŋam u nämo yäŋahäneŋ yänpäj yäjiwätkuk. Yäjiwätkuko upäŋkaŋ man nämo buramiŋkuŋ. Nämo, u ehutpäj yäŋahäntäj kuŋkuŋ. ³⁷ * Ude yäŋahäŋjirä ämawebe biŋam u nadäŋkuŋo unitä yäŋkuŋ; Wära! Imaka imaka täk täyak u kudup tägagän täk täyak! yäk. Äma man nämo yäwani tänpewän man yäk täkaŋ ba man nämo nadäwani imaka tänpewän man nadäk täkaŋ. U inide kubä! yäj yäŋkuŋ.

8

Jesutä ämawebe 4,000 ketem yepmäj towiŋkuk

Mat 15:32-39

¹⁻² * Kadäni ukengän ämawebe äbot pähap Jesuken äneŋi tokŋeŋpäj nakta jop irirä iwaräntäkiye yänpewän äbäpäj yäwetkuk; Ämawebe ŋo ninkät kepma yaräkubä it yäpmäj äbäŋkä nakta bumta yeŋjirä yabänpäj butewaki nadätat. ³ Jop yepmana päŋku kädät miŋin nakta kumneŋ. Ätu ban naniktä äbuŋ yäk.

⁴ Ude yäweränä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Kome jopi-ken ŋodeken ketem deken nanikpäj yäpmänpäj äma äbot ŋodewanita yämine? ⁵ Yäwäwä yäwetkuk; Inken käräga jidetä itkaŋ? Yäweränä iwetkuŋ; 7tägän itkaŋ yäk. ⁶ Ude iwerä nadäŋkaŋ Jesutä ämawebe yäwet-pewän kome terak maŋjit yäpmäj kuŋkuŋ. Täŋkaŋ käräga 7 ŋokeŋo yäpmänpäj Ekäni bänep täga man iwetkaŋ tokätpäj iwaräntäkiyeta yämiŋkuk. Yämänkaŋä iwaräntäkiyetä ämawebe päke unita yämiŋ yäpmäj kuŋkuŋ. ⁷ Täŋkaŋ gwägu tom yarägän itkuŋo u udegän Ekäni bänep täga man iwetkaŋ yäpmäj daniŋpäj iwaräntäkiyeta yämänkaŋ ämawebeta yämiŋkuŋ. ⁸ Yämä äma 4,000 bumik itkuŋo u naŋpäj koki täŋkuŋ. Naŋpä tägawäpäj ketem ätu jop patkuŋo uwä iwaräntäkiyetä yäpmänpäj yäk 7 ude daiwä tokŋeŋkuŋ. ⁹ Ude täŋkaŋ ämawebe u yäwet-pewän ini komen komen kuŋtänpä kuŋkuŋ. ¹⁰ Kuŋ moreŋjirä Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpeŋ päŋku Dalmanuta komeken uken ahäŋkuŋ.

¹¹ * Uken ahänpäj irirä Parisi äma ätu Jesuken äbänpäj manken tena yäŋkaŋ yäŋyabäk kehäromigän iwetpäj ŋode iwet yabäŋkuŋ; Ai! Kudän kudupi kubä täŋjiri kaŋpäj

* 7:31: Mat 15:29-31 * 7:33: Mak 5:23; Luk 4:40, 13:13 * 7:34: Mak 6:41; Jon 11:41 * 7:36: Mak 1:43-45
* 7:37: Ais 35:5 * 8:1-2: Mak 6:34-44 * 8:11: Mat 12:38

Anututä gepmanpän äpun yän nadäna! ¹²* Iwerirä Jesutä gañani nadänpän yäwetkuk; Äma udewani imata kudän kudupi täñiri kånayän yänkañ nadäk täkañ? Näk bureni täwetat. Näk kudän kudupi kubä nämoinik täwoñärewayän! ¹³ Ude yänpänä yepmanpeñ iwaräntäkiye yän-yäkñat yäpmän gäpe terak äromañ gwägu ani kukñi udude käda äronkuñ.

Parisi äma täño kudäni u yis udewani

Mat 16:5-12

¹⁴ Tänpäkañ iwaräntäkiyetä guñ tañpän kārāga dākum mäyap nämo yäpuñ. Gäpe terak kubägan itkuko ugänpän yäpuñ. ¹⁵* Eruk kuñtängän Jesutä man ñode yäwetkuk; In Parisi ämakät Herot täño yis unita ket nadänpän kañ kuñarut! ¹⁶ Yäweränä iwaräntäkiyetä ini-tägän näwetgäwet tänpän yänkuñ; Kārāgata guñ tañpeñ äbämäño unita käwep nadänpän niwetak yäk. ¹⁷* Man ude yänirä Jesutä nadänpän yäwetkuk; Kārāgata guñ tañpeñ äbänopän imata yänpän-nadäk täkañ? Wari wari täwet yäpmän äbäk täyat u mebäri nämo nadäkañ? Bänepjin nämo piräreytäak? ¹⁸* Dapunjin tumbani ba jukujintä nämo nadäk täkañ? Täñä ketem yepmän towiñkuro u yabänpän-nadäk tänpän guñ tañkuñ? ¹⁹* Kārāga 5 yäpmän daniñpän äma 5,000ta yämiñira kokoki itgän täñkuño u yäk jide daiñkuñ? Yäwerän 12 yän iwetkuñ. ²⁰* Ba kārāga 7 yäpmän daniñpän äma 4,000 yepmän towiñira kokoki itgän täñkuño u yäk jide daiñkuñ? Ude yäwänä 7 yän iwetkuñ. ²¹ Yäwäwä yäwetkuk; Upän imata nämo nadäwä tumänkañ?

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägañkuk

²² Ude yäweränkañ gwägu terak kuñtängän Betsaida komeken ahänkuñ. Ahänirä uken äma ätutä noripak dapuri tumbani yänikñat yäpmän Jesuken kuñkuñ. Pänku dubiniken ahänpänä Jesutä keru dapuri waki terak peñirän tägawän yänpän butewaki man iwetkuñ. ²³ Eruk ude iwerirä Jesutä äma uwä inñitpän yänikñat yäpmän yotpärare gägäniken kuñkuk. Pänku dapuri-ken iwit utpän keritä gupi terak peñpän iwetkuk; Imaka kubä käyan ba nämo? ²⁴ Iweränä yänkuk; Ai, äma yabätat upänkañ u wäranigän, päya ude bumik yabätat. Ket nämo yabätat yäk. ²⁵ Ude yäwänä Jesutä keru dapuri-ken äneñi peñirän eruk dapun säkgämän ijiwän kuñkuñ. Ijiwän kwäpän imaka kudup kwawakgän yabänkuk. ²⁶* Ude tänpänä Jesutä iwetkuk; Gäkña yotken siwoñi kuyi. Yotpärare-ken äroweno.

Pitatä Jesu täño mebäri yänahänkuk

Mat 16:13-20; Luk 9:18-21

²⁷ Ude täñkañ Jesu iwaräntäkiye-kät Sisaria Pilipai komeken kuñkuñ. Kuñtängän iwaräntäkiye ñode yäwet yabänkuk; Ämawebetä näka netä yän näwet täkañ? ²⁸* Yäwänä iwetkuñ; Ätutäwä Jon ume ärut yämani yän yäk täkañ. Ba ätutäwä gäk profet biani Elaija yän yäk täkañ. Täñ, ätutäwä profet bian itkuño uken nanik kubä yän yäk täkañ. ²⁹* Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Tänpäkañ injinä näkawä netä yän yäk täkañ? Yäwänä Pitatä iwetkuk; Gäk Kristo, Anututä bian nin täñkentän nimikta iwoyäwani u yäk. ³⁰ Ude yäwänä Jesutä iniken mebäri äma ätu nämoinik yäwetneñ yänpän yänij bitnäñkuk.

Jesu ini kumäkta yänahänpän yäwetkuk

Mat 16:21-28; Luk 9:22-27

³¹ Kadäni uken Jesutä yäput peñpän man ñode yänahänpän yäwetkuk; Äma Bureni-inik uwä komi mäyap api nadäwek. Tänpäkañ Juda täño äma ekäni, ba bämop äma intäjukun täñpani-kät Baga man yäwoñärewani äma unitä Äma Bureni-inik mäde ut imiñpän kumän-kumän api utneñ. Täñkañ utpän änenayän täñopän kepma yaräkubä tärenjirän äneñi api akwek. ³² Man u yänkwawa tawänkañ Pitatä inigän yänikñat yäpmän päñku ibenkuñ. ³³ Tänpänä Jesutä äyänutpän iwaräntäkiye yabänpän Pita iwetkuk;

* 8:12: Luk 11:29 * 8:15: Luk 12:1 * 8:17: Mak 6:52 * 8:18: Jer 5:21; Mak 4:12; Apos 28:26 * 8:19: Mak 6:41-44 * 8:20: Mak 8:6-9 * 8:26: Mak 7:36 * 8:28: Mak 6:15 * 8:29: Jon 6:68-69; Mak 9:9

Satan, gäk kewe! Gäk man nadätan uwä Anutu-ken nanik nämo. Uwä äma täño nadäk-nadäkgän.

³⁴* Jesutä ude yänpäj ämawebe päke u itkuño ukät iwaräntäkiye yänpewän äbäpäj ñode yäwetkuk; Äma kubätä näk näwarayäj nadänpäjä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut imiñpäj bäräpi näkä kotawayäj täyat udegän päya kwakäpi buramiñkañ gwäk pimiñpäj kañ näwarän. ³⁵Tänpäkañ äma kubätä iniken irit kuñat-kuñarita iyap tañpäjä u api paorek. Upäñkañ äma kubätä näka yänpäj iniken irit kuñat-kuñari iniñ kireñpäj näkño Manbiñam Täga yäpmäj kuñarayäj täko uwä irit kehäromi api kañ-ahäwek. ³⁶Täj, äma kubätä kome täño imaka kudup peñ bäyañpäj yäpmäj kuñattängän paot-paotta biñam täñpeko uwä tägawek? ³⁷Äma udewani Anutu mäde ut imiñpäj kuñarayäj täko uwä irit kehäromi yäpmäkta kädetta api wäyäkñewek. ³⁸* Nadäkañ? Äma Bureni-iniktä nani täño tuñum epmäget kudän ikek kudupi añeroniye-kät api äpneñ. Kadäni uken äma kubätä äma änok gwäjiwani, Anutu täño man peñawäk täk täñpani ño bämopi-ken itpäj wäpna ba manna biñam mäde ut imayäj täko uwä, Äma Bureni-inik uwä udegän äma unita mäde api ut imek.

9

¹* Jesutä ude yänpäj kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Näk bureni täwetat. Itkañ ño inken nanik ätu nämo kumäñirä Anututä intäjukun it yämiñirän gämoriken irit täño kehäromini kwawak ahäñirän api käneñ.

Jesu mebärini kwawak pewän ahäñkuñ

Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

²⁻³Eruk ittäj kuñtängän kepma 6 täreñirän Pita, Jems, Jon yämagurän yäpmäj pom käroni kubä terak inigän päro itkuñ. Äro u irirä Jesu terak inipärik kubä ahäñkuk. Teki paki-inikinik tänpäj ägo weñkuk, äma kubätä tek äruränkañ ude tänañi bumik nämo. ⁴Jesu terak ude ahäñirän yabäñkuñ; Profet biani yarä Moses kenta Elaija ini ugän injami terak ahäj yämiñpäj Jesu-kät man yänpäj-nadäk täñkuñ. ⁵⁻⁶Täñirä yabäñpäj iwaräntäkiyetä umun pähap nadänpäj Pitatä man jide yäwet yäj nadänpäj ñode yäñkuk; Ärowani, itkamäj ñonita oretoret täkamäj yäk. Unita yottaba yaräkubä täñ tamina. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk. ⁷* Ude yäwänä gubamtä äpä uwäk tänpäj yepmañirän u gänañ man kubä ñode ahäñkuk; ñowä näkño ironina tägagämän. U kañpäj gäripi nadäk täyat unita in unitäño man kañ buramik täñput yäj yäwetkuk. ⁸Man kotäk ude nadäñirä pit kubägän profet biani yarä u paoränkañ Jesu inigän irirän kañkuñ. ⁹* Tänpäj pom itkuñ-ken u naniktä äpäñit äpäñit Jesutä jukuman ñode yäwetkuk; Imaka kaño unitäño manbiñam äma nämo yäwerirä Äma Bureni-inik kumbani-ken naniktä kañ akwän. ¹⁰Ude yäweränkañ iwaräntäkiye yaräkubä u man u yäpmänpäj bänepi-ken peñpäj man yänpäj-nadäk ñode täñkuñ; Kumbani-ken naniktä akukakuk u imatäken man? yäj yäñkuñ.

¹¹Ude yänpäj Jesu ñode iwet yabäñkuñ; Baga man yäwoñärewni ämatä Elaijatä jukun api ahäwek yäj imata yäk täkañ? ¹²⁻¹³* * Iweräwä Jesutä yäwetkuk; Elaija uwä bureni intäjukun ahänpäj Anutu täño iwoyäwani äma unita tuñum täñkuk. Unita bureni ñode täwetat; Elaijata yäñkuño uku äbuk. Äbänpäj irirän imaka täñ iminayäj nadäñkuño udegän täñ imiñkuñ. Imaka täñ imikta yäwani Anutu täño man bian kudän täwani udegän täñ imiñkuñ. Täñkañ Anutu täño man terak Äma Bureni-inikta mäde ut imiñirä komi komi mäyap api nadäwek yäj yäwani, man u bureni api ahäwek.

Mäjo kubä iwat kirekta tänpä wanjuñ

Mat 17:14-22; Luk 9:37-43

* 8:34: Mat 10:38-39 * 8:38: Mat 10:33 * 9:1: Mak 13:30 * 9:7: Mat 3:17; 2Pi 1:17-18; Lo 18:15; Apos 3:22
* 9:9: Mat 12:16; Mak 8:30 * 9:12-13: Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3 * 9:12-13: Mat 11:14

¹⁴ Tänpän pom terak naniktä äpämäñ iwaräntäkiye ätu itkuñ-ken ahänpän yabänkuñ; Äma bunta it gwäjinpän irirä Baga man yäwoñärewni äma ätu iwaräntäkiye-kät yänjarahut irirä yabänkuñ. ¹⁵ Täñjirä äma päke u Jesu äbänjirän kañpän nadäwä inipärik kubä tänpäpän päñku bäräñej ahän iminpän iniñ oretkuñ. ¹⁶ Ahän imäwä Jesutä yäwetkuk; Imatäkenta yänawät itkañ? ¹⁷ Yäwänä ämawebe u itkuño uken nanik kubätä iwetkuk; Yäwoñärewni äma, nanakna mäjotä magät-pewän man nämo yäk täyak uwä gäkken imagut yäpmän äbätat yäk. ¹⁸ Mäjo unitä kadäni kadäni nanakna kehäromi initpän kome terak pudät mañpän kuk täkañ. Täñjirän jep yänjutpän meni yeñjät täyak. Täñkañ keru kuroñi ba gupi kudup giginepän pat täyak yäk. Ude täk täyak upän gawaräntäkayetä mäjo u iwat kirewut yän yäwerakañ tänpä wakañ.

¹⁹ Yäwänä Jesutä gañani nadänpän yänkuk; Wa! Äma in udewani-kät wari kuñatta nämo nekañ! In nadäkinikjin nämo! Näk inkät kadäni jide it yäpmän äbätat? Jidegän api nadäwä tumneñ? Eruk, iroñi u yäpmän äbut. ²⁰ Ude yäweränä iroñi u Jesuken yäpmän äbänjirä mäjotä Jesu kañpän u terakgän iroñi u ut mañpän kome terak mañ-patäbotpän meniken jep yänjutkuk. ²¹ Tänpänkañ Jesutä iroñi nani iwetkuk; Imaka ño jidegän ahän iminikuk? Iweränä yänkuk; Iroñi täpuri-ken yäput peñkuk yäk. ²² Kadäni kadäni mäjo ñonitä iroñi ño kumbän yänpän ut mañpän kädäp gänañ äpmonit ume gänañ äpmonit täk täyak. Unita kehäromika nitek tänpäwä nekta butewaki nadän niminpän täñkentän nimi yäk. ²³ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata kehäromika nitek yän näwetan? Äma nadäkinik ikek kuñat täkañ uwä imaka kudup täga täñ moreneñ. ²⁴ * Yäwänkañ uterakgän iroñi nanitä kikuñutpän iwetkuk; Näk nadäkinik täyat upänkañ nadäkinikna kwini yäk. Gäkä nadäkinikna täñ-kehäromtañ nami.

²⁵ Yänjirän ämawebe päke u bäräñej äbänjirä yabänkañ Jesutä mäjo u kañ-yänpän iwetkuk; Näk ñode peñ gäwetat; Gäk iroñi ño meni jukuni täñpipinikuno u kakätänpeñ ku! Äneñi nämoinik magären! ²⁶ * Ude iwerirän mäjotä kähän täñigän yänpän iroñi u wädän mañpän päñku kumbanitä-yän patkuk. Ude täñpewän parirän mäjo kakätänpeñ kuñkuk. Kuñjirän ämawebe mäyaptä iroñi u kumäñtak yän yänkuñ. ²⁷ Ude yänjirä Jesutä iroñi u kerigän init yäpmän akuñpän tewän käroñ itkuk. ²⁸ Ude täñkañ Jesu yot gänañ äronjirän iwaräntäkiyetä inigän iwet yabänkuñ; Nin imata mäjo iwat kirenayän yäkñat täñburut tamän? ²⁹ Yäwäwä yäwetkuk; Mäjo udewani uwä jop täga nämo iwat kirewen. Nakta jop itkañ Anutu-ken yänpik man yäkyäk kädet uterakgän uyaku täga iwat kirewen.

Jesu ini kumänpän akukta äneñi yäwetkuk

Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

³⁰ * Ude täñkañ Jesutä iwaräntäkiye man yäwetpän yäwoñärewa yänpän kome itkuño u peñpeñ ämawebe yabän paotpeñ Galili kome irepmitpeñ kuñkuñ. ³¹ * Yabän paotpeñ päñku Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetpän yäwoñäreñ täñkuk; Äma kubätä Äma Bureninik uwä iwan keru terak peñjirän utpewä kumänpän kepmä yaräkubä patpän api akwek yän yäwetkuk. ³² * Ude yäweränä man yäwetkuko unita nämo nadäwä tärewäpän mebari nadakta iwet yabäka umuntañkuñ.

Wäp biñam ikek iritta man

Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ Kumañ päñku Kapeneam yotpärare-ken ahänkuñ. Ahänpän yot gänañ äronkañ iwaräntäkiye ñode yäwet yabänkuk; Kädet miñin ima man yänjtän abän? ³⁴ Yänjirän ini bämopi-ken netätä intäjukun-inik itak yän yänpän-nadäk täñ itkuño unita mäyäk nadänpän kowata nämo iwetkuñ.

³⁵ * Eruk Jesu mañitpän iwaräntäkiye 12 u yän-päbä yepmañpän yäwetkuk; Gäk intäjukun äma irayän nadänpänä notkaye päke unitäño äpani-inik itpän epän täñ yämen.

* 9:23: Mat 21:21; Mak 11:23 * 9:24: Luk 17:5 * 9:26: Mak 1:26 * 9:30: Jon 7:1 * 9:31: Mak 8:31; Mak 10:32-34 * 9:32: Luk 9:45, 18:34 * 9:35: Luk 22:24; Mat 20:25-27; Mak 10:43-44

36-37* Ude yänpäj ironi kubä inij yäpmäj päbä ämawebe itkuŋo u bämopi-ken teŋkuk. Tenpäj ironi u bäyaŋ iminpäj iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Äma kubätä näka nadänpäj ironi ŋodewani oraŋ yämayäj täko uwä näk udegän api oraŋ namek. Ba näk oraŋ namayäj täko uwä näk naniŋ kireŋkuko u udegän api oraŋ imek.

Nadäkinik tänpäwakta man

Mat 18:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2

38* Tänpäkaŋ Jontä Jesu iwetkuk; Ärowani, nin äma kudupi kubätä gäk wäpka terak mäjo yäwat kireŋjirän kaŋkumäj. Kaŋpäŋ nintä äbotken nanik nämo yäj nadänpäj inij bitnäŋkumäj yäk. 39* Yäwänä Jesutä yäŋkuk; Imata inij bitnäŋkuŋ? Äma kubätä wäpna terak kudän kudupi kubä tänpäko uwä udewanitä jide tänpäj näka man wakiwaki yäneŋ?

40* Nämo, äma epänin nämo tänpäwak täkaŋ äma unita täŋkentäknin yäj nadäne.

41* Unita bureni täwera nadäwut; Äma kubätä inta Kristo täŋo ämaniye yäj nadänpäj täŋkentäj tameko uwä äma udewani kowata täga gwäki ärowani api yäpneŋ.

42 Tänpäkaŋ äma kubätä ironi ŋodewani nadäkiniki näkken pek täkaŋ u yäj-yäkŋat-pewän momi täneŋo uwä äma udewaniwä Anututä kowata wakitä wakiinik api imek, ämatä mobä bärüm kotäkiken topmänpäj ume gänaŋ maŋpä äpmonəŋo u irepmirek.

43* Unita ketkatä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayäj tänpänä u madäj täkŋewen. Gäk ketka yaräbok yäpmäj kuŋatpäŋ geŋi waki täŋo kädäp pähap gänaŋ äpmonəpet yäj nadänpäj jop kwäyähäneŋ tänpäj itkaŋ irit kehäromi kaŋ yäpmäj. [44 Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo yäk.]

45 Tänpäj kuroŋkatä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayäj tänpänä u madäj täkŋewen. Gäk kuroŋka bok kuŋatpäŋ geŋi wakiken äpmonəpet yäj nadänpäj jop kwäyähäneŋ tänpäj irit kehäromi kaŋ yäpmäj. [46 Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo.] 47* Ba dapunkatä waki täŋo buŋep-ken gepmaŋpayäj tänpänä dätpäj maŋpi kuneŋ. Dapunka bok ijin yäpmäj kuŋatpäŋ geŋi wakiken äpmonəpet yäj nadänpäj kukŋi dätpäj maŋpi kwäpäŋ kukŋi-tägän ijinpeŋ kuŋatkaŋ irit kehäromi kaŋ yäpmäj. 48 Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nämo paot täkaŋ ba kädäp kumäk-kumäki nämo.

49 Nadäkaŋ? Ämawebe kuduŋtagän kädäp mebet api ahän yämek. Ba sol-paŋ täŋo jägämi api nadäneŋ. 50* Paŋ uwä imaka tägagämän upäŋkaŋ unitäŋo gäripi paoränkaŋ jide tänpəwi äneŋi ahäwek? Paŋ uwä gäripi nitek udegän irit kuŋat-kuŋatjin gäripi nitek ahäwänpäj notjiye-kät säkgämän itneŋ.

10

Nädapitä duŋ-wewek täŋo man

Mat 19:1-12; Luk 16:18

1 Jesutä Kapeneam kome peŋpeŋ kuŋtängän Judia komeken Jodan ume udude käda ahäŋkuk. Päŋku u irirän äma bumta ukädatä-ukädatä äbuŋ. Äbäwä täk täŋkuko udegän man yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ täŋkuk. 2 Yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ täŋ irirän Parisi äma ätutä äbänpäj Jesu yäŋikŋatta ŋode iwet yabäŋkuŋ; Nintäŋo бага man kudän täwanitä jide yäyak? Äma kubätä webeni yäŋiwareko uwä tägawek ba nämo? 3 Yäwäwä yäwetkuk; Orajin pähap Moses uwä unita yänpäj бага man jide täwetkuk? 4* Yäwäwä iwetkuŋ; Mosestä ŋode niwetkuk; Äma kubätä webeni yäŋiwarayäj nadänpäjä webena yäŋiwatat ubayäj yäj kudän tänpäj iminkaŋ uyaku täga yäj-iwarek yäj niwetkuk.

5* Yäwäwä yäwetkuk; Moses uwä gwäkjin täpäni pähap unita бага man u kudän täŋ tamŋkuk yäk. 6 Upäŋkaŋ bian-inik yäput peŋpäŋ Anututä ämawebe pewän ahäŋkuŋ-ken äma bok, webe bok täŋ yepmaŋkuk. 7-8* Mebäri uterak ämatä miŋi nani yabä

* 9:36-37: Mat 10:40 * 9:38: Nam 11:27-29 * 9:39: 1Ko 12:3 * 9:40: Mat 12:30; Luk 11:23 * 9:41: Mat 10:42 * 9:43: Mat 5:30 * 9:47: Mat 5:29 * 9:50: Mat 5:13; Luk 14:34; Kol 4:6 * 10:4: Lo 24:1-4; Mat 5:31 * 10:5: Stt 1:27, 5:2 * 10:7-8: Stt 2:24; Efe 5:31

kätänpäj webeni-kät epmänpäj irirän tohari gupi kubägan api tänppek yäk. Man ude pätak unita yanäpi u yarä nitek nämo. U kubägan tänpäj itkamän yäk. ⁹ Anututä kubägan topmänpäj yepmaņkuko uwä ämatä täga nämo yäpmäj danineņ yäk.

¹⁰ Ude yäwet paotpäņ iwaräntäkiye-kät yotken kuņkuņ. Kuņpäņ iwaräntäkiye Jesutä man yäņkuko unitäņo mebäri nadäkta iwet yabäņkuņ. ¹¹* Iwet yabäņjirä Jesutä mebäri ŋode yäwetkuk; Äma kubätä webeni yäņiwatpäņ kubä yäpeko uwä kubokäret kädet täyak ubayäņ. ¹² Ba webenitä äpi kakätänpäj kubä yäpeko uwä udegän kubokäret kädet täyak ubayäņ.

Jesutä ironironita nadäņ yämikinik täņkuk

Mat 19:13-15; Luk 18:15-17

¹³ Tänpäj ämawebetä nanakiye Jesuken yämagut yäpmäj äbuņ, Jesutä keru gupi terak pewän yäņpäņ. Yäpmäj äbäņjirä iwaräntäkiyetä yabäņ yäņkuņ. ¹⁴ Ude täņjirä Jesu koki wawäpäņ yäwetkuk; In yabä kätawä ironironi näkken äbut. Nämo yäjiwätneņ. Ämawebe ironironi ŋodewani äworeņpäņ kuņat täkaņ uwä Anututä bureni yabäņ yäwat täyak. ¹⁵* Unita näk bureni-inik täwetat; Anututä intäjukun it tämiņpäņ tabäņ täwatta ironironitä nadäk täkaņ ude nämo nadänayäņ täņo uwä nämoinik api tabäņ täwarek yäk. ¹⁶ Ude yäwetpäņ ironironi yäpmäj äbuņo u bäyaņ yämiņpäņ keru kubäkubä terak penkaņ Anututä watäni it yämikta yäņapik man yäņ yämiņkuk.

Äma tuņum mähemitä Jesuken äbuk

Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

¹⁷ Jesu akumaņ kwayäņ täņjirän äma kubätä bäräneņ päņku ahäņ imiņkuk. Ahäņ imiņpäņ gukut imäpmok tänpäj iwetkuk; Yäwoņärewani äma siwoņi, näk kädet jide u iwatpäņ irit kehäromi kaņ yäpet? ¹⁸ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata äma siwoņi yäņ näwetan? Anutu kubä ugän siwoņi yäk. ¹⁹* Gäk Anutu täņo бага man ŋode nadätan; Gäk äma kumäņ-kumäņ nämo uren, kubokäret nämo täņpen, kubota nämo täņpen, jopman nämo yäwen, äma täņyäkņatpäņ imaka kubä jop nämo yäpen, meņka nanka oraņ yämen yäk. ²⁰ Ude iweränä äma unitä kowata iwetkuk; Yäwoņärewani äma, näk kädet näwetan u kudup ironiken umunitä pen iwat yäpmäj äbätat yäk.

²¹* Ude iwerirän Jesutä kaņpäņ butewaki nadäņ imiņpäņ iwetkuk; Imaka kubägan nämo täņkun. Gäk kuņkaņ tuņumka kudup yäniņ kireņpäņ moneņ yäpmäņkaņä äma jäwärita kaņ yämi. Ude täņpayäņ täno uwä kunum gänaņ tuņum tägagämän api korewen yäk. Eruk ude täņ moreņkaņ äbä näk kaņ näwat! ²² Jesutä ude iweränkaņ moneņ tuņum päke unita bänepitä nadäņ bäräp taņi täņtäņ kuņkuk.

²³* Kuņjirän Jesutä iwaräntäkiye yabäņpäņ yäwetkuk; Tuņum ämatä Anutu gämori-ken itkaņ unitäņo kaņiwat yewa gänaņ ärokta täņburut täk täkaņ yäk. ²⁴ Yäweränä iwaräntäkiyetä man u nadänpäņä kikņutpäņ nadäwätäk täņ irirä Jesutä äneņi yäwetkuk; Nanaknaye, äma udewani Anutu täņo kaņiwat yewa gänaņ ärokta pipiri-inik täk täkaņ yäk. ²⁵ In jide nadäkaņ? Tom pähap kubä wäpi kameri u gänaņ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiņ täwek yäk. Tuņum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiņpäņ yabäņ yäwatta api täņburut täneņ yäk. ²⁶ Ude yäņjirän iwaräntäkiyetä bumta kikņutpäņ ini-tägän yäņkuņ; Wära! Anututä äma moneņ ikek bäräneņ nämo api yämagurek yäņ yäyan upäņ äma jopi nin ŋodewani jide tänpäj irit kehäromi api kaņ-ahäne? ²⁷ Ude yäwäwä Jesutä yabäņpäņ yäwetkuk; Ämatä ini-tägän täga nämo äroneņ. Upäņkaņ ämatä ini täga nämo tänaņi u kudup Anututä täga tänppek yäk.

²⁸ Man ude nadänpäņ Pitatä Jesu iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imkanin kudup mäde ut yämiņpäņ gäk gäwatkumäņo ŋo yäk. ²⁹⁻³⁰ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat. Äma kubätä näka ba näkņo Manbiņam Tägata nadänpäņ yotpärare penpäņ ba wanoriye noriye, miņiye naniye, nanakiye ba epäni kudup penpäņ näkņo epän täņ

* 10:11: Mat 5:32 * 10:15: Mat 18:3 * 10:19: Kis 20:12-17; Lo 5:16-20; Lo 24:14; Jem 5:4 * 10:21: Mat 10:38; Mak 8:34 * 10:23: Mak 4:19; 1Ti 6:17

yäpmäj kuŋarayäj täko uwä kowata Anututä imaka imaka tägagämän api imek yäk. Ude täŋpayäj täko uwä kome terak irirän Anututä yotpärare, noriye wanoriye, miŋiye nanakiye ba epäni täŋ bumbum pewän ahäj imineŋ. Täŋkaŋ kadäni pähapken irit kehäromi api kaŋ-ahäwek yäk. Upäŋkaŋ äma näwarayäj täko uwä kome terak ŋo äma ätutä komi mebäri mebäri api imineŋ. ³¹* Ude yäŋpäj yäwetkuk; Äma apiŋo wäpi biŋam ikek intäjukun itkaŋ u mäyaptä mäde käda kwäkaŋ ämawebe apiŋo äpani itkaŋ unitä wäpi biŋam ikek intäjukun api itneŋ yäj yäwetkuk.

Jesu ini kumäkta manbiŋam äneŋi yäwetkuk

Mat 20:17-19; Luk 18:31-34

³²* Eruk Jesu Jerusalem yotpärare-ken ärowayäj nadäŋpäj iwaräntäkiye yäwänkaŋ penta äroŋkuŋ. Äroŋpäj Jesu intäjukun kuŋirän iwaräntäkiye mäden iwatkaŋ nadäwätäk pähap täŋkuŋ. Täŋirä ämawebe ätu yäwatkuŋo u bumta umuntaŋkuŋ. Eruk, bian täk täŋkuko udegän Jesutä iwaräntäkiye 12 inigän yäj-yäkŋat päŋku ini terak imaka kämi api ahäj imeko unita man ŋode yäwetkuk; ³³⁻³⁴ Ket nadäwut! Nin kuŋtängän Jerusalem yotpärare api ahäne. Ahäŋpäjä Äma Bureni-inik uwä Baga man yäwoŋärewani ba bämop äma intäjukun täŋpani täŋo keru terak äroŋirän kumäkta man api topneŋ yäk. Täŋpäj äma guŋ äbotken nanik unita iniŋ kireŋirä yäjärok man iwerit, kaŋ-mägayäŋit täŋpäj pärip-päriptä utpäŋ kumäj-kumäj api utneŋ. Utpewä kumbänpäj äneŋpakaŋ edap yaräkubä täreŋirän api akwek yäk.

Jems kenta Jontä wäpi biŋam yäpmäkta nadäŋkumän

Mat 20:20-28

³⁵ Täŋpäj Sebedi täŋo nanakiyat Jems kenta Jontä Jesu päŋku iwetkumän; Ärowani, nek imaka kubäta yäŋapidayäj nadäŋpeŋ äbäkamak yäk. ³⁶ Yäwänä yäwetkuk; Jide täŋ nimän yäj nadäkamän? ³⁷ Yäwänä äma yarä unitä iwetkumän; Gäk kämi ekäni ärowani epmäget ikek täŋpäj iriri nek kubätä järapka bure käda kubätä järapka käpmäk käda wäpnek biŋam niked kaŋ itda yäk. ³⁸* Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Ek mebäri ket nämo nadäŋkaŋ yäkamän yäk. Ume jägämi näkä näŋpayäj täyat u ek udegän täga api nädeŋ? Ba ume kädap ikek äruwayäj täyat uwä ek udegän täga api ärutdeŋ? ³⁹* Ude yäwet yabäwänä yäŋkumän; E, nek ude täga api tädek yäk. Yäwänä Jesutä ŋode yäwetkuk; Bureni, ume jägämi näŋpayäj täro uwä api nädeŋ. Ba ume kädap ikek äruwayäj täro uwä api ärutdeŋ yäk. ⁴⁰ Upäŋkaŋ näk järapna kukŋi kukŋi itdayäj näwetkamän unita näkä täwetnaŋi nämo. U äma Anututä bägup u itta iwoyäwani unitägän api itneŋ yäk.

⁴¹ Jems kenta Jontä ude yäŋirän iwaräntäkiye ätutä nadäwä waŋkuŋ. ⁴²* Täŋpäkaj Jesutä iwaräntäkiye yäŋpewän äbäpäj ŋode yäwetkuk; In nadäkaŋ? Guŋ äbot täŋo intäjukun ämatä ämawebeniye ärowani täŋ yämikta gäripi nadäk täkaŋ. Ba unitäŋo äma ekäni ekänitä ämawebe epän ämaniye ude yäpmäj kuŋat täkaŋ. ⁴³⁻⁴⁴* Upäŋkaŋ inä ude nämo täneŋ yäk. Inken nanik kubätä intäjukun irayäj nadäŋpäjä eruk, kowata yäpmäkta nämo nadäŋpäj intäŋo watä epän ude täŋpeŋ kuŋarek. Intäjukun irayäj nadäŋpäjä inita nadäwän äpani täŋpänkaŋ noriye täŋo gämori-ken kuŋatpäŋ unitäŋo watä epän äma ude irek yäk. ⁴⁵* Imata, Äma Bureni-inik uwä udegän, ämawebe täŋo watä epän äma ude irekta äpuk. Uwä ämawebetä watä epän täŋ imikta nämo äpuk. Nämo! U gupi iniŋ kireŋpäj kumäŋirän ämawebe mäyap wakiken nanik ketäreŋpäj inita biŋam yäpayäj äpuk.

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägaŋkuk

Mat 20:29-34; Luk 18:35-43

⁴⁶ Kuŋtängän Jesu iwaräntäkiye-kät Jeriko yotpärare-ken ahäŋkuŋ. Ahäŋpäj u irepmitpeŋ kuŋirä mädeni-ken ämawebe mäyaptä yäwatkuŋ. Kuŋtängän kädet moräki-ken äma jäwäri dapuri tumbani kubä itkuko u wäpi Batimeus, Timeus täŋo nanaki.

* 10:31: Mat 20:16; Luk 13:30 * 10:32: Mak 8:31, 9:31 * 10:38: Mak 14:36; Luk 12:50 * 10:39: Apos 12:2;
Rev 1:9 * 10:42: Luk 22:25-26 * 10:43-44: Mat 23:11; Mak 9:35 * 10:45: 1Ti 2:5-6

Äma uwä kädet gägäni-ken itkaŋ monenŋa yänŋapiŋ ittänŋän nadänŋkuk; ⁴⁷* Jesu Nasaret nanik äbätak yän yänjirä. Ude nadänŋpäŋä gera taŋi ŋode yänŋkuk; Jesu, Devit täŋo orani, butewaki nadän nam! yäk. ⁴⁸ Ude iwerirän ämawebe mäyaptä iniŋ bitnänŋpäŋ iwetkuŋ; Kum isi. Man yäweno! Yänjirä gwäk pimiŋpäŋ ehuranigän yänŋkuk; Jesu, Devit täŋo orani, butewaki nadän nam! yäk. ⁴⁹ Yänjirän Jesutä nadänŋpäŋ uterakgän täpäneŋ itpäŋ yänŋkuk; Iwet-pewä äbän! yäk. Ude yäwänä dapuri tumbani unita gera yänŋpäŋ iwetkuŋ; Bänep täga nadänŋpäŋ aku! yäk. Jesu gäka yäyak! ⁵⁰ Eruk, ude yäwäwä tek punin nanik yänŋopmäŋ maŋpäŋ kwäpeŋ bäräneŋ akumaŋ Jesuken äbuk. ⁵¹ Ude täŋpänä Jesutä iwetkuk; Ima täŋ namän yänŋpäŋ näka gera yäyan? Ude iweränä dapuri tumbani unita yänŋkuk; O Yäwoŋärewani äma, näk dapun äneŋi ijikta nadätat yäk. ⁵²* Yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga, kuyi! Bänepkatä nadän namikinik täyan unita tägatan yäk. Iwerirän uterakgän dapun äneŋi ijiwän kwäpäŋ Jesu iwarän täŋkuk.

11

Jesu doŋki terak Jerusalem äroŋkuk

Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19

¹ Kuŋtänŋän Jerusalem yotpärare keräp taŋpäŋ pom kubä wäpi Olip u dubini-ken yotpärare täpuri yarä wäpi Betefage kenta Betani uken ahänŋkuŋ. Ahänŋpäŋä Jesutä iwaräntäki yarä intäjukun peŋ yäwetpäŋ yäwetkuk; ² Ek yotpärare udu kun yäk. Päŋku doŋki kädet moräki-ken topmäk terak itak u kawun. Doŋki uwä gubaŋi, nämo täŋbätak täwani. U kaŋpäŋ pitpäŋ yäpmän äbun. ³ Pirirän äma kubätä tabänŋpäŋ U imata yäpmänkamän? yän täweränä ŋode kaŋ iwerun; Ekänitä ŋopän epän kubä täŋpayän nadätak. U täŋpän täreŋirän äneŋi bäräneŋ pewän äbayän yän kaŋ iwerun.

⁴ Jesutä ude yäweränkaŋ äma yarä uwä kuŋpäŋ doŋki gubaŋi yot yäman kädet moräki-ken topmäk terak irirän kaŋpäŋ pitkumän. ⁵ Pirirän äma ätutä yabänŋpäŋ yänkuŋ; E, u imata yäpmänkamän? ⁶ Ude yäweräwä äma yarä unitä Jesutä man yäwetkuko udegän yäwerirän nadäwä tärewäpäŋ Doŋki u yäpmän kun! yän yäwetkuŋ. ⁷ Ude yänjirä doŋki uwä Jesuken yäpmän kuŋkumän. Yäpmän päŋku Jesuken ahän imiŋpäŋ tek punin nanik yänŋopmäŋpäŋ doŋki terak peŋkumän. Peŋjirän Jesutä äro uterak maŋitkuk. ⁸ Äro doŋki terak maŋjirirän ämawebe mäyaptä tek iniken iniken yänŋopmäŋpäŋ kädet-ken peŋjirä ätutä päya päham tokätpäŋ udegän kädet-ken peŋ wädän yäpmän kuŋkuŋ. ⁹⁻¹⁰ Ude täŋkaŋ ämawebe mäden ba intäjukun kuŋkuŋo u gera ŋode yänkuŋ; Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätak ŋonita iniŋ oretna!

Kaŋiwat epän oranin pähap Devittä täŋkuko u äneŋi ahätak unita iniŋ oretna!
Anutu ärowani kunum gänaŋ itak u iniŋ oretna!

¹¹ Eruk, ude täŋ imiŋjirä kumaŋ Jerusalem äroŋpäŋ Jesu kudupi yot gänaŋ äroŋkuk. Äroŋpäŋ imaka imaka kuduptagän yabänŋpäŋ-nadäk täŋ irirän kome bipän taŋjirän äpämaŋ iwaräntäkiye 12 u yämagut yäpmän Betani yotpärare-ken kuŋkuk.

Jesutä wama päya kubä tagwän man iwetkuk

Mat 21:18-19

¹² Eruk patkuŋo yänewänä Betani peŋpeŋ äpämaŋ kuŋjirä Jesu nakta iŋkuŋ. ¹³* Nakta iwäkaŋ ijiŋpewän kwäpäŋ wama päya kubä pähäm yabänkaŋ mujipi niked käwep yänkaŋ wäyäkŋewän waŋkuŋ. Mujipi ahäk-ahäk kadäni nämo unita pähämigän itkuk. ¹⁴* Ude kaŋpäŋ päya u ŋode iwetkuk; Ämatä gäkŋo mujipka näna yänkaŋ api täŋpä waneŋ! Man ude yänjirän iwaräntäkiye nadänkuŋ.

Jesu kudupi yot gänaŋ äroŋkuk

Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

¹⁵ Ude täŋkaŋ kumaŋ Jerusalem ahänŋpäŋä Jesutä kudupi yot gänaŋ äroŋpäŋ yabänkuk; Ämatä moneŋ ba barak imaka imaka kowat imän täjirä. Yabänŋpäŋ yäwat kireŋpäŋ

* 10:47: Mat 9:27, 15:22 * 10:52: Mak 5:34 * 11:13: Luk 13:6 * 11:14: Mak 11:20

bukäni imaka, däpmän äreyän tänpän kuṅ yämiṅkuṅ. ¹⁶ Ude tänpän kudupi yot gänaṅ epän udewani äneṅi täneṅtawä yänpän yäniṅ bitnäṅkuk. ¹⁷ Tänpänjä ämawebe ṅode yäwetpän yäwoṅäreṅkuk; Anutu täṅo man kubä ṅode kudän täwani; Yotna uwä ämawebe äbori äboritä näkken yäṅapik man yäkta api irek. *Ais 56:7*
Upänkaṅ intä ṅode täṅirä kubo äma täṅo käbop irit bägup ude äworetak yäk. *Jer 7:11*

¹⁸* Tänpäkaṅ bämop äma ba Baga man yäwoṅärewani äma Jesutä ude täṅkuko unitäṅo manbiṅam nadänpän ṅode yänpän-nadäṅkuṅ; Jesu u jide tänpän utpena kaṅ paorek? Ämawebe päke u Jesu täṅo manta gäripi nadäk täṅkuṅo unita Jesuta umuntaṅpän man ude yänpän-nadäṅkuṅ.

¹⁹ Tänpäkaṅ kome bipänä Jesu iwaräntäkiye-kät Jerusalem peṅpeṅ kuṅkuṅ.

Jide tänpän yäṅapik man täṅo bureni yäpne?

Mat 21:20-22

²⁰* Eruk kuṅtängän patkuṅo yäṅewänä akumaṅ kuṅpänjä wama päya Jesutä tagwän man iwetkuko uwä kaṅkuṅ; Pähämi kujari kuduptagän kubit taṅ tewä äpukopän kaṅkuṅ. ²¹ Kaṅpän Jesutä wama päya man iwetkuko Pitatä u juku piṅpän yäṅkuk; Ärowani, päya ukeṅonita ka! Tagwän man iwetkuno ukeṅo kubit taṅkuko itak ṅo yäk.

²² Yäṅirän Jesutä ṅode yäwetkuk; Nadäwut! In Anutu nadäṅ imikinik tänpän kuṅat täkot! ²³* Näk bureni täwetat. Äma kubätä bänep yarä nämo peṅkaṅ bureni-inik api ahäwek yäṅ nadänpän Pom udu akumaṅ gwägu gänaṅ tubäpeṅpän äpmo! yäṅ iwereko uwä bureni ahäwek.

²⁴* Unita ṅode täwetat; In imaka u ba u unita Anutu-ken yäṅapinayän täṅo uwä imaka u yäpmänkamän ubayän nadäkinik ude tänpäwä bureni api ahän tamed. ²⁵* Unita Anutu-ken yäṅapik man yänayän nadänpänjä äma kubä täṅo momi yäpmän kuṅatpänjä kaṅ pek täṅput! Ude täṅirä Nanjin kunum gänaṅ naniktä udegän intäṅo momi api peṅ tamed. [²⁶ Upänkaṅ in äma täṅo momi yäpmän kuṅaräwä Nanjin kunum gänaṅ naniktä udegän intäṅo momi pen api yäpmän kuṅarek yäṅ yäwetkuk.]

Jesu netätä iweränpän epäni täk täyak?

Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

²⁷ Eruk man yäṅ paotpän Jesu iwaräntäkiye-kät äneṅi Jerusalem kuṅkuṅ. Pänku ahänpän Jesu kudupi yotken äroṅpän kuṅarirän bämop äma, Baga man yäwoṅärewani äma ba Juda nanik täṅo ekäni ekäni ätutä ahän imiṅpän iwetkuṅ; ²⁸ Ai! Gäk imaka täk täyan ṅo netätä gäwerirän täk täyan? ²⁹ Ude iweräwä Jesutä kowata ṅode yäwetkuk; Näk man kubägän-inik täwet yabäwa näwerirä näkä udegän netä näwerän imaka täk täyat u kowata täwerayän. ³⁰ Eruk, Jontä ume ärut yämiṅkuko u netä iweränkaṅ ume ärut yämiṅkuk? Anututä iweränkaṅ täṅkuk ba ini nadänpän täṅkuk? Unita yäwä nadäwa!

³¹ Ude yäweränä äma äbot unita jide yäne yäṅ nadänpän ini-tägän yänpän-nadäk täṅkuṅ; Nin Anututä iwerän täṅkuk yäṅ yänawä Jesutä ṅode niwerayän; A! Upän imata mani nämo nadäṅkuṅ? yäṅ niwerayän yäk. ³² Täṅ, Jon uwä ini nadänpän täṅkuk yäṅ yänawä ämawebe man bumta niwetnayän. (Uwä ämawebeta umuntaṅkuṅ. Ämawebetä Jonta Anutu täṅo manbiṅam yäṅahäwani äma kubä yäṅ nadäṅkuṅo unita.)

³³ Nadäṅ-bäräp yarä niked ude tänpän Jesu iwetkuṅ; Nin nämo nadäkamän yäk. Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, ude yäkaṅ unita näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäṅo mebäri nämo täwerayän.

12

Wain epän täṅo watä äma waki

Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

¹* Jesutä ude yänpän yäput peṅpän man wärani ṅode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain epän täṅ moreṅpän yewa täṅ-äyänjurek. Tänpän wain mujipi

* 11:18: Mak 14:1 * 11:20: Mak 11:14 * 11:23: Mat 17:20 * 11:24: Mat 7:7 * 11:25: Mat 5:23; Mat 6:14-15 * 12:1: Ais 5:1-2

yey yawatpäj umeni yäpmäkta komeni täñkañ watä ämata yot kubä täñ imek. Ude täñ moreñpäj wain epän u watäni itta äma ätu yepmañkañ kome ban kubäken kwek. ² Kwekopäj mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp tañirän mujipi ätu inita ketpäj yäpmäj imiñ äbäkta epän ämani kubä iwerän kwek. ³ Kuñirän wain epän watä äma unitä äma u kañpäjä utpäj iwät kireñpewä äneñi ketäj kwek. ⁴ Täñpäj wain epän mähemitä nadäñpäj äneñi epän ämani kubä iwerän kwek. Iwerän kuñirän iñitkañ gwäki däpmäj kărăpmitpäj waki täñ imineñ. ⁵ Ude täñirä äneñi kubä iwerän kukgän täñpek. Iwerän kuñirän kumäj-kumäj utneñ. Täñirä wain epän mähemitä pen kubäkubä yäwerän kuñirä ätu uwä däpmäjpäñ yepmañpä kuneñ, ätu uwä kumäj-kumäj däpmäk täneñ.

⁶* Eruk, yepmañpän kuñ moreñtäko iniken nanaki-inik unitägän iränä upäj iwerän kwek. Näkñaken nanakna ñonitä kwänä orañ imiñpäj mani api buramineñ yäk. ⁷ Eruk, nanaki-iniktä kwänä wain epän täño watä äma unitä nanaki-inik u kañpäjä yäñpäj-nadäk ñode täneñ; Unitä epän ño mähemi api täñpek yäk. Unita uritna epän ño ninta biñam kañ täñpän! yäj yäneñ. ⁸* Ude yäñpäj iñitpäj kumäj-kumäj utpäj gupi wain epän gägäni käda mañpä kuneñ.

⁹ Jesutä man wärani ude yäñpäj ñode yäwetkuk; Epän mähemitä watä äma u kowata jide api täñ yämek? Ñode api täñpek; Kuñpäjä wain epän watä it täñkuño u däpmäj moreñpäjä watä äma kodaki yepmañpek yäk. ¹⁰ Anutu täño man ñode kudän täwani u nämo daniñpäj nadäk täkañ?

Äma yot täñpanitä bek kubä kawä wawäpäj peñkuño unitä bek bämopi ude itak.

¹¹ Anututä ude täñpewän ahäñirän kañpäj gäripi pähap nadäkamäj yäk. *Sam 118:22,23*

¹² Jesutä ude yäñirän Juda täño intäjukun ämatä nadäñkuñ; Jesu ninta yäñpäj man wärani u yäyak. Ude nadäñpäj iñitnayäj täñkuño upäjkañ ämawebetä Jesuta gäripi nadäk täñkuño unita umuntañpäj Jesu kakätäñpeñ kuñkuñ.

Ämatä Jesu takis moneña iwet yabäñkuñ

Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³* Kuñpäj Parisi ämakät äma Herot täño äbotken nanik ätu Jesu täño mani nadäkta yäwerä kuñkuñ. Jesutä man goret yäwän nadäñkañ uterak kañ iñitna yäñkañ kuñkuñ.

¹⁴ Ude nadäñpäj Jesu kañ-ahäñpäj bänep ärik-ärik man ñode iwetkuñ; Yäwoñärewani äma, nin gäkño mebäri nadäkamäj. Gäk jopman nämo yäk täyan. Ämata nadäwätäk nämo täñpäj man bureñigän yäk täyan. Gäk äma ärowani äpani nämo yäpmäj daniñpäj kuduptagän Anutu täño kädet siwoñigän niwetpäj niwoñärek tak täyan. Unita niweri nadäna; Nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneñ imikta nintäño бага mantä yäjiwät täyak ba nämo? ¹⁵ Imik takäna ba imik tänero? Ude iwerirä Jesutä jopman täño mebäri nadäwän tärewäpäj yäwetkuk; In imata jopman näkñatkañ? Eruk moneñ kubä yäpmäj päbä namä käwa. ¹⁶ Yäweränä moneñ kubä imiñkuñ. Imiñirä kañpäj yäwetkuk; Moneñ ño terak netä täño iñami dapun ba wäpitä itak? Ude yäwerirän yäñkuñ; Rom gapman täño intäjukun äma Sisa unitäñotä itak yäk. ¹⁷* Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ñode nadäwut; In imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kañ imut. Täñ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kañ imut yäk. Ude yäwänkañ kikñutpäj nadäwätäk pähap täñkuñ.

Kumbani-ken nanik akukakuk täño man

Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

¹⁸* Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuñ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yäj nadäk täñkuñonik.) Äbäñpäj ñode iwetkuñ; ¹⁹* Yäwoñärewani äma, Mosestä ninta man kudän ñode täñ nimiñkuk; Äma kubätä webe yäpmäjpäñ komenita yeri kubä nämo bäyañkañ kumäjirän monänitä webeni kajat yäpmäjpäñ tuänita biñam yeri bäyañ imek yäj yäñkuk. ²⁰⁻²² Täñpäkañ

* 12:6: Mat 3:17 * 12:8: Hib 13:12 * 12:13: Mak 3:6 * 12:17: Rom 13:7 * 12:18: Apos 23:8 * 12:19: Lo 25:5

bianä ini buap 7 itkujowä tuätä webe kubä yäpmanpäñ yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Täñjirän monänitä webe ugänpäñ yäpuk. Yäpmanpäñ udegän yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Kumänjirän gwekitä webe ugänpäñ korenpäñ udegän yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Kumänjirän awänitä webe kajat ini ugänpäñ yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpäñ yäpmanpäñ yeri kubä nämo peñkañ kumän-tagän kumbuñ. Äpiyetä kumänjirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. ²³ Eruk kumbanitä akukakuk kadäni pähapken webe uwä netäta biñam api täñpek? yäj iwetkuñ.

²⁴ Ude iwerirä Jesutä yäwetkuk; In nadäk-nadäk goret nadäkañ u mebäri ñodeta; In Anutu täño man kudän täwani ba Anutu täño kehäromita guñ takinik täk täkañ unita yäk. ²⁵ Ittängän kumbani-ken naniktä akuñpäñ ämawebe u nädapi nämo api täneñ yäk. Añero kunum gänañ itkañ uwä webe yäpmäk-yäpmäk nämo täk täkañ ude ämawebe jop api itneñ yäk. ²⁶ * Kumbani-ken nanik akukakukta yäkañ unita täwera nadäwut; Mosestä man bian kudän täñkuko uterak ñode nämo daniñpäñ nadäk täkañ ba? Mosestä päya terak mebet täñjirän kañkañ u dubini-ken kuñjirän Anututä iwetkuk; Näk Anutu, Abraham, Aisak, Jekop unitä naniñ orerani yäj iwetkuk. ²⁷ Anututä ude iwetkuko unita ñode nadäwut; Anutu u äma kodak irani täño Anutu, kumbani täño nämo. Ämatä kumänpäñ paot-inik täk täkañ yäj nadäk täkañ u goret-inik nadäk täkañ! yäk.

Baga man intäjukun-inik täño man

Mat 22:34-40; Luk 10:25-28

²⁸ * Täñpäñ Baga man yäwoñärewni äma kubätä äbänpäñ Jesu-kät Satyusi äma ukät man yänpäñ-nadäk täñ itkuño u nadänjuk. Jesutä Satyusi man kowata tägagän yäwet irirän nadänpäñä Jesu iwet yabänjuk; A, baga man jidetä intäjukun-inik täyak? ²⁹ * Ude yäwänä Jesutä ñode iwetkuk; Baga man intäjukun itak uwä ñode; Juda ämawebe juku peñpäñ nadäkot! Ekäni Anutunin u Ekäni bureni kubägän. ³⁰ Unita Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäkka kumän-tagän Anutu-ken pewen yäk. ³¹ * E kubä ñode; Gäkñata nadäk täyan udegän notkayeta nadäj yämen. Baga man kubätä yarä ño nämoinik yärepmitak yäk. ³² Ude yänjirän Parisi äma unitä yänjuk; Yäwoñärewni äma, gäk yänjiri nadäwa siwoñi täyak yäk. Bureni yäyan. Anutu u Ekäni bureni kubägän, u udewni kubä nämo itak yäk. ³³ * U bänepka nadäk-nadäkka ba kehäromika kudup imen ba gäkñata nadäk täyan udegän notkapakta bänep iron täñ imeno unitä Anutu iniñ oretta äñnak-äñnak gäripi nikek mebäri mebäri yärepmit morekamän yäk. ³⁴ Ude yänjirän Jesutä nadäwän siwoñi täñjirän iwetkuk; Gäk Anutu täño kañiwat yewa dubini-ken itan yäj gabänpäñ-nadätat yäk. Täñpäkañ kadäni uken ämatä Jesu iwet yabäk ätukät täkta umuntañpäñ peñkuñ.

Jesu ini Kristo unita yäwet yabänjuk

Mat 22:41-46; Luk 20:41-44

³⁵ Kadäni kubä Jesutä kudupi yot gänañ ämawebe yänpäñ-yäwoñäreñk täñ itkañ ñode yäwet yabänjuk; Imata Baga man yäwoñärewni ämatä Kristota Devit täño nanaki kubä, komen ämagän yäj yäk täkañ? ³⁶ Anutu täño Munapiktä nadäk-nadäk imänkañ Devittä ñode yänjuk;

Ekäni Anututä Ekänina ñode iwetkuk;

Gäk dubina-ken äbä mañjiriri wäpka biñam gamiñkañ iwankaye yäpmanpäñ gämotka-kengän api yepmañpet yäk. *Sam 110:1*

³⁷ Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yäj yänjukko unita imata Kristo u Devit täño orani jopi kubä yäj yäk täkañ? Jesutä man ude yänjirän ämawebe äbot päke u gäripi-inik nadänjuk.

³⁸ Täñpäñ äneñi ñode yänpäñ-yäwoñäreñkuk; Baga man yäwoñärewni ämata ket nadänpäñ kuñatkot! Äma uwä ämawebetä nibänpäñ biñam yäwut yäj nadänpäñ tek

* 12:26: Kis 3:2,6 * 12:28: Luk 10:25-28 * 12:29: Lo 6:4-5 * 12:31: Wkp 19:18 * 12:33: Lo 4:35; Ais 45:21; 1Sml 15:22; Hos 6:6

säkgämän karonji täñkañ ämawebe injami-kengän kuñat täkañ. ³⁹ Käbeyä yot gänañ äma ekäni täño bägup-ken mañit täkañ, intäjukun itta. Ba äñnak-äñnak tañi täktäk kadäni-ken bägup udewani-kengän intäjukun itnayän nadäk täkañ. ⁴⁰ Äma udewanitä webe kajattä yot gänañ äronpäñ tuñumi yäyomägat täkañ. Ba ämawebetä nibawut yänkañ yänpik man karonji boham yän yäpmän kuk täkañ. Ude täk täkañ unita kämi kowata bäräpi ärowani api yäpneñ yäk.

Webe kajat kubätä moneñi kudup peñkuk

Luk 21:1-4

⁴¹* Kudupi yot gänañ äronkañ Jesu moneñ pewani-ken kukñi käda itkañ yabän yäwat irirän ämawebe äbä moneñ pewä äpmok täñkuñ. Täñkañ äma tuñum ikek mäyaptä äbänpäñ moneñ pähap pewä äpmok täñkuñ. ⁴² Täñirä webe kajat jopi jäwäri kubä unitä äbä moneñ gämäni täpuri yarä pewän äpmonkumän.

⁴³* Ude täñirän Jesutä webe kajat u kañpäñ iwaräntäkiye yän-päbä yepmañpäñ yäwetkuk; Näk bureni täwetat yäk. Webe kajat jopi jäwäri ñonitä moneñ peyak uwä ätu pähaptä pekañ ño yärepmitak yäk. ⁴⁴ Ämawebe päke u moneñ bureni pat yämiñirä uken nanik yarä-gänpäñ pekañ yäk. Täñ, webe kajat ñowä ude nämo täyak. Nämo, täpuri inirako uwä kudup peñkañ jopi-inik itak yäk.

13

Kudupi yot api täñpä waney

Mat 24:1-28; Luk 21:5-24

¹ Ude täñpäñ Jesutä kudupi yot gänañ naniktä äpämañ kuñirän iwaräntäki kubätä iwetkuk; Ärowani, udu yabä! Mobä yot pähap-pähap udu säkgämän täñpani yäk. ²* Ude yäwänä Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Ket nadäkot. Yot pähap u yabängärip täkañ upänkañ mädenä api tokät mäneñ. Mobä uterak terak itkañ uwä api erän mäneñ.

³ Eruk kuñtängän Jesu iwaräntäkiye-kät pom kubä wäpi Olip uterak äronpäñ itpäñ kudupi yot ban udu irirän kañpäñ Pita, Jems, Jon, Andrutä inigän Jesu ñode iwet yabänkuñ; ⁴ Yäno ukeño jidegän api ahäwek? Ba man yäno bureni ahäwayän täñirän kudän jidewani ahänirän api käne? ⁵ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Ämatä jop yän-täkñatneñta ket nadänkañ kuñat täkot yäk. ⁶ Äma mäyaptä äbänkañ näk wäpna terak ñode api yäneñ; Näk Anutu täño iwoyawani ubayän yän api yäneñ. Ude yänirä ämawebe mäyaptä nadän yämiñpäñ api yäwarän täneñ. ⁷ Kadäni uken ämik mämä ba ämik täño manbiñam nadänkañ Wära! Kadäni täretak yän nadänkañ nämo kikñutneñ. Kudän ude ahäkta yäwani upänkañ kadäni bäräneñ-inik nämo api tärewek yäk. ⁸* Kome tañi täpuri kowat ämiwän api täneñ. Täñpäñ kadäni uken nakta jop irit imaka api ahäwek. Ba kenäj komeni komeni api kwaiwek. Kudän u uwä bäräpi bureni ahänayän täño unitäño wärani. Bureni u kämi api ahäwek yäk.

⁹* Unita in nadän täpäneñpäñ kuñat täkot. Ämatä manken tepmañit, käbeyä yotken kadätä tadäpmänjit api täneñ yäk. Ba ugän nämo. In näka yänpäñ tämagut päñku kome täño kañiwat äma ba intäjukun äma injamiken api tepmaney. Täñirä kadäni uken intä näkño man u yänahänpäñ yäwetneñta yäwani. ¹⁰ Täñpäkañ kadäni tärek-tärek nämo ahänirän intäjukunä näkño Manbiñam Täga yänahänirä ämawebe komeni komeni kañ nadawut. ¹¹* Täñpäñ tämagut päñku manken tepmanayän täñirä uken man jide yäwetnayän yänpäñ nadawätäk nämo täneñ. Nämo, kadäni uken man ahäj tamiñirä nadänpäñ ugänpäñ yäwetneñ. Man u yänayän täño u injinken man nämo. Uwä Munapiktä bänepjin-ken peñirän api yänahäneñ yäk.

¹²* Täñpäñ kadäni uken ämatä ñode api täneñ; Tuänitä monäni iwan kerik-ken peñirän kumän-kumän api utneñ. Ba naniyetä nanakiye udegän api täneñ. Ba äperiye nanaktä

* 12:41: 2Kin 12:9 * 12:43: 2Ko 8:12 * 13:2: Luk 19:44 * 13:8: Ais 19:2; 2Sto 15:6 * 13:9: Mat 10:17-20
* 13:11: Luk 12:11-12 * 13:12: Mat 10:21

miniye naniye iwan tãj yãminpãj manken yepmañirã kumãj-kumãj api dãpneñ. ¹³* Tãjpkãj nãka yãjppãj ãmawebe mãyaptã iwan api tãj tamineñ. Upãjkañ ãma kubãtã gwãk pimipãj nãkño man nãmo peñpãj yãpmãj kuñarayãj tãko uwã tarek-tarek kadãni-ken nãkñata biñam api yãpet yãk.

¹⁴* Man ño daniñpãj ket ñode nadãwã tarewut; Kãmiwã, imaka tarãki waki kubã peñawãhut ikektã nãmo itnañiken irirãn api kãneñ. Kañpãjã ãmawebe Judia komeken nanik u bãrãneñ akumañ kome ño peñpeñ banken kañ kut. ¹⁵* ãma kubãtã yot yãman irayãj tãko uwã tuñumi yãpmãkta yot gãnañ nãmo ãrowek. Nãmo, jop kañ metãjpeñ kwãn. ¹⁶ Ba ãma kubã ketem epãnken irayãj tãko uwã ãneñi ãyãñutpeñ pãñku mãnit siot ba ãmetpat tek nãmo yãpek. Nãmo, jop kañ metãjpeñ kwãn. ¹⁷* Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironji paki nïkek u bãrãpi-inik api nadãneñ! ¹⁸ Unita in Ekãniken yãñapiñirã ãmetpeñ kukkuk kadãni u mãnit kadãni-ken ahãwektawã! ¹⁹* Bureni, imaka ahãwayãj tãyak uwã umuri pãhap! Anututã pengãn kunum kenta kome pewãn ahãñkumãn-ken umunitã pãbã apiño u bãmopi-ken imaka umuri pãhap udewani kubã nãmo ahãñkuk. Ba udewanitã ãneñi nãmo api ahãwek. ²⁰ Ekãnitã kadãni u kerãpigãn nãmo dãpmãj tãkñeñkuk yãwãnãku ãma kubãtã nãmoinik itek. Upãjkañ Ekãnitã ãmawebe inita biñam iwoyãñkuko unita butewaki nadãjppãj kadãni kerãpigãn api dãpmãj tãkñewek.

²¹ Kadãni ukenã ãmatã Kristo udu ahãtak! Ba ño ahãtak! yãj tãwerirã unita nadãñirã bureni nãmo tãjpek. ²²* Imata, kadãni uken ãma mãyaptã jop manman yãj-tãkñatpãj Nãk Kristo ba profet kubã yãj api yãneñ. ãma udewanitã kudãn kudupi mebãri mebãri api tãneñ. ãmawebe Anututã inita yãpmãj daniwani unitãño bãnepi peñ awãhutna yãjkañ kãderi parãnã epãn pãhap ude api tãneñ. ²³ Tãjkañ imaka udewani nãmo ahãñirãn intãjukun tãwetat unita nadãj tãpãneñpãj kuñat tãkot!

ãma Bureni-inik ãneñi api ãbek

Mat 24:29-35; Luk 21:25-33

²⁴⁻²⁵* Imaka umuri umuri u ahãjppãj paorirãn mãdeni-ken ñode api ahãwek; Edap tãño peñyãñektã nãmo ijiñirãn, emak udegãn api bipmãj urek.

Tãjirãn, guk api tareñ mãneñ.

Ude ahãñirãn imaka kehãromi nïkek kunum gãnañ it tãkañ u wareñ api tãj moreneñ.

Ais 13:10, 34:4

²⁶ Eruk, kadãni uken ãma Bureni-inik uwã gubam terak, kehãromi pãhap ba epmãget kudãn ikek ãbãñirãn ãmawebe api kãneñ. ²⁷* Kadãni ugãn añeroniye peñ yãwet-pewãn pãñku ãmawebe inita iwoyãwani kome kukñi kukñi, umude ba unude uken nanik api yãmagutneñ.

²⁸ Jesutã ude yãjppãj ãneñi ñode yãñkuk; Man wãrani kubã wama pãya terak utpãj tãwera nadãwã tumbut. Wamatã dãtãki pirirãn kañpãj edap kadãni kerãp tãyak yãj nadãk tãkañ. ²⁹ Unita udegãn in imaka imaka api ahãneñ yãj tãwetat unitã ahãñirã yabãñpãj tarek-tarek kadãni kerãp tãyak yãj api nadãneñ. ³⁰ Nãk bureni tãwetat. ãmawebe apiño itkañ unitã kodak irirã imaka yãyat u api ahãj moreneñ. ³¹ Tãjpkãj kunum kenta kome u bok api paotdeño upãjkañ mena jinom u nãmoinik api paorek.

Kepma ba kadãni nãmo nadãkamãj

Mat 24:36-44

³² Imaka tãwetat ño ãma kubãtã kadãni uken, kepma ba bipani uken api ahãwek yãj nãmoinik nadãtak. Kunum gãnañ añero imaka nãmo nadãkañ yãk. Ba Anutu tãño Nanaki u imaka, nãmo nadãtak. Nanitã ini-tãgãn nadãtak. ³³ Kadãni nãmo nadãkañ unita bãnepjinta watãni itpãj kuñat tãkot. In imaka u kadãni udeken api ahãwek yãj nãmo nadãkañ unita. ³⁴* Kadãni uwã man wãrani kubã ñode bumik; ãma kubã kome

* 13:13: Mat 10:22; Jon 15:21 * 13:14: Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11 * 13:15: Luk 17:31 * 13:17: Luk 23:29

* 13:19: Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14 * 13:22: Lo 13:1-3; Rev 13:13 * 13:24-25: Rev 8:12 * 13:27: Mat 13:41

* 13:34: Mat 25:14

kubäken kwa yänkanjä watä ämaniye imaka tuñumi watäni itneñta epän man yäwerek. Ude yäwetpäñ yot yäma täño watä äma iwerek; Watä säkgämän kanj it yäk.

³⁵ * Unita inä udegän, watäni säkgämän itpeñ kuñatneñ. In yot täño mähemitä äneñi äbäkäbäk kadäni uwä nämo nadäkanj. Bipäda ba bipani bämop ba yäñe-yäñeta ba tamimañ-inik kadäni uken ba uken api äbek yän nämo nadäkanj. ³⁶ Bäräñek-inik äbänpäñ dämpmon parirä tabäwekta. ³⁷ Unita in ba ämawebe kudup ñode täwetat; Dapun ijinpäñ kodakgän itkot, dämpmon nämo pätnen! yäk.

14

Juda ämatä Jesu utta man topuñ

Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

¹ * Täñpäkanj kepma yarä keräp tañirän Juda täño orekirit pähap kadäni kubä wäpi Pasova ba Käräga yiskät nämo awähurani äñnak-äñnak kadäni täñkuk. Täñirän bämop äma intäjukun täñpani-kät Baga man yäwoñärewani äma ätutä Jesu käbop injtpän utna yänkanj kädetta wäyäkñeñkuñ. ² Ñode nadänkuñ; Ämawebe bumta itkanj ñonitä nadäwä täga nämo täñpäpäñ peñawäk täneñ yänpäñ unita orekirit kadäni uken tänetawä yän nadänkuñ.

Webe kubätä Jesuta iron täñ imiñkuk

Mat 26:6-13; Jon 12:1-8

³ * Täñpäkanj Jesu Betani yotpärare-ken itkuk. Itkanj Saimon, gisik paräm ikek yän iwerani unitä yotken äronpäñ ketem bok nañkumän. Ketem nañ irirän webe kubätä ume kábäñi säkgämän u gwäki tañi peñpäñ yäpanipän yäpmän äbuk. Yäpmän äbänpäñ Jesu gwäki-ken piñ ibatkuk.

⁴ Ude täñirän äma ätu itkuño unitä kanpäñ kokwawak nadänpäñ yänpäñ-nadäk ñode täñkuñ; E! Ima mebarita imaka gwäki pähap peñpäñ yäpani ñowä jop ureñ täñpän kukanj? ⁵ Ämatä ume u suwanpäñ siliwa moneñ tañi gamakanj äma jäwärita yäminañi. Ude yänpäñ webe u bumta kanj-yänkuñ.

⁶ Kanj-yän irirä Jesutä ñode yäwetkuk; Kakätäwut! yäk. Imata bäräpi imikanj? U iron inipäräk kubä täñ namitak yäk. ⁷ * Äma jäwäri inkät wari wari irirä iron täñ yämina yänpäñä kanj täñ yämut! Upänkanj näk inkät pen nämo api itne. ⁸ * Webe ño iron täñ namayän nadänpäñ ini täñ naminañi ude täyak. Näk änenayän takanj unita awañken kukta guña ume kábäñi gäripi nitek ño ärut namitak yäk. ⁹ Näk bureni täwetat. Manna biñam Täga komeni komeni yänahän yäpmän kunayän täño udegän webe ñonitä täñ namitak unitäño manbiñam bok api yänahän yäpmän kuneñ. Ude täñirä ämawebetä webe ñonita nämo api guñ täneñ yäk.

Jesu iwaräntäkiye-kät Pasova ketem nañkuñ

Mat 26:14-30; Luk 22:3-20; Jon 13:21-30

¹⁰ Täñpäkanj iwaräntäkiye 12 u bämopi-ken nanik kubä wäpi Judas Kariot unitä Jesu iwan kerä terak kanj pewa yän nadänkanj bämop äma intäjukun täñpanitä itkuñ-ken u päñku yäwetkuk. ¹¹ Ude täñirän bänep täga nadänpäñ moneñ api gamine yän iwetkuñ. Judastä u nadänpäñ päñku iwan kerä terak kanj pewa yänkanj Jesu iwaräntän yäpmän kuñatkuk.

¹² * Täñpäkanj käräga yiskät nämo awähurani täño äñnak-äñnak kadäni yäput peñkuñ. Kadäni ukengän Juda ämawebe Anututä äbekiye oraniye bian täñkentän yämiñkuko u nadäkta nädamiñi-nani kubäkubätä sipsip nanaki ini-ini dämpäk täñkuñonik. Eruk kadäni ugän Jesu iwaräntäkiyetä iwet yabänkuñ; Yot deken päñku Pasova täño imaka imaka u täñtuñum täne? ¹³ Yäwäwä Jesutä äma yarä man ñode yäwetpäñ peñ yäwet-pewän kuñkumän; Yotpärare bämopi-ken kuñirän äma kubä ume käbot ikek

* 13:35; Luk 12:38 * 14:1; Mak 11:18 * 14:3; Luk 7:37-38 * 14:7; Lo 15:11 * 14:8; Jon 19:40 * 14:12; Kis 12:6, 14:20

ukät äbä peronpänjä u kañ iwarun! ¹⁴ Iwat yäpmän kumañ äma unitä yot ärowayän takken u äronpän yot mäheми ñode kañ iwerun; Yäwoñärewani äma ñode yäyak; Bägup näwaräntäknaye-kät Pasova ketem äñnak-äñnakta de? yänkañ iwerun. ¹⁵ Ude iweränkañ yot gänañ bägup tañi punin unu ketem äñnak-äñnak täñpani tuñum ikek täwoñärewänkañ Pasova ketem täñtuñum täkon.

¹⁶ Eruk Jesutä ude yäweränä yarä uwä yotpärare-ken äronpän Jesutä yänkuko udegän kañ-ahänpän Pasova ketem täñtuñum täñkumän. ¹⁷ Eruk kome bipmäñirän Jesu iwaräntäkiye 12 ukät tuñum täñkumän-ken u kuñkuñ. ¹⁸ * Kumañ yot gänañ äro ketem nañ itkañ Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In ketem penta näkamän ño kubätä näk iwan keru terak nepmañpayän yäk. ¹⁹ Ude yänñirän nadänpänjä butewaki nadänpän ini-ini iwet yabänkuñ; Ekäni, näka yäyan? ²⁰ Ude yänñäko Jesutä yäwetkuk; In näwaräntäknaye 12 inken nanik kubä. Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ñonitä api täñpek. ²¹ Nadäkañ? Äma Bureni-inik uwä kädet yän imani udegän api iwarek. Upänkañ äma iwan keru terak nepmañpayän täyak u kowata jidewani kubä api yäpek? Uwä komi umuri kubä api yäpek yäk.

²² Eruk ketem nañ irirä Jesutä käräga kubä yäpmänkañ Anutu bänep täga man iwetkañ tokät jukutpän iwaräntäkiyeta ñode yäwetpän yämñtän kuñkuk; ño yäpmänpän nañput. ñowä näkño tohatna yäk. ²³ Ude yänpän wain ume yäpmänkañ Anutu bänep täga man iwetpän yämän kudup nañkuñ.

²⁴ * Yämän nañirä yäwetkuk; ñowä näkño nägätna. Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk täyak u täñkehärom takta nägätna piwayän täyat. Ämawebe mäyapta yänpän piwayän täyat. ²⁵ Näk bureni täwetat. Wain ume äneñi nämo nañkañ it yäpmän kuñtänñän Anutu täño kañiwat yewa gänañ äronkañ wain ume mebari kubä api nañpet. ²⁶ Ude yäweränkañ kap kubä tenpän yot u penpen kumañ Olip Pom terak äronkuñ.

Pitatä wäpna käbop api pewek yän yänkuk

Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38

²⁷ * Äronit äronit Jesutä yäwetkuk; In kuduñtagäntä nabän umuntañ api kuñtänpä kuneñ. Ude täñirä Anutu täño man kudän täwani ñode pätak u bureni ahäwayän; Näk sipsip täño watä äma urira sipsip api kuñtänpä kuneñ. *Sek 13:7*

²⁸ * Upänkañ kumbani-ken nanik äneñi akuñpän Galili komeken näkä jukun päñku api itkirewet. ²⁹ Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ätutä gäka mäde käwep api ut gamineñ upänkañ näk ude nämo api täñpet yäk. ³⁰ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni gäwera; Apiño bipani purup gera kadäni yarä nämo yänñirän gäkä kadäni yärukubä ude wäpna käbop pewayän. ³¹ * Ude yäwänä Pitatä gwäk kwainpän man kehäromigän yänkuk; Nämo! Gäk gutpän näk bok nutta yäwäwä wäpka käbop nämo api pewet yäk. Ude yäwänkañ noriyetä udegän yänkuñ.

Jesutä Getsemane päñku nani-ken yänpäñkuk

Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

³² * Kuñtänñän Getsemane epän tobätken ahänpän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; ñode irirä näk päñku yänpäñ man yäwayän yäk. ³³ Ude yänkañ ätu yepmañpän irirä Pita Jems Jon ugänpän yämaguränkañ kuñkuñ. Kuñtänñän Jesu nadäwän umuri pähap täñpäpän yänkuk; ³⁴ * Bänepna-ken butewaki nadäwätäk pähap ahän namitak unitä nurek yän nadätat. Unita in ñogän kodak itkañ nabän näwatkot yäk. ³⁵ Ude yänpen ätu nanak kuñpänjä bäräpi nadänpän kome terak mañpän äpmonpän komi nadänkuko u nanatä nadän namñirän paorän yänpän ñode yänpäñkuk; ³⁶ * O nan, gäk imaka kubä täñpayän nämo bäräp tak täyan. Unita komi bäräpi nadäwayän täyat u ketäreñ namisi. Upänkañ näkño nadäk nämo, gäkñaken nadäktä kañ ahäwän.

* 14:18: Sam 41:9 * 14:24: Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hib 9:20 * 14:27: Mak 14:50 * 14:28: Mat 28:16; Mak 16:7 * 14:31: Jon 11:16 * 14:32: Jon 18:1 * 14:34: Jon 12:27 * 14:36: Rom 8:15; Gal 4:6; Mak 10:38; Jon 6:38

³⁷ Ude yänpäj äma yarakubä unitä itkuḡ-ken äyäjutpeḡ kuḡpäj yabäwän däpmon pat itkuḡ. Däpmon parirä yabänpäj Pita iwetkuk; Saimon! Gäk imata däpmon pat itan? Gäk kadäni keräpi näkkät kodak täga nämo iren? ³⁸* Tänyabäk-ken kwitanenḡa ket nadänpäj yänpajik man yäj itkot. Bänepjintä näk näwatta pidäm täkaḡ upäḡkaḡ kehäromijin nämo yäk.

³⁹ Ude yäwetkaḡä äneḡi kuḡpäj yänpajik man yäjkuḡo udegän yäjkuḡ. ⁴⁰ Yänpajik man ude yäj paotpäḡ äbänpäj yabäḡkuḡ; Däpmonḡa yewäpäḡ pat irirä. Abä yabäwänä mäyäk taḡpäj man kubä nämo iwetkuḡ. ⁴¹ Eruk Jesu äneḡi kuḡpäj täḡkuḡo udegän täḡkaḡ äbänpäj yäwetkuk; Ai! In däpmon pen pat itkaḡ? Kadäni täretak! Äma Bureninik uwä momi äma kerä terak ärokärok kadäni keräp täyak ḡo. ⁴² Akwäpäḡ päḡku yabäḡ ahäna! Äma iwan kerä-ken nepmakta yäwani äbätak ḡo yäk.

Komi ämatä Jesu ijitkuḡ

Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12

⁴³ Jesu man ude yäjirän pengän iwaräntäkiye 12 u kubä wäpi Judas u ahäj yämiḡkuḡ. Komi äma, kadä boham ikek Judas-kät penta äbuḡ. Komi äma uwä bämop äma, Baga man yäwoḡärewni äma ba Juda täḡo ekäni ekäni ätu unitä yäwet-pewä äbuḡ.

⁴⁴ Intäjukunä Judastä man kädet ḡode yäwetkuk; Näkä päḡku äma u geḡi dara nabäḡkaḡ upäḡ kaḡ iḡirut yäk. ⁴⁵ Eruk Jesu ahäj imiḡpäj iwetkuk; Yäwoḡärewni ämana! Ude yänpäj geḡi datkuk. ⁴⁶ Eruk, ude täḡpän kaḡpäjä iḡitpäḡ kerigän topuḡ. ⁴⁷ Ude täḡjirä iwaräntäki kubätä päipi pionḡ gänaḡ nanik wädäwän kwäpäḡä bämop äma unitäḡo watä ämani kubä ura yäkḡat jukuni paiḡkuḡ.

⁴⁸ Täḡpänä Jesutä komi äma äbuḡo u yäwetkuk; Jide? Intä nabäwä näk kubo äma ämik täḡpani ude täḡpapäj kadä boham ikek nutnayäj äbäkaḡ? ⁴⁹* Näk kepmani kepmani kudupi yot gänaḡ äronḡkaḡ inkät ämawebe Anutu täḡo man täwetpäḡ täwoḡäreḡ tak täḡkut-ken ugän imata nämo nepmäḡitkuḡ? Upäḡkaḡ täga! Ude täḡ naminjirä Anutu täḡo man terak näka man kudän pätak u bureni ahäwän. ⁵⁰ Ude yäjirän iwaräntäkiye kudup kaḡ-umuntaḡ kuḡtäḡpä kuḡkuḡ.

⁵¹⁻⁵² Täḡpäkaḡä äma gubaḡi kubä tek yabuko unitä Jesu iwatkuk. Iwarirän komi ämatä iḡitnayäj täḡjirä tek yabuko u pitpäḡ peḡpeḡ moräj metäḡpeḡ kuḡkuḡ.

Jesu manken teḡkuḡ

Mat 26:57-68; Luk 22:54-71; Jon 18:13-24

⁵³ Täḡpäkaḡ Jesu imagut yäpmäj bämop äma intäjukun iranitä yotken kuḡkuḡ. Yot uken bämop äma, ba Juda täḡo ekäni ekäni ba Baga man yäwoḡärewni äma u kudup kubä-kengän ugän itkuḡ. ⁵⁴ Yäpmäj kuḡjirä Pita mädegän yäwatpäḡ yot unitäḡo yewa gänaḡ äronḡkuḡ. Äronḡpäḡä komi äma ukät bok itpäj kädäp äḡäriḡ itkuḡ. ⁵⁵ Täḡpäkaḡ Baga man yäwoḡärewni ämakät Juda täḡo äma ekäni ekäni u kuduḡtagän itpäj Jesu kumäj-kumäj utna yäjkaḡ Jesu jop ikḡatta jop manman ätuta wäyäkḡeḡkuḡ. Upäḡkaḡ Jesuken imaka goret kubä nämo kaḡpäj nadäḡkuḡ. ⁵⁶ Täḡpäkaḡ äma mäyaptä Jesu imaka wakiwaki ude tak täḡkukonik yäj jop manman ude yäjkuḡ. Jop manman mäyap ude yäjkuḡopäj man mebari inigän inigän yäjkuḡo unita man uterakgän nämo ahäjkuḡ. ⁵⁷⁻⁵⁸* Yäjtäko äma ätutä akuḡpäj jopman ḡode yäjkuḡ; Nin Jesu u man ḡode yäjirän nadäḡkumäj; Näk kudupi yot äma keritä täḡpani ḡo wärämuppäḡ kepma yarakubätagän äneḡi udewanigän äma keritä nämo täḡpani kubä api täḡpet yäk. ⁵⁹ Man yäjkuḡo u ini-ini yäjirä mebari kubägän nämo täḡkuḡ.

⁶⁰ Täḡpäkaḡ bämop äma intäjukun täḡpani unitä akuḡpäjä Jesu iwet yabäḡkuḡ; Man kowata nämo yäwerayäj? Äma päke ḡo gäka man yäkaḡ ḡo nadäwi jide täyak? ⁶¹* Yäjirän Jesutä man kubä nämo yäjkuḡ. Man nämo yäjkaḡ kum irirän intäjukun ämatä äneḡi iwet yabäkgän täḡkuḡ; Äma Anututä ämawebeniye täḡkentäḡta iwoyäwani Kristo uwä gäk? Anutu iniḡoret täkamäj unitäḡo nanaki gäk?

* 14:38: Luk 11:4 * 14:49: Luk 19:47, 21:37; Jon 18:20 * 14:57-58: Jon 2:19-21 * 14:61: Mak 15:5; Luk 23:9

⁶² Yäwänä yänjuk; Yäyan ubayän. Näk bureni täwetat. Äma Bureni-iniktä Anutu ärowani täño keru bure käda ittängän kunum gänañ gubam terak äbänjirän api kañ-yäputneñ yäk. ⁶³ Ude yänjirän eruk, intäjukun äma u nadäwän wawäpän iniken tek weñ-gäjähutpäñ yänjuk; Mangämän imata wari yäne? ⁶⁴ * Anutu yänjärok man iwetak unita in jide nadäkañ? Yäwänä kuduptagän ñode yänjuk; U kumäkta biñam täyak yäk. ⁶⁵ Ude yäwäwä äma ätutä iwit ut ibatkuñ, ätutäwä dapuri täñpipiñpäñ keru mugwäjiñpäñ utkañ iwetkuñ; Gäk profet unita äma gutak unitäño wäpi niwet! yäk. Ude täñjirä komi ämatä iñitpäñ keru pipiyänpäñ iñami dapun-ken utkuñ.

Pitatä Jesu wäpi käbop peñkuk

Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27

⁶⁶ Täñpäkañ Pita yäman umu irirän bämop äma intäjukunta irani unitäño watä webe kubä äbänpäñ kañkuk; ⁶⁷ Pita kädäp äñäriñ irirän. Kañpäñ ket täñpäñ kañ-yäpmän äronkañ-äpäc täñpäñ iwetkuk; Jesu Nasaret komeken nanik ukät kuñarani kubä gäk yäk. ⁶⁸ Yäwänä yänjuk; Gäk man jide yäyan? Yänjiri guñ täyat yäk. Ude yänpäñ yäma-ken äpmonkuk. ⁶⁹ Äpmonjirän watä webe unitä kañpäñ äma itkuño u yäwetkuk; Äma ño Jesu täño äbotken nanik yäk. ⁷⁰ Yäwänä äneñi äwo yänjuk. Eruk ätu itpäñä ämawebe itkuño unitä iwetkuñ; Nadäkamän! Gäk äbot uken nanik. Gäk Galili äma! yäk. ⁷¹ Iweräwä Pitatä yäwetkuk; Anutu wäpi terak bureni-inik täwetat! Äma wäpi yäkañ u nämoinik kak täyat! Näk jopman yäwawä Anututä kowata namän yäk.

⁷² * Ude yänjirän uterakgän puruptä gera yänjirän kadäni yarä täñjuk. Täñpäkañ Pitatä nadäwän tumbäpäñ Jesutä man ñode iwetkuko u nadänjuk; Puruptä gera yarä nämo yänjirän näka äwo kadäni yaräkubä ude api yäwen. Ude nadänkañ nadäwän ägekoräpäñ konäm bumta kotkuk.

15

Jesu Pailat keru-ken peñkuñ

Mat 27:1-2,11-26; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38

¹ * Täñpäñ tamimañ bipaniinik bämop ämakät Parisi äma ba äma ekäni ekäni u kuduptagän käbeyä täñpäñ Jesu utta tawañ peñkuñ. Ude täñkañ eruk, Jesu keru pädat täñpäñ yäpmän päñku Pailat keru terak teñkuñ. ² Teñjirä Pailattä Jesu iwet yabänjuk; Gäk Juda täño äma ärowani ba? Yäwänä yänjuk; Yäyan uba yäk. ³ Täñkañ bämop äma intäjukun täñpani Jesuta yänpäñ-kañiwat man mäyap yänjuk. ⁴ Ude yänjirä Pailattä Jesu äneñi iwetkuk; Äma päke ñonitä gäka man mäyap yänjirä imata kowata nämo yäyan? ⁵ * Ude iweränä Jesu kowata nämo yänjuk. Kowata nämo yänkañ man kum irirän Pailattä nadäwätäk täñ jänjuk.

⁶ Täñpäkañ Pasova Orekirit Kadäni udeken Pailattä kädet ñode täk täñjukonik; Juda ämawebetä komi yotken irani kubäta nadänpäñ Pailat iwerirä nadän yämiñpäñ äma u yäniñ kireñpewän kuk täñjukonik. ⁷ Kadäni ugän äma kubä wäpi Barabas u noriye ätukät komi yotken itkuñ. Äma uwä Rom gapmanta kokwawak nadänpäñ ämik pewä ahäwäpäñ äma kubä kumän-kumän utkuño unita gapmantä komi yotken yepmañkuñ. ⁸ Täñpäkañ Juda ämawebetä Pasova Orekirit Kadäni ätuken täk täñjuk udegän täñpäñ yän nadänpäñ päbä Pailattä yäma-ken käbeyä täñpäñ itkuñ. ⁹ Irirä Pailattä yäwet yabänjuk; Juda äma intäño intäjukun äma ño pitpäñ tewa kwän? ¹⁰ (Man ude yäwetkuko uwä Pailattä ñode nadänpäñ yäwetkuk; Juda äma ekäni ekänitä Jesuta kokwawak nadänkuño unita Jesu näkken pewä äbuk yän nadänjuk.)

¹¹ * Täñpäkañ Pailattä Jesu tewa kwän yän yänjuk upänkañ bämop äma unitäwä ämawebe päke u peñ yäwet-yäwet täntäko yänjuk; Barabaspän tewi äbän nimän! ¹² Ude yänjirä Pailattä äneñi yäwet yabänjuk; Yäkañ unita Juda täño Intäjukun Äma yän iwet täkañ ñowä jide täñ imet? ¹³ Yäwänä äma päke unitä gera pähap ñode

* 14:64: Jon 19:7 * 14:72: Mak 14:30 * 15:1: Luk 22:66 * 15:5: Ais 53:7; Mak 14:61 * 15:11: Apos 3:13-14

yänkuḡ; Päya kwakäp terak kaḡ kumbän! ¹⁴ Yäwäwä yäwetkuk; Waki kubä jide täḡkukta? Ude yäweränkaḡ ehutpäḡ gera kehäromigän yänpäḡ iwetkuḡ; Päya kwakäp terak kaḡ kumbän! ¹⁵ Ude yäwäkaḡ ämawebe bänepi yäpmän äpäkta Pailattä Barabas jop tewän äpämaḡ kuḡirän Jesu kadätä päripmäḡpäḡ päya kwakäp terak utpewä kumäkta komi ämata yämän yäpmän kuḡkuḡ.

Jesu yänärok man iwetkuḡ

Mat 27:27-31; Jon 19:2-3

¹⁶ Yäninḡ kirewänpäḡ Pailat täḡo komi ämatä Jesu yot gänaḡ nanik yäpmän äpämaḡ päḡku yot mäde käda komi äma täḡo yewa gänaḡ äronpäḡ noriye ätuta gera yänpewä äbuḡ. ¹⁷ Yänpewä äbäkaḡ tek gwagäri intäjukun ämatä täk täkaḡ udewani täḡ iminḡpäḡä intäjukun täḡo gwäpäta gupmom yenpäḡ kedonḡ täḡpäḡ gwäki-ken ähäät iminḡkuḡ. ¹⁸ Ude täḡpäḡ sära man iwetpäḡ yänkuḡ; Juda täḡo intäjukun äma, ganiḡ oretkamänḡ! yäk. ¹⁹ Täḡpäḡ pärip-päriptä gwäki-ken urit iwit uwaḡ ibarit täk täḡkuḡ. Täḡpäḡ gukut imäpmok täḡ iminḡpäḡ jop ininḡ oretkamänḡ yänkaḡ täḡkuḡ. ²⁰ Täḡirek-irek ude täḡ iminḡ paotpäḡä intäjukun äma täḡo tek yänopmäḡ iminḡpäḡ tek iniken upän äneḡi täḡ iminḡkuḡ. Ude täḡ iminḡpäḡ, eruk päya kwakäp terak utnayänḡ imagut yäpmänḡ kuḡkuḡ.

Jesu päya kwakäp terak utkuḡ

Mat 27:32-34; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

²¹ * Eruk, yänikḡat yäpmänḡ kuḡpäḡä äma kubä wäpi Saimon u epäniken naniktä äbätängän äbä peronḡkuḡ. Uwä Sairini komeken nanik, Aleksada kenta Rufus unitäḡo nani. Äbä peronḡpäḡä peḡ iwet-pewä Jesu täḡo päya kwakäp buramiwänkaḡ penta kuḡkuḡ. ²² Kuḡtängänḡ kome kubä wäpi Golgota, u ninin man terak gwäki kokäp, u ahänḡkuḡ. ²³ Ahänḡpäḡä eruk Jesuta wain umekät päya umumi kubä ukät awähutpäḡ Jesu gupi kwitawän yänpäḡ iminḡkuḡ. Imäwä bitnäḡkuk. ²⁴ * Täḡirä komi ämatä teki yänopmäḡ iminḡpäḡ päya kwakäp terak utkuḡ. Päya kwakäp terak utpäḡä Jesu täḡo teki yäpmäkta komi ämatä närepmiräk gärepmiräk täḡkuḡ.

²⁵ Täḡpäḡ 9'kirok täḡirän utkuḡ. ²⁶ Täḡpäkaḡ Jesu gwäki-ken punin käda man kudän ḡode kudän täḡkuḡ;

ḡOWÄ JESU, JUDA ÄMAWEBE TÄḡO
INTÄJUKUN ÄMA.

²⁷ Täḡpäkaḡ kubo äma yarä, kubä kukḡi kubä kukḡi yepmaḡpäḡ bok däpuḡ. [²⁸ * Ude täḡirä Anutu täḡo man ḡode kudän täwanitä bureni ahänḡkuk; Kawä äma waki täḡpani täḡkuk.] ²⁹⁻³⁰ * Täḡpäkaḡ ämawebe kuḡkaḡ äbäk täḡkuḡo unitä yänärok man iwetpäḡ ketsiwoḡ täḡpäḡ yänkuḡ; A! Gäk ḡonitä kudupi yot wärämuppäḡ kepma yaräkubäta äneḡi api täḡpet yän yänkuno udegän gupka täḡkentänpäḡ päya kwakäp terak naniktä äpiwä!

³¹ Ude yänirä bämop äma ba Baga man yäwoḡärewni äma unitä udegän täḡ-ireḡpäḡ näwetgäwet täḡpäḡ yänkuḡ; Äma ḡowä äma ätu täga täḡkentänḡ yämik täḡkukopänḡ ini gupi täḡkentäkta täḡpän wakaḡ yäk. ³² ḡowä Anutu täḡo iwoyäwani Kristo, Isrel täḡo Intäjukun Äma itak u täḡpäwä päya kwakäp terak naniktä äpäḡirän kaḡkaḡ nadäkinik täḡ iminawä! yän yänkuḡ. Täḡpäkaḡ äma yarä däpmänpäḡ kukḡi kukḡi yepmaḡkuḡo unitä udegän yänärok iwetkumän.

Jesu kumbuk

Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

³³ * Täḡpäḡ kome kepma bämopi-inik uken kome dapuri kumbuk. Kumänirän kome kudup bipmäḡ utpäḡ patpäḡ it yäpmänḡ kuḡirän 3'kirok täḡkuk. ³⁴ * Täḡpäḡ 3'kirok ude täḡirän Jesutä iniken man terak gera taḡi ḡode yänḡkuk; Elai, Elai, lema sabaktani? U ninin man terak Anutuna, Anutuna imata nepmaḡtan? ³⁵ Ude yänirän äma kaḡ itkuḡo

* 15:21: Rom 16:13 * 15:24: Sam 22:18 * 15:28: Ais 53:12 * 15:29-30: Sam 22:7; Sam 109:25; Mak 14:58
* 15:33: Amo 8:9 * 15:34: Sam 22:1

unitä nadänpäj yänku; Nadawut! Elajata gera yäyak yäk. ³⁶ * Yänjirän nadänpäj äma kubätä bäräne; pärku imaka kubä bima yabut bumik yäpmpäj wain ume jägämi gäna; yäputpäj jikon terak pädat tänpäj Jesuta iminjpä; noriye yäwetkuk; Pewut! Jop itpä; këna. Elajata bureni päbä ketärewayän käwep yäk.

³⁷ Ude tänjirä Jesu äne; gera tä; yänpä; kumbuk.

³⁸ Kumänjirän kudupi yot gäna; tek tä; bagata pewä wädawani u punin ununitä kome; umu ini wewän täre;ku. ³⁹ Tänpäj Jesutä kumänjirän komi äma tä; watä äma unitä dubini-ken itka; kawän inide kubä tänpäpä; yänkuk; Bureni-inik, äma ;owä Anutu tä; Nanaki!

⁴⁰ * Tänpäka; webe ätu ban itka; Jesu kumänjirän ka;ku. Ukät nanik ätu tä; wäpi ;ode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria, Jems guba; kenta Joses tä; mi; u, ba Salome ukät penta itku. ⁴¹ Webe u kudu;tagän Galili komeken naniktä Jesu iwarän tänpäj watä epän tä; iminj yäpma; äbäk tä;kuonik. Tä;ka; ugän nämo, webe ätu Jesu-kät Jerusalem yotpä;re-ken penta äronku; u imaka, äbä itpä; ka;ku.

Jesu äne;ku

Mat 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

⁴²⁻⁴³ Sabat keräp tänjirän eruk bipäda Juda tä; äma ekäni kubä wäpi Josep u äbuk. U kome; Arimatea. Uwä Anututä intä;jukun itka; yabä; yawat piäni kwawak ahänjirän kakta itsämäntä; ku;at tä;kuonik. Eruk, äma unitä Pailat-ken umunkät nämo, bätakigän ku;pä; Jesu tä; gupi awa; gäna; äneka iwet yabä;ku. ⁴⁴ Tänjirän Pailattä yänkuk; Wa! Imata bäräne; kumäntak yä; nadänpäj komi äma tä; intä;jukun äma yänpewän äbänä iwet yabä;ku; Jesu bureni kumak? ⁴⁵ Äma unitä bureni kumak yä; yäwänä Joseptä Jesu gupi äneka nadä; iminjku. ⁴⁶ Nadä; iminjirän Joseptä pärku tek paki suwa;pä; Jesu tä; gupi päya kwakäp terak nanik ketäre; päpä tek yäpuko unitä uwäk tä;ku. Ude tänpäj mobä awa; kodaki kubä äma kumbani pekta bi;am äne;pani u gäna; pe;ku. Pe;pä; mobä kubä pimi; iwat-pewän pä;ku mobä awa; meni uwä yäput pipi;ku. ⁴⁷ Äne;irän Maria Makdala komeken nanik ukät wahupi Maria Joses tä; mi; , yarä u ka;ku;än.

16

Jesutä äne; aku;ku unitä; manbi;am

Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10

¹ Tänpäka; Juda tä; Sabat täre;irän Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria Jems tä; mi; ba webe kubä wäpi Salome unitä Jesu tä; gupi ärut imikta gaka; mebäri mebäri käbä; tägatäga u suwa;pä; tu;um tä;ka; itku. ² Eruk Sande tamima; kome ket nämo yäne;irän tu;um uke; yäpma; Jesu tä; gupi pe;ku-ken uken ku;ku. ³⁻⁴ Ku;it ku;it yänpä;-nadäk ;ode täntä; ku;ku; Mobä, awa; meni tä;pipiwani u netätä yäpma; kewe; nimayä;? Ude yänpä; dapun tänpäj ka;ku; Mobä pähap uwä yäpma; kewe;ku; mobä awa; meni tumänjirän. ⁵ Eruk ude ka;ka; äronpä; ka;ku; Äma guba; kubä tek paki nitek awa; käwuri bure käda ma;it irirän. Ka;pä; umunta;pä; bumta kwai;ku.

⁶ Kwai;irä yäwetkuk; Umuntäne;. In Jesu Nasaret nanik päya kwakäp terak utku; uke; kënayä; äbäka;? U ;o nämo itak yäk. Akuma; kuk! Patpat bägupigän ;o kawut! ⁷ * Unita in pä;ku Pita ba iwaräntä;kiye ätu bi;am ;ode yäwerut; Jesu uwä Galili komeken intä;jukun it kirewayä; kuk. U pä;ku kawut, täwetkuko ude. ⁸ Ude yäweränka; webe yaräku; uwä umun pähap tä;ka; awa;ken naniktä metä;pe; kwai;tä; ku;ku. Bumta umunta;ku; unita imaka ka;ku; u ämawebe nämo yäwettä; ku;ku.

Jesu noriye wanoriye ahä; yämi;ku

Mat 28:9-10; Jon 20:11-18

* 15:36: Sam 69:21 * 15:40: Luk 8:2-3 * 16:7: Mat 26:32; Mak 14:28

[⁹ * Jesu uwä Sande tamimaŋ kumbani-ken naniktä akumaŋ päŋku Maria Makdala nanik, bian mäjo 7tä magäarani Jesutä ini yäwat kireŋ imiŋkuko u ahäŋ imiŋkuk. ¹⁰⁻¹¹ * Ahäŋ imiŋirän webe uwä päŋku äma Jesu-kät kuŋarani konäm butewaki täŋ irirä yabäŋpäŋ Jesu u nämo kumbuk, kodak irirän kat yäŋ yäweränkaŋ nadäwä bureni nämo täŋkuk.

¹²⁻¹³ Eruk kadäni kubä äma yarä yotpärare peŋpeŋ kädet miŋin kuŋirän Jesutä gupi inigän kubä äworeŋkaŋ ahäŋ yämiŋkuk. Ahäŋ yämänkaŋ äma yarä unitä äyänjutpeŋ päŋku noriye ätu yäweränkaŋ udegän nadäwä bureni nämo täŋkuk.

¹⁴ * Eruk, u punin terak iwaräntäkiye 11 u yot kubäken ketem naŋ irirä ahäŋ yämiŋpäŋ ŋode yäwetpäŋ yabäŋ yäŋkuk; Imata nadäkinikjin nämo itkaŋ? Ba imata notjiye ätu kodak irira nabäŋpäŋ biŋam täwetkuŋo u nadäwä bureni nämo täkaŋ? ¹⁵ * Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; In komeni komeni kuŋkaŋ ämawebe it yäpmäŋ kukaŋ udegän Manbiŋam Täga u kaŋ yäwettäŋ kut. ¹⁶ * Äma kubätä näk nadäŋ namikinik täŋpäŋ näk wäpna terak ume ärurayäŋ täko uwä Anututa biŋam api täŋpek. Täŋ, äma kubätä nadäŋ namikinik nämo täŋpayäŋ täko uwä Anututä geŋita biŋam api tewek. ¹⁷ * Ämawebe nadäŋ namikinik täŋpäŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ unita kehäromi yämiŋira näk wäpna terak kudän ŋode api täneŋ; Mäjo api yäwat kireneŋ, ba man kotäk kudupi kudupi terak api yäneŋ, ¹⁸ * ba gämok keritä api yepmäŋitneŋ, ba ume waki naŋirä unitä nämo api däpek, ba äma käyäm ikek keritä gupi-ken iŋirirä api täganenŋ.

Jesu kunum gänaŋ äroŋkuk

Luk 24:50-53; Apos 1:9-11

¹⁹ * Eruk Ekäni Jesutä man ude yäwet moreŋpäŋ irirän Anututä imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk. Äroŋkuko uken Anutu kerä bure käda itkukotä itak. ²⁰ * Äroŋirän iwaräntäkiye komeni komeni kuŋ moreŋpäŋ mani biŋam yänahäŋ yäpmäŋ kuŋkuŋ. Täŋirä Ekänitä bämopi-ken itpäŋ epäni täkta täŋkentäŋ yämiŋit mani biŋam u täŋkehärom takta kudän kudupi ämawebeniye-ken pewän ahäŋkuŋ.]

* 16:9: Luk 8:2 * 16:10-11: Mat 28:10 * 16:14: 1Ko 15:5 * 16:15: Apos 1:8 * 16:16: Apos 2:38 * 16:17: Apos 2:4; Apos 8:7, 10:46 * 16:18: Luk 10:19; Apos 28:3-6 * 16:19: Apos 2:33-34 * 16:20: Apos 14:3; Hib 2:3-4

Luk Luktä guṅ äbot ämawebeta yänjpän Jesu täño manbiṅam ṅo kudän täṅkuk

Luk imata manbiṅam ṅo kudän täṅkuk?

¹* Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ṅo gäwera nadä; Äma mäyaptä imaka imaka Anututä nin bämopnin-ken pewän ahänkuṅo unitäño manbiṅam kudän täkta piäni taṅi täṅ yäpmän äbuṅ. ²* Imaka bian ahänjirä ini dapuritä kaṅpän nadänkuṅo u ba apiṅo ahän yäpmän abäkaṅ ugänpän kudän täṅkuṅ. Äma uwä Anutu täño manbiṅam yänjahäk-ahäk piä täṅkaṅ manbiṅam ṅowä nimiṅkuṅ. ³⁻⁴ Täṅpäkaṅ näk imaka, kadäni käronji manbiṅam ṅo yäput pektä päṅku tärek-tärek u kuduṅtagänta ket nadäwa yänkaṅ yänjabäk piä täṅ yäpmän abut. Unita äma ärowanina Tiofilus, gäkä manbiṅam gäwerani u bureni-inik yän nadäkta imaka imaka ahänkuṅo unitäño manbiṅam siwoṅi kudän täṅpän gäkken pewa ärekta nadäk peṅkut. Eruk manbiṅam uwä ṅode;

Aṅero kubätä Sekaraia ahän imiṅkuk

⁵* Herottä Judia kome täño intäjukun äma itkuk-ken uken bämop äma kubä itkuk, u wäpi Sekaraia. Äma uwä bämop äma biani wäpi Abiya unitä äbotken nanik. Täṅpäkaṅ webeni Elisabet imaka, bämop äma äbot kubäken nanik. ⁶ Täṅkaṅ yanäpi yarä uwä Anutu inamiken siwoṅi kuṅat täṅkumänonik. Täṅkaṅ Anutu täño бага man ba jukuman kuduṅtagän iwat moreṅpän waki kubä nämo täk täṅkumänonik. ⁷ Upänkaṅ nanakiye nämo. Elisabet äruṅ it yäpmän äbänkä tägawani webe pähap täṅkumän.

⁸ Täṅpäkaṅ kadäni kubä, Sekaraia täño äbottä Anutu inamiken bämop äma piä täkta kadäni ahänkuk. ⁹* U bämop ämatä täk täṅkuṅo ude piä yäpmän daniṅpän Sekaraiatä kudupi eṅi gänaṅ Anutu inamiken gupe käbänji nitek ijiṅ imikta ahänkuk.

¹⁰ Eruk, gupe käbänji nitek ijik-ijik kadäni ahänjirän ämawebe mäyaptä äbänkaṅ kudupi eṅi yämän umu itkaṅ Anutu-ken yänapik man yän itkuṅ. ¹¹ Yänapik man yän irirä kudupi eṅi gänaṅ Sekaraia gupe käbänji nitek ijiṅ ittänṅän kaṅkuk; Ekäni täño aṅero kubätä gupe käbänji nitek ijiwani täño käwuri bure kada ahänpän irirän. ¹² Kaṅkaṅ kikṅutpän bumta umunṅaṅkuk. ¹³ Ude täṅpänä aṅero unitä iwetkuk; Sekaraia, gäk umuntäweno. Anutu gäkṅo yänapik man nadän gamitak yäk. Unita webeka Elisabet uwä nanak ämani kubä api bäyawek. Bäyawänkaṅ wäpi Jon yän, kaṅ iwet. ¹⁴ Täṅpän nanak unita bänep täga nadänpän oretoret api täṅpen. Ba unitä ahänjirän ämawebe mäyaptä bänep täga nadänpän oretoret udegän api täneṅ yäk.

¹⁵* Imata, nanaka unitä tägaṅpän Ekäni inamiken wäpi biṅam ikek api irek. Täṅkaṅ wain ume ba täṅguṅguṅ ume ätu nämoinik api nak täṅpek. Täṅkaṅ ahäwayän täyak-ken unitä it yäpmän ärowayän täkken Kudupi Munapiktä uwäktän imiṅjirän api irek. ¹⁶ Täṅpäkaṅ unitä Isrel ämawebe Anutu mäde ut imiṅkuṅo u mäyap bänepi yäpmän sukureṅpän yepmaṅpän Anutu Ekänini-ken äneṅi api kuneṅ. ¹⁷* Bureni, kuṅatkuṅari ba kehäromini Profet Elaijatä täṅpen kuṅatkuko udegän api täk täṅpek. Ekänita intäjukun kuṅkaṅ nädanani täño kokwawak yäpän-siwoṅ tawäpän yepmaṅit, ba äma man bitnäc täk täkaṅ unitäño bänepi yäpmän sukureṅpän yepmaṅpän äma siwoṅi täño kädet kurongän api iwat täneṅ. Ude täṅpayän täko uwä Ekänita watä piä täṅ imikta ämawebe äbot ket utpän yepmak täṅtän api kwek yäk.

¹⁸* Eruk, aṅerotä man ude iweränä, Sekaraiatä kowata ṅode iwetkuk; Man yäyan u jide täṅpän bureni yän nadäwet? Näk tägawani-inik ṅo, ba webena imaka, webe pähap

* 1:1: Apos 1:1 * 1:2: Jon 15:27 * 1:5: 1Sto 24:10 * 1:9: Kis 30:7 * 1:15: Nam 6:3 * 1:17: Mal 3:1, 4:5-6; Mat 17:11-13 * 1:18: Stt 18:11

no! ¹⁹* Ude yäwänä aŋerotä iwetkuk; Näk wäpna Gebriel, Anutu iŋamiken it täyat unita jopman nämo gäweret yäk. Nämo, manbiŋam täga no gäwetta Anututä ini naniŋ kireŋpewän äbätat. ²⁰* Gäk nadätan? Näkno man nämo nadäŋ namitan unita meka bäräp tawäpäŋ man kum api iren. Ude täŋkaŋ it yäpmäŋ kuŋiri manbiŋam gäwetat noŋitä ahäwänkaŋ man äneŋi api yäwen. Manbiŋam yäyat nowä kadäni yäŋ imani-ken uken bureni api ahäwek yäk.

²¹ Täŋpäkaŋ ämawebe Sekaraiaa yäŋkaŋ yäman umu irä wawäwä nadäwätäk täŋpäŋ yäŋkuŋ; Kudupi eŋi gänaŋ uken imatäken kubätä ahäŋjirän Sekaraia kadäni karoŋi nowä itak? ²² Ude yäŋjirä yäman äpäŋpäŋ ämawebe man kubä nämoinik yäwetkuk. Meni bäräp tawäpäŋ man kum itkuko unita keritägän wärani täŋyäreŋkuk. Täŋpänä ämawebetä nadäŋkuŋ; Imaka kudupi kubä kudupi eŋi gänaŋ kaŋkaŋ käwep äpätak yäk.

²³ Eruk mäden, Sekaraia täŋo piä u täŋpän tärewäkaŋ komeni-ken kuŋkuk. ²⁴ Pänku irirän Elisabet nanak kok itkuk. Nanak kok itkaŋ eŋi gänaŋän it yäpmäŋ kuŋjirän komepak 5 ude täreŋkuk. ²⁵* Täŋpäkaŋ Elisabet nanak kok itat yäŋ nadäŋpäŋ yäŋkuk; Ekänitä iron u täŋ namitak! Apiŋo Ekänitä oraŋ namiŋjirän näkno mäyäkna ämawebe iŋamiken paotak yäk.

Aŋerotä Maria ahäŋ imiŋkuk

²⁶ Elisabetä nanak kok ikek it yäpmäŋ kuŋtänŋän komepak 6 täreŋjirän, eruk kadäni uken Anututä aŋero Gebriel u peŋ iwet-pewän yäpmäŋ yotpärare kubä Galili komeken wäpi Nasaret uken kuŋkuk. ²⁷* Webe gubaŋ kubä äma kubä wäpi Josep unita yäŋkaŋ iwoyäŋkuŋo webe uken kuŋkuk. Josep uwä Devittä äbotken nanik. Täŋkaŋ webe gubaŋ iwoyäŋ imiŋkuŋo u wäpiwä Maria. ²⁸ Eruk, Gabrieltä webe uken kuŋpäŋ iwetkuk; Kepma yäk. Gäk nadätan? Ekäni Anutu gäkkät itpäŋ iron täŋ gamitak. ²⁹ Ude iweränä Mariatä man u nadäŋkaŋ kikŋutpäŋ yäŋkuk; Yäke! Man kubä no jidewanipäŋ nadätat? ³⁰ Yäwänä aŋerotä iwetkuk; Maria, gäk umuntäweno! Anututä ini nadäŋ gamitak. ³¹* Nadätan? Gäk nanak kok itpäŋ nanak ämani kubä api bäyawen yäk. Bäyaŋpäŋ wäpiwä Jesu yäŋ api iweren. ³² U äma ekäni kubä ude irirän noŋe api iwetneŋ; U Anutu Ärowani Bureni unitäŋo Nanaki yäŋ api iwetneŋ. Täŋpäkaŋ Anututä intäjukun ämata api tewek, orani Devittä itkuko ude. ³³* Unitä Jekop täŋo äbotken nanik ämawebetä intäjukun äma ude tärek-täreki nämo api irek yäk. Täŋpäkaŋ yabäŋ yawat piä täŋpayäŋ täko uwä paot-paori nämo api täŋpek.

³⁴ Eruk, Mariatä u nadäŋpäŋä aŋero noŋe iwetkuk; Man yäyan u jide ude api ahäwek? Näk äpna nämo no! ³⁵* Mariatä ude yäwänä aŋero unitä iwetkuk; Kudupi Munapiktä gäkä terak äroŋjirän Anutu Ärowani Bureni-inik unitäŋo kehärominitä gäk kumän api uwäk täwek yäk. Unita nanak kudupi bäyawayäŋ täno uwä Anutu täŋo Nanaki yäŋ api iwetneŋ. ³⁶ Unita ket nadä! Notkapak Elisabet webe pähap täŋkuko upäŋkaŋ apiŋo koki itak yäk. Bian äruŋ yäŋ iwerani upäŋkaŋ apiŋo nanak kok itpäŋ it yäpmäŋ äbäŋjirän komepak 6 täretak. ³⁷* Nadätan? Anututä imaka kubä täŋpayäŋ nadäŋpäŋ uwä bureni-inik täŋpek. ³⁸ Aŋerotä man ude iweränä Mariatä yäŋkuk; Eruk, bureni! Näk Ekäni täŋo piä watä webegän. Unita imaka kubä täŋ namayäŋ nadäŋpäŋä, yäyan ude kaŋ täŋ namän. Mariatä aŋero man ude iweränkaŋ teŋpeŋ kuŋkuk.

Mariatä Elisabet käwayäŋ kuŋkuk

³⁹ Kuŋjirän Maria akumaŋ bäräŋeŋ kumaŋ Judia kome pom itkuŋ-ken yotpärare kubä uken kuŋkuk. ⁴⁰ Kumaŋ päŋku uken ahäŋkaŋ Sekaraiatä eŋi gänaŋ äroŋpänjä Elisabet iniŋ oretkuk. ⁴¹* Ude täŋjirän nanak Elisabet koki gänaŋ itkuko unitä kikŋutpäŋ wareŋ täŋkuk. Ude täŋpänkaŋä Elisabet uwä Kudupi Munapiktä uwäk täŋpäŋ itkuk. ⁴²* Täŋjirän Elisabet oretoret man terak noŋe yäŋkuk; Maria! Anututä gäka iron täŋ gamiko

* 1:19: Dan 8:16, 9:21; Hib 1:14 * 1:20: Luk 1:45 * 1:25: Stt 30:23 * 1:27: Mat 1:16,18; Luk 2:5 * 1:31: Ais 7:14; Mat 1:21-23 * 1:33: Dan 7:14; Mai 4:7 * 1:35: Mat 1:20 * 1:37: Stt 18:14 * 1:41: Luk 1:15 * 1:42: Lo 28:4

uwä webe ätu täŋo yärepmitak yäk. Ba nanak gäk kokka gänaŋ itak u imaka udegän, Anututä iron taŋi täŋ imani. ⁴³ Näk jidewani unita Ekänina täŋo miŋi gäk nabäwa yänkaŋ äbätan? ⁴⁴ Nadätan? Gäkä naniŋ oreriri nanak kokna-ken itak ŋo täga nadänpän uteragän kikäŋutpäŋ wareŋ täk! ⁴⁵* Gäk Ekäni täŋo biŋam man gäwetkuko unitä bureni api ahäwek yän nadäkinik täŋkuno unita Ekäni täŋo oretoret terak itan yäk. Elisabettä ude yänkuk.

Mariatä Ekäni wäpi iniŋ oretkuk

- ⁴⁶* Täŋpän Mariatä yänkuk;
Bänepnatä Ekäni wäpi yäpmän akutat!
- ⁴⁷ Täŋira mäjonatäwä Anutu wakiken nanik nämagurani ämana u iniŋ oretak.
- ⁴⁸* Näk piä watä webeni jopi upänkaŋ iron täŋ namiŋkuk. Apiŋo ba kämi-kämi ämawebe kuduptä ŋode api näwetneŋ; Anututä iron taŋi täŋ gamani.
- ⁴⁹ Anutu Kehäromitä imaka taŋi kubä täŋ namiŋkuko unita ude api näwetneŋ. Unita wäpi biŋam kudupi-inik itak yän yäwa!
- ⁵⁰* Näk nadätat, Anutu täŋo bänep iron pähap uwä äma mani buramiŋpäŋ gämori-kengän kuŋat täkaŋ unita biŋam.
- Ba unitäŋo nanakiye täŋo nanakiye tawaŋ uteraktä pen udegän api kwek.
- ⁵¹* Keritä piä kehäromi udegän täk täyak. Äma bänepitä inita nadäwä ärowani täŋpani u yawat kireŋpewän uken-uken kuŋtäŋpä kuk täkaŋ.
- ⁵²* Unitä intäjukun äma kehäromi täŋo wäpi biŋam ärowani u yäpmän päpä penpäŋ äma jopi äpani täŋo wäpi biŋam yäpmän akuk täyak.
- ⁵³* Täŋkaŋ äma jäwärita imaka tägatäga daiŋ yämiŋkaŋ äma tuŋum mäyap ikek uwä yawat kireŋpewän ketän kuk täkaŋ.
- ⁵⁴* Täŋpakaŋ piä ämaniye Isrel nanik u täŋkentän yämiŋ yäpmän äbuk. Täŋkuko udegän butewaki pen nadän yämik täyak.
- ⁵⁵* Ba oraniyeta ude api täŋ yämet yän yäwetkuko udegän Abrahamkät unitäŋo äboriye mäden ahän yäpmän äbuŋo unita butewaki tärek-täreki nämö nadän yämik täyak.
- ⁵⁶ Mariatä kap ude teŋkaŋ Elisabet-kät it yäpmän kuŋirän komepak yarakubä ude täreŋkuŋ. Tärewäkaŋ Maria äneŋi komeni-ken kuŋkuk.

Jon ume ärut yämani täŋo manbiŋam

- ⁵⁷ Eruk ittänngän Elisabet nanak ämani bäyaŋkuk. ⁵⁸ Bäyaŋirän mähemiyä ba noriye wanoriye ini u nanik unitä Ekänitä iron täŋ imiŋkuko biŋam u nadänpänä oretoret pähap täŋ imiŋkuŋ. ⁵⁹* Eruk kepma 8 ude täŋirän äma ekäni ekäni ätu nanak u gupi moräk madänkaŋ nani wäp Sekaraia udegän iwetna yänkaŋ äbuŋ. ⁶⁰* Äbä nani wäpi yänjirä miŋitä yänkuk; U nämö yäk. Wäpi Jon yän iwetnayän. ⁶¹ Miŋitä ude yäwänä äma päke unitä iwetkuŋ; Gäkä äbotken nanik wäp udewani kubä nämö itak yäk. ⁶² Ude yänkaŋ nanitä nanaki wäpi jide yän iwerayän yän nadänkaŋ ketwära-wära täŋireŋkuŋ.
- ⁶³ Täŋpawä Sekaraiatä kudän täŋpani täŋo tuŋumta yäwet yabänkuk. Eruk, u yäpmänpäŋä äma päke itkuŋo u iŋamiken ŋode kudän täŋkuk; ŋo wäpiwä Jon. Ude kudän täŋirän kaŋkaŋ nadäwätäk täŋkuŋ. ⁶⁴ Eruk, uteragän Sekaraia meni bäräp tawäpäŋ man kum itkuko ukeŋowä meni äneŋi pidäm taŋkuk. Ude täŋkaŋä man yänpän Anutu wäpi bumta iniŋ oretkuk. ⁶⁵ Ude täŋirän noriye wanoriye ini u nanik u kaŋkaŋ umuntaŋkuŋ. Umuntaŋkaŋ kudän mebäri mebäri ahänjirän kaŋkuŋo unitäŋo manbiŋam Judia kome täpuri täpuri kudup u pewä kuŋat moreŋkuk. ⁶⁶ Kuŋat moreŋirän ämawebe manbiŋam u nadänkuŋo u kudup bänepi-ken nadäwätäk täŋpän yänkuŋ; Kämi-kämi

* 1:45: Luk 1:20 * 1:46: 1Sml 2:1-10 * 1:48: Luk 1:25, 11:27 * 1:50: Sam 103:13,17 * 1:51: 2Sml 22:28
* 1:52: Jop 12:19, 5:11; Sam 147:6 * 1:53: 1Sml 2:5; Sam 34:10; Sam 107:9 * 1:54: Ais 41:8; Sam 98:3 * 1:55:
Mai 7:20; Stt 17:7, 18:18; Stt 22:17 * 1:59: Stt 17:12; Wkp 12:3; Luk 2:21 * 1:60: Luk 1:13

nanak uwä kädet kuroŋ jide ude api iwarek? Ekäni täŋo kehäromi ukät itkamän yän nadänpän unita man udewä yänkuŋ.

Sekaraia oretoret täjnpän kap tejkuk

⁶⁷ Täjnpäkaŋ Jon täŋo nani Sekaraia uwä Kudupi Munapiktä uwäk tawänkaŋ Anutu täŋo manbiŋam yänahänpän ŋode yänkuk;

⁶⁸ * Isrel ämawebe täŋo Ekäni Anututä nin ŋo nadän nimiŋpän wakiken nanik nimagutak. Unita wäpi yäpmän akuna!

⁶⁹ * Iniken piä watä ämani Devit, unitä äbotken nanik äma kehäromi kubä nin nimagutta pewän ahätak.

⁷⁰ Bian-inik profet jukuman yäwerän yänahäk täjkuŋo udegän ahätak.

⁷¹ * Anututä ŋode yänkehärom taŋkuk; Näk ämawebenaye iwan keriken nanikpän api yäyomägaret yäk.

Äma nadäwäwak täj yämik täkaŋ u keriken nanikpän api yäyomägaret yän yänkuk.

⁷² * Unita ini-tägän äbekniye oraniyeta butewaki nadän yämiŋpän täjkentän yämiŋkuk. Ba topmäk-topmäk kubägän bian pewän ahänkuko uterak nadän iwatpän bureni ahätak ŋo.

⁷³⁻⁷⁴ * Bian oranin pähap Abraham yänkehäromtak man iwetkuko ude apiŋo ninta täyak. Ba nintä umunkät umunkät nämo kuŋatpän iniken piä u täneta yänpän iwan keriken nanik api tämaguret yän yänkuko u täyak ŋo.

⁷⁵ * Unita yänkuko udegän, kadäni kadäni säkgämän kuŋatpänä iniken piä ugänpän iŋitpän täjnpän iŋamiken kädet siwoŋigän api kuŋatne.

⁷⁶ * Täj, nanakna, gäkä jukun kuŋkaŋ Ekäni täŋo kädet api täwireno unita gäka Anutu Ärowani Bureni-inik unitäŋo profet yän api gäwetneŋ.

⁷⁷ * Ekäni uwä ämawebeniye täŋo waki-wakini ärut täjnpän kwäpän inita biŋam yämagurayän täko unita yänpän-yäwoŋäreŋ täjtän kuŋiri api nadäneŋ.

⁷⁸ * Bureni! Anutunin, ironi pähap pätak unita ŋode api täjpek; Kunum gänaŋ täŋo peŋyänjek u api iniŋ kireŋpewän äpän nimek.

⁷⁹ * Peŋyänjek uwä ämawebe bipmän urani-ken itkaŋ kumäkta umuntaŋ itkaŋ unita api peŋyänjeŋ yämek.

Peŋyänjek unitä nintäŋo kädet kuroŋnin nipmäŋjit niwarirän bänep kwini kädet iwatpän kuŋatneta yäwani.

Jon täŋo nani Sekaraia tä man ude yäwän täreŋkuk.

⁸⁰ * Täjnpäkaŋ nanak uwä bänep nadäk-nadäk ba gupi bok tägaŋkuk. Täjkaŋ kome jopi-ken it yäpmän kuŋtängän Isrel ämawebe iŋamiken kwawak ahänpän Anutu täŋo man yänahänpän yäwet täjnkukonik.

2

Jesu nanaktä ahänkuko unitäŋo manbiŋam

Mat 18:1-25

¹ Kadäni ukengän äma kubä wäpi Sisa Ogastastä Rom täŋo intäjukun äma itkuk. Unitä ämawebe komeni komeni Rom gapmantä yabän yäwarani unita jukuman ŋode pewän yäpmän kuŋatkuk; Ämawebe päke u wäpi kuduŋtagän gapman täŋo wäp kudän tawaŋ terak api peŋ moreneŋ yäk. ² (Piä udewani bian kubä nämo täjkuŋ. Äma ekäni kubä wäpi Kwirinus u Siria komeken kaŋiwat piä täjirän yäput peŋkuŋ.) ³ Eruk, ude nadänpän ämawebe kuduŋtagän wäpi kudän täkta kome ini ahäwani-kengän kuŋ moreŋkuŋ.

* 1:68: Sam 41:13; Sam 72:18; Sam 106:48; Luk 7:16 * 1:69: Sam 18:2 * 1:71: Sam 106:10 * 1:72: Stt 17:7; Wkp 26:42; Sam 105:8-9; Sam 106:45 * 1:73-74: Stt 22:16-17; Mai 7:20 * 1:75: Tai 2:12-14 * 1:76: Ais 40:3; Mal 3:1; Mat 3:3 * 1:77: Jer 31:34 * 1:78: Ais 60:1-2 * 1:79: Ais 9:2, 58:8; Mat 4:16 * 1:80: Luk 2:40; Mat 3:1

⁴ Kuŋirä Josep uwä Galili kome Nasaret yotpärare-ken u itkukopäj peŋpej Judia kome Betlehem yotpärare uken kuŋkuk. Uwä orani Devittä yotpärare-ken kuŋkuk. ⁵* U kwayänpänä webeni biŋam yäj imani Maria u nanak kok ikek wäpi kudän bok täkta imaguränkaŋ kuŋkumän. ⁶ Kumaŋ pänku kome uken ahänpäj ittängän nanak bäyawayäj keräp taŋkuk. ⁷* Tänpäkaŋ enji äma ban naniktä pätneŋta tänpäni u tokneŋ moreŋkuŋo unita bägupta wäyäkneŋpäŋ bulimakautä eniken päro itkumän. Päro u itkaŋ nanaki tuäni bäyaŋkuk. Bäyaŋkaŋ tektä uwäk tänpäj bulimakautä ketem näjpani gäpe gänaŋ pewän patkuk.

Aŋerotä sipsip watä äma ahäj yämiŋkuŋ

⁸ Tänpäkaŋ bipani ugän yotpärare u gägäni-ken äma ätu sipsipta watäni itkuŋonik. ⁹ Irirä Ekäni täŋo aŋero kubätä ahäj yämiŋkuk. Ahäj yämiŋirän Ekäni täŋo peŋyänek ägonitä peŋ-yänenirän bumta umuntaŋkuŋ. ¹⁰ Umuntaŋirä aŋerotä yäwetkuk; E, in umuntäneŋo! Näk manbiŋam täga kubä yäpmäj abätat yäk. Manbiŋam tägagämän täwerayäj täyat ŋonitänjo bureni uwä äma kuduŋtagän täŋkentäj yämikta biŋam! Täŋkentäj yämiŋirän oretoret pähap api täneŋ yäk. ¹¹ Apiŋo edap ŋogän ämawebe paot-paotta biŋam tänpäni wädäj tädotpäj yepmakta yäwani u Devit täŋo yotpärare-ken ahätak. Uwä Anututä iwoyäwani Ekäni Kristo! ¹² Unita ket täwera nadäwut; In nanak paki tekpäj uwäk täwani bulimakau täŋo gäpe gänaŋ parirän kaŋpänä yänjirän nadänkumänjo ukeŋo u yäj kaŋ nadäwut yäk.

¹³ Yäwänkaŋä uterakgän kunum gänaŋ nanik aŋero äbot tawaŋ käroŋ ahänpäj noripak-kät ŋode yänpäj Anutu iniŋ oretkuŋ;

¹⁴* Kunum gänaŋ unu Anutu iniŋ oretna!

Kome terak ämawebe Anututä ini yabängärip täk täyak-ken bätaki pewän ahätak.

Sipsip watä ämatä Jesu nanak ahäj imiŋkuŋ

¹⁵ Aŋerotä man ude yäj paotpäj peŋpej kunum gänaŋ äroŋirä sipsip watä äma ukeŋonitä näwetgäwet tänpäj yänkuŋ; Eruk kuna! yäk. Betlehem pänku imaka kubä ahänjirän Ekänitä niwerako u käna! ¹⁶* Ude yänpäj bäräneŋ pänku Maria Josep yabäj ahänpäj nanak paki gäpe gänaŋ patkuko u imaka, kaŋkuŋ. ¹⁷ Kaŋpäj nanak unitänjo manbiŋam aŋerotä yäwerän nadänkuŋo u yäwetkuŋ. ¹⁸ Yäwerirä ämawebe itkuŋo u nadänpäj jäkjäk yambuŋ. ¹⁹* Täŋ, Mariatäwä man u nadänpäj iyap taŋpäj yäpmäj kuŋatkuk. ²⁰ Tänpäkaŋ sipsip watä ämatä imaka kaŋpäj nadäk täŋkuŋo unita Anutu iniŋ orettäj äneŋi piäni-ken kuŋkuŋ. Man aŋerotä yäwetkuko udegän kaŋkuŋo unita.

Simeontä Jesu kaŋkuk

²¹* Eruk, nanak paki u kepma 8 uken gupi moräk madänpäj wäpi Jesu yäj iwetkuŋ. Wäpi Jesu uwä, Maria nanak kok nämo irirän aŋero kubätä ahäj imiŋpäj wäpi iwetkuko u. ²²* Tänpäkaŋ Mosestä bian kädet webe nanak bäyaŋpäj ini ba nanak paki u Anutu iŋamiken kuräki itta бага man terak kudän täŋkuk. Eruk, kädet u iwatpäj Maria kenta Joseptä Jesu nanak Anututa biŋam imikta yänikŋat yäpmäj Jerusalem äroŋkumän. ²³* Ude täŋkumänjo uwä Ekäni täŋo бага man ŋode kudän täwani u iwatpäj täŋkumän; Nanakjiye intäjukun nanik u Anututa biŋam kaŋ iniŋ kirewut yäj kudän täwani. ²⁴* Ba Ekäni täŋo бага man kubä pen ŋode nadänkumän; In Anutu iŋamiken kuräki itta barak wäpi känaräm yaräpäj yäpmänpäj Anututa ijiŋ imut yäk. Ba känaräm nämo iränä barak wäpi yägu u dewani yaräpäj ijiŋ imut. Eruk, бага man unita nadänpäj Jerusalem itkaŋ udegän täŋkumän.

²⁵* Eruk kadäni uken äma kubä wäpi Simeon Jerusalem yotpärare-ken itkuk. Uwä äma siwoŋi, Anutu kadäni kadäni iniŋ orerani. Äma unitä Anututä Isrel ämawebeta täŋkentäj

* 2:5: Luk 1:27 * 2:7: Mat 1:25 * 2:14: Luk 19:38 * 2:16: Luk 2:10-12 * 2:19: Luk 2:51 * 2:21: Luk 1:31,59 * 2:22: Wkp 12:1-8 * 2:23: Kis 13:2,12,15 * 2:24: Wkp 12:8 * 2:25: Ais 40:1, 49:13

yämik-yämik kadänita itsämänpänj kuñarani. Täñjirän Munapiktä bänepi-ken itpänj man ñode iwetkuk; ²⁶ Gäk nämo kumänjiri Ekäni Kristo Anututä bian iwoyänjkuko u ahänjirän api käwen yän iwetkuk. ²⁷⁻²⁸ Täñpänj Munapiktä iwet-pewän kudupi enj gänäñ äronjkuk. Äro irirän Maria kenta Joseptä Juda täño бага man iwatpänj Jesu nanak yäpmänj äbumän. Täñjirän Simeontä nanak u kañpänj bäyañ imiñpänj Anutu ñode yänpänj iniñ oretkuk;

²⁹ Ekäni pähap! Man näwetkuno ude bureni pewi ahänj namitak unita piä ämaka näk ño nabä kätäwipänj oretoret terak kwa.

³⁰ * Apinjo dapunatä gäkken nanik ämawebe wakiken nanik yämagutta yäwani u käyat.

³¹ Äma uwä ämawebe komeni komenitä kakta pewi ahätak.

³² * Unitä ämawebe guñ äbotken nanik unita penyänjeñ yämiñjirän gäkño kädet siwoñi api kañpänj nadäneñ.

Ba uterak Juda ämawebekayetä wäp biñam api yäpneñ.

³³ Simeontä nanak ahänjkuko unita man ude yänjirän miñi nanitä nadäwätäk täñjkumän.

³⁴ * Ude täñjirän Simeontä Anutu täño wäpi terak man täga yäwetkañ Maria ñode iwetkuk; Gäk nadätan? Nanak ño terak Juda ämawebetä äbot yarä yäpmänj danikta iwoyäwani yäk. Ätutä paot-paotta biñam, ätutäwä irit kehäromita biñam yäk. Nanak ñowä Anutu täño бага ude api irek. Ämawebe mäyaptä kañjirä äpani täñjirän mäde api ut imineñ. ³⁵ Äma mäde ut iminayänj täño unitäño nadäk-nadäk waki u kwawak api pewä ahäneñ. Täñkañ komi imiñjirä gäkñawä bänepkatä jägämi-inik api nadäwen, mujuktä gupka awähurirän nadäweno ude yäk.

Webe pähap kubätä Jesu kañkuk

³⁶ Eruk, Fanuel täño äperi, Asetä äbotken nanik kubä wäpi Ana. Ana u äma yäpmänj päñ äpikät ittänj kuñtäñgän obañ 7 täreñjirän äpi kumbuk. ³⁷ * Äpitä kumänjirän webe kajat it yäpmänj kuñjirän obañ 84 täreñjkuk. Webe unitä kepma bipani kudupi yot-kengän itkañ Anutu iniñ oretta nakta jop itpänj yänjapik man yäk täñjkukonik. ³⁸ * Täñpäkañ Jesu nädamini nani kudupi enj gänäñ irirä Anatä päñku ahänj yämiñpänj Anutu bänep täga man iwetkuk. Ude täñpänj Jesu nanak unita ämawebe mäyap Anututä Jerusalem ämawebe iwan keriken nanik ketärektä itsämänj itkuño u manbiñam ñode yänjahänj päñ yäwetkuk; Äma intä itsämänj itkañ u ñobayänj!

³⁹ * Simeon kenta Anatä man ude yäwän täreñjirän Jesu miñi nani u бага man patkuko iwarän täreñjirän äyänjutpeñ Jesu nanak imagut yäpmänj Galili kome iniken yotpärare Nasaret u kuñjkumän. ⁴⁰ * Päñku u irirä Anututä nanak uwä orañ imiñjirän gupi tägañpänj säkgämän itkuk. Itkañ nadäk-nadäk tägağämän, Anutu-ken nanik inj itpänj kuñjatukuk.

Jesu ätu tägañpänjä kudupi yotken kuñkuk

⁴¹ * Täñpäkañ Jesu miñi nani Pasova orekirit täkta Jerusalem yotpärare-ken kuk täñjkumänonik. ⁴² Eruk Jesu obañ 12 ude täñjirän miñi nanitä Jesu imaguränkañ täk täñjkumäno udegän täkta Jerusalem penta kuñkuñ. ⁴³ * Päñku Pasova täñpä täreñjirän Jesu Jerusalem pen irirän miñi nani Jesu noriye-kät käwep kukañ yän nadänkañ äneñi äyänjutpeñ komeni-ken kuñjkumän. ⁴⁴ Jesu-kät penta kukamänj yän nadänkañ kepma kubä kuñarän bipuk. Kome bipmänjirän miñi nanitä Jesuta noriye päke u gänäñ wäyäkñeñtäñ kuñjatukumän. ⁴⁵ Wäyäkñewän wawäpäñ äneñi äyänjutpeñ Jerusalem kuñjkumän. ⁴⁶ Jerusalem kuñkañ wäyäkñeñtäñ kuñarirän kepma yarakubä täreñjirän kudupi enj gänäñ äronjpänj kuñjkumän. Jesu Baga man yäwoñärewani äma u bämopi-ken itkañ man yänjirä nadänjit, yäwet yabäk täñjit täñ itkukonik. ⁴⁷ Täñpänj äma ekäni ekäni kudupi enj gänäñ itkuño u Jesutä yäwet yabäk täñjkuko u ba kowata man yäwetkuko u

* 2:30: Ais 52:10; Luk 3:6; Tai 2:11 * 2:32: Ais 42:6, 49:6; Ais 52:10 * 2:34: Ais 8:14; Mat 21:42; 1Ko 1:23; 1Pi 2:8 * 2:37: 1Ti 5:5 * 2:38: Ais 52:9 * 2:39: Mat 2:23 * 2:40: Luk 1:80, 2:52 * 2:41: Kis 12:24-27; Kis 23:14-17; Lo 16:1-8 * 2:43: Kis 12:18

kaŋpän nadäkaŋ kikuŋtpän nadäwätäk täŋkuŋ. ⁴⁸ Täŋpäkaŋ Jesu ude täŋ irirän miŋi nanitä kaŋ-ahänpän udegän kikuŋtkumän. Täŋpän miŋitä iwetkuk; Nanakna, imata nämo niwatpän bäräpi nimitan? Nankakät nek gäka nadäwätäk taŋi täŋpän wäyäkŋek piä täŋ yäpmän äbäkamak ŋo yäk.

⁴⁹* Yäjirän kowata ŋode iwetkuk; Näka imata wäyäkŋekamän? Näk Nana täŋo piä täkta yäwani yän nämo nadäkamän? ⁵⁰ Ude yäwerirän miŋi nani Jesutä man yäwetkuko u mebäri nämo nadäwän täreŋkuŋ.

⁵¹* Eruk, ude täŋpän Jesu akumaŋ miŋi nani-kät penta Nasaret kuŋkuŋ. Pänku Nasaret komeken itkaŋ miŋi nani täŋo man kudup buramik täŋkuk. Upänkaŋ imaka Jesutä Jerusalem itkaŋ yänkuko ba täŋkuko unita miŋitä nadänpän iyap täŋpän yäpmän kuŋatkuk. ⁵²* Täŋpäkaŋ Jesu nadäk-nadäki bok gupi bok taŋi tägaŋkuk. Tägaŋirän Anutu ba ämawebe imaka, kaŋirä äma tägagämän täŋkuk.

3

Jontä Jesu täŋo kädet täwitkuk

Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28

¹ Täŋpän kadäni uken Rom nanik täŋo intäjukun äma wäpi Taiberius-Sisa u Rom ba kome ätu täŋo ämawebe yabän yäwat piä täŋ yäpmän kuŋirän obaŋ 15 ude täreŋkuk. Kadäni ukengän Sisa täŋo piä ämaniye Isrel kome täŋo kome täpuri täpuri ŋode yabän yäwat täŋkuŋ; Pontius-Pailattä Judia kome kaŋiwat täŋkuk. Herottä Galili kome kaŋiwat täŋkuk. Herot täŋo monäni Filiptä Ituria kenta Trakonitis kome yabän yäwat täŋkuk. Lisinias täwä Abilene kome kaŋiwat täŋkuk. ²* Täŋpän Anas kenta Kaifastä bämop äma intäjukun täŋpani ude irirän kadäni uken Jon, Sekaraia täŋo nanaki u kome jopi-ken it täŋkukonik. Uken ittän kuŋirän Anututä jukuman iwetkuk. ³* Iweränkaŋ Jontä kome Jodan ume gägäni gägäni ittän kuŋkuŋ-ken u kuŋatkaŋ manbiŋam ŋode yänahänpän yäwettän kuŋkuk; Irit kuŋat-kuŋatjin wakiwaki unita mäde ut yämiŋirä näk ume ärut tamirä Anututä wakijin peŋ tamayän yäk.

⁴ Jontä ude täŋirän man kudän ŋode, profet Aisaiatä bian kudän täŋkuko u bureni ahänkuk;

Äma kubätä kome jopi-ken päŋku itkaŋ gera ŋode api yän irek;

Ekänitä äbäkta kädet täwirut! Irit kuŋat-kuŋatjin kaŋ täŋ-siwon tawut!

⁵ Kome äpmonpani ba pom täpuri ba taŋi äneŋpän yäpä tägakot.

Kädet gwäjij ärowani ba kädet goreri u ket ut yäpmän kukot!

⁶ Ude täŋirä Anututä waki keri-ken nanik yämagut-yämagut piä täk täyak uwä ämawebe kudup api kaŋpän nadäneŋ. *Ais 40:3-5*

⁷* Täŋpäkaŋ ämawebe mäyaptä ume ärut nimän yänkaŋ Jonken äbuŋ. Äbänjirä Jontä ŋode yäwetkuk; Wa! In gämoktä äbotken nanik yäk. In bänepjin nämo sukureŋkaŋ äbäkaŋ? In Anututä intäŋo momita kokwawak nadänkaŋ tadäpayän täko unita irepmit-nayän äbäkaŋ ba? ⁸* Inä bänepjin bureni-inik sukureŋpän äma bänepi sukurewani täŋo kudän kaŋ pewä ahäwut! Nin bänepnin täga, oranin pähap Abrahamtä äbotken nanik unita Anututa biŋam itkamän yän bäräneŋ nämo nadäneŋ. Nämo, Anututä Abraham täŋo äboriye ätu ahäwut yän nadänpänä mobä jopi ŋopän täga täŋpewän ahäneŋ! ⁹* Upänkaŋ man ŋode nadäwut; Äma kubä päya mujipi pogopigän wädäwani madäkta pinigoŋ ket uritak. Unitä päya, mujipi pogopigän wädäk täkaŋ u kudup madänpän ureŋ täŋpän kädäpta biŋam api kuneŋ yäk.

¹⁰ Jontä ude yäwerän nadänpänä ämawebe itkuŋo unitä kowata ŋode iwet yabänkuŋ; Ude yäyan unita jide täne? ¹¹ Ude iwet yabäwä Jontä äneŋi ŋode yäwetkuk; Äma kubätä

* 2:49: Jon 2:16 * 2:51: Luk 2:19 * 2:52: 1Sml 2:26; Snd 3:4; Luk 1:80 * 3:2: Luk 1:80 * 3:3: Apos 13:24, 19:4 * 3:7: Mat 12:34, 23:33 * 3:8: Jon 8:33,39 * 3:9: Mat 7:19

tek yarä nitek it imänä yäpmäj daniŋpäŋ kubäwä äma teki nämota imek. Ketem imaka udegän täŋpek yäk.

¹²* Täŋpäŋ takis monerj yäpani äma ätutä Jontä ume ärut nimän yänkaŋ äbänpäŋ Jon iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, nin jide täne? ¹³ Yäwäwä yäwetkuk; Ämawebe-ken takis monerj pekta yäwani ude u irepmitpäŋ nämö yäpnerj yäk.

¹⁴ Ude yäwerirän komi äma ätutä udegän iwet yabänkuŋ; E ninä jide? Yäwäwä yäwetkuk; Ämawebe tänyäkŋatpena monerj ätukät nimut yänkaŋ nämö tänerj yäk. Ba ämawebe jopman yän-yäkŋatpäŋ manken nämö yepmanerj. Ba piä täk täkaŋ unitäŋo gwäki täpuri tamik täkaŋ unita nadäwätäk nämö tänerj. Bänerj tägagän nadäk tänerj.

¹⁵ Jontä man ude yänirän ämawebetä kikŋutpäŋ bänepi kädäp jiwäpäŋ nadäwätäk täŋpäŋ ŋode yänkuŋ; Bureni! Man yänirän nadänitna inide kubä täkaŋ yäk. ŋowä Anutu täŋo iwoyäwani Kristo käwep? ¹⁶* Ude yänirä nadänpäŋ Jontä ŋode yäwetkuk; Ude nämö! Äma kubä wäpi biŋam ikek mäden näwatak. Unitäŋo kehärominitä näkŋo kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik. U dubini-ken näk täga itnaŋi nämö. Näk ume-inikpäŋ ärut tamitat. Upänkaŋ äma mäden äbatak unitäwä Anutu täŋo Munapik ba kädäp mebetpäŋ bok api ärut tamek yäk.

¹⁷ Äma ekäni uwä ämawebe yäpmäj danik piä täkta api äbek. Yäpmäj danik piä u man wärani ŋode bumik api täŋpek; Wit mujipi-kät gupi kubä-kengän itkaŋ u yäpmäj daniŋpäŋ mujipi bureni inita eŋi kubäken peŋkaŋä gupi kädäp kumäk-kumäki nämoken api ureŋ täŋpän äpmonerj. ¹⁸ Ude yänpäŋ ämawebetä bänepi sukurekta jukuman yäwerit Manbiŋam Täga u yäwet täŋkuk.

¹⁹* Jontä ämawebe jopita man ude yäwetkaŋ intäjukun äma Herot imaka, kaŋ-yänkuk. Imata, Herot uwä monäni täŋo webeni wäpi Herodias u yomägatpäŋ webenita yäpuko unita. Ba imaka wakiwaki mäyap täk täŋkuko unita yänpäŋ kaŋ-yänkuk. ²⁰ Jontä Herot kaŋ-yänkuko unita Herottä bänepi wawäpäŋ imaka wakiinik kubä ŋode täŋkuk; Jon u yäpmänpäŋ komi eŋiken teŋkuk.

Jontä Jesu ume ärut imiŋkuk

Mat 3:13-17; Mak 1:9-11

²¹⁻²²* Jontä ämawebe ume ärut yämiŋ irirän Jesu imaka, äbänä Jontä Jesu udegän ärut imiŋkuk. Täŋirän Jesutä Nani-ken yänapiŋ irirän kunum aŋerirän Anutu täŋo Munapiktä känaräm ude päpä Jesu gwäki terak maŋitkuk. Täŋirän Anutu kunum gänarj naniktä gera ŋode yänkuk; Gäk näkŋaken bänepna gämäni-inik yäk. Gäk gabänkaŋ gäripi pähap nadäk täyat. Man ude yänkuk.

Jesu täŋo oraniye wäpi tawarj

Mat 1:1-17

²³* Täŋpäŋ Jesutä obarj 30 ude bumik täŋkaŋä yänpäŋ-yäwoŋäreŋ piäni yäput peŋpäŋ täŋkuk. Täŋirän ämawebetä Jesu uwä Josep täŋo nanaki yän nadäk täŋkuŋonik. Täŋpäräŋ Josep uwä Heli täŋo nanaki.

²⁴ Heli uwä Matat-2 täŋo nanaki.

Matat-2 uwä Livai-2 täŋo nanaki.

Livai-2 uwä Melki-2 täŋo nanaki.

Melki-2 uwä Janai täŋo nanaki.

Janai uwä Josep-2 täŋo nanaki.

²⁵ Josep-2 uwä Matatias-2 täŋo nanaki.

Matatias-2 uwä Amos täŋo nanaki.

Amos uwä Nahum täŋo nanaki.

Nahum uwä Esli täŋo nanaki.

Esli uwä Nagai täŋo nanaki.

²⁶ Nagai uwä Mat täŋo nanaki.

* 3:12: Luk 7:29 * 3:16: Apos 13:25 * 3:19: Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 * 3:21-22: Jon 1:32; Mat 17:5; Luk 9:35

* 3:23: Luk 4:22; Jon 6:42

Mat uwä Matatias-1 täño nanaki.
 Matatias-1 uwä Semen täño nanaki.
 Semen uwä Josek täño nanaki.
 Josek uwä Joda täño nanaki.
²⁷* Joda uwä Joanan täño nanaki.
 Joanan uwä Resa täño nanaki.
 Resa uwä Serubabel täño nanaki.
 Serubabel uwä Serati täño nanaki.
 Serati uwä Neri täño nanaki.
²⁸ Neri uwä Melki-1 täño nanaki.
 Melki-1 uwä Adi täño nanaki.
 Adi uwä Kosam täño nanaki.
 Kosam uwä Elmadam täño nanaki.
 Elmadam uwä Era täño nanaki.
²⁹ Era uwä Josua täño nanaki.
 Josua uwä Eliesa täño nanaki.
 Eliesa uwä Jorim täño nanaki.
 Jorim uwä Matat-1 täño nanaki.
 Matat-1 uwä Livai-1 täño nanaki.
³⁰ Livai-1 uwä Simeon täño nanaki.
 Simeon uwä Juda täño nanaki.
 Juda uwä Josep-1 täño nanaki.
 Josep-1 uwä Jonam täño nanaki.
 Jonam uwä Eliakim täño nanaki.
³¹* Eliakim uwä Melea täño nanaki.
 Melea uwä Mena täño nanaki.
 Mena uwä Matata täño nanaki.
 Matata uwä Natan täño nanaki.
 Natan uwä Devit täño nanaki.
³²* Devit uwä Jesi täño nanaki.
 Jesi uwä Obet täño nanaki.
 Obet uwä Boas täño nanaki.
 Boas uwä Salmon täño nanaki.
 Salmon uwä Nason täño nanaki.
³³* Nason uwä Aminadap täño nanaki.
 Aminadap uwä Atmin täño nanaki.
 Atmin uwä Ani täño nanaki.
 Ani uwä Ebron täño nanaki.
 Ebron uwä Peres täño nanaki.
 Peres uwä Juda täño nanaki.
³⁴ Juda uwä Jekop täño nanaki.
 Jekop uwä Aisak täño nanaki.
 Aisak uwä Abraham täño nanaki.
 Abraham uwä Tera täño nanaki.
 Tera uwä Naho täño nanaki.
³⁵ Naho uwä Seruk täño nanaki.
 Seruk uwä Reu täño nanaki.
 Reu uwä Pelek täño nanaki.
 Pelek uwä Ebe täño nanaki.

* 3:27: 1Sto 3:17,19; Esr 3:2 * 3:31: 2Sml 5:14 * 3:32: 1Sml 16:1-13; Rut 4:17-22 * 3:33: Stt 29:35

Ebe uwä Serari täño nanaki.
³⁶* Serari uwä Kainan täño nanaki.
 Kainan uwä Apaksat täño nanaki.
 Apaksat uwä Sem täño nanaki.
 Sem uwä Noa täño nanaki.
 Noa uwä Lamek täño nanaki.
³⁷ Lamek uwä Metusela täño nanaki.
 Metusela uwä Enok täño nanaki.
 Enok uwä Jaret täño nanaki.
 Jaret uwä Mahalel täño nanaki.
 Mahalel uwä Kenan täño nanaki.
³⁸* Kenan uwä Enos täño nanaki.
 Enos uwä Set täño nanaki.
 Set uwä Adam täño nanaki.
 Adam uwä Anutu täño nanaki.

4

*Satantä Jesu yäj-ikjatkuk**Mak 1:12-13; Mat 4:1-11*

¹ Jesu, Kudupi Munapiktä bänepi-ken tokneñ parirän Jodan umeken naniktä äyäjut-peñ abuk. Äbäjirän Munapik unitä yäjikjat yäpmäj päñku kome jopi-ken teñkuk. ² Uken tewänkañ Satantä täñyabäk täñ yäpmäj kuñirän kepma 40 täreñkuk. Kadäni u bämopi-ken Jesu ketem kubä nämo nañkuko unita kepma 40 ude irän täreñirän nakta bumta iñkuñ. ³ Täñirän Satantä iwetkuk; Gäk Anutu täño nanaki bureni-inik täñpawä mobä itak ño iweri ketem äworewänkañ nañ! ⁴* Yäwänä iwetkuk; Ude nämo täñpayäj yäk. Anutu täño man kudän terak man ñode pätak; Äma kubätä ketem-tagän täga nämo irek.

⁵ Jesutä ude iweränä Satantä pom käroni kubä terak yäjikjat päro komeni komeni kudup pit kubägän täñpewän Jesu iñamiken ahäjirä yabäñkuk. ⁶* Täñkañ iwetkuk; Imaka imaka kehäromi ba tuñum tägatäga nitek yabätan u näkñata biñam yäjpäñ namani unita netä kubäta imayäj nadäñpäñ täga imet yäk. ⁷ Unita gäkä näkño wäpna yäpmäj akuñpäñ naniñ oreriwä imaka päke ño kudup gäkñata biñam täga ganiñ kirewet. ⁸* Ude iweränkañ Jesutä iwetkuk; Anutu täño man kudän terak man kubä ñode pätak yäk. Ekäni Anutujin u kubägän iniñ oretneñ. Unitagän watä piä täñ imineñ. Man ude pätak.

⁹⁻¹¹ Ude iweränkañ Satantä äneñi yäjikjat yäpmäj Jerusalem kuñpäñ kudupi eñi medäp terak päro punin-inik unu teñkañ iwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani; Anututä añeroniye watä it gamikta yepmañkuko unitä api orañpäñ gepmaneñ.

Täñpakañ kuroñka ba gukutka nämo api pimiñ tädoren yäk. *Sam 91:11,12*
 Man ude pätak unita gäk Anutu täño nanaki-inik bureni täñpawä man u nadäñpäñ punin ñonitä komeñ umu tubäpe! ¹²* Ude iweränä Jesutä yäjik; Näk ude nämo täñpayäj yäk. Anutu täño manbiñam terak man kubä ñode pätak; Ekäni Anutuka mebärika kwawak pewi ahäwut yäj jop nämo peñ iweren. ¹³* Täñpakañ Satantä Jesu kädet mebäri mebäri terak täñ-ikñatpäñ teñpeñ kuñkuk. Kuñkañ äneñi täñikñatta kadäni täga kubäta itsämbuk.

*Jesu Galili komeken piä yäput peñkuk**Mat 4:1-11; Mak 1:12-13*

¹⁴ Eruk Satan Jesu kakätäñpeñ kuñirän Munapiktä kehäromi imiñirän Galili komeken kuñkuk. Täñpakañ imaka täk täñkuko u biñami Galili kome kuñat moreñkuk. ¹⁵ Täñkañ

* 3:36: Stt 11:10-26 * 3:38: Stt 4:25-5:32 * 4:4: Lo 8:3 * 4:6: Mat 28:18 * 4:8: Lo 6:13-14 * 4:12: Lo 6:16; 1Ko 10:9 * 4:13: Hib 2:18, 4:15

Jesu uwä Juda täño käbeyä eni gänaŋ äronkaŋ ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. Täŋirän nadäŋkaŋ wäpi biŋam yäŋpäŋ iniŋoret täŋkuŋ.

¹⁶ Eruk, kepma kubäta Jesu iniken komeni wäpi Nasaret u kuŋkuk. Kuŋpäŋ Sabat kadäni-ken täk täŋkuko udegän Juda täño käbeyä eni gänaŋ äronkuk. Äro ittängän manbiŋam kudän täwani daniwa yäŋkaŋ akuŋkuk. ¹⁷ Akwänä manbiŋam profet Aisaiatä kudän täwani upäŋ imäkaŋ piräreytäŋtäŋ kuŋtäŋgän man kudän täwani kubä ŋode kaŋpäŋ daniŋkuk;

¹⁸ Näk Manbiŋam Täga äma jopi jäwäri yäŋahäŋpäŋ yäwetta Anututä ini naniŋ kireŋkuk. Unita Ekäni täño Munapik näkkät itkamäk.

Äma mominitä topmäŋpäŋ yepmäŋirani u pit yämikta naniŋ kireŋkuk.

Ba dapuri tumbani dapuri yäpä tägakta naniŋ kireŋpewän äbut.

Äma komi piäken irani u yäniŋ kireŋpewa kukta naniŋ kireŋpewän äbut.

¹⁹ Ba Ekänitä ämawebeta bänep iron api täŋ yämek u kadäni yäŋahäkta naniŋ kireŋkuk. *Ais 61:1,2*

²⁰ Jesutä man ude daniŋ paotpäŋ buk ŋokeŋo äneŋi kedonŋ täŋpäŋ yämiŋkaŋ maŋitkuk. Ude täŋirän ämawebe käbeyä eni gänaŋ päke itkuŋo u Jesu-gänpäŋ kaŋ-yäputkuŋ.

²¹ Kaŋ-yäput irirä yäwetkuk; In nadäkaŋ? Manbiŋam daniŋira nadäkaŋ ŋo apiŋo iŋamjin-ken bureni ahätak ŋo!

Nasaret ämawebetä Jesu mäde ut imiŋkuŋ

Mat 13:53; Mak 6:1-6; Luk 4:15-30

²² * Jesutä man ude yäwerirän ämawebe päke itkuŋo unitä man säkgämän yäŋkuko u nadäŋpäŋ jäkjäk yamäŋpäŋ oraŋ imiŋkuŋ. Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ man ŋode yäŋkuŋ; Yäke! Man yäkyäki ba täktäki täga upäŋkaŋ ŋowä Josep täño nanaki!

²³ * Ude yäŋirä Jesutä nadäŋpäŋ kowata ŋode yäwetkuk; Ude yäkaŋ upäŋkaŋ intäño mebäri nadätat. Inä sära man ŋode api näwetneŋ; Gäk yäpätägak äma unita gäkŋa-tägän gupka täga yäpi täganenŋ. Kudän mebäri mebäri Kapeneam komeken täŋiri biŋamka nadäŋkumäŋo ude komeka kujat-ken ŋo udegän täŋiri kaŋ gabäna! Ude api näwetneŋ yäk. ²⁴ * Ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Näk bureni täwetat. Ini komeken naniktä Anutu täño biŋam yäŋahäwani äma täño manita bitnäc täkaŋ. ²⁵ * Unita ŋode bureni nadäwä tumbut; Anutu täño manbiŋam yäŋahäwani profet Elaijatä bian itkuko uken webe kajat mäyap Isrel komeken it täkaŋonik. Kadäni uken obaŋ yaräkubä komepak 6 udetä iwän kubä nämo täŋirän kome uken naniktä nakta jop-inik itkuŋ. ²⁶ * Ude itkuŋo upäŋkaŋ Anututä Elaija Isrel webe kajat täŋkentäkta nämo peŋ iwet-pewän kuŋkuk. Nämo, guŋ kome wäpi Sidon unitäŋo yotpärare kubä wäpi Sarefat uken peŋ iwet-pewän päŋku webe kajat guŋ äbot uken nanik kubä täŋkentäŋ imiŋkuk. ²⁷ * Täŋpäŋ udegän, Profet Elaijatä itkuko uken ämawebe gisik paräm ikek mäyap Isrel komeken itkuŋ. Upäŋkaŋä Anutu täño piä äma unitä Isrel komeken nanik kubä nämo yäpän tägaŋkuŋ. Nämo, u guŋ kome wäpi Siria uken nanik kubä wäpi Neman ugänpäŋ yäpän tägaŋkuŋ.

²⁸ Jesutä man ude yäŋirän äma käbeyä eni gänaŋ itkuŋo unitä nadäŋpäŋ bänepi waŋkuŋ. ²⁹ Bänepi wawäpäŋ Jesu iŋit yäpmäŋ äpämaŋ päŋku yotpärare gägäni-ken teŋkuŋ. Yotpärare u geŋi pom terak itkuko unita geŋi-ken tena äpmonpäŋ yäŋkaŋ täŋkuŋ. ³⁰ Ude täŋirä Jesu uwä täŋyäkŋatpeŋ ämawebe bämopi-ken yärepmitpeŋ kuŋkuk.

Mäjotä äma kubä magätük

Mak 1:21-28

³¹ * Ude täŋpeŋ kumaŋ Galili kome täño yotpärare kubä wäpi Kapeneam u kuŋkuk. Eruk, Sabat kadäni-ken ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋirän kaŋpäŋ nadäŋpäŋ

* 4:22: Luk 3:23; Jon 6:42 * 4:23: Mat 4:13; Jon 2:12 * 4:24: Jon 4:44 * 4:25: 1Kin 17:1,7; 1Kin 18:1 * 4:26: 1Kin 17:8-16 * 4:27: 2Kin 5:1-14 * 4:31: Luk 4:23

yänkuḡ; ³²* Yäke! Äma ḡowä man mäheḡitä ini yäyak yäk. ³³* Täḡpäkaḡ käbeyä eḡi uken äma Satan täḡo mäjo kubätä magärani kubä itkaḡ gera pähap terak ḡode yänkuḡ; ³⁴* Wa! Jesu Nasaret nanik, gäk jide täḡ nimayän äbätan? Nidäpayän äbätan ba? Gäka nadäkamän, gäk Anutu täḡo Kudupi äma u yäk.

³⁵ Yänjirän Jesutä ḡode kaḡ-yänkuḡ; Bitnä! Äma ḡo kakätänpeḡ ku! yän iwetkuk. Ude iwerirän uterakgän ämawebe iḡamiken äma u mäjo wakitä pudät maḡpän kome terak kuḡkuko upänkaḡ gupi-ken jibi kubä nämo iminḡpän kakätänpeḡ kuḡkuk.

³⁶ Ude täḡpän kaḡkaḡ ämawebe päke u kikḡutpän man näwetgäwet ḡode täḡkuḡ; Wära! Äma ḡo jidewanitä man yänjirän mäjo mani buraminḡpän metänpeḡ kukaḡ? Mani kehäromi nikek yän yänkuḡ. ³⁷ Täḡpäkaḡ Jesu täḡo biḡamitä kome u kuḡat moreḡkuk.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägaḡkuḡ

Mat 8:14-17; Mak 1:29-34

³⁸ Täḡpän Jesu käbeyä eḡi u peḡpeḡ kumaḡ Saimontä eḡiken kuḡkuk. Kuḡkuko Saimon webeni täḡo miḡi gup kädäp kädäp käyäm täḡkaḡ parirän täḡkentän imikta iwetkuḡ.

³⁹ Iwerä pänku webe u dubini-ken itpän käyäm u kaḡ-yänkuḡ. Kaḡ-yänjirän gup kädäp kädäp nadänkuḡ u paoränkaḡ akuḡpän ketem gwet yämiḡkuk.

⁴⁰ Eruk, kome bipmäjirän kome uken nanik noriye käyäm ikek yän-yäkḡat yäpmän Jesu-kengän äbuḡ. Käyäm mebäri mebäri täjirä Jesutä keru gupi terak peḡtän kuḡjirän tägaḡ moreḡkuḡ. ⁴¹* Täḡpän äma mäjotä magärani mäyap imaka, yäpän tägaḡkuḡ. Täjirän mäjo uwä ämawebe yabä-kätänkaḡ Jesu gera terak ḡode iwet täḡkuḡ; Gäka nadäkamän. Gäk Anutu täḡo Nanaki-inik yäk. Yäwäwä Jesutä yabän yänpän Mejin täḡpipiwut! yän yäwet täḡkuk. Imata, Äma ḡo Kristo ubayän yän nadänkuḡo unita ude yäwetkuk.

⁴² Eruk patkuko yänjirän kome u peḡpeḡ inigän irayän nadänpän kome äma nämo irani-ken kuḡkuk. Kuḡjirän ämawebe u nanik Jesuta wäyäkḡeḡtän kuḡtängän kaḡ-ahänpänä kome kubäken kukta iniḡ bitnäḡkuḡ. ⁴³* Ude täjirä Jesutä yäwetkuk; Ude nämo! Nana täḡo Manbiḡam Täga u kome ḡonitagän nämo. Kome ätuta bok yäk. Anututä intäjukun itkaḡ yabän yäwat piä täk täyak unitäḡo manbiḡam api yäwet täḡpet. Mebäri unitagän naniḡ kireḡkuk.

⁴⁴* Jesutä ude yänpän kome u peḡpeḡ Judia komeken nanik täḡo käbeyä eḡi gänaḡ Nani täḡo manbiḡam yänahänḡtän kuḡatkuḡ.

5

Jesu iwaräntäkiye ätu yämagutkuk

Mat 4:18-22; Mak 1:16-20

¹* Eruk kepma kubäken Jesu Galili gwägu gägäni-ken irirän ämawebe mäyap Anutu täḡo manbiḡam nadänayän äbä it gwäjiḡkuḡ. ² It gwäjiḡjirä gäpe täpuri yarä gwägu gägäni-ken irirän yabänkuḡ. Gäpe u mäheḡi gäpe terak naniktä äpämäḡ gwägu tom yäpani yäk ärutpän yäpätägaḡ itkuḡ. ³ Yäpätägaḡ irirä Jesutä gäpe u yabänpänä kumaḡ Saimon täḡo gäpe uterak äronkuḡ. Äronpän Saimon iwetkuk; Äbi yäk. Gäpe täḡpewi kome peḡpeḡ gwägu terak ätu nanak kwän yäk. Ude iweränä Saimontä gäpe täḡpewän ätu nanak kuḡjirän Jesu gäpe terak maḡitkaḡ ämawebe gwägu gägäni-ken itkuḡo u Anutu täḡo man yäwetpän yäwoḡäreḡkuk.

⁴ Eruk yäwetpän yäwoḡäreḡk täḡ paotpänä Saimon iwetkuk; Gäpe täḡpewi gwägu bämopi-ken kwän yäk. Täḡkaḡ yäk, gwägu tom yäpani u gwägu gänaḡ pewi äpmonḡpäkaḡ gwägu tom mäyap yäpayän yäk. ⁵* Ude yäwänä Saimontä ḡode iwetkuk; Yäwoḡärewani äma, nin bipani käron pipiri pähap tämäḡopän gwägu tom kubä nämo yäpmamän. Upänkaḡ gäkä yayan unita udegän täga täḡpayän yäk. ⁶ Ude yänpän Jesutä yänkuḡo

* 4:32: Mat 7:28-29; Jon 7:46 * 4:33: Mat 8:29; Luk 8:28 * 4:34: Jon 6:69 * 4:41: Mat 8:29; Mak 3:11-12
* 4:43: Luk 8:1 * 4:44: Mat 4:23 * 5:1: Mat 13:1-2; Mak 3:9-10, 4:1 * 5:5: Jon 21:3-8

udegän Saimon-kät noriye iwatpäñ tånkuñ. Tånppån gwägu tom mäyap-inik äpmonjirä yäk däkñenanji tånkuñ. ⁷ Yäk däkñenanji tånjirä wädawä wañtäko noriye gäpe kubä terak itkuño u ketwära tänyärenkuñ. Ketwära tänyärenpewä noriye ätu u äbä tånkentån yäminkuñ. Tånppåkañ gwägu tom u yäpmånppån gäpe yarä u pewä tokñeñirån gäpetä gwägu gānañ äpmodayån tånkumän. ⁸⁻⁹ Ude tånjirån äma unitä gwägu tom päke u yabånppån umun nadäwätäk pähap tånkuñ. Nadäwätäk tånppån Saimon-Pita unitä Jesu gāmori-ken gukut imäpmok tånppån yånkuñ; Ekäni! Gäk nepmañpeñ ku! Näk waki tånpani ñodewani imata gäkkät kuñatde? yäk. ¹⁰ * Yånjirån Jems kenta Jon, Saimon-kät piä bok tånpani u imaka, umun nadäwätäk tånkumän. Yarä uwä Sebedi nanakiyat.

Tånjirä Jesutä Saimon iwetkuk; Gäk umun nadäwätäk tånpeno. Gäk kämi uwä, ämawebe gwägu tom yäpmånñtan udegän api yämaguren yäk. ¹¹ * Ude iwerånkañ gäpe yarä u äneñi tånppewä gwägu gägāni-ken kuñkumän. Tånppåkañ äma gwägu tom yāpani u Jesu iwatna yånppån iniken tuñum tuñumi päke u tån-yäpäreñawākañ Jesu iwarån tånkuñ.

Jesutä äma gisik paräm ikek yāpān tāgañkuk

Mat 8:1-4; Mak 1:44-45

¹² Kadäni kubä Jesutä yotpärare kubäken pånku itkuk. Yotpärare uken äma kubä gisik paräm ikektä itkuk. Paräm unitä äma u gupi kudup yāpān wañkuñ. Eruk, äma paräm ikek unitä Jesu kañpån äbä dubini-ken kome terak yāpān äpmonppāpån patkañ butewaki man ñode iwetkuk; Ekäni, tånkentån nam yäk. Gäk tånkentån namayån nadånppånñä näk täga nepmañpi kudupi iret yån nadätat. ¹³ Ude yāwānā Jesutä iwetkuk; Täga tånkentån gamayån yäk. Paräm ño paorut! Ude yånppån keru gupi terak peñjirån uteragän paräm paorirä gupi tägawānpån säkgāmān itkuk. ¹⁴ * Ude tånppån Jesutä äma u ñode peñ iwetkuk; Gäk imaka tån gamitat ñonitånjo manbiñam äma nämo yāweren. Nämo, gäk pånku gupka bāmop äma iwoñäre yäk. Ude tånppån äneñi säkgāmān itta Moses tånjo бага man iwatpån gupe kābāñi nitek iñjiri ämawebetä paräm tägakañ yån api nadāwä täreneñ.

¹⁵ Tånppåkañ imaka tägatāga Jesutä tāk tånkuko unitånjo manbiñam yånppån-nadäk tånjirä komeni komeni kudup weñ parayån tånkuñ. Tokñewayån tånjirån ämawebetä nadånppån Jesutä man yånjirån nadäkta ba käyām ikek yāpā tägakta Jesuken äbäk tånkuñ. ¹⁶ * Kadäni kadäni ude tånjirä kadäni ätuken Jesutä ämawebe u yabån paot pånku inigån itpån nani-ken yånapiñ man yäk tånkukonik.

Kuroñi kwāyāhāneñ tånpani unitånjo manbiñam

Mat 9:1-8; Mak 2:1-12

¹⁷ Eruk kepma kubäken Jesutä ämawebe man yāwetpån yāwoñäreñ tån itkuk. Ude tån irirån Parisi äma ba Baga man yāwoñäreñwani äma, Galili komeken nanikkät Judia kome ba Jerusalem yotpärare-ken naniktä äbånppån ämawebe bāmopi-ken penta itkuñ. Ude irirä Ekäni tånjo kehāromitā Jesu tånkentån imiñjirån käyām ikekken yāpātāgak piä tånkuñ. ¹⁸⁻¹⁹ Ude tån irirån äma kubä kuroñi kwāyāhāneñ tånpani gārañ tånppån yāpmån äbuñ. Yāpmån äbāmañ Jesu dubini-ken yāpmån kunayån nadånkuño upånkañ äma mäyaptä itpipiñpewä tånppā wawāpån Jesutä itkuk-ken eñi medāp terak äronppån medāp pån-kireñkuñ. Pån-kireñppån äma kuroñi kwāyāhāneñ tånpani u yen terak pewä yāpmån äma bāmopi-ken Jesutä itkuk-ken äpmonjuk. ²⁰ * Tånjirä Jesutä kwāyāhāneñ tånpani tånjo noriye unitånjo nadākiniki yabånppån-nadånkañ äma kwāyāhāneñ tånpani u ñode iwetkuk; Notnapak, momika paotkañ yäk.

²¹ * Jesutä man ude yånjirån Baga man yāwoñäreñwani ämakät Parisi ämatä bānepi-ken ñode nadånkuñ; Wāra! Äma ño netä? U Anututa yånjārok man yāyak yäk. Momi pekpek piä u Anutu-tāgān tāk täyak. ²² Ude nadånjirä Jesutä nadäk-nadāki-ken yabånppån ñode yāwetkuk; Nadäk udeñwani imata nadākañ? ²³ Äma ño man jide iwerira bureni kwawak

* 5:10: Mat 13:47 * 5:11: Mat 19:27 * 5:14: Wkp 14:1-32 * 5:16: Mak 1:35 * 5:20: Luk 7:48 * 5:21: Luk 7:49; Ais 43:25

ahänjirän känäyän? Momika peŋ gamitat yän iweret ba Akumaŋ ku yän iweret? ²⁴ * Eruk, intä Äma Bureni-inik-ken momi peŋ yämik täŋo kehäromi itak yän nadäkta ŋode täŋira kawut. Ude yänpän äma kuroŋi kwäyähäneŋ täŋpani u iwetkuk; Näk peŋ gäwetat; Akuŋkaŋ patpat bägupka yäpmänkaŋ eŋika-ken kuyi! yäk.

²⁵ Ude iweränkaŋ uterakgän äma unitä ämawebe iŋamiken akumaŋ teki iriŋ patkuko u yäpmänkaŋ Anutu iniŋ orettän eŋini-ken kuŋkuk. ²⁶ Ude täŋjirän kaŋpän ämawebe päke itkuŋo unitä nadäwä inide kubä täŋpöpän Anutu iniŋ orepän yänkuŋ; Apiŋo imaka kudupi käkamän! yän yänkuŋ.

Jesutä Livai inikät kuŋatta imagutkuk

Mat 9:9-13; Mak 2:13-17

²⁷ Jesutä eŋi u gänaŋ naniktä äpämäŋ pänku takis moneŋ yäpani äma kubä wäpi Livai moneŋ pewani eŋiken irirän kaŋpän ŋode iwetkuk; Äbä näk näwat! ²⁸ Ude iweränä Livaitä Jesu iwaräntäkta imaka tuŋum tuŋumi kudup peŋ moreŋpän Jesu iwatkuk. ²⁹ Täŋpän Jesu iniŋ orerayän yänpän äŋnak-äŋnak pähap täŋtuŋum täŋpän ini eŋi gänaŋ yänikŋat yäpmän äronkuk. Yänikŋat yäpmän äronjirän takis moneŋ yäpani noriye mäyapkät äma ätukät penta itpän ketem naŋkuŋ. ³⁰ * Ketem naŋ irirä Parisi äma ba Baga man yäwoŋärewani noriye ätutä yabäwä täga nämo täŋpöpän Jesu täŋo iwaräntäkiye ŋode yäwetkuŋ; Ai! Imata in takis moneŋ yäpani ba äma waki täŋpani ämakät penta itpän ketem nak täkaŋ?

³¹ Man ude yänjirä Jesutä nadänpän ŋode yäwetkuk; Yäpätägak ämatä äma tägaken piä nämo täk täkaŋ. Käyäm ikek-kengän täk täkaŋ yäk. ³² Äma inita näk äma siwoŋi yän nadäk täkaŋ u yämagutta nämo äput. Ämawebe inita näk momi täŋpani yän nadäk täkaŋ unitä bänepi kaŋ sukurewut yänpän äput yäk.

Nakta jop itta Jesu iwet yabänkuŋ

Mat 9:14-17; Mak 2:18-22

³³ Jesutä man ude yänjirän iwetkuŋ; Jon täŋo iwaräntäkiye ba Parisi täŋo iwaräntäkiyetä Anutu nadän imiŋpän kadäni ätuta nakta jop it täkamän yäk. Upänkaŋ gäkŋo gäwaräntäkaye udegän nämo täk täkaŋ. Imata Anutu nämo nadän imiŋpän kadäni kadäni ketem nak-nakgän täk täkaŋ? ³⁴ * Ude yänjirä man wäroni ŋode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biŋam ikek kubäkät oretoret terak kuŋatkaŋ imata butewaki nadänpän nakta jop itneŋ? Nämo! ³⁵ Iwantä päbä äma uwä iŋit yäpmän kuŋjirä uyaku noriyyetä wäyäkŋewä wawäpän butewaki nadänpän nakta jop täga itneŋ yäk.

³⁶ Ude yänpän man wäroni terak ŋode yän kwawa taŋkuk; Jide? Äma kubätä tek wewani bipa yänkaŋ tek kodaki weŋpän tek wewani terak peŋpän bipek? Ude nämo! Ude täŋpeko uwä tek kodaki u täŋpän yäpän waneŋ yäk. Imata, tek moräk kodaki uwä tek biani udewanigän nämo. ³⁷ Täŋkaŋ udegän, äma kubätä wain täŋo umeni api täŋpanipän käbot tom gupipän täŋpani biani kubä gänaŋ nämo piwek. Nämo, wain umeni api täŋpani unitä tokŋeŋ äronpewän käbot biani u weŋjirän wain ume ba käbot u bok jop awähutneŋ yäk. ³⁸ Wain ume api täŋpanipän käbot kodaki kehäromi gänaŋ piweko uyaku täga. ³⁹ Ba äma kubätä wain ume biani naŋkaŋ kodakita gäripi nämo nadänpän yäwek; Biani uwä tägainik yäk.

6

Jesu uwä Sabat täŋo mähemi

Mat 12:1-8; Mak 2:23-28

¹ * Eruk Sabat kadäni kubäken Jesu iwaräntäkiye-kät wit piä gänaŋ kuŋatkuŋ. Kuŋattängän iwaräntäkiyyetä nakta yewäwä wit mujip yäpmänpän gupi pangupmän täŋpä kwäpän naŋkuŋ. ² * Yäpmänpän naŋjirä Parisi äma ätutä u yabänpän-nadäwä

* 5:24: Jon 5:8 * 5:30: Luk 15:1-2 * 5:34: Jon 3:29 * 6:1: Lo 23:25 * 6:2: Jon 5:10

siwoŋi nämo täŋpakaŋ yäwetkuŋ; Wa! Imata ude täkaŋ? Orekirit kadäni-ken piä ude täkaŋ uwä Moses täŋo бага man irepmitpäŋ täkaŋ yäk.

³* Ude yäwäwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpäŋ täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam nämo daniŋpäŋ nadäk täkaŋ? ⁴* Devit uwä ŋode täŋkuk; Noriye-kät Anutu täŋo eŋi gänaŋ äronpäŋ käräga kudupi yäŋ yäwani yäpmanpäŋ naŋkaŋ noriyeta imaka, yämän naŋkuŋ. Moses täŋo бага man terakä käräga uwä bämop äma-tägän nänäŋi upäŋkaŋ naŋkuŋ yäk. ⁵ Ude yäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Äma Bureni-inik uwä Sabat täŋo mäheми.

Jesutä äma kerі waki kubä yäpän tägaŋkuk

Mat 12:9-14; Mak 3:1-6

⁶ Eruk Sabat kadäni kubätawä käbeyä eŋi gänaŋ äronpäŋ Jesutä man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋ itkuk. Uken äma kubä kerі bure käda täŋguräŋ täwani unitä itkuk. ⁷* Täŋpakaŋ Baga man yäwoŋärewni ämakät Parisi äma ätukät Jesutä yäpätägak piä Sabat kadäni ŋoken täŋpek ba nämo käwep täŋpek yäŋkaŋ kaŋiwat itkuŋ. Jesutä goret täŋpänpäŋ manken tekta kädetta wäyäkŋeŋkuŋ. ⁸* Ude täŋ irirä Jesu Parisi äma ba Baga man yäwoŋärewni u nadäk-nadäki-ken yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ äma kerі täŋguräŋ täwani u iwetkuk; Gäk akuŋkaŋ ämawebe inamiken ŋo it yäk. Yäwänä udegän täŋkuk. ⁹ Täŋpänkaŋ Jesutä ämawebe päke u ŋode yäwet yabäŋkuk; In jide nadäkaŋ? Sabat kadäni-ken kädet täga tänaŋi ba kädet waki tänaŋi? Äma täŋkentäŋ yäminäŋi ba äma yäpä wanaŋi? ¹⁰ Ude yäŋpäŋ ämawebe päke u yabäŋ äyäŋutpäŋ äma kerі waki u iwetkuk; Ketka täŋ-siwonŋa! Ude iweränä udegän täŋjirän kerі täŋguräŋ täwani u tägaŋkuk.

¹¹ Ude täŋjirän kaŋpäŋ Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewni äma unitä Jesuta kokwawak pähap kubä nadäŋpäŋ ini-tägän näwetgäwet täŋpäŋ jide ude täŋ imine? yäŋ yäŋkuŋ.

Jesutä iwaräntäkiye 12 yämagutkuk

Mat 10:1-4; Mak 3:13-19

¹² Kadäni kubäken Jesu Nani Anutu-ken yäŋapik man yäwayäŋ pom kubä terak äronkuk. Äronpäŋ bipani käron päke u man yäŋpäŋ-nadäk täŋjirän kome yäŋeŋkuk. ¹³* Yäŋeŋjirän äma iwaräntäk täŋkuŋo u yäŋpabä yepmaŋkaŋ inikätkuŋatta 12 udegänpäŋ yäpman daniŋpäŋ yepmaŋkuk. Täŋkaŋ wäpi Aposoro yäŋ yäwetkuk. Aposoro u mebäri piä man yäwetpäŋ yepmaŋpä kwani. ¹⁴⁻¹⁶ Äma u yäpman daniŋkuko kubä wäpi Saimon yäŋ iwerani upäŋkaŋ Jesutä wäpi Pita yäŋ iwetkuk. Ätuwä wäpi ŋode;

Kubä Andru, Saimon täŋo noripaki.

Iniyat yarä Jems kenta Jon.

Kubä Filip. Kubäwä Batorom.

Kubä Matiyu. Kubä Tomas.

Kubä Alfias täŋo nanaki wäpi Jems.

Kubä Saimon. Saimon uwä Rom gapman, Juda äbot yabäŋ yäwatkuco unita kokwawak nadäŋpäŋ kuŋarani.

Kubä Jems täŋo nanaki Judas.

Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan kerі terak peŋkuko u.

Irit ba paot-paotta man

Mat 5:1-12

¹⁷⁻¹⁸ Ude täŋpäŋ Jesu-kät iwaräntäkiye 12 yäpman daniŋkuko ukät pom terak nanik äpäŋpäŋ kome awaŋken ämawebe äbot Jesuta nadäŋ imanitä itkuŋ-ken uken ahäŋpäŋ penta itkuŋ. Äbot u Jesutä man yäŋjirän nadänayäŋ, ba yäpätägak piä täŋ nimän yäŋpäŋ Judia komeken nanik, Jerusalem yotpärare-ken nanik, ba Tire kenta Sidon gwägu pomi terak nanikätku ukengän äbuŋ. Äbäŋjirä Jesutä äma mäjo wakitä magäarani yäwat kireŋ yämiŋpäŋ yäpätägak piä täŋ yämiŋkuk. ¹⁹ Jesu täŋo kehäromitä ämawebe käyäm ikek

* 6:3: 1Sml 21:1-6 * 6:4: Wkp 24:5-9 * 6:7: Luk 14:1 * 6:8: Luk 5:22, 9:47 * 6:13: Jon 6:70

ba mäjotä magärani u kumän yäpän tägañ yämiñkuko unita ämawebe päke unitä Jesu täño kehäromi ninken äbän yäñ nadäñkañ Jesu gupi inñitnayäñ täñkuñ. ²⁰ Ude täñ irirä Jesutä iwaräntäkiye yabäñpän ñode yäwetkuk;
In ätu jopi jäwäri it täkañ uwä säkgämän itkañ.

Anututä ini tabäñ täwat täyak.

²¹ * Täñpäkañ in apiño ketem burenita tek täkañ uwä säkgämän itkañ.
Kämiwä Anututä ini tepmäñ towiwän api nañ tokñeneñ.

Ba in apiño konäm butewaki terak it täkañ uwä säkgämän itkañ.

Kämiwä nadäñ bäräpjin kudup paoräkañ bäneppjin pidäm tawäpän mägayäk api täneñ.

²² * Äma Bureni-inikta yäñpän ämatä inta kokwawak tañi pähap nadäñpän api täwat kireneñ. Ba tañiñ täwetpän äma waki yäñ api täwetneñ. Ude täñ tamäwä säkgämän itkamän yäñ kañ nadäwut.

²³ Ude täñ taminayäñ täkañ-ken uken bänepp täga nadäñpän oretoret pähap kañ täñput. Imata, gwäki kunum gänañ it tamitak u tañi pähap. In nadäkañ? Bian äbekjiye orajiyetä profet biani biani unita udegän täñ yämik täñkuñonik yäk.

²⁴ * Täñpäkañ, in äma moneñ tuñum ikek uwä umuntäkot!

Irit säkgämän uku itkañ ubayäñ.

²⁵ Ba in apiño nañ tokñek täk täkañ uwä umuntäkot!

Kämiwä nakta api teneñ.

Ba in apiño bänepp täga terak it täkañ in umuntäkot!

Kämiwä konäm butewaki terak api itneñ.

²⁶ Ba in ämawebetä intäño wäpjin biñam yäpmän akuñpän äma täga yäñ täwet täkañ uwä umuntäkot! Bian äbekiye oraniyetä profet jop manman yäwanita udegän täñ yämik täñkuñonik yäk.

Iwankayeta not täñ yämen

Mat 5:38-48, 7:1-5

²⁷ Jesutä man ude yäwetpän äneñi kubä ñode yäñkuk. Man täwera nadäñ itkañ ño, in ñode täwera nadäwut; Äma iwan täñ tamik täkañ unita bänepp iron täñ yämineñ. Täñpän äma inta kokwawak nadäñ tamik täkañ unita not täñ yämineñ. ²⁸ Ba äma man wakiwaki täwet täkañ unita kowata man säkgämän yäwetneñ. Ba wäpjin yäpawak täkañ unita nadäñpän täñkentän yämikta Anutu-ken yäñapik täkot yäk. ²⁹ Täñ, äma kubätä bumumka kukñi guränä kukñi bok iniñ kireñjiri gurek. Ba äma kubätä gäkño siot punin nanik gomägaränä gänañ nanik bok iniñ kirewen. ³⁰ Ba äma kubätä imaka kubätä yäñapiwänä imaka u imen. Ba kubätä imaka kubä gomägareko uwä äneñi gamikta gwäk pimiñpän nämo yäñapiwen. ³¹ * Nämo, in ñode nadäñpeñ kuñatneñ; Kudän ätutä täñ nimut yäñ nadäk täkañ in udegän täñ yämineñ.

³² In äma iron täñ tamik täkañ unitagän iron täñ yämineño unitäño kowata jide yäpneñ? Nämo yäpneñ! Äma wakitä noriye waki täñpanita iron udegän täñ yämik täkañ yäk. ³³ Ba in äma täga täñ tamik täkañ unitagän kowata täñ yämineño unitäño kowata jide yäpneñ? Nämo! Äma wakitä noriye waki täñpanita kudän udegän täk täkañ. ³⁴ Ba in äma ätuta kowata kañ namän yäñ nadäñkañ imaka yämineño unitäño gwäki kowata jide yäpneñ? Nämo inik! Äma wakitä kowata uterakgän yäpmäkta noriye waki täñpanita iron täñ yämik täkañ!

³⁵ * Upäñkañ inä iwanjiyeta iron täñ yämineñ. Kowata tamikta nämo nadäneñopän imaka kubätä yäñapiwäwä jop yäniñ kireneñ yäk. In ude täneño uyaku kowata säkgämän api yäpneñ ba Anutu Ärowani Pähap unitäño nanakiye ude api itneñ. U Imata? Anutu u ämatä bänepp täga nämo nadäñ imik täkañ upäñkañ unita iron täñ yämik täyak. Ba äma

* 6:21: Rev 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3 * 6:22: Jon 15:19, 16:2 * 6:24: Jem 5:1 * 6:31: Mat 7:12 * 6:35: Wkp 25:35-36

waki tänpänita iron udegän täñ yämik täyak yäk. ³⁶ Unita in äma ätuta butewaki nadäj yämîner, Nanjintä butewaki nadäj yämik täyak udegän.

Kubätä iniken mebärita nadäwek

Mat 7:1-5

³⁷ * Näk äma siwoñi yäj nadänpäj äma kubä nämo yänpäj-kañiwat täneñ. Ba äma kubäta gäk kowata yäpmäkta biñamgän yäj nämo iwetneñ. Anututä inta udegän täñ tamekta ket nadäneñ yäk. Äma kubätä waki täñ tamiñirän kowata waki imikta nämo nadäneño uwä Anututä udegän intäño momijin peñ tamek. ³⁸ * Täñpäkañ ämata bänep iron täñ yämiñirä Anututä inta udegän bänep iron täñ tamek. Upäñkañ intä täñ yämüneño u irepmitpäñ bumta buñät tamek. In nadäkañ? In ämawebeta jide nadänpäj kuñatnayäj täkañ uteragän Anututä inta api nadäj tamek.

³⁹ * Unita yänpäj Jesutä iwaräntäkiye man wärani ñode yäwetkuk; Äma dapuri tumbani kubätä noripak dapuri tumbani u kädet täga iwoñärewek? Nämo, yarä u kuñtängän geñi bok ärideñ yäk. ⁴⁰ * Unita in ñode nadäkot; Ironi kubätä yänpäj-yäwoñärek ämani irepmitnañi nämo. Ironi u nadäk-nadäk piä täñ yäpmäj kuñtängän nadäwän tärewäkañ uyaku yänpäj-yäwoñärek äma udegänä äworewek yäk.

⁴¹⁻⁴² Täñpäkañ gäk imata päya awäram dapunka-ken itak u nämo kañpäñ nadänkañ notkapak kubä dapuri-ken täpun-täpun täpuri itak u kañpäñ yokut gama yäj iwet täyan? Päya awäram gäkña dapunka-ken itak u imata nämo kañpäñ nadäk täyan? Gäk yäj-yäkñarani äma! Intäjukunä, gäkña dapunka-ken päya awäram itak u yokutkañ uyaku dapunka täga iñjipäj kañpäñ notkapak dapuri-ken täpun-täpun u täga yokut imen! yäk.

Päya täño mebäri

Mat 7:16-20, 12:33-35

⁴³ Jesutä ude yänpäj man wärani äneñi kubä ñode yäkgän täñkuk; Nin nadäkamäj; Päya mebäri täga terak, bureni waki täga nämo wädäneñ. Ba päya mebäri waki terak bureni täga gäripi nitek, täga nämo wädäneñ. ⁴⁴ Bureni, päya terak mujipi parirä yabänpäj-nadänkañ päya unitäño mebäri nadäk täkamäj. Unita kohoräk yen terak wama mujipi nämo käwen. Ba däräk-däräk terak yen mujipi nämo wädäk täkañ. ⁴⁵ Eruk äma täño irit kuñat-kuñattä udegän, äma u bänepi-ken jide pätak u kwawak pewä ahäk täkañ. Nadäk äma bänepi-ken pat täyak u meni-ken kwawak pewä ahäk täkañ yäk. Äma täga tänpäni u bänepi-ken nadäk tägatäga unitä irit kuñat-kuñariken kädet täga pewä ahäk täkañ. Täñ, äma waki tänpäni u bänepi-ken nadäk wakiwaki unitä irit kuñat-kuñariken kädet waki pewä ahäk täkañ yäk.

Eni täktäk täño man

Mat 7:24-27

⁴⁶ * Jesutä man ude yänpäj äneñi kubä ñode yäkgän täñkuk; In imata näkño man nämo buramiñpäñ iwatkañ wari wari wäpna Ekäni yäj yäk täkañ? ⁴⁷ Eruk, äma näknen itpäñ näkño man nadänpäj buramiñpäñ iwat täkañ unita man wärani ñode täwera nadäwut; ⁴⁸ Uwä äma kubä eñi kehäromi kubä täñpeko udewani. Äma u eñi täñpa yänpäj bek käreñigän äneñpäñ yäpurä-sinsik täñpek. Ude tänpäj eñi täñ morewekopäj iwän kadäni täñpek. Tänpäj iwän mänit tañi täñirän eñi u kehärom tañpäñ irek. Imata, eñi säkgämän-inik täñpeko unita. ⁴⁹ Täñpäkañ äma kubä näkño man nadänpäj nämo iwarayäj täko uwä äma eñi kehäromi nämo täñpeko udewani. Äma u eñi täñpa yänpäj bek kehäromipäj nämo täñpek. Bek jopjop äneñpäñ täñpek. Täñpekopäj iwän mänittä äbänpäjä eñi u kwinit tänpän kwäkañ paotpäñ paot-inik täñpek yäk.

7

Komi äma kubätä Jesuta nadäkinik täñkuk

Mat 8:5-13

* 6:37: Mat 6:14 * 6:38: Mak 4:24 * 6:39: Mat 15:14 * 6:40: Mat 10:24-25 * 6:46: Mal 1:6; Mat 7:21

¹ Jesutä ämawebe man ude yäwet paotpänjä äyänjutpej Kapeneam yotpärare-ken kuŋkuk. ²⁻³ Uken komi äma täŋo intäjukun äma kubä itkuk. Unitäŋo piä watä äma kubä käyäm taŋi täŋkuk. Täŋirän komi äma unitä piä watä ämanita gäripi taŋi nadänkuko unita Jesu ude täk täyak yän biŋam nadänpänjä Juda täŋo ekäni ätu yäwet-pewän Jesuken kuŋkuŋ. Jesutä piä ämani u yäpän tägawut yänpän yäwet-pewän kuŋkuŋ. ⁴⁻⁵ Yäwet-pewän pänku Jesuken ahänpänjä butewaki man terak ŋode iwetkuŋ; Gäk nadätan? Äma uwä Juda äma ninta nadän nimikinik tänpän käbeyä eŋi kubä täŋ nimiŋkuk yäk. U äma täga unita gäk mani nadän imen yäk.

⁶⁻⁷ Man ude iwerirä Jesu akumaŋ äma äbuŋo ukät penta kuŋkuŋ. Kumaŋ pänku eŋiken keräp taŋirä komi äma unitä noriye ätu yäwerän Jesuken kuŋpän iwetkuŋ; Ekäni, gäk ude iriri notninpaktä man niwerako u gäwetnayän yäk. Näk äma täga uyaku eŋina-ken äben. Upänkaŋ gäk mangän yäniri näkŋo piä watä ämana tägawän yäk. ⁸ Ude täga täŋ namen yän nadätat yäk. Imata, näk udegän, intäjukun ämanaye täŋo gämori-ken itkaŋ mani buramik täyat. Ba näk gämotna-ken komi ämanaye ätu itkaŋ. U kubäpän, Ku! yän iwerawä, manna buramiŋpän kwek yäk. Ba kubä, Äbi! yän iwerawä, äbek. Ba piä watä ämana kubä, Piä ŋo tä! yän iwerawä u täŋpek yäk. Eruk, man notninpaktä niwerako u gäwetkamän uba.

⁹ Jesutä man ude nadänpän nadäkinikita nadäwän inipärik kubä tänpäpän äyänjutpän ämawebe äbot iwarän täŋkuŋo u ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Isrel äbot in bämopjin-ken nanik äma nadäkiniki ärowani udewani kubä nämo kaŋpän nadäk täyat!

¹⁰ Jesutä ude yäwänkaŋ komi äma täŋo noriye Jesuken äbuŋo u äneŋi äyänjutpej pänku eŋiken äronpän käyäm täŋkuko u säkämän irirän kaŋkuŋ.

Jesutä nanak kubä tänpewän kodak taŋkuk

¹¹ Tänpän kepma kubäken Jesu yotpärare kubä wäpi Nen uken kuŋkuk. Iwaräntäkiyekät ämawebe äbot päke ukät penta kuŋkuŋ. ¹² Eruk, yotpärare-ken keräp taŋpän kaŋkuŋ, äma kumbani kubä buramiŋ yäpmän äbänjirä. Äma kumbuko u webe kajat kubä täŋo nanaki tepi kubägän-inik. Äpi imaka, bian kumbuk. Tänpäkaŋ webe kajat u ämawebe äbot yotpärare uken nanikkät penta äbuŋ. ¹³ * Äbänjirä Jesutä webe kajat u kaŋpän butewaki nadän imiŋpän iwetkuk; Konäm butewaki tänpeno! ¹⁴ * Ude iwetpän dubiniken kuŋpän keritä gäraŋ ugän iŋitkuk. Jesutä ude iŋiränä äma kumbani buramiŋkuŋo u kärongän wädän itkuŋ. Kärongän ude wädän irirä Jesutä kumbani u iwetkuk; Nanakna, aku! yäk. ¹⁵ * Nanakna, Aku yän iweränä kumbanitä kodak taŋpän akuŋpän manman yänkuk. Ude yänjirän Jesutä nanak u miŋi-kät kuŋatdeŋta iniŋ kireŋkuk.

¹⁶ * Ude täŋirän äma itkuŋo unitä kaŋpän nadäwä inide kubä tänpäpän Anutu iniŋ oretkuŋ. Iniŋ oretpän ŋode yänkuŋ; Bureni! Profet ärowani kubä nin bämopnin-ken ahänkuko itak! Anutu ini ämawebeniye täŋkentäktä äbätak ŋo! yäk.

¹⁷ Tänpäkaŋ Jesutä täŋkuko u biŋamiwä Judia kome ba kome gägäni gägäni it yäpmän kuŋkuŋo uken kuŋ moreŋkuk.

Jontä Jesu täŋo mebäri nadäktä man pewän kuŋkuŋ

Mat 11:2-19

¹⁸ Jon komi eŋiken irirän iniken iwaräntäkiyetä päbä kudän kudupi Jesutä täk täŋkuko unitäŋo biŋam iwetkuŋ. ¹⁹ Iwerirä iwaräntäki yarä yäwetkuk; Pänku Ekäni ŋode iwet yabäwun; Äbäktä biŋam yäwani u gäk ŋo? Ba kubäta itsämne? ²⁰⁻²¹ Ude yäwet-pewän iwaräntäki yarä u Jesuken kuŋpän kaŋkumän; Jesu uwä äma käyäm ikek yäpän tägaŋit, äma mäjo wäratä magärani mäjo yäwat kireŋit, dapuri tumbani yäpän tägaŋit täŋ irirän. Kaŋpän Jesu iwetkumän; Jon ume ärut yämanitä ŋode yänpän pej niwet-pewän äbäkamak yäk. Mesaia, äbäktä biŋam yäwani u gäk? Ba kubäta itsämne?

²² * Ude iweränä Jesutä Jon täŋo iwaräntäki yarä u kowata ŋode yäwetkuk; Ek äneŋi kuŋkaŋ imaka nadänit kaŋit täkamän ŋo, unitäŋo manbiŋam pänku Jon kaŋ iwerun.

* 7:13: Luk 8:52 * 7:14: Luk 8:54 * 7:15: 1Kin 17:23; 2Kin 4:36 * 7:16: Luk 1:68, 19:44 * 7:22: Ais 35:5-6

Äma dapuri tumbani äneji ijiwä kuk täkañ. Kwäyähäneñ täñpani äneji tägañpeñ kuñat täkañ. Paräm wakiwaki nitek tägañpäñ gupi dudum tak täkañ yäk. Ba jukuni tänguj täwani nadäwä tumäk täkañ, ba kumbani kodak tañpäñ akumañ kuk täkañ. Täñpakañ äma jäwäri-jäwäri Manbiñam Täga u yäwera nadäk täkañ yäk. ²³ * Ba äneji kubä ñode kañ iwerun; Äma näka yäñpäñ nadäkiniki nämo pewä putärek täkañ uwä säkgämän it täkañ yäk.

²⁴ Jon täño iwaräntäki yarä uwä ude yäwerän kuñirän Jesutä ämawebe äbot itkuño u Jon täño täktäki ba kuñat-kuñarita manbiñam ñode yäwetkuk; Jon kome jopi-ken irirän känayäñ nadäñpäñ kuñkuño u äma jidewanipäñ känayäñ kuñkuñ? Pidäm enini bumik, mänittä piäñpewän wareñ-wareñ täk täkañ äma udewanipäñ känayäñ kuñkuñ? ²⁵ Ba ima känayäñ kuñkuñ? Äma tek säkgämän täñpani ba? Ude nämo! Äma udewani ba tuñum nitek uwä äma wäpi nitektä eni gänañ it täkañ. ²⁶ * Unita näwerut! Äma jidewani u känayäñ kuñkuñ? Profet kubäpäñ känayäñ kuñkuñ? Bureni, profet kubä kañkuño upäñ Jon uwä profet inipärik kubä yäk. ²⁷ Täñkañ Anutu täño man ñode kudän täwani uwä Jonta kudän täwani;

Näkjo biñam yäñahäwani äma kubä ño.

Intäjukun kädet täwit gamikta api iniñ kirewet.

Mal 3:1

²⁸ Unita näk ñode täwetat; Jon täño wäpi biñamtä äma it yäpmäñ äbuño unitäño wäpi biñam yärepmit moretak. Upäñkañä ämawebe äpani Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabäñ yäwat täyak unitäño wäpi biñamtä Jon täño wäpi biñam irepmitak.

²⁹ * Täñpakañ Jesutä man ude yäñahäñirän nadäñpäñ ämawebe jopi-kät äma wakiwaki takis moneñ yäpani unitä ñode nadäñkuñ; Man säkgämän yäyak yäk. Nin ño ñonitä Anutu täño man kädet siwoñi iwät-iwatta gäripi nadäk täkamäñ yäñ nadäñkuñ. Äma udewaniwä bian Jonken kuñirä ume ärut yämani. ³⁰ * Täñ, Parisi ämakät Baga manta mebäri nadäwani ämatä Jontä ume ärut yämikta bitnäñkuñ. Ude täñkuño uwä Anututä kädet täga iwatta peñ yämiñkuko u mäde ut imiñkuñ.

³¹ Täñpakañ Jesutä yäñkuk; Ämawebe kome ño terak itkañ ñonita jide yäwet? U imatäken udewani? ³² Uwä iroñi täñoret bägup-ken itkañ udewani. Iroñiroñi uwä gera kowat yäwän ñode täk täkañ;

Niwerä oretoret kap teñitna gukut nämo tokät täñkuñ.

Ba niwerä butewaki kap teñitna, konäm nämo kotkuñ yäñ yäk täkañ.

Täñpakañ in uwä udewani, nadäk siwoñi kubägän nämo peñkañ ñode täñkuñ; ³³ Jon ume ärut yämanitä äbäñkañ ketem äma ätutä nak täkañ ude nämo nañkuk ba wain ume imaka nämo nañkuk. Täñirän intä kañpäñ yäñkuñ; U mäjotä kotawani! yäk. ³⁴ * Täñ, Äma Bureni-iniktä äbäñpäñ ketem nañit wain ume nañit täñkuk. Täñirän intä kañpäñ yäñkuñ; Äma ño kawut! Nak ämäñ täñpani! yäk. Uwä äma waki-waki-kät takis moneñ yäpani täño noripaki! yäñ yäñkuñ. ³⁵ Upäñkañ in nämo nadäwä tumbäkañ ude yäk täkañ. Äma äbot yarä unitä Anutu täño nadäk-nadäk siwoñi iwätpäñ täk täkamän. Täñpakañ nadäk-nadäk u iwätpäñ täktäki siwoñitä Anutu täño nadäk-nadäk kwawak pewän ahäñirän ämawebetä kañpäñ nadäwä bureni täneñ yäk.

Webe kubätä Jesu kuroñi ärutkuk

³⁶ * Täñpakañ Parisi äma kubä wäpi Saimon unitä Jesu-kät ketem bok nakta imagutkuk. Imagut yäpmäñ päñku tewän ketem nädayäñ mañitkuk. ³⁷ * Mañit irirän kome u nanik webe waki täñpani kubätä Jesu u Parisi äma kubätä enjiken ärotak yäñ biñam nadäñkuk. Biñam nadäñpäñ ume käbäñi säkgämän nitek gwäki ärowani u yäpmäñkañ eni Jesutä itkuk-ken u äroñkuk. ³⁸ Äroñpäñ Jesu kuroñi käda päñku itkañ konäm kot itkuk. Konäm kot irirän konämi pitotä Jesu kuroñi terak mañkuñ. Konämi pitotä mañirä

* 7:23: Ais 61:1; Luk 4:18 * 7:26: Luk 1:76 * 7:29: Luk 3:12 * 7:30: Mat 21:32 * 7:34: Luk 15:2 * 7:36: Luk 11:37 * 7:37: Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3

gwäki pujiŋpänj ärut imiŋpewän kohoyänjuk. Ude täŋpänj oraŋ imikta kuroŋi-ken iŋdat-naŋdat-naŋ täŋpänj ume käbänj nitek u ärut imiŋjuk. ³⁹ Ude täŋj irirän Parisi äma Jesu imagutkuko unitä kaŋpänj ŋode nadänjuk; Jesu ŋo profet bureni yäwänä webe ŋowä waki täŋpani yän nadäwän tärettek yäk.

⁴⁰ Parisitä ude nadänjirän Jesutä iwetkuk; Saimon yäk. Näk man kubä gäwera nadä. Yäwänä Saimontä yänjuk; Yäwoŋärewani, yäwi nadäwa yäk. ⁴¹ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Man wärani kubä gäwera nadä; Moneŋ äma kubätä äma yaräta moneŋ, kowata kämi kaŋkaŋ kaŋ dämpänj tärewun yänpänj yämiŋjuk. Kubäta moneŋ 500 ude imiŋjuk. Täŋ, kubätawä moneŋ 50 ude imiŋjuk. ⁴² Kowata imik-imik kadäni-ken moneŋta wäyäkŋejirän momini peŋ yämiŋjuk. Eruk, ude täŋjirän äma yarä uken nanik netä unitä bänep täga pähap nadänjuk yän nadätan? ⁴³ Yäwänä Saimontä kowata ŋode iwetkuk; Äma moneŋ taŋi yäpuko unitä yäk. Yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Gäk täga yäyan yäk. ⁴⁴ * Ude yänpänj äyänutpänj webe u kaŋpänj Saimon iwetkuk; Webe ŋo käyan? Näk gäkä eŋi gänaŋ äbänjira ume kuroŋna ärutta nämo piŋ namin yäk. Tänopänj webe ŋonitä konämi pitopänj kuroŋna ärutkaŋ gwäki pujiŋpänj täŋkohoyäk. ⁴⁵ Ba oraŋ namikta bumumnaken nämo nen. Tänopänj webe ŋonitä oraŋ namikta pengän äba irat-ken ukentä kuroŋna-ken neŋdat-naŋdat-naŋ täyak. ⁴⁶ * Täŋpänj gäk gäkŋi gwäkna-ken nämo äruranopänj webe ŋonitä kuroŋna-ken ume käbänj nitek ŋo piŋ äwatak. ⁴⁷ Unita ŋode gäwetat. Webe ŋo momini taŋi peŋ imani unita näka gäripi pähap nadänpänj bänep iron taŋi ŋo täŋ namitak. Upänkaŋ äma mominita nadänjirän äpani täŋpani udewani täŋo momi peŋ imero uwä näka gäripi ähan nadäwek yäk.

⁴⁸ * Jesutä ude yänpänj webe u ŋode iwetkuk; Momika peŋ gamitat. ⁴⁹ Ude yäwänä äma ketem bok naŋ itkuŋo unitä näwetgäwet ŋode täŋkuŋ; Wära! Äma ŋo jidewani unitä äma täŋo momi menitä yänpänj ärut täyak? ⁵⁰ * Ude yänjirä Jesutä webe u iwetkuk; Nadänj namikinik täyan unitä momi täŋo kowata-ken nanik gämagutak yäk. Unita bänep oretoret terak kuŋat täyi.

8

Jesu täŋo äbot

¹ * Eruk, patkuŋo yänewänkaŋ Jesutä yotpärare taŋi täpuri kuŋatkaŋ Anututä in-täjukun itkaŋ yabän yäwat piä täk täyak unitäŋo Manbiŋam Täga yäwetpänj yäwoŋäreŋ täŋtänj kuŋatkuk. Ude täŋjirän ämawebe ŋodetä iwarän täŋkuŋ; Iwaräntäkiye 12 ukät webe ätu. ² * Webe u bian mäjotä magäriŋä Jesutä mäjo u yäwat kireŋ yämani, ba käyämi yäpän tägaŋ yämani. Webe kwayak ukät nanik kubä wäpi Maria, Makdala komeken nanik. Jesutä bian webe uterak nanik mäjo wära 7 yäwat kireŋ imiŋjuk. ³ Täŋ, webe kubäwä wäpi Joana, Kusa täŋo webeni. (Kusa u Herot täŋo täŋkentäk äma kubä.) Kubäwä wäpi Susana. Webe yaräkubä ukät webe ätu bok kuŋatkuŋ. Webe kwayak uwä iniken moneŋpänj Jesu-kät iwaräntäkiye täŋkentänj yämik täŋkuŋonik.

Mujiŋpi pikpik täŋo man wärani

Mat 13:1-9; Mak 4:1-9

⁴ Täŋpänj ämawebe uken-uken nanik Jesutä itkuk-kengän äbän moreŋpänj irirä yabänpänj man wärani kubä ŋode yäwetkuk; ⁵ Äma kubätä ketem mujiŋpi piwa yänpänj piäni-ken kwek. Kuŋpänj mujiŋpi täŋ-irähuttänj kwek. Täŋ-irähuttänj kuŋjirän mujiŋpi ätu kädet miŋin mäneŋ. Kädet miŋin mäneŋo u ämatä kuŋ äbän täŋkaŋ yeŋ gatäneŋ. Täŋpänj mujiŋpi ätuwä baraktä näneŋ. ⁶ Täŋkaŋ mujiŋpi ätuwä mobä terak mäneŋ. Mobä terak maŋpänj tädotneŋo upänkaŋ kome umeni nämo unita kubit täneŋ. ⁷ Täŋ, mujiŋpi ätuwä mup gänaŋ mäneŋ. Mup gänaŋ maŋjirä mup waki unitä äronpänj yäwarä kuneŋ.

* 7:44: Stt 18:4 * 7:46: Sam 23:5 * 7:48: Luk 5:20-21 * 7:50: Luk 8:48, 17:19; Luk 18:42 * 8:1: Luk 4:43

* 8:2: Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

⁸ Tāņpākaņ mujipi ātuwā kome tāgaken māneņ. Kome tāgaken māneņo u tādōtpāņ bureni sākgāmān māyap-inik pātneņ.

Jesutā man ude yāņpāņ gera terak ņode yāņkuk; Āma jukuni nīkektā nākņo man ņo ket nadāwut!

Jesu imata man wārani terak yāk tāyak?

Mat 13:10-23; Mak 4:10-20

⁹ Tāņpākaņ Jesutā man wārani yāņkuko unita iwarāntākiyetā mebārita iwet yabāņkuņ.

¹⁰ Iwet yabāņirā yāwetkuk; Anututā intājukun itkaņ yabāņ yāwat piā tāk tāyak unitāņo manbiņam kābop irani injingān nadākta yāwani unita in-gāņpāņ tāwetat, āma ātukāt nadākta nāmo. Unita man wārani terakgān yāwet tāyat yāk. Man wārani terak yāwetpewa;

Dapuritā kānayāņ tāņo upāņkaņ tāga nāmo api kawā tārewek.

Ba jukunitā nadānayāņ tāņo upāņkaņ mebāri tāga nāmo api nadāwā tumbek. *Ais 6:9*

¹¹ * Ude yāņpāņ yāwetkuk; Mujipi pikpik tāņo manbiņam tāweraro u mebāri ņode; Mujipi uwā Anutu tāņo man ude. ¹² Tāņ, mujipi kādet miņin māneņo u ņode; Āma Anutu tāņo manbiņam nadāņpāņ yāpmāņ kuņarirā Satantā bānepi-ken nanik yāyomāgat tāyak u. Satantā ņode nadāņpāņ tāk tāyak; Anutu tāņo man bānepi-ken iyap taņpāņ yāpmāņ kuņatpāņ Anututa biņam tāneņ yāņ nadāņpāņ yāyomāgat tāyak. ¹³ Tāņ, mujipi mobā kujat terak māneņo u ņode; Āma Anutu tāņo man nadāņpāņ gāripi nadāneņopāņ bānepi-ken jāwāri nāmo āpmonpani. Unita nadākiniki kādāni kerāpi-tagān yāpmāņ kuņatpāņ tāņyabākken Anututa māde ut imik tākaņ. ¹⁴ Tāņ, mujipi ātu mup gānaņ māneņo u ņode; Āma Anutu tāņo man nadāk tākaņ upāņkaņ kome tāņo moneņ tuņumta nadāwātāk ba nadāņ gārip unitā Anutu tāņo man utpewā kumāņirān kuņat-kuņariken bureni nāmo ahāk tāyak. ¹⁵ Tāņpākaņ mujipi kome tāgaken māneņo u ņode; Āma Anutu tāņo manbiņam nadāņpāņ bānepi-ken kehāromi iņitpāņ mani buramiņpāņ yāpmāņ kuņarirā irit kuņat-kuņariken bureni ahāk tākaņ yāk.

Peņyāņek tāņo manbiņam

Mak 4:21-25

¹⁶ * Jesutā man wārani āneņi kubā ņode yāwetgān tāņkuk; Āma kubātā topān ijiņpāņ kābot gānaņ ba bukā gāmori-ken kābop tāga pewek? Nāmo inik! Topān uwā kwawak pewān eņi gānaņ peņ-yāņeņirān āmatā imaka imaka tāga kāneņ. ¹⁷ * In nadākaņ? Imaka imaka apiņo kābop itkaņ u māden Anututā kwawak api pewān ahāneņ. Bureni, imaka tāņ-yejāmbani pātak u wari nāmo api pārek. Nāmo, u tāņkwawa taņirān api kaņpāņ nadāneņ. ¹⁸ * Unita jukuņin-tāgān nadāneņo u deta in Anutu tāņo manta juku peņpāņ ket nadāk tākot. Imata, āma kubātā imaka Anututā imani u yāpmāņ kuņarayāņ tāko uwā ātukāt buņāt imikta yāwani. Tāņ, āma ātuwā nin imaka udewani nīkek yāņ nadāk tākaņ upāņkaņ nāmo! Tāņpākaņ imaka iņitkamāņ yāņ jop nadāk tākaņ uwā yāyomāgatta yāwani.

Jesu tāņo nāgāt morāk u netā?

Mat 12:46-50; Mak 3:31-35

¹⁹ Jesutā man ude yāņ irirān miņi-kāt noriye kānayāņ ābuņ. Upāņkaņ āmawebe pāke itkuņo unitā Jesu kumān itgwājiņirā dubini-ken kukta tāņpā waņkuņ. ²⁰ Tāņirā āma ātutā yabāņkaņ Jesu ņode iwetkuņ; Meņka-kāt notkaye gabānayāņ ābāņo yāman umu itkaņ yāk. ²¹ Ude iwerāwā Jesutā kowata ņode yāwetkuk; Āmawebe Anutu tāņo manbiņam nadāņpāņ iwarāntāk tākaņ uwā nākņo meņnaye notnaye bureni!

Jesutā ibām gwāgu yāniņ bitnāņkuk

Mat 8:23-27; Mak 4:35-41

* 8:11: 1Pi 1:23 * 8:16: Mat 5:15; Luk 11:33 * 8:17: Mat 10:26; Luk 12:2 * 8:18: Mat 25:29; Luk 19:26

²² Eruk, kadäni kubäta Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Gwägu kukñi udude käda kuna yäk. Ude yänpän gäpe kubä terak äronpej kuñkuñ. ²³ Eruk gwägu terak kuñtängän Jesu däpmon patkuk. Parirän mänit pähap piänjirän gwägu tokätpän gäpe gänañ äpmon tokneñirän gäpe nitek gwägu gänañ äpmonayän täñkuñ. ²⁴ Täñjirän Jesu yäwä kikñuränpän iwetkuñ; Ai! Ekäni! Paotnayän takamän ño! yäk. Ude iweräwä Jesutä akuñpän mänit kenta gwägu yabän yäñkuk. Yabän yänjirän uterakgän mänit bitnäñjirän gwägu kwikinik patkuk. ²⁵ Täñjirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Nadäkinikjin de?

Ude yänjirän iwaräntäkiye umuntañkañ nadäwätäk tänpän näwetgäwet ñode täñkuñ; Wära! Äma ño jidewani unita mänit kenta gwägu mani ño buramikamän? yän yäñkuñ.

Mäjo wära but gänañ äpmonkuñ

Mat 8:28-34; Mak 5:1-20

²⁶ Eruk Jesutä gwägu kenta mänit yäniñ bitnäwänkañ Galili kome u peñpeñ gwägu terak kuñtängän gwägu kukñi udude käda Gerasa kome ahäñkuñ. ²⁷ Ahäñpän Jesu gäpe terak naniktä mañatpeñ kuñjirän kome uken nanik äma mäjo mäyaptä magärani kubätä ahän imiñkuk. Äma uwä kadäni käroni-inik eni gänañ nämo pat täñkukonik. Däpmon pat täñkuko uwä mobä kawut, äma kumbani äneñpani-ken u tek morän pat täñkukonik.

²⁸⁻²⁹ Pattän kuñattängän eruk Jesu kañpänä kähän yäñkañ gämori-ken mañpatäbotkuk. Ude täñjirän Jesutä mäjo uwä yäwetkuk; Äma ño kakätänpeñ kut yäk. Ude yäwerirän mäjo äma magätkuño unitä Jesu iwetkuñ; Jesu, Anutu Ärowani täño nanaki, gäk jide täñ nimayän äbätan? Komi nimenon! yän iwetkuñ. Täñpakañ mäjo uwä kadäni kadäni äma u inñitpän kwaik täñjirä äma ätutä inñitpän yen kehäromitä keru kuroñi pädat tak täñkuñonik. Ude tak täñkuño upänkañ mäjotä täñpewä äma u yen yäpmän däñneñ täñpän kwäpeñ kome äma nämo irani-ken kuñat täñkukonik.

³⁰ Täñpakañ Jesutä äma u iwet yabänkuk; Wäpka netä? Iwet yabäwän iwetkuk; Wäpna “Äbot pähap” yäk. (Mäjo mäyaptä magätkuño unita wäpna Äbot pähap yän iwetkuk.) ³¹ Ude yäwänä mäjo unitä Jesu butewaki terak ñode iwetkuñ; Gäk niwat kireñpewi awañ käroni, bipmän urani gänañ äpmonektawä! yäk. ³²⁻³³ But äbot pom terak udu yabätan? Gäk nibä-kätäwi but u gänañ äpmona! Ude yäwäwä Jesutä nadän yämiñjirän mäjo uwä äma u kakätänpeñ päñku but gänañ äpmonkuñ. But gänañ äpmonpakañ bäräneñ kumañ gwägu gänañ äpmonkañ ume nañpän kumbuñ.

³⁴ Ude täñjirä äma but watäni iranitä yabänpän bäräneñ päñku ämawebe yotpärare tañi täpuri it yäpmän kuñkuño u nanik manbiñam yäwetkuñ. ³⁵ Yäweräkañ ninin käna yäñkañ Jesutä itkuk-ken äbän moreñkuñ. Äbänpän kuñkuñ; Äma mäjotä magärani u tek yamak ikek, nadäwän tumbäpän Jesu dubini-ken kwikinik mañit irirän. Mäjotä kakätänpeñ kuñkuño unita. Mañit irirän kañpän äma päke äbuño u umuntañkuñ.

³⁶ Täñjirä imaka ahänjirän kañpän nadänkuño unitä mäjotä magäranipän yäpän tägañkuko unitäño manbiñam yäwetkuñ. ³⁷⁻³⁸ Manbiñam u nadänpän ämawebe Gerasa kome u nanik umuntañpän Jesu komenin ño peñpeñ ku! yän iwetkuñ. Ude iweräwä Jesu kome u peñpeñ Galili kome gwägu udude käda kwayän täñjirän äma yäpän tägañkuño unitä Jesu iwetkuk; Nadän namiñjiri bok kuda! yäk. ³⁹ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nämo yäk. Komeka-ken kuñkañ imaka Anututä täñ gamitak unitäño biñam kañ yäwet! Ude iwerirän äma u äyänutpeñ komeni-ken päñku Jesutä täñkentän imiñkuko unitäño manbiñam yäwettän kuñatkuk.

Jesutä webe yarä yäpän tägañkuñ

Mat 9:18-26; Mak 5:21-43

⁴⁰ Eruk, Jesu Galili komeken äneñi kuñjirän ämawebe päke Jesuta itsämbuño unitä kañpän iniñ oretkuñ. ⁴¹ Ude täñjirä kome unitäño käbeyä eni täño watä äma kubä wäpi Jairas unitä Jesu ahän imiñkuk. Ahän imiñpän Jesu gämori-ken gukut imäpmok täñpän Jesutä enjina-ken kwän yänpän butewaki man iwetkuk. ⁴² Imata, äperi tepi kubägän obañ 12 ude itkañ käyäm tänpän kumbayän täñkuko unita.

Eruk, Jesu Jairas täño man buramiņpāj eņini-ken kwayāj kādet miņin kuņjirān āmawebe bumini unitā yewa täņkaņ iwarāntāņ yāpmāņ kuņkuņ. ⁴³ Āmawebe u bāmopi-ken webe kubā kāyām mebari kubā nitek itkuk. Webe unitā nāgāt piņ yāpmāņ kuņjirān obaņ 12 ude täņkuk. Kāyām waki u yāpātāgakta yāpātāgak āmaken kuņ ābāk täņkaņ moneņi kudup jop awāhutkuk. Täga nāmo yāpā tāgaņkuņ. ⁴⁴ Ude täņpān wawāpāņ eruk webe unitā Jesu mādeni-ken ābāņpāņ tekigān iņitkuk. Jesu täño teki iņirirān uterakgān tāgaņpāņ nāgāt piņ yāpmāņ ābuko u kawuk taņkuk. ⁴⁵ Täņjirān Jesutā nadāņpāņ yāņkuk; Ai! Netātā nepmāņitak?

Ude yāņirān āma pāke u āwo yāwākaņ Pitatā ņode iwetkuk; Ekāni, āmawebe pāke ņonitā dumāņ gāwatkaņ ņo nāmo nadātan?

⁴⁶ Pitatā ude iwerānā Jesutā yāņkuk; Ude nāmo! Āma kubātā nepmāņirān kehāromina ātu kuņjirān nadātat yāk. ⁴⁷ Ude yāwānā webe u mebarina kaņ-ahātak yāņpāņ pābā Jesu gāmori-ken gukut imāpmok täņpāņ kwaitpāņ itkuk. Itkaņ āmawebe pāke u iņamiken Jesu täño tek iņirirān kāyāmi uterakgān paotkuko unitāņo mebari yāņahāņkuk. ⁴⁸ * Yāņahāņirān Jesutā iwetkuk; Wanotna, nadākinikka nākken peyan unitā gāk yāpān tāgatan. Unita bānep kwini terak kuyi yāk.

⁴⁹ Jesutā man ude yāņirān kābeyā eņi täño watā āma unitā eņiken nanik āma kubā ābā Jairas u iwetkuk; Āpetka kumāņtak unita imata yāwoņārewani āma jop yāņikņat yāpmāņ āben? ⁵⁰ Ude yāņirān Jesutā nadāņpāņ Jairas iwetkuk; Nadāwātak täņpeno! Nadākinikka nākagān peņiri āpetka tāgawayāņ yāk.

⁵¹ Ude yāņpāņ Jairastā eņiken kuņkuņ. Kuņpāņ āma pāke u yāniņ bitnāņpāņ yepmaņpān yāman ude irirā iwarāntākiye yarākubā Pita, Jon, Jems ukāt ironi kumbuko unitāņo miņi nani ugāņpāņ yāmagurānkaņ eņi gānaņ āroņkuņ. ⁵² * Āmawebe pāke konām yāņtābātek täņ itkuņo u yāwetkuk; Konām wari kotneņo. Ironi u nāmo kumak. Jop dāpmon pātak yāk. ⁵³ Yāwānā kumakopāņ jop yāyan yāņpāņ kaņ-māgayāņkuņ. ⁵⁴ * Täņpākaņ Jesu eņi gānaņ āroņpāņ ironi u kerigān iņitpāņ iwetkuk; Āpetna, aku! ⁵⁵ Ude yāwānā uterakgān kehāromini āneņi āpmonjirān kodak taņpāņ akuņkuk. Kodak taņpāņ akuņjirān Jesutā miņi nani yāwetkuk; Ketem imān naņpān! ⁵⁶ * Yāwerānā miņi nani uwā nadāwān inide kubā täņkuko unita Jesutā imaka ahāņkuko u yāņahākta yāniņ bitnāņkuk.

9

Jesutā iwarāntākiye 12 u piā man yāwetkuk

Mat 10:5-15; Mak 6:7-13

¹ Eruk, Jesutā iwarāntākiye 12 u yāņpābā dubini-ken yepmaņkuk. Yepmaņpāņ kāyām wakiwaki yāpā tāgaņit, mājo āma magārani yāwat kirekta kehāromi ba wāpi biņam yāmiņkuk. ²⁻³ Yāmiņkaņ Anututā intājukun it yāmiņirān gāmori-ken irit täño man yāwetta ba āma kāyām ikek yāpā tāgakta man ņode yāwetpāņ yāniņ kireņpewān kuņkuņ; In āhottaba, ketem, moneņ ba yāk yāpmāņkaņ nāmo kuneņ. Ba tek yarā nitek nāmo yāpneņ yāk. ⁴ * Kuņkaņ yotpārare kubāken ahāņirā eņi tamāwā ugān kaņ irut. Eruk, yotpārare uken piā täņ paotpāņ eņi u peņpeņ kome kubāken kaņ kut. ⁵ * Upāņkaņ yotpārare kubāken not nāmo täņ tamāwā ņode kaņ täņput; Yotpārare u māde ut imiņpāņ kugun kuroņjin-ken nanik yeņ ārāhut täņpā kaņ kut. Ude täņjirā āma kome uken naniktā tabāņpāņ goret täņ yāmikamāņ yāņ api nadāneņ yāk.

⁶ Jesutā jukuman ude yāwerānkaņ kādet yāput peņpāņ kuņkuņ. Kuņkaņ yotpārare it yāpmāņ kuņkuņo uken Manbiņam Täga u yāņahāņit, kāyām ikek yāpā tāgaņit täņtāņ kuņatkuņ.

Herottā Jesu täño biņam nadāņkuk

Mat 14:1-2; Mak 6:14-16

* 8:48: Luk 7:50 * 8:52: Luk 7:13 * 8:54: Luk 7:14 * 8:56: Mak 7:36; Luk 5:14 * 9:4: Luk 10:4-11 * 9:5: Luk 10:11

⁷ * Tənpəkaŋ Judia kome təŋo kaŋiwat äma wäpi Herottä imaka imaka ahəŋkuŋo unitəŋo manbiŋam nadəŋpəŋ nadəwän nämo təreŋkuk. U imata, äma ätutä ŋode yəŋirä nadəŋkuk; U Jon, ume ärut yəmanitə kumbani-ken naniktä kodak taŋpeŋ akuŋkuko unitä piä u tək täyak. ⁸ Ba äma ätutä ŋode yəŋkuŋ; Ude nämo, uwä profet biani Elaijatä kumbani-ken nanik akuŋkuko unitä piä u täyak yək. ⁹ * Tənpəkaŋ Herottä man mäyap ikek u nadəŋpəŋ nadəwätək təŋpəŋ yəŋkuk; Jon u näkä bian kotäki madəŋ təkŋeŋkuro unitä jide təŋpəŋ piä täyak? Netätä təŋirän mani biŋam nadätat? Ude yəŋpəŋ Jesu kaŋpəŋ nadəwa yəŋkaŋ kädetta wäyəkŋeŋkuk.

Jesutä äma 5,000 ketem yepmäŋ towiŋkuk

Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-15

¹⁰ Eruk, iwarəntäkiye piä man yəwet-pewän kuŋkuŋo u təŋ paotpəŋä, äyənütpeŋ äbəŋpəŋ piä mebəri mebəri təŋkuŋo u biŋam iwerəkaŋ Jesu iwarəntäkiye-kät inigän itnayəŋ yəŋ-yəkŋat yəpməŋ Betsaida komeken kuŋkuk. ¹¹ Kəbop kuŋkuŋopəŋ ämawebətä u kədə kuyak yəŋ nadəŋpəŋ iwarän təŋkuŋ. Iwarän təŋirä yabəŋpəŋ Jesutä yəniŋ oretpəŋ Anututä intəjukun it yəmiŋirän gəmoriken irit təŋo manbiŋam yəwerit, äma kəyäm ikek yəpə təgaŋit təŋkuk.

¹² Eruk, kome bipayəŋ təŋirän iwarəntäkiye 12 u Jesu äbä iwetkuŋ; Kome ŋo ketemi nämoken itkaməŋ. Unita gək yəwerikaŋ yotpärare ittəŋ kukaŋken u kuŋkaŋ ketem yabəŋ ahəŋpəŋ naŋkaŋ parut yək. ¹³ Ude yəŋirä Jesutä yəwetkuk; Ude nämo! Injin yepmäŋ towiwurä! Yəwänä iwetkuŋ; Yäke! Nintəŋo kərəga 5kät gwəgu tom yarä-təgän itkaŋ ŋo yək. Jide? Nin yotpärare-ken kuŋpəŋ äma äbot päke ŋonita ketem suwakta nadəŋpəŋ yəyan? ¹⁴ (Äma äbot päke u 5,000 ude bumik unita nadəwätək təŋpəŋ yəŋkuŋ.) Yəŋirä Jesutä yəwetkuk; Äma äbot ŋo yəwerä äbot 50-50 ude maŋit yəpməŋ kut yək.

¹⁵ Yəwänä yəŋkuko udegän yəwerəkaŋ maŋit yəpməŋ kuŋkuŋ. ¹⁶ Maŋirəntəŋ yəpməŋ kwəkaŋ Jesutä kərəga 5 ukät gwəgu tom yarä u yəpməŋpəŋ kunum terak dorəŋpəŋ ketemta Anutu bənep təga man iwetkuk. Təŋpəŋ ketem u tokät jukutpəŋ iwarəntäkiyeta yəmənkaŋ äbot itkuŋo udegän yəmiŋtəŋ kuŋkuŋ. ¹⁷ Yəmiŋirä kuduptagän ketem u naŋpə koki təŋpəpəŋ ätu jop peŋkuŋ. Tənpəkaŋ jop patkuŋo u yəpməŋpəŋ yək 12 ude daiwä tokŋeŋkuŋ.

Pitatä Jesu təŋo mebəri yəŋahəŋkuk

Mat 16:13-28; Mak 8:27-31

¹⁸ Təŋpəŋ kadäni kubäta Jesu inigän itpəŋ nani man iwet irirän iwarəntäkiye pəbä dubini-ken kubä-kengän itkuŋ. Irirä Jesutä ŋode yəwet yabəŋkuk; Ämatä näka netä yəŋ yək təkəŋ? ¹⁹ * Yəwänä iwetkuŋ; Ätutəwä Jon, ume ärut yəmani yəŋ gəwet təkəŋ yək. Ba ätutəwä Elaija yəŋ gəwet təkəŋ. Ba ätutəwä profet biani uken nanik kubäta kodak taŋkuk yəŋ gəwet təkəŋ. ²⁰ * Ude yəwəwä ŋode yəwetkuk; Tənpəkaŋ injinä näkawä netä yəŋ yək təkəŋ? Yəwänä Pitatä iwetkuk; Gək Anutu-ken nanik Kristo, Isrel ämawebe təŋo təŋkentək bureni u yək.

²¹ Ude yəwänä Jesutä äma ätu nämoinik yəwetneŋ yəŋpəŋ yəniŋ bitnəŋpəŋ ŋode yəwetkuk; ²² * Äma Bureni-inik uwä ittəŋ kuŋtəŋgän yəŋ imani ude, komi pəhap api nadəwek yək. Tənpəkaŋ Judia təŋo äma ekäni ba bəməp äma intəjukun təŋpani-kät Baga man yəwoŋərewani ämatä mäde api ut imineŋ. Təŋpəŋ Äma Bureni-inik uwä urä kumbəŋpəŋ änenayəŋ təŋopəŋ kepma yarəkubä təreŋirän kodak taŋpəŋ api akwek.

²³ * Jesutä ude yəŋpəŋ man kubä ŋode yəwetgän təŋkuk; Äma kubätä nəwarayəŋ nadəŋpəŋä iniken bənep nadək-nadäki mäde ut imiŋpəŋ bərəpi näkä kotawayəŋ təyət udegän kepma kepma gwək pimiŋpəŋ kaŋ nəwarän yək. ²⁴ * Tənpəkaŋ, äma kubätä säkgämän itta nadəŋpəŋ iniken irit kuŋat-kuŋarita iyap taŋpəŋä u api paorek. Upəŋkaŋ äma kubätä näka yəŋpəŋ irit kuŋat-kuŋari iniŋ kirewayəŋ təko uwä irit təga api

* 9:7: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * 9:9: Luk 23:8 * 9:19: Luk 9:7-8 * 9:20: Jon 6:68-69 * 9:22: Luk 9:44; Luk 18:32-33 * 9:23: Mat 10:38; Luk 14:27 * 9:24: Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25

kaŋ-ahäwek. ²⁵ Täŋ, äma kubätä kome täŋo imaka kudup peŋ bäyaŋpäŋ yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä kumäŋjirän imaka imaka yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko unitä täga nämo api täŋkentäŋ imineŋ. ²⁶ * In nadäkaŋ? Äma kubätä näka ba man näkä yäŋahäk täyat unita yäŋpäŋ mäyäk taŋpäŋ näka bitnäwayäŋ täko uwä äma udewanita Äma Bureni-inik näkä udegän api bitnäwet. Kadäni näkŋaken epmäget kudän ikek ba Nana täŋo ba kudupi aŋero täŋo peŋyäŋek kudän ikek äneŋi ahäwayäŋ täro kadäni uken äma udewani täŋo wäpi yäŋahäkta api mäyäk täwet. ²⁷ Näk bureni täwera nadäwut; Itkaŋ ŋo inken nanik ätu nämo kumäŋkaŋ Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piäni kwawak ahäŋjirän api käneŋ yäk.

Jesu gupi inide kubä ahäŋkuk

Mat 17:1-8; Mak 9:2-8

²⁸ Jesutä man ude yäweränkaŋ kepma 8 ude täreŋjirän nani-kät man yädayäŋ Pita Jems Jon yämagurän yäpmäŋ pom kubä terak äroŋkuŋ. ²⁹ Päro u itkaŋ nani-kät man yäŋ irirän Jesu iŋami dapun inide kubä ahäŋkuk. Ahäŋjirän teki imaka, paki-inikinik, yäpä kwinit täyak ude peŋyäŋeŋkuk. ³⁰⁻³¹ * Ude täŋjirän Profet bian irani yarä ahäŋkumän. Kubä Moses, kubäwä Elaija, Anutu täŋo peŋyäŋek ikek ini ugän ahäŋpäŋ itkaŋ Jesu-kät man yäŋpäŋ-nadäk täŋkuŋ. Jesu Jerusalem yotpärare-ken api urä kumbek yäŋ man ude yäŋpäŋ-nadäk täŋ itkuŋonik. ³² * Ude täŋ irirä Pita noriye-kät däpmona gurän täŋ ittängän kikuŋutpäŋ Jesu iŋami dapun peŋyäŋek ikek irirän kaŋkuŋ. Profet yarä Jesu-kät itkuŋo u imaka, yabäŋkuŋ. ³³ Täŋpäŋ äma yarä u kudayäŋ täŋjirän Pitatä mebäri nämo nadäwän tärewäkaŋ jop ŋode yäŋkuk; Ekänina, itkamäŋ ŋonita oretoret täkamäŋ yäk. Unita yottaba yaräkubä täŋ tamina. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk.

³⁴ Pitatä man ude yäŋjirän gubamtä äpä uwäk täŋpäŋ yepmaŋjirän Pita Jems Jontä bumta umuntaŋkuŋ. ³⁵ * Umuntaŋ irirä gubam gänaŋ man kubä ŋode ahäŋkuk; ŋowä nanakna, näkŋa iwoyänkuro unita mani buramik täkot! ³⁶ Man kotäk ude ahäwän täreŋjirän Jesu inigän irirän kaŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Pita Jems Jon imaka ahäŋjirän kaŋkuŋo unitäŋo manbiŋam yäŋahäŋtätäŋ kukta nämo nadäŋkuŋ.

Jesutä nanak kubä yäpän tägaŋkuk

Mat 17:14-21; Mak 9:14-29

³⁷ Eruk patkuŋo yäŋewänä, Jesu iwaräntäkiye Pita Jems Jon-kät pom terak naniktä äpuŋ. Äpäŋtängän ämawebe äbot pähap u yabäŋ ahäŋkuŋ. ³⁸ Täŋpäkaŋ ämawebe äbot u gänaŋ nanik kubätä Jesuken gera ŋode yäŋkuk; Yäwoŋärewani äma! Gäk manna buramiŋpäŋ nanakna tepi kubägän ŋo täga täŋkentäŋ imayäŋ? ³⁹ Mäjo kubätä magäriŋän uterakgän kähän yäk täyak. Ba pudät maŋpän kome terak patäbottäŋ kuŋatkaŋ meni-ken jep yäŋut täyak yäk. Täŋkaŋ mäjo uwä kadäni kadäni komi imiŋpäŋ bäräŋeŋ nämo kakätäŋpeŋ kuk täyak. ⁴⁰ Unita näk gäwaräntäkaye mäjo u iwat kirewut yäŋ yäwera piä täŋkuŋo upäŋkaŋ iwat kirena yäkŋat täŋpä waŋkuŋ yäk.

⁴¹ Ude iwerirän Jesutä ŋode yäŋkuk; Wa! In bänepjin gwäjiŋ ärowani. Nadäkinikjin nämo! Jidegän api nadäwä tumneŋ? Äma in udewani-kät wari kuŋatta nämo nekaŋ! Ude yäŋpäŋ äma u iwetkuk; Eruk, nanaka yäpmäŋ äbi! ⁴² Ude iweränä nanitä nanaki yäpmäŋ äbäŋjirän mäjo unitä nanak u pudät maŋpän kome terak patäbottäŋ kuŋatkuk. Ude täŋjirän Jesutä mäjo u kaŋ-yäŋjirän mäjotä nanak u kakätäŋpeŋ kuŋkuk. Kuŋjirän säkgämän iränä äneŋi nani-ken teŋkuk. ⁴³ Ude täŋjirän ämawebe itkuŋo unitä Anutu täŋo kehäromi u kaŋpäŋ kikuŋutpäŋ-nadäwätäk pähap täŋkuŋ.

Täŋpäkaŋ ämawebetä imaka imaka tägagämän Jesutä täk täŋkuko unita pen nadäwätäk täŋ irirä Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; ⁴⁴ * Man täwerayäŋ täyat ŋo juku peŋpäŋ nadäkot; Inkät nanik kubätä Äma Bureni-inik iwan keru terak tewayäŋ kadäni keräpi täyak. ⁴⁵ * Ude yäwerirän mebäri nämo nadäwä täreŋkuŋ. Nadäk-nadäki

* 9:26: Mat 10:33; Luk 12:9; 2Ti 2:12 * 9:30-31: Luk 9:22, 13:33 * 9:32: Jon 1:14; 2Pi 1:16-18 * 9:35: Luk 3:22 * 9:44: Luk 9:22 * 9:45: Luk 18:34

uwäk ikek pen itkuko unita mebärita iwet yabänayän täjkuŋo upänkaŋ umuntanpän nämo iwet yabänkuŋ.

Netätä intäjukun api irek?

Mat 18:1-5; Mak 9:33-40

⁴⁶* Eruk kepma kubä, iwaräntäkiyetä nin-ken nanik netätä intäjukun-inik api irek yän yänpän yänarahutkuŋ. ⁴⁷⁻⁴⁸* Täjirä Jesutä nadäk-nadäki yabänpän-nadänkaŋ nanak täpuri kubä yän-päbä dubini-ken tenpän yäwetkuk; Äma kubätä näka yänpän nanak täpuri ŋodewani kubä oraŋ imayän täko uwä näka udegän api oraŋ namek. Täjipän äma näk oraŋ namayän täko uwä äma näk naniŋ kireŋkuko u udegän api oraŋ imek. Imata, in bämopjin-ken nanik kubätä äpani-inik ude kuŋatpänjä äma uwä intäjukun ude itak yäk.

⁴⁹Jesutä ude yäweränä Jontä ŋode iwetkuk; Ekäni! Äma kubätä wäpka terak mäjo äma magärani yäwat kireŋirän kaŋkumän yäk. Kaŋkumänopän nintäjo äbotken nanik nämo unita iniŋ bitnäŋkumän yäk. ⁵⁰* Yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata iniŋ bitnäŋkuŋ? Äma iwan nämo täj tamani uwä notjinpak täjkentän tamani ubayän yäk.

Samaria naniktä Jesu mäde ut imiŋkuŋ

⁵¹* Jesu kunum gänäŋ äneŋi ärokta kadäni keräp täjirän Jerusalem kukta nadäk kehäromi peŋpän kuŋkuk. ⁵²Tänkaŋ äma ätu yäwerän intäjukun kuŋkuŋ. Jesu ŋo api äbek yän man ude yäwetta kuŋkuŋ. Eruk, äma unitä Samaria yotpärare-ken ahänpän Jesuta tuŋum täkot yän yäwetkuŋ. ⁵³* Yäweräkaŋ Jesu uwä Jerusalem api kwek yän nadänkuŋo unita äbänirän nämo nadän imiŋkuŋ. ⁵⁴* Samaria naniktä ude täjirä Jems kenta Jon, kädet waki u kaŋpän Jesu iwetkumän; Ekäni, gäkä nadänjiri yädakaŋ kunum gänäŋ nanik kädäptä päpä äma äbot ŋo kaŋ ijiŋ paorut yäk. ⁵⁵⁻⁵⁶Ude iweränkaŋ Jesutä iwaräntäkiye yebewänkaŋ kome u peŋpeŋ kubäken kuŋkuŋ.

Jesu iwat-iwat täjo man

Mat 8:19-22

⁵⁷Eruk kuŋtänän kädet miŋin, äma kubätä Jesu ŋode iwetkuk; Gäk deken kwayän yänjiri näk imaka, api gäwarän täwet yäk. ⁵⁸Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Ket nadäwi pewäkaŋ näwaren. Imata, tom ägwäri u patpat bägup ikek. Barak udegän, bukäni nikek. Upänkaŋ Äma Bureni-inik iwarayän yäyan uwä patpat bägupi nämo yäk. ⁵⁹Ude yänpän äma kubä kaŋ-ahänpän iwetkuk; Gäk abä näk näwat yäk. Yäwänä äma unitä ŋode iwetkuk; Ekäni, nadän namiŋiri nana kumbänpän äneŋkaŋ mäden kaŋ gäwara yäk. ⁶⁰Yäwänä iwetkuk; Ude nämo! Näk näwarän täjiri kumbanitä kumbani noriye kaŋ äneŋput yäk. Gähä kuŋkaŋ Anututä intäjukun itkaŋ yabän yäwat piä täk täyak unitäjo manbiŋam yänahänpän yäwettän kaŋ kuŋat. ⁶¹* Ude iweränä äneŋi äma kubätä Jesu ŋode iwetkuk; Ekäni, näk gäk gäwatta gäripi nadätat yäk. Upän, nadän namiŋiri pengän pänku webena nanaknaye yäwet yabäwa täga yän yäwäwä api äbet yäk. ⁶²Yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo, äma kubätä imaka kubä täjpayän nadänpän nadäk-nadäki piä unitagän pewek. Äma ätu nadäk-nadäk jopjop pek täkaŋ uwä intäjukun äma Anutu unita watä piä täga tänaŋi nämo yäk.

10

Jesutä äma 72 piä man yäwetkuk

Mat 9:37-38, 10:7-16, 11:20-24

¹* Eruk, ätukät itpän u mädeni-ken Ekänitä äma 72 ude piä täkta iwoyänkuk. Iwoyänpän yarä-yarä yäpmän daniŋpän komeni komeni ini mäden kuŋarayän nadänkuko udegän kuŋatta yepmanpän kuŋkuŋ. ²* Täjkaŋ jukuman ŋode yäwetkaŋ yepmanpän kuŋkuŋ; Piä täj kubä ahän nimiŋirän käyat. Piä it yäpmän kukaŋ-ken

* 9:46: Luk 22:24 * 9:47-48: Mat 10:40 * 9:50: Mat 12:30; Luk 11:23 * 9:51: Mak 10:32 * 9:53: Jon 4:9
* 9:54: 2Kin 1:9-16 * 9:61: 1Kin 19:20 * 10:1: Mak 6:7 * 10:2: Mat 9:37-38; Jon 4:35

uken ketem ahän bumbum täkañ. Upänkañ ketem u yäpmäkta piä äma yarägän. Unita piä mähemi-ken yänapiñirä ketem gämäneñ itkañ u yäpmäkta piä äma ätukät kañ pewän äbut yäk. ^{3*} Eruk, man kubä ñode täwerakañ kukot; Näk piä pidämi-ken nämo tepmañtat. Nämo, in yawak ude äma äbot añ komi udewani gänañ tepmañtat. ^{4*} Täñkañ moneñ, yäk kuratak, kuroñjin ärärani yäpmäñkañ nämo kuneñ. Nämo, in piä man täwetat-ken u kuñkañ äma ätu kädet miñin yabäñ ahäñpäñ ukät man yänpäñ-nadäk nämo täneñ. Siwoñi piä man täwetat-ken uken kañ kut.

⁵ Täñpäkañ eñi äronayän täkañ-ken u äronpäñ pengän ñode kañ yäwut; Ämawebe eñi ño gänañ irani, Anutu täño bänep pidämtä intä terak äroton! ⁶ Ude yänirä eñi u gänañ nanik kubätä bänep pidäm udewanita gäripi nadäwani irayän täko täñpänä manjin täño burenitä uterak api ärowek. Upänkañ äma udewani kubä nämo iränä bänep pidäm man u äyänutpeñ injin terak äneñi api ärowek. ^{7*} Nadäk-nadäk täga nitek unitäño eñi-kengän irirä eñi mähemitä äñiron täñ tamänä täga api yäpmäñpäñ näneñ. Imata, piä ämatä piä täk täkañ unitäño gwäki täga yäpnañi. Täñkañ eñi äronkañ äpäk nämo täneñ.

^{8*} Täñpäkañ kome u peñpeñ kubäken kuñirä kome mähemitä tämagut päñku ketem tamäwä u kañ nañput. ⁹ Täñkañ kome uken nanik äma käyäm ikek kañ yäpä tägawut. Ude täñkañ ñode kañ yäwerut; In bämopjin-ken Anututä intäjukun it tamiñpäñ tabäñ tawat piä kehäromi nitek täñpayän täyak u tuän keräp täyak yän kañ yäwerut. ^{10-11*} Upänkañ yotpärare kubäken kuñirä kome mähemitä nämo tämaguräwä yotpärare bämopi-ken kuñkañ täpun-täpun kuroñjin-ken nanik inamiken yeñ ärahutkañ ñode kañ yäwerut; ño kawut! Täpuntäpun kome ño nanik däpmäñ äreyäñpena mañ injin terak äneñi kukañ! Ude yäwetkañ ñode yäwetgän kañ täñput; Ket ñode nadäkot! Anututä intäjukun it tamiñpäñ tabäñ tawat piä täñpayän täyak u keräp täyak! yän kañ yäwerut. ^{12*} U imata, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare uken naniktä kowata wakiinik, Sodom naniktä yäpnayän täño u irepmitpäñ ärowani pähap api yäpneñ.

Ämawebe bänepi nämo sukurewanita man

Mat 11:20-24

^{13*} Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadäneñ! Inken kudän kudupi mäyap täk täñkuro udegän Tire Sidon ämawebe, Anututa nämo nadäwani u ahän yämiñkuk yäwänäku mominita yänpäñ konäm butewaki täñpäñ bänepi bian sukurewäm! ¹⁴ Unita ñode nadäwut; Ämawebe yäpmäñ danik-danik kadäni pähapken Tire ba Sidon ämawebe kowata ahän yämayän täko u irepmitpäñ inä ärowani-inik api kañ-ahäneñ! ¹⁵ Täñ, Kapeneam nanik inä, Anututä kunum gänañ api yännikñat yäpmäñ ärowek yän nadäkañ? Wäral! Nämo inik! In kumäñ-kumäñ komeken api äpmoñ moreneñ.

^{16*} Jesutä man ude yänpäñ iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Äma kubätä intäño manta gäripi nadäwayän täko uwä näkño mannata udegän api nadäwek yäk. Täñ, äma kubätä mäde ut tamayän täko uwä näka udegän mäde api ut namek. Ba äma mäde ut naminayän täño uwä Äma naniñ kireñpewän äpuro unita udegän mäde api ut imineñ yäk.

Äma 72 ukeño äneñi äbuñ

¹⁷ Eruk, äma 72 Jesutä peñ yäwet-pewän kuñkuño u piä täñ paotkañ bänep oretoret terak äneñi äbä Jesu iwetkuñ; Ekäni, nin gäkño wäpka biñam yänahäñtän kuñitna Satan täño mäjo wära mannin buraminañi nämpäñ mannin buramiñkuñ yäk. ^{18*} Ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Bureni! In ude täñirä Satan kunum gänañ nanik, yäpä ude, kehäromini paoränkañ kome terak mañ parirän kañkut. ^{19*} Imata, näk kehäromi tamiñkut. Kehäromi tamiñkuro uwä in imaka meni komi, gämok kenta bam udewani yeñ jakñitta, ba iwanjin Satan unitäño kehäromi irepmit moreneñta tamiñkut.

* 10:3: Mat 10:16 * 10:4: Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5; 2Kin 4:29 * 10:7: 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 * 10:8: 1Ko 10:27 * 10:10-11: Apos 13:51, 18:6 * 10:12: Stt 19:24-25; Mat 10:15, 11:24 * 10:13: Mat 11:21-23 * 10:16: Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 * 10:18: Jon 12:31; Rev 12:8-9 * 10:19: Sam 91:13; Mak 16:18

Unita imaka kubätä in nämo tänpän waŋkuŋ ba nämo api tänpän waney. ²⁰* Upänkaŋ majo wäratä manjin buramik täkaŋ unitagän oretoret nämo täney. Nämo, Anututä inta nadänpän wäpjin ini irani-ken kudän tänkuko unita oretoret pähap nadäney yäk.

Jesutä Nani bänep täga man iwetkuk

Mat 11:25-27, 13:16-17

²¹ Ude yäwänkaŋ Kudupi Munapiktä bänepi tänpidäm taŋirän Jesutä oretoret pähap tänkuk. Oretoret tänpän nani iwetkuk; Nan, kunum kenta kome täjo mähe mi, näk bänep täga nadän gamitat. Imata, gäk manka biŋam täjo mebäri äma kome täjo nadäk-nadäk ärowani nikekta käbop peŋ yämik täyan. Täŋ, äma äpanita täŋ-kwawataŋ yämik täyan. Bureni Nan, gäkŋa ude kaŋ ahäwän yän nadänkuno udegän ahätak yäk.

²²* Ude yänpän ämawebe päke u ŋode yäwetkuk; Nana uwä imaka kumän-tagän ketna terak peŋ moreŋkuk. Tänpäkaŋ äma kubätä Anutu täjo nanaki näka täga nämo nadäwän täreney. Nana kubä-tägän mebärina nadäwän täretak. Ba äma kubätä ini Nana täjo mebäri u nämo nadätak. Nämo, nanaki näkŋa-tägän nadätat. Täŋ, Nanaki näkä äma ätuta Nana täjo mebäri yäwoŋärewayän yänpänä yäwoŋäreŋira Nana täjo mebäri täga nadäney.

²³* Ude yänpän iwaräntäkiye yämagut pänku inigän yepmaŋpän yäwetkuk; Nadäkaŋ? Anututä nadän tamiŋirän yabänpän-nadäk täkaŋ unita oretoret pähap nadäk täkot! ²⁴* Imata, Anutu täjo kehäromi kak täkaŋ uwä profet ba intäjukun äma bian itkuŋo u kakta gäripi nadäk täŋkuŋo upänkaŋ nämo kak täŋkuŋ. Ba manbiŋam apiŋo intä nadäk täkaŋ ŋo nadäkta gäripi nadäk täŋkuŋo upänkaŋ nämo nadäk täŋkuŋ yäk.

Samaria nanik äma täga kubä täjo manbiŋam

²⁵* Jesutä ude yäwän tärewäkaŋ Baga manta mebäri nadäwani äma kubätä Jesu man goret kubä yäwän nadäwa yänkaŋ Jesu dubini-ken äbänpän iwetkuk; Yäwoŋärewani äma, kädet jidewanipän iwatpän irit kehäromi u api kaŋ-ahäwet? ²⁶ Ude yäwänä Jesutä kowata ŋode iwetkuk; Mosestä Baga man bian kudän täwani uterak man jide daniŋpän nadäk täyan? ²⁷* Iweränä iwetkuk; ŋode daniŋpän nadäk täyat; Gäk Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäkka kumän-tagän Anutu-ken pewen. E kubä ŋode; Gäkŋata nadäk täyan udegän notkaye ätuta nadän yämen yäk.

²⁸* Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni näwetan. Man yarä u iwatpänä irit kehäromi u api kaŋ-ahäwen yäk. ²⁹ Ude iweränä äma uwä Jesutä näka äma nadäk-nadäk ikek yän nadäwän yän nadänkaŋ Jesu ŋode iwet yabänkuk; Baga mantä notkaye ätu yän yäyak u netäta yäyak?

³⁰ Yäwänä Jesutä kowata man wärani kubä ŋode iwetkuk; Äma kubä Jeriko kome kwayän nadänpän Jerusalem peŋpeŋ kädet miŋingän kuŋirän kubo äma ätutä kaŋ-ahäney. Kaŋ-ahänpän teki weŋ tänpä kwäpän pärip-päriptä päripmäntäko kumän-däpurek täŋpek. Täŋirän yäpmaŋpän kädet miŋin peŋpeŋ kuneŋ. ³¹ Kädet miŋin pewä parirän bämop äma kubätä äbä kaŋpän kukŋi kädagän irepmitpeŋ kwek. ³² Kuŋirän Juda täjo äma ekäni kubätä äbä äma u dapuri-tägän kaŋkaŋ udegän irepmitpeŋ kukŋi kädagän kwek. Nämo täŋkentän imek. ³³ Kuŋirän eruk, äma Samaria nanik kubätä kädet ugän iwat yäpman äbänpän äma u käwek. Kaŋpän butewaki pähap nadänpän dubini-ken äbek. ³⁴ Äbä jibi meni-ken wain ume kenta olip gäkŋipän ärut imiŋkaŋ uwäktän imek. Uwäktän imiŋkaŋ pudätpeŋ iniken doŋki terak peŋpän yänikŋat yäpman kuŋtängän eŋi kubä, äma ban naniktä patta täŋpani-ken tewän parirän bipani watäni irän yänewek.

³⁵ Yänewänä eŋi täjo watä äma unita siliwa moneŋ yarä imiŋkaŋ iwerek; Äma ŋonita watäni säkgämän isi. Moneŋ gamitat ŋo paoranä äbä äneŋi ätukät api gamet yän iwerek.

³⁶ Eruk, Jesutä manbiŋam u yän moreŋpän Baga manta mebäri nadäwani äma u ŋode iwet yabänkuk; Äma yäräkubä unita jide nadätan? Äma jibi nikek unita netätä noripak

* 10:20: Mat 7:22; Kis 32:32; Plp 4:3; Rev 3:5 * 10:22: Jon 3:35, 10:15 * 10:23: Mat 13:16-17 * 10:24: 1Pi 1:10 * 10:25: Mat 22:35-40; Luk 18:18 * 10:27: Lo 6:5; Wkp 19:18 * 10:28: Wkp 18:5; Rom 10:5; Gal 3:12

bureni ude täņpek? ³⁷ Ude iwerirän iwetkuk; Äma täņkentäj imeko unitä noripak bureni-inik täņpek yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni yäyan unita gäk kuņkaņ kädet udegän kaņ iwat!

Jesu Mata kenta Mariakät itpäņ-nadäk täņkuņ

³⁸ Kadäni kubä Jesu iwaräntäkiye-kät kuņtäņgän, webe kubä wäpi Mata unitä komeken ahäņkuņ. Uken ahäņirä Matatä ini ejiken Jesu yäņikņat yäpmäņ äronkuk. ³⁹* Äro itkaņ Jesutä manbiņam yäņahawayäņ täņirän Mata täņo noripak Maria u nadäwayäņ yäņkaņ äbä Jesu dubini-ken maņitpäņ manbiņam nadäņ itkuk. ⁴⁰ Maria manbiņam nadäņ irirän noripaktä u kaņpäņ piä taņi inigän täņ itkuko unita bänepi waņkuņ. Bänepi wawäkaņ äbä Jesu iwetkuk; Ekäni, butewaki nämo nadäņ namitan? Notnapak ŋo nabä kätäņpeņ äbäko ŋo irirän näkņagän piä taņi täyat. Iweri täņkentäj namän! yäk.

⁴¹ Matatä ude yäwänä Ekänitä kowata ŋode iwetkuk; O Mata, gäk imaka imaka ŋonita imata nadäwätäk pähap täyan? ⁴²* Imaka bureni kubätagän nadäwen. Notkapak Maria ŋowä imaka bureni unita nadäwän tärewäpäņ täyak. Täņpäkaņ imaka bureni ŋowä kubätä täga nämo yomägarek.

11

Yäņapik man yäkyäk täņo käderi

Mat 6:9-15, 7:7-11

¹* Eruk kadäni kubä Jesu kome kubäken itkaņ nani-kät man yäņ itkumän. Yäwän täreņirän iwaräntäkiye ukät nanik kubätä iwetkuk; Ekäni, Anutu-ken yäņapik man yäkyäk täņo käderi niwetpäņ niwoņäre yäk. Bian, Jontä iniken iwaräntäkiye yäwetpäņ yäwoņäreņkuko ude. ² Ude iweränä Jesutä yäwetkuk; In Anutu-ken yäņapik man yänayäņ yäņpäņä man ŋode yäneņ;

Nan, wäpka kudupi inipärik kubä pat täyon.

Äbäņpäņ bänepi bänepi, komeni komeni Ekäni täņ nimi.

³ Kepma kubäkubä täņo ketem nimik täyi.

⁴ Ämatä waki täņ nimik täkaņ unitäņo momini peņ yämik täkamäņ unita gäk udegän nintäņo mominin peņ nimik täyi.

Täņyabäk-ken nämo nipmaņpen.

⁵ Ude yäņpäņ man wärani ŋode yäwetkuk; In bämopjin-ken nanik kubätä ketemta wäyäkņeņpäņ bipani bämop noripak kubätä ejiken kwek. Kuņpäņ noripak u ŋode iwerek; Notnapak, ketem ätu täņkentäj nam. ⁶ Notnapak kubä, ban naniktä äbäņirän ketem imapäņ imet yäņpäņ gäkken yäņapitat. ⁷ Ude iweränä eņi mähemitä iwerek; Imata dāpmon wewe täņ namitan? Yäma ukätpäņ nanaknaye-kät dāpmon pätkamäņ ŋo yäk. Näk täga nämo akuņpäņ ketem yäpmäņ gamayäņ. ⁸* Eruk, Jesutä man wärani u yäwetpäņ yäņkuk; Pengänä eņi mähemi u noripak täņkentähta nämo nadäweko upäņkaņ ehuranigän yäņapiņtäyon gaņani nadäņpäņ nadäņ imek. ⁹ Unita ŋode täwera nadäwut; In Anutu-ken imaka kubäta yäņapiņirä api nadäņ tamek. Uwä äma kubätä wäyäkņek piä täņ yäpmäņ kuņtäņgän kaņ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput yäpmäņ kuņirän yäma dät imeko ude. ¹⁰ Unita näk bureni täwetat! Äma kubätä yäņapik piä täņpäņä bureni api yäpek, äma kubätä wäyäkņek piä täņ yäpmäņ kuņtäņgän bureni kaņ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput irirän Anututä nadäņ imiņpäņ yäma dät imeko ude.

¹¹ Eruk, jide nadäkaņ? Nanakka kubätä ketemta yäņirän nani gäkä mobä kubä täga imen? Nämo inik! Ba tomta yäņapiņirän gämokpäņ täga imen? Nämo inik! ¹² Ba purup mujipta yäņirän bampäņ täga imen? Nämo inik! ¹³ Inä äma waki upäņkaņ nanakjiyeta imaka tägatäga yämik täkaņ. Unita ŋode nadäwut; Kunum gänaņ Nanjin iron mähemi

* 10:39: Jon 11:1, 12:2-3 * 10:42: Mat 6:33 * 11:1: Luk 5:33 * 11:8: Luk 18:5

itak uken Kudupi Munapikta yānjapinjirā imata nāmo tamek? Nāmo, u bureni-inik tamek yānj tāwetat!

Jesu jop manman iwetkuḡ

Mat 12:22-30; Mak 3:20-27

¹⁴ Kadāni kubāken Jesutā āma mājotā magārani kubā mājo iwat kireḡ imiḡkuk. Mājo unitā magāt-pewān āma u man nāmo yāk tāḡkukopāḡ Jesutā mājo u iwat kireḡjirān āma u man āneḡi yāḡkuk. Man yāḡjirān āmawebetā kikḡutpāḡ nadāwātāk pāhap tāḡkuḡ. ¹⁵* Upāḡkaḡ āma ātutā Jesuta ḡode yāḡkuḡ; Ude nāmo! Āma uwā mājo tāḡo āma ārowani wāpi Bilisibap unitā kehāromi imiḡjirān mājo yāwat kirek tāyak yāk.

¹⁶* Tāḡpākaḡ āmatā Jesu tāḡikḡatta kunum tāḡo kudān kudupi kubā pewi ahāwut yāḡ iwetkuḡ. ¹⁷ Ude tāḡjirā Jesutā nadāk-nadāki tāḡo mebāri nadāwān tārewāpāḡ man wārani ḡode yāwetkuk; Ude nāmo! Kome kubā-tāḡān āmik pewā ahāwāpāḡ kowat āmiwān tāḡjirā kehāromini paorek yāk. Ba udegān buap kubātā kowat āmiwān tāḡjirā kehāromini paorek. ¹⁸ Unita Satantā iniken āmaniye yāwat kireḡjirān jide tāḡpāḡ Satan tāḡo ābot kehāromi irek? U tāḡa nāmo! Inā nāk Bilisibap tāḡo kehāromi terak mājo yāwat kirek tāyat yāḡ nāwet tākaḡ. ¹⁹ Upāḡkaḡ ude bureni tāyat u tāḡpāwā āmajiyetā netā wāpi terak mājo yāwat kirek tākaḡ? Satan tāḡo wāpi terak yāwat kirek tākamāḡ yāḡ nāmo yāneḡo unitā jop tāḡ-nāḡḡatkaḡ unitāḡo mebāri kwawak ahāwek! ²⁰* Upāḡkaḡ ḡode nadāwut! Nāk Anutu tāḡo kehāromi terak mājo yāwat kirek tāyat ude bureni tāḡpāwā ḡode nadāneḡ; Anututā intājukun irit piā kehāromi nitek tāk tāyak unitāḡo bureni inken ahātak ḡo.

²¹ Unita man wārani kubā tāwera nadāwut; Āma kehāromi kubātā Kadā boham iḡitkaḡ eḡnita watā ireko uwā tuḡumi eḡi ḡānaḡ sāḡḡāmān itneḡ. ²²* Upāḡkaḡ āma kubā kehāromini taḡi pāhap ikek unitā ābāḡpāḡā ḡode tāḡpek; Eḡi māhemitā kadā boham iḡitat yāḡ nadāweko u yomāgatpāḡ tuḡumi eḡi ḡānaḡ itneḡo u yāpmāḡkaḡ noriyeta yāpmāḡ daniḡpāḡ yāmek.

²³* Eruk unita ḡode tāwera nadāwut; Āma not nāmo tāḡ namik tākaḡ uwā nāka iwan tāḡ namik tākaḡ. Ba āma nāḡḡo piāta watā nāmo it tākaḡ uwā piāna yāpāwak tākaḡ yāk.

²⁴ Tāḡpākaḡ āma ābot ḡowā ḡode bumik; Mājo āma magārani kubātā āma u kakātāḡpeḡ pāḡku kome kurāki-ken irit bāḡup kodakita wāyāḡḡeḡtāḡ kuḡarek. Wāyāḡḡeḡtāḡ kuḡareko upāḡkaḡ nāmo kaḡ-ahāwek. Nāmo kaḡ-ahāḡpāḡā bian irani-ken āyāḡutpeḡ kwa yāḡ nadāwek. ²⁵ Ude nadāḡpāḡ āyāḡutpeḡ pāḡku kāwek; Irit bāḡup biani uwā ārutpāḡ ket urani. ²⁶* Ude kaḡpāḡā noriye 7 ini bumik nāmo, wakiinik, yāmagurānkaḡ ābā ukengān itneḡ. Tāḡpākaḡ āma uwā pengān-inik waki irekopāḡ māden waki-inikinik tāḡpāḡ irek yāk.

²⁷* Man ude yāḡ irirān āmawebe pāke itkuḡo u bāmopi-ken webe kubātā gera terak Jesu ḡode iwetkuk; Yāke! ḡāk bāyaḡpāḡ nonoḡ gepmāḡ towiḡkuko uwā Anutu tāḡo oretoret terak kuḡarani! yāk. ²⁸* Ude iwerānā Jesutā yāḡkuk; Ude nāmo! Āmawebe Anutu tāḡo man nadāḡpāḡ iyap tāḡpāḡ yāpmāḡ kuḡat tākaḡ unitā uyaku Anutu tāḡo oretoret terak kuḡarani bureni yāk.

Kudān kudupi kakta Jesu iwet yabāḡkuḡ

Mat 12:38-42, 5:15, 6:22-23; Mak 8:12

²⁹* Āmawebe māyap ābā Jesu it ḡwāḡjirā man ḡode yāwetkuk; Wa! Waki tāḡpani āmawebe ābot intā kudān kudupi kubā kakta nāwet yabākaḡ. Upāḡkaḡ in nākā kudān kudupi mebāri kubā nāmo tāḡjira api kāneḡ. Kudān bian Jona terak ahāḡkuko udegān ahāḡjirān api kāneḡ. ³⁰ Jona terak imaka ahāḡkuko unitā āmawebe Ninive komeken nanik ḡode yāwoḡāreḡkuk; Jona uwā Anutu-ken nanik. Udegān, Āma Bureni-inik terak imaka

* 11:15: Mat 9:34, 10:25 * 11:16: Mat 12:38 * 11:20: Kis 8:19 * 11:22: Kol 2:15 * 11:23: Luk 9:50
* 11:26: Jon 5:14 * 11:27: Luk 1:28,42,48 * 11:28: Luk 8:15,21 * 11:29: Mat 16:4

ahawayän täyak unitä äma äbot in ɲo ɲode api täwoɲärewek; Äma Bureni-inik uwä Anutu-ken nanik. ³¹ * Upänkaɲ intä näka Anutu-ken nanik yän nämo nadäkaɲ. Unita kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken Siba kome täɲo intäjukun webe unitä inkät Anutu inamiken bok itkaɲ momijin kwawak api pewän ahäneɲ. Webe unitä Juda täɲo intäjukun äma Solomon unitäɲo nadäk-nadäk siwoɲi yänahänjirän nadäkta gäripi nadänkuko unita kome ban naniktä kädet käroɲi-inik äbuk. Täɲ äma Solomontä täk täɲkuko u irepmitak uwä itat ɲo! Upänkaɲ imata nämo nadän namik täkaɲ? ³² * Täɲpakaɲ ämawebe Ninive yotpärare-ken naniktä udegän, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken inkät bok itkaɲ intäɲo momijin kwawak api pewä ahäneɲ. Imata, Jonatä man yäwerän Ninive ämawebetä nadänpän bänepi sukureɲkuɲ. Täɲ äma Jonatä täɲkuko u irepmitak uwä itat ɲo! Upänkaɲ bänepjin imata nämo sukurekaɲ?

Äbot täɲpani uwä topän ude

Mat 5:15, 6:22-33

³³ * Jesutä man ude yänpän man wärani kubä ɲode yäwetkuk; Äma kubätä topän ijinpän käwut-ken käbop nämo pewek. Ba topän ijinpän käbotpän nämo ähäät yejämbek. Ude nämo! Topän u ijinpän kwawak peɲirän ämawebe äma unitä eɲiken abänpän peɲyänpeɲirän imaka imaka täga yabäneɲ. ³⁴ Udegän, dapunjin uwä gupjin täɲo topän. Dapunjintä täga ijineɲo uwä gupjin imaka, peɲyänjek ikek irirän kädet siwoɲi täga kuɲatneɲ. Täɲ, dapunjin waneɲo uwä jide täɲpän imaka imaka täga kaɲpän täɲpeɲ kuɲatneɲ? Nämo, gupjin bipmäɲ urani gänaɲ ireko ubayän. ³⁵ Unita peɲyänjek bänepjin-ken itak unitä bipmäɲ urani täɲpeko ujeta watäni itpän kuɲat täkot. ³⁶ Täɲkaɲ gup nadäk-nadäkjintä bipmäɲ urani nämo, peɲyänjek ikekän irirän irit kuɲat-kuɲatjin kuduɲtagän peɲyänjek ikek api itneɲ, topäntä peɲyänpeɲ tamik täyak ude.

Anutu täɲo man gup-tägän nämo yäpmän kuɲaren

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47

³⁷⁻³⁸ * Jesutä man ude yän moreɲirän, Parisi äma kubätä ketem bok nakta Jesu eɲiniken yänikɲat yäpmän äronkuk. Eɲi gänaɲ äro maɲitpänä keru nämo ärutkaɲ ketem naɲkuk. Täɲirän Parisi äma unitä kaɲpän nadäwän nämo tägawäpän nadäwätäk ɲode täɲkuk; Imata nintäɲo бага irepmitpän keru nämo ärutkaɲ ketem näyak yäk. ³⁹ * Nadäwätäk ude täɲ irirän Jesutä ɲode iwetkuk; Parisi äma in бага iwatpän ketem peɲnakjin gupigän ärut täkaɲ. Ude täɲpän Anutu inamiken bänep nadäk-nadäknin täga yän nadäk täkaɲ. Upänkaɲ nämo! Bänepjin-ken moneɲ tuɲumta nadäwätäk, ba imaka wakiwakitä tokɲeɲkuko pätaɲ. ⁴⁰ Inä guɲ bureni! Anututä gupjin bänepjin bok täɲkuk yän nadäk täkot. ⁴¹ Unita äma jäwärita bänep iron täɲ yämineɲo uyaku gupjin bänepjin bok, Anutu inamiken pakigän itdeɲ.

⁴² Wa! Parisi äma in umun terak kuɲat täkot! In бага man iwatpän piäjjin-ken nanik tokän jopi mebäri mebäri unitäɲo moräki Anututa biɲam pek täkaɲ. Upänkaɲ bänepjin-ken Anutu nadän imikinik nämo täk täkaɲ, ba bänep iron kädet nämo iwat täkaɲ. Unita бага man iwatpänä bänep nadäk-nadäkjin bok penneɲo uyaku tägawek. ⁴³ Jesutä ude yänpän kubä ɲode yäwetgän täɲkuk; Wa! Parisi äma in umun terak kuɲat täkot! In käbeyä eɲiken intäjukun ämatä bägup-ken itta nadäk täkaɲ. Ba kädet miɲin, ämawebe jopitä taniɲ oretta gäripi nadäk täkaɲ. ⁴⁴ Upänkaɲ inä äma kumbani, kome gänaɲ käbop käbänɲaɲ irirä ämawebe punin guno nämo nadäwä tumbäkaɲ kuɲ äbäk täk täkaɲ udewani.

⁴⁵ Jesutä man ude yänjirän Baga manta mebäri nadäwani äma kubätä iwetkuk; Ai! Yäwoɲärewani äma, gäk Parisi ämata man kehäromi ude yäwetan uwä nin udegän yänjärok man niwetan! yäk. ⁴⁶ Ude yäwänä Jesutä kowata man ɲode iwetkuk; Wa! Baga manta mebäri nadäwani äma in imaka, umun terak kuɲat täkot! Baga man bäräpi bäräpi ämawebe terak peɲkaɲ injin ketän kuɲat täkaɲ. ⁴⁷ Wa! In komi api nadäneɲ! In äbekjiye

* 11:31: 1Kin 10:1-10 * 11:32: Jna 3:5-10 * 11:33: Mak 4:21; Luk 8:16 * 11:37-38: Luk 7:36, 14:1 * 11:39: Mat 15:2

orajiye udewanigän. Unitä Anutu täño profet biani däpmanjapäñ änek täñkuñ. Profet äneñkuño awañ meni-ken in epmäget tägatäga piñpäñ mebäri säkgämän täk täkañ. ⁴⁸Upänkañ in kädet ude täk täkañ unitä ñode niwoñäreke täyak; Orajiyetä profet däpmañ täñkuño u täga täñkuñ yän nadäk täkañ. Orajiyetä profet däpmanjapäñ äneñpani-ken piä täk täkañ. ⁴⁹Unita Anutu nadäk-nadäk mähemitä man kubä ñode yänahänjuk; Näk inken profet ba piä ämanaye yäniñ kireñpewa äreñirä ätu kumän-kumän däpmanjit, ätu däpmanjapäñ waki täñ yämiñit api täneñ yän yänjuk. Eruk, man bian yänjuk u bureni ahätak ño. ⁵⁰Unita bureni ñode täwetat; Äma ahäk-ahäk kadäni-ken yäput peñpäñ profet däpmanj yäpmanj äbuño unitäño momini ämawebe kudup apiño itkañ ño intä terak ärotak. ⁵¹Ämik uwä bian-inik Abeltä nägäri piwän kuñkuño uken yäput peñpäñ ämiñ yäpmanj äbänkä Sekaraia kudupi eñi gänañ alta mebäri-ken utpäñ peñkuñ. Unita äneñi täwetgän täyat; Ämik täñ yäpmanj äbuño unitäño momi intä terak ärotak.

⁵²Wa! Baga man yäwoñärewani äma in komi api nadäneñ. In ämawebetä iritta biñam täkta Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñäreñañipäñ Anutu täño man mebäri bureni nadäkta kädet täñpipiñ yämik täkañ. Injin iritta biñam nämo täñpäñ udegän ämawebetä u täkta kädet täñpipiñ yämik täkañ.

⁵³⁻⁵⁴* Eruk, Jesutä man ude yän paotpeñ kuñirän Baga man yäwoñärewani ämakät Parisi ämatä Jesu man ätu goret yäwän nadäna yänkañ iwet yabäk pähap täñit, yänpäñ-kañiwarit bumta täñkuñ.

12

Parisi täño tänyäkñarani kudänta man

Mat 10:19-33

¹Ämawebe bumini Jesuken dubini-ken päda nitek äbä itkuñ. Äbä irirä Jesutä iwaräntäkiye jukun ñode yäwetkuk; Ket nadäkot! yäk. Parisi äma täño yista ket nadänpäñ kañ kuñarut. Irit kuñat-kuñariken kudän gupi-tägän täk täkañ ude in udegän täneño udeta yänpäñ yäyat. ²* Upänkañ imaka täñ-yejämbani pätak u wari nämo api pärek. Nämo kwawakgän api irek. Ba imaka käbop itak u wari nämo api irek. Nämo, u kwawakgän api irek. ³Bipmanjurani gänañ man yänayän täkañ uwä kepma pähapken kwawakgän api nadäneñ. Ba eñi gänañ jiap man yänayän täkañ uwä kami gera terak yänjirä api nadäneñ.

Netäta täga umuntäne?

Mat 10:28-31

⁴Jesutä iwaräntäkiye ude yäwetpäñ ämawebe päke u ñode yäwetkuk; Notnaye, ñode täwera nadäwut; Ämata nämo umuntäneñ. Nämo, äma u komegupgän däpmanjkañ mäjojin däpmañta api täñpä waneñ. ⁵Upänkañ ñode täwetat; Äma kubätägän täga umuntäneñ. Äma unitä tadäpmanjapäñ geñi wakiken ureñ täñpäñ äpmonenjo udeta umuntak täkot yänpäñ täwetat.

⁶In nadäkañ? Barak täpuri kubä wäpi pakup u imaka jopi kubä. Unitäño gwäki täga nämo yäpen. Upänkañ Anututä udewanita ket yabän yäwat täyak. ⁷* Täñpäñ Anututä inta gäripi nadäk täyak uwä pakup barakta nadäk täyak u irepmitak unita nämo inik api tepmanpek. Gwäkjin pujiñ jide itkañ u kudup daniwän tärewäkañ itak. Unita imaka kubäta nämo umuntäneñ yäk.

Jesu iwatta nämo mäyäk täneñ

Mat 10:32-33, 12:32, 10:19-20

⁸Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä ämawebe inamiken Näk Jesuta nadän imikinik täk täyat yän yänahäwayän täko uwä, Äma Bureni-inik näkä udegän äma unita Anutu täño añero inamiken ñode api yänahäwet; Äma uwä näkñata biñam yäpmanjtat yän api yänahäwet. ⁹* Täñ, äma kubä ämawebeta umuntanpäñ Näk Jesuta nämo nadätat

* 11:53-54: Luk 20:20 * 12:2: Mat 16:6; Luk 8:17 * 12:7: Luk 12:24, 21:18; Apos 27:34 * 12:9: Luk 9:26

yäj yäwayäj täko uwä, näkä udegän äma unita Anutu täño aņero iņamiken ŋode api yäwet; Äma ŋonita nämo nadätat yäj api yäwet.

¹⁰ Tänpäkaņ äma kubätä Äma Bureni-inikta yäjärok man yäwayäj täko uwä momini u täga api peņ imek. Täņ, äma kubätä Kudupi Munapikta yäjärok man yäwayäj täko uwä momini nämoinik api peņ imek.

¹¹* In ket nadäwut! Ämatä manken tepmanayäj käbeyä eņi gänaņ yäj-täkņat yäpmäj äronpäj äma ekäni ekäni iņamiken api tepmaneņ. Ude täņirä man jide yäne yäj nadäwätäk nämo täneņ. ¹² Nämo, kadäni uken manta wäyäkņeņirä Kudupi Munapiktä ŋode yäwut yäj täwerirä man ugänpäj api yäjähäneņ.

Moneņ tuņumta bäneņ iyap nämo täneņ

¹³ Jesutä man ude yäjirän ämawebe päke u bämopi-ken nanik kubätä Jesu ŋode iwetkuk; Yäwoņärewni äma, tuäna iweriri tuņum nantä peņ nimirkaņ kumbuko u yäpmäj daniņpäj näka moräki kaņ namän yäk. ¹⁴ Yäwänä Jesutä ŋode iwetkuk; Näk tuņum yäpmäj daniwani äma uyaku, ude täņpet yäk. ¹⁵* Ude yäjpäņ man ŋode yäwetkuk; Tuņum pähap yäpmäkta nadäneņo udetä watäni itpeņ kuņatneņ. Tuņum päke unitä iritjin täño meham bureni nämo täyak.

¹⁶ Jesutä man ude yäjpäņ man wärani kubä ŋode yäwetkuk; Moneņ äma kubätä piäni-ken ketem piweko u bureni ahäj bumbum täneņ. ¹⁷ Täņirä ŋode nadäwek; Jide täņpet? Ketem bureni bumta ahäkaņ ŋo degän kaņ pewet? yäj nadäwek. ¹⁸ Ude nadänpäj yäwek; A! nadätat. Ketem pekpek eņina biani wärämuppäņ kodaki taņigän täņpäņ ketem ba tuņumna u gänaņ kaņ pewa! yäk. ¹⁹ Ude täņkaņ ŋode täga nadäwet yäk. Ketem kämita pewayäj täro uyaku piä äneņi kubä nämo täņpäņ oretoret terak ketem ume tägatäga naņkaņ säkgämän api it yäpmäj ärowet yäj nadäwek.

²⁰ Ude nadäņirän Anututä ŋode iwerek; Gäk guņ bureni! Bipani ŋogän iritka gomägarayäj yäk. Täņpakaņ nadäk tawaņ peyan u kubäta biņam kaņ täņpäņ yäj iwerek.

²¹* Unita ŋode täwera nadäwut; Äma kubätä Anutu täño tuņumta nadäwätäk nämo täņpäņ kome täño tuņum peņ bäyaņ yäpmäj kuņarayäj täko uwä udegän api ahäj imek yäk.

Kome terak irit tägata nadäwätäk nämo täneņ

Mat 6:25-34

²² Unita yäjpäņ Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetgän täņkuk; In gupjinta nadäwätäk ŋode nämo täneņ; Ketem depäj näņpet? Ba tek depäj täņpäņ kuņaret? yäj nämo nadäneņ. ²³ Nämo, ketem ba tek u bureni nämo. Uwä irit kuņat-kuņatjin täño täņkentäk moräkigän. Unita bäneņ nadäk-nadäkjin imaka bureni terak peneņ. ²⁴* In imata Anutu u watä säkgämän nämo käwep it nimek yäj nadäk täkaņ? Eruk, in barakta yabäņpäņ-nadäwut! U ketem nämo piņpäņ puget nak täkaņ, ba naņpäņ kämita nämo pek täkaņ. Upäņkaņ Anututä ketem yepmäņ towik täyak. Täņpäkaņ inä barak yärepmiņkaņ unita in nadäwätäk nämo täneņ. ²⁵ Jide? Nadäwätäkjintä kome terak iritjin täga wädäwän käroņ täwek? Nämoinik! ²⁶ Nadäwätäkjintä imaka täpuri udewani täga nämo täņpeko unita imata ketem tuņumta nadäwätäk pähap täk täkaņ? Nadäwätäk nämo täneņ. Anututä ini api täņkentäj tamek.

²⁷ Täņkaņ päya irorita yabäņpäņ-nadäwut. U inita tekta piäni nämo täk täkaņ upäņkaņ yabäņgärip ikek. Unitäño yabäņgäriptä intäjukun äma biani Solomon unitäño moneņ tuņum ba tek säkgämän kaņgärip ikek päke u yärepmiņ täyak. ²⁸ Täņpäņ päya irori uwä kadäni keräpigän itpäņ paot täkaņ. Apiņo ahäneņopäj kwep ude äneņi täreņ mäneņ. Upäņkaņ Anututä kaņgärip ikek pewän ahäk täkaņ. Ude täk täyak upäj imata tek täga nämo pewän ahäj nimek yäj nadäk täkaņ? Wa! In nadäkinikjin äreyäwani! ²⁹ Unita ketem ba ume deken yäpmäņpäņ näne yäjkaņ nadäwätäk nämo täneņ. Ba tek deken yäpmäņpäņ täne yäjkaņ nadäwätäk nämo täneņ. ³⁰ Nämoinik! U guņ ämatä

* 12:11: Mak 13:11; Luk 21:12-15 * 12:15: 1Ti 6:9-10 * 12:21: Mat 6:19-20 * 12:24: Sam 147:9; Luk 12:7

bänep nadäk-nadäki udewani terakgän pek täkañ. Täñ, inä imaka udewanita nadäwätäk pähap nämo täneñ. Nämo, nanjintä in imaka udewanita wäyäkñek täkañ yäñ tabäñpäñ-nadäk täyak unita api täñkentäñ tamek. ³¹ Unita Anututä intäjukun it tamiñpäñ tabäñ täwatta unitagän gäripi-inik nadäñpeñ piäni täk täkot. Ude täñjirä uyaku ketem tuñumta wäyäkñek piä tänayäñ täkañ u api taniñ kirewek.

³² * Unita yawaknaye, in nämo umuntäneñ. Nanjintä tämagutpäñ intäjukun it tamiñpäñ tabäñ täwatta gäripi nadätäk. ³³ * Unita in tuñumjin äma jopita yäniñ kirewut. Ude täñkañ kunum täño tuñum wawaki nämo, ba paot-paori nämo pätak ugänpäñ kañ korewut. Tuñum uwä ämatä kubo tänañi nämo ba gwaktä nañpä tumnañi nämo. ³⁴ Nadäkañ? Imatäken tuñumta nadäwi ärowani täñpeko uwä bänep nadäk-nadäka uterakgän peñpäñ kuñaren.

Bänep kodaki itta man

Mat 24:42-51; Mak 13:33-36

³⁵ * Jesutä man ude yäwetpäñ äneñi ñode yäwetkuk; In tuñum täkot! Piä täño tek täñpäñ topän ijiñ-yäñeñkañ itkot. ³⁶ * Piä watä äma tägatä intäjukun ämanitä äbäka tuñum täñpäñ itsämäk täkañ ude täñpäñ itkot. Intäjukun ämani uwä kome kubäken kwekotä äneñi äbäñpäñ yäma-ken kwäpkwäp yäpurirän piä watä ämaniye täga u äbä yäma bäräñeñ dät imineñ. ³⁷ * Bureni, piä watä ämaniyetä täñpidäm täñpäñ irirä äbä yabäñ ahäñpäñä täga nadäñ yämek. Bänep täga nadäñpäñ piä täño tek yamäñkañ piä watä ämaniye ñode yäwerek; Eruk näkño kome yäpmäñpäñ mañit yäpmäñ kuñjirä näkä ketem tepmäñ towiwayäñ yäk. ³⁸ Äma ekäni u bipani bämop ba yäñe-yäñeta äbäñpäñ däpmon nämo pätnojo uwä yabäwän tägainik täñpek.

³⁹ * In mebäri ñode nadäwut; Eñi kubä mähemitä bipani uken kubo äma api äbek yäñ, ude nadäñpäñ pidäm täñpäñ irirän kubo äma u eñi gänañ täga nämo ärowek. ⁴⁰ Eruk ude bumik, in udegän Ekäniñintä kepma ba kadäni uken api äbek yäñ nämo nadäkañ-ken uken api äbeko unita pidäm täñpäñ itkot.

Piä äma täga u jidewani?

Mat 24:45-51

⁴¹ Jesutä manbiñam u yäwet paoränä Pitatä ñode iwet yabäñkuk; Ekäni yäk. Gäk man wärani yäyan ñowä, nintagän ba kudup pähapta yäyan? ⁴² Ude iwet yabäñjirän Jesutä man wärani kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma ekäni kubätä piä watä ämaniye-kät nanik kubäta piä man ñode iwerek; Näk kome kubäken kwayäñ. Kuñarira piä watä ämanaye u watäni itpäñ ketem kadäni-kengän kañ yepmäñ towik täyi yäñ iwerek. Eruk, piä watä äma u kudän jide täñpeko unita watä äma nadäk-nadäka täga ba man buramiwani äma yäñ iwerek? ⁴³ Uwä ñode; Piä watä äma u, yäñ imani ude täñpäñ irirän ekänini äneñi äyänutpeñ äbek. Äbäñpäñ piä watä äma u kañpäñ orañ imek. ⁴⁴ * Näk bureni täwetat. Ekäninitä orañ imiñpäñ tuñumi kuduptagän watäni it imekta iniñ kirewek yäk.

⁴⁵ Täñ, piä watä äma u goret täñpeko uwä ñode nadäwek; A! Ekäninawä ñodetä nämo api äbek! Ittäñgän kämiinik api äbek yäñ nadäwek. Ude nadäñpäñ piä watä äma noriye wanoriye ätu däpmanpäñ yawat kireñit, ba täñguñguñ ume nañit täñkañ täñguñ täñpäñ irek. ⁴⁶ Ude täñkañ ekäninita guñ täñpäñ irirän ekänitä kadäni ukengän äbek. Äbäñpäñ waki täñ irirän kañpäñ piä watä äma u utkañ madäñ jukutpäñ äma nadäkinik nämo täñpanitä päñku irani-ken mañpäñ kuneñ yäk.

⁴⁷ * Unita bureni-inik täwera nadäwut; Piä watä äma kubätä ekänini täño man uwäku nadäweko upäñkañ man bitnäk täñpeko uwä ekäninitä bumta urek. ⁴⁸ Täñ, piä watä äma u ekänini täño man nämo nadäñkañ peñawäk täñpeñ kuñareko uwä ähan urek. Täñpäkañ äma kubätawä imaka imaka mäyap iniñ kirewani äma udewaniwä kowatawä

* 12:32: Luk 22:29; Rev 1:6 * 12:33: Luk 18:22 * 12:35: Kis 12:11; Mat 25:1-13 * 12:36: 1Pi 1:13; Mak 13:33-36 * 12:37: Jon 13:4 * 12:39: Mat 24:43-44; 1Te 5:2 * 12:44: Mat 25:21,23 * 12:47: Jem 4:17

piäni tarji pewän ahänjirän Anututä kawän tägawek. Ba kubä u piä wäp ärowani yäpanitä kowatawä gwäk pimijpäñ piäni täñjirän tägawek.

Jesu duñ-wewek pewän ahähta äpuk

Mat 10:34-36, 5:25-26, 16:1-4; Mak 8:11-13

⁴⁹ Jesutä ude yäñpäñ äneñi ñode yänjkuk; Näk kome terak kädäp pewä ijineñta äput yäk. Täñkañ pengän ijinañi. ⁵⁰* Upänkañ näk ume inide kubä, komi nikek äruretta yän namani. Ume u ärura täreñjirän nadäñ bäräp nadätat ño api tärewek.

⁵¹* In näka ñode nämo nadäneñ; U kome terak bänep kwini pewa ahähta äpuk yän nämo nadäneñ. Nämo, näk komen ämawebe bämopi-ken duñ-wewek pewa ahähta äput. ⁵² Apiñotä it yäpmäñ äronayän takamäñ-ken u ñode api ahäwek; Nädamijni-nani 5 u bämopi-ken duñ-weñjira kukñi yarä, kukñi yaräkubä ude api ahäwek. ⁵³* Ba wäpna terak ini yanani yarätä duñ-wewek täñpäñ nani ini, nanaki ini ude api itdeñ. Ba wäpna terak yamiñi yarätä duñ-weñpäñ miñi ini, äperi ini api itdeñ. Ba yanäbeki yarätä duñ-wewek täñpäñ ini-ini api itdeñ.

Kadäni täño kudän yäpmäñ danik täkot

⁵⁴ Jesutä man ude yäwetpäñ ämawebe päke itkuño u ñode yäwetkuk; In gubam wärämänjirän kañpäñ iwän tawayän yän nadäk täkañ. Ude nadänjirä ätu itpäñä bureni ahäk täyak yäk. ⁵⁵ Ba mänittä piäñpewän gubam keweñjirän kañpäñ ñode yäk täkañ; Edap ijiwayän. Yänjirä udegän ahäk täyak. ⁵⁶ Wära! Jop manman yäwani in uwä äbänj kubit unitäño mebäri nadäk täkañ upänkañ kadäni ñonitäño mebäri imata nämo nadäwä täretak?

⁵⁷ Injin imata kädet gwäjiwani u ba, siwonji u kawä tärewäpäñ nämo yäpmäñ danik täkañ? ⁵⁸ Äma kubätä manken gepmañpayän nadänpäñ kuñjareko uwä kädet miñin kuñjit kuñjit kokwawaki yäpmäñ äpäkta yänpäñ-nadäk tädeñ. Ude nämo täñjiri iwanka unitä manken gepmañjirän man yäpmäñ daniwanitä nadänpäñ komi ämani peñ iwet-pewän komi eñiken gepmañpek. ⁵⁹ Näk bureni täwetat. Komi eñiken u gepmañpeko uwä jop täga nämo äpämañ kwen. Momi täñpeno unitäño kowata kudup-inik peñkañ uyaku äpämañ kwen.

13

Bänep äyänjut-äyänjutta man

¹ Kadäni uken äma ätu Jesu-kät itkuño unitä Jesu manbiñam ñode iwetkuñ; Man ñonita jide nadätan? Galili nanik ämawebe ätu Anutu iniñ oretta tom däpmäñpäñ ijiñ imiñ irirä Pailattä yänpewän ämawebe u kumäñ-kumäñ däpuñ yäk. ²* Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Galili ämawebe uken umuri pähap ahänj yämiñkuko u ima mebärita ahänj yämiñkuk? Momini uwä ätu täño momini yärepmittkuko unita ahänj yämiñkuk yän nadäk täkañ? ³* Nämo inik! Upänkañ inä bänepjin nämo sukurenayän täño uwä udegän api paot moreneñ. ⁴ Täñ, äma 18 ude Siloam komeken mobä eñitä tokätpäñ mañ kumäñ-kumäñ däpuko unita jide yäne? Momini uwä Jerusalem ämawebe ätu täño momini yärepmittkuko unita umuri u ahänj yämiñkuk yän nadäkañ? ⁵ Nämo inik! Upänkañ inä bänepjin nämo sukurenayän täño uwä udegän api paot moreneñ.

⁶⁻⁷* * Täñpäñ Jesutä wama päyata man wärani ñode yänjkuk; Äma kubätä piäni-ken wama päya piwän äronpäñ tägawek. Tägañpäñ päya unitäño mujipitä ahäwut yänpäñ watäni irekopäñ mujipi nämo ahänjirä piä watä äma iwerek; Näk päya ñonitäño mujipita wäyäkneñ yäpmäñ äbänjira obañ yaräkubä täreñjirän ätu nämo yabän ahätat yäk. Unita madän mañpi kut! Päya ño jop-nadän piä bämopi-ken irektawä! yän iwerek. ⁸* Iweränä piä watä äma unitä iwerek; Ärowanina, nämo! yäk. Obañ ñonitawä ini kañ irän.

* 12:50: Mak 10:38-39 * 12:51: Mat 26:38; Jon 12:27 * 12:53: Mai 7:6 * 13:2: Jon 9:2 * 13:3: Sam 7:12
* 13:6-7: Mat 21:19 * 13:6-7: Luk 3:9 * 13:8: 2Pi 3:9,15

Näk mebäri täñpänj däpuk äriwa äronjirä mujipi api ahäneñ ba nämö ahäneñ u kanpänj nadäktä yäk. ⁹ Bureni paränä ini kanj irän. Täñ, nämö paränä kanj madäwa yäk.

Jesutä Sabatken webe kubä yäpän tägañkuk

¹⁰ Eruk, Sabat kadäni kubäken Jesu käbeyä eni gänañ äronpänj ämawebe Anutu täño man yäwetpänj yäwoñärek täñ itkuk. ¹¹ Täñpäkanj webe mäjotä magärani kubä u imaka bok itkuñ. Mäjotä webe u magärrirän obañ 18 ude it yäpmänj äbuk. It yäpmänj äbänjirän mädeni mugetkuko unita siwoñ täga nämö kuñat täñkukonik. ¹² Eruk Jesutä webe u irirän kanpänj iwerän dubini-ken äbänä iwetkuk; Wanotna, käyäm waki gäkä terak itak ño apiño paotak! ¹³ Ude yänkanj keritä gupi terak peñjirän uterakgän siwoñi itpänj Anutu wäpi biñam yänpänj iniñ oretkuk.

¹⁴ * Täñpäkanj Jesutä Sabat kadäni-ken webe u yäpän tägañkuño unita käbeyä eni täño watä äma unitä kanpänj bänepi wañkuñ. Bänepi wawäpänj ämawebe yäwetkuk; Ai! Piä täktäk kadäni kepma 6tä itkanj yäk. Unita käyäm yäpän tägañ nimän yän nadänpänj piä täktäk kadäni-kengän kanj äbut. Sabat kadäni-ken käyäm yäpä tägakta nämö ämneñ yäk.

¹⁵ * Ude yäwänä Ekänitä bänepi wawäkanj kowata ñode iwetkuk; Wa! In ämawebe täñkentäktä wäp biñam yäpuño upänkanj u bureni nämö täk täkanj. In täñyäkñarani äma! In Sabat kadäni-ken yawakjiyeta butewaki nadän yämiñpänj yen pit yämiñkanj yän-yäkñat yäpmänj ume ketem nakta kuk täkanj. Upänkanj yawakjiyeta nadäk täkanj ude webe ñonita butewaki udegän imata nämö nadän imikanj? ¹⁶ * Webe ñowä Abrahamtä äbotken nanik. Satantä obañ 18 udetä topmänpänj komi imiñ yäpmänj äbuk. Unita Sabat kadäni-ken webe mäjotä magärani pit imitat ñonita jide nadäkanj? U siwoñi nämö yän ba nadäkanj? ¹⁷ Ude yänjirän äma yänpänj-kañiwatkuño u mäyäk nadänkuñ. Täñpäkanj ämawebe päke u Jesutä imaka tägatäga täñ yämiñkuko unita gäripi pähap nadänpänj iniñ oretkuñ.

Anutu täño äbot u jidewani?

Mat 13:31-33; Mak 4:30-32

¹⁸ Täñpäkanj Jesutä yäwetkuk; Jide yäwa? Äbot Anututä intäjukun it yämiñkanj yabänj yäwat täyak u imatäken udewani? ¹⁹ Uwä päya mujipi kubä wäpi Mastat udewani. Äma kubätä mastat mujipi yäpmänpänj piäni-ken piwän äronpänj pähämi obät täneñ. Pähämi obät täñjirä baraktä eñjini päya u momi terak täneñ. ²⁰ Ude yänpänj äneñi ñode yäwetgän täñkuk; Ba Anututä intäjukun itkanj yabänj yäwat piä täk täyak u jidewani? ²¹ Uwä yis udewani. Webe kubätä käräga täñpa yänkanj yis täpuri yäpmänpänj parawa tañi-kät awähurek. Ude täñjirän yistä parawa kudup gänañ kuñatkanj piäni täñpek.

Yäma täpuri täño man

Mat 7:13-14,21-23

²² Eruk Jesutä Jerusalem yotpärare kwa yänkanj yotpärare tañi täpuri manbiñam yäwetpänj yäwoñärek täñtän kuñkuk. ²³ Manbiñam yänjahäñtän kuñjirän äma kubätä ñode iwet yabänkuk; Ekäni! Gäk jide nadätan? Anutu uwä ämawebe inita biñam jidepänj api yäpek? Mäyap api yäpek ba yarägän? Ude iweränä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; ²⁴ * Bureni täwetat, ämawebe mäyaptä yäma täpuriken ärokta api täñpä wanenjo unita in yäma täpuri u ärokta piäni gwäk pimiñpänj täneñ. ²⁵ * In nadäkanj? Eni mähemitä yäma u api ukärek. Ude täñjirän in yäma-ken itkanj gera ñode api yäneñ; Ekäni! Yäma ño däť nimiwä! Ude yäwäwä api täwerek; Näk inta nämö nadätat. In de naniktä äbäkanj? ²⁶ Ude yäwänä intä ñode api iwetneñ; Nin bian gäkkät ketem bok näk täñkumänjo ukeño. Gäk komenin-ken man niwetpänj niwoñärek täñkuno ukeño yäk. ²⁷ * Ude iwetnayänj täño upänkanj äneñi ñode api täwerek; Inta nämö nadätat, ba u naniktä äbäkanj yän nämö nadätat. Unita wakiwaki täñpani in kewewut!

* 13:14: Kis 20:9-10; Lo 5:13-14; Luk 6:7; Jon 5:16 * 13:15: Luk 14:5 * 13:16: Luk 19:9 * 13:24: Plp 3:12
* 13:25: Mat 25:10-12 * 13:27: Sam 6:8

²⁸* Inä yewa kemat käda maŋpä kunayäŋ täkaŋ-ken u itkaŋ Abraham, Aisak, Jekop-kät profet biani kudup Anutu täŋo yabäŋ yäwat yewa gänaŋ irirä api yabäneŋ. Yabäŋkaŋ konäm butewaki täŋpäŋ komi nadäŋkaŋ mejin api jiwätpeŋ itneŋ. ²⁹* Täŋpakaŋ ämawebe edap dapuri äbäk täyak käda ba äpmok täyak käda ba kukŋi kukŋi uken naniktä api ämneŋ. Äbäŋpäŋ Anututä yewa gänaŋ äronpäŋ äŋnak-äŋnak pähap uken ketem api näneŋ. ³⁰* In nadäkaŋ? Kadäni uken ämawebe wäpi biŋam ikek itkaŋ u äpani api itneŋ. Täŋ, äpani itkaŋ u uwä wäpi biŋam ikek api itneŋ.

Jesu Jerusalem yotpärare-ken api kumbek

Mat 23:37-39

³¹ Kadäni ukengän Parisi ätutä äbäŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Kome ŋo peŋpeŋ kome ätuken ku! Herot gäk kumäŋ-kumäŋ gutta nadätak yäk. ³² Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Kuŋkaŋ aŋ ägwäri Herot u ŋode iwerä nadäwän. Näk apiŋokät kwep uwä mäjo äma magärani u yäwat kireŋit ba äma käyäm ikek yäpa tägaŋ yämiŋit api täŋpet yäŋ iwerut. Täŋkaŋ apiŋo ba kwep yäŋen piäna täŋ yäpmäŋ kuŋira kepma yaräkubä uken api tärewek yäŋ iwerut. ³³ Kepma kepma piä gwäk pimiŋpäŋ täŋtän api kwet. U imata, profet kubä kome kubäken irirän täga nämo utpewä kumbek. Nämo, Jerusalem yotpärare-ken uyaku täga utpewä kumbek.

³⁴ Jesutä ude yäŋpäŋ yäŋkuk; O Jerusalem ämawebenaye! In imata profet däpmäŋpäŋ piä ämanaye täŋkentän tamikta pewa äbuŋo u mobätä kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ? Baraktä nanakiye uyiŋjeŋ pat täkaŋ ude näkä in uyiŋjeŋ patta bitnäŋ yäpmäŋ äbuŋ. ³⁵ Unita Anututä tabä kätäŋirän watäjin nämo, jop api itneŋ. Eruk nadäwut! Äneŋi nämo nabäŋkaŋ it yäpmäŋ ärontäŋgän Anutu wäpi terak abätak unita iniŋ oretna! yäŋ yänayän täŋo ugän api nabäneŋ.

14

Jesu Parisi kubä täŋo eŋiken itkuk

¹* Sabat kubäken Jesu Parisi äma ätukät ketem bok nakta Parisi äma wäpi nitek kubätä eŋiken äronkuk. Äro irirän äma itkuŋo u ket kaŋiwatkuŋ. ² Ket kaŋiwat irirä, äma gupi tokŋeŋ ärowani kubä yäŋikŋat yäpmäŋ Jesu dubini-ken äbä teŋkuŋ. ³* Teŋirä Jesutä kaŋpäŋ Parisi ämakät Baga manta mebäri nadäwani äma ŋode yäwet yabäŋkuk; Baga mantä jide niwetak? Sabat kadäni-ken äma käyäm ikek täga yäpa täganeŋ ba nämo? ⁴ Ude yäweränä kowata man kubä nämo yäŋkuŋ. Man kum irirä Jesutä äma u iŋitpäŋ yäpän tägawäpäŋ tewän kuŋkuk. ⁵* Tewän kuŋirän äma itkuŋo u yäwetkuk; Näka goret täyak yäŋ nadäkaŋ? In kubä täŋo nanak ba yawakjin kubätä Sabat kadäni-ken awaŋ gänaŋ äpmonpeko uwä butewaki nämo nadäneŋ? Nämo, butewaki nadäŋpäŋ bäräŋeŋ päŋku wädäŋpäŋ teneŋ. ⁶* Yäweränä kowata iwetta manta wäyäkŋewä wawäpäŋ man nämo iniŋ yäŋkuŋ.

Gäkŋata nadäwi ärowani nämo täŋpek

⁷* Eruk ätu itpäŋ yabäŋkuk; Äma ätu, ketem bok nakta äbä inita nin äma ekäni yäŋ nadäŋpäŋ, bägup äma wäpi biŋam ikektä maŋirani-ken äro maŋitkuŋ. Maŋirirä yabäŋpäŋ Jesutä manbiŋam ŋode yäwetkuk; ⁸* Äma kubätä äŋnak-äŋnak pähap täŋpäŋ gämaguränä äma ekänitä maŋirani-ken päro nämo maŋiren. Äŋnak-äŋnak mähemitä äma wäpi biŋam ärowani nitek imaguränä gäk jide täŋpen? ⁹ Gäk äma ekänitä maŋirani-ken maŋiriri äŋnak-äŋnak mähemitä päbä gäwerek; Ai, akwikaŋ, ekäni ŋonitä bägup täga ŋo maŋirän yäŋ gäwerek. Ude gäweränä päŋku bägup jopi-ken maŋitkaŋ mäyäk pähap nadäwen. ¹⁰ Unita äma kubätä ketem bok nädayän nadäŋpäŋ gämaguränä bägup jopi-ken maŋiren. Ude täŋjiri äma unitä gäwerek; Notnapak, abä bägup säkgämän peŋ

* 13:28: Mat 8:11-12 * 13:29: Sam 107:3; Luk 14:15 * 13:30: Mat 19:30 * 14:1: Luk 11:37 * 14:3: Luk 6:9 * 14:5: Mat 12:11; Luk 13:15 * 14:6: Mat 22:46 * 14:7: Mat 23:6 * 14:8: Snd 25:6-7

gamitat-ken ño mañit yäj gäwerek. Ude täñjiri ämawebe ätutä gabäñpäj wäpka biñam punin yäpmäj akunej. ¹¹* Näk ñode täwera nadäwut; Äma kubätä ini wäpi biñam yäpmäj ärowayäj täko uwä Anututä wäpi biñam api yäpmäj äpek. Täñ, äma kubätä inita nadäwän äpani täñpänpäj kuñarayäj täko uwä Anututä api orañ imek.

¹² Jesutä ude yäñpäj äma yäjikñat yäpmäj äronkuko u ñode iwetkuk; Gäk äñnak-äñnak kubä täñkañ gäkñaken wanotkaye notkaye nimiñkaye ba komeka-ken nanik äma wäpi biñam ikek nämo yäñpewi ämneñ. Ude täñpeno uwä kowata gäka udegän täneñ. Kowata udegän täñ gamiñirä tärewek. ¹³* Unita äñnak-äñnak täñpäjä äma äpani, keru kuroñi gwäjiwani, dapuri tumbani, äma jäwäri ugänpäj yäj-yäkñat päbä yepmäj towiwen. ¹⁴* Äma jopi jäwäri udewanitä kowata täga nämo täñ gamineñ, upäñkañ Anututä ini api ganiñ orerek. Kowata uwä äma siwoñitä akukakuk kadäni-ken api yäpen.

Äñnak-äñnak pähapta bitnäñkuñ

Mat 22:1-10

¹⁵* Jesutä man ude yäjirän äma ketem bok nañ itkuño u kubätä Jesu iwetkuk; Bureni yäk. Anutu täño kañiwat yewa gänañ ketem nänayäj täkañ udewanitä säkgämän api itneñ yäk. ¹⁶ Yäwänä Jesutä manbiñam kubä ñode iwetkuk; Äma kubätä äñnak-äñnak tañi kubä täñpayäj täñtuñum tañpäj äma bumta äbäkta man pewän kuñarek. ¹⁷ Täñpäj imaka imaka täñket tañ moreñpäj watä ämani kubä ñode iwerek; Päñku äma näkño gera nadäñkuño u ñode yäweri äbut; Ketem kudup iññpäj täñtuñum täwani unita kuna yäj yäwet.

¹⁸ Eruk päñku yäweränä bitnäñpäj wohut-wohut man iwetneñ. Äma kubätäwä ñode iwerek; Näk kome kubä näkñata yäpetta gwäki peñkut yäk. U kakta kuyat yäk. Unita ekänikatä näka nadäwän waki nämo täñpek yäk. ¹⁹ Täñ kubätäwä iwerek; Näk bulimakau 10 suwañkuro u päñku yäj-yäkñat yäpmäj päbä kehäromini yabäñpäj-nadäkta piäken yepmañpayäj yäk. Unita ekänikatä näka nämo nadäwän waneñ yäk. ²⁰* Ba kubätäwä iwerek; Näk webe kubä api yäput. Unita nämo ärewayäj yäk. ²¹ Ude yäjirä watä ämani uwä äneñi äyäjutpeñ päñku ekänini manbiñam iwerek. Iwerän nadäñkañ bänepi wawäpäj watä ämani äneñi ñode iwet-pewän kwek; Gäk bäräñeñ kuñkañ yotpärare täño kädet täpuri täpuri-ken ämawebe jäwäri, keru kuroñi gwäjiwani, dapuri tumbani kuduptagän yäj-yäkñat yäpmäj äbi yäk. ²² Ude iweränä watä ämanitä udegän täñkañ äma ekänini u iwerek; Ekäni yäk. Näwerano udegän tät. Täro upäñkañ eñi ketem nänayäj täkañ-ken bägup ätu jop itkañ yäk. ²³ Yäweränä iwerek; Eruk, äneñi kuñkañ kädet täpuri täpuri it yäpmäj kukañken udegän kuñatkañ ämawebe kudup yäñporiñ yäpmäj äbi. Näkño eñi ämawebetä tokñewän yäj nadätat yäk. ²⁴ Näk bureni gäwera; Ämawebe pengän man pewa kuñarirän nadäñkuño unitä näkkät ketem nämoinik api näne yäk.

Jesu iwata-iwatta jukuman

Mat 10:37-38

²⁵ Täñpäj äma äbot pähaptä Jesu iwarän täñirä äyäjutpäj ñode yäwetkuk; ²⁶* Äma kubätä näkkät kuñatta nadäñkañ upäñkañ miñi nani ba webe nanak ba noriye wanoriye unita mäde nämo ut yämayäj täko uwä näkño notnapak bureni täga nämo irek. Ba iniken irit kuñat-kuñarita mäde nämo ut imayäj täko uwä näkkät bok täga nämo kuñatde. ²⁷* Ba kubätä näkä päya kwakäp terak komi nadäwayäj täro udegän nadäkta umuntañkañ näwarayäj täko uwä näwaräntäkna bureni täga nämo api irek.

²⁸ Bureni! Äma kubätä eñi kehäromi kubä täñpa yäñkañ pengänä moneñi daniñpäj moneñ upäj eñi täga tänañi ba nämo tänañi yäj nadäwek. ²⁹ Ude nämo täñkañ eñi yäput peñirän moneñi paoränpäj pewän jop pärek. Täñirän ämawebetä eñi päraiki u

* 14:11: Mat 23:12; Luk 18:14 * 14:13: Lo 14:29 * 14:14: Jon 5:29 * 14:15: Luk 13:29 * 14:20: 1Ko 7:33
* 14:26: Luk 18:29 * 14:27: Luk 9:23

kaŋpāŋ yāŋpāŋ kaŋ-māgayāk tāŋpāŋ yāneŋ; ³⁰ U kawut! Eni ŋo tāŋpayāŋ yāŋpāŋ ba tāŋkukopāŋ pewān pāraki-tāgān ŋo patak! yāk.

³¹ Ba kome kubā tāŋo intājukun āmakāt kubā tāŋo intājukun āmakāt āmik tāda yāŋkaŋ intājukun āma u pengān kaŋpāŋ nadāk piā ŋode tāŋpek; Kome kubā unitāŋo āboriye taŋi, 20 tausen ude yāk. Nākŋo 10 tausen-gān. Jide tāŋpāŋ nākŋo ābottā iwan ābot taŋi u dāpneŋ yāŋ kaŋpāŋ nadāk piā ude tāŋpek. ³² Ude tāŋpāŋ iwan tāga nāmo dāpmāŋpāŋ yāwat kirewet yāŋ nadāwek. Ude nadāŋpāŋ noriye ātu kome unitāŋo intājukun āma tāŋo bānepi yāpmāŋ āpākta yāwet-pewān kuneŋ yāk. ³³ Jesutā man wārani u yāŋ paotpāŋ ŋode yāwetkuk; Udegān, āma kubātā nāk nāwara yāŋpāŋ bārāneŋ-inik nāmo nāwarek. Nāmo āma u imaka imakani kudup nāmo peŋ moreŋkaŋ nāk nāwarayāŋ tāko uwā nākŋo nāwarāntākna bureni nāmoinik api tāŋpek.

Paŋ gāripi nitek ude kuŋatneŋ

Mat 5:13; Mak 9:50

³⁴ Jesutā ude yāŋpāŋ man wārani kubā ŋode yāwetkuk; Paŋ u gāripi kehāromi nitek. Upāŋkaŋ gāripi paoreko uwā jide tāŋpena āneŋi gāripi ahāwek? Tāga nāmo! U imaka jopi kubā ude irek. ³⁵ Piāni nāmo ude irek. U jop ureŋ tāna kuneŋ. Unita āma jukuni nitektā nākŋo man ŋo ket nadāwut!

15

Sipsip kubā paotkuko unitāŋo manbiŋam

Mat 18:12-14

¹ Kepma kubāken āma takis moneŋ yāpani ātu ba āma waki tāŋpani yāŋ yāwerani ātukāt Jesutā man yāŋirān nadānayāŋ ābuŋ. ² * Ude tāŋirā Parisi āmakāt Baga man yāwoŋārewani āma ātu u itkuŋo unitā yāŋpāŋ-kaŋiwat man ŋode yāŋkuŋ; U kawut! Āma ŋowā waki tāŋpanita not tāŋ yāmiŋpāŋ ketem bok nak tākaŋ yāk.

³ Ude yāwāwā Jesutā man wārani kubā ŋode yāwetkuk; ⁴ * Inkāt nanik kubā tāŋo sipsip ābot 100 ude itneŋo upāŋ kubātā paorānā jide tāŋpek? Āma u sipsip 99 sākgāmān itneŋ u bāgup tāgaken yepmankaŋ kubā paoreko unita wāyākŋeŋtāŋ kuŋarek. ⁵⁻⁶ Kuŋatkā kaŋ-ahāŋpāŋ oretoret terak yāpmāŋkaŋ buramiŋ yāpmāŋ eŋiken kwek. Eŋiken kuŋpāŋ noriye yāŋpābā kubā-kengān yepmaŋkaŋ yāwerek; Wisikna! Nākŋo yawak kubā paorakopāŋ kaŋ-ahāŋpāŋ yāpmāŋ abātat unita oretoret tāna! yāŋ yāwerek. ⁷ Nāk bureni tāwetat. Udegān, momi āma kubātā bānepi sukurewayāŋ tāko uwā kunum gānaŋ ununitā oretoret bumta api taŋ imineŋ. Tāŋ, āmawebe māyap Siwoŋi yāŋkaŋ bānepi sukurekta nāmo nadāk tākaŋ unita oretoret nāmo api tāneŋ.

⁸ Jesutā ude yāŋpāŋ man wārani kubā ŋode yāŋkuk; Webe kubātā moneŋ kujari 10 ude yāpmāŋ kuŋarirān moneŋ kujari kubātā paoreko uwā jide tāŋpek? Webe u topān iŋiŋpāŋ eni gānaŋ imaka imaka ket dāpmāŋ āreyāŋpāŋ wāyākŋeŋtāŋgān kaŋ-ahāwek. ⁹ Kaŋ-ahāŋpāŋ webe unitā noriye yāŋpābā kubā-kengān yepmaŋpāŋ yāwerek; Wisikna! Moneŋna kubā paorakopāŋ kaŋ-ahātāt yāk. Unita oretoret tāna yāŋ yāwerek. ¹⁰ Jesutā ude yāŋpāŋ ŋode yāwetkuk; Udegān, momi āma kubātā bānepi sukurewayāŋ tāko uwā, kunum gānaŋ oretoret pāhap api ahāwek.

Nanaki kubātā paotkuko unitāŋo manbiŋam

¹¹ Jesutā man wārani ude yāŋpāŋ man wārani āneŋi kubā ŋode yāwetgān tāŋkuk; Āma kubā tāŋo nanaki yarā. ¹² Unitā ittāŋgān nanaki monānitā nani iwerek; Nan, gākā kumāŋiri moneŋ tuŋum nākŋata biŋam yāpmākta yāwani u nam! yāk. Ude iwerānā nanitā tuŋum yāpmāŋ daniŋpāŋ yāmek. ¹³ * Tāŋirān nanaki monāni uwā kepma yarāgān itkaŋ moneŋ tuŋum nanitā imeko u yāpmāŋpāŋ komeni peŋpeŋ kwek. Kumāŋ pāŋku kome ban kubāken ahāwek. Uken ahāŋpāŋ imaka imaka yabāŋgārip ikek unita moneŋi kudup ureŋ tāŋpān kuneŋ. ¹⁴ Ureŋ tāŋpān kuŋirā kadāni ugān kome uken nakta jop irit

* 15:2: Luk 5:30 * 15:4: Ese 34:11,16; Luk 19:10 * 15:13: Snd 29:3

ahäwek. Ude täñjirän monä uwä jop irek. ¹⁵ Jop itkañ piä täñpayän kome mähem kubä ireko uken kwek. Kwänä äma unitä towik watäni itta iwerän kwek. ¹⁶ * Täñpän ketem kubä nämo imiñirä nakta bumta iwäwä towik täño ketem näñpayän nadäwek. ¹⁷ Täñpän inita näk goret täñ yäpmän äbätat yän nadäwätäk täñkañ bänepitä ñode nadäwek; Nana täño piä ämaniye kumän-tagän ketem bumta nañ irirä näk nakta jop ño itat. ¹⁸ * Unita näk komena-ken kuñkañ nana ahän imiñpän ñode kañ iwera; Nan, näk waki täñjira mominatä Anutu-ken ba gäkken wakiinik täyak. ¹⁹ Unita gäk ironjina yän näwerentawä yäk. Näk jop waki, piä ämaka kubä ude nadän namiñiri kañ ira yäk. Man ude api iweret yän nadäwek. ²⁰ Eruk, ude nadänpän akumañ äneñi nani-ken kwek.

Kuñtängän eruk, kädet moräk-ken äbänjirän nanitä käwek. Kañpän butewaki nadänpän bäräñeñ pänku bäyañ imiñpän geñi darek. ²¹ Täñpänä nanakitä ñode iwerek; Nan, näk waki täñjira mominatä Anutu-ken ba gäkken wakiinik täyak yäk. Unita gäk ironjina yän näwerentawä. ²² Ude iweränkañ nanitä piä ämaniyeta gera yäwek; In tek tägagämän kubä bäräñeñ yäpmän päbä täñ imut! yäk. Ba siworok kerik-ken täñ imiñpän kuroñi ärärani peñ imut! yäk. ²³ Ude täñkañ pänku bulimakau nanaki säkgämän ukeñopän yäpmänkañ utpäñ ijiñkañ nañpän oretoret täna! ²⁴ * Imata, nanakna ñowä kumbukopän äneñi äbätäk yäk. Paotkukopän äneñi ahätäk. Ude yäweränkañ ärawa pähap yäput peñpän täneñ.

²⁵ Ude täñ irirä nanaki tuäni piäken kuñareko unitä äyänjutpeñ eñi mäde käda äbänkañ kap oretoret mämä nadäwek. ²⁶ Nadänpän piä äma kubä yänpewän abänkañ iwet yabäwek; U ima mämä? ²⁷ * Yäwänä iwerek; Monäka yotpärareken äneñi äbätäk unita nanjektä yänpewän bulimakau nanaki säkgämän ukeñopän madänpän ijikamän yäk. ²⁸ Ude iweränä nanaki tuänitä bänepi täñpän wawäpän eñi gänañ ärokta bitnäwek. Ude täñjirän nanitä yäman äpä eñi gänañ ärokta butewaki terak ehutpäñ iwet yabäwek. ²⁹ Iwet yabäwänä nanaki tuänitä iwerek; Gäk nadätan? Näk obañ jide u piä täñ gamiñ yäpmän äbänpän manka kubä nämo ut täyat. Täñkañ gäk meme nanaki täpuri kubä nami notnayekät nañpän oretoret nämo täñkumän yäk. ³⁰ Upänkañ nanaka monäka gäkño moneñ tuñum webe jopjop kuñaranita kudup ureñ täñpän kuñkuñ! Udewanitä äbänjirän gäkä yänpewi bulimakau nanaki säkgämän kubä utpäñ ijiñ imikañ yäk.

³¹ Yäwänä nanitä iwerek; Nanakna! Gäk kadäni kadäni näkkät it yäpmän äbäk täkamäk. Imaka kuduptagän itkañ uwä nekta biñam it morekañ yäk. ³² Upänkañ monäkawä kumbukopän äneñi kodak täyak yäk. Uwä ägwän takinik täñkukopän äneñi ahätäk. Unita oretoret ñowä täga täkamän yäk.

16

Tuñum täño watä äma waki unitäño man

¹ Jesutä ude yänpän iwaräntäkiye man wärani kubä ñode yäwetkuk; Kadäni kubäken tuñum äma kubätä moneñ tuñumi watäni itta watä äma kubä iwoyänpän tewek. Teweko kadäni käroni it yäpmän äbätängän moneñ äma unitäño piä watä äma ätutä päbä iwetneñ; Ekäni yäk. Äma moneñ tuñumka watäni itta iwoyänpän teñkuno ukeño gäkño moneñ moräki inita yäpmäk täyak yän iwetneñ. ² Ude iwetpeñ kuñirä mebäri nadäwayän piä mähemitä watä äma u iwet-pewän äbänä iwerek; Näk gäkño manbiñam waki u nadät yäk. Gäk udewanitä näkño tuñum watä täga nämo iren yäk. Unita piä täñ namik täñkuno unitäño man kudän täñpän yäpmän äbikañ käwayän yäk. ³ Ude yäwänä watä äma u kuñkañ bänepitä ñode nadäwek; Wära! Piä täñkuro unitäño mähemitä näwat kirewayän täyak yäk. Ekäninatä piä watä äma kubä yäpmänjirän jide api täñpet? Piä täñpän yänat pikpikta gañani nadätat. Ba ämaken ketemta yänapikta mäyäk nadätat yäk. ⁴ Ude yänkanjä ñode nadäwek; Eruk, nadätat! Piä peñjira kome mähem ätutä näka

* 15:16: Snd 23:21 * 15:18: Sam 51:4; Jer 3:12-13 * 15:24: Efe 2:1,5, 5:14 * 15:27: Luk 15:2

täga nadänpäj käwep enjini-ken yäjnakjat yäpmäj kukta nadäk kubä nadätat. Eruk ñode kañ tänpa!

⁵ Ude yänpäj ämawebe ekänini täño tuñum jop yäpmänpäj kowata api imine yäj yäneño u yäj-yäkñat yäpmäj päbä yepmañpek. Tänpäj intäjukun äbeko u ñode iwet yabäwek; Ekänina täño imaka jop yäpuno u gäkken jide itak? ⁶ Yäwänä iwerek; Tom uwäk tañi 100 ude yäk. Yäwänä ñode iwerek; Eruk pipa ño yäpmäñkañä 100 u awähutkañ 50 kudän tä yäk. ⁷ Ude yänpäj kubä iwet yabäwek; Ekänina täño imaka jop yäpuno u gäkken jide itak? Yäwänä iwerek; Rais bek 100 yäk. Yäwänä ñode iwerek; Eruk, gäk pipa ño yäpmäñkañä 100 u awähutkañ 80 kudän tä yäk. ⁸ * Täñkañ piä watä goret täñpani unitä udegän täñ yäpmäj kuñirän ekäninitä manbiñam nadänpäj bänepi-ken ñode nadäwek; Piä watä ämana u goret täñkuko upäñkañ ini gupi täñkentäktä nadäk kubä yäpmänpäj täñkuk yäj nadäwek. Ude nadänpäj iniñ orerek. Jesutä manbiñam ude yänpäj yäwetkuk; Bureni! Ämawebe kome täño nadäk-nadäk yäpmäj kuñat täkañ uwä kome täño imaka imaka täktä gäripi nadänpäj kehäromigän täk täkañ. Ude täñkañ kuñat täkañ uwä nadäk-nadäk nitek tänpäj noriye-kät kowat tänpän mebäri mebäri täk täkañ. Upäñkañ penjäreñek täño nanakiye intä notjiye-kät kädet täga ude nämo täk täkañ.

⁹ * Unita in udegän, ämawebetä not täñ nimut yäj nadänpäjä kome täño moneñ tuñum pat tamikañ u yäniñ kireneñ. Ude tänayäj täño uyaku kome täño moneñ tuñum yäpmäj kuñat-kuñat kadäni täreñirän ämawebe uwä irit kehäromi täño enjiken orañ tamiñpäj api tämagutneñ. ¹⁰ * Äma kubätä imaka täpurita watä täga ireko uwä, udegän imaka tañita watä säkgämän irek. Täñ, äma kubätä imaka täpurita kädet siwoñi terak watä nämo ireko uwä imaka tañita udegän watä säkgämän nämo irek. ¹¹ In kome täño moneñ tuñum jopi watäni täga nämo itpäñ yäpmäj kuñarirä netätä imaka bureni tamek? ¹² Ba äma kubä täño tuñum watäni säkgämän täga nämo itpäñ yäpmäj kuñarirä netätä injinta biñam yäwani u api tamek?

¹³ * Nadäkañ? Watä äma kubä-tägän äma ekäni yaräta watä piä täga nämo täñ yämek. Nämo, u kubäta gäripi nadäñkañ kubäta gañani nadäwek. Ba kubä täño piä täñkañ kubäta mäde ut imek. In udegän, bänep nadäk-nadäkjin Anutu terak ba moneñ tuñum terak bok täga nämo iñitpäñ kuñatneñ.

¹⁴ * Jesutä man ude yäj irirän Parisi äma ätu moneñ tuñumta nadäñ gärip täñpeñ kuñatkuño unitä nadänpäj kañ-mägayäñkuñ. ¹⁵ * Kañ-mägayäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Ämawebetä siwoñi yäj nibäwut yäñkañ in kädet mebäri mebäri täk täkañ. Upäñkañ Anututä mebärijin tabänpäj-nadätak. Nadäkañ? Imaka ämatä yabäñirä gäripi nitek täk täkañ uwä Anututä yabäñirän taräki täk täyak.

Anutu täño man nämo api paorek

Mat 11:12-13, 5:18; Mak 10:11-12

¹⁶ * Eruk Mosestä бага man kudän täwani ba man kudän profet bianitä kudän täwani unitä yänpäbä Jonken täreñkuk. Jon-ken yäput penpäñ Anutu täño kañiwat piä unitäño Manbiñam Täga yäj-kwawatañ yäpmäj kukañ. Eruk ämawebetä u nadänpäj Anutu täño kañiwat yewa gänañ äronpäñ itta piä kehäromi täkañ. ¹⁷ * Upäñkañ ñode nämo nadäneñ; Man kudän Mosestä kudän täwani ba Profet bianitä kudän täwani u buraminektawä yäj nämo nadäneñ. Nämoinik! Baga man kudän täwani unitäño moräki täpuri nanak nämoinik api paorek. Kunum kenta kome täga api paotdeño upäñkañ Baga man u nämoinik api paorek.

Nädapitä duñ-wewek täño man

Mat 5:31-32, 19:9; Mak 10:11-12

* 16:8: Efe 5:8; 1Te 5:5 * 16:9: Mat 6:20; Luk 14:14 * 16:10: Luk 19:17-26 * 16:13: Mat 6:24 * 16:14: Mat 23:14 * 16:15: Mat 23:28; Luk 18:9-14; Snd 6:16-17 * 16:16: Mat 11:12-13 * 16:17: Mat 5:18

¹⁸ Ɔode nadawut; Äma kubätä webeni penpänj kubä yäpeko uwä kubokäret kädet täñpek. Ba äma kubätä webe, äpitä bian iwat kirewani yäpeko uwä, udegän kubokäret kädet täñpek.

Tuñum äma kenta Lasarus täño manbiñam

¹⁹ Jesutä ude yänpänj manbiñam kubä Ɔode yäwetgän täñkuk; Tuñum äma kubä irek. U tek säkgämän säkgämän täñkañ ketem imaka, tägatäga nak täñpek. ²⁰ Täñpäkañ kadäni uken, äma jopi jäwäri-inik kubä wäpi Lasarus u gupi kudup paräm nikektä irek. Irirän Lasarus u noriyetä tami tami yänjikjat päñku tuñum äma unitä enji yäman tek täñpek. ²¹ * Ketem kokoki tuñum äma unitä nanpänj ureñ täñpän kwani u näñpayän nadänpänj noriye yäwet-pewän päñku tek täñpek. U irirän aña äbä paräm gupi-ken äjipmäñtäñ äronkañ äpäc täneñ. ²² Ude täñ yäpmänj kuñtäñgän kumbuk. Kumänjirän Anutu täño añerotä bäräñeñ äbä pudät yäpmänj kunum gänañ Abraham dubini-ken päñku teñkuñ. Tewä irirän tuñum äma u imaka, kumbuk. ²³ Kumbänkañ äneñkuñ. Äneñpäkañ geñi wakiinik u kuñkuk. Uken itkañ komi pähap nadänj itkañ dapun täñpänj Lasarus Abraham dubini-ken irirän kañkuk. ²⁴ Kañpänj gera terak Ɔode yänkuk; Nana Abraham, butewaki nadänj namiñpänj Lasarus penj iwetpewi äpä keru ume gänañ penkañ damana-ken ärurirän gupna bam tawän yäk. Näk kädap gänañ itkañ komi pähap nadänj itat Ɔo!

²⁵ Butewaki man ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Nanakna, bian täk täñkuno ukenjo nämo nadätan? Gäk kome terak tuñum säkgämän säkgämän yäpmänjiri Lasarus imaka wakiwakigän yäpani yäk. Unita apiñowä Lasarus oretoret terak Ɔo irirän gähä komi nadänj itan u yäk. ²⁶ Täñpäkañ geñi waki kubä ek bämoñjek-ken itak. Äma kubätä täñkentänj gamikta u täga nämo keñapmäñpenj kwek yäk. Ba gäkä itan-ken u nanik kubätä nektä itkamäk-ken Ɔo täga nämo äbek yäk.

²⁷⁻²⁸ Ude iweränä tuñum äma unitä yänkuk; Ude yäyan unita notnaye 5 kome terak kodak itkañ u näkä komi nadänj itat-ken Ɔo nämo äbäktä, Lasarus penj iwetpewi päñku umun man yäwerän yäk. ²⁹ Ude yäwänä Abrahamtä iwetkuk; Ude nämo. Notkaye uwä Moses täño бага man ba man profettä kudän täwani täga daniñpänj nadäneñ. Man u daniñpänj nadänkañ kädet siwoñi kañ iwarut yäk. ³⁰ Yäwänä tuñum äma unitä iwetkuk; Nana Abraham, ude nämo! Äma kubätä kumbani-ken naniktä akumañ äbän kañpänj uyaku bänepi sukureneñ yäk. ³¹ * Ude yäwänä Ɔode iwetkuk; Nämo. Notkayetä Moses ba profet täño man nämo iwat täkañ unita äma kumbani kubä kodak täñpänj äbänä udegän mani nämo buramineñ yäk.

17

Momi täktäk ba momi pekpekta man

Mat 18:6-7,21-22; Mak 9:42

¹⁻² Jesutä man ude yänpänj iwaräntäkiye Ɔode yäwetkuk; In momi kädet paotak yän nämo nadäneñ. Nämoinik! Täñyabäk mebäri mebäritä täñpewä ämawebetä momi pen api täk täneñ. Upänkañ äma kubätä ämawebe kehäromini nämo Ɔodewanita momi kädet täñpänj yäwoñärek täñpänj ket nadänpänj kuñarek. Äma udewanitä kowata tañiinik api yäpek, ämatä mobä bärum kotäkiken topmäñpänj ume gänañ mañpä äpmonerjo u irepmirek.

³ * Unita ket nadänpänj kuñat täkot! Notkapak kubätä goret kubä täñpänä päñku jukuman kehäromi iweren. Iwerikañ bänep sukureñpänj momini pewänä gäk imaka, momini penj imen. ⁴ Täñ, kepma kubäken kadäni 7 goret täñ gamiñkañ kadäni 7 momina penj nami yänj äbä gäweränä gäk udegän momini penj imik täñpen.

⁵ * Ude yäweränä eruk, iwaräntäkiye 12 unitä Jesu Ɔode iwetkuñ; Ekäni, ude yäyan unita nadäkiniknin yäpuräräri tañi täñput! yäk. ⁶ * Yäwäwä Ekänitä yäwetkuk;

* 16:21: Mat 15:27 * 16:31: Jon 11:44-48 * 17:3: Mat 18:15 * 17:5: Mak 9:24 * 17:6: Mat 17:20, 21:21

Nadäkiniknin yäpuräräri tañi täñput yäj näwetkañ unita ñode täwetat; Nadäkinikjin täpurigän, päya mujipi täpuri udewanigän täñpäwä in päya tañi kākamäj ño gākña jäwän dätpeñ päñku gwägu gānañ äpmo yäj iweräwä manjin buramiwek.

Piä watä äma täga ude kuñaren

⁷ Ñonita jide nadäkañ? Äma kubä täño piä watä äma kubätä mäheми täño piäken piä tañi täñpek. Eruk bipäda, piä täñ paotpäñ erjiken änerji kweko uwä ekäninitä ñode täga iwerek ba täga nämo iwerek? Notnapak, äbikañ ketem bok näda yäj täga iwerek? ⁸ Ude täga nämo iwerek. Nämo, piä watä äma u ñode iwerek; Intäjukunä näka ketem iñjipäj gwet nami nañira gākñata kämi nañ yäj iwerek. ⁹ Bureni, piä watä äma kubätä piä yäj imani uterakgän täñpeko uwä piä unita mähemitä imata iniñ orerek? ¹⁰ Unita in udegän, piä Anututä yäj-tamani udegän täñpājä imata bänep täga man niwerän yäj nadäneñ? Nämo, in ñode nadäneñ; Imaka tañi kubä nämo tākamäj. Nin piä watä ämani äpani jopigäntä piä yäj nimani ugän tākamäj unita imata bänep täga man niwerek? yäj nadäneñ.

Jesutä äma 10 ude yäpän tägañkuñ

¹¹⁻¹² * Täñpāj Jesu Jerusalem kädet kuñtängän Samaria Galili kome bagani-ken yotpärare täpuri kubäken ahäñkuk. Kome uken äma 10 ude yabäj ahäñkuk. Yabäj ahäwänkañ dubini-ken nämo äbuñ. U paräm waki, gisik paräm nitek unita. ¹³ * Eruk ban itkañ gera ñode yäjkuñ; Jesu! Ekäni! Butewaki nadänpäj täñkentäj nimi yäk. ¹⁴ * Ude yäj irirä yabänpäj yäwetkuk; In päñku bämop äma kubäken ahäj imäkañ gupjin yabäwän. Ude yäwet-pewän kuñtängän kädet miñin paräm u paoräkañ gupi säkgämän ahäñkuñ. ¹⁵ Ude ahäj yämän kañpājä kubäwä änerji äyäjutpeñ Anutu gera terak iniñ orettäj Jesuken kuñkuk. ¹⁶ Kuñpājä Jesu dubini-ken iñami yäpän äpmonpöpäj bänep täga man iwetkuk. Äma uwä Samaria komeken nanik, Juda äbotken nanik nämo. ¹⁷ Ude täñirän Jesutä yäjkuñ; Näk äma 10 ude yäpa tägaño upäj 9 u de itkañ? ¹⁸ Jide täñpāj äma gägäni ñonitä-gän Anutu bänep täga man iwetta äbätak? ¹⁹ * Ude yäjpāj äma u iwetkuk; Täga. Akumañ kuyi! Nadäj namikinik täyan unita tägatan.

Anutu täño kehäromi kwawak api ahäwek

Mat 24:23-28,37-41

²⁰ * Kadäni uken Parisi äma ätutä äbä Jesu ñode iwet yabäjkuñ; Anutu täño kañiwat piä kehäromi nitek jidegän api ahäwek? Ude iwet yabäwäwä Jesutä yäwetkuk; Bureni, kañiwat piäni api ahäwek upäjkañ dapunjintä nämo api käneñ. ²¹ * Dapunjintä kañpāj äbätak ño yäj nämo api yäneñ, ba itak udu yäj nämo api yäneñ. Nämo, Anututä intäjukun itkañ yabäj yäwat piäni bämopjin-ken täñ itak.

²² Ude yäjpāj iwaräntäkiye yäwetkuk; In nadäkañ? Kämiwä ñode api nadäneñ; Wära! Nin jop-inik itkamäj. Jide täñpāj kepma kubätagän Äma Bureni-inik-kät änerji bok itne? yäj api nadäneñ. Upäjkañ nämo. ²³ * Ämawebetä ñode api täwetneñ; Kawut! Itak udu yäj api täwetneñ. Ba, tuän itak ño yäj api täwetneñ. Ude täwerirä u bureni yäkañ yäj nadänpäj mani buramiñkañ näka nämo wäyäkñeneñ. ²⁴ U imata, Äma Bureni-inik äbayäj täyak uwä yäpä kwiniñirän kome kumän-tagän penyänjek täyak ude, kwawakinik ahäjirän api käneñ. ²⁵ * Upäjkañ intäjukunä, ämawebe ñonitä mäde ut imiñirä Äma Bureni-inik uwä komi pähap api nadäwek. ²⁶ Eruk, Äma Bureni-iniktä änerji äbayäj täyak-ken uwä Noa täño kadäni-ken ämawebetä täñuruk-uruk täñkuño udegän api täneñ. ²⁷ Kadäni uken ämawebetä Nin täga itkamäj yäj nadänpäj ketem naknak, kädet kuñat-kuñat, nädapi täktäk täñ yäpmäj kuñirä Noa gäpe gānañ äronkuk. Äronjirän gwägu tañi pähap tokñeñpāj ämawebe päke u däpmäj moreñkuk. Ämawebe udegän

* 17:11-12: Luk 9:51-52; Luk 13:22 * 17:13: Wkp 13:45-46 * 17:14: Wkp 14:2-3; Luk 5:14 * 17:19: Luk 7:50
* 17:20: Jon 3:3, 18:36 * 17:21: Mak 13:21 * 17:23: Luk 21:8 * 17:25: Luk 9:22

täjuruk-uruk täj irirä Äma Bureni-inik api äpek. ²⁸⁻²⁹ * Ba kadäni Lottä itkuk-ken u imaka. Ämawebe ketem naknak, yänat täktäk, tujum suwak-suwak, eni täktäk täj irirä Lot Sodom yotpärare u pejpej kuŋkuk. Pejpej kuŋjirän kädäp mebet-kät mobä kädäp ikektä iwän tak täyak ude maŋpäŋ ämawebe täjuruk-uruk täj itkuŋo u kumän-tagän däpuk. ³⁰ Kädet u ahänkuko udegän Äma Bureni-iniktä äbayäŋ täyak-ken api ahäwek.

³¹ * Kadäni uken äma kubätä yäman irirän Jesutä äbänjirän kaŋpäŋ tuŋumi yäpmäkta eni gänaŋ nämo ärowek. Nämo, jop kaŋ metänpej kwän! Ba kubätä piäken irayäŋ täko uwä eniken äneŋi nämo kwek. Nämo, jop kaŋ metänpej kwän. ³² Lot webenita juku piwut! ³³ * Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä iniken irit kuŋat-kuŋarita iyap taŋpäŋä irit kehäromi nämo api korewek. Upänkaŋ kubätä irit kuŋat-kuŋarita mäde ut imayäŋ täko uwä irit täga u api yäpek. ³⁴ Kadäni näkä äneŋi äbayäŋ täyat-ken uken ŋode api ahäwek; Äma yarä, bok pat ittängän kubäwä paotpej kuŋjirän kubäwä api irek. ³⁵ Ba webe yaräwä ketem äŋnaŋ ittängän kubäwä paotpej kuŋjirän kubäwä ugän api irek. [³⁶ Ba äma yarä piäken irirän kubäwä paotpej kuŋjirän kubäwä ugän api irek.]

³⁷ * Man ude yänträneŋjirän iwaräntäkiyetä iwet yabänkuŋ; Yäyan u de api ahäwek? Yäwäwä yäwetkuk; Tom kubä kumänkaŋ parirän baraktä u näna yänkaŋ punin unu änok piän kuŋarirä u yabänpäŋ-nadäk täkaŋ. Eruk udegän, kudän täwetat udewani kaŋpäŋä Jesu ahätak yän api nadäneŋ.

18

Anutu-ken yänpäŋitna nadäŋ nimik täyak

¹ * Täŋpäŋ ämawebetä nadänpäŋ Anutu-ken yänpäŋ man pengän pengän yänkaŋ nämo gaŋa täneŋta Jesutä man wärani ŋode yäwetkuk; ² Yotpärare kubäken man yäpmäj daniwani äma kubä irek. Äma unitä Anutu nämo oraŋ iminpäŋ ämawebeta udegän nämo oraŋ yämik täŋpek. ³ Täŋjirän yotpärare ukengän webe kajat kubä unitä kadäni kadäni äma ukengän äbän tarek täŋpek. Äbänpäŋ ŋode iwet täŋpek; Äma kubätä iwan bumta täj namik täyak yäk. Unita manken kuŋkaŋ näk gäarak itpäŋ kaŋ täŋkentäŋ nam. ⁴⁻⁵ * Ude iweränä pengänä man yäpmäj daniwani äma uwä webe kajat u täŋkentäŋ imikta gaŋa täwek. Gaŋa täweko upänkaŋ mäden ŋode nadäwek; Näk Anutu ba ämata nämo nadäŋ yämik täyat upänkaŋ webe kajat ŋonitä pipiri nabän tarek täyak yäk. Unita manken kuŋkaŋ täŋkentäŋ ima. Ude nämo täŋpawä pen api nabän tarewek. Ude täŋjirän gaŋani kubä api nadäwet yäk.

⁶ Ekänitä man wärani ude yäwetpäŋ yänkuk; Eruk, in man yäpmäj daniwani äma waki unitä man yäweko unita nadäwä tumbut. ⁷ Anutu täŋo ämawebeniye kadäni kadäni butewaki man terak yänpäŋ täkaŋ. Ude täŋjirä Anututä waki kubä nämo täj yämek. Nämo, yänpäŋ man yäk täkaŋ u nadänpäŋ nadäŋ yämikinik täk täyak. ⁸ Näk bureni-inik täwetat! Anututä ämawebeniye bäräneŋ-inik api täŋkentäŋ yämek. Upänkaŋ kämi, Äma Bureni-iniktä äbayäŋ täko kadäni uken ämawebe nadäkinik ikek irirä api yabäwek ba nämo?

Anutu inamiken netätä siwoŋi itak?

⁹ Täŋpäkaŋ kome uken äma ätu inita nadäwä ärowani täŋjirä nin äma siwoŋi yän nadänkaŋ äma ätuta nadäwä äpani täŋkuŋ. Äma udewanitä nadäkta Jesutä man wärani terak ŋode yäwetkuk; ¹⁰ Kepma kubäta äma yarätä Anutu-ken yänpäŋ man yädäyän kudupi eni gänaŋ ärodeŋ. Kubä u Parisi äma, kubä takis moneŋ yäpani äma. Unitä ŋode tädeŋ; ¹¹ * Parisi äma uwä inigän päŋku käroŋ itkaŋ inita Anutu ŋode iwerek; Anutu, näk äma ätu waki täk täkaŋ udewani nämo unita bänep täga man gäwetat. Äma ätuwä kubota täk täkaŋ. Ba kädet wakiwaki, kubokäret udewani täk täkaŋ. Täj nähä äma takis moneŋ

* 17:28-29: Stt 18:20; Stt 19:25 * 17:31: Stt 19:17,26; Mat 24:17-18 * 17:33: Luk 9:24 * 17:37: Jop 39:30
* 18:1: Rom 12:12; Kol 4:2; 1Te 5:17 * 18:4-5: Luk 11:7-8 * 18:11: Luk 16:15

yäpani bok itkamäk ñodewani nämo yäk. ¹²* Nämo, Sande kubäkubäta kepma yarä ude nadäj gamikta nakta jop it täyat. Ba бага man iwatpäñ moneñ ba ketem yäpmäk täyat uken nanik moräki Gäka gamik täyat yäk.

¹³* Täñpäkañ takis moneñ yäpani äma uwä eni käwuriken itkañ kunum gänañ iññewän ärokta mäyäk nadäwek. Ba inita nadäwän waki täñpäpäñ kupäñi weñkañ Yäke! Yäke! yäñpäñ yäñapik man ñode yäwek; Anutu, näk äma waki täñpani unita bänep wakwak nadäj namitan u täñpi bam tawänkañ butewaki nadäj nami! yäñ yäwek.

¹⁴* Eruk, näk ñode täwetat; Äma takis moneñ yäpani unitawä Anututä äma siwoñi yäñ iwerirän eñini-ken kwek. Täñ, Parisi äma unitawä nämo. In nadäkañ? Äma kubätä ini wäpi biñam yäpmäñ ärowayäñ täko uwä Anututä wäpi biñam api yäpmäñ äpek. Täñ, äma kubätä inita nadäwän äpani täñpänpäñ kuñarayäñ täko uwä Anututä api orañ imek.

Iroñiroñi Jesuken yäpmäñ äbuñ

Mat 19:13-15; Mak 10:13-16

¹⁵ Täñpäkañ ämawebe ätutä iniken nanak paki Jesutä keru gupi terak pewän yäñpäñ yäñ-yäkñat yäpmäñ äbuñ. Yäpmäñ äbäñirä iwaräntäkiyetä yabäñpäñ yabäñ yäñkuñ.

¹⁶ Ude täñirä Jesutä iroñiroñi kumän yäñpewän äbäpäñ iwaräntäkiye yäwetkuk; Yabä kätawä iroñiroñi näkken yäpmäñ äbäk täkot. Nämo yäjiwätneñ. Ämawebe iroñiroñi ñodewani äworeñpäñ kuñat täkañ uwä Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabäñ yäwat täyak. ¹⁷* Unita näk bureni-inik täwetat; In iroñi iroñitä nadäj namik täkañ udegän Anututä intäjukun it tamikta nämo nadäj iminayäñ täño uwä nämoinik api tabäñ täwerek.

Tuñum äma kubä täño manbiñam

Mat 19:16-30; Mak 10:17-31

¹⁸* Täñpäñ Juda täño äma ekäni kubätä Jesu ahäñ imiñpäñ ñode iwetkuk; Yäwoñäre-wani äma täga, Näk jide u täñkañ irit kehäromi u kañ yäpet? ¹⁹ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk imata äma täga yäñ näwetan? Äma täga uwä Anutu kubä ugän. ²⁰* Täñkañ, irit kehäromi yäpayäñ nadäñpäñä Anututä kädet pewani nadätan ugän iwarayäñ täno uyaku api kañ-ahäwen. Uwä ñode; Gäk äma kumäj-kumäj nämo uren, kubokäret nämo täñpen, kubota nämo täñpen, äma kubä manken teñkañ jop manman nämo ikñaren, gäk meñka nanka orañ yämiñpäñ mani buramik täñpen. ²¹ Jesutä ude iweränä yäñkuk; Näk kädet näwetan u kudup iroñiken umunitä pen iwat yäpmäñ äbätat yäk.

²² Ude iwerän nadäñpäñ Jesutä iwetkuk; Imaka kubägän nämo täñ. Irit täga kañ-ahäwayäñ nadäñpäñä ñode kañ tä; Moneñ tuñum it gamikañ u kudup ämata yäniñ kireñpäñ moneñ yäpmäñkañ ämawebe jäwärita kañ yämiñ more. Ude täñpayäñ täno uyaku kunum gänañ imaka tägatäga u api korewen. Eruk, ude täñ moreñkañä äbä näk kañ näwat! ²³ Äma unitä man ude nadäñpäñ moneñ tuñum päke unita bänepitä nadäj bäräp täñpäñ butewaki iñam dapun iññepañ kuñkuk.

²⁴ Kuñirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Moneñ ämatä Anutu gämori-ken itkañ unitäño kañiwat yewa gänañ ärokta api täñburut täneñ. ²⁵ In jide nadäkañ? Tom pähap kubä wäpi kameri unitä gänañ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiñ täwek. Tuñum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiñpäñ yabäñ yäwatta api täñburut täneñ. ²⁶ Jesutä ude yäñirän nadäñpäñ ämawebe bumta kikñutpäñ yäñkuñ; Yäke! Anututä äma moneñ ikek bäräñeñ nämo api yämagureko u täñpäwä äma jopi nin ñodewani jide täñpäñ irit kehäromi api kañ-ahäne? ²⁷* Ude yäwäwä Jesutä yabäñpäñ yäwetkuk; Imaka ämatä ini täga nämo tänañi uwä Anututä täga täñpek.

²⁸ Ude yäñirän nadäñpäñ Pitatä iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imaka kudup peñ moreñkañ gäk gäwarän täkamäñ ñonita kowata jide api yäpne? ²⁹⁻³⁰ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat; Äma kubätä näka yäñpäñ noriye wanoriye, miñiye naniye,

* 18:12: Ais 58:2-3; Stt 14:20; Mat 23:23 * 18:13: Sam 51:1 * 18:14: Mat 23:12 * 18:17: Mat 18:3 * 18:18: Luk 10:25 * 18:20: Kis 20:12-16; Lo 5:17-20 * 18:27: Mak 14:36

ironiye ba imaka kuduhtagän peŋkaŋ näk näwarayän täko uwä imaka peŋkuko u irepmitpäŋ irit kuŋat-kuŋariken kowata tägagämän u kaŋ ahäkta pära nämo api täŋpek. Täŋkaŋ kumäŋpäŋä irit kehäromi api kaŋ-ahäwek.

Jesu ini kumäkta äneŋi yänkuk

Mat 20:17-19; Mak 10:32-34

³¹ * Eruk, man ude yän paotpän iwaräntäkiye 12 u inigän yänpäbä yepmaŋpäŋ yäwetkuk; Ket nadäwut. Nin kuŋtängän Jerusalem yotpärareken api ahäne. Ahäŋpäŋä bian profettä Äma Bureni-inikta manbiŋam kudän täwani uwä kome uken bureni api ahäwek. ³² * Äma Bureni-inik uwä guŋ äma kerit terak pewäkaŋ unitä yänärok man iwetkaŋ waki täŋ imiŋpäŋ, iwit api ut ibatneŋ. ³³ Ude täŋkaŋ päripmäŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ api utpewä kumbek. Ude tänayän täŋopän keŋma yaräkubä täreŋirän kumbaniken naniktä äneŋi kodak taŋpäŋ api akumaŋ kwek. ³⁴ * Jesutä ude yänjirän mebari käbop itkuko unita iwaräntäkiyetä nämoinik nadäwä täreŋkuŋ.

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägaŋkuk

Mat 20:29-34; Mak 10:46-52

³⁵ Kuŋtängän Jeriko yotpärare dubini-ken ahäŋpäŋ kaŋkuŋ. Äma kubä dapuri tumbani, kädet miŋin maŋit itkaŋ ämawebe-ken moneŋta ketkewat itkuk. ³⁶ Ude täŋ ittängän ämawebe Jesu iwarän täŋkuŋo täŋo mämäni nadäŋpäŋ yänkuk; U imatäken? ³⁷ Ude yäwänä ämawebe ätutä iwetkuŋ; Jesu Nasaret nanik ukät äbänkaŋ takamäŋ yäk. ³⁸ * Ude iweräwä äma dapuri tumbani u gera ŋode yänkuk; Jesu, Devit orani, butewaki nadäŋ nami! yäk. ³⁹ Ude yänjirän ämawebe intäjukun äbuŋo unitä kaŋ-yänpäŋ iwetkuŋ; Wari yäweno! Ude iwerirä nämo nadäŋ yämiŋpäŋ gera äneŋi taŋigän ŋode yäkgän täŋkuk; Devit orani, täŋkentän nami! ⁴⁰ Yänjirän Jesutä nadäŋpäŋ yänkuk; Äma u yänikŋat yäpmäŋ äbut. Ude yäwänä yänikŋat yäpmäŋ äbamaŋ Jesu dubini-ken äbäwä iwet yabänkuk; ⁴¹ Ima täŋ namän yänpäŋ näkken gera yäyan? Yäwänä iwetkuk; Äma ärowanina, näk dapun äneŋi ijiwa kunayän nadätat yäk. ⁴² * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, ijiwi kurä! Nadäŋ namikinik täyan unitä täŋpewän tägatan. ⁴³ Yänjirän uterakgän äma u ijiwän kwäpäŋ Anutu-ken bänep täga man iwetpäŋ Jesu iwarän täŋkuk. Ude täŋjirän ämawebe äbot päke unitä u kaŋpäŋ Anutu wäpi iniŋ oretkuŋ.

19

Sakius täŋo manbiŋam

¹ Täŋpäkaŋ Jesu Jeriko yotpärare bämopi-ken kuŋkuk. ² Kuŋjirän yotpärare uken takis moneŋ yäpani täŋo intäjukun äma kubä wäpi Sakius itkuk. Sakius uwä moneŋ nani. ³ Unitä Jesu u netä yän ket kaŋpäŋ nadäwa yänkaŋ kuŋkuk. Kuŋkuko upänkaŋ ämawebe äbot mäyap iwatkuŋo unita Sakius Jesu detäde käwet yänkaŋ täŋpän waŋkuŋ. Imata, u äma keräpi-inik unita. ⁴ Ude täŋpän wawäwä intäjukun bäräŋeŋ kumaŋ päŋku päya käroni kubä kädet miŋin itkuko uterak äronkuk. Päro itkaŋ Jesu äbän käwayän yänkaŋ dapun täŋ itkukonik. ⁵ Täŋ irirän Jesu u äbä doräŋpäŋ kaŋpäŋ iwetkuk; Sakius! Gäk bäräŋeŋ äpi. Näk apiŋo gäkä eŋiken bok itdayän yäk.

⁶ Ude iweränkaŋ Sakius bänepi-ken oretoret pähap nadänkaŋ bäräŋeŋ äpä Jesu imaguränkaŋ eŋini-ken kuŋkumän. ⁷ * Ude täŋjirän ämawebe päke unitä u kawä siwoŋi nämo täŋpäpäŋ man yänpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; U kawut! Imata äma waki täŋpanikät ketem näda yänkaŋ kuyak? ⁸ * Ude yänkuŋo upänkaŋ Sakiustä eŋiniken kuŋpäŋä Sakiustä Ekäni ŋode iwetkuk; Ekäni näk bureni gäwetat. Imaka moneŋ tuŋumna kumän yäpmäŋ daniŋpäŋ bämopgän peŋkaŋä moräki äma jäwärita yämayän. Täŋ, moräki uwä äma jop yän-yäkŋatpäŋ tuŋumi kubota täŋ yämik täŋkuro unita kowata u irepmitpäŋ täŋigän yämiŋtän kwayän yäk.

* 18:31: Luk 24:44 * 18:32: Luk 9:22,44 * 18:34: Mak 9:32 * 18:38: Mat 15:22 * 18:42: Luk 7:50

* 19:7: Luk 15:2 * 19:8: Kis 22:1; Nam 5:6-7

⁹ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni! Apiño ämawebe äbot eni ñoken Anututä yäpätägak piä täñ yämitak. Imata, äma ño imaka, Abraham täño nanak bureni-inik täyak yäk. ¹⁰ * Täñpäkañ Äma Bureni-inik uwä äma ñodewani paot-paotta biñam-ken nanik yabäñ ahäñpäñ yämagutta äpuk.

Piä watä äma yaräkubä unitäño manbiñam

Mat 25:14-30

¹¹ * Eruk, Jeriko yotpärare peñpeñ kädet miñin kuñtäñgän Jerusalem keräp tañkuñ. Täñpäkañ ämawebe ätutä ñode nadäñkuñ; Eruk, Anututä intäjukun itkañ yabäñ yäwat piäni kehäromi nitek kwawak pewä ahäktä keräp täyak yäñ nadäñkuñ. Ude nadäñkuño unita Jesutä man wärani kubä ñode yäwetkuk; ¹² * Äma wäpi biñam ikek kubätä nadäk tawañ ñode pewek; Kome ban kubäken kwapäñ intäjukun ämata kañ nepmañput. Intäjukun ämata nepmañpäkañ äneñi äbä ämawebenaye kañ yabäñ yäwara yäñ nadäwek. ¹³ Eruk, kwayäñ nadäñpäñ piä watä ämaniye 10 ude yämagut päbä yepmañpäñ moneñ uwäk kubäkubä yäpmäñ daniñpäñ yämek. Yäpmäñ daniñpäñ yämiñkañ yäwerek; Moneñ ñowä piä täñpäñ moräki ätukät yäpmäñirä näk äneñi api äbet yäk. ¹⁴ * Ude yäñpeñ kwekopäñ ämawebe äbot komeni-ken naniktä äma unita gañani pähap nadäñpäñ noriye ätu yepmañpä päñku yäwetneñ; Nin äma ñonitä intäjukun it nimikta bitnäkamäñ yäk. ¹⁵ Ude yäneñopäñkañ ehutpäñ intäjukun ämata tewä irek. Intäjukun äma ude tewäkañ ittäñgän äneñi ini komen äbäñpäñ yäwek; Piä watä ämanaye moneñ uwäk kubäkubä yämiñkuro ukeñonita yäñpewä äbut yäk. Näk moneñ yämiñkuro upäñ piä täñpäñ moräki jide yabäñ ahäñkuño u kañpäñ nadäwayäñ yäñ yäwek.

¹⁶ Eruk, kubätä jukun äbäñpäñ iwerek; Ekänina, moneñ uwäk kubägän namiñkuno ukeñopäñ piäni täñjira uwäk 10 ude ahäñkuñ. ¹⁷ * Yäñjirän intäjukun äma unitä iwerek; Täga yäk. Gäk piä säkgämän täñkun. Imaka täpuri unita watä säkgämän it täyan unita apiño näkño yotpärare 10 unitäño watä ämata gepmañtat yäk. ¹⁸ Täñpäkañä kubätä äbäñpäñ iwerek; Ekäni, moneñ uwäk kubägän namiñkuno ukeñopäñ piäni täñjira uwäk 5 ude ahäñkuñ yäk. ¹⁹ Yäñjirän intäjukun äma unitä iwerek; Täga. Apiño näkño yotpärare 5 unitäño watä ämata gepmañtat yäñ iwerek.

²⁰ Täñpäkañ kubätä äbäñpäñä iwerek; Ekäni, moneñ uwäk kubä namiñkuno ukeño uwäk täñpäñ peñkañ itkuko äneñi yäpmäñ äbätat ño yäk. ²¹ Imata, näk gäkño mebärika ñode nadäñpäñ umuntañkut; Gäk äma komi yäñ nadäñkut. Gäk äma täño imaka tuñum yäyomägat täyan. Ba ketem äma kubätä piwani pugetpäñ nak täyan unita gäka umuntañpäñ moneñ uwäk käbop u peñkut yäk. ²² Ude iweränä intäjukun äma unitä iwerek; Gäk piä watä äma wakiinik! Unita gäkñaken man unitä äyäjutpäñ manken gepmañpayäñ yäk. Bureni! Gäk näka äma komi yäñ yäyan. Ba äma täño imaka tuñum yäyomägat täyan yäñ näwetan. Ba ketem äma kubätä piwani puget täyan yäñ yäyan. ²³ Yäyan ude bureni täñpäwä imata näkño moneñ, moneñ eniken nämo peñkun? Ude täñkuno yäwänäku äbäñpäñä moneñ u yäpmäñkañ moräki ätukät yäpmäñtet yäk.

²⁴ Ude yäñpäñ äma tuän itneño u yäwerek; Moneñ uwäk kubägän u yomägatpäñ äma moneñ uwäk 10 yäpuko ñonita imut yäk. ²⁵ Ude yäwänä iwetneñ; Ekäni! Äma ño moneñ uwäk uku yäpuko ño yäk. ²⁶ * Ude yäwäwä äma unitä yäwerek; Juku peñkañ ket nadäwut! Äma kubätä imaka imani u yäpmäñ kuñarayäñ täko uwä ätukät buñät imikta yäwani. Täñ, äma ätuwä nin imaka udewani nitek yäñ nadäk täkañ upäñkañ nämo! Imaka iñitkamäñ yäñ jop nadäk täkañ uwä yäyomägatta yäwani. ²⁷ Ude yäñpäñ yäwek; Eruk, äma näkä intäjukun äma it yämikta bitnäñkuño u kumän yäñporiñ päbä iñamna-ken ño yepmañpäñ kumäñ-kumäñ däput yäñ yäwek.

Ämawebetä Jesu orañ imiñirä Jerusalem äroykuk

Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19

* 19:9: Apos 16:31; Luk 13:16 * 19:10: Luk 15:4; Jon 3:17; 1Ti 1:15 * 19:11: Mat 25:14-30 * 19:12: Mak 13:34 * 19:14: Jon 1:11 * 19:17: Luk 16:10 * 19:26: Mat 13:12; Luk 8:18

²⁸ Jesutä man wärani ude yäj paoränkañ kuñtängän Jerusalem yotpärare keräp tañpäj Olip pom mebäri-ken yotpärare täpuri yarä wäpi Betefage kenta Betani uken ahänkuñ. ²⁹ Pänku uken itkañä Jesutä iwaräntäki yarä ñode yäwetpäj peñ yäwet-pewän kuñkumän; ³⁰ Ek yotpärare täpuri udu kuñkañ doñki nanaki kubä, ämatä nämo täñbätak täwani, topmäk terak itak u kañpäj pitpäj wädäj yäpmäj äbun. ³¹ Ude täñjirän äma kubätä täwet yabäk täñpänä ñode kañ iwerun; Ekänitä doñki ñonita yäwänpäj äbä pitkamäk yäj kañ iwerun.

³² * Ude yäwet-pewän kuñpänä iwaräntäkiyat uwä Jesutä man yäwetkuko udegän doñki nanaki u kañ-ahänkumän. ³³ Kañ-ahänpäj yen pit irirän doñki u mähemitä ñode yäwet yabänkuk; Imata doñki uwä yen pit imikamän? ³⁴ Ude yäwänä yarä unitä iwetkumän; Ekänitä ñopäj piä kubä täñpayäj nadätak yäk. ³⁵ Ude iwetkañ doñki u pitpäj yäpmäj Jesuken kuñkumän. Yäpmäj kuñpänä teki punin nanik yäjopmäñpäj doñki mädeni terak iriñkañ Jesu kerigän iñit iwarirä päro mañitkuk. ³⁶ * Mañitkañ kuñjirän ämawebe Jesu iwarän täñkuño unitä teki punin nanik yäjopmäñpäj kädät miñin iriñ wädäj yäpmäj kuñjirä Jesu uterak kuñkuk.

³⁷ Kuñtängän Olip pom gämori-ken ahänpäj Jerusalem keräp tañkuñ. Jerusalem keräp tañpänä ämawebe Jesu iwarän täñkuño u oretoret pähap nadänkuñ. Jesutä kudän kudupi mebäri mebäri täñjirän kak täñkuño unita nadänpäj Anutu gera terak iniñ oretkuñ. Anutu iniñ oretkañ ñode yänkuñ;

³⁸ * Iniñ oretna! Intäjukun ämanin Ekäni wäpi terak äbätak ñonita Anututä iron täñ imän!

Sam 118:26

Anutu ninta bänep täga nadäj nimitak unita Anutu ärowani kunum gänäñ itak u wäpi biñam yäpmäj akuna! yäj yänkuñ.

³⁹ Ude yäjirä Parisi äma ätu ämawebe u gänäñ itkuño unitä nadänpäj Jesu iwetkuñ; E! Yäwoñärewni äma! Gäwaräntäkaye ño yabäj yänpewi bitnäwut! yäk. ⁴⁰ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Nämo! Näk bureni täwetat. Näkä näwärantäknaye ño yäniñ bitnäwawä mobä ñonitä gera terak api naniñ oretneñ!

Jesu Jerusalem kañpäj konäm kotkuk

⁴¹ * Ude yänpäj kuñtängän Jerusalem yotpärare dubiniken ahänkuk. Ahänpäj Jerusalem kañpänä konäm kotkuk. ⁴² * Konäm kotpäj yänkuk; Yäkena! Jerusalem ämawebenaye! Kwinigän irit täño mebäri apiño täga nadänañi upänkañ nämo nadäwä tärek täkañ. Nämo, uwä käbop it tamitak unita nämo kañpäj nadäkañ. ⁴³ Täñpäkañ kämi, kadäni kubäken umuri ñode api ahäwek; Iwankayetä yewa tädotpäj ämik täkta it gwäjijpäj api itneñ. Ude täñjirä inä täga nämo api ämetpeñ kuneñ. ⁴⁴ * Nämo! Yewa däpmäj äreyänpäj in ba intäño nanak kudup api täñpä waneñ. Ba intäño eni tañi tañi u kudup api däpmäj eräj täñpä kuneñ. Bureni! Anutu täñkentäj tamikta äbuko u mebärini nämo kañpäj nadänpäj mäde ut imikañ unita bäräpi umuri pähap u api ahäj tamek.

⁴⁵⁻⁴⁶ Eruk, Jesutä kudupi eni gänäñ äronpäj yabänkuk; Ämawebetä imaka imaka suwan namiñ gamiñ täñ irirä. Yabänpäj yawat kireñpäj ñode yäwetkuk; Eni ñonita ñode kudän täwani pätak; Näkño eni uwä yänapik man eni ude irek yäk. Upänkañ intä ñode täñjirä kubo äma täño käbop irit bägup ude äworetak.

⁴⁷⁻⁴⁸ * * Eruk kepma kepma Jesu kudupi eni gänäñ äronpäj man yäwetpäj yäwoñäreñk täñkuk. Ude täñjirän bämop ämakät Baga man yäwoñärewni ba Juda täño äma ekäni ekänitä Jesu kumäj-kumäj utta kädetta wäyäkneñkuño upänkañ täñpä wañkuñ. Imata, ämawebe kuduptagän Jesu täño manita gäripi nadänpäj äbä itgwäjik täñkuño unita.

* 19:32: Luk 22:13 * 19:36: 2Kin 9:13 * 19:38: Luk 2:14 * 19:41: Jon 11:35 * 19:42: Ais 6:9-10; Mat 13:14; Rom 11:8 * 19:44: Luk 21:6, 1:68 * 19:47-48: Luk 21:37, 22:53; Jon 18:20 * 19:47-48: Mat 21:46; Mak 14:1-2; Luk 20:19

20

Jesu netä täjo kehäromi terak piä täjkuk?

Mat 21:23-27; Mak 11:27-33

¹ Kepma kubäta Jesu kudupi eñi gänañ äronpäñ ämawebe Manbiñam Täga u yänähäñpäñ yäwetpäñ yäwoñäreke täjkuk. Yäwetpäñ yäwoñäreke täñ irirän bämop äma intäjukun täñpani ätu, ba Baga man yäwoñärewani äma ätukät Juda täjo äma ekäni ekäni ätutä man iwetnayäñ dubini-ken äbuñ. ² Äbäñpäñ iwetkuñ; E! Gäk imaka täk täyan ño netätä gäwerirän täk täyan? ³ Iweräwä Jesutä man kowata ñode yäwetkuk; Eruk näk udegän, man kubä täwerira kowata näwerut! ⁴ Jontä ume ärut yämik täjkuko uwä nadäk-nadäk Anutu-ken yäpmäñkañ täk täjkukonik ba ini nadäñpäñ täk täjkukonik?

⁵ Ude yäwet yabäwänä jide yäne yäñ nadäñpäñ yäñpäñ-nadäk ñode täjkuñ; Nintä Anutu-ken nanik yäpmäñkañ täjkuk yäñ yänawä Jesutä ñode niwerayäñ; Upäñ imata mani nämo nadäñkuñ? yäñ niwerayäñ yäk. ⁶ Täñä Jon uwä ini nadäñpäñ täjkuk yäñ yänawä ämawebetä ninta kokwawak nadäñpäñ mobätä kumäñ-kumäñ nidäpnayäñ yäk. Jon uwä profet kubä, Anutu-ken nanik yäñ nadäk täkañ unita ude täga nämo yäne yäk.

⁷ Nadäñ-bäräp ude täñpäñ Jesu iwetkuñ; Ninä Jontä ume ärut yämik täjkuko unitäño mebari nämo nadäkamäñ yäk. ⁸ Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäño mebari nämo täwerayäñ.

Wain piä watä äma waki täjo manbiñam

Mat 21:33-46; Mak 12:1-12

⁹* Jesutä ude yäñpäñ man wärani ñode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain piä kubä täjpek. Täñpäñ peñkañ wain piä u watäni itta äma ätu yepmañkañ kome ban kubäken päñku kadäni käronji-inik irek. ¹⁰* Päñku irirän wain mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp täñirän mujipi ätu inita ketpäñ yäpmäñ imiñ äbäkta äma kubä iwerän kwek. Eruk kumañ päñku wain piäken ahäwänä wain piä watä äma unitä äma u iñitpäñ päripmäñpäñ tewä äneñi ketäñ kwek. ¹¹ Ketäñ päñku piä mäheñi-ken ahäwänä kañpäñ äneñi äma kubä iwerän kwek. Kwänä wain piä watä äma unitä äma u iñitpäñ päripmäñpäñ waki täñ imiñpäñ tewä u imaka, ketäñ kwek. ¹² Piä watä ämatä ude täñpäwä piä mäheñitä äneñi äma kubä iwerän kwek. Kwänä äma u utpewä kumäñ-däpüreke täñirän yewa gägäni-ken mañpä kuneñ.

¹³ Piä äma ätu däpmañtäko piä mäheñitä jide täñpet yäñ nadäñpäñ ñode nadäwek; Nanakna bureni-inik ñonitä päñku yäwänä bureni yäñ nadäñpäñ mani käwep buramineñ yäk. Ude nadäñpäñ iniken nanaki iwerän kwek. ¹⁴ Eruk kwänä wain piä täjo watä äma unitäño nanaki-inik u kañpäñ yäñpäñ-nadäk ñode täneñ; Nanaki ñonitä piä ño mäheñi api täjpek yäk. Unita uritna piä ño ninta biñam kañ täñpäñ yäk. ¹⁵ Ude yäñpäñä iwat kireñpewä yewa gägäni-ken kuñirän iñitpäñ kumäñ-kumäñ utneñ.

Eruk Jesutä manbiñam ude yäñ paotpäñ ämawebe päke itkuño u yäwetkuk; Jide nadäkañ? Piä mäheñitä kuñpäñ watä äma u kowata jide täñ yämek? ¹⁶ U ñode täñ yämek; Piä mäheñitä äbäñpäñ watä äma biani kumäñ-kumäñ däpmañpäñ watä äma kodaki yepmañpek. Ude yäweränä ämawebe päke itkuño unitä nadäñpäñ iwetkuñ; Ude ahäwektawä!

¹⁷ Ude iweräwä Jesutä dapun kehäromigän yabäñpäñ ñode yäwetkuk; Eruk, Anutu täjo man ñode kudän täwani unitäño mebari jide?

Äma eñi täñpanitä bek kubä kawä wawäpäñ peñkuño unitä bek bämopi ude itak yäk. *Sam 118:22*

¹⁸* Unita ñode täwera nadäwut; Bek bämopi uterak äma kubätä mañpäñä bumta api urek. Ba bek unitä äma kubä terak mañpäñä äma u kumäñ-kumäñ api däpmañ jakñirek.

¹⁹* Jesutä man wärani ude yäñirän bämop äma ba Baga man yäwoñärewani äma unitä nadäwä tärewäpäñ yäñkuñ; Bureni! Man wärani wain piä terak utpäñ yäyak u ninta

* 20:9: Ais 5:1 * 20:10: 2Sto 36:15-16 * 20:18: Ais 8:14-15 * 20:19: Luk 19:47-48

yäyak yäk. Ude yänpän pengän injitpän manken tenayän nadänkuṅopän ämawebeta umuntanpän peṅkuṅ.

Jesu takis moneṅ pekta iwet yabänkuṅ

Mat 22:15-22; Mak 12:13-17

²⁰ * Tänpän Jesu injitta kädetta wäyäkneṅpän iwaräntän yäpmän kuṅatkuṅ. Täṅkaṅ äma ätu Jesu man goret yänjirän kaṅpän injitpän gapman keriken pekta yäniṅ kireṅpewä kuṅkuṅ. Eruk äma unitä Jesutä ninta äma tänyäkṅarani nämo yän nadäwekta yänpän äma täga inam dapun äworeṅpän pänku ahän imiṅkuṅ. ²¹ Ahän imiṅpän Jesu ṅode iwetkuṅ; Yäwoṅärewni äma! Nin nadäkamän, gäk äma siwoṅi. Imaka imaka yänjiri bureniṅän ahäk täkaṅ. Anutu täṅo kädet siwoṅiṅän niwetpän näwoṅärek täk täyan. Ba man yäk täyan uwä äma wäpi biṅam ärowani ba äpani unita umun nämo täṅkaṅ niwet täyan. ²² Ude täk täyan unita nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneṅ täga imik takamän ba nämo, unitäṅo mebari niweri nadäna.

²³ Yäwäwä Jesutä yän-yäkṅarani täṅo mebari yabänpän-nadänkaṅ yäwetkuk; ²⁴ Moneṅ kubä namä käwa yäk. Yäwänä moneṅ kubä imiṅkuṅ. Imäwä ṅode yäwet yabänkuk; Moneṅ ṅo terak netä täṅo inami dapun ba wäpitä itak? Yäwänä iwetkuṅ; Rom gapman täṅo intäjukun äma Sisa unitäṅotä itak yäk. ²⁵ Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ṅode nadäwut. In imaka imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kaṅ imut. Täṅ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kaṅ imut. ²⁶ Ude yäwänkaṅ kikṅutpän-nadäwätäk tänpän kum itkuṅ. Ämawebe inamiken Jesutä goret kubä nämo yäwän kaṅpän injitta tänpä wawäpän jop itkuṅ.

Kumbani-ken naniktä akukakukta man

Mat 22:23-33; Mak 12:18-27

²⁷ Ude täṅkaṅ kuṅjirä äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuṅ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yän nadäk täṅkuṅonik.) ²⁸ Eruk abänpän Jesu ṅode iwet yabänkuṅ; Yäwoṅärewni äma, Mosestä ninta man kudän ṅode täṅ nimiṅkuk; Äma kubätä webe yäpmänpän komenita yeri kubä nämo bäyanṅkaṅ kumänjirän monänitä webeni kajat yäpmänpän tuänita biṅam yeri bäyan imek yän yänkuk. ²⁹ U nadänjiri manbiṅam kubä ṅode gäwetna nadä; Bianä ini buap 7 itkuṅowä tuänitä webe kubä yäpmänpän yeri kubä nämo peṅkaṅ kumbuk. ³⁰ Täṅjirän monänitä webe ugänpän yäpuk. Yäpmänpän udegän yeri kubä nämo peṅkaṅ kumbuk. ³¹ Kumänjirän gwekitä webe ugänpän koreṅpän udegän yeri kubä nämo peṅkaṅ kumbuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpän yäpmänpän yeri kubä nämo peṅkaṅ kumän-tagän kumbuk. ³² Äpiye 7tä kumänjirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. ³³ Eruk, kumbanitä akukakuk kadäni-ken webe uwä netäta biṅam api täṅpek? yän iwetkuṅ.

³⁴ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; In nadäkaṅ? Ämawebe Nädapi täktäk uwä kome terak ṅo täk täkaṅ. ³⁵ Upänkaṅ kadäni pähapken ämawebe kumbani-ken naniktä akukta biṅam u Anututä yäpmän akwayän täyak-ken uken nädapi täktäk äneṅi nämo api täneṅ. ³⁶ * Kadäni uken äma wari nämo api kumneṅ, aṅerotä kumäk-kumäki nämo itkaṅ udegän. U kumbani-ken nanik akunayän täkaṅ unitä Anutu täṅo ironiṅiye ude äworeṅpän api itneṅ.

³⁷ Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkaṅ unita ṅode täwera nadäwut; Mosestä man kudän täṅ nimiṅkuko uterak kumbani-ken nanik akukakuk u imaka bureni yän niwetpän niwoṅärek täk täyak. Mosestä päya kädäp mebet ikek unitäṅo manbiṅam kudän tänpän ṅode imaka kudän täṅkuk; Ekäni u Abraham, Aisak, Jekop täṅo Anututä itak yän yänkuk. ³⁸ * Man ude yänkuko unitä ṅode niwoṅäretak; Anututä nadäwän ämawebe kuduṅtagän, kumbani ba kodaki bok u irit ikek täkaṅ. Unita ṅode täga yäne; Anutu u kumbani täṅo Anutu nämo. Uwä kodak irani täṅo Anutu.

* 20:20: Luk 11:54 * 20:36: 1Jo 3:1-2 * 20:38: Rom 14:8-9

³⁹ Jesutä ude yäwerirän Baga man yäwoŋärewani äma ätutä iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, kowata täga niwetan yäk. ⁴⁰ Tänpän äneri iwet yabäkta umuntanpän peŋkuŋ.

Jesu ini-tägän Kristo u netä yän yänjuk

Mat 22:41-46; Mak 12:35-37

⁴¹ Tänpäkan Jesutä ämawebe ŋode yäwet yabänjuk; Man goret ŋode imata yäk täkan? Kristo u Devit täŋo nanaki, komen ämagän yän yäk täkan. Upänkan ude nämo! ⁴² Devit ini uwä Sam kubä terak ŋode kudän tänjuk;

Ekäni Anututä Ekänina ŋode iwerirän nadänkut;

⁴³ Gäk dubina-ken äbä maŋiriri wäpka biŋam gamiŋkan iwankaye yäpmanpän gämotka-kengän api yepmaŋpet yäk. Sam

110:1

⁴⁴ Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yän yänjuk u unita jide tänpän Kristo u Devit täŋo orani jopi kubä yän yäk täkan?

Baga man yäwoŋärewani täŋo täktäta yänjuk

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54

⁴⁵ Ämawebe u Jesu täŋo man u nadän irirä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; ⁴⁶ In Baga man yäwoŋärewani ämatä kuŋat täkan ude nämo kuŋatneŋ. Uwä ämawebetä nibänpän wäpi biŋam ikek yän niwerut yänkan tek karoni säkgämän wädäwä ärowakan ämawebe iŋamiken kuŋat täkan. Ba kädet miŋin kuŋarirä ämawebetä yabänpän yäniŋ oretta gäripi nadäk täkan. Täŋkan käbeyä eŋi gänaŋ ba äŋnak-äŋnak pähap täk täkan-ken äronpän äma ärowanitä irani-ken itta gäripi nadäk täkan. ⁴⁷ Äma udewani uwä webe kajattä eŋi gänaŋ äronkan tuŋumi yäyomägat täkan. Ba ämawebetä nibänpän äma siwoŋi yän niwerut yänkan yänapik man karoni boham yäk täkan. Äma udewani uwä Anututä kowata waki taŋi-inik api yämek.

21

Anututa moneŋ pekpek kädet bureni u jide?

Mak 12:41-44

¹ Jesutä ude yänkan irirän ämawebe moneŋ ikek päbä moneŋi kudupi eŋi täŋo moneŋ käbot-ken peŋ irirä yabänjuk. ² Yabän irirän webe kajat kubä moneŋ tepi kubägnänpän äbä käbot gänaŋ pewän äpmonkuŋ. Pewän äpmonirän kanpän Jesutä ämawebe yäwetkuk; ³⁻⁴ * Näk bureni täwetat; Webe kajat jäwäri ŋonitä peyak uwä ätu pähaptä pekan u yärepmitak. Ätuwä moneŋ taŋi it yämikan uken nanik täpurigän pekan. Upänkan webe ŋonitä peyak uwä täpuri it imiŋkuko udegän, kudup peŋpän jäwäri-inik itak.

Kudupi eŋi uwä api tokät maŋpek

⁵ Tänpäkan iwaräntäkiyetä kudupi eŋi säkgämän u kankan yänkuŋ; Säkgämän! Moneŋ Anututa biŋam pewani upän tuŋum gäripi nitek yäpmankan mobä säkgämän ukät bok kudupi eŋi täŋkuŋ yäk. ⁶ * Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Imaka säkgämän kakan uduwä mädenä api tokät maŋpek. Mobä uterak-terak itkan uwä api erän mäneŋ. ⁷ Yäwänä iwaräntäkiye ätutä iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, yäyan uwä jidegän api ahäwek? Kudän jidewani ahän nimiŋirän api kanpän nadäne? ⁸ Yäwäwä yäwetkuk; Ämatä täŋ-täknatneŋo unita ket nadänkan itkot. Äma mäyaptä näk wäpna terak man ŋode api täwetneŋ; Näk Jesu yäk. Ba kadäni pähap tuän äbätak yän api täwetneŋ yäk. Upänkan man u nadän yämineŋtäwä. ⁹ Ba ämik pähap-pähap ahakan yän täwetnayän täkan unita nämo umuntäneŋ. Imaka umuri pähap u intäjukun ahänayän tänopänkan näkŋo äbäkäbäk kadäni uwä bäräneŋ nämo api ahäwek.

¹⁰ Täŋkan kubä ŋode yäwetgän tänjuk; Bureni, kome kubätä kubäkät ämik pähap api täneŋ. Ba äma änok kubätä kubäkät ämik api täneŋ. ¹¹ Kadäni uken kenän taŋi api kwaiwek. Ba kome ätuken nakta jop api itneŋ ba käyäm wakiwaki api ahän yämineŋ.

* 21:3-4: 2Ko 8:12 * 21:6: Luk 19:44

Ba kudän kudupi umuri pähap mebäri mebäri kunum terak ahänjirä api yabäneŋ. ¹² Tänpäkaŋ imaka umuri pähap u nämo ahänjirä ämatä tepmaŋitpäŋ kädet wakiwaki api täŋ tamineŋ. Goret täkaŋ yänpäŋ käbeyä eŋi täŋo äma ekäni ekäni inamiken tepmaŋpäkaŋ manjin api yäpmäŋ danineŋ. Tänpäŋ komi eŋi gänaŋ api tepmaneŋ. Ba kome täŋo intäjukun ämakät gapman ämatä intäŋo mebäri nadäka api täwet yabäneŋ. Bureni, näka nadäŋ namikinik tänpäŋ kuŋatnayäŋ täŋo unita udewä api täŋ tamineŋ. ¹³ Kädet udewani täwoŋärenayäŋ täŋo uwä in näkŋo wäpna biŋam api yäŋahäneŋ. ¹⁴ * Tänpäkaŋ bäräpi u nämo ahänjirä intäjukunä manken itnayäŋ täkamäŋ uwä man jide api yäne yäŋ nadäwätäk nämo täneŋ. ¹⁵ * Nämo, kadäni uken näkŋa-tägän mejin api tänpidäm täwet ba nadäk-nadäk api tamet. Ude täŋ tamiŋira iwanjiyetä man yäŋahänayäŋ täkaŋ u nadäŋkaŋ yäpmäŋ äpna yäkŋat api tänpä waneŋ. ¹⁶ * Kadäni uken nanjiye meŋjiye ba notjiye äwänjiye ba äma ätu unitä iwan api täŋ tamineŋ. Ba in ätu kumäŋ-kumäŋ api tadäpneŋ. ¹⁷ In näkŋo wäpna biŋam yäpmäŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ unita komi api tamineŋ. ¹⁸ * Ude täŋ taminayäŋ täkaŋ upäŋkaŋ gupjin moräk täpuri kubä nämo api paorek. ¹⁹ * Nadäk-nadäkjin näkken kehäromi peŋ yäpmäŋ kuŋatnayäŋ täkaŋ uwä säkgämän api itneŋ.

Jesutä Jerusalem api wawek yäŋ yäŋkuk

²⁰ Upäŋkaŋ guŋ äbot täŋo komi ämatä päbä Jerusalem yotpärare ŋo it gwäjiŋirä ŋode yabänpäŋ-nadäneŋ; Kome ŋo apiŋo wawayäŋ yäŋ nadäneŋ. ²¹ Kadäni ugän ämawebe yotpärare ini ŋo irani in akumaŋ kaŋ kut. Tänpäŋ ämawebe Judia komeken nanik u imaka, bäräŋeŋ akumaŋ kome ŋo peŋpeŋ banken kaŋ kut. Täŋkaŋ kome kukŋi käda nanik Jerusalem amneŋtawä! ²² * Nadäkaŋ? Komi bäräpi u ahänjirän kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni Anutu täŋo man terak bian kudän täwani u bureni-inik api ahäwek. ²³ * Butewaki! Webe nanak kok ikek ba iroŋi paki nitek u bäräpi-inik api nadäneŋ! Ekänitä kokwawak nadänjirän imaka umuri pähap kome ŋonitäŋo ämawebe terak api ahäwek. ²⁴ * Tänpäkaŋ kadäni uken ätuwä ämikken mujuk terak api kumneŋ. Ätuwä guŋ äbotken naniktä yämagut päŋku ini irani-ken yepmaŋpäŋ komi piä api yämineŋ. Guŋ äbot unitä Jerusalem yotpärare ŋo tänpä wawäpän inita biŋam yäpmäŋpäŋ kadäni kəroni it yäpmäŋ äronjirä kadäni Anututä nadätäk-ken api tärewək.

Jesu täŋo äbäk-äbäka man

Mat 24:29-35; Mak 13:24-31

²⁵ * Eruk, kadäni uken edap dapuri ba komepak ba guktä inide kubä api ahäneŋ. Kome terak gwägu pähaptä mämä pähap täjirän ämawebe api umuntäneŋ. Umuntaŋpäŋ jide täne yäŋ api nadäneŋ. ²⁶ Tänpäŋ edap, komepak guktä wareŋ täjirä kome terak ŋo jide ahätäk yäŋ nadänpäŋ bumta api umuntäneŋ. ²⁷ * Täŋuruk-uruk ude ahänjirän Äma Bureni-inik uwä gubam terak kehäromi epmäget kudän nitek abänjirän api käneŋ. ²⁸ * Unita umuri unitä ahänjirän nämo umuntäneŋ. Nämo, bänepjin pidäm tawäpän ŋode kaŋ nadäwut; Eruk, Anututä waki ŋoken nanik nimagurayäŋ keräp täyak yäŋ kaŋ nadäwut.

²⁹ Man u yäwetpäŋ manbiŋam kubä ŋode yäwetkuk; Wama päya ŋo ba päya ätu täŋo mebäri yabänpäŋ-nadäwut. ³⁰ Dätäkitä ahänjirä Soropek kadäni keräp täyak yäŋ nadäk täkaŋ. ³¹ Eruk, udegän imaka umuri u ahänayäŋ täkaŋ u yabänpäŋ Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat piä kehäromi tänpayäŋ täyak u tuän keräp täyak yäŋ api nadäneŋ. ³² Näk bureni täwetat; Ämawebe apiŋo itkaŋ u kudup nämo kumänjirä imaka yäyat u api

* 21:14: Luk 12:11-12 * 21:15: Apos 6:10 * 21:16: Mat 10:21-22 * 21:18: 1Sml 14:45; Luk 12:7 * 21:19: Hib 10:36 * 21:22: Lo 32:35; Jer 5:29, 46:10; Hos 9:7 * 21:23: 1Ko 7:26 * 21:24: Esr 9:7; Sam 79:1; Ais 63:18; Rom 11:25; Rev 11:2 * 21:25: Sam 46:2-3; Sam 65:7-8 * 21:27: Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7 * 21:28: Rom 13:11

ahäj moreneņ. ³³* Täjnpäkaņ kunum kenta kome u bok api paotdeņo upäjkaņ mena jinom u nämoinik api paorek.

Ket nadänpäj itneņ

³⁴* Unita in ket nadäņkaņ itkot! In ketem ume naknak unitagän kadäni nämö irepmitneņ. Ba imaka guptagän nadäwätäk nämö täneņ. Ude tänayäj täņo uwä nadäk-nadäkjin unitagän api peneņ. Ude tänpäj tuņum nämö täņkaņ irirä kadäni pähap api ahäj tamek. ³⁵Kadäni pähap u buņeptä tom pit kubägän dämpäk täkaņ udegän ämawebe kudup api ahäj yämek. ³⁶* Unita ket tänpäj nadäjit nadäjit kaņ kuņarut. Ba imaka umuri pähap u ahäj taminayäj täkaņ u gänaņ kehärom tänpäj itta Ekäniken yäjapik täkot. Ude tänpäj it yäpmäj kuņtängän Äma Bureni-inik iņamiken api ahäneņ.

³⁷* Täjnpäkaņ kepma kepma kudupi yotken Jesutä ämawebe yäwetpäj yäwoņäreķ täk täņkukonik. Täņkaņ bipani bipani uwä yepmaņpeņ päņku pom kubä wäpi Olip uken äro it täņkukonik. ³⁸U irän täreņirän tamimaņ-inik apämaņ päņku kudupi yotken it täņkukonik. U irirän ämawebetä mani biņam nadäkta äbäk täņkuņonik.

22

Satantä Judas bänepi-ken äpmoņkuk

Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53

¹Täjnpäj orekirit kadäni kubä wäpi Pasova ba Käräga yiskät nämö awähurani täņo äņnak-äņnak kadäni keräp täņkuk. ²* Täņkaņ bämop äma ätukät Baga man yäwoņäre-wani ämatä jide tänpäj Jesu utpena kaņ paorek yäjpäņ kädetta wäyäkņeņkuņo upäjkaņ ämawebeta umuntaņkuņ.

³⁻⁴* Ude täņ yäpmäj kuņirä Satantä Jesu iniken iwaräntäki kubä wäpi Judas, Kariot komeken nanik, u bänepi-ken äpmoņkuk. Bänepi-ken äpmoņpäkaņ Judastä Jesu bämop äma intäjukun täņpani ba kudupi eņi täņo watä äma u keriken pekta päņku man yäwetkuk. ⁵Yäwerän nadänpäj bänep täga pähap nadäj imiņpäņ kowata gwäki imikta yäjtäreņkuņ. ⁶Yäjtäreņ imäwä Judas täga nadäņkaņ ämawebe kaņpäņ nadäk nämö täņirä käbop iwan keriken terak kaņ pewa yäjpäņ Jesu iwaräntäj yäpmäj kuņatkuk.

Pasova ketem nakta tuņum täņkuņ

Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30

⁷* Täjnpäkaņ Käräga yiskät nämö awähurani täņo äņnak-äņnak kadäni yäput peņkuņ. Orekirit kadäni udeken Juda ämatä Pasova orekirit kadäni täņo mebäri nadänpäj yawak gubarji dämpänpäj dubik täņkuņonik. ⁸Eruk, kädēt u iwatpäņ Jesutä Pita kenta Jon ŋode yäwetpäj peņ yäwet-pewän kuņkumän; Ek kuņkaņ Pasova täņo tom ketem täņ tuņum täkon. Täņirän nintä ärenakaņ kaņ näna. ⁹Yäwänä yarä unitä ŋode iwetkumän; Eņi deken päņku Pasova täņo ketem täņtuņum tädayäj?

¹⁰Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Ek yotpärare-ken äroņkaņ äma kubä ume käbot ikek kaņpäņä äma u iwat yäpmäj kuņirän eņi kubä gänaņ ärowänä ugän kaņ iwarun. ¹¹Äroņpäņä eņi mäheņi ŋode kaņ iwerun; Yäjpäņ-yäwoņäreķ ämatä ŋode yäyak; Eņi deken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasova täņo ketem nänayäj? ¹²Ude iweränkaņ eņi dämpän taņi, äņnak-äņnak täņo tuņum ikek kubä täwoņärewänkaņ Pasova täņo ketem uken kaņ täņtuņum tawun.

¹³* Jesutä ude yäweränkaņ Pita kenta Jon päņku yäjkuķo udegän kaņ-ahäjpäņ Pasova täņo ketem täņtuņum taņ itkumän.

Ekäni täņo äņnak-äņnak unitäņo man

Mat 26:47-56; Mak 14:2-26; Jon 18:3-11

* 21:33: Luk 16:17 * 21:34: Mat 24:48-50; Mak 4:19; Luk 17:27; 1Te 5:3 * 21:36: Mak 13:33; Rev 6:17 * 21:37: Luk 19:47 * 22:2: Luk 20:19 * 22:3-4: Jon 13:2,27 * 22:7: Kis 12:1-27 * 22:13: Luk 19:32

¹⁴ Eruk kadäni ahäñirän Jesu iwaräntäkiye ätu yäwän yäpmäj päro eñi u gänäñ mañitkañ ketem u penta nañkuñ. ¹⁵ Ketem nañ itkañ Jesutä ñode yäwetkuk; Komi nadäwayäj täyat u keräp täyak unita Pasova äñnak-äñnak ñowä inkät bok nakta gäripi tañi nadäj yäpmäj kuñatkut. ¹⁶ * Näk bureni täwetat. Näk Pasova ketem inkät äneñi nämo nañkañ it yäpmäj kuñtäñgän Anututä intäjukun itkañ ämawebeniye yabäj yäwarayäj täyak-ken uken Pasova täño mebäri kwawak api ahäwek.

¹⁷ Ude yäñpäj wain ume yäpmäjpäñ Anutu-ken bänep täga man yäñpäj ñode yäwetpäñ yämiñkuk; In kuduptagän ño yäpmäjpäñ nañput. ¹⁸ Näk wain ume äneñi nämo nañira Anututä intäjukun itkañ yabäj yäwat piäni kehäromi täñpayäj täyak u kwawak api pewän ahäwek.

¹⁹ * Jesutä ude yäñpäj käräga kubä yäpmäjkañ Anutu bänep täga man iwetkañ tokät jukutpäñ iwaräntäkiyeta ñode yäwetpäñ yämiñtäñ kuñkuk; ñowä näkño gupna. U inta yäñpäj taniñ kirewani. ño nañkañ näka nadäñpeñ kañ kuñat täñput. ²⁰ Eruk ketem nañ paotpäj Jesutä wain ume yäpmäjpäñ udegän yämiñpäñ yäñkuk; ñowä Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk kodaki täyak u täñkehärom takta. Topmäk-topmäk kodaki uwä nägätña inta yäñpäj piwayäj täyat uterak wohutak.

²¹ * Ude yäñpäj yäñkuk; In nadäkañ? Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ñonitä iwan kerik-ken nepmañpayäj. ²² Äma Bureni-inik uwä kädet yäj imani udegän api iwerek. Upäñkañä äma iwan kerik terak nepmañpayäj täyak u kowata jide kubä api yäpek? ²³ Ude yäwän nadäñkañ iwaräntäkiyeta ini näwetgäwet ñode täñkuñ; Ninken nanik netätä ude api täñpek? yäj yäñkuñ.

Intäjukun irit täño man

Mat 20:25-28; Mak 10:42-45

²⁴ * Täñpäj iwaräntäkiye uwä ninken nanik netä intäjukun itak yäñpäj man wärät-wärät täñkuñ. ²⁵ * Täñirä Jesutä ñode yäwetkuk; In nadäkañ? Kome terak nanik intäjukun ämatä ämawebeta ärowani täñ yämik täkañ. Täñkañ inita ñode yäk täkañ; Nin ämawebe täño täñkentäk bureni yäj yäk täkañ. ²⁶ * Upäñkañ inken ude nämo ahäwek. Inken nanik kubätä äma ekäni ude itpäñä intäño mäden nanik ude kuñarek. Ba in kubätä intäjukun itpäñä eruk noriye täño watä äma jopi ude kuñarek. ²⁷ * Eruk, unita jide nadäkañ? Netätä ärowani itak? Äma wäpi nitek jop ittängän ketem nak täkañ unitä ärowani ba, watä äma ketem ijik-ijik täk täkañ unitä ärowani? Jop itkañ nak täkañ inä unitä ärowani yäj nadäk täkañ. Täñ, nähä ude nämo täk täyat. Näkä in bämopjin-ken watä äma jopi ude kuñat täyat.

²⁸ Täñpäkañ bäräpi mebäri mebäri ahäj namik täkañ uwä inä nämo nabäkätäk täkañ. ²⁹ * Täñirä nanatä näk intäjukun itkañ kañiwat piä kehäromi takta wäp namijukuko udegän in näkkät bok kañiwat piä u takta wäp biñam tamitat. ³⁰ * Ude täñ tamitat unita intäjukun irayäj täyat-ken uken näkkät bok bägup kubä-kengän ketem penta api nak täne. Ba Isrel äbot 12 unitäño intäjukun äma api itneñ.

Jesu Pitatä näka äwo api yäwek yäj yäñkuk

Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38

³¹ * Jesutä ude yäñpäj Saimon iwetkuk; Saimon, Satantä in täñpäj-tabäwayäj yäyak. Ämatä wit mujipi-kät gupi yäpmäj danik täkañ ude täñpayäj nadatak. ³² * Unitä Saimon nanakna, nadäkinikka paoränpäj bänepka gapun täwek yäñpäj gäka Nanaken yäñapik man yät. Ude täro unita gäk äneñi näkken äbayäj täyan-ken uken Anutu täño man kädet notkaye yäwet täpänek kañ tä.

* 22:16: Luk 13:29 * 22:19: Luk 24:30 * 22:21: Sam 41:9; Jon 13:21-22 * 22:24: Luk 9:46 * 22:25: Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 * 22:26: Mat 23:11; Mak 9:35 * 22:27: Jon 13:12-15 * 22:29: Luk 12:32 * 22:30: Mat 19:28 * 22:31: 2Ko 2:11 * 22:32: Jon 17:11,15,20; Sam 51:13

³³* Ude yäwänä Pitatä ñode iwetkuk; Ekäni gäkä komi enjiken iriwä näk komi enjiken bok itta pidäm täyat. Ba gäk gutpäñ näk imaka nutta yäwäwä api pidäm täwet. ³⁴ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Pita, ñode gäwera nadä. Apiño bipani purup gera nämö yänjirän gäkä kadäni yaräkubä wäpna käbop pewayän.

³⁵* Ude yänpäñ yäwetkuk; Näkä monen, kuroñjin ärärani ba yäkta yäjiwätpäñ jop taniñ kireñpewa kuñkuñ-ken uken imaka kubäta wäyäkñenkuñ ba nämö? Yäwänä Nämö yän iwetkuñ. ³⁶* Yänjirä Jesutä man kubä ñode yäwetgän täñkuk; Eruk apiñoken kubätä monen it imänä yäpmänkañ kuñaton. Ba kubätä yäk kubä it imänä udegän tageñkañ kuñaton. Ba kubä täño kadä ämik täkta nämö it imänä iniken teki punin nanik yänjopmänpäñ ämata yämiñpäñ monen yäpmänkañ kadä kubä suwaton. ³⁷* U imata, Anutu täño man ñode kudän täwani; Kubo ämata täñ yämik täkañ ude täñ imiñkuñ. Eruk, man uwä näkken bureni-inik ahäkta yäwani. Näkä man yäwani uwä kudup bureni ahäwayän. ³⁸ Jesutä ude yäweränä iwetkuñ; Ekäni, ño ka! Kadä yarä injtkamänñ ño! Yäwäwä yänjkuk; Täga, man u pewut! yäk.

Olip pomken Jesu nani-ken yänjapinjkuk

Mat 26:36-46; Mak 14:32-42

³⁹⁻⁴⁰* Täñpäñ Jesu bipani bipani täk täñkuko udegän yotpärare penpen Olip pomken äronjirän iwaräntäkiye iwatkuñ. Bägup it täñkuk-ken u ahänpäñ iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; In täñyabäk-ken kwitanenña Anutu-ken yänjapik man yäwut.

⁴¹ Eruk Jesu inigän ätukät kuñpäñä gukut imäpmok täñpäñ yänjapik man ñode yänjkuk; ⁴²* Nana, täga yän nadänpäñä gäk nadän naminjiri komi nadäwayän täyat u kañ närepmirän. Upänkañ näkño nadäk nämö, gäkñaken nadäk kañ ahäwän. ⁴³ Ude yänjirän kunum gänañ nanik añero kubätä päpä täñkentän imiñkuk. ⁴⁴ Täñpänkañ bänepitä komi pähap nadänkañ gwäk pimiñpäñ yänjapik man kehäromigän yänjirän worj bumta imätkuko uwä nägät bumik unitä kome terak mañkuñ. ⁴⁵ Täñpäñ yänjapik man yänjtänğän akumañ iwaräntäkiyetä itkuñ-ken u kuñpäñ yabänjkuk; Butewaki nadän bäräp täñpäñ pat irirä. ⁴⁶ Pat irirä äbä yabänpäñ yäwetkuk; In imata dämpmon pat itkañ? Täñyabäk-ken kwitanenña akuñpäñ yänjapik man yäwut!

Judastä Jesu iwan kerit terak teñkuk

Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-11

⁴⁷ Täñpäñ Jesutä man ude yän irirän iwaräntäkiye uken nanik kubä wäpi Judas unitä äma äbot yän-yäkñat yäpmänñ äbänkañ Judas ini Jesu bayän imiñpäñ iniñ orerayän nadänkañ dubini-ken äbuk. ⁴⁸ Äbänä Jesutä iwetkuk; Judas, gäk Äma Bureni-inik iwan kerit terak tewa yänpäñ naniñ oretan? ⁴⁹* Täñpänkañ iwaräntäkiye Jesu-kät penta itkuño unitä iwan päke u yabänpäñ Jesu iwetkuñ; Ekäni, iwan ño kadätä dämpna? ⁵⁰ Ude yänpäñ iwaräntäki kubätä bämop äma kubä täño watä äma kubä ura yäkñat jukuni bure kadapänñ paiñkuk.

⁵¹ Täñjirän Jesutä kañpäñ yänjkuk; Ai! Ude täñpeno! Ude yänpäñ äma u jukuni yäpmänpäñ äneñi irani ude pen imiñkuk. ⁵²* Täñkañ bämop äma, Juda täño äma ekäni ekäni-kät kudupi eni täño komi äma Jesu injitta äbuño u Jesutä ñode yäwetkuk; Intä nabäwä näk kubo äma ämik täñpani ude täñpapänñ kadä boham nitek nutnayänñ äbäkañ? ⁵³ Näk kepmani kepmani kudupi eni gänañ äronkañ inkät ämawebe Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñarek täk täñkut-ken ugän nämö nepmänñitkuño u. Upänkañ intä piäjün täkta kadäni ahätak. Uwä bipmänñ urani täño kehäromi ubayänñ!

Pitatä Jesu wäpi käbop penjkuk

Mat 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Jon 18:12-18,25-27

⁵⁴* Ude täñpäñ Jesu injit yäpmänñ bämop äma intäjukun täñpanitä eni gänañ äronkuñ.

* 22:33: Luk 22:54 * 22:35: Luk 9:3, 10:4 * 22:36: Luk 22:49 * 22:37: Ais 53:12; Luk 22:52 * 22:39-40: Luk 21:37; Jon 18:1 * 22:42: Mat 6:10 * 22:49: Luk 22:36 * 22:52: Luk 22:37; Jon 7:30, 8:20; Kol 1:13 * 22:54: Sam 31:11; Luk 22:33

Täjirä Pita uwä bankentä yabäjit yabäjit yäwatukuk. ⁵⁵ Täjirän komi äma yewa gänaŋ äro kädäp ijinpäŋ änjariŋ irirä Pita imaka, äro bämopi-ken itpäŋ kädäp penta änjariŋ itkuŋ. ⁵⁶* Änjariŋ irirä eŋi unitäŋo watä webe kubätä ket täjnpäŋ kaŋpäŋ yäjnkuk; Äma ukät kuŋarani kubä ŋo yäk.

⁵⁷ Yäwänä Pitatä yäjnkuk; Wanotna, näk äma u nämo kak täyat yäk. ⁵⁸ Ude yäjnpäŋ ätu irirän äma kubätä kaŋpäŋ yäjnkuk; Bureni, gäk unitä äbotken nanik yäk. Yäwänä Pitatä yäjnkuk; Notnapak, jop yäyan yäk. Näk nämo! ⁵⁹ Täjirän mäden äma kubätä äbänpäŋ kehäromigän ŋode yäjnkuk; A! yäk. Äma ŋo bureni-inik ukät kuŋarani. Uwä Galili ämagän yäk.

⁶⁰ Yäwänä Pitatä yäjnkuk; Notnapak, gäk man ŋo yäjiri täŋguŋ täyat yäk. Yäjirän uteragän puruptä gera yäjnkuk. ⁶¹* Täjnpäkaŋ Ekänitä äyäjutpäŋ Pitaken dapun täjirän Pitawä Ekänitä man ŋode iwetkuko u nadäwän täreŋkuŋ; Purup man nämo yäjirän gäk kadäni yarakubä näkŋo wäpna kábop pewayäŋ yäk. ⁶² Man u juku piŋpäŋ bänepi-ken jägämi pähap nadänpäŋ äpämaŋ päŋku konäm bumta kotkuk.

Jesuta waki mebäri mebäri täj imiŋkuŋ

Mat 26:67-68; Mak 14:53-65; Jon 18:19-24

⁶³⁻⁶⁴ Täjnpäkaŋ äma Jesu kaŋ gwäjiŋ itkuŋo u sära man iwetpäŋ iŋami dapun tektä täjpipiŋkaŋ utpäŋ iwetkuŋ; Gäk profet unita äma gutak unitäŋo wäpi niwet! yäk. ⁶⁵ Täjkaŋ ugän nämo. Yäjärok man wakiwaki imaka, bumta iwetkuŋ.

⁶⁶ Ude täjirä kome yäjnejirän äma ekäni ekäni, bämop äma intäjukun täjpani-kät Baga man yäwoŋärewni äma kudup man kábeyä täjnpäŋ Jesu yäjikŋat yäpmäŋ äroŋpäŋ man ŋode iwetkuŋ; ⁶⁷* Gäk Kristo täjnpäwä yäjähänpäŋ niwet yäk. Yäwäwä yäwetkuk; Näk Kristo yäj täwerawä täga nämo nadäŋ naminayäŋ. ⁶⁸ Ba täwet yabäk täjira kukŋini täga nämo näwetnayäŋ. ⁶⁹* Upäŋkaŋ ŋode täwera nadäwut; Apiŋo yäput peŋpäŋ Äma Bureni-inik uwä Anutu kehäromi mähemu keri bure kada itpäŋ tärek-täreki nämo api it yäpmäŋ ärowek.

⁷⁰* Ude yäwän nadänpäŋ kuduptagän ŋode iwetkuŋ; Gäk Äma Bureni-inik u? Yäwäwä yäjnkuk; Yäkaŋ ubayäŋ. ⁷¹ Yäwänä yäjkuŋ; Imata mangämän wari yäne? ŋo ini menitä yäjirän nadäkamäŋ uba yäk.

23

Jesu Pailat ba Herot iŋamiken itkuk

Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38

¹ Eruk, kábeyä täj itkuŋo u kuduptagän akuŋ-kireŋpäŋ Jesu yäjikŋat yäpmäŋ päŋku Pailat iŋamiken teŋkuŋ. ²* Uken päŋku itpäŋ ŋode yäjnpäŋ manken teŋkuŋ; Äma ŋonitäŋo mebäri ŋode pätak; Äma ŋo nin täŋo ämawebeniye nadäk-nadäki täjnkuräk tak täyak. Täjkaŋ Rom täŋo intäjukun äma Sisa unita takis moneŋ penegtawä yäj yäjiwät tak täyak yäk. Täjkaŋä inita ŋode yäk täyak, Näk äbäka yäwani Kristo u, intäjukun äma kubä yäj yäk täyak. ³* Ude yäwäwä Pailattä Jesu iwet yabäjnkuk; Gäk Juda täŋo intäjukun äma ba? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Yäyan ubayäŋ. ⁴ Yäwänä Pailattä bämop äma ba äma äbot itkuŋo u kudup ŋode yäwetkuk; Näk äma ŋonitäŋo momita wäyäkŋewa wakaŋ yäk.

⁵ Pailattä ude yäwetkuko upäŋkaŋ kehärom täjnpäŋ yäjkuŋ; Ude nämo! U äma yäj-yäkŋarirän manitä nintä komeŋ ahäŋ moretak yäk. U Galili kome-kentä yäput peŋpäŋ täj yäpmäŋ äbäŋ täyon Judia komeken ŋo udegän ahätäk yäk.

⁶ Ude yäwäwä Pailattä äneŋi yäwet yabäjnkuk; Äma ŋo Galili komeken nanik ba? ⁷* U Galili komeken nanik bureni täjnpänä, eruk, näkä unitäŋo mebäri nadäkta nämo yäwani. U kome Herottä yabäj yäwat täyak u nanik unita Herottä man piäken kwän yäk. Täjnpäkaŋ kadäni uken Herot Jerusalem yotpärare-ken itkuko unita Jesu Herotken

* 22:56: Apos 4:13 * 22:61: Luk 22:34 * 22:67: Jon 3:12, 8:45; Jon 10:24 * 22:69: Apos 7:56 * 22:70: Luk 4:3,9 * 23:2: Luk 20:25 * 23:3: 1Ti 6:13 * 23:7: Luk 3:1

tewän kuŋkuk. ⁸ * Täñjirän Herot uwä Jesu kañpäj bänep täga nadänjukuk. U Jesu täño biñam mäyap nadäk täñjukuko unita u kakta gäripi nadäj yäpmäj äbuk. Imata Jesutä kudän kudupi kubä täñjirän käwayäj gäripi nadänjukuk. ⁹ Täñpäj Jesu man mebäri mebäri iwet yabänjirän kowata man kubä nämo iwetkuk. ¹⁰ Man kum irirän Baga man nadawani ämakät bämop äma intäjukun täñpani uken itkuño u nadänkañ Jesu terak man mebäri mebäri wohutpäj gera terak yäput iwetkuñ. ¹¹ Täñjirä Herot-kät komi ämatä Jesuta waki täñ imiñpäj sära man iwetkuñ. Ude täñkañ äma ekäni täño tek täñ imiñpäj Pailat-ken äneñi yänjikuñat yäpmäj kuñkuñ. ¹² Täñpäkañ kadäni ukengän Pailat kenta Herot not täñpäj bänep kubägän penkumän. Bian ini-ini itkumänopäj kadäni ugän not täñjukumän.

Jesu kumäj-kumäj utta Pailattä yäntäreñkuk

Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16

¹³ Täñpäj Pailat uwä Juda täño äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täñpani ba ämawebe päke itkuño u yänpewän dubini-kengän äbuñ. ¹⁴ Täñpäj ñode yäwetkuk; In äma ño ämawebe yän-yäkñarani täk täyak yän yänpäj näkken yäpmäj äbäj yäk. Upänkañ näkä in inamjin-ken mebärinita iwet yabätken momini kubä nämo kañ-ahätat yäk. ¹⁵ Täñkañ Herot udegän, mominita wäyäkñewän wawäpäj ninken äneñi tewän äbatak yäk. Unita jide? Momi kubä nämo täñjukopäj imata jop kumäj-kumäj utnek? ¹⁶⁻¹⁷ Eruk, komi äma yäwera iwänaptä jop päripäkañ pit ima yäk. ¹⁸ Ämawebetä ude nadänpäj kuduhtagän bänepi wawäpäj gera ñode yänkuñ; U paorän! U paoränkañ Barabaspäj pit nimi! yän yänkuñ. ¹⁹ Barabas uwä noriye-kät yotpärare bämopi-ken ämik pewä ahäwäpäj äma kubä kumäj-kumäj utpewän komi eñiken teñkuñ.

²⁰ Täñpäkañ Pailattä Jesu pit imayäj nadänjukuko unita ämawebe päke u yäwetkuk. ²¹ Yäweränä äneñi gera kehäromigän yänkuñ; Päya kwakäp terak kumäj-kumäj ut! ²² Yänjirä Pailattä äneñi yäwet yabäk ñode täñjuk; Waki kubä jide täñjukta? Näk nadänjira momi nitek bumik nämo täyak. Unita komi äma yäniñ kirewa iwänap-tägän päripäkañ kañ tewa yäpmäj kwän yäk.

²³⁻²⁴ Ude yäwänä mani utpäj kuduhtagän gera täñpäj ñode yänkuñ; Päya kwakäp terak kumbän! yäk. Gera tañi pen yäntäj kuñtäko Pailattä iniken gärip iwarut yänpäj yäntäreñ yämiñkuk. ²⁵ Täñkañ mani buramiñpäj äma ämik pewän ahäwänpäj äma kubä kumäj-kumäj urani wäpi Barabas u pit imiñpäj yäniñ kireñkuk. Täñpäj Jesu uwä kumäkta yäntäreñpäj komi ämata yämiñkuk.

Jesu päya kwakäp terak utpewä kumbuk

Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27

²⁶ Täñpäkañ komi ämatä Jesu yänjikuñat yäpmäj kuñtängän kädet miñin äma kubä kañ-ahänkuñ. Äma uwä wäpi Saimon, Sairini yotpärare-ken nanik. Uwä piäken naniktä äbänjirän kañpäj Jesu täño päya kwakäp piriken pewä buramiñkañ Jesu mädegän iwatkuk.

²⁷ Täñpäkañ ämawebe äbot pähaptä iwatkuñ. Iwarän täñkañ webe ätu konäm butewaki täñtäj iwatkuñ. ²⁸ Konäm kottäj iwarirä Jesutä äyänutpäj yabänpäj ñode yäwetkuk; Jerusalem webe kwayak, in näka kotneño. Nämo, injinta ba äpetjiye nanakta korut. ²⁹ * In nadäkañ? Kadäni keräp tañjirän webe nanak bäyawanitä ñode api yäneñ; Äruñ kuñatnañi takamäñonik yäk.

³⁰ Täñkañ pom käronji tokät päbä nin yejämbut!

Ba geñi kwähärep duñpäj nin yäpmäj päñku gänañ umu yejämbut! yäk. *Hos 10:8*

³¹ * Upänkañ kadäni täga bumik-ken ude yänayäj täño uwä kadäni wakikenä jide api yäneñ?

³² Täñpäkañ waki täñpani yaräkät Jesu-kät penta däpnayäj yän-yäkñat yäpmäj kuñkuñ. ³³ Yän-yäkñat yäpmäj kome kubä wäpi Gwäki Kwakäp uken kuñkuñ. Uken ahänpänjä Jesu päya kwakäp terak utkuñ. Ba waki täñpani yarä, kubä kukñi kubä kukñi

* 23:8: Luk 9:9 * 23:29: Luk 21:23; Rev 6:16 * 23:31: 1Pi 4:17

yepmanpāj bok dāpuj. ³⁴* Tānpākaŋ Jesutā yānpāpik man ŋode yāŋkuk; Nan! Waki tāŋ namikaŋ ŋo nāmo nadāŋkaŋ tākaŋ unita momini peŋ yāmi. Yāŋirān komi āma teki yāpmākta nārepmirek gārepmirek tāŋkuj. ³⁵* Tānpāj āmawebe bumta ini ugān itpāj yabāŋirā Juda tāŋo āma ekāni ekānitā Jesu sāra ŋode iwetkuj; Āma ŋowā ābākta yāwani Kristo tānpāwā iniken gupi tāŋkentāwānā. U āmagān tāŋkentāŋ yāmik tāŋkukopāj iniken gupi tāŋkentāktawā tānpān wakaŋ yāk.

³⁶* Yāŋirā komi āmatā udegān Jesu yāŋārok man iwetkaŋ dubini-ken ābānpāj wain ume jāgāmi iminayāŋ tāŋkuj. ³⁷ Tānpāj yāŋkuj; Gāk Juda āma tāŋo intājukun āma bureni u tānpāwā gākŋa gupka tāŋkentāwā yāk. ³⁸ Tānpāj Jesu gwāki punin kādawā man kudān ŋode kudān tāŋkuj;

ŊOWĀ JUDA ĀMAWEBE TĀŊO INTĀJUKUN ĀMA.

³⁹ Ude tāŋirā waki tānpāni yarā u kubātā pāya kwakāp terak itkaŋ Jesu yāŋārok man ŋode iwetkuk; Gāk Kristo tānpāwā gākŋa gupka tāŋkentānpāj nek imaka, tāŋkentāŋ nimi! yāk. ⁴⁰ Ude yāwānā noripaki kubātā ibeŋpāj ŋode iwetkuk; Nek penta nidāpmākta biŋam yāwanipāj, gāk man ude yāyan uwā Anututa nāmo umuntāyan? ⁴¹ Nek momineкта tāga nidāpmāŋkaŋ. Upāj āma ŋowā momi kubā nāmo tāŋkukopāj jop utkaŋ yāk. ⁴²* Ude yāŋkaŋ yāŋkuk; Jesu, gāk intājukun itkaŋ wāpka biŋam ikek irayāŋ tāyan-ken uken nāka kaŋ nadāŋ nam yāk. ⁴³ Yāwānā Jesutā iwetkuk; Nāk bureni gāwera; Apinogān nākkāt irit bāgup tāgaken bok itdayāŋ yāk.

Jesu kumbuk

Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30

⁴⁴⁻⁴⁵* Tānpāj kome kepma bāmopi tāŋirān kome dapuri kumbuk. Kumāŋirān kome kudup bipmāŋ utpāj it yāpmāŋ kuŋirān 3'kirok tāŋkuk. Tāŋirān kudupi eŋi gānaŋ tek taŋi bagata pewā wādāwani u punin ununitā komen umu ini wewān tāreŋkuj. ⁴⁶* Tāŋirān Jesutā gera yānpāj yāŋkuk; Nan! Kehāromina ketka-ken peyat! Ude yānpāj kumbuk.

⁴⁷ Tāŋirān komi āma kubā watāni itkuko unitā u kaŋpāj nadāŋkaŋ Anutu iniŋ orepāj yāŋkuk; Bureni-inik! Āma ŋo momini nāmo.

⁴⁸* Tānpākaŋ āmawebe ātu kaŋ itkuŋo unitā imaka ahāŋkuko u kaŋpāj butewaki nadānpāj kupāŋi weŋpeŋ eŋini-ken kuŋtānpā kuŋkuj. ⁴⁹* Tānpākaŋ Jesuta not tāŋ imik tāŋkuŋo u ba, Galili komeken nanik webe ātu iwat yāpmāŋ ābuŋo u imaka banken itkaŋ imaka ahāŋkuŋo u kaŋpāj nadāk tāŋkuj.

Jesu āneŋkuj

Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42

⁵⁰ Tānpākaŋ āma kubā ukāt penta itkuŋo wāpi Josep. Āma uwā Judia komeken yotpārare kubā wāpi Arimatea uken nanik. Uwā Juda tāŋo āma ekāni ekāni unitā ābotken nanik. U āma tāga, Anututa nadāŋ imiŋpeŋ kuŋarani. ⁵¹* Tānpākaŋ noriyetā Jesu man iwetpāj iwan kerik-ken peŋirā nadāwān nāmo tāgaŋkuk. Nāmo, u Anututā intājukun itkaŋ yabāŋ yāwat piāni kwawak ahāŋirān kakta itsāmāntāŋ kuŋat tāŋkukonik. ⁵² Eruk, āma unitā Pailat-ken pāŋku Jesu tāŋo komegup yāpayāŋ iwet yabāŋkuk. ⁵³ Iwerān nadāŋ imānkaŋ pāya kwakāp terak nanik ketāreŋpāj tek pakitā uwāktāŋ-āwatpāj yāpmāŋ pāŋku mobā kawut awaŋ komegup āneкта biŋam yāwani uken peŋkuk. Mobā kawut uwā bian āma kumbani kubā nāmo pewani, kudupi-inik itkuko uken Jesu tāŋo komegup peŋkuk. ⁵⁴ Kepma uwā Fraide, Sabat tāŋo tuŋum tāktāk kadāni udeken Jesu āneŋkuj.

⁵⁵* Tānpākaŋ webe ātu Jesukāt Galili komeken naniktā bok ābuŋo u Josep iwat yāpmāŋ pāŋku kaŋirā komegup awaŋ gānaŋ āneŋkuk. Kaŋirā āneŋpānkaŋ eŋiken āyāŋutpeŋ

* 23:34: Ais 53:12; Mat 5:44; Apos 7:60; Sam 22:18 * 23:35: Sam 22:7-8 * 23:36: Sam 69:21 * 23:42: Mat 16:28 * 23:44-45: Amo 8:9 * 23:44-45: Kis 36:35 * 23:46: Sam 31:5; Apos 7:59 * 23:48: Luk 18:13 * 23:49: Sam 38:11, 88:8; Luk 8:2-3 * 23:51: Luk 2:25,38 * 23:55: Luk 23:49

pänku imaka imaka ume käbäni nitek täntuḡum tänpän penkuḡ. ⁵⁶* Ude täḡkaḡ Sabat unita Moses täḡo бага man iwatpän itpän-nadäk täḡkuḡ.

24

Jesu kumbani-ken naniktä akumaḡ kuḡkuk

Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10

¹Tänpäkaḡ Sande tamimaḡ-inik webe ukeḡo imaka käbäni tägatäga täntuḡum tänpän penkuḡo u yäpmanḡkaḡ Jesu äneḡkuḡ-ken kuḡkuḡ. ²Pänku ahänpän kaḡkuḡ; Mobä pähap u yäpmanḡ kewenkuḡo parirän. ³⁻⁴* Ude tänpäkaḡ Jesu äneḡkuḡ-ken äronpän Jesu täḡo komegupta wäyäkḡewä wawäkaḡ nadäwätäk täḡ irirä äma yarä teki paki-inik unitä pit kubäḡän dubini-ken ahänpän itkumän. ⁵* Täḡjirän webe kwayak unitä bumta umuntaḡpän iḡami komen yäpä äpmonḡpän patkuḡ. Parirä äma yarä unitä yäwetkumän; In kumbani komeken ḡo imata kodak iranita wäyäkḡeḡ itkaḡ? ⁶* U ḡo nämo itak, akumaḡ kuk yäk. Galili komeken itkaḡ man ḡode täwetkuko unita ḡuḡ taḡkuḡ? ⁷Uwä ḡode täwetkuk; Äma Bureni-inikä, äma waki täḡpani keriken pewäkaḡ päya kwakäp terak utpän äneḡpäkaḡ kepma yaräkubä täreḡjirän Anututä äneḡi yäpmanḡ päḡaku api tewek yän täwetkuk. ⁸Ude yänjirän webe kwayak u nadänpän yänkuḡ; Bureni, nadäkamaḡ! yäk.

⁹Ude yänpän awaḡ u penpen päḡku iwaräntäkiye 11 ukät ämawebe ätukät biḡami yäwetkuḡ. ¹⁰⁻¹¹* Webe kwayak u wäpiwä Maria Makdala komeken nanik, kubä wäpi Joana, kubäwä Maria wahupi Jems täḡo miḡi ukät webe ätu bok kuḡatkuḡ. Tänpän webe kwayak unitä iwaräntäkiye ukeḡo manbiḡam yäwerirä mani nadänjirä jopi ude tänpäpän nadäwä bureni nämo täḡkuk. ¹²Upänkaḡ Pitatä akumaḡ awaḡken bäränḡeḡ päḡku awaḡ ḡanaḡ umu okäreḡpän tek Jesu gupi uwäk tänpän äneḡkuḡo ugänpän kaḡkuk. Ude kaḡpän nadäwätäk pähap täḡtäḡ äneḡi kuḡkuk.

Jesu Emeus kädet-ken kaḡkumän

¹³Tänpän kepma ukengän iwaräntäkiye yarätä Emeus yotpärare-ken kuḡkumän. Emeus u Jerusalem yotpärare dubini-ken itkuk, 10 kilomitas ude. ¹⁴Kädet kuḡit kuḡit imaka Jesuken ahänkuko unita man yänpän-nadäk täḡtäḡ kuḡkumän. ¹⁵* Yänpän-nadäk täḡtäḡ kuḡjirän Jesu ini äma yarä u dubini-ken ahäwänkaḡ penta kuḡkuḡ. ¹⁶Tänpäkaḡ äma yarä u Jesu kaḡkumäno upänkaḡ u Jesu yän siwoḡi nämo kawän täreḡkuḡ. ¹⁷Ude täḡjirän Jesutä yäwet yabänkuk; Ek imatäken manpän yänpän-nadäk täḡtäḡ kuḡatkamän? Yäwänä äma yarä uwä päḡku täpäneḡpän itpän butewaki iḡami dapun iḡiḡkumän. ¹⁸Täḡkaḡ äma yarä u kubä wäpi Kliopas unitä iwetkuk; Gäk kome kubäken nanik käwep unita Jerusalem yotpärare-ken kudän ahänkuko u nämo kaḡpän nadänkun.

¹⁹* Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Imatäkenta yäkamän? Yäwänä yarä unitä iwetkumän; Jesu Nasaret yotpärare-ken nanik unitäḡo manbiḡam yäk. U profet pähap. U Anutu ba ämawebe iḡamiken imaka kehäromi nitek yänpän-täk täḡ yäpmanḡ äbäk täḡkukonik yäk. ²⁰Upänkaḡä nintäḡo äma ekäni ekäni-kät bämop äma intäjukun täḡpani unitä kumäkta yänjäreḡ iminḡpän manken tenḡpän päya kwakäp terak utpewä kumbuk. ²¹* Unitä Isrel äbot nin Rom gapman täḡo keriken nanikpän nimagutta yäwani yän nadänkumänḡopän u kawut, utpewä kumänjirän edap yaräkubä täretak ḡo yäk. ²²* Tänpäkaḡ apiḡo tamimaḡ ninken nanik webe ätutä manbiḡam inide kubä niweraḡ yäk. ²³Uwä tamiinik Jesu äneḡkuḡ-ken kuḡpän Jesu täḡo komegupta kawä waḡ yäk. Täḡkaḡ äneḡi äyänjutpen päbä ḡode niweraḡ; Aḡero yarätä ahän niminḡpän Jesu kodak täḡpen akumaḡ kuk yän niweraḡmän yäk. ²⁴* Eruk man u nadänpän nininken äbotken nanik ätutä awaḡken päḡku webetä yänḡo udegän kaḡ yäk. Upänkaḡ Jesu nämo kaḡ-ahän.

* 23:56: Kis 20:10; Lo 5:14 * 24:3-4: Apos 1:10 * 24:5: Luk 2:9 * 24:6: Luk 9:22, 17:25 * 24:10-11: Luk 8:2-3 * 24:15: Mat 18:20 * 24:19: Mat 21:11 * 24:21: Luk 2:38, 19:11; Apos 1:6 * 24:22: Luk 24:1-11 * 24:24: Jon 20:3-10

²⁵ Man ude iweränä Jesutä yäwetkuk; Yäke! Inä guṅ bureni-inik! Profettä man yänpäj kudän täṅkuṅo u in imata täṅguṅ taṅpäj bänep nadäwätäk täṅpäj nadäkinik nämo täkaṅ? ²⁶ * Profettä ṅode yäṅkuṅ; Kristo u komi mebäri mebäri nadänpäj kumäkta yäwani. Komi u nadäṅkaṅ eruk, epmäget peṅyāṅek ikek kunum gānaṅ api ārowek yāṅ yäṅkuṅ. ²⁷ * Jesutä ude yänpäj man kudup inita, Moses ba profet mäden ahāwanitā Anutu täṅo man terak kudän täṅkuṅo unitāṅo mebäri kudup yäṅkwawa taṅ yāmiṅkuk.

²⁸ Eruk, kuṅtāṅgān Emeus yotpārare kerāp taṅkuṅ. Täṅpāj Jesutä yotpārare u irepmitpeṅ kwayāj täṅkuk. ²⁹ Ude täṅpānā āma yarā unitā iwetkumān; Kweno yäk. Kome bipayāj unita nekkāt penta ṅogān itna yäk. Ude iwerän nadāṅ yāmānkaṅ eṅi gānaṅ penta päro itkuṅ.

³⁰ * Äronpāj ketem nānayāj maṅitkuṅ. Maṅit itkaṅ Jesutä kārāga kubā yāpmānpāj tokātkaṅ Anutu bänep täga man iwetpāj āma yarā unita yāmiṅkuk. ³¹ Ude täṅpānkaṅ Anututā nadāṅ yāmiṅirān eruk U Jesu yāṅ kawān tāreṅkuṅ. Kawān tārewākaṅ uterakgān Jesu ini ugān paotkuk. ³² Täṅpānkaṅ yarā u ini-tāgān nāwetgāwet täṅpāj yāṅkumān; Bureni! yäk. Kädet miṅin man täṅo mebäri yāṅahānpāj niwerirān man gāripi nitek u nadānpāj bānepnektā pidām tako ukeṅo!

³³ Ude yānpāj uterakgān akumaṅ Jerusalem yotpārare-ken āyāṅutpeṅ kuṅkumān. Pāṅku ahānpāj yabāṅkumān; Jesutä iniken iwarāntākiye 11 uwā noriye ātukāt ānok kubāgān irirā. Yabāwānā iwarāntākiye itkuṅo unitā ṅode yāwetkuṅ; ³⁴ * Ekāni awaṅ gānaṅ naniktā bureni akuk! yäk. U Saimon kädet miṅin ahāṅ imik yäk. ³⁵ Täṅpākaṅ yarā unitā udegān kädet miṅin ahāṅ yāmānkaṅ eṅi gānaṅ päro kārāga tokātpāj yāmān naṅkaṅ kawān tāreṅkuṅo manbiṅam upāj yāwetkumān.

Jesutä iwarāntākiye ahāṅ yāmiṅkuk

Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23; Apos 1:6-8

³⁶ * Eruk Jesutä täṅkuko unita manbiṅam yānpāj-nadäk täṅ irirā bāmopi-ken ini ugān ahāṅ yāmiṅpāj yāwetkuk; Bānep kwini terak itkot! yäk. ³⁷ * Yāwerānkaṅ iwarāntākiyetā kaṅpāj kwaiṅpāj yāṅkuṅ; Wāra! Mājo kubā ābātak ṅo! yäk. ³⁸ Ude yāwāwā yāwetkuk; In imata kikṅutpāj bānep yarā-yarā pekaṅ? ³⁹ ṅowā nākṅa-inik ābātat. In ketna kuroṅna-ken ṅo nepmāṅit nāwatpāj nabānpāj nadäkinik täṅput. Mājo uwā gupi tohari nitek nämo. Täṅ, nāhā gupna tohatna nitek ṅo yäk.

⁴⁰ Man ude yāwetpāj keru kuroṅi-ken jibi me u yāwoṅāreṅkuk. ⁴¹ * Yāwoṅārewān kaṅpāj bānepi tāgaṅkuṅ. Täṅpākaṅ ṅo Jesu ini yāṅ ketinik nämo nadāwā tāreṅkuṅ. Ude täṅpākaṅ yāwet yabāṅkuk; Inken ketem ātu itkaṅ? ⁴² Ude yāwerānā gwāgu tom ijiwani kubā imiṅkuṅ. ⁴³ Imiṅkaṅ kaṅ irirā, eruk naṅkuk.

⁴⁴ * Naṅpāj yāṅkuk; Nāk inkāt itkaṅ man tāwet yāpmāj āburo ukeṅo nadākaṅ? Nāk ṅode tāwetkut; Man nāka Moses täṅo бага man kudän tāwani terak, ba profet täṅo man kudän terak ba Sam terak kudän tāwani u kudup udegān ahāṅ morekta yāwani yāṅ tāwetkut. ⁴⁵ * Ude yāwetkaṅ Anutu täṅo man mebäri nadäkta nadäk-nadäki täṅkwawa taṅ yāmiṅkuk. ⁴⁶ Täṅkaṅ ṅode yāwetgān täṅkuk; Anutu täṅo man kudän terak ṅode kudän tāwani; Kristo u komi nadānpāj kumāṅkaṅ kepma yarā tāreṅirān kubāta kumbani-ken naniktā api akwek. ⁴⁷⁻⁴⁸ * * Täṅkaṅ komeni komeni āmawebe yāwetpāj yāwoṅārek täṅpewā bānepi sukureṅirā Anututā Kristo unitāṅo wāpi terak wakini api peṅ moreṅ yāmek yāṅ ude kudän tāwani. Eruk nanaknaye, inā ude tākta yāwani. Unita Jerusalem yotpārare-ken yāput peṅpāj kaṅ täṅtāj kut. ⁴⁹ * Täṅpākaṅ nanatā imaka injinta biṅam yāwani u iniṅ kireṅpewa api āpāj tamek. Unita in kome ṅo nämo peṅpeṅ kuneṅ. ṅogān itsāmāj irirā kunum täṅo kehāromi tama yāpmāṅkaṅ kaṅ kut yäk.

* 24:26: Luk 9:22, 24:44 * 24:27: Sam 22:1-21; Ais 53; Jon 13:31; Apos 3:13 * 24:30: Luk 22:19 * 24:34: 1Ko 15:4-5 * 24:36: 1Ko 15:5 * 24:37: Mat 14:26 * 24:41: Jon 21:5 * 24:44: Luk 9:22 * 24:45: Luk 24:27 * 24:47-48: 1Ti 3:16 * 24:47-48: Jon 15:27; Apos 1:8 * 24:49: Jon 14:16, 15:26; Jon 16:7; Apos 1:4

Jesu kunum gänaŋ äronkuk

Mak 16:19-20; Apos 1:9-11

⁵⁰ Man ude yäwetkaŋ eruk yäŋ-yäkŋat päŋku Betani yotpärare gägäniken itkaŋ keru yäpmäŋ akuŋpäŋ Anututä iron täŋ yämikta man yäwetkuk. ⁵¹ Man täga u pen yäwerit yäwerit kome käkätäŋirän Anututä imagut yäpmäŋ kunum gänaŋ äronkuk. ⁵²* Täŋirän iwaräntäkiyetä Jesu iniŋ oretkaŋ bänep oretoret pähap terak Jerusalem yotpärare-ken äneŋi kuŋkuŋ. ⁵³ Kuŋpäŋ kadäni kadäni kudupi eni gänaŋgän itkaŋ Anutu iniŋ oret täŋkuŋ.

* 24:52: Jon 14:28, 16:22

Jon

Jontä Jesu uwä Anutu täño nanaki yäj niwojärehta manbiñam ño kudän täñkuk

Jesu u Anutu täño Manbiñam

¹* Manbiñam U mebäri-ken-inik yäput peñpäñ it yäpmäj äbukotä itak. Uwä Anutu-kät itkumänopäj u ini-tägän Anutu. ² U yäput peñpäñ Anutu-kät it yäpmäj äbukotä itak. ³* Manbiñam U Anutu-kät ket kubägän täñpäñ imaka kuduhtagän pewän ahänkuñ. Ukät nämowä imaka kubä nämö ahäwän. ⁴* Uwä irit täño mähemi unitä ämawebeta peñyäjñ yämik täyak. ⁵* Täñpäkañ peñyäjñeki unitä bipmäj urani-ken peñyäjñerän bipmäj uranitä peñyäjñek u döpän kumna yäjkañ täñpäñ wak täkañ.

Ämatä Jesu not nämö täñ imiñkuñ

⁶⁻⁷* Äma kubä wäpi Jon. Unitä peñyäjñek unitäño manbiñam yäjahäjñirän nadäñpäñ ämawebe kuduhtagän nadäkinik täneñta Anututä iniñ kireñkuk. ⁸* Jon ini uwä peñyäjñek mähemi nämö. U peñyäjñek mähemi täño manbiñam yäjahäkta äbuk. ⁹* Täñpäkañ peñyäjñek mähemi bureni uwä ämawebe komeni komeni peñyäjñek yämik täyak unitä kome terak ahäkta keräp tañkuk.

¹⁰* Eruk peñyäjñek uwä kome ämawebe bämopi-ken ahäñpäñ itkuk. Täñpäkañ ämawebe u ini-tägän pewän ahänkuñopäj ämawebe uwä mebärini nämö kañpäñ nadäñkuñ. ¹¹ Ini äbotken ahänkuko upäñkañ äbot unitä not nämö täñ imiñkuñ. ¹²* Täñ, ämawebe ätu not täñ imiñpäñ nadäkinik täñ imiñkuño unita Anutu täño äperiye nanak itneñta kädet peñ yämiñkuk. ¹³* Täñpäkañ äperiye nanak ahänkuño uwä ämatä ahäk täkamäj ude nämö ahäwani. Ba nädapitä nanak ahäkta epän täktäk kädet-ken nämö ahäwani. Uwä Anututä ini-tägän bäyañ yepmañpani.

¹⁴* Eruk, Manbiñam u äma äworeñpäñ bämopnin-ken ahäñpäñ ninkät penta it täñkumäjñonik. Ahäñpäñ irirän wäpi biñam kehäromi nitek kañpäñ nadäñkumäj. Uwä Anutu täño nanaki-inik kubägän unita wäpi biñam u yäpuk. Uwä orakorak mähemi ba man bureni täño mähemi ahäñpäñ irirän kañpäñ nadäñkumäj. ¹⁵* Täñpäkañ äma unitäño mebärini Jontä gera terak ñode yäjahäjñkuk; Näk äma unita ñode täwerat; Näkä jukun ahänkuro upäñkañ äma u näk närepmetak. Imata, näk nämö ahäjñira äma u it yäpmäj äbukotä itak yäj yäjñkuk.

¹⁶* Bureni! Manbiñam uwä orakorak mähemi. Unita nin kuduhtagän imaka imaka gäripi nitek unitä käwut-ken nanik iron wari wari täñ nimik täyak. ¹⁷* Täñpäkañ bian Anututä Moses kerit terak бага man peñ nimiñkuk. Täñ, orakorak ba man bureni uwä Jesu Kristoken naniktä ahäjñ nimiñkuñ. ¹⁸* Ba ugän nämö. Äma kubätä Anutu nämoinik kañkuk. Upäñkañ Anutu täño nanaki bureni kubä-tägän nani dubini-ken it täyak unitä äpäñpäñ Anutu täño mebäri kwawak pewän ahäjñ nimiñkuk.

Jontä iniken mebäri yäwetkuk

Mat 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17

¹⁹ Täñpäkañ Jerusalem yotpärare-ken nanik Juda äma ekäni ekänitä bämop ämakät kudupi eñi täño watä äma ätu yäniñ kireñpewä Jonken kuñkuñ. Päñku Jon ñode iwet

* 1:1: Jon 17:5; 1Jo 1:1-2; Rev 19:13 * 1:3: 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 * 1:4: Jon 5:26 * 1:5: Jon 3:19
 * 1:6-7: Mat 3:1; Luk 1:13-17,76 * 1:8: Jon 1:20 * 1:9: Jon 8:12; 1Jo 2:8 * 1:10: Jon 1:3, 17:25 * 1:12: Gal 3:26
 * 1:13: Jon 3:3-6; Jem 1:18; 1Pi 1:23 * 1:14: Ais 60:1-2; Gal 4:4; Plp 2:7; Hib 2:14; Luk 9:32; Jon 2:11 * 1:15: Jon 1:27,30; Mat 3:11 * 1:16: Kol 2:10 * 1:17: Kis 34:28; Rom 6:14, 10:4 * 1:18: Kis 33:20; Jon 6:46; 1Ti 6:16; 1Jo 4:12; Mat 11:27

yabänku; Gäk netä? ²⁰* Yäwäwä Jontä mebärini käbop kubä nämo penpäñ ñode yänähänpäñ yäwetkuk; Näk Kristo, Anututä bian iwoyäwani u nämo! ²¹* Yäwänä iwetku; Etän, gäk netä? Gäk Elaija ba? Yäwäwä yäwetkuk; Näk u nämo! yäk. Yäwänä iwetku; A, Gäk profet, Anututä api taniñ kirewet yän yänkuko u? Yäwäwä yäwetkuk; Näk profet u nämo yäk. ²² Jontä ude yäwänä iwetku; Eruk bureni niwet! Gäk netä? Päñku äma niwet-pewä äbämäño u jide yäwetnayän?

²³* Ude yäwäwä Jontä profet biani wäpi Aisaia u meni-ken yäpmänpäñ ñode yäwetkuk; Näk äma kubä, kome jopi-ken itkañ gera ñode yän irani; Ekäni täño kädet täwitpäñ kañ yäpä-siwonçañ imut! yäk. Ais 40:3

²⁴⁻²⁵* Täñpäkañ äma Jonken äbuño uwä äma Parisi äma ätu bok itkuño unitä äneñi iwet yabäkgän täñpäñ yänku; Näk Kristo nämo, Näk Elaija nämo ba Näk profet nämo yän niwetan upänkañ imata äma ume ärut yämik täyan? ²⁶ Yäwäwä Jontä ñode yäwetkuk; Näkä äma umegän ärut yämik täyat. Upänkañ äma kubä bämopjin-ken itak ño, u inä nämo kañpäñ nadäk täkañ yäk. ²⁷* Äma uwä mäden näwatta yäwani. Upänkañ näk närepmitpäñ intäjukun it namitak unita äpani näk ñodewanitä u dubini-ken itnañi nämo.

²⁸* Imaka ahänkuko u Betani yotpärare, Jodan ume udude käda täñku. Jontä kome uken itkañ ämawebe ume ärut yämik täñkuk.

Jontä Jesu täño mebäri yäwetkuk

²⁹* Patkuño yänewänä Jesu Jonken kuñirän bankentä kañkañ Jontä ämawebe ñode yäwetkuk; Udu kawut! yäk. Anutu täño tom bätaki äbatak! Ämawebe komeni komeni täño momi u äma uterak äronirän kotatak. ³⁰* Äma unita ñode täwerat; Mäden äbatak unitä näk närepmitpäñ intäjukun it namitak. Imata, äma u näk nämo ahänjira it yäpmäj äbukotä itak yän täwerat. ³¹ Täñpäñ näkña imaka, äma u nämo kañkut. Upänkañ Isrel ämawebe intä äma unitäño mebäri kämi nadäkta näk intäjukun äbä ume ärut tamik täñkut.

³²* Jontä ude yänpäñ yäwetgän täñkuk; Näk bian Munapiktä känaräm ude äpäñkañ uterak mañitpäñ irirän kañkut yäk. ³³* Täñpäkañ näkña bian Kristo nämo käwa tärenjirä Anutu, ume ärut yämik-yämik epän yän naminkuko ugän ñode näwetkuk; Munapiktä äpä gwäki terak irirän api käwen yäk. Äma unitä ämawebe Munapikpäñ api uwäktäj yämek yän näwetkuk. ³⁴* Näwetkuko udegän kañkuro unita ñode yänähänpäñ täwet täyat; Äma uwä Anutu täño nanaki bureni-inik.

Äma ätutä Jesu kañ-ahänku

³⁵⁻³⁶* Patkuño yänewänä Jon-kät iniken iwaräntäki yarä kome ini ugän irirä Jesutä äbämañ yärepmitpeñ kuñirän kañpäñ iwaräntäki yarä u yäwetkuk; Eruk kawun! Anutu täño tom bätaki kuyak u yäk. ³⁷ Yäwerirän yarä u man u nadänpäñ Jon teñpeñ mädegän Jesu iwatkumän. ³⁸ Iwarirän Jesutä äyänutpäñ yabänpäñ yänkuk; Ek imata äbäkamän? Yäwänä iwetkumän; Yäwoñärewani äma! Gäk eñi de it täyan? (Yäwoñärewani äma u iniken man terak Rabai yän iwetkumän.) ³⁹ Yäwänä Jesutä yäwetkuk; Äbänkañ kawun! yäk. Yäwänä yarä uwä iwatkumän. Eruk 4'kirok bipäda eñiken ahänpäñ kañpäñä kepma ugän Jesutä it täñkuk-ken ugän penta itku.

⁴⁰* Äma yarä, Jon täño man nadänpäñ Jesu iwatkumäno u kubä wäpi Andru, Saimon-Pita unitäño monäni u. ⁴¹* Eruk Andru u bäräñeñ päñku tuäni Saimon ahän iminpäñ iwetkuk; Nek Mesaia käkamäk yäk. (Mesaia u mebäri Kristo, Anututä iwoyäwani.) ⁴²* Ude yänpäñ Andru u tuäni Saimon yänikñat yäpmäj Jesuken kuñkuk. Kuñirän Jesutä

* 1:20: Jon 3:28 * 1:21: Lo 18:15,18; Mat 11:14; Jon 6:14, 7:40 * 1:23: Ais 40:3 * 1:24-25: Mat 21:25; Jon 1:33
 * 1:27: Jon 1:15; Apos 13:25 * 1:28: Mat 3:6; Jon 10:40 * 1:29: Ais 53:6-7; Jon 1:40; 1Pi 1:18-19 * 1:30: Jon 1:15 * 1:32: Mat 3:16 * 1:33: Luk 3:2-3 * 1:34: Mat 3:17, 17:5; Mat 27:54 * 1:35-36: Jon 1:29 * 1:40: Mat 4:18-20 * 1:41: 1Sml 2:10; Sam 2:2; Jon 4:25 * 1:42: Mat 16:18; Mak 3:16

Saimon kaṅpāṅ iwetkuk; Gäk Saimon, Jon tāṅo nanaki. Upāṅkaṅ gäk wäpka Kefas yāṅ gāwetat yäk. (Kefas u ninin man terak mobä.)

⁴³* Eruk, patkuṅo yāṅewänä Jesu Galili komeken kwa yāṅpāṅä äma kubä wäpi Filip kaṅ-ahāṅpāṅ iwetkuk; Gäk näwat! yäk. ⁴⁴Filip uwä Andru kenta Pita tāṅo yotpārare wäpi Betsaida, u nanik. ⁴⁵* Eruk, Filiptä noripak kubä wäpi Nataniel kaṅ-ahāṅpāṅ iwetkuk; Mosestä бага man terak kudän täwani, ba profet ätutä kudän täṅpāṅ Äma kubä api ahāwek yāṅ yāwani ukeṅo nadātan? Nin äma u kaṅ-ahākamāṅ. Uwä Jesu, Josep tāṅo nanaki, Nasaret yotpārare-ken nanik u yäk.

⁴⁶* Iweränä Natanieltä man kowata ḡode iwetkuk; Kome täpuri Nasaret udewani-ken nanik imaka täga kubä täga ahāwek? Nämoinik! Ude yāwänä Filiptä iwetkuk; Pāṅku ka! yäk. ⁴⁷Ude iweränä Natanieltä pāṅku Jesuken ahāṅjirän kaṅpāṅ Jesutä yāṅkuk; Äma ḡowä Isrel äma mebäri kubä yäk. Bānepi-ken jopman kubä nämö itak. ⁴⁸* Ude yāṅjirän Natanieltä Jesu iwetkuk; Gäk jide täṅpāṅ näka nadātan? Yāwänä Jesutä iwetkuk; Filiptä näka nämö gāwerirän wama äyuṅken iriri gabät yäk. ⁴⁹* Yāwänä Natanieltä ḡode iwetkuk; Yäke! Yāwoṅārewani äma, gäk Anutu tāṅo nanaki, Isrel äma nintāṅo intājukun äma yäk. ⁵⁰Ude yāwänä Jesutä iwetkuk; Wama mebäri-ken iriri gabät yāṅ gāwerapāṅ nadāṅ namikinik täyan? Nadātan, kaṅpāṅ nadäk täyan ḡo täpuri yäk. Kāmi, imaka bureni pähap ahāṅjirä api kaṅ yāpmāṅ kwen yäk. ⁵¹* Ude yāṅpāṅ äma päke u ḡode yāwetkuk; Näk bureni ḡode täwera nadāwut; In kunum aṅeṅjirän Anutu tāṅo aṅeroniyetä Äma Bureni-inik terak äroṅkaṅ äpāk täṅjirä api yabāneṅ yäk.

2

Jesu kudän kudupi yäput peṅkuk

¹* Kepma yarä täreṅjirän Galili kome, yotpārare kubä wäpi Kana uken yanäpi yarä kerāntäk täṅjirän āṅnak-āṅnak täṅkuṅ. Jesu tāṅo miṅi imaka, penta itkaṅ āṅnaṅkuṅ. ²Tāṅpāṅ āṅnak-āṅnak tāṅo mähemitä Jesu-kät iwarāntākiyeta yāṅpewän äbākaṅ bok itpāṅ naṅkuṅ. ³Nāṅtāko wain ume paoränkaṅ miṅitä Jesu iwetkuk; E, wain ume paotak yäk. ⁴* Ude yāwänä Jesutä iwetkuk; Imata peṅ näwetan? Nākḡo kadäni nämö ahätak yäk. ⁵* Ude yāwänä Jesu tāṅo miṅitä eṅi unitāṅo epän watä äma yāwetkuk; Imaka kubäta täwerirän udegän kaṅ täṅput yäk.

⁶* Täṅpākaṅ eṅi uken ume kābot mobāpāṅ täṅpani taṅi-inik 6 ude itkuṅ. Kābot kubä uken ume gwereno uwä 100 litas ude bumik täṅpek. Juda ämatä бага man iwatkaṅ ume ärutna yāṅpāṅ ume kābot udewani-ken gwerani. ⁷Eruk Jesutä epän watä äma yāwetkuk; Kābot ḡo gānaṅ ume piwä tokḡewut yäk. Yāwänä udegän täṅkuṅ. ⁸Ude täṅpāwä yāwetkuk; Eruk, kābot-ken nanik ume ätu gwet pāṅku āṅnak-āṅnak mähemita imut yäk. Ude yāwänä udegän täṅkuṅ. ⁹Tāṅkaṅ āṅnak-āṅnak mähemi uwä ume u naṅ yabāwän wain ume täṅkuk. Wain ume u Jesutä täṅpewän ahāṅkuk yāṅ nämö nadāṅkuk. (Upāṅkaṅ eṅi epän watä äma u ini nadāṅkuṅ.) Mähemi uwä ume naṅpāṅ-nadāṅkaṅ yanäpi kerāntäk täṅkumäno u äpita yāṅpewän äbuk. ¹⁰Yāṅpewän äbänä iwetkuk; E! yäk. Äma ätutä āṅnak-āṅnakken wain ume gāripi nikek ḡodewaniwä intājukun piṅ yämik tākaṅ yäk. Täṅpāṅ ämawebetä nāṅtāṅgän täṅguṅ taṅpāṅ wain ume gāripi nämö upāṅ yämik tākaṅ yäk. Ude täk tākaṅ upāṅkaṅ gähä wain ume gāripi nikek ḡowä kābop pewi irakopāṅ paot-paotta pewi ahätak yäk.

¹¹* Jesu kudän kudupi intājukun uwä Galili kome Kana yotpārare-ken täṅkuk. Kadäni uken Jesu kehāromini ba wäpi biṅam kwawak pewän ahāṅjirän iwarāntākiyeta kaṅpāṅ nadākinik täṅ imiṅkuṅ.

* 1:43: Mat 8:22; Mak 2:14 * 1:45: Lo 18:18; Ais 7:14, 9:6; Jer 23:5; Ese 34:23 * 1:46: Jon 7:41,52 * 1:48: Sam 32:2 * 1:49: Mat 14:33, 16:16; Mat 27:42; Mak 3:11 * 1:51: Stt 28:12 * 2:1: Jon 1:43 * 2:4: Mat 12:48; Jon 19:26 * 2:5: Jon 7:30, 8:20 * 2:6: Mak 7:3-4 * 2:11: Luk 9:32; Jon 1:14, 4:54; Jon 11:40

*Kudupi eni u kudupi kaŋ irän**Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46*

¹²* Tänpäkaŋ Kana yotpärare peŋpeŋ Jesu ini ba miŋi noriye-kät, iwaräntäkiye penta Kapeneam yotpärareken kuŋkuŋ. Päŋku uken kepma yarägän itkuŋ. ¹³* Itkaŋ Juda täŋo orekirit kadäni kubä wäpi Pasova u keräp taŋkuko unita Jesu Jerusalem äronkuk. ¹⁴ Päre kudupi eni moräki-ken yabäŋkuk; Äma ätuwä Anututa gupe kábäni nitek ijiŋ imikta sipsip, bulimakau, barak namiŋ-gamiŋ täŋit moneŋ imaka, namiŋ-gamiŋ täŋ irirä. ¹⁵ Ude täŋ irirä Jesutä yabäŋpäŋ yen yäpmäŋkaŋ irin utpäŋ äma u ba tom bok däpmäŋpäŋ yäwat kireŋpewän äpämaŋ kuŋkuŋ. Äpämaŋ kuŋirä moneŋ käbot yäpmäŋ äreyäŋ täŋpäŋ kuŋkuŋ. ¹⁶* Täŋpäŋ äma barak suwaŋ itkuŋo u ŋode yäwetkuk; Imaka ŋo yäpmäŋ kut! yäk. In mäyäkjin nämo! Nana täŋo kudupi eŋiken imaka jopi ŋo täŋirä tuŋum eni nämo täŋpek yäk. ¹⁷* Jesutä ude täŋirän iwaräntäkiyetä man kubä Anutu täŋo man ŋode kudän täwani u juku piŋkuŋ; Gäkŋo eni säkgämän irekta bänepna kädäp ijik täyak.

¹⁸ Jesutä ude täŋirän kaŋpäŋ Juda äma ekäni ekänitä kokwawak nadäŋkaŋ iwetkuŋ; Netä gäweränpäŋ ude täyan? Gäk ude täkta kehäromi pat gamitak yäŋ nadäkta kudän kudupi kubä niwoŋärewi këna! yäk. ¹⁹* Yäwäwä yäwetkuk; Intä kudupi eni ŋo kwiniŋräkaŋ näkä edap yaräkubä-tagän täŋpäŋ äneŋi api täŋ morewet yäk. ²⁰ Ude yäwänä yäŋkuŋ; Wa! Oranijetä kudupi eni ŋo obaŋ 46 ude täŋ yäpmäŋ ärontäŋgän täŋ moreŋkuŋ! Upäŋkaŋ gäkä edap yaräkubätagän täŋ morekta yäyan? yäŋ iwetkuŋ. ²¹* Jesutä iniken gupita juku piŋkaŋ kudupi eni terak yäŋkuk. ²²* Täŋpäkaŋ mäden, Jesutä kumäŋpäŋ akuŋirän iwaräntäkiyetä man u nadäwä tumbuŋ. Nadäwä tumbäpäŋ man Jesutä yäŋkuko u ba Anutu täŋo man kudän täwani u nadäwä bureni täŋkuŋ.

²³* Täŋpäkaŋ Jesu Pasova orekirit kadäni uken Jerusalem yotpärare-ken itkaŋ kudän kudupi mäyap täŋkuk. Täŋirän äma mäyaptä nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. ²⁴ Upäŋkaŋ äma kudup täŋo bänepi yabäŋpäŋ-nadäwani unita mebärini kudup nämo yäŋhäŋpäŋ yäwetkuk. ²⁵* Imata, Jesu ini uwä äma bänepi yabäŋpäŋ-nadäk täŋpani unita äma bänepi-ken jide pätak u kudup yabäŋpäŋ-nadäŋkuk. Uwä bänep kakkak mähe mi unita kubätä iwetnaŋi nämo.

3

Nikodemus täŋo manbiŋam

¹* Kome uken Parisi äma kubä wäpi Nikodemus. Nikodemus uwä Juda äma ekäni kubä. ²* Eruk biŋani kubä Nikodemus päŋku Jesu ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani äma, gäk yäŋpäŋ-yäwoŋärek äma Anutu-ken naniktä äbun yäŋ nadäkamäŋ. Anutu-ken naniktä nämo äbun yäwänäku kudän kudupi täk täyan u täga nämo täk täyen yäk.

³* Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwera; Äma kubätä ahäk-ahäk kodaki nämo ahäwayäŋ täko uwä Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yäwat epän kehäromi täk täyak unitäŋo mebärini täga nämo kaŋpäŋ nadäwän tärewek. ⁴ Jesutä ude yäwänä Nikodemus kikŋutpäŋ iwetkuk; Ude nämo! Äma tägawanitä jide täŋpäŋ nanak paki ude äneŋi äworewek? Äma kubätä nanak paki äworeŋpäŋ miŋi koki gänaŋ ahäwänkaŋ äneŋi miŋitä täga bäyanaŋi nämo! yäk.

⁵* Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni gäwetat. Äma kubätä ume terak ba Munapik terak äneŋi kodaki nämo ahäwayäŋ täko uwä Anututä intäjukun itkaŋ nämo api kaŋiwarek. ⁶* Äma miŋi koki gänaŋ ahäwani uwä kome täŋo nadäk-nadäk uterakgän kuŋat täkaŋ. Täŋ, Kudupi Munapiktä äma kubä täŋo nadäk-nadäki täŋkodak täwayäŋ

* 2:12: Mat 4:13 * 2:13: Kis 12:1-27; Jon 6:4, 11:55 * 2:16: Luk 2:49 * 2:17: Sam 69:9 * 2:19: Mat 21:23, 26:61; Mat 27:40; Apos 6:14 * 2:21: 1Ko 6:19 * 2:22: Luk 24:6-8; Jon 12:16, 14:26 * 2:23: Jon 7:31 * 2:25: Mak 2:8 * 3:1: Jon 7:50, 19:39 * 3:2: Mat 22:16; Jon 9:16 * 3:3: Mat 18:3; 1Pi 1:23 * 3:5: Ese 36:25-27; Tai 3:5 * 3:6: Sam 51:5; Jon 1:13

täko uwä Munapiktä iniken nadäk-nadäk terak api kuḡarek. ⁷ Näk kodaki ahäwen yäj gäwetat u nadänpäj nämo kikḡuren. ^{8*} Ahäkahäk kodaki Munapiktä pewän ahäk täkaḡ uwä mänit ude bumik. Mänit uwä iniken gärip terak piäk täyak. Imaka imaka yepmäñit täñirän yabäk täkamäj, upäjkaḡ de ahäjkaḡ de päñku paotak yäj nämo kak täkamäj. Täñpäkaḡ Munapik udegän, ini uwä kwawak nämo kak täkamäj. Upäjkaḡ äma Munapik täño irit kodaki nitek uterak Munapik täño piäni ahäjirän kak täkamäj yäk.

⁹ Jesutä ude yäwänä Nikodemustä iwetkuk; Yäkai! Näk jide täñpäj unitäño mebäri nadäwa täreneḡ? ¹⁰ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk Juda täño yäjnpäj-yäwoḡarek äma ḡonitä man ḡonita imata täḡḡuḡ täyan? ^{11*} Näk bureni gäwera; Imaka nadäk täkamäj ba kaḡpäj nadäk täk täkamäj udegän Juda äma in täwetpäj täwoḡarek täk täkamäj. Upäjkaḡ in nintäño manta bitnäk täkaḡ. ^{12*} Imaka komen äma terak ahäk täkaḡ unita täwerira nadäwä bureni nämo täk täkaḡ unita imaka kunum gänaḡ ahäk täkaḡ unita täwerawä jide täñpäj nadäwä bureni täñpek? ^{13*} Kome terak nanik äma kubätä kunum gänaḡ nämo äronḡkuko unita kunum gänaḡ ahäk täkaḡ uwä äma kubä-tägän yabänpäj-nadäk täyak. Uwä Äma Bureni-inik, kunum gänaḡ nanik äpuko u kubä unitägän kunum täño mebäri nadatak.

^{14*} Mosestä bian-inik kome jopi-ken gämok jikontä yokut iwat yäpmäj äronḡpäj ämawebe inamiken kwawak peḡkuko udegän Äma Bureni-inik uwä yäpmäj äro punin kwawak pekta yäwani. ^{15*} Ude täñirä äma kubätä Äma Bureni-inik unitä täga täñkentäj namek yäj nadäkinik ude täñpayäj täko uwä irit kehäromi api kaḡ-ahäwek. ^{16*} Anututä komen ämawebeta nadäj yämik-inikinik täñkuko unita nanaki tepi kubägän u tewän äpuk. Ude täñkuko unita ämatä u nadäj imiḡpäj kuḡatnayäj täkaḡ uwä paot-inik nämo api täneḡ. Nämo, u irit kehäromi api kaḡ-ahäneḡ. ^{17*} Anutu uwä Nanakna komen ämawebe manken kaḡ yepmaḡpän yäjnpäj nämo tewän äpuk. Nämo, u komen ämawebe yäpän tägakta yäjnpäj nanaki kubägän-inik uwä iniḡ kireḡkuk. ^{18*} Unita äma kubätä Anutu täño nanaki u nadäj imikinik täñpayäj täko uwä manken itta biḡam nämo. Täñ, äma kubätä nadäj imikinik nämo täñpayäj täko uwä manken itta biḡam. Imata, nadäkiniki Anutu täño Nanaki kubägän unita nämo täk täyak unita.

^{19-20**} Manken irit täño mebäri ḡode pätak; Peḡyäjek pähap Anutu-ken naniktä kome terak ḡo äpatak. Upäjkaḡ komen äma kuḡat-kuḡari waki unita peḡyäjekta bitnäḡkaḡ bipmäñ uranita gäripä nadäk täkaḡ. Kädet wakini täño mebäri kwawak pewä ahäkta umuntak täkaḡ unita peḡyäjek gänaḡ nämo ärok täkaḡ. ²¹ Täñ, äma kubätä kädet bureni iwarayäj täko uwä peḡyäjek u gänaḡ itta nämo api bitnäwek. Nämo, äma udewanitä peḡyäjek gänaḡ irirä ämawebe ätutä ḡode api yabänpäj-nadäneḡ; Bureni! Äma unitäño täktäki uwä Anutu täño mangän iwatpäj täk täkaḡ yäj api nadäneḡ.

Jontä Jesu täño mebäri yäjkwawa taḡkuk

^{22*} Jesutä man ude yäj paotpäjä iwaräntäkiye yämagut yäpmäj Jerusalem yotpärare peḡpeḡ Judia gägäni käda kuḡkuḡ. Päñku itkaḡ ämawebe ume ärut yämiḡ itkuk. ²³ Ude täñ irirän kadäni ugän Jon imaka, kome kubäken ämawebe ärut yämiḡ itkuk. Aenon kome, Salim yotpärare dubini-ken uken täñkuk, ume taḡi kubä u itkuko unita. ^{24*} (Kadäni uken Jon komi eḡiken nämo teḡirä epän u täñkuk.)

²⁵ Täñpäkaḡ Juda äma ekäni kubätä äbänpäj Jon täño iwaräntäkiye-kät Anutu inamiken kuräki itta ume ärutärut täño käderita man wärät-wärät täñkuḡ. ^{26*} Ude täñkaḡ Jon täño iwaräntäkiyetä kuḡpäj Jon ḡode iwetkuḡ; Yäwoḡärewni äma, äma

* 3:8: Sav 11:5 * 3:11: Jon 3:32, 8:26 * 3:12: Luk 22:67 * 3:13: Snd 30:4; Rom 10:6 * 3:14: Nam 21:9;
Jon 8:28, 12:32 * 3:15: Jon 20:31 * 3:16: Jon 3:36, 10:28; Rom 5:8, 8:32; 1Jo 4:9-10 * 3:17: Luk 19:10; Jon 5:22,
12:47; Apos 17:31 * 3:18: Jon 3:36, 5:24 * 3:19-20: Jon 1:5,9, 8:12 * 3:19-20: Efe 5:11-13 * 3:22: Jon 4:1-2
* 3:24: Mat 4:12 * 3:26: Jon 1:26-34

gäkkät Jodan udude käda itkañ unitäño mebärini niwetkuno äma ukeño nadätan? Ämawebe mäyaptä äma uken kuñirä ume ärut yämiñ itak yäk.

²⁷* Ude yäwäwä Jontä yäwetkuk; Nadäkañ? Kunum mähemitä äma kubäkubäta epän nimik täyak. Nimiñirän epän nininta biñam nimani ugänpäñ iwatpäñ täk takamäñ yäk.

²⁸* Näk ñode täwetkuro upäñ imata täñguñ täkañ? Näk näkñata Kristo nämo yäñ täwetkut. Näk Kristota kädet täwit imiktagän Anututä naniñ kireñkuk yäk. ²⁹* Jontä ude yäñpäñ ñode yäwetgän täñkuk; In ñode nämo nadäkañ? Äma kubäta webe yäñ imineño uwä webe uwä äma ukengän kwek. Täñpäkañ äma unitäño noripakitä biñam nadäñpäñ täñkentäñ imiñpäñ bänep täga pähap nadäñ imek. Eruk, näk äma unitäño noripaki ude. Ämawebetä notnapak Jesu ukengän kukañ unita bänep täga nadäñ imitat. ³⁰ Unita näk ñode nadätat; Notnapak täño wäpita äronñirän näkño wäpnatä kañ äpäñ yäk.

Äma kubä kunum gänañ naniktä äpuk

³¹* Jontä ude yäñpäñ yäwetkuk; Äma kunum gänañ naniktä äpuko uwä äma kuduptagän yärepmitpäñ intäjukun-inik itak. Täñpäkañ nähä komeñ äma. Näk imaka imaka kome terak itkañ unitäño mebärigän nadäwa tärekañ. Täñ, äma kunum gänañ naniktä äpuko unitä uyaku imaka kuduptagän nadäwän tärekañ. ³²* Äma unitä imaka kañpäñ nadäk täyak udegän yäñahäk täyak. Upäñkañ ämatä u nadäkta bitnäk täkañ. ³³ Täñ, äma kubätä man u nadäñpäñ buramiwayäñ täko unitäño nadäk-nadäki-ken ñode pätak; Anutu u imaka bureñigän täk täyak ba yäk täyak. ³⁴* Imata, äma Anututä ini tewän äpuko u Anutu täño man yäñahäk täyak. Anututä ini unita Munapik täño kehäromi tokñek-inik peñ imiñkuk.

³⁵* Täñpäkañ Nani uwä Nanakita gäripi-inik nadäñpäñ kome terak ba kunum gänañ imaka imaka kuduptagän täño mähemä pähap teñkuk. ³⁶* Unita äma kubätä Nanaki unita nadäñ imikinik täñpayäñ täko uwä irit kehäromi nitek api irek. Upäñkañ äma kubätä Nanaki täño man nämo buramiwayäñ täko uwä irit kehäromi nämo inik api kañ-ahäwek. Nämo, Anutu täño kokwawaktä äma udewani terak pen api it yäpmäñ ärowek yäk.

4

Jesu Samaria webe kubäkät man yäñkumän

¹* Kadäni uken Parisi ämatä manbiñam ñode nadäñkuñ; Jesu uwä ämawebe mäyap ume ärut yämik täyak, Jontä täk täñkuko u irepmitpäñ täyak. ² (Täñ bureni uwä Jesu ini ämawebe ume nämo ärut yämiñkuk. Iwaräntäkiye yäwerän unitä ärut yämik täñkuñ.) Täñpäkañ Jesutä Parisi äma Jesu epän ude täyak yäñ yäñpäñ-nadäk täñkuño manbiñam u nadäñkuk. ³ Manbiñam u nadäñpäñ Judia kome u peñpeñ Galili komeken äneñi äyänutpeñ kuñkuk. ⁴ Galili kädet u iwat yäpmäñ kuñtängän Samaria kome käda ahäñkuk. ⁵* Kuñtängän Samaria kome täño yotpärare täpuri kubä wäpi Sika uken ahäñkuk. (Yotpärare u kome Jekoptä bian-inik nanaki Josepta iniñ kireñkuko u dubini-ken itkuk.) ⁶ Jesutä kädet käroni kuñtängän kepma bämopi täññirän gaña tañpäñ ume awañ Jekoptä bian-inik äneñpani u kañ-ahäñpäñ dubini-ken mañit itkuk.

⁷⁻⁸ Täñpäñ Jesu täño iwaräntäkiye ketem suwanayäñ yotpärare bämopi-ken kuñkuñopäñ Jesu inigän uken irirän Samaria nanik webe kubä ume gwerayäñ äbuk. Äbäññirän Jesutä kañpäñ iwetkuk; Gäk ume ätu gwet nam yäk. ⁹* Ume gwet nam yäñ iwerirän webe unitä kikuñutpäñ yäñkuk; Gäk Juda ämatä näk Samaria webeken imata umeta yäyan? (Juda naniktä Samaria nanikkät not nämo täñpeñ kuñat täñkuño unita webe unitä Jesu ude iwetkuk.)

* 3:27: Jon 19:11; 1Ko 4:7; Hib 5:4 * 3:28: Jon 1:20,23; Mat 11:10 * 3:29: Mat 9:15 * 3:31: Jon 8:23; 1Jo 4:5
 * 3:32: Jon 3:11 * 3:34: Jon 1:32 * 3:35: Mat 11:27; Jon 5:20, 10:17 * 3:36: Jon 3:16-18; 1Jo 5:12; Luk 3:7
 * 4:1: Jon 3:22,26 * 4:5: Luk 9:52; Stt 33:19; Jos 24:32 * 4:9: Esr 4:1-5; Esr 9:1-10:44; Luk 9:52-53

¹⁰* Webe unitä ude iwerirän Jesutä iwetkuk; Gäk Anutu täño iron täño mebäri nämö nadätan, ba umeta gäweraro näkño mebäri u imaka, nämö nadätan. Nadäwi tärewän yäwänäku, irit kehäromi täño umeta näwet yabänjiri gamitet yäk. ¹¹* Yäwänä webe unitä iwetkuk; Wanotna, irit kehäromi täño umeta yäyan u depän yäpen? Ume awañño karoni-inik unita ume gweranika nämö uwä jide tänpän gweren? ¹²* Nadätan? Oranin biani Jekoptä awañ karoni ño äneñkuk. Tänpäkan ini ba äbekiye oraniye, yawakiye ume ñogänpäñ nañ yäpmän äbuñ yäk. Gäkä Jekop irepmitpäñ ume kodaki kubä kañ-ahawayän yäyan?

¹³ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Äma ume ño nak täkan uwä nañirä umeta pen yek täkan. ¹⁴* Upänkan äma ätu ume näkä yäyat u yäma nänayän täño uwä umeta wari nämö api yeneñ. Ume uwä nañirä bänepi-ken ume dapuri ude ahänjirän äma uwä irit kehäromi nitek api itneñ yäk. ¹⁵ Jesutä ude yäwänä webe unitä iwetkuk; Wära! Notnapak, ume yäyan u nami nañpäñ umeta wari neneñtawä! Ba umeta ño äbäk täyat uwä kañ pewa! yäk.

¹⁶ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, gäk päñku äpka yäwi äbun yäk. ¹⁷ Yäwänä iwetkuk; Näk äpna nämö yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk äpna nämö yän bureni näwetan. ¹⁸ Upänkan gäk äpkaye 5 ude yäpmänkan yepmañpi kuk täñkuño u. Täñkan apiño äma bok it takamän uwä äpka bureni nämö. Unita bureni näwetan yäk.

¹⁹* Jesutä ude yäwänä webe unitä yänkuk; Bureni! Gäk profet kubätä yäyan yäk. ²⁰* E, pom itkamäk-ken ño oraniyetä Anutu iniñoret yäpmän äbuñ yäk. Täñ, Juda äma inä ñode niwet täkan; Jerusalem komeken Ekäni wäpi iniñoret tänañi yäk. ²¹ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wanotna, gäwera nadä. Kadäni keräp täñjirän in pom ñoken ba Jerusalem yotpärare-ken Anutu Nan wari nämö api iniñ oretneñ. ²²* Nämö, Samaria ämawebe intä Anutu täño mebäri ket nämö nadänkan iniñoret täkan. Täñ, Juda ämawebe ninä mebäri nadäna täreñirä iniñoret takamän. Nadätan? Anututa biñam täktäk kädet u Juda äbot bämopi-ken ahänkuk. ²³ Kadäni keräp täñjirän Anutu iniñoret-oret kädet kodaki api ahäwek. Kadäni ugän kome uken ba uken täne yän nadäwätäk nämö api täneñ. Nämoinik! Kadäni uken ämawebe Anutu bureni iniñ oretnayän täño unitä ñode api täneñ; Nan täño man bureni iwatpäñ Kudupi Munapik täño kehäromi terak api iniñ oretneñ. Kädet u iwatta kadäni ahätak uba. Anutu Nantä ämawebetä kädet ude iwatpäñ kan naniñ orerut yän gäripi nadäk täyak. ²⁴* Nadätan? Anutu uwä äma ude nämö. Anutu ini munapik unita äma kubätä iniñ orerayän täko uwä iniken nadäk terak täga nämö iniñ orerek. Nämoinik, man bureni-inik bänepi-ken parirän Kudupi Munapik täño kehäromi terak Anutu iniñ orerek yäk.

²⁵* Ude yäwänä webe unitä Jesu ñode iwetkuk; Ude käwep. Upänkan näk ñode nadätat; Mesaia, Kristo yän yäwani unitä ahänpäñ imaka kudup niwetpäñ niwoñarek api täñpek yäk. ²⁶* Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Etän, uwäku näk ñobayän yäk. ²⁷ Ude iwerän täreñirän iwaräntäkiye äbuñ. Äbänpäñ Jesu webe ukät man yänpäñ-nadäk täñjirän yabänpäñ-nadäwätäk täñkuñ. Nadäwätäk täñkuñopän imatakenta iwetan, ba jideta iwetan yän nämö iwet yabänkuñ.

²⁸ Tänpäkan webe u ume käbot kämän paräpeñ yotpärare-ken bäräñeñ päñku ämawebe ñode yäwetkuk; ²⁹ In äbänkan äma kubäta kawut! yäk. Unitä kädet bian täñ yäpmän äburo u yänahän moretak. U Kristo käwep! ³⁰ Yäweränkan ämawebe yotpärare uken nanik Jesutä itkuk-ken ugän äbuñ.

³¹ Webe uwä kunjukko yotpärare-ken irirän iwaräntäkiyetä äbänpäñ Jesu peñ iwetkuñ; Yäwoñärewani äma, ketem ätu nänjäl! yäk. ³² Ude yäwäwä Jesutä yänkuk; Ude nämö! Näkño ketem mebäri kubä intä nämoinik nadäkan u it namitak. ³³ Ude yäwän nadänpäñ

* 4:10: Jon 4:26 * 4:11: Jon 7:37-38; Rev 21:6 * 4:12: Jon 8:53 * 4:14: Jon 6:35 * 4:19: Jon 7:40, 9:17; 1Ko 14:24-25 * 4:20: Lo 12:5-14; Sam 122:1-5 * 4:22: 2Kin 17:29-41; Ais 2:3; Rom 9:4-5 * 4:24: 2Ko 3:17; Rom 12:1; Plp 3:3 * 4:25: Jon 1:41 * 4:26: Mak 14:61-62; Jon 9:37

ini-tägän näwetgäwet ñode täñkuñ; Ima ketemta yäyak? Äma kubätä ketem ätu käwep imän nakta yäyak yäk. ³⁴* Ude yänirä Jesutä yäwetkuk; Näkño ketem bureni uwä ñode; Äma nepmañpän äpuro unitäño nadäk iwatta, ba epän man näwetkuko u täñpa tärekta gäripi nadätat yäk. ³⁵* Täñpakañ intä ñode nadäkañ; Ketem puget-puget kadäni nämö ahätak. Komepak 4 ude täreñirän uyaku ketem bureni täga api yäpne yäj nadäkañ, ei yäj? Upäñkañ epän pähap ño dapun iññpäñ ket yabäwut! Ketem bureni pugetta biñam täkañ. ³⁶ Äma ketem täñ-tägañirä pugerani u epän täño gwäki yäpmäñpäñ ketem puget itak. Ketem uwä irit kehäromita biñam puget peyak. Ude täñirän äma ketem piwani ukät ketem bureni pugerani yarä u bok oretoret täga tädeñ. ³⁷ Unita man kubä ñode yäk täkañ u bureni yäk täkañ; Äma kubätä ketem yeri piwekopäñ kubätä pugerek. ³⁸ Nadäkañ? In näkä ketem äma kubätä piwani u pugetta tepmañpa kuñkuñ. Ketem u intä nämö piñkuñ. Äma ätutä piñkuñopäñ intä pugetpäñ gwäki yäpmäk täkañ yäk.

Samaria ämawebe mäyaptä nadäkinik täñkuñ

³⁹ Täñpakañ Samaria ämawebe yotpärare uken nanik mäyaptä Jesuta nadäñ imikinik täñkuñ. Imata, webe ukeñonitä biñami ñode yäweränpäñ; Jesutä imaka bian täñ yäpmäj äburo u kumän yäñahäj moreñkuk. ⁴⁰ Biñam u nadäñkañ Jesuken kuñpäñ man kehäromi ñode iwetkuñ; Gäk kwentawä yäk. Ninkät ño kañ it täna. Iweräwä Jesutä mani buramiñpäñ kome uken kepma yarä itkuk. ⁴¹ U itkañ manbiñam ätu yäwerirän nadäñpäñ äma mäyaptä nadäkinik täñ imiñkuñ. ⁴²* Ude täñpäñ webe ukeño iwetkuñ; Pengän mani biñam niwetkuno u nadäñpäñ nadäkinik jop täñkumäj yäk. Upäñkañ apiñowä ini-tägän dubinin-ken äbä yäñahäjirän kañpäñ nadäkinik täkamäj. Apiño bureni kañpäñ nadäkamäj; Äma ñowä ämawebe komeni komeni waki keriken nanikpäñ yäpmäkta biñam iwoyäwani bureni yäk.

Jesutä äma ekäni kubä täño nanaki yäpän tägañkuk

⁴³* Eruk kepma yarä irän täreñirän Jesu Samaria kome u peñpeñ Galili komeken kuñkuk. ⁴⁴* (Bian Jesutä ini kome unita yäñpäñ ñode yäñkuk; Profet uwä ini kome kujatken wäpi biñam nämö itak.) ⁴⁵* Eruk, kumañ päñku Galili komeken ähänirän ämawebe uken naniktä not täñ imiñpäñ iniñ oretkuñ. Jerusalem yotpärare, Pasova kadäni-ken Jesutä imaka imaka bureniñgän täñirän kañkuño unita Jesuta nadäñirä ärowani täñkuk.

⁴⁶* Täñpakañ Galili kome yotpärare kubä wäpi Kana, bian Jesutä ume jopi täñpewän wain ume äworeñkuko uken kuñkuk. Kome ukenä äma ekäni kubätä itkuk. Unitäño nanaki Kapeneam yotpärare-ken käyäm tañi täñ itkukonik. ⁴⁷* Eruk, äma u Jesu Judia kome peñpeñ Galili komeken äbänirän biñam nadäñpäñ Jesutä itkuk-ken kuñkuk. Kuñpäñ butewaki man ñode iwetkuk; Jesu, gäk äbä nanakna kumbayäj täñ itak u täga yäpi täganayäj? ⁴⁸* Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wa! In imata kudän kudupi täñirän kañpäñ nadäñpäñ uyaku nadäkinik täne yäj nadäk täkañ? ⁴⁹ Jesutä ude yäwänä äma ekäni unitä iwetkuk; Ekäni, nanakna kumbayäj. Bäräñeñ äbi! yäk. ⁵⁰* Yäwänä Jesutä iwetkuk; Eñiken kuyi. Nanakna nämö kumbayäj yäk. Yäwänä nadäwän bureni täñpöpäñ eñini-ken kuñkuk. ⁵¹ Kuñtängän kädet miñin epän watä ämaniye ätukät äbä peronpäñ iwetkuñ; Nanakna nämö kumak. Tägañpäñ itak yäk. ⁵² Ude yäwäwä yäwet yabäñkuk; Kadäni jideken tägak? Yäwänä iwetkuñ; Kwep, 1'kirok bipäda gupi bamtañ yäpmäj kuñirä tägañkuk yäj iwetkuñ. ⁵³* Yänirä nanitä ñode nadäñkuk; Bureni! Kwep bipäda 1'kirokken ugän Jesutä Nanakna nämö kumbayäj yäj näwetkuk. Ude nadäñkuko unita nädamirji-nani kumän-tagän Jesuta nadäkinik täñ imiñkuñ.

* 4:34: Jon 6:38, 17:4 * 4:35: Luk 10:2 * 4:42: 1Jo 4:14 * 4:43: Jon 4:40 * 4:44: Mat 13:57 * 4:45: Jon 2:23 * 4:46: Jon 2:1-11 * 4:47: Mat 8:5-6 * 4:48: Jon 2:18; 1Ko 1:22 * 4:50: Mat 8:13; Mak 7:29 * 4:53: Apos 16:14-15,31

⁵⁴ * Tānpākaŋ Jesu Judia komeken peŋpeŋ Galili kome äbuko u punin terak kudān kudupi mäyap tāŋkuk. Upāŋkaŋ äma ekāni unitāŋo nanaki yāpān tāgaŋkuŋo unitāwä kadāni yarä ude tāŋkuk.

5

Jesutä Betsaida gwägu-ken äma kubä yāpān tāgaŋkuk

¹ Eruk Juda nanik tāŋo orekirit kadāni kerāp taŋirān Jesu Jerusalem yotpārare-ken äroŋkuk. ² Tānpākaŋ Jerusalem yewa pähap gānaŋ gwägu kubä wāpi Betsaida, yāma kubä wāpi Yawak tāŋo Yāma u dubini-ken itkuk. Gwägu u gägāni-ken äyuŋta tāŋpani eŋi 5 udetä it äyāŋutkuŋ. ³ Gwägu u dubini-ken äma käyām ikek ba dapuri tumbani, kwäyähāneŋ ba nägāri kawuk täwani mäyap it tāŋkuŋonik. [U imata, gwägutä wareŋ tāŋpān kāna yāŋkaŋ itsāmāk tāŋkuŋonik. ⁴ Kadāni ätu Ekāni tāŋo aŋero kubätä äbä tāŋpewān gwägu wareŋ tāŋirān äma kubätä jukun tārop taŋpeŋ äpmok tāŋkukonik. Ude tāŋpāŋ äma intājukun tārop taŋpeŋ äpmok tāŋkuko uwä käyām tāgaŋpeŋ kuk tāŋkukonik.] ⁵ Ude tāŋ yāpmāŋ kuŋirä äma kubāwä pen pat it tāŋkukonik. Äma u käyām tāŋ yāpmāŋ äroŋirān obaŋ 38 ude täreŋkuk. ⁶ Eruk, Jesutä äma u kaŋpāŋ kadāni kāroŋi pat yāpmāŋ äbatak yāŋ nadāŋkuk. Ude nadāŋpāŋ iwet yabāŋkuk; Gāk tāgawayāŋ nadātan?

⁷ Yāwānä äma kwäyähāneŋ tāŋpani unitä iwetkuk; Ekāni, äma netä it nameko unitä gwägu wareŋ tāŋirān bārāneŋ nepmaŋpān äpmonŋpam? Näkŋa äpmonŋpayāŋ tāŋira ämatä bārāneŋ närepmitpeŋ äpmok tākaŋ yäk. ⁸ * Yāwānä Jesutä ŋode iwetkuk; Eruk, gāk aku! Iriŋ patka ba ämet patka yāpmāŋkaŋ ku! yäk. ⁹ Yāwānä uterakgān gupi tāgawāpāŋ akuŋpāŋ teki peŋ bāyaŋ yāpmāŋ kuŋkuk. Tānpākaŋ kepma uwä Sabat kadāni. ¹⁰ * Unita Juda äma ekāni ätutä äma yāpān tāgaŋkuŋo u ŋode iwetkuŋ; Wa! Apiŋo Sabat kadāni-ken tekka peŋ bāyaŋ yāpmāŋ kuŋatan udetä yājiwārani! yäk.

¹¹ Ude iwerāwä äma unitä yāwetkuk; Äma nepmaŋpān tāgatāt unitä iriŋ patka ba ämet patka yāpmāŋkaŋ ku yāŋ näwet-pewān täyat. ¹² Yāwānä iwetkuŋ; Äma gāwerān äbātan u wāpi netä? ¹³ Ude iwet yabāwāwä guŋ taŋkuk, Jesu uwä äma päke itkuŋo u bāmopi-ken paotpeŋ kuŋkuko unita. ¹⁴ * Eruk kämi, Jesutä äma u kudupi eŋi gānaŋ kaŋ-ahāŋpāŋ jukuman ŋode iwetkuk; Gāk gupka tāgaŋkuŋo u kāyan? Eruk, imaka bārāpi udewani äneŋi nämo ahāŋ gamekta momi wari nämo tāŋpen yäk. ¹⁵ Ude iwerānkaŋ äma u Jesu kawān tärewāpāŋ pāŋku Juda äma ekāni ekāni u ŋode yāwetkuk; Äma nepmaŋpān tāgaŋkuro uwä wāpi Jesu yāŋ yāwetkuk.

¹⁶ * Tānpākaŋ Jesu uwä Sabat kadāni-ken epān udewani tāk tāŋkuko unita Juda äma ekāni ekānitä iwan tāŋ imiŋkuŋ. ¹⁷ * Tāŋirä Jesutä ŋode yāwetkuk; Nanatä epān tāk täyak uwä itpāŋ-nadāki nämo. Näk imaka, udegān tāk täyat. ¹⁸ * Ude yāŋirān Juda ämatä nadāwä wawāpāŋ Jesu utta kädetta wäyäkŋeŋkuŋ. Imata, Jesu u Sabat tāŋo бага man irepmit tāŋkukonik. Ba ugān nämo, u Anututa Nana yāŋ yāŋkuko unita ini Anutu ude äworek tāŋkukonik.

Jesutä irit bureni pewān ahāk tākaŋ

¹⁹ * Tānpākaŋ Jesutä ŋode yāwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadāwut; Nanaki uwä iniken gāripi terak imaka kubä tāga nämo tāk täyak. Nanitä tāŋpān kaŋkaŋ uterakgān tāk täyak yäk. Ba Nanitä tāk täyak udegān Nanaki tāk täyak. ²⁰ * Tāŋpāŋ Nani uwä Nanakita gāripi pähap nadāŋ imik täyak. Gāripi pähap nadāŋ imiŋirān epān tāk täyak udegān iwoŋäreŋ täyak. Upāŋkaŋ epān ŋo tāŋira kak tākaŋ ugān nämo. In nadāwätäk pähap tāŋput yāŋpāŋ Nanatä imaka ärowani pähap näwoŋärewān tāŋira api kaŋ-dākŋeŋeŋ. ²¹ * Nanatä äma kumbani-ken nanik yāpmāŋ aku kuŋat-kuŋat kodaki kuŋarekta yepmak

* 4:54: Jon 2:11,23 * 5:8: Mat 9:6 * 5:10: Jon 9:14; Neh 13:19; Jer 17:21; Luk 13:14 * 5:14: Jon 8:11 * 5:16: Mat 12:14 * 5:17: Jon 9:4 * 5:18: Mat 26:4; Jon 7:1,30; Jon 10:30,33 * 5:19: Jon 5:30, 8:28 * 5:20: Jon 3:35 * 5:21: Rom 4:17; Efe 2:5; Jon 11:25

täyak. Udegän Nanakitä äma u ba u irit bureni yäma yänpäjä api yämek. ^{22*} Tänpäkaŋ Nani uwä äma kowata manken nämo yepmak täyak. Nämo inik, epän uwä Nanaki keri terak peŋkuk. ^{23*} Epän ude täkta wäpi biŋam imiŋkuko unita ämawebetä Nani oraŋ imik täkaŋ udegän Nanaki api oraŋ imineŋ. Tänpäkaŋ äma kubätä Nanaki nämo oraŋ imayäŋ täyak uwä Nani, Nanaki iniŋ kireŋkuko u nämo oraŋ imik täyak ubayäŋ.

^{24*} Unita näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näkŋo man nadänpäŋ iyap taŋpäŋ, äma naniŋ kireŋkuko unita nadäŋ imikinik täk täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam täkaŋ. Äma udewani uwä kowata mankenta biŋam nämo. Nämo, uwä kumäŋ-kumäŋ täŋo kädet mäde ut imiŋpäŋ irit kehäromita biŋam täkaŋ. ^{25*} Näk bureni-inik täwera nadäwut; Kadäni kubä keräp täyak! Kadäni uken äma kumäŋ-kumäŋ täŋo kädet-ken kuŋarani kubätä Anutu Nanaki täŋo man nadäŋ imayäŋ täko uwä kodak taŋpäŋ kuŋat-kuŋat kodaki nitek api kuŋarek. Tänpäkaŋ kadäni uwä ahätak ŋobayäŋ! ^{26*} Nan uwä kuŋat-kuŋat kodaki täŋo mähe mi. Täŋkaŋ Nanaki udegän kuŋat-kuŋat kodaki täŋo mähe mi täŋpekta iniŋ kireŋkuk. ^{27*} Tänpäkaŋ nanaki uwä Äma Bureni-inik itak unita Nanitä äma kowata manken yepmakta yäŋ imani. ^{28*} Täŋkaŋ man yäyat ŋo nadänpäŋ nadäwätäk nämo täneŋ. Kadäni kubä pewani itak. Kadäni uken äma kumaŋirä awaŋ äneŋpanitä Nanaki täŋo man kotäk api nadäneŋ. ^{29*} Unitäŋo man kotäk nadänpäŋ awaŋ gänaŋ nanik api ämneŋ. Tänpäŋ irit kuŋat-kuŋat säkgämän kuŋaranitä irit kehäromita biŋam api akuneŋ. Täŋ, irit kuŋat-kuŋari wakitä kowata manken itta api akuneŋ. ^{30*} Näk näkŋaken nadäk-nadäk terak epän täktäk täŋo kädet nämo pätak. Nan täŋo meni jinom ugänpäŋ iwatpäŋ äma kowata biŋam yäntäreŋ yämik täyat. Unita man epän täk täyat u siwoŋigän täk täyat yäk.

Anututä Nanaki täŋo mebari kwawak pek täyak

^{31*} Tänpäkaŋ näkŋa mebarina yäŋahäwero uwä ämatä nadäwä bureni nämo täneŋ. ^{32*} Mebarina uwä kubätä yäŋahäk täyak. Äma unitä mebarina yäŋahäŋirän bureni täk täyak yäŋ nadätat. ^{33*} In Jon iwet yabäk täŋirä näkŋo mebarina bureni yäŋahäŋkuk. ^{34*} Upäŋkaŋ komen ämatä mebarina yäŋahäkta nadäwa ärowani nämo täk täkaŋ. Nämo, in mebarina nadänpäŋ kuŋat-kuŋat kodaki täŋo kädet kaŋ iwarut yänpäŋ Jontä näka yäŋahäŋkuko udegän täwetat. ^{35*} Jon uwä bä mopjin-ken topän ude peŋyäneŋ tamiŋkuk. Täŋirän in kadäni keräpi-tagän kaŋpäŋ gäripi nadäŋkuŋ.

^{36*} Tänpäkaŋ Jon uwä näkŋo mebarina täga yäŋahäŋkuko upäŋkaŋ imaka kubätä mebarina kwawakinik pewän ahäk täyak. Nadäkaŋ? Nantä epän man näwetkuk. Epän täk täyat unitä mebarina kwawak ŋode pewän ahäk täkaŋ; Nanatä näwerän äput. ^{37*} Ba Nan naniŋ kireŋkuko u imaka, mebarina yäŋahäŋkuk. Inä unitäŋo meni-ken man nämo nadäk täkaŋ ba mäjoni udegän nämo kak täkaŋ. ^{38*} Inä äma Nantä iniŋ kireŋkuko unitäŋo man mäde ut imik täkaŋ unita mani biŋam bänepjin-ken täga nämo irek. ^{39*} In irit kehäromi kaŋ-ahäna yänpäŋ Anutu täŋo man kudän täwani daniŋpäŋ nadäk bumta täk täkaŋ. Eruk, man kudän täwani unitä näkŋo mebarina yäŋahäk täyak! ^{40*} Upäŋkaŋ in irit mähe mi näkken irit kehäromi yäpmäkta bitnäk täkaŋ.

^{41*} Näk komen äma in udewanitä wäpna yäpmäŋ akukta nämo nadätat. ^{42*} Nämo, intäŋo mebari nadäkinik täyat. Bänepjin Anutu-ken nämo pek täkaŋ. ^{43*} Näk Nan täŋo wäpi terak äburo upäŋkaŋ in näka not nämo täŋ namik täkaŋ. Täŋ, äma kubätä iniken gäripi terak äbäŋirän u not täŋ imiŋpäŋ mani nadäŋ imik täkaŋ. U inide kubä! ^{44*} Injin-tägän kowat yäniŋ oretta gäripi nadäŋkaŋ Anututä nintäŋo irit kuŋat-kuŋatta jide nadäk täyak

* 5:22: Jon 3:17, 5:27; Jon 9:39; Apos 10:42 * 5:23: Plp 2:10-11; 1Jo 2:23 * 5:24: Jon 3:15-18; Jon 8:51; 1Jo 3:14
 * 5:25: Mat 8:22; Efe 2:5-6 * 5:27: Jon 1:4, 5:22 * 5:29: Dan 12:2; Mat 16:27; Jon 6:40; Apos 24:15 * 5:30:
 Jon 5:19, 6:38 * 5:31: Jon 8:13-14 * 5:32: Jon 5:36-37; 1Jo 5:9 * 5:34: Jon 1:19-34; Jon 3:27-30 * 5:36: Jon
 3:2; Jon 10:25,38; Jon 14:11 * 5:37: Mat 3:17; Jon 5:32, 8:18 * 5:38: Jon 6:29 * 5:39: Luk 24:27,44; Apos 13:27;
 2Ti 3:15-17; 1Pi 1:10-11 * 5:43: Mat 24:5 * 5:44: Jon 12:43

yäj nadawätäk kubä nämo täk täkaŋ. Unita jide täŋpäŋ näka not täŋpäŋ nadäkinik api täŋ namineŋ? Täga nämo!

⁴⁵* Upänkaŋ in näka ŋode nämo nadäneŋ; Unitä Nanken täktäknin täŋo mebäri käwep api yänahän nimek yäj nämo nadäneŋ. Ude nämo! Mosestä ini Anutu-ken täktäkjin täŋo mebäri api yänahäwek. In Moses wäpi terak kunum gänaŋ api ärone yäj nadäk täkaŋ upänkaŋ nämo! ⁴⁶* Nadäkaŋ? Mosestä man kudän täŋkuko u näka kudän täŋkuk. Unita inä unitäŋo man nadawä bureni täŋpäŋ yäwänäku näka udegän nadawä bureni täkäneŋ. ⁴⁷* Täŋpäkaŋ Moses täŋo man kudänta bitnäc täkaŋ unita näkŋo man jide täŋpäŋ nadäkinik api täneŋ?

6

Jesutä ämawebe 5,000 ketem yepmäŋ towiŋkuk

Mat 14:13-21; Mak 6:32-44; Luk 9:10-17

¹ Jesutä man ude yäj paotpäŋä Galili gwägu (wäpi kubä Taibirias), u udude käda kuŋkuk. ² Kuŋirän ämawebe mäyaptä Jesu iwarän täŋkuŋ, Jesutä käyäm ikek yäpän tägaŋirä yabänkuŋo unita. ³ Eruk, kadäni uken Jesutä iwaräntäkiye yäj-yäkŋat yäpmäŋ pom kubä terak äro itkuŋ. ⁴* Kadäni uwä Juda täŋo orekirit kadäni wäpi Pasova keräp taŋirän. ⁵ Täŋpäkaŋ pom uterak äro ittänŋän yabänkuk; Ämawebe äbot päke u äbänirä yabänpäŋ Jesutä Filip ŋode iwet yabänkuk; Filip, ämawebe päke ŋo yepmäŋ towikta ketem imapän yepmäŋ towinayän? ⁶ Ini ude api täŋpet yäj nadänkaŋ Filip nadäkiniki kehäromi jide patkuko u yäwän kaŋpäŋ nadäkta iwet yabänkuk.

⁷ Ude iweränä Filiptä ŋode iwetkuk; Äma ŋo yepmäŋ towikta moneŋ taŋipän ketem suwaŋpäŋ yäminero upänkaŋ nämo naŋpä tägawek yäk. ⁸ Ude yäwänä iwaräntäki kubä wäpi Andru, Saimon täŋo monäni unitä yänkuk; ⁹ Ironi kubä gwägu tom täpuri yarä, käräga 5 ude yäpmäŋ kuŋarirän käyat yäk. Ude wanipän ämawebe päke u jide täŋpäŋ yepmäŋ towine? ¹⁰ Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; In ämawebe yäwerä maŋirän täwut yäk. Ude yäweränä ämawebe yäwerä wädan terak maŋirän täŋkuŋ. Äma ekänigän 5,000 ude bumik unitä maŋirän täŋkuŋ, webe ironi penta itkuŋo ukät nämo daniwani. ¹¹ Eruk, Jesutä käräga u yäpmänpäŋ Nani bänep täga man iwetpäŋ ämawebe maŋirän täŋkuŋo unita yäpmäŋ daniŋpäŋ iniken gärip terak yäwäpäŋ yämiŋtän kuŋkuk. Ude täŋpäŋ gwägu tom yäpmänpäŋ udegän yämiŋtän kuŋkuk. ¹² Yämiŋirän nabä tägawäpäŋ Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Näŋpani moräki moräki patpäŋ wanenjo unita butuwut yäk. ¹³ Ude yäweränä käräga 5 naŋkuŋo unitäŋo moräk-moräk butuŋpäŋ yäk 12 daiwä tokŋeŋkuŋ.

¹⁴* Täŋpäkaŋ Jesutä kudän kudupi ude täŋpäŋ kaŋpäŋ ämawebetä yänkuŋ; Wära! ŋo profet pähap kome terak ahäkta yäwani ukeŋowä ŋobayän! yäk. ¹⁵* Ude yänpäŋ itgwäjiŋpäŋ Jesu initpäŋ intäjukun äma it yämekta initnayän täŋirä yabän umuntaŋ inigän pom terak äronkuk.

Jesu gwägu terak yeŋtän kuŋkuk

Mat 14:22-27; Mak 6:45-52

¹⁶ Eruk, bipäda ugän Jesu iniken iwaräntäkiyetä Jesu teŋpeŋ Galili gwägu pomi-ken äpmonkuŋ. ¹⁷ Äpmo Jesuta irä wawäpäŋ Kapeneam yotpärare-ken äyänutpeŋ kuna yänkaŋ gäpe terak äronpeŋ kuŋkuŋ. U bipani kuŋkuŋ. ¹⁸ Kuŋirä mänit kehäromi piänirän gwägu taŋi tokätük. ¹⁹ Ude täŋirän ehutpäŋ gwägu bämopi-ken kuŋirä Jesu gwägu terak yeŋtän äbuk. Yeŋtän äbamaŋ iwaräntäkiyetä itkuŋ-ken äbänirän kaŋpäŋ umun pähap täŋkuŋ. ²⁰ Ude täŋirä gera täŋpäŋ yäwetkuk; ŋo näkŋa äretat. Umuntänenjo! ²¹ Ude yäwän nadänpäŋä bänep pidäm terak Jesu täŋkentänpäŋ gäpe terak teŋirä kome kukta nadänkuŋ-ken uken pengän ahänkuŋ.

* 5:45: Lo 31:26-27 * 5:46: Lo 18:15; Apos 3:22 * 5:47: Luk 16:31 * 6:4: Jon 2:13 * 6:14: Lo 18:15; Jon 5:46 * 6:15: Jon 18:36; Mat 14:23

Ämatä Jesu yäjärok man iwetkuḡ

²² Tärpäkaḡ ämawebe päke u gwägu udude parä yäñeḡkuk. Parä yäjewänä ḡode yäjkuḡ; Gäpe kubä-tägän irirän kaḡkumäjopäj Jesu u iwaräntäkiye-kät nämo kuḡjirän kaḡkumäj yäk. Iwaräntäkiye inigän kuḡkuḡ yäj nadäjkuḡ. Ude nadäjpäḡ Taibirias komeken nanik täḡo gäpe ätu Ekänitä yepmäj towiḡkuk-ken irirä yabäjkuḡ. ²³⁻²⁴ * Tärpäkaḡ kome uken Jesu inita ba iwaräntäkiyeta wäyäkḡewä wawäpäḡ gäpe uterak äronpäḡ Kapeneam komeken wäyäkḡeḡtäj kuḡkuḡ.

Jesu ini uwä ketem bureni

²⁵ Wäyäkḡeḡtäj kuḡtängän kaḡ-ahäjpäḡjä iwet yabäjkuḡ; Yäwoḡärewani äma, gäk jidegän äbän? ²⁶ * Yäwäwä ḡode yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; Näk kudän kudupi täḡpewa ahäjirän kak täkaḡ unita nämo! Ketem tepmäj towiḡjira naḡ tokḡek täḡkuḡo unita näka wäyäkḡekaḡ. ²⁷ * Inä epän bureni täk täkot. Kome täḡo ketem, paot-paori nitek unita nämo yäyat. Nämo, irit kehäromi täḡo ketem paot-paori nitek nämo, unita piäni täk täkot. Ketem uwä Äma Bureni-iniktä täga tamek, Anutu Nantä wäpi biḡam imiḡkuko unita yäk.

²⁸ Ude yäweränä kowata ḡode iwetkuḡ; Nin jide täḡpäḡ imaka Anututä gäripi nadäk täyak u täne? ²⁹ * Ude iweräwä Jesutä ḡode yäwetkuk; Anututä epän intä täkta nadäk täyak u ḡode; Iwerän äpuko unita nadäkinik täḡ imineḡ. Anutu täḡo gärip ude yäk. ³⁰ * Ude yäwänä kowata ḡode iwetkuḡ; Kudän kudupi jidewani kubä täḡiri gabäjpäḡ nadäkinik täḡ gamine? Imatäken kubä täḡiri gabäjpäḡ-nadänayäj? ³¹ * Nadätan? Äbekniye oraniyetä kome jopi-ken kuḡjarirä Anututä ini ketem kubä wäpi mana yepmäj towiḡkuk yäk. Unita Anutu täḡo man ḡode kudän täwani; Anututä ketem kunum gänäḡ nanik yepmäj towiḡkuk. Eruk, kudän kudupi kubä udewani täḡiri kaḡpäḡ nadänayäj?

³² Ude yäwäwä Jesutä kowata ḡode yäwetkuk; Näk man bureni täwera nadäwut; Kunum gänäḡ nanik ketem uwä Mosestä nämo pewän ahäj tamiḡkuḡ. Nämoinik, Nantä kunum gänäḡ nanik ketem bureni tamik täyak. ³³ Ketem bureni uwä äma kubä yäk. Kunum gänäḡ naniktä äpäḡpäḡ komen ämawebeta irit kodaki pewän ahäj yämik täyak unitä Anutu-ken nanik ketem bureni täyak yäk. ³⁴ * Yäwänä iwetkuḡ; Ekäni, gäk ketem yäyan u kadäni kadäni nimik täyi! yäj iwetkuḡ.

³⁵ * Ude yäwäwä yäwetkuk; Irit kehäromi täḡo ketem näkḡa ḡo. Äma näkken äbäk täkaḡ uwä nakta wari nämo api yeneḡ. Ba äma nadäj namikinik täk täkaḡ uwä umeta äneḡi nämo api yeneḡ. ³⁶ * Näk man täweraro ukeḡo; Nähä nabäk täkaḡ upäjkaḡ nadäj namikinik nämo täk täkaḡ. ³⁷ * Täḡ, Nantä ämawebe näka biḡam yäpmäj daniḡpäḡ namik täyak u kuduḡtagän näkken api ämneḡ. Äbäjirä nämoinik api yäwat kirewet. ³⁸ * Kunum gänäḡ naniktä äpuro u näkḡaken gärip iwatta nämo äput. Nämoinik, Nan täḡo gäripgän iwatta äput. ³⁹ * Täḡkaḡ unitäḡo gärip uwä ḡode; Ämawebe Nantä namik täyak u kubätä paorek yäjpäḡ-yabäj yäwat epän täḡtängän kadäni pähapken kumbani-ken nanikpäḡ yäpmäj päḡaku api yepmaḡpet. ⁴⁰ * Unita äma Anutu täḡo Nanaki u tumberḡ kuḡkaḡ nadäj imikinik täkaḡ uwä irit kehäromita biḡam api täneḡ. Äma udewani uwä kadäni pähapken täḡpewa api kodak täneḡ. Nana täḡo nadäk u ude yäj yäwetkuk.

Jesu u irit kehäromi täḡo ketem

⁴¹ Yäjirän nadäjpäḡ Jesu u kunum gänäḡ nanik ketem u näk yäj yäjkuḡo unita Juda äma ekäni ätutä man yäjburu-buru yäjkuḡ. ⁴² * Man yäjburu-buru yäjpäḡ yäjkuḡ; Jesu u äma jopi kubä yäk. U Maria Josep täḡo nanaki. U ninä yabäjpäḡ-nadäk takamäj. Upäj imata näk kunum gänäḡ naniktä äput yäj yäk täyak?

* 6:23-24: Jon 6:11 * 6:26: Jon 6:11-12 * 6:27: Jon 4:14; Jon 6:48-58 * 6:29: 1Jo 3:23 * 6:30: Mat 16:1; Jon 2:18 * 6:31: Kis 16:14-15; Nam 11:7-9; Sam 78:24 * 6:34: Jon 4:15 * 6:35: Jon 4:14; Jon 6:48-58 * 6:36: Jon 20:29 * 6:37: Jon 17:6-8; Mat 11:28 * 6:38: Mat 26:39; Jon 4:34 * 6:39: Jon 10:28-29; Jon 17:12 * 6:40: Jon 11:24 * 6:42: Mat 13:55

⁴³ Ude yäjirä nadänpäj Jesutä yäwetkuk; In unita nadäwäwak täneŋo. ⁴⁴ * Äma kubä ini-tägän näkken ämnaŋi nämo. Nan naniŋ kirenpewän äpuro unitägän wädänpewän näkken äbäkäbäk kädet u itak. Äma udewani u kadäni pähapken tänpewa api kodak täneŋ. ⁴⁵ * Tänpäkaŋ profet bianitä ŋode kudän täwani pätak; Anututä ini ämawebe kudup yäwetpäj yäwoŋärek api tänpök. Unita Nantä iwetpäj iwoŋärenjirän nadäweko unitä näkken äbek. ⁴⁶ * Tänpäkaŋ äma kubätä Nan u nämo kaŋkuk. Anutu-ken naniktä äpani u kubä-tägän kaŋkuk. ⁴⁷ * Unita näk bureni-inik täwera nadäwut; Äma näka nadäkinik täŋ namik täkaŋ unitä irit kehäromita biŋam api täneŋ. ⁴⁸ * Tänpäj irit täŋo ketem u näkŋa ŋo. ⁴⁹ Bureni, bian äbekjiye orajiye u kome jopi-ken mana naŋkuŋo upäŋkaŋ kumäj tänpä kuŋkuŋ. ⁵⁰ Täŋ, kunum gänaŋ ketem äpuko u iŋamjin-ken itak ŋo. Äma kubätä ketem u naŋpäjä nämo api kumbek. ⁵¹ Irit kehäromi täŋo ketem kunum gänaŋ naniktä äpani u näkŋa! Unita äma kubätä ketem ŋo naŋpäjä nämo kumäŋkaŋ pen api it yäpmäj ärowek. Tänpäkaŋ ketem uwä tohatna. Komen ämawebetä irit kehäromi yäpneŋta u api taniŋ kirewet yäk. ⁵² Ude yäjirän nadänpäj Juda äma ekäni ekäni ini-tägän man wärät-wärät tänpäj yäŋkuŋ; U jide tänpäj tohari nimän näne?

⁵³ Ude yäwäwä Jesutä ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwera nadäwut; In Äma Bureni-inik täŋo tohari nägäri nämo nänayäj täŋo uwä irit kehäromita biŋam nämo api täneŋ. ⁵⁴ Täŋ, äma tohatna nägätna nak täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam tänpäj paot-paori nämo api it yäpmäj äroneŋ. Tänpäkaŋ kadäni pähapken äma udewaniwä näkä tänpewa api kodak täneŋ. ⁵⁵ U imata, tohatnatä ketem bureni-inik täyak unita. Ba nägätna udegän ume bureni-inik täyak. ⁵⁶ Äma näkŋo tohatna nägätna nak täkaŋ uwä näkkät kowat kwasikorän täk täkamäj. ⁵⁷ * Tänpäkaŋ Irit täŋo mähemi Nantä naniŋ kirenpewän äpuro unita Nanta biŋam it täyat yäk. Näk imaka, irit mähemi unita äma näk nak täkaŋ uwä irit kehäromita biŋam api täneŋ. ⁵⁸ Ketem bureni kunum gänaŋ nanik äpuko uwä ubayäj. Ketem wäpi mana äbekniye oraniyetä naŋkuŋo udewani nämo. Äbekniye oraniye uwä ketem u naŋkuŋo upäŋkaŋ kumäj tänpä kuŋkuŋ. Täŋ, äma ketem ŋo nak täkaŋ uwä tärek-täreki nämo api it yäpmäj äroneŋ.

⁵⁹ Jesutä man ŋo Kapeneam yotpärare-ken käbeyä eŋi gänaŋ yäwetpäj yäwoŋärek täŋkuk.

Äma mäyaptä Jesu kaŋumuntaŋ kuŋkuŋ

⁶⁰ Man ude yäjirän äma Jesu iwaräntäk täŋkuŋo ukät nanik mäyaptä nadänpäj yäŋkuŋ; Wära, man ŋo nadäna siwoŋi nämo täyak. Man udewani netätä nadäwän bureni tänpök? ⁶¹ Yäŋgaŋa gaŋa yäŋkuŋo u Jesutä yabänpäj-nadänpäj ŋode yäwetkuk; Man ŋo nadäjirä waki täyak? ⁶² * E täŋ, Äma Bureni-inik u bian irani-ken äneŋi äroŋirän kaŋpäjä jide api nadäneŋ? ⁶³ * In ŋode nämo käwep nadäkaŋ; Kome guptä irit kodaki täga pewä ahänaŋi nämo. Nämo, irit kodaki pewä ahäk-ahäk uwä Kudupi Munapik täŋo epän. Näkä man täwetat ŋowä Kudupi Munapik täŋo irit kodaki nitek unita äma kubätä man u nadäkinik tänpayäj täko uwä irit kodaki u nitek api kuŋarek yäk. ⁶⁴ * Upäŋkaŋ inken nanik ätutäwä man täwetat ŋo nadäjirä bureni nämo täyak. (Jesu u äma netä unitä näka api bitnäneŋ yäj uku intäjukun yabänpäj-nadäŋkuk. Udegän, äma netätä iwan keriken api nepmaŋpek yäj uku kaŋpäj nadäŋkuk.) ⁶⁵ * Ude yänpäj yäŋkuk; Mebäri unita yänpäj ŋode täwetkut; Äma kubä Nantä bänepi nämo tänpidäm taŋ imiŋjirän äma u näkken täga ämnaŋi nämo.

⁶⁶ Man yäwa ude täreŋjirän kadäni ugän ämawebe iwarän täŋkuŋo u ätutä gaŋa taŋpäj teŋpeŋ kuŋkuŋ. ⁶⁷ Teŋpeŋ kuŋjirä Jesutä iwaräntäkiye 12 u ŋode yäwetkuk; In imaka, nepmaŋpeŋ kunayäj käwep nadäkaŋ? ⁶⁸ Ude yäwänä Saimon-Pita unitä kowata ŋode iwetkuk; Ekäni! Gäk gepmaŋpeŋ netäken kune? Gäk kubä-tägän irit kehäromi täŋo

* 6:44: Jon 6:65 * 6:45: Ais 54:13 * 6:46: Jon 1:18 * 6:47: Jon 3:15-16 * 6:48: Jon 6:31,58 * 6:57: Jon 15:4-5; 1Jo 3:24 * 6:62: Jon 3:13; Apos 1:9-11 * 6:63: 2Ko 3:6 * 6:64: Jon 13:11 * 6:65: Jon 6:44

man yäpmanj kuŋat täyan yäk. ^{69*} Täjiri nin nadänj gamikinik täjnpänj ɲode nadäkamanj; Anutu täjjo Kudupi Äma uwä gäk ubayänj.

⁷⁰ Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Näk in 12 näkɲata biŋam yäpmanj daniŋkut. Upänkaŋ inken nanik kubätä satan äworetak yäk. ⁷¹ Man uwä Saimon Kariot komeken nanik unitäjo nanaki wäpi Judas unita yännpänj yänjkuk. Judas uwä iwaräntäkiye 12 ukät nanik kubä upänkaŋ mädenä, Jesuta mäde ut imiŋkuk.

7

Orekirit kadäni kubäken Jesu Jerusalem kuŋkuk

^{1*} Ätu itpäŋ Jesu Galili kome käda kuŋatkuko upänkaŋ Judia kome käda kuŋatta bitnänjkuk. U imata, Juda äma ekänitä utpewä kumäkta itsämbuŋ. ^{2*} Täjnpäkaŋ orekirit kubä wäpi Yottaba täjjo Ärawa Täktäk kadäni keräp taŋkuk. ³ Täjirän noriyetä Jesu man ɲode iwetkuŋ; Gäk kome ɲo peŋpeŋ Judia komeken kuŋkaŋ kudän kudupi täjiri gäwaräntäkayetä kaŋ gabännpänj-nadäwut. ⁴ Nadätan, äma kubätä mebärina kwawak ahäwän yännpänj epän käbop täga nämo täjpek. Kudän kudupi bureni täk täyan u täjnpäwä ämawebe äbot pähap iŋamiken kwawak täjiri kaŋ gabännpänj-nadäwut yän iwetkuŋ. ^{5*} (Butewaki, nägät moräkiyetä Jesuta nadäkinik nämo täj imiŋkuŋo unita man ɲo iwetkuŋ.)

^{6*} Noriyetä ude iweräwä Jesutä kowata ɲode yäwetkuk; Ude nämo! In täjjo kudän uwä mebäri nitek nämo unita kadäni kadäni tägagän täk täkaŋ. Upänkaŋ näkɲo kadäni nämo ahätäk. ^{7*} Komen ämawebetä inta iwan täga nämo täj tamineŋ. Upänkaŋ nähä komen äma täjjo irit kuŋat-kuŋari waki u yänjahännpänj kwawak pek täyat unita iwan täj namik täkaŋ. ⁸ Unita in ärawa unita kut. Kadänina nämo keräp täyak unita apiŋo nämo kwayänj yäk. ⁹⁻¹⁰ Ude yännpänj Galili kome ini ugän irirän noriyetä kuŋkuŋ. Eruk ätu itpäŋ Jesu mäden ämawebe yabaŋ paotpäŋ inigän uruŋ kadagän kuŋkuk. ^{11*} Täjnpäkaŋ ärawa bägup-ken Juda äma ekäni ekänitä Jesuta Äma u de yänj yänkaŋ yän-wäyäkɲeŋtäŋ kuŋatkuŋ.

¹² Ude täjirä ämawebe jopi päke unitä näwetgäwet täjirä ätutäwä ɲode yänkuŋ; Äma uwä täga yäk. Yänjirä ätutäwä yänkuŋ; Nämo, ämawebe jop manman yän-yäkɲat täyak yäk. ^{13*} Man ude yänkuŋo upänkaŋ Juda äma ekäni ekänita umuntannpänj kwawak nämo yänjahänjkuk.

Jesutä ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärek täjnkuk

¹⁴ Täjnpäkaŋ orekirit u kadäni bämopi-ken Jesutä kudupi eŋi gänaŋ äronnpänj yäwetpäŋ yäwoŋärek täjnkuk. ^{15*} Ude täjirän Juda äma ekäni ekänitä nadännpänj jäkjak yämännpänj yänkuŋ; Äma ɲowä nintäjo nadäk-nadäk eŋiken nämo ärowani upänkaŋ nadäk-nadäk ärowani ɲo de yäpuk? ^{16*} Ude yänjirä Jesutä ɲode yäwetkuk; Näk man mebäri täwetpäŋ täwoŋärek täyat uwä näkɲaken nämo. Anutu, naniŋ kireŋkuko uken nanik. ¹⁷ Äma kubätä Anutu täjjo gärip iwatta bänep peweko uwä man yäk täyat u Anutu ba näkɲaken manpäŋ yäk täyat yän yäpmanj daniŋnpänj nadäwek. ^{18*} In nadäkaŋ? Äma kubätä inita nadännpänj man yäweko uwä gup yäpmanj ärokärok kädet iwarek. Täj, äma kubätä epän mähem i täjjo wäpi yäpmanj akukta nadännpänj man yäweko uwä man bureni yäwek. U jopman kubä nämo yäwek. ^{19*} Mosestä бага man bian tamiŋkuko upänkaŋ inkät nanik kubätä man u nämo buramik täkaŋ. In imata näk nutta yäk täkaŋ?

^{20*} Ude yänjirän ämawebe päke unitä yänkuŋ; Netä gurayänj yäk täyak? Gäk mäjo wäratä bänepka peŋ awähutak yäk. ^{21*} Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk kudän kudupi

* 6:69: Mat 14:33, 16:16; Mak 1:24; Jon 1:49 * 7:1: Jon 5:18 * 7:2: Wkp 23:34 * 7:5: Mat 13:55; Apos 1:14
 * 7:6: Jon 2:4 * 7:7: Jon 15:18 * 7:11: Jon 11:56 * 7:13: Jon 9:22, 12:42; Jon 19:38, 20:19 * 7:15: Mat 13:54; Luk 2:47 * 7:16: Jon 12:49, 14:10 * 7:18: Jon 5:44, 8:50 * 7:19: Apos 7:53; Rom 2:21-24 * 7:20: Jon 8:48,52; Jon 10:20 * 7:21: Jon 5:16

kubägän Sabat kadäni-ken tänkuro unita nadawätäk pähap täkañ. ²²* Unita ñode täwera nadawut; Moses ba Moses täño oraniyetä nanakjiye gupi moräk madäneñta yäñtäreñ taminkuk. Eruk nanak paki kubä täño gupi moräki madäk-madäk kadäni Sabat ahäñirän бага irepmitne yäñpäñ nämo madäk täkañ ba? ²³* Nämo! In Sabat kadänita nadawätäk nämo täñpäñ gupi madäk täk täkañ uwä! Bureni, in Moses täño man buramiñpäñ Sabat kadäni-ken nanak paki täño gupi moräk täga madäñ yämik täkañ. Täñpäkañ näk äma kubä täño gupi kuduptagän yäpa tägañirä imata nebek täkañ? ²⁴* Jop dapun-tägän kak täkañ unita jop manman kubä nämo näwetneñ. Nadawä tärewäpäñ man bureniğän näwetneñ.

Jesu u Anutu-ken naniktä äpuk

²⁵* Täñpäkañ Jerusalem ämawebe ätutä yäñkuñ; Jide? Äma ekäni ekänitä äma utpewä kumäkta yäk täkañ uwä ño ba? ²⁶Ño kawut! U man kwawakgän yäñhäñtäñ kuñatak ño yäk. Yäñhäñtäñ kuñarirän imata nämo iniñ bitnäkañ? Nintäño äma ekäni ekänitä U Kristo yäñ bureni käwep nadäkañ. ²⁷* Upäñkañ ninä ñode nadäkamäñ, äma ño Kristo nämo yäk. Yotpärare u nanik yäñ nadäkamäñ. Täñ, Kristo burenitä äbäñirän yotpärare uken naniktä äbätäk yäñ nämo api nadäne yäk.

²⁸⁻²⁹* Täñpäkañ Jesu kudupi eñi gänañ itkañ ämawebe päke u manbiñam yäwetpäñ yäwoñärek täñpäñ man kubä gera terak ñode yäñkuk; Bureni, in näka nadäkañ. Ba uken naniktä äbuk yäñ nadäkañ. Upäñkañ ñode täwera nadawut; Näk näkñaken gärip terak nämo äbät. Anutu Nan, imaka bureniğän täñpani, unitä naniñ kireñpewän äput. In Nan uwä nämo nadäkañ. Täñ, nähä ukät ittängän naniñ kireñpewän äpuro unita näk u nadätat yäk.

³⁰* Jesutä man ude yäñirän ämawebe ätutä inñitpäñ manken tenayäñ täñkuñ. Täñpäkañ kadänini nämo keräp täñkuko unita täñpä wawäpäñ peñkuñ. ³¹* Täñ, ämawebe jopi mäyaptä Jesuta nadäñ imikinik täñpäñ ñode yäñkuñ; Kristo äbäktä iwoyäwani unitä äbäñpäñä kudän kudupi äma ñonitä täk täyak u irepmitpäñ täga api täñpek ba? Nämo!

Juda ämatä Jesu inñitnayäñ täñkuñ

³² Ämawebetä man ude yäñirä Parisi äma ätutä nadäñkuñ. Nadäñpäñ bämop äma intäjukun täñpani ätukät yäñpäñ-nadäk täñpäñ Jesu inñitta komi äma peñ yäwet-pewä kuñkuñ. ³³* Täñpäkañ Jesutä ämawebe päke u yäwetkuk; Kadäni keräpigän inkät itkañ äneñi äyänutpeñ äma naniñ kireñpewän äbutken api kwet. ³⁴* Täñira in näka bumta wäyäkñenayäñ täño upäñkañ nämo api nabäñ ahäneñ. Ba kome näkä päñku irayäñ tätken u in täga nämo api kuneñ.

³⁵ Ude yäweränä, Juda äma ekäni ekäni ini-tägän näwetgäwet täñpäñ yäñkuñ; Äma ño de kuñirän unita api wäyäkñena waney? Juda äma notniye ätu Grik kome itkañ-ken u käwep api kweko unita yäyak. Uken kuñpäñ ämawebe u nanik käwep yäwetpäñ yäwoñärek api täñpek yäk. ³⁶ Wära! Mebäri jideta man ñodewä yäk täyak; In näka wäyäkñenayäñ täño upäñkañ nämo api nabäñ ahäneñ. In kome näkä päñku irayäñ tätken u täga nämo api kuneñ yäk.

Kudupi Munapik u ume dapuri udewani

³⁷* Täñpäkañ Juda täño orekirit kadäni u irä tärenayäñ käbeyä pähap täñirä Jesutä ämawebe bämopi-ken akuñpäñ man kubä gera terak ñode yäwetkuk; Äma kubätä umeta iwäwä näkken äbäñkañ kañ nañpäñ! ³⁸* Anutu täño mantä yäyak ude; Äma näk nadäñ namikinik täk täkañ uwä irit kodaki täño ume bänepi-ken nanik ume dapuri abäkabäk

* 7:22: Wkp 12:3; Stt 17:9-13 * 7:23: Jon 5:8-10,16 * 7:24: Wkp 19:15; Ais 11:3-4; Jon 8:15 * 7:25: Jon 5:18
 * 7:27: Jon 7:41, 9:29 * 7:28-29: Mat 11:27; Jon 8:55 * 7:30: Jon 7:44, 8:20; Jon 13:1 * 7:31: Jon 2:23, 8:30;
 Jon 10:42, 11:45; Jon 12:11,42 * 7:33: Jon 13:33 * 7:34: Jon 8:21, 13:36; Jon 17:24 * 7:37: Wkp 23:36; Ais 55:1;
 Jon 4:10,14 * 7:38: Ais 58:11; Sek 14:8

täk täkaŋ ude api äbän irek. ³⁹* Jesutä man ude yänjkuko uwä Kudupi Munapikta yänjkuk. Kudupi Munapik u ämawebe Jesuta nadän imikinik täŋpani unitä yäpmäkta yäwani upänkaŋ kadäni uken Jesu kunum gänaŋ nämo äronjkuko unita Kudupi Munapik nämo äpuk.

⁴⁰* Jesutä man yäk täŋjkuko u ämawebe ätutä nadänpän yänkuŋ; Bureni-inik, äma ŋo Profet ahäkta yäwani ubayän yäk. ⁴¹* Yänjirä ätutäwä yänkuŋ; Nämo, uwä Kristo bureni yäk. Täŋpäkaŋ ätutäwä yänkuŋ; ŋo Kristo nämo. Kristo u Galili komeken nämo api ahäwek. ⁴²* Anutu täŋo man kudäntä ŋode yäyak; Kristo u Betlehem yotpärare-ken Devittä äbotken ahäkta yäwani yäk. ⁴³* Äma päke unitä man wärät-wärät ude täŋpän duŋ-weŋkuŋ. ⁴⁴* Täŋ, ätutäwä Jesu iŋitpän komi enjiken tenayän nadänkuŋo upänkaŋ äma kubätä Jesu nämo iŋitkuk.

Juda äma ekänitä Jesuta nadäkinik nämo täŋkuŋ

⁴⁵* Täŋpäkaŋ komi äma Jesu iŋitnayän Jesuken kuŋkuŋo uwä äneŋi äyänutpeŋ bämop äma intäjukun täŋpani ätukät Parisi ämaken penta kuŋkuŋ. Kuŋjirä yäwetkuŋ; In imata Jesu nämo iŋitpän yäpmän äbäkaŋ? ⁴⁶* Ude yäwäwä komi ämatä kowata ŋode yäwetkuŋ; Jesutä man yäk täyak u inipärik kubä. Bian äma kubätä man ude nämo yäk täŋpani yäk. ⁴⁷* Ude yäwäwä Parisi ämatä yäwetkuŋ; Wa! In imaka, Jesutä bänepjin yän-täkŋat täyak? ⁴⁸* Unita in jide nadäkaŋ? Parisi äma ba intäjukun äma ninkät nanik netä kubätä äma unita gäripi nadätäk? Nämoinik! ⁴⁹* Upänkaŋ ämawebe äbot päke ŋonitä бага man nämo nadänpän Anutu iŋamiken waŋ moreŋkaŋ geŋita biŋam täkaŋ yäk.

⁵⁰* Ude yänjirä Parisi äma noripaki kubä wäpi Nikodemus, bian Jesu-kät yänpän-nadäk täŋkumäno unitä yäwetkuk; ⁵¹* E, nintäŋo бага man terak jide pätak? Äma kubä waki ude täyak yän nämo nadänkaŋ manken jop täga tene? Nämoinik! Imaka täŋpeko unitäŋo mebarini yänahäwän kaŋpän nadänpän uyaku manken täga tene yäk. ⁵²* Ude yäwän nadänpän noriyetä sära ŋode iwetkuŋ; Gäk imaka, Galili komeken nanik ba? Anutu täŋo man ket daniŋpän nadänkaŋ ŋode nadäwen; Galili komeken profet kubä ahänaŋi nämo yäk. ⁵³* Ude yänpän-nadänkaŋ enjini-ken kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.

8

Webe waki täŋpani kubä Jesuken yäpmän kuŋkuŋ

¹* Eruk Jesutä Olip pomken äronpän u patkuk. ²* Patkuko yänjirän tamimaŋ-inik u naniktä äpämaŋ kudupi yotken äronjirän ämawebe bumta it gwäjiŋkuŋ. Itgwäjiŋjirä Jesutä maŋitpän manbiŋam yäwetpän yäwoŋärek täŋkuk. ³* Täŋjirän Baga man yäwoŋärewani ämakät Parisi ämatä webe äpi nitek kubä kubokäret täŋjirän kaŋ-ahänkuŋo u yäpmän Jesuken kuŋpän ämawebe bämopi-ken pimiŋ iwatkuŋ. ⁴* Täŋpän Jesu iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, webe ŋonitä äma kubäkät kubokäret täŋjirän kaŋ-ahänkumän. ⁵* Moses täŋo бага mantä webe ŋodewanita mobätä kumän-kumän däpmäkta yäwani yäk. Unita gäkä jide yäwayän? ⁶* Jop Jesu iwet yabänjirä Jesutä man goret ba jide kubä yäwän kaŋpän buŋep-ken kaŋ pena yänpän Jesu iwet yabäk täŋkuŋ.

Yäwäwä Jesu gwäjiŋ äpmonpän kome terak keritä kudän täŋkuk. ⁷* Ude täŋjirän iwet yabäk pen täŋ irirä Jesu doranpän yabänpän ŋode yäwetkuk; Inken nanik kubätä momini nämo täŋpawä unitä jukun mobätä uränkaŋ urut yäk. ⁸* Ude yänpän äneŋi gwäjiŋ äpmonpän kudän täŋkuk. ⁹* Man ude yänjirän nadänpän äma intäjukun ämaniyetä kwä yabänkaŋ yabänjit yabänjit kubäkubä kudup kuŋ moreŋkuŋ. Kuŋ moreŋjirä webe uwä Jesu dubini-ken inigän itkuk. ¹⁰* Irirän Jesutä doranpän kaŋpän iwet yabänkuk; Wanotna,

* 7:39: Jon 16:7, 20:22; Apos 2:4 * 7:40: Jon 6:14 * 7:41: Jon 1:46, 4:29 * 7:42: Sam 89:3-4; Mai 5:2; Mat 2:5-6 * 7:43: Jon 9:16 * 7:44: Jon 7:30 * 7:45: Jon 7:32 * 7:46: Mak 1:22 * 7:48: Jon 12:42 * 7:50: Jon 3:1-2 * 7:51: Lo 1:16 * 7:52: Jon 7:41-42 * 8:1: Luk 21:37 * 8:5: Wkp 20:10; Lo 22:22-24 * 8:6: Mat 22:15 * 8:7: Lo 17:7 * 8:9: Mat 22:22

äma manken gepmanayän tärjo u de? Äma kubätä yäntärek man nämo gäwerak? ¹¹* Yäwänä webe unitä Nämo yän yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk udegän, yäntärek man nämo gäwerayän. Gäk jop päñku itkanä waki änerji nämo täñpen yäk.

Jesutä iniken mebarini yänahänpän yäwetkuk

¹²* Eruk ittängän kadäni kubä Jesutä ämawebe man ñode yäwetkuk; Näk komen ämawebe intärjo topän. Unita äma kubätä näk näwarayän täko uwä bipmäj urani gänäj nämoinik api kuñarek. Uwä irit kehäromi tärjo penyänjek terak api kuñarek yäk. ¹³ Man ude yänirän Parisi ämatä nadänpäñ ñode iwetkuñ; Jop manman yäyan yäk. Eruk ño gäkña-tägän mebarika yänahätan unita nadänitna bureni nämo täyak yäk.

¹⁴* Yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Ude nämo. Näkñata siwoñi yäyat. U imata, näk de naniktä äbut ba de api kwet yän unitärjo mebari nadänkan yäk täyat. Unita näkña mebarina yänahänjira jopi nämo täk täyak. In ñowä näka de naniktä äbuko änerji de api kwek yän nämo nadäk täkan unita täñguñtak täkan. ¹⁵* Inä äma gupigän yäpmäj danik täkan. Täñ, nähä äma nämo yäpmäj danik täyat. ¹⁶* Upänkan näkä äma yäpmäj daniñpäñ yäwänäku bureni yäpmäj danik täyet. Imata, äma yäpmäj danik-danik epän u näkñagän nämo täñpet. Nan naniñ kireñpewän äpuro unitä täñkentän namiñirän bok täde. ¹⁷* In nadäkan? Baga manjin terak ñode pätak; Äma yarätä kubä tärjo mebari yänahänjirän bureni yän nadäwen. ¹⁸* Täñpäñ näk mebarina yänahänjira Nan, naniñ kireñkuko unitä udegän yänkentän namik täyak. U kawut, nek äma yarätä mebarina yänahäk takamak!

¹⁹* Man ude yäweränkan ñode iwet yabänkuñ; Nanka de? Ude yäwäwä yäwetkuk; In näka nämo nadäwä tärewäpäñ nanta udegän nämo nadäwä tärekan. In näka nadäwä tärewäpäñ uyaku Nanta udegän nadäwä tärekäner yäk. ²⁰* Jesu kudupi eri gänäj ämawebe yäwetpäñ yäwoñärek täñkuko ugän Parisi äma man u yäwetkuk. Moneñ irona pek täñpani käwuri u dubini-ken itkan man u yäwetkuk. Täñpäkan kadänini nämo keräp täñkuko unita jide täñpäñ manken tewäm.

Jesutä Juda äma jukuman yäwetkuk

²¹* Täñpäkan Jesutä ämawebe man kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Näk api tepmanpeñ kwet yäk. Tepmanpeñ kuñira näka api wäyäkñener. Täñpäñ wakiwakijin nitek kuñattängän api kumneñ. Täñkan näkä päñku irayän tätken uken in täga nämo api kuneñ yäk. ²²* Ude yäwänä Juda äma ekäni ekänitä yänkuñ; Näkä päñku irayän täyat-ken uken täga nämo api kuneñ yän yäyak u imata yäyak? Ini gupi utpäñ kumäkta yäyak ba jideta yäyak? ²³* Ude yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; In komen äma nämo nadäkan. Inä komen umude käda nanik. Nähä punin unude käda nanik. Inä kome terak nanik. Nähä kome terak nanik nämo. ²⁴ In wakijin nitek kuñatkä kumneñ yän täwerat. Bureni, mebarina näkña itat yän täwet täyat u nadäkinik nämo täneño uwä wakijin pat tamiñirän mät kumneñ. ²⁵ Yäwänä iwet yabänkuñ; E täñ, gäk netä? Yäwäwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Mebarina uku, umunitä täwet yäpmäj äbäro ugän. ²⁶* Näkä in manken tepmanpäñ mebarijin yänahäkta kehäromina nitek. Upänkan mebarijin nämo yänahäwayän. Naniñ kireñkuko u meni-ken nadänkuro ugänpäñ kome terak ño yänahänpäñ täwet täyat. Naniñ kireñkuko unitä man bureni yäk täyak yäk.

²⁷ Täñpäkan Nanita ude yäweränkan nämo nadäwä tärenkuñ. ²⁸* Nämo nadäwä tärenkuño unita Jesutä ñode yäwetkuk; In Äma Bureni-inik yäpmäj aku punin penkan mebarina näkña itat yän api nadäwä tärener. Täñpäkan näkñaken nadäk-nadäkpän imaka kubä nämo täk täyak. Nämo, Nantä näwoñärenkuko man ugänpäñ yäk täyat.

* 8:11: Jon 5:14 * 8:12: Ais 49:6; Jon 1:4-9, 9:5; Jon 12:46 * 8:14: Jon 5:31-32; Jon 7:28, 9:29 * 8:15: Jon 7:24, 12:47 * 8:16: Jon 5:30, 8:29 * 8:17: Lo 17:6, 19:15 * 8:18: 1Jo 5:9 * 8:19: Jon 14:7 * 8:20: Jon 7:30 * 8:21: Jon 7:34,36; Jon 13:33 * 8:22: Jon 7:35 * 8:23: Jon 3:31 * 8:26: Jon 7:28, 12:49 * 8:28: Jon 3:14, 5:19

U imaka, api nadäwä tärenej. ²⁹* Naniñ kireñkuko uwä näkkät itkamäk. Näk kadäni kadäni imaka yäk täyat ba täk täyat unita gäripi nadänpäj näk nämo nepmak täyak yäk. ³⁰* Täñpäkañ Jesutä man ude yäjirän Juda ämawebe mäyaptä nadäñ imikinik täñ imiñkuñ.

Abraham täño nanakiye

³¹ Täñpäj Juda ämawebe Jesuta nadäkinik täñ imiñkuño u ñode yäwetkuk; In näkño man terakgän kuñatnayäj täño uwä näkño näwaräntäknaye bureni-inik api itnej. ³² Ude täñpäj näkño man bureni nadäwä täreñirä man bureni unitä topmäk-topmäkken nanik pit tamiñpäj tepmañpän säkgämän api kuñatnej yäk. ³³* Jesutä ude yäweränä Juda äma ekäni ekäni unitä iwetkuñ; Wära! Nin Abraham täño oraniye unita säkgämän itkamäj yäk. Äma kubä täño topmäk-topmäkken nämoinik it yäpmäj äbäkamäj. Ba äbot kubäta watä epän nämo täñ imiñ yäpmäj äbäkamäj. Upäj imata topmäk-topmäkken nanik pit tamiñpäj tepmañpän säkgämän api itnej yäj niwetan?

³⁴* Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni-inik täwera nadäwut; In kudup waki täño watä kuñat-kuñat äma ude itkañ yäk. Äma momi täk täkañ uwä waki täño watä kuñat-kuñat äma ude täk täkañ. ³⁵ Täñ äma kubä täño watä kuñaranitä ekänini täño äboriye-kät täga nämo kuñarek yäk. Nanaki uyaku nägät moräki unita nani täño äboriye-kät pen it yäpmäj ärowek yäk. ³⁶ Unita Nanaki unitäwä topmäk-topmäkken nanik pit tamiñpäj tepmañpayäj täko uwä säkgämän-inik api kuñatnej. ³⁷* E, nin Abraham täño äboriye itkamäj yäj näwetkañ u nadätat. Täñpäkañ in mannata bitnäk täkañ unita kumäj-kumäj nutnayäj nadäk täkañ. ³⁸ Näk Nantä näwoñärek täñkuko ugänpäj täwet täyat. Upäjkañ inä injinken nanjintä täwoñärek täñkuko upäj täk täkañ yäk.

³⁹* Ude yäwänä iwetkuñ; Nin täño nanin u Abraham! yäk. Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In Abraham täño oraniye yäwänäku ini bumik äworekänäj. ⁴⁰ Näk Anutu-ken nanik man bureni nadäñkuropäñ täwerakañ inä nutnayäj yäk täkañ. Abrahamtä imaka udewani kubä nämo täñkuk. ⁴¹* Unita bureni ñode täwera nadäwut; Inä kädet injinken nanjintä iwatkuko udegän iwat täkañ yäk. Jesutä ude yäwänä Juda äma unitä iwetkuñ; Wa! Ninä kubokäret täñpäj bäyawani nämo! Nanin Anutu kubägän yäk.

Satan täño nanakiye

⁴²* Yäwäwä Jesutä ñode yäwetkuk; Nanjin Anutu yäwänäku näka not täñ namikänej. Näk Anutu-ken naniktä äput, näkñaken nadäk-nadäkna terak nämo äput. Anututä naniñ kireñpewän äput. ⁴³* Mebäri imata näkño mantä bänepjin-ken nämo yäput täyak? U ñodeta; Näk man yäjira in jukujin peñpäj täga nämo nadäk täkañ unita. ⁴⁴ In-täño nanjin Satan. Unitäño kädet iwatta gäripi nadäk täkañ. U bian äma däpmäk-däpmäk täk täñkuko unitä pen täñ yäpmäj äbäk täyak. Uwä man bureni mäde ut imiñkuko unita bänepi-ken man bureni kubä nämoinik pat täyak. Uwä jop manman täño mähemi-inik unita äma jop yäkñatta gäripi pähap nadäk täyak.

⁴⁵ Upäjkañ nähä man bureni-inik täwet täyat unita manna bitnäk täkañ. ⁴⁶* Jide? Inken nanik kubätä näkño momi täga kañ-ahäwek? Nämoinik. Täñpäkañ näk man bureni täwerira imata näkño man nadäwä bureni nämo täk täkañ? ⁴⁷* In nadäkañ? Äma ba webe Anututa biñam kuñat täkañ uwä Anutu täño man nadänpäj buramik täkañ. Täñpäkañ inä Anututa biñam nämo täkañ unita mani bitnäk täkañ.

Jesu ini ba Abrahamta yäjñkuk

* 8:29: Jon 8:16, 16:32 * 8:30: Jon 7:31 * 8:33: Mat 3:9 * 8:34: Rom 6:16,20; 2Pi 2:19 * 8:37: Jon 5:18
 * 8:39: Mat 3:9 * 8:41: Lo 32:6; Ais 63:16, 64:8 * 8:42: 1Jo 5:1; Jon 16:28 * 8:43: Rom 8:7; 1Jo 3:8 * 8:46:
 2Ko 5:21; 1Pi 2:22; 1Jo 3:5 * 8:47: Jon 18:37; 1Jo 4:6

⁴⁸* Ude yāwān nadānpān Juda āmatā koki bumta wawāpān Jesu iwetkuḡ; Gāk Samaria āma! Mājo wakitā kotawānkaḡ ba yāyan! yāk. ⁴⁹ Ude yāwāwā Jesutā ḡode yāwetkuk; Nāk mājotā nāmo kotatak. Nāk Nan oraḡ imik tāyat upānkaḡ inā nāk nabān āwarākuk tāk tākaḡ. ⁵⁰* Nāk wāpna biḡamta nadāwātāk tānpān nāmo tāwet tāyat. Wāpna biḡam yāḡahāk-ahāk u Āma kubā tāḡo epān. Āma unitā āma māde ut namik tākaḡ uwā api yāpmān daniwek. ⁵¹* Nāk bureni-inik tāwera nadāwut; Āma nākḡo man buramiḡpān yāpmān kuḡat tākaḡ uwā paot-inik nāmo api tāneḡ. Nāmoinik!

⁵² Ude yāwānā Juda āmatā ḡode iwetkuḡ; Man ude yāḡiri bureni ḡode nadākamān; Gāk mājotā magātak! yāk. Abraham uwā kumbuk, ba profet biani udegān kumān moreḡkuḡ. Upānkaḡ gāk ḡode yāyan; Āma nākḡo man yāpmān kuḡat tākaḡ unitā paot-inik nāmo api tāḡpek yāḡ yāyan! ⁵³* Jide? Gāk oranin pāhap Abraham u irepmitpān yāyan? U kumbuk, ba profet biani u imaka udegān kumbuḡ. Upānkaḡ gāk jidewani unitā āma u yārepmitpān wāpka yāpmān āroḡpān yāyan? ⁵⁴ Ude yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Nākḡa-tāḡān wāpna yāpmān āroḡjira nāmo tāḡawek. Nāmo, Nan, nintāḡo Anutunin yāḡ iwet tākaḡ unitā oraḡ namik tāyak. ⁵⁵* Anutunin yāḡ iwet tākaḡ upān mebārini nāmoinik nadākaḡ. Tāḡ, nākḡawā nadāwa tārekaḡ. Nāmo nadāwa tārekaḡ yāḡā, imata yāwet? Jop man ude yāḡpān ingān āworewet. Ude nāmo! Nāk Nanta nadāwa tārewāpān mani biḡam yāpmān kuḡat tāyat. ⁵⁶ Oraḡin Abraham uwā nākḡo ābākābāk kadāni u api kāwet yāḡkaḡ oretoret terak kuḡatāḡḡān kaḡpān wisikinikna! yāḡ yāḡkuk.

⁵⁷ Ude yāwānā Juda āma ekāni ekānitā yāḡkuḡ; Wāra! Gāk obaḡ 50 ude nāmo tāreḡkukopān Abraham kaḡkun? ⁵⁸* Yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Nāk bureni-inik tāwera nadāwut; Abraham nāmo ahāwani-ken itkuro unitā itat yāk. ⁵⁹* Ude yāwānā mobā yāpmānpān utnayāḡ tāḡirā Jesu uwā āma itkuḡo u ḡānaḡ paotpeḡ kuḡkuk.

9

Jesutā dapuri tumbani kubā yāpān tāḡaḡkuḡ

¹ Kādet miḡin kuḡtāḡḡān Jesutā āma kubā miḡi koki ḡānaḡ dapuri tumbanitā ahāwani u kaḡ-ahāḡkuk. ²* Kaḡ-ahāḡpān Jesu iwarāntākiyetā iwet yabāḡkuḡ; Yāwoḡārewani āma, netā tāḡo momita āma u dapuri tumbani ahāḡkuk? Iniken ba miḡi nani tāḡo? ³* Yāwāwā Jesutā yāwetkuk; Ude nāmo. Iniken ba miḡi nani tāḡo momita nāmo. Anututā epān kehāromi āma ḡo terak kwawak ahāwekta Anututā inide teḡkuk. ⁴⁻⁵* * Nadākaḡ? Nāk kome terak irayāḡ tāyat udegān komen āmawebe tāḡo topān ude api iret. Tāḡpākaḡ Nan, naniḡ kireḡkuko unitāḡo epān kepma irayāḡ tāyat-ken ugān tāk tākāna. Bipmān urani kadāni kerāp tāyak. Kadāni uken epān tāḡa nāmo api tāne yāk.

⁶* Jesutā ude yāḡpān kome terak iwit utpān awāhutpewān okā tāḡkuk. Okā tāḡpānkaḡ yāpmānpān āma dapuri tumbani u dapuri-ken gatāḡkuk. ⁷* Gatāḡpān ḡode iwetpān peḡ iwetkuk; Gāk kuḡkaḡ Siloam ḡwāḡu-ken garok ḡo ārut yāk. (Siloam uwā ninin man terak peḡ iwet-pewān kwani.) Jesutā ude peḡ iwerānā āma u pāḡku gupi ārutpān dapun ijiwān kwāpān eḡiken kuḡkuk. ⁸ Eḡiken kuḡirān noriye ba āma ātu ketem ba moneḡta yāḡapik tāḡkuko-ken unitā kaḡpān yāḡkuḡ; U kawut! Āma imaka imakata ninken yāḡapik tāḡkuko unitā ba ābātak? ⁹ Ude yāḡirā ātutā yāḡkuḡ; Ini u! yāk. Ba ātutā yāḡkuḡ; Nāmo yāk. Udewani bumik yāk. Ude yāḡirā ini yāwetkuk; Nākḡa ābātat! yāk.

¹⁰ Ude yāwānā iwet yabāḡkuḡ; Jide tāḡpān dapun ijitan? ¹¹ Yāwāwā āma unitā yāwetkuk; Āma kubā wāpi Jesu unitā okā dapuna-ken gatāḡkaḡ ḡode nāwerak; Gāk Siloam ḡwāḡu-ken kuḡkaḡ ḡupka ārut yāḡ nāwerak. Nāwerānkaḡ nāk u pāḡku ume

* 8:48: Mak 3:21-22; Jon 7:20 * 8:50: Jon 5:41 * 8:51: Jon 5:24; Jon 6:40,47 * 8:53: Jon 4:12 * 8:55: Jon 7:28-29 * 8:58: Jon 1:1 * 8:59: Jon 10:31 * 9:2: Kis 20:5; Ese 18:20; Luk 13:2,4 * 9:3: Jon 11:4 * 9:4-5: Jon 5:17,20; Jon 11:9, 12:35 * 9:4-5: Mat 5:14; Jon 8:12 * 9:6: Mak 8:23 * 9:7: 2Kin 5:10

ärutkaḡ eruk dapun ijit yäk. ¹² Ude yäwänä iwet yabänkuḡ; Äma u de itak? Yäwäwä yäwetkuk; Näk nämo nadätat yäk.

Parisi ämatä man wärät-wärät täḡkuḡ

¹³ Ude yäwänkaḡ ämawebetä dapuri tumbani u yänikḡat yäpmän Parisi äma ätuken kuḡkuḡ. ¹⁴⁻¹⁵ * Kepma Jesutä okä awähutpäḡ dapuri-ken gatänkuko u Sabat kadäni-ken täḡkuko unita Parisitä äma u iwet yabänkuḡ; Dapun jide täḡpäḡ ijin? Yäwäwä yäwetkuk; Äma u dapuna-ken okäpäḡ gatänjirän päḡku ume ärutpäḡ ukengän dapun ijit yäk. ¹⁶ * Ude yänjirän Parisi äma ätutä yänkuḡ; Äma uwä Anutu-ken nanik nämo. Uwä orekiritnin irepmitak yäk. Ude yänjirä ätutä yänkuḡ; Uwä momi äma yäwänäku imaka kudupi udewani täga nämo täyek yäk. Ude yänpäḡ ini-tägän man wärät-wärät täḡkuḡ.

¹⁷ * Täḡpäḡ äma uwä äneḡi ḡode iwet yabänkuḡ; Äma dapunka täḡpewän ijino u gäkä unita netä yän yäyan? Ude yäwäwä yänkuḡ; U profet kubä yäk. ¹⁸ Ude yäwänkaḡ Juda äma ekäni ekäni unitä äma u bureni dapun tumäk itkukopän dapun äneḡi ijik yän nämo nadänkuḡ. Täḡpäḡ miḡi nani yämagut yäpmän äbuḡ ¹⁹ Yämagut yäpmän äbänpäḡ yäwet yabänkuḡ; Äma ḡo nanakjek bureni? Dapuri tumbani yän iwet takamän u ḡo? U jide täḡpäḡ dapun ijik? ²⁰ Yäwäwä miḡi nanitä ḡode yäwetkumän; Uwä nanaknek yäk. Nek nadäkamäk, u bian dapuri tumbani inide ahänkuḡ yäk. ²¹ Upänkaḡ jide täḡpäḡ dapun ijik, ba netätä dapuri täwirak yän nämo nadäkamäk yäk. U bian tägaḡkuko unita ini iwet yabäwäkaḡ täwerän yäk. ²²⁻²³ * Uwä Juda ämata umuntaḡpäḡ ude yänkumän. Juda äma ekäni ekänitä man ḡode yänpäḡ uku yänkehärom taḡkuḡ; Äma kubätä Jesu u Kristo yän yäwänä äma u kudupi eḡi gänaḡ ärokta api yäjiwätne yän yänkuḡ. ²⁴ * Täḡpäkaḡ äma dapuri tumbani u äneḡi ḡode iwetkuḡ; Gäk Anutu iniḡ oretpäḡ man bureni yä! Ninä äma unitäḡo mebäri nadäkamän. U momi äma yäk.

²⁵ Yäwäwä ḡode yäwetkuk; Uwä momi äma ba momi äma nämo yän nämo nadätat. Upänkaḡ näk ḡode nadätat; Näkä dapun tumäk itkuropän dapun ijitat ḡo yäk. ²⁶ Yäwänä Juda äma unitä iwetkuḡ; Jide täḡpäḡ dapunka täḡpewän injin? ²⁷ Yäwäwä yäwetkuk; Näk täweraro u nämo nadän? Imata äneḡi niwerän yänkaḡ yäkaḡ? Inä iwaräntäkiye täna yänpäḡ ba yäkaḡ? ²⁸ Ude yäwänä yänjärok man ḡode iwetkuḡ; Gäkḡa uyaku iwaräntäki. Ninäwä Moses täḡo iwaräntäkiye yäk. ²⁹ * Moses uwä Anututä man iwetkuko u nadäkamän. Upänkaḡ äma uwä äma jopi kubä yäk. Uken naniktä äbäk yän nämo nadäkamän!

³⁰ Yänjirä äma unitä man kowata ḡode yäwetkuk; Intä ude yänjirä inide kubä nadätat yäk. Dapunna täḡpewän ijiro upänkaḡ imata äma u deken naniktä äbäk yän nämo nadäkaḡ? ³¹ * Ninä ḡode nadäk takamän; Anutu uwä äma momi nitek nämo täḡkentän yämik täyak. Täḡpäḡ kubätä iniḡ oretpäḡ mani buramiwänä täḡkentän imek yäk. ³² Äma kubätä dapun tumäk ahäwani kubä dapuri täḡpewän ijinḡuk yän biḡam udewani bian umu-kentä kubä nämo nadän yäpmän äbumän. ³³ * Unita äma uwä Anutu-ken naniktä nämo äpuk yäwänäku epän udewani jide täḡpäḡ täḡpän? ³⁴ * Yäwänä koki wawäpäḡ ḡode iwetkuḡ; Wa! Wakiinik-ken naniktä ahäwani gäk! Gäk ḡonitä manbiḡam yänpäḡ täga niwoḡärewen? Ude yänpäḡ iwet kireḡkuḡ.

Bänep bipmän urani täḡo manbiḡam

³⁵ Iwat kireḡjirä Jesutä biḡam u nadänkaḡ kaḡ-ahänpäḡ ḡode iwet yabänkuḡ; Gäk Äma Bureni-inik nadän imitan? ³⁶ Yäwänä äma unitä iwetkuk; Ekäni, gäkä äma yäyan u netä? Näwoḡäreḡiri kaḡpäḡ nadän imikinik täḡpa! yäk. ³⁷ * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nabänjiri man gäwetat ḡo näkḡa yäk. ³⁸ Yäwänä yänkuḡ; Ekäni, bureni! Näk nadän gamikinik täyat yäk. Ude yänpäḡ gämori-ken gukut imäpmok täḡpäḡ iniḡ oretkuk. ³⁹ *

* 9:14-15: Luk 13:14 * 9:16: Jon 3:2, 7:43; Jon 9:31-33 * 9:17: Jon 4:19 * 9:22-23: Jon 7:13 * 9:24: Jos 7:19 * 9:29: Jon 8:14 * 9:31: Sam 34:15; Sam 66:18; Ais 1:15; Snd 15:29 * 9:33: Jon 9:16 * 9:34: Sam 51:5; Jon 9:2 * 9:37: Jon 4:26 * 9:39: Jon 3:17; Jon 8:15-16; Mat 13:11-15

Täjirän Jesutä yäjku; Näkä komen äma mebarijin kwawak yäpmäj danikta äpuro unita dapuri tumbanitä dapun ijik-ijik täneş. Täş, dapuri ijiwanitä dapun tumäk täneş yäk. ⁴⁰* Ude yäwänä Parisi äma bok itkuşo unitä nadäşpäj yäjkuş; Ai! Ninta dapun tumäk yäj yäyan? ⁴¹* Yäwäwä Jesutä yäwetku; In dapun tumäk yäwänäku momijin nikek nämo itkäneş. Upäjkaş nin dapun ijiwani yäj yäk täkaş unita momijin mät pat tamek yäk.

10

Jesu uwä yawak täşo mähemi tägagämän

¹ Jesutä man ude yäjpäş äneş kubä şode yäwetku; Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä yawak täşo yewa gänaş ärowa yäjpäş yäma siwoş-ken nämo äroşpäş jopi-ken tädotpeş äpmoşpeko uwä kubo äma. ² Täş äma yäma pewani-ken siwoş äroweko uwä yawak täşo mähemi. ³ Mähemitä äbänä yewa watä äma irani unitä yäma dät imek. Yäma dät imän äroşpäş iniken yawakiye wäpi terakgän gera yäjirän nadäneş. Täşpäş dubini-ken äbäşirä yäj-yäkşat yäpmäj yäman äpämaş kwek. ⁴* Äpämaş yäman kumaş intäjukun kuşirän yawakiyetä mähemi kotäki nadäşit iwatneş. ⁵ Yawak u äma kudupi kubä täga nämo iwatneş. Nämo inik, kudupi kotäk nadäşpäş metäşpeş kuneş yäk. ⁶* Jesutä man wärani ude yäwerirän mebari nämo nadäwä täreşkuş.

⁷ Man wärani täşo mebari nämo nadäwä täreşkuşo unita Jesutä man yäpurärätpäş şode yäwetku; Näk bureni täwera nadäwut. Nähä yawak täşo yäma bureni-inik. ⁸* Äma intäjukun äbäşpäş yawakta watä epän täk täşkuşo uwä kubo äma unita yawak u mani nämo buramik täşkuş. ⁹* Täşpäkaş nähä yäma bureni-inik. Äma kubätä yäma näkä itat-ken ugän yewa gänaş ärokta äbayäş täko uwä äroşpäş säkgämän api irek. Kuş äbäk täşkaş ketem tägagämän api nak täşpek. ¹⁰ Täşpäkaş kubo äma uwä imaka kubäta nämo äbek. U yawak kubo täşit kumaş-kumaş däpmäşit täşpek. Upäjkaş nähä yawak irit kuşat-kuşat gäripi nikek yämikta äbut.

¹¹* Näk yawak täşo mähemi tägagämän. Näk yawaknaye säkgämän kaş irut yäj nadäşpäş gupnata nämo iyap täşpäş api iniş kirewet. ¹²* Täşpäkaş äma yawak watäni itkaş gwäki yäpmäk täkaş uwä mähemi bureni nämo. Aş komi kubä yawak yewayäş äbäşirän äma uwä kaşpäş umuntaşpeş yawak yabä kätäşpäş metäşpeş kwek. Metäşpeş kuşirän aş komi u yawak däpmäşpäş yäwat kireneş. ¹³ Imata, äma uwä yawakta gäripi-inik nämo nadäk täkaş. U gwäki yäpmäk-tagän yawak watäni it täkaş unita umuri kubä ahäş yämişirän metäşpeş kuk täkaş.

¹⁴⁻¹⁵* * Upäjkaş näk yawak täşo mähemi bureni-inik. Nantä näka nadäş namikinik täk täyak udegän näk yawaknaye nadäş yämikinik täk täyat. Täşpäş näk Nanta nadäş imikinik täk täyat udegän yawaknayetä nadäş namikinik täk täkaş. Yawaknaye yäjpäş gupna iniş kirekta nämo bitnätat. ¹⁶* In nadäkaş? Yawaknaye ini şo nanik-gänpäş nämo yabäş yäwat täyat. Nämo, yawaknaye ätu kome ätuken itkaş. U yämagurira näkşo man kotäk nadäşpäş näwat yäpmäj äbäşirä äbot kubägän api yepmaşpet. Yepmaşpa kubä-kengän irirä mähemi kubä-tägän api yabäş yäwarek.

¹⁷* Täşpäkaş näk gupna api iniş kirewero upäjkaş äneş pengän itkuro ude api äworewero unita Nantä näka gäripi nadatak. ¹⁸* Äma kubätä näkşo irit jop nadäş täga nämo nomägarek, näkşo yäwakaş uyaku. Näkşo-tägän gupna täga iniş kirewet. Gupna iniş kirekta ba äneş yäpmäkta u kehäromina pätak. Ude täkta Nantä kehäromi peş naminşuk yäk.

* 9:40: Mat 15:14, 23:26 * 9:41: Jon 15:22 * 10:4: Jon 10:27 * 10:6: Jon 16:25 * 10:8: Jer 23:1-2; Ese 34:2-3 * 10:9: Sam 118:20; Jon 14:6 * 10:11: Sam 23:1; Rev 7:17 * 10:12: Apos 20:29 * 10:14-15: Jon 10:27; 2Ti 2:19 * 10:14-15: Mat 11:27; Jon 15:13; 1Jo 3:16 * 10:16: Ais 56:8; Jon 11:52; 1Pi 2:25; Ese 34:23; Ese 37:24 * 10:17: Plp 2:8-9 * 10:18: Jon 5:26, 14:31; Jon 19:11

¹⁹* Jesutä man ude yänjirän Juda äma ekäni ekänitä nadänpän äneji nadäk yarä nikek ijitkuñ. ²⁰* Tänpän äma ätutäwä yänkuñ; Mäjotä magärrirän nadäk-nadäki paoränkañ man ñodewä yäyak! Man yäyak u nadänejo! yäk. ²¹ Ude yänjirä äma ätutäwä yänkuñ; Ude nämo! Mäjotä magärrirän jide tänpän man säkgämän udewani yäwek? Äma mäjotä magäranitä äma dapuri tumbani täga nämo yäpän täganey yäk.

Juda ämatä Jesu iwan täñ imiñkuñ

²² Tänpäkañ Juda täño orekirit kubä keräp tañkuk. Orekirit uwä kudupi eñi kodaki tänpän yäma bian dätkuño u nadäkta pewani. Mänit kadäni-ken täk täñkuñonik. ²³ Eruk orekirit u keräp tañirän Jesu kudupi eñi gänañ äronpän kumañ kukñi käda wäpi Solomon täño Itpän-nadäk Bägup ukäda päñku itkuk. ²⁴* Uken irirän Juda äma ekäni ekänitä äbä itgwäjiñpän iwet yabäk ñode täñkuñ; Gäk jidegän mebärika siwoñi api niweren? U nadäna yänpän nadäwätäk terak kuñatkamäñ yäk. Eruk siwoñi niwet; Gäk Kristo ba Kristo nämo?

²⁵* Ude iwet yabäwäwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Näk uku täwetkuro upänkañ in nadäwä bureni nämo täñkuñ. Kudän kudupi Nana täño wäpi terak täk täyat unitä mebärina kwawak pewän ahäk täkañ. ²⁶* Upänkañ inä näkño yawak nämo unita nadäñ namikinik nämo täk täkañ. ²⁷* Näkño yawaknaye uwä manna nadänpän näwat täkañ. Näwarirä yabänpän-nadäk täk täyat. ²⁸* Tänpän irit kehäromi yämik täyat unita nämoinik api kumneñ. Ba äma kubätä ketna-ken nanik täga nämo api nomägarek. ²⁹ Yawaknaye uwä Nanatä näka naniñ kireñkuk. Nana täño kehäromitä imaka kuduptagän täño kehäromi yärepmitak unita äma kubätä yawaknaye Nana täño keriken nanik täga nämo api kubo täwek. ³⁰ In nadäkañ? Nana-kät nek kubägän yäk.

³¹* Ude yänjirän nadänpän Juda äma ekäni ekäni unitä Jesu utnayän mobä porinñkuñ. ³² Täñirä Jesutä yäwetkuk; Näk Nana täño kudän tägatäga mäyap täñ yäpmän äbätat. Kudän jide u täñira kañpän nutnayän täkañ? ³³* Yäwänä iwetkuñ; Ude nämo. Imaka kubä terak nämo gutnayän täkamäñ. Gäk Anutu yänjärok man iwet täyan unita täkamäñ yäk. Gäk äma jopi kubä upänkañ Näk Anutu yän niwet täyan!

³⁴* Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In-täño бага man kudän täwani terak man Anututä yänkuko u nämo daniñpän nadäk täkañ? Uterak Anututä ñode yänkuk; Näk täwetat, in anutu. ³⁵* Eruk, nin nadäkamän, man kudän Anutu täño man terak kudän täwani kudup uwä bureniñän. Täñ, ämawebe Anutu täño man buramiñkuño unita “In anutu” yän yäwetkuko u imaka, bureniñän. ³⁶ Unita näk Anutu täño nanaki yän täwerira in imata gäk Anutu yänjärok man iwetan yän näwet täkañ? Anututä ini näk iwoyänpän kome terak naniñ kireñpewän äput. ³⁷ Unita näk Nana täño kudän bureni nämo täk täyat tänpäwä näka nadäwä bureni nämo täñpek. ³⁸* Upänkañ näk Nana täño epän bureni-inik täk täyat. Unita man yäk täyat unita nadäwä bureni nämo tänpäwä imaka imaka täñira nabäk täkañ unita nadäwä bureni-inik täñput. Ude täñkañ uyaku näk Nana-kät kowat kwasikorän täk täkamäk yän u täga api nadäwä tumneñ yäk.

³⁹* Jesutä ude yäwänä äneji iñitnayän täñkuñ. Täñkuñopän keriken yokut tänpän kwäpeñ kuñkuk. ⁴⁰* Keri yokut tänpän kwäpän äneji äyänjutpeñ kome Jontä bian ume ärut yämiñkuk-ken Jodan ume kukñi udude päñku itkuk. ⁴¹ Päñku u irirän ämawebe mäyap äbä ahän imiñkuñ. Ahän imiñpän yänkuñ; Bureni-inik, Jontä ini kudän kudupi kubä nämo täñirän kañkumän. Upänkañ imaka äma uterak bureni api ahäneñ yän niwetkuko u bureni ahäkañ! ⁴²* Tänpäkañ kome uken ämawebe mäyaptä Jesu nadäñ imikinik täñkuñ.

* 10:19: Jon 7:43 * 10:20: Jon 7:20, 8:48 * 10:24: Apos 3:11, 5:12; Luk 22:67 * 10:25: Jon 4:26, 5:36; Jon 10:38
 * 10:26: Jon 6:64, 8:45 * 10:27: Jon 8:47, 10:3 * 10:28: Jon 3:16, 6:39; Jon 18:9 * 10:31: Jon 8:59 * 10:33: Wkp 24:16; Mat 26:65; Jon 5:18 * 10:34: Sam 82:6 * 10:35: Mat 5:18 * 10:38: Jon 14:10-11 * 10:39: Luk 4:30; Jon 8:59 * 10:40: Jon 1:28 * 10:42: Jon 7:31

11

Lasarus kumbuko unitäjo manbijam

¹* Tãnpãkaŋ äma kubä wãpi Lasarus käyãm tãŋ itkuk. U Betani komeken, wanoriyat Maria kenta Matakät it tãŋkuŋonik. ²⁻³* * Maria uwä Jesu kuroŋi-ken ume kãbãŋi täga nïkek ärut imiŋpãŋ gwãki pujiŋipãŋ kuroŋi tãŋ-kohoyãŋkuko u. Tãnpãkaŋ noripaki Lasarus käyãm taŋi tãŋirãn Maria kenta Matatä Jesuken manbijam ñode pewãn kuŋkuŋ; Ekãni, äma gãkã unita gãripi-inik nadãk täyan uwä käyãm taŋi täyak yãk.

⁴* Eruk, Jesutã manbijam u nadãŋpãŋ yãŋkuk; Käyãm täyak u nãmo api kumbek. Käyãm uterak Anutu tãŋo wãpi biŋam api ärowek. Ba käyãm uterak Anutu Nanakitã wãpi biŋam api yãpek yãk. ⁵⁻⁶ Tãŋkaŋ Jesutã Mata Maria-kãt noripaki Lasarus unita gãripi-inik nadãk tãŋkuko unita Lasarus u käyãm täyak yãŋ nadãŋpãŋ bãrãŋeŋ pãŋku nãmo yabãŋkuk. Itkukken u kepma yarãkãt itkuk. ⁷ Kepma yarã itpãŋã Jesutã iwarãntãkiye yãwetkuk; Eruk, Judia komeken äneŋi kuna yãk.

⁸* Ude yãwãnã iwarãntãkiyetã kikŋutpãŋ iwetkuŋ; Yãwoŋãrewani äma, ude nãmo! Kome uken Juda äma ekãni ekãnitã mobãtã gutnayãŋ tãŋkuŋo ukeŋo nãmo nadãtan? U bian nãmo upãŋ imata äneŋi kwayãŋ yãyan? ⁹* Ude yãwãwã Jesutã kowata ñode yãwetkuk; Jide? Kepma kubã edaptã kadãni kãroŋi, 12 auas udetã nãmo ijik täyak? Unita äma kubãtã kepma tãŋo peŋyãŋek-ken kuŋareko uwã nãmo maŋurek. Peŋyãŋek gãnaŋ kwawakgãn kuŋareko unita. ¹⁰* Upãŋkaŋ bipani kuŋareko uwã bipmãŋ urani unita ñoba-ñoba tãŋtãŋ kuŋarek. ¹¹* Ude yãŋpãŋ yãwetkuk; Notninpak Lasarus uwã dãpmon pãtak. Dãpmon parirãn pãŋku yãwa kikŋurayãŋ yãk. ¹² Ude yãwãnã iwarãntãkiyetã iwetkuŋ; Ima yãyan? Dãpmongãn patpãŋã äneŋi tãgaŋpãŋ ini täga akwek! yãk. ¹³ Jesutã Lasarus dãpmon pãtak yãŋ yãŋirãn iwarãntãkiyetã Lasarus dãpmon bureni pãtak yãŋ nadãŋkuŋ. Upãŋkaŋ Jesutã ini uwã Lasarus kumak yãŋ nadãŋpãŋ dãpmon pat itak yãŋ yãŋkuk. ¹⁴ Tãŋpãŋ iwarãntãkiye tãŋguŋtaŋ irirã Jesutã siwoŋi ñode yãwetkuk; U kumak yãk. ¹⁵ Nin dubini-ken nãmo iritna kumako unita bãnep täga nadãtat. Imata, nãk imaka kubã tãŋjira in kaŋpãŋ nadãŋpãŋ nadãŋ namikinik api tãneŋ. Eruk pãŋku kãna! ¹⁶* Ude yãŋirãn Tomas wãpi kubã Didimus unitã Juda ämatã Jesu api utneŋ yãŋpãŋ noriye yãwetkuk; Penta kunakaŋ kaŋ nidãput! yãk.

Kumbani-ken nanik akukakuk tãŋo mebãri u Jesu

¹⁷⁻¹⁹ Eruk Jesu iwarãntãkiye-kãt Jerusalem peŋpeŋ pãŋku kãdet kerãpi 3 kilomitas ude kuŋpãŋ Betani yotpãrãre-ken ahãŋkuŋ. Ahãŋpãŋ yabãŋkuŋ; Kome uken nanik ämawebe mãyaptã äbãŋpãŋ Mata kenta Maria bãnepi tãŋ-kawatakta penta irirã yabãŋkuŋ. ²⁰ Ude tãŋirã Mata Jesu äbãtak yãŋ nadãŋpãŋ Maria eŋiken ugãn irirãn ini uwã Jesu imagurayãŋ kãdet miŋin pãŋku kaŋ-ahãŋkuk. ²¹* Kaŋ-ahãŋpãŋã iwetkuk; Ekãni, gãk ño itkun yãwãnãku wanotna nãmo kumbãn. ²² Upãŋkaŋ nãk nadãtat, gãk imaka kubãta Anutu-ken iwet yabãŋjiri täga nadãŋ gamayãŋ yãk.

²³ Ude yãwãnã Jesutã iwetkuk; Nadãwãtãk tãŋpeno. Wanotka kodak taŋpãŋ äneŋi akwayãŋ yãk. ²⁴* Ude iwerãnã Matatã yãŋkuk; Bureni, kadãni pãhapken kodak taŋpãŋ api akwek yãŋ nadãtat. Kadãni uken ämawebe kuduptagãn api akuneŋ yãk. ²⁵ Ude yãwãnã Jesutã iwetkuk; Nadãtan? Kumbani-ken akukakuk unitãjo mebãri ba irit kehãromi tãŋo mebãri u nãk. Äma kubãtã nãk nadãŋ namikinik tãŋpeŋ kuŋarayãŋ täko uwã kumbayãŋ täko upãŋkaŋ äneŋi api kodak taŋpeŋ akwek. ²⁶* Bureni, äma kubãtã nadãŋ namikinik tãŋpãŋ kuŋarayãŋ täko uwã nãmoinik api kumbek! Mata, man yãyat ño nadãŋjiri bureni täyak ba nãmo? ²⁷* Ude yãwãnã Matatã iwetkuk; Ekãni, nãk bureni

* 11:1: Luk 10:38-39 * 11:2-3: Jon 12:3 * 11:2-3: Jon 11:36 * 11:4: Jon 9:3, 11:40 * 11:8: Jon 8:59
 * 11:9: Jon 9:4-5 * 11:10: 1Jo 2:11 * 11:11: Mat 9:24 * 11:16: Mak 14:31 * 11:21: Jon 11:32 * 11:24:
 Jon 5:29 * 11:26: Jon 8:51 * 11:27: Jon 6:69

nadätat; Gäk Kristo, Anutu täño Nanaki. Anututä kome terak äbähta bian iwoyänjkuko u gäk yäk.

²⁸ Matatä ude yänpän päñku noripaki Maria u inigän yänikñat päñku tenpäñ jiap man terak ñode iwetkuk; Yänpän-yäwoñärek äma äbäko itkañ gäka yäyak yäk. ²⁹ * Mariatä ude nadänpänä bäräñek teragän akumañ Jesuken kuñkuk. ³⁰ Jesuwä yotpärareken nämo ahänjkuk, bägup Matatä pengän kañ-ahänjkuk-ken ugän irirän.

³¹ Tänpäkañ Juda ämawebe penta Maria-kät erji gänañ ugän itkañ konäm butewaki täñ itkuñonik. Täñ ittängän kañkuñ; Maria bäräñek terak akumañ yäman umu kuñirän kañkuñ. Kañpän ñode nadänkañ iwat yäpmän kuñkuñ; U wanori äneñkuñ-ken u korayän kuyak yän nadänkuñ.

³² * Eruk, Maria Jesutä itkuk-ken u ahänpänä Jesu dubini-ken päñku gukuri imän äpmonpäpäñ konäm butewaki terak ñode iwetkuk; Ekäni, gäk ño itkun yäwänäku näkño wanotna ño nämo kumbän yäk. ³³ Ude iwerirän Jesutä Maria u ba Juda ämawebe Maria-kät äbuño u konäm korirä yabänpäñ bänepi ägekoräpäñ butewaki pähap nadänjkuk. ³⁴ Ude tänpän yäwetkuk; Eruk, in komegup de äneñkuñ? Ude yäwänä iwetkuñ; Ekäni, äbänkañ ka yäk. ³⁵⁻³⁶ * Ude iweräwä Jesu konäm kotkuk. Täñirän ämawebe päke unitä kañpän yänkuñ; Ño kawut! Äma kumbuko unita gäripi-inik nadäk täyak unita butewaki nadänpän kotak yäk. ³⁷ * Ätutä ude yäwäkañ ätutäwä yänkuñ; Äma ñowä äma dapuri tumbani yäpän tägañ yämik täyak. Upänkañ äma ño käyäm täñ itkuk-ken ugän täñkentän iminañi täñirän kumbuk yäk.

Jesutä Lasarus äneñi yäpmän aku tenjkuk

³⁸ * Tänpäkañ Jesutä bänepi-ken butewaki pähap nadänpän Lasarus äneñkuñ-ken u kuñkuk. Awañ u mobä tañi kubäpäñ äneñpani. Täñkañ mobä kubäpäñ awañ meni täñpipiwani. ³⁹ Kuñpänä yäwetkuk; Mobä awañ meni täñpipiwani ño yäpmän kewewut. Ude yäwänä Lasarus wanori wäpi Mata unitä iwetkuk; Ekäni, ño kumbänpäñ äneñkañ kepma yaräbok-yaräbok itkamän unita kábäñi wakiinik ño piätak yäk. ⁴⁰ * Matatä ude yäwänä, Jesutä ñode iwetkuk; Näk pengän ñode gäweraro u nämo nadätan? Gäk nadän namikinik tänpänä Anutu täño kudän kehäromi nitek ahänjirän täga käwen yän gäwerat. ⁴¹ Eruk, mobä tañi awañ meni peñpipiwani u yäpmän kewewäkañ Jesutä kunum gänañ dapun iñjipewän ärowäpäñ ñode yänjkuk; Nan, gäk näkño yänapik manna uku nadän namino unita gäka bänep täga nadän gamitat. ⁴² * Tänpäkañ Nan, gäk näkño yänapik manna nadän namik täyan u nadätat upänkañ ämawebe itkañ ñonita yänpän man ñowä gäwetat. Gäkä näk nepmañpi äput yän kañ nadäwut yänpän man ño yäyat.

⁴³ Ude yänpän gera terak ñode yänjkuk; Lasarus, gäk akumañ äbi! ⁴⁴ Jesutä gera ude yäwänä, eruk äma kumbani tek keru kuroñi ba inami dapun uwäk täwani nitek unitä akumañ äbuk. Äbänä Jesutä yäwetkuk; Tek u wärämüt imiñpän tewä kwän yäk.

Jesu utpewä kumäkta man topuñ

Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2

⁴⁵ * Jesutä ude tänpänkañ Juda äma Mariaken äbuño unitä Jesutä imaka kudän kudupi täñkuko u kañpänä nadäkinik täñ imiñkuñ. ⁴⁶ * Nadäkinik täñ imiñkuño upänkañ ätutäwä päñku Parisi äma Jesutä kudän täñkuko u yäwetkuñ. ⁴⁷ Tänpäkañ bämop ämakät Parisi ämatä päñku Juda äma ekäni ekäni u yäwetkuñ; Äma kudän kudupi mebäri mebäri täk täyak ñonita jide api täñ imine? ⁴⁸ Kañawaräkuk täñitna udegän täñ yäpmän kuñtäyon ämawebe kuduptagän unita biñam täneñ yäk. Tänpäkañ Rom täño komi ämatä äbänpäñ iwan täñ nimiñpän kudupi yotkät ämawebe äbotniye api täñpä waneñ yäk.

⁴⁹ Ude yäwäkañ uken nanik bämop äma intäjukun täñpani kubä wäpi Kaifas unitä yäwetkuk; Ude nämo! ⁵⁰ * In ñode nämo nadäkañ? Ämawebe kumän-tagän paotneño

* 11:29: Jon 11:20 * 11:32: Jon 11:21 * 11:35-36: Luk 19:41 * 11:37: Jon 9:6 * 11:38: Mat 27:60
* 11:40: Jon 11:4,23-26 * 11:42: Jon 12:30 * 11:45: Jon 4:48, 7:31 * 11:46: Luk 16:31 * 11:50: Jon 18:14

udeta äma kubä-tägän kaŋ kumbän yäk. ⁵¹⁻⁵² * * Kaifastä man ude yänjkuko u iniken nadäk-nadäkpän nämo yänjkuk. Nämo, kadäni uken bämop äma ude itkuko unita manitä imaka ŋode api ahäwekta yäwani u uwäk täŋkuk; Jesutä kumänpän Juda ämawebe api täŋkentäwek. Täŋpäkaŋ Juda ämawebe täŋkentän yämik-tagän nämo. Uwä kumänpän Anutu täŋo nanakiye uken-uken ittän kukaŋ u äbot kubägän api yepmaŋpän itneŋ. Man Kaifastä yänjkuko uwä uwäk täŋkuk.

⁵³ * Eruk kepma uken yäput peŋpän yänkaŋ Jesu utpewä kumäkta man epän täŋtän kuŋkuŋ. ⁵⁴ * Ude täŋirä Juda ämawebe bämopi-ken Jesu kwawak nämo kuŋatkuk. Kome u peŋpeŋ gägäni käda kome jopi dubini-ken yotpärare kubä wäpi Efraim uken pänku iwaräntäkiye-kät itkuŋ. ⁵⁵ * Eruk, Juda nanik täŋo orekirit kadäni pähap kubä wäpi Pasova u keräp taŋkuko unita ämawebe kome uken-uken nanik kuduptagän Jerusalem yotpärare-kengän kuŋ moreŋkuŋ. ⁵⁶ * Kuŋpänä Jesu kaŋ-ahäna yänpän kudupi eŋi gänaŋ äronpän ini-tägän man ŋode yänkuŋ; In jide nadäkaŋ? U nintäŋo orekirit kadäni ŋo nämo käwep päbä käwek yäk. ⁵⁷ Täŋpäkaŋ Juda äma ekäni ekäni-kät Parisi ämatäwä ŋode yänhäŋpän yäwetkuŋ; Äma kubätä Jesu u uken itak yän nadänpänä yänhäwänkaŋ pänku injipän komi eŋi gänaŋ kaŋ tena yän yänkuŋ.

12

Mariatä Jesu kuroŋi ärutkuk

Mat 26:6-13; Mak 14:3-9

¹ * Täŋpäkaŋ Pasova Orekirit kadäni kepma 6 ude keräp täŋirän Jesu Betani yotpärare-ken kuŋkuk. Betani uwä Lasarus, äma Jesutä kumbani-ken nanik wädän tädotkuko unitäŋo kome. ² * Täŋpäkaŋ kome uken Jesu iniŋ oretta äŋnak-äŋnak pähap täŋkuŋ. Eruk ketem nänayän Matatä ketem gwet yämän Lasarus ba noriye ätukät Jesukät ketem penta naŋkuŋ. ³ * Naŋ irirä Mariatä päbä ume gwäki ärowani, käbänji säkgämän ikekpän Jesu kuroŋi-ken piŋ ibatkuk. Piŋ ibatpän gwäki pujiŋpän kuroŋi täŋ-kohoyänjkuk. Täŋirän ume unitäŋo käbänji äma päke itkuŋo u nadänkuŋ.

⁴ * Täŋpäkaŋ, iwaräntäki kubä wäpi Judas Kariot, Jesu iwan kerä terak pekta yäwani unitä käbänji u nadänpän yänjkuk; ⁵ * E! Ume u gwäki ärowani, äma moneŋ epän obaŋ kubäta tänpän yäpmäk täkaŋ ude. Ume u yäpmänpän ämata yämiŋkaŋ moneŋ yäpmänpän äma jäwärita yäminanji yäk. ⁶ Judas uwä äma jäwärita butewaki nämo nadän yämani. Uwä kubo äma unita man ude yänjkuk. U Jesu-kät iwaräntäkiye täŋo moneŋ watä itkaŋ kubota täk täŋkukonik.

⁷ * Eruk, Judastä man ude yänirän Jesutä nadänpän iwetkuk; Ibeweno! Ume käbänji nikek inirako u injit yäpmän kuŋirän näkŋo kumäk-kumäk kadäni ahänirän piŋ nabatta yäwani. ⁸ * Täŋkaŋ äma jäwäri uwä inkät kadäni käronji api it yäpmän äroneŋ. Upänkaŋ nähä inkät kadäni käronji nämo api it yäpmän ärone yän yänjkuk.

⁹ * Täŋpäkaŋ Jesu Betani komeken itak yän biŋam nadänpän äma mäyap käna yänkaŋ pänku ahän imiŋkuŋ. Täŋkaŋ Jesugän kakta nämo kuŋkuŋ. U Lasarus, äma Jesutä kumbani-ken nanik wädän tädotkuko u imaka, bok yabänayän kuŋkuŋ. ¹⁰⁻¹¹ * Jesutä Lasarus täŋkentän imiŋkuko u nadänpän Juda nanik mäyaptä bämop äma yabä kätänpeŋ Jesuta nadäkinik täŋkuŋ. Ude täŋirä bämop äma unitä kokwawak nadänpän Lasarus kumän-kumän utta man topuŋ.

Jesutä intäjukun äma ude Jerusalem äronjkuk

Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40

* 11:51-52: Stt 50:20 * 11:51-52: Jon 10:16, 17:21; 1Jo 2:2 * 11:53: Jon 5:18 * 11:54: Jon 7:1 * 11:55: 2Sto 30:17; Apos 21:26 * 11:56: Jon 7:11 * 12:1: Jon 11:1,43 * 12:2: Luk 10:40 * 12:3: Luk 7:37-38 * 12:4: Jon 18:3 * 12:5: Mat 19:21 * 12:7: Jon 19:40 * 12:8: Lo 15:11 * 12:9: Jon 11:43-44 * 12:10-11: Jon 11:45

¹² Eruk, patkuŋo yäñewänä ämawebe bumta Pasova Orekiritta Jerusalem kuŋkuŋo u Jesu ŋo äbätak yän manbiŋam nadänkuŋ. ¹³ * Nadänpäñ imuk yeñ yäpmänpäñ Jesutä kädēt äbayän täñkuk-ken päñku itpäñ gera ŋode yänkuŋ; Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätak ŋonita iniñ oretna!

Isrel täño intäjukun äma iniñ oretna!

Man ude yänkuŋ.

¹⁴ Täñpäkañ Jesu ini uwä doŋki gubañi kubä kañ-ahänpäñ uterak päro mañitkañ äbuk. Ude täñjirän manbiŋam ŋode bian kudän täwani u bureni ahänkuk;

¹⁵ Jerusalem ämawebe, umuntäneño!

Intäjukun ämajin äbän tamitak ŋo.

U doŋki gubañi terak mañitkañ äbätak ŋo! yäk.

Sek 9:9

¹⁶ * Man ude kudän täwani pätkañ Jesu täño iwaräntäkiyetä man uwä pengän nadäwä nämo täreñkuŋ. Täñkuŋopäñ Jesu kunum gänañ äronpäñ wäpi biŋam ikek iränkañ mäden man u nadänpäñ imaka ŋokeño ämawebetä täñ imiñkuŋo unitäño mebäri nadäwä täreñkuŋ.

¹⁷ * Täñpäkañ Jesutä Lasarus awañ gänañ nanik yänpewän akuŋkuko kadäni ugän ämawebe mäyaptä kañpäñ nadänkuŋ. Kañpäñ nadänkañ manbiŋam u yänahäntäj kuŋkuŋ. ¹⁸ Yänahäntäj kuñirä ämawebe mäyaptä kudän kudupi unitäño manbiŋam nadänkañ Jesu doŋki terak äbätak yän nadänpäñ känayän kuŋkuŋ. ¹⁹ * Ude täñjirä Parisi ämatä yabänpäñ ini-tägän yänpäñ-nadäk ŋode täñkuŋ; Wära, u kawut! Ämawebe kuduŋtagän iwatkañ yäk. Injtnayän nadämäño ukeño täna wakañ ubayän. Man ude yänkuŋ.

Jesu ini kumäkta yänkuk

²⁰ Ämawebe Pasova Orekiritta äbuño ukät nanik ätu Grik äma, guñ äbotken nanik. ²¹ * Grik äma unitä päñku Filip, Galili kome, Betsaida yotpärareken nanik u kañ-ahänpäñ iwetkuŋ; Notninpak, nin Jesu känayän äbäkamän yäk. ²² Eruk, ude iweräwä Filiptä päñku Andru iweränkañ bok päñku Jesu iwetkumän.

²³ * Täñpäñ Jesutä yäwetkuk; Äma Bureni-iniktä wäpi biŋam yäpmäkta kadäni ahätak ŋo. ²⁴ * Unita näk bureni täwera nadäwut; Saguom mujipi kome gänañ peñirä nämo waweko jide täñpäñ kärük tädorek? Nämo. Täñ, mujipi u kome gänañ peñirä waweko uyaku kärük tädotpäñ äbänjirän bureni mäyap ahän bumbum täneñ yäk. ²⁵ * Ude yänpäñ yänkuk; U udegän äma iniken irit kuŋat-kuŋarita iyaptak täkañ uwä api paotneñ. Täñ, äma irit kuŋat-kuŋari kome terak ŋo mäde ut imik täkañ uwä irit kehäromi, paot-paori nämo u api kañ-ahäneñ. ²⁶ * Täñpäkañ in kubätä watä epän ämana ude irayän nadänpäñjä näk kañ näwarän. Ude täñpäñjä näkä it täyat-ken bok api itde. Nadäkañ? Äma täñkentäj namik täkañ u Nanatä api orañ yämek.

²⁷ * Ude yänpäñ äneñi ŋode yänkuk; Bänepna-ken bäräpi pähap nadätat. Unita jide yäwet? Nan, gäk nadän namiñiri bäräpi ahän namayän täyak u äbä närepmirän yän yäwet? Ude nämo, bäräpi ude ahän namikta yäwani. Mebäri udetagän äput. ²⁸ * Unita Nan, täñpewi wäpka biŋam tañi kañ ahän parän! Ude yänjirän man kotäk kubä kunum gänañ naniktä ŋode äpuk; Wäpna biŋam täñpewa tañi ahänkuko udegän api täñpet yäk. ²⁹ * Man kotäk ude yänjirän äma päke itkuŋo unitäwä iromäntä yäyak yän yänkuŋ. Täñ ätutäwä Nämo yäk. Añerotä yäyak yän yänkuŋ.

³⁰ * Ude yänjirä Jesutä yäwetkuk; Man kotäk ahänjirän nadäkañ u näka nämo. U intä nadäwut yänpäñ yäyak. ³¹ * Apiño Anututä komen ämawebe täño irit kuŋat-kuŋari

* 12:13: Mat 27:42; Jon 1:49 * 12:16: Jon 2:22 * 12:17: Jon 11:43-44 * 12:19: Jon 11:48 * 12:21: Jon 1:44; Luk 19:3, 23:8 * 12:23: Jon 13:31-32; Jon 17:1 * 12:24: 1Ko 15:36 * 12:25: Mat 16:25 * 12:26: Jon 14:3, 17:24 * 12:27: Sam 6:3, 42:5; Mat 26:38 * 12:28: Mat 3:17 * 12:29: Apos 23:9 * 12:30: Jon 11:42 * 12:31: Jon 9:39, 14:30

yäpmanj daniwayän. Tänpänj kome ñonitänjo intäjukun äma u pimiñ manpän kwayän. ³²* Kadäni keräp tañirän ämatä näk yäpmanj päñaku punin api nepmanej. Kadäni uken ämawebe komeni komeni kudup yänporiñ päbä dubina-kengän api yepmanpet yäk. ³³* Jesutä jide täñ imiñirä api kumbeko unitänjo man wärani ude yänjuk.

³⁴* Eruk, Jesutä man ude yänjirän ämawebe päke itkuño unitä yänkuñ; Ude nämo. Nin Baga man terak ñode daniñpän nadäk takamän; Kristo ahäwayän täyak uwä nämo api kumbek. U pen api it yäpmanj ärowek yäk. Unita imata Äma Bureni-inik kämi yäpmanj päñaku punin api teneñ yän yäyan? E, Äma Bureni-inik yäyan uwä netäta yäyan?

³⁵* Ude yäwäwä Jesutä äneñi ñode yäwetkuk; Peñyänjek inkät kadäni keräpigän irayän täyak unita inä peñyänjek uterakgän kañ kuñarut. Bipmanj uranitä in uwäk täwekta. Äma kubä bipmanj urani-ken kuñareko uwä kädet ude kuyat yän nämo nadänkañ kwek. ³⁶* Unita apiño inken peñyänjek itak unita peñyänjekta nadäkinik takot. Ude tänayän täño uyaku peñyänjek täño nanakiye bureni api itneñ yäk. Jesutä ude yänpänj yepmanpeñ päñku käbop itkuk.

Ämawebe mäyaptä Jesuta nadäkinik nämo täñkuñ

³⁷Tänpakanj Jesutä kudän kudupi mebäri mebäri ämawebe injamiken täñkuko upänkañ nadäkinik nämo täñ imiñkuñ. ³⁸* Ude täñirä man profet Aisiatä ñode kudän täñkuko u bureni ahäwekta täñkuñ;

Ekäni, nin manbiñam yänahänitna netätä nadäwän bureni täñkuk?

Ba netätä gäkño kehäromika kawän täreñkuk?

Ais 53:1

³⁹* Täñkañ Jesu täño man nämo nadän imiñkuño uwä Aisaia täño man kudän kubä ñode pätak;

⁴⁰Anututä dapuri ba bänepi täñpipiñkuk.

Mebäri unita, dapuritä näkño mebärina nämo nabäwä tärek täkañ.

Ba mebäri unita bänepitä imaka kak täkañ uwä bärännej nämo nadäwä tärewäpän bänepi nämo sukurek täkañ.

Ude nämo tak täkañ unita momini nämo peñ yämik täyat yäk.

Ais 6:10

⁴¹* Aisiatä man yänjukko uwä, imaka u nämo ahänjirän Jesutä wäpi biñam ikek api ireko u nadänpänj uterak yänjuk.

⁴²* Tänpakanj Juda äma ekäni ekäni mäyaptä Jesuta nadäkinik täñ imiñkuñ. Upänkañ Parisita umuntanjuño unita nadäkiniki käbop peñkuñ. Parisitä kudupi eni gänäñ äneñi ärokta niniñ bitnäneñ yänpänj umuntanjuñ. ⁴³* Ude täñkuño uwä ämatä wäpi biñam yänij oretta gäripi nadänpänj Anututä wäpi biñam yäpmanj akukta bitnäñkuñ.

⁴⁴* Eruk, Jesutä gera terak ñode yänjuk; Äma kubätä näk nadän namipänjä uwä näkagän nämo. U naniñ kireñpewän äburo u bok nadän imik täyak. ⁴⁵* Täñkañ äma u näk nabänpänjä naniñ kireñpewän äpuro käyak ubayän. ⁴⁶* Imata, ämawebe näk nadän namikinik tänpänj bipmanj urani gänäñ wari nämo itneñta kome terak ño peñyänjek ikek ude äput.

⁴⁷⁻⁴⁸* * Täñ, äma kubätä man yäk täyat u peñpänj kowata api yäpek. Upänkañ näkä äma u manken nämo api tewet. Nämo, näk komen ämawebe yämagutta äput. Tänpakanj äma näka bitnänpänj näkño man nämo buramik täkañ u yäpmanj danikta äma kubä itak. Tärektärek kadäni-ken näk kome terak itkañ man yäwetpänj yäwoñarek täñkuro unitä äma u manken api yepmanpek. ⁴⁹Nadäkañ? Man yäk yäyat uwä näkña bänepna-ken nanikpänj nämo yäk täyat. Nämo, Nana naniñ kireñkuko unitä man yänahäwetta näwetpänj näwoñarek täñkuk. ⁵⁰* Tänpakanj näk ñode nadäk täyat; Mani biñamtä

* 12:32: Jon 3:14 * 12:33: Jon 18:32 * 12:34: Sam 89:4,36; Sam 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14 * 12:35: Jon 7:33, 8:12; 1Jo 2:10-11 * 12:36: Efe 5:8 * 12:38: Rom 10:16 * 12:39: Mat 13:15 * 12:41: Ais 6:1 * 12:42: Jon 7:48, 9:22 * 12:43: Jon 5:44 * 12:44: Mat 10:40 * 12:45: Jon 14:9 * 12:46: Jon 8:12, 12:35 * 12:47-48: Jon 3:17, 8:15 * 12:47-48: Hib 4:12 * 12:50: Jon 8:26,28

ämawebeta irit kehäromi yämik täyak. Unita man yäk täyat uwä Nanatä yäntäreñ naminükuko udegän yäk täyat yäk.

13

Jesutä iwaräntäkiye kuroñi ärut yämiñkuk

¹* Täñpäj Juda täño orekirit pähap wäpi Pasova keräp täñjirän Jesutä kome ño peñpeñ Nanaken kukta kadäni ahätäk yäj nadäjkkuk. Täñpäj iniken iwaräntäkiyeta ban umunitä pen nadäj yämikinik täñ yäpmäj äbäjirän kumäk-kumäki kadäni ahäjkkuk.

²* Eruk bipäda uken Jesu ini ba iwaräntäkiye penta ketem nañ itkuñ. Täñpäkañ ketem kämi nänayäj täñjirä Satantä jukun Saimon-Kariot täño nanaki wäpi Judas, Jesu mäde ut imikta nadäk-nadäk imiñkuk. ³* Nadäk-nadäk u imiñirän Jesutä kañpäj nadäjpäñ nadäwätäk nämo täñkkuk. Nämo, u ñode nadäjkkuk; Nanatä kehäromi, nadäk-nadäk ba imaka kudup ketna terak peñ moreñkkuk. Ba näk Anutu-ken naniktä äburo unita äneñi iniken api kwet yäj nadäjkkuk. ⁴ Ude nadäjpäñ Jesutä ketem peñpäñ tek punin nanik yäjopmäñpäñ tek, gupi täñ-kohoyäwani kubä yäpmäjpäñ yabuk. ⁵ Ude täñpäj ume gäpe gänañ piñkañ gwetpäñ iwaräntäkiye kuroñi ärut yämiñpäñ tek gupi täñ kohoyäwani yabuko ugänpäj pitpäñ täñkohoyäj yämiñkuk.

⁶ Ärut yämiñtäj äbätängän Pita kuroñi ärunayäj täñjirän Pitatä iwetkuk; Wa! Ekäni, gäk kuroñna ärunayäj ba täyan? ⁷ Yäjirän Jesutä kowata ñode iwetkuk; Gäk näkä kädet täyat ño nämo nadäwi tumänkañ. Kämi uyaku api nadäwi tumneñ yäk. ⁸ Ude yäwänkañ Pitatä iwetkuk; Nämo inik! Gäk kuroñna äruno. Kämi imaka, nämo inik api ärut namen yäk. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nämo nadätan. Näk kuroñka nämo ärut gamawä gäk äbotna gänañ täga nämo api iren yäk. ⁹ Jesutä ude iweränä Pitatä kowata iwetkuk; Wära! Ekäni, gäk kuroñnagän äruno. Gwäkna ketna, gupna kumän ärut nami! yäk.

¹⁰* Ude yäwänä Jesutä ñode yäjkkuk; Äma kubä gupi kudup ume ärunani uwä pakigän itak. U kuroñgän äneñi äruno. In päke ño pakigän itkañ. Upäjkañ kubägän nämo yäk. ¹¹ Man ude yäjkkuko uwä äma iwan kerä terak api peweko unita nadäjpäñ yäjkkuk. Mebäri unita äbotnaye inken nanik kubä-tägän pakigän nämo itak yäj yäjkkuk.

¹² Eruk, iwaräntäkiye kuroñi ärut moreñpäñ teki äneñi täñkañ mañitkuk. Mañitpäñ ñode yäwet yabäjkkuk; In näkä täñ tamitat ñonitäj mebäri nadäkañ ba nämo? ¹³* In näkä yäjpäñ-yäwoñärekañ äma ba ekäni yäj näwet täkañ u bureni näwet täkañ. ¹⁴* Unita ño nabäwut; Ekäni in, yäjpäñ-yäwoñärekañ ämajin näkä kuroñjin ärut tamitat. Unita in udegän kowata kowata kuroñjin äruttäñ kañ kuñarut. ¹⁵* Näk jop nämo ärut tamitat. Nämo, näk kädet täga täñpäñ-täwoñärekañ täyat. Unita näkä täñ tamitat ñodegän kañ täk täñput. ¹⁶* Unita näk bureni-inik täwetat; Epän äma kubätä Ekänini nämo irepmitpäñ kuñarek. Ba manbiñam yäjahäwani äma kubätä äma peñ iwet-pewän äbeko u nämo irepmitpäñ kuñarek. ¹⁷* Eruk, apiño in kädet bureni u nadäkañ unita kädet u iwatnayäj täño uwä Anutu täño oretoret terak api kuñatneñ yäk.

Jesu ini kumäkta yäwetkuk

Mat 26:22-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23

¹⁸* Täñpäkañ in kudupta nämo yäyat. Äma näkñata biñam iwoyäjkkuro unitäj mebäri in nadäj moretat. Upäjkañ man kubä Anutu täño manbiñam kudän täwani ñode uwä bureni kañ ahäwän; Äma näkkät ketem bok näñpanitä iwan täñ namitak. ¹⁹* Täñkañ imaka uwä bureni nämo ahäjirän täwet kiretat. Unitäj bureni uwä kami ahäjirän

* 13:1: Jon 7:30, 12:23; Jon 15:13; 1Jo 3:16; Plp 2:8
 * 13:2: Luk 22:3; Jon 13:27
 * 13:3: Jon 3:35, 16:28
 * 13:10: Jon 15:3; Jon 6:64,70-71
 * 13:13: Mat 23:8,10
 * 13:14: Mat 20:28; Luk 22:27
 * 13:15: Plp 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21
 * 13:16: Mat 10:24
 * 13:17: Mat 7:24; Jem 1:25
 * 13:18: Sam 41:9
 * 13:19: Jon 14:29, 16:4

näkŋa äma u ubayäj * yäj nabäŋpäj-nadäneŋta. ²⁰ * Näk bureni täwera nadäwut; Äma kubätä näkŋo epän ämana kubäta not täŋ imayäj täko uwä näka udegän not api täŋ namek. Täŋpäj näka not täŋ namayäj täko uwä näk naniŋ kireŋkuko unita udegän not api täŋ imek yäk.

²¹ * Eruk, ude yäwän täreŋirän, Jesu bänepi-ken bäräpi pähap nadäŋpäj kwawak ŋode yäŋahäŋpäj yäwetkuk; Bämopjin-ken nanik kubätä näk iwan keru terak nepmanŋpayäj yäk. ²² Yäjirän nadäŋpäj iwaräntäkiyetä kowat kawän täŋpäj netäta yäyak yäŋpäj nadäwätäk täŋkuŋ. ²³ * Täŋpakaŋ iwaräntäki kubä, Jesutä unita gäripi pähap nadäŋ imik täŋpani uwä Jesu dubini-ken itkuk. ²⁴ Irirän Saimon-Pitatä iŋam wära täŋpäj jiap terak iwetkuk; Iwetpäj ka; Netäta yäyan? ²⁵ Ude täŋirän äma Jesu dubini-ken itkuko unitä Jesu tubenŋ kuŋpäj iwetkuk; Ekäni, netäta yäyan? yäj iwetkuk.

²⁶ Ude iwet yabäwänä Jesutä iwetkuk; Näkä ketem moräki tokätpäj tokän gäpe gänaŋ yäputpäj imayäj täyat äma unitä iwan täŋ namayäj yäk. Jesutä ude yäŋpäj ketem moräki tokätpäj gäpe gänaŋ yäputpäj Judas, Saimon-Kariot nanaki unita imiŋkuk. ²⁷ * Imiŋirän uterakgän Satantä Judas kotaŋkuk. Täŋirän Jesutä Judas iwetkuk; Imaka täŋpayäj täyan u bäräŋeŋ täyi yäk. ²⁸ Ude yäjirän äma Jesu-kät ketem penta naŋ itkuŋo uwä Jesutä man yäŋkuko u täga nämo nadäwä täreŋkuŋ. ²⁹ * Judas uwä iwaräntäkiye täŋo moneŋ watä äma ude itkuko unita iwaräntäkiye ätutä ŋode nadäŋkuŋ; Pänku äŋnak-äŋnak pähap ahäwayäj täyak unita ketem yäpmäkta käwep iwet-pewän kuyak yäj nadäŋkuŋ. Täŋpäj ätutäwä ŋode nadäŋkuŋ; Ba äma jäwärita moneŋ yämän yäŋpäj käwep iwet-pewän kuyak yäj nadäŋkuŋ. ³⁰ Täŋpakaŋ ketem moräki Jesutä Judasta imiŋkuko u yäpmäŋpäj uterakgän äpamaŋ kuŋkuk. U kome bipmäŋ urirän täŋkuk.

Pitatä Jesu wäpi käbop api pewek

Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34

³¹ * Täŋpakaŋ Judas äpamaŋ kuŋirän Jesutä ŋode yäŋkuk; Eruk, apiŋo Äma Bureni-iniktä wäpi biŋam yäpayäj. Täŋirän uterak Anututä wäpi biŋam udegän yäpayäj. ³² * Bureni! Anututä ini Äma Bureni-inikta wäpi biŋam imayäj. Täŋkaŋ bäräŋeŋ imayäj.

³³ * Jesutä ude yäŋpäj yäwetkuk; Nanaknaye, näk inkät kadäni käroŋi nämo api itne. In näka api wäyäkŋeneŋ. Upäŋkaŋ man Juda äma ekäni ekäni yäwetkuro udegän täwetat; In kome näkä kwayäj täyat-ken u täga nämo api kuneŋ.

³⁴ * Unita apiŋo бага man kodaki kubä ŋode täwetat; In kubäkubätä notjiye ŋonita gäripi kowata kowata nadäŋ yämik täneŋ, näkä inta nadäŋ tamiŋ yäpmäŋ äburo udegän. ³⁵ Täŋpakaŋ in kubäkubätä notjiye ätu näkŋo äbotken nanik unita gäripi nadäŋ yäminayäj täŋo uwä ämawebetä ŋode api tabäŋpäj nadäneŋ; Bureni-inik, ŋowä Jesu täŋo iwaräntäkiye äbot bureni yäj api nadäneŋ.

³⁶ * Täŋpakaŋ Saimon-Pita unitä Jesu ŋode iwet yabäŋkuk; Ekäni, gäk de api kwen? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Kome näkä kwayäj täyat-ken u gäk täga nämo api näwat yäpmäŋ kwen. Upäŋkaŋ kämi uyaku api näwat yäpmäŋ kwen. ³⁷ Ude yäwänä Pitatä äneŋi iwet yabäŋkuk; Ekäni, imata näk apiŋo täga nämo gäwaret? Näk gäk täŋkentäŋpäj kumäkta nadätat! ³⁸ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk näk täŋkentäŋpäj kumäkta bureni nämo yäyan. Unita bureni ŋode gäwera nadä; Kadäni puruptä gera yäwayäj keräp täŋirän gäk näka nämo nadätat yäj yäräkubä api yäwen.

14

Anutu-ken kukkuk kädet uwä Jesu

* 13:19: Jesutä näkŋa äma u ubayäj yäj yäŋkuko u Anutu, Moses päya karäni gänaŋ mebet täŋkuko ugänaŋ ahäj imiŋpäj wäpi näkŋa itat yäj iwetkuko unita juku piŋpäj man ŋo yäŋkuk. Ude yäŋkuko uwä näk Anutu itkurotä itat ubayäj yäj yäŋkuk. * 13:20: Mat 10:40 * 13:21: Jon 12:27 * 13:23: Jon 19:26, 20:2; Jon 21:7,20 * 13:27: Jon 13:2 * 13:29: Jon 12:6 * 13:31: Jon 12:23 * 13:32: Jon 17:5 * 13:33: Jon 7:33-34 * 13:34: Jon 15:12,17; 1Jo 3:23; 2Jo 5 * 13:36: Jon 7:34; Jon 21:18-19

¹* Jesutä iwaräntäkiye man äneji ñode yäwetgän täñkuk; In butewaki nadäwätäk pähap nämo täneñ. Nämo, nadäk-nadäkin Anutu-kengän pekot. Täñkañ näka imaka, nadäkinik täñ namikot. ² Imata, Nanatä eñiken ämawebetä itneñta bägup mäyap itkañ. Ude bureni nämo itneño uwä in man ñode täga nämo täweret. Täñpäkañ näk inta bägup täñket urayäñ kuyat. ³* Näkä päñku bägup ket utkañ äneji päbä näkkät itta tämagut yäpmäñ irayäñ täyat-ken api kwet. ⁴ Täñpäñ kome näkä kwayäñ täyat-ken unitäño kadet uwä nadäkañ.

⁵ Ude yäwänä, Tomastä iwetkuk; Ekäni, kome kwayäñ täyan u nämo nadäkamäñ unita jide täñpäñ kadet u nadäne? ⁶* Yäwänä Jesutä ñode yäwetkuk; Näkña-tägän kadet. Ba man bureni täño mähemi u näk. Ba irit kodaki täño mähemi u näk. Unita äma kubätä Nanken kwayäñ yäñpäñä kadet kubä nämo iwarek. Nämo, Nanken kukkuk kadet uwä näk kubägän. ⁷* In näk siwoñi nabäñpäñ-nadäwä tärewäwä Nanta udegän api nadäneñ yäk. Täñpäkañ apiño yäput peñpäñ in Nan täño mebäri kañpäñ nadäkañ. Ba Nan käkañ yäk.

⁸ Ude yäwänä Filiptä ñode iwetkuk; Ekäni, gäk Nan niwoñäreñiri kañpäñ nadäna tärewut! ⁹* Yäwänä Jesutä yäñkuk; Filip, kadäni käroñi näk inkät it yäpmäñ äbäkamäñ upäñkañ gäk imata näkño mebärina nämo nadätan? Äma kubätä näk nabäk täyak uwä Nan kak täyak ubayäñ. Gäk jide unita Nan niwoñäre yäñ yäyan? ¹⁰* Gäk ñodeta nadäwi bureni nämo täk täkañ? Näk Nan bänepi-ken itat, udegän Nan uwä näk bänepna-ken itak. Nankät nek kubägän itkamäk. Täñkañ man täwet täyat uwä näkñaken nadäkpäñ nämo täwet täyat. Nämo, Nan näkken itkañ iniken epän täk täyak. ¹¹* Unita näk man ñode yäñira in nadäwä bureni täyon; Näk Nankät nek kubägän itkamäk. Ba näkä kudän täk täyat u kañpäñ bureni yäñ nadäñpäñ näka nadäkinik täñ namikot.

¹²* Näk bureni ñode täwera nadäwut; Äma näka nadäwä bureni täñpäpäñ nadäkinik täk täkañ uwä näkä epän täk täyat udegän api täk täneñ. Ba näk Nanken kuyat unita epän näkä täñkuro u irepmitpäñ api täk täneñ. ¹³* Täñkañ Nan täño wäpi biñam ärowani kwawak ahäñpäñ tokñeñ pärekta Nanaki näkä ñode api täñpet; Imaka kubätä näk wäpna biñam terak yäñapinayäñ täño uwä api nadäñ tamik täñpet. ¹⁴ Bureni-inik täwetgän täñpa; Imaka kubätä näk wäpna biñam terak yäñapinayäñ täño uwä api nadäñ tamet yäk.

Jesutä Kudupi Munapik äpäkta yäwetkuk

¹⁵* Eruk man kubä pen ñode täwera nadäkgän täkot; In näka gäripi-inik nadäñpäñä näkño man buramiñpäñ api kuñat täneñ. ¹⁶* Ude täñirä näk Nanken yäñapinira täñkentäk äneji kubä api taniñ kirewek. Täñkentäk taniñ kirewayäñ täyak uwä inkät tärek-täreki nämo itneñta. ¹⁷* Täñkentäk u Munapik, Anutu täño mebäri kwawak pewän ahäwani u. Täñpäkañ kome ämawebetä Munapik u nämo kañpäñ nadäk täkañ unita bänepitä not täga nämo täñ imineñ. Täñ, inä unita nadäk täkañ. Bureni, Munapik uwä inkät it täyak unitä kämi bänepjin-ken api irek.

¹⁸* Näkä tepmañpeñ kuñirawä in kodäñjani ude nämo api itneñ. Nämo, inken äneji api äbet. ¹⁹* Kadäni keräpi itkañ kome ämawebetä näka api ijiwä waneñ. Upäñkañ intäwä api nabäneñ. Näk irit kodaki täño mähemi unita in udegän irit kodaki nitek api kuñatneñ. ²⁰* Täñpäñ kadäni näk kumäñpäñ äneji kodak täñpäñ akumañ kuñarayäñ täyat-ken uken ñode api nadäwä täreneñ; Näk Nana bänepiken itat. Ba näk in bänepjin-ken irira inä näk bänepna-ken itkamäñ yäñ api nadäneñ. ²¹* Täñpäkañ äma näkño

* 14:1: Jon 14:27 * 14:3: Jon 12:26, 17:4 * 14:6: Jon 11:25; Rom 5:1-2; Hib 10:20 * 14:7: Jon 8:19 * 14:9: Jon 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3 * 14:10: Jon 12:49, 14:24 * 14:11: Jon 10:38, 14:20 * 14:12: Mak 16:19-20 * 14:13: Mat 7:7; Jon 15:16 * 14:15: Jon 15:10; 1Jo 5:3 * 14:16: Jon 14:26, 15:26; Jon 16:7 * 14:17: Mat 10:20; Jon 16:13; Rom 8:26 * 14:18: Jon 14:3 * 14:19: Jon 16:16 * 14:20: Jon 17:21-23 * 14:21: Jon 15:10, 16:27

man in̄itpāḅ sākgāmān buramik tākaḅ uwā nāka gāripi nadāk tākaḅ. Tāḅkaḅ āma nāka gāripi nadāk tākaḅ uwā Nanatā udegān āma unita gāripi api nadāwek. Ba nākā udegān, bānep iron tāḅ yāmiḅpāḅ nākḅaken mebāri kwawak api peḅ yāmet yāk.

²²* Jesutā ude yāwānā Judas kubā (Judas Kariot u nāmo), unitā Jesu ḅode iwetkuk; Ekāni, gāk imata komen āmawebeta ahāḅ yāmikta bitnāḅpāḅ nin-kengān ahāḅ nimikta yāyan? ²³* Ude yāḅirān Jesutā kowata ḅode yāwetkuk; Āma nāka gāripi-inik nadāk tākaḅ uwā nākḅo man sākgāmān iwat tākaḅ. Tāḅirā Nantā āma udewanita gāripi udegān nadāḅirān Nankāt nek āma ukāt kentāḅpāḅ bok itpāḅ api kuḅatne. ²⁴* Tāḅ, āma nāka gāripi nāmo nadāk tākaḅ uwā nākḅo man nāmo iwat tākaḅ. Tāḅpākaḅ man yāḅira nadākaḅ ḅo nākḅa-kenpāḅ nāmo yāyat. Nāmo, uwā Nan, naniḅ kireḅpewān āburo unitāḅo.

²⁵Nākḅa inkāt itpāḅ unita man ḅo tāwet yāpmāḅ ābātat. ²⁶* Upāḅkaḅ Tāḅkentāk unitā imaka kuduḅtagān api tāwetpāḅ tāwoḅārewek. Ude tāḅirān man tāwet yāpmāḅ āburo unita api juku pineḅ. Tāḅkentāk uwā Kudupi Munapik, Nantā wāpna biḅam terak taniḅ kirewayāḅ tāyak u.

²⁷* Nāk tepmaḅpa yāḅpāḅ bānep kwini tamitat. Bānep kwini komen āmawebetā nadāk tākaḅ udewanipāḅ nāmo tamitat. Nāmo, bānep kwini nākḅa nadāḅpāḅ kuḅat tāyat upāḅ tamitat unita butewaki nadāwātāk tāḅpāḅ umun terak nāmo kuḅatneḅ. ²⁸* Tāḅkaḅ nāk tepmaḅpeḅ kuḅkaḅ inken āneḅi api ābet yāḅ uku tāwerira nadāḅ. Upāḅkaḅ in imata nāk Nanaken kukta naniḅ bitnākaḅ? In bānepḅin nākken bureni pekaḅ yāwānāku Nanaken api kwet yāḅ tāwerira nadāwā tāgawām. Nan u nāk nāreḅmitak unita tāga, kuyi yāḅ nāwetnaḅi. ²⁹* Imaka tāwetat u kwawak nāmo ahāḅirān intāḅjukun tāwet kiretat ḅo. Unita kāmi, bureni ahāḅirān kaḅpāḅā bureni yāḅ api nadāneḅ. ³⁰* Tāḅpākaḅ nāk inkāt man yāḅpāḅ-nadāk kadāni kāroḅi nāmo tānayāḅ. Nāmo, kome ḅonitāḅo māḅemi ābayāḅ. Unitā nākḅo kehāromina kubā tāga nāmo yāpmāḅ āpek. ³¹* Upāḅkaḅ komen āmawebetā nāk Nanta gāripi pāḅap nadātak yāḅ ude nadāwā tāreḅḅta epān man Nanatā nāwetkuko udegān tāyat.

Eruk, kome ḅo peḅpeḅ kuna!

15

Jesu u wain pāya, ninā kānani

¹ Tāḅpākaḅ Jesutā man pen ḅode yāwetgān tāḅkuk; Nāk wain pāya bureni-inik. ²* Tāḅkaḅ Nana uwā wain epān tāḅo māḅemi. Nākā terak kānani yāḅut peḅpāḅ bureni nāmo pat tākaḅ uwā Nantā taniḅpāḅ yāpmāḅ tāḅpān kuk tākaḅ. Tāḅpāḅ kānani bureni wādāk tākaḅ uwā bureni taḅigān kaḅ wādāwut yāḅkaḅ tāḅket taḅpāḅ ket utpāḅ pek tāyak. ³* Tāḅpākaḅ inā, manna biḅam tāwerira nadāḅpāḅ bānepḅin pak taḅkuḅ. ⁴* Nadākaḅ? Pāya kānanitā kujari terak nāmo gatāḅpāḅ ireko uwā bureni tāga nāmo wādāwek unita in nākkāt kwasikotpāḅ irirā nāk inkāt udegān kwasikotpāḅ kaḅ ira. Nākkāt nāmo kwasikotpāḅ kuḅatpāḅā inḅingān imaka tāga kubā tāga nāmo api tāneḅ.

⁵* Nāk wain pāya irira inā wain pāya unitāḅo kānani ude itkaḅ. Unitā āma nākkāt kowat kwasikorān tāḅpāḅ kuḅat tākaḅ uwā kānani tāgatā ude irit kuḅat-kuḅariken bureni pāḅap api pewān ahāḅ yāmek. Upāḅkaḅ nākkāt nāmowā, in imaka kubā tāga nāmo tāneḅ. ⁶* Tāḅpāḅ āma nākkāt nāmo itpāḅ kuḅat tākaḅ uwā kānani waki taniḅpāḅ maḅpā kuk tākaḅ ude api tāneḅ. Kānani u kubit tawānkaḅ āmatā kānani kubiri ātukāt kubā-kengān peḅpāḅ pewā ijineḅ. ⁷* Unitā in nākkāt kowat kwasikorān tāḅpāḅ manna

* 14:22: Apos 10:41-42 * 14:23: Mat 18:20; Jon 13:34; 2Ko 6:16; Efe 3:17 * 14:24: Jon 7:16 * 14:26: Jon 14:16
 * 14:27: Jon 14:1, 16:33; Plp 4:7 * 14:28: Jon 14:3, 16:28; Jon 20:17; Luk 24:52 * 14:29: Jon 13:19 * 14:30:
 Jon 12:31, 16:11; Efe 2:2 * 14:31: Jon 10:18, 12:49; Mat 26:46 * 15:2: Mat 3:10 * 15:3: Jon 13:10 * 15:4:
 Jon 6:56 * 15:5: Jon 15:16; 2Ko 3:5 * 15:6: Mat 7:19, 13:42 * 15:7: Mat 7:7

kaŋ buramik täŋput. Ude tänayän täŋo uyaku imaka u ba u yäpmäkta nadänpäjä iwet yabäŋirä Anututä api tamek. ^{8*} Täŋpäŋ irit kuŋat-kuŋatjinken bureni pähap ahäŋirän in näkŋo nanaknaye äbot täŋirä Nana täŋo wäpi biŋam kwawak ahäŋirän käneŋ.

⁹ Täŋpäkaŋ Nantä bänep iron pähap täŋ namik täyak udegän näkä inta bänep iron täŋ tamik täyat. Ude täŋ tamik täyat unita näkŋo bänep iron terakgän kaŋ kuŋat täŋput. ^{10*} Näk bureni täwera nadäwut; In manna biŋam buraminayän täŋo uwä näkŋo bänep iron terakgän api kuŋatneŋ, näkä Nana täŋo mani buramiŋpäŋ unitäŋo bänep iron terak kuŋat täyat udegän. ^{11*} Täŋpäŋ nähä bänep oretoret nadäk täyat in udegän nadäk täkot yäŋpäŋ man ŋo täwetat. Bänep oretoret pähap u inken tokŋeŋpäŋ pat täyon yäŋ yäŋpäŋ täwetat.

^{12*} Eruk, näk jukuman ŋode täwera nadäwut; Näkä nadäŋ tamik täyat udegän in notjiyeta gäripi kowat nadäŋ imän täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. ^{13*} In nadäkaŋ? Bänep iron kädet intäjukun-inik ŋode pätak; Äma kubätä noriye täŋkentäwa yäŋpäŋ iniken gupi peweko u. Bänep iron kädet kubätä kädet u nämo irepmitak. ^{14*} Unita ŋode täwetat; Inä näkŋo man buramiŋpäŋ kuŋarirä tabäŋira notnaye bureni täneŋ. ¹⁵ Täŋpäŋ näk kadäni ŋoken watä ämanaye yäŋ wari nämo täwet täyat. Nämoinik! Näkä inta nadäwa notnaye ude täkaŋ. Imata, watä ämatä intäjukun ämani täŋo bänepi-ken nadäk-nadäk pat täyak u iwerän nämo nadäwek. Upäŋkaŋ nähäwä Nanaken nanik man nadäŋkuro u kudup yäŋahäŋpäŋ täwet moreŋkuro unita notnaye yäŋ täwetat yäk.

¹⁶ Täŋpäkaŋ, intä näk inta biŋam nämo yäpmäŋ daniŋkuŋ. Nämoinik, näkä inä näkŋata biŋam yäpmäŋ daniŋkut. Täŋpäŋ in yäpmäŋ daniŋkuro uwä irit kuŋat-kuŋatjinken bureni ahäŋ tamikta in yäpmäŋ daniŋpäŋ tepmaŋkut. Täŋpäŋ bureni bäräŋeŋ wak täkaŋ udewanita nämo yäyat. Nämo, bureni kehäromi nitek, paot-paori nämo udewani irit kuŋat-kuŋatjinken ahäŋ tamikta yäyat. Ude täŋkaŋ näk wäpna terak Nanaken yäŋapiŋirä uterakgän api tamek. ^{17*} Unita näk jukuman äneŋi ŋode täwera nadäwut; In notjiyetakät gäripi kowat nadäŋ imän täŋpeŋ kaŋ kuŋarut.

Jesu iwarän täwanita iwan api täneŋ

^{18*} Jesutä man ude yäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Komen ämawebe tä iwan täŋ tamäwä ŋode kaŋ nadäwut; Jesuta jukun täŋ imiŋkuŋo udegän täŋ nimikaŋ yäŋ kaŋ nadäwut. ^{19*} In komen ämawebe udewanigän itneŋo uyaku inkät not täŋpäŋ kuŋatneŋ, iniken noriye-kät not täŋpeŋ kuŋat täkaŋ udegän. Upäŋkaŋ inä komen äma nämo. Nämo, näkä in komen ämawebe äbotken nanikpäŋ yäpmäŋ daniŋpäŋ tepmaŋpa kome täŋo täktäki mäde ut imiŋkuŋo unita iwan täŋ tamik täkaŋ. ^{20*} Näk man ŋode bian täwetkut; Epän watä ämatä ekänini nämo yärepmitneŋ. Näkä iwan täŋ namiŋkuŋo unita inta udegän api täŋ tamineŋ. Täŋpäkaŋ äma ätutä näkŋo man nadänpäjä iyap täŋkuŋo uyaku intäŋo man udegän api nadänpäjä buramineŋ. ^{21*} Upäŋkaŋ komen äma uwä näk naniŋ kireŋpewän äpuro unita nämoinik nadäkaŋ. Täŋpäŋ in näkŋo näwaräntäknaye itkaŋ unita iwan api täŋ tamineŋ.

²² Täŋpäkaŋ näkä äpäŋpäŋ man nämo yäwetkuro yäwänäku, momini kwawak nämo pewä ahäkkäneŋ. Upäŋkaŋ apiŋo momini käbop pekta kädet nämo pätak. ^{23*} In nadäkaŋ? Äma näkä iwan täŋ namik täkaŋ uwä Nanata udegän täŋ imik täkaŋ. ^{24*} Näk äma äbot ŋo bämopi-ken kudän kudupi pähap, ämatä nämo tänaŋi u nämo täŋkut yäwänäku momini kwawak nämo pewä ahäkkäneŋ. Upäŋkaŋ nämo. Kudän kudupi bämopi-ken täŋira nabäŋpäŋ-nadäk täk täŋkuŋo upäŋkaŋ näkä iwan täŋ namiŋpäŋ Nanta udegän täŋ imik täkaŋ. ²⁵ Ude täŋirä man kubä unitäŋo бага man kudän täwani terak pätak u täŋkehärom täyak. Man uwä ŋode;

* 15:8: Mat 5:16 * 15:10: Jon 14:15; 1Jo 2:5 * 15:11: Jon 17:13 * 15:12: Jon 13:34 * 15:13: Jon 10:11; 1Jo 3:16 * 15:14: Mat 12:50 * 15:17: Jon 13:34 * 15:18: Mat 10:22; 1Jo 3:13 * 15:19: 1Jo 4:5; Jon 17:14 * 15:20: Jon 13:16 * 15:21: Mat 5:11; Mak 13:13 * 15:23: Luk 10:16 * 15:24: Jon 9:41, 14:11

Mebäri nämo, iwan jop nadäj täj namiŋkuŋ.

Sam 35:19, 69:4

²⁶ * Upänkaŋ näk täj-kehäromtaŋ tamikta Täŋkentäk, Nanken nanikpäŋ api taniŋ kirewet. Täŋpäŋ Täŋkentäk uwä Munapik, Anutu täŋo mebäri kwawak pewä ahäwani u. Munapik unitä äbänkaŋ näkŋo manbiŋam api täwerek. ²⁷ * Täŋpakaŋ in bian näkä epän yäput peŋira näkkät it yäpmäŋ äbäkaŋ unita kadäni uken näkŋo manbiŋam kaŋ yänhänpäŋ yäwerut.

16

¹ Jesutä man ude yänpäŋ äneŋi pen ŋode yänkuk; In nadäkinikjin pewä putäreneŋo udetä man ŋo täwetat. ² * In nadäkaŋ? Ämatä käbeyä yot gänaŋ nanik täwat kireŋpäŋ äneŋi ärokta api yäjiwätneŋ. Bureni täwetat, kadäni keräp taŋirän ämatä nin Anututa watä epän bureni täj imikamäŋ yäj nadänkaŋ kumäŋ-kumäŋ api tadäpneŋ. ³ * Ude tänayäŋ täkaŋ uwä Nankät nekta nämo nadäwä tärewäpäŋ api täj tamineŋ. ⁴ * Täŋpakaŋ imaka u nämo ahänirän man ŋowäku intäjukun täwet kiretat. Täŋpäŋ imaka u bureni ahänirän jukuman täwetat ŋo api juku pineŋ.

Kudupi Munapiktä epän jide api täŋpek?

Jesutä ude yänpäŋ yäwetkuk; Näk inkät penta itpäŋ unita imaka umuri ŋo bian nämo täwetkut. ⁵ * Eruk, näk apiŋo tepmaŋpeŋ naniŋ kireŋpewän äputken kwayäŋ. Upänkaŋ in kubätä gäk de kwayäŋ yäj nämo näwet yabäkaŋ. ⁶ Nämo, näk man täweraro unita nadäwätäk täŋpäŋ bänepjintä bäräpi pähap nadäkaŋ. ⁷ * Upänkaŋ bureni täwera nadäwut; Tepmaŋpeŋ kwayäŋ täyat uwä in täŋkentäkta kwayäŋ. Bureni, näk päŋku Täŋkentäk u iniŋ kireŋpewa inken api äpek. Täj, näkä nämo kwawä Täŋkentäk u inken täga nämo api äpek.

⁸ Täŋpakaŋ Täŋkentäk unitä äbänpäŋä komen ämawebe siwoŋi nadäwut yänpäŋ imaka ŋodeta goret nadäk täkaŋ u yäwetpäŋ yäwoŋäreŋek api täŋpek; Momini täŋo mebäri, Anutu iŋamiken siwoŋi irit täŋo mebäri, ba yäpmäŋ danik-danik epän Anututä täŋpayäŋ täyak unitäŋo mebäri. ⁹ * Täŋkaŋ momini täŋo mebäri uwä näkä nadäkinik nämo täk täkaŋ yäj api yäwoŋäreŋek. ¹⁰ * Ba näk Anutu iŋamiken siwoŋi itat yäj kaŋ nadäwut yänpäŋ ŋode api yäwetpäŋ yäwoŋäreŋek; Näk kumänpäŋ Nanken api kwet. Kuŋira wari nämo api nabäneŋ. ¹¹ * Täŋkaŋ Anututä yäpmäŋ danik-danik epän täk täyak unitäŋo mebäri ŋode api yäwetpäŋ yäwoŋäreŋek; Kome ŋonitäŋo intäjukun äma waki Anututä manken uku teŋkuk yäj api nadäneŋ.

¹² * Man mäyap täga täwerero upänkaŋ in täga nämo nadäwä täreneŋ. ¹³ * Upänkaŋ Munapik, Anutu täŋo mebäri kwawak pewän ahäwani unitä äbänpäŋä Anutu täŋo mebäri kwawakinik nadäkta kädet api täwit tamek. Täŋpakaŋ iniken nadäk-nadäkpäŋ nämo api täwerek. Nämo, imaka Anutu-ken nadänkaŋ ugänpäŋ api täwerek. Ba imaka ahäkta yäwani u imaka, api täwerek. ¹⁴ Täŋpäŋ Munapik, Anutu täŋo mebäri kwawak pewän ahäwani unitä wäpna biŋam imaka, kwawak api pewän ahäneŋ. Ude täkta näkŋo mena jinom yäpmänpäŋ api täwerek. ¹⁵ Nadäkaŋ? Nanatä iniken nadäk-nadäk kumän-tagän namiŋkuk. Mebäri unita Munapiktä näkŋo mena jinom yäpmänpäŋ api täwerek.

Nadänbäräp ba oretoret täŋo man

¹⁶ * Jesutä man ude yänpäŋ iwaräntäkiye man ŋode yäwetgän täŋkuk; Ätu nanak itpäŋ kuŋira nämo api nabäneŋ. Täŋkaŋ ätukät it yäpmäŋ äronpäŋä äneŋi api nabäneŋ. ¹⁷⁻¹⁸ Ude yäwänä iwaräntäkiye ätutä ini-tägän näwetgäwet täŋpäŋ yänkuŋ; Man yäyak ŋo jide ude? Kadäni keräpi-tagän nämo api käne. Täŋpakaŋ ätu itpäŋ äneŋi api käne yäj niwetak u mebäri jideta? Kadäni keräpi yäj niwetak u jideta yäyak? Ba Näk Nanaken

* 15:26: Jon 14:26 * 15:27: Luk 1:2; Apos 1:8,21-22 * 16:2: Mat 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22 * 16:3: Jon 15:21
 * 16:4: Jon 13:19 * 16:5: Jon 7:33, 13:36 * 16:7: Jon 14:16 * 16:9: Jon 3:18 * 16:10: Apos 5:31; Rom 4:25
 * 16:11: Jon 12:31 * 16:12: 1Ko 3:1-2 * 16:13: Jon 14:26; 1Jo 2:27 * 16:16: Jon 14:19

kwayäj yäj niwerako u jideta niwerak? Man yäyak u guj täkamäj. Nämo nadäna tärekañ yäk.

¹⁹ Ude täjirä Jesutä nadäwätäki u yabänpäj-nadänkañ ñode yäwetkuk; In man ñode täweraro unita yänpäj-nadäk täkañ? Ätu itpäñ kuñira nämo api nabäneñ. Täñkañ ätukät it yäpmäj äronpäñ äneñi api nabäneñ. Man unita guj täkañ? ²⁰ Eruk, näk bureni täwera nadäwut; Inä näka yänpäj konäm butewaki api täneñ. Täñ, kome amawebetä wisikinik, kumäñtak yänpäj oretoret pähap api täneñ. Bureni, in butewaki api nadäneño upänkañ äyänutpäñ mädenä oretoret terak api kuñatneñ. ²¹ * In nadäkañ? Webe nanak bäyanayäj komi nadäk täkañ. Upänkañ nanaktä ahäjirän kañpäñ Wisikna, nanakna ahätak ño yänpäj oretoret pähap nadäk täkañ. ²² * Täñpäkañ in udegän. Apiño in butewaki terak itkañ upänkañ näk äneñi ahäj tamiñira nabänpäj bäneppjintä oretoret inide kubä api täneñ. Täñirä äma kubätä oretoret u täga nämo api utpewän mänpek.

²³ * Täñpäñ kadäni näkä kumäñpeñ kunum gänañ ärowayäj täyat-ken uken in näk-kenä imaka kubäta nämo api yäñapineñ. Nämo, imaka kubäta näk wäpna terak yäñapiñirä Nanatä ini api tamek. ²⁴ * Umunitä päbä apiño in imaka kubäta näk wäpna terak nämo yäñapik täkañ. Täñpäkañ apiñotä päñku kämi, in imaka kubäta yäñapiñpäñä api yäpmäk täneñ. Ude täñpäñ bänep täga pähap api nadäneñ yäk.

Jesutä kome täñjo mähe mi api urek

²⁵ * Jesutä ude yänpäj pen ñode yäwetgän täñkuk; Man täwet yäpmäj äbätat ño man wärani terak täwetat. Upänkañ kämiwä man wärani terak nämo api täweret. Nämo, kadäni uken Nana täño manbiñam kwawakinik api täweret. ²⁶ Bureni, kadäni ukentä päñku kämi injin-tägän näk wäpna terak Nanken api yäñapineñ. Näk inta Nanken nämo api yäñapiwet yäj täwetat. ²⁷ * Nämo, Nantä ini inta nadän tamikinik täk täyak. Imata, in näka gäripi nadän yäpmäj äbäkañ unita. Ba in näka Anutu-ken naniktä äpuk yäj nadäwä bureni täk täkañ unita. ²⁸ Täñkañ näk Anutu-ken naniktä kome ñoken äpuropäñ kome ño peñpeñ äneñi Nanken kwayäj.

²⁹ Ude yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuñ; Eruk, apiño gäk man wärani terak nämo niwetan. Kwawakinik niwet ahätan yäk. ³⁰ * Nin nadäkamäj, gäk imaka kuduhtagän nadäwi tärekañ. Äma kubätä yänyabäk kubä täñpayäj nadänirän gäkä jukun kañpäñ nadänkañ kowata täga iwet ahäwen yäk. Unita gäk Anutu-ken naniktä äpäñ yäj gabänpäj-nadäkamäj.

³¹⁻³² * Ude yäjirä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Apiño nadän namikinik täkañ upänkañ ñode täwera nadäwut; Kadäni keräptañ tamitak. Kadäni uken in kubäkubä täwat kireñpewä komejin-ken kuñtäñpä kuñirä näkñagän api iret. Eruk, kadäni u ahätak! In nepmañirä näkña kubägän irayäj. Upänkañ näkñagän-inik nämo irayäj. Nämo, Nan näkkät it täyak udegän api itde. ³³ * Eruk, man täweraro uwä mebari ñodeta täwerat; In näkkät kowat kwasikorän täñpäñ näkño bänep pidäm terak kañ kuñarut. Bureni, kome ñoken bäräpi mebari mebari api kañ-ahäneño upänkañ ñode nadäkot; Näk kome ñonitäjjo mähe mi unitäjjo kehäromi yäpmäj äpäro unita nadäwätäk nämo täneñ!

17

Jesutä inita Nani-ken yäñapiñkuk

¹ * Eruk, man ude yäj paotpäñä Jesutä kunum doränpäj ñode yäjkuñ;

Nan, kadäni ahätak unita gäk ämanaye inamiken wäp biñam kañ nam. Ude täjiri näk manka buramiñpäñ epän namiñkuno u täñjira wäpka biñam udegän kañ ahäj parän. ² * Unita näk ñode yäyat; Gäk amawebe kuduhtagän intäjjukun it yämikta

* 16:21: Ais 26:17 * 16:22: Ais 66:14 * 16:23: Mat 7:7 * 16:24: Jon 15:11 * 16:25: Jon 10:6 * 16:27: Jon 14:21,23 * 16:30: Jon 2:25 * 16:31-32: Mat 26:31,56; Jon 8:29 * 16:33: Jon 14:27; Rom 5:1; 2Ti 3:12; 1Jo 5:4 * 17:1: Jon 11:41, 12:23 * 17:2: Mat 11:27

kehäromi uku namiŋkun. Kehäromi namiŋkuno uwä mebäri ŋodeta namiŋkun; Ämawebe gäkä näka biŋam namiŋkuno unita irit kehäromi yämikta kehäromi u namiŋkun. ³* Irit kehäromi unitäŋo mebäri ŋode; Ämawebetä gäk kubätagän Anutu bureni-inik nadäkinik täŋpän näk Jesu Kristo gäkä nepmaŋpi äpuro unita imaka, bok nadän namikinik täŋpän irit kehäromi api kaŋ-ahäneŋ.

⁴* Täŋpäkaŋ näk epän namiŋkuno u kumän täŋpa täreŋirä wäpka biŋam ba kehäromika kome ŋo terak kwawak kaŋpän nadänkuŋ. ⁵* Täŋpäkaŋ Nan, näk nadän namiŋiri gäkkät bok itpän wäpnek biŋam ikek kaŋ itda. Kome ŋo nämo yäwi ahänjirän näk gäkkät bok itkaŋ wäpna biŋam ikek itkuro udegän äneŋi kaŋ nam.

Jesutä iwaräntäkiyeta Nani-ken yänjapinŋuk

⁶ Täŋpän ämakaye komen ämawebe bämopi-ken nanik yäpmän daniŋpän näka biŋam namiŋkuno ŋo gäkŋo mebärika yäwoŋäreŋkut. Mebärika yäwoŋäreŋjira manka buramiŋ yäpmän äbäkaŋ. ⁷⁻⁸* Täŋpäkaŋ man näwetkuno u kudup yäwerira bänepi-ken daiŋpän yäpmän kuŋat täkaŋ. Daiŋpän yäpmän kuŋatpän apiŋo ŋode nadäwä tärekaŋ; Imaka namiŋkuno u kudup gäkken nanikgän. Ba ŋode imaka nadäkaŋ; Näk gäkkät iranipän gäkŋa-tägän näwetpewi äput.

⁹* Eruk, ämanaye unita yänpän gäkken yänjapitat. Komen ämawebe päke unita nämo gäwetat. Nämo, äma gäkŋata biŋam iwoyänpän namiŋkuno unita gäwetat. ¹⁰* Näk nadätat, gäkŋo ämawebekaye uwä näkŋo bok. Ba näkŋo ämawebenaye uwä gäkŋo bok. Ämawebeniye unita yänpän inamka-ken wäp biŋam taŋi yäpuro itat. ¹¹* Upänkaŋ näk kome ŋoken wari nämo api it yäpmän ärowet. Apiŋo gäkken äretat. Täŋ, äbotnaye ŋowä ŋogän itnayän unita Kudupi Nana, gäk watäni it yämiŋiri säkgämän kaŋ irut. Kehäromika terak watäni kaŋ it yämi. Kehäromi namiŋkuno uterak watäni it yämiŋiri bänep kubägän kaŋ irut, nektä bänep kubägän itkamäk udegän. ¹²* Täŋpäkaŋ näk ukät itpän gäkŋo kehäromika terak watäni it yämik täyat. Bureni, kehäromi namiŋkuno uterak watä ude it yämiŋira ukät nanik kubä-tägän paotkuk, äma geŋita biŋam yäwani u. Täŋkaŋ unitä paorirän man kudän täwani u bureni ahätak.

¹³* Eruk nan, näk ärewayän. Upänkaŋ näk kome terak ŋo pen itkaŋ yänjapik man ŋo gäwetat. Täŋpän äbotnaye ŋonitä bänep oretoret pähap, oretoret pähap näkä nadäk täyat udegän kaŋ nadäwut yänpän gäkken yänjapitat. ¹⁴* Nan, näk man näwetkuno u kumän yäwet moreŋkut. Täŋjira komen ämawebetä mäde ut yämik täkaŋ. Täŋpäkaŋ näk komen ämawebe täŋo kädet nämo iwat täyat udegän äbotnaye ŋowä komen ämawebe täŋo kädet waki u nämo iwat täkaŋ. Mebäri unita komen ämawebetä iwan täŋ yämik täkaŋ. ¹⁵* Äbotnaye ŋo kome terak ŋo nanikpän kunum gänaŋ yämagut yäpmän kukta nämo gäwetat. Nämo, gäk watä säkgämän it yämiŋiri Äma Wakitä nämo api täŋpän waneŋ yänpän gäwetat ŋo. ¹⁶ Täŋpäkaŋ näk komen ämawebe täŋo kädet waki nämo iwat täyat udegän äbotnaye ŋowä kädet waki u nämo iwat täkaŋ. ¹⁷ Unita gäkŋo manbiŋam bureni yäweriri kome ŋonitäŋo gäripita mäde ut imiŋpän gäkŋata biŋam kaŋ täŋ morewut. ¹⁸* Täŋpäkaŋ gäk pengän-inik komen ämawebe bämopi-ken itta kome ŋo terak näwetpewi äput. Udegän, näk ämanaye ŋonitä komen ämawebe bämopi-ken epän täkta yäwetpewa kuŋtäŋpä kunayän. ¹⁹* Täŋpäkaŋ täŋkentän yämikta näk gupna nadäk-nadäkna u kuduŋtagän gäkŋata biŋam ganiŋ kiretat. Ude täŋjira äbotnaye ŋowä udegän man burenita biŋamgän kaŋ täŋput.

Jesutä nadäkinik täŋpani kuduŋta yänjapinŋuk

* 17:3: 1Jo 5:20 * 17:4: Jon 4:34 * 17:5: Jon 1:1, 17:24 * 17:7-8: Jon 16:30 * 17:9: Jon 6:37,44 * 17:10: Jon 16:15 * 17:11: Jon 10:30, 17:21 * 17:12: Jon 6:39, 13:18; Jon 18:9 * 17:13: Jon 15:11 * 17:14: Jon 15:19 * 17:15: Mat 6:13; 2Te 3:3; 1Jo 5:18 * 17:18: Jon 20:21 * 17:19: Hib 10:10

²⁰ Nan, äbotnaye ñonita gäkken yäñapitat. Upäñkañ unitagän nämo gäwetat. Ämanaye ñonitä näkño biñam yäwetpäñ yäwoñärek täñirä ämawebe näka nadäñ namikinik tänayäñ täkañ unita bok yäñapitat. ²¹ * Täñpäkañ nan, gäk täñkentäñ yämiñiri ämawebe näka nadäkinik tänayäñ täkañ u bänep kubägän, nektä bänep kubägän itkamäk udegän itpäñ kañ kuñarut yäñpäñ yäñapitat. Täñpäñ nekkät bänep kubägän bok kañ it yäpmäñ ärona. Ude kuñarirä komen ämawebetä näka Anutuken naniktä äpuk yäñ bureni api nadäneñ. ²² * Täñpäñ kehäromi ba nadäk-nadäk tägagämän gäkä namiñkuno udegän äbotnaye ñonita yämiñkut. Bänep kubägän it täkamäk, udegän kañ irut yäñpäñ yämiñkut. ²³ Näk ukät kubägän iritna gäk näkkät kubägän kañ itda. Täñkañ ugän nämo. Bänep kubägän itpäñ kuñarirä komen ämawebetä yabäñpäñ-nadäñkañ näka ñode api nadäneñ; Anututä tewän äpuk yäñ api nadäneñ. Ba Anututä gäripi nadäñ imiñkuko udegän äbot ñonita gäripi nadäñ yämik täyak yäñ api nadäneñ.

²⁴ * O nan, ämawebe ño näka biñam iwoyänjkuno u kome näkä irayäñ täyat-ken u bok itta nadätat. Täñpäñ näkkät bok itkañ kehäromina ba wäpna biñam nitek kañ nabäñpäñ-nadäwut. Kunum kenta kome nämo ahäñjirän näka gäripi nadäñpäñ kehäromi ba wäpna biñam u namiñkun. ²⁵ * Siwoñi nana, komen ämawebetä mebarika u nämo nadäwä tumäñkañ. Täñ, nähä gäkño mebarika nadätat. Ba ima mebarita nepmañpi äput yäñ, äbotnaye ñowä nadäkañ. ²⁶ Täñpäkañ näk kome terak ño äpäñpäñ mebarika yäwetpäñ yäwoñärek täñ yäpmäñ äbätat. Täñkañ kämiwä, mebarika kumän-tagän api yäwoñäreñ morewet. Yäwoñäreñ moreñira gäkä näka gäripi nadäñ namik täyan udegän äbotnaye ñonitä gäripi kowat nadäñ imän api täneñ. Täñirä u kentäñpäñ api iret yäk.

18

Judastä Jesu iwan keriken peñkuk

Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53

¹ * Jesutä yäñapik man ude yäwän täreñjirän eruk iwaräntäkiye-kät kome awañ pähap wäpi Kidron udude käda Olip päya epän gänañ kuñkuñ.

² * Jesu iwaräntäkiye-kät epän uken kadäni mäyap itpäñ-nadäka kuk täñkuño unita Judas, Jesu iwan keriken pewani unitä ñode nadäñkuk; Jesu uken käwep itak yäñ nadäñkuk. ³ * Ude nadäñpäñ komi äma ätukät bämop äma ba Parisi täño watä äma ätu yämaguränkañ epän uken kuñkuñ. Topän ijiñ-yäñeñpäñ yäpmäñkañ kadä boham ikek kuñkuñ.

⁴ Täñpäkañ iwan tuän äbäñjirä Jesu jide ahäñ imayäñ täñkuko uku nadäwän tärewäpäñ äma äbot äbuño u dubini-ken kuñpäñ yäwet yabäñkuk; Netä känäyän äbäkañ? ⁵ Yäwänä yäñkuñ; Jesu, Nasaret nanik känäyän äbäkamäñ yäk. Yäwäwä yäñkuk; Etäñ uwäku näkña itat ñobayän yäk. (Komi äma u bämopi-ken Judas, Jesu iwan keriken pewayän täñkuko u penta itkuñ.) ⁶ Jesutä uwäku näk ño yäñ yäwänä komi äma u mäde käda päñku kome terak bumta mañdäpuñ. ⁷ Täñirä Jesu äneñi yäwetgän täñkuk; Netäta äbäkañ? Yäwänä äneñi yäñkuñ; Jesu, Nasaret nanik känäyän äbäkamäñ yäñ yäñkuñ.

⁸ Yäwäwä Jesutä äneñi yäwetgän täñkuk; Etäñ, u näkña ñobayän. Unita näk nepmäñitnayän yäñpäñ ätu ño yabä kätäwä ini kut yäk. ⁹ * Jesu man ude yäñkuko uwä man bian ñode yäñkuko udegän bureni ahäñkuk; Yabäñ äwaräkuk täñjira äma namiñkuno u kubätä nämoinik api paorek. ¹⁰ * Ude yäwerirän uteragän Saimon-Pitätä päipi pion gänañ nanik wädäwän kwäpäñjä bämop äma intäjukun täñpani unitäño watä ämani kubä ura yäkñat jukuni bure käda paiñkuk. (Epän watä ämani u wäpi Malkus.) ¹¹ *

* 17:21: Jon 4:11; Gal 3:28 * 17:22: Apos 4:32 * 17:24: Jon 12:26, 17:5 * 17:25: Jon 8:55 * 18:1: Mat 26:36 * 18:2: Luk 21:37 * 18:3: Jon 7:45 * 18:9: Jon 6:39; Jon 17:12 * 18:10: Luk 22:38 * 18:11: Mat 26:39

Täjirän Jesutä Pita iwetkuk; Mujuk äneji dai! Ume komi nitek Nanatä namayäj täyak ini kañ näjpa!

Jesu Anasken yäpmäj päñku teñku

¹² Ude yäwänä komi äma täño intäjukun ämakät komi ämaniye ba kudupi eñi täño watä ämatä Jesu iñitpäñ keru pädat täñku. ¹³ Keri pädat täñpäñ Anasken jukun yäjikñat yäpmäj kuñku. Anas uwä Kaifas täño yepmani. Täñkañ Kaifas uwä kadäni uken bämop äma intäjukun itkuko u. ¹⁴ * Ba unitägän Juda äma ekäni ekäni bian ñode yäwetkuk; Ämawebe kumän-tagän paotneño udeta yäñpäñ äma kubä-tägän kañ kumbän yäj yäjku u.

Pitatä Jesu wäpi käbop peñkuk

Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57

¹⁵ * Täñpäkañ Jesu yäjikñat yäpmäj kuñjirä Saimon-Pitakät noripak kubä Jesu iwat yäpmäj kuñkumän. Noripaki uwä bämop äma intäjukun täñpani ukeñonita nadäjku unita nadäj imiñirä bämop äma täño yewa gänañ Jesu-kät bok äronku. ¹⁶ Äronjirän Pita yäma-kengän itkukonik. Ude irirän noripaki ukeñonitä yäman äneji äpäñpäñ webe yäma watä itkuko u iwerän Pita yäjikñat yäpmäj äronku. ¹⁷ Täñpäñ webe unitä Pita kañpäñ iwetkuk; Äma unitäño iwaräntäki kubä gäk ba? Ude iweränä Näk nämo! yäj iwetkuk. ¹⁸ Mänit kadäni unita eñi unitäño watä ämakät komi äma ätutä kädäp iñjipäj äñäriñ itkuj. Äñäriñirä Pita imaka, penta äñäriñ itkuj.

Anastä Jesu manken teñkuk

Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71

¹⁹ Täñjirä bämop äma intäjukun täñpani unitä Jesu ñode iwet yabäjku; Gäwarän-täkaye u netä-netä? Ba man jidepäñ yäñpäñ-yäwoñärek täk täñku? ²⁰ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk komeni komeni kuñatpäñ ämawebe man kwawakgän yäjähäñpäñ yäwet täñkut. Näk kadäni kadäni kudupi yot gänañ ba käbeyä eñi, Juda ämawebetä äbä kubä-kengän it täkañ-ken äronpäñ yäwetpäñ yäwoñärek täñkut. Ba man kubä käbop nämo yäjähäk täñkut. ²¹ Unita gäk imata näwet yabätan? Nadäwa yäñpäñä ämawebe näkä man yäñpäñ-yäwoñärek täk täñkuro u yäwet yabä. Unitä uyaku näkä man yäwet täñkuro u nadäkañ yäk. ²² * Jesutä ude yäwänä komi äma kubä u itkukonitä utkuk. Täñpäñ yäjku; Gäk bämop äma ñonitäño man imata utan? Gäk goret täyan yäk. ²³ Yäwänä Jesutä ñode iwetkuk; Jide? Näkä man waki kubä yäwawä yäjähä. Täñ, man yäro u bureni yäj nadäñpäñ imata nutan? ²⁴ Ude täñpäñ yen topuño u nämo pit imiñkañ Anastä Jesu iniñ kireñpewän bämop äma intäjukun täñpani wäpi Kaifas uken kuñku.

Pita Jesu wäpi äneji käbop peñkuk

Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62

²⁵ Täñpäkañ Saimon-Pita kädäp äñäriñ itkuk-ken pen irirän ñode iwet yabäjku; Iwaräntäki kubä gäk, bure? Yäwawä yäjku; Nämoinik! Näk unitäño iwaräntäki nämo yäk. ²⁶ * Ude yäwänä bämop äma intäjukun täñpani täño watä äma kubä, Pitatä jukuni madäj täkñeñkuko unitä äbotken naniktä yäjku; Piäken bok irirän tabäro u gäkkät irirän tabät yäk. Bure? ²⁷ * Yäwänä Pitatä yäjku; Nämoinik! Ude yäwänä uterakgän purup gera yäjku.

Jesu imagut yäpmäj Pailat-ken kuñku

Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5

²⁸ Täñpäkañ tamimañ-inik Juda äma ekäni ekänitä Jesu imaguräkañ Kaifas täño eñi yäma peñpeñ Rom Gapman täño yäma-ken kuñku. Täñkañ ñode nadäjku; Uken äronpäñä Anutu inamiken bänepnin täna wawäpäñ Pasova äñnak-äñnak täño ketem täga nämo näne unita äronero yäk. Ude yäñpäñ Rom gapmantä eñi gänañ nämo äronku.

* 18:14: Jon 11:49-51 * 18:15: Jon 20:3, 21:20; Apos 3:1; Mat 26:58 * 18:20: Mat 26:55; Jon 7:26 * 18:22: Apos 23:2 * 18:26: Jon 18:10 * 18:27: Jon 13:38

²⁹ Yäman umu itsämäj irirä Pailattä äbänpäj ñode yäwet yabäñkuk; Äma ño mebäri imata manken tenayäj äbäkañ? ³⁰ Yäwänä iwetkuñ; Äma ñonitä imaka waki kubä nämo täñpeko uwä gäkken ñode täga nämo yäñikñat yäpmäj ämne yäk. ³¹ * Yäwäwä Pailattä yäwetkuk; Yäñikñat yäpmäj kuñkañ injinken бага man uterak manken tewut yäk. Yäwänä iwetkuñ; Ude nämo! Nintä äma kumäj-kumäj däpmäkta yäjiwäranani yäk. ³² * (Ude yäñirä bian Jesutä ude api kumbet yäj yäñkuko unitä bureni täñkuk.) ³³ Ude yäwäwä Pailat äneñi eñi gänañ unu kuñkañ Jesuta yäñpewän ärowänpäj ñode iwet yabäñkuk; Bureni? Gäk Juda äma täño intäjukun äma? ³⁴ Yäwänä Jesutä kowata ñode yäñkuk; Gäkña nadänpäj man ño yäyan, ba äma ätutä näka man yäñirä nadäñkun? ³⁵ * Yäwänä Pailattä iwetkuk; Jide? Näk Juda äma kubä nabätan? Nämoinik! Upäñkañ gäk jide täñkunta gäkñaken äbotkät bämop äma intäjukun täñpanitä gäk yäñgäkñat yäpmäj äbäkañ?

³⁶ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk intäjukun äma kome terak ño ämawebe yabäj yäwat täkañ udewani nämo. Näk ude ira yäwänäku epän ämanaye ämik täñpäj äma kubätä näk Juda äma ekäni ekäni keru terak täga nämo nepmañpän. Upäñkañ näk kome ñonitäjö intäjukun äma nämo itat. Nämo, näk kome kubä täño yäk. ³⁷ * Ude yäwänä Pailattä iwetkuk; Aha, gäk intäjukun äma kubä? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Intäjukun äma yäyan u bureni yäyan. Näk mebäri kubätagän kome ñoken ahäñkut; Ämawebe manbiñam bureni yäñahänpäj yäwetta äbut. Mebäri unita ämawebe man burenita gäripi nadäwanitä näka nadäj namik täkañ yäk.

³⁸ Ude yäwänä Pailattä yäñkuk; Wa! Manbiñam bureni u imatäken?

Pailattä Jesu kumäj-kumäj utta yäñtäreykuk

Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25

Pailattä ude yäñpäj yäman äpämañ kuñpäj äma ekäni ekäni yäwetkuk; Näk äma ñoken kudän waki kubä nämo täñkuko käyat. ³⁹ Upäñkañ näkä kädät ñode iwat täyat u in nadäkañ; Pasova orekirit kadäni kubäkubäken äma komi eñiken irani kubä taniñ kirek täyat yäk. Unita jide nadäkañ? Näkä Juda täño intäjukun äma ño tewa äpämañ kwek? ⁴⁰ Ude yäwänkañ gera terak yäñkuñ; U nämo! yäk. Gäk Barabas tewi äpämañ kuñ nimän! yäk. (Barabas uwä ämik kubota täñpani kubä.)

19

¹ Ude täñpäj Pailattä yäwet-pewän komi ämatä Jesu yäñikñat yäpmäj päñku bumta päripuñ. ² * Päripmänpäj täñikñarani ñode täñ imiñkuñ; Intäjukun äma täño gwäpä ude täñ imina yäñpäj gupmom yenpäñ kedoñ täñpäj gwäki terak ähäät imiñkuñ. Ähäät imiñpäj tek säkgämän, intäjukun ämatä täk täkañ udewani täñ imiñkuñ. ³ * Ude täñpäj dubini-ken tawañ itpäñ Jesu sära man ñode iwetkuñ; Juda täño intäjukun äma gäk ganiñ oretkamäj! Ude täñkañ iñami-kengän ut täñkuñ.

⁴ * Ude täñpäkañ Pailattä äneñi yäman äpänpäj Juda äma ekäni ekäni yäwetkuk; Kawut yäk. Näk inken Jesu yäñikñat yäpmäj äbätat unita ñode nadäwut; Äma ño imaka waki kubä nämo täñkuko käyat. ⁵ Yäñirän Jesu gupmom yen ähäät imiñkuñ ba tek säkgämän täñ imiñkuñ u nitek yäman äpäñirän Pailattä Juda äma yäwetkuk; Äma ño waki kawut!

⁶ * Täñpäkañ bämop äma intäjukun täñpani ba Juda täño komi ämatä Jesu kañpäjä gera yäñkuñ; Päya kwaköp terak ärowän! yäj yäñirä Pailattä yäwetkuk; Näk mominita wäyäkñewa wakañ unita injin initpäñ päya kwaköp terak urut yäk. ⁷ * Yäwänä Juda ämatä yäñkuñ; U inita näk Anutu täño nanaki yäj yäk täyak. Ude yäk täyak unita kumäkta biñam täyak yäk. Äma inita ude yäwani uwä kumäkta бага man kubä pätak

* 18:31: Jon 19:6-7; Apos 18:15 * 18:32: Mat 20:19; Jon 3:14, 12:33 * 18:35: Jon 1:11 * 18:37: 1Ti 6:13; Jon 8:47 * 19:2: Luk 23:11 * 19:3: Jon 18:22 * 19:4: Jon 18:38 * 19:6: Jon 18:31 * 19:7: Wkp 24:16; Jon 5:18

yäk. ⁸ Ude yänjirä nadänpänj Pailattä bumta umuntanjkuk. ⁹ * Umuntanpänj Jesu äneñi yänjkñat yäpmänj päro iwet yabänjkuk; Gäk de nanik? Yäwänä Jesutä man kowata nämö yänjkuk. ¹⁰ Ude täñjirän Pailattä ñode iwetkuk; Gäk man näwetta bitnätan? Ñode nämö käwep nadätan; Näkä yäwakanj api iren ba näkä yäwakanj päya kwakäp terak api gutnejo unita kehäromi namani yäk.

¹¹ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Jop yäk. Anutu punin ununitä kehäromi nämö gaminjkuko yäwänäku näk nutta kehäromi nämö pat gamitek. Unita äma näk ketka terak nepmanjkuko unitäño momitä gäkño momi irepmitpänj unitäño tañi-inik yäk. ¹² * Ude yäwänkanj Pailattä iniñ kireñpewän kukta kädetta wäyäkñerjkuk. Upänjkanjä Juda naniktä gera pähap ñode yänjkun; Gäkä äma u kakätänj-pewi kwänä gähä intäjukun ämaka Sisatä not nämö api täñ gamek yäk. Gäk nadätan? Äma kubätä inita näk intäjukun äma itat yänj yäweko uwä Sisata iwan täñ imek yäk. ¹³ Ude yänjirä Pailattä nadänpänj Jesu yänjkñat yäpmänj yäman äpäñpänj bägup kubä wäpi Mobä Iriñ Wädäwani uken kuñpänj äma man yäpmänj daniwanitä bägup-ken mañitkuk. (Mobä Iriñ Wädäwani uwä Juda täño man terak Gabata yänj yäk täñpani.) ¹⁴ Kepma uwä Pasova täñtuñum täktäk kadäni-ken. Täñpakanj kepma bämopi täñjirän Pailattä Juda äma yäwetkuk; Kawut! In-täño intäjukun ämajin ño yäk.

¹⁵ Yäwänä gera terak yänjkun; Yäpmänj kewe! Yäpmänj kewe! Päya kwakäp terak kumbän! Yänjirä Pailattä ñode yäwet yabänjkuk; Intäjukun ämajin ño päya kwakäp terak utpewa kumäkta nadakanj, bure? Yäwänä bämop äma intäjukun täñpanitä iwetkun; Nintäño intäjukun ämanin mäyap ikek nämö. U Sisa kubägän! yäk. ¹⁶ Ude yäwakanj Pailattä Jesu päya kwakäp terak utta yäniñ kireñjkuk.

Jesu päya kwakäp terak utpewä kumbuk

Mat 27:32-50; Mak 15:21-37; Luk 23:26-46

¹⁷ Täñpakanj komi ämatä Jesu injipänj päya kwakäp imä buramiwänkanj kome kubä wäpi Gwäki Kokäp (u Juda man terak Golgota) uken kuñkun. ¹⁸ Pänjku kome uken ahänpänj päya kwakäp terak utkun. Täñpakanj äma waki täñpani yarä, bok däpmänpänj kubä kukñi kubä kukñi, Jesu ini uwä bämop teñkun. ¹⁹⁻²⁰ Täñpakanj Pailattä yäwänkanj Jesu gwäki punin käda man kudän kubä ñode täñkun;

ÑOWÄ JESU NASARET KOMEKEN NANIK,

JUDA ÄMAWEBE TÄÑJO INTÄJUKUN ÄMA.

Man kudän uwä man kotäk yaräkubä, Juda, Rom ba Grik man terak kudän täñkun. Täñpänj kome Jesu utkuño uwä yotpärare dubini-ken itkuko unita ämawebe mäyaptä uken kuñ äbänj täñkanj kudän u daniñkun. ²¹ Täñpakanj bämop äma intäjukun täñpani ätutä u daniñpänj nadänkanj päñku Pailat iwetkun; Juda täño intäjukun äma kudän täno uwä goret kudän täñ yäk. Ñode kudän tänañi; Äma ñowä inita Näk Juda täño intäjukun äma yänj yäk täñkukonik yäk. ²² Yäwäwä Pailattä yäwetkuk; Kudän täro unitägän ini irän yäk.

²³⁻²⁴ Eruk, Jesu päya kwakäp terak utpäñjä komi ämatä teki punin nanik yänjopmänpänj yäpmänj daniñpänj äbot 4 ude peñkanj äbot kubäkubä komi äma ini-ini yäpuñ. Täñkanj teki gupi terak nanik uwä nämö yäpurärätpänj bupani unita komi ämatä madänero yänj yänjkun. Ude täñpena waki täñpek yänj yänjkun. Unita närepmirek gärepmirek täñkanj kubätä intäjukun täñpänj unitä kanj yäpän yänj yänjkun. Ude yänjirä Anutu täño man bian ñode kudän täwani bureni ahänjkuk;

Uwä tekna yäpmänj daniñpänj ini-ini yäpuñ.

Ba närepmirek gärepmirek täñpänj tekna yäpuñ yäk.

Sam 22:18

Man ude kudän täwani uteragän komi ämatä udegän täñkun.

²⁵ * Täñpakanj Jesu miñi uwä nanaki täño päya kwakäp dubini-ken itkuk. Täñkanj miñi täño noripaki kubä, Klopas webeni wäpi Maria ukät Maria Makdala komeken nanik u

* 19:9: Mat 26:62-63; Mat 27:12; Luk 23:9 * 19:11: Jon 10:18; Apos 2:23; Rom 13:1 * 19:12: Luk 23:2; Apos 17:7

* 19:25: Mat 27:55-56

imaka, penta itkuḡ. ²⁶* Ude irirä Jesutä miḡi ba iwaräntäki kubä, Jesutä ini gäripi-inik nadäḡ imik täḡkuko u irirä yabäḡkuk. Yabäḡpäḡ miḡi ḡode iwetkuk; Nanakka kubä ḡo yäk. Ude yäḡpäḡ iwaräntäki u ḡode iwetkuk; Webe ḡowä gäkḡo meḡka yäk. ²⁷ Täḡpäkaḡ kadäni ukengän iwaräntäki uwä Jesu miḡi yäḡikḡat yäpmäḡ eḡini-ken päḡku watäni it täḡkukonik.

Jesu kumbuk

²⁸* Ude yäwetpäḡä Jesutä Imaka kudup täḡpa täretak yäḡ nadäḡpäḡ, eruk yäḡkuk; Umeta nekaḡ yäk. Man keräpi ude yäḡirän Anutu täḡo man bian kudän täwani kubä bureni ahäḡkuk. ²⁹* Umeta nekaḡ yäwänä wain ume jägämi, ume käbot kubä itkuko uken nanik imaka kubä yabut bumik uterak piḡ ibatkuḡ. Piḡ ibatpäḡ päya kubä wäpi hisop unitäḡo momi kubä terak pädat täḡpäḡ yäpmäḡ päḡaku Jesu meni-ken peḡkuḡ. ³⁰ Täḡirä Jesutä ume u naḡpäḡä yäḡkuk; Piäna täretak uba yäk. Ude yäḡpäḡä gwäki gurot maḡpäḡ kumbuk.

³¹* Täḡpäkaḡ keḡma Jesu kumbuko uwä Pasova täḡtuḡum täktäk kadäni. Täḡpäḡ kwep ude uwä Sabat yäḡkaḡ ḡode täḡkuḡ; Äma kumbanitä orekirit kadäni-ken päya kwakäp terak irirä orekirit täḡo бага irepmitne yäḡpäḡ Juda ämatä päḡku Pailat iwetkuḡ; Gäk yäwetpewi komi ämatä päḡku äma päya kwakäp terak itkaḡ unitäḡo kuroḡi däpmäḡ tokärä bäräḡeḡ kumbäkaḡ komeḡup yäpmäḡ kewewut yäḡ iwetkuḡ. ³² Ude iwerirä Pailattä yäwet-pewän komi ämatä päḡku äma Jesu kukḡi kukḡi itkumäno unitäḡo kuroḡi däpmäḡ tokätkuḡ. ³³ Täḡpäḡ Jesu kuroḡi däpmäḡ tokätna kumbän yäḡkaḡ doraḡpäḡ kaḡkuḡ; Jesu uku kumäḡirän. Ude kaḡpäḡä kuroḡi nämo däpmäḡ tokätkuḡ. ³⁴ Täḡpäkaḡ komi äma kubätä Jesu järepi-ken bohamtä yäputkuk. Täḡirän uteragän ume nägät maḡkumän.

³⁵* (Imaka ahäḡkuko u äma dapuritä kaḡkuko unitä ini ḡo kudän täḡirän bureni-inik täyak. Uwä nadätak; Man ḡo bureni yäk. Intä nadäkinik täḡput yäḡpäḡ yäḡahätak.) ³⁶* Täḡpäkaḡ Anutu täḡo man kudän täwani kubä ḡode pätak uwä kehärom tawän yäḡpäḡ ude u ahäḡkuk; Kujari kubä nämo api tokätneḡ yäk. ³⁷* Ba Anutu täḡo man kudän täwani kubä pen ḡode pätak; Äma yäputkuḡo u api käneḡ.

Jesu äneḡkuḡ

³⁸* Eruk ätu itkaḡ äma kubä Arimatea nanik wäpi Josep unitä päḡku Pailat Jesu täḡo komeḡup änekta iwet yabäḡkuk. (Josep uwä Jesuta nadäḡ imani äma kubä upäḡkaḡ Juda äma ekäni ekänita umuntaḡpäḡ nadäkiniki kwawak nämo yäḡahäk täḡkukonik.) Unitä päḡku iweränkaḡ Pailattä yäḡtäreḡ imiḡkuk. Yäḡtäreḡ imänkaḡ päḡku Jesu täḡo komeḡup päya kwakäp terak nanik ketäreḡkuk. ³⁹* Äma kubä bok täḡkumäno uwä Nikodimas, bian bipani kubäta Jesuken kuḡkuko u. Nikodimas unitä Jesu täḡo gupi käbäḡ täwek yäḡpäḡ gäkḡi käbäḡi tägagämän nitek yäpmäḡ kuḡkuk. Gäkḡi täpuripäḡ nämo yäpuk. Taḡi, bäräpini uwä 30 kilogram udepäḡ yäpuk. ⁴⁰ Yäpmäḡ päḡku Josep täḡken täwänkaḡ Jesu täḡo komeḡup gäkḡi käbäḡi tägagämän upäḡ ärut imiḡkaḡ tek pakipäḡ uwäk täḡkumän. Juda naniktä äma kumbani änek täkaḡ ude iwatpäḡ täḡkumän.

⁴¹ Täḡpäkaḡ Jesu utkuḡo kome u kukḡi käda epän tobät kubä itkuk. Uken mobä gänaḡ ikek, äma änekta biḡam yäwani kubä itkuk. U gänaḡ äma kubä nämo äneḡpani, jop ini ude irani. ⁴² Unita Sabat keräp täyak yäḡ nadäḡpäḡ äma yarä uwä Jesu gupi yäpmäḡ mobä awaḡ u gänaḡ päḡku peḡkumän. Mobä awaḡ u tuän itkuko unita u peḡkumän.

20

Jesu kumbani-ken nanik akuḡkuk *Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12*

* 19:26: Jon 13:23 * 19:28: Sam 22:15 * 19:29: Sam 69:21 * 19:31: Lo 21:22-23 * 19:35: Jon 21:24
* 19:36: Kis 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20 * 19:37: Sek 12:10; Rev 1:7 * 19:38: Jon 7:13 * 19:39: Jon 3:1-2

¹ Eruk Sande tamimaŋ-inik, kome ket nämo yäñeñirän Maria, Makdala komeken nanik unitä Jesu äneñkuŋ-ken kuŋpäñ kaŋkuk; Mobä awaŋ meni täñpipiwani u yäpmäñ kewenkuŋopäñ yäma tumäñirän. ^{2*} Ude kaŋkaŋ bäräñeñ päñku Saimon-Pitakät iwaräntäki kubä Jesutä gäripi pähap nadäk täñkuko ukät yabäñ ahäñpäñ ñode yäwetkuk; Ai! Jesu awaŋ gänaŋ nanik yäpmäñ päñku dekaŋen peñ? ³⁻⁴ Ude yäwerirän Pitakät noripaki u bäräñeñ Jesutä patkuk-ken kakta kuŋkumän. Kuŋkaŋ noripakitä Pita irepmitpäñ awaŋken intäjukun ahäñkuk. ⁵ Ahäñpäñä papayäñpäñ yabäñkuk; Tek gupi terak täñ imiñkuŋo u yabäñpäñ gänaŋ unu nämo äronkuk. ^{6-7*} Ude täñirän Pitatä mäden äbämaŋ awaŋ gänaŋ unu kuŋ tädot kuŋkuk. Ude kuŋkaŋ tek Jesu gupi terak täñ imiñkuŋo u kaŋpäñ tek gwäki-ken pädät täñkuŋo u säkgämän pimiñ tokätpäñ peñkuko inigän parirän kaŋkuk. ⁸ Ude kaŋpäñ irirän iwaräntäki awaŋ meni-ken intäjukun ahäñkuko u imaka, äro yabäñpäñ-nadäwän bureni täñkuŋ. ^{9*} Täñpäkaŋ äma yarä u Anutu täño man terak man Jesu u kumbani-ken naniktä äneñi kodak täñpäñ akwekta yäwani u nämo nadäwän täreñkuŋ. Eruk kämi, nadäwän täreñkuŋ.

Jesu Maria ahäñ imiñkuk

Mat 28:9-10; Mak 16:9-11

¹⁰ Eruk, iwaräntäki yarä u eñiken kuŋkumän. ¹¹ Kuñirän Maria ini ugän itkaŋ konäm butewaki täñkaŋ papayäñpäñ awaŋ gänaŋ dapun täñpäñ yabäñkuk; ¹² Añero yarä tek paki nitek irirän. Äma kubätä gwäkitä patkuk-ken, kubätä kuroñi käda. ¹³ Täñkaŋ äma u kubätä Maria ñode iwetkuk; Wanotna, imata konäm kotan? Yäwänä iwetkuk; Ekänina yäpmäñ päñku dekaŋen peño u nämo nadätat yäk. ^{14*} Ude yäñpäñ äyänutpäñ Jesu pengän dubini-ken irirän kaŋkuk. Kaŋkuko upäñkaŋ ño Jesutä ahäñ namitak yäñ nämo nadäwän täreñkuŋ.

¹⁵ Täñpäñ Jesutä ñode iwetkuk; Wanotna, imata konäm kotan? Ba netäta wäyäkñetan? Ude yäwänä Mariatä epän ño mähemitä yäyak yäñ nadäñpäñ iwetkuk; Gäkä kome kubäken yäpmäñ päñku peñpäñä näwerikaŋ päñku yäpa yäk. ¹⁶ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Maria! Yäwänä Mariatä äyänutpäñ iwetkuk; Yäwoñärewni ämana! (U iniken man terak Rabonai yäñ iwetkuk.) ^{17*} Yäwänä Jesutä iwetkuk; Nepmäñireno, näk Nanaken nämo ärot. Gäk kuŋkaŋ notnaye ñode yäwet; Jesu Nani ba Anutuni-ken kwayäñ. Ba intäño Nanjin ba Anutujin-ken kwayäñ yäñ yäwet. ¹⁸ Ude iweränä Maria, Makdala komeken nanik u äyänutpeñ kuŋpäñ iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk Ekäni kaŋkaŋ äbätat! Ude yäñpäñ man Jesutä iwetkuko u yäwetkuk.

Jesu iwaräntäkiye ahäñ yämiñkuk

Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49

^{19*} Eruk kepma ugän kome bipmäñirän iwaräntäkiye eñi kubä-kengän itkuŋ. U Juda äma ekäni ekänita umuntäñpäñ yäma kehäromigän ukät-pipiñpäñ itkuŋ. Ude täñpäñ irirä Jesu pengän bämopi-ken ahäñ yämiñpäñ yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! yäk. ^{20*} Ude yäñpäñ jibi meni keru järapi-ken u yäwoñäreñirän kaŋpäñ U Ekäninin bureni yäñpäñ oretoret bumta täñkuŋ.

^{21*} Täñirä Jesutä äneñi yäwetgän täñkuk; Bänep kwini terak itkot! Nadäkaŋ? Nanatä epän täkta naniñ kireñpewän äpuro udegän näkä in taniñ kireñpewa komeni komeni api kuneñ. ²² Ude yäñpäñä meni woñ piäñ-yäwatpäñ yäwetkuk; Kudupi Munapik yäput! ^{23*} In äma kubä täño momi peñ iminayäñ täño uwä momini api paorek. Täñ, kubä täño momi nämo peñ imäwä momini u pen api pat imek yäk.

Jesu Tomas ahäñ imiñkuk

* 20:2: Jon 13:23 * 20:6-7: Jon 11:44 * 20:9: Apos 2:24-32; 1Ko 15:4 * 20:14: Luk 24:16; Jon 21:4 * 20:17: Rom 8:29; Hib 2:11-12 * 20:19: Jon 19:38 * 20:20: Jon 16:22, 19:34; 1Jo 1:1 * 20:21: Jon 17:18 * 20:23: Mat 16:19

²⁴ * Eruk Jesu iwaräntäkiye ahäj yämiŋkuk-ken ugän iwaräntäki kubä wäpi Tomas (wäpi kubä Didimus) u penta nämo itkuŋ. ²⁵ Unita Tomas kuŋatkuko äbänä noriyetä nin Jesu käkamäj yäj iwetkuŋ. Iweräwä Tomastä yänkuk; Ude nämo! Näk kerik-ken niri bäräm u ba jārapi-ken bäräm u nämo iŋitpäj kaŋpänä nadäwa bureni nämo tänyäj yäk. ²⁶ Täŋpakaŋ kepma 7 ude täreŋirän iwaräntäkiye uwä eŋi bian itkuŋ-ken ugän Tomas penta itkuŋ. Täŋkaŋ yäma ukät ikek itkuŋo upänkaŋ Jesu äbä bämopi-ken ahäj yämiŋpäj yäwetkuk; Bänep kwini terak itkot! ²⁷ Ude yänpäj Tomas iwetkuk; Nabä! Ketka ŋo peŋpäj iŋitkaŋ nadä. Ba jārapna-ken jibi meni ŋo iŋitpäj-nadä. Ude täŋpäj bänep yarä niked täyan uwä peŋpäj nadäkinik tä. ²⁸ Ude iweränä Tomastä pengän yänkuk; Ekäni Anutuna! ²⁹ * Ekäni Anutuna yäj yänirän Jesutä iwetkuk; Gäk nabätan unita nadäkinik täyan. Täga täyan upänkaŋ äma nämo nabänkaŋ nadäj namikinik tänyäj täŋo uwä Anutu täŋo oretoret terak api kuŋatneŋ.

Buk ŋo ima mebärita täŋpani?

³⁰ * Täŋpakaŋ Jesutä iwaräntäkiye iŋamiken kudän kudupi mäyap-inik täŋkuko upänkaŋ buk ŋo terak näk kudup nämo kudän täyat. ³¹ * Täŋ, imaka buk ŋo gänaŋ kudän täyat ŋo mebäri ŋodeta kudän täyat; Intä Anutu täŋo iwoyäwani Kristo u Jesu, ba Jesu u Anutu täŋo nanaki bureni-inik yäj nadäkinik täneŋta. Täŋpäj in nadäkinik ikek kuŋatpänä unitäŋo wäpi terak irit kehäromi niked itta buk ŋo kudän täyat.

21

Jesutä iwaräntäkiye 7 ahäj yämiŋkuk

¹ Täŋpäj ätu itpäj kepma kubä iwaräntäkiye Taibirias* gwägu dubini-ken irirä ahäj yämiŋkuko unitäŋo manbiŋam ŋode; ²⁻³ * Iwaräntäkiye ŋodetä itkuŋ; Kubä Saimon-Pita. Kubäwä Tomas wäpi kubä Didimus. Kubäwä Nataniel, komeni taŋi Galili, komeni täpuri Kana, u nanik. Yaräwä Sebedi täŋo nanakiyat. Eruk äma ukät yäräkät pentagän irirä Saimontä yäwetkuk; Näk pis wädawayäj kuyat yäk. Ude yäwänä noriyetä yänkuŋ; Nin imaka, penta kunawä yäk. Ude yänpäj gäpe terak äromaŋ gwägu terak kuŋkuŋ. Kuŋkuŋo bipani karoŋ päke u pis kubä nämoinik yäpuŋ.

⁴ Eruk kome yänewänä Jesu gwägu pomi-ken ahänpäj itkuk. Ahänpäj irirän iwaräntäkiyetä kaŋpän u Jesutä ahätak yäj nämo kaŋpän nadäwä täreŋkuŋ. ⁵ * Täŋpäj yäwetkuk; Notnaye, in pis ätu yäpmänkaŋ ba nämo? Yäwänä nämo yäj iwetkuŋ. ⁶ * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In yäk taŋi ukeŋo yäpmänkaŋ gäpe bure kada pewi äpmonpöpän pis ätu yäpnayäj yäk. Yäwerän udegän täŋpäj pis mäyap yäk gänaŋ äpmonpöpän yäk u äneŋi gäpe terak wädänpän pena yäkŋat täŋpä waŋkuŋ.

⁷ * Täŋpäj iwaräntäki kubä, Jesutä gäripi pähap nadäk täŋkuko unitä Pita iwetkuk; U Ekäninin! yäk. Yäwänä Pita Jesu käwayäj yänkaŋ, moräj itkaŋ epän täŋ itkukopäj tek äneŋi täŋpäj gwägu gänaŋ tubäpeŋpän gwägu weŋtäŋ gägäni-ken kuŋkuk. ⁸ Kuŋirän noriye gäpe terak pen itkuŋo unitä gäpe täŋpewä pis yäk u wädän yäpmän gägäni-ken mäden äronkuŋ. Gwägu terak itkuŋ-ken unitä gägäni udude Jesutä itkuk-ken u ban nämo, 100 mitas udegän. ⁹ Eruk kuŋtängän gägäni udude ahänpäj kaŋkuŋ; Kädäp kubä iŋiŋirän gwägu tomkät käräga ätukät kädäp gänaŋ buan iŋiŋ irirä. ¹⁰ Täŋpakaŋ Jesutä yäwetkuk; Gwägu tom yäpmaŋo u ätu yäpmän äbut yäk. ¹¹ * Yäwänä Saimontä gäpe-ken pänku yäk u gwägu gägäni-ken wädänpän äbä peŋkuk. U gänaŋ pis mäyap, 153 udetä itkuŋopäj yäk u nämo däkneŋkuk. ¹² Täŋpäj Jesutä yäwetkuk; Äbä ketem penta näna yäk. Ude yänirän u Ekäninin yänpäj gäk netä yäj iwetta umuntaŋkuŋ. ¹³ * Täŋirä Jesutä pis kenta käräga u yäpmänkaŋ yämän naŋkuŋ.

* 20:24: Jon 11:16, 14:5; Jon 21:2 * 20:29: 1Pi 1:8 * 20:30: Jon 21:25 * 20:31: Jon 3:15; Rom 1:17; 1Jo 5:13
 * 21:1: Wäp Taibirias uwä Galili gwägu täŋo wäpi kubä * 21:2-3: Jon 1:45-51; Jon 20:24 * 21:5: Jon 20:14; Luk 24:41 * 21:6: Luk 5:4-7 * 21:7: Jon 13:23; Mat 14:29 * 21:11: Luk 5:6 * 21:13: Jon 6:11

¹⁴* Jesu awaŋ gänaŋ naniktä akuŋpäŋ iwaräntäkiye kadäni yarä uku ahäŋ yämiŋkuk. Eruk ŋonitawä kadäni yaräkubä ude täŋkuk.

Jesutä Pita äneŋi imagutkuk

¹⁵* Gwägu tomkät käräga u naŋ moreŋpäŋ Jesutä Saimon iwetkuk; Saimon, Jon täŋo nanaki, Notkaye ŋonitä näka nadäk täkaŋ u irepmitpäŋ gäk näka nadäkinik täk täyan? Yäwänä iwetkuk; Ekäni, näk gäka nadäkinik täŋ gamik täyat u nadätan yäk. Yäŋirän Jesutä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watäni kaŋ it yämi! ¹⁶* Jesutä ude yäŋpäŋ äneŋi iwetgän täŋkuk; Saimon, Jon täŋo nanaki, gäk näka nadäŋ namikinik täk täyan ba nämo? Yäwänä iwetkuk; Ekäni, näk gäka gäripi nadäŋ gamik täyat u nadätan. Yäwänä Jesutä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watäni kaŋ it yämi! ¹⁷* Täŋpäŋ äneŋi pen ŋode iwetgän täŋkuk; Saimon, Jon täŋo nanaki, gäk näka nadäŋ namikinik täk täyan ba nämo? Jesutä kadäni yaräkubä ude iwet yabäŋkuko unita Pitatä nadäŋ bäräp täŋpäŋ iwetkuk; Ekänina, gäk imaka imaka kudup nadäwi tärek täkaŋ unita näk gäka gäripi nadäŋ gamikinik täk täyat u kudup nadätan! Ude yäwänä iwetkuk; Eruk, yawaknaye watäni kaŋ it yämi! ¹⁸Näk bureni gäwera nadä; Gäk gubaŋi-ken itkaŋ tek wädäwi ärowäpäŋ gäkŋaken gärip terak kuŋat täŋkunonik. Täŋ, gäk tägawani täŋpayäŋ täyan-ken gäk ketka yäpi-siwonŋaŋiri äma kubätä ketka bok topmäŋpäŋ kome kukta bitnäc täyan-ken api wädäŋ yäpmäŋ kwek yäk. ¹⁹* (Man Jesutä iwetkuko uwä Pitatä Anutu wäpi biŋam yäpmäŋ akukta kädet jide terak api kumbeko unita yäŋahäŋkuk.) Iwetpäŋ Pita iwetkuk; Näc kaŋ näwat!

²⁰* Ude iweränä Pitatä äyänutpäŋ iwaräntäki kubä Jesutä gäripi pähap nadäk täŋkuko u mäden yäwarirän kaŋkuk. (Iwaräntäki uwä Pasova ketem penta naŋkuŋ-ken ugän Jesu tubeŋ kuŋpäŋ ŋode iwet yabäŋkuko u; Ekäni, netätä gäk iwan keru terak api gepmaŋpek yäk?) ²¹Eruk Pitatä noripaki u mäden yäwarirän kaŋpäŋ Jesu iwetkuk; Ekäni, äma ŋo imaka, jide iwerayäŋ? ²²* Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk nadäwätäk nämo täŋpen. U kadäni käroŋi it yäpmäŋ äroŋirän näc äneŋi abäŋira kaŋ kumbän yäŋ nadäŋ imero u täŋpänä näcŋaken gäripna iwaret, gäkŋo gärip nämo. Täŋ, gähä näc kaŋ näwat!

²³Jesutä man ude yäŋkuko unita noriyetä ŋode nadäŋkuŋ; Notninpak uwä nämo api kumbek yäk. Upäŋkaŋ Jesutä äma u nämo api kumbek yäŋ ude nämo yäŋkuk. Nämo, u ŋode yäŋkuk; U kadäni käroŋi it yäpmäŋ äroŋirän näc äneŋi abäŋira kaŋ kumbän yäŋ nadäŋ imero u täŋpänä näcŋaken gäripna iwaret yäŋ yäŋkuk.

²⁴* Täŋpäkaŋ iwaräntäki manbiŋam yäŋahätäk ŋo ba kudän täyak ŋo u näcŋa. U jop nämo yäwani, manbiŋam bureniŋän yäk täyak yäŋ nadäkamäŋ. ²⁵* Täŋpäkaŋ Jesutä imaka imaka täŋkuko unitäŋo manbiŋam kudän täyat ŋogän nämo täŋkuk. Nämo, imaka imaka kuduptagän ŋo kudän täyat yäwänäku man kudän unitä ahäŋpäŋ kome terak ŋo jiraŋ ude tokŋeŋ moretek.

* 21:14: Jon 20:19,26 * 21:15: Mat 26:33; Jon 1:42 * 21:16: Apos 20:28 * 21:17: Jon 13:38, 16:30 * 21:19: Mat 16:24-25; Mak 1:17; 2Pi 1:14 * 21:20: Jon 13:23-25 * 21:22: Mat 16:28 * 21:24: Jon 19:35 * 21:25: Jon 20:30

Aposoro

Jesu täño biñamtä komeni komeni weñ patkuko unitäño manbiñam

Jesutä Munapik iniñ kirekta yänjuk

1-2* Eruk, äma ärowani Tiofilus, man ño gäwera nadä;

Manbiñam pengän täñpäñ tamiñkuro uwä* ñode kudän täñkut; Imaka imaka Jesutä yäput peñpäñ täñkuko u ba ämawebe yäwetpäñ yäwoñärek täk täñkuko u kudup kudän täñkut. Imaka täñkuk ba yän yäpmän äbukken unitä päbä Nanitä yänjikñat yäpmän äronjuk-ken u kudup kudän täñkut. Jesu uwä kunum gänañ ärowayäñ keräp täñirän äma mani biñam yäpmän kuñatta yäpmän daniñkuko u ahän yämiñkuk. Ahän yämiñpäñ Munapik täño kehäromi terak epän man yäwetkuk. 3* Eruk komi nadäñpäñ kumbuko u punin terak kadäni mäyap ahän yämiñpäñ paot täñirän kepma 40 ude täreñkuk. Ahän yämiñpäñ kudän mebäri mebäri täñirän bureni-inik kodak itak yän nadäñkuñ. Kadäni kadäni ahän yämiñpäñ Anututä intäjukun it yämiñirän gämoriken iritta man yäwet täñkuk. 4* Täñkañ kadäni kubä penta itkuñ-ken uken ñode yäwetkuk; In Jerusalem nämo peñpeñ kuneñ yäk. Ini ugän itkañ, iron Nantä tamikta yänkehärom täwani täwetkuro ukeñonita kañ itsämbut. 5* Jontä ämawebe ume-inikpäñ ärut yämik täñkuko upänkañ kadäni keräpigän itkañ Anututä Munapikpäñ api uwäktän tamek yän yäwetkuk.

6* Eruk kadäni penta itkuñ-ken uken aposoro unitä ñode iwet yabänkuñ; Ekäni, gäk kadäni ñoken Rom gapman yawat kireñiri Isrel ämawebe nintä bian itkumäño ude ninin keran api itne ba nämo? 7* Ude iweräwä kowata ñode yäwetkuk; Intä nadäkta yän tamani uyaku, kepma ba kadäni Nantä iniken nadäk ärowani uterak peñkuko u nadäneñ. Upänkañ nämo. Kadäni ba kepma Nantä ini-tägän nadatak. 8* Täñpäkañ kämiwä Kudupi Munapiktä inken äpäñpäñ kehäromi tamänkañ näkño manbiñam yänahäk äma api täneñ. Täñpäñ inä näkño manbiñam Jerusalem yotpärare-kentä yänahän yäpmän Judia ba Samaria komeken api kuneñ. Yänahän yäpmän kuñirä komeni komeni kudup api kuñat morewek yäk.

9* Jesutä man ude yäwet morewänkañ aposoro dapuri terak Anututä imagut yäpmän kunum gänañ äronjuk. Äronjirän gubamtä uwäk täñirän ijiwä wañkuñ. 10* Ijiwä wawäpäñ doräñpäñ dapun pen täñ irirä äma yarä tek paki nitek unitä bäräneñ ahän yämiñkumän. 11* Ahän yämiñpäñ yäwetkumän; Galili nanik in imata kunum terak dapun käroñ täñ itkañ? Jesu dapunjin terak kunum gänañ ärotak uwä ärotak udegän ittänğän äneñi äpäñirän api käneñ yäk.

Judas täño komenita äma kubä kañ-ahänkuñ

12* Täñpäkañ iwaräntäkiyetä man ude nadäñpäñ Olip Pom peñpäñ äyänjutpeñ äpämañ Jerusalem kuñkuñ. (Olip Pom uwä Jerusalem dubinken itak, ban nämo, 1 kiromita ude.)

13* Eruk, Jerusalem äronpäñ yot ini irani-ken äro itkuñ. U wäpi ñode; Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Batorom, Matiyu, Alfias täño nanaki wäpi Jems, Saimon Selot yän iwerani, ba Jems täño nanaki wäpi Judas. 14* Äma udetä kadäni kadäni äbä kubä-kengän itpäñ Anutu-ken yänapik täk täñkuñonik. Jesu täño miñi wäpi Maria ukät webe ätu ba Jesutä iniken noriye penta itkañ yänapik täñkuñonik.

* 1:1-2: Luk 1:3; Mak 16:19; Luk 24:49-51 * 1:1-2: Manbiñam Luktä pengän kudän täñkuko uwä miti wäpi Luk
* 1:3: Luk 24:36-49; Apos 10:41 * 1:4: Luk 24:49; Jon 14:16-17; Apos 2:33 * 1:5: Mat 3:11 * 1:6: Luk 24:21
* 1:7: Mak 13:32 * 1:8: Mat 28:19; Luk 24:48; Apos 2:32, 3:15; Apos 5:32 * 1:9: Jon 6:62 * 1:10: Luk 24:4
* 1:11: Mat 26:64; Luk 21:27 * 1:12: Luk 24:50-53 * 1:13: Mat 10:2-4 * 1:14: Jon 6:42, 7:5

¹⁵ Eruk kepma kubä nadäkinik tänpänitä käbeyä täņkuņ. Ämawebe 150 ude bumik unitä itkuņ. Irirä Pitatä bämopi-ken akuņpāņ ŋode yāwetkuk; ¹⁶ * Notnaye, bian Munapiktä intäjukun äma Devit magärirän Anutu täņo man kudän kubä täņkuko u Judas terak bureni ahäktä yāwani yäk. Man kudän täņkuko udegän Judas uwä iwan yāņ-yäkņat päbä yepmaņpāņ Jesu iņitkuņ. ¹⁷ Judas uwä ninkät nanik kubä ba epän nintä yāpumāņo udegän yāpuk yäk. ¹⁸ * Täņpākaņ äma unitä waki täņkuko unita moneņ yāpuk. Moneņ upāņ kome suwaņkuk. Täņpākaņ kadäni kubä kome suwaņkuk-ken maņutpāņ koki dāpmāņ weņpāņ koki kudup kwawak abuņ yäk. ¹⁹ Ude täņjirän Jerusalem yotpārare-ken nanik päke unitä manbiņam u nadāņpāņ kome u wāpi Nägät Kome yāņ yāņkuņ. (Nägät Kome uwä iniken man terak Akeldama.) ²⁰ Täņpākaņ man Sam kubäken ŋode kudän täwani;

Tähani u jop parirän ämatä yāpneņtawä.

Sam 69:25

Täņpākaņ man kubä pen ŋode;

Äma kudupi kubätä komenita epän kaņ yāpān yäk.

Sam 109:8

²¹⁻²² * Pitatä ude yāņpāņ pen ŋode yākgän täņkuk; Eruk, Judas täņo kome yāpmäktä äma, nin ba Ekäni Jesu-kät kadäni käroņi penta kuņarani kubä kaņ kaņ-ahäna. Jontä ume ärut imänkaņ epäni yāput peņkuk kadäni uken nin niwarän täņpāņ kuņat yāpmāņ äbāņjirän kunum gānaņ äroņkuko äma kubä u kudup kaņpāņ nadāwani kaņ kaņ-ahäna yäk. Kaņ-ahänakaņ täņkentāņ nimāņpāņ Jesu kumāņpeņ akuņkuko unitāņo manbiņami u yāņahāņitna kome kaņ tokņewän.

²³ Pitatä man ude yāwänkaņ äma yarä yabāņ ahāņkuņ. Kubä Josep-Basabas, wāpi kubä Jastus. Kubä wāpiwä Matias. ²⁴⁻²⁵ * Yabāņ ahāņpāņä yāņapik man ŋode yāņkuņ; Ekäni, gäk ämawebe kuduptagän täņo bānep käwani. Unita gäk äma yarä ŋoken nanik kubä netāpāņ yāpmāņ danitan u niwoņäreņiri iwetpena Judas täņo kome yāpmāņkaņ aposoro epän kaņ täņpān. Judas uwä epäni peņpāņ kome waki ini pāņku irekta biņam yāņ imani-ken kuņkuko unita. ²⁶ Ude yāņpāņ mobä pipiyāwani kubä yāpmāņkaņä kukņi äma kubäta iwoyāņkuņ, kukņi äma kubäta iwoyāņkuņ. Täņkaņ maņpā ärowākaņ maņpāņä Matiasta iwoyāņkuņo unitä kwawak ahāņkuk. Ude täņpānkaņ aposoro 11 ukät kuņatta teņkuņ.

2

Munapiktä nadäkinik täņpani terak äroņkuk

¹ * Täņpāņ kepma Jesutä kumbuko unitä päbä kepma 50 ude täreņirän Juda täņo orekirit kubä wāpi Pentikos ahāņkuk. Ahāņjirän Jesuta nadäkinik täņpani ämawebe yot kubä-kengän irirä imaka kubä ahāņ yāmiņirän nadāņkuņ; ² Pengänä māmā taņi pähap kubä, mānit māmā pähap ude kunum gānaņ naniktä yot itkuņ-ken u ahāņkuk. Ahāņjirän nadāņpāņ dapun täņpāņ yabāņkuņ; ³ * Imaka kubä kädāp mebet udewani unitä imätkaņ äma kubäkubä terak ijiņ yāpmāņ kuņirä. ⁴ * Ijiņirä Ekäni täņo Munapiktä ämawebe kubäkubä terak äroņkuk. Munapiktä ämawebe terak äroņkaņ meni täņpidām taņjirän uteragän man kotäk mebäri mebäri yāņkuņ.

⁵ Kadäni ukengän Juda ämawebe Anutu oraņ imani mäyap kome uken-uken naniktä abä Jerusalem yotpārare-ken itkuņ. ⁶ Itkaņ māmā pähap u nadāņpāņä Munapiktä äpā māmā täņkuk-ken ugän abä tokņeņ moreņkuņ. Abä tokņeņ moreņpāņ nadāņkuņ; Jesuta nadäkinik täņpani ämawebetä ämawebe päke äbuņo unitāņo man kotäk iniken iniken terak yāņjirä nadāņpāņ nadāwä inide kubä täņkuk. ⁷ * Nadāņpāņ nadāwätäk pähap täņpāņ jäkjäk yāņkuņ. Jäkjäk yāņpāņ yāņkuņ; Ai! Äma ŋowä Galili komeken nanikgän.

* 1:16: Sam 41:9 * 1:18: Mat 27:3-10 * 1:21-22: Jon 15:27 * 1:24-25: Jon 2:25 * 2:1: Wkp 23:15-21; Lo 16:9-11 * 2:3: Mat 3:11 * 2:4: Apos 4:31; Apos 10:44-46; Apos 19:6; Mak 16:17 * 2:7: Apos 1:11

⁸ Upänkaŋ jide täŋpäŋ nininken nininken man terak yänjirä nadäkamän? Ninä kome kubäken nanikgän nämo. ⁹⁻¹⁰ * Nin ätu Patia nanik, ätu Midia nanik, ätu Elam nanik, ätu Mesopotemia nanik, ätu Judia nanik, ätu Kapadosia nanik, ätuwä Pontus nanik, ätu Esia nanik, ätu Frikia nanik, ätu Pamfilia nanik, ätu Isip nanik, ätu Libia kome Sairini yotpärare-ken nanik, ätu Rom nanik yäk. ¹¹ Rom nanik uwä Juda äma bureni ba äma ätu Juda nanik täŋo kädet iwarani. Täŋpäŋ äma ätu Krit nanik, Arebia nanik yäk. Ninä kome uken-uken nanik upänkaŋ äma itkaŋ ŋo Anutu täŋo täktäki inipärik kubä unitäŋo manbiŋam nininken nininken man terak yänjahänjirä nadäkamän! yäk. ¹² Ude yänpäŋ kikŋutpäŋ-nadäwätäk bumta täŋkuŋ. Nadäwätäk täŋpäŋ ini-tägän man yänpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Wära! ŋo jide ahätäk? ¹³ Ude yänjirä äma ätutä yänjärok man ŋode yänkuŋ; Ude nämo! yäk. U wain ume taŋi naŋpäŋ nadäk-nadäki paoräkaŋ man ŋo yäkaŋ yäk.

Pitatä man mebäri yänjahäŋpäŋ yäwetkuk

¹⁴ Ude yänjirä Pitakät noriye 11 ämawebe inamiken akuŋpäŋ Pitatä gera terak ŋode yäwetkuk; Juda nanik in ba ämawebe päke uken-uken nanik äbäŋo Jerusalem yotpärare-ken itkaŋ ŋo in juku peŋirä imaka ahätäk ŋonitäŋo mebäri täwera nadäwut; ¹⁵ In äma itkamän ŋo wain ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ täkamän yän nadäkaŋ, upänkaŋ nämoinik yäk. 9'kirok tamimaŋ apiinik täyak ŋopänkaŋ jide täŋpäŋ täŋguŋguŋ täkamän? ¹⁶ Nadäkaŋ? Imaka ahänjirän käkaŋ ŋonita profet biani kubä wäpi Joeltä ŋode yänjahänkuk;

¹⁷ Anututä ŋode yäyak; Tärektärek kadäni-kenä Munapikna ämawebenaye kuduptagänta kireŋ yämiŋjira kudän mebäri mebäri api pewä ahäneŋ yäk.

Äpetjiye nanaktä näkŋo mena jinom yäpmänpäŋ api yänjahäk täneŋ.

Ba gubaŋitä kudän kudupi ayäbu ude api käneŋ,

Ba ämawebe tägawanitä näkŋo kudän dänmonken api yabäk täneŋ.

¹⁸ Bureni, kadäni uken näkŋaken Munapik epän ämawebenaye terak imaka, api piŋ yäbaret yäk.

Piŋ yäbarira unitä mena jinom yäpmänpäŋ api yänjahäk täneŋ yäk.

¹⁹⁻²⁰ Täŋkaŋ Ekäni täŋo kadäni pähap, iniken mebäri säkgämän kwawak pewän ahäwayän täyak u nämo ahänjirän näk kudän kudupi mebäri mebäri kunum gänaŋ ba kome terak api pewa ahäneŋ yäk.

Nägät, kädäp mebet, ba gupe pähap api ahäneŋ yäk. Edaptä bipmän urani api täŋpek. Ba komepaktä nägätgämän ude api peŋyänjewek.

²¹ * Kadäni uken äma kubätä Ekänitä täŋkentäŋ namän yänkaŋ gera yänjirän Ekäni uwä imagutpäŋ tewän inita biŋam api irek yäk. Jol 2:28-32

²² * Ude yänpäŋ Pitatä yäwetkuk; Eruk Isrel ämawebe, näkä man ätu täwera nadäwut; Jesu Nasaret yotpärare-ken nanik unita täwerayän. Anututä kehäromi imiŋjirän in bämopjin-ken itpäŋ epän kehäromi nitek ba kudän kudupi Anutu-ken nanik täŋjirän kaŋpäŋ nadänkuŋ. Kudän täŋkuko unitä mebäri yänjahänjirän u Anututä iniŋ kireŋpewän äpuk yän kaŋpäŋ nadänkuŋ. ²³ * Uwä Anututä nadänjirän patkuko ude, ba yänjäreŋ imiŋkuko udegän, ketjin terak äroŋjirän intä iwan täŋ imiŋkuŋ. Inä Anututa nämo nadän imanita iniŋ kireŋjirä päya kwakäp terak utpewä kumbuk. ²⁴ * Upänkaŋ Anututä äma uwä kumbani-ken nanik äneŋi yäpmän päŋaku teŋkuk. Anututä nadäwän patkuko ude kumän-kumänjä äma u täga iŋitnaŋi nämo unita kumän-kumän täŋo komi pähap u ketäreŋ imiŋkuk. ²⁵ Täŋkaŋ unitagän Devittä man ŋode yänkuk;

Näk Ekäni kakinik täŋpäŋ nämo kakätäk täyat.

U kadäni kadäni dubina-ken it täyak unita imaka kubätä näk täga nämo täŋpewän umuntäwet yäk.

²⁶ Unita bänepnatä gäripi nadänpäŋ menatä oretoret pähap täyak yäk.

Ba guŋna imaka, Anututä täŋ namayän täyak unitagän pidäm täyak yäk.

* 2:9-10: 2Ti 1:15 * 2:21: Rom 10:13 * 2:22: Jon 3:2 * 2:23: Apos 4:28; 1Pi 1:20 * 2:24: Apos 3:15

27 * Tānpākaŋ kudupi āmaka nāk nabāŋ āwarākuk tāŋiri kumāŋ-kumāŋ komeken itpāŋ nāmo api parawet yāk.

28 Nāmoinik, gākā irit tāŋo kädet näwoŋäreŋkuno unita dubika-ken itkaŋ bānep oretoret terak api kuŋaret yāk. *Sam 16:8-11*

29 * Notnaye, Devittä man ude yāŋkuko unita oranin Devit tāŋo manbiŋam kwawak ŋode täwera nadāwut; U kumbānpāŋ āneŋkuŋ. Unitāŋo awaŋ uwä ninken ŋo pen itak yāk. 30 * Upāŋkaŋ Devit ini uwä profet itkuko unita ŋode nadāŋkuk; Anututä oranaye äbotken nanik kubä kaŋ-ahāwānkaŋ intājukun āma nākā itat ude irekta api tewek yāŋ nadāŋkuk. Anututä ude täkta ini wāpi terak yāŋkehārom taŋkuko unita ude nadāŋkuk. 31 * Ude nadāŋpāŋ mebäri-ken umu Kristo tāŋo akukakukita yāŋkuk. Mebäri unita ŋode yāŋkuk; Anututä kaŋ-āwarākuk tāŋirān kumāŋ-kumāŋ komeken itpāŋ nāmo api parawek yāk. 32 * Eruk, Jesu uwä Anututä kumbani-ken nanik yāpmāŋ pāŋaku teŋirān nin kudup dapunintä kaŋkumāŋ. 33 * Tāŋpāŋ āroŋkuko Anutu tāŋo keru bure kāda wāpi biŋam ikek itak. Itkaŋ Munapik ninta biŋam yāŋ nimani u Jesutä Nani-ken nanik yāpmāŋpāŋ piŋ nibatak ŋo yāk. Piŋ nibatak unitāŋo mebäri kaŋpāŋ nadākaŋ ŋo. 34-35 Tānpākaŋ Devit ini uwä kunum gānaŋ nāmo āroŋkuk. Mangān ŋode yāŋkuk;

Ekānitä näkŋo ekānina iwetkuk;

Abä ketna bure kāda iriri iwankaye äbot gāmotka-kengān kaŋ yepmaŋpa yāk. Sam 110:1

36 * Unita Isrel āmawebe in kudup nadākinik ŋode tāŋput; Inä Jesu päya kwakāp terak utkuŋo u Anututä iwoyāŋpāŋ Ekāni intājukun-inik irekta teŋkuk. Ba Jesu u Kristo, āmawebenaye yāmagurekta iwoyāwani ubayāŋ yāŋpāŋ yāŋkwawa taŋkuk yāk.

Āmawebe mäyaptä bānepi sukureŋkuŋ

37 * Tānpākaŋ Pitatä man yāŋkuko uwä āmawebe bānepi yāpurinik tāŋpāpāŋ Pitakät aposoro ätu ŋode yāwetkuŋ; Eruk notniye, nin jide tānayaŋ? 38 * Yāŋirä Pitatä yāwetkuk; In kuduptagān injin injin bānepjin sukurewākaŋ Jesu Kristo wāpi terak ume ärut tamiŋirä momijin kaŋ paorān yāk. Ude tāŋirä Anututä Kudupi Munapik, bānep ironita api tamek yāk. 39 * Imata, bian Ekāni Anutunintä injinta ba nanakjiyeta ba āmawebe komeni komeni it yāpmāŋ kukaŋ u inita yāmagurayāŋ täyak u kuduptagān Kudupi Munapik tamikta yāŋkehārom taŋkuk yāk.

40 * Pitatä man ätukät yāpurärätpāŋ umun man ba jukuman ŋode yāwetgān tāŋkuk; Inä āma waki tāŋpani äbot ŋo kowata yāpnayāŋ tākaŋ uwä yabāŋ umuntaŋ yepmaŋpeŋ äbāŋirä tāmagutnayāŋ yāk. 41 * Tānpākaŋ kepma ugān āmawebe 3000tä Pitatä Jesu tāŋo manbiŋam yāwerirān nadāŋpāŋ iyap tāŋirä ume ärut yāmiŋirä Jesu tāŋo äbotken yāput peŋkuŋ. 42 * Ude tāŋpāŋ aposorotä Jesu tāŋo kädet niwetpāŋ niwoŋärewut yāŋpāŋ nadākinik tāŋpani päke unitä ehutpāŋ kepmani kepmani abä kubä-kengān it tāŋkuŋonik. Tāŋpāŋ bānep kubägān terak tāŋkentāk kowata kowata tāŋpeŋ kuŋatkaŋ kubä-kengān itpāŋ kārāga* naŋit Anutu-ken yāŋapik epān tāŋit tāk tāŋkuŋonik.

Bānep kubägān tāŋpāŋ säkgāmān itkun

43 * Kadāni uken aposorotä kudān kudupi āmatä tānaŋi nāmo tāŋit, Anutu tāŋo kehāromi kwawak pewä ahāŋirä āmawebe mäyaptä Anututa nadāwä inide kubä tāŋkuŋ.

44 * Tānpākaŋ nadākinik tāŋpani päke unitä ānok kubägān itpāŋ tuŋum imaka kudup

* 2:27: Apos 13:35 * 2:29: 1Kin 2:10; Apos 13:36 * 2:30: 2Sml 7:12; Sam 89:3-4; Sam 132:11 * 2:31: Sam 16:10 * 2:32: Apos 1:8 * 2:33: Apos 1:4, 7:55-56 * 2:36: Apos 5:30-31 * 2:37: Luk 3:10,12; Apos 16:30 * 2:38: Luk 24:47; Apos 3:19 * 2:39: Ais 57:19 * 2:40: Lo 32:5; Plp 2:15 * 2:41: Apos 2:47, 4:4; Apos 5:14 * 2:42: Apos 20:7 * 2:42: Kārāgata yāyak uwä Ekāni tāŋo dākum naknakta yāyak * 2:43: Apos 5:11 * 2:44: Apos 5:12, 6:8; Apos 4:32-35

uwä nin kuduhtagän täño yän nadänpän täñkentäk kowata kowata täk täñkuñonik. ⁴⁵ U komeni ba tuñumi äma ätuta yäniñ kirenpän moneñ yäpmanpän noripaki kubä imaka kubäta wäyäkñewänä täñkentän imik täñkuñonik. ⁴⁶ * Tänpän kepma kepma kudupi yot gänañ äro kubä-kengän itpäñ Anutu iniñoret täñkuñonik. Täñkañ ketem ba käräga uwä, yot kubäkubäken penta itpäñ bänep kubägän peñpän oretoret terak nak täñkuñonik. ⁴⁷ * Täñkañ kadäni kadäni Anutu wäpi yänpän iniñoret täñkuñonik. Säkgämän ude kuñarirä ämawebe kuduptä gäripi nadän yämik täñkuñonik. Tänpäkañ kepmani kepmani Ekänitä epän täñjirän ämawebe ätu bänep sukurenpän Anututa biñam tänpän nadäkinik täñpanitä äbotken yäpurärät täñkuñonik.

3

Pitatä äma kubä yäpän tägañkuk

¹ * Eruk kadäni kubäta Pita kenta Jon kudupi yot gänañ ärodayän kuñkumän. U Anutu-ken yänapiñ man yäkyäk kadäni, 3'kirok bipäda kuñkumän. ² * Kuñpänä kañkumän; Äma kubä, miñitä inide kwäyähäneñ bäyañpän tewani u irirän. Äma uwä kepma kepma noriyetä yänikñat yäpman päñku kudupi yot täño yäma kubä, wäpi Yäma Säkgämän uken tek täñkuñonik. Tewäkañ äma unitä ämawebe kudupi yot gänañ äronjirä yabänpän moneñta ketkewat täñkukonik. ³ Eruk Pita kenta Jon kudupi yot gänañ äronjirän äma kwäyähäneñ täñpani unitä yabänpän moneñta yänapiñkuk. ⁴ * Yänapiñjirän Pita kenta Jontä kañ täpäneñpän Pitatä man ñode iwetkuk; Nibä! yäk. ⁵ Yäwänä äma unitä imaka kubä käwep namida yän yäkamän yänkañ dapun täropigän yabäñkuk. ⁶ * Täñjirän Pitatä iwetkuk; Näk moneñ nämo upänkañ imaka kubä näkken itak u täga gamayän. Uwä ñode; Jesu Kristo Nasaret nanik unitäño wäpi terak ñode gäwetat; Gäk pidäm tänpän akunkañ ku! yäk.

⁷ Ude iwetpän Pitatä äma kwäyähäneñ täñpani unitäño keru bure käda inñitpäñ täñkentän imiñpän päñaku teñkuk. Teñjirän uterakgän äma unitäño gukuri kuroñi kehärom täñkuñ. ⁸ * Ude tänpän pidäm tänpän akunpän kuñat yabäk-yabäk täñkuk. Täñkañ Pita Jon-kät kuñkañ äma unitä täñoret terak kumañ Anutu wäpi iniñ orettän kudupi yot yewa gänañ äronkuñ. ⁹⁻¹⁰ Äma u akumañ kuñatkañ Anutu wäpi iniñ orerirän ämawebetä kañpän ñode nadänkuñ; Äma ño kwäyähäneñ täñpani Yäma Säkgämän-ken moneñta yänapiwani ukeño! yäk. Ude kañpän nadäwä inide kubä tänpäpän jäkjäk yänkuñ.

Pitatä kudupi yot gänañ manbiñam yänahänkuk

¹¹ Tänpäkañ ämawebe päke u biñam u nadänkañ kikñutpäñ bäräneñ kumañ kudupi yot täño bägup moräki wäpi Solomon täño bägup, Pita Jontä itkumän-ken u kuñpän kañkuñ; Äma kwäyähäneñ täñpani unitä Pita kenta Jon kerigän yäpman wädänkañ irirän. ¹² Ämawebetä bäräneñ äbänjirä yabänpän Pitatä yäwetkuk; Isrel ämawebe, imaka dapunjin-ken ahätak ñonita imata kikñutpäñ-nadäwätäk täkañ? Ba dapun täñi imata nibäkañ? In nehta ñode käwep nadäkañ; Iniken kehäromi terak, ba ini äma siwoñi unita äma ño yäpän tägawäpäñ tewän kuñatak ño. Ude nämo! ¹³ * Oranin Abraham, Aisak ba Jekop täño Anututä epän ämani Jesu unita wäpi biñam ärowani imiñkuk. Imiñkuko upänkañ inä äma u iwan keru terak teñkuñ. Tänpäkañ kadäni Pailattä jop tewa kwän yän yänjirän intä nämoinik yän yänpän Jesuta mäde ut imiñkuñ. ¹⁴ Jesu u kudupi, siwoñi-inik upänkañ intä unita bitnäñpän Pailat iweräpäñ äma kumañ-kumañ urani kubä jop tewän kuñkuk yäk. ¹⁵ * Buren! Inä irit täño mähe mi urä kumbukopän Anututä kumbani-ken nanik yäpman päñaku kwawak peñjirän kuñkumaño u täwet ahäkamäk yäk. ¹⁶ Tänpäkañ Jesu u, unita nadäkinik tänpän wäpi biñam kehäromi terakgän äma intä

* 2:46: Luk 24:53 * 2:47: Apos 2:41, 6:7; Apos 11:21,24 * 3:1: Apos 10:3,9,30 * 3:2: Jon 9:1; Apos 14:8
 * 3:4: Apos 14:9 * 3:6: Apos 3:16, 4:10; Apos 16:18 * 3:8: Jon 5:14; Apos 14:10 * 3:13: Kis 3:6,15; Mat 22:32;
 Luk 23:13-25; Apos 2:23, 7:32 * 3:15: Apos 1:8, 2:36; Apos 4:10

kaŋpāŋ nadāwani ŋokeŋo tågatak yāk. Bureni, nadākinik Jesutā pewān ahāk tākaŋ unitā āma dapunjin-ken itak ŋo yāpān tågakaŋ.

¹⁷* Upāŋkaŋ notnaye, in ba watā āmajiyetā mebārini nāmo nadāwā tārewāpāŋ Jesuta kādet ude tāŋ imiŋkuŋ yāŋ nadātat. ¹⁸* Ude tāŋkuŋo upāŋkaŋ ŋode nadāwut; Anututā bian profet kudup meni terak iniken iwoyāwani Kristotā komi nadāŋpāŋ api kumbek yāŋ yānahāk tāŋkuk. Eruk, kudān intā tāŋ imiŋkuŋo uterak Anututā tāŋpewān iniken man biani u bureni ahāŋkuk. ¹⁹* Unita in bānep nadāk-nadāk waki u māde ut imiŋpāŋ bānepjin sukureŋpāŋ Anutu-ken kut! Ude tāŋirā Anututā momijin tāga api ārut tamek yāk. ²⁰ Ba Ekāni ini uwā bāmopjin-ken it tamiŋpāŋ api tāŋpidām taŋ tamik tāŋpek. Ba Jesu, Anututā āma in wakiken nanik tāmagutta bian iwoyāŋ tamiŋkuko u imaka, api tamek yāk. ²¹ Tāŋpākaŋ apiŋowā Jesu kunum gānaŋ itkaŋ kadāni Anututā imaka imaka kudup tāŋkodak takta peŋkuko, kadāni unita itsāmāŋtak. Kadāni unita bian Anututā iniken profet kudupiniye u meni terak yānahāŋkuk. ²²* Tāŋpākaŋ bian profet udewani kubā wāpi Moses unitā ŋode yāŋkuk; Anutu Ekānijin unitā notjinpak kubā profet nāk ŋodewani ahākta api iwoyāwek yāk. Āma u ahāŋpāŋ man kādet tāwerirān nadāŋpāŋ inā unitāŋo meni jinom ugān kaŋ iwarut yāk. ²³ Tāŋ, āma kubātā profet unitāŋo mani nāmo buramiwayāŋ tāko uwā Anututā yāpmāŋ daniŋpāŋ inigān tewān pāŋku kumāŋpāŋ paotiniŋ api tāŋpek yāŋ yāŋkuk.

²⁴ Bureni, profet biani Anutu tāŋo manbiŋam yānahāk tāŋkuŋo u, Samuel-ken yāput peŋkaŋ u mādeni-ken profet ātu ahāŋ yāpmāŋ ābuŋo u kuduŋtagāntā āma udewani kubā kome terak api ahāwek yāŋ yāŋkuŋ. Eruk bian ude yāŋkuŋo kadāni u ahātak ŋo yāk.

²⁵* Imaka tāgatāga Anututā tamikta profet meni terak yāŋkehārom taŋpāŋ oraniye-kāt topmāk-topmāk kubāgān tāŋkuko, in u yāpmākta biŋam tākaŋ yāk. Nadākaŋ? Anutu uwā orajin pāhap Abraham ŋode iwetkuk; Gākŋo oraŋka kubā terak āmawebe ābot komeni komenita iron pāhap api tāŋ yāmet yāk. ²⁶* Eruk, Anututā epān āmani u iwoyāŋpāŋ iniŋ kireŋpewān kome ŋo terak inken jukun ahāŋkuk. Epān āmani uwā Abraham ba profet ātutā ude api ahāwek yāŋ bian yāŋkuŋo ude. Tāŋpākaŋ iron pāhap api tāŋ yāmet yāŋ Abraham iwetkuko u ŋode; In kubākubātā kādet wakiwaki u peŋpāŋ bānepjin sukurewut yāŋpāŋ tāŋkentāŋ tamikta epān āmani u tewān āpuk yāk.

4

Pita kenta Jon komi yotken yepmaŋkuŋ

¹* Eruk Pita kenta Jon āmawebe manbiŋam yāwerirān bāmop āma ātukāt āma Satyusi ābotken nanikkāt kudupi yot tāŋo watā āma unitāŋo intājukun āma unitā ahāŋ yāmiŋkuŋ. ²⁻³* * Āma yarā uwā āmawebe manbiŋam ŋode yāwet tāŋkumāno unita kokwawak nadāŋ yāmiŋkuŋ; Jesu uwā kumbani-ken nanikpāŋ kodak taŋpāŋ akuŋkuko unita āmawebe kumbani udegān api kodak taŋpeŋ akuŋ moreneŋ. Man ude yāwerirān nadāŋpāŋ Pita kenta Jonta kokwawak nadāŋpāŋā manken yepmanayāŋ nadāŋkuŋopāŋ kome bipānpāŋ kwep kaŋ yāŋpāŋ yepmāŋitpāŋ jop komi yotken pāŋku yepmaŋpā patkumān. ⁴* Ude tāŋkuŋo upāŋkaŋ āmawebe māyaptā Jesu tāŋo manbiŋam nadāŋ moreŋpāŋ Jesuta nadākinik tāŋ imiŋkuŋ. Tāŋpākaŋ kepma uken āmawebe māyap-inik Jesuta nadākinik tāŋpāŋ Jesu tāŋo ābotken yāput-peŋirā ābot u 5,000 ude tāŋkuk. Tāŋpākaŋ ābot 5,000 uwā āma ekāni-gānpāŋ daniwani, webe ironikāt nāmo.

Pita kenta Jon manken itkumān

⁵ Eruk patkuŋo yāŋewānā Juda āma ekāni ekāni, ba watā āmakāt Parisi āma unitā Jerusalem yotpārare-ken kābeyā tāŋkuŋ. ⁶ Kābeyā tāŋkuŋo uwā bāmop āma intājukun tāŋpani wāpi Anas, Kaifas, Jon, Aleksada ukāt nāgāt morākiye ātukāt kābeyā bok tāŋkuŋ.

* 3:17: Luk 23:34; 1Ti 1:13 * 3:18: Luk 24:27 * 3:19: Apos 2:38 * 3:22: Lo 18:15,18-19; Apos 7:37 * 3:25: Stt 22:18; Gal 3:8 * 3:26: Apos 13:46 * 4:1: Luk 22:4,52 * 4:2-3: Apos 23:8 * 4:2-3: Apos 3:1 * 4:4: Apos 2:41

⁷* Kábeyä täñpän Pita kenta Jon u yän-yäkñat päbä yepmanpän yäwet yabänkuñ; Ek imataken kehäromi upän yäpmänkañ imaka u täñkumän? Ba netä wäpi terak täñkumän?

⁸* Eruk, Kudupi Munapiktä Pita uwäk täñjirän ñode yäwetkuk; Isrel ämawebe täño äma ekäni ekäni ba watä äma, ⁹ in nektä äma kwäyähäneñ täñpani täñkentän imiñkumäko unita yänpän ba niwet yabäkañ? Ba jide täñpän äma unitä täganpeñ kuñkuko unita nadäna yänpän yäkañ? ¹⁰* Mebäri unita nadänayän yäwäwä in ba Isrel ämawebe kudup ñode täwera nadäwut; Jesu Kristo, Nasaret nanik u wäpi terak äma kwäyähäneñ täñpani u täganpeñ akumañ kuko apiño inamjin-ken itak ño yäk. Täñpakañ Jesu u intä bian inñitpän päya kwakäp terak utkuñ. Täñkuño upänkañ Anututä kumbani-ken nanikpäñ äneñi yäpmän päñaku teñkuko kodak itak yäk. ¹¹* Jesuta man ñode kudän täwani pätak;

Bek yot täñpanitä kawä wawäpäñ manpä kuñkuño upänkañ apiño bek bämopi kehäromi intäjukun ude itak. *Sam 118:22*

Eruk bek bämopi u Jesu. ¹²* Nadäkañ? Kome terak nanik äma kubätä waki keriken nanik täga nämo api nimagurek. Nämoinik! Jesu u kubägnpän komen ämawebe nin nimagurekta iniñ kirewani.

Äma täño man nämo buramine

¹³ Pitatä ude yänjirän äma ekäni ekäni unitä nadäwätäk pähap täñkuñ. Pita kenta Jon uwä nadäk-nadäk yot gänañ nämo ärowani. U äma jopigän upänkañ umunkät nämo, man kehäromigän yänjahänjirän yabänpän-nadäwä inide kubä täñkuk. Täñpän bian yarä uwä Jesu-kät kuñarirän yabänkuño upän nadänpewä kuñkuk. ¹⁴ Täñpakañ äma kwäyähäneñ täñpani u imaka, gupi täganpewä u bok wädänjirän yabänpän kowata man kubä yäwetta wäyäkñewä wawäpäñ peñkuñ.

¹⁵ Kowata yäwetta wäyäkñewä wawäpäñ Pita kenta Jon yän-yäwat-pewä kábeyä peñpän yäman päñku irirän inigän itkañ ñode yänpän-nadänkuñ; ¹⁶* Nin äma yarä ñonita jide tänayän? Kudän kudupi inipärik kubä täñjirän Jerusalem naniktä biñam kudup nadän morekañ yäk. Unita nintä nämo täñkumän yän äwo täga nämo yäne. ¹⁷ Man unitä komeni komeni kuñat moreñirän kudup nadän moreneño u deta äma yarä u umun man yäwetpena äma unitäño wäpi terak ämawebe wari yänjahänpän yäwetdentawä yäk. ¹⁸* Eruk, ude yänpän Pita kenta Jon yänpewä äbänpän ñode yäwetkuñ; Ek Jesu wäpi terak äma äneñi yäwetpän yäwoñärek nämoinik tädeñ yäk. ¹⁹* Ude yänjirä kowata ñode yäwetkumän; Injin kañpän nadäwut yäk. In täño man buramiñkañ Anutu täño man pekta Anututä nadäwän tägawek ba nämo? ²⁰ Imaka kañpän nadäk täñ yäpmän äbumäko u käbop täga penäñi nämo yäk. ²¹⁻²² Ude yäwänä eruk Juda äma ekäni ekänitä äma yarä u bäräpi u ba u yämikta nadäk kubä nämo yäpuño unita äneñi jop yäjiwät-inik täñpän peñ yäwet-pewä kuñkumän. U imata, äma kwäyähäneñ täñpani u tägawani bumik, obañ 40 ude irepmiranipän yäpän täganpewä unita ämawebe päke unitä kañpän nadänkuñ; ñowä Anutu-ken nanik kudän kudupi kubä yän nadänpän Anutu iniñoret täñkuñ.

Anutu täño äboriyetä Anutu-ken yänapiñkuñ

²³ Eruk, Pita kenta Jontä ekäni ekäni täño kábeyä-ken naniktä äpämañ äbot täñpani noriye-ken kuñkumän. Täñpän bämop äma intäjukun täñpani-kät Juda täño ekäni ekänitä man yäwetkuño u kumän yäwetkumän. ²⁴* Yäwerän nadänpän bänep nadäk-nadäki kubä-kengän peñpän Anutu-ken oretoret terak ñode yänapiñkuñ; Ekäni pähap, gäk kunum, kome, gwägu pähap ba imaka mebäri mebäri uterak itkañ u kudup yänjiri

* 4:7: Mat 21:23 * 4:8: Mat 10:19-20 * 4:10: Apos 3:6,13-16 * 4:11: Mat 21:42 * 4:12: Mat 1:21
* 4:16: Jon 11:47 * 4:18: Apos 5:28,40 * 4:19: Apos 5:29 * 4:24: Kis 20:11; Neh 9:6; Sam 146:6

ahänkuŋ. ²⁵ Təŋpəkaŋ Kudupi Munapikka iniŋ kireŋpewi unitä oranin pähap Devit, watä ämaka meni təŋpidäm taŋirän man ŋode yänkuk;

Äma äbori äbori imata kokwawak taŋi nadäk täkaŋ?

Ba ima mebärita təŋpəwak täkta man topmäk täkaŋ? Upänkaŋ täga nämo api täneŋ.

²⁶ Təŋpəŋ komeŋi komeŋi təŋo intəjukun ämatä käbeyä təŋpəŋ Ekäni ba iwoyəwani Kristota iwan
təŋ yämikta man yänpəŋ-nadäk täk täkaŋ. Sam 2:1,2

²⁷ * O Anutu, Devit təŋo man uwä bureni ahänkuk. Jerusalem yotpärare ŋoken Herot kenta Pailat-kät Isrel äma ätu, ba guŋ äbotken nanik ätu unitä kudupi epän ämaka Jesu iwoyänkuno u utta käbeyä təŋpəŋ man topuŋ. ²⁸ * Təŋpəkaŋ gäŋaken nadäk-nadäka ba kehäromikatä ude kaŋ ahäwän yän tawaŋ bian peŋkuno udegän iwatpəŋ təŋkuŋ. ²⁹ * Unitä Ekäni, umun man ämatä niwet täkaŋ u yabänpəŋ-nadänpəŋ watä ämakaye nin ŋo təŋpidäm taŋ nimiŋiri manka bätakigän yänahäk täkana! ³⁰ Təŋpəkaŋ kehäromika kaŋ niwoŋäre. Gäk ketkatä käyäm ikek yäpmän pänaku kaŋ yepmaŋ. Ba kudupi epän ämaka Jesu u wäpi terak kudän kudupi mebäri mebäri kaŋ tä.

³¹ * Eruk, yänapik man ude yänpəŋ irirä yot käbeyä itkuŋo unitä kwainkuk. Təŋpəkaŋ Kudupi Munapiktä äbot təŋpani u kudup uwäk təŋirän u punin terak Anutu təŋo man gwäk pimiŋpəŋ bätakigän yänahäk təŋkuŋ.

Äbot təŋpanitä bänep kubägän terak kuŋatkuŋ

³² * Təŋpəkaŋ nadäkinik təŋpani kuduŋtagän bänep kubägän peŋkuŋ. Təŋpəŋ imaka pat yämiŋkuŋo u näkŋo-gäkŋo yän nämo yänkuŋ. Nämo, imaka kudup pat yämiŋkuŋo u nin kudup təŋo yän yäk təŋkuŋ. ³³ * Təŋpəkaŋ aposoroniyetä Ekäni Jesu kumbani-ken naniktä akuŋkuko unitəŋo manbiŋam man ba kudän kehäromi terak yänahän yäpmän kuŋkuŋ. Təŋirä Anutu təŋo orakorakitä bämopi-ken taŋi tokŋeŋ patkuk.

³⁴ * U bämopi-ken kubätä jäwäri nämo kuŋatkuŋ. Epän tobät ba tuŋum ikek itkuŋo u ämata yämiŋpəŋ moneŋ yäpuŋ. ³⁵ Moneŋ yäpmänpəŋ aposorota yämiŋirä yäpmän daniŋpəŋ noriye ätu ketem tuŋumta wäyäkŋek epän täk təŋkuŋo uteragän yämik təŋkuŋonik.

³⁶ * Təŋpəkaŋ äbot u gänaŋ nanik äma kubä wäpi Josep, Livai äbotken nanik kubä, kome täpuri kubä wäpi Saiprus u nanik. Təŋkaŋ aposorotä wäpi kubä Banabas yän iwetkuŋ. U ninin man terak äma bänep təŋpidäm täwani. ³⁷ Təŋpəkaŋ äma unitä epäni tobät yäniŋ kireŋpəŋ moneŋ yäpmänpəŋ aposorotä yäpmän danikta kudup peŋkuk.

5

Yanäpi yarätä təŋyäkŋarani təŋkumän

¹ Təŋ, äbot təŋpani u gänaŋ nanik yanäpi yarä wäpi Ananias Safaira u imaka, epän tobäri ämata yäniŋ kireŋpəŋ moneŋ yäpuman. ² * Ude təŋpəŋ Ananias yanäpi bänep kubägän peŋpəŋ Ananiastä moneŋ moräki inita käbop peŋkaŋ moräki yäpmän pänku aposoro keri-ken peŋkuk. ³ * Eruk ude təŋirän Pitatä Ananias iwetkuk; Gäk imata bänepka-ken Satan yänikŋat päbä tewi irirän epän tobätka terak moneŋ yäpuno unitəŋo moräki gäŋkata käbop peŋkun? U Kudupi Munapik təŋikŋarani täyan! ⁴ Nadätan? Nin nämo peŋ gäwetkumän. Gäkŋaken gärip terak epän tobätka ämata yäniŋ kireŋpəŋ moneŋ yäpun. Ba moneŋ yäpuno u imaka, gäŋkata biŋam unitä moneŋ upän imaka u ba u təŋpayän nadänpəŋ täga təŋpen yäk. Upänkaŋ imaka nämo tänaŋi täkta imata nadänkun? Nadätan? U nin nämo təŋ-nikŋatan, u Anutu təŋikŋatan yäk. ⁵⁻⁶ Pitatä man ude yänirän nadänpəŋ uteragän Ananias Pita dubini-ken kumänpəŋ maŋ patkuk.

* 4:27: Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Apos 3:13 * 4:28: Apos 2:23 * 4:29: Efe 6:19 * 4:31: Apos 2:4 * 4:32: Apos 2:44 * 4:33: Apos 2:47 * 4:34: Apos 2:45 * 4:36: Apos 11:22-26; Apos 13:2-3 * 5:2: Apos 4:34-35 * 5:3: Jon 13:2

Kumänpän parirän äma gubaŋi gubaŋitā manbiŋam u nadänpän bäräŋeŋ äbā Anianias tektā uwäk tänpän yäpmän pänku äneŋkuŋ. Ude täŋirä ämawebetä umuri ahänjkuko unitäŋo manbiŋam nadänpän umun pähap täŋkuŋ.

⁷ Tänpän 3 auas ude täreŋirän Anianias webeni, äpitä kumbuko u nämo nadänkaŋ Pitaken kuŋkuk. ⁸ Pänku kawän Pitatä iwetkuk; Ek moneŋ, epän tobät terak yäpumäno u kudup nimimän ba nämo? Yäwänä Safairatä iwetkuk; Ei, u kumän tamimäk yäk. ⁹ Ude yäwänä Pitatä iwetkuk; Etän, ek imata bänep kubäŋän tänpän Ekäni täŋo Kudupi Munapik täŋikŋarani tämän? Ŋo yabä! Äma äpka yäpmän pänku äneŋpeŋ äbā yäma-ken itkaŋ ŋo yäk. Gäk imaka, udegän yäpmän pänku änenayän yäk. ¹⁰ Pitatä man ude yänirän uterakgän Safaira Pita dubini-ken kumänpän maŋ patkuk. Kumänpän parirän äma gubaŋi gubaŋi ukeŋonitā äneŋi äbā kaŋpän komegup yäpmän pänku äpi dubini-ken äneŋkuŋ. ¹¹ Ude täŋirä ämawebe äbot täŋpani kuduŋtagän ba ämawebe gägäni ätu manbiŋam u nadänkuŋo unitä bumta umuntaŋkuŋ.

Aposorotä kudän kudupi pewä ahänjkun

¹² * Tänpäkaŋ kadäni uken aposorotä kudän kudupi mebäri mebäri ämawebe bämopiken pewä ahänjkun. Tänpän aposoro-kät nadäkinik täŋpanitā kudupi yot yewa gänaŋ äronpän bägup kubä wäpi Solomon täŋo bägup uken änok kubäŋän itpän käbeyä täk täŋkuŋonik. ¹³ Täŋirä ämawebe gägänitā nadäkinik täŋpanita bänep täga nadän yämik täŋkuŋopän umuntaŋpän bok nämo it täŋkuŋonik. ¹⁴ * Upänkaŋ kepma kepma äma mäyaptä Ekänita nadäkinik tänpän nadäkinik täŋpani äbot ukät yäpurärätpän änok pähap kubäŋän täŋkuŋ. ¹⁵ Tänpäkaŋ biŋam nadänpän ämatä noriye käyäm mebäri mebäri nikek yän-yäkŋat yäpmän kuŋkuŋ. Edaptä Pita terak yäpurirän wäranitā käyäm ikek uterak kuŋirän kaŋ tägawut yänpän kädet gägäni-ken bukä ba gäraŋ terak yepmak täŋkuŋonik. ¹⁶ * Ba ämawebe änok pähap yotpärare täpuri täpuri Jerusalem dubini-ken naniktä noriye käyäm ikek ba mäjotä magärani yän-yäkŋat yäpmän äbuŋ. Täŋirä aposorotä u kudup yäpä tägaŋkuŋ.

Juda ämatä aposorota iwan täŋ yämiŋkuŋ

¹⁷ * Aposorotä ude täŋirä bämop äma intäjukun täŋpani-kät noriye Satyusi äbotken nanik unitä yabänpän ninpän nirepmitkaŋ yän nadänpän kokwawak pähap nadän yämiŋkuŋ. ¹⁸ Ude tänpän aposoro u yepmäŋitpän yotpärare unitäŋo komi yotken yepmaŋkuŋ. ¹⁹⁻²⁰ * Tänpäkaŋ bipani ugän Ekäni täŋo aŋero kubätä äbā yäma dätpän aposoro u yän-yäkŋat yäpmän yäman äpmonpän ŋode yäwetkuk; In kudupi yotken kuŋpän ämawebe irit kuŋat-kuŋat kodakita manbiŋam kudup yäwetpän yäwoŋäreŋ täŋput yäk. ²¹ Yäweränä mani buramiŋpän kome yänŋerän kudupi yotken pänku aŋerotä yäwetkuko udegän Anutu täŋo manbiŋam ämawebe yäwetpän yäwoŋäreŋkuŋ.

Yäwetpän yäwoŋäreŋ täŋ irirä käbeyä yot kubäken bämop äma intäjukun täŋpani-kät noriye ätu unitä yänpewä Juda äma ekäni ekäni ba watä äma kudup äbäkaŋ käbeyä taŋi täŋkuŋ. Käbeyä tänpän aposoro yän-yäkŋat yäpmän äbäŋta komi äma ätu yäwetpewä komi yotken kuŋkuŋ. ²² Komi yotken kuŋpän aposorota wäyäkŋewä waŋkuŋ. Wäyäkŋewä wawäpän äneŋi äyänutpeŋ pänku käbeyä täŋkuŋ-ken ahänpän yäwetkuŋ; ²³ Aposoro komi yotken nämo itkaŋ! Nin kumäŋo u yäma kehäromi-inik täŋ-täpänewani irirän watä ämatä watä irirä yabämän. Tänpäkaŋ yäma dätpän gänaŋ unu kubä nämo kamän yäk. ²⁴ Ude yänirä kudupi yot täŋo watä äma unitäŋo intäjukun ämakät bämop äma intäjukun täŋpani unitä nadänpän nadäwätäk pähap tänpän yänkuŋ; Jide ahätak?

²⁵ Nadäwätäk ude täŋ irirä äma kubätä äbänpän yäwetkuk; Ai, nadäwut! Äma komi yotken yepmaŋkuŋo ukeŋowä kudupi yotken kuŋo ämawebe yäwetpän yäwoŋäreŋ epän täŋ itkaŋ yäk. ²⁶ * Ude yäwänä kudupi yot täŋo watä äma unitäŋo intäjukun ämatä noriye yämaguränkaŋ pänku aposoro yepmäŋitpän käbeyä-ken yän-yäkŋat yäpmän

* 5:12: Apos 2:43, 14:3

* 5:14: Apos 2:41, 21:20

* 5:16: Mak 6:56; Apos 19:11-12

* 5:17: Apos 4:1-2,6

* 5:19-20: Apos 12:7-10

* 5:26: Mat 14:5

äbuŋ. Komi nämo yämiŋkuŋ. Jop yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ äbuŋ, ämawebetä mobätä nidäpneŋ yäŋ nadäŋpäŋ.

Aposoro umunkät nämo kuŋatkuŋ

²⁷ Yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ käbeyä taŋiken äbäŋpäŋ Juda äma ekäni ekäni iŋamiken yepmaŋkuŋ. Yepmaŋirä bämop äma intäjukun täŋpanitä ŋode yäwet yabäŋkuŋ;
²⁸ * Nadäwut! Nin äma u wäpi terak ämawebe yäwetpäŋ yäwoŋärehta yäjiwät man kehäromi-inik täwetkumäŋo u nämo nadäŋkuŋ ba? Upäŋkaŋ täkaŋ ŋo kawut yäk. In nintäŋo man irepmitpäŋ manbiŋam yäŋhäŋtäŋ kuŋirä Jerusalem komeken nanik ämawebe kudup nadäŋ morekaŋ yäk. Ba ugän nämo. Äma unitäŋo kumäk-kumäki nintä terakgän wohutta ehurani täk täkaŋ!

²⁹ * Ude yäweränä Pitakät aposoro ätutä yäŋkuŋ; Ude nämo! Äma täŋo man buramiŋkaŋ Anutu täŋo man mäde utnaŋi nämo pätak yäk. ³⁰⁻³¹ * * In Jesu u päya kwakäp terak bureni utpewä kumbuk. Upäŋkaŋ oranin täŋo Anututä kumbani-ken nanikpäŋ wädäŋ tädot päro ini keru bure käda wäpi biŋam ikek teŋkuko itak yäk. Äma u Anututä intäjukun äma ärowani ba waki keru-ken nanik nimagurani wäp ude imiŋkuk. Täŋpakaŋ äma unitä täŋkentäŋ yämiŋirän Isrel ämawebetä kädet wakiwaki peŋpäŋ bänep sukureŋirä momini api peŋ yämek yäk. ³² * Imaka imaka äma uken ahäŋ imiŋkuŋo u dapunintä yabäŋitna ahäŋkuŋ. Täŋpäŋ äma unitäŋo manbiŋam uwä Kudupi Munapiktä täŋ-mehantaŋ nimiŋirän yäŋhäk takamäŋ. Nadäkaŋ, Kudupi Munapik u ämawebe Anutu täŋo mani buramik täkaŋ unita yäniŋ kirewani.

³³ * Aposorotä man ude yäŋirä nadäŋpäŋ Juda äma ekäni ekäni kubiri pähap nadäŋpäŋ man topmäŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ kaŋ dāpna yäŋ yäŋkuŋ. ³⁴⁻³⁵ * Man ude yäŋ irirä ukät nanik kubä wäpi Gamalieltä noriye iŋamiken akuŋkuk. Gamaliel uwä Parisi äma täŋo Baga man yäwoŋäremani äma kubä. Ämawebe kuduptä Gamaliel u oraŋ imik täŋkuŋonik. Eruk, Gamalieltä akuŋpäŋ kudupi yot täŋo watä äma yäwerän aposoro yäma-ken yepmaŋpä irirä noriye ŋode yäwetkuk; Isrel ämanaye, in äma äbot ŋo kädet kubä yäwoŋäremani yäŋpäŋä ket nadäwä tumbäkaŋ kaŋ täŋput yäk. ³⁶ * Äma kubä wäpi Teudas unitä bian täŋkuko ukeŋo nadäkaŋ? Uwä inita näk wäpna biŋam ikek yäŋ yäŋirän äma 400 udetä mani buramik täŋkuŋonik. Täŋpakaŋ gapmantä kumäŋ-kumäŋ urirä äma ukät irani umuntaŋpäŋ kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. Ude täŋirä unitäŋo wäpi biŋam kwawak itkuko u paotkuk. ³⁷ * Ba ätu itkaŋ gapmantä äma danik-danik kadäni-ken äma Galili komeken nanik kubä wäpi Judas, unitä gapman yäwat kirehta äma ätu yämaguränkaŋ ämik pewä ahäŋkuŋ. Täŋpakaŋ gapmantä Judas urirä noriyetä kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. ³⁸ * Unita ŋode täwera nadäwut; Äma äbot ŋo imaka kubä nämoinik yäwoŋäremani. Yäniŋ kireŋpena jop kut yäk. Nadäkaŋ? Kädet jide iwat täkaŋ uwä äma täŋo nadäk-nadäk terak iwat täkaŋ u täŋpäwä ini jop täga api paorek yäk. ³⁹ * Upäŋkaŋ Anutu täŋo nadäk-nadäk terak täk täkaŋ u täŋpäwä täga nämo api yäniŋ bitnäneŋ yäk. Anutu iwan täŋ imineŋo udetä! yäk.

⁴⁰ * Gamalieltä ude yäŋirän Juda äma ekäni ekäni käbeyä täŋkuŋo unitä man yäŋkuko u buramiŋpäŋ yäŋpewä aposoro yäman kuŋkuŋo u äneŋi yot gänaŋ äroŋkuŋ. Äroŋirä komi äma yäwerä pärip-päriptä dāpmäŋpäŋ Jesu wäpi terak man nämo yäŋhäkta yäniŋ bitnäŋkuŋ. Ude täŋpäŋ yabä kätäŋpewä äpāmaŋ kuŋkuŋ. ⁴¹ * Täŋpäŋ aposorotä Juda täŋo äma ekäni ekäni u yepmaŋpeŋ oretoret terak kuŋpäŋ ŋode yäŋtäŋ kuŋkuŋ; Wisiknin, Anututä nibāwän tägawāpāŋ nadäŋ nimiŋirän Jesu wāpita yāŋpäŋ mäyäk yāpmāŋkamāŋ! ⁴² * Täŋpakaŋ epän täk täŋkuŋo u nämo peŋkuŋ. Nämoinik, kepma kepma kudupi yot gänaŋ ba ämawebetä yotken äroŋpäŋ Jesu täŋo manbiŋam yäwetpäŋ

* 5:28: Apos 4:18; Mat 27:25 * 5:29: Apos 4:19 * 5:30-31: Apos 3:15 * 5:30-31: Apos 2:33-34; Efe 1:20; Hib 2:10, 12:2 * 5:32: Apos 1:8 * 5:33: Apos 7:54 * 5:34-35: Apos 22:3 * 5:36: Apos 21:38 * 5:37: Luk 2:1-2 * 5:40: Apos 4:18 * 5:41: Mat 5:10-12; 1Pi 4:13 * 5:42: Apos 9:22, 17:3

yäwoŋärek täŋkuŋ. Manbiŋam Täga u ŋode yäwet ahäŋkuŋ; Äma Anututä ämawebe inita yämagutta bian iwoyänkuko wäpi Kristo u Jesu ubayän!

6

Aposoro täŋkentäktä äma 7 yabäj ahäŋkuŋ

¹* Eruk kadäni uken ämawebe Jesu iwaräntäktä nadäkinik täŋ imiŋpäŋ äbot täŋpani yäpurärätpäŋ yäpurärätpäŋ it-pewä äbot taŋi täŋkuk. Täŋirä nadäkinik täŋpani ätu Grik man yäwani, ätuwä Juda man yäwani u bämopi-ken yänwawak ahäŋ yämiŋkuk. Täŋpäŋ Grik man yäwanitä Juda man yäwani ŋode yäwetkuŋ; In kadäni kadäni ämawebe ketemta jop it täkaŋ u täŋkentäŋ yämik täkaŋ yäk. Täŋkaŋ nin nanik webe kajat u imata nämo täŋkentäŋ yämik täkaŋ? ² Ude yänirä nadäŋpäŋ aposoro 12 unitä nadäkinik täŋpani ämawebe yän-päbä äbot kubäŋan yepmaŋpäŋ ŋode yäwetkuŋ; Nintä Anutu täŋo man yänahäktä u mäde ut imiŋkaŋ ketem yäpmäŋ daniŋpäŋ yämik-yämikgän täna siwoŋi nämo täŋpek yäk. ³* Unita notniye, in bämopjin-ken äma siwoŋi kuŋarani 7 ude, nadäk-nadäk täga yäpmäŋ kuŋarani ba Munapiktä uwäk täwani u yabäj ahäwäkaŋ epän kädet udewani yabäj yäwatpäŋ täktä yepmana yäk. ⁴ Ude täŋpakaŋ nininä kadäni kadäni epän täk takamäŋ ude, yänapik man ba Anutu täŋo mangän api yänahäk täne.

⁵* Ude yänirä ämawebe päke unitä aposoro täŋo man kädet unita gäripi nadäŋpäŋ äma ŋodepäŋ iwoyänpäŋ yepmaŋkuŋ; Stiven, u nadäkiniki kehäromi ba Munapiktä uwäk täkinik täŋpani. Kubä Filip, kubä Prokorus, kubä Nikano, kubä Timon, kubä Pamenas, kubä Nikolas. Nikolas u Antiok komeken nanik, Juda äma nämo upänkaŋ iniken äbekiye oraniye täŋo kädet peŋpäŋ Juda täŋo Anutu iniŋ oretoret kädet u iwarani kubä. ⁶* Eruk äma 7 u yabäj ahäŋpäŋ aposoro iŋamiken yepmaŋirä aposorotä Anutu-ken yänapik man yänkaŋ keri äma uterak peŋpäŋ yäniŋ kireŋkuŋ.

⁷* Täŋirä Anutu täŋo mantä weŋ patkuk. Weŋ parirän ämawebe mäyaptä manbiŋam u nadäŋkaŋ nadäkinik täŋpäŋ Jerusalem komeken nadäkinik täŋpani äbot u äbä yäpurärätpäŋ yäpurärätpäŋ it-pewä bäräŋeŋ äbot taŋi täŋkuk. Täŋirä bämop äma mäyaptä udegän Jesu täŋo manbiŋam u nadäŋpäŋ Jesuta nadäkinik täŋ imiŋpäŋ Jesu täŋo kädet ugän iwatkuŋ.

Juda ämatä Stiven manken teŋkuŋ

⁸* Eruk Stivenken Anutu täŋo orakoraki ba kehäromitä patinik täŋirän kudän kudupi mebäri mebäri kehäromi nitek ämawebe bämopi-ken täŋkuk. ⁹* Täŋirän kaŋkaŋ Juda äma ätutä kokwawak täŋpäŋ Stiven-kät yän-awätkuŋ. Äma uwä käbeyä yot kubä wäpi Friman käbeyä yot uken käbeyä täk täŋpani. Yänawät irirä äma ätu Sairini, Aleksadria yotpärare-ken nanik ba kome taŋi yarä wäpi Silisia kenta Esia uken naniktä äbä penta itpäŋ yän-awätkuŋ. ¹⁰* Eruk, Stiven-kät yänawätkuŋo upänkaŋ Kudupi Munapiktä täŋkentäŋ imiŋpäŋ nadäk-nadäk täga imiŋirän äma ekäni ekäni u Stiventä man yänkuko u täga nämo irepmitkuŋ. ¹¹* Ude täŋkuŋo unita käbopgän äma ätu Stiven jopman ŋode ikŋatta yän-yäkŋatpäŋ yämagutkuŋ; Nin Stiventä Moses kenta Anututa yänärok man yänirän nadäk takamäŋ. ¹² Eruk äma unitä jopman ude yänirä ämawebe jopi-jopi, ba Juda äma ekäni ekäni ba Baga man yäwoŋärewni äma unitä nadäŋpäŋ kokwawak nadäŋkuŋ. Täŋpäŋ päŋku Stiven iŋitpäŋ imagut yäpmäŋ päŋku Juda äma ekäni ekäni täŋo käbeyä taŋiken teŋkuŋ. ¹³* Käbeyä-ken Stiven jop ikŋatta äma ätu yepmaŋkuŋ. Täŋkaŋ Stiven imagut päŋku u tewäwä äma jopman ikŋatta yepmaŋkuŋo unitä ŋode yänkuŋ; Kadäni kadäni äma ŋo Anutu täŋo kudupi yot ba Moses täŋo бага man unita yänärok yänirän nadäk takamäŋ yäk. ¹⁴ ŋode yänirän nadäŋkumäŋ yäk; Jesu Nasaret nanik unitä kudupi yot u wärämütpäŋ kädet nintä iwatta Mosestä niwetpäŋ niwoŋärenkuko u kudup

* 6:1: Apos 4:35 * 6:3: 1Ti 3:7 * 6:5: Apos 8:5 * 6:6: Apos 13:3, 14:23 * 6:7: Apos 2:41, 16:5 * 6:8: Apos 2:43 * 6:9: 2Ti 1:15 * 6:10: Luk 21:15 * 6:11: Mat 26:59-61 * 6:13: Jer 26:11

awähutpäñ kodaki api pewek. Ude yänjirän nadänkumän yäk. ¹⁵ Yänjirä Juda äma ekäni ekäni itkuño u kuduhtagäntä Stiven-gänpäñ kañ-yäputkuñ; Stiven injami dapun uwä anjero injam dapun bumik äworeñjirän.

7

Stiventä manbijam yänjahänkuk

¹ Tänpakañ bämop äma intäjukun täñpani unitä Stiven ñode iwet yabänkuk; Man äma ñonitä yäkañ ño bureni ba jop? ²* Yäwänä Stiventä yänkuk; Nanaye notnaye, juku peñpäñ man yäwayän täyat u nadäkot; Kadäni oranin pähap Abraham unitä Haran komeken nämo kuñkañ ini komen Mesopotemia uken irirän Anutunin kehäromi mähemi unitä ahän imiñkuk. ³* Ahän imiñpäñ ñode iwetkuk; Gäk komeka kujat ño ba ämawebekaye yepmañkañ kome näkä gäwoñärewayän täyat-ken u kañ ku yäk. ⁴* Ude iweränkañ Abraham Kaldia nanik täño kome u peñpäñ Haran komeken päñku itkuk. Uken ittängän nanitä kumbänä Anututä äneñi peñ iwet-pewän kome intä itkañ-ken ño äbuk yäk. ⁵* Tänpakañ Anututä Abraham inita kome moräki täpuri kubä waki nämo imiñkuk. Upänkañ Anututä Abraham nanak kubä nämo bäyawanipän yänkehäromtak man ñode iwetkuk; Gäk ba orañkayeta kome ño api taniñ kirewet yäk. ⁶* Tänpakañ intäjukun, orañkayeta päñku äma ätutä komeken api itneñ yäk. Ude itkañ kome mähem täño watä epän äma jopi irirä komi epän yämiñ yäpmän kuñjirä obañ 400 ude api täreneñ yäk. ⁷* Upänkañ mäden, äma orañkayeta komi yäminayän täño uwä kowata näkä api yämet yäk. Ude täñjira orañkayeta kome u peñpeñ kome ñoken äbä itkañ api naniñ oret täneñ yäk. ⁸* Tänpakañ Anututä Abraham man ude iwetpäñ ukät topmäk-topmäk kubägän pewän ahänkuk. Täñpäñ topmäk-topmäk unitäño wäranita nanak ämani täño gupi moräk madäkta Abraham iwetkuk. Täñpakañ mäden, Abrahamtä Aisak bäyañkuk. Bäyañpäñ kepma 8 ude itkañ nanaki täño gupi moräk madänkuk. Täñpänkañ Aisaktä tägañpäñ Jekop bäyañkuk. Bäyawanikañ Jekoptä tägañpäñä nanakiye 12 bäyañkuk. Nanaki 12 uwä Juda äma nintäño oraniye pähap u yäk.

⁹* Eruk, oraniye u noripaki Josepta kokwawak nadän imiñpäñ gwäki yäpmäktä nadänpäñ Isip komeken watä epän jop täkta yäniñ kirewäpäñ yänjikñat yäpmän kuñkuñ. Ude täñkuño upänkañ Anututä Josepta watäni it imiñkuk. ¹⁰* Täñpäñ Anututä täñkentän imiñjirän kome uken bäräpi mebäri mebäri ahän imiñkuño u kumän yärepmi moreñkuk. Täñkañ kadäni Joseptä Isip täño intäjukun äma Fero ukät man yänpäñ-nadäk täk täñkumän-ken ukenä Anututä nadäk-nadäk kädet tägagän imänkañ man yänjirän Fero unitä nadänkañ Josepta gäripi pähap nadänkuk. Gäripi pähap nadänpäñ unitä Fero uwä Joseptä Isip ämawebe täño ba iniken epän ämawebeniye täño yabän yäwat äma ekäni kubä itta iwoyänpäñ teñkuk.

¹¹* Täñpakañ kadäni uken edap pähap iñjirän Isip kome ba Kenan kome Jekoptä itkuk-ken uken ketem kumän paot moreñkuñ. Paot moreñjirä äbekniye oraniyetä ketemtä wäyäkñek epän täñpäñ komi bumta nadänkuñ. ¹²* Ude täñkañ Jekoptä Isip kome wit ketem itkañ yän biñam nadänpäñ nanakiye ketem yäpmäktä Isip kome mämäram peñ yäwet-pewän kuñkuñ. ¹³* Kuñkuño äbä ittängän äneñi kuñkuñ. Kuñjirä Joseptä yabänpäñ noriye ñode yäwetkuk; Näk notjinpak Josep yän yäwetkuk. Ude yänjirän intäjukun ämani Fero u imaka, Josep täño ahäk-ahäki täño mebäri nadänkuk. ¹⁴* Ude yäwetkañ Joseptä nani Jekop-kät äboriye kuduhtagän, ämawebe 75 udetä Isip kome äbäktä man pewän kuñkuñ. ¹⁵* Ude täñpänkañ Isip kome äpmo ittängän Jekop kumbuk. Ba nintäño oraniye imaka udegän uken päñku ittängän kubäpäñ kome uken äneñkuñ.

* 7:2: Stt 11:31 * 7:3: Stt 12:1 * 7:4: Stt 11:31-12:5 * 7:5: Stt 12:7, 15:18; Stt 17:8; Lo 2:5 * 7:6: Stt 15:13-14; Kis 12:40 * 7:7: Kis 3:12 * 7:8: Stt 17:9-14; Stt 21:4 * 7:9: Stt 37:11,28; Stt 39:1-3; Stt 39:21-23
* 7:10: Stt 41:37-44; Sam 105:21 * 7:11: Stt 41:54 * 7:12: Stt 42:1-5 * 7:13: Stt 45:1-4,16 * 7:14: Stt 45:9-11; Stt 46:27 * 7:15: Stt 46:1-7; Stt 49:33

¹⁶* Kome uken änerkuṅopāṅ māden Jekop-kāt nanakiye tāṅo kujari u äneṅi yāpmāṅ pāṅku Sekem yotpārare, āma änerṅani-ken u änerkuṅ. (Kome morāk, āma änekta u bian, Abrahamtä siliwa moneṅ Hamo tāṅo nanakiyeta yāmiṅpāṅ inita yāpuko u.)

Moses tāṅo manbiṅam

¹⁷* Tāṅpākaṅ Anututä Abraham yāṅkehāromtak man iwetkuko u bureni ahākta kadāni kerāp taṅkuk. Kadāni uken Jekop tāṅo äbot Isip kome itkuṅo u bumta weṅ patkuk.

¹⁸* Eruk māden Isip kome tāṅo intājukun āma kodaki kubä, Josep tāṅo mebärita nāmo nadāwani u ahāṅkuk. ¹⁹* Tāṅpāṅ intājukun āma unitä Jekop tāṅo äbot, nintāṅo oraniye u, jop yāṅṅatpāṅ komi epān waki taṅi yāmiṅkuk. Tāṅpāṅ nanak paki api ahāwani miṅiye naniye peṅ yāwet-pewān yepmaṅpā kumākta biṅam tāṅkuṅ. ²⁰* Kadāni uken Moses, miṅitā bāyaṅkuk. Moses u Anututä kaṅirān nanak tāgagāmān kubä tāṅkuk. Tāṅpāṅ watāni it imiṅirä nanitā yotken it yāpmāṅ äbāṅpāṅ komepak yarākubä tāṅkuk. ²¹* Tāṅirān māden miṅi nanitā yāman peṅirān Isip kome tāṅo intājukun āma tāṅo äperitā yāpmāṅpāṅ naṅ towiṅkuk. ²²* Tāṅirān Moses u Isip tāṅo nadāk-nadāk kädēt kudup u iwetpāṅ iwōṅāreṅ tāṅirä nadāṅpāṅ āma yākyāki ba tāktāki kehāromi, gāripi nitek ude ahāṅkuk.

²³* Eruk, Mosestä tāgaṅpāṅ obaṅ 40 ude tāreṅirān noriye Isrel āmawebe kuṅpāṅ yabāwayāṅ nadāṅkuk. ²⁴* Ude nadāṅpeṅ kuṅpāṅä kaṅkuk; Isip āma kubätä Isrel āma kubāta komi imiṅirān kaṅpāṅ noripāhap u tāṅkentāṅpāṅ kowata Isip āma u kumāṅ-kumāṅ utkuk. ²⁵* Tāṅpāṅ Mosestä nadāṅkuk; Notnayetä kaṅpāṅ ḡode api nadāneṅ yāk; Anututä Moses kerī terak api tāṅkentāṅ nimek. Ude nadāṅkuko upāṅkaṅ ude nāmo nadāṅkuṅ. ²⁶* Nāmo, kepma kubāta Mosestä kuṅatpāṅ Isrel āma yarä ämiṅirān yabāṅkuk. Yabāṅpāṅ ämik tāṅkumāno u dāpmāṅ tāṅṅewa yāṅkaṅ kuṅpāṅ yāwetkuk; E! Ek injektāṅ imata ämiṅ itkamān? ²⁷* Yāwānä āma ämik yāput peṅpāṅ tāṅkuko unitä Moses pimiṅ maṅpān kwāpāṅ yāṅkuk; Gāk nintāṅo intājukun āma ba man yāpmāṅ daniwani āma ude itta netätä iwōyāṅpāṅ gepmak? ²⁸* Gāk kwep Isip āma kubä utpewi kumbuko ude nāk nura yāṅkaṅ tāyan? ²⁹* Ude yāṅirān Mosestä man u nadāṅpāṅä ämetpeṅ kuṅkuk. Ämetpeṅ kumaṅ Midia naniktä komeken kuṅkuk. Uken pāṅku ābani ude itkaṅ webe yāpmāṅpāṅ nanak āmani yarä bāyaṅkuk.

³⁰* Eruk, kome uken irirān obaṅ 40 ude tāreṅirān kepma kubāta Mosestä kome āmani nāmoken Sainai pom dubini-ken kuṅatpāṅ. Kuṅarirān Anutu tāṅo aṅero kubätä ahāṅ imiṅkuk. Ahāṅ imiṅkuko uwä päya tāpuri kubä kānani terak kädāp mebet iṅirān aṅero u gānaṅ irirān kaṅkuk. ³¹* Tāṅpākaṅ Mosestä u kaṅpāṅ nadāwātāk pāhap tāṅkuk. Tāṅpāṅ ket tāṅpāṅ kāwa yāṅkaṅ dubini-ken kuṅpāṅ Ekānitä ḡode iwerirān nadāṅkuk; ³²* Nāk oraṅkaye Abraham Aisak Jekop, unitāṅo Anutu yāk. Ude yāṅirān Mosestä bumta kwaiṅpāṅ äneṅi kakta umuntaṅkuk. ³³* Tāṅirān Ekānitä iwetkuk; Kome itan uwä kudupi-inik unita gāk kuroṅka ärārani u yāṅopmāṅpāṅ pe yāk. ³⁴* Nadātan? Nāk āmawebenaye Isip kome itkaṅ komi epān waki taṅi nadāṅ yāpmāṅ ābuṅo u yabāṅpāṅ-nadāt yāk. Ba konām gera tāṅ yāpmāṅ ābuṅo u nadāṅ yāmit yāk. Unita apiṅo u yāmagura yāṅpāṅ äpātāt yāk. Tāṅpākaṅ Moses, nāk äneṅi peṅ gāwetpewa Isip komeken kaṅ ku yāṅ, ude iwetkuk.

³⁵* Eruk Stiventä manbiṅam u yāṅpāṅ äneṅi ḡode yāwetgān tāṅkuk; Notnaye, jide? Moses u Moses kubä nāmo. U Moses, Isrel āmatä bitnāṅpāṅ Gāk nintāṅo intājukun āma ba yāpmāṅ daniwani āma ude itta netätä iwōyāṅpāṅ gepmaṅkuk yāṅ iwetkuṅo ubayāṅ yāk. Ude iwetkuṅo upāṅkaṅ Anututä Moses ugānpāṅ intājukun āma ba Isrel āmawebe komi-ken nanik yāmagurekta aṅeroni iwerān päya tāpuri-ken ahāṅ imiṅpāṅ epān man u imiṅkuk. ³⁶* Tāṅpāṅ iwerān pāṅku Isrel āmawebe yāṅ-yāṅṅat yāpmāṅ ābuk. Ude tāṅpāṅ

* 7:16: Stt 23:2-20; Stt 33:19; Jos 24:32 * 7:17: Kis 1:7 * 7:18: Kis 1:8 * 7:19: Kis 1:10-22 * 7:20: Kis 2:2; Hib 11:23 * 7:21: Kis 2:3-10 * 7:24: Kis 2:11-15 * 7:29: Kis 2:21-22; Kis 18:3-4 * 7:30: Kis 3:1-10 * 7:36: Kis 7:3, 14:21; Nam 14:33

Isip komeken ba Gwägu Gämäniken ba kome kuräki-ken kudän kudupi mebäri mebäri ude täñ yäpmän kuñirän obañ 40 ude tärenkuk. ³⁷* Täñpäkañ Moses unitägän Isrel ämawebe ñode yäwetkuk; Anutu uwä notjiye täño bämopi-ken nanik profet kubä näk udewani api iwoyän tamek yän yäwetkuk. ³⁸* Täñpäñ Moses ini uwä kome kawuki-ken äbekniye oraniye-kät kubä-kengän itkuñ. Ba Sainai pom terak añerotä Anutu täño meni-ken man yäpmän päbä irit täga täño man iwerän nadänkuk. Man u äbekniye oraniye yänahänpäñ yäwetta yäpuk.

³⁹* Upänkañ äbekniye oraniyetä Moses täño man nadäkta bitnäñpäñ Moses ini imaka, udegän mäde ut imiñpäñ äneñi Isip komeken kukta gäripi nadänkuñ. ⁴⁰* Täñpäkañ kadäni kubä Molestä Sainai pom terak äronpäñ irirän oraniyetä Aron ñode iwetkuñ; Moses nin Isip nanikpäñ yännikñat yäpmän äbuko unitä jide täñpäñ itak yän nämo nadäkamän yäk. Unita Aron, gäkä anutunin ätu täñ nimi. Täñ nimikañ unitä intäjukun täñ nimiñpäñ yännikñat yäpmän kädet-ken kañ kut yäk. ⁴¹* Ude yänpäñ bulimakau nanaki wärani kubä täñkuñ. Täñpäñ anutu jopi unita gupe kábäñi niked ijiñ imiñkuñ. Täñpäñ imaka keritä täñkuño unita oretoret täñpäñ äñnak-äñnak pähap täñkuñ. ⁴²* Ude täñirä Anututä mäde ut yämiñkuk. Mäde ut yämiñpäñ yäniñ kireñirän guk kenta komepak, edap dapurita orañ yämik täñkuñonik. Ude täñkuño unita profet täño man kudän terak ñode kudän täwani;

Anututä ñode yäyak;

Isrel ämawebe, in kome kawuki-ken obañ 40 ude itkuñ-ken u bulimakau ba sipsip däp-mäñpäñ gupe ijiñkuño u näka nämoinik ijiñkuñ yäk.

⁴³ Täñpäñ yottaba pähap tekpäñ täñpani yäpmänkañ kuñat täñkuño uwä näkñopän nämo yäpmän kuñatkuñ.

Nämo, uwä anutu jopi wäpi Molek unitäño. Ba wäbätjin Refan unitäño guk wärani yäpmän kuñatkuñ.

Täñpäñ u iniñ oretna yänpäñ yäwik kujat kejima täñkuño unita näk täwat kireñpewa Babilon kome kukñi udude päñku api itneñ yäk. Amo 5:25-27

Yottaba tekpäñ täñpani täño man

⁴⁴* Stiventä ude yänpäñ pen ñode yäwetgän täñkuk; Täñpäkañ äbekniye oraniye bian, kome kawuki-ken kudupi yottaba tekpäñ täñpani yäpmän kuñatkuño uwä Anututä unitäño wärani Moses iwoñärenkuko udegän täñpani. Kudupi yottaba u gänañ Anututä mani bureni yäwet täñkukonik. ⁴⁵* Eruk mäden oraniye unitäño nanakiyetä kudupi yottaba u yäpmänkañ Josuatä intäjukun täñ yämiñirän guñ äma äbori äbori unitä komeken kuñkuñ. Yäpmän kumañ kome u ahänjirä Anututä kome mähem yäwat kireñirän äbekniye oraniye kome u koreñpäñ kudupi yottaba kome ugän täñpäñ ukengän it yäpmän äronjirä Devit ahänkuk. ⁴⁶* Täñpäkañ Anututä Devitta nadäwän tägagämän kubä täñkuk. Devit uwä Jekop täño Anutu unita yot täga kubä täñ imikta Anutu-ken yänapik man yänkuk. ⁴⁷* Täñpäkañ Devittä ini nämo täñkuk. Nanaki Solomontä yot u täñkuk.

⁴⁸ Upänkañ Anutu Ärowani uwä yot äma keritä täñpani-ken nämo it täyak. Unita profet kubätä bian Anutu meni jinom yäpmänpäñ man ñode yänkuk;

⁴⁹ Ekänitä ñode yäyak;

Kunum u näkño mañirani bägup. Ba kome uwä kuroñna täño yeñpäñ irit bägupna.

Unita yot jidewani kubä täñ namiñirä api tägawek? Nämo!

⁵⁰ Imaka imaka päke ño kudup näkña ketnatä täñkut.

Ais 66:1,2

* 7:37: Apos 3:22 * 7:38: Kis 19:3; Lo 5:5, 9:10; Apos 7:53 * 7:39: Nam 14:3 * 7:40: Kis 32:1,23 * 7:41: Kis 32:2-6 * 7:42: Jer 19:13 * 7:44: Kis 25:40 * 7:45: Jos 3:14-17; Jos 23:9, 18:1 * 7:46: 2Sml 7:1-16; Sam 132:1-5 * 7:47: 1Kin 6:1

⁵¹* Ude yānpāṅ Stiventä ḡode yāwetgān tāṅkuk; In gwākjin tāpāni-inik! Bānepjin ba nadāk-nadākjin uwā guṅ āma udewani yāk. Jukujin pik tānpāṅ Anutu tāṅo man nāmo nadāk tākaṅ. Tāṅkaṅ ābekjiye orajiyetā bian tāṅkuṅo udegān inā Munapik tāṅo man wari wari ut tākaṅ yāk. ⁵²* In tāṅo profet biani kubā netā irirān orajiyetā kudān waki nāmo tāṅ imiṅkuṅ? Nāmoinik! Profet biani māyaptā ḡode yāḡahāk tāṅkuṅ; Āma kādet siwoṅi tākta yāwani api ābek yāṅ yāṅkuṅ. Yāṅirā orajiyetā profet u kudup dāpmāk tāṅkuṅonik. Eruk, āma kādet siwoṅi tākta yāwani u bāmopjin-ken ahāṅirān intā āma u iwan kerī terak peṅirā kumāṅ-kumāṅ utkuṅ. ⁵³* Bure, inā Anutu tāṅo man kādet, aṅero menitā yāwani u yāpuṅo upāṅkaṅ nāmo iwatkuṅotā apiṅo udegān nāmo iwat tākaṅ.

Stiven kumāṅ-kumāṅ utkuṅ

⁵⁴* Stiventā man ude yāwerirān kokwawak pāhap nadāṅ imiṅpāṅ mām tānpāṅ utnayāṅ tāṅkuṅ. ⁵⁵* Upāṅkaṅ Munapiktā Stiven uwāk tāṅirān kunum terak dorānpāṅ Anutu tāṅo peṅyāṅek kudān kaṅkuk. Ba Jesu imaka, Anutu tāṅo kerī bure kāda wāpi biṅam ikek wādāṅirān kaṅkuk. ⁵⁶* Ude kaṅpāṅ yāṅkuk; Eruk kawut! Nāk kaṅira kunum aṅeṅirān Āma Bureni-inik uwā Anutu tāṅo kerī bure kāda wādāṅirān kāyat yāk. ⁵⁷ Stiventā ude yāwānā Juda āma ekāni ekānitā man yāṅuruk-uruk pāhap yāṅpāṅ jukuni yāputpāṅ akuṅ-kireṅpāṅ bārāṅeṅ pāṅku Stiven bāyaṅ iṅitkuṅ. ⁵⁸* Bāyaṅ iṅitpāṅ yāpmāṅ pāṅku yotpārare gāgāni-ken kumbān yāṅkaṅ mobātā utkuṅ. Tāṅpākaṅ āma pengān jop ikṅatkuṅo unitā iniken teki punin nanik yāṅopmāṅpāṅ āma gubaṅi kubā wāpi Sol u dubini-ken peṅkuṅ. ⁵⁹* Tāṅkaṅ mobātā pen ut irirā Stiventā yāṅapik man ḡode yāṅkuk; Ekāni Jesu, gāk mājona yāpmāṅ yāk. ⁶⁰* Ude yāṅpāṅ gukut imāpmok tāṅpāṅ gera kehāromigān ḡode yāṅkuk; Ekāni, gāk āma nutkaṅ ḡonitāṅo momini peṅ yāmisi. Ude yāṅpāṅ kumbuk. Utpewā kumāṅirān Soltā bānep tāgagāmān nadāṅkuk.

8

Yāput peṅpāṅ ābot tāṅpanita iwan tāṅ yāmiṅkuṅ

¹⁻²* Tāṅkaṅ āma Anutu iniṅ orerani ātutā konām butewaki ārowani tāṅpāṅ Stiven tāṅo komegup āneṅkuṅ. Eruk kādāni ukengān Jerusalem yotpārare-ken nanik ābot tāṅpanita yāput peṅpāṅ iwan tāṅ nimiṅpāṅ komi yāmiṅkuṅ. Ude tāṅ yāmiṅirā metāṅpeṅ kumaṅ Judia komeken ba Samaria komeken kuṅtāṅpā kuṅkuṅ. Kuṅtāṅpā kuṅirā aposoro-tāgān Jerusalem yotpārare ugān itkuṅ. ³* Tāṅpākaṅ Sol uwā āmawebe ābot tāṅpani dāpmāṅpāṅ yāwat kireṅpāṅ yori gānaṅgān yāwatpāṅ yepmāṅit yāpmāṅ āpāmaṅ pāṅku komi yot gānaṅ yepmak tāṅkukonik.

Jesu tāṅo biṅam Samaria kome weṅ patkuk

⁴* Tāṅpākaṅ āmawebe pāke āmetpeṅ uken-uken kuṅtāṅpā kuṅkuṅo unitā kome pāṅku ittāṅ kuṅkuṅ-ken Jesu tāṅo manbiṅam yāḡahāṅtāṅ kuṅkuṅ. ⁵ Tāṅirā ābot tāṅpani āma kubā wāpi Filip uwā yotpārare kubā Samaria kome uken pāṅku Anutu tāṅo iwoyāwani Kristo unitāṅo manbiṅam yāwet ahāṅtāṅ kuṅatkuṅ. ⁶ Manbiṅam yāwet ahāṅit kudān kudupi tāṅit tāṅtāṅ kuṅarirān āmawebe uken nanik māyaptā kaṅpāṅ nadākinik tāṅkuṅ. ⁷* Tāṅpākaṅ Filip uwā āmawebe mājo wakitā magārani māyap yāwat kireṅirān mājo kāhān yāṅpeṅ āmawebe yabā kātāṅpeṅ kuk tāṅkuṅ. Ba āmawebe kwāyāhāneṅ tāṅpani ba gurāṅ tāwani māyap yāpā tāgaṅ yāmik tāṅkuk. ⁸ Ude tāṅ yāmiṅirān Samaria naniktā bānep oretoret terak itkuṅ.

⁹ Tāṅpākaṅ uken nanik āma kubā wāpi Saimon. U tāṅpāwak ba kon mebāri mebāri tāṅpani. Epān u tāṅpewān bureni ahāṅirā Samaria āmawebetā kawā inipārik kubā tāk

* 7:51: Kis 32:9; Jer 9:26; Ais 63:10 * 7:52: 2Sto 36:16; Mat 23:31 * 7:53: Apos 7:38; Gal 3:19; Hib 2:2 * 7:54: Apos 5:33 * 7:55: Mat 22:44; Apos 2:33-34; Apos 5:31 * 7:56: Kol 3:1 * 7:58: Apos 22:20 * 7:59: Sam 31:5; Luk 23:46 * 7:60: Luk 23:34 * 8:1-2: Apos 7:58, 8:4; Apos 11:19 * 8:3: Apos 9:1,13, 22:4; Apos 26:9-11 * 8:4: Apos 6:5 * 8:7: Mat 10:1; Mak 16:17

tänkuḡonik. Tänkaḡ Saimon uwä inita nadäwän ärowani tänpäpän näk wäpna biḡam nikek yän yäk tänkuk. ¹⁰ Ude täk täjirän äma ekäni ekäni ba ämawebe jopi kuduptä unitäḡo man nadäktä gäripi nadäk tänkuḡ. Gäripi nadänpän ḡode yäk tänkuḡonik; Äma ḡonitä Anutu täḡo kehäromi taḡi pähap yän imani. U Anutu Kehäromi unitäḡo äpani yän yäk tänkuḡonik. ¹¹ Tänpän kadäni käroni ämawebe bämopi-ken kudän udewani täḡ yäpmän äronkuko unita ämawebetä kawä inide kubä tänpäpän nadäkinik täḡ imiḡkuḡ. ¹² Nadäkinik täḡ imiḡkuḡo upänkaḡ Filiptä Anutu täḡo kaḡiwat epän ba Jesu Kristo täḡo kehäromi unitäḡo manbiḡam täga yäwerirän äma ba webe bok nadäwä bureni tänpäpän nadäkinik täjirä Filiptä ume ärut yämiḡkuk. ¹³ Tänpäkaḡ Saimon imaka, manbiḡam bureni nadänpän nadäkinik tänpän ume yäpuk. Tänkän Filip iwarän täjirän Filiptä kudän kudupi mebäri mebäri kehäromi nikek täjirän kak tänkuk. Kaḡpän nadäwän ärowani täk tänkuk.

¹⁴ Tänpäkaḡ aposoro Jerusalem itkuḡo unitä Samaria ämawebetä Anutu täḡo manbiḡam nadänpän iḡit-inik tänkuḡo unitäḡo manbiḡam nadänkuḡ. Eruk nadänpän Pita kenta Jon yepmaḡpä yäpmän uken kuḡkumän. ¹⁵ Pänku ahänpänä Samaria ämawebe nadäkinik tänkuḡo unita Anututä Kudupi Munapik yänḡ kirewän yänpän Anutu-ken yänpik man yänkumän. ¹⁶ Imata, ämawebe u Kudupi Munapik nämo yäpuḡo unita. Jop, Ekäni Jesuta biḡam itneḡta ume ärut tänkuḡ. ¹⁷ * Eruk aposoro yarä unitä kerä ämawebe gwäki terak peḡirän Anututä Kudupi Munapik kireḡ yämiḡkuk.

¹⁸ Aposoro yarä unitä kerä ämawebe terak peḡirän Kudupi Munapiktä uwäk täḡ yämiḡirän Saimontä yabänpän näk udegän kaḡ tänpa yänkaḡ moneḡ yäpmänkaḡ äbuk. Äbänpän yäwetkuk; ¹⁹ Ek yarä ḡo näka imaka, kehäromi u namun yäk. Kehäromi u namänkaḡ näkä ketna äma kubä terak peḡira Kudupi Munapik kaḡ yäpän yän yäwetkuk.

²⁰ Yäwänä Pitatä man kehäromi ḡode iwetkuk; Wa! Imaka Anututä ironita jop nimani upän moneḡpän suwayayän yäyan? Nämo inik! Moneḡ u gäkḡa-kät bok geḡi kaḡ äriwun! yäk. ²¹ * Bänepka Anutu iḡamiken siwoḡi nämo pätak. Unita gäk Anutu täḡo epän nintä täk täkamän ḡo täkta u gänäḡ täga nämo äpmonḡpen. Nämo inik! ²² Gäk bänepka sukureḡpän nadäk-nadäk waki iḡitan ḡo peḡpän mäde ut imi yäk. Tänkän Ekäniken gera yänjiri bänepka-ken nadäk waki pätak, momi u käwep peḡ gamek yäk. ²³ * Näk ḡode gabänpän-nadätat; Wakiwakikatä bänepka tänpän waḡkuḡ. Waki unitä gäk wakita biḡam iwoyänpän topmänpän gepmänitkaḡ itak.

²⁴ Ude yäwänä Saimontä ḡode yänkuk; Wära! Ek Ekäniken gera yän namiḡirän näka butewaki nadäwän. Täjirän imaka umuri näkken api ahän namek yän yäkamän u ahän namektawä yän yänkuk. ²⁵ Tänpäkaḡ aposoro yarä Pita kenta Jon unitä imaka Ekänitä jide täḡ yämiḡkuko unitäḡo manbiḡam yäwettän kuḡkumän. Tänkän äneḡi Jerusalem äyänutpeḡ kuḡkaḡä Samaria ämawebe kädet miḡin-miḡin ittän kwani u Manbiḡam Täga u yänahänpän yäwet täḡtän kuḡkumän.

Itiopia äma kubä täḡo manbiḡam

²⁶ Eruk, Ekäni täḡo aḡero kubätä Filip ahän imiḡpän iwetkuk; Gäk tuḡum täḡpeḡ iwoni käda ku. Jerusalem kädet peḡpän Gasa yotpärare kädet kaḡ iwat yäk. Kädet uwä äma nämo irani-ken pätak u nadätan? ²⁷ * Iweränä Filip akumaḡ kuḡkuk. Kuḡtänḡän kädet yänkuk-ken u Itiopia nanik äma kubä kaḡ-ahänkuk. Äma uwä wäpi biḡam nikek kubä, ini komeken nanik intäjukun webe wäpi Kadasi unitäḡo epän äma ärowani kubä. U webe unitäḡo moneḡ yotta watäni irani. ²⁸ Äma u Jerusalem komeken Anutu iniḡoretta äbuko äneḡi karis terak kuḡirän. Karis terak maḡitkaḡ manbiḡam profet Aisaiatä kudän täwani u danḡtän kuḡkuk. ²⁹ Kuḡirän Kudupi Munapiktä Filip ḡode iwetkuk; Gäk äma unitä kuyak-ken dubini-ken ku yäk. ³⁰ Ude iweränä Filip bäräḡeḡ dubini-ken kuḡpän nadänkuk; Äma uwä profet Aisaia täḡo manbiḡam u danḡtän kuḡirän. Nadänpän yänkuk; Notnapak, gäk manbiḡam danitan unitäḡo mebäri nadätan ba nämo? ³¹ *

* 8:17: Apos 19:6 * 8:21: Sam 78:37 * 8:23: Hib 12:15 * 8:27: Ais 56:3-7 * 8:31: Jon 16:13

Yäwänä äma unitä kowata ñode iwetkuk; Äma kubätä manbiñam ñonitänjo mebäri nämo näweränä näkña jide täñpänj mebäri nadäwet? Ude yänjpänj Filip iwetkuk; Gäk äbä näkä itat-ken ño mañjirikañ bok kuda yäk.

³² Manbiñam daniñtäñ kuñkuko u man mujipi ñodepäñ daniñtäñ kuñkuk;

U sipsip ude, utnayän nadänjpänj yänjikñat yäpmänj kuñkuñ.

Tänjirä kwikinik itpäñ man kubä nämo yänjkuk. Ämatä sipsip pujiñi madänayänj täñjirä kwikinik it täkañ ude itkuk.

³³ Täñpakañ wäpi biñam yäpmänj äpäñpänj kudän waki mebäri mebäri jop nadänj täñ imiñkuñ. U yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Unita unitänjo biñam netätä api nadäney? Nämooinik, irit kuñat-kuñari kome terak u keräpigän däpmänj täkñey imiñkuñ. *Ais 53:7,8*

³⁴ Täñpänj Afrika äma unitä man u daniñ paotpäñä eruk Filip iwetkuk; Näweri nadäwa. Profettä netäta yänjpänj man ño yänjkuk? Inita yänjkuk, ba äma kubäta yänjkuk? ³⁵ Ude yäwänä Filiptä man daniñkuko uterak ba man ätu terak Jesu täñjo manbiñam täga yänjahänjpänj iwetkuk.

³⁶⁻³⁷ * Yänjpänj-nadäk täñtäñ kumañ ume kubäken ahänjkumän. Ahänjpänj äma ekäni unitä yänjkuk; Nabä! Jesu yäpurärätta ume ñopänj täga ärut naminari nämo? ³⁸ Ude yänjpänj karis iniñ bitnäñpewän itkuk. Irirän Filip-kät äma ekäni u äpämañ ume gänañ äpmonkañ Filiptä äma ekäni u ärut imiñkuk. ³⁹ * Ärut imänkañ ume gänañ naniktä abämañ äbä gägäni-ken irirän Ekäni täñjo Munapiktä Filip pit kubägän imagut yäpmänj kuñkuk. Ude täñjirän äma ekäni u Filip änerji nämo kañkañ bänep oretoret pähap terak ini kädet-ken kuñkuk. ⁴⁰ * Täñpakañ Filip uwä yotpärare kubä wäpi Asdot u ahänkañ, eruk Jesu täñjo manbiñam yotpärare kubäkubäken yänjahänjtän kumañ Sisaria komeken ahänjkuk.

9

Ekänitä Sol ahäj imiñkuk *Apos 22:4-16, 26:9-18*

¹ * Kadäni uken Soltä Ekäni täñjo iwarantäkiye kumañ-kumañ api tadäpet yänj umun man bumta yäwettänj kuñatkuk. Täñpänj bämop äma intäjukun täñpani-ken kuñkuk. ² Kuñpänj iwetkuk; Gäk Juda äma täñjo käbeyä yot Damaskus kome itkañ unitänjo watä ämata man kudän kañ täñ yämi yäk. Ude täñjiri näk päñku ämawebe Jesu täñjo kädet iwarani u täga api yepmäñiret. Yäwänä bämop äma unitä mani buramiñpänj man kudän ñode täñpänj imiñkuk; Soltä ämawebe Jesu täñjo kädet iwarani ämawebe ätu yabänjpänj yepmäñitpäñ yän-yäkñat yäpmänj Jerusalem komeken api äbek yäk.

³ Man kudän ude täñpänj imänkañ Sol Jerusalem peñpänj Damaskus kuñkuk. Kuñtäñgän Damaskus yotpärare keräp täñjirän uteragän kunum gänañ nanik peñyänjek pähap kubätä Sol uwäk täñjkuk. ⁴ Peñyänjek unitänjo kehäromitä täñpewän Sol kome terak mañpatkuk. Ude täñpänj äma kubä täñjo man kotäktä ñode yänjirän nadänjkuk; Sol! Sol! Gäk imata näk täñpä wakta epäni täyan? ⁵ * Ude yäwänä Soltä yänjkuk; Ekäni, gäk netä? Yäwänä unitä yänjkuk; Näk Jesu, täñpi wawetta epäni täk täyan ubayänj yäk. ⁶ Eruk, akuñkañ kumañ yotpärare-ken ku yäk. Kuñjiri äma kubätä gabän ahänjpänj epän man api gäwerek. Gäweränä udegän kañ tä yäk.

⁷ Yänjirän äma Sol-kät bok kuñatkuño u bärom täñpänj man kum kwikinik itkuñ. Kwikinik itkañ äma bureni kubä nämo kañkañ man kotäk ugänpänj nadänjkun. ⁸ Täñpänj Soltä akuñpänj dapun ijiñkuko upänkañ dapuri bipmäñ urani pen irirän kerigän injit yäpmänj kumañ Damaskus yotpärare uken päñku teñkuñ. ⁹ Tewäkañ ume ketem nämo nañkañ dupik ikekgän pen irirän kepma yaräkubä ude tärenjkun.

* 8:36-37: Apos 10:47 * 8:39: 1Kin 18:12 * 8:40: Apos 21:8 * 9:1: Apos 8:3 * 9:5: Apos 5:39; 1Ko 15:8

¹⁰ Tänpäkaŋ Damaskus kome uken Jesu täŋo iwaräntäki kubä itkuko u wäpi Ananias. Ananias uwä dāpmonken Ekänitā gera terak wäpi yāŋkuk. Yāŋjirān Ananiastā yāŋkuk; Ekāni, näk itat ŋo yāk. ¹¹ * Yāwānā Ekänitā ŋode iwetkuk; Gāk akuŋkaŋ kädēt kubä wäpi Kädēt Siwoŋi yāŋ yāwani u iwat yāpmāŋ ku yāk. Kuŋtāŋgān Judastā yotken ahāŋpāŋ Tasus nanik āma kubä wäpi Sol unita kaŋ iwet yabā yāk. Āma u yot u gānaŋ itkaŋ Anutu-ken yāŋpik man yāŋ itak yāk. ¹² Sol u dapuri tumbani itak upāŋkaŋ dāpmonken ŋode kak; Āma kubä wäpi Ananias unitā Sol dapuri yāpān tāgakta yot gānaŋ āroŋpāŋ kerī gupi terak peŋjirān kak yāk. ¹³ * Yāwānā Ananiastā kowata ŋode yāŋkuk; Ekāni, ude nāmo! Āma māyaptā āma unita man ŋode yāŋjirā nadāk tāyat; Āma u imaka wakiwaki Jerusalem komeken āmawebekayeta tāŋ yāmik tāŋpani yāk. ¹⁴ * U bāmop āma intājukun tāŋpanitā āmawebe ŋo nanik gāk wāpka terak yeŋgāmā pek tākaŋ u yepmāŋjitta yāŋtāreŋ imiŋkuŋ yāk.

¹⁵ * Ude yāwānā Ekänitā ŋode iwetkuk; Gāk ku. Sol uwä näkŋo epān watā āmana ude iwoyāŋkut yāk. Uwä āmawebe Juda ābotken nanik nāmo, ba kome kubākubā tāŋo intājukun āma, ba Isrel nanik näkŋo manbiŋam u yāŋahāŋpāŋ yāwetta iwoyāŋkut yāk. ¹⁶ * Täŋpāŋ näkŋo wāpnata yāŋpāŋ komi bārāpi māyap nadāwayāŋ tāyak uwä näkŋa-tāgān api iwōŋārewet yāk.

¹⁷ Ekänitā Ananias ude iwerānā kumaŋ Judas tāŋo yot gānaŋ āroŋpāŋ keriyat Sol terak peŋpāŋ ŋode iwetkuk; Notnapak Sol, Ekāni Jesu, kädēt miŋin ahāŋ gamiŋkuko unitā apiŋo näk peŋ nāwet-pewān gākken ābātāt yāk. Gāk dapun āneŋi ijiwi kuŋjirā Kudupi Munapiktā gāk uwāk tawān yāŋpāŋ näk peŋ nāwet-pewān ābātāt yāk. ¹⁸ Ananiastā ude yāwān tāreŋjirān uterakgān imaka kubā āwon bumik dapuri tāŋpipiŋkuko u tāreŋ maŋkuk. Maŋjirān dapuri ijiwān kuŋkuŋ. Ijiwān kwāpāŋ kārōŋ akwānkaŋ pāŋku Ananiastā Jesu wäpi terak ume ārut imiŋkuk. ¹⁹ Täŋpānkaŋ Sol ketem naŋpāŋ kehāromi āneŋi yāpuk.

Solta iwan tāŋ imiŋkuŋ

Ude tāŋkaŋ Sol Jesu iwarān tāwani Damaskus nanik ukāt kepma yarāgān itkuŋ. ²⁰ Kadāni ugān yāput peŋpāŋ Juda tāŋo kābeyā yot kome uken itkuŋo u gānaŋ āroŋpāŋ manbiŋam ŋode yāŋahāk tāŋkukonik; Jesu u Anutu tāŋo nanaki ubayāŋ yāŋ yāk tāŋkuk. ²¹ * Ude yāŋjirān nadāŋpāŋ āmawebe pāke unitā kikuŋtpāŋ yāŋkuŋ; Wa! Āma ŋonitā-gān Jerusalem komeken āmawebe Jesu terak yeŋgāmā pek tākaŋ u tāŋpān waŋkuŋopāŋ udegān tāŋpa yāŋkaŋ ŋo ābuk yāk. U āmawebe yepmāŋitpāŋ yāŋ-yākŋat yāpmāŋ bāmop āma intājukun tāŋpani-ken kwa yāŋkaŋ ābuk. Ude tāk tāŋkukopāŋ jide tāŋpāŋ Jesu tāŋo manbiŋam niwetak?

²² * Täŋpākaŋ Sol nadāk-nadāk Anutu-ken nanik yāpmāŋkaŋ Juda āma Damaskus itkuŋo u ŋode yāŋahāŋpāŋ yāwet tāŋkuk; Jesuwā āmawebeniye yāmagutta Anututā iwoyāŋpāŋ teŋkuko ubayāŋ. Täŋpāŋ Soltā Jesu tāŋo mebāri u kwawakinik yāŋahāŋjirān Juda āmatā u nadāŋpāŋ mani wārāmutta tāŋbārāp taŋpāŋ nadāwātāk pāhap tāŋkuŋ.

²³ * Soltā epān u kepma māyap tāŋ yāpmāŋ kuŋjirān eruk, Juda āmatā Sol utta man yāŋpāŋ-nadāk tāŋkuŋ. ²⁴ Kābop kābop yāŋpāŋ-nadāŋjirā utnayāŋ yāŋkuŋo u Soltā manbiŋam nadāŋkaŋ kuŋarirān utnayāŋ yotpārare yewa unitāŋo yāma taŋi taŋiken kepma bipani watāni itkuŋ. ²⁵ * Ude tāŋjirā bipani kubāken kābop, Sol tāŋo iwarān tāwanitā Sol yāŋiŋŋat yāpmāŋ yotpārare tāŋo yewa kārōŋ uterak āroŋkuŋ. Āroŋpāŋā Sol iwerā yāk taŋi gānaŋ māŋjirānkaŋ yāk ikek tewā kome umu āpmonkaŋ ukādagān metāŋpeŋ kuŋkuk.

²⁶ * Täŋpākaŋ Sol kumaŋ pāŋku Jerusalem yotpārare-ken ahāŋpāŋ Jesu tāŋo ābot tāŋpani-ken yāpurārāyāŋ yāŋjirān u Jesu tāŋo iwaräntäki kubā yāŋ nadāwā bureni

* 9:11: Apos 21:39, 16:9 * 9:13: Apos 8:3 * 9:14: Apos 9:1-2,21; 1Ko 1:2 * 9:15: Apos 25:13, 27:24; Rom 1:5
 * 9:16: 2Ko 11:23-28 * 9:21: Apos 8:3 * 9:22: Apos 17:3; Apos 18:5,28 * 9:23: Apos 23:12 * 9:25: 2Ko 11:32-33 * 9:26: Gal 1:17-19

nämo tänpäpän umuntaŋkuŋ. ²⁷* Upänkaŋ Banabastä Sol not täŋ imiŋpän yänjikaŋ yäpman aposoro äbotken kuŋpän Sol täŋo manbiŋam ŋode yäwetkuk; Soltä Ekäni kädet miŋin kawänpän man iwetkuko unitäŋo manbiŋam, ba Soltä Damaskus yotpärare-ken Jesu täŋo manbiŋam kehäromigän yänjahänkuko unitäŋo manbiŋam yäwetkuk. Täŋirän äma kubätä nämo iniŋ bitnäŋkuk.

²⁸ Ude tänpänkaŋ Sol uwä Jerusalem komeken penta itkuŋ. Tänpäkaŋ Ekäni täŋo manbiŋam umunkät nämo, gwäk pimiŋpän yänjahäntän kuŋatkuŋ. ²⁹ Tänpän kadäni kadäni Soltä Juda äma Grik mangän nadäwani-kät Jesu täŋo manbiŋam yänpän-nadäk täk täŋkuŋo upänkaŋ äma u Sol utnayän kadetta wäyäkŋek täŋkuŋonik. ³⁰* Ude täŋirä noriyetä nadänpän Sol yänjikaŋ yäpman Sisaria komeken äpmonkuŋ. Tänpän Sisaria kome unitä tewä yäpman kumaŋ pänku Tasmus kome ahänkuŋ.

³¹ Tänpäkaŋ kome uken-uken, Judia, Galili ba Samaria nanik äbot täŋpani säkgämän, kwini terak itkuŋ. Äma kubätä waki nämo täŋ yämiŋkuk. Tänpäkaŋ kädet siwonj terak Ekäni gämori-ken kuŋarirä Kudupi Munapiktä bänepi tänpidäm tänpän täŋ-kehäromtaŋ yämiŋirän ämawebe kodaki mäyaptä Jesu täŋo äbot täŋpani yäpurärätkuŋ.

Pitatä käyäm ikek kubä yäpän tägaŋkuk

³² Pitatä komeni komeni kuŋatkä yotpärare kubä wäpi Lida ahänpän Anutu täŋo kudupi ämawebe uken irani ahän yämänkaŋ penta itkuŋ. ³³ Tänpän uken äma kubä wäpi Enas ahän imiŋkuk. Äma uwä tängurän takinik tänpän it yäpman äbänirän obaŋ 8 ude täreŋkuk. ³⁴ Äma u parirän Pitatä kaŋpän iwetkuk; Enas, Jesu Kristotä gepmanpän tägatan unita akuŋkaŋ tek ämetpäränika yäpi tägawut yäk. Pitatä ude iwerirän uterakgän akuŋkuk. ³⁵ Ude täŋkaŋ kuŋarirän Lida kome mähem ba Saron komeken nanik kuduptä kaŋpän bänepi sukurenpän Ekänita biŋam täŋkuŋ.

Kumbani kubä kodak taŋkuk

³⁶ Kadäni uken Jopa yotpärare-ken äbot täŋpani webe kubä wäpi Tabita. (Tabita u Grik man terak Dokas, ninin man terak ipmonj.) Webe unitä kadäni kadäni kädet tägatäga tänpän ämawebe jäwäri täŋkentän yämik täŋkukonik. ³⁷ Tänpäkaŋ Pita Lida komeken irirän Tabita uwä käyäm tänpän kumbuk. Kumänirän komegup ume ärut imiŋpän yot gänäŋ täŋkireki kubäken yäpman päro peŋkuŋ. ³⁸ Tänpäkaŋ Lida yotpärare u Jopa yotpärare dubini-ken itkuko unita Jopa nanik äbot täŋpanitä Pita Lida komeken itak yän nadänpän äma yarä yäwerä kumaŋ pänku Pitaken ahänpän butewaki terak ŋode iwetkumän; Nintä komeken bäränen kuna yänpän gämagutdayän äbäkämäk yäk. ³⁹ Yäwänä Pitatä nadän yämiŋpän tuŋum tänpänkaŋ penta kuŋkuŋ. Kumaŋ pänku Lida yotpärare ahänpän kumbani patkuk-ken u yänjikaŋ yäpman äronkuŋ. Äronjirä webe kajat-kajat kome uken nanik kuduptagän äbä Pita itgwäjiŋpän konäm butewaki täŋit, Tabita kodak itkaŋ tek mebäri mebäri bipman yämik täŋkuko u iwönärenj itäŋkuŋ. ⁴⁰* Täŋirä Pitatä peŋ yäwet-pewän yäman kuŋ moreŋirä gukut imäpmok tänpän yänjapik man yänkuk. Yänjapik man yäwän tärewäpän äyänutpän Tabita kaŋpän yänkuk; Tabita, gäk aku! Yäwänä dapun ijiwän kwäpän Pita kaŋpänä akuŋ maŋit itkuk. ⁴¹ Aku maŋirirän Pitatä kerigän injipän iwerän aku käronj itkuk. Tänpänkaŋ Anutu täŋo ämawebe-kät webe kajat-kajat yänpewän ärowäkaŋ Tabita akutak ŋo kawut yän yäwetkuk. ⁴² Ude täŋirän unitäŋo manbiŋam Jopa yotpärare ahän parirän ämawebe mäyaptä Ekänita nadäkinik täŋ imiŋkuŋ. ⁴³* Tänpäkaŋ Pita uwä äma kubä tom gupipän imaka imaka täk täŋpani wäpi Saimon unitä yotken kadäni käronj bumik it täŋkumänonik.

10

Anutu täŋo aŋerotä Konilias man iwetkuk

* 9:27: Apos 9:4,20; 1Ko 9:1, 15:8 * 9:30: Apos 11:25; Gal 1:21 * 9:40: Mak 5:40-41 * 9:43: Apos 10:6

¹* Äma kubä wäpi Konilias. Konilias uwä Sisaria yotpärare uken itkaŋ Rom täŋo komi äma äbot kubä 100 ude unitäŋo intäjukun äma it täŋkukonik. Komi äma äbot u wäpi Itali Äbot yäŋ yäwerani. ² Konilias uwä guŋ äbotken nanik upäŋkaŋ ini ba ämawebe ukät irani unitä Juda nanik täŋo Anututa nadäkinik täŋ imiŋpäŋ iniŋoret täŋkuŋonik. Täŋpäŋ Konilias uwä moneŋi Juda äma jäwäri täŋkentäŋ yämik täŋkukonik. Täŋkaŋ kadäni kadäni Anutu-ken yäŋapik man yäk täŋkukonik. ³* Eruk kepma kubä 3'kirok bipäda täŋirän yori gänaŋ itkaŋ jop dupiŋkaŋ Anutu täŋo aŋero kubätä ahäŋ imiŋirän kwawakinik kaŋkuk. Täŋpäŋ aŋero unitä iwetkuk; Konilias! ⁴ Yäwänä Koniliastä kaŋpäŋ bumta umuntaŋpäŋ iwetkuk; Ekäni, jide?

Yäwänä aŋerotä iwetkuk; Anututä gäŋŋo yäŋapik manka nadäk täyak. Ba gäk moneŋ tuŋumka äma jäwärita yämiŋiri gabäk täyak. Ude täŋiri gabäŋpäŋ kädet unita gäripi nadäŋ gamik täyak yäk. ⁵ Unita apiŋo ämakaye yepmaŋpi Jopa komeken kut. Kuŋkaŋ äma kubä wäpi Saimon, wäpi kubä Pita u imagut yäpmäŋ äbut yäk. ⁶* Saimon uwä äma kubä wäpi Saimongän, imaka imaka tom gupipäŋ täŋpani unitä yotken itak yäk. Tähani u gwägu pähap dubini-ken itak yäŋ iwetkuk. ⁷ Ude iwerän tärewäpäŋ aŋero Konilias teŋpeŋ kuŋkuk. Kuŋirän Koniliastä watä ämani yaräkät komi ämani kubä yäŋpewän äbuŋ. (Komi äma u Anututa nadäkinik täŋpäŋ Konilias-kät bok irani.) ⁸ Eruk äma yaräkubä u äbäŋirä Koniliastä imaka ahäŋ imiŋkuko u kudup yäwerän nadäŋkuŋ. Nadäŋ morewäkaŋ peŋ yäwet-pewän Jopa komeken kuŋkuŋ.

Pitatä dämpmonken imaka kubä kaŋkuk

⁹ Kuŋtängän kome bipänä kädet miŋin patkuŋ. Patkuŋo yäŋewänä äneŋi akumaŋ kuŋkuŋ. Kuŋtängän kepma bämop täŋirän Jopa kome keräp taŋkuŋ. Täŋpäkaŋ Pitatä yot itkuko uwä itpäŋ-nadäk bägup punin unu täŋpani unita Anutu-ken yäŋapiwa yäŋkaŋ unu äroŋkuk. ¹⁰ Äro irirän nakta iwäkaŋ ketemta yäŋkuk. Yäwänä ketem api ijiŋirä jop dupiŋkaŋ dämpmonken ŋode kaŋkuk; ¹¹* Kunum aŋeŋirän imaka kubä äpuk. Äpuko uwä tek taŋi käwuri käwuri yentä topmäŋpäŋ pewä yäpmäŋ kome terak äpäŋirän kaŋkuk. ¹² Täŋpäŋ tek u gänaŋ tom mebäri mebäri ba gämok, damaŋ ba barak mebäri mebäritä irirä yabäŋkuk. ¹³ Pitatä ude yabäŋ yawat ittängän man kotäk kubä ŋode nadäŋkuk; Pita, gäk aku tom uwä dämpmäŋpäŋ naŋ!

¹⁴* Yäŋirän Pitatä yäŋkuk; Ekäni, u nämoinik näŋpayäŋ! Tom u nintäŋo бага mantä nämo nakta yäjiwäranani yäk. Ämatä u naŋpäŋ bänepi täŋpä wanep. Gäk mebärina nadätan, tom udewani kubä nämoinik nak täyat yäk. ¹⁵* Ude yäwänä man kotäk u äneŋi kubäkät ŋode yäŋkuk; Ude nämo! Imaka Anututä u täga yäŋ yäwani u gäkä waki yäŋ täga nämo yäwen yäk. ¹⁶ Täŋpäkaŋ imaka ahäŋ imiŋkuko u kadäni yaräkubä ude äroŋkaŋ äpäk täŋkuk. Kadäni yaräkubä ude kaŋpäŋ nadäwänkaŋ äneŋi wädäŋ yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk.

¹⁷⁻¹⁸ Kunum gänaŋ äroŋirän Pitatä imaka kaŋkuko unitäŋo mebärita nadäwätäk pähap täŋkuk. Nadäwätäk täŋ irirän äma yaräkubä Koniliastä peŋ yäwet-pewän äbuŋo u Saimontä yotken ahäŋpäŋ yäman umu itkaŋ gera terak ŋode yäŋkuŋ; Ai, Saimon wäpi kubä Pita, yot ŋo itak?

¹⁹* Täŋpäkaŋ Pitawä yot medäp terak unu imaka kudupi kaŋkuko unita pen nadäwätäk täŋ irirän Munapiktä iwetkuk; Nadätan? Yäman umu äma yaräkubä gäka wäyäkŋeŋtän äbäkaŋ yäk. ²⁰ Äma uwä näkŋa yäwetpewa äbäkaŋ unita nadäwätäk nämo täŋpen. Äpmonpikaŋ bätakigän penta kut yäk. ²¹ Munapiktä ude iweränä Pita yäman umu äpmonpäŋ äma yaräkubä u yäwetkuk; Äma wäyäkŋeŋtän äbäkaŋ uwä näk ŋo. E, ŋo ima mebärita äbäkaŋ? ²²* Yäwänä iwetkuŋ; Komi äma täŋo intäjukun äma wäpi Koniliastä yäŋpewän äbäkamäŋ yäk. Konilias uwä äma siwoŋi. U Anutu iniŋ orerirän

* 10:1: Mat 8:5; Apos 27:1,3 * 10:3: Apos 3:1 * 10:6: Apos 9:43 * 10:11: Apos 11:5-17 * 10:14: Wkp 11:1-47; Ese 4:14 * 10:15: Mak 7:15,19 * 10:19: Apos 11:12, 13:2 * 10:22: Apos 10:1-2

Juda ämawebe kuduhtagäntä äma unita oraŋ imik täkaŋ yäk. Täŋpäj Anutu täŋo kudupi aŋero kubätä ahäj imiŋpäj Konilias ŋode iwetkuk; Gäk äma kubä wäpi Pita imagut yäpmäj kuŋpäj gäkŋa yotken teŋiri man nadätäk u yäjirän kaŋ nadä yäj iwetkuk. ²³* Ude yäjirä Pitatä yämagut päŋku ini yotken yepmaŋpän patkuŋ.

Eruk, patkuŋo yäjewänä akuŋpäj Pita tuŋum täŋpänkaŋ äma yarakubä ukät Jopa komeken nanik äbot täŋpani äma ätu ukät penta kuŋkuŋ. ²⁴ Kuŋtäko bipänä kädet miŋin patkuŋ. Patkuŋo yäjewänkaŋ äneŋi yäput peŋpäj kuŋkä Koniliastä yotpärareken Sisaria ahänkuŋ. Uken Koniliastä iniken mähemiye ba noriye gägäni ätu yäjewän päbä kubä-kengän itsämäjirä päŋku ahäj yämiŋkuŋ. ²⁵ Ahäj yämiŋpäj yot gänaŋ ärowayäj täŋirän kaŋpäjä Koniliastä Pita gämori-ken gukut imäpmok täŋpäj iniŋ orerayäj täŋkuk. ²⁶* Ude täŋirän kaŋpäj Pitatä iwetkuk; Ai! Ude imata täyan? Aku! Näk Anutu nämo, näk äma, gäk udewanigän yäk. ²⁷ Man ude näwetgäwet täŋtän yot gänaŋ äronpäj Pitatä ämawebe yot gänaŋ tokŋek irirä yabänkuk. ²⁸ Yabänpäj yäwetkuk; Juda äma nintäŋo mebarinin ŋode käwep nadäk täkaŋ; Ninä, äma guŋ äbotken nanik in udewani kubäkät itpäj yäjpäj-nadäk täga tänaŋi nämo. Kädet udetä yäjiwäran yäj nadäk täkamäj. Täŋ, Anututä döpmonken kudän ŋode näwetpäj näwojäreŋkuk; Näk äma kubäta nadäwa jiraŋ täga nämo täŋpek, ba äma kubäta ŋode täga nämo nadäwet; U ninkät nanik nämo unita ukät itpäj yäjpäj-nadäk tänaŋi nämo. ²⁹ Anututä ude näwojäreŋkuko unita ŋo äbäkta nämo bitnäŋkut. E, in ima mebarita yäjpewä äbätat?

³⁰* Yäwänä Koniliastä ŋode iwetkuk; Kepma 4 gumonita bipäda 3'kirok itkamäj ŋodegän täŋirän, näk yot gänaŋ itkaŋ Anutu-ken yäjapik man yäj itkut. Pengän, äma kubä tek paki-inik ägo wabiŋirä iŋamna-ken ahänkuk. ³¹ Ahäj namiŋpäj yänkuk; Konilias, Anututä gäkŋo yäjapik man nadäk täyak yäk. Ba gäk moneŋ tuŋumka äma jäwärita yämiŋiri gabäk täyak yäk. Ude täŋiri gabänpäj kädet unita gäripi nadäj gamik täyak yäk. ³² Unita apiŋo ämakaye yepmaŋpi Jopa komeken kut yäk. Kuŋkaŋ äma kubä wäpi Saimon, wäpi kubä Pita imagut yäpmäj äbut yäk. Saimon uwä äma kubä wäpi Saimongän, imaka imaka tom gupipäj täŋpani unitä yotken itak yäk. Tähani u gwägu pähap dubini-ken itak yäk. ³³ Äma unitä ude näwerirän eruk, bäräneŋ gäk gämagutta äma ätu peŋ yäwetpewa kuŋkuŋ. Täŋpäkaŋ gäk ŋo äbäkta nämo bitnäŋkuno unita bänep täga nadäj gamitat yäk. Eruk, man kuduhtagän Ekänitä nin niwetta gäwetkuko u niweri nadäkta, Ekäni iŋamiken kwawak itkamäj ŋo yäk.

Pitatä Jesu täŋo manbiŋam yäjahänkuk

³⁴⁻³⁵* * Täŋpäj Pitatä man ŋode yäput peŋpäj yänkuk; Eruk, apiŋogän bureniŋän ŋode nadätat; Anututä ämawebe uken-uken nanikta nadäjirän uterakgän täk täyak yäk. U gupninta nadäjirän ärowani äpani nämo täk täyak. Nämo inik, äma Anutu iniŋ orepäj kädet siwoŋi iwat täkaŋ uwä Anututä not täŋ yämik täyak. ³⁶* E, Anututä Isrel äma äbotken man bureni pewän ahänkuko unitäŋo manbiŋam in nadäk täkaŋ. Manbiŋam Täga uwä ŋode; Jesu Kristo tewän äpä man tägagämän, Anutu-kät bänep kubägän täktäk täŋo man u niwetpäj niwojäreŋk täŋkuk. Jesu Kristo u ämawebe kuduhtagäntä Ekäni it yämik täyak.

³⁷* Täŋpäkaŋ Galili ba Judia komeken imaka ahänkuko unitäŋo manbiŋam in nadäkaŋ. Jontä ämawebe ume ärutärut man yäjahänpäj yäwet täŋkuko u mädeni-ken Jesu Nasaret komeken nanikta Galili komeken epäni yäput peŋkuk. ³⁸* Anututä kehäromi ba Munapik kireŋ imiŋirän äyäjutpäj äyäjutpäj ämawebe iron täŋ yämiŋtän kuŋatkuk. Täŋpäj Anututä itkentän imiŋirän äma Satantä täŋpawak täŋ yämani u kuduhtagän yäpän tägawäpäj yepmak täŋkukonik. ³⁹ Täŋirän Jerusalem yotpärare-ken ba Juda

* 10:23: Apos 10:45, 11:12 * 10:26: Apos 14:13-15; Rev 19:10 * 10:30: Apos 3:1, 1:10 * 10:34-35: 1Sml 16:7; Rom 2:11; Gal 2:6 * 10:34-35: Jon 9:31 * 10:36: Sam 107:20; Ais 52:7; Rev 17:14 * 10:37: Mat 4:12-17 * 10:38: Mat 3:16; Luk 4:17-20

kome pähap äyänutpäñ äyänutpäñ imaka imaka yänpäñ-täk täñkuko u kañpäñ nadäk täñ moreñkumäj.

Täñtäñ kuñtäyon päya kwakäp terak utpewä kumbuk. ⁴⁰ * Utpewä kumbuko up-änkañ kepma yarä tärenjirän kepma kubäta Anututä Jesu kumbani-ken nanik yäpmäj akunjuk. Yäpmäj päñaku teñpäñ äneji kwawak pewän ahänjuk yäk. ⁴¹ * Täñpäkañ ämawebe kudupken nämo ahän yämik täñjuk. Nämo, mani biñam yänjahäkta intäjukun iwoyänpäñ nipmañpani nin-kengän ahän nimik täñjuk yäk. Täñjirän kumbani-ken naniktä akwänkañ ninä ukät ketem bok nañpäñ yänpäñ-nadäk täk täñkumäñonik. ⁴² * Täñpäkañ ämawebe wäpi biñam yänjahänpäñ yäwetta ñode niwetkuk; Anututä äma kubä, äma kumbani ba äma kodak irani manken yäpmäj danikta iwoyänjuk u näk yän niwetkuk. ⁴³ * In nadäkañ? Ämawebe netä unitä Jesuta nadäkinik täñpeñ kuñatnayän täkañ uwä momini täga api ärut yämek. Bureni, Anututä Jesu wäpi terak wakini api peñ yämek, profet kuduptä yänjahänjuk u de.

Guñ äbot ätutä Munapik yäpuñ

⁴⁴ * Pitatä man ude pen yän irirän Kudupi Munapiktä ämawebe mani nadän itkuño uterak äpuk. ⁴⁵⁻⁴⁶ * Äpäñjirän ämawebe guñ äbotken nanik u man kotäk kudupi kudupi terak Anutu bumta iniñ oretkuñ. Ude täñjirä yabänpäñ äma Juda äbotken nanik Jesuta nadäkinik täñpani Pitakät penta äbuño u nadäwätäk täñpäñ keru iñpäñ yänkuñ; U kawut! yäk. Anututä bänepi ironi terak Munapik guñ ämawebe ñonita kireñ yämik yäk. Apiño kañpäñ nadäkamäj, Munapik u Juda äma nintagän nämo yäk. ⁴⁷ * Ude yänjirä Pitatä yänjuk; Äbot ño, nintä yäpumaño udegän, Munapik yäpmänkañ. Unita äbot ño ume ärut yämikta netätä täga niniñ bitnäwek? Nämo inik! ⁴⁸ * Ude yäwänkañ ämawebe u Jesu Kristo wäpi terak ärut yämikuñ. Ärut yämäkañ ämawebe unitä Pita iwetkuñ; Ninkät ätu it nipmañkañ kañ ku yän iweräwä udegän täñjuk.

11

Pitatä iniken mebarini yänjahänjuk

¹ Täñpäñ aposoro-kät äbot täñpani ämawebe-kät Judia komeken iranitä manbiñam ñode nadänkuñ; Ämawebe guñ äbotken naniktä Anutu täño man nadänpäñ bänepi-ken iyap tañkuñ yän nadänkuñ. ²⁻³ * Ude nadänkuño unita Pitatä Jerusalem yotpärare äyänutpeñ äronjirän Juda nanik äbot täñpani äma ätutä nadäwä nämo tärewäpäñ man tañi ñode iwetkuñ; Gäk imata Moses täño бага man irepmitpäñ äma gupi moräk nämo madäwani, guñ äbotken nanik unitäño yot gänañ äronkun? Ba imata äma udewani-kät ketem bok nañkuñ? U siwoñi nämo! ⁴ Yäwäwä Pitatä imaka ahänjuk unitäño manbiñam mebari-ken umunitä yän yäpmäj kuñtängän ñode yäwetkuk; ⁵ * Näk Jopa yotpärare-ken yänpik man yän yäpmäj kuñira Ekänitä nadäk-nadäkna-ken pewän ahänjirä ñode kañkut yäk. Kunum añejirän imaka kubä äpuk yäk. Äpuko uwä tek tañi, käwuri käwuri yentä topmäñpäñ pewä yäpmäj kome terak dubina-ken äpäñjirän kañkut. ⁶ Äpäñjirän ket täñpäñ yabänkut; Tek u gänañ tom mebari mebari tañi täpuri, ba gämok ba barak mebari mebaritä irirä. ⁷ Ude yabän yäwat itkañ man kotäk kubä ñode nadänkut; Pita, gäk aku tom uwä däpmänpäñ nañ!

⁸ Man ude nadänpäñ ñode yänkut; Ekäni, u nämo inik nänpayän. Tom u waki, nakta yäjiwärani. Ämatä u nañpäñ bänepi täñpä wanen. Tom udewani kubä nämo inik nak täyat yän iwetkut. ⁹ Ude yäwäwä man kotäk kunum gänañ nanik u äneji kubäkät ñode yänjuk; Ude nämo yäk. Imaka Anututä u täga yän yäwani u gäkä waki yän täga nämo yäwen yäk. ¹⁰ Täñpäkañ imaka ahän namiñkuko u kadäni yaräkubä ude äronkañ äpä

* 10:40: 1Ko 15:4-7 * 10:41: Jon 14:19,22-24; Jon 15:27; Apos 1:8; Luk 24:42-43 * 10:42: Apos 17:31; 2Ti 4:1; 1Pi 4:5 * 10:43: Ais 33:24; Ais 53:5-6; Jer 31:34; Dan 9:24 * 10:44: Apos 11:15, 15:8 * 10:45-46: Apos 2:4, 19:6 * 10:47: Apos 8:36 * 10:48: Apos 2:38 * 11:2-3: Apos 10:28; Gal 2:12 * 11:5: Apos 10:9-48

tänjkuk. Kadäni yaräkubä u kaŋpäŋ nadäwakaŋ äneri wädäŋ yäpmäŋ kunum gänaŋ äroŋkuk.

¹¹ Eruk, imaka u paorirän uterakgän Sisaria komeken nanik äma yaräkubä näk nämagutta yot itkut-ken ugän ahänkuŋ. ¹² * Ahänjirä Munapiktä ŋode näwetkuk; Gäk ukät kuŋkaŋä nadäwätäk terak nämo kwen yäŋ näwetkuk. Ude näwerirän notniye 6 ŋo näkkät bok Koniliastä yotken kuŋkumäŋ. Kumaŋ päŋku Koniliastä yot gänaŋ äroŋitna ŋode niwetkuk; ¹³ Näkä yot gänaŋ aŋero kubätä ahän namiŋpäŋ ŋode näwetkuk; Gäk Jopa yotpärare-ken watä ämakaye ätu yäniŋ kireŋpewi päŋku Saimon wäpi kubä Pita yänjikat yäpmäŋ kaŋ äbut. ¹⁴ * Äma unitä man täwerirän ket nadänpäŋ Ekänita biŋam kaŋ täŋput, gäkrja ba ämawebe gäkkät irani u kudup yäk. Aŋerotä man ude iwetkuk. ¹⁵ * Eruk, näk Anutu täŋo manbiŋam yäwet irira bian Munapiktä nincken äpuko udegän ämawebe uterak äroŋkuk. ¹⁶ * Täŋjirän näkä u kaŋpäŋ Ekänitä man ŋode yänjkuko u juku piŋkut; Jontä umegän ärut tamiŋkuk. Upänkaŋ inä Munapikpäŋ api uwäktäŋ tamet yän yänjkuk. ¹⁷ Täŋpakaŋ ninä Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täŋ imiŋitna iron pähap täŋ nimiŋkuko udegän Konilias-kät äboriyeta täŋ yämiŋirän näk ŋodewanitä imata Anutu iniŋ bitnäwam?

¹⁸ * Pitatä manbiŋam ude yäwerän nadänpäŋ bänepi kwitawäpäŋ Anutu iniŋ oretpäŋ ŋode yänkuŋ; Wära! yäk. Anutuwä guŋ äbottä bänepi sukureŋpäŋ irit kehäromita biŋam täkta yänjären yämik täyak yän yänkuŋ.

Jesu täŋo manbiŋam Antiok ahän patkuk

¹⁹ * Täŋpakaŋ Stiven kumäŋ-kumäŋ utkuŋo uterak äma ätutä äbot täŋpani mäyap däpmäŋ yawat kireŋjirä Juda kome peŋpäŋ Ponika ba Saiprus ba Antiok komeken kuŋtäŋpä kuŋkuŋ. Kuŋtäŋpä kuŋkuŋo uwä Ekäni täŋo manbiŋam Juda ämawebegän yänahänpäŋ yäwettäŋ kuŋkuŋ. Äma ätu nämo yäwet täŋkuŋonik. ²⁰ Upänkaŋ nadäkinik täŋpani ätu Saiprus Sairini komeken naniktä Antiok yotpärare-ken kuŋkaŋ Grik man yäwani ämawebe, guŋ äbotken nanik ukät yänpäŋ-nadäk täŋpäŋ Ekäni Jesu Kristo täŋo manbiŋam yänahänpäŋ yäwetkuŋ. ²¹ * Ude täŋjirä Ekänitä kehäromi yämiŋirän yäwerä guŋ äbotken nanik ämawebe u nadänpäŋ mäyaptä bänepi sukureŋpäŋ Ekänita biŋam täŋkuŋ. ²² * Täŋpakaŋ unitäŋo manbiŋam nadänpäŋ äbot täŋpani Jerusalem itkuŋo unitä Banabas peŋ iwet-pewä Antiok kuŋkuk.

²³ * Päŋku Antiok ahänpäŋ Anutu täŋo iron u kaŋpäŋ oretoret pähap täŋpäŋ bänepi täŋpidäm taŋ yämiŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Bänepjintä Ekäni kwasikotpäŋ iŋit-inik täŋpäŋ kaŋ irut yän yäwetkuk. ²⁴ * Banabas uwä äma tägagämän kubä. Bänepi-ken Kudupi Munapik ba nadäkiniki kehäromi nitek. Täŋpakaŋ yotpärare uken äma mäyap-inik Ekänita biŋam täŋkuŋ.

²⁵ * Eruk ätu nanak itpäŋä Banabastä Sol kaŋ-ahäwa yänkaŋ Tasmus yotpärare-ken kuŋkuk. ²⁶ * Päŋku kaŋ-ahänpäŋ imaguränkaŋ Antiok äbumän. Äbänpäŋ äbot täŋpani bämopi-ken obaŋ kubä ude itkaŋ äma bumta Ekäni täŋo manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkumän. Antiok uken ämatä Jesu täŋo äbot täŋpanita wäpi Kristen* yän mämäram yäwetkuŋ.

Äbot täŋpanitä täŋkentäk money pewä kuŋkuŋ

²⁷ * Kadäni uken profet äma ätu Jerusalem naniktä Antiok kuŋkuŋ. ²⁸ * Profet kuŋkuŋo uken nanik kubä wäpi Agabas, uwä Munapiktä peŋ iwerirän komeni komeni nak jop irit ahäwayän täŋkuko unita jukuman yänjkuk. (Nak jop irit uwä äma wäpi Klodiustä Rom täŋo intäjukun äma irirän bureni ahänjkuk.) ²⁹ Nakta jop iritta yänjirän nadänkaŋ äbot

* 11:12: Apos 10:23,45 * 11:14: Apos 16:31 * 11:15: Apos 2:4 * 11:16: Apos 1:5 * 11:18: Apos 13:48, 14:27 * 11:19: Apos 8:1-4 * 11:21: Apos 2:41 * 11:22: Apos 4:36 * 11:23: Apos 13:43 * 11:24: Apos 2:41, 6:5 * 11:25: Apos 9:30 * 11:26: 1Pi 4:16 * 11:26: Kristen täŋo mebäri uwä Kristo täŋo tawaŋken nanik * 11:27: Apos 13:1, 15:32 * 11:28: Apos 21:10

tänpani kubäkubätä moneŋ pat yämiŋkuko udegän yäpmäŋ daniŋpäŋ Judia komeken noriye ketemta jop itkuŋo unita pewä kukta yäntäreŋkuŋ. ³⁰ * Yäntäreŋpäŋ moneŋ peŋkuŋo u Banabas kenta Solta yämäkaŋ yäpmäŋ päŋku äbot tänpani Judia komeken irani unitäŋo watä äma unita yämiŋkumän.

12

Herottä äbot tänpanita iwan täŋ yämiŋkuk

¹ Kadäni uken Herot Judia kome täŋo intäjukun äma ude itkaŋ äbot tänpani ätu komi yäma yänkaŋ yepmäŋit päŋku komi yot gänaŋ yepmaŋkuk. ² Uwä ŋode; Unitä yäwänkaŋ Jems, Jon täŋo noripak päiptä madäŋpewä kumbuk. ³ * Ude täŋirä Juda ämawebetä kädet Herottä täŋkuko unita gäripi nadäwäpäŋ Pita imaka, komi yotken tewa yänkaŋ yäwänpäŋ iŋitkuŋ. Uwä Juda täŋo orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani orekirit kadäni bämopi-ken täŋkuk.

⁴ Eruk, Pita iŋitpäŋ komi yotken teŋpäŋ komi äma 16 ude yäwerän watä it täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ Herottä ŋode nadäŋkuk; Ittäyon Pasova orekirit kadäni täreŋirän ämawebe iŋamiken manken api tewet yän nadäŋkuk. ⁵ * Ude nadäŋkuko unita Pita komi yotkengän irirän komi ämatä watäni itkuŋ. Täŋpäkaŋ äbot tänpani ämawebetäwä Pita täŋkentäŋ imikta Anutu-ken wari wari yänapik man yäk täŋkuŋonik.

Aŋero kubätä Pita täŋkentäŋ imiŋkuk

⁶ * Eruk, Herottä kadäni Pita manken tekta yänkuko u keräp taŋkuk. Kwep yän yänkaŋ bipani Pita komi yot gänaŋ yen kehäromitä kerä kuroŋi topmäŋpäŋ tewä komi äma yarä bämopi-ken döpmon pat itkuk. Täŋpäkaŋ komi äma ätu komi yot täŋo yämabam unita watäni itkuŋ. ⁷ Täŋirän pit kubägän Ekäni täŋo aŋero kubätä komi yot gänaŋ ugän ahäŋkuk. Ahäŋirän peŋyänjekitä komi yot gänaŋ u peŋyänheŋpäŋ patkuk. Täŋpäŋ aŋero unitä Pita iŋit täŋpewän akwänpäŋ iwetkuk; Gäk bäräŋeŋ aku! yäk. Ude yänirän yen kehäromi yarä Pita kerä kuroŋi topuŋo u pitpäŋ maŋkumän. ⁸ Täŋirän aŋerotä Pita iwetkuk; Päŋaku tek täŋpäŋ kuroŋka ärarani tä yäk. Ude yäwänä Pita udegän täŋkuk. Täŋpäŋ aŋerotä yänkuk; Mänit tekka u täŋpäŋ näk näwat yäk. ⁹ Ude yänpeŋ kuŋirän Pita komi yot u peŋpeŋ iwetkuk. Aŋerotä bureni ude täŋkentäŋ namitak yän nämo nadäŋkuk, döpmonken käwep täyat yän nadäŋkukopäŋ bureni ahän imiŋkuk. ¹⁰ * Eruk kumaŋ päŋku komi äma äbot yarä watä itkuŋo u äbot kubä yärepmitpäŋ äneŋi äbot kubä yärepmitpeŋ kuŋirän komi yot täŋo yäma taŋi dätpäŋ äpämaŋ yotpärare-ken kwani u ini dätkuk. Därirän yarä u äpämaŋ yäman umu kuŋkumän. Kuŋtängän kädet miŋin aŋerotä Pita pit kubägän teŋpeŋ kuŋkuk.

¹¹ Täŋirän eruk Pita uken nadäwän tumbuŋ. Täŋpäŋ yänkuk; Eruk, bureni gän nadätat yäk. Ekänitä aŋeroni kubä iwet-pewän äbä näk Herot kerä-ken nanik ba Juda ämawebe täŋo kokwawak kerä-ken nanikpäŋ nämagutak yäk. ¹² * Ude nadäŋkaŋ kumaŋ päŋku Jon wäpi kubä Mak unitäŋo miŋi wäpi Maria unitä yotken ahäŋkuk. Ämawebe mäyap webe unitä yotken käbeyä täŋpäŋ Anutu-ken yänapik man yän itkuŋ. ¹³ Ude yän irirä Pitatä päŋku yäma-ken umu kwäpkwäp yäputkuk. Ude täŋpäŋ epän watä webe kubä wäpi Roda unitä yäma därayän kuŋkuk. ¹⁴ Kuŋpäŋ Pita täŋo kotäk nadäŋpäŋ bänepi-ken oretoret pähap nadäŋpäŋ yäma nämo dätkuk. Nämo, äneŋi äyänutpeŋ yot gänaŋ unu kuŋpäŋ ämawebe päke u yäwetkuk; Pita äbäko yäma-ken itak yäk. ¹⁵ * Ude yäwänä iwetkuŋ; Täŋguŋ taŋpäŋ ba yäyan yäk. Ude yäwäkaŋ ehuranigän yänkuk; Nämo! Bureni yäyat! Pita yäman umu itak yäk. Yäwänä yänkuŋ; Ude nämo, Pita täŋo aŋeronitä käwep itak yäk.

* 11:30: Apos 12:25 * 12:3: Apos 4:3 * 12:5: Jem 5:16 * 12:6: Apos 5:23 * 12:10: Apos 5:19 * 12:12: Apos 12:25, 15:37 * 12:15: Apos 26:24; Mat 18:10

¹⁶ Ude yäj irirä Pita yäma-ken kwäpkwäp pen yäpuritkuk. Täjirän eruk päjku yäma dätpäj Pita ini kañpäj kikuñtupäjä yäñpäjä-nadäk täj irirä Pitatä yäniñ bitnäjpäjä ketwära täjyärejku.

¹⁷ * Ude täjkañ Ekänitä komi yotken nanikpäjä imagut yäpmäjä äbäko unitäjo manbiñam yäwetkuk. Täjpäjä ñode yäwetgän täjku; In kuñkañ Jems-kät äbot täjpani ätu manbiñam ño kañ yäwerut. Ude yäwetkañ Pita yepmañpeñ kukñi käda kuñku. ¹⁸ * Täjpäkañ kome yäñejirän komi äma Pitata watä itkujo u Pitata ijiwä wawäkañ dekaken paorak yäj yäñkañ nadäwätäk pähap täjpäjä manbiñam Herot iwetku. ¹⁹ Iwerä nadäjpäjä Herottä äma ätu yäwetkuk; Pitata wäyäkñejpäjä kawut! Yäweränkañ päjku wäyäkñejtäjä kuñarä wañku. Täjpäwä komi äma Pitata watä itkujo u manken yepmañpäjä däpmäjä-pewän kumäkta yäjku. Ude täjkañ ittängän Herot Judia kome peñpeñ päjku Sisaria yotpärare-ken itkuk.

Intäjukun äma Herot u kumbuk

²⁰ * Päjku uken itkañ Herot Tire kenta Sidon ämawebeta kokwawak nadäjä yäpmäjä kuñatpäjä ketem Herottä komeken nanik yäpmäkta бага peñ nimek yäj nadäñku. Ude täjpeko uwä ketem deken nanikpäjä api yäpne yäj yäñpäjä Tire Sidon ämawebe ätutä käbeyä täjpäjä yäñpäjä-yäpä-tägawäkañ bänep kubägän äneñi täkta uken kuñku. Pengän päjku Herot täjo yot pähap unitäjo watä ämani wäpi Blastus u ahäj imiñpäjä ukät man yäñpäjä-nadäñirä Blastustä Herot iñamiken yäjkentäjä yämekta yäjkehärom täjku. Ude täjpäjä Herot-kät man yäkta kadäni peñku.

²¹ Eruk kadäni peñku-ken Herottä intäjukun äma täjo tek täjpäjä man yäwera yäñkañä intäjukun ämatä mañitpäjä man yäwani-ken kuñku. Uken kuñkañ man mebäri mebäri yäwetkuk. ²² Yäjirän nadäjpäjä ämawebe päke unitä gera terak ñode yäjku; Anutu kubä täjo meni jinom yäk. U äma täjo nämo yäj yäjku. ²³ * Ude yäjirä Herottä man u nadäjpäjä Anutu ärowani bureni täjo wäpi biñam yäpmäjä akukta bitnäjkuk. Ude täjirän uterakgän Ekäni täjo añero kubätä päbä utkuk. Urirän käyäm waki kubä Herot terak ahäj imiñirän yamuntä nañ äreyäñpewä kumbuk.

²⁴ * Täjpäkañ Ekäni täjo manbiñam kehärom täjpäjä komeni komeni ahäj patkuk. ²⁵ * Ahäj parirän Banabas kenta Sol täjkentäk moneñ Judia äbot täjpanita Jerusalem yäpmäjä kuñkumäno u yämän tärewäpäjä äyäjutpeñ Antiok kuda yäjkañ Jon wäpi kubä Mak u imaguränkañ penta kuñku.

13

Banabas kenta Sol epän man yäwetku

¹ * Täjpäjä äbot täjpani Antiok irani uken nanik profet äma ba äma ätu Anututä kädet gäripi nadäk täyak u yäwetpäjä yäwoñärek täkta itku. U wäpi tawañ ñode; Kubä Banabas, kubä Simeon wäpi kubä Kubiri yäj iwerani, kubä Lusias Sairini komeken nanik, kubä Sol, kubä Manain, Herot täjo noripaki kubä. ² * Eruk, kepma kubäta äbot täjpanitä Ekäni iniñoret itkañ inita nak nämo nakta yäjiwätpäjä nakta jop itku. Ude täj irirä Kudupi Munapiktä ñode yäwetkuk; In Banabas kenta Sol epän kubä näkä iwoyäjä yämiñkuro u täkta iwoyäjpäjä yepmañpä yäpmäjä kañ kun yäk. ³ * Ude yäwänä nakta jop itkañ Anutu-ken yäjapik man yäñpäjä kerä yarä uterak peñpäjä yepmañpä yäpmäjä kuñkumän.

Saiprus kome manbiñam yäjahäjkumän

⁴ * Eruk Kudupi Munapiktä Banabas kenta Sol peñ yäwet-pewän Selusia komeken kuñkumän. U naniktä gäpe terak äroñpeñ gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Saiprus uken kuñku. ⁵ * Kuñtängän Saiprus täjo yotpärare kubä wäpi Salamis u

* 12:17: Apos 13:16, 19:33; Apos 21:40 * 12:18: Apos 5:22-24 * 12:20: 1Kin 5:11; Ese 27:17 * 12:23: Dan 5:20
 * 12:24: Ais 55:11; Apos 6:7, 19:20 * 12:25: Apos 11:29-30; Apos 12:12, 15:37 * 13:1: Apos 11:27 * 13:2: Apos 9:15 * 13:3: Apos 6:6 * 13:4: Apos 15:39 * 13:5: Apos 12:12, 13:13

ahänpän Juda täño käbeyä yot gänañ äronpän Anutu täño manbiñam yänjahänpän yäwetkumän. Jon-Mak imaka, bok täñkentänpän yäwetkuñ.

⁶ Ude täñkañ Saiprus kome u gänañ manbiñam yänjahänpän yäwettän kuñtängän yotpärare kubä wäpi Pafos u ahänkumän. Uken Juda äma kubä wäpi Bajesu uwä uken itkuk. Äma uwä profet jopi, kären käwani. Grik man terak wäpi Elimas yän iwetkuñ. ⁷ Elimas u kome unitäño intäjukun äma wäpi Segius-Paulus unitäño täñkentäk kubä. Täñpäkañ Segius-Paulus uwä äma nadäk-nadäk ikek. U Anutu täño manbiñam nadäwa yänpän Banabas kenta Solta yänpewän äbumän. ⁸ * Täñpäkañ äma kären käwani unitä Banabas kenta Sol täño epän u ura yänkañ täk täñkuk. Täñpän intäjukun ämani Segius-Paulus unitä Jesuta nadäkinik täñpek yänpän Segius ude täñpeno! yän iwet täñkuk. ⁹ Ude täñkuko upänkañ Kudupi Munapiktä Sol wäpi kubä Pol u uwäk täñpän irirän Elimas dapun tañi kañpän iwetkuk; ¹⁰ Gäk Satan täño nanaki! yäk. Gäk kädet siwoñi täño iwan. Täñyäkñarani kädet ba nadäk wakiwaki gäkken tokñej pätak yäk. Ekäni täño kädet siwoñi u täñpi wanayän täk täyan! ¹¹ * Eruk, nadätan? Apiño Ekänitä gurirän dapunka wawayän yäk. Dapunka wawänkañ kadäni käronji bumik edap dapuri nämo kañkañ api it yäpmän kwen!

Poltä ude yänjirän uterakgän gubantä-yän dapuri-ken uwäk täñpewän dapuri bipmän utkuk. Täñpänkañ Elimastä äma yepmäñirapän kädet näwoñärewut yänkañ puñ iñjätän kuñatkuk. ¹² Täñjirän intäjukun äma unitä u kañpän Ekäni täño manbiñam nadänkuko u nadäwän inide kubä täñpänpän Ekänita nadäkinik täñkuk.

Saiprus peñpeñ kome kubäken kuñkumän

¹³ * Eruk, Polkät äma ätu penta kuñatkuño Pafos kome peñpeñ gäpe terak äronpeñ Pamfilia komeken yotpärare kubä wäpi Pega u kuñkuñ. Kuñjära Jon-Mak yepmañpeñ äneñi Jerusalem kuñkuk. ¹⁴ Täñjirän ätu u Pega yotpärare peñpeñ ini kuroñ kuñtängän Pisidia komeken yotpärare kubä wäpi Antiok u ahänkuñ. Ahänpän Sabat kadäni-ken Juda täño käbeyä yot gänañ äro mañitkuñ. ¹⁵ * Äro mañjirä Juda täño äma ekäni ekäni yot gänañ itkuño unitä Moses täño Baga man kudän täwani, ba profet biani täño man u daniñ paotpän Polkät Banabas u ñode yäwet yabänkuñ; Ektä ämawebe bänepi täñkehärom takta man kubä yäkta nadänpänjä täga yänjahädayän yäk.

¹⁶ * Yäwäwä Poltä akuñpän yänuruk-uruk yäneño yänpän ketwära täñyäreñkuk. Täñpän manbiñam ñode yäput peñpän yänkuk; In Isrel ämawebe ba ämawebe gägäni ätu Anututa nadäkinik täñ imiñpän gämori-ken kuñarani in ket nadäwut! ¹⁷ * Isrel äbot täño Anutu unitä äbekniye oraniye, ämawebe bämopi-ken nanikpän inita biñam yäpmän daniñkuk. Yäpmän daniñpän yepmañpän iniken komeni peñpeñ päñku Isip kome itkuñ-ken uken täñpewän äbot pähap ahän patkuk. Täñpäkañ mäden, iniken kehäromi terak Isip komeken nanik yän-yäkñat yäpmän äpämañ kuñkuk. ¹⁸ * Täñkañ obañ 40 ude kome jopi-ken ittän kuñatkuñ-ken uken mani nämo iwatkuño upänkañ yabän koreñkuk. ¹⁹ * Eruk Kenan kome yäniñ kirewayän täñkuk-ken nanik Anututä ämawebe äbot pähap 7 ude täñpän wañkuñ. Täñpän wawäpän kome u Isrel ämawebeta yäniñ kirewänpän unitä koreñpän itkuñ. ²⁰ * Imaka ahänkuko u kuduñtagän obañ 450 u gänañ ahän yäpmän kuñkuñ. Eruk u punin terak Isrel ämawebetä kome u yäpmänpän irirä Anututä watä ämaniye ätu iwoyänpän yepmak täñtän kuñjära Samuel, profet ude itta ahänkuk. ²¹ * Täñpäkañ kadäni uken äma kubätä intäjukun it yämekta Anutu-ken gera yänkuñ. Gera yänjirä Anututä Sol intäjukun ämani itta iwoyänkuk. Sol uwä Kis täño nanaki, Benjamintä äbotken nanik. Täñpäkañ Soltä Isrel ämawebeta yabän yäwat epän täñ yämiñ yäpmän kuñtäyon obañ 40 ude täreñkuk. ²² * Täreñjirän Anututä Sol u yänjiräwätän

* 13:8: 2Ti 3:8 * 13:11: Apos 9:8 * 13:13: Apos 13:5, 15:38 * 13:15: Apos 15:21 * 13:16: Apos 12:17
 * 13:17: Kis 1:7, 6:6; Kis 12:51 * 13:18: Kis 16:35; Nam 14:34; Lo 1:31 * 13:19: Lo 7:1; Jos 14:1 * 13:20: Het 2:16; 1Sml 3:20 * 13:21: 1Sml 8:5,19; 1Sml 10:20-24 * 13:22: 1Sml 13:14; 1Sml 16:13; Sam 89:20

komenita Devitpäñ intäjukun äma itta teñkuk. Teñpäñ Devitta yäñpäñ ämawebe ñode yäwetkuk; Näk Jesi täño nanaki Devit u kañpäñ gäripi nadäñpäñ bänepnatä u injit-inik täyat. Unitä uyaku näkño man kädet u kumän api iwat morewek yäk. ²³* Eruk, Anututä yäñkehäromtak man bian yäñkuko udegän Devit täño äbotken nanik Anututä ini äma kubä iwoyäñkuk. Äma unitä Isrel ämawebe waki keriken nanik api yämagurek yäñ yäñkuk. Uwä wäpi Jesu.

²⁴* Täñpäkañ Jesu epäni nämo yäput peñpäñ täñtän kuñirän Jontä Isrel ämawebe-ken manbiñam yäñahäñpäñ ñode yäwettän kuñkuk; In bänepjin sukureñpäñ irit kuñat-kuñatjin yäpä-siwon täñirä ume ärut tamayän yäñ yäwettän kuñkuk. ²⁵* Eruk Jon epän täñkuko u tärewayän keräp täñirän ämawebe ñode yäwet yabäñkuk; Intä näka netä yäñ nadäk täkañ? Näk äma intä itsämäk täkañ, Kristo u nämo yäk. Upäñkañ kawut! Äma kubä mäden näwatak yäk. Näk äpani-inik unita u dubini-ken itnañi nämo yäñ yäwetkuk.

²⁶* Poltä ude yäñpäñ yäñkuk; Notnaye Abraham täño äbotken nanik, in nadäwut! Ba in ätu Juda äbotken nanik nämpäñ Anutu nadän imiñpäñ gämori-ken kuñat täkañ, in imaka nadäwut! Anututä ämawebe wakiken nanik yämagutpäñ inita biñam yäpmäk-yäpmäk unitäño manbiñam u nin bämopnin-ken ahätak ño! ²⁷* Jerusalem ämawebe jopi ukät watä ämaniyetä Jesu täño mebäri nämo nadäwä tumbuñ. Ba profet biani täño manbiñam Sabat kadäni-ken daniñpäñ nadäk täñ yäpmän äbäk täñkuño unitäño mebäri nämo nadäwä täreñkuñ. Nämo nadäwä täreñkuño upäñkañ Jesu utta man yäñirä manbiñam biani u bureni ahäñkuk. ²⁸* Äma uken goret kubä nämo kañkañ manken teñpäñ utpewä kumäkta Pailat-ken man kehäromigän yäñkuñ.

²⁹* Imaka bian profettä Jesu ude api täñ imineñ yäñ yäwani u kudup täñ imiñkuñ. Täñpäñ päya kwakap terak nanik ketäreñ yäpmän päpä awañ gänañ peñkuñ. ³⁰* Awañ gänañ peñkuño upäñkañ Anututä äneñi awañ gänañ nanikpäñ yäpmän päñaku tewän kodak tañkuk. ³¹* Täñpäkañ u punin terak kepma mäyapta ämawebe Jesu nämo kumäñirän ukät Galili kome peñpeñ Jerusalem penta kuñkuño unitä kak täñkuñ. Äma unitä apiño Jesu täño manbiñam Juda äbotken yäñahäñtän kuñat täkañ. ³²* Täñ, nin uwä intä nadäkta Anututä äbekniye oraniyeta yäñkehäromtak man yäñ yämiñkuko unitäño Manbiñam Täga yäñahäñ itkamän ño. ³³* Täñpäkañ yäñkehäromtak man u bureni ahäñkuk. Anututä Jesu awañ gänañ nanikpäñ yäpmän päñaku tewän kodak tañkuko unita äbekniye oraniye täño äbot ninken unitäño bureni ahäñ nimitak. Täñpäñ manbiñam udewanigän Sam 2-ken itak. Uwä ñode;

Gäk nanakna. Apiño bäyañpäñ gepmañtat.

Sam 2:7

³⁴ Anututä Jesu awañ gänañ nanik yäpmän päñaku teñkuko u äneñi awañ gänañ täga nämo api äpmo parawek. Uwä Anututä ini yäñkuko ude;

Imaka täga Devitta biñam peñ imiñkuro unitäño bureni uwä gamiñira kehäromigän api ahäñ pärek yäk.

Ais 55:3

³⁵* Ba man kubä pen Anutu täño manbiñam terak pätak u ñode;

Gäk kañ-äwaräkuk täñjiri epän ämaka iwoyäwani awañ gänañ nämo api parawek.

Sam 16:10

³⁶* Notnaye, man biani u bureni ahäñirän käkamän. Kadäni Devit kome terak itkuk-ken uken uwä Anutu täño nadäk-gärip ugän iwarän täñkuk. Täñkukopän mäden Devit kumbänä äbekniye oraniye täño awañken äneñpäkañ parañkuk. ³⁷* Täñ, äma Anututä awañ

* 13:23: 2Sml 7:12-16; Ais 11:1 * 13:24: Mat 3:1-2 * 13:25: Jon 1:20,27 * 13:26: Apos 13:16 * 13:27: Jon 16:3; Apos 3:17 * 13:28: Mat 27:22-23 * 13:29: Mat 27:59-60 * 13:30: Apos 2:24 * 13:31: Apos 1:3,8 * 13:32: Apos 13:23 * 13:35: Apos 2:27 * 13:36: Apos 2:29

ganaŋ nanik yäwän kikuŋtukuko u komegup nämo paraŋkuk. ³⁸⁻³⁹* * Ude yänjpän Poltä ŋode yäwetgän täŋkuk; Unita notnaye in ket nadäneŋ; Äma kumbuko uwä intäŋo momi täga peŋ tamek. Manbiŋam unitagän täwetkamän ŋo. Moses täŋo бага mantä momijin täŋo topmäk-topmäk u pit tamiŋpäŋ siwoŋi ämawebe täga nämo api täwerek. Nämo inik. Täŋ, ämawebe Jesuta nadäkinik täŋpeŋ kuŋatnayän täŋo u kuduŋtagän Jesutä momini bureni api peŋ yämek. ⁴⁰ Unita in juku peŋpäŋ ket nadäwut! Profettä man bian yänjkuŋo unitä intä terak ärowekta. Man ŋode yänjkuŋo u;

⁴¹ *In yänjrok man yäwanitä nadäwätäk pähap täŋpän kaŋ waŋ morewut!*

In irirä näkä imaka kudupi kubä täŋpayän täyat unita nadäwä inide kubä api täneŋ.

Täŋpakaŋ ämatä unitäŋo manbiŋam täwerirä nadänkaŋ bureni yän nämo api nadäneŋ. Hab 1:5

⁴² Eruk, Poltä manbiŋam u yänahän paotpäŋä Banabas-kät käbeyä yot peŋpeŋ yäman äpämaŋ kudayän täŋjirän ämawebe päke unitä yäwetkuŋ; Man niwet ahäkamän unitäŋo moräki äneŋi Sabat kadäni kubäta äbänkaŋ kaŋ niwerun yäk. ⁴³* * Ude yäweräkaŋ äpämaŋ kuŋkumän. Täŋjirän Juda ämawebe-kät ämawebe Juda täŋo бага man iwarani guŋ äbotken nanik ätutä Pol kenta Banabas yäwarän täŋkuŋ. Yäwarän täŋjirä bäneŋ nadäk-nadäki täŋkwawa tawänpäŋ Anutu täŋo nadäk-gärip u iwarän täŋpän unitäŋo iron terak kaŋ kuŋarut yän man kwini terak peŋ yäwetkumän.

⁴⁴ Eruk äneŋi Sabat kadäni kubäken ämawebe yotpärare uken mäyaptä Pol kenta Banabastä Anutu täŋo manbiŋam yänahänjirän nadänayän äbuŋ. ⁴⁵* * Täŋpakaŋ Juda äma ekäni ekänitä ämawebe mäyap u yabänpäŋ kokwawak nadänpäŋ Pol yänjrok iwetpäŋ jopman pähap yäyak! yän yäwetkuŋ. ⁴⁶* * Ude yänjirä Pol kenta Banabas ehutpäŋ man ŋode yänkumän; Bureni! Nek Anutu täŋo man Juda äbotken nanik inta jukun täwet kirekta yän nimani. Upänkaŋ in man ŋonita mäde ut imikaŋ uwä injin-tägän ŋode bumik yäkaŋ; Nin irit täga tärek-täreki nämo unita biŋam nämo takamän. In ude yäkaŋ unita nek inta mäde ut tamiŋpäŋ ämawebe guŋ äbotken päŋku Ekäni täŋo manbiŋam yänahänpäŋ api yäwetde yäk. ⁴⁷ Ekänitä ŋode peŋ niwetkuk;

Näkä täŋpewa in guŋ äbot täŋo peŋyänjek ude itkaŋ ämawebe komeni komeni u täŋkentän yämiŋjirä näkŋata biŋam api yäpmän morewet yäk. Ais 49:6

⁴⁸* * Eruk, ämawebe guŋ äbotken nanik itkuŋo unitä man u nadänpäŋ bäneŋ oretoret pähap nadänpäŋ Ekäni täŋo manbiŋamta gärip-i inik nadänkuŋ. Täŋpän ämawebe mäyaptä manbiŋam unita nadäwä bureni täŋkuŋ. Ämawebe Anututä irit kehäromi yäpmäktä biŋam iwoyäwani unitägän nadäkinik täŋkuŋ.

⁴⁹ Täŋpakaŋ Ekäni täŋo mantä kome u gänaŋ kumän kuŋat moreŋkuk. ⁵⁰* * Ude täŋjirän Juda täŋo ekäni ekänitä Anutu nadän imani webe wäpi biŋam ikek ätukät yotpärare unitäŋo äma ekäni ätu man yäput-yäwerirä Pol kenta Banabasta kokwawak nadänpäŋ waki täŋ yämiŋpäŋ kome uken nanik yäwat kireŋpewä kuŋkumän. ⁵¹* * Ude täŋjirä yarä u kugun kuroŋi terak nanik däpmän äreyänpewän maŋpakaŋ yotpärare u mäde ut imiŋpäŋ Aikoniam yotpärare-ken kuŋkumän. ⁵² Täŋpakaŋ Kudupi Munapiktä ämawebe Jesuta nadäkinik täŋ imani u bäneŋi täŋpidäm täŋjirän bäneŋ oretoret pähap nadäntän kuŋatkuŋ.

14

Aikoniam Manbiŋam Täga u yänahänkumän

¹ Pol kenta Banabas Antiok yotpärare-ken täk täŋkumäno udegän Aikoniam yotpärare-ken äroŋpäŋ Juda nanik täŋo käbeyä yot gänaŋ äroŋkumän. Äroŋpäŋ Ekäni täŋo

* 13:38-39: Apos 10:43 * 13:38-39: Rom 10:4 * 13:43: Apos 11:23, 14:22 * 13:45: Apos 14:2 * 13:46: Luk 7:30; Apos 3:26, 18:6 * 13:48: Apos 11:18 * 13:50: Apos 17:4,12 * 13:51: Mat 10:14; Apos 18:6

manbiñam säkgämän-inik yäñahänpäj yäwerirän Juda äbotken nanik ba guñ äbotken nanik mäyaptä Jesuta nadäkinik täñkuñ. ²* Täñirä Juda äma ätutäwä Ekäni täño man nadäkta bitnä-k-inik tänpäj ämawebe ätu guñ äbotken nanik yäput-yäwet-pewä nadäkinik tänpänita iwan täñ yämiñkuñ. ³* Ude täñ yämiñkuño upäñkañ Pol kenta Banabastä ehutpäñ ini ugän itkañ Ekäni täño man yäñahäk täñkumänonik. Ude täñkañ Ekänitä orakoraki täño manbiñam täñkehärom takta kehäromi yämiñirän kudän kudupi mebäri mebäri täñkumän. ⁴ Täñpäkañ äma päke yotpärare u nanik duñ-wenpäñ ätutä Juda ämakät bänep kubägän täñkuñ. Täñirä ätutäwä aposoro yarä ukät bänep kubägän täñkuñ.

⁵* Ude tänpäj itkañ mädenä Juda äma ätu ba guñ äbotken nanik ätukät intäjukun ämaniyetä Pol kenta Banabas iwan täñ yämiñpäñ mobätä kumän-kumäj däpmäkta yäñpäñ-nadäñkuñ. ⁶* Ude täñirä biñam nadäñpäñ Pol kenta Banabas kome u peñpeñ Likonia komeken kuñkumän. ⁷ Uken kuñpäñ Listra Depe yotpärare ba yotpärare tuän tuän itkuño uken Manbiñam Täga u yäñahäñkumän.

Depe yotpärare-ken manbiñam yäñahäñkumän

⁸* Listra yotpärare uken äma kuroñi kwäyähäneñ tänpäni kubä itkuk. Äma u miñjitä inide bäyankukopäj kuñat-kuñat kubä nämo tänpäni. ⁹* Eruk Poltä ämawebe manbiñam yäwet irirän äma kwäyähäneñ tänpäni uwä juku peñpäñ nadäñ itkuk. Nadäñ irirän Poltä äma uwä nadäkiniki kañpäñ Anututä u täga yäpän-täganäñi yäñ nadäñpäñ dapun kehäromigän kañkuk. ¹⁰ Kehäromigän kañpäñ gera terak ñode iwetkuk; Eruk, käroñ aku! Ude yäwänä Poltä man yäñkuko uteragän äma uwä akuñpäñ käroñ kuñatkuk. ¹¹* Poltä kudän kudupi ude täñirän kañpäñ ämawebe päke itkuño unitä ini Likonia man terak ñode yäñkuñ; Wära! Nininken uraktä äma äworeñpäñ äbäkamän ño! yäk. ¹² Ude yäñpäñ anutuniye wäpi yäwetkuñ. Banabas uwä wäpi Sus yäñ iwetkuñ. Tänpäj Pol uwä man yäñahäk täñkuko unita wäpi Hemes yäñ iwetkuñ.

¹³ Täñpäkañ yotpärare u dubini-ken urak Sus unitäño iniñoret yottä itkuk. Täñkañ yot unitäño watä ämakät ämawebe päke unitä Pol kenta Banabas yäniñ oretta ärawa tänayäj nadäñkuño unita watä äma unitä bulimakau ba päya irotpäj omäk meranta tänpäni mäyap yäpmäj äbuk. ¹⁴ Ude täñirän aposoro yarä unitä ude tänayäj yäñ yabäñpäñ bärom tänpäj iniken tek weñ tänpän kuñkuñ. Teki weñ tänpän kwäpäñ bäräñej täropigän ämawebe u bämopi-ken äpmonpäñ yäwetkumän; ¹⁵* In imata ude tänayäj yäñkañ täkañ? Nek ämagän, in udewanigän! In anutu jopi-jopi mäde ut yämiñpäñ Anutu Bureni irit ikek u iniñ oretneñta Manbiñam Täga täwetkamäk ño. Anutu u uwä kunum kenta kome gwägu ba imaka kudup pewän ahäñkuñ. ¹⁶* It yäpmäj äbuño kadäni uken äma äbori äbori yabäj äwaräkuk täñirän kädet mebäri mebäri pewä ahäñkuñ. ¹⁷* Upäñkañ Anututä mebärini nadäneñta not täñ tamiñirän iwän ba edap iniken kadäni terakgän ahäj tamiñirän ketemtä ahäj bumbum täñirä nañ oretoret pähap täñ it täkañ yäk. ¹⁸ Eruk manbiñam ude yäwetpäñ yäniñ bitnäñkumäno upäñkañ ehutpäñ ärawa täñ yämikta nadäñkuñ.

Pol mobätä utkuñ

¹⁹* Kadäni uken Juda äma ätu Antiok ba Aikoniam komeken naniktä äbäñpäñ Listra ämawebe peñ yäwetkuñ. Peñ yäwettäko Polta iwan tänpäj mobätä utkañ kerigän inñitpäñ wädäj yäpmäj päñku kumäñtak yäñ yäñkañ yotpärare gägäni-ken teñkuñ. ²⁰ Tewä parirän äbot tänpäni ätutä äbä it gwäñjipäj kañ irirä nadäwän tägawäpäñ akumaj yotpärare-ken äneñi äroñkuk. Eruk patkuko yäñewänä Banabas-kät kome u peñpeñ Depe yotpärare-ken kuñkumän.

* 14:2: Apos 13:45 * 14:3: Mak 16:20; Apos 19:11; Hib 2:4 * 14:5: Apos 14:19; 2Ti 3:11 * 14:6: Mat 10:23
 * 14:8: Jon 9:1; Apos 3:2 * 14:9: Apos 3:4; Mat 9:28 * 14:11: Apos 28:6 * 14:15: Apos 10:26; Sam 146:6
 * 14:16: Apos 17:30 * 14:17: Sam 147:8; Jer 5:24 * 14:19: Apos 17:13; 2Ko 11:25; 2Ti 3:11

²¹ * Depe kome uken Manbiŋam Täga yäwerirän ämawebe mäyaptä Jesuta biŋam täŋkuŋ. Ude täŋpän äyänutpeŋ kädet kuŋkumäno udegän Listra Aikoniam ba Antiok yotpärare-ken äneŋi äbumän. ²² * Äbä yotpärare taŋi ba täpuri uken Jesuta nadäkinik täŋpani bänepi täŋpidäm taŋ yämiŋpän nadäkiniki täŋkehärom takta man yäwettän kuŋkumän. Täŋpän man ŋode yäwetkumän; Nadäkaŋ? Nadäkinik täŋpani nin komi bäräpi mebäri mebäri nadänkaŋ kuŋatnayän takamän uwä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ api äpmone yän yäwetkumän. ²³ * Pol kenta Banabastä ude yäwetkaŋ yotpärare u nanik ämawebe äbot täŋpani watä it yämikta watä äma yabän ahänpän iwoyänpän yepmaŋkumän. Täŋpän Ekäni nadän imikinik täŋkuŋo uwä Ekänitä täŋkentän yämekta inita nak nämo nakta yäjiwätpäŋ nakta jop itkaŋ yänjapik man yän itkumän.

²⁴ Ude täŋkaŋ yepmaŋpeŋ kuŋkumän. Kumaŋ päŋku Pisidia kome irepmitpeŋ Pamfilia komeken ahänkumän. ²⁵ Eruk Pega yotpärare-ken äronpän ämawebe u nanik Ekäni täŋo manbiŋam yäwetkumän. Yäwetkaŋ äneŋi yotpärare u peŋpeŋ Atalia yotpärare-ken äpmonkumän. ²⁶ * Kome uken gäpe terak äronpeŋ kumaŋ Antiok yotpärare-ken ahänpän epäni u täŋ-täreŋkumän. Kome ukenä äbot täŋpanitä bian äma yarä unitä Ekäni täŋo manbiŋam yänahäntän kuŋarirän Ekäni täŋo orakorakitä watä it yämekta Anutu kerä terak yepmaŋkaŋ epän man yäwet-pewä kuŋkumän. ²⁷ * Eruk Antiok ahänpän äbot täŋpani kubä-kengän yepmaŋpän Anututä täŋkentän yämiŋirän epän täŋkumäno unitäŋo manbiŋam yäwetkumän. Ba Anututä guŋ ämawebeta kädet täwit yämiŋirän nadäkinik täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam yäwetkumän. ²⁸ Ude täŋkaŋ ämawebe äbot täŋpani ukät kadäni käroni bumik itkuŋ.

15

Jerusalem käbeyä kubä täŋkuŋ

¹ * Kadäni uken äma ätu Judia komeken naniktä Antiok kuŋpän Antiok nanik äbot täŋpani ŋode yäwetkuŋ; In Moses täŋo man buramiŋpän guŋjin moräk nämo madänpänjä Ekänita biŋam täga nämo api täneŋ yän yänkuŋ. ² * Ude yänjirä Pol kenta Banabastä man u nadäwän siwoŋi nämo täŋpöpän Judia äma ukät man wärät-wärät täŋpän man kowat yäwän täŋkuŋ. Ude täŋjirä äbot täŋpani ämawebetä man ŋode topuŋ; Eruk, Pol Banabas-kät nadäkinik täŋpani ätu yäwetpena päŋku aposoro ba äma ekäni ekäni Jerusalem irani-kät man ŋo kaŋ yänpän yäpā-siwoŋ tawut yäk.

³ Man ude topmäŋpänjä Antiok äbot täŋpanitä ämawebe Jerusalem kukta iwoyänkuŋo u yepmaŋpä kuŋkuŋ. Kumaŋ päŋku Ponika ba Samaria kome irepmitpän kome u nanik äbot täŋpani manbiŋam ŋode yäwettän kuŋkuŋ; Äma guŋ äbotken nanik mäyaptä Anutu täŋo man nadänpän Anututa biŋam täŋkuŋ. Ude yäwerirä nadänpän bänepitä oretoret pähap nadänkuŋ. ⁴ * Eruk manbiŋam u yänahäntän kumaŋ Jerusalem ahänkuŋ. Jerusalem ahänjirä aposoro, äbot täŋpani täŋo ekäni ekäni ba äbot täŋpani ämawebe ini imaka, penta yäniŋ oretkuŋ. Yäniŋ orerirä Pol kenta Banabastä Ekäni Anututä täŋkentän yämiŋirän guŋ äbot ämawebe-ken epän täŋkumäno unitäŋo manbiŋam yäwetkumän. ⁵ Ude yäwerirän äbot täŋpani ätu Parisi äma itkuŋo unitä ŋode yänkuŋ; Äbot kubäken naniktä gupi moräk madäneŋo uyaku nadäna siwoŋi täŋpek. Äma uwä yäweräkaŋ Moses täŋo бага man bok kaŋ buramiwut yäk.

⁶ Parisi ämatä man ude yänjirä aposoro-kät äma ekäni ätukät käbeyä täŋpän man yän-ket utnayän täŋkuŋ. ⁷ * Man u ket utnayän yänkaŋ man epän pähap täŋkuŋ. Yäwä täreŋirän Pitatä akuŋpän ŋode yäwetkuk; Notnaye, bian Anututä in bämopjin-ken nanik näk iwoyänpän nepmaŋkuko u nadäkaŋ. U nähä guŋ äbotken Manbiŋam Täga yänahänpän yäwerira Ekänita nadäkinik täneŋta iwoyänpän nepmaŋkuk. ⁸ * Anutu,

* 14:21: Mat 28:19 * 14:22: Mat 7:14; Apos 11:23, 15:32; Apos 18:23; 1Te 3:3 * 14:23: Apos 13:3 * 14:26: Apos 13:1-2; Apos 15:40 * 14:27: Apos 15:4,12; Apos 11:18 * 15:1: Gal 5:2 * 15:2: Apos 11:30; Gal 2:1 * 15:4: Apos 14:27 * 15:7: Apos 10:1-43 * 15:8: Apos 10:44, 11:15

ämawebe kuduhtagän bänepi-ken yabänpän-nadäk täyak unitä guṅ ämawebe äbot u Kudupi Munapik ninta niniṅ kireṅkuko udegän yäniṅ kireṅkuk. Ude täjirän kaṅpän ḡode nadäṅkumän; Anututä ämawebe u inita biṅam yäpmän danitak yäk. ⁹* U ninta kädet kubä niwoṅäreṅkaṅ guṅ ämawebeta kädet inigän kubä nämo yäwoṅäreṅkuk. Nämoinik! U nadäkinik täṅ imiṅirä bänepi ärut yäpän tägawäpän yepmaṅkuk.

¹⁰* Unita in imata Anutu täṅo täktäki irepmiṅpän tänayän täkaṅ? In бага man täṅo bäräpi u notniye guṅ äbotken nanikta nämo kotaṅ yämineṅ. Nämoinik, bian äbekniye oraniye ba ninin imaka, bäräpi u täga nämo kotaṅkumän yäk. ¹¹* Upänkaṅ ḡode nadäk täkamän; Ekäni Jesu täṅo orakoraki uterakgän Anututä nin inita biṅam iwoyänkuko udegän notniye guṅ äbotken nanik imaka, iwoyänkuk.

¹²* Pitatä man ude yän irirän nadänpän äma käbeyä täṅ itkuṅo u kudup man bitnänpän Pol kenta Banabas-tagän juku peṅkuṅ. Juku peṅirä yarä unitä Anututä kudän kudupi kudupi keru terak guṅ äbotken täṅkuko unitäṅo manbiṅam ätu yänjahäkgän täṅkumän. ¹³* Eruk, manbiṅam u yän paorirän Jemstä ḡode yänkuk; Notnaye, juku peṅpän nadäkot! ¹⁴* Man Saimon-Pitatä ḡode niwerak; Anututä ironi kwawa pewän ahäwäpän guṅ ämawebe bämopi-ken nanik ätu inita biṅam iwoyänpän yäpmän daniṅkuk. ¹⁵ Ba profet biani täṅo man u inidewanigän. U ḡode kudän täṅkuṅ;

¹⁶ Ekänitä ḡode yänkuk;

Devit täṅo äbot uwä yottaba tokät maṅpani ude bumik yäk.

Upänkaṅ kämiwä, näkä äbänpänä äneṅi yäpmän päṅaku peṅpän api täṅkodak täwet.

¹⁷⁻¹⁸ Ude api täṅpero unita ämawebe ätu Ekäni näk nabän ahäкта epäni api täneṅ.

Bureni, ämawebe guṅ äbotken nanik näkḡata biṅam iwoyänkuro u näka api wäyäkḡeṅtän kuneṅ.

Ekänitä bian imaka ude api ahäneṅ yän yänkuko udegän täṅkuk.

Amo 9:11,12

¹⁹ Unita notnaye, näk ḡode nadätat. Nin notniye guṅ äbotken nanik bänepi sukureṅpän Anutu-ken kuṅ moreṅkuṅo unita bäräpi nämo kotaṅ yämine. ²⁰* Nämo, jukuman ḡode ugänpän kaṅ kudän täṅpän yämina; In wäbätta tom ketem iṅiṅ yämani u moräki nämo näneṅ. Ketem udewani u naṅpän bänepjin täṅpä waneṅ. Ba kubokäret kädet u ba u nämo täneṅ. Ba tom kotäki topmänpän däpmän-pewä kumbani-kät tom nägäri nämo piwä kwani u nämo näneṅ. ²¹* Nin nadäkamän, bian umu-kentä päbä apiṅo itkamän-ken ḡoken guṅ äbot täṅo yotpärare kubäkubäken Sabat kadäni-ken käbeyä yot gänaṅ Moses täṅo бага man u kudup daniṅpän yänjahäk täkaṅ. Unita Baga man yarägän ude kaṅ kudän täṅpän yämina.

Jerusalem käbeyätä man ḡode topuṅ

²² Eruk, aposoro-kät äbot täṅpani ämawebe ba watä ämaniyetä man topmänpän äma yarä Banabas kenta Polkät Antiok kukta yabän ahänkuṅ. Äma yarä u kubä wäpi Judas wäpi kubä Basabas, kubä wäpi Silas. Yarä unitä äbot täṅpani täṅo watä äma ude itkumän.

²³ Täṅpän manbiṅam yäpmän kukta ḡode kudän täṅpän yämiṅkuṅ;

Man kudän ḡo guṅ äbot Antiok, Siria, Silisia komeken nanik nadäkinik täṅpani, inta kudän täṅ tamani. U notjiye aposoro-kät Jerusalem äbot täṅpani täṅo watä ämaniye nintä kudän täṅ tamiṅpän oretoret man tena äretak. ²⁴* Eruk man kubä ḡode nadämän; Nintä nämo nadän yämiṅitna ninken nanik äma ätutä inken kuṅkaṅ man mebäri mebäri täwerirä nadäwätäk pähap täṅkuṅ. ²⁵ Nintä u nadänpän man epän täṅpän äma yarä ḡo yabän ahänpän yepmana yäpmän notninpakyat Pol kenta Banabas-kät ärekaṅ.

* 15:9: Apos 10:34-35 * 15:10: Mat 11:30; Gal 3:10, 5:1 * 15:11: Gal 2:16; Efe 2:5-8 * 15:12: Apos 14:27

* 15:13: Gal 2:9 * 15:14: Apos 15:7-9 * 15:20: Stt 9:4; Kis 34:15-17; Wkp 17:10-16 * 15:21: Apos 13:15

* 15:24: Apos 15:1

²⁶ Nin Pol kenta Banabasta gäripi pähap nadäk takamäj. Uwä Jesu Kristo Ekäninin täño epän terak ini gupita nämö iyap tänpäj bäräpi mebäri mebäri kotanjumän.

²⁷ Tänpäj nin Judas kenta Silastä manbiñam ɲo täñkehärom takta, inken yepmana yäpmäj ärekamän. ²⁸ * Kudupi Munapik-kät nintä man yänpäj-nadäk ɲode täñkumäj; Intä bäräpi ätukät kotakta bitnakamäj. Unita in kädet ɲode-gänpäj iwatneñ; ²⁹ * In nañ moräk wäbatta peñ yämani u nämö yäpmäjpäñ näneñ. Ba tom kotäki topmäjpäñ däpmäj-pewä kumbani ba tom nägäri u nämö näneñ. Ba kubokäret kädet nämö täneñ. Injinta watäni itpäñ imaka ɲo mäde ut moreñirä api tägawek. Eruk, ugän. Säkgämän kañ irut.

³⁰ Man ude kudän tänpäj yämiñkañ yepmañpä yäpmäj Antiok komeken kuñkuñ. Eruk kumañ päñku Antiok ahänpäjä äbot täñpani yänpäbä yepmañpäñ man kudän u yämiñkuñ. ³¹ Yämäkañ ämawebetä irit kuñat-kuñari täñ-kehäromtak man u daniñpäñ nadäñkañ bänep oretoret pähap nadäñkuñ. ³² * Täñpäkañ Judas kenta Silas u Anutu täño meni jinom yäñahäwani unita äbot täñpani ämawebe bänepi täñpidäm takta ba täñkehärom takta man kädet tägatäga mäyap yäwetpäñ yäwoñärek täñkumän. ³³⁻³⁴ Täñpäkañ yarä u Antiok kome uken kadäni käroni bumik itkañ äbot täñpani uken naniktä bänep kwini terak äneñi yepmañpä yäpmäj äbumän-ken kuñkumän. ³⁵ Täñ, Pol kenta Banabas uwä ini Antiok kome ugän itkumän. Itkañ äma ätu mäyap ini u nanikkät Ekäni täño man yäñahäñit, Ekäni täño kädet täga mebäri mebäri unita yäwetpäñ yäwoñärek tak täñkumän.

Pol kenta Banabas duñ-weñkumän

³⁶ Eruk uken kadäni käroni ittängän Poltä Banabas ɲode iwetkuk; Nek äneñi äyäjutpeñ päñku notniyeta yabäda yäk. Bian Ekäni täño manbiñam yäñahänpäj yäwettäj kuñatkumäk-ken kuñpäñ täga ba goret itkañ unita yabäda yäk. ³⁷ * Ude yänpäj Banabastä Jon wäpi kubä Mak u bok kukta yäñkuk. ³⁸ * Yäwänä Poltä yäñkuk; Äma uwä bian nekkät epän takta bitnänpäj Pamfilia komeken nipmañpeñ kuñkuko ukeño. Unita ukät nämö kunayäj yäk. ³⁹ Ude yänpäj yäñ-awätpäj duñ-weñpäñ inigän inigän itkumän. Ude tänpäj Banabastä Mak imaguränkañ gäpe kubä terak äronpeñ Saiprus kome kuñkumän. ⁴⁰ * Täñirän Pol uwä Silas imaguränkañ kudayäj täñirän äbot täñpani ämawebe u nanik unitä Anutu kerik-ken yepmañpäñ yäñkuñ; Ekäni täño orakorakitä watäni it tamiñirän kañ kuñarun. ⁴¹ Ude yäweräkañ yarä uwä eruk Siria ba Silisia komeken ittäj kuñatkumän. Kome u ittäj kuñatkumäno uwä, u käda nanik ämawebe äbot täñpani Poltä nadäkiniki täñkehärom tañ yämiñirän ittäj kuñatkumän.

16

Timoti Pol kenta Silas-kät bok kuñatkuñ

¹ * Eruk Pol kenta Silas kuñattängän Depe irepmitkañ Listra komeken ahäñkumän. Kome uken Jesuta nadäkinik täñpani kubä wäpi Timoti. Miñi uwä Juda äbotken nanik Jesuta nadäkinik täñpani. Täñ, naniwä Grik äma, guñ äbotken nanik. ² * Täñpäkañ Listra Aikoniam äbot täñpani ämawebetä Timotita u äma tägagämän yäñ yäk täñkuñ. ³ * Yäñirä nadänpäj Poltä Timoti-kät kuñatta gäripi nadäñkuk. Ude nadäñkuko upäñkañ Juda ämawebe kome uken iranitä Timoti nani u guñ äbotken nanik yäñ nadäñkuño unita Poltä Juda noriyetä bänep täga nadakta Timoti täño gupi moräk madäñkuk. ⁴ * Ude tänpänkañ Polkät noriye ätutä komeni komeni kumän kuñat moreñpäñ man aposoro-kät Jerusalem äbot täñpani täño watä ämaniyetä guñ äbot nadäkinik täñpanitä nadänpäj iwatta topuño, u yäwet täñkuñ. ⁵ * Ude täñtäñ kuñirä äbot täñpani ämawebe täño

* 15:28: Mat 23:4 * 15:29: Apos 15:20 * 15:32: Apos 11:27, 13:1; Apos 14:22 * 15:37: Apos 12:12,25
 * 15:38: Apos 13:13; Kol 4:10 * 15:40: Apos 4:36, 13:4; Apos 14:26 * 16:1: Apos 14:6; 2Ti 1:5 * 16:2: Plp 2:19-22 * 16:3: Gal 2:3-5 * 16:4: Apos 15:23-29 * 16:5: Apos 2:47

nadäkiniki kehärom taŋkuk. Tänpänj ämawebe mäyaptä Ekänita nadäkinik tänpänj päbä äbot tänpäni u yäpurärät tänjirä äbot taŋi täŋkuk.

Poltä döpmonken äma kubä kaŋkuk

⁶ * Tänpäkaŋ Poltä Esia komeken Ekäni täŋo manbiŋam yänjahähta nadänjkuko upänkaŋ Kudupi Munapiktä iniŋ bitnäŋkuk. Iniŋ bitnäŋpewän Polkät noriye Frikia Galesia komeken kuŋatkuŋ. ⁷ * Kuŋattänŋän Misia komeken ahännpänj unitä Bitinia komeken kunayänj täŋkuŋo upänkaŋ Jesu täŋo Munapiktä yäniŋ bitnäŋkuk. ⁸ Yäniŋ bitnäŋpewän Misia kome jop irepmitpeŋ Troas yotpärare-ken kuŋkuŋ. ⁹ Pänku u patkaŋ bipani Poltä döpmonken kubä ŋode täŋkuk; Masedonia komeken nanik äma kubätä Pol butewaki man terak ŋode iwetkuk; Gäk Masedonia kome ŋoken äbä nin täŋkentänj nimi yäk. ¹⁰ Poltä döpmonken ude kawänkaŋ ŋode nadänjkumän; Anututä Masedonia komeken pänku Ekäni täŋo manbiŋam yäwetta ninta gera yäyak yän nadänjkumän. Ude nadänpänj tuŋum täŋkumän.

Lidiatä Ekänita biŋam täŋkuk

¹¹ Eruk tuŋum tänpänj gäpe terak äronpänjä Troas kome peŋpeŋ Samotres kome gwägu bämopi-ken kuŋkumän. Uken pänku pätna yänjewänä u peŋpeŋ äneŋi gäpe terak äronpeŋ Neapolis kuŋkumän. ¹² U nanik-tagänä Pilipai yotpärare ninin kuroŋ kuŋkumän. Pilipai uwä Masedonia kome u käda täŋo yotpärare intäjukun, Rom gapmantä kaŋ-iwarani. Uken pänku kepma yarä ude itkumän.

¹³ Eruk Sabat kadäni tänjirän Juda ämatä yänapik man yäkyäk bägup kubä uken itak yän nadänpänjä yotpärare-ken naniktä äpämaŋ yewa gägäni umude ume terak äpmonjkumän. Uken kuŋpänj webe äbot ätu irirä yabänjkumän. Yabänpänj ukät mäŋjiritpänj man yänpänj-nadäk täŋkumän. ¹⁴ Täŋ, webe nintäŋo man nadänjkunjo ukät nanik kubä wäpi Lidia. U Taiataira yotpärare-ken nanik. Monenja tek säkgämän säkgämän gwäki ärowani u peŋjirän yäpmäk täŋkuŋonik. Uwä guŋ äbotken nanik upänkaŋ Anutu bureni kubägän iniŋoret täŋkukonik. Tänpäkaŋ Ekänitä bänepi tänpidäm taŋ iminjirän Poltä man yänjkuko u nadänpänj iyap täŋkuk. ¹⁵ * Eruk webe u ini ba äboriye unita Jesu wäpi terak ume ärut yämiŋkumän. Ude täŋ yäminakaŋ webe unitä äyänjupänj niwetkuk; Intä näka Ekänita nadäkinik täyak yän nadänpänjä näkä yotken täga ämnayänj? Man ehuranigän yänjtäyon mani buraminpänj iwatkumän.

Pol kenta Silas komi yotken yepmaŋkuŋ

¹⁶ * Kepma kubäta yänapik man yäkyäk bägup-ken äpmonjitna watä webe jopi kubätä nibän ahänjkuk. Täŋkaŋ webe u wäbät ikek. Unitä äma täŋo mebäri yänjahäk täŋkukonik. Kädet u terak mähemiyetä moneŋ taŋi yäpmäk täŋkuŋonik. ¹⁷ * Tänpäkaŋ webe unitä nibän ahännpänj Polkät nin niwarän tänpänj man gera terak ŋode yänjkuk; Äma ŋonitä Anutu ärowani pähap unitäŋo epän äma itkamän yäk. U Anututa biŋam täktäk kädet täwetpänj täwoŋäredayänj äbäkamän yäk. ¹⁸ * Kepma kepma man udegän yän yäpmänj kuŋtäyon Poltä gaŋa tänpänj äyänjupänj iwetkuk; Näk Jesu Kristo unitäŋo kehäromi terak peŋ gäwetat; Wäbät, gäk webe ŋo teŋpeŋ ku! yäk. Ude yäwänä uterakgän teŋpeŋ kuŋkuk.

¹⁹⁻²⁰ * Eruk ude tänjirän webe unitäŋo mähemiyä moneŋ tuŋum wädäk-wädäk kädet kawä nämo tänpäpänj Pol kenta Silas yepmäŋitpänj yän-yäkŋat pänku yotpärare bämopi-ken Rom gapman täŋo äma ekäni ekäni kerik-ken yepmaŋpänj yäwetkuŋ; Juda äma yarä ŋonitä nintä yotpärare-ken äbänpänj ämawebe bänepi peŋ awähutkamän yäk. ²¹ Man kädet kudupi Rom äma nintä nämo tänaŋipänj yänjahänpänj niwetkamän yäk. ²² * Ude yäweräwä äma äbot pähap itkuŋo unitä kokwawak nadänj yämiŋkuŋ. Ude tänjirä man yäpmänj daniwani ämatä komi ämata yäniŋ kireŋjirä yepmäŋitpänj teki yänjopmänj

* 16:6: Apos 18:23 * 16:7: 2Ti 1:15 * 16:15: Apos 16:33, 18:8 * 16:16: Apos 19:24 * 16:17: Mak 1:24,34
* 16:18: Mak 16:17 * 16:19-20: Mak 13:9; Apos 17:6; Mat 5:11 * 16:22: 2Ko 11:25; Plj 1:30; 1Te 2:2

yämiñpäñ iwänaptä bumta däuñ. ²³ Däpmanpäñ komi yot gänañ yepmanjirä komi yot täño watä äma kubä yäma täñkehärom täñpäñ watäni itta iwetkuñ. ²⁴ Iwerirä eruk komi yot bämopi-ken-inik yepmanpäñ kuroñiyat päya kujattä uyiñ-yepmänjitpäñ täñkehärom täñpäñ yepmanjuk.

²⁵ Yepmanpäñ itkañ bipani bämopi-ken Pol kenta Silas Ekäniken yäñapik man yäñit, iniñoret kap ätu teñjirän äma komi yot gänañ bok itkuño u nadänkuñ. ²⁶ U nadänjirä uteragän kenäj kwaiñjirän komi yot bumta kwaiñjuk. Kwaiñjirän komi yot täño yäma päke u kudup ini jop tägenkuñ. Täñpäñ yen kehäromi äma komi yot gänañ irani kerä kuroñi topuño u imaka, ini jop äreyän mañkuñ. ²⁷ * Täñpakañ watä ämatä kikñutkuk. Kiñutpäñä dapun täñpäñ kañkuk; Komi yot täño yäma kudup tägenkuño irirä. Yabäñpäñ-nadänjuk; Komi yot gänañ ño iraño ñokeño käwep äpämañ metäkañ yäñ nadänjuk. Ude nadänpäñ päip yäpmanpäñ iniken gupi urayän täñjuk. ²⁸ Ude täñjirän Poltä gera terak ñode iwetkuk; Ude täñpeno! Nin kuduñtagän itkamän ño yäk.

²⁹ Ude yäñjirän watä äma unitä topänta gera yäñtän komi yot gänañ äronjuk. U umuntañkañ bumta kwaiñpäñ Pol Silas dubini-ken mañpäñ äpmonkuñ. ³⁰ * Täñpäñ yarä u yäñ-yäkñat yäpmän yäman äpmonpäñ yäwetkuk; Notnapakyat, näk imapän täñjira Anututä api täñkentän namek?

³¹ Yäwänä iwetkumän; Ekäni Jesu Kristo nadäkinik täñ imikañ uyaku gäk ba webeka nanak ba ämawebe gäkkät it täkañ u kudup Ekäni Jesu Kristota nadäkinik täñ imiñkañ uyaku Anututa biñam api täneñ yäk. ³² Yäwän yarä unitä Ekäni täño manbiñam äma u ba noriye unitä yotken itkuño u yäwetpäñ yäwoñärek täñkumän. ³³ * Yäwerän nadänpäñ bipani ugän watä äma unitä yäñ-yäkñat yäpmän päñku däuño meni ärut yämiñjuk. Täñpäñ yäwerän ini ba webeni nanak Jesu wäpi terak ume ärut yämiñkumän. ³⁴ Täñkañ watä äma unitä yäñ-yäkñat yäpmän päñku ini yot gänañ yepmanpäñ ketem ijiñ yämiñjuk. Täñpakañ äma u ini ba webeni nanakiye kudup Anututa biñam täñpäñ bänep oretoret pähap täñkuñ.

Pol kenta Silas yepmanpä äpämañ kuñkumän

³⁵ Eruk parä yäñeñjirän Rom gapman täño man yäpmän daniwani äma ätutä komi ämaniye ñode yäwet-pewä kuñkuñ; Äma yarä u yabä kätänpewä kun! yäk. Ude yäwet-pewä kuñkañ komi yot täño watä äma udegän iwetkuñ. ³⁶ Iwerä nadänpäñ watä ämatä Pol iwetkuk; Näkä ek tabä kätänpewa kukta äma ekäni ekänitä man pewä äbätak. Unita ek äpämañ kuñkañ säkgämän itkon. ³⁷ * Yäwänä Poltä iwetkuk; Ude täga nämo! Nek Rom äbotken nanik upänkañ goret ude nämo täñ nimañjipän jop nadän täñ nimiñkuñ. Manken jukun niñmanpäñ mebarinek kañkañ uterak komi yotken niñmankuño uyaku tägawän! Upänkañ ude nämo täñ nimiñkuñ. U jop nadän nidäpmanpäñ komi yotken niñmankuñ. Ude täñkuño upänkañ käbop äpämañ kun yäñ niwetkañ? Nämo inik! Äma ekäni u ini-tägän äbänkañ keran kañ nimagut yäpmän äpämañ kut.

³⁸ Poltä ude yäweränä komi ämatä äyänutpeñ päñku man yäpmän daniwani äma ñode yäwetkuñ; Pol kenta Silas u Rom äbotken nanik yäk. Yäweränkañ man u nadänpäñ kwaiñkuñ. ³⁹ * Kwaiñpäñ äma yarä uken äbänpäñ butewaki man yäwetkuñ. Täñpäñ yarä u yäñ-yäkñat yäpmän äpämañ kuñkuñ. Täñkañ kome u peñpeñ kome kukñi käda kukta man yäwetkuñ. ⁴⁰ Ude yäweräwä yarä u komi yotken naniktä äpämañ Lidiatä yotken kuñpäñä Jesu täño äbot yabän ahänpäñ bänep täñ-kehäromtak man yäwetpeñ kuñkumän.

¹* Tānpākaŋ Pol kenta Silas yotpārare yarä wäpi Amfipolis ba Apolonia u yärepmitpen Tesalonaika yotpārare-ken ahāŋkumän. Uken Juda äma tāŋo käbeyä yot kubä itkuk. ² Eruk, u ahāŋpāŋä Pol uwä ini tāk tāŋkuko udegän Sabat yaräkubä ude Juda naniktä käbeyä yot gānaŋ u āronpāŋ Juda ämawebe ukät Ekäni tāŋo man yāŋpāŋ-nadäk tāŋkuŋ. Ude tāŋkaŋ Ekäni tāŋo man kudän ätu yāwetpāŋ yāwoŋärek tāŋpāŋ ŋode yāwetkuk; ³* Kristo, Anutu tāŋo iwoyāwani uwä kumāŋpāŋ āneŋi akukta biŋam yāwani yäk. Tānpākaŋ Jesu tāŋo wäpi biŋam tāwet täyat uwä Kristo ubayāŋ. ⁴* Man ude yāwerirän Juda ämawebe ätutä nadāwä bureni tāŋpāpāŋ Pol kenta Silas yāwatkuŋ. Tāŋkaŋ Grik nanik ätu Anutu iniŋ orerani u mäyaptä penta yāwatkuŋ. Ba uken nanik webe wäpi biŋam ikek udegän, mäyap yāwatkuŋ.

⁵ Tānpākaŋ ämawebe päke unitä Pol kenta Silas u yāwarä yabāŋpāŋ Juda ämatä kokwawak nadāŋkuŋ. Ude tāŋpāŋ äma wakiwaki käbeyä bägup-ken u ini-ini ittāŋ kwani u mäyap yāmagut pābä yepmaŋpā ämawebe yotpārare u nanik jop manman terak yāput-yāwettäko man yāŋ tāŋuruk-uruk pāhap tāŋkuŋ. Ude tāŋ irirä äma wakiwaki unitä Pol kenta Silas yepmäŋit pābä ämawebe u keru terak pena yāŋkaŋ pāŋku äma kubä wäpi Jeson unitä yotken bārāneŋ kuŋpāŋä wäyäkneŋkuŋ. ⁶* Pāŋku wäyäkneŋwä wawāpāŋ Jeson-kät äbot tāŋpani ätu ugānpāŋ yepmäŋit yāpmāŋ kome unitāŋo intājukun äma u iŋamiken yāŋ-yākŋat yāpmāŋ kuŋkuŋ. Ude tāŋkaŋ gera terak ŋode yāŋkuŋ; Äma komeni komeni kuŋatkaŋ kädet wakiwaki tāk tāŋkuŋo ukeŋo äbāŋo itkaŋ ŋo yäk. ⁷* Jesontä äma u yāŋ-yākŋat yāpmāŋ ini yotken kuŋkuk yäk. Nadäkinik tāŋpani äma päke u intājukun ämanin wäpi Sisa unitāŋo man kädet urani. Unitä ŋode yäk tākaŋ; Intājukun äma kudupi kubä itak, u wäpi Jesu yāŋ ude yäk tākaŋ.

⁸ Ude yāŋirä ämawebe päke ukät kome u nanik tāŋo äma ekäni ekänitä man u nadāŋkaŋ kikŋutpāŋ-nadāwätäk pāhap tāŋkuŋ. ⁹ Eruk ude tāŋkaŋ Jeson-kät nadäkinik tāŋpani ätu yepmäŋitkuŋo u yāwerä komi yotta gwäki pewākaŋ yāniŋ kireŋpewä kuŋkuŋ.

Beria kome pāŋku epän tāŋkumän

¹⁰ Eruk, kome bipmäŋirän, äbot tāŋpani noriyetä Pol kenta Silas yepmaŋpā yotpārare kubä wäpi Beria uken kuŋkumän. Kumaŋ Beria kome u ahāŋpāŋä Juda nanik tāŋo käbeyä yot kome u itkuko u gānaŋ āronkumän. ¹¹* Ämawebe Juda äbotken nanik Beria kome u irani unitāŋo bānep nadäk-nadäki u tägagämän, Juda ämawebe Tesalonaika kome irani unitāŋo yärepmitkuk. Tānpākaŋ Pol tāŋo man nadāŋpāŋ gāripi-inik nadāŋkuŋ. Ude tāŋkaŋ kepma kepma Anutu tāŋo man kudän tāwani u daniŋpāŋ yāŋpāŋ-nadäk tāk tāŋkuŋ, Pol tāŋo man ŋo bureni ba bureni nämo yāŋ nadäkta. ¹² Tāŋkaŋ Juda nanik ämawebe mäyap-iniktä nadäkinik tāŋkuŋ. Ba Grik webe, guŋ äbotken nanik wäpi biŋam ikek ätu, ba Grik äma ätu imaka, udegän nadäkinik tāŋkuŋ.

¹³* Ude tāŋirä Juda äbotken nanik Tesalonaika kome irani unitä manbiŋam ŋode nadāŋkuŋ; Pol uwä Beria komeken Ekäni tāŋo manbiŋam yāŋahāŋpāŋ yāwet itak yāŋ ude nadāŋpāŋä pāŋku yotpārare uken ahāŋpāŋ ämawebe yāput-yāwettäko Pol Silasta kokwawak nadāŋ yāmiŋkuŋ. ¹⁴ Tāŋirä äbot tāŋpanitä Pol bārāneŋ-inik iniŋ kireŋpewä kome, gwägu pāhap dubini-ken äpmoŋkuk. Tāŋ, Silas kenta Timoti uwä pen Beria komekengän itkumän. ¹⁵ Eruk äma Pol yāŋikŋat yāpmāŋ kuŋkuŋo uwä Pol yāŋikŋat yāpmāŋ pen kumaŋ Atens yotpārare taŋi uken kuŋkuŋ. Tānpākaŋ āneŋi kunayāŋ yāwāwä Poltä Silas kenta Timotita man ŋode pewän kuŋkuk; Ek bārāneŋ näkä itat-ken ŋo kaŋ äbun yäk.

Pol Atens yotpārare-ken man yāŋahāŋkuk

¹⁶ Poltä Silas kenta Timotita Atens komeken itsämāŋ yāpmāŋ kuŋkuk. Tāŋkaŋ yotpārare u gānaŋ yāwik jopi, äma keritä tāŋpani mäyap-inik irirä yabāŋkuk. Ude

* 17:1: 1Te 1:1,2 * 17:3: Luk 24:26; Apos 3:18, 9:22 * 17:4: Apos 13:50 * 17:6: Apos 16:20 * 17:7: Luk 23:2; Jon 19:12 * 17:11: Jon 5:39 * 17:13: Apos 13:50, 14:19

yabänpäj Pol bänepitä jägämi-inik nadänjuk. ¹⁷* Jägämi nadänjukko unita Juda täño käbeyä yotken kuñkañ Juda nanikkät Grik äma Anutu burenita nadäj imani ukät man unita yänpäj-nadäk täñkuñ. Ba kepma kepma yotpärare unitäño käbeyä bägup-ken kuñkañ ämawebe jop itkuño ukät man kowata kowata yäk täñkuñonik. ¹⁸Tänpäkañ kome uken äma äbot yarä nadäk-nadäki ärowani wäpi Epikurian ba Stoiktä itkuñ. Tänpäj kadäni kubä äma nadäwani äbot yarä uken nanik ätutä Ekäni täño manta yänpäj yäñ-awätpäj Polkät man kowat yäwän täñkuñ. Poltä Jesu täño manbiñam ba kumbani-ken nanik akuñjukko unitäño man yäwetkuko unita ukät nanik ätutä ñode yäñkuñ; Äma jop manman yäwani uwä jide yäwayäj yänpäj yäyak? Yäjirä ätutä yäñkuñ; Kome ätu täño anutu unitäño manpäñ käwep yäyak. ¹⁹Ude yänpäj Pol yäjikñat päñku äma ekäni ekäni täño käbeyä wäpi Areopagus uken tenpäñ iwet yabänjuk; Gäk man kudupi yäyan u jideta yäyan? Niweri nadäna yäk. ²⁰Gäkño man ño nadänjitna inide kubä täyak unita man yäyan unitäño mebäri niweri nadäna! yäj iwetkuñ. ²¹Tänpäkañ Atens ämawebe täño mebäri uwä ñode; Kome mähemkät äma äbani Atens kome irani-kät imaka kubä nämo täk täñkuñonik. Nämo, u kadäni kadäni käbeyä tänpäj man kudupi kudupita yänpäj-nadäk täk täñkuño unita Pol täño man u nadänayäj yäñkañ yäñkuñ.

²²Ude yänpäj iwet yabäjirä Poltä äma ekäni ekäni bämopi-ken itpäñ ñode yäwetkuk; Näkä in Atens nanik äma tabäk täyat uwä anutujin yäniñ oretta gwäk pimiñpäñ täk täkañ yäk. ²³Pengän yotpärare ño gänañ kuñattängän mobä änok pewani kubä kañkut. Mobä uterak man kudän kubä ñode kudän täwanipäj daniñkut; ñowä anutu nintä nämo nadäwani kubäta tänpäni. Eruk, apiño Anutu intä nämo nadänkañ iniñoret täkañ unitäño mebäri ñode yäñahänpäj täwera nadäwut;

²⁴* Nämo nadäk täkañ uwä Anutu kunum kenta kome ba imaka imaka kome terak itkañ ño pewän ahäwäpäñ kunum kenta kome täño Ekäni pähap itak. Anutu uwä yot ämatä tänpäj kudupi yot yäj iwerani gänañ nämo it täyak yäk. ²⁵* Ba imaka kubäta nämo wäyakñek täyak. Äma nintä imaka kubä täga nämo täñkentäj imine. Nämo, ini-tägän ämata irit-kuñat-kuñat ba imaka päke u kudup nimik täyak. ²⁶Tänpäkañ äma kubä tänpäj peñkuko uken naniktä äma äbori äbori ahäj yäpmäj kuñkumäj. Ahänpäj it yäpmäj kuneta ini-tägän kadäni ba kome bagani täñkirenpäj täñkirenpäj peñ nimiñkuk yäk. ²⁷* Tänpäkañ bänepnintä wäyakñek epän täñtäj kuñtängän Anutu nadäj imikinik tänpäj kañ-ahäneta käwep, ude täñ nimiñkuk. Upänkañ nin kubäkubäta ban nämo it nimik täyak. ²⁸Nämo, unita ñode yäwani; Nin unitäño nadäk kehäromi terak itkañ imaka imaka täk täkamäj. Täñkañ injinken nadäwani äma ätutä udegän ñode yäñkuñ; Nin urakken ahäwani yäk.

²⁹* Eruk, nin Anutu unitäño nanakiye unita nin ñode nämo nadäne; Anutu uwä äma iniken nadäk-nadäkpäj gol ba siliwa, ba mobäpäñ wäbät kujat äma keritä täk täkañ udewani yäj nämo nadäne. Nämoinik! ³⁰* Bian ämawebetä nämo nadäwä tumbäpäñ nadäk udewani nadänpäñ täñpeñ kuñarirä Anututä yabäj koreñkuk. Upänkañ apiño ämawebe komeni komeni bänep sukurekta peñ yäwet täyak. ³¹* U kadäni pähap kubä ämawebe manken yepmakta iwoyänjuk. Uken äma kubä iwoyänjukko unitä kudän siwoñi terak api yäpmäj daniwek. Tänpäkañ u bureni-inik api täñpet yäj niwoñärekta äma uwä kumbani-ken nanikpäñ yäpmäj päjaku tenjuk.

³²Tänpäj Poltä äma kubä kumbani-ken nanikpäñ yäpmäj akukakuk täño man yäwerirän äma ätutä yäjärok iwetkuñ. Täñ, ätutä yäñkuñ; Man yäyan u kadäni kubä äneñi yäjiri kañ nadäna! ³³Ude iwerirä Pol yepmañpeñ kuñkuk. ³⁴Tänpäkañ äma ätutäwä Pol iwatpäñ Jesuta nadäkinik täñkuño u kubäwä wäpi Dionisius, äma ekäni ekäni täño käbeyä wäpi Areopagus uken nanik kubä. Ba webe kubä wäpi Damaris ukät ämawebe ätutä nadäkinik täñkuñ.

* 17:17: Apos 18:19
Sam 145:18; Jer 23:23
Apos 10:42

* 17:24: 1Kin 8:27; Apos 7:48

* 17:25: Sam 50:12; Ais 42:5

* 17:27: Lo 32:8; Ais 55:6;

* 17:29: Ais 40:18-20; Ais 44:10-17; Apos 19:26

* 17:30: Apos 14:16

* 17:31: Sam 9:8,

18

Pol Korin komeken epän täñkuk

¹ Täñpäj Pol Atens kome peñpeñ Korin yotpärare-ken kuñkuk. ²* Kuñpäj Juda nanik äma kubä kañ-ahäñkuk. Äma u wäpi Akwila, u komeni kujat wäpi Pontus. Täñpäkañ kadäni uken Akwila-kät webeni wäpi Prisila u Itali kome peñpeñ äbumän. U imata, Rom äma täño intäjukun äma wäpi Klodius unitä Juda nanik Itali kome itkuño u ñode yäwetkuk; In kumän-tagän Rom kome ño peñpeñ kome kukñi käda kañ kut yäk. Eruk, Pol Korin kome kuñpäjä yanäpi yarä upäj yabäj ahäñkuk. ³* Pol uwä äma ukät moneñ epän mebäri kubägän, sel yot täk täñpani unita päñku ukät penta itkuñ.

⁴ Täñpäkañ Sabat kadäni-kenä Pol uwä Juda nanik täño käbeyä yotken äronkañ man yäñpäj-nadäk täk täñkuñonik. Man yäñpäj-nadäk ba yäñpäj-yäwoñärek täñjira Juda äbotken nanik ba Grik ämatä Jesuta nadäkinik kañ täñput yäj yäñkañ täk täñkukonik.

⁵* Täñpäkañ Silas-kät Timotiwä Masedonia peñpeñ äpä irirän eruk Pol uwä kadäni kadäni, epän kubä täñkañ nämo, Anutu täño manbiñamgän yäñahäk täñkukonik. Täñpäj Juda nanik man kehäromi ñode yäwet täñkuk; Jesu u Kristo, Anututä bian ämawebeniye täñkentäj yämikta iwoyänkuko u yäk. ⁶* Ude yäweränkañ Pol yäñärok man iwetpäñ mani ut täñkuñ. Ude täñpäwä mäde ut nimitak yäj kañpäj nadäkta teki terak täpun-täpun u däpmäj äreyäj täñpän kwäpäñ ñode yäwetkuk; Eruk, in paot-paotta biñam täkañ u täñpäwä, injinken wakita api täneñ yäk. Uken näkño waki kubä nämo itak. Unita apiño näk ño peñpeñ guñ äbotken kwayäj yäk.

⁷ Eruk Pol käbeyä yot u peñpeñ kumañ äma kubä guñ äbotken naniktä yot gänañ äronkuk. Äma u wäpi Titius, wäpi kubä Jastus. Äma uwä Anutu Burenita nadäkinik täñpani. Täñpäkañ äma unitäño yori uwä Juda nanik täño käbeyä yot dubini-ken itkuk. ⁸* Täñ, Juda nanik täño käbeyä yot unitäño intäjukun äma u wäpi Krispus. Ukät webeni äperiye nanak-tägän Ekäni Jesuta nadäkinik täñkuñ. Täñpäkañ Korin ämawebe ini uwä mäyaptä Pol täño man u nadäñpäj Ekänita nadäkinik täñjirä ume ärut yämiñkuk.

⁹* Eruk bipani kubäta Pol imaka kubä däpmonken bumik kañkuk. U Ekänitä ñode iwetkuk; Gäk nämo inik umuntäwen. Gäk näkño man yäñahäkta meka nämo täñpipiwen. ¹⁰* Nadätan? Näk gäkkät itkamäk. Ba näkño ämawebe mäyaptä yotpärare ño gänañ itkañ unita äma kubäta gäk täga nämo api täñpän wawen yäk. ¹¹ Täñpäkañ Pol ini Korin komegän itkañ ämawebe Ekäni täño man yäñpäj-yäwoñärek täñ yäpmäj kuñjirän obañ kubä itkañ äneñi komepak 6 ude täreñkuk.

¹² Täñpäkañ äma kubä wäpi Galiotä Akaia komeken Rom gapman täño watä äma itkuk. Irirän kadäni uken Juda nanik ätu Polta iwan täñ imiñpäj manken yäñikñat yäpmäj kuñpäj ñode yäñkuñ; ¹³ Äma ñowä ämawebetä Anutu iniñoretta kädet mebäri kubä, nintäño бага mantä nämo yäyak upäj yäwoñärek täyak yäk. ¹⁴ Ude iweräwä Poltä man kowata yäwayäj täñpänä, gapman Galiotä Juda nanik ñode yäwetkuk; Äma ñonitä gapman täño бага kubä irepmiränä, ba kudän waki kubä täñpänä, näk intäño man täga nadäj tamet yäk. ¹⁵* Upäñkañ inä injinken man ba wäp ba бага ätuta äbä näk näwet yabäkañ. Unita uwä injin kañ yäpä tagawut yäk. Näk man udewani yäpmäj danikta nämo nepmanpani. ¹⁶ Ude yäñpäj yäj-yäwat-pewän äpämañ kuñkuñ.

¹⁷ Ude täñpänä eruk pengän Juda nanik täño käbeyä yot unitäño intäjukun äma kubä wäpi Sostenes uwä gapman yori yäma-ken ugän inñitpäñ utkuñ. Ude täñpäkañ gapman Galio uwä unita nadäwätäk nämo täñkuk.

Pol äneñi Antiok Siria kome kuñkuk

* 18:2: Rom 16:3 * 18:3: Apos 20:34; 1Ko 4:12 * 18:5: Apos 17:14-15; Apos 9:22 * 18:6: Apos 13:46,51; Apos 20:26 * 18:8: 1Ko 1:14 * 18:9: 1Ko 2:3 * 18:10: Jos 1:9; Ais 41:10; Jer 1:8; Jon 10:16 * 18:15: Apos 23:29; Apos 25:18-19; Jon 18:31

¹⁸ * Tǎŋpǎkaŋ Poltä ugän kadäni ätukät itkuk. Ittǎngän äbot tǎŋpani noriye yepmaŋpeŋ gäpe terak äronkuk. Ärowänkaŋ gäpetä kome u peŋpeŋ Siria kome kwayǎŋ tǎŋkuk. Tǎŋpǎkaŋ Akwila yanäpi u Polkät bok kuŋkuŋ. Kumaŋ pǎŋku Senkria kome ahǎŋpǎŋ imaka kubä täkta Anutu-ken yǎŋkehäromtak man yǎŋkuko unita gwäki pujiŋ kudup äriŋpǎŋ pakigän peŋkuk. ¹⁹ * Eruk, u peŋpeŋ kumaŋ pǎŋku Efesus kome ahǎŋkuŋ. U ahǎŋpǎŋä, Poltä Akwila yanäpi u yepmaŋkuk. Tǎŋpǎkaŋ Pol iniwä kumaŋ pǎŋku Juda naniktä käbeyä yot gǎnaŋ äronkuk. Äro u itpǎŋ Juda nanikkät Anutu tǎŋo man yǎŋpǎŋ-nadäk tǎŋkuŋ. ²⁰ Ude tǎŋjirän Juda naniktä iwetkuŋ; Gäk ninkät kadäni käroni bumik kaŋ itna yäk. ²¹ * Ude yäwäwä Pol bitnǎŋpǎŋ bǎnep täga mangän yäwetpǎŋ ŋode yǎŋkuk; Anututä äneŋi nepmaŋpǎn äbǎŋpǎŋä, uwä äneŋi api äbet yäk. Ude yäwetpǎŋ Efesus kome peŋpeŋ gäpe terak äronpeŋ kuŋkuk. ²² Eruk gäpe terak kumaŋ pǎŋku Sisaria kome ahǎŋkuk. Ahǎŋpǎŋä Pol gäpe terak naniktä äpǎmaŋ pǎŋku äbot tǎŋpani u yabǎŋ ahǎŋpǎŋ man yǎŋpǎŋ-nadäk tǎŋ itkuŋ. Ude tǎŋkaŋ yepmaŋpeŋ Antiok yotpärare-ken kuŋkuk.

Apolos Efesus komeken manbiŋam yǎŋahǎŋkuk

²³ Pol Antiok kome kadäni käroni bumik itkaŋ kuŋkuk. Kumaŋ pǎŋku Galesia Frikia komeken ämawebe äbot tǎŋpani u Anutu tǎŋo man yäwetpǎŋ bǎnepi tǎŋ-kehäromtak tǎŋtǎŋ kuŋatkuk. ²⁴ Tǎŋpǎkaŋ Juda äma kubä Aleksadria nanik uwä Efesus kome itkuk. Äma u wäpi Apolos. Uwä man säkgämän, gäripi nitek yǎŋahäwani, ba Anutu tǎŋo man kudänta nadäwän tärekinik tǎŋpani. ²⁵ * Tǎŋpǎkaŋ äma ätutä Apolos uwä Ekäni Jesu tǎŋo kädät iwetpǎŋ iwoŋärek tǎŋjirä nadäkinik tǎŋkuk. Nadäkinik tǎŋpǎŋ Apolos bǎnep pidäm terak ämawebe Anutu tǎŋo man yǎŋpǎŋ-yäwoŋärek täk tǎŋkukonik. Tǎŋpǎŋ Jesutä imaka imaka täk tǎŋkuko unitǎŋo manbiŋam bureniŋän yǎŋahäk tǎŋkukonik. Upǎŋkaŋ Jontä ume ärut yämik tǎŋkuko ugǎnpǎŋ nadǎŋkuk.

²⁶ * Tǎŋkaŋ Apolos bǎnepi pidäm tawäpǎŋ Juda tǎŋo käbeyä yotken päro bätakigän Ekäni tǎŋo manbiŋam yǎŋahäk tǎŋkukonik. Tǎŋjirän Akwila-kät webeni Prisila unitä manbiŋam yǎŋahǎŋkuko u nadǎŋkumän. Nadǎŋpǎŋ yori-ken yǎŋikŋat yǎpmǎŋ pǎŋku Jesu Kristo tǎŋo kädät uwä siwoŋi-inik iwetpǎŋ iwoŋäreŋkumän. ²⁷ * Ude tǎŋkaŋ eruk Apolos uwä Akaia komen-ken kukta nadǎŋkuk. Tǎŋjirän Efesus ämawebe äbot tǎŋpani unitä Apolos tǎŋo nadäk-nadäki tǎŋkehärom takta ŋode tǎŋkuŋ; Akaia nanik äbot tǎŋpanitä daniŋpǎŋ nadäkta man kudän ŋode tǎŋkuŋ; In äma u imagutpǎŋ not kaŋ tǎŋ imut yäk. Ude kudän tǎŋpǎŋ imäkaŋ yepmaŋpeŋ kumaŋ pǎŋku Akaia komeken ahǎŋkuk. Ahǎŋpǎŋ Apolostä kome u nanik äbot tǎŋpani ämawebe, Anutu tǎŋo orakoraki terak nadäkinik tǎŋkuŋo u säkgämän oraŋ yämiŋpǎŋ tǎŋ-kehäromtaŋ yämiŋkuk.

²⁸ * Eruk, ude tǎŋkaŋ ämawebe päke u iŋamiken Juda nanik tǎŋo man ba nadäk goret nadǎŋkuŋo u yǎpmǎŋ äpǎkta epän kehäromigän tǎŋkuk. Tǎŋpǎkaŋ Anutu tǎŋo manbiŋam terak kwawakinik ŋode yäwetpǎŋ yäwoŋärek tǎŋkuk; Ekäni Jesu u Kristo ubayǎŋ, äma Anututä bian ämawebeniye tǎŋkentǎŋ yämikta iwoyǎŋkuko u.

19

Pol Efesus yotpärare-ken manbiŋam yǎŋahǎŋkuk

¹ * Tǎŋpǎkaŋ Apolos ini Korin kome-kengän itkuk. Kadäni ugän Pol uwä yotpärare täpuri täpuri yärepmittǎŋ kumaŋ pǎŋku Efesus ahǎŋkuk. Uken äbot tǎŋpani ätu yabǎŋ ahǎŋpǎŋ ŋode yäwet yabǎŋkuk; ² * In bian nadäkinik tǎŋpǎŋ Kudupi Munapik yǎpuŋ ba nämo? Yäwänä kowata ŋode iwetkuŋ; Nämo yäk. Nin Kudupi Munapik kubä ude itak yǎŋ nämoinik nadǎŋkumǎŋ. Apiŋogän nadäkamǎŋ ŋo yäk. ³ Ude iweräwä Poltä yäwetkuk; E, inä käderi jide terak äbot uwä tǎŋkuŋ? Ude yäwänä iwetkuŋ; Jontä ume

* 18:18: Apos 21:24 * 18:19: Apos 17:17 * 18:21: Rom 1:10; 1Ko 4:19; Jem 4:15 * 18:25: Rom 12:11; Apos 19:3 * 18:26: Apos 19:8 * 18:27: 2Ko 3:1; Kol 4:10 * 18:28: Apos 9:22 * 19:1: 1Ko 3:6 * 19:2: Apos 2:38, 8:16

ärut yämik-yämik tāk tǎŋkuko ugǎnpǎŋ ärutkumǎŋ yāk. ⁴* Yǎwǎwǎ Poltǎ yǎŋkuk; Bian Jontǎ āmawebe ume ärut yǎmiŋkaŋ ŋode yǎwetkuk; In bǎnep nadāk-nadākjin wakiwaki u kudup peŋ morewǎkaŋ ume kaŋ ärut tama yāk. Tǎŋpǎŋ nadākinikjin u kumǎn-tagǎn āma māden abātak unitagǎn kaŋ pewut yǎŋ yǎwetkuk. Eruk, Jontǎ āma māden nǎwatak yǎŋ yǎŋkuko uwǎ Jesu.

⁵Eruk, man u nadǎwǎkaŋ Poltǎ Ekǎni Jesu wǎpi terak ume ärut yǎmiŋkuk. ⁶* Ume ärut yǎmiŋpǎŋ keru āmawebe gwǎki terak peŋirǎn Munapiktǎ āmawebe pǎke uterak kumǎn magǎt moreŋkuk. Magǎt moreŋirǎn man kotāk kudupi kudupi terak yǎŋit, manbiŋam profettǎ-yǎŋ yǎŋahǎŋkuŋ. ⁷ Āma pǎke u 12 ude bumik.

⁸Tǎŋpǎŋ u punin terak Poltǎ Juda nanik tǎŋo kǎbeyǎ yot gǎnaŋ bǎtakigǎn Manbiŋam Tǎga kehǎromigǎn yǎŋahāk tǎŋkuk. Tǎŋpǎŋ Juda āma man yǎwerit nadāk-nadāki tǎŋpidǎm taŋ yǎmiŋit Anututǎ intǎjukun it yǎmiŋirǎn gǎmoriken irit unita yǎwetpǎŋ yǎwoŋǎrek tǎŋ yǎpmǎŋ kuŋirǎn komepak yarākubǎ ude tǎreŋkuk. ⁹* Tǎŋpǎkaŋ Juda āmawebe ātutǎwǎ Poltǎ Jesu tǎŋo manbiŋam yǎŋahāk tǎŋkuko unita nadǎwǎ jopi ude tǎŋpǎkaŋ nadākinik nǎmo tǎŋkuŋ. Tǎŋkaŋ āmawebe iŋamiken Ekǎni tǎŋo kǎdet siwoŋi unita u kǎdet waki yǎŋ yāk tǎŋkuŋ. Ude tǎŋpewǎ Poltǎ nadākinik tǎŋpani āmawebe yǎŋ-yǎkŋat yǎpmǎŋ kuŋkuk. Ude tǎŋkaŋ kadǎni kadǎni yǎŋpǎŋ-yǎwoŋǎrek tǎŋpani yot kubǎken Ekǎni tǎŋo manbiŋam yǎŋahāk tǎŋkuk. Yot uwǎ Tiranus tǎŋo. ¹⁰* Eruk, yǎŋpǎŋ-yǎwoŋǎrek tǎŋ yǎpmǎŋ kuŋirǎn obaŋ yarǎ ude tǎreŋkuk. Ude tǎŋkuko unita Juda āmawebe ba Grik āmawebe Esia kome itkuŋo u mǎyap-inik Ekǎni tǎŋo manbiŋam nadǎŋkuŋ.

Skeva tǎŋo nanakiye

¹¹* Kadǎni uken Anututǎ Polken kudǎn kudupi inide ātu pewǎn ahǎŋkuŋ. ¹²* Ude tǎŋirǎn kaŋkaŋ āmawebetǎ kǎyǎm ikekta tek morāk yǎpmǎŋ pǎŋku Pol gupi terak peŋkaŋ yǎpmǎŋ kǎyǎm ikekken kuk tǎŋkuŋ. Ude tǎŋirǎ Ekǎni tǎŋo kehǎromitǎ tǎŋpewǎn kǎyǎm paorit, mǎjotǎ kǎyǎm ikek yabǎ kǎtǎŋpeŋ kuk tǎŋkuŋ.

¹³* Tǎŋpǎkaŋ Juda nanik ātutǎwǎ moneŋ epǎntawǎ komeni komeni kuŋatpǎŋ mǎjo yǎwat kirek-kirek tāk tǎŋkuŋ. Tǎŋkaŋ kadǎni kubǎkubǎ āma uwǎ Ekǎni Jesu wǎpi terak mǎjo yǎwat kirenayǎŋ yǎŋkaŋ tāk tǎŋkuŋonik. Uwǎ mǎjo ŋode yǎwet tǎŋkuŋ; Jesu, wǎpi Poltǎ yǎŋahāk tǎyak unitǎŋo wǎpi terak peŋpeŋ kut yǎŋ tǎwetkamǎŋ. Man ude yāk tǎŋkuŋ. ¹⁴Tǎŋpǎkaŋ Juda nanik tǎŋo bǎmop āma ekǎni kubǎ wǎpi Skeva, unitǎŋo nanakiye 7 ude unitǎ kǎdet uwǎ tāk tǎŋkuŋ. ¹⁵* Eruk, kepma kubǎ Skeva nanakiye unitǎ mǎjo yǎwat kirek-kirek tǎŋirǎ mǎjo kubǎtǎ āyǎŋutpǎŋ man kowata ŋode yǎwetkuk; Nǎk Jesu ba Polta nadǎtat. Tǎŋ, in netǎ? ¹⁶Ude yǎŋpǎŋ āma mǎjotǎ magǎrani unitǎ pǎreŋ āronpǎŋ āma 7 man yǎŋ itkuŋo upǎŋ dǎpmǎŋ pǎret tǎŋpǎn kuŋkuŋ. Tǎŋpǎŋ teki imaka weŋ tǎŋpǎn kuŋ yǎmiŋkuŋ. Eruk ude tǎŋpǎnǎ nǎgǎt piŋtǎŋ tek morǎŋ yot u peŋpeŋ kuŋtǎŋpǎ kuŋkuŋ.

¹⁷* Ude tǎŋirǎ Juda ba Grik nanik Efesus kome itkuŋo u kudup manbiŋam u nadǎŋkuŋ. Ude nadǎŋpǎŋ umun pǎhap bumta tǎŋkuŋ. Ude ahǎŋkuko unita āmawebe mǎyaptǎ Ekǎni Jesu wǎpi oraŋpǎŋ yǎpmǎŋ kuŋatkuŋ. ¹⁸Tǎŋpǎkaŋ āmawebe mǎyaptǎ nadākinik tǎŋkaŋ ābǎ iniken iniken tǎktǎki waki u kumǎn-tagǎn yǎŋahǎŋkuŋ. ¹⁹Ba ābot tǎŋpani āmawebe ātu kǎren kǎwani ba kon mebǎri mebǎri tǎŋpani unitǎŋo buk kumǎn-tagǎn āmawebe iŋamiken kǎdǎp pewǎ iŋiŋkuŋ. Tǎŋpǎkaŋ buk unitǎŋo gwǎki ārowani, siliwa moneŋ 50,000 udepǎŋ pewǎ iŋiŋkuŋ.

²⁰* Eruk ude tǎŋkuŋo unita Ekǎni tǎŋo man u komeni komeni ahǎŋpǎŋ weŋ patkuk. Ahǎŋpǎŋ weŋ patkuko uwǎ āmawebe-ken kehǎromi nitek ahǎŋpǎŋǎ irit-kuŋat-kuŋariken kehǎromigǎn patkuk.

* 19:4: Mat 3:11 * 19:6: Apos 8:17; Apos 10:44,46 * 19:9: 2Ko 6:14-18 * 19:10: 2Ti 1:15 * 19:11: Apos 14:3 * 19:12: Apos 5:15 * 19:13: Mak 9:38 * 19:15: Mak 1:24,34 * 19:17: Apos 5:5,11 * 19:20: Apos 12:24

Efesus naniktä Polta nadäwä wanjukuj

²¹* Eruk Pol uwä epän täj yäpmäj kuñtängän täjpan tärewäpäñ Masedonia ba Akaia kome kukta nadäk peñkuk. Täjkañ u kädätä Jerusalem yotpärare-ken kukta imaka nadänjuk. Täjpäj ñode yänjuk; Jerusalem kuñkañ unitä Rom kome kañ kwa yäk. ²²* Täjpäkañ Poltä iniken täjnkentäki yarä u kubä wäpi Timoti, kubä wäpi Erastus, äma yarä u yepmañpän Masedonia kome kuñkumän. Täjpäkañ Pol ini uwä kadäni käronji bumik Esia kada ugän itkuk.

²³* Eruk kadäni uken äma ätutä Ekäni täjo kädet siwoñi unita iwan täjpäj man bumta yänkañ täjguruk-uruk mäyap täjkuñ. ²⁴* Äma u kubä wäpi Demetrius. Uwä monej epäntawä imaka imaka siliwa kapapäj täk täjnkukonik. Täjpäkañ ämawebe u naniktä yäwik webe kubä wäpi Atemis nadäj imik täjkuñonik. Täjpäj yäwik webe u iniñ oretta kudupi yot kubä täjkuñ. Eruk Demetrius, siliwa kapa täjpani unitä siriwapäj yot unitäjo wärani täpuri täpuri täjpäj peñirän ämawebe monej pähap imiñpäñ yäpmäk täjkuñonik. ²⁵ Eruk ude täjpäj näkjo monej epän mañpek yänpäñ äma epän u bok täjpani ba äma epän udewanigän täjpani kudup yän-yäkñat yäpmäj päbä yepmañpäñ ñode yäwetkuk; Notnaye, in ñode nadäwut. Epänin täjo gwäki säkgämän yäpmäk täkamäj yäk. ²⁶* Upänkañ u kawut! Äma Pol uwä Efesus ämawebe mäyap täjo nadäk-nadäki peñawähut täyak yäk. Täjpäkañ u kome ñogän nämo täyak. Esia kome u kumän udegän bumik täyak yäk. Täjkañ ñode yäk täyak; Anutu wärani wärani iniñ ketjintä täjpani uwä Anutu bureni nämo yäk. Uwä yäwik jopi yäk.

²⁷ Täjpäkañ in nadäkañ; Poltä man yäk täyak unitäwä nintäjo monej epän ñowä täga api täjpän wanej. Täjpäkañ ugän nämo. Jop man unitägän täjpewä ämawebetä yäwiknin Atemis unitäjo kudupi yotta nadäwä imaka jopi kubä api täjpek yäk. Upänkañ bianä Esia nanik ba komeni komeni päke ñowä anutu webe Atemis ugänpäj orañ imik täjnkumäñonik. Täjpäkañ Pol täjo manbiñam unitä Atemis wäpi biñam u yäpän wanayäj täyak yäk.

²⁸ Eruk man ude nadänpäñä äma päke uwä bänepi bumta täjpä wanjukuj. Täjpäj gera kehäromigän yänpäñ ñode yänjukuj; Nin Efesus nanik täjo anutu Atemis uwä intäjukun-inik itak yäk. ²⁹* Ude yänjirä ämawebe yotpärare u nanik täjguruk-uruk pähap kubä pewä ahäwäpäñ bäräñej kumañ käbeyä bägup-ken kuñkuñ. Täjkañ äma yarä Masedonia nanik, Polkät bok kuñarani u yepmäñitpäñ yäpmäj kuñkuñ. Yarä uwä wäpi Gaius kenta Aristakus. ³⁰ Eruk ude täjkañ irirä Pol uwä man yänjahäwa yänkañ käbeyä täjkuñ-ken kwayäj nadänjukko upänkañ ämawebe äbot täjpanitä iniñ bitnäñkuñ. ³¹* Ba kome u nanik äma wäpi nitek ätuwä, Polta not säkgämän täj imik täjkuño unitä Polta man kehäromi ñode pewä yäpmäj kuñkuñ; Gäk käbeyä pähap täj itkañ-ken kwentawä yän iwetkuñ.

³² Eruk, käbeyä-ken täjguruk-uruk pähap täj itkuñ. Äma päke uwä nadäk ñoba-ñoba täjkuñ. Täjirä ätuwä gera kotäk kubägän yänkuñ. Ätuwä gera inigän kubäpäñ yänkuñ. Täjpäkañ ude täjkuño unitäjo mebari udeta ämawebe äbot käbeyä ño itkamäj yän nämoinik nadäwä tumbuk. ³³ Eruk ude täjpäj Juda nanik ätutä äma kubä wäpi Aleksada injitpäñ pimiñ iwat-pewä yäpmäj käbeyä bämopi gänañ umu kwänkañ eruk, äma ätutä man mebari yänjahäñpäñ iwetkuñ. Iweräwä Aleksadatä man kowata yäwerayäj ketwära täjnkuk. ³⁴ Ude täjirän äma ätutä äma uwä Juda nanik, Anutu kubä iniñ orerani yän kañpäñ nadänjukuj. Ude nadänpäñ unita pen gera mämä terak bumta ñode yänjukuj; Efesus nanik nintäjo yäwik Atemis uwä intäjukun-inik itak! Ude yän yäpmäj kuñtäko 2 auas ude tärenjuk.

³⁵ Täjirä Efesus nanik täjo gapman kubätä ämawebe päke u yäniñ bitnäñpäñ yäwetkuk; Efesus äma, in juku peñpäñ nadäwut yäk. Nin kudup ñode nadäkamäj.

* 19:21: Apos 23:11; Rom 1:13 * 19:22: Rom 16:23; 2Ti 4:20 * 19:23: 2Ko 1:8 * 19:24: Apos 16:16 * 19:26: Apos 17:29; 2Ti 1:15 * 19:29: Apos 20:4, 27:2; Kol 4:10; Plm 24 * 19:31: 2Ti 1:15

Efesus nanik nin uwä yäwik webe Atemis unitäño kudupi yot kañiwat takamänj yäk. Ba unitäño wärani kunum gänäñ nanik mañkuko unita imaka, watä it takamänj. ³⁶ Äma kubätä man uwä utnañi nämo unita in kumän-tagän bitnäñpäñ imaka waki kubä takta nämo tärop täneñ yäk. ³⁷ Täñpäkañ äma yarä ñowä kudupi yot täño imaka ätu nämo kubo täñkumäno upänkañ jop yän-yäkñat yäpmänj äbäkañ yäk. Ba yäwik webenin unita yänjrok man kubä nämo yänkumän. ³⁸ Täñ, Demetrius-kät epän ämaniyetä äma kubäken man kubä iränä, man yäpätägak-tägak kadäniwä itak yäk. Ba man yäpmänj daniwani äma itkañ yäk. Unitägän man yäpätägak epän api täneñ. ³⁹ Ba äma kubätä man kubä nadänpäñjä, uwä käbeyä kadäni-ken ugän yänpäñ täga ket utneñ yäk. ⁴⁰ Täñ, apiño ämik pena ahätak u mebärini nämo unita nin bäräpi yäpnañi bumik yäk. Täñpäkañ käbeyä waki ñonitäño mebärita niwet yabäwäwä kowata täga nämo api yäwetne. ⁴¹ Eruk ude yäwetpäñ ämawebe päke uwä yäwerän yäpmänj kuñtäñpä kuñkuñ.

20

Pol Masedonia, Grik komeken kuñkuk

¹ Eruk kadäni Efesus ämawebetä kähän gera mämä päke yänkuño u bitnäñirä Pol äbot täñpanita yänpewän äbuñ. Yänpewän äbäkañjä bänep nadäk-nadäki täñ-kehäromtañ yämikta jukuman ätu yäwetkañ yepmañpeñ Masedonia komeken kuñkuk. ² Masedonia komeken kuñkañ ämawebe u nanik täño bänepi täñ-kehäromtañ yämikta jukuman mäyap yäwettän kuñkuk. Ude täñtän kumañ eruk, Grik komeken ahänkuk. ³ Ahänpäñ komepak yaräkubä ude Grik komeken irän täreñirän gäpe terak äronpeñ kome kubä wäpi Siria komeken kwayän nadänkuk. Täñpäñ Juda naniktä utta man topuño u nadänpäñjä äneñi äyänutpeñ Masedonia komeken kuñkuk. ⁴* Täñpäkañ äma ñodetä Polkät kuñkuñ; Beria komeken nanik kubä wäpi Sopate, Pirus täño nanaki, Tesalonaika nanik äma yarä wäpi Aristakus-kät Sekudus, Depe yotpärare-ken nanik Gaius, kubä Timoti. Täñpäkañ kome tañi Esia uken nanik yarä wäpi Tikikus kenta Trofimus. Äma udetä Polkät bok kuñatkuñ. ⁵ Äma uwä intäjukun kuñkuño Troas yotpärare-ken ninta itsämänj itkuñ. ⁶ Täñirä ninäwä Pilipai yotpärare-ken orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani orekirit kadäni, u itna täreñirän gäpe terak äronpeñ kuñkumänj. Kuñkä kepma 5 uken eruk Troas yotpärare-ken äma intäjukun kuñkañ ninta itsämbuñ-ken u ahänkumänj. Ahänpäñ yabänakañ kepma 7 udewä Troas yotpärare-ken itkumänj.

Poltä Yutikus täñpewän kodak täñkuk

⁷* Täñkañ Sande kubäken äbot täñpani-kät käräga näna yänpäñ äbä äbot kubägän itkumänj. Iritna Poltä ämawebe päke u manbiñam yänahänpäñ yäwetkuk. Imata, kwep api yepmañpeñ kwet yän nadänpäñ unita manbiñam pen yäwet yäpmänj kuñtäyon bipani bämopi-inik täñkuk. ⁸ Yot u gänäñ topän mäyaptä iññ-yänjeñirä itkumänj. Yot uwä käroni boham unuken. ⁹ Täñkireki yaräkubä punin unu käbeyä täñ itkumänj. Täñitna äma gubañi kubä wäpi Yutikus uwä mänit yäpani kädet kubäken mañit itkuk. Irirän Pol manbiñam käroni pähap yänjwat yäpmänj kuñirän nadän ittänngän däpmona täñkuk. Täñtänngän eruk patkuk. Pattänngän punin ununitä kome terak umu mañkuk. Täñirän äma itkuño uwä inñit yäpmänj akuna yänkañ äpmonpäñ kañkuñ; Kumänpäñ bam täñpäñ parirän. ¹⁰* Äpmonirä Pol imaka, yäwat yäpmänj äpmonpäñ päñku Yutikus dubini-ken gukut imäp mok täñpäñ bäyañ imiñkuk. Bäyañ imiñpäñ ämawebe ñode yäwetkuk; In nadäwätäk nämo täneñ. Äma ño nämo kumak, kodak itak yäk. ¹¹ Ude täñkañ Pol äneñi äromañ yot gänäñ äronpäñjä käräga tokätpänj ämawebe ukät bok nañkuñ. Nañkañ manbiñam äneñi yäwet yäpmänj kuñtäyon kome yänjeñkuk. Yänjeñirän eruk yepmañpeñ kuñkuk.

¹² Kuñirän äma gubañi äneñi kodak tañkuko u bänep oretoret terak yänjikñat yäpmänj yotken kuñkuñ.

* 20:4: Apos 19:29, 21:29; Efe 6:21 * 20:7: Apos 2:42,46 * 20:10: 1Kin 17:21

Pol Troas yotpärare peŋpeŋ kuŋkuk

¹³ Ude täŋirä nin Pol ugän teŋkaŋ gäpe terak äronpeŋ Asos yotpärare-ken nintä jukun kuŋkumän. Kuŋkumänjo Polta itsämän iritna eruk Pol ini niwetkuko udegän ini kuroŋ äbänkä nibän ahänjkuk. ¹⁴ Äbä Asos yotpärare-ken nibän ahänpän gäpe terak ärowänkaŋ eruk Mitilini yotpärare-ken kuŋkumän. ¹⁵ Pätna yäŋewänä kuŋkä gwägu bämopi-ken kome kubä wäpi Kios u dubini-ken ahänjkumän. Tami äneŋi kuŋkä Samos yotpärare-ken ahänjkumän. Yäŋewänä äneŋi u naniktä kuŋkä eruk Miletus yotpärare uken ahänjkumän. ¹⁶* Orekirit kadäni pähap kubä wäpi Pentikos u keräp täŋirän unita Pol Efesus yotpärare irepmitpäŋ kukta nadänjkuk. Bäräŋeŋ kumaŋ Jerusalem kuŋkaŋ Pentikos orekirit u kaŋ käwayän nadänpän unita Esia komeken kuŋatta bitnäŋkuk.

Poltä iniken mebärini yäwetkuk

¹⁷* Miletus yotpärare-ken ahänpänä eruk Poltä Efesus äbot täŋpani täŋo intäjukun ämata man tewän kwäkaŋ äbä kaŋkuŋ. ¹⁸* Äbä kawäkaŋ jukuman ŋode yäwetkuk; Näkä Esia komeken äbä inkät itkaŋ kädet jide jide täk täŋkuro u kudup injin nadäkaŋ u yäk. Pengän äbutken umunitä päbä äneŋi tepmaŋpeŋ kuŋkuro u kädet mebäri kubä nämo täŋkut. ¹⁹* Nämo, kadäni kadäni Juda nanik näk täŋpäwakta man yänpän-nadäk täŋirä nadän bäräp täk täŋkut. Ba täŋyäkŋarani ude täŋirä kadäni mäyap konäm kot täŋkut. Upänkaŋ näkä gupna yäpmän äpänpän kuŋatkaŋ Ekäni täŋo epän ehutpäŋ täk täyat. ²⁰ Ba in täŋkentäktä man tägatäga täwetta nämo umuntaŋkut. Käbeyä-ken ba injin yotken täŋpän-täwoŋärek täk täŋkuro, u nadäkaŋ u yäk. ²¹ Kadäni kadäni Juda nanik ba Grik nanik bok, bänepjin sukureŋpeŋ Anutu-ken kuŋpän Ekäninin Jesuta nadäkinik täŋ imikta man kehäromigän täwet yäpmän äbut.

²²* Eruk nadäkaŋ; Apiŋo Kudupi Munapiktä peŋ näwet-pewän näk Jerusalem kwayän. Imaka näkä terak jide ahänŋ namayän täko u nämo nadätat. ²³* ŋode ugänpän nadätat; Komeni komeni kuŋat täyat-ken Kudupi Munapiktä ŋode yänahänpän näwet täyak; Bäräpi mebäri mebäri gäka itsämänkaŋ yäk. ²⁴* Upänkaŋ näk irit kuŋat-kuŋatnata nämo iyaptak täyat. Nämo, näk kädet iwataŋ ugänpän iwatpäŋ epän man Ekäni Jesuken yäpuro u täŋtärektä nadätat. Epän uwä Anutu täŋo iron unitäŋo manbiŋam yänahäk-yänahäk u.

²⁵ Eruk notnaye, nadäwut. Bian näk in bämopjin-ken itkaŋ Anututä intäjukun itkaŋ yabän yawat epäni täk täyak unitäŋo manbiŋam täwetpäŋ täwoŋärek täk täŋkuronik. Ude täk täŋkuropäŋ apiŋo ŋode nadätat; Kämi in kumän-tagän näk wari nämo api nabäneŋ yäk. ²⁶* Unita näk pengän ŋode täwet ahäwayän nadätat; In bämopjin-ken nanik kubätä paot-paotta biŋam täŋpänä, näkä terak nämo yäneŋ. ²⁷ Imata, näk Anutu täŋo nadäk-gärip kudup in täwet ahäktä umun kubä nämo täk täŋkuronik. ²⁸* Eruk, in injinta watä säkgämän itpeŋ kuŋatneŋ. Ba Anutu täŋo kudupi ämawebe äbot, iniken nanaki täŋo nägäripän suwaŋpän yepmaŋkuko unita watä udegän it yämineŋ yäk. Inäwä Kudupi Munapiktä Anutu täŋo yawak äbot unitäŋo watä äma ude iwoyänpän tepmaŋkuk. ²⁹* Näk nadätat. Kadäni näkä tepmaŋpeŋ kuŋirawä aŋ ägwäritä bämopjin-ken äbänkaŋ yawak äbot u api täŋpäwaneŋ yäk. ³⁰* Täŋirä inken nanik ätutäwä jop manman yänkaŋ Anutu täŋo kudupi ämawebe äbot yän-yäkŋarani täŋpewä api yawatneŋ. ³¹* Ude täneŋo udetä kadäni kadäni watä säkgämän kaŋ it täŋput. Obaŋ yäräkubä unita bipani ba kepma kudän näkä täŋpän-täwoŋäreŋkuro unita nämo guŋ täneŋ. Nämo, näkä umun man ba jukuman in kubäkubä täwet täŋkuro u konäm butewaki terak täwetkut.

³²* Eruk, apiŋo Anutu kerik-ken tepmaŋtat. Unita inä unitä bänep iron täŋkuko unitäŋo mani biŋam u nadänpän inŋitpeŋ kuŋatneŋ. Täŋirä bänep iron unitä in täga

* 20:16: 2Ti 1:15 * 20:17: Apos 18:21 * 20:18: Apos 18:19, 19:10 * 20:19: Apos 20:3 * 20:22: Apos 19:21
 * 20:23: Apos 9:16; Apos 21:4,11 * 20:24: Apos 21:13; 2Ti 4:7 * 20:26: Apos 18:6 * 20:28: 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4
 * 20:29: Mat 7:15; Jon 10:12 * 20:30: 1Jo 2:19 * 20:31: Mak 13:37; Apos 19:8,10; 1Te 2:11 * 20:32: Apos 26:18

api tãh-kehãromtaŋ tamek. Ba unitãgãn imaka tãga kudup Anututã ämawebeniye inita iwoyãwanita yãmik tãyak u inta udegãn api tamek. ³³* Nãk äma kubã tãño moneŋ ba tek tuŋumta yabãŋgãrip nãmo tãŋkut. ³⁴* Injin nabãŋpãŋ-nadãk tãkaŋ u. Nãkŋaken ketna ŋonitã-gãn epãn tãŋpãŋ nãkŋata watã it tãŋkuronik. Ba äma ätu nãkkãt bok it tãŋkumãño u tãŋkentãŋ yãmik tãŋkuronik yãk. ³⁵* Epãn mebãri mebãri tãk tãŋkuro uwã ñode tãŋpãŋ-tãwoŋãrenkut; Nin epãn tãktãk kãdet ugãnpãŋ tãŋkehãrom tãŋpãŋ iwat tãkãna. Ude tãŋkaŋ uyaku äma ini gupi tãga nãmo tãŋkentãnaŋi udewani uwã tãga tãŋkentãŋ yãmine. Ekãninin Jesutã man kubã ñode yãŋkuko upãŋ nadãkot; Iron kãdet u kãdet tãgagãmãn kubã. Äma iron tãŋpeko udewani tãño bãnep oretoret unitã äma tuŋum yãpmãk-tagãn nadãweko unitãño bãnep oretoret u irepmitak yãk.

³⁶* Eruk Poltã jukuman ude kumãn yãwet moreŋpãŋã Efesus äbot tãño intãjukun äma ukãt gukut imãpmok tãŋpãŋ Anutu-ken yãŋapik man penta yãŋkuŋ. ³⁷ Ude tãŋpãŋ intãjukun äma pãke unitã Pol bumta kot ibatkuŋ. Tãŋkaŋ bãyaŋ iŋitpãŋ iniŋ oretkuŋ. ³⁸* Tãŋpãŋ butewaki pãhap bumta nadãŋkuŋ. Imata, Poltã ini ñode yãŋkuko unita; In nãk wari nãmo api nabãneŋ yãk. Ude tãŋkaŋ eruk, yãŋikŋat yãpmãŋ gãpetã itkuk-ken u kuŋkuŋ.

21

Pol gãpe terak äronpeŋ Jerusalem kuŋkuk

¹ Uken kuŋpãŋ äbot tãŋpani tãño intãjukun äma u yepmaŋpeŋ kukta butewaki pãhap nadãŋkaŋ gãpe terak äronakaŋ gãpe kuŋkuk. Gwãgu bãmopi-ken kome tãpuri kubã wãpi Kos u nadãŋ iwatkaŋ siwoŋigãn ude kuŋkumãŋ. Kuŋitna bipmãŋpãŋ yãŋeŋirãn kome tãpuri kubã pen wãpi Rodes uken ahãŋkumãŋ. Eruk Rodes peŋpeŋ kuŋpãŋã yotpãrãre kubã wãpi Patara u ahãŋkumãŋ. ² Patara kome u ahãŋpãŋ kuŋkumãŋ. Gãpe kubã kome u peŋpeŋ Ponika komeken kwayãŋ tãŋirãn. Ude kaŋpãŋã uterak äronakaŋ kuŋkuk. ³ Kuŋtãŋgãn gwãgu bãmopi-ken kome kubã wãpi Saiprus u kaŋpãŋ Siria komeken kunayãŋ nadãŋkumãño unita kãpmãk kãdagãn irepmitkaŋ kumaŋ pãŋku Tire yotpãrãre-ken ahãŋkumãŋ. Ahãŋpãŋ gãpe terak nanik tuŋum ätu u penayãŋ tãŋkuŋ. ⁴* Peŋirã ninã kome uken nanik äbot tãŋpani ämawebe u yabãnayãŋ äpãmaŋ kuŋkumãŋ. Pãŋku kepma 7 ude ukãt penta itkumãŋ. Itkaŋ Kudupi Munapiktã äbot tãŋpani manbiŋam yãwerirãn nadãŋpãŋ Pol iwetkuŋ; Gãk Jerusalem kwentawã yãk. ⁵ Eruk gãpetã Tire kome peŋpeŋ kwayãŋ tãŋirãn yotpãrãre peŋpeŋ kuŋitna äbot tãŋpani ämawebe meŋ nanak bok nimagut yãpmãŋ äpãmaŋ kuŋkuŋ. Äpãmaŋ kumaŋ pãŋku gwãgu pomi terak gukutnin imina äpmonpãpãŋ Anutu-ken yãŋapik man yãŋkumãŋ. ⁶* Ude tãŋkaŋ butewaki man kowata kowata yãŋkaŋ gãpe terak äronitna ini yotken kuŋkuŋ.

⁷ Äronpeŋ eruk Tire kome peŋpãŋ kumaŋ Tolemes yotpãrãre-ken ahãŋkumãŋ. Ahãŋpãŋ äbot tãŋpani u naniktã äbã nimagut yãpmãŋ kwãkaŋ ukãt kepma kubã itpãŋ patkumãŋ. ⁸* Patkumãño yãŋewãnä Tolemes yotpãrãre peŋpeŋ ninin kuroŋ kumaŋ pãŋku Sisaria yotpãrãre-ken ahãŋkumãŋ. Ahãŋpãŋ kumaŋ Anutu tãño manbiŋam yãŋahãwani äma kubã wãpi Filip unitã yotken kuŋkumãŋ. Äma uwã äma 7 aposoro tãŋkentãŋ yãmik tãŋkuŋo ukãt nanik kubã. ⁹* Uwã äperiye 4 ude, äma nãmo yãpani unitã Anutu tãño man profettã-yãŋ yãŋahãk tãŋkuŋonik. ¹⁰* Eruk, uken kepma ätu iritna profet kubã wãpi Agabas u Judia kome peŋpeŋ Sisaria komeken äpuk. ¹¹* Äpãŋpãŋ ninken ahãŋ nimipãŋ Pol tãño pion yãpmãŋpãŋ iniken keru kuroŋi pãdãt tãŋpãŋ ñode yãŋkuk; Kudupi Munapiktã ñode yãyak; Juda naniktã pion ño tãño mãhemi Jerusalem komeken kudãn ñode tãŋpãŋ guŋ äbot ätu u keru terak api penen yãk.

* 20:33: 1Sml 12:3; 1Ko 9:11-12 * 20:34: Apos 18:3; 1Te 2:9 * 20:35: Mat 10:8 * 20:36: Apos 21:5 * 20:38: Apos 20:25 * 21:4: Apos 20:23 * 21:6: Apos 20:36 * 21:8: Apos 6:5, 8:40 * 21:9: Apos 2:17 * 21:10: Apos 11:28 * 21:11: Jon 21:18; Apos 20:23, 21:33

¹²* Yäjirän nin ba ämawebe äbot kome u naniktä man u nadänpäj Poltä Jerusalem kukta iniñ bitnäk man kehäromi yänkumäj. ¹³* Upänkañ Poltä kowata ñode yänkuk; In imata konäm butewaki täñkañ näkño bänep nadäk-nadäkna täñpä wakañ? Näk Jerusalem naniktä kädet waki u ba u täñ namikta nämö bitnätat. Ba ugän nämö. Ekäni Jesuta yänpäj kumäkta pidäm täyat yäk. ¹⁴ Ude yäjirän Pol täño gäripi u iniñ bitnänañi bumik nämö nadänkumäño unita ñode iwetkumäj; Eruk, Ekänitä imaka kubä ahäj gamikta nadätak u ini kañ ahäj gamän.

Pol Jerusalem ahäjku

¹⁵ Eruk u itna täreñirän Jerusalem ärokta täñtuñum tuñum täñkumäj. ¹⁶ Täñtuñum tuñum täñpeñ kunayäj täñitna Sisaria nanik nadäkinik täñpani ätu penta kuñkumäj. Unitä nimagut yäpmäj äma kubä wäpi Nason unitä yotken kuñkuñ. Äma uwä Saiprus nanik, äbot täñpani bian yäpurärätük. Unitä yotken päñku itkumäj. ¹⁷ Täñkañ eruk, Jerusalem äbot täñpani ämawebetä bänep oretoret terak nimagut päñku nipmanpä patkumäj. ¹⁸* Patkumäño yänewänä Pol uwä ninkät Jems kakta bok kuñkumäj. Täñpäkañ kadäni ugän äbot täñpani ämawebe täño intäjukun äma käbeyä täñ itkuñ. ¹⁹* Täñjä Pol uwä päñku bok itkañ yäniñ oretpäñ guñ äbotken epän täñirän Anututä keru terak kudän jide pewän ahäjkuñ u kudup yäwet ahäjirän nadänkuñ.

²⁰* Pol täño man u nadänpäj Anutu täño wäpi yäpmäj akuñpäñ iniñ oretkuñ. Täñkañ iwetkuñ; Gäk nadätan? Juda ämawebe mäyaptä Jesuta nadäkinik täñ imiñ moreñ yäk. Täñkañ ämawebe uwä Moses täño бага man u pen iwaräntäka kehärom täkañ yäk. ²¹* Upänkañ gäka manbiñam ñode nadäk täkañ; Poltä Juda ämawebe, guñ ämawebe bämopiken itkañ u ñode yäwet täyak; In Moses täño бага man peñpäñ nanakjiye täño gupi moräk madäneñtawä, bian täñpani ude. Ba Juda täño täktäki kudup kañ peñ morewut yäk. Gäkä ude yäk täyan yäj nadäk täkañ. ²² Gäk äma udewanitä abän yäj biñam uku nadäño unita nadäwätäk täñ itkamäj. ²³ Unita kädet kubä ñode gäweritna täñpikañ gäka äma täga yäj kañ nadäwut. Nin bämopnin-ken äma 4 ude itkañ yäk. Äma 4 uwä Anutu iñamiken äneñi pakigän itta бага man täño kädet kubä iwatta yänkehärom tañkuñ yäk. ²⁴* Eruk äma ukät bok kudupi yotken kuñkañ Moses täño бага man iwatpäñ imaka tänayäj täkañ u gäk udegän kañ tä yäk. Ba moneñ penayäj täkañ unita ba gäkñata bok kañ pe. Ude täñiri äma 4 u Anutu-ken yänkehäromtak man yäwani uwä täñ-tärekañ yäj nadäneñta gwäki puññ täga äriñ täñpä kuneñ. Eruk, gäk ude täñkentäj yämiñiri ämawebetä ñode api nadäneñ; Pol täño biñam nadänkumäño u bureni nämö, jopi yäk. Pol uwä Moses täño бага man iwat täyak yäj api nadäneñ.

²⁵* Täñpäkañ äma guñ äbotken nanik Jesuta nadäkinik täñpani unitawä, manbiñam ñowäku bian yämiñkumäño u nadäkañ yäk. Imaka ñodewani nämö täkta yänpäj-nadänkumäño uwä kudän täñpäñ yämiñkumäj; Tom anutu jopita nañimik täñpani u nämö näneñ. Ba tom nägät ikek ba tom kotäki topmäñpäñ däpani nämö näneñ yäk. Ba kubokäret nämö täneñ. Man kudän ude täñpäñ yämiñkumäj yäk.

²⁶* Eruk käbeyä täñpä tärewänkañ patkuño yänewänä Pol äma Anutu-kät yänkehäromtak man yäwani 4 ukät päñku yänkehäromtak man yänkuño udegän yänkuk. Ude täñkañ kudupi yot gänañ äronpäñ bämop äma ñode iwetkuk; Baga man terak kudän täwani udegän, kepma 7 itna täreñirän yänkehäromtak man yänkumäño unitäño epäni u api tärewek yäj iwetkuk. Eruk, kepma 7 udetä ugän it yäpmäj kuñtäñgän yänkehäromtak man u täñ-täreka gupe käbäñi nitek iññkuñ.

Juda naniktä Pol iñitkuñ

²⁷* Eruk kepma 7 u tärewayäj täñirän Juda nanik Esia komeken naniktä abänpäj kañkuñ; Pol kudupi yot täño yewa gänañ irirän. Abä ämawebe peñ yäwettäko Polta

* 21:12: Mat 16:22 * 21:13: Apos 20:24 * 21:18: Apos 15:2,13; Gal 1:19 * 21:19: Apos 15:12 * 21:20: Apos 15:1,5 * 21:21: Apos 16:3; Gal 2:3 * 21:24: Nam 6:1-20; Apos 18:18 * 21:25: Apos 15:29 * 21:26: 1Ko 9:20 * 21:27: 2Ti 1:5

kokwawak tãñ imiñkuñ. Ude tãñpãñ Pol iñitkuñ. ²⁸ * Iñitpãñ gera ñode yãñkuñ; Isrel ämawebe in tãñkentãñ nimut! Äma ñonitã ämawebe kome ni kome ni nintãño wãpnin biñam ukãt Moses tãño бага man ba kudupi yot ño tãñpãwakta yãwetpãñ yãwoñãrek tãñtãñ kuk täyak yãk. Ba ugãn nãmo! U Grik nanik ätu yãñ-yãkñat yãpmãñ kudupi yot gãnañ äronkuk. Kudupi yot Anututã inita biñam yãwani-ken äronirã Anutu iñamiken tãñpãwak tãñkuñ yãk. ²⁹ * Tãñpãkañ man u yãñkuño uwã imata, bian yabãñirã Trofimus Efesus komeken nanikpãñ Polkãt yotpãrare u gãnañ irirãñ yabãñkuñ. Yabãñkañ nadãñkuñ; Poltã ini imagut yãpmãñ kudupi yot tãño yewa gãnañ ärok yãñ jop nadãñkuñ.

³⁰ Tãñpãkañ Jerusalem ämawebetã man u nadãñpãñ kikñutpãñ tãñ-urukuruk bumta tãñkuñ. Ude tãñkañ Pol iñitpãñ wãdãñ gãrepmãñ yãpmãñ yewa kemat umude kuñkuñ. Ude tãñpãñ bãrãñeñ kudupi yot yewa tãño yãma yãputkuñ. ³¹ Ude tãñkañ Pol iñit yãpmãñ äpãmañ pãñku ut irirã Rom tãño komi äma tãño intãjukun ämatã biñam ñode nadãñkuk; Jerusalem ämawebe kuduptagãñ kokwawak tãñpãñ kowat ämiwãñ tãkañ yãk. ³² Ude nadãñpãñ bãrãñek-tagãñ intãjukun äma ätukãt komi ämaniye ätukãt yãmagurãñ yãpmãñ äma peñawãk tãñ itkuñ-ken bãrãñeñkuñ. Bãrãñeñ äbãñirã Juda ämawebetã yabãñpãñ Pol wari nãmo utkuñ. ³³ * Ude tãñirã komi äma tãño intãjukun ämatã äbã Pol iñitkañ komi ämaniye yãwerirãñ yen kehãromi yarã yãpmãñ pãñku pãdãt tãñkuñ. Ude tãñkañ Juda ämawebe yãwet yabãñkuk; Äma ño netã? Ba imapãñ tãk? ³⁴ Yãñirãñ ämawebe äbot päke itkuñotã yãñ-tãñurãñ yãñpãñ yãñkurãk tãñkuñ. Yãñuruk-uruk pähap ude tãñirã komi äma tãño intãjukun ämatã mebãri ket nãmo nadãñkuk. Tãñpãñ komi ämaniye yãwerãñ Pol iñit yãpmãñ komi ämatã ini yotken kuñkuñ. ³⁵ Iñit yãpmãñ yot yãma-ken u kuñpãñ komi ämatã yabãñkuñ; Ämawebe päke u Pol utta yãwat-yãñirã ude yabãñpãñ Pol pudãtpãñ punin yãpmãñ äronkuñ. ³⁶ * Ämawebe äbot päke unitã yãwarãñ tãñkañ kãhãñ gera terak ñode yãñtãñ kuñkuñ; Kumãñ-kumãñ utpewã kumbãñ! yãk.

Poltã nadãkiniki tãño mebãri yãwetkuk

³⁷ Eruk komi ämatã Pol yãñikñat yãpmãñ yot gãnañ äronayãñ tãñirã Poltã komi äma tãño intãjukun äma u Grik man terak ñode iwetkuk; Nãk man kubã gãk täga gãwerayãñ? Ude yãwãnä iwetkuk; Wãra, gãk nãkño man kotãk nadãtan? ³⁸ * Nãkã gãka Isip nanik bian gapmanta kokwawak tãñpãñ ämik pewãñ ahãñkuko u yãñ nadãtat yãk. Äma u noriye äma komi komi 4,000 yãñ-butuwãñ yãpmãñ kome kawuki-ken ämik tãkta kuñkuñ. ³⁹ Yãwãnä Poltã yãñkuk; Nãk u nãmo! Nãk Juda äbotken nanik, Silisia komeken, yotpãrare tãñi kubã wãpi Tasus u nanik yãk. Unita nadãñ naminiñiri ämawebe man yãwerayãñ yãk. ⁴⁰ Ude iwerãnä komi äma tãño intãjukun ämatã nadãñ imiñkuk. Nadãñ imiñirãñ, eruk Poltã yot tãño yeñpeñ ärowani terak itpãñ ketwãra tãñyãreñirãñ ämawebetã u kañpãñ kwikinik it yãpmãñ kuñkuñ. Kwikinik irirã eruk Pol ämawebe päke u iniken man kotãk Hibru uterak ñode yãwetkuk;

22

¹ Nanaye, notnaye, in juku peñpãñ nadãkot! Nãk imaka goret kubã nãmo tãñjira nepmãñitkañ unitãño mebãri yãñ ahãwayãñ yãk. ² Poltã iniken man kotãk Hibru uterak yãñirãñ unita u nadãñpãñ kwikinik-inik it yãpmãñ kuñkuñ. Kwikinik irirã Poltã äneñi ñode yãñkuk; ³ * Nãk Juda äma kubã yãk. Meñnatã Silisia kome, Tasus yotpãrare-ken bãyañkukopãñ äbã yotpãrare ño itpãñ tägañkut yãk. Äbekniye oraniye tãño бага man kudupta yãñpãñ-nãwoñãrek tãk tãñkuko uwã Gamaliel. Uwã nãkño yãñpãñ-nãwoñãrek äma ude yãk. Ude tãñirãñ nãk intã Anutu tãño nadãk-gãrip u iwatpãñ tãkta pipiri intã tãk tãkañ udegãñ tãñ yãpmãñ äbut. ⁴ * Nãk äma Jesu tãño Kãdet iwarani u tãñpãwak tãñ

* 21:28: Ese 44:7; Apos 6:13 * 21:29: Apos 20:4; 2Ti 4:20 * 21:33: Apos 20:23 * 21:36: Luk 23:18; Apos 22:22
* 21:38: Apos 5:36-37 * 22:3: Apos 5:34; Rom 10:2 * 22:4: Apos 8:3, 22:19

yäpmäj äbut. Äma ba webe bok ätu yentä pädat tänpäj komi yotken yämagut yäpmäj kuk täjikut. Tänpäj ätu kumäj-kumäj däpmäk täjikut yäk. ⁵ Bämop äma intäjukun tänpäni Ananias, ba Juda täno äma ekäni ekäni u näkä ude tänkuro u kudup nadäkañ. Unitä täga täwetnayäj yäk. Kadäni kubäta näk Jesu täno Kädet iwarani Damaskus yotpärare-ken itkañ u yepmäñit yäpmäj päbä komi yotken Jerusalem no yepmakta nadäñkut. Ude nadäjira ini no nanik täno äma ekäni ekänitä noriye Damaskus itkañ u Näk ude api tänpet yäj yäwet yabäkta manbiñam kudän tänpäj namijkuñ.

⁶ Kudän tänpäj namä yäpmäj Damaskus kädet kuñtängän kepma bämopi täñirän imaka kubä pit kubägän no de ahäj namijkuñ; Peñyäjek pähap kubä kunum gänäñ naniktä peñyäjepäj nabäñkuñ. ⁷ Ude täñirän näk kome terak mañ patkañ gera kubä no de nadäñkut; Sol! Sol! Gäk imata komi namik täyan? ⁸ Yäwänä näkä yäjkuñ; Ekäni, gäk netä? Ude yäjira unitä yäjkuñ; Näk Jesu Nasaret nanik upäj gäkä näk tänpiwak täkañ yäk. ⁹ Tänpäkañ äma näkkät bok itkumäno u peñyäjek ugän kañkuño upäjkañ man kotäk ahäjkuño u nämo nadäñkuñ. ¹⁰ Ude tänpäkañ näkä yäjkuñ; Ekäni, unita näk jide tänpet? Yäjira näwetkuñ; Gäk akuñkañ Damaskus yotpärare-ken ku! U kuñiri äma kubä uken itak. Unita epän man yäj gaminjuro u, uken kwikañ unitä api gäwerek yäk. ¹¹ Tänpäkañ peñyäjek unitäno ägonitä tänpewän dapuna bipmäñ urirän imaka imaka täga nämo yabäñkuñ. Ude täñira ämanaye dubina-ken itkuño unitä nepmäñit yäpmäj Damaskus kuñkuñ.

¹² Eruk, äma kubä Damaskus komeken itkuko u wäpi Ananias. Äma uwä Anutu gämori-kengän itkañ Moses täno бага man säkgämän iwarän täwani. Juda äma Damaskus itkañ unitä äma u orañ imik täñkuñonik. ¹³ Tänpäkañ äma unitä päbä dubina-ken itpäñ no de näwetkuñ; Notnapak Sol, dapunka äneñi ijiwi kut yäk. Ude yäjirän uteragän dapun ijiwa kwäpäñ kañkut. ¹⁴ Käwawä yäjkuñ; Äbekniye oraniye täno Anutu unitä iniken nadäk tawañ u nadäkta gäk iwoyänpäj gepmañkuñ yäk. Ba Siwoñi Äma u kakta ba mani kotäk nadäkta iwoyänpäj gepmañkuñ yäk. ¹⁵ Unita gäk imaka kañkuno ba nadäñkuno unitäno biñam ämawebe api yäwetpäñ yäwoñärewen yäk. ¹⁶ * Unita imata kadäni käroñi itsämben? Akuñpäñ Ekäni wäpi yänpäj ume äruriri momika kumän ärut moreñ gamayäj yäk.

¹⁷ Poltä ude yäwetpäñ ämawebe äneñi no de yäwetgän täñkuñ; Eruk, kadäni käroñi kuñattängän Jerusalem no äneñi äbut yäk. Äbänpäj kepma kubäta kudupi yot gänäñ äronjkuro Anutu-ken yänpik man yäj itkañ däpmonken ude bumik Ekäni kañkut. ¹⁸ * Kañjira no de näwetkuñ; Gäk bäräñej akuñkañ Jerusalem u peñpeñ ku! yäk. Näkno manbiñam yotpärare no ken yäñahäwayäj täyan u nämo nadäj gaminayäj yäk. ¹⁹ * Yäwänä näkä yäjkuñ; Ekäni, ini-tägän näkno biñam no de u nadäkañ; Näk bian Juda täno käbeyä yot komeni komeni itkañ-ken u äronpäñ ämawebe Jesuta nadäkinik tänpäni u däpmänpäj yepmäñitpäñ komi yotken yepmak täjikut. ²⁰ * Ba kadäni Stiven gäkno man yäñahäñtäñ kuñattäyon utpewä kumbuko u näk imaka, it yämiñjira täñkuñ. Täñirä yabäñkañ bänep täga nadäñkut. Ba äma utkuño unitäno tek käroñi unita watäni it yämiñjira täñkuñ. ²¹ * Ude yäwawä Ekänitä no de näwetkuñ; Ku! yäk. Guñ äbot ban itkañ uken näkno manbiñam yäwetpäñ yäwoñäreka ganiñ kirewayäj yäj näwetkuñ.

Poltä näk Rom kome mähem yäj yäwetkuñ

²² * Eruk, Poltä guñ äbotta yäjirän Juda naniktä nadänpäj man wari nadäkta bitnänpäj kähän gera yänpäj yäjkuñ; Utpewä kumbän! Äma no dewani kome terak itnañi nämo! ²³ Kähän gera ude yänpäj kokwawak terak iniken tek punin nanik yäñopmäñ tänpä kwäpäñ kugun porinpäñ ureñ tänpä punin äronkuñ.

²⁴ Ude täñirä komi äma täno intäjukun äma unitä komi ämaniye peñ yäwet-pewän Poltä yäpmäj yot gänäñ äronkuñ. Yäpmäj äronjirä intäjukun äma unitä yäwet-pewän Poltä

* 22:16: Apos 2:21 * 22:18: Apos 9:29-30 * 22:19: Apos 8:3, 26:9-11 * 22:20: Apos 8:1 * 22:21: Apos 9:15, 13:2 * 22:22: Apos 21:36

kokwawak täñ imiñkuño u mebäri nadäkta päripmäñpäñ iwet yabänayäñ täñkuñ. ²⁵* Ude täñpäñ eruk Pol täño keru kuroñi pädat täñpäñ päripnayäñ täñirä Pol komi äma kubä iwet yabänkuk; Jide? Rom gapman täño бага man terak kädet ñode kubä pätak ba nämo pätak? yäk. In näk, Rom kome mäheppäñ, manken nämo nepmañkañ imata intäjukun nutnayäñ täkañ? Ude täkañ u täga?

²⁶ Poltä ude yäwänä komi äma unitä päñku intäjukun ämani ñode iwetkuk; Ai, jide täñpayäñ? Äma ñowä Rom kome mähem kubä yäk. ²⁷ Ude iweränä komi äma täño intäjukun äma unitä Polken äbäñpäñ iwetkuk; Gäk näwet! Gäk Rom kome mähem bureni? Iweränä Poltä Ei, näk Rom kome mähem yäñ iwetkuk. ²⁸ Ude iweränä intäjukun ämatä yäñkuk; Bureni? Näk Rom kome mähem ude itta nadäñpäñ moneñ tañi därat yäk. Yäwänä Poltä yäñkuk; Näk nämo yäk. Näk Rom kome mähem ude ahäñkuro itat. ²⁹* Ude yäñirän komi äma Pol utnayäñ täñkuño u man u nadäñkañ umuntañpäñ kakätäñkuñ. Täñirä komi äma täño intäjukun äma unitä Pol u Rom nanik yäñ nadäñpäñ, ini imaka, umuntañkuk. U imata, komi ämaniye yäwerän päñku yentä pädat täñkuño unita.

Pol Juda äma ekäni ekäni iñamiken itkuk

³⁰ Eruk komi äma täño intäjukun äma unitä Juda naniktä Pol waki jide täñkukta kokwawak nadäñ imikañ yäñ ket nadäkta nadäñkuk. Ket nadäwa yäñkañ bämoñ äma intäjukun täñpani ba Juda nanik täño äma ekäni ekäni käbeyä täñput yäñpäñ yäwetkuk. Käbeyä täñirä komi äma täño intäjukun äma u Pol pit imiñpäñ yäñikñat yäpmäñ päñku äma ekäni ekäni iñamiken tewän wädäñkuk.

23

¹* Täñirä Pol Juda täño äma ekäni ekäni-kät bämoñ äma intäjukun täñpani dapun tañi yabäñpäñ ñode yäwetkuk; Notnaye! Näk Anutu iñamiken siwoñi kuñararo unita kädet u iwatpäñ it yäpmäñ abätat ñonita bänepnatä täga nadätat yäk. Näk imaka waki kubä nämo tät yäñ nadätat yäk. ²* Ude yäwänä bämoñ äma intäjukun täñpani wäpi Ananias unitä äma Pol dubini-ken itkuño u yäwetkuk; Meni däpmäñ gäreput! ³* Yäwänä Poltä kowata ñode iwetkuk; Anututä gäkña uyaku api gurek yäk. Nadäkinikka nämoñ tek säkgämän säkgämän täk täyan! Moses täño бага man iwatpäñ manken nepmañkañ äbäno mañit itan? Ude täno upäñkañ бага man gäkña irepmitpäñ yäñiñ kireñpewi nutkañ yäk.

⁴ Yäwänä äma tuän itkuñonitä nadäñpäñ Pol iwetkuñ; Jide? Gäk bämoñ äma intäjukun täñpani ño yäñärok man iwerayäñ yäñpäñ yäyan? ⁵* Yäwäwä Poltä yäwetkuk; Notnaye, näk äma ñonita bämoñ äma intäjukun täñpani yäñ nämo nadätat. Unita näk goret yät yäk. Anutu täño mantä ñode yäyak; In intäjukun ämajiye man waki nämo yäwetneñ.

⁶* Eruk, Poltä äma päke itkuño u ñode yabäñpäñ-nadäñkuk; Ätu Satyusi äma, ätuwä Parisi äma. Ude nadäñpäñä gera täñpäñ ñode yäwetkuk; Notnaye, näk Parisi äma kubä. Ba nana imaka, Parisi äma yäk. Näk nadäkinik ñode täyat; Äma kumbanitä äneñi api akuneñ. Mebäri unita yäñpäñ manken ño nepmañkañ. ⁷ Poltä man ude yäwänä Parisi Satyusi bämoñ-ken man yäñkañ bumta yäñ-awätkuñ. Täñpäñ käbeyä u duñ-weñkuk. ⁸* Imata, Satyusi äma ñode nadäk täkañ; Äma kumbani-ken naniktä äneñi täga nämo api akuneñ. Ba añero ba mäjo nämo itkañ yäñ nadäk täkañ. Upäñkañ Parisi ämatä man unita nadäkinik täk täkañ.

⁹* Mebäri unita yäñuruk-uruk pähap yäñtäñ kuñkañ abäk täñkuñ. Täñpäkañ Baga man yäwoñärewni äma itkuño u ätu Parisi äbotken nanik. Äma unitä akuñpäñ Pol gäarak itpäñ man kehäromigän ñode yäñkuñ; Ude nämo! Äma ñoken goret kubä nämo käkamäñ. Añero ba mäjo kubätä iwerirän käwep man ño yäyak! ¹⁰ Ude yäñtäñ kuñkañ abäk täñtäñgän ämik bureni täñpäñ Pol gupi yäpmäñ däkneneñ yäñ nadäñpäñ komi äma

* 22:25: Apos 16:37 * 22:29: Apos 16:38 * 23:1: Apos 24:16 * 23:2: Jon 18:22-23 * 23:3: Mat 23:27
* 23:5: Kis 22:28 * 23:6: Apos 4:2; Apos 24:15,21; Apos 26:5 * 23:8: Mat 22:23 * 23:9: Apos 25:25

täño intäjukun äma u umuntaŋkuk. Ude nadänpäj komi ämatä Pol Juda äma keriken nanik yomägat yäpmäj komi ämatä ini yotken kukta yäwerän äpmonkuŋ.

¹¹ * Imagut päŋku tewä parirän bipani Ekänitä Pol ahäj imiŋpäŋ iwetkuk; Gäk nämo umuntäwen! Kehärom taŋpäŋ batakigän kuŋaren yäk. Näkŋo manbiŋam Jerusalem yotpärare-ken yäŋhätan udegän Rom komeken api täŋpen yäj nadäj gamitat.

Juda äma ätutä Pol kumäj-kumäj utta man topuŋ

¹² Patkuŋo yäŋeŋirän Juda äma ätutä käbeyä täŋpäŋ Pol utpewä kumäkta man yäŋpäŋ-nadänpäj yäŋkehäromtak man ŋode yäŋkuŋ; Pol bureni-inik api utpena kumbek. Pol utpena kumäkta itsämänkaŋ ketem ume nämoinik api näne. ¹³ Äma yäŋkehäromtak man yäŋkuŋo u 40 ba 45 udetä yäŋkuŋ. ¹⁴ Äma unitä bämop äma intäjukun täŋpani-kät Juda täño äma ekäni ekäniken ahäj yämiŋpäŋ ŋode yäŋkuŋ; Nin yäŋkehäromtak man ŋode yäkamäj yäk. Ketem täpuri kubä nämoinik naŋkaŋ it yäpmäj kuŋkä eruk, Pol api utpena kumbek. ¹⁵ * Unita inä Pol tewä yäpmäj äpäkta manbiŋam pewä yäpmäj komi äma täño intäjukun ämaken kwän. Jop man ŋode kaŋ yäŋikŋarut; Pol tewä äbä mebäri ket täŋpäŋ niwerirän kaŋ nadäna. Eruk ude yäŋpewä äbäŋirän, ninä kädet-ken jämjäm patpäŋ api utne yäk.

¹⁶ Eruk, Pol wanori täño nanak kubä itkaŋ nadäŋirän man u yäŋkuŋ. Yäŋirä nadäŋkaŋ komi ämatä yotken kuŋpäŋ äwäŋi Pol päro iwetkuk; ¹⁷ Iweränä Poltä komi äma täño intäjukun äma kubäta yäŋpewän äbänä iwetkuk; Äma ŋo man kubä yäpmäj äbatak unita yäŋikŋat yäpmäj intäjukun ämaken ku. ¹⁸ Ude iweränä komi äma unitä yäŋikŋat yäpmäj intäjukun ämaniken u kuŋkuk. Kuŋpäŋ yäŋkuk; Äma ŋonitä man kubä gäwerayäj yäwänpäŋ Pol komi yotken irani unitä peŋ näwet-pewän yäŋikŋat yäpmäj äbätat yäk. ¹⁹ Ude iweränä intäjukun äma unitä äma gubaŋi u imagut yäpmäj päŋku inigän teŋpäŋ ŋode iwet yabäŋkuk; Ima man näwerayäj äbätan? ²⁰ Yäwänä äma gubaŋi unitä ŋode iwetkuk; Juda ämatä kwep gäkä Pol iniŋ kireŋpewi äpmokta äbä gäwet yabänayäj. Man topmäj itkaŋ yäk. Äbä jop manman ŋode api yäŋgäŋatneŋ; Nin Pol täño man mebäri unita ket nadänayäj. ²¹ Ude yänayäj täkaŋ upäŋkaŋ gäk unitäŋo man nämo nadäj yämen! Äma 40 ba 45 ude unitä Pol utta jämjäm itkaŋ yäk. Äma uwä yäŋkehäromtak man ŋode yäŋkuŋ; Nin Pol utpena kumäkta itsämänkaŋ ketem ba ume kubä nämoinik api näne yäj yäŋkuŋ. Ude yäŋkuŋo apiŋowä gäkä kowata man jide yäwayäj täyan unita itsämänkaŋ yäk.

²² Eruk, komi äma täño intäjukun äma unitä jukuman kehäromi ŋode iwetkaŋ iniŋ kireŋpewän kuŋkuk; Man näwetan ŋo äneŋi äma kubä nämoinik iweren yäk.

Pol Sisaria yotpärare imagut yäpmäj kuŋkuŋ

²³ Eruk, komi äma täño intäjukun äma unitä komi äma täño watä ämaniye yarä yäŋpewän äbänpäŋ ŋode yäwetkuk; Ek täño komi äma 200 udekät komi äma ätu hos terak kuŋarani 70 ukät komi äma boham ikek 200 ude yämaguränkaŋ 9'kirok bipani Sisaria komeken kukta täŋtuŋum täkot yäk. ²⁴ Polta imaka, hos kubä täŋket taŋpäŋ kaŋ peŋ imut yäk. Täŋkaŋ eruk, watäni säkgämän itpäŋ imagut yäpmäj päŋku Sisaria kome täño kaŋiwat epän täŋpani äma wäpi Feliks uken kaŋ ahäwut yäk. ²⁵ Ude yäwetkaŋ Feliksta manbiŋam ŋode kudän täŋpäŋ yämiŋkuk;

²⁶ Näk Klodius Lisiastä äma ekäni ärowani Feliks unita manbiŋam ŋode kudän täŋ gamitat. Kepma täga. ²⁷ * Juda naniktä äma ŋo iŋitpäŋ utpewä kumbayäj täŋirän näkä äma ŋo Rom kome mähem yäj nadänpäj komi ämanaye-kät päŋku täŋkentäj imiŋpäŋ keriken nanik yäyomägat yäpmäj äbämäj. ²⁸ * Unita näkä mebäri ima terak täkaŋ yäj nadäkta imagut yäpmäj Juda täño intäjukun ämaniyeken kut. ²⁹ * Kuŋpäŋ yäwet yabäwawä iniken бага man ätu terak wohutpäŋ yäŋkuŋ. Upäŋkaŋ manken teŋpäŋ utpewä kumäkta ba komi yotken tekta momi kubä nämo kat. ³⁰ * Täro upäŋkaŋ

* 23:11: Apos 18:9, 19:21; Apos 27:24; Apos 28:16,23 * 23:15: Apos 25:3 * 23:27: Apos 21:30-33; Apos 22:25-27

* 23:28: Apos 22:30 * 23:29: Apos 18:14-15 * 23:30: Apos 24:5-8

utpewä kumäkta man käbop käbop topmaŋo biŋam u nadänpäj unita gäkken bäränej tewa äretak. Täŋkaŋ Juda nanik manken teŋo u yäwetpewa ärenkaŋ u ima mebärita manken teŋo iŋamka-ken api yäŋahänej. Eruk, näkŋo manbiŋam gäka kudän täyat u ude. Näk Klodius Lisiastä kudän täyat.

³¹ Eruk komi äma, intäjukun ämani täŋo man buramiŋpäŋ bipani ugän Pol imagut yäpmäj Antipatris yotpärare-ken kuŋkuŋ. ³² Kuŋkuŋo yäŋewänä komi äma hos terak kuŋarani u Pol imagut yäpmäj Sisaria yotpärare-ken kuŋirä komi äma ätuwä äneŋi äyänjutpeŋ Jerusalem kuŋkuŋ. ³³ Täŋpakaŋ komi äma hos terak kuŋarani u kumaŋ päŋku Sisaria yotpärare-ken ahänpäjä Klodius Lisiastä manbiŋam kudän täŋkuko u gapman täŋo kaŋiwat äma Feliks unita imiŋkaŋ Pol imaka, iŋamiken yänjikŋat yäpmäj päŋku tewä itkuk. ³⁴ Tewä irirän Felikstä manbiŋam u daniŋpäŋ nadänkaŋ Pol iwet yabänkuk; Gäk komeka taŋi de? Yäwänä Poltä iwetkuk; Komena taŋi Silisia yäk. ³⁵ Yäwänä Felikstä kowata ŋode yänkuk; Kwikinik iriri äma manken gepmaŋo unitä äbäkaŋ yänjiri kaŋ nadäwa yäk. Ude yänkaŋ watä äma yäwerän Pol yäpmäŋpäŋ gapman täŋo yot, Herottä täŋpani, u tewä irirän watä it imiŋkuŋ.

24

Pol Feliks kerä terak teŋkuŋ

¹ Eruk, kepma 5 ude tärenjirän bämop äma intäjukun täŋpani Ananias ukät Juda äma ekäni ekäni ätu bok, ba gapman täŋo бага man mebäri nadäwani wäpi Tetulus ukät Sisaria yotpärare-ken äbuŋ. Äbänpäj Pol manken tenayän täŋkuŋo unita gapman täŋo kaŋiwat äma Feliks u ahän imiŋkuŋ. ² Ahän imäwä Felikstä Polta yänpewän äbuk. Äbänä Tetulustä Pol kowata kaŋ yäpän yänpäŋ Feliks iŋamiken ŋode yänkuk; Ekäninin Feliks, gäk watä säkgämän it nimiŋjiri bämopnin-ken ämik kubä nämo ahäk yäk. Ba täŋkentäj nimiŋjiri imaka mäyap goret-goret irani u täŋpäj yäpna tägaŋ yäk. ³ Gäkkät imaka imaka yäpna tägaŋo u yabänkaŋ bänep täga nadänpäj ganiŋ oretkamäj yäk. ⁴ Täŋpakaŋ man käroni yänjira gaŋa täweno ude tä näk pengän ŋode gäwet yabätat; Gäk nadän nimiŋjiri man keräpi kubä gäwetnayän. ⁵ * Nintä äma ŋo käkamäj uwä peŋawäk mebäri mebäri pewän ahäwani yäk. U ŋode täk täyak; Juda ämawebe komeni komeni ittän kukaŋ-ken man yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋpewän kokwawak ba ämik bämopi-ken ahän yämik täkaŋ. Ba uwä äbot ätu nin nipmaŋpäŋ äbot inigän itpäŋ wäpi Nasaret yän yäwani unitäŋo intäjukun ämani ude itak yäk. ⁶⁻⁸ * Ba ugän nämo. Kubä pen ŋode; U kudupi yot täŋpawakta kudän mebäri mebäri täk täŋkuk. Ude täŋtäyon injtkumäj. Unita gäkŋa-tägän iwet yabänjiri nintä manken teŋkumäŋo unitäŋo mebäri ini-tägän gäwerirän api nadäwen yäk. ⁹ Ude yänjirän Juda äma ekäni ekänitä udegän Tetulus yän-kentänpäj Polta yänpäŋ ŋode yänkuŋ; Man yäkamäj ŋowä bureni-inik!

Pol man kukŋini yänahänkuk

¹⁰ Ude yänjirä gapman täŋo kaŋiwat äma Feliks unitä Pol man täga yäwayän yän yänpäŋ ketwära täŋjireŋkuk. Täŋjirän Poltä ŋode yänkuk; Näk nadätat yäk. Obaŋ mäyap ämawebe äbot ŋonitäŋo man yäpmäj daniwani äma ude it yäpmäj äbun yäk. Unita man kowata gäwetta täga nadätat yäk. ¹¹ * Man ŋo bureni gäwera. Anutu iniŋ oretta Jerusalem äbänpäj it yäpmäj äbänjira kepma 12gän täretak yäk. Unita äma ätu yäwet yabäwikaŋ man yäyat ŋonita u bureni yän gäwetnayän. ¹² Äma man käbeyä-ken nepmaŋkaŋ ŋo kudupi yot gänaŋ ba yotpärare-ken goret kubä täŋjira nämo nabänkuŋ. Nämo inik! Man wärät-wärät ba ämawebe bänepi täŋpawak-wak kädet kubä nämo pewa ahänkuŋ yäk. ¹³ Ude täk-täyak täk-täyak yänpäŋ manken nepmaŋkaŋ ŋonitäŋo bureni kubä täga nämo gäwoŋärenayän yäk. ¹⁴ * Täŋpakaŋ, man bureni u ŋode; Näk Kädet äma ätutä U kädet waki yän yäk täkaŋ u iwatpäŋ Anutu, äbekniye oraniyetä iniŋ orerani u iniŋoret täyat. Täŋ, man kudup Moses täŋo бага man terak itkaŋ u ba profet bianitä

* 24:5: Apos 17:6 * 24:6-8: Apos 21:28-30 * 24:11: Apos 21:17 * 24:14: Apos 24:5

kudän täwani unita nadäkinik täyat. ¹⁵* Unita imaka kubä Juda ämawebetä itsämäk täkaŋ unita näk imaka, itsämäk täyat yäk. Uwä ŋode; Anututä äma siwoŋi ba äma waki bok kumbani-ken nanik äneŋi api yäwän kikäŋutneŋ yäk. ¹⁶* Mebäri unitagän näk Anutu iŋamiken ba ämawebe iŋamiken siwoŋi kaŋ ira yäŋ nadäŋpäŋ bänep nadäk-nadäknata watäni itpeŋ kuŋat täyat.

¹⁷* Näk ŋode täŋkut yäk. Obaŋ ätuta kome ätuken kuŋat moreŋkaŋ näkŋaken äbot gänaŋ äma jäwäri itkuŋo u täŋkentäŋ yämikta moneŋ yäpmäŋkaŋ Jerusalem äbut. Ba kudupi yot gänaŋ Anutu iniŋoretta gupe käbäŋi niked ijiŋ imikta äbut yäk. ¹⁸* Täŋpäkaŋ näk kudupi yot gänaŋ jop nämo äroŋkut. Nämo, Juda täŋo бага mantä Anutu iŋamiken kuräki itta yäk täyak u jukun iwatpäŋ eruk kudupi yot gänaŋ äroŋpäŋ irira Juda äma ŋowä nabäŋ ahäŋkuŋ yäk. Näk ämakät nämo itkumäŋ. Ba peŋawäk kubä nämo täŋira nabäŋkuŋ. ¹⁹* Täŋpäkaŋ Juda äma Esia komeken nanik, nabäwä goret täŋpapäŋ nepmäŋitkuŋo unitä iŋamka-ken ŋogän äbäkaŋ man yänaŋi yäk. ²⁰* Nämo täŋpawä, äma ŋo yäwet yabä. Bian Jerusalem komeken Juda täŋo man käbeyä-ken itkuŋ-ken näkken goret kubä kaŋ-ahäŋkuŋ ba nämo? Ude yäwet yabä yäk. ²¹* Etäŋ, käbeyä uken man kubä ŋode yäŋahäŋkuro unita käwep nadäwä wawäpäŋ nämagut yäpmäŋ gäkken ŋo äbuŋ. U ŋode yäŋkut; Näk nadäkinik ŋode täyat; Äma kumbanitä äneŋi api akuneŋ. Mebäri unita yäŋpäŋ manken ŋo nepmaŋkaŋ.

²²* Eruk, Felikstä Jesu täŋo Kädet unitäŋo mebäri bian nadäwän täreŋkuko unita Poltä man yäwän tärewäkaŋ Juda äma ŋode yäwetkuk; Komi äma täŋo intäjukun äma wäpi Lisias unitä äpäŋkaŋ uyaku man ŋo yäŋket utnayäŋ yäk. Ude yäŋpäŋ käbeyä u yäwerän peŋpeŋ kuŋkuŋ. ²³* Peŋpeŋ kuŋirä komi äma täŋo watä äma u iwerän Pol äneŋi komi yot gänaŋ tewänkaŋ iwetkuk; Noriyetä päbä kaŋpäŋ täŋkentäŋ imikta бага nämo peŋkirewen yäk. Ba yentä nämo pädät täneŋ. Nämo, komi yot täŋo yewa gänaŋ jop täga kuŋarek yäk.

Pol obaŋ yarä komi yotken itkuk

²⁴* Eruk Pol komi yot gänaŋ kepma ätu irirän Feliks-kät webeni Drusila u äbumän. Drusila uwä Juda äbotken nanik. Äbäŋpäŋ Felikstä Pol täŋo man ätu nadäwayäŋ yäŋpäŋ yäŋpewän äbuk. Pol äbäŋpäŋ Jesu Kristota nadäkinik täktäk täŋo kädet yäŋpäŋ-iwoŋäreŋkuk. ²⁵* Ba kädet siwoŋi kuŋatpäŋ irit kuŋat-kuŋarita watäni säkgämän irekta ba Anututä kome ämawebe yäpmäŋ daniwekta kadäni peŋkuko unita iwetkuk. Iwerirän Felikstä nadäŋkaŋ umuntaŋpäŋ yäŋkuk; Gäk ku! Kämi, kadäni ätu iränä äneŋi yäŋpewa api äben yäŋ iwetkuk. ²⁶* Täŋpäkaŋ ugän nämo. Felikstä imaka kubä yäpmäkta nadäkgän täŋkuk. U ŋode; Poltä iniŋ kireŋpewa äpämaŋ kukta moneŋ ätu käwep namek yäŋ nadäŋkaŋ kadäni mäyap Polta yäŋpewän äbäŋpäŋ man yäŋpäŋ-nadäk täk täŋkumänonik.

²⁷* Täŋpäkaŋ Felikstä Juda ämawebetä näka bänep täga nadäŋ namut yäŋpäŋ Pol komi yot gänaŋgän teŋkuk. Tewänkaŋ it yäpmäŋ kuŋtäyon obaŋ yarä täreŋirän äma kubä wäpi Posius Festus unitä Feliks täŋo kome yäpmäŋpäŋ gapman täŋo kaŋiwat äma ude itkuk.

25

Pol Sisatä mani nadäkta yäŋkuk

¹* Festustä Feliks täŋo kome yäpmäŋpäŋ Sisaria kome täŋo kaŋiwat epän täŋpani äma ude itkuk. Eruk kepma yaräkubä ude irän täreŋirä Sisaria kome peŋpeŋ Jerusalem kuŋkuk. ²* Päŋku irirän bämop äma intäjukun täŋpani ba Juda täŋo äma ekäni ekäni uken kuŋpäŋ Polta man iwetkuŋ. Ude täŋpäŋ ŋode iwet yabäŋkuŋ; ³* Gäk nin nadäŋ

* 24:15: Jon 5:28-29 * 24:16: Apos 23:1 * 24:17: Rom 15:25-26; Gal 2:10 * 24:18: Apos 21:26-27 * 24:19: 2Ti 1:15 * 24:21: Apos 23:6 * 24:22: Apos 23:26 * 24:23: Apos 27:3; Apos 28:16,30 * 24:27: Apos 25:9 * 25:2: Apos 24:1, 25:15 * 25:3: Apos 23:15

nimiŋpān āma u bārāneŋ iniŋ kireŋpewi Jerusalem kaŋ ābān. Pol kumān-kumān utta āma yepmaŋpā jāmjam parirā ābuŋo unita man ude yāŋkuŋ. ⁴ Yāwāwā kowata ŋode yāwetkuk; Nāmo! Pol Sisaria komeken komi yot gānaŋ itak yāk. Ba nāk imaka, Sisaria komeken āneŋi kwayān. ⁵ Unita āma ekānijiye ātukāt nākkāt bok kuŋkaŋ āma unitā goret bureni kubā tāŋjirān kāneŋo tāŋpāwā Sisaria kome uken manken kaŋ tewut yāk.

⁶ Tāŋpān Festustā kepma 8 ba 10 ude Jerusalem itkaŋ Juda tāŋo āma ekāni ekāni-kāt man yāŋpān-nadāk epān tāŋpān tārewāpān āneŋi Sisaria kuŋkuk. Kuŋkuko tamiwā man yāpmān daniwani āma yāŋpewā ābā irirā komi āma yāwerān Pol imagut yāpmān ābuŋ. ^{7*} Ābāwā Juda āma ekāni ekāni Jerusalem peŋpeŋ ābuŋo unitā dubini-ken pābā itpān Pol terak man bārāpi bārāpi peŋpān yāŋkuŋ. Upāŋkaŋ ude tāk-tāyak tāk-tāyak yāŋ yāŋkuŋo unitāŋo bureni kubā Festus tāga nāmo iwoŋāreŋkuŋ. ⁸ Ude yāŋtāko Poltā kowata ŋode yāwetkuk; Nāk imaka waki kubā nāmo tāŋkut yāk. Ba Juda tāŋo бага man kubā nāmo irepmitkut, ba kudupi yot gānaŋ tāŋpāwak kubā nāmo pewa ahāŋkuŋ. Ba Sisata man waki kubā nāmo yāŋkut yāk.

^{9*} Upāŋkaŋ Festustā Juda āma ekāni ekāni unitā bānep tāga nadākta Pol ŋode iwetkuk; Jerusalem kuŋkaŋ Juda āma iŋamiken man ŋo āneŋi yākta tāga nadāwiwā, eruk nāk uken kuŋkaŋ api nadān gamet yāk. ¹⁰ Yāwānā Poltā yāŋkuk; Ude nāmo yāk. Sisa tāŋo man nadāwani yot uku itat ŋobayān yāk. Unita yot ŋokengān uyaku nākŋo man nadāwen yāk. Nadātan u, nāk Juda ābotken imaka waki kubā nāmo pewa ahāŋkuk yāk. ¹¹ Tāŋ, imaka waki kubā unita kaŋ kumba yāŋ yāŋpān tāŋpero tāŋpāwā, tāga api nutpewā kumbet. Tāŋpākaŋ man yāk tākaŋ u bureni nāmo tāŋpāwā u keru terak āma kubātā tāga naniŋ kirenaŋi nāmo. Unita āma ārowaninin Sisatā ini-tāgān nākŋo man u kaŋ nadāwān yāk.

¹² Poltā ude yāwānā, eruk Festus āyāŋutpān tāŋkentākiye-kāt man yāŋpān-nadāk tāŋpān Pol āneŋi iwetkuk; Gāk Sisa kaŋ kāwa yāŋ yāyan unita eruk, Sisaken kaŋ ku! yāk.

Festustā Polta Agripa iwet yabāŋkuk

¹³ Kepma ātu tāreŋjirān Juda tāŋo intājukun āma wāpi Agripa, wanori Benike-kāt Festus iniŋ oretdayān Sisaria ābumān. ^{14*} Sisaria pābā kepma māyap u itta nadāŋkumāno unita kadāni kubā bok itkaŋ Festustā Agripa Pol tāŋo biŋam ŋode iwetkuk; Āma kubā bian Felikstā komi yotken teŋkuko pen itak yāk. ¹⁵ Kadāni Jerusalem itkuro ugān bāmop āma intājukun tāŋpani-kāt Juda āma ekāni ekāni unitā nākā U waki tāŋpani yāŋ nadāŋpān komi āma yāwet-pewān kaŋ urā kumbān yāŋ nadāŋkaŋ āma uterak man mebāri mebāri peŋpān nāwetkuŋ yāk. ¹⁶ Upāŋkaŋ nākā kowata ŋode yāwetkut yāk. Rom āma nintā āma kubā jop nadān utpewā kumākta kādet kubā nāmo pātak yāŋ yāwetkut. Āma kubā manken ireko uwā āma manken teneŋo ukāt itpān mebāri jideta teneŋo unita kowat yāwān tāŋpān kawān bureni tāŋpākaŋ uyaku tāga tāne yāŋ yāwetkut yāk. ¹⁷ Unita yāŋpān nākā Sisaria ābāŋjira āma ŋo nāwat yāpmān ābuŋ yāk. Ābāwā kadāni kāroŋi nāmo itkumān. Nāmo, ābā patkumāŋo yāŋewānā tami man nadāwani yotken kuŋpān Pol imagut yāpmān ābākta yāŋkut. ¹⁸ Āma manken teŋkuŋo u penta itkaŋ ŋode nadāŋkut; Kādet wakiinik kubā tāŋkuko unita kāwep yāneŋ yāŋ nadāŋkuropān nāmo yāk. ^{19*} Judatā iniken бага man irepmit-irepmit ba āma kubā wāpi Jesu uterak bok wohutpān manken teŋkuŋ. Āma Jesu u kumbuk yāŋ yāwākaŋ Poltā āma u kodak itak yāŋ yāŋkuk. ^{20*} Yāŋjirā nāk kādet udewani tāŋo mebāri nadāwa yākŋat tāŋpa waŋkuŋ yāk. Unita Pol ŋode iwet yabāŋkut; Jerusalem kuŋkaŋ man epān u kaŋ tāna yāŋ nadātan? yāŋ iwetkut. ²¹ Iwerira Poltā yāŋkuk; Nāmo, Sisatā ini-tāgān nākŋo man kaŋ nadāwān yāŋ yāŋkuk. Ude yāwānpān komi yotken ugān tewa irirān, eruk kādet kubā kaŋ-ahāŋkaŋ Sisaken kaŋ kwān yāŋ nadāŋkut yāk.

²² Yāŋjirān Agripatā man u nadāŋpān Festus iwetkuk; Nākŋa-tāgān āma u meni jinomken nadāwayān yāk. Yāŋjirān Festustā iwetkuk; Kwep kaŋ nadā yāk.

* 25:7: Apos 24:5-6,13 * 25:9: Apos 24:27 * 25:14: Apos 24:27 * 25:19: Apos 18:15 * 25:20: Apos 25:9

²³* Eruk, tamiwä Agripa-kät wanori Benike äma ärowani täño tek wädäwän ärowäkañ komi äma täño intäjukun ämakät Sisaria nanik äma ekäni ekäni-kät penta kumañ man nadäwani yot gänañ äronkuñ. Äronpäñ Festustä komi ämaniye yäwerän Pol imagut yäpmäñ äbuñ. ²⁴* Imagut yäpmäñ abäkañ Festustä ñode yänkuk; Äma ärowani Agripa, ba äma ekäni ekäni in kuduhtagän itkamäñ ño, äma ñonita kawut! Juda ämawebe ño irani, ba Jerusalem naniktä äma ñopäñ manken tenayäñ ñode yänkuñ; Äma u utpewi kañ kumbän! yäk. Itkañ ärowani kudän wari täñpek yän näwet täñkuñ. ²⁵ Ude yäk täñirä näkä äma ñonitä kumäkta waki kubä nämo kañ-ahäk täñkut yäk. Ini-tägän intäjukun ämanin Sisatä näkño man kañ nadäwän yän yänpewän ude kañ täñpayäñ nadänkut. ²⁶ Upänkañ Äma ärowaninin Sisatä äma ñonitäño mebäri nadäkta manbiñam bureni jide kañ kudän täñpän pewa kuneñ? Nadäwa nämo tumbuño unita äma ärowani Agripa gäk, ba äma ekäni ekäni ätu itkañ ño in inamjin-ken teyat yäk. Intä käwep täñkentän naminpäñ man täga kubä pewä ahäwäkañ upän manbiñam terak kañ kudän täwa! ²⁷ Täñpäkañ näkä äma komi yotken irani kubä Sisaken tewä kukta mebäri unita manken teñ yän siwoñi nämo kudän täñpän bok pewa kuneño uwä siwoñi nämo yäk.

26

Pol Agripa inamiken itkuk

¹ Täñpän Agripatä Pol iwetkuk; Eruk, man täga yäwayäñ yäk. Yäwänä Poltä keru yäpmäñ akuñpäñ man ñode yänahänkuk; ² Intäjukun äma Agripa, näk Juda ämatä bäräpi näkä terak peño unita kowata ñode yäwayäñ; Gäk inamka-ken man yänahäkta itat ñonita tägagämän kubä nadätat yäk. ³ Gäk Juda äma nintäño täktäknin u kudup nadätan. Ba imaka unita yän-tänkärañ yänawät takamäñ unita imaka nadätan. Unita ude itkañ nadän naminjiri man ño yäwayäñ.

⁴ Juda ämawebe kuduhtagän näkño irit kuñat-kuñat unitäño mebäri nadäkañ yäk. Näk Tasus ahänpäñ itpäñ tägañkañ eruk mäden Jerusalem kuñkuro u nadäkañ yäk. ⁵* Näka nadän morekañ unita ini gäwetnayäñ nadänpäñä ñode täga gäwerirä nadäwayäñ; Näk gubañi-ken Parisi äma ude itkañ unitäño täktäki kudup iwarän täñkut yäk. Gäk nadätan, Juda äbot ätu täño бага man u pidämi bumik upänkañ Parisi äma täño бага man iwaräntäkta pipiri kubä täñpen yäk. ⁶* Täñpäkañ näk apiño manken nepmanpä itat ño. Manken itat ñonitäño mebäri ñode; Näk Anututä bian äbekniye oraniye imaka kubä täñ yämayäñ yänkuko unita nadäkinik täñpän itsämäk täyat. ⁷ Imaka Anututä yänkehärom täwani unitäño bureni ahänjirän kakta Isrel äma äbot 12 ude yäpmäñ daniwanitä ehutpäñ kepma bipani Anutu iniñ oretoret tak täkañ yäk. Äma ärowanina, imaka bureni unita näk imaka, nadäkinik tak täyat. Mebäri unitagän Juda ämatä manken ño nämagut yäpmäñ kuñatkañ yäk. ⁸ Unita in ätu imata Anututä äma kumbani-ken nanik täga nämo yäwän kikuñtneñ yän nadäk täkañ?

⁹* Intä nadäk täkañ, näk bian udegän Jesu Nasaret nanik u wäpi biñam kädet mebäri mebäri terak kañ täñpa wawut yän yänpäñ-nadäk täñkuronik. ¹⁰ Kädet ude-ude u Jerusalem kome tak täñkut. Bämop äma intäjukun täñpanitä nadän naminjirä Anutu täño kudupi ämawebe mäyap komi yotken yepmak täñira äma ekäni ekänitä kañ kumbut yän yänjirä näk imaka, täñkentänpäñ udegän yäk täñkut yäk. ¹¹ Ba kadäni mäyap käbeyä yot komeni komeni it yäpmäñ kukañ-ken ärontäñ kuñpäñ ämawebe mäyap yepmänitpäñ däpmäk täñkuronik. Ude täñpewa Jesuta mäde ut iminpäñ yänärok man iwerut yänpäñ, ba bänepna wakiinik täñpöpän yotpärare banban it yäpmäñ kukañ-ken u kuñpäñ ämawebe yabän ahänpäñ däpmäk täñkuronik.

¹² Ude yänpäñ Poltä äneñi ñode yäkgän täñkuk; Unita kadäni kubäta bämop äma intäjukun täñpanitä nadän naminpäñ iniken wäpi terak nepmanpä yäpmäñ Damaskus yotpärare-ken kuñkut. ¹³ Äma ärowanina, Damaskus kuñtäyiwa kädet minin kepma

* 25:23: Mat 10:18; Mak 13:9 * 25:24: Apos 25:2,7; Apos 22:22 * 26:5: Plp 3:5-6 * 26:6: Apos 23:6, 28:20
* 26:9: Apos 8:3

bämopi-ken peŋyänjek pähap kubä kunum gänäŋ naniktä näk ba notnayetä itkumän-ken u peŋyänjekuk. Peŋyänjek unitäŋo peŋyänjekitä edap täŋo peŋyänjekitä irepmitkuk. ¹⁴ Peŋyänjek täŋo kehärominitä nidäpman-ŋewän kumän-tagän kome terak man patkumän. Man patkaŋ Hibru man terak äma kubätä ŋode näwet yabänjuk; Sol, Sol, gäk imata komi namitan? Gäk näk närepmitta pipiri täk täyan yäk.

¹⁵ Ude nadänpän näkä yänkut; Ekäni, gäk netä? Yäwawä Ekänitä yänjuk; Näk Jesu, komi namik täyan ubayän yäk. ¹⁶ Ude täk täyan upänkaŋ aku! yän näwetkuk. Jop nämo ahän gamitat. Epän ämana ude kuŋarenta iwoyänpän ganiŋ kirewayän ahän gamitat yäk. Unita kuŋkaŋ imaka gäwoŋäretat ŋo, ba kämi gäwoŋärewayän täyat unitäŋo biŋam api yäwettän kwen yän näwetkuk. ¹⁷ Näk jop gabän äwaräkuk täŋira gäkŋa äbotken nanik ba äbot ätutä gäka waki kubä täga nämo api täŋ gamineŋ. ¹⁸* Ude näwetpän ŋode näwetgän täŋjuk; Näk epän ŋode täŋpenta ganiŋ kiretat yäk. Kuŋkaŋ ämawebe täŋo bänepi täŋpidäm taŋpän yepmaŋpi bipmän urani mäde ut imiŋpän bänepi sukureŋpeŋ peŋyänjek-kengän api ämneŋ yäk. Ba äma waki Satan täŋo kehäromi peŋpän Anutu näk-kengän api ämneŋ. Ude täŋirä näkä unitäŋo momini peŋ yämiŋira ämawebe ätu näka nadäkinik täŋpän kudupi äworewani u yäpurärätpän ukät penta api itneŋ yän näwetkuk.

Pol epäni täŋo manbiŋam yäwetkuk

¹⁹ Poltä ude yänpän ŋode yäkgän täŋjuk; Äma ärowani Agripa, gäk nadätan? Näk kunum gänäŋ nanik imaka kaŋkuro unitäŋo man nadän äwaräkuk nämo täŋkut yäk. Nämo inik! ²⁰* Imaka u kaŋkuro unitäŋo biŋam Damaskus nanik jukun yäwet ahänkaŋ Jerusalem ämawebe ba Judia kome päke u yäwet ahänkut yäk. Ba guŋ äbotken imaka, yäwet ahänkut. Man ŋode upän yäwet ahänkäŋ kuŋatku; In bänepjin sukureŋpän Anututa nadäkinik täŋ imineŋ. Täŋkaŋ bänepjin bureni sukurekamän yän yäwoŋäreka kädät tägatäga täŋpeŋ kuŋat täkot. ²¹* Man ude-ude upän yänahänkäŋ kuŋattäyiwa Juda naniktä kudupi yotken nabän ahänpän nepmäŋitpän nutnayän täŋku. ²² Upänkaŋ Anututä täŋkentän namiŋirän säkgämän it yäpman äbätat. Unita apiŋo ŋo itpän äma jopi ba äma ekäni ekäni in bämopjin-ken itkaŋ imaka kaŋkuro u yänahänpän täwetat yäk. Man inigän kubäpän nämo yänahätat. Man ŋo bian, profet ba Mosestä imaka ude api ahäwek yän yänahäwani ugänpän yänahätat. ²³* Uwä ŋode yänku; Äma Anututä ämawebeniye täŋkentäka bian iwoyäwani u komi nadänpän api kumbeko upänkaŋ kumbani-ken naniktä intäjukun akwani ude api irek yän yänku. Täŋkaŋ Isrel ämawebeken ba guŋ äbotken unitä Anutu täŋo peŋyänjek täŋo biŋami api yänahänpän yäwerek. Moseskät profet bianitä ude yänku.

Poltä Agripa nadäkinik täkta man iwetkuk

²⁴ Pol man pen yän irirän Festustä nadäwän waŋtäko man kehäromi ŋode yänjuk; Pol gäk täŋguŋ taŋkaŋ ba yän itan? Gäk nadäk-nadäk epän mäyap täk täyan unita nadäk-nadäka peŋ awähurirän guŋ man yän itan! ²⁵ Yäwänä Poltä iwetkuk; Äma ekäni Festus, näk nämo täŋguŋ täyat yäk. Näk nadäk-nadäkna irirän man bureni yäyat. ²⁶* Eruk, intäjukun ämana Agripa! Gäk man ŋo yänira nadätan unita nämo umuntaŋpän man täga gäwerayän yäk. Gäk nadätan, imaka ŋo käbop nämo ahänjuk. ²⁷ Unita Agripa, gäk profet täŋo man unita nadäkinik täyan ba nämo? Näk nadätat, gäk nadäkinik täyan. ²⁸ Iweränä Agripatä Pol iwetkuk; Jide? Kadäni keräpi-tagän gäkä näk täga täŋpewi Jesuta nadäkinik täŋ imet? ²⁹ Yäwänä Poltä kowata ŋode iwetkuk; Kadäni keräpi ba kadäni karoŋi unita näk nadäwätäk nämo täyat yäk. Näkä Anutu-ken yänapik man yänira gäk ba äbotkaye man ŋo nadän itkaŋ nowä näkgän täga äworeneŋ. Täŋkaŋ yentä kuroŋna pädat täŋpän nepmaŋkuŋo ŋonita nämo yäyat!

³⁰ Ude yäwänä eruk äma ärowani ukät ba gapman täŋo kaŋiwat epän äma u ba Benike ba äma itkuŋo u akuŋ-kireŋkuŋ. ³¹* Akuŋ-kireŋpän äpäman yäman kuŋkuŋ. Äpäman

* 26:18: Ais 35:5; Ais 42:7,16; Efe 2:2; Kol 1:13; Apos 20:32 * 26:20: Mat 3:8 * 26:21: Apos 21:30-31 * 26:23: Luk 24:44-47; 1Ko 15:20 * 26:26: Jon 18:20 * 26:31: Apos 23:29, 25:25

kuŋkaŋ ini-tägän näwetgäwet ɲode täŋkuŋ; Äma ɲoken imaka waki kubä nämo yäk. Kumäkta ba komi yotken kukta bumik kubä nämo täŋkuk yäj yäjkuŋ. ³²* Täŋpakaŋ Agripata Festus ɲode iwetkuk; Gäk äma ɲo iniŋ kireŋpewi täga äpämaŋ kunaŋipäj ini Näk Sisatä näkɲo man api nadäwek yäj yäjkuŋ yäk.

27

Pol Rom kukta gäpe terak äronkuk

¹* Eruk, nin gäpe terak nipmaŋpä yäpmäj Itali komeken kukta tawaŋ peŋkuŋ. Ude täŋpäŋ Polkät äma komi yotken irani ätu bok komi äma täŋo intäjukun äma kubä wäpi Julius u keru terak yepmaŋkuŋ. Julius u Sisa Augustus täŋo komi äma tawaŋken nanik. ²* Ude täŋpakaŋ eruk, Adramitium nanik täŋo gäpe kubä unitä Esia komeken, yotpärare täpuri täpuri gwägu pomi terak ittäj kukaŋ-ken u kukta yäwänä uterak äronkumäj. Täŋpakaŋ Masedonia kome, Tesalonaika yotpärare-ken nanik äma kubä wäpi Aristakus u imaka, bok kuŋkumäj. ³* Kuŋtäkäna kome bipuk. Bipuko eruk yäŋeŋirän Sidon yotpärare-ken ahäŋpäŋ Juliustä Polta kädet täga kubä ɲode täŋ imiŋkuk; Pol iniŋ kireŋpewän noriye kome uken nanikken päŋku ketem ba imaka imaka yäpuk. ⁴Ude täŋpänkaŋ eruk, Sidon peŋpeŋ kunayäj täŋitna mänit taŋi piäŋirän gäpetä kukta täŋburut täna waŋtäko Saiprus järapi käda, mänit taŋi nämo piäŋkuk käda u äyäjutkumäj. ⁵Ude täŋkaŋ kumaŋ Silisia ba Pamfilia dubini-ken gwägu weŋpeŋ Lisia kome Maira yotpärare-ken ahäŋkumäj. ⁶Kome uken komi äma täŋo intäjukun ämatä Aleksadria nanik gäpe kubä Itali kwayäj täŋirän kaŋpäŋ nadäŋpäŋä nin yäjnikɲat yäpmäj u gänaŋ äronkuk.

⁷Täŋpänkaŋ kuŋkumäj. Mänit kehäromi kunayäj täŋkumäj käda piäŋkuko unita kwikinik kwikinik kuŋitna kepma ätu täreŋkuk. Gäpe täŋo epän äma komi pähap kubä täŋ yäpmäj kuŋtäko eruk, Nidas yotpärare dubin ahäŋitna, ätukät kukta mänittä kädet u ukät-pipiŋkuk. Unita äyäjutpeŋ kumaŋ Krit kome uruŋi käda Salmone yotpärare ukädagän äyäjutpäŋ Krit mädeni käda kuŋkumäj. ⁸Gäpe täŋo epän ämatä komi epän pähap kubä udegän täŋtäko eruk kumaŋ Krit mädeni käda Lasea yotpärare dubini-ken kome kubä wäpi Kome Täga uken ahäŋkumäj.

⁹Pipiri täŋtän äbumäŋo unita kepma mäyap jop täreŋirä gwägu tokät-tokät kadäni keräp taŋkuk unita gwägu terak kuŋatnaŋi nämo. Gwägu wakiinik api täŋpek yäj nadäŋpäŋ Poltä ɲode yäwetkuk; ¹⁰* Notnaye, in nadäwut! Näk nadätat, kadäni ɲodeta kunayäj takamäj uwä gwägu terak bäräpi wakiinik api kaŋ-ahäne yäk. Tuŋum pena paorit ba äma ninin imaka, paotne yäk. ¹¹Ude yäwänä komi äma täŋo intäjukun ämatä Pol täŋo man nämo nadäŋ imiŋkuk. Gäpe mähemi ukät gäpe täŋo watä äma unitäŋo nadäk ugän iwatkuk. ¹²Täŋpakaŋ iwän mänit taŋi kadäni-ken gäpetä Lasea kome uken täga itnaŋi nämo bumik unita gäpe terak äma mäyap itkuŋo unitä kome u peŋpäŋ ehutpeŋ Finiks yotpärare kukta yäŋpäŋ-nadäŋkuŋ. Finiks yotpärare uwä Krit kome täŋo bure käda, pom täpuri täpuritä mänit kädet itpipiwani unita u kukta nadäŋkuŋ.

Mänit pähap kubä piäŋkuk

¹³Eruk mänit bure käda äbuk. Mänit uwä kehäromi-inik nämo unita kome yäjkuŋ-ken u täga kune yäj nadäŋpäŋ eruk gäpe yen topuŋo uwä piräreŋpäŋ Krit gägäni kädagän kuŋkumäj. ¹⁴Upäŋkaŋ kuŋtäkäna mänit kehäromi kubä wäpi Käpmäk Käda Mänit unitä käpmäk käda äbuk. ¹⁵Äbä piäŋ-iwat-pewän gäpe siwongän kunayäj nadäŋkumäŋo ude täga nämo kuŋkuk. Uruŋ käda kuŋkuk. Siwoni kukta täŋburut tawä waŋtäko gäpeta watä epän peŋpäŋ jop irirä mänittä täŋyäkɲat yäpmäj kuŋkuk. ¹⁶⁻¹⁷Täŋyäkɲat yäpmäj kumaŋ gwägu bämopi-ken kome täpuri kubä wäpi Kauda u bure kädagän kuŋkumäj. Kome unitä mänit kädet itpipiŋirän eruk gäpe täpuri gäpe taŋitä bok wädäj yäpmäj kuŋarani u wädäj pewä äbäktä pipiri pähap kubä täŋkä eruk

* 26:32: Apos 25:11 * 27:1: Apos 25:12 * 27:2: Apos 19:29 * 27:3: Apos 24:23 * 27:10: Apos 27:22

wädänpena äbänä gäpe täño epän ämatä wädän päbä gäpe tañi terak punin topuñ. Ude täñkañ gäpe tañitā imārek yāñpāñ yen ätu topmāñ täpäneñkuñ. Ba gäpetā Afrika kome dubin mobā jirañ ume gānañ kābop itkuño uterak dāpān yewāpāñ irek yāñ nadāñpāñ umuntañkuñ. Unita gäpe täño tek wädānpewā äpäñirān mānit täño gārip terak kuñkumāñ. ¹⁸ Kuñtākāna kome bipuk. Bipuko yāñeñirān mānit pähap piāñpewān gwāgu wakiinik tokārirān eruk, gäpe täño epän ämatä tuñum ätu butuñpāñ gwāgu gānañ ureñ täñpā äpmonkuñ. ¹⁹ Äneñi kuñitna kome bipuko yāñeñirān epän ämatä gäpetā iniken tuñum tuñum butuñpāñ ureñ täñpā gwāgu gānañ äpmonkuñ. ²⁰ Kepma bipani māyap kome dapuri ba guk täga nämo yabāñkumāñ. Mānit pähap unitā piāñkañ nin yāpmāñpāñ ño peñpeñ täñkuk. Ude täñtäyon ñode nadāñkumāñ; Nin ñode tākamāñ ñowā kuduñtagān paotnayāñ yāñ nadāñkumāñ.

²¹ Ude täñkañ kepma māyapta ämatä ketem nämo nañkuño unita mäden, eruk Poltä äma päke itkuño u bāmopi-ken aku itpāñ ñode yāwetkuk; Notnaye, in näkño man iwatpāñ Krit kome nämo peñpeñ äbumāñ yāwānāku bārāpi ñode nämo kañ-ahākāne yāk. Ba imaka tuñum tuñum ñode nämo ureñ täna äpmokāneñ yāk. ²² * Upāñkañ näk ñode täwetat; In bānep pidām nadākot yāk. Imata, äma notninpak kubā nämo api pena datneñ yāk. Gäpe-tāgān api wawek yāk. ²³ Näk Anutu bureni täño äbotken nanik. U iniñoret täyat yāk. Anutu unitāño añeronitā bipani ahāñ namiñpāñ ñode näwerak; ²⁴ * Pol, gāk nämo umuntāwen yāk. Gākā Sisa inamiken kukta imaka kubätā kädēt täga nämo api täñpipiwek yāk. Anututā nadāñ gamiñpāñ äma gäpe terak itkañ ño kumān gāk ketka terak ganiñ kiretak yāk. Unita kubā täga nämo api pewi darek yāk. ²⁵ Añerotā man ude näwerako unita notnaye, bānep oretoret pähap nadākot! Näk Anututa nadākinik ñode täyat; Imaka näwerako udegān api täñpek. ²⁶ * Upāñkañ jop iritna mānittä piāñpewān gäpe kome täpuri kubā gwāgu bāmopi-ken u gāgāni-ken päñku api wañpāñ irek yāk.

²⁷ Eruk kepma 14 ude täreñirān bipani uken mānit tañitā piāñpewān gwāgu tañi wāpi Mediterenian u bāmopi-ken orañtäñ kuñatkumāñ. Eruk, bipani bāmop kerāp tañirān gäpe täño epän ämatä gäpe gāgāni-ken kāwep äbätak yāñ nadāñkuñ. ²⁸ Ude nadāñpāñ gwāgu kāroñini kañpāñ nadākta yen pewā äpmonkuk. Ude täñpāñ kañkuñ; Gwāgu täño kāroñini 40 mitas ude. Eruk ätukāt kuñpāñä yen äneñi pewā äpmonpāñä gwāgu täño kāroñini 30 mitas ude kañkuñ. ²⁹ Ude kañpāñ gäpetā päñku mobā terak yāput wekwek yāñpāñ umuntañkuñ. Unita gäpe inñit täpänewani yarābok-yarābok tewā äpmonkuñ. Ude täñkañ kome bārāneñ yāñewān yāñ yāñkañ yāñapik epän täñkuñ. ³⁰ Täñpākañ gäpe täño epän äma ätu gäpe peñpeñ kuna yāñpāñ gäpe täpuri ukeño pewā äpmonkuk. Täñkañ gäpe inñit täpänewani ätu pewā äpmokañ yāñ nadāwut yāñkañ jop ude täñnikñatkuñ. ³¹ * Täñirā yabāñpāñ Poltä komi ämakāt intājukun ämani ñode yāwetkuk; Äma ño gäpe terak bok nämo itnero uwā in kumān-tagān täga paotneñ! yāk. ³² Ude yāwānā komi ämatä gäpe täpuri täño yen madāñ tākñeñpewā gwāgu terak mañirān orañ yāpmāñ kuñkuk.

³³ Eruk, kome nämo yāñeñirān äma gäpe terak itkuño unitā ketem nañput yāñpāñ Poltä man ñode yāwetkuk; Kadāni kāroñi säkgāmān nämo it yāpmāñ äbāñkañ ketem nämo nañkuñ yāk. Nakta jop kepma bipani 14 ude irañ yāk. ³⁴ * Unita ñode peñ täwetat; Ketem ätu nañpāñ täpänewut yāk. Nadākañ? In kubätā jibi täpuri kubā nämoinik yāpayāñ yāk. In kumān-tagān täga itnayāñ. ³⁵ * Ude yāñpāñ kārāga kubā yāpmāñpāñ äma itkuño u inamiken Anutu bānep täga man iwetkañ tokātpāñ nañkuk. ³⁶ Ude täñirān äma päke u, unita nadāwā tågawāpāñ ketem ätu udegān yāpmāñpāñ nañkuñ. ³⁷ Täñpākañ äma gäpe terak itkumāño u 276 ude. ³⁸ Ketem nañpā tågawāpāñ eruk gäpetā pidām tawān yāñpāñ ketem yāk ätu itkuño u gwāgu gānañ ureñ täñpā kuñkuñ.

* 27:22: Apos 27:10,31 * 27:24: Apos 23:11 * 27:26: Apos 28:1 * 27:31: Apos 27:22 * 27:34: Mat 10:30
* 27:35: Mat 15:36; 1Ti 4:4-5

Gäpe waŋkuk

³⁹ Eruk yäñerirän gäpe täño epän ämatä kome gwägu gägäni-ken u kaŋkuŋo upänkaŋ kome udeken yän nämo nadänkuŋ. Tänpäkaŋ kome kubä gäpetä täga äronaŋi bumik kaŋpäŋ gäpe u täga käwep yäpmän päŋku pene yän nadänkuŋ. ⁴⁰ Ude nadänpäŋ gäpe iŋit täpänewani täño yeni madänpäŋ gwägu gänaŋ ugän peŋkaŋ yen gäpe iŋit iwarani täñkehärom takta topuŋo u imaka, madän täkñeŋkuŋ. Ude täñkaŋ gäpe täño tek äneŋi piräreŋkuŋ. Ude täñpena mänittä piänpewän gäpe gwägu gägäni-ken kwän yän nadänkaŋ täñkuŋ. ⁴¹ Ude täñpäkaŋ upänkaŋ gäpe kuŋkä gägäni-ken nämo ahänkaŋ mobä jiraŋ ume gänaŋ käbop itkuŋo uterak päŋku däpän yewäpäŋ itkuk, täga kunaŋi nämo. Täñirän gwägu tokätpän gäpe mädeni däpmän äreyän täñpän kuŋkuŋ.

⁴² Ude täñirän komi ämatä äma komi yotken irani unitä akumaŋ paotpeŋ kuneŋ yän nadänpäŋ kumän-kumän däpmäkta nadänkuŋ. ⁴³ Upänkaŋ intäjukun ämani Julius unitä Poltä paotta bitnäŋpäŋ yäniŋ bitnäŋkuk. Yäniŋ bitnäŋpäŋ yäwetkuk; Äma gwägu oraŋpäŋ nadäwani uwä gwägu gänaŋ intäjukun tubäpeŋpeŋ kukŋi udude kaŋ kut yäk.

⁴⁴ * Täñirä ätuwä gäpe täño päya kujat moräk-moräk itkaŋ ŋo yäpmänkaŋ gwägu gänaŋ tubäpeŋkaŋ uterak kukŋi udude kaŋ kut yäk. Ude yäwänkaŋ Juliustä yänkuko udegän täñpeŋ kukŋi udude kuŋ moreŋkumän. Tänpäkaŋ notninpak kubä nämo tena datkuk.

28

¹ Eruk gägäni-ken udude kudup säkgämän ahän moreŋpäŋ ŋode kaŋpäŋ nadänkumän; ŋo gwägu bämopi-ken kome täpuri wäpi Malta. ² * U iritna kome mähemtä säkgämän kubä täñ nimiŋkuŋ. Iwän mäniŋ bumta täñirän kome mähemtä kädäp ijiŋpäŋ yänñiŋkat päŋku nipmaŋpä äñariŋpäŋ kom taŋkumän. ³ Täñkaŋ Poltä kädäp ätukät yäpmän päbä pewän ijiŋkuŋ. Kädäp yäpmän äbuko u gänaŋ gämok kubä parirän nämo kaŋkaŋ pewän jiwäkaŋ komi nadänpäŋ äbämaŋ päbä Pol kerik-ken iŋgämän pewäpäŋ itkuk. ⁴ Täñirän ämawebe u naniktä gämoktä Pol kerik-ken iŋgämän pewäpäŋ irirän kaŋpäŋ ini-tägän näwetgäwet ŋode täñkuŋ; U kawut! yäk. Äma ŋowä äma däpani käwep! Gwägu gänaŋ nämo kumako unita anutunin Yäpmän Daniwanitä nämo kaŋ-korewayän yäk. ⁵ * Upänkaŋ Poltä gämok u kwarut maŋpän kädäp gänaŋ äpmonpänkaŋ käyäm ba bäräpi kubä nämo ahän imiŋkuk. ⁶ Ämawebe Pol gupi maŋpän akwän käna yänkaŋ, ba kumänpäŋ maŋ parän käna yänkaŋ irä waŋkuŋ. Pol gupi-ken imaka kubä nämo ahänjirän kadäni käroni irä wawäpäŋ yänkuŋ; Wära! ŋowä anutu kubä! yäk.

⁷ Kome yotpärare itkuŋo u dubini-ken uwä kome täpuri itkuk. Kome uwä Malta täño watä intäjukun äma wäpi Publius unitäño. Äma unitä nimagut yäpmän ini yotken päŋku nipmaŋpäŋ kepma yäräkubä udetä watä säkgämän it nimiŋkuk. ⁸ Täñkaŋ Publius nani uwä käyäm pähap ŋode täñkuk; Gup kädäp kädäp ba terak täkgän täñkuk. Täñirän Poltä dubini-ken kuŋpäŋä Anutu-ken yänjapik man yänpäŋ kerik gupi terak peŋjirän uterakgän tägaŋkuk. ⁹ Ude täñirän käyäm ikek kome u nanik ätutä biŋam u nadänpäŋ Pol-kengän äbänjirä u imaka, yäpän tägawäpäŋ yepmak täñkuk. ¹⁰ Tänpäkaŋ kome u naniktä imaka imaka säkgämän täñ nimik täñkuŋ. Säkgämän täñ nimiŋpäŋ kunayän täñitna kädetta imaka, täñkentän nimiŋkuŋ.

Pol kuŋatkä Rom kome ahänkuk

¹¹ Kome ugän komepak yäräkubä ude itna tärewäpäŋ Aleksadria nanik gäpe kubä terak äronkumän. Gäpe uwä kome ugän it yäpmän kuŋjirän mäniŋ kadäni täreŋkuk. Gäpe u iŋami terak anutu jopi kubä wäpi Sus, unitäño nanaki yärä täño wäranitä itkumän. ¹² Uterak äronpeŋ kumaŋ päŋku Sirakus yotpärare-ken ahänpäŋ kepma yäräkubä ude itkumän. ¹³ Itna täreŋjirän Sirakus peŋpeŋ kumaŋ yotpärare kubä wäpi Rekiuŋ u ahänkumän. Ahänpäŋ patkumänjo yänewänä mäniŋ bure kädä naniktä piänjirän kome u peŋpeŋ kuŋkumän. Kuŋtängän kepma yäräkubä uken kome kubä wäpi Puteoli ahänkumän. ¹⁴ Yotpärare uken äbot täñpani ätu yabän ahänkumän. Yabän ahänkaŋ

* 27:44: Apos 27:22-25 * 28:2: 2Ko 11:27 * 28:5: Mak 16:18

ukät penta itta niwet yabänkuḡ. Täḡkaḡ keḡma 7 ude ukät itkumänḡ. Itna täreḡirän yepmaḡpeḡ ninin kuroḡ kuḡkä eruk Rom yotḡärare taḡi pähap u dubin ahänkuḡmäḡ. ¹⁵ Rom nanik äbot täḡpani unitä ninta äbäkaḡ yänḡ biḡam nadänḡpäḡä kädet miḡin nibänḡpäḡ nimagutnayänḡ äbuḡ. Äbänḡpäḡ kome kubä wäpi Apius täḡo käbeyä bäḡup, ba Äma ban nanik yepmaḡpani yot yaräkubä itkuḡ-ken uken nibänḡ ahänkuḡ. Nibänḡ ahäwäkaḡ Poltä yabänḡpäḡ bänep oretoret pähap nadänḡpäḡ Anutu bänep täḡa man iwetkuk. ¹⁶* Eruk Rom yotḡärare äronakaḡ Rom ḡapmantä Pol nadänḡ imiḡpäḡ yot inigän kubä iniḡ kireḡkaḡ komi äma kubä watäni irekta teḡkuk.

Rom kome Jesu täḡo manbiḡam yänḡahänkuḡ

¹⁷* Eruk, Pol Rom kome ahänḡpäḡ keḡma yaräkubä ude itkaḡ Juda täḡo äma ekäni ekänita yänḡpewänḡ äbuḡ. Äbä käbeyä täḡ irirä man ḡode yäwetkuk; Notnaye, näk imaka waki kubä äbotniye täḡo wäpi yäḡmäḡ äpäkta nämo täk täyat, ba äbekniye oraniye täḡo täktäk kädet u iwatta nämo yäjiwät tak täyat. Ude nämo täk täyat upänkaḡ Jerusalem komi yotken nepmaḡpä Rom ḡapman keru terak itkut. ¹⁸* Täḡḡpakaḡ Rom ḡapmantä näḡḡo man u yäḡmäḡ daniḡpäḡ kawänä näk imaka waki kubä kumäkta biḡam nämo täḡkut. Unita naniḡ kireḡpewänḡ jop äḡamaḡ kukta nadänkuḡ. ¹⁹* Upänkaḡ Juda naniktä man u utkuḡ. Unita jide täḡḡpet yänḡ nadänḡpäḡ ḡode yänkuḡ; Sisatä ini näḡḡo man yäḡmäḡ daniḡpäḡ kaḡ kawän yänḡ yänkuḡ. Täḡ, man uwä Juda notnaye manken yepmakta yänḡpäḡ nämo yänkuḡ. ²⁰* Eruk notnaye, mebäri imata ḡo äbätat yänḡ täwerayänḡ yänḡpäḡ inta yänḡpewa äbäkaḡ. Nadäkaḡ? Näk imaka u Isrel ämawebe nintä kakta itsämänḡpäḡ kuḡatkuḡmäḡ unita nadäkinik täyat yäk. Mebäri unitaḡän yänḡpäḡ topmäk-topmäkken ḡo itat yäk.

²¹ Yäwänä ḡode iwetkuḡ; Judia nanik äma ätutä ḡäka manbiḡam kubä nämo pewä yäḡmäḡ äbuḡ. Ba Juda notniye kubätä ḡäka man waki kubä nämo päbä niwetkuk yäk.

²²* Upänkaḡ ḡäkḡa u ba unita nadäk täyan u yänḡahänḡiri nadänayänḡ yäk. Imata, nin ḡode nadäkamänḡ; Juda äbot bämopnin-ken äbot kodaki ude ahänkuḡo unita ämawebe komeni komenitä yänḡpäḡ-yabänḡ yäwat täk täkaḡ yäk.

²³ Ude yänḡpäḡ eruk käbeyä äneḡi täkta keḡma kubä iwoyänkuḡ. Eruk keḡma iwoyänkuḡ-ken uken ämawebe bumta yot Poltä itkuk-ken uḡän äbä itkuḡ. Äbä iräkaḡ tamimaḡtä päḡku bipäda käroḡ päke uwä Poltä Anututä intäjukun itkaḡ yabänḡ yäwat epäni täk täyak unitäḡo manbiḡam yänḡahänḡpäḡ yäwet yäḡmäḡ kuḡkuk. Jesuta nadäkinik täḡ imut yänḡpäḡ ehutpäḡ manbiḡam ätu Moses täḡo бага man ba man profettä kudän täwani nadäwä tumäkta uterak yäwetpäḡ yäwoḡäreḡkuk. ²⁴ Yänḡirän äma ätutä nadänḡpäḡ Pol man siwoḡi yäyak yänḡ nadänkuḡ. Täḡ, ätutäwä unita nadäkinik nämo täḡ imiḡkuḡ. ²⁵* Ude täḡḡpäḡ ini-täḡän man wärät-wärät yänḡtäḡ kuḡkä akumaḡ kunayänḡ täḡkuḡ. Akumaḡ kunayänḡ täḡirä Poltä pengän ḡode yäwetkuk; Kudupi Munapiktä äbekjiye orajiyeta yänḡpäḡ profet Aisaia u meni terak man bureni ḡode yänḡahänkuḡ;

²⁶ *Gäk ämawebe äbot uken kuḡkaḡ man ḡode yänḡahänḡpäḡ yäwet;*

Manbiḡam kadäni kadäni nadänayänḡ täkaḡ upänkaḡ unitäḡo mebäri nämo inik api nadäwä tumneḡ.

Ba dapun käroḡ täḡ yäḡmäḡ kunayänḡ täkaḡ upänkaḡ imaka bureni kubä nämo api kaḡpäḡ nadäneḡ.

²⁷ *Nämo, ämawebe uwä bänepi ukät-pipiwani unita jukuni pik täḡirä man nämo nadäk täkaḡ, ba dapuri imaka, täḡpipiḡkuḡ.*

Ijiwä kwäpäḡ imaka u kaḡpäḡ mebärini kaḡpäḡ nadäwä tumbäpäḡ uyaku bänepi äyänḡut-peḡ näkken äbänḡirä näkä äneḡi yäpa täḡakäneḡ. Upänkaḡ nämo! Ais 6:9,10

* 28:16: Apos 24:23 * 28:17: Apos 25:8 * 28:18: Apos 26:31 * 28:19: Apos 25:11 * 28:20: Apos 24:15;
Apos 26:6-7 * 28:22: Apos 24:14 * 28:25: Mat 13:14

²⁸⁻²⁹* Poltä ude yänpän ɲode yäkgän täŋkuk; Juda äma in, ket ɲode nadäwut; Anututä yäpätägak epän täŋkuko uwä guŋ äbotta biŋam täyak yäk. Unitä man u nadänpän nadäkinik api täneŋ! yäk.

³⁰* Tänpäkaŋ Rom kome uken Poltä yot kubäta gwäki peŋkaŋ pat täŋkuko ukengän it yäpmän kuŋirän obaŋ yarä täŋkuk. Ude täŋkaŋ ämatä känayän äbänirä yabänkaŋ äbäkotgän yänpän yämagut täŋkuk. ³¹* Yämagut päbä yepmaŋpän Anututä intäjukun itkaŋ yabän yäwat epäni täk täyak unita, ba Ekäni Jesu Kristo täŋo manbiŋam u yäwetpän yäwoŋärek täŋit täŋkuk. Man u yänahäkta umun kubä nämo nadänkuk, ba äma kubätä nämo iniŋ bitnäŋkuk. Ugän.

* 28:28-29: Sam 67:2; Luk 3:6; Apos 13:46, 18:6 * 28:30: Apos 28:16 * 28:31: Apos 28:23

Rom Anututä nin inita biñam nimagutta nadäk tawañ penkuko unitäño manbiñam

¹* Pol näk, Anututä Jesu Kristo täño epän ämagän aposoro kubä ude iretta iwoyäñpäj nepmañkuk. Iwoyäñpäj nepmañkuko uwä Anutu täño Manbiñam Täga u yäñahäñjira komeni komeni kwekta näk yäpmäj daniñkuk. ²* Täñpäkañ Manbiñam Täga u api ahäwek yäj Anututä bian profet yäwet-pewän kudän täñjirä Anutu täño man kudän kudupi uken danik takamäj. ³* Kudän täñkuñjo u Nanaki-inik uterak bureni ahäwekta kudän täñkuñ. Nanaki komegup ikek ahäk-ahäk uwä Devit täño orani. ⁴* Upäjkañ kumbani-ken naniktä akuñkuko unita siwoñi kuñat-kuñat täño Munapiktä U Anutu täño Nanaki, kehäromi pähap ikek yäj kwawak niwoñäretak. Uwä Ekäninin Jesu Kristo. ⁵* Täñpäkañ Kristotä epän täñkuko uterak, ba unitäño wäpi biñam ärowän yäñpäj wäp aposoro yäput. Näk ñode takta orañ namiñpäj iwoyäñpäj nepmañkuk; Näk guñ ämawebe komeni komeni Kristo unitäño biñam yäwerira ätutä unita nadäkinik täñpäj gämori-ken kuñatneñta. ⁶* Täñpäkañ Rom yotpärare-ken nanik in imaka, ämawebe ukät nanik, Jesu Kristota biñam itneñta tämagurani.

⁷* Eruk, man kudän ño, äbot Anututä gäripi-inik nadäj tamani, ba siwoñi kuñatneñta iwoyäwani Rom yotpärare-ken it takañ inta kudän täyat. Täñpäkañ orakorak ba bänep pidäm Nanin Anutu-kät Ekäninin Jesu Kristo uken naniktä intä terak äroton.

Poltä Rom ämawebe yabäkta nadäjnkuk

⁸* Eruk, pengän ñode yäwa; Nadäkinikjin täño manbiñam äma komeni komenitä nadäwä täga tak täyak unita Jesu Kristota yäñpäj Anutuna bänep täga pähap iwet täyat. ⁹* Nadäkañ? Bänepna nadäk-nadäkna gupna kuduptä Anututa watä epän täñ imiñpäj Nanaki täño manbiñam yäñahäk täyat. Eruk, Anutu unitä nabäñjirän man ño täwera nadäwut; ¹⁰* Anutu-ken yäñapik man yäk täyat uwä inta nitek wari wari iwet täyat. Täñpäkañ kubä iwet täyat uwä ñode; Anutuna nadäj namiñjiri kädet kubä ahäwänä Rom äbot täñpani-ken kañ kwa yäj iwet täyat.

¹¹ Nadäkañ? Gäripna tañi uwä in tabäkta nadätat. Inken ärenpäj iron ätu Kudupi Munapik-ken nanik täñkentäj tamapäj kehärom tañpäj kañ irut yäj nadätat. ¹² Ba ñode yäwa, näk inken ärewero uwä nadäkiniknin täño bureni kowat iwoñärewän täñpäj bänepnin täñpidäm tak täne. ¹³* Upäjkañ notnaye, mebärinata täñguñ täneño udetä ñode täwetat; Guñ ämawebe ätuken epän täñjira Ekänita biñam tak takañ udegän inken ärenpäj bämopjin-ken bureni pewa ahäkta wari yäk täyat. Upäjkañ ärewayäj täñjira imaka imaka ätutä kädet täñpipiñ namik takañ. ¹⁴ Näk Grik ämawebe ba ämawebe kome ätuken nanik imaka, äma nadäk-nadäk ikek ba äma guñguñi u kudup, watä epän täñ yämikta yäj namani. ¹⁵ Mebäri unita Rom äbot täñpani in Manbiñam Täga ño täwet ahäkta bänepna kädap ijik täyak. ¹⁶* Näk Manbiñam Täga unita nadäjira imaka mäyäki nitek nämo tak täyak. Nämo, uwä Anutu täño kehäromi ämawebe wakiken nanik wädäj tädotpäj yepmak täyak. Ämawebe manbiñam u nadäjpäñ iyap tänayäj täño uwä irit kehäromita biñam api täneñ. Manbiñam u Juda äbotken naniktä jukun nadäjkuñ. Täñpäkañ u punin terakä guñ äbotken naniktä nadäkta yäwani. ¹⁷* Manbiñam Täga unitä kädet Anututä iwatpäj ämawebeta siwoñi ämawebe yäj yäñtäreñ yämik täyak u

* 1:1: Apos 9:15, 13:2; Gal 1:15 * 1:2: Rom 16:25-26; Tai 1:2 * 1:3: Mat 22:42; Rom 9:5; 2Ti 2:8 * 1:4: Apos 13:33 * 1:5: Apos 26:16-18; Rom 15:18; Gal 2:7-9 * 1:7: Nam 6:25-26; 1Ko 1:2; 2Ko 1:1; Efe 1:2 * 1:8: 1Te 1:8 * 1:9: Efe 1:16; Plp 1:8; 1Te 2:5,10 * 1:10: Apos 19:21; Rom 15:23,32 * 1:13: Apos 19:21; Jon 15:16 * 1:16: Sam 119:46; Mak 8:38; 1Ko 1:18-24; Apos 13:46 * 1:17: Rom 3:21-22; Hab 2:4

kwawak niwoŋäretak. Uwä ŋode; Anutu iŋamiken siwoŋigän itta kädet kubä nämo pätak. U nadäkiniktä nadäkinik terakgän. Nadäkinik täŋpeŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä Anututä äma u siwoŋi äma yäŋ api yäŋtäreŋ yämek. Unitawä ŋode kudän täwani; Ämawebe nadäkiniki terak Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak uwä irit kehäromi yäpmäkta biŋam.

Anutu imata kokwawak nadätak?

¹⁸ * Ämawebetä Anutu mäde ut imiŋkaŋ kädet wakiwaki iwatpäŋ Anutu täŋo man bureni yejämäk täkaŋ. Unita Anutu kunum gänaŋ naniktä kokwawaki kwawak pewän ahäk täkaŋ. ¹⁹ * U mebäri ŋodeta; Anututä iniken mebäri ämawebe kudupta kwawak peŋ yämiŋkuko unita mebäri ätu ämatä nadänaŋi u nadäk täkaŋ. ²⁰ * Anutu u ämatä känäŋi nämo upäŋkaŋ kunum kenta kome pewän ahäŋkumän-ken yäput peŋpäŋ imaka mebäri mebäri pewän ahäŋkuŋo unitä kehäromini paot-paori nämo ba iniwä Anutu yäŋ kwawak yäŋahäŋ yäpmäŋ äbätak. Kwawak yäŋahäŋjirän äma kuduptagäntä kaŋpäŋ nadäk täŋ yäpmäŋ äbuŋonitä apiŋo nin udegän kaŋpäŋ nadäk täkamäŋ. Unita äma kubätä wohut-wohut man ŋode täga nämo yäwek; Näk Anutu täŋo mebäri nämo nadätat unita käderi irepmit täyat yäŋ täga nämo yäwek. Nämoinik!

²¹ * Anutu itak yäŋ nadäŋkaŋ upäŋkaŋ nadäwä Anutu nämo itak bumik täŋpöpäŋ, nämo oraŋ imik täkaŋ, ba bänep täga nämo nadäŋ imik täkaŋ. Nämo, nadäk-nadäki peŋ awähutpäŋ jopi ude täŋpäŋ guŋ bureni täŋkuŋ. Ude irirä bipmäŋ uranitä nadäk-nadäki uwäk täŋpäŋ yepmaŋkuk. ²² * Äma udewani Nin nadäk-nadäknin nitek yäŋ yäk täkaŋ upäŋkaŋ nämoinik! U guŋ itkaŋ. ²³ * Anutu paot-paori nämo unitäŋo wäpi pähap iniŋ oretnaŋipäŋ komenita äma ba imaka paotpaot ikek, barak, tom, gämok, gwakgwak unitäŋo wärani oraŋ yämik täkaŋ.

²⁴ * Ude täk täkaŋ unita Anututä yabäŋ äwaräkuk täŋjirän bänep nadäk-nadäki-ken nadäŋ gärip waki pewä ahäwäpäŋ kubokäret kädet mebäri mebäri kowat täŋpän täŋpän bänepi gupi täŋpawak täkaŋ. ²⁵ * Täŋkaŋ Anutu täŋo mebäri kwawak itkuko u peŋpäŋ jop manmanta nadäwä bureni täŋpöpäŋ kuŋat täkaŋ. Ude täŋkaŋ Anututä imaka pewän ahäwani u yäniŋ oretpäŋ watä epän täŋ yämiŋpäŋ Anutu pewä ahäwani ini u mäde ut imik täkaŋ. Yäke! Ämawebe kuduptagän Anutu u wäpi wari wari yäpmäŋ akuk tänaŋi! Bureni!

²⁶ Täŋpakaŋ ämawebe Anutu mäde ut imiŋkuŋo uwä Anututä yabä kätäŋjirän iniken gärip iwatpäŋ ämatä nämo tänaŋi pewä ahäk täkaŋ. Wära! Webetäwä nädapi täktäk kädet Anututä peŋ yämiŋkuko u irepmitpäŋ kudän nämo tänaŋi webe noriye-kät kowat täŋpän täk täkaŋ. ²⁷ * Täŋpakaŋ äma ätutä udegän, nädapi täktäk kädetta bitnäŋpäŋ kaŋgärip täŋo kädäpitä täŋpewän ämatä ämakät waki pewä ahäk täkaŋ. Ude täŋjirä peŋawäk täŋo kowata iniken gupi bänepi bok täŋpawak täkaŋ.

²⁸ Ba ugän nämo. Äma udewani uwä Anutu täŋo mebäri nadäŋkaŋ upäŋkaŋ jop nadäŋ ärowani täŋ imik täkaŋ unita Anututä mäde ut yämiŋpewän nadäk-nadäki paoräpäŋ imaka nämo tänaŋipäŋ täk täkaŋ. ²⁹ Ude täŋpän imaka waki mebäri mebäri kudup ŋode täŋ morek täkaŋ; Nadäŋ-gärip waki, ämäŋi täktäk, peŋawäk, närepmirek-gärepmirek terak kokwawak, äma kumän-kumän urut, iwan kowata kowata, yäŋ-yäkŋarani ba jopman yäkyäk unitä ahäŋpäŋ tokŋeŋ pätak. ³⁰⁻³¹ Ba yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat, man kowat-ibewän, Anutu iwan täŋ imikimik, ärowani kudän täktäk, gup yäpmäŋ ärokärok, waki kädet pewä ahäk-ahäk, meŋnan täŋo man bitnäk, bänep nadäk-nadäki nämo kuŋat-kuŋat, butewaki nämo nadäŋkaŋ komi jop yämik-yämik, ba bänep ironi nämo. ³² Anututä äma kädet udewani täŋpani uwä paot-paotta biŋam täkaŋ yäŋ yäwani u

* 1:18: Efe 5:6; Kol 3:6; 2Te 2:12 * 1:19: Apos 14:15-17; Apos 17:24-28 * 1:20: Jop 12:7-9; Sam 19:1; Hib 11:3

* 1:21: Efe 4:17-18 * 1:22: Jer 10:14; 1Ko 1:20 * 1:23: Lo 4:15-19; Sam 106:20 * 1:24: Apos 14:16 * 1:25:

Jer 13:25; Jer 16:19; Rom 9:5 * 1:27: Wkp 18:22; Wkp 20:13; 1Ko 6:9

nadänkaŋ upänkaŋ gwäk pimiŋpäŋ pen täk täkaŋ. Ba ugän nämo, ätutä kädet udegän täŋirä oret yämik täkaŋ.

2

Anututä man epän siwoŋi täk täyak

¹⁻³ * Eruk, Anututä äma kädet wakiwaki udewani täŋpani unita kowata api yämek. Täŋkaŋ kowata yämayän täyak uwä siwoŋi api yämek yän nadäk täkamän. Upänkaŋ äma gäk, jide täŋpäŋ gäkŋaken mebarika käbop pewen? Ämatä waki udewani täŋirä yäpmän danik täyan uwä gäkŋaken mebari imaka, kwawak pek täyan ubayän. Yäpmän danik täyan udegän gäkŋa täk täyan. Äma udewani täŋpani yäpmän danik täyan upänkaŋ kudän udewanigän täk täyan unita jide? Anututä nabän koreŋirän kowata api irepmiret yän nadätan? Nämo inik! ⁴ * Täŋpäkaŋ Ekänitä iron pähap täŋpäŋ bänepka äyänjut yänpäŋ gäk gabän koreŋpäŋ kwikinik itsämäk täyak unita imata nadäwi äpani täk täyak? Gäk bänepka äyänjutta ude oraŋ gamik täyak u nämo nadätan? ⁵ Upänkaŋ bänepka nämo äyänjutkaŋ kädet waki u ehuranigän täk täyan uwä Anutu täŋo kokwawak kädäp bukä ude täk täyan. Buŋät yäpmän äroŋiri Anutu täŋo kokwawak kadäni pähapken Anutu täŋo yänjärek man siwoŋi kwawak ahänirän kokwawak päke unitä ijiŋpäŋ api gewän kumben.

⁶ * Ŋode nämo nadätan? Kadäni uken Anututä ini ämawebe kuduŋtagän täktäki terak gwäki kowata api yämek. ⁷ * Äma kudän tägatäga pen täŋ yäpmän kuŋpäŋ irit paot-paori nämo, wäpi biŋam ba orakorak ikek u kaŋ-ahäkta gwäk pimiŋpäŋ kuŋatnayän täŋo uwä irit kehäromi api yämek. ⁸ Täŋ, äma initagän nadänpäŋ man bureni mäde ut imiŋpäŋ täŋpäwak täŋo man buraminayän täŋo uwä kokwawak ba kowata komigämän api kaŋ-ahäneŋ. ⁹ * Anututä waki täŋpani kuduŋtagänta bäräpi taŋi ba komi epän pähap api yämek. U Juda äbotken nanikta jukun yämiŋkaŋ guŋ äbotken nanikta imaka, api yämek. ¹⁰ Upänkaŋ äma kudän tägatäga tänayän täŋo u kuduŋtagänta orakorak, wäp biŋam ba kwini terak irit api yäpneŋ. U Juda äbotken nanikta jukun yämiŋkaŋ guŋ äbotken nanikta imaka, api yämek. ¹¹ * Imata, Anutu uwä äbot wäpi terak nämo api yäpmän daniwek. Nämo, u iniken nadäk-nadäk siwoŋi kubägan u terak Juda äbotken nanikkät guŋ äbotken nanik bok api yäpmän daniwek.

Baga man u äma bänepi-ken kudän täwani

¹² Uwä ŋode; Äma äbot Moses täŋo бага man nitek nämotä kuŋatkaŋ waki täk täkaŋ u kudup, бага mani nämo upänkaŋ momini uterak api paotneŋ. Täŋpäkaŋ äma äbot бага man nitektäwä waki täk täkaŋ u kudup Moses täŋo бага mantä mebarini kwawak yänhäŋirän paot-paotta biŋam api yäpmän danineŋ. ¹³ * U imata, бага mantä ini täŋpewän äma kubä Anutu iŋamiken siwoŋi täga nämo irek. Baga man u jukunitägän nadänayän täŋo uwä Anututä yabänirän siwoŋi ämawebe nämo api täneŋ. Nämo, nadänpäŋ buraminayän täŋo uyaku, siwoŋi yän api yänjärek yämek. ¹⁴ * Täŋpäkaŋ äma ätu guŋ äbotken nanik, Moses täŋo бага man nämo nadäwanitä iniken nadäk terak бага man täŋo käderi iwatpäŋä, Moses täŋo бага mani nämo upänkaŋ бага man nadäwani bumik äworek täkaŋ. ¹⁵⁻¹⁶ * Ude täŋirä бага man bänepi-ken kudän täwani yän kwawak niwoŋärek täyak. Eruk, бага man bänepi-ken kudän täwanitä bänepi yäput täyak. Täŋpäkaŋ kadäni pähapken bänep nadäk-nadäkitä yäpmän äyänjutpäŋ täga täyan yän ba waki täyan yän api yäwerek. Kadäni uken Anututä Jesu Kristo iwet-pewän ämawebe bänepi-ken imaka käbop pätak unitäŋo mebari kwawak api pewek. Bureni, biŋam man näkä yänhäk täyat uterakgän api ahäwek.

Juda äma bureni u äma jidewani?

* 2:1-3: Mat 7:1-2; Jon 8:7 * 2:4: Efe 1:7, 2:9; 2Pi 3:15 * 2:6: Mat 16:27; Jon 5:29; 2Ko 5:10 * 2:7: 2Te 1:8
* 2:9: Rom 1:16 * 2:11: Efe 6:9; 1Pi 1:17 * 2:13: Mat 7:21; 1Jo 3:7 * 2:14: Apos 10:35 * 2:15-16: 2Ti 2:8

¹⁷* Eruk, in wäpjin Juda äma yäj yäk täkañ unita jide täwerayäj? Intä Moses täño бага man terak yeŋgämä pek täkañ. Ude täñkañ nin Anutu dubini-ken irani yäj biñam yäk täkañ. ¹⁸ Täñkañ kädet Anututä gäripi nadäk täyak u nadäk täkañ, ba unitäño бага man täwetpäñ täwoñärek täñpani unita imaka siwoñi täkta yäwani u kudup nadäwä tärek täkañ. ¹⁹⁻²⁰* Ude täñkañ ñode nadäk täkañ; Baga man iñit täkamäj unitä nadäk-nadäk täga kudup ba man bureni kudup uwäk täyak unita nin äma dapuri tumbani täga yämagutne, ba bipmäj urani-ken irani täño peñyäjek uwä nin yäj nadäk täkañ. Täñkañ ämawebe guñguñi, ba ironjironji man bureni täño kädet siwoñi u yäwetpäñ yäwoñärek täga täne yäj nadäk täkañ. ²¹* Eruk jide? In ude nadäñpäñ äma ätu Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñärek täñkañ injinken bänepjin nämo yäwet täkañ. Kubota nämo täneñ yäj yäwetkañ injin kubota täk täkañ. ²² Ba yanäpi täñpanitä kubokäret nämo tädeñ yäj yäwetkañ injin kubokäret kädet iwät täkañ. Ba anutu jopi nämoinik nadäj yämineñ yäj yäwet täkañ upäjkañ in guñ äma täño kudupi yotta yabängäröp täñpäñ tuñumi kubota täk täkañ. ²³ Nin бага man nadäwani yäj biñam yäk täkañ upäjkañ Anutu täño kädet irepmit täkañ uwä wäpi iniñ iwät täkañ. ²⁴* Ude täñjirä Anutu täño man kudän täwani kubä ñode unitä bureni täyak; Juda äma intäño mebarita yänpäñ guñ ämatä Anutu yänjörök iwät täkañ.

²⁵* Nin gupnin moräk madäwani unita Anututa biñam täkamäj yäj biñam yäk täkañ upäjkañ ñode täwera nadäwut; Moses täño бага man iwätpäñ kuñatnayäj täño uyaku gupjin moräk madäwani u Anututä kawän imaka bureni kubä api täñpek. Täñ, бага man kubä irepmitnayäj täño uwä gupjin terak kudän itak u bureni nämo, nämo täñpani bumik api täñpek. ²⁶* Täñpäkañ man unitäño kukñini ñode pätak; Guñ äma kubä gupi moräk nämo madäwanipäj бага man täño kädet iwarayäj täko uwä Anututä kawän gupi moräk madäwani ude api äworewek. ²⁷ Nadäkañ? In Juda äbot Moses täño бага man nitek ba gupjin moräk madäwani upäjkañ inä бага man u irepmitnayäj täño uwä, äma gupi moräk nämo madäwanitä бага man täño kädet u iwätnayäj täño uwä mebarijin kwawak api pewä ahäneñ.

²⁸* Täñpäkañ Juda äma bureni u äma jidewani? Ba gup moräk madäwani bureni u jidewani? Äma iñami dapun Juda täño iñam dapun ikek u nämo, ba gupi-tägän Anutu täño kudän yäpmäj kuñat täkañ u nämo! ²⁹* Nämoinik! Juda äma bureni uwä äma Juda täño nadäk-nadäk bänepitä yäpmäj kuñarani. Ba äma Anutu täño kudän bänepi-ken täñpani u. Kudän uwä Munapiktä täñpani, бага man terak gupi moräk madäk-madäk u nämo. Äma udewani uwä ämatä nämo käwep orañ yämineñ. Upäjkañ Anututä ini orañ yämik täyak.

3

Anutu nadäk siwoñigän iñit täyak

¹ Unita, yänjabäk kubä ñode; Jide? Juda äma uwä äma gägäni päke ukät uterakgän itkañ? Ba gupi moräk madäk-madäk u imaka bureni nämo? ²* Ude nämo! Juda äma u imaka mäyap yäniñ kirewani. Anututä Juda nanikta iniken manbiñam mebari mebari yäwetpäñ yäwoñärek täñpewän manbiñam unitäño mähemi däkñeñkuñ. ³* Upäjkañ Juda äbot ätu uwä man u mäde ut imiñpäñ Anututa nadäj imikinik nämo täñkuño unita jide? Ude täñkuño unita Anututä udegän, iniken man bian yänjkuko u nämo iwätpäñ Juda äma u mäde api ut yämek? ⁴ U nämotä nämoinik! Äma kuduptagän jop manman yäkyäk täño mähemi itneño upäjkañ Anutu u inipärik, yäwän bureni ahäwani mähemi itkukotä api it yäpmäj ärowek. Unita man kudän kubä ñode pätak;

* 2:17: Jem 2:19 * 2:19-20: 2Ti 3:5,15; Mat 15:14; Luk 18:9 * 2:21: Sam 50:16-21; Mat 23:3-4 * 2:24: Ais 52:5; Ese 36:20 * 2:25: Jer 4:4, 9:25 * 2:26: Gal 5:6 * 2:28: Jon 7:24, 8:39 * 2:29: Lo 30:6; Kol 2:11; 1Ko 4:5; 2Ko 10:18 * 3:2: Sam 147:19-20; Rom 9:4 * 3:3: Rom 9:6, 11:29; 2Ti 2:13

*Gäk man yäjiri ämatä u man bureni-inik yäj kaŋ nadäwut!
Ba yäjtärek mankatä bureniğän api ahäwek.*

Sam 51:4

⁵ Nin nadäkamäj; Waki täktäknintä Anutu u siwoŋi-inik yäj kwawak pena ahäk täyak. Eruk, mebäri ude pätak u bureni täŋpäwä Anututä wakinin täŋo kowata täga niminaŋi nämo yäj täga yäne? (Man ŋowä äma täŋo nadäk-nadäk terak yäyat.) ⁶ Ude nämoinik yäne! Momita kowata yämik-yämik kädet siwoŋi nämo päreko uwä jide täŋpäŋ Anututä komen ämawebe täŋo täktäk täga yäpmäj daniwek?

⁷ Täŋpakaŋ äma kubätä ŋode käwep yäwek; Näkŋo jopman yäkyäknatä Anutu u man siwoŋiğän yäwani yäj kwawak pewän ahäjirän wäpi biŋam taŋi yäpmäk täyak. Unita Anututä jideta näka waki täŋpani yäj näwet täyak? ⁸* Man udewani uwä man jopi-inik, äma kubätä ŋode yäweko ude bumik; Eruk, waki täŋitna, kädet siwoŋi kaŋ ahäwän! Jop man u äma ätutä näkä terak wähurirä yäjupit täyat. Man ude yäk täkaŋ unita kowata waki yäpmäkinik täŋirä api tägawek!

Äma kuduptagän siwoŋi kädet irepmirani

⁹* Unita jide? Juda äbot nintä äma äbot gägäni ätu yärepmitpäŋ ninin pärik kubä itkamäj ba jide? Nämoinik! Yämäŋo udegän, Juda äbotken nanik ba guŋ äbotken nanik, nin kudup wakita watä epän täk täkamäj. ¹⁰* Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Äma kubätä siwoŋi nämoinik kuŋat täyak.

¹¹ Ba äma kubätä nadäkinik ikek nämo kuŋat täyak. Ba Anutu dubini-ken kukta epäni nämo täk täkaŋ.

¹² Ämawebe kuduptagän siwoŋi kädet mäde ut imiŋpäŋ wakiniğän täŋkuŋ. Wära! Kubätä imaka siwoŋi kubä nämo täk täyak. Nämoinik! *Sam 14:1-3*

¹³* Meni käbäj taräki, äma kumbani täŋo käbäj ude. Menitä jop mangän yäk täkaŋ. Man yäk täkaŋ uwä komiğämän, gämok meni ude. *Sam 5:9*

¹⁴ Meni jinomtä man jägämi, täŋpäwak man pewä ahäk täkaŋ. *Sam 10:7*

¹⁵* Täŋkaŋ ämik täkta pidämigän nadäŋpeŋ kuŋat täkaŋ.

¹⁶ Deken deken kuŋarirä täktäk wakini unitä ämawebe täŋo irit täga u pewän paot täkaŋ.

¹⁷ Äma udewanitä bätaki säkgämän itta kubä nämo nadäk täkaŋ. *Ais 59:7,8*

¹⁸ Täŋpakaŋ Anututa umun kubä nämo nadäk täkaŋ. *Sam 36:1*

¹⁹ Eruk, nin ŋode nadäkamäj; Moses täŋo бага man uwä Juda äbot ninta nimani unita nintä unitäŋo jukumani u nadäne. Baga man unitä ämawebe kudup mebäriğän kwawak peŋ nimiŋirän momininta äwo täga nämo yäne. Nämoinik, äma kuduptagän Anutu iŋamiken mominin nitek unita kowata yäpmäkta biŋam täkamäj. ²⁰* Mebäri unita бага man kädet iwät-iwät unitäwä Anutu iŋamiken täga nämo yäpän-siwoŋ tawäpäŋ nipmaŋpek. Nämo, бага man unitäwä mominin kwawakğän niwoŋäreğän täyak.

Anutu iŋamiken siwoŋi iritta man

²¹* Upäŋkaŋ apiŋowä kädet Anututä iwätpäŋ ämawebe iŋamiken yäpän-siwoŋ tawäpäŋ yepmak täyak u kwawak ahätäk. U бага man iwät-iwät kädet terak nämo. Täŋpakaŋ manbiŋam Mosestä kudän täwani ukät man profet bianitä yäjahäwani unitä Anutu täŋo täktäk kädet ŋonita yäjahäwani. ²²* Täktäk kädet uwä ŋode; Ämawebe kuduptagän Jesu Kristota nadäŋ imikinik täk täkaŋ unita Anututä siwoŋi ämawebe yäj yäjtäreğän yämik täyak. Uwä Juda nanikta kädet inigän kubä, ämawebe ätuta kädet kubä nämo. ²³* Nämoinik, ämawebe nin kuduptagän momi täŋpani unita Anutu peŋyäjek

* 3:8: Rom 6:1,15 * 3:9: Rom 1:18-2:24; Rom 3:23 * 3:10: Sam 53:1-3; Sav 7:20 * 3:13: Sam 140:3 * 3:15: Snd 1:16 * 3:20: Sam 143:2; Rom 7:7; Gal 2:16 * 3:21: Apos 10:43 * 3:22: Rom 1:17; Gal 2:16 * 3:23: Rom 3:9, 5:2

mähemi ukät kunum gänaŋ bok itnaŋi nämo. ^{24*} Upäŋkaŋ Anututä bänep iron pähap, kowatani nämo täŋ nimiŋkuko uterak siwoŋi ämawebe yäŋ yäntäreŋ nimik täyak. Iron uwä Jesu Kristo täŋo kumäk-kumäki terak mominin ärut nimiŋkuk. ^{25*} Täŋpäkaŋ Anututä iniken kokwawak täŋpän bam tawäkaŋ ämawebe Jesuta nadäŋ imikinik täk täkaŋ unitäŋo momini ärut yämikta Jesu iniŋ kirewän nägäri piwän kuŋkuŋ. Kädet u täŋkuko uwä Anututä nadäk siwoŋi iwatpäŋ momi täŋo kowata däpmäŋ tärek täyak yäŋ kwawak niwoŋäreŋkuk. Täŋpäkaŋ bianä iniken nadäk terak Anututä ämawebe momi täŋirä kwikinik itkaŋ yabäŋ koreŋ it yäpmäŋ äbuk. ²⁶ Yabäŋ koreŋ it yäpmäŋ äbätängän eruk apiŋode ämawebe täŋo momini unitäŋo kowata däpmäŋ tärekta kädet siwoŋi kubä pewän ahäŋkuŋ. Kädet u täŋkuko unitä ŋode niwoŋäretak; Anutu ini uwä siwoŋi itkaŋ ämawebe Jesuta nadäkinik täk täkaŋ uwä siwoŋi ämawebe yäŋ yäntäreŋ yämik täyak.

^{27*} Unita äma netätä näkŋaken täktäkna siwoŋi unita Anutu iŋamiken siwoŋi itat yäŋ biŋam täga yäwek? Äma kubätä täga nämo. U imata, Anututä бага man iwat-iwat kädet terak siwoŋi ämawebe yäŋ nämo niwet täyak. Nämo, u Jesuta nadäkinik täktäk kädet uterakgän. ^{28*} Bureni-inik, Anutu iŋamiken siwoŋi irit u Jesuta nadäkinik täktäk u kubätägän pewän ahäk täkaŋ, бага man iwat-iwat kädet uterak nämo. ^{29*} Unita Anututä äma jidewanita siwoŋi äma yäŋ täga yäwerek? Juda ämawebe ugän? Jide? Anutu uwä Juda ämawebe täŋogän? U guŋ äbotken nanik unitäŋo Anutu nämo? Ude nämo! Anutuuwä u guŋ äbot täŋo bok. ^{30*} Imata, Anutu bureni kubä unitägän itak. Unitä Juda ämawebe gupi moräk madäwani u ba guŋ äbotken nanik, gupi moräk nämo madäwani u, kädet kubä uterakgän siwoŋi ämawebe yäŋ yäntäreŋ yämik täyak. Ämawebe äbot yarä uken nanik netätä Jesuta nadäkinik täk täkaŋ unita siwoŋi ämawebe yäŋ yäntäreŋ yämik täyak.

^{31*} Unita Jesuta nadäkinik täktäk kädet unita nadäŋitna intäjukun täŋpänä jide? Baga manta nadäŋitna imaka jopi täŋpek? Nämo Moses täŋo бага man u mehamtäk täkamäŋ.

4

Anututä Abraham siwoŋi äma yäŋ iwetkuk

¹ Eruk Abraham, Juda äbot nintäŋo oranin pähap unita nadäna. Nadäkinikta man yäk täkamäŋ ŋo Abraham yäpmäŋtak ba nämo? ² Abraham unitä kädet täga täŋirän uterak Anututä gäk siwoŋi äma yäŋ iwetkuk yäwänäku Abraham ini wäpi biŋam u täga yäpmäŋ akwän. Upäŋkaŋ Anutu iŋamiken siwoŋi itkuko uwä kädet ude terak nämo. ^{3*} Unita Anutu täŋo mantä jide yäyak? U ŋode yäyak;

Abraham uwä Anutu täŋo man unita nadäkinik täŋkuko unita Anututä siwoŋi äma yäŋ yäntäreŋ imiŋkuk. *Stt 15:6*

^{4*} Nin ŋode nadäkamäŋ; Äma epän täŋpän gwäki yäpmäk täkaŋ unita iron yäŋ nämo yäk täkamäŋ. Nämo, epän täyak unitäŋo gwäki yäpmäk täkaŋ. ⁵ Upäŋkaŋ äma kubätä epän täga kubä täŋirän epän täŋo gwäki ude Anututä siwoŋi äma yäŋ täga nämo iwerek. Unita äma u jide täŋpek? U Anutu, momi ämata siwoŋi äma yäŋ yäntäreŋ yämani unita nadäŋ imikinik täŋpek. Ude täŋpeko uwä Anututä siwoŋi äma yäŋ yäntäreŋ imek. ⁶ Man unita Devittä yäŋ-kentäŋpän udegän yäŋkuk. Äma kubäkubä Anututä unitäŋo täktäki yabäŋpän-nadäŋkaŋ nämo, siwoŋi äma yäŋ yäntäreŋ yämiŋirän oretoret nadäk täkaŋ unita man ŋode yäŋkuk;

⁷ *Anututä äma kubä täŋo momi peŋ imiŋpän yejämäŋirän äma udewani gäripi nadäwek.*

⁸ *Bureni, Anututä äma unitäŋo momita mäde ut imiŋirän äma udewani oretoret täŋpek.* *Sam 32:1,2*

* 3:24: Rom 5:1; Efe 2:8 * 3:25: Efe 1:7 * 3:27: 1Ko 1:31 * 3:28: Gal 2:16 * 3:29: Rom 10:12 * 3:30: Lo 6:4; Rom 4:11-12; Gal 3:20 * 3:31: Mat 5:17; Rom 8:4 * 4:3: Stt 15:6; Gal 3:6; Jem 2:23 * 4:4: Rom 11:6

⁹* Jide, oretoret ude uwä gupi moräk madäwani unitägän täga täneŋ? Ba gupi moräk nämo madäwani, guŋ äbotken naniktä udegän täga täneŋ? Eruk man intäjukun yöro unita ket nadäna. Uwä ŋode; Anututä Abraham nadäkiniki-tagän yäŋpäŋ siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imiŋkuk. ¹⁰ Täŋkaŋ Abraham jide irirän Anututä siwoŋi äma yäŋ iwetkuk? Gupi moräk madäwanipäŋ ba nämo madäwanipäŋ irirän Anututä ude iwetkuk? U gupi moräk nämo madäŋkaŋ itkuk-ken ugän Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imiŋkuk. ¹¹* Ude iweränkaŋ eruk mäden Anututä iwerän gupi moräk madäŋkuk. Gupi moräk madäŋkuko uwä wärani kubä, kwawak ŋode iwoŋärehta; Nadäkinik intäjukun täŋkuko uterak Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imiŋkuk. Unita Abraham uwä ämawebe gupi moräk nämo madäŋkaŋ Anututa nadäkinik täŋirä Anututä siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ yämik täyak u kuduŋtagän täŋo orani pähap. ¹²* Ba Juda äma ätu gupi moräk madäwani imaka, unitäŋo orani pähap. Upäŋkaŋ gupi moräk madäwani unitägän täŋpewän orani pähap nämo täyak. Nämo, gupi moräk nämo madäŋkaŋ nadäkinik Abrahamtä intäjukun täŋkuko udegän täŋpeŋ kuŋat täkaŋ unita yäŋpäŋ orani yäŋ täga yäneŋ.

Anutu täŋo yäŋkehäromtak man u bureni

¹³* Bian-inik Anututä Abrahamkät oraniye yäŋkehäromtak man ŋode yäwetkuk; Kome pähap ŋo inta biŋam api taniŋ kirewet yäŋ yäwetkuk. Täŋpäkaŋ yäŋkehäromtak man yäwetkuko u Abraham бага man buramiŋpäŋ iwarän täwani ude yäŋpäŋ nämo yäŋkuk. Nämo inik, u Anututa nadäkinik täŋkukuo u terak siwoŋi äma yäŋ yäŋtäreŋ imani unita yäŋpäŋ yäŋkehäromtak man u yäwetkuk. ¹⁴* Täŋpäkaŋ бага man iwatiwat kädät uterakgän Anututä imaka iwoyäwani u täga yäpneŋo u bureni täŋpäŋä eruk nadäkinik u imaka jopi ude täŋpek. Täŋirän Anutu täŋo yäŋkehäromtak man Abraham iwetkuko u imaka, mewuni ude täŋpek. ¹⁵* U imata, бага man uwä Anutu täŋo kokwawak pewän ahäk täkaŋ, ämatä бага u kudup täga nämo buramik täkaŋ unita. Täŋ, бага man nämo ireko uwä бага irepmit-irepmit u imaka, nämo irek.

¹⁶* Unita ŋode yäna; Anututä imaka nimikta yäŋkehärom täŋkuko u, bänep iron terakgän api yäpneŋ yäŋ niwoŋärehta, ba Abraham täŋo oraniye bureni mäden ahänayäŋ täkaŋ u kuduŋtagäntä täga api yäpneŋ yäŋ niwoŋärehta nadäkinik täktäk kädät u pewän ahänkuk. Ude nämo täŋkuk yäwänäku, бага man täŋo nanakiye-tägän täga yäpmanäkaneŋ. Upäŋkaŋ nämo, imaka iwoyäwani u ämawebe kudup Anututa nadäkinik Abrahamtä täŋkuko udegän täk täkaŋ u imaka, api yäpneŋ. Unita Abraham u nadäkinik täŋpani udewani kudup täŋo orani pähap. ¹⁷* Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani; Näk gäk täŋpewa ämawebe komeni komeni mäden ahän yäpmanŋ kunayäŋ täkaŋ unitäŋo orani pähap ude itan. Eruk, yäŋkehäromtak man uwä Anutu Abrahamtä nadän imikinik täŋkuko u iŋamiken kehäromi itak. Anutu uwä kumbani-ken nanik täŋkodak täwani, ba imaka nämo ahäwanipäŋ yäŋpewän ahäwani.

¹⁸* Täŋpäkaŋ imaka ahäkta Anututä yäŋkehärom täŋkuko u ahänäŋi nämo bumik upäŋkaŋ Abrahamtä bureni api ahäwek yäŋ nadänkaŋ nadäkiniki Anutu terakgän peŋkuk. Mebäri unita ämawebe komeni komeni mäyap täŋo orani pähap itkuk. Unita imaka u nämo ahänirän Anututä ŋode iwetkuko u bureni täŋkuk; Gäkken nanik yeritä ahän bumbum api täneŋ. ¹⁹* Eruk Abraham obaŋ 100 ude bumik täŋirän gupita nadänirän kumbani täŋo bumik täŋkuk. Ba webeni Saratä äruf it yäpmanŋ äbänirän nanak bäyak-bäyak kadäni täreŋirän kaŋpäŋ nadänkuk. Upäŋkaŋ nadäkiniki nämo pewän putäreŋkuk. ²⁰ Nadäkiniki nämo pewän putärewäpäŋ Anututä imaka ude api täŋ gamet yäŋ yäŋkehäromtak man iwetkuko unita bänep yarä nämo nadänkuk. Nämo inik, u nadäkiniki täŋkehärom täŋpäŋ Anutu iniŋ oretkuk. ²¹ Täŋpäŋ ŋode nadänkuk; Anutu yäŋkehäromtak man näwetkuko udegän täga api täŋ namek yäŋ nadäkinik täŋkuk.

* 4:9: Rom 4:3 * 4:11: Stt 17:10-11 * 4:12: Mat 3:9 * 4:13: Stt 17:4-6; Stt 22:17-18; Gal 3:29 * 4:14: Gal 3:18
 * 4:15: Rom 3:20, 5:13; Rom 7:8 * 4:16: Gal 3:7 * 4:17: Stt 17:5; Ais 48:13 * 4:18: Hib 11:1; Stt 15:5
 * 4:19: Stt 17:17

²²* Ude nadänjkuko unita Anututä Abraham täjo nadäkiniki kaŋpäŋ siwoŋi äma yän yänjtären imiŋkuk.

²³ Täŋpäkaŋ “siwoŋi äma yän yänjtären imiŋkuk”, man ude kudän täwani uwä Abraham-tagän nämo yänjkuk. ²⁴* Nämo, ämawebe Anutu, Jesu Ekäninin kumbani-ken nanik yäpmän päŋaku teŋkuko unita nadäkinik täk täkamän unita nitek bok yänjkuk. ²⁵* Täŋpäkaŋ Jesu u momininta yänpäŋ kumäkta Anututä iniŋ kireŋkuk. Täŋpäŋ täŋkodak täŋpewän akuŋkuko uterak siwoŋi ämawebe yän yänjtären nimani.

5

Oretoret inipärik kubä

¹* Eruk, nadäkinikninta yänpäŋ Anututä siwoŋi ämawebe yän yänjtären nimiŋkuko unita apiŋo Ekäninin Jesu Kristo terak Anutu-kät bänep kubäŋän täŋpäŋ nipmaŋkuko itkamän. ²* Täŋpäkaŋ Anutu täjo orakoraki uterak apiŋo itkamän uwä Jesutä nadäkiniknin unita yänpäŋ kädet täwit nimiŋpäŋ uken nipmaŋkuk. Ude täŋkuko unita Anutu-kät kunum gänaŋ bok itta oretoret terak itsämänkamän! ³* Ba ugän nämo. Bäräpi ahän nimik täkaŋ unita imaka, oretoret täk täkamän. U imata, bäräpi udewanitä ehutpäŋ kuŋat-kuŋat kädet pewän ahän nimik täkaŋ yän nadäk täkamän. ⁴ Täŋpäkaŋ bäräpi gänaŋ ehutpäŋ kuŋat-kuŋat unitä täŋpewän äma bureni äworek täkamän. Eruk, äma bureni äworeŋpäŋä nadäkinik kehäromi ŋode täk täkamän; Imaka iwoyän nimani u bureni api yäpne yän nadäk täkamän. ⁵* Täŋpäkaŋ nadäk udewaniwä jopi nämoinik täk täyak. Nämo, unita yänpäŋ bänepnin-ken tägagän nadäk täkamän. U imata, Anututä nadän nimikinik täŋpäŋ Munapiki jop ninin kireŋkuk. Täŋirän Munapik unitä Anutu täjo bänep iron pähap bänepnin-ken tokŋek-inik pewän ahän nimiŋkuk.

⁶ Täŋpäkaŋ nin ninin täŋkentäkta kehärominin kubä nämo pat nimänpäŋ ämawebe wakiinik pen iritna Kristotä ninta yänpäŋ kadäni siwoŋi-ken kumbuk. ⁷ Kristotä ude täŋkuko uwä inide kubä täj nimiŋkuk, nintä tänero ude nämo. Ninken nanik kubätä äma siwoŋi täŋkentäkta yänpäŋ iniken gupi kumäkta täga nämo iniŋ kirewek. Ba äma tägagämän kubä täŋkentäkta äma kubätä bänepi täŋkehärom täŋpäŋ iniken gupi kumäkta käwep iniŋ kirewek. ⁸* Täŋ, Kristowä nin momi äma wakiinik pen iritna nin täŋkentäkta kumbuk. Ude täŋkuko unitä bureni-inik ŋode niwoŋäretak; Anutu nadän nimikinik täk täyak.

⁹* Täŋpäkaŋ Kristo täjo nägärita yänpäŋ Anututä siwoŋi ämawebe yän yänjtären nimiŋkuko unita bureni-inik ŋode nadäkamän; U täŋkentän nimikinik täŋirän Anutu täjo kokwawaki pähap täga api irepmitne. ¹⁰* Täŋpäkaŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Nin Anutu-kät iwan täŋpäŋ iritna Nanaki täjo kumäk-kumäki terak ninkät Anutu inikät bämopnin-ken bänep kubäŋän irit kädet pewän ahänjkuk. Eruk, apiŋo Anutu-kät bänep kubäŋän kuŋat täkamän unita imata kokwawaki-ken nanik täga nämo api nimagurek? Nämo, u bureni-inik api nimagurek, Nanaki kodak täŋkuko itak unita yänpäŋ. ¹¹ Ba ugän nämo, Anututä Ekäni Jesu Kristota yänpäŋ inikät nin bämopnin-ken bänep kubäŋän pewän ahänjkuko unita Anututa oretoret pähap nadäk täkamän.

Kumän-kumän ba Irit kädet täjo manbiŋam

¹²* Täŋpäkaŋ äma kubätä momi täktäk kädet pewän ahäwänkaŋ unitä kome terak weŋ patkuk. Täŋkuko unitä kumän-kumän wädän yäpmän äbuk. Täŋpäkaŋ kumän-kumän tä äma kudup koreŋkuk, ämawebe kuduŋtagän momi täŋpani unita. ¹³* Täŋpäkaŋ Moses täjo бага man nämo itkuk-ken uken momi täktäk kädet uku itkuk. Momi itkukopän бага man nämo itkuko unita kadäni uken Anututä momini kubäkubä täjo wäpi nämo

* 4:22: Stt 15:6 * 4:24: Rom 15:4; 1Pi 1:21 * 4:25: Ais 53:4-5; 1Ko 15:17 * 5:1: Rom 3:24,28; Rom 4:24
 * 5:2: Efe 2:18, 3:12 * 5:3: Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * 5:5: Sam 22:5, 25:20; Hib 6:18-19 * 5:8: Jon 3:16; 1Jo 4:10
 * 5:9: Rom 1:18, 2:5,8 * 5:10: Rom 8:7-8 * 5:12: Stt 2:17; Stt 3:6,19; Rom 6:23 * 5:13: Rom 4:15

yäpmäj daniņ yämik täņkukonik. ¹⁴ * Nämo, u Adam täņo noriye unita kumbuņ. Yäput peņpäj Adamtä itkuk-ken unitä it päbä Moses täņo kadäni-ken kumäj-kumäņtä ämawebe kudup koreņkuk. Täņpäkaņ Adam uwä Anutu täņo jukuman irepmitpäņ kumbuk. Täņ, ämawebe momi Adamtä täņkuko udegän nämo täņpani u imaka, kumäj-kumäņtä koreņkuk. Unita ŋode nadäna; Adam uwä äma mäden ahäwayäj täņkuko unitäņo wärani.

¹⁵ Upäņkaņ Anutu täņo iron pähap u ba Adam täņo momi uwä kubägän nämo. Nä-moinik, u inigän inigän. Äma kubä unitäņo momitä ämawebe kuduhtagän-ken kumäj-kumäj kädet pewän ahäņkuk. Ude upäņkaņ iron pähap Anututä pewän ahäņkuko uwä ärowani-inik. U kumäj-kumäj täņo kehäromi irepmitpäņ ämawebe mäyap-ken tokņeņ patkuk. Bureni-inik, äma kubä wäpi Jesu Kristo unitäņo iron terak ämawebe mäyap-iniktä irit kehäromita biņam täņkuņ. ¹⁶ Täņpäkaņ Adamtä momi kubägän täņjirän manken iritta biņam täņkuk. Upäņkaņ Anutu täņo iron pähap uwä inipärik kubä. Ämawebetä momi mäyap täņ yäpmäj äbäņirä iron pähap u ahäņkuk. Iron pähap ahäņkuko unitä momi ämawebe u Anutu iņamiken siwoņigän itta kädet pewän ahäņkuk. ¹⁷ Eruk äneņi ŋode yäkgän täņpa; Äma kubätä momi täņkuko uterak kumäj-kumäņtä äma kuduhtagäntä ärowani täņ yämiņkuk. Täņ, äma kubä wäpi Jesu Kristo unitä epän täņkuko unitäņo bureni u ärowani inipärik kubä! Uwä ŋode; Ämawebe Anutu täņo iron tokņek yäpmäņirä Anututä siwoņi ämawebe yäņ yäņtäreņ yämik täyak, ämawebe unitä Jesu Kristo täņo epän terak imaka kuduhtagäntä intäjukun it yämiņpäņ kehäromi nikek kuņat täkaņ.

¹⁸ * Unita Adam täņo momi kubätä ämawebe kuduhtagäntä täņpän wawäpäņ Anutu täņo manken iritta biņam täņkuņo udegän, äma kubä täņo epän siwoņitä momi täņo topmäk-topmäk däpmäj däkņeņpäņ ämawebe kuduhtagäntä Anutu iņamiken siwoņi itpäņ irit kehäromita biņam itta kädet täwitkuk. ¹⁹ * Ba äma kubätä Anutu täņo jukuman irepmitkuko unitä ämawebe kudup momi-ken yepmaņkuk. U udegän äma kubätä Anutu täņo jukuman buramiņkuko uterak ämawebe mäyap siwoņi ämawebe yäņ yäņtäreņ yämani ude api itneņ.

²⁰ * Unita Moses täņo бага manta jide yänaņäņ? ŋode; Momi bumta tokņeņ pätnenņa бага man uwä ahäņkuk. Upäņkaņ, ämawebe momi bumta täņjirä Anututä momi unitäņo kehäromi yäpmäj äpäkta iniken bänep iron bumta-inik pewän ahäņkuk. Momi täktäktä Anutu täņo iron u täga irepmitnaņi nämo. Nämoinik. ²¹ * Momi täktäktä kumäj-kumäj kädet pewän ahäņkuko unitä intäjukun itkuk. Upäņkaņ Anutu täņo iron pähaptä nin iņamiken yäpän-siwoņ tawäpäņ nipmaņpäņ Ekäninin Jesu Kristo täņo epäni uterakgän irit kehäromi u iwoyäj nimiņkuk. Ude täņkuko unita apiņowä Anutu täņo irontä irepmitpäņ intäjukun ärowani-inik itak.

6

Nin Jesu-kät jide ude kumbumäj?

¹ * Unita man ŋode täga yänaņi ba nämo? Nadäkinik täņpani nin gwäk pimiņpäņ momi täņ yäpmäj kuņitna Anututä iron taņpäņ yäpätägak epäni pen täk täyon? ² * Ude yänaņi nämo. Nämoinik! Nin momi kädawä kumbani ude itkamäj upäņ imata gwäk pimiņpäņ momi kädet ugän wari täne? ³ * Unita ŋode nämo käwep nadäk täkaņ? Nin ume yäpumäj-ken uken Kristo yäpurärätkumäņo udegän nin kudup kumäk-kumäki terak bok kumbumäj. ⁴ * Unita ume ärut-ärutnin-ken Kristo-kät bok kumäņpäņ awaņ gänaņ äpmonkumäj. U jop nämo, mebäri ŋodeta; Anutu Nan iniken kehäromini inipärik kubä uterak Kristo kumbani-ken nanik yäpmäj akuņpäņ kodak terkuko itak udegän nin irit kodaki kudupi kubä kuņatneta kumbani-ken nanik nimagutkuk.

* 5:14: 1Ko 15:21-22; 1Ko 15:45 * 5:18: 1Ko 15:22 * 5:19: Ais 53:11 * 5:20: Rom 4:15; Gal 3:19 * 5:21: Rom 6:23 * 6:1: Rom 3:5-8 * 6:2: 1Pi 4:1 * 6:3: Gal 3:27 * 6:4: Kol 2:12

Nin Jesu-kät jide ude api kodak täne?

⁵* Nin Kristo-kät kowat-kwasikorän tänpäj bok kumbumäj bumik unita ninä ukät kentänpäj kumbani-ken nanik bureni-inik api akune, unitä kumbani-ken naniktä kodak tänpäj akuŋkuko udegän. ⁶* Unita nin nadäkamäj; Bänepnin biani täŋo irit kuŋat-kuŋat u päya kwaköp terak Jesu-kät bok kumbuŋo u mebäri ŋodeta kumbuŋ; Nin momita watä epän äneŋi nämo täneta irit kuŋat-kuŋat bänepnin biani unitäŋo kehäromi dämpmäj täreŋkuk. ⁷* U imata, momi täŋo kehäromitä äma kumbani täga nämo imagurek.

⁸ Eruk, nin Kristo-kät bok kumbumäŋo unita ukät bok api it yäpmäj kune yäj nadäkinik takamäj. ⁹ U imata, Kristo kumbani-ken nanik äneŋi akuŋkuko unita äneŋi täga nämo api kumbek yäj nadäkamäj. Bureni, kumäj-kumäŋtä Kristo täŋo kehäromi yäpmäj äpäta kehäromini nämo. ¹⁰* U kadäni kubägän kumäŋpäj momi täŋo kehäromi u tänpän wawäpäj peŋkuko itak. Täŋkaŋ kodak tänpäj akuŋkuko Anutu oraŋ imiktagän it täyak. ¹¹* Unita in udegän, injinta ŋode nadäneŋ; Nin Jesu-kät bok kumbumäŋo unita apiŋo momitä ärowani nämo täŋ nimitak. Nämoinik, nin Kristo Jesu-kät kubägän itpäŋ Anutu oraŋ imiktagän itkamäj. Nadäk ude injtpäj kaŋ kuŋarut.

¹²* Unita kome terak itkaŋ gupjin u momita iniŋ kireŋirä watä nämo it tamek. Ude täŋirä momitä tämagut yäpmäj gup täŋo nadäŋ gärip kädet wakiken kwekta. ¹³* Ba in ketjin kuroŋjin momita watä epän täŋ imikta nämo iniŋ kireneŋ. Nämo, in äma kumäj-kumäj-ken nanik akuŋpäj kodak irani udewani unita gupjin nadäk-nadäkjin kudup Anututa biŋam iniŋ kireŋpäj siwoŋita watä epän ugän täŋpeŋ kuŋatneŋ. ¹⁴* In nadäkaŋ? In бага man terak nämo itkaŋ. In Anutu täŋo bänep iron uterak itkaŋ unita momitä inta ärowani nämo it tamek.

Kädet siwoŋita watä epän täk takamäj

¹⁵* Eruk nin бага man gämori-ken nämo itkamäj. Nin Anutu täŋo bänep iron terak itkamäj unita jide? Gwäk pimiŋpäj momi täga täne? Nämoinik! ¹⁶* Unita ŋode nämo nadäkaŋ? Äma kubätä äma kubä täŋo mani buramiŋpäj epän täŋ imikta yäŋpäj iwareko uwä äma unitäŋo gämori-kengän kuŋarek. Udegän momita watä epän täŋ iminayäj täŋo uwä unitäŋo gämori-kengän itkaŋ kumäj-kumäŋta biŋam api täneŋ. Täŋ, Anututa watä epän täŋpäj gämori-kengän kuŋatnayäj täŋo uwä Anututä mominin peŋpäj siwoŋi ämawebe yäj api yäŋtäreŋ nimek. ¹⁷ Täŋpakaŋ bian in momi täŋo gämori-ken itpeŋ kuŋatkuŋo upäj tägagämän kubä, Anutu täŋo man täwetpäŋ täwoŋärewni u buramikta gup nadäk-nadäkjin siwoŋi kubägän peŋkuŋ. Unita Anutu iniŋ oretna! ¹⁸* Ude täŋkuŋo unita Anututä momi täŋo topmäk-topmäk dämpmäj däkŋeŋ tamiŋpäj siwoŋi kuŋat-kuŋat täŋo watä epän ämawebe ude tepmaŋkuk. ¹⁹ (Täŋkaŋ man wäroni terak yäyat ŋo mebäri ŋodeta; Man bureniŋän yäwawä unita yäyak yäj bäräneŋ täga nämo nadäwä tumneŋo unita.) Eruk, bianä inä gupjin kudup wakita watä epän täŋ imikta iniŋ kireŋkaŋ kädet wakitä wakiinik u täŋ yäpmäj äbuŋ. Eruk apiŋo udegän, in gupjin kudup kädet tägata watä epän täŋ imikta iniŋ kireŋkaŋ kudupigän kaŋ kuŋarut.

²⁰ In nadäkaŋ? Bian inä momi täŋo watä epän täŋpani ude itpäŋ siwoŋi täktäk täŋo watä epän äma ude nämo itkuŋ. ²¹* Ude itkaŋ kädet wakiwaki unita apiŋo mäyäk nadäk takaŋ unitä täŋkentäk kubä täŋ tamiŋkuk ba nämo? Nämoinik, kädet udewanitä mähemiye kumäj-kumäj kädet-ken yepmak täyak. ²² Upäŋkaŋ apiŋo Anututä momi täŋo topmäk-topmäkken nanik dämpmäj däkŋeŋpäj tämagut päbä iniken watä epän ämawebeniye ude tepmaŋkuko unitä täŋkentäk tägagämän kubä tamik täyak. Uwä ŋode; Ämawebe kudupi äworeŋpäj irit kehäromi api yäpneŋ. ²³* Eruk, unita äneŋi ŋode nadäwut; Momitä epän ämaniyeta gwäki yämik täyak uwä kumäj-kumäj tärek-täreki

* 6:5: Plp 3:10-11 * 6:6: Gal 5:24 * 6:7: 1Pi 4:1 * 6:10: Hib 9:26-28; 1Pi 3:18 * 6:11: 2Ko 5:15; Gal 2:19; 1Pi 2:24 * 6:12: Stt 4:7 * 6:13: Rom 12:1; Efe 2:5, 5:14 * 6:14: 1Jo 3:6 * 6:15: Rom 6:1 * 6:16: Jon 8:34; 2Pi 2:19 * 6:18: Jon 8:32 * 6:21: Rom 7:5, 8:6,13 * 6:23: Rom 5:12,15

nämo. Tänpäkaŋ Anututä iron kowatani nämo täŋ nimik täyak uwä Ekäninin Jesu Kristo terak irit kehäromi tärek-täreki nämo u.

7

Baga mantä ninta mähemi nämo täyak

¹ Notnaye, man yän yäpmän äbätat unita yänpäŋ man wärani ŋode täwera nadäwut. In бага man täŋo mebäri nadäk täkaŋ unita täwerira u nadäwä tärenayän yän nadätat. Eruk Moses täŋo бага manta nadäwut. Äma kodak it täkaŋ uwä бага man terak ittän kuŋtänŋän kumänjirä бага man gämori-ken irit u tärek täyak. ² Yanäpi täktäktä udegän kwawak niwoŋäretak. Moses täŋo бага mantä ŋode yäyak; Äpitä kodak irirän webeni uwä äma unitä inita biŋam täŋpek. Eruk äpitä kumbeko uwä бага man unitä wari nämo topmänpän iŋirek. ³ Upänkaŋ äpitä kodak irirän webe unitä pänku äma kubä yäpeko uwä webe u kubokäret webe yän iwetneŋ. Täŋ, äpitä kumbeko uwä бага mantä wari nämo topmänpän iŋirek. Nämo, u äma kubä yäpayän nadänpänä täga yäpek. U kubokäret nämo täŋpek.

⁴ * Unita notnaye, man wärani u mebäri ŋodeta yänahätat; In Kristo-kät kubäŋän kumbuŋo uwä apiŋo бага man gämori-ken kuŋat-kuŋat kädet nämo pat tamitak. Nämo, apiŋo in äma kubäta biŋam itkaŋ. Äma uwä kumän-kumän-ken nanik Anututä yäpmän pänaku teŋkuko u. Tänpäkaŋ äma unita biŋam itkaŋ uwä Anututa yänpäŋ bureni pewä ahäкта itkaŋ. ⁵ * In nadäkaŋ; Bänep nadäk-nadäk biani ärowani it nimiŋkuk-ken uken бага mantä gupnin täŋo nadän gärip peŋ iwerirän kumän-kumän tärek-täreki nämo unitäŋo watä epän täk täŋkumänŋonik. ⁶ * Kadäni uken бага mantä topmänpän nipmanŋkuko upänkaŋ kumbumänŋo unita бага man topmänpän nipmänŋitkuko u imaka, däkneŋkuk. Unita apiŋo kädet kodaki iwatpän Anutu oraŋ imiŋpän watä epän täŋ imik täkamän. U бага man kudän täwani uterak nämo, Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäknin täŋpidäm taŋjirän iwatpän täk täkamän.

Baga man täŋo epän u jide?

⁷ * Tänpäkaŋ бага mantä gupnin täŋo nadäk-gärip peŋ iwerirän momi täŋkumänŋo unita бага manta ŋode täga yäne? Baga man uwä waki, momi täktäk udewanigän. Ude nämo! Unita näkŋa terak ŋode yäwa; Baga uwä täga upänkaŋ бага mantä täŋkentän naminjirän momi täktäk kädet u kwawak kaŋpän nadäk täyat. ŋodeta yäyat; Baga mantä Äma kubä täŋo tuŋum kubä kaŋgärip nämo täŋpen yän yäyak unita kudän uwä momi yän nadätat. Täŋ, бага u nämo pareko uwä jide tänpän kaŋgärip täktäk u kudän waki yän nadäwet? ⁸ * Täŋkaŋ бага man u täga upänkaŋ momitä бага man uterak yeŋgämä pewäkaŋ kaŋgärip nadäk kädet mebäri mebäri bänepna-ken pewän ahänkuŋ. Täŋ, бага man ukät nämowä momi täktäk kädet uwä kehäromini nämo. ⁹ * Unita ŋode yäwa; Baga manta nämo nadäwa täreŋkuŋ-ken, guŋi, momi nämo täŋpani bumik itkut. Upänkaŋ бага manta nadäwa-tumänjirä momi täktäk kädettä näkken weŋ patkuk. Ude täŋjirän näk kumän-kumänta biŋam täŋkut. ¹⁰ * Butewaki, бага man u irit täga pewä ahäкта yäwanipän kumän-kumän tärek-täreki nämo u pewän ahän nimiŋkuk.

¹¹ * Täŋkaŋ momitä бага man terak yeŋgämän pewäkaŋ täŋ-näkŋatpän kumän-kumänta biŋam nepmanŋkuk. ¹² * Eruk unita Moses täŋo бага manta jide yänayän? ŋode; Ini uwä kudupi, ba бага man u gänäŋ jukuman kubäkubä u imaka, kudupi siwoŋi-inik, Anutu-ken nanik. ¹³ * Tänpäkaŋ jide? Baga man täga unitä tänpewän näk kumän-kumänta biŋam täŋkut? Nämo inik, momi-tägän tänpewän kumän-kumänta biŋam

* 7:4: Rom 6:2,11; Gal 2:19 * 7:5: Rom 6:21 * 7:6: Rom 8:2, 6:4 * 7:7: Kis 20:17; Lo 5:21 * 7:8: Rom 4:15
* 7:9: Jem 1:15 * 7:10: Wkp 18:5; Rom 10:5 * 7:11: Stt 3:13; Hib 3:13 * 7:12: 1Ti 1:8 * 7:13: Rom 5:20

tänkut. Momitä imaka täga kubä uterak yengämän pewäpäñ itkañ kumäj-kumäj kädet-ken nämagutkuk. Ude täñjirän бага mantä momi täño mebäri u kwawakinik ñode pewän ahäj däkñeñkuk; Momi täktäk kädet u imaka wakitä wakiinik.

Baga mantä nin täga nämö yäpäñ täganey

¹⁴* Unita ñode nadäkamäj; Moses täño бага man uwä imaka täga kubä, Anutu-ken nanik. Upäñkañ bänep nadäk-nadäk biani pen iñitat uwä, Anutu-ken nanik nämö. Täñkañ momitä topmäñpäñ watä epän ämanita nepmañkuko unita бага man u täga nämö buramik täyat. ¹⁵* Wära! Näñjaken mebärina nämö nadäwa tärekañ! Täktäkna täga täñpayäj gäripi nadäk täyat u nämö täk täyat. Upäñkañ täktäk waki yäj nadäk täyat upäj täk täyat! ¹⁶Täñpäkañ waki unita nämö täkta nadätat ugänpäj täk täyat unitä ñode näwoñaretak; Anutu täño бага man u waki nämö, täga. ¹⁷Upäñkañ imaka waki täk täyat u näñjaken gärip terak nämö. Nämö, u momi täktäk kädet nadäk bänepna-ken itak unitä täk täyak. ¹⁸* Unita bänep nadäk-nadäkna bianken imaka täga kubä nämoinik itak yäj nadätat. Imata, kädet tägatäga u täkta gäripi nadäk täyat upäñkañ bureni pewä ahäkta täñpawak täkañ. ¹⁹Unita imaka täga täkta nadäk täyat u nämö täk täyat. Täñ, imaka waki u täkta gäripi nämö nadäk täyat, ugänpäj wari täk täyat. ²⁰Eruk, imaka nämö täkta nadäk täyat upäj täk täyat unita ñode nadätat; Kädet ude u näkña nämö täk täyat. Nämö, u momi näk gänañ käbop it täyak unitä täk täyak.

²¹Unita näkña ñode kañpäñ nadätat; Kädet täga täñpayäj nadäk täyat-ken uken waki kädet unitä kädet täñpipiñ namik täyak. ²²Täñpäkañ bänepnatä Anutu täño бага man iwatta gäripi nadäk täyat. ²³* Upäñkañ gupnatä бага mebäri kubä iwatt täyak. Baga uwä bänepnatä бага u iwatta gärip nadäk täyak ukät ämik täk täkamän. Täñkañ бага kubä uwä momi, gupna kudup topmäñpäñ nepmäñit täyak u. ²⁴Wära, butewaki pähap! Bäräpi unitä näk täñpewän wakinik täyat. Netätä waki täñkentäj namänpäj bänep nadäk-nadäk biani kumäj-kumäj kädet-ken nämagurayäj täyak u pewet? ²⁵* Eruk nadätat! Anututä täñkentäj namayäj. U Ekäninin Jesu Kristo täño kumäk-kumäkita yäñpäñ api täñkentäj nameko unita Anutu bänep täga pähap iwet täyiwa!

Täñpäkañ ñode kañpäñ nadäk täyat; Näkñawä nadäk-nadäkknatä Anutu täño man kädet iwatta nadäk täyat. Täñkañ bänep nadäk-nadäk biani näkken itak unitäwä momi täktäk kädetta watä epän täñ imikta nämagut täyak.

8

Munapik täño nadäk tawañ u jide?

¹Eruk, man säkgämän kubä ñode täwetat; Ämawebe Jesu Kristo-kät kowat-kwasikorän täñpäñ it täkañ uwä Anututä momi täño kowata nämö api yämek. ²* U imata, Kristo Jesu terak irit kodaki Munapiktä nin kubäkubäta nimani unitä momi ba kumäj-kumäj tärek-täreki nämö unitäño kehäromi-ken nanik ketäreñpäñ nipmañkuk. ³* Bureni, imaka бага mantä täga tänañi nämö u Anututä ini täñkuk. Bänep nadäk-nadäknin bianitä бага man täño kehäromi yäpmäj äpäñjirän бага man uwä nin yäpätagakta kehäromi nämö. Upäñkañ Anututä iniken nanaki-inik momita yäñpäñ momi äma nin täño gup iñam-dapun terak tewän äpuk. Tewän äpäñpäñ momi täktäk kädet äma bänepi-ken pätak unitäño kehäromi utpewän mañkuk. ⁴* Anututä ude täñkuko unita apiño nibäñjirän бага man täño jukuman siwoñi u kudup iwatt morewani täk täkañ. Imata, apiño nin bänep nadäk-nadäk biani u gämori-ken nämö kuñat täkamäj. Nämö, Kudupi Munapik täño nadäk tawañ terak kuñat täkamäj.

⁵Unita nadäkañ? Äma bänep nadäk-nadäk biani iwaräntäk täkañ uwä bänep nadäk-gäripi uterakgän parirän iwaräntäk täkañ. Täñ, äma Kudupi Munapik täño kädet

* 7:14: Sam 51:5; Jon 3:6 * 7:15: Gal 5:17 * 7:18: Stt 6:5, 8:21 * 7:23: Gal 5:17; Jem 4:1; 1Pi 2:11 * 7:25: 1Ko 15:57 * 8:2: Rom 7:23-24 * 8:3: Apos 13:38, 15:10; Plp 2:7; Hib 4:15 * 8:4: Gal 5:16,25

iwaräntäk täkaŋ uwä bänep nadäk-gäripi uterakgän parirän iwaräntäk täkaŋ. ^{6*} Bureni, äma bänep nadäk-nadäk kädet bianitä peŋ yäweränpäŋ iwaräntäk täkaŋ uwä kumäŋ-kumäŋta biŋam täkaŋ uba. Täŋ, äma Kudupi Munapik täŋo bänep nadäk-nadäk kädettä peŋ yäweränpäŋ iwaräntäk täkaŋ uwä irit tägata biŋam täŋpäŋ bänep pidäm terak itkaŋ.

^{7*} Mebäri ŋodeta yäyat; Bänep nadäk-nadäk biani uwä Anutu täŋo iwan uba. Nadäk-nadäk u Anutu täŋo бага man iwaräntäkta bitnäk-inik täk täyak. Bureni-inik, u täga iwatnaŋi nämo. ⁸ Nämoinik, ämawebe bänep nadäk-nadäk bianita juku pek täkaŋ uwä imaka kubä Anututä kaŋirän tägawekta täga nämo täneŋ.

^{9*} Täŋpakaŋ Anutu täŋo Munapiktä in kubäkubäken bureni itak u täŋpawä bänep nadäk-nadäkjin bianitä peŋ täwerirän nämo iwat täkaŋ. Nämo, Munapiktä peŋ täwerirän udegän iwat täkaŋ. Täŋ, äma kubä Kristo täŋo Munapiktä bänepi-ken nämo itak u täŋpawä äma uwä Kristota biŋam nämo täyak. ^{10*} Täŋpakaŋ momitä täŋpewän gupnin kumäkta biŋam täk täyak upäŋkaŋ Kristotä bänepnin-ken bureni iränä ninä ämawebe Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimani itkamäŋ unita mäjonintä irit kehäromita biŋam täkaŋ. ¹¹ In nadäkaŋ; Anututä Jesu kumbukopäŋ äneŋi Munapiki täŋo kehäromi terak awaŋ gänaŋ nanik wädäŋ tädotkuk. Eruk udegän, Munapik unitä inken iränä Anutu, Kristo kumbani-ken nanik wädäŋ tädotkuko unitä gupjin kumäkta biŋam u Munapiki täŋo kehäromi terak api täŋkodak täwek.

Munapik terak Anutu täŋo nanakiye itkamäŋ

¹² Notnaye, mebäri unita nin kuŋat-kuŋat mebäri kubä pena ahäkta yäŋ nimani. Uwä bänep nadäk-nadäk biani u iwatta nämo yäyat. Nämoinik. ^{13*} Bänep biani täŋo nadäk-nadäk waki unitäŋo kädet iwatpäŋä kumäŋ-kumäŋ tärek-täreki nämo unita biŋam api täneŋ. Upäŋkaŋ Munapiktä kehäromi tamiŋirän gupjin täŋo kuŋat-kuŋat waki u utpewä maŋpänä, eruk irit burenita biŋam täŋpeŋ api kuŋatneŋ. ¹⁴ U imata, ämawebe Anutu täŋo Munapiktä irit kuŋat-kuŋat täga yäwoŋäreŋ täyak uwä Anutu täŋo nanak ämawebeniye bureni. ^{15*} Täŋpäŋ apiŋo Anutu iŋamiken kuŋat täkamäŋ. Upäŋkaŋ Munapik, Anututä nimiŋkuko unitä täŋpewän in epän watä äma jopi, Anutu iŋamiken umun terak kuŋat täkaŋ ude nämo itkaŋ. Nämoinik! Munapiktä täŋpewän Anututä niŋmäŋ towiwani nanakiye bureni-inik itkaŋ Munapik täŋo kehäromi terak nin Anututa gäripi-inik nadäŋpäŋ Nan! Nan! yäŋ iwet täkamäŋ.

^{16*} Täŋpäŋ Munapiktä ini-tägän mäjonin täŋkentäŋirän bureni-inik ŋode nadäk täkamäŋ; Nin Anutu täŋo nanakiye bureni itkamäŋ. ^{17*} Eruk, Anutu täŋo nanakiye bureni ude itkamäŋ u täŋpawä imaka tägatäga Anututä ninta biŋam peŋ nimiŋkuko u api yäpne. Imaka tägatäga u notninpak Kristo-kät penta api yäpne. Upäŋkaŋ intäjukun, Jesutä komi nadäŋkuko u moräki nintä nadänayän täkamäŋ uwä, eruk kämiwä ukät wäpnin biŋam ikek ba irit tägagämän u täga api yäpne.

Kämi wäpnin biŋam ikek irit täŋo man

^{18*} Wäpnin biŋam ikek irit täga kämi kwawak ahäŋ nimayän täyak u tägagämän-inik kubä. Unita komi apiŋo nadäk täkamäŋ unita nadäŋira jopi kubä täk täyak. ^{19*} Bureni-inik! Anututä nanakiye bureni kwawak pewän ahäkta kadäni peŋkuk. Täŋpakaŋ kadäni u bäräŋeŋ ahäwänpäŋ kwawak käna yäŋkaŋ imaka imaka kumän-tagän Anututä täŋ-peŋkuko u dapun käroŋ täŋ itkaŋ. ^{20*} U imata, imaka kuduptagän Anututä täŋ-peŋkuko u pengän-inik säkgämän itkuŋopäŋ Anututä täŋpewän gapuntaŋ moreŋkuŋo itkaŋ. U ini nadäŋpäŋ nämo; Anututä ini imaka säkgämän-inik kubäta kaŋ itsämbut yäŋpäŋ täŋpewän ude täŋkuŋ. ^{21*} Eruk nadäk tawaŋ Anututä peŋ yämiŋkuko uwä ŋode; Apiŋo imaka pewän ahäwani kuduptagän käbäŋ täŋpäŋ pärakta biŋam täkaŋ u

* 8:6: Rom 6:21 * 8:7: Mat 12:34; Jon 8:43, 12:39; Jem 4:4 * 8:9: 1Ko 3:16, 12:3 * 8:10: Gal 2:20; Efe 3:17; 1Pi 4:6 * 8:13: Gal 6:8; Kol 3:5 * 8:15: 2Ti 1:7; Mak 14:36 * 8:16: 2Ko 1:22 * 8:17: Gal 4:5-7; Rev 21:7 * 8:18: Rom 5:2; 2Ko 4:17 * 8:19: Kol 3:4 * 8:20: Stt 3:17-19 * 8:21: 2Pi 3:13; 1Jo 3:2

tänkentän yämiñirän tägañpän Anutu täño nanak ämawebeniye ninkät säkgämän-inik, bänep pidäm terakgän api itne.

²² Bureni, imaka imaka kudup Anututä täñ-peñkuko u komi, webetä nanak bäyanayäj nadäk täkañ ude nadänkañ kähän yäj yäpmäj äbäj itkañ yäj nadäkamäj. ²³ * Täñpäkañ imaka unitägän nämo, nin imaka udegän täk täkamäj. Anututä Kudupi Munapikpäñ iron intäjukunta ude täñ nimiñkukopäj apiño moräki pat nimitak u yäpna yänkañ bänepnintä komi nadänkañ yänkähän-kähän yäj itkamäj. Nin Anututä Nanak ämawebenaye yäj kwawa yänjahäñpäj komegup täño bäräpi-ken nanik ketäreñ nimikta itsämäjkañ dapun käroñ täñ itkamäj. ²⁴ * Imaka tägagämän u kämi nimikta Anututä nin inita biñam nimagutkuk. Upänkañ imaka kämi yäpmäkta yäwani u apiño käbop itak. Täñ, unitä käbop nämo ireko uwä u yäpmäkta imata itsämne? Nämo, imaka ketnintä iñirani udewanita nämo itsämäk täkamäj. ²⁵ Upänkañ imaka tägagämän käbop itak u bureni api yäpne yäj nadäkinik täkamäj unita bänepnin täñkehärom tañpän kwikinik itsämäj itkamäj.

²⁶ Täñkañ ugän nämo. Nin kehäromi nikek nämo iritna Kudupi Munapiktä täñkentän nimik täyak. Täñkañ Anutu-ken imaka unita yänjapine yäj nämo nadänkañ jop bänepnin-kengän nadän bäräp täñitna Munapiktä bänep nadän bäräpnin u yäpmäjkañ Anutu-ken butewaki man, ämatä täga yänjahänañi nämo, uterak yänjahäj nimik täyak. ²⁷ * Ude täñjirän Anutu, äma täño bänep kañpän nadäwanitä Kudupi Munapik täño nadäk u kawän tägak täyak. U imata, Munapiktä Anutu täño nadäk ugän iwatpäñ Anutu täño kudupi ämawebeniye nin täñkentän nimikta Anutu-ken yänjapik man yäk täyak.

Anutu täño bänep iron u täñpipinañi nämo

²⁸ * Unita nin nadäkamäj; Ämawebe Anututa gäripi nadäk täkañ, ämawebe Anututä iniken gärip terak yämagut päbä yepmañpani u jop yabäj äwaräkuk nämo täk täyak. Nämo inik, Anututä ini täñpewän imaka kudup ahäj yämik täkañ u täñkentän yämikta ude täk täyak. ²⁹ * U imata, kunum kenta kome nämo pewän ahäjnkumän-ken uken Anututä iniken ämawebeniye u nadäj yämiñkuk. Täñkañ ämawebe u Nanaki unitäño täktäk udegän täñpeñ kuñatta iwoyänpän yepmañkuk. Ude täñkuko unita nanak ämawebe mäyap irirä Jesutä u bämopi-ken noripaki intäjukun ahäwani ude it yämiñkukotä it täyak. ³⁰ Täñpän ämawebe yäput peñpän inita iwoyänkuko u yämagut päbä yepmañpän siwoñi ämawebenaye yäj yäntäreñ yämiñkuk. Täñkañ ämawebe siwoñi ämawebenaye yäj yäntäreñ yämiñkuko unitä irit täga kañ-ahäneñta iniken wäpi biñam yäniñ kireñkuk.

³¹ * Täñpäkañ Anututä ude täk täyak unita jide yäne? Anututä täñkentän nimiñirän netätä iwan täñ nimiñpän täga täñpän wanäj? Kubätä täga nämo! ³² * Anututä kudän inide kubä täñ nimiñkuko u nämo nadäkañ? U nin kudup täñkentäktä iniken nanaki-inik u nämo iyap tañpän iniñ kireñpewän äpuko unita ñode bureni täñ nimek; U orañ nimiñpän nanaki nimiñkuko ukät imaka kudup bureni-inik api nimek! ³³ * Unita Anututä ämawebe inita iwoyänkuko u man käbeyä-ken mominita yänpän netätä äma uwä siwoñi nämo yäj täga yäntäreñ yämek? Ude nämo! Anututä ini ämawebe unita siwoñi ämawebe yäj yäntäreñ yämiñkuko unita täga nämo! ³⁴ * Ba netätä Anutu täño kudupi ämawebe u geñita biñam täñput yäj yäntäreñ yämek? Kubätä täga nämo! Imata, Kristo Jesu ninta yänpän kumbuk. Täñkañ kumbani-ken nanik yäpmäj päñaku kodak tewani unitä apiñowä Anutu nan kerä bure käda itkañ nin täñkentän nimikta iwet yabäk täyak unita ude täga nämo. ³⁵ Eruk Kristotä nadän nimikinik täk täyak upän imatäken kubätä täga duñ-weñpän nipmañirän Kristo u inigän nin niningän api itne? Nadän-bäräp ba komi nadänero unitä täga duñ-weñpän nipmañpek? Ba Jesuta yänpän ämatä waki täñ nimineño ba nakta jop irit unitä täga? Ba jäwäri-inik itne ba umuri gänañ itnero

* 8:23: 2Ko 5:2-4; Gal 5:5 * 8:24: 2Ko 5:7 * 8:27: Sam 139:1; 1Ko 4:5 * 8:28: Efe 1:11 * 8:29: Kol 1:18; Hib 1:6 * 8:31: Sam 118:6 * 8:32: Jon 3:16 * 8:33: Ais 50:8 * 8:34: Sam 110:1; Apos 7:55-56; 1Jo 2:1

unitä täga tänppek? Ba ämatä kumäj-kumäj nidäpnayäj tänejo unitä täga duj-wenpäj nipmaņpek? Nämoinik! ^{36*} Bureni, Anutu täjo man kudäntä imaka bäräpi udewani ahäj nimik täkaņ unita ḡode yäjahätak;

Nin gäḡjo ämawebekaye itkamäj unita kadäni kadäni ninken nanik mäyap nidäpmäk täkaņ. Ba nibäjirä tom nakta däpmäk täkaņ ude täk täkamäj. Sam 44:22

^{37*} Upäjkaņ Jesu iron pähap täj nimiḡkuko unitä täḡkentäj nimiḡirän bäräpi u ba u ahäj nimik täkaņ unitä bänep nadäk-nadäknin täga nämö täḡpän waneḡ. Nämoinik! Nin iwan u kudup irepmit-inik täk täkamäj. ³⁸⁻³⁹ Unita nadäkinik ḡode täyat; Imaka kubätä Anututä ninta nadäj nimikinik täk täyak u täga ukät-pipinaḡi nämö. Nämoinik! Anututä nadäj nimikinik täḡpäj Ekäninin Jesu Kristo nimiḡkuko unita kumäj-kumäj ba irit, aḡero ba mäjo wära kehäromi nitek u, imaka apiḡode ahäj nimik täkaņ ba imaka kämi ahäkta yäwani u, ba imaka imaka kehäromi nitek u, ba imaka kunum terak nanik ba kome gänaḡ nanik ba imaka ätu kome pähap terak ittäj kukaņ, imaka udewani unitä Anututä ninta nadäj nimikinik täk täyak u täga teḡpipinaḡi nämö.

9

Poltä iniken äbotta butewaki pähap nadäjḡuk

¹⁻² Notnaye, ḡode täwera nadäwut; Juda ämawebenaye unita yäjpäj näk kadäni kadäni bänepnatä butewaki nadäwätäk pähap bumta täk täyat. U jop nämö yäyat. Nämö, näk Kristo täjo äma unita manna u bureni-inik yäj nadäwut. Ba Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäkna kaņ-iwarirän unita bänepnatä näk man bureni täwetat yäj nadätat. ^{3*} Butewaki! Näk jide täḡpäj nägät moräknaye, Isrel ämawebe äbot u täḡkentäj yämiḡira Kristota biḡam kaņ täneḡ? Kristota biḡam täḡput yäjpäj bänepna kädäp ijik täyak u ḡode; Anutu täjo kokwawak näkä terak ärowänkaņ Kristo täjo iwan äworeḡpäj ḡuḡ ude irira Isrel ämawebenayetä näḡjo kome kaņ yäput! yäj nadäk täyat. ^{4*} Isrel ämawebe uwä äbot jopi nämö, Anututä nanak ämawebenaye yäjpäj iwoyäjpäj yepmaḡkuk. Ude täḡkaņ Ekänitä iniken mebäri yäjahäjpäj yäwetkuk. Täḡpäj ämawebe ukät topmäk-topmäk kubägän täḡpäj бага man yämiḡpäj Anutu iniḡoret kädet siwoḡi u yäwetpäj yäwoḡäreḡkuk. Täḡkaņ imaka säḡgämän säḡgämän täḡ yämikta yäjkehäromtak man yäwetkuk. ^{5*} Täḡpäkaņ äbot uwä oranin wäpi biḡam ikek bian itkuḡo unitäjo äbekiye oraniye. Kristo uwä komeḡup ikek uken naniktä ahäjḡkuk. Uwä Anutu bureni-inik, imaka kuduḡtagän täjo intäjukun irirän wäpi biḡam tärek-täreki nämö iniḡoret täkäna! U Bureni!

^{6*} Täḡpäkaņ apiḡo Isrel äbot u äbot gägäni kubä ude itkaņ unita ḡode täga yäne ba nämö? Anututä yäjkehäromtak man bian yäwetkuko uken bureni nämö pewän ahäjḡkuk? Nämö, udetä nämö yäyat! Imata, Isrel ämawebe, Jekop täjo tawaḡken nanik päke u kuduḡtagän Anutu täjo nanakiye bureni, inita biḡam itta yäwani nämö. ^{7*} Ba udegän, Abraham täjo äbotken nanik u kudup u Abraham täjo oraniye bureni ude nämö itkaņ. Nämö, Abraham täjo oraniye mäyap upäjkaņ Anututä Abraham ḡode iwetkuk; Yäjkehärom taḡkuro ude, oraḡkaye ahänayäj täkaņ u yäpmäj daniḡpäj nanaka Aisak täjo tawaḡ terak nanik u yabäwa oraḡkaye bureni api täneḡ. ^{8*} Täḡpäkaņ man unitä mebäri ḡode niwoḡäretak; Ämawebe Abraham täjo tawaḡken nanik u kudup Anutu täjo oraniye bureni-inik ude nämö itkaņ. Nämö, oraniye bureni-inik uwä Anututä yäjkehäromtak man Abraham iwetkuko uterak ahäjḡkuḡo ugän. ^{9*} Eruk Anututä Abraham yäjkehäromtak man iwetkuko u ḡode; Kadäni näkä nadätat-ken uken Sara nanak bäyapḡäj iḡirirän äneḡi api äbet yäj iwetkuk.

* 8:36: 2Ko 4:11 * 8:37: Jon 16:33 * 9:3: Kis 32:32 * 9:4: Kis 4:22; Lo 7:6, 14:1-2 * 9:5: Mat 1:1-16; Jon 1:1; Rom 1:25 * 9:6: Nam 23:19; Rom 2:28 * 9:7: Stt 21:12 * 9:8: Gal 4:23 * 9:9: Stt 18:14

¹⁰* Tənpəkaŋ ugən nāmo. Rebeka imaka, nanak yarä bəyaŋkuk. Tənpəŋ nanak yarä bəyaŋkuko u nani Aisak, oranin pähap u kubägän. ¹¹⁻¹²* Tənpəkaŋ Anutu iniken gärip kadäni kadäni iwətpəŋ tək täyak udegän iwətpəŋ äma inita biŋam yəpməŋ daniŋpəŋ yepmak täyak. Ämawebe epän täktäki terak nāmo yəpməŋ danik täyak. Nāmo, initägän äma yəpməŋ daniŋpəŋ iwoyäk täyak. Unita nanak yarä u kädət waki ba täga nāmo təŋkaŋ Rebeka koki-ken pen irirän Anututä Rebeka ŋode iwetkuk;

Nanak intəjukun nanik uwä mäden nanik təŋo epän watä ämani ude api irek yəŋ iwetkuk. Stt 25:23

¹³* Unita Anutu təŋo mantä ŋode yäyak;

Näk monäni Jekoŋta nadəŋ imikinik təŋkaŋ tuäni Isota mäde ut imiŋkut. Mal 1:2,3

¹⁴ Unita jide yäne? Anututä ude tək täyak uwä kädət siwoŋi nāmo tək täyak? Ude nāmo!

¹⁵ Unita Anututä Moses ŋode iwetkuk;

Näkä äma kubäta bənep iron təŋ imayəŋ nadəŋpəŋjä u bureni təŋ imet.

Ba äma kubäta butewaki nadəŋ imayəŋ nadəŋpəŋjä u butewaki nadəŋ imiŋpəŋ oraŋ imet. Kis 33:19

¹⁶* Unita ŋode nadäna; Anututä äma təŋo gärip ba unitəŋo täktäk terak nāmo yəpməŋ daniŋpəŋ yepmak täyak. Nāmo, Anututä iniken nadäk-gärip tawaŋ uterak iwətpəŋ kubä kaŋ-korekta nadəŋpəŋjä udegän tək täyak. ¹⁷* Unitəŋo wärani kubä Anutu təŋo man kudän täwani terak pätak u ŋode; Anututä Isip kome təŋo intəjukun äma Fero ŋode iwetkuk; Mebəri ŋode unita nadəŋ gamiŋira intəjukun äma wəp biŋam yəpməŋpəŋ itan; Gäkä terak kehəromina kwawak pewa ahəŋirän biŋam nadəŋpəŋ ämawebe wəpna biŋam komeni komeni api yəŋahəŋ yəpməŋ kunerə yäk. ¹⁸* Unita manbiŋam unitä ŋode niwoŋəretak; Anututä äma kubä kaŋ-korekta nadəŋpəŋjä u udegän təŋ imek. Təŋkaŋ Anututä äma kubä bənep nadäk-nadäki təŋpipiŋ imayəŋ nadəŋpəŋjä iniken nadäk-gärip ugən iwətpəŋ udegän təŋpek.

¹⁹ Tənpəkaŋ in kubätä man u nadəŋpəŋ ŋode käwep näwerek; Netätä täga kehərom təŋpəŋ Anutu təŋo nadäk-gärip tawaŋ u täga irepmirek? Täga nāmo upəŋ imata äma nin ätu momininta kokwawak nadəŋ nimik täyak? Anutu ude uwä siwoŋi nāmo tək täyak yəŋ näwerek. ²⁰* Tənpəkaŋ yəŋyabäk udewani ämatä täga yənaŋi nāmo. Gäk äma jidewani unita Anutu ude goret täyan yəŋ iweren? Ude yəweno u ŋode bumik; Käbotinik kubätä äma u təŋpeko u ŋode täga iwerek? Gäk imata näk goret ude tän? ²¹* Ude nāmo! Äma käbot təŋpani kubätä iniken gärip iwətpəŋ gəŋ yəpməŋpəŋ käbotinik yarä təŋpek. Kubä säkgämän, əŋnak-əŋnak täkta. Təŋkaŋ kubäwä jiraŋ pekta təŋpek. Ude təŋpeko unita goret täyak yəŋ täga yəwen? Nämoinik!

²² Tənpəkaŋ Anututä təŋkuko u udewanigän. U iniken kokwawak kwawak pewa ahəŋirän kehəromina kaŋpəŋ nadəwut yəŋpəŋ ŋode təŋkuk; Käbot kokwawaki yəpməkta biŋam täkaŋ uwä bərəŋerə təŋpən wanaŋipəŋ kadäni kəroŋi kehərom təŋpəŋ kwikinik it yəpməŋ əbuk. ²³* Tənpəkaŋ udegän, iniken bənep iron təgagämäninik u kwawak pewän ahəkta käbot butewakini yəpməkta biŋam täkaŋ uterak ironi u piŋ yəbatkuk. Təŋpəŋ ämawebe uwä irit täga, wəp biŋam ikek u yämikta bian yəpməŋ daniŋpəŋ yepmaŋkuk. ²⁴ Təgagämän kubä! Ämawebe u uwä nin Anututä ini nimagutkuko u. Təŋkaŋ ämawebe nin Juda äbotken nanik ugən nāmo, guŋ äbotken nanik imaka, bok nimagutkuk. ²⁵ Unita guŋ äbotta nadəŋpəŋ Anututä profet Hosea meni-ken ŋode yəŋahəŋkuk;

* 9:10: Stt 25:21 * 9:11-12: Stt 25:23 * 9:13: Mal 1:2-3 * 9:16: Efe 2:8 * 9:17: Kis 9:16 * 9:18: Kis 4:21, 9:12; Kis 14:4 * 9:20: Ais 29:16, 45:9 * 9:21: Jer 18:6 * 9:23: Rom 8:29; Efe 1:3-12

Näk ämawebe näkŋo äbotken nanik nämopäj Näkŋo ämawebenaye yäj api yäweret.
Ude täŋkaŋ ämawebe nadäj yämikinik nämö täŋkuro unita bänepna gämäni yäj api yäweret.

Hos 2:23

²⁶ Täŋpäkaŋ bian äma äbot u Näkŋo äbot nämö yäj yäwetkut. Eruk kome ude yäwetkut-ken ukengän ŋode api yäweret; In Anutu irit mähemi näkŋo nanaknaye yäj api yäweret. *Hos 1:10*

²⁷ Täŋpäkaŋ Aisaiatä udegän Isrel ämawebeta nadäŋpäŋ man ŋode yänjahänkuk;

Isrel ämawebe mäyap, mobä jiraŋ ume terak nanik ude ahäj uyina yäj täŋo upänkaŋ uken nanik yarä-gänpäŋ api yämaguret.

²⁸ U imata, Ekänitä komen ämawebe manken yepmaŋpäŋ bäräŋeŋ api täŋpän waŋ moreneŋ. *Ais 10:22,23*

²⁹ Täŋpäkaŋ unitagän yänpäŋ Aisaiatä man kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk;

Ekäni kehäromi mähemitä ämawebe yerita yänpäŋ yarägän nämö yepmaŋkuk yäwänä Sodom Gomora paot moreŋkuŋo ude paot morenam. *Ais 1:9*

Isrel äbottä Anutu mäde ut imiŋkuŋ

³⁰ * Eruk man päke ŋonitäŋo mebäri jide? U ŋode; Äma guŋ äbotken nanik Anutu iŋamiken siwoŋi itta epäni nämö täŋpanipäŋ Anututä siwoŋi ämawebe yäj yäntäreŋ yämiŋkuk. Yäntäreŋ yämiŋkuko uwä nadäkiniki unitagän yänpäŋ. ³¹ * Täŋ, Isrel ämawebe uwä Anutu iŋamiken siwoŋi ämawebe itta komi epän terak Moses täŋo бага man iwatna yäknat täŋpä waŋkuŋ. ³² * Mebäri ŋodeta täŋpä waŋkuŋ; U Anututä yäpän-siwoŋ tawäpäŋ yepmaŋpekta nadäkiniki Anutu terak nämö peŋkuŋ. Nämö, iniken komi epäni uterak Anutu iŋamiken siwoŋi ämawebe api itne yäj nadäŋkuŋ. Butewaki, u mobä pähap uterak jänani yäputkaŋ maŋkuŋo bumik. ³³ * Mobä unita Anutu täŋo man kudän täwani kubä ŋode pätak;

Nadäkaŋ? Näk mobä kubä ämatä jänani yäputta Jerusalem komeken peŋkut. Uterak jänani yäputkaŋ api maŋdäpneŋ yäk.

Täŋpäkaŋ äma kubätä unita nadäkinik täŋpayäj täko uwä nadäkiniki täŋo bureni yäpmäkta pära nämö api täŋpek. *Ais 8:14, 28:16*

10

¹ Unita notnaye, näk bureni ŋode täwera nadäwut; Juda ämawebe, näkŋaken äbotnaye uwä Anututa biŋam kaŋ irut yänpäŋ bänepna kädäp iŋiŋirän Anutu-ken yänapik man yäk täyat. ² Unitäŋo täktäki u nadäkinik täyat. U Anutu iwatta epäni taŋi täk täkaŋ upänkaŋ kädet Anututä gäripi bureni nadäk täyak u nämö nadäwä tärek täkaŋ. ³ Anututä kädet iwatpäŋ siwoŋi ämawebe yäj yäntäreŋ nimik täyak u nämö nadäwä tärewäkaŋ iniken kehäromi terak Anutu iŋamiken siwoŋi ämawebe itta epäni täŋpäŋ kuŋatkuŋ. Täŋkaŋ kädet Anututä iwatpäŋ ämawebeta siwoŋi ämawebe yäj yäntäreŋ yämik täyak u mäde ut imiŋkuŋ. ⁴ * Kädet uwä Kristo. Kristotä äbänpäŋ бага man terak Anutu iŋamiken siwoŋi irit täŋo kädet u däpmäŋ täreŋpäŋ kädet kodaki kubä pewän ahänkuk. Uwä ŋode; Ämawebe nadäj imikinik täk täkaŋ u kudup Anututä siwoŋi ämawebe yäj yäntäreŋ yämik täyak.

Kuduptagän Anututa biŋam täga tänaŋi

⁵ * Täŋpäkaŋ бага man iwatpäŋ Anutu iŋamiken siwoŋi irit kädetta Mosestä ŋode kudän täŋkuk; Äma kubätä jukuman бага man terak pätak u iwarayäj täko uwä бага uterak irit kehäromita biŋam api täŋpek. ⁶ * Mosestä бага man iwat-iwatta ude

* 9:30: Rom 10:20 * 9:31: Rom 10:2-3 * 9:32: Ais 8:14 * 9:33: 1Pi 2:6; Rom 10:11 * 10:4: Mat 5:17; Jon 3:18 * 10:5: Rom 7:10; Gal 3:12 * 10:6: Lo 30:12-14

yänjkukopän nadäkinik kädet iwatpäñ Anutu iñamiken siwoñi itta man kubä ñode pätak; Injin-tägän ñode yänerña; Kunum gänañ netätä täga äronpäñ Kristo imagut yäpmäj äpek? Ude nämo yänerñ! U äpuko uba! ⁷ Ba ñode imaka yänerña; Netätä kumbani yotpärare-ken täga äpmonpäñ Kristo kumbani-ken nanik imagut yäpmäj abek? Ude imaka, nämo yänerñ. U akuñkuko uba!

⁸ Ude nämo, man unitäño kukñini u ñode kudän täwani; Anutu täño man u dubinjin-ken itak. U mejin-ken ba bänepjin-ken itak u. Täñpäkañ man uwä nadäkinik pewä ahäk-ahäk man bureni nintä yänjahäk takamäj ubayäj. ⁹ Bureni, mejintä Jesu u Ekäninin yän yänjahänit, bänepjintä Anututä Jesu kumbani-ken nanik yäpmäj akuñkuko unita nadäkinik täñ imiñirä Anututä ini api tämagurek. ¹⁰ U imata, bänepnintä Jesuta nadäkinik täñitna Anututä siwoñi ämawebe yän yänjäreñ nimik täyak, ba menintä nadäkiniknin u yänjahänitna inita biñam nimagut täyak. ¹¹ * Man unita Anutu täño man mujipi kubä ñode kudän täwani; Äma kubätä unita nadäkinik täñpayäj täko uwä nadäkiniki täño bureni yäpmäkta pära nämo api täñpek. ¹² * Täñpäkañ man unita ämawebe äbot terak nämo yäpmäj danik täyak. Juda äbotken nanik ba guñ äbotken nanik u tägagän. Ekäni kubä unitägän ämawebe kuduhtagän täño Ekäni. Unita ämawebe netätä Ekäni täñkentäj nimi yän yänpäñ yänpäpik täkañ unita iron säkgämän täñ yämik täyak. ¹³ * Unitawä Anutu täño mantä bureni ñode yänjahätak; Netätä Ekäni täñkentäj nam yänpäñ gera yäk täkañ uwä Ekänitä inita biñam api yämagurek.

¹⁴ Upänkañ Ekänita nadäkinik nämo tänerño uwä jide täñpäñ täñkentäta gera yänerñ? Ba unitäño manbiñam nämo nadänerño u jide täñpäñ Ekänita nadäkinik tänerñ? Ba äma kubätä manbiñam u nämo yänjahäweko uwä jide täñpäñ manbiñam u nadänerñ? ¹⁵ * Ba manbiñam yänjahäkta äma kubä nämo tewä kweko uwä netätä manbiñam yänjahänirän nadänerñ? Täñpäkañ manbiñam yänjahäwani unita Anutu täño man ñode kudän täwani; Äma manbiñam tägagämän yäpmäj äbäk täkañ unitäño kuroñi säkgämän yän yäwut!

¹⁶ * Upänkañ waki! Juda ämawebe kuduptä Manbiñam Täga u nämo iyap täñpäñ initkuñ, kubäkubä-tägän. Unita Aisaiatä ñode yänjkuk; Ekäni, manbiñam yänjahänitna netätä nadäwän bureni täñjkuk? ¹⁷ * Unita nadäkinik burenita ñode yäna; Manbiñam yänjahänirä nadäk täkañ unitä nadäkinik pewän ahäk täkañ. Täñkañ manbiñam jopi kubä nämo, Kristo täño manbiñam u. ¹⁸ Upänkañ Juda äma u jide? Manbiñam uwä nämo käwep nadänkuñ? Nämo, u nadänkuñ! Anutu täño mantä unita ñode yäyak;

Mani kotäktä komeni komeni kuñjarirän ämawebe kuduhtagän nadänkuñ.

Sam 19:4

¹⁹ Eruk, näkño yänjabäk kubä pen ñode; Isrel ämawebe uwä guñ ämawebetä komeni yäpmäñpäñ Anututa biñam api tänerñ yän nämo käwep nadänkuñ? Nämo, u nadänkuñ! Unita bianä Anututä Moses meni-ken ñode yänjkuk;

Juda äbottä näkken änerñi äbut yän nadänpäñ ämawebe äbot nämo täñpani, guñ äbot kubäta iron api täñ yämet yäk.

Ude täñira Juda äbottä kañkañ bänepi wawäpäñ ninta täñ niminañi yän api nadänerñ. Lo 32:21

²⁰ Täñpäkañ Moses täño man u yän-kentänpäñ Aisaiatä kwawakinik ñode yänjahänjkuk;

Äma näka nämo yän-wäyäkñewani u ahän yämiñpäñ yämagurira nabänkuñ.

Ais 65:1

²¹ Täñpäkañ Isrel ämawebeta yänpäñ Anututä ñode yäkgän täñjkuk;

Ämawebe gwäki täpäni ärowani täñ namik täkañ u yämagutta kepma käron ket kewatkañ it täyat.
Ais 65:2

* 10:11: Rom 9:33 * 10:12: Apos 15:9 * 10:13: Jol 2:32 * 10:15: Ais 52:7 * 10:16: Ais 53:1; Jon 12:38

* 10:17: Jon 17:20

11

Anututä Juda äbot kudup nämo yepmaṅkuk

¹* Unita jide nadäkaṅ? Anututä iniken ämawebeniye mäde ut yämiṅkuk? Nämo inik! Näk imaka, Isrel äma ba Abraham täṅo nägät moräk kubä. Näk Benjamin täṅo äbotken nanik unita Anututä Isrel ämawebe kuduptagän mäde ut yämiṅkuk yäṅ täga nämo yäne. ²Unita ḡode yäwa; Ämawebe äbot nämo ahäṅirä Anututä inita biṅam yäṅpāṅ iwoyäwani unita mäde nämo inik ut yämiṅkuk. Jide? In Anutu täṅo man kudän terak Elaija täṅo manbiṅam unita nämo nadäkaṅ? Elaija uwä Isrel ämawebe manken yepmakta yäṅpāṅ Anutu-ken ḡode yäṅapiṅkuk; ³* Ekäni, ämawebe ḡo gäkḡo profetkaye däpmäṅ-pewä kumbäpāṅ alta ganiṅ oretta täṅpani u kudup wärämüt täṅpā kuṅkuṅ. Täṅkuṅo profet morek-morek näk imaka, kumäṅ-kumäṅ nutnayäṅ epäni täkaṅ. ⁴* Ude yäṅirän Anututä kowata jide iwetkuk? ḡode iwetkuk; Ude nämo! Ämawebe 7,000 ude näkḡata biṅam iwoyäṅira uwä anutu jopi Bal unita gukut imäpmok nämo täṅ imik täkaṅ yäk. Gäk kubägän nämo yäṅ iwetkuk. ⁵* Eruk, u udegän kadäni ḡoken Juda äbot päke u gänaṅ nanik äbot täpuri Anututä ironita yäṅpāṅ inita biṅam iwoyäṅkuko itkaṅ. ⁶* Ämawebe iwoyäṅkuko uwä, iniken iron terakgän iwoyäṅkuk, ämawebe unitäṅo täktäkita yäṅpāṅ nämo. Nämo, täktäkita yäṅpāṅ iwoyäṅkuko yäwänäku iron täṅkuko uwä iron bureni nämo yäṅ nadäktäkäne.

⁷* Unita ḡode yäna; Isrel ämawebetä Anutu iṅamiken siwoṅi itta pipiri pähap täṅkuṅopāṅ täṅpā waṅkuṅ. Upäṅkaṅ äbot uken nanik Anututä iwoyäṅkuko u imaka bureni u kaṅ-ahäṅkuṅ. Täṅpākaṅ ätu päke uwä Anututä iniken mani u nadäkta bänep nadäk-nadäki täṅpipiṅkuk. ⁸Unita ḡode kudän täwani;

Anututä bänep nadäk-nadäki täṅpän guṅ taṅkuṅ.

Ais 29:10

Täṅkaṅ dapuri täṅpipiṅpāṅ jukuni yäpurän guṅ tawäpāṅ yepmaṅkuko it yäpmäṅ abäkaṅ. Lo 29:4

⁹* Täṅpākaṅ unitagän Devittä ḡode yäkgän täṅkuk;

Ärawa äṅnak-äṅnakitä buṅeptä-yäṅ däpmäṅirän komi kaṅ nadäwut.

Bureni, äṅnak-äṅnakitä momi-ken yepmaṅpänkaṅ kowata kaṅ yäput yäk.

¹⁰*Täṅkaṅ dapuri täṅpewän bipmäṅ utpāṅ bäräpitä kotaṅ yäwarirän mädeni kaṅ muget yäpmäṅ kut. Sam 69:22,23*

Anututä guṅ äbot yämagutta man

¹¹* Man ude pätak unita jide? Isrel ämawebetä Jesu mäde ut imiṅpāṅ maṅkuṅo u maṅpāṅ makinik täṅkuṅ ba nämo? Nämo, ini wakiwaki täṅkuṅo unita Anutu täṅo yäpätägak epän bureni guṅ äbotken ahäṅkuk. U ahäṅkuko uwä mebäri ḡodeta; Isrel äbottä ninta täṅ niminaṅi täṅkuk yäṅ nadäṅpāṅ äneṅi Anutu-ken äbäkta Anututä guṅ äbot yämagutkuk. ¹²U kawut! Isrel äbot täṅo wakiwaki unitä täṅpewän imaka tägagämän kubä komen ämawebe kudupta ahäṅ yämiṅkuk. Bureni, iron Isrel äbottä mäde ut imiṅkuṅo unitä guṅ äbotken nanikta täṅkentäk pähap ahäṅkuk. Eruk, Isrel täṅo wakini terak imaka tägagämän kubä ahäṅkukopāṅ Juda äma äneṅi bänepi äyäṅutpāṅ Anutu-ken kukta yäwani u kudup Anututa biṅam tänayäṅ täkaṅ-ken uken Anututä iron pähap jidewani upāṅ api pewän ahäwek?

¹³Eruk, guṅ äbotken nanik nadäkinik täṅpani, in man ḡo täwera nadäwut; Anututä guṅ äbot täṅo aposoro ude itta yäṅpāṅ naniṅ kireṅkuko unita nadäwa ärowani täṅpāpāṅ oretoret täyat. ¹⁴Guṅ äbot inken epän ude täṅpapāṅ nägät moräknaye ätutä kaṅkaṅ koki wawäpāṅ bänepi äyäṅutpāṅ Anututa biṅam kaṅ täṅput yäṅ nadätat. ¹⁵Täṅ, Anututä

* 11:1: 1Sml 12:22; Sam 94:14; Plp 3:5 * 11:3: 2Kin 19:10,14 * 11:4: 1Kin 19:18 * 11:5: Rom 9:27 * 11:6: Gal 3:18 * 11:7: Rom 9:31 * 11:9: Sam 35:8 * 11:11: Apos 13:46; Rom 10:19

ämawebe äbot u mäde ut yämiŋkuk-ken uken ämawebe gägäni Anutu täŋo iwan ude itkuŋopäŋ Anututä inikäť bänep kubägän itta yämagutkuk. Täŋpäkaŋ Anututä Juda äbot u äneŋi not täŋ yämayäŋ täko unita jide yäwet? U tägagämän-inik kubä, kumbanitä kodak taŋpäŋ äneŋi akuneŋo ude bumik. ¹⁶ * Unita man wäranı kubä ŋode täwera nadäwut; Ketem intäjukun nanik epän kodaki-ken yäpmäŋpäŋ Anututa biŋam peŋ imineŋ. Ude täneŋo uwä epän uken nanik ketem u kudup Anututa biŋam täneŋ. Ba udegän, äma kubätä päya kubä täŋo jäwäri Anututa biŋam iwoyäweko uwä kujari känani kudup u Anututa biŋam täŋpek.

¹⁷ * Täŋpäkaŋ Isrel ämawebe uwä olip päya piwani kubä udewani upäŋ Anututä känani ätu tokät täŋpän kuŋkuŋ. Täŋ, guŋ äbotken nanik in uwä olip päya ägwäri täŋo känani udewani upäŋ Anututä yäpmäŋpäŋ olip päya piwani täŋo känani tokät täŋpän kuŋkuŋo u komeŋi-ken yäpurärätkuk. Yäpurärätkuko unita olip päya täga unitäŋo umenitä känani, iniken ba in yäpurärani uterakgän tepmäŋ towiŋirän säkgämän it täkaŋ.

¹⁸ * Upäŋkaŋ känani madäŋ täŋpä kwani unita nadäwä äpani täŋpäpäŋ injinta nadäwä ärowani nämo täneŋ. Nämo inik, in känanitä jäwärita nämo towik täyak. Nämo, jäwäritä ume yäpmäŋkaŋ känani in tepmäŋ towik täyak.

¹⁹ Täŋpäkaŋ inä ŋode käwep yäneŋ; Anututä olip päya känani madäŋ täŋpän kuŋkuŋo u komeŋita nin yäpuräräťta nadäŋpäŋ madäŋkuk. ²⁰ * Bureni, Anututä ude täŋkuko upäŋkaŋ Anututä kädet ude täŋkuko unitäŋo mebäri ŋode; U nadäkinik nämo täŋkuŋo unita madäŋ täŋpän kuŋkuŋ. Täŋpäkaŋ inä nadäkinikjinta yäŋpäŋ tämagut päbä yäpurärätkuk. Unita täga itkamäŋ yäŋkaŋ biŋam nämo yäneŋ. Nämo, umuntäneŋ!

²¹ Imata, Anututä Juda nanik, olip päya täŋo känani bureni ude nämo yabäŋ koreŋkuko unita in ärowani kudän ude täŋpawä in udegän nämo api tabäŋ korewek. ²² * Unita Anutu täŋo täktäkita ket nadäneŋ; Anutu u bänep kwini kädet bok, komi kädet bok täk täyak. Unitäŋo mebäri ŋode; Ämawebe mäde ut imik täkaŋ uwä komi epän kädet terak yämagut täyak. Täŋpäkaŋ in orakoraki terak pen kuŋarirä Anututä api oraŋ tamik täŋpek. Täŋ, inä ude pen nämo kuŋatnayäŋ täŋo uwä in imaka, api tokät täŋpän kuneŋ. ²³ Täŋpäkaŋ Juda äbot madäŋ täŋpän kuŋkuŋo uwä nadäkinik pewä putärewni u äneŋi täŋkehärom tänayäŋ täŋo uwä Anututä äneŋi yäpmäŋ päbä kujarini terak api yäpurärärek. U tänaŋi nämo yäŋ nämo nadäneŋ. Nämo, Anututä äneŋi täga api yäpurärärek. ²⁴ Imata, guŋ äbotken nanik inä olip päya ägwäri täŋo känani päŋ tokät päbä olip päya piwani terak nämo yäpuräräťnaŋipäŋ yäpurärätkuk. Upäŋkaŋ Juda nanik uwä olip päya piwani unitäŋo känani tokät täŋpän kwani unita Anututä äneŋi täga yäpmäŋ päbä iniken kujari uterak pidämigän yäpurärärek.

Anututä Juda äbot kudup api yämagurek

²⁵ * Eruk notnaye, man kubä käbop itkuko unitäŋo mebäri nämo nadäŋkaŋ injinta nadäwä ärowani täneŋo udetä täwera ket nadäwut; Man uwä ŋode; Isrel ämawebe bänep nadäk-nadäkitä Anutu täŋo man nadäkta mäde ut imiŋkuŋo u pen inidegän nämo api it yäpmäŋ kuneŋ. Nämo, Anututä guŋ ämawebe udetä näka biŋam kaŋ täŋput yäŋ nadäk täyak u täreŋirän Isrel ämawebe täŋo bänep nadäk-nadäki u äneŋi api pirärewek. ²⁶ * Kädet uterak Anututä Isrel ämawebe kudup äneŋi inita biŋam api yämagurek. Unita Anutu ini meni-ken nanik man kudän täwani ŋode päťak;

Waki kerı-ken nanik yämagurani äma kubä Saion komeken nanik api äbek.

Äbäŋpäŋ Jekop täŋo äbottä näka peŋawäk täŋpani u yäpän-siwon tawäpäŋ api yepmaŋpek.

²⁷ *Täŋkaŋ momini peŋ yämayäŋ täyat-ken ugän ämawebe-kät topmäk-topmäk kubägän u api täŋpet yäk.* *Ais 59:20,21, 27:9*

* 11:16: Nam 15:17-21; Ese 44:30 * 11:17: Efe 2:11-19 * 11:18: Jon 4:22 * 11:20: Rom 12:16 * 11:22: Jon 15:2,4; Hib 3:14 * 11:25: Rom 12:16; Luk 21:24; Jon 10:16 * 11:26: Mat 23:39; Sam 14:7

²⁸ Eruk, Isrel ämawebe u Manbiñam Täga u nadäkta bitnäñkuño unita Anutu täño iwan ude äworenkuñ. Ude täñkuño unitä guñ äbot ämawebe in täñkentäj tamiñkuk. Upänkañ yäput penpäñ Anututä ämawebe u inita biñam iwoyäj yepmañkuko unita yänkehäromtak mani oraniye yäwetkuko unita yänpäñ pen nadäj yämik täyak. ²⁹ Imata, Anututä äma inita biñam yäpmäj daniwekopäj äneñi mäde täga nämö ut yämek. Ba imaka tägatäga yäniñ kirewekopäj äneñi täga nämö yäyomägarek. ³⁰ Täñpäkañ guñ äbot ämawebe inä bian Anututa penawäk täñ imik täñkuñopäj apiño Isrel äbottä täñirä in uwä Anutu täño butewakini yäpmäñpäñ itkañ. ³¹ Täñpäkañ Isrel ämawebe imaka, Anutu täño man penawäk täñkuñopäj Anutu täño butewaki intä yäpuño udegän yäpmäkta yäwani. ³²* Unitäño mebäri u ñode; Anututä butewakini ämawebe kudup terak kwawak pewän ahäj yämikta nadäñkuko unita ämawebe kuduptä penawäk täño topmäk-topmäk terak itta yäniñ kireñkuk.

Anutu iniñoret täkäna!

³³ Yäke! Anutu täktäki ba nadäk-nadäki gwägu ude tokñek pätak, äpmonñpani pähap! U inide kubä täk täyak.

Unitäño nadäk tawañ mebäri nadäna tärenañi nämö ba unitäño täktäki netätä kañpäñ nadäwän tärenañ?

³⁴* Äma netätä Anutu täño nadäk u kañpäñ nadäwän tärewek? Ba äma netätä jukuman täga iwerek? Ais 40:13

³⁵ Ba äma netätä Anututa imaka kubä intäjukun iniñ kirewänkañ unita yänpäñ Anututä kowata imek? Jop 41:11

³⁶* Nämoinik! Anututä ini-tägän imaka imaka täñpewän ahänkuño unita imaka imaka unitäño mebäri bureni-inik itak.

Imaka imaka u kudup inita biñam itkañ.

Unita wäpi biñam peñyäjek ikek ärowani pen pat imiñ yäpmäj kuyon! U Bureni.

12

Gupnin Anututa ärawa ude iniñ kirene

¹* Eruk notnaye, Anututä butewaki pähap nadäj nimiñkuko unita ñode peñ täwetat; Kome terak it yäpmäj kunayäj täño udegän in gupjin irit kuñat-kuñatjin kudup Anututa biñamgän ärawa ude iniñ kirek täkot. Täñkañ kudupigän itkañ kädet Anututä ini gäripi nadäk täyak ugän iwatpäñ täneñ. Kudän udewanitä Anutu iniñ oretoret kädet bureni täyak. ²* Täñkañ komen äma täño irit kuñat-kuñat kädettä äneñi tämagureko udeta nadäj täpäneñpäñ kuñatneñ. Täñkañ bänep nadäk-nadäkjin piräreñirä Anututä nadäk kädet kudupi kubä kañ täwoñärewän. Ude täñirän irit kuñat-kuñatjin udegän kodakigän kañ ahäwän. Ude täñkañ Anutu täño nadäk kädet, imaka täga, siwoñi-inik, Anututä ini gäripi nadäk täyak ude nadäwä tärewäpäñ täga api iwatneñ.

³* Täñpäkañ Anututä orakorak namiñkuko uterak jukuman in kubäkubätä nadäkta ñode täwera nadäwut; Injinta nadäwä ärowani-inik nämö täneñ. Nämö, Anututä nadäkinik in kubäkubäta tamani uterak nadäk ba kehäromi jide inñitkañ u ket kañpäñ nadäwä tärewäpäñ uterakgän kuñat täkot. ⁴* Imata, äma nin gupnin kubägän upänkañ gupnin täño moräki moräki mäyap itkañ uwä epän mebäri inigän inigän täk täkañ. ⁵* Udegän äbot täñpani nin imaka, ämawebe mäyap itkamäj upänkañ Kristo terak gupnin täño moräki moräki ude, yäpurärätpäñ kubägän itkañ täñkentäk kowata kowata täkta yäwani. ⁶* Unitä Anututä nin kubäkubäta orakoraki terak nadäk mebäri mebäri iron ude nimiñkuk. Iron unita nämö iyap täne. Nämö, äma kubä Anutu täño meni jinom yäpmäñpäñ yänhäkta iron imani uwä nadäkiniki jide päreko uterakgän yänhäk

* 11:32: Gal 3:22; 1Ti 2:4 * 11:34: Ais 40:13; 1Ko 2:16 * 11:36: 1Ko 8:6 * 12:1: Rom 6:11,13; 1Pi 2:5; Jon 4:24 * 12:2: Efe 4:23; Efe 5:10,17 * 12:3: 1Ko 12:11; Efe 4:7 * 12:4: 1Ko 12:12 * 12:5: 1Ko 12:27; Efe 4:25 * 12:6: 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11

tänpek. ⁷ Ba äma kubä äbot tänpanita watä epän täñ yämikta iron imani uwä udegän täñ yämek. Ba äma kubä Anutu täño man kädet yäwetpäñ yäwoñärek täkta iron imani uwä epän u tänpek. ^{8*} Ba äma kubätä äma bänepi täñpidäm takta iron imani uwä udegän täñpek. Ba äma kubä äma jäwäri täñkentän yämikta iron imani uwä iron tañi täñ yämek. Täñpäkañ äma kubätä ämawebe täño intäjukun ude itta iron imani uwä gwäk pimijpäñ yabän yäwat epän säkgämän täñpek. Ba äma kubä ämawebeta butewaki nadän yämikta iron imani uwä bänep oretoret terak täñkentän yämijtäñ kuñarek.

Äbot tänpani täño irit kuñat-kuñat

^{9*} Täñpäkañ iron täktäk kädet u bänep nadäk-nadäk ikek täneñ. Jop gup-tägän nämo täneñ. Täñkañ kädet wakita taräki nadänpäñ kädet täga u iñit-inik täk täkot. ^{10*} Täñkañ äbot tänpani notjiyeta nägät moräknin yän nadänpäñ gäripi kowata kowata nadäk täkot. Ude täñkañ injin äpani itkañ notjiye orañ yämik täkot. ^{11*} Täñpäñ Munapik täño kädäp bänepjin-ken iñijirän Ekänita yänpäñ epän kehäromigän täk täkot. ^{12*} Täñpäkañ Ekänitä bureni-inik api nimagurek yän nadäkinik täk täkañ unita oretoret terak kuñat täkot. Täñkañ bäräpi ahän tamäwä kwikinik it täkot. Täñpäñ Anutu-ken yänapik man yäkta gañani nämo täneñ. ^{13*} Täñpäkañ Anutu täño kudupi ämawebe ätu ketem tuñumta wäyäkñek epän täk täkañ u täñkentän yämik täkot. Ba äma yämagut yäpmän päñku yotjin-ken iron täñ yämikta pidämtak täkot.

^{14*} Täñpäkañ äma ätutä waki täñ tamiñirä Anututä täñkentän yämikta yänapik täkot. Waki täñ yämikta nämo yänapineñ. Nämo, Anututä säkgämän täñ yämikta yänapik täkot. ^{15*} Täñkañ äma kubätä imaka kubäta oretoret täñpäñä ukät oretoret bok täk täkot. Täñ, äma kubätä konäm butewaki täñpäñä ukät bok udegän täk täkot. ^{16*} Ude täñkañ ämawebe-kät bänep kubägän täñpeñ kuñat täkot. Täñpäñ injinta nadäwä ärowani nämo täñpäpäñ epän äpani täkta nämo bitnäneñ. Ba injinta nadäk-nadäknin ärowani nitek yän nämo nadäneñ.

^{17*} Täñpäkañ äma ätutä kädet waki täwoñäreñirä kowata kädet waki terakgän nämo däpmän täreneñ. Nämo, kadäni kadäni ämawebe kudup iñamiken nadän dämiñpäñ siwoñigän kuñat täkot. ^{18*} Täñkañ injin yänwawak täñpäñ ämik täkta nämo nadäneñ. Nämo, kadäni kadäni ämawebe-kät bänep kubägän täñpäñ itta epäni täk täkot. ^{19*} Unita notnaye, waki täñ tamiñirä kowata waki nämoinik täñ yämineñ. Nämo, bäräpi u Anututa iniñ kireñirä iniken kokwawakitä kowata däpmän tärewayän yänpäñä u ini api nadäwek. Unita Anutu täño man ñode kudän täwani; Ekänitä ñode yäyak; Kowata yämik-yämik uwä näkño epän. Kowata näkña api däpmän tärewet yäk. ^{20*} Waki nämo täñ yämijkañ Anutu täño mantä yäyak udegän ñode täneñ;

Iwankaye kubätä nakta iwäwä ketem imen,

ba umeta iwäwä ume imi näñpek.

Ude täñ imeno uwä iniken täktäki waki unita mäyäk nadäwek.

Snd 25:21,22

²¹ Täñpäkañ irit kuñat-kuñatjinta watä nämo irirä kädet wakitä intäño kehäromjin yäpmän äpehta. Ude nämo, kädet waki täño kehäromi yäpmän äpäkta kowata kudän täga upän täk täkot.

13

Nin gapman gämori-ken it täkäna

* 12:8: 2Ko 9:7 * 12:9: 1Ti 1:5; 1Pi 1:22; Amo 5:15 * 12:10: 2Pi 1:7; Plp 2:3 * 12:11: Apos 18:25; Rev 3:15
 * 12:12: 1Te 5:17 * 12:13: Hib 13:2 * 12:14: Mat 5:44; Apos 7:60; 1Ko 4:12 * 12:15: Sam 35:13 * 12:16:
 Rom 15:5, 11:20; Snd 3:7; Ais 5:21 * 12:17: 1Te 5:15 * 12:18: Mak 9:50; Hib 12:14 * 12:19: Lo 32:35; Mat 5:39;
 Rom 13:4; 1Te 1:6-7; Hib 10:30 * 12:20: Snd 25:21-22; Mat 5:44

¹ * Äma kuduptagän gapman täño mani buraminej. U imata, Anututä nämo iwoyäweko uwä gapman kubä täga nämo irek. Gapman täño kehäromi uwä Anutu-ken nanik unita gapman komeni komeni yabän yawat epän tänpän it yäpmän kukañ uwä Anututä iwoyänpäñ yepmañpani. ² Mebäri unita äma kubätä gapman täño man utpäñ imaka Anututä ini pewän ahäwani u urek. Äma ude täk täkañ uwä kowata ini yäpmäkta biñam täkañ. ³ * Tänpäkañ äma irit kuñat-kuñari täga uwä äma intäjukun it yämik täkañ unita nämo umuntak täkañ. Täñ, äma kudän waki täk täkañ unitä uyaku umuntäneñ. Unita in gapmanta täñumun-umunkät nämo kañ kuñatnayän nadänpäñjä eruk imaka tägagänpäñ täñpeñ kuñat täkot. Imaka tägagänpäñ täñpeñ kuñarirä gapmantä in tabäjirän api tägawek. ⁴ * U imata, gapman uwä Anutu täño epän watä äma, inta yänpäñ iwoyän tamani. Tänpäkañ in waki tänejo uwä gapmanta umuntäneñ. U imata, kowata yämikta kehäromi jop nämo yämani. Nämo, uwä Anutu täño watä epän äma itpäñ Anutu täño kokwawak äma waki täñpani-ken pewä ahäkta yän yämani. ⁵ Mebäri unita mani buramik-inik täneñ. Tänpäkañ komi nadäwet yän nadänkañ unitagän umuntanpäñ mani nämo buraminej. Nämo, bänepkatä gapman täño man buramik u kudän siwoñi yän nadänpäñ mani buraminej.

⁶ Mebäri unita in takis moneñ imaka, pek täkañ. Gapman uwä Anututä watä äma epän yän yämiñkuko u gwäk pimiñpäñ täk täkañ unita epäni täñmeham takta takis moneñ täga yäpneñ. ⁷ * Unita in imaka yäwani udegän täñ yämik täkot. Takis moneñ yämikta yäwani unitawä takis moneñ yämik täkot. Ba äma wäpi yäpmän akukta yäwani uwä udegän wäpi yäpmän akuneñ. Ba orañ yämikta yäwani uwä udegän orañ yämineñ.

Not tänpän bänep iron täk täkot

⁸ * Eruk, imaka kubä yäpnejo uwä kowata pengän däpmän täreneñ, kämi kañ pena yän nämo yäneñ. Tänpäkañ bänep iron kowata kowata täñirä tärek-täreki nämo pärek. Kudän u uwä täga däpmän tärenañi nämo. Nadäkañ? Äma kubätä bänep iron kädet bureni iwatpäñ kuñareko uwä бага man kudup buramiwani yän täga iwetneñ. ⁹ Täñkañ бага man ñode kudän täwani; Kubokäret nämo täñpen. Gäk äma kumän-kumän nämo uren. Gäk kubota nämo täñpen. Gäk äma täño imaka kubä kañgärip nämo täñpen. Baga man u ba бага man ätu itkañ u kuduptagäntä ñode yäwani; Gäkñata nadäk täyan udegän notkapakta nadäwen. ¹⁰ * Nadäkañ? Äma bänep iron ikek kuñat täkañ uwä noriyeta waki nämo täñ yämik täkañ. Unita bänep iron täktäk kädet unitä бага man buramik-buramik kädet bureni täyak.

¹¹ * Eruk, kudän ude täñput yän täwetat uwä mebäri ñodeta; In kadäni itkamän-ken ñonita kañpäñ nadänkañ kuñat täkot. U däpmon peñpäñ kodak irit kadäni. U imata, nadäkinik tänpän yäput peñpäñ it yäpmän äbäjitna Anututä nin nimagutta kadäni keräp täyak. ¹² * Bureni! Bipmän urani paorayän täñirän kome yänewayän keräp täyak. Unita bipmän urani täño täktäk u kudup peñ moreñpäñ wakikät ämik täkta täñtuñum tänpän peñyänek gänañ kuñat täkäna. ¹³ * Nin kädet siwoñi iwatpäñ kuñat täkäna, kepma täño peñyänek gänañ kuñat täkañ ude. Äñnak-äñnak kap tektek tänpän ume nankañ täñgunguñ nämo täne. Täñkañ kubokäret ba kudän ätu ämatä nämo tänañi nämo täne. Ba ämik kokwawak man nämo yäne. ¹⁴ * Nämoinik, in Ekäni Jesu Kristopän tek ude wädäwä ärowäkañ gup täño nadän gärip waki u däpmän tärekta epäni nämo täneñ.

14

Nadäkiniki kwini ba kehäromita man

¹ * Äma kubä nadäkinik ikek upänkañ nadäkiniki uwä kwini, udewani mäde nämo ut yämineñ. Nämo, not täñ yämik täneñ. Upänkañ man ätu täño mebäri kwawak nämo

* 13:1: Tai 3:1; Snd 8:15; Jon 19:11 * 13:3: 1Pi 2:13-14; 1Pi 3:13 * 13:4: Rom 12:19 * 13:7: Mat 22:21
 * 13:8: Mat 22:39-40; Jem 2:8 * 13:10: 1Ko 13:4-7 * 13:11: Efe 5:14; 1Te 5:6-7 * 13:12: 1Jo 2:8; Efe 5:11, 6:11
 * 13:13: Luk 21:34; Efe 5:18 * 13:14: Gal 3:27 * 14:1: Rom 15:7

kudän täwani unita äma udeyani-kät yäñawät-awät nämo täneñ. ²* U ñodeta yäyat; Äma kubä nadäkiniki kehäromi u imaka kuduhtagän nakta täga nadäwek. Täñpäkañ äma kubä nadäkiniki kwini uwä ketem tomkät nakta täga nämo nadäwek. ³* Täñjirän äma tom ketem kudup näñpani unitä noripaki ketem tomkät nämo näñpani unita nadäwän äpani täga nämo täneñ. Ba äma ketem tomkät nämo näñpani unitä äma tom ketem kudup näñpani unita wakiinik täyan yäñ nämo nadäñ imek. Nämo, Anututä äma u imaka, inita biñam imagurani. ⁴* Gäk äma jidewani unitä äma kubä täño epän watä ämani täño täktäki yäpmäñ daniwen? U epän täga täyak ba goret täyak u epän mähemitä ini yäwek. Bureni, Ekänitä äma udeyani täga täñkentäñ yämiñjirän kehäromigän api itneñ.

⁵* Täñpäkañ äma kubätä kepma kubäta nadäñjirän kudupi-inik täñpek, kepma ätu yärepmitak yäñ nadäwek. Täñ, äma kubätä kepma päke u kudup uterakgän yäñ nadäwek. U täga upänkañ nadäk udeyanita äma kubäkubätä ini bänepiken yäpmäñ daniñkañ nadäk kubägän yäpmäñ kuñatneñ. ⁶Nadäkañ? Äma kepma kubäta nadäñjirä inipärik kubä täk täkañ uwä Anutu iniñoretta nadäñkañ ude täk täkañ. Ba udegän, äma tom ketem kudup näñpanitä Anutu orañ imikta nadäñkañ nak täkañ. Imata, ketem unita Anutu bänep täga man iwetkañ nak täkañ unita. Täñ, äma ketem ätuta bitnäk täkañ uwä udegän, Anutu orañ imikta nadäñpäñ Anutu bänep täga man iwet täkañ.

⁷Unitäño mebari ñode; Bämopnin-ken nanik kubätä irit kuñat-kuñarita u näkñakengän yäñ nämo yäwek. Ba kubätä kumäk-kumäkita näkñata biñam yäñ nämo yäwek.

⁸* Nämo, kodak itnero uwä Ekäni wäpi biñam orañ imikta itne. Ba kumnero u imaka, Ekäni wäpi biñam orañ imikta kumne. Unita kodak itne ba kumnero uwä Ekäni orañ imiktagän täne. ⁹Mebäri unita, Kristo uwä äma kumbani ba kodak irani täño Ekäni ude itta kumäñpäñ äneñi kodak tañkuk.

¹⁰* Unita gäk, imata äbot täñpani notkapak kubä täño nadäkinikita nadäwi jopi täk täkañ? Ba gäk, imata notkapak kubä iniñ täwet täyan? Ñode nämo nadätan? Gäk ba nin kuduhtagän Anutu täño man käbeyä-ken api itne. ¹¹Unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

*Näk Ekäni tärek-täreki nämo it täyat unitä bureni-inik ñode yäyat;
Komen ämawebe kudup näk-kengän äbäñpäñ gukut imäpmok api täñ namineñ.
Täñkañ ini kubäkubätä ñode api näwetneñ; Gäk Anutu bureni-inik.*

Ais 45:23

¹²* Unita ñode nadäna; Anututä nin kuduhtagän täño mebarininta api niwet yabäwek.

Notniye täñyäkñatpena momi nämo täneñ

¹³Unita notniye täño nadäkiniki yäpmäñ danik-danik kädet kañ pena! Peñpäñ nin kubäkubätä nadäk kädet kubä ñode iwaräntäkta nadäk kehäromi kañ pena; Imaka täga upänkañ u täñjira notnapaktä nabänkañ nadäkiniki täñpäñ wanego udetä imaka udeyani täga nämo api täñpet. ¹⁴* Täñpäkañ Ekäni Jesutä nadäk-nadäkna täñkwawa täñjirän ñode nadäwa tumänkañ; Imaka kubä ketem kejima udeyani ini-tägän Anutu täño inçamiken äma täño bänepi täga nämo täñpäñ waney. Ude nadätat upänkañ äma kubätä imaka kubäta yäjiwäranani yäñ nadäweko uwä eruk imaka u bureni yäjiwäranani täñpek. ¹⁵* Unita gäk imaka kubä jop nañiri notkapak kubätä gabäñpäñ bänep nadäk-nadäki täñpäñ wanego uwä eruk gäkñata ñode nadäwen; Ñode täyat uwä notnapak unita nadäñ imikinik nämo täyat yäñ nadäwen. Nadätan? Kristotä notkapak unita yäñpäñ kumbukopäñ imata jop nadäñ ketem naknak terak notkapak täño nadäkiniki u täñpi waney? ¹⁶* Nämo, unita ket ñode nadäkot; Täktäkka unitä täñpewän imaka u ba unita nadäwi täga täk täkañ unita äma ätutä waki yäñ yäneñta. ¹⁷Nadäkañ, imaka jopi, tom

* 14:2: Stt 1:29, 9:3 * 14:3: Kol 2:16 * 14:4: Mat 7:1; Jem 4:11-12 * 14:5: Gal 4:10 * 14:8: Luk 20:38;
Gal 2:20; 1Te 5:10 * 14:10: Mat 25:31-32; Apos 17:31; 2Ko 5:10; Plp 2:10-11 * 14:12: Gal 6:5 * 14:14: Apos
10:15; Tai 1:15 * 14:15: 1Ko 8:11-13 * 14:16: Tai 2:5

ketem udewanitā Anutu gāmori-ken kuṇat-kuṇat kādet u nāmo tāṅ-mehamtāk tāyak. Nāmo, Anutu gāmori-ken kuṇat-kuṇat kādet bureni uwā siwoṅi kuṇat-kuṇat, ba bānep kwini terak irit, ba oretoret Munapiktā pewān ahāk tākaṅ u. ¹⁸ Unita āma kubātā kādet u iwarān tāṅpāṅ Kristota watā epān tāṅ imayāṅ tāyak uwā Anututā āma unita gāripi nadāṅirān āmawebetā imaka, kaṅkaṅ api oraṅ imineṅ.

¹⁹* Unita notnaye, nin tāktāk jide unitā bānep kubāgān irit tāṅo kādet pewān ahāk tākaṅ ba notniye tāṅo nadākiniki tāṅ-kehāromtak tākaṅ, tāktāk ugānpāṅ iwatpāṅ tāk tākāna. ²⁰* Tāṅkaṅ imaka jopi, ketem udewani terak Anutu tāṅo epān nāmo tāna waneṅ. Bureni, imaka kuduptagān u tāga nānaṅi upāṅkaṅ nin ketem kubā naṅitna āma kubātā nibāṅkaṅ bānepitā momi tāṅpeko uwā kādet waki tāne. ²¹ Kādet siwoṅi uwā ṅode; Tom ketem ba wain ume naṅira ba imaka kubā tāṅira notnapaktā nabāṅpāṅ momi tāṅpek yāṅ nadāṅpāṅjä eruk gāk kādet u wari nāmo tāṅpen.

²² Tāṅpākaṅ imaka udewanita jide nadāk tāyan u kwawak nāmo yāṅahāwen. Nāmo, Anutu iṅamiken gākṅa-tagān iyap taṅpāṅ nadāṅpeṅ kuṅaren. Tāṅpāṅ āma kubātā imaka kubātā tāga yāṅ nadāṅpāṅ imaka u bānep nadāwātāk-kāt nāmo tāṅpeko uwā bānep oretoret terak tāga irek. ²³* Tāṅ, āma unitā tom ketem bānep yarā nadāṅkaṅ nāṅpeko uwā Anututā goret tāyan yāṅ iwerek. Imata, u siwoṅi tāyat yāṅ nadākinik kubāgān nāmo peṅpāṅ tāṅpek. Unita imaka kubā u siwoṅi yāṅ ket nāmo nadāṅkaṅ tāk tākamāṅ uwā momi tāk tākamāṅ.

15

Gākṅa-tagān nāmo nadāwen

¹ Eruk, āneṅi ṅode yākgān tāṅpa; Nin kubākubā nadākiniknin kehāromi nitek uwā nininken gāripgān nāmo iwatne. Nāmo, notniye nadākiniki kwini u tāṅkentāṅ yāmiṅpāṅ bārāpini kotaṅ yāmine. ²* Tāṅkaṅ nin kubākubātā notniye nadāk-nadāki ba kuṇat-kuṅaritā tāgawekta tāṅkentāṅ yāmiṅitna nadākiniki kaṅ kehārom tawut. ³* U imata, Kristo, wāpi biṅam taṅi upāṅkaṅ iniken gārip terak nāmo kuṅatkuk. Nāmo, kādet Anutu tāṅo mantā ṅode yāyak udegān ahāṅ imiṅkuk;

Āmatā yāṅārok gāwetkuṅo u nākā terak āroṅkuk.

Sam 69:9

⁴* Nadākaṅ? Man kudup Anutu tāṅo manbiṅam terak bian kudān tāwani u nin niwetpāṅ niwoṅārekta kudān tāwani. U Anututā bureni api tāmagurek yāṅ niwetpāṅ niwoṅārek tāyak. Tāṅkaṅ Anutu tāṅo man uwā bānepnin tāṅpidām taṅirān gwāk pimiṅpāṅ kuṅattāṅgān imaka bureni u api kaṅ-ahāne. ⁵ Tāṅpākaṅ in Jesu Kristo tāṅo kādet kuroṅ iwarirā Anutu bānep tāṅpidām taktak māhemi ba gwāk pimiṅpāṅ kuṅat-kuṅat māhemitā in bāmopjin-ken bānep kubāgān irit pewān ahāṅ tamik tāyon. ⁶ Ude tāṅ tamiṅirān in bānep nadāk-nadākinin ba mejin kubāgān peṅpāṅ Anutu, Ekāninin Jesu Kristo tāṅo nani u wāpi iniṅoret tākot.

⁷* Unita Kristotā not tāṅ tamiṅkuko udegān ābot tāṅpani notjiye kudup not tāṅ yāmiṅpāṅ bānep kubāgān terak it tākot. Ude tāṅirā Anutu tāṅo wāpi biṅam puninininik ārok tāyon. ⁸* Unita bureni tāwetat; Kristotā Juda ābot tāṅo watā epān āma jopi āworeṅkuko uwā Anututā yāṅkehāromtak man oraniye pāhap yāwetkuko u bureni pewān ahākta tāṅkuk. ⁹* Ba guṅ ābottā butewakinita yāṅpāṅ Anutu iniṅoretta tāṅkuk. Unita yāṅpāṅ Anutu tāṅo mantā ṅode yāyak;

Unita guṅ ābot bāmopi-ken wāpka biṅam api yāpmāṅ akwet.

Kap terak wāpka biṅam api ganiṅ oreret.

Sam 18:49

* 14:19: Rom 12:18; Rom 15:2 * 14:20: 1Ko 8:13 * 14:23: Tai 1:15 * 15:2: Rom 14:19; 1Ko 9:19; 1Ko 10:24,33
* 15:3: Sam 69:9 * 15:4: Rom 4:23-24; 1Ko 10:11 * 15:7: Rom 14:1 * 15:8: Mat 15:24 * 15:9: Apos 3:25;
Rom 11:30; 2Sml 22:50

¹⁰ Ba unitagän Anutu täño man kubätä äneji yäkgän ñode täyak;

Ämawebe kome kukji käda nanik in Anutu täño kudupi ämawebeniye yäpurärätpäj oretoret bok täkot. *Lo 32:43*

¹¹ Ba äneji kubä pen ñode yäkgän täyak;

Guñ äbot ämawebe, komeni komeni-ken nanik, in kudup kap terak Ekäni wäpi iniñ orerut. *Sam 117:1*

¹²* Täñpäkañ Aisaiatä man unitagän äneji yäkgän ñode täñkuk;

Jesitä äbotken nanik intäjukun äma kodaki kubä ahänkañ äma äbot komeni komeni api yabäj yäwarek.
Täñkañ guñ äbottä äma uterakgän api yengämä peney. *Ais 11:10*

¹³ Täñpäkañ in Anutu terakgän tubeñ kuñirä bänep pidäm ba oretoret pähap inken daiwän tokñeton. Anutu, imaka bureni pewä ahäk-ahäk mähemi unitä ude täñjirän Kudupi Munapik täño kehärominitä täñkentäj tamiñjirän ñode burenitä bureni-inik nadäk täkot; Anututä nimagutpäñ imaka tägatäga u bureni api nimek.

Poltä iniken mebäri yäjähäñkuk

¹⁴ Notnaye, siwoñi kädet inken tokñek pätak yäj nadäkinik täyat. Täñkañ nadäk-nadäk Anutu-ken nanik tokñek pat tamik täyak uterak injin-tägän yäwetpäñ yäwoñäre kowata kowata täga täneñ yäj nadäkinik täyat. ¹⁵ Ude nadätat upänkañ ehutpäñ man ätu äneji täñ-kwawatañ tamikta manbiñam ño kudän täyat. Bätakigän yäjähätat ñowä mebäri ñodeta; ¹⁶* Anututä nadäj namiñpäñ guñ äbotken Kristo Jesu täño watä epän täkta iwoyänpäñ nepmañkuko unita. Näk bämop äma ude itpäñ ämawebe guñ äbot u yämagut päbä yepmañpa Anututa ärawa täga täñ iminañi ude täñ imikta Anutu täño manbiñam yäjähäj yämik täyat. Ude täñjira Kudupi Munapiktä täñpewän ämawebe u kudupi, Anututa biñam täk täkañ. ¹⁷ Unita näk Jesu Kristo täño wäpi terak Anutu täño watä epän täk täyat unita nadäjira ärowani täk täyak.

¹⁸* Täñkañ imaka ätuta yäjira nämo tägawek. Nämo, Jesu Kristotä ketna terak epän täñkuko unitagän ehutpäñ kwawakgän ñode yäjähäñpäñ täwerayäj; Näk guñ äbot ämawebe yäj-yäkñat päbä yepmañpa Anutu täño man buramiwani ämawebe ude täñkuñ. ¹⁹ Ude täñkuro uwä Kristotä mena ba täktäkna täñmeham täñjirän Kudupi Munapik täño kehäromi terak kudän kudupi kehäromi nitek mebäri mebäri pewa ahänkuñ. Näk Jerusalemtä päñku Ilirikum kome u bämopi-ken Kristo täño manbiñam yäjähäñtäj päñku epän u käda täkta yäwani u täñ tärenkut. ²⁰* Täñpäkañ nadäk kehäromi kubägän ñode nadäk täyat; Jesu täño manbiñam yäjähäk täyat uwä, guñ äbot bureni-inik, Kristo täño wäpi biñam nämo nadäk täkañ-ken ugän yäjähäkta nadäk täyat. Näk äma kubätä epän täñpani-ken u täkta nämo nadätat. ²¹ Nämo inik, Anutu täño mantä ñode yäyak udegän täkta nadätat;

Ämawebe mani biñam nämo yäwerani u api kañpäñ nadäwä tumnej.
Bureni, ämawebe mani biñam nämo nadäwanitä api nadäwä tumnej.

Ais 52:15

Pol Rom kome kukta nadäk tawañ peñkuk

²²* Täñpäkañ epän ñonitä kadäni käroñi nepmäñit yäpmäj äbänjirän in täga nämo äre tabätat. ²³ Upäj kome ño käda epän täñ paotat unita, ba kadäni käroñi-inik äre tabäkta nadäj yäpmäj äbätat unita kadäni ñoken täga käwep api äre tabäwet. ²⁴* Näk Spen kome kwayäj täyat ugän äre inken jukun oretoret terak it tepmañpa tärenjirän täñkentäj

* 15:12: Rev 5:5 * 15:16: Rom 1:5, 12:3; Rom 11:13; Plp 2:17 * 15:18: 2Ko 3:5 * 15:20: 2Ko 10:15-16
* 15:22: Rom 1:10-13 * 15:24: 1Ko 16:6

naminjirä Spen kome api kwet. ²⁵* Upänkañ pengänä Anutu täño kudupi ämawebe Jerusalem käda itkañ u päñku yabänpäñ täñkentän yämikta kuyat. ²⁶* Äbot täñpani Masedonia ba Grik komeken naniktä yänpäñ-nadänpäñ Anutu täño kudupi ämawebe ätu Jerusalem yotpärare-ken jäwäri itkañ u täñkentän yämikta moneñ peñkuño u api yäpmän kwet. ²⁷* Täñpäkañ moneñ u iniken gärip terak peñkuñ. Kädet ude täñkuño u täga täñkuñ. Imata, Juda äbottä bänepi yepmän towikta tuñum tägagämän Anutu-ken nanik yämiñkuñ. Unita kowata däpmän tärekta Juda äbot täño gup käda täñkentän yämikta yäwani. ²⁸Eruk moneñ u yäpmän päñku Jerusalem äbot täñpani jäwäri itkañ unita yäma tärewänkañ Spen kome kwa yänpäñä äre tabänpäñ it tepmañkañ api kwet. ²⁹* Täñkañ ñode nadätat; Kadäni inken ärewayän täyat-ken ukenä Kristo täño iron pähap näkken tokñeñ pätak u api duiñ tamet.

³⁰* Unita notnaye, nin Jesu Kristota nadän imikinik täk takamän unita, ba iron kädet Munapiktä nin bämopnin-ken pewän ahänkuño unita yänpäñ ñode peñ täwetat; Komi epän täyat ño täñmeham takta näka yänpäñ Anutu-ken yänapik man yäk täkot. ³¹Ude täñjirä Anututä äyuñ täñ namiñpäñ äma Judia komeken nanik Anutu täño man bitnäc täk täkañ u kerik-ken nanik kañ nämagurän. Ba in Anutu-ken yänapiñjirä Jerusalem äbot täñpani ämawebetä täñkentäk yäpmän kwayän täyat unita gäripi kañ nadäwut. ³²Ude täñjirä Anututä nadän namiñjirän inken oretoret terak äre tabänpäñ itpäñ-nadäk säkgämän täñpäñ kehäromi bok kañ yäpna.

³³Täñpäkañ Anutu bänep pidäm mähemi unitä inkät tärek-täreki nämo it täyon. U Bureni.

16

Äbot täñpanita yäniñoret man

¹Eruk man kubä nadätat uwä ñode; In wanotnin Fibi, Senkria kome ämawebe äbot täñpani täñkentän yämik täyak u säkgämän imagutpäñ kañ orañ imut yän nadätat. ²Anutu täño kudupi ämawebetä kädet ude täkta yäwani unita udegän Ekäni täño wäpi terak imagurirä imaka kubäta wäyäkñeñpäñ yänjiränä kañ täñkentän imut. U imata, wanotnin uwä näc ba äbot täñpani mäyap täñkentän nimik täyak.

³* Täñkañ Prisila-kät äpi Akwila, u näkkät Kristota watä epän bok täñpani u bänep oretoret manna ño kañ yämut. ⁴Yarä uwä näc täñkentän namikta gupita nämo iyap tañkumän. Unita näkägän nämo yäniñ oretat. Nämo, guñ äbotken nanik äbot täñpani uken-uken nanik u imaka, udegän bänep täga nadän yämik täkañ. ⁵* Täñkañ äbot täñpani ämawebe yanäpi unitä yotken käbeyä täk täkañ u näkño bänep oretoret manna ño kañ yäwerut.

Täñkañ notnapak tägagämän Epainetus u näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut. U Esia komeken intäjukun-inik Jesuta nadäkinik täñkuk. ⁶Täñkañ Maria, komi epän täñ tamik täñkuko unita näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut. ⁷Täñkañ Adronikus kenta Julius unita näkño bänep oretoret manna ño kañ yäwerut. Yarä uwä nägätñin moräk kubägän, komi yotken näkkät bok itkumän. U aposoro yarä tägagämän yän yäwerani. Yarä uwä Jesuta nadäkinik täñjirän näc mäden nadäkinik udegän täñkut.

⁸Täñkañ Ampliatu, Kristo wäpi terak notnapak gäripi-inik nadän imik täyat unita näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut. ⁹Täñkañ Abanus, näkkät Kristota watä epän bok täñpani unita näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut. Ba notnapak tägagämän kubä Stakis unita imaka, näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut. ¹⁰Täñkañ Apeles, Kristo täño epän täñpani bureni-inik kubä unita näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut. Ba Aristobulustä äbotken nanikta imaka, näkño bänep täga manna ño kañ iwerut.

* 15:25: Apos 19:21 * 15:26: 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 2Ko 9:2,12; Apos 24:17 * 15:27: Rom 9:4; 1Ko 9:11 * 15:29: Rom 1:11 * 15:30: 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1 * 16:3: Apos 18:2,18,26 * 16:5: 1Ko 16:15,19; 2Ti 1:15

¹¹ Tånkañ näkñakät nanik Herodian unita näkño bänep oretoret manna ño kañ iwerut. Ba Nasisis täño äbotken nanik Ekänita nadäkinik täñpani unita imaka, näkño bänep oretoret manna ño kañ yäwerut. ¹² Tånkañ webe yarä Ekäni täño watä epän täñpani wäpi Trifinia kenta Trifosa unita näkño bänep oretoret manna ño kañ yäwerut. Ba wanotna tägagämän Pesis unita imaka. U Ekänita watä epän kehäromi täk täyak. ¹³ * Tånkañ bänep oretoret manna ño Rufus kañ iwerut. Rufus uwä Ekäni täño iwaräntäki tägagämän kubä. Ba Rufus miñi imaka, näkño bänep täga manna ño kañ iwerut. U näkño meñna ude itkuk.

¹⁴ Tånkañ näkño bänep oretoret manna ño Asinkritus, Flegon, Hemes, Patrobas ba Hemas ukät notniye ätu penta it täkañ u kañ yäwerut. ¹⁵ Tånkañ Filologus kenta Julia ba Nereus yanwanori, ba Olimpes-kät Anutu täño kudupi ämawebe penta it täkañ unita imaka kañ yäwerut.

¹⁶ * Täñpäkañ äbot täñpanitä täk täkañ ude kowat iniñ orerän täk täkot. Täñkañ Kristo täño äbot komeni komeni kuduhtagäntä bänep oretoret man tamikañ ño.

Jukuman tärek-tärek

¹⁷ * Eruk notnaye, äma ätu täño mebäri täwerayän täyat unita ket nadän täpäneñpäñ kuñatneñ; Äma man bureni täwetpäñ täwoñärewni u mäde ut imiñpäñ äbot täñpani bämopi-ken duñ-wewek kädet mebäri mebäri pewä ahäk täkañ unita watäni it täkot. Äma udewanitä äma täño nadäkiniki täñpewä putärek täkañ unita yabän umuntañ päñku injingän itneñ. ¹⁸ * Nadäkañ, äma udewani Ekäninin Kristo täño epän nämo täk täkañ. Nämoinik, u iniken gup täño nadän gärip ugänpäñ iwarän täñpäñ täk täkañ. Ude täñkañ bänep ärik-ärik man me pidäm terak ämawebe kädet waki udewanita mebäri nämo nadäwä tumbani u täñyäkñat täkañ. ¹⁹ * Täñ, inä Anutu täño man iwarän täñirä intäño biñam ämawebe kudup nadän moreñkuñ. Unita näk inta oretoret pähap nadän tamitat upäñkañ ñode kañ irut yän nadätat; Kudän siwoñi kädetta nadäwä tumbäpäñ waki täktäk kädetta nadäwä tumäkta guñ ude kañ irut. ²⁰ * Ude irirä bänep kwini terak irit täño mähe mi Anutu unitä ätu nanak itkañ täñkentän tamiñirän Satan yeñiwat päpmo api yeñjakñitneñ. Eruk Ekäninin Jesu täño orakorakitä inken it tamik täyon.

²¹ * E man kubä ñode; Näkkät epän bok täñpani Timoti unitä inta bänep oretoret man täwetak. Ba näkñakät nanik Lusias, Jeson, Sosipate u imaka udegän, täwetkañ. ²² Täñpäkañ äma Pol täño meni jinom yäpmäñpäñ man päke kudän täyat ño, Tetius näk imaka, Ekäni wäpi terak bänep oretoret man täwetat. ²³ * Täñkañ Gaius imaka, bänep oretoret man täwetak. Gaius uwä yori-ken yänñäkñat päñku nepmañpäñ watä it namik täyak, ba ño nanik äbot täñpani kuduhtagänta imaka, watä säkgämän it yämik täyak. Täñpäkañ yotpärare ñonitäño moneñ watä irani wäpi Erastus ukät notninpak kubä Kwatus, yarä u imaka, inta bänep oretoret man täwetkamän. ²⁴ Eruk Ekäninin Jesu Kristo täño orakoraki unitä in kuduhtagän-ken it tamik täyon.

Anutu wäpi iniñoret täkäna!

²⁵⁻²⁶ * Anutu wäpi iniñoret täkäna! Anutu u nadäkinikjin täga täñ-kehäromtañ tamiñpäñ tepmañpäñ kehäromigän itneñ, Jesu Kristo täño Manbiñam Täga, näkä täwetpäñ täwoñäreñ täyat unitä yäyak ude. Manbiñam Täga u bian käbop it yäpmäñ äbukopäñ apiño unitäño bureni profettä man kudän täwani terak Anututä kwawakinik pewän ahäñkuk. Ude täñpäñ Anutu tärek-täreki nämo it täyak unitä ämawebe äbori äbori komeni komenitä manbiñam u nadäkinik täñpäñ buramineñta peñ niwerirän yänhäk täkamän. ²⁷ * Täñpäkañ Anutu kubä unitägän ini nadäwä tärek mähe mi. Unita

* 16:13: Mak 15:21 * 16:16: 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * 16:17: Mat 7:15; Tai 3:10 * 16:18: Plp 3:19; Kol 2:4; 2Pi 2:3 * 16:19: Rom 1:8; Mat 10:16; 1Ko 14:20 * 16:20: Rom 15:33; Stt 3:15 * 16:21: Apos 16:1-2; Apos 19:22, 20:4 * 16:23: 1Ko 1:14 * 16:25-26: Efe 1:9, 3:5,9; Kol 1:26; Rom 1:5 * 16:27: 1Ti 1:17; Jud 25

kudän Jesu Kristotä täjkuko uterak epmäget kudän ba iniñ oretoret pähaptä Anututa tärek-täreki nämo ärok täyon. U Bureni!

1 Korin

Korin äbot täjpani täjjo nadäk ätu yäpä siwoŋtakta Poltä manbiŋam ɲo kudän täjnkuk

¹ Näk Pol, Anutu täjjo nadäk tawaŋ terak Kristo Jesu täjjo aposoro itat. Täjpäkaŋ notninpak Sostenes-kät nektä man ɲo kudän täjpäŋ Anutu täjjo äbot täjpani ämawebe Korin yotpärare-ken itkaŋ inta peda äretak. ²*Inä Jesu Kristotä Anutu inamiken yäpän-siwoŋ tawäpäŋ tepmaŋpani. Jesu Kristo uwä in ba nintäjo Ekäni, ba ämawebe komeni komeni Ekäninin Jesu Kristo iniŋoret täkaŋ unitäjo Ekäni kubä ugän. Nin kudup Anututä kudupi ämawebeniye ude itta yäjpäbä nipmaŋpani. ³*Eruk Anutu Nanin-kät Ekäni Jesu Kristoken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Poltä Anutu bänep täga man iwetkuk

⁴ Kristo Jesu terak Anututä bänep iron taŋi täj taminkuko unita inta yäjpäŋ kadäni kadäni Anutu bänep täga man iwet täyat. ⁵ Bänep täga man iwet täyat uwä ɲodeta; Kristo terak iron taŋi täj tamani. Kristo uterak Anututä imaka säkgämän säkgämän inken pewän tokŋeŋ parirän u gänaŋ it täkaŋ. U täj kentäŋ taminjirän mani bureni nadäwä tärewäpäŋ mejintä u yäŋahäk täkaŋ. ⁶ Bureni! Kristo täjjo man in täwetkumäjo u bänepjin-ken jäwäri äpmonkuk. ⁷*Unita apiŋo Ekäninin Jesu Kristotä äneŋi äbäktä dapun käroŋ täj itkaŋ-ken Munapik-ken nanik iron kubäta nämo wäyäkŋek täkaŋ. ⁸*Täjpäkaŋ Kristo unitä täj-kehäromtaŋ taminjirän nämo kwitaŋpäŋ it yäpmäŋ äroŋirä Ekäni Jesu Kristo täjjo kadäni pähap api ahäŋ tamek. Ude täj-kehäromtaŋ taminjirän kadäni pähap uken momijin nämotä api itneŋ. ⁹*Täjpäkaŋ Anutu u man kubä-yäŋ kubä-yäŋ nämo täk täyak. Nämo, u nanaki Ekäninin Jesu Kristo ukät bänep kubägän itta yäjpäbä nipmaŋkuko uwä imaka täj tamikta yäjkuko u pära nämo, bureniŋän api täj tamek.

Äbot täjpani bämopi-ken duŋ-wewek ahäŋkuk

¹⁰*Eruk notnaye, Ekäninin Jesu Kristo wäpi terak man kehäromi ɲode täwetat; In yäŋawät-awät nämo täneŋ. Nämo, duŋ-wewek man peŋpäŋ nadäk-gärip kubägän peŋpäŋ äbot kubägän ude kaŋ irut. ¹¹ Notnaye, äma ätu notjinpak Kloe unitä äbotken naniktä äbä ɲode näwetkuŋ; In bämopjin-ken yäŋawät-awät terak man mebäri mebäri ɲode yäk täkaŋ; ¹²*In ätutä Ninä Pol iwat täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ. Yäŋirä ätutä Nin Apolos iwat täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ. Täj, ätutä Nin Pita iwat täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ. Täj, ätutäwä ɲode yäk täkaŋ; Ude nämo, nin uwä Kristo iwat täkamäŋ yäŋ yäk täkaŋ. ¹³ Wa! Ude täk täkaŋ uwä Kristo kwäk duk täkaŋ bumik! Jide? Pol näkä inta yäjpäŋ päya kwakäp terak äroŋkut? Ba näk näwaräntäktä ume yäpuŋ?

¹⁴*Nämoinik, näk in mäyap nämo ärut taminkuro unita Anututa bänep täga nadäŋ imitat. Näk Krispus kenta Gaius ugänpäŋ ume ärut yämiŋkut. ¹⁵ Unita kubäta Näk Pol iwaräntäktä ume yäput yäŋ yänaŋi nämo. ¹⁶*E, Stefanas äboriye imaka ume ärut yämiŋkut. Täjkaŋ äma ätu ume ärut yämiŋkut ba nämo ärut yämiŋkuro u nämo nadätat. ¹⁷*Bureni täwetat, Kristotä ume ärutärut piä täktä nämo nepmaŋpän äbut. U iniken Manbiŋam Täga yäŋahäktä naniŋ kireŋkuk. Täjpäkaŋ mani biŋam yäŋahäk täyat uwä kome täjjo nadäk-nadäk terak nämo yäŋahäk täyat. Nämo, ude täjira Kristotä päya kwakäp terak kumbuko unitäjo kehäromi imaka jopi kubä täjpekta.

Anutu täjjo kehäromi u Kristo

* 1:2: 1Ko 6:11; Apos 9:14 * 1:3: Rom 1:7 * 1:7: Luk 17:30; 2Te 1:7; Tai 2:13 * 1:8: Plp 1:6; 1Te 3:13, 5:23
* 1:9: 1Jo 1:3; 1Ko 10:13; 1Te 5:24 * 1:10: Plp 2:2 * 1:12: 1Ko 3:4; Apos 18:24-28; Jon 1:42 * 1:14: Apos 18:8;
Rom 16:23 * 1:16: 1Ko 16:15 * 1:17: Mat 28:19; Jon 4:2

¹⁸*Tänpäkaŋ ämawebe paot-paotta biŋam tänpänitä päya kwakäp täŋo manbiŋamta nadänjirä guŋ täŋo man ude täk täyak. Täŋ, ämawebe waki keriken nanik nimagurani ninä manbiŋam u nadänjitna Anutu täŋo kehäromi, ämawebe yäpätägakta, ude täk täyak. ¹⁹Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

*Näk äma nadäk-nadäk ikek yän yäwerani unitäŋo nadäk-nadäki api pewa paotneŋ.
Nadäk-nadäki pewa paorirä guŋ ude api itneŋ yäk.*

Ais 29:14

²⁰*Eruk u kawut! Äma nadäk-nadäki ärowani nitek unita jide yänayän? Ba äma man kudän äpmonŋpani danipän nadäk tänpänita jide? Ba äma kome ŋonitänjo man yäkta meni pidämi unita jide yänayän? Ude nämo! Anututä kome ŋonitänjo nadäk-nadäk ärowani tänpewän guŋ täŋo nadäk-nadäk ude äworeŋkuk.

²¹*Uwä ŋode; Anututä iniken nadäk iwatpän kädet itpipiŋpewän ämawebetä iniken nadäk-nadäk terak Anutu täŋo mebäri täga nämo nadäwä tumneŋ. Uita Anututä kädet kubä pewän ahänkuko u ŋode; Ämawebe, guŋ täŋo man nintä yänahäwani u nadänpän Jesuta nadäkinik täk täkaŋ uwä Anututä ämawebe u inita biŋam yämagut täyak. ²²*Bureni, Juda ämatä kudän kudupi kakta wari yäk täkaŋ, ba Grik ämatä kome täŋo nadäk-nadäk ärowani unita nadäkinik täk täkaŋ. ²³*Upänkaŋ ninä man ŋode yänahäk täkamän; Kristo u päya kwakäp terak kumbuk! Tänpäkaŋ Juda ämatä man u nadänjirä nadänaŋi nämo ude täk täyak. Ba Grik ämatä man u nadänjirä guŋ täŋo man ude täk täyak. ²⁴*Upänkaŋ ämawebe Anututä inita biŋam iwoyäwani, Juda äbotken nanik ba Grik äbotken nanik imaka, Kristo täŋo biŋam u nadänjitna Anutu täŋo kehäromi ba nadäk-nadäk kädet bureni ude täk täyak. ²⁵*Bureni-inik, Anutu täŋo man ämatä u nadänjirä guŋ täŋo man täk täyak uwä kome täŋo nadäk-nadäk irepmit morek täyak. Täŋkaŋ Anutu täŋo täktäki, ämatä u kaŋpän nadänjirä kwini ba jopi ude täk täyak uwä äma täŋo kehäromi irepmit morek täyak.

²⁶*Eruk notnaye, in jidewanitä irirä Anututä yänpäbä tepmaŋpän inita biŋam täŋkuŋ? Komen äma inŋamiken inken nanik mäyaptä äma nadäwani ude nämo itkuŋ. Ba inken nanik mäyaptä äma ekäni ude nämo itkuŋ. Ba inken nanik mäyaptä udegän, äma wäpi biŋam ikek täŋo ironiŋiye nämo itkuŋ. ²⁷Wäpjin biŋam ikek nämo upänkaŋ komen ämatä mäyäk tawut yänpän Anututä ämawebe nadäk-nadäki guŋ täŋo bumik upän inita iwoyänkuk. Ba komen äma inita nadänjirä kehäromi nitek tänpäni unitä mäyäk nadäktä, ämawebe kwini yän yäwerani upän inita yäpuk. ²⁸Uwä ämawebe wäpi biŋam ikek nämo, upän yämagutkuk, ba ämawebe äma nadäkinik nämo tänpänitä unita nadäwä äpani-inik, jiraŋ ude täk täkaŋ upän yäpuk. Ude täŋkaŋ imaka komen ämatä nadäwä ärowani täk täkaŋ u awähutkuk. ²⁹*Ude täŋkuko uwä äma kubätä Anutu inŋamiken iniken wäpi yäpmän akukta käderi tänpipiŋkuk. ³⁰*Unita ket ŋode nadäwut! Anututä ini Jesu Kristo dubini-ken tepmaŋkuk. Tänpäkaŋ Anututä yänpewän Kristo uwä nintänjo kome yäpmänjirän Anututä nibänpän Jesu Kristo unitäŋo nadäk-nadäki tägagämän ba täktäki siwoŋi kak täyak. Tänpäkaŋ, Kristotä momi täŋo kehäromi yäpmän äpuko unita apiŋo momitä nämo nimagurirän kudupi it täkamän.

³¹*Eruk, ude unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani unitä kaŋ kehärom tawän;

Äma kubätä imaka kubäta biŋam pähap yäwa yänpänjä Anutu-tagän biŋam kaŋ yäwän. Jer 9:24

2

Kristo kumbuko unitäŋo manbiŋam

* 1:18: 2Ko 4:3; Rom 1:16 * 1:20: Ais 19:12; Ais 33:18; Ais 44:25; Jop 12:17 * 1:21: Mat 11:25 * 1:22: Mat 12:38; Apos 17:28,32 * 1:23: Rom 9:32; 1Ko 2:14 * 1:24: Kol 2:3 * 1:25: 2Ko 13:4 * 1:26: Mat 11:25; Jon 7:48; Jem 2:1-5 * 1:29: Rom 3:27; Efe 2:9 * 1:30: Jer 23:5-6; Jon 17:19; 2Ko 5:21 * 1:31: Jer 9:24; 2Ko 10:17

¹* Eruk notnaye, Anutu täño man bureni, bian käbop itkuko u yäjahänpäj täwetta inken ärenkuro kadäni uken näkñaken wäpna biñam nämo yäpmäj akuñkut. Man gäripi nitek terak, bänepjin jop ärikta ba äma nadäwani täño man terak nämo täwetkut.

²* Nämo, näk ñode nadänpäj ärenkut; Kuñkañ imaka kubä täño biñam nämo api yäwet. Jesu Kristo-tagän, ba u päya kwaköp terak kumbuko unitagän api yäjahänpäj täweret yäj nadäk kehäromi ude peñkut. ³* Unita ärenpäñ kehäromina nitek nämo, umuntarñkañ dädatna kwaiñirä in bämopjin-ken itkut. ⁴* Täñpäkañ manbiñam yäjahänpäj täwetkuro uwä äma nadäk-nadäki ärowani täño man terak, ba bänep ärik-ärik man nämo täwetkut. Nämo, man täwetkuro uterak Munapik täño kehäromini kwawak ahäñirän kañpäñ näkño man unita nadäwä bureni täñkuk. ⁵ Ude täñkuro uwä nadäkinikjintä äma täño nadäk-nadäk terak nämo yengämä penenña täñkut. Nämo, nadäkinikjin Anutu täño kehäromi terak yeñ täpänenenña ude täñkut.

Anutu täño nadäk-nadäk täga

⁶* Täñ, ämawebe nadäkiniki äma bureni äworewanitä manbiñam yäjahäk täyat unita manbiñam nadäk-nadäk bureni Anutu-ken nanik pewän ahäwani yäj nadäk täkañ. Täñpäkañ nadäk-nadäk u kome täño nadäk-nadäk nämo, ba nadäk-nadäk kome ñonitäño äma ekäni ekäni, pewä paotta yäwani unitä nadänpäj yäpmäj kuñat täkañ u nämo.

⁷* Nämo inik, nadäk-nadäk näkä yäjahäk täyat uwä Anutu täño nadäk-nadäk käbop it yäpmäj äbuko u. Täñpäkañ nin nadäk-nadäk uterak kunumta biñam tänetä bian-inik, kunum kenta kome nämo ahäñirän iwoyñkuk. ⁸* Täñ, nadäk-nadäk u kome ñonitäño äma ekäni ekänitä nämo inik nadäwä tumbuñ. U nadäwä tumbuñ yäwänäku kunum täño Ekäni päya kwaköp terak nämo utpewä kumbän. ⁹ Täñpäkañ manbiñam nintä yäjahäk täkamäj unita man kubä Anutu täño man ñode kudän täwani;

Anututä ämawebe gäripi nadäj imik täkañ unita imaka säkgämän-inik, inipärik kubä täñtuñum täñpäñ peñ yämiñkuk.

U äma dapuritä nämo käwani, ba jukunitä nämo nadäwani, ba unita juku piñpäñ nadäwä tärenañi nämo. *Ais 64:4*

¹⁰* Imaka säkgämän uwä bian käbop itkukopäj Anututä Munapiki terak niwoñärenkuk. Nadäkañ, Anutu täño Munapikitä imaka kuduptagän nadäwän tärek täyak. Täñkañ Anutu täño nadäk-nadäk äpmonpani imaka, nadäwän tärek täyak. ¹¹* Uwä ñode; Äma kubätä noripaki täño nadäk-nadäki täga nämo nadäwän täreneñ. Nämo, äma u iniken mäjoni-tägän nadäk-nadäki täga nadäwek. Täñpäkañ Anutu udegän, äma kubätä Anutu täño nadäk-nadäki täga nämo nadäwän täreneñ. Nämo, iniken Munapiki-tägän täga nadäwek. ¹²* Eruk, ninä kome ñonitäño mäjo nämo yäpumäj. Nämo, Munapik Anutu-ken nanik yäpumäño u mebäri ñodeta yäpumäj; Iron mebäri mebäri Anututä nimiñkuko u nadäna tumäkta. ¹³* Unita imaka unitäño manbiñam yäjahäk täkamäj uwä äma täño man terak nämo täwetpäñ täwoñärek täkamäj. Nämo, man Munapiktä niwetpäñ niwoñärewni uterak täwetpäñ täwoñärek täk täkamäj. Bureni, Munapik täño nadäk-nadäkä man äma Kudupi Munapik ikektä täga nadänañi uterak täwetpäñ täwoñärek täk täkamäj.

¹⁴* Täñ, ämawebe Kudupi Munapik ikek nämo uwä imaka Munapik-ken nanikpäñ täga nämo yäpneñ. Nämo, äma udewanitä imaka Munapik-ken nanik unita nadäwä jopi ude täk täkañ unita. Ba imaka udewani täño mebäri täga nämo nadäwä täreneñ. Imata, äma Munapik ikek-tägän imaka Munapik-ken nanik täga kañpäñ nadäwä täreneñ. ¹⁵* Täñkañ äma Munapik ikektä imaka kuduptagän kañpäñ nadäwä tärewäpäñ yäpmäj danik täkañ

* 2:1: 1Ko 1:17 * 2:2: Gal 6:14 * 2:3: Apos 18:9; 2Ko 10:1 * 2:4: 1Te 1:5 * 2:6: Efe 4:13; Plp 3:15
 * 2:7: Rom 16:25 * 2:8: Luk 23:34; Jem 2:1 * 2:10: Mat 13:11 * 2:11: Snd 20:27 * 2:12: Jon 16:13-14
 * 2:13: 1Ko 2:4 * 2:14: Jon 8:47, 14:17; 1Ko 1:23 * 2:15: 1Jo 2:20

upänkaŋ äma Munapik ikek nämo uwä äma unitäŋo mebäri täga nämo kaŋpäŋ nadäwä tärewäpäŋ yäpmäŋ danineŋ. Man unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

^{16*} *Komen äma netätä Ekäni täŋo nadäk-nadäki nadäwän tärewäpäŋ nadäk-nadäk ätu imiŋkuk?*
Ais 40:13

Täga nämo! Täŋ, ninä Kristo täŋo nadäk-nadäk iŋitkamäŋ.

3

Äbot täŋpanita watä irit täŋo man

^{1*} Eruk notnaye, äma Kudupi Munapik ikekta man täga yäwetnaŋi, man udewani bian in täga nämo täwetnaŋi. Nämo, äma kome täŋo nadäk pen iŋiranita täga yäwetnaŋi udegän täwetpäŋ täwoŋäreŋkut. Kadäni uken in Kristo täŋo nadäk kädet terak nämo tägaŋkaŋ nanak paki ude pen itkuŋ. ^{2*} Unita man täwetpäŋ täwoŋäreŋ täŋkuro u ketem kehäromi ude nämo, ketem näbäni, nonoŋ udewanipäŋ tepmäŋ towik täŋkut. Imata, ketem bureni nakta kehäromi niked nämo itkuŋ. Upänkaŋ apiŋo inidegän itkaŋ! ^{3*} In nadäk kädet biani u pen iwaräntäŋ yäpmäŋ äbäkaŋ. Notta kokwawak nadäk-nadäk ba yäŋ-ämikämik kädet u inken pen pätak. Unita in bänep nadäk-nadäk waki kädet-ken pen itkaŋ yäŋ bureni täwetat. Komen äma täŋo kudängän täk täkaŋ. ^{4*} In ätutäwä ŋode yäk täkaŋ; Nin Poltä äbotken nanik. Täŋirä ätutäwä Nin Apolostä äbotken nanik yäŋ yäk täkaŋ. Kädet u iwat täkaŋ uwä komen äma täŋo kädetgän iwat täkaŋ.

⁵ Wa! Apolos u äma jidewani? Ba näk Pol imaka, äma jidewani unita nin unitä äbotken nanik yäŋ yäk täkaŋ? Nek watä piä äma jopigän, Ekänitä piä man ini-ini nimiŋkuk. Nektä piä täk täkamäk unitä täŋpewän in Kristota nadäkinik täŋkuŋ. ⁶ U man wärani ŋode bumik; Näkä yänat täŋpakaŋ Apolostä ume piŋ yäbat täyak. Upänkaŋ Anututä ini ketem bureni pewän ahäk täkaŋ. ⁷ Unita äma yänat täŋpani u wäpi biŋam ikek nämo. Ba äma ume piŋ yäbarani u imaka, wäpi biŋam ikek nämo. Nämoinik, Anutu, ketem bureni täŋ pewän ahäk täkaŋ u kubä-tägän wäpi biŋam ikek. ⁸ Täŋkaŋ äma yänat täŋpani u ba äma ume piŋ yäbarani uwä mebäri kubätagän piä täk täkamän. Unita piä iniken iniken uterak gwäki kowata api yäpdeŋ. ^{9*} Unita ŋode täwetat; Nekä Anutu täŋo piäken piä kubägän täk täkamäk. Täŋpakaŋ inä Anutu täŋo piä ude.

Ba in eŋi kubä Anututä täŋ itak ude. ^{10*} Täŋpakaŋ näkä Anututä nadäk namiŋkuko uterak eŋi täkta mebäri nadäwani äma ude itkaŋ eŋi unitäŋo bek äneŋkut. Eruk bek uterak äma ätutä eŋi päraŋi täŋ itkaŋ. Täŋpakaŋ äma kubäkubä eŋi u täkta nadäŋ dämiŋkinik täŋkaŋ täneŋ. ^{11*} Täŋpakaŋ bek äneŋkuro uwä Jesu. Uwä eŋi unitäŋo mebärita itak. Äma kubätä eŋi unitäŋo mebärita kudupi kubä täga nämo pewek. ¹² Upänkaŋ äma ätutä bek uterak eŋi tänayäŋ täkaŋ uwä gol siliwa ba mobä säkgämän säkgämänpäŋ api täneŋ. Täŋirä ätutäwä ket nämo nadäwä tumbäkaŋ imaka pidämi ŋodewanipäŋ api täneŋ; Päya kujat näbäni, gwängwäŋ kujat ba tepäraŋpäŋ api täneŋ. ^{13*} Ude tänayäŋ täŋopäŋ piä tänayäŋ täŋo unitäŋo bureni Kristo täŋo Kadäni Pähapken kwawak api ahäŋ morewek. Kadäni pähap u kädäp ikek ahäŋkaŋ kädäp unitä äma kubäkubä täŋo piäni uken api täŋ-yabäwek. ¹⁴ Kädäptä täŋ-yabäŋirän äma kubä eŋi, bek uterak täŋpayäŋ täyak uwä nämo ijiwänä äma uwä kowata täga api yäpek. ¹⁵ Täŋpakaŋ äma kubä bek uterak täŋpayäŋ täkopäŋ kädäptä kudup ijiŋ paoränä mäyak pähap api nadäwek. Ini uwä nämo api paoreko upänkaŋ äma kädäp gänaŋ nanik wädäŋ tarupmitnero ude.

Äma nämo yäniŋ oretneŋ

* 2:16: Rom 11:34 * 3:1: Jon 16:12 * 3:2: Hib 5:12-13; 1Pi 2:2 * 3:3: 1Ko 1:10-11; 1Ko 11:18 * 3:4: 1Ko 1:12 * 3:9: Mat 13:3-9; Efe 2:20-22 * 3:10: 1Ko 15:10; 2Pi 3:15 * 3:11: Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 * 3:13: 1Ko 4:5; 2Te 1:7-10

¹⁶* Eruk, äbot tänpäni inta ñode täwerayän täyat u nämo nadäkañ? In uwä Anutu täño kudupi yot, Kudupi Munapikitä u it täyak. ¹⁷ Unita äma kubätä Anutu täño erji u tänpän wanayän täño uwä Anututä kowata udegän äma u api tänpän waney. Imata, eni uwä Anututä inita iwoyâwani. Tänpäkañ eni uwä in ubayän.

¹⁸ Nadäkañ? In bämopjin-ken nanik kubätä kome ño terak nadäk-nadäk ikek itat yän nadäweko uwä iniken bänepi täñjikñarek. Eruk äma uwä nadäk udewani mäde ut iminjpäñ nadäk-nadäk komen ämatä U guñ täño bumik yän yäk täkañ u yäpayän täko uwä nadäk-nadäk bureni nitek api irek. ¹⁹* U imata, kome ñonitänjo nadäk-nadäk täga uwä Anutu injamikenä guñ täño nadäk-nadäk täyak. Man unita Anutu täño man kudän kubätä ñode yäyak;

Anututä tänpewän äma täño nadäk-nadäktä äyänutpäñ äma ini täñpâwak täkañ. Jop 5:13

²⁰* Tänpäkañ Anutu täño man kudän kubätä ñode yäkgän täyak;

Komen ämawebe täño nadäk-nadäki u Ekäni dapuri-ken jopi ude täkañ. Sam 94:11

²¹ Unita äma täño täktäkita nadäwä ärowani tänpäpäñ wäpi biñam yäpmäj ärokärok kädät u kañ pewut. U imata, imaka imaka päke u in täñkentän tamikta biñamgän. ²² Pol, Apolos, Pita, ba kome ño, ba irit ba kumän-kumän, imaka apiño itkañ ba kämi api itneñ u kudup in täñkentän tamikta biñam. ²³ Tänpäkañ inä Kristota biñam täñjirä Kristo uwä Anututa biñam täyak.

4

Kristo täño aposoronyeta man

¹* In ninta ñode nadäneñ; Kristo täño piä watä ämaniye, Anutu täño man käbop itkuko u yäñahäkta piä man yän yämani yän nadäneñ. ²* Eruk, äma udewani piä keriken pewani u ñode täkta yâwani; Piä tägagän täñjirä piä mähemitä man buramik äma bureni yän nadän yämekta yâwani. ³ Unita in ba kome ño terak man yäpmäj daniwani ämatä manken nepmañpäñ piä täyat u yäpmäj danikta nadäwätäk kubä nämo täk täyat. Nämo, näkña imaka, piä täk täyat u nämo yäpmäj danik täyat. ⁴* Tänpäkañ näkñawä piä täktäk kädawä waki kubä nämo täk täyat yän nadätat. Upänkañ Anututä näkken momi kubä nämo kak täyak yän nämo yäyat. Nämo, piä täk täyat u Ekäni kubä-tägän yäpmäj danik täyak. ⁵* Unita Ekäni täño kadäni nämo ahänjirän äma kubä täño piä nämo yäpmäj danineñ. Ekänitä ini äbänkañ imaka bipmäj urani-ken käbop itkañ u kudup kwawak api pewän ahäneñ. Täñkañ äma täño bänep nadäk-nadäki käbop itak u imaka, kwawak api pewän ahäneñ. Kadäni ugän Ekänitä äma kubäkubätä piäni kome terak itkañ tänpäni uterakgän api yäniñ orerek.

Kristo täño piä ämaniyeta man

⁶* Notnaye, Apolos-kät ninekta man yäyat ñowä intä nek-tänjo kädät kuroñ u kañpäñ nadänkañ man ñode yâwani täño mebäri nadäwä tumäkta; Anutu täño man kudän täwani ugän iwatneñ. Injinken nadäk nämo yäpurärätpäñ iwatneñ. Man u nadäkinik täñkañ äma kubä täño wäpi biñam yäpmäj akuñkañ kubä täño nämo yäpmäj äpneñ. ⁷* Unita imata injinta äma ätu yärepmitpäñ ärowani itkamäj yän nadäk täkañ? Ba imatäken upäj Anutu-ken nanik nämowä yäpmäk täkañ? Imaka imaka päke u kudup Anutu-ken nanik yäpmäk täkañ unita imata ninin pena ahäk täkañ yänkañ wäpjin biñam yäpmäj ärok täkañ?

* 3:16: 1Ko 6:19; 2Ko 6:16 * 3:19: Jop 5:13 * 3:20: Sam 94:11 * 4:1: Tai 1:7 * 4:2: Luk 12:42 * 4:4: Sam 143:2 * 4:5: 1Ko 3:8 * 4:6: Rom 12:3 * 4:7: Rom 12:6

⁸ * In ñode käwep nadäk täkañ; Imaka imaka päke ño kudup yäpmäñ moreñpäñ tagagän itkamäñ yäñ nadäk täkañ. Jide? Inäku nin nirepmitpäñ intäjukun äma täño wäp biñam yäpmäñkamäñ yäñ nadäk täkañ? Ude nämo! Bureni ude itkañ yäwänäku nin imaka, inkät intäjukun äma ude bok itkañ Wisikinik yäñ yäkkäne. ⁹ * Upäñkañ nämo! Intä ninta nadäwä äpani täk täkañ unita ñode bumik kañpäñ nadätat; Anututä aposoro nin, äma äpani-inik ude, mäden-inik nipmañkuk. Ämawebe ba añero ba imaka päke u iñamiken nidäpmäñ-pewä kumäkta biñam ude bumik nipmañkuk. ¹⁰ * Bureni-inik! Kristota yäñpäñ ninta nadäñirä äma nadäk-nadäki nämo, guñ ude itkañ yäñ nadäñkañ injintawä nin Kristo täño kädetta nadäna tumäk-inik täñpani yäñ nadäk täkañ. Ninä kehärominin nämo. Täñ, inä Nin kehärominin nitek yäñ nadäk täkañ. Ba ämatä intäño wäpjin biñam yäpmäñ akuñkañ ninta mäde ut nimik täkañ. ¹¹ * Nadäkañ? Bian umu itkumäñotä it yäpmäñ äbäkamäñ ño ketem umeta niñirä, ba tek däññej jukut-jukut täñpani wädäna ärowäkañ kuñat täñkumäñotä pen kuñatkamäñ. Ba ämatä nidäpmäñpäñ niwat kireñirä patpat kometa wäyäkñek täkamäñ. ¹² * Täñkañ ketem yabäñ ahäñpäñ nakta ketnintä komi piä täñpäñ yabäñ ahäk täkamäñ. Täñitna yäñärok man niwerirä upäñkañ Anututä täñkentäñ yämän yäñpäñ yäñapik täkamäñ. U komi piä nimik täkañ unita täga yäñ nadäñpäñ buramik täkamäñ. ¹³ * Ninta man wakiwaki yäk täkañ upäñkañ kowata man kwini yäwet täkamäñ. Bureni-inik! Ninä ämatä jirañ ureñ täñpä kuk täkañ udewani. Ämawebe iñamiken jopi jäwäri, garok ikek ude itkamäñ. Ude itkumäñotä pen it yäpmäñ äbäkamäñ.

¹⁴ Man ño in mäyäk tamikta yäñpäñ nämo yäyat. Nämoinik, nanaknaye bureni yäñ yäñpäñ umun man kudän täñ tamitat. ¹⁵ * Kristo täño kädät täwetpäñ täwoñäreka äma bumta, 10,000 ude it tamikañ upäñkañ nanjiye mäyap nämo. Näk pengän Manbiñam Täga täwerira nadäkinik täñkuño unita Jesu Kristo täño Manbiñam Täga uterak nanjin kubägän ude itkut. ¹⁶ * Unita man kehäromi ñode täwetat; In näkño kädät kuroñ iwatneñ. ¹⁷ * Mebäri unitagän yäñpäñ Timoti, Ekäni wäpi terak nanakna bureni-inik ba täñkentäkna tagagämän, gäripi nadäñ imik täyat u iniñ kireñira äretak. U Jesu Kristo täño kädät näkä iwatpäñ äbot täñpani ämawebe komeni komeni yäwetpäñ yäwoñäreka täk täyat unita guñ täneñ yäñpäñ yäñkodak täñpäñ kañ täwerän yäñpäñ iniñ kiretat.

¹⁸ Täñpäkañ in ätutä ñode nadäkañ; Täga nämo päbä api nibäwek yäñ nadäñkañ gup yäpmäñ ärokärok kudän täñ itkañ. ¹⁹ * Upäñkañ Ekänitä nadäñ namänä näk inken bäräñeñ-inik api ärewet. Äreñpäñä äma gup yäpmäñ ärokärok kudän täñ itkañ unitäño mebäri api kañpäñ nadäwet. Äma uwä bureni pewä ahäk täkañ ba mangän jop yäk täkañ u api kañpäñ nadäwet. ²⁰ * Unita nadäkañ? Anututä intäjukun irirän gämori-ken itkañ kuñat-kuñat kädät u man teragän nämo, u kehäromini terak ahäk täyak. ²¹ Eruk, kädät jidewani u täñira känäyäñ nadäkañ? Komi terak yäpän-siwoñ tawäpäñ kañ nipmañpäñ yäñ nadäkañ? Ba ninin kädetnin yäpna siwoñ tawäpäñ iritna gäripi nadäñpäñ bänep kwini terak kañ äbän yäñ nadäkañ?

5

Kubokäret kädät iwarani iwat kirewut!

¹ * Eruk, ämatä intäño manbiñam ñode yäñirä nadäk täyat; Kubokäret kädät wakiinik kubä, guñ ämatä nämo täk täkañ u in bämopjin-ken ahätak. Uwä ñode; Inkät nanik äma kubätä iniken miñi-kät pat täkamän. ² Wära! In bämopjin-ken kädät udewani itak upäñkañ imata nin täga itkamäñ, Anutu täño man nadäwani bureni yäñ yäk täkañ? Ude nämo, gup yäpmäñ ärokärok kädätjin penpäñ injinta nadäwä wakiinik täñpäpäñ

* 4:8: Rev 3:17,21 * 4:9: Rom 8:36; Hib 10:33 * 4:10: 1Ko 3:18 * 4:11: 2Ko 11:23-27 * 4:12: Apos 18:3; 1Ko 9:14-15; 2Te 3:8; Sam 109:28; Mat 5:44 * 4:13: Kra 3:45 * 4:15: Gal 4:19 * 4:16: Plp 3:17; 1Te 1:6
* 4:17: Apos 19:22; Plp 3:19-21 * 4:19: Apos 18:21 * 4:20: 1Ko 2:4 * 5:1: Wkp 18:7-8; Lo 22:30; Lo 27:20

konäm butewaki tänañi täkañ. Ude täñkañ äma waki ude täñpani u bämopjin-ken nanik yäñiwat-pewä inigän itnañi täyak. ³* Inä näka ban itak yäj nämo nadänej. Nämo, gupna ban itak upäñkañ bänep nadäk-nadäkna inkät itak uwä näk inkät bureni it täyat bumik. Täñkañ inkät ude itkañ äma kudän wakiinik täñpani uku yäpmäj danitat. ⁴⁻⁵* * Unita man kehäromi ñode yäyat; In käbeyä täñpäñ Ekäni Jesutä käbeyä inkät bok itnayäj täkañ unitäño kehäromi terak äma waki täñpani u Satan kerik-ken pewut. Ude täñjä gupi täñpäñ wawayäj täko upäñkañ bänepi sukureñirän Ekäni täño kadäni pähapken mäjoni Ekänitä inita biñam äneñi kañ täñpäñ. Täñpäkañ bänep nadäk-nadäknatä inkät bok itpäñ käbeyä kañ ahäwän.

⁶* Unita nadäkañ? Nin täga itkamäj yäñpäñ gupjin yäpmäj ärok täkañ uwä täga nämo. Ñode nämo käwep nadäk täkañ; Yis täpurigän upäñkañ käräga tañi-kät awähutpewä piä tañi täk täyak. ⁷* Eruk äbot täñpani in uwä käräga ude. Unita in bämopjin-ken nanik yis biani u kudup täñjureñ täñpä kut. Ude täñkañ käräga säkgämän, yiskät nämo awähurani, Pasova kadäni-ken nak täkañ ude kañ irut. U imata, inä yiskät nämo awähurani äbot ude itta yäwani. Täñpäkañ nin ärut-paktañ nimani tom bätaki kubä it nimitak, tom bätaki, Pasova orekirit kadäni-ken däpmäj-pewä kumäk täkañ ude. Uwä Kristo, ninta yäñpäñ ärawa ude kumbuko u. ⁸* Unita ämawebe Pasova ketem näna yäñpäñä yis biani ureñ täñpä kuk täkañ, in udegän momijin ba kädet wakiwaki u kudup kañ peñ morewut. Ude täñkañ bänep siwoñi terak, käräga yiskät nämo awähurani ude man bureni täño kädet iwatpäñ kuñat täkot.

⁹* Eruk, manbiñam kubä bian kudän täñ tamiñkuro uterakä in ämawebe kubokäret kädet iwarani-kät bok kuñatta yäjiwätkut. ¹⁰ Täñpäkañ äma Anututa nämoinik nadäñkañ kubokäret kädet, äma täño tuñum yabängärip täñpani, kubo äma ba anutu jopi yäniñ orerani ukät itpäñ-nadäkta ba man yäñpäñ-nadäkta nämo yäjiwätat. Nämo, äma udewani tokñek itkañ unita yabäj umuntañ päñku deken iren? ¹¹* Nämo, äma ñodewanita yäñkut; Äma näk äbot täñpani yäñkañ kubokäret kädet, dapun-gärip kädet, anutu jopi yäniñoret kädet, ba äma täño wäpi yäpmäj äpani, ba ume nañkañ tängunguñ täñpani ba kubota täñpani, äma udewanita yäñpäñ kudän täñ tamiñkut. Äma udewani mäde ut yämiñpäñ ukät itpäñ-nadäk ba ketem bok naknak nämoinik täneñ.

¹²⁻¹³* * Unita nadäkañ? Ämawebe Anututa nämoinik nadäwani u yäpmäj danikta nämo itkamäj. Nämo, Anututä ini ämawebe udewani api yäpmäj daniwek. Täñpäkañ ninä äbot täñpani ämawebe yäpmäj daninañi. Unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

Äma waki täñpani bämopjin-ken nanik yäwat kireñpewä kut!

Lo 17:7

6

Notjiye gapman täño manken nämo yepmaney

¹ Notnaye, intäño manbiñam ñode nadäk täyat; Inkät nanik kubätä noripakita bänepi wawäpäñ ämawebe Anututa nämo nadäk täkañ u inamiken manken yepmak täkañ. Wa! Kädet u mäyäki! Äbot täñpani notjiye bämopi-ken täga yäpä täganañi nämo? ²* Ai! Anutu täño kudupi ämawebe nintä ämawebe ba imaka imaka kome terak ba kunum gänañ it täkañ u intäjukun it yämiñpäñ api yäpmäj danine yäj nämo ba nadäkañ? Eruk, imaka tañi ude tänayäj tämäño unita in injin-tägän bäräpi täpuri täpuri bämopjin-ken ahäk täkañ u täga yäpä täganañi nämo? ³ Ba nin añero kunum gänañ it täkañ u imaka, api yäpmäj danine. Ude tänayäj tämäño unita kome terak ñonitäño bäräpi ahäj nimik täkañ u täga yäpmäj daninañi! ⁴ Unita man bämopjin-ken ahäñirän imata Anututa nadäkinik nämo täñpani-ken man u yäpmäj daniwut yäñpäñ kuk täkañ? ⁵ In

* 5:3: Kol 2:5 * 5:4-5: Mat 16:19; 2Ko 13:10 * 5:4-5: 1Ti 1:20; 1Pi 4:6 * 5:6: Gal 5:9 * 5:7: Kis 13:7, 12:21; Ais 53:7; 1Pi 1:19 * 5:8: Lo 16:3 * 5:9: Mat 18:17; 2Te 3:14 * 5:11: 2Te 3:6; Tai 3:10; 2Jo 10 * 5:12-13: Mak 4:11 * 5:12-13: Lo 13:5, 17:7; Lo 22:24 * 6:2: Dan 7:22; Mat 19:28; Rev 2:26, 3:21, 20:4

mäyäk nadäwut yänpäj ude täwetat! Inken äma nadäk-nadäk ikektä man äbot tänpäni notjiye bämopi-ken ahäwayäj täko u yäpmäj danikta kubä nämo itak ba? ⁶In ude tänañi upäjkañ äbot tänpäni kubätä noripaki wädäj päjku manken tejirän äma Kristota nämo nadäwanitä man u yäpmäj danik täkañ. Umuri pähap!

⁷* Inä äbot tänpäni notjiye manken yepmak täkañ uwä kwawak ñode niwoñärek täyak; In kädet wakiken uku mäñkañ uba. Inä ñode täga nämo täneñ? Kubätä waki täñ gameko uwä jop kwikinik täga nämo iren? Ba kubätä tuñumka kubo täweko uwä jop täga nämo käwen? ⁸Upäjkañ ude nämo täk täkañ. Nämo, in injin buap upäjkañ kubota ba waki kowata kowata täk täkañ. ⁹⁻¹⁰* Upäjkañ jide? Man ñode nämo nadäk täkañ? Ämawebe gwäk pimiñpäñ kädet waki täk täkañ uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ täga nämo api itneñ. Unita bänepjin jop tänyäkñatneñta! Kubokäret kädet iwarani, Anutu jopi yäniñ orerani, webe äpiye nitek yäwarän täwani, ämanitä ämani noriye yäwarän täwani, kubota tänpäni, äma täño tuñum yabängärip tänpäni, äma ume nañkañ täñgunğunğ tänpäni, noriye wäpi yäpmäj äpäk-äpäk tänpäni ba äma piä mähemiye tänyäkñatpäñ moneñ tuñumi kubo täñ yämani, ämawebe udewani kubätä Anutu täño kañiwat yewa gänañ nämoinik api ärowek. ¹¹* Tänpäkañ inken nanik ätu kädet ude täk tänpäni. Upäjkañ Anututä momijin ärutpak tänpäj tepmañpäñ inita biñam täñkuñ. Täñkañ Ekäni Jesu Kristo wäpi terak ba Anutunin täño Munapik unitäño kehäromini terak Anututä tänpewän iñamiken ämawebe siwoñi äbot ude itkañ.

Gupjinä Anutu iniñ oretta biñam

¹²* Tänpäkañ äma kubätä ñode yäwek; Kristotä nämagutkuko unita näk imaka u ba u tägagän tänpet yäk. Yäwänä kowata ñode iweret; Täga yäyan upäjkañ imaka u ba u täkta nadäk täyan u kuduptagäntä kädet siwoñi iwatta nämo täñkentäj gamek. Tänpäkañ äma u ñode yäwek; Imaka u ba u kudup täga täkta naniñ kirewani yäk. Yäwänä ñode iweret; Ude upäjkañ ñode nadäwen; Imaka u ba u jop kañira närepmirirän näk unita watä äma ude täga nämo iret. ¹³* Tänpäkañ äma uwä manna u utpäñ ñode yäwek; Ude nämo yäk. Kokna uwä ketem nakta biñam. Tänpäkañ ketem uwä koknata biñam. Anututä yarä u bok api pewän paotdeñ unita nadäwätäk nämo täk täyat yäj yäwek. U bureni upäjkañ ñode täwetat; Gupnin uwä kubokäret täkta biñam nämo. Nämoinik, u Ekänitä inita watä piä täñ imikta biñam. Ba Ekänitä ini gupnin kañiwatta biñam yäwani. ¹⁴* U imata, Anututä Jesu komegup ikek awañ gänañ nanik wädäj tädotkuk. Eruk, nin imaka udegän kehäromini terak komegup ikek api wädäj tädorek.

¹⁵* Jide? Gupjin uwä Kristo täño gupi moräk-moräktä itkañ yäj nämo nadäkañ? Ude itkañ unita jide? Kristo täño gupi moräk uwä kubokäret webekät bok kentäjirän tägawek? Nämoinik! ¹⁶* Ba ñode nämo nadäk täkañ? Äma kubätä kubokäret webekät kentäweko uwä gup kubägän täkamän. Unitawä Anutu täño mantä kwawak ñode yäyak; Yarä uwä gup kubägän api tädeñ. ¹⁷* Tänpäkañ äma Ekäni-kät kentäk täkañ uwä mäjoni Ekäni-kät kubägän ude täkamän.

¹⁸Unita kubokäret kädet kañumuntañ metäjpeñ kut. Imata, momi ätu täk täkamäj uwä gupnin punin ñonitä-gän täk täkamäj. Täñ, kubokäret kädet täk täkañ uwä iniken gupi ba bänepi bok tänpä wakiinik täk täkañ. ¹⁹* Ba man ñode pätak u nämo käwep nadäk täkañ? Gupjin uwä Kudupi Munapik, Anututä tamiñkuko bänepjin-ken it täyak unitäño kudupi yot ude itkañ. In injinta biñam nämo! ²⁰* Nämoinik, inä Anutu, gwäki ärowani peñpäñ tämagutkuko unita biñam itkañ. Unita gupjintä Anutu wäpi biñam yäpmäj ärok täkot.

* 6:7: Mat 5:39; 1Te 5:15; 1Pi 3:9 * 6:9-10: Gal 5:19-21; Efe 5:5; Rev 22:15 * 6:11: Tai 3:3-7 * 6:12: 1Ko 10:23 * 6:13: 1Te 4:3-5 * 6:14: Rom 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * 6:15: Rom 12:5; Efe 5:30 * 6:16: Mat 19:5 * 6:17: Jon 17:21-23; Rom 8:9-11 * 6:19: 1Ko 3:16 * 6:20: 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19; Plp 1:20

7

Yanäpi täktäk täjo man

¹ Eruk, man kubäkubä kudän täjppäj namiŋkuŋo unitäjo kowata kudän täj tamitat ŋo. Inä ŋode yäjkuŋ; Äma, webe nämo yäpnejo uyaku täga. ² Ude täga yäk täkaŋ upäjkaŋ kubokäret kädet taŋi-inik pätak unita äma kubäkubä webeni nitek, ba webe kubäkubä äpiye nitek itneŋ. ³ Täjkaŋ äma täjo gupi uwä webenita biŋam unita nämo iyap täwek. Täjpäkaŋ udegän, webe täjo gupi uwä äpita biŋam unita nämo iyap täwek. ⁴ Unita ŋode nadäkot; Webeni ini-tägän iniken gupita mähemi nämo täyak, äpitä webeni täjo gupita mähemi bok täkta yäwani. Täj, udegän äpi ini-tägän iniken gupita mähemi nämo täyak, webenitä äpi täjo gupita mähemi bok täkta yäwani. ⁵ Unita nädapi täjpani in, gupjinta nämo iyap täneŋ. Täj, yäjppäj-nadäk täjppäj inigän inigän itpäŋ Anutu-ken yäjapik piä kaŋ tädayäj nadäjpäjä inigän inigän täga itdeŋ. Upäjkaŋ inigän inigän kadäni käroni täga nämo itdeŋ. U imata, nadäk-nadäkita watä nämo irirän Satantä tänyäkŋat-pewän waki tädeŋo udetä äneŋi kentädeŋ. ⁶ Man yäjahätat ŋo in täjkentäj tamik-tagän.

U бага ude nämo peyat. ⁷ * Näkä gäripi nadäk täyat uwä näkä itat udegän kaŋ irut yäj nadäk täyat. Upäjkaŋ nadäkinik täjpani kubäkubäta iron Anutu-ken nanik inigän inigän yämani. Kubätä ude itta kehäromi imani. Täj, kubäwä ude täkta kehäromi imani.

⁸ Unita gubaŋi gubaŋi ba ämawebe kajatta ŋode yäyat; U gubaŋi näkä itat udegän itnayäj täjo uyaku täga. ⁹ * Upäjkaŋ nadäk-nadäkna ba gupnata watäni täga nämo iret yäj nadäjpäjä webe ba äma kaŋ yäput. U imata, kaŋgärip täjppäj kubokäret kädet iwatneŋta.

¹⁰ * Eruk, nädapi inta бага ŋode peyat. Бага ŋowä näkŋaken nadäk-nadäk nämo, u Ekäniken nanik. Uwä ŋode; Webenitä äpi nämoinik pewek. ¹¹ Täj, peweko uwä gubaŋigän irek, ba ittängän äpikät äneŋi kentäjpäj itdeŋ. Täjpäkaŋ ämatä webeni udegän, nämoinik pewek.

¹² Eruk, in ätutawä näkŋaken nadäk, Ekäni täjopäj nämo, ŋode täwetat; Nadäkinik täjpani kubä täjo webeni nadäkiniki nämotä äpikät pen itta nämo bitnäweko uwä äpitä nämo yäj-iwarek. ¹³ Täjpäkaŋ udegän, nadäkinik täjpani webe kubä täjo äpi nadäkiniki nämotä webeni-kät pen itta nämo bitnäweko uwä webenitä nämo yäj-iwarek. ¹⁴ U imata, äma nadäkiniki nämo uwä webeni täjo nadäkinikitä Anututa biŋam itta kädet käwep api täwit imek. Ba webeni nadäkiniki nämo u äpi täjo nadäkinikitä Anututa biŋam itta kädet käwep api täwit imek. Ude bureni nämo täjpäwä ironiŋiye Anututa biŋam nämo itneŋ. Upäjkaŋ uwä kudupi itkaŋ. ¹⁵ * Täjpäkaŋ nadäkinik nämo täjpani kubätä webeni ba äpi nadäkinik ikek u pekta nadäweko uwä nämo iniŋ bitnäneŋ. Nämo, teŋpeŋ kweko uwä nadäkinik täjpani äma ba webe u nädapi täjo topmäk-topmäk terak pen täga nämo itneŋ. Upäjkaŋ ŋode nadäwut; Anututä ämawebe ätukät bänep kubägän terak itta nimagutkuk. ¹⁶ * Täjpäkaŋ bok itdeŋo uwä webe nadäkinik täjpani in äpjiye nadäkiniki nämo u täjkentäj yämiŋirä bänepi käwep sukurenŋpäŋ Anututa biŋam täneŋ. Ba äma nadäkinik täjpani in webejiye nadäkiniki nämo u täjkentäj yämiŋirä bänepi käwep sukurenŋpäŋ Anututa biŋam täneŋ.

Anututä ude tepmaŋpani unita täga nadäneŋ

¹⁷ * Täjpäkaŋ Anutu täjo äbot kubäkubäta бага ŋode peŋ yämik täyat; Ekäni Jesutä in kubäkubä inide iwoyäjpäj tepmaŋkuko udegän pen kaŋ irut. Ba jide irirä Anututä in inita biŋam tämagutkuko udegän kaŋ irut. ¹⁸ Uwä ŋodeta yäyat; Inken nanik ätu gupi moräk madäwani itkaŋ nadäkinik täjirä Anututä tämagutkuk. Eruk, inä jide täjppäj gupnin moräk äneŋi yäpurärätne yäj nadäwätäk nämo täneŋ. Ba inkät nanik ätu gupi moräk nämo madäwani itkaŋ nadäkinik täjirä Anututä tämagutkuk. Eruk, inä gupjin moräk madäkta nämo nadäneŋ. ¹⁹ * U imata, kudän uwä imaka jopi. Gup moräk

* 7:7: Mat 19:12 * 7:9: 1Ti 5:14 * 7:10: Mat 5:32, 19:9 * 7:15: Rom 14:19 * 7:16: 1Pi 3:1 * 7:17: 1Ko 7:20,24 * 7:19: Rom 2:25; Gal 5:6, 6:15

madawani ba nāmo madawani u Anutu inamiken tāgagān itkaŋ. Tāŋ, Anutu tāŋo бага man iwāt-iwāt unitā bureni-inik tāyak. ²⁰ Unita Anututā in inita biŋam tāmagutkuk-ken itkuŋo udegān kaŋ irut. ²¹ Gāk āma tāŋo piā watā āma jopi itkaŋ nadākinik tāŋpāŋ Anututa biŋam tāŋkuno tāŋpāwā eruk, unita nadāwātāk nāmo tāŋpen. Tāŋ, āma tāŋo komi piā u peŋpāŋ gākŋaken gārip terak itta kādet kubā tumbānā tāga iwaren. ²² * Nadākaŋ? Āma kubā āma tāŋo piā watā āma jopi irirān Anututā imagutkuko u tāŋpāwā eruk, āma uwā inidegān itkaŋ ŋode nadāwek; Nāk Anututā yen pit namiŋpāŋ iniken piā tākta nepmaŋpani yāŋ nadāwek. Tāŋkaŋ udegān āma kubā āma gāmorī-ken nāmo, ini jop kuŋarani ude irirān Anututā imagutkuko u tāŋpāwā eruk āma uwā inidegān itkaŋ ŋode nadāwek; Nāk Kristo tāŋo watā piā āma jopi ude itat yāŋ nadāwek. ²³ Bureni-inik, Anututā gwāki ārowani-inikpāŋ in suwaŋkuko unita āma tāŋo topmāk-topmāk terak nāmo itneŋ. ²⁴ Unita notnaye āneŋi ŋode yākgān tāŋpa; Anututā in kubākubā inita biŋam tāmagutkuk-ken uken itkuŋo Anutu-kāt kwasikotpāŋ pen udegān kaŋ irut.

Gubaŋita man

²⁵ * Eruk, gubaŋi gubaŋita kudān tāwayāŋ. Uwā nākŋaken nadāk, Ekāni tāŋo nāmo upāŋkaŋ Anutu butewaki nadāŋ namiŋkuko unita man yāyat ŋo tāga nadāwā bureni tāneŋ. ²⁶ Nāk ŋode nadāk tāyat; Kadāni wakiken itkamāŋ unita in gubaŋi itkaŋ udegān kaŋ irut. ²⁷ Tāŋkaŋ gāk webe yāpuno u tāŋpāwā webe u pekta kādetta nāmo wāyākŋewen. Ba nāmo yāpuno u tāŋpāwā yāpmākta piāni nāmo tāŋpen. ²⁸ * Upāŋkaŋ webe yāpayāŋ tāno uwā momi nāmo. Ba webe gubaŋitā āma yāpayāŋ tāko u imaka, momi nāmo. Upāŋkaŋ āmawebe nādapi tāŋpanitā kome terak ŋo bārāpi māyap api yabāŋ ahāneŋo unita kādet udewani inken ahāŋ tamek yāŋpāŋ tāwetat. ²⁹ * ŋodeta yāŋpāŋ yāyat; Kadāni iwoyāŋkuko uku kerāpi-inik tāyak, kome pāhap ŋo itak ŋodegān nāmo api irek. Unita kome ŋo terak irit unita nadāwātāk taŋi nāmo tāneŋ. Mebāri unita webe nīkek in nadāk-nadākjin webejiye terakgān nāmo peneŋ. Nāmo, webe nāmo yāpani ude bumik kaŋ irut. ³⁰ Ba konām butewaki terak it tākaŋ in konām butewaki terak nāmo irani ude kaŋ irut. Ba oretoret terak irani in oretoret nāmo tāŋpani ude kaŋ irut. Ba moneŋ piā tāŋpani intā moneŋ u nākŋaken nāmo yāŋ nadāŋpāŋ kaŋ kuŋarut. ³¹ * Ba āma kome tāŋo tuŋum yāpmāŋ kuŋat tākaŋ in moneŋ tuŋumjin nāmo ude bumik kaŋ kuŋarut. U imata, kome pāhap ŋo itak ŋodegān nāmo api irek. Nāmo, uwā paorayāŋ kerāp tāyak.

³² Notnaye, nāk intā nadāwātāk ikek kuŋatta nāmo nadātat unita man ŋo tāwetat. ŋode nadāk tākamāŋ; Yanāpi irit tāŋo nadāwātāktā āma gubaŋi nāmo yepmāŋit tāyak unita Ekāni tāŋo piātagān nadāwātāk tāk tākaŋ, ba Ekānitā yabāwān tāgakta nadāk kādet kubāgān iwāt tākaŋ. ³³ Tāŋ, nadākinik tāŋpani webe nīkektā kome tāŋo nadāwātāk terak bok kuŋat tākaŋ. Ba webeni bānepi tāŋpidām takta nadāwātāk tāk tākaŋ. ³⁴ Unita nadāk yarā terak kuŋat tākaŋ, webeni nanakta watā itta ba Ekāni tāŋo piā tākta nadāwātāk yarā u tāk tākaŋ. Tāŋpākaŋ webe gubaŋi, āma nāmo yāpani u Ekāni tāŋo piāta nadāwātāk tāk tākaŋ. U gupi bānepi kuduptagān Anututa biŋam kudupi ude iniŋ kirekta piāni tāk tākaŋ. Tāŋ, webe āpi nīkektā kome tāŋo nadāwātāk terak bok kuŋat tākaŋ. Ba āpi bānepi tāŋpidām takta nadāwātāk tāk tākaŋ. ³⁵ Man yāyat ŋo in tāŋkentāŋ tamikta yāyat. U bārāpi tamikta ba taniŋ bitnākta nāmo yāyat. Nāmo, man ŋonitā tāŋkentāŋ tamiŋirān in kudān siwoŋi iwātpāŋ bānep nadāk-nadākjin kudup Ekāni terakgān peŋpāŋ kaŋ kuŋarut yāŋ nadātat.

³⁶ Unita āma gubaŋi, webe jop iwoyāŋ tamanipāŋ yepmakta nadāk tākaŋ inta ŋode yāyat; In kubātā ŋode nadāwek; Webe u nāmo yāpayāŋ tāro uwā goret tāŋ imet yāŋ nadāwek. Ba gup nadāŋ gāripnata watā tāga nāmo iret yāŋ nadāŋpāŋ, ba webe u yāpnaŋi yāŋ nadāwek. Eruk ude nadāwayāŋ tāko uwā iniken gārip iwātpāŋ webe u tāga api yāpek. Tāŋpākaŋ yāpeko uwā momi nāmo. ³⁷ Tāŋ, āma kubā gubaŋigān itta kubātā peŋ iwerānkaŋ nāmo, ini nadāk kehāromigān peŋpāŋ gup nadāŋ gāripnata watā tāga iret

* 7:22: Plm 16; Efe 6:6; 1Pi 2:16 * 7:25: 1Ti 1:12-13 * 7:28: Luk 21:33 * 7:29: Rom 13:11 * 7:31: 1Jo 2:17

yäj nadäwek. Eruk, äma udewani uwä webe iwoyäj imani u nämo yäpeko u täga. Goret nämo täjpek. ³⁸ Unita ñode yäwa; Äma, webe iwoyäj imani yäpeko uwä täga täjpek. Täj äma, webe u kehärom tanpäj nämo yäpeko uwä tägagämän kubä täjpek.

³⁹ * Eruk unita man kubä ñode yäkgän täjpa; Äpi kodak irirän webeni äma unita biñamgän pen irek. Täjpäkañ äpi kumbeko uwä webe u äma kubä täga yäpeko upäjkañ Ekänita nadäkinik täjpanipäj yäpek. ⁴⁰ Ude upäjkañ näkña ñode nadätat; Webe u äma kubä nämo yäpeko uwä säkgämän-inik irek. Täjpäkañ näk imaka, Kudupi Munapik ikek unita yäyat ño Munapik unitä nadäk-nadäkna täjmeham tañ namiñirän yäyat yäj nadätat.

8

Tom anutu jopita ijij yämanita man

¹ * Eruk, tom anutu jopita ijij yämani unita kudän täwayäj. Äma ätutä ñode yäk täkañ; Nin kudup nadäk-nadäknin ikek yäj yäk täkañ. U bureni yäk täkañ upäjkañ äma mäyaptä nadäk-nadäki tañita yäjpäñ gupi jop yäpmäj ärok täkañ. Täj, äbot täjpanitä nadäj yämikinik kowata kowata täjpäñ kuñatnayäj täño uyaku Kristo täño ämawebe kehäromini nitek api itneñ. ² * Täjkañ äma kubätä inita näk imaka kudup nadäwa tärekañ yäj nadäweko uwä ini bänepi jop yäj-ikñarek. U nadänañi ude nämo nadätak yäj yäne! ³ * Täj, äma kubätä Anututa gäripi nadäj imiñpäñ nadäj imikinik täk täyak, äma unita Anututä bureni-inik nadäj imitak.

⁴ * Unita tom anutu jopita ijij yämanipäj naknakta näwet yabäjkuño unita jide yänayäj? ñode; Anutu jopi uwä bureni nämo, wäranigän yäj nadäk täkamäj. Ba Anutu yarä nitek nämo, Anutu bureni-inik kubä-tägän itak yäj nadäk täkamäj. ⁵⁻⁶ * Imaka unita anutu yäj yäwerani kunum terak ba kome terak itkañ, ba imaka mäyapta anutu yäj yäk täkañ, ba imaka mäyapta ekäninin yäj yäk täkañ upäjkañ nintäño Anutu bureni-inik kubä-tägän itak. U Nanin pähap, imaka yäwän ahäwani unita biñamgän it täkamäj. Ba Ekäninin bureni kubä-tägän itak. U Jesu Kristo, imaka kuduhtagän unitäño kehäromi terakgän it täkañ, ba nin imaka, unitäño kehäromi terakgän it täkamäj.

⁷ Täjpäkañ nadäkinik täjpani notjiye ätu man unita nämo nadäwä tärek täkañ. U anutu jopi nadäj yämik-yämik kädet bian iwat täjkuño unita pen juku piñ itkañ unita ketem anutu jopita ijij yämanipäj nañkañä u imaka bureni-inikta ijij yämani yäj nadäk täkañ. Anutu jopi täño mebäri ket nämo nadäwä tärek täkañ unita ketem u nañkañ bänepitä Anutu iñamiken goret täkamäj yäj nadäk täkañ. ⁸ * Nadäkañ? Ketemtä nämo nimagut päñku Anutu dubini-ken nipmak täyak. Nämo, ketem u ba u nänero ba nämo nänero unitä täjpewän Anutu iñamiken täga ba waki ude nämo itne. ⁹ * Ude upäjkañ ket nadäwut. In nadäwä tärewäpäñ imaka u ba u tägagän täne yäj nadäk täkañ upäjkañ nadäk-nadäk u iwarirä notjiye nadäkiniki kwinitä tabäjpäñ udegän täjkañ nadäkiniki täjpä wanenja!

¹⁰ ñodeta nadäwut; Nadäwä tärewani inkät nanik kubätä anutu jopi täño iniñoret eni gänañ itkañ tom anutu jopita ijij yämani nañ irirän notjinpak nadäkiniki kwini kubätä käweko uwä ñode nadäwek; Näkña udegän täga täjpet yäj nadäjpäñ nadäkiniki täjpäñ wanenja. ¹¹ * Wära! Kristotä notjinpak nadäkiniki kwini unita yäjpäñ kumbuk. Unita nadäk-nadäkjin nitektä notjinpak udewani kubä täño nadäkiniki täjpewä wanenja uwä tägawek? Nämo! ¹² Notjiye nadäkiniki kwini udewanita goret täj yämiñpewä bänep nadäk-nadäki kehäromi nämo u täjpäwak täkañ uwä Kristota udegän goret täj imik täkañ. ¹³ * Unita nin kubäkubätä ñode nadänañi; Ketem näkä nak täyat unitä täjpewän

* 7:39: Rom 7:2-3 * 8:1: Apos 15:29 * 8:2: Gal 6:3 * 8:3: Gal 4:9 * 8:4: 1Ko 10:19; Gal 4:8; Lo 4:35,39; Lo 6:4 * 8:5-6: Mal 2:10; 1Ko 12:5,6; Efe 4:5,6; Jon 1:3 * 8:8: Rom 14:17 * 8:9: Rom 14:13-15; Gal 5:13 * 8:11: Rom 14:15,20 * 8:13: Rom 14:21

äbot täjpani notnapak kubätä momi-ken manpänä eruk, tom wari nämoinik api näjpet. Nämotä nämoinik, näkä täjpewa notnapak momi täjpek yäj nadäwet.

9

Pol uwä aposoro noriye ätu udewanigän

¹* Jide? Man yäyat unita näka nadäwä äpani täk täyak? Eruk näkjata ñode täwera nadäwet; Näk äma kubä täjo topmäk-topmäk terak nämö it täyat. Nämö, näk aposoro bureni kubä. Näk Ekäninin Jesu u kañkut. Ba Ekäni täjo piä täk täyat unitäjo bureni uwä in ubayäj. ²* Äma ätutä näka nadäñirä aposoro bureni nämö täk täkañ. Upänkañ intä uyaku näka aposoro bureni yäj nadäk täkañ, ei yäj? Täjkañ Ekäni täjo manbiñam täwerira nadäkinik täjkuño unitä kwawak ñode yäjahätak; Näk Ekäni täjo aposoro bureni kubä.

³ Eruk, äma näkjo aposoro wäp ba piä yäpmäj danik täkañ unitäjo jop manman u yäpmäj äpäkta ñode yäyat; ⁴* Jide? Banabas-kät nektä piä täjo gwäkita ketem ume täga nämö näde? ⁵* Ba aposoro ätu ba Pitakät Ekäni täjo noriyetä webeniye yämaguräkañ piäta bok kuñat täkañ u, nek udegän, äbot täjpani webe ninekta yäpmäjkañ bok täga nämö kuñatne? ⁶ Ba jide nadäkañ? Aposoro ätutä piä gwäki yäpmäjirä Banabas-kät nektägän ninek gupnek täjkentäkta monej piä täga täde? ⁷ Ude nämö! Äma piä mebäri mebäri täk täkañ uterak gwäki yäpmäk täkañ. Ämatä ämaken piä täjpäñ unita gwäki yäpmäk täkañ. Ba gapman täjo komi ämatä ini-tägän ini nämö täjkentäk täkañ. Ba äma kubätä ketem piä täjpäñ ketem u täga näjpek. Ba sipsip täjo watä ämatä watäni itnejo u gwäkita nonoñi täkätpäj nak täkañ. Watä jop nämö it täkañ.

⁸ Täj, yäyat ñowä äma täjo nadäk terak yäjahätak yäj käwep nadäkañ. Upänkañ nämö, бага mantä udegän yäyak. ⁹* Moses täjo бага man terak ñode kudän täwani pätak; Bulimäkautä piä täj gamiñkañ ketem moräki näjpayäj täñirän nämö yäjiwären. Man unita jide nadäkañ? Anututä bulimakauta nadäwätäk täjpäñ man u yäjku? ¹⁰* Nämö, u Anutu täjo piä äma ninta juku piñpäñ man u yäjku. Nadäkañ, äma kome dukduk piä täk täkañ ba äma ketem bureni puget-puget täk täkañ uwä piä u jop nämö täk täkañ. Unitäjo kowata bureni ätu api näne yäj nadäñpäñ piäni täk täkañ. ¹¹* Nek udegän. Munapik täjo yeri täga bämojpin-ken pik täjkuämäko unita kowata intäjo tuñum ätu gupnek täjkentäkta yäpnañi nämö? ¹²* Äma ätutä inken piä täñirä täga täjkentäj yämik täkañ unita ketjin-ken nanik aposorojin bureni nek imata tañi täga nämö yäpde?

Täjpäkañ intä ude täga täjkentäj nimañi upänkañ in bämojpin-ken itkumäkken uken nämö peñ täwetkumäk. Nämö, intä Kristo täjo Manbiñam Täga u korekta nektä kädet täjpipide yäj nadäñpäñ bäräpi u ba u kotak täkamäk. ¹³* Ude upänkañ ñode nadäkot; Äma Anutu täjo eniken piä täk täkañ uwä piä uterak ketem yäpmäk täkañ. Ba äma kudupi yot gänañ alta-ken Anututa tom iñiñ imik täkañ uwä tom u ätu kowata nak täkañ. ¹⁴* Täjpäkañ äma Jesu täjo manbiñam yäjahäk täkañ uwä udegän, piä uterak täga itnañi. Ekäninintä kädet u yäjkehärom täjku.

¹⁵* Ekänitä kädet u peñkuko u täga iwarero upänkañ piä gwäkita nämö yäjapik täyat. Ba intä täjkentäj namikta man ño nämö kudän täyat. Nämö, Ekäni täjo manbiñam gwäki yäpmäkta nitek nämö, jop täwet täyat unita oretoret pähap täk täyat. Äma kubätä kädet u täjpipiñ nameko uwä kumbet yäj nadäwet. ¹⁶* Täjpäkañ näk Manbiñam Täga yäjahäk täyat unita yäjpäñ wäpna täga nämö yäpmäj akwet. Nämö, piä u täkta yäj namani unita imata ehutpäñ nämö täjpet? Näk Manbiñam Täga u nämö yäjahäwayäj

* 9:1: Apos 22:17-18; Apos 26:16; 1Ko 15:8 * 9:2: 2Ko 3:2-3 * 9:4: Luk 10:8; 1Ko 9:13-14 * 9:5: Jon 1:42
 * 9:9: Lo 25:4; 1Ti 5:18 * 9:10: 2Ti 2:6 * 9:11: Rom 15:27 * 9:12: Apos 20:34-35; 2Ko 11:9; 1Ko 13:7 * 9:13:
 Nam 18:8,31; Lo 18:1-3 * 9:14: Mat 10:10; Luk 10:7; Gal 6:6 * 9:15: Apos 18:3 * 9:16: Jer 20:9

täro uwä waki api kaŋ-ahäwet yän nadätat. ¹⁷* Tänpäkaŋ Manbiŋam Täga u yänahäkta näkŋaken gärip terak yänahäwero uyaku gwäkita täga yäwet. Upänkaŋ ude nämo, piä tāk täyat uwä ude täkta yän namani unita jop, Ekänitä kädet peŋ namani ude iwatpäŋ tāk täyat. ¹⁸ Eruk, gwäki imatäkenpäŋ api yäpet? Uwä ŋode; Epänta gwäki yäpmäk-yäpmäk kädet näkŋa täga iwatnaŋi u peŋpäŋ Manbiŋam Täga u gwäki yäpmäkta nämo, jop yänahäk täyat unitä piäna täŋo gwäki ude täyak.

Pol ämawebe täŋo piä watä äma äworeŋkuk

¹⁹* Nadäkaŋ? Anututä yen pit namiŋkuko unita näk äma täŋo yen terak nämo it täyat. Upänkaŋ näkŋaken gärip iwatpäŋ ämawebe kudup täŋo watä piä äma jopi ude äworeŋpäŋ kuŋat täyat. U imata, äma mäyap yämagutpäŋ Anututa biŋam yepmakta nadäk täyat. ²⁰* Mebäri unita näk ŋode tāk täyat; Juda ämawebe yämagutpäŋ Anututa biŋam yepmakta Juda äma ude äworeŋpäŋ bämopi-ken piäni tāk täyat. Uwä Moses täŋo бага man terak it täkaŋ unita бага man terak irani ude äworeŋpäŋ täŋkentän yämik täyat. Näkŋawä бага man terak nämo it täyat upänkaŋ äma бага man terak it täkaŋ u Kristota biŋam yämagutta ini bumikgän äworek täyat. ²¹* Täŋkaŋ äma Moses täŋo бага man nitek nämo u yämagutta äma бага man nitek nämo ude äworek täyat. Ude tāk täyat uwä Anutu täŋo бага nämo irepmit täyat. Nämo, näk Kristo täŋo man kädet ugän iwatpäŋ ude uwä tāk täyat. ²²* Täŋkaŋ äma nadäkiniki kwini ätu Kristota biŋam yämagutta, äma nadäkiniki kwini ude bumik äworeŋpäŋ bämopi-ken piäni tāk täyat. Bureni, äma mebäri mebäri udewani ätu Kristota biŋam yämagutta nadäk täyat unita äma mebäri mebäri u bumik äworeŋpäŋ bämopi-ken piäni mebäri mebäri tāk täyat. ²³ Ude tāk täyat uwä Manbiŋam Täga u täŋmeham täkta tāk täyat. Ba imaka tägatäga Manbiŋam Täga u pewä ahäk täyak u Ekäni täŋo ämawebeniye-kät bok kaŋ yäpna yänkaŋ tāk täyat.

Gwäki bureni yäpmäkta bäräŋek täkäna

²⁴ Tänpäkaŋ uwä ŋode bumik; Närepmirek gärepmirek-ken äma mäyaptä bäräŋeneŋo upänkaŋ äma kubä-tägän бага pewani-ken intäjukun ahänpäŋ gwäki yäpek. Eruk, in udegän gwäki bureni u yäpmäkta juku piŋpäŋ kehäromigän kaŋ bäräŋewut. ²⁵* Nadäkaŋ, äma närepmirek-gärepmirek-ken bäräŋenayän nadäk täkaŋ uwä gärip mebäri mebäri mäde ut yämiŋpäŋ gupi täŋpidäm takta komi piä tāk täkaŋ. Täŋkaŋ äma uwä gwäki paotpaot ikek yäpmäkta ude tāk täkaŋ. Täŋ, ninäwä gwäki bureni-inik, paotpaot ikek nämo u yäpmäkta bäräŋek täkamän. ²⁶ Mebäri unita näk dapun jopjop nämo täŋkaŋ bäräŋek täyat. Nämo, siwoŋigän bäräŋek täyat. Ba äma ämik täŋkaŋ keru jopjop wepmät täkaŋ ude nämo tāk täyat. ²⁷* Nämo, gupnatä gäripna ba manna iwatta ut täyat. U gupnatä gärip mebäri mebäri peŋirän goret bäräŋewet yänpäŋ ude uwä tāk täyat. Näk äma ätu Ekäni täŋo manbiŋam yäwet yäpmän äbäntäyiwa gwäki nämo yäpayän yän näwerekta!

10

Isrel äbottä täŋkuŋo udegän nämo täne

¹* Notnaye, äbekjiye orajiye Moses iwarän täŋkuŋo uken bäräpi ahän yämiŋkuŋo u ket juku piwut yän nadänpäŋ man ŋo täwerayän; U kudup gubam pähap Anututä watä it yämikta pewän äpuko u gänaŋ kuŋatkuŋ. Ba u kudup Gwägu Gämäni u weŋpeŋ kukŋi udude säkgämän ahänkuŋ. ² Gubam u gänaŋ kuŋatkuŋo ba ume weŋkuŋo u ume ärutärut bumik ude täŋkuŋ. Kadäni uken kuŋat-kuŋat kodaki yäput peŋpäŋ Moses täŋo iwaräntäkiye ude ahänkuŋ. ³* Täŋkaŋ ämawebe u kudup ketem Munapiktä yepmän towiŋkuko u nak täŋkuŋonik. ⁴* Ba u kuduptagäntä ume Munapiktä yämiŋkuko u

* 9:17: 1Ko 4:1 * 9:19: Mat 20:26-27 * 9:20: Apos 21:20-26 * 9:21: Gal 2:3 * 9:22: 2Ko 11:29; Rom 11:14
 * 9:25: Plp 3:14; 2Ti 4:7-8; 2Ti 2:4-5; Jem 1:12; 1Pi 5:4 * 9:27: Rom 8:13, 13:14 * 10:1: Kis 13:21-22; Kis 14:22-29
 * 10:3: Kis 16:35 * 10:4: Kis 17:6; Nam 20:11

imaka, nak täñkuñonik. Ume uwä mobä Munapiktä peñ yämani bok kuñat täñkuñu uken naniktä äpäñirän nañkuñ. Mobä uwä Kristo ubayän. ^{5*} Ude täk täñkuñu upäñkañ ämawebe ukät nanik mäyaptä Anutu täño gärip nämo iwatkuñu unita yabäwän nämo tägañkuñ. Mebäri unita ämawebe mäyaptä kome jopi uken kumäj täñpä kuñkuñ.

^{6*} Eruk, imaka ahäj yämiñkuñu u nintä kañpäñ nadäkta wärani ude ahäjkuñ. Unitä nin ñode niwoñäretak; Ninä bänep nadäk-nadäknin imaka wakiwaki terak nämo pene, ämawebe biani unitä täñkuñu ude. ^{7*} Ba anutu jopi nämo yäniñ oretne, äma biani ätutä täñkuñu ude. Unita Anutu täño mantä ñode yäyak;

Ämawebe u ketem ume nañpäñ täñguñguñ täñkañ guñ äma täño kap teñpäñ kudän waki-wakiinik täñkuñ. Kis 32:6

^{8*} Eruk kubokäret kädet äma biani u ätutä täñkuñu ude nämo täne. Äma uwä ude täñkuñu unita kepmä kubägän ämawebe 23,000 udetä paotkuñ. ^{9*} Unita ninä Anututä täga nämo nin däpek yäj nadäñpäñ imaka u ba u täga täne yäj nämo nadäne. Äma biani ätutä Anutu ude täñ-yabäñirä gämoktä kumäj-kumäj däpuñ. ^{10*} Ba Anutu täño kudänta gañani nadäñpäñ yäjkuñbit-kubit nämo yäne. Äma biani ätu ude täñkuñu uwä Kumäj-kumäj täño Anjerotä äbä kumäj-kumäj däpuñ.

^{11*} Notnaye, imaka ahäj yämiñkuñu u äma ätutä juku piñpäñ kädet kuroñ udegän nämo täneñta ude ahäjkuñ. Täñpäñ unitäño manbiñam uwä tärek-tärek kadäni-ken itkamäj nintä daniñpäñ nadäñkañ umuntäneta kudän täñkuñ. ¹² Unita äma kubätä näk kehäromi itat, wakiken täga nämo mänpet yäj nadäñpäñjä momi-ken mänpepta nadäj täpäneñpäñ kuñarek. ^{13*} Täñpäkañ notnaye ñode nadäkot; Täñyabäk kudupitä nämo ahäj tamik täkañ. Nämo, ahäj tamik täkañ uwä äma ätuken ahäk täkañ unitägän ahäj tamik täkañ. Upäñkañ Anututä yäjkehäromtak mani iwatpäñ nämo api tepmañpek. Nämo, u tabäj äwaräkuk täñirän täñyabäk kubä intä täga irepmitnañi nämo, ude wani kubätä nämo api ahäj tamed. Nämo inik! Täñyabäk kubätä ahäj tamiñirän Anututä kädet täwit tamiñpäñ täñyabäk u gänañ kehärom tañpäñ itta kehäromi api tamed.

Anutu ba wäbät bok yäniñ oretnañi nämo

^{14*} Unita notnaye täga gämän, wäbät yäniñ oretoret kädet kañumuntañ ban päñku irut. ¹⁵ In guñ nämo, nadäwä tumbani unita man täwerayäj täyat ño injin ket yäpmäj daniñpäñ nadäwut. ^{16*} Ekäni täño wain ume näna yäñpäñ Anutu bänep täga man iwetpäñ nak täkamäj uwä nañpäñä Kristo täño kumäk-kumäki terak tubeñ kuñpäñ Kristo inikät bänep kubägän täñpäñ it täkamäj. Ba käreğa tokätpäñ nak täkamäj u udegän. U nañpäñä Kristo täño gupikät kentäñpäñ Kristo-kät bänep kubägän täñpäñ it täkamäj. ^{17*} Eruk, käreğa bureni mebäri kubägän itak u kubägän nak täkamäj unita ämawebe ini-ini itkamäj upäñkañ guñ kubägän ude ahäk täkamäj.

^{18*} Eruk, Juda ämawebe täño täktäkita juku piwut; Ämawebe tom ketem alta terak Anututa iñiñ imanipäñ u moräki nak täkañ uwä nañpäñ Anutu-kät kentäñpäñ bänep kubägän täñpäñ it täkañ. ^{19*} Täñkañ man unita nadäñit anutu jopi yäniñoret-oret man täwerayäj täyat ñonita nadäwut; Imaka guñ ämatä anutu jopita iñiñ yämik täkañ u ba anutu jopi ini, unita jide yänayäj? U imaka bureni? Nämo inik! U imaka bureni nämo yäj täwetat. ^{20*} Unita ñode yäyat; Guñ ämatä imaka anutu jopita iñiñ yämik täkañ uwä Anututa nämo, Satan täño watä ämaniyeta iñiñ yämik täkañ. Unita ketem anutu jopita iñiñ yämani nämo näneñ yäj täwet täyat uwä ñodeta; In u nañpäñ Satan täño watä

* 10:5: Nam 14:26-30; Hib 3:17; Jud 5 * 10:6: 1Ko 10:11; Nam 11:4,34 * 10:7: Kis 32:6 * 10:8: Nam 25:1-9
 * 10:9: Nam 21:5-6 * 10:10: Nam 16:41-49; Hib 3:11,17 * 10:11: 1Ko 10:6; 1Pi 4:7 * 10:13: 1Ko 1:9 * 10:14: 1Jo 5:21 * 10:16: Mat 26:26-28 * 10:17: Rom 12:5; Efe 4:16 * 10:18: Wkp 7:6 * 10:19: 1Ko 8:4 * 10:20: Lo 32:17; Rev 9:20

ämانيye-kät kentänpäj bänep kubägän tänpäj itta nämo nadätat. ²¹* Inä Ekäni täño wain ume nañit, Satan täño watä ämaniye unitäño bok täga nämo näneñ. Ba Ekäni täño käräga nañit, Satan täño watä ämaniye unitäño bok täga nämo näneñ. ²²* U imata, ude tänayäj tämäño uwä Ekänitä kokwawak bureni api täñ nimek. Ude tänpänä nin kehärom tänpäj Anutu täño kokwawak täga api irepmitne? Nämooinik!

Notniye täñkentäj yämikta täktäk ugänpäj täne

²³* Tänpäkañ äma ätutä ñode yäk täkañ; Nin imaka u ba u tägagän täne yäk. Imaka yäjiwäranı kubä nämo, kudup u niniñ kirewani yäj yäk täkañ. Man udewanita ñode yäyat; Täga yäkañ upäñkañ täktäk kudup uwä tägagän nämo. Ba täktäk kuduptagäntä täga nämo täñkentäj nimek. ²⁴* Unita ñode nadäkot; Ninä nininta nadäwätäk nämo täne. Nämo, äma ätu täñkentäj yämikta piäni täne.

²⁵ Eruk, ketem tom kudup ämatä gwäki peñpäj yäpmäkta maketken pek täkañ u yäñyabäk kubäkät nämo, täga suwañpäj näneñ. Yäñyabäk ñode nämo yäneñ; U anutu jopita ijiñ yämani ba nämo ijiñ yämani yäj nämo yäneñ. ²⁶* U imata, unitawä Anutu täño man ñode kudän täwani;

Kome ini ba imaka imaka uterak itkañ u kudup Ekäni täñoğän.

Sam 24:1

²⁷* Unita Jesuta nadäkinik nämo täñpani kubätä ketem bok näda yäj gäwerän täga yäj nadäñpänä ketem gwet gameko u kudup yäñyabäk kubäkät nämo, ba nadäwätäk ikekkät nämo, jop täga näñpen. Ketem u bänep nadäk-nadäkka täga nämo täñpän waneñ. ²⁸* Upäñkañ ketem kubä näñpayäj täñiri äma kubätä ñode gäwerek; Ketem ñowä anutu jopita ijiñ yämani yäj gäweränä eruk, notkapak unita yäñpäj ketem u nämo näñpen. Nämo, notkapak unitä gäka nadäwätäk tänpäj goret täk täyan yäj gäwerekta! ²⁹ Gäkña momi täñpen yäj nämo yäyat. Nämo, notkapak unitä momi täyan yäj nadäweko unita ketem u nämo näñpen.

Eruk, man unita äma kubätä kikñutpäj ñode yäwek; Wära! Näk imaka u ba u tägagän näñpet ba täñpet yäj nadätat unita imata äma ätu udegän nämo nadäk täkañ unita yäñpäj kädet u pewet? ³⁰* Näk ketem kubä Anutu bänep täga man iwetpäj näñpero uwä äma kubätä goret näyan yäj imata näwerek? ³¹* Eruk unita ñode yäwa; In ketem ba ume nänayäj, ba imaka u ba u tänayäj nadäñpänä u kudup Anutu wäpi biñam yäpmäj akuktagän täneñ. ³²* Unita äma kubä, Juda äbotken nanik, Grik äbotken nanik, ba äbot täñpani kubä momi-ken tewet yäj yäñpäj imaka siwoñi täñpeñ kuñat täkot. ³³* Näkä täk täyat udegän täk täkot; Näkña täñkentäkta nadäñpäj nämo, ämawebe kudup täñkentäj yämiñira Ekänita biñam täñput yäj nadäñpäj kuñat täyat.

11

¹* Unita näkño kädet kuroñ iwat täkot, näkä Kristo täño kädet kuroñ iwat täyat ude.

Ämawebe täño mebari

² Kadäni kadäni näk man kudup täwetpäj täwoñärenkuro u pen juku piñ it täkañ. Täñkañ iñitpäj yäpmäj kuñat täkañ unita taniñ oretat. ³* Upäñkañ man kubä ñode täwerayäj täyat unita imaka, nadäkinik kañ täñput; Äma kuduptagän täño gwäki u Kristo. Täñpäj webe täño gwäki uwä äpi. Täñpäj Kristo täño gwäki uwä Anutu. ⁴ Unita äma kubätä tek ämetkañ Anutu-ken yäñapik man yäwayäj täko ba Ekäni täño meni jinom yäñahäwayäj täko u gwäki Kristota mäyäk api imek. ⁵ Täñ, webe kubätä tek nämo ämetkañ Anutu-ken yäñapik man yäwayäj täko, ba Anutu täño meni jinom yäñahäwayäj täko uwä udegän gwäki äpita mäyäk api imek. Webe ude täk täkañ

* 10:21: 2Ko 6:15-16 * 10:22: Lo 32:21 * 10:23: 1Ko 6:12 * 10:24: Rom 15:2 * 10:26: Sam 24:1 * 10:27: Luk 10:8 * 10:28: 1Ko 8:7 * 10:30: 1Ti 4:4 * 10:31: Kol 3:17 * 10:32: Rom 14:13 * 10:33: 1Ko 9:20-22 * 11:1: 1Ko 4:16 * 11:3: Stt 3:16; Efe 5:23; 1Ko 3:23

uwä webe jopjop kuŋarirä mäyäk yämikta gwäki pujiŋ madäŋ yämik täkaŋ udegän api äworeneŋ. ⁶ Ɔodeta yäyat; Webe kubätä tek nämo ämetkaŋ kuŋareko uwä kubätä webe unitäŋo gwäki pujiŋ kudup kaŋ madäŋ imän. Upänkaŋ u uwä imaka mäyäki unita webe uwä gwäk muyam nitek kuŋatpäŋä tek ämetkaŋ kuŋarek. ⁷ * Täŋpäkaŋ ämawä tek nämo ämetkaŋ gwäki jopitä kuŋatneŋ. U imata, äma uwä Anutu täŋo iŋam dapun ba Anutu täŋo epmäget moräki unita. Täŋ, webe uwä äma täŋo epmäget moräkipäŋ täŋpani. ⁸ * Äma uwä webeken nanikpäŋ nämo yäpuk. Webe uyaku ämaken nanik yäpuk. ⁹ * Äma jukun täŋpäŋ peŋkaŋ webewä äma täŋo täŋkentäki ude itta yänpän täŋpäŋ pewani. ¹⁰ Mebäri unita webe uwä man buramik webe unitäŋo wärani uwä tek ämetpäŋ kuŋatneŋ. Ude kuŋatnayän täŋo uwä aŋero api oraŋ yämينةŋ.

¹¹ Täŋpäkaŋ Ekäni-kät kowat kwasikorän täŋpanitä webe inipärik, äma inipärik nämo kuŋatneŋ. Nämo, webetä äma täŋo täŋkentäki ude itneŋ, ba ämatä udegän, webe täŋo täŋkentäki itneŋ. ¹² U imata, webe uwä ämaken nanik yäpani. Udegän ämatä webeken ahän bumbum täk täkamän. Täŋkaŋ u kudup Anutu-ken nanikgän.

¹³ Eruk, injin-tägän kaŋpäŋ nadäk täŋput; Webe kubä tek nämo ämetkaŋ Anutu-ken yänpik man yänirän tägawek? ¹⁴ Ba äma gwäki pujiŋ taŋitä kuŋarirän kawä siwoŋi täŋpek? Nämo! Anututä kädet kubä äbekjiye orajiye-ken Ɔode inide pewän ahäwani; Ämatä gwäk pujiŋ taŋi, webe täŋo ude bumik yäpmän kuŋat-kuŋat u mäyäki. ¹⁵ Upänkaŋ webetä gwäk pujiŋ käroŋi yäpmän kuŋarirä kawä tägawek. Gwäk pujiŋ käroŋi u webe täŋo epmäget moräk. Gwäki pujiŋtä tek ude täŋpek. ¹⁶ Täŋpäkaŋ äma kubätä näkŋo man Ɔo urayän nadänpäŋä ket Ɔode nadäwek; Kädet ätu nämo iwat täkamän, ba Anutu täŋo äbot ätu komeni komeni itkaŋ u kädet ugän iwat täkaŋ.

Ekäni täŋo äŋnak-äŋnaka man

¹⁷ Eruk, man Ɔo täwerayän täyat uwä bänep täga terak nämo täwerayän. Anutu iniŋoret käbeyä täk täkaŋ-ken kädet tägatäga nämo pewä ahäk täkaŋ. Nämo, äma bänep yäpä wakwak käbeyä ude täk täkaŋ. ¹⁸ * In-täŋo biŋam man Ɔode nadäk täyat; Käbeyäta änok kubägan irirä bämopjin-ken duŋ-wewek ahän tamik täyak yäk. Ude näwerirä u bureni käwep yän nadäk täyat. ¹⁹ * Bureni, duŋ-wewek in bämopjin-ken ahäk täyak u täga nämo. Upänkaŋ jop uken, ini kaŋ ahäwän. Ude uyaku inken nanik netätä kädet Anututä gäripi nadäk täyak u iwat täkaŋ u kwawak api ahäwek.

²⁰ Täŋpäkaŋ käbeyäta änok kubägan itkaŋ äŋnak-äŋnak täk täkaŋ uwä Ekäni täŋo äŋnak-äŋnak bureni nämo täk täkaŋ. Nämoinik! ²¹ In kubäkubätä injinken ketem yäpmän päbä notjiye mäde ut yämiŋpäŋ käroŋ nak täkaŋ. Täŋirä ätu nakta yeŋirä it täkaŋ. Täŋpäŋ in ätutä wain ume bumta naŋpäŋ täŋguŋguŋ täk täkaŋ. ²² * Jide? In enjiŋin nämo? Äŋnak-äŋnak injin eniken täga nämo täneŋ? Ude täk täkaŋ uwä Anutu täŋo äbot täŋpanita nadänirä imaka jopi kubä täk täyak. Ba notjiye jäwärita mäyäk yämik täkaŋ. Unita jide täweret? Kudän täk täkaŋ unita oretoret man täweret ba? Nämotä nämoinik!

²³ Nadäkaŋ? Man täwetat Ɔowä Ekäniken nadänkuro upän täwetat. Man uwä Ɔode; Bipani Judas Kariotta Jesu iwan keru terak teŋkuko kadäni uken Jesutä Ɔode täŋkuk; ²⁴ Uwä käräga yäpmänpäŋ Anutu-ken bänep täga man iwetkaŋ tokät jukutpäŋ iwaräntäkiyeta yämiŋpäŋ Ɔode yänkuk; Ɔowä näkŋo gupna yäk. Uwä in täŋkentäki iniŋ kirewani. Unita näk nadän namikta kaŋ nak täŋput yäk. ²⁵ * Ketem naŋ paotpäŋ iräwä udegän wain ume yäpmänpäŋ yämiŋkaŋ yänkuk; Ɔowä näkŋo nägätna. Nägätna Ɔonitä topmäk-topmäk kodaki yäput peyak yäk. Unita kadäni kadäni Ɔo naŋpäŋä näka kaŋ nadän namik täŋput yän yäwetkuk. ²⁶ Unita kadäni kadäni käräga ba wain ume u nak täkaŋ uwä Ekänitä komi nadänpäŋ kumbuko unitäŋo manbiŋam yänahänpäŋ täk täkaŋ. Ude täŋ yäpmän kuŋirä Ekäni uwä kaŋ äbän.

* 11:7: Stt 1:26-27; Jem 3:9 * 11:8: Stt 2:21-23; 1Ti 2:13 * 11:9: Stt 2:18 * 11:18: 1Ko 1:10-12; 1Ko 3:3
* 11:19: Lo 13:3; 1Jo 2:19 * 11:22: Jem 2:5-6 * 11:25: Kis 24:6-8; Sek 9:11; Hib 8:8-13

²⁷ * Eruk, unita nadäkot; Ekäni täño däkum naknak u imaka jopi kubä nämö. Unita äma kubätä kädet siwoñi nämö iwatkan Ekäni täño käräga ba wain ume näñpeko uwä Ekäni täño tohari ba nägärita nadäñirän imaka jopi kubä ude täñirän Ekänitä kawän momi täñpek. ²⁸ * Unita äma kubätä käräga ba wain ume u näñpa yäñpän bänep nadäk-nadäki-ken jide päreko u jukun yäpmän daniñkañ täga näñpek. ²⁹ Täñkañ äma kubätä Ekäni täño gupi, äbot täñpani noriye unita siwoñi nämö nadäñ yämiñpän käräga ba wain ume näñpeko uwä ini-tägän ini gupi Anutu täño manken tewek. ³⁰ Mebäri unita inken nanik ämawebe ätuwä kehäromini nämö itkañ ba ätu käyäm ikektä itkañ ba ätuwä kumbuñ. ³¹ Upänkañ nin bänep nadäk-nadäknin säkgämän yäpmän daniñkañ näñayän tämäño uwä Anututä manken nämö api nipmañpek. ³² * Täñ, Anututä nibäwän täga nämö täñpäwä kädet siwoñi niwoñäreka bäräpi mebäri mebäri nimik täyak. Imata, äma komen ämawebe-kät paot-paotta biñam tänero ujeta yäñpän täk täyak.

³³ Unita notnaye, inä kubä-kengän itkañ Ekäni täño ketem bok näna yäñpänä äma kuduptagän äbän moreñpän iräkañ yäput-peñpän uterakgän kañ nak täñput. ³⁴ Täñpäkañ äma kubätä nakta iwäwä intäjukun ini eñiken nañ koreñkañ käbeyä-ken täga kwek. Ude täñayän täño uyaku käbeyä nämö täñpä wawäpän Anututä kowata waki nämö tamek. Eruk ugän. Man moräki itak u änerji äreñpän tabäwayän täyat-ken uken api täweret.

12

Munapiktä iron täk täyak unita man

¹ Eruk notnaye, Kudupi Munapiktä iron täk täyak unitäño mebärita intä guñ itneño ujeta ñode täwera ket nadäwut; ² * In bian guñ itkañ anutu jopi, man nämö yäwani uken päñku gämori-kengän itkañ unitäño nadäk kädet gwäjiwani iwatpän kuñat täñkuñonik. ³ * Unita ñode täwera nadäwut; Kadäni uken man yäk täñkuño u man Anutu täño Munapiktä pewän ahäk täkañ u nämö. Nämoinik! Anutu täño Munapiktä äma kubäken itkañ man iwerirän ñode täga nämö yäwek; Jesu kañ wawän! Ba äma kubä Ekäni täño Munapiki nämotä Jesu u Ekäni yän täga nämö yäwek.

⁴ * Täñpäkañ äbot täñpani ninken Munapiktä iron mebäri mebäri pewän ahäk täkañ uwä Munapik kubä-tägän pewän ahäk täkañ. ⁵ * Ba Ekäni täño watä piä mebäri mebäri täk täkamän upänkañ Ekäni kubägän. ⁶ Ba piä u täkta piä täktäk täño käderi mebäri mebäri upänkañ Anutu kubä unitägän piä u kudup täkta äbot täñpani ämawebe kuduptagänta kehäromi nimik täyak. ⁷ * Bureni, Munapiktä äbot täñpani ätu täñkentän yämikta ämawebe kubäkubäken kehäromini pewän ahäk täkañ. ⁸ Uwä ñodeta yäyat; Munapiktä äma kubäta kehäromi imiñirän nadäk säkgämän kubä Anutu-ken nanik täga yänahäwek. Täñpäkañ äma kubätawä Munapik kubä unitägän nadäk-nadäk ätu Anutu-ken nanik ämawebe yänahäñpän yäwetta kehäromi imik täyak. ⁹ Täñkañ Munapik kubä uterakgän äma kubä nadäkinik kehäromi täk täyak. Ba Munapik kubä unitägän äma kubätawä äma käyäm ikek yäpän-tägakta kehäromi imik täyak. ¹⁰ * Täñpäkañ äma kubätawä Munapik unitägän kudän kudupi ätu täkta kehäromi imik täyak. Täñ, kubätawä Munapik unitägän Anutu täño meni jinom yäpmänpän yänahäta kehäromi imik täyak. Ba äma kubätawä Munapik täño man bureni ba mäjo täño man jopi u yäpmän danikta kehäromi imik täyak. Täñkañ äma kubätawä man kotäk kudupi mebäri mebäri terak yäkta kehäromi imik täyak. Täñpäkañ äma kubätawä man kotäk u yäpmän äyänutpewän äma ätutä nadäkta kehäromi imik täyak. ¹¹ * Kudän mebäri mebäri uwä, Munapik kubä unitägän pewän ahäk täkañ. U iniken gärip terak äma kubäkubäta kehäromi inigän inigän yämik täyak.

* 11:27: Hib 10:29 * 11:28: Mat 26:22; 2Ko 13:5 * 11:32: Hib 12:5-6 * 12:2: Hab 2:18-19 * 12:3: 1Jo 4:2-3 * 12:4: Rom 12:6; Efe 4:4 * 12:5: Efe 4:11 * 12:7: 1Ko 14:26 * 12:10: Apos 2:4; 1Ko 14:5 * 12:11: Rom 12:3; 1Ko 7:7

Gupnin kubägän upäj moräki mäyap

¹² * Eruk gupninta nadawut. Äma ninäwä gupnintä kubägän täyak upänkañ gupnin täño moräki wäpi inigän inigän. Täñkañ wäp inigän inigän unitäkañ gup kubägän täyak. Eruk Kristo täño äbot terak udegän pätak. ¹³ * Nin kubäkubä mäyap upänkañ Kristo terak gup kubägän ude itkamäj. Nin kudup, Juda äbotken nanik, guñ äbotken nanik, watä piä täñpani jopi ba äma ekäni, nin Munapik kubägänpäñ uwäktäj nimani. Munapik uwä ume bumik, nañ täpäneñpäñ säkgämän itta nimani. Täñkañ Munapik unitä täñpewän gup kubägän ude täñkumäño itkamäj.

¹⁴ Unita gupnin terak man wärani ñode täwetat; Gupnin täño moräki mäyap, kubägän nämo. Uwä ñode bumik; Munapiktä nin kubäkubäta kehäromi nimiñirän piä ba täktäk mebäri mebäri Kristo täño äbot täñkehärom takta täk takamäj. ¹⁵ Unita kuroñnintä ñode yäwek; Näk ketka nämo unita gupka moräk nämo yäk. Upänkañ u gupnin moräk! ¹⁶ Ba jukunintä ñode yäwek; Näk dapunka nämo unita gupka moräk nämo yäk. Ude nämo! U gupnin moräk! ¹⁷ Ba jide? Gupnin kudup u dapuningän täñpeko uwä man jide ude nadäne? Ba gupnin kudup u jukuningän täñpeko uwä imaka kubä täño kábäñi jide ude yäna-kuneñ? ¹⁸ Upänkañ ude nämo, Anututä iniken gärip iwatpäñ gupnin täño moräki inigän inigän peñirän piä iniken iniken täk takañ. ¹⁹ Täñpäkañ gupnin moräkitä kubägän äworeñpäñ itneño uwä gup bureni nämo! ²⁰ Nämo, gupnin täño moräki mäyap unitä gup kubägän ude täñkañ piä iniken iniken täñirä säkgämän it takamäj.

²¹ Unita dapunintä ketnin ñode täga nämo iwerek; Gäkä nämo ireno uwä piä näkñagän täga täñpet! yäk. Ba gwäknintä kuroñnin ñode täga nämo iwerek; Gäkä nämo ireno uwä näkñagän täga iret! yäk. ²² Nämo inik, gupnin moräki kubäta kehäromini nämo yäj yäk takamäj upänkañ unitä nämo ireko uwä kehäromi jide ude yäpne? ²³ Ba gupnin moräk-moräkta nadäna äpani täk takamäj upäj watä säkgämän it yämik takamäj. Ba gupnin moräk kubä u mäyäkknin uwä säkgämän-inik uwäk täk takamäj. ²⁴ Täñpäkañ gupnin moräki täga ätu kwawak pena it takañ unita ñode nadäkamäj; Anututä gupnin moräki kuduhtagän peñkuko gup kubägän ude itkañ. Täñkañ gupnin moräki ätuwä wäpi biñam ikek nämo bumik unita intäjukun peñkuko itkañ. ²⁵ Intäjukun peñkuko uwä gupnin täño moräki moräki duñ-wewek nämo täñkañ watä kowata kowata täneñta täñpäñ peñkuk. ²⁶ Unita gupnin moräki kubätä komi nadäñirän moräki ätu kuduhtagän komi nadäneñ. Ba kubätä wäp biñam yäpmäñirän noriye kuduhtagän wäpi biñam yäpneñ.

²⁷ * Eruk, man unitäño mebäri ñode; Äbot täñpani in kuduhtagän Kristo täño gup ude itkañ. Täñpäkañ in kubäkubätä gup unitäño moräki moräki ude itkañ. ²⁸ * Täñkañ äbot täñpani bämopi-ken Anututä piä mebäri mebäri takta äma inigän inigän ñode iwoyäñpäñ yepmañkuk; Intäjukun, aposoro yäpmäj daniñpäñ yepmañkuk. Täñpäñ uterakä äma Anutu täño meni jinom yäpmäñpäñ yäñahäwani. Uterakä äma Anututä kädet gäripi nadäk täyak u yäwetpäñ yäwoñärewani. Ba äma ätuwä äma käyäm ikek yäpätägakta iwoyäñpäñ yepmañkuk. Ba ätuwä kudän kudupi takta, ätuwä täñkentäk piä mebäri mebäri takta, ätuwä piäta watä itta. Täñ, ätuwä man kotäk kudupi terak yäkta iwoyäñpäñ yepmañkuk. ²⁹ Unita jide? Äbot täñpani kudup uwä aposoro? Ba kuduhtagän uwä Anutu meni jinom yäj ahäwani? Ba kuduhtagän uwä yäwetpäñ yäwoñärek piä täk takañ? Ba kuduhtagän kudän kudupi täk takañ? ³⁰ Ba kuduhtagän äma käyäm ikek täga yäpä-täganer? Ba kuduhtagän man kotäk kudupi terak yäk takañ? Ba kuduhtagän man u yäpmäj äyäjut takañ? Nämo inik! U piäni inigän inigän täk takañ.

³¹ * Upänkañ Munapik täño iron kubäkubä ukät nanik intäjukun-inik itkañ u yäpmäkta gwäk pimiñpäñ piäni täk takot. Unita apiño kädet tägagämän kubä täño mebäri täwetpäñ täwoñärewayäj.

* 12:12: 1Ko 10:17 * 12:13: Gal 3:28 * 12:27: Rom 12:5; Efe 5:30 * 12:28: Efe 4:11-12 * 12:31: 1Ko 14:1

13

Bänep iron bureni täktäk kädet

¹ Näk äma nadäk-nadäk ikek ude itpäñ äma täño man kotäk mebäri mebäri terak, ba kunum gänañ añero unitäño man terak täga yäwero upäñkañ bänep iron ikek nämo kuñarayäñ täro uwä manna säkgämän uwä yäñuruk-uruk, wagäm mämä ude api täñpek. ² * Täñpäkañ näk Anutu täño meni jinom yäpmäñkañ pidämigän täga yäñahäwet, ba imaka imaka kwawak irani ba käbop irani unitäño mebäri täga nadäwa täreneño upäñkañ bänep iron ikek nämo kuñarayäñ täro uwä imaka jopi ude api iret. Ba nadäkinikna kehäromitä pom täñpewän ini irani-ken täga peñpeñ äpämañ kweko upäñkañ bänep iron ikek nämo kuñarayäñ täro uwä nadäkinikna u jopigän api täñpek. ³ * Täñpäñ näk tuñumna kudup äma jäwärita täga yämet, ba Anututa yäñpäñ gupna paotta täga iniñ kirewero upäñkañ bänep iron ikek nämo kuñarayäñ täro uwä täktäkna tägatäga unitä nämo api täñkentäñ namek.

⁴ Eruk ämawebe bänep iron kädet bureni iwat täkañ uwä ñode täk täkañ; U kwikini itkañ äma ätu orañ yämik täkañ. Äma u noriyetä yärepmiräwä kokwawak nämo nadäk täkañ. Ba u inita näk äma ätu yärepmitat yäñ nadäñpäñ nadäwä ärowani nämo täk täkañ. ⁵ * Ämawebe bänep iron ikek uwä ärowani kudän nämo täk täkañ ba initagän nadäwätäk nämo täk täkañ. Täñpäñ kokwawak bäräñeñ nämo nadäk täkañ. Ba ämatä waki täñ yämiñirä momi u kadäni käronita nämo yäpmäñ kuñat täkañ. ⁶ * Täñkañ wakitä äma ätuken ahäñ yämiñirän wi yäwatpäñ oretoret nämo täk täkañ. Nämo, u man bureni täño kudän kwawak ahäñirän uyaku oretoret pähap nadäk täkañ. ⁷ * Täñpäkañ äma bänep iron ikektä äma kehäromini nämo täñ-mehamtañ yämik täkañ. Ba nadäkiniki nämo pewä putärewäkañ Anututä täñkentäñ yämikta itsämäñpäñ nämo gañatak täkañ. Nämo, bänep iron täktäk kädet gwäk pimiñpäñ täk täkañ.

⁸ Bänep iron kädet bureni uwä nämo api paorek. Täñ, kädet täga ätu ñodewani u api paotneñ; Kudupi Munapik terak Anutu täño meni jinom yäñahäk-ahäk uwä kadäni keräpi-tagän. Ba Kudupi Munapik täño iron yäpmäñpäñ man kotäk kudupi kudupi terak yäkyäk u api paorek. Ba Anutu täño nadäk yäpmäñpäñ yäñahäk-ahäk u imaka, api paorek. ⁹ Bureni, Anutu täño nadäk kuduptagän täga nämo nadäna tärewäpäñ yäñahäne, moräkigän nadäñpäñ yäñahäk täkamäñ. Ba Kudupi Munapik terak Anutu meni jinom kuduptagän täga nämo yäñahäne, moräkigän nadäk täkamäñ. ¹⁰ Upäñkañ imaka bureni-iniktä ahäñirän imaka ket nämo nadäwani ba ket nämo täñpani u api paotneñ. ¹¹ Uwä ñode bumik; Näk ironi itkañ man yäñkuro, nadäk-nadäk piä täñkuro ba yäpmäñ danik-danik piä täñkuro u ironitä-yäñ täk täñkuronik. Ude itkuropäñ tägañpäñ äma ekäni äworeñpäñ ägiñ kädet u peñkut.

¹² * Täñ, apiño imaka imaka yabäñpäñ-nadäk täkamäñ u wäranigän kañuruk ikek, glas waki terak mäjonin säkgämän nämo kak täkamäñ ude bumik yabäñpäñ-nadäk täkamäñ. Upäñkañ kami inam kowat-kawän api täne. Apiño Anututa nämo nadäwa tärek täkañ. Upäñkañ kadäni uken api nadäwa täreneñ, Anututä näkño mebärina nadäwän tärekinik täk täyak ude.

¹³ * Täñpäkañ imaka u nämo ahäñirän imaka yäräkubätä bureni täkañ uwä ñode; Nadäkinik, ba imaka Anututä kämi nimikta yäwani unita bänep peñpäñ itsämäk, ba bänep iron täktäk kädet. Täñkañ imaka yarä unitäño intäjukun-inik uwä bänep iron.

14

Munapiktä iron kubäkubä nimik täyak

¹ * Unita notnaye, iron kädet bureni u iwatta piäni kehäromigän täneñ. Täñpäñ iron Kudupi Munapiktä nimik täyak u yäpmäkta imaka, piäni täneñ. Täñkañ iron tägagämän

* 13:2: Mat 17:20 * 13:3: Mat 6:2 * 13:5: Plp 2:4 * 13:6: Rom 12:9 * 13:7: Rom 15:1; 1Pi 4:8; 1Ko 9:12
* 13:12: 2Ko 5:7; Jem 1:23 * 13:13: 1Te 1:3; 1Jo 4:16 * 14:1: 1Ko 12:31; 1Ko 14:39

kubä ñode, Anutu täño meni jinom yãjahäkta kehäromi u yãpmäkta iyaptak tãkot.
² Nadãkañ, man kotãk kudupi, Munapik-ken nanik u yãkyãk täga upãñkañ äma man kotãk uterak yãk tãkañ uwã ämatã nadãkta nãmo yãk tãkañ. U Anutu-kãtgãn iniken man kãbop nanik yãñpãñ-nadãk tãkañ. Täñjirã man kotãk uwã äma ätutã nãmo nadãwã tãrek tãkañ.
³ Täñpãkañ äma Anutu täño meni jinom yãjahãk tãkañ uwã ämatã nadãkta yãk tãkañ. Man yãk tãkañ unitã ämawebe täñ-kehãromtañ yãmiñpãñ nadãkiniki täñmeham tañit, bãnepi täñpidãm tañit tãk täyak. ⁴ Täñ, äma man kotãk kudupi terak yãk tãkañ uwã inigãñpãñ täñkentãñ yãmik täyak. Upãñkañ äma Anutu täño meni jinom yãjahãk tãkañ uwã äbot täñpani kudup täñ-kehãromtañ yãmik tãkañ.

⁵* Unita nãkño gãrip uwã ñode; In kuduhtagãn man kotãk kudupi, Munapik-ken nanik u yãnayãñ täño uwã gãripi nadãwet. Upãñkañ gãripna tañi-inik pãtak uwã in kudup Anutu täño meni jinom yãjahãñjirã ämawebe mebãri kwawak nadãneñta kehãromi tamani. U mebãri ñodeta yãyat; Äma Anutu täño meni jinom yãjahãk tãkañ uwã, äma man kotãk kudupi terak yãk tãkañ u yãrepmit tãkañ. Upãñkañ äma man kotãk kudupi yãñjirã äma kubãtã man u yãpmãñ äyãñjurirãn äbot täñpani kudup täñkentãñ yãmayãñ tãko uyaku täga. ⁶ Unita notnaye, ñodeta ket nadãwut; Nãk inken äreñpãñ man kotãk kudupi terak yãwawã unitã jide ude täñkentãñ tamek? Nãmo, bureni täñkentãñ tamayãñ nadãñpãñã ñode täñpet; Man kubã Anututã nãwerani u täweret, ba Anutu täño nadãk kubã yãpmãñpãñ yãjahãñpãñ täweret, ba Kudupi Munapik terak Anutu täño meni jinom yãjahãñpãñ täweret, ba Anutu täño man ätu täwetpãñ täwonjãrewet. Ude täñpero uyaku täga täñkentãñ tamet.

⁷ Unita imaka irit ikek nãmo, mãmã-mãmãgãn täñpani unita nadãwut; Kap kubã tewayãñ nadãñpãñ uhuwep säkgãmãn nãmo piãweno, ba gita inñitpãñ säkgãmãn nãmo ureno uwã jide täñpãñ ämatã kap upãñ teyak yãñ nadãwã tãreney? Täga nãmo!
⁸ Ba womat säkgãmãn nãmo piãñjirã mebãri unita piãkañ yãñ nãmo nadãwã tãreney.
⁹ Täñpãñ in udegãn, manbiñam man kotãk kudupi terak yãñjirã jide täñpãñ ämawebetã man kotãk u nadãwã tãreney? Täga nãmo. Manka uwã jop piãñ kuney. ¹⁰ Täñpãkañ kome terak ämatã man kotãk mebãri mebãri yãk tãkañ. Man kotãk u mebãri kudup kwawak pãtkañ. ¹¹ Täñ, äma kubãtã man kotãk nãkã nãmo nadãwani u yãñjirãn nãmo nadãwa tãreneyo uwã äma unita kubãken nanik yãñ nadãwet, ba äma u nãka kubãken nanik yãñ udegãn nadãwek. ¹² Unita Munapik täño iron kubãkubã yãpmäkta pidãmtak tãkañ u täga upãñkañ iron äbot täñpani täñ-kehãromtañ yãmik tãkañ upãñ yãpmãñ kuñatta ehuranigãn tãk tãkot.

¹³ Mebãri unita äma kubã man kotãk kudupi yãkta kehãromi imani uwã ämawebe ätutã nadãkta mani u yãpmãñ äyãñurekta kehãromi yãpmäkta Anutu-ken yãñapiwek.
¹⁴ Imata, nãk man kotãk kudupi yãñpãñ Anutu-ken gera yãwero uwã bãnepna-tãgãn täñpet, nadãk-nadãkna guñ parirãn. ¹⁵* Unita jide täñpet? Eruk, ñode kañ täñpa yãñ nadãtat; Bãnepnatã yãñapiñjirãn nadãk-nadãkñnatã nadãwãn-tãrewãpãñ menatã yãñjahãk täyon. Ba kap tektek udegãn. Bãnepnatã kap teñjirãn nadãk-nadãkñnatã nadãwãn-tãrewãpãñ menatã kap tek täyon. ¹⁶ U ñodeta yãyat; Gãkã man kotãk kudupi yãñpãñ bãnepka-tãgãn Anutu-ken yãñapik man yãñpãñ iniñ orereno uwã jide täñpãñ äma man kotãk u nãmo nadãwanitã manka u nadãwã tãrewãpãñ täñkehãrom takta “U bureni” yãñ yãney? U täga nãmo! ¹⁷ Iniñoret man yãweno u täga upãñkañ notkapak kubã gãkño man kotãk unitãño mebãri nãmo nadãweko u jide täñpãñ manka unitã täñkentãñ imek? Täga nãmo!

¹⁸ Nadãkañ? Nãkñagãn it täyat-ken uken Anutu iniñ oretta in kudup tärepmitpãñ kadãni kadãni man kotãk kudupi terak yãk täyat unita Anutu bãnep täga nadãñ imik täyat. ¹⁹ Ude tãk täyat upãñkañ Anutu iniñoret kãbeyã-ken ämawebetã nãkño man nadãwã tãrewut yãñpãñ man kotãk kwawani terak täga yãwetpãñ yãwonjãrewet.

* 14:5: Nam 11:29 * 14:15: Efe 5:19

Upänkaḡ kotäk kudupipän imata man käronḡi boham yäweret? Man käronḡi yänjira nadänpän mebari nämo nadäwä täreneḡ.

²⁰ * Unita notnaye, ironḡironḡi ude itkaḡ äḡiḡ täḡo nadäk nämo yäpmän kuḡatneḡ. Nämo, nadäk-nadäkjin uwä Munapik täḡo nadäk, äma ekäni täḡo nadäk ude yäpmän kuḡatneḡo upänkaḡ täktäkjin uwä nanak pakitä kudän wakiwaki täkta nämo nadäk täkaḡ ude kuḡat täkot. ²¹ Täḡpäkaḡ Anutu täḡo man ḡode kudän täwani;

Ekänitä ḡode yäyak; Näk äma kudupi yänij kirewa äma äbot ḡo man kotäk kudupi terak manna biḡam yäwetnayän täḡo upänkaḡ nämo inik api nadän namineḡ. Ais 28:11-12

²² Man unitäḡo kukḡini ḡode yäwa; Kotäk kudupi terak man yäkyäk uwä nadäkinik täḡpani täḡkehärom takta pewän ahäwani nämo. Nämo, u kudän ude Anututä äma nadäkinik nämo täḡpanita iniken kehäromi yäwoḡäreḡ täyak. Täḡ, Anutu täḡo meni jinom yänḡahäk-ahäk uwä nadäkinik täḡpanitä nadäkta yäwani. ²³ * Unita ḡode nadäwut; Äbot täḡpanitä Anutu iniḡoretta käbeyä täḡpän kuduptagän man kotäk kudupi terak yänjirä äma jopi ba nadäkinik nämo täḡpani kubätä bämopjin-ken itpän-nadänpän ḡode täwerek; Täḡḡuḡuḡuḡ täḡkaḡ yäkaḡ yäk. ²⁴ * Täḡpäkaḡ äbot täḡpani kuduptagän Anutu täḡo meni jinom yänḡahänjirä äma jopi ba nadäkinik nämo täḡpani unitä nadänpän man nadäweko unitä bänepi yäpurirän eruk, iniken mebari ḡode kaḡpän nadäwek; Näk momi täḡpani yäk. ²⁵ * Nadäk-nadäk waki bänepi-ken käbop irani u kwawak pewän ahän imiḡirän gukut imäpmok täḡpän Anutu iniḡ orerek. Täḡpän ḡode yänḡahänpän täwerek; Anutu bämopjin-ken bureni-inik itak yäk.

Iniḡoret käbeyä-ken kudän jide täne?

²⁶ * Eruk notnaye, unita yänpän kädet siwoḡi jide ude iwatne? Inä Anutu iniḡ oretta käbeyä täḡpän ḡode täk täkaḡ; Äma kubätä kap tewek. Täḡpäkaḡ kubäwä Anutu täḡo man kubä täwetpän täwoḡärewek. Täḡ, äma kubätäwä nadäk kubä Anutu-ken nanik yänḡahäwek. Täḡkaḡ kubätäwä kotäk kudupi terak yäwek. Yänjirän kubätä man kotäk unitäḡo mebari yänḡahäwek. Imaka u kudup Anutu täḡo äbot täḡpani ämawebe täḡkehärom takta täneḡ. ²⁷ ḡodeta yäyat; Äma ätutä kotäk kudupi terak yäna yänpänjä mäyaptä nämo yäneḡ. Yarä ba yäräkubä-tägän yäneḡ. Kubätä yäwänä kubätä yäwek. Täḡkaḡ äma kubäkubä täḡkentäki mebari yäpmän äyänurani nikek. ²⁸ Täḡ, äma kubätä man yäpmän äyänuranita wäyäkḡewän waneḡo uwä käbeyä-ken kotäk kudupi terak nämo yäwek. Nämo, ini bänepi-ken, Anutu-tägän nadäkta yäwek. ²⁹ * Ba Anutu täḡo meni jinom yänḡahäwanita udegän yäyat; Äma yarä ba yäräkubä bumik yäneḡ. Yän irirä ätutä man unitäḡo mebari ket yäpmän daniḡpän yänpän-nadäk täneḡ. ³⁰ Täḡpäkaḡ äma kubä maḡjirän Munapiktä bänepi-ken man kädet jide pewän ahänjirän u yänḡahäwayän täḡpanä man yän ireko u bitnäḡpän iränkaḡ äma uwä yäwek. ³¹ Anutu täḡo meni jinom yänḡahäk-ahäk u imaka täga kubä. Unita in u täk täkaḡ uwä injin kubäkubätä yänḡahäk täkot. Yänḡahänjirä ätu juku peḡpän Anutu täḡo man mebari nadänpän bänepi täḡkehäromtak täkot. ³² Imata, Kudupi Munapiktä täḡpewän äma kubä Anutu täḡo meni jinom yänḡahäkta nadäweko uwä iniken menita watäni itpän kubätä yäwän täreneḡirän täga yänḡahäwek. ³³ Unita nadäkaḡ? Anutu uwä yänḡuruk-uruk ba täḡuruk-uruk Anutu nämo, u Anutu kwini pewän ahäwani.

³⁴ * Täḡpäkaḡ äbot täḡpani ätuken Anutu iniḡoret käbeyä-ken webewä man kum it täkaḡ, inken udegän it täkot. Webetä ude täḡpän Moses täḡo бага man terak yäwani ude äpani kaḡ irut. ³⁵ Man kubä nadäneḡo unitäḡo mebari nadänayän nadänpänjä ini eḡiken kuḡkaḡ äpiye yäweräkaḡ kaḡ yäwet täḡput. Webetä Anutu iniḡoret käbeyä-ken yäkyäk u kädet siwoḡi nämo.

* 14:20: Efe 4:14; Plp 3:15 * 14:23: Apos 2:13 * 14:24: Jon 16:8 * 14:25: Ais 45:14; Sek 8:23; Jon 4:19
* 14:26: 1Ko 12:8-10; Efe 4:12 * 14:29: Apos 17:11; 1Te 5:21 * 14:34: 1Ko 11:3; 1Ti 2:12; Tai 2:5

³⁶ Tänpäkañ inä kädet päke yäyat u nämo iwat täkañ unita jide? Anutu täño man inken naniktä ahäñkuk? Ba in-tägän nadäñkuñ? ³⁷ * Eruk, inken nanik kubätä inita nadäñirän Anutu täño meni jinom yäñahäwani, ba Munapik ikek täñpeko uwä man kudän täñ tamitat ñowä Ekäni täño jukuman ude nadäwän tärek täkot. ³⁸ Täñpäñ äma kubätä manna ño nadäñ äwaräkuk täñpayäñ täko uwä äma udewani mäde kañ ut yämut. ³⁹ Unita notnaye, ñode nadäwut; In Anutu täño meni jinom yäñahäwani ude itta gwäk pimik täkot. Ba man kotäk kudupi terak yäkta бага nämo peñkireneñ. ⁴⁰ * Upäñkañ Anutu iniñoret käbeyä täñpäñä kudän siwoñi säkgämän täñirä käbeyä säkgämän ahäk täyon.

15

Kristo awañken naniktä akuñkuk

¹ Eruk notnaye, Manbiñam Täga täwetpäñ täwojäreñkuro u änerji yäñkodak täñpäñ täwetat. Manbiñam u nadäñpäñ initkuñ, ba uterak nadäkinikjin yengämä pek täkañ. ² Näkä Manbiñam Täga yäñahäñpäñ täwetkuro u init-inik täkañ u täñpäwä wakiken nanik täga wädäñ tädotpäñ api tepmañpek. Täñ, nadäk kubä yäpmäñ kuñatnayäñ täño uwä nadäkinikjin u jopigän api täñpek.

³ * Manbiñam doni niked näka namani ugänpäñ inä tamiñpäñ ñode täwetkut; Kristo uwä wakininta kowata kumbuk, man kudän terak yäwani udegän. ⁴ * Kumbänpäñ änerkuñ. Täñpäkañ man kudän terak yäñ imani udegän, kepma yaräkubä täreñirän awañ gänañ naniktä kodak täñpäñ akuñkuk. ⁵ * Akuñpäñ intäjukun Kefas wäpi kubä Pita u ahäñ imiñkuk. Täñkañ äma 12 yäñ yäwerani* u ahäñ yämikgän täñkuk. ⁶ Täñkañ nadäñ imikinik täñpani 500 ude bumik äbot kubä-kengän irirä kwawak ahäñ yämiñirän kañ moreñkuñ. Uken nanik ätu kumbuñopäñ mäyap pen kodak itkañ. ⁷ * Nadäñ imikinik täñpani u ahäñ yämiñpäñä Jems ahäñ imikgän täñkuk. Jems ahäñ imiñpäñä aposoro kuduñtagän ahäñ yämiñkuk.

⁸ * Eruk päke u ahäñ yämiñtäñ äbätängän mäden-inik kädet inigän kubä terak näk ahäñ namiñkuk, aposoro ätu ahäñ yämiñkuko udegän nämo. ⁹ * Näk aposoro äpanitä äpani-inik. Näk Anutu täño äbot däpmäñ yäwat kirek täñkuro unita aposoro wäp nämo yäpnañi. ¹⁰ * Upäñkañä apiño aposoro it täyat uwä Anutu täño orakorak näkä terak patkuko unitä nepmañpäñ ude itat. Ekäni täño orakorak näkken patkuko u bureni nämowä nämo täñkuk. Näkä piä täñkuro u täñ dämiñkinik täñkut, ätu täño yärepmiñtak. Upäñkañ imata näkña wäpna jop yäpmäñ ärowet? Nämo, Anutu täño orakorak näkken pätak unitä kehäromi namiñirän piä u täñkut. ¹¹ Unita näk ba aposoro ätu uwä piä mebari kubägän täk täkamäñ. Nin kuduñtagän manbiñam mebari kubägän yäñahäk täkamäñ. Yäñahäñitna nadäñpäñ nadäkinik täñkuño u.

Kumbanitä änerji akukakukta man

¹² Kristo uwä kumbani-ken naniktä akuñkuk, manbiñam ude yäñpäñ täweritna imata inken nanik ätutäwä kumbani-ken naniktä akukakuk täño käderi nämo pätak yäñ yäk täkañ? ¹³ Kumbani-ken akukakuk nämo pätak u täñpäwä, eruk Kristo imaka, kumbani-ken naniktä nämo akuñkuk yäñ nadäneñ. ¹⁴ Täñkañ Kristo nämo akuñkuk yäwänä mani biñam yäk täkamäñ u bureni nämo täñpäñ, ba nadäkinikjin u udegän, jopi täñpäñ. ¹⁵ * Ba ugän nämo. Nin Anututa ñode yäñkumäñ; U Kristo kumbani-ken nanikpäñ yäpmäñ akuñkuk. Täñpäkañ kumbani-ken naniktä akukakuk nämo parän yäwänäku Anututä jide täñpäñ Kristo yäpmäñ akwän? Unita man yäñkumäño u Anutu meni yäpurärätpäñ jop manman yäwani ude tänam. ¹⁶ Unita äma kumbani-ken naniktä nämo api akuneñ yäñ

* 14:37: 1Jo 4:6 * 14:40: Kol 2:5 * 15:3: Ais 53:8-9 * 15:4: Mat 12:40; Apos 2:24-32 * 15:5: Luk 24:34; Mat 28:16-17 * 15:5: Äma 12 yäñ yäwerani yäyak u Jesu täño iwaräntäkiye 12 unita yäyak * 15:7: Luk 24:50 * 15:8: Apos 9:3-6; 1Ko 9:1 * 15:9: Efe 3:8; 1Ti 1:15 * 15:10: Apos 8:3; 2Ko 6:1; 2Ko 11:5,23 * 15:15: Apos 1:22, 4:33; Apos 5:32

yänpäjä Kristota udegän kumbani-ken naniktä nämo akuŋkuk yäj yäk täkot. ¹⁷ Täñ, Kristotä kumbani-ken naniktä nämo akuŋkuk yäwänäku nadäkinikjin bureni nämo, jopigän täyek. Ba momijin pen pat tamitek. ¹⁸ Ba Kristo nadäj imiñpäj kumbujo u imaka, kumänpäj paot-inik tänpäm. ¹⁹ Täñkañ udegän, Kristotä nin kome terak ñogän täñkentäj nimän yäwänäku butewaki äbot bureni-inik yäj niwet täkäneñ.

²⁰ * Upäñkañ ude nämo! Kristo u bureni-inik kumbani-ken naniktä äma kumbanita intäjukun tänpäj akuŋkuko itak! Ude unita äma kumänpäj kwani imaka, kumbani-ken naniktä bureni-inik api akuneñ. Jesu täño akukakukitä ude täñkehärom tañkuk. ²¹ * U ñode; Äma kubätä kumäj-kumäj pewän ahäñkujo udegän äma kubä-tägän kumbaniken naniktä akukakuk pewän ahäj nimiñkuk. ²² Adamtä äbotken nanik kuduhtagän kumäk täkamäj udegän Kristotä äbotken yäpurärarani u kuduhtagäntä kumbaniken naniktä api akuneñ. ²³ * Täñpäj kumbani-ken naniktä akukakuk tawañ ñode täñpani; Intäjukun-inik Jesu. U mädeni-ken äbäkäbäk kadänini-ken unitäño äboriyetä api akuneñ. ²⁴ Äboriyetä akuñirä eruk tärek-tärek kadäni bureni api ahäwek. Kadäni uken Kristotä imaka imaka waki kehäromi nitek ba wäpi biñam ärowani nitek u kuduhtagän täño kehäromi yäpmäj äpäkinik api täñpek. Ude täñkañ kome ba imaka päke yabäj yäwatpäj intäjukun it täyak u Anutu Nanta api iniñ kirewek. ²⁵ * U imata, Kristotä intäjukun-inik itpäñ kañiwat piä täkta yäj imani. Intäjukun-inik irirän Anututä iwan kuduhtagän täño kehäromi yäpmäj äpänpäj Kristo gämori-ken yepmañpänkañ eruk, piäni u api täñpän täreneñ. ²⁶ * Täñpäj iwan ätu däpmänpäj iwan pähap, kumäj-kumäj unitäño kehäromi utpewän paot-inik api täñpek. ²⁷ * Unita Anutu täño man kubä ñode kudän täwani; Anututä imaka kuduhtagän Kristo gämori-kengän api yepmañ morewek. Täñkañ man “imaka kuduhtagän” uwä Anutu inita bok nämo yäyak. Anututä Jesu gämori-ken nämo api irek. Nämo, Anutu unitä imaka päke u Kristo gämori-kengän yepmañpani. ²⁸ Eruk, imaka kuduhtagän u Kristo gämori-ken yepmañpän irirä, Kristo ini-tägän ini Anutu gämori-ken api tewek. Ude täñirän Anutu, imaka imaka nanaki gämori-ken pewani unitä imaka kuduhtagäntä intäjukun-inik api irek.

²⁹ Eruk, kumbanitä kumbani-ken naniktä nämo api akunejo u täñpawä imata äma ätu noriye kumbanita kome yäpmänpäj ume yäpmäk täkañ? Anututä äma kumbani nämoinik api yäwän kikñutnejo u täñpawä imata noriye kumbani komeni yäpmänpäj ume ärut täkañ? Unitäño bureni jide api ahäwek? ³⁰ * Ba ninä jide? Äma mäyaptä Kristota yänpäj kokwawak nadäj nimik täkañ. Unita kumbani-ken naniktä akukakuk nämo pätak u täñpawä imata komi u gänañ jop nadäj wari kuñatne? ³¹ Unita notnaye, bureni-inik täwetat; Kumäj-kumäj kepmani kepmani kañ-ahäwayäj täk täyat. Upäñkañ komi piä u imaka bureni pewän ahäk täkañ. Injinta nadäwut; Ekäninin Kristo Jesuta biñam tepmañkuro unita oretoret pähap nadäk täyat. ³² * Näk näkñaken gärip iwatpäj piä ño täk täyat u täñpawä imatäken yäpmäkta nadänpäj Efesus yotpärare-ken tom ägwäri, meni komi komi-kät ämik täñkumäj? Ude jop nadäj täñpet? Nämoinik, kumbani-ken naniktä akukakuk nämo pätak u täñpawä nininken gärip terak kuñat täkana! Ba man ñode yäwani täga iwatne;

Äma kubä kwep kumbeko udetä ñodetä tom ketem täñ tuñum tänpäj äñnañ isiwa yäj nadäwek.
Ais 22:13

³³ Unita notnaye, in äma ätu yabäj äwaräkuk täñirä jop manman nämo yäñ-täkñatneñ. In man ñode yäwani u nadäkañ? Äma wakikät not tänpäj itnayäj tämäño uwä nintäño täktäknin täga u api yäpä waneñ. ³⁴ * Unita in nadäk-nadäkjin äneñi nadäwä

* 15:20: Kol 1:18 * 15:21: Rom 5:12,18 * 15:23: 1Te 4:16; Rev 20:5 * 15:25: Mat 22:44 * 15:26: Rev 20:14, 21:4 * 15:27: Sam 8:6 * 15:30: Rom 8:36 * 15:32: 2Ko 4:10-11; Luk 12:19-20 * 15:34: Rom 13:11; Apos 26:8; 1Ko 6:5

tumbäpän momi täktäk kädet pewut. Inken nanik ätutä Anututa tänguŋtak täkaŋ unita nadänpän mäyäk tawut yän yänpän täwetat.

Kumbanitä gup kodaki yäpneŋ

³⁵ * Eruk äma kubätä ŋode käwep näwet yabäwek; Äma kumbani jide tänpän äneŋi api akuneŋ? Ba akunayän täkaŋ uwä gupi jidewanitä api akuneŋ? ³⁶ Wära! Man udewani guŋ täŋo man! Unita ŋode nadäwut; Yänat mujipi kome gänaŋ äpmonpän gupi nämo paraweko uwä jide tänpän imätpän kodaki abek? ³⁷ Imaka mujipi pik täkaŋ uwä burenitä ahäktä gäripi nadänpän pik täkaŋ udewani nämo. U mujipi-gänpän pik täkaŋ. ³⁸ * Tänpäkaŋ Anututä nadäwän tärewäpän gupi täŋo wärani yän imiŋkuko udegän ahänjirän yabäk täkamän. Mujipi uwä mebäri inigän inigän ahäk täkaŋ. ³⁹ Gup täŋo mebäri udegän, kubägan nämo. Äma nintäŋo gupnin u inigän. Tom täŋo inigän, barak täŋo inigän, gwägu tom täŋo inigän. ⁴⁰ Tänpäkaŋ kunum ba kome udegän. Kunum gänaŋ ba kome terak imaka imaka itkaŋ. Täŋkaŋ kunum gänaŋ itkaŋ unitäŋo epmäget inigän. Ba kome terak itkaŋ unitäŋo epmäget u inigän. ⁴¹ Täŋkaŋ edap täŋo peŋyäneki inigän. Komepak täŋo peŋyäneki inigän. Guk täŋo peŋyäneki inigän. Tänpäkaŋ guk täŋo peŋyäneki kubägan nämo, inigän inigän.

⁴² Eruk, kumbani-ken naniktä akukakuk unitäŋo mebäri udegän pätak. Komegup änek täkamän uwä parakta yäwani. Täŋ, kumbani-ken nanik akunayän tämäŋo uwä gupnin kodaki u inigän, nämo api parawek. ⁴³ * Äneŋpani uwä kaŋoreri nämo. Täŋ, akukta yäwani uwä kaŋoret ikek. Äneŋpani uwä kwini, akukta yäwani uwä kehäromi niked. ⁴⁴ Äneŋpanitä komegup ikek, akukta yäwanitä kunum täŋo gup ikek. Kome täŋo gup itak udegän kunum täŋo gup itak.

⁴⁵ * Unitawä ŋode kudän täwani; Äma bian ahäwani Adam uwä iritgän yäpuk. Täŋ, Adam mäden nanik uwä Munapik ikek irit kehäromi unitäŋo mäheŋi täŋkuk. ⁴⁶ Tänpäkaŋ Munapik ikek irittä intäjukun nämo ahänkuk. Nämo, u mäden ahänkuk. Komegup ikek irittä intäjukun ahänjirän Munapik ikek mädegän iwatkuk. ⁴⁷ * Tänpän Adam biani komepän täŋpani unita komeŋ äma täŋkuk. Täŋ, Adam mäden nanik uwä kunum gänaŋ nanik. ⁴⁸ Komeŋ äma täŋkuko udegän kome terak nanik äboriye täkamän. Täŋ, äma kunum terak nanik udegän kunum terak nanik äboriye ude api itne. ⁴⁹ Tänpäkaŋ äma kome terak nanik täŋo gup wädäna äronkuŋo uwä, udegän äma kunum gänaŋ nanik täŋo gup api wädäna äroneŋ.

⁵⁰ * Notnaye, ŋodeta yäyat; Komegup ikektä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ täga nämo api ärone. Ba imaka parakta yäwanitä irit kehäromi, nämo parak täyak u täga nämo api korewek.

Kumän-kumän täŋo kehäromi u paotkuk

⁵¹ * Eruk, juku peŋirä man käbop nanik kubä täwerayän; Nin kuduptagän nämo api kumnero upänkaŋ äyänutpän gup kubä wädäna äronayän täkaŋ u kuduptagän api täne. ⁵² * Womat mäma yänjirän u pit kubägan api täne. Womat mäma u yänjirän kumbanitä akuŋpän parak-paraki nämo api itne. Ba parawanitä itnayän täkaŋ upänkaŋ äyänutpän gup mebäri kubä kehäromi niked u api wädäna äroneŋ. ⁵³ * Bureni-inik! Gup ŋo parakta yäwani unitäkaŋ irit kehäromi täŋo tek ude määt wädäna äroneŋ. Ba kumän-kumänä yäwani unitäkaŋ irit kehäromi määt korewek. ⁵⁴ * Tänpäkaŋ imaka parakta yäwanitä irit kehäromi täŋo tek wädäwä ärowäkaŋ, ba kumän-kumänä yäwanitä irit kehäromi korewäkaŋ eruk man ŋode kudän täwanitä api kehärom täwek;

Anutu u iwan irepmit-inik täŋkuk.

Tänpewän irit burenitä kumän-kumän daiŋkuk!

Ais 25:8

* 15:35: Jon 12:24 * 15:38: Stt 1:11 * 15:43: Plp 3:20-21 * 15:45: Stt 2:7; Jon 6:63; 2Ko 3:6,17 * 15:47: Stt 2:7 * 15:50: 1Ko 6:13 * 15:51: 1Te 4:15-17 * 15:52: Mat 24:31 * 15:53: 2Ko 5:4 * 15:54: Ais 25:8

*55 Unita kumäj-kumäj, gäk kehäromika de?
Kumäj-kumäj gäkjö käripka de?*

Hos 13:14

*56 ** Unita nadäkañ? Momitä kumäj-kumäj täño kärip ude täyak. Ba бага manta yänpäj momitä kehäromi nitek täyak. *57* Upänkañ Anutu uwä Ekäninin Jesu Kristo iniñ kireñpewän iwaniye unitäño kehäromi yäpmäj äpuko unita Anututa bänep täga pähap nadäk täkana!

*58 ** Eruk notnaye tägagämän, mebäri unita nadäkinikjin nämo pewä putäreneñ. Nämo, kehärom tañpäj Ekäni täño piä kadäni kadäni gwäk pimijpäñ täk täkot. Ekänita yänpäj piä täñjira bureni nämowä nämo api ahäwek yäj nadänpäj täk täkot.

16

Äbot tänpäni moneñ täñkentäj yämikta man

*1 ** Eruk man kubä ñode; Anutu täño kudupi ämawebe bäräpi terak itkañ unita moneñ täñkentäj yämikta yänpäjä Galesia komeken nanik äbot tänpäni yäwetpäñ yäwoñärek täñkuro udegän täk täkot. *2* Uwä ñode yäwetkut; In kubäkubätä moneñ kañ-ahänayäj täkañ u Sande Sande yäpmäj daniñpäñ tañi täga penañi ude ini-ini käbop inigän kañ pek täñput. Jop ittängän näkä äreñjira moneñ kañ-ahäkta pipiri täneñta. *3* Ude täñjira näk äreñpäñä äma iwoyänayäj täkañ unitäño mebäri uwä man kudän terak kudän tänpäj yämakañ moneñ bänep tägata pewani u yäpmäj Jerusalem api kuneñ. *4* Näkña bok kunañi tänpäwä bok api kune.

*5 ** Tawañ ñode peyat; Pengän Masedonia kome kuñkañ äbot tänpäni-kät ätu itkañ inken api ärewet. *6 ** Inken äreñpäñ kadäni käronji bumik käwep api iret. Kadäni käronji bumik it yäpmäj äronjira iwän mänit kadäni käwep api tärewet. Irira intä kädetta täñkentäj namäkañ kome uken-uken api kuñaret. *7 ** Kadäni ñodeken päre inkät kadäni keräpigän itkañ kome ätuken kukta nämo nadätat. Nämo, kämi äreñpäñ inkät kadäni käronji bumik itta gäripi nadätat. Unita Anututä nadäj namänä ude api täñpet. *8* Tänpäkañ apiñode Efesus komeken ño itta nadätat. Ño irira Pentikos orekirit ahäñjirän uyaku inken api ärewet. *9 ** U imata, ñoken Ekänitä piä tañi kubä täkta kädet täwit namitak. Piä täñjira bureni tañi pewän ahäkañ. Upänkañ äma mäyaptä piä unita iwan täkañ.

*10 ** E man kubä ñode; Timotitä inken käwep api ärewet. Äreñjirän not täñ imiñjira umun terak nämo irek. Nadäkañ, uwä näkä Ekäni täño piä täk täyat udegän täk täyak.

*11 ** Unita äma kubätä Timotita nadäwän äpani nämo täñpek. Nämo, täñkentäj imiñpäñ tewä yäpmäj bänep pidäm terak täñtäj kuñtängän äyäjutpeñ äneñi näkñaken kañ äbän. Ukät äbot tänpäni ätukät äbäkta api itsämbet.

*12 ** Täñkañ notninpak Apolos unita ñode täwetat; Uwä äbot tänpäni ätukät inken ärekta peñ iwerira nämo pidäm täyak. Kadäni ñoken nämo käwep, kadäni kubäta nadäwän tägawäwä api ärewet.

Ekäni täño piä äma nadäj yämik täkot

*13 ** Notnaye, nadäjñit nadäjñit kuñat täkot. Täñkañ nadäkinikjin nämo pewä putäreneñ. Nämo, nadäj täpäneñpäñ nadäkinikjin täñkehärom tañpäj kehäromigän kuñat täkot. *14* Tänpäj imaka kuduptagän bänep iron terakgän täk täkot. *15 ** Tänpäkañ notnaye, man kubä, Stefanus ba äboriye unita yäjira nadäwut. Uwä Grik komeken unitä jukun bänep äyäjutpäñ Ekänita biñam täñkuñ. Täñkuño Anutu täño kudupi ämawebeniye in bämopjin-ken watä piä täk täkañ. Unita ñode peñ täwetat; *16 ** In äma u

* 15:56: Rom 6:14, 7:13 * 15:58: 2Sto 15:7; Rev 14:13 * 16:1: Rom 15:25-26; 2Ko 8:1-9; Gal 2:10 * 16:5: Apos 19:21 * 16:6: Rom 15:24; Tai 3:12 * 16:7: Apos 18:21 * 16:9: Apos 19:8-10; 2Ko 2:12; Kol 4:3; Rev 3:8 * 16:10: 1Ko 4:17 * 16:11: 1Ti 4:12 * 16:12: 1Ko 1:12, 3:6 * 16:13: Sam 31:24; Efe 6:10 * 16:15: Rom 16:5; 1Ko 1:16 * 16:16: 1Te 5:12

ba noriye ätu Ekäni täño piä täñpäñ komi nadäk täkañ, äma udewani täño man buramiñ yämik täkot.

¹⁷ Stefanus, Potanus, ba Akakus u näkken äbäñirä bänep täga nadäñ yämiñkut. Inta nitek unitä päbä nabäñirä tägagämän nadäñkut. ¹⁸* Äma unitä in ba näka bok bänep pidäm täñ nimiñkuño unita äma udewanita nadäñirä säkgämän täk täkot.

¹⁹⁻²⁰* * Täñpäkañ Esia kome ñonitäño äbot täñpani kuduptä inta bänep oretoret man pewä ärekañ. Täñpäñ Akwila Prisila yanäpi u imaka, Ekäni wäpi terak bänep oretoret man pewän ärekañ. Ba äbot täñpani Anutu iniñoretta yanäpi yarä unitä eniken käbeyä täk täkañ u, ba nadäkinik täñpani notjiye Efesus kome ñoken nanik u kudup imaka, man udegän tewä ärekañ. Täñpäkañ injin-tägän Ekäni wäpi terak not täñpäñ kowat iniñ orerän täk täkot.

²¹* Pol näkña-tägän oretoret man täwetpäñ wäpna kudän täyat ño.

²²* Täñpäkañ äma kubätä Ekänita gäräpi-inik nämo nadäñpäñä kädäpta biñam täñpäñ! O Ekäni, äbi!

²³ Eruk, Ekäninin Jesu täño orakoraki inken iton. ²⁴ Irirän Jesu Kristo terakgän in ba näk kowat kwasikorän täkamäñ unita nadäñ tamikinik täyat. Ugän.

* 16:18: Plp 2:29 * 16:19-20: 2Ti 1:15; Apos 18:2,18,26; Rom 16:5 * 16:19-20: Rom 16:16; 2Ko 13:12 * 16:21:
Kol 4:18; 2Te 3:17 * 16:22: Gal 1:8-9

2 Korin

Äma ätutä Pol wäpi yäpmäj äpäñirä Poltä iniken mebärini yänahänjkuk

¹* Näk Pol Anutu täño nadäk terak Kristo Jesu täño aposoro itat. Täñpäkañ notninpak Timoti-kät nektä man ño kudän täñpäñ Anutu täño äbot täñpani ämawebe Korin yotpärare-ken itkañ inta peda ärekañ. Ba intagän nämo, Anutu täño kudupi ämawebe Grik komeken ittäj kukañ unitä danikta bok peda ärekañ. ²* Eruk Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristoken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Anututa bänep täga man

³* Ekäninin Jesu Kristo unitäño Anutuni ba Nani iniñoret tākāna! U butewaki mähemi-iniktä watä it nimiñirän bänep kwini terak it tākamäj. ⁴ Unitä komi bäräpi mebäri mebäri ahäj nimiñirän bänepnin äneñi täñpidäm tañ nimik täyak. Anututä ude täñ nimik täyak unita notniye ätu komi butewaki terak kuñatneño uwä, Anututä bänep pidäm nimik täyak udegän notniye bäräpi terak itneño u bänepi täga täñpidäm täne. ⁵* Imata, Kristotä komi bäräpi mebäri mebäri nadäk täñkuko unitäño moräki nintä terak tañi ahäk täyak. U udegän, bäräpi gänañ iritna Kristotä bänep pidäm bumta pewän ahäj nimik tākāñ. ⁶* Täñpäkañ näk ba notnaye ätu komi butewaki jop nämo nadäk tākamäj. Nämo, komi butewakinin unitä in täñkentäj tamiñirän bänepjin äyänutpäñ Anututa biñam täñkuño bänep pidäm terak it tākāñ. Ba Ekäni täño bänep pidäm ahäj nimik täyak u imaka, jop nämo nadäk tākamäj. Nämo, unitä täñkentäj tamiñirän bänepjin täñpidäm tak tākāñ. Täñpäkañ bänep pidäm ahäj tamik täyak unitä täñ-kehäromtañ tamiñirän komi butewaki nintä nadäk tākamäj udegän ahäj tamiñirän nämo kwitanpäñ gwäk pimiñpäñ kuñat tākāñ. ⁷ Bureni notnaye, intä bäräpi u gänañ nämo api kwitaney yän nadäkinik täyat. U imata, nintä komi butewaki nadäk tākamäj u inkät nin bok nadäk tākamäj unita u udegän, Ekäni täño bänep pidäm ahäj nimik täyak u inta bok ahäj tamik täyak yän nadäkamäj.

⁸* Notnaye, Esia komeken komi butewaki ahäj nimiñkuko unitäño manbiñam nadäwut yän nadäñpäñ ñode täwetat; Kome uken bäräpi ahäj nimiñkuko u tañi pähap, nintä täga kotanañi nämo. Unitä täñpewän api kumne yän nadäñkumäj. ⁹ Bureni täwetat. Nin kumäj-kumäñta biñam tākamäj yän nadäñpäñ bänepnin pena putäreñkuñ. Upäñkañ u ahäj nimiñkuko uwä nininken kehäromita nadäna äpani-inik täñpäpäñ Anutu kumbani-ken nanik yäpmäj akwani u kubägän nadäñ imineta ude uwä ahäj nimiñkuk. ¹⁰⁻¹¹* Bureni-inik, Anutu unitä kumäj-kumäñ-ken nanikpäñ ketäreñ nipmañkuk. Ba äneñi api ketäreñ nipmañpek. Man unita nadäkinik täñpäñ Anutu ugän tuberñ kuñpäñ kuñat tākamäj. Ba inä Anutu-ken yänapik man yän nimiñirä äneñi api täñkentäj nimek yän nadäkamäj. Bureni, Anututä äma mäyap täño yänapik man nadäñpäñ täñkentäj nimiñirän ämawebe mäyaptä api käneñ. Täñkentäj nimayän täyak u kañpäñ Anutu bänep täga man api iwetneñ.

Poltä bänep nadäwätäki nämo itkuk

¹²* Eruk notnaye, nininta biñam ñode yänahänpäñ täwetat; Bänepnintä bureni-inik ñode nadäk tākamäj; Ämawebe ätu ba in bämopjin-ken man bureni ba kudän siwoñi terakgän kuñat tākamäj. Kudän uwä Anutu-ken nanik. Uwä komek äma täño nadäk terak nämo tāk tākamäj. Nämo, Anutu orakoraki unitäño kehäromi terak ude täñ tamik tākamäj. ¹³ Nadäkañ? Man kudän täñpäñ tamik tākamäj uwä intä täga daniñpäñ

* 1:1: 1Ko 1:1 * 1:2: 1Ko 1:3 * 1:3: Efe 1:3; 1Pi 1:3; Rom 15:5 * 1:5: Sam 34:19; Sam 94:19 * 1:6: 2Ko 4:15 * 1:8: Apos 19:23; 1Ko 15:32 * 1:10-11: 2Ti 4:18 * 1:12: Hib 13:18; 2Ko 2:17; 1Ko 1:17

nadäwä tärenaŋi. Man ätu käbop nämo pek täkamäŋ. ^{14*} Unita nintä nininta nadäkamäŋ udegän in kämi api nadäwä tärenej yäŋ nadätat. Apiŋo nintäŋo mebarinin moräkigän nadäkaŋ. Nadäwä tärewäpäj Ekäni Jesu täŋo kadäni pähapken nintä Anutu inamiken inta oretoret tänayäŋ täkamäŋ udegän intä ninta oretoret kaŋ täŋput yäŋ nadätat.

^{15-16*} Näk man u bänepna-ken peŋkaŋ pengän inken päre bänep täga man täwetta yäŋkut. Täŋpakaŋ päre tabäŋkaŋ Masedonia komeken kukta yäŋkut. Uken kuŋatkaŋ äyänutpeŋ äneŋi äreŋpäj ätu irira in täŋkentäŋ namiŋirä Judia komeken kukta nadäŋkut. Eruk, in kadäni yarä ude tabäŋira oretoret kadäni yarä kaŋ täŋput yäŋ nadäŋkut. ¹⁷ Tawaŋ ude peŋkuro upäŋkaŋ jide? Täŋnikŋarani täŋkuk yäŋ nadäkaŋ? Näk kome täŋo nadäk-nadäk yäpmäŋ kuŋarani unita man yäŋira kubä bureni, kubä jop yäŋnikŋat täyak yäŋ ba nadäkaŋ? ¹⁸ Upäŋkaŋ ude nämo, Anututä man bureniŋän yäk täyak unita u inamiken imata man bureni ba jopi bok awähutpäj täweret? Nämoinik! ^{19*} Täŋpakaŋ Anutu täŋo nanaki Jesu Kristo, Silas Timoti-kät nintä yäŋhänpäj täwetkumäŋo unita nadäwut; U man bureni ba jopi bok awähutpäj nämo yäk täyak. Nämo, u man bureniŋän yäk täyak. ^{20*} Täŋkaŋ man bureni yäk täyak uwä ŋode; Imaka imaka Anututä täkta yäŋkehärom taŋkuko u kudup Jesu Kristo terak bureni ahänkuŋ ba kämi imaka, api ahäneŋ. Mebari unita Anutu täŋo manbiŋam nadäŋpäj Jesu Kristo terak bureni-inik yäŋ yäŋkaŋ Anutu iniŋoret täkamäŋ. ^{21-22*} Täŋpakaŋ Anutu unitä in ba nin bok täŋ-mehamtaŋ nimiŋirän Kristo terak yeŋ täpäneŋpäj it täkamäŋ. Ini-tägän nin inita biŋam yäpmäŋ daniŋpäj wären kehäromi-inik täŋkuk. Ude täŋpäj imaka tägatäga kämi yäpmäkta peŋ nimani u bureni-inik api nimek yäŋ niwoŋärekta Kudupi Munapik bänepnin-ken peŋkuk.

Pol imata Korin kome bäräŋej nämo kuŋkuk?

^{23*} ŋode täwerira Anututä näkŋo man täŋkehärom täwayäŋ; Korin ämawebe inken nämo äreŋkuro uwä äreŋira nabäŋpäj mäyäk nadäneŋ yäŋpäj nämo äreŋkut. ^{24*} Ninä intäŋo nadäkinikjin kaŋiwarani ude itta nämo nadäkamäŋ. Nämo, nadäkinikjin u kehäromi itak yäŋ nadäkamäŋ. Täŋ, nintäŋo gärip bureni uwä intä bänep oretoret terak kaŋ kuŋarut yäŋpäj unita täŋkentäŋ tamik täkamäŋ.

2

^{1*} Mebari unita nadäk ŋode peŋkut; Kuŋira nadäŋ bäräp äneŋi api täneŋo unita nämo api kwet yäŋ nadäŋkut. ² Inken äreŋpäj täŋpewa bäräpi butewaki nadäneŋo uwä netätä äyänutpäj näkŋo bänepnawä täŋpidäm täwek? Nämo, in kuduptagän bäräpi nadäneŋo uwä jide täŋpäj bänepna täŋpidäm täneŋ yäŋ nadäŋkut. ³ Ude nadäŋkuro unita inken nämo äreŋkaŋ manbiŋam komi nitek in yäpän tägawäpäj tepmakta intäjukun u kudän täŋpäj tamiŋkut. Inken äreŋpäj ämawebetä täŋkentäŋ namiŋirä bänep oretoret tänaŋipäj täŋpewa butewaki nadäkta nämo nadäŋkut. Nämo, bureni nadäk täyat uwä ŋode; Näkä oretoret terak irira in udegän oretoret terak itneŋ. ^{4*} Notnaye, manbiŋam u jop nadäŋ nämo kudän täŋ tamiŋkut. Nämo, bänepna-ken ägekot pähap ahäŋ namänpäj konäm terak kudän täŋ tamiŋkut. U bäräpi tamikta nämo, u ninta gäripi pähap nadäŋ nimik täyak yäŋ nadäkta kudän täŋkut.

Momi pekpek täŋo man

^{5*} Eruk, notjinpak bäräpi namiŋkuko ukeŋonita täwera nadäwut. Bureni, äma waki täŋkuko u bäräpi näka bumik namiŋkuko upäŋkaŋ bäräpi bureni intä terak äroŋkuk. Upäŋkaŋ unita man jäpi yäkta nämo nadätat. ⁶ Nämo, näk komi ätukät nämo yäpuräräret. Waki täŋkuko unitäŋo kowata in mäyaptä täŋ imiŋkuŋo u täga. ⁷ Unita apiŋo momini peŋ imiŋpäj bänepi täŋpidäm taŋ imikot, butewaki pähap nadäŋpäj

* 1:14: 2Ko 5:12; Plp 2:16 * 1:15-16: 1Ko 16:5-6 * 1:19: Apos 18:5 * 1:20: Rev 3:14 * 1:21-22: 1Jo 2:27; Efe 1:13-14; 2Ko 5:5; Rom 8:16-17 * 1:23: Rom 1:9; 2Ko 11:31 * 1:24: 1Pi 5:3 * 2:1: 1Ko 4:21; 2Ko 12:21 * 2:4: Apos 20:31 * 2:5: 1Ko 5:1

bänepi pewän putärek-inik tänppekta. ⁸ Bureni peŋ täwetat; In kudän säkgämän täŋ imiŋirä näka bureni nadäŋ namikinik täkaŋ yäŋ kaŋ nadäwän.

⁹ * Tänpäkaŋ manbiŋam kudän täŋ tamiŋkuro uwä bänepjin täŋ-yabäka kudän täŋkut. Näkŋo jukuman u kudup täga buramineŋ ba nämo buramineŋ u nadäwa yänkaŋ kudän täŋkut. ¹⁰ Nadäkaŋ? Intä äma unitäŋo momi peŋ imiŋirä näk imaka, unitäŋo momi täga api peŋ imet. Täŋkaŋ äma unitä waki u ba u täŋ namiŋkuko inta yänpän unitäŋo momi Kristo iŋamiken uku peŋ imiŋkut yän nadäwut. ¹¹ * Äma unita butewaki nämo nadäŋ imiŋitna Satantä täŋ-nikŋatpän äma uwä inita biŋam yäpeko unita ude täwetat. Satan täŋo mebärini u nadäna tärekaŋ.

Topmäk-topmäk kodaki täŋo piä äma

¹² * Tänpäkaŋ Kristo täŋo Manbiŋam Täga yänahäka Troas komeken kuŋpän Ekänitä piäni uken täkta kädet uku täwit namiŋirän kaŋpän nadäŋkut. ¹³ * Ude kaŋpän nadäŋkuro upänkaŋ Taitusta wäyäkŋewa wawäpän nadäwätäk pähap täŋkut. Nadäwätäk tänpän Troas nanik äbot täŋpani in itkot yän yäwetpeŋ Masedonia komeken kuŋkut.

¹⁴ Upänkaŋ Anutu bänep täga pähap nadäŋ imik täyiwa! U imata, u intäjukun it nimiŋpän Kristo täŋo piäni täkta täŋkentän nimiŋirän täga täk täkamän. Uwä ŋode bumik; Komi ämatä pänku iwankät ämik täŋkaŋ yärepmitpänä intäjukun ämanikät äneŋi oretoret bumta täŋtän eŋiken ämneŋ. Udegän intäjukun ämanintä täŋkentän nimiŋirän Kristo täŋo manbiŋam käbänji säkgämän ude komeni komeni piän wädän yäpmän kuŋjirän unitäŋo mebäri nadäk täkaŋ. ¹⁵ * Bureni, manbiŋam yänahäwani ninä Anututä peŋ niwerirän Kristo täŋo käbänji säkgämän yäpmän kuŋat täkamän. Täŋitna unitäŋo käbänjitä äma irit kehäromita biŋam ba äma geŋi wakita biŋam u bämopi-ken piän wädäk täyak. ¹⁶ * Geŋita biŋam täŋpanitä nin piän nadänirä kumbani käbän bumik täŋjirän tämapu täk täkaŋ. Täŋ, irit kehäromita biŋam täŋpanitä nin piän nadänirä irit säkgämän täŋo käbän ude piänjirän wädän nadäk täkaŋ. Tänpäkaŋ piä u täkta kehäromi nikek netä? Kubä nämo itak! ¹⁷ * Äma mäyaptä moneŋ yäpmäka Anutu täŋo man jop yän äwaräkugän täk täkaŋ. Upänkaŋ ninä ude nämo täk täkamän. Nämoinik, Anututä niniŋ kirewani unita iŋamiken, Kristo täŋo piä watä ämaniye ude bänep siwoŋi terak yänahäk täkamän.

3

¹ * Man udewani yänitna yänbiŋam-biŋam äneŋi yäkaŋ yän nadäkaŋ? Ba ninta ŋode käwep nadäk täkaŋ; Polkät noriye uwä äma jopi. Mebärini niwoŋäreka man kudän äbot täŋpani täŋo intäjukun ämatä kudän täŋ yämani u yäpmän kuŋatta bitnäc täkaŋ. Ude nadäk täkaŋ? Ba man kudän täwani udewani kudän täŋ nimiräyän yän nadäkaŋ? Ude nämo! Äma mäyaptä man kudän udewanita nadäwä ärowani täc täkaŋ upänkaŋ nin ude nämo. ² * Imata, inä nintäŋo man kudän udewani, bänepnin-ken kudän täwani. Bänepjin sukurenpan Anututa nadäkinik täŋkuŋo unitä nin äma jidewani u siwoŋi yänahänjirän ämawebe kuduptä kaŋpän nadäk täkaŋ. ³ * Uwä ŋode kaŋpän nadäk täkaŋ; Inä man kudän Kristotä ini kudän täwani bumik, nintä piä täŋkumänjo unitäŋo bureni. Täŋkaŋ uwä äma keritä mobä terak kudän täwani nämo, uwä Irit Mähemi täŋo Munapikitä äma bänepi-ken kudän täwani.

⁴ * Piänin unita nadäkinik täkamän. Imata, Kristotä piäni u täkta täŋ-kehäromtaŋ nimiŋirän Anututä kawän tägak täyak. ⁵ Bureni, nininken kehäromi ba nadäk-nadäk terak piä u täga täc täkamän yän yänäŋi nämo. Nämo, kehärominin uwä Anutu-ken

* 2:9: 2Ko 7:15, 10:6 * 2:11: Luk 22:31 * 2:12: Apos 14:27; 1Ko 16:9 * 2:13: Apos 20:1 * 2:15: 1Ko 1:18
 * 2:16: Luk 2:34; 2Ko 3:5-6 * 2:17: 2Ko 1:12; 1Pi 4:11 * 3:1: 2Ko 5:12; Apos 18:27; Rom 16:1 * 3:2: 1Ko 9:2
 * 3:3: Kis 24:12; Jer 31:33; Ese 36:26-27 * 3:4: 2Ko 2:16

nanik. ⁶* Anutu ini uwä topmäk-topmäk kodaki täño watä piä täkta kehäromi nimik täyak. Topmäk-topmäk kodaki uterak ämawebe Anutu-kät bänep kubägan täga itneñ. Tänpäkañ topmäk-topmäk uwä бага man kudän täwani uterak yengämä pewani nämo, u Munapik täño kehäromi terak yengämä pewani. Baga man kudän täwani unitä kumän-kumän kädet irepmitta nämo täñkentän nimik täyak. Täñ, Munapik uwä irit bureni pewän ahäk täyak.

⁷⁻⁸* * Baga man uwä mobä pipiyäwani terak kudän täwani u Ekäni täño peñyänek ba kehäromi nitek ahänjuk. Unitä tänpewän Moses täño injami-dapun ägo paki-inik weñkuko paorayän täñkukopänkañ ämawebetä pen ugän känäñi nämo täñjuk. Eruk, бага man, mähemije kumän-kumänta biñam yepmañpani unitä peñyänek ba kehäromi udewani nitek ahänjuk. Täñ Kudupi Munapik täño watä piä ämaniyetä peñyänek ba kehäromi jidewani nitek upänñ api käneñ? U peñyänek säkgämän kehäromi-inik, kädet biani täño irepmit-inik täñpani u api käneñ! ⁹* Ba Anututa watä piä täktäk kädet biani, ämawebe mankenta biñam yepmak täyak u peñyänek ba kehäromi nitek ahänjuk. Täñ piä unitä ämawebe Anutu injamiken momini nämo yepmak täyak unita jide yänayän? Uwä ñode; Piä u säkgämän-inik, Ekäni täño kehäromi ba peñyänek ikek! ¹⁰* Bureni, ämawebetä бага man unita nadänirä säkgämän täñkuko upänkañ imaka säkgämän-inik, kehäromi pähaptä ahänjirän apiño imaka biani unita nadänitna äpani, peñyäneki nämo täk täyak. ¹¹ U imata, бага man, imaka kadäni keräpi itta yäwani u peñyänek ba kehäromi nitek ahänjuk. Täñ imaka tärek-täreki nämo itta yäwanitä peñyänek ba kehäromi jidewani nitek? U inipärik kudupi kubäl

¹² Eruk nin peñyänek bureni u nämoinik api paoreko unita nadäkinik täkamänñ unita unitäño manbiñam täñmun-umun terak nämo, batakigän yänahäk täkamänñ. ¹³* Nin Molestä täñkuko ude nämo täk täkamänñ. Ägo injami dapun-ken weñkuko u nämo paorirän tektä injami-dapun täñpipiñjuk, Isrel ämawebetä nadäk-nadäki imaka kadäni keräpi-tagän peñyänekta yäwani uteragän peneñ yänpänñ täñpipiñjuk. ¹⁴* Täñjirän Isrel ämawebe täño nadäk-nadäki mobä ude äworeñkuko unita peñyänek unitäño mebari nämo kañpänñ nadäwä tumbuñ. Täñpänñ topmäk-topmäk biani unitäño man daniñpänñ nadäk täk täkañ upänkañ pen, mebari kwawak nämo kañpänñ nadäk täkañ. Tek u pen injami-dapun ba nadäk-nadäki täñpipiñ itak bumik. Bureni, u nämo wärämurani. Nämo, äma kubätä Kristota nadäkinik täñpänñ kwasikorirän uyaku Anututä tek u täga wärämutek. ¹⁵ Täñkañ apiño imaka, Moses täño бага man u daniñpänñ nadäk täkañ upänkañ tek unitä bänep nadäk-nadäki-ken uwäk täñjirän mebari nämo nadäwä tumäk täkañ. ¹⁶* Tänpäkañ äma kubäkubätä bänep nadäk-nadäki Ekänikengän peñjirä eruk tek u wärämüt yämik täyak. ¹⁷* Täñpänñ Ekänita yäyak uwä Munapik ubayänñ. Ekäni täño Munapiktä äma kubäken irirän eruk äma u бага man täño topmäk-topmäk terak nämo it täyak. Bureni, Anutu dubini-ken kukta imaka kubätä käderi wari nämo itpipitak. ¹⁸* Unita notnaye, nadäkinik täñpani nininta ñode yäwa; Tek unitä nintäño injam-dapunin nämo uwäk täyak. Nämo, Ekäni täño peñyänek ba täktäki säkgämän u kañpänñ nadäkinik täk täkamänñ. Ude täñpänñ nintä terak Ekäni ini peñyänek kudäni ba täktäki u yäpurärätpänñ yäpurärätpänñ peñjirän ini bumik äworeñ itkamänñ. Tänpäkañ Ekänitä ude täñ niminñ itak. Täñ Ekäni uwä Munapik ubayänñ.

4

Imaka säkgämän käbot jiburani gänay itak

¹* Anututä orañ niminñpänñ piä u niminñkuko unita bänepnin nämo pena putärek täkañ. Nämo, ehutpänñ täk täkamänñ. ²* Täñpänñ kudän waki mäyäk ikek, ämatä käbop täk täkañ

* 3:6: Jer 31:31; 1Ko 11:25; Jon 6:63; Rom 7:6 * 3:7-8: Kis 34:30 * 3:7-8: Gal 3:2,5 * 3:9: Lo 27:26; Rom 1:17, 3:21 * 3:10: Kis 34:29 * 3:13: Kis 34:33-35 * 3:14: Rom 11:25 * 3:16: Rom 11:23,26 * 3:17: Jon 8:32,36; Rom 8:2; Gal 5:1 * 3:18: Kis 16:7, 24:17 * 4:1: 2Ko 3:6 * 4:2: 2Ko 2:17; 1Te 2:5; 1Ko 1:18

u mäde ut yämik täkamäj. Nin tänyäkjarani nämo täk täkamäj, ba Anutu täño mankät jop mankät bok nämo awähut täkamäj. Nämo inik, Anutu ijamiken man bureni injit inik tänpäj kwawak yäjahäk täkamäj. Ude täk täkamäj uwä ämawebetä nibänpäj nadänpäj bänepitä kädet siwoji iwatkañ yäj nadäwut yänpäj täk täkamäj. ³ Bureni, äma ätu dapuri itpipiwanitä Manbiñam Täga nintä yäjahäk täkamäj unitäño mebäri nämo nadäwä tumäk täkañ. Eruk, äma udewani uwä pewä paotta biñam tänpäni yäj nadäwut. ⁴ * Komen ämawebe täño anutu waki unitä nadäk-nadäki uwäk tänpipiñirän Manbiñam Täga täño peñyäneki ahäj yämik täyak uwä täga nämo kañpäj nadäk täkañ. Manbiñam Täga unitä Kristo täño peñyänek ba kehäromi u yäjahäk täyak. Täñkañ Kristo ini uwä Anutu udegän-inik. ⁵ * Bureni-inik täwetkamäj; Manbiñam yäjahäk täkamäj uwä ämawebetä wäpnin yäpmäj akukta nämo täk täkamäj. Nämo inik! Nin ñode yäjahäk täkamäj; Jesu Kristo u Ekäni-inik itak. Tänpäkañ Jesu unitä wäp biñam yäpän yänpäj intäño watä piä ämajiye ude itkañ täñkentäj tamik täkamäj. ⁶ * Anututä bian ñode yäñkuk; Bipmäj urani gänañ peñyänek ahäwän! Eruk Anutu unitägän iniken peñyänek bänepnin-ken pewän ahäk täkañ. Peñyänek unitä nadäk-nadäknin kwawak piräreñirän Anutu täño täktäki ba kehäromi Kristo terak itak u kwawak kañpäj nadäk täkamäj.

⁷ * Upäñkañ piä täk täkamäj uwä ninin-tägän täga tänañi nämo. Unita imaka säkgämän-inik injit täkamäj uwä käbotinik jiburani gänañ injit täkamäj bumik. Ude unitä kwawak ñode niwoñäretak; Manbiñam unitäño kehäromi pähap u ninken nanik nämo, u Anutu-ken nanik. ⁸ * Komeni komeni bäräpi mebäri mebäri yabäj ahäk täkamäj upäñkañ bäräpi unitä nin nämo uyiñ-jakñit täkañ. Nadäwätäk täk täkamäj upäñkañ bänepnin nämo pena putärek täkañ. ⁹ Ämatä iwan täñ nimik täkañ upäñkañ Anutu nämo nipmak täyak. Ämatä nidäpmäj-pewä mak täkamäj upäñkañ gwäk pimiñpäj pen kuñat täkamäj. ¹⁰ * Kepma kepma gupnintä komi bäräpi Jesutä nadänpäj kumbuko udegän nadänpäj kotak täkamäj. Upäñkañ jop nadäj nämo kotak täkamäj. Nämo, ämawebetä gupnin terak Jesu, kodak tañpeñ akuñkuko unitäño kehäromi kwawak ahäñirän kakta komi bäräpi u nadänpäj kotak täkamäj. ¹¹ * Bureni, kodak itkamäj upäñkañ kepma kepma Jesu täño piä terak kumäj-kumäj-ken it täkamäj. Ude iritna Jesu Kristotä gupnin kumäkta yäwani u täñ-kehäromtañ nimik täyak unitä Jesu uwä kehäromi nitek itak yäj kwawak yäjahäk täyak. ¹² Unita ñode täwetat; Manbiñam yäjahäk täkamäj uniterak kumäj-kumäjntä ninken ahäk täyak upäñkañ piänin uterak inken irit säkgämän ahäk täyak.

¹³ * Anutu täño man kudän täwani terak äma kubätä ñode yäñkuk; Näk nadäkinik täñkuro unita man yäjahäñkut. Eruk, nintä bänep nadäk-nadäk udegän injit täkamäj. Nin nadäkinik täkamäj unita manbiñam yäjahäk täkamäj. ¹⁴ * Imata, nin ñode nadäk täkamäj; Anutu, Ekäni Jesu Kristo kumbani-ken nanik yäpmäj päñaku teñkuko unitä nin imaka, Jesu-kät bok api yäpmäj päñaku nipmañpek. Täñirän inkät ninkät bok ijamiken api itne. ¹⁵ * Unita ñode yäwa; Komi bäräpi nadäk täkamäj u in täñkentäj tamikta nadäk täkamäj. Ba uterak Anutu täño orakorakitä ämawebe mäyap-ken weñ parirän ämawebe u bänep täga pähap iwetpäñ Anutu wäpi biñam iniñ oretinik api täneñ.

Kunum gänañ iritta gup

¹⁶ * Mebäri unita bänepnin nämo inik pena putärek täkañ. Komegupnin uwä putärek täkañ upäñkañ Ekänitä bänepnin uwä kepma kepma täñ-kodaktañ nimik täyak. ¹⁷ * Komi bäräpi täpuri, apiño-tagän yäwani nadäk täkamäj unitä imaka säkgämän-inik, tärek-täreki nämo kubä api pewän ahäj nimek yäj nadäk täkamäj. Imaka säkgämän

* 4:4: Efe 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 * 4:5: 2Ko 1:24 * 4:6: Stt 1:3; Ais 9:2; 2Ko 3:18 * 4:7: 2Ko 5:1 * 4:8: 2Ko 1:8, 7:5 * 4:10: 1Ko 15:31 * 4:11: Rom 8:36 * 4:13: Sam 116:10 * 4:14: 1Ko 6:14 * 4:15: 2Ko 1:3-6
* 4:16: Efe 3:16 * 4:17: Rom 8:17-18

u komi apiŋo nadäk täkamäj u irepmit-inik api täŋpek. ¹⁸* Unita imaka dapunintä kănaŋi uterak nămo, imaka dapunintä nămo kănaŋi uterak kaklinik tāk täkamäj. Imaka dapunintä täga kănaŋi u kadăni kerăpi-tagăn api itneŋ. Upăŋkaŋ imaka nămo kănaŋi uwă tărek-tăreki nămo, pen api it yăpmăŋ ârowek.

5

¹* Bureni ŋode nadăkamäj; Komegup, eŋi waki kome terak ŋo it täkamäj u wawănă kunum gănaŋ Anutu-ken nanik eŋi paot-paori nămo ba âma kerită tăŋpani nămopăŋ wădăna ârowăpăŋ api itne. ²* Upăŋkaŋ kome terak ŋo itkaŋ eŋi kodaki, kunum tăŋo gup nitek u jide tăŋpăŋ bărăŋeŋ wădăna âroneŋ yăŋ nadăŋpăŋ yăŋkăhăn-kăhăn yăŋtăŋ kuŋat täkamäj. ³ U imata, eŋi kodaki u wădăna ârowăpăŋ morăŋ, apiŋo kuŋat täkamäj ude nămo api kuŋatne. Nămo, u gup bureni nitek api kuŋatne. ⁴* Tăŋpăkaŋ komegup, kome ŋonităŋo eŋi waki nitek kuŋatkaŋ bărăpi păhap nadăŋpăŋ yăŋkăhăn-kăhăn yăk täkamäj. U imata, komegup yăŋopmăŋpăŋ jop maŋpă-kukta nămo nadäk täkamäj. Nămo, nin kunum tăŋo gup, komegup punin terak wădăna ârokta gărîpi nadăkamäj. Ude tăŋjitna imaka irit kehăromi nitek unită imaka paotta yăwani api uwăktăŋ morewek.

⁵* Nadăkaŋ? Anutută ini irit kehăromi u yăpmăk-tagăn iwoyăŋpăŋ nipmaŋkuk. Tăŋpăŋ irit u bureni-inik api tamet yăŋ niwoŋărehta Kudupi Munapiki intăjukun niniŋ kireŋkuk.

⁶* Mebări unita bănep pidăm terak bătakigăn kuŋat täkamäj. Upăŋkaŋ ŋode imaka nadäk täkamäj; Komegup ŋo nitekă, Ekănită ini komeken dubini-ken-inik nămo itkamăŋ. ⁷* Unita apiŋo, imaka bureni unita nadăkinik tăŋpăŋ kuŋat täkamäj. U kwawak irirăn kaŋiwattăŋ nămo kuŋat täkamäj. ⁸* Upăŋkaŋ âneŋi ŋode yăkgăn tăŋpa; Kumăkta nămo umuntak täkamäj. Nămo, gărîpnin taŋi uwă komegup ŋo peŋpăŋ Ekăni-kăt itta nadäk täkamäj. ⁹* Tăŋpăkaŋ komegup ikek itnayăŋ täkamäj ba komegup peŋpăŋ Ekăni-kăt itnayăŋ täkamäj upăŋkaŋ nadäk kehăromi-inik ŋode pek täkamäj; Ekăni tăŋo gărîp terakgăn kuŋaritna gărîpi kaŋ nadăwăn. ¹⁰* U imata, Kristotă nin yăpmăŋ danikta kuduptagăn iŋamiken api ahăne. Ahăŋitna komegup ikek itkaŋ kudăn tāk täkamäj, tăga ba waki, uterak kowata nimikta yăwani u api nimek.

Anutu-kăt not tăŋpăŋ kuŋat-kuŋat

¹¹* Ekănită ude api tăŋpeko uwă umuri păhap. Unita nadăna tărewăpăŋ âmawebetă udegăn nadăkot yăŋpăŋ gwăk pimîŋpăŋ yăwetgăn yăwetgăn tāk täkamäj. Tăŋjitna nin tăŋo mebărinin uwă Anutută kwawakinik kaŋpăŋ nadăŋ moretak. Tăŋ, ină jide? Bănepjintă ninta jide nadäk tăkaŋ? Siwoŋi tăkaŋ yăŋ kăwep nadăŋ nimik tăkaŋ? ¹²* Notnaye, ude yăŋira iniken gupi âneŋi jop nadăŋ yăpmăŋ ârokaŋ yăŋ nadăneŋta! Ude nămo, mebări ŋodeta yăyat; Intă ninta gărîpi bureni nadăŋ nimut yăŋpăŋ man udewă tăwetat. Ninta ude nadăŋpăŋ âma tăŋyăkŋarani tăŋo jopman tăga api utneŋ. Âma uwă âma bănepi-ken jide pătak unita nadăwătăk nămo tāk tăkaŋ. Âma gupitagăn, dapurită kak tăkaŋ unitagăn nadăwă ârowani tāk tăkaŋ.

¹³ Âma uwă ninta yăŋgunguŋ man yăk tăkaŋ yăŋ yăk tăkaŋ. Tăga, ini yăk tăkot! Upăŋkaŋ man yăŋahăk täkamäj u Anutu wăpi yăpmăŋ ârokta yăŋahăk täkamäj. Tăŋ, nadăna tumbăpăŋ kuŋat täkamäj uwă inta yăŋpăŋ kuŋat täkamäj. ¹⁴ Imata, Kristotă bănep iron păhap niwoŋăreŋkuko unită peŋ niwerirăn piăni tāk täkamäj. Iron păhap tăŋkuko u ŋode kaŋpăŋ nadăkinik täkamäj; Âma kubătă âmawebe kuduptagănta yăŋpăŋ kumbuk. Ude tăŋkuko unita âmawebe kuduptagăn u bok kumbumăŋ bumik. ¹⁵* Tăŋkaŋ kuduptagănta yăŋpăŋ kumbuko unita âmawebe iritta biŋam uwă pen inita nadăwătăk

* 4:18: Kol 1:16; Hib 11:1-3 * 5:1: 2Ko 4:7; 2Pi 1:13-14 * 5:2: Rom 8:23 * 5:4: 1Ko 15:53-54 * 5:5: Rom 8:16,23 * 5:6: Hib 11:13-16 * 5:7: 1Ko 13:12 * 5:8: Plp 1:23 * 5:9: Kol 1:10; 1Te 4:1 * 5:10: Sav 12:14; Rom 2:16, 14:10 * 5:11: 2Ko 4:2 * 5:12: 2Ko 3:1, 1:14 * 5:15: 1Ti 2:6; Rom 14:7-8

tänpäj nämo kuŋatnej. Nämo, u äma täŋkentäj yämikta kumänpäj kodak taŋkuko unitäjo wäpi biŋam oraŋ imiktagän nadäŋpej kuŋatnej.

¹⁶ Unita apiŋo nin ämawebe gupi-tagän, kome täjo nadäk terak nämo yäpmäj danik takamäj. Täŋ, bian ninä äma täjo nadäk terak Kristo kaŋpäj nadäk täk täŋkumäjo upäŋkaŋ apiŋode uwä nämo! ¹⁷* Apiŋo ŋode kaŋdäkŋek takamäj; Äma kubä Kristo terak kwasikot täyak uwä Anututä äma u täŋpewän mebärini inipärik kubä täyak. U imaka biani pewän paoräpäj imaka kodaki korewani. ¹⁸* U Anutu kubä-tägän täk täyak. Nin unitäjo iwan itkumäjo upäŋkaŋ Kristo terak Anututä täŋpewän inikät bänep kubägän it takamäj. Tänpäj äma ätutä inikät bänep kubägän udegän itta piä ŋo nimiŋkuk. ¹⁹* Unita manbiŋam ŋode yäŋahänpäj yäwet takamäj; Anututä Jesu terak kome ämawebe inikät bänep kubägän itta piä täŋkuk. U momini pej yämiŋpäj momi unita wari nämo nadäk täyak. Tänpäkaŋ Anutu-kät ämawebe bämopi-ken bänep kubägän pewä ahäk-ahäk täjo manbiŋam u nintä yäŋahäkta ketnin terak peŋkuk.

²⁰ Unita Kristo täjo meni jinom yäpmänpäj mani yäŋahäk takamäj. Yäŋahäk takamäj uwä Anututä ini ämawebeta gera yäyak ubayäj. Kristotä iniken man kehäromigän ŋode yäŋahäk takamäj; Bänepjin äyänutkaŋ Anutu-kät bänep kubägän itpäŋ kaŋ kuŋarut! ²¹* Nadäkaŋ? Kristo u momi nämo upäŋkaŋ Anututä nin täŋkentäj nimikta täŋpewän momi äma bureni äworeŋkuk. Ude täŋkuko u ŋodeta; Nintä Kristo-kät kwasikotpäj ini Anutu ude, siwoŋi kudupi äworekta täŋkuk.

6

¹* Unita notnaye, Anutu-kät piä bok täŋpani nintä man kehäromigän ŋode täwetkamäj; Watä ket itpäŋ kaŋ kuŋarut! Anutu täjo orakoraki yäpuŋo unitäjo bureni nämo pewä ahäneŋta! ²* Anututä unita yäŋkuko u ŋode nadäwut;

*Oraŋ tamikta kadäni näkŋa nadäŋkut-ken uken nadäŋ tamiŋkut.
Intä imaka umuri kubä irepmitta täŋkentäj tamiŋkut yäk.*

Ais 49:8

Notnaye, man unita ŋode täwera nadäwut; Oraŋ tamikta kadäni iwoyänkuko uwä apiŋo. Unita apiŋowä uken tubeŋ kuŋirä waki kerik-ken nanik kaŋ ketäreŋpäj tepmaŋpän!

Poltä bäräpi mäyap kotajkuk

³ Nin ämatä nibäwä waki tänpäpäj piä täk takamäj ŋonitä täŋpewän Anututa bitnänejo ba momi-ken mänejo udetä gwäk pimiŋpäj kudän siwoŋigän täk takamäj.

⁴* Bureni, imaka kuduptagän ahäj nimik täkaŋ uterak nin Anutu täjo piä watä ämaniye bureni yäj yäwoŋärek takamäj; Komi bäräpi ba umun mebäri mebäri terak itpäŋ nämo kwitak takamäj. ⁵* Ekäni täjo piäta yänpäj ämatä pärip-päriptä nidäpmanpäŋ komi eŋiken nipmak täkaŋ. Ba iwantä nin itgwäjiŋpäj nidäpmäkta täk täkaŋ. Ba piä, woŋ imätpäj täk takamäj. Ba dämpmon kodak, nakta jop it takamäj.

⁶* Tänpäkaŋ täktäknin uwä, siwoŋi kudupi kuŋat takamäj. Ba nadäk-nadäk täga iŋit takamäj. Kokwawak bäräpej nämo tänpäj äma oraŋ yämik takamäj. Kudän ude wani terak nin Anutu täjo piä watä äma bureni yäj yäwoŋärek takamäj. Ninä Kudupi Munapik täjo kehäromi terak kuŋat takamäj. Ba bänep iron täktäk kädät bureni iwat takamäj. ⁷* Täŋkaŋ man bureni-gänpäj yäŋahäk takamäj. Ba Anutu täjo kehäromi terak piä täk takamäj. Täŋ, iwan täjo kehäromi yäpmäj äpäkta ämik täjo tuŋum ketnin kukŋi kukŋi iŋit takamäj uwä kudän siwoŋi u. ⁸ Täŋitna äma ätu oraŋ nimiŋirä ätutä wäpnin yäpmäj äpäk täkaŋ. Ätu niniŋ oret täkaŋ, ätu yäŋärok niwet täkaŋ. Ätutä täŋyäkŋarani äma yäj nadäk täkaŋ upäj nämo, man bureniŋän yäk

* 5:17: Rom 8:1,10; Gal 6:15; Ais 43:18; Rev 21:5 * 5:18: Rom 5:10 * 5:19: Rom 3:23-25; Kol 1:19-20 * 5:21: Jon 8:46; Hib 4:15; Gal 3:13; 1Ko 1:30; Plp 3:9 * 6:1: 2Ko 5:20 * 6:2: Luk 4:19-21 * 6:4: 2Ko 4:2 * 6:5: 2Ko 11:23-27 * 6:6: 1Ti 4:12 * 6:7: 1Ko 2:4

takamäj. ⁹* Äma mäyaptä piä ude täjpani yäj nadäj nimik takaj upäjkaaj nadäwä äpani tak takaj. Ämatä ninta kumbani ude nadäk takaj upäjkaaj nämo, kodak itkamäj! Nidäpmänpäj niwat kirek takaj upäjkaaj nämo kumäjkamäj. ¹⁰* Butewaki nadäk takamäj upäjkaaj bänep oretoret terak it takamäj. Äma jäwäri it takamäj upäjkaaj äma mäyap täj kentäj yämik takamäj. Tujuumta wäyäkjek takamäj upäjkaaj täj bumbum pähap ikek it takamäj.

¹¹ O Korin nanik notnaye, man ba nadäk kubä käbop nämo pek takamäj. Nämo, inta gäripi-inik nadänpäj nintäjo nadäk kudup kwawak yäjahänpäj täwet takamäj. ¹² Nin gäripi täj nadäj tamik takamäj upäjkaaj ninta udegän nämo nadäj nimik takaj. ¹³* Nadäkaaj? Man täwetat ɲo, in äpetnaye nanaknaye bureni unita täwetat. Unita nintä gäripi nadäj tamik takamäj udegän gäripi nadäj nimik takot.

Siwoŋi-kät wakikät not täga nämo tädeŋ

¹⁴* Notnaye, ɲode täwera nadäwut; Nadäkinik täjpani intä äma nadäkinik nämo täjpani-kät imaka kubä takta bänep kubägän nämo täneŋ. Ude täga tänaŋi nämo. In mebariŋin inigän inigän. Jide nadäkaaj? Siwoŋi-kät wakikät not täga tädeŋ? Ba peŋyäjek kenta bipmäj urani bänep kubägän täga tädeŋ? Nämo inik! ¹⁵ Ba Kristo-kät Satan, yarä u jide täjpäj bänep kubägän tädeŋ? Ba nadäkinik täjpani-kät nadäkinik nämo täjpani, yarä u jide täjpäj bänep kubägän tädeŋ? U täga nämo! ¹⁶* Ba Anutu täjo kudupi yotkäät wäbät, yarä unitä jide ude täjpäj bänep kubägän tädeŋ? Nadäkaaj? Ninä Anutu irit mähe mi täjo kudupi yot. Unita Anututä ɲode yäj kük;

*Näk in bämopjin-ken itkaaj itpäj-nadäk api täj yäpmäj kwet.
Täjpäj Anutujin irira ämawe benaye api itneŋ.*

Wkp 26:12

¹⁷* Mebäri unita Ekänitä ɲode yäkgän täj kük;

*Unita Anututa nadäkinik nämo täjpani u yabä kätänpäj injingän injingän itkot.
Täjpäkaaj imaka taräki yepmäj itpäj-pek nämo täneŋ.
Ude täjirä näk not api täj tamet.*

¹⁸* Täjkaaj nanjin ude it tamiŋira äpetnaye nanaknaye ude täjpej api kuŋatneŋ.
Ekäni kehäromi mähe mitä ini man ude yäyak.

7

¹ Notnaye tägagämän, Anututä ude täj nimikta man ude täjkehärom täj kükö unita imaka waki taräk itä gupnin bänepnin täjpäwäw takaj u yabä kätänpäj kuräki-inik it takäna. Täjkaaj Anutu oraaj imiŋpäj kudupi-inik itta gwäk pimiŋpäj piäni tak takäna.

Pol oretoret täj kük

²* Täjpäkaaj inä ninta äneŋi nadäj nimik takot. Nin inken nanik äma kubäta waki nämo täj imiŋkumäj. Ba äma kubä täj-ikŋatpena nadäkiniki nämo pewän putäreŋkuŋ. Ba äma kubä jop ikŋatpäj imakani nämo kubo täj kükümäj. ³* Man ɲowä tebeŋpäj nämo yäyat. Nämo, man pengän täwetkumäjo ugänpäj äneŋi täwetat; Bänepnintä inta gäripi nadäk takamäj. Nämo kumnayäj takamäj ba kumnayäj takamäj upäjkaaj inta gäripi pen api nadäk täne. ⁴ In-täjo nadäk-nadäkjinta bänep yarä nämo täyat. Nämo, inta oretoret täyat u inide kubä. Komi butewaki punin terak it yäpmäj äbumäjo upäjkaaj bänepna nämo pewa putäreŋ täyak. Nämo, oretoret pähap nadäk täyat.

⁵* Täjpäkaaj Masedonia komeken ahänpäj jide täjpäj itpäj-nadäk tänam? Nämo inik. ɲoken ämatä ninkät bumta yäj-awätpäj komi bäräpi mebari mebari täj

* 6:9: 2Ko 4:10; Sam 118:18 * 6:10: 2Ko 7:4; Plp 2:17; Kol 1:24 * 6:13: 1Ko 4:14 * 6:14: Efe 5:7,11 * 6:16: 1Ko 3:16; Wkp 26:12; Ese 37:27 * 6:17: Rev 18:4 * 6:18: 2Sml 7:14; Ais 43:6; Jer 31:9; Rev 1:8 * 7:2: Apos 20:33; 2Ko 12:17 * 7:3: 2Ko 6:11-12 * 7:5: 2Ko 2:13

nimiñirä bänepnin imaka, umuntañkuñ. ⁶* Täñjitna äma bänep bäräp ikek täñpidäm täwani Anututä bänepnin täñpidäm takta Taitus iniñ kireñpewän äbuk. ⁷ Ba iniñ kireñpewän äbuko unitagän nämo. Nämo, Taitus inkät irirä bänepi täñpidäm tañ imiñkuño unitaño manbiñam niwerirän bänepnin pidäm tañkuk. Ñode imaka niwerirän bänepnin tägañkuk; Intä bäräpi tañ namiñkuño unita butewaki nadäñ namiñpäñ äneñi bänep kubägän itta nadäk täkañ. Ba näka gäripi nadäñpäñ äneñi nabäkta nadäk täkañ yäñ niwetkuko unita oretoret inide kubä nadätat.

⁸* Näk man kudän kubä bian kudän tañ tamiñkuro uterak nadäñ bäräp tamiñkut. Täñpäñ man u täñkentäñ tamikta kudän täñkuro unita goret täñkut yäñ nämo nadätat. Bureni, pengänä goret tät yäñ nadäñkuro upäñkañ bänep nadäñ bäräpjin u paotkuko unita apiño täga nadätat. ⁹ Täñpäkañ apiño oretoret täyat uwä bänep nadäñ bäräp nadäñkuño unita nämo. Nämo, bänep nadäñ bäräp nadäñkuño unita täñpewän bänepjin äyärñutkuñ. Mebäri unita oretoret täyat. Anututä ude kañ nadäwut yäñ nadäñkuko udegän bänep nadäñ bäräp u nadäñkuñ. Unita nintäño mantä in nämo täñpäñ wañkuñ yäñ nadätat. ¹⁰* Bänep nadäñ bäräp Anututä ini pewän ahäk täkañ unita täñpewän äma nintä bänepnin sukurek takamäñ. Täñpäñ kädet uterak Anututä irit kehäromita biñam nimagut täyak. Unita nadäñ bäräp udewanita nadäwätäk nämo täne. Täñpäkañ kome terak nanik bänep nadäñ bäräptä äma nämo täñkentäñ yämik täyak. Nämo, u kumäñ-kumäñ imagut täyak. ¹¹ Upäñkañ kawut! Bänep nadäñ bäräp Anutu-ken nanik nadäñkuño unita inken bureni jide pewän ahäñ tamiñkuk? Momi täktäk kädet peñpäñ kädet siwoñi iwatta bänepjin kädäp ijik täkañ. Täñpäñ waki bämopjin-ken itkuko u utpewä makta pidäm tañkuñ. Nadäwätäk pähap täñpäñ äneñi kudupi itta kädetta wäyäkñeñkuñ, ba äma momi u täñkuko u yäpä-siwoñ takta piäni täñkuñ, ba ninta gäripi äneñi nadäñkuñ. Waki u nämo uwäk täñkuño unita mebärijin kwawak ahätak.

¹² Bian man kudän tañ tamiñkuro uwä äma waki täñkuko unita yäñpäñ nämo, ba äma bäräpi kotañkuko unita yäñpäñ nämo kudän tañ tamiñkut. Nämo, man täweritna Anutu iñamiken bänepjintä näka jide nadäkañ u kwawak pewa ahäñ tamikta täñkut; Bureni, in näka gäripi tañi nadäñ namiñpäñ äneñi nabäkta nadäkañ. ¹³ Ude täñkuño unita bänepnin täñpidäm tañkuñ.

Ba bänepnin täñpidäm tañkuño unitagän nämo. In Taitus bänepi täñpidäm tañ imiñirä oretoret täñkuko unita manbiñam päbä niwerirän oretoret pähap, bumta täñkumäñ. ¹⁴ Bian intäño biñam Taitus iwetkuro, man u jopi täñjirän mäyäk nämo yäput. Nämo, in man täwerira bureniñän täñkuño udegän Taitus inta oretoret man iwetkuro uwä bureni nikekgän täñkuk. ¹⁵* Taitus inken äreñjirän umuntañkuño upäñkañ not täñ imiñpäñ mani buramiñkuño unita nadäñpäñ bänepitä inta gäripi-inik nadätäk. ¹⁶ Unita oretoret täk täyat uwä ñodeta; In kudän siwoñi terakgän api kuñatneñ yäñ nadäkinik täyat.

8

Täñkentäk moneñ yämik-yämik täño man

¹* Notnaye, Masedonia komeken nanik äbot täñpani ätuken iron kädet Anututä pewän ahäñkuko unita täwetat; ² Komi butewaki terak jopi jäwäri-inik itkuño upäñkañ jop waki Ekäni täño manta oretoret ärowani pat yämiñkuko unita äma ätu täñkentäñ yämikta iron pähap tañ yämiñkuñ. ³ Näk dapunatä kañkuro u bureni ñode täwetat; Uwä iniken bänepitä pidäm tawäpäñ kehäromi pat yämiñkuko udegän, imaka tänañi u irepmitpäñ moneñ tuñum tañi-inik peñ yämiñkuñ. ⁴* Nin nämo peñ yäweritna ini-tägän man kehäromi ñode niwetkuñ; Baga nämo peñ nimiñirä äbot täñpani ätu täñkentäñpäñ Anutu täño kudupi ämawebe Judia komeken nanik u kañ täñkentäñ yäminal yäk. Ude takta gäripi pähap nadäkamäñ yäñ niwetkuñ. ⁵ Täñpäkañ imaka täpuri käwep täneñ yäñ

* 7:6: 2Ko 1:3-4 * 7:8: 2Ko 2:4 * 7:10: Mat 27:3-5; Hib 12:16-17 * 7:15: 2Ko 2:9 * 8:1: Rom 15:26

* 8:4: 2Ko 9:1-2

nadänitna node täñkuñ; Pengän bänepi Ekänikengän peñkañ Anutu täño nadäk iwatpäñ nintäño man buramikta pidäm tañkuñ.

⁶ Masedonia naniktä kädet ude täñkuño unita Taitus inken kädet udegän pewän ahäkta peñ iwetkumän. Bian Taitustä in täñkentänirän bämopjin-ken bänep iron kädet u ahänpän paotkuko äneñi täñkentän tamiñirän iron kädet u yäpurärätpän pen täñtäñ kukta peñ iwetkumän. ⁷* Inken Anutu täño iron bumta node pat tamik täkañ; Nadäkinik, manbiñam yäñahäk-ahäk, nadäk-nadäk tañi, ba Anutu täño kädet iwatta pidäm taktak u pat tamikañ. Ba ninta gäripi tañi nadäk täkañ. Eruk u udegän, äma täñkentäktä moneñ tuñum pekpek kädet iwatta pidäm täkot. ⁸ Peñ täwetpäñ nämo yäyat. Nämo, äbot täñpani ätuken iron kädet iwatta täñpidäm-pidäm ahäñkuko u täweritna intäño bänep iron jide ude pätak unitäño mebäri niwoñärewut yäñpäñ yäyat. ⁹* Unita Ekäninin Jesu Kristo täño ironita juku piwut. Uwä täñbumbum ikektä inta yäñpäñ jopi jäwäri ude täñkuk. Intä täñbumbum u korekta jopi jäwäri ude äworeñkuk.

¹⁰ Unita in node täñirä tägawek yäñ nadätat; Imaka obañ gumonita moräki täñpäñ peñkuño u äneñi yäpurärätpän kañ täñ yäpmän kut yäñ nadäñpäñ täwetat. Kädet u bänepjin pidäm tawäpäñ intäjukun täñkuñ. ¹¹ Unita imaka u tänayäñ nadäñpäñ bänepjin pidäm tawäpäñ yäput peñkuño udegän imaka it tamikañ uterak pidämigän kañ täñ yäpmän kut. ¹²* Nadäkañ? Äma kubätä iron täkta pidäm täweko uwä Anututä iron unita gäripi nadäñpäñ yäpek. Moneñ tuñum it tamikañ upäñ iron täga tänañi u pidämigän täñirä Anututä kawän tägak täyak. Täñ, imaka nämo it tamikañ upäñ iron täwut yäñ nämo peñ täwet täyak.

¹³⁻¹⁴* Man ño intä bäräpi tañi-inik kotañirä ämawebe ätu säkgämän itta yäñpäñ nämo täwetat. Nämo. Täñ, apiñode in täñbumbum terak itkañ unita ämawebe ätu jäwäri-inik itkañ u täñkentän yämiñirä tägawek. Ude täneño uyaku mäden intä jäwäri iräwä unitä täñbumbum terak itpäñä kowata api täñkentän tamineñ. Kädet ude terak iritjin kuñat-kuñatjin bok uterakgän api pätden. ¹⁵* Unita Anututä Isrel ämawebe kome jopi-ken kuñarirä ketem kubä wäpi mana unita yäñpäñ Anutu node iwetkuño udegän täkot;

*Äma mana tañi yäpuño uwä nañ yäpmän kuñpäñ nañ paotnañi nadäñkañ uterak yäpuñ.
Täñpäkañ äma mana täpuri yäpuño uwä äneñi ätuta nämo wäyäkñeñkuñ. Nämo, nañpä koki
täñkuñ. Kis 16:18*

Taitus-kät noriye täño manbiñam

¹⁶ Anututä Taitus bänepi täñpidäm tañ imiñirän in täñkentän tamikta nintä nadäk täkamän udegän nadätak unita Anututa bänep täga nadäñ imikamän. ¹⁷ Äneñi inken ärekta iwet yabänitna bänep täga nadäñkuk. Täñpäkañ nintä iwet yabäñkumänjo unitagän nämo, ini imaka, inken äreñpäñ täñkentäk piä täñ tamikta gäripi pähap nadäñkuk. ¹⁸ Täñ, Taitus-kät notninpak kubä bok pena ärekamän. Notninpak uwä äbot täñpani ätuken Manbiñam Täga yäñahäk-ahäk piä täk täyak unita wäpi biñam orañ imik täkañ. ¹⁹ Ba piä u täktagän nämo. Nämo, äbot täñpani ätutä äma u ninkät bok kuñatta iwoyänkuñ. U täñkentän nimiñirän Judia komeken nanik äbot täñpanita täñkentäk moneñ yämikta yäwani u watäni itpäñ yäpmän kuñat täkamän. Piänin uwä Ekäni ini wäpi biñam iniñ oretta täk täkamän. Ba ämawebe node yäwoñärekta; Äbot täñpani bäräpi terak itkañ u täñkentän yämikta pidäm täkamän. ²⁰ Täñpäkañ ämatä yäñpäñ-nibän niwat täneño u deta ämawebetä bänep ironita pewani moneñ tañi ño watäni ket itta nadäkamän. ²¹ Nin kudän siwoñi täktagän nadäk täkamän. Kudän siwoñi u Ekäni iñami-kengän nämo. Nämo, ämawebetä imaka, nibäwä siwoñi täkta yäñpäñ täktäknin u kwawak pena ahäk täkañ.

²² Täñpäkañ Taitus-kät notninpak ukät kuñatta notninpak kubä bok yepmana äre-nayän. Notninpak unitäño kehäromi ba gäripi kakta piä mebäri mebäri imiñitna kudup

* 8:7: 1Ko 1:5; 1Ko 16:1-2 * 8:9: Mat 8:20; Plp 2:6-7 * 8:12: Mak 12:43 * 8:13-14: 2Ko 9:12 * 8:15: Kis 16:18

täj morek täyak. Äma u Anutu täjo piä gwäk pimiņpāņ tāk täyak. Täņ, in kudān siwoņi terakgān api kuņatneņ yāņ nadākinik täyak unita täņkentāņ tamikta gāripi pähap nadātak. ²³ Täņpākaņ Taitus täjo mebāri uwā kudup nadākaņ. Uwā näkņo notnapak bureni kubā, in täņkentāņ tamikta piä bok täņpani. Täņ, notninpak yarā unitawā ņode nadāneņ; Yarā uwā kome ņo kāda äbot täņpani täjo iņam dapun yāpmāņpāņ piä tāk tākamān unitā Kristo täjo wāpi biņam yāpmāņ akuk tākamān. ^{24*} Unita in kudān siwoņi ugān täņ yāmiņirā äbot täņpani kome ätuken naniktā iron täktāk kādet inken tokņek pātak yāņ nadāk tākot. Ba ņode imaka, nadāk tākot; In-tājo biņam yāk tākamāņ uwā jop nāmo yāk tākaņ yāņ nadāk tākot.

9

Äbot täņpani notniye täņkentāņ yāmikta man

^{1*} Akaia kome taņiken nanik inta man kāroņi nāmo kudān täņ tamayāņ. Nāmo, inä Anutu täjo kudupi ämawebe ätu täņkentāņ yāmikta moneņ pekpek täjo kāderi uwāku nadākaņ. ² In äbot täņpani jopi jāwāri itkaņ u täņkentāņ yāmikta bānepjin pidāmtak tākaņ yāņ nadāņpāņ Masedonia äbot täņpani iņamiken wāpjin biņam yāpmāņ akuņpāņ ņode yāwet täyat; Akaia nanik äbot täņpani notjiye täņkentāk moneņ udewani pekta bian, obaņ kubā gumonita nadāk tawaņ peņkuņ. Piä udewani tākta intājo nadāk-gārip u yāwerira nadāņpāņ udegān tākta māyaptā pidām taņkuņ. ³ Unita yāņpāņ notniye yārākubā ņo intājukun yepmaņpa ärekaņ. Yārākubā unitā täwerā täņtuņum taņpāņ irirā näkņawā api ärewet. Bian intājo wāpjin yāpmāņ akuņpāņ moneņ uku täņtuņum taņpāņ peņkuņo itak yāņ yāņkumājo biņam u jopigān täņpekta! ⁴ Nadākaņ? Näkkāt Masedonia äbot täņpani ätukāt intājukun äreņpāņ tuņum nāmo täņirā tabānero uwā in ba näk māyāk pähap nadāne, bureni täņtuņum taņpāņ peņkuņ yāņ nadāņpāņ Masedonia ämawebe yāwetkuro unita. ⁵ Māyāk ude nadāwet yāņ yāņpāņ notnaye ņo intājukun yāniņ kireņpewa äreņkaņ in täņkentāwāpāņ täņkentāk moneņ taņi pekta yāņkehārom taņkuņo u täņtuņum taņpāņ peņirā näk māden api ärewet. Ude tänayāņ täjo uyaku mebāri kwawak ņode api tabāņpāņ-nadāne; Moneņ u injinken gārip terak täņtuņum taņpāņ peņkuņ, nintā peņ täweritna nāmo yāņ api tabāņpāņ-nadāne.

Iron, bāneptā pewā ahāk tākaņ unita man

^{6*} Nadākaņ? Iron täktāk u yeri pikpik ude bumik. Unita näkņo man ņonita juku piņpāņ kuņatneņ; Äma kubätä ketem yeri ähan piweko uwā bureni yarāgān pugerek. Täņpākaņ äma kubā ketem yeri māyap piweko uwā bureni udegān māyap pugerek. ⁷ Unita in kubākubätä ket nadākinik täņkaņ moneņ irona penayāņ yāņpāņjä penēņ, ämatā peņ täwerirā nāmo, ba bānep yarā nitek nadākaņ nāmo. Nāmoinik, Anututā äma bānep oretoret terak iron tāk tākaņ unita gāripi-inik nadāk täyak. ⁸ Unita nadākaņ? Anututā bānep ironi terak täņbumbum kudup täga taņiņ kirewek. Ude täņ tamiņirān irit kuņat-kuņatjinken imaka kubāta nāmo api wāyākņeneņ. Ba täņkentāk-kentāk tākta kehāromi kubāta täga nāmo api ijineņ. ^{9*} Man unita Anutu täjo man ņode kudān täwani;

U äma jāwārita täņbumbum täņ yāmik täyak.

Unitājo orakoraki u paot-paori nāmo, pen api irek.

Sam 112:9

^{10*} Anutu, ketem yeri pewān ahāwani ba ketem bureni nak tākamāņ u pewān ahāwanitā inken täņbumbum udegān api pewān ahāņ tamek. Täņirān uken nanik iron tänayāņ tākaņ unitā täktākjin täga u täņpewān ämawebe ätuken bureni bumta api ahāneņ. ^{11*} Bureni, Anutu jop nāmo täņkentāņ tamik täyak. Nāmo, täņbumbum täņ tamik täyak uwā ämawebe ätu täņkentāņ yāmikta täņ tamik täyak. Unita intājo iron yāpmāņ kwayāņ täyat u ämawebe māyaptā yāpmāņpāņ Anutu bānep täga api iwetneņ.

* 8:24: 2Ko 7:13-14 * 9:1: 2Ko 8:1-7 * 9:6: Snd 11:24, 22:9; Rom 12:8 * 9:9: Sam 112:9 * 9:10: Ais 55:10; Hos 10:12 * 9:11: 2Ko 1:11, 4:15

¹²* Nadäkañ, ironjin unitä Anutu täño kudupi ämawebe jop gupi täñkentäñ yämik-tagän nämo api täñpek. Nämo, iron u yäpmäñpäñä Anutu bänep täga man iwetpäñ bänep oretoret pähap api täñ imineñ. ¹³ Ba ugän nämo. Iron täñ yäminayäñ täkañ unitäwä nadäkinikjin täño mebäri kwawak pewän ahänjirä ämawebe mäyaptä kañpäñ nadäñpäñ ñode api nadäneñ; Nadäkiniki jop meni-tägän nämo yänahäk täkañ yäk. Nämo, Kristo täño Manbiñam Täga u inñit-inik täñpäñ buramik täkañ yäñ nadäñpäñ Anutu api iniñ oretneñ. Täñkañ iron inita ba äma ätuta täñ yäminayäñ täkañ unita yäñpäñ Anutu wäpi api yäpmäñ akuneñ. ¹⁴ Ude täñkañ Anutu täño orakoraki intä terak ärokinik täñkuko unita yäñpäñ yäñapik man yäkyäki-ken inta gäripi nadäñ tamäñpäñ inta nitek api yäk täneñ. ¹⁵ Eruk Anutu täño iron ärowani inipärik kubä täñ niminjkuko unita bänep täga pähap iwet täkäna!

10

Poltä piäni täño mebäri yänkehärom tañkuk

¹* Eruk notnaye, näñjaken mebäri yänahäwayäñ. Inken nanik ätutä näka man ñode yäk täkañ; Pol uwä, kadäni ninkät it täkamäñ-ken äma mäyäki ude äworeñkañ täk täyak upäñkañ ban it täyak ukenä man kehäromi yäwani yänkañ man kudän mebäri mebäri täñ nimik täyak. Upäñkañ ude nämo. Kristotä ini bänep kwini terak täwereco ude butewaki man terak ñode täwetat; ²* Inken äreñpäñ man komi nitek täga täwerero upäñkañ ude täkta gäripi nämo nadätat unita injin irit kuñat-kuñatjin yäpä-siwon tawut. Täñ, inken nanik ätutä näka kome täño nadäk terak kuñat täyak yäñ yäk täkañ u nadäñjit kañ kuñarut. Äreñpäñ bätakigän itkañ man kwini nämoinik api yäweret. ³ Bureni, kome äma bämopi-ken it täkamäñ upäñkañ unitäño nadäk ba kehäromi terak nämo ämik täkamäñ. ⁴* Nämo, ämik täño tuñum nintä inñit täkamäñ uwä kome ñonitäño nämo. Tuñum nintä inñit täkamäñ uwä Anutu täño kehäromi nitek, iwan täño yewa kehäromi yeñwekta kehäromi nitek. ⁵ Kehäromi unitä äma iniken nadäk-nadäkita nadäwä ärowani täñpäpäñ jop manman ba täñyäkñarani man mebäri mebäri uterak Anutu täño nadäk bureni ut täkañ u wärämüt täkamäñ. Täñpäñ äma täño nadäk jopi utpema paoräkañ Kristo täño nadäk ugän iwarän täwut yäñpäñ piäni täk täkamäñ. ⁶* Ude täñkañ intagän itsämäñkamäñ. Bänep äyänjutpäñ Kristo täño man kudup buraminjirä, eruk u punin terak äma mannin nämo buramik täkañ u komi yämikta api pidäm täne.

⁷ Nadäkañ? Inken nanik ätu inita Nin-tägän Kristo täño äma yäñ nadäk täkañ. Eruk, äma udewani, kwawak ñode nibäñpäñ nadäwut; Nin imaka, Kristo täño ämagän itkamäñ. ⁸* Ekänitä ini in täñpäwakta nadäñpäñ nämo, intäño nadäkinikjin täñkehärom takta yäñpäñ wäp naminjkuk. Unita nininta biñam yäk täkamäñ unita mäyäk täga nämo nadäwet. ⁹ Täñpäkañ in ñode nadäneñta; Umuntañpäñ kwaiwut yäñpäñ Pol uwä man kudän täñ nimik täyak. Upäñkañ notnaye, ude nämo! ¹⁰ Bureni, äma ätutä näka ñode yäk täkañ; Poltä man kudän täk täyak uwä komi kehäromi mebäri mebäri nitek. Täñ, ini ahänjiräñ kak täkamäñ uwä äma jopi gañani. Täñ, menitä yäk täyak u udegän, mebäri nitek nämo bumik yäñ nadäk täkamäñ. ¹¹* Täñpäkañ äma man ude yäk täkañ uwä ket ñode nadäneñ; Kadäni nintä äreñpäñ kädet iwatnayäñ tämäño uwä ban itkañ man kudän täkamäñ ño terakgän siwonji iwatpäñ api täne.

¹²* Äma bämopjin-ken itkañ gup yäpmäñ ärokärok man yäk täkañ u nin udegän täga nämo yäpurärätpäñ yäne. Nin täño täktäknin uwä unitäño udewani nämo. Äma uwä iniken mebärini yäpmäñ danikta nadäk kubä ba imaka kubä terak kañpäñ nadäñkañ nämo yäpmäñ danik täkañ. Nämo, u inita jop nadäñ kubä nadäwä ärowani täk täkañ. Äma udewani uwä guñ bureni-inik! ¹³* Täñ, yänäñi ude uwä irepmitpäñ nininta biñam täga nämo yäne. Nämo, piä täkta бага Anututä yäñ nimani uterakgän itkañ biñam

* 9:12: 2Ko 8:14 * 10:1: 1Ko 2:3 * 10:2: 1Ko 4:21 * 10:4: Efe 6:13-17 * 10:6: 2Ko 2:9 * 10:8: 2Ko 13:10; 2Ko 12:6 * 10:11: 2Ko 13:2,10 * 10:12: 2Ko 3:1, 5:12 * 10:13: Rom 12:3

yäk takamäj. Tänpäkañ piä бага yäj nimani u päñku in bok yäpman̄tak. ¹⁴ Unita piä inken täñkumäño unita oretoret biñam yäk takamäj uwä yänañi u irepmitpäñ nämo yäk takamäj. Inken piä nämo täñkañ, jop nadäj yänero uyaku nadäjirä waki täñpek. Upäñkañ ude nämo, nintäjukun inken Kristo täño Manbiñam Täga u yänahänkumäño unita biñam täga yäne. ¹⁵* Unita ñode yäwa; Piä ninin täk takamäj unitagän biñam yäk takamäj. Äma ätutä täñpani ukät nämo. Nämoinik. Nintäño gärip u ñode; In täño nadäkinikjintä tägañirän-tägañirän bämopjin-ken piä ätukät täñitna tañi kañ weñ parän. ¹⁶* Nadäkinikjintä ude ahäñirän eruk Manbiñam Täga u kome ätu mädejin käda u käda u api yänahäntäj kune. Nadäkañ? Nin kome ätu äma ätutä bian piä täñpani-ken täñkañ biñam jop nadäj yäkta nämo nikañ.

¹⁷* Unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

Imaka kubäta biñam yäwa yänpänä Ekänitä täñ gamik täyak unitagän yäwen.

Jer 9:24

¹⁸* U imata, äma kubä Ekänitä wäpi yäpman̄ ärok täyak, äma udewanita ñode nadäk takamäj; Ekänitä äma unitäño piä kawän tagak täyak yäj nadäk takamäj. Täñ, äma kubätä iniken gupi yäpman̄ äronpäñ oretoret täñpeko uwä oretoreri uwä jopigän täñpek.

11

Aposoro jopi täño täktäki

¹ Notnaye, in nadäj namiñirä guñ man täpuri ätu ñode täwerayäj; ²* Näkä inta iyap takinik täk täyat uwä Anututä nadäk täyak udegän. Inä webe gubañ kuräki siwoñi-inik äma kubäta biñamgän iwoyänpäñ tepmañkuro ude. Äma uwä Kristo ubayäj. ³* Tänpäkañ gämoktä Iv täñikñatkuko ude inken udegän ahäwek yäj yänkañ umuntak täyat. Äma ätutä täñ-täñjarirä nadäk-nadäkjin tängguñ tawäpäñ Kristota nadäj imikinik täñpäñ siwoñi kuñat-kuñat kädetjin unita mäde ut imineñta! ⁴* U imata, äma ätutä man mebäri mebäri täwerirä mebäri nämo yäpman̄ daniñpäñ nadänkañ bäräñeñ jop yämagut täkañ. Äma udewanitä Jesu täño biñam täwetpäñ täwoñärekamäj yänkañ täk täkañ uwä Jesu bureni täño biñam nintä täwetpäñ täwoñärewani unitäñopän nämo täk täkañ. Ude terak munapik intä yäpmäktä täwet täkañ uwä Kudupi Munapik bian yäpuño u nämo. Ba manbiñam mebäri kubä täwet täkañ uwä Manbiñam Täga nintä täweritna nadänpäñ nadäkinik täñkuño u nämo. Inä äma udewani yämagutta gäripä nadänpäñ yäñiñ kireñirä piäni waki u täk täkañ.

⁵* Intä aposoro unita nadäjirä aposoro ärowani täk täkañ. Upäñkañ nähä unitäño gämori-ken nämo itat yäj nadätat! ⁶* Man yänahäkta mena nämo käwep pidämtak täyak upäñkañ nadäk-nadäkta nämo wäyäkñek täyat. Näk Anutu täño nadäk-nadäkpän yänahäk täyat yäj uku kädet mebäri mebäri terak kwawak täwoñäreñkumäño u.

⁷* Anutu täño Manbiñam Täga yänahänpäñ täwetkuro unita gwäki nämo yäput. In orañ tamikta yänpäñ näkñata nadäjira äpani täñkuko unita jide? U momi täñkut ba? ⁸* Tänpäkañ in bämopjin-ken piä täñkuro uwä kome ätuken nadäkinik täñpanitä moneñ täñkentäj namiñirä täñkut. In täñkentäkta ude täñkuro uwä äma uken kubota ude bumik täñkut. ⁹* Kadäni inkät itkut-ken uken moneñta inken nanik kubäken nämo yänapiñkut. Nämo, moneñ paorirän notnaye Masedonia komeken peñpeñ Korin äbuño unitä täñkentäj namiñkuñ. Unita kadäni uken kädet ude iwatkuro udegän bämopjin-ken äneñi itpäñ ugän api iwaret. Inta bäräpi kubä nämo api kotañ tamet. ¹⁰* Bureni-inik! Kristo, mani bureni bänepna-ken pätak unitäño wäpi terak ñode yänkehärom täyat; Akaia kome päke u gänañ kudän ude täk täñkuro u kubätä täga nämo naniñ bitnäwek.

* 10:15: Rom 15:20 * 10:16: Apos 19:21 * 10:17: 1Ko 1:31 * 10:18: 1Ko 4:4-5 * 11:2: Efe 5:26-27

* 11:3: Stt 3:4,13 * 11:4: Gal 1:8-9 * 11:5: 1Ko 15:10; 2Ko 12:11; Gal 2:6 * 11:6: 1Ko 2:1,13; Efe 3:4 * 11:7:

1Ko 9:12,18 * 11:8: Plp 4:15-18 * 11:9: 2Ko 12:13 * 11:10: 1Ko 9:15

Nämo, täga täñkut yäj nadänpäj unita biñam pen api yäk täñpet. ¹¹ Jide? Inta gäripi nämo nadäk täyat unita kudän u täñkut? Nämo inik, Anutu iñamiken inta gäripi pähap nadätat yäj bureni täwetat!

¹² Upäjkañ intäno aposoro ärowani u ini wäpi biñam yäpmäj ärokärok kädet täñpipiñ yämikta kädet ude täñkuro udegän pen api täk täñpet. Moneñ ketjin terak nanik yäpero uwä aposorojiye unitä ñode yäneñta; U kawut! Nintä täk takamäj Pol udegän täk täyak yäj yäneñta! ¹³ * Täñpäkañ aposoro u aposoro bureni nämo, u aposoro jopi, piä täñyäkñarani kädet terak täk takañ. Kristo täño aposoro bureni täño iñam dapun wädäwä ärowäpäñ bämopjin-ken kuñat takañ. ¹⁴ Ude yäjira kikñutkañ? Nämo! Satantä ini, peñyäjek täño añero unitäño iñam dapun wädäwän ärowäpäñ kuñat täyak. ¹⁵ Unita piä ämaniye imaka, siwoñi äma täño iñam dapun wädäwä ärowäpäñ kuñarirä yabäjkañ imata kikñutne? Ude nämo! Kämiwä gwäki, piä täk takañ uterak api yäpneñ!

Pol bäräpi mebäri mebäri kotañkuk

¹⁶ * Eruk, äneñi ñode täwetgän täyat; In näka guñ yäj nämo nadäj namineñ. Täñ, guñ yäj nadänpäjä, eruk guñ yäj kañ nadäwut! Ude nadänpäj unita nadäj namiñirä guñtä täk takañ udegän näkñata biñam täpuri yäwa! ¹⁷ Man yäyat ñowä Ekäni täño nadäk iwatkañ nämo yäyat. Nämo, äma guñtä wäpi yäpmäj akuk takañ ude yäyat. ¹⁸ Upäjkañ jop uken! Äma inkät it takañ uwä kome täño nadäk terak wäpi yäpmäj akukta nadäk takañ unita näk imaka, biñam yäwa! ¹⁹ Inä nadäk-nadäkjin ärowani nitek käwep unita äma guñ äma nadäj yämiñirä man täwetpäñ täwoñärek täk takañ! ²⁰ Ba ugän nämo, äma udewani yäniñ kireñirä watä piäni täñ yämikta tämagut takañ. Ba jop manman terak täñ-täkñarirä imaka imakajin kudup yäniñ kirek takañ. Ba ärowani täñpäñ etä päpä tabäjkañ iñamjin dapun-ken tadäpmäk takañ. Ude täñ tamik takañ unita gäripi käwep nadäj yämik takañ? ²¹ * Bureni, aposorojiye unitä nin nirepmit takañ! Kudän täñ tamik takañ ude nämo täñkumäjno unita waki, ninä mäyäk tänañi käwep!

Yäke! Guñ man äneñi kubä ñode yäkgän täñpa; Äma kubätä iniken täktäk kwawak yäjähäkta kehärom tawänä, eruk näk imaka, udegän täñpawä! ²² Äma uwä Hibru nanik täñpawä, eruk näk imaka Hibru nanik. Ba Isrel äma täñpawä, näk imaka Isrel ämagän. Ba Abraham täño tawañken nanik täñpawä, näk imaka Abraham täño tawañken nanikgän.

²³ * Wära! Guñ man bureni yäjtäñ äbätat ñopäj jop uken waki äneñi yäkgän täñpa! Äma uwä Kristo täño piä watä äma täñpawä, näk imaka u yärepmitpäñ Kristo täño piä watä äma bureni-inik itat. Ba äma unitä komi piä täk takañ u näkä yärepmitpäñ gwäk pimiñpäñ täk täyat. Kadäni mäyap iwantä komi eñiken nepmañpäñ bumta nut täñkuñ. Kadäni mäyap kumnañipäj it täñkut. Bäräpi ude-ude terak äma unitä bäräpi kotak takañ uwä näkä yärepmitpäñ kotak täñkut. ²⁴ * Juda ämatä kadäni 5 ude nepmäñitpäñ 39-39 ude näk päripmäk täñkuñ. ²⁵ * Täñkañ Rom gapmantä nepmäñitpäñ kadätä nutkuño u kadäni yaräkubäta täñkuñ. Täñ, kadäni kubä äma ätutä utna kumbän yäjkañ mobätä nutkuñ. Täñkañ kadäni yaräkubä ude gäpe näkä kuk täñkuro u imäriñän gwägu gänañ äpmok täñkut. E kadäni kubä-kenä gäpe wañirän gwägu gänañ äpmonpäñ kepma kubä, bipani kubä gwägu terak jop orañtäñ kuñatkut.

²⁶ * Täñpäñ komeni komeni kuñat täñkut-ken uken ume tokätpäj pära nutpäñ yäpmäj kuk täñkuñ, ba kome kubo ämatä irani-ken kuñat täñkut. Täñpäñ Juda notnaye ba guñ äbotken nanik imaka, näk täñpawakta piäni täk täñkuñ. Yotpärare-ken ba ämatä nämo irani-ken ba gwägu terak iwan terakgän äbä perok täñkut. Täñpäkañ nadäkinik täñpani notkapak yäj jop yäjñäkñarani kerä terak komi nadäk täñkut. ²⁷ * Näk komi piä mebäri mebäri kädäp ikek täñkañ bipani mäyap dämmon täga nämo patkut. Nakta ba umeta neñirä it täñkut. Ketem nakta, patpat bägupta ba tekta wäyäkñek piä tañi täñkut. ²⁸ *

* 11:13: 2Ko 2:17; Plp 3:2 * 11:16: 2Ko 12:6 * 11:21: Plp 3:5 * 11:23: Apos 16:23; 1Ko 15:10 * 11:24: Lo 25:3 * 11:25: Apos 16:22, 14:19 * 11:26: Apos 9:23, 14:5 * 11:27: 1Ko 4:11; 2Ko 6:5 * 11:28: Apos 20:18-21,31

Ba ugän nämo, äbot tänpäni komeni komeni ittän kukaŋ u watäni itta kepma kepma nadäwätäk pähap täk täyat. ²⁹* Nadäkinik tänpäni kubä täŋo kehäromi paorirän näk kehäromina udegän paotak yän nadäk täyat. Täŋ, kubätä momi-ken maŋirän nadänkaŋ jägämi nadäk täyat.

³⁰* Nadäkaŋ, näkŋaken wäpna yäpmän akutat bumik ŋowä imaka imaka upän kehäromina nitek nämo yän kwawak täwoŋärekaŋ unitagän biŋam yäyat. ³¹* Ekäninin Jesu unitäŋo Anutuni ba Nanitä nadänjirän jop nämo yäyat yän täwetat! Täŋ, Anutu uwä, imaka kuduŋtagäntä wäpi biŋam ärowani ugän tärek-täreki nämo iniŋoret täkot! ³²* Tänpäkaŋ Damaskus yotpärare itkut-ken uken intäjukun äma kubä wäpi Aretas unitäŋo kaŋiwat piä ämani unitä komi äma yäwerän yotpärare täŋo yämabam-ken näk nepmäŋitta watä itkuŋ. ³³ Watä ude irirä notnaye ätutä näk yäk gänaŋ daiŋpäŋ gänaŋ-kengän nepmaŋpä yäpmän äpamaŋ ämetpeŋ kuŋkut.

12

Pol täŋkentäk inipärik kubä yäpuk

¹ Bureni, wäp yäpmän ärokärok kädet unitä bureni kubä nämo pewän ahäk täkaŋ upänkaŋ kädet kubä nämo pat namitak. Unita manna ŋo yäpurärätpän däpmonken kak täŋkuro ba Ekänitä kwawak näwoŋäreŋkuko unita yäwa nadäwut; ² Kristo täŋo äma kubä näkä nadätat unitäŋo manbiŋam yäwayän. Bian, obaŋ 14 gumonita Anututä äma u pit kubägän pudät yäpmän kunum yotpärare-keninik äroŋkuk. Äma uwä komegup ikek äroŋkuk ba komegup peŋkaŋ äroŋkuko u nämo nadätat. Anututä nadätak. ³ Äneŋi ŋode yäkgän täyat; Komegup ikek ba komegup peŋpäŋ äroŋkuko u nämo nadätat. Anututä nadätak. Upänkaŋ ŋode nadätat; Anututä äma uwä Paradais komeken pudät yäpmän äroŋkuk. ⁴ Uken äroŋpäŋ man kotäk ämatä nadänkaŋ äneŋi yänahänaŋi nämo, ba nadänkaŋ yänahäkta yäjiwäranani upän nadänkuk. ⁵* Tänpäkaŋ äma yäyat uwä näk. Imaka u ahän namiŋkuko uterak wäpna täga yäpmän äronaŋi upänkaŋ wäpna nämo yäpmän ärowayän. Nämo, imaka unitä näk kehäromina nämo yän kwawak täwoŋäretak biŋam unitagän api yäk täŋpet. ⁶* Täŋ, wäpna yäpmän ärowayän nadänpäŋä manbiŋam bureniŋän yänahäwero unita mäyäk man uterak täga nämo näwetneŋ. Upänkaŋ ämatä jop nadän näka nadäwä ärowani täneŋo udeta wäp yäpmän ärokärok man nämo yäwayän. Nämo, man yäkyäkna ba täktäkna terak nabänpäŋ-nadänkaŋ mebärina siwoŋi nadäwä täreneŋ.

⁷* Tänpäkaŋ imaka yabänaŋi nämopän Anututä näwoŋärewänpäŋ yabänkuro uterak näkŋata jop nadän nadäwa ärowani täŋpeko udeta guŋnata bäräpi kubä imiŋkuk. Bäräpi u Satan täŋo watä piä äma kubä bumik. Unitä wari wari tenäŋtä-yän namänpäŋ nut täyak. ⁸ Ude täŋirän Ekänitä u yäpmän keweŋ namikta yänapik man kadäni yäräkubä ude yänkut. ⁹* Ude yänapiŋkuro upänkaŋ Ekänitä kowata ŋode näwetkuk; Ude nämo. Näkŋo orakorakna gäkä terak pätak unita imata imaka kubäta wäyäkŋewen? Nadätan? Gäk kehäromika nämotä iriri näkŋo kehärominatä gäkä terak kwawak ahän gamik täyak yän näwetkuk. Ude näwetkuko unita apiŋo Kristo täŋo kehäromi unitä näkä terak ärowän yänpäŋ kehäromina nitek nämotä itat unita oretoret täyat. ¹⁰ Mebäri unita Kristota yänpäŋ kehäromina nämotä irira äma komi namiŋit, man waki näwerit, mäyäk ba bäräpi mebäri mebäri ahän namiŋit täŋirä unita täga nadänpäŋ bänep oretoret pähap terak it täyat. Imata, kehäromina nitek nämo it täyat-ken uken Kristotä iniken kehäromi namiŋirän kehäromi bureni nitek it täyat.

Pol Korin ämawebeta nadäwätäk täŋkuk

* 11:29: 1Ko 9:22 * 11:30: 2Ko 12:5 * 11:31: 2Ko 1:23 * 11:32: Apos 9:23-25 * 12:5: 2Ko 11:30 * 12:6: 1Ko 10:8; 1Ko 11:16 * 12:7: Jop 2:6 * 12:9: Plp 4:11-13

¹¹ * Wära! Man yäyat ño guñ tãño man kubäpäñ yäyat. Yänañi nämo upänkañ injinken nadäk terak yãñahätat. Injin näkño täktäkna täga unita biñam yänañipäñ nämo yãñkuño unita yãñpäñ yãñahätat. Bureni, näk äma jopi upänkañ aposoro ätu unita intä nadãñirä ärowani tãk tãkañ u yärepmit moreñkañ itat. ¹² * Kadäni in bãmopjin-ken itkuro uken kehärom tañpäñ aposoro bureni tãño kudän mebäri mebäri mäyap pewa ahãñirä yabãñpäñ-nadãñkuñ. Kudän kudupi, imaka ämatä nämo tänañi, ba imaka ätu Anutu tãño kehäromi nitek u täñira unitä mebärina täñkwawa tañkuk. ¹³ * Täñpãkañ waki täñ tamiñkuro u de? Äbot täñpani kome ätuken nanikta täñ yämik täñkuro inta udegän täñ tamik täñkut. Täñpãkañ imaka kubägän inta nämo täñ tamiñkuro u ñode; Gupnata watä it namikta inta bäräpi nämo tamiñkut. Ude täñkuro uwä jide? Momi täñkut ba? Butewaki, unita goret täñ tamiñkuro täñpäwä eruk momina u kañ peñ namut!

¹⁴ * Täñpãkañ inken äneñi ärekta nadãñ itat ño äreñira kadäni yaräkubä ude api täñpek. Eruk äreñpäñä udegän gupnata watä it namikta bäräpi nämo api tamet. Imata, nanaktä meñ-nanta imaka yabãñ ahãñpäñ yämikta nämo yäwani. Nämo, meñ-nantä imaka yabãñ ahãñpäñ nanakiyeta yämikta yäwani. Unita ñode yäwa; In-tãño moneñ tuñumjin yãpmãkta nämo api ärewet. Nämo, inkät näkkät bãnep kubägän täñpäñ itta yãñpäñ api ärewet. ¹⁵ * Unita in täñkentãñ tamikta näkñakät tuñumna pajij tanij kirekta gäripi nadätat. Upänkañ jide? Gäripi pähap nadãñ tamiñira kowatawä gäripi täpurigän nadãñ namineñ?

¹⁶ Täñpãkañ äma ätutä täktäkna ñode yäk tãkañ; Bureni, gupita watäni itta bäräpi nämo nimiñkuro upänkañ jop manman yãñnikñatkuk. ¹⁷ Näka ude yäk tãkañ upänkañ jide ude täñ-tãkñatkut? Ämanaye yäniñ kireñpewa äreñkuño uterak täñ-tãkñatpäñ moneñ tuñumjin kubo täñkut ba? ¹⁸ * Ude nämo! Taitus inken ärekta peñ iwetpäñ nadäkinik ikek notninpak kubäkät bok yepmañpa äreñkumän. Eruk, Taitustä äreñpäñ jop täñ-tãkñatpäñ moneñ tuñumjin yãpuk ba nämo yãpuk? Nämo! Nek tãño nadäk-nadäk u kubägän unita bãmopjin-ken käderi kubägän peda ahãñkuk.

¹⁹ Ba jide nadãkañ? Man kudup yäyat ño u in iñamjin-ken täktäkñin u täñkehärom takta yãñpäñ yäyak yãñ nadãkañ? Nämo, nin Anututä nibãñirän Kristo tãño ämatä man yänañi ude yäkamãñ. O notnaye, bureni täwetat; Imaka kudup tãk tãkamãñ u intãño nadäkinikjin täñkehärom taktagän. ²⁰ * Täñpãkañ näk umuntäyat. Äreñkañ irit kuñatkuñat intä kuñatta gäripi nadäk täyat ude nämo irirä tabäwetta. Täñkañ ude tabãñpäñä kudän intä gäripi nämo api nadãneño ude täwoñärewetta! Äreñpäñ in bãmopjin-ken kudän wakiwaki ñodewanitä parirä yabäwet yãñkañ umuntäyat; Yãñawät-awät, närepmirek-gärepmirek terak kokwawak pewä ahäk-ahäk, man jäpi kowat-yäwän, iyapi täktäk, äma wäpi yãpmãñ äpãk-äpãk, yãñpäñ-yabãñ yäwat, gup yãpmãñ ärokärok ba äbot täñpani bãmopi-ken täñuruk-uruk pewä ahäk-ahäk. ²¹ * Ba ñodeta imaka, umuntäyat; Inken äreñpäñ siwoñi nämo kuñarirä tabäwayãñ täro uwä Anutunatä unita yãñpäñ mäyäk api namek. In bãmopjin-ken äma bian, imaka taräki taräki, kubokäret ba kañgärip kudän wakiwaki tãk täñpanipäñ bãnepi nämo sukureñkañ pen täñ irirä yabãñkañ bãnepna ägekorãpäñ konãm butewaki täñpet.

13

Jukuman ätu

¹ * Eruk kadäni yaräkubäta inken ärewayãñ täyat ño. Täñpãkañ Anutu tãño mantä ñode niwetak;

Äma kubä manken tena yãñpäñä äma yarä ba yaräkubätä äma u goret täñirän këneño uyaku manken täga irek. Lo 19:15

* 12:11: 2Ko 11:5 * 12:12: Rom 15:19 * 12:13: 2Ko 11:9 * 12:14: 2Ko 13:1 * 12:15: Plp 2:17 * 12:18: 2Ko 8:6,16-18 * 12:20: 2Ko 2:1-4 * 12:21: 2Ko 13:2 * 13:1: 2Ko 12:14; Mat 18:16; 1Ti 5:19

² Tabäkta inken äreñira kadäni yarä täñkuk-ken uken in bämopjin-ken äma momi täñpani bänepi sukurekta jukuman yäwetkut. Unita apiño ban itkañ äma unita ba ätuta bok jukuman äneñi ñode täwetat; Näkä ärewayäj täyat-ken uken momi ämawebe u yabäñpäñ nämo api yabäj korewet. ³ In Kristotä mena-ken man yäñahäk täyak u kañpäñ nadäkta gäripi nadäkañ unita ude täñira bureni yäj api nadäneñ. Unita nadäkañ? Kristo in bämopjin-ken piä kehäromi nitek nämowä nämo täk täyak. Nämo, kehäromini intä kañpäñ nadäkta näkä terak kwawak täwoñärek täyak. ⁴ * Bureni, päya kwaköp terak utpewä kumbuk-ken uken ämawebetä kañirä kehäromi nitek nämo täñkuk. Upäñkañ Anututä iniken kehäromi terak yäpmäj päñaku teñkuko apiño itak. Täñpäkañ nin imaka, Kristo ukät kwasikotpäñ unita kehärominin nitek nämo, äpani ude kuñat täkamäj. Täñkañ Anutu täño kehäromi terak itkañ Kristo täñkentäñpäñ in täñkentäkta bämopjin-ken piä api täne.

⁵ * Unita kadäni kadäni irit kuñat-kuñatjin kañpäñ nadäñpäñ bänepjin ñode yäpmäj daniñpäñ nadäk täkot; Nin nadäkinik ikek burenitä kuñatkamäj ba nämo? Jide? Jesu Kristo u bänepjin-ken itak u nämo nadäkañ? Täñ, bänepjin yäpmäj daniñpäñ kawä nadäkinikjin nämo paränä Kristo bänepnin-ken nämoinik itak yäj nadäneñ. ⁶ Täñpäkañ nininta nadäkinik ñode täkamäj; Intä nintäño irit kuñat-kuñatnin nibäñpäñ nadäñpäñä uwä Kristo täño aposoro bureni yäj api nadäneñ.

⁷ Täñpäkañ intä waki kubä nämo täñpäñ siwoñigän kuñatneñta Anutu-ken yäñapik man yäk täkamäj. In siwoñi kuñarirä ämatä ninta piä äma bureni yäj nadäneñta nämo yäyat. Nämo, ämatä ninta piä säkgämän nämo täñpani yäj nadäñayäj täño upäñkañ gäripnin tañi uwä intä siwoñigän kuñatta nadäkamäj. ⁸ * Imata, nin man bureni u täñpäwakta piäni täga nämo täne, u täñkehärom takta uyaku täga täne. ⁹ Unita ämatä nibäñirä kehärominin nitek nämo täñpäwä u täga. Upäñkañ intä kehäromigän itkañ kuñarirä tabäñkañ oretoret tañi täk täkamäj. Mebäri unita inta yäñpäñ yäñapik man ñode yäk täkamäj; Irit kuñat-kuñatjin ba nadäkinikjintä tägañirä-tägañirä nadäkinik bureni täñpani, kehäromigän ude kañ irut yäj yäk täkamäj. ¹⁰ * Täñpäkañ ban itkañ man kehäromi nitek ño intäjukun kudän täñ tamitat. Inken äreñpäñ man jäpi terak täweretta! Bureni, Ekänitä ini piä ño namiñkuko unita man komi täga täwetnañi upäñkañ ude täkta nämo nekañ. Imata, Ekänitä in täñpäwakta nämo iwoyäñpäñ nepmañkuk. Nämo, uwä intäño nadäkinikjin täñkehärom takta nepmañkuk.

Pol täño yäñtärek man

¹¹ * Eruk notnaye, man tärek-tärek ñode täwerayäj; Oretoret täñput! Täñpäñ nadäkinik täñpani kehäromigän itta piäni ehutpäñ täk täkot. Täñkañ näkño man nadäj namikinik täñpäñ nadäk bänep kubägän inñitpäñ bänep kwini terak it täkot. Ude täñirä Anutu nadäj nimikinik täñpäñ bänep pidäm pewän ahäj nimani unitä inkät itinik api täñpek. ¹² * Täñirän äbot täñpani burenitä täk täkañ ude not täñpäñ kowat iniñ orerän täk täkot. ¹³ Täñpäkañ Anutu täño kudupi ämawebe kome ñoken irani kuduptagäntä bänep oretoret man täwetkañ ño.

¹⁴ Eruk, Ekäni Jesu Kristo täño orakoraki, ba Anutu täño bänep iron, ba bänep kubägän irit Kudupi Munapiktä pewän ahäk täkañ unitä intä terak äroton. Ugän.

* 13:4: Plp 2:7-8 * 13:5: 1Ko 11:28 * 13:8: 1Ko 13:6 * 13:10: 2Ko 2:3, 10:8 * 13:11: Rom 15:33 * 13:12: Rom 16:16

Galesia Anututä iniken bänep ironi terakgän nimagut täyak unitäño manbiñam

¹* Näk aposoro Pol, äma kubätä aposoro piä ño takta iwoyänpän nämo nepmanpän yäpmän äbut. Nämo, näk piä man ño Jesu Kristo-kät Anutu Nan, Kristo kumbaniken nanik wädän tädotkuko u keriken nanikpän yäput. ² Eruk näk ba notnaye näkkät itkamän ñonitä bänep oretoret man kudän täñpän pena yäpmän äbot täñpani ämawebe äbori äbori Galesia komeken nanik inta äretak. ³* Anutu Nankät Ekäninin Jesu Kristo täño orakoraki ba bänep pidämtä intä terak tokñek päton. ⁴* Kristo uwä nintäño momita yänpän kowata Anutu Nanin täño mani buramiñpän gupi iniñ kireñkuk. Ude täñkuko uwä nin kome ñonitäño topmäk-topmäk waki uken nanikpän nimagutkuk. ⁵ Unita Anutu wäpi tärek-täreki nämo, iniñoret takäna! U bureni.

Manbiñam bureni-inik u kubägän

⁶ In täño manbiñam ñode nadänkañ kikñutpän-nadäwätäk pähap umuri kubä täñkut! In imata Anutu, Kristo täño orakoraki terak inita biñam tämaguranipän bäräñeñ-tagän mäde ut imikañ? Ba imata manbiñam kubä iwarän takäñ? ⁷* Nadäkañ? Manbiñam bureni kudupi kubä nämo itak. Nämoinik. Upänkañ äma ätutä intäño nadäkinikjin täñkuräk takta Kristo täño manbiñam bureni u yäpmän äyänutpän goret kända yänpän-täwoñärek tak takäñ. ⁸* Unita ñode täwera ket nadäwut; Ninin-tägän ba añero kubä kunum gänäñ naniktä manbiñam kudupi kubä, nintä bian nämo täwetpän täwoñärewani udewani kubä yänahäweko uwä geñi wakita biñam kañ täñpän! ⁹ Eruk, man ugänpän äneñi ñode täwetgän täñpa; Äma kubätä manbiñam kudupi kubä intä manbiñam bian nadänpän iyap täwani u udewani-gänpän nämo yänahänpän täwereko uwä äma udewaniwä geñi wakita biñam täñpek.

¹⁰* Täñpäkañ ude yäyat unita in jide nadäkañ? Man ude yäyat uwä ämatä näka nadäwä tägawäpän wäpna yäpmän akukta yäyat ba Anututä nadäwän tägakta yäyat? Bian tak täñkuro ude ämatä nabänpän wäpna biñam orañ namut yänpän tak täyat u täñpäwä eruk näk Kristo täño piä äma bureni nämo!

Poltä aposoro wäp yäpuko unitäño manbiñam

¹¹* Täñpäkañ notnaye ñode täwera nadäwut; Manbiñam yänahäk täyat uwä ämatä nämo pewä ahäwani. ¹²* Manbiñam u äma kubä meni-ken nämo yäput, ba äma kubätä nämo näwetpän näwoñärenkuk. Nämo, Jesu Kristo ini-tägän manbiñam unitäño mebäri näwoñärenkuk.

¹³* Täñpäkañ in bian näkño manbiñam uku nadänkuñ. Nadänkuño uwä ñode; Juda täño bagata nadäkinik täñpän iwarän täñkañ Anutu täño kudupi ämawebe äbot mäyap täñpa wañkuñ. U kudup paorut yänpän butewaki-kät nämo, peñ awähuttän kuñat täñkuronik. ¹⁴* Täñkañ gubañi-ken näk äbekenaye oranaye täño kädet biani kudup u nadäwa-tärewäpän Juda äma bureni itta bänepna kädäp ijiwänpän näkä jukun-jukun kehärom täñpän iwarän täñkut. Täñpäkañ ude täñkuro unitäwä Juda nanik äma gubañi ätu näkñakät bok tägawani uwä näkä yärepmit moreñkut.

¹⁵* Upänkañ meñtä näk nämo bäyañirän Anututä näk bian iwoyänkuk. Täñkañ kadäni ini nadänkuk-ken iniken orakoraki terak piä äma ude itta yänpän nämagutkuk. ¹⁶* Eruk kadäni ini nadänkuk-ken uwä näkä guñ äbotken päñku Jesu täño Manbiñam Täga

* 1:1: Gal 1:11-12 * 1:3: Rom 1:7; Plp 1:2 * 1:4: Gal 2:20; 1Ti 2:6; Tai 2:14; 1Jo 5:19 * 1:7: Apos 15:1,24
 * 1:8: 1Ko 16:22 * 1:10: 1Te 2:4 * 1:11: Mat 16:17 * 1:12: Gal 1:1 * 1:13: Apos 8:3 * 1:14: Apos 22:3
 * 1:15: Ais 49:1; Jer 1:5; Rom 1:1 * 1:16: Apos 9:3-6; Gal 2:7

u yājahākta Nanaki kwawak näwoḡäreḡkuk. Täḡpäkaḡ näk jukuman näwerut yāḡkaḡ ämaken nämo yāḡpiḡtäḡ kuḡatkut. ¹⁷ Ba aposoro intäjukun ahäwani unita yabäwayāḡ Jerusalem nämo kuḡkut. Nämo, Arebia komeken pengän kuḡkuro uken kadäni käroḡi ittāḡḡän äneḡi äyāḡutpeḡ Damaskus komeken kuḡkut. ¹⁸* Eruk obaḡ yaräkubä täreḡirän Pitakät man yāḡpäḡ-nadäkta Jerusalem kuḡkut. Pāḡku kepma 15 ude u itkut. ¹⁹* Täḡpäkaḡ kadäni uken uwä aposoro ätuwä nämo yabāḡkut. Jems, Ekäni täḡo näḡät moräk ugānpāḡ kaḡkut.

²⁰ Notnaye, manbiḡam kudän täḡ tamitat ḡowä jopman nämo yäyat. Anutu iḡamiken bureni-inik täwetat. ²¹* Täḡpäkaḡ Jerusalem u ira täreḡirän mädenikenä Siria, Silisia kome, yotpārare kubäkubä ḡānaḡ uken kuḡatkut. ²² Upāḡkaḡ Judia komeken Kristo täḡo ämawebe äbot itkuḡo u näk iḡamna nämo nabāḡkuḡ. ²³ Äma ätutä näka ḡode yäk täḡirä nadäk täḡkuḡ; Äma bian ninta iwan täḡpāḡ nidāpmäk täḡkuko, ba manbiḡam bureni unita nadäkinik täḡpanita bian täḡpāwak täḡ yāmiḡkuko upāḡkaḡ apiḡo manbiḡam upāḡ yāḡahāḡtäḡ kuḡatak yäk. ²⁴ Täḡkaḡ Anututä kädet jide jide näwoḡäreḡkuko unitäḡo biḡam nadāḡkaḡ wāpi biḡam iniḡ oretkuḡ.

2

Aposoro ätutä Pol not täḡ imiḡkuḡ

¹* Eruk, Siria Silisia kome käda kuḡarira obaḡ 14 ude täreḡkuk. Eruk mädeniken Banabas-kät nektä Taitus imagutdakaḡ Jerusalem äneḡi kuḡkumāḡ. ² Anututä ini u kukta yāḡpäḡ peḡ näwetkuko unita kuḡkut. Jerusalem kuḡpāḡä piä täḡkuro ba täḡpayāḡ täyat unitä jopi täḡpeko udetä nadāḡpāḡ äbot täḡpani täḡo äma ekäni ekäni ukätḡän käbeyä täḡkumāḡ. Käbeyä täḡpāḡ Manbiḡam Täga ḡuḡ äbotken yāḡahāḡtäḡ kuḡat täḡkuro unita yāwetkut. ³* Täḡpäkaḡ notnapak Taitus, näkkät itkumäko u Grik, ḡuḡ äbotken nanik upāḡkaḡ gupi moräk madäkta aposoro uwä nämo peḡ niwetkuḡ. ⁴* Nämo, upāḡkaḡ äma ätu gupi-tāḡän not täḡpāḡ bāmopnin-ken äbä itkuḡ. Äma uwä nin Kristo terak бага man täḡo komi piä mäde ut imiḡkumāḡo unitäḡo mebäri nibāḡpāḡ nadäkta bāmopnin-ken äbä itkuḡ. Äma unitäwä Taitus gupi moräk madānaḡi yāḡ yäk täḡkuḡ. Ude yäk täḡkuḡo uwä nin yāḡ-niḡḡat-pewä бага man täḡo watä piä äma ude äneḡi irut yāḡkaḡ yäk täḡkuḡ. ⁵ Upāḡkaḡ man udewanitä Manbiḡam Täga täḡo kädet bureni täḡpāwak täkaḡ. Unita Galesia ämawebe notnaye inken ude ahäwek yāḡpāḡ nin Taitus täḡo gupi moräk madäkta yāḡkuḡo u nämo inik nadāḡ yāmiḡkumāḡ.

⁶* Eruk, äbot täḡpani täḡo äma ekäni ekäni wāpi biḡam ikek käbeyä bok täḡkumāḡo unitä manbiḡam näkä yāḡahäk täyat uniterak man kodaki kubä nämo yāpurärätkuḡ. Täḡpäkaḡ äma uwä wāp biḡam ikek yāḡ yäyat upāḡkaḡ wāp biḡam ikek ba wāp biḡam ikek nämo, unita nadāḡira inigän inigän nämo tāk täyak. Imata, Anututä wāp biḡamta yāḡpāḡ äma nämo yāpmāḡ danik täyak. ⁷⁻⁹* * Täḡpäkaḡ äma ekäni ekäni Pita, Jems, Jon uwä man kodaki kubä nämo näwetkuḡ. Nämo, u nektä piä täḡkumäko u kaḡpāḡ nadāḡpāḡ notniye bureni-inik yāḡ nadāḡkuḡ. Ude nadāḡpāḡ Banabas-kät nek ketnek wādāḡkaḡ piänin kubāḡän yāḡ nadāḡkaḡ not täḡ nimiḡkuḡ. Uwä ḡode nabāḡpāḡ-nadāḡkuḡ; Anututä iron täḡ namiḡpāḡ näkä Manbiḡam Täga ḡuḡ äbotken yāḡahākta piä man namiḡpāḡ peḡ näwetkuk, Pitatä Juda äbotken manbiḡam yāḡahākta piä man imiḡpāḡ peḡ iwetkuko udegän. Pitatä Anutu täḡo kehäromi terak Juda äbotken aposoro piä tāk täḡkuk. Täḡpäkaḡ näk udegän, Anututä ḡuḡ äbotken aposoro piä tākta kehäromi namiḡkuk. Eruk, ude nabāḡpāḡ-nadāḡkaḡ Pita, Jems, Jon, äbot täḡpani täḡo intäjukun äma ude itta yāḡ yāmani unitä nadāḡ nimiḡpāḡ ḡode niwetkuḡ; Inä ḡuḡ äbotken piä täga täḡirä ninä Juda äbotken piä api tāk täne yāḡ niwetkuḡ. ¹⁰* Täḡpäkaḡ man kubä

* 1:18: Jon 1:42; Apos 9:26 * 1:19: Mat 13:55 * 1:21: Apos 9:30 * 2:1: Apos 15:2 * 2:3: Apos 16:3
* 2:4: Gal 1:7; Gal 5:1,13 * 2:6: Apos 10:34 * 2:7-9: Apos 22:21 * 2:7-9: Jon 1:42 * 2:10: Apos 11:29-30

node niwetgän täñkuñ; In kuñkañ piä tänayäj täkañ-ken u itpäñ äma jäwäri ninken itkañ unita nämo guñ täñpäñ täñkentäk ätu kañ pewä äbäk täñput yäj niwetkuñ. Ude täkta niwetkuño nadäk tawañ uku bian nadäñpäñ pidäm täñkut.

Poltä Pita ibeñkuk

¹¹ Eruk Pita täño manbiñam node täwerayäj; Nin Antiok iritna Pita äbuk. Äbänä kudän waki kubä täñkuko unita yäñpäñ iñami-kengän iwet ahäñpäñ kañ-yäñkut. ¹² * Kudän waki u node täñkuk; Pitatä Antiok pengän äbukken ugän guñ äbot nadäkinik täñpanikät itpäñ ketem bok nak täñkuñ. Ude täk täñkukopäj kadäni Jemstä Juda äbotken nanik äma ätu yäniñ kireñpewän äbuño ugänä Pitatä guñ äbotken nanikkät ketem bok nak täñkuño u yabäj umuntañ päñku inigän itkuk. U imata, äma Jemstä yäniñ kireñpewän äbuño uwä node nadäwani; Guñ äbotken nanik Jesuta nadäkinik täñpani u kudup gupi moräk madänañi yäj nadäk täñkuño unita Pitatä umuntañpäñ täñyäkñarani kudän ude täñkuk. ¹³ Ude täñjirän Juda noriye ätu bok itkuño u imaka, täñyäkñarani kudän u udegän täñkuñ. Ude täñjirä nadäk kädet unitä Banabas imaka imagutkuk. ¹⁴ Eruk, ude täñkuño u Manbiñam Täga täño kudäni bureni u nämo iwarirä yabäñpäñ näkä Pitapäj noriye iñamiken node iwetkut; Wa! Gäk Juda äbotken nanik kubä upäñkañ Juda täño бага mebäri mebäri nämo iwatpäñ guñ äbot täño täktäki iwatpäñ bok täga itkuñ. Eruk, ude täñ itkunopäj imata apiño guñ äbotken nanik notkaye unita Juda täño бага man u iwaräntäkta yäwoñärewen?

¹⁵ Bureni, nin uwä Juda äbotken ahäwani, guñ äbot momi täñpani yäj yäwerani uken ahäwani nämo. ¹⁶ * Upäñkañ node bureni nadäkamäj; Moses täño бага man iwarän täwani unita yäñpäñ Anututä äma kubäta siwoñi äma yäj nämo yäñtäreñ imek. Nämoinik. Äma Jesu Kristota nadäkinik täñpeko unita uyaku Anututä siwoñi äma yäj yäñtäreñ imek. Unita äbot täñpani nin imaka, Juda äbotken nanik upäñkañ Anututä siwoñi äma yäj yäñtäreñ nimikta Kristo Jesuta nadäkinik täñkumäj. Baga man iwatiwat kädet uterak nämo. U imata, бага man iwarän täwani yäñpäñ Anututä äma kubä siwoñi äma yäj nämo iwerek.

¹⁷ Täñpäkañ nin Juda äma upäñkañ Anututä siwoñi äma yäj yäñtäreñ nimikta Jesu Kristota nadäkinik täñkumäj unitä kwawak node niwoñäretak; Nin imaka, momi äma, guñ äbotken nanik udewanigän. Ude unita node yäñitna tägawek? Kristotä momi kädet täñi ahäkta piäni täk täyak. Ude täga nämo yäne! Nämoinik! ¹⁸ Upäñkañ node täñpero uyaku momi äma bureni-inik täñpet; Baga man iwatiwat kädet mäde ut imiñkuro u äyähutpäñ äneñi iwarän täwero uyaku. ¹⁹ * Näk node nadäj däkñeñkut; Baga mantä täñkentäj namiñjirän uterak Anututä siwoñi äma yäj täga nämo näwereko unita apiño näk бага man iwatiwat kädet kädatawä äma kumbani ude itat. Uwä бага mantä ini nutkuk bumik. Bureni, näk Anututa biñam itpeñ kuñatta бага man iwatiwat kädet mäde ut imiñkuro u. ²⁰ * Näk Kristo-kät päya kwakäp terak bok kumbumäko unita irit mebäri kubä yäput. Unita apiño bian itkuro ude nämo itat. Näk näkñaken kehäromi terakgän itat yäj nämo yäwet. Nämo, Kristotä bänepna-ken itak unitä näkño mähemna ude it namitak. Gupna nitek kuñat täyat upäñkañ Kristo, näka nadäj namikinik täñpäñ näk täñkentäkta gupi iniñ kireñkuko unitagän nadäkinik täñpäñ kuñat täyat. ²¹ Baga man terak itat yäj nämo yäk täyat. Nämo, ude yäwero uwä Anutu täño orakoraki u täñpewa imaka jopi ude täñpek. Mebäri ñodeta yäyat; Baga man iwatiwat kädettä täñpewän Anutu iñamiken siwoñi äma irero u täñpäwä Kristo u jop nadäj kumbuk yäj nadäne.

3

Baga iwatiwat ba nadäkinikta man

¹ Butewaki pähap! Galesia äbot täñpani, inä guñ bureni-inik! In Jesu Kristo u päya kwakäp terak kumbuko u kwawakinik täwetpäñ täwoñärewani upäñkañ netätä jukujin

* 2:12: Apos 11:3 * 2:16: Apos 15:10-11; Rom 3:20-28; Rom 4:5, 11:6; Gal 3:11 * 2:19: Rom 7:6 * 2:20: Jon 13:1; Gal 1:4

yäpurän guḡ tañirä man burenita mäde ut imiḡkuḡ? ² Unita näk imaka kubägän ḡonita täwet yabäñjira näwerut; Kudupi Munapik yäpuḡ uwä kädet jide terak yäpuḡ? Baga man iwat-iwat kädet terak yäpuḡ ba Manbiḡam Täga u nadäñpäñ nadäkinik täktäk kädet terak yäpuḡ? ³ In guḡ bureni täño nadäk-nadäk pewä ahäkañ ḡonita nadäwa inide kubä täkañ! Jide? Munapik täño kehäromi terak yäput-peñpäñ Jesu iwarän täñkuḡopäñ apiño imata kunum kañ-ahäkta kädet biani täño täktäk terak täkañ? ⁴ Jesuta yäñpäñ komi bäräpi ahäñ tamiḡkuḡo unita nadäñirä imaka jopi täñkuk? Wa! Ude täkañ unita nadäwätäk pähap täyat. ⁵ Ba jide? Anutu Kudupi Munapik tamiḡpäñ kudän kudupi bämopjin-ken pewän ahäk täkañ u mebäri imata ude täñ tamik täyak? U intä бага man iwaräntäk täkañ unita yäñpäñ, ba intä Manbiḡam Täga nadäñpäñ nadäkinik täk täkañ unita yäñpäñ täk täyak?

⁶* Unita yäñpäñ Anutu täño man terak Abrahamta ḡode kudän täwani; U Anutu täño man nadäñpäñ nadäkinik täñirän Anututä siwoñi äma yäñ yäñtäreñ imiḡkuk. ⁷ Eruk, man unitä ḡode niwoñäretak; Äma nadäkinik täk täkañ uwä Abraham täño nanakiye bureni. ⁸ Imaka bureni u nämo ahäñirän Anutu täño mantä kwawa ḡode yäñahäñkuk; Jesuta nadäkinik täñirä uterak Anututä guḡ äbotta siwoñi ämawebe yäñ api yäñtäreñ yämek. Unita Anutu täño mantä Abrahamken Manbiḡam Täga ḡode yäñkwawak tañ imiḡkuk; Gäkä terak Anututä ämawebe kuduḡtagänta iron säkgämän api täñ yämek yäk. ⁹ Eruk Abrahamtä man unita nadäwän bureni täñirän Anututä iron säkgämän täñ imiḡkuk. Ude täñkuko unita ämawebe nadäkinik täk täkañ unita udegän täñ yämik täyak.

¹⁰* Täñpäkañ äma бага man iwat-iwat kädet terak yengämä pek täkañ uwä Anutu täño kokwawak yäpmäkta biḡam itkañ. Unitawä ḡode kudän täwani; Äma бага man kudän täwani u kudup nämo buramik täkañ uwä Anutu täño kokwawak yäpmäkta biḡam itkañ. ¹¹* Man uwä kwawak ḡode niwoñäretak; Baga mantä täñkentäñ imiḡirän äma kubätä Anutu iḡamiken siwoñi täga nämo irek. Nämo inik! Uwä ḡode kudän täwani; Äma nadäkinik täñirä Anututä siwoñi äma yäñ yäñtäreñ yämik täyak u irit kehäromi yäpmäkta biḡam täk täkañ. ¹²* Täñ, бага man iwat-iwat ba nadäkinik täktäk u mebäri kubägän nämo. Nämo inik! Äma бага man terak it täkañ uwä бага man kudup säkgämän buraminoḡo uyaku irit kehäromi yäpmäkta biḡam täneñ.

¹³* Nadäkañ? Baga man iwat-iwat kädettä bäräpi pähap ḡode nimik täyak; U kudup nämo buraminoḡo uwä Anutu täño kokwawak yäpmäkta biḡam täne. Ude tänero upäñkañ Kristotä бага man täño bäräpi u nintä terak nanik ketäreñkuk. U Anutu täño kokwawak nintä yäpnañipäñ ninta yäñpäñ kotañkuk. Unitawä man kubä ḡode kudän täwani; Anutu täño kokwawakitä äma päya terak däpmäñ-pewä wädäk täkañ uterak ärok täyak. ¹⁴ Kristotä ude täñkuko uwä mebäri ḡodeta täñkuk; Bänep iron Anututä Abrahamta imikta yäñkehärom tañkuko uwä Kristo Jesu terak guḡ äbottä täga yäpneñ. Ba ninta Kudupi Munapik nimikta yäñkehärom tañkuko u imaka, nadäkinik kädet terak nin täga yäpne.

Baga man ba Yäñ-kehäromtak man

¹⁵ Eruk notnaye man ḡo äma nininken täktäknin terak wohutpäñ man wärani ḡode yäwayäñ; Äma ätutä imaka kubä täkta yäñpäñ-nadäñkañ bänep nadäk-nadäk kubägän peñpäñ yäñkehärom täneñ. Eruk ude täneḡopäñ äma kubätä yäñkehäromtak man topneño uterak kodaki kubä täga nämo yäpurärerek ba bureni pewän ahäkta kädet täga nämo täñpipiwek. Täñpäkañ Anutu täño yäñkehäromtak man uwä udegän. ¹⁶* Anutu täño man kudän täwani terak ḡode danik täkamäñ; Yäñ-kehäromtak man Anututä bian yäñkuko unitäño bureni uwä Abrahamkät nanakita biḡam yäwani. Uwä nanakiye oraniye päke unita nämo yäyak. Nämo, u orani kubätagän yäyak. Täñpäkañ orani

* 3:6: Rom 4:3 * 3:10: Lo 27:26 * 3:11: Rom 1:17; Gal 2:16 * 3:12: Rom 10:5 * 3:13: Rom 8:3; 2Ko 5:21; Gal 4:5; Lo 21:23 * 3:16: Apos 7:5

kubägän uwä wäpi Kristo u. ¹⁷* Eruk, man u mebäri ñodeta yäyat; Intäjukun Anututä Abraham terak iron säkgämän nimikta yänkehäromtak man yänjuk. Eruk, obaŋ 430 ude tärenjirän mädeni käda бага man uwä ahänjuk. Unita ñode nadäwut; Baga man mäden-inik ahänjukko unitä yänkehäromtak man intäjukun ahänjukko unitäño bureni pewä ahäktä kädet täga nämo täŋppiwek. Nämo inik! ¹⁸* Ironi u бага man iwät-iwat kädet terak täga yäpnero u täŋpawä, eruk yänkehäromtak man yänjukko u imaka jopi kubä täŋpek. Upänkaŋ Abrahamtä Anutu täño ironi u yänkehäromtak mani terak yäpuk, бага man terak nämo yäpuk.

¹⁹* Eruk, бага man ima mebärita ahänjuk? Uwä ñode; Anututä yänkehäromtak man Abrahamta yän imiŋpänjä u mädeni käda waki täktäk täño mebäri kwawak pewän ahäktä yänpän бага man u pewän ahänjuk. Täŋpän бага man iwät-iwat kädet u kadäni käroni itta nämo nadänjuk. Nämo, u it yäpmän kuŋtäyon Nanak bian ahäktä Abrahamta yänkehäromtak man yän imiŋkuko unitä kwawak ahänjirän kaŋ paorän yän nadänjuk. Ba ñodeta nadäwut; Baga man uwä imaka bureni-inik, kadäni käroni itta uyaku, Anututä Mosesta u ini keran imän. Upänkaŋ ude nämo täŋjuk. Nämo, u aŋeroniyeta yämänkaŋ unitä päpä bämop äma, Moses u kerä terak peŋkuŋ. ²⁰ Täŋpakaŋ imaka bureni, Anutu täño yänkehäromtak man uwä aŋero terak ba bämop äma kubä terak nämo ahän yämiŋjuk. Nämo, Anutu kubägän unitä ini pewän ahänjuk.

²¹* Eruk, ude unita ñode täga yäne? Baga man uwä yänkehäromtak man Anututä bian yänjukko unitäño iwan? Nämo inik! Anututä ämawebe irit kehäromita biŋam yepmakta бага man nämo pewän ahänjuk. Nämo, бага man kubätä irit kodaki täga pewän ahäwän yäwänäku ämawebe бага man iwarani uwä Anutu iŋamiken siwoŋi iräm. ²²* Upänkaŋ ude nämo. Anutu täño man ñode kudän täwani; Ämawebe kuduptagän momita watä piä täŋpani. Eruk, man u bureni unita iron Anututä bian, ämawebe kämi Jesuta nadäkinik tänayän täkaŋ unita yämikta yänkehärom taŋkuko u бага man iwätpän täga nämo yäpneŋ. Nämo, iron uwä ämawebe nadäkinik täk täkaŋ unitägän täga yäpneŋ. ²³* Täŋpakaŋ Jesuta nadäkinik täktäk kädet nämo tumänjirän бага mantä nin topmäŋpän nipmäŋ irirän it yäpmän äbänjitna Kristota nadäkinik täktäk kädet kwawak ahänjuk. ²⁴* Unita бага man uwä watä piä ñode täŋ nimikta yäwani; Nin Manbiŋam Täga u nadäkinik täŋjitna Anututä siwoŋi ämawebe yänjäreŋ nimekta бага man unitä nimagut yäpmän äbätängän Kristoken nipmaŋjuk. ²⁵ Eruk apiŋode nadäkinik täktäk kädet kwawak ahän patkuko unita nin бага man täño gämori-ken wari nämo itkamän.

Anutu täño nanakiye bureni

²⁶* Nämo, in kudup Kristo Jesuta nadäkinik täk täkaŋ uterak Anutu täño nanakiye ahänkuŋo itkaŋ. ²⁷* Ume yäpmänpän Kristo-kät kowat kwasikorän täŋkuŋo uwä inä Kristo ini, tek ude wädawä äronkuŋ. ²⁸* Unita inigän inigän, närepmirek gärepmirek paotkuk. Guŋ äbotken nanik ba Juda äbotken nanik, piä watä äma ba ämata watä piä nämo täŋpani, äma ba webe u inigän inigän nämo itkaŋ. Nämo, in Kristo Jesu-kät kentänpän kubägän-inik itkaŋ. ²⁹* Bureni-inik! In Kristo täño tawaŋken itkaŋ u täŋpawä, eruk Abraham täño nanakiye bureni-inik täkaŋ unita Anututä bian imaka Abrahamta yänkehäromtaŋ imiŋkuko u bureni-inik api kaŋ-ahäneŋ.

4

¹ Man yäyat u yänkwawa takta man wärani kubä ñode yäwa; Äma kubä täño nanaki, nanitä kumänjirän nani täño tuŋumi u korewekta yäwani. U kuduptagän korewekta yäwani upänkaŋ nanak täpuri irirän nani kumbeko uwä nani täño tuŋum jop täga nämo yäpek. Nämo, nani täño piä watä ämaniyetä itneŋo udegän irek. ² U nanak täpuri irirän

* 3:17: Kis 12:40 * 3:18: Rom 4:14, 11:6 * 3:19: Rom 5:20; Apos 7:38 * 3:21: Rom 8:2-4 * 3:22: Rom 3:9-19; Rom 11:32 * 3:23: Gal 4:3 * 3:24: Rom 10:4 * 3:26: Jon 1:12 * 3:27: Rom 6:3, 13:14 * 3:28: Rom 10:12; 1Ko 12:13 * 3:29: Rom 4:13

nanitä nanaki u kañiwatta äma iniñ kirewani u gämori-kengän kuñarek. U gämori-kengän it yäpmän kuñtängän kadäni nanitä bian peñ imani u ahänjirän täga yäpek. ^{3*} Eruk, nintä terak udegän pätak. Bian-inik bänepnintä nanak paki ude kuñatpäñ kome täño imaka jopi-jopi unita watä piä täk täñkumänjonik. ⁴ Täñpäkañ kadäni Anututä ini iwoyänkkuk-ken ukenä nanaki-inik u pewän äpuk. Pewän äpä komen webe kubätä bäyañkuk. Bäyawänkañ Juda äma, бага man iwarän täwani ude itkuk. ^{5*} Ude itkuko uwä ämawebe бага man iwarän täwani nin nimagutpäñ nipmanpäñ Anutu täño nanakiye bureni-inik itneta täñkuk.

^{6*} Eruk, nin unitäño nanakiye bureni-inik itkamän yän niwoñäreka Anututä Kudupi Munapiki bänepnin-ken peñ nimiñkuk. Peñ nimiñkuko itkañ Munapik unitä täñpewän Anututa gäripi-inik nadäñpäñ Nan! Nan! yän iwet täkamän. ^{7*} Kädet ude täk täkamän unitä ñode niwoñäreka täyak; Nin piä watä äma jopi ude wari nämo itkamän. Nämo inik! Anututä täñpewän iniken nanakiye bureni-inik ude itkamän. Ude itkamän unita imaka tägatäga Anututä nanakiyeta biñam peñ yämani u bureni-inik api korene.

Pol Galesia ämawebeta nadäwätäk täñkuk

^{8*} Bian in Anutu täño mebarini nämo nadäñpäñ unita imaka jopi u anutu yän yäwerani unita watä piä täñ yämik täñkuñ. Upänkañ imaka uwä Anutu bureni nämo. ⁹ Täñ, apiño in Anututa nadäñpäñ Anututa not täñ imik täkañ. Etäñ goret yäyat. Bureni ñode yäwa tägawek; Anutu in tabäñpäñ nadänkañ not täñ tamik täyak. Eruk ude unita imata kome täño imaka jopi-jopi, kehäromini nämo u äneñi not täñ yämiñpäñ yämagutkañ? Unita watä piä äneñi täñ yämikta nadäñpäñ ude täkañ ba? ^{10*} In Anututä nibäwän tägawut yänpäñ kadäni ñodewanita бага peñpäñ iwaräntäk täkañ; Kepma wäpi biñam ikek, komepak kodaki ba obañ kodaki täño orekirit unita nadänjirä ärowani inide kubä täk täkañ. ¹¹ Kädet ude täñjirä näkño piäna bämopjin-ken täñkuro unitä jopi ude täñpek yän yänkañ nadäwätäk täk täyat.

¹² Notnaye, näk täñkentän tamikta in bumik äworeñpäñ bämopjin-ken itkuro unita butewaki terak inken ñode yänapitat; Nadäk näkä inñitpeñ kuñat täyat udegän nadäñpäñ kañ kuñarut. Bok itkumän-ken uken näka goret kubä nämo täñ namiñkuñ. Nämo! ^{13*} Ñodeta juku piwut; Mämärem Manbiñam Täga yänahänpäñ täwetkuro uwä näk käyäm mebari kubätä nepmänjit-pewän inken itpäñ manbiñam u täwetkut. ¹⁴ Kadäni ugän gupna-ken wakiinik nadänkuro unitä inta bäräpi tamiñkuk. Upänkañ in näka gañani nadäñpäñ mäde nämo ut namiñkuñ. Nämo, Anutu täño añero kubä imagutneño ude bumik nämagutkuñ. Ba Kristo Jesu ini imagutneño ude täñ namiñkuñ. ¹⁵ Unita jide? Kadäni uken oretoret pähap nadäñpäñ imaka imaka pidämigän täñ namik täñkuñopäñ oretoretjin u apiño de itak? Kadäni uken näk täñkentän namikta gäripi pähap nadäñpäñ injinken dapunjin dätpäñ näka naminayän bumik täñkuñ. ^{16*} Ude täñkuñopäñ apiño jide? Näkä man bureni täwet ahätat unitä täñpewän näka iwan täñ namikañ ba?

¹⁷ Notnaye, nadäkañ? Äma бага man kädet iwaräntäkta täwet täkañ uwä gup-tägän not tañi täñ tamik täkañ upänkañ bureni täñkentän tamikta nadänkañ nämo yäk täkañ. Nämo, ude täñpena Pol kakätänpeñ nintagän gäripi nadäñpäñ niwarut yänkañ täk täkañ. ¹⁸ Eruk, imaka täga kubäta gäripi nadäneño uyaku täga. Näk inkät irira ba inkät nämo irira udegän täneñ. ¹⁹ O nanaknaye bureni-inik, inta yänpäñ komi pähap, webetä nanak bäyanayän yänkañ nadäk täkañ ude äneñi nadätat. Komi ude nadän yäpmän kuñtäyiwa Kristo täño irit kuñat-kuñari ba täktäki unitä inken kañ tokneñ parän. ²⁰ Inkät bok itne yän nadätat upänkañ butewaki, apiño inkät nämo itkamän. Bok itpäñ yäwänä man kwini terak yäpä-siwontak man täga täwetet. Wära! Kädet jide upän iwatkañ api täñkentän tamet yän nadänkañ inta nadäwätäk pähap täñ itat!

* 4:3: Gal 3:23; Kol 2:20 * 4:5: Gal 3:13 * 4:6: Rom 8:15-16 * 4:7: Rom 8:17; Gal 3:29 * 4:8: 1Ko 8:4-6
* 4:10: Rom 14:5; Kol 2:16 * 4:13: 1Ko 2:3 * 4:16: Amo 5:10

Haga kenta Sara terak man wärani yäwani

²¹ Ai, in baga man täño gämori-ken kuŋatta gäripi nadäk täkaŋ u täwet yabänjira mebäri näwerut; Anutu täño baga man kudän täwanitä ŋode yäyak u nämo nadäkaŋ ba? ²²* U ŋode yäyak; Abraham täño nanaki yarä. Kubä uwä piä watä webe jopi wäpi Haga unitä bäyaŋkuk. Täŋpäkaŋ kubäwä webeni bureni Sara unitä bäyaŋkuk. Sara uwä webe komi piä terak nämo irani u wäp biŋam ikek. ²³* Täŋpäŋ nanak watä piä webe unitä bäyaŋkuko u ämawebetä nanak bäyakta piäni täk täkaŋ kädet uterak bäyaŋkuk. Täŋpäkaŋ webe wäp biŋam ikektä bäyaŋkuko uwä Anutu täño yänkehäromtak man uterak ahänkuk. ²⁴* Man unitäŋo kukŋini ŋode pätak; Webe yarä uwä topmäk-topmäk man mebäri yarä täño wärani ude itkamän. Topmäk-topmäk kubä Sainai pom terak ahänkuko unitäŋo wärani uwä Hagatä itak. Topmäk-topmäk unitä nanak pewän ahäk täkaŋ uwä piä watä äma jopigän. ²⁵ Haga uwä Sainai pom Arebia komeken itak unitäŋo wärani kubä. Ba Jerusalem apiŋo itak unitäŋo wärani kubä. U imata, Jerusalem nanik ämawebe uwä man Sainai pom terak ahänkuko unita watä piä täŋpani, ba nanakiye imaka, udegän täk täkaŋ. ²⁶* Täŋpäkaŋ Jerusalem mebäri kubä punin unu itak. Uwä Sara, webe wäpi biŋam ikek ude. Uwä nadäkinik täŋpani nin täño meŋnin pähap. ²⁷ Unita Anutu täño mantä ŋode yäyak;

Webe äruŋ itan u oretoret täyi!

Nanak bäyak-bäyak täño komi nämo nadätan unita kap teŋpäŋ oretoret gera yäyi!

Imata, webe äpitä iwat kirewanitä webe äpi nitek irepmitpäŋ nanak bumta api bäyawek yäk. Ais 54:1

²⁸* Eruk notnaye, in uwä Aisak ude, nanak Anutu täño yänkehäromtak man terak ahäwani. ²⁹ Täŋpäkaŋ nanak nädapitä nanak pewä ahäk-ahäk kädet terak ahänkuko unitä nanak Munapik terak ahäwani unita komi imik täŋkukonik. Täŋpäkaŋ apiŋo kädet udewanigän bämopjin-ken itak. ³⁰* Unita Anutu täño mantä jide yäyak? U ŋode yäyak; Watä piä webe u nanaki bok yawat kirewut! Watä piä webe unitäŋo nanaktä webe wäp biŋam ikek unitäŋo nanak täño tuŋum, nanitä peŋ imani u täga nämo korewek. ³¹* Unita notnaye, man unita ŋode nadäwut; Ninä watä piä webe unitäŋo nanakiye nämo. Nämoink, ninä webe wäpi biŋam ikek unitäŋo nanakiye.

5

Baga man gämori-ken nämo itne

¹* Eruk apiŋo nin imaka kubä täño komi piä terak nämo it takamän. Nämoink, Kristotä komi piä u gänaŋ nanik nimagutpäŋ nipmaŋkuk. Unita in kehärom täŋpäŋ itkot. Äma kubätä äneŋi baga man täño komi piäken itta tämagurekta ket nadän täpänek-inik täŋkaŋ itkot. ² Unita näk Poltä bureni-inik ŋode täwera nadäwut; In äma gupjin moräk madäkta bänepjin ärik täkaŋ u nadän yämiŋirä gupjin moräk madäneŋo uwä Kristo täño piäni unitä in täpuri kubä täga nämo täŋkentän tamed. Nämoink! ³ Eruk äneŋi kwawak ŋode yäkgän täŋpa; Äma kubätä Anutu iŋamiken siwoŋi irayän nadäŋpäŋ gupi moräk madäweko uwä, eruk kädet kubä nämo pat imitak, äma u baga man kudup kaŋ iwarän! ⁴ Bureni, Anutu iŋamiken siwoŋi itnayän nadäŋpäŋ baga man iwat-iwat kädet iwat täkaŋ uwä Kristo mäde ut imikaŋ ubayän. Ba Anutu täño orakorakitä täga nämo api täŋkentän tamed.

⁵ Täŋpäkaŋ Munapiktä bänepnin täŋpidäm täŋirän Anututä nadäkinikninta yänpäŋ siwoŋi ämawebe yän yäntäreŋ nimekta oretoret terak itsämänkamän. ⁶* Nadäkaŋ? Äma Kristo Jesu-kät kowat kwasikorän täk täkaŋ uwä gup moräk madäk-madäk ba gup moräk

* 4:22: Stt 16:15, 21:2 * 4:23: Rom 9:7-9 * 4:24: Rom 8:15; Gal 5:1 * 4:26: Hib 12:22; Rev 3:12; Rev 21:2,10
* 4:28: Rom 9:7; Gal 3:29 * 4:30: Stt 21:10; Jon 8:35 * 4:31: Gal 3:29 * 5:1: Jon 8:32,36; Gal 2:4, 5:13; Apos 15:10
* 5:6: 1Ko 7:19; Gal 6:15

nämo madäk-madäk unita nadänjirä imaka jopigän täk täkañ. Imaka bureni uwä ñode; Nadäk-nadäknin kudup Jesu terakgän penpäñ notniyeta gäripi kowat nadäj imän täktäk kädet unitawä imaka bureni-inik täyak.

⁷* Bian in Kristo täño kädet gäripigän iwät täñkuñonik. Ude täk täñkuñopäñ man bureni täño kädet u iwaräntäktä netätä taniñ bitnäñkuk? ⁸ Taniñ bitnäñkuko u Anutu tämagurani unitä nämo täñkuk. ⁹* Upänkañ nadäk-nadäk waki täpuri-inik ireko unitawä äma mäyap täñpän waneñ, yis täpuritä käräga täñpewän tañi tokñeweko ude. ¹⁰* Täñpäkañ in ba näk Ekänita nadäkinik täk takamäj unita inta ñode nadätat; Nadäk inigän kubä nämo api inñitneñ. Näkño nadäk ñogänpäñ api inñitpäñ iwarän täneñ yäj nadätat. Täñpäñ netä kubätä nadäk-nadäkjin u täñpän wakañ u nämo nadätat upänkañ äma uwä waki kädet pewän ahäkañ unita kowata gwäki waki api yäpek.

¹¹* Täñpäkañ notnaye, näka ñode nadäwut; Täñyäkñarani äma bämopjin-ken itkañ u näka ñode yäk täkañ; Pol uwä gup moräk madäktä nintä yäk takamäj udegän yäk täyak yäj yäk täkañ. Upänkañ man u bureni nämo, jopi! U bureni täñpawä Juda äma u imata näka kokwawak pen täk täkañ? Ba u bureni täñpawä äma uwä näka bänep täga nadänpäñ päya kwakäpta yänpäñ man yänahäk täyat unita nadäwätäk täñpäñ bänepi täga nämo täñpä waneñ. ¹² Eruk, äma nadäk-nadäkjin täñpawak täkañ unita ñode yäwa; Ude täk täkañ uwä gupi moräk ugän nämo madäneñ. Nämo, gupi kudup madäj däkñeñ täñpä kwäpäñ komi nadäwut!

¹³* Täñpäkañ notnaye inä Anututä бага man täño komi piäken nämo itta yänpäñ tämagutkuk. Ude unita ñode nadäneñ; Apiño бага man täño topmäk-topmäk terak nämo itkamäj unita bänep biani täño täktäk waki täga täne yäj nämo nadäneñ. Nämoinik! Ñode täneñ; Gäripi kowata kowata nadänpäñ watä piä kowata kowata täneñ.

¹⁴* Unita ñode nadäkañ? Man täpuri ñonitä бага man kudup uwäk täyak; Gäkñata nadäk täyan udegän notkapakta nadänpäñ iron täñ imen yäk. ¹⁵ Unita jukuman ñode täwetat; In añ ägwäritä-yäj yäj-awätpäñ iwan kowata kowata täk täkañ u pen täñpäñä ket nadänkañ; Injin-tägän kowat täñpä wawän täñpäñ kudup paotneñta nadänkañ!

Munapik täño nadäk tawañgän iwatne

¹⁶* Unita ñode täwetat; In Kudupi Munapik täño nadäk tawañ terak pen kuñatnayäj täño uwä bänep biani täño nadäj gärip waki u nämo api iwät täneñ. ¹⁷* U imata, bänep biani täño gäripkät Munapik täño gärip u nin nimagutta närepmirek gärepmirek täk takamän. Yarä uwä iwan ude takamän unita imaka bureni takta gäripi nadäk täkañ u nämo iwätpäñ täk täkañ. ¹⁸* Täñpäkañ Munapiktä irit kuñat-kuñatjinta watäni irayäj täko uwä бага mantä komi piäken täga nämo api tepmañpek.

¹⁹⁻²¹* Eruk kudän bänep bianitä pewän ahäk täkañ uwä kwawak ñode; Kubokäret, kudän taräki täktäk, mäjo wära orañ yämik-yämik, ämik gäram ba äma täñpawak kädet, kokwawak täñpäñ duñ-wewek täktäk, äma täño tuñum yabängärip, täñ-pänapäna, wäpi biñam yäpmäktä närepmirek gärepmirek, äbot duñ-weñpäñ ini-ini itkañ yänawät-awät täktäk, ba närepmetak yänkañ yäj-kokwawak nadäk-nadäk, bipani kap teñpäñ ume nañkañ täñguñguñ täktäk kädet. Bänep bianitä kudän u, ba kädet waki ätu udewanigän pewän ahäk täkañ. Unita jukuman bian täwetkuro udegän äneñi ñode täwetat; Äma kudän udewani täk täkañ uwä Anutu täño kañiwat yewa gänañ täga nämo api äroneñ.

²²⁻²³* * Täñpäkañ kudän bureni Kudupi Munapiktä pewän ahäk täkañ uwä ñode; Bänep iron täktäk, oretoret täñpäñ bänep kubägän irit kädet, bäräpi gänañ bänep kwini terak irit, orakorak täktäk kädet, kudän tägatäga täktäk kädet, nadäk kubägän penpäñ kuñat-kuñat, ämawebe inamiken äpani kuñat-kuñat ba irit kuñat-kuñatkata watäni

* 5:7: Gal 1:6 * 5:9: 1Ko 5:6 * 5:10: Gal 1:7; 2Ko 11:15 * 5:11: 1Ko 1:23 * 5:13: 1Pi 2:16 * 5:14: Mat 5:43; Rom 13:9 * 5:16: Rom 8:4; Gal 5:25 * 5:17: Rom 7:15-23; 1Pi 2:11 * 5:18: Rom 6:14, 8:14 * 5:19-21: 1Ko 6:9-10 * 5:22-23: Efe 5:9 * 5:22-23: 1Ti 1:9

itpej kuŋat-kuŋat. Kudän udewani täkta бага man kubätä бага nämö peŋkiretak. ²⁴* Unita nadäkaŋ; Kristo Jesuta biŋam täŋpani ämawebetä bänep biankät unitäŋo täktäki ba nadäŋ gäripi u kudup päya kwakäp terak utpewä kumäŋpäŋ paotkuk. ²⁵* Bureni, Kudupi Munapiktä irit bureni nimiŋkuko unita Munapik unitäŋo nadäk tawaŋ ugän iwat täkäna! ²⁶* Unita notnaye, nininta nadäŋitna ärowani-inik nämö täŋpek, ba nadäk waki terak närepmirek gärepmirek täŋpäŋ notniye täŋo bänepi nämö täna waneŋ.

6

Täŋkentäk kowata kowata täkta man

¹* Notnaye, notjinpak kubätä momi kubä täŋjirän kaŋpäŋä noriye Kudupi Munapik täŋo nadäk ikektä bänep kwini terak imagutpäŋ yäpä-siwonŋaŋ imineŋ. Täŋpakaŋ injin imaka täŋyabäk-ken mäneŋo u deta watäni ket itkaŋ. ²* Täŋkaŋ bäräpi injin kubäkubä täŋo u täŋkentäk-kentäk terak buramineŋ. Ude tänayäŋ täŋo unitäwä Kristo täŋo бага man u api buramineŋ. ³* Täŋpakaŋ äma kubä wäpi biŋam ikek nämö upäŋ wäpna biŋam nitek yäŋ nadäŋpäŋ gupi yäpmäŋ äroweko uwä inita täŋiŋŋarani ude täŋpek.

⁴* Täŋkaŋ wäpjin biŋam yäpmäŋ akukta äma ätu täŋo täktäki-kät gäŋŋaken ukät peŋ kentäŋpäŋ yabäŋpäŋ-nadäŋkaŋ näkä yärepmitat yäŋ nämö nadäwen. Nämö, äma kubäkubätä iniken täktäki waki ba täga u yäpmäŋ danipäŋ kaŋpäŋ nadäk täneŋ. Täga täro yäŋ nadäŋpäŋä eruk inita oretoret täga nadäwek. ⁵* Imata, äma kubäkubätä täktäki iniken iniken unitäŋo bäräpi kotaneŋ.

⁶* Täŋpakaŋ Anutu täŋo man täwetpäŋ täwoŋäreŋ täŋpanita ironjinta tuŋum pat tamikaŋ uken nanikpäŋ täŋkentäŋ yämineŋ.

⁷* Notnaye, siwoŋi ŋode täwera nadäwut; Gäk piäka-ken ketem yeri jidewanipäŋ piweno uwä bureni inidegän ahäwek. U täktäkjin käda udegän ahäwek. Unita ŋode nämö nadäneŋ; Anutu täga api täŋiŋŋatne. Nämö, ude nadänayäŋ täkaŋ uwä injinken bänepjin täŋiŋŋarani api täneŋ. ⁸* U ŋodeta yäyat; Äma kubätä bänep bianini täŋo nadäŋ gärip u iwarän täwayäŋ täko uwä täktäki waki unitä kudup api täŋpänwaŋ imineŋ. Täŋ, äma Kudupi Munapik täŋo täktäki iwarän täwayäŋ täko uwä Kudupi Munapiktä täŋpewän irit kehäromi u api kaŋ-ahäwek. ⁹* Unita täŋkentäk-kentäk piä täkta gaŋani nadänetawä! Gwäk pimiŋpäŋ ude tänayäŋ tämäŋo uyaku ketem bureni puget-puget kadäni-kenä bureni säkgämän api yäpne. ¹⁰* Unita kädet tumäŋ nimiŋiränä äma kuduŋtagänta kudän täga täŋ yämik täkäna! Upäŋkaŋ kudän täga u Ekäni täŋo äboriye-ken bureni-inik täk täkäna!

Jukuman tärek-tärek

¹¹* In ketna kwaiŋjirän kudän goret täyat ŋo käkaŋ? U näŋŋaken ketnatä kudän täŋ tamitat. ¹²* Nadäkaŋ? Äma in guŋjin moräk madäkta peŋ täwet täkaŋ u Juda noriye iŋamiken guŋ käda täŋo täktäktä wäp biŋam ikek itta nadäŋkaŋ täk täkaŋ. Ude täk täkaŋ uwä mebäri kubäta nämö, u Kristotä päya kwakäp terak kumbuko unita nadäkinik täŋpäŋ kuŋat täkaŋ yäŋ yäŋpäŋ komi nimineŋo u deta täk täkaŋ. ¹³* Upäŋkaŋ äma guŋ moräk madäk-madäk kudän täk täkaŋ u бага man kudup säkgämän nämö iwat täkaŋ. Nämö, u in peŋ täwerirä guŋjin moräk madäwäpäŋ uterak wäpnin biŋam kaŋ yäpna yäŋ nadäŋkaŋ täk täkaŋ. ¹⁴* Upäŋkaŋ nähäwä imaka unitäŋo biŋam nämö, Ekäninin Jesu Kristo päya kwakäp terak kumbuko unitäŋo manbiŋam u kubätagän nadäŋpäŋ oretoret täŋpäŋ nadäkinik täk täyat. U imata, unitäŋo kumäk-kumäkitä täŋpewän imaka komen ämawebetä nadäŋjirä täŋkentäki ude täk täkaŋ, näk unita nadäŋjira jopi-inik täk täkaŋ. Näk kumbani ude irira kome täŋo imaka udewanitä täga nämö täŋkentäŋ namik täkaŋ. ¹⁵* Äma kubä gupi moräk madäwek ba nämö madäwek unitä jideka nämö täŋpek. Nämö,

* 5:24: Rom 6:6; Kol 3:5; 1Pi 2:11 * 5:25: Rom 8:4 * 5:26: Plp 2:3 * 6:1: Mat 18:15; Jem 5:19 * 6:2: Rom 15:1 * 6:4: 1Ko 11:28 * 6:5: Rom 14:12 * 6:6: 1Ko 9:11,14 * 6:9: 1Te 3:13 * 6:12: Gal 5:11; Plp 3:18 * 6:14: 1Ko 1:31, 2:2 * 6:15: Gal 5:6; 2Ko 5:17

imaka tarji uwä Anututä äma u tänpewän kodaki-inik äworeweko unitä bureni täyak.

¹⁶Eruk, Anutu täño bänep pidäm ba butewakitä ämawebe man kädet u iwat täkañ uterak kañ pat yämän. Ämawebe uwä Anutu täño äbot bureni.

¹⁷* Eruk yäntärek man ñode yäwa; ñonita äma kubätä nadäñ bäräp äneñi kubä nämo namek. Nämo inik, man yäñahäntäñ kuñatkut-ken äma keritä nut täñkuño unitäño bärämi gupna-ken itkañ unitä näk Jesu Kristo täño piä äma bureni-inik yäñ yäñahatak.

¹⁸Täñpäkañ notnaye, Ekäninin Jesu Kristo täño orakorakitä in kudup terak tärek-täreki nämo it täyon. Ugän.

* 6:17: 2Ko 4:10

Efeſus

Anututä iniken äbot pähap kubägän nipmak täyak unitäjo manbiſam

¹ * Näk Pol, Anutu täjo nadäk terak Jesu Kristo täjo aposoro itat. Täñkañ manbiſam ñowä Anutu täjo kudupi ämawebe Efeſus yotpärare-ken itkañ Kristo-kät kowat-kwasikorän täñpäñ nadäkinik täñ imik täkañ inta kudän täñ tamitat. ² * Täñpäkañ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristo unitäjo orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Kristo terak iron inide kubä yäpümäj

³ * Eruk nin Ekäninin Jesu Kristo täjo Anutu ba Nani u wäpi yäñpäñ inij oretna! U Kristo terak, kunum gänañ nanik imaka täga mebäri mebäri, bänep käda täjo bumta nimik täyak. ⁴ * U kunum kenta kome nämo ahäñirän nintä iñamiken momi nämo, kudupi ude itneta Kristo terak inita biñam iwoyänjuk. ⁵ * Ba iniken ironita yäñpäñ kunum kenta kome nämo ahäñirän Jesu Kristo täjo piäni terak iniken nanak ämawebeniye ude itta nadäk tawañ peñkuk. U äma kubä täjo nadäk terak nämo, iniken gärip ba nadäk terakgän täñkuk. ⁶ * Ude täñkuko uwä nintä bänep ironi inipärik kubä unita yäñpäñ inij oretta täñkuk. Bänep iron u nanaki bänepi gämäni uterak gwäki nämo buñät nimiñkuk.

⁷ * Nadäkañ? Kristo täjo kumäk-kumäki terak nin momi täjo topmäk-topmäkken nanikpäñ piräreñ nipmañpäñ mominin ärut nimiñkuk. U uwä Anutu täjo iron inide kubä! ⁸⁻⁹ * Iron u bumta-inik buñät nimiñkuk! Ude täñkañ nadäwän tärewäpäñ imaka Kristo terak ude api täñpet yäñ nadäk tawañ käbop peñkuko u kwawak pewän ahäñ nimiñkuk. Ude täñkuko uwä iniken gärip terak täñ nimiñkuk. ¹⁰ * Nadäk tawañ bian-inik peñkuko u iniken kadäni siwoñi-ken bureni pewän ahäwayäj täko uwä ñode; Imaka imaka kome terak ba kunum gänañ täñ-pewani u kudup yäpmäj päbä kubäkengän Kristo gämori-ken yepmañpäñ iräkañ Kristotä gwäki ude intäjukun api it yämek.

¹¹ * Täñpäkañ Juda ämawebe nin imaka, Kristo uterak Anututä inita biñam bian iwoyänjuk. Kunum kenta kome nämo ahäñirän iniken nadäk tawañ iwatpäñ nin iwoyänjuk. Anutu u uwä iniken nadäk-gärip iwatpäñ imaka imaka kudup täñpewän ahäk täkañ. ¹² Ude täñkuko uwä mebäri ñodeta täñkuk; Juda ämawebe Kristota nadäkinik intäjukun täñkumäjo nintä Anutu täjo täktäki ba wäpi biñam ärowani-inik u inij oretta iwoyänjuk.

¹³ * Täñpäkañ guñ äbotken nanik, in imaka udegän, man bureni, Anutu täjo Manbiſam Täga unitä tämagutkuko unita nadäñpäñ Kristota nadäñ imikinik täñkuñ. Nadäkinik täñirä Anututä in näkñata yäñpäñ Kudupi Munapik inij kirekta bian yänkehärom tañkuko upäj wären täñkuk. ¹⁴ * Täñkañ Munapik nimiñkuko uwä imaka tägatäga ämawebeniye tämi yämikta yänkehäromtak man yäwani unitäjo kädet täwit-täwit. Munapik ude nimiñkuko unita Anututä nimagut päñku dubini-ken nipmañpäñ oretoret terak api itnero u bureni-inik nadäkamäj. Unita täktäki ba kudäni siwoñi unita wäpi biñam yäpmäj akuk täkäna!

Pol Efeſus äbot täñpanita yäñapiñkuk

¹⁵⁻¹⁶ * * Mebäri unita nadäkinikjin ba Anutu täjo kudupi ämawebeta iron täñ yämik täkañ unitäjo manbiſam nadäñkañ inta Anutu-ken bänep täga man yänkurotä pen

* 1:1: Rom 1:1,7; 1Ko 1:1; Kol 1:1; Apos 18:19-21; Apos 19:15; 15:16, 17:24; 2Te 2:13; Efe 5:27; Kol 1:22 * 1:2: 2Ko 1:2; Kol 1:2 * 1:3: Efe 2:6 * 1:4: Jon 1:7 * 1:5: Jon 1:12 * 1:6: Mat 3:17; Kol 1:13 * 1:7: Efe 2:7; Kol 1:14,20 * 1:8-9: Rom 16:25 * 1:10: Gal 4:4; Kol 1:16,20 * 1:11: Rom 8:28-29 * 1:13: Kol 1:4-6; Efe 4:30 * 1:14: 2Ko 1:22 * 1:15-16: Kol 1:4 * 1:15-16: Kol 1:3; 1Te 1:2

yäj yäpmäj äbäk täyat. ¹⁷* Kadäni kadäni inta yäjpäj Anutu, Ekäninin Jesu Kristo iniñ kirewani, Nanin peñyäjek mähemi uken ñode yäjapik täyat; O Anutu, Munapikka yämiñiri unitä nadäk-nadäk tägagämän yämiñkañ gäkñjo mebäri kwawak pewän ahäj yämiñirän bänepitä gäka nadäkinik kañ täñput.

¹⁸⁻¹⁹* * Täñpäkañ inta yäjpäj ñode imaka, yäjapik täyat; Anututä bänep nadäk-nadäkinin täjo yäma dät-pewän tumäjirän imaka ñodeta nadäwä tumneñ; Imaka bureni kämi yäpmäka yäjpäbä tepmañkuko unitäjo mebäri, ba imaka tägatäga Anututä ämawebenyeta yämikta yäjkehärom täwani uwä imaka säkgämän-inik, epmäget kudän ikek. Ba ñodeta imaka, nadäwä tumbut yäj yäjpäj yäjapik täyat; Kehäromini, nadäkinik täñpani ninken piä täk täyak uwä kehäromi pähap, inipärik kubä. ²⁰* Kehäromi uwä kehäromi pähap Anututä initkañ Jesu Kristo kumbani-ken nanik wädäj tädotpäj kunum gänañ yäjñkñat päñku keru bure käda teñkuko u udewanigän.

²¹ Ude täñkuko unita imaka kunum gänañ itkañ, imaka kehäromi nitek, ba wäpi biñam ärowani nitek, apiño itkañ ba kämi itnayäj täkañ u kudup Kristo-tägän intäjukun itkañ yabäj yawat täyak. ²²* Anututä imaka imaka päke u kudup Kristo gämori-kengän yepmañpäj iniken äbotta yäjpäj imaka päke u kuduptagän täjo gwäki ude irekta teñkuk. ²³* Täñpäkañ Anututä iniken äbot uwä Kristo täjo gupi moräki moräki ude irirä Kristotä gwäki ude it yämikta. Äbot täñpani unitä päñku Kristo yäpurärirä Kristokät kubägän ude täyak. Täñirä Kristotä imaka kudup unita yabäj yawat piä täk täyak.

2

Kristo terak äneji kodak täñkumäj

¹* Bian in momijin ba peñawäkñintä täñpewän mäjojin kumbani ude itkuñ. ²* Ude itkañ kome ñonitäjo nadäj gärip waki kädet u iwarän täñkuñ. In añero äbot waki, punin it täkañ unitäjo intäjukun ämani täjo mani buramik täñkuñonik. Äma waki unitä ämawebe Anutu mäde ut imik täkañ u yabäj yawatkañ kädet waki täkta peñyäwet täyak. ³* Bureni, bian nin imaka, unitä tawañken itkañ gupnin täjo nadäj gärip däpmäj tärekta nadänpäj unita watä piä täk täñkumäñonik. Ude täñitna ämawebe päke u udegän, Anutu täjo kokwawak yäpmäka yäwani ämawebe ude itkumäj.

⁴⁻⁵ Täñpäj peñawäkñin unitä nidäpmäj-pewän mäjonin kumbani ude itkumäjo upäñkañ Anututä bänep iron pähap täñpäj, butewaki tañi nadäj nimiñkuko unita Kristo-kät bok täñkodak täñpäj nipmañkuk. Bureni-inik! Anutu täjo bänep iron unitägän waki keru-ken nanikpäj nimagutkuk. ⁶* Ude täñpäj Kristo-kät bok awaj gänañ nanik wädäj tädotpäj yabäj yawat piä bok täkta kunum gänañ Kristo dubiniken nipmañkuko itkamäj. ⁷* Ude täñkuko uwä mebäri ñodeta täñkuk; Kristo Jesu terak orakorak kädet täñ nimiñkuko u bänep ironi ärowani inipärik kubä unitäjo mebäri kadäni kadäni kwawak pewän ahäñtäñ kuneñta ude täñkuk. ⁸* Unita ñode yäwa; Nadäkinik terak Anutu täjo bänep iron unitägän waki keru-ken nanikpäj tämagutkuk. U intä imaka kubä täñirä kañpäj unita nämo tämagutkuk. Nämo, iniken bänep irona yäjpäj jop tämagutkuk. ⁹* Unita äma kubätä iniken wäpi biñam täga yäpmäj akunañi nämo. U imata, intä piä täñirä unita yäjpäj nämo tämagutkuk. ¹⁰* Nadäkañ? Nin Anutu täjo ket kudän, Kristo Jesu terak ämawebe kodaki ude pewän ahäwani. Upäñkañ ude jop itta nämo nipmañkuk. Nämo, u kädet tägatäga nintä täkta uku bian iwoyäj nimiñkuko u täkta yäjpäj nimagutkuk.

Kristo terak äbot kubägän irit

* 1:17: Kol 1:9 * 1:18-19: Efe 4:4; Kol 1:12 * 1:18-19: Kol 1:11 * 1:20: 2Ko 13:4; Kol 2:12; Hib 1:3; Kol 1:16, 2:10 * 1:22: Sam 8:6; Mat 28:18 * 1:23: Efe 4:10,15; Rom 12:5; Kol 1:18 * 2:1: Kol 1:21, 2:13 * 2:2: Kol 3:7; Tai 3:3; Jon 12:31; Efe 5:6, 6:12 * 2:3: Kol 3:6 * 2:6: Kol 2:12 * 2:7: Efe 1:7 * 2:8: Jon 4:10; Hib 6:4 * 2:9: 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 * 2:10: Tai 2:14

11-12* * Eruk, guŋ äbotken ahäwani in ɲode nadäwut; Juda äbottä inita gupnin moräk madäwani yäj yänpäj intawä gupjin moräk nämo madäwani yäj täwerani. (Upänkaŋ gup moräk madäk-madäka yäk täkaŋ uwä äma täño gup kädatagän.) Tänpäkaŋ inä Kristo-kät nämo kentäwani ude itkuŋ. Ba Isrel kome mähem nämo unita topmäk-topmäk kubägän Anututä iniken Juda ämawebe-kät täŋkuko u in unitäño moräki nämo. Ba imaka ämawebeniyea yämikta yäŋkehärom täŋkuko u imaka, nämo yäpmäkta yäwani. In Anutujin nämo, ba imaka täga kubä kämi yäpmäkta biŋam nämo itkuŋ. 13* * Bian, Anutu dubini-ken nämo, ban itkuŋo upänkaŋ apiño Kristo-kät kowat kwasikorän tänpäj itkaŋ unita Kristo täño kumäk-kumäkita tämagut pabä Anutu dubini-ken tepmaŋkuko itkaŋ. 14* * Täŋkaŋ Kristotä ini Juda äbot nin, ba guŋ äbotken nanik in, u bämopnin-ken bänep kwini terak irit kädet pewän ahäj nimiŋirän äbot kubägän ude itkamäj. Bian ninin pärik-pärik it tänpäni upänkaŋ Kristotä bämopnin-ken бага parirän iwan kowata kowata täŋpeŋ kuŋatkumäño u kwinit maŋpän kuŋkuŋ. 15* * U äbot yarä u näkkät kowat kwasikorän tänpäj äbot kodaki kubägän ahäwän yänpäj kumäk-kumäkita Moses täño бага man ba Juda täño бага täpuri täpuri kudup kwinit tänpän kuŋkuŋ. Ude täŋirän bänep kubägän irit kädet ahäŋkuk.

16* * Tänpäj Kristo u, päya kwakäp terak kumbuko uniterak iwan kädet bämopnin-ken itkuko u kwinit tänpän kuŋirän gup kubägän ude ahäŋkumäj. Ude täŋkuko unita äbot yarä uwä Anututa iwan ude tänpäni päni äneŋi nimagut päbä dubini-ken nipmaŋkuk.

17* * Tänpäkaŋ Kristo unitä päbä ämawebe kudup, Juda äbot Anutu dubini-ken irani nin, ba Anutu dubini-ken nämo irani in manbiŋam täga ɲode niwetkuk; Iwan kädet paotak. Anutu-kät bänep kubägän irit kädet pewa ahäkaŋ yäk. 18* * Unita Kristo uteragän ämawebe kudup, Juda äbot nin, ba guŋ äbotken nanik in, Munapik kubä unitägän täŋkentäj nimiŋirän Anutu nanin-ken yäŋapik man täga yäk täkamäj.

19* * Mebäri unita apiño guŋ äbotken nanik inä kubäken nanik bumik nämo itkaŋ. Komejin inigän nämo, Anutu täño kudupi ämawebe-kät komejin kujat kubägän ude itkaŋ. Ba Anutu täño kudupi ämawebe ukät koŋ kubägän ude tänpäj itkaŋ. 20* * Nadäkaŋ? Nadäkinik tänpäni in uwä eŋi Anututä tänpäni ude bumik. Uwä ɲode; Nin aposoro-kät profetpäj eŋi unitäño bek ude äneŋtäj kuŋkuk. Täŋkaŋ bek bämopi udetawä Kristo Jesupäj äneŋkuk. 21* * Unita Kristotä eŋi unitäño kujari kudup kubägän pädat tänpäj yepmaŋ irirän säkgämän ahäŋpäj kudupi yot, Ekänita biŋam ude täŋ itak. 22* * Tänpäkaŋ in imaka, Kristo-kät kowat kwasikorän tänpäj irirä Anututä ämawebeniye ätukät kubägän tepmaŋpän iniken kudupi yot täŋ itak ude irirä Kudupi Munapiki terak eŋi u gänaŋ it täyak.

3

Poltä guŋ äbotken piä täŋkuk

1* * Mebäri unita Pol näkä guŋ äbotken nanik inta yänpäj Jesu Kristo täño manbiŋam yäŋahäŋjira komi eŋiken nepmaŋkuŋo itat ɲo. 2* * In täŋkentäj tamikta Anututä iron tänpäj piä namiŋkuko unita nämowä nämo nadäkaŋ! U nadäkaŋ yäj nadätat. 3* * Täŋkaŋ iron Anututä namiŋkuko uwä ɲode; Nadäk tawaŋ käbop peŋkuko u kwawak pewän ahäj namiŋkuk. 4* * Unitäño manbiŋam kudän täŋ tamitat ɲo daniŋkaŋ uyaku imaka Anututä Kristo terak ude api täŋpet yäj nadäk tawaŋ käbop peŋkuko unita nadäwa tumäk täkaŋ uwä in imaka, api kaŋpäj nadäwä tumneŋ. 5* * Nadäk tawaŋ u Anututä ämawebe bian itkuŋo u kwawak nämo pewän ahäj yämiŋkuk. Upänkaŋ apiño Kudupi Munapik terak

* 2:11-12: Efe 5:8 * 2:11-12: Kol 1:21; Rom 9:4; 1Te 4:13 * 2:13: Kol 1:20 * 2:14: Ais 9:6; 1Ko 12:13; Kol 2:14
 * 2:15: 2Ko 5:17; Kol 1:20,22 * 2:16: Sek 9:10 * 2:17: Ais 57:19 * 2:18: Efe 3:12 * 2:19: Efe 3:6; Hib 12:22-23 * 2:20: Mat 16:18; 1Ko 3:11 * 2:21: Efe 4:15-16; Kol 2:19; 1Ko 3:16 * 2:22: 1Pi 2:5 * 3:1: Efe 4:1; Plp 1:7,13; Plm 1,9 * 3:2: Kol 1:25 * 3:3: Efe 1:9-10; Kol 1:26

Anututä iniken kudupi aposoroniye ba profet ninken kwawak pewän ahäj nimikañ. ⁶* Täjpäkañ nadäk tawañ käbop patkuko uwä ñode; Manbiñam Täga unitä guñ äbotken nanik in tämagut päbä tepmañpän nin Juda nanik-kät gup kubägan ude täkamäj. Ude täñkañ nin kudup Anututä imaka Jesu Kristo terak nimikta yäjñehärom täwani u kudup yäpmäk täkamäj.

⁷* Täjpäkañ näk Manbiñam Täga unitäño watä piä ämani kubä ude ahäjñkut. Piä u Anututä iniken bänep iron terak, gwäki nämo ude namiñpäj täñ-kehäromtañ namiñkuk. ⁸* Näk Anutu täño kudupi ämawebeniye kudup täño äpani-inik ude itat upäjñkañ Anututä ironi terak nadäj namikinik täñpäj piä namiñkuko uwä ñode; Näk guñ ämawebe uken Kristo täño imaka imaka tägagämän-inik daninañi nämo unitäño manbiñam yäwettäj kuk täyat. ⁹* Ba Anutu täño nadäk tawañ käbop nanik unitäño bureni ude ahätak yäj ämawebe kudup nadäwä tumäkta yäjñahäjñpäj yäwet täyat. Nadäk tawañ u Anutu imaka kuduptagän täñpä-morewani unitä bian umu-kentä käbop peñkañ it yäpmäj äbuk. ¹⁰* Ude täñkuko uwä kadäni ñoken añero ärowani ba imaka wäpi biñam ikek punin it täkañ u Anutu täño kudupi äboriye yabäjñpäj-nadäjñkañ ñode nadäñeñta täñkuk; Anutu täño nadäk-nadäk mebäri mebäri u ärowani-inik! ¹¹ Anututä ude ahäkta nadäk inide iñitkuko udegän apiño Ekäninin Kristo Jesu täño piäni terak bureni pewän ahäkañ. ¹²* Täjpäkañ Kristo ukät kowat kwasikorän täñpäj nadäj imikinik täk täkamäj unita Anutu dubini-ken kukta kädet tumäj nimiñirän bätakigän täga kuk täkamäj. ¹³* Unita näk ñode peñ täwetat; Näkä inta komi nadäk täyat unita bänep yarä-yarä nadäjñpäj nadäkinikjin nämo pewä putäreneñ. Nämoinik! Komi nadäk täyat unita nadäjirä intäño omäk meran ude täk täyon.

Kristotä nadäj nimikinik täk täyak

¹⁴ Eruk, Anutu Nantä imaka imaka ude täñkuko unita gwäjij äpmon imik täyat. ¹⁵ Uwä äbot kubäkubä kunum gänañ itkañ ba kome terak itkañ unitäño nani ude täñpäj wäpi ini-ini yämik täyak. ¹⁶* U gwäjij äpmon imiñpäj inta yäjñpäj yäjñapik man ñode yäk täyat; Anututä ini käwut-ken imaka imaka paot-paori nämo itkañ-ken u nanikpäj intä kehäromigän itta Kudupi Munapik tewän äpäñpäj bänepjin täñkehärom täyon. ¹⁷* Munapiktä ude täñ-kehäromtañ tamiñirän nadäkinikjintä Kristo imagut päñku tewä bänepjin-ken iritini täyon. Ba ñode imaka yäjñapik täyat; Kristotä in bänepjin-ken itkañ täñpewän iron kowata kowata täktäk kädet unitä bänepjin-ken kehäromigän parirän imaka u ba u tänayäj täkañ u kädet uterakgän täk täkot. ¹⁸⁻¹⁹* * In ude täñit Anutu täño kudupi ämawebe päke ukät Kristo täño iron ärowani-inik, inipärik kubä unitäño mebäri nadäwä tärekta kehäromi pat tamiton yäjñpäj yäjñapik täyat. Kristo täño iron u äpmonpani pähap, täga nämo nadäwä tärenañi upäjñkañ u kañ kañpäj nadäwä tumbut yäj yäjñpäj Anutu-ken yäjñapik täyat. Ude kañpäj nadäwä tumäjirä Anututä iniken mebäriñi tokñek pätak uwä inken udegän tokñek päton.

²⁰⁻²¹* Unita Anutu täño kudupi ämawebeniye, Kristo Jesu-kät kwasikorani nintä Anutu u wäpi biñam yäjñpäj tärek-täreki nämo iniñoret täk täkäna! U imata, Anututä iniken kehäromi ninken piä täk täyak uterak imaka nintä nadäk täkamäj ba unita yäjñapik täkamäj u irepmitpäj bumta täga täñpek.

4

Äbot täñpani uwä Jesu täño gupi ude

¹* Näk Pol, Ekänita watä piä täñ imik täyat unita yäjñpäj komi eñiken itkañ man täwerayäj täyat ñonita nadäkinik täneñ; Anututä inita biñam yäjñpäbä tepmañpäj kädet

* 3:6: Efe 2:13,16-19 * 3:7: Kol 1:23,25 * 3:8: 1Ko 15:9-10; Gal 1:16; Efe 1:7 * 3:9: Rom 16:25 * 3:10: Rom 11:33; 1Pi 1:12 * 3:12: Jon 14:6; Rom 5:2; Hib 4:16 * 3:13: Kol 1:24 * 3:16: Kol 1:11 * 3:17: Jon 14:23; Kol 1:23, 2:7 * 3:18-19: Kol 2:2 * 3:18-19: Kol 2:10 * 3:20-21: Kol 1:29 * 4:1: Efe 3:1; Kol 1:10

ude kaŋ iwarut yänpäj täwetpäŋ täwoŋäreŋkuko udegän gwäk pimiŋpäŋ kaŋ kuŋarut. ^{2*} Kädet uwä ŋode; In äbot täŋpani notjiye gämoni-ken itkaŋ oraŋ yämiŋpäŋ bänep kwini ba bänep äpani terak irit täŋo kädet iwatpäŋ bänep ironjin kwawak peŋkaŋ täŋkentäk kowata kowata täŋpeŋ kaŋ kuŋarut. ^{3*} Imata, inä Kudupi Munapik täŋo bänep kwinitä topmäŋpäŋ äbot kubägän tepmaŋpani itkaŋ unita. Ude itkaŋ unita ehutpäŋ bänep kwini uterak bänep kubägän täŋpäŋ itta piäni pen täk täkot. ^{4*} Unita in ŋode nadäwut; Äbot bureni kubägän, Munapik bureni kubägän itak. Ba imaka nintä kämi yäpmäkta Anututä iwoyäŋ nimani u udegän, bureni kubägän itak. ^{5*} Ba Ekäni bureni kubägän itak, ba nadäkinik bureni kubägän itak, ba ume ärutärut mebäri kubägän, u Jesu yäpurärättagän. ^{6*} Täŋpakaŋ ämawebe kuduŋtagän täŋo Anutu ba Nanin bureni kubägän itak. Ini kubä-tägän ämawebe päke unita intäjukun täŋ yämik täyak. Täŋkaŋ ini-tägän ämawebe kudup kehäromi yämik täyak. Ba ini-tägän ämawebe kudup bämopi-ken it täyak.

^{7*} Upäŋkaŋ äbot täŋpani nin kubäkubäta Kristotä ini nadätak udegän iron yäpmäj daniŋpäŋ kubäkubä nimik täyak. ^{8*} Unita yänpäj Anutu täŋo man kudän terak ŋode pätak;

*U iwaniye täŋo kehäromi yäpmäj äpäkinik täŋpäŋ punin-inik unu äroŋkuk.
Äroŋpäŋ ämawebe kubäkubäta iron yämiŋtäŋ kuŋkuk.*

Sam 68:18

^{9*} Eruk, man biani uterak man “äroŋkuk” unitä ŋode niwoŋäretak; Intäjukunä Kristo u kome terak ŋo äpuk. ¹⁰ Täŋpakaŋ äma äpuko unitägän änerji äroŋkuk. U wäpi biŋamtä komeni komeni, punin terak ba kome terak päke ŋo it morekta nadäŋpäŋ punin-inik, kunum irepmitpäŋ unu äroŋkuk. ^{11*} Eruk, äma unitägän äbot täŋpani ämawebeta iron ŋode yämiŋkuk; Äma ätu aposoro piä täkta iwoyäŋkuk. Ätuwä Anutu täŋo meni jinom yäpmäŋpäŋ yäŋhäk piä täkta. Ätuwä Anutu täŋo manbiŋam komeni komeni yäpmäj kuŋatta. Ätuwä Anutu täŋo kudupi ämawebe watä it yämikta. Ätuwä ämawebe Anutu täŋo man kädet u yäwetpäŋ yäwoŋäreŋkta iwoyäŋkuk. ^{12*} Eruk, ima mebärita äma äbot u iwoyäŋkuk? U Anutu täŋo kudupi ämawebeniye täŋpidäm taŋ yämiŋirä unitä täŋkentäk piä mebäri mebäri täneŋta iwoyäŋkuk. Anutu täŋo kudupi ämawebetä ude täŋkaŋ Kristo täŋo gupi, Anutu täŋo äbot kubägän u nadäkiniki säkgämän, kehäromi nitek api itneŋ. ^{13*} Eruk ämawebe äboriye nin uwä nadäkiniknin tägaŋirä-tägaŋirä nin kudup täŋo nadäkiniknin mebäri kubägän api täŋpek! Ba nin kuduptä Anutu täŋo Nanaki Bureni-inik unita gäripi pähap nadäŋ imiŋpäŋ nadäŋ imikinik uterakgän api täne. Ude tänayäŋ tämäŋo uyaku äma bureni itpäŋ Kristotä itkuko udegän api itne.

^{14*} Eruk, Kristotä itkuko udegän itkaŋ ninä nanak täpuri, nadäk-nadäki äreyäwani ude wari nämo api itne. Täŋitna äma man bureni yäŋkaŋ jop manman yänpäj-yäwoŋäreŋk piä täk täkaŋ unitä yäŋ-nikŋat-pewä nadäk-nadäknin täga nämo täŋkuräk täneŋ. Äma udewani uwä yäŋ-yäkŋarani kädetta mebäri nadäkinik täŋpani upäŋkaŋ unitäŋo jop manman ba yäŋ-yäkŋarani ärowanitä nadäkiniknin täga nämo wädäŋ täŋpän kuneŋ. ¹⁵ Nämoinik, man udewanita juku nämo pene. Täŋ, ninä not kowata kowata täŋpäŋ kuŋat-kuŋat täŋo kädet ugänpäj iwarän täŋpäŋ kuŋatkaŋ Anutu täŋo man bureni ugän yäk täkäna. Ude täŋpeŋ kuŋatkaŋ bänep nadäk-nadäknin, yäkyäknin, irit kuŋat-kuŋatnin u kudup tägaŋpäŋ ämawebe kehäromi nitek ude it täkäna, äbot täŋpani täŋo gwäknin Kristotä it täyak ude. ¹⁶ Täŋpakaŋ Kristo uwä iniken gupi moräk, äbot täŋpani kubäkubä unita intäjukun täŋ nimiŋirän gup kubägän ude täk täkamäŋ. Täŋitna Kristotä gup kubägän u towik täyak. Towiŋirän gup moräk-moräk kubäkubä uwä piä iniken iniken täŋirä gup u iron kädet täŋpeŋ kuŋat-kuŋat ikek kehäromigän tägak täyak.

* 4:2: Kol 3:12-13 * 4:3: Kol 3:14-15 * 4:4: Rom 12:5; Efe 2:16,18 * 4:5: Jon 10:16 * 4:6: 1Ko 12:6
* 4:7: Rom 12:3,6 * 4:8: Kol 2:15 * 4:9: Jon 3:13 * 4:11: 1Ko 12:28 * 4:12: 2Ti 3:17 * 4:13: Kol 1:28
* 4:14: 1Ko 14:20

Irit kuſat-kuſat kädet kodaki iwatne

17-18 * * Eruk unita näk Ekäni wäpi terak ŋode peŋ täwetat; In guŋ äbotken naniktä kuſat täkaŋ ude wari nämo kuſatneŋ. Unitäŋo nadäk-nadäki u jopigän, bipmäŋ urani udewani. U imaka kubäta nämoinik nadäkaŋ. Imata, man nadäkta bitnäŋpäŋ juku nämo pek täkaŋ. Unita irit täga Anututä iwoyän nimani u täga nämo api koreneŋ. 19 * Nadäŋ-gärip waki u täkta mäyäk kubä nämoinik nadäk täkaŋ. Irit kuſat-kuſariken waki kädet u iwattagän gäripi pähap nadäk täkaŋ. Ude täŋirä gäripi inide kubä ahäŋirän kädet waki-wakiinik mebäri mebäri täŋtätŋ kuk täkaŋ.

20 Upäŋkaŋ Kristo täŋo kädet täwetpäŋ täwoŋärewani u udewani nämo. 21 Nämoinik! Ba jide? Manbiŋam bureni Jesuken nanik täwetpäŋ täwoŋärewani unita guŋ täkaŋ? 22 * Man bureni täwetpäŋ täwoŋärewani uwä ŋode; Apiŋo in ämawebe kodaki ude itkaŋ. Bian nadäkinik nämo täŋpäŋ ämawebe biani ude itkuŋ. Ämawebe biani ude itpäŋ unitäŋo bänep ba nadäŋ gärip biani iwarän täŋkuŋo u kakätäwut yäŋ täwerani. Nadäk biani uwä jopi, bänepjin täŋ-täŋtaggän. U iwarän täŋpäŋ waŋpäŋ wakiniŋ tänayän täŋkuŋ. 23 * Unita kädet biani u maŋpä kwäkaŋ mäjoŋin ba nadäk-nadäkjin kodaki inipärik, tek ude wädäwä ärokta täwetpäŋ täwoŋärewani. 24 * Inä ämawebe kodaki ahäwut yäŋ täwerani. Ämawebe kodaki uwä Anututä täŋpäŋ pewän nadäk-gärip kodaki niked, ini bumik ude ahäwani. Unitäŋo täktäki uwä siwoŋi kudupi-inik.

25 * Unita yäŋpäŋ in jopman yäkyäk kädet peŋpäŋ man siwoŋi bureniŋän notjiye-kät kowat yäwän täŋpäŋ kuſat täkot. Imata, nin gup kubä täŋo moräki moräki ude itkamäŋ unita. 26 * Unita kokwawak nadäŋpäŋä, ket nadäŋkaŋ; Kokwawakka unitä momi täktäk kädet-ken tepmaŋpekta. Unita kokwawakjin u pen nämo nadäŋ yäpmäŋ kuſatneŋ. Nämo, kome nämo bipmäŋirän kepma ugän peneŋ. 27 Täŋkaŋ Satanta yäma nämo dät imineŋ. 28 * Täŋpäkaŋ inkät nanik äma ätu kubota täŋpani itkuŋo u kubota wari nämo täneŋ. Nämo, tuŋum imaka imaka yäpmäkta piäni ini täŋpäŋ yabäŋ ahäneŋ. Ude täŋpäŋ yäpmäŋkaŋ inita peŋit, äma jäwärita yämiŋit täneŋ. 29 * Täŋpäkaŋ man yäkyäkjin-ken man waki kubä nämo pewä ahäwek. Äma täŋkentätŋ yämikta man ugänpäŋ yäk täneŋ. Ude täŋirä ämatä nadäŋkaŋ säkgämän nadäŋpäŋ bänepi täŋkehärom täneŋ.

30 * Täŋpäkaŋ in Anutu täŋo Kudupi Munapikta nadäŋ bäräp nämo imineŋ. Imata, Anututä näŋjaken ämawebe ude it namiŋirä kadäni pähapken näŋjata biŋam bureni-inik kaŋ yämagura yäŋ nadäŋpäŋ Kudupi Munapik upäŋ inä wären täŋkuk. 31 * Unita inä kädet wakiwaki ŋodewani u kudup peŋ moreneŋ; Inŋam kumät, täŋkubit-kubit, kokwawak, yäŋawät-awät, äma yäŋpäŋ-yebek, ba täŋpäwak kädet mebäri mebäri u nämoinik täneŋ. 32 * Nämo, kädet ŋodepäŋ täga täneŋ; Äbot täŋpani notjiye ätukät not kowata kowata täŋpäŋ bänep kwini terak kubägän kuſatneŋ. Ude täŋkaŋ notjiye täŋo momi peŋ yämik täkot, Anututä Kristo wäpi terak momijin peŋ tamiŋkuko udegän.

5

Peŋyänek gänaŋ kuſat-kuſat

1 * Inä Anutu täŋo nanakiye, bänepi gämäni unita ini it täyak udegän itpeŋ kuſat täkot. 2 * Täŋpäkaŋ irit kuſat-kuſatjinken iron kädettä intäjukun irek. Iron kädet nintä täkta yäwani uwä Kristotä ŋode niwoŋäreŋkuk; Unitä nadäŋ nimikiniŋ täŋpäŋ iniken gupi nin täŋkentätŋ nimikta iniŋ kireŋkuk. Ude täŋkuko uwä Anututa ärawa kábäŋi säkgämän-inik, Anututä ini gäripi nadäk täyak ude täŋ imiŋkuk.

* 4:17-18: 1Pi 1:14; Rom 1:21 * 4:17-18: Efe 2:12 * 4:19: Kol 3:5 * 4:22: Rom 8:13; Kol 3:9 * 4:23: Rom 12:2 * 4:24: Stt 1:26; Kol 3:10 * 4:25: Kol 3:8-9; Sek 8:16 * 4:26: Sam 4:4; Jem 1:19-20 * 4:28: 1Te 4:11 * 4:29: Efe 5:4; Kol 3:8, 4:6 * 4:30: Ais 63:10; 1Te 5:19; Efe 1:13-14 * 4:31: Kol 3:8 * 4:32: Mat 6:14; Mat 18:22-35; Kol 3:12-13 * 5:1: Mat 5:48 * 5:2: Rom 14:15; Gal 2:20; Hib 10:10; Kis 29:18

³* Inä Anutu täño kudupi ämawebe unita kubokäret kädet, yabängärip waki ba äma täño tuñumta yabängärip täñirä Anutu inamiken täga nämö täñpek. Kädet udewanita yäñpäñ-nadäk nämoinik täk täneñ. ⁴* Täñkañ man kábäñi-kábäñi, me yäkyäk, ba imaka mäyäk ikekta äräpi täktäk u inken nämö ahäwek. Nämö, inäwä Anutu bänep täga man iwet-iwet unitagän yäk täkot. ⁵* Täñkañ ñode unita bureni-inik yäñ nadäneñ; Äma kubokäret kädet iwarani, kädet taräki täñpani ba äma täño tuñumta yabängärip täñpanitä Kristo ba Anutu täño yabäng yawat yewa unitäño bureni nämoinik api koreneñ. Imata, kudän u uwä anutu jopi nadäñ yämik-yämik kädet ubayäñ.

⁶* Unita äma kubätä kädet waki udewani iwatta bänep ärik-ärik man täwerirän nämö nadäñ imineñ. Kädet udewanita Anutu täño kokwawaktä äma mani bitnäc täkañ-ken api ahäwek. ⁷ Unita in äma udewani-kät not nämoinik täñpeñ kuñatneñ. ⁸* Nadäkañ? In bian bipmäñ urani ude itkuño upäñkañ apiño Ekäni-kät kowat kwasikorän täk täkañ unita peñyänjek ude itkañ. Unita peñyänjek nanak ämawebe ude itneñ. ⁹ U imata, peñyänjektä kädet täga ba kädet siwoñi mebäri mebäri, ba man bureni yäkyäk kädet u pewän ahäk täkañ. ¹⁰* Unita irit-kuñat-kuñat Ekänitä gäripi nadäk täyak u kañ-ahäkta piäni täk täkot. ¹¹* Täñkañ bipmäñ urani täño kädettä bureni täga kubä nämö pewän ahäk täkañ unita mäde ut imiñpäñ wakini u kwawak pewä ahäk täkot. ¹² Wära! Kädet wakiwaki äma peñawäk täñpanitä kábop kábop täk täkañ u mäyäk ikek unita näkä kwawak yänahänañi nämö. ¹³* Upäñkañ-peñyänjektäwä imaka kudup täño täktäki ba mebarini kwawakgän pewän ahäk täkañ. ¹⁴* U imata, peñyänjektä imaka kudup kwawak pewän ahäkta yäwani. Unita yäñpäñ man kubä ñode kudän täwani pätak;

*Ai! Kumbani komeken dämpmon pätkañ in apiño kodak täñpäñ akukot!
Ude täñirä Kristo täño peñyänjek intä terak iñiñ-yänjeton.*

¹⁵ Unita irit kuñat-kuñatjinta watäni ket itpäñ kuñatneñ. Guñtä kuñat täkañ ude nämö kuñatneñ. Nämö, äma nadäk-nadäk ikektä kuñat täkañ ude itpeñ kuñatneñ. ¹⁶ Apiño intä Anutu täño nadäk kädet u iwaräntäkta gwäk pimiñpäñ kuñat-kuñat kadäni. Imata, apiño kadäni wakiken itkamäñ unita kepma kubä jop nämoinik tärep mirek. ¹⁷* Täñkañ nadäk-nadäkjin nämö täñkuräk täneñ. Nämoinik, Ekänitä kädet siwoñi intä iwatpäñ täkta nadäk täyak u kañ-ahäkta piäni täk täkot.

¹⁸* Täñkañ ume komi täñguñguñ täkta täñi nämö näneñ. Ude täñpäñjä irit kuñat-kuñatjin api täñpäwanen. Ude unita ñode täneñ; Ume nañpä tokñek täkañ ude Kudupi Munapik imagurä tokñek täyon. ¹⁹* Täñkañ äbot täñpani notjiye-kät man ñodewanipäñ kowat yäwän täk täkot; Anutu iniñoret kap Sam gänañ nanik ba ämatä yän tewani, ba kap kodaki Munapiktä bänepjin-ken pewän ahäk täkañ, kap udewani-udewanipäñ teñpäñ bänepjintä Ekäni iniñoret täkot. ²⁰* Ude täñkañ Ekäninin Jesu Kristo wäpi terak imaka imaka ahäj nimik täkañ u kudupta yäñpäñ Anutu Naninta bänep täga man kadäni kadäni iwet täkot.

Nädapi iritta man

²¹* Täñpäkañ in Kristo täño man buramiñpäñ orañ imik täkañ unita injin udegän, man buramik kowata kowata täñpeñ kuñat täkot. ²²* Eruk webe, Kristota watä piä täñ imikta yäñpäñ inä äpjiye täño man kañ buramiwut. ²³* U imata, äpitä webeni täño intäjukun ude itak, Kristotä gupi, äbot täñpani waki kerik-ken nanik yämagutkuko unitäño gwäki

* 5:3: Kol 3:5 * 5:4: Efe 4:29 * 5:5: 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 * 5:6: Kol 2:4,8; Rom 1:18 * 5:8: Efe 2:11,13; Kol 1:13; 1Pi 2:9; Jon 12:36 * 5:10: Rom 12:2 * 5:11: 2Jo 1:11 * 5:13: Jon 3:20-21 * 5:14: Ais 26:19, 60:1; Rom 13:11 * 5:17: Rom 12:2; Kol 1:9 * 5:18: Luk 21:34 * 5:19: Kol 3:16; Sam 33:2-3 * 5:20: Kol 3:17 * 5:21: 1Pi 5:5 * 5:22: Kol 3:18; 1Pi 3:1 * 5:23: 1Ko 11:3; Efe 1:22

itak ude. ²⁴ Unita webeniyetä äpiye täño man buramik-inik täneñ, Anutu täño äbottä Kristo täño man buramik-inik täk täkañ udegän.

²⁵ * Eruk äma, in uwä webejiyeta nadäñ yämikinik täneñ, Kristotä iniken äbot nadäñ yämikinik täñpäñ unita gupi iniñ kireñkuko udegän. ²⁶ * Kristotä ude täñkuko u mebäri ñodeta täñkuk; Äbot u Anututa biñam täñpäñ kudupi irut yäñpäñ iniken manpäñ umetä-yäñ ärutpak täñpäñ yepmañkuk. ²⁷ * U äbot unitä ini iñamiken säkgämän, kuräki-inik, bäräm bäräm nitek kubäkät nämo, dudumi-inik kañ irut yäñ nadäñpäñ ude uwä täñkuk. ²⁸ U udegän, ämatä iniken gupita gäripi nadäk täkañ udegän webeniyeta nadäñ yämineñ. Unita äma, webeniyeta gäripi nadäk täkañ, äma udewanita ñode täga nadäne; U iniken gupita gäripi nadäk täkañ yäñ nadäne. ²⁹ Nadäkañ, äma kubätä iniken gupita iwan täga nämo täñpek. Nämo, u watäni itpäñ ketem towik täkañ, Kristotä äboriye watäni itpäñ yepmäñ towik täyak udegän. ³⁰ * U imata, nin uwä iniken gupi täño moräki moräki unita. ³¹ * Bureni, Anutu täño man ñode kudän täwani unitä näkño man ño meham täyak; Ämatä miñiye naniye yabä-kätäñ päñku webeni-kät kentäñpäñ gup kubägän ude täñpäñ api itdeñ. ³² * Täñpäkañ man kudän ño täño mebäri uwä äpmonpani. Eruk man unitäño bureni uwä Kristo-kät äboriye unita yäyat. ³³ Upäñkañ äma kubäkubä inta imaka, ñode yäyak; Injinken gupjinta gäripi nadäk täkañ udegän webejiyeta nadäk täkot. Täñpäkañ webe intäwä äyänutpäñ äpiye orañ yämik täkot.

6

Nädamiñi-nani iritta man

¹ * Eruk ironjironji, in Ekänita biñam itkañ unita menjiye nanjiyeta man buramik täñ yämiñirä Anutu iñamiken siwoñi täk täyon. ² * U imata, Moses täño бага man kubä, jukuman ikek intäjukun täyak uwä ñode; In menjiye nanjiye orañ yämineñ. ³ * Eruk, unitäño jukuman uwä ñode; Ude tänayäñ täño uyaku säkgämän itkañ kome terak kadäni käronji api it yäpmäñ äronen. *Lo 5:16*

⁴ * Täñpäkañ meñnan inä nanakjiyeta kokwawak jop nadäñ nämo täñ yämineñ. Ude täñpäwä inta gäripi nämo nadäñpäñ kokwawak nadäñ tamineñ. Unita kädet siwoñi iwatta, kädet Kristotä gäripi nadäk täyak ugänpäñ yäwetpäñ yäwoñärenpäñ irit kuñat-kuñari yäpä-siwoñtañ yämik täkot.

Piä äma jopi-kät intäjukun ämaniyeta man

⁵ * Eruk, äbot täñpani in ätu äma täño piä watä äma jopi kuñat täkañ inta ñode yäyat; Piä täñ yämik täkañ unitäño mähemita umuntañpäñ orañ yämiñkañ bänep yarä täñkañ nämo, mani buramik täkot. Kristo täño mani buramiñpäñ watä piä täñ imineño udegän täñ yämik täkot. ⁶ Näk äma täga yäñ nadäwän yäñpäñ kudän ude piä mähemini iñamiken ugän nämo täñyäkñatneñ. Nämo, bänep nadäk-nadäkjin piä uterak peñkañ Kristota watä piä täñ imikamäñ yäñ nadäñpäñ piä mähemini täño man buramik täneñ. Anututä kädet udetawä gäripi nadäk täyak. ⁷ Unita Kristota täkamäñ, äma kubäta nämo yäñ nadäñpäñ watä piäjin u oretoret terak täk täkot. ⁸ * Imata, Ekänitä kowata piä wäp yäpani uterak nämo api tamek. U piä täga täk täkañ uterak api tamek.

⁹ * Täñpäkañ piä mähemini inä udegän, piä ämajiye jopi unita kudän säkgämän täñ yämik täkot. Täñmun-umun kädet täñ yämikta nadäk täkañ u kudup kañ peñ morewut. Imata, Ekäni kunum gänañ it täyak unitä in ba piä watä ämajiye bok Ekäni ude itkañ nadäk-nadäk kädet kubä terakgän inä yäpmäñ danik täyak.

Ämik täño tuñum Anututä nimani

* 5:25: Kol 3:19; 1Pi 3:7; Gal 1:4 * 5:26: Tai 3:5; Hib 10:10 * 5:27: 2Ko 11:2; Kol 1:22 * 5:30: 1Ko 6:15; Efe 1:22-23 * 5:31: Mat 19:5 * 5:32: Rev 19:7 * 6:1: Kol 3:20 * 6:2: Mat 15:4 * 6:3: Lo 5:16 * 6:4: Kol 3:21; Lo 6:7,20-25; Sam 78:4; Snd 22:6 * 6:5: Kol 3:22-23; Tai 2:9-10; 1Pi 2:18 * 6:8: 2Ko 5:10; Kol 3:24-25
* 6:9: Kol 4:1; Rom 2:11

¹⁰* Eruk, man tärek-tärek ñode täwera nadäwut; In Ekäni-kät kowat kwasikorän tänpän itkañ unita kehäromini wädäj yäpmäj päbä injitpäñ uterak yengämä pewäkañ kehäromigän itkot. ¹¹* Täñkañ ämik täño tuñum Anututä tamik täyak u kudup yäpmänpäñ wädäwä ärowäkañ itkot. Ude täñkañ uyaku äma waki Satan unitäño täñyäkñarani kudän waki mebäri mebäri unitä ahäj tamiñirä täga api kehärom tänpäñ itneñ. ¹²* Unita ket nadäwut; Ämik täk takamäj u ämakät nämo täk takamäj. Nämo inik! Uwä imaka ärowani ba wäpi biñam ikek, ba imaka imaka mebäri mebäri kehäromi nikek bipmäj urani kome ñonita watäni it täkañ, ba äma waki täño añero kehäromi nikek punin kuñat täkañ ukät ämik täk takamäj. ¹³ Unita ämik täño tuñum Anututä tamik täyak u kudup wädäwä ärowäkañ itkot. Ude täñayäj täño uyaku ämik kadäni-ken iwankät ämik tänpäñ nämo api ämetpeñ kuneñ. Nämo inik, ämik täñtäj kuñtängän iwan täño kehäromi paorirän inä ugän kehärom tänpäñ täga api itneñ.

¹⁴* Täñpäkañ kehärom tänpäñ itnayäj nadänpäñä eruk ñode täneñ; Man bureni upäj pioñ ude täñ-täpänek täkot. Täñkañ kädet siwoñi täktäkjin upäñä kupäñtek ude pewä wädäk täkot. ¹⁵* Täñkañ ämatä bäräñekta kuroñi ärärani peñpäñ pidämtak täkañ udewä bänep kubägän pewä ahäk-ahäk täño Manbiñam Täga u ämawebe nämo nadäwani-ken päñku yäñahäkta pidämtak täkot. ¹⁶ Ude täñkañ kadäni kadäni nadäkinik kehäromi täñpeñ kuñarirä unitäwä kurepä ude täñ tamik täyon. Ude uyaku äma waki Satan unitä kuwek kädäp ikek gwäjiñ tänpän ämnayäj täño u täga api weñkireneñ. ¹⁷* Täñkañ Kristotä waki kerik-ken nanik tämagutkuko unita juku piñpäñ kuñarirä unitä gwäpä kehäromi ude täñ tamik täyon. Täñpäkañ Anutu täño man Kudupi Munapiktä tamik täyak upäñä kadä ude injit täkot. ¹⁸* Täñkañ Kudupi Munapik täño kehäromi terak Anututä täñkentäj tamikta yäñapik man kädet mebäri mebäri terak kadäni kadäni iwet yabäk täkot. Täñkañ nämo gaña täneñ. Nämo, gwäk pimiñpäñ Anutu täño kudupi ämawebe kudupta yäñpäñ yäñapik man yäk täkot.

¹⁹* Ba näk täñkentäj namikta imaka, yäñapik täkot. Ude yäñapiñirä man yäwayäj täyat-ken u Ekänitä näwerirän Manbiñam Täga täño mebäri kábop itkuko u umunkät nämo, bätakigän yäñahäk täyiwa. ²⁰* Näk unitäño biñam yäñahäwani äma. Täñkañ näk komi eñiken itat unita notnaye, Ekäniken yäñapiñirä yäj namani ude, manbiñam u bätakigän yäñahäk täyiwa.

Yäñtärek man

²¹* Eruk notnaye, näk jide itat ba täk täyat unitäño manbiñamä Tikikustä ärenkañ api täwerek. Tikikus täño mebäri nadäkañ; U notninpak tägagämän, Ekäninin täño watä piä äma bureni-inik kubä. ²² U iniñ kireñpewa äretak uwä ñodeta; Nin kome itkamäj-ken ñoken jide itkamäj u täwerirän nadänpäñ bänepjin täñkehärom tänpäñ itneñta yäñpäñ iniñ kireñpewa äretak.

²³ Täñpäkañ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristotä äbot täñpani notnaye in kudupta bänep kubägän irit, ba bänep iron nadäkinik ikek tamiton. ²⁴* Täñpäkañ ämawebe Ekäninin Jesu Kristota gäripi tärek-täreki nämo nadäk täkañ uterak Anutu täño orakorakitä pat yämiton. Ugän.

* 6:10: 1Ko 16:13 * 6:11: Rom 13:12; 2Ko 10:4; Efe 4:14 * 6:12: Jon 14:30; 1Pi 5:8-9 * 6:14: Ais 11:5, 59:17; 1Te 5:8 * 6:15: Ais 40:9; Rom 10:15 * 6:17: 1Te 5:8; Ais 49:2; Hib 4:12 * 6:18: Luk 18:1; Kol 4:2; 1Te 5:17 * 6:19: Apos 4:29; Kol 4:3-4; 2Te 3:1 * 6:20: 2Ko 5:20; Plm 9 * 6:21: Apos 20:4; Kol 4:7-8; 2Ti 4:12 * 6:24: 1Pi 1:8

Pilipai

Notniyeta oretoret terak watä piä täñ yämikta manbiñam

¹ * Pol kenta Timoti, Jesu Kristo täño epän ämanigän, nektä man kudän ño kudän takamak. Täñpäñ Anutu täño kudupi ämawebe, Pilipai yotpärare-ken nanik, Jesu Kristo-kät kowat kwasikorän täñpani, in ba intäjukun äma ba täñkentäkjiye-kät in kudupta man ño kudän täñ tamikamak.

² * Täñpäkañ Anutu Nanin-kät Ekäninin Jesu Kristo unitäño bänep iron ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Pol Anutu bänep täga man iwetkuk

³ * Intä nadäñ namikinik täk täkañ u juku piñpäñ inta Anutu bänep täga man iwet täyat. ⁴⁻⁵ Yäput peñpäñ in Jesuta nadäkinik täñkuñ-kentä päbä apiño nin täñkentäj nimiñirä Ekäni täño Manbiñam Täga yäñahäk takamäj. Unita kadäni kadäni inta yäñpäñ Anutu-ken yäñapik täyat u bänep oretoret terak yäñapik täyat. ⁶ * Unita näk bureni-inik ñode nadätat; Anututä intä terak epän täga kubä yäput peñpäñ täñkuko u täñ yäpmäj kuñirän Jesu Kristo täño äbäkäbäk kadäni ahäñirän api tärewek.

⁷ Unita näk inta yäñpäñ bänep oretoret täk täyat u jop nämo täk täyat. Nämo, in nadäñ namiñpäñ täñkentäj namik täkañ unita. Nadäkañ? Anututä näka nadäñ namiñpäñ epän tägagämän kubä namiñkuko uwä intä täñkentäj namiñirä epän u bok täk takamäj bumik. Täñkentäj namiñirä komi yotken itat ño, täga itat. Ba Anutu täño Manbiñam Täga u bureni-inik yäñ yäwetpäñ täñmeham täk täyat uwä, intä täñkentäj namiñirä täk täyat. Ude täk täkañ uwä inkät nin epän tägagämän u bok täk takamäj. ⁸ * Unita notnaye, in tabakta bänepnatä kädäp ijik täyak. Anututä nadätak, Jesu Kristotä nadäñ tamikinik täyak näk udegän in kuduptagänta nadäñ tamikinik täk täyat.

⁹ Täñpäkañ inta yäñpäñ Anutu-ken ñode yäñapik täyat; Irit kuñat-kuñatjinken bänep iron kädet ahäñ päton. Täñkañ Anututä nadäk-nadäk täga tamiñirän nadäk-nadäkjin kwawakinik nadäwä tumbut. ¹⁰ * Nadäwä tumbäpäñ kädet täga ba waki yäpmäj daniñpäñ kädet tägagän api iwatneñ. Iwat yäpmäj kuñirä Jesutä äbayäñ täyak-ken uwä iñamiken momijin nämo, siwoñi pähap api itneñ. ¹¹ * Ba kubä ñode yäñapik täyat; Kristotä täñkentäj tamiñirän kädet siwoñi iwarirä irit kuñat-kuñatjinken bureni kañ ahäñ parän. Ude täñirä Anutu täño wäpi biñam punin-inik api ärowek.

Komi bäräpitä Anutu täño epän täñkentäj kuko

¹² * Näk ñode täwerira nadäwä inide kubä täñpäñ. Nepmäñitpäñ komi yot gänañ ño nepmañkuño unitä Anutu täño epän nämo itpipitak. Nämo inik! Uwä täñkentäjirän Anutu täño mantä pen kuñatak! ¹³ * Unita gapman täño komi äma u kudup, ba ämawebe päke unitä ñode nadäñ morekañ; Pol uwä Kristota nadäkinik täyak unita komi yotken teñkuñ yäñ nadäk täkañ. ¹⁴ Täñpäkañ näk komi yotken ño irira notniye mäyap nabäñpäñ bänepi ñode täñkehärom täkañ; Pol u bätakigän itak, udegän itna yäñkañ Ekäni terak yengämä pewäpäñ unitäño manbiñam yäñahäkta bätakigän nadäk täkañ.

¹⁵ Täñ, ätuwä näka kokwawak nadäñkañ näk närepmiñayäñ Jesu täño manbiñam yäñahäk täkañ. Upäñkañ ätutäwä näk täñkentäkta manbiñam yäñahäk täkañ. ¹⁶ Äma udewani uwä näka nadäñ namikinik täñpäñ ñode nadäñpäñ manbiñam yäñahäk täkañ; Anututä nadäñirän Pol u Manbiñam Täga u täñkehärom takta komi yotken itak yäñ nadäk täkañ. ¹⁷ Täñpäkañ äma näk närepmiñayäñ täkañ uwä nadäk siwoñi nämo iñitpäñ

* 1:1: Apos 16:12-40 * 1:2: Rom 1:7; Gal 1:3; Plm 3 * 1:3: Rom 1:8; 1Ko 1:4 * 1:6: 1Ko 1:8; Plp 2:13 * 1:8: Rom 1:9; 2Ko 1:23 * 1:10: Hib 5:14; Plp 1:6, 2:16; 1Te 5:23 * 1:11: Jon 15:8 * 1:12: 2Ti 2:9 * 1:13: Apos 28:30; Efe 3:1

ini gupi yäpmäj ärokta, Manbiñam Täga u yänahäk täkañ. Uwä ñode nadänkañ ude uwä ták täkañ; Manbiñam yänahänitna Poltä nadäj bäräp täyon yänkañ yäk täkañ.

¹⁸ Ude täñ namikta Manbiñam Täga u yänahäk täkañ upänkañ nadawätäk nämö ták täyat. Nämö, nadäk täga terak yänahäneño ba nadäk waki terak yänahäneño u tägagän yäj nadätat. Imata, äma uwä manbiñam mebäri kubä nämö yänahäk täkañ. Nämö! U Kristo täño manbiñam ugänpäñ yänahäk täkañ unita bänep oretoret ták täyat. Täñkañ oretoret pen api nadäj yäpmäj ärowet! ¹⁹* U imata, näk ñode nadätat; Yänapik manjin terak ba Jesu Kristo täño Munapik unitäño täñkentäk terak bäräpi kotatat ñonitä näk nämö api täñpän waneñ. Nämö, bäräpi unitä täñkentäj namiñirän tägagän api iret.

²⁰* Unita näkño gäripna bureni-inik uwä ñode; Epän Kristotä yäj namani u säkgämän kañ täñpa! Täñpa waneñtawä! Nämö! Bänepna kehäromi-inik irirän apiñonitä it yäpmäj ärowayäj täyat-ken u, irit kuñat-kuñatnatä Kristo täño wäpi biñam yäpmäj ärok täyon! Kodak irero ba nutpewä kumbero u tägagän. U ba u täñpayäj täro unitä Kristo täño wäpi biñamgän kañ yäpmäj ärowän yäj nadätat. ²¹* Imaka kubäta nämö nadätat. Kristo-tagän nadänpäj kuñat täyat. Unitägän iritna täño kehäromi. Täñpakañ kumbero uwä, tägagämän! ²²⁻²³* * E täñ näk kodak irero uwä Ekäni täño epän pen täga täñ yäpmäj ärowet. Unita nadäk yarä nitek ñode peyat; Kodak itta nadätat, ba kumäkta udegän nadätat. Siwoñi kubätagän nämö nadätat. Gäripi nadätat uwä komegup ño kakätänpeñ Kristoken kuñpäj uyaku säkgämän. ²⁴ Upänkañ näkä kumbakañ netätä in täñkentäj tamineñ? ²⁵ Nämö! Mebäri unitagän Anututä nadäj namiñirän kodagän api iret yäj nadätat. Inkät itkañ täñkentäj tamiñpäj nadäkinikjin täñ-kehäromtañ tamiñira bänep oretoret terak api itneñ. ²⁶ Bureni-inik! Komi yot ño kakätänpeñ päre inkät bok itnayäj takamäj uwä Jesu Kristo nadäj imikinik ták täkañ u täñ-kehäromtañ tamiñira oretoret pähap api täneñ.

²⁷* Täñpakañ, inä kunum täño kome mähem ude äworeñkuño itkañ unita Kristo täño Manbiñam Täga unitä kädet ude kuñarut yäj niwet täyak in udegän kuñat tákot! Manbiñam unita iwan kubä nämö täneñ. Inken api ärewet ba nämö api ärewet yäj nämö nadätat upänkañ in ude kuñarirä näk intäño Manbiñam Täga ñode ahänirän api nadawet; In iwanta mäde ut yämiñpäj bänepjin nämö pewä putärekañ. Nämö, bänep kubägän peñpäj Manbiñam Täga u täñmeham täkañ. ²⁸ Ude täñkañ iwanjiyeta nämö umuntak täkañ yäj kañ nadäwa. Nadäkañ? Bätakigän ude täñpeñ kuñat täkañ unitä iwanjiye kwawak ñode yäwoñäreñ täyak; Ninä paot-paotta biñam iritna äma ñowä Anututa biñam täkañ! ²⁹* Ude nadäk täkañ uwä mebäri ñodeta; Anututä nadäkinik täñpani inta imaka tägagämän kubä ñode täñ tamiñkuk; Täga nadäj tamiñirän Kristota nadäkinik-gän nämö ták täkañ. Nämö, inä u komeni yäpmänpäj komi bok nadäk täkañ.

³⁰* Täñpakañ Manbiñam Täga täñmeham täkta komi epän täñkuro u in apiño komi udegän nadäk täkañ. Uwä imaka kudupi kubä nämö. Inkät bok itkañ Anutu täño manbiñamta yänpäj komi nadänkuro u nadäkañ. Ba apiño komi nadätat ñonitäño biñam imaka, nadäk täkañ.

2

Kristotä kuñatkuko udegän kuñat tákot

¹ Notnaye, injinta ñode nadawut; Kristo-kät kowat-kwasikorän täñirä unitä bänepjin täñ-kehäromtak täyak, ba nadäj tamikinik täñpäj bänep nadawätäkjin pewän paot täyak. Täñkañ Munapiktä bänepjin-ken epän täñirän äbot täñpani notjiye-kät bänep kubägän täñpäj kuñat täkañ. Ba Anutu täño butewaki ba orakoraki uwä in nadäk täkañ.

² Unita äbot täñpani notjiye-kät bänep nadäk-nadäk kubägän täñpäj kowata kowata

* 1:19: 2Ko 1:11 * 1:20: 1Pi 4:16 * 1:21: Gal 2:20 * 1:22-23: Rom 1:13 * 1:22-23: 2Ko 5:8 * 1:27: Efe 4:1; 1Te 2:12; Plp 4:3 * 1:29: Apos 16:19-40 * 1:30: Plp 1:13

nadäj yämikinik täjpej kuŋat täkot. Ude täjpej kuŋarirä biŋam nadäjpäj bänep oretoret pähap api täjpet.

³ * Injinta nadäwä ärowani täjirän injin-tagän nämo nadäneŋ. Nämo inik! Injinta nadäwä äpani täjirän notjiyeta nadäwä ärowani täk täkot. ⁴ * Ba injinken epäntagän nämo nadäneŋ. Nämo, notjiye täj kentäk-kentäk täj päj kuŋat täkot. ⁵ Jesu Kristotä kädet ŋode täjpej kuŋatkuko udegän-inik täjpej kuŋat täkot;

⁶ * Jesu ini uwä Anutu itkuko upänkaŋ wäpi biŋam ikek Anutu udegän itta nämo nadäj kuk.

⁷ * Nämo inik! U wäpi biŋam käbop pej päj kome äma äworej päj watä äma jopigän ude itkuk.

⁸ * Kome äma inam dapun terak äbänkaŋ inita nadäwän äpani täjirän Nani täjo mani buramiŋ päj kädet pej imiŋkuko ugän ehut päj iwat yäpmäj kuŋtängän kumäk-kumäki kaŋ-ahänkuk. Täjkaŋ jop nämo kumbuk. U komi pähap nadäj päj päya kwakäp terak utpewä kumbuk.

⁹⁻¹⁰ * * Ude täj kuko unita Anututä imaka imaka kunum gänaŋ, kome terak ba kumbani mäjotä irani-ken u kuduptagän gwäjiŋ äpmon imineŋta Jesu yäpmäj päro punin-inik unu teŋkuk. Tej päj wäp ätu yärepmit morej päj wäp biŋam ärowani-inik imiŋkuk.

¹¹ * Unita imaka meni nikek kuduptagäntä kwawak ŋode yänahäneŋ; Jesu Kristo u Ekäni-inik itak! Ude yänahänjirä Anutu Nan täjo wäpi biŋamtä punin-inik ärok täyon.

Kome äma bämopi-ken pej yäjek ude kuŋatne

¹² * Unita notnaye, inä Anutu täjo man buramik täkot. Näk inkät bok itkaŋ mani biŋam täwerira buramik täjkuŋ. Unita apiŋo inkät nämo itkamäj upänkaŋ Jesu Kristo täjo kädetta nadänkaŋ gwäk pimiŋ päj man buramik bian täk täjkuŋo udegän täk täkot. Täjkaŋ Anututä in inita biŋam iwoyänkuko unita nadäj päj inamiken umuntaj päj nadäj dämiŋ päj irit kodaki täjo kädet iwat täkot. ¹³ * Nadäkaŋ? Anututä kädet ini gäripi nadäk täyak intä u iwatta bänepjin-ken gäripikät kehäromi bok pewän ahäk täkaŋ.

¹⁴ Unita imaka u ba u tänayäj täkaŋ uwä bänep täga terak täneŋ. Mankät-mankät ba yänwawak terak nämo täneŋ. ¹⁵ Ude tänayäj täjo uwä Anutu täjo nanakiye ude, momijin nämo, siwoŋigän api itneŋ. Ude itkaŋ kome ämawebe gwäjiŋ ärowani, momi täjpani u bämopi-ken pej yäjek, guk ude kaŋ irut. ¹⁶ Pej yäjek ude itkaŋ irit kehäromi täjo man in it dämiŋpej kaŋ kuŋarut. Ude tänayäj täjo uwä Kristo täjo äbäkäbäk kadäni-ken inta bänep oretoret pähap täga api täjpet. Imata, epän pähap inken täj kuro u täjira jopi nämo täj kuko yän api nadäwet.

¹⁷ * Täj päkaŋ nägätna käwep api piwa kuneŋ. Upänkaŋ kumäkta nämo bitnätat. Nämo, nutpewä kumbero uwä nägätnatä intäjo nadäkinikjin-kät awähut päj Anututa ärawa täj-imikimik ude täjpek. Ude täkta bänep täga nadätat unita inkät oretoret kaŋ täna! ¹⁸ * Täj päkaŋ in udegän oretoret täj päj näkä nadätat udegän bänep pidäm nadäneŋ.

Timoti täjo manbiŋam

¹⁹ In jide itkaŋ yän nadäwa yän päj unita Ekäni Jesutä ini nadänjirän Timoti inken iniŋ kirejpewa api ärewek. Täjkaŋ inken nanik manbiŋam kubä äbä näwerän nadäj päj bänep pidäm kaŋ täjpa. ²⁰ Nadäkaŋ? Ninken äma Timoti udewani kubä nämo itak. Äma uwä inta iyap takinik täk täyak. ²¹ * Täj, äma mäyap-iniktä initagän nadäwätäk täj päj

* 2:3: Gal 5:26; Rom 12:10 * 2:4: 1Ko 10:24,33 * 2:6: Jon 1:1-2, 17:5 * 2:7: 2Ko 8:9; Jon 1:14 * 2:8: Rom 8:3; Jon 10:17; Hib 5:8, 12:2 * 2:9-10: Apos 2:33; Efe 1:20-21; Hib 1:3-4 * 2:9-10: Rom 14:11 * 2:11: Rom 10:9 * 2:12: Sam 2:11; 1Pi 1:17 * 2:13: Jon 15:5; 1Ko 12:6, 15:10; 2Ko 3:5; 1Te 2:13 * 2:17: Rom 15:16; 2Ti 4:6 * 2:18: Plp 3:1, 4:4 * 2:21: 2Ti 4:10

Jesu Kristo tãjo epãnta nãmo nadãk tãkaŋ. ²² Tãŋpãkaŋ Timoti tãjo mebãri u nadãkaŋ. Uwã nanakiyetã naniye tãŋkentãk tãŋ yãmik tãkaŋ udegãn Ekãni tãjo Manbiŋam Tãga unitãjo epãn tãŋkentãŋ namik tãyak. ²³ Unita nãkken imaka u ba u ahãwayãŋ tãyak unita itpãŋ kaŋkaŋã kãmi, Timoti api iniŋ kireŋpewa ãrewek. ²⁴ Tãŋpãkaŋ Ekãnitã nadãŋ namãnã kadãni kãroŋi nãmo itkaŋ api ãrewet yãŋ nadãtat.

Epafroditus tãjo manbiŋam

²⁵ * Eruk, notninpak Epafroditus unita tãwerayãŋ. Nãk tãŋkentãkta wãyãkŋerjira Epafroditus u iniŋ kireŋpewã wãpjin terak pãbã tãŋkentãŋ namiŋkuk. Tãŋkentãk ãmana unitã tãŋkentãŋ namiŋpãŋ Anutu tãjo man meham tãk tãyak. Tãŋpãkaŋ u inken ãneŋi iniŋ kireŋpewa ãrekta nadãtat. ²⁶ Notninpak u kãyãm tãŋjirãn manbiŋam nadãŋkuŋo unita inta nadãwãtãk tãŋ itak. Tãŋkaŋ intã nadãwãtãk tãneŋo udetã in tabãkta bãnepi kãdãp ijiŋ itak. ²⁷ Tãŋpãkaŋ kãyãm ãhan nãmo tãŋkuk. Taŋi tãŋpãŋ pãra kumbuk. Upãŋkaŋ Anututã butewaki nadãŋ nimiŋpãŋ tãŋkentãŋ imiŋjirãn nãmo kumbuk. Kumbuk yãwãnã butewaki ãrowani nadãwam unita nek bok tãŋkentãŋ nimiŋkuk yãŋ yãyat. ²⁸ U kaŋpãŋ bãnepjin tãgawekta ba nãk udegãn nadãwãtãk ikek nãmo kaŋ kuŋara yãŋpãŋ ŋodetã api tewa ãrewek. ²⁹ * Unitã ãreŋjirãn bãnep tãga nadãŋ imiŋpãŋ Ekãnita yãŋpãŋ not tãŋ imineŋ. In ãma udewani oraŋ yãmik tãkot. ³⁰ Uwã Kristo tãjo epãnta yãŋpãŋ gãdãp kumbuk. In tãjo bãgup yãpmãŋpãŋ watã epãn tãŋ namiŋpãŋ gupita nãmo iyap taŋkuk.

3

Gup kãdata nadãŋjitna ãrowani nãmo tãneŋ

¹ * Eruk notnaye, man kubã yãwa. Ekãnita yãŋpãŋ bãnep pidãm terak kuŋat tãkot. Ba man bian tãwerani ugãnpãŋ tãwetta nãmo gaŋa tãyat. Nãmo, man unitã watã tãga it tamek. ² * Tãŋkaŋ aŋta watãni itpeŋ kuŋat tãkot! Uwã ãma wakiinik, Anutu iŋamiken siwoŋi itta gupi morãk madãkta yãk tãkaŋ. U Juda tãjo бага man u iwãtpãŋ ude uwã yãk tãkaŋ. Upãŋkaŋ nãmoinik nadãŋ yãmineŋ. ³ * Nãmo! Gup morãk madãwani bureni-inik uwã nin. Ninã Kudupi Munapik tãjo kehãromi terak Anutu iniŋ orerani, ba Kristo Jesu terãgãn oretoret tãk tãkamãŋ unita gup morãk madãwani bureni-inik itkamãŋ. Tãŋkaŋ nin ŋode nadãk tãkamãŋ; Imaka u ba u gupnintã tãk tãkamãŋ unitã Anutu iŋamiken tãga nãmo tãŋkentãŋ nimek.

⁴ * Imaka u ba u gup kãdatã tãŋpewãn Anutu iŋamiken siwoŋi tãga itne tãŋpãnã Pol nãk Anutu iŋamiken siwoŋi-inik iram. Imata, nãk gup kãda tãjo tãŋkentãk udewani mãyap yãput, ãma kudup yãrepmitekuro uwã ŋode; ⁵ * Nãk Isrel ãma bureni, Benjamin tãjo ãbotken nanik. Nãk ahãŋpãŋ parira kepma 7 ude tãreŋjirãn gupna morãk madãwani. Bureni! Nãk Juda ãma pãhap. Tãŋkaŋ бага man tãjo miŋi, Parisi ãma itkut. ⁶ * Baga man unita nadãkinik tãŋpãŋ unita gwãk pimiŋpãŋ ãbot tãŋpani tãjo iwan ãma ude itkut. Ba nãk Moses tãjo бага man kudup iwãt moreŋpãŋ siwoŋi-inik ude itkut. ãma kubãtã Moses tãjo бага man iwãtpãŋ Anutu iŋamiken siwoŋigãn tãga irãn yãwãnãku nãk imaka, siwoŋigãn itet. Imata, nãk бага man u iwãtta gwãk pimiŋpãŋ iwãt tãŋkuronik.

⁷ * Upãŋkaŋ ude nãmo! Bian imaka u ba unitã Anutu iŋamiken tãŋpewãn siwoŋi itat yãŋ nadãŋkuro unita apiŋo Kristota yãŋpãŋ nadãŋjira jopi tãk tãyak. ⁸⁻⁹ * Ba ugãn nãmo. Apiŋo nãk Ekãnina Kristo unitãjo mebãri kakinik tãŋpãŋ nadãwa inide kubã tãk tãyak. U imaka tãgagãmãn-inik kubã unita imaka bian yãŋkut ba tãŋkuro unita nadãwa jiraŋ bureni-inik ude tãk tãyak. Nãk Kristo yãpmãŋ wãdãŋpãŋ u kwasikorayãŋ yãŋpãŋ imaka kuduptagãn jiraŋ yãŋ yãŋpãŋ bitnãŋ moreŋkut. Apiŋo бага man iwãtpãŋ Anutu iŋamiken siwoŋi irit unita nadãwa bureni nãmo tãk tãyak. Nãmoinik! Anutu

* 2:25: Plp 4:18 * 2:29: 1Ko 16:16,18; 1Ti 5:17 * 3:1: Plp 2:18 * 3:2: Sam 22:16,20; Rev 22:15 * 3:3: Rom 2:29 * 3:4: 2Ko 11:18,21 * 3:5: Luk 1:59; Rom 11:1; 2Ko 11:22; Apos 23:6 * 3:6: Apos 8:3 * 3:7: Mat 13:44,46 * 3:8-9: Rom 3:21-22

inamiken siwoŋi irit kädet kubägän itak, u Kristota nadəŋ imikinik täktäk kädet. Kädet uterakgän Anututä ini Ämawebe siwoŋi yəŋ yəntəreŋ nimani. ¹⁰* Təŋpəkaŋ näk imaka kubäta nämo nadätat. Kristo-kät not təŋpəŋ kuŋattagän nadätat. Ba akukakuki təŋo kehəromi näkä terak ahəŋirən komi nadəŋkuko udegän näkä yəpurärätəpəŋ kaŋ nadəwayəŋ nadätat. ¹¹* Ude təŋpəŋ nadək unitä injətpəŋ kumbuko udegän injətpəŋ kuŋattəŋgän kuməŋ-kuməŋ-ken nanik akuŋkuko udegän əneŋi api akwet yəŋ nadätat.

Epmäget peŋ nimani u yəpmäkta bärəŋene

¹²* ŋode uwä näkŋata nämo yəyat; Baga pewani-ken ahəŋpəŋ epmäget uku yəput yəŋ nämo yəyat, ba Kristo-kät kwasikot-inik təŋpəŋ kuŋat təyat yəŋ nämo yəyat. Nämo, jop Kristo Jesutä näk inita nämagutkuko unita epmäget u yəpmäkta ehutpəŋ kädet-ken bärəŋek təyat. ¹³ Unita notnaye, näkŋata epmäget u bian yəput yəŋ nämo nadätat. Upəŋkaŋ ŋode uwä täk təyat; Imaka bian nadəŋkut ba təŋkuro u mäde ut yämik təyat. Təŋpəŋ imaka inamna-ken itak u yəpmäkta gwək pimiŋpəŋ bärəŋek təyat. ¹⁴* Bureni! Anututä Jesu Kristota yəŋpəŋ kunumta biŋam nämagutpəŋ бага pewani-ken epmäget peŋ namiŋkuko u kaŋ-ahəwetta dapunatä kaŋit-kaŋit bärəŋetat.

¹⁵* Təŋpəkaŋ əmawebe nadək-nadək təga yəpməŋ kuŋat təkaŋ inä, nadək-nadək näkä yəŋahätat ŋo udegän nadəŋpeŋ kuŋatne. Təŋ, in ätutəwä nadək inigän kubä injə təkaŋ uwä Anututä bənepjəŋ-ken peŋyəŋeŋirən api nadəwä təreŋeŋ. ¹⁶* Unita kädet iwət yəpməŋ əbuməŋo ugän kaŋ iwət yəpməŋ kuna!

¹⁷* Eruk notnaye, näk intəjukun kuŋkaŋ kädet näkä təŋpəŋ təwoŋərek təyat ugän kaŋ təŋput. Ba əma ätutä näkŋo kädet iwarirä yabəŋpəŋ-nadək təkaŋ udegän kaŋ təŋput.

¹⁸* Təŋpəkaŋ əma ätuta təwetkuro u əneŋi konəm butewaki terak təwetat; U Kristo kumbuko unitəŋo manbiŋamta iwan təŋpəŋ kuŋat təkaŋ. ¹⁹* Əma udewani uwä paot-paotta biŋam yəwani. Gupi təŋo gəriptä ərowani təŋ yämik təyak. Ba imaka mäyək ikekta bənep təga pəhap nadək təkaŋ. Təŋkaŋ bənep nadək-nadəki imaka kome terak nanik unitagän pek təkaŋ. ²⁰* Təŋpəkaŋ ninəwä komenin kujat uwä kunum unita uken nanik Ekəni Jesu Kristotä əpəŋpəŋ nimagurekta oretoret terak itsəmənəkaməŋ. ²¹* Təŋkaŋ Kristo unitä əma ba imaka kuduŋtagän yəpməŋ əpəŋpəŋ ini gəməri-kengän əbot kubägän yepmaŋpekta kehəromi pat imitak. Təŋkaŋ kehəromi unitä gupnin parawani yəpməŋ əyənəŋutpewən iniken gupi ude, peŋyəŋek wərani nitek api əworene.

4

¹* Unita notnaye, näkŋo man u nadəŋkaŋ Ekəni terak kwasikotpəŋ kehəromigän kuŋat təkot. Bənepnatä inta nadək təyat u inide kubä. Ba in uwä gwəki təgagəmən kubä Anututä namitak ude bumik unita inta yəŋpəŋ bənep oretoret terak kuŋat təyat.

² Təŋpəkaŋ wanotninyat Yuodia kenta Sintike, ek Ekənita yəŋpəŋ bənep kubägän peŋpəŋ kuŋat təkon. ³* Təŋpəkaŋ notnapak təŋkentək əmana, gəhə webe yarə u yabəŋ yəwariri siwoŋigän kuŋat təkon. Imata, webe yarə u ba Klemen-kät notnaye ätu ukät Ekəni təŋo Manbiŋam Təga u yəŋahəkta təŋkentəŋ namiŋkuŋ. Unitəŋo wəpi kudən, irit kehəromi təŋo buk terak kudən təwani.

Yəŋpidəm-pidəm man

⁴* Unita əmawebenaye, kadəni kadəni Ekənita yəŋpəŋ bənep oretoret nadəŋpeŋ kuŋat təkot. Əneŋi udegän yəkgän təŋpa; Oretoret täk təkot! ⁵* Təŋpəkaŋ Ekəni təŋo əbəkəbək kadəni kerəp təyak unita əma inamiken əma kwini təŋo kädet iwət təkot. ⁶*

* 3:10: Rom 6:3-5; Rom 8:17; Gal 6:17 * 3:11: Apos 4:2; Rev 20:5-6 * 3:12: 1Ti 6:12,19; Apos 9:5-6 * 3:14: 1Ko 9:24 * 3:15: 1Ko 2:6 * 3:16: Gal 6:16 * 3:17: 1Ko 4:16; 1Te 1:7; 1Pi 5:3 * 3:18: 1Ko 1:23; Gal 6:12 * 3:19: Rom 16:18; Rom 8:5-6 * 3:20: Efe 2:6,19 * 3:21: Rom 8:29; 1Ko 15:28; 1Ko 15:43-53 * 4:1: 1Te 2:19-20 * 4:3: Sam 69:28; Luk 10:20; Rev 20:12 * 4:4: Plp 3:1 * 4:5: Hib 10:25,37; Jem 5:8-9 * 4:6: Mat 6:25-34; Kol 4:2

Tånkañ imaka u ba unita nadawätäk nämo täneñ. Nämoinik, bänepjin-ken nadäk ba man jide pätak u Anutu-ken yånjahånppån iwet täkot. Tånkañ yånjapik manjin uwä bänep täga terak yånjapik täkot. ^{7*} Ude tånkañ Anututä bänepnin-ken bänep pidäm pewän ahäk täkañ unitä bänep nadäk-nadäkjinta watä irirån Kristo Jesu kwasikotpån bätakigån täga api kuñatneñ. Bänep pidäm Anututä bänepnin-ken pewän ahäk täkañ uwä säkgämån, inipäräk kubä, komen ämatä nadawä tärenañi nämo.

^{8*} Tånppäkañ notnaye, man kubä ñode täwetat; Imaka tägatäga ñodetagån nadånpeñ kuñat täkot; Imaka bureni-inik, imaka mäyäki nämo, imaka siwonjigån kudupi paki-inik, imaka säkgämån, ba kädet mebäri mebäri unita tägagämån yån yäk takamån. Nadäk-nadäkjin imaka udewani terakgån peñpån kuñat täkot. ^{9*} Ude tånkañ näk imaka tånppån-täwonjäreke ba täwetpån täwonjäreke tånjira kañpån nadäk tånkuño ugånppån tån yäpmån kuñat täkot. Tånppäkañ Anutu bänep pidäm mähemitä inkät bok api itneñ.

Pol bänep täga nadånjuk

¹⁰ Eruk notnaye Ekänita oretoret pähap täyat uwä ñode; In kadäni käronji nabån äwaräkuk bumik tån yäpmån äbätånğan apiño näka äneñi nadån namiñpån tånkentån namik täkañ. Tånkañ in näka nadånkuño upånkañ imaka tånkentån namikta kädetta wäyäkneñkuñ käwep. ^{11*} Näkñata butewaki nadånppån nämo yäyat. Nämo, waki ba täga ahån namik täkañ uken nadawätäk-kät nämo, bänep täga terakgån itta epäni tånppån nadäwa tärekañ. ¹² Unita jäwäri ba tuñumna nitek irero upånkañ unita nadawätäk nämo tak täyat. Ketemna nitek ba nakta jop iret, ba tuñumna nitek ba tuñumta jop irero upånkañ bänep tägagån nadånppån iret. Kadäni tägaken ba kadäni wakiken kwikinik irit unitäño mebäri nadån moretat. ^{13*} U imata? Kehäromi namani Kristo unitäño kehäromi terak imaka imaka täga tånpet. ¹⁴ Upånkañ intä näk komi bäräpi terak irira tånkentån namiñkuño unita inta säkgämån nadätat.

^{15*} Tånkañ Pilipai äbot tånpani in ñode nadäk täkañ; Ekäni tånjo man yäput peñkutken uken Masedonia kome pewayån tånjira äbot tånpani kome ätuken naniktä nabån äwaräkuk tånkuñ. Tånjirä inkätgån namiñ-gamiñ tånpeñ kuñatkumån. ¹⁶ Bureni, Tesalonaika yotpärare-ken irira in tånkentån namikta näka iron ätu pewä äbäk tånkuñ. ¹⁷ Moneñ tuñum ätukät kañ namut yånppån nämo yäyat. Nämo, gwäki täga kunum tånjo käwut-ken nanikpån tañigån kañ ahån tamån yånppån yäyat. Mebäri unita tånkentäk epän u pen kañ tånput yån nadätat. ^{18*} Tånppäkañ näk imaka kubäta nämo wäyäkñetat. Nämo, notjinpak Epafroditustä iron inken nanik namiñirån tånjbumbum äma ude bumik itat. Intä näka tån namiñkuño unita nadånjira Ekänita gupe kabäñi nitek ijiñ imani bumik täyak. Anututä unita nadawån säkgämån-inik kubä täkañ. ¹⁹ Tånppäkañ Anutunatä tuñumi säkgämån-inik, iniken peñyänjek ikek, Jesu Kristoken buñarani uken nanikpån api tepmån towik tånpek. ²⁰ Unita Anutu nanin-ken oretorettä oretoret pat yäpmån kuk täyon. Bureni!

Yäñtäreke man

²¹ Eruk, in mena jinom yäpmånppån Anutu tånjo kudupi ämawebe Kristo Jesuta biñam täkañ u oretoret manna kañ yäwerut. Ba äbot tånpani notjiye näkkät itkamån ño udegån oretoret man täwetkañ. ^{22*} Tånkañ Anutu tånjo kudupi ämawebe kuduptagån ba äbot tånpani Sisatä yotken epän tån imik täkañ u imaka, oretoret man tewä ärekañ. ²³ Tånppäkañ Ekäni Jesu Kristo tånjo bänep irontä bänepjin tån-meham täyon.

* 4:7: Ais 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15 * 4:8: Rom 12:17 * 4:9: Rom 16:20; 1Ko 14:33; 1Te 5:23 * 4:11: 1Ti 6:6
* 4:13: 2Ko 12:10; 2Ti 4:17 * 4:15: 2Ko 11:9 * 4:18: Plp 2:25; Ese 20:41; Efe 5:2 * 4:22: Plp 1:13

Kolosi

Kristo ini kubä unitägän ämawebe wakiken nanik täga yämagurek

¹⁻² * * Näk Pol, Anutu täño nadäk terak Kristo Jesu täño aposoro itat. Tänpäkañ notninpak Timoti-kät nektä Kolosi komeken Kristo-kät kwasikorani, Ekäni täño ämawebe notniye inta man kudän ño tänpäñ tamikamak. Täñkañ Anutu nanin-ken nanik orakorak ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Bänep täga man

³ Ninä Anutu, Ekäninin Jesu Kristo unitäño nani uken kadäni kadäni inta yänpäñ yänpäpik täkamäj. In täño manbiñam nadänkumäño unita inta yänpäñ bänep täga man wari wari iwet täkamäj. ⁴⁻⁵ In Kristo Jesu nadäj imikinik täk täkañ ba äbot tänpäni ämawebe-ken bänep iron täñ yämik täkañ unitäño manbiñam nadänkumäj. Ude täk täkañ uwä omäk tägagämän kunum gänañ inta biñam pewani unita yänpäñ ude täk täkañ. Tänpäkañ Jesu täño manbiñam bureni u inken täwetpäñ täwoñäreñk täñjä imaka tägagämän unitäño manbiñam nadänkuñ. ⁶ Ba in-tägän nämo nadänkuñ. Nämo, Manbiñam Täga u komeni komeni ahäj yäpmäj kuñkañ bureni pewä ahäj bumbum täñ yäpmäj kuyak. Täñkañ bureni u inken udegän ahäk täkañ. Inä Anutu täño orakorak unitäño biñam bureni u nadäwä tärewäpäñ bänepjin-ken peñpäñ yäpmäj kuñatkuñotä pen yäpmäj kuñat täkañ. ⁷ Tänpäkañ Jesu täño manbiñam u notninpak bureni Epafra unitä täwetpäñ täwoñäreñkuk. Notninpak uwä Kristo täño watä äma tägagämän kubä. U täñkentäj nimiñpäñ inken epän täk täyak. ⁸ Tänpäkañ Munapiktä inken bänep iron kädet pewän ahänkuño unitäño manbiñam niwetkuk.

⁹ * Nin manbiñam u nadänpäñ uterakgän yäput peñpäñ kadäni kadäni Anututä täñkentäj tamikta yänpäpik man ñode yäk täkamäj; Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäkin täñi pewän ahäj tamiñirän Anutu täño mebari kañpäñ nadäkinik kañ täñ yäpmäj kut. Ude täñkañ kädet unitä gäripi nadäk täyak u ketinik nadäwut yänpäñ yänpäpik täkamäj. ¹⁰ * Ba ñode imaka yänpäpik täkamäj; Intä irit kuñat-kuñat Ekänitä ini gäripi nadäk täyak ugänpäñ iwarirä gäripi nadäwän. Tänpäñ epän täga mebari mebari täñtäj kuñarirä unitäño bureni kañ ahäwut. Ba Anutu täño mebari yänpäñ-nadäk täñ yäpmäj kuñjäñ täñi kañ tägawän. ¹¹ * Tänpäkañ Anutu kehäromini pähap inide kubätä täñ-kehäromtäñ tamekta yänpäpik man yäk täkamäj. Ude täñ-kehäromtäñ tamiñirän ehutpäñ nadäkinikjin nämo pewä putärewäkañ bäräpi ahäj tamäwä u gänañ oretoret terak kwikinik itsämneñ. ¹² * Ude täñkañ nanin uwä bänep täga man iwet täkot. U imata, Nanin uwä tuñum täga kämi yäpmäkta yäwani u kañ-ahänetta nin yäpän-tägawäpäñ nipmañkuko unita. Täñ, imaka tägagämän u ekäni täño ämawebe peñyänjeki gänañ kuñarani ätu ukät api kañ-ahäne. ¹³ * Anutu u bipmäj urani mähemi täño kehäromi-ken nanik ketäreñpäñ nanaki bänepi gämäni täño kañiwat yewani gänañ nipmañkuk. ¹⁴ * Nanaki unitä wakinin täño kowata yäpmäñpäñ mominin ärut moreñ nimiñkuk.

Kristo u intäjukun-inik itak

¹⁵ * Tänpäkañ Anutu ämatä nämo kawani unitäño iñam-dapun bureni uwä Jesu Kristo kwawak ahänkuko u. U imaka kuduptagän täño intäjukun äma ude kuñatkuñotä pen kuñatak. ¹⁶ * Täñkañ u keru terak imaka kuduptagän ahäj moreñkuñ. Imaka kunum gänañ ba kome terak, imaka känäñi ba nämo känäñi, imaka ärowani, ba imaka wäpi biñam ba kehäromi nitek u kuduptagän tänpäñ yepmañkuk. Tänpäkañ imaka kuduptagän u keru terakgän ahänkuñ, ba u kuduptagän watä epän täñ imikta yäwani.

* 1:1-2: Efe 1:1 * 1:1-2: Rom 1:7 * 1:9: Efe 1:9,16,17; Plp 1:9 * 1:10: Plp 1:27; Efe 2:10 * 1:11: Efe 1:19, 3:16 * 1:12: Efe 1:11,18 * 1:13: Luk 22:53; Efe 2:2 * 1:14: Efe 1:6,7 * 1:15: 2Ko 4:4; Jon 1:18 * 1:16: Jon 1:3,10

17 * Tånkaŋ imaka kuduŋtagänta intäjukun täŋ yämik täyak ba unitäŋo meham terak itkuŋotä itkaŋ.

18 * Tånŋpäkaŋ Kristo ini uwä nadäkinik täŋpani äbot pähap täŋo gwäki ude irirän äbot täŋpani uwä Kristo täŋo gupi ude. Tånkaŋ Kristo uwä äbot pähap unitäŋo doni-inik. Uwä äma intäjukun-inik kumbani-ken naniktä akwani. Ude täŋpänj ini kubä-tägän imaka kuduŋtagän täŋo intäjukun ude itkukotä itak. 19 * U imata, Anututä nadänj iminjirän iniken täktäk ba mebärini kudup u Nanakiken tokŋeŋ pätak. 20 * Tånŋpäkaŋ Anututä nadäk tawaŋ ŋode peŋkuk; Nanakna terak imaka kome terak ba kunum gänaŋ päke u kudup näkŋata biŋam äneŋi kaŋ täŋput yän nadänjuk. Ude nadänjukko unita topmäk-topmäk kubägän pewän ahäktä nanakitä päya kwakäp terak nägäri piwän kuŋkuŋ.

21 * Tånŋpäkaŋ inä bian Anutu mäde ut iminjirän injingän kuŋat täŋkuŋonik. Nadäk-nadäkjin ba täktäkjin waki unitä Anututa iwan täŋ imik täŋkuŋonik. 22 * Ude täŋpeŋ kuŋat täŋkuŋo upänkaŋ Kristotä gup tohari nitek ahänpän päya kwakäp terak kumbuko uterak inä Anutu inikät bänep kubägän ude kuŋatta tämagutkuk. Ude täŋjukko uwä intä iŋamiken kudupi kuräki, momi nämotä kuŋatneŋta tepmaŋkuk. 23 * Ude unita in nadäkinikjin kehäromigän injirän kaŋ irut. Täŋpänj Manbiŋam Täga nadänjukko unitä imaka täga ninta nimikta yäwani u bureni-inik api yäpneŋ yän täwoŋäreŋirän bureni yän nadäk täkaŋ. Eruk nadäk kehäromi injirän täkaŋ u pewä paotneŋo udetä nadäkinikjin täŋkehärom täŋpänj itneŋ. Täŋpäkaŋ manbiŋam uwä in-tägän nämo nadänjuk. Nämo, äma äbori äbori komeni komeni yäwet yäpmänj kwani. Pol näkä unita watä äma ude kuŋat täyat.

Pol äbot täŋpanita yänpänj epän pähap täŋjuk

24 * Näk inta yänpänj komi bäräpi punin terak kuŋat täyat unita nadänjira säkgämän täk täyak. Imata, Kristotä äboriye, iniken gupi u täŋkentänj yämikta komi yäput peŋpänj nadänjukko u nämo täreŋjuk bumik. Ude unita Pol näkä täŋkentänjira komi u näkä terak kaŋ tärewän yän nadäk täyat. 25 * Nadäkaŋ? Näk Anutu täŋo man tawaŋ terak Kristo täŋo äbot pähap unitäŋo watä kuŋatpänj inken Ekäni täŋo manbiŋam kudup täwetpänj täwoŋäreŋ täkta yän namani. 26 * Man u yäput peŋpänj käbop it yäpmänj äbänjirän ämawebe bian it yäpmänj äbuŋo u nämo nadänjuk. Upänkaŋ kadäni ŋokengän nadäk bian käbop itkuko u Ekäni täŋo ämawebeniye yänahänpänj niwerani. 27 * Bureni, iniken gäripi terak Anututä nadäk käbop itkuko u ämawebeniye kwawak yänahänpänj niwetkuk. Täŋpänj nadäk bureni pähap, säkgämän-inik, guŋ ämawebe äbori äbori täŋkentäkta yänkwawak täŋjukko uwä ŋode; Kristo u bänepjin-ken itak. Täŋpänj bänepjin-ken itak unita imaka imaka tägagämän kunum gänaŋ intä yäpmäkta iwoyänjukko u bureni-inik api yäpneŋ.

28-29 * * Mebäri unita ämawebe kuduŋtagän Kristo täŋo mebäri yänahänpänj yäwet täkamänj. Tånkaŋ man kädet mebäri mebäri iwatpänj jukuman yäwerit, bänep pidäm man yäwetpänj täwoŋäreŋ täk täkamänj. Täŋpäkaŋ ämawebe u kudup Kristo terak äma bureni täŋjirä Anututa inij kirenayänj nadänpänj unita kehäromi pähap Kristotä nimik täyak uterak ehutpänj epän u täŋ-dämik täkamänj.

2

1 Eruk ŋode täwera nadäwut; In ba Laodisia komeken nanik ba ämawebe ätu iŋamna dapun nämo nabäwani, unita komi kwini nämo nadäk täyat. 2 * Komi epän täk täyat u bänepjin täŋkehärom takta ba äbot täŋpani notjiye-kät bänep iron terak kowat-kwasikorän täŋpänj kuŋatta u täk täyat. Ba intä nadäk säkgämän yäpmänjirä unitä

* 1:17: Jon 1:1, 8:58 * 1:18: Efe 1:22-23; Apos 26:23; Rev 1:5 * 1:19: Jon 1:16; Kol 2:9 * 1:20: Efe 1:10, 2:16; Rom 5:1; Efe 1:7, 2:13; 1Jo 2:2 * 1:21: Rom 5:10; Efe 2:12, 4:18 * 1:22: Efe 2:14-16; Efe 5:27 * 1:23: Efe 3:17; Hib 3:14; Mak 16:15; 1Ti 3:16 * 1:24: Efe 3:13 * 1:25: Efe 3:2,7-8 * 1:26: Rom 16:25-26; Efe 3:3-5,9-10 * 1:27: Efe 1:18; 1Ti 1:1 * 1:28-29: Efe 4:13 * 1:28-29: Efe 3:7,20; Plp 4:13 * 2:2: Efe 3:4,18; Kol 1:26

nadäkinikjin täñ-kehäromtak täyon yäj nadäk täyat. Ba Anutu täño man bureni käbop nanik kwawak ahänjkuko unitäño mebäri ket nadäwä tärek täkot yäj nadäk täyat. Täñpäkañ Kristo ini uwä man bureni käbop itkuko unitäño mebäri. ³* Ukenä nadäk-nadäk siwoñi ba nadäwä tärek-tärek Anutu-ken nanik u kudup tokñek it moretak.

Äma täño man jopi nämo nadäney

⁴* Täñpäñ äma kubätä in yäj-täkñarani täñpäñ bänepjin täñpä wanenña man ñowä yäyat. ⁵* Näk inkät nämo itkamäj upänkañ bänepnatä inta juku piñpäñ nadäj tamik täyat. Täñkañ in täñkentäk säkgämän kowata kowata täñpäñ Kristota nadäj imikinik kehäromigän täñpeñ kuñat täkañ unita bänep oretoret nadätat. ⁶* Täñpäkañ in Kristo Jesutä Ekäni täñ tamekta imagutkuño unita ukät kowat-kwasikorän täñpeñ kuñat täkot. ⁷* Ude täñpäñ Kristo uterak jäwänjin pewä äpmonpänpäj yeñkehärom täkot. Ude täñpäñ nadäkinik täktäk kädet täwetpäñ täwoñärek täñpanitä bänepjin täñmeham täñirän kuñat täkot. Täñkañ bänep oretoret pen täñ imiñ yäpmäj ärok täkot.

⁸* Täñpäkañ äma kubätä nadäk-nadäk jopi ba yäj-yäkñarani man terak täwetpäñ täwoñärek täñirän kädet siwoñi kakätänenña nadäj täpänenpäñ kuñat täkot. Man udewani uwä ämaken nanik, äbek ora täño kobap man. Uwä kome terak imaka kehäromi nitek uterak wohutpäñ yäk täkañ, u Kristoken nanik nämo. ⁹* Nadäkañ, Kristo tohari gupi nitek ahänjkukotä itak. Kristo uterak Anutu täño täktäk ba mebäri-inik tokñek pat imitak. ¹⁰* Unitä imaka imaka kehäromi nitek unita intäjukun-inik täyak. Ukät kowat-kwasikorän täñirä Anututä irit bureni intä terak tokñek peñ tamikuko itak. ¹¹* Täñpäkañ Kristo tubeñ kuñpäñ itkuñ-ken uken Juda kädet iwatpäñ gupjin moräk bureni nämo madäjkuñ. Nämo, gup moräk madäk-madäk mebäri kubä yäpuñ. U ñodeta yäyat; Ämatä gupi moräk madäk täkañ ude, Kristotä bänep nadäk-nadäkjin biani u madäj däkñeñkuk. ¹²* Täñpäkañ ume ärutkuñ-ken uken Kristo-kät kowat-kwasikorän täñkuñ. Täñkuño unita Anututä inä Jesu-kät bok awañ gänañ äneñkuk. Täñpäkañ inä Anututä Jesu awañ gänañ nanik yäpmäj akuñkuko unitäño kehäromi pähapta nadäkinik täñkuño unita kadäni ume yäpuñ-ken uken Jesu-kät bok awañ gänañ nanik wädäj tädotpäñ tepmañkuk. ¹³* Bian inä guñ, Juda täño бага man nämo iwarani, ba momi mäyap täñpäñ kumbani ude bumik kuñarirä Anututä momijin peñpäñ Kristo-kät bok täñpäñ kodak tañkuñ. ¹⁴* Juda täño бага man kudän täwani unitä iwan täñ tamikuko. Uwä momijin kubäkubä kwawak ude pewän ahäwäpäñ mankenta biñam tepmañkuk. Upänkañ Jesutä momijin бага mantä yäñahänjkuko u kuduptagän päya kwakäp terak urirän paotkuñ. ¹⁵* Täñpäñ ugän nämo; Jesutä päya kwakäp terak kumbuko uterak mäjo wära kehäromi nitek ba imaka kuduptagän kehäromini nitek u kehäromini kudup yäyomägakuk. Kehäromini yäyomägaktañ wi yäwatpäñ mebärini kwawak peñirän imaka jopi ude äworeñkuñ.

Äma täño бага man nämo iwatney

¹⁶* Unitä äma kubätä ume ketemta jop irit ba komepak kodakita orekirit ba orek nämo itta ba Sabatta yäjiwät man täwetpäñ taniñ wärät täkañ u nämo nadäj imineñ. ¹⁷* Baga udewani uwä imaka bureni kämi ahäkta yäwani unitäño wärani bumikgän. Upänkañ imaka bureniwä Jesuken ahänjkuko pätak. ¹⁸* Täñpäkañ äma udewani kubätä man ayäbu käda käwanipäj yäñahänñirän ba in injinta äpani nadäñpäñ añero yäniñ oretta täwerirän man udewanita bureni yäj nadäñpäñ nadäkinikjin pewä putärewäpäñ gwäki yäpmäkta täñpä wanenña. Butewaki, äma udewani uwä äma täño nadäk jopi iwatkañ ehäritä inita nadäñirä ärowani täk täkañ. ¹⁹* Äma udewani Kristo nämo tubeñ kuñkañ meni-tägän

* 2:3: Ais 45:3; 1Ko 1:24,30; Efe 3:19 * 2:4: Rom 16:18; Efe 5:6; Kol 2:8 * 2:5: 1Ko 5:3 * 2:7: Efe 3:17; Efe 2:20-22 * 2:8: Kol 2:3 * 2:9: Jon 1:14,16 * 2:10: Efe 1:21-22 * 2:11: Rom 2:29 * 2:12: Rom 6:4; Efe 1:19-20; Kol 3:1 * 2:13: Efe 2:1,4-5 * 2:14: Efe 2:14-16; 1Pi 2:24 * 2:15: Kol 1:13 * 2:16: Rom 14:1-12
* 2:17: Hib 8:5, 10:1 * 2:19: Efe 2:21; Efe 4:15-16

jop yäj-täkñat täkañ. Nadäkañ? Kristo uwä äbot täñpani täño gwäknin pähap. Täñkañ äbot täñpani nin uwä Kristo täño gupi ude. Gupi u towiñirän kehärom tañpäñ Anutu täño nadäk uterakgän tañigän tägak täyak. Täñ, äma udewani uwä Kristo penpäñ iniken nadäk terak kuñarani.

²⁰ Eruk, inä Kristo täño kumäk-kumäki yäpurärätpäñ kome täño mäjo ba imaka mäde ut yämiñkuñopäñ mebäri imata kome ñonitäño mähemi bumik täñpäñ unitäño бага man mebäri mebäri iwaräntäk täkañ? ²¹ Man u ñode yäk täkañ; U iñirentawä! U nañpentawä! U yäpentawä! ²² * Täñpäkañ imaka u ba u yäjiwät täkañ uwä bäräñeñ paotta yäwani. U ämatä iniken nadäkpäñ yäñpäñ-täwoñärewni. ²³ Täñkañ kañpäñ ñode nadäñeñ; Baga man udewani täga täñkentäñ nimek yäj nadäñeñ. Ba unita nadäñirä Anutu iniñ oretoret kädet bureni täñeñ. U gup yäpmäñ äpäc-äpäc kädet bureni niwoñärekañ yäj nadäñeñ. Ba u komi epän Anututä gäripi nadäk täyak unitäño kädet niwoñärekañ yäj nadäñeñ. Upäñkañ nämotä nämoinik! Imaka udewani uwä bureni nämo. Uwä gup täño kañgärip ba nadäñ gärip kädet waki u däpmäkta kehäromini nikek nämo. Nämoinik!

3

Kristo terak bänep kodaki iritta man

¹ * Täñpäkañ inä Anututä Kristo-kät bok yäpmäñ akuñkuko unita kunum täño tuñum, Kristotä Anutu dubini-ken intäjukun itak-ken itkañ u yäpmäkta gwäk pimik täkot. ² * Täñkañ bänep nadäk-nadäkjin kunum gänañ imaka säkgämän itkañ unitagän pewä kuk täyon, kome terak imaka itkañ uterak nämo peneñ. ³ * Imata, in kumbuño unita. Kumäñirä iritjin bureni uwä Kristo-kät kwasikorirän Anututä käbop peñkuko ini watäni it täyak. ⁴ * Eruk, iritnin täño mebäri bureni Kristo unitä äñeñi ahäñirän in udegän kuduptagän ukät bok, iniken penyänek epmäget kudän ikek api ahäñeñ.

⁵ Unita yäñpäñ kome täño irit kuñat-kuñat ba nadäk-nadäk waki u kudup utpäñ kañ yejämbut! U ñodeta yäyat; Kubokäret, kañgärip nadäñ gärip waki, ba imaka imakata ämäñi täktäk. Nadäkañ? Ämäñi täktäk uwä anutu jopita gwäjiñ äpmon imik-imik udewanigän. ⁶ Täñpäkañ imaka udewanita yäñpäñ Anututä kokwawak pähap api pewän ahäwek. ⁷ Nadäkañ, inä bian kome ñonitäño nadäk terak itkuñ-ken uken imaka u iñit yäpmäñ kuñat täñkuñonik. ⁸ * Unita apiño imaka päke u mäde ut yämut. Kokwawak, bänep kubit, nadäwäwak, yäñpäñ-kañiwat ba me yäkyäk u kudup peñ moreñeñ. ⁹⁻¹⁰ * Täñkañ äbot täñpani notjiye jop yäkñat-yäkñat nämo täñeñ. Nämoinik, inä bänep bianijin täño kudän yejämäñ moreñpäñ bänep kodakipäñ tek ude wädäwä äronkuño unita. Täñpäkañ bänep kodakijin uwä Anututä ini pewän ahäwani unita Anututä bänep kodakijin uwä ini bumikgän ahäkta täñkodak täk täyak. U näkño mebärina kañpäñ nadäkinik täñput yäñpäñ ude täk täyak. ¹¹ * Ude unita inigän inigän, närepmirek-gärepmirek paotkuk. Grik nanik ba Juda nanik, gupi moräk madäwani ba gupi moräk nämo madäwani, iwoni nanik ba bipi nanik, watä epän äma jopi ba tuñum äma, nin kuduptagän Kristotä gwäknin ude itpäñ imaka kuduptagän uwäk täk täyak.

¹² * Eruk, in Anututa biñam täñpani, ini-tägän bänep iron täñ tamipäñ yäpmäñ daniñkuko unita kudän ñode täñpeñ kuñat täkot; In notjiyeta butewaki nadäñpäñ täñkentäñ yämik täkot. Täñkañ injinta nadäñirä äpani täñpöpäñ notjiyeta kokwawak bäräñeñ nämo nadäñ yämineñ. Nämo, bänep kwini terak orañ yämik täkot. ¹³ * Täñkañ bämopjin-ken yäñwawak ahäñirän momi pekpek täk täkot. Ekänitä momi peñ tamipkuko udegän täk täkot. ¹⁴ * Täñkañ bänep iron kädet bureni iwat täkot. Kädet

* 2:22: Ais 29:13; Mat 15:9 * 3:1: Kol 2:12; Mak 12:36, 16:19; Efe 1:20 * 3:2: Mat 6:33 * 3:3: Rom 6:2; 2Ko 5:14 * 3:4: Plp 1:21; 1Ko 15:43; 1Jo 3:2 * 3:8: Efe 4:25-31, 5:4 * 3:9-10: Efe 4:22,25 * 3:9-10: Efe 4:24
* 3:11: Gal 3:28 * 3:12: 1Pi 2:9; Efe 4:2,32 * 3:13: Efe 4:32, 5:2 * 3:14: Rom 13:8-10; 1Ko 13:13; Efe 4:3

unitä kädet päke u kuduhtagän yärepmit morek täyak. Bänep iron täktäk unitä kädet täga ätu täj-meham täjirän in bämpj-in-ken bänep kubägän terak säkgämän irit pewän ahäk täkañ. ¹⁵* Täjpäkañ bänepjin täjo yäma dārirä bänep pidäm Kristoken naniktä intäjukun it tamijpāñ bänep nadäk-nadäkjin-ken kañiwat epän täk täyon. Nadäkañ? In bänep pidäm uterak itta Anututä yāñ-päbä äbot kubägän tepmañkuk. Täjpäkañ imaka u ba unita yānpāñ Anututa bänep täga nadāñ imik täkot. ¹⁶* Täjkañ Kristo täjo mantä bänepjin-ken tokñek pat täyon. Kristo täjo mantä bänepjin-ken tokñek ude parirän nadäk-nadäk täga terak notjiye täjo bänepi täjkehārom takta yāwetpāñ yāwoñärek täjtit kap mebäri mebäri tek täkot. Kap Sam terak tewani, ba Ekāni inij oretoret kap ätu ba kap ätu Munapiktä bänepjin-ken pewän ahāwani u Anututa bänep täga nadāñ imijpāñ tek täkot. ¹⁷* Täjkañ imaka u ba u yäk täkañ ba täk täkañ u kuduhtagän Ekāninin Jesu u nadāñ imijpāñ täk täkot. Ude täjpāñ Jesu wāpi terakgän Anutu Nan bänep täga nadāñ imikinik täk täkot.

Nāda miñi nani täjo irit

¹⁸* Eruk, webe, in äpjiye gāmori-kengän kuñat täkot. Ekānita biñam täjpanitā ude täjpāwā api tägawek. ¹⁹* Täjpäkañ äma, ināwā webejiyeta nadāñ yāmikinik täjpāñ komi mebäri mebäri nämo yāmineñ. ²⁰* Täjpäkañ ironironi, inā menjjiye nanjiyeta man yāñirä mani buramik-inik täneñ. Ude täjirä Ekānitä tabāwän gāripi nitek api täk täneñ. ²¹* Täjpäkañ nan, inā äpetjiye nanakjiye man jāpi ba yāniñ wārät man yāwettäko bänepi täjpā wawāpāñ nadāñ bārāp terak nämo kuñatneñ.

Intäjukun äma ba watä ämaniye jopita man

²²* Äma täjo epän watä ämaniye, inā intäjukun ämajiye täjo man kudup buramik täkot. Täjkañ intäjukun ämajiye iñamiken epän täjpani yāñ niwerut yāñkañ täjyäkñarani nämo täneñ. Nämo, iñamiken itkañ ba nämo itkañ, epän kehāromigän täneñ. In Ekāni orañ imik täkañ unita bänep täjñkñat-kät nämo, kadāni kadāni kudān siwoñi terak epän bureni täj yāmineñ. ²³* Täjkañ epän u ba u täk täkañ u ämata yānpāñ nämo, Ekānita epän täyat yāñ yānpāñ gwäk pimiñpāñ täj-dämik täkot. ²⁴* ñode nadānpāñ täneñ; Epän täk täkamāñ unitäjo gwākiwā kunum gānañ nininta yāñ nimani itak uwā Ekāniken māt yāpne. Nadäkañ? Inā Ekāni Kristo täjo watä äma irirä initägän intäjukun ämajin bureni ude it tamik täyak. ²⁵* Täjpäkañ äma kudān wakiwaki täjpaniwā kudān waki unitäjo kowata api yāpneñ. Imata, Ekānitä ämawebe kudup täjo täktäki uwā nadäk kubä terakgän yāpmāñ danik täyak.

4

¹* Täjpäkañ epän watä äma täjo intäjukun ämaniye, inā ñode nadäk täkot; Nin täjo intäjukun ämanin kunum gānañ itak. Unita nadānpāñ watä ämajiye kudān siwoñi terakgän yabāñ yāwatneñ.

Ekāniken yāñapik-apik täjo man

²* Täjpäkañ Ekāniken yāñapik-apikta ket nadāwā tumbāpāñ gwäk pimiñpāñ kadāni kadāni yäk täkot. Ude täjpāñ Anutu bänep täga nadāñ imikinik täk täkot. ³* Täjkañ ninta imaka, yāñapiñirä Anututä iniken mani täjo kädere täwit nimiñjirän Kristota man kābop itkuko u yāñahäk täkāna.

Man unitagän näk komi yotken itat. ⁴* Täjkañ Ekāniken yāñapik mantä mehamtāñ namijirä man pidāmigän yāñkwawa täjira ämawebe komeni komenitā mebäri kañ nadāwā tumbut. Näk ude täkta yāñ namani. ⁵* Täjpäkañ äma Anutu nämo nadāñ imani

* 3:15: Plp 4:7; 1Ko 12:13,27; Efe 4:4 * 3:16: Efe 5:19 * 3:17: 1Ko 10:31; Efe 5:20 * 3:18: Efe 5:22 * 3:19: Efe 5:25 * 3:20: Efe 6:1 * 3:21: Efe 6:4 * 3:22: Efe 6:5-8 * 3:25: Rom 2:11 * 4:1: Wkp 25:43,53; Efe 6:9
* 4:2: Efe 6:18; Plp 4:6 * 4:3: Rom 15:30; Efe 6:19; 1Ko 16:9 * 4:4: Efe 6:20 * 4:5: Efe 5:15-16; 1Te 4:11-12

bämopi-ken inä säkgämän kuṇatpāṅ Kristo tāṅo kādet yāwoṅārekta pidāmtak tākot. ⁶* Ude tāṅkaṅ yākyākjintā gāripi gākṅi nīkek kaṅ ahāwān. Tāṅpākaṅ āmatā man u ba u tāwet yabānayāṅ tākaṅ unita ketinik nadāṅpāṅ kowata säkgāmān kaṅ yāwerut.

Äma Polkät bok irani unitāṅo man

⁷* Näkṅaken manna biṅam Tikikustā api tāwerek. Uwā nintāṅo notninpak bānepnin gāmāni, tāṅkentāk āmanin ba Ekāni tāṅo watā piä äma bureni-inik, man buramik tāṅpani. ⁸* Bānepjin tāṅpidām tawut yāṅpāṅ iritnin tāṅo manbiṅam tāwetta notninpak u iniṅ kireṅpewa āretak. ⁹* Tāṅpākaṅ äma tāgagāmān Onesimus, man buramik tāṅpani notjinpak, injin ābotken nanik u bok yāwera āreṅkaṅ näkä itat-ken ṅonitāṅo manbiṅam api tāwetdeṅ.

¹⁰* Tāṅpākaṅ komi yot ṅoken bok irani notnapak Aristakus ukät Banabas nämeni Maktā nadāṅ tamikamān. (Mak unitāṅo mebāri tāwetkuro unita inken āreṅjirān not kaṅ tāṅ imut.) ¹¹ Tāṅpākaṅ notnapak kubā Josua, wāpi kubā Jastus u imaka, nadāṅ tamitak. Äma yarakubā uwā Juda ābotken nanik. Juda äma ātutā Anutu intājukun itkaṅ kaṅiwat epān tāk täyak unitāṅo man yāṅahākta nämo tāṅkentāṅ namik tākaṅ, yarakubā unitāṅān bānepna tāṅ-kehāromtaṅ namik tākaṅ.

¹² Tāṅpākaṅ intā ābotken nanik kubā Epafra, Kristo tāṅo watā piä äma unitā taniṅ oretak. U intā kehārom taṅpāṅ Anutu tāṅo nadāk siwoṅi yāpmāṅpāṅ nadāwā-tārewāpāṅ kudup buramiṅpāṅ kuṅatneṅta kadāni kadāni Anutu-ken ehuranigān yāṅapik täyak. ¹³ Bureni-inik tāwetat; Epafra unitā in ba Laodisia ba Hierapolis yotpārareken nanik ābot tāṅpani āmawebe tāṅkentāṅ tamikta komi epān inide kubā tāk täyak. ¹⁴ Tāṅpākaṅ yāpātāgak äma notninpak tāgagāmān wāpi Luk kenta Demastā taniṅ oretkamān. ¹⁵ Tāṅpākaṅ näkä Laodisia yotpārareken nanik ābot tāṅpani ba Nimfa ukät āboriye Anutu iniṅ oretta Nimfatā ini yotken ārok tākaṅ u näkṅo bānep tāga man ṅo yāṅahāṅpāṅ kaṅ yāwerut.

¹⁶ Tāṅpākaṅ man kudān ṅo āmawebe daniṅpāṅ yāwerā nadāṅ morewākaṅ Laodisia ābot tāṅpani uken pewā kuṅjirān unitā udegān kaṅ daniṅpāṅ nadāwut. Tāṅpāṅ unita kubā kudān tāṅpāṅ yāmiṅkuro u imaka, tamākaṅ kaṅ daniṅpāṅ nadāwut. ¹⁷* Daniṅpāṅ nadāṅkaṅ Akipus ṅode kaṅ iwerut; Epān Ekānitā yāṅ gamani uwā säkgāmān siwoṅigān kaṅ tāṅ yāpmāṅ ku yāṅ kaṅ iwerut.

¹⁸* Eruk, Pol näkṅa-tāṅān ketnatā bānep tāga man ṅo kudān tāṅpāṅ tamitat. Komi yotken irani näka nadāṅ namik tākot. Eruk, Ekāni tāṅo orakorakitā inken itinik tāyon.

* 4:6: Efe 4:29; 1Pi 3:15 * 4:7: Efe 6:21 * 4:8: Efe 6:22 * 4:9: Plm 10-12 * 4:10: Apos 19:29, 12:12; Apos 13:13; Plm 24 * 4:17: Plm 2 * 4:18: 1Ko 16:21

1 Tesalonaika

Ämawebe bänepi api äyänurani täñkehärom takta manbiñam

¹* Eruk notnaye, Silas kenta Timotitä täñkentäj namiñirän näk Poltä man ño kudän täyat. Kudän täñpäñ äbot täñpani Tesalonaika kome itkañ, Anutu Nan ba Ekäni Jesu Kristo-kät kowat kwasikorän täk täkañ, inta pewa äretak. Anutu täño orakoraki ba bänep pidämtä intä terak äroton.

Tesalonaika äbot täñpani täño nadäkiniki

²* Nin kadäni kadäni yänapik epän täñkañ inta nadäj tamiñpäñ Anutu bänep täga man iwet täkamäj. ³* Nadäkinikjin täño bureni kañ-ahäk täkañ ba täñkentäk epän bänep ironjintä pewän ahäk täkañ ba nadäkinikjin Ekäni Jesu Kristo terakgän peñpäñ bänepjin täñkehärom tañpeñ kuñat täkañ unita nin Anutu Nanin iñamiken kadäni kadäni nadäj tamiñpäñ yänahäñpäñ iwet täkamäj.

⁴ Notnaye, nin inta bureni-inik ñode nadäkamäj; Anututä nadäj tamikinik täñpäñ inita biñam iwoyänjuk. ⁵* Ude nadäk täkamäj uwä mebäri ñodeta; Mani biñam Täga täweritna man u jopi nämo täñjuk. Nämo, nin mani biñam unita nadäna bureni-inik täñpäpäñ Kudupi Munapik täño kehäromi terak täwetkumäj. Inkät itkumäjken uken inta yänpäñ imaka u ba u yänpäñ täk täñkumäño u nadäkañ. ⁶* Täñjitna nintäño kädet kuroñ ugän iwarän täñkuñ. Iwarän täñpäñ Ekäni imaka, udegän iwarän täñkuñ. Täñpäkañ Ekäni täño Manbiñam Täga uwä komi ba bäräpi u punin terak Kudupi Munapiktä bänep pidäm täñ tamiñirän man u bänepjinta biñam täñjuk.

⁷* In ude täñkuño uwä nadäkinik täñpani Masedonia ba Akaia komeken nanikta intäjukun täñ yämiñpäñ kädet täga yäwoñäreñkuñ. ⁸* Täñpäkañ inken, Ekäni täño mantä tokñeñ moreñpäñ Masedonia ba Akaia komeken kuñ moreñjuk. Täñkañ, ugän nämo. In Anutu nadäj imikinik täñkuño unitäño manbiñam uwä komeni komeni nadäj moreñkuño unita nintä yäwetnañi kubä nämo täñjuk. ⁹* Ini-tägän, nintä inken epän täñjitna not täñ nimiñkuño unitäño manbiñam niwet täkañ. Ba intäño manbiñam komeni komeni yänpäñ-nadäk ñode täñ yäpmäj kukañ; In anutu jopi nadäj yämik täñkuño u mäde ut yämiñpäñ Anutu irit kehäromi mähemi bureni unitäño watä epän ämaniye ude itkañ. ¹⁰* Ba apiño in anutu jopi nadäj yämik-yämik kädet u mäde ut imiñpäñ nanaki Jesu kunum gänañ naniktä äpäkta itsämäñpäñ itkañ. Nanaki u kumbaniken nanikpäñ yäwän kikuñurani unitä täñkentäj nimiñirän Anutu täño kokwawak kadäni pähap ahäwayäñ täyak uwä api irepmitne.

2

Poltä Tesalonaika kome epän täñjuk

¹* Notnaye, ninä inken ahäñpäñ epän nämo täna wañkuñ. Nämo inik, epän täñjitna bureni ahäñjuk. U injin nadäkañ. ²* Ba pengän Pilipai kome nidäpmäñpäñ niwat kireñkuño u imaka, nadäkañ. Ude täñ nimiñkuñopäñ nämo kwitañkumäj. Nämo inik. Äma ätutä iwan pähap täñ nimiñirä Anutu yäpmäj wädäñpäñ bätakigän nadänkañ inken äreñpäñ Anutu täño Manbiñam Täga u täwetkumäj. ³ Täñpäkañ manbiñam täwetkumäño uwä bänepjin täñpidäm takta täwetkumäj. U jop manman ba yän-täkñarani man nämo täwetkumäj. Ba in täñpäwakta man nämo täwetkumäj. ⁴* Nämo, Anututä nibäwän tagawäpäñ mani biñam yänahänekta epän ño ketnin terak

* 1:1: Apos 17:1-10; 2Te 1:1 * 1:2: Plp 1:3-4; Kol 1:3; 2Te 1:11 * 1:3: 1Ko 13:13; Kol 1:4-6 * 1:5: 1Ko 2:4-5; 1Ko 4:20 * 1:6: 1Ko 4:16; 2Te 3:9; Apos 17:5-9 * 1:7: 1Pi 5:3 * 1:8: Rom 1:8 * 1:9: Apos 14:15 * 1:10: Tai 2:13; Apos 17:31; 1Te 5:9 * 2:1: 1Te 1:5,9 * 2:2: Apos 16:19-24; Apos 17:1-9 * 2:4: 1Ti 1:11; Gal 1:10; Jer 11:20

peŋkuk. Epän u täk täkamäj uwä ämatä ninta nadäwä ärowani täkta nämo täk täkamäj. Nämo inik, Anutu bänepnin yäpmäj danik täyak unitä nibäwän gäripi täjpekta täk täkamäj.

⁵* Täjpäkaŋ in nintäjo mebäri nadäk täkaŋ, ba Anututä udegän nintäjo mebäri nadä-tak. In nintäjo manta gäripi nadäwut yäjpäj bänep ärik-ärik man nämo täwetkumäj ba intäjo monej tujumta yabängärip täjpäj Anutu täjo man terak yäj-täkŋatpäj yäpmäkta nämo täjnkumäj. ⁶* Ba in bämopjin-ken ba kome kukŋi kända wäpnin biŋam ikek kuŋatta nämo täjnkumäj. Nämo, nin Kristo täjo aposoro bureni-inik itkamäj unita täjnkentäj nimut yäj täga peŋ täwetnaŋipäj nämo peŋ täwetkumäj. ⁷ Täjpäkaŋ webe kubätä nanakiye watäni säkgämän itkaŋ nonoŋ yepmäj towik täyak ude bumik in bämopjin-ken kwini terak it täjnkumäjönik. ⁸ Gäripnin taŋi inken peŋkumäjo unita Anutu täjo Manbiŋam Täga täwettagän nämo. Inta yäjpäj gupnin inij kirekta bok pidäm taŋkumäj. Imata, bänepnintä inta gäripi pähap nadäŋkumäjo unita. ⁹* Notnaye, nintä bämopjin-ken itkaŋ epän taŋi täjnkumäjo u nadäkaŋ. Bäräpi tamine yäjpäj kepma bipani gupnin mehamtäkta epän bok kädäp ikek täk täjnkumäjönik. Ude täjkaŋ Anutu täjo Manbiŋam Täga uwä täwetkumäj.

¹⁰ Inken mominin nämo, kudupi-inik, bänep siwoŋi terak kuŋatpäj epän täj tamijnkumäjo u in nadäkaŋ. Uwä in ba Anutu imaka, penta nadäkaŋ. ¹¹ Täjpäkaŋ kubä pen ŋode nadäkaŋ; Äma kubätä äperiye nanakiyeta täj yämik täyak, in kubäkubäta udegän täj tamijnkumäj. ¹² Intä irit kuŋat-kuŋat Anututä nadäwän siwoŋi täk täyak udegän täjpeŋ kuŋarut yäj nadäjpäj bänep täj-kehäromtak man täwerit, bänep täjpidäm tak man täwet täjnkumäj. Ba Anututä tabäŋirän täga täjpekta in kädet täga terak kuŋarut yäjpäj kadäni ätu man kehäromi täwetkumäj. Imata, Anutu unitä kaŋiwat yewani gänaŋ, iniken wäpi biŋam ikek itta yäjpäbä tepmak täyak unita.

Anutu täjo manta jibi yäpuj

¹³* Täjpäkaŋ nin Anutu täjo man täweritna nadäwä komen äma täjo man kubä bu-mik nämo täjkuŋ. Nämo inik! Anutu täjo man bureni-inik ude nadäŋkuŋo unitä Anutu täjo äbot täjpani inken epän täjirän irit kuŋat-kuŋatjinken bureni ahäk täkaŋ. Unita nin inta yäjpäj Anutu bänep täga man kadäni kadäni iwet täkamäj. ¹⁴* Notnaye, inä Judia komeken nanik Anutu täjo äbot täjpani Kristo Jesu-kät kowat kwasikorän täjpeŋ kuŋat täkaŋ, apiŋo udegän täkaŋ. Judia äbot täjpani uwä Juda naniktä däpmäjpäj komi yämik täjkuŋo udegän in notjiye ätutä tadäpmäjpäj komi tamik täkaŋ. ¹⁵* Kädet u kudupi nämo. Juda naniktä profet biani biani ätu däpmäj yäpmäj äbätängän Ekäni Jesu udegän utpewä kumbuk. Täjpäkaŋ nin udegän nidäpmäjpäj komi nimiŋkuŋ. Ude täjkuŋo u Anututa not nämo täj imik täkaŋ ba ämawebe kuduptagänta iwan täj yämik täkaŋ. ¹⁶* Ba ugän nämo. Guŋ äbotken Anutu täjo man yäweritna nadäjpäj Anututa biŋam täneŋ yäjpäj бага peŋkirek täkaŋ. Täjpäkaŋ äma uwä kädet wakiwaki ude täj yäpmäj äbäŋtäko mominitä ärowani pähap täjirän eruk, Anutu täjo kokwawak ahäj yämik.

Tesalonaika ämawebe äneji yabäkta nadäŋkuk

¹⁷* Notnaye, kadäni keräpigän in tepmaŋkumäjo upäŋkaŋ tepmak-inik nämo täjnkumäj. Nämo inik. Bänepnintä inta butewaki nadäŋ tamijpäj äneji tabäkta gäripi-inik nadäkamäj unita inken äneji ärekta ehut itkamäj. ¹⁸ Inken ärekta gäripi nadäkamäj upäj Pol näkä kadäni kadäni inken ärekta nadäŋira Satantä kädet peŋpipiŋ namik täyak. ¹⁹⁻²⁰* Täj, inta gäripi pähap nadäk täkamäj u ŋodeta; Epänin täjo bureni-inik uwä in, ba nintäjo oretoret ba epmägetnin uwä in, unita Ekäninin Jesu unitäjo

* 2:5: Apos 20:33; 2Pi 2:3; Rom 1:9; 1Te 2:10

* 2:6: Jon 5:41,44

* 2:9: Apos 20:34; 1Ko 4:12

* 2:13: 1Te 1:2;

2Te 2:13; Gal 1:11-12

* 2:14: Apos 17:5

* 2:15: Apos 2:23, 7:52

* 2:16: Mat 23:32-33

* 2:17: 1Te 3:10

* 2:19-20: Plp 2:15-16, 4:1; 2Te 1:4

äbäkäbäk kadäni-ken ijamiken inkät penta itkañ kehäromigän bänep oretoret terak täga api itne.

3

Pol Timoti iniñ kireñkuk

¹⁻² * * Notnaye, inta nadäwätäk tañi täñpäñ nek Atens yotpärare-ken itkañ Timoti iniñ kireñpeda inken ärekta man yäñpäñ-nadäk täñkumäñ. Timoti, notninpak bureni ba Anutu täño epän äma ude itpäñ Kristo täño Manbiñam Täga yäñjahäk täyak unitä päre Anutu täño man terak bänepjin ba nadäkinikjin täñkehärom takta iwoyäñkumäk. ³ * Komi ba bäräpitä täñpewän kwainey yäñpäñ Timoti teda äreñkuk. In nadäkañ, Anutu täño man uwä kwini terak itpäñ-nadänekta nämo yäñ nimani. ⁴ * Nin inkät itkañ pengän man ñode täwetkumäñ; Anututa yäñpäñ komi bäräpi in ba nintä terak api ärowek. Man yäñkumäño u bureni ahätak ño yäñ nadäkañ. ⁵ * Mebäri unitagän inta nadäwätäk pähap täñpäñ intäño nadäkinikjin kañpäñ nadäkta Timoti iniñ kireñpewa äreñkuk. Täñyäkñarani äma waki Satantä täñ-täkñat-pewän nadäkinikjin pewä putäreñjirä epänin jop pewä paorektawä yäñ nadäñkut.

Timoti manbiñam täga yäpmäñ äbuk

⁶ * Täñpäkañ Timotitä inken nanik äyänut päbä nadäkinikjin ba bänep ironjin unitäño manbiñam ñode niwetkuk; Intä ninta gäripi pähap nadäk täkañ. Ba nintä in tabäkta gäripi nadäk täkamäñ, udegän intä nin nibäkta yäk täkañ. Manbiñam ude niwetkuk. ⁷ * Täñpäkañ notnaye, in nadäkinikjin ikek itkañ yäñ biñam niwerirän nadäñkumäño unitäwä nin komi butewaki terak kuñat täkamäñ unitäño bäräpi täñpidäm tañkuk. ⁸ Bureni, in Ekäni iñit-inik täñpeñ kuñarirä nadäñpäñ nintäño iritninken gäripi pähap ahäk täyak.

⁹ Täñpäkañ inta yäñpäñ Anutu ijamiken bänep täga pähap nadäk täkamäñ unita Anutu bänep täga inide kubä iwet täkana! ¹⁰ Täñkañ nadäñ nimiñirän inken päre kowat kawän täñpäñ nadäkinikjin ätukät täñkehärom takta kepma bipani Anutu-ken gwäk pimiñpäñ kehäromigän yäñapik täkamäñ.

¹¹ * Eruk notnaye, Nanin Anutu ba Ekäninin Jesutä ini kädet täwit nimiñirän inken kañ ärena. ¹² Täñpäkañ Ekänitä bänepjin-ken epän täñirän inken bänep iron kädet tañi ahäñirän injin-tägän bänep iron kowata kowata täk täkot. Ba äma gägänita udegän kañ täñ yämut, nintä inta täñ tamik täkamäñ udegän. ¹³ * Ude täñjirä Anutu Nanintä bänepjin täñkehärom tañirän ijamiken momijin nämo, bänep kudupi-inik kuñat täkot. Pen udegän kuñarirä Ekäninin Jesutä ämawebe inita biñam iwoyäwani yämagut yäpmäñ äneñi kañ äbän.

4

Anutu ijamiken siwoñi kuñat-kuñatta man

¹ * Notnaye, Ekäni Jesuta yäñpäñ jukuman kubä ñode täwetnapäñ nadäwut; Irit kuñat-kuñatjintä Anutu not täñ imikta mebäri täwetpäñ täwoñärek täñkumäño udegän kañ irut. Täñkañ Anutu täño man u täga iwet täkañ upäñ gwäk pimiñpäñ ehuranigän kañ iwarut yäñpäñ täwetkamäñ. ² Ekäni Jesu täño meni terak man kehäromi täwetpäñ täwoñärek täñkumäño nadäkañ u.

³ * Anututä ñode täwet täyak; Kubokäret penpäñ bänep siwoñi terak kuñat täkot. ⁴ Täñpäkañ in bänep nadäk-nadäkjinta watäni itpäñ webejiye-kät kädet siwoñi terak kañ kuñarut. ⁵ Kädet siwoñi terak kuñatkañ ämawebe guñ, Anututa nämo nadäwanitä yabängärip täñpäñ kubokäret täk täkañ ude nämo täneñ. Nämoïnik! ⁶ * Unita in

* 3:1-2: Apos 17:15 * 3:1-2: Apos 16:1-3 * 3:3: Efe 3:13; 2Ti 3:12 * 3:4: Apos 14:22 * 3:5: Plp 2:16
 * 3:6: Apos 18:5 * 3:7: 2Te 1:4 * 3:11: 2Te 2:16 * 3:13: Plp 1:10; 2Te 1:7,10 * 4:1: 2Te 3:6 * 4:3: 1Te 5:23; Hib 10:10; 1Pi 1:16 * 4:6: Sam 94:1

notjiye tänyäkñatpäj webeniye nämo kubotäneñ. Kädet waki udewanita bian man ñode täwetkumäj; Ekänitä äma kädet ude täk täkañ uwä kowata waki api yämek. ^{7*} Bureni! Nadäk-nadäk waki yäpmäj kuñatneta nämo, kudupi-inik itpäj nadäk-nadäk siwoñigän yäpmäj kuñatneta Anututä nimagutkuk. ^{8*} Unita äma kubätä man u mäde ut imayäj täko uwä äma kubäta nämo, Anutu, Kudupi Munapik bänepjin-ken pek täyak u mäde api ut imek.

^{9*} Eruk äbot täñpani ämawebenaye, Anututä ini bänep iron täktäk kädet mebari täwetpäj täwoñäreñirän bureni iwat täkañ upäj imata bänep iron kowat täñpän täneñta äneñi jop kudän täñ tamine? ^{10*} Nämo, inä Masedonia kome äbot täñpani ämawebe komeni komeni it yäpmäj kukañ u bänep iron täñ yämik täkañ. Upänkañ pen kañ täñput yäñpäj täwetkamäj. ^{11*} Täñpäkañ man kubä pen ñode täwetpäj täwoñäreñkumäj; Kuñ äbäj täñkañ täñuruk-uruk nämo täneñ. Komejin-kengän it dämiñpäj epän ketjin-ken pewani u kehärom täñpäj kañ täñput. ^{12*} Ude täñpäj nakta jop kubä nämo api itneñ. Ude täñirä äma Anutu täño kädet nämo iwat täkañ u inta bänep täga api nadäneñ.

Jesutä äneñi äbäkta man

^{13*} Notnaye, in bämopjin-ken nanik ätu kumbuño u jide itkañ unitäño mebari ket nadäwä tärewut yäñpäj man ño täwetat. Ket ude nadäwä tärewäkañ guñ ämatä noriye kumäjirä nadäk-nadäki paoräpäj konäm butewaki pähap täk täkañ in udegän nämo täneñ. Nämo inik! ^{14*} Nin nadäkinik ñode täk täkamäj; Jesu kumäjkañ akuñkuk. Ude täñkuko unita ñode imaka nadäkinik täk täkamäj; Anututä Jesu iniñ kireñpewän ämawebe nadäj imiñkañ kumbuño u ini-tägän yämaguränkañ inikät bok api ämneñ. ^{15*} Ba Ekänitä iniken man kubäwä ñode täwetna; Kome terak kodak iritna Ekänitä äbayäj täyak-ken uken kodak irani nintä kumbani nämo api yärepmitne. Nämo inik!

^{16*} Ekäni kunum gänañ naniktä äpayäj täñirän womat mämä api ahäwek. Täñpäj añero intäjukun täñpanitä gera yäñirän Ekäni ini uwä gera pähap yäñkañ api äpek. Äpäñirän ämawebe Kristo nadäj imiñpäj kumbuño unitä jukun api akuneñ. ^{17*} Akuñirä kokoki yarägän kodak itnayäj täkamäj uwä kumbani yäput penakañ gubamtä pudät päro nipmañpän punin terak Ekäni-kät kowat kawän api täne. Täñpäkañ Ekäni-kät-gän api it yäpmäj ärone. ^{18*} Unita in man ñowä yäñpäj-nadäk täñpäj notjiye kumbanita nadäwätäk penpäj bänepjin täñpidäm täkot.

5

Ekäni äneñi pit kubägän api ahäwek

^{1-2**} Notnaye, injin ñode bureni nadäk täkañ; Nämo nadäjirä kubo ämatä bipani äbäk täkañ udegän Ekäni täño äbäkäbäk kadäni täropigän api ahäj nimek. Ude nadäk täkañ unita Ekäni äneñi äbayäj täyak uwä kadäni ba kepma uken api ahäwek yäj imata kudän täñpäj tamine? ^{3*} Täñpäkañ kadäni uken ämawebetä nin säkgämän kwini terakgän itkamäj yäkñat irirä Ekänitä pit kubägän ahäj yämiñpäj api däpmäj paorek. Bäräñeñ ahäj yämayäj täyak uwä webe nanak koki ikektä ittängän komi bäräñeñ nadäk täkañ ude. Imaka umuri u bäräñeñ ahäj yämiñirä jide täñpäj api metäñpeñ kuneñ? ^{4*} Upänkañ notnaye, inä bipmäj urani gänañ nämo itkañ unita Ekäni täño kadäni, kubo ämatä bäräñeñ ahäk täkañ ude ahäjirän nämo kikñutneñ. ^{5*} Nämo inik, ninä bipmäj urani ba bipanita biñam nämo, penyäjek ba kepmata biñam äbot täñpani.

Bänep kodaki it täkäna

* 4:7: 2Te 2:13-14; 1Pi 1:15-16 * 4:8: Luk 10:16; Ese 36:27; Ese 37:14; 2Ko 1:22 * 4:9: Jon 13:34 * 4:10: 2Te 3:4 * 4:11: Efe 4:28; 2Te 3:8,12 * 4:12: 1Ko 5:12-13; Kol 4:5 * 4:13: Efe 2:12 * 4:14: Rom 14:9; 1Ko 15:3-4,12 * 4:15: 1Ko 15:51 * 4:16: 1Te 1:10; 2Te 1:7; 1Ko 15:52 * 5:1-2: Mat 24:36 * 5:1-2: Mat 24:42-44; 2Pi 3:10; Rev 3:3 * 5:3: Ese 13:10; Mat 24:39; Luk 21:34-35; Jon 16:21-22 * 5:5: Rom 13:12; Efe 5:9

⁶ Unita äma ätu bänepi nadäk-nadäkita watä nämö itkañ döpmon pat täkañ ude nämö täne. Nämoinik, nadäna tumbäpäj watäni itpäñ kuñat täkäna! ⁷ Täñpäkañ äma döpmon pärani uwä bipmäñ urani gänañ pat täkañ. Ba äma ume jägämi nañkañ täñgunğunğ kudän täk täkañ uwä bipani täk täkañ. ⁸ Upäñkañ kepma täño äbot ninäwä bänep nadäk-nadäkninta watä kehäromi itpäñ kuñat täkäna. Täñpäkañ nadäkiniknin ba notniyeta nadäj yämik-iniktä kurepä ude ukät-pipik täñ nimiñirän äma wakitä nämö nidäpek. Ba Anututä bureni api nimagurek yäj bänepnin ukädagän peñitna unitä gwäpä kehäromi ude täñ nimik täyon. ⁹* U mebäri ñode unita; Nin Anutu täño bänep wakwaki bureni kañ-ahäneta nämö iwoyäj nipmañkuk. Nämoinik! Ekäninin Jesu Kristo täño wäpi terak irit kehäromi koreneta iwoyäjpäñ nipmañkuk. ¹⁰* Jesutä ninta kowata kumbuko unita ukät bok täga api itne. Unita Jesu täño äbäkäbäk kadäni-ken nin kumnayäj tämäño u ba kodak itnayäj tämäño u tägagän, ukät penta api it yäpmäj ärone. ¹¹* Eruk, inä man tägagämän u nadäjpäñ man kowat iwerän täñpäñ bänepjin pen täñ-kehäromtak täkot, täk täkañ ude.

Kädet Anututä gäripi nadäk täyak ugän iwatne

¹²* Notnaye, man kehäromi ñode täwetkamäj; Äma inta yäñpäñ in täñkentäktä bämopjin-ken komi epän täk täkañ ba Ekänita yäñpäñ intäjukun täñ tamik täkañ, ba täwetpäñ täwoñärek täk täkañ u nadäj yämik täkot. ¹³ Täñkañ epän ude täñ tamik täkañ unita inä nadäj yämikinik täñpäñ bänep oretoret terak orañ yämik täkot.

Täñpäñ notjiye-kät not täñpäñ bänep kwini terak it täkot. ¹⁴* Unita notnaye, in ñode täk täkot; Äma gañani, epän nämö täñpanita umun man yäwet täkot. Ba äma täñ mäyäk-mäyäk ba umun terak kuñarani udewani täñkentäj yämiñpäñ bänepi täñ-kehäromtak täkot. Ba äma kehäromini nämö täñ-mehamtañ yämik täkot. Täñpäñ äma udewani täñkentäj yämikta nämö gaña täneñ. Nämö, pentagän täñkentäk-kentäk terak kuñat täkot. ¹⁵* Täñkañ waki kowata kowata täneñta watä kehäromi itpäñ kuñat täkot. Ude täñkañ injin-tägän ba äma gägäni kuduptagän täñkentäk-kentäk kowata kowata kañ täñ yäpmäj ärowut.

¹⁶* Ude täñkañ kadäni kadäni bänep pidäm terak oretoret täñpeñ kañ kuñarut. ¹⁷* Täñkañ Anutu-ken yäñapik man yäkta nämö gaña täneñ. Nämö, pen yäk täkot. ¹⁸* Ba imaka u ba u unita Anutu bänep täga man iwet täkot. Inä Kristo Jesu-kät kwasikoranitä ude kañ täñput yäñpäñ Anututä peñ täwetak.

¹⁹* Täñpäkañ Munapik täño kädäp nämö döpä kumneñ. ²⁰* Täñpäñ äma kubätä Anutu täño mani biñam yäñahäñpäñ täwerirän nadäj äwaräkuk nämö täneñ. ²¹ Upäñkañ man nadäk täkañ u kuduptagän nadäjpäñ yäpmäj danik kañ täñput. Ude täñkañ imaka täga täñpäñä u kañ yäpmäj kuñarut. ²² Ude täñkañ waki mebäri mebäri kudup mäde kañ urut.

²³* Eruk notnaye, inta yäñpäñ Anutu-ken ñode yäñapik täkamäj; Anutu, bänep kwini mähemitä ini ärutpak täñpäñ tepmañirän bänep kudupi kañ täñ morewut. Ude täñirän gupjin, bänepjin ba mäjojin kudupi parirän Ekäninin Jesu Kristo äbayäj täyak u inamiken momijin nämö, kañ irut. ²⁴ Täñpäkañ näk nadätat, Anutu tämagut täyak, man bureniğän yäwani unitä imaka yäyat ño inken bureni api täñpek.

²⁵* Täñpäkañ notnaye, in ninta nadäjpäñ Ekäniken yäñapik täkot. ²⁶* Täñkañ äbot täñpani injin-tägän, Ekäni wäpi terak not täñpäñ keräntäk täk täkot. ²⁷ Unita näk Ekäni inamiken man kehäromi ñode täwetat; In man kudän ño äbot täñpani kuduptagän daniñpäñ yäwerirä nadäwut.

²⁸ Täñpäkañ Ekäninin Jesu Kristo täño orakoraktä inken itpäñ itinik täk täyon. Ude.

* 5:9: 1Te 1:10; 2Te 2:14 * 5:10: Rom 14:8-9; 1Te 4:14 * 5:11: Jud 20 * 5:12: 1Ko 16:18; 1Ti 5:17 * 5:14: 2Te 3:6,11,15 * 5:15: Snd 20:22; Rom 12:17; 1Pi 3:9 * 5:16: Plp 4:4 * 5:17: Luk 18:1 * 5:18: Efe 5:20 * 5:19: Efe 4:30 * 5:20: 1Ko 14:1,39 * 5:23: 1Ko 1:9; 2Te 3:3 * 5:25: Kol 4:3; 2Te 3:1 * 5:26: Rom 16:16

2 Tesalonaika

Bäräpi ätu bänepi api äyänjuranitä yabän ahäk täkañ unitäño manbiñam

¹* Eruk notnaye, Silas kenta Timotitä tärkentän namänpän näk Poltä man ño kudän täyat. Kudän tänpän äbot tänpäni Tesalonaika kome itkañ, Anutu Nan ba Ekäni Jesu Kristo-kät kowat kwasikorän täk täkañ, inta pewa äretak. ²* Anutu Nan ba Ekäni Jesu Kristo täño orakoraki ba bänep pidämtä intä terak äroton.

³* Notnaye, kadäni kadäni yänjapik epän tänpän bänepnintä peñ niwerirän inta yänpän oretoret man iwet täkamän. Nadäkinikjin tañi pähap tokneñ ärok täyak, ba bämopjin-ken bänep iron kädet tañi ahän pat täyak, unita Anutu bänep täga man täga iwet täkamän. ⁴* Tänpäkañ Anututa yänpän in komi komi tamiñirä guñjin komi butewaki terak itkañ nadäkinikjin nämo pewa putärewäpän gwäk pimiñpän kuñat täkañ. Unita intäño manbiñam u nintä komeni komeni Anutu täño äbot tänpäni yänjahänpän yawet täkamän.

Ekänitä äma yäpmän danikta man

⁵* Komi butewaki ahän tamiñirä kehärom tänpän it täkañ uwä ñode niwoñärek täyak; Anututä iniken kädet siwoñi iwatpän nadänjirän bäräpi u ahän tamik täkañ. Komi unitä inä Anutu täño kañiwat yewa gänäñ kukta yäpän-siwoñtañ tamik täyak. Tänpäkañ Anutu täño kañiwat epän u tärkehärom takta epäni täk täkañ. ⁶* Unita kämiwä Anututä kädet siwoñi iwatpän äma komi butewaki tamik täkañ u kowata komi butewaki udegän api yämek. ⁷* Upänkañ ämawebe komi butewaki nadäk täkañ inäwä, ninkät penta komi butewaki u api ketäreñ nimek. Ketäreñ nimayän täyak u Ekäni Jesu-kät añeroniye äbot pähap-kät kunum gänäñ naniktä äpnayän täño kadäni ugän Anutu ini ude api täñ nimek.

⁸* Kadäni uken kädäp mebet ikek äpä äma Anututa tängunjak täkañ ba Ekäninin Jesu täño Manbiñam Täga u nadän äwaräkuk täk täkañ uwä komi api yämek. ⁹* Kowata Anututä äma udewanita yämayän täyak u kumän-kumän tärek-täreki nämo. Ba ini dubini-ken nanik ba kehäromini täño epmäget kudäniken yawat kireñpewän päñku äneri äbäkta nämo, ukädagän api kuneñ. ¹⁰* Kadäni uken Jesutä wäpi biñam yäpmäkta kwawak api ahäwek. Ahänjirän iniken äboriye, ämawebe mani nadänpän bänepi-ken peñpeñ kuñarani unitä epmäget kudäni u kañpän biñam api yän imineñ. Tänpäkañ inä mani biñam täweritna nadäwä bureni täñkuño unita penta api käneñ.

¹¹* Unita inta yänpän kadäni kadäni Ekäniken yänjapik man ñode yäk täkamän; Anutunintä kädet siwoñi iwatta iwoyänkuko uteragän itneñta tänpidäm tañ tamiton. Tänpän iniken kehärominitä mehamtäñ tamiñirän imaka tägatäga takta gäripi nadäk täkañ u tänpän irit kuñat-kuñatjinken nadäkinikjin täño epäni bureni u kañ kañ-ahäwut. ¹²* Ude tänpän irit kuñat-kuñatjintä Ekäninin Jesu täño wäpi biñam orañ yäpmän ärok takot. Ude tänpän Jesu täño wäpi biñam ärojirän in udegän Jesu inamiken wäpjin biñam ikek kañ irut. Wäpi biñam uwä Anutunin ba Ekäninin Jesu Kristo unitäño iron.

2

Anutu täño manta iwan api ahäwek

* 1:1: 1Te 1:1 * 1:2: Rom 1:7 * 1:3: 1Te 1:2-3; 2Te 2:13 * 1:4: 2Ko 7:4; 1Te 2:19; Rev 1:9 * 1:5: Plp 1:28
 * 1:6: Rom 12:19; Rev 18:6-7 * 1:7: Mat 25:31; 1Te 3:13, 4:16 * 1:8: Sam 79:6; Ais 66:15; Rom 2:8; 1Pi 4:17
 * 1:9: Ais 2:10,19,21 * 1:10: Kol 3:4; 1Te 3:13 * 1:11: Kol 1:9; 1Te 1:2-3 * 1:12: Ais 24:15; Mal 1:11

¹ * Notnaye, Ekäninin Jesu Kristo täño äbäkäbäk ba unitä nimagut yäpmäj päbä dubini-ken api nipmanpeko unitäño manbiñam täwera nadawut. ² Äma ätutä ñode api yäj-täkñatnej; Munapiktä ñode niwetak; Ekäni täño kadäni uku ahäñkuk yäj api täwetnej. Ba meni-tägän jop api yäj-täkñatnej. Ba man kudän terak Poltä kudän tak yäj api yäj-täkñatnej. Ude yäj-täkñarirä in tänguñ tañpäñ kwainkañ bänepjin nämo pewä putärewek. ³ * Yäj-täkñat man udewani täwerirä nämo nadäj yämineñ. Ekäni täño kadäni keräp tañirän pengänä Ekäni täño manta iwan pähap api ahäwek. Täñkañ Peñawäk Äma, geñita biñam täñpani unitä kwawak api ahäwek. ⁴ * Täñpäñ äma uwä imaka imaka ämatä anutu yäj iwetpäñ yäniñ oret täkañ u kudup yäpmäj päpä yepmanpäñ ini wäpi api yäpmäj ärowek. Ude täñkañ Anutu täño kudupi yot gänañ äro itpäñ inita Näk Anutu yäj api yäwek.

⁵ Täñpäkañ näk inkät itkañ unita täwetkuro ukeño u nadäkañ ba nämo? ⁶ Kadäni ñokengän ukät-pipik pätak u nadäkañ? U keweñirän Peñawäk Ämatä kadäni yäj imaniken api ahäwek. ⁷ Täñpäkañ apiño Peñawäk Ämatä epän käbop käbop tak täyak. Ude täñtäñ kuñattäyon ukät-pipik u keweñirän Peñawäk Äma u kwawak api ahäwek. ⁸ * Kwawak ahäñpäñ irirän Jesutä äbäñpäñ meni woñ piñ-iwat-pewän Peñawäk Äma u kumäñirän eruk Jesu täño peñyänek ägonitä yäput pewän paot-inik api täñpek. ⁹ * Täñpäkañ intäjukun, Peñawäk Äma u nämo kumäñirän Satantä kehäromi imänkañ Peñawäk Äma u Näk näwarut yäj nadäñpäñä täñyäkñarani ba kudän kudupi mebäri mebäri api pewän ahäneñ. ¹⁰ Ude täñpäñ ämawebe paot-paotta biñam yäwani kädät waki mebäri mebäri terak api täñyäkñarek. Ämawebe uwä Anutu täño man bureni u nadäñpäñ iyap takta bitnäk täkañ unita api paotnej. Man bureni u nadäñpäñ iyaptak täñkuñ yäwänä man unitä täñkentäj yämitek. ¹¹ * Upäñkañ nämo! Man burenita nadäkinik nämo tak täkañ unita Anututä nadäk bureni nämo, iniñ kireñpewän nadäk-nadäki peñ awähurirän jop manmanta nadäwä bureni api täneñ. ¹² Man burenita bitnäñpäñ imaka wakita gäripi nadäk täkañ unita ämawebe uwä kowata ahäj yämekta Anututä kädät ude uwä api peñ yämek.

Nadäj däminpäñ itkot

¹³ * Täñpäkañ notnaye, Ekänitä inta nadäj tamikinik tak täyak! Pengän-inik Anututä intä irit kehäromi kañ-ahäkta iwoyänkuko unita inta yäñpäñ Anutu bänep täga man kadäni kadäni iwet takäna! Täñpäkañ in irit kehäromi kañ-ahäkta iwoyänkuko uwä Munapiktä bänepjin täñ-kodaktañ tamiñirän Jesu täño manbiñam burenita nadäkinik täñpäñ kuñattängän api kañ-ahäneñ. ¹⁴ Täñpäkañ Anututä in u kañ-ahäkta Jesu täño Manbiñam Täga nintä täweritna nadäñkuño uterak iwoyäñpäñ tepmanjuk. Bureninik, Ekäninin Jesu Kristotä wäpi biñam ärowani yäpayäj täyak u in ukät penta itpäñ kañ yäput yäñpäñ yäñpäbä tepmanjuk. ¹⁵ Unita notnaye, in kadäni kadäni kehärom tañpäñ man, kudän terak ba menintä täwetpäñ täwoñärekañ täñkumäño u kañ yäpmäj kuñarut.

¹⁶⁻¹⁷ * Täñpäkañ Ekäninin Jesu Kristo ini, ba Nanin Anututä bänepjin täñpidäm tañpäñ kehäromi tamiñirän man ba epän bureni inken peñkuko u pewä putärewektawä! Anututä nadäj nimikinik täñpäñ bänep ironi pähap uterak bänep pidäm, paot-paori nämo, pewän ahäj nimik täkañ. Täñkañ nadäkiniknin täñkehärom tañirän imaka tägagämän kubä mät kañ-ahäne yäj bureni-inik nadäk takamäj.

3

Ekäniken kehäromi nimikta yäñapik täkot

¹ * Eruk notnaye, ninta yäñapik man yäk täkot. Ude täñirä Ekäni täño mantä itpäñ-nadäki nämo, inken ahäñirän nadäwä ärowani täñkuko udegän komeni komeni kañ kuñ

* 2:1: 1Te 4:13-17 * 2:3: 1Ti 4:1; 1Jo 2:18, 4:3; Jon 17:12 * 2:4: Dan 11:36; Ese 28:2 * 2:8: Jop 4:9; Ais 11:4; Rev 19:15 * 2:9: Mat 24:13; Rev 13:11-13 * 2:11: 2Ti 4:4 * 2:13: 2Te 1:3; Jon 15:16; Efe 1:4; 1Te 4:7, 5:9
* 2:16-17: 1Te 3:13 * 3:1: 1Te 5:25

morewän. ² Tänpäkaŋ äma wakiwaki ba äma peŋawäk tänpäni unita yänpäj täŋkentäj nimikta Anutu-ken yänpäpik man yäj nimik täkot. Nadäkaŋ? Ämawebe ätutä Anututa nadäj imikinik nämo täk täkaŋ. Ämawebe udewanitä iwan täŋ nimik täkaŋ.

³* Upäŋkaŋ Ekänitä imaka u ba u täkta yäk täyak udegän täk täyak. Unita waki täŋo mähemitä in tänpän waneŋo udetä bänepjin mehamtaŋ tamiŋpäj watä it tamik täyak.

⁴* Ude täŋ tamik täyak unita inta nadäwätäk nämo täk täkamäj. Nämo, ŋode nadäk täkamäj; Man täwet täkamäj u buramik täkaŋ. U pen api buramiŋ yäpmäj kunej yäj nadäk täkamäj. ⁵ Ekänitä ini nadäk siwoŋi täwetpäj täwoŋäreŋirän Anutu täŋo bänep iron terak kaŋ kuŋarut. Tänpäj Kristotä komi bäräpi gänaŋ nämo kwitaŋkuko udegän gwäk pimiŋpäj kaŋ kuŋarut.

Epän nämo täŋpeno uwä ketem nämo näpŋen

⁶* Notniye, Ekäninin Jesu Kristo wäpi terak man kehäromi ŋode täwetna nadäwut; Äbot tänpäni ätutä epänta gaŋa taŋpäj jop kuŋat täkaŋ. Äma udewani man täwetpäj täwoŋäreŋkumäŋo u nämo buramik täkaŋ. Unita udewani-kät penta nämo kuŋatneŋ. ⁷*

Nämoinik! Nintä kädet tänpäj-täwoŋäreŋkumäŋo udegän kaŋ täŋput. Ninä inken jop nämo itkumäj. ⁸* Nin inken ketem gwäki nämo, nämo naŋkumäj. Nämoinik. Ketem tuŋumta yäj-niwarani yäkaŋ, yäneŋ yänpäj tamimaŋ bipani ketnintä epän kädäp ikek täŋkä komi nadäŋkumäj. ⁹* Tänpäkaŋ ude täneta nämo yäj nimani. Ninä ketem inken nanik täga yäpnaŋipäj in kädet täga tänpäj-täwoŋäreŋitna udegän kaŋ iwarut yänpäj ude täŋkumäj. ¹⁰* Kädet täga unita inkät penta itkaŋ ŋode täwetkumäj; Äma kubätä epän nämo täŋpeko uwä, ketem nämo näŋpek.

¹¹* Tänpäkaŋ inken naniktä man ŋode äbäŋirän nadäŋkumäj; Äma ätu uwä epän peŋpäj käroŋ-käroŋ kuŋatkaŋ yot äroŋkaŋ-äpäk täŋtäŋ kuŋat täkaŋ. ¹²* U täga nämo! Äma udewani Ekäni Jesu Kristo wäpi terak jukuman ŋode yäwetnapäj nadäkinik täk täkot; Komejin-ken itdämiŋpäj epänjin täŋirä bureni ahäwäpäj injinken ugänpäj nak täkot. ¹³* Täŋkaŋ notniye, inä kädet siwoŋita gaŋani nämo täneŋ.

¹⁴* Tänpäkaŋ man kudän ŋo terak täwetkamäj uwä äma kubätä bitnäŋirän mebärini yäŋahänpäj kakätäwäpäj inigän itpäj kaŋ mäyäk tawän. ¹⁵* Iwan kaŋ täŋ imut yänpäj nämo yäyat. U äbot tänpäni notjinpak kubä unita yänpäj-iwoŋäreŋkumäŋ täŋirä kädet siwoŋi kaŋ iwarän.

¹⁶* Eruk, Ekäni kwini mähemi unitä kwini pewän ahäj tamiŋirän kadäni kadäni, imaka u ba u tänayäj täkaŋ-ken u kwini terakgän kaŋ täŋ yäpmäj kut. Täŋirä Ekäni inkät kaŋ irän.

¹⁷* Yäŋtärek man ŋowä Pol näkŋa-tägän ketnatä wäpna kudän täyat. Man kudän kudup näkä pewa ärek täkaŋ uwä ini udegän täk täyat. ¹⁸* Tänpäkaŋ Ekäninin Jesu Kristo täŋo orakoraktä inken patinik täk täyon. Ugän.

* 3:3: 1Te 5:24 * 3:4: 2Ko 7:16; Gal 5:10; 1Te 4:10 * 3:6: Mat 18:17; Rom 16:17 * 3:7: Plp 3:17; 1Te 1:6
* 3:8: 1Te 2:9 * 3:9: 1Ko 9:4; 1Te 1:6 * 3:10: 1Te 4:11 * 3:11: 1Ti 5:13 * 3:12: 1Te 4:11 * 3:13: Gal
6:9 * 3:14: 1Ko 5:9,11 * 3:15: 1Te 5:14 * 3:16: 1Te 5:23 * 3:17: 1Ko 16:21

1 Timoti

Poltä äma gubaŋi kubä Anutu täŋo man yänjahäwani u jukuman iwetkuk

¹⁻² ** Nanakna Timoti, näk Pol, Kristo täŋo aposorotä man ŋo kudän täŋ gamitat. Waki keriken nanik nimagurani ämanin Anutu ba Kristo Jesu, yarä unitä peŋ näwet-pewän aposoro ahänkut. Kristo ini kubä-tägän kunum gänar täga api nimagut yäpmäj ärowek. Täŋpäkaŋ Timoti, nadäkiniknek kubägän unita gäka nadänjira nanakna bureni ude täyan. Unita orakorak, butewaki ba bänep pidäm Anutu Nan ba Ekäninin Kristo Jesu uken nanik gäkä terak äroton.

Äma ätu Anutu täŋo man pejawähut täkaŋ

³ * Timoti, näk Masedonia kome kwa yänkaŋ gäwetkuro ude kaŋ tä! Efesus komeken ätukät itkaŋ äma ätutä Anutu täŋo man yänpäŋ pejawähut täkaŋ uwä yabän yänpewi kaŋ pewut! ⁴ * Äma udewanitä imaka burenita nämo yäk täkaŋ. Uwä äbekiye oraniye täŋo kobap man yänit äma biani umunitä it yäpmäj äbuŋo unitäŋo mebärita yänpäŋ-nadäk täk täkaŋ. Man udewanitä äbot täŋpani ämawebe täŋo nadäk-nadäki täŋpä wawäpäŋ Anututa nadän imikinik täŋpäŋ kuŋatta nämo täŋkentäj yämik täyak. Ba imaka tägatäga Anututä ämawebe bänepi-ken täkta nadatak u nämoinik täŋkentäj yämik täyak. Unita man jopi yäk täkaŋ u kaŋ pewut!

⁵ Ima mebärita man kehäromi ŋo yäyat? U äbot täŋpani ämawebe bämopi-ken bänep iron kädet täŋmeham täkta yäyat. Täŋpäkaŋ bänep iron kädet u jop nämo ahäwek. Nämoinik, Jesuta nadäkinik bureni täŋpäŋ Anutu iŋamiken bänep kuräki-inik itkaŋ bänep udewanitä kädet u siwoŋi yän täwet täkaŋ ugänpäŋ iwatneŋ. Ude täŋjirä bänep iron kädet bureni u api ahäwek. ⁶ Upänkaŋ äma ätu kädet u peŋpäŋ man jopi, jiraŋ-ken nanik kaŋ-ahänkuŋo upän yäpmäj kuŋat täkaŋ. ⁷ * Täŋkaŋ inita ŋode yäk täkaŋ; Nin Juda täŋo бага man unitäŋo yäwoŋärewani äma yäk. Baga man unita nadäna tärek täkaŋ yän yäk täkaŋ. Ude yäk täkaŋ upänkaŋ бага man unitäŋo mebäri nämo nadäwä tärewäkaŋ jop man yäk täkaŋ.

⁸ * Täŋpäkaŋ ninä бага manta ŋode nadäk täkamäj; Uwä nadäk siwoŋi terak yäpmäj kuŋatnero uyaku бага man u imaka täga yän nadäne. ⁹ Baga man u äma siwoŋi kuŋaranita yänpäŋ nämo pewä ahäwani. Nämo uwä äma бага man utpäŋ ärowani kädet pewä ahäk täkaŋ unita yänpäŋ pewani. Äma udewani Anutu täŋo kädet mäde ut iminkaŋ momi täktäk kädet ba kome täŋo kädet ugänpäŋ iwat täkaŋ. Täŋpäŋ miŋiye naniye ba äma ätu kumäj-kumäj däpmäk täkaŋ. ¹⁰ * Ba kubokäret täk täkaŋ, ba aŋ täŋo kudän täk täkaŋ, ba ämawebe jop yäkŋatpäŋ yäpmäj päŋku äma ätuta watä piä täŋ yämikta yänij kireŋjirä moneŋ yämik täkaŋ. Täŋkaŋ äma udewani jopman yäk täkaŋ, ba Ekäni täŋo wäpi yänpäŋ jopman terak yänkehäromtak man yäk täkaŋ, ba kädet waki u ba u Anutu täŋo man mebäri burenitä yäjiwät täyak upän täk täkaŋ. ¹¹ * Täŋpäkaŋ man bureni mäde ut imik täkaŋ uwä manbiŋam Anututä näkä yänjahäkta namiŋkuko u. U Anutu irit gäripi nikek täŋo mähe mi, unitäŋo manbiŋam epmäget peŋyänjek ikek u.

Ekänitä Pol oraŋ imikinik täŋkuk

¹² * Ekäni Jesu Kristotä kehäromi namiŋpäŋ täŋ-kehäromtaŋ namiŋkuk. Täŋkaŋ piäna täga api täŋpek yän nadän namiŋpäŋ watä piä täŋ imetta yän namiŋkuk. Unita bänep täga man iwet täyat. ¹³ Bian it yäpmäj äbutken uken näk Kristota yänärok man yänit, komi iminjit ba piäni täŋpäwakta kädet mebäri mebäri pewa-ahänkuŋ. Täŋpäkaŋ

* 1:1-2: Kol 1:27 * 1:1-2: Apos 16:1-3; Tai 1:4 * 1:3: Plp 2:24 * 1:4: 1Ti 4:7; Tai 1:14 * 1:7: 1Ti 6:4,20;
 Tai 1:10 * 1:8: Rom 7:12,16 * 1:10: Tai 1:9 * 1:11: 1Ti 6:15 * 1:12: Apos 9:15; Gal 1:15-16; 1Ko 15:9-10;
 Gal 1:13

guŋ itkaŋ Ekäni täŋo mebäri nämo nadäwa tumbäpän waki täŋ imiŋkuro mebäri unita Anututä butewaki nadän namiŋkuk. ¹⁴ Täŋpäŋ Ekäni täŋo irontä näkä terak tokŋek parirän Kristo Jesuken nanik bänep ironkät nadäkinik nitek ahänkut.

¹⁵ * ŋode nadä; Jesu Kristotä momi täŋpani wakiken nanik yämagutta kome terak äpuk. Man uwä bureni-inik. U kuduŋtagän bänepnin-ken peŋpäŋ yäpmän kuŋatnaŋi. Täŋpäkaŋ waki täŋpani täŋo intäjukun äma bureni u näk ŋo. ¹⁶ Kowata yäpnaŋi upänkaŋ butewaki pähap, unitäŋo mebäri näkä terak kuduŋtagän äronkuk. Täŋpäŋ äma momi wakiinik täŋpani näka butewaki u mebäri ŋodeta nadän namiŋkuk. Ämawebe nadäkinik täŋpäŋ irit kehäromita biŋam tänayän täkaŋ unitä kudän kudupi näkä terak äronkuko unitäŋo mebäri kaŋpäŋ nadäneŋta Kristotä ude uwä täŋ namiŋkuk. Ude kaŋpäŋ nadänpäŋ ŋode täga nadäneŋ; Polta täŋ imiŋkuko udegän ninta täga täŋ nimek. ¹⁷ * Unita ŋode yäwa! Irit kehäromi täŋo Ekäni u ekäni pähap. Uwä kumäk-kumäki nämo ba ämatä känäŋi nämo. U Anutu pähap kubägän. Unita unitäŋo wäpi biŋam ba epmäget peŋyänŋeki pat yäpmän kuŋpäŋ pen it yäpmän kuk täyon. Bureni-inik!

¹⁸ * Eruk, nanakna Timoti, profet ätutä man yänjtäreŋ gamani udegän peŋ gäwetat. Gäk man u iyap taŋpäŋ Ekäni täŋo man unita yänpäŋ ämik kaŋ tä. ¹⁹ * Täŋpäkaŋ nadäkinikka kehäromigän parirän bänepkatä kudän u siwoŋi yän nadäk täyan ugänpäŋ kaŋ iwat. Äma ätutä ude nämo täŋkuŋo unita nadäkiniki pewä putärewäpän waŋkuŋ. ²⁰ * Äma uken nanik kubä wäpi Himeneus. Kubäwä wäpi Aleksada. Yarä u Anututa yänjärok man iwet takamän unita Satan keru terak yepmaŋkut. Ude täŋkurowä Satantä komi yämiŋ yäpmän kuŋirän kudän waki u kaŋ pewun yänpäŋ ude täŋkut.

2

Ekäniken yänŋapikta jukuman

¹ Eruk Timoti, intäjukunä nadäk kehäromi inŋit täyat uwä ŋode gäwera; Nadäkinik täŋpanitä ämawebe kuduŋtagänta yänpäŋ Ekäniken yänŋapik täkot. Täŋpäŋ imaka u ba unita äma ätutä wäyäkŋek täkaŋ unita yänpäŋ Anutu-ken yänŋapiŋpäŋ bänep täga man iwet täkot. ² * Täŋkaŋ kome täŋo intäjukun äma ba gapman kuduŋta Anutu-ken yänŋapik manpäŋ mehamtäŋ yämik täkot. Yänŋapik man ude yänŋitna watä it nimiŋirä kwiniŋän itpäŋ Anutu iniŋ orerani ude kuŋatpäŋ kudupi siwoŋigän kaŋ itna. ³ Ude tänayän takamän unitä api tägawek. Ba waki keru-ken nanik nimagurani ämanin Anutu unitä nibäwän udegän api tägawek. ⁴ * Unitäwä äma kuduŋtagän inita biŋam täŋpäŋ man bureni yäpmänpäŋ bänepi-ken pekta nadäk täyak. ⁵ U imata, Anutu kubä-tägän it nimitak. Ba bämop äma bureni kubägän, Anutu ba äma nin bämopnin-ken it täyak u äma äworewani Jesu Kristo. ⁶ * Kristo unitä kadäni iwoyäwani-ken ämawebe kuduŋtagän mominin täŋo kowata däpmän tärekta gupi iniŋ kireŋkuk. Ude täŋkuko uwä kwawak ŋode niwoŋäretak; Anutu u ämawebe kuduŋtagän waki keru-ken nanik yämagutta nadäk täyak. ⁷ * Unita näk ämawebe Manbiŋam Täga u yänŋahänpäŋ yäwetta ba aposoro ude iretta yänpäŋ iwoyänpäŋ nepmaŋpani. Täŋpäkaŋ guŋ äbotken man bureni-inik ba nadäkinik täŋo mebäri yäwetpäŋ yäwoŋärekta yäwoŋärewani äma täŋo piä ude yän namani. Man uwä jop nämo, bureni yäyat!

Ämawebe täŋo man

⁸ Eruk, ämanita ŋode yäyat; Äma komeni komeni, siwoŋi itkaŋ Anutu-ken ket kewatpäŋ kaŋ yänŋapik täŋput. Ude täŋpäŋ noriye-kät kokwawak ba iwan nämo täneŋ. Nämo, irit kuŋat-kuŋari pakigän kaŋ kuŋarut.

* 1:15: Luk 15:2, 19:10 * 1:17: Rom 16:27 * 1:18: 1Ti 6:12; Jud 3 * 1:19: 1Ti 3:9 * 1:20: 2Ti 3:17, 4:14-15; 1Ko 5:5 * 2:2: Efe 6:18; Plp 4:6 * 2:4: Ese 18:23; 1Ti 4:10; 2Pi 3:9; Rom 3:29-30; Hib 12:24 * 2:6: Gal 1:4 * 2:7: Apos 9:15; Gal 2:7-8; 2Ti 1:11

⁹* Ba webeta udegän ɲode yäwa; Webewä tek ähan nadäwani kaɲ täɲpän yäpmän kuɲarut. Inita nadäwä äpani täɲpän ämatä gäripi nibäwut yänpän gupita epmäget taɲi nämo täneɲ. Täɲpän gwäk pujiɲ topmäk-topmäk täɲpän nämo kuɲatneɲ. Ba omäk meran, gwäki ärowani nämo meran täɲ yäpmän kuɲatneɲ. ¹⁰* Nämoinik. Webe, Ekäni täɲo gäripi terakgän kuɲatnayän yäk täkaɲ unitäwä täɲkentäk-kentäk piä täɲpeɲ kuɲarirä uyaku api tägawek.

¹¹Täɲpän Anutu täɲo käbeyä-ken webewä, kwikinik äpani itkaɲ juku peɲpän nadäk-nadäk piä täk täkot. ¹²* Täɲpakaɲ webetä ämani Anutu täɲo manpän yäwetpän yäwoɲärek piä ude täkta ba intäjukun täɲ yämikta nämo nadän yämitat. Uwä käbeyä-ken man kum itneɲ. ¹³* U mebäri ɲodeta; Anututä Adam jukun täɲkaɲ Iv mäden tewän ahäɲkuko unita webetä intäjukun itta bitnätat. ¹⁴* Ba Adamtä täɲyabäk täɲo mähemini nämo nadän imiɲkuk. Webenitä nadän imiɲpän momi-ken maɲkuk. ¹⁵Upänkaɲ webewä nanak bäyak-bäyak terak Anututä api yäpän täganen. Bureni, webe u nadäkinik, bänep iron ikek, bänep siwoɲi ba nadäk-nadäk täga terak kuɲatnayän täɲo uwä Anututä api täɲkentän yämek.

3

Äbot täɲpanita watä äma täɲo man

¹* ɲode nadä; Äma kubätä äbot täɲpani täɲo watä äma kubä ude itta nadäweko uwä piä täga täɲpayän nadätak yän yäneɲ. Man u bureni-inik. ²* Upänkaɲ äma kubätä watä äma piä u täkta nadänpänä uwä ämawebe inamiken kädet siwoɲi terak kuɲarek. Uwä webe kubägän yäpani. U irit kuɲat-kuɲarita watäni itkaɲ nadäk-nadäk täga Anutu-ken nanik yäpmän kuɲarani. U iron terak kuɲarani. U yänpän-yäwoɲärek piä säkgämän täɲpani. ³Täɲkaɲ ume komita ämäɲi nämo täɲpani. Täɲkaɲ ämik täɲpani nämo, äma kwini, komi nämo, säkgämän-inik kuɲarani. Ba moneɲ tuɲumta nadän gäripi-inik nämo täɲpani. ⁴Äma uwä iniken webe nanakta watäni säkgämän it yämiɲpän äperiye nanakiye yänpän-yäwoɲärek täɲjirän nani oraɲ imiɲpän mani buramiɲpän kuɲarani. ⁵Unita jide nadätan? Äma kubätä webeni nanakiye watä säkgämän nämo it yämeko uwä jide täɲpän Anutu täɲo äbot täɲpani ämawebeta watä säkgämän it yämek? ⁶Täɲpakaɲ bänep apigän äyänurani kubätä äbot täɲpanita watä nämo irek. Äma udewanitä inita nadäwän ärowani täɲjirän Anututä Satanta täɲkuko ude, manken tewekta. ⁷* Ba ugän nämo. Äma kubätä watä äma piä yäpmäkta nadäweko uwä ämawebe Jesuta nadäkinik nämo täɲpani inamiken siwoɲi kuɲarirän äma täga yän iwerani. Täɲ, äma udewani nämowä ämawebetä yänpän-kaɲiwat täɲjirä Satantä bänepi täɲpän guɲ tawäpän buɲep-ken tewekta.

⁸Äbot täɲpani täɲo täɲkentäk äma imaka, ämawebe inamiken siwoɲi kuɲatkaɲ täɲyäkɲarani nämo täɲpani. Täɲkaɲ ume komi naɲkaɲ täɲgunguɲ nämo täɲpani. Ba moneɲ äma täɲyäkɲarani täɲpän moneɲ tuɲum jop nämo yäpani. ⁹Täɲkaɲ äma u Anutu iwat-iwat kädet Anututä ini kwawak niwoɲärenkuko u init-inik täɲpän Anutu inamiken bänepi kuräki-inik irani. ¹⁰Täɲpakaɲ pengänä täktäki ba irit kuɲat-kuɲari yabänpän-nadäk täɲpän käderi täga täɲpeko uwä, eruk piä yämen. ¹¹* Täɲpän webeniye udegän, ämawebeniye inamiken siwoɲi kuɲarani ba man äyänutpän yäkyäk nämo täɲpani. Uwä kwikinik itkaɲ bänepita watäni itpän man bureniɲän yänpän kuɲarani. ¹²Täɲpakaɲ äbot täɲpani täɲo täɲkentäk äma uwä webe kubägän yäpmänpän äperi nanak ba watäniyeta säkgämän yabän yäwarani. ¹³Eruk, täɲkentäk äma piäni täɲpewä tägak täkaɲ uwä wäpi biɲam säkgämän ahäk täkaɲ. Ba nadäkiniki kehäromigän initpän unitäɲo mebäri yänhäkta bätakigän nadäk täkaɲ.

Anutu iwat-iwat kädet unitäɲo mebäri-inik

* 2:9: 1Pi 3:3-5 * 2:10: 1Ti 5:10 * 2:12: 1Ko 14:34 * 2:13: Stt 2:7,22; 1Ko 11:8-9 * 2:14: 2Ko 11:3
* 3:1: Apos 20:28 * 3:2: Tai 1:6-9 * 3:7: 2Ko 8:21 * 3:11: Tai 2:3

¹⁴ Timoti, näk gäkken bäräñeñ ärekta nadätat upäñkañ ñodeta yäñpän man ño intäjukun kudän täñpän gamitat. ¹⁵* Ude täñpän imaka kubätä gäkken ärekta kädet täñpipiñ nameko uwä, eruk man ño danipän nadänkañ Anutu täño äbot nin kädet siwoñi u ba u täga iwatne yän ket nadäwen. Täñpäkañ Anutu täño äboriye nin uwä Anutu irit mähemi täño äbot bureni. Nadätan? Anutu täño äbot pähap uwä man bureni täño meham ba bek bämopi ude itkañ. ¹⁶* Bureni-inik, Anutu Bureni iwat-iwat kädet unitäño mebäri-inik u imaka tañi pähap kubä! Anututä ini niwoñäreñkuko uwä ñode;

Äma äworeñirän ämawebetä kañkuñ.

Munapiktä unitäño täktäki u siwoñi-inik yän niwoñäreñkuk.

Täñirän añerotä kañkuñ.

Täñpäkañ ämatä wäpi biñam äma äbori äboriken yäpmän kuñatpäñ yänahänkuñ.

Täñirä komen ämatä nadäkinik täñ imiñkuñ.

Nadäkinik täñ imiñirä Anututä kunum gänañ yänikñat yäpmän äro wäpi biñam ikek teñkuk.

4

Äma täño nadäk jopi nämo iwatneñ

¹* Munapiktä kwawak ñode yänahäk täyak; Kämiwä äma ätutä Anutu täño man peñpän Satan täño äboriye unitäño yän-yäkñarani man ba mäjo täño jop manman api nadän yämineñ. ² Täñpäkañ äma man udewani yänahäk täkañ uwä jopman yäwani. U bänepitä kudän u siwoñi yän nadäk täkañ u nadän parit täñpän äma jop yän-yäkñatpäñ yäjiwät man mebäri mebäri ñode yäk täkañ; ³* Webe yäpmäkta yäjiwäarani yäk. Gubañigän itkot yäk. Ba, ketem ätu nämo näneñ yän yäk täkañ. Ude yäk täkañ upäñkañ ketem uwä Anututä peñ moreñkuk. Ketem u ämawebe nadäkinik ikek itpäñ man bureni bänepi-ken pewani unitä bänep täga man iwetpäñ näneñta yänjuk. ⁴* Imaka kuduhtagän Anutu-ken nanik ahäwani uwä tägagän. Unita äma kubätä u nakta yäjiwätñañi nämo. Nämoinik, bänep täga man iwetpäñ u kuduhtagän täga yäpmänpäñ näne. ⁵ Ude täñitna Anutu täño man ba bänep täga man unitä ketem terak äronjirän Anutu iñamiken nintä nakta biñam täk täkañ.

Timotita jukuman ätu

⁶ Eruk Timoti, gäk äbot täñpani notkaye man ño yäwetpäñ yäwoñäreñk täñpayän täno uwä Jesu Kristo täño piä ämani, man buramik ämani ude api iren. Täñkañ nadäkinik täño man ba Anutu täño man mebäri bureni nadänpäñ buramiñ yäpmän äbuno unitä bänepka täño ketem ude täñirän api kuñaren. ⁷* Täñpäkañ äma jop manman yäwani täño kobap man ba Anututa nämo nadäwani täño jop manman u nadäkta kañ bitnä. Man udewani mäde ut imiñpäñ Ekäni täño käderita yänpäñ-nadäk täñpän nadäkinikka täñkehärom täyi. ⁸* Nadätan? Gupnin täñpidäm takta täñoret u täga täñkentän nimik täyak upäñkañ bänep täñpidäm täñpäñ Ekäni täño käderi siwoñi iwat-iwat u imaka bureni-inik. Unitäwä kome terak ño, ba kämi kunum gänañ bok, täñkentäk bureni pewän ahän nimikta biñam yäwani. ⁹* Man ñowä bureni-inik. U ämawebe kuduhtagän yäpmänpäñ bänepnin-ken penäñi. ¹⁰* Täñpäkañ unitäño bureni yäpmäkta nin nämo gaña tañkañ gwäk duñduñ piä pähap täk täkamän. Täñkañ Anutu irit mähemi, unitäño kehäromi terak yeñgämima pek täkañ. Anutu uwä ämawebe kuduhtagän waki keriken nanik yämagutta kehäromi pat imitak. Täñpäkañ kehäromini uwä nadäkinik täñpani nin waki keriken nanik nimagutkuko ubayän!

* 3:15: Efe 2:19-22 * 3:16: Jon 1:14; Mak 16:19 * 4:1: 2Ti 3:1; 2Pi 3:3; 1Jo 2:18; Jud 18 * 4:3: Stt 9:3; Rom 14:6; 1Ko 10:30-31 * 4:4: Stt 1:31; Apos 10:15 * 4:7: 1Ti 1:4, 6:20; 2Ti 2:16 * 4:8: 1Ti 6:6 * 4:9: 1Ti 1:15
* 4:10: 1Ti 2:3-4

¹¹ Timoti, man gäwetat ño kudup yäwetpäñ yäwoñärek täk täyi. ¹²* Täñpäñ gäk äma gubañi unita yäñpäñ ämawebetä gäka nadäwä äpani nämo täñpek. Gäk bänep iron ba nadäkinikka nitek, ba bänep siwoñi terak itkañ man yäkyäkka ba täktäkkatä äbot täñpani kädet siwoñi kañ yäwoñäre. Ude täñiri udegän täk täkot. ¹³ Ude täñpäñ näka itsämänkañ Anutu täño man danipäñ yäwoñärek täñit, unitäño mebäri bureni yäwetpäñ yäwoñärek täñpäñ, kädet siwoñi iwatta peñ yäwet täyi. ¹⁴* Täñpäñ intäjukun ämatä Munapik-ken nanik man yänahäñpäñ keru gwäkka terak peñirä piä täkta Anutu täño iron yäpuno unita nadäsi. Iron unitäño bureni pewi putärewekta kehärom täñpäñ kañ yäpmän kuñat. ¹⁵* Täñpäñ piäka u täñ-dämiñiri burenitä ahäñpäñ parirän kañ kawut. ¹⁶ Täñkañ gäkñaken irit kuñat-kuñatkata ba man yäwetpäñ yäwoñärek täk täyan unitä siwoñi itta watäni itpäñ kañ kuñat. Ude täñkañ gwäk pimiñpäñ täñpayäñ täno uyaku ämawebe gäkño man nadäk täkañ u, ba gäkña bok, irit täga api kañ-ahäneñ.

5

Äbot täñpani ämawebejiye tägagän täñ yämineñ

¹* Timoti, äma ekäni kubätä goret kubä täñirän man jäpi nämo iweren. Nämo, yäpä-siwoñtak man kwini terak iweren, gäkñaken nanka iwereno udegän. Ba äma gubañi gubañi udegän, gäkñaken notkayeta täñ yämeno udegän täñ yämen. ² Ba gäkñaken meñkata täñ imeno udegän webe ekäni ekänita täñ yämen. Ba webe gubañi gubañi udegän, gäkñaken wanotkayeta täñ yämeno udegän kädet siwoñi terak täñ yämen.

³ Täñpäñ webe kajat u orañ yämen. U webe täñkentäkiye nämo udewanita yäyat. ⁴ Täñpäkañ webe kajat kubä äperiye nanak ba äbekiye oraniye nitek täñpäwä, yäwetpäñ yäwoñärek täñiri miñi ba äbeki pähap u täñkentäñ imineñ. Ude täneño uwä Anutu iniñ oretoret kädet bureni täneñ. Ude täñpäñ kowata komi nadäñpäñ watä it yämeko uwä udegän täñ imineñ. Ude täñirä Anututä yabäwän tägawek. ⁵* Täñpäkañ webe kajat bureni-inikä, inigän-inik itkañ Anutu kwasikotpäñ kepma bipani Anutu-ken täñkentäka yänapik täkañ. ⁶ Täñ, webe kajat kubätä iniken gärip terak kuñareko uwä kodak itak upänkañ kumbani yän iwetneñ. ⁷ Unita Timoti, man uwä kehäromigän yäweri nadäñpäñ Anutu ba ämawebe inamiken momi nämo, siwoñigän kuñat täkot. ⁸ Täñpäkañ äbot täñpani kubätä äboriye ba nägät moräkiye yabäñpäñ nämo täñkentäñ yämeko, ba bänep iron kädet nämo täñ yämeko uwä äma udewanita u nadäkiniki peñpäñ Anutu kakätäk-inik täyak ubayäñ yän nadäneñ. Unitäño kudän wakitä Anututa nämo nadäwani äma täño yärepmitak.

⁹ Täñpäkañ webe kajat kubä webe pähap täñpäñ obañ 60 ude tärewani, äma kubägän yäpani udewani äbot täñpani-ken täñkentäk yäpmäkta wäpi webe kajat täño wäpi tawañ terak täga peney. ¹⁰* Webe uwä täñkentäk piä täñpani ba nämo täñpani unitäño mebäri kakta äma ätu ñode yäwet yabäneñ; Äperiye nanak jide ude yabäñ yäwat kuk? Ba äma kudupitä ahäñ imiñirä jide ude täñkentäñ yämiñkuk? Ba äma Anutu täño man yäpmän kuñarani iron jide täñ yämiñkuk? Ba äma bäräpi nitekta täñkentäk jide ude täñ yämiñkuk? Ba iron kädet ätu jide ude täñkuk? Kädet udewanita yäwetpäñ nadäk täñirä tägawäpäñ eruk, webe u äbot täñpani täño täñkentäk täga yäpek.

¹¹⁻¹² Upänkañ webe kajat gupi kodakitä täñkentäk yäpmäkta wäpnin tawañ terak kudän täwut yän yäneño uwä yäjiwätneñ. Imata, kajari udewani uwä kañgäriptä täñpewän Jesu mäde ut imiñpäñ yänkehäromtak man webe kajat wäpi tawañ terak itta yäneño u irepmitpäñ äneñi äma kubä yäpmäkta nadäneñ. Ude täñpäñ man bian yäneño u utpäñ momi täneñ. ¹³* Webe udewani uwä piäni nämo bumik, iniken gärip terak eñi äro täpätek täñtän kuñat täkañ. Täñpäkañ ugän nämo. U ämawebe yänpäñ-yabäñ yäwat täñkañ man waki mebäri mebäri yän-danik täkañ. ¹⁴* Unita näk ñode yäyat;

* 4:12: Tai 2:15 * 4:14: 2Ti 1:6; Apos 6:6, 8:17 * 4:15: 1Ti 5:22 * 5:1: Wkp 19:32 * 5:5: Luk 2:37, 18:7
* 5:10: Hib 13:2 * 5:13: 2Te 3:11 * 5:14: 1Ko 7:9

Webe kajat gupi kodaki udewani äma äneji yäpmanpäñ nanak bäyanpäñ eñi ba ironjiniye nädananita watä piä täñpen kuñatnañi. Ude täñirä iwantä yabänpäñ man waki yäwetta manta wäyäknewä wawäpäñ itneñ. ¹⁵ Timoti, nadätan? Äbot täñpani webe kajat ätu kädet siwoñi irepmiñpäñ Satan täño kädet iwat täkañ.

¹⁶ Täñpäkañ nadäkinik täñpani webe kubä täño äbotken nanik kubätä webe kajat ude ireko uwä, webe unitä kajari unita watäni täga it imek. Ude täneño uyaku äbot täñpani ätutä webe kajat udewani watäni itta nämo api täñbäräp täneñ. Upänkañ webe kajat inigän-inik irani uwä, äbot täñpanitä watäni täga itneñ.

Äbot täñpanita watä irit täño man

¹⁷ * Äbot täñpani täño watä äma piä säkgämän täñpanita piä täño gwäki yämineñ. Täñpäkañ u bämopi-ken nanik Anutu täño man mebäri bureni yäwetpäñ yäwoñäreke ba yänahäk-ahäk kadäni kadäni täk täkañ äma unita gwäki tañi yämineñ. ¹⁸ * Unitawä Anutu täño man kudän täwani ñode itak u nadäkañ;

Bulimäkautä piä täñ gamiñkañ ketem moräki näñpayäñ täñirän nämo yäjiwären. Ketem näñpeko uwä piä täño gwäki. Lo 25:4

Ba man kubä ñode;

Piä ämatä piä täño gwäki täga yäpek.

Luk 10:7

¹⁹ * Täñpäkañ äma kubä-tägän äbot täñpani täño watä äma kubä manken tewa yän yäweko uwä nämo nadän imen. Äma yarä ba yärakubätä yäneño uyaku nadän yämiñpäñ man piä täñpen. ²⁰ * Täñpäkañ watä äma u momi täñirän kañ-ahäweno uwä ämawebe iñamiken yäpä-siwontak man kehäromi iweriri äma ätu imaka, nadänpäñ umuntäneñ. ²¹ Täñpäkañ Timoti, Anutu, ba Jesu Kristo ba siwoñi añero äboriye u nabänjirä ñode peñ gäwetat; Jukuman gäwetat ño kudup kañ iwat. Ude täñkañ äma ätuta gäripi nadänpäñ täñkentän yämiñkañ ätuta mäde nämo ut yämen. Nämo, kuduhtagänta piä uterakgän täñ yämen. ²² Täñkañ äma kubätä Anutu täño piä täñpayäñ yänjirän gäkä jukun tärop tañpäñ piä täkta ketka gwäki terak nämo pewen. Nämo, äma u momi pengän täñpeko uwä momi bok tädeño udetä. Unita gäkñaken bänepka gupkata watäni iriri pakigän kañ irän. ²³⁻²⁵ Nadätan? Äma ätu täño momi pengän kwawak ahänjirän ämawebe kuduhtagän kañpäñ nadäk täkañ. Täñ, ätu täño uwä käbop pat yämik täkañ uwä kämi yäpman danik-danik kadäni-ken kwawak mät ahäneñ. Täñpäkañ ämawebe bämopi-ken täñkentäk-kentäk piä udegän kwawak ahäk täyak. Täñ, pengän kwawak nämo ahäk täyak uwä käbop it yäpman kuñkä kämi mät ahäwek.

Täñpäkañ Timoti, kokka-ken käyäm kadäni kadäni täk täyan unita umegän nämo näñpen. Wain ume täpuri ätu bok näñpen.

6

Watä piä äma jopita man

¹ * Timoti, gäk watä piä äma jopi, Jesuta nadän imani u ñode yäweren; In kuduhtagän mähemjiye täñkentän yämiñpäñ u gämori-kengän kuñat täkot. U imata, ärowani täñ yämiñjirä Anutu täño wäpi biñam ba unitäño man bureni iniñ wärätneño udetä. ² * Täñpäkañ watä piä äma ätu täño mähemije uwä nadäkinik täñpani upänkañ ñode yänpäñ ärowani nämo täñ yämineñ; U notnapak unita unitäño mani täga uret yän nämo nadäneñ. Nämo inik! In ñode nadänañi; Mähemna ñowä Jesu täño äbotken nanik. Unita nadän imikinik täñkañ gwäk pimiñpäñ piä säkgämän täñ imik täyiwa! Unita Timoti, gäk

* 5:17: 1Ko 16:18 * 5:18: 1Ko 9:9; Mat 10:10 * 5:19: 2Ko 13:1 * 5:20: Gal 2:14; Efe 5:11 * 6:1: Efe 6:5
* 6:2: Plm 16

man u wari wari yäwetpäj yäwojäreka tänpäj kädet siwoji u iwatta bänepi tänpidäm tañ yämen.

Money tujumta nadäj gärip täjo man

³* Tänpäkañ man kubä ñode; Äma ätutä man bureni yäpmäj äyänutpäj man inigän kubä yänpäj Ekäninin Jesu Kristo täjo meni jinom unita bitnäk täkañ. Ude tänpäj unitäjo man kädet, yäwetpäj yäwojäreka tänpäni u mäde ut imik täkañ. Eruk äma udewanita ñode nadäneñ; ⁴⁻⁵* U inita nadäwän ärowani tänpäkañ gujinik täyak yäj nadäneñ. Äma udewaniwä man bureni peñpäj manbiñam jopi-jopi terak yäjuruk-uruk bumta yäk täkañ. Ude tänpäj noriye täjo moneñ tujumta nadäj gärip, yänpäj-yabäj yäk, yäñtäwen-täwen ba nadäk wakiwaki, kadäni kadäni pewä ahäk täkañ. Äma udewani uwä bänep nadäk-nadäki paoräkañ man bureni nämoinik nadäñkañ ñode nadäk täkañ; Anutu täjo man yäpmäj kuñaritna moneñ tujum kañ ahäj nimut yäj nadäk täkañ.

⁶* Ude nämo, upänkañ tujum Anututä ähan peñ nimani unita nadäna tägawäkañ Ekäni täjo kädet siwoji iwata-awat unitä bureni-inik, imaka säkgämän säkgämän pewän ahäj nimek. ⁷* Unita ñode nadäk takäna; Meñnin koki gänañ naniktä ketäj äbumäjo udegän kumänpänä ketäj api kune. ⁸* Unita ketem kenta tek nadäwani yäpmäk takamäj unitagän nadäk takäna! ⁹* Moneñ tujum pähap ätukät yäpmäkta nadäk täkañ uwä tänyabäk täjo buñep gänañ äpmok täkañ. Tänpäkañ imaka jopi mebäri mebärita nadäj gärip tak täkañ unitä yepmäñitpäj irit kuñat-kuñari tänpänwak täkañ. ¹⁰* Bureni-inik! Moneñ tujumta nadäj gärip unitäwä kädet waki mebäri mebäri täjo mebäri-inik täyak. Nadäkañ? Äma ätutä kädet ude iwatpäj Ekäni täjo man kädet peñ awähutpäj bäräpi pähap mäyap kotañkuñ.

Irit kehäromi yäpmäkta gwäk pimineñ

¹¹* Tänpäkañ Timoti, Anutu täjo äma gähä imaka udewani kañ-umuntañ uruñ käda kuñaren. Ude täñkañ siwojigän kuñatpäj Anutu ini bumik itkañ, nadäkinik, bänep iron nitek kuñaren. Täñkañ kehäromigän itpäj ämawebe bänep kwini terak yabäj yäwären.

¹²* Täñkañ gwäk pimiñpäj nadäkinik bureni täjo kädet tägagämän u iwata täyi, ämatä gwäk pimiñpäj närepmirek gärepmirek tak täkañ ude. Ba irit kehäromi kañ-ahäkta kehärom tañpäj kuñat täyi. Unita nadätan? Irit kehäromi unita biñam takta Anututä gämagutkuk. Tänpäj ämawebe iñamiken Näk Jesuta nadäkinik täyat yäj yäjahäjkun-ken uken gämagutkuk.

¹³* Anutu, imaka kuduñtagän irit ikek yämik täyak u iñamiken, ba Jesu Kristotä nämo umuntañpäj Pailat iñamiken man bureni yäjahäjkuko u iñamiken, ñode peñ gäwetat; ¹⁴* Gäk Anutu ba ämawebe iñamiken siwojigän, momika nämo kuñatkañ piä man yäj gamani u iwatpäj täñpeñ kuñariri Ekäninin Jesu Kristo kañ äbän. ¹⁵* Uwä kadäni Anututä iwoyäjkkuk-ken uken api äbek. Tänpäkañ Anutu uwä irit gäripi nitek itkañ intäjukun irit piä tänpäni bureni-inik ini kubä unitägän it täyak. Uwä intäjukun äma täjo Intäjukun-inik, ba äma ekäni täjo Ekäni-inik. ¹⁶* Anutu uwä inigän, kumäk-kumäki nämo. U peñyäjeki inigän kubä u gänañ it täyak. Peñyäjeki u äma kubätä u dubini-ken kunañi nämo. Täñkañ Anutu uwä äma kubätä bian nämo kañkuk ba apiñode imaka kubätä täga känäñi nämo. Tänpäkañ wäpi biñam, iniñoret-oret ba kehäromi pähap it imiñkuko unitä pen it yäpmäj ärok täyon. Bureni!

Imaka jopi terak nämo yengämä peney

¹⁷* Eruk Timoti, äbot tänpäni ätu kome täjo moneñ tujum tañi nitek uwä ñode yäwären; Gupi yäpmäj äronpäj imaka äbutkwani uterak nämo yengämä peney. Nämoinik,

* 6:3: 2Ti 1:13; Gal 1:6-9 * 6:4-5: 2Ti 3:8, 4:4; Tai 1:14 * 6:6: 1Ti 4:8; Plp 4:11-12; Hib 13:5 * 6:7: Jop 1:21; Sav 5:15 * 6:8: Snd 30:8 * 6:9: Snd 23:4, 28:22 * 6:10: Efe 5:5 * 6:11: 2Ti 2:22 * 6:12: 1Ko 9:25-26; 1Ti 1:18; 2Ti 4:7 * 6:13: Jon 18:36-37; Jon 19:11 * 6:15: Lo 10:17; Rev 17:14 * 6:16: Kis 33:20 * 6:17: Sam 62:10; Luk 12:20

Anutu, täñbumbum pewän ahäj nimiñirä unita gäripi nadäk täkamäj uterakgän kañ yengämä pewut yäj kañ yäwet. ¹⁸ Täñpäñ ñode yäwetgän täñpen; Kädet tägatäga ude täñpäñ tuñum bureni täño mähemi ude kañ irut. Ba imaka päke it yämikañ uken nanik iron täñpäñ ämawebe täñkentäj yämineñ. ¹⁹* Ude täñirä tuñum bureni kunum gänañ api buñät yämek. Tuñum bureni unitä täñkentäj yämiñpäñ Irit bureni-inik kämi kañ-ahäkta yäwani u mät kañ-ahäneñ.

²⁰* Täñpäkañ Timoti, piä yäj gamani u watäni itpäñ kañ yäpmäj kuñat. Äma ätutä Nin nadäna-tärewani yänkañ man jopi yänpäñ-nadäk täk täkañ, unita mäde kañ ut yämi. Man u Anutu-ken nanik nämo. ²¹* Äma ätu man uterak wohutpäñ nadäkiniki täño kädet kakätäñirä putärenkuk.

Eruk uba. Anutu täño orakoraktä in kudup terak äroton.

* 6:19: Mat 6:20 * 6:20: 1Ti 4:7; 2Ti 1:14 * 6:21: 1Ti 1:6; 2Ti 2:18

2 Timoti

Poltä Timoti täño bänepi täñpidäm takta manbiñam ño kudän täñkuk

1-2 * * Eruk nanakna Timoti bänepna gämäni, näk Pol, Kristo täño aposorotä man ño kudän täñ gamitat. Anututä iniken gärip terak aposoro piä u takta näk iwoyänpän peñ näweränkañ ämawebe man ñode yäwettän kuñat täyat; Nin Kristo-kät kowat-kwasikorän tänyänjäm tämäño uwä Anututä irit bureni api nimek, yänkehärom täñkuko ude. Eruk Anutu Nan, ba Ekäninin Jesu Kristoken nanik orakorak, butewaki ba bänep pidämtä gäkä terak äroton.

Poltä Timoti täño bänepi täñkehärom täñkuk

3* Oranaye nanayetä bänep siwoñi terak Anututa watä piä täñ yäpmänjäm äbuño unitäño kodakini näkä udegän täk täyat. Täñkañ Timoti, gäka juku piñpänjäm Anutu bänep täga nadänjäm imiñpänjäm uken yänjapik man terak kepma biñani nadänjäm gamik täyat. 4 Täñpänjäm gepmañpeñ kwayänjäm täñjira näka konäm butewaki täñkuno unita nadänjäm äneñi gabänpänjäm bänep täga pähap nadäktä gärip-iñik nadätat. 5* Täñpäkañ nadäkinikka bureni, äbekka Lois kenta meñka Yunis uken patkuko unitä gäkä terak päreñpänjäm itkukotä itak u nadätat.

6* Mebäri unita näk nadänjäm gamiñpänjäm ñode gäwetat; Ketnatä gwäkka terak peñjira Anututä iron pähap täñ gamiñkuko u täñkehärom täñjira kädäp ikek kañ ahäwän. 7* U imata, Anutu uwä täñjümüñ-unum terak kuñatneta Munapik nämo nimiñkuk. Nämo inik, Kudupi Munapiki nimiñkuko uwä kehäromi ba bänep iron daiwän tokneñ nimik täyak. Ba täñkentänjäm nimiñjirän irit kuñat-kuñatninta watä it takamänjäm.

8* Unita Timoti gäk Ekäni täño manbiñam yänjahäktä täñmäyäk-mäyäk nämo täñpen. Ba komi eniken irani näka man yäktä nämo mäyäk täwen. Nämo, Anututä kehäromi gamiñjirän uteragän Ekäni täño manbiñamta yänpänjäm komi bäräpi näkä kotak täyat udegän kotakta nämo umuntäwen. 9* Täñpäkañ Anutu uwä nin waki keri-ken nanik wädänjäm tädotpänjäm kudupi äboriye ude itta nimagutkuk. Imaka täga kubä täñ imiñitna unita yänpänjäm nämo nimagutkuk. Nämo inik! Bian-inik, Anututä imaka kubä nämo peñkuk-ken uken iniken iron täñ nimiñpänjäm Jesu Kristo wäpi terak nimagutta iwoyänkuk. 10* Täñpänjäm bian-inik nin iwoyänkuko upänkañ apiño ironi u kwawak ñode niwoñäretak; Nimagurani Kristo Jesu uwä kwawak ahänpänjäm kumänjäm-kumänjäm täño kehäromi utpewän manpänkañ, mani biñamtä irit kehäromi kumäk-kumäk ikek nämo unitäño kudän kwawak pewän ahätak.

11* Täñpäkañ näk Anututä mani biñam täga u yänjahäktä iwoyänkuk. Täñkañ Manbiñam Täga unitäño aposoro ba yäwetpänjäm yäwoñärek äma ude itta imaka, iwoyänpänjäm nepmañkuk. 12 Täñpänjäm mebäri unitagän komi eni ñoken komi bäräpi nadänjäm itat. Upänkañ nämo mäyäk täñpänjäm, nadänjäm imikinik täk täyat unita bänep yarä nämo täk täyat. Nämo inik, näk nadäkinik kehäromi ñode täyat; U kehäromi nikektä piäni ketna terak peñkuko unita watä it namiñjirän piä u säkgämänjäm täñ yäpmänjäm kuñtäyiwa kadäni pähap api ahäwek.

13* Unita Timoti, man bureni täño tawañ näkä gäwetpänjäm gäwoñäreñkuro ugänpänjäm iwarän täñpänjäm ämawebe udegän yäwetpänjäm yäwoñärek täyi. Ude täñkañ Kristo Jesuta nadänjäm imiñpänjäm ba gäripka uteragän kañ pe. 14* Täñpänjäm Munapik bänepnin-ken it nimitak unitä täñkentänjäm gamiñjirän man bureni säkgämänjäm yän gamani unita watäni it täyi.

* 1:1-2: Efe 1:1 * 1:1-2: 1Ti 1:2 * 1:3: Plp 3:5; Apos 23:1 * 1:5: Apos 16:1 * 1:6: 1Ti 4:14 * 1:7: Rom 8:15 * 1:8: Rom 1:16 * 1:9: Efe 2:8-9; Tai 3:5 * 1:10: 1Ko 15:55-57; Hib 2:14 * 1:11: 1Ti 2:7 * 1:13: 1Ti 1:10; 1Ti 4:6, 6:3; Tai 1:9, 2:1 * 1:14: 1Ti 6:20

¹⁵ Butewaki! Timoti, notnaye Esia komeken nanik kuduhtagän nabäkätäj morenkuño uku nadänkuno u. Tänpäj notnapakyat Figelus kenta Hemogenestä udegän nabä kätänkumän. ^{16*} Tänpäkañ Onesiforustä ude nämo tänkuk. U näk komi eniken irira näka nämo mäyäk tañpäñ kadäni kadäni bänep pidäm täñ namik tänkuk. Unita näk Ekänitä Onesiforus-kät äboriyeta butewaki nadäj yämekta yäñapik man yäk täyat. ¹⁷ Äma unitä Rom komeken ahänpäj näka gwäk pimiñpäñ wäyäkneñkä nabäj ahäñkuk. ^{18*} Ba ugän nämo, Efesus komeken täñkentäk pähap täñ namik täñkuko u imaka, biñam nadänkuno u. Unita Ekänitä kadäni pähapken butewaki kañ nadäj imän yäñpäñ yäñapik man yäk täyat.

2

Timoti uwä Ekäni täño komi äma ude

¹ Eruk ironina Timoti, Kristo Jesutä iron pähap äboriyeta täñ yämik täyak u yäpmäj wädänpäj kehärom tañpäñ kuñat täyi. ² Ude tänpänjä gäk ba ämawebe mäyap nadänjirä man yäñahäk täñkuro u äma ätu Anutu täño man kehäromi iñitpäñ yäpmäj kuñat täkañ u yäwetpäñ yäwoñärek täk täyi. Täñjiri unitä äma ätu täga yäwetpäñ yäwoñäregän api täneñ. ^{3*} Tänpäj gäk Kristo Jesu täño komi äma täga ude itkañ komi bäräpi yäpmäkta nämo gaña täwen. ⁴ Komi äma bureni täño mebäri nadätan? U intäjukun ämanatä näka täga nadäj namän yäñpäñ piä, äma jopitä täk täkañ u nämo täk täkañ. Nämo, u gwäk pimiñpäñ piä yäj yämani kehäromigän täk täkañ. ^{5*} Ba äma närepmirek-gärepmireken bäräñek täkañ unita nadä. Äma udewaniwä noriye yärepmitpäñ intäjukun ahänpäj gwäki yäpayäj nadänpänjä, närepmirek-gärepmirek unitäño бага man siwoñi iwarek. Baga man nämo iwatpäñ jopjop täñpeko uwä gwäki nämo yäpek. ^{6*} Ba man wärani kubä ñode; Äma kubä ketem piä tañigän täñpeko uwä kowatawä noriye ätu yärepmitpäñ ketem tañigän näñpek. ⁷ Unita Timoti, man gäwetat ñonita juku piñpäñ kuñariri Ekänitä nadäk-nadäkka api täñkwawa täwek. Täñjirän unitäño mebäri api nadäwi-täreneñ.

^{8*} Tänpäkañ gäk Jesu Kristota nadänjit nadänjit kuñaren. U Devit täño oranitä kumbani-ken naniktä akuñkuk yäj mani biñam ude täwet täñkuro ukeño. ^{9*} Mani biñam unitagän yäñpäñ komi pähap nadäk täyat. Tänpäkañ waki täñpani ude topmäjpäñ nepmañkuño itat. Upänkañ Anutu täño man uwä nämo topani! ^{10*} Unita ämawebe Anututä inita iwoyawani u täñkentäj yämikta nadänpäj näk bänepna täñ-täpäneñpäñ komi bäräpi ño kotañ itat. Ämawebe uwä Jesu Kristo terak irit bureni itak u yäpmäjpäñ kämiwä Jesu-kät peñyänek gänañ tärek-täreki nämo itneñta komi ño nadätat.

^{11*} Unita man ñode pätak u bureni-inik;

Jesu-kät bureni kumbumäño täñpäwä irit kehäromi-ken Jesu-kät penta api itne.

^{12*} Tänpäj komi bäräpi kotañpäñ nämo kwitanayäj tämäño uwä Jesu-kät yabäj yäwat piä bok api täne.

Upänkañ Jesuta äwo yänayäj tämäño uwä Jesutä kowata ninta äwo api yäwek.

^{13*} Tänpäkañ nin Jesu iwatta yänkehärom tañkumäño u irepmitnero upänkañ Jesutä ude täkta yänkehärom tañkuko u nämo api irepmirek. Nämo inik! U imata, iniken mebäri ba täktäki täga nämo irepmirek.

Piä äma Anututä gäripi nadäk imani

^{14*} Unita Timoti, gäk kadäni kadäni man ñowä yäwetpäñ yäwoñärek täk täyi. Tänpäkañ man jopita yäñawät-awät täneñta Anutu iñamiken man kehäromi kañ yäwet. Man udewanitä äma kubä täga nämo täñkentäj imek. Nämo inik, äma man u nadäk täkañ

* 1:16: 2Ti 4:16 * 1:18: Jud 21 * 2:3: 2Ti 1:8, 4:5 * 2:5: 2Ti 4:8 * 2:6: 1Ko 9:7,10 * 2:8: 1Ko 15:4,20; Rom 1:3 * 2:9: Efe 3:1,13; Plp 1:12-14 * 2:10: Kol 1:24 * 2:11: 2Ko 4:11 * 2:12: Mat 10:33 * 2:13: Rom 3:3-4; Nam 23:19; Tai 1:2 * 2:14: 1Ti 6:4; Tai 3:9

unitäno bänepi tänpänwak täkañ. ^{15*} Tänpäkañ Anututä nadäñ gamiñirän tägawekta gwäk pimiñpän piäka täk täyi. Ude täñkañ man bureni pähap siwoñigän yänjahän yäpmän kuñiri mäyäktä piä äma gäkä terak ärowektawä. ^{16*} Ba man jopi, kome täño nadäk unita yänuruk-uruk yänirä nämo nadäwen. Ude täk täkañ uwä täñ yäpmän kuñkä man jopi kehäromi-inik iñitpäñ Ekäni täño man pekinik api täneñ. ^{17*} Man udewani uwä paräm tokneñ äronpäñ äma gupi tänpäwak täkañ udewani. Äma udewani-ken nanik kubä wäpi Himeneus, kubä Filetus. ¹⁸ Äma yarä u man bureni peñkañ ñode yäk täkamän; Ämatä kumbani-ken nanik akukakuk u bian ahänjkuko unita nin kumäñpän äneñi nämo api akune yäk. Tänpän man udewani terak ämawebe täño nadäkiniki tänpän wañirä nadäkiniki pewä putärek täkañ. ^{19*} Upänkañ ämatä eñi tänayän nadäñpän bek kehäromi änek täkañ ude Anututä iniken äboriye kehäromi nitek itneñta bek kehäromi äneñ-kireñkuko pen itak. Bek uterak man kudän ñode kudän täwani itak; Ekänitä äboriye bureni-inik unita nadätak. Tänpän man kudän täwani kubä pen ñode bek uterak itak; Ämawebe Ekäni wäpi yäpmän kuñat täkañ uwä kädet wakita mäde ut imineñ.

^{20*} Timoti, gäk nadätan? Äma wäpi biñam ikek täño eñi gänañä pärek ba käbot ätuwä gol siriwapän tänpäni. Ba ätuwä päya kujat kenta komepäñ tänpäni. Imaka uwä ätu piä täga täkta biñam ba ätuwä piä jopi mebäri mebäri u täñkañ jop mañpä kukta yäwani. ^{21*} Tänpäkañ äma kubä iniken irit kuñat-kuñariken wakini peñpäñ kuräki irayän täko uwä käbot siliwa ba golpäñ tänpäni, piä täga täkta biñam yäwani, kudupi ude api irek. Äma udewani uwä Mähemi täño piä tägatäga täkta biñam yäwani. Uwä Mähemi täño piä täkta pidämtak täyak unita Mähemitä piä man u ba u täga iwerän täñpek. ^{22*} Unita gäk kadäni kadäni nadäk waki gubanitä yäpmän kuñat täkañ u mäde ut imiñpän kädet tägatäga ñodewani u iwatta gwäk pimiwen; Täktäk siwoñi, Anututa nadäkinik bureni, bänep iron, bänep kwini. Imaka tägatäga u ämawebe bänep nadäk-nadäki siwoñitä Anutu yäpmän wädäk täkañ u täñkentänpän penta kañ iwarut. ^{23*} Tänpän nadäk-nadäki gwäjiwanitä jopman yäk täkañ unita juku nämo penneñ. Nadätan, man udewanitä ämik man pewä ahäk täkañ. ^{24*} Tänpän Ekäni täño piä ämatä man wärät-wärät nämo täñpek. Nämo, u äma kuduptagän not täñ yämiñpän Ekäni täño man meni täñpidäm-pidäm terak ba bänep kwini terak yäwetpäñ yäwoñärewek. ^{25*} Tänpän äma nadäk-nadäk gwäjiwani yäpmän kuñat täkañ u bänep täga terak yäwetpäñ yäwoñärewek. Yäwetpäñ yäwoñärewek täñirän Anututä nadäñ yämiñirän bänep sukureñpän man burenita nadäkinik äneñi käwep täneñ. ²⁶ Ude täneño uwä nadäwä tumbäpäñ Satantä iniken mani iwatneñta buñep pewän yepmäñireko u dat-kwinitpeñ kuneñ.

3

Kadäni bämopi-ken wakitä api ahänj pärek

^{1*} Man ñonita juku peñpäñ nadä! Kadäni tärek-täreken bäräpi mebäri mebäri api ahäneñ. ^{2*} Ämatä initagän nadänkañ moneñ wädäk-wädäkta gäripi api nadäneñ. Tänpäkañ ini wäpi yäpmän äronpäñ ärowani pähap tänpän yänawät-awät ba noriye man wakiwaki api yäwetneñ. Ba miñiye naniye täño man api utneñ. Täñkañ iron kädetta bänep täga nämo api nadäneñ. Uwä Anutu ini ba, unitäno man mäde api ut imineñ. ³ Uwä ämawebe not nämo api täñ yämineñ, ba äma kubätä waki täñ yämiñirän momini nämo peñ imiñpän yänwawak man api yäneñ. Ba äma yänpäñ-yabän yawat api täneñ. Tänpän iniken gupi täño gärip ugän api iwatneñ. Uwä komi tänpän ämik bumta api täneñ. Ude täñkañ kädet tägata iwan api täneñ. ⁴ Ba iniken noriyeta waki täñ yämiñpän iniken nadäk waki täropigän api iwatneñ. Täñkañ inita nadänirä ärowani pähap api täneñ. Ude täñkañ Anututa gäripi nadänañipän kome täño gäripgän api iwarän täneñ.

* 2:15: 1Ti 4:6; Tai 2:7-8 * 2:16: 1Ti 4:7 * 2:17: 1Ti 1:20 * 2:19: Nam 16:5,26; Jon 10:14; 1Ko 8:3; Ais 52:11
 * 2:20: 1Ko 3:12 * 2:21: 2Ti 3:17 * 2:22: 1Ti 6:11 * 2:23: 1Ti 4:7 * 2:24: 1Ti 3:3; Tai 1:7 * 2:25: 1Ti 2:4
 * 3:1: 1Ti 4:1 * 3:2: Rom 1:29-31

⁵ * Tãñpãkaŋ Anutu tãño kãdet bureni-inik, kehãromi nitek unita ket nãmo nadãŋkaŋ gupi-tãgãn api iwatneŋ. Eruk Timoti, ãma udewani yabãŋ umuntaŋpãŋ ukãt itpãŋ-nadãk kubã nãmoinik tãŋpen.

⁶⁻⁷ * Tãñpãkaŋ ãma udewani ãtutã webe nadãk-nadãki kwini unitã enjiken kãbop ãrok tãkaŋ. Åronkaŋ man jopi-jopi yãŋ-yãkŋat-pewã nadãkiniki ãma uterak pek tãkaŋ. Webe uwã nadãk-nadãki kehãromi nãmo unita bãnep nadãŋ gãripitã momi-ken yãmagurirã nadãwãtãk pãhap tãk tãkaŋ. Tãŋkaŋ nadãk-nadãk yãpmãkta gãripi nadãk tãkaŋ upãŋkaŋ Anutu tãño man bureni u tãga nãmo nadãwã tãrek tãkaŋ. ⁸ * Tãñpãkaŋ ãma kãdet udewani tãk tãkaŋ uwã man burenita iwan tãk tãkaŋ, bian ãma yarã wãpi Janes kenta Jabrestã Moses tãño manta iwan tãŋkumãno udegãn. ãma udewani tãño nadãk-nadãki wawãkaŋ Anututa nadãkinik nãmo tãŋ imik tãkaŋ. ⁹ Upãŋkaŋ tãktãki waki u kadãni kãroni tãga nãmo api tãneŋ. Nãmo, ãmatã unitãño kãdet u kaŋpãŋ nadãwã guŋ tãño bumik api tãñpek, bian ãma Janes kenta Jabres tãño tãktãki kaŋpãŋ nadãŋkuŋo ude. Ude kaŋpãŋ nadãŋpãŋ nãmo api iwarãn tãneŋ.

Timoti, Anutu tãño man iŋit-inik tãyi

¹⁰ Upãŋkaŋ Timoti gãhã bian nãkkãt itpãŋ Anututã kãdet gãripi nadãk tãyak u ãmawebe yãwetpãŋ yãwoŋãrek tãŋjira nabãŋpãŋ-nadãŋkun. Ba tãktãkna imaka, u nadãtan. Ba imaka u ba u tãk tãyat u mebãri imata tãk tãyat u nadãtan. Tãŋpãŋ mebãrina ŋode nadãtan; Nãk Anutu nadãŋ imikinik tãk tãyat, bãrãpi gãnaŋ nãmo kwitak tãyat, ãmawebe iron tãŋ yãmik tãyat, ba piã ehuranigãn tãk tãyat. U kudup nadãtan. ¹¹ * Tãŋkaŋ komi bãrãpi tãŋ namiŋkuŋo u imaka, nadãtan. Antiok komeken, Aikoniam komeken, ba Listra yotpãrãre-ken komi namiŋjirã komi pãhap nadãŋkut. Ude upãŋkaŋ Ekãnitã bãrãpi u kudup ketãreŋ namiŋkuk. ¹² * Bureni-inik, ãma kuduŋtagãn Jesu Kristota yãŋpãŋ Anutu tãño man iwatnayãŋ tãño uwã komi bãrãpi api ahãŋ yãmek. ¹³ Tãŋ, ãma tãktãki tarãkikãt jop yãŋ-yãkŋarãni ãmatã ini bãnepken ba ãtu tãño bãnepiken yãŋ-yãkŋat piã tãŋtãko tãŋi-inik ahãŋpãŋ api weŋ pãrek.

¹⁴ * Tãñpãkaŋ Timoti, gãhã man bureni gãwetpãŋ gãwoŋãreŋjirã nadãkinik tãŋkuno u iŋit-inik tãŋpãŋ kaŋ kuŋat. U imata, ãma man u gãwetpãŋ gãwoŋãreŋkuŋo unitãño mebãri u nadãtan. ¹⁵ * Ba gãk ironikentã yãput peŋpãŋ Anutu tãño man u nadãŋ yãpmãŋ ãbãtan u bureni-inik yãŋ nadãtan u. Anutu tãño man u kehãromi ŋodewani; U bãnepka-ken peŋyãnek pewãn ahãŋ gamiŋjirãn Kristo Jesu nadãŋ imiŋpãŋ irit kehãromita biŋam tãga api tãŋpen. ¹⁶ * Tãñpãkaŋ Anutu tãño man kudãn tãwani u kudup Anutu tãño Munapiktã tãŋmeham tãŋjirãn ahãŋ moreŋkuŋ. Man u daniŋpãŋ nadãk tãŋitna man bureni tãño mebãri niwetpãŋ niwoŋãrek tãk tãyak. Ba unitã ãmawebe nadãk-nadãki gwãjiŋ ãrowani yãpãn-siwonŋakta yabãŋ yãk tãyak. Ba kãdet gwãjiwani yãŋpãŋ yãpãn-siwonŋak tãyak, ba kuŋat-kuŋat siwoŋi niwetpãŋ niwoŋãrek tãk tãyak. ¹⁷ Tãñpãkaŋ Anutu tãño mantã ãmawebeniye bãnepi-ken piã ude tãŋtãyon piã tãga mebãri mebãri sãkgãmãn tãneŋta pidãmtak tãkaŋ.

4

Timoti, Anutu tãño piã gwãk pimiŋpãŋ tãyi

¹ * Timoti, nãk Anutu iŋamiken ba Kristo Jesu ãma kumbani ba kodak irani bok yãpmãŋ daniwayãŋ tãyak u iŋamiken jukuman kubã gãwerayãŋ. Kristo Jesu u ãneŋi kwawak ahãŋpãŋ ãmawebeta intãjukun it yãmayãŋ tãyak unita ŋode peŋ gãwetat; ² * Unitãño manbiŋam ehuranigãn yãŋahãŋpãŋ yãwet tãyi. U kadãni kadãni, ãmawebe man u nadãneŋ ba nãmo nadãneŋo u jop uken gwãk pimiŋpãŋ Kristo tãño manbiŋam

* 3:5: Mat 7:15,21; Rom 2:19-20; Tai 1:16 * 3:6-7: Tai 1:11 * 3:8: 2Ti 2:25; Kis 7:11,22; 1Ti 6:5 * 3:11: Apos 13:50; Apos 14:5,19; Sam 34:19 * 3:12: Mat 16:24; Jon 15:20; Apos 14:22 * 3:14: 2Ti 2:2 * 3:15: Jon 5:39; 1Pi 1:20-21 * 3:16: Rom 15:4; 2Ti 2:21 * 4:1: Apos 10:42; Rom 14:9-10 * 4:2: Apos 20:20,31

yäwet täyi. Ude täjppäj ämawebe täjo nadäk-nadäki yäpi-siwonjak täkot. Täjkañ kadet gwäjiwani iwarani u jukuman kehäromigän kañ yäwet. Ba äma nadäj bäräp ikek bänepi täjpidäm tañ yämik täyi. Piä u täkta nämo gaña tañpäj Kristo täjo man kadet ket täjppäj yäwetpäj yäwojärekañ kañ tä.

³ * Nadätan, kämiwä ämawebetä Anutu täjo man mebäri bureni nintä yäwetpäj yäwojärekañ täk takamäj u nadäkta api bitnäneñ. Man bureni bitnänekañ yäwetpäj yäwojärekañ äma bänep ärik-ärik man yäwani unita äbä niwetpäj niwojärewut yäjpäj gera api yäneñ. Man jopi ini bänepitä gäripi nadäk täkañ ugän api nadäneñ. ⁴ * Man bureni peñpäj kobap man api nadäneñ. ⁵ Täjpäkañ Timoti gähä bänep nadäk-nadäkka ba irit kuñat-kuñatkata watäni kañ it. Täjpäj Kristota yäjpäj komi ba bäräpi kotakta nämo bitnäwen. Täjkañ Anutu täjo man yäjahäk-ahäk piä säkgämän kañ tä. Ude täjkañ Anutu täjo watä äma gähä piä yäj-gamani u kudup kañ täj more.

Pol täjo kumäk-kumäk kadäni keräp tañkuk

⁶ * Täjpäkañ nähä paorayäj. Bian Anutu iniñ oretta wain ume piwä kuñkuño ude nägätna api piwä kuneñ. Kumäñpeñ kukkukna kadäni keräp täyak. ⁷ * Upäjkañ nämo umuntäyat. Nämo inik, äma närep mirek gärepmirek täjkañ gwäk pimiñpäj bäräneñ päjku бага pewani-ken ahäk täkañ näk udegän nämo kwitañkañ bäräneñ yäpmäj äbätängän бага pewani-ken ahätat ño! Näk nadäkinikna nämo pewa putäreñkuñ. ⁸ * Unita nadätat, siwoñi kuñat-kuñat täjo gwäki tägagämän u näkä yäpmäkta itak. U kadäni pähapken Ekäni, ämawebe täjo täktäk yäpmäj daniwani äma siwoñi-inik unitä api namek. Täjpäkañ gwäki säkgämän u näkagän nämo api namek. Nämo inik, ämawebe Ekäni äbäkta bänep peñpäj itsämäk täkañ unita imaka, api yämek.

Man paotpaot

⁹ * Täjpäkañ Timoti, gwäk pimiñpäj näkken bäräneñ äbi. ¹⁰ * Butewaki pähap, notnapak Demas unitä kome täjo gärip iwatpäj nabä kätäjpeñ Tesalonaika komeken kuñkuk. Täjpäkañ Kresens imaka nabä kätäjpeñ Galesia komeken kuñkuk. Kuñjirän Taitus Dalmesia komeken kuñkuk. ¹¹ * Täjpäkañ Lukkät ninekgän itkamäk. Unita Timoti, Mak yäwikañ bok kañ äbun. Unitä piä täga api täjkentäj namek. ¹² * Täjkañ notninpak Tikikus uwä iniñ kirewa Efesus komeken u äreñkuk. ¹³ * Täjpäkañ gäk äbayäj yäjpäjä näkño mäni tek Troas yotpärare-ken Kapustä eriken yäjopmäñpäj peñkuro u yäpmäñkañ kañ äbi. Ba näkño buk kenta man kudän moräki täjpäj pewani u imaka, kañ yäpmäj äbi.

¹⁴ * Eruk, Aleksada kapa-päj imaka imaka täjpani unitä waki mäyap täj namiñkuk. Unitä Ekäni kowata api imek. ¹⁵ * Äma unitä man yäwetpäj yäwojärekañ täjkumäño u mäyap utpäñ yejämäk täjkukonik. Unitä udegän täj gamekta watäni itpeñ kañ kuñat.

¹⁶ * Nadätan? Man piäken pengän itkut-ken uken notnapak kubätä näk gära nämo itkuk. U kudup nabä kätäjpeñ kuñkuñ. Unitäjo momini uwä Ekäni peñ yämiton. ¹⁷ * Bureni, notnayetä nabä kätäjpeñ kuñkuño upäjkañ Ekäni täwä nämo nepmañkuk. Nämo, u mani biñam guñ äbotken yäjahäjira unitä nadäkta manna täjmeham tañpäj kehäromi namiñkuk. Täjpäj tom komi, äma yewani meni-ken nanik ketäreñpäj nepmañkuk. ¹⁸ Ude täj namiñkuko udegän, Ekäni uwä waki mebäri mebäri uken nanik ketäreñpäj kunum gänañ irit bägupi täga u gänañ api nepmañpek. Täjpäkañ Ekäni uterak epmäget peñyäjek pen mäit it yäpmäj ärowek. U bureni!

¹⁹ * Eruk, yanäpi yarä Prisila kenta Akwila ukät Onesiforus ba unitäjo äboriye näkño mena yäpmäñpäj bänep täga man yäwet. ²⁰ * Butewaki, notnapak Erastus u Korin

* 4:3: 1Ti 4:1; 2Ti 1:13 * 4:4: 1Ti 4:7 * 4:6: Plp 2:17 * 4:7: 1Ti 6:12 * 4:8: 1Ko 9:24-25; Rev 2:10 * 4:9: 2Ti 1:4 * 4:10: Kol 4:14; Tai 1:4 * 4:11: Kol 4:14; Apos 15:37-39 * 4:12: Efe 6:21-22 * 4:13: Apos 20:6 * 4:14: 1Ti 1:20; Sam 62:12; Snd 24:12; Rom 2:6 * 4:16: 2Ti 1:15 * 4:17: Apos 23:11, 27:23; Dan 6:22 * 4:19: Apos 18:2; 2Ti 1:16-17 * 4:20: Apos 19:22, 20:4

yotpärare-ken itkukotä pen itak. Ba Trofimus käyäm tänpewän Miletus komeken terjcut.

²¹ Unita Timoti, iwän mänit kadäni nämo keräp tanjirän gäkä jukun kaŋ äbi. Tänpäkaŋ notkapak Yubulustä bänep täga gäwetak. Ba Prudens, Linus, Klodia ukät äma ätu Kristo wäpi terak notkaye wanotkaye itkaŋ u kuduptagän udegän bänep täga man gäwetkaŋ.

²² Eruk, Ekänitä bänep nadäk-nadäka-ken iton. Täŋkaŋ unitäŋo orakorakitä gäk uwäktäŋ gamiton.

Taitus

Poltä Taitus jukuman iwetta manbiñam ño kudän täñkuk

¹ Näk Pol, Anutu täño piä ämagän ba Jesu Kristo täño aposoro kubä ude itat. Unita ämawebe Anututä bian inita iwoyäñkuko u täñkentän yämiñira Kristota nadän imikinik täkta naniñ kireñkuk. Ba täñkentän yämiñira ämawebe unitä man bureni nadäwä tärekta naniñ kireñkuk. Man bureni uwä irit kuñat-kuñat Anututä gäripi nadäk täyak upäj niwoñärek täyak. ²* Täñpäkañ man bureni unitäño mebäri-inik uwä irit kehäromi pätak u bureni-inik api kañ-ahäne. Bian-inik, Anututä intäjukun imaka kubä nämö pewän ahäñirä irit kehäromi u nimikta yänkehärom täñkuk. Täñpäkañ Anutu uwä jopman kubä nämö yäk täyak.

³* Eruk it yäpmäj äbätängän kadäni kubä Anututä ini nadäñkuk-ken uken äma ätu irit kehäromi täño manbiñam yänjahäkta yäpmäj daniñpäñ yepmañkuk. Ude täñkuko uwä mani biñam kwawakinik pewä ahäñkuñ. Täñpäkañ Anutu, waki kerik-ken nanik nimagurani unitä piä u näk ketna terak peñkuk.

⁴* Eruk nanakna Taitus, man ño gäka kudän täyat. Gäk äbot täñpani ninkät Anututa nadäkinik bok täk täkamäj unita nanakna bureni yän gäwetpäñ ñode gäwetat; Anutu nanin ba äma nin nimagurani Jesu Kristo unitä orañ gamiñirän unitäño bänep pidäm terak kañ kuñat.

Äbot täñpani täño intäjukun ämata jukuman

⁵ Taitus, gäk piä moräki täñ paotta ba äbot täñpani yotpärare kubäkubä täño watä äma yabäj ahäñpäñ yepmakta Krit komeken gepmañpeñ kuñkut. Täñkañ man bian gäwetkuro unita juku piñpäñ nadä; ⁶* Äbot täñpanita intäjukun itta äma ñodewanipäj yäpmäj daniñpäñ kañ yepmañ yän gäwetkut; Äma, ämawebe inamiken siwoñigän kuñarani, ba webe kubägän yäpani. Ba äma unitäño nanakiye uwä Jesuta nadän imikinik täñpäñ peñawäk ba miñi nani täño man bitnäc nämö täñpani. Äma udewanipäj, äbot täñpanita intäjukun itta kañ yabäj ahäñpäñ yepmañ. ⁷* Unita ñode nadä; Äbot täñpani täño intäjukun ämatä Anutu täño piäta watä it täkañ unita äma u siwoñi-inik kuñarirä ämawebetä yabäñpäñ-nadäwä momini nikek nämö täneñ. Täñpäñ äma uwä näc wäpna biñam ikek itat yänkañ äboriye yäwetpäñ yäwoñärek kokwawak terak nämö täñpani. Ba ume nañkañ täñguñguñ täñpäñ äma komita nämö täñpani. Täñkañ moner tuñumta nadäwätäk nämö täñpani. ⁸ Ba äma u iron täga täñpäñ kädet siwoñigän kuñatpäñ kädet täga-tagän gäripi-inik nadäwani. Täñkañ äma uwä man yäkyäki ba täktäkita watä irani. ⁹* Täñpäkañ watä äma uwä Anutu täño man mebäri bureni nintä yäwetpäñ yäwoñärek täc täkamäj udegän inñit-inik täneñ. Man bureni u inñit-inik täñpäñ säkgämän yänahäñirä ämawebe kädet siwoñita nadäkinik täñpäñ täga kuñatneñ, ba äma Anutu täño man bureni ut täkañ unitäño jopman uwä täga utpewä mäneñ.

Nadäkinik täñpä wawanita man

¹⁰* Täñpäkañ Taitus, gäk watä äma täga-tägäpäñ kañ yabäj ahäñpäñ yepmañ. Imata, Krit komeken äbot täñpani bämopi-ken nanik mäyaptä man burenita bitnäñpäñ jop manman yän-yäkñatpäñ ämawebe mäyap kädet goret käda yämagut täkañ. Äma yäyat uwä mäyaptä jopman ñode yäk täkañ; In guñ äbotken naniktä äbot täñpani-kät itta nadäñpäñä, eruk бага man iwatkañ gupjin moräk kañ madäwut yäk. ¹¹* Täñpäñ äma uwä mäyäk-kät nämö moner yäpmäkta jop manman ude yän-yäkñat-pewä nädamirñi-nani ätu nadäkiniki pewä putärewäpäñ säkgämän nämö it täkañ. Unita Taitus, gäk äma

* 1:2: Kol 1:27 * 1:3: Efe 1:9-10; Tai 2:10, 3:4; 1Ti 1:1,11 * 1:4: 2Ko 8:23; Gal 2:3; 2Ti 1:2, 4:10; Rom 1:7 * 1:6: 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26 * 1:7: 1Ko 4:1 * 1:9: 2Ti 4:3; Tai 2:1 * 1:10: 1Ti 4:7 * 1:11: Jon 10:12; 1Pi 5:2; 2Ti 3:6

jop manman yäk täkaŋ u yäniŋ bitnä. ¹² Nadätan? Krit nanik iniken äma nadäwani kubätä ini Krit nanik ämawebeta ɲode yänkuk; Krit nanik u waki, jop manmangän yäwani yäk. Uwä tom ägwäri udewani, orek patkaŋ ketem naktagän nadäk täkaŋ yän yänkuk. ¹³⁻¹⁴ * * Täŋpäkaŋ Taitus, äma nadäwani uwä man bureni-inik kubä yänkuk. Unita gäk äbot täŋpani täŋo kuŋat-kuŋari yäpä tägakta man kehäromi kaŋ yäwet. Yäweriri nadäkiniki äneŋi täŋkehärom täŋpäŋ Juda nanik täŋo kobap man unita nadäkinik nämo täŋ yämineŋ. Ba äma Anutu täŋo man burenita bitnäk täkaŋ unitäŋo бага man nämo nadän yämineŋ.

¹⁵ * Taitus, gäk nadätan? Äma bänepi paki-iniktä kuŋat täkaŋ uwä imaka kudup-tagänta nadäwä tägagän täk täkaŋ. Upänkaŋ äma bänepi-ken momitä tokŋek itkaŋ nadäkinik nämo pewän ahäk täkaŋ uwä imaka kuduŋtagänta nadäwä wakigän täk täkaŋ. U imata, bänep nadäk-nadäki-ken wakitä tokŋek parirä kädet siwoŋi u iwatta nämoinik nadäk täkaŋ. ¹⁶ * Äma udewani uwä man ɲode yäk täkaŋ; Näk Anututa nadäkinik täk täyat yäk. Ude yäk täkaŋ upänkaŋ täktäki waki unitä ɲode niwoŋärek täyak; Ekänita mäde ut imani. Uwä man bitnäk täŋpäŋ kädet täga kubä nämoinik pewä ahäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ kädet waki ude täŋirä Anututä taräki-inik yabäk täyak.

2

Äbot täŋpani ämawebeta jukuman

¹ * Eruk Taitus, gähä äbot täŋpani ämawebe Anutu täŋo man mebäri bureni ugän iwatta yäwetpäŋ yäwoŋärek kaŋ tä. ² Täŋkaŋ äma ekäni ekäni ba tägawani u ɲode kaŋ yäwet; In man yäkyäkjin ba täktäkjinta watä itpäŋ kaŋ kuŋarut. Ba nadäwätäk ikek kuŋatpäŋ Ekäni täŋo manbiŋam ɲo iŋit-inik täŋpäŋ iron kädet täga ugän kaŋ iwarut. Täŋpäŋ in bäräpi gänaŋ kwikinik kaŋ irut.

³ * Täŋpäkaŋ Taitus, äma ekäni ude yäwetkaŋ webe ekäni ekäni udegän ɲode kaŋ yäwet; In Anutu iŋamiken siwoŋi kaŋ kuŋarut. Ume komi taŋi naŋkaŋ ämawebe yänpäŋ-yabän yäwat nämo täneŋ. Nämoinik! Kädet tägagän täŋpäŋ-yäwoŋärek täneŋ. ⁴ Ude täŋpäŋ webe gubaŋi kädet tägatäga yäwetpäŋ yäwoŋäreŋirä äpiyeta gäripi nadänpäŋ nanakiyeta udegän nadäneŋ.

⁵ * Täŋkaŋ ämawebe gägäni ätutä Anutu täŋo manta man waki yäneŋo udetä yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋirä webe gubaŋi gubaŋi uwä kädet siwoŋi iwatpäŋ kwikinik itneŋ. Ini eŋi-kengän itpäŋ nanak ba imaka imakanita watä säkgämän itneŋ. Täŋkaŋ bänep iron kädet siwoŋi ugänpäŋ iwatneŋ. Täŋpäŋ äpiye täŋo man buramineŋ.

⁶ Eruk Taitus, äma gubaŋi gubaŋi imaka, man kehäromi yäweriri nadänpäŋ iniken irit kuŋat-kuŋarita watäni itpäŋ kaŋ kuŋarut. ⁷ * Täŋ gäkŋawä kädet tägagän täŋpeŋ kuŋariri äma gubaŋi gubaŋi unitä gäkŋo täktäkka u kaŋkaŋ udegän api iwatneŋ. Ba man yäwetpäŋ yäwoŋärek piä täk täyan unita nadäkinik täŋpäŋ säkgämän kaŋ tä. Jop, yän-yäkŋarani nämo yäwen. ⁸ * Nämo, man bureni siwoŋigän yäniri ämatä man yäwayän täyan uken goret kubä nämo kaŋ-ahänpäŋ yänpäŋ gabän gawat kubä täga nämo täneŋ. Ude täŋiri iwaniyetä mäyäk man niwetta kädetta wäyäkŋewä wawäpäŋ ini api mäyäk täneŋ.

⁹ * Täŋpäkaŋ Taitus, äbot täŋpani ämawebe u gänaŋ nanik äma ätu äma täŋo piä äma jopi ude itkaŋ uwä ɲode kaŋ yäwet; In intäjukun ämajiyä täŋo man buramikgän kaŋ täk täŋput. Mani nämo utkaŋ piä siwoŋigän täŋirä intäjukun ämajiyetä tabänpäŋ gäripi pähap api nadäneŋ. ¹⁰ * Täŋpäŋ intäjukun ämajiyä unitäŋo tuŋum nämo kubotäneŋ. Ba täŋyäkŋarani kubä nämo täneŋ. Nämo, man buramikgän täŋirä intäjukun ämajiyetä piä siwoŋigän täŋpani yän api nadän tamineŋ. Eruk in kädet siwoŋi ude iwatnayän täkaŋ

* 1:13-14: 2Ti 4:2 * 1:13-14: 1Ti 4:7 * 1:15: Mat 15:11; Rom 14:20 * 1:16: 2Ti 3:5; 1Jo 1:6, 2:4 * 2:1: Tai 1:9 * 2:3: 1Ti 3:11 * 2:5: Efe 5:22 * 2:7: 1Ti 4:12; 1Pi 5:3 * 2:8: 1Pi 2:15 * 2:9: 1Ti 6:1 * 2:10: Tai 1:3

uwä Anutu, wakiken nanik nimagurani unitäño manbiñam unita ämawebetä nadäñirä ärowani api täñpek.

¹¹ Unita Taitus, kädet täga ude täñpeñ kuñat täkäna. U imata, Anututä orakoraki kwawak pewän ahänkuñ. Orakoraki u ämawebe paot-paotta biñam täñpani kuduptagän waki keriken nanik yämagurekta kehäromi nitek. ¹² * Täñpäkañ orakoraki, nin nimagutkuko uwä ñode niwetpäñ niwoñäreñ täyak; Kome täño nadäñ gärip ba Anutu täño man peñawäk u mäde ut imiñkañ gwäk pimiñpäñ Anutu-tagän nadäñ imiñpäñ siwoñigän kuñat täkäna. ¹³ * Täñkañ Anutunin Jesu Kristo kehäromi nitek ahäwayäñ täko unitagän itsämäñpäñ kuñat täkäna. Jesu uwä paot-paotta biñam täñpanipäñ nimagurani. ¹⁴ * Täñpäkañ Jesu uwä iniken gupi ninta kowata iniñ kireñpäñ kome täño kuñat-kuñat wakiken nanikpäñ nimagutta kumbuk. Uwä ämawebe äbot inipärik kubä inita biñamgän itta ärutpak täñpäñ nipmañkuk. Ba nintä kädet siwoñita gäripäñ nadäñpäñ kuñatta udewä täñkuk.

¹⁵ * Unita Taitus, gäk ämawebe kuduptagän man u yäwet. Gäk piä ño täkta wäpka biñam nitek unita ämawebe bänepi täñpidäm täñ yämiñiri man u kañ iwarut. Ba äma kädet täga peñpäñ goret kuñarani u yäñpäñ yäpä-siwoñ takta man kehäromi kañ yäwet. Täñpäkañ äma kubätä gäka nadäñirän äma jopigän täñpayäñ täko uwä, äma udewani nämo nadäñ imen.

3

Kädet siwoñi terak kuñatne

¹ * Eruk Taitus, gäk ämawebe yäweriri ñode kañ täk täñput; Kome täño intäjukun äma ba gapman gämori-kengän itpäñ mani kañ buramik täñput. Täñpäñ kadäni kadäni kädet tägatäga täkta nämo bitnäneñ. ² * Ba äma yäñpäñ-yabäñ yäwat ba yäñwawak nämo täneñ. Bänep kwini terakgän itpäñ ämawebe kuduptagänta kädet tägagän täñ yämineñ.

³ * Nadätan? Äbot täñpani ämawebe nin kudup imaka, guñ kädet iwät täñkumäñonik. Anutu täño man mäde ut imiñpäñ man bitnäñ ba kädet goret-goret-gän kuñat täñkumäñonik. Kome täño kañgärip ba nadäñ gärip unitä ärowani täñ nimiñirän watä piä ude täñ imik täñkumäñonik. Nadäwäwak ba kokwawak terakgän kuñatpäñ iwan kowata kowata täñpäñ kuñat täñkumäñonik. ⁴ * Ude täk täñkumäño upänkañ mäden, eruk yäpätagak ämanin Anututä iniken bänep ironi niwoñäreñpäñ orañ nimiñpäñ paotpaotken nanikpäñ wädäñ tädotpäñ nipmañkuk. ⁵ * Nintä kudän siwoñi kubä täñitna nämo, Anututä iniken bänep iron terak imaka umuri-ken nanik wädäñ tädotpäñ nipmañkuk. Täñpäñ unitäño Munapikitä bänepnin ärut nimiñpäñ täñkodak täñpäñ nipmañkuk. ⁶ * Täñpäkañ Anututä yäpätagak ämanin Jesu Kristo iwet-pewän Munapiki tokñek-inik peñ nimiñkuk. ⁷ * Nin inikät bänep kubägän itta iron pähap ude täñ nimiñkuko unita ñode nadäkamäñ; Irit kehäromita nadäkinik täk täkamäñ u it yäpmäñ kuñtängän bureni api kañ-ahäne.

⁸ Taitus, man u bureni-inik. Unita man u kehäromigän yäweriri ämawebe Anututa nadäkinik täñkuño unitä nadäwä tärewut. Nadäwä tärewäpäñ piä täga mebari mebari u täktagän nadäk ba kehäromi unitagän inñitneñ. Kädet täga unitä ämawebe kudup bureni-inik täñkentäñ yämik täyak. ⁹ * Täñ, man jopi-jopi äma ätutä yäñahäk täkañ unita juku peñpäñ nämo nadäneñ; U man goret-goret yäk täkañ. Äbekjiye orajiye täño wäpi tawañ ugänpäñ yäñpäñ-nadäk täk täkañ ba Moses täño бага täpuri täpuri unita nadäwä ärowani täñpäkañ ämik man pewä ahäk täkañ. Täñpäkañ man yäk täkañ uwä jopigän, täñkentäk kubä nämo pewä ahäk täkañ.

* 2:12: 1Jo 2:16; Efe 1:4 * 2:13: 1Ko 1:7; Plp 3:20 * 2:14: Gal 1:4; Kis 19:5; Lo 7:6; Sam 130:8; Ese 37:23; 1Pi 2:9
 * 2:15: 1Ti 4:12 * 3:1: Rom 13:1-7; 1Pi 2:13-14 * 3:2: Plp 4:5 * 3:3: 1Ko 6:11; Efe 2:2, 5:8 * 3:4: Tai 1:3
 * 3:5: 2Ti 1:9; Efe 5:26; Jon 3:5 * 3:6: Apos 2:17-18 * 3:7: Rom 3:24 * 3:9: 2Ti 2:14,16,23

¹⁰* Tänpäkaŋ inkät nanik äma kubätä duŋ-wewek kädet pewän ahäwayäŋ täko uwä jukuman kehäromi kadäni kubä ba yarä ude kaŋ iwet. Eruk, ude iwerikaŋ kädet u nämo pewänä mäde kaŋ ut imi. ¹¹* Gäk nadätan, äma uwä kädet siwoŋi peŋpäŋ momi kädet iwarani. Tänpäkaŋ imaka wakiwaki täk täyak unitä ŋode niwoŋäretak; U waŋ moretak.

Man ätu juku piŋpäŋ kuŋatta

¹²* Taitus, gäkŋo kome yäpmäkta näk Atemas ba Tikikus yarä uken nanik kubäpäŋ gäkken tewa yäpmäŋ api ärewek. Äreŋirän gäk näk nabäkta ehutpeŋ Nikopolis komeken ŋo äbä kaŋ nabä. Imata, mäniŋ kadäni-ken näk Nikopolis kome ŋo itta nadätat unita.

¹³* Eruk, бага manta nadäwani äma wäpi Senas ukät Apolos kädet käroŋi kudayäŋ takamän unita ketem tuŋum täŋkentäŋ yämiŋiri kädet miŋin uken imaka kubäta wäyäkŋederŋawä. ¹⁴* Nadätan? Nintäŋo ämawebeniyetä jopjop, iniken gärip terak nämo kuŋatneŋ. Nämo, u kudän tägagän ba piä tägagän kaŋ täk täŋput. Ude täŋkaŋ äma ätutä imaka kubäta wäyäkŋenayäŋ täŋo uwä kaŋ täŋkentäŋ yämik täŋput.

¹⁵ Taitus, äma näkkät itkamäŋ ŋonitä ganiŋ oret man pewä ärekaŋ. Tänpäkaŋ ämawebe Ekänita nadäkinik tänpäŋ ninta gäripi nadäk täkaŋ unita oretoret man kaŋ yäwet. Eruk, Anutu täŋo bänep ironŋä intä terak äroton.

* 3:10: Mat 18:15-17; 2Jo 10 * 3:11: 1Ti 6:3-5 * 3:12: Efe 6:21-22 * 3:13: Apos 18:24; 1Ko 3:5-6; 1Ko 16:12
 * 3:14: Efe 4:28; Tai 2:14; Mat 7:19

Piremon Piä watä äma jopi kubä Anututa biñam täñkuko unitäño manbiñam

¹⁻²* * Näk Pol Kristota yäñpäñ komi eñiken nepmañpani näkä, ba notninpak Timoti-kät man kudän ño takamäk. Man ñowä ñodeta kudän takamäk; Notninpak Piremon, ninkät piä mebäri kubägän täñpani gäka, ba wanotnin Apia unita, ba notninpak Akipas, Anututa yäñpäñ ämik bok täñpani unita. Ba äbot täñpani ämawebe Anutu iniñ oretta Piremontä eñiken ärok takañ unita imaka man ño kudän takamäk. Täñpäkañ in kudupta ñode täwetkamäk; ³* Anutu Nanin-kät Ekäni Jesu Kristo unitä iron täñ tamiñirän iniken bänep kwini terak kañ kuñarut.

Pol Piremonta bänep täga nadäñkuk

⁴* Eruk, Piremon, gäkño manbiñam ñode nadäk täyat unita näk kadäni kadäni Anutu-ken yäñpik man yäñkañ gäka bänep täga man iwet täyat. ⁵ Gäk Ekäni Jesu ba Anutu täño kudupi ämawebe unita gäripi nadäñpäñ nadäñ yämikinik täñiri manbiñamka nadäk täyat. ⁶* Täñpäkañ näk gäka Anutu-ken ñode imaka yäñpik täyat; Gäk ba nin nadäkiniknin terak yäñpäñ-nadäk säkgämän bok tak takamäñ unitä nadäk-nadäkka piräreñ gamiñirän iron kädet täga mebäri mebäri Kristo-kät kentäñpäñ yäpmäk takamäñ ñonitä pen yäpmäñ yäpmäñ kunayäñ takamäñ unita kañ nadäwi tumbut. ⁷* Täñpäkañ notnapak, gäk Anutu täño kudupi ämawebeniya iron täñ yämiñiri oretoret tak takañ. Ude täñiri manka biñam nadäñpäñ näk imaka, bänep oretoret pähap täñpäñ bänepna pidämtak täyak.

Piremontä Onesimus äneñi imagutta man

⁸ Eruk Piremon, gäk Kristo wäpi terak notnapak ude itan unita imaka kubä gäkä täga tänañi u takta täga peñ gäweret. ⁹* Upäñkañ gäka nadäñ gamikinik täyat unita piä u takta jop gäwet yabätat. Gäk näkño mebärina nadätan; Näk tägawani, ba apiño näk Kristo täño piä tak täyat unita yäñpäñ komi eñi gänañ itat. ¹⁰* Unita nanakna Onesimus ño täñkentäñ imikta gäwet yabäñjira käwep nadäñ namen. Nadätan? Näk komi eñi ño gänañ irira Onesimus uwä ahäñ namänpäñ näkä Anutu täño man iwetpäñ iwojäreñjira Anututa nadäkinik täñkuko unita nani ude täyat. ¹¹ Bian äma uwä piä säkgämän kubä nämo täñ gamiñkuk. Upäñkañ bänepi yäpmäñ äyänutkuko unita apiño gäkkät nekta piä säkgämän-inik täga api täñ nimek.

¹² Unita apiño Onesimus tewa äretak. Äretak uwä bänepna gämäni. ¹³* Butewaki, Onesimus u näkkät bok itnañi. Näk Anutu täño manbiñamta yäñpäñ komi eñi gänañ irira u gäk wäpka terak täñkentäñ namik täyek. ¹⁴* Upäñkañ näkñaken gärip nämo iwarayäñ. Gäkä täga yäñ yäwikañ uyaku bok täga itkäde. Unita apiño gäkken tewa äretak. Näk ñode nadätat; Iron kädet näkä peñ gäwerira täñpayäñ täno uwä tägainik nämo. Täñ, gäkñaken gärip terak täñpayäñ täno uyaku säkgämän.

¹⁵ Täñpäkañ duñ-wenpäñ Onesimus-kät ek kadäni keräpita inigän inigän itkumäno u mebäri ñodeta käwep; U äneñi gäkken ärewänkañ bok pen api itdeño unita. ¹⁶* Uwä gäkño piä äma jopi ude äneñi ittagän nämo. Nämo inik. U irepmitpäñ notkapak säkgämän ude itta api ärewek. Nadätan, näk äma unita notnapak bureni yäñ nadäñpäñ gäripi nadätat. Täñ, gähä udegän äma unita gäripi pähap api nadäñ imen. U piä ämaka irirän gäripi nadäñ imayäñ täno ugän nämo. U Ekäni wäpi terak notkapak bureni-inik irirän gäripi nadäñ imikinik api täñpen. ¹⁷ Unita gäk näka Ekäni wäpi terak nägät

* 1:1-2: Efe 3:1 * 1:1-2: Kol 4:17; 2Ti 2:3 * 1:3: Gal 1:3 * 1:4: Rom 1:8-9 * 1:6: Plp 1:9; Kol 1:9 * 1:7: 2Ko 7:4 * 1:9: Plm 1 * 1:10: Kol 4:9; 1Ko 4:15 * 1:13: Plp 2:30 * 1:14: 2Ko 9:7; 1Pi 5:2 * 1:16: 1Ti 6:2

moräkna bureni yäj nadänpäjä, Onesimus ƞo not säkgämän kaƞ täƞ imi, näka not täƞ namayäj täno udegän.

¹⁸ Tänpäkaƞ Onesimustä goret kubä täƞ gamiƞkuk ba gäkƞo imaka kubä jop yäpuko tänpänä eruk näweriri näkä kowata api täƞ gamet. ¹⁹ * Näk bureni gäwetat. Man ƞo näkƞa ketnatä kudän täyat unita nadä; Goret täƞkuko unitäƞo kowata näkä api däpmäj tärewet. Tänpäkaƞ ƞode nämo nadätan? Gäk kumäkta biƞam itkunopäj näkä gäwetpäj gäwojäreƞ täƞjira Ekänita biƞam täyan unita gäk kowata täƞ naminaƞi bumik. ²⁰ Unita notnapak, Ekäni wäpi terak nek kubägän itkamäk unita täƞkentäk kubä nam yäj nadätat. Ude täƞ namiƞiri Kristo wäpi terak bänepna pidäm tawän!

²¹ Näk nadätat, gäk näkƞo man api buramiweno unita man ƞo kudän täyat. Ba imaka täƞ namikta yäƞapitat ƞo irepmitpäj säkgämän kubä api täƞpen yäj nadätat. ²² * Tänpäkaƞ gäripna ƞode pätak; Anututä gäkƞo yäƞapik man nadäj gamiƞpäj täƞkentäj namiƞirän näk gäkken täga ärewet. Unita näkä itta, eƞjika-ken bägup täƞkireki kubä kaƞ peƞ nam.

²³ * Eruk, tärek-tärek u ƞode; Epafrastä ganiƞ oret man pewän äretak. U Jesu Kristo täƞo piäta yäƞpäj näkkät komi eƞi gänaƞ bok itkamäk. ²⁴ * Ba täƞkentäknaye Mak, Aristakus, Demas-kät Luk unitä udegän gäwetkaƞ. ²⁵ Tänpäkaƞ Ekäninin Jesu Kristo täƞo bänep irontä bänepka-ken itinik täyon.

* 1:19: 1Ko 16:21; Gal 6:11 * 1:22: Plp 1:25, 2:24 * 1:23: Kol 1:7 * 1:24: Kol 4:10,14; 1Ti 4:10-11

Hibru

Kristo uwä nintäño bämop äma bureni-inik unitäño manbiñam

Jesutä Anutu täño mebäri yäjahäj nimiñ moreñkuk

¹ Bian-inik Anututä Juda ämawebe nintäño äbekniye oraniye iniken manbiñam moräki moräki yäwet yäpmäj äbuk. Manbiñam uwä profettä meni jinom yäpmäjpäñ kädet mebäri mebäri terak yäwetkuñ. ²* Täñpäkañ tärek-tärek kadäni ñobayäj Nanaki-inik meni jinom terak mani biñam niwet moreñkuk. Nanaki u imaka imaka kuduhtagän unitäño mähemi-inik täñpekta iwoyäjñkuk. Ba ukätgän kunum kenta kome pewän ahäjñkumän. ³* Anututä iniken epmäget kudän peñyäjek ikek, nanaki unita wädäwän äron imiñkuko unita kudän ba täktäki unitä Anutu bureni ubayäj yäj yäjähäk täyak. Täñpäkañ mani kehäromitä imaka imaka kuduhtagän täñ-mehamtañ itak. Täñpäñ momi ärutärut piä täñ moreñkañ eruk kunum gänäñ äronpäñ Anutu kehäromi mähemi keri bure kada wäpi biñam ikek itkukonitä itak.

Nanakitä añero yärepmitpäñ ärowani-inik itak

⁴* Ude täñkuko unita Nanaki u añero äbot päke uwä yärepmitpäñ intäjukun-inik itak. Täñkañ Anututä wäp imiñkuko uwä añero wäpi yärepmitpäñ wäp inipärik kubä imiñkuk. ⁵* Jide? Anututä añero kubä man ñode iwetkuk?

Apiño gäkä näkño nanakna iriri näkä gäkño nanka itat.

Nämoinik! Ba añero kubäta ñode yäjñkuk?

Näkä unitäño nani irira uwä nanakna ude api irek.

⁶* Nämoinik! Nanaki tuäni u tewän kome terak ño äpayäj täñjirän iniken añero äbot päke u ñode yäwetkuk;

In kuduhtagän gukut imäpmok täñ imut! yäk.

⁷ Täñkañ añeroniye unita man kubä pen ñodewä yäkgän täñkuk;

Näkä täñpewa piä ämanaye añero u mänit bumik, ba kädäp mebet ude äworek täkañ.

⁸ Añerota ude yäjñkukopäj nanakitawä ñode yäjñkuk;

Anutu, gäk intäjukun-inik itkunoniktä api it yäpmäj ärowen. Kañiwat piäka u kudän siwoñi terakgän täk täyan.

⁹ Gäk kudän siwoñita gäripi nadäjkañ kudän wakita taräki nadäk täyan. Mebäri unita Anutukatä gäk kañiwat piä täkta iwoyäjñkuk.

Ude täñkañ notkaye yärepmitpäñ wäpka biñam ärowani pähap gamiñjirän oretoret pähap nadäk täyan. *Sam 45:6,7*

¹⁰ Täñpäñ nanakita Anututä man kubä pen ñodewä yäkgän täñkuk;

Ekäni, gäk yäput-peñpäñ kome gatäjñkun. Täñpäñ ketkatä kunum u täññkun.

¹¹ *Upäjkañ uwä wañpäñ api paotdeñ. Tektä wek täkañ ude api weñpäñ paotdeñ.*

Täj, gähä paot-paotka nämo, pen api it yäpmäj ärowen.

* 1:2: Sam 2:8; Mat 21:38; Jon 1:3 * 1:3: 2Ko 4:4; Apos 2:33-34; Kol 1:20; Hib 8:1 * 1:4: Plp 2:9 * 1:5: Apos 13:33; Hib 5:5; 1Sto 17:13 * 1:6: Rom 8:29; Sam 97:7

¹² Kunum kenta kome u gäkä tek biani ude yäñopmäñpäj pimiñ tokätpäj api pewen. Ude täñpayäj täno upäjkañ gähä kudupi kubä nämo api äworewen. Nämo inik, gäk paot-paotka nämo, pen api it yäpmäj ärowen. Sam 102:25

¹³ Täñpäkañ Anututä Jesu man ñode iwetkuko ude añero kubä nämo iwetkuk;

Gäk ketna bure käda wäpka biñam ikek iriri näkä gäkño iwankaye yepmañpa gämotka-ken jirañ ude api itneñ. Sam 110:1

¹⁴ * Eruk, ude unita añerota jide yänayäj? Ñode; Añero u kudup mänit ude itkañ Anututa watä piä täñ imik täkañ. U Anututä peñ yäwet-pewän päñku ämawebe kunumta biñam yäwani u täñkentäj yämik täkañ.

2

Jesuta nadäñitna äpani nämo täñpek

¹ Bureni, Anutu täño nanakitä wäp ärowani-inik yäpuko unita man bureni niwerirä nadäñkumäño uwä iyap takinik täñpäj yäpmäj kuñat täkäna. Ude tänayäj tämäño uwä man u nämo api pena paorek. ² * Nadäkañ? Baga man biani Anututä äbekniye oraniyeta añero meni jinom terak yäwetkuko u bureniñän. Unita ämatä man u irepmitpäñ nämo buramik täñkuño uwä kowata wakiinik iniken täktäki waki uterakgän kañ-ahäk täñkuñonik. ³ * Eruk, бага man biani u imaka bureni kubä upäjkañ imaka bureniä bureni-inik kubä itak u ñode; Anututä nin waki kerik-ken nanik nimagutta nanaki Jesu terak piä pähap kubä täñkuk. Täñpäkañ nin piä unita mäde ut imiñpäñä jide täñpäj kowata api irepmitne? Nämo inik, Ekäni ini-tägän piä pähap unita ñode yäñahäñkuk; Ämawebe waki kerik-ken nanik api yämaguret. Ude yäñahäñjirän äma man u nadäñkuño u niwetpäñ niwoñärek täñjirä nadäñitna bureni täñkuk. ⁴ * Täñpäkañ manbiñam u täñ-mehamtäktä Anututä kudän kudupi ba wärani kehäromi nitek mebäri mebäri pewän ahäñkuñ. Täñpäj iniken gärip terak Kudupi Munapik-ken nanik nadäk-nadäk iron ude äma kubäkubäta yämiñkuk.

Jesu uwä komen äma äworeñkuk

⁵ Täñpäkañ kome punin käda yämäño u ahäwayäj täñjirän Anututä u watäni itta añero nämo yepmañkuk. Nämo, u watäni itta äma kubä teñkuk. ⁶ Unita Anutu täño man mujipi kubäken ñode pätak;

Anutu, näk nadäwätäk ñode täk täyat;

Nin ämawä jidewani unita nadäñ nimiñpäñ watä it nimik täyan?

⁷ Gäk kadäni keräpi-tagän añero gämori-ken niñmañkuno upäjkañ epmäget kudän ba wäpnin biñam ärowani nimiñkun.

⁸ * Ude täñkañ imaka kudup ketkatä täñ yepmañkuno u watäni itneta gämotnin-kengän peñ moreñkun. Sam 8:4-6

Man uterak ñode daniñpäñ nadäk täkamäj; Anututä äma gämori-ken imaka kudup yepmañkuk. Täñpäj imaka kudup yäj yäyak u imaka päke u kuduptagän uwäk täyak. Täñ, apiño imaka kuduptagän äma nin gämotnin-ken nämo irirä yabäk täkamäj. ⁹ * Nämo, upäjkañ Jesutä intäjukun irirän kak täkamäj! U äpäñpäñ Anutu täño iron terak äma kuduptagäntä yäñpäñ kumäktä kadäni keräpi-tagän, äpani ude, añero gämori-ken itkuk. Täñpäkañ apiño komi nadäñkuko unita Anututä epmäget kudän ba wäpi biñam ärowani pähap imiñkuko u kañpäñ nadäk täkamäj.

* 1:14: Sam 34:7, 91:11 * 2:2: Gal 3:19 * 2:3: Hib 10:29, 12:25 * 2:4: Mak 16:20; 1Ko 12:4,11 * 2:8: 1Ko 15:27 * 2:9: Plp 2:8-9

¹⁰ * Tǎŋpǎŋ Anutu uwä imaka kuduŋtagǎn tǎŋo mǎhemi. Ba imaka kuduŋtagǎntä unitǎŋo wǎpi biŋam yǎpmǎŋ ärokta itkaŋ. Unita nadäk tǎgagǎmǎn kubä iwatpǎŋ ŋode tǎŋkuk; Nanakiye mäyaptä näkkät bok säkgǎmǎn kaŋ itna yǎŋ nadǎŋkaŋ Jesu nadǎŋ imiŋirǎn komi nadǎŋkuko uterak Jesu uwä ämawebe waki keriken nanik yǎmagurani äma bureni-inik äworeŋkuk.

¹¹⁻¹² * Tǎŋpǎŋ ämawebe tǎŋo bǎnepi ärut paktak tǎwani Jesu ukät ämawebe bǎnepi ärut paktak tǎyak uwä nani kubǎgǎn unita ämawebe u notnaye yǎŋ yǎwetta gǎripi nadäk tǎyak. ŋode yǎŋkuko unita nadǎwut;

Anutu, notnaye uwä gǎkŋo mebǎrika api yǎŋahǎŋpǎŋ yǎwet tǎŋpet. Ba änok kubǎgǎn irirä u iŋamiken wǎpka biŋam api ganiŋ oret tǎŋpet yäk. *Sam 22:22*

¹³ Tǎŋpǎŋ kubä pen ŋode yǎkgǎn tǎŋkuk;

Näk imaka, Anutugǎn pen api yeŋgǎma peney yǎŋ yǎŋkuk. *Ais 8:17*

Ba noriyeta yǎŋpǎŋ äneŋi kubä pen ŋode yǎkgǎn tǎŋkuk;

Nabä yäk. Näk nanak Anututä namiŋkuko ukät penta itkamǎŋ ŋo! *Ais 8:18*

¹⁴ * Eruk, nanakiye uwä komen äma unita komen äma udegǎn äworeŋkuk. Ude tǎŋkuko uwä mebǎri ŋodeta tǎŋkuk; U ini kumäk-kumäki terak kumǎŋ-kumǎŋ tǎŋo mǎhemi Satan yeŋjakŋitta tǎŋkuk. ¹⁵ Ude tǎŋkuko uwä ämawebe kumäkta bumta umuntaŋpǎŋ kuŋat tǎŋkuŋo u tǎŋkentǎŋ yǎmiŋkuk. Umun unitä kehäromi yepmǎŋ irirǎn umun tǎŋo watä äma ude itkuŋ. Upǎŋkaŋ Jesu tǎŋo kumäk-kumäkitä umun u yǎpmǎŋ keweŋ yǎmiŋkuk.

¹⁶ * Unita ket nadǎwut! Jesutä piä u aŋero tǎŋkentǎŋ yǎmikta nämo tǎŋkuk. Nämo, Anutu tǎŋo man ŋode kudǎn tǎwani; U Abraham äboriye, komen ämawebe u tǎŋkentǎŋ yǎmik tǎyak. ¹⁷ * Mebǎri unita Jesutä noriye tǎŋkentǎŋ yǎmikta noriye udegǎn-inik äworeŋkuk. Ude nämo tǎŋkuk yǎwǎnäku jide tǎŋpǎŋ Anutu-kät noriye tǎŋo bǎmop äma intǎjukun ude irǎn? Nämo, noriye udegǎn äworeŋpǎŋ intǎjukun äma bätaki-inik ba butewaki nadǎŋ yǎmani ude itkaŋ Anututa piä säkgǎmǎn tǎŋ imiŋkuk. Piäni uwä ämawebe momi tǎŋpani tǎŋo momi peŋ yǎmikta komeni yǎpmǎŋpǎŋ kumbuk. ¹⁸ Tǎŋpǎkaŋ ini uwä tǎŋ-yabäkken äpmonkaŋ komi nadäk tǎŋkuko unita apiŋo ämawebe tǎŋ-yabäkken it tǎkaŋ u täga tǎŋkentǎŋ yǎmik tǎyak.

3

Jesu wǎpi biŋamtä Moses tǎŋo irepmitkuk

¹ Unita kudupi notnaye, kunumta biŋam bok nimagurani in Jesuta nadǎwut! Uwä Anututä tewǎn äpani, nintǎŋo bǎmop äma intǎjukun yǎŋ nadäkinik tǎŋpǎŋ yǎŋahäk tǎkamǎŋ. ² U piä ude tǎkta Anututä iwoyǎŋ imiŋkuko uwä säkgǎmǎn tǎŋkuk, bian Mosestä piä Anutu tǎŋo äbotken säkgǎmǎn tǎŋkuko udegǎn. ³ Upǎŋkaŋ wǎp taŋi Jesutä yǎpuko u wǎp Mosestä yǎpuko u irepmitak. U imata, Moses uwä Anutu tǎŋo äbotken piä ämagǎn itkuk. Tǎŋ, Jesu uwä äbot unitǎŋo intǎjukun äma. Uwä ŋode bumik; Äbot kubä tǎŋo intǎjukun äma uwä wǎp biŋam yǎpek, äbot ini nämo. Udegǎn, wǎp taŋi Jesutä yǎpuko u wǎp Mosestä yǎpuko u irepmitak. ⁴ Nadäkaŋ? Äbot kudup u intǎjukun äma nikek. Tǎŋpǎkaŋ Anutu uwä imaka kuduŋtagǎn tǎŋo intǎjukun-inik.

⁵ * Eruk, Moses uwä Anutu tǎŋo äbot pähapken piä äma ude itkaŋ piä täga tǎŋpǎŋ imaka imaka Anututä kwawak kämi yǎŋahäkta nadǎŋkuko u yǎŋahäk tǎŋkukonik. ⁶ *

* 2:10: Rom 11:36 * 2:11-12: Mat 25:40; Mak 3:35; Jon 20:17 * 2:14: Jon 12:31; 1Jo 3:8; Rev 12:10 * 2:16: Ais 41:8-9 * 2:17: Plp 2:7; Hib 2:14; 1Jo 2:2, 4:10 * 3:5: Nam 12:7 * 3:6: Kol 1:23; Hib 3:14

Täj, Jesu Kristo uwä piä äma ude nämo itkuk. Nämo, u nanaki tuänitä nani Anutu täjo äbotta intäjukun ude it yämiñpäñ piä säkgämän täñkuk. Täñpäkañ ninä Anutu täjo äbot. Unita ämawebe injamiken kehärom täñpäñ imaka säkgämän kämi kañ-ahänayäj täkamäj uterak yengämäna pewäpäñ kuñatpäñä, Anutu täjo äbot bureni-inik itkamäj yäj nadäne.

Anutu täjo manta ärowani nämo täne

7-8* Unita man Kudupi Munapiktä ñode yäk täyak unita nadäna;

Äbekjiye orajiyetä bian kome jopi-ken täñyabäk terak Anutu täjo man bitnäñpäñ ärowani täk täñkuño u in udegän nämo täneñ. Apiño Anutu täjo man nadäj parit ärowani nämoinik täneñ yäk.

9 Äbekjiye orajiyetä peñawäki terak täñpäñ-nabäk täñkuñonik yäk. Uwä kadäni käronji, obañ 40 ude näkño täktäk täga yabäñpäñ-nadäk täñkuño upäñkañ ärowani täñ namñkuñ.

10 Ude täñ namñ yäpmäj äbäñirä kokwawak nadäñpäñ yäñkut; Nadäkiniki uruñ käda pewä kwäpäñ näkño kädet iwatta bitnäk täkañ.

11* Unita kokna wawäpäñ man kehäromi ñode yäñkut; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik *Sam 95:7-11*

12 Unita nadäkinik täñpani notnaye, injinta watä ket itpäñ kuñarut! In bämojpjin-ken nanik kubätä bänepi täñpän wawäpäñ nadäkiniki pewän putärewäkañ Anutu paot-paori nämo, u mäde ut imekta! 13 Momi kädettä bämojpjin-ken nanik äma kubä täñikñat-pewän Anutu mäde ut imek yäñpäñ injin-tägän täñkentäk kowata kowata täñkañ notjiye täjo bänepi kañ täñkehärom tawut. Kadäni uken api paorek yäj nämo nadäkamäj unita apiñogän yäput peñpäñ kepma kepma kañ täñ yäpmäj kut. 14* Täñpäkañ nin nadäkinik kehäromi pengän täñkumäño apiño udegän inñit-inik täñpeñ kuñaritna tärek-tärek kadäni kañ ahäwän. Ude täñpeñ kuñatpäñä Kristo-kät kowat kwasikorän täkamäj yäj nadäne.

15* Anutu täjo man punin käda yämäño ude;

Äbekjiye orajiyetä bian Anutu täjo man bitnäñpäñ ärowani täk täñkuño u in udegän nämo täneñ. Apiño Anutu täjo man nadäj parit ärowani nämoinik täneñ yäk. *Sam 95:7-8*

16* Eruk jide nadäkañ? Netätä Anutu täjo kotäk nadäñkuñopäñ mäde ut imñkuñ? Ämawebe päke Mosestä Isip komeken nanik yämagutkuko ubayäj. 17* Ba Anututä netäta kokwawak nadäj yäpmäj kuñirän obañ 40 ude täreñkuk? Uwä ämawebe momi täñpäñ kome jopi-ken kumbuño ubayäj. 18* Ba Anututä man kehäromi yäñpäñ Anutu Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne yäj yäñkuko u netäta yäñkuk? Uwä ämawebe mani nämo buramñkuño unita yäñkuk. 19 Täñpäkañ orekirit kome uken imata täga nämo äronñkuñ? U nadäkinik bureni nämo täñkuño unita.

4

Anutu täjo kudupi ämawebeta orekirit kubä itak

1 Eruk, Anututä nin äbä orek inikät itta yäñkehäromtañ nimiñkuko unita ñodeta umuntäkot; Inken nanik kubätä orekirit-ken u kukta Anututä kawän kunarji nämo täñpektä! 2 Nadäkañ? Manbiñam Täga intä nadäk täkañ u äbekjiye orajiyete udegän nadäñkuñ. Nadäñkuño upäñkañ bänepi-ken daiñpäñ nadäkinik nämo täñpäñ yäpmäj kuñat täñkuño unita manbiñam u nämo täñkentäj yämiñkuk. 3* Unita Anututä yäñkuk;

* 3:7-8: Kis 17:7; Nam 20:2-5 * 3:11: Nam 14:21-23 * 3:14: Hib 3:6 * 3:15: Hib 3:7-8 * 3:16: Nam 14:1-35 * 3:17: 1Ko 10:10 * 3:18: Hib 3:11 * 4:3: Hib 3:11

Kokna wawäpäj man kehäromi ñode yäjkut; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne.
Sam 95:11

Upäjkañ ninäwä Manbiñam Täga unita nadäkinik täk täkamäj unita apiño päñku orek Anutu-kät it täkamäj. Täñpäkañ orekirit uwä imaka kodaki kubä nämo. Nämo, Anututä imaka imaka päke u täñpäñ yepmañkañ orek itkuko kadäni ukengän iwoyäjkkuk. ⁴ * Unita man ño nadäwut; Anutu täño man kubätä kepma 7 unita ñode yäyak; Piäni täñtäñ kuñtäñgän kepma 7 uken Anututä piä peñpäñ orek itkuk. ⁵ * Ba man yämäño unitä orekirit unitagän ñode yäjkkuk; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne.

⁶ Bureni, Isrel ämawebe Manbiñam Täga u intäjukun nadäjkuño upäjkañ man u nämo buramiñkuño unita orekirit-ken nämo kuñkuñ. Upäjkañ kädet nämo itpipiñkkuk. Nämo, ämawebe ätutä päñku orek Anutu-kät täga api itneñ. ⁷ Jide ude nadäkamäj? Ñode; Anututä orekirit uken kukta kepma kubä iwoyäjkkuk. Kepma u wäpi apiño. Kadäni käronji it yäpmäj kuñirän Anututä Devit meni jinom terak kepma wäpi “apiño” unitawä yäjkkuk. Miti mujip yämäño ukeño;

Apiño in Anutu täño man nadäj parit ärowani nämo täneñ yäk.

Sam 95:7,8

⁸ * Eruk, man unita ñode nadäwut; Orekirit bureni Anututä iwoyäjkkuko uwä Kenan kome Josuatä äbekjiye orajiye yämagutkuko u nämo. Kome uwä orekirit bureni yäwänäku Anututä kämi, Devit meni jinom terak kadäni kubä wäpi “apiño” u nämo yäwän. ⁹ Ude unita ñode nadäkamäj; Anutu täño kudupi ämawebeniyetä orek itneñta orekirit bureni kubä itak. ¹⁰ * Äma kubätä päñku orek Anutu-kät irayäj täko uwä iniken piä peñpäñ orek api irek, Anututä piä peñpäñ orek itkuko ude. ¹¹ Unita ninä gwäk pimiñpäñ Anututä orekirit iwoyäjkkuk-ken u kañ kuna! Äbekniye oraniye täño man bitnäk kädet iwatpäñ orekirit-ken u kukta täna wanenñta!

¹² * Nadäkañ? Man Anututä yäk täyak uwä mäkumi nämo. Uwä irit ikek täñkañ piä kehäromi täk täyak. Uwä pärañi-inik. Pärañini uwä päip pärañi, meni kukñi kukñi wädäwani täño pärañini yärepmitak. U pärañi-inik unita gupnin bajirok yäput-däkñek täyak. Ba nin madäj jukutkañ yäpmäj daniñpäñ bänepnin, mäjonin ba kujatnin kudup kwawakgän pek täyak. Ude täñkañ bänep nadäk-nadäknin ba nadäj gäripnin käbop it täkañ u yäpmäj daniñkañ kwawak niwoñärek täyak. ¹³ Bureni-inik! Imaka kubätä Anutu iñamiken käbop täga nämo irek. Imaka Anututä täñ-yepmañkkuko u kuduptagän iñamiken kwawakinik itkañ. Täñkañ Anututä nin kudup, irit kuñat-kuñatnin täño mebärita api niwet yabäwek.

Jesu uwä nintäño bämop äma intäjukun-inik

¹⁴ * Ude unita nadäkiniknin nämo pena putäreneñ. Nämo, u iñit-inik täñpäñ kuñat täkäna! U imata, bämop äma intäjukun täñpani ärowani kubä it nimitak. U Jesu, Anutu täño nanaki, kunum gänañ äroñkkuko Anutu dubini-ken it täyak u. ¹⁵ Bämop ämanin Jesu u käyapnin tägagämän. Bänep nadäk-nadäknin u kehäromi nämo yäj nadäñpäñ butewaki bureni-inik nadäj nimik täyak. U imata, ini uwä kome terak kuñarirän täñyabäk mebäri mebäri ninken ahäj nimik täkañ udegän ahäj imiñkuñ. Upäjkañ momi kubä nämo täñkkuk. ¹⁶ * Eruk, mebäri unita Anututa nämo umuntäne. Nämo, bänepnin pidäm tawäpäñ Anutu orakorak mähemu u dubini-ken kuk täkäna! Kuñitna butewaki täga nadäj nimek. Ba uken orakorakitä bäräpinin täga täñpidäm tawek.

5

¹ Nadäkañ? Bämop äma kudup uwä noriye bämopi-ken nanik yäpmäj daniñpäñ yepmañpani. Täñkañ piäni uwä noriyeta yäñpäñ Anutu iñamiken päñku momini ärutta

* 4:4: Stt 2:2 * 4:5: Sam 95:11 * 4:8: Lo 31:7; Jos 22:4 * 4:10: Hib 4:4 * 4:12: 1Pi 1:23; Efe 6:17; Rev 1:16, 19:15; Jon 12:48 * 4:14: Hib 3:1, 10:23 * 4:16: Hib 10:19

ketem tagataga iron ude peŋ imiŋit tom dāpmānpāŋ ārawa ude ijiŋ imiŋit tāk tākaŋ. ^{2*} Tānpākaŋ bāmop āma ini uwā bānep nadāk-nadāki kehāromi nāmo unita noriye tāŋo mebāri nadāwā tārewāpāŋ noriye nadāk-nadāki paorani ba kādet goret tāŋpani unita butewaki nadāŋ yāmik tākaŋ. ^{3*} Tāŋkaŋ ini uwā momi tāŋpani unita ārawa tāŋ imikimik piā noriye tāŋo momi āruttagān nāmo tāk tākaŋ. Nāmo, iniken momi ārutta imaka, bok tāk tākaŋ. ^{4*} Tānpākaŋ bāmop āma irit piā u wāp biŋam ikek unita āma kubātā iniken gārip terak wāp u tāga nāmo yāpek. Nāmoinik, Anutu tāŋo gera terakgān piā u yāpmāk tākaŋ, Arontā yāpuko ude. ^{5*} Tānpākaŋ Kristo imaka, wāpi biŋam ikek itta bāmop āma irit piā u iniken gārip terak nāmo yāpuk. Nāmo, Anututā ŋode iwet-pewān piā u yāpuk;

Apiŋo gākā nākŋo nanakna iriri nākā gākŋo nanka itat.

Sam 2:7

^{6*} Ba kubā pen ŋode iwetkuk;

Gāk bāmop āma tārek-tāreki nāmo api iren, bāmop āma biani kubā wāpi Melkisedektā itkuko ude.
Sam 110:4

^{7*} Tānpākaŋ Jesu kome terak kuŋatkaŋ Anututā tāŋkentāŋ namān yāŋpāŋ yāŋapik man yāk tāŋkukonik. Anutu-tāgān kumāŋ-kumāŋ kerik-ken nanik tāga nāmagurek yāŋ nadāŋpāŋ gera konām terak yāŋapik man yāk tāŋkukonik. Tāŋkaŋ iniken nadāk-nadāki māde ut imiŋpāŋ Anutu tāŋo gārip terakgān it tāŋkuko unita yāŋapiŋirān Anututā nadāŋ imik tāŋkukonik. ⁸ Uwā Anutu tāŋo nanaki-inik itkuko upāŋkaŋ komi butewaki terak man buramik kādet tāŋo mebāri nadāwān tāreŋkuŋ. ⁹ Nadāwān tārewāpāŋ man buramik āma bureni-inik irirān Anututā Jesu u bāmop āma intājukun-inik itta terkuk. Bāmop āma intājukun itkaŋ āmawebe mani buramik tākaŋ u kuduptagān tāŋkentāŋ yāmiŋpāŋ waki kerik-ken nanik yāmagutpāŋ irit kehāromi yāmik tāyak. ^{10*} Tānpākaŋ Anututā Jesu uwā bāmop āma intājukun-inik itta iwoyāŋpāŋ terkuk, bian bāmop āma kubā wāpi Melkisedektā itkuko ude.

Nanak bakā terak pārani ude itnetawā

¹¹ In nadākaŋ? Man ŋonitāŋo morāki taŋi tāwerayāŋ nadātat upāŋkaŋ nadāk-nadākjin nāmo nadāwā tumbāpāŋ mebāri tāga nāmo nadāwā tāreŋeŋ. ^{12*} In Anutu tāŋo manbiŋam kādāni kāroŋi nadāŋ yāpmāŋ ābātāŋgān manbiŋam unitāŋo mebāri uwā āma ātu tāga yāwetpāŋ yāwoŋāreŋaŋi upāŋkaŋ tāga nāmo! In nāmo nadāwā tumbāpāŋ nanak paki ude āneŋi āwoŋerirā āma ātutā in man pengān yāŋahāwani pidāmiŋpāŋ tāwetpāŋ tāwoŋāreŋaŋi bumik. Butewaki! Ketem bureni nānaŋipāŋ in nonoŋ pen naŋ itkaŋ! ¹³ Nadākaŋ? Nonoŋ nāŋpani u nanak paki yāŋ yāwet tākaŋ. Āma udewanitā kādet siwoŋi tāŋo man mebāri tāga nāmo nadāwā tāreŋeŋ. ^{14*} Tāŋ, āmawebe ekāniwā nonoŋ peŋpāŋ ketem kehāromi nak tākaŋ. Āma udewaniwā man bureni uterak nadāk-nadāki yāpā-siwoŋ tawāpāŋ tāŋ-kehāromtaŋ yāpmāŋ kuŋtāŋgān waki ba tāga unitāŋo mebāri yāpmāŋ danik tākaŋ.

6

¹ Unita Kristota man pidāmi intājukun nadāŋkumāŋo u wari wari nadānetawā! U peŋpāŋ man mebāri bureni, āma ekānitā nadānaŋi upāŋ yāŋpāŋ-nadāk tākāna. Ude tāŋitna bānep nadāk-nadāknin api tāgawek. Yāput peŋpāŋ man ŋode nadāŋkumāŋo u imata āneŋi yāŋpāŋ-nadāk tāne? Bānep sukureŋpāŋ kumāŋ-kumāŋ tāŋo tāktāk peŋpāŋ Anutu-tagān nadākinik tāktāk unitāŋo man imata pen yāŋpāŋ-nadāk tāk tākamāŋ? ^{2*} Ba man pidāmi pidāmi, ume ārutārut tāŋo man, kon yāpmākta keritā gwāki-ken pekpek tāŋo man, āma kumbani-ken naniktā āneŋi akukakuk tāŋo man ba kādāni pāhapken

* 5:2: Hib 4:15 * 5:3: Wkp 9:7, 16:6 * 5:4: Kis 28:1 * 5:5: Hib 1:5 * 5:6: Hib 6:20, 7:1,17 * 5:7: Mat 26:39-46; Plp 2:6-8 * 5:10: Hib 5:6 * 5:12: 1Ko 3:1-3 * 5:14: Rom 16:19; Plp 1:10 * 6:2: Hib 9:14

kowata waki tärek-täreki nämo unitäño man ba man udewanigän imata pen yänpäñ-nadäk täk täkamäj? ³ Ude nämo, Anututä nadäj nimiñirän man udewani yärepmitpäñ, man mebäri nitek, äma ekänitä nadänañi upäj yäk täkäna!

⁴ Tänpäkañ ñode nadäwut; Äma kubätä nadäkiniki pewän putärek-inik tänpayäj täko uwä jide täñitna äma udewanitä bänepi äneñi sukurewek? U täga nämo! Äma udewani uwä pengän penyäjek gänañ kuñarani. U kunum gänañ nanik täño kon yäpani. Ba Kudupi Munapiktä bänepi-ken bureni äpmonpani. ⁵* Täñkañ pengänä bänepitä Anutu täño manta nadäwä täga täñpani. Ba Anutu täño kadäni ahäwayäj täyak unitäño kehäromi yäpmäñpäñ kuñarani. ⁶* Imaka säkgämän säkgämän u yäpani upäñkañ nadäkiniki pewän putäreñkuñ. Butewaki pähap! Äma udewanitä Anutu täño Nanaki päya kwakäp terak äneñi utpäñ ämawebe inamiken mäyäk imik täkañ unita yämaguritna bänepi äneñi täga sukurenañi nämo. Nämoinik! ⁷ Äma uwä kome udewani bumik. Kome iwän pengän pengän täñirän ume yäpmäk täyak ba ketem bureni piä mähemitä pugetta pewän ahäk täkañ, kome udewani Anututä täñkentäk bumta täñ yämik täyak. ⁸* Täñ, kome mup waki mebäri mebäri ugän pewän ahäk täkañ, kome udewani Anututä waki nadäj imiñirän kädäp gänañ api iñiñ paorek.

⁹ Eruk notnaye, umun man ude täwetat upäñkañ inta nadäkinik ñode täyat; Inä kädet täga iwatpäñ Anututa biñam täñirä Anututä api tämagurek. ¹⁰* Nadäkañ, Anututä kudän siwoñi iwatpäñ ämawebe yäpmäj danik täyak unita intä piä täga täñkuño unita nämo api guñ täwek. Ba in Anututa gäripi nadäñpäñ ämawebeniye täñkentäj yämiñkuñotä pen täñkentäj yämik täkañ u tabäñpäñ-nadätäk. ¹¹* Unita piä täga u täk täkañ udegän gwäk pimiñpäñ pen kañ täñ yäpmäj ärowut yäj nadäk täyat. Ude tänpänä imaka kämi kañ-ahäkta itsämäk täkañ uwä bureni api kañ-ahäneñ. ¹² Gañani nämo täneñ yäj täwetat! Nämoinik, äma biani gwäk pimiñpäñ nadäkinik ikektä kuñatkuño unitäño kädet kuroñ iwat täkot. Äma uwä imaka u ba u Anututä yämikta yäjkehäromtak man yäjkuiko u bureni-inik yäpuñ.

Anutu täño yäjkehäromtak man u bureni

¹³ Yäj-kehäromtak man Anututä Abraham iwetkuko unita nadäwut. Äma kubä Anutu irepmitpäñ inipärik kubä nämo itak unita Anututä iniken wäpi terak yäjkehäromtak man u iwetkuk. ¹⁴* U ñode iwetkuk; Näk bureni-inik nadäj gamiñpäñ äbotkaye mäyap-inik api pewa ahäj gamineñ yäk. ¹⁵ Anututä ude iweränkañ Abrahamtä kwikinik itpäñ yäjkehäromtak man iwetkuko unitäño bureni kañ-ahäkta itsämbuk. Itsämäj yäpmäj kuñtäñgän bureni u kañ-ahäjkuik.

¹⁶* Tänpäkañ äma kubätä yäjkehäromtak man yäwayäj nadäñpäñ iniken wäpi terak nämo yäwek. Nämo, u äma kubä wäpi biñam ärowani nitek u wäpi yänpäj yäwek. Ude tänpänä ämatä ñode nadäneñ; Man yäyak u bureni-inik ubayäj. U wärämutnañi nämo. ¹⁷ Eruk, Anututä yäjkehäromtak man yäjkuiko u iniken wäpi terak yäjkuik. Täñkañ iniken wäpi terak yäjkuiko uwä ämawebe man unitäño bureni yäpmäkta yäwanitä u bureni api ahäwek yäj nadäneñta ude täñkuik. ¹⁸* Unita ñode nadäkamäj; Anututä kudän udewani apiño pen udegän täk täyak. Anututä jopman kubä nämo yäk täyak unita iniken wäpi terak yäjkehäromtak man yäweko uwä bureniñgän ahäwek. Unita ämawebe nin Anututä watä it nimekta dubini-ken kuñkumäño uwä bänep pidäm terak imaka tägatäga u nimikta yäjkuiko unita itsämäñpäñ nämo gapuntak täkamäj.

¹⁹ Bureni, imaka täga-tägata itsämäk täkamäj u Anututä bureni-inik api nimek yäj nadäk täkamäj. Ude nadäk täkamäj unitä nadäkiniknin täñ-kehäromtak täyak. Tänpäkañ bänep nadäk-nadäknin u jopi nämo. Nämoinik, u kumañ päñku kudupi yot kunum gänañ itak unitäño tek wädäwani pähap mädeni-ken säkgämän käbop it

* 6:5: 1Pi 2:3 * 6:6: Mat 12:31; Hib 10:26-27; 1Jo 5:16 * 6:8: Stt 3:17-18 * 6:10: Hib 10:32-34 * 6:11: Hib 3:14 * 6:14: Stt 22:16-17 * 6:16: Kis 22:10-11 * 6:18: Nam 23:19; 1Sml 15:29

täyak. ²⁰* Kudupi bägup uken Jesutä ninta yänpäj intäjukun äronkuko it nimitak. Äro itkaņ bämop äma intäjukun tärek-täreki nämo it täyak, bämop äma biani kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.

7

Melkisedek u wäpi bijam ärowani nitek

¹* Eruk Melkisedek uwä kome kubä wäpi Salem unitäño intäjukun äma. U Anutu Tänpämorek unitäño bämop äma kubä itkuk. Tänpäkaņ kadäni Abrahamtä kome ätu täño intäjukun ämakät ämik tänpäj däpmäj yawat kireņkuko komeni-ken äneņi kuņirän Melkisedektä kädēt miņin kaņ-ahänpäj kon man iwetkuk. ² Ude täņjirän Abrahamtä tuņum ämik tänpäj yäpuko u äbot 10 ude yäpmäj daniņpäj äbot kubä Melkisedekta imiņkuk.

Wäpi Melkisedek unitäño mebäriwä Intäjukun äma kudän siwoņi-inik täņpani. Tänpäj wäpi kubä, Salem täño intäjukun äma yäj iwet täņkuņo uwä mebäri ŋode; Intäjukun äma irit säkgämän imagurani. ³* Tänpäkaņ Melkisedek uwä miņi nani nämo, orani äbeki nämo, ahäk-ahäki nämo ba kumäk-kumäki nämo. Ude itkuko unita Anutu täño nanaki bumik yäj iwet täkaņ. U bämop äma intäjukun tärek-täreki nämo itak.

⁴ Bureni, Melkisedek uwä äma äpani nämo! Äma äpani itkuk yäwänäku oranin pähap Abrahamtä imaka tägatäga ämik tänpäj yäpuko unitäño moräki nämo imän. Imiņkuko unita äma ärowani-inik kubä itkuk yäj nadäwut! ⁵* Eruk, ŋode nadäwut; Moses täño бага man terak ŋode kudän täwani; Juda noriyetä tuņumi yäpmäj daniņpäj Livai täño oraniye bämop äma irit piä yäpmäk täkaņ unita moräki yämineņ. Juda äma uwä noriye bureni, Abraham täño oraniye upäņkaņ tuņumi moräki u yämikta yäwani. ⁶ Täņ, Melkisedek uwä Abraham täño äboriye-ken nanik nämo upäņkaņ Abrahamtä tuņumi moräki imiņkuk. Imiņirän Melkisedektä Anutu täño yäņkehäromtak man iwerani Abraham u kon man iwetkuk. ⁷ Unita jide? Netätä intäjukun itak, Abraham ba Melkisedek? Äma kon man yäwanitä äma kon man yäpmäk täkaņ u yärepmit täkaņ yäj nadäkamäj. ⁸ Tänpäkaņ bämop äma Livai äbotken nanik, äma täño tuņum moräki yäpmäk täkaņ uwä kumäk-kumäki nitek. Upäņkaņ Melkisedek, Abraham täño tuņum moräki yäpani unitawä Anutu täño mantä ŋode yäyak; U nämoinik api paorek.

⁹ Unita ŋode täga yänaņi bumik; Livai ba äboriye, bämop äma irit piä tänpäj noriye täño tuņum moräki yäpmäk täņkuņo unitä iniken tuņum täño moräki Melkisedekta imiņkuņ. ¹⁰ Ude imata yäkamäj? U ŋode; Melkisedektä Abraham kaņ-ahäņkuko uken Livai nämo itkuk. U nämo ahäwani-ken. Upäņkaņ u orani Abraham täño nägät-ken itkuko unita Livaitä Melkisedekta tuņumi moräki imiņkuk yäj täga yäne.

Jesutä bämop äma biani yärepmitak

¹¹ Bian Isrel ämawebetä Moses täño бага man yäpuņ. Tänpäj бага man uterak ŋode kudän täwani; Livai täño äboriyetä bämop äma irit piä api täk täneņ. Upäņkaņ, ŋo kawut! Bämop äma unitäño piätä ämawebe täño bänepi u bureni täga yäpän täganēņ tänpäwä, Anutu imata bämop äma mebäri kubä, Melkisedek bumikgän, Arontä äbotken nanik nämo, u kubätä api ahäwek yäj yäņkuk? ¹² Eruk bämop äma mebäri kubätä ahäwänä, man kädēt mebäri kubä imaka, ahänaņi. ¹³ Nadäkaņ? Man yäkamäj ŋo Kristota yäkamäj. U Livaitä äbotken nanik nämo, u äbot kubäken nanik. Tänpäj iniken äbot uken nanik äma kubätä kudupi yot gänaņ alta-ken bämop äma irit piä kubä nämo täņpani. ¹⁴* Ekäninin Kristo uwä orani Juda unitä äbotken nanik. Tänpäkaņ äbot uken nanik kubätä bämop äma irit piä tākta Mosestä nämo yäņahäņkuk.

¹⁵ Eruk, bämop äma kodaki kubä, Melkisedek bumik ahätak unita ŋode kaņpäj nadäkamäj; Unitäño piätä Livai täño äboriyetä piä täk täņkuņo u yärepmit moretak. ¹⁶ Tänpäkaņ бага mantä ŋode yäwani; Bämop äma, äma kudupi kubätä täga nämo api

* 6:20: Wkp 16:2-3; Wkp 16:12,15; Hib 5:6 * 7:1: Stt 14:17-20 * 7:3: Sam 110:4 * 7:5: Nam 18:21 * 7:14: Stt 49:10; Ais 11:1; Mat 2:6; Rev 5:5

itneŋ, äma Livaitä äbotken nanik-tägän api it täneŋ. Upänkaŋ Jesu uwä bämop äma irit piä, бага man uterak nämo yäpuk. Nämo, u iniken irit kehäromini nikek, paot-paori nämo uterak yäpuk. ¹⁷* Anutu täŋo man mujipi kubätä yäyak ude;

Gäk bämop äma tärek-täreki nämo api iren, bämop äma biani kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.
Sam 110:4

¹⁸ Man unitä ŋode niwoŋäretak; Man kädet biani u jopi, kehäromi nikek nämotä täga nämo täŋkentän nimeko unita Anututä u awähutkuk. ¹⁹* Moses täŋo бага man u äma täŋo bänepi bureni täga nämo yäpän täganeŋo unita Anututä kädet kodaki tägagämän-inik kubä pewän ahän nimirkuk. Kädet uterak nin Anutu dubini-ken kuk täkamän.

²⁰ Täŋpakaŋ Anututä Jesu bämop äma intäjukun itta iwoyänjkuko uwä jop nämo iwoyänjkuk. Nämo, u iniken wäpi terak yänkehärom taŋpäŋ iwoyänjkuk. Juda täŋo bämop äma biani bämop äma irit piä täkta wäp yäpuŋo uwä yänkehäromtak man udewani terak nämo yäpani. ²¹* U jop yäpuŋo upänkaŋ Anututä ini yänkehärom taŋpäŋ Jesu bämop äma irit piä täkta iwoyänjkuk. Unita Anututä ŋode yänjkuk;

Ekänitä ŋode yänkehärom taŋkuko u nämoinik api pewek; Gäk bämop äma pen api it yäpmän ärowen.
Sam 110:4

²²* Täŋpakaŋ Jesu u Anutu täŋo yänkehäromtak man terak bämop äma irit piä yäpuko unita ŋode nadäkamän; Jesu täŋo piä terak Anututä ämawebeŋe-kät topmäk-topmäk kodaki täŋkuko uwä tägagämän, kehäromi-inik. U topmäk-topmäk biani u irepmit moretak.

²³ Ba kubä ŋode; Bämop äma biani uwä paot-paori nikek unita jide täŋpäŋ piäni pen täŋ yäpmän kuneŋ? U täga nämo unita bämop äma biani paorirä kodaki ahäk täŋkuŋ.

²⁴ Upänkaŋ Jesu uwä paot-paori nämo, u bämop äma irit piä pen api täŋ yäpmän ärowek. Äma kubätä komeni täga nämo api yäpek. ²⁵* Unita ämawebe Jesu u wäpi terak Anutu dubini-ken kuk täkaŋ uwä waki kerik-ken nanik yämagutta kehäromi nikek itkukonitä pen api it yäpmän kwek. U imata, paot-paori nämo itkaŋ ämawebe täŋkentän yämikta Anutu-ken yäŋapik täyak.

²⁶* Unita bämop äma Jesu uwä momi äma nin täŋo käyännin bureni-inik. Täŋkaŋ udewani kubä nämo itak. U kädet Anututä gäripi nadäk täyak ugän iwät täyak. Uken momi kubä nämo itak. U Anutu inamiken siwoŋi-inik itak. Ba momi ämakät awähutpäŋ nämo, inipärik kubä it täyak. Uwä Anututä imagut päro kunum gänaŋ tewani. Mebäri unita Jesu uwä momi äma täŋo täŋkentäk bureni ude itak. ²⁷* U bämop äma ätu bumik nämo. Bämop äma biani uwä Anutu-ken ärawa kepma kepma täk täŋkuŋonik. Iniken momita intäjukun täŋpäŋä äneŋi ämawebe täŋo momita täk täŋkuŋ. Upänkaŋ Jesu uwä ude nämo täŋkuk. U kämita nikek kadäni kubägän täŋkuko ubayän. Ärawa ude iniken gupi iniŋ kireŋkuk. ²⁸* Täŋpakaŋ Moses täŋo бага man terak komen äma kehäromini nikek nämotä bämop äma irit piä täkta iwoyäk täkaŋ. Upänkaŋ, mäden Anututä iniken wäpi terak yänkehäromtak man yänpäŋ Nanaki bureni tägagämän-inik tärek-täreki nämo itta tewani u bämop äma intäjukun bureni iwoyänjkuk.

8

Jesu uwä topmäk-topmäk kodaki täŋo bämop äma

¹* Eruk, man yäkamän ŋonitäŋo mebäriwä ŋode; Bämop äma intäjukun täŋpani udewani bureni-inik it nimitak. U Anutu, intäjukun äma ärowani kunum gänaŋ itak u kerik bure kada kehäromi nikek maŋirit täyak. ² U kudupi yot bureni, kunum gänaŋ itkaŋ

* 7:17: Hib 5:6 * 7:19: Hib 9:9 * 7:21: Hib 5:6 * 7:22: Hib 8:6, 12:24 * 7:25: Rom 8:34 * 7:26: Hib 3:1 * 7:27: Hib 5:3 * 7:28: Hib 5:1-2 * 8:1: Hib 1:3, 3:1; Hib 10:12, 12:2

uken bämop äma irit piä tåk täyak. Kudupi yot bureni u Ekänitä ini täjkuk, äma keritä täjpani nämo.

³ Täjpäkañ bämop äma kudup uwä Anututa ketem tägatäga iron ude peñ imikta ba tom däpmäjpäñ ärawa ude ijiñ imikta iwoyäwani. Unita bämop ämanin Jesutä udegän iron kubä Anututa imikta yäwani. ⁴ Täjkañ bämop ämanin bureni uwä kome terak irän yäwänä bämop äma ude täga nämo itek. Imata, kome terak bämop äma uku itkañ unitä Moses täjo бага man iwatpäñ Anututa iron mebäri mebäri ijiñ imik täkañ unita. ⁵ * Täjpäñ bämop äma irit piä kome terak ño tåk täkañ uwä imaka bureni kunum gänañ itak unitäjo wäranigän tåk täkañ. Mebäri unita Molestä iniñoret yottaba täjpayäñ yäñjirän Anututä jukuman ñode iwetkuk; Ket nadäwi tärewäkañ wäranu pom terak gäwoñärerero udegän kañ tä yäñ iwetkuk. ⁶ * Täjpäkañ Jesutä bämop äma irit piä yäpuko unitä bämop äma irit piä äma ätutä kome terak tåk täkañ u yärepmit moretak. U udegän, Jesutä Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahäñkuño u tägagämän-inik, topmäk-topmäk biani uwä irepmit moretak. U imata, imaka tägatäga topmäk-topmäk kodaki uterak ahäкта yäñkehärom täwani u tägagämän-inik, biani täjo u yärepmit moretak.

Topmäk-topmäk kodakitä biani irepmitak

⁷ Eruk ñonita nadäwut; Topmäk-topmäk biani intäjukun ahäñkuko u kehäromi nitek yäwänäku imata topmäk-topmäk kodaki pewän ahäwän? ⁸ Upäñkañ topmäk-topmäk biani terak kudän täga nämo ahäñkuk. Unita Anututä ämawebeniye nadäwän täga nämo täjpäpäñ ñode yäñahäñkuk;

Kadäni kubä iwoyäñkut. Kadäni uken ämawebe Isrel äbotken nanik ba Juda äbotken nanik ukät topmäk-topmäk kodaki api pewa ahäneñ yäk.

⁹ Täjpäkañ topmäk-topmäk pewa ahänayäñ täkañ uwä biani ude nämo. Biani uwä äbekiye oraniye Isip komeken nanik kerigän yepmäñitpäñ yämagut yäpmäñ äburo ugän täjñkut yäk.

Ude täjñkuro upäñkañ topmäk-topmäk unitäjo man käderi u nämo iwatkun. Ude täjñkuño unita mäde ut yämijñkut yäk. Näk Ekänitä ñode yäyat!

¹⁰ * Eruk, kämi Isrel ämawebe-kät topmäk-topmäk ñode api täjpet; Man kädetna siwoñi u nadäk-nadäki-ken peñ yämijñpäñ bänepi-ken kehäromigän api kudän täwet yäk.

Ude täjkañ näk Anutuni ude irira u ämawebenaye api itneñ.

¹¹ Täjpäkañ ämawebe kuduñtagän, äpani ärowanitä Ekäni näkjo mebärina api nadäwä tärenejo unita äma kubätä noriye äwäñiye ñode nämo api yäwetpäñ yäwoñärewek; Ekäni täjo mebärinita nadäwut.

¹² * Täjpäkañ ämawebe unitäjo wakini peñ moreñpäñ mominita guñ takinik api täjpet yäk. *Jer 31:31-34*

¹³ Anututä man ñode terak topmäk-topmäk kodakita yäñkuko unita kwawak ñode yäñahäñkuk; Topmäk-topmäk intäjukun ahäñkuko u biani täyak. Unita imaka biani, kehäromini paorani, u jirañta biñam täkañ.

9

Anutu iniñ oretoret kädet biani

¹ * Täjpäkañ topmäk-topmäk biani intäjukun ahäñkuko u Anutu iniñ oretta man kädet nitek. Ba ämawebe topmäk-topmäk biani uterak itkuño u Anutu iniñ oretta yottaba äma keritä täjpani kubä gänañ ärok täjkuñonik. ² * Yottaba u gänañ täjñkireki yarä. Kubäwä wäpi Bägup Kudupi yäñ yäwani. Bägup u gänañ topän käroni u, ba bukä,

* 8:5: Kol 2:17; Hib 9:23; Kis 25:40 * 8:6: 2Ko 3:6; Hib 7:22, 9:15 * 8:10: Hib 10:16 * 8:12: Hib 10:17 * 9:1: Kis 26:1-30 * 9:2: Kis 25:23-40

käräga Anututa biŋam yāwani nitek unitä itkuŋ. ^{3*} Eruk, u mädeni käda tek taŋi kubä wädänkuk. Tänpäkaŋ tek u mädeni kädawä bägup kubä wäpi Bägup Kudupitä Kudupi-inik yän iwerani. ^{4*} Bägup u gänaŋä alta golpäŋ tänpäni kubä itkuk. Uterak gupe kábäŋi säkgämän-inik upäŋ ijik täŋkuŋonik. Täŋkaŋ topmäk-topmäk täŋo kudupi gäpe u imaka, itkuk. Gäpe u gol pidämipäŋ, gänaŋ umu ba punin u kudup gatäŋ äyänurani. Gäpe u gänaŋ käbot täpuri golpäŋ tänpäni, Juda äma täŋo ketem biani wäpi mana u nitek itkuk. Ba Aron täŋo ähottaba, kärük tädotkuko u imaka, gäpe u gänaŋ itkuk. Täŋkaŋ mobä pipiyāwani yarä, бага man 10 ude kudän täwani u imaka, gäpe u gänaŋ itkumän.

^{5*} Tänpäkaŋ gäpe unitäŋo gwäpäni wäpi momi pekpek täŋo bägup yän yāwani. Täŋkaŋ u punin terak imaka aŋero bumik wäpi Serubim unitäŋo wārani yarätä itkumän. Itkaŋ piritä gäpe unita äyuŋ täŋkumän. Serubim yarä uwä Anutu peŋyänjeki pähap unitäŋo wārani täŋkumän. Täŋkaŋ imaka u ba unita yäyat ŋo puningän yäyat. Unitäŋo mebäri-inik yänahänaŋipäŋ man ätu täwerayän nadätat.

^{6*} Eruk, eŋi unitäŋo tuŋum u tawaŋ ude irirä bämop ämatä piäni täkta kepma kepma bägup intäjukun wäpi Bägup Kudupi uken ärok täŋkuŋonik. ^{7*} U täŋkireki kubä yot bämopi-ken itkuko wäpi Bägup Kudupitä Kudupi-inik, u gänaŋ täga äronaŋi nämo. Nämoinik, bämop äma intäjukun tänpäni unitägän Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänaŋ ärok täŋkukonik. Upänkaŋ kadäni kadäni nämo ärok täŋkukonik. Nämo, u obaŋ kubä gänaŋ kadäni kubägän ärok täŋkukonik. Täŋkaŋ ketäŋ nämo ärok täŋkukonik. Nämo, bulimakau täŋo nägät yäpmänkaŋ ärok täŋkukonik. Nägät u iniken momi ba ämawebe täŋo momi nämo nadänkaŋ tänpäni u däpmän tärekta Anututa piŋ imik täŋkukonik. ^{8*} Eruk, kädet unita jide yänayän? Munapiktä imaka u ba u niwoŋäreŋkaŋ ŋode niwetpäŋ niwoŋärek täyak; Topmäk-topmäk biani terak ämawebe jopitä Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänaŋ täga äronaŋi nämo. Yot biani u ba unitäŋo täktäki irirän Bägup Kudupitä Kudupi-inik u gänaŋ ärokta kädet kubä nämo tumbuk. ^{9*} Uwä wārani ude apiŋo kwawak ŋode niwoŋärek täyak; Anututa iron peŋ imik, ba tom ijiŋ imikimiktä ämawebe Anutu iniŋoret täkaŋ unitäŋo momi täŋo nadäwätäk u täga nämo ärutpak täwek. Nämoinik. ^{10*} Imaka udewani uwä puningän, gup kädagän täŋo бага. U ketem ume nakta бага man ba ume ärut-ärutta бага man. Imaka udewani it yäpmän kuŋirän kädet kodakitä ahāwänä pewä paotta yāwani.

Jesu täŋo nägäritä piä täŋkuko unita man

^{11*} Tänpäkaŋ imaka imaka kodaki tägagämän ahänkuŋo itkaŋ unitäŋo bämop äma intäjukun itta Kristo äbuk. Äbänpäŋ yot ini ämawebe täŋkentäŋ yämikta äronkuko uwä Juda täŋo kudupi yot u irepmitak. U kudupi-inik, äma keritä nämo tänpäni, kome ŋonitäŋo nämo. ¹² Ba Bägup Kudupitä Kudupi-inik u kadäni kubägän-inik, kämita nitek äronkuk. Täŋkaŋ Juda täŋo bämop ämatä ärawa täkta bulimakau ba meme täŋo nägät yäpmänkaŋ ärok täŋkuŋo ude nämo äronkuk. Nämoinik, Anututa ärawa täŋ imikta yäpmän äronkuko uwä iniken nägät. U yäpmän äro mominin kudup däpmän täreŋ nimij moreŋpäŋ inita biŋam tärek-täreki nämo itta nimagutkuk.

^{13*} Tänpäkaŋ bianä ämawebetä бага täpuri täpuri irepmitpäŋä, uwä Anutu iŋamiken gupnin tänawakaŋ yän nadäk täŋkuŋonik. Ude täŋirä bämop ämatä meme ba bulimakau täŋo nägäri gwetpäŋ ämawebe terak kwarut yäbat täŋkuŋonik. Ba bulimakau nanaki däpmänpäŋ ijiŋpewä kädäkut äworewäkaŋ yäpmänpäŋ ämawebe terak ureŋ yäbat täŋkuŋonik. Ude täŋirä ämawebe u Anutu iŋamiken äneŋi gupi kuräki it täŋkuŋonik. ^{14*} Eruk tom täŋo nägät u kehäromi udewani nitek tänpäwä Kristo täŋo nägätta jide yäne? Nägät Kristotä piwän kuŋkuŋo u bulimakau täŋo nägät irepmitpäŋ täŋkentäk

* 9:3: Kis 26:31-33 * 9:4: Kis 16:33; Kis 25:10-16; Kis 30:1-6; Nam 17:8-11; Lo 10:3-5 * 9:5: Kis 25:18-22 * 9:6: Nam 18:2-6 * 9:7: Kis 16:2-34 * 9:8: Hib 10:19 * 9:9: Hib 10:1-2 * 9:10: Wkp 11:2,25; Wkp 15:18; Nam 19:11-13 * 9:11: Hib 3:1, 10:1 * 9:13: Wkp 16:3,14-16; Hib 10:4; Nam 19:9,17-19 * 9:14: 1Pi 1:18-19; 1Jo 1:7; Hib 6:1

pähap täga nämo täj nimek? Bureni-inik, u täj kentä j nimikinik täjpek. Munapik tärek-täreki nämo uterak iniken gupi Anututa ärawa säkgämän-inik kubä ude ini j kirej kük. Ude täj kuko unita nägäritä nin punin gupningän nämo ärut nimik täyak. Nämo inik, u mominin ärutinik täj pänpäj Anutu ijamiken bänepnin kuräki-inik it takamäj. Ude täj irän imaka jopi Anutu bänepi täj bätak täkta täk takamäj u pej päj Anutu paot-paori nämo u bureni gän ora j imi j päj täga ku j atne.

¹⁵* Unita jode yäna; Kristo uwä Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahä j kük. Ude täj kuko unita ämawebe Anututä yä j päbä yepmanpani unitä iron tägagämän tärek-täreki nämo u täga api yäpne j, imaka kämi yäpmäkta Anututä yä j kehäromtak man yä j kuko u. U mebäri j odeta täga api yäpne j; Ämawebe topmäk-topmäk biani terak itka j momi tä j ku j o unitä j o kowata dä j pä j tärekta Kristo kumbuk.

¹⁶ Eruk, yä j kehäromtak man tä j o mebärita yäna. Äma kubätä näk kumä j ira nä j o tu j um mä j yäpen yä j gäwerekopä j äma u nämo kumä j irän tu j umi täga nämo yäpen.

¹⁷ Äma uwä kodak irirän yä j kehäromtak mani tä j o bureni nämo ahäwek. Kumbänka j uyaku bureni ahäwek. ¹⁸ Eruk, mebäri unita topmäk-topmäk biani uwä j op nämo pewän ahä j kük. Nämo, Mosestä tom kubä utpewän kumbänpä j nägäri piwän ku j irän bureni ahä j kük. ¹⁹* Unitä j o käderi uwä j ode; Pengän Mosestä ämawebe j ukuman kudu j tagän бага terak itku j o u yä j ahä j pä j yäwet more j kük. Ude tä j pä j ä bulimakau nanaki dä j pä j pä j nägäri yä j pä j ka j umekät awähutkük. Ude tä j ka j sipsip pu j i j gämäni ba tokän kubä wäpi hisop u yä j pä j pä j nägät umekät awähutkuko u gäna j pewän äpmon j pä j pä j nägät u бага man tä j o buk ba ämawebe terak kwarut yäbatkük. ²⁰* Ude tä j pä j jode yä j kük; Nägät j owä topmäk-topmäk Anututä intä iwatta pe j täwetkuko u tä j kehärom täyak yä j k. ²¹* Ude yä j pä j ä Mosestä nägät u kudupi yottaba, ba unitä j o tu j um päke uterak imaka, kwarut yäbatkük. ²²* Bureni, Moses tä j o man kädet terak j ode pätak; Imaka kudu j tagän bumik nägät terak gän kudupi ahäwani. Ba nägät nämo piwä kune j o uwä äma tä j o momi nämo inik paotne j.

Kristo uwä kadäni kubä gän kumbuko uba

²³* Unita jode ka j pä j nadäkamä j; Imaka bureni kunum gäna j itka j unitä j o wä rani kome terak j o itku j o uwä kudupi j op nämo ahäwani. Nämo, nägät terak gän kudupi ahäwani. Upä j ka j imaka bureni kunum gäna j itka j uwä tom tä j o nägät terak kudupi täga nämo ahäne j. Nämo inik, imaka kehäromi-inik kubä terak uyaku kudupi ahäne j.

²⁴* Unita jode nadäwut; Kristo Bä gup Kudupitä Kudupi-inik, bureni tä j o wä rani, äma keritä tä j pa j uken nämo äron j kük. Nämo, uwä ini kunum gäna j gän äron j kük. Äron j kuko Anutu ijamiken nin gä rak itak. ²⁵ Tä j pä ka j bämop äma kome terak naniktä täk tä j ku j o u Kristotä udegän nämo tä j kük. Bämop äma uwä oba j oba j ärawa täkta tom tä j o nägäri yä j pä j ka j Bä gup Kudupitä Kudupi-inik-ken ärok tä j kükonik. Upä j ka j Kristotäwä ude nämo tä j kük. U gupi ärawa ude kadäni kadäni nämo ini j kire j kük. ²⁶ Nämo inik, ude tä j kük yäwänäku kadäni kadäni kunum kenta kome pewän ahä j ku j kentä api j o komi nadä j yä j pä j äbäk täyek. Upä j ka j nämo inik! Kadäni tärek-tärek j oken kome terak ahä j pä j momi pe j morekta iniken gupi ärawa ude kadäni kubä gän, kämita nikek ini j kire j kük.

²⁷* Tä j pä ka j ämawebe kudu j tagän kadäni kubä gän kumä kta yäwani. Kumä j pä j ä täktäki yä j pä j danik-danik käbeyä-ken api ärone j. ²⁸ U udegän Kristotä ämawebe mäyap tä j o momi dä j pä j tärekta kadäni kubä gän ärawa ude gupi ini j kire j kük. Tä j pä ka j äne j api äbek. Momi dä j pä j tärekta nämo, ämawebe unitä äbä kta dapun käron j tä j itka j u yämagutta api äbek.

* 9:15: 1Ti 2:5; Hib 8:6 * 9:19: Kis 24:3,6-8; Wkp 14:4,6 * 9:20: Kis 24:8 * 9:21: Wkp 8:15,19 * 9:22: Wkp 17:11; Efe 1:7 * 9:23: Hib 8:5, 10:1 * 9:24: 1Jo 2:1 * 9:27: Plp 3:20; Hib 10:10; 1Pi 2:24

10

Ärawa bianitä momi täga nämo ärut morewew

¹ * Moses täño бага mantä imaka tägatäga Kristotä täñ nimikta yäwani u kwawak nämo, wäranigän niwoñäreñkuk. Baga man u iwatpäñ momi däpmäñ tärekta Anutu-ken ärawa pen obañi obañi täk täñpani. Täñpäñ ärawa udewanitä ämawebe Anutu iniñ oretta dubini-ken kuk täkañ u iñamiken momini nämo, täga nämo yepmañpek.

² Nämoinik! Kädet udewani täga yäwänäku kadäni kubägän täñpani unita pewäm. Ba u täga yäwänäku ämawebe kädet biani iwatpäñ Anutu iniñ orerani uwä bänepi kuräki-inik itpäñ mominita nadäwätäk pen nämo täk täñpäm. ³⁻⁴ * Upäñkañ nämo! Bulimäkau ba meme täño nägäritä momi täga däpmäñ tärenañi nämo unita Anutu-ken ärawa obañi obañi täk täkañ uwä kadäni kadäni ñode yäwoñäreñk täyak; Nin momi täñpani.

⁵ Mebäri unita Kristotä kome terak äpäñpäñ Anutu ñode iwetkuk;

Gäk momita iron peñ gamik-gamik ba tom däpmäñpäñ iñiñ gamik-gamik unita nämo nadäk täyan. Nämo, gäk gupna namipäñ naniñ kireñkun.

⁶ Bureni-inik, momini ärutta iron peñ gamiñirä, ba tom däpmäñpäñ iñiñ gamiñirä yabäwi gäripi nämo täk täkañ yäk.

⁷ Ude yäñpäñ ñode yäkgän täñkut; Nabä! Nähä gäkño gäriпка iwatta äbätat ño. Man kudän täwani biani uterak näka yäñahäwani udegän täyat ño yäk. Sam 40:6-8

⁸ Eruk, man Kristotä yäñkuko unita nadäwut. Pengänä ärawa täktäk kädet Moses täño бага man terak pärani unita ñode yäñkuk; Gäk momita iron peñ gamik-gamik ba tom däpmäñpäñ iñiñ gamik-gamik unita nämo nadäk täyan ba kawi gäripi nämo täk täkañ yäñ yäñkuk. ⁹ Täñpäñ u punin terak man ñode yäkgän täñkuk; Nabä! Nähä gäkño gäriпка iwatta äbätat ño yäñ yäñkuk. Eruk, man ude yäñkuko unitä ñode niwoñäretak; Momi ärutta Anututä ärawa täktäk kädet biani u awähutpäñ komenita momi ärutärut kädet kodaki kubä pewän ahäñkuk. ¹⁰ * Unita ñode nadäwut; Jesu Kristotä Anutu täño gärip iwatpäñ ärawa ude, kämita nitek, kadäni kubägän iniken gupi iniñ kireñkuko uterak mominin paorirä Anutu iñamiken kudupi-inik itkamäñ.

¹¹ * Täñpäkañ äneñi ñode täwera nadäwut; Juda täño bämop ämatä kepma kepma momita yäñpäñ alta-ken käroñ wädäñ itkañ ärawa täktäk piä bian täñpani udegän wari wari täk täkañ. Upäñkañ waki, ärawa unitä ämawebe täño momi täñpewän nämoinik paot täkañ. ¹² Täñ, Kristowä kadäni kubägän, kämita nitek gupi iniñ kireñpäñ kumbuk. Täñkañ piä u täñpa tärekañ yäñ nadäñpäñ Anutu kerä bure käda äro mañitkuk.

¹³ * Mañitkañä Anututä iwaniye gämori-ken yepmañpekta itsämäñ itak. ¹⁴ Burenitä bureni-inik, ärawa kubägän täñkuko unitä ämawebeniye Anutu iñamiken momini nämo, yepmañkuk. Täñkañ ämawebe u kudupi itneñta irit kuñat-kuñariken yäpä-siwontak piä täñ itak.

¹⁵ Kudupi Munapiktä mebäri u kwawak yäñahäñpäñ niwetkuk. Pengänä ñode niwetkuk;

¹⁶ * Ekänitä ñode yäyak; Eruk, kämi Isrel ämawebe-kät topmäk-topmäk ñode api täñpet; Man kädetna siwoñi u nadäk-nadäki-ken peñ yämiñpäñ bänepi-ken kehäromigän api kudän täwet.

¹⁷ * Ude yäñpäñ äneñi kubä pen ñode yäkgän täñkuk;

Täñpäkañ wakini peñ moreñpäñ mominita guñ takinik api täñpet yäk. Jer 31:33,34

¹⁸ U kawut! Momi peñ morewani unita momita yäñpäñ ärawa äneñi kubä tänañi nämo. Nämoinik!

Anutu dubini-ken kuk täkäna!

* 10:1: Hib 8:5 * 10:3-4: Hib 9:13 * 10:10: Hib 9:12,28 * 10:11: Kis 29:38 * 10:13: Hib 1:3; Sam 110:1
* 10:16: Hib 8:10 * 10:17: Hib 8:12

¹⁹* Notnaye, mebäri unita nin batakigän tänpäj Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken täga ärok täne. U nämo yäjiwäranani. Nämo inik, Jesu täño nägäritä mominin ärut morenpäj kädät täwit nimiņkuk. ²⁰* Bianä kädät u itpipiņkuk. Juda täño bämop äma intäjukun unitägän tek wädawani pähap yäpmäj kewepäj Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken täga ärok täņkuņ. Upäņkaņ Jesu ini gupitä бага, kädät täņpipiņkuko u yäpmäj kewepä nimiņirän kädät kodaki, irit ikek kubä tumbuk. Kädät uterak nin kudup Anutu-ken täga ärok täne. ²¹ Nadäkaņ? Apiņo bämop äma ärowani kubätä Anutu täño äboriye ninta intäjukun it nimitak. ²²* Unita bänep nadäk-nadäk siwoņi nitek täņkaņ nadäkiniknin täņ-täpänewani nitektä Anutu dubini-ken kuk täkäna! Ninä gupnin ume säkgämänpäj ärut morewani ba mominin täño mäyäk ärut täņpä kwani unita täga kunel!

²³* Täņpäkaņ Jesutä api nimagurek yäj nadäkinik tänpäj yänahäk täkamäj u iņit-inik täņpeņ kuņat täkäna! U imata, Anututä ude api täņ tamet yäj yänkehärom täņkuko u bureni-inik api täņpek. ²⁴ Täņkaņ äbot täņpani notniye kowat nadäj imän täņkaņ iron kädät ba piä tägatäga mebäri mebäri täna yänpäj bänepnin kowata kowata täņpidäm tak täkäna. ²⁵* Täņkaņ notniye ätutä Anutu iniņoret käbeyäta gaņa tänpäj nämo ärok täkaņ u nin udegän tänetawä! Nämo, Ekäni täño kadäni pähap keräp täyak u kaņpäj nadäk täkamäj unita käbeyä tänpäj kädät siwoņi iwatta bänepnin kowata kowata täņpidäm tak täkäna!

²⁶* Unita ket ñode nadawut; Ninä Kristo täño man bureni nadäna tumbäkaņ gwäk pimiņpäj momi kädät iwatnero uwä jide tänpäj kowata api irepmitne? Nämo, momi u ärutta ärawa täktäk kädät kubä nämo pätak. ²⁷* In äma udewani uwä bumta umuntäkot! Kowata wakikät kädäp komi pähap, äma Anutu mäde ut imanita biņam u inta itsämäņtak. ²⁸* Kädät bianita nadawut; Äma kubätä Moses täño бага man iwatta bitnäņirän äma yarä ba yaräkubätä momini yänahäneņo uwä äma udewani nämo yabäj koreneņ, kumäj-kumäj däpneņ. ²⁹* Unita äma kubätä Anutu täño nanaki nämo oraņ imiņpäj jiraņ ude yeņ gatäwani udewanita jide yäne? Äma udewanitä nägät momini ärut-paktaņ yämiņkuko unita nadäwä äpani tänpäkaņ iron täņ yämani Munapik u yänärok ude iwet täkaņ. Butewaki, jide tänpäj äma udewanitä kowata wakiinik kubä api irepmitneņ? Nämotä nämo inik. ³⁰* Anututä ñode yänkuko unitäño mebäri nadäkamäj; Kowata näkņa api yämet yäk. Ba äneņi kubä pen ñode yäkgän täņkuk; Ekänitä ini ämawebeniye täño täktäki terak api yäpmäj daniwek. ³¹ Bureni-inik, kowata waki yäpmäkta Anutu paot-paori nämo unitäño kerik-ken äroweno uwä imaka umuri pähap kubä.

Nadäkinikjin täņkehärom tänpäj itkot

³² Eruk notnaye, bian peņyänjektä pengän ahäj tamiņkuko kadäni unita juku piwut. Kadäni uken bäräpi mebäri mebäri intä terak äroņkuņo upäņkaņ gwäk pimiņpäj nadäkinikjin nämo pewä putäreņkuņ. ³³* Kadäni kubäkubä in ämawebetä tabäj mägayawut yänpäj iņamiken tepmaņpäj man waki täwerit komi tamiņit täk täņkuņonik. Ba notjiye ätu komi udegän yämik täņkuņo u bok kaņ nimut yänpäj pidämtak täņkuņ. ³⁴* Täņkaņ notjiye ätu komi eņiken yepmaņkuņo u in butewaki nadäj yämiņpäj täņkentäj yämiņkuņ. Täņpäkaņ äma ätutä inta nadäwä jiraņ ude tänpäpäj tuņumjin kudup täyomägarirä bäräpi u oretoret terak kotaņkuņ. U imata, imaka säkgämän, paotpaot nitek nämotä it nimiņa yäj nadäņkuņo unita.

³⁵ Unita notnaye, kadäni uken nadäkinik kehäromi tänpäj batakigän it täņkuņo ude, apiņo udegän it täkot. Ude tänayäj täño uwä gwäki pähap api yäpneņ. ³⁶* Täņkaņ kehärom tänpäj itneņ. Ude tänpäjä Anutu täño gärip u täga api iwatneņ ba imaka u ba u tamikta yänkehärom täņkuko u täga api yäpneņ. ³⁷ Unita Anututä ñode yäyak;

* 10:19: Hib 4:16 * 10:20: Mat 27:51; Hib 9:8 * 10:22: Wkp 8:30; Ese 36:25; Efe 5:26 * 10:23: Hib 4:14
 * 10:25: Hib 3:13 * 10:26: Hib 6:4-8 * 10:27: Ais 26:11 * 10:28: Lo 17:6, 19:15 * 10:29: Kis 24:8; Hib 13:20 * 10:30: Rom 12:19; Lo 32:36; Sam 135:14 * 10:33: 1Ko 4:9 * 10:34: Mat 6:20; Mat 19:21,29 * 10:36: Luk 21:19; Hib 6:12

Kadäni keräpi itkañ äma äneñi äbäkta yäwanitä api äbek. U itkañ nämo api äbek.

³⁸* Täñpäkañ näkño siwoñi ämawebenayetä nadäkinik täñpäñ kodakgän api itneñ.

Täñ, ämawebe u kubätä nadäkiniki pewän putärewäwä unita nadäwa täga nämo api täneñ yäk. *Hab 2:3-4*

³⁹ Upäñkañ ninä nadäkinik kädet u mäde ut imiñpäñ paot-paotta biñam täñpani nämo. Nämoïnik, ninä nadäkinik ikek kuñatpäñ irit kehäromita biñam täñpani.

11

Nadäkinik ikek kuñat-kuñat täño mebari

¹* Nadäkinik ikek kuñat-kuñat täño mebari ñode; Imaka dapunintä nämo yabäk täkamäj unita U bureni-inik itkañ yäj nadäk täkamäj. Ba imaka imaka kämi yäpmäkta Anututä peñ nimiñkuko u bureni-inik api yäpne yäj nadäk täkamäj. ² Ämawebe bianitä nadäkinik udewani nitek kuñarirä Anututä yabäñpäñ-nadäwän täga täñkuñ. ³* Ba ninäwä nadäkinik täñpäñ ñode uwä bureni yäj nadäk täkamäj; Anututä man yäjirän kunum kenta kome ahäñkumän. Täñpäñ imaka imaka yabäk täkamäj u Anututä imaka nämo yabäwani upäj täñpewän ahäñkuñ yäj nadäk täkamäj.

⁴* Täñpäkañ äma biani kubä wäpi Abel unitä nadäkinik täñpäñ Anututa ärawa tägagämän kubä täñirän Anututä kawän tägañkuk. Noripaki Kentä täñkuko u irepmitpäñ täñkuk. Täñpäñ nadäj imikinik täñkuko unita Anututä Abel, Gäk äma siwoñi yäj iwetkuk. Täñpäkañ Abel kumbuko upäñkañ nadäkiniki terak man pen yäj itak.

⁵* E, äma biani kubä wäpi Enok unitä Anututa nadäj imikinik täñkuko unita kome ño terak nämo kumbuk. Nämo, Anututä komegup ikek wädäj yäpmäj äronkuko unita noriyetä Enokta wäyäkñewä wañkuñ. Täñkañ äma unita Anutu täño mantä ñode yäjkuñ; U kome terak kuñatkuk-ken uken Anututä Enok kañpäñ gäripi nadäk täñkukonik. ⁶ Bureni-inik, äma nadäkiniki nämotä jide täñirän Anututä u kawän tägawek? Nämoïnik, äma kubätä Anutu dubini-ken kwayäj nadäñpäñä nadäkinik ñode täñpek; Anutu u bureni itak. Ba ñode imaka nadäkinik täñpek; Äma bänepitä Anutu täño mebarini ket nadänayäj yäj nadäk täkañ u Anututä kowata täga api yämek.

⁷* Ba kubä ñode; Äma biani kubä wäpi Noa unitä Anututa nadäj imikinik täñpäñ imaka umuri kämi ahäwayäj täñkuko unita jukuman iwerirän nadäwän bureni täñkuk. Anututä imaka ude api ahäwek yäj iwetkuko u nämo ahäñirän upäñkañ Anutu täño mani buramiñpäñ gäpe pähap kubä täñkuk. Täñpäñ gäpe u gänañä Noa ini ba webeni nanakiye bok äronpäñ säkgämän itkuñ. Täñpäkañ nadäkiniki bureni unitä ämawebe päke itkuño unitäño kädet waki kwawak pewän ahäj yämiñkuk. Täñirän man Anututä ämawebe nadäj imikinik täñpani u yäwet täyak udegän, Noata siwoñi äma yäj yäñtäreñ imiñkuk.

⁸* Ba Abraham täño nadäkinikita nadäna; Abrahamtä nadäj imikinik täñpäñ Anututä man kubä ñode iwerirän mani buramiñkuk; Gäk komeka peñpäñ kome näkä gamikta iwoyäñkut-ken u ku! Anututä man ude iwerirän mani buramiñpäñ u kuyat yäj nämo nadäñkañ, komeni peñpeñ akumañ kuñkuk. ⁹* Täñkañ nadäkinik täñpäñ kome iwoyäj imani-ken päñku yot bureni nämo, äma äbanitä-yäj yottaba täñpäñ ittäj kuñat täñkukonik. Täñirän Aisak kenta Jekop Anututä biñam bok yäj yämani unitä udegän täñkumän. ¹⁰ Täñpäkañ Abraham äbanitä-yäj itkuko unita nadäwätäk nämo täñkuk. Nämo, u yotpärare kehäromi-inik kubäta itsämäk täñkukonik, yotpärare Anututä ini tawañ peñpäñ udegän pewän ahäwani.

¹¹* Täñpäkañ Abraham ini uwä tägawani täñirän webeni Sara imaka, äruñ it yäpmäj äbätäñgän webe pähap täñkuko upäñkañ nadäkinik täñkumäno unita Anututä nadäj yämiñirän webeni nanak bäyañkuk. Sara uwä ñode nadäñkuk; Anututä näk nanak

* 10:38: Rom 1:17; Gal 3:11 * 11:1: Rom 4:18; 2Ko 5:7 * 11:3: Stt 1:1; Sam 33:6; 2Pi 3:5 * 11:4: Stt 4:3-10

* 11:5: Stt 5:24 * 11:7: Stt 6:13-22; Stt 7:1; 1Pi 3:20; Rom 3:22, 4:13 * 11:8: Stt 12:1-5; Apos 7:2-4 * 11:9:

Stt 26:3; Stt 35:12,17 * 11:11: Stt 18:11-14; Stt 21:2

bäyakta yänkehäromtañ namiñkuko unita nanak api bäyawet. Anutu u man bureniğän yäk täyak yän nadänjuk. ¹²* Täñpäkañ mebäri unita kumäk-kumäk kadäni keräp tañkuko upänkañ äma täğawani Abraham uterak äbekiye oraniye daninañi nämo, guk ba mobä jirañ ude ahänkuñ.

¹³* Täñpäkañ ämawebe mani biñam yänahätat ño kudup Anututa nadän imikinik täñpeñ kuñat-tägän kumbuñ. U imaka Anututä kämi yäpmäkta yänkehärom tañkuko u kome ño terak nämo yäpuñ. Nämo, u ban irirän kañpäñ nadänkañ oretoret täñpäñ ñode yänahäkta mäyäk nämo nadänkuñ; Kome ñowä komenin bureni nämo, nin äbanigän yän yänkuñ. ¹⁴ Täñpäkañ ämawebe man ude yäwani uwä ñode niwoñärek täkañ; U komeni burenita wäyäkñekañ. ¹⁵ Täñpäñ komeni kuñat peñpeñ äbuño unita yänpäñ yänkuñ yäwänäku äneñi komeni-ken täga kwäm. ¹⁶* Upänkañ komeni bianita nadänpäñ nämo yänkuñ. Nämo, u kome säkgämän kubä, komeni biani u irepmitak upän kañ-ahäna yän nadänpäñ yänkuñ. U kunumta yänkañ yänkuñ. Unita äma udewanitä Anututa U nin täño Anutunin yän yänirä Anututä nadäwätäk nämo täk täyak. U imata, yotpärare kubä täñkettan yämiñkuko itak unita.

¹⁷⁻¹⁸ Täñpäkañ Anututä tänyabäk pewän ahän imiñirän Abrahamtä nadän imikinik täñpäñ nanaki Aisak Anututa ärawa ude kumän-kumän utta pidäm tañkuk. Täñkañ Anututä nanaka Aisak terak orañkaye mäyap api ahäneñ yän yänkehäromtañ imiñkuko upänkañ nanaki tepi kubägän u ärawa ude ijiñ imikta nämo bitnäñkuk. ¹⁹* Nämoikin, u ñode nadänjuk; Aisaktä kumänirän Anututä kumbani-ken nanik äneñi täga yäpmän akwek yän nadäkinik ude täñkuk. Täñpäkañ bureni, Aisak kumbani-ken nanik bumik äneñi imagutkuk.

²⁰* Eruk Aisak u ittän kuñtäñgän äma ekäni täñpäñ Anututa nadän imikinik täñpäñ nanakiyat Jepop kenta Iso unita imaka täga Anutu-ken nanik kämi ahän yämikta kon man yäwetkuk. ²¹* Täñpäkañ Jepop imaka, Anututa nadän imikinik täñkuko unita täğawani täñpäñ kumbayän nadänpäñ ñode täñkuk; Josep täño nanakiyat kon man yäwetpäñ ähottaba initkañ gwäjiñ äpmonkañ Anutu iniñ oretkuk. ²²* E, Josep uwä ittän kuñtäñgän kumäk-kumäki keräp tañirän Anututa nadäkinik täñpäñ ñode yänahänjuk; Kämiwä, Isrel ämawebe Isip kome peñpeñ api kuneñ. Ude yänpäñ kujari äneka jukuman yäwetkuk.

²³* Ba Moses täño manbiñam nadäna; Moses täño miñi nanitä Anututa nadän imikinik täñkumäno unita Moses ahäwänpäñ käbop peñirän komepak yaräkubä täreñkuk. Miñi nani uwä Moses nanak u kawän inide kubä täñpänpän Isip kome täño intäjukun äma wäpi Fero unitäño man mäde ut imikta nämo umuntañkumän. ²⁴* Eruk Moses u tägañpäñ Anututa nadän imikinik täñpäñ Fero äperi unitäño nanaki ude, gäripi terak itta bitnäñkuk. ²⁵ Täñpäñ ñode nadänjuk; Imata kome ñonitäño gärip kadäni keräpi-tagän kañ iwaret? Nämo, näk bäräpi Anutu täño kudupi ämawebeniye-kät bok nadänayän tämäño uyaku täga yäk. ²⁶* Ude yänjukko unitä ñode niwoñäretak; U Anutu-ken gwäki täga yäpmäkta nadänjuk. Unita kämi ahäkta yäwani Kristota yänpäñ bäräpi ahän yäminayän täño unita nadäwän täğawäpäñ Isip täño tuñum gäripi nitek u yäpmäkta nadäwän jirañ ude täñkuk. ²⁷* Täñkañ Moses u Anututa nadäkinik täñpäñ Anutu nämo kak takamän u dapuritä kañkañ bumik gwäk pimiñpäñ Fero täño kokwawakta nämo umuntañkañ Isrel ämawebe yämagurän Isip kome peñpeñ kuñkuñ. ²⁸* Täñkañ Moses u Anututa nadäkinik täñkuko unita Pasova äñnak-äñnak yäput peñpäñ Isrel ämawebe sipsip täño näğäri eñi yäma terak ärutkot yän yäwetkuk. Ude täñkuko unita

* 11:12: Rom 4:19; Stt 15:5, 22:17; Lo 10:22 * 11:13: Stt 23:4; 1Sto 29:15; Sam 39:12; 1Pi 2:11 * 11:16: Kis 3:6,15; Mak 12:26 * 11:19: Rom 4:17 * 11:20: Stt 27:27-29; Stt 27:39-40 * 11:21: Stt 48:15-16 * 11:22: Stt 50:24-25; Kis 13:19 * 11:23: Kis 1:22, 2:2 * 11:24: Kis 2:10-12 * 11:26: Hib 10:34-35 * 11:27: Kis 12:51; Kis 14:13,14; Rom 1:20; 1Ti 1:17; Hib 11:1 * 11:28: Kis 12:21-30

kumäk-kumäk täño aņero, nanak ämani intäjukun nanik dāpani unitä Isrel ämawebe yārepmitpāņ nanakiye intäjukun nanik nämo dāpuk.

²⁹* Tāņpākaņ Isrel ämawebe Anututa nadākinik tāņkuņo unita gwāgu wāpi Ume Gāmāni u kome kawuki ude irirān bāmopgān kuņkuņ. Kuņirā Isip naniktā udegān kuna yākuņat gwāgu gānaņ āpmonpāņ ume naņpāņ kumbuņ.

³⁰* Tāņpākaņ āneņi kubā ņode; Isrel ämawebe unitä Anututa nadākinik tāņpāņ mani buramiņpāņ Jeriko täño yewa pāhap gāgāni-ken kepma 7 u deta kuņat āyāņurirā yewa u tokāt maņkuk.

³¹* Tāņpākaņ kubokāret webe wāpi Rahap u nadākinikitā tāņkentāņ imiņirān Anututa māde ut imani-kāt penta nämo paotkuņ. U imata, āma kome kaņiwatta kābop kuņkuņo u yāmagutpāņ ini eņi gānaņ kābop yepmaņkuko unita.

³² Eruk imata man kāroņi yāņiwat yāpmāņ kwet? Nämo, man kudān ņoken bāgup irānpāņ uyaku Gidion, Balak, Samson, Jepta, Devit, Samuel ba profet biani ātu täño manbiņam tāga tāweret. ³³* Äma unitä Anututa nadākinik tāņpāņ kudān mebāri mebāri tāņkuņ. Äma nadākinik tāņkuņo u ātutā kome ātu täño intäjukun āmakāt āmik tāņpāņ kehāromini yāpmāņ āpuņ. Tāņkaņ u ämawebe kudān siwoņi terak yabāņ yāwatpāņ imaka imaka Anututā yāmikta biņam yāwani u yāpuņ. Tāņpākaņ ātutāwā aņ komi, āma dāpani täño meni tāņpipiņkuņ. ³⁴* Ätutāwā kādāp mebet pāhap dāpā kumbuņ, ba iwantā nadākinik tāņpani ātu kumāņ-kumāņ dāpnayāņ tāņirā Anututā tāņkentāņ yāmiņirān nämo kumbuņ. Bureni, āma uwā iniken kehāromini nämo upāņkaņ Anututā kehāromi yāmiņkuk. Kehāromi yāmiņirān kome ātuken nanikkāt āmik kehāromigān tāņpāņ dāpmāņ yāwat kireņkuņ.

³⁵* Tāņpākaņ webe ātutā Anututa nadākinik tāņkuņo unita nanakiye kumbani-ken nanik āneņi akuņirā yāmagutkuņ. Tāņ, nadākinik tāņpani ātuwā āma kerit terak komi pāhap nadāntāngān kumbuņ. Anututa āwo yāņkuņ yāwānāku komi u tāga irepmirām. Upāņkaņ ņode nadānpāņ āwo nämo yāņkuņ; Kumāņ-kumāņ nidāpākaņ āneņi akuņpāņ irit tāgagāmān kaņ yāpna yāņ nadāņkuņ. ³⁶* Tāņpākaņ āmatā nadākinik tāņpani āma ātu yāņārok yāwerit päripmāņit tāņkuņ. Ba ātu kerit kuroņi topmāņpāņ komi eņiken yepmaņkuņ. ³⁷* Tāņ, ātuwā mobātā kumāņ-kumāņ dāpuņ. Ba ātu yepmiņitpāņ sotā kwāk duk tāņkuņ. Ba ātuwā päiptā kumāņ-kumāņ dāpuņ. Tāņpākaņ ukāt nanik ātutā jopi jāwāri itkaņ tekta tom gupipāņ tāņkaņ kuņarirā bārāpi mebāri mebāri yāmiņkuņ. ³⁸ Ude tāņ yāmiņirā kome jopi-ken, pom terak, mobā kawut ba kome gānaņ ittāņ kuņatkuņ. Butewaki! Äma tāgatāga udewani imata kome waki ņo pen itneņ?

³⁹ Tāņpākaņ Anututā ämawebe u nadākiniki yabāņpāņ-nadāwān tāgagāmān tāņkuņo upāņkaņ imaka ämawebenijeta kāmi yāmikta yāņkehārom taņkuko u kome terak irirā pengān nämo yāmiņkuk. ⁴⁰ U imata, yāput peņpāņ Anututā ninta yāņpāņ-nadāk tawaņ tāgagāmān kubā ņode peņ nimiņkuk; Ämawebe biņam ikek u ninkāt penta pāke kubāgān Kristo täño piä terak Anutu dubini-ken kuņpāņ säkgāmān-inik api itne.

12

Jesu täño kädet kuroņ iwat tākāna

¹* Eruk, u kawut! Ämawebe nadākinik ikek pāke u nin it gwājiņ nimiņpāņ nadākinik tāktāk kädet bureni niwoņärekaņ. Unita imaka u ba unitä wādāņ nipmāņit tākaņ ba momi ninken kwasikot tākaņ u datāreņ tāņpā kwāpāņ kädet Anututā peņ nimiņkuko uken ehutpāņ bārāņek tākāna. ²* Ude tāņkaņ intäjukun āmanin, nadākinik kädet bureni niwetpāņ niwoņārewani Jesu u kaņiwatpāņ kädet ugān iwat tākāna. Jesu uwā bānep oretoret pāhap itsāmāņ imiņkuko u juku piņkaņ päya kwakāp täño māyäk unita nadāwān

* 11:29: Kis 14:21-31 * 11:30: Jos 6:12-21 * 11:31: Jos 2:1-21; Jos 6:21-25; Jem 2:25 * 11:33: Dan 6:22
 * 11:34: Dan 3:23-27 * 11:35: 1Kin 17:17-24; 2Kin 4:18-37 * 11:36: 1Kin 22:24-27; Jer 20:2, 37:15; Jer 38:6
 * 11:37: 2Sto 24:21 * 12:1: Rom 7:21; 1Ko 9:24-25 * 12:2: Hib 1:3

mewuni täñjirän ehutpäñ kotañkuk. Ude täñkañ äronkuko apiño Anutu intäjukun äma u keru bure käda wäpi biñam ikek itak. ³ Unita Jesuta nadäwut. U ämatä waki täñ imiñkuño upañkañ kehärom tañpäñ kwikinik itkuk. Unita in udegän nadäkinik kädät täga u gwäk pimiñpäñ iwatta gapun tänerjtawä.

Anutu uwä nanin bäyawani bumik

⁴ Bureni, in kubäkubätä momijin mäde ut yämikta piä täk täkañ. U täga täk täkañ upañkañ it yäpmäñ abäkañken inken nanik kubätä äma keru terak nägäri nämo piwän kuñkuñ. Nämo, kämi käwep api ahäj tameko unita man kubä täwera nadäwut. ⁵ Jide, Anututä in nanaknaye yäñpäñ bänepjin täñpidäm takta man ñode kudän täwani unita täñguñ tañkuñ?

Nanakna, Ekänitä yäpäñ-siwonj takta komi gamiñjirän unita nadäwi äpani nämo täñpek, ba nadäj bäräp täñpäñ nämo kañ-umuntañ kwen.

⁶ * *U imata, Ekänitä äma kubäta nadäj imikinik täñpäñ nanakna yäj iwetpäñä irit kuñat-kuñari Snd 3:11-12*

⁷ * Unita bäräpi kotañpäñ kwikinik irut. U Anutu täño yäpä-siwontak piä. Yäpä-siwontak piä täk täyak uwä nanjiye bäyawanitä-yäj täñ tamik täyak. Nadäkañ? Kome terak naniyetä ironjiniye yäpä-siwontak täkañ. Eruk, Anututä udegän täk täyak. ⁸ Täñ, Anututä ironjiniye bureni kudup yäpäñ-siwontak täyak unita in yäpä-siwonj takta komi nämo tameko uwä ñode nadänerj; Nin kubokäret nanak, nanakiye bureni nämo. ⁹ Täñpäkañ ñode nadäk täkot; Nin ironjiken naniye bäyawanitä yäpä-siwontak piä täñ nimiñjirä orañ yämik täñkumäñonik. Eruk, ude täk täñkumäño unita mäjonin täño Nanin pähaptä ninken yäpä-siwontak piä täñjirän, imata nadäna bureni-inik nämo täñpek? Nämo, komi bäräpi ahäj nimiñjirä u kotañpäñ kwikinik itnayäj tämäño uwä irit burenita biñam api täne.

¹⁰ Täñpäkañ naniye bäyawanitä iniken nadäk terak apiñotagän yäpä-siwontañ nimik täñkuñonik. Täñ, Anututäwä täñkentäj nimikta ba nin ini kudupi-inik it täyak udegän itta yäpä-siwontak piä täñ nimik täyak. ¹¹ * Bureni, yäpä-siwontak täño komi unita pengän gäripi nämo nadäk täkamäj. Nämo, u komi! Upañkañ kämi, yäpäñ-siwontañ nimiñjirän nadäna tärewäpäñ kädät siwonji änerji iwetpäñ bänepnin pidämtak täyak.

Jukuman ätu

¹² * Butewaki! In ätu gapun tañpäñ itkañ. Eruk bänepjin täñkehärom tañpäñ änerji kehäromi nitek kañ irut! ¹³ * Gapun tañpäñ kuñarirä nadäkinikjin paot-inik tänerjta! Unita kädät siwonji iwetpäñ kehäromi nitek kuñat täkot. ¹⁴ * Ude täñkañ ämawebe-kät not täñpäñ bänep kubägän terak itta piäni täk täkot. Täñkañ udegän, ehutpäñ momi täktäk kädät mäde ut imiñpäñ kudupi kañ irut. Nadäkañ? Äma kubätä kudupi nämo irayäj täko uwä Ekäni nämoinik api kañ-ahäwek. ¹⁵ * Täñpäkañ in kubätä Anutu täño orakorak pära yäpeko ujeta nadäj täpänerjpäñ kañ kuñarut. Ba inken nanik kubätä tokän jägämi ude äworeñpäñ in bämopjin-ken täñpäwak pähap pewän ahänerjo ujeta watäni ket itpäñ kañ kuñarut. ¹⁶ * Ba in kubokäret tänerjo ujeta irit kuñat-kuñatjinta nadäj täpänerjpäñ kañ kuñarut. Täñpäkañ in kubätä Iso ude äworeñpäñ Anututa nadäj äwaräkuk täñpekta! Iso uwä nanak intäjukun nanik unita imaka tägagämän nani keru-ken nanik täga yäpnañpäñ kepma kubä nakta iwäpäñ monäni ñode iwetkuk; Gäk ketem ijij namikañ imaka päke nantä namayäj täyak u kudup gäka biñam yäk. ¹⁷ * Eruk ude yäñkukopäj kämiwä jide nadäñkuk? U nani-ken nanik kon man ba tuñumi änerji näkjata biñam kañ täñpäñ yäj nadäñkuko upañkañ nanitä Nämo yäj iwetkuk.

* 12:6: Rev 3:19 * 12:7: Lo 8:5; 2Sml 7:14 * 12:11: Jem 3:17-18 * 12:12: Ais 35:3 * 12:13: Snd 4:26
* 12:14: Sam 34:14; Rom 12:18 * 12:15: Apos 8:23 * 12:16: Stt 25:33-34 * 12:17: Stt 27:30-40

Nämo yäj iwerirän konäm butewaki täjnkuko upänkaŋ goret pengän täjnkuko u yäp-siwonŋakta kädetta wäyäkŋewän waŋkuŋ.

Topmäk-topmäk kodaki terak it täkamäj

¹⁸* Eruk, in uken it täkamäj yäj nadäk täkaŋ? In imaka ketjintä täga iŋirani ba dapunjintä kënaŋi, Isrel ämawebetä kaŋkuŋo udewani-ken nämo itkaŋ. Isrel ämawebe uwä Sainai pom mebäri-ken kuŋkaŋ kädäp mebet pähappäj kaŋkuŋ. Ba kome wärämäjirän bipmäj utpäŋ mänit pähap piäjirän kaŋkuŋ. ¹⁹* Täjkaŋ womat mämä pähap gänaŋ gera kotäk kubä nadänkuŋo uwä nadänkaŋ umuntaŋpäŋ Moses butewaki man terak ŋode iwetkuŋ; Man u äneŋi nämo ahäjirän nadänayäj yäk. ²⁰* Täjpkäkaŋ Moses man ude iwetkuŋo uwä mebäri ŋodeta; U Anutu täŋo jukuman ŋodeta nadänjirä umuri pähap täjnkuko unita; Äma ba tom kubätä päŋku pom u yeweko uwä mobätä kumäj-kumäj utneŋ. ²¹* Bureni-inik, imaka kaŋpäŋ nadänkuŋo uwä umuri pähap täjirän Mosestä yäjnkuk; Umuntaŋpäŋ däädätna kwaikaŋ! yäk.

²²* Täj, intä päŋku itkaŋ-ken uwä imaka umuri udewani nämo. Nämo inik, inä Saion pom, Anutu paot-paori nämo unitäŋo yotpärare wäpi Kunum Gänaŋ Jerusalem uken kuŋkuŋo itkaŋ. Uken aŋero jiraŋ, daninaŋi nämo oretoret pähap täj itkaŋ-ken u kuŋkuŋo itkaŋ. ²³* Ba in Anutu täŋo nanakiye intäjukun nanik unitäŋo käbeyä pähapken äbä yäpurärätkuŋo itkaŋ. Ämawebe äbot uwä wäpi kunum gänaŋ kudän täwani. Ba in Anutu, ämawebe kuduptagän yäpmäj daniwani äma, uken ahänkuŋo itkaŋ. Ba ämawebe siwoŋi, Anututä momini ärut-paktaŋ yämiŋkuko unitäŋo mäjotä irani-ken ahänkuŋo itkaŋ. ²⁴* Ba in Jesu, Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahänkuŋo uken ahänkuŋo itkaŋ. Ba nägät, Jesutä momi pekpek kädet täwitta piwän kuŋkuŋo uken ahänkuŋo itkaŋ. Nägäri uwä manbiŋam säkgämän kubä yäjahäk täyak, manbiŋam Abel täŋo nägättä yäjahänkuko ude nämo. Nägät Abeltä piwän kuŋkuŋo unitä kowat-urän pewän ahänkuk.

²⁵* Unita eruk, Anutu man niwet täyak u man yäjirän mani buramikta bitnäneŋta nadänpäŋ bänep nadäk-nadäkjinta watä ket itkot. Nadäkaŋ? Anututä bian Moses meni jinom terak komen ämawebe jukuman yäwetkuko upänkaŋ mani nämo buramiŋkuŋ. Mani nämo buramiŋkuŋo unita kowata waki bureni yäpuŋ. Täj, apiŋo Anututä kunum gänaŋ nanik Jesu terak jukuman niwetak. Täjirän nin man kunum gänaŋ nanik u buramikta bitnänero uwä jide täjnpäŋ kowata waki u irepmitne? Nämo inik, u waki inik yäpne. ²⁶* Täjpkäkaŋ man bian yäwetkuko unitä kome iŋitpäŋ kwaiŋkuk. Ude täjnkuko upänkaŋ apiŋowä yäjkehäromtak man ŋode yäyak; Näk bian komegän iŋitpäŋ kwaiŋkut yäk. Täj, kämiwä kunum ba kome bok äneŋi api yepmäŋitpäŋ kwaiwet yäk. ²⁷* Täjpkäkaŋ man “äneŋi ude api täjpet” yäj yäyak uwä ŋode yäjkwawa täyak; Imaka täj-pewani u kuduptagän täjnewän paot-inik api täneŋ. Upänkaŋ imaka kumän-tagän-inik nämo api paotneŋ. Nämo, imaka wakta yäwani ugänpäŋ api täjnewän paotneŋ. U paorirä imaka kehäromi, nämo wakta yäwani unitägän api itneŋ.

²⁸* Täjpkäkaŋ imatäken u api irek? U intäjukun ämanin täŋo kome ninta biŋam peŋ nimani unitägän api ireko unita oretoret täkäna! Kome u api korenero unita iniŋoretoret kädet Anututä ini gäripi nadäk täyak udegän iwatpäŋ nadäwätäk terak oraŋ imiŋpäŋ iniŋoret täkäna. ²⁹* U imata, Anutunin u kädäp mebet pähap, imaka kudup ijiŋ paot täkaŋ udewani.

13

Kädet ätu Anututä gäripi nadäk täyak

* 12:18: Kis 19:16-20; Lo 4:11-12 * 12:19: Kis 20:18-21; Lo 5:22-27 * 12:20: Kis 19:12-13 * 12:21: Lo 9:19
 * 12:22: Gal 4:26; Rev 5:11 * 12:23: Luk 10:20 * 12:24: Hib 8:6, 10:22; 1Pi 1:2; Stt 4:10 * 12:25: Hib 2:1-3; Hib 10:26-29 * 12:26: Kis 19:18; Sam 68:8; Hag 2:6 * 12:29: Lo 4:24, 9:3; Ais 33:14

¹* Tãñpãkañ inä ninin buap yãñ nadãñpãñ bãnep iron kowata kowata tãñpeñ kuñat tãkot. ²* Tãñkañ kãdet tãga ñodeta nãmo tãñguñ tãneñ; Åma kudupitã komejin-ken äbãñirã yãmagutpãñ eñjin-ken yepmañpã pãtneñ. Åma ätu kãdet ude tãñkuño uwã ämapãñ yãmagutkamãñ yãkñat añeropãñ yãmagutkuñ. ³* Tãñpãkañ äma komi eñi gãnañ itkañ u tãñkentãñ yãmik tãkot, in u bok itkañ bumik. Ba äma keru terak komi yãpmãk tãkañ u imaka, tãñkentãñ yãmik tãkot, in komi u bok nadãk tãkañ bumik.

⁴* Tãñpãkañ yanãpi tãktãk u imaka tãgagãmãn kubã unita äma kuduhtagãntã tãñmeham tãneñ. Tãñkañ yanãpi yarãtã ämawebe ätukãt jopjop nãmo kuñatneñ. Nãmo, ini yanãpi siwoñi itdeñ. Nadãkañ? Anututã ämawebe kubokãret kãdet iwarani udewani manken api yepmañpek. ⁵* Tãñpãkañ moneñ tuñumta nadãñ gãrip nãmo tãneñ. Nãmo, nadãk udewani mãde ut imiñpãñ kukñi kãdagãn kuñatpãñ ketjin-ken tuñum ähan peñ tamani unita nadãwã tãga tãñpãpãñ nadãwãtãk terak nãmo kuñatneñ. Imata, Anututã ñode yãñkuk;

Nãk inta nãmo api guñ tãwet, ba nãmoinik api tabã kãtãwet yãk.

Wkp 31:6

⁶* Anututã ude niwetkuko unita kwawak ñode yãñahãna;

Anutu u nãkjo tãñkentãkna unita imaka kubãta nãmoinik api umuntãwet.

Nãmo, ämatã nãk tãga nãmo tãñpã waney.

Sam 118:6

Jesu iwarãntãkta nãmo umuntãne

⁷* Tãñpãkañ injinken watã ämajije bianita juku piwut. Watã ämajije uwã Anutu tãño manbiñam tãwetpãñ tãwoñãrek tãk tãñkuñ. Tãñkañ kãdet jide kuñatpãñ kumbuño unita nadãñpãñ kãdet kuroñ unitã tãk tãñkuño udegãn tãk tãneñ. ⁸* Nadãkañ? Åma unitãño intãjukun äma Jesu u tãktãki ba yãkyãki ini udegãn. Kwep itkuko udegãn apiño itak, ba pen udegãn api it yãpmãñ ärowek.

⁹* Eruk, watã ket itpãñ kuñarut. Anutu wãpi terak jop manman mebãri mebãri yãk tãkañ u bãnepjin äriñpewãn kãdet siwoñi peñpãñ kãdet gwãjiwani iwatneñta! Åma tãño бага mantã bãnepjin tãga nãmo tãñkentãñ tamineñ. Ketemta yãjiwãt man ba äma tãño man udewani mãde ut imiñirã Anutu tãño orakorakitã bãnepjin tãñ-kehãromtak tãyon. ¹⁰Tãñpãkañ ärawa pãhap kubã ninta biñam tãñpani itak. Upãñkañ unitãño bureni uwã Juda tãño bãmop ämata biñam nãmo tãyak. Nãmo, bãmop äma uwã kudupi yotken ärawa tãktãk piã biani pen tãk tãkañ unita. ¹¹* Juda tãño бага man iwatpãñ bãmop äma intãjukun tãñpanitã momi ärutta tom dãpmãñkañ unitãño nãgãripãñ yãpmãñpãñ Bãgup Kudupitã Kudupi-inik-ken ärok tãkañ. Tom dãpmãk tãkañ unitãño bureni nãmo yãpmãñ ärok tãkañ. Nãmo, bureni uwã yãpmãñ pãñku yotpãrãre gãgãni-ken pewã ijik tãkañ.

¹²* Tãñpãkañ mebãri unita Jesutã udegãn, mãyãk kotañpãñ yotpãrãre gãgãni-ken komi pãhap nadãñkuk. Åmawebeniye nãgãri piwãn kuñkuño uterak kudupi-inik itneñta kumbuk. ¹³* Unita ninã mãyãk Jesutã kotañkuko udegãn kotañkañ yotpãrãre gãgãni-ken kuñpãñ Jesu tubeñ kuna! ¹⁴* U imata, kome ño terak yotpãrãre kehãromi paot-paori nãmo, kubã nãmo itak. Nãmo, ninã yotpãrãre mebãri kubã, kãmi ahãñ nimekta ðapun kãroñ tãñ itkamãñ.

¹⁵* Unita ämawebenaye, Jesuta nadãñpãñ Anutu wãpi yãñahãñpãñ iniñoret tãkãna! Ude tãnayãñ tãkamãñ unitã Anututa ärawa ude api tãñpek. ¹⁶* Tãñkañ tãñkentãk ba

* 13:1: Jon 13:34 * 13:2: Rom 12:13; 1Pi 4:9; Stt 18:1-8; Stt 19:1-3 * 13:3: Mat 25:36; Hib 10:34 * 13:4: Gal 5:19,21; Efe 5:5 * 13:5: 1Ti 6:8; Jos 1:5 * 13:6: Sam 27:3, 146:5 * 13:7: 1Ko 4:16; Hib 6:12 * 13:8: Efe 4:14 * 13:9: Rom 14:17 * 13:11: Wkp 16:27 * 13:12: Mat 21:39; Jon 19:17 * 13:13: Hib 11:26, 12:2 * 13:14: Hib 11:10,16; Hib 12:22 * 13:15: 2Sto 29:31; Sam 50:14,23; Hos 14:2 * 13:16: Plp 4:18

iron kowata kowata takta nämo guŋ täneŋ. Kudän ude wani uwä ärawa Anututä gäripi nadäk täyak ude.

¹⁷* Täŋkaŋ watä ämajiye täŋo mani buramiŋpäŋ gämori-kengän kuŋat takot. Watä piä täŋ tamik takäŋ unita Anututä api yäwet yabäweko unita gwäk pimiŋpäŋ watä it tamik takäŋ. Unita waki, mani buramik takot. Ude täŋirä uyaku watä piä uwä bänep oretoret terak api täneŋ. Täŋ, in peŋawäk täŋirä watä piä butewaki terak tänayäŋ takäŋ u täga api täŋkentäŋ tamineŋ? Täga nämo!

¹⁸* Unita in ninta Anutu-ken yäŋapik takot. Nin kudän siwoŋi takta gäripi nadäk takamäŋ unita Anutu iŋamiken bänepnintä nadäwätäk nämo tak takamäŋ. ¹⁹ Täŋkaŋ gäripna täŋi pätak u ŋode; In Anutu-ken yäŋapiŋirä ini täŋkentäŋ namiŋirän inken äneŋi bäräŋeŋ kaŋ ärewa!

Yäŋtärek man

²⁰⁻²¹ Täŋpäkaŋ inta yäŋpäŋ ŋode yäŋapik täyat; Anutu bänep pidäm mähe mi unitä in kudän ini gäripi nadäk täyak ude täŋpeŋ kuŋatta tuŋumi säkgämän u täŋkentäŋ tamiton. Täŋkaŋ Jesu Kristo terak nadäk-nadäk ba taktäk ini kawän tägak takäŋ u irit kuŋat-kuŋatnin-ken pewän ahäŋ nimiton! Ude täŋ nimiŋirän Jesu Kristo unitäŋo wäpi biŋam ärowani inide pen it täyon. Ekäninin Jesu, Sipsip watä äma pähap unitä kumäk-kumäki terak topmäk-topmäk paot-paori nämo u täŋkehärom taŋkuko unita Anututä kumbaniken nanik yäpmäŋ akuŋkuk. U Bureni.

²² Eruk notnaye, man kudän täŋ tamitat ŋowä käroŋi nämo unita man bänepjin täŋpidäm takta kudän täyat ŋonita nämo gaŋa täneŋ. ²³ E man kubä ŋode täwera nadäwut; Notninpak Timoti u komi eŋi gänaŋ itkukopäŋ tewä äpämaŋ kuŋkuk. Unita näkken bäräŋeŋ äbänä imagurakaŋ bok api ärede.

²⁴ Intäjukun ämajiye ba Anutu täŋo kudupi ämawebeniye komejin-ken itkaŋ u mena jinom yäpmäŋpäŋ oretoret man kaŋ yäwerut. Täŋ, Itali komeken nanik äbot täŋpani notniye imaka, oretoret man täwetkaŋ. ²⁵ Täŋpäkaŋ Anutu täŋo orakorakitä inken itinik täyon. Eruk, ugän.

* 13:17: Ese 3:17; 1Te 5:12 * 13:18: Apos 24:16; 2Ko 1:12

Jems

Nadäkiniktä kudän jidewani pewän ahäk täkañ unitäño manbiñam

¹* Näk Jems, Anutu ba Ekäni Jesu Kristo täño piä watä äma. Unita näkä Anutu täño kudupi ämawebeniye komeni komeni it yäpmäñ kukañ inta bänep täga nadäñpäñ man kudän ño täñpäñ tamitat.

Täñyabäk-ken kehäromigän iritta man

²* Notnaye, inken bäräpi mebäri mebäri ahän tamäwä oretoret inide kubä täk täkot. ³* Imata, in ñode nadäk täkañ; Imaka udewani tä nadäkinikjin täñ yabäñirän bänepjintä kehärom tañpäñ bäräpi udewani gänañ gwäk pimiñpäñ api kuñatneñ. ⁴Täñpäkañ bäräpi gänañ gwäk pimiñpäñ kuñat-kuñat unitäño bureni inken kañ ahän parän. Eruk, ude täñpäñ kädet täga kubäta nämo api wäyäkñeneñ. Nämo, ämawebe bureni, siwoñi kudupi api kuñatneñ.

⁵* Täñpäñ in bämopjin-ken nanik kubätä nadäk kädet siwoñita wäyäkñepäñjä Anutu-ken yäñapiñirän nadäk kädet täga u api imek. Imata, Anutu uwä iron mähemi unita imaka kubäta yäñapiñirä äwo nämo yäk täyak. ⁶* Täñpäkañ äma uwä Anututä nadäñ namek ba nämo käwep yän nadäñpäñ, bänep yarä ude nadäñkañ Anutu-ken nämo yäñapiwek. Nämoinik. U nadäkinik täñkañ uyaku yäñapiwek. Täñ, äma bänep yarä nitek nadäweko uwä gwägutä tokät täyak ude, ba mänittä piäñirän gwägutä pom äworeñpäñ äronkañ äpäk täyak udewani. ⁷⁻⁸ Äma udewaniwä nadäk-nadäki äreyäwäpäñ kädet kubägän nämo iwatkañ kädet mebäri mebäri iwat täkañ. Täñpäkañ äma udewaniwä Ekäniken yäñapiñitna imaka kubä api nimek yän nämo nadäneñ. Nämoinik.

⁹* Täñpäkañ äbot täñpani kubätä jopi jäwäri-inik itat yän nadäñpäñ nadäwätäk nämo täñpek. Nämoinik, Anututä wäpi biñam imayän täko unita oretoret täk täyon. ¹⁰* Täñ, udegän äbot täñpani kubätä tuñum mähemi täñpäñ irirän Anututä tuñumi yomägaränä nadäwätäk nämo täñpek. Imata, Anututä kome täño wäpi biñam yäpmäñ äpäñirän äma u nämo api waweko unita oretoret täñpek. Nadäkamän; Kome täño tuñumtä täñkentän nimiñirän irit kehäromi nämo api käne. Nämoinik. Kome täño tuñumtä wañpäñ wädan iroritä äreyän kuk täkañ ude api täneñ. ¹¹ Unita nin ñode kañpäñ nadäk takamän; Kome tañi ijiñpäñ kekeki pähap täñpäñ wädan kejima kudup yeñpewän kubit tak täkañ. Äma tuñum mähemi uwä ude bumik. Wädan irot gäripi nitek unitä äreyän kuk täkañ udegän monerñ piäni nämo täñ paotkañ kumbek.

Anututä waki kädet-ken nämo nimagut täyak

¹²* Äma kubätä täñyabäk mebäri mebäri ahän imiñirä u gänañ kehärom tañpäñ irayän täko uwä Anutu täño bänep iron gänañ pen api irek. Äma unita gwäki uwä Ekänitä omäk meran säkgämän ude irit kehäromi paot-paori nämo api imek. Bureni, ämawebe Anututa nadäñ imikinik täk täkañ unita gwäki u yämikta Anututä ini yänkehärom tañkuk. ¹³ Täñpäkañ äma kubätä waki kubä täñpayän nadäñkañ ñode nämo yäwek; Anututä täñ-näkñat-pewän waki ño täñpayän nadätat yän nämo yäwek. Nämoinik! Imata, wakitä Anutu täga täñkñatnañi nämo. Ba udegän Anututä momi täkta täñyabäk-ken nämo nipmak täyak. ¹⁴* Upäñkañ nininken bänep nadäñ gärip waki unitägän momi täkta bänepnin ärik täyak. ¹⁵ Täñpäñ nadäñ gärip unitä momi täktäk täño kädet pewän ahäk täkañ. Ude täñirän momi täktäk täño kädet unitä tañi täñpäñjä kumän-kumän täño kädet-ken nipmak täyak.

* 1:1: Gal 1:19; Apos 15:23; 1Pi 1:1 * 1:2: Rom 5:3-5 * 1:3: 1Pi 1:7 * 1:5: Snd 2:3-6 * 1:6: Mak 11:24
* 1:9: Jem 2:5 * 1:10: Ais 40:6-7; 1Pi 1:24 * 1:12: 2Ti 4:8 * 1:14: Rom 7:7-10

¹⁶ Eruk, notnaye, man unita nadäwä jopi nämo täjpek. ¹⁷ * Anututä waki kubä nämo nimik täyak. Nämo inik. Imaka imaka tägatäga ba bänep iron bureni u kudup kunum gänañ nanik-tägän ahäk täkañ. Täjpäñ Nanin, kunum gänañ peyñäñek pewän ahäwani unitä iron u nimik täyak. Ude täñkañ Nanin uwä kubä-täñ kubä-täñ nämo täk täyak. Täktäki bian patkuko unitä api pat yäpmäñ ärowek. ¹⁸ * Täjpäkañ Anututä ini nadäñkuko udegän imaka kudup pewän ahäñkuño unita intäjukun ude itta mani burenitä äboriye nin bäyañ nipmañkuk.

Anutu täjjo man nadäñ äwaräkuk nämo täneñ

¹⁹ Eruk notnaye näk man kubä täwerayäñ nadätat unita juku peñpäñ nadäkot. In äma kubätä man yäwänä jop jukugän peñpäñ kañ nadäwut. Ba man kowata bäräñeñ nämo iwetneñ. Ba kokwawak bäräñeñ nämo nadäneñ. ²⁰ * Imata, äma täjjo bänep wakwaktä täñkentäñ imiñirän Anutu täjjo kädet siwoñi u nämo iwarek. ²¹ * Unita in kädet waki inik mebari mebari ba kädet taräki taräki täk täkañ u mäde kañ ut imut. Ude täjpäñ Anutu täjjo man mujipi bänepjin-ken piwani u bänep kwini terak yäpmäñpäñ iyap täjpäñ kañ yäpmäñ kuñarut. Imata, man unitä waki kerik-ken nanik tämagutta kehäromini nitek.

²² * Täjpäkañ Anutu täjjo man uwä kañ iwarut. Jop nadäk-nadäkgän nämo täneñ. Nämo inik! Jop nadäk-nadäkgän tänayäñ täjjo uwä bänepjin jop api ikñatneñ. ²³ Äma Anutu täjjo man nadäñ äwaräkuk tänayäñ täjjo uwä ämatä glas terak mäjoni yabäk täkañ ude. ²⁴ Glas terak mäjonin kañkañ päñku inamnin dapunta täñguñtak täkamäñ ude täk täkañ. ²⁵ * Täñ, äma Anutu täjjo man siwoñi-inik u ket yäñpäñ-nadäk täk täkañ uwä Anutu täjjo bänep iron gänañ pen it täkañ. Imata, äma udewanitä Anutu täjjo man u jop nadäk-nadäkgän täjpäñ nämo guñtak täkañ. Nämo, u man buramiñpäñ kädet tägatäga täk täkañ. Täjpäkañ Anutu täjjo man unitä momi täjjo kehäromi utpewän mañirän kunumta biñam täk täkamäñ.

²⁶ * Täjpäkañ äma ätu inita näk nadäkinik täñpani yäñ yäk täkañ upäñkañ meni jinomta watäni nämo itnayäñ täjjo uwä nadäkinik täñpani yäñ nadäk täkañ u bänepi jop api ikñatneñ. Täjpäñ Anutu iniñoret-oret ba nadäkiniki u jopi ude täk täyak. ²⁷ Täñ, Anutu iniñoret-oret kädet bureni Anututä kawän tägak täyak uwä ñode pätak; Ironi kodäñani ba webe kajat butewaki terak kuñat täkañ u yabäñ yäwatpäñ täñkentäñ yämineñ. Ba kubä ñode; Irit kuñat-kuñatjinta watäni irirä kome täjjo nadäk-nadäktä nämo täñpäñ waneñ.

2

Ämawebeta iron uterakgän täñ yämen

¹ * Eruk notnaye, Ekäninin Jesu Kristo u tägagämän-inik. In u nadäñ imik täkañ unita äma kubäta nadäwä äpani täñpäkañ kubäta nadäwä ärowani nämo täneñ. ² Näk u ñodeta yäyat; Injin käbeyä-ken äma kubä tek säkgämän epmäget porak ikektä äbäñirän äma jäwäri kubä teki weñ-gäjähurani mädegän iwarek. ³ Ude täñirän intä äma tek säkgämän ikek u kañpäñ ñode iwetneñ; Ekäni yäk. Gäk abäñkañ bägup tägaken ño it yäñ iwetneñ. Täjpäkañ äma jäwäri teki wewani u ñode iwetneñ; Gäk däpi terak uken mañirisi yäñ iwetneñ. ⁴ Eruk, intä kädet ude tänayäñ täjjo uwä äma täjjo täktäki bänep nadäk-nadäkjin waki terak api yäpmäñ danineñ.

⁵ * Unita notnaye, juku peñpäñ man ño ket nadäwut! Anututä inita äma jidepäñ yäpmäñ daniñkuk? U ämawebe kome terak jäwäri ude kuñat täkañ uwä Anutu inamiken säkgämän itpäñ nadäkiniki kehäromi inñitpäñ kuñatta iwoyñkuk. Äma udewanitä kañ iwat yewani gänañ bok itneñta iwoyñpäñ yepmañkuk. Täjpäñ irit kehäromi uwä ämawebe Anututa gäripi nadäk täkañ unitä kañ-ahäneñta bian yäñkehärom tañkuk.

* 1:17: Mat 7:11 * 1:18: Jon 1:13 * 1:20: Sav 7:9 * 1:21: Kol 3:8; 1Pi 2:1 * 1:22: Mat 7:26; Rom 2:13
* 1:25: Rom 8:2; Jem 2:12; Jon 13:17 * 1:26: Sam 34:13; Sam 141:3 * 2:1: Apos 10:34; Jem 2:9 * 2:5: 1Ko 1:26-28

⁶ Bureni! Anututä äma udewani inita iwoyänpän yepmanꞥkuko upänkañ inä äma jäwäri u yabän äwaräkuk täñkañ äma wäpi biñam ikekta nadänirä ärowani täk täkañ. Ñode nadäwut; Netätä komi tamik täkañ? Ba äma netätä manken tepmak täkañ? Äma tuñum ikek unitä komi tamiñit, manken tepmanit täk täkañ. ⁷ Ba äma unitägän Mähemjin Jesu täño wäpi biñam yäpmän äpäk täkañ. Ude täk täkañ upänkañ in imata äma udewanita nadänirä ärowani täñpöpän äma Anututä inita biñam iwoyänꞥkuko unita mäde ut yämik täkañ?

⁸* Unita бага man miñi ñode kudän täwani; Gäñjata nadäk täyan udegän notkapakta nadäwen. Kädet ude täñpen kuñatnayän täño uyaku täga api kuñatneñ. ⁹* Upänkañ intä äma ätu not täñ yämiñkañ ätuta mäde ut yämik täkañ uwä бага man miñi u irepmitpäñ momi täk täkañ. Täñirä бага man unitägän In бага man irepmirani yän täwoñärek täyak. ¹⁰* Täñpäkañ in бага man kudup iwatkañ kubägän nämo iwatnayän täkañ uwä бага man u kudup yärepmitkuñ yän api täwerek. ¹¹* Unita nin nadäkamän, Anututä bian man kubä ñode yänꞥkuk; Kubokäret nämo täneñ yäk. Ba kubä pen ñode yäkgän täñꞥkuk; Äma kumän-kumän nämo däpneñ yäk. Eruk, in kubokäret nämo tänayän täkañ upänkañ äma kubä kumän-kumän utnayän täkañ uwä Anutu täño бага man kudup yärepmirani api äworeneñ. ¹²* Täñpäkañ man kädet kehäromi kubä pätak u nadäkañ. U бага man kuduptägän yärepmitak. Man kädet uterak Anututä nin api yäpmän daniwek. Uwä ñode; Anututä ninta butewaki nadän nimiñpäñ momi täño kehäromi utpewän mañirän kunumta biñam täk täkamän. Unita Anutu täño butewakita juku piñpäñ notjiye bämopiken man siwoñigän yänit täktäk siwoñigän täñpen kañ kuñarut. ¹³* Täñpäkañ inä ämata butewaki nadän yämik-yämik kädet iwatpäñ nämo täñkentän iminayän täkañ uwä Anututä udegän ämawebe yäpmän danik-danik kadäni-ken butewaki nämo api nadän tamek. Täñ, in ämata butewaki nadän yämik-yämik kädet iwatpäñ täñkentän yäminayän täkañ uwä yäpmän danik-danik kadäni-ken umun kubä nämo api täneñ.

Nadäkinik bureni-inik ba jopita man

¹⁴* Notnaye, äma kubätä ñode yäwek; Näk Kristota nadän imikinik täk täyat yän yäwek. Upänkañ äma unitäño nadäkinikitä irit kuñat-kuñariken bureni kubä nämo pewän ahäwayän täko uwä nadäkiniki u jopigän. Jide nadäkañ? Nadäkiniki udewanitä wakiken nanik täga wädän tädorek? Nämo inik! ¹⁵⁻¹⁶* Unita inken nanik webe ba äma kubätä tek ba ketemta wäyäkñek piä täñtän kuñarirän inken nanik kubätä ñode iwerek; Täga yäk. Gäk kuñkañ kwikinik isi! yäk. Päñku ketem nañ tokñek täñkañ gupkata mänit täneñta tek wädäwi ärowäkañ isi yän iwerek. Ude iwereko upänkañ iron nämo täñkañ meni-tägän man ude iwereko uwä jide täñpäñ täñkentän imek? Nämo inik! ¹⁷* Täñpäkañ nadäkinikjin udegän. Nadäkinikjintä bureni kubä nämo pewän ahäwayän täko uwä nadäkinikjin jopigän, kumbani bumik.

¹⁸* Eruk, äma ätutä ñode nadäk täkañ; Äma ätu nadäkinik ikek. Täñ, äma ätu iron kädet täk täkañ yäk. Kädet yarä uwä tägagän yän nadäk täkañ. Wa! U jop nadäk täkañ! Äma kubä täño nadäkinikitä täktäk bureni kubä nämo pewän ahäweko uwä jide täñpäñ nintä äma unita nadäkiniki nitek yän nadäne? Nämo inik! Täñpäkañ täktäknin ba man yäkyäknintä nadäkiniknin täño mebäri u kwawak pewän ahäk täkañ. ¹⁹* Täñpäkañ äma ätutä nin Anutu kubägän itak yän nadäkinik täk täkamän yän yäk täkañ. Ude täga nadäk täkañ upänkañ nadäkiniki u jopi täneñta. Nadäkañ? Mäjo wära imaka, Anutu itak yän nadänkañ bumta umuntak täkañ upänkañ nadäkiniki unitä kädet täga kubä nämo inik pewän ahäk täkañ.

* 2:8: Mat 19:19; Gal 5:14 * 2:9: Lo 1:17 * 2:10: Mat 5:19 * 2:11: Kis 20:13-14; Rom 13:9 * 2:12: Gal 6:2; Jem 1:25; 1Pi 2:16 * 2:13: Mat 5:7; Mat 18:32-35 * 2:14: Mat 7:21 * 2:15-16: 1Jo 3:17 * 2:17: Jem 2:20,26 * 2:18: Gal 5:6 * 2:19: Mat 8:29

²⁰ Äma udewaniwä guṇ bureni täṇo nadäk yäpmäṇ kuṇat täkaṇ! Ṇode nämo käwep nadäk täkaṇ; Nadäkiniknintä täktäk bureni nämo pewän ahäk täkaṇ uwä jiraṇ ude. Unita Oranin pähap Abrahamta nadäwut. ²¹ * Anututä Abrahamta Gäk iṇamna-ken äma siwoṇi-inik itan yäṇ iwetkuk. Eruk, imata ude iwetkuk? Anututä Abraham täṇo täktäki u kaṇpäṇ nadäṇpäṇ unita ude iwetkuk. Abrahamtä Anututa nadäkinik täṇpäṇ nanaki Aisak Anututa gupe kábäṇi nitek ijiṇ imekta mobä bukä terak teṇkuk. ²² * Unita ṇode kākamāṇ; Abrahamken nadäkiniki ba täktäki u siwoṇi kubägän patkuk. Täṇpäṇ täktäki täga unitä täṇpewän nadäkiniki uwä Anutu iṇamiken tägagämän-inik täṇkuk. ²³ * Ude täṇjirän Anutu täṇo man ṇode kudän täwani kehärom taṇkuk; Abraham uwä Anutu nadäṇ imikinik täṇkuko unita Anututä Iṇamna-ken gäk äma siwoṇi yäṇ iwetpäṇ gäk näkṇo notnapak yäṇ iwetkuk. ²⁴ Unita ṇode nadäna täretak; Anutu uwä äma kubä nadäkiniki-tagän yäṇpäṇ äma siwoṇi yäṇ täga nämo iwerek. Nämo! Bureni uwä, täktäki tägata yäṇpäṇ äma siwoṇi yäṇ täga iwerek.

²⁵ * Täṇpakaṇ kubokäret webe kubä wäpi Rahap uwä udegän kädet täga kubä ṇode täṇkuko uterak Anututä webe siwoṇi yäṇ iwetkuk. Uwä äma yarä kome kaṇpäṇ nadäkta Josuatä yäwet-pewän kuṇkumäno unita iwantä dāpneṇ yäṇpäṇ täṇkentäṇpäṇ yepmaṇpäṇ yäpmäṇ kuṇkumän.

²⁶ * Unita ṇode täwetat; Gup, mäjoni nämo uwä kumbani yäṇ nadäk takamāṇ. Udegän äma kubä nadäkinikitä täktäki-ken bureni nämo pewän ahäk täkaṇ uwä nadäkiniki kumbani yäṇ nadäk takot.

3

Meninta watä it täkäna

¹ * Unita notnaye, man kubä täwera nadäwut; In bämopjin-ken nanik mäyaptä Anutu täṇo man yäwetpäṇ yäwoṇäreṇ piä nämo yäpneṇ. Imata, nin ṇode nadäkamāṇ; Man piä kábeyä pähapken Anututä ämawebe ätu täṇo täktäki yäpmäṇ danipäṇ äma yäwetpäṇ yäwoṇäreṇ piä täṇpani nintäṇo yäkyäk ba täktäknin u yäpmäṇ danikinik api täṇpek. ² Täṇpakaṇ nin kuduṇtagän imaka kubä täna yäkṇat tänawak täkaṇ. Äma kubätä man goret kubä nämoinik yäk täṇpän yäwänaku siwoṇigän, momini nämo itek. Äma udewanitä keru gupi kuduṇtagän watäni täga it täyek. ³ Unita man wärani kubä ṇode; Tom kubä wäpi hos u nintäṇo man buramiwän yäṇpäṇä jikon täpuri yen nitek u meni-ken peṇkaṇ, yen kukṇi wädäṇpena u käda kwek. Ba kukṇi wädäṇpena u käda kwek. Jikon u imaka täpuri-inik upäṇkaṇ wädäṇpena tom taṇi unitä gäripnin iwat täkaṇ. ⁴ Eruk, gäpe taṇi gwägu pähap terak kuṇat täkaṇ uwä udegän. Gäpe taṇi u imaka taṇi-inik, ba mänit pähaptä piäṇjirän gäpe taṇi u kuk täkaṇ upäṇ jide täṇpäṇ gäpe u watä äma täṇo gärip iwareṇ? Täga tänaṇi nämo bumik upäṇkaṇ gäpe täṇo watä ämatä gäpe taṇi u käda kwän yäṇpäṇ jikon täpuri, iṇit iwarani upäṇ iṇit iwat täkaṇ. Ude täṇjirä gäpe, imaka taṇi pähap unitä watä äma täṇo gärip ugän iwat täkaṇ. ⁵ Täṇpakaṇ man wärani unitäṇo mebäri ṇode; Äma nin täṇo menin uwä jikon täpuri udewani. Menin uwä imaka täpuri kubä upäṇkaṇ piä pähap tak täkaṇ.

Menin uwä imaka komigämän-inik

Nadäkaṇ? Kome kekek täṇjirän kädäp päriṇi täpuri-inik kubä maṇpi kunerṇo upäṇkaṇ bipi pähap u kudup ijiṇ pärek. ⁶ * Täṇpakaṇ menin uwä kädäp mebet udewani. Unitä ketnin gupnin irepmitpäṇ waki intäjukun tak täyak. Uwä Anutu iṇamiken gupnin kudup täṇpän wak täkaṇ. Ude täṇpäṇ irit kuṇat-kuṇatnin ijiṇ dākṇek täyak. Ba ini uwä geṇi täṇo kädäp. ⁷ Nadäkaṇ? Ämatä tom mebäri mebäri, bipiken nanik ba gwägu gānaṇ nanik ba gāmok kenta barak imaka, täga täṇbatak täneṇ. ⁸ * Upäṇkaṇ äma kubätä iniken meni täṇbatak tänaṇi nämo. Uwä wareṇ-wareṇgän täṇpäṇ man wakigän pewä ahäk

* 2:21: Stt 22:9-12 * 2:22: Hib 11:17-18 * 2:23: Rom 4:3,9,22; 2Sto 20:7; Ais 41:8 * 2:25: Hib 11:31 * 2:26: Jem 2:17 * 3:1: Luk 12:47 * 3:6: Mat 12:36-37; Mat 15:11,18-19 * 3:8: Rom 3:13

täkaŋ. Menin uwä ume komi nitek, äma kumäŋ-kumäŋ däpani bumik. ⁹* Täŋpäkaŋ menin unitä Ekäni Nanin iniŋoret täkamäŋ. Täŋkaŋ ini unitägän ämawebe Anututä iniken iŋam dapun täŋpani man jägämi yäwet täkamäŋ. ¹⁰ Menin kubägän unitägän man säkgämän bok man jägämi bok pewän ahäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ notnaye, kädet ude siwoŋi nämo. ¹¹ Ume dapuri kubä-tägän ume jägämi bok gäripi nitek bok äbäk täkaŋ ba? Nämoïnik! ¹² Ba gämam terak wäyän täga wädäwek? Ba kumip terak gämam täga wädäwek? Notnaye, nämoïnik yäŋ täwetat. Gwägu kubä-kengän ume nämo näŋpani ba näŋpani bok täga nämo näŋpen.

Nadäk-nadäk mebari yarätä itkamän

¹³ Inken nanik äma nadäk-nadäki tägagämän ätu itkaŋ? Eruk, äma u kwini terak kuŋatpäŋ täktäki tägatä nadäk-nadäki täga unitäŋo mebari kwawak kaŋ pewä ahäwut. Äma u inita nadäwä ärowani nämo täneŋ. Täŋpäŋ kädet täga täŋpeŋ kuŋatneŋ. ¹⁴ Upäŋkaŋ inä äma ätutä tärepmirirä kokwawak nadäŋ yämiŋpäŋ gupjin yäpmäŋ äroŋpäŋ man bureni nadäkamäŋ yäŋ yänayäŋ täŋo uwä mejintä jopman api yäneŋ. ¹⁵* Nadäk-nadäk u kunum gänaŋ nanik nämo yäŋ nadäneŋ. Nadäk-nadäk u kome terak nanik, ämaken ba Satanken nanik. ¹⁶ Unita in ätutä injin-tagän nadäŋpäŋ gup yäpmäŋ ärokärok kädet tänayäŋ täŋo, ba in ätutä notjiye tärepmirirä tabäŋpäŋ jägämi nadänayäŋ täŋo uwä, eruk duŋwek ba kädet wakiïnik ätu in bämopjin-ken bäräneŋ api ahäwek.

¹⁷ Täŋpäkaŋ äma kunum täŋo nadäk-nadäk yäpmäŋ kuŋat täkaŋ uwä ŋode kuŋat täkaŋ; Pengänä nadäk-nadäk siwoŋigän inŋitpäŋ bänep kwini terak kuŋat täkaŋ. Uwä noriye-kät ämik yäŋawät-awät nämo täk täkaŋ. Ba jop manman nämo yäŋkaŋ man buramik terak kuŋat täkaŋ. Uwä ämawebe ätuta säkgämän nadäŋ yämiŋpäŋ iron kädet iwatpäŋ täk täkaŋ. Täŋpäŋ äma uwä nadäk mäyap ikek nämo. Unitä siwoŋigän kuŋat täkaŋ, bänep nadäk-nadäki ba täktäki inigän nämo. ¹⁸* Nadäkaŋ? Äma bänep kwini terak noriye bämopi-ken bänep kubägän pewä ahäk täkaŋ uwä kädet siwoŋi pewä ahäk täkaŋ.

4

Anutu gämori-kengän kuŋatneŋ

¹* Inken ämik ba iwan it täyak u mebari jideta? U bänep ärokärok ba nadäŋ gäripi bänepjintä pewän ahäk täkaŋ unitägän. U nämo nadäk täkaŋ? ² Imaka u ba u yäpmäkta nadäŋ gärip täk täkaŋ upäŋkaŋ nämo yäpmäk täkaŋ. Ude täŋpä wawäwä äma kumäŋ-kumäŋ däpmäk täkaŋ. Ba imaka yäpmäkta yabäŋgärip täk täkaŋ u nämo yäpmäŋpäŋä iwan täŋpäŋ ämik pewä ahäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ ŋode nadäwut; In Anutu-ken nämo yäŋapik täkaŋ unita u ba u nämo tamik täyak. ³ Ba imaka kubä yäpmäkta Anutu-ken yäŋapiŋirä nämo tamik täyak uwä mebari ŋodeta; In nadäk-nadäk siwoŋi nämo inŋitkaŋ yäŋapik man yäk täkaŋ unita. Injinken gärip iwattagän nadäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapik man yäk täkaŋ unita Anutu iwet yabäk täkaŋ uwä nämo tamik täyak.

⁴* Unita ŋode nadäwut; Inä webetä äpiye yabä kätäŋpäŋ äma ätukät kuŋat täkaŋ ude Anututa udegän täk täkaŋ. In ŋode nämo käwep nadäkaŋ; Kome terak imaka pätak unita not täŋpeŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä Anututa iwan api täŋ imineŋ. Bureni, kome täŋo tuŋum unita not täŋpeŋ kuŋatnayäŋ nadäŋpäŋä Anutu täŋo iwan itkaŋ ubayäŋ. ⁵* Anutu täŋo mantä ŋode yäyak; Anututä iniken moräki ba bänep nadäk-nadäki peŋ nimiŋkuko unita iyap takinik täk täyak. In imata man unita nadäŋirä jopi ude täk täyak? ⁶* Täŋpäkaŋ Anututä iron pähap nimik täyak. Unita man kudän kubätä ŋode yäyak;

Anututä äma inita nadäwä ärowani täk täkaŋ unita iwan täŋ yämiŋkaŋ äma inita nadäwä äpani täk täkaŋ unita oraŋ yämik täyak. *Snd 3:34*

* 3:9: 1Ko 11:7 * 3:15: Jem 1:5,17 * 3:18: Mat 5:9; Ais 32:17; Hib 12:11 * 4:1: Rom 7:23 * 4:4: Rom 8:7; 1Jo 2:15 * 4:5: Kis 20:3,5 * 4:6: 1Pi 5:5

^{7*} Unita in Anutu täño man buramiñpäñ gämori-kengän kuñat täkot. Täñpäñ Satantä yän-täkjarayän täñpäñä kehärom täñpäñ yäniwatneñ. Ude täñirä api tabän umuntarj kwek. ^{8*} Ude täñkañ Anutu dubini-ken kuñirä Anututä udegän in dubinjin-ken kañ äbän. Momi täñpani in, ba bänep yarä niked yäpmän kuñat täkañ in bänepjin ärut paktawut, ämatä kerä garok ärut täkañ udegän. ⁹ In bänep nadäk-nadäkjinta nadäwä tumbäpäñ nadäwätäk pähap täñpäñ konäm butewaki terak kuñatkot. Ba täñoret-oret peñpäñ butewaki terakgän it täkot. Täñkañ wärämäñpäñ butewaki inam dapun ude iñjipäñ kuñat täkot. ^{10*} Täñpäkañ Ekäni inamiken injinta nadäwä äpani täñpäñ kuñarirä Anututä ini wäp biñam api tamek.

¹¹ Unita notnaye, in äbot täñpani notjiye yänpäñ-yabän yawat nämo täneñ. Nämo, äma kubätä noripaki täño täktäki yäpmän daniñpäñ yänpäñ-kañiwarayän täko uwä бага manta nadäwän jopi täñpäpäñ api inin wäräre. Eruk, in бага man inin wärätñayän täño uwä in бага man buramiwani äma nämo api itneñ. Nämo, in man yäpmän daniwani äma ude api äworeneñ. ^{12*} Täñpäkañ бага man unitäño mähemi, äma kubä-tägän itak. Ba yäpmän daniwani äma kubä-tägän itak. Ini-tägän ämawebe täñkentän yämiñit ba däpmänit täga täñpek. Unita in äma jidewanitä äma notjinpak manken tenen?

Ekänitä nadän nimänä imaka u ba u täga täne

^{13*} Eruk, man kubä ño ket nadäwut; Inä mejin jinomtä tärop täñpäñ ñode bumik yäk täkañ; Apiño ba kwep kome uken kuñkañ moneñ tuñum piä täñira obañ kubä täreñjirän äneñi api äbet yän yäk täkañ. ^{14*} Upänkañ, ude nämo. In kwep imaka u ba u api ahäwek yän nämoinik nadäk täkañ. Gubam, kubatken kuñat täkañ unita nadäwut. Uwä kadäni keräpigän ahänpäñ itkañ äbutkuk täkañ. Kome terak kuñat-kuñatjin u udewanigän. ^{15*} Unita ñode yäwäpäñ uyaku tägatek; Ekänitä nadän nimiñirän nämo kumänpäñä u ba u täga api täne yän yänäñi. ¹⁶ Upänkañ inä wäpjin yäpmän akuñpäñ imaka u ba u täga api täne yän yäk täkañ. Täñpäkañ ärowani kudän udewani uwä wakiinik. ^{17*} Unita in ket nadäwut. Äma kubätä täktäk siwoñi u nadänkañ nämo iwareko u momi täñpek.

5

Jemstä tuñum äma wakita umun man yänjuk

^{1*} Eruk, apiño näkä tuñum ämawebe in man kubä ñode täwera nadäwut. Inken bäräpi jide api ahäweko unita nadänpäñ konäm butewaki pähap täk täkot. ^{2*} In-täño tuñum u kudup käbän tañit, tek kejima imaka, gwakgwaktä kudup nañpä tumänit täñpani. ³ Ba intäño siliwa moneñ ba gol moneñ imaka, kuduñtagän gämäneñ ärowani. Gämäneñ äronkuño unitä intäño irit kuñat-kuñatjin waki unitäño mebäri kwawak api pewän ahäneñ. Täñpäkañ unitägän gupjin kädäptä-yän api teñ täyiwek. Täñkañ tärek-tärek kadäni keräpi täyak upänkañ in moneñ tuñumjin pen butuñpäñ peñ bäyankañ itkañ.

^{4*} Unita in ket nadäwut! Piä ämajiyetä piäken ketem puget tamiñkuñopän inä tänyäkñatpäñ piä täñ tamiñkuño unitäño gwäki moräki peñkañ moräkigän yämik täñkuñ. Eruk, moneñ moräki nämo yämiñkuño unitä mebärijin kwawak yänhäatak! Ba piä ämajiyetä täño konäm butewakitä Ekäni kehäromi mähemi unitäño jukuni gänarj äpmonkuk. ^{5*} Täñpäkañ inä kome terak ño itkañ imaka tägatäga gäripi niked u yäpmänpäñ nañkañ oretoret terak it täkañ. Ude täñkañ injin-tägän injin paotneñta kädet täwit täkañ. ⁶ Täñpäkañ inä äma siwoñi manken yepmanpäñ kumän-kumän däpmäk täkañ. Ude täñirä inken ämik kowata kubä nämo täk täkañ.

Bäräpi kotañpäñ kwikinik itneñ

* 4:7: Efe 6:12 * 4:8: Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16 * 4:10: Jop 5:11; 1Pi 5:6 * 4:12: Rom 2:1, 14:4 * 4:13: Luk 12:18-20 * 4:14: Snd 27:1; Sam 39:5,11 * 4:15: Apos 18:21 * 4:17: Luk 12:47 * 5:1: Luk 6:24 * 5:2: Mat 6:19 * 5:4: Lo 24:14-15; Mal 3:5 * 5:5: Luk 16:25; Jer 12:3, 25:34

⁷ * Unita, notnaye, in bänepjin täñkehärom tañpän kwikinik itpäñ Ekänitä äneñi äbäktä itsämärñkot. E, Ekänitä äneñi äbäktä itsämärñkañ uwä äma yänat piñkañ burenitä ahäwäpäñ näna yänkañ itsämäk täkañ udegän. Äma uwä piä täñpän yeri piwek. Piñkañ kwikinik irirän iwän tañpän gakiñi yämiñit, edap ijiñpän kehäromi yämiñirän ärok täkañ. Äronpän bureni ahäñpän parirä mähemitä ketem bureni puget täkañ. ⁸ * Eruk, in imaka udegän, bänepjin täñkehärom tañpän bäräpi mebäri mebäri ahäj taminayäj täkañ uwä kotalpän itkañ kwikinik-inik kañ irut. Ekäni täño äbäkäbäk kadäni keräp täyak unita bänep nadäk-nadäkjin nämo pewä putärewek. Kehäromigän iñitpäñ itkot. ⁹ * Ude täñkañ in äbot täñpani notjiye ätu yäñpän-yabäj yawat nämo täneñ. Anututä kowata udegän manken tepmañpekta ket nadänkañ. In nadäkañ? Man yäpmäj daniwani äma uwä yäma-ken itak.

¹⁰ Unita notnaye, in profet biani bianitä Ekäni wäpi terak manbiñam yänahäk täñkuño u ket nadäk täkot. Iwantä wakiwaki täñ yämik täñkuño upänkañ bänepi täñkehärom tañpän bäräpi kotalpän kwikinik it täñkuñonik. Unita in kädet kuroñ unitä täñpän iwatkuño udegän kañ iwarut. ¹¹ * Täñpäkañ man ñode yäk täkamäj uwä in nadäkañ; Äma bäräpi kotalpän ehutpäñ kuñat täñkuño uwä Anutu iñamiken säkgämän-inik kuñatkuñ. Täñpäkañ inä äma biani kubä wäpi Jop, unitäño manbiñam nadäk täkañ. Äma unitä bänepi täñkehärom tañpän bäräpi u ba u ahäj imiñkuño uwä kotalpän itkañ nadäkiniki nämo pewän putäreñkuk. Eruk mädenä Ekänitä äma unita kädet täga täñ imiñkuk. Täñkañ Ekänitä ude täñkuko unita nin ñode kañpän nadäk täkamäj; Ekäni uwä butewaki ba bänep iron mähem.

Jop man yänkañ bureni-inik yäj nämo yäneñ

¹² * Eruk notnaye, imaka bureni-inik ñode kañ täñput; In kunum gänañ ba kome terak ba imaka kubä wäpi terak bureni-inik yäj nämo yäneñ. “Ei” yäj yänayäj yäñpänjä man keräpi “Ei”-gän yäneñ. Ba “nämo” yäj yänayäj yäñpänjä, “Nämo”-gän kañ yäk täñput. Manjin yänmeham tañirä Anututä kowata waki tamekta nadänkañ.

Äma siwoñi täño yäñapik man uwä kehäromi nikek

¹³ * Inken nanik kubätä konäm butewaki terak kuñarayäj täko uwä Anutu-ken yäñapik man kañ yäwän. Ba äma kubä bänepitä oretoret täñpayäj täko uwä Anutu wäpi iniñoret kap kañ tewän. ¹⁴ * Ba injin-kät nanik kubätä käyäm täñpänä äbot täñpani täño intäjukun äma yämagut päbä yepmañpän ume käbäñi säkgämän gupi terak ärut imiñkañ Anutu-ken yäñapik man kañ yäj imik täñput. ¹⁵ * Eruk, Ekänitä äma u täga yäpän täganey yäj nadäkinik ude täñpänjä yäñapik man yänayäj täkañ uwä, Ekänitä äma käyäm ikek uwä täñpewän tägawäpäñ säkgämän api tewek. Täñkañ momini imaka, api peñ imek.

¹⁶ Unita säkgämän itnayäj nadänpänjä momijin kowat yänahäwän kañ täk täñput. Täñkañ Anututä täñkentäj tamikta yäñapik man kañ yäk täñput. Eruk ude täñirä Anututä in api tepmañpän täganey. Nadäkañ? Äma siwoñi täño yäñapik man uwä kehäromi nikek. Unitä yäñapik man yäweko uwä ämawebe ätu täga täñkentäj yämek.

¹⁷ * Unita Elaijata nadäwut; Elaija uwä äma nin ñodewanigän upänkañ iwäntä tawektawä yäñpän Anutu-ken ehutpäñ yäñapiñirän kadäni ukengän iwän nämo tañkañ komegän ijiñ päñku obañ yaräkubä itkañ komepak 6 ude täreñkuk. ¹⁸ * Ude täñpänkañ mäden äneñi yäñapik man yäñpewän, iwäntä tawänkañ ketem piäken nanik ba imaka imaka wañkuño u äneñi ahänkuñ.

Nadäkiniki pewä putärewani u täñkentäj yämineñ

* 5:7: Luk 21:19; Lo 11:14; Jer 5:24; Jol 2:23 * 5:8: Rom 13:11-12; Hib 10:25; 1Pi 4:7 * 5:9: Mat 24:33 * 5:11: Kis 34:6; Sam 103:8; Sam 111:4 * 5:12: Mat 5:34-37 * 5:13: Kol 3:16 * 5:14: Mak 6:13 * 5:15: Mak 16:18 * 5:17: 1Kin 17:1; Luk 4:25 * 5:18: 1Kin 18:42-45

¹⁹⁻²⁰ * * Notnaye, inken nanik kubätä Anutu täño man bureni-inik u peŋkaŋ jopjop kuŋarirän noripak kubätä änerji kädet siwoŋi-ken yäŋikŋat yäpmäŋ äbayäŋ täko uwä kädet tägagämän-inik api täŋpek. Unita in man ɲo ket nadawut; Äma kubätä noripaki kubä waki ba bipmäŋ urani kädet-ken nanik imagut yäpmäŋ päbä kädet siwoŋi-ken tewayäŋ täko uwä täŋkentäŋ imiŋirän äma waki täŋpani unitäño mäjoni uwä kumäk-inik nämo api täŋpek. Täŋpäkaŋ kädet ude terak Anututä momi mäyap api peŋ morewek.

* 5:19-20: Gal 6:1 * 5:19-20: Sam 51:13; Snd 10:12; 1Pi 4:8

1 Pita

Äbot tänpäni komi piä gänaŋ irani bänepi täŋkehärom takta manbiŋam

¹ * Man ŋowä Pita näkä kudän täyat. Näk Jesu Kristo täŋo aposoro kubä. Tänpäkaŋ Anututä inita biŋam yäpmäŋ daniwani ämawebeniye komejin-ken nanik täwat kireŋpewä Pontus, Galesia, Kapadosia, Esia ba Bitinia komeken kuŋtäŋpä kuŋkuŋo inta kudän tänpäŋ tamitat. ² * Inä Jesu Kristo täŋo mani buramikta ba nägäritä bänepjin ärutpak täneŋta Anutu Nantä iniken nadäk tawaŋ terak iwoyänpän tepmaŋkuk. Ude täŋirän Kudupi Munapikitä tänpewän äbot siwoŋi kudupi-inik it täkaŋ. Eruk, Anutu-ken nanik orakorak ba bänep pidämtä inken tokŋek päton.

Irit tägagämän kunum gänaŋ api kaŋ-ahäne

³ * Anutu, Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo nani ba Anutuni, unitäŋo wäpi biŋam iniŋoret täkäna! U butewaki pähap nadäŋ nimiŋpän Jesu kumbani-ken nanikpän wädäŋ tädotkuko uterak irit kodaki nimiŋkuk. Tänpäŋ irit kodaki unitä kehäromi nimiŋirän nin imaka tägatäga api nimeko u yäpmäkta bänep oretoret terak itsämänkamäŋ. ⁴ * Bureni-inik! U nin kunum gänaŋ Irit täga, paot-paori nämo u yäpmäkta biŋam iwoyän nipmaŋkuk. Irit u säkgämän-inik, imaka kubätä täga nämo api tänpän waneŋ. Imaka tägatäga u nanakiye inta biŋam peŋkuk. ⁵ * Unita Kristota nadäŋ imikinik täk täkaŋ in Anututä kehäromini terak watä it tamiŋirän säkgämän it yäpmäŋ äronjirä api tämagurek. Anutu täŋo täŋkentäk bureni unitä kadäni tärek-täreken kwawak ahäkta itsämän nimitak.

⁶ * Mebäri unita oretoret pähap nadäk täkaŋ. Upänkaŋ kome terak ŋo kadäni keräpi-tagän nadäkinikjinta yänpän bäräpi mebäri mebäri ahän tamiŋirä komi nadäk täkaŋ.

⁷ * Tänpäkaŋ bäräpi u nadäkinikjin täŋkehärom tänpäŋ imaka bureni äworewেকta ahän tamik täkaŋ. Uwä gol ude. Gol, imaka tägagämän unitäŋo bureni kaŋ-ahäkta kädäp-ken ijik täkaŋ. Tänpäkaŋ gol uwä paotpaot ikek. Täŋ, nadäkinikjin u gol irepmitpän imaka tägagämän-inik kubä itak. Unita bäräpi mebäri mebäri ahän tamik täkaŋ u kädäptä gol täŋ-kehäromtak täyak ude nadäkinikjin täŋkehärom tänpäŋ kehäromigän pen itta ahän tamik täkaŋ. Nadäkinik ikek it yäpmäŋ äronjirä kadäni tärek-täreken, Jesu kwawak ahän tamiŋpän in taniŋ orepän wäpjin biŋam tamiŋpän epmäget kudän ikek api tepmaŋpek.

⁸ * Tänpäkaŋ in Kristo dapunjäntä nämo kaŋkuŋ ba apiŋo nämo kak täkaŋ upänkaŋ unita gäripi pähap nadänpän nadäŋ imikinik täk täkaŋ. Unita oretoret pähap inide kubä, imaka paotpaot ikekta nadäk täkaŋ u irepmitpän nadäk täkaŋ. ⁹ * Täŋkaŋ nadäkinikjin u jopi nämo. Nämoinik, nadäkinikjin täŋo bureniwä ŋode nadäk täkaŋ; Anututä api nimagurek.

Profet biani täŋo man u bureni ahänkuk

¹⁰ * Tänpäkaŋ Anututä inita biŋam tämagutta tawaŋ peŋkuko u profet bianiä yänahänkuŋ. Iron pewän ahän tamikta tawaŋ peŋkuko unitäŋo mebärita wäyäkŋek epän täŋi täŋkaŋ siwoŋigän täŋkuŋ. ¹¹ * Kristo täŋo Munapiktä nadäk-nadäki tänpidäm täŋirän Jesutä komi bäräpi u ba u kotanpän kumänkaŋ äneŋi akuŋpän wäpi biŋam ikek irayän täŋkuko u yänahänkuŋ. Profet unitä yänjabäk epän ŋode täŋkuŋ; Äma waki kerik-ken nanik nimagutta yäwani u jidegän api ahäwek, ba kadäni uken imatäken unitä api ahäwek? ¹² * Epän ude täŋkuŋo upänkaŋ profet iniken ahäkta nämo, inken ahäkta

* 1:1: Jem 1:1; 2Ti 1:15 * 1:2: Rom 8:29; 2Te 2:13; Hib 12:24 * 1:3: 2Ko 1:3 * 1:4: Kol 1:12 * 1:5: Jon 10:28, 17:11 * 1:6: 1Pi 5:10; Jem 1:2 * 1:7: Jop 23:10; Snd 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3 * 1:8: Jon 20:29; 2Ko 5:7 * 1:9: Rom 6:22 * 1:10: Mat 13:16-17 * 1:11: Sam 22; Ais 53; Luk 24:26-27 * 1:12: Efe 3:10

yāwani u Anututä yājahānpāṅ yāwetkuk. Tāṅpākaṅ epān tāṅkuṅo unitāṅo bureni uwā Anututä Kudupi Munapiki iniṅ kireṅpewān kunum gānaṅ naniktä āpāṅpāṅ Ekāni tāṅo manbiṅam yājahāwani āma tāṅkentāṅ yāmiṅirān mani biṅam u yājahānpāṅ tāwerirā nadāṅkuṅ. Tāṅpākaṅ Anututä imaka sākgāmān u inken pewān ahākta yāṅkuko unitāṅo mebāri nadāwā tārekta aṅero imaka, gāripi nadāṅ itkaṅ.

Guṅ kädēt mäde ut imikinik tāneṅ

¹³ Unita bānep nadāk-nadākjin tāṅkehārom taṅpāṅ Ekāni tāṅo epān tākta kaṅ pidām tawut. Tāṅkaṅ irit kuṅat-kuṅatjinta watä ket itpāṅ imaka sākgāmān, Jesu Kristo kwawak ahāwayāṅ täyak-ken uken yāpnayāṅ tākaṅ unita nadākinik tāṅpāṅ kaṅ kuṅarut. ¹⁴ * Ude tāṅkaṅ Anutu tāṅo nanakiye inä mani buramiṅpāṅ nadāṅ gārip waki, guṅ kadāni-ken yāpmāṅ kuṅatkuṅo u wari nāmo yāpmāṅ kuṅatneṅ. ¹⁵ Nāmo, in siwoṅi kudupigān kuṅat tākot, tāmagurani Anututä siwoṅi kudupi-inik it täyak udegān. ¹⁶ * Unita Anutu tāṅo man kubä ṅode kudān tāwani pātāk;

Nāk kudupi itat unita in udegān kudupigān it tākot.

Wkp 11:44,45

¹⁷ * Inä Nan yāṅpāṅ Anutu-ken yāṅapik tākaṅ. Tāṅ, Nan uwā āma ārowani āpani inigān inigān nāmo yāpmāṅ danik täyak. Nāmo, āmawebe kudup tāktāki terakgān siwoṅi yāpmāṅ danik täyak unita kome terak ṅo kadāni kerāpi-tagān itnayāṅ tākaṅ-ken uwā Anutu oraṅ imikinik tāṅpeṅ kuṅat tākot. ¹⁸ * In ṅode nadāk tākaṅ; In bianijiye tāṅo tāṅpāwak kädēt iwarirā in suwaṅpāṅ waki u gānaṅ nanik wādāṅ tādotpāṅ tepmaṅkuko uwā, imaka paot-paori ikek, gol ba siliwa moneṅ udewanipāṅ nāmo, inä suwaṅkuk. ¹⁹ * Nāmo, uwā Kristo tāṅo nāgāri gwāki ārowani-inik upāṅ inä suwaṅkuk. Kristo uwā sipsip nanaki gupi terak parām bārāmi nāmo, kurāki-inik udewani. ²⁰ * Kadāni Anututä kunum kenta kome nāmo pewān ahāṅirān uken Jesu Kristopāṅ in suwawekta iwoyāṅkuk. Tāṅpākaṅ kadāni tārek-tārekken itkamāṅ-ken ṅoken Anututä ninta yāṅpāṅ Kristo tewān kwawak ahāṅkuk. ²¹ * Tāṅkaṅ Kristo uterak inä Anutu, Kristo kumāṅ-kumāṅ-ken nanik yāpmāṅ akunpāṅ peṅyāṅek epmāget kudān tāṅ imiṅkuko unita nadāṅ imikinik tāk tākaṅ. Tāṅkaṅ nadākinikjin Anutu terakgān peṅpāṅ imaka kāmi yāpmākta yāwani u bureni api yāpne yāṅ nadāk tākaṅ.

Anutu tāṅo mantä tāṅkodak taṅpāṅ nipmaṅkuk

²² * In man bureni yāṅpāṅ buramik tāṅjirā bānep nadāk-nadākjin pak taṅkuk. Bānep nadāk-nadākjin pak tāṅkuko unitä in ābot tāṅpani notjiye ātukāt not bureni-inik tākta kädēt tāwit tamiṅkuk. Unita bānepjintä notjiye ukāt topmāk-topmāk kubāgān tāṅpeṅ kuṅat tākot. ²³ * Nadākaṅ? Inä ahāk-ahāk kodaki bāyaṅpāṅ tepmaṅpani. Irit kuṅat-kuṅatjin kodaki uwā ketem kodaki epānken ahāk tākaṅ ude ahāṅkuṅ. Upāṅkaṅ inä yānat epānken piṅjirā gāmāneṅ āroṅpāṅ wak tākaṅ udewani terak nāmo ahāṅkuṅ. In Anutu tāṅo man, irit paot-paori nāmo uken naniktä imātpāṅ ahāṅkuṅ. ²⁴ * Unita Anutu tāṅo man kubä terak ṅode pātāk;

Āmawā wādan udewani. Ba kehāromini uwā wādan irot udewani.

Wādantä gāmāneṅ āroṅjirā irori paot tākaṅ.

²⁵ *Upāṅkaṅ Anutu tāṅo manä irit kehāromi nitek. Uwā paot-paori nāmo.*

Ais 40:6-8

Eruk, Manbiṅam Täga tāwerani ukeṅowā ubayāṅ yāk.

* 1:14: Rom 12:2; Efe 2:3, 4:17-18 * 1:16: Wkp 11:44-45; Mat 5:48 * 1:17: Mat 6:9; Rom 2:11; 2Ti 4:14; Rev 2:23
 * 1:18: 1Ko 6:20 * 1:19: Apos 20:28; Hib 9:12-14; 1Pi 1:2 * 1:20: Apos 2:23; Efe 1:4 * 1:21: Jon 14:6; Rom 4:24, 5:1-2; Rom 10:9 * 1:22: Jon 13:34; Rom 12:10 * 1:23: Jon 1:13; Hib 4:12 * 1:24: Jem 1:10-11

2

Jesu uwä bek bämopinin

¹* Inä ahäk-ahäk kodaki bäyanpäñ tepmanpani unita in kädet wakiwaki, täñpäwak, jop manman, äma täñyäkñarani, äma täño tuñumta nadäñ gärip, ba äma yäñpäñ-yabäñ yäwat, kudän udewani u kudup kañ peñ morewut. ²* Peñ moreñkañ nanak pakitä nonoñta wakiinik yek täkañ, in udegän Munapik-ken nanik bänepjin towiwani nonoñ säkgämän unita nadäk täkot. U nañpäñ Ekäni täño man terak tägañpäñ Anututa biñam täkot. ³* Inä Ekäni täño iron uku nañpäñ-nadäñkuño unita u pen nakta gäripi pähap nadäk täkot.

⁴* Unita Ekäni Jesu, mobä bek pähap irit ikek u tubeñ kuk täkot. Bek uwä ämatä kawä wawäpäñ yäpmäñ kewerñkuño upäñkañ Anututä iwoyäwani unita kawän tägagämän täñkuk. ⁵* In udegän, mobä irit ikek ude irirä Anututä inä inita kudupi äbot säkgämän Munapik täño kehäromi terak itta täñ-kehäromtañ tamiñ itak. Ude täñjirän inä bämop äma, inita iwoyäwani ude itnayäñ täño uwä Jesu Kristo terak Anututa ärawa säkgämän, ini gäripi nadäk täyak ude api täñ imineñ. ⁶* Täñpäkañ unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

Ño kawut yäk. Näkä Saion pom terak yot täño mobä bek päke unitäño intäjukunta kubä peñkuro uwä näkña iwoyäwani, bänepna gämäni yäk.

Täñpäkañ äma kubätä unita nadäkinik täñpayäñ täko uwä nadäkiniki täño bureni yäpmäkta pära nämo api täñpek. *Ais 28:16*

⁷* Unita ämawebe nadäkiniki uterak kwasikot täkañ unitä äma unita nadäwä bänepi gämäni täk täyak. Upäñkañ ämawebe nadäkiniki nämotä ñode yäwani;

Mobä bek, yot täñpanitä kawä waki täñpäpäñ yäpmäñ kewerñkuño u mobä bek bämopi pähap, intäjukun ude itak. *Sam 118:22*

⁸* *Täñkañ mobä uterak äma mäyaptä jänani api yäputneñ ba yewä äreyäwäpäñ api mañdäpneñ.* *Ais 8:14*

Äma uwä ini ude täkta yäwani udegän Anutu täño man nämo buramik täkañ unita yewä äreyäwäpäñ mañdäpmäk täkañ.

⁹* Täñpäkañ inä ämawebe udewani nämo. In Anututä inita iwoyäñpäñ tepmanpani äbot, Intäjukun Äma täño bämop ämaniye. In kudupi äboriye bureni-inik, Anututä iniken ämawebeniye. Ba in äma bipmäñ urani gänañ nanik tämagutpäñ peñyäheki säkgämän u gänañ tepmañkuko unitäño wäpi biñam yäñpäñ yäwet täñjirä ahäñ patta iwoyäñ tepmañkuk. ¹⁰* Täñkañ bian, ämawebe jopi kuñatkuñopäñ apiño Anutu täño kudupi ämawebeniye ude itkañ. Ba bianä Anututä nämo nadäñ tamiñjirän geñita biñam täñkuño upäñkañ apiñowä nadäñ tamikinik täñjirän irit kehäromita biñam täkañ.

Anutu täño watä epän ämawebe ude kuñatneñ

¹¹* Unita notnaye tägagämän, ñode täwera nadäwut; Inä kome ñonitäño mähemi nämo itkañ, inä äbani itkañ unita kehärom tañpäñ bänepjin täño iwan, gup täño kañgärip ba nadäñ gärip waki uterak nämo mäneñ. ¹²* Täñkañ Anututa nämo nadäñ imani bämopi-ken siwoñigän kuñat täkot. Ude kuñatnayäñ täño uwä äma nadäkinik nämo täñpani uwä mebariñin kawä tärewäpäñ waki täñpani yäñ täwet täkañ, man u peñpäñ Kristo äbayäñ täyak kadäni uken Anutu api iniñ oretneñ.

* 2:1: Efe 4:22; Jem 1:21 * 2:2: Mat 18:3; 1Ko 3:2 * 2:3: Sam 34:8 * 2:4: Mat 21:42; Ais 28:16 * 2:5: Efe 2:21-22; Kis 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6; Rom 12:1 * 2:6: Rom 9:33; Efe 2:20 * 2:7: Mat 21:42 * 2:8: Rom 9:33
* 2:9: Ais 9:2; Ais 40:20-21; 1Pi 2:5; Tai 2:14; Apos 26:18; Efe 5:8 * 2:10: Rom 9:25 * 2:11: Sam 39:12; Gal 5:17,24; Jem 4:1 * 2:12: Mat 5:16; Luk 19:44

13-14* Tānpākaŋ Ekānita yānpāŋ in kādet siwoŋi ŋode kuŋat tākot; Äma kome terak ŋo intājukun it tamik tākaŋ unitāŋo man buramik tākot. Tānpāŋ gapman tāŋo äma ärowani it täyak u ba unitāŋo epän ämaniye it tākaŋ u imaka, gāmori-kengän kuŋat tākot. Äma uwä waki tānpāni komi yämikta ba äma täga oraŋ yämikta epän yāŋ yāmani. 15* Nadākaŋ? Anutu tāŋo nadäk uwä ŋode; Inä kādet siwoŋi ude kuŋarirä äma nadäk-nadäki gwäjiwanitä inta man waki yäk tākaŋ uwä mäyäk nadānpāŋ man waki u wari täwetneŋtawä. 16* Tāŋkaŋ inä бага man tāŋo topmāk-topmāk terak nämo kuŋarani upāŋkaŋ бага man irepmitpāŋ kādet wakiwaki täga täne yāŋ nämo nadāneŋ. Nämoinik, Anutu tāŋo watä epän ämaniye ude kuŋatpāŋ mani buramik tākot. 17* Ude tāŋkaŋ ämawebe kuduptagän oraŋ yāmiŋpāŋ äbot tānpāni notjiyeta nadāŋ yämikinik tāŋpeŋ kuŋat tākot. Tāŋkaŋ Anututa umuntaŋpāŋ u gāmori-ken kuŋatpāŋ kome tāŋo intājukun äma u oraŋ imik tākot.

Kristo tāŋo kādet kuroŋ iwatneŋ

18* Äma tāŋo epän äma, in intājukun ämajiye oraŋ yāmiŋpāŋ mani buramik tākot. Kome tāŋo intājukun äma bätaki unitagän nämo yāyat. Nämo, komita bok yāyat. 19 Tānpākaŋ momijin nämopāŋ jop nadāŋ komi tamiŋirä upāŋkaŋ Anutu nadāŋ imiŋpāŋ bāräpi u kotaŋpāŋ kwikinik kuŋarirä Anututä tabāwän api tägawek. 20* Tāŋ, goret tānpākaŋ unita tadāpmāŋirä bāräpi u kotaŋkaŋ kuŋatneŋo uwä netätä butewaki nadāŋ tamek? Nämoinik, upāŋkaŋ kādet siwoŋi tānpāpāŋ tadāpmāŋirä bāräpi u kotaŋpāŋ kuŋatnayāŋ tāŋo uwä Anututä tabāŋirän siwoŋi api tāŋpek. 21* Nadākaŋ? Inä kādet udegän täkta yāŋ tamani. Imata, Kristo inta yānpāŋ komi nadāŋkuk. Ude tāŋkuko uwä kādet siwoŋi kubä intä iwatta yāwani u täwoŋäreŋkuk, Anutu tāŋo mantä yāyak ude;

22* *U momi kubä nämo tāŋkuk ba jop manman kubä nämo yāŋkuk.*

Ais 53:9

23* Tāŋkaŋ ibeŋpāŋ man wakiwaki iweräkaŋ kowata udegän nämo tāŋkuk. Tāŋkaŋ komi imiŋirä kowata man nämo yāwetkuk. Nämo, u man epän siwoŋi tānpāni unitä watä it namiton yāŋ nadānpāŋ kwikinik itkuk. 24* Tāŋkaŋ ninä wakita watä epän peŋpāŋ kādet siwoŋi iwatpāŋ täneкта nintāŋo momitä Jesu uterak äroŋirän päya kwakāp terak yāpmāŋ äroŋkuk. Tāŋkaŋ unitāŋo jibitä nin yāpän tägaŋkuŋ. 25* Bureni, inä yawak ägwän taŋpāŋ kuŋarani ude tāŋkuŋopāŋ apiŋo mäjojin kaŋiwarani, watä ämajin pähap u iwatneŋta äneŋi tämagutkuk.

3

Yanäpi tāŋo man

1-2* Webe äpjiye nitek, inta udegän yāwa nadāwut. In äpjiye gāmori-ken kuŋat tākot. Tānpākaŋ äpjiye ätuwä Anutu tāŋo manta nadākinik nämo täk tākaŋ uwä bānep sukurek man kubä nämo yāwetkaŋ oraŋ yāmiŋpāŋ bānep kudupi kuŋarirä äpjiyetä intāŋo täktäk siwoŋi u kaŋpāŋ nadāŋkaŋ bānepi äyāŋut tākot. 3* Nadākaŋ? Guŋjin-ken ba gwäkjin-ken tāŋkuraŋ-kuraŋ, gwäk puŋiŋ topmāk-topmāk, omäk meran täktäk ba tek säkgämän, kaŋgärip ikek täktäk udewanita nadāŋirä bureni-inik nämo tāŋpek. 4 Nämo, inä tāŋkuraŋ-kuraŋ uwä bānepjin-ken pewä ahäk täyon. Bānepjin tāŋo epmäget bureni paot-paori nämo uwä bānep kwini, māmä wareŋ-wareŋi nämo. Epmäget udewanita Anututä nadāwän ärowani täk täyak. 5 Tānpākaŋ webe kudupi biani ätu, Anutu-tagän nadāŋ imikinik tāŋkuŋo unitä epmäget udewani yāpmāŋ kuŋatkuŋ. Yāpmāŋ kuŋatpāŋ iniken äpiye oraŋ yämik tāŋkuŋonik. 6* Sara u webe udewani. U Abraham tāŋo man

* 2:13-14: Tai 3:1 * 2:15: 1Pi 3:16 * 2:16: Gal 5:13 * 2:17: Rom 12:10; Snd 24:21; Mat 22:21 * 2:18: Efe 6:5 * 2:20: 1Pi 3:14,17; 1Pi 4:14 * 2:21: Mat 16:24; Jon 13:15 * 2:22: Jon 8:46 * 2:23: Ais 53:7; 1Pi 3:9 * 2:24: Hib 9:28; Rom 6:2,11; Ais 53:5 * 2:25: Ais 53:6; Ese 34:5-6; Mat 9:36; Jon 10:14 * 3:1-2: Tai 2:5 * 3:3: 1Ti 2:9 * 3:6: Stt 18:12

buramiŋpäŋ ärowanina yäŋ iwet täŋkukonik. Täŋpakaŋ in udegän, täktäk täga täŋkaŋ täŋumun-umun ba nadäwätäk nämo täŋpäŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä Sara täŋo äperiye ude api itneŋ.

⁷ * Täŋpakaŋ ämani, inta udegän yäwa nadäwut. Webejiye uwä kehäromini inigän äpani bumik unita nadäwä tärewäpäŋ nadäŋ yämikinik täŋpeŋ kuŋat täkot. Täŋkaŋ u inkät irit kehäromita biŋam penta iwoyäŋ tamani unita oraŋ yämik täkot. Ude tänayäŋ täŋo uwä imaka kubätä yäŋapik manjin täga nämo api itpipiwek.

Kudän täga kowata kowata täŋpäŋ kuŋatneŋ

⁸ * Eruk, kuduŋtagänta ŋode yäwa; In bänep kubägän täŋpäŋ bätakigän kuŋat täkot. Täŋkaŋ nägät moräkjiye ude äbot täŋpani notjiyeta nadäŋ yämikinik täŋpäŋ gämori-ken kuŋatpäŋ butewaki ba bänep kwini kowata kowata täŋpeŋ kuŋat täkot. ⁹ Täŋpakaŋ ämatä waki täŋ tamiŋirä kowata waki nämo täŋ yämineŋ. Ba tebeŋirä kowata nämo yebeneŋ. Nämo, Anututä imaka säkgämän kubä täŋ tamikta tämagutkuko unita inä äma udewanita yäŋpäŋ Anutu-ken yäŋapiŋirä kaŋ täŋkentäŋ yämän. ¹⁰ Unita Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;

Äma kubätä säkgämän itkaŋ oretoret terak kaŋ it yäpmäŋ ärowayäŋ nadäŋpäŋä ŋode täŋpek; Jop manman ba man käbäŋi kubä nämo yäwek. Nämo inik!

¹¹ Kädet waki mäde ut imiŋpäŋ kädet täga ugän iwarek. Täŋkaŋ kädet täga u kaŋ-ahäŋpäŋ ämawebe ätukät bänep kubägän itta gwäk pimiŋpäŋ epäni täŋpek.

¹² U imata, Ekänitä ämawebe siwoŋi yabäŋ yäwatpäŋ yäŋapik man yäk täkaŋ u nadäŋ yämik täyak.

Täŋ, äma kädet waki täk täkaŋ u mäde ut yämik täyak.

Sam 34:12-16

Kädet täga täŋirä waki täŋ yämik-yämik

¹³ In kudän tägatäga täkta gwäk pimiŋpäŋ täŋirä netätä iwan täŋ tamek? ¹⁴ * Täŋpakaŋ irit kuŋat-kuŋat siwoŋi täŋpeŋ kuŋarirä komi epän jop nadäŋ täŋ taminayäŋ täkaŋ unita nadäwätäk nämo täneŋ. Imata, inä Anutu täŋo oretoret terak kuŋat täkaŋ. Unita ämata nämo umuntäneŋ. Ba umun man täwetnayäŋ täŋo unita imaka, nämo umuntäneŋ. ¹⁵ Nämo, bänepjintä Kristota nadäŋirä Ekäni kudupi ude täŋpäpäŋ oraŋ imik täkot. Ude täŋkaŋ Irit täga api yäpne yäŋ nadäkinik täk täkaŋ unita täwet yabäk tänayäŋ täkaŋ u mebäri kwawak yäwetta pidämtak täkot. ¹⁶ * Täŋkaŋ jäpi terak nämo, man kwini terak yäwet täkot. Täŋkaŋ Anutu iŋamiken siwoŋigän kuŋarirä Kristo iwatpäŋ siwoŋi kuŋat täkaŋ unita yäŋärok täwetnayäŋ täkaŋ uwä mani waki unita mäyäk api nadäneŋ. ¹⁷ * Täŋpakaŋ Anututä nadäŋ tamiŋirän in kädet täga täŋpeŋ kuŋarirä iwan täŋ taminayäŋ täŋo uwä imaka täga kubä yäŋ nadäneŋ. Täŋ, waki täŋirä kowata täŋ tamineŋo unita täga yäŋ nämo nadäneŋ.

¹⁸ * Täŋpakaŋ Kristo komi udegän nadäŋkuko unita nadäwut. U siwoŋitä wakijinta kowata kadäni kubägän, kämita nitek kumbuk. U siwoŋitä äma gwäjiwani in Anutu-ken tepmaŋpekta ude uwä täŋkuk. U komegup ikek itkuko unita utpewä kumbänpäŋ äneŋkuŋ. Komegup utpewä kumbuko upäŋkaŋ Munapiktä täŋpewän kodak taŋkuk. ¹⁹ Täŋpäŋ Munapik unitäŋo kehäromi terak äma kumbani täŋo mäjo, komi yotken irani uken äpmo Anutu täŋo man yäŋahäŋpäŋ yäwetkuk. ²⁰ * Täŋpakaŋ kumbani täŋo mäjo uwä ämawebe Noa täŋo kadäni-ken Anutu täŋo mani nämo buramiŋkuŋo unitäŋo mäjo. Kadäni uken Noa gäpe pähap täŋ irirän Anutu ämawebe bänepi sukurekta itsämbuk. Itsämäŋ irirän äma yarägän, 8 udetägän, gäpe gänaŋ äroŋirä umetä oraŋ yämiŋkuk. ²¹ * Täŋpakaŋ unitäŋo kukŋini ŋode; Ume oraŋ yämiŋkuko uwä ume ärutärut apiŋode waki keriken nanik tämagut täyak ude bumik. Täŋ, ume ärutärut uwä gupjin täŋo garok nämo ärut täyak. Nämo, ume ärutärut uwä Anutu iŋamiken siwoŋi api kuŋaret yäŋ

* 3:7: Efe 5:25 * 3:8: Mat 5:44; 1Te 5:15; 1Pi 2:23 * 3:14: Ais 8:12-13; Mat 5:10; 1Pi 2:20, 4:14 * 3:16: 1Pi 2:12 * 3:17: 1Pi 2:20 * 3:18: Rom 6:10; Efe 2:18 * 3:20: Stt 6-7 * 3:21: Hib 10:22

yänkehäromtak man. Tänpäkañ waki kerik-ken nanik tämagut täyak uwä Jesu Kristo kumbani-ken nanik akuñkuko, kehäromi uterak. ²²* Jesu Kristo u kumbani-ken nanik akumañ kunum gänañ äronkuko uwä apiño Anutu kerik bure käda itkañ añero ba imaka kehäromi nitek, wäpi biñam ikek kunum terak it täkañ u kuduptagän intäjukun it yämiñpäñ yabäñ yäwat itak.

4

Anutu orañ imiktagän kuñat-kuñat

¹* Tänpäkañ Kristo uwä gupi-ken komi nadänkuko unita nadäk-nadäk unitä inñitpäñ kuñatkuko udegän inñitpäñ bänepjin täñ-kehäromtak täkot. U imata, äma gupi-ken komi tañi nadäwani uwä momi kädet pen iwatta bitnäk täkañ. ²* Unita bänepjin täñkehärom tañpäñ kome terak ño itnayän täkañ uwä nadän gärip waki täño kädet nämo iwatpäñä, kädet Anututä gäripä nadäk täyak ugänpäñ kañ iwarut. ³* In bian, bänepjin nämo sukurenpäñ guñ ämatä täk täkañ udegän ñode bumta täk täñkuñonik; Kubokäret, kañgärip nadän gärip waki, kap wakiwaki teñit, ume komi nañkañ täñguñguñ täñit, ba anutu jopi nadän yämik-yämik kädet waki u täk täñkuñonik. ⁴* Tänpäkañ apiño kädet udewani bok täkta bitnäñirä Anututa nämo nadäwani ämatä kikuñutpäñ-nadäwä nämo tägawäpäñ tabäñ mägayänpäñ yänjərok täwet täkañ. ⁵* Ude täwet täkañ upänkañ kämiwä Anutu inamiken mebärini api yänahäneñ. U imata, Anutu uwä äma kumbani ba äma kodak irani täño täktäk yäpmän danikta pidämtak täyak. ⁶* Tänpäkañ ämawebe bian kumän tänpä kuñkuño u Anutu täño Manbiñam Täga yäwerirän nadänkuñ. U momi täñpani kuduptagän ude, kumäkta biñam täñkuño upänkañ mäjonitä Anutu täño irit ikek täneñta manbiñam u yäwetkuk.

⁷* Eruk, imaka päke unitäño paotpaot kadäni keräp täyak. Unita Anutu-ken yänapik man säkgämän yäna yänpäñ bänep nadäk-nadäkjinta, ba irit kuñat-kuñatjinta watäni ket itpäñ kuñat täkot. ⁸* Tänpäkañ intäjukun-inik ñode täk täkot; Bänep iron kädet inñit-inik tänpäñ kuñat täkot. Imata, iron kädet unitä momi mäyap-inik yejämäk täyak. ⁹* Unita yänğaña-ğaňakät nämo, notjiye yotjinken yän-yäkñat yäpmän äronpäñ iron täñ yämik täkot. Täñkentäk kowata kowata ude täk täkot. ¹⁰* Nadäkañ, Anututä iniken ironi terak inta iron inigän inigän tamiñkuk. Unita in kubäkubätä Anutu täño epän ämaniye ude itkañ iron inñinta-inñinta tamani upän Anutu täño kudupi ämawebe täñkentän yämiktagän yäpmän kuñat täkot. ¹¹* Ñodeta yäyat; Äma kubäta Anutu täño manbiñam yänahäkta iron imaniwä, eruk Anutu täño meni yäpmänpäñ yänahäwek. Ba äma kubäta täñkentäk epän täkta iron imaniwä, eruk, kehäromi Anututä imik täyak uterak epän u täñpek.

Tänpäkañ Jesu Kristo terak Anutu täño wäpi biñam tañi ahän parän yänpäñ imaka u ba u tänayän täño u kudup säkgämän kañ täñput. U imata, epmäget peñyänjek ba kehäromi pat imiñkuko unitä tärek-täreki nämo api pat imiñ yäpmän ärowek. U Bureni.

Jesuta yänpäñ ämatä iwan api täñ tamineñ

¹²* Notnaye tägagämän, nadäkinikjin täñkehärom takta komi kädäp ikek ahän tamiñirä imaka kudupi yänkañ nämo kikuñutneñ. ¹³* Nämo, ñode nadänpäñ oretoret kañ täñput; Kristotä komi nadänkuko u täñkentänpäñ bok nadäkamän yän kañ nadäwut. Ude tänayän täño uwä Jesu täño kehäromi ba peñyänjeki kwawak ahäwayän täyak-ken uken bänep oretoret inipäräk kubä api nadäneñ. ¹⁴* Nadäkañ, Kristo wäpita yänpäñ sära täwerirä tägagämän yän nadänpäñ ñode kañ nadäwut; Anutu täño Munapik, peñyänjek

* 3:22: Mat 22:44; Efe 1:20-21 * 4:1: Rom 6:2,7 * 4:2: 1Jo 2:16 * 4:3: Efe 2:2-3 * 4:5: Apos 10:42
 * 4:6: Rom 8:10; 1Ko 5:5 * 4:7: Rom 13:11-12; 1Ko 10:11; 1Jo 2:18 * 4:8: 1Pi 1:22; Jem 5:20 * 4:9: Hib 13:2
 * 4:10: Rom 12:6-8 * 4:11: 1Ko 10:31 * 4:12: 1Pi 1:6-7 * 4:13: Apos 5:41; Rom 8:17; 2Ti 2:12; Jem 1:2
 * 4:14: Sam 89:50-51; 1Pi 2:20

ikek u nintä terak itak unita ude täj nimik täkañ yäj nadäk täkot. ¹⁵ Upänkañ in kubätä kädet waki kubä ñodewani täjpäñ kowata komi nadäweko uwä nämö tågawek; Äma kumäj-kumäj urut, ba kubota täktäk, ba täjyäkñatpäñ äma täjo epän täjpäwak täktäk ba kudän waki ätu täktäk. ¹⁶ * Täj, kubätä Kristo täjo äma ude irirän komi iminayäj täkañ unita mäyäk nämö nadäwek. Nämö, äma uwä bänepitä oretpäñ Kristo wäpi iñitat yäj nadänpäñ Anututa bänep täga nadäj imek. ¹⁷ * Unita nadäkañ? Anututä man epäni täkta kadäni ahätak. Iniken äboriye ninken jukun pewän ahätak ño. Täj, iniken äboriyeinik-ken man epän u yäput peyak u täjpäwä ämawebe mani biñam täga nämö buramik täkañ unita jide api pewän ahäj yämek? U komi pähap api yämek! ¹⁸ * Man unita man kubä ñode kudän täwani pätak;

Anututä äma siwoñi inita biñam yepmakta komi epän täk täyak u täjpäwä, äma Anutu mäde ut iminpäñ momi täk täkañ unita kowata jide u api ahäj yämek? *Snd 11:31*

¹⁹ * Unita Anututä äma kubä nadäj iminirän äma keru terak komi nadänpäñä Anututä watäni irekta gupi iniñ kirenpäñ kädet täga pen iwarek. U imata, Anutu uwä äma u pewän ahäwani, ba äma unitäjo watä ämani säkgämän.

5

Äbot täjpanita täjo watä ämata man

¹ * Eruk, äbot täjpani täjo watä äma inta man kubä täwerayäj. Näk imaka, watä äma in udewanigän, ba Kristotä komi nadänkuko u dapunatä kañkut. Ba Kristotä peñyäjek ba wäpi biñam ikek äbänpäñ ämawebeniyeta wäpi biñam yämayäj täyak-ken uken näkkät bok api yäpne. Unita in epänjin säkgämän täkta man kädet ñode täwetat; ² * Inä Anutu täjo yawakiye ketjin terak pewani unita watäni säkgämän it täkot. Gañani terak, ämatä epän u täkta peñ täwerirä ude nämö täneñ. Nämö, bänep nadäk-gärip kubä terakgän täneñ. Ba epän uterak moneñ tañi kañ yäpna yäj nämö nadäneñ. Nämö, bänepjin kädäp ijiwäpäñ täna yäj gäripgän nadänpäñ täneñ. ³ * Täjkañ in wäpjin biñam ikek ude itkañ ämawebe Anututä ketjin-ken pewani u, ärowani itkamäj yänpäñ komi epän nämö yämineñ. Nämö, kädet kuroñ säkgämän kañ täjpäñ-yäwoñärewut. ⁴ * Ude tänayäj täkañ uyaku eruk Watä Äma Intäjukun-inik itak unitä kwawak ahäwayäj täyak-ken uken gwäki säkgämän, nämö wawani ba nämö paorani upäj api yäpneñ.

⁵ * Eruk äma gubañi, in ekänijiye täjo man buraminpäñ gämori-ken kañ kuñarut. Täjpäkañ in kuduptagän äpani ude itkañ äpani täjo kudän ude kowata kowata täjpäñ kañ kuñarut. Man unita man kubä ñode kudän täwani pätak;

Anututä äma inita nadäwä ärowani täk täkañ unita iwan täj yäminkañ äma inita nadäwä äpani täk täkañ unita orañ yämik täyak. *Snd 3:34*

⁶ * Unita injinken gärip peñpäñ Anutu Kehäromi u gämori-kengän kañ kuñarut. Ude täjpeñ kuñarirä ini kadäni pewani-ken api orañ tamek. ⁷ * Nadäkañ, Anututä inta nadäj tamikinik täk täyak unita bäräpi ahäj tamik täkañ u keru-kengän pek täkot.

⁸ * Ude täjkañ irit kuñat-kuñatjin ba bänep nadäk-nadäkjinta watäni itpäñ dapun täjpäñ kuñat täkot. U imata, Satan, intäjo iwanjin u, añ ägwäri komigämän kubä ude-wani unitä äma yeñpäñ näñpa yänkañ wäyäkñeñtäñ kuñat täyak. ⁹ * Unita nadäkinikjin täj-täpäneñpäñ äma waki u yokut tärek-tärek täjpäñ kuñat täkot. Nadäkañ? Äbot

* 4:16: Apos 11:26; Plp 1:20 * 4:17: Jer 25:29; 2Te 1:8 * 4:18: Luk 23:31 * 4:19: Sam 31:5 * 5:1: Rom 8:17 * 5:2: Jon 21:15-17; Apos 20:28; Plm 14; Tai 1:11 * 5:3: 2Ko 1:24; Plp 3:17; Tai 2:7 * 5:4: Hib 13:20; 1Ko 9:25 * 5:5: Efe 5:21; Jem 4:6 * 5:6: Mat 23:12; Jem 4:10 * 5:7: Sam 55:22; Mat 6:25-30 * 5:8: 1Te 5:6 * 5:9: Efe 6:11-13; Jem 4:7

täŋpani notjiye komeni komeni ittäŋ kukaŋ u komi intä nadäk täkaŋ udegän nadäk täkaŋ.

¹⁰* Komi nadäk täkaŋ upäŋkaŋ kadäni keräpi-tagän api nadäneŋ. U täreŋirän Anututä ini tepmaŋpän tägawäpäŋ bänepjin api täŋ-kehäromtaŋ tamed. Ude täŋ tamiŋirän kehäromigän api it yäpmäŋ kuneŋ. Nadäkaŋ? Anutu uwä orakorak mäheŋi. Unitä in Kristo-kät kentäŋpäŋ wäpi biŋam tärek-täreki nämo u yäpmäkta yäŋpübä tepmaŋkuk.

¹¹Unita Anutu uken kehäromi pen pat yäpmäŋ kuk täyon! U Bureni.

Yäŋtärek man ätu

¹²Man kudän keräpi ŋo Silastä täŋkentäŋ namiŋpäŋ kudän täyak. Silas u notninpak bureni-inik yäŋ nadätat. Täŋpäkaŋ man kudän täŋ tamitat ŋowä bänepjin täŋpidäm takta, ba kädet Anututä orakoraki bureni inta tamik täyak u täwoŋäreka täyat. Unita orakorak uterak yeŋkehärom taŋpäŋ kaŋ irut!

¹³* E man kubä ŋode; Babilon* nanik äbot täŋpanitä oretoret man, man kudän ŋo terak täwetkaŋ. Ämawebe uwä Anututä inkät bok inita biŋam iwoyäŋpäŋ tepmaŋpani. Täŋpäkaŋ nanakna Mak u imaka, inta oretoret man täwetak. ¹⁴* Eruk, äbot täŋpani notjiyekät not täŋpäŋ kowat iniŋ orerän täk täkot. Täŋpäkaŋ bänep pidäm, Kristo täŋo äboriye bureni intä terak ärok täyon. Ugän.

* 5:10: 1Te 2:12; 1Pi 1:6 * 5:13: 2Ti 4:11 * 5:13: Babilonta yäyak uwä Rom yotpäreeta yäyak käwep * 5:14: 1Ko 16:20

2 Pita

Yäj-yäkŋarani äma täŋo man jopi yäpä-siwonj takta manbiŋam

¹ Man ŋowä Saimon-Pita näkä kudän täyat. Näk Jesu Kristo täŋo watä epän äma ba aposoro kubä. Täŋkaŋ ämawebe nadäkinik nintä yäpmäj kuŋat takamäj udegän yäpmäj kuŋat täkaŋ inta yäŋpäŋ man ŋo kudän täyat. Nadäkinik yäyat uwä nadäkinik Anutunin ba waki kerik-ken nanik nimagurani Jesu Kristo unitäŋo täktäk siwonj terak yäpumäŋo u. Nadäkiniknin u imaka jopi nämo, unita iyap takinik täk takamäj. ²*

Täŋpäkaŋ Anutu ba Ekäninin Jesu Kristo unitäŋo manbiŋam danipäŋ yäŋpäŋ-nadäk täŋ irirä unitäŋo orakoraki ba bänep pidämtä inken tokŋek-inik pat tamik täyon.

Ninä Anututä inita iwoyäŋpäŋ nipmaŋkuk

³* Jesu Anutu ude itkaŋ kehäromini inipärik kubä unitä kehäromi nimiŋ moreŋirän irit kehäromita biŋam itta, ba kudän Anututä ini gäripi nadäk täyak u täŋpeŋ kuŋatta nadäk kädet ätuta wäyäkŋenaŋi nämo. Ude kuŋatneta mebäri kábop nämo peŋkaŋ wäpi biŋam peŋyänjek ikek kwawak niwonjäreŋkuk. Uterak, ba ninta yäŋpäŋ epän säkgämän kubä täŋkuko uterak inita biŋam yäŋpäbä nipmaŋkuk. ⁴ Ude täŋkuko uwä imaka säkgämän-inik, gwäki ärowani nimikta yänkehärom taŋkuko u nimikŋuko ubayäŋ. Täŋirän iron uterak kome täŋo nadäŋ gärip ba kaŋgärip waki äma täŋo bänepi täŋpänwak täkaŋ u täga irepmitpäŋ bänep nadäk-nadäkjin Anutu täŋo ude bumik äworek täyak.

⁵ Mebäri unitagän kudän siwonj mebäri mebäri yäpurärätpäŋ yäpurärätpäŋ täŋpäŋ kuŋat täkot. Nadäkinikjin nitek itkaŋ kudän siwonj pewä ahäwäpäŋ kaŋ kuŋarut. Täŋkaŋ kudän siwonj terak kuŋatpäŋ kudän siwonj Anututä gäripi nadäk täyak unita yäŋpäŋ-nadäk täk täkot. ⁶* Ude täŋkaŋ irit kuŋat-kuŋatjinta watäni itkaŋ bäräpi gänaŋ gwäk pimiŋpäŋ kuŋat täkot. Ude täŋkaŋ Anututä iniken kudän siwonj u iŋitpäŋ ini bumikgän kuŋat täkot. ⁷ Ude täŋpäŋ notjiye kowat nadäŋ imän täŋpäŋ iron kädet bureni pewä ahäk täyon. ⁸ Kudän udewani koreŋpäŋ yäpmäj kuŋatneŋ. Yäpmäj kuŋarirä taŋi tokŋenayäŋ täkaŋ uwä eruk nadäk Jesu Kristoken nanik yäpuŋo uwä jopi nämo api täŋpek. Nämo, u irit kuŋat-kuŋatjinken bureni ahäŋ bumbum api täneŋ.

⁹ Täŋ, äma kubätä kudän siwonj udewani nämo yäpmäj kuŋarayäŋ täko uwä Anututä kädet ude kaŋ iwarut yäŋ niwet täyak u nämo nadäwän tumbani yäŋ iwetne. U äma dapuri tumbani ba dapuri waki ude bumik. U momini biani ärutpak täwani unita guŋ täyak. ¹⁰ Eruk notnaye, in äma udewani nämo äworeneŋ. Nämo, Anututä inita biŋam iwoyäŋpäŋ tämagutkuko unita gwäk pimiŋpäŋ iniken äbot itta epäni kehäromi täneŋ. Ude tänayäŋ täŋo uyaku nadäkinikjin nämo pewä putärewäpäŋ täŋyabäk-ken nämo api mäneŋ. ¹¹ Kädet ude terak Anututä Ekäninin ba waki kerik-ken nanik nimagurani ämanin Jesu Kristo täŋo kaŋiwat yewani paot-paori nämo u gänaŋ ärokta api taŋiŋ kirewek.

Anutu täŋo man u bureni

¹²* Notnaye, man u nadäkaŋ. Ba Anutu täŋo man buramiŋpäŋ yäpmäj kuŋat täkaŋ u bureni-inik yäŋ nadäŋpäŋ kehäromigän iŋit täkaŋ. Upäŋkaŋ näk intä man u täŋguŋ takta gäripi nämo nadätat. Unitä yäŋpäŋ kadäni kadäni pen api täwet täŋpet. ¹³* ŋode kaŋ täŋpa yäŋ nadätat; Nämo kumäŋkaŋ irayäŋ täyat ude bänep nadäk-nadäkjin äneŋi täŋpidäm takta man u wari wari pen api täwet täŋpet. ¹⁴* U imata, näkä kumäkta kadäni keräp täyak yäŋ nadätat, Ekäninin Jesu Kristotä näwetkuko ude. ¹⁵ Unitä näk inken täwetpäŋ täwoŋäreŋ epän kehäromi täŋpayäŋ. Ude täŋpayäŋ täro uyaku kumäŋirawä man täwetpäŋ täwoŋäreŋ täk täyat u juku piŋpäŋ api yäpmäj kuŋatneŋ.

* 1:2: Jud 2 * 1:3: 1Pi 2:9 * 1:6: Gal 5:22-23 * 1:12: Jud 5 * 1:13: 2Pi 3:1 * 1:14: 2Ko 5:1; Jon 21:18-19

¹⁶* In nadäkaŋ; Ekäninin Jesu Kristotä kehäromi nitek äbayäŋ täyak unitäŋo manbiŋam uku täwetpäŋ täwoŋärek täŋ yäpmäŋ äbumäŋo uwä äma täŋo kobap manpäŋ nämo täwetkumäŋ. Nämo inik, dapunintä Anutu täŋo wäpi biŋam peŋyänjek pähap ikek uterak ahänjirän bureni kaŋkumäŋo unita yäk täkamäŋ. ¹⁷* Nin kaŋpän nadänjitna Anutu Nanintä oraŋ imiŋpän wäpi biŋam iniŋ oretkuk. Täŋkaŋ Anutu wäpi biŋam säkgämäninik, inipärik kubä iranitä Jesu ŋode iwerirän nadänjkumäŋ; ŋowä nanakna bureni, näkŋaken bänepna gämäni-inik. Unita gäripi pähap nadäk täyat yäŋ yänjkuk. ¹⁸ Man kotäk uwä, pom kudupi uterak iritna kunum gänaŋ naniktä äpäŋjirän nadänjkumäŋ.

¹⁹ Ude kaŋpän nadänjkumäŋo unita man profet bianitä yänjahäwani unita nadäkinik bureni täk täkamäŋ. Unita in imaka, manbiŋam u juku peŋpän nadänpän yäpmäŋ kuŋarirä api tägawek. Profet täŋo man u topän täŋo peŋyänjektä bipmäŋ urani gänaŋ peŋyänjek täyak ude. Topäntä ijiŋ yäpmäŋ kuŋtäyon kome yänjek täyak udegän man unitä bänepjin-ken peŋyänjer tamir yäpmäŋ kuŋtäyon guk pähap wäpi abäyänjektä kaŋ ahän tamän. ²⁰ Täŋpäkaŋ ŋodeta nadäkinik täŋput; Imaka kämi ahäktä yäwani profet bianitä yänkuŋo u iniken nadäk terak nämo yänjahänkuŋ. ²¹* Nämo, profet man biani kubä ämatä iniken nadäk terak kubä nämo inik ahänjkuk. Nämo, Kudupi Munapiktä bänepi täŋpidäm taŋ yämiŋjirän Anututä man yämani u yänjahänkuŋ.

2

Yän-yäkŋarani ämata man

¹* Bian profet jopi ätu Isrel ämawebe bämopi-ken itkuŋo udegän in bämopjin-ken api ahäneŋ. Ahänkaŋ Anutu wäpi terak jop manman, nadäkinik täŋpawak man, u käbop käbop bämopjin-ken api yänjahänjtän kuneŋ. Ba ugän nämo, Ekäni ärowani suwaŋpän yämagutkuko unita imaka, mäde api ut imineŋ. Ude tänayän täŋo unita Anututä bäränjek-inik api täŋpän waneŋ. ² Täŋpäkaŋ äma mäyaptä unitäŋo kädet kuroŋ iwatpäŋ kudän ämatä nämo tänaŋi u api täneŋ. Täŋjirä äma nadäkinik nämo täŋpanitä yabänpän man bureni täŋo kädet unita yänpän-yabän yawat api täneŋ. ³* Täŋpäkaŋ äma jopman yäwani unitä moneŋta yabänjärip täŋkaŋ Anutu wäpi terak kobap man mebäri mebäri yän-täkŋarirä moneŋ api yämineŋ. Ude tänayän täkaŋ upänkaŋ yäpmäŋ daniwani ämatä manken yepmakta kadäni bian peŋ yämiŋkuko unita itsämänjtak. Ba yäpmäŋ daniwani ämatä täŋpawak täŋpayän täko u täga nämo api irepmitneŋ.

⁴* Unita imaka bian ahäwani täŋo manbiŋam ŋode täwera nadäwut; Bian aŋero ätutä waki täŋjirä Anututä nämo yabän koreŋkuk. Nämo, u geŋi waki, awaŋ bipmäŋ urani gänaŋ uken ureŋ täŋpän äpmonpän yen kehäromipän pädat täŋpän yepmaŋkuko kadäni pähapta itsämänkaŋ. ⁵* Ba udegän äma biani biani Anututa mäde ut imiŋjirä nämo yabän koreŋkuk. Nämo, yänjirän umetä tokätpän kudup däpuk. Täŋkaŋ Noa, Anutu inamiken siwoŋi irit kädet täŋo manbiŋam yänjahäwani ukät iniken tawaŋken nanik 7 ugänpän täŋkentän yämiŋpän yepmaŋkuk. ⁶* Ba kubä pen ŋode; Anututä Sodom Gomora ämawebe yabäwän wawäpän yotpärare yarä ukät ämawebe kudup kädap pewän päŋku pat ijiwäpän kädakut äworeŋpeŋ kuŋkuŋ. Ude täŋkuko uwä ämawebe Anutu mäde ut imik täkaŋ unitä kaŋpän ŋode nadäktä; Nintä terak udegän api ahän nimek. ⁷* Täŋ, äma kubä wäpi Lot, Sodom uken itkuko ugänpän täŋkentän imiŋkuk. Lot, äma täga uwä ämawebetä kädet käbänji-inik u täŋjirä yabänkaŋ nadän bäräp täŋkuk. ⁸ Ini uwä äma täga upänkaŋ kepma kubäkubä ämawebe täŋo täktäki yäkyäki waki u yabänpän-nadänkaŋ bänepi siwoŋi-ken ägekot pähap nadänjkuk, ärowani kudän täk täŋkuŋo unita.

⁹* Eruk unita ŋode nadäwut; Ekänitä iniken kudupi ämawebeniye täŋyabäk mebäri mebäri-ken nanik täga täŋkentän yämiŋpän yämagut täyak. Täŋ, ämawebe waki kädet

* 1:16: Mat 17:1-5 * 1:17: Mat 17:5 * 1:21: 2Ti 3:16; 1Pi 1:11 * 2:1: Mat 24:11; Jud 4 * 2:3: Rom 16:18; 1Te 2:5 * 2:4: Jud 6 * 2:5: Stt 6-8, 8:18; 2Pi 3:6 * 2:6: Stt 19:24; Jud 7 * 2:7: Stt 19:1-16 * 2:9: 1Ko 10:13; Jud 6

iwatta gäripi nadäk täkañ u yabäñ yäwat itak. Yabäñ yäwat ittängän kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken kowata api yämek. ^{10*} Bureni, äma kañgärip ba nadäñ gärip waki täñpäñ kubokäret kädet ämatä nämo tänañi täk täkañ u, ba Anutu täño man iwatpäñ gämori-ken kuñatta bitnäk täkañ uwä kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken täga nämo api irepmitneñ. Nämoinik!

Äma uwä äma jop manman yäwani bämopjin-ken itkañ u. U iniken gupi yäpmäñ äronpäñ iniken gärip ugän iwat täkañ. Täñkañ imaka wäpi biñam ikek kunum gänañ irani u yäñärok yäwetta umun kubä nämo täk täkañ. ^{11*} Nadäkañ, añero, äma udewani yärepmit moreñpäñ kehäromi nitek it täkañ upäñkañ Ekäni iñamiken itkañ jop manman terak nämoinik yäniñ wärät täkañ. ^{12*} U kawut! Profet jopi uwä imaka nämo nadäwä tärek täkañ unita man waki bumta yäk täkañ. U tom ägwäri bumik, nadäk-nadäki nämo. Tom ude, iniken gup täño gärip ugän iwaräntäk täkañ. Tom ämatä yabäñpäñ däpmäkta yäwani udegän äma uwä paotta biñam täkta yäwani. ^{13*} Uwä äma ätuta komi yämik täkañ kowata komi udegän api yäpneñ. Imaka unita gäripi nadäk täkañ uwä käbop nämo peñkañ kepma käron gäripini däpmäñ tärekta kudän waki mebäri mebäri wari wari täk täkañ. Ba inkät ketem bok täñnak täkañ unitä äñnak-äñnakjin uwä täñpewä imaka käbäñ täwani taräki ude äworek täkañ. Ude täñpäñ oretoret täk täkañ.

¹⁴ Täñpäñ ugän nämo. U webe yabäñgärip täñpäñ yäwarän täktagän nadäk täkañ. Momi täkta gäripi nadäk täkañ, u däpmäñ tärenañi nämo. Ude täñkañ ämawebe nadäkiniki kehäromi nämo udewani tänyäkñat-pewä momi täk täkañ. Täñkañ äma ätuta nämo nadäk täkañ. Nämoinik, initagän nadäkinik täñpäñ iniken gärip däpmäñ tärektagän nadäñpeñ kuñat täkañ. Unita Anututä api däpmäñ morewek. ^{15*} Kädet siwoñita mäde ut imiñpäñ tängunguñ täñtäñ kuñat täkañ. Uwä Beo täño nanaki wäpi Balam unitäño kädet kuroñ iwat täkañ. Balam uwä moneñta yäñpäñ kädet waki täkta gäripi nadäñkuk. ^{16*} Ude täñtäñ kuñtäyon doñki, man nämo yäk täkañ upäñkañ doñki kubätä ämatä-yäñ man iwetpäñ Balam ñode kañ-yäñkuk; Tängunguñ kädet täk täyan u kañ pe! yäk.

^{17*} Täñpäkañ profet jopi uwä ume dapuri kawuk täwani udewani. Ba gubam mänittä piäñ äreyäñ täñpäñ jopjop kuk täkañ udewani. U täñkentäk kubä täga nämo täneñ. Unita äma udewanita Anututä yotpärare bipmäñ urani wakiinik kubä peñ yämiñkuko uken api itneñ. ^{18*} U gup yäpmäñ ärokärok man bumta yäñtäñ kuñat täkañ. Täñkañ äbot täñpani guñ äbot täño täktäk kädet waki apigän pewanipäñ tänyäkñat-pewä gup täño kañgärip kädet mebäri mebäri äneñi iwat täkañ. ^{19*} U bänep ärik-ärik man ñode yäwet täkañ; Nin niwarän tänayäñ täño uyaku säkgämän-inik api itneñ. Ude yäk täkañ upäñkañ iniwä säkgämän nämo it täkañ. Nämo, u imaka täñpäwak ikek unita watä epän täñ imik täkañ. Unita ñode nadäwut; Imaka kubätä intäjukun täñ gameko uwä, gäk unitäño watä epän ämani jopi ude iren.

^{20*} Unita äma udewanita ñode yäwa nadäwut; Bian äma uwä waki keri-ken nanik nimagurani Ekäninin Jesu Kristo unita nadäñ imikinik täñirä Jesutä täñkentäñ yämiñpäñ kome terak waki täktäk kädet kudup yärepmit moreñkuñ. Yärepmit moreñkuño upäñkañ äneñi äyänutpeñ kädet wakiken irirä unitä topmäñpäñ yepmäñitkuk. Eruk äma udewani uwä wakiken bian itkuño u irepmitpäñ wakiinik-inik-ken itkañ. ^{21*} Unita kowata wakiinik yäpmäkta biñam. Pengän Jesu täño kädet siwoñita nämo nadäwä tumbuñ yäwänäku täga bumik itkäneñ. Upäñkañ uwä kädet siwoñita nadäwä tumbuñopäñ äneñi äyänutpeñ man kudupi yäwetpäñ yäwoñäremani u mäde ut imiñkuño unita kowata wakitä wakiinik api yäpneñ. ^{22*} Kädet u täñkuño unita man kubä ñode kudän täwani u bureni täyak; Äñtä äñek añeñpäñ peñkañ äneñi nak täkañ. Ba kubä pen

* 2:10: Jud 7-8,16 * 2:11: Jud 9 * 2:12: Jud 10 * 2:13: Jud 12 * 2:15: Nam 22:7; Jud 11; Rev 2:14

* 2:16: Nam 22:28-35 * 2:17: Jud 12-13 * 2:18: Jud 16 * 2:19: Jon 8:34 * 2:20: Mat 12:45 * 2:21:

Luk 12:47-48 * 2:22: Snd 26:11

node; But kubä ume ärut imiñpäj pewäkañ äneñi kumañ päñku okä näbä gänañ dumäk täkañ.

3

Jesu bureni-inik api äbek

^{1*} Notnaye tägagämän, bänepjin-ken nadäk siwoñi pewä ahäkta man kudän intäjukun kudän täñ tamiñkuro ukät kubä ño man bian nadäwani u äneñi yäjñkodak tañpäj täwetat.

^{2*} Imaka kämi ahänayäj täkañ profet kudupi bianitä yäwani unita äneñi juku piwut yäjñpäj täwetat. Ba jukuman waki keri-ken nimagurani Ekäninintä aposoro meni-ken yäjñahäj tamiñkuro unita guñ täneñ yäjñpäj man ño täwetat. ^{3-4**} Täñpäkañ imaka tañi intä nadänañi u ñode; Tärektärek kadäni keräp tañirän ämatä iniken gärip iwatpäj sära man ñode api yäneñ; Äbäkta yäjñkuro u bureni de? Äbek oratä irä wawäpäj kumbuñ-ken unitä päbä apiño itkamäj-ken imaka imaka kunum kenta kome ahäjñpäj irirän itkuño udegän itkañ ño yäk. Nämo api äbek! yäjñ api yäneñ. ^{5*} Ude yäk täkañ uwä imaka bian ahäjñkuño unita guñ tañpäj ukeñode yäjñ yäk täkañ. Upäjñkañ bian imaka inidegän nämo itkuñ. Anutu täño meni jinom terak kunum kenta kome ahäjñkumän. Täñkañ Anututä yäjñpewän kometä ume gänañ nanik kwawak abäjñpäj ume bämopi-ken itkuk.

^{6*} Täñkukopäj mäden Anututä ini äneñi yäjñirän ume tokñeñpäj kome biani u kudup peñ awähutkuk. ⁷ Eruk apiño kunum kenta kome udegän Anututä yäjñirän itkamän. U jop nämo itkamän, u kädäptä ijiñ paotta biñam itkamän. Yäpmäj danik-danik kadäni-ken kunum kenta kome-kät ämawebe Anututä mäde ut imik täkañ u kudup api paot moreneñ.

^{8*} Unita notnaye tägagämän, imaka ñodeta nämo guñ täneñ; Ekänitä kadäni nämo danik täyak. Unitäño nadäk-nadäkken kepma kubä uwä obañ 1,000 ude bumik. Täñpäkañ obañ 1,000 uwä kepma kubä ude. ^{9*} Kadäni nämo danik täyak unita ñode yänañi nämo; Api äbek yäjñ yäjñkukopäj bäräñeñ nämo äbätak. Eruk bäräñeñ nämo äbätak uwä mebäri ñodeta; Ekänitä äma ba webe kubätä paot-paotta biñam täkta gäripi nämo nadätak. Kuduptagän bänepi äyäjñutpäj näkken äbut yäjñpäj nadäj tamiñkañ kwikinik itsämäjñtak.

^{10*} Upäjñkañ Ekäni täño Kadäni u, iwantä äbäk täkañ ude, pit kubägän api ahäwek. Täñirän kunum mämä yäjñawat pit kubägän api paorek. Ba imaka imakani u gänañ itkañ u kädäptä api ijiñ morewek. Täñkañ kome ini ba imaka imakani u terak itkañ u kudup udegän api paotneñ. ¹¹ Kädet ude terak imaka päke u kudup api paotneño unita in irit kuñat-kuñat kädet jidewani upäjñ iwatneñ? Uwä ñode; Inäwä irit kuñat-kuñatjin kudup Anututä imiñ moreñpäj kädet siwoñi, Anututä iniken ugänpäjñ iwat täkot. ^{12*} Kädet ude kuñatkañ Anutu täño kadäni pähaptä bäräñeñ ahäwän yäjñkañ dapun käroñ täñpäjñ itsämäjñkot. Nadäkañ, kadäni ugän kunum api ijiñ paorek ba imaka imaka kunum terak itkañ u kudup api mutneñ. ^{13*} Upäjñkañ ninäwä imaka Anututä nimikta yäjñkehäromtak man yäjñkuro unita itsämäjñkamäjñ. Uwä kunum kenta kome kodaki, irit kuñat-kuñat kädet siwoñitä tokñeñ pärekta yäwani u.

Ket nadäjñpäj Ekänita itsämäjñkäna

¹⁴ Eruk notnaye, kadäni pähap unita itsämäjñit itsämäjñit Anutu inamiken momi nämo, siwoñi kuñatta gwäk pimiñpäjñ kuñat täkot. Täñkañ Anutu-kät bänep kubägän itpäjñ kuñatta epäni täk täkot. ^{15*} Unita ket nadäwut; Anututä ämawebe bänepi äyäjñutpäjñ inita biñam täkta unita yäjñpäjñ itsämäjñtak. Man u kudupi nämo. Anututä notninpak Polta man kädet u imiñirän yäjñpäjñ kudän täñpäjñ tamiñkuro u udegän. ¹⁶ Poltä manbiñam kubäkubä kudän täk täyak uwä man u nikekgän. Bureni, Pol täño manbiñam

* 3:1: 2Pi 1:13 * 3:2: Jud 17 * 3:3-4: 1Ti 4:1; Jud 18 * 3:3-4: Ais 5:19; Ese 12:22; Mat 24:48 * 3:5: Stt 1:6-9 * 3:6: Stt 7:11-21; 2Pi 2:5 * 3:8: Sam 90:4 * 3:9: Hab 2:3; 1Ti 2:4 * 3:10: 1Te 5:2; Mat 24:29,35 * 3:12: Ais 34:4 * 3:13: Ais 65:17; Ais 66:22; Rev 21:1,27 * 3:15: Rom 2:4; 2Pi 3:9

ätu mebäri nadäna tumäkta pipiri täk täkamäj. Unita äma ätu bänep nadäk-nadäk kubägän nämo injirani, ba Anutu täjo man bureni nämo nadäwä tumbanitä Pol täjo man ätu yäpmäj äyäjutpäñ goret yäjähäk täkañ, ba Anutu täjo man ätuta täk täkañ udegän. Ude täk täkañ uwä paotta biñam.

¹⁷* Upäjkañ notnaye, kudän udewani kämi api ahäwek yäj uku nadäk täkañ unita injinta ket nadäjpäñ kuñat täkot. Täñyäkjarani äma, Anutu täjo man täñpawawani unitä täñ-täkjarani täñpäñ man jopi täwerirä nadäkinikjin kehäromi u pewä putärewäpäñ säkgämän itkañ u irepmitpäñ wakiken äpmoneñta! ¹⁸* Täñpäkañ Jesu Kristo u Ekäninin ba waki keri-ken nanik nimagurani. Unitä orakoraki tamik täyak unitäjo mebäri, ba iniken täktäkita yäjpäñ-nadäk täñpäñ nadäwä tumbäpäñ kehäromigän kañ irut. Täñpäkañ wäp biñam ärowani, peñyäjek ikek ba iniñoret man kudup Jesu Kristoken tärek-täreki nämo it yäpmäj kuk täyon. U bureni!

* 3:17: Mak 13:5,33; 1Ko 10:12 * 3:18: Jud 25

1 Jon

Bänep iron kädet kowata kowata tänpäj kuŋatta manbiŋam

Manbiŋam Irit ikek u kwawak ahäŋjuk

¹* Manbiŋam, irit kehäromi niked unitäŋo mebärini yäŋahäk täkamäŋ. Manbiŋam u imaka u ba u nämo ahäŋirä itkuk. Manbiŋam unitä man yäŋirän nadäŋkumäŋ. U kuŋarirän dapunintä kaŋkumäŋ. Ba ketnintä imaka, iŋitpäŋ-nadäŋkumäŋ. ²* Irit kehäromi täŋo mähemi u kwawak ahäŋirän kaŋkumäŋo u yäŋahäk täkamäŋ. U Anutu Nankät itkumänöpäŋ ahäŋ nimiŋkuko unitäŋo mani biŋam täwet täkamäŋ. ³ Täŋpakaŋ nin Anutu Nan ba iniken Nanaki Jesu Kristo ukät bänep kubägän terak it täkamäŋ unita in nin yäpurärätkaŋ bok udegän kaŋ itna yäŋpäŋ mani biŋam täwet täkamäŋ. Imaka dapunintä kaŋkumäŋ ba jukunintä nadäŋkumäŋo upäŋ yäŋahäŋpäŋ täwet täkamäŋ. ⁴* Bureni-inik, bänep oret-oretnin tokŋek-inik pat nimitak u inken udegän tokŋek-inik pat tamiton yäŋpäŋ mani biŋam ŋo kudän täŋpäŋ tamikamäŋ.

Peŋyäŋek-kengän kuŋat täkäna

⁵* Jesutä manbiŋam yäŋahäŋirän nadäŋkumäŋo u täwet ahäkamäŋ. Uwä ŋode; Anutu uwä peŋyäŋek. Uken bipmäŋ urani kubä nämoinik itak. ⁶* Unita nin Anutu-kät bänep kubägän tänpäj kuŋat täkamäŋ yäŋ yäŋkaŋ bipmäŋ urani gänaŋ pen kuŋatnero uwä, mannin u bureni nämo, jopman yäne. Täŋkaŋ kädet bureni nämo iwatne. ⁷* Täŋpakaŋ Anutu u peŋyäŋek unita nin peŋyäŋek-ken kuŋatpäŋjä, äbot täŋpani notniyekät nin bämopnin-ken bänep kubägän irit ahäŋpäŋ pat täyak. Ude kuŋaritna Anutu nanaki Jesu, unitäŋo nägäritä mominin kudup ärut-paktaŋ nimik täyak.

⁸* Täŋpakaŋ äma kubätä momi nämo täk täyat yäŋ yäweko uwä man bureni äma uken nämoinik parirän bänepi jop yäŋ-ikŋarek. ⁹ Upäŋkaŋ mominin Anutu iŋamiken yäŋahänawä Anututä iniken yäŋkehäromtak mani u iwatpäŋ kädet siwoŋi ŋode täŋ nimek; U mominin peŋ nimiŋpäŋ momi täŋo garok bänepnin-ken pätak u ärut-paktaŋ nimek. ¹⁰ Täŋpakaŋ nin momi nämo täŋpani yäŋ yäŋpäŋjä Anutu u jopman yäwani yäŋ yäne. Ba Anutu täŋo man siwoŋi nin bänepnin-ken nämoinik irek.

2

¹* Äpetnaye nanaknaye, intä momi nämo täneŋta manbiŋam ŋo kudän täŋ tamitat. Täŋ, in momi täŋpäŋjä ŋode nadäneŋ; Äma kubä Anutu iŋamiken nin gäarak it täyak. Uwä äma siwoŋi-inik, Jesu Kristo. ²* Täŋpäŋ Kristo ini kumbuko uterak Anututä mominin peŋ nimik täyak. Täŋpakaŋ nintäŋogän nämo, Jesu u komen äma kuduŋtagän täŋo momi täga ärutpak täwek.

Anututa nadäŋpäŋjä jide kuŋaren?

³ Nin Anutu täŋo бага man nadäŋpäŋ buraminero uwä, eruk nininta ŋode täga nadäne; Bureni, nin Anututa nadäkamäŋ yäŋ täga nadäne. ⁴* Täŋpakaŋ, äma kubätä Näk Anututa nadätat yäŋ yäŋkaŋ unitäŋo man kädet siwoŋi nämo iwareko uwä man bureni bänepi-ken nämo parirän jopman yäwek. ⁵⁻⁶ Täŋ, äma ehutpäŋ Anutu täŋo man kädet siwoŋi iwat täkaŋ unita ŋode täga yäne; Äma u Anututa gäripi bureni-inik nadäk täkaŋ. Täŋpakaŋ äma kubätä näk Anutu-kät kuŋat täkamäk yäŋ yäweko uwä Kristotä kädet täga u ba u täk täŋkuko udegän täŋpek. Unita nin udegän täŋpäŋjä nin kubäkubätä ŋode täga nadäne; Bureni, näk Anutu-kät kuŋat täkamäk yäŋ nadäne.

* 1:1: Jon 1:1-2,4; 1Jo 2:13-14 * 1:2: Jon 1:14 * 1:4: Jon 16:24 * 1:5: 1Ti 6:16; Jem 1:17 * 1:6: 1Jo 2:4
 * 1:7: Jon 3:21; Ais 2:5; Hib 9:14; Rev 1:5, 7:14 * 1:8: Sam 32:5; Snd 28:13 * 2:1: Hib 7:25, 9:24 * 2:2: Jon 1:29, 11:52; Kol 1:20; 1Jo 4:10,14 * 2:4: 1Jo 1:6,8

⁷ * Nanaknaye, man kädet kodakipäj nämö täwetat. Nämoinik, uwä bijam bian nadänkujo u ba бага man pengän nadänkujo upäj täwetat. ⁸ * Bureni, man kädet u biani upänkañ kodaki. Unitäño bureni Jesu täño irit kuñat-kuñariken kwawak ahänjirän kuñkuñ ba in täño irit kuñat-kuñatjinken udegän unitäño bureni kwawak ahätak. Bureni-inik, peñyäjek burenitä äbänpäj bipmäñ urani iwat kirewayäj täyak.

⁹ * Täñpäkañ äma kubätä Näk peñyäjek gänañ kuñat täyat yäj yänkañ noripak kubäta kokwawak nadänpäj kuñat täyak u bipmäñ urani-ken pen itak. ¹⁰ * Täñ, äma noriye nadän yämikinik täñpäj bänep iron kädet iwat täkañ uwä Anutu täño peñyäjek gänañ kuñat täkañ. Ude kuñarirä imaka kubätä täñpewän goret kubä täga nämö täneñ. ¹¹ * Täñpäkañ äma noriyeta kokwawak nadän yäpmäj kuñat täkañ uwä bipmäñ urani gänañ itkañ. Äma udewani uwä bipmäñ urani gänañ itkañ dapuri itpipiñpewän kädet upäj kuyat yäj nämö nadäwän tumäk täkañ.

¹² * Unita nanaknaye, Kristo täño kumäk-kumäki terak Anututä momijin peñ tamijukuko unita man kudän ño täñ tamitat.

¹³ * Täñpäj nanaye, in äma bian yäput peñpäj itkukotä itak u nadän imikinik täk täkañ unita man ño kudän täñpäj tamitat.

Ba ämawebe gubañnaye, in Äma Wakikät ämik täñpäj kehäromini yäpmäj äpuño unita man ño kudän täñpäj tamitat.

Täñpäj nanaknaye, in Nanta nadäkañ unita man ño kudän täñpäj tamitat.

¹⁴ Ba nanaye, in äma bian yäput peñpäj itkukotä itak unita nadäkinik täk täkañ unita man ño kudän täñpäj tamitat.

E, ämawebe gubañnaye, in Anutu täño man bänepjin-ken itinik täyak unita kehäromijin nikek itkañ. Kehäromijin nikektä Satan täño kehäromini yäpmäj äpuño unita man ño kudän täñpäj tamitat.

Nin kome täño gärip nämö iwatne

¹⁵ * In imaka imakata kome ämawebetä gäripä nadäk täkañ udegän nämö nadäneñ. Ba gäripjin kome täño tuñum mebäri mebäri uterakgän nämö penenñ. Täñkañ äma kubätä kome täño irit kuñat-kuñat ba tuñum unita gäripä nadänpeñ kuñareko uwä äma unita ñode nadäne; U Anututa gäripä nämö nadäk täyak. ¹⁶ * Täñpäkañ kome täño tuñum uwä ñode; Bänep biani täño nadän gärip, yabängärip ba nininta nadäna ärowani täktäk. Imaka kuduhtagän u kome täño bijam, Anutu Nanken nanik nämö. ¹⁷ * In nadäkañ? Kome ini ba kome täño tuñum u kudup paot-inik api täneñ. Upänkañ ämawebe Anutu täño gärip iwat täkañ uwä kadäni käronji, tärek-täreki nämö, pen api it yäpmäj äroneñ.

Kristo täño iwan mäde ut yämine

¹⁸ * Nanaknaye, kadäni pähap keräp täyak! Kadäni u keräp tañjirän Kristo täño Iwan pähap api ahäwek yäj nadänkuñ. Eruk, mäyap ahänkuño itkañ unita kadäni keräp täyak yäj nadäk täkamäj. ¹⁹ * Täñpäkañ iwan uwä äbot täñpani nin bämopnin-ken itkuñopäj nibä kätänpeñ kuñkuñ. Nibä kätänpeñ kuñkuño unita ñode nadäkamäj; Uwä ninkät nanik nämö. Ninkät nanik bureni-inik täñpän yäwänäku, äma uwä ninkät pen itkäne. Upänkañ kuñkuño unita ñode niwoñärek täkañ; U ninkät nanik nämö.

²⁰ * Täñpäkañ iron, Kudupi Ämatä tamijukuko u inken itak unita in kudup man bureni nadäk täkañ. ²¹ Manbijam ñowä man bureni täño mebäri täwetpäñ täwoñärektä nämö kudän täñ tamitat. Nämö, in man bureni nadäwä tärewäpäj man burenitä jopman nämö

* 2:7: 2Jo 5-6; 1Jo 2:24, 3:11 * 2:8: Jon 13:34; Rom 13:12; Jon 1:9 * 2:9: 1Jo 3:10,15; 1Jo 4:20 * 2:10: Jon 11:9; Rom 14:13 * 2:11: Jon 11:10, 12:35 * 2:12: 1Ko 6:11 * 2:13: 1Jo 1:1 * 2:15: Rom 8:7 * 2:16: Rom 13:14; Jem 4:16; 1Pi 2:11 * 2:17: Mat 7:21; 1Ko 7:31 * 2:18: 1Pi 4:7; Mat 24:5,24; 2Jo 7 * 2:19: Apos 20:30; 1Ko 11:19 * 2:20: 1Ko 2:15; 1Jo 2:27

pewän ahäk täkaŋ yäŋ nadäk täkaŋ. ²²* Eruk, jop manman yäwani u netä? Jop manman yäwani uwä man ŋode yäk täkaŋ; Jesu u äma Anututä bian iwoyänkuko wäpi Kristo u nämo yäŋ yäk täkaŋ. Äma man ude yäwani uwä Anutu ba Jesu Kristota mäde ut yämik täkaŋ. U Kristo täŋo iwan ubayäŋ. ²³* Bureni-inik! Äma Nanakita mäde ut imik täkaŋ uwä Nani Anututa udegän täk täkaŋ. Täŋ, äma Nanakita nadäkinik täk täkaŋ uwä Nani Anututa udegän nadäk täkaŋ.

²⁴ Unita man bian nadänkuŋo u pen iyap taŋpän injit tákot. In man bian nadänkuŋo ugän iwaräwä kadäni kadäni Anutu Nanak ba Nan inkät kentänpän api kuŋatneŋ. ²⁵* Täŋpäkaŋ Kristotä imaka nimikta yänkehäromtak man yänkuko uwä ŋode; Irit kehäromi api tamet yäŋ yänkuk.

²⁶ Notnaye, äma ätutä in bänep nadäk-nadäkjin putäreka jopman täwet täkaŋ unita manbiŋam ŋo kudän täŋpän tamitat. ²⁷* Ude täŋ tamik täkaŋ upänkaŋ Kristotä in Munapikpän piŋ tabatkuk. Piŋ tabatkuko uwä inken pen irirän in nadäk-nadäk tägata nämo wäyäkŋek täkaŋ. Nämo, Munapiktä ini imaka kudup täwetpän täwoŋärek täyak. Täŋpän man täwetpän täwoŋärek täyak uwä jopi kubä nämo, bureniŋän. Unita Munapiktä täwetpän täwoŋärek täyak udegän in Kristo-kät kentänpän kuŋat tákot.

Anutu täŋo nanakiye bureni

²⁸* Unita nanaknaye, äneŋi täwera nadäwut; In Kristo-kät kentänpän kuŋat tákot. Udegän täŋ yäpmän kuŋtänŋän Kristo kwawak ahäwayän täyak-ken uken nin umun nämo api täne. Nämo inik, nin inamiken mäyäk ba nadäwätäk kubä nämo api täne. ²⁹* Täŋpäkaŋ in ŋode nadäk täkaŋ; Kristo u siwoŋi-inik. Ude nadäk täkaŋ unita ŋode imaka nadäk täkaŋ; Ämawebe mani buramiŋpän siwoŋi kuŋat täkaŋ uwä Anututä bäyaŋ yepmaŋpani.

3

¹* Wisiknin! Nantä ninta nadän nimiŋkuko u inide kubä! U nadän nimikinik täŋpän wäpnin Nanaknaye yäŋ niwerani. Bureni-inik, nin unitäŋo nanakiye-inik itkamän. Upänkaŋ komen ämatä Anututa nämo nadäk täkaŋ unita ninta udegän nämo nadäwä tärek täkaŋ. ²* Notnaye, nin apiŋo Anutu täŋo iroŋiniye bureni itkamän upänkaŋ kämiwä jide api äworeŋpän itne yäŋ ket nämo nadäk täkamän. Upänkaŋ ŋode nadäk täkamän; Kristotä kwawak ahäwayän täko uken nin ini bumik api äworene. Bureni-inik, kadäni uken Jesu u jidewanipän kwawakinik api kaŋpän nadäne. ³ Täŋpän ämawebe Kristota itsämäk täkaŋ uwä, kädet wakiwaki täŋo garok mäde ut imiŋpän pakigän kuŋat täkaŋ, Kristotä paki, kuräki-inik it täyak ude.

⁴ Ämawebe momi täk täkaŋ uwä, Anututa ärowani täŋ imik täkaŋ. Bureni, momi täktäktä Anutu täŋo бага man irepmit täyak. Ba ŋode imaka nadäk täkaŋ; Kristo u mominin ärut täŋpä kukta äpuk. ⁵* Täŋpäkaŋ Kristo ini, momi kubä nämo. ⁶* Unita ämawebe Kristo-kät kentänpän kuŋat täkaŋ uwä momi täŋo kädet gwäk pimiŋpän nämo iwat täkaŋ. Äma kubätä gwäk pimiŋpän momi täkgän täkgän täŋpayän täko unita ŋode yäne; U Kristo nämo kak täyak ba unita nämo nadäk täyak yäŋ nadäne.

⁷* Unita nanaknaye, äma kubätä yän-täkŋatpän kädet goret kubä terak tämagureko unita watä ket itneŋ. Kristo u siwoŋi-inik, unita Kristo ude kaŋ itnayän nadänpänä kädet siwoŋigän iwatneŋ. ⁸* Täŋpäkaŋ yäput peŋpän äma waki Satantä momi täŋkukotä pen täŋ yäpmän äbätäk. Unita äma gwäk pimiŋpän momi täk täkaŋ uwä Satan täŋo nägät moräk. Upänkaŋ Anutu täŋo nanaki u mebäri ŋodeta äpuk; Satantä epän waki täk täyak u peŋ awähutta äpuk.

⁹* Täŋpäkaŋ Anutu täŋo nanakiye bureni uwä momi täkgän täkgän nämo täk täkaŋ.

* 2:22: 1Jo 4:3; 2Jo 7 * 2:23: Jon 5:23, 15:23; 1Jo 4:15, 5:1; 2Jo 9 * 2:25: Jon 3:15, 6:40 * 2:27: Jon 16:13
 * 2:28: 1Jo 3:2, 4:17 * 2:29: 1Jo 3:7,10 * 3:1: Jon 1:12-13; Jon 16:3 * 3:2: 2Ko 3:18; Plp 3:21 * 3:5: 2Ko
 5:21; 1Pi 2:22-24; 1Jo 2:2 * 3:6: Rom 6:1-2,14; 1Jo 3:9 * 3:7: 1Jo 2:29 * 3:8: Jon 8:44 * 3:9: 1Jo 5:18

Nämoinik, Anututä iniken mebäri äma ude wani bänepi-ken pewän ahänjirän Anutu täño nanakiye bureni ahänkuño unita momi kädet täga nämö iwatneñ. ¹⁰ Unita äma netätä Anutu täño nanakiye bureni ude itkañ ba netätä Satan täño nanakiye ude itkañ yän nadäna yänpäñ ñode yabänpäñ-nadäneñ; Äma kädet siwoñi nämö iwat täkañ uwä Anututa biñam nämö. Ba äma äbot täñpani ätuta iron kädet nämö täñ yämik täkañ uwä Anutu täño nanakiye nämö.

Iron kädet bureni täño man

¹¹* Manbiñam bian-inik nadänkuño uwä ñode; Nin iron kowata kowata täne. ¹²* Ude täñkañ Ken täño kädet nämö iwatne. Ken uwä äma wakita biñam itpäñ iniken noripaki-inik kumän-kumän utkuk. Kentä noripaki mebäri imata utkuk? Uwä ñode; Ken u täktäki waki. Täñpäkañ noripaki täño täktäki uwä siwoñi.

¹³* Unita notnaye, komen ämatä iwan täñ tamiñirä nadäwätäk täñpäñ nämö kikñutneñ. Imata, u iron kädet nämö iwat täkañ unita. ¹⁴* Upänkañ nin äbot täñpani notniye nadän yämikinik täk täkamän unita bureni ñode nadäk täkamän; Nin kumän-kumän kädet irepmitpäñ iritta biñam täkamän. Täñpäkañ äma iron kädet nämö iwat täkañ uwä kumäkta biñam pen itkañ. ¹⁵* Bureni-inik! Äma noripakta kokwawak täñpeñ kuñat täkañ uwä Anutu iñamiken äma kumän-kumän däpani ude it täkañ. Täñpäñ äma ude wani ñode nadäkamän; Äma kumän-kumän däpmäk täkañ uwä irit kehäromita biñam nämö.

¹⁶* Iron kädet bureni uwä ñode kañpäñ nadäk täkamän; Kristotä ninta yänpäñ komi nadäkta nadäwätäk nämö täñpäñ iniken gupi iniñ kireñkuk. Ude täñ nimiñkuko unita nin udegän äbot täñpani notniyeta yänpäñ gupnin iniñ kirekta nämö bitnäne. ¹⁷* Unita äma tuñum ikektä äbot täñpani noripaki kubä imaka u ba unita wäyäkñeñirän kañkañ butewaki nadänpäñ nämö täñkentän imeko uwä jide täñpäñ bänep iron Anutu-ken nanik bänepna-ken itak yän nadäwek? ¹⁸* Unita nanaknaye, nin notniyeta nadäkinik täkamän yän menin-tägän jop nämö yäne. Nämoinik, nin bureni-inik nadän yämiñpäñ iron bureni u kwawak pena ahäneñ.

¹⁹ Ude täñkañ nininta ñode täga nadäne; Nin man bureni-iniktä bäyañ niñmañpani yän nadäne. Ude nadänkañ Anutu iñamiken täñumun-umun terak nämö kuñatne. Nämoinik, bänepnintä bätakigän itpäñ Anutu iñamiken säkgämän kuñatne. ²⁰ Unita bänepnin kubäkubätä Anutu iñamiken goret täyan yän niweräwä ñode nadäne; Anutu imaka kudup nadäwän tärewani unitä bänepnin täño nadäk-nadäk nadäwän tärek täkañ.

²¹* Täñpäkañ bänepnin kubäkubätä goret täyan yän nämö niweräwä Anutu iñamiken nadäwätäk ikek nämö, täga kuñatne. ²²* Ude täñkañ mani buramiñpäñ gäripini iwat täkamän unita imaka kubäta yänapiñitna nadän nimik täyak. ²³* Täñpäñ man miñi niwet täyak uwä ñode; Nanaki Jesu Kristo unita nadän imikinik täñpäñ iron kowata kowata täneñ, peñ niwetkuko udegän. ²⁴* Täñpäkañ ämawebe mani buramik täkañ uwä Anutukät kowat kwasikorän täñpäñ kuñat täkañ. Täñkañ nin udegän täñitna Munapik Anututä peñ nimiñkuko unitä ñode niwoñäreñ täyak; Anutu ninkät kentänpäñ itkamän.

4

Profet jopi-jopita watä ket itneñ

¹* Notnaye, äma ätutä Anutu wäpi terak man u ba u yänahänpäñ täwet täkañ u bäräneñ bureni yän nämö nadäneñ. Nämoinik, man u Anutu-ken nanik ba kubäken nanik yän nadäkta ket yänpäñ-nadäneñ. Nadäkañ? Apiño, profet jopi-jopi komeni komeni kudup it morekañ. Unita man bureni ba man jopi niwetkañ yän ket nadäna

* 3:11: Jon 13:34 * 3:12: Stt 4:8 * 3:13: Mat 5:11-12; Jon 5:18-19 * 3:14: Jon 5:24; 1Jo 2:11; Mat 5:21-22
 * 3:15: Rev 21:8 * 3:16: Jon 13:1; Gal 1:4; 1Te 2:8 * 3:17: Lo 15:7 * 3:18: Jem 2:15-16 * 3:21: Hib 4:16
 * 3:22: Mat 21:22 * 3:23: Jon 6:29, 13:34 * 3:24: Rom 8:9; 1Jo 4:13 * 4:1: Mat 7:15; 1Jo 2:18; 2Jo 7; 1Te 5:21

yänpänjä ñode nadänej; ²* Äma ätutä man bureni ñode yäk täkañ; Jesu Kristo, Anututä ämawebeniye täñkentän yämikta bian iwoyänjkuko u äma äworeñpänj kome terak kuñatku. Eruk, äma man ude yänjahäk täkañ uwä Anutu-ken nanik, Anutu täño Munapik ikek yän nadänej. ³* Täñ, äma Jesuta ude nämo yäk täkañ uwä Anutu-ken nanik nämo, Munapik bureni ikek nämo. Nämoinik, äma udewanitä man yänjahäk täkañ uwä Kristo täño Iwan unitäño nadäk-nadäki ugänpänj yänjahäk täkañ. Täñpäkañ Kristo täño Iwan u api ahänej yän mani biñam bian nadänkuño uwä kome terak ño uku ahänkuño itkañ.

⁴* Nanaknaye, in Anututa biñam täñpänj bänepjin täñkehärom tañpänj profet jopi-jopi u nämo nadänj yämiñpänj yärepmitpänj itkañ. Imata, Munapik inken itak unitäño kehärominitä komen äma täño mähemi, äma waki unitäño kehäromini irepmitak. ⁵* Täñpäkañ profet jopi-jopi uwä kometa biñam unita mani uwä kome terakta biñamgän. Mebäri unita komen ämatä juku peñpänj mani nadäk täkañ. ⁶* Upänkañ ninäwä Anutu-ken nanik unita ämawebe Anututa nadäkinik täk täkañ uwä mannin nadänj nimik täkañ. Täñ, äma Anututa biñam nämo itkañ uwä mannin nämo nadänj nimik täkañ. Mebäri uterak äma man niwetta äbäk täkañ unitäño bänep nadäk-nadäki täga yäpmänj danine. Äma udewanitä nintäño man nadänj nimineño uwä man bureni yänjahäwani yän nadäne. Täñ, nintäño man nämo nadänj nimineño uwä man jop manman yäwani yän nadäne.

Iron kädet bureni u Anutu-ken nanik

⁷* Notnaye, bänep iron kädet bureni-inik u Anutu-ken nanik unita äbot täñpani ämawebe in bänep iron kowata kowata täñpeñ kuñatneñ. Ämawebe bänep iron kädet bureni iwat täkañ uwä Anututä bäyañ yepmañpani ba Anutu täño mebäri nadäkañ. ⁸* Anutu ini bänep iron mähemi unita ñode nadäne; Äma bänep ironi nämo uwä Anututa bureni nämo nadäkañ. ⁹* Täñpäkañ Anututä bänep ironi kwawak niwoñäreñjkuko uwä ñode; Nanaki Jesu uterak irit kehäromita biñam täñput yän nadänpänj Nanaki tepi kubägän kome terak ño tewän äpuk. ¹⁰* Bureni-inik, bänep iron täño mebäri-inik uwä ñode; Nintäjukun Anututa nadänj imikinik nämo täñkumänj. Nämo! Anututä jukun ninta nadänj nimikinik täñpänj mominin ärut täñpänj kukta nadänpänj Nanaki iniñ kireñjuk.

¹¹* Notnaye, bureni, Anututä iron pähap ude täñ nimiñkuko unita äbot täñpani notniyeta udegän nadänj yämikinik täne. ¹²* Nadäkañ? Äma kubätä Anutu nämoinik kañkuko upänkañ nin notniye kowat nadänj imän täk täkamänj unitä kwawak ñode niwoñäretak; Anutu u ninkät itkamänj, ba Anutu-ken nanik bänep iron kädet bureni-inik u ninken itinik täyak.

¹³* Anututä iniken Munapiki nimiñkuko uterak bureni ñode nadäkamänj; Anutu ninkät irirän nin udegän Anutu-kät it täkamänj. ¹⁴* Täñpäkañ Nanintä komen ämawebe yäpätägakta Nanaki iniñ kireñjkuko u kañkumänj. Kañkumänjo unita mani biñam u yänjahäk täkamänj. ¹⁵* Unita ämawebe nadäkinikitä Jesu u Anutu täño Nanaki yän nadänpänj yänjahäk täkañ unita ñode nadäk täkamänj; Anututä ämawebe ukät irirän ämawebe u udegän Anutu-kät it täkañ. ¹⁶* Täñpäkañ Anututä ninta nadänj nimikinik täk täyak u bureni-inik yän nadänpänj bänepnin täñ-kehäromtak täkamänj.

Bureni-inik, Anutu u bänep iron kädet täño mähemi. Unita ämawebe bänep iron kädet bureni u iwat täkañ uwä Anutu-kät it täkamänj yän nadänej. Ba Anututä ninkät itinik täk täyak yän nadänej. ¹⁷* Nadäkañ? Anututä bänep iron käderi bänepnin-ken pewän ahäk täyak u injit-inik täñpänjä kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni pähap uken Anutu injamiken nadäwätäk ikek nämo täga api itne. U mebäri ñodeta; Kome terak ñoken Jesu täño kädet

* 4:2: 1Ko 12:3 * 4:3: 1Jo 2:18; 2Jo 7 * 4:4: Mat 12:29; 1Jo 5:4-5 * 4:5: Jon 15:19 * 4:6: Jon 8:47 * 4:7: 1Jo 2:29 * 4:8: 1Jo 4:16 * 4:9: Jon 3:16 * 4:10: Rom 5:8-10; 1Jo 2:2 * 4:11: Mat 18:33 * 4:12: Jon 1:18; 1Jo 2:5-6 * 4:13: 2Ko 1:22; 1Jo 3:24 * 4:14: Jon 3:17 * 4:15: 1Jo 5:5 * 4:16: 1Jo 4:8 * 4:17: 1Jo 2:28

kuroŋ iwat takamänj unita. ¹⁸ Täŋpakaŋ Anutu täŋo bänep iron kädet tokŋeŋpäŋ pat täyak-ken umun kubä nämo itak. Imata, bänep iron kädet säkgämän unitä umun iwat kirek täyak. Upänkaŋ umun täŋo mebäri uwä ŋode; Kowata waki käwep api kaŋ-ahäwet yän nadäk takaŋ unitä täŋpewän umun pähap nadäk takaŋ. Unita ŋode nadäkamänj; Äma umun ude tak takaŋ uwä Anutu täŋo bänep iron kädet bänepi-ken pat imikinik nämo täyak. Nämooinik!

¹⁹ Täŋpakaŋ iron kädet iwat takamänj u mebäri ŋodeta iwat takamänj; Anututä jukun nadänj nimikinik täŋkuko unita. ²⁰ Unita äma kubätä Näk Anututa gäripi-inik nadätat yän nadänkaŋ noriyeta kokwawak nadänpäŋ kuŋat täyak uwä jopman yäwani. Noripak dapuritä käwani unita gäripi nämo nadänkaŋ jide täŋpäŋ Anutu dapuritä nämo käwani unita gäripi nadäwek? Nämooinik! ²¹* Täŋpakaŋ Jesutä jukuman ŋode nimiŋkuk; Äma kubätä Anututa gäripi nadänpäŋä äbot täŋpani noriyeta udegän nadänj yämek.

5

Anutu täŋo nanakita nadänj imikinik man

¹* Ämawebe Jesu u äma Anututä ämawebeniye täŋkentäktä bian iwoyäwani wäpi Kristo ubayän nadäkinik ude tak takaŋ uwä Anutu täŋo nanakiye bureni, Anututä ini bäyawani. Unita ämawebe Anutu Nanta gäripi nadäk takaŋ uwä Nan täŋo nanakiyeta udegän gäripi nadänj yämik takaŋ. ² Täŋkaŋ nin Anutu täŋo nanakiyeta gäripi nadäk takamänj yän jop täga nämo yäne. Nämo, Anututa gäripi nadänpäŋ mani buraminero uyaku ude täga yäne. ³* Bureni, Anututa gäripi nadänpäŋä, mani buramine. Täŋkaŋ nintä Anutu täŋo jukuman u täga iwatnaŋi. U bäräpi nämo. ⁴* Unitäŋo mebäri ŋode; Ämawebe Anutu täŋo nanakiye bureni-inik itkaŋ u kuduŋtagän kome täŋo kehäromi yäpmänj äpäktä kehäromi nitek itkaŋ. Täŋkaŋ kehäromi uwä nadäkiniknin. Unitä kome täŋo kehäromi yäpmänj äpäktä takamänj. ⁵* Eruk, netätä kome täŋo kehäromi täga yäpmänj äpneŋ? Ämawebe Jesu u Anutu täŋo Nanaki yän nadäkinik ude tak takaŋ u.

⁶* Jesu Kristo uwä äma, ume ba nägät ikek äbuko u. Ume nikekgän nämo äbuk. Ume ba nägät ikek unitä äbuk. Ude täŋirän Munapik, man bureni yänahäwani unitä Man u bureni yän yänpäŋ yänahäk täyak. ⁷ Ude unita imaka yäräkubätä Jesu täŋo mebäri yänahäk takaŋ. ⁸* Yäräkubä uwä ŋode; Munapik ini, ume, ba nägät. Täŋpakaŋ yäräkubä uwä yänmeham-meham täŋpäŋ Jesu täŋo mebärini kubägän yänahäk takaŋ. ⁹* Täŋpakaŋ ämatä man yänjirä nadänj yämik takaŋ. Upänkaŋ Anutu u Anutu unita man bureni yänahäk täyak. Täŋkaŋ man bureni uwä äma täŋo man irepmit morek täyak. Man bureni u Nanakita yänahäk täyak. ¹⁰* Unita äma Anutu täŋo Nanakita nadäkinik tak takaŋ uwä man bureni, Anututä yänahäk täyak u bänepi-ken itinik tak täyak. Täŋ, äma, Anutu täŋo man unita nadäkinik nämo tak takaŋ uwä Anutu uwä jopman yäwani yän nadäk takaŋ.

¹¹ Täŋkaŋ man bureni uwä ŋode; Anututä irit kehäromita biŋam niŋmanpäŋ itkamänj. Täŋpakaŋ irit kehäromi unitäŋo mäheŋi u Nanaki ubayän. ¹²* Ämawebe Nanaki-kät kwasikotpäŋ kuŋat takaŋ uwä irit kehäromita biŋam tak takaŋ. Täŋ, ämawebe Nanaki-kät nämo kwasikotpäŋ kuŋat takaŋ uwä irit kehäromita biŋam nämo tak takaŋ. Nämooinik!

Jukuman ätu

¹³* Ämawebe Anutu täŋo Nanakita nadäkinik tak takaŋ, inta man kudän ŋo mebäri ŋodeta kudän täŋpäŋ tamitat; Inä irit kehäromita biŋam takamänj yän nadäwut yänpäŋ manbiŋam ŋo kudän täŋpäŋ tamitat. ¹⁴* Täŋpakaŋ nin ŋode nadäkamänj; Nin imaka

* 4:21: Mat 5:44-45; Mak 12:29-31 * 5:1: 1Jo 4:15 * 5:3: Jon 14:15,23-24; 2Jo 6; Mat 11:30 * 5:4: Jon 16:33
 * 5:5: Rom 8:37; 1Jo 4:4 * 5:6: Jon 1:29-34 * 5:8: Jon 15:26 * 5:9: Jon 5:32-37; Jon 8:18 * 5:10: Gal 4:6
 * 5:12: Jon 3:36 * 5:13: Jon 20:31 * 5:14: Jon 14:13, 16:23; 1Jo 3:21-22

Anututä gäripi nadäk täyak unita yänapinawä, u bureni api nadäj nimek. Ude nadäk täkamäj unita Anutu dubiniken kuŋkaŋ imaka kubä yänapikta nämo umuntäne. ¹⁵ Nämo! Kadäni kadäni yänapinjitna nadäj nimik täyak. Unita ŋode bureni nadäkamäj; Imaka u ba unita yänapik täkamäj uwä bureni nimik täyak.

¹⁶ * Täŋpäkaŋ gäk äbot täŋpani notkapak kubätä momi kumäkta biŋam ikek nämo udewani täŋjirän kaŋpäŋjä täŋkentäj imikta Anutu-ken yänapiwen. Yänapinjiri Anututä momini peŋ imiŋpäŋ irit säkgämän imek. Äma momi geŋita biŋam nimek udewani täk täkaŋ unita nämo yäyat. Nadäkaŋ? Momi kumäkta biŋam ikek kubägän itak unita äma momi u täŋpani täŋkentäj imikta Anutu-ken nämo yänapiwen. ¹⁷ Kädet wakiwaki u kudup momi ubayäj. Täŋ, momi ätu kumäkta biŋam nimek nämo.

¹⁸ * Nin ŋode nadäkamäj; Anutu täŋo nanakiye burenitä gwäk pimiŋpäŋ momi nämo täk täkaŋ. Nämoinik, Anutu täŋo Nanaki Jesutä watäni it yämiŋjirän Täŋpäwak Mähemitä äma u täga nämo däpek. ¹⁹ * Täŋpäwak Mähemitä kome pähap ŋo kaŋiwat täyak upäŋkaŋ ninä Anututa biŋam bureni itkamäj yäj nadäk täkamäj. ²⁰ * Täŋkaŋ ŋode nadäk täkamäj; Anutu täŋo Nanakitä äbä nadäk-nadäknin täŋo yäma dät nimiŋkuko unita Anutu Bureni-inik it nimitak yäj nadäk täkamäj. Täŋpäŋ Anutu Bureni ba Nanaki Jesu Kristo-kät kwasikotpäŋ kuŋat täkamäj. Uwä Anutu Bureni-inik, Irit Tärek-täreki nämo unitäŋo mähemi.

²¹ * Unita nanaknaye, in anutu jopita mäde ut yämiŋpäŋ yabäj umuntaŋ päŋku injingän it täkot. Ugän.

* 5:16: Mat 12:31 * 5:18: 1Jo 3:9; Jon 17:5 * 5:19: 1Jo 4:6 * 5:20: Jon 17:3 * 5:21: 1Ko 10:14

2 Jon

Yäj-yäkŋarani äma nämo täŋkentäj yämine

¹* Watä ämajin näkä webe pähap yäpmäj daniwani gäk ba äpetkaye nanakaye inta man ŋo kudän täŋpäŋ tamitat. Näk nadäj tamikinik täk täyat. Täŋpäkaŋ näkŋagän nämo. Ämawebe man bureni-inik nadäŋpäŋ bänepi-ken pek täkaŋ u bok nadäj tamikinik täk takamäj. ² Man bureni unitä täŋpewän not ude täŋpäŋ itkamäj. Man bureni uwä bänepnin-ken pätak ba pen api pat yäpmäj kwek.

³ Eruk, Anutu Nan ba nanaki Jesu Kristo unitäŋo orakoraki ba butewaki ba bänep pidämtä bämopnin-ken pen kaŋ it yäpmäj ärowän. It yäpmäj äronjirän man bureniŋän nadäŋpäŋ Anutu täŋo bänep iron terakgän it takäna. ⁴* Tägämän kubä nadätat! Man bureni-inik Nantä kaŋ iwarut yäŋpäŋ peŋ niwetkuko u äpetjiye nanakjiye ätutä buramiŋpäŋ yäpmäj kuŋat täkaŋ. Manbiŋam ude nadäŋpäŋ bänepnatä oretoret pähap nadäk täyat. ⁵* Unita webe pähap, man kudupi nämo gäwerayäj. Nämo, bian mebäri-ken umunitä nadäj yäpmäj äbäk täŋkumäjö ugänpäj gäwerayäj. Uwä ŋode; Äbot täŋpani ämawebe nin bänep iron täktäk kowata kowata täŋpäŋ kuŋat takäna. ⁶* Täŋpäkaŋ bänep iron kädet täŋo mebäri u ŋode; Nin Anututa gäripi-inik nadäŋpäŋä unitäŋo mani buramine. Unita äneŋi yäkgän täŋpa; Man yäput peŋpäŋ ŋode nadäŋkuŋo udegän iwat takot; Bänep iron täktäk kädet iwatpäŋ kuŋat takot.

⁷* Nadäkaŋ? Yäj-yäkŋarani äma mäyap it yäpmäj kukaŋ. Äma udewani Jesu Kristo äma äworeŋpäŋ ahäŋkuko unitäŋo manbiŋam ut täkaŋ. Äma udewaniwä yäj-yäkŋarani äma ba Kristo täŋo iwan ubayäj. ⁸ Unita äma udewaniwä täŋ-täkŋat-pewä Ekäni täŋo kädet iwatpäŋ gwäki yäpmäka piäni täk täŋkuŋo u paot tamekta nadäŋit nadäŋit kuŋat takot. Pen ude täŋ yäpmäj kuŋarirä Anututä kowata gwäki ärowani pähap api tamek. ⁹* Täŋpäkaŋ äma Jesu Kristo täŋo manbiŋam säkgämän nämo iŋitkaŋ iniken nadäk yäpurärätpäŋ yäŋahäk täkaŋ, äma udewanita ŋode nadäneŋ; Anututa biŋam nämo itkaŋ. Täŋ, äma Jesu täŋo manbiŋam ugänpäj pen iŋitpäŋ yäpmäj kuŋat täkaŋ uwä Nan ba Nanakitä äma ukät bok it täkaŋ yäj nadäk takot. ¹⁰* Täŋpäkaŋ äma kubätä inken kuŋpäŋ Jesu u äma äworeŋpäŋ kome terak kuŋatkuk yäj man siwoŋi ude nämo täwetpäŋ täwoŋärewayäj täko uwä not täŋ imiŋpäŋ yotjin-ken nämo yäjikŋat yäpmäj äroneŋ. ¹¹ Täŋ, in kubätä äma udewanita not täŋpäŋä jop manman yäwani täŋo noripaki yäj nadäkot.

¹²* Nanaknaye, man mäyap täwerayäj nadätat upäŋkaŋ mäyap nämo kudän täŋ tamayäj. Ärewayäj nadätat unita kadäni ärewayäj täyat uken man yäŋpäŋ-nadäk kaŋ täna. Ude täŋpäŋ bänep oretoret bureni api nadäne. ¹³ Eruk, yäpmäj daniwani notkapak unitäŋo äperiye nanaktä bänep täga man täwetkaŋ ŋo. Ugän.

* 1:1: 1Pi 5:1; 3Jo 1 * 1:4: 3Jo 3 * 1:5: 1Jo 2:7, 3:11 * 1:6: 1Jo 5:3 * 1:7: 1Jo 4:1-3 * 1:9: 1Jo 2:23
 * 1:10: Efe 5:11; 2Te 3:6 * 1:12: 3Jo 13-14

3 Jon

Äbot tänpani man bureni yänjahäk täkaŋ ugänpäŋ täŋkentäŋ yämine

¹ * Äbot tänpani täŋo watä äma näkä notnapak Gaius Gäka man ŋo kudän täŋpäŋ gamitat. Man bureni bok nadäk täkamäk unita Gäka gäripi-inik nadätat. ² Notnapak, bänep nadäk-nadäkka täga itak udegän gup käda käyäm täŋpentawä. Säkgämän kaŋ kuŋat yän nadäŋpäŋ Anutu-ken yänapik täyat. ³ * Notniye ätutä äbä Gäka manbiŋam ŋode näwetkuŋ; Man bureni nadäkinik täŋpäŋ buramiŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täyak yän näwetkuŋ. Ude näwerä nadäŋpäŋ bänepnatä säkgämän kubä nadäŋkut. ⁴ Nadätan? Äpetnaye nanaknaye man bureni täŋo kädet iwat täkaŋ, manbiŋam u nadäŋpäŋ bänep täga ärowani-inik nadäk täyat.

⁵ Notnapak, Gäk äbot tänpani notkaye Gäkŋa-kät it täkaŋ ugänpäŋ nämo täŋkentäŋ yämik täyan, äbot tänpani kudupi ätu imaka, bok täŋkentäŋ yämik täyan. Kädet uwä tägagämän! ⁶ * Äma kudupi täŋkentäŋ yämiŋkuno unitä äbot tänpani ŋo inamiken Gäkŋo iron kädet u yänahäŋkuŋ. Unita äma uwä inken äneŋi äbä itkaŋ eruk äneŋi kunayän täŋirä bian täŋkentäŋ yämik täŋkuno udegän täŋkentäŋ yämi yäpmäŋkaŋ kuneŋ, Anututä ini gäripi nadäk täyak ude. ⁷ * Äma uwä Ekäni täŋo wäpi yäpmäŋ kuŋatnayän nadäŋpäŋä Anututa nadäkinik nämo tänpani-ken moneŋ tuŋumta nämo yänapik täkaŋ. ⁸ Unita äma udewaniwä täŋkentäŋ yämiŋpäŋä man bureni täŋo epän bok tänpani ude äworeneŋ.

⁹ Näk äbot tänpani ämawebeta man ätu kudän täŋpäŋ yämiŋkuro upänkaŋ Diotrepestä intäjukun äma ude ira yänpäŋ nin täŋo man nämo nadäk täyak. ¹⁰ Unita näkä inken äreŋpäŋä unitäŋo mebäri kwawak api yänahäwet. Uwä ninta jopman yänpäŋ nibek täyak. Täŋkaŋ ugän nämo. Äbot tänpani notniye kome ätuken nanik äreŋirä ini nämo täŋkentäŋ yämiŋkaŋ ätutä täŋkentäŋ yämikta udegän yäjiwät tak täyak. Ba täŋkentäŋ yämiŋirä in äbot tänpani nämo yän yäwetpäŋ yäwat kirek täyak.

¹¹ * Unita notnapak tägagämän, Gähä kädet waki udewani nämo iwaren. Nämoinik! Kädet tägagän iwat täyi. Äma kädet tägagän täk täkaŋ uwä Anutu-ken nanik. Täŋ, äma kudän waki täk täkaŋ uwä Anututa nämoinik nadäk täkaŋ. ¹² * Täŋpäkaŋ ämawebe kudup Demetriusta nadäwä säkgämän täŋpäpäŋ unitäŋo manbiŋam yänjahäk täkaŋ. Ba Anutu täŋo man burenitä Demetrius täŋo täktäki imaka, yänjahäk täyak. Ba nin udegän, imaka säkgämän täk täyak unitäŋo manbiŋam yänjahäk täkamäŋ. Täŋkaŋ nin jopman nämo yäk täkamäŋ. Nämo, intä nintawä u man bureniŋän yänjahäwani yän nadäk täkaŋ.

¹³ * Man mäyap Gäwerayän nadätat upänkaŋ mäyap nämo kudän täŋpäŋ gamayän. ¹⁴ Imata, näk kadäni käroŋi nämo itkaŋ Gäkken ärekta nadätat unita kadäni uken ärewakaŋ man yänpäŋ-nadäk kaŋ täda. ¹⁵ Eruk, bänepka kwikinik iton. Täŋkaŋ notkaye näkkät ŋo itkamäŋ nintä oretoret man Gäwetkamäŋ. Täŋ, Gäkä notnaye Gäkkät itkaŋ unita udegän oretoret man kaŋ yäwet.

* 1:1: 2Jo 1 * 1:3: 2Jo 4 * 1:6: Tai 3:13 * 1:7: 1Ko 9:12,15 * 1:11: 1Jo 3:6-10 * 1:12: Jon 19:35
* 1:13: 2Jo 12

Jut Yäj-yäkŋarani äma täŋo jop manmanta jukuman

¹* Näk wäpna Jut, Jesu Kristo täŋo epän watä ämani, ba Jems täŋo noripaki u. Näkä ämawebe Anututä tämagurani inta yäjpäŋ manbiŋam ŋo kudän täŋ tamitat. Anutu Nan inta nadäŋ tamikinik täk täyak. Ba Jesu Kristo ini-tägän inta watä it tamik täyak. ²* Unita Anutu täŋo butewaki, bänep pidäm ba bänep iron intä terak tokŋeŋ päton.

Anututa iwan täŋpani täŋo man

³* Eruk notnaye bureni-inik, näk pengän Anututä nin ba in bok waki keri-ken nanik nimagutkuko unitäŋo man ätu kudän täŋpäŋ tamikta gäripi nadäŋkut. Upäŋkaŋ apiŋo man kubäpäŋ kudän täŋ tamikta bänepnatä peŋ näwetak. Man u ŋode; Nadäkinik kädet Anututä niwoŋäreŋkuko u iwantä täŋpä waneŋo u deta weŋkirek-kirekta pidäm taŋpäŋ kaŋ irut. Nadäkinik kädet u iniken ämawebeniyeta yämiŋkuko uwä äma kubätä uterak man kodaki kubä yäpurärätŋaŋi nämo ba man moräki kubä yäpmäŋ täkŋenaŋi nämo. ⁴* Nadäkaŋ? Äbot täŋpani nin gänaŋ äma ätu mebärini käbop peŋkaŋ nin yäpurärätpäŋ itkaŋ. Anututä iniken man terak äma udewanitä kowata waki yäpmäkta bian yäntäreŋkuk. Äma udewani uwä Anututa mäde ut imiŋpäŋ kädet wakiwaki täk täkaŋ. Ude täŋkaŋ ŋode yäk täkaŋ; Anutu u iron mähe mi unita kädet waki täga täk täne yäk. Kowata waki nämo api nimek yäj yäk täkaŋ. Kädet ude täk täkaŋ uwä Anutu täŋo iron unitäŋo mebäri yäpmäŋ äyäjutpäŋ täŋpäwak täkaŋ. U Jesu Kristo, nintäŋo Intäjukun Ämanin ba Ekäninin kubägän unita mäde ut imik täkaŋ.

⁵* In Ekäni täŋo mebäri nadäkaŋ u. Bian Isrel ämawebe Isip komeken nanik yämagutkukopäŋ äma mäde ut imiŋkuŋo u täŋpän waŋkuŋ. Inä manbiŋam uwä nadäkaŋ upäŋkaŋ inken udegän ahäj tamekta man ŋo intä nadäŋpäŋ iŋitpeŋ kuŋatta äneŋi täwetat. ⁶* Ba kubä pen ŋode; Aŋero Ekänitä epän wäp biŋam yäj yämani u irepmitkaŋ täŋpäŋ iniken komeni kujat peŋpeŋ kuŋkuŋo unita Anututä yawat kireŋkuk. Yawat kireŋpäŋ aŋero uwä yentä pädat täŋpäŋ tärek-täreki nämo yepmaŋkuko bipmäŋ urani-inik gänaŋ itkaŋ. U itkaŋ Ekänitä manken yepmaŋpäŋ yäpmäŋ danikta kadäni pähap unita itsämäŋkaŋ. ⁷* Ba bian yotpärare yarä wäpi Sodom Gomora, ba yotpärare u dubini-ken dubini-ken nanik unitä kädet aŋero unitä täŋkuŋo udegän täŋkuŋ. U kädet waki-wakiinik täŋpäŋ kubokäret kädet mebäri mebäri ämatä nämo tänaŋi wakiinik upäŋ täŋkuŋ. Ude täŋkuŋo unita Anututä kädäp mebet tärek-täreki nämo u gänaŋ yepmaŋkuk. Anututä ude täŋkuko uwä ämawebe kuduŋtagäntä kaŋpäŋ nadäŋkaŋ umuntäneŋta ude uwä täŋkuk.

⁸* Upäŋkaŋ äma käbop käbop äbot täŋpani nin gänaŋ äpmoŋkuŋo uwä kädet udegän iwät täkaŋ. Däpmonken mebäri mebäri täŋkaŋ uterak iwätpäŋ irit kuŋat-kuŋariken kädet wakiinik ämatä nämo tänaŋi u pewä ahäk täkaŋ. U Ekäninin unita ärowani täŋ imiŋpäŋ aŋero Anutu täŋo epmäget kudän ikek kunum gänaŋ itkaŋ u yäniŋ wärät täkaŋ. ⁹* Ude täk täkaŋ uwä goret-inik täk täkaŋ. Unita aŋero täŋo intäjukun äma wäpi Maikelta nadäwut. Unitä Moses täŋo komegupta Satan-kät man yäŋpäŋ wädäŋ ehätkumäno uwä inita nadäwän äpani täŋpäpäŋ äma waki u yäjärok man nämo iwetkuk. Nämo inik, jop ŋode iwetkuk; Kowata Ekänitä ini-tägän api gamek yäj iwetkuk.

¹⁰* Täŋpäkaŋ äma waki nin yäpurärätkuŋo uwä ude nämo nadäk täkaŋ. Nämo, imaka u ba unitäŋo mebäri nämo nadäwä tumäk täkaŋ u iniŋ wärät täkaŋ. Uwä tom bumik, nadäk-nadäki nämo. Gupi täŋo nadäk-nadäk ugän iwatta nadäk täkaŋ. Kädet ude täk

* 1:1: Mat 13:55 * 1:2: 2Pi 1:2 * 1:3: 1Ti 1:18 * 1:4: Gal 2:4; 2Pi 2:1 * 1:5: 2Pi 1:12; 1Ko 10:5 * 1:6: 2Pi 2:4,9 * 1:7: Stt 19:1-25; 2Pi 2:6,10 * 1:8: 2Pi 2:10 * 1:9: Dan 10:13,21; Dan 12:1; 2Pi 2:11; Rev 12:7; Sek 3:2
* 1:10: 2Pi 2:12

täkaŋ unitä irit kuŋat-kuŋari tänpänwak täkaŋ. ¹¹* Wära! Äma udewani komi api nadäneŋ! U äma biani wäpi Ken unitäŋo kädet ugän iwat täkaŋ. Ba äma kubä wäpi Balamtä kädet goret tänkuko ude, gwäki yäpmäk-tagän nadänkaŋ kudän waki ba täga, tägagän täneŋ. U goret täk täkaŋ. Ba Anututa ärowani, Koratä tänpän paotkuko udegän tänpän api paotneŋ.

¹²* Tänpäkaŋ kadäni kadäni in äbot tänpäni ämawebetä bänep kubägän äŋnak-äŋnak käbeyä täk täkaŋ-ken äma uwä bämopjin-ken penta it täkaŋ. Upänkaŋ initagän nadänkaŋ äŋnak-äŋnak jopi kubä yänpän mäyäk-kät nämo, kädet mebäri mebäri terak täŋ-urukuruk täk täkaŋ. Ude täk täkaŋ unita Anutu inamiken bänep kubägän äŋnak-äŋnak käbeyä uwä tänpäwak täkaŋ. Uwä gubam iwän bureni nämo tak täyak udewani, mänittä jop piän äreyän tänpän kuk täkaŋ ude bumik. Ba uwä päya, bureni wädäk-wädäk kadäni-ken bureni nämo wädänirä mähemitä dät maŋpä kuk täkaŋ udewani bumik. Uwä gupi bok mäjoni bok kumbani. ¹³* Äma udewani mäyäki nämo. Kädet wakini u ume tokätpän porärak gägäni-ken tänpän pek täkaŋ udewani. Ba guk käderi siwoŋi nämo iwatkaŋ jopjop kuŋat täkaŋ udewani. Äma udewani unitawä Anututä kome bipmäŋ urani-inik, tärek-täreki nämoken pänku itneŋta yäntäreŋ yämani.

¹⁴⁻¹⁵* Tänpäkaŋ Adam täŋo tawaŋken nanik äma ekäni kubä wäpi Enok unitä äma udewanita bian-inik profet man ŋode yänkuk; Ket nadäwut! Ekäni aŋeroniye jiraŋ-kät ämawebe kuduptagän manken yepmakta api ämneŋ. Äbänpän Ekäni unitä ämawebe mani nämo iwatkaŋ kädet ini gäripi nämo nadäk täyak u tänpäni unita, ba momi ämatä Anututa yänjärok man iwet täkaŋ unita kowata komi api yämek. ¹⁶* Äma udewani uwä kadäni kadäni imaka mebäri mebäri ahän yämiŋirä kokwawak tänpän yänburu-buru terak yänpän-yebek man yän ittän kuk täkaŋ. Ba iniken nadäk kädet waki ugän iwarän tänpän gup yäpmän ärokärok täk täkaŋ. Tänpän yänjärip-gärip yän-yäkŋat-pewä ämatä täŋkentän yämäpän gäripini tärek täkaŋ.

Bänepjin täŋkehärom tänpän itneŋ

¹⁷* Tänpäkaŋ notnaye bureni-inik, in imaka ahäwayän täyak unita Ekäninin Jesu Kristo täŋo aposoroniyetä yänahäwani unita juku pineŋ. ¹⁸* U ŋode täwetkuŋ; Tärektärek kadäni bämopi-ken yänjärok man yäwani ämatä ahänpän itpän Anutu mäde ut imiŋkaŋ iniken gärip terak api kuŋatneŋ. ¹⁹* Äma udewanitä äbot tänpäni tänpewä duŋwek täkaŋ. U Kudupi Munapik ikek nämotä kome täŋo gärip ugän iwatpän täk täkaŋ.

²⁰* Upänkaŋ notnaye bureni-inik, in kadäni kadäni nadäkinik täga Anututä taminkuko uterak yengämä pewäpän nadäkinikjin u kehäromitä kehäromi-inik kaŋ ahän tamän. Täŋkaŋ Munapik täŋo kehäromi terak yänapik man yäneŋ. ²¹ Anutu inta nadän tamikinik täk täyak unita in dubini-kengän itpän irit kuŋat-kuŋatjin kudup Anututa iniŋ kirewut. Ude täŋkaŋ kadäni kadäni Ekäni Jesu Kristotä butewakini kwawak pewän ahäwäpän irit kehäromi tamayän täyak unita itsämneŋ.

²² In äma nadäkiniki kehäromi nämo unita butewaki nadän yämiŋpän täŋkentän yämineŋ. ²³* Äma udewani ätuwä kädäpta biŋam täkaŋ unita bäräneŋ äneŋi yämagutneŋ. Ba äma ätutawä kädet wakini udegän tänpet yän nadänpän umunkät umunkät butewaki kudän terak yämagutneŋ. Upänkaŋ nadän gärip tänpän momi kädet wakiwaki täk täkaŋ unita nadäwä taräki-inik kaŋ tänpüt.

Anutu iniŋ oretna

* 1:11: 1Jo 3:12; 2Pi 2:15; Nam 16:1-35 * 1:12: 2Pi 2:13,17; Ese 34:8 * 1:13: 2Pi 2:17; Ais 57:20 * 1:14-15: Stt 5:21-24; Lo 33:2; Mat 25:31 * 1:16: 2Pi 2:10,18 * 1:17: 2Pi 3:2 * 1:18: 2Pi 3:3 * 1:19: 1Ko 2:14 * 1:20: Kol 2:7; 1Te 5:11 * 1:23: Amo 4:11; Sek 3:2; Rev 3:4

²⁴ * Anututä inta watä säkgämän it taminjirän in tänyabäk terak nämo mäneḡta kehäromi pat imitak. Unitä täntäkḡat päḡku tepmaḡpän momi kubäkät nämo, siwoḡji-inik, bänep oretoret terak, peḡyāḡek mähemi ini dubini-ken api itneḡ. ²⁵ * U kubätägän Anutu bureni-inik itak. Unitägän Jesu Kristo täḡo epäni terak waki keriken nanik nimagurani. Unita Ekäninin wäpi ugänpäḡ oraḡ imik täkäna! Uwä nintäḡo intäjukun äma ärowani-inik, ba imaka imaka päke ḡonitäḡo intäjukun-inik. Wäp biḡam, ba kehäromi ba peḡyāḡek tärek-täreki nämo it imitak. Bian ude itkuko unitä apiḡo udegän itak. Ba kämi udegän api it yäpmäḡ ärowek. U Bureni.

* 1:24: Plp 1:10; 2Pi 3:14 * 1:25: Rom 16:27; 2Pi 3:18

(Revelesen)
Kwawak Iwoŋärewni
Kristo uwä intäjukun äma bureni kehäromi nitek it täyak

Yänkwawatak man

¹* Man ŋowä bian käbop itkukopäj Jesutä yänkwawa taŋkuk. Täŋpäkaŋ imaka kadäni keräpigän itkaŋ ahäкта yäwani u epän ämaniye yänpäj-yäwoŋäreкта Anututä Jesu kwawak iwoŋärenkuk. Iwoŋärewni Jesutä imaka u aŋeroni iwet-pewän äpä epän ämani Jon näk näwetpäj näwoŋäreк täŋkuk. ² Ude täŋjirän Anutu täŋo man ba Jesu Kristo täŋo yänkwawatak man kaŋpäj nadänkuro u näkä nadäkinik täŋpäj mani biŋam yänhäŋkut. ³* Täŋpäkaŋ imaka manbiŋam ŋo terak kudän täwani ahäкта Anututä yänkuko u keräp täyak unita ämawebetä nadäкта äma man ŋo daniŋpäj yäwet täyak uwä säkgämän it täyak. Ba ämawebe man kudän täwani ŋo nadänpäj bänepitä iyaptak täkaŋ u imaka, säkgämän it täkaŋ.

⁴* Eruk, näk Jon, Esia komeken äbot täŋpani 7 inta man kudän ŋo täyat. Anutu itkukotä itak ba pen api it yäpmäj ärowek u, ba munapik ⁷* Anutu iŋamiken itkaŋ u, ba Jesu Kristo unita oraŋ tamiŋjirä bänep pidäm terak kaŋ kuŋarut. ⁵* Täŋpäkaŋ Jesu Kristo uwä Anutu täŋo manbiŋam bureni siwoŋigän yänhäwani. Unitägän kumbaniken nanik akukakuk täŋo äma intäjukun-inik itak. Ba komeni komeni äma ärowani itkaŋ unitäŋo äma ärowani-inik pähap kubä ugän. Täŋkaŋ ninta nadän nimikinik täŋpäj nägäritä momi täŋo topmäк-topmäкken nanikpäj pit nimiŋkuk. ⁶* Pit nimiŋpäj irit kehäromi täŋo äbot ude itkaŋ nani Anutu täŋo bämop äma ude kuŋatpäj watä epän täŋ imineta nipaŋkuk. Unita Jesuken epmäget kudän ba kehäromi u pen it yäpmäj äroton! U bureni. ⁷* Dapun täkot! Jesu gubam terak äbayäj täyak!

Äbänjirän ämawebe kuduŋtagän dapuritä api käneŋ. Täŋkaŋ butewaki! Äma Jesu iŋitpäj päip bohamtä yäputkuŋo, äma u imaka bok api käneŋ. Kaŋkaŋ komeni komeni äma mebäri mebäritä konäm butewaki api täneŋ. Man u bureni-inik api ahäwek!

⁸* Ekäni Anututä ŋode yäyak; Näkägän intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Täŋpamorek näkä itkurotä itat ba api it yäpmäj ärowet yäk.

Kudupi Munapiktä Jon magätük

⁹* Eruk, näk notjinpak Jon, Jesu Kristo wäpi terak ninin buap ude itkamäj yän täwetat. Näk täŋkentänpäj komi bok nadäk täkamäj. Ba täŋkentänpäj Anutu täŋo äbot ude itpäj kome ŋonitäŋo bäräpita nämo umuntaŋkaŋ Jesuta itsämäk täkamäj. Täŋpäkaŋ näk Anutu täŋo man yänhäk täŋkuro unita ba, Jesu täŋo mebäri yänkwawa taŋkuro unita nepmäŋitpäj Patmos kome gwägu bämopi-ken ŋo nepmaŋpäj komi epän namiŋkuŋ. ¹⁰ Eruk ittänŋän Ekäni kadäni pähapken Kudupi Munapiktä näk magäritän nadänkut. Mädenaken man mämä taŋi, womat ude bumik ahänjirän ŋode nadänkut; ¹¹ Imaka kaŋpäj nadäwayäj täyan u kudän täŋpäj äbot täŋpani yotpärare 7 uken itkaŋ unita pewi kut yäk. Yotpärare 7 uwä wäpi ŋode; Efesus, Smena, Pegamum, Taiataira, Sadis, Firadelfia, Laodisia.

* 1:1: Dan 2:28-29; Rev 1:19, 22:6 * 1:3: Rev 22:7,10 * 1:4: Kis 3:14-15; Rev 1:8, 3:1; Rev 4:5,8, 5:6; Rev 11:17, 16:5; Ais 11:2 * 1:4: Munapik 7ta yäyak uwä man wärani. Juda ämatä imaka säkgämän kudupi kuräki kumänikeк unita namba 7 yän yäk täŋpani. Unita Munapik 7 itkaŋ ŋo u Munapik inigän inigän nämo. U Kudupi Munapik kubägän unitäŋo kehäromi ba täktäk siwoŋi u uwäk täyak. * 1:5: Jon 18:37; Kol 1:18; Sam 89:27; Rev 3:14, 17:14; 1Jo 1:7, 4:10 * 1:6: 1Pi 2:5,9; Rev 5:10, 20:6 * 1:7: Mat 24:30; Jon 19:34-37 * 1:8: Rev 1:4, 15:3; Rev 21:6, 22:13 * 1:9: Rev 6:9

Jontä Jesu kaŋkuk

¹² Tãŋpãkaŋ nãk äma man nãwetkuko u kãwa yãŋkaŋ äyãŋutkut. Äyãŋutpãŋ topãŋ sãkgãmãŋ golpãŋ tãŋpani 7 udepãŋ yabãŋkut. ¹³* Tãŋpãkaŋ topãŋ 7 u bãmopi-ken äma kubã kãroŋ wãdãŋjirãŋ kaŋkuro uwã Äma Bureni-inik tãŋo iŋam dapun bumik kaŋkut. Äma uwã tek kãroŋi tewãŋ wãdãwãpãŋ meran golpãŋ tãŋpanipãŋ kupãŋi-ken meran tãŋkuk. ¹⁴* Tãŋkaŋ gwãki pujiŋ kudup uwã paki-inik, gubam paki, ba notek pujiŋi ude. Tãŋpãŋ dapuriwã kãdãp mebet udewani. ¹⁵ E, kuroŋiwã kurãki-inik, ägo wabiwani. Ba mani kotãk uwã ume maŋtapmak mãmã ude bumik. ¹⁶* Tãŋpãkaŋ keru bure kãdatã guk 7 ude yepmãŋitkuk. E, meni-ken nanik pãip, meni kukŋi kukŋi pãraŋi-inik kubã äbã itkuk. Tãŋkaŋ iŋami dapun edap bãmop tãŋkaŋ ijik tãyak udewani bumik ijiŋ-yãŋeŋjirãŋ kaŋkut.

¹⁷ Nãk ude kaŋpãŋã kuroŋi-ken maŋpãŋ yãpa äpmonpãpãŋ kumbanitã-yãŋ patkut. Ude tãŋjira keru bure kãdatã nãkã terak peŋpãŋ ŋode nãwetkuk; Gãk umuntãweno. Nãkãgãŋ intãjukun-inik ba mãden-inik itat. Ba irit mãhemi nãk yãk. ¹⁸* Unita nadãtan? Nãk kumãŋpãŋ akuŋkuro unitã api it yãpmãŋ ärowet. Tãŋkaŋ kumãk-kumãk ba geŋi waki unitãŋo yãma dãtdãt ba yãma ukãt-ukãt tãŋo mãhemi nãk. ¹⁹* Tãŋpãkaŋ gãk imaka apiŋo ahãŋjirã yabãtan u, ba kãmi ahãkta yãwani yabãwayãŋ tãyan u kudup kaŋ kudãŋ tã yãk. ²⁰* Tãŋ, gãk ketna bure kãdatã guk 7 yepmãŋ irira yabãno u, ba topãŋ golpãŋ tãŋpani 7 yabãno unitãŋo mebãri gãwera nadã; Topãŋ 7 u äbot tãŋpani 7 u. Tãŋpãŋ udegãŋ guk 7 u äbot tãŋpani unitãŋo aŋeroniye 7 u yãk.

2

Efesus komeken äbot tãŋpanita man

¹* Eruk äma unitã ŋode nãwetgãŋ tãŋkuk; Efesus nanik äbot tãŋpani tãŋo aŋeronita man ŋode kudãŋ tã;

Äma guk 7 u keru bure kãdatã yepmãŋitkaŋ topãŋ golpãŋ tãŋpani 7 u gãnaŋ kuŋarani unitã inta ŋode yãyak; ²* Nãk tãktãkjin ba komi epãŋjin yabãŋpãŋ-nadãk tãyat. Ba bãrãpi gãnaŋ gwãk pimiŋpãŋ kuŋatpãŋ äma wakiwaki tãŋpanita gaŋani nadãk tãkaŋ u imaka, tabãŋpãŋ-nadãk tãyat. Ba ŋode imaka tabãŋpãŋ-nadãk tãyat; Äma ätutã nin aposoro yãŋ jop yãŋjirã in jop manman unitãŋo mebãri kawã tãreŋkuk. ³ Ba in nãka yãŋpãŋ kehãrom tãŋpãŋ komi kadãni kãroŋi nadãk tãkaŋ upãŋkaŋ nãmo kwitak tãkaŋ.

⁴ In kãdet tãgatãga ude tãŋkuŋo upãŋkaŋ ŋode unita nadãŋjira tãga nãmo tãyak; Yãput peŋpãŋ nadãkinik tãŋkuŋo kadãni uken nãka gãripi pãhap nadãŋkaŋ iron kãdet iwatkuŋo apiŋo udegãŋ nãmo tãk tãkaŋ. ⁵* Unita bian siwoŋi kuŋatkuŋo unita juku piŋpãŋ bãnepjin äyãŋutkaŋ kãdet pengãŋ iwatkuŋo u äneŋi kaŋ iwarut. Tãŋ, bãnepjin nãmo sukurenayãŋ tãŋo uwã nãkã äreŋpãŋ intãŋo topãŋ uwã api tãyomãgaret. ⁶* Tãŋpãkaŋ imaka kubã tãŋjirã nadãwa tãga tãyak uwã ŋode; Nãk Nikolas ämaniye tãŋo kãdetta tarãki nadãk tãyat intã unita udegãŋ tarãki nadãk tãkaŋ.

⁷* Unita äma jukuni nikektã man Munapiktã äbot tãŋpani yãwetak ŋo juku peŋpãŋ ket nadãwut. Äma kubã nadãkiniki nãmo pewãŋ putãrewãŋkaŋ iwan tãŋo kehãromi yãpmãŋ äpayãŋ tãko uwã irit pãya tãŋo mujiŋi, Anututã epãnken nanik u nakta api nadãŋ imet yãk.

Smena komeken äbot tãŋpanita man

⁸* Eruk äma unitã ŋode nãwetgãŋ tãŋkuk; Smena nanik äbot tãŋpani tãŋo aŋeronita man ŋode kudãŋ tã;

* 1:13: Dan 7:13, 10:5 * 1:14: Dan 7:9, 10:6; Rev 2:18, 19:12; Rev 14:2 * 1:16: Hib 4:12; Rev 1:20; Rev 2:12,16;
 Rev 19:15,21 * 1:18: Ais 44:6, 48:12; Rev 2:8, 22:13 * 1:19: Rev 1:1 * 1:20: Rev 1:16, 2:1; Rev 3:1 * 2:1:
 Rev 1:16,20 * 2:2: Rev 2:19; Rev 3:1,8,15; 1Jo 4:1 * 2:5: Rev 2:16,22; Rev 3:3,19 * 2:6: Sam 139:21 * 2:7:
 Stt 2:9; Rev 22:2,14,19 * 2:8: Rev 1:17

Äma intäjukun-inik ba mäden-inik it täyak, ba kumänpäj kodak tanjkuko unitä inta ñode yäyak; ⁹* In komi bäräpi nadänkañ ämawebe inamiken äma äpani-inik, jopi jäwäri ude it täkañ u tabänpäj-nadäk täyat. (Upänkañ in jäwäri nämo, tuñum pähapjin niked.) Tänpäkañ näk nadätat, Juda äma ätutä wäpjin yäpmäj äpäkta sära man täwet täkañ. Täñ, Juda äma uwä Juda äma bureni nämo, u Satan täño äbot. ¹⁰* Tänpäkañ mäden, imaka ahäj taminayäj täkañ unita nämo umuntäneñ. Nadäkañ? Satantä nadänjirän inken nanik ätu yämagut päñku komi yotken yepmanayäj täkañ. Ude tänayäj täkañ uwä intäño nadäkinikjin tänyabäkta kepma 10 ude api ahäj tamek. Upänkañ kumäj-kumäj tadäpnayäj täkañ unita nämo umuntäneñ. Nämo, Anutu täño man iyap tanpäj ehutpäj pen yäpmäj kuñarirä irit kehäromi täño epmäget kudän api tamet.

¹¹* Unita äma jukuni nikedtä man Munapiktä äbot täñpani yäwetak ño juku peñpäj ket nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkañ iwan täño kehäromi yäpmäj äpayäj täko uwä kumäk-kumäk namba 2 uwä api irepmirek yäk.

Pegamum komeken äbot täñpanita man

¹²* Man ude yänpäj äma unitä ñode näwetgän täñkuk; Pegamum nanik äbot täñpani täño añeronita man ñode kudän tä;

Äma päip meni kukñi kukñi pärañi-inik yäpmäj kuñat täyak unitä inta ñode yäyak; ¹³* Intä kome it täkañ unitäño mebäri nadätat. Kome uken Satantä intäjukun-inik it täyak upänkañ in wäpna biñam inñit-inik tänpäj kuñat täkañ. Satan täño kome uken man buramik ämana wäpi Antipas uwä kumäj-kumäj utkuño upänkañ nadäkinikjintä näka äwo nämo yänkuñ. ¹⁴* Tänpäkañ täktäkjin ätuta nadäwa täga nämo täk täyak uwä ñode; In bämopjin-ken Balam täño kädet iwarani ätu itkañ. Balam u nadäkañ. U Balaktä Isrel nanik peñ yäwet-pewän waki kädet iwatneñta iwetpäj iwönjerek täñkuk. Waki kädet uwä anutu jopi nadäj yämiñpäj anutu jopita ärawa täñpani täño ketem nañkuñ, ba kubokäret kädet iwatkuñ. ¹⁵* Tänpäkañ udegän, in bämopjin-ken Nikolas täño kädet iwarän täwanitä itkañ. ¹⁶* Unita in bänepjin äyäjurut. Bänepjin nämo äyäjutnayäj täño uwä näk bäräñek ahäj tamiñpäj mena pärañi unitä äma udewani iwan api täñ yämet.

¹⁷* Unita äma jukuni nikedtä man Munapiktä äbot täñpani yäwetak ño juku peñpäj ket nadäwut. Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkañ iwan täño kehäromi yäpmäj äpayäj täko uwä ketem käbop nanik wäpi mana upäj api ima näñpek. Ude tänpäj mobä paki kubä terak wäpi kodaki kudän tänpäj api imet. Tänpäkañ wäpi kodaki uwä mähemi-tägän kanpäj nadäk api täñpek yäk.

Taiataira komeken äbot täñpanita man

¹⁸* Eruk man ude yänpäj äma unitä ñode näwetgän täñkuk; Taiataira äbot täñpani täño añeronita man ñode kudän tä;

Anutu täño nanaki, dapuri kädäp mebet udewani niked ba kuroñi kuräki-inik, ägo wabiwani nikedtä inta ñode yäyak; ¹⁹* Täktäkjin kudup yabänpäj-nadäk täyat. Ba bänep iron täñit, nadäkinik ikek kuñarit, ba bäräpi gänañ gwäk pimiñpäj kuñat täkañ u kudup tabänpäj-nadäk täyat. Ba ämawebe-ken täñkentäk mebäri mebäri täñ yämik täkañ u imaka, yabänpäj-nadäk täyat. Bureni, kädet tägatäga bian täk täñkuño u yärepmiñpäj apiño säkgämän-inik täk täkañ.

²⁰* Upänkañ näk ñode unita nadäjira täga nämo täyak; In webe ärowani wäpi Jesebel u nadäj imiñpäj jop kankañ irirä näk profet yäj jop yäk täyak. Jop man ude yäwetpäj ämanaye yäj-yäkñat-pewän kubokäret täñit anutu jopi nadäj

* 2:9: 2Ko 11:14-15; Jem 2:5; Rev 3:9 * 2:10: Mat 10:28; 2Ti 4:8; Jem 1:12; Rev 3:11 * 2:11: Rev 20:14, 21:8
* 2:12: Ais 49:2; Rev 1:16 * 2:13: Rev 3:8 * 2:14: Nam 22-24; Nam 25:1-2; Nam 31:16; 2Pi 2:15 * 2:17: Kis
16:4,14-15; Jon 6:48-50; Ais 62:2; Rev 3:12, 19:12 * 2:18: Rev 1:14-15 * 2:20: 1Kin 16:31; 2Kin 9:22; Rev 2:14

yämiñpäñ anutu jopita ärawa täñpani täño ketem nak täkañ. ²¹ Ude täñjirä webe unitä bänepi äyäjutta itsämäj yäpmäj äbut. Ude itsämburopäj bänepi nämo äyäjutpäñ kubokäret kädet mäde ut imikta nämo yäyak. ²² Unita näk webe u täñpewa komi api nadäwek. Ba äma, webe ukät epän waki täk täkañ unitä webe u mäde nämo ut iminayäj täño uwä komi wakiinik api ahäj yämek. ²³* Täñpäñ äperiye nanak kumäj-kumäj api däpet. Ude täñjira äbot täñpanitä näka ñode api nadäneñ; U bänep nadäk-nadäknin kudup nibäñpäñ nadäwän tärewani yäk. Ba nin äma kuduptagän täktäknin täño kowata api däpmäj tärewek yäj api nadäneñ.

²⁴ Täñpäkañ Taiataira nanik äbot täñpani in ätutä webe unitäño jopman u mäde ut imiñkuñ. Ba äma ätu Nin Satan täño nadäk käbop nanik u iwät täkamäj yäj yäk täkañ äma udewanita mäde ut yämik täkañ. Eruk inta äneñi bäräpi kubä nämo api tamet. ²⁵* Täñpäñ ñode kañ täñput; Kädet täga yäpmäj kuñat täkañ ugänpäj injit-inik täñpäñ yäpmäj kuñarirä äneñi api äbet. ²⁶⁻²⁷* Täñ, äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkañ iwan täño kehäromi yäpmäj äpayäj täko uwä guñ ämata intäjukun it yämikta näkä kehäromi api imet.

Ude täñjira mana buramiwut yäñpäñ käbotinik däpmäj kärapmit täkañ ude pärip-päriptä api däpmäj kärapmirek yäk. Sam 2:9

Kehäromi, äma udewanita yämayäj täyat uwä kehäromi Nanatä namiñkuko udegän. ²⁸* Kehäromi u yämiñpäñ guk pähap wäpi äbäyäjek u imaka, api yäniñ kirewet. ²⁹ Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täñpani yäwetak ño ket nadäwut yäk.

3

Sadis komeken äbot täñpanita man

¹* Eruk man ude yäñpäñ äma unitä ñode näwetgän täñkuk; Sadis nanik äbot täñpani täño añeronita man ñode kudän tä;

Äma Anutu täño Munapik 7 u ba guk 7 u yäpmäj kuñat täyak unitä inta ñode yäyak; Näk täktäknin kudup yabäñpäñ-nadäk täyat. Ämatä tabäjirä kodaki bumik kuñat täkañ upäjkañ bänepjin kumbani. ² Unita in däpureñpäñ nadäkinikjin täpuri itkañ kumbayäj täyak u äneñi täñpewä kodak täñpäñ kehäromi nitek kañ irut. Nadäkañ? Täktäknin Anutuna inamiken käwa nämo tägak täyak. ³* Unita imaka tamiñpäñ taniñ kirewani ba täwetpäñ täwoñärewani unita äneñi juku piñpäñ yäpmäj kuñatpäñ bänepjin äyäjurut. Täñpäkañ nämo kikuñuräwä näkña iwantä-yäj api tädot tamet. Näkño kadänina nämo nadäjirä api tädot tamet.

⁴* Täñpäkañ Sadis äbot täñpani in ätu itkañ uwä tekjin kome täño garok nämo yäpurä ijiñkuñ. Äma udewani unita nadäwa täga täk täyak unita äma udewani tek paki täñkañ näkkät bok api kuñatne. ⁵* Nadäkañ? Äma kubätä nadäkiniki nämo pewän putärewäkañ iwan täño kehäromi yäpmäj äpayäj täko uwä tek paki udewani iniñ kirewa täñpäñ kuñarirän irit kehäromi täño wäpi tawañ terak wäpi nämo api awähuret. Nämoinik, wäpi u Nana-kät añeroniye inamiken api yäñahäwet. ⁶ Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täñpani yäwetak ño ket nadäwut yäk.

Filadelfia komeken äbot täñpanita man

⁷* Eruk man ude yäñpäñ äma unitä ñode näwetgän täñkuk; Filadelfia nanik äbot täñpani täño añeronita man ñode kudän tä;

Imaka bureni täño mähemi, äma kudupi unitä Devit täño ki yäpmäj kuñatpäñ yäma därirän äma kubätä äneñi yäput-pipiñäñi nämo. Ba yäma yäput pipiñirän äma kubätä

* 2:23: Sam 7:9; Jer 11:20; Jer 17:10; 2Ti 4:14; Rev 20:12-13 * 2:25: Rev 3:11 * 2:26-27: Rev 12:5 * 2:28: Rev 22:16 * 3:1: Rev 1:4,16, 2:2 * 3:3: Rev 2:5; 1Te 5:2 * 3:4: Jud 23 * 3:5: Mat 10:32; Luk 10:20 * 3:7: Ais 22:22

änerji dätñaŋi nämo. Unitä inta ɲode yäyak; ^{8*} Näk täktäkjin yabänpäŋ-nadäk täyat. Tänpäkaŋ näk yäma dät tamiŋkuro ɲo äma kubätä änerji yäput-pipinaŋi nämo. Ba intäŋo kehäromijin täpuri-inik pat tamitak u nadätat. Kehäromijin täpuri upäŋkaŋ ehutpäŋ manna biŋam yäpmäŋ kuŋatpäŋ näka äwo nämo yäŋkuŋ. ^{9*} Unita ɲode nadäwut; Satantä äbotken nanik äma ätutä Nin Juda äma yäŋ yäk täkaŋ upäŋkaŋ Juda äma bureni nämo, udewani peŋ yäwetpewa inken äbäŋkaŋ gukut imäpmok api täŋ tamineŋ. Ude tänpäŋ inta nadäŋ tamikinik täk täyat u api nadäwä täreneŋ. ^{10*} Tänpäkaŋ komi bäräpi gänaŋ nadäkinikjin nämo pewä putärewäpäŋ näka kwikinik itsämbut yäŋ man täwetkuro u bureni iwat täkaŋ. Unita ämawebe komeni komeni uken kadäni waki ahäwayäŋ täko uwä inken nämo ahäwekta api peŋpipiwet. Täŋkaŋ kadäni waki uwä ämawebe kuduptagän api tänyabäwek.

^{11*} Tänpäkaŋ kadäni käroŋi nämo itkaŋ pengän api ärewero unita imaka iŋitkaŋ u nämo pewä putärewek. Ude tänayäŋ täŋo uyaku epmäget kudän inta biŋam iwoyäwani u äma kubätä täga nämo api täyomägarek. ^{12*} Nadäkaŋ? Äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä Anutuna täŋo kudupi yot kujat kehäromi kubä ude api tewet. Tewakaŋ äma u kudupi yot uken api it yäpmäŋ ärowek. Tänpäkaŋ äma uterak Anutuna täŋo wäpi api kudän täwet. Ba Anutuna täŋo yotpärare, wäpi Jerusalem Kodaki kunum gänaŋ Anutunaken nanik äpäk täyak unitäŋo wäpi, ba näkŋaken wäpna kodaki äma uterakgän api kudän täwet. ¹³ Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ɲo ket nadäwut yäk.

Laodisia komeken äbot täŋpanita man

^{14*} Man ude yänpäŋ äma unitä ɲode näwetgän täŋkuk; Laodisia nanik äbot täŋpani täŋo aŋeronita man ɲode kudän tä;

Man bureni mähe-mi-inik, kubä-yäŋ kubä-yäŋ nämo täŋpani unitä imaka kuduptagän Anututä pewän ahäŋkuŋo unitäŋo mähe-mi-inik it täyak. Unitä inta ɲode yäyak; ^{15-16*} Näk täktäkjin kudup yabänpäŋ-nadäk täyat. Irit kuŋat-kuŋatjin uwä ume udewani. In ume kekeki ude kuŋarirä näŋpa gäripi nämo tänpäkaŋ mena-ken nanik aŋeŋ mäba-kunayäŋ täyat ɲo! In ume säkgämän, mäniri-inik ude nämo kuŋat täkaŋ, ba ume komiinik ude nämo kuŋat täkaŋ. Mäniri-inik ude kuŋatneŋ, ba komiinik ude kuŋatneŋo uyaku täga nadäwet. Upäŋkaŋ in ude nämo kuŋat täkaŋ!

^{17*} Täŋkaŋ in ɲode yäk täkaŋ; Nin tuŋum äma yäŋ yäk täkaŋ. Imaka imaka mäyap yäpumäŋo unita säkgämän itkaŋ imaka kubätä nämo wäyäkŋek takamäŋ yäŋ nadäk täkaŋ. Upäŋkaŋ ude nämo! In mebarijin nämo nadäwä tumäk täkaŋ. Näkä tabäŋira äpani-inik, jopi jäwäri ude kuŋat täkaŋ, ba dapunjin tumbani, moräŋinik kuŋat täkaŋ. ^{18*} Unita jukuman kubä ɲode täwera nadäwut; In näkken gol moneŋ säkgämän u yäpmänpäŋ tuŋumjin nitek täkot. Ba näkken tek paki suwaŋpäŋ yäpmäŋkaŋ mäyäkjin kaŋ täŋpipiwut. Ude täŋkaŋ dapunjin yäpätägakta marasin näkken suwaŋpäŋ dapunjin-ken ärutkaŋ dapun säkgämän kaŋ ijiwä tumbut.

^{19*} Nadäkaŋ? Ämawebe nadäŋ yämikinik täk täyat unitäŋo irit kuŋat-kuŋari yäpä-siwontakta komi yämiŋit, yabäŋ yänpäŋ yäwetpäŋ yäwoŋärek täk täyat. Unita inä ehutpäŋ kehärom tänpäŋ bänepjin äyänurut. ^{20*} Tänpäkaŋ näk yäma terak kwäpkwäp yäpuritat ɲo nämo nadäkaŋ? Eruk, äma kubätä manna nadänpäŋ yäma dät namayäŋ täko uwä, unitä yot gänaŋ äroŋpäŋ itpäŋ ukät ketem bok api näde. ^{21*} Ba äma kubä nadäkiniki nämo pewän putärewänkaŋ iwan täŋo kehäromi yäpmäŋ äpayäŋ täko uwä näkkät wäpnek biŋam ikek bok itta api nadäŋ imet. U nanatä nadäŋ

* 3:8: 1Ko 16:9; Rev 2:2 * 3:9: Rev 2:9; Ais 45:14; Ais 49:23; Ais 60:14 * 3:10: Luk 21:19; 2Ti 2:12 * 3:11: Rev 2:10,16 * 3:12: Ais 62:2, 65:15; Ese 48:35; Rev 14:1, 21:2 * 3:14: Rev 1:5, 19:11; Kol 1:15 * 3:15-16: Rom 12:11; Rev 2:2 * 3:17: Hos 12:8; 1Ko 4:8; Luk 12:21 * 3:18: Ais 55:1; Jem 2:5; Rev 3:5, 4:4; Rev 16:15 * 3:19: 1Ko 11:32; Rev 2:5 * 3:20: Jon 14:23; 1Jo 2:24 * 3:21: Mat 19:28

namiŋkuko udegän api nadäŋ imet. Näk komi epän täŋtängän iwan täŋo kehäromi yomägakuro unita Nankät wäpnek biŋam ikek bok itta nadäŋ namiŋkuk. ²² Unita äma jukuni nikektä man Munapiktä äbot täŋpani yäwetak ŋo ket nadäwut yäk.

4

Kunum gänaŋ Anutu iniŋ oretkuŋ

¹* Imaka kudup u yabäŋpäŋ-nadäŋkuro u punin terak dapun täŋpäŋ kaŋkut; Kunum gänaŋ yäma kubä tumäŋirän. Kaŋ irira man kotäk, womat mämä bumik pengän nadäŋkuro unitägän äneŋi ahäŋkaŋ ŋode näwetgän täŋkuk; Gäk päbä imaka ahäkta yäwani ŋo gäwoŋärewa ka yäk. ²* Ude yäŋirän uterakgän Munapiktä magäŋirän kaŋkut; Kunum gänaŋ äma ärowani täŋo mäŋirani bägup kubä itkuko uterak äma kubä maŋirirän. ³* Maŋirirän kaŋkuro uwä gweŋi gämäni bok bumik ägo wabiŋ irirän. Täŋpakaŋ maŋit irani u gwäki terakä gämok wära kudän säkgämän-inik unitä yewa täŋkuk. Gämok wära uwä mobä gweŋi ägo wabiwani bumik.

⁴* Täŋpakaŋ maŋit irani u it gwäjiŋkuŋo uwä maŋirani bägup äneŋi 24tä itkuŋ. Täŋpäŋ maŋirani bägup 24 uterak äma ekäni 24tä maŋit äyänutkuŋ. Äma 24 uwä tek paki-inik yamäŋpäŋ gwäki-ken äma ärowani täŋo gwäpä säkgämän, golpäŋ täŋpani nitek unitä itkuŋ. ⁵* Eruk maŋirani bägup bämopi-ken itkuko u gänaŋ yäpä ba iromäŋ mämä pähap ahäŋ irirän iŋam dädän-ken topän mebet 7 ude ijiŋkuŋ. Topän mebet 7 u Anutu täŋo munapik 7 u. ⁶* Ude kaŋpäŋ äneŋi, maŋirani bägup u iŋam dädän-ken gwägu säkgämän, kwawanigän, ijiwä tumäŋ-kuk.

Ude täŋkaŋ maŋirani bägup dubini-ken kukŋi kukŋi imaka kuŋat-kuŋat ikek yaräbok-yaräboktä itkuŋ. U uwä iŋami käda ba mädeni käda dapuri nitekgän. ⁷ Kubä uwä laion udewani. Kubäwä bulimakau ämani bumik. Kubäwä äma iŋam dapun bumik. Kubäwä siäŋ piäŋ kuŋat täkaŋ udewani. ⁸* Imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 u piri 6 nitekgän. Ba gupi kudup, ba jiroki-ken imaka, dapuri nitekgän. Unitä kepma bipani, tärek-täreki nämo ŋode yäk täkaŋ;

Ekäni Anutu täŋpämerek, u kudupitä kudupitä kudupi-inik. Itkukotä itak. Unitägän api irek.

⁹* Täŋpakaŋ imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä irit mäheŋi mäŋirani bägup säkgämän terak it täyak u oraŋ imiŋpäŋ iniŋ orerit, bänep täga man iwerit täk täkaŋ. ¹⁰* Ude täk täkaŋ-ken uken äma ekäni 24 unitä irit kehäromi mäheŋi maŋirani bägup terak it täyak u iŋamiken gwäjiŋ äpmonŋ imiŋpäŋ gwäpäni säkgämän gämori-ken peŋkaŋ ŋode yäk täkaŋ; ¹¹ Ekäninin Anutu epmäget kudän ba wäpi biŋam ba kehäromi, gäkä mäheŋi täŋiri säkgämän täk täyak.

Imata, gäkägän imaka kuduptagän u pewi ahäŋkuŋ. Ba gäkŋaken nadäk terak imaka kuduptagän ahäŋ moreŋkuŋo itkaŋ.

5

Netätä buk nämo pirärewani täga pirärewek?

¹* U kaŋpäŋ uterakgän ŋode kaŋkut; Äma maŋirani bägup säkgämän terak it täyak u keru bure kädatä buk wagupani kubä iŋit irirän kaŋkut. Buk uwä mädeni käda ba gämori käda kudän ikekgän. Täŋpakaŋ buk u ämatä jop pipiyäneŋo udetä nämäk 7päŋ kehäromigän yäpmäŋ gatäwani. ² Täŋpäŋ äneŋi aŋero kehäromi kubä kaŋkut. Unitä gera terak ŋode yäŋkuk; Äma siwoŋi netä unitä buk ŋonitäŋo nämäk ketäreŋpäŋ täga pipiyäwek? ³ Ude yäŋirän kunum gänaŋ ba kome terak ba kumbani mäjotä irani-ken

* 4:1: Rev 1:1,10 * 4:2: Sam 47:8; Ais 6:1; Rev 4:9 * 4:3: Ese 1:28 * 4:4: Ais 24:23; Rev 3:18, 6:11 * 4:5: Ese 1:13; Rev 1:4, 8:5; Rev 11:19, 16:18 * 4:6: Ese 1:5-10,22; Ese 10:14 * 4:8: Ais 6:2,3; Ese 1:18, 10:12; Rev 1:4,8 * 4:9: Dan 4:34, 6:26; Dan 12:7; Rev 4:2,10 * 4:10: Rev 4:9; Rev 5:1,7,13; Rev 6:16; Rev 7:10,15, 19:4, 21:5 * 5:1: Rev 4:2,10; Ais 29:11; Ese 2:9-10

kubätä buk u täga pipiyänpäj daninaņi nämo täņkuk. ⁴ Äma kubätä täga itpäņ buk u daninaņi nämo kaņkuro unita butewaki nadänpäj konäm bumta kotkut. ⁵* Konäm korira äma ekäni 24 ukät nanik kubätä ñode näwetkuk; Koreno yäk. Nadätan? Juda täņo äbotken nanik Laion kubä ahäņkuk. U Devit täņo orani wäpi biņam ikek unitä ämik täņpäņ iwan täņo kehäromi yäpmäj äpuko unita buk unitäņo nämäk 7 u ketäreņpäņ täga pipiyänaņi yäk.

Tom Bätaki-tägän buk u täga pirärewek

⁶* Ude yäņirän kaņkut; Tom Bätaki kubä, kumäj-kumäj urani bumik unitä imaka kuņat-kuņat ikek 4 ukät äma ekäni 24, maņirani bägup säkgämän it äyänutkuņo u bämopi-ken käroņ wädäņirän kaņkut. Joņani 7, dapuri udegän 7. Joņani ba dapuri 7 uwä Anutu täņo munapik 7 komeni komeni yäniņ kireņpewän kwani it yäpmäj kukaņ u. ⁷* Ude kawakaņ Tom Bätakitä päņku äma maņirani bägup säkgämän it täyak unitäņo keru bure kända buk u irirän yäpuk. ⁸* Buk nämo pipiyäwani u yäpmäjkaņ irirän imaka kuņat-kuņat ikek 4 ukät äma ekäni 24 unitä Tom Bätaki gämori-ken gwäjiņ äpmoņ imiņkuņ. U kubäkubätä wagäm-kät gäpe golpäņ täņpanipäj iņitkuņ. Täņpäkaņ gäpe u gänaņ naniktä gupe kabäņi gäripi nitek abuk. Gupe uwä Anutu täņo kudupi ämawebe unitäņo yäņapik man.

⁹* Täņpäkaņ äma ekäni 24 ukät imaka kuņat-kuņat ikek 4 unitä kap kodaki kubä ñode teņkuņ;

Gutkuņo unita buk unitäņo nämäk ketärektä wäpka biņam ikek itan. Gäkņo nägätkatä komeni komeni, äbori äbori uken nanik äma gupi iņam dapun inigän inigän, ba man kotäk mebäri mebäri yäwani suwaņpäņ yepmaņpi Anututa biņam täņkuņ.

¹⁰* Ämawebe uwä irit kehäromi täņo äbot ude itkaņ Anutunin täņo bämop ämaniye ude kuņatneņta yepmaņkun.

Ude yepmaņkuno unita kome terak intäjukun itkaņ kaņiwat epän api täneņ yäk.

¹¹* Täņpäkaņ äneņi kaņpäņ nadäņkuro uwä ñode; Äma ärowani täņo maņirani bägup säkgämän ba imaka kuņat-kuņat ikek 4 ukät äma ekäni 24 u irirä aņero mäyap-inik, 1,000 ini äbot-äbot ba 10,000 ini äbot-äbot unitä äbä it gwäjiņpäņ mämä pähap täņirä nadäņkut. ¹²* Täņkaņ gera terak man ñode yäņkuņ;

Tom Bätaki kumäj-kumäj urani u siwoņi-inik unita kehäromi, täņbumbum ba nadäwä tärek ba wäpi biņam, epmäget kudän, iniņoret-oret, ba bänep täga man iwet-iwet u kumän-tagän inita biņam täyak!

¹³* Täņpäkaņ imaka kuņat-kuņat ikek kunum gänaņ, kome terak, kumbani mäjotä irani-ken ba gwägu pähap gänaņ itkuņo u kuduptagäntä ñode yäņirä nadäņkut;

Äma maņirani bägup säkgämän uterak it täyak ukät Tom Bätaki bok, iniņoret-oret, wäpi biņam, epmäget kudän ba kehäromi pat yämitak udegän pen pat yämik täyon!

¹⁴ Ude yäņirä eruk, imaka kuņat-kuņat ikek 4 unitä ñode yäņkuņ; U bureni-inik! Täņpäkaņ äma ekäni 24 unitä gwäjiņ äpmoņ yämiņpäņ äma bägup säkgämän terak it täyak ukät Tom Bätaki u yäniņ oretkuņ.

6

Hos 4 unitäņo manbiņam

¹* Täņpäkaņ äneņi ijiwa kwäpäņ kaņkut; Tom Bätaki unitä buk nämäk 7päņ kehäromi yäpmäj gatäwani u iņitkaņ nämäk kubä ketäreņkuk. Ketäreņirän imaka kuņat-kuņat ikek 4 ukät nanik kubätä iromäj kotäk terak gera ñode yäņkuk; Abi! yäk. ²* Ude yäwänkaņ hos paki kubätä uterakgän äbäņirän kaņkut. Hos paki uterak äma kubä

* 5:5: Stt 49:9; Ais 11:1,10; Rev 22:16 * 5:6: Sek 4:10; Jon 1:36; Rev 1:4, 5:12; Rev 13:8 * 5:7: Rev 4:2,10 * 5:8: Rev 8:3-4, 14:2; Rev 15:2; Sam 141:2 * 5:9: Sam 33:3, 40:3; Sam 96:1, 98:1; Sam 144:9; Rev 14:3 * 5:10: Kis 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6, 20:6; Rev 22:5 * 5:11: Dan 7:10; Hib 12:22 * 5:12: 1Sto 29:11; Rev 5:6 * 5:13: Rev 4:2,10 * 6:1: Rev 4:6, 5:1 * 6:2: Sek 1:8, 6:1-6

itkuko uwä äpa kuek ikek. Tänpäj äma ärowani täño gwäpä imakañ komi äma täño kehäromi yäpmäj äpani ude tänpäj komi äma mäyap komeni komeni däpmäj paotta äneñi kuñkuk.

³ Tänpäkañ Tom Bätakitä nämäk buk uterak yäpmäj gatäwani namba 2 u ketäreñirän imaka kuñat-kuñat ikek namba 2tä yäjku; Abi! yäk. ⁴ Yäjirän hos gämäni kubätä äbä ahäjku. Hos gämäni uterak äma itkuko u kome terak bätaki säkgämän irit wärämürirän ämatä kowata kowata ämiñ kumäkta kehäromi imani. Ba kadä tañi kubä keriken pewani iñirirän kañkut.

⁵ Tänpäkañ Tom Bätakitä äneñi nämäk namba 3 u ketäreñirän imaka kuñat-kuñat ikek namba 3tä yäjku; Abi! yäk. Ude yäwänä uteragän dapun tänpäj kañkut; Hos kubiri kubätä äbä ahäjku. Äma hos kubiri uterak itkuko uwä ketem täño bäräpi wohurani kubä iñitku. ⁶ Iñirirän imaka kuñat-kuñat ikek 4 u bämopi-ken äma täño man kotäk bumik kubätä ahäjpäñ äma hos terak itkuko u ñode iwerirän nadäjku; Gäk päñku kome terak epän täñiri ketem täpuri kubä suwakta gwäki ärowani-inik api peneñ yäk. Saguom kubäkubä gwäki tañi, 10 kina ude yäk. Täñkañ olip gäkñi ba wain ume nämö täñpewi waneñ yäk.

⁷ Tänpäkañ Tom Bätakitä äneñi nämäk namba 4 u ketäreñirän imaka kuñat-kuñat ikek namba 4tä yäjku; Abi! yäk. ⁸* Yäwänä dapun tänpäj hos puñiñ jähwam bumik kubätä äbä irirän kañkut. Äma hos uterak itkuko u wäpi Kumäj-kumäj. Äbäjirän kubä wäpi Geñi Wakitä tuängän iwatkuk. Tänpäkañ kome terak ämawebe yäpmäj daniwä äbot pähap 3 ude jop irirä äbot namba 4 uken kumäj-kumäj pewän ahäkta kehäromi yämani. U ämawebe äbot u kumäj-kumäj däpmäkta ämik, nakta jop irit ba käyäm pewän ahäjku. Ba ämawebe u däpmäkta tom komi komi yäniñ kireñkumän.

⁹ Tänpäkañ Tom Bätakitä äneñi nämäk namba 5 u ketäreñirän kañkut. Ämawebe Anutu täño manta nadäkinik tänpäj manbiñam yäjahäjirä däpani ätu unitäño mäjoni, alta gämori-ken irirä yabäjku. ¹⁰* Ämawebe uwä gera terak Anutu ñode iwet yabäjku; O Ekäni intäjukun-inik, yäjkehäromtak mähemi kudupi, kome ämatä nidäpmäj-pewä kumbumäño u kowata bäräneñ api däpmäj tärewen ba nämö? ¹¹* Ude yäjirä tek paki ini-ini yämiñ moreñpäñ ñode yäwetku; Kämi. Kristo täño watä epän täñpani notjiye ätu, in tadäpuño udegän ätu däpmäkta yäwani u däpmäkgän täñirä kowata api däpmäj tärewet yäk.

¹²* Tänpäkañ Tom Bätakitä äneñi nämäk namba 6 u ketäreñirän kenäj pähap kwaiñku. Kwaiñirän edap bipmäj utpäñ käbot jiburani ude äworeñku. Ba komepaktä nägät äworeñku. ¹³* Ba guktä kunum terak nanik täreñpäñ kome terak mañku, wama mujip mäniñ tañi piäñpewän täreñ mak täkañ ude. ¹⁴* Ba kunumtä udegän, tek gwäjik takamäj ude ini gwäjippäñ paotpeñ kuñku. Täñirän pomkät, kome gwägu bämopi-ken irani u kuduhtagän ini iranitä akumañ paotpeñ kuñku.

¹⁵* Ude ahäjirän komeni komeni uken nanik äma ärowani ba epän watä äma jopi, ba komi äma täño intäjukun äma, ba tuñum äma kehäromi nitek, ba ärowani äpani kuduhtagän päñku mobä gänañ ba mobä käwut-ken käbop itkañ ñode yäjku; ¹⁶* Pom ba mobä intä äpäñpäñ nidäpmäj-pewä paoritna äma mañirani bägup säkgämän terak it täyak u dapuri-ken ahänetawä! Ba Tom Bätaki täño kokwawak kañ-ahänetawä yäj yäjku. ¹⁷* Eruk yarä unitäño kokwawak kadäni pähap ahätak unita äma netä unitä täga api irek?

7

Äma damani-ken wären täñpani

* 6:8: Jer 15:1-3; Ese 5:12,17; Ese 14:21; Ese 33:27 * 6:10: Rev 16:7; Lo 32:43; Sam 79:10 * 6:11: Rev 3:18, 7:9,13; Rev 19:14 * 6:12: Mat 24:29; Apos 2:20; Rev 8:12 * 6:13: Ais 34:4 * 6:14: Ais 34:4; Rev 16:20 * 6:15: Ais 2:10,19,21 * 6:16: Luk 23:30; Rev 4:2,10 * 6:17: Jol 2:11; Neh 1:6; Mal 3:2

¹* Imaka u käwa täreñirän eruk ajero 4 ude yabänkut. Unitä kome gägäni 4 uken kuñatkañ kome täño mäni 4 ude yepmäñitpäñ yäniñ bitnäñkuñ. Kome terak, gwägu terak ba päya terak mäni äneñi nämo piäwekta ude täñkuñ. ² Täñirä edap abani käda ajero kubä äbänirän kañkut. U Anutu irit kehäromi mähemi täño wären yäpmäñ kuñatkuk. Yäpmäñ kuñatkañ ajero 4 u kome terak ba gwägu terak täñpäwak täkta kehäromi yämani uwä gera terak ñode yäwetkuk; ³* In kome, gwägu ba päya bäräñej nämo täñpä waney. Intäjukunä nintä Anutu täño watä epän ämawebeniye damani terak Anutunin täño wären tänyäñ yäk. ⁴* Ude yänkañ Isrel ämawebe u bämopi-ken nanik ämawebe Anutu täño wären ikek u kudup 144,000 yän yänirän nadänkut. ⁵ Täñpäkañ Isrel ämawebe kuduhtagän äbot 12. Äbot kubäkubä u gänañ nanik ämawebe 12,000-12,000 ude Anutu täño wären nitek ñode yäpmäñ daniñ yepmañkuñ;

Juda täño äbotken nanik äma 12,000.

Ruben täño äbotken nanik äma 12,000

Gat täño 12,000

⁶ Ase täño 12,000

Naptali täño 12,000

Manase täño 12,000

⁷ Simeon täño 12,000

Livai täño 12,000

Isasa täño 12,000

⁸ Sebulun täño 12,000

Josep täño 12,000

Benjamin täño 12,000

Äma mäyap Anutu inamiken itkañ iniñ oretkuñ

⁹* Täñpäkañ imaka u kañpäñ nadäwa täreñirän äneñi kubä ñode kagän täñkut; Äbot pähap-inik, äma kubätä täga daninañi nämo, ämawebe äbori äbori, komeni komeni, gupi inam dapun inigän inigän, ba man kotäk mebari mebari yäwani, äbot pähap u äma mañirani bägup säkgämän uterak itkuko ukät Tom Bätaki u dubini-ken käroñ wädänirä yabänkut. Äbot pähap u tek paki nitekgän, keritä imuk päham initkañ man gera terak ñode yänkuñ; ¹⁰* Anutunin, mañirani bägup säkgämän terak it täyak ukät Tom Bätaki, yäpätagak täño mähemi-inik itkamän.

¹¹ Täñpäkañ mañirani bägup säkgämän dubini-ken äma ekäni 24 ukät imaka kuñat-kuñat ikek 4 u irirä ajero kuduhtagän itgwäñkuñ. Itgwäñpäñ bägup säkgämän u dubini-ken kome terak inami yäpä-äpmonpäpäñ patkuñ. Ude patkañ Anutu iniñ oretpäñ ñode yänkuñ;

¹²* Bureni! Iniñ oretoret, epmäget kudän, nadäwä tärek, bänep täga man iwet-iwet, wäpi biñam ärowani pähap, ba kehäromi u Anutunintä mähemi täñpäñ tärek-täreki nämo it yäpmäñ äroton! U bureni-inik!

¹³* Näk ude käwa täreñirän äneñi äma ekäni 24 ukät nanik kubätä näwetkuk; Ämawebe tek paki nitek u netä? De naniktä äbuñ? ¹⁴* Ude näwet yabänirän kowata ñode iwetkut; Äma ärowanina, uwä gäkä nadätan. Ude iwerawä näwetkuk; Ätu ñowä iwan kerit terak butewaki ba komi pähap gänañ naniktä äbuñ yäk. Unitäño teki uwä Tom Bätaki täño nägäripäñ ärutpak tañkuñ yäk.

¹⁵* Ude täñkuño unita Anutu täño mañirani bägup säkgämän u dubini-ken itkañ bipani kepma unitä yotken watä epän täñ imik täkañ.

Täñirä äma mañirani bägup säkgämän terak it täyak unitä yabän yäwatpäñ watäni it yämik täyak.

¹⁶* Täñpäkañ nakta ba umeta äneñi kubä nämo api yeneñ.

* 7:1: Jer 49:36; Dan 7:2 * 7:3: Ese 9:4,6; Rev 9:4 * 7:4: Rev 14:1,3 * 7:9: Rev 3:18 * 7:10: Rev 4:2,10
* 7:12: Rev 5:12, 11:17 * 7:13: Rev 3:18 * 7:14: Mat 24:21 * 7:15: Rev 4:2,10 * 7:16: Ais 49:10

Ba edaptä komi nämo api yewek. Ba komi kädäp ikektä nämo api yewek.

¹⁷* Imata, Tom Bätaki mañirani bägup säkgämän bämopi-ken it täyak unitä watäni säkgämän api it yämeko unita.

Itkañ irit kehäromi täño ume dapuri-ken api yämagut yäpmänj kuk täñpek. Täñkañ Anutunitä ini dapuri-ken konämi pito uwä api ärut yämek.

8

Nämäk namba 7 u ketäreñkuk

¹* Täñpäkañ Tom Bätakitä nämäk buk terak yäpmänj gatäwani namba 7 u ketäreñirän kunum gänäñ mämäni nämo irirän kadäni käronji bumik täñkuk. ² Kum itkuño u täreñirän yabäñkut; Añero 7 Anutu dubini-ken käronj wädänj it täkañ unita ätutä womat 7 ude yämiñkuñ.

³* Täñpäkañ añero kubätä alta dubini-ken äbä itkuk. U gäpe golpäñ täñpani injit irirän kubätä äbä päya umumi kábäñji täga nitek gäpe u gänäñ bumta piñkuk. Piñkuko uwä kudupi ämawebe täño yäñapik mankät awähutkañ Anututa ärawa ude ijikta. Ude piwänkañ añero uwä gäpe u alta golpäñ täñpani, mañirani bägup säkgämän injam dädan itak uterak peñkañ pewän ijiñkuñ. ⁴* Pewän ijiñirä gupe kábäñji nitek ukät kudupi ämawebe täño yäñapik mantä añero unitäño kerik-ken naniktä Anutu-ken äronjuk. ⁵* Äronjirän añero uwä kädäp gäyek alta terak nanik yäpmänjkañ gäpe u gänäñ pewän tokñewäpäñ kome terak umu äreñ täñpän mañkuñ. Äreñ täñpän mañirä yäpä kwinitpäñ, iromänj mämä tañi yäñirän kenänj pähap bumta kwaiñkuk.

Kome terak imaka imaka ahäñkuñ

⁶ Eruk, u punin terak añero 7 unitä womat injit itkuño u piäkta kadäni keräp täñkuk. ⁷* Täñkañ añero namba 1 unitä womat piäñirän iwän mim ikek, ba kädäp mebet nägät-kät awähurani unitä kome terak mañkuñ. Mañkañ kome ätuken kädäp pähap ijiñ patkuk. Täñkañ kome ätukenä päya ijiñ paotkuñ. Täñkañ kome terak mup kuduhtagän, udegän ijiñ paotkuñ.

⁸* Ijiñ paorirä añero namba 2tä womat piäñkuk. Piäñirän imaka kubä pom tañi bumik, kädäp mebet ikek unitä gwägu pähap gänäñ mañpä äpmonjuk. ⁹ Äpmonjirän gwägu pähap u moräki nägät äworeñkuk. Nägät äworeñirän gwägu tom mäyap kumbuñ. Täñjirä gäpe, gwägu uterak kuñarani imaka, mäyap imät täñpä kuñkuñ.

¹⁰ Täñpäkañ äneñi añero 3tä womat piäkgän täñkuk. Womat piäñirän guk pähap kubä kunum gänäñ naniktä täreñkañ topäntä-yän ijiñ-yäñenkañ kome ätuken ume gänäñ ba ume dapuri-ken mañkuk. ¹¹* Guk u wäpi Jarip. U ume gänäñ mañirän ume uwä jägämi pähap, ämatä nänäñi nämo täñkuk. Nänäñi nämo täñkuko u nañirä jägämi täñpäpäñ äma mäyaptä kumänj täñpä kuñkuñ.

¹²* Täñpäkañ añero namba 4tä womat piäkgän täñkuk. Womat piäñirän edap moräki, komepak moräki ba guk ätu kehäromini yäyomägat-pewä peñyäneki moräki paotkuñ. Peñyäneki moräki paorirä kome kukñi kada bipmänj utkuk. Ba bipani udegän, kome ätuken guk ba komepak kumkum ijiñkuñ. ¹³* Ude kañkañ uterakgän siänj pähap kubä kañkut. Uwä punin-inik unuken piänj kuñkañ gera ñode yänjuk; Wära! wära! Añero yarakubä womat nämo piäwanitä womat piäñirä kome ämatä jide api täneñ?

9

Käpukbam awañ käronji-ken naniktä abun

* 7:17: Sam 23:2; Ais 25:8; Jon 10:11; Rev 5:6, 21:4 * 8:1: Hab 2:20 * 8:3: Rev 5:8; Kis 30:1-3; Rev 9:13 * 8:4: Rev 5:8 * 8:5: Wkp 16:12; Kis 19:16-19; Rev 4:5, 11:19; Rev 16:18 * 8:7: Kis 9:23-26; Ese 38:22; Jol 2:30 * 8:8: Kis 7:20-21 * 8:11: Jer 9:15 * 8:12: Rev 6:12-13 * 8:13: Rev 9:12, 11:14

¹* Eruk aŋero namba 5tä womat piäkgän täŋkuk. Womat piäŋirän dapun täŋpäj guk kubä kunum gänaŋ naniktä tärenpeŋ kome terak maŋ päranipäj kaŋkut. Guk unita awaŋ käroni boham, unitäŋo yäma dätta ki imani. ²* Unitä awaŋ käroni boham unitäŋo yäma däärirän gupe pähap abuk. Gupe u epänken kogä pähap ijiŋirä ärok täkaŋ ude. Gupe unitä äro edapkät kunum itpipiŋpewän gwägätkuk. ³* Täŋirän gupe gänaŋ nanik käpukbamtä abämaŋ kome terak äpmonkuŋ. Täŋkaŋ kehäromi yämani uwä bam bumik, meni komigämän. ⁴* Täŋpäkaŋ kome terak tepäraŋ, päya päham ba moyeŋ, nak yeŋ udewani täŋpä wanentawä yäj yäwerani. Täŋkaŋ ämawebe damani-ken Anutu täŋo wäreni nämo, u iwan täŋ yämikta yäŋtäreŋ yämani. ⁵* Täŋkaŋ kumäj-kumäj döpneŋta nämo. Jop, komi pähap yämikta kehäromi yämani. Komi pähap uwä bamtä äma yek täkaŋ ude komepak 5ta nadäneŋta yäwani. ⁶* Eruk kadäni uken ämatä komi pähap nadäŋpäj kumäkta gäripi-inik nadäneŋo upäŋkaŋ kumäk-kumäk kädetta wäyäkŋewä wawäkaŋ komi pen nadäneŋ.

⁷* Täŋpäkaŋ käpukbam uwä hos ämik täkta tuängän tuängän itkaŋ tawaŋ kuk täkaŋ ude irirä yabäŋkut. Gwäki terak äma ärowani täŋo gwäpä golpäj täŋpani bumik. Täŋpäkaŋ iŋami dapun äma täŋo bumik. ⁸* Täŋkaŋ gwäki pujiŋ käroni, Juda webe täŋo gwäki pujiŋ udewani bumik. Täŋkaŋ meni uwä, laion meni udewani. ⁹* Täŋ, kupäŋteki uwä kapapäj täŋpani bumik. Ba piri mämäni u hos mäyaptä ämikta bäräŋeŋkaŋ täk täkaŋ ude bumik. ¹⁰* Täŋkaŋ uyaŋi uwä tuk uyaŋi bumik. Ba meni komi uwä uyaŋi-ken itak. Meni unitä ämata komi pähap yämiŋtäŋ kuŋirä komepak 5 ude tärekta kehäromi yämani. ¹¹* Täŋpäkaŋ käpukbam komi unitäŋo äma ärowani kubä itak. U awaŋ käroni boham unitäŋo aŋero wäpi Täŋpäwak. Täŋpäwak u Juda täŋo man terak wäpi Abadon, ba Grik man terak Apolion.

¹²* Eruk imaka umuri kubä täretak uba. Imaka umuri yarä ahäkta yäwani unitä itkamän.

Komi äma äbot pähap ahäŋkuŋ

¹³⁻¹⁴* * Eruk, aŋero namba 6tä womat piäŋkuk. Piäŋirän alta golpäj täŋpani Anutu iŋamiken it täyak, unitäŋo joŋani 4 u bämopi-ken nanik man kotäk kubä ahäŋirän nadäŋkut. Man ahäŋkuko uwä aŋero namba 6 womat iŋitkuko u man ŋode iwetkuk; Yufretis umeken aŋero 4 topmäk terak itkaŋ u pit yämi yäk. ¹⁵* Aŋero 4 u ämawebe kome kukŋi kada irani däpmäj paotneŋta kadäni yäj yämanita itsämäj itkaŋ yäk. Ude yäŋirän aŋero 4 kadäni yäj yämani uwä siwoŋi ahäŋirän aŋero nabä 6 unitä päŋku pit yämiŋkuk. ¹⁶* Täŋkaŋ komi ämaniye hos terak maŋirani 200 milion ude itkaŋ yäj yäŋirän nadäŋkut.

¹⁷* Täŋpäkaŋ döpmonken hoskät, mähemiyie bok yabäŋkuro u ŋode yabäŋkut; Hos mähemiyie täŋo kupäŋtek ätu gämäni-inik, ätu gwagäri, ätu jänwam bumik. Täŋ, hos gwäkiwä laion gwäki bumik. U meni gänaŋ nanik kädäp mebet, gupe ba mobä kädäp mebet ikek unitä abuŋ. ¹⁸* Imaka waki umuri yaräkubätä äma ätu däpmäj paotkuŋ. Hos meni gänaŋ nanik kädäp mebet, gupe ba mobä kädäp mebet ikek komigämän unitägän kumäj-kumäj däpuŋ. ¹⁹* Täŋpäkaŋ hos unitäŋo kehäromini uwä meni ba uyaŋi-ken nikek itkaŋ. Täŋkaŋ hos uyaŋi uwä gämok bumik, gwäki nikek. Unitä komi yämik täkaŋ.

²⁰* Täŋpäkaŋ äma ätu imaka waki umuri uterak kumäŋirä ätu oraŋ yämiŋkuŋo upäŋkaŋ ini bänepi nämo sukureŋkuŋ. Ba irit kuŋat-kuŋarita nadäŋirä waki kubä nämo täŋkuk. Nämo inik! Ätu uwä mäjo wäyata nadäkinik pen täŋkuŋ. Ba yäwik gol ba siriwapäj täŋpani ba ain, mobä ba päya kujatpäj täŋpani, yabäŋpäj-nadäk nämo täŋpani ba jukunitä nämo nadäwani ba ini kuroŋ nämo kuŋarani u mäde nämo

* 9:1: Rev 20:1 * 9:2: Stt 19:28; Kis 19:18; Jol 2:2,10 * 9:3: Kis 10:12,15 * 9:4: Rev 7:3 * 9:6: Jop 3:21; Jer 8:3; Rev 6:16 * 9:7: Jol 2:4 * 9:8: Jol 1:6 * 9:9: Jol 2:5 * 9:12: Rev 8:13 * 9:13-14: Rev 8:3 * 9:13-14: Rev 16:12 * 9:15: Rev 8:7-12 * 9:20: Rev 16:9,11; Ais 2:8,20; 1Ko 10:19-20; Sam 115:4-7; Sam 135:15-17; Dan 5:23

ut yämiŋkuŋ. ²¹ Ude täŋkaŋ äma kumäŋ-kumäŋ däpmäk-däpmäk, äma yärat-yärat, kubokäret, ba kubota u nämo peŋkuŋ. Nämoinik!

10

Aŋerotä buk täpuri Jonta imän naŋkuk

¹ Eruk ude käwa täreŋirän äneŋi kubä ŋode kalgän täŋkut; Aŋero kehäromi nitek kubä kunum gänaŋ naniktä äpäŋirän kaŋkut. U tektawä gubampäŋ uwäk täŋkaŋ gwäki terak gämok wära gubam terak it täyak udewanitä yewa täŋkuk. Täŋkaŋ iŋami dapun edap dapuri ude, ba kuroŋi uwä kädäp mebet bumik ude täŋkuŋ. ² Täŋpakaŋ keriken buk täpuri kubä pipiyänpäŋ iŋitkuk. Täŋkaŋ abä kuroŋi bure kädätä gwägu pähap terak yeŋkuk. Täŋ, kuroŋi käpmäk kädawä kome terak yeŋirän kaŋkut. ³ Ude täŋkaŋ laiontä gäwo yäk täkaŋ ude gera pähap yäŋkuk. Ude yäŋirän iromäŋ 7tä iniŋ yäŋkuŋ. ^{4*} Iromäŋ 7tä iniŋ yäŋirä uterakgän näk kudän täwayäŋ täŋkut. Ude täŋira kunum gänaŋ man kotäk kubä ŋode yäŋirän nadäŋkut; Kudän täweno! Man iromäŋ 7 unitä yäŋo u nadäk-nadäka-ken käbop iŋit yäk.

^{5*} Ude nadäŋpäŋ kaŋkut; Aŋero gwägu pähap ba kome terak yeŋirän kaŋkuro u keriken bure kädä kunum iwoŋäreŋkuk. ^{6*} Ude täŋpäŋ Anutu, irit tärek-täreki nämo, ba kunum kome, gwägu pähap ba imaka kudup uterak itkaŋ u yäwän ahäwani, u wäpi terak ŋode yäŋkehärom täŋkuk; Kadäni karoŋi nämo itnayäŋ. Kadäni ahätak! ^{7*} Unita aŋero namba 7tä womat piäŋirän Anututä kämi täkta nadäk käbop peŋkuko u apiŋo täŋ-tärewayäŋ. Watä ämaniye profet bian yäwetkuko udegän ahäŋirän tärewayäŋ yäk.

⁸ Aŋero nabä 7tä ude yäŋirän kunum gänaŋ nanik man kotäk nadäŋkuro u äneŋi yäkgän täŋirän nadäŋkut. U ŋode näwetkuk; Gäk päŋku buk täpuri aŋero gwägu pähap ba kome terak yeyak u keriken pipiyänpäŋ iŋitak u yäpmäŋ! ⁹ Ude yäwänä näkä päŋku aŋero, buk u täga namayäŋ? yäŋ iwetkut. Iwerawä ŋode näwetkuk; Buk täpuri ŋo yäpmäŋkaŋ naŋ yäk. Naŋkaŋ mekaken gäripi säkgämän nadäwayäŋ, kuron doki bumik. Upäŋkaŋ kokka gänaŋ äpmoŋirän wakiinik nadäwayäŋ yäk. ¹⁰ Ude näwerirän buk täpuri u keriken nanik yäpmäŋpäŋ naŋkut. Naŋkaŋ mena-ken gäripi nitek, kuron dok bumik nadäŋkut. Upäŋkaŋ käma äpmoŋpakaŋ kokna-ken wakiinik kubä nadäŋkut. ¹¹ Näŋpakaŋ näwetkuk; Eruk, äma äbot komeni komeni ba man kotäk mebäri mebäri yäwani ba intäjukun ämaniye, imaka kämi ahäŋ yämikta yäwani u äneŋi kaŋ yäŋahänpäŋ yäwet yäk.

11

Äma yarätä Anutu täŋo meni jinom yäŋahäŋkumän

^{1*} Eruk, aŋero unitä jikon, ähottaba udewani, imaka imaka täŋo karoŋini peŋpäŋ käwani nitek kubä namiŋkaŋ ŋode näwetkuk; Gäk jikon ŋo yäpmäŋ päŋku Anutu täŋo kudupi yot u, ba unitäŋo alta terak peŋpäŋ karoŋini kaŋpäŋ nadä yäk. Täŋkaŋ ämawebe yot u gänaŋ iniŋoret epän täŋ itkaŋ u kaŋ dani yäk. ^{2*} Täŋ, kudupi yot yäma-ken yewa täŋ-äyänurani unitäŋo karoŋini nämo peŋpäŋ käwen. Bägup uwä guŋ ämawebe äbotta yäniŋ kirewani yäk. Guŋ ämawebe uwä kudupi yotpärare bämopi-ken yeŋ gatäntäŋ kuŋarirä komepak 42 ude api tärewek yäk. ³ Täŋkaŋ näkŋo man yäŋahäwani äma yarä unita kehäromi yämiŋira näkŋo man yäŋahäŋ yäpmäŋ kuŋirän kadäni udegän, kepma 1,260 ude api tärewek. Täŋkaŋ äma yarä uwä butewakini kwawak pewän ahäkta tek upuri nitekpäŋ api täŋpeŋ kuŋatdeŋ. ^{4*} Äma yarä uwä olip päya yarä u, ba peŋyänek yarä, kome pähap täŋo Ekäni iŋamiken it täkamän u.

* 10:4: Dan 8:26; Dan 12:4,9 * 10:5: Lo 32:40; Dan 12:7 * 10:6: Neh 9:6; Sam 146:6 * 10:7: Dan 9:6,10; Amo 3:7 10:9 Ese 2:8, 3:1-3 * 11:1: Ese 40:3; Sek 2:1-2 * 11:2: Luk 21:24; Rev 12:6, 13:5 * 11:4: Sek 4:3,11-14

⁵ *Eruk, äma kubätä äma yarä u komi yämeko uwä kädäp mebet äma yarä unitäño meni-ken naniktä abämañ päñku äma iwan täñ yämeko u kumäj-kumäj ijiwek. Äma udewani kädet uterak kumäkta biñam yäk. ⁶ *Täñpäkañ man yäñahäwani äma yarä uwä kadäni man yäñahädayäñ täkamän-ken u bämopi-ken iwän iniñ bitnäkta kehäromi yämani. Ba ume dapuri täñpewän nägät äworekta kehäromi yämani. Ba imaka waki umuri-inik mebäri mebäri kome terak iniken gärip terak täga pewän ahäneñ.

⁷ *Täñpäkañ äma yarä uwä man yäñahäk epän täñtäñ kuñattäkon täreñirän, tom pähap kubä, awañ käroni boham u gänañ nanik abäñkañ yarä ukät ämiñpäj kehäromini yäpmäj äpäñpäj kumäj-kumäj api däpek yäk.

⁸ *Kumäj-kumäj däpäñkañ man yäñahäwani äma yarä unitäño komegup yotpärare pähap, Ekänini päya kwakäp terak kumbuk-ken u bämopi-ken api pätden yäk. Yotpärare u wäpi Sodom, ba wäpi Isip yäj yäwani. Wäp uwä man wärani ude bumik. ⁹ Äma yarä u yotpärare bämopi-ken parirän ämawebe äbori äbori, komeni komeni ba man kotäk mebäri mebäri yäwanitä äbä äma ätutä yarä u änekta yäniñ bitnäñpäj jop yabäj irirä kepma yaräkubä täñkañ äneñi kepma kubä moräki tärewek yäk. ¹⁰ Täñkañ kome ämawebe unitä ñode api yäneñ; Äma yarä u ämawebe komeni komeni komi pähap nimiñkumän. Unita wisikinik kumäjkamän yäj api yäneñ. Ude yäñkañ äñnak-äñnak täñit kap teñit ba iron kowata kowata api täneñ yäj näwetkuk.

¹¹ *Eruk, kepma yaräkubä täñkañ äneñi kepma kubä moräki irän täreñirän ñode kañkut; Anututä woñ irit nitek piäñpewän äma yarä uken äpmonjirän kodak täñpäj akuñkumän. Kodak täñpäj akuñjirän yabäñkañ ämawebe bumta umuntañkuñ.

¹² *Umuntañ irirä äma yarä uwä kunum gänañ man kotäk gera terak ñode yäñjirän nadäñkumän; Ño abun! Yäñjirän iwaniye itkañ yabäj yäwat irirä gubamtä äma yarä u orañ yäpmäj kunum gänañ äronkuk.

¹³ *Eruk, uterakgän koñ pähap kwainpewän yotpärare unitäño moräki awähurirän ämawebe 7,000tä kumbuñ. Täñpäkañ ämawebe nämo kumbuño uwä umun pähap nadäñpäj Anutu kunum mäheñi u iniñ orerirä yabäñkut. ¹⁴ *Täñpäkañ imaka umuri kañkuro u umuri pähap namba 2. Täñkañ äneñi umuri pähap namba 3 unitä ahäwayäj keräp täyak.

Ajero namba 7tä womat piäñkuk

¹⁵ *Ajero namba 7 unitä womat piäñjirän ämawebe kunum gänañ itkañ u gera ñode yäñjirä nadäñkut;

Eruk, kome pähap ño kañiwatta Ekäninin-kät unitäño iwoyäwani Kristo uken kehäromi ba wäpi biñam apiño pat yämatak. Ekäninin uwä kañiwat epäni tärek-tärek nämo api täñ yäpmäj ärowek yäk.

¹⁶ *Ude yäñjirän äma ekäni 24, mañjirani bägup terak Anutu injamiken it täkañ unitä Anutu iniñoretta kuroñi-ken injami yäpä äpmonjöpäj yäñkuñ; ¹⁷ *Ekäni, kehäromi mäheñi, itkunonitä api it yäpmäj ärowen.

Gäk kehäromika pähap terak kañiwat epänka yäput peyan unita bänep täga pähap gäwetkamäj.

¹⁸ *Kome ämawebetä kokwawak wakiinik kubä nadäj yäpmäj äbuño upäñkañ gäkña kokwawakka kwawak pewi ahäkta kadäni ahätak.

Ba äma kumbani yäpmäj danikta kadäni ahätak. Täñpäkañ epän watä ämakaye profet u, ba kudupi ämawebe äpani ärowani, ganiñoret täkañ unita kowata säkgämän yämikta kadäni ahätak.

* 11:5: 2Sml 22:9; 2Kin 1:10; Sam 97:3; Jer 5:14 * 11:6: 1Kin 17:1; Kis 7:17-20; 1Sml 4:8 * 11:7: Dan 7:21; Rev 12:17; Rev 13:1,7, 17:8 * 11:8: Luk 13:34 * 11:11: Ese 37:5,10 * 11:12: 2Kin 2:11 * 11:13: Rev 8:5, 16:18 * 11:14: Rev 9:12 * 11:15: Kis 15:18; Sam 10:16; Dan 2:44; Oba 21 * 11:16: Rev 4:4,10 * 11:17: Rev 1:4,8, 15:3 * 11:18: Sam 2:1, 46:6; Rom 2:5; Rev 10:7, 19:5; Sam 115:13

Ba äma kome tänpäwak täkaŋ u däpmäŋ paotta kadäni ahätak yäk.

¹⁹* Ude yäwä tärenjirän Anutu täŋo kudupi yot kunum gänaŋ itak u yäma därirän Anutu täŋo topmäk-topmäk kubägän unitäŋo gäpe kwawak irirän kaŋkut. Eruk uter-akgän yäpä kwirinir, iromäŋ mämä ba äma kotäk ahäŋjit, koŋ kwaiŋjit, iwän mim nitek maŋjirän kaŋkut.

12

Webe kubäkät gämok pähap kubä

¹ Eruk, ude kaŋkaŋ äneŋi kubä ŋode kaŋkut. Kunum terak kudän inidewani kubä ahäŋjirän kaŋkut; Webe kubä, edap dapuritä tek ude uwäk täwani. Täŋkaŋ gämori-ken komepaktä iränkaŋ gwäki-ken gwäpä ude guk 12 udetä ijiŋ-yäŋeŋkuŋ. ²* Täŋkaŋ webe uwä nanak kok itkaŋ nanaktä komi iŋjirän kähän yäŋ itkuk. ³* Kähän yäŋ irirän kunum terak kudän inidewani kubä äneŋi ahäkgän täŋkuk. U gämok gämäni pähap, gwäki 7. Eruk, gwäki 7 uterak joŋani 10 ude itkuŋ. Ba gwäki kubäkubä terak gwäpä äma ärowani täŋo udewani 7tä itkuŋ. ⁴ Täŋpäkaŋ gämok unitä kunum terak guk kukŋi kända nanik kudup uyaŋitä päripmäŋ-pewän kome terak maŋkuŋ. Maŋjirä gämok u päbä webe unitä nanak u bäyawän näŋpa yäŋkaŋ webe u iŋamiken kaŋ-gwäjiŋ itkuk.

⁵* Täŋpäkaŋ nanak u ain pärip-pärip iŋitkaŋ guŋ ämawebe kome kome ke-häromigän yabäŋ yäwarekta yäwani upäŋ bäyaŋkuk. Bäyawänä aŋerotä bäräŋeŋ pudät yäpmäŋ Anutu-ken ba Anutu täŋo maŋjirani bägup säkgämän uken kuŋkuŋ. ⁶* Yäpmäŋ kuŋjirä webe u metäŋpeŋ kumaŋ kome jopi-ken, Anututä iwoyäŋ imiŋkuk-ken kuŋkuk. Uken Anututä watäni it yäpmäŋ kuŋjirän kepma 1,260 tärekta yäwani.

⁷* Eruk näk pen kaŋjwat irira kunum gänaŋ ämik pähap kubä ahäŋkuk. Ämik täŋkuŋo u aŋero täŋo intäjukun äma wäpi Maikel ukät äboriye ätukät gämok pähap ukät ämiŋkuŋ. ⁸⁻⁹* Ämiŋpäŋ Maikelkät äboriyetä gämok-kät äboriye täŋo kehäromini yäpmäŋ äpuŋ. Kehäromini yäpmäŋ äpäŋpäŋ kunum gänaŋ wari itta nämo, yäwat kireŋpewä kome terak ukädagän äpuŋ. Täŋ, gämok pähap uwä gämok bian-inik itkuko ukeŋo wäpi kubä äma waki, wäpi kubä Satan, kome ämawebe päke ŋo täŋyäkŋarani u.

¹⁰* Ude kaŋkaŋ irira kunum gänaŋ gera taŋi kubä ŋode yäŋkuk; Eruk apiŋo Anutu täŋo yäpätägak epän täkta yäwani ukeŋo ahätak. Bureni, Anutu intäjukun-inik itak unitä kehäromini kwawak pewän ahätak.

Ba unitäŋo iwoyäwani Kristo u apiŋo wäpi biŋam kwawak pewän ahätak.

Wisiknin! Äma waki kepma bipani Anutu iŋamiken notniyeta yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat man yäwani ukeŋo kunum gänaŋ nanik yeŋtäreŋ maŋpän äpmotak.

¹¹ Bureni-inik! Notniyeta äma waki täŋo kehäromi yäpmäŋ äpuŋo uwä, Tom Bätaki täŋo nägäri unitäŋo kehäromi terak, ba Anutu täŋo man bureni, gwäk pimiŋpäŋ yäŋahäntäŋ kuŋkuŋo uterak kehäromini yäpmäŋ äpuŋ.

Täŋkaŋ Anututa nadäŋpäŋ gupi iniŋ kirekta nämo iyap taŋkuŋ.

¹²* Unita kunum gäk, ba imaka gäkä terak itkaŋ u kuduptagän oretoret pähap nadäkot! Upäŋkaŋ kome gwägu, ek butewaki pähap nadäkon! Imata, äma waki, ekken äreŋkuko itak. U kadäni keräpigän irayäŋ täyat yäŋ nadäŋpäŋ kokwawak pähap nadätak!

¹³ Täŋpäkaŋ gämoktä kunum gänaŋ nanik näwat kireŋpewä kome terak äpätat yäŋ nadäŋpäŋ koki wawäpäŋ webe, nanak ämani bäyaŋkuko u urayäŋ iwatkuk. ¹⁴* Ude täŋjirän webe nanak bäyaŋkuko unita siäŋ pähap täŋo piri imä peŋkaŋ gämok waki u kaŋumuntaŋ piäŋ kome jopi-ken kuŋkuk. Kome uken säkgämän irirän watäni it yäpmäŋ kuŋjirä obaŋ yäräkubä täŋkaŋ äneŋi obaŋ kubä moräki tärekta yäwani. ¹⁵ Täŋpäkaŋ gämok unitä webe u utta ume dapuri meni-ken ume tokät täkaŋ ude abäŋkaŋ webe

* 11:19: Hib 9:4; Rev 8:5, 15:5; Rev 16:21 * 12:2: Mai 4:10 * 12:3: Dan 7:7 * 12:5: Sam 2:9; Rev 19:15

* 12:6: Rev 11:2-3 * 12:7: Jud 9 * 12:8-9: Stt 3:1,14; Luk 10:18, 22:31; Rev 20:2 * 12:10: Jop 1:11; Sek 3:1

* 12:12: Ais 44:23; Ais 49:13 * 12:14: Dan 7:25, 12:7

u urayäj täñkuk. ¹⁶ Täñjirän webe u täñkentäktä kometä aņeņpäņ ume pähap, gämok meni gänaņ nanik äbuko u kudup kämän äpmoņkuņ. ¹⁷* Kometä ude täñjirän gämok u koki wawäpäņ webe unitäņo nanakiye ätuken ämik pewän ahäktä kuņkuk. Webe unitäņo nanakiye u Anutu täņo man buramiwani ba Jesutä man bureni yäñahäk täñkuko unita nadäkinik täņpani.

¹⁸ Ude täñkaņ gämok pähap u gwägu pomi-ken itkuk.

13

Tom umuri pähap yarä ahäñkumän

¹* Eruk u yabäņkaņ äneņi kubä ñode kagän täñkut. Tom pähap kubä gwägu pähap gänaņ ahäñjirän kaņkut. U gwäki 7, joņani 10. Täñkaņ joņani kubäkubä terak äma ärowani täņo gwäpätä itkuņ. Täñkaņ damani kubäkubä terak Anututa yäñärok man kudän täwani. ²* Täņpäkaņ tom uwä tom komigämän kubä wäpi lepat udewani. Täñkaņ kuroņi uwä tom taņi kubä wäpi bea unitäņo kuroņi udewani. Täņ, meni uwä laion meni bumik. Unitä ahäñjirän gämok pähap gwägu gägäni-ken itkuko unitä iniken kehäromi, wäpi biņam ba komeni, tom pähap unita imiņkuk.

³* Täņpäkaņ tom pähap unitäņo gwäki kubä utpewä kumbuko upäņkaņ paräm gwäki-ken tokņeņpäņ tägaņkuko u bärämi pen itkuk. Täñkaņ tom pähap u kaņpäjä komen ämawebe kuduptagän kikņutpäņ jäkjäk yamäņpäņ iwarän täñkuņ. ⁴ Iwarän täņpäņ iniņ oretpäņ yäñkuņ; Wära, tom inidewani kubä käkamäņ yäk. Netätä ukät täga ämiden? Ude yäñkaņ gämok pähap u imaka, udegän iniņ oretkuņ, tom pähapta kehäromini imiņkuko unita.

⁵* Eruk, tom pähap u iniken wäpi yäpmäņ äronpäņ Anutu yäñärok iwet yäpmäņ kukta, ba komen ämawebeniye yabäņ yäwatta komepak 42 ude iniņ kirewani. ⁶ U Anutu wäpi, Anutu täņo komeni, ba Anutu täņo kudupi ämawebeniye kunum gänaņ itkaņ u yäñärok pähap yäwet täñkukonik. ⁷* Täñkaņ kudupi ämawebe ukät ämik täņpäņ kehäromi yäpmäņ äpäktä kehäromi imani. Täņpäkaņ ugän nämo. Ämawebe äbori äbori, komeni komeni, man kotäk mebäri mebäri yäwani ba gupi mebäri mebäri u yabäņ yäwatta kehäromi yäpuk. ⁸* Täņpäkaņ komen ämawebe kuduptagän bumiktä wäpi api iniņ oretneņ. Ämawebe tom pähap u iniņ oretnäyäj täkaņ uwä kunum kenta kome nämo pewän ahäñjirän wäpi irit kehäromi täņo wäpi tawaņ terak nämo kudän täwani u. Täñkaņ irit kehäromi täņo wäpi tawaņ u Tom Bätakitä ini kudän täwani.

⁹ Eruk, in jukuņin niktä man ño ket nadäkot;

¹⁰* Äma kubä komi yot gänaņ itta biņam yäwani täņpänä, komi yot gänaņ bureni api irek.

Ba äma kubä äma keri terak kumäktä biņam yäwani täņpänä, äma keri terak bureni api kumbek.

Mebäri unita kudupi ämawebetä kehärom täņpäņ nadäkiniki nämo pewä putäreneņ.

¹¹ Eruk u kaņpäjä tom pähap kubä äneņi kagän täñkut. U kome gänaņ naniktä abuk. Joņani yarä, api äbani, sipsip nanaki täņo udewani upäņkaņ man kotäki uwä äririņ täņo kotäk ude. ¹² Täņpäkaņ tom u tom intäjukun ahäñjirän kaņkuro u iņamiken itkuk. Täñkaņ tom yarä unitäņo kehäromini uwä mebäri kubägän. Kehäromini uterak peņ yäwet-pewän komen ämawebe kuduptagän tom intäjukun ahäwani, paräm bäräm nitek u iniņoret täñkuņonik. ¹³⁻¹⁴* * Täñkaņ tom intäjukun ahäñkuko u dubini-ken itkaņ kudän mebäri mebäri u täktä kehäromi imani udegän täk täñkukonik. Kudän kubäwä, ämawebe kaņjirä kädäp mebet kunum gänaņ nanik täņpewän äpäk täñkukonik. Kudän udewani terak täņyäkņat-pewän ämawebetä tom pähap intäjukun ahäñjirän

* 12:17: Rev 11:7, 14:12 * 13:1: Rev 12:3; Rev 17:3,7-12 * 13:2: Dan 7:4-6 * 13:3: Rev 17:8 * 13:5:

Dan 7:8,25; Dan 11:36; Rev 11:2 * 13:7: Rev 11:7 * 13:8: Sam 69:28; Rev 3:5, 5:6; Rev 17:8; Rev 20:12,15, 21:27

* 13:10: Jer 15:2, 43:11; Mat 26:52; Rev 14:12 * 13:13-14: Mat 24:24; 1Kin 18:24-39 * 13:13-14: Lo 13:1,4; Rev 19:20

uräkaŋ nämo kumbuko u iniŋoret täŋkuŋonik. Täŋpäkaŋ kudän kudupi udewani täŋkaŋ ämawebe ŋode peŋyäwet täŋkukonik; In tom u oraŋ imikta yäwik kubä täŋ imut yäk.

¹⁵* Ude yäwet-pewän täŋirä tom mäden ahänkuko u kehäromi ŋode täkta imani nikek; Meni woŋ piänpewän äpmonirä yäwik u wareŋ täŋpän man ŋode yänkuk; Äma näk nämo naniŋ oretnayän täŋo uwä kumän-kumän api däpet yäk.

¹⁶ Täŋpäkaŋ ugän nämo. Tom pähap mäden ahänkuko u komi ämaniye yäwet-pewän ämawebe ärowani ba äpani, jäwäri ba tuŋum ikek, watä epän täŋpani ba wäpi biŋam ikek u kudup yepmäŋitpän keru bure käda terak ba damani terak kudän kubä däpmän gatänkuŋ. ¹⁷* Ude täŋirä äma kudän udewani nikek nämowä ketem tuŋum kubä täga suwanari nämo, ba äma kubätä äma uken tuŋum täga suwanari nämo. Täŋpäkaŋ kudän uwä tom pähap unitäŋo wäpi ba wäpi täŋo namba. ¹⁸ Täŋpäkaŋ äma nadäk-nadäk ikektä kudän ŋonitäŋo mebäri täga nadäwän täreneŋ. Namba damani-ken däpmän gatäwani u äma kubä täŋo wäpi. Namba uwä 666.

14

Tom Bätaki-kät ämawebeniye täŋo man

¹* U kaŋpänä äneŋi dapun täŋpän Tom Bätaki Saion pom terak irirän kaŋkut. Saion pom terak irirän ämawebe 144,000 Tom Bätaki-kät Nani täŋo wäpi kudän, damani terak kudän täwani unitä itgwäjiŋ irirä yabänkut. ²* U yabänpän gera kubä kunum gänaŋ ume tokätkaŋ mämä yäk täkaŋ ude, ba iromäntä mämä kuŋayäk täyak ude yänirän nadänkut. Ba man kotäk u ämatä wagäm säkgämän utpän kap tek täkaŋ ude nadänkut. ³* Täŋpäkaŋ ämawebe 144,000 uwä Ekäni-kät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät äma ekäni 24 u iŋamiken itkaŋ kap kodaki kubä teŋkuŋ. Ämawebe 144,000 Anututä komen ämawebe u bämopi-ken nanik yämaŋkutkuko unitägän kap u tekta mebäri nadänkuŋ, päke ukät nämo. ⁴* Uwä äma kubokäret nämo täŋpani, kudupi siwoŋigän kuŋarani u, ba Tom Bätakitä deken kwänä ugän iwarani u. Ämawebe u Tom Bätakitä komen ämawebe bämopi-ken nanik suwanpän inita biŋam yämagurani. Uwä äbot intäjukun Anutu ba Tom Bätakitä ini yäniŋ oretta biŋam iwoyän yepmaŋpani u. ⁵* U kuräki-inik, meni-ken jop manman kubä nämo ahäwani.

Aŋero yaräkubätä man yänahänkuŋ

⁶ Eruk äneŋi aŋero kubä kunum terak piän kuŋirän kaŋkut. Aŋero u Manbiŋam Täga tärek-täreki nämo u yäpmän kuŋatkaŋ ämawebe äbori äbori, komeni komeni, mani kotäk mebäri mebäri yäwani ba gupi mebäri mebäri gera terak ŋode yänahänpän yäwetkuk; ⁷* In Anututa umuntaŋpän wäpi biŋam yäpmän akuwut! Anututä ämawebe yäpmän danik-danik kadäni keräp täyak yäk. Unita Anutu kunum kenta kome, gwägu pähap ba ume dapuri yäwän ahänkuŋo u iniŋ orerut!

⁸* Täŋirän äneŋi aŋero kubätä noripaki u iwatpän ŋode yänkuk; Wisikinik! Babilon yotpärare paot-inik täyak. Yotpärare u mähemi komeni komeni kubokäret wain ume komi nikek yepmän towiŋtän kuŋatkuko ubayän yäk. ⁹⁻¹⁰* * Ude yänirän äneŋi aŋero kubätä noripak yarä yäwatpänä gera terak ŋode yänkuk; Äma kubätä tom pähap u ba yäwiki u yäniŋ oretpän wäpi kudän damani ba keru-ken yäpayän täko uwä Anutu täŋo kokwawaki umuri pähap unitä, ume komigämäntä-yän iŋtäyiŋirän api nadäwek. Ähan nämo api nadäwek yäk. Nämo inik, Tom Bätaki-kät kudupi aŋeroniye iŋamiken kädäp komigämän ba mobä kädäp ikektä-yän iŋtäyiŋ yäpmän api ärowek yäk. ¹¹* Täŋpän kädäptä äma udewani komi yewayän täyak unitäŋo gupeni paot-paori nämo api ärowek.

* 13:15: Dan 3:4-6 * 13:17: Rev 14:9,11; Rev 16:2, 19:20; Rev 20:4 * 14:1: Rev 3:12, 7:3,4 * 14:2: Ese 1:24, 43:2; Rev 1:15, 19:6 * 14:3: Sam 149:1; Ais 42:10; Rev 5:9, 7:4 * 14:4: Efe 5:27 * 14:5: Sam 32:2; Sef 3:13 * 14:7: Rev 10:6 * 14:8: Ais 21:9; Jer 51:7,8; Rev 17:2, 18:2,3 * 14:9-10: Rev 13:12-17 * 14:9-10: Stt 19:24; Sam 11:6, 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15; Ese 38:22; Rev 15:7, 16:19; Rev 19:20, 20:10; Rev 21:8 * 14:11: Ais 34:10; Rev 13:12-17; Rev 19:3

Bureni-inik, äma tom pähap u ba yäwiki yäniņ oretpäņ wäpi kudän damani ba keriken yäpnayäņ täņo uwä mänit kubä yäpmäkkät nämo, komigän pen api nadäņ yäpmäņ äroneņ yäk. ¹²* Eruk mebäri unita kudupi ämawebetä kehärom tanpäņ Anutu täņo man buramiņpäņ nadäkiniki Jesuken pek täkaņ uwä nämo pewä putäreneņ.

¹³* Täņpäkaņ äneņi kunum gänaņ gera kubä ñode yäņirän nadäkgän täņkut; Man ño kudän tä yäk. Yäput peņpäņ apiņonitä ämawebe Jesuta nadäkinik täņpäņ kumnayäņ täkaņ uwä oretoret terak it täkaņ. Ude yäņirän Munapiktä ñode yäņkuk; Man u bureni yäyak yäk. Äma Jesuta nadäkinik täņpäņ kumnayäņ täkaņ u komi epän kome terak itkaņ täņkuņo u peņpäņ säkgämän kwikinik api itneņ yäk. Imata, täktäki säkgämän u nikek bok api kuneņ yäk.

Kome terak ketem puget-puget kadäni

¹⁴* Täņpäkaņ näk äneņi dapun täņira uterakgän gubam paki ahäņkuk. Gubam uterak äma kubä Äma Bureni-inik unitäņo iņam dapun bumik unitä maņit itkuk. Äma unitäņo gwäki terak äma ärowani täņo gwäpä, golpäņ täņpani. Keriken päip komigämän kubäpäņ iņit itkuk. ¹⁵* Ude iņitkaņ irirän kunum täņo kudupi yot gänaņ nanik aņero kubätä äpäņpäņ aņero gubam terak itkuko u gera terak ñode iwetkuk; Kome terak epänken ketem bureni puget-puget kadäni ahätak ubayäņ. Unita gäk päipka yäpmäņ päpmo kome terak ketem bureni däpmäņpäņ yäpmäņ yäk. ¹⁶ Ude yäwänä, eruk äma gubam terak itkuko unitä päipi wepmätpäņ ketem bureni kome terak itkuņo u kudup madäņpäņ yäpuk.

¹⁷ Ude täņpänkaņ kunum täņo kudupi yot gänaņ nanik aņero kubätä päip, meni komigämän iņitkaņ äpuk. ¹⁸* Äpäņirän aņero noripaki kubätä alta terak naniktä äpuk. Aņero u uwä kädäpta watäni irani. Unitä noripaki päip komigämän iņitkuko unita gera ñode yäņkuk; Kome terak wain mujipi gämäneņ morekaņ. Unita gäk päipka unitä kome terak wain bureni madäņpäņ yäpmäņ yäk. ¹⁹⁻²⁰* Ude yäwänä aņero noripaki unitä kome terak wain bureni kudup madäņpäņ yäpmäņ päņku Anutu kokwawaki täņo gäpe pähap yotpärare mädeni käda itkuko u gänaņ pewän äpmonkuņ. Pewän äpmonpäpäņ yeņ käkärirän nägät pähap kubä äpuk. Äpäņpäņ gwägu pähap äworeņkuk, kukņitä kukņi udu 300 kilomitas bumik. Ba käreņi, hos täņo kuroņi-ken umunitä päņaba geņi terak bumik tokneņkuk.

15

Komi bäräpi paotpaot täņo manbiņam

¹* Täņpäkaņ kunum terak kudän kudupi pähap, inipärik kubä äneņi ñode ahäņirän kaņkut; Aņero 7tä imaka umuri 7 tärek-tärek keriken iņit itkuņ. Tärektärek yäyat uwä imaka umuri u ahäwä täreņirä Anutu täņo kokwawak imaka, kadäni ugän ahäwän tärekta yäwani. ²⁻³** Täņpäkaņ gwägu kubä kaņkuro uwä kwawanigän, ijiwä tumäņ-kuk, kädäp mebet-kät awähurani bumik kaņkut. Täņpäņ ämawebe mäyap gwägu unitäņo pomi-ken itkuņ. Uwä ämawebe tom pähap ba yäwiki ba unitäņo wäpi täņo namba kehärom tanpäņ mäde ut yämiņkuņo u kuduhtagän. Itkaņ wagäm, Anututä yämiņkuko u iņitpäņ Anutu täņo watä epän äma Moses ba Tom Bätaki, yarä unitäņo kap ñode teņkuņ;

O Ekäni Anutu täņpämerek, gäk epän ärowani pähap, tägagämän-inik kubä täk täyan. Äma komeni komeni unitäņo Ärowani Pähap, gäkņo kädet u siwoņi bureni-inik.

⁴* Ämawebe kuduhtagän api oraņ gamineņ. Ba äma kubätä wäpka biņam nämowä nämo api ganiņ oretnē.

* 14:12: Rev 12:17, 13:10 * 14:13: 1Ko 15:58; Hib 4:10 * 14:14: Dan 7:13 * 14:15: Jol 3:13 * 14:18: Jol 3:13 * 14:19-20: Ais 63:3; Kra 1:15; Rev 19:15 * 15:1: Wkp 26:21; Rev 15:6-7 * 15:2-3: Rev 4:6, 5:8 * 15:2-3: Kis 15:1; Rev 11:17, 16:7; Sam 92:5; Sam 139:14; Sam 145:17 * 15:4: Jer 10:6-7; Sam 86:9

Gäk kubä-tägän siwoŋi ubayäj. Unita ämawebe komeni komeni gäkken äbänpäj gukut imäpmok täŋ gamut!

Täjnpäkaŋ gäk yäpmäj danik-danik epän bureni täjiri mebäri kwawak ahäk täyak. Kap ude teŋirä nadänkut.

⁵* Täjnpäkaŋ näk dapun täjpäj kunum gänaŋ Anutu täŋo yottaba, kudupi yot unitäŋo yäma tumäjirän kaŋkut. ⁶* Tumäjirän aŋero 7, imaka waki umuri-inik 7 u yot gänaŋ nanikpäj yäpmäj äpuŋ. Aŋero u teki paki, ägo wabiwani. Täŋkaŋ meran golpäj täŋpanipäj kupäŋi-ken meran täŋkuŋ. ⁷* Äpäŋirä imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 ukät nanik kubätä aŋero 7 gäpe golpäj täŋpani 7 ude yämiŋtäŋ kuŋkuk. Gäpe u gänaŋ Anutu irit paot-paori nämo unitäŋo kokwawakitä tokŋeŋ patkuk. ⁸* Täjnpäkaŋ kudupi yot gänaŋ Anutu peŋyäheki ba kehäromini, gupe bumik unitä tokŋeŋpäj patkuk. Täŋkaŋ aŋero 7tä imaka waki umuri-inik 7 u täŋpewä nämo ahäj moreŋirän yot gänaŋ ärokärok täŋo kädet täŋpipiŋkuk.

16

Anutu täŋo kokwawakita man

¹* Ude ahäwänkaŋ kudupi yot gänaŋ naniktä gera kubä ŋode ahäjirän nadänkut. U aŋero 7 ŋode yäwetkuk; In gäpe 7 u yäpä äreyänjirä Anutu täŋo kokwawak kome terak umu piwä äpmonŋput yäk. ²* Ude yäjirän aŋero namba 1 unitä ini gäpe gänaŋ nanik kome terak piwän kuŋkuŋ. Piwän kuŋirä tom pähap täŋo wäpi kudän ikek ba yäwikita gukut imäpmok täŋ imani ämawebe u gupi terak umetumet paräm taräki komigämän u ahäj yämiŋkuk. ³* Täjnpäkaŋ aŋero namba 2 unitä iniken gäpe yäpän äreyänjirä gwägu pähap gänaŋ äpmonŋkuk. Äpmonŋirän gwägu pähap u tabä nägät bumik äworeŋkuk. Ude äworeŋirän gwägu pähap gänaŋ tom kudup kumbuŋ.

⁴* Täjnpäkaŋ aŋero namba 3 unitä gäpeni gänaŋ nanik piwän kuŋirän ume taji täpuri kudup nägät äworeŋkuŋ. ⁵* Ude täjirän aŋero kubä ume watä irani unitä Anutu ŋode iwerirän nadänkut;

Siwoŋi kuräki itkunonitä itan, Äma waki täŋpani ŋonita kowata yämitan u siwoŋi täyan.

⁶* Äma ŋonitä kudupi ämawebe ba profet ämakaye däpmäj-pewä nägät piŋkuŋo unita kowata nägät yepmäj towiŋiri näkaŋ u tägatak.

⁷* Ude yäjirän altatä man ŋode yäjkuŋ;

Bureni-inik! Ekäni täjpämerek mähemi, momita kowata däpmäj tärek täyan u siwoŋi-inik, täga täyan.

⁸ Ude täjpäkaŋ aŋero namba 4 unitä gäpeni gänaŋ nanik piŋpewän edap terak äpmonŋkuk. Edap terak äpmonŋirän edaptä kädäp bumik äma ijikta kehäromi yäpuk. ⁹* Edap kädäp ikek yeŋirän äma uwä komi bumta nadänpäj imaka umuri unitäŋo mähemi Anutu, man wakiwaki yäjpäŋ ibeŋkuŋ. Ude täŋkuŋo upäjkaŋ bänepi sukureŋpäj Anutu iniŋ oretta bitnä-k-inik täŋkuŋ.

¹⁰* Täjnpäkaŋ aŋero namba 5 unitä gäpeni gänaŋ nanik piŋpewän tom pähap täŋo maŋirani bägup uterak äpmonŋpäkaŋ komeni kudup pit kubägän bipmäj utkuk. Bipmäj urirän äma ätu komigämän nadäntängän meberi naŋ däkŋeŋkuŋ. ¹¹* Täjnpäkaŋ äma u komi nadänkuŋo unita, ba paräm gupi-ken tokŋeŋkuŋo unita Anutu man wakiwaki yäjpäŋ ibeŋkuŋ. Ude täŋkuŋo upäjkaŋ bänepi sukureŋpäj irit kuŋat-kuŋari waki u nämo peŋkuŋ.

¹²* Täjnpäkaŋ aŋero namba 6 unitä ini gäpe-ken nanik piwän äpmonŋirän Yufretis

* 15:5: Kis 38:21 * 15:6: Rev 15:1 * 15:7: Rev 14:10 * 15:8: 1Kin 8:10-11; Ais 6:4; Ese 44:4 * 16:1: Ais 66:6; Rev 16:17; Sam 69:24; Jer 10:25; Sef 3:8 * 16:2: Kis 9:10; Lo 28:35; Rev 13:12-17 * 16:3: Kis 7:17-21 * 16:4: Sam 78:44 * 16:5: Sam 119:137; Rev 1:4 * 16:6: Sam 79:3; Ais 49:26 * 16:7: Sam 19:9; Rev 15:3, 16:14; Rev 19:2 * 16:9: Rev 9:20-21; Rev 16:21 * 16:10: Kis 10:22; Ais 8:22 * 16:11: Rev 9:20-21; Rev 16:21 * 16:12: Ais 11:15; Jer 50:38

umetä kawuk taŋkuk. Umetä ude kawuk taŋjirän äma ärowani ärowani ba komi ämaniye bok, edap abani käda naniktä äbäktä kädet tumäŋ yämiŋkuk. ¹³ Täŋpakaŋ näk kaŋjira gämok pähap u meni gänaŋ nanik, ba tom pähap u meni gänaŋ, ba profet jopi u meni gänaŋ nanik mäjo yarakubä wirit bumik unitä abuŋ. ¹⁴* Mäjo uwä Satan täŋo watä epän täŋpani unitäŋo mäjo wära. Uwä kudän kudupi täkta kehäromi pat yämani. U komeni komeni unitäŋo äma ärowani peŋ yäwet-pewä Anutu Täŋpamorek Mähemi unitäŋo kadäni pähapken äbäŋkaŋ ämik api täneŋ.

¹⁵* Unita ket ŋode nadäwut! Näk iwantä-yäŋ bäräŋek-inik api ahäŋ tamet yäk. Unita äma kubä moräŋ kuŋarira nabäneŋ yäŋ nadäŋpäŋ kodak itpäŋ tekita watäni irek. Ude täŋpayäŋ täko unita nadäŋjira gäripi nitek täyak yäk.

¹⁶* Täŋpakaŋ mäjo wära yarakubä unitä komeni komeni täŋo intäjukun äma yäŋpabä kubä-kengän yepmaŋpöpäŋ kome kubä wäpi Amagedon yäŋ iwerani uken käbeyä täŋkuŋ. ¹⁷* Käbeyä täŋjirä aŋero namba 7 unitä gäpeni gänaŋ nanik kwarut yäbatkuk. Kwarut yäbattäŋ kuŋjirän Ekäni täŋo maŋjirani bägup kudupi yot gänaŋ itkuko u gänaŋ nanik gera kubä ŋode ahäŋjirän nadäŋkut; U täretak! ¹⁸* Ude yäwänkaŋ yäpä, iromäŋ mämä pähap ba yäŋ urum-urum ahäŋkuk. Ahäŋjirän kenäŋ pähap kwaiŋkuk. Kenäŋ u bian ämatä kome terak irirä kwaiwani u kudup yärepmit moreŋkaŋ umuri pähap kubä kwaiŋkuk. ¹⁹* Kwaiŋpewän Babilon yotpärare imätpäŋ yarakubä ahäŋkuŋ. Täŋpakaŋ guŋ ämawebe komeni komeni unitäŋo yotpärare uwä paot moreŋkuŋ. Bureni, Anututä Babilon yotpärare täŋo täktäki wakita nadäwän wawäpäŋ kokwawaki täŋo ume komi nitek yämän naŋ paotkuŋ. ²⁰* Ude täŋpänkaŋ gwägu pähap bämopi-ken kome täpuri, ba pom käroŋi käroŋi uken-uken udegän paot moreŋkuŋ. ²¹* Ba kunum gänaŋ nanik iwän mim mobä pähap bumik unitä maŋpän äma däpmäŋ täyon Anutu man wakiwaki yäŋpäŋ ibeŋkuŋ. U imata, iwän mim ikek taŋkuko uwä umuri pähap, äma kumäŋ-kumäŋ däpmäkta.

17

Kubokäret webe tom gämäni terak maŋitkuk

¹* Eruk, aŋero gäpe 7 u yäpmäŋ kuŋatkuŋo u kubätä näkken äbäŋpäŋ man ŋode näwetkuk; Äbäŋkaŋ ka! yäk. Kubokäret webe pähap ume mäyap terak maŋit täyak uwä kowata ahäŋ imayäŋ täyak u gäwoŋärewa ka! ²* Webe unitä intäjukun äma ärowani komeni komeni uken-uken nanikkät gäripini däpmäŋ tärek täŋkuŋ. Ba äma komeni komeni naniktä webe ukät kubokäret täŋpäŋ ämatä ume naŋkaŋ täŋguŋguŋ täk täkaŋ ude täŋkuŋ. ³* Ude näwerirän Munapiktä näk magätpäŋ kome jopi kubäken nämagut yäpmäŋ kuŋkuk. Täŋpakaŋ uken webe kubä kaŋkut. U tom pähap gämäni kubä terak maŋit itkuk. Tom pähap uwä gupi terak Anutu wäpi yäpmäŋ äpäkta man waki mebäri mebäri kudän täwani. Täŋkaŋ tom unitäŋo gwäki 7, joŋani 10. ⁴* Täŋ, webe tom uterak maŋitkuko uwä tek gämäni gwagäri udewanipäŋ gupi säkgämän uwäk täŋkuk. Täŋkaŋ epmäget mebäri mebäri upäŋ meran täŋkuk. E, kerik-kenä gäpe kubä golpäŋ täŋpani upäŋ injit itkuk. U gänaŋ kaŋgärip ba nadäŋ gärip ba imaka wakiwaki unitä tokŋeŋpäŋ patkuk. ⁵* Dämäni terak wäpi kudän mebäri nitek, käbop nanik ŋode kudän täwani;

BABILON PÄHAP
KUBOKÄRET TÄŋPANI TÄŋO MIŊI,
BA KOMENI KOMENITÄ KUDÄN TARÄKI TARÄKI TÄŋPANI
UNITÄŋO MIŊI NÄK UBAYÄŋ.

* 16:14: Rev 16:7; Rev 19:6,15,19 * 16:15: Rev 3:3,18 * 16:16: Het 5:19; Sek 12:11 * 16:17: Rev 16:1
* 16:18: Rev 4:5 * 16:19: Rev 14:10 * 16:20: Rev 6:14 * 16:21: Kis 9:24; Rev 11:19; Rev 16:9,11 * 17:1:
Jer 51:12-13; Rev 17:15 * 17:2: Ais 23:17; Rev 14:8 * 17:3: Rev 13:1 * 17:4: Jer 51:7; Rev 18:16 * 17:5:
Rev 14:8

⁶* Tənpəŋ ɲode kaŋkut; Webe u kudupi əmawebe, Jesu təŋo manbiŋam yəŋahəŋirə dəpməŋ-pewə kumbani təŋo nəgət wain ume ude gəripi nıkeke nəŋtəŋgən təŋgunguŋ taŋirən kaŋkut. Ude kaŋpəŋ nadəwətək taŋi tənpəŋ jəkjək yəŋkut.

Tom gwäki 7 unitəŋo man

⁷* Jəkjək yəŋira aŋero unitə ɲode nəwet yabəŋkuk; Imata nadəwətək tənpəŋ jəkjək yəyan? Nək webe ɲonitəŋo mebəri, ba tom pəhap gwäki 7, joŋani 10 unitə kotaŋ imitak ɲonitəŋo mebəri gəwera nadə yək. ⁸* Tom pəhap kəyan u bian-inik itkuk. Upəŋ apiŋo nəmo itak, kumbuk yək. Kəmiwə awaŋ kəroŋi boham-ken naniktə əyəŋutpeŋ əneŋi əbəŋkaŋ paotpəŋ paot-inik təkta api kwek. Təŋpəkaŋ bian itkukopəŋ apiŋo nəmo itak, ba əneŋi kodak taŋpeŋ api əbeko unita komeŋ əmawebetə kaŋpəŋ nadəwətək bumta api təneŋ. Əmawebe nadəwətək tənayəŋ təŋo uwə wəpi kudən kome ahəŋkuk-kentə it pəbə apiŋo irit kehəromi təŋo wəpi tawaŋ terak nəmo kudən təwani.

⁹Ude yəŋpəŋ nəwetkuk; Man ɲowə əma nadəwə tərewanitə nadənaŋi. Gwäki 7 uwə, pom 7 webe unitə uterak maŋit təyak. ¹⁰Ba gwäki 7 u intəjukun əma ərowani 7. Ukət nanik əma ərowani 5 u paotkuŋ. Təŋ, kubə itak ɲo yək. Ittəŋgən əneŋi kubə api ahəwek. Ahəŋpəŋ kadəni kerəpi-inik kuŋarekta yəwani. ¹¹Təŋpəkaŋ tom pəhap bian itkuko u apiŋo nəmo itak unitə əma ərowani 7 unitəŋo tawaŋ terak yəpurəratpəŋ namba 8 ude api təŋpek. Ahəŋpəŋ paotpaot təŋo yotpərare-ken api əpmonpek.

¹²* Təŋpəkaŋ joŋani 10 yabətan uwə, intəjukun əma ərowani 10gən yək. Unitə kaŋiwat epən təkta kehəromi nəmo yəpani yək. Kəmi uyaku, epəni yəput peŋpəŋ tom pəhap ukət kadəni kerəpi-inik, əua kubəgən ude, kaŋiwat epən təkta kehəromi api yəpneŋ yək. ¹³Təŋkaŋ u kudup bənep nadək-nadəki kubəgən peŋpəŋ tom pəhap unitəŋo epən təŋkehərom takta wəpi biŋam ba kehəromini iniken iniken kudup unitagən api imineŋ. ¹⁴* Təŋirə Tom Bətəki-kət əmik api pewə ahəneŋ yək. Əmik pewə ahəŋirə Tom Bətəkitə kehərom taŋpəŋ dəpməŋpəŋ kehəromini api yəpməŋ əpek. U imata, Tom Bətəki unitəgən əma ərowani təŋo ərowani intəjukun ba ekəni təŋo ekəni intəjukun yək. Təŋkaŋ inigən nəmo api təŋpek. Nəmo, ini iwarəntəkta iwoyəwani, əmawebe yəpməŋ daniŋpəŋ yepmaŋpən nadəŋ imikinik tək təkaŋ u Tom Bətəki-kət itkaŋ əmik tənpəŋ iwan unitəŋo kehəromi api yəpməŋ əpneŋ yək. Aŋerotə man ude nəwetkuk.

Webe ukeŋonitəŋo manbiŋam

¹⁵* Ude nəwetpəŋ əneŋi ɲode nəwetkuk; Kubəkəret webe ume məyap terak maŋirirən kəyan? Ume məyap uwə əma əbori əbori, komeŋi komeŋi uken nanik, əma gupi iŋam dapun inigən inigən, ba man kotək mebəri mebəri yəwani. ¹⁶* Təŋkaŋ joŋani 10 yabətan ukət tom pəhap unitə kubəkəret webe u kokwawak nadəŋ imiŋpəŋ tek yəŋopməŋ imiŋkaŋ tohari gupi naŋpəŋ kədəp pewə pəŋku api ijiwek. ¹⁷Uwə jop nəmo api ahəwek. Nəmo, Anututə ini nadək tawaŋ peŋkuko u bureni ahəkta bənepi peŋ yəwet-pewən bənep kubəgən tənpəŋ tom pəhapta watə epən api təŋ imineŋ. Watə epən təŋ imiŋ yəpməŋ kuŋtəko man Anututə yəŋkuko u bureni ahəŋirən api peneŋ yək. ¹⁸Təŋpəkaŋ webe kəyan uwə yotpərare pəhap, komeŋi komeŋi təŋo intəjukun əma ərowanita intəjukun təŋ yəmik təyak u yək.

18

Webe pəhap Babilon u waŋkuk

¹Eruk ude kəwa tərewəpəŋ əneŋi aŋero kubə kunum gənaŋ naniktə əpəŋirən kaŋkut. U əmawebe yabəŋ yəwatta wəpi biŋam ərowani nıkeke. Təŋkaŋ peŋyəŋeki pəhapta peŋyəŋeŋirən kome terak kepma pəhap ude təŋkuk. ²* Tənpəŋ gera pəhap terak ɲode yəŋkuk;

* 17:6: Rev 18:24, 19:2 * 17:7: Rev 13:1 * 17:8: Dan 12:1; Rev 11:7, 13:8 * 17:12: Dan 7:24 * 17:14: 1Ti 6:15 * 17:15: Ais 8:7; Jer 47:2 * 17:16: Rev 18:8 * 18:2: Rev 14:8; Ais 13:21; Ais 34:11; Jer 50:39

Wisikinik! Babilon yotpärare pähap ukeŋo paot-inik täyak! Kome u apiŋo mäjo wära täŋo kome ude äworetak. Mäjo wakiwaki ba barak tom käbän täwani näŋpanitä apiŋo kome ŋo korekaŋ.

³* Imata, komen ämawebe kuduŋtagän webe unitäŋo kubokäret kädetta gäripi pähap nadänkaŋ unitäŋo kädet ugän-inik iwat täŋkuŋ, ämatä wain umeta gäripi nadänpän naŋkaŋ täŋguŋguŋ wakiinik täk täkaŋ ude.

Komeni komeni täŋo intäjukun ämatä webe ukät gäripi däpmänj tärek täk täŋkuŋ. Täŋjirä webe u mäyak-kät nämo kädet wakiwaki täk täŋkuko uterak moneŋ ämatä moneŋ bumta wädäk täŋkuŋ.

⁴* Näk man ude nadänpän äneŋi kunum gänaŋ nanik gera kubä ŋode yänjirän nadänkut;

Ämawebenaye, in yotpärare u peŋpeŋ äpämaŋ kut! In u täŋkentänpän momi unitä täk täyak udegän täneŋta. In unitäŋo kädet ugän iwatpänjä imaka umuri-inik ahän imayän täyak udegän ahän tamekta.

⁵* Nadäkaŋ? Yotpärare unitäŋo momi buŋät yäpmänj kunum gänaŋ ŋo abätak. Täŋpakaŋ kädet wakini unita Anutu nämo guŋtak täyak u nadätak! yäk.

⁶* Unita inta kädet waki täŋ tamiŋkuko kowata ähan yäpektawä. Nämo, ätukät uterak wakiinik kaŋ täŋ imut.

Ba täŋguŋguŋ kädet äma ätu yäwoŋärenkuko unita kowata täŋpewä webe u täŋguŋguŋ-inik kaŋ täŋpän. ⁷* Bian wäpi biŋam, gäripi nitek itkuk. Unita kowata waki imiŋjirä komi pähap, gäripi terak itkuko udegän kaŋ nadäwän.

Imata, webe u inita ŋode yäk täyak; Näk intäjukun webe ude itat yäk. Näk webe kajat nämo, butewaki kubä nämo api nadäwet yän yäk täyak.

⁸* Ude yäk täyak unita imaka waki umuri-inik ŋode api ahän imineŋ; Kumänj-kumänj, konäm butewaki ba nakta jop irit uken kepma kubägän api ahän imineŋ.

Ude ahän imiŋjirä kädäptä ijiŋpänj api ijiŋ paorek. Imata, Ekäni Anutu, webe unitäŋo täktäki yäpmänj danik täyak u kehäromi-inik.

⁹* Ijiŋ parirän kädäp gupe ärowän kaŋpänj komeni komeni täŋo intäjukun äma, webe ukät gäripi däpmänj tärek täŋkuŋo unitä konäm butewaki pähap api täneŋ. ¹⁰* Webeni pähap uwä komi pähap nadänj irirän kaŋumuntaŋ pänku ban itkaŋ api käneŋ. Kaŋkaŋ butewaki man ŋode api yäneŋ;

Wära! Wära! Yotpärare pähapnin ŋokeŋo wäyak yäk. Kadäni käroni säkgämän gäripi terak it yäpmänj äbätänjän komi pit kubägän yäpmänjtaŋ ŋo yäk.

¹¹* Ude yänjirä moneŋ epän täŋpani komeni komeni naniktä yotpärare unita yänpän konäm butewaki täŋpänj butewaki terak api itneŋ. Butewaki nadänpänj ŋode api yäneŋ; Wära! Tuŋumnin netätä suwaŋpänj moneŋ api nimek? ¹²* Täŋpakaŋ tuŋum tuŋumi wäpi wäpi ŋodepänj ämatä suwakta pewä ahänkuŋ; Imaka imaka gol ba siriwapänj täŋpani, omäk meran säkgämän, tek säkgämän mebäri mebäri, täbori ba pidämi. Ba päya käbänj nitek ätu, ba imaka imaka tom taŋi wäpi elefant unitäŋo menipänj täŋpani. Ba imaka imaka gwäki taŋi, päya kujat ba kapa mebäri mebäri ba mobä säkgämän upänj täŋpani ämatä suwakta pewä ahäk täŋkuŋonik. ¹³ Ba päya pähäm käbänj nitek, ketemkät awähutpänj näŋpani mebäri mebäri, ba imaka imaka käbänj nitek gupi terak ärurani ba imaka kodaki näŋpani ba ijiŋpänj näŋpani ämatä suwakta pewä ahäk täŋkuŋonik. Ba tom sipsip, hos ba bulimakau, ba imaka ämatä uterak maŋjiräkaŋ hostä wädäwani u imaka, ämatä suwakta pewä ahäk täŋkuŋonik. Ba ugän nämo, ämapänj, tuŋum bumik ämatä moneŋ peŋpänj pen yäpneŋta yäpmänj kuŋat täŋkuŋonik. Täŋpakaŋ webe pähap unitä paoränkaŋ netätä tuŋumi u api suwanenŋ?

* 18:3: Rev 14:8 * 18:4: Ais 48:20; Jer 50:8; Jer 51:6,45; 2Ko 6:17 * 18:5: Stt 18:20-21; Jer 51:9 * 18:6: Sam 137:8; Jer 50:15,29; 2Te 1:6 * 18:7: Ais 47:7-9 * 18:8: Jer 50:34; Rev 17:16 * 18:9: Rev 17:2; Ese 27:30-35 * 18:10: Ese 26:17; Dan 4:30 * 18:11: Ese 27:36 * 18:12: Ese 27:12,13,22

¹⁴ Tānpān moneŋ epān tānpani unitā ŋode api yāneŋ; Babilon, imaka sākgāmān sākgāmān yabāngārip tāk tānkuŋo u kudup gabān umuntaŋ kuŋ morekaŋ! Äneŋi täga nämo api yāmaguren! yān api yāneŋ. ¹⁵* Ude yānpān moneŋ äma tuŋumi yotpārare uken peŋirā moneŋ yāmik tānkuŋo unitā Nin komi udegān nadāne yānpān kaŋ-umuntaŋ pānku ban api itneŋ. Itkaŋ konām butewaki tānpān api itneŋ. ¹⁶* Tānpān ŋode api yāneŋ;

Wāra! Wāra! Webenin pähap ŋokeŋo waŋ pätak ŋo yäk. Uwä tek gāmāni gwagāri udewanipān gupi sākgāmān uwäk tānkuŋ. Tānkaŋ epmäget mebāri mebāri upān meran tānkaŋ it täyakonik. ¹⁷* Upānkaŋ butewaki pähap! Tuŋumi sākgāmān terak itkuko u pit kubāgān waŋ moretak ŋo yäk.

Tānpākaŋ gāpe taŋi taŋi yāpmān kuŋarani, gāpe unitāŋo mähemikāt epān ämaniye, ba äma gwāgu terak kuŋatpān moneŋ epān tāk tākaŋ u kuduptagān ban itkaŋ Babilon api kaŋiwat itneŋ. ¹⁸* Ban itkaŋ kaŋiwarirā Babilon kädāp ijiŋ patkaŋ gupe äronirān kaŋpān gera ŋode api yāneŋ; Yotpārare udewani bian kubā nämo itkuk yäk. ¹⁹* Ude yānpān butewaki nadānkaŋ keŋkeŋ porinpān gwāki terak ureŋ tānpā ärowāpān konām api kotneŋ. Konām kotpān api yāneŋ;

Wāra! Wāra! Yotpārarenin pähap ŋokeŋo waŋ pätak ŋo yäk. Gwāgu terak gāpe kuŋat tākaŋ unitāŋo mähemitā webe ŋo terak tuŋum mähemi tānkuŋ. Upānkaŋ ŋo kawut! Imaka imaka kudup pit kubāgān paot morekaŋ yäk. ²⁰* Unita kunum gānaŋ it tākaŋ, in oretoret tākot! Ba Anutu tāŋo kudupi ämawebeniye, ba profet äbot, epān ämaniye in kudup bānep tāgagāmān nadākot!

Webe unitā waki tān tamik tānkuŋo unita Anututā kowata imitak yäk.

²¹* Eruk u punin terak ŋode kaŋkut; Aŋero kehāromi kubātā mobā bārāpi kubā yāpmān aku maŋpān gwāgu gānaŋ äpmonkuk. Maŋpān äpmonpānkaŋ man ŋode yānkuŋ;

Babilon wawān yānpān udegān api maŋpā äpmonneŋ yäk. Maŋpā äpmo paot-inik tānirān äneŋi nämoinik api kāneŋ.

²²* Wisikinik! Babilon bāmopka-ken wagām, uhuwep, ba womat terak kap teŋirā māmā äneŋi nämoinik api ahāwek.

Ba bāmopka-ken ämatā epān kubā wari nämo api tāneŋ. Ba ketem äŋnaŋ tānuruŋ-uruŋ kubā nämoinik tānirā api nadāneŋ. ²³* Tānkaŋ bāmopka-ken topān mebet kubā äneŋi nämo api ijiŋ-yānewek.

Ba ämatā webe yāpmāk-yāpmāk wari nämo api ahāwek yäk. Kome jopi äneŋi api äworewen. Moneŋ epān ämakaye tāŋo wāpi biŋam komeni komeni kuŋat morenkuŋ. Kuŋat moreŋirān gākā kon tānpān ämawebe komeni komeni tānyākŋatpewi gāka nadākinik tānkuŋ.

²⁴* Babilon, gākā profet ba kudupi ämawebe ätu kumān-kumān dāpmān-pewi nägāri kädēt-ken piwā kuŋkuŋo unita Anutu iŋamiken momi pähap täyan.

Bureni-inik, kome terak äma päke ämatā dāpmān-pewä kumäk tākaŋ, eruk momi u kuduptagān Babilon gākā terak ärotak yäk.

19

Anutu iniŋ oretna!

¹ Ude nadānpānā ŋode nadākgān tānkuŋ; Kunum gānaŋ ämawebe äbot pähap tāŋo māmātā bumik ŋode ahānirān nadānkuŋ;

Anutu iniŋ oretna! Yāpätāgak, kehāromi ba peŋyāreŋ u kudup Anutunintā mähemi täyak.

* 18:15: Ese 27:31,36 * 18:16: Rev 17:4 * 18:17: Ese 27:27-29 * 18:18: Ese 27:32 * 18:19: Ese 27:30-34
 * 18:20: Ais 44:23; Lo 32:43; Jer 51:48 * 18:21: Jer 51:63-64; Ese 26:21 * 18:22: Ais 24:8; Ese 26:13 * 18:23:
 Jer 7:34, 16:9; Jer 25:10; Ais 47:9 * 18:24: Jer 51:49; Mat 23:35; Rev 17:6

²* Man epän tāk täyak uwä bureni siwoŋi-inik tāk täyak. Unita Anututä kubokäret webe, komen ämawebe kuduptagän kädet waki mebäri mebäri yäwoŋjäreŋkuko ukeŋo komi imiŋkuk.

Ba epän ämaniye kumäj-kumäj däpuko unita Anututä webe u kowata wakiinik imitak.

³* Ude yäjpäŋ äneŋi gera terak ŋode yäjkuŋ;

Ekäni iniŋ oretna! Webe ukeŋo ijiŋ parirän gupeni paot-paori nämo pen api äroŋ irek.

⁴* Ude yäjirä äma ekäni 24 ukät imaka kuŋat-kuŋat ikek 4 unitä gukut imäpmok täŋpäŋ Anutu, äma ärowani täŋo maŋirani bägup säkgämän-ken it täyak u iniŋ oretpäŋ ŋode yäjkuŋ;

U Bureni-inik! Anutu wäpi yäpmäj akuna!

⁵* Ude yäjirä äma ärowani täŋo maŋirani bägup-ken nanik man kotäk kubä ŋode ahäŋkuk;

Ämawebe Anutunin täŋo mani buramik täkaŋ in kuduptagän iniŋ orerut! Ba äma ärowani äpani Anutu oraŋ imik täkaŋ in kudup iniŋ orerut!

⁶* Eruk ude nadäŋpäŋä ämawebe mäyap täŋo mämä nadäŋkut. Mämä u ume tokätkaŋ mämä yäk täkaŋ ude bumik, ba iromäj mämä ude bumik. U ŋode yäjirä nadäŋkut; Iniŋ oretna! Täŋpämerek, Ekäni Anutunin intäjukun-inik itpäŋ kaŋiwat epäni täyak.

⁷ Unita nin wäpi biŋam ärowani iniŋ oretpäŋ bänep pidäm terak oretoret tāk tākana! Tom Bätaki webeni-kät keräntäk täkta kadäni ahätak unita Anutu iniŋ oretna!

Tom Bätaki täŋo webenitä äpi kakta pidäm täyak. ⁸* Tek säkgämän paki-inik imiŋkuko u täŋpäŋ äpiken kuyak.

(Tek paki-inik unitäŋo mebäri u ŋode; Kudän siwoŋi, Anutu täŋo kudupi ämawebetä tāk täkaŋ u.)

⁹* Täŋirä aŋero unitä ŋode näwetkuk; ŋode kudän tä yäk. Ämawebe Tom Bätaki täŋo ärawa-ken kukta iwoyäwani u säkgämän, oretoret terak it täkaŋ! Täŋpäŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋkuk; Man yäyat ŋowä Anutu täŋo meni jinom bureni-inik! yäk. ¹⁰ Aŋerotä ude näweränä näk gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ iniŋ orerayäj täŋkut. Täŋira näwetkuk; Ude täŋpeno! Näk nämo naniŋ oreren! yäk. Näk epän ämagän, gäk bumikgän, ba notkaye Jesu täŋo man burenita nadäkinik täŋpani u bumikgän. Unita Anutupäj iniŋoret! Imata, Jesuta man bureni yäjahäk täkaŋ uwä Munapiktä täŋkentäŋirän yäjahäk täkaŋ. Täŋkaŋ Munapik unitägän täŋpewän profettä man bureni yäjahäk täŋkuŋonik yäj näwetkuk.

Jontä Jesu-kät komi ämaniye yabäŋkuk

¹¹* Täŋpäkaŋ näk kunum aŋeŋirän hos paki kubä irirän kaŋkut. Äma u punin terak itkuko u wäpiwä Nadäj Nimikinik Täŋpani ba Man Burenigän Yäwani. Uwä man epän tāk täyak u kädet siwoŋi terakgän tāk täyak ba ämik imaka, kädet siwoŋi terakgän tāk täyak. ¹²* Täŋkaŋ dapuri uwä kädäp mebet udewani. Gwäki terak äma ärowani täŋo gwäpä säkgämän mäyap itkuŋ. Ba gupi terak wäpi kudän täwani ini kubä-tägän täga daniŋpäŋ nadäwek. Äma ätutä wäpi u nämo nadäk täkaŋ. ¹³* Täŋkaŋ teki uwä nägät däpä ijiwani. Ba wäpi Anutu täŋo Manbiŋam yäj iwet täkaŋ. ¹⁴ Unitä kuŋirän kunum gänaŋ nanik komi äma äbori äboritä hos paki terakgän maŋitkaŋ iwatkuŋ. Teki kudup pakigän. ¹⁵* Täŋpäkaŋ meni gänaŋ päip päraŋi-inik kubätä abuk. Päip unitä guŋ äma äbori äbori api däpek. Ude täŋkaŋ ain pärip-pärip iŋitkaŋ ämawebe uwä kehäromigän api yabäj yäwarek. Ude täŋkaŋä äma wain muŋipi yeŋ kākät täkaŋ ude ämawebe u Anutu

* 19:2: Rev 6:10, 16:7 * 19:3: Rev 14:11 * 19:4: Rev 4:2,10 * 19:5: Sam 22:23; Sam 134:1; Sam 135:1; Rev 11:18 * 19:6: Rev 11:15, 14:2; Rev 15:3, 21:2 * 19:8: Ais 61:10 * 19:9: Mat 22:2-3; Apos 10:25-26; Rev 22:8-9 * 19:11: Rev 1:5, 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4 * 19:12: Rev 1:14, 2:17 * 19:13: Ais 63:1-3; Jon 1:1,14 * 19:15: Rev 1:16, 12:5; Rev 14:20, 4:8; Rev 21:22

Tänpämörek täño kokwawak umuri pähap uterak api yeñ käkäre. ¹⁶* Tänpäkañ teki terak ba bakäni terak man kudän ñode pätak;

ÄMA EKÄNI TÄŇO EKÄNI INTÄJUKUN,
BA ÄMA ÄROWANI TÄŇO ÄROWANI INTÄJUKUN.

¹⁷* Tänpäkañ dapun tänpäj aņero kubä kome dapuri-ken irirän kañkut. Itkañ barak punin kuñ äbäj täñkuño u gera tänpäj yäwetkuk; Anututä aņnak-aņnak pähap täyak unita äbä kubä-kengän irut! ¹⁸ Äbäñkañ komeni komeni täño intäjukun äma, ba komi äma täño intäjukun äma, ba äma wäpi biñam ikek täño gupi tohari kañ nañput. Hoskät komi ämaniye täño gupi tohari ba äma äpani ärowani, watä epän tänpäni, ba äma intäjukun tänpäni kuduptagän täño gupi tohari imaka, kañ nañ morewut!

¹⁹* Tänpäkañ näk tom pähap u ba komeni komeni täño intäjukun ämaniye-kät komi ämaniye äbot pähaptä äbä kubä-kengän irirä yabäñkut. Uwä äma hos paki terak itkuko ukät komi ämaniye-kät ämik täkta äbuñ. ²⁰* Upäñkañ tom pähap u ba profet jopi, yarä uwä kwitañirän yepmäñitkuñ. Profet jopi uwä tom pähap täño iñamiken kudän kudupi mebäri mebäri täk täñkuko u. Unitä kudän kudupi täk täñkuko uterak ämawebe tänyäkñat-pewän tom pähap täño wäpi kudän yäpmäj kuñatpäñ yäwiki nadäj imiñkuñ. Tänpäkañ profet jopi ukät tom pähap u kodak irirän yepmäñitpäñ gwägu pähap kädäp mebet umuri-inik äbäk täyak u gänañ pudät mañpä äpmoñkumän. ²¹* Ude täñjirä äma hos paki terak itkuko unitä yarä unitäño äboriye päke u däpuk. U päip meni-ken äbuko unitä däpmäj moreñkuk. Däpmäj moreñirän baraktä päbä äma däpuko unitäño gupi tohari kudup yäpmäj däkñeñpäñ näkko koki täñkuñ.

20

Satantä kowata yäpmäkta man

¹* Tänpäkañ näk aņero kubä kunum gänañ naniktä äpäñirän kañkut. Aņero uwä awaņ käreñi boham täño yäma dätta ki kubäkät yen kehäromi kubä iñitkañ irirän kañkut. ²⁻³* Unitä gämok pähap, gämok biani ukeño, mäjo wära täño intäjukun äma wäpi Satan u iñitpäñ yen kehäromi unitä topmäñpäñ obaņ 1,000 ude kañ irän yäñpäñ awaņ käreñi boham u gänañ pewän äpmoñkuk. Pewän äpmoñpäpäñ yäma ñikñiyäñ täñpipiñpäñ päya umumitä gänañ gänañ kudup gatäj pipiñkuk. Ude täñkuko uwä äma äbori äbori bänepi tänpäwak nämo täñpekta obaņ 1,000 ude irekta yäñ imiñkuk. Tänpäkañ kadäni täreñirän pit imäkañ abä kadäni keräpigän jop api irek.

⁴* Tänpäj mañirani bägup säkgämän ätu uterak äma mañitkañ irirä yabäñkut. Mañitkañ itkuño uwä man yäpmäj danik epän täkta yäñ yämani. E, ämawebe Anutu täño man ba Jesu täño manbiñam bureni iwan gänañ umunkät nämo yäpmäj kuñarirä kotäki madäj täkñeñpäñ kumäj-kumäj däpuño unitäño mäjoni imaka, penta yabäñkut. Ämawebe uwä tom pähap u ba unitäño yäwiki nämo iniñoret tänpäni, ba tom pähap täño wäpi kudän damani-ken ba kerik-ken nämo yäpmäj kuñarani. Tänpäkañ ämawebe kumbuño uwä gupitä kodak tänpäj Kristo-kät intäjukun äma täño kañiwat epän täñ yäpmäj kuñirä obaņ 1,000 ude täreñkuk. ⁵ Uwä kumbani-ken naniktä intäjukun akukakuk. Täñ, äma kumbani päke uwä nämo kodak täñkañ obaņ 1,000 u täreñirän akukta itsämäñpäñ patkuñ. ⁶* Tänpäkañ ämawebe intäjukun akukakuk u gänañ yäpurärätkañ uwä oretoret, bänep täga terak kudupi-inik itkañ. Kumäj-kumäj namba 2tä ämawebe udewani täga nämo däpek. Nämo inik! Äma uwä Anutu ba Kristo täño bämop ämawebe ude itpäñ Kristo-kät intäjukun äma täño kañiwat epän täñ yäpmäj kuñirä obaņ 1,000 u api tärewek.

* 19:16: Rev 17:14 * 19:17: Ese 39:17-20 * 19:19: Sam 2:2 * 19:20: Rev 13:12-17; Rev 20:10,15; Ais 30:33

* 19:21: Rev 19:17-18 * 20:1: Rev 9:1 * 20:2-3: Rev 12:9 * 20:2-3: Jud 6 * 20:4: Dan 7:9,22,27; 1Ko 6:2;

Rev 13:17 * 20:6: Rev 1:6

⁷ Eruk, obaŋ 1,000 u täreŋirän Satan pit imänkaŋ komi yotken naniktä äneŋi api äpämaŋ kwek. ⁸ * Äpämaŋ päŋku äma äbori äbori kome kukŋi ba kukŋi, unude käda ba umude käda itkaŋ wäpi Gok kenta Magok, u jopman terak bänepi api täŋpän guŋ täneŋ. Bänepi täŋpän guŋ tawäpäŋ ämik pähap täkta yäŋ-bäyaŋ päbä kubä-kengän yepmaŋpayäŋ täko uwä mobä jiraŋ ude, täga daninaŋi nämo. ⁹ * Ämawebe komeni komeni uwä akuŋ kireŋkaŋ äbä Anutu täŋo kudupi ämawebe ini yotpärare täŋpän itkuŋken u it gwäjiŋkuŋ. It gwäjiŋkuŋo uwä yotpärare Anututä gäripi nadäk täyak u. Ude täŋkuŋo upäŋkaŋ kunum gänaŋ nanik kädäp kubätä maŋpäŋ kudup ijiŋpän paot-inik täŋkuŋ. ¹⁰ * Ba äma bänepi täŋpän guŋtak täŋkuko Satan uwä gwägu, kädäp mebet umuri-inik äbäk täyak, tom pähap-kät profet jopi u maŋpä äpmoŋkumän-ken ugän maŋpä äpmoŋkuk. Uken kepma bipani komi tärek-täreki nämo mät nadäŋ yäpmäŋ kuneŋ.

Äma kumbani yäpmäŋ danikta man

¹¹ Ude kaŋpänä maŋirani bägup pähap säkgämän kubä, paki-inikpäŋ kaŋkut. Äma u punin terak itkuko u iŋamiken kunum kenta kome kaŋumuntaŋ paotpeŋ kuŋkumän. ¹² * Paotpeŋ kuŋirän ämawebe kumbani ärowani äpani kudup, äma maŋirani bägup uterak itkuko u iŋamiken irirä yabäŋkut. Eruk ude irirä aŋerotä buk mebäri mebäri pipiyäŋkuŋ. Kubä pipiyäŋkuŋo uwä irit kehäromita biŋam täkta yäwani unitäŋo wäpi kudän tawaŋ. Ude täŋirä ämawebe kumbani, kodak itkaŋ kudän täk täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam buk terak kudän täwani uterakgän yäpmäŋ daniŋkuk. ¹³ * Täŋpäkaŋ kadäni uken gwägu pähaptä kumbani patkuŋo u yabä kätäŋpewän yäpmäŋ äroŋkuŋ. Ba Kumäŋ-kumäŋtä äma kumbani yäniŋ kireŋpewän kuŋkuŋ. Ba Geŋi Wakitä äma kumbani yabä kätäŋpewän kuŋkuŋ. Ude täŋirä ämawebe kumbani kuduptagän uwä täktäki terak yäpmäŋ daniŋkuk. ¹⁴ * Ude täŋpän wäpi Kumäŋ-kumäŋ ba Geŋi Waki u, gwägu pähap kädäp mebet ikek u gänaŋ maŋpä äpmoŋkumän. Gwägu pähap kädäp mebet ikek u wäpi kumäŋ-kumäŋ namba 2. ¹⁵ * Täŋpäkaŋ äma, irit kehäromita biŋam täkta yäwani unitäŋo wäpi tawaŋ terak wäpi nämo itkaŋ uwä gwägu pähap kädäp mebet ikek u gänaŋ yepmaŋpä yäpmäŋ äpmoŋkuŋ.

21

Kunum kenta kome kodaki api ahädeŋ

¹ * Täŋpäkaŋ näk kunum kenta kome kodaki ahäŋirän yabäŋkut. Kunum ba kome biani u paotkumän. Ba gwägu pähap udegän paotkuk. ² * Paorirän kudupi yotpärare, Jerusalem kodaki u, kunum gänaŋ, Anutu-ken naniktä äpäŋirän kaŋkut. Kaŋkuro uwä webe gubaŋi kubä äma biŋam yäŋ imanipän äpiken tenayän epmäget täŋ yämik täkaŋ ude bumik täŋpanipän kaŋkut. ³ * Täŋpäkaŋ maŋirani bägup säkgämän uken nanik gera kubä ŋode yäŋirän nadäŋkut; Käyan? Apiŋo Anutu ini ämawebe-kät it täyak. Bämopgän irirän ämawebeniye ude api itneŋ. ⁴ * Anutu ini-tägän bämopi-ken itkaŋä konämi pito api ärut yämek. Täŋirän kumäŋ-kumäŋ, konäm butewaki ba komi nadäk-nadäk, nämo api ahäŋ yämineŋ. Nämoinik, kädet biani u kudup paot morekaŋ yäk.

⁵ * Ude näwetpäŋ äma maŋirani bägup säkgämän uterak itkuko unitä ŋode näwetgän täŋkuk; U yabä! Näk imaka kudup täŋpewa kodakigän ahäŋ morekaŋ yäk. Ude näwetpäŋ yäŋkuk; Man ŋowä bureni-inik, nadäŋpän iyap tänaŋi unita kudän täyi!

* 20:8: Ese 38:2,9; Ese 38:15-16 * 20:9: 2Kin 1:10; Ese 39:6 * 20:10: Stt 19:24; Sam 11:6; Rev 19:20, 21:8
 * 20:12: Dan 7:9-10; Mat 25:31-46; Apos 17:31; 2Ko 5:10; Rev 13:8 * 20:13: Rom 2:6; 1Pi 1:17; Rev 2:23, 22:12
 * 20:14: 1Ko 15:26,55 * 20:15: Rev 13:8, 19:20 * 21:1: 2Pi 3:13 * 21:2: Ais 52:1, 61:10; Hib 11:16, 12:22; Rev 3:12 * 21:3: 2Sto 6:18; Sek 2:10; 2Ko 6:16; Rev 7:17 * 21:4: Ais 35:10; Ais 65:19 * 21:5: 2Ko 5:17; Rev 4:2,10

⁶* Ude näwetpän äneji ñode näwetgän täñkuk; Eruk, u täretak! Näkägän intäjukun-inik ba mäden-inik itat. Ba imaka yäput-pekpek ba tarek-tarek u näkgän. Äma kubätä umeta iwäwä näkña Irit täño ume dapuri-ken ume gwetpän kowatani nämö mät imet. ⁷* Unita äma kubätä nadäkiniki nämö pewän putärewäkañ iwan täño kehäromi yäpmän äpayän täko uwä imaka u api korewek. Täñjirän näkä Anutuni it iminjira unitä näkño nanakna ude api irek. ⁸* Täñ, ämawebe näk näwatta umuntañpän näkño man peñkañ kudän taräki taräki täk täkañ, äma kumän-kumän däpmäk-däpmäk, kon täktäk ba ewat waki, kubokäret, anutu jopi nadän yämik-yämik ba jop manman yäkyäk ba kädet waki ätu mebäri mebäri yäpmän kuñat täkañ, äma udewani gwägu pähap kädäp mebet umuri-inik abäk täyak, ukenta yäwani. Uwä kumän-kumän namba 2.

Jerusalem yotpärare kodaki

⁹* Ude yäwän tärewäkañ eruk kañkut; Añero 7 gäpeni kudup, imaka waki umuri-inik tarek-tarek unitä tokñewäkañ injitkañ itkuño uken nanik kubätä äbä näk ñode näwetkuk; Äbikañ pänku Tom Bätaki täño webeni biñam yän imani gäwoñärewa yäk. ¹⁰* Ude näweränkañ Munapiktä näk magärrirän pom tañi käroñi kubä itkuko uken yänäkñat päro kudupi yotpärare Jerusalem u kunum gänañ, Anutu-ken naniktä äpäñjirän wärani ñode näwoñäreñkuk; ¹¹* Yotpärare u Anutu täño peñyänek pähaptä peñyänepän patkuk. Unitäño peñyäneki uwä inide kubä, säkgämän-inik. Möbä gwagäri, kawä tumän-kuk kubä, edaptä yäpurirän ägo wek täkañ ude bumik peñyänepkuk. ¹²* Täñkañ möbä yewa pähap, käroñi boham, yotpärare u it äyänutkuk. Yewa u yäma 12. Yäma unita watäni añero 12 udetä watäni it yäpmän kuñkuñ. Täñpäkañ yäma 12 u kubäkubä terak Isrel äma äbot 12 unitäño wäpi kudän kubäkubä it yäpmän kuñkuñ. ¹³ Ude täñkañ yotpärare yäma kädä, mädeni kädä, järapi kukñi ba kukñi yäma yaräkubä-yaräkubä udetä itkuñ. ¹⁴ Täñpäkañ yotpärare unitäño yewa uwä möbä pähap 12 uterak täñpani. Täñkañ möbä pähap 12 u kubäkubä terak Tom Bätaki täño aposoro 12 unitäño wäpi kudän kubäkubä it yäpmän kuñkuñ.

¹⁵* Añero wärani u näwoñäreñkuko uwä jikon kubä, golpän täñpani, namba nitek injitkañ irirän kañkut. Jikon upän yotpärare yämani ba yewani u kudup täño käroñini peñpän yabänkuk. ¹⁶ Täñpäkañ yotpärare täño yewa unitäño käwuri yaräbok-yaräbok. Täñkañ gägäni kukñi yaräbok-yaräbok käroñini uterakgän. Täñpäkañ añero unitä jikoni peñpän kawän 2,200 kilomitas ude täñkuk. Täñkañ gägäni kukñi yaräbok-yaräbok unitäño käroñini ba mebäri umunitä miñgupi unu uterakgän itkuk. ¹⁷ Täñkañ yewa uwä täbori-inik. Añerotä jikoni uterak peñpän kawän 70 mitas ude täñkuk. Täñpäkañ man mitas uwä kudupi nämö. U nin ämatä imaka kubä peñpän käroñini kañpän mitas yäk takamän udewanigän.

¹⁸ Täñpäkañ yotpärare täño yewa uwä möbä säkgämän kubä wäpi jasper upän täñpani. Täñkañ yotpärare ini uwä golpän täñpani säkgämän, kuräki-inik. ¹⁹* Täñkañ yewani täñkehärom takta möbä pähap 12 uwä möbä säkgämän säkgämän mebäri mebäri, ägo wabiwani, uwä wäpi ñode; Möbä pähap kubäwä jasper, uwä möbä gämäni. Kubäwä sepaia, uwä möbä kubiri. Kubäwä aget, uwä möbä paki. Kubäwä emeral, uwä möbä gwenji. ²⁰ Kubäwä onik, uwä möbä kubiri-inik. Kubäwä kanelian, uwä möbä gämäni. Kubäwä krisorit, uwä möbä jänwam. Kubäwä beril, uwä möbä jänwam bumik. Kubäwä topas, uwä möbä jänwam-inik. Kubäwä krisopes, uwä möbä paki. Kubäwä jesinit, uwä möbä gwagäri. Kubäwä ametis, uwä möbä gwagäri. ²¹ Täñkañ yewa unitäño yäma 12 uwä omäk kubä wäpi konep, gwäki tañi-inik, upän täñpani. Yäma päke u udegän udegän täñ yäpmän kwani. Täñpäkañ yotpärare unitäño kädet uwä gol säkgämän-inik, kwawani, ijiwä tumän-kuk, upän täñpani.

* 21:6: Sam 36:9; Jer 2:13; Jon 7:37; Rev 1:8,17; Rev 22:17 * 21:7: 2Sml 7:14 * 21:8: Mat 25:41; Hib 10:38-39; Rev 19:20, 21:27; Rev 22:15 * 21:9: Rev 15:1 * 21:10: Ese 40:2; Rev 21:2 * 21:11: Ais 60:1-2,19 * 21:12: Ese 48:30-35 * 21:15: Rev 11:1 * 21:19: Ais 54:11-12

²²* Tānpākaŋ yotpārare u gānaŋ kudupi yot kubā nāmo kaŋkut. Nāmoinik. Ekāni Anutu tānpā-morewani ukāt Tom Bātaki unitā kudupi yot ude it yāmik tākamān. ²³* Uken komepak kenta edapta nāmo yāk tākaŋ. Nāmo, Anutu tāŋo epmäget kudāntā yotpārare unitāŋo peŋyānek ude it tāyak. Ba Tom Bātaki uwā yotpārare unitāŋo topān mebet ude it tāyak. ²⁴* Tānpākaŋ āmawebe ābot komeni komenitā yarā unitāŋo peŋyānek gānaŋ api kuŋatneŋ. Ba komeni komeni tāŋo intājukun āmatā tuŋumi sākgāmān sākgāmān yāpmāŋ pābā yotpārare u gānaŋ api peneŋ. ²⁵* Yotpārare u gānaŋ kome nāmo api bipek. Kepmagān irayāŋ tāyak unita yotpārare unitāŋo yāma inide pen api tumāŋ itneŋ. ²⁶* Tumāŋ irirā āmawebe komeni komeni naniktā tuŋumi sākgāmān sākgāmān yotpārare u gānaŋgān māt yāpmāŋ ārok tāneŋ. ²⁷* Upāŋkaŋ imaka tarāki tarāki yotpārare u gānaŋ nāmoinik api yāpmāŋ āroneŋ. Ba āma imaka māyāk ikek tāŋpani ba jop yāŋ-yākŋarani kādet wakiwaki iwarani udewanitā yotpārare u gānaŋ nāmoinik api āroneŋ. Yotpārare u gānaŋ āmawebe Tom Bātaki tāŋo buk terak irit kehāromi yāpmākta yāwani wāpi tawaŋ itkaŋ unitāgān api āroneŋ.

22

Irit kehāromi tāŋo ume ba pāya

¹* Tānpākaŋ aŋerotā irit tāŋo ume taŋi nāwoŋārewān kaŋkut. Ume uwā paki-inik, kwawani. U Anutu ba Tom Bātaki unitāŋo maŋirani bāgup mebāri-ken naniktā āpatak. ²* Unitā āpāmaŋ yotpārare bāmopi-kengān kuyak. Tāŋkaŋ ume gāgāni kukŋi kukŋi irit kehāromi tāŋo pāya it yāpmāŋ kukaŋ. Pāya unitāŋo muŋipi mebāri kubāgān nāmo. Uwā muŋipi mebāri mebāri 12 ude wādāwanitā komepak komepak ahāŋkaŋ gāmānek tākaŋ. Tāŋkaŋ āma komeni komenitā pāya unitāŋo pāhāmi naŋpāŋ api tāganeŋ. ³* Tānpākaŋ yotpārare uken imaka tarāki, Anutu iwan tāŋ iminaŋitā nāmoinik api irek. Nāmo, Anutu ba Tom Bātaki unitāŋo maŋirani bāgup-tāgān irirān āmawebeniye tā Tom Bātakita watā piā api tāŋ imineŋ. ⁴* Tāŋirā Ekānitā iniken wāpi kudān damani-ken api tāŋ yāmek. Tāŋirān Anutu tāŋo iŋam dapun kaŋtāŋ api kuŋatneŋ. ⁵* Tānpākaŋ yotpārare uken bipmāŋpāŋ yānek nāmo, topān āgo ba edap tāŋo peŋyānekta nāmo api yāneŋ. Ekāni Anututā ini peŋyāneŋ yāmiŋirān āmawebeniye intājukun āma ude itkaŋ wāpi biŋam ikek tārek-tāreki nāmo api itneŋ.

⁶* Aŋero unitā ude nāwoŋāreŋkaŋ man ŋode nāwetgān tāŋkuk; Man u bureni-inik! Ba unita nadākinik tāneŋ. Ekāni Anutu, profet biani tāŋo māhemi unitā aŋeroni nāk peŋ nāwet-pewān epān āmaniye in imaka kāmi ahākta yāwani u tāwetpāŋ tāwoŋāretat ŋo.

Jesu uwā api ābek

⁷* Jesutā ŋode yāyak; Nāk kadāni kāroŋi nāmo itkaŋ bārāneŋ api ahāŋ tamet yāŋ yāyak. Unita āmawebe buk ŋo terak man yāŋahāwani u iyap taŋpāŋ yāpmāŋ kuŋat tākaŋ uwā oretoret terak it tākaŋ yāk.

⁸* Tānpākaŋ Jon nākā imaka ŋo kudup yabāŋpāŋ-nadāk tāŋkut. Tāŋkaŋ aŋero imaka kudup u nāwoŋāreŋkuko u iniŋ orerayāŋ gukut imāpmok tāŋ imayāŋ tāŋkut. ⁹* Tāŋira aŋero u yājiwātpāŋ ŋode nāwetkuk; Ude tāŋpeno! Nāk nāmo naniŋ oreren! Nāk piā watā āma, gāk bumikgān, ba poropet notkaye u bumikgān. Ba āmawebe man buk ŋo terak nadāŋpāŋ buramik tākaŋ udewanigān yāk. Unita Anutupāŋ iniŋoret! ¹⁰* Ude nāwetpāŋ yāŋkuk; Kadāni kerāp tāyak unita gāk buk ŋonitāŋo man bureni, kāmi ahākta yāwani u kābop nāmo pewen. ¹¹* Unita yabā kātāwā waki tāŋpani ini pen ude tāŋpeŋ kuŋatkot. Ba āma bānepi-ken imaka tarāki yāpmāŋ kuŋat tākaŋ unitā ini ude kuŋat tākot. Tāŋ, āma

* 21:22: Rev 15:3 * 21:23: Ais 60:19-20; Rev 22:5 * 21:24: Ais 60:3,5 * 21:25: Ais 60:11 * 21:26: Sek 14:7; Rev 22:5 * 21:27: Ais 52:1; 1Ko 6:9-10; Rev 13:8, 21:8 * 22:1: Ese 47:1 * 22:2: Jol 3:18; Sek 14:8; Stt 2:9; Ese 47:12; Rev 22:14,19 * 22:4: Sam 42:2; Mat 5:8; Rev 3:12 * 22:5: Dan 7:18,27; Rev 5:10, 20:6; Rev 21:23,25 * 22:6: Rev 1:1 * 22:7: Rev 1:3, 2:16 * 22:8: Rev 19:10 * 22:10: Rev 1:3, 10:4 * 22:11: Dan 12:10

siwoŋi kuŋat täkaŋ unitä siwoŋigän kuŋat täkot. Ba bänepi kuräki kuŋat täkaŋ unitä bänepi kuräkigän säkgämän kuŋat täkot.

¹²* Täŋpäkaŋ Jesutä ŋode yäyak; Näk pengän ärewayän yäk. Näk gwäki nitek ärenkaŋ ämawebe täŋo täktäki täga unitäŋo kowata uterakgän api yämet. ¹³* Näkägän intäjukun, näkägän mäden. Yäput pekpek ba tärek-tärek u näkägän. ¹⁴* Täŋpäkaŋ näk ämawebe teki ärut-paktak täkaŋ unita nadänjira gäripi nitek täk täyak. Udewani u peŋ yäwetpewa irit kehäromi täŋo päya mujipi u api näneŋ. Täŋkaŋ yotpärare uken päro api itneŋ.

¹⁵* Täŋpäkaŋ yewa mädeni käda itnayän täkaŋ uwä aŋ. Uwä äma gäram ba kon mebäri mebäri täŋpani, kubokäret täŋpani, äma kumän-kumän däpani, mäjo wära nadän yämani, ba jopman yäpmän kuŋatpäŋ unita gäripi nadäwani. Ämawebe udewani kudup yewa mäde kädata biŋam.

¹⁶* Täŋpäkaŋ Jesu näkä aŋerona iwetpewa äbot täŋpani ämawebenaye inta man ŋo yänkwawa taŋkuk. Nadäkaŋ? Näk Devit täŋo gukŋi ba näk guk pähap, iräyänjek u yäk.

¹⁷* Eruk, Munapik ba Jesuta webe biŋam yän imanitä ŋode yäk täkaŋ; Gäk äbäsi! Ude yänjirän ämawebe nadäk täkaŋ unitä udegän yäk täkot; Gäk äbäsi! Äma ba webe kubätä umeta iwäwä ŋo äbäk täyon. Ba ume nakta nadänkaŋä äbänpäŋ irit kehäromi täŋo ume, gwäki nämo näyon.

Jontä jukuman yänkuk

¹⁸* Eruk, buk ŋo gänaŋ kudän täwani daniŋpäŋ nadäk tänayän täkaŋ u in ŋode täwera ket nadäwut! Äma kubätä iniken man kotäk kubä yäpurärätpäŋ yäwayän täko uwä Anututä yänjirän imaka waki umuri-inik buk ŋo gänaŋ kudän täwani u äma uterak api ahän imineŋ. ¹⁹* Ba äma kubätä man kämi ahäka yäwani ŋo kubä peŋ awähurayän täyak uwä Anututä irit päyata man ba siwoŋi yotpärareta man buk ŋo terak kudän täwani u äma unita biŋam iwoyän imani u api awähut imek yäk.

²⁰* Äma, man yänhähatat ŋo täŋ-mehamtäk täyak unitä ŋode yäyak; Eruk! Näk pengän ärewayän yäk.

Bureni! Ekäni Jesu, äbäsi!

²¹ Eruk, Ekäni Jesu täŋo orakoraki inken paton. Bureni-inik!

* 22:12: Ais 40:10; 2Ko 11:15; Rev 2:16,23 * 22:13: Rev 1:8,17, 21:6 * 22:14: Rev 22:2 * 22:15: Rev 21:17
 * 22:16: Nam 24:17; Rom 1:3; Rev 2:28, 5:5 * 22:17: Sol 8:14; Rev 21:6 * 22:18: Lo 4:2, 12:32; Rev 15:1,6
 * 22:19: Rev 22:2 * 22:20: Rev 2:16